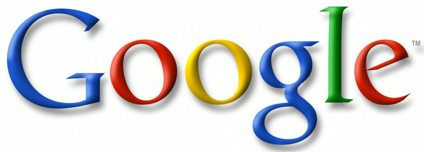

Det ny aarhundrede

DET NY AARHUNDREDE

MAANEDSSKRIFT

REDIGERET AF P. MUNCH

4. AARGANG — 1.—2. BIND
OKTOBER 1906—SEPTEMBER 1907

KØBENHAVN
TRYKT HOS O. C. OLSEN & Co.
1907

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Reformpartiets Svaghed.

Af Holger Rørdam.

Om kort Tid samles Rigsdagen atter, og mange vil sikkert med Spænding imødese den kommende Rigsdags Arbejde, hvor store Sager skal afgøres, og hvor Regeringen kommer til bestemt at vise, i hvilken Retning den i Fremtiden vil føre sin Politik.

Valget bragte desværre ikke synderlig Klarhed. Det gik ikke det radikale Venstre godt, men det gik ikke Reformpartiet synderlig bedre, selv om det tilsyneladende havde noget mere Held med sig, end maaske baade det selv og andre havde ventet, idet Partiet kun tabte ialt 3 Kredse. Paa den anden Side mistede Regeringspartiet sit absolute Flertal, og Regeringen kom i den for en parlamentarisk Regering unægtelig noget mærkelige Situation, ikke længere at have Flertal i noget af Tingene. Regeringen raader jo nu kun over 56 af Folketingets 114 Pladser, heri endda medregnet de 7 Pladser, som Ministeriets egne Medlemmer sidder inde med.

Denne Basis er ikke synderlig stærk at staa paa, og den er endda endnu skrøbeligere, end den ser ud til, naar den undersøges nøjere. Det Overtal, Regeringspartiets Kandidater sejrede med i mange Kredse, var saa lille, at det maa siges at være rene Tilfældigheder, der bevirkede, at Valget ikke fik et ganske andet Udfald. Naar Reformpartiet f. Ex. sejrede i Køge med 89 Stemmer, i Store Heddinge med 135, i Kjerteminde med 77, i Faaborg med 95, i Rudkjøbing med 81, i Hurup med 53, i Nykjøbing paa Mors med 44 (Socialdemokratiets og de Radikales Stemmer sammenlagt), i Skjoldelev med 11, i Viborg med 10, i Odder med 3 (Socialdemokratiets og de Radikales Stemmer sammenlagt), i Vinderup med 72 o. s. v., saa er det Tal, der viser, hvor let Udfaldet af Valget kunde være bleven et ganske andet, og Tal hvorpaa der i ethvert Fald ikke lader sig bygge nogen sikker Fremtid.

Og undersøger man nærmere, hvorfra Regeringen har sine Stemmer, og hvorledes det forholder sig med disse Stemmer, viser Regeringens Stilling sig at være saare svag.

Blandt Hovedstadens 13 Folketingsmænd har Regeringen ingen Tilhænger. I Hovedstaden, hvis Befolkning udgør $^1/_5$ af det hele Lands, og som i Kraft af sin Størrelse spiller saa stor en Rolle for det øvrige Land fik Regeringen 578 af 39,922 afgivne Stemmer. Det er Tal som ikke behøver nogen Kommentar. Nu bryder Regeringen sig ganske vist uendelig lidt om Hovedstadens Mening, men i Længden lader det sig dog neppe gøre i et Land som Danmark, at lade haant om, hvad der tænkes og føles i Kjøbenhavn.

Se vi nu paa det øvrige Sjælland, udenfor Kjøbenhavn, saa har Regeringspartiet her været i rivende Tilbagegang. Inden Adskillelsen af Venstre, sad Reformpartiet inde med 19 af Stiftets 28 Kredse, og med Undtagelse af Roskildes Repræsentant var alle Venstres Folketingsmænd valgt som Flertalskandidater med stort Overtal. Ved Adskillelsen af Venstre mistede Reformpartiet 8 Mandater, og af de 11 tiloversblevne mistede Partiet igen de to ved Valgene. Isteden-

for 19 af Stiftets 28 Kredse sidder Regeringspartiet nu kun inde med 9, og dets Folketingsmænd sidder ikke længere som Flertalskandidater med store Overtal; 4 af de 9 ere Mindretals Kandidater, og selve Ministrene Alberti og Høgsbro klarede sig kun igennem med en saare kneben Majoritet af henholdsvis 89 og 135 Stemmer. Men endnu grellere stiller Forholdet sig, naar man undersøger Sagen nærmere. Tager man f. Ex. Forholdet i Kjøbenhavns Amt, saa afgaves i alle Amtets 7 Valgkredse tilsammen følgende Stemmetal paa de forskellige Partier:

Paa	Socialdemokratiet	10,326	Stemmer.
„	Højre	9,411	„
„	Radikale	4,108	„
„	Reformpartiet	3,972	„

Men Udfaldet af Valget blev, at Socialdemokratiet fik 4 Mandater, Højre 1, Reformpartiet 2, og de radikale ingen. Et unægtelig noget mærkeligt Resultat.

Lignende Forhold, om end knap saa grelle kan anføres fra Stiftets andre Amter.

Ialt afgaves i Stiftet følgende Stemmeantal:

Paa	Højre	22,169	Stemmer.
„	Reformpartiet	21,900	„
„	Socialdemokratiet	19,971	„
„	Radikale	15,279	„
„	Moderate	1,985	„

Resultatet blev, at Højre fik 5 Mandater, Reformpartiet 9, Socialdemokratiet 7, det radikale Venstre 5 og det moderate 2. Af Sjællands 41 Kredse sidder Reformpartiet nu kun inde med de 9, og det er ganske karakteristisk, at ligesom Hovedstaden kun valgte mellem Højre, Radikale og Socialdemokrater, saaledes var det samme Tilfældet med alle Sjællands større Byer, Helsingør, Hillerød, Roskilde, Holbæk, Kallundborg, Ringsted, Slagelse, Korsør, Næstved. Det var i de afsides liggende Smaabyer som Nykjøbing, Skjelskør, Præstø, Storeheddinge, Frederikssund, Vordingborg o. s. v., at Reformpartiet endnu denne Gang holdt Stillingen.

Var Resultatet paa Sjælland bedrøveligt for Regeringen, var det rent ud frygteligt paa Lolland-Falster, hvor alle Regeringspartiets Kandidater faldt, og faldt saa haardt, at Reformpartiet blev ganske udryddet.

Heller ikke paa Møen eller Bornholm varsler Forholdene godt for Regeringen. Paa Møen, den moderate Høvding Frede Bojsens Kongerige, valgte Reformpartiet, belært af sørgelig Erfaring, at stemme paa den moderate Kandidat, men tiltrods herfor manglede de forenede Socialdemokrater og radikale kun 124 Stemmer i at sejre.

Paa Bornholm sejrede Regeringen vel i begge Kredse, men i 1ste Kreds rykkede de forenede Socialdemokrater og Radikale Regeringens bedste Mand Hr. Blem saa nær ind paa Livet, at hans Trone er begyndt at vakle meget betænkelig; og hvor længe bliver den staaende?

Ogsaa paa Fyen var Resultatet bedrøveligt for Regeringen. Inden Adskillelsen af Venstre, sad Reformpartiet inde med 9 af Øens 15 Kredse, og Repræsentanterne vare alle Flertalskandidater, valgte med stort Flertal. Ved Adskillelsen i Venstre mistede Reformpartiet 2 Mandater, og ved Valget maatte Partiet afgive 1 Mandat til Højre. Fra at være et Flertal bestaaende af 9 af 15, er Partiet reduceret til et Mindretal paa 6, og 3 af disse 6 Repræsentanter fik endda kun hver et Overtal af under 100 Stemmer, selv i den ærkemoderate Verningekreds sejrede Reformkandidaten kun med et Flertal af 229 over den radikale Kandidat. Kun paa det afsides liggende Ærø sejrede Regeringspartiet med et nogenlunde anstændigt Flertal.

For Fyens Stift gælder iøvrigt gan-

ske det samme som for Sjællands Vedkommende. De større Byer Odense, Nyborg, Svendborg, Middelfart og Assens valgte Regeringsmodstandere. Det var i Smaabyer som Kjerteminde, Faaborg, Ærøeskjøbing o. l. at Regeringspartiet klarede sig.

Resultatet for Øernes Vedkommende i det hele (Færøerne iberegnet) er altsaa dette, at medens Reformpartiet inden Adskillelsen i Venstre sad inde med 34 af de 64 Kredse udenfor Jylland, har Regeringen nu 18 af 64 tilbage. Ved selve Valget tabte Regeringen 6 Kredse paa Øerne.

Nu vil Reformpartiet sikkert sige, at gik det galt paa Øerne, saa gik det til Gengæld godt i Jylland. Ganske vist tabtes her en Kreds til Socialdemokraterne, men paa den anden Side vandtes Kredse fra alle de andre Partier, 2 fra de radikale med nogenlunde pæn Majoritet, 1 fra Højre og 1 fra de moderate, de 2 sidste Kredse ganske vist kun med meget lille Majoritet af henholdsvis 51 og 72 Stemmer, men den reelle Gevinst var dog 3 Kredse, og Partiet sidder nu inde med 38 af Jyllands 50 Kredse mod 37 i 1903. — Dette er jo altid nogen Trøst for Partiet, men ved nærmere Eftersyn viser det sig, at heller ikke engang i Jylland har Reformpartiet længer nogen rigtig sikker Grund at staa paa trods den tilsyneladende Fremgang.

I hele den østlige frugtbare og tætbefolkede Del af Jylland er der sørgelig Frafald fra Reformpartiet. Endnu holdes vel Vejle og Koldingkredsen med nogenlunde fin Majoritet, men af de andre større Byer har Højre taget Horsens og Socialdemokraterne Fredericia, Skanderborg, Silkeborg, begge Aarhuskredsene, Randers og Aalborg, og i Randers, selve Anders Nielsens Hjemsted, var Resultatet for Reformpartiet kun 292 Stemmer. Af andre større Byer i Jylland sidder Højre inde med Thisted, og Reformpartiet holdt endnu denne Gang Stillingen i Viborg men med kun 10 Stemmers Majoritet, og i Nykjøbing paa Mors sejrede Reformpartiet vel nærmest fordi der ingen Alliance kom istand her mellem de radikale og Socialdemokratiet, isaafald havde Forskellen været 44 Stemmer, og heller ikke engang i Landkredsene i det østlige Jylland er Reformpartiet mere sikker. I Odder opnaaede Regeringskandidaten kun 3 Stemmer mer end Socialdemokratiet og Radikale tilsammen, og i Skjoldelev sidder den omtvistede Folketingsmand paa 11 Stemmers Majoritet. I 6 af Jyllands Kredse var Reformpartiets Majoritet kun henholdsvis 3—10—11—44—53 og 72 Stemmer*). Hvorlænge varer Herligheden i Jylland?

Atter her viser iøvrigt det samme sig som paa Øerne, at Reformpartiet væsentlig har sine Tilhængere i den mere afsides liggende nordlige og vestlige Del af Jylland.

Denne Oversigt over Regeringspartiets Stilling viser fuldt ud, hvor svagt Regeringen i Virkeligheden staar. Ved Valget 1903 opnaaede Reformpartiet at sejre i 76 af Landets 114 Kredse, og det havde Flertal i alle Landsdele. Det sad dengang inde med 22 af Sjællands 41 Kredse, 4 af Lolland Falsters 5 Kredse, 9 af Fyens 15 Kredse, 37 af Jyllands 50 Kredse, samt endvidere med Færøerne og Bornholm, og saa at sige alle dets Folketingsmænd sad urokkeligt fast i deres Kredse, valgte med stort Flertal. Nu har Partiet, som nævnt, ingen Kredse i Kjøbenhavn, ingen paa Lolland-Falster, kun 9 af Sjællands 41 og 6 af Fyens 15 Kredse. Efter Valget 1903 havde Reformpartiet 38 af Øernes 64 Kredse, af disse har det nu kun 18 tilbage, og Flertallet har som

*) Da jeg ikke har haft nogen officiel Opgivelse over Stemmetallet ved Valget til Raadighed, er Tallene taget efter Ritzaus Bureaus Opgivende, og det er derfor muligt, at Tallene ikke er ganske nøjagtige.

nævnt mange Steder været saa ringe, at det skyldes Tilfældigheder, at Kredsene bevaredes.

Følgende Tal viser bedst Nedgangen for Reformpartiet:

	1903		1906		1903	1906
Reformpartiet	122,000	St.	94,000	St.	50%	31%
Socialdemokratiet	55,000	„	77,000	„	23%	26%
Højre	50,000	„	68,000	„	20%	23%
Moderate	18,000	„	19,000	„	7%	6%
Radikale			42,000	„	0%	14%

En saa svagt funderet Regering har ikke Udsigt til lang Levetid, et lille Uheld kan blive skæbnessvangert. Derfor taler Sandsynligheden for, at Regeringen i den kommende Tid vil søge at styrke sin vaklende Stilling ved en Alliance til en eller anden Side, og her er det da saa heldigt for Regeringen, at den har de Moderate at falde tilbage paa. Valgdagen den 29de Maj har sikkert belært de Moderate om ikke at stille for store Fordringer eller være for kostbare, og paa den anden Side er Regeringen saa ilde stedt, at den sikkert vil byde højt og offre en Del for at faa Alliancen istand.

Naar Alliancen saa er sluttet kan Regeringen atter trække Vejret lettet, saa har den atter et lille Flertal igen. Men desværre for Reformpartiet hjælper dette neppe synderligt ud over det nærmeste Øjeblik.

Det skal selvfølgeligt villigt indrømmes, at det er noget vanskelig at spaa, om hvorledes det vil gaa i Fremtiden, men paa den anden Side er Tallene fra sidste Valg, hvor Delingen af Venstre havde fundet Sted, et ganske godt Grundlag at regne med, saa der kan alligevel opstilles en temlig god Sandsynlighedsberegning. Nu vil sikkert enhver indrømme, at det er ganske urimeligt at antage, at der til et kommende Valg skulde blive færre radikale eller socialdemokratiske Stemmer. Udviklingen gaar absolut i modsat Retning. De radikale og socialdemokratiske Folketingsmænd, som denne Gang valgtes med absolute Flertal i deres Kredse, har derfor ingen Udsigt til at falde ved et kommende Valg, hvis Alliancen mellem Radikale og Socialdemokrater bevares. Kun saadanne der er valgt som Mindretalskandidater kan antages at falde ved en fælles Optræden af Modstanderne. Men en Alliance mellem Moderate og Reformpartiet vil ikke her føre til noget Resultat, og vil næppe berøve de Radikale eller Socialdemokraterne en eneste Kreds, da ingen af disse to Partiers Folketingsmænd er valgt som Mindretalskandidater mod et Flertal af Moderate og Reformmænd. Socialdemokrater og Radikale manglede derimod kun 3 Stemmer i Odder, 10 i Skjoldelev, 44 i Nykjøbing M., 89 i Køge, 81 i Rudkjøbing, 134 i Stege, 178 i Nyborg, 191 i Rønne i at sejre, og alle disse Kredse sidder nu de Moderate og Reformpartiet inde med. Mon det egentlig er urimeligt at antage, at Flertallet af disse Kredse maa afgives til Demokratiet ved et kommende Valg. I alle disse Kredse tilsammen skal Demokratiet kun forøge sit Stemmeantal med nogle faa Hundrede Stemmer for at sejre, og alene Socialdemokratiet gik ved sidste Valg frem med 22,000 Stemmer, og de radikale alene mønstrede 42,000 Stem-

mer. Derfor fører en Alliance med de Moderate næppe til noget synderligt Resultat for Regeringen. Kun en Alliance mellem disse to Partier og Højre kan maaske foreløbig redde Situationen for en længere Tid. Men er en saadan Alliance mulig eller gennemførlig? Mon Reformpartiets Vælgere virkelig gaar med hertil? Og hvilket Program skal være det samlende Enhedsmærke? Mon Konsejlspræsident I. C. Christensen, der nu har naaet Magtens højeste Tinde i Danmark, egentlig er en lykkelig eller tilfreds Mand? mon han ikke af og til med Længsel i Hjertet tænker tilbage paa den Tid, da han stod som en højt anset Fører for et mægtigt og stort Venstreparti, hvis Medlemmer sad urokkelig fast i deres Kredse med Venstres gamle Banner som Fanemærke?

Vulkanske Udbrud og Jordrystelser.

Jordens Indre.

Af Svante Arrhenius.

(Efter en Artikel i „Ord och Bild" med nogle Forkortelser).

De store Ulykker som i den sidste Tid (April 1906) har ramt de blomstrende Egne omkring Vesuv og i Kalifornien, har atter henledt Menneskehedens Opmærksomhed paa de voldsomme Kræfter, som aabenbarer sig i Form af vulkanske Udbrud og Jordrystelser. De Tab af Menneskeliv, som har fundet Sted i disse to sidste Tilfælde er dog ubetydelige i Sammenligning med dem, som har ledsaget ældre Katastrofer af lignende Art. Det hæftigste Udbrud af vulkansk Art i den nyere Tid er utvivlsomt det, der fandt Sted den 26—27de August 1883, hvorved to Tredjedele af den 33 Kvadratkilometer store Ø Krakatoa i den ostindiske Øgruppe, sprængtes i Luften. Skønt denne Ø var ubeboet, dræbtes omkring 40,000 Mennesker ved denne Begivenhed, hovedsagelig ved den store Flodbølge, som fulgte efter Udbruddet, og som foraarsagede ulykkebringende Oversvømmelser i de omliggende Egne. Endnu skrækkeligere var Ødelæggelsen ved den kalabriske Jordrystelse, som bestod af flere Jordskælv i Februar og Marts 1783. Derved ødelagdes den store By Messina den 5te Februar, og Antallet af Menneskeliv, der gik tabt ved disse Jordskælv opgjordes til omkring 100,000. Samme Egne, navnlig Kalabrien, hjemsøgtes ogsaa den 8. Sept. 1905 af ødelæggende Jordskælv. En anden Jordrystelse, som har faaet Plads i Historien paa Grund af det store Tab af Menneskeliv, ikke mindre end omkring 90,000, var det, der den 15. November 1755, hærgede Portugals Hovedstad. To Tredjedele af dette Mennesketab skyldtes en 5 Meter høj Flodbølge, som styrtede ind fra Havet.

Den af alle Vulkaner, der er bedst studeret, er uden Tvivl Vesuv. I Roms Blomstringstid var dette Bjerg af helt fredelig Art, en Vulkankegle, der havde været udslukket saa langt Historien gik tilbage. Omkring Vulkanen, paa den usædvanlig frugtbare Jordbund, var der opblomstret græskeKolonier af en saadan Rigdom,

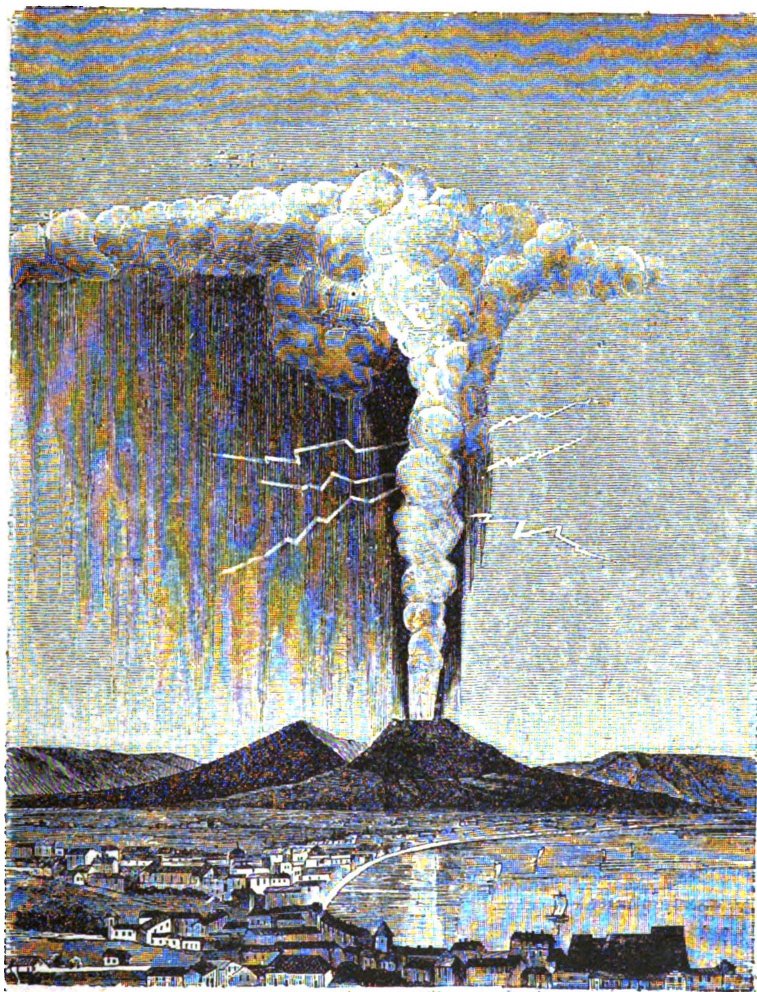
at Egnen kaldtes Storgrækenland (Græcia magna). Da indtraf Aar 79 e. K. det ødelæggende Udbrud, ved hvilket Herculanum og Pompeji ødelagdes. De voldsomt frembrydende Luftmasser, som da strømmede ud af Jordens Indre, bortrev en stor Del af den gamle Vulkan-Kegle, hvis tilbageblevne Del nu kaldes Monte Somma, og de nedfaldende Støvmasser blandet med Lavastrømme byggede det nye Vesuv op. Dette har ved senere Udbrud ofte ændret sit Udseende betydelig og har saaledes netop nu i Aar faaet en ny Askekegle. Efter Aar 79 forekom nye Udbrud Aar 203, 472, 512, 685, 993, 1036, 1139, 1500, 1631 og 1660, altsaa med ganske uregelmæssige Mellemrum. Siden har Vesuv været i næsten uafbrudt Virksomhed, i Almindelighed ganske ufarlig, saaledes at kun Røgskyen over Krateret har angivet, at den indre Gløden har varet ved. Meget hæftige Udbrud fandt Sted i 1794, 1822, 1872 og 1906.

Helt anderledes end disse heftig virksomme Vulkaner forholder andre sig, som ikke foraarsager nævneværdig Skade. En saadan er Vulkanen Stromboli mellem Sicilien og Kalabrien. Denne har i Aartusender været i stadig Virksomhed. Dens Udbrud følger hverandre med Mellemrum, der varierer mellem mindre end et Minut og tyve Minutter. Dens Ild tjener som et Slags naturligt Fyr for de Søfarende. Naturligvis er ogsaa denne Vulkans Kraft forskellig til forskellige Tider; for Tiden siges den at være i usædvanlig heftig Virksomhed. Meget rolig forløber ogsaa Udbruddene af de store Vulkaner paa Hawai.

Den vigtigste Bestanddel blandt de Legemer, som stødes ud af Vulkanerne, er Vanddamp. Derfor udgør Skyen over Vulkankrateret det sikreste Kendetegn paa Vulkanens Virksomhed. Ved de heftige Udbrud stødes disse Dampmasser højt op i Luften, indtil 8 Kilometer. Vesuv selv rager 1300 m. op over Havfladen. Hosstaaende Billede gengiver en Tegning af Poulett Scrope, som forestiller Vesuvs Udbrud Aar 1822. I dette Tilfælde synes der at være Vindstille. Dampmasserne danner en Sky af en regelmæssig Form, der minder om en Pinje. Efter Plinius' Beskrivelse har Skyen over Vesuv ved dennes Udbrud Aar 79 haft et lignende Udseende. Naar Luften ikke er saa stille, antager Skyen en mere uregelmæssig Form. Skyer, der stiger op til saa store Højder, som de nævnte, udmærker sig ved kraftige elektriske Ladninger. De stærke Lyn, som derfor farer ud fra den sorte Sky, bidrager meget til at forøge Indtrykket af det uhyggelige Skuespil. Regnen, som styrter ned fra denne Sky, blandes ofte med Aske og ser da ud som Blæk. Asken, hvis Farve veksler fra lysegraat, gulgraat og brunt til næsten sort, er ganske smaa Draaber af Lava, som er kastet ud af de udstrømmende Luftarter og hurtig er størknet i Luften. Større Lavadraaber størkner til vulkansk Sand eller saakaldte lapilli (d. v. s. Stene) og „Bomber". Disse faste Masser anretter sædvanlig den største Skade ved vulkanske Udbrud. Et 7 Meter tykt Lag Aske indsvøbte Pompeji i det beskyttende Dække, som har dækket det indtil Udgravningerne i vore Dage. Derved føjede den fine Aske og det regnblandede Dynd sig tæt som Gibsforme om de døde Legemer; de størknede senere som et Slags Cement, og da Stykkerne af de døde Legemer var fjernede, kunde man ved Hjælp af Cementformen faa de mest naturtro Afstøbninger af de Legemer, som havde været indhyllede deri. Paa samme Maade dannes, naar Asken falder ned i Havet, et Lag af vulkansk „Tuf", i hvilket Havdyr og Havalger indsvøbes; af denne Art er Jorden i Landskabet Campagna Felice ved Neapel. Større Stene, gennemtrukne med utallige Luftblærer, flyder omkring paa Havet som Pimpsten; de slides lidt efter lidt i Stykker af Bølge-

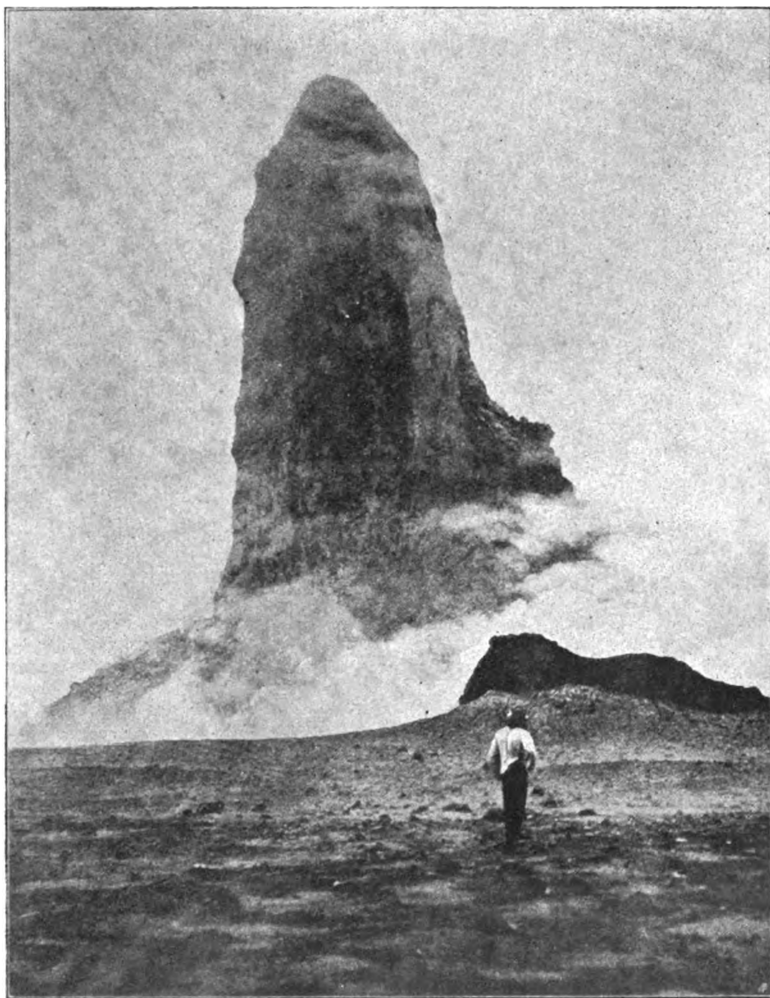
slaget, saa de forvandles til vulkansk Sand. Den omkringdrivende Pimpsten er stunddom farlig eller hindrende for Skibsfarten paa Grund af sin store Masse. Dette var f. Eks. Tilfældet efter Krakatoas Udbrud 1883.

Foruden Vulkandampen udstødes ogsaa andre Luftarter, især Kulsyre, men ogsaa Dampe af Svovl, Svovlbrinte, Klorbrinte og Salmiak samt sjældnere Klorider af Jærn og Kobber, Borsyre med mere. En stor Del af disse Legemer falder ret hurtig ned fra Vulkanvæggene ved de vulkanske Luftarters hurtige Afkøling; en anden Del af mere flygtige Bestanddele, saasom Kulsyre, Svovlbrinte og Klorbrinte kan derimod udbrede sig over større Strækninger og ved sin Hede og Giftighed tilintetgøre alt Menneske- og Dyreliv, som kommer paa Luftstrømmens Vej. Dette var Tilfældet ved den sørgelige Ødelæggelse af

Pingen over Vesuv 1822. (Samtidigt Billede.)

St. Pierre, hvor 30,000 Menneskeliv gik tabt ved Mont Pélées Udbrud d. 8. Maj 1902. Ogsaa Plinius den ældre dræbtes ved Vesuvs Udbrud Aar 79 af kvælende Luftarter. Vulkanasken kan stundom af Luftstrømmen føres gedes ud til en Højde af 30 Kilometer og de fineste Partikler lidt efter lidt spredtes til alle Dele af Jorden; det var dem der i de to følgende Aar foraarsagede de pragtfulde Solopgange og Solnedgange, som har

Mont Pélées Vulkankegle.

bort over store Strækninger, som fra Sydamerikas Vestkyst til Antillerne, fra Island til Norge og Sverige, fra Vesuv (1906) til Holsten. Mest bekendt i saa Henseende er Krakatoas Udbrud, hvorved den fine Aske slyngedes ud til en Højde af 30 Kilometer

faaet Navnet „Det røde Skær“. Ogsaa efter Mont Pélées Udbrud iagttog man i Europa dette røde Skær. Støvet fra Krakatoa gav ogsaa Materiale til de 1883—1892 iagttagne „lysende Natskyer“, som i den sidste Del af denne

Periode svævede omkring i en Højde af omtrent 80 Kilometer og derfor var solbelyste længe efter Solens Nedgang.

En særlig stor Interesse har Krateret Kilauea paa den høje Vulkan Mauna-Loa paa Hawai — denne Vulkan er omtrent saa høj som Mont Blanc. Dette Krater danner en stor Lavasø af omtrent 12 Kvadratkilometers Udstrækning, hvis Størrelse dog veksler betydeligt fra en Tid til en anden. Den kogende, rødhede Lavamasse afgiver under lette Eksplosioner stadig nye Luftmasser, hvorved Ildfontæner af omkring 20 Meters Højde sprøjter op i Luften. Undertiden bryder Lavasøen ud gennem Revner i Kraterets Rand og flyder ud i Form af en Lavastrøm langs Bjærgets Side, indtil Lavasøens Overflade er sunket ned under Revnerne. Denne Lava er sædvanlig af forholdsvis letflydende Beskaffenhed og breder sig derfor temmelig jævnt over store Flader".

„Naar den vulkanske Virksomhed lidt efter lidt tager af og ophører, bliver der sædvanlig Spor tilbage af den i de Udstrømninger af varmt Vand og Luftarter, som findes i mange Egne, hvor mægtige Vulkaner i Tertiærtiden udsendte deres Lavamasser. Hertil hører de berømte Geysere paa Island, i Yellowstone Park og paa Ny Zeeland, de i medicinsk Henseende højt skattede varme Kilder i Böhmen (f. Ex. Karlsbaderkilderne, „Fumarolerne", der udslynger Vanddamp i Italien, Grækenland og andre Lande, „Mofetterne" med deres Kulsyreudstrømninger — saadanne forekommer hyppig i det saakaldte Eifel-Omraade nær Rhinen, i Hundegrotten ved Neapel og i Dødsgrotten paa Java — „Solfatarerne", som afgiver Svovldampe — saadanne findes ved Neapel paa de phlegreiske Marker og i Grækenland — samt en Del af de saakaldte Dyndvulkaner, som udslynger Dynd, Saltvand og Luftarter, sædvanlig Kulsyre og Kulbrinter, f. Ex. de der findes ved Parma og Modena i Italien samt ved Kronstadt i Siebenbürgen. De udslukte Vulkaner, blandt hvilke nogle hører til Jordens højeste Bjærge, saasom Aconcagua i Syd-Amerika (6,970 m.) og Kilimandjaro i Afrika (6,010 m.) undergaar ofte en hurtig Ødelæggelse ved Regnens Indflydelse, da de for en stor Del er opbyggede af løst Materiale, vulkansk Aske med Lag af Lavastrømme imellem."

„Da Krakatoa i 1883 sprængtes i Luften, blev Halvdelen af Vulkanen staaende tilbage. Denne viser meget tydelig Gennemsnittet af en Askekegle, som endnu kun har undergaaet meget ringe Indvirkning af Vandets Ødelæggelsesarbejde. Man ser her i Midten den lyse Lavaprop i Vulkanrøret og fra denne udgaar lysere Lavalejer, mellem hvilke der ses mørkere Askelag. —

Man har iagttaget en paafaldende Regelmæssighed med Hensyn til Vulkanernes Fordeling paa Jordoverfladen. Næsten alle Vulkaner ligger i Nærheden af Havet; der findes ganske vist Vulkaner i Øst-Afrika, men de ligger i Stedet for nær ved de store Søer ved Ækvator. Nogle Vulkaner, som angives at ligge i Centralasien, er tvivlsomme. Dog savnes Vulkaner ved mange Kyster, saasom ved Australiens Kyst og ved det nordlige Ishavs lange Kystlinjer Nord om Asien, Evropa og Amerika. Kun hvor der er store Revner i Jordskorpen langs Kysterne, findes Vulkaner. Hvor der er saadanne store Revner i Skorpen men Have (eller meget store Indsøer) ikke findes i Nærheden, exempelvis i Østrigs Alpeegne, forekommer Vulkaner heller ikke, men disse Egne er derimod meget kendte for deres Jordrystelser.

Allerede tidlig har der hersket den Forestilling, at det er Jordens indre flydende Masse, der trænger frem til Jordoverfladen gennem Vulkanerne.

Man har forsøgt at maale Dybden af Vulkanarnerne og er kommet til gan-

ske forskellige Resultater. Saaledes har man f. Ex. for Vulkanarnen under Vulkanen Monte Nuovo, som Aar 1538 opkastedes paa de phlegreiske Marker ved Neapel, beregnet en Dybde af mellem 1,3 og 60 Kilometer, for Krakatoa har man fundet mere end 50 Kilometer, o. s. v. Alle disse Beregninger synes temmelig betydningsløse, da Vulkanerne sandsynligvis ligger over Revner i Jordskorpen, i hvilken den flydende Masse (Magmaen) i Jordens Indre kiler sig ind, saa at man sikkert har svært ved at angive, hvor Magmaarnen ender og Vulkanrøret begynder. Ved Kilauea har man det Indtryk, at man staar overfor en Aabning i Jordskorpen, gennem hvilken Jordens flydende Masse direkte træder frem for Dagen.

Hvad Jordskorpen angaar, ved man gennem Iagttagelser i Borehuller i forskellige Verdensdele, at Temperaturen stiger temmelig hurtig, naar man kommer længere ned — i Gennemsnit med omtrent 30 Grader for hver Kilometer; men de dybeste Borehuller er ikke fuldt 2 Kilometer dybe. Stiger nu Temperaturen med 30° C. for hver Kilometer, saa maa der paa en Dybde af 40 Kilometer opnaas en Temperatur, ved hvilken alle de almindeligere Bjergarter vilde smelte. Nu stiger ganske vist Smeltepunktet med Trykket, men Betydningen deraf er blevet alt for overdrevet, naar man har troet at Jordens Indre af denne Grund muligvis kunde være fast. Som Tammann har vist gennem direkte Forsøg, er det sandsynligt, at Smeltepunktet kun stiger til et vist Tryk, for siden ved yderligere Stigning af Trykket atter at synke. Den før beregnede Værdi maa derfor forhøjes noget, men hvis man antager, at andre Bjergarter forholder sig som Diabas efter Barus' Mening, at deres Smeltepunkt stiger 1° C. for 40 Atmosfærers Tryk, svarende til en Dybde af 155 m., saa finder man, at den faste Jordskorpe ikke er mere end mellem 50 og 60 Kilometer tyk. I større Dybder begynder saaledes den smeltede Masse. Paa Grund af Kiselsyrens større Lethed koncentreres denne i den flydende Masses højere Lag, medens de mere Jernilteholdige Dele af Magmaen, paa Grund af deres Vægt, samler sig dybere nede. Denne Magma maa vi forestille os som en yderst trægtflydende Vædske, lignende Asfalt."

„Den Omlejring og Blanding, som forekommer i Magmaen, navnlig dens meget trægtflydende øverstliggende sure Dele, er yderst ringe. Magmaen under Vulkaner, der ligger nærved hinanden, saasom Etna, Vesuv og Pantellaria kan derfor, som Erfaringen viser, have ganske forskellig Sammensætning, uden at man derfor med Stübel behøver at antage, at disse 3 Vulkanarner er fuldstændig isolerede fra hverandre.

Man har fundet, at Lavaen i Vesuv har en Temperatur paa 1000 à 1100° C. ved Lavastrømmens nederste Ende. Da der i Lavaen forekommer visse Krystaller, saasom af Leucit og Olivin, som man af visse Grunde antager er blevet dannet før Lavaens Udtrædelse af Krateret, slutter man, at dennes Temperatur, før den forlod Vulkanrøret, ikke kan have været højere end omkring 1400° C.

Det vilde imidlertid være urigtigt fra den Temperatur, der findes i Vesuvs Lava at drage den Slutning, at Vulkanarnen ligger i en Dybde af henimod 50 Kilometer. Denne Dybde er sandsynligvis meget mindre, maaske ikke en Gang 10 Kilometer, da Jordskorpen her, ligesom overalt hvor Vulkaner forekommer, er stærkt hullet, saa at Magmaen paa visse Steder, netop hvor Vulkanerne findes, kommer meget nærmere Jordoverfladen end under normale Forhold.

Vandets Betydning for Vulkanerne beror sandsynligvis paa, at det gennem Revner under Havbunden trænger ned mod Dybet. Naar det naar et Lag, hvis Temperatur er 365° (Vandets saa-

kaldte kritiske Temperatur), kan det ikke længere forefindes i flydende Tilstand. Det hindrer imidlertid ikke, at det trænger længere ned i Dybet, næsten i luftformig Tilstand. Naar det naar Magmaen, absorberes det i høj Grad af denne. Dette beror derpaa, at Vand ved Temperaturer over 300° er en stærkere Syre end Kiselsyre, som derfor uddrives af Vandet af sine Silikater, som udgør Hovedbestanddelen af Magmaen. Jo højere Temperaturen er, desto større bliver Magmaens Evne til at optage Vand. Ved denne Optagelse af Vand svulmer Magmaen op og bliver samtidig mere letflydende. Magmaen presses derfor ud under Udøvelse af et Tryk, som fuldstændig svarer til det osmotiske Tryk, et Tryk som opstaar ved Vands Indtrængen i en Opløsning, f. Eksempel af Sukker eller Salt. Dette Tryk kan blive saa stærkt, at det naar op til Tusender af Atmosfærer. Af dette Tryk kan Magmaen løftes op gennem Vulkanrørene, selv om disse hæver sig omtrent 6000 Meter over Havfladen. Da Magmaen nu stiger op i Vukanrøret, afkøles den lidt efter lidt, dens Evne til at holde Vand absorberet, formindskes med Temperaturen. Vandet gaar derfor bort under heftige Kogningsfænomener og river med sig Draaber eller større Masser af Lava, som falder ned som Aske eller Pimpsten. Ogsaa naar Lavaen senere flyder ud af Krateret, afkøles den langsomt og afgiver stadig mere Vand, som sønderslider den under Dannelse af Bloklava. Men staar Lavaen forholdsvis stille i Vulkankrateret, saaledes som i Kilauea, gaar Vandet langsommere bort og som Følge af de øverste Lavalags lange Berøring med Luften, indeholder de forholdsvis lidt Vand — dette er saa at sige udluftet — og deres Lavastrømme danner derfor ved Størkningen mere jævne Flader."

„Fortsætter vi nu Undersøgelsen af Magmaen paa større Dybder, saa findes der ingen Anledning til at antage, at Temperaturen ikke vedblivende stiger, jo længere man kommer ned imod Jordens Indre. Paa en Dybde af 300 til 400 Kilometer maa Temperaturen til Slut blive saa høj (omkring 10,000 ° C.), at intet Stof kan bestaa der undtagen i Luftform. Indenfor dette Lag maa Jordens Indre saaledes være luftformigt. Af vore Undersøgelser angaaende Luftarternes Forhold ved høje Temperaturer og Tryk, ledes vi til at antage, at Luftarterne i Jordens Inderste forholder sig omtrent som en trægtflydende Magma; i visse Henseender kan de snarest sammenstilles med faste Legemer. Navnlig er deres Sammentrykkelighed yderst ringe. Man skulde tro, at det var omtrent umuligt at faa nogen som helst Kundskab om disse Lags Forhold; gennem Jordrystelserne faa vi imidlertid noget Kendskab dertil. Disse Lag udgør den ubetinget største Del af Jordmassen og maa have en betydelig Vægtfylde, da Jordens Gennemsnitsvægtfylde er 5,52 og de ydre Lag, saasom Verdenshavet og de af os kendte Jordmasser har lavere Vægtfylde; de sædvanlige Bjærgarter har Vægtfylde mellem 2,5 og 3. Man har derfor antaget, at Jordens inderste Dele er metalliske, navnlig har Wiechert forfægtet denne Anskuelse. Sandsynligvis er Jærn Hovedmassen i denne Jordgas. Derfor taler den Omstændighed, at Jærn, saaledes som Spektralanalysen lærer os, udgør en særlig vigtig Bestanddel af Solen, at endvidere Jærn udgør Hovedmassen af de metalrige Dele i Meteorstene og endelig tyder Jordmagnetismen paa, at der findes Jærn i store Mængder i Jordens Indre. Man har ogsaa Grund til at tro, at de i Naturen forekommende Jærnarter, f. Eks. det bekendte Jærn fra Ovifak i Grønland, er af vulkansk Oprindelse. De i Jordens luftformige Indre forekommende Legemer forholder sig paa Grund af deres Tæthed i kemisk og fysisk Henseende omtrent

som Vædsker. Da Metaller, saadan som Jærn, sikkert ved meget høje Temperaturer har langt større Vægtfylde end deres Ilter og disse højere end deres Silikat, saa maa vi antage, at Luftarterne i Jordens allerinderste næsten udelukkende bestaar af Metaller, de ydre Dele derimod hovedsagelig indeholder Ilter og de yderste mest Silikat.

Hvad angaar den længst ude liggende flydende Magma, er det sandsynligt, at den ofte, naar den trænger ind i højere Lag i Form af Batholiter, paa Grund af Afkølingen deles i to Dele, hvoraf den ene er lettere og luftformig og indeholder Vand og deri opløselige Bestanddele, medens den anden, den tungere, hovedsagelig bestaar af Silikat med ringe Vandindhold. Den letbevægelige, vandrige Del afsondrer sig i de højere Lag og trænger ind i de omliggende sedimentære Lag, navnlig i deres Revner og fylder dem med store Krystaller, ofte af metallurgisk Værdi saasom Tin-, Kobber- og andre Malme, medens Vandet sagte damper bort gennem de ovenliggende Dele. Den trægtflydende Silikatmasse størkner derimod, da den er saa lidt flydende, til Glas, eller hvis Afkølingen sker langsomt, til smaa Krystaller.

Vi gaar nu tilbage til Jordrystelserne. Intet Land er fuldstændig forskaanet for disse. Hos os og i vore Nabolande, særlig det nordlige Rusland forekommer de imidlertid kun i meget ufarlig Form. Dette beror derpaa, at Jordskorpen har ligget ubrudt gennem lange Tidsrum og ikke er sønderbrudt af Sprækker. Den forholdsvis stærke Jordrystelse, som den 23. Okt. 1904 rystede vort Land, navnlig dets Vestkyst, i usædvanlig heftig Grad, dog uden at forvolde nævneværdig Skade — nogle Skorstene faldt ned —, hidrørte fra en efter vore nordiske Forhold temmelig betydelig Revne i Jordskorpen ude i Skagerak, en Fortsættelse af den dybeste Revne paa Nordsøens Bund, den saakaldte norske Rende, som strækker sig udenfor Norges Kyst. Ogsaa andre stærkere Jordskælv, som man har iagttaget i vort Land, f. Eks. de den 22de Dec. 1759 og den 13de April 1851, synes at være udgaaet fra samme Egn. I Europa rammes Italien og Balkanhalvøen samt nogle Dele af Østrig temmelig ofte af Jordskælv.

I Følge en af British Association nedsat Komité til Undersøgelse af Jordrystelser, som meget væsentlig har bidraget til Kendskab til disse vigtige Naturfænomener, hidrører de Jordskælv, som er af nogen Betydning, fra bestemte Centrer, som er angivne paa hosstaaende Kort."

„Jordrystelserne forekommer sædvanlig i saakaldte Sværme. Saaledes talte man i Marts 1868 mere end 2000 Stød paa Hawaï. Ved de Jordskælv, som i 1870—73 hergede Landskabet Phokis i Grækenland, iagttoges stundom Jordstød, som i lange Tider fulgte paa hinanden med 3 Sekunders Mellemrum. I hele denne Jordskælvs-Periode, som varede 3½ Aar, regner man at der har været omkring ½ Million Jordstød og ¼ Million underjordiske Drøn, som ikke paafulgtes af kendelige Jordskælv. Blandt disse Jordskælv blev kun 3 efterfulgt af nævneværdig Forstyrrelse og kun 35 ansaas for værd at omtale i Bladene. Ogsaa Jordskælvet den 23 Oktober 1904 tilhørte en Sværm, som varede fra den 10de til 28de Oktober, i hvilken Tid der mærkedes talrige Smaastød, navnlig den 24de og 25de Oktober.

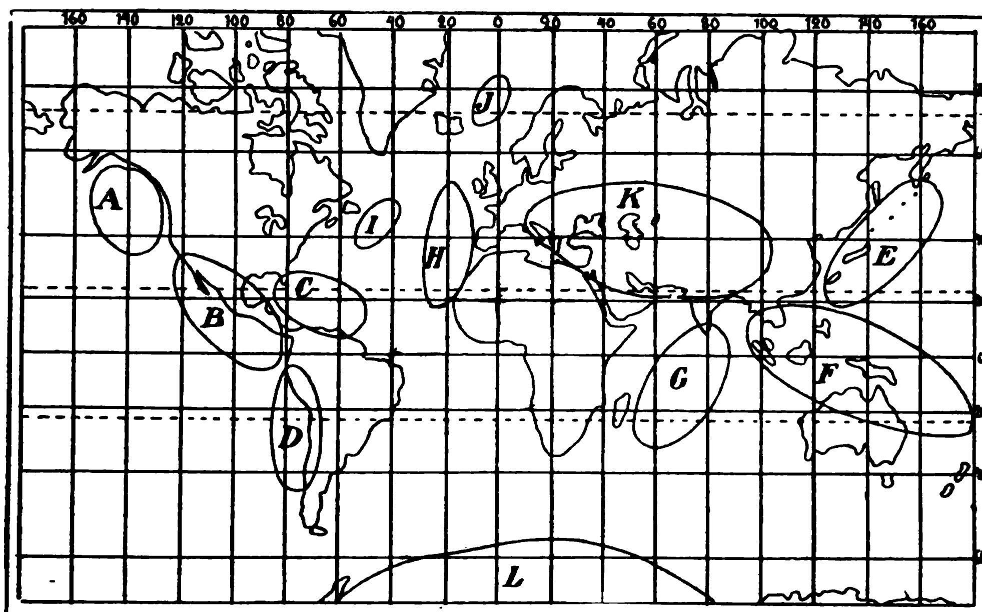
Som Følge heraf indtræffer der sædvanlig svagere Jordstød før de ødelæggende, og disse Smaastød gør saaledes Tjeneste som en Slags Advarselstegn. Tit er dette dog ikke Tilfældet, men det heftige Stød kommer uventet".

„De stærke Jordrystelser frembringer ofte Revner i Jorden. Saaledes be-

rettes fra San Francisco, at Huse styrtede ned i store Revner.“

„Naar Jordskælvet er forbi, ligger Jordoverfladen ofte ikke i sit oprindelige Leje, men har antaget en mere eller mindre bølgeagtig Form. Denne ses naturligvis lettest hvor Gader eller Jærnveje findes indenfor Jordrystelsens Omraade. Saaledes fortælles der, at Sporvejene paa Hovedgaden Market Street i San Francisco efter Jordrystelsen dannede store Bølger.

somt eksisterer der ogsaa en saadan Sammenhæng mellem en stor Del af de hæftige Jordrystelser. For at vise dette, har den omtalte engelske Komité foretaget en Undersøgelse af Antillernes Jordskælvshistorie. Det fremgaar af denne, hvor urolige Forholdene er i denne Del af Verden og hvor roligt og trygt vi har det i det gamle Europa, navnlig her i Norden. Adskillige Dele af Centralamerika er saa stærkt hjemsøgte af Jordrystelser, at

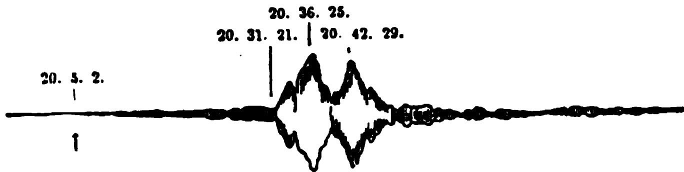
Jordskælvscentrer efter „British Associations“ Undersøgelser.

Som Følge af Forskydningerne i Jordskorpens Lag og de samtidig fremkomne Sprækker ændres Flodernes Løb. Dette var ogsaa Tilfældet i Kalifornien 1906. Grundvandet styrter derved ofte ud med stor Heftighed, medrivende Stene, Sand og Dynd, som stunddom taarner sig op i kraterformede Forhøjninger. Derved indtræffer ofte vidtstrakte Oversvømmelser.

„Man har altid været tilbøjelig til at sætte Jordrystelser og Vulkanudbrud i Forbindelse med hinanden. Utvivlen Del deraf (Salvador) har faaet Navnet „Gyngejorden“. Jorden er der omtrent stadig i Bevægelse.

Paa Grund af Jordrystelsernes store praktiske Betydning har man i den senere Tid indrettet en Mængde „seismologiske“ Stationer, hvor Jordrystelserne aftegnes af P e n d u l e r, som tegner Linjer paa Papir, der drives af et Urværk omtrent som paa et Telegrafapparat. Finder der ingen Jordrystelser Sted, er Linjen ret, ved Jordskælv gaar den over til en Bølgelinje. Hvis Papirets Bevægelse er langsom, viser

denne Bølgelinje sig blot som en Fortykkelse af den rette Linje. Hosstaaende Billede viser et Seismogram fra Stationen Shide paa Øen Wight fra den 31. Aug. 1898. Den Jordrystelse, som her er optegnet, udgik fra Centret G i det indiske Ocean. Dette kunde man slutte sig til paa Grund af Tiden for Ankomsten til de forskellige Stationer. Man ser paa det nævnte „Seismogram" en svag Fortykkelse af den rette Linje Kl. 20 T. 5 M. 2 S. (8 T. 5 M. 2 S. Eft.) Senere bredte Linjen sig mere ud og det hæftigste Stød indtraf Kl. 20 T. 36 M. 25 S. Et andet Stød indtraf Kl. 20 T. 42 M. 29 S., hvorefter Rystelsen aftog sagte under mindre Stød. Stødet Kl. 20 T. 5 M. 2 S. kaldes det første Stød. Det gaar lige gennem Jorden langs en Diameter. Det er meget svagt, hvilket menes at bero paa den overordentlig stærke Gnidning, som er ejendommelig for stærkt opvarmede Luftarter, som de, der befinder sig i Jordens Indre. Det stærke Stød Kl. 20. 36. 25. beror paa en Bølgebevægelse i den faste Jordskorpe. Dette Stød svækkes i meget mindre Grad end det nysnævnte og bevæger sig fremad med langt mindre Hastighed, omkring 3,4 Kilometer i Sekundet langs Jordoverfladen. Man kan beregne Forplantningshastigheden af et Stød i et Kvartsbjerg; den er 3,6 Kilometer i Sekundet, saaledes meget nær overensstemmende med det fundne Tal, hvilket jo ogsaa maa være Tilfældet, da Jordens faste Skorpe hovedsagelig bestaar af Silkat, d. v. s. Forbindelser, i hvilke Kvarts indgaar og som besidder lignende Egenskaber. Paa korte Afstande er Stødenes Forplantningshastighed mindre, og man iagttager da ofte ikke det første svage Stød. Hastigheden gaar ned til henimod 2 Kilometer pr. Sekund. Dette beror paa, at Stødets Forplantningsretning da delvis beskriver en krum Linje nedad mod de fastere Dele af Jordskorpen og delvis gaar gennem de løsere Lag, som lader Stødene komme meget langsommere frem end de faste, eksempelvis løs Sandsten 1,2 Km., Vand (i Verdenshavet) 1,4 Km , løst Sand 0,3 Km. pr. Sekund. Det er tydeligt, at man af Opgivelser for Ankomsttiden for det første Stød og for det stærke Stød kan beregne Afstanden mellem Observationsstedet og Jordrystelsens Udgangspunkt. Stunddom kommer det stærke Stød tilbage efter nogen Tids Forløb, omend i formindsket Grad; man har ofte iagttaget, at dette andet svagere Stød forholder sig, som om det var gaaet Jorden rundt paa den længste Vej mellem Udgangspunktet og Observationspunktet.

Jordstødenes Bevægelse i Jorden lærer os altsaa, at vore Slutninger om, at Jordskorpen ikke strækker sig særdeles dybt og at Jordens Indre er luftformigt, meget nær stemmer med Virkeligheden. Gennem et uddybet Studium af Seismogrammet kan vi derfor haabe at lære noget mere om Jordens allerinderste Dele, som vi ved en flygtig Betragtning skulde være tilbøjelige til at tro var ganske utilgængelig for den videnskabelige Forskning.

At dø i Jerusalem!

Af Israel Zangwill.

(Sluttet.)

IV.

Hun skrev til ham og adresserede Brevet til Teatret. Den første Konvolut maatte hun rive i Stykker, fordi hun uden at tænke sig om havde skrevet udenpaa til Isak Levinsky.

Hendes Brev var fuldt af overstrømmende Glæde over at have fundet sin kære Isak og af Stolthed over hans vidunderlige Stilling. Hvem skulde have tænkt sig, at en simpel Lithograflærling kunde have opnaaet at blive en af de toneangivende i alle de adelige og fornemme Kredse? Men hun havde altid troet paa hans Talent; hun havde altid trolig gemt den lille Vandfarveskitse, han havde lavet af hende, og hængt den op i Dagligstuen bag ved den Manufakturbutik, hun var bleven gift ind i. De havde ogsaa tænkt sig, at han var gift og udvandret til Amerika. Men maaske var han gift, selv om han endnu var i England? Om han ikke nok vilde fortælle hende det? Selvfølgelig havde hans Forældre vænnet sig til at betragte ham som død, skønt hun ofte havde hørt sin Moder raabe hans Navn i Søvne. Men hun selv tænkte meget tit paa ham, og maaske vilde han lade hende komme og besøge sig? Hun skulde nok komme i al Stilhed, naar der ikke var nogen af de store Folk, og hun skulde heller aldrig røbe, at han var Jøde og ikke født i Brasilien. Faderen var endnu, Gud være lovet, saa nogenlunde sund og rask, men Moderen skrantede en hel Del. I Haab om snart at se ham forblev hun hans „hengivne Miriam“.

Hun ventede med Spænding paa Svar. Den ene Dag gik efter den anden, men der kom intet.

Da Dagene blev til Uger, begyndte hun at tabe Modet; men først da „Snurren“, som hun havde fulgt gennem Avertissementerne, var bleven lagt hen igen — efter et meget ringere Antal Opførelser, end den første Aften havde givet Grund til at formode — gik det med forunderlig Klarhed op for hende, at dette Brev ialfald aldrig vilde blive besvaret. Men hun havde nu ingen Vanskelighed ved at faa Ethelred P. Wyndhursts Adresse opspurgt og skrev igen.

Stadig den samme saarende Tavshed. Efter en Maaneds Forløb forstod hun, at det, han den Gang havde skrevet til Forældrene paa hebraisk, var hans sidste Ord; at han for bestandig havde frigjort sig for Kaftanens Svøb og ikke var at formaa til nu igen at lade sig bringe selv i den svageste Berøring med den. Hun græd over saaledes anden Gang at have mistet sin Broder, men den vedholdende Syslen med Tanken om ham havde kaldt mange smukke, smaa Minder fra Barneaarene til Live igen, og hun kunde mindre end nogen Sinde tænke sig, at hun ikke en Gang igen skulde komme til at indtage en Plads i hans Liv. Han havde for bestandig udvidet hendes aandelige Horisont, og hun vedblev at følge ham i Bladene, opfyldt af Ærefrygt for denne Tilværelse, der, i hendes af Uvidenhed slørede Omdømme, tog sig dobbelt stor og herlig ud. Efterhaanden begyndte hun endog at prale af Broderen i den mere engelske Del af sin Omgangskreds, og saaledes blev det i Tidens Løb en kendt Sag for alle undtagen Forældrene, at den fortabte Søn, Isak, var et fremragende Medlem inden for den fornemme, hedenske Verden, indtil der lidt efter lidt i al Hemmelighed blandede sig en kolossal Beundring i den Foragt,

hvormed man ellers i Ghettoen betragtede Ethelred P. Wyndhurst.

V.

I den fornemme, hedenske Verden blandede der sig derimod i al Hemmelighed en kolossal Foragt i den Beundring, man nærede for Ethelred P. Wyndhurst. Han var selvfølgelig til en vis Grad paa Moden, men bag hans Ryg kaldte man ham ikke desto mindre tit for en Jøde. For saa vidt som man hermed i Reglen tænker paa, at en Mand i særlig Grad har vidst at skaffe sig pekuniær Fordel, saa fortjente han ikke at blive brændemærket paa den Maade. Hans mange forskellige Talenter havde blot hindret ham i alvorligt at dyrke et enkelt af dem. Han havde haft en lille Succes med Billeder af en egen iøjnefaldende Art, daarligt tegnede, men i høj Grad rosende omtalt i Pressen; han havde skrevet rørende Vers som Tekst til Musikstykker og havde i al Skikkelighed gjort Kur til stygge og mindre heldigt stillede Damer af det gode Selskab; han var til Stede ved alle Premièrer og blev mistænkt for at skrive Teaterkritikker, selv af sin egen Komedie. Og der, i det ubestemmelige Udsnit af det londonske Selskabsliv, hvor Kensington og Bohêmeverdenen skærer hinanden, var han en velkendt Gæst (alt for velkendt sagde gnavne. gamle Særlinge) og nød det lidet misundelsesværdige Ry, at han var en af dem, der gerne spiste sin Middag ude — for Middagens Skyld.

Ikke desto mindre havde adskillige af de Mennesker, der kaldte ham for et „Snyltedyr“, ikke noget imod at nyde hans egne Drikkevarer, naar han selv fandt for godt at spille den elskværdige Vært. I den Rolle optraadte han netop en Søndag Aften for en broget Forsamling i sit eget dramatisk udstyrede Atelier, ja, han var lige i Færd med at sætte sine Tænder i en, efter alle Kunstens Regler tillavet, Sandwich med Skinke, da der blev bragt ham et Telegram.

„Igen en af de velsignede Skuespillerinder, der melder Forfald,“ sagde han. „Jeg gad nok vidst, hvordan de i Grunden klarer det med deres Stikord!“

Men under Læsningen skiftede hans Ansigt Udtryk, og da han var færdig, krøllede han hastigt det lyserøde Papir sammen.

„Moder døende. Intet Haab. Hun ligger og kalder paa dig. Har sagt hende, at du er i London. Fader samtykker. Kom straks. M i r i a m.“

Saa holdt han det sammenkrøllede Papir op til Gassen og tændte en ny Cigaret ved det.

„Som jeg tænkte mig,“ sagde han smilende. „Naar en Kvinde er baade Kvinde og Skuespillerinde —“

VI.

Efter Hustruens Død og hendes forgæves Kalden paa sin Isak i Dødsøjeblikket, havde den gamle Maggid været en sønderknust Mand. Det var, som om hans Sindstemning fuldkomment harmonerede med de Ord i Talmud: „Hver den, der ser sin første Hustru dø, er som den, der med sine egne Øjne har set Templet lægges øde.“

Hvad var der nu for ham i Livet, andet end Ruinerne af selve dette Tempel? Han skulde snart dø, og den Drøm, der altid havde staaet i Baggrunden af hans Tilværelse, begyndte nu, da der intet var til at udfylde Forgrunden, at træde frem i første Række. Blot han dog kunde faa Lov til at dø i Jerusalem!

Der var ingenting af Betydning, der bandt ham til England. Hans Miriam var gift og var bleven alt for engelsk, til at der kunde bestaa noget virkeligt Samkvem imellem dem. Og ganske vist var hans Menighed ham meget dyrebar, men selv der havde han en Følelse af, at hans Kræfter ikke mere slog til, for der var andre

Maggider, som var begyndt at komme frem, og som kunde tale længere ad Gangen end han.

At se og kysse den hellige Jord, at kaste sig i Støvet, der hvor Templet havde staaet, at dø i en Henrykkelsestilstand, der i sig selv allerede var Gan-Iden (Paradis), kunde Livet virkelig endnu rumme en saadan Salighed for ham, Livet, der hidtil kun havde iskænket ham den ene beske Drik efter den anden?

Livet var ikke værd at leve, deri var han fuldkommen enig med sine længst forsvundne Brødre, Rabbinerne i det gamle Babylon, det var kun en Byrde, som det gjaldt at bære paa saa værdig en Maade som mulig. Men hvis Livet ikke var værd at leve, saa var Døden — i Jerusalem — værd at dø. Jerusalem! det Sted han tre Gange om Dagen havde vendt sig imod i Bøn, hvis Navn stod skrevet i hans Hjerte som i den spanske Skjalds fra Middelalderen, med hvem han bad om Vinger til at flyve mod øst til Templets hellige Grund, om han saa blot skulde vandre nøgen og barfodet omkring mellem dets Ruiner.

At dø i Jerusalem! ja, det vilde være Livets højeste Lykke.

Her var han en ensom Mand. I Jerusalem vilde han være omgivet af en straalende Skare. Patriarker, Profeter, Konger, Præster, Vismænd — alle saa' han i Aanden svæve over dette nu saa øde Sted, som de havde elsket saa højt, og hørte dem hviske den livstrætte himmelske Trøstensord i Øret.

Men nu opstod der en pudsig Vanskelighed. Maggiden vidste fra sin Brevveksling med Rabbinerne i Jerusalem, at en russisk Undersaat vilde have stor Vanskelighed ved at slippe ind i Jaffa eller Beyrout, selv ved Hjælp af Bakhshish (Pengegaver). Den eneste sikre Maade at komme ind i Palæstina paa var som britisk Undersaat. Hvilken forunderlig Skæbnens Ironi! I næsten et halvt Aarhundrede havde den gamle Mand levet i England i sin Kaftan, og nu, da han vilde drage ud for at dø i de Lande, hvor Kaftanen hørte hjemme, saa blev han nødsaget til at søge engelsk Indfødsret! Han maatte endog bekvemme sig til at give en mindre sandfærdig Fremstilling af de Bevæggrunde, hvorfor han saa pludselig ønskede at gøre sig til ét med John Bulls Institutioner og patriotiske Fordomme, saa han kunde leve og dø som en fribaaren Englænder. Men ved Hjælp en en rettroende, rig Jøde fra West End, der undertiden havde ladet sig drage hele den lange Vej østpaa af Maggidens veltalende Udlægninger af den hellige Skrift, blev alle Vanskeligheder imidlertid overvundne. Og bevæbnet med et Pas hvirvledes Maggiden bort, hen imod sit hellige Hvilested, efter først at have givet Miriam en Velsignelse, der skulde forestille Velsignelsen paa Dødslejet, ved fra Kupévinduet at lægge Hænderne paa hendes bedste Hat.

VII.

Den Slags Skuffelser, der ofte venter Drømmeren, naar han ser sine Drømmes Land, blev Maggiden sparet for, fordi han, selv midt i Virkeligheden, vedblev at være en Drømmer, og kun med Aandens Øjne saa' de snævre Gyder med deres utrolige Mængde af Smuds og de graadige Schnorrers (Tiggere). Indsvøbt som i himmelsk Kærlighed ventede han blot paa det Øjeblik, da han skulde forlade denne Verden for alt det straalende, der ventede ham i den næste, og naar han ved Grædemuren bad om, at Zion paany maatte opstaa i al sin Glans, saa var det, trods Varmen i hans Bønner, med den fredelige Upersonlighed, hvormed kun den kan bede, der ikke ser frem til noget Kongerige her paa Jorden. For Verdens Øjne var han en gammel Mand, der i de sjældne Pavser, mellem at han var i Synagogen eller et andet Lærdom-

mens Tempel, levede et eller andet Sted oppe ad en mørk Trappe med Udsigt til en snæver, trist Baggaard, i et eneste lille, bitte Værelse med et endnu mindre Køkken — ikke meget andet end et Komfur ude paa selve Trappegangen. Og dog var dette lille Rum snart et almindeligt Valfartsted for utallige Schnorrers, der betragtede denne rige, engelske Maggids Komme som en højst uventet Lykke, for i det stakkels, forsultne Jerusalem er rig og engelsk blot forskellige Benævnelser for samme Ting. Men disse Tiggeres Forestillinger om Velgørenhed var saa beskedne og Landets Mønt saa let delelig, at Maggiden kunde tilfredsstille et helt Dusin med, hvad der i England blot vilde have beløbet sig til en Penny. Med kortere eller længere Mellemrum fik han et Brev fra Miriam, skrevet paa engelsk. Datteren havde nemlig ikke fortsat de lærde Traditioner fra sin Moders Tid, og Maggiden plejede derfor i Reglen for at faa hendes Meddelelser oversat paa hebraisk, at tage sin Tilflugt til Forstanderen for den velgørende Haandværkerskole. Der var imidlertid ikke meget af Interesse for ham i Miriams Breve; hendes Verden var bleven ham alt for fremmed, og af det, hun kunde finde paa at sige, var der meget lidt, der gjorde Indtryk paa den døende Mand. Og saaledes blev dette sidste Baand, der bandt ham til Verden, svagere og svagere, alt eftersom hans legemlige Kræfter blev færre og færre, indtil han til sidst vaklede omkring i den hellige By som Legemliggørelsen af dens Undergang, og saa bøjet af Alderdom og Svaghed, at hans hvide Skæg, naar han gik, næsten berørte Jorden. Han var som en, der stod bøjet over Evighedens Vande og saa' tankefuldt ned i dens umaalelige Dybder. I Sandhed, nu maatte Gud snart sende sin Dødsengel efter ham.

Men saa en Dag kom der et Brev fra Miriam, der brutalt rev ham ud af hans Drøm om de saliges Boliger og med ét Slag satte ham tilbage i den anden Evighed — hans døde Fortid.

Isak, Isak var kommen hjem! Var kommen hjem for at finde Hjemmet øde og tomt. Saa havde han opsøgt sin Søster og laa nu, plejet af hende, og ventede paa Døden. Hans Liv var forfejlet i enhver Henseende; ved et grusomt Sammentræf af Tilfældigheder var hans Ejendele bleven solgt i samme Øjeblik, som Doktoren meddelte ham, at han var en dødsdømt Mand. Og hans Tilstand paa Dødslejet var en Forsmag paa Helvedes Pinsler, saa frygtelige var de Lidelser, hans ængstede Samvittighed beredte ham. Han laa bestandig og fantaserede om sin Fader. Om han ikke vilde tage Forbandelsen tilbage, give ham sin Velsignelse og love at sige Kaddish for hans Sjæl, saa han kunde blive frelst for evig Fordømmelse? Om han ikke vilde sende sin Tilgivelse pr. omgaaende, for Isaks Dage var talte, og han kunde ikke leve mere end en Maaned eller deromkring?

Maggiden blev frygtelig rystet ved denne Meddelelse. Han mindedes med Bitterhed de mange Aar fulde af Lidelser, hvoraf den sidste og største havde været, da Isak saa brutalt havde ladet haant om sin døende Moders Kalden; men jo værre Drengens Synd var, jo forfærdeligere vilde netop den Straf blive, der ventede ham, naar han en Gang stedtes for sin fortørnede Gud og Skaber.

Og Moderen — vilde ikke hendes eget Gan-Iden blive ødelagt ved Tanken om, at hendes Dreng laa og pintes i Helvede? For hendes Skyld vilde han tilgive sin genstridige Søn, for saa vilde maaske ogsaa Gud vise sig mere barmhjertig. Faderens gode Gerninger maatte jo dog tælle, ligesom han selv var velsignet langt over Fortjeneste ved Fædrenes — Abrahams, Isaks og Jakobs — gode Gerninger. Han havde gjort sin Pilgrimsfærd til Jerusalem; maaske

vilde hans Bønner finde Øre for Naadestolen.

Med rystende Haand skrev den gamle Mand et Brev til sin Søn, hvori han skænkede ham fuld Tilgivelse for hans Synd mod Forældrene, men formanede ham til selv Dag og Nat at anraabe Himlen om Tilgivelse. Og derpaa fulgte et Udvalg af trøstende Skriftsprog fra Talmud: „Enhver skal blive ved at bede om Naade, lige til den sidste Jordklump kastes paa hans Grav . . . For Anger og Bøn og Kærlighed til Næsten afvender Dommen." Den samme Kærlighed til Næsten, som han selv viste de forbløffede Schnorrers.

Skoleforstanderen skrev uden paa Konvolutten som sædvanlig, men Maggiden sendte ikke Brevet af Sted. Billedet af Sønnen paa Dødslejet forlod ham ikke et eneste Øjeblik. Isak kaldte paa ham, kaldte paa ham paa sin gamle barnlige Maade. Kunde han lade sin Dreng dø der uden at trøste og glæde ham ved sin Nærværelse, uden at give ham den synlige Forvisning om sin Tilgivelse, Afskedsvelsignelsen? Nej, han maatte selv drage til ham.

Men kunde han da virkelig forlade Jerusalem, saa gammel han var? Hvem vidste, om han saa nogen Sinde vilde komme tilbage og dø der? Hvad om han alligevel ikke skulde faa sit Livs Ønske opfyldt! Men Isak blev ved at kalde paa ham — og Isaks Moder. Jo, han havde Kræfter nok til at gøre Rejsen. At det virkelig var saaledes, følte han næsten som et Mirakel, som en Gave fra Himlen og et Pant paa dens Naade.

Han rejste til Beyrout og efter et Par Dages Forløb gik han om Bord paa et Skib, der var bestemt til Marseilles.

VIII.

Imidlertid laa den ulykkelige Ethelred P. Wyndhurst i den londonske Ghetto og syntes, at hver Dag var som et Aar. Hans Bryst var ødelagt, for det uordentlige Liv, han havde levet, havde virket lige saa skadeligt paa hans Legeme som paa hans Pengepung. Og med dette dobbelte Krach var der med uimodstaaelig, dragende Kraft vaagnet i ham alle Slags Minder om Indtryk, han havde modtaget i sin Barndom, og sammen med dem for længst glemte religiøse Forestillinger. Den hævnende Haand havde lagt sig tungt paa ham i levende Live — hvilke Rædsler ventede der ham vel, naar han først var bleven lagt i sin kolde Grav? Dødens og Dommens Skygger overskyggede ham og forvirrede hans Hjerne, saa han var nær ved at gaa fra Forstanden.

Der vilde ingen Tilgivelse være for ham — det, at hans Fader var saa langt borte i et fremmed Land, havde dræbt ethvert Haab herom. Det var Nemesis, følte han, fordi han havde nægtet at komme til sin døende Moder. Gud havde taget hans Fader fra ham, saa han ikke kunde høre hans Bønner, havde indhyllet ham i en Atmosfære af Fjernhed og Hellighed. Hvorledes kunde Miriams Brev trænge igennem Jerusalems Mure, trænge igennem til det Hjerte, der i de tyve Aar, han havde været borte, maatte være bleven haardere end selve den Stenmur, der omgav den hellige By.

Og derfor begyndte han ogsaa, Dagen efter at hun havde sendt det af Sted, at sysle med en fortvivlet Plan, der satte sig mere og mere fast i hans Hjerne, jo mere Foraarssolen syntes at give ham Styrke og Mod. Hvad om han selv rejste til Jerusalem! Hvad om han kunde kaste sig om sin Faders Hals og fravriste ham hans Tilgivelse!

Og saa vilde ogsaa han dø i Jerusalem!

Halvt udslettede af Aarenes Glemsel lød de Ord i hans Øre: „Og det Land skal skænke Tilgivelse for alle Synder."

Det lykkedes ham at komme paa Benene igen — nu da Solskinnet atter fik Blodet til at rulle raskere i hans Aarer, mærkede han, at hans Læggen sig til Sengs blot havde haft sin Grund i Haabløshed og Medlidenhed med sig selv. Han vilde møde Døden staaende, ja, lade den indhente sig paa Vej til Solens Lande. Og da Miriam, efter at være kommen sig af sin første Skræk over saaledes at se ham oppe igen, begyndte at drømme om, at det varme Klima i Palæstina maaske vilde kunne helbrede ham, følte han en sidste Opblussen af sin gamle Optimisme og begyndte paa ægte Kunstnervis at tale om Østens Glans og Farver, som han aldrig havde set, men som han maaske endnu kunde komme til at gengive paa Lærredet for derved at vinde sig ny Berømmelse. Ja, han vilde rejse samme Dag. Miriam pantsatte sine Smykker for at skaffe ham Rejsepenge, for hun vovede ikke at bede sin Mand om at gøre mere for den fremmede.

Men længe før Ethelred P. Wyndhurst naaede Jaffa, vidste han, at det blot var Haabet om Faderens Velsignelse, der holdt ham i Live.

Et eller andet Sted ude paa Havet maatte de to Skibe være sejlet forbi hinanden.

IX.

Da den kaftanklædte Maggid naaede Miriams Hus, var de faa Kræfter, han havde igen, næsten udtømte af den lange Rejse, og han var nær falden død om paa Tærskelen ved at høre, at hans Rejse havde været forgæves.

„Det er Guds Vilje," sagde han haabløst. Synderen vilde altsaa ikke kunne finde Tilgivelse. Han brast i Graad, og Taarerne trillede ned ad hans blege Kinder og faldt i store Draaber paa hans hvide, bølgende Skæg.

„Du skulde have ladt os det vide," sagde Miriam sagtmodigt. „Vi havde aldrig tænkt os Muligheden af, at du selv kunde være kommen."

„Jeg kom lige saa hurtigt som et Brev."

„Men du skulde have telegraferet."

„Telegraferet?" Det var noget, han aldrig før havde hørt om. „Men hvorledes kunde jeg ogsaa tænke mig, at han havde været i Stand til at rejse? Du skrev, at han laa for Døden. Jeg bad blot Gud om, at jeg ikke maatte komme for sent."

Han vilde være rejst tilbage med det samme, men Miriam fik ham bragt til Sengs — den Seng, Isak havde tænkt sig, at han skulde være død i.

„Du kan i det mindste telegrafere, at du tilgiver ham," sagde hun, og uden iøvrigt rigtig at forstaa dette nye Mirakel, sagde han til Miriam, at hun skulde bede Skoleforstanderen om at meddele Sønnen hans Tilgivelse.

„Isak vil spørge efter mig, hvis han kommer levende til Jerusalem," sagde han. „Skoleforstanderen vil høre om ham. Det er en meget lille By nu, desværre, for Gud har straffet os for vore Synder ved at berøve den dens Glans."

Svaret kom samme Eftermiddag. „Telegram lige tidsnok. Søn døde roligt."

Maggiden sønderrev sin Klædning. „Gud være lovet!" raabte han. „Han døde i Jerusalem. Det var bedre, at det blev ham end mig! Isak døde i Jerusalem! Herren vil være hans Sjæl naadig."

Hans gamle, svage Øjne udgød Glædestaarer. „Han døde i Jerusalem!" mumlede han lykkeligt den ene Gang efter den anden. „Min Isak døde i Jerusalem!"

Tre Dage senere døde Maggiden i London.

Flydende Luft.

Af Kirstine Meyer.

„Det som henrykker den menneskelige Aand er en vidunderlig Virkning, hvis Aarsag forbliver ubekendt; giver man til Kende, hvad der ligger til Grund for den, gaar den halve Fornøjelse tabt. Finheden bestaar i at bringe Resultaterne frem, men at skjule den til Grund liggende Kunst.“ Disse Ord findes i et i sin Tid overordentlig udbredt naturvidenskabeligt Samlerværk fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. En Nutidslæser føler sig ved Synet af dem som Farisæeren over for Tolderen. Med hvor megen Ret kan være et stort Spørgsmaal, men at Anskuelsen ikke officielt er i Kurs mere, er sikkert nok; det har altfor tydeligt vist sig, at det rent praktisk betaler sig at være paa det rene med „den til Grund liggende Kunst“ i saa mange af Naturens Foreteelser. „Vidunderlige Virkninger“ er vi næsten forvænte med fra Fysikens og Kemiens Verden i de senere Aar, ja i saa høj Grad, at de mere dagligdags og gammelkendte Foreteelser paa disse Omraader knap kan fange det dannede Publikums Interesse, hvor betydningsfulde de end er Ofte hænder det imidlertid, at netop særligt iøjnefaldende og mærkelige Virkninger hænger sammen med meget dagligdags Fænomener, saaledes at Forstaaelsen af forholdsvis faa af disse giver Indsigt i „den til Grund liggende Kunst“ for det tilsyneladende vidunderlige.

Forsøg med flydende Luft har for den uindviede i høj Grad det vidunderliges Præg; de bruges da ogsaa som Variétényummer, og der fortælles Anekdoter om dem i Dagspressen. Overraskende er det naturligvis, naar man ser, at der staar en Sky af Em og Damp ud af en Tekedel, der staar paa en Isblok, som om den var fuld af kogende Vand, eller naar man paa et Stykke Is hælder en vandlignende Vædske, og der da rejser sig en mægtig hvid Sky op fra Isen af en saa mærkelig Beskaffenhed, at en tændt Cigar blusser stærkt op, naar den holdes ind i den. Hemmeligheden er, at Vædsken, der bruges, ikke er Vand, men flydende Luft, der er ca. ÷ 190°, saa at Is i Forhold til den er et meget varmt Legeme, der spiller samme Rolle som et Gasblus overfor Vandet i en Tekedel; den flydende Luft koger og fordamper og Dampen faar en Glød til at blusse op til en Flamme, fordi den er rig paa et ildnærende Stof — Ilten.

Spørgsmaalet er nu: hvad er flydende Luft, og hvorledes skaffer man sig dette Stof.

I det sidste ¾ Aarhundrede har mange Mennesker beskæftiget sig med at finde Metoder til at gøre luftformige Legemer til Vædsker; dels vilde dette kunne faa praktisk Betydning, og dels har selve Problemet betydelig videnskabelig Interesse. Den første, der tog dette Arbejde op, var den berømte engelske Naturforsker Faraday, der levede i den første Halvdel af det 19de Aarhundrede. Naar man overhovedet har kunnet falde paa denne Tanke, ligger det i, at Dampe, f. Ex. Vanddampe og Luftarter

under mange Forhold ligner hinanden overordentlig meget, og da man nu var fuldstændig kendt med, hvorledes man af Vanddamp kunde faa Vand, laa det ikke saa fjernt at prøve, om ikke Luftarter ved lignende Behandling kunde blive til flydende Legemer. Naar der i en Stue er Vanddamp, er den usynlig lige som Luften i Stuen og findes ligesom denne ligelig udbredt over hele Rummet. Bringer man nu en kold Ting ind i Stuen, f. Ex. en Skaal med Is, vil Vanddampen, der rører ved Skaalen, blive kold, og da bliver den til Vand — Dug, som man kalder det — der sætter sig paa Ydersiden af Skaalen. Er Stuen meget varm og meget rig paa Vanddamp, kan man faa at se, at der danner sig en Taage over Isen; den fremkommer ved, at Vanddampen i den kolde Luft over Isen forandres til smaa Vanddraaber. Man kan ogsaa faa Vanddampen til Vand paa anden Maade; den kan samles i et Rør, der er lukket med et Stempel. Naar man nu skubber dette ind i Røret, presses Dampen sammen og vil paa denne Maade kunne forandres til Vanddraaber. Hermed er de Metoder antydede, som skulde bruges ved Forsøgene paa at fortætte Luftarter; disse maatte afkøles stærkt eller presses stærkt sammen eller paavirkes samtidigt paa begge disse Maader, og det viste sig da virkelig, at der var en Del forskellige Luftarter, som gav efter og bragtes i flydende Tilstand. Det var f. Ex. Tilfældet med Luftarterne Kulsyre og Ammoniak, og netop Fordraabningen af disse har haft stor praktisk Betydning. Flydende Kulsyre i stærke Jernbeholdere gaar i Handelen. Den bruges f. Ex., hvor Øl eller andre Drikkevarer aftappes „under Kulsyretryk“.

Flydende Ammoniak bruges til Fabrikation af kunstig Is og i Køleværker, der benyttes, naar et Rum skal holdes paa lav Temperatur, saaledes som det f. Ex. er Tilfældet, naar Levnetsmidler eller andre let fordærvelige Varer skal opbevares i længere Tid uden at fordærves eller forringes. Den kan anvendes til dette Brug, fordi den har Tilbøjelighed til igen at antage den luftformige Skikkelse, hvorfra man med saa stort Besvær har bragt den — med andre Ord, den fordamper let, og til Fordampningen bruger den Varme, som den tager fra den Luft eller det Vand, der omgiver den Beholder, hvori den er. Man vedligeholder dens Fordampning ved stadig at pumpe Dampen bort fra den; denne samler man og presser den igen sammen til Vædske, der da paany bruges som Kølemiddel.

Det lykkedes ikke Faraday at fordraabe Luft af den Slags, der er i Atmosfæren, og i de første 30 à 40 Aar efter hans Tid blev der gjort mange forgæves Forsøg derpaa. Grunden til Forsøgenes uheldige Udfald var, at man ikke kunde frembringe en tilstrækkelig lav Temperatur. Luften maa nemlig for at fortættes afkøles under — 140°, og saa lavt kunde man den Gang ikke naa ned med Temperaturen. Ethvert Forsøg paa ved Sammenpresning at fortætte den vil mislykkes, naar Temperaturen er over den angivne Grænse. Da lykkedes det Franskmanden Cailletet at finde paa en ny Afkølingsmetode, saa at han fik nogle faa Draaber fortættet Luft, og dermed var det vist, at Problemet kunde løses. En vis Mængde af Luften pressedes ind i et ganske lille Rum og kom derved til at udøve et overordentlig stærkt Tryk paa Rum-

mets Vægge, samtidig afkøledes dette saa langt ned, som det var ham muligt; endnu var intet fortættet. Derefter blev Rummet pludselig gjort større, og Luften udvidede sig da stærkt og fik et meget mindre Tryk. En saadan pludselig Udvidelse af Luften er altid ledsaget af en stærk Afkøling, og her var den altsaa tilstrækkelig til, at en Del af Luften fortættedes. Luftens Afkøling ved Udvidelse viser sig ved adskillige velkendte Fænomener. De fleste ved saaledes, at Regnmængden er særlig stor paa Norges Vestkyst og paa Himmalayas sydlige Affald. Grunden dertil er netop, at Luften, der møder disse Bjerge, henholdsvis fra Nordsøen og det indiske Hav, tvinges til at gaa opad; derved udvider Luften sig, fordi den kommer højere op i Atmosfæren, hvor dens Tryk bliver mindre; Udvidelsen medfører da en Afkøling, og ved denne fortætter Vanddampene sig; paa samme Maade dannes de morsomme smaa Skyer, som man i Bjergene ser stige op langs skovklædte Skraaninger efter fugtigt Vejr; ligeledes er denne Ejendommelighed Skyld i den Kulde i de højere Luftlag, som gør, at de højeste Bjerge er sneklædte.

Den her omtalte Metode fik ved ny Opfindelser efterhaanden større teknisk Fuldkommenhed, og i de sidste 10 Aar har man kunnet fremstille flydende Luft fabriksmæssigt, saa man nu sælger det i Pottevis, ligesom man sælger Petroleum — ganske vist til andre Priser. En Liter flydende Luft leveres f. Ex. af en Berlinerfabrikant til en Pris af 5 Mrk., men hertil kommer saa, at de Beholdere, hvori den maa opbevares for at holde sig i nogen Tid er ret kostbare. Hermed er Sammenhængen følgende: Naar den flydende Luft er dannet og er samlet i et aabent Kar, har den en Temperatur af ÷ 190°. Naar Karret, hvori den er, staar i Luft, der har den almindelige Stuetemperatur, ca. 15°, vil den gennem Karrets Væg faa en Masse Varme fra denne og vil hurtigt koge bort og fordampe; det gælder da at beskytte den mod Varmetilførsel ude fra. Dette opnaaes ved at opbevare den i Glaskar med dobbelte Vægge, hvor Mellemrummet er lufttomt; gennem dette tomme Rum kan Varmen ikke ledes ind til den; desuden forsølves Glasset, for at Varmestraaler, der er paa Vej ind mod Karrets Indre, kan kastes tilbage; Varmen kan saa kun komme til foroven, men her bliver den Luft, der rører ved Vædsken saa hurtigt kold, at kun lidt naar denne Vej ind. Det kan ikke gaa an at lukke Karret helt til, ligesaalidt som det gaar an at lukke en Kedel med Vand lufttæt, naar den sættes over Ilden; i begge Tilfælde vilde de Dampe, der dannes, sprænge Beholderne. I de ovenfor beskrevne Kar kan nu flydende Luft holde sig længe uden at svinde meget stærkt. Opfinderen af de dobbeltvæggede Kar, Englænderen, Professor Dewar, kunde da ogsaa meddele i en af sine første Beretninger om dem, at han i en saadan Beholder havde transporteret flydende Luft tværs over Amerika. Her til København faas flydende Luft fra Berlin; det tilraades udtrykkelig at forlange den sendt over Gedser-Warnemünde, der haves Exempel paa, at den ellers — karakteristisk nok — bliver sendt hertil over Sassnitz—Trelleborg og jo længere Transporttid, des større Svind; Flaskerne

forsendes i Kurve forede med Filt og beskyttede yderst af et Blikhylster.

Den Luft der omgiver os er en Blanding af hovedsagelig to forskellige Luftarter, Kvælstof og Ilt; den sidste spiller direkte en stor Rolle som ildnærende Bestanddel og som nødvendig for Forbrændingen i det menneskelige Legeme. Naar nu en Del af Luften bliver til Vædske, vil ogsaa denne være en Blanding hovedsagelig af flydende Kvælstof og flydende Ilt. Ilten har i Vædskeformen beholdt sin ildnærende Karakter. Naar den flydende Luft fordamper, gaar der i Begyndelsen mest Kvælstof bort, da den er flygtigere end Ilten; Vædsken bliver altsaa ved at staa mere og mere iltrig, og det samme gælder de Dampe, der dannes fra den; man kan altsaa efterhaanden faa skilt Ilten fra Kvælstoffet paa denne Maade. — Mangfoldige morsomme Forsøg kan nu gøres. Som Exempler kan nævnes: Hvis man i et Glas med flydende Luft hælder nogle Vanddraaber, fryser disse øjeblikkelig, og rører man om i Vædsken med en glødende Pind, bryder denne i Brand. Det er jo ikke hyppigt, at den samme Ting har saa stærkt modsatte Virkninger. Frysningen af Vandet sker naturligvis, fordi Vædsken er saa kold; Flammen paa Pinden fremkaldes af Ilten i Vædsken. — Puster man ned i et stort Glas, hvori Bunden er dækket med flydende Luft, vil den Vanddamp og Kulsyre, man udaander, blive fortættede og delvis fryse, saa at Glasset fyldes af en Sky med Snefnug i. — Blomster, der er dyppede i flydende Luft ligner de fineste Porcellænsblomster, men er umaadelig skøre; en Gummislange bliver stiv og skør og kan knuses med en Hammer. — Hældes flydende Luft paa et Bord eller paa Haanden triller den som Draaber derpaa og fordamper uden at væde sit Underlag ligesom Vanddraaber, der spildes paa et meget hedt Komfur, triller som Smaakugler hen ad det uden at gøre det vaadt. Haanden og Bordet er jo i Forhold til den kolde flydende Luft som et hedt Komfur.

Den praktiske Anvendelse af den flydende Luft er ikke stor; undertiden læser man i Dagspressen fantasifulde Artikler om dette Emne, men Virkeligheden svarer ikke ganske dertil. Man kunde tænke sig forskellige Anvendelser. Naturligt var det jo at vente, at den kunde komme til at spille en stor Rolle som Kølemiddel, men den kan ikke konkurrere med dem, man ellers har til dette Brug; ved Hjælp af disse kan man nemlig langt billigere end med flydende Luft holde Temperaturer saa lavt som til ÷ 50°. Skal man derunder, kan flydende Luft bedre anvendes, men i Praksis vil dette sjældent eller aldrig forekomme. Man har endvidere tænkt paa at bruge Dampen fra flydende Luft som Drivkraft, idet man saa faar den Varme, som bruges til Fordampningen gratis fra den omgivende Luft, dog — Fremstillingen af den flydende Luft er endnu saa kostbar, at det ikke kan betale sig at gaa denne Vej for at faa Arbejde udført.

Ved Arbejdet paa Simplontunnelen har man brugt flydende Luft til Sprængninger. Ved Indgangen til Tunnelen opstilledes en Maskine, der frembragte 150 Kgr. flydende Luft om Dagen. Papirhylstre, fyldte med Klid, som var fugtet med Petroleum, blev lagte i iltrig, flydende Luft, an-

bragte i Borehullet og Sprængningen fremkaldt med en elektrisk Gnist. Sprængvirkningen var voldsom. Stoffet beholder kun sin explosive Virkning i ca. 15. M., nemlig saalænge Fordampningen af den flydende Luft gaar for sig. Da Arbejderne kom længere ind i Tunnelen, maatte man opgive at bruge dette Sprængstof, da der ved dets Benyttelse udvikledes for meget af en for Arbejdernes Aandedræt skadelig Luftart.

Man er ogsaa begyndt paa, at benytte flydende Luft til Iltfremstilling. Man har paa mange Maader Brug for Ilt, og det har været ret dyrt at fremstille den; om denne Fremgangsmaade har Betydning afhænger altsaa af det rent økonomiske Spørgsmaal, om man ad denne Vej kan faa Ilten billigere end ad de Veje, der hidtil er brugte. En fransk Ingeniør, Claude, har nylig meddelt en Fremgangsmaade, som skulde give gode økonomiske Resultater, idet han mener, at han kan frembringe flydende Luft billigere end hidtil, og at han af denne kan skille Ilten fra Kvælstoffet uden synderligt Tab af disse Bestanddele.

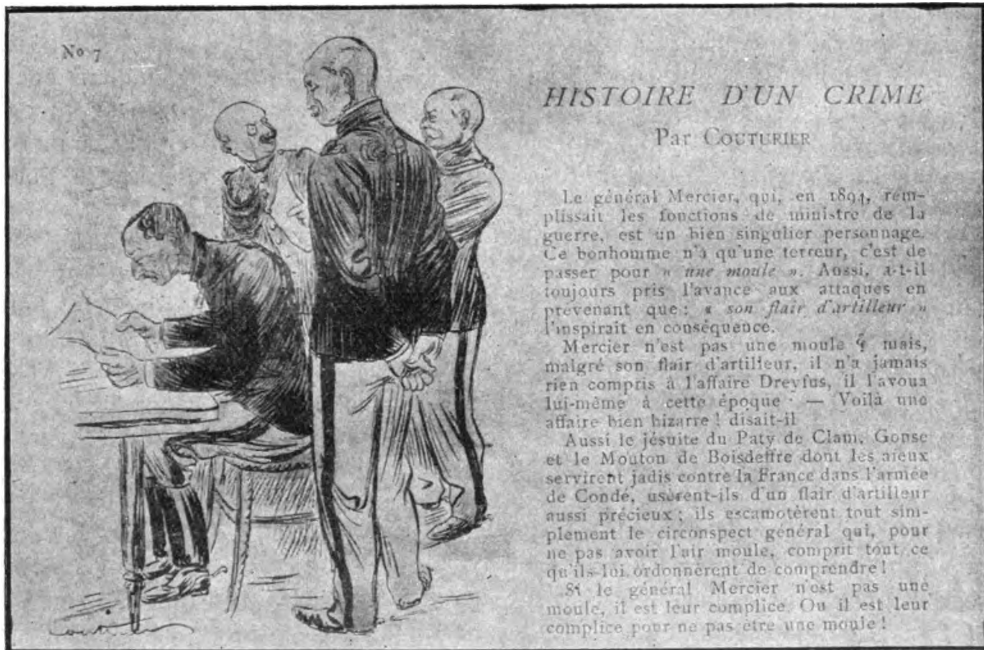
Videnskabeligt set har den flydende Luft været af stor Betydning; ved dens Hjælp har man kunnet undersøge Stoffernes Egenskaber ved saa lave Temperaturer som aldrig tilforn. Et Par Exempler skal anføres: I de senere Aar har Undersøgelsen af de radioaktive Stoffer beskæftiget mange Videnskabsdyrkere Verden over, og Forstaaelsen af deres ejendommelige Forhold og Virkemaade har kastet Lys over mangfoldige andre Omraader af Naturvidenskaben, men til disse Undersøgelser har flydende Luft været et nødvendigt Hjælpemiddel; den bruges nemlig til at drage den saakaldte Emanation ud af dem, og det er gennem Emanationen, at de kendes fra hinanden og ved Hjælp af dens ejendommelige Forhold, at selve Stoffet forstaaes.

Saasnart den flydende Luft fremstilledes i større Mængder, undersøgtes det, hvorledes dens Virkning var paa Bakterier. Idet disse i deres Næringsvædske udsattes for den lave Temperatur, frøs det hele til en stenhaard Masse, Bakterierne holdtes da paa denne Temperatur i flere Maaneder, og i disse var deres Vækst standset; naar Massen igen tøedes op, var de imidlertid lige levedygtige; det viser sig da, at den stærke Kulde slet ikke virker dræbende paa dem, som den gør paa alle højere Væsner; en ret ringe Opvarmning er altsaa mere skæbnesvanger for disse lavere Former af Liv.

Ved Hjælp af flydende Luft kan man da naa ned til den lave Temperatur ÷ 190°; ved flydende Brint har man endogsaa kunnet naa en Kuldegrad ÷ 258°. Undersøgelse af Stoffernes Egenskaber i det store Temperaturomraade, man nu dermed behersker, har givet ganske andre Forestillinger om deres Natur og Virkemaade end tidligere Tider havde. Hvorvidt et Stof existerer som flydende, fast, eller luftformigt afhænger ganske af de ydre Omstændigheder. Hvis f. Ex. Jordens Overflades Varmegrad steg over 365° vilde Vand slet ikke kunne existere paa den; Havets og Floders Vande vilde som Damp blande sig med den øvrige Atmosfære og ikke én Draabe vilde blive tilbage, thi over 365° kan Vand kun existere som Vanddamp. Afkøledes paa den anden Side Jorden til ÷ 200°, vil den

Atmosfære, der nu findes, blive til et Hav og over det vilde kun blive tilbage et ganske tyndt Lag af sjældne Luftarter; som man i den aller sidste Tid har kunnet paavise i ringe Mængde blandet med Ilten og Kvælstoffet, men som vanskeligere fortættes end disse, saa at man kan finde dem indsuget i flydende Luft ligesom Vandet paa Jorden indeholder lidt Luft indsuget; sank Temperaturen af Jorden yderligere et halvt Hundrede Grader, vilde ogsaa de forsvinde. Ligesom det vides, at ved de høje Temperaturer paa de hedeste Stjærner vil alle kendte Stoffer være luftformige, vides det nu tillige, at ved Temperaturer paa ÷ 258 er alle Stoffer flydende eller faste — undtagen ét — Helium, hvis mærkelige Karakter endnu ikke er kendt og forstaaet.

Dreyfusaffæren i Billeder.

En Forbrydelses Historie.

General Mercier, der var Krigsminister i 1894, er en besynderlig Personlighed. Han er kun bange for et: at gaa for en Østers. Derfor er han altid gaaet i Spidsen ved Angrebene; han paastod, at hans fine Artillerinæse inspirerede ham dertil.

Mercier er ikke en Østers, men trods hans Artillerinæse har han intet forstaaet af Dreyfusaffæren; han tilstod det selv. — Det er en besynderlig Affære, sagde han.

Jesuiten Paty de Clam, Gonse og Faaret Boisdeffre, hvis Forfædre kæmpede i Condés Hær mod Frankrig, benyttede sig af denne værdifulde Artillerinæse; de tumlede efter Behag med den kloge General, som for ikke at gøre Indtryk af at være en Østers, forstod alt, hvad de befalede ham at forstaa.

Hvis General Mercier ikke er en Østers, er han deres Medskyldige. Eller han er blevet deres Medskyldige for ikke at synes at være en Østers.

N° 8

HISTOIRE D'UN CRIME

Par Couturier

Crime, mensonge, infamie! « L'astuce prime le droit! »

Les artificiers de l'Etat-Major pilèrent en leur mortier des fusées crachantes.

Mercier n'était pas anthropophage, mais néanmoins il avalait chaque matin son petit kilogramme de moules.

C'était du Paty de Clam qui se chargeait du menu quotidien qu'il commandait au gluant Drumont qui était alors le bi-choux de Bruxelles.

L'arrestation de Dreyfus avait été tenue secrète. Du Paty la fit révéler au public par la *Libre-Parole!!!* « Mercier est complice de Dreyfus, Mercier est un espion prussien », disait la feuille d'Odelin le jésuite.

Menacé d'être foudroyé sous ce bombardement: Mercier parlementa! .... Le 22 décembre 1894, Dreyfus fut condamné à la *déportation perpétuelle* dans une enceinte fortifiée et à la *dégradation militaire!*

Forbrydelse, Løgn, Slyngelagtighed! „Snedighed bøjer Retten." Generalstabens Teknikere stødte Kardætshagl i deres Morter. Mercier var ikke Menneskeæder, men han slugte hver Morgen sit lille Kilogram Østers.

Det var Paty du Clam, som tog sig af Menuen; han skaffede den fra den slimede Drumont, som i den Tid var den bedste Brysseler-Kaal.

Dreyfus' Arrestation var blevet hemmeligholdt. Du Paty lod den bekendtgøre gennem „la Libre Parole"!!! „Mercier er Dreyfus' Medskyldige, Mercier er en prøjsisk Spion," sagde Jesuiten Odelins Blad.

Truet med at blive knust under dette Bombardement begyndte Mercier at parlamentere .... Den 22. December blev Dreyfus dømt til *livsvarig Deportation* til et befæstet Fort og til *militær Degradation.*

N° 9

HISTOIRE D'UN CRIME

Par Couturier

Oui, Dreyfus a fait des aveux! Après sa dégradation, Dreyfus a avoué! Non seulement au capitaine Lebrun-Renault, mais à toute l'armée française, à toute la France, à tous les français présents à cette exécution criminelle.

Dreyfus a fait des aveux!

Les voici, ils sont inoubliables:

Vive la France!!!

Je suis innocent!!!

„Ja! Dreyfus har tilstaaet! Efter Degradationen har Dreyfus tilstaaet! Ikke blot overfor Kaptajn Lebrun-Renault, men overfor hele den franske Hær, overfor hele Frankrig, overfor alle de Franskmænd, der var til Stede ved det forbryderske Optrin,

Dreyfus har tilstaaet!

Her er hans uforglemmelige Tilstaaelse: *Leve Frankrig!!! Jeg er uskyldig!!!*"

Se her er Djævleøen, denne Helvedeøe, hvortil Generalstaben har forvist Dreyfus, denne heltemodige Martyr, der har *begaaet den Forbrydelse at være uskyldig.*

Uskyldig i de Forbrydelser, der er begaaet af hans Foresatte, *Offer* for Højforræderiet i 2. Kontor i Generalstaben. *Et uskyldigt Offer*, mod hvem Krigsretten ikke har haft andet Bevis end den nu døde Oberstløjtnant Henrys Falsknerier Esterhazys Bordereau og den ulykkelige Cavaignacs 1001 mundtlige Beviser.

Paa denne Klippeø, under den brændende Sol, har denne ulykkelige skreget sin Uskyldighed ud til det brølende Havs Bølger; foran disse Vogtere, der maa tie efter Disciplinens Bud, skønt hans fortvivlede Tonefald fravrister dem Taarer og bringer deres Hjærte til at briste.

Se, her er Djævleøen!

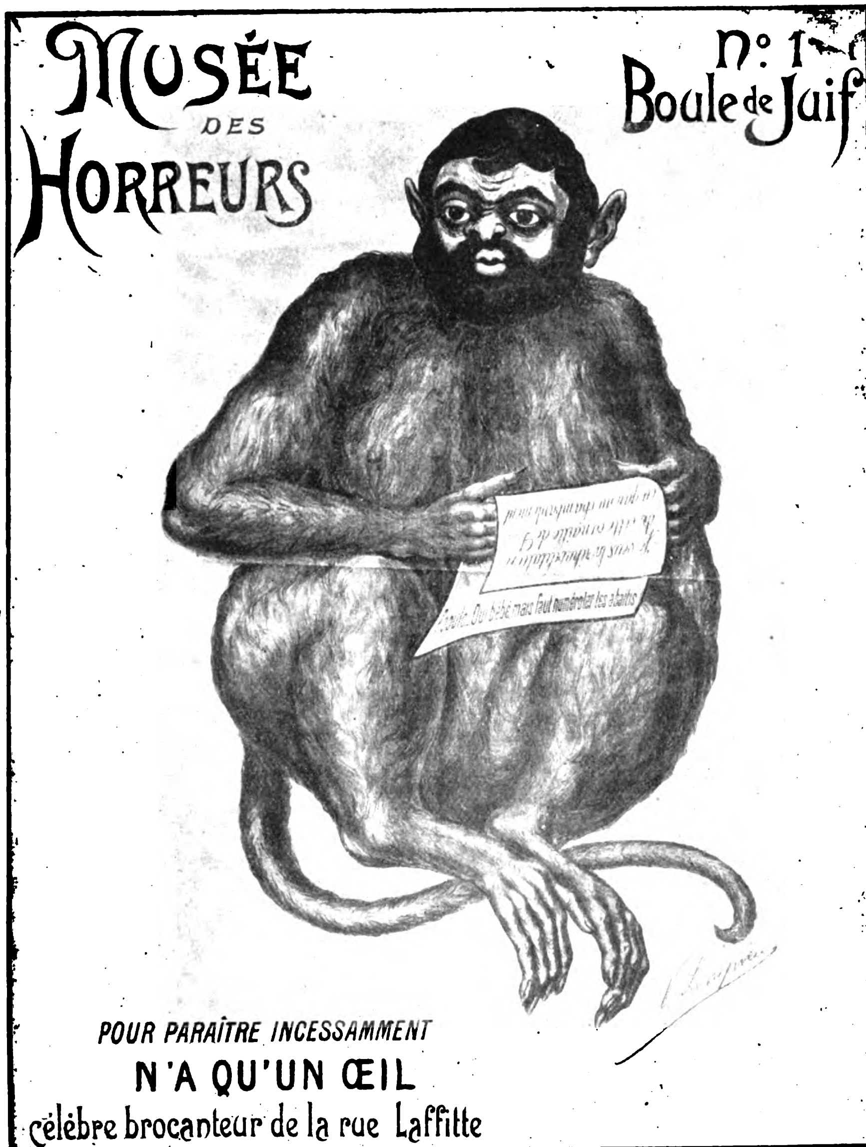

Hr. Bernhard Lazare var den første, der opklarede Dreyfus' Uskyldighed. Hr. Scheurer-Kestner kom ham til Hjælp. Derefter lod den deporterede Kaptajns Broder, Hr. Mathieu Dreyfus, der omsider havde opdaget Borderauets Forfatter anlægge Sag mod denne. Den anklagede, Kommandant Esterhazy, blev frikendt!

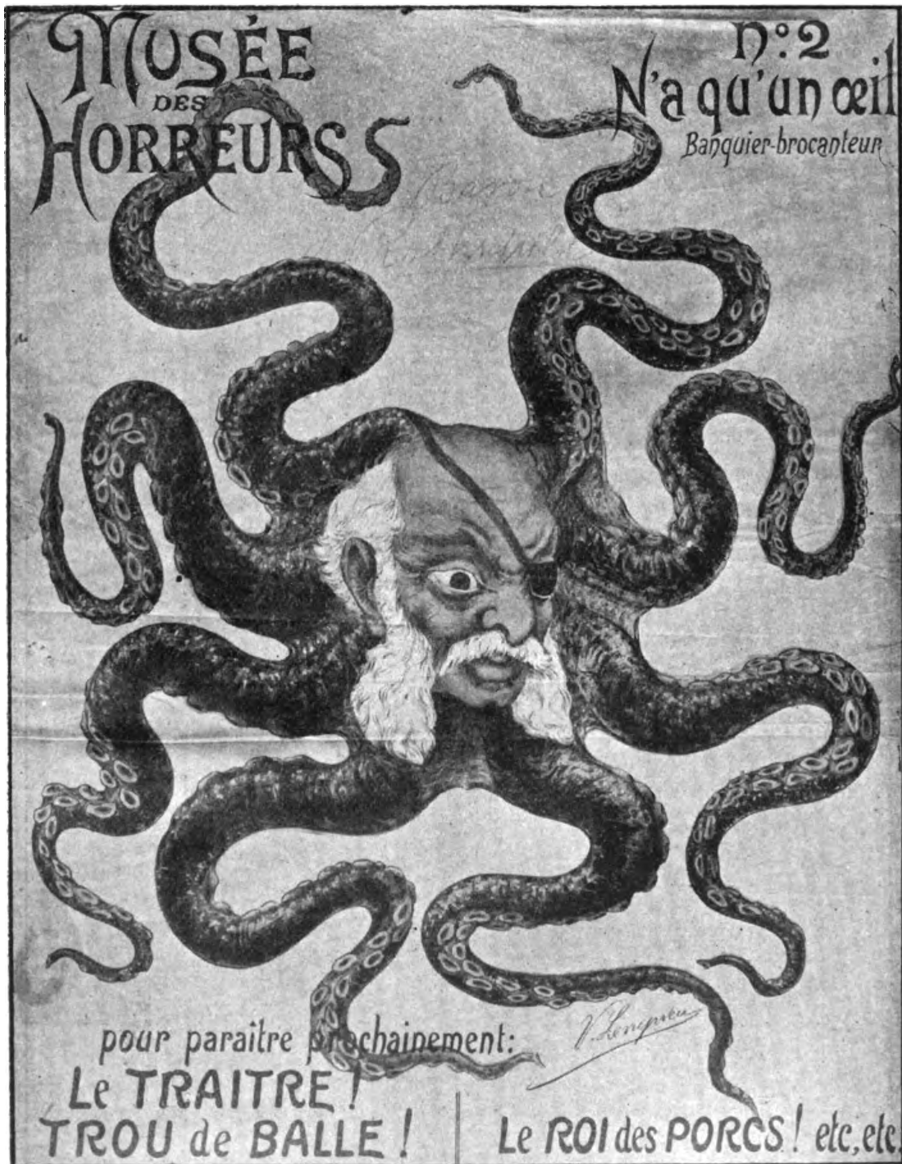
Da rejste en Mand, som en ærefuld, arbejdsrig Fortid hævede højt, sig i Harme og udslyngede et Manifest til Republikens Præsident: Jeg anklager. Det var den 13. Januar 1898, det kom i l'Aurore. En herlig Protest! Et Begejstringens Mesterværk, der henrev hele Jorden.

Zola ofrede dristig sin Arbejdsro, sit Navn som hæderlig Borger, hele sin Stilling for Sandhed og Ret.

„Sandheden er i Anmarsch; intet kan standse den."

Uhyrenes Museum.
Nr. I. Jødekuglen (Josef Reinach).

Uhyrenes Museum.
Nr. II. Har kun et Øje. Marskandiserbankieren, Svinenes Konge (Baron Rottschild).

Zola paa sin Stridshest viser Dommerne, hvorledes man skal holde Ligevægten.
(Kikeri, Wien 6/2 1898).

Titelblad til Gadevisen:
„Left Stokkene!“

Fotografi af General Daras, Kommandant ved Paraden.

Paraden d. 4. Januar 1895.

Alfred Dreyfus' Degradation i Militærskolens Gaard.
(Tegning af Léon Fauret).

Emile Zola.
Spyt paa ham.

Ulk, Berlin, 4/2 1898.

Den stakkels Mand. Af Bobb.

Kor af Dreyfusarder:
O Rædsel. Man har pint ham, saa han er blevet fed af det.
(La Silhouette, 6. August 1899).

Naa, Hr. Doktor! Hvordan har han det?
Udmærket. Dreyfusaffæren har gjort ham 30 Aar yngre.
(Forain i Le Figaro, Febr. 1898).

Det er ham, dig eller mig.

(Le Grelot, 13/8 1899)

En spansk Digter.

Vicente **Blasco Ibañez**
Af Johanne Allen.

Vicente Blasco Ibañez, den mest fremragende af de yngre spanske Forfattere, er født i Valencia. Han er en kraftig, fuldblodig Forfatter, der skildrer klart og levende, og hans Bøger giver Indtryk af den ildfulde Sydlænding, lidenskabelig begejstret for den Sag han forfægter, skaanselløs over for Modstanderen. Især kommer dette frem i hans senere Bøger, hvor han uddeler drøje Slag mod Gejstligheden, særlig Jesuitterne. .Som alle spanske Nutidsforfattere opruller han mest mørke Billeder. Hans Skildringer kan være groteske, brutale, men han kan — og det langt oftere — fint og smukt som faa skildre den skæreste Stemning, den sarteste Følelse.

Ibañez' Anseelse som Forfatter kan dateres fra 1894—95, da han udgav Romanen Arroz y tartana, (arroz, Ris, der er typisk for Egnen ved Valencia, tartana, et lille Køretøj med Sæder paa langs og Tag over), en valenciansk Talemaade, der bruges om dem, der slaar stort paa. Han skildrer her Valencia, den blomstrende By med de store Handelshuse, de fabelagtige Formuer, der sættes over Styr ved det vanvittigste Børsspil, og Kvinderne, der i deres utrolige Forfængelighed sælger deres Ære for at kunne bevare Skinnet af Rigdom, hellere end de opgiver deres Stilling i „Selskabet".

Mesterligt som Pereda har tegnet de kantabriske Bønders og Fiskeres Liv, giver Ibañez Billedet af den valenciske Befolkning. Saaledes i Flor de Mayo (Navnet paa et Skib), en henrivende Bog, men rædselsfuld i Skildringen af den sidste Dødsfart — med det stolte Skib, Flor de Mayo — som Fiskeren Pascual foretager sammen med sin Broder, efter at han har opdaget dennes Forhold til sin Hustru, og sin lille Søn — den Søn, som han nu ikke en Gang ved, om er hans egen. Handlingen i Cañosybarro (Rør og Ler) foregaar i de sumpede Egne ved Albufera-Søen, hvor Kanaler skærer sig ind mellem Øer og Halvøer, nogle bevoksede med Rør, andre øde uden andre levende Væsener end Slanger, der i Folkefantasien antager kæmpemæssige Størrelser, eller som Øen La Dehesa, der er bevokset med Urskov og hvor der græsser vilde Tyre, hvis sørgmodige Brøl lyder vidt omkring, naar de under Forsøget paa at svømme over til en af de andre Øer, bliver stikkende i Mudderet. La barraca — Hytten — en større Landsbyroman er dog maaske den i Spanien mest berømte af disse Bøger. Her skildres Bøndernes uforsonlige Had og Forfølgelse mod den fattige Nybygger, der har forpagtet Hytten med den lille Jordlod af Godsejeren, hvis Haardhed har gjort ham saa forhadt af Bønderne, at „Hytten" i flere Aar ikke har kunnet finde nogen Forpagter. Efter et Aar fuldt af Sorger og Skuffelser, bukker Nybyggeren tilsidst under i Kampen med Bønderne, da de, som Hævn fordi har har dræbt

deres Anfører, en Nat brænder Hytten af over Hovedet paa ham, saa hele Nybyggerfamilien næsten nøgne maa flygte derfra. Lige saa bekendt er den lille Novellesamling: Cuentos de Valencia (Fortællinger fra Valencia), hvortil nedenstaaende Fortælling hører. Her fortæller Blasco Ibañez om de vilde Karle, los guapos, der sætter hele Valencia i Skræk ved deres Slagsmaal med Kniv og Revolver og Voldshandlinger paa aaben Gade og i Spillehusene, men som ved deres flotte Optræden og dumdristige Mod dog vækker en frygtblandet Beundring; han skildrer den lille Bondedreng, der hver Morgen, før Solopgang, Vinter som Sommer, maa traske til Valencia med Sivkurven paa Nakken for at opsamle Affald og Fejeskarn til at gøde Markerne med, eller han skildrer den fordrukne, geniale Spillemand, der sammen med sin lige saa fordrukne Kæreste tumler henad Landevejen fra Gilde til Gilde.

I de senere Aar har Blasco Ibañez skrevet en Række Romaner fra forskellige af Spaniens større Byer. Her træder Forfatterens personlige Anskuelser mere frem — navnlig hans Had til Gejstligheden. Som Modsætning opstiller han Anarkisten og Ateisten: i Romanen La Bodega den socialistiske Drømmer og Fanatiker, Fernando Salvatierra, og den overordentlig skønne, ideelle Skikkelse Gabriel Luna i Romanen La Catedral. La Catedral er Toledos berømte Domkirke med el claustro, hvor alle, baade Lægfolk og lavere Gejstlige, der er knyttet til Kirken, lever hele deres Liv, som deres Slægt har gjort det gennem mange Generationer. Gartnersønnen Gabriel Luna — hvis Slægt gennem Aarhundreder har været knyttet til Kirken, — er den eneste, der har brudt med Traditionen og søgt ud i Verden, hvor han først som religiøs Sværmer har kæmpet for Don Carlos' Sag, og senere, da han som forvist lever i Udlandet, har sluttet sig til Anarkismen. Forfulgt af Politiet og dødssyg søger han tilbage til Toledo for at dø i Fred i el claustro indenfor Kirkens hellige Mure, hvor ingen Fjende kan naa ham. Men han svigter ikke sine Idéer; han søger ogsaa her at samle Tilhængere om sig; men de misforstaar hans ideelle anarkistiske Lære, og han falder som et Offer for deres Uforstand.

I El intruso (Snyltegæsten el. den ubudne Gæst — Titlen er valgt med Henblik til Maeterlincks Stykke, den ubudne Gæst) fører Blasco Ibañez sit Hovedslag mod Gejstligheden — her særlig Jesuitterne. Skarpt og klart viser han, hvordan Jesuitismen, el intruso, ligesom Døden i Maeterlincks Stykke, umærkelig trænger ind allevegne, tvinger selv den stærkeste Mand under sin Vilje og giver det rige, overdaadige Bilbao sit Præg. Her ser man aldrig Mænd og Kvinder færdes sammen — „hvert Køn til sin Side". Højt oppe over Byen mellem Bjærgene knejser Jesuitternes Universitet som Bilbaos Herre. I Parken, omgivet af en Bue af elektriske Blus, staar Statuen af den hellige Josef. „Naar de fromme Fædre sover, skal den lysende Halvbue minde Byerne ved Floden og selve Bilbao om, at histoppe lever deres Herre, den mægtige Orden, altid paa sin Post, selv i Nattens Mørke aarvaagen for at hævde sin Magt."

Mens det i hans andre Bøger maaske er Samfundsskildringen, der in-

teresserer mest, er det i hans sidste Roman, La Maja desnuda, der udkom i Foraaret, navnlig den psykologiske Skildring, der fængsler. Titlen La Maja desnuda (den nøgne Kokotte) er valgt efter et bekendt Billede af Goya, der gaar under dette Navn. Han malede først en hvilende paaklædt Kvindeskikkelse, la Maja vestida, som menes at være Portræt af Hertuginden af Alba; senere malede han en tilsvarende nøgen Kvindeskikkelse, la Maja desnuda. Bogen giver en Skildring af en stor Kunstners Higen og Stræben. Hans Maal er at male den nøgne Kvinde — en Fryne paa Stranden mellem Syge og Krøblinge. Men hans Kones Jalousi hindrer ham i at kunne bruge nøgen Model. Tilsidst lader hun sig overtale til selv at staa for ham; men da Billedet er færdigt og hun ser sit nøgne Legeme afbildet, bliver hun, der er under stærk gejstlig Paavirkning, greben af Raseri og Skamfuldhed og sønderriver det med Hænder og Fødder, Negle og Tænder. Kunstneren opgiver nu alt Haab om at naa sit Maal; han gaar mere og mere tilbage i sin Kunst; men da hans Kone dør, er det, som om hans Kærlighed til hende vaagner igen, og samtidig hans Længsel efter igen at male hendes nøgne Legeme. Han strejfer rundt paa Gader og Stræder, opsøger løse Kvinder i de værste Huller og usleste Tagkamre, for at finde én, der kan tjene ham til Model. Endelig, efter utallige Skuffelser, træffer han en ung Kvinde, som paafaldende minder om hans afdøde Hustru. Han maler som i en Rus; det er hans elskede Hustru, han maler. Men da Billedet er færdigt og han sanseberust med aabne Arme nærmer sig Modellen og møder hendes erfarne Smil, vaagner han pludselig af sin Illusion; han synker sammen i Fortvivlelse — Kunstneren i ham er død, i det Øjeblik han mistede Haabet om nogen Sinde at naa sit Maal. Forfatteren har vistnok symbolsk villet fremstille Kunstens magtløse Stræben overfor Livets Virkelighed.

Blasco Ibañez' Ry naar langt udenfor Spaniens Grænser, hans Bøger er oversatte paa de fleste evropæiske Sprog, Portugisisk, Italiensk, Tysk, Fransk, Engelsk, og Hollandsk; paa Dansk har der hidtil kun været oversat en Fortælling af ham, den i dette Tidsskrift tidligere offentliggjorte: „Hvad en Mand har at gøre“.

Foruden sin Forfattervirksomhed, har Blasco Ibañez taget ivrig Del i det politiske Liv. Han er Deputeret for Valencia, og hører til det republikanske Oppositionsparti.

En Bryllupsnat.

Fortælling fra Valencia af Vicente Blasco Ibañez

Autoriseret Oversættelse fra Spansk af Johanne Allen.

I.

Den Torsdag var en sand Festdag for Benimaclet.

Det er ikke tidt, man har den Glæde, at et af Landsbyens egne Børn, som man har set løbe omkring som en lille, laset Purk paa bare Ben og med snavset Ansigt, efter nogle Aars Studier bliver forvandlet til en værdig Præst. Det var derfor ogsaa

kun faa af Landsbyfolkene, som ikke var til Stede ved den første Messe, som Visantet, nu Don Vicente, læste i Kirken. Han var Søn af Siña Pascuala og Fa'r Nelo, kendt under Navnet el Bollo.

Den aabne Kirkedør var som en uhyre Mund, gennem hvilken Menigheden aandede, og ude fra Pladsen, der laa badet i den varme Foraarssol, og hvor Fluer og Bier, skinnende som Guldfunker, boltrede sig, lignede det store Gab et Stykke sort Himmel, paa hvilken Vokskerternes Flammer dannede lysende Stjernebilleder.

Hvilken Ødslen med Vokslys! Det var let at se, at det var Drengens Gudmoder, den fornemme Dame fra Valencia, der havde bekostet hans Uddannelse. Bollo var jo ogsaa en af hendes Fæstere.

I hele Kirken var der ikke et Kapel eller en Niche, hvor der ikke brændte Vokslys. Fra de straalende Lysekroner kastedes der Reflekser i alle Regnbuens Farver. Osen fra Vokslysene blandede sig med Blomsterduften. Paa Alteret stod mægtige Buketter; der var Guirlander langs Gesimsen, og fra Lamperne hang Blomsterne ned i tunge Klynger.

Der var gammelt Venskab mellem Familien Bollo og Siña Tona og hendes Datter, — to Blomsterhandlersker, der havde deres Stade paa Torvet i Valencia. Det var derfor ganske naturligt, at de to Kvinder uden at tænke paa at de mistede en Uges Fortjeneste, helt havde plyndret deres Have for Blomster for at fejre den første Messe, som Siña Pascuala's Søn læste i Landsbykirken.

Det saa ud, som om alle Omegnens Blomster var flygtet herhen og frygtsomt søgte Skjul under Hvælvingerne, hvor de dyngede sig op. Monstransen stak frem mellem to vældige Rosenpyramider, og Helgenbillederne og Englene paa Højalteret sank i til Livet i dette Hav af Blomster og Blade, som i Vokslysenes Skær antog alle Farveafskygninger, lige fra skrigende spinatgrønt og dybt blodrødt til Perlemorets sarteste Tone.

Den sammenpakkede Menneskemasse, der lugtede af groft Uldtøj og Sved, følte sig i Dag mere opbygget i Kirken end nogen Sinde før og fandt de to Timer, Ceremonien varede, altfor korte.

De fleste af dem, der var vant til, som en Skat, at opsamle Byens stinkende Affald og sprede det ud over deres Marker for at gøde dem, gøs ligefrem af Vellyst ved at indaande den friske Lugt af Roser, Nelliker og Lilier, hvori Røgelseduften blandede sig. Den uophørlige Flimren af disse Tusinder af Lys, blændede deres Øjne, og de grebes af en forunderlig Beruselse ved Violinernes klagende Toner, Bassernes alvorlige Brummen og den højtidelige Sang, der istemmedes oppe fra Koret paa et fremmed Tungemaal — altsammen til Ære for den gamle Bollos Søn.

Menigheden var tilfreds. De betragtede den straalende Kirke som et fortryllet Palads, der tilhørte dem. Saadan maatte der være i Himlen — fuldt af Musik, Blomster og Røgelse, blot lidt mere Plads, saa man svedte lidt mindre.

De mødte allesammen i Dag med særlig Ret i Guds Hus. Han, som stod deroppe foran Alteret i guldbroderede Klæder, ombølget af blaa Røgelseskyer, og til hvem Præsten rettede sine mest velklingende Sætninger, var en af deres egne. Det var atter én, som havde løsrevet sig fra Bondens strenge Liv, der hengaar i en stadig Kamp med Jorden for hvert Aar paany at gøre de udpinte Marker frugtbare.

De ældre af Menigheden havde mange Gange rusket ham i Haaret, og de unge havde været hans Legekammerater og spillet Plat og Krone med ham, og de havde allesammen næsten daglig set ham traske til Valencia med Sivkurven paa Nakken for at op-

samle Affald, eller med Hakken og Spaden bearbejde en af de smaa Jordlodder, hvor af saa mange Familier i Valencias Omegn har deres Underhold.

Derfor følte de ogsaa hans Hæder som deres egen. Der var ingen her til Stede, som ikke mente at have Del i hans Ophøjelse. Alles Blikke var fæstet paa den smukke, kraftige, mørkladne Knøs, der var som et levende Minde om Maurernes Indfald. Mellem de hvide Kniplinger stak hans store, haarede Hænder frem. De egnede sig bedre til at haandtere Spaden end til at tage varligt paa de kostbare Alterkar.

Der var Øjeblikke, hvor ogsaa han kastede et ømt Blik ud over den tætpakkede Menighed. Han sad i en Fløjlslænestol mellem sine to Diakoner, et Par gamle Præster, som havde kendt ham fra han blev født. Bevæget lyttede han til Prædikantens rungende Stemme, naar han med svulmende Veltalenhed udbredte sig over den kristne Præst's Betydning og berømmede denne ny Troens Kæmpe, der nu ved denne Handling blev optaget som Medlem af Kirkens Hær.

Ja, det var ham! Paa denne Dag løsrev han sig fra Bondens Trælleliv og traadte ind i det mægtige Samfund, hvor der ikke spørges om Herkomst; dette Samfund, der er som en Trappe, tilgængelig for alle, og som kan føre fra den laveste præstelige Stilling lige op til St. Peters Stol. For hans Blik bredte Fremtiden sig uendelig. Alt skyldte han sine Beskyttere, den rare, svære Dame, der sad i Fløjelskjole og svedte under Kniplingssløret, og hendes Søn, som for ham, Fæstebondens Barn, altid vilde staa som den fornemme Herre.

Altertrinene, der hævede ham nogle Alen op over Mængden, opfattede han som et Sindbillede paa det aandelige Privilegium, i Følge hvilket han i sit fremtidige Liv vilde blive stillet over alle dem, der havde kendt ham i hans ringe Stand. De reneste og frommeste Følelser fyldte ham. Han vilde være ydmyg og benytte sin Ophøjelse til det gode. Med et uendeligt kærligt Blik omsluttede han alle de kendte Ansigter, han saa nede i Kirken gennem et Slør af Røgelsedampe. Der var hans Gudmoder, og Far Bollo og Siña Pascuala, der hulkede som Børn med Ansigtet gemt i Hænderne; og Toneta, den lille Blomsterpige, hans Barndomskammerat. Hun sad rank med det smukke, mørke Hoved rettet i Vejret og et forbauset Udtryk, som om hun ikke kunde vænne sig til den Tanke, at Visantet, den Dreng, som hun altid havde betragtet som sin Broder, nu var en alvorlig Præst med Ret baade til at kende hendes Synder og give hende Absolution.

Ceremonien skred videre. Den ny Præst var betaget af Sindsbevægelse og Lykke, og den bedøvende Blomsterduft gjorde ham svimmel. Han deltog i Messen som en Automat. De andre Præster maatte flere Gange lede ham. Benene rystede under ham og den kraftige Mand vaklede; kun Angsten for i sin Svaghed at komme til at begaa et eller andet gudsbespotteligt, holdt ham oppe.

Som en Søvngænger udførte han de mystiske Ceremonier ved Messen. Med en Ligegyldighed, der forbausede ham selv, nød han første Gang Sakramentet i begge Skikkelser. Han havde tidligere kun med den dybeste Bevægelse kunnet tænke paa denne hellige Handling. Efter Tedeum sank han halvt afmægtig tilbage i Lænestolen med lukkede Øjne. Det var som om den sjældne, gamle Messehagel, der var Sognets Stolhed, kvalte ham. Mens han gik paa Seminariet havde han mange Gange betragtet den som det højeste Maal for sin Ærgerrighed.

En gennemtrængende Lugt af Roser og Moskus og Lyden af plaskende Vand, bragte ham til sig selv.

Det var hans Gudmoder, der vaske-

de og badede hans Hænder med vellugtende Vand, inden Menigheden blev stedet til Haandkys. Hele den sammenpakkede Menneskemasse styrtede op til Højalteret for at hilse paa den ny Præst. Det ny Liv, hvor Magt og Anseelse vilde blive ham til Del, begyndte allerede nu. Hans Gudmoder, den fornemme Dame, for hvem han saa mange Gange havde udført Tjenester, kyssede ham andægtig paa Haanden, og kaldte ham Don Vicente, idet hun ønskede ham til Lykke til hans mystiske Bryllup med Kirken.

Til Trods for sin gejstlige Stand kunde den nyordinerede Præst ikke helt undertrykke en Følelse af Stolthed, og han lukkede Øjnene, som om denne første Æresbevisning blændede ham. Da følte han et Par grove Næver trykke hans Haand. Det var Far Bollos barkede Hænder, som Arbejde og Alder havde gjort haarde og knudrede. De fattige Forældres rynkede, solbrændte Ansigter var badede i Taarer og fortrukne af Sindsbevægelse. De betragtede ham med et Udtryk, som den fromme Billedhugger, der, efter at have fuldført sit Værk, kaster sig tilbedende ned for det, som om han anser det for at være af guddommelig Oprindelse.

Menigheden græd ved Synet af den Gruppe, som de tre dannede. Den gyldne Messehagel saas mellem de gamle Folks tarvelige, sorte Klæder; deres Hoveder bevægede sig, mens de lydeligt kyssede hinanden under Stønnen og Sukken.

Men den nysgerrige Hob pressede paa og sprængte den rørende Gruppe. Præsten blev skilt fra sine Forældre, og Menigheden bemægtigede sig ham helt. Folk trængte sig frem for at berøre hans indviede Hænder.

Det lod til at blive uendeligt. Hele Benimaclet trykkede lydelige Smækkys paa hans haarede Hænder, og noget af den fine Parfume blev hængende ved deres Læber, der var sprukne af Sol og Vind.

Den unge Præst sank helt sammen under det stærke Pres af Mængden, der trængte sig om Lænestolen og ikke lod ham Ro et Øjeblik. Halvkvalt af Mangel paa Luft var han nu lige ved at besvime for Alvor.

Men midt i al denne Hurlumhej, da det allerede begyndte at sortne for hans Øjne, og idet hans Hoved faldt tilbage, mærkede han pludselig paa sin højre Haand et frisk Pust, der gennemtrængte hele hans Legeme og afkølede hans Blod.

Det var hans Legesøster, Toneta, der med sine friske, røde Læber trykkede et let Kys paa hans Haand, idet hun fæstede sine sorte Øjne paa ham med tilkæmpet Alvor, bag hvilken Latteren lurede som en Protest mod al denne Højtidelighed.

Ved Siden af hende stod høj og rank, med Kappen flot slænget over Skulderen og det kortklippede Hoved stolt kastet tilbage, en anden af hans Barndomskammerater, den mørke Chimo. Han var den skikkeligste Bondekarl i hele Benimaclet, en kæmpestærk Tamp. Overmodig og skinsyg som en Sultan, vogtede han paa den unge, knælende Pige og saa sig omkring med sine gnistrende, sorte Øjne, som om han vilde sige: Jeg gad nok se den Karl, der tør vove at puffe til hende!

II.

Middagen gav Byen noget at snakke om.

Efter Sladrekællingernes Beregning maatte det mindst koste Gudmoderen, Doña Ramona seks Unser*) at fejre den første Messe, som hendes Fæsteres Søn holdt.

Det var en ren Fornøjelse at se det lange Bord, der var dækket i Byens største Hus. Her fandtes alle gode Sager, som Gud har skabt, foruden Klipfisk og Sardiner. Og det var et udsøgt Selskab, der var samlet om-

*) En Unze Guld = 60 Kr.

kring Bordet. Det var en hel Begivenhed, og det bedste Bevis var, at Festen næste Dag vilde staa omtalt med store Bogstaver i alle Valencias Aviser.

Ved den øverste Bordende sad Ordinanden mellem de Præster, der havde deltaget i Ceremonien. Han følte sig næsten trykket af deres overdrevne Smiger og Venlighed. Her sad ogsaa Doña Ramona med sin Søn og Visantets Forældre. De gamle Folk græd, saa at Taarerne løb ned i deres Skeer og blandede sig med Risen. Langs ad Bordets Sider havde nogle Herrer inde fra Byen, som Doña Ramona havde indbudt, taget Plads foruden Familiens Venner og et Par velstaaende Bønder, der hørte til Landsbyens Spidser.

Det var som en Bryllupsfest. Vinen flød i Strømme og Folk lo og snakkede. Fru Ramona morede sig over de gamle Præsters tarvelige Vittigheder. Det var tre Tyksakke, hvis fede, laskede Kinder hang ud over Bladkraverne, som de havde hægtet op. Den skikkelige Kone rødmede af Glæde, hver Gang en af Præstekjolerne strejfede hende.

Den eneste alvorlige i Selskabet var den unge Præst. Det var dog ikke fordi han var bedrøvet; hans alvorlige Stemning skyldtes kun, at han havde fordybet sig i sine Tanker. Han gik langt tilbage i Fortiden; hele hans tidligere Liv gled forbi ham.

Hans Ophøjelse her paa denne samme Plet, hvor han havde lidt Sult og Nød, og Synet af alle hans kære omkring det overdaadige Festbord, lod ham mindes den Tid, da han for at tilkæmpe sig en skimlet Brødskorpe, med Kurven paa Nakken, løb omkring paa Vejene bag efter Vognene og begærlig kastede sig over de rygende Hestepærer, som om det var Guld.

Det havde været hans drøjeste Tid; tidt havde han grædt og skreget i timevis, inden hans stakkels, fattige Moder kunde beslutte sig til at give ham en Skive Brød, som knap formaaede at stille hans glubende Sult.

Tonetas kønne, mørke Hoved, som kiggede frem ved den anden Ende af Bordet, vakte lysere Minder hos Præsten.

Han saa sig selv som en lille pjaltet Knægt i Siña Tonas dejlige Have, hvor de dyrkede Blomster, som om det var Grøntsager. Han huskede Toneta som en lille solbrændt Tøs med Haaret flyvende om Ørene, og vildgal som en Dreng. Hvor hun havde pint ham med sine Spilopper! Hun var en ren Djævleunge! Men efterhaanden som de voksede til, forandredes deres ydre Forhold. Toneta gik nu hver Dag til Valencia med sine Blomsterkurve, og han begyndte at gaa paa Seminariet som Doña Ramonas Protegé. Den fornemme Dame var bleven opmærksom paa hans Læselyst, og da han gjorde Indtryk af at være et kvikt Hoved, fik hun den Idé, at lade den fattige Bondedreng uddanne til Præst.

Mindet om disse lysere Dage kastede et mildt Skær over hele hans Fortid.

Hvor han elskede sin lille Legekammerat! Hvor tidt havde hun ikke sat Mod i ham, naar han var forknyt!

Om Vinteren maatte han gaa hjemmefra ved Solpgang, naar han skulde paa Seminariet. I hans højre Haand dinglede en lille, fedtet Taske, hvori han havde sin Skolemad, der tidt kun bestod af et halvt groft Brød, som han maatte sluge mellem Timerne. Han bar sine latinske og teologiske Lærebøger i et stort Bomuldstørklæde, som han havde bundet paa skraa over Skulderen som et Bandolér. Bøgerne hoppede og dansede paa hans Ryg, som en bevægelig Pukkel. Med denne Oppakning begav han sig hen til det lille, hvide Hus med blaa Vinduesrammer, hvor Siña Tona boede. I samme Øjeblik, som han viste sig, traadte Toneta ud ad Døren frisk, nyvasket og med glatkæmmet, pomadiseret Haar.

Let og frit bar hun de to store Kurve, hvori de dugvaade Blomster laa mellem hverandre.

Og saa fulgtes de ad til Valencia ad Genveje, som de begge kendte. Over Træerne i la Alameda*) saa de de slanke Taarne stige frem af Morgentaagen. Den øverste Top af det rødlige Miguelete**) luede, som om det var sat i Brand af de første Solstraaler, inden de naaede Jorden.

Hvilke vidunderligeMorgener! Naar den unge Præst lukkede Øjnene var det som om han endnu saa de dunkle Vandbasiner omgivne af susende Siv; de store Marker med Grøntsager, der syntes at svede under det skælvende Dugtæppe; de smalle Stier og Grøfterne, der var fulde af Frøer, som, saa snart de hørte Skridt, forskrækkede plumpede hovedkulds ned i det grønne Mudder; og den klare Himmel, som ud over Havet stod i Flammer, naar Solen som en mægtig Ildoblat hævede sig op over Horisonten! Og hvor han huskede de støvede Landeveje, hvorfra Lyden af knirkende Vognhjul og munter Vrinsken bredte sig over hele la huerta*); Jordbærmarkerne med alle de krumbøjede Arbejdere, hvis Jernredskaber blinkede i Solen ved hver Bevægelse de gjorde, og Konerne, der med Kurve paa Hovedet i lange Rækker gik ind til Torvet i Valencia! Med et moderligt Smil sagde de venligt „Godmorgen" til det kønne unge Par: Den nydelige, muntre Pige og den lange, opløbne Dreng, der voksede ud af sine Klæder. Hans snevre, sorte Dragt stumpede baade for Hænder og Fødder og kom mere og mere til at ligne en fattig Sakristans luvslidte, falmede Frakke.

Denne Morgentur var som et dagligt, styrkende Bad for den stakkels Seminarist. Tonetas fornuftige Forestillinger gav ham Kraft til at udholde de dræbende Undervisningstimer. Hele hans kraftige, blodrige Bondenatur gjorde Oprør mod at sidde ubevægelig i timevis paa Skolebænken og høre paa indviklede Forklaringer, mens han kæmpede med Søvnen.

De skiltes paa Konge-Broen. Hun gik til Torvet for at træffe sin Moder, og han begav sig til Seminariet for at søge at tilegne sig nogle kirkelige Lærdomme; han følte dog med sig selv, at han aldrig vilde blive et Lys i den teologiske Videnskab.

Saa snart han havde spist sin Mad, som han nød paa en Bænk ude i Anlæget, hvor ogsaa nogle Murerfamilier sad og spiste deres varme Suppe, skyndte Visantet sig ind i Byen og standsede ikke, før han naaede Blomstertorvet. Her traf han Toneta, der var i Færd med at binde de sidste Blomster sammen,mens hendes Moder havde travlt med at tælle, hvor mange Smaapenge hun havde faaet ind den Dag.

Efter disse glade Barndomsdage kom saa langsomt Adskillelsen, som Aarene og deres forskelligeOpdragelse og Tilbøjeligheder førte med sig. Det mærkedes paa dem begge, at de blev ældre, og Visantet, hvis Forstand var ganske umoden og uudviklet, gav sig ikke ustraffet Studierne i Vold.

I hans senere Studieaar begyndte han at gribes stærkt af gejstlig Nidkærhed. Han tænkte med Begejstring paa, at han skulde blive Medlem af et Samfund, der breder sig over hele Jorden, som har Nøglerne til Himlen i sin Magt og raader over den menneskelige Samvittighed. Han glødede for Kirkens Hæder og blev Fyr og Flamme, naar han tænkte paa Pavernes Kampe med Kongerne i forrige Tider og den Indflydelse, som Præsten i Nutiden har over Jordens Mægtige. Selv var han ikke ærgærrig. Han tænkte ikke paa at naa højere end til en Landsbypræst's beskedne Stilling;

*) La Alameda: En 825 Meter lang Platanallée ved Valencia.

**) Klokketaarnet ved Domkirken.

*) Store Køkkenhaver i Valencias Omegn.

men han glædede sig over, at en fattig Husmandssøn, som han, med Tiden vilde komme til at tilhøre den mægtige Stand. Vugget ind af disse Forestillinger viede han sig med hele sin Sjæl til sit Kald.

Naar han ikke var paa Seminariet i Valencia, gjorde han Tjeneste som Sakristan i Benimaclet.

Han blev voksen næsten uden at mærke den Overgang fra Drenge- til Manddomsalderen, der foregik i hans kraftige Legeme.

Med Bondens sejge Vilje bekæmpede han Kønnets Krav, der fyldte ham med Rædsel; han mente, det var „den Onde", der fristede ham. Kvinden var for ham et Onde, om end uundgaaeligt og nødvendigt for Verdens Bestaaen: „Det urene Dyr", som de hellige Fædre talte om.

Kvindeskønhed var en farlig, en forfærdelig Ting! Den bragte ham til at skælve og indgød ham Afsky og et stærkt Ubehag. Den eneste Kvinde, overfor hvem han følte sig rolig og tryg, var hende, som i blaat og hvidt Klædebon staar paa Halvmaanen og med vidunderlig Blidhed ser ned paa os fra Alteret. Synet af den rene Jomfru bragte hans Hjerte til at svulme af uendelig Kærlighed og Ømhed. Dog var der én jordisk Kvinde, hvem han ogsaa indesluttede i sin Kærlighed; det var hende, som han betragtede som sin Søster.

Men det var ingen Vanhelligelse. Det var ikke Elskov, han følte for hende. Toneta var for ham en Søster, en hengiven Veninde. Det var aandelig Kærlighed, der knyttede dem sammen. Toneta var alt for ham — kun ikke Kvinde. Og saa stor var hans Illusion, at det her midt i Festtummelen, da han med halvlukkede Øjne betragtede hende, et Øjeblik forekom ham, at hun forvandledes: Hendes almindelige, mørkladne Træk forklaredes med et himmelsk Udtryk, hun hævede sig op fra Stolen, og den klare blomstrede Kjole blev til en himmelblaa Kaabe, ligesom den andens, hende, hvis Skønhed kaldes med de yndigste Navne, som noget Sprog ejer.

Men pludselig blev han revet ud af sin blide Drømmetilstand ved at nogen rørte ved hans Skulder.

Det var Siña Tona, den unge Blomsterpiges Moder, som havde rejst sig fra sin Plads for at tale med ham.

Den skikkelige Kone kunde ikke vænne sig til, at hendes Venindes Søn nu tilhørte en anden Stand. Som god Kristen vidste hun, at man skylder Kirkens Folk Ærbødighed; men man maatte have hende undskyldt, for hende vilde Visantet altid være Visantet og aldrig blive Don Vicente, og om saa Folk vilde forarge sig over det, saa blev hun dog ved at sige „du" til ham. Det blev han vel ikke fornærmet over? Hun havde jo kendt ham, fra han blev født. Og da han skulde døbes, havde hun baaret ham over i Kirken som et lille Svøbelsesbarn. Hvorfor skulde hun gøre saa mange Omsvøb med den Dreng, som hun betragtede som sin egen Søn? Men selv om det kneb lidt med Respekten, saa vidste han jo nok, at de hjemme hos hende altid havde holdt en Klat af ham. Hvis han ikke havde haft sine Forældre, vilde hun og Toneta saamænd gerne være flyttet hen til ham og styret Huset for ham. Men det kunde nu ikke lade sig gøre. Sagen var, at Pigebarnet var dødelig forelsket i C h i m o. Han var en skikkelig Fyr, som der ikke var noget at sige paa. De vilde gerne giftes straks, om muligt inden St. Hansdag. Det havde hun ikke noget at indvende imod. Der savnedes en Mand i Huset; hun maatte helt overlade Haven til fremmede Daglejere. De trængte til et Mandfolk, der kunde holde dem i Ørene; og da C h i m o lod til at være den rette Mand dertil, havde hun givet sit Samtykke til Giftermaalet.

Og den snakkesalige gamle Kone

saa spørgende paa Præsten, som om hun ventede paa hans Billigelse.

Naa, men saa var der noget andet, og det var egentlig det, hun vilde tale med ham om. Hvad det var? Jo, Toneta vilde gerne have, at han skulde vie hende. Naar man næsten havde en Præst i Familien, hvorfor skulde man saa gaa andet Steds hen.

Præsten betænkte sig ikke paa at love det. Han fandt Anmodningen ganske naturlig. Det var afgjort; han vilde vie dem.

(Fortsættes).

Uægte Børns Retsstilling.

Af AUG. GOLL.

Hvilken Retsstilling indtager de uægte Børn i vort Samfund, og hvilken bør de indtage? Dette er det Spørgsmaal, som i de sidste 20 Aar jævnlig har været forelagt Rigsdagen, og som formentlig snart kan ventes rejst paany*). Svaret falder ikke saa let. Enhver Jurist ved, at allerede Spørgsmaalets første Led indeholder en Række Detailler og Tvivlsmaal, som det ikke er saa ganske let at beherske, og enhver almindelig Diskussion vil vise, hvilket Virvar af Opfattelser der gør sig gældende om Spørgsmaalets andet Led.

Sagen er, at Problemet: de uægte Børn, efterhaanden er blevet som en gammel Kirkebygning, hvortil hver Tidsalder har bygget sin Del uden synderlig Hensyntagen til den oprindelige Stil; denne Mangeartethed er det, som præger Lovene, og den gaar igen hos Nutidens Mennesker, hvoraf nogle snarest repræsenterer én Tidsalders Opfattelse, andre en anden Tids, og de fleste lidt af alle Tidsaldre tilsammen.

For at vinde et Overblik er det derfor nødvendigt at gaa tilbage til det oprindelige Fundament og derpaa gaa Tilbygningerne og Forandringerne efter. Da vil ogsaa, gennem den brogede Uensartethed, Fremtidens Opgaver kunne skimtes.

I.

Det er Ægteskabet, som betinger Existensen af Begrebet: uægte Børn, der kun er en ret uheldig Sammentrækning af det fuldstændige Udtryk: udenfor Ægteskab fødte Børn. Ægteskabet er vistnok udsprunget af Familiens Raadighedsret over den ugifte Datters Person og betinger i og for sig kun en faktisk Forskel mellem de i og udenfor Ægteskabet fødte Børn. Statens Anerkendelse af Ægteskabet som den for Børneforsørgelsen gunstigste Ordning fører imidlertid naturligt en landsfaderlig Lovgivning til at begunstige de under denne Ordning fødte Børn og en tilsvarende Tilsidesættelse af alle andre og medfører altsaa en retlig Forskel mellem de to Grupper. Men det er dog først Ægteskabets Anerkendelse og Annektering af Kirken som et Sakrament, der alene kan sædeliggøre de menneskelige Kønsforbindelser,

*) Ved dansk Kvindesamfunds Initiativ har et Udvalg, bestaaende af Herredsfuldmægtig S. Bentzon, Frk. Helene Berg, Folketingsmand Jensen-Sønderup og Forf., for nylig bearbejdet det hele Emne og udarbejdet et Lovforslag derom, som er indsendt til Justitsministeriet. Den foreliggende Artikel er imidlertid kun fuldgyldigt Udtryk for Forf.'s egne Anskuelser.

der fører til den for de uægte Børns Forhold bestemmende Betragtning. For den protestantiske, som for den katolske Kirke er Ægteskabet den eneste sædelig anerkendte Kønsforbindelse, og Konsekvensen heraf er simpelthen den, at alle andre Kønsforbindelser er forbudte. Ganske rigtig finde vi da ogsaa herhjemme som andet Steds lige fra Katholicismens Tid til et Stykke ind i det 19. Aarh. Straf for „Lejermaal" d. v. s.: Samleje udenfor Ægteskab, oprindelig Straf af at staa „aabenbart Skrifte" for Menigheden i Kirken, senere Fængsel paa Vand og Brød, i Gentagelsestilfælde Tugthusarbejde. Vel gik det ikke saa strængt til i Virkeligheden, som paa Papiret — faktisk blev Straffen efterhaanden blot til en kontant Afgift til Statskassen af 10 Rd. — men Princippet rokkedes ikke: kun Ægteskabsbørn er „lovlige" (legitime), alle andre er „ulovlige" (illegitime) Børn, og af dette Udgangspunkt følger vidtgaaende civile Konsekvenser.

Den dogmatisk-kirkelige Betragtning, at Kønsforbindelse udenfor Ægteskab er en usædelig Handling, og Statens Anerkendelse heraf ved at gøre den til en Forbrydelse maa nemlig logisk drage efter sig Anvendelsen af Romerrettens bekendte Retsregel: Qui contra legem agit, nihil agit, d. v. s.: den ulovlige Handling eller Tilstand, kan ikke tillægges Retsvirkninger. Imidlertid bliver jo Samfundet nødt til at bøje sig, naar den ulovlige Handling uden Tilladelse har tillagt sig selv den „Retsvirkning", at skænke et Barn Livet, og da Samfundet dog ikke kan drive Logikken saa vidt, som f. Eks. overfor utugtige Skrifter, at det for at tilintetgøre „Retsvirkningen" konfiskerer, d. v. s. tager Livet af Barnet, maa den latinske Sætning her lempes noget, og det bliver da til, at ingen kan støtte nogen Ret paa en ulovlig Handling (Tilstand). Men heller ikke den Sætning lader sig fastholde overfor det uægte Barn, Lempelser maa gøres, og dermed er man inde paa „de slingrende Principer", der præger Lovgivningen paa dette Omraade.

Taget efter Bogstaven maatte den angivne Sætning føre til, at det uægte Barn ved sin Fødsel var en „herreløs Genstand", som maatte tilfalde den, der bemægtigede sig den, eller gaa til Grunde. Forældrene kan som saadanne intet Krav gøre gældende for at erholde Barnet (det vilde jo være at støtte Ret paa deres ulovlige Handling, Kønsforbindelsen udenfor Ægteskab), og Barnet selv har ingen Ret at gøre gældende, thi vel har det ikke selv begaaet noget ulovligt ved at fødes, men „som Resultat af Synd og Forbrydelse" kan det heller ikke paakalde nogen Støtte af det paa sædelige Principer byggede Samfund saa lidt som af andre. Den angivne Konsekvens, der altsaa i Virkeligheden vilde føre til, at det uægte Barn var stillet ganske som et „udsat" Barn, lader sig imidlertid ikke fastholde. Lige saa lidt som Samfundet selv vil dræbe Barnet i dets Egenskab af ulovligt, lige saa lidt kan det lade dets Eksistens bero paa det rene Tilfælde, at nogen antager sig Barnet; Samfundet vilde derfor ud fra den angivne Betragtning blive nødsaget til selv at antage sig Barnet, ligesom andre Genstande, hvis rette Ejer ikke kan paavises. Et Tilløb til denne Ordning findes i tysk Lovgivning, forsaavidt som Barnet principielt ikke tilhører nogen ved sin Fødsel: ingen har Ret til Barnet eller kan udøve nogen Ret over Barnet undtagen Samfundet; derimod har Moderen en Pligt til at underholde og opdrage Barnet — saaledes undgaas den ubehagelige Konsekvens af det tagne Standpunkt, at Samfundet selv maa paatage sig Forsørgelsen — og hos os som i de fleste andre Love svarer der til denne Moderens Pligt overfor Barnet tillige en Ret for hende — men ogsaa kun for hende —

til at øve Forældremagten over Barnet.

Hermed er man jo imidlertid allerede kommet et godt Stykke bort fra den som Udgangspunkt opstillede Retssætning: trods „Ulovligheden" har Moderen en Ret over Barnet, og Barnet en Ret mod Moderen. Grunden til denne Afvigelse er naturligvis Nødvendigheden af, naar Samfundet ikke selv vil antage sig Barnet, da at knytte det til andre Mennesker, der ere i Stand til og normalt ogsaa villige til at bistaa det, og det er da det mest nærliggende at holde sig til Moderen, hvem Barnet jo ogsaa rent faktisk fra første Færd tilhører — mellem Moderens Forhold til det nyfødte Barn og hendes Forhold til Fostret er der kun en Gradsforskel. Yderligere Afvigelser fra Principet er den dogmatiske Betragtning derimod ikke tilbøjelig til at gøre, og Resultatet bliver saaledes, at Barnet tilhører Moderen, men hverken Moder eller Barn kan i den Anledning rejse nogetsomhelst Krav mod Faderen, Samfundet eller nogensomhelst anden.

Saaledes er det uægte Barns Stilling f. Ex. efter Chr. V.'s D. L. Retlig set har det ingen Fader eller fædrene Frænder, er følgelig uden Arveret efter denne og disse, har ingen Ret til Faderens Navn eller til at kræve materielt Tilskud fra ham — ligesaalidt som Moderen har nogen saadan Beføjelse. Omvendt har Faderen heller ingen Myndighed over Barnet. Overfor Samfundet er Barnet mærket med Ulovlighedens Stempel, det er akkurat taalt, men uden Krav paa at behandles som „ebenbürtig" med Samfundets „lovlige" Medlemmer. Det maa ikke døbes sammen med ægte Barn, det maa ikke være ægte Barns Værge, ikke arve Len eller Stamhuse, det er behæftet med en Plet, som tillader alle at „vræge" (ringeagte) det osv. Kun overfor sin „brødefulde" Moder kan det tale om Ret: hendes elendige Tilværelse faar det Lov at dele.

II.

De retlige Principer, hvorpaa Lovene baseres, har deres egen Logik. Vil Staten paa Grund af krydsende Principer ikke selv følge Logikkens Bud, følges de af de lovundergivne. Og det var her Barnemødrene, der fulgte dem. Det borgerlige Samfund fornægtede de uægte Børn — men dræbe eller udsætte dem, vovede det ikke. Resultatet blev, at Mødrene gjorde det. Med alles opløftede Hænder imod sig, uden Bistand og Støtte af nogen Art, forbandet af Slægt og Venner, over hvem de havde bragt Vanære, maatte disse ulykkelige Skabninger næsten naturnødvendig fristes ind paa den nærliggende Udvej, at døve Moderkærlighedens Stemme og redde sig selv ved at ofre Barnet.

„Min Moder har jeg i Graven lagt,
Mit Barn har jeg druknet — det, der var bragt,
Som Gave til mig og Dig."

siger Margrethe, Barnemorderskernes klassiske Repræsentant, til sin Forfører. Og i disse simple Ord er Tusinder af fødende Kvinders Livstragedie indeholdt.

Det var nemlig saare langt fra, at Samfundet var hende taknemmeligt, fordi hun drog Samfundstheoriens Konsekvenser. Det var ikke Bespisning paa Prytaneion, der ventede hende, naar hun skaffede det forargede Samfund af med Forargelsens Genstand. Som Margrethe var det Fængsel og Død, der ramte den Skyldige. Chr. V.'s D. L. foreskriver, at „letfærdige Kvindfolk, der ombringer deres Foster" skulle miste deres Hals og deres Hoved sættes paa en Stage, og samme Straf rammer den, der føder i Dølgsmaal; Udsættelse af Børn straffedes i de grovere Tilfælde med Livsstraf, selv om Barnet reddedes, i mindre farlige Tilfælde med Kagstryg-

ning. At de voldsomme Straffe ikke forslog, fremgaar bl. a. af en Plakat af 1709, der skærpede den sidst nævnte Straf, ligesom et Reskr. af 1750 viser, at en stor Del af de i det kgl. Opfostringshus anbragte 700 Børn vare fundne „henlagte af udædiske Mennesker i Folks Huse, i Dørene, paa Gaderne eller andre Steder“.

Der var imidlertid kommet en humanere Aand i Tiden. Til dens Ros maa det siges, at man indsaa det umulige i blot at ville slaa Ondet ned med brutale Straffe: man saa dybere i Tingene og søgte efter, hvad vi nu vilde kalde Ondets sociale Aarsager. Erkendelsen af, at de fødende Barnemødres ulykkelige Stilling var en væsentlig Faktor i Barnemordenes og Udsættelsernes Tilblivelse, førte først og fremmest til Fødselsstiftelsens Grundlæggelse (1750). Her kunde enhver Kvinde, der skulde føde, faa gratis Behandling og Forplejning, og kunde dernæst efterlade sit Barn til Opfostringshusets Forsorg, ligesom det til Mødrenes Betryggelse var paalagt Funktionærerne at holde Fødslen hemmelig „under Straf som Menedere og Forvisning.“ Hvor stor Trang der var til denne Institution, fremgaar af, at der allerede i de første 10 Aar fødtes ca. 3000 Børn paa Stiftelsen. Et Udslag af samme humane Tankegang var den nogle Aar senere paa Frederiks Hospital indrettede „Kasse“, med Overskrift „Ulykkelige Børns Frelse“, hvori enhver kunde henlægge sit nyfødte Barn og ved at trække i en Klokke for stedse overføre alle Forsørgelsespligter paa det Offentlige. Og af endnu mere vidtrækkende Betydning var det, at man 1763 gjorde Brud paa det nedarvede System og aabnede Moderen Adgang til at erholde Bidrag fra Faderen til Barnets Underhold. Det hedder herom i den kgl. Fdg., at den, som med et Kvindfolk avler et uægte Barn, bør lige med Moderen tage Del i den Byrde og de Omkostninger, som Barnets Underhold og Opdragelse udkræver; men — siges der videre — Erfaringen viser noksom, at Barnefædre søger at unddrage sig denne Pligt og kaste al Byrde paa Moderen, som derved ofte sættes i de allerbedrøveligste Omstændigheder, hvilket lettelig kan have adskillige farlige og skadelige Følger“ (o: Barnemord, Udsættelser etc.). Som Følge heraf bestemmes, at Barnefaderen fremtidig efter Vilkaar og Formue skal udrede Halvdelen af de Omkostninger, som Barnets nødtørftige Underhold efter Øvrighedens Skøn udfordrer og dermed vedblive, indtil Barnet er fyldt 10 Aar.

Vi er hermed naaet til et nyt Stadium i Behandlingen af det uægte Barn. Fra det dogmatiske er man naaet til det humane Standpunkt: Medlidenheden med Moderen afføder, støttet af sociale Nyttehensyn, — foruden visse milde Institutioners Oprettelse — visse Krav mod Faderen: Alimentationsbidragenes Tid er inde. Hvad det frisindede Frankrig endnu den Dag i Dag ikke er naaet til at gennemføre — dèr er som bekendt Efterforskning af Barnefaderen endog ligefrem forbudt, bortset fra nogle Undtagelsestilfælde — skabte Enevælden i Danmark allerede for 150 Aar siden. Og den saaledes anførte Vej har dansk Lovgivning, som straks skal omtales, senere trolig fulgt. Men hvor meget man end maa anerkende, hvad der paa denne Maade er udrettet, saa maa det dog hævdes, at principielt er det uægte Barns Retsstilling ikke undergaaet nogen Forandring ved de skete Reformer. Den gamle Skyldbetragtning er endnu den samme. Det beviser intet i modsat Retning, at Lejermaalsstraffen er blevet ophævet (1812). At upraktiske, i Miskredit komne Straffebestemmelser ophæves, . indeholder

4

ikke nødvendig nogen forandret Dom om selve Handlingen. Og saa længe den officielle Moral over en Bank stempler alle Kønsforbindelser udenfor Ægteskab som usædelige, maa de for Staten staa som utilladelige og utilladte — selv om Forbudets Overtrædelse ikke medfører offentlig Straf. Alt hvad der er sket, er kun, at Moderen i Forholdet til Faderen har faaet en noget gunstigere Stilling end før, det er hende, hvem Retten til Underholdsbidraget tilkommer, og Grunden hertil er ingenlunde, at hendes Brøde bedømmes ringere end før: nej det er, som Fdg. 1763 antyder, den Omstændighed, at Faderen i Virkeligheden er lige saa skyldig som Moderen, og derfor ikke bør slippe biligere end hun fra Forsørgelses- og Opdragelsespligten, — det er det, der gør, at man „af Billighedshensyn" giver hende et Refusionskrav mod hendes Medskyldige, Faderen. Naturligvis flyder heraf visse faktiske Fordele for det uægte Barn, forsaavidt de indkomne Bidrag anvendes til dets Bedste, men nogen Ret hertil er ikke tillagt Barnet. De Forandringer i Barnets Retsstilling, som Tid efter anden er indtraadt, er paa ingen Maade af nogen principiel Natur. De uægte Børn sættes ikke længere i Gabestokken ved en særskilt Daab, og om nogen retlig „Plet" er der ikke Tale. Men Barnets Retsstilling overfor Faderen er nu som før rent negativ; det er Moderen, til hvem Barnet familjerettig er knyttet, hun har Forsørgelses- og Opdragelsespligten, Barnet bærer hendes Navn og har Arveret efter hende, som hun efter det. I Henseende til Hjemstavnsret, Indfødsret, social og borgerlig Stilling følger det Moderen. Og nævner Loven „Forældre og Børn" menes der for de uægte Børns Vedkommende kun Moder og Barn, ikke Faderen.

Det er heller ikke egentlig Krav paa Ændringer i Barnets Retsstilling, der har baaret de nyere Reformer paa det her omhandlede Omraade frem. Disse Reformer er — bortset fra en lille Ændring i Fdg. 1763, der skyldes den børnevenlige Tid i 30'erne, og som betingelsesvis udstrakte Faderens Bidragspligt til Barnets 14' Aar — udgaaede fra Kvindesagsbevægelsens Talsmænd, støttet navnlig af Grundtvigianerne og deres Venner paa Rigsdagen, og den Tankegang, der bar dem frem, var Harme over den Ulighed, som den uægte Fødsel i sine Følger medfører for Moderen, hvem den socialt og økonomisk ofte tynger til Jorden, i Modsætning til Faderens sociale Uberørthed og økonomiske Slippen-let-derfra — en Modsætning, der gjorde det let at betragte den gældende Lovgivning som præget af Tendensen til at beskytte Manden og undertrykke Kvinden. De ved L. 1888 og Efterfølgere — derunder den gældende L. 3/4 1900 — indførte Reformer gaar i Overensstemmelse hermed alene ud paa at give Moderen videregaaende Krav mod Faderen og betrygge disse hendes Krav i det videst mulige Omfang. Bidragspligten gaar nu ubetinget til Barnets 14de Aar og kan udstrækkes til det 18de, hvis det oplyses, at Barnet fremdeles trænger til Bistand. Faderen er pligtig til at udrede mindst Halvdelen af de til Barselfærden medgaaede særlige Udgifter. Underholdsbidraget kan kræves udredet af Faderens Bo, hvis han afgaar ved Døden, før hans uægte Barn har naaet 18 Aars Alderen. Faderen kan af Moderen fordres eftersøgt ved Politiet i Anledning af paaløbne Bidrag; Bortflytning for at unddrage sig Betaling kan i visse Tilfælde medføre Straf m. v. Den Moderen tilkommende Ret sikres hende desuden ved, at hele Samfundet under visse Betingelser indtræder overfor hende som en Slags Kautionist for Bidraget, idet hun i Trangstilfælde kan fordre Bidraget udredet af det Of-

fentlige, saaledes at Beløbet betragtes, ikke som Fattighjælp til hende, men til Faderen. Dog omfatter denne Ret kun det saakaldte „Normalbidrag“ ɔ: saa stort et Beløb, som paa det Sted, hvor Barnet forsørges, i Almindelighed udredes af uformuende Barnefædre, og Retten er yderligere knyttet til de Betingelser, at Moderen er forsørgelsesberettiget her i Landet, at Faderen lever og ikke har forladt Landet m. fl.

Det maa erkendes, at dansk Lovgivning ved de paagældende Forskrifter er bleven en af de mest, maaske den mest fremskredne Humanitetslov, der findes i Verden. Stort videre Indrømmelser fra et frisindet og tolerant Samfund kan næppe ventes, naar Grundbetragtningen, den ulovlige Kønsforbindelse, skal fastholdes, som Udgangspunkt for hele Sagens retlige Ordning.

Spørgsmaalet bliver da, om dette Udgangspunkt fremdeles bør lede Lovgivningen, som det nu har gjort gennem Aarhundreder. Bør det endnu stadig fastholdes, at det uægte Barn paa Grund af Forældrenes Brøde er en ulovlig Tilsyneladelse i Samfundet? Bør den deraf følgende Mangel paa retlig begrundede Krav alene fraviges overfor Moderen, men fastholdes i dens Strænghed overfor Faderen? Er det forsvarligt, at de gældende Love, der begrunde visse Krav mod Faderen, kun er Humanitetsindrømmelser overfor Moderen, men ikke hjemler nogensomhelst Ret for selve Barnet?

Forinden vi gaar nærmere ind herpaa, vil det være formaalstjenligt at kaste et Blik paa, hvilke Resultater de gældende Love har medført for de uægte Børn, og hvorvidt disse Resultater bør ønskes anderledes.

III.

Det vilde være uberettiget nu som for 150 Aar siden, at motivere Reformkravet ved Barnemordenes Hyppighed. I en lang Aarrække har disse tværtimod vist en stadig Nedgang, og er nu en forholdsvis sjælden forekommende Forbrydelse, i hvert Tilfælde saa sjælden, at man — hvor bedrøveligt end Sagen kan stille sig for den stakkels Skyldige — ikke af den Grund kan fordre Lovgivningsmagten sat i Bevægelse. Det er i vore Dage mindre Frygten for de døde end Faren for de levende, der fører til at rejse Reformkravet.

Ikke for intet kalder man vort Aarhundrede for „Børnenes Aarhundrede“. Og at det er blevet det, bunder dybt i Nutidsmenneskets Tankesæt, der er saa forskellig fra endog blot en nær Fortids. Saa længe Sætningen: Ingen Spurv falder til Jorden uden Guds Vilje, hos den store Almenhed forstodes ganske bogstaveligt som gældende de enkelte Individer, kunde der umulig opstaa nogen stærk Følelse af Samfundets Pligt til at tage sig af de enkelte „Spurve“. Og saa længe Videnskaben anerkendte Theorien om den fuldkommen „frie“ menneskelige Vilje, der lige saa godt i hvert enkelt Tilfælde kunde vælge det gode som det onde, blev det ethvert Menneskes egen Sag, om han vilde vælge at høre til Faarene eller Bukkene i denne Verden som i den næste: for menneskeligt Initiativ var der ingen Plads. Først med Determinismen er Opdragelsens og Paavirkningens, Omgivelsernes og Exemplets uhyre Betydning for det enkelte Menneskes Udvikling og Tilpasning naaet til fuld Anerkendelse. Bevidst eller ubevidst, blandt Determinismens Forkæmpere og blandt dem, der aldrig har hørt dens Navn, er denne Erkendelse gaaet Samfundets Medlemmer over i Blodet og har omformet Skole og Hjem, kuldkastet den hidtil bestaaende Strafferet og bragt Staten til at antage sig de forladte og forsømte Børns Sag som en vigtig social Opgave. Børnenes Tid er inde. Samfun-

dets Mark gennemsøges. Ingen Plet faar Lov at ligge øde hen. Selv der, hvor Ukrudt og Vildnis i Aarhundreder har bredt sig, trækker Samfundets Drænrør det sure Bundvand bort og skaber Betingelser for en ny, samfundsnyttig Vækst.

En saadan sur og forsømt Plet er nu netop de uægte Børns Skæbne i Samfundet. Og en Plet af uhyre Omfang. Ca. $^1/_{10}$ af alle Fødsler her i Landet finder Sted udenfor Ægteskab; alene i vort lille Samfund kommer der aarlig ca. 7000 uægte Børn til Verden. Hvilket Horoskop stiller nu Samfundet denne uhyre Børneflok? Svaret lyder: det slettest mulige. Som Lovgivningen er, trykkes den langt overvejende Majoritet af de uægte Børn ned i Samfundets aller laveste Lag, ned i en Pariakaste, hvorfra det ikke alene næsten er en Umulighed at hæve sig, men hvor der er en overmaade nærliggende Mulighed for at gaa legemlig som aandelig til Grunde.

Det uægte Barn er principielt henvist til sin Moders Forsørgelse. Men nu er Kvinden, naar hun som de aller fleste ugifte Mødre er henvist til at leve af sit Arbejde, den længst tilbageblevne i Lønkampen, den uslest betalte og den mest misbrugte, den der der maa arbejde længst for den laveste Løn. Dette vil sige, at de uægte Børns Forsørgelse er lagt paa den økonomisk svagest stillede Bestanddel af hele Samfundet, en Bestanddel, som oven i Købet paa Grund af Arbejdstidens Længde og fordi Arbejdet i Reglen maa foregaa udenfor Hjemmet er et til Børneopdragelse særlig slet egnet Element.

Til Støtte har hun Faderens Bidragspligt — naar den da ikke unddrages hende ved, at Faderen holder sig skjult, udvandrer eller dør uden at efterlade sig Formue; da er hun ganske alene om Forsørgelsen, thi heller ikke hos det Offentlige kan hun da kræve andre Bidrag end — Fattighjælpens. Er hun imidlertid heldig, erholder hun Underholdsbidrag, men hvor kummerligt er det ikke — trods alle Reformer — tilmaalt i Sammenligning med det Underhold, som Samfundet tilsikrer de „normale„ Børn, de ægtefødte $^9/_{10}$. Her har Faderen den fulde Underholdspligt i hele dens Omfang, hist kun halv Underholdspligt til Barnets nødtørftige Underhold. Det ægte Barn har Ret til fuld Forsørgelse indtil dets fyldte 18. Aar, overfor det uægte Barn ophører normalt ethvert Bidrag med dets 14. Aar; Faderen befris altsaa for enhver Pligt netop paa det Tidspunkt, da Forsørgelsespligten overfor de ægte Børn med Samfundets nuværende Udvikling kræver de største Ofre, hvis den farlige Krise, Barnets Overgang til Voxen, skal have gunstige Udsigter til at forløbe normalt. Fra 14 Aars Alderen har Barnet udelukkende sin Moder at holde sig til — det vil i Almindelighed sige, det maa klare sig selv.

Saa slet udrustet som det uægte Barn er til at optage Samfundskampen, naar det skal staa paa egne Ben, kan det ikke forundre, om det maa bukke under, saa vist som Eventyrets gode Feer, der venlig afbøder Livsforholdenes ubarmhjærtige Konsekvenser, kun sjælden viser sig i vore Dage — det skulde da være i Værgeraadenes Skikkelser! Hvor ikke Tilfældet saaledes griber ind, vil dets Livsskæbne kun blive krank. Af overordentlig Interesse vilde det ganske vist være, om autentiske Oplysninger forelaa til fuld Besvarelse af Spørgsmaalet: Hvad bliver der af de uægte Børn, som findes i Samfundet? Hvorledes har deres Livsskæbner faktisk formet sig? — Saadanne Oplysninger foreligge desværre ikke*). Paa Grundlag af det

*) Et Forsøg Forf. havde planlagt til Oplysning om de uægte Børns for-

lidet, vi véd, lader sig dog maaske med nogen Føje opstille en Sandsynlighedsberegning.

Vi véd for det første, at af de uægtefødte Børn dør i den første spæde Barnealder i København ca. 22 pCt. — udenfor København sandsynligvis endnu flere. Allerede dette viser, under hvilke elendige Forhold de uægtefødte Smaabørn forplejes — thi Børnedødeligheden staar i sikkert Forhold til den anvendte Forplejning. Af de ægtefødte Børn i samme Alder dør gennemsnitlig kun 10—11 pCt., men ganske vist stiller Dødeligheden sig her meget forskellig, eftersom vi vandrer fra de øvre Lag i Samfundet nedefter. Alligevel er Dødeligheden selv for de allerdaarligst stillede Arbejdsmænds Børn kun ca. 18 pCt, og det ses altsaa, at de uægte Børn er over hele Linjen under endnu slettere Forplejning end de aller slettest stillede ægte Børn, taget for sig alene. De uægte Børns første Forplejning foregaar altsaa i Ordets egentligste Forstand paa Samfundets Bund, et godt Stykke under alle andre Børn. Thi at de fra Fødslen skulde være mindre levedygtige end disse, derfor savnes ethvert Holdepunkt — tværtimod antager mange Sagkyndige, at de fra Fødslen som Regel er endog mere modstandsdygtige end Gennemsnittet af de ægte Børn.

At den fysiske Forsømmelse, som karakteriserer de uægte Børns første Aar, efterfølges af en tilsvarende moralsk, derfor har man ligeledes interessante Indicier. Det er jo ikke let bestemt at angive, hvor mange Procent de uægtefødte Personer udgør blandt den voxne Befolkning: Sandsynligheden taler jo for, at den større Dødelighed, som karakteriserer deres første Leveaar, og som allerede da saa stærkt decimerer deres Antal, jævnt fortsættes i de nærmest følgende; endvidere gaar utvivlsomt en stor Mængde uægtefødte Børn efterhaanden over blandt de ægte derved, at Forældrene senere indgaar Ægteskab med hinanden og saaledes „legitimerer„ Børnene. I det hele taget tør man vel gaa ud fra, at af de oprindelige 10 pCt. uægtefødte næppe over 5 pCt. findes som uægte blandt den voxne Befolkning. Det bliver da et meget graverende Forhold, at blandt de offentlige Fruentimmer i København er — ikke 5 pCt., men 15 pCt., og blandt Straffangerne ca. 18 pCt. uægte Børn. De repræsentere altsaa 3—4 Gange saa mange, som deres Antal kvalificerer dem til, blandt de dybest sunkne Medlemmer af Samfundet, de kvindelige som de mandlige.

Det er vel næppe muligt at forklare disse Tal anderledes end derved, at de uægte Børns Opfostring og Opdragelse foregaar under saa moralsk uheldige Forhold, at de ikke kan bestaa i Kampen mod deres bedre udrustede, ægte fødte Konkurrenter og derfor gaar til Bunds. Men er dette rigtigt, maa Konsekvenserne strække sig videre. Den Lov, som skaber saa uforholdsmæssig mange Forbrydere og prostituerede blandt de uægtefødte, maa virke ogsaa paa de Omraader, der endnu ikke er statistik belyste. Det vil altsaa sige, at der gennemsnitlig maa findes færre uægtefødte blandt de fagdannede Arbejdere, Haandværkere og i de velstillede Klasser, end der efter de uægtefødtes Procenttal i Befolkningen burde være, og omvendt, at der maa findes i tilsvarende Grad flere blandt Drankerne, Bøllerne, Alfonserne, Vagabonderne, Dagdriverne, Fattiglemmerne, de Erhvervsløse, de

---

ventede Livsskæbne, bestaaende i gennem de københavnske Kommuneskoler at faa at vide, om de dèr anbragte uægte Børn i Kundskaber, Moralitet og Opførsel gennemgaaende stod tilbage for de ægte, og i saa Fald om Hjemmenes Indflydelse kunde spores herigennem, maatte opgives paa Grund af Modstand fra Skoledirektionens Side, der fandt overvejende Betænkeligheder mod Undersøgelsens Foretagelse.

simple Arbejdsmænd, end der procentvis burde være.

Svaret paa Spørgsmaalet: Hvad bliver der af de uægte Børn i vort Samfund? Hvor skal de søges? — vil saaledes blive:

Fortrinsvis blandt Samfundets Snyltere og blandt Samfundets Sinkere.

IV.

Det er allerede sagt, at det er tvivlsomt, om det vil være muligt at drive vor Lovgivnings humane Bestræbelser for at yde Moderen Bistand synderligt videre. Er dette rigtigt, kan der altsaa ikke ventes raadet Bod paa de skildrede Tilstande ad den Vej. Men selv om det skulde vise sig muligt at give „Humanitetsskruen endnu en Omdrejning" i Moderens Favør, maa det hævdes, at den hele Betragtning er skæv og naar som helst kan slaa om i sin Modsætning.

Naturligvis bør intet Samfund forsømme efter Evne, at hjælpe og bistaa den fattige og ulykkelige, overalt hvor og saasnart som Hjælp og Bistand tiltrænges. Men naar Lovgivningen helt og holdent bygges op paa Forudsætningen om, at Moderen altid og ubetinget hører til de nødlidende uden alt Hensyn til de konkrete Omstændigheder, naar den altsaa opstiller en „uafbeviselig Præsumtion" herfor, og i Overensstemmelse med denne Tankegang udruster Moderen med en Række Magt- og Sikringsmidler overfor Faderen, saa er der kommet noget andet og mere end Tanken om den fattige og ulykkelige til Hjælp trængende Moder ind i Lovgivningen: det er i Virkeligheden Kvinden som Genstand for et Retsbrud, Kvinden som den forførte, narrede, skuffede og bedragne, der indtaler sin Ret overfor Forføreren, Bedrageren, Retsbryderen — det er denne Tanke, som ligger bagved Lovreglerne, og som da ogsaa altid gaar igen i de Argumentationer, der føres frem, hver Gang Humanitetskravet rejses. Og heri ligger der noget skævt — uanset om Betragtningen i mangfoldige Tilfælde faktisk er rigtig. Den indeholder, taget som principielt Udgangspunkt, en Værdsættelse af Kvinden som Person og Samfundsmedlem, som hun paa ingen Maade kan være tjent med. I en Tid, hvor Kvinden overalt hævder sig som den ligeberettigede i det private som i det offentlige Liv, er det ikke formaalstjenligt paa et enkelt Omraade at lade hende gaa for et umyndigt Væsen, der maa værges og beskyttes. Retsordenen bør i hvert Fald ikke opstille Undtagelsesregler, hvorefter Individer, der ellers betragtes som selvansvarlige og fuldt udviklede, i visse Henseender behandles som uansvarlige og uudviklede. Det Krav, Chr. V. D. L. stiller til Enken, at hun ligesaavel maa vide at værge sin Ære som sit Gods, maa i vore Dage kunne stilles til enhver voxen Kvinde — og om andre er her ikke Tale. Begaas der en Forbrydelse mod hende — Voldtægt, Forførelse af uudviklede Kvinder o. l. — da kommer Skadeserstatningskravet frem. Men hendes frivillige Hengivelse i fuldt udviklet Tilstand maa staa for hendes egen Regning, og kan ikke fra nogen Side betragtes som „Skade", der berettiger til Erstatning. Allerede nu for Tiden hæver der sig da ogsaa Røster, der, hvis de bliver tilstrækkelig kraftige, ikke alene vil standse al videre Fremtrængen ad Humanitetsvejen, men meget let kan medføre Tilintetgørelse af de vundne Fremskridt — Røster, der overfor den megen Tale om Kvindens Ulykke, hævder Princípet „den faldne Kvinde" som det centrale for Spørgsmaalets Besvarelse og dermed atter fører Sagen tilbage til Tiden før 1763 — i Virkeligheden ikke uden en vis Ret, thi hvorvidt man skal strække sin Humanitet overfor Brud paa moralske eller juridiske Forskrifter, det

er til syvende og sidst en ren Følelsessag.

Det er derfor paa Tide at komme bort fra det svævende, af Følelser beherskede og paa Følelser beroende Skyld- og Brødespørgsmaal i Forholdet mellem Forældrene indbyrdes og mellem disse og Samfundet, og indtage et Retsstandpunkt, hvis Konsekvenser ikke beror paa Følelser, men paa Logik.

Dette Standpunkt kan ikke tages i den ulovlige Kønsforbindelse, hvoraf Barnet er en Frugt. Hvad Moral og Religion, Lov og Ret vil dømme herom kan kun have Betydning overfor Forældrene — dem maa Samfundet ramme saa haardt eller saa mildt, som Tiden og Kulturstandpunktet tilsiger. Men saa vist som det umenneskelige Princip om Nedarving af Fædrenes Synder paa Børnene overalt og i alle Forhold er forladt af det menneskelige Samfund, kan denne Forældrenes Synd heller ikke vedkomme det i alle Tilfælde ganske uskyldige Barn. Barnets Fødsel i Samfundet er for dette en ganske ny retsstiftende Kendsgærning, der ubetinget giver Barnet Ret til at optages i Samfundet som lige berettiget med alle andre, og paalægger Samfundet den Pligt i saa vidt Omfang som Forholdene gør det muligt at betrygge dets Livs Skæbne.

V.

Paa den angivne Basis maa det uægte Barns Retsstilling bygges op. Hvad følger nu heraf?

Det almindelige Svar herpaa er velkendt: Det uægte Barn skal stilles ganske som det ægte. Al paa Fødslen bygget Forskel bør bortfalde.

Hvor tiltalende simpel og retfærdig denne Løsning end tager sig ud, saa maa det dog hævdes, at den gaar meget overfladisk til Værks og i Virkeligheden ikke engang er ment ganske bogstavelig. Retsordenen kan jo nemlig ikke ændre det Faktum, at den ene Fødsel er sket i et Ægteskab, den anden under ganske forskelligartede Forhold; de Forudsætninger for Barnets Retsstilling som ere nødvendig knyttede til Ægteskabets Existens, kan Retsordenen følgelig heller ikke skabe for det uægte Barn. Retsordenen kan kun forpligte sig til ikke kunstig at skabe Forskelligheder mellem de to Slags Fødsler til Gunst eller Skade for den ene eller den anden, hvorimod den selvfølgelig maa bøje sig for de Forskelligheder, som er en logisk Konsekvens af selve de faktiske Forholds Uensartethed.

Det gælder derfor først og fremmest om at gøre sig klart, hvori den faktiske Forskel mellem Fødsler i og udenfor Ægteskab bestaar og derpaa stadig have den for Øje, naar Børnenes Retsstilling paa den oven angivne Basis skal konstrueres. I modsat Fald kommer den hele Bygning til at mangle Brugbarhed for det virkelige Liv.

Idet vi da her for ikke at gøre Forholdet for vidtløftigt maa lade os nøje med at have de almindelige, normale Tilfælde for Øje, er det klart, at den afgørende faktiske Forskel mellem det ægte og det uægte Barns Fødsel, er, at det første kommer til Verden under Forældrenes Samliv, det andet i deres Særliv. Denne Forskel involverer vidtgaaende Konsekvenser.

Først og fremmest viser Forskellen sig ved Paternitetsspørgsmaalet. Vel gælder i alle Forhold Sætningen: Mater semper certa, pater incertus ɔ: Moderforholdet til Barnet er et Bevisspørgsmaal, Faderforholdet er altid ubevisligt ɔ: beror paa en blot Formodning. Den eneste, der kan tænkes med absolut Sikkerhed at vide Besked, er Moderen, forudsat at hun ikke i det kritiske Tidsrum har haft Omgang med an-

dre, men Bevis herfor lader sig ikke føre saa lidt som for andre negative Fakta. Og er det modsatte Tilfældet, har hun paa Konceptionstiden staaet i Forhold til flere, kan ikke engang hun med Sikkerhed angive Paterniteten. I Ægteskabet volder disse Tvivlsmaal dog ikke synderlig Fortræd. I Kraft af Samlivet rammer Formodningen altid en bestemt Person, Ægtemanden, og Loven kan derfor uden synderlige Skrupler udpege ham som Fader, hvor Forholdene ikke er af den Natur, at han f. Eks. paa Grund af Bortrejse ikke kan være Barnets Fader. Udenfor Ægteskabet er der derimod i Kraft af Særlivet normalt ingen bestemt Person at udpege som den paa Forhaand sandsynlige Fader, og man har da intet andet at gaa efter, end Moderens egen Angivelse af hvem hun antager for Barnets Fader, forsaavidt denne efter de foreliggende Data kan være Faderen. Resultatet bliver altsaa, at for det ægte Barn angiver Samlivet Faderen, med mindre anderledes bevises, for det uægte Barn Samlejet, saafremt det bevises.

Med den angivne Forskel er en anden nøje forbunden. Manglen paa Faderfølelsen overfor det uægte Barn. For Ægtemanden vil Samlivets Følge normalt være Overbevisningen om virkelig at være Faderen, og en denne Overbevisning ledsagende Beredvillighed til at behandle Barnet som sit Kød og Blod. For den udlagte Barnefader vil det af Særlivet følgende svage Bevis for Paterniteten skabe en uafvendelig Tvivl, om han nu ogsaa virkelig er Faderen, og en med Tvivlen kommende Uvillighed til at betragte Barnet anderledes end som en ham paatvunget Fremmed. Og er der, som ret jævnlig forefalder, under Paternitetsprocessen ført Bevis for, eller den udlagte Fader iøvrigt er bekendt med, at Moderen paa samme Tid har staaet i Forhold til flere, er denne Uvillighed til at anerkende Barnet jo oven i Købet særdeles vel begrundet. Faderspørgsmaalet er da i Virkeligheden slet ikke løst og kan ikke løses. Og dog hæfter den tilfældig valgte, udlagte Person som Barnets virkelige Fader.

Som en tredje vigtig Forskel, der paa flere Punkter medfører Konsekvenser, maa endelig nævnes den for det uægte Barn nærliggende Mulighed for en mangelfuld Pleje. Det ægte Barn kommer i Reglen som en ventet Gæst, for hvem Huset er beredt. Det uægte Barn kommer som en uindbuden, for hvem intet er beredt. For Fabrikspigen, Tjenestepigen, Ekspeditricen, Lærerinden, Datteren i Hjemmet betyder det uægte Barn — ikke en kær og tilstræbt Sysselsættelse, men en skæbnesvanger Existensforrykkelse, der nødvendigvis maa gøres saa lidet indgribende som muligt. Barnet maa snarest gørligt sættes i Pleje, hvor den billigst kan faas, eller overlades Paarørende, der har nok at sørge for i Forvejen, og for hvem den nyankomne er som for Moderen, en ubehagelig Byrde, man søger at slippe saa let fra som muligt. Kun i yderste Nødsfald beholder hun Barnet selv, oftest kun fordi hun er for fattig til at betale Plejepenge for det, og den Omhu, der da kan vises det, bliver nødvendigvis det absolutte Minimum. —

De anførte 3 Ejendommeligheder i det uægte Barns Existensforhold maa tages i Betragtning, naar dets Retsstilling skal bestemmes, og det lader sig følgelig ikke gøre uden videre at ville løse Spørgsmaalet ved at „stille ægte og uægte Børn ens“. De faktiske Livsforhold er for Retsordenen, hvad Naturen er for Mennesket: den faste Ramme, indenfor hvilken Lov og Snille skal virke, men ud over hvilken der ikke kan naas. Bjærgboen kan ikke indrette sig som Slettebeboeren, Sydlændingen ikke som Nordboen; ligesaa lidt kan Retsordenen

skabe de uægte Børn de ægtes Fødselsvilkaar og Opvæxtbetingelser. Retsstillingen maa blive en anden, men ikke nødvendigvis en ringere, tværtimod vil Omstændighederne af og til kræve en mere betrygget Stilling for de uægte end for de ægte Børn. Thi for Retsordenen er den eneKlasse ikke mere priviligeret end den anden; Rettens Opgave er overfor dem alle at betrygge deres Livs Skæbne, de faktiske Forholds Forskellighed gør, at der ikke i alle Tilfælde kan bruges de samme Midler for at naa Maalet; men er det blot de rette Veje, der anvises, bør de følges uden Persons Anseelse. Om Privilegier er der ikke Tale saa lidt som om Tilsidesættelser.

VI.

Det er et i Nutiden ofte istemmet Raab, at Staten bør tage sig af de uægte Børn. Det skal ikke benægtes, at man derved med et Slag huggede alle Vanskeligheder over. Muligvis lader en saadan Ordning sig ogsaa gennemføre under en ny Samfundsordning og nye Statsprinciper. I en overskuelig Fremtid bliver det dog næppe. Alene den umaadelige Fordring, at Staten aarlig skulde være forberedt paa at antage sig 7000 Spædbørn, gør det hele til løs Tale, saa meget mere, som det vilde være ganske uforsvarligt overfor disse Spædbørn ikke i det videst mulige Omfang at tage Mødrene med. Praktisk talt vilde en saadan Forskrift — da der næppe kunde blive Tale om synderlig Komfort for hver enkelt, selv om de aller nødvendigste hygiejniske Krav til Nødtørftighed blev tilfredsstillede — komme til at virke ganske, som om det nu om Stunder var foreskrevet, at alle uægte Børn — og deres Mødre — ubetinget vilde være at aflevere til Fattigvæsenet — en Bestemmelse, som, om den nogensinde var bleven givet, sikkert hurtig atter vilde være blevet fejet bort af en Indignationsbølge fra det ganske Land.

Nødvendigheden byder derfor at blive staaende ved „Privatdriften". Men allerede her viser sig en vigtig Forskel mellem det ægte og det uægte Barns Forhold. I Ægteskabet gør Forældrenes Samliv det overflødigt at undersøge, hvor Barnet skal være: det hører naturnødvendigt hjemme hos begge de samlevende Forældre. For de uægte Børn er det nødvendigt at vælge, om de skal tilhøre enten Faderen eller Moderen. Særlivet aabner ingen anden Mulighed. Selvfølgelig maa da Valget falde paa Moderen. Man ved jo paa dette Stadium, straks ved Barnets Fødsel, endnu slet ikke, hvem Faderen er; dette vanskelige Punkt skal først bringes paa det rene. Og bliver det senere oplyst, mangler der fornuftigvis al Grund til at tage Barnet fra Moderen og overgive det til den normalt uvillige Fader, hos hvem Faderfølelsen regelmæssig ganske vil mangle, og hvor derfor Sikkerheden for Barnets forsvarlige Forplejning vil være udelukket i endnu højere Grad end hos Moderen. Paa den anden Side maa det jo imidlertid erindres, at denne Sikkerhed ogsaa er meget mangelfuldt betrygget hos Moderen, samt at der ved Barnets Anbringelse hos Moderen paalægges denne et Ansvar og en Byrde, som Faderen, hvis Pligter dog ikke bør være mindre end Moderens, samtidig fritages for.

Sagen er derfor ikke afgjort blot ved at overgive Barnet i Moderens Varetægt. Der maa skabes Betryggelse for Barnets forsvarlige Behandling hos Moderen, og dets Retsstilling til Faderen maa ordnes baade for Nutid og Fremtid. Det maa endelig undersøges, om den særlige — og vanskelige — Stilling, Barnet i Kraft af sin Fødsel indtager, skaber særlige Pligter for Samfundet i Forholdet til dette, naar Formaalet, Betryggelse

for Barnets Livsskæbne, skal kunne ventes opnaaet.

I førstnævnte Henseende vil alle Vanskeligheder kunne overvindes ved at optage den i tysk Ret indførte Værgeinstitution for de uægte Børn — en Institution, der ved at indføre Samfundskontrol med disse Børn overhovedet paa mangfoldige Punkter vil være af afgørende Betydning for at opnaa en tilfredsstillende Ordning af deres Forhold. I de hos os nylig indrettede Værgeraad har vi en Institution, under hvem det vilde falde naturligt at henlægge disse Børneværgers Beskikkelse og Funktion som et Supplement til deres pligtmæssige Omsorg for de forsømte Børn, hvortil de uægte Børn saa sørgelig ofte før eller senere kommer til at høre. Til Børneværger maatte Værgeraadet beskikke hæderlige og fornuftige med Børnepleje og Børneopdragelse fortrolige Mænd eller Kvinder, tagne blandt Barnets Slægtninge, naar saadanne fandtes, og ellers blandt Kvarterets, Byens, Sognets bosiddende Folk — dog saaledes, at Moderen selv kunde beskikkes som Værge, naar hendes Stiling og Forhold, Moralitet og Udvikling ikke lagde Hindringer i Vejen. Herved vilde Forandringen i den bestaaende Tilstand blive saa lille som muligt, og der vilde dog opnaas, at daarlige og letsindige Mødre straks kunde betages Adgangen til at bestemme over Barnets Skæbne, medens Moderens Værgemaal, hvor det tilfaldt hende, kun kunde udøves i det Omfang og paa den Maade, som virkelig kunde antages at være i Barnets Interesse.

Den beskikkede Værges Opgave vilde blive først og fremmest at sørge for, at Barnets Forplejning var tilfredsstillende; forsaavidt Barnet anbragtes i Pleje, vilde hans Tilsyn imidlertid betydelig lettes ham ved den af Loven alt nu indførte Kontrol med Plejeforældrenes Behandling af Barnet, og vel i Reglen af den Grund kunne suspenderes, saa længe Plejeforholdet varede. Derimod vilde det være hans Sag at paase, at Barnet ikke anbragtes i Smugplejer hos ukontrollerede Plejeforældre, og hvis Barnet forblev hos Moderen eller anbragtes hos Paarørende, vilde hans Kontrol med Barnets Forplejning her blive det naturlige Supplement til den offentlige Kontrol med de enkelte Plejehjem. Han maatte i denne sin Funktion være undergivet Værgeraadets Kontrol, der kunde udøves ved personligt Tilsyn af Værgeraadet eller dets Tillidsmænd, efter Omstændighederne ved (maanedlige) Indberetninger, mundtlige eller skriftlige.

Værgens Rolle er imidlertid ikke udtømt med Tilsynet med Moderen. Yderligere vilde det blive hans Opgave at paase Opfostringsbyrdens rimelige Fordeling mellem Forældrene og Sikring af Barnets fremtidige Retsstilling ved at gøre Barnets Ret mod dets Fader gældende. Denne Ret omfatter dels Faderskabets officielle Konstatering dels Underholdsbidraget. For Overskuelighedens Skyld maa imidlertid hvert af disse Punkter behandles særskilt.

I den gældende Ret er det ganske overladt Moderen, saa længe hun ikke falder Fattigvæsenet til Byrde, at afgøre, om Faderskabet skal konstateres eller ikke. Dette, som er en naturlig Følge af, at Fødslen nu kun skaber Retsforhold mellem Forældrene, maa nødvendigvis bortfalde, naar Barnets Retssubjektivitet skal være Udgangspunktet. Samfundets pligtmæssige Omsorg for Barnets Livsskæbne er uforenelig med, at Faderskabet holdes skjult. Barnet har et berettiget Krav paa at kende disse Familieforhold, ikke blot af ideelle Grunde, men ogsaa af materielle, thi af Faderskabets Konstatering afhænger Retten til Underholdsbidraget. Berøver man derfor Barnet den første Ret, berøver man det ogsaa den sidste, og Barnets frem-

tidige Liv vil da være blottet for denne Støtte, som, hvis Moderen falder fra, i Virkeligheden — bortset fra Fattighjælpen — er dets eneste. Barnets Ret fordrer derfor, at dette Punkt bringes paa det rene, og fordrer endvidere, at det allerede saa hurtig som muligt efter Fødslen søges konstateret, eftersom der da vil være mest Udsigt til, at faa Bevismidlerne skaffede til Veje; er der først gaaet nogen Tid hen, og Vidnerne har glemt, hvad de vidste, ikke længere er sikre paa Tidspunkterne osv., svinder Udsigterne til Spørgsmaalets Udredning, desto mere, jo længere Tid der faar Lov at gaa, inden Sagen tages op.

Som Følge heraf maa — i Modsætning til nu — allerede ved Barnets Anmeldelse til Fødselsprotokollen ikke blot Moderens, men ogsaa Faderens Navn og øvrige Identitetsmærker opgives, forsaavidt Moderen er i Stand til at opgive dem. Herom maa den opgivne Fader naturligvis underrettes. Anerkender han Paterniteten, er Sagen ordnet. I modsat Fald maa Paternitetssag anlægges af Værgen mod den, hvem Moderen udpeger, og paa dennes Udfald vil da Spørgsmaalet bero. Vil eller kan Moderen ikke sige, hvem hun anser for Fader, eller falder Paternitetssagen ud til Frifindelse af den af Moderen udlagte Fader, maa Klarhed søges opnaaet gennem en offentlig Undersøgelse, under hvilken Moderen maa aflægge sit Vidnesbyrd ligesom alle andre, der maa antages at vide Besked med Forholdene.

Mod den pligtmæssige Konstatering af Paterniteten anføres ofte, at det er inhumant at tvinge Moderen ind i de Skandaler og Ubehageligheder, en Paternitetsproces let afføder, naar hun selv ikke ønsker Spørgsmaalet fremdraget. Det er klart, at dette Hensyn intet betyder, naar Sagen ses fra Barnets Standpunkt. Men selv bortset herfra, er den anførte Betragtning næppe meget værd. Faktisk er det vistnok langt snarere Mandens Tilbøjelighed til at ville aabne sig en Udvej til at holde Paterniteten skjult — eventuelt ved en kontant Udbetaling — end human Bekymring for Kvinden, der dikterer det hele Ræsonnement. Men netop Muligheden af slige for Barnets Ve og Vel saa skæbnesvangre Transaktioner gør det nødvendigt at tage Paternitetsspørgsmaalets Fremdragelse ud af Moderens Haand og lægge det i Samfundets.

Og endelig vil de værste af de befrygtede Skandaliseringer under Paternitetsprocessen af sig selv udeblive, naar Lovgivningen bestemt fastholder, at Processen aldrig kan naa videre end til at faa konstateret, hvem der kan være Barnets Fader, ikke hvem der virkelig er Fader. I saa Fald vil nemlig den berygtede exceptio plurium concumbentium. o: den Indsigelse, at flere Personer i den kritiske Tid har haft Omgang med Moderen og derfor ogsaa kan være Fader, som retlig betydningsløs ganske kunne holdes udenfor Processen; dette kan derimod ikke ske nu, da den nævnte Indsigelse, hvis den bevises, vil bevirke, at Bidragspligten deles mellem de flere Fædre. Denne ganske urimelige Regel, hvorved der faktisk opereres med den fysisk umulige Antagelse, at Barnet har flere Fædre, bør opgives for den Regel, at kun én kan dømmes som Fader og paalægges den fulde Bidragspligt, at denne ene naturligvis maa kunne være Faderen, men at det er uden Betydning, om det samme gælder andre. Dermed vil ogsaa enhver Fristelse til, af Ondskab, Chikane eller Spekulation, at rejse Indsigelsen, være forsvunden.

Det bør altsaa fastholdes, at Paternitetsspørgsmaalet ikke saaledes som nu bør kunne lades uoplyst.

Den gældende Ret gør det imidlertid ikke blot altid muligt at forholde Barnet Kundskab om, hvem Faderen er,

— ogsaa Moderen kan under visse Omstændigheder holdes anonym, nemlig naar Barnet fødes paa Fødselsstiftelsen (jfr. foran Side 47). Det humane overfor Moderen i denne Ordning maa anerkendes, men den i Forhold til Barnet uafviselige Betingelse for Samfundets Ret til saaledes at forholde det alle Oplysninger om dets Forældre, bør da rigtignok være en Garanti for, at det heller aldrig faar retlig Brug for denne Kundskab, det vil sige, at Staten selv definitivt paatager sig Barnets forsvarlige Underhold og Opdragelse ligesom andre „normale" Børn til det 18. Aar.

I saa Fald kunde det i det mindste nogenlunde forsvares, at dets ideelle Ret til Kundskab om sine Familjeforforhold tilsidesættes. Og saaledes var som før nævnt ogsaa Fødselsstiftelsens oprindelige Plan. Men som Forholdene har udviklet sig, antager Stiftelsen sig ikke mere et eneste Barn til definitiv Forsørgelse; Mødrene er tværtimod pligtige til at medtage deres Børn, naar de forlader Stiftelsen, og dermed er i Virkeligheden Grundlaget taget bort under Hemmeligholdelsen. Tilbage er kun, at Moderen ved at udsætte Barnet i — uautoriseret — Pleje og gøre sig selv usynlig kan berøve Plejeforældre og Samfund ethvert Middel til at bevise Materniteten og dermed undgaa alle økonomiske Forpligtelser overfor Barnet. Hvilket atter vil sige, at saadanne Børn i Kraft af Hemmeligholdelsen er i Livet endnu uslere stillet end alle andre uægte Børn, berøvede disses eneste Halmstraa, Retten mod Moderen, uden nogetsomhelst Ækvivalent i Forholdet til Samfundet — bortset naturligvis fra alle Samfundsmedlemmers frie og lige Adgang til Fattigvæsnets Forsørgelse. Der synes derfor ikke at være tilstrækkelig Grund til længere at bevare denne Fortidslevning — uanset den humane Tanke og den Betydning, den engang har haft.

VII.

Med Paternitetens Konstatering er det tillige afgjort, hvem Underholdspligten paahviler. Underholdsbidraget er Indholdet af Barnets Ret mod dets Fader, ligesom Forsørgelsen hos Moderen er dets Ret mod denne. Saaledes fordeles Byrden mellem Forældrene paa den for Barnets Vel hensigtsmæssigste Maade. Rettens Indehaver er i alle Tilfælde Barnet, hvis Tarv varetages af Værgen. Men medens det ubetinget er Værgens Pligt at bringe Paterniteten paa det rene af Hensyn til Barnets Fremtid, bliver der Plads for et Skøn overfor Spørgsmaalet, om Underholdskravet skal gøres gældende. Ved Underholdsbidraget drejer det sig alene om Barnets øjeblikkelige, materielle Behov. Hvis Moderens økonomiske Forhold er saaledes, at Hensynet til Barnet ikke nødvendiggør noget Tilskud, og hvis Moderen heller ikke selv ønsker nogen Lettelse af Byrden, ja maaske endog modsætter sig, at Bidrag indkræves hos Faderen, har Værgen ingen Anledning til at frembringe det. Med Paternitetens Afgørelse er det givet, hvem Bidragspligten paahviler, hvis den skal gøres gældende, og Barnets fremtidige Ret sikret. Er det af Hensyn til Nutiden ikke paakrævet at rejse Kravet, kan der altsaa ikke i Hensynet til Barnet begrundes nogen Nødvendighed derfor. Er de økonomiske Forhold derimod efter Værgens Skøn ikke betryggende for Barnets forsvarlige Underhold og Opfostring, maa Alimentationsresolution i Henhold til Paternitetsdommen søges udfærdiget, selv om Moderen maatte sætte sig derimod.

Som Regel vil Resolution naturligvis være nødvendig eller ønskelig, og Spørgsmaalet bliver da, om de rette Principer for Underholdsbidragets Fastsættelse, dels Maalestokken, hvorefter dets Størrelse skal bestemmes, dels dets Fordeling mellem Forældrene.

Som nævnte Side 47 er efter den gæl-

dende Ret Maalestokken Barnets nødtørftige Underhold, og Fordelingen bestaar i, at Faderen bidrager med Halvdelen af det hertil fornødne Beløb. Det maa erkendes, at Reglen her er klar og let anvendelig, men skal Barnets Livsforhold hæves fra det nuværende Niveau, er det netop her, det gælder om at gribe ind. Maalestokken bør være Barnets forsvarlige Underhold, og Fordelingen maa være ligelig efter Faderens og Moderens økonomiske Forhold.

Hermed er vi imidlertid inde paa en Vurdering af Forældrenes personlige Forhold. Allerede Begrebet „forsvarlig" er i saa Henseende svævende. Arbejdsmanden dømmer anderledes om sit Barns forsvarlige Opdragelse end Grossereren, Husmanden anderledes end Godsejeren. Og i endnu højere Grad kommer det personlige Moment frem, naar Fordelingen skal afhænge af Forældrenes individuelle økonomiske Forhold.

Det anbefaler sig derfor foreløbig at behandle Spørgsmaalet ud fra den Forudsætning, at begge Forældrene staa paa væsentlig samme sociale og økonomiske Trin, og at dette Trin er det brede Folks. Dette er ikke blot det lettest tilgængelige, men det absolut hyppigst forekommende Tilfælde. Vi kender ganske vist alle Eksemplet: Millionæren og den fattige forførte Pige, de „rige Forførere" og deres „Ofre" m. v., men i Praksis er Tilfældet næppe saa overordentlig almindeligt. Enhver, der har haft Lejlighed til at blive bekendt med de virkelige Forhold, vil vide, at en ung, fattig Piges Forfører næsten altid er at søge blandt hendes Jævninge. Dette beror vel næppe paa de „rige Forføreres" Dyd, men — bortset fra Omstændigheder, som ikke let lader sig offentlig debattere — snarest paa disses normale Smag og Tilbøjeligheder, og paa den langt lettere Lejlighed Pigens Jævnbyrdige har til Forførelse end hendes sociale Overmænd. En nylig offentliggjort statistisk Undersøgelse fra Kristiania viser, at af 304 afhørte prostituerede Kvinder er ikke 10 pCt. forførte af Mænd, som kan siges at staa socialt over dem. Og hermed stemmer ganske godt en af Forf. foretagen statistisk Undersøgelse vedrørende 1000 tilfældige i Løbet af et Aar for Overpræsidenten i København anmeldte Barnefædre. Gaar man nemlig ud fra den utvivlsomt rigtige og af alle anerkendte Forudsætning, at den overvældende Majoritet af de forførte Piger findes i Underklassen, maa deres Forførere med den angivne Thesis og Kristianiastatistikken som Udgangspunkt ligeledes i alt overvejende Grad findes blandt disse Klasser, og dette viser sig at slaa til.

Af de 1000 vare

375 Haandværkssvende og Fabrikarbejdere,
128 Tyende,
8 Lærlinge (!),
176 Arbejdsmænd,
29 Sømænd,
31 lavere Bestillingsmænd,
47 Opvartere,
86 Handelsbetjente.

Ialt 880, der maa henregnes til de deciderede Smaakaarsfolk.

Af Resten var

32 Haandværksmestre,
46 selvstændige Handlende,
22 Kunstnere og Arkitekter,
20 Læger, Lærere, Sagførere.

Ialt 120 eller 12 pCt., hvoraf dog ganske sikkert kun et forsvindende Mindretal med Rette har kunnet henregne sig til de „rige Forførere". Og at Forholdene udenfor København skulde stille sig væsentlig anderledes, kan vistnok paa ingen Maade antages.

Imidlertid — de rige Forførere eksisterer og dette Forhold maa undersøges, men det anførte viser tilstrækkelig Berettigelsen til at behandle som Normalen begge Forældres sociale Jævnbyrdighed paa et økonomisk Trin,

der for dem begge eller dog for en af dem, og aa særlig for Faderen, svarer til Folkets langt overvejende Majoritet — det som i den angivne Statistik i hvert Fald karakteriserer de 880 af 1000.

I saa Henseende vil Maalestokken for, hvad Barnets forsvarlige Pleje — i Modsætning til den nødtørftige — udkræver, ganske sikkert kunne søges i den gængse Betaling for Børn, anbragte i Pleje i de af Autoriteterne kontrollerede gode Plejehjem. Den Variabilitet, som Stedforholdene fremkalder i By og paa Land, og som i ikke mindre Grad er til Stede, naar det gælder om at bestemme Prisen for Barnets nødtørftige Underhold, lader sig let konstatere gennem vedkommende lokale Myndigheder, saaledes som det alt sker under den gældende Lovgivning. Plejelønnen har, efter at offentlig Kontrol med Plejehjemmene er indført, været stærkt stigende, selvfølgelig fordi Kontrollen fordrer Plejen ordnet efter Forsvarlighedens Princip, i hvilken Henseende de moderne Principer om Renlighed, Hygiejne, Ernæring osv har rejst ganske andre Krav end tidligere. Plejelønnens Stigning er altsaa Udtryk for Plejehjemmenes — af Kontrollen fremkaldte — Overgang fra Nødtørftighedstil Forsvarlighedsprincipet, og denne Overgang maa Underholdsbidraget ogsaa gøre, naar der ikke skal blive en aabenbar Modsigelse mellem, hvad der fordres, og hvad der kan præsteres. Medens Nødtørftighedsprincipet fører til Underholdsbidragets Fastsættelse efter de daarlige Plejehjems Markedspris, fører Forsvarlighedsprincipet til dets Fastsættelse efter de gode og bedste Plejehjems Pris — men det er netop ogsaa de Hjem, som Hensynet til Barnets Vel kræver.

Vil man imod den angivne Maalestok indvende, at de private Plejehjems Pris er beregnet paa at give Overskud og derfor endog overskrider, hvad Barnets forsvarlige Pleje i Virkeligheden koster, da er hertil at svare, at det som Samfundsforholdene er, beror paa rene Tilfældigheder, om Moderen er i Stand til selv at sørge for Barnet, eller paa Grund af sin Stilling som Tjenestepige, Fabriksarbejderske, Syjomfru, Ekspeditrice, er nødsaget til at faa Slægtninge dertil eller sætte det i Pleje, og at den ene Anbringelsesform i Tidens Løb meget let kan komme til at afløse den anden. Der synes da ikke at være mindste Grund til at straffe den Moder, som selv kan og vil tage sig af sit Barn, ved at give hende et ringere Underholdsbidrag end den, som straks sætter det i Pleje.

Den Stigning i Underholdsbidragets absolute Størrelse, som den angivne Beregning vil medføre, og som formentlig kan ansættes til ca. 33 % af det nu almindelige Underholdsbidrag, bør naturligvis ikke alene gælde for det Bidrag, Faderen skal udrede, men udgøre selve det Normalbidrag (se foran), som det offentlige for ham maa staa i Forskud for. Det Offentlige kan umulig forsvare at paalægge Faderen et forsvarligt Bidrag, men knappe sit eget Bidrag af til det nødtørftige: det vilde for Samfundet være at fornægte sine Pligter. Under den bestaaende Ordning er der imidlertid en meget væsentlig Anstødssten mod enhver betydeligere Forhøjelse af Bidraget, naturligvis særlig naar der er Tale om dets Udredelse af offentlige Midler, det er den manglende Garanti for, at Bidraget virkelig kommer Barnet til Gode. Bidraget tilkommer Moderen, og der er mange Eksempler paa, at letsindige og daarlige Mødre selv forøder de til Barnet indkomne Penge og lader dette skøtte sig, som det bedst kan *). Under disse Omstændigheder

*) Det hænder endog, at Moderen under Paaberaabelse af, at Faderen ikke kan findes, lader sig Bidraget udbetale af det Offentlige, og der-

er det naturligt, at Kommunen krymper sig stærkt ved at sætte Normalbidraget højere end absolut nødvendigt. Med Værgemaalets Indstiftelse for det uægte Barn falder denne Betænkelighed bort. Thi til Værgen vil Bidraget være at udbetale og det er ham, som har Ansvaret for, at det anvendes til Barnets Bedste. Er Moderen selv Værge, vil Beviset for, at hun anvender Bidraget paa anden Maade selvfølgelig straks bevirke Værgemaalets Overgang paa mere paalidelige Hænder.

Hvad dernæst angaar Spørgsmaalet om Bidragets Fordeling mellem Forældrene er ovenfor Lighedens Princip fastslaaet som det rette. Det er vel muligt, at det netop er dette Princip. Fag. 1763 har ment at gennemføre, naar den paalægger Faderen at overtage Halvdelen af Forsørgelsen. Den har imidlertid i saa Henseende ikke haft Held med sig. Allerede den Omstændighed, at Moderen maa betale Plejelønnen efter det dyrere Forsvarlighedsprincip (jfr. ovfr.), medens Underholdsbidragets „Halvdel" fastsættes efter Nødtørftighedsprincipet, skaber en meget stor Ulighed i Moderens Disfavør, idet hun f. Eks. maa betale 20 Kr. mdl. i Plejeløn, men hertil kun faar 7—8 Kr. fra Faderen som dennes „halve" Tilskud. Men til denne Ulighed slutter sig en anden. Det kvindelige Arbejde indbringer normalt næppe Halvdelen af det mandlige, hvoraf følger, at de 12 Kr., Moderen maa udrede, tynger langt haardere paa hendes Budget, udgør en langt større Procent af hendes Fortjeneste, end 12 Kr. betyder for Manden — end sige 8 Kr. Meget ofte vil den Del af Underholdspligten, som paahviler Moderen, i de Samfundslag, hvorom her er Tale, løbe op til 30—35 % af hendes hele Arbejdsfortjeneste, hvorimod den Del, der paahviler Manden, kun udgør 10—15 %.

Disse Uretfærdigheder, som ikke kan bortskaffes ved at henvise Moderen til selv at beholde Barnet, hvad hun som nævnt i mangfoldige Tilfælde er ganske afskaaret fra, kan undgaas, naar Bidraget fordeles ligeligt efter Forældrenes økonomiske Forhold, d. v. s. saaledes, at den, der bedst er i Stand dertil, udreder den største Del. Det hidtil fulgte Lighedsprincip er gaaet ud fra, at 10 Kr. altid er det samme Beløb for alle Mennesker; men denne formalistiske Betragtning hører desværre ikke hjemme i Virkelighedens Rige. I det virkelige Liv er det et saare forskelligt Beløb for økonomisk uens stillede Mennesker. Og hertil maa nødvendigvis tages Hensyn. Er Faderen den økonomisk bedst stillede i den Forstand, at han paa iøvrigt lige Vilkaar faar sit Arbejde dobbelt saa godt betalt som Moderen, bør hans Andel af Bidraget ogsaa være dobbelt saa stort som hendes, d. v. s. af det „forsvarlige" Bidrag udreder hun ⅓, han ⅔. Skulde det omvendte være Tilfældet, vil Fordelingen blive lige modsat. Er Moderens Arbejdsfortjeneste saa lille, at intet kan afses, er hun arbejdsudygtig paa Grund af Vanførhed, eller afgaar hun ved Døden, vil Faderen, forsaavidt hans økonomiske Forhold tillader det, have at udrede det fulde Beløb — ligesom omvendt. Er derimod begge Forældre saa økonomisk slet stillede, at den ene ikke er i Stand til at supplere den anden, indtræder en ny Situation, som nedenfor skal behandles: da er vi udenfor det her behandlede Tilfælde, at begge eller dog én af Forældrene staar paa Folkemajoritetens økonomiske Basis.

Ved Bedømmelsen af Parternes økonomiske Forhold maa imidlertid ikke blot den positive Fortjeneste tages i Betragtning, men ogsaa de Byrder, som iøvrigt paahviler dem, særlig de

---

paa fortærer dette sammen med Faderen, som hun selv holder skjult.

allerede paahvilende Forsørgelsesbyrder. En gift Mand, der har en Børneflok at forsørge, vil af den Grund ofte være økonomisk lige saa vanskelig stillet, som det uægte Barns Moder, selv om hans Fortjeneste i og for sig er højere. Og samme Resultat kan f. Eks. fremkomme, hvis der alt paahviler ham Underholdsbidrag til flere uægte Børn. Derimod bør naturligvis ikke en senere tilkommen Forsørgelsespligt kunne medføre en Nedsættelse i de alt paalagte Bidrag; i modsat Fald blev det jo faktisk den bidragspligtige, der kom til at bestemme, hvem Bidraget skulde tilfalde og hvorledes det skulde fordeles: han kunde jo gifte sig og sætte Børn i Verden. Skulde derimod den paagældendes Arbejdsforhold og Fortjeneste senere undergaa en væsentlig Forandring, bør en ny Fordeling kunne foretages, saaledes hvis en af Parterne pludselig bliver velhavende, eller omvendt Faderen mister Erhvervsevnen, hans Fortjeneste af særlige, ham utilregnelige Grunde bliver væsentlig ringere o. dsl.

At den anførte Fordeling vil komme til at volde de Bidraget fastsættende Myndigheder en Del mere Besvær end den nu brugelige Fremgangsmaade maa indrømmes. Uovervindelige er Vanskelighederne dog sikkert ikke. Lønforholdene er i vore Dage i de aller fleste mandlige Arbejdsgrene saa faste, at individuelle og tilfældige Forhold kun sjældent spiller en Rolle. Og for Kvindernes Vedkommende tenderer Udviklingen stadig stærkere hen mod det samme. End ikke Arbejdsløshed, Strejker, Lock-outer o. l. vil bringe nogen væsentlig Forandring heri, idet Fagforenings- og Strejkekasser med afgjort Held stræber at regulere Forholdene, saa at den normale Fortjeneste vedbliver at flyde, om end med nogen Nedsættelse. Og under store økonomiske Kriser vil det af sig selv blive det hele Samfunds Sag at overtage de nævnte Kassers Funktioner.

Under alle Omstændigheder er det Vejen, Udviklingen bør gaa, selv om man i særlige Tilfælde maa læmpe sig og i Begyndelsen gaa forsigtigt frem. Barnets Retsstilling er ikke betrygget, saa længe Underholdspligtens Fordelingsprincip lægger langt den tungeste Del paa den økonomisk svagest stillede. Et virkelig retfærdigt Ligхedsprincip, der fordeler Vægten efter den økonomiske Evne, sikrer Bidragets regelmæssige Erlæggelse fra begge Sider og dermed tillige Barnets Ret til forsvarlig Forplejning og forsvarlige Livsvilkaar.

VIII.

I det foregaaende er det forudsat, at Barnets forsvarlige Underhold kunde sikres ved Forældrenes forenede Anstrængelser, hvad enten det blev Faderen eller Moderen, der efter sine økonomiske Forholds Beskaffenhed var i Stand til at bære Broderparten.

Men meget ofte vil denne Forudsætning ikke være tilstede. Ofte vil kun en ringe Del af Bidraget, om overhovedet noget, kunne bæres af Moderen, og naar Faderen da er i samme Tilstand, hvorledes skal da Bidragsspørgsmaalet løses?

I den gældende Ret kommer denne Vanskelighed ikke synderlig frem. Saa længe Moderen ikke lader høre fra sig, bekymrer Samfundet sig ikke om Sagen; fordrer hun Faderen ilagt Bidrag, paalægges det ham at udrede den sædvanlige Halvdel af det nødtørftige Underhold; udreder han det ikke, udbetales det Moderen af det Offentlige, naar Betingelserne herfor foreligger, og Faderen kommer bagefter, naar han ikke kan refundere det Offentlige dets udlagte Penge, som Regel til at afsone Beløbet. Hvad Moderen anvender de udbetalte Penge til, spørger ingen om.

Det er klart, at dette Forhold er højst utilfredsstillende i Forhold til

Barnet, og lidet heldigt for Samfundet, der kommer af med en Mængde Penge, der sikkert for en stor Del anvendes ilde. Det er endelig Uret overfor Faderen at lade ham afsone et Beløb, han maaske uden egen Skyld er ude af Stand til at betale, og det er en Modsigelse overfor Moderen at forlange, hun skal forsørge det Barn, som hun faktisk ganske er ude af Stand til at forsørge — selv med det Offentliges halve Tilskud.

I adskillige af de her omhandlede Tilfælde vil man nu ganske sikkert fra Samfundets Side handle rettest ved at hugge Knuden over og uden videre anbringe Barnet til offentlig Forsorg. Børneloven af 1905 hjemler allerede nu Værgeraadene Ret til at antage sig Børn, der paa Grund af Forsørgernes Mangel paa Evne til at opdrage dem eller føre Tilsyn med dem, findes at være udsatte for sædelig Fordærvelse. Hører Moderen til de nævnte „Forsørgere" vil det være Værgernes Sag at henlede Værgeraadets Opmærksomhed derpaa, og Barnet anbringes af dette paa sædvanlig Maade. Om egentligt Underholdsbidrag vil der da ikke blive Tale — ingen af Forældrene er jo efter Forudsætningen i Stand til at udrede det — hvorimod selvfølgelig det i Børnelovens § 48 omhandlede Bidrag, der altid skal paalægges de forsørgelsespligtige, naar et Barn under 15 Aar skal anbringes udenfor Hjemmet, vil være at paalægge saavel Faderen som Moderen. Dette Bidrag er jo nemlig ikke bestemt til at ækvivalere, hvad Barnet behøver til sit Livsophold, men fastsættes alene efter et Skøn over, hvad de forsørgelsespligtige er i Stand til at undvære, og har nærmest det Formaal at indprænte de Vedkommende deres Ansvar overfor Barnet og Samfundet ved at sætte Børn ind i Verden, hvis ordentlige Forsørgelse de mangler alle Evner til at varetage. Hertil er der netop i dette Tilfælde al mulig Grund.

Hvor det derimod alene er positiv Fattigdom, det drejer sig om, uden at der er noget at udsætte paa Moderens Evne og Vilje til at tage sig af Barnet, opstaar det vigtige Spørgsmaal, i hvilket Omfang det hele Samfund bør garantere det uægte Barn Underholdsbidraget. Og det er klart, at det samme Spørgsmaal opstaar, naar en paalagt Alimentationspligt bliver illusorisk f. Ex. ved Faderens Udvandring eller Død. Hvis der skulde lovgives paa bar Bund om dette Spørgsmaal, vilde man antagelig forholdsvis let komme overens om, at der ikke var rimelig Grund til at nægte Barnet Faderens Bidrag under de sidstnævnte Forudsætninger, da ellers de reneste Tilfældigheder, der ligger ganske udenfor Moderens egen Raadighedssfære, bliver bestemmende for Barnets Livsvilkaar. Derimod vilde man ganske sikkert være meget betænkelig ved at lade Samfundet paatage sig en Pligt til i al Almindelighed at betale eller supplere Bidraget for den insolvente Fader, der ikke kan betale.

Saa meget mere interessant er det, at vor bestaaende Lovgivning uden Betænkning garanterer for den insolvente Faders Bidrag, idet Normalbidraget, som omtalt, ikke kan nægtes Moderen udbetalt af det Offentlige, selv om det er aldrig saa givet, at det aldrig vil blive refunderet af Faderen, medens en tilsvarende Beføjelse ikke tilkommer hende naar Faderen dør eller udvandrer. Det er imidlertid kun den positive Oplysning herom, der berøver hende den nævnte Ret, fremkommer intet, der begrunder Tro paa, at han er død eller udvandret, falder Pengene.

Der turde nu vistnok være almindelig Enighed om, at Død og Udvandring ikke bør betage Moderen Retten til at faa paalagt Underholdsbidrag udbetalt af det Offentlige. Og der er næppe nogen, der tænker paa at tilbagetage Moderens Ret mod Sam-

fundet, naar Faderen ikke er i Stand til at betale. Som Følge heraf kan man vistnok for vort Lands Vedkommende gaa ud fra, at der er Villighed til at lade Samfundet garantere Barnet det paalagte Alimentationsbidrag, uanset Faderens Betalingsevne og uanset senere Begivenheders Indtræden.

Tvivlsomt kan alene være, om denne Villighed blot refererer sig til det nugældende Nødtørftighedsbidrag eller ogsaa vil omfatte Forsvarligheds-bidraget.

Den faktiske Besvarelse af denne Tvivl er muligvis ikke ganske givet. Retlig set maa det dog hævdes, at naar Forsvarlighedskriteriet i det hele anerkendes for det Rette, naar Samfundet overhovedet paatager sig en Kautionspligt overfor Barnet (Moderen), og naar man gennem Værge-institutionen sikrer, at Bidraget virkelig anvendes til Barnets Behov, bør det være det forsvarlige, ikke blot det nødtørftige Bidrag, der gives Garanti for.

Men deraf følger ikke med Nødvendighed, at det ogsaa er det fulde Bidrag, der afkræves Faderen som Genstand for hans Refusionspligt. Naar det først er givet, at hans økonomiske Forhold gør ham det umuligt at udrede enten det forsvarlige eller endog blot det nødtørftige Bidrag, er der ingen Grund til at straffe ham med Fængsel paa Vand og Brød (Afsoning), saaledes som det nu oftest sker, fordi han ikke betaler. Ogsaa her synes Refusionen kun at burde gaa ud paa et i Overensstemmelse med Børneloven efter et Skøn fastsat Bidrag saa lille eller stort, som hans Forhold tilsiger, med det Formaal at indprænte ham hans Ansvar, men ikke at faa Erstatning for det virkelig udlagte Beløb.

Medens altsaa den gældende Ret lader Normalbidraget, forsaavidt det skal udredes af det Offentlige, efter Omstændighederne være lavere end det Bidrag, der paalægges Faderen (se foran), bør det omvendte være Tilfældet. Det forsvarlige Bidrag bør være Normalen, som aldrig kan fraviges overfor Barnet. Men hvor Faderens Forhold gør det umuligt for ham at udrede saa stort et Beløb — og naturligvis under Forudsætning af, at hele Forsørgelsen ikke kan overtages af Moderen — bør det ham paalagte Refusionsbeløb til Dækning af Samfundets Udgifter ved Barnets forsvarlige Forplejning, kunne sættes saa lavt, som hans Forhold nødvendiggør. Paa denne Maade sikres Barnet, og der vises ingen ufornøden Haardhed mod nogen af Forældrene.

Man kunde tænke sig at gaa endnu et Skridt videre. Det ligger ikke fjærnt at ræsonnere saaledes, at Samfundet, der garanterer Barnet dets Bidrag fra Faderen selv om denne udvandrer eller dør efter at Bidraget er ham paalagt, ogsaa bør yde denne Garanti, hvis Faderen dør, eller udvandrer, forinden der endnu har kunnet paalægges ham Bidrag. Herom kan der ogsaa være Tale, hvis de nævnte Begivenheder indtræffer, efter Paternitetssagens Afgørelse, men inden selve Bidraget er paalagt ham. Thi med Paternitetsspørgsmaalets Afgørelse er Bidragspligten givet, og der bør da kun ligge liden Vægt paa, om Resolutionen i Henhold til Dommen er udfærdiget eller ikke. Derimod kan Samfundet ikke opgive Kravet om, at Paternitetsspørgsmaalet maa være løst, før dets Garanti begynder at løbe. Kan Moderen i alle Tilfælde uden Hensyn til Paternitetsspørgsmaalets Løsning faa Bidraget udredet af det Offentlige, aabnes der hende en betænkelig Udvej til at gøre Samfundets Ret netop med Hensyn til denne Løsning illusorisk. Hun vil da have al mulig Opfordring til at fremkomme med alle Slags Udflugter f. Ex., at hun slet ikke aner, hvem Faderen er. En

Moder, som er ganske ude af Stand til at skaffe Oplysning om, hvem Faderen er, bør heller ikke kunne gøre Regning paa at se dennes Pligter opfyldte af det Offentlige. Overfor hende kan Samfundet kun henvise til alle Trængendes almindelige Udvej, Fattigvæsenet. En anden Sag er, at Samfundet gennem den omtalte offentlige Undersøgelse vil yde hende al mulig Bistand til at faa oplyst Faderen. Men vil hun ikke benytte denne Bistand, stiller hun sig afvisende under dens Foretagelse, eller viser Faderskabet sig saa usikkert, at *ingen* lader sig udfinde som den, der endog blot *kan* være Barnets Fader, maa Retsordenen bøje sig for Faktum: Barnet er da retlig faderløst. Herimod gives ingen Hjælpemidler.

IX.

Den i det foregaaende skildrede Underholdspligt bør selvfølgelig vedvare, indtil Barnet har naaet den af Lovgivningen for Forældremagten og Forsørgelsespligten satte normale Grænse, Barnets 18. Aar. Den eneste Læmpelse, der kan være Tale om, er, at Værgen efter Omstændighederne kan give sit Samtykke til en Nedsættelse i Bidraget fra det 14—18 Aar, saafremt Barnet i denne Tid kan faa lønnet Beskæftigelse, som Værgen finder passende. Dette vil naturligvis ofte være muligt, og Nedsættelsen bliver da svarende til det almindelige faktiske Forhold ogsaa for ægte Børn, hvis Hjem i denne Alder ikke sjældent lettes for en Del af dets Byrde ved Barnets eget Arbejde. Men naar Nedsættelsen saaledes kun bliver en Mulighed, ingen Ret for Faderen undgaas den store Fare, som nu i Reglen truer de uægte Børn, nemlig at de *maa* ud og *skal* skaffe Fortjeneste, ligegyldig hvorledes og derfor meget ofte paa en for Barnet uheldig, ja endog ødelæggende Maade.

Den gældende Lovgivning lader imidlertid ikke blot Bidragspligten ophøre for tidligt, den sørger heller ikke for, at Bidragene erlægges tidlig nok. Som det er nu, betales Bidragene „bagud“ o: de forfalder først til Udbetaling *efter* den fastsatte Periodes Udløb, og da Afsoning ikke kan kræves for mindre end ½ Aars Bidrag, er det praktisk talt saaledes, at Moderen, hvis Faderen ikke af sig selv betaler, ikke kan fremtvinge nogen Udbetaling til sig, før 6 Maaneder efter Fødselen, ja mange Gange, særlig hvis Faderen gør sig usynlig, endnu langt senere. Og da heller ikke Moderens Krav mod det Offentlige paa Normalbidraget kan rejses for mindre end ½ Aars Bidrag, bliver Resultatet, at Barnet i hele det første halve Aar, ofte endnu længere, udelukkende er henvist til Moderens Forsorg. Dette er imidlertid en Ubillighed mod Moderen, der selv overalt maa betale kontant forud for Pleje, Fødemidler, Barnetøj osv. og som saaledes meget ofte tilligemed Barnet kommer i den yderste Nød, forinden hun kan gøre Fordring paa nogensomhelst Støtte. Atter her er det den Omstændighed, at Bidraget tilkommer Moderen, og den deraf opstaaede Frygt for at Moderen ved forskudsvis Udbetaling af Bidraget skal lade sig forlede til at forbruge Beløbet til uvedkommende Ting, der har bestemt Lovgivningen, og atter her er det Værgeinstitutionen, der med fuld Sikkerhed for, at Bidraget kommer Barnet til Gode, aabner Vejen til altid at kræve Faderens Bidrag erlagt forud for den fastsatte Termin (Maaned, Kvartal, Halvaar efter de konkrete Omstændigheder), saaledes at Retten til Bidraget er indtraadt for en Termin, naar Barnet har levet paa Terminens første Dag, hvilket ogsaa nu er Reglen ved alle Lønninger, Pensioner og Understøttelser.

Hermed er imidlertid kun Midlerne sikrede til Barnets fremtidige Pleje. Men ogsaa selve Fødslen og Barsellejet koster Penge. Den gældende Ret

giver Moderen Ret til mindst Halvdelen af de særlige Udgifter, Barselfærden medfører. Dette bør i Overensstemmelse med det udviklede ændres til, at Udgifterne ved hendes Nedkomst og ved hendes og Barnets forsvarlige Forplejning under Barsellejet bør tilkomme hende, ikke med den aritmetiske Halvdel, men saaledes, at de falder ligeligt paa Forældrene efter deres økonomiske Forhold — ganske som selve Underholdsbidraget — efter Øvrighedens Bestemmelse.

Endelig maa det erindres, at ikke alene Tiden under og strax efter Fødslen, men ogsaa den sidste Tid før Fødslen er en meget kritisk Tid for Barnemoderen, hvor Skamfølelsen, der holder hende tilbage fra at betro sig til nogen, Angsten for, hvad der forestaar, Bevidstheden om ikke at kunne skaffe det fornødne tilveje i Forbindelse med den tvungne Lediggang, hendes Tilstand medfører, og den deraf følgende Mangel paa Subsistensmidler, let frister hende til fortvivlede Skridt. Der kan derfor af Hensyn til det Menneskeliv, der er ved at komme til Verden, være Grund til at paalægge Faderen en Pligt til at bidrage efter Evne til hendes Underhold en passende Tid før Nedkomsten; f. Ex. den sidste Maaned.

Men alle disse Hjælpemidler lider af en stor Mangel. Det er Faderen, der skal udrede dem, men under og strax efter Fødslen, end sige før denne, er det jo endnu ikke officielt konstateret, hvem Faderen er. Mulig forestaar der en lang, vidtløftig Proces, før dette Punkt er bragt paa det rene, og i al denne Tid skal Barnet jo dog leve: med „Rettigheder“ kan det ikke ernæres, og det gælder derfor om at gøre dem frugtbringende for Moderen og Barnet strax, naar Bistand behøves.

Midlet hertil ligger lige for Haanden. Ligesom Samfundet allerede nu indtræder som Kautionist for det Faderen paalagte Underholdsbidrag, naar dette ikke udredes, bør det paa den ubekendte Faders Vegne og for hans Regning lade de ham paahvilende Understøttelser tilflyde Moderen i det Øjeblik, hun behøver dem. Dette vil sige, at den udenfor Ægteskab besvangrede Kvinde i Trangstilfælde ved at bevise sin Tilstand og Fødslens nære Forestaaen, hos de kommunale Myndigheder eller paa disses Vegne hos Politiet kan fordre forskudsvis udbetalt et Bidrag til sit Underhold den sidste Maaned før Fødslen, ved sin Nedkomst og Barsellejet; ligeledes kan hun efter Barselfærden, hvis hun fremdeles er i Trang, af de nævnte Myndigheder fordre Normalbidraget, som Faderen, naar han er funden, skal udrede, forskudsvis udbetalt for et passende, kortere Tidsrum f. Ex. for en Maaned ad Gangen — altsammen mod at det Offentlige indtræder i hendes Ret mod Faderen, som derfor strax ved offentlig Foranstaltning vil være at udfinde, forsaavidt han ikke frivillig melder sig. Moderen maa som Følge heraf som Betingelse for at erholde Understøttelsen meddele alle fornødne Oplysninger om hvem Faderen er, og hvor han er at finde, men da efter den her foreslaaede Ordning Paternitetsspørgsmaalets Fremdragelse og Afgørelse altid er obligatorisk, ligger heri ingen Ubillighed mod Moderen, saa lidt som mod Faderen, der jo af sig selv burde have sørget for, at Moderen ikke kom i saa stor Trang, at hun behøvede det Offentliges Bistand. — Retten til forskudsvis Udbetaling af Bidraget vil vedvare, indtil Paternitetsspørgsmaalet er afgjort, eller indtil det er givet, at det vil forblive uafgjort. I første Fald er Forholdet bragt til sin normale Løsning, i sidste Fald indtræder den før omhandlede Situation, at Barnet er faderløst — men i alle Tilfælde er det undgaaet at bringe Moder og Barn i no-

gen Nødstilstand, hvoraf Ulykker kan følge. —

Hvad endelig angaar de Tvangsmidler, hvorved Barnets Ret mod Faderen sikres Værgen eller det Offentlige, vil de gældende Retsregler (Udpantning, Beslaglæggelse af Arbejdsløn, Afsoning) vistnok i alt væsentlig være tilstrækkelige. Kun bør det være absolut Betingelse for at Afsoning kan indtræde, at Ikke-Betalingen skyldes Forsømmelighed, ikke blot og bar Fattigdom, saaledes som det alt nu er foreskrevet i Lovgivningen, uden at dette i Praksis altid fastholdes — hvorhos Afsoningsmidlet i Overensstemmelse med moderne Strafferetsprinciper bør være Fængsel paa sædvanlig Fangekost med Arbejdstvang — ikke som nu Fængsel paa Vand og Brød i Lediggang. Endelig kunde der maaske være Anledning til at give det Offentlige Ret til at sistere den Fader, der ved Udvandring søger at unddrage sig sin Bidragspligt, indtil denne er fuldt opfyldt ved Deponering af hele det skyldige Beløb, men det skal indrømmes, at den praktiske Betydning af slige Forskrifter ikke er stor, da man dog ikke af enhver Udvandrer kan fordre Bevis for, at han ikke har uægte Børn, og, hvis man kunde det, dog blot vilde hindre ham i at udvandre f. Eks. over København, medens man ikke kan umuliggøre, at han udvandrer f. Eks. over Hamborg.

X.

At samtlige de her omhandlede Regler uden synderlige Vanskeligheder og uden at paalægge Samfundet væsentlig større Byrder, end det alt nu har, lader sig praktisk gennemføre, vil vistnok ikke blive bestridt. Detaillerne i saa Henseende er det ikke her Stedet at gaa nærmere ind paa. En mere principiel Indvending ligger derimod meget nær, nemlig at man paa denne Maade gaar videre i sin Omhu for det uægte end for det ægte Barn, der mange Gange kommer til Verden under højst ulykkelige Forhold, uden at Samfundet i den Anledning føler sig opfordret til at skride ind.

Dette er selvfølgelig rigtigt. Nogen afgørende Indvending mod den foreslaaede Ordning bør man dog ikke se heri, i hvert Fald ikke herhjemme, hvor den gældende Lovgivning allerede i de sidste 18—20 Aar har stillet Moderen til det uægte Barn betydelig bedre end f. Eks. den forladte Hustru, der ikke som det uægte Barns Moder har nogen Ret til at fordre det Manden paalagte Underholdsbidrag udbetalt af det Offentlige som Kautionist. Der kan da principielt ikke være noget i Vejen for at gaa videre i samme Retning. Her som overalt er det misvisende, at opstille Teorien om, at det uægte Barn skal jævnstilles med det ægte. Som udviklet i Afsnit V maa Retsreglerne bygge paa de faktiske Forhold. Disses Forskellighed for de Klassers Vedkommende maa føre til en anden Retsstilling for de uægte Børn end for de ægte Børn, en Retsstilling, som i enkelte Retninger kan føre til en favoriseret, i andre til en deterioreret Retsstilling for den ene eller den anden Gruppe. Den uhyre Fordel, som de ægte Børn faar i Vuggegave, Forældrenes regelmæssige Samliv, skaber af sig selv uden bindende Retsforskrifter en relativ Betryggelse for forsvarlig Behandling fra Fødselen indtil Udviklingens Tilendeblivelse. Og naar dette gælder for 98 pCt. af de ægte Børn, maa Retsordenen kunne bygge herpaa, og kun, hvor det viser sig faktisk nødvendig, antage sig de resterende 2 pCt. gennem Værgeraadene eller paa anden Maade. Men naar det er lige omvendt med de uægte Børn, naar for disses Vedkommende maaske 2 pCt. paa Forhaand kan vente en forsvarlig Behandling, de 98 pCt. en ganske uforsvarlig, da maa Retsordenen, idet den ogsaa her tager sit Udgangspunkt fra de 98 pCt., ved Retsreglernes Hjælp

saa vidt muligt — om end ofte kummerlig nok — søge at skaffe dem den Betryggelse for deres Livs Skæbne, som de ægte Børn har fra deres første Stund — selv om de 2 pCt. opnaar nogen større Ret, end de strengt taget kan gøre Krav paa. Thi Loven maa støbes over Normalen.

Og lige saa lidt som Hensynet til de ægte Børn vejer imod det anførte Hensynet til selve Ægteskabet. At Ægteskabet skulde blive undergravet ved en Forbedring af de uægte Børns Livsvilkaar, kan umulig fastholdes, saa længe det blot drejer sig om en Højnen af deres rent materielle Livsbetingelser. I saa Fald vilde Ægteskabet være en uhyggelig Moloch i Samfundet. Tværtimod maa det fastholdes, at jo læmpeligere man gør Forældrenes, og da særlig Faderens Pligter overfor det uægte Barn i Modsætning til hans Pligter overfor det ægte, desto mere begunstiger man de løse Forbindelser og modvirker Ægteskabet. Efter den gældende Lov kan en Mand have økonomisk Fordel i at foretrække løse Forbindelser fremfor Ægteskabet. Dette vil ikke blive Tilfældet efter det her udviklede, og i sine Konsekvenser vil det altsaa netop modvirke de løse Forbindelser i langt højere Grad end den gældende Lovgivning. En Styrkelse af Ansvarsfølelsen over Kønsforbindelsen og dens Følger kan umulig skade Ægteskabet, saa vist som det er denne Følelse, der er den til Grund liggende for hele Ægteskabsinstitutionen. — Om den anførte Betragtning derimod skulde have nogen Realitet i andre Henseender, navnlig ved Spørgsmaalet om det uægte Barns Arveret efter Faderen og de dermed i Forbindelse staaende Rettigheder, er et Spørgsmaal, som det endnu staar tilbage at behandle i en senere Artikel.

Provinspressen før og nu.

En Oversigt.

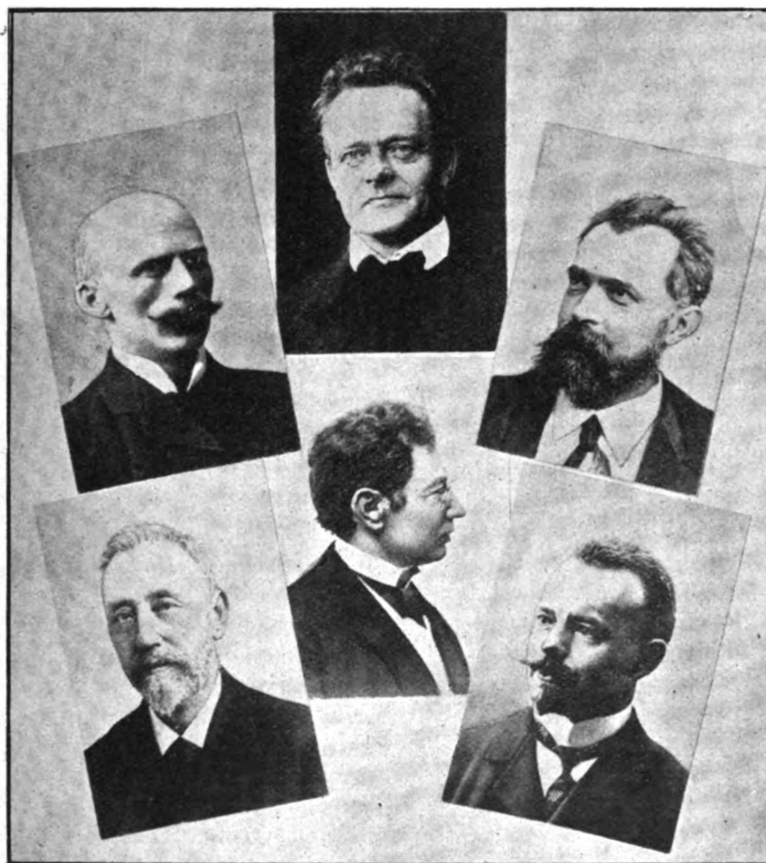
Af P. M.

Den danske Provinspresse er opstaaet i den sidste Tredjedel af det 18. Aarhundrede. Denne Menneskealder var det danske Samfunds store Gennembrudstid; paa de forskelligste Omraader blev i denne Tid det Grundlag skabt, hvorpaa vore Dages danske Kultur er bygget op. Først da lykkedes det Enevælden at gennemføre en ordnet Styrelse, ledet af nogenlunde hæderlige og nogenlunde kundskabsrige Embedsmænd, samtidig med, at det kommunale Selvstyre spirede i Byerne. Gennem Bondereformerne skabtes Muligheden for en ordentlig Dyrkning af Danmarks Jord og derigennem den sikre Grundvold for det danske Folks økonomiske Liv. Ogsaa Byernes Næringsliv, baade Haandværk og Handel fik et mægtigt Opsving, i ikke ringe Grad hjulpet frem ved Lovgivningen. I alle Forvaltningsgrene spores nyt Liv. Man kan gennemgaa noget nær et hvilket som helst Omraade af dansk Forvaltning og paavise, hvorledes det er i denne Tid, Overgangen sker fra gammel Slendrian og Forvirring til moderne Orden og Planmæssighed. Rent talmæssig viser Følgerne sig i Folketallets store Vækst, for første Gang efter halvandet Hundred Aars Tilbagegang eller Stilstand.

Men ikke mindre grundlæggende er

Tiden for dansk Aandsliv. Videnskaberne tager et mægtigt Opsving, gør et stort Tilløb til at blive nøgterne, kritiske Erfaringsvidenskaber. Og Videnskabens Resultater spredes i Befolkningen i et Omfang som aldrig før. Det er den virkelige Tilblivelsestid for den danske Skole, baade den lærde Skole og Folkeskolen; hvad der fandtes forud af Skoler var meget lidt værd. Og samtidig opstod en helt ny Literatur, der henvendte sig til jevne Borgere: oplysende Smaabøger, Flyveskrifter, Tidsskrifter, Hovedstadsblade og Provinsblade. Alle besjæles de af Tidens medborgerlige Aand. Deres Maal er at udbrede Oplysning og Moral, at gøre Menneskene paa en Gang klogere og bedre.

Danske Provinsredaktører.

N. Bransager, „Venstres Folkeblad", Ringsted. — Helge Hostrup, „Jysk Morgenblad", Aarhus. — Vilh. Carlsen, „Vendsyssel Tidende", Hjørring.

Jørgen Pedersen, „Fyns Tidende", Odense. — Søren Svarre, „Østsjællands Folkeblad", Kjøge. — C. Reventlow, „Lolland-Falsters Stiftstidende", Nykøbing F.

I denne frugtbare Grødetid var det, at Provinspressen blev til. Den begyndte i Aalborg. Her udkom fra 1767 „Nyttige og fornøjelige jydske Efterretninger." 1772 fulgte „Kongelige

allernaadigst priviligerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger", 1773 „Viborger Samler", 1780 endnu et Odenseblad „Fyns Stifts Journal", 1786 en „Ribe Stifts kgl. alene privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger", der udgik i Fredericia, (fra 1812 i Ribe) 1794 „Aarhus Stiftstidende", 1798 „Helsingørsbladet". Videre naaede man ikke i 18. Aarhundrede, men før Krigen i 1807 standsede den hele Kulturfremgang, fik dog ogsaa Lolland-Falster i 1806 sin Stiftstidende. Hvert Stift fik i denne Periode sit Provinsblad, Fyns Stift endog to.

Disse Blade var alle smaa Blade. De begyndte som oftest som Ugeblade, men gik siden frem til at komme et Par Gange ugentlig. Fra først af kom de i Oktavformat som almindelige Bøger, siden voksede de til Kvartformat. Udbredelsen var efter Nutidsforestillinger meget beskeden. „Viborger Samler" begynder saaledes med 226 „Subskribenter". De allerfleste af disse var Embedsmænd, spredt rundt om i Jylland. Dog træffer man i Subskribentlisten ogsaa en Del Godsejere og Købmænd. Nogle enkelte Subskribenter boede udenfor Jylland. 1789 var Abonnenttallet naaet til 380; siden gik det ned igen, saa det 1798 kun var 309, men derpaa hævede det sig atter langsomt og naaede 1810: 361. 1798 var af de 309 Abonnenter kun de 62 fra selve Viborg.

Disse Blades vigtigste Indhold var Avertissementerne. Det var Avertissementerne der gav de nødvendige Indtægter og det var for deres Skyld, de fleste Abonnenter holdt Bladene. Men hvad enten Bladene udgaves af en driftig Bogtrykker eller af et „patriotisk Selskab", satte de sig dog, saalænge den gode Tid varede, et langt større Maal end at bringe Avertissementer rundt. Deres Opgave var baade at virke til Underholdning og til Oplysning og til at sætte almennyttige Foretagender i Gang. Et ret godt Billede af disse Blades Indhold giver det Program, hvormed det første Odenseblad begyndte. Udgiveren lover deri, at Bladet vil bringe:

1) korte teologiske Afhandlinger, 2) økonomiske Artikler, 3) korte juridiske Afhandlinger, 4) „Korte Beskrivelser over enhver af de større og mindre Kiøbstæder, enhver Stads eller Bys Fordeele og Mangler, samt Maaderne, paa hvilke de første kunde forøges, og de sidste afhjælpes. Hvert Steds Handel og Skibsfart, hvorledes samme kunde forbedres og udvides. Hvad der egentlig trykker de smaa Kiøbstæder, og hvorfor de næsten alle tager af i Velstand og til i Armod. Hvorledes det skadelige Landprang, som ødelægger Kiøbstæderne og Landet med, men kun giøder uberettigede, kunde hemmes. Hvorledes hver Kiøbstad skulde have sine ordentlige Torvedage; Bonden efter Loven søge Axel-Torvene med sine Vahre, og hvorledes bedst kunde holdes Hævd over slige Torve-Dage, at Forprang og Opkiøb uden Portene og paa Veyene kunde forebygges." 5) Nyttige Forslag til forskellige Indretninger, 6) Beretninger om Oldsager, Levnedsbeskrivelser o. s. v., 7) moralske Afhandlinger, 8) „Et og andet muntert Indhold og klygtig Tanke skal og iblandt finde Sted", 9) Nyheder, 10) Rejsende, Dødsfald, Ægteskaber o. s. v.

Dette meget alsidige Program blev ikke ilde overholdt. I de fleste af Tidens Blade træffer man ret indgaaende Beskrivelser af Nabobyerne med omhyggelige Forklaringer af, hvad der kan tjene deres Velfærd. Det spirende kommunale Liv gav ogsaa tit Stof til Artikler. I flere af Bladene var de moralske og teologiske Afhandlinger mange, altid prægede af Tidens rationalistiske Opfattelse og humane Syn. Selv blandt de „muntre Indfald og klygtige Tanker" trænger den moralsk-teologiske Polemik ind. Saaledes bragte Odensebladet en Gang i 1773 følgende „Anecdot":

„En Tyrkvinde løb engang med stor Iilfærdighed og bar i hendes høire Haand en brændende Fakkel og i den venstre et Kar med Vand. Denne usædvanlige Udrustning bevægede en Forbigaaende at spørge, hvor hun agtede sig

hen? „Jeg vil," svarede hun, „med denne Fakkel opbrænde Paradiis paa det Menneskene uden Egennyttighed kunne elske Gud, og med dette Vand udslukke den brændende Pøl, at de kunne lære uden Trældoms Frygt at ære ham."

Ogsaa Digtene var talrige; snart var det smaa Moraldigte, snart Fødselsdags-, Bryllups-, Jubilæums- og Begravelsesvers, næsten altid yderst ubehjælpsomme. Ogsaa Mindeartikler over afdøde spillede en stor Rolle. 1774 bragte for Eks. Odensebladet en Mindeartikel af en Præst over en adelig Dame. Hun prises i denne med disse Ord:

„Enten var Du eller Ingen dydig. Din Engle-Dyd skildres ey værdig af os Uværdige. Bød Pligt ey at tale, vi vilde tie, for ikke at fordunkle dine Dyders Ære. Dine Dyders Roser giver en yndig Lugt, og en fyndig Frugt for Kjendere; de flette Dig en evig og uforvisnelig Ære-Krands. Du selv var saa ydmyg, at Du blev mindre end Intet. Du var adelig — og dog Menneske."

Ikke sjeldent udfægtedes i Datidens Blade hæftige Pennefejder, hvor de stridende Parter i Overflod betjente sig af Sprogets stærkeste Ord.

Trykkefrihedens Grænser var i denne Tid meget forskellige. Til Tider gjaldt skrappe Censurregler, til andre Tider var der stor Frihed. Det har dog neppe haft megen Betydning for Provinsbladene, der kun sjeldent havde Anledning til at komme Regeringen paa tvers. Heller ikke Trykkefrihedsforordningen af 1799 med dens strenge Regler eller de følgende Skærpelser betød foreløbig noget videre for denne Del af Pressen.

Derimod forvandledes Provinsaviserne endnu mere end Hovedstadsbladene ved det Omslag i Tænkemaade og Interesser, der begyndte med Slaget paa Rheden 1801 og fuldbyrdedes efter Krigens Udbrud 1807. Moraldiskussionen forsvinder, Drøftelsen af Byens Forhold træder tilbage, de økonomiske Artikler ligesaa. Der er i denne Tid i Virkeligheden kun eet, der interesserer. Det er Krigene, først de store Krige ude i Evropa, siden selvfølgelig ogsaa vor egen Krig. Bladene bliver nu kun Efterretnings- og Avertissementsblade. Men ogsaa Efterretningerne er tarvelige; det er mest tilfældige Udpluk af Hovedstadsbladene, der igen er ligesaa tilfældige Udpluk af Hamborgerbladene. Sammenligner man vore Provinsaviser i Aarene omkring 1810 med Provinsbladene i 1790'erne, da er det iøjnefaldende, at der er foregaaet en stor Tilbagegang.

Dette samme livløse Præg bevarede vore Aviser ogsaa i Tiden efter 1814 lige til midt i Trediverne. Der kom enkelte Blade til, et i Randers 1810, et i Slagelse 1815, der begyndte med Titlen „Avis for ti Kiøbstæder". „Den nordcimbriske Tilskuer" i Thisted 1824, desuden Blade i Horsens, Vejle og paa Bornholm 1828 og i Roskilde 1829. Men alle synes de en Nutidslæser saa tørre og indholdsløse som vel mulig, en stærk Modsætning til de ofte meget morsomme Aviser fra Slutningen af 16. Aarhundrede.

Orla Lehmann har i sine Erindringer givet en levende Skildring af Pressen i hans Ungdom. Det er mest Hovedstadsbladene, han har for Øje, men Skildringen passer ganske godt ogsaa paa Provinsbladene. Blot var disses Emnekreds endnu fattigere. Først siger han om de udenlandske Efterretninger:

„Papirsaksen var Redaktør og efter Oversættelsernes Beskaffenhed, skulde man tro, at det var Sætterne, som besørgede dem," og derpaa fortsætter han. „Den indenlandske Politik levede hovedsagelig af officielle Artikler om Udnævnelser, Proklamata, Auktioner o. desl. eller officielle Meddelelser om ankomne Skibe, Torvepriser o. desl.; de selvstændige Nyheder steg sjelden højere end til de ulykkelige Hændelser, Guldbrylluper, Embedsjubilæer, en Stud paa 166 Lpd. hos Slagter Svendsen, eller en So med 22 Grise i Løgstør; som Fyld kom saa smaa Anekdoter fra et eller andet Vademecum og endelig Theateranmeldelserne, — men de var ogsaa derefter.

Det var den daglige Kost, men kom saa Kongens „Gebortsdag", da aabnedes alle Sluser. Saa fortaltes det, at Guldæblerne havde sprunget paa Gammeltorv, — at Tappenstregen var gaaet med „fuld Musik", — at „Herskaberne" var kørt i Glaskaret til Teatret, at Løberne havde haft Blomster paa Hovedet og Fakler i Haanden o. s. v. Saa vrimlede det med „Skjoldunger" og „Eiegoder" og „Fredegoder"; alle Klubber dansede, alle Skjalde sang — og det lige fra Oehlenschläger og Heiberg ned til Garbrecht og Sofie Bohnhoff. —

Efter Julirevolutionen 1830 vaagnede den medborgerlige Aand fra det 18. Aarhundrede igen ogsaa i Danmark. Den økonomiske Elendighed efter Krigen var nu nogenlunde overstaaet, Paavirkningen udefra bragte Liv ogsaa her; Stændernes Indførelse 1834 og det nye Kommunestyre, der indførtes i Købstæderne 1837, i København 1840, paa Landet 1841, gav nye Emner for Pressen. Især betød Købstadkommunalloven overmaade meget for Provinspressen. Nye Blade kom til, saaledes i Hillerød 1839, Holbæk 1832, Kalundborg 1837, Næstved 1837, Præstø 1847, Svendborg 1842, Maribo 1836, Hjørring 1845, Ringkøbing 1842. Desuden udgaves fra 1838—45 en Jyllandspost, først i Aarhus, siden i Randers.

I de fleste af disse Blade førtes en ganske betydelig Diskussion om Byens kommunale Liv. Det videste Syn og den største Iver finder vi i det lille Næstvedblad, som Goldschmidt redigerede fra 1837—40. Den unge Goldschmidt har aabenbart følt sig som en Reformator, hvis Opgave det var at rydde op i al gammel Slendrian og at bidrage det mest mulige til at give det nye Kommunestyre Liv og Indhold. Med Iver stræber han at vække „et frit og kraftigt Borgersind" og han revser ubarmhjærtig „Danmarks Kjøbstæders „Kleinstädter" Aand". Han indskrænker sig ingenlunde til Næstveds Forhold, men griber ind, saa snart han opdager Misbrug det ene eller det andet Sted.

Ogsaa den storpolitiske Strid, der begyndte samtidig med Stændernes Indførelse satte Spor i Provinsbladene. Som Regel indskrænkede disse sig vel til at aftrykke Artikler fra Hovedstadsbladene, for det meste de liberale, men det kunde dog ogsaa hænde, at der i et af Provinsbladene fremkom Indlæg, der vakte betydelig Opmærksomhed. Saaledes bragte „Aarhus Avis" en Gang i 1835 en kras Artikel mod det hele Stændervæsen og al den Uro, det førte med sig. I Modsætning dertil pristes den gamle idylliske Tilstand og klagende udbrød Forfatteren:

„O Danmark, det er da saa afgjort og vist,
Ei Nok er dig Fredegod!
Det er da saa afgjort, at Stemmer jo fleer,
Af Ro og af Lykke har Huset desmeer."

„O Danmark, saa sang man ej før under Ø,
Før kjendte man ikke det Qvæde!
Een Gud og eet Land, een Konge, een Møe,
For dem var det Skik her i Danmark at døe,
At lade sin Aande med Glæde."

Baade Artiklen og Digtet optryktes med begejstret Tilslutning i de konservative Hovedstadsblade „Berlingske Tidende" og „Dagen".

Da siden Digterskaren: Hertz, Paludan-Müller, Ingemann o. s. v. drog i Leding mod den nye Politik, mod de lave jordiske Interesser til Værn for Idyllen og den ophøjede Æstetik, satte ogsaa den Strid, de derved fremkaldte, Spor i Provinspressen. Da Hertz 1838 i „Stemninger og Tilstand" havde overdænget Pressen med Ukvemsord og jamret ynkelig over hele den ny Tid, tog Goldschmidt hvast til Orde mod ham i sin lille Provinsavis. Han stemplede „Stemninger og Tilstande", som en „politisk Pamphlet", og sagde rent ud, at Hertz havde skrevet ud fra et „af Had

og Lidenskab omtaaget Standpunkt". „Det er vanskeligt at tænke sig noget mere uædelt end denne Adfærd af Hr. Hertz," er de Ord, hvori han sammenfatter sin Dom om dette Æstetikernes Hovedindlæg. Selv skildrede han derpaa i en Artikel om „Det unge Danmark" Tidens Stemninger, med en Forstaaelse, der unægtelig var betydelig mere dybtgaaende end den, Hertz havde vist. Men Goldschmidt var foreløbig en ensom Svale indenfor vor Provinspresse, og det varede ikke længe, før han forlod den.

Et nyt betydeligt Fremskridt bragte ganske naturlig 1848 med de store nationale Begivenheder og den indre Frihed. Ogsaa Trykkefrihedens Indførelse lettede under de nye Forhold Provinspressens Udvikling. Ikke mindre betød fra 1851 Telegrafens Indførelse, og lidt efter lidt fik ogsaa de nyanlagte Jernbaner deres Betydning. Abonnenternes Antal steg stærkt, selv om det endnu var ringe i Sammenligning med Nutidens Forhold. Et Blad som „Fyns Stiftstidende" naaede f. Eks. nu op omkring 3000 Abonnenter. Indholdet fik lidt efter lidt samme Karakter som i vore Dage: Efterretninger fra Udland og Indland, Hovedstadskorrespondancer, politiske, kommunale og religiøse Diskussioner og dertil et betydeligt underholdende Stof. De fleste af Bladene udkom nu 6 Gange om Ugen, og ogsaa Formatet voksede efterhaanden. Mange nye Blade kom til, i denne Periode saaledes i Frederikssund, Korsør, Ringsted, Skelskør, Sorø, Storehedinge, Vordingborg, Stege, Assens, Bogense, Faaborg, Kjerteminde, Nyborg, Rudkøbing, Nakskov, Stubbekøbing, Ebeltoft, Fredericia, Frederikshavn, Grenaa, Hobro, Holstebro, Kolding, Nykøbing Mors, Skive, Varde. Da Frederik VII's Tid var til Ende havde Danmark omtrent 50 Provinsblade; de allerfleste Byer var naaet til at have hver sin Avis; derimod var to Aviser i een By endnu en sjelden Undtagelse.

Det næste afgørende Skridt var Overgangen til to eller flere Blade i samme By, hvert tilhørende sit Parti. Dermed begyndte den Kamp, som mest af alt har gjort Pressen til en fremaddrivende Kraft, dermed skabtes den Spore til stadig nye Anstrengelser, som i de sidste 4 Aartier har bragt den danske Provinspresse saa overordenlig langt frem. Det var de politiske Stridigheder efter 1864, først Grundlovskampen, siden Striden om Folketingsparlamentarismen, der gav Stødet dertil. Næsten alle de gamle Blade var nationalliberale, og dette betød, at de efter 1864 lidt efter lidt blev Højre sammen med Partiet; deres Ejere var oftest private Borgere, der tænkte og følte konversativt som det store Flertal af Datidens Borgerskab. Kun „Aalborg Stiftstidende" blev Venstre, og en Tid koketerede „Lolland-Falster Stiftstidende" med den brandesianske Bevægelse. Den nye Bondebevægelse maatte skaffe sig nye Organer, om den skulde blive i Stand til varigt og afgørende at samle Vælgerflertallet. Begyndelsen skete allerede 1865 med Thomas Nielsens „Vejle Amts Folkeblad". Derpaa fulgte 1866 Lars Bjørnbaks „Aarhus Amtstidende", der i de følgende Aar fik en ganske overordenlig Indflydelse i Egnen omkring Aarhus. Det var et Blad, der stod langt til Venstre for, hvad der ellers i de Tider fandtes ude i Provinserne. Da den socialdemokratiske Bevægelse begyndte 1871 stillede „Aarhus Amtstidende" sig særdeles velvillig til den. Men først og fremmest var det det vort første helt ud antimilitaristiske Blad. Saaledes bragte det 1871 en Artikel mod det grundtvigske Venstres Hærplaner, holdt i den voldsomme Tone, Bladet altid anvendte. Det hedder der:

„Vi gaar ud fra som en Hovedbetragtning, at Krig er Djævelens Værk og Gjerning, stridende lige meget saa vel

mod sand Menneskekjærlighed, som mod Folkenes sande Vel og mod Kristendommens Lære. For Danmarks Vedkommende have alle krigerske Afgørelser i 200 Aar kun ført Landet dybere og dybere i Fornedrelse og Vanmagt, og Stillingen er nu en saadan, at krigersk Truen mod vor Fjende mod Syd er Landets visse Undergang. Vi ansee derfor aldeles ingen Hær eller Flaade for at være det bedste Værn i Forhold til det Udland, der er farligt for os. Men vi vide for vel, at vort Folks spagfærdige, sindige Ejendommelighed, saa vel som den voldsomme Modstand, der vil reise sig mod en fuldkommen Afvæbning, dels fra dem, der have Levebrød og Fortjeneste ved en Armee (jo større, jo mere), dels fra overspændte Ivrere, som med Hjerte og Sind fuldt af Holger Danske-Tanker bilde sig ind, at vi kan slaa os gjennem Verden, forbyde, at vi i et Spring kan naa til en fuldkommen Afvæbning."

Det var Udtalelser som disse, der bevirkede, at C. Ploug sagde om det bjørnbakske Parti, at det bar „en Fedtklat" i Nationalkokardens Sted; Bjørnbak gav til Svar, at „Fædrelandet" siden Arbejderbevægelsen begyndte „af og til har været grebet af saadanne Anfald, som ikke have lidet tilfælles med politisk Delirium", hvilket ogsaa kunde være fornødent for „at vække det sløve, dorske, udlevede og politiskvankundige Parti," det tilhørte. I samme Tone førtes Diskussionen mellem Bille og L. Bjørnbak. Bille betegnede for Eks. ved et Møde Bjørnbak som „Afladskræmmeren", ved et andet vrængede han ad hans Navn. Bjørnbak svarede med Spørgsmaalet: „Kan der nu tænkes noget mere Gadedrengeagtig?" han stemplede en Række af Billes Udtalelser som „infam Usandhed" og sluttede: „Er det ikke en væmmelig Frækhed, at en Person som Bille tør, uden Spor af Bevis, diske op med slig Tale." Det er i det hele en Fejltagelse at tro, at Tonen i Pressen i ældre Tid var smukkere end nu. Tvertimod!

End større Betydning fik den Presse, som Chr. Berg nu begyndte at skabe. 1871 grundlagde han „Kolding Folkeblad", 1874 sit Blad i Hillerød. Det blev Grundstammen for den bergske Presse, der i de følgende Aar strakte sine Grene saa vidt ud. Om dem alle gælder det, at Berg mere var Stifter end Leder. Han satte hvert af Bladene i Gang, men forøvrig overlod han det til sin stedlige Redaktør at tumle med det; selv kunde han ikke faa megen Tid til at tage sig af de enkelte Bladforetagender, og selv om han skrev adskilligt i sine Blade, laa den egentlige Journalistik ikke for ham.

Men ogsaa mange andre Blade opstod i denne Tid; der er Horsens Folkeblad 1866, Fyns Tidende 1872, Holbæk-Posten 1868, Kalundborg Dagblad 1877, Helsingør-Dagblad 1867, Lolland Falsters Folketidende 1873, Møens Folkeblad 1871, Morsø Folkeblad 1877, Viborg Stifts Folkeblad 1877, Vendsyssel Tidende 1873 o. s. v. En særlig Interesse knytter sig til „Østsjællands Folkeblad". Det oprettedes i Kjøge 1876, da Hørup var blevet valgt i denne Kreds, af Hørup og S. Svarre i Forening. Hørup skrev dog saa godt som ikke i det; det blev Redaktør Svarre, der fra første Færd skabte og prægede Bladet.

Saaledes stod Venstre op imod 1880 med en Provinspresse, der vel i Tal ikke var den gamle Højrepresse jævnbyrdig, men som hurtig og sikkert arbejdede sig op mod den. De fleste af disse Blade var oprettet af Aktieselskaber, hvor det store Flertal af Aktionærer var Bønder. Fra først af havde næsten alle disse Blade meget svært ved at klare sig økonomisk. Abonnenternes Tal var ikke overvældende; Avislæsningen trængte kun langsomt rigtig ind mellem Bønderne, og tit gik et Blad paa Omgang mellem en hel lille Skare af Læsere. Og Byernes Næringsdrivende lod sig kun langsomt drive til at avertere i Venstrebladene; det var en ny Udgift og det var jo en Støtte for Modpartens Presse. Men de ivrig interesserede

blandt Bønderne skaffede atter og atter de fornødne Penge til at dække de første Aars Underskud. Og lidt efter lidt ændredes Forholdene helt. Abonnenttallet steg, og de smaa Annoncer om Karle og Piger og Ejendomssalg og Dødsfald o. s. v. strømmede ind fra Bondebefolkningen, efterhaanden som denne lærte at foretrække sine egne Blade for Højres. Flere af disse Blade, der i de første Aar kæmpede en haard Kamp for Tilværelsen, blev siden rige Blade med et uforholdsmæssig stort Overskud; det er ikke saa helt sjældent hændet, at man har maattet omskrive Aktierne for Eks. fra 100 Kr. til 500, for at det Procentudbytte, der udbetales, ikke skal synes altfor paafaldende stort. I de Tilfælde, hvor saadanne Blade er overgaaet til Enkeltmænd, har de skænket disse en meget stor Indtægt. Samtidig gik Højrebladene tilbage; udenfor de større Byer fører de nu næsten overalt et meget beskedent Liv. Kun enkelte nye Højreblade opstod, først og fremmest „Jyllandsposten" 1872.

Imidlertid kom der Tider, hvor Venstre delte sig, og det blev ikke længere nok at have Højreblade og Venstreblade; man maatte have moderate og radikale Blade.

Mange af de ældre Blade, — mest de rigeste og stærkest udbredte, — drev i Aarene omkring 1890 over i Forligspolitiken. Den berg-hørupske Opposition maatte skabe nye Blade. om den vilde vinde frem; det lykkedes; den bergske Presse fik nye Hovedblade og nye Aflæggere, og fra bergsk Side grundlagdes desuden i mere uafhængig Stilling: Fyns Venstreblad, Middelfart Venstreblad Randers Venstreblad o. s. v. Fra hørupsk Side oprettedes „Aalborg Amtstidende" 1889, „Venstres Folkeblad" i Ringsted 1891, samt de lolland-falsterske Venstreblade. Ogsaa denne Gruppe af nye Blade fik svært ved at arbejde sig frem. Abonnenterne hang sejgt ved det Blad, de var vante til, selv om de var uenige med dets Politik, og endnu mere konservative var de Averterende. I nogle Egne blev det saaledes, at det gamle moderate Blad stadig sad med store Indtægter og mange Abonnenter, medens et radikalt Blad i Løbet af faa Aar erobrede næsten hele den politiske Indflydelse. Navnlig de bergske Blade, der tit stod tilbage baade i Udbredelse og i Stoffets Righoldighed, fik næsten alle en overordenlig politisk Magt. Der var Steder, hvor Vælgerne trofast holdt ved deres gamle moderate Blade, men hvor de var ganske paa det rene med, at de var paa den rigtige Side, naar de paa Valgdagen gav deres Stemme til den Mand, Bladet angreb.

I disse samme Aar begyndte ogsaa den socialdemokratiske Provinsresse at opstaa. Det første Skridt skete med Oprettelsen af „Demokraten" i Aarhus 1883, og siden er fulgt Blad efter Blad, indtil de socialdemokratiske Provinsblade nu med deres Aflæggere omspænder saa godt som hele Landet. Ogsaa for disse Blade var de økonomiske Vilkaar vanskelige, og de er blevet ved at være det, selv efter at de har faaet mange Abonnenter; de Næringsdrivende gaar saa vidt mulig af Vejen for dem med deres Annoncer, og de har heller ikke de mange Smaaannoncer fra Landet, der for Venstrebladene efterhaanden blev den store Guldgrube. Men „Socialdemokraten"s store Overskud har gjort det muligt altid at skaffe Penge til Provinsbladene.

Endelig har den sidste Sprængning af Venstre allerede bragt en Række nye Blade frem. Hovedmassen af de gamle velstaaende Blade fulgte ved denne Lejlighed som i tidligere Tilfælde, den nye moderate Politik. Dog gik ikke saa helt faa af de bestaaende Blade til radikal Side. Af Blade, der nærmest var stiftet fra bergsk Side blev „Fyns Venstreblad" og „Middelfart Venstreblad" den radikale Politik tro. Af de fra hørupsk Side oprettede

Blade svigtede kun „Aalborg Amtstidende", medens Redaktør Bransager, gjorde „Venstres Folkeblad" til et toneangivende radikalt Blad, og de lolland-falsterske Venstreblade bevarede deres radikale Politik. Til samme Side gik „Kalundborg Dagblad" „Helsingør Dagblad", „Hobro Avis", „Vendsyssel-Folkeblad", „Roskilde Tidende", „Skanderborg Amtstidende", „Nordre Birks Tidende" og Ebeltoft Dagblad". Nærmest paa radikal Side kom ogsaa til at staa „Østsjællands Folkeblad" og „Møens Folkeblad". Redaktør Svarre har altid givet sit Blad et stærkt personligt Præg. Det mærkes i Bladets hele Behandling af dets rige Oplysningsstof; det er gennemarbejdet og præget af Redaktionen paa en helt anden Maade end sædvanlig i vore Provinsblade; og det mærkes i selve den usædvanlig tiltalende Udstyrelse af Bladet. Politisk træder dette Særpræg nu frem stærkere end før. „Østsjællands Folkeblad" har stadig beklaget Delingen af Venstre, og dets Redaktør haaber endnu paa en Samlingspolitik indenfor det tidligere Venstre. I Stridsspørgsmaalenes Realitet er han enig med det radikale Venstre. Lidt for sig selv staar ogsaa „Møens Folkeblad", der med usædvanlig Voldsomhed tager til Orde for personlig Frihed paa alle Omraader men især paa Aandslivets Felter. Men desuden blev det i mange Egne nødvendigt at oprette nye Blade og ved betydelige Ofre af den radikale Vælgerbefolkning lykkedes det med uventet Hurtighed at skaffe de nødvendige Penge dertil. Saaledes opstod nye radikale Blade i Holbæk, Hillerød, Næstved, paa Langeland, i Sydjylland og i Thy. En særlig Stilling fik „Jydsk Morgenblad". Medens de allerfleste Provinsblade er Blade for en ret snævert begrænset Egn, undertiden 4—5 Kredse, undertiden kun en enkelt Kreds, er „Jydsk Morgenblad", som et Hovedorgan for hele Jylland. Under Helge Hostrups energiske Ledelse stræber det med største Dygtighed ogsaa i Jylland at skabe Klarhed over det Frafald fra den demokratiske Politik, Reformpartiet har begaaet.

Alle disse nye Blade er skabt paa samme Maade som den første Venstrepresse i 60'erne og 70'erne. Hvert Sted er Egnens radikale Vælgere traadt sammen og har ved Aktietegning tilvejebragt de nødvendige Penge. Det er overalt lykkedes at finde energiske, ivrige Redaktører, og denne Presse er utvivlsomt et af det radikale Venstres allervigtigste Vaaben i Kampen. Dens Betydning viste sig allerede ved sidste Valg tydeligt nok. I de Egne, hvor gamle Blade fulgte den radikale Politik sejrede denne, de Steder, hvor gamle Blade var oprettet hurtig efter Bruddet og var blevet stærkt udbredte i en begrænset Egn, sejrede man eller kom Sejren nær; overalt hvor der var oprettet Blade mønsterede det radikale Venstre betydelige Stemmetal. Derimod sejrede Reformpartiet stort, hvor dets Presse var overmægtig nok til at skjule Frafaldet for Vælgerne.

Pressens Magt er dog neppe saa stor som dette giver Indtryk af. I det lange Løb, kan en gennemført mundtlig Agitation meget vel modvirke Pressens Enevælde; Tilliden til Aviserne er alt i alt i Nedgang, Tilbøjeligheden til at dømme paa egen Haand voksende; den Maade, hvorpaa de moderate Blade efter 1894 efterhaanden mistede Taget i deres Læsere vidner derom; men dette sker altid langsomt; i første Øjeblik efter at en ny Situation er indtraadt, synes Pressen altid almægtig.

— Saaledes er hvert nyt Udviklingstrin i Provinspressens Historie knyttet til en Svingning i vort politiske Liv, og vore Provinsblade falder i Hovedgrupper, der svarer til de politiske Grupper.

Der findes nu omkring 200 Provinsblade; det er gennemsnitlig omtrent

3 for hver By; den eneste By, der ikke har noget Blad er vistnok Skagen, hvis Fiskerbefolkning kun er lidet avislæsende. De mest udbredte Provinsblade har nu opimod 10,000 Abonnenter. Det gælder „Fyns Tidende" med dets store, samlede Opland og med dets overmaade righoldige Oplysningsstof. Det gælder ogsaa „Aalborg Amtstidende", der vel ikke staar højt som Oplysningsblad, men som er drevet saa stærkt frem ved Vilh. Lassens politiske Artikler og politiske Agitationsvirksomhed. Et lignende Tal har ogsaa det ældste af de socialdemokratiske Blade „Demokraten". Ikke saa helt faa af de andre Blade har omkring 5000 Abonnenter. Den samlede bergske Presse, ca. 20 Blade i alt, har sa vidt vides op mod 30,000 Abonnenter; de omtrent lige saa talrige radikale Provinsblade har ligeledes tilsammen henved 30,000; den socialdemokratisk Provinspresse har noget mere.

I Sammenligning med andre Landes Provinspresse er den danske meget talrig og meget udbredt. I Frankrig er for Eks. det samlede Antal af Provinsblade ikke væsentlig større end her i Landet, og ganske vist er der nogle imellem med omkring 100,000 Abonnenter, men de fleste er meget beskedne; Provinspressen naar ikke ud til tilnærmelsesvis saa stor en Del af Befolkningen som hos os. Og noget lignende gælder i næsten alle andre Lande. Ogsaa i Indhold kan det sikkert med Rette siges, at den danske Provinspresse gennemgaaende staar højt sammenlignet med Udlandets.

Kjøbenhavns Personbanegaard.

Af ANDERS HVASS.

(Fortsættelse af Artiklen i Juliheftet.)

Efter Loven af 1903 bar det mere og mere henimod en endelig Ordning af de københavnske Personbanegaardsforhold, og Situationen laa gunstigere for Gennemførelsen af Planerne, da Minister Hage i Novbr. 1903 forelagde et af Statsbaneanlægene udarbejdet nyt Projekt, det saakaldte „Projekt 1903", der havde taget Hensyn til de af Folketingsudvalget ønskede Ændringer. Saaledes var Ringbanen som løftet Personbane bortfalden; nye Stationer paa den firsporede Hovedlinie var projekterede ved Svanemøllen, Frederiksborggade, Vesterfælledvej og Valby, og Frederikssundbanen førtes som løftet ud af Niveau til Valby Station i Stedet for som tidligere til Peter Bangs Vej. Endvidere skulde Maskinværkstederne flyttes, saaledes at hele det nuværende Banegaardsterræn kunde frigøres og begge Udløbssporene nord- og vest paa nedlægges. Den samlede Bekostning var anslaaet til ca. 22,400,000 Kr. Dog var hele Anlægget gjort afhængigt af, at der med Københavns Kommune blev truffet Overenskomst om Størrelsen af de Ydelser, hvormed den skulde bidrage til Planens Gennemførelse.

I Udvalget, hvortil Sagen henvistes, fæstede man straks Opmærksomheden paa at faa denne Overenskomst gennemført, idet man dog gjorde det til en Grundbetingelse, at Københavns Kommune overtog de frigjorte

Arealer mod at betale Staten disses Værdi med et Beløb, der foreløbig sattes til 16 Mill. Kroner.

Overenskomsten mellem Stat og Kommune.

I Juledagene 1903 og i Tiden derefter forhandledes der livligt mellem Trafikminister Hage og Borgmester Jensen, og naar der i Forhandlingernes Løb her og andetsteds opstod Vanskeligheder, var der straks fra københavnske Rigsdagsmænds og særlig fra Planens oprindelige Fader, Etatsraad Hammerichs Side velvillige og støttende Hænder, som bar Sagen over de truende Skær. Borgmester Jensen akcepterede i Principet, at Kommunen overtog de frigjorte Arealer og bød herfor 14 Mill. Kroner, at betale i 20 Aar. Minister Hage forhandlede derefter med Udvalget, der foruden at forlange Afgivelse af Arealer og Opgivelse af Tilbagekøbsretten til den nuværende Banegaards Arealer dog havde nedsat sit Forlangende til 15 Mill. Kr. eller til 14 Mill. Kr. plus Halvdelen af Fortjenesten ved Realisationen af de frigjorte Arealer. Da Borgmester Jensen imidlertid med Rette ansaa et Fællesskab mellem Stat og Kommune af den sidstnævnte Art for mindre heldigt og i Tidernes Løb næppe fordelagtigt for Kommunen gik han sluttelig ind paa de 15 Mill. Kr., at betale i 15 Aar, og den 13. Febr. 1904 blev der af Ministeren og Borgmesteren under Forbehold af Rigsdagens og Kommunalbestyrelsens Samtykke underskrevet en Overenskomst, hvis Indhold nedenfor gengives.

Man havde været heldig med at vælge den jydske Folketingsmand Gaardejer Rasmus Hansen fra Søndervinge til Ordfører for Udvalget istedetfor en københavnsk Folketingsmand. Oprindelig havde han staaet køligt til Sagen, men blev senere interesseret for den og satte megen Energi ind paa dens Gennemførelse. Det lykkedes virkelig at faa Stemningen saaledes ændret, at Sagen ikke længer betragtedes som særlig københavnsk, men som værende af Betydning for hele Landet.

Saavel Ministeren som Borgmesteren havde under Forhandlingerne stadig været i Forbindelse med deres mandatgivende Forsamlinger, og Overenskomstens Gennemførelse maatte derfor betragtes som sikret baade i Rigsdag og Kommunalbestyrelse. Samtidig var der om de tekniske Enkeltheder truffet en Overenskomst, underskreven af Overingeniør Tegner og Borgmester Øllgaard.

Indholdet af Overenskomsten mellem Stat og Kommune var væsentligst følgende:

1. Kommunen overdrager til Staten alle de den tilhørende Arealer, som er nødvendige til Gennemførelse af Anlæggene, ogsaa hvad der fremtidig kræves til Løftning af Ringbanen, til den ydre Godsbanelinie og til Anlæg af nye Maskinværksteder paa Vesterfælled ved Kalvebodstrand. Der vil af Kommunen være at afgive omtrent 1 Mill. □ Al. Grund. Heraf tages fra Vesterfælled, c. 244,000 □ Al., fra de for nogle Aar siden til Anlæg af Valby Gasværk købte Arealer c. 138,000 □ Al. (til Rangerbanegaard mellem Vestre Kirkegaard og Vigerslev), endvidere Dele af Aborreparken og Østre Anlæg samt et lille Hjørne af Ørstedsparken, delvis til midlertidigt Brug; endvidere et c. 370,000 □ Al. stort Areal af Lersøen, bl. a. til Rangerbanegaarden ved Lygten samt en Del af Vandvæsenets Kanaler og Dæmninger, langs hvilke den ydre

Godslinie skal anlægges. Endelig afstaar Kommunen c. 3000 □ Al. af Tivolis Areal, der i Forbindelse med det Tivoliterræn, Staten allerede i 1893 havde erhvervet fra Kommunen som Vederlag for den gamle Husarkasernes Grund, væsentligst skal bruges til aabent Areal mellem Banegaarden og Tivoli.

Efter en af Kommunen i det enkelte anstillet Vurdering, baseret paa Priser, der er opnaaede i Nærheden af de paagældende Arealer, er man kommet til det Resultat, at disse Arealer repræsenterer en samlet Sum af 2,166,700 Kr.

2. Endvidere skal Kommunen betale, hvad det vil koste at expropriere Ejendommene Nr. 5 og 7 paa Vesterbrogade, der skulle give Plads for den Tunnel, hvorigennem Sporene føres fra Banegaarden under Vesterbrogade. Hertil er anslaaet 700,000 Kr.

3. Kommunen opgiver den foran omtalte Tilbagekøbsret à 83 Øre pr. □ Al., som den havde til en Del af det Areal, paa hvilket den nuværende Banegaard ligger, og som stedse af Staten var paakrævet som et selvfølgeligt Offer. Retten, der frafaldes, maa med nuværende Priser lagte til Grund, ansættes til 2,107,540 Kr. Ligeledes opgiver Kommunen en Ret til mod 6 Kr. pr. □ Al. at tilbagekøbe en Del af det Areal, paa hvilket Klampenborgstationen ligger, til en Værdi af 57,000 Kr.

4. Endelig betaler Kommunen til Staten et Beløb af 15 Mill. Kr.

Den sidstnævnte Sum betales med 1 Mill. Kroner om Aaret i 15 efter hinanden følgende Aar, første Gang et Aar efter den Dag, da de Arealer, der skal stilles til Kommunens Disposition, er afgivne til denne. Der bliver altsaa neppe Tale om at begynde paa Afdragene før om 8 à 9 Aar, naar Anlæggene er færdige, og Kommunen vil da være i Stand til samtidig med den sukcessive Udbetaling at kunne iværksætte Salget af Grundene. Der er fastsat detaillerede Regler for Opgørelsen mellem de kontraherende Parter, og navnlig kan Kommunen betale Staten med 4 pCt.'s Obligationer, der har Pant i de solgte Grunde, mod at indestaa for deres Betaling. En vigtig Bestemmelse er det, at de 15. Mill. Kroner ikke forrentes. Dette er iøvrigt i Overensstemmelse med sædvanlig Praxis for Kommunetilskud til Jernbaner; men det spiller en særlig Rolle her, hvor Indbetalingen strækker sig over saa langt et Tidsrum.

Kommunens Ydelser er altsaa følgende:

	Kr.
Afgivne Arealer	2,166,710
Vesterbrogade 5 og 7	700,000
Tilbagekøbsretten à 83 Øre . .	2,107,540
do. à 6 Kr. . .	57,000
Kontant Betaling	15,000,000
ialt:	20,031,250

Paa den anden Side yder Staten Kommunen følgende Vederlag:

1. Omtrent 1½ Mill. □ Al. Grund, der efter Vurdering paa samme Basis som ovenfor nævnt kan ansættes til 16,497,130 Kr. Det værdifuldeste af disse Arealer er selvfølgelig det nuværende Banegaardsterræn, der udgør c. 330,000 □ Al., herunder iberegnet hvad der medgaar til Gadeanlæg. — Medens man fra Statens Side beregnede Arealet til c. 50 Kr. pr. □ Al. Netto Byggegrund, har man fra Kommunens Side gennemgaaet hver enkelt til Bebyggelse bestemt Karré efter dens sandsynlige Værdi og er derved naaet til et noget højere Beløb. Nu kan det ikke nægtes, at hele det ledigblevne Terræn er tænkt udnyttet, for at naa den ovenanførte Sum; der er intet forbeholdt til aabne Pladser, og det Luftbælte, der tidligere saa at sige skilte Vesterbro fra den gamle By, falder bort. Farimagsgade skal indmunde i Vesterbrogade omtrent ved Frihedsstøtten, altsaa lige for Banegaarden, og langs National er kun vist en almindelig 30 Alens Gade. Selv Ter-

rænet mellem Banegaarden og Pladsen ved Frihedsstøtten er tænkt bebygget, dog med ikke altfor høje Huse, men Følgen vil dog blive, at Banegaardens Façade til denne Side ikke kan ses fra Vesterbrogade. Man tør nok forvente en stærk Diskussion og Pression fra forskellig Side, før denne Plan føres ud i Livet. Kommunen har imidlertid maattet betale hver □ Al. til Staten og kan vanskelig yde mere end allerede sket ved Overenskomsten, uden at Staten paa sin Side yder væsentlig Støtte til at faa Banegaardens Façade mod Vesterbrogade lagt fri. At Kommunen har faaet Disposition over dette Areal, blev betragtet som direkte Vederlag for det Offer, Kommunen bragte ved at skulle skaffe Ejendommene Vesterbrogade 5 og 7 købte til Nedrivning. Som man ser paa Planen af det fremtidige Gadenet (se Side 83) vil Banelinien fra Hovedbanegaarden komme til at gaa i en forsænket Grav, over hvilken der paa forskellige Steder er bygget Huse og ført Gader. Det vil blive en vanskelig Bebyggelse, naar der i en Bygningskarré skal være en stor Aabning, hvorfra der stadig kommer Røg og Damp op, og det turde være rimeligt, at der bliver gjort Ændringer heri, inden Planen realiseres.

Et andet betydeligt Areal, c. 18 Tdr. Land, der stilles til Kommunens Disposition, er den nuværende Nørrebros Station, som skal nedlægges. I de seneste Aar omslutter Bebyggelsen saa at sige hele Terrænet, og Arealet vil kunne realiseres med god Fordel. — I Kalvebodstrand skal der ske en større Opfyldning, idet der til Kommunen afgives et Areal paa c. 14 Tdr. Land, hvoraf 6 Tdr. Land (c. 80,000 □ Al.) opfyldes af Staten, væsentligst ved Fyld fra Udgravningen af Boulevarden. — Endelig faar Kommunen c. 28 Td. Land af det Areal langs Vestre Kirkegaard, som Staten i sin Tid exproprierede for at skaffe Fyld til Godsbanegaarden i Kalvebodstrand, og som bevarer Erindringen om en stærkt tilspidset Konflikt mellem Expropriationskommissionen og Begravelsesvæsenet, der dog sluttelig fik en fredelig Udgang. Det var først under Forhandlingernes Gang, at Kommunen fik dette Areal overdraget, idet det traadte i Stedet for et Areal af Fælleden ved Husarkasernen, som var henlagt til denne, men ikke benyttet. Kommunen skulde nu have haft dette tilbage, men da det kom til Stykket, vilde Militæret ikke give Slip paa det, idet det tænktes anvendt til et nyt Ridehus.

2. Som en Art Vederlag for Opgivelsen af Kommunens Tilbagekøbsret til en Del af Banegaardsarealet ophæver Staten Demarkationsservituten paa Kommunens Vandfiltre ved St. Jørgens Sø. Denne Servitut, der i sin Tid var paalagt Glacis'et o: Terrænet foran Voldene af Hensyn til Fæstningen, og som medførte betydelige Indskrænkninger i Bebyggelsesretten, blev afløst for den allerstørste Del af Terrænets Vedkommende, da dette i 1867 overgik til Kommunen, medens Vandfiltrene fritoges, saalænge Arealet brugtes i dette Øjemed. Nu kan Kommunen imidlertid frit disponere over dette Areal, om Filtrene maatte ønskes flyttede andetstedshen. Værdien heraf ansættes til 380,000 Kr., beregnet à 10 Kr. pr. □ Al. bebyggeligt Areal.

3. En Vejforbindelse fra Kalvebod Brygge til Vesterfælled, der vil blive 40 Al. bred og indtage et Areal af c. 70,000 □ Al.. Beregnet til 5 Kr. pr. □ Al. bliver Værdien 350,000 Kr. Denne Ydelse fremtræder væsentligst som et Ækvivalent, fordi Kommunen til Anlæg af Maskinværkstederne maatte afgive et større Areal af Vesterfælled end oprindeligt paatænkt.

4. Endelig opgiver Staten den paa Aborreparken hvilende Forpligtelse, at Terrænet som en Del af det saa-

kaldte „pligtige Parkareal“ ikke maa forbebygges. Da Parken omtrent paa Midten bliver gennemskaaret af Banelegemet, maa selve Parken formentlig nedlægges, og det er da af Interesse, at dens Areal kan bebyg-

Nye Spor for Persontrafik.
do. do. for Godstrafik.
Nuværende Spor, der bibeholdes.
Sporvejslinier.
Forsænket Banelinie.

Fremtidig Ordning af Kjøbenhavns Jernbanelinier.

ges. Den Merværdi, som Arealet saaledes faar, er beregnet til 436,700 Kr.

Samle vi disse Tal:

	Kr.
Arealernes Pris	16,497,130
Demarkationsservitutens Afløsning	380,000
Vejen ved Kalvebod Brygge .	350,000
Aborreparkens Servitut . . .	436,700
yder Staten altsaa ialt	17,663,830

Hver Gang en af de store Arealoverenskomster mellem Staten og Kjøbenhavns Kommune afsluttes, har der altid ophobet sig en Række andre Spørgsmaal, som ved samme Lejlighed gerne søges løste, og i Overenskomsten er der derfor ogsaa inddraget visse Forhold, som ikke direkte vedkommer Jernbanevæsenet; men paa Grund af at Sagens Afslutning hastede, blev kun faa saadanne Spørgsmaal afgjorte, medens adskillige andre Mellemværender maatte udskydes til en senere Lejlighed.

Saaledes opgiver Staten sin Ret til Fiskeriet i de under Kjøbenhavns Vandværk hørende Søer: Søborg Sø eller Utterslev Mose, Emdrup Sø og Gjentofte Sø. Det er tilsyneladende uden videre Betydning, men det har sin Interesse for Kommunen, som ejer selve Søerne, at kunne udøve den fulde Ejendomsraadighed over de nævnte Vandarealer, navnlig ved fremtidig Tørlægning.

Ligeledes afgiver Staten det nødvendige Areal af det nedrevne Søetatens Hospitals Grund, omtrent 1200 □ Al., til Gennemførelse af Ny Kronprinsessegade. Derimod lykkedes det ikke bl. a. at bringe Spørgsmaalet om Bergensgades Gennemførelse over Garnisons Kirkegaard til Afgørelse.

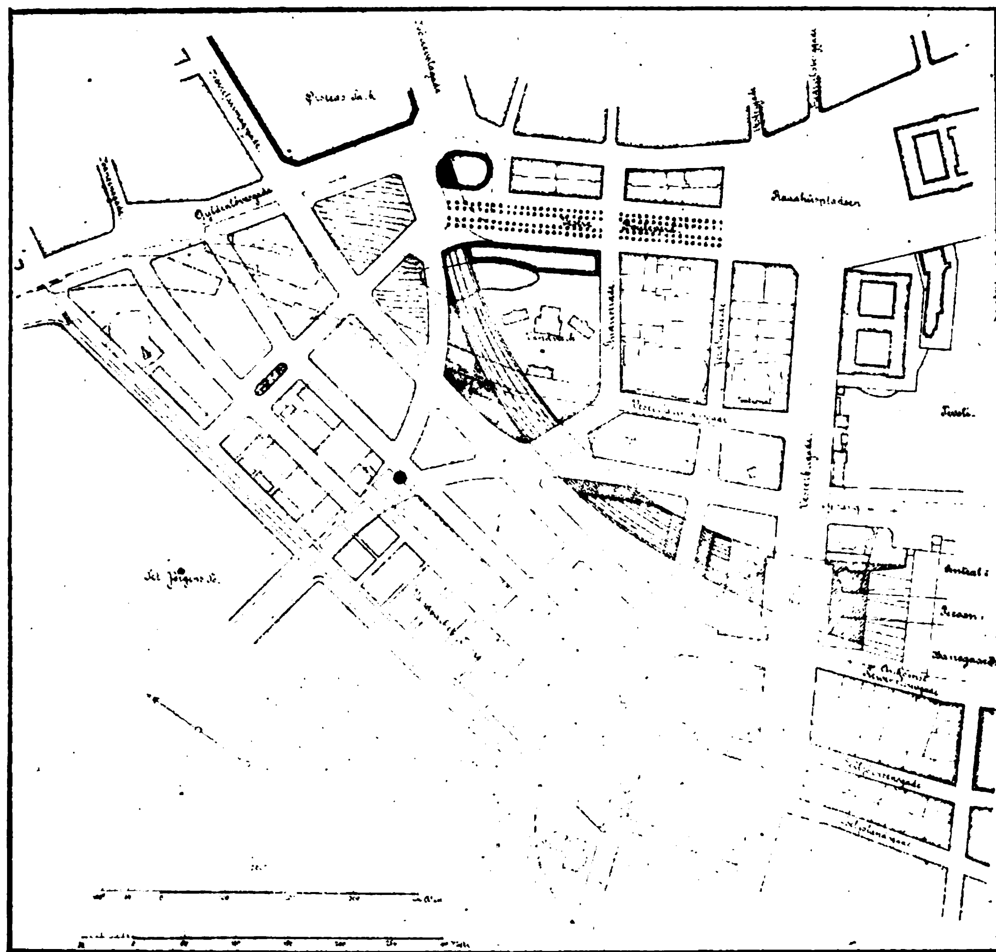
	Kr.
Trækker man fra Kommunens Ydelser	20,031,250
hvad Staten yder som Vederlag	17,663,830
bliver Kommunens Tilskud .	2,367,420

Bortser man imidlertid paa den ene Side fra Tilbagekøbsretten og paa den anden Side fra Vederlaget for Ophævelse af de forskellige Servituter og Arealet til Vejen ved Kalvebodstrand, bliver Resultatet:

	Kr.
Kommunen yder	17,866,710
Staten yder som Vederlag . .	16,497,130
KommunensTilskud bliver altsaa	1,369,580

Det vil saaledes ses, at Kommunens Tilskud vel er betydeligt, men ikke overvældende, forsaavidt da de ansatte Priser paa Jorden slaa til. Der blev under Forhandlingerne, særlig fra Højrebladenes Side rettet en stærk Kritik mod Borgmester Jensen for den under hans Auspicier trufne Overenskomst med Staten, og man forsøgte, men uden Held, at fæste Ordet „Millionborgmester" ved ham. Han har imidlertid utvivlsomt handlet rigtigt ved at akceptere Grundlaget for Overenskomsten: at Kommunen overtog Grundene til Salg. Dels er Kommunen bedre end Staten i Stand til at sælge Grunde her i Byen, og dels er det for Kommunen som Grundsælger i stor Stil af Interesse at kunne øve regulerende Indflydelse paa Handelen med Byens Grunde, saaledes at den ikke paa éngang faar en stor Konkurrent, der kan trykke Markedet ved ogsaa at byde sine Grunde ud til Salg. Realisationen af de Grunde, Kommunen faar overdraget, vil tage Tid. Til Sammenligning tjener, at der af Fæstningsterrænet kun er solgt c. 230,000 □ Al. i Løbet af 20 Aar, og at Betalingen herfor har været c. 13 Mill. Kr. Nu vil det erindres, at Betalingen af de 15 Millioner Kroner først tager sin Begyndelse efter c. 10 Aars Forløb, naar Anlægget er færdigt, at der afbetales én Mill. Kroner om Aaret, at Kapitalen ikke forrentes, og at Arealerne er fri for Ejendomsskyld, saalænge Kom-

munen ejer dem. Der er herved givet en Frist af c. 25 Aar til ved Afhændelse af Grundene at skaffe Beløbet tilveje. Dette vil nu neppe lykkes i sit fulde Omfang i Løbet af nævnte Tidsrum, navnlig vil de fjernere liggende Arealer sikkert ikke blive realiserede inden den Tid. Den Pris, som Kommunen ved sin Værdsættelse af Arealerne har lagt til Grund, er imidlertid baseret paa Priser, der er opnaaede ved Salg af Arealer i Nærheden, og det er neppe rimeligt, at Værdien i det Tidsrum, der her omhandles, vil gaa ned ad. Snarere tør man regne med Stigning. Der er derfor ikke Tvivl om, at Ordningen finansielt seet er forsvarlig for Kjøbenhavns Kommune. — En anden Sag er det, at Staden i andre Henseende lider Tab ved Sagens Gennemførelse. Det er allerede anført, at Bebyggelsen af det gamle Banegaardsareal bliver altfor tæt, og at den kønne og frit tilgængelige Aborrepark maa forsvinde. Den smukke

Fremtidig Gadeplan.

Boulevard, hvis 3 Rækker Lindetræer nu først efter 30 Aars Forløb er komne til deres fulde Ret, bliver forstyrret; én Række Træer falder, om ikke to. Det sidste Stykke af Volden ved Sølvgade og en god Del af Østre Anlæg gaar med i Købet. Værre havde det været, om Banen var bleven ført gennem Ørstedsparken, Botanisk Have og hele Østre Anlæg, saaledes som man fra visse Hold havde ønsket. Efterhaanden vil der dog blive ydet Byens Indvaanere fuld Erstatning ved smukke Anlæg andre Steder, særlig Fælledparken, og man maa vænne sig til ogsaa at søge æstetisk Nydelse ved Synet af selve den moderne Tekniks Fremskridt.

Den ny Ordning.

Naar Loven om Kjøbenhavns Personbanegaard, der bærer Datoen 29 Marts 1904, efterhaanden føres ud i Livet, vil der i teknisk Henseende være vundet ganske betydeligt. Som et væsentligt Fremskridt maa det nævnes, at man har faaet Persontrafik og Godstrafik adskilte. Persontrafiken kræver hurtige og hyppigt paa hinanden følgende Tog, hvilket atter medfører, at en Skæring i Niveau af stærkt trafikerede Gader og Veje maa undgaas, og det er en af de store Fordele ved det nu gennemførte Forslag, at ingen Trafikaare i Byen eller nærmeste Omegn skæres i Niveau af nogen Personbanelinie. Denne gaar enten under Gader og Veje, ved at Linien graves ned i Terrænet som den forsænkede Boulevardbane, eller den føres over Færdselsaaren som den løftede Frederikssundbane. Eller ogsaa løftes Vejen over Banen som ved Tagensvej, eller sænkes under Banen som ved Hellerup. Men Princippet er stadig holdt: ingen Niveauskæring af Personbanelinier. Og der er ligeledes draget Omsorg for, at ingen Personbanelinier skærer en Godsbanelinie i Niveau. — Godsbanelinien s Befaring er derimod sjeldnere, dens Tog kører med langsommere Fart, og det gælder om at kunne føre Sidespor eller Stiklinier ind til Etablissementer, der er interesserede i Godstrafik. Her kan Banelinien derfor uden Fare og uden at forvolde større Forsinkelse skære almindelige Færdselslinier i Niveau, saaledes som det ogsaa er tænkt at skulle være Tilfældet med Hensyn til den ydre Godslinie. Ved Udstikningen i Marken af denne har man dog paa flere Punkter løftet den ud af Niveau eller sænket den, væsentligst for ikke at lægge nogensomhelst Hindring i Vejen for de store Fremtids Færdselslinier, naar Banen engang maatte blive anlagt.

Hvad Godstrafiken angaar, er det Planen, at den føres dels fra Vest ad Linien Syd om Vestre Kirkegaard til Godsbanegaarden og dels nordfra og fra Østerbro ad den nuværende Godslinie over Frederiksberg Station, der bevares som Godsstation, og videre ad Vestbanelinien til Vigerslev, hvor den træffer den ovenfor nævnte Godslinie fra Vest. Tillige kan der — navnlig om Natten naar Personlinien fra Centralbanegaarden til Østerbro ikke benyttes, — føres Godstog ad denne Vej ind til Godsbanegaarden. Der er herved skaffet et selvstændigt Godsbanesystem, som saa at sige overalt kan fungere uafhængigt af Persontrafiken.

Skulde imidlertid engang i Fremtiden Persontrafiken udvikle sig saa stærkt, at der vil blive Brug for den

oprindeligt projekterede Ringbane, er Forholdene lagt saaledes til Rette, at denne kan gennemføres. Den nu omtalte, som foreløbig betegnede, Godslinie, vil da kunne gaa over til at blive Personlinie, hvorved Ringen sluttes, og med dette for Øje har man ved Expropriation sørget for, at der er tilstrækkeligt Areal til, at Banen, naar Tiden dertil er inde, kan blive løftet ud af Niveau og saaledes fyldestgøre Kravene til en Personlinie. Godstrafiken skulde i saa Fald flyttes ud til den ydre Godslinie, til hvilken der i Henhold til Loven er erhvervet Jord, men som først vil være at anlægge, naar den nuværende Godslinie gaar over til at blive et Led i Ringbanen. Nu er det vel ikke let at forudsige, naar dette vil ske, men kyndige Folk paa det jernbanetekniske Omraade mener, at naar Tidspunktet engang skulde indtræffe, og Kjøbenhavn med intensiv Bebyggelse har strakt sig ud til disse Egne, vil en eventuel Godslinie rimeligvis blive lagt betydeligt længere ud i Landet. Det er derfor muligt, at man slet ikke kommer til at benytte det til den ydre Godslinie exproprierede Areal, som da maaske kan anvendes til en fremtidig Ringboulevard. —

Et andet teknisk Fremskridt er Adskillelsen mellem Nær- og Fjerntrafiken. Den firsporede Banelinie muliggør, at to Spor anvendes til Nærtrafik og to til Fjerntrafik, hver Trafikart med Spor i hver Retning, saaledes at Faren for Sammenstød synes nogenlunde udelukket. Nærtrafiken kræver en Række Tog med ensartet Fart umiddelbart efter hinanden, men der maa være mange Stoppesteder, og Farten vil derfor ikke kunne blive særlig stor, da den hvert Øjeblik maa mindskes, for at Togene kunne standse ved Stationerne. — Da Centralbanegaarden er indrettet som Gennemgangsstation, vil der kunne afsendes i hver Retning et næsten ubegrænset Antal Tog. Et Tog, der ankommer til Stationen, og som ikke skal gaa videre i samme Retning, vil, efter at det har afsat sine Passagerer, strax kunne føres ud i Rangerbanegaarden og kort efter vende tilbage til en Afgangsperron, medens det paa Ankomstperronen har givet Plads for et nyt Tog med samme Retning, som det selv har haft. Man beregner at kunne afsende Tog i samme Retning hvert sjette Minut, om dette skulde behøves.

Medens Svanemøllestationen under Behandlingen i Rigsdagen foreløbig blev udskudt, vil der til Nærtrafikens Brug (Klampenborgtog, Holte—Rungstedtog) findes Stationerne: Vigerslev, Valby, Enghavevej, Hovedbanegaarden, Frederiksborggade, Østerbro og Hellerup. Derimod bliver Frederiksberg og Nørrebro Stationer nedlagte som Personstationer, sidstnævnte tillige som Godsstation. Vi staar her overfor en af de væsentligste Anker mod den nu gennemførte Ordning, idet den vil berøve tæt befolkede Bydele deres selvstændige Stationer. Nu maa det hertil bemærkes, at en stor Del af det Publikum, der for Tiden søger Nørrebros Station, lige saa let eller lettere vil kunne naa Frederiksborggades Station, og en Del af Frederiksberg Stations Kunder vil kunne søge til Valby og Enghavevejs Stationer, men der bliver alligevel adskillige tilbage, og for at bringe disse Hjælp har Ophavsmanden til, at Ringbanen foreløbig blev udskudt, Direktør Johannsen, henvist til en intensiv

Forbindelse mellem Jernbanerne og de elektriske Sporvogne. Forholdet er det, at saa at sige alle Sporvognslinierne allerede nu har Forbindelse med i det mindste én af Stationerne paa Hovedbanelinien. Det vil derfor være af Betydning, om det kan indrettes saaledes, at der i Sporvognene kan løses Billet til Nærstationerne (Klampenborg osv.) og omvendt; men der vil alligevel altid være den Vanskelighed, særlig ved Ankomsten af et Tog, at de ventende Sporvogne ikke strax er i Stand til at besørge Trafiken i de forskellige Retninger, selv om der i større Omfang end nu benyttes Tilhængsvogne. Man har derfor i Fortsættelse af Tanken om Forbindelsen med Sporvognene udkastet en mere vidtrækkende Fremtidsplan, der gaar ud paa følgende. Nærtrafiken, foreløbig ud til Holte og Rungsted drives med elektrisk Kraft. Togene kunne gøres hyppigere og som Følge heraf kortere end med sædvanlig Jernbanedrift, og der vil kunne etableres en Række Stationer langs Boulevardlinien, som skærer næsten alle Byens vigtigste Trafikaarer. Der skulde da foruden ved de alt projekterede Stationer standses ved Vesterbrogade, Gyldenløvesgade, Sølvgade, Nordre Frihavnsvej og Svanemøllen, hvilke Punkter allerede skæres af Sporvejslinier. Medens enkelte Tog nu afsætte f. Ex. 800 Passagerer paa Vesterbro eller paa Østerbro, vil disse 800 Passagerer i Fremtiden kunne fordeles paa 2 à 3 Tog, der atter afsætter dem ved 6 à 7 forskellige Stationer, og i samme Omfang vil Sporvognene ved de enkelte Stationer lettere end nu være i Stand til at befordre de ankommende Passagerer ud i Byen til deres Bestemmelsessteder. Et saadant intimt Samarbejde mellem Jernbaner og Sporvogne er en nærliggende Opgave og rummer sikkert et mægtigt Bidrag til Trafikens Fremme. Mulig vil derved Ringbanen som Personbane helt kunne overflødiggøres. Men de nødvendige Stationsanlæg, Fremskaffelsen af Materiel og Anlæg af elektrisk Station burde ske strax fra Begyndelsen; en senere Overgang vil være uforholdsmæssig dyr.

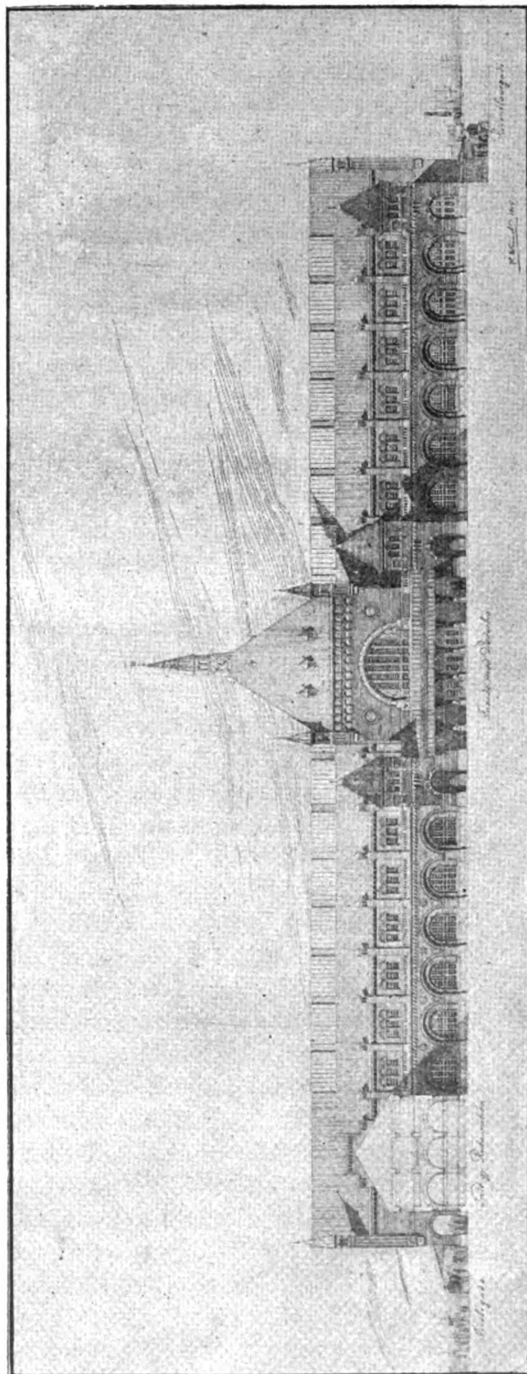
Under Rigsdagsforhandlingerne kom Klagerne over den afskaarne Forbindelse for Frederiksberg og Nørrebros Vedkommende stærkt til Orde, og der stilledes da i Udsigt, at enkelte Persontog vilde blive førte fra Frederiksberg Station ad Godslinien ud i Personbanelinien, særlig for at imødekomme Søndagstrafikens Krav.

For Fjerntrafikens Vedkommende gælder det derimod om at kunne føre Togene hurtigt frem og kun at standse ved Hovedbanegaarden eller Østerbro Station. Der maa opnaas en nøje Tilknytning til den svenske Trafik baade fra Malmø og Helsingborg, saaledes at der tages særligt Hensyn til den gennemgaaende Forbindelse. Intet er mere ubehageligt for Rejsende end tvunget Ophold undervejs. Det Sted, paa Rejsen, hvor man ved kunstige Hindringer nødsages til at vente, kommer let i Miskredit og derigennem hele Ruten. Det er derimod en Kendsgerning, at der hos Rejsende er Tendens til at gøre Ophold ved centrale Stationer med let tilgængelig og hyppig Trafik, og Kjøbenhavn vil sikkert ogsaa komme til at nyde godt heraf.

Selve Centralbanegaarden anlægges paa Terrænet mellem Reventlowsgade og Tivoli henover den nu nedlagte Bernstorffsgade. Den kommer til at omfatte tolv jævnsides løbende Spor

med ligesaa mange Perroner; af Sporene ere 6 bestemte for Fjerntrafik og 6 for Nærtrafik, medens særlige Perroner er forbeholdt Bagagen. Forbindelsen mellem de Bydele, der adskilles ved Banegaarden, tilvejebringes ved at Tietgensgade paa Viadukt føres over Terrænet med Rampe henimod Kvægtorvsgade. Reventlowsgade bliver afskaaren fra Niveauforbindelse med Tietgensgade, fra hvilken brede Trapper fører ned til den.

I det oprindelige Forslag var Expropriationen af Panoptikonbygningen medinbefattet, men desværre maatte denne Plan opgives af Hensyn til den anslaaede Bekostning c. 1 Mill. Kroner. — Adgangen til Banegaardens Façade ud mod Tivoli sker gennem en 56 Al. bred Gade fra Vesterbrogade langs Panoptikonbygningen over det Terræn, paa hvilket Restaurationen Bræddehytten nu ligger; det vil være nødvendigt ogsaa at nedrive en Del af Tivolis Façadebygning for at faa den nødvendige Bredde til Gaden. Tivoli faar en smuk Façadestrækning ud til den aabne Plads foran Banegaarden, og der vil naturligvis blive særlig Indgang fra denne Side, saaledes at man umiddelbart fra Banegaarden kan gaa i Tivoli. — Oprindelig havde man projekteret en Pragt-Banegaard efter de smukkeste europæiske Forbilleder med stor Perronhal og med Lokaliteter for Administrationen til en anslaaet Bekostning af c. 4,300,000 Kr. Men da det blev nødvendigt at indføre Besparelser for overhovedet at faa Forslaget igennem, maatte der ogsaa reduceres paa dette Omraade, og man indskrænkede sig der for til ringere Dimensioner. Hovedhallen erstattedes af en Række mindre

Hovedbanegaardens Façade mod Vesterbrogade.

Perrontage, Administrationen faar Lokaler andetsteds, og Overslaget bragtes ned til c. 2,200,000 Kr.

Tegningen viser Façaden ud mod Vesterbrogade, fra hvilken den dog efter det nu foreliggende Projekt vil være skilt ved et Bygningskomplex. Det vil lette Forstaaelsen af Dimensionerne, naar det erindres, at Spiret er i Højde med de smaa Taarne paa Raadhuset, at Façadens Længde omtrent svarer til Afstanden fra Café Paraplyen til Hjørnet af Scala, og at det fremspringende Midterparti indtager Halvdelen af Raadhusets Façade mod Raadhuspladsen.

Gennem Vestibulen, hvor Billetkontorerne findes, kommer man ind i en mægtig Hal, der i to Buer strækker sig gennem hele Bygningen fra Reventlowsgade til Tivoligade, omtrent saa bred som Vesterbrogade ved Industriforeningens Bygning. A f g a a e n d e R e j s e n d e afleverer Bagagen ved en Skranke, hvorfra det ved Hjælp af Elevatorer føres ned paa særlige Bagageperroner, medens de Rejsende selv begiver sig ned ad Trappen til den Perron, hvor deres Tog holder. Det vil erindres, at medens Gulvet i den store Hal er lidt højere end Vesterbrogades Niveau, føres Sporene under Gaden, og det er altsaa nødvendigt at gaa en Etage ned. — De a n k o m m e n d e R e j s e n d e begiver sig ad andre Trapper fra Perronerne op til den modsatte Side af den store Hal, hvor Bagagen vil blive udleveret ved en Skranke ligeudfor Trappen, modsat den, hvor Bagagen indleveres ved Afrejsen. Den Rejsende søger derefter ud til Tivoligaden, hvor Droskerne holder parate. Saaledes er Fjerntrafiken ordnet paa en let overskuelig og meget praktisk Maade. Det vil næsten ikke være muligt at gaa forkert.

Nærtrafiken foregaar fra den Side af Banegaarden, der er nærmest Reventlowsgade, og det vil her være muligt fra Perronerne at kunne komme lige ud paa Gaden, idet Reventlowsgade her sænker sig noget. Selv en stærk Søndagstrafik vil neppe kunne forvolde Trængsel. Ventesalene findes tilhøjre og tilvenstre for Midterpartiet, og i den lange Façadebygning ud mod Tivoli, af hvilken man paa Billedet kun ser et Snit, findes Restaurationen, medens der i den modsatte Ende af Bygningen skal indrettes Lokaliteter for Kongefamilien. Paa den anden Side Tietgensgadeviadukten skal Jernbanepostkontoret ligge. Der vil mellem Banegaarden og Tietgensgade være Plads til en fremtidig Administrationsbygning eller til anden Udvidelse af selve Banegaarden.

Det henstaar endnu uafgjort, om Boulevardbanen skal være aaben eller lukket. Folketingets Udvalg udtalte sig for en aaben eller delvis aaben Bane, ialfald for Nærtrafikens Vedkommende. Det kan ikke nægtes, at Kørslen i Tuneller er trist og nedslaaende, ofte generet af Røgen, for hvilken der ikke kan skaffes tilstrækkelig Udgang. Man har derfor foreslaaet enten en saakaldet Galleribane, der vel er overdækket, men hvorved der paa den ene Side skabes delvis Udsigt til Østre Anlæg, Botanisk Have og Ørstedsparken, e l l e r en aaben forsænket Grav, hvorved Luft og Lys skaffes til Veje ovenfra. Den sidste Løsning vil rimeligvis være at foretrække, maaske paa et enkelt Sted kombineret med det førstnævnte, af Generaldirektør Ambt fremsatte For-

slag. Fjerntrafiken vil derimod bedst kunne føres i lukket Tunnel, hvis Længde bliver c. 2600 Al., og som det vil vare c. 2 Min. at passere. Stationen ved Frederiksborggade bliver underjordisk med flere Nedgange fra Gaden og en stor Perron mellem de to Nærtrafiklinier. Grundvandsforholdene medfører, at Sporene ikke kunne sænkes saa dybt, at Boulevardens Overflade bliver uberørt heraf, og det vil derfor være nødvendigt at denne omprofileres, hvor Tunnellen anlægges. Tunnellen bliver til Stadighed elektrisk belyst; Røgen og Dampen vil kunne indfanges af særlige Røgfangere og gennem Ventiler føres bort fra Tunnellen. Ventilationen sker gennem smukke kioskagtige Bygninger paa Boulevarden.

Vende vi os sluttelig til Spørgsmaalet om Statens Bekostning ved Anlægget, vil Beregningen stille sig omtrent saaledes:

Overslaget over hele Anlægget lyder paa	**22½ Mill. Kr.**
Heraf faar Staten refunderet af Kommunen . . .	**15 „ „**
	7½ „ „
Men vil man tage med i Betragtning, at de 15 Mill. Kr. ikke forrentes, maa der tillægges et Beløb af c.	**4 Mill. Kr.**
og den samlede Bekostning maa da beregnes til c. . .	**11½ Mill. Kr.**

foruden Expropriationsudgifterne, der ere anslaaede til 4 à 5 Mill. Kroner.

Bliver den løftede Ringbane engang gennemført, vil dette koste c. 4 Mill. Kr., men hertil skulde saa Kjøbenhavn og Frederiksberg hver bidrage 1 Mill. Kr.

I Virkeligheden er det en billig Løsning af det vanskelige kjøbenhavnske Personbanegaards Spørgsmaal, der her er opnaaet, særlig naar man vil sammenligne den med, hvilke Bekostninger andre store Stæders Banegaardsanlæg har medført. Dresdens Banegaards Ordning har kostet 53 Mill. og Frankfurts 36 Mill. Mk., medens Bekostningen for Christiania Banegaard har andraget 28 Mill. Kroner. Ordningen af Leipzigs altfor længe forsømte Banegaardsforhold anslaas endog at ville løbe op til 75 Mill. Mk.

Ved Siden af den direkte Udgift til Anlægget maa der imidlertid til en vis Grad ogsaa regnes med, hvad andre Landsdele som en Art Vederlag samtidig have opnaaet paa Jernbanevæsenets Omraade, og det tør vel saaledes nok siges, at de store midtjyske Jernbaneanlæg: Viborg — Herning og Langaa—Silkeborg med deres eventuelle Fortsættelser neppe vilde være traadt ud i Livet uden Kjøbenhavns Banegaard som Ækvivalent, og dette Hensyn har sikkert været af stor Betydning ved Forslaget om de mange (35) Baner Landet over, som den herom nedsatte Kommission, hvis Arbejder nu er afsluttede, efter Forlydende vil fremkomme med.

Der er imidlertid tilvejebragt en smuk Ordning af Kjøbenhavns Personbanegaard, et sluttet Hele, som antagelig vil være fyldestgørende for en lang Aarrække, og som rummer Mulighederne for fremtidige Udvidelser. Og der er det Gode ved Sagens Gennemførelse, at den er sket under enstemmig Tilslutning fra alle Sider, i lige Grad fra selve Byen som fra det hele Land. —

Forlig eller Stilstand?

Af P. Munch.

Den Rigsdag, som møder i Dag er en Streg til Venstre for den, der skiltes i Foraaret. I Folketinget tæller Oppositionen til Venstre for Regeringen 35 Mand i Stedet for 31, i Landstinget 5 i Stedet for 1. Og bag denne Opposition staar en saa talstærk Vælgerhær, at en Forskydning af 30,000 Stemmer paa næste Valgdag kan forvandle den til Flertal. Omtrent 120,000 Stemmer afgaves for de Radikale og Socialdemokraterne, medens de andre Grupper tilsammen mønstrede 180,000. Mange Gange før har en enkelt Valgdag herhjemme bragt en større Forskydning end den, der nu kræves for at give den radikale Opposition Flertallet. Efter Valget i 1892 istemte Højreblade og moderate Blade i broderlig Forening de mest frydefulde Sejrsange: de Radikale var knust, næsten udryddet, de kunde aldrig rejse sig mere, fra nu af raadede de brave, sindige Dannemænd i Landet. Tre Aar efter var Herligheden forbi. De Radikale og Socialdemokraterne vandt 32,000 Stemmer, Højre og de Moderate tabte 34,000; deres stolte Flertal paa 141,000 mod de Radikales og Socialdemokraternes 83,000, var forvandlet til et Mindretal paa 107,000 mod 115,000.

For den, der læser Aarets Valgtal med noget Kendskab til, hvorledes det før er gaaet, former dette Aars Valg sig som een stor Advarsel til Regeringen og dens Parti. Det har tabt 3 eller 4 af sine Folketingsmænd, og dermed Flertallet i Folketinget. Det har mistet 6 af de 12 Landstingspladser, som det havde i de Kredse, hvor der var Valg. Valgene har vist, at Ministeriet I. C. Christensen er et Mindretalsministerium, der kun har 30 pCt. af Vælgerne med sig. Kun Valgkredslovens skrigende Uretfærdighed har muliggjort dets Eksistens. Vil denne Advarsel virke? Vil Reformartiet lytte til Vælgerkravet og lægge sin Politik længere til Venstre? Dette Spørgsmaal har i Sommer tit og ofte været diskuteret mellem politisk interesserede. Adskillige af dem, hvem Erfaringen har berøvet den sidste Rest af Tillid til Ministrenes Venstresind, har ment, at der vilde ske i al Fald et Tilløb til en kraftigere Venstrepolitik. Situationen kan synes at være dertil. Hvis Reformpartiet fortsætter sin Bevægelse til Højre, taler al Sandsynlighed for, at det vil kunne holde sig ved Magten en Tid endnu, og det er ikke umuligt, at det endnu ved næste Valg sammen med sine Allierede vil kunne bevare Flertallet. Men dette er dog den visse Vej til fortsat Tilbagegang, til Opløsning og Død, selv om det kan blive en langsom Død.

Helt anderledes kunde Fremtiden tegne sig for Reformpartiet, om det benyttede den sidste Frist, Vælgerne i Foraaret gav det, til at optage en radikal Kamppolitik overfor det stædige Landsting. Den formelle Mulighed er der. I. C. Christensen frelste sig jo over Valgdagen ved vage Løfter om en kraftigere Politik. Man tænke sig da, at Ministeriet nu stillede Forslag om en Militærordning med det rette Ven-

strepræg, om den almindelige Valgret i Kommunerne og om en dybtgaaende demokratisk Toldlov, at det krævede disse Forslag gennemført, besvarede en Nægtelse med Forslag om en ny Valgmaade til Landstinget, og, naar ogsaa dette forkastedes, opløste hele Landstinget. Det radikale Venstre og Socialdemokratiet vilde øjeblikkelig slaa Følge og yde deres stærkeste og ivrigste Støtte. Et stort demokratisk Gennembrud af helt anden Rækkevidde end Systemskiftet i 1901 vilde ske.

Men til en saadan Politik kræves Mænd af en ganske anden Støbning end dem, der nu fører an, Mænd med en fast og stærk Overbevisning, med alvorlig Vilje og med Mod til Handling. Ingen af vore Ministre forener disse Egenskaber. Derfor behøver man ikke at være nogen stor Spaamand for at forudsige, at Ministeriet ikke vil stille sig i Spidsen for det demokratiske Arbejde, men i det højeste vil drive det til et lille Forsøg paa at give sig Mine deraf. En kraftig Kamppolitik vil altid synes en Mand af I. C. Christensens Tænke- og Følevis et farefuldt Eksperiment. „Gaar Kongen med dertil?“ vil han spørge, „og kan man ikke, selv om Kongen gaar med, knække Halsen under Styrkeprøven med Landstinget?“ Og han vil frygte selve Sejren. Den kan jo kun naas i Forbund ikke blot med Socialdemokraterne, som han nogenlunde kan finde sig i, men ogsaa med de farlige Radikale, der faar saa ubehagelig stor Indflydelse, saa snart man er sammen med dem.

Alt tyder paa, at Ministeriet i Stedet vil nøjes med at holde det gaaende paa Stumperne. Man vil stræbe at trække alle vanskelige og besværlige Spørgsmaals Behandling i Langdrag og at undgaa ethvert afgørende Valg saa længe som paa nogen Maade mulig. Man vil føre Venstres Ord i Munden medens man gør Højres Gerninger: trofast værner den bestaaende politiske og økonomiske Ulighed og ganske lempelig forbereder Overgangen til Højres Militærpolitik.

Spørgsmaalet er kun, hvorlænge det vil være muligt at holde det gaaende paa den Vis. I. C. Christensen har jo allerede en rum Tid ført denne Nølerpolitik. Bliver det ikke nu nødvendigt at gribe til det andet store Middel, hans Statsmandskunst kender: de uklare Forlig. En statelig Række af Forslag kræver jo bestandig mere bydende en Løsning.

Der er den mest betydningsfulde af alle Sager: Forsvarssagen. Forsvarskommissionen har nu siddet i 4 Aar. Dens fortsatte Eksistens vil være den blodigste Haan mod al politisk Anstændighed. Vi har en Ordning, om hvis fuldstændige Umulighed alle, baade Højremænd og Venstremænd, baade civile og militære er enige. Det erkendes af alle, at den vil være den sikre Ødelæggelse for os, om det virkelig kom til en Stormagtskrig. Alligevel bevares den Aar efter Aar uden alvorligt Forsøg paa at naa en Afgørelse, udelukkende af politiske Hensyn, fordi Ministeriet er bange for at sætte sin Eksistens paa Spil ved at tage en Beslutning. Og det kan ikke nytte, at Ministeriet søger at skyde Ansvaret fra sig. Kommissionens radikale Medlemmer har deres Forslag færdig; det er paa Regeringen og dens Venner, man venter. Bevares denne Tilstand ret længe endnu, da vil der i alle Lejre af Folket opstaa en Foragt for den Regering, der har

Skylden derfor, som vil blive mere dødbringende end noget andet. Det kan ikke vare meget længe, før Selvopholdelsesdriften vil tvinge Ministeriet til at tage sin Beslutning i denne Sag. Efter alle Solemærker at dømme vil den Udvej, det da forsøger, blive et uklart Forlig, lige saa eller mere utilfredsstillende end det bestaaende, en Løsning i Retning af General Haffners Planer fra Halvfjerserne.

Næsten lige saa stærkt kræver Valgretsspørgsmaalet i Kommunerne en Løsning. Ministeriet skød det under Valgkampen i Forgrunden som Vidnesbyrd om dets demokratiske Sindelag. Ogsaa de Frikonservative gjorde deres for at give denne Sag Forgrundspladsen ved ustandselig at gentage, at det var om den Valgene stod. Dette var, som hele Situationen laa, fuldstændig meningsløst fra de Frikonservatives Side. Der behøvedes ikke megen Kendskab til Forholdene for at være paa det rene med, at Valgene aldeles ikke vilde give Svar paa Spørgsmaalet om Befolkningens Stilling til den lige Valgret i Kommunerne. Et saadant Svar kunde kun gives, hvis de Partier, der stod overfor hinanden, alle havde en klar Stilling til Valgretsforslaget. Men nu var jo netop Regeringspartiets Stilling dertil ganske uklar. Gud og Hvermand véd, at mens Tusinder af Vælgere stemte for Reformpartiet i Tillid til, at dette mente det alvorlig med Valgretten, var der andre Tusinder, som stemte for det i Forvisning om, at alle Talemaaderne om den almindelige Valgret kun var beregnede paa at narre godtroende Vælgere. Derfor véd man efter Valget lige saa lidt som før dette om, hvorledes Valgretstilhængere og Valgretsmodstandere er fordelt indenfor Reformpartiet. Men alligevel maa de Frikonservative, hvis de vil staa ved deres forunderlige Erklæringer, nu søge Forliget i denne Sag. Og Reformpartiet vil meget vanskelig vedblivende kunne holde den hen. Det har Valget imellem det Forsøg paa at trumfe den igennem, som Ministeriet ikke har Mod og Mandshjerte til, og et af de sædvanlige I. C. Christensenske Forlig.

Paa endnu et Spørgsmaal har Ministeriet sat sin Ære i Pant. Det er Valgkredsordningen. Det lykkedes I. C. Christensen ved sit overordenlig slette Grundlovforslag at faa denne Sag skudt ud til efter Valgene. Han maa nu anstændigvis genoptage den, og ogsaa her er det troligt, at han vil søge et Forlig med Landstinget, som Ministeriet og Landstinget saa vidt mulig begge kan faa Fordel af. Med Hensyn til Retsreformen har Justitsministeren jo allerede forkyndt, at han agter at betræde Forligets Veje og søge en stykkevis Reform gennemført.

Ved Siden af disse gamle Kendinge vil et nyt Forslag i den kommende Samling kræve mange Ord. Det er Vilh. Lassens Toldforslag. Efter de Oplysninger om dettes Indhold, som er fremsat offentlig af dem, der kender det, vil det allerede paa Forhaand bære Forligets Mærke. Det vil indeholde nogle, rimeligvis ganske betydelige, tekniske Fremskridt, det vil have lige akkurat nok af Nedsættelser til at kunne stemples med Etiketten „frihandelsvenlig Tendens“, men det vil ikke i nævneværdig Grad blive et Middel til Udligning af den skrigende økonomiske Uretfærdighed, hvorunder vi lever. Det er et Forslag, der ikke bærer Folketingets Præg; det er

som en Mellempropotional mellem Folketingets og Landstingets tidligere Toldstandpunkt. I alle disse Spørgsmaal tyder da alt paa, at Regeringen vil søge ind paa Forligets Veje.

Hvorledes vil nu de andre Partier møde denne Blanding af Stilstands- og Forligspolitik?

De Moderate vil lidt gnavne give deres Velsignelse i Erkendelse af, at det er Kød af deres Kød og Blod af deres Blod, selv om de synes at Kødet er udvandet og Blodet opspædt. De vil tilføje Regeringen de smaa Naalestik, de kan, og lade dem føle, at den er Mindretal uden dem, saa tit Lejlighed byder sig. Men hver Gang det er fornødent, vil de lægge deres Stemmer til Reformpartiets. Deres Vælgeres Flugt over i Reformpartiets Rækker, gør dette til en Nødvendighed, hvis de moderate Rigsdagsmænd vil bevare deres Gruppe i Stedet for at tage det fornuftige Parti at opløse den og gaa hver til sin Side, som deres Sindelag er til. Og de vil aabenbart blive sammen.

Ogsaa de Frikonservative vil være redebonne til de flest mulige Forlig. Blot skal de nok vide at vente til Forliget har faaet en saadan Karakter, at det er til Gavn for de Rigmandskliker, dette Parti udgaar fra. De har jo ikke Brug for Resultater; de kan saa udmærket blive ved det gamle.

Med Støtte af de Moderate er Reformpartiet Flertal i Folketinget; derimod forslaar de Frikonservative ikke længere til at skaffe Flertal i Landstinget for Overenskomster, som den radikale Opposition finder saa daarlige, at den stemmer imod. Højre skal være med i Forligene, for at de med Sikkerhed kan føres igennem. Allerede dette giver Højres Stilling en overordenlig Interesse. Men er Regeringens Politik dunkel, saa er Højres ikke mindre gaadefuld. Der er indenfor dette Parti en Fløj, der føler sig som „det unge Højre“. De vil ud i Folket og arbejde. De vil ikke længere nøjes med at forsvare Landstingets Fæstning; de vil kæmpe for et Folketingsflertal. Dr. Birck, der længe har taget til Orde herfor, har ved dette Valg faaet Meningsfæller i Svendborgs og Maribos nye Folketingsmænd d'Hrr. Neergaard og Reventlov, der begge har vundet deres Kredse fra Reformpartiet og kun har Udsigt til at holde dem ved Tilslutning fra en større Del af Reformpartiets Vælgere. Alle disse tre Folketingsmænd har, allerede før Samlingen begyndte, slaaet til Lyd for, at Højre skal anerkende, at Magtens Tyngdepunkt ligger i Folketinget og føre en social Reformpolitik med et vist nationalistisk Anstrøg, for paa dette Grundlag at søge at naa frem til et Flertal i Folketinget. Middelstanden i By og paa Land skulde være Grundlaget for denne Politik, der paa en Gang skulde vende sig mod Godsejer- og Fabrikantpolitiken og mod Socialismen og „den doktrinære Radikalisme.“ Denne Plan kan se meget net ud, men den har kun ringe Rod i Virkeligheden. Det kan kun lidt hjælpe, at et Par Folketingsmænd af Højre af og til skriver en Artikel om deres Frisind og søger at samle Stemmer derved. For at denne Politik skal faa nogen Betydning maa Landstingets Højre handle i Overensstemmelse dermed. Det vil sige, at det ikke alene maa gaa med til en social Reformpolitik men ogsaa til en helt ny Valgordning til Landstinget eller til en Begrænsning af dette Tings Nej-

ret, saa den kun bliver suspensiv. Men dette vil selvfølgelig ikke ske, selv om det skulde vise sig, at Dr. Birck oppe i det høje Ting har faaet en Meningsfælle i den nyvalgte Hr. Bramsen. Hvis der var nogen Alvor i „det nye Højres" Udtalelser, maatte disse da tage Konsekvensen deraf; de maatte forene deres Kræfter med Demokratiets til Angreb paa Landstinget. Der er dog neppe nogen, der tror, at dette vil ske; Hovedstyrken af deres Vælgere foretrækker i Virkeligheden den rolige Tilværelse bag Landstingets faste Volde fremfor den usikre Kamp i aaben Mark. Derfor bliver al denne Tale om at anerkende, at Tyngdepunktet ligger i Folketinget, kun til en ørkesløs Teoretiseren; den kan give den enkelte et Anstrøg af Fordomsfrihed, der kan blive ham selv til Gavn, men den fører ikke Højre frem mod Folketingsflertallet, og den sætter ikke Spor i Højres Politik paa Rigsdagen.

Om denne vil blive en ren Stilstandspolitik eller en Forligspolitik som de Frikonservatives, kan ikke siges med Sikkerhed. Sandsynligheden taler for det sidste. Hr. Rotbøll sagde i sin Valgtale, at Forholdet mellem Højre og de Frikonservative havde forbedret sig meget. Det er utvivlsomt sandt. I hvert Fald bliver deres Politik i Landstinget mere og mere ensartet.

Mellem Stilstands- og Forligspolitiken vil vi da svinge i den kommende Samling. Det er dog troligt, at Regeringen endnu denne Samling igennem kan holde det gaaende med den Stilstandspolitik, som synes den mest farefri, og som derfor er den kærest. Maaske kan den endda faa sluttet et Forlig i Toldsagen, hvor alt paa Forhaand synes tilrettelagt dertil, medens den holder de andre Sager hen, hvori der er mere Sprængstof. Men utænkelig er det naturligvis ikke, at uforudselige Begivenheder kan fremkalde en Eksplosion, der uventet hurtig fører til Regeringens Sprængning og til nye Valg.

For de to radikale Partier er Opgaven i denne Situation klar og lige til. De vil holde sig fri af de taktiske Manøvrer, som er de andre Partiers eet og alt. Deres Maal vil være at bringe saa megen Klarhed som paa nogen Maade mulig over Regeringens Politik, at tvinge den til at tage Standpunkt, saa tit det lader sig gøre, og at hindre uheldige Forlig, hvor muligt er. Dertil vil selvfølgelig komme et Arbejde paa at give de sædvanlige dagligdags Love, hvoraf ogsaa denne Samling vil bringe sin Part, en saa frisindet Karakter som mulig. Men magtesløs som Oppositionen er paa Rigsdagen, saa tit den konservative Samlings forskellige Grupper forenes, vil det først og fremmest blive dens Opgave at tale fra Rigsdagssalen ud i Folket. Og Haand i Haand dermed maa udenfor Rigsdagen udføres det planmæssige politiske Oplysningsarbejde, som er fornødent, om de næste Valg skal gøre Ende paa den politiske Ynkelighed, hvori vi nu lever.

Fra Udlandet.

De norske Valg.

Norge har i August og September for første Gang holdt Stortingsvalg med direkte Valg i Enmandskredse; denne Valgmaade er her indført i sin frieste og bedste Form med frit Om-

valg og med Tilladelse til at stille samme Kandidat i flere Kredse. Forud for Valget forkyndtes det overalt at „Samlingspolitiken“ vilde vinde store Sejre; som Afstemningen for Monarkiet havde været en første Hyldest til den nye Konge, saaledes skulde disse Valg under Indtryk af Kroningshøjtiden være en ny Kærlighedserklæring til Kongen og hans Ministre. Vore hjemlige Højrepolitikere af lidt mere moderne Anstrøg drømte allerede om at tage den norske nationale Samlingspolitik til Mønster.

Nu er det bristet. Valgene har i Stedet bragt en stærk Forskydning til Venstre. Før Valgene fandtes i Stortinget seks Grupper Højre og det liberale Samlingsparti, der tilsammen var Flertal, det Bernerske Venstre, der støttede Regeringen, et oppositionelt Venstre, et radikalt Venstre under Ledelse af Castberg og en lille socialdemokratisk Gruppe. Disse 4 Grupper, der før Valgene ikke var Halvdelen, vil efter Valgene have omtrent 80 af Stortingets 123 Medlemmer. Disse c. 80 fordeler sig saaledes, at der er 11 Socialdemokrater, henved en halv Snes af det castbergske Venstre, godt 20 af det oppositionelle Venstre og vistnok 37 af det bernerske Venstre. Tilsammen har disse 4 Grupper haft en overordenlig Fremgang, og denne er i meget betydelig Grad kommet Socialdemokratiet til Gode. Det har c. 42,000 Stemmer, det samme som det danske Socialdemokrati havde i 1901, og som det radikale Venstre hos os havde i Aar. Højre har lidt et overordenlig Tab; det var tæt ved Halvdelen af Stortinget, det har nu kun en Snes, og selv om dertil lægges det liberale Samlingsparti, hvis Chef Michelsen er, naar man kun til nogle og Fyrre.

Dette betyder dog ikke, at den nu siddende Regering er bragt i Mindretal. Den tæller blandt sine Medlemmer ogsaa Venstremænd, og den kan, hvis den lægger sin Politik langt nok til Venstre, gøre Regning paa Støtte fra den Bernerske Gruppe. Sker dette ikke, saa Regeringen bliver nødt til at gaa af, vil de tre Venstregrupper, der i Stortinget har en fælles Partiforening have Flertal og kunne danne Regering. Forsøget paa at benytte den nationale Frigørelse og den kunstig opskruede Kongebegejstring til at drage den norske Politik til Højre er mislykket.

Russiske Attentater.

Efter Dumaens Opløsning og den foreløbige Standsning af de revolutionære Udbrud er fulgt en lang Række af Attentater; hver Maaned tælles de i Hundredvis. Det mest opsigtvækkende i den sidste Tid er Forsøget paa at dræbe Ministerpræsidenten *Stolypin* under et Selskab i hans Villa. Denne ødelagdes næsten ved en Bombeeksplosion, c. 30 Mennesker dræbtes og lige saa mange saaredes, deriblandt to af Stolypins Børn. Ministerpræsidenten selv slap derimod uskadt. Kort efter døde *Trepow* pludselig; Rygtet fortalte selvfølgelig, at han var forgivet af de revolutionære. Imens fortsætter Regeringen sin vankelmodige Politik, hvert Øjeblik loves et passende Antal Reformer, men samtidig fortsættes Arrestationerne, og der foranstaltes vedblivende Jødemyrderier, hvor der er Lejlighed til det.

De franske Bisper.

Frankrigs Bisper har holdt et stort Møde, hvor de i Overensstemmelse med Pavens Befalinger har besluttet at gøre deres Bedste for at umuliggøre Gennemførelsen af Loven om Adskillelsen af Stat og Kirke og Dannelsen af frie Menigheder. Det staar dog uklart paa hvilken Vis, de vil bære sig ad med at trodse Loven.

Portugisisk Valg.

Der har været Valg til Portugals lovgivende Forsamling, og disse har

som sædvanlig givet Ministeriet et overvældende Flertal. Det er i Øjeblikket et liberalt Ministerium, der sidder, og de to liberale Grupper har tilsammen faaet 120 Rigsdagsmænd, medens de konservative har faaet nogle og Tyve. Endelig er der i Lissabon valgt 5 Republikanere.

Mystik og Idealisme i moderne fransk Literatur.

Af Carl C. Kohl.

„Lad os ikke være Naturens Aber.“ Rodin.

Enhver Revolution i Kunst og Literatur udspringer i Kraft af og i Navn af de samme to Principer: Natur og Sandhed; ti alt, hvad der er i Naturen, er ogsaa i Kunsten. Men ligesom enhver literær Nydannelse øser sin Fornyelseskraft af Naturen, saaledes viser paa samme Tid Naturen selv sig forskellig for den menneskelige Bevidsthed i Aarhundrederne, der følger hinanden. Selve Ordet Natur har mange forskelligtfarvede Varianter, og deraf følger de skiftende Tiders Forskellighed i Filosofi og Æsthetik.

Edgar Poë har sagt, at Kunsten er Gengivelsen af, hvad vore Sanser opfatter i Naturen, set gennem Sjælens Slør. Men dette Slør — vore Sjælstilstande — er Resultater, ligesom vi selv er Resultater af og Arvinger til al den Intelligens og Viden, som vor Race har tilkæmpet sig i de vekslende Tider. De Værker, der én Tid blev roste for deres Sandhed, deres Naturtroskab, fornægtes af en anden Tid som usande i de samme Loves Navn.

Vor Tids ny Kunst er mindre simpel, mere kompliceret end de tidligere Generationers, fordi vort intellektuelle Liv er mere varieret.

Ved Natur og Sandhed i Kunsten forstaar den ny Generation ikke længere det sidste Slægtleds nøjagtige, saakaldt realistiske Kopiering af Livets Gang, ikke en Ophobning af fotografiske Detailler, ikke Studiet paa nært Hold af altfor tit sagte og beskrevne, uvæsentlige Fakta.

For vor Tids ny Literatur er den psykiske Sandhed vigtigere end den historiske Nøjagtighed. —

De literære Fænomener følger hverandre og kæder sig ind i hverandre. Man kan ikke sige om nogen Periode, at den udelukkende rummer én Kunstretning, én eneste Opfattelse af kunstnerisk Sandhed. Literatur og Kunst præsenterer sig altid som et Janushoved med to Ansigter. Der er altid to Kategorier af Kunstnere: de intuitive og de betragtende, Idealister og Realister.

Den forrige Generations Literatur kaldte sig realistisk.

Materialisme, Naturalisme behersker Kunsten. Zola og hans Skole var Tidens literære Bannerførere.

I mægtige Skildringer, der som kæmpestore Serier af kulørte „levende Billeder“ fremførte Portrætter af Livets og Samfundets Raaddenskab, proklamerede Zola Idealernes Uop-

naaelighed, Livsforholdenes grænseløse Tyranni og Menneskets haabløse Hoveri under nedarvede dyriske Instinkters Hundepisk.

Instinktet alene blev al menneskelig Handlings Drivkraft.

I sine „eksperimentale Romaner“ trevlede han Idealerne op. „Det er nu paa Tide,“ skrev han *(le roman expérimental)* „at vise Ungdommen, at et Fald ned i Snavset er uundgaaeligt efter ethvert Forsøg paa at svinge sig op mod Idealet.“

Og efter deres Mesters Eksempel paaviste alle hans Disciple — Huysmans, Maupassant, Paul Alexis, Oct. Mirbeau, Lucien Descaves o. s. v. — Instinkternes tyranniske og uudtømmelige Magt. Alt, hvad der gik ud over Kendsgerning og Instinkt var banlyst. Enhver opdagede ny Raaddenskab at skildre, ny *„documents humains“* at reklamere med. Alle beskæftigede sig med det lave, det slette — snart med en Huysmans' Hjernesadisme som hans hjerteløse Helt i *„à rebours“*, — snart med en Bel-amis Røverriddermoral, hvor al Ret sidder i „Spydstagen“.

Der kom en Pessimismens Tid, pint af Tanken om Livets grænseløse Unyttighed, pint af alle Forhaabningers Død. Samtidig med, at man havde indset, at Menneskets gamle Tro ikke længere kunde tilfredsstille Tiden, tømte Materialismen Menneskesjælen for Idealer.

Og Menneskene stod raadvilde og angst, lige som Maurice Maeterlink skildrer de Blinde i det lille Drama: *les aveugles.*

Gennem en endeløs Skov, Livets Skov, drager de Blinde frem, førte af Præstens Stemme. Men han bliver træt og sætter sig, mens de Blinde venter ved Korsvejen.

Alt blir stille. Hans Stemme høres ikke længer. Og Skovens skumle Tavshed knuger dem, hyller dem i Rædsel. Hvorfor hører de intet? Hvorfor tier han? Hvad er der sket?

Og da en af dem famler sig frem til Præsten, finder han ham død. — Og hvad skal der nu blive af de stakkels Blinde — nu da Præsten, Moralens og Religionens Symbol er borte? Hvem skal føre den blinde Menneskehed hen mod dens ukendte Maal?

— —

Literaturen var depraveret af Naturalismens Rædsel for Idealet. Den var gjort blodfattig og gold af den moderne Skepticisme, der fornægtede al Tro. Dens Værker viste tilfulde, til hvilken imbecil Nedslagenhed, til hvilken fejg og fæisk Resignation den materielle Skole maatte føre, naar alt var underlagt de arvede Instinkters medfødte Fatum.

Et intellektuelt og moralsk Anarki har man kaldt den sygelige Tilstand, hvori den misforstaaede Realismes Excesser havde sænket Literaturen.

Men et Anarki kan blive netop den Jordbund, der kan bringes til at føde en ny Aand, der af Fortiden kun arver, hvad der er i den af godt. De frodigste Planter skyder af Kirkegaardens Jord.

Livet springer først ud, ungt og stærk, dèr hvor Døden nys har fuldendt sit Værk. Og en Dekadens er ikke blot en Tids Forfald. Den er ogsaa — og navnlig — Løftet om en Fornyelse, Indledningen til en Renæssance.

Og der var Tegn i Tiden til, at en ny Aand, en ny Kunst skulde fødes.

Selv i Huysmans *A rebours*, det

mest slaaende Udtryk for denne Forfaldsperiodes Forkærlighed for det slette, er der undertiden at skimte en vag Anelse, en fjern Vision af Muligheden for et Ideal.

Ti der lurer en Frygt for det store Intet i alle disse Bøger.

Overalt i Naturalismen ser man, at jo mere raffineret Instinktet er, des klarere blir Bevidstheden om det gabende sorte Svælg, des mere absurd viser sig den ubønhørlige, fordømmende Skæbne. —

— Der var en Angst, der var en bange Forventning over Tiden, hvis Literatur fortvivlet krympede sig i Skyggen af Baudelaires *Fleurs du mal,* af Barbey d'Aurevillys *Diaboliques*, af Edgar Poës Hallucinationer.

Naturalismen laa i Dødskamp, og man ventede angst den ny Tid. Den, man ikke kendte.

I et andet af Maeterlincks dybe Mesterværker *„L'intruse"* sidder Mennesker — nej, Sjæle i Nød — i den store, skumle Sal, Livet, kun oplyst af en lille Lampe. De sidder og venter og venter. Og naar de taler, saa er det dæmpet, og det er ikke om det, de tænker. De lytter. Og venter, de véd næppe hvad.

Det er blevet sent. Den Ubudne, den ukendte Gæst kommer maaske alligevel først i Morgen eller en anden Dag. Og de aander friere op.

Saa banker det paa Døren, og Angsten er der igen. Det er *l'intruse*, der kommer.

Er det Døden? Er det Haabløshedens Fuldkommelse?

Eller er det den ny Tid — den, hvis Væsen ingen kender, men som i hvert Fald vil vælte det gamle fra sin lave Piedestal?

Det var den ny Tid, der kom.

Strømkæntringen fulgte.

Jo mere den naturalistiske Literaturs Tendenser gik ud paa at bringe Kunsten indenfor alles Rækkevidde, at smigre for Hvermands Smag, des mere føltes Trangen til en Reaktion mod denne Kunstens misforstaaede Demokratisering. Man saa, at Kunsten kun kan være naturalistisk i sit Maal, ikke i sine Midler!

Man saa, at den hidtidige Naturalisme var en dyb Ebbe af kunstnerisk Evne, et rent Panoptikonstandpunkt. Den var ude af Stand til virkelig at forklare det, som den pralede af at kunne forklare, thi som Rémy de Gourmont, en af den ny Idealismes ivrigste Apostle, siger: „Menneskeaanden er saa kompliceret og alle Ting saa indvævede i hverandre, at man for at forklare blot et Græsstraa maatte forklare hele Verden." —

— Den ny Bevægelse i den franske Literatur — og dermed i hele Verdens —: Idealismen eller, om man vil, den ny Mysticisme, daterer sig fra Dostojewskis, Garschins, Tolstois og Henrik Ibsens Indførelse i Frankrig i Firsernes Slutning.

Hos disse Digtere fandt man, foruden den psykologiske Analyse og den sande Realisme, tillige noget sært, noget mystisk, noget paa én Gang raffineres og primitivt. Ord som Raskolnikows til Sonja: „Det er ikke for Dig, at jeg bøjer Knæ, men for hele den lidende Menneskeheds Smerte". — saadanne Ord tændte. Thi de bar langt, langt ud over Flauberts Pessimísme og Zolas kyniske Brutalitet. —

Lige genvakt til moralsk Tro ved disse Digtere rejste den literære Ungdom sig til Angreb paa Naturalismen, der viste sig kun at være en Afgud paa Lerfødder. Selv Zolas Disciple gjorde

Oprør mod Mesteren. Huysmans skrev i Là-bas (1891): „hvad jeg bebrejder Naturalismen, er dens Tankers Urenhed. Jeg bebrejder den at have inkarneret Materialismen i Litteraturen, at have helliggjort Kunstens Demokrati.“

„Clopotisme“ — Bænkebiderlitteratur — kaldte han den nu. Saa jordkrybende, saa flad og slimet syntes ham nu den Retning, han selv havde tilhørt. Intet er jo lettere end at lave en Triumfport om til en Galge.

De Forfattere, der foruden Zola fortsatte den naturalistiske Roman, søgte nu at raade Bod paa dens iøjnefaldende Fejl ved Reformer. Snart ved som Jean Lombard, Pierre Louys, Paul Castanier o. a. at hylle de samme dyriske Instinkter i Antikens straalende og fantastiske Toga og Klamys. — Snart gav de den et mystisk dæmonisk Præg som Paul Adam i En décor, Jean Lorrain i f. Eks. M. de Phocas. Snart ved at male forhistoriske Scener som Brødrene Rosny eller ved at forlægge Scenen til fjerne, barbariske Zoner som Octave Mirbeau i Jardin du Supplice.

Kun Paul Alexis og Lucien Descaves fulgte Mesteren Zola.

— Som Francisque S. Sarcey en Gang sagde, blæser der en Mysticismens Vind hen over Frankrigs nye Litteratur.

Paul Verlaine og Stéphane Mallarmé blev dem, hvis Kunst indviede den nye Æra. Hidtil havde deres Værker kun været lidet kendte. Men en ny Generation erkendte nu i dem Forløberne for den ny Tid. Og Ungdommen grupperede sig om dem. —

Utvivlsomt har de Ret, der bebrejder den symbolistiske Retning i Lyriken dens altfor hede og trykkende Drivhusluft. Men man kan ikke bedømme en kunstnerisk Bevægelse efter dens første, uvilkaarlige Overdrivelser, der ikke er andet end de nødvendige Børnesygdomme.

Enhver Revolution maa ogsaa nødvendigvis medføre Udskejelser.

Navnet „Symbolister“, som de første Oprørere mod Naturalismen prydede sig med, var ikke heldigt valgt, thi det betyder i sig selv jo intet. Al Literatur er jo Symbolisme, en Tankens Symbolisering ved Hjælp af tænkte Figurer.

Men det, der er den ny Kunsts særegne Princip, er Symbolernes bevidste Anvendelse som suggestiv og magisk Magt.

Der er Følelser, Tanker, altfor sammensatte til at kunne udtrykkes direkte. Der findes ikke Ord, mangefarvede nok til distinkt at udrydde, hvad Digteren føler. Og det er da for at raade Bod paa denne Sprogets Utilstrækkelighed, at han tager sin Tilflugt til Symboler. Suggestionen maa træde til for at bringe Læseren til selv at føle, hvad han ikke direkte kan bringes til at forstaa. Billeder, Symboler suggereres ham for efterhaanden at føre ham til det Punkt, hvor hans og Digterens Tanke kan mødes.

Der er kendte Exempler nok i den nye Literatur paa denne suggestive Ledelse af Læserens Sjæl henimod et bestemt Punkt. Men ét af de skønneste træffes dèr, hvor man næppe venter at finde Udtryk for den moderne Kunst — nemlig i Bibelen. I „Kongernes Bog“ hedder det om Profeten Elias' Vision: „En Stemme sagde til ham: Gaa ud; Du skal stedes paa Bjærget for Jahve's Ansigt. Og Jahve gik forbi. En vældig Storm gik forud, som løsrev Bjerge og knuste Klipper;

men Jahve var ikke i Stormen. Og efter Stormen kom Jordskælv; men Jahve var ikke dèr. Efter Jordskælvet kom Lynild; men Jahve var ikke i Lynet. Efter Lynet hørtes en stille og sagte Mumlen i Luften. Og da han hørte den, hyllede Elias sit Ansigt i sin Kappe."

* * *

Maeterlinck skriver i sin skønneste Bog: „*Le trésor des humbles*": „Naar der før var Spørgsmaal om dunkle Anelser, vage Forudfølelser i Sjælen, om uforklarlige, og dog forstaaede Kræfters Interventioner, om de usagte Tings overvejende Indflydelse, saa standsede man ikke ved disse Problemer. De betragtedes som Tilfældets Værk." Man saa' ikke deres Rækkevidde i Livet. Man vilde ikke forstaa, at alt i os og alt om os er Mysterier.

Men alt det beskæftiger den moderne Bevidsthed.

Den drages uimodstaaeligt mod den usynlige Verden, de ukendte Kræfters Verden. Ikke den, som Spiritismen taler om, men den mystiske Verden, som det Menneske skimter, der lytter ved sin egen Sjæls Dør og søger at udforske sit eget Sjælelivs Dybder.

Vor Bevidsthed er kun en forsvindende lille Del af det sjælelige Liv, der virker i os. Kun faa af de Billeder, der stiger frem af vor Sjæls Dybder, vinder saa skarpe Konturer, at de blir os bevidste. Og det lidt, der blir os bevidst, blir det kun som færdige Resultater af ubevidste, sjælelige Processer. —

— Hvor kommer en ny Tanke fra? — Anledningen til den er forlængst forsvunden, men i Stilhed virker denne Aarsag videre i den ubevidste eller underbevidste Sjæl. Overalt viser Bevidstheden selv hen til den underbevidste Sjæl som nødvendig Forudsætning for alt, hvad der sker i Bevidstheden. —

Og hvorfra kommer visse dunkle Anelser i Sjælen? Hvorfra kommer den intense Forudfølelse af visse, uundgaaelige Begivenheder?

Hvorfor tiltrækkes eller frastødes vi uvilkaarligt, uimodstaaeligt og længe i Forvejen af andre Væsener, der senere kommer til at spille en Rolle i vort Liv?

Vor Tids Bevidsthed begynder at forstaa, at hvert Menneske er som en Verden for sig, — et aktivt Centrum, der udstraaler Kræfter, som vi kun famlende er i Stand til at benytte. Der er som en særlig Atmosfære omkring Mennesket, født af hans daglige Tankesæt, hans Følelser, hans Lidenskaber, — en A u r a, der, uafhængigt af vor b e v i d s t e Vilje virker paa andre, sympatisk eller antipatisk, positivt eller negativt.

„Kend Dig selv," var vel en af de første Opgaver, som det til bevidst Liv vaagnende Menneske satte sig. Men tillige den vanskeligste af alle. Et gammelt Ord af Gracian siger: „Daaren kender bedre sin Nabos Hus end sit eget." Og Ordet taler sandt, selv om man for „Daare" sætter „Menneske."

(Sluttes).

Rigsdagssamlingen.

Af F. J. Borgbjerg.

Vil den forestaaende Rigsdagssamling bringe en fortsat Tilnærmelse mellem Regeringspartiet og de Frikonservative med Valgrets- og Militærforlig i Følge eller „en stærkere Politik“ til Gennemførelse af de demokratiske Reformkrav? Det er Spørgsmaalet, som brænder paa manges Læber; alle længes efter Klarhed. Moderat eller radikal Politik? Konservativ Samling eller demokratisk Kamp?

Sommerens Valg burde være Regeringen et alvorligt Varsko. Den slap levende over dem, men langtfra usvækket. Meget længere gaar det ikke at halte videre med en moderat Krykke under Armen og en rask lille radikal Lapsestok i Haanden. Øerne var i fuldt Opbrud, det sejge jyske Venstre gav en sidste Frist.

Men naar har danske Venstrepolitikere forstaaet at gribe det historiske Øjeblik og handle resolut, til det gode eller til det onde. Altid krøb de i det i Stedet for at vove Springet. Bojsen betænkte sig paa Forliget fra 20. April 92 til 1. April 94. Det blev hans Ulykke og Demokratiets Held. Ministeriet Deuntzer plumpede i Efteraaret 1902, da Landstinget med 32 Stemmer mod 32 forkastede den vestindiske Salgstraktat — som tre Højreministerier var medansvarlige for — ud i en enestaaende gunstig Situation, men kravlede øjeblikkelig i Land igen. Jo mere man tænker over den daværende Situation, da Venstrereformpartiet endnu var overvældende stærkt og Højre fuldkommen lammet, da Begejstringen over Systemskiftet var frisk i de videste Kredse, da Proprietærerne tørstede efter Skattelove og den kommunale Valgreform endnu ikke var forelagt, desto ufatteligere, ja rent ud forrykt forekommer det, at Venstre ikke greb Lejligheden og skable sig et Landstingsflertal til Gennemførelse af alt, hvad Venstre overhovedet vilde gennemføre af sit Program.

Var det Hoffet, som stod i Vejen for Opfyldelsen af Albertis Klosterskovtrusel? Havde de Rygter Ret — og de støttede sig ikke blot paa ydre Tegn —, der fortalte, at Systemskiftets Konsejlspræsident havde lovet den gamle Konge ikke at røre ved Estrup og de andre Kongevalgte? Eller nedlagde „det tredje Thing“ sit stille, men stærke Veto?

Efter Tronskiftet maa i al Fald enhver Hindring fra Kongens Person i Spørgsmaalet om de Kongevalgtes Opløsning være ude af Verden. Nu maa Retten til Opløsning opfattes som en Udvidelse af Kongens Magt, der ganske vist under parlamentariske Tilstande falder mere og mere sammen med Folkeviljen. De Kongevalgtes Fornyelse ved en Landsthingsopløsning er simpelthen en Sikkerhedsventil paa Forfatningen, ganske anderledes juridisk og historisk hjemlet end den Estrupske Provisorisme. Den var revolutionær og kunde blive et fra Højres Standpunkt set farligt Præcedens for et radikalt Demokrati. De Kongevalgtes Opløsning er en saare konservativ Ventil. Den bety-

der, at naar en Række Reformkrav, der længe har staaet paa Dagsordenen, samler et stabilt og kvalificeret Flertal paa omkring fire Femtedele af Befolkningen, saa maa ogsaa Landstinget bøje sig. Det er en meget større konservativ Garanti i Statsforfatningen, end de Albertiske Spændetrøjeparagrafer tilsigtede i det kommunale Liv.

Dersom den nuværende Regering vilde stille sig i Spidsen for en demokratisk Kamppolitik, kunde den derfor i en vis Henseende være stærk. Talmæssigt set vilde den staa solidere end en kommende radikal Regering og kunde derfor lettere haandtere det forfatningsmæssige Middel, der hedder de Kongevalgtes Opløsning. Endnu vilde største Delen af den gamle Venstrehær følge den, og fra radikal og socialdemokratisk Side vilde den finde ubetinget Støtte. Trods al Opposition i Folketinget var Socialdemokratiet villigt til at støtte Regeringspartiet ved Landstingsvalgene i 1902. Og trods den bitre Strid i Maj 1906 har Radikale og Socialdemokrater i Fællesskab tilbudt Regeringspartiet Samarbejde i September. De Gammelmoderate vilde, om end med megen Betænkelighed, være nødt til at følge Regeringen. Den vilde da raade over fire Femtedele af Vælgerne og kunde uden al Tvivl sætte sin Vilje igennem i Landstinget. Det fremgaar ogsaa af de to Landstingsvalg efter Systemskiftet, hvor dog den demokratiske Samling havde mange Vanskeligheder paa Grund af Regeringens svage og tvetydige Politik. Begge Valg karakteriseres ved et forbavsende stort demokratisk Stemmespild. En Gennemgang af de enkelte Valgresultater viser, at Højre ved de to Valg kunde have mistet mindst 5 Mandater mere end Tilfældet blev.

Der siges fra regeringsvenlig Side, at en Landstingsopløsning paa Valgreformen — eller som det sofistisk hedder: en Appel til den privilegerede Valgret angaaende den almindelige Valgrets Skæbne — vilde være højst letsindig, ja ligefrem „udemokratisk“. Denne Tale er ensbetydende med overhovedet ikke at ville en Landstingsopløsning. Thi efter at Valgreformen er forelagt og er bleven det brændende Spørgsmaal, gør Højre selvfølgelig dette til Kampens Genstand, ligegyldigt hvilken anden Sag Regeringen kunde ønske at skyde i Forgrunden.

Det bedste Øjeblik til en Landstingsopløsning — Oktober 1902 — blev forspildt. Det næste, der kom: Grundlovsændrings-Situationen sidste Vinter, som Socialdemokratiet uden smaalig Frygt for, hvad snæver Partiinteresse mulig kunde tabe, ligefrem kastede i Konsejlspræsidentens Turban, blev heller ikke grebet. Jo længere Tid der gaar, desto kostbarere bliver den. Derfor er Talen om, at de Kongevalgte jo dog fornyes ad naturlig Vej — en Tale, der gærne belægges med en Statistik over de nuværende Kongevalgtes Gennemsnitsalder i Aar, Maaneder og Dage — saa lidet værd. Thi for hvert Aar — og en halv Snes Aar kan let medgaa, inden de nødvendige 7 Dødsfald indtræffer — æder Moderationen mere og mere om sig i Regeringspartiet. Den Arm, der om ti eller femten Aar skulde løftes til Slag, vilde sikkert være lam efter saa lang Tids Uvirksomhed. Det vilde vist gaa som med Bjørnsons Ingeborg Sletten af Sille-

gjord: Naar Reformpartiet endelig saa til sit Programs Gyldenstykshue og skulde til at sætte den paa Hovedet, da „var ikke Traaden igen“.

Ogsaa i Politik gælder det at smede, medens Jærnet er varmt, og at den, der gemmer til Natten, gemmer til Katten; at Suppen skal spises, medens den er varm, og Øllet drikkes, før det dovner. Eller hvis Hr. I. C. Christensen foretrækker en mindre verdslig Lignelse: Det gælder om at arbejde, medens det er Dag; Natten kommer, da ingen kan arbejde. Hvis Grundlovens Fædre havde betænkt sig til 1852, havde vi ikke faaet 5te Juni-Grundloven.

Endnu er det Tid. Og Regeringen har en meget levende partimæssig Interesse i ikke at sidde Valgenes Varsko overhørig. Højre er allerede kommet saa meget til Kræfter og de Frikonservative lider i den Grad af uhelbredelig og hurtigt forløbende Tæring, at en Samlingspolitik, som den, der vel nok en Tid er drømt om — hvorved Højre skulde gaa op i Venstre og blive taaleligt moderate Folk — er ganske haabløs. De Witzansky-Albertiske Forsøg paa at vinde Fodfæste i Byerne er glippet. Antisocialismen er bleven omtrent ét med Højre. Det er ikke Højre, som er gaaet op i Venstre, men omvendt. Antisocialismen er tilmed mere reaktionær end visse Elementer af det gamle Højre. Den har arvet alle Højres og Venstres sletteste Egenskaber, ingen af deres bedre. — Efter det sidste Ministerskifte og Reformpartiets Sprængning hviler Regeringen udelukkende paa Landbostanden, saa meget større Grund burde den da have til ikke at drive Underklassen paa Landet fra sig. Det vil være Faliten. Med de 70,000 Gaardmænd alene kan der ikke regeres i Danmark, og for Resten vilde vel den nederste Tredjedel af dem gaa til Venstre. At Venstreregering Nr. 2 er mere agrarisk end Nr. 1, kunde altsaa tillige gøre den mere demokratisk.

Den, der vil undgaa Skuffelser, gør dog bedst i ikke at vente sig for meget af den forestaaende Rigsdagssamling, ikke en Gang en saa beskeden Ting som Klarhed. I. C. Christensens Politik har altid været anlagt paa Dagen og Vejen. Af det gamle Bergske: ikke at søge Konflikten, men heller ikke at vige for den, har han aldrig nemmet andet end første Halvdel, og han har vist en ikke ringe Ævne til at undgaa Konflikter ved et tarveligt Kompromis om en Brøkdel af Spørgsmaalet og Udsættelse af Resten. Ja ved Mindefesten for Berg fortolkede han jo bogstaveligt det berømte: Gaa aldrig paa Akkord — om til: Gaa altid paa Akkord!

I. C. Christensen er efter min Mening meget overvurderet som Politiker. Han havde i Begyndelsen af 90'erne rent personligt et eksempelløst, ganske uforskyldt Held med sig. Hans — Hages og Albertis — Ledelse af Reformpartiet fra 1895 til 1901 var heldig, dels fordi modstaaende Kræfter i Partiet holdt hinanden i Skak, dels og navnlig fordi Højre begik Dumhed efter Dumhed. Hans mærkeligt afstumpede logiske Sans kom ham til Gode, han kunde saa nogenlunde forene Modsætningerne i Partiet gennem et uklart og vagt Udtryk. Det overses sikkert ogsaa, hvilken Rolle C. Hage spillede indadtil i Partiet i de Aar. De, der paa nært Hold fulgte Krabbeaffæren i 1901, opdagede en Vaghed, Vaklevornhed og Ube-

slutsomhed hos I. C. Christensen, der nærmede sig en Brist i Karakteren. Efter at han er kommen til Magten, er de mindre heldige Egenskaber traadt stærkere frem. Han er ofte slet ikke til at forhandle med i Debatten, fordi det fælles Grundlag ogsaa for Modstandere — Logiken — helt mangler. Den Partileder og Folkefører, der ikke har et klart og stort Maal, hvortil al Døgnets Taktik kun tjener som Middel, er ingen betydelig Politiker. Og den Mand, der i Januar 1905 lod sit Parti blive sprængt paa en Tale, der — som Alberti har røbet — oven i Købet ikke var bestemt for Offenligheden, han er en lille Politiker. I. C. Christensen har siden den Tid — da Bruddet blev større og farligere end ventet — ikke bestilt andet end at fortolke hin skæbnesvangre Tale ud til ingenting, hvorved yderrmere den Gavn, som Talen og Bruddet fra en vis Side set kunde gøre, er bleven forspildt.

Tyskerne har et morsomt Ord: fortwursteln. Jeg tror, at Reformpartiet i den kommende Samling vil „pølse videre“ uden større Reformer. „Reformparti“ — *a non reformando!* Der er ellers Spørgsmaal nok paa Dagsordenen. I. C. Christensen, der er en bundkonservativ Natur — han er sikkert i Provisorietiden bleven Venstremand af lutter Konservatisme — har alligevel ikke taget det Bismarck'ske: *quieta non movere* til Rettesnor. Han rører ved alle mulige Spørgsmaal og løser intet. Hvem havde bedt ham om at rulle det gamle længst forglemte Kirkeforfatningsspørgsmaal op? Hidtil har det kun slaaet den borgerlige Ægteskabslov ihjæl. Og nu skal vi have en Ædruelighedslovgivning — paa en Tid da den frivillige, rent moralske Afholdsbevægelse gør Kæmpeskridt og daglig paavirker Folkelivet i stadig heldigere Retning. Lovgiverne faar sandelig alligevel nok at bestille til Vinter: kommunal Valgreform, Toldlov, Retsreform, Ministeransvarlighed, Grundlovsændring, maaske — dog det er meget tvivlsomt — Forsvarskommissionens Betænkning, derimod forhaabenlig Arbejdsløshedskommissionens Forslag, Ulykkesforsikring for Land- og Skovarbejdere — paa disse politisk neutrale Omraader tør man maaske tro paa et Resultat —, Skattelovenes Revision, Københavns ny Skattelov, Indlemmelseslovenes Revision (der rummer mere Politik, end mange tænker), Revision af Loven om de fri Fattigkasser, 27 Jærnbaneforslag og maaske flere, Lønningslov for Centraladministrationen, Lehn og Stamhuse osv. osv.

At saa mange, til Dels meget store Spørgsmaal hober sig op i en eneste Rigsdagssamling, ligger ganske simpelt i, at man trods 5 Aars „Systemskifte“ stadig har skudt alle de virkelig store Spørgsmaal ud.

Regeringen har næppe nogensomhelst Plan for Arbejdets Gang. Det vil bero paa Tilfældigheder, hvilke Spørgsmaal der trænger sig i Forgrunden. I. C. Christensen vil lade Tingene gaa deres mere eller mindre skæve Gang, se Tiden an og vente paa en Lejlighed til — Forliget eller rettere: Forligene.

Man har gjort stort Væsen af Dannerhøj-Talerne, og Højre har af valgtaktiske Hensyn slaaet dem op til vild Radikalisme. De viser sig ved nøjere Eftersyn grumme moderate. Høgsbro vilde nok frem „over Landstingets Lig“, men det var de enkelte Kongevalgtes rent personlige,

ganske upolitiske Død han, ikke synderlig takt- eller smagfuldt haabede paa — som en Fuldmægtig i knebne Kaar paa Kontorchefens eller som en fattig Boelsmandsfamilie paa Aftægtsfolkenes blidelige Afgang. Vilh. Lassen advarede mod en Svækkelse af Reformpartiet ved Landstingsvalgene og en deraf følgende Uddybelse af Kløften i Landstinget, thi „det vilde betyde, at vi begyndte at spænde Buen til den næste Forfatningskonflikt.“ Altsaa saa længe Regeringspartiet nogenlunde holder Stillingen, vil det vige for Konflikten. Valgretten er et dejligt Valgprogram, saa længe det gaar. Vilh. Lassen holder selvfølgelig stadig paa den almindelige Valgret — som da heller ikke kommer af Stedet. Han stiller sig mandeligt paa dens Skanse — som han har udtrykt det: til Kamp mod Socialdemokratiet! Ja virkelig: til Kamp mod dens Venner, ikke sammen med Vennerne til Sejr over Fjenderne. Dette er de senere Aars saa betegnende Reform-Motivering af en Valgreforms Nødvendighed: Agitationsstoffet skal tages fra Socialisterne! Den almindelige Valgret opfattes ikke længere som et Redskab for Befolkningen i dens sociale Frigørelsesarbejde, men som et socialt Beroligelsesmiddel. Ikke et Springbrædt til videre Fremskridt, men en Sovepude. Ikke af Kærlighed til Sagen, men for at holde sig de slemme Konkurrenter fra Livet maa der gøres noget — bare man kunde slippe til et nogenlunde hæderligt Forlig, uden for megen Strid og Larm. Medens det store ved Sagen, det banebrydende og langttrækkende netop er, at kan den Sag gennemføres klar og ren, saa kan der gennemføres mere. En ny kommunal Forfatning er et Stykke Forfatningskamp — med Konsekvenser.

Kun hvis Regeringspartiet — det ligger der i Dannerhøjtalernes Ord — ligefrem truedes paa Livet fra venstre Side, vilde det i en Slags Desperation slaa løs til Højre. Men jeg har ingen Tillid til Desperates Krigsførelse. Jeg vilde ikke føle mig tryg ved en Kamppolitik under Alberti-Lassens Førerskab, fremkaldt ikke af Kærlighed til, men af Frygt for Demokratiet.

Tolerance eller Religionsfrihed.

Af OSVALD HANSEN.

Paa en Rejse, jeg foretog for kort Tid siden, saa jeg paa Fredericia Banegaard et Ansigt, jeg syntes at skulle kende. Det var en høj, mørkklædt Mand med et klogt, energisk Udtryk, der dog ikke udelukkede et vist Præg af Melankoli, som efter gennemlevede, ikke helt glemte Sorger.

Jeg troede at have set ham før og stod uvilkaarlig stille. Han fik Øje paa mig, og nu genkendte jeg ham . . . Jeg havde for fjorten, femten Aar siden læst til Lærereksamen sammen med ham og ikke set ham siden. Jeg vidste kun, at han var Lærer i en jydsk Kystby.

Lad mig kalde ham V.

Vi hilste paa hinanden, og da vi skulde sammen over Fyn, fulgtes vi ad over Færgen. Vi var saa heldige at blive ene i Kupéen. Der fortalte han mig, hvorledes han havde levet, siden

vi skiltes som Kammerater. Jeg vil gengive hans Beretning med hans egne Ord:

— Som De husker, var jeg tyve Aar, da jeg tog Eksamen. Jeg var som de fleste Seminarister uden Formue og kunde ikke vente videre Støtte fra Hjemmet, saa jeg maatte straks se mig om efter en Plads. Jeg fik en saadan ved en Realskole i Nordsjælland. Det var lige efter Sommerferien, og Bestyreren skulde have en Lærer, da den, i hvis Sted jeg traadte, allerede var rejst.

Han tog derfor mig, skønt jeg godt kunde mærke, at han ikke syntes om mig, da jeg svarede undvigende paa hans Spørgsmaal om, hvorledes jeg stillede mig til Religionen.

Jeg skulde bo paa Skolen og spise med Bestyreren og hans Familie. Jeg var der een Maaned. Ved hver Middag blev der læst Bordbøn. Jeg foldede ikke mine Hænder. Saa en Aften blev jeg kaldt ind paa Kontoret.

Bestyreren var en stille og indesluttet Mand, der altid talte sagte, men indtrængende.

— Sæt Dem ned, sagde han, vi skulde tale lidt sammen. Jeg er ikke utilfreds med Deres Arbejde i Skolen. Men der er et Spørgsmaal, som De maa svare paa nu. Jeg gjorde Dem det samme Spørgsmaal, da De kom her, men dengang undveg De mig. Jeg vil spørge Dem, om De er Fritænker?

Jeg blev bleg, og mine Hænder rystede. Jeg vilde sige nej, men jeg kunde ikke faa mig til det, og saa sagde jeg ja.

Han trak Vejret dybt og saa paa mig med et mørkt Blik, ikke egentlig vredt, snarere bedrøvet.

— Hvorledes er De blevet det?

— Jeg har altid været det!

— Altid! De er tyve Aar og allerede færdig! — Saa kan jeg ikke beholde Dem. Jeg kan ikke forsvare at have et Menneske i min Skole og i mit Hus, som erklærer, at han er Fritænker.

— Saa skal jeg rejse?

— Ja . . . hvis De da ikke vil omvende Dem.

— Omvende mig! Det nytter ikke, jeg siger, jeg vil — for jeg kan ikke. Jeg har aldrig haft religiøs Trang . . . Religion er mig ganske fremmed. Jeg føler absolut intet ved at sætte mig ind i Kristendommens Tanker.

— Saa skulde De ikke have givet Dem til at være Lærer.

Jeg tav. Jeg var altfor ulykkelig til at kunne tale. En Time efter var min Kuffert pakket og jeg paa Vej til København.

Hvorfor var jeg ulykkelig? Jeg skal sige Dem det. Jeg var tyve Aar, ene i Verden, med et ringe Fond af Kundskaber og Erfaringer — og med de Forudsætninger skulde jeg kæmpe mod Samfundet, hvis Fordringer til mig jeg ikke kunde opfylde.

Og nu begyndte min Kamp. Den var pinende tung, hos ingen fandt jeg Forstaaelse. Det var jo Vejrmøller, jeg kæmpede imod. Mine Fjender var mine egne Tanker, mine Samvittighedsnag, min krænkede Stolthed. Jeg maatte lyve, hykle, gøre Vold paa min egen Natur.

Jeg skulde nu se mig om efter en anden Plads. Et Embede kunde der ikke være Tale om, saa længe jeg ikke foruden mit Eksamensbevis havde Anbefalinger. Men hvem skulde give mig Anbefalinger? Da jeg skuffet og forbitret besluttede ikke at søge Plads ved den private Skole, maatte jeg søge Hjælpelærer- og Vikarpladser ved den offentlige Skole. Og som De véd, er det Præsten, der er Formand for Skolekommissionen. Min Velfærd laa altsaa i Præstens Hænder.

Jeg fik efter nogle Maaneders Søgen en Vikarplads ved en Landsbyskole oppe i Nordjylland. Jeg befandt mig ret vel. Landlivet, jeg som Københavner ikke var vant til, friskede mig op. Saa kom den Tid, hvor jeg skulde rejse. Med bankende Hjerte gik jeg til

Præstegaarden og bad Præsten skrive mig en Anbefaling.

Jeg havde tiet i det halve Aar, jeg havde været der. Ikke til et Menneske havde jeg talt om mine Meninger.

Da jeg kom med min Anmodning, saa Præsten paa mig med det samme Blik som Skolebestyreren fra Nordsjælland.

— Jeg kender Dem jo slet ikke, sagde han.

— Jeg har dog været her et halvt Aar, svarede jeg med en Stemme, der mod min Villie rystede.

— Jeg har aldrig set Dem i Kirken.

— I Kirken . . . nej . . . min Tid . . . jeg har haft saa meget Arbejde . . . jeg . . .

— Nej, ved De hvad, De kan ikke undskylde Dem med, at De ikke har Tid til at gaa i Kirke.

— De har dog hørt mig undervise i Skolen.

— Ja, hvad kan jeg dømme efter at have hørt Dem en enkelt Gang.

Jeg tav. Jeg turde ikke sige, at jeg fandt, Skolekommissionens Formand burde have overbevist sig om Lærerens Kvalifikationer, hvis han overhovedet interesserde sig for dem.

Jeg kan ikke sige Dem, hvor ulykkelig jeg følte mig. Havde han spurgt mig, saa kunde jeg heller ikke nu have faaet de Ord over mine Læber: jeg er troende. Ikke om det gjaldt mit Liv. I den Stemning jeg var, forekom det mig, at jeg frem for alt maatte forhindre ham i at spørge om det — og jeg sagde derfor hurtigt og barskt: vil De give mig en Anbefaling — eller vil De ikke?

Han slog fornærmet ud med Haanden.

— Nej, ikke naar De taler paa den Maade.

— Godt, Farvel!

Jeg var allerede ude af Døren.

Saa kunde jeg begynde forfra igen. Og nu var der en ny Usandhed at dække over.

Jeg havde været Lærer et Aar . . . men jeg kunde ikke fortælle, at jeg havde haft Pladser, fordi jeg ikke kunde forklare, hvorfor jeg ingen Anbefalinger havde.

Jeg fik da en Plads — denne Gang nede paa Lolland. Jeg skulde skaffe mig en Anbefaling — og jeg fik den. Hvorledes? Jeg havde lært, at jeg ikke kunde stole paa mig selv, naar det gjaldt om at tale. Man maatte ikke faa Mistanke til mig, saa undgik jeg maaske at blive spurgt.

Nuvel — jeg gik i Kirke hver Søndag, jeg satte mig lige for Prædikestolen, saa Præsten ikke kunde undgaa at se mig. Jeg vendte stadig Ansigtet imod ham, og jeg tror, at mit Ansigt dengang bar Sporet af mine Lidelser. Jeg saa indadvendt og tungsindig ud — og det tog han for Andagt og Tro. Jeg fik min første Anbefaling. Siden fik jeg flere.

I næsten alle staar der: han er en stille og beskeden, ung Mand.

Jeg var ganske ensom, jeg talte aldrig med nogen uden om Bagateller. Mennesker blev mig næsten en Plage, fordi jeg ikke turde udtale mig for en eneste — af Frygt for, at Folk saa ikke vilde taale mig iblandt sig. Hvis De kender Henri Beyles Roman: Rouge et Noir, vil De hos Hovedpersonen finde Stemninger og Tanker, der aldeles svarede til mine.

Jeg blev en Hykler. Alle skulde tro, jeg var en anden, end jeg virkelig var — uden at jeg nogensinde med eet Ord havde udtalt mig imod mine virkelige Meninger.

At gennemføre det tog min Livsglæde, min Ungdom. — Hvorfor opgav jeg det ikke, hvorfor søgte jeg ikke en anden Livsstilling?

De kan nok tænke, at Lærervirksomheden i de Aar ikke var mig en Glæde. Saa det var ikke derfor. Men det var af to helt andre Grunde. Den første var den, at jeg var knækket. Jeg havde simpelthen ikke Kraft til at slaa ind paa noget nyt. Der gik for meget med til at holde mig nogenlunde oppe.

Jeg kunde ikke anspænde mig til mere. Den anden Grund var, at jeg midt i min Svaghed følte det stærkere for hvert Aar, der gik, at det var ikke Samfundet, der havde Ret. Det var mig, Uretten øvedes imod. Jeg maatte holde ud. Gik jeg til Grunde som Menneske, tabte jeg noget af det, som gør et Mandfolk til en Mand, saa led jeg for en Idé.

Naa — det gik. Jeg fik Embede. Jeg var jo saa beskeden — og det hjalp.

Og nu — ja, nu véd alle, at jeg er Fritænker. Jeg har aldrig sagt det, fordi jeg ikke har behøvet det.

Jeg har rettet mig. Personligt føler jeg mig stærk og fri. Ingen skal nogensinde se min bøjede Ryg.

Men det, jeg vilde sige Dem, er, at vi her i Landet ikke har Religionsfrihed. Jeg skal sige Dem, hvad vi har. Vi har Tolerance.

Jeg er nu fast ansat Lærer med Kaldsbrev, Embedsbrev og det hele. Man tør ikke give mig Afsked, fordi en Afskedigelse vilde vække saa megen Opmærksomhed, at Kravet om Religionsfrihed vilde blive rejst.

Saa taaler man mig — som alle andre Fritænkere, der først har naaet en Stilling.

Det er Tolerance . . først Forsøget paa at kue og tvinge, og naar det ikke gaar . . . saa er man frisindet. Der er ikke det fjerneste i Vejen for, at jeg kan blive fritaget for Religionsundervisningen. Det vilde være en Skandale, om jeg skulde tvinges til at undervise i Religion.

To Ting har jeg ikke kunnet: lade mig borgerlig vie og udmelde mig af Folkekirken. Gjorde jeg det, tabte jeg den formelle Ret, som alene giver mig min Styrke overfor Samfundet.

De forstaar vist den besynderlige Samfundsordning lige saa godt som jeg. Den er kun mulig i en Overgangstid. Vi nærmer os den Aandsfrihed, som de har naaet i Frankrig, og som de kæmper for i England. Jeg ved ikke, hvor mange Fritænkere der er i Danmark. Men jeg ved, at der er saa mange, at en Forandring af de bestaaende Tilstande bliver nødvendig.

Det er meningsløst, at jeg ikke kan melde mig ud af Folkekirken, der intet som helst har at byde mig.

Ingen tør hævde, at jeg ikke har moralsk Ret til at bryde.

Som Livet nu er, kan Stat og Kirke ikke staa i det Forhold til hinanden som hidtil.

Hvad var Grunden til, at det store Reformparti sprængtes?

Sprængningen er dybest set et Vidnesbyrd om Modsætningen mellem dem, der vil bevare det gamle Samfund, enten de nu kalder sig Venstre eller Højre, og dem, der føler Nødvendigheden af, at der skabes nye Former, fordi Menneskene er blevne anderledes.

Det danske Folk er ikke en Eenhed i aandelig Henseende. Der er saa mange Livsanskuelser, at vi skal finde ud af, hvorledes Mennesker, som ikke tænker ens, dog kan leve sammen i een Stat.

Naa, Farvel! Ses vi igen om femten Aar, kan vi tale sammen om, hvad der saa er sket! — —

Toget holdt i Odense. Hr. V. stod ud, medens jeg kørte videre.

De politiske Forlig.

Af Edvard Brandes.

1.

Vi fik i 1901 et Ministerium, der støttede sig til et Flertal i Folketinget. Lige siden 1872 havde vi haft Ministerier, der støttede sig til Landstinget, og som ud fra en for Tilfældet skabt Statsretslære om de to Tings Ligeberettigelse havde sat Folketinget ud af Spillet og tilintetgjort dette Tings politiske Myndighed. Et Øjeblik havde det set ud, som om Højre bøjede sig for Folketingsindflydelsen. Nemlig i 1894, da de Frikonservative gjorde deres Revolte for at styrte Estrup. Hertil behøvede de et Folketingsflertal, der kunde iværksætte Forliget, d. v. s. bringe Forfatningen i Orden og strø Sand over Grundlovsbruddet. Hr. Frede Bojsen paatog sig at skaffe det fornødne Mandskab, og skønt Hr. Alberti i sidste Øjeblik sprang fra og forlod sine Medsammensvorne, handlende ud fra et for ham værdifuldt politisk Instinkt, lykkedes det dog den halsstarrige Hr. Bojsen at føre sin Sag igennem. Han var paa dette Tidspunkt en desperat Mand, der, koste hvad det maatte, vilde bort fra den usikre Jordbund, paa hvilken hans Fødder gled. For at naa til det i flere Aar forberedte Forlig maatte han ødelægge Samarbejdet mellem Radikale og Moderate indenfor Venstre; man kan ogsaa sige: for at komme bort fra de Radikale maatte han til Forlig med Højre. Bevægelsen er ganske den samme, der ti Aar senere i December—Januar 1904—05 fremtræder i Hr. I. C. Christensens Taktik.

Kampen om Prygleloven i Foraaret 1904 viste Hr. I. C. Christensen, at Ministeriet Deuntzer ikke lod sig kommandere i den Retning, som han vilde føre sin Politik. Sandt nok blev Slaget ved Samlingens Afslutning ført mod Hr. Alberti, der ogsaa optog Hr. Deuntzers Hjemsendelse af Rigsdagen som politisk og personlig Fornærmelse, men det var sket, at en radikal Opinion, der støttede sig til en Hovedstadsbevægelse og en intellektuel Strømning havde formaaet ikke alene at halvere baade Venstre og Højre men ogsaa at halvere Regeringen. Igennem Hr. Hage, Hr. Jøhncke og endog Konseilspræsidenten Hr. Deuntzer, der netop i det særligt juridiske Spørgsmaal følte sig forpligtet overfor den videnskabelige Opinion, traadte Radikalismen frem i Regeringen ikke alene som en ligeberettiget Magthaver men som den stærkere. Hr. Deuntzer, der havde Magten til at løse og binde, optraadte som den myndige Konseilpræsident, da han hjemsendte Rigsdagen i Foraaret 1904 og derved pludselig overskar det halve Ministeriums Forhandling med de Frikonservative. I Nøden kender man sine Venner, og hver Gang Hr. Alberti er i Nød, banker han, sjældent forgæves, paa Grev Frijs' Dør. Man forundrer sig maaske over, hvad der tvinger den uafhængige Lensherre Grev Frijs, der synes at forsmaa Magtens ydre Hæderstegn, til at være Forretningsmanden Justitsminister Albertis Støtte og Frelser. Man maa da vist henvise til den af Hr. Alberti som sin Politiks Formaal angivne og un-

derstregede Overklasse-Kamp imod de radikale Underklasser. Grev Frijs, der har laant Navnet til de Frikonservatives Parti fra Tyskland, anvender ogsaa det tyske politiske Stikord *Omstyrtningspartierne* for at betegne sine af Naturen givne Modstandere. Naar man tænker paa de fredelige og lovtro Borgere, som vore Radikale og Socialdemokrater i Virkeligheden er og vil være, og naar man erindrer, hvorledes Danmark aldrig har kendt anden Omstyrtning end den fra oven i Form af Statskup, medens Folket selv under den mest nedværdigende Undertrykkelse aldrig lod sig ophidse til Revolution, saa synes Faren for *Omstyrtning* nu kun at true i Fantasien. Men hvis man ved Omstyrtning forstaar en langsom Omformning af Folkets legemlige og aandelige Vilkaar, saaledes som baade de Radikale og Socialdemokratiet har denne Omdannelse paa sit Program, saa maa man altsaa tænke sig, at Grev Frijs og Hr. Alberti finder hinanden i dette Ord og i den samme Frygt. Sikkert er det, at Grev Frijs er tilrede med Undsætning, naar Hr. Alberti mener sig i Fare. Da derfor i Foraaret 1904 Hr. Deuntzer pludselig havde vist det radikale Ansigt af det første Venstreministeriums Janushoved, kendte Grev Frijs' og hans Venners Vrede ingen Grænser. Ja, først troede de Frikonservative sig narrede af Hr. Alberti, med hvis Pryglelov de havde kompromitteret sig til ingen Nytte, saa da de forstod, at Hr. Deuntzer havde spillet sit halve Ministerium og derved ogsaa de Frikonservative et Puds, vilde de straks tage Hævn over ham, afsætte ham paa Stedet som Konseilpræsident, og indsætte en anden i hans Sted. Til denne Voldsomhed var det imidlertid for Hr. Alberti unødigt at medvirke paa dette Tidspunkt. Thi Hr. I. C. Christensen havde ved denne Lejlighed, ved de Radikales Angreb paa Krigsminister Madsen, ved Uenigheden mellem denne og Hr. Jøhncke og ved endnu flere sørgelige Erfaringer forstaaet, at de Radikale var Fjenden i hans egen Lejr, og lagt sig dette paa Sinde. Hr. Deuntzer havde for første Gang vist sig som ledende Chef for sit Ministerium, da han i Ministerraadet erklærede, at han agtede at hjemsende Rigsdagen — det var første Gang, og det blev sidste. Derefter lagde Hr. I. C. Christensen Øksen til Træets Rod. Hr. Deuntzer og hans Fællers Undergang blev besluttet i April men trak ud til December. Saa dannede Hr. I. C. Christensen sit eget Ministerium.

Han tog samtidigt tilsyneladende den første den bedste Ting til dermed at rense sit Parti for de Radikale. Det blev Løjtnantslønningerne. Han hævdede som sit Ministerprogram egentlig kun denne ikke enorme Lønreform, der dog ganske brutalt stred baade mod Venstres Program og Politik og mod det Mandat, som den med saa megen Bram nedsatte Forsvarskommission indehavde. Dog fraset Forslagets reelle Betydning saa fik det sin vægtige indrepolitiske Værdi derved, at Hr. I. C. Christensen brugte det til Adskillelse mellem dem med ham og dem mod ham. Han erklærede, at de, der ikke kunde stemme for Løjtnanterne, kunde heller ikke være Medlemmer af Partiet. En saadan Optræden var ganske ukendt i Venstres lange politiske Historie: paa saadan Maade og paa en saadan Sag er aldrig et Parti blevet sprængt. Hvor megen Vægt end Hr. I. C. Christensen lagde paa Lønnings-

forslaget, saa kunde han dog ikke i samme Øjeblik betone dets ringe finansielle og administrative Betydning og dets Uafhængighed af Forsvarskommissionens Beslutninger og vor hele Militærordning — og saa samtidigt erklære det for saa højvigtigt, at den, der ikke billigede det, maatte anses som udtraadt af Partiet. Logik var der ikke i dette, men nok Politik. Thi Hr. I. C. Christensen opnaaede, hvad han vilde, at trænge de Radikale ud af Partiet, ligesom han i Forvejen havde renset Ministeriet for al Radikalisme.

Der var højlydt Anerkendelse, der var inderlig Samstemning hos Højre, da dette skete. Man tør maaske gaa ud fra, at Løjtnantslønningerne ikke laa Højre saa stærkt paa Sinde, at de var som et Livsspørgsmaal. Ligesom Venstre ikke — naar Sagen løses helt ud fra sin politiske Sammenhæng — kan blive dybt forarget over, at en Løjtnant faar nogle Hundrede Kroner mere om Aaret, saaledes kunde heller ikke Højre blive vildt begejstret. Der gaar saa mange Lønninger ud af Statskassen hvert Aar, at snart det halve Land tager sin Mælk fra den Ko: lidt mere eller lidt mindre mærkes ikke. Men Løjtnantslønningerne var Politik, var efter alle Solemærker at dømme mere éndnu: nemlig Forlig.

Forlig det vil sige Sammensmeltning af alle gode, velmenende, patriotiske og religiøse Mennesker fra Højre og Venstre til et Parti, der vil udglatte Fortidens Strid og afbøde Fremtidens Ubehageligheder i et Fællesskab, hvorimod forgæves Omstyrtningspartierne løber Storm. Og vel at mærke i dette Forbund kommer det hele Højre med, thi man kan sætte sin Finger hvor man vil paa Højre, altid vil der dukke frem et ædelt og velmenende fædrelandskærligt og fromt Menneske. Det danske Højre har aldrig kendt sorte Faar; at gaa ind i dette Kompagni har altid været at faa Adelsmærket paa sin Pande. Hvorimod det ikke kan nægtes, at Venstre altid har haft sine forkastelige Elementer. Men Højre har kendt Venstre lige siden 1866 og set, hvorledes dette Parti altid i afgørende Øjeblikke springer itu eller rettere sprænges itu af sine Ledere, saa den gode Del af Venstre gaar til Højre og den anden Del gaar derhen, hvor onde Mennesker skal komme.

II.

I 1866 skabte en højtfortjent Venstremand, om hvem man nødigt siger noget ondt i hans Grav, ved et Forlig det Landsting, som har vist sig og maattet vise sig som den store Bøjgen i dansk Politik, Forhindrer og Ødelægger af enhver Frigørelse, saaledes som det netop var tænkt. I sit lange og daadrige Liv havde den fattige J. A. Hansen kæmpet imod Enevælde og Overklassevælde for at skaffe de danske Bønder ens Ret med Herremænd og Embedsmænd. Og saa gik han hen og satte en Herremandsstemme lig en hel Kommunes Valgret. Det er ofte nok sagt og vist, at intet giver de tilfældige Godsejere eller Rigmænd, der bor udenfor Købstæderne, Adkomst til en saa uhyre Forret for Landets andre Beboere, og aldrig har nogen kunnet paavise, at disse 1100 Mandfolk ragede højt op over os andre i Dyder og Forstand. End ikke de selv har kunnet angive en Grund. Men man kan trygt gaa ud fra, at den ældre Grev Frijs i 1866 ikke saa længere end til sin egen

og sine nærmeste Standsfællers Len og Ejendomme. Hvis Lenene ophævedes og Ejendommene udstykkedes — som de burde — saa vilde de selvskrevne Vælgeres Art og Stand ganske forandres og ikke mere svare til Grev Frijs' Hensigt. Vi saa jo allerede Begyndelsen hertil ved sidste Valg i Københavns Omegn, hvor nu velhavende udflyttede Københavnere indtager den Stilling, der hidtil var forbeholdt Landboerne.

Det var det første store Forlig. Ikke alene gik I. A. Hansen sammen med Højre for at tjene dette Partis Interesser, men han anerkendte — ved det nye Landstings Skabelse — Herremændene og Højremændene som en finere og fortrinsberettiget Race overfor de jævne Bønder og Venstremænd. Han gjorde dette under det Stikord, at Forbundet mellem de store og de smaa Bønder var naturligt. Om han for Alvor den Gang mente, at de store og smaa Bønders Interesser faldt sammen, er ikke godt at sige. Hvis han endnu antog for det Ledende i Politik, at man skulde dele sig efter Anskuelser og ikke efter Stand, maatte han erkende, at hint Stikord dengang ikke engang gjaldt for de mest velhavende Gaardmænd, thi det var saadanne, der styrtede ham i hans egen Valgkreds, fordi de misbilligede Forliget. Men hvis man erindrer I. A. Hansens berettigede Had til de Nationalliberale, der havde haanet og forfulgt ham og Venstre paa den lumpneste Maade, saa maa man anerkende det Hadets Fremsyn, der laa i hans Forbund med Godsejerne. Thi det Landsting, der blev Venstres sejgeste Modstander, tilintetgjorde ogsaa de Nationalliberales Magt. Hvem der har set Krieger — den éngang saa mægtige og hovmodige, Bureaukrat ud i Fingerspidserne, egenraadig og ufremkommelig — staa som en knækket Mand overfor det Estrupske Landsting og hørt ham angribe det utvivlsomme Forfatningsbrud, der laa i Landstingets Behandling af Finansloven før Folketinget, og oplevet, at det Landsting, hvorover han havde hersket, lod ham tale som man lader en aandssvækket Olding uden at høre efter hans, Storjuristens, Grundlov-Ordførerens Indvendinger, hvilken ingen gad besvare endsige tage Hensyn til — hvem der saaledes har set Herremændene i Landstinget skride hen over de Nationalliberales Lig — vil deri kunne se I. A. Hansens Hævn over fordums Fjender. Bondeføreren ødelagde i Forbund med Godsejerne de Nationalliberales Magt ved at skabe det Landsting, hvori de paa Forhaand sad i Mindretal.

Fra Folketinget vilde Bønderne snart fordrive Højre derom kunde I. A. Hansen ikke være i Tvivl. Hvis altsaa Forbundet mellem de store og de smaa Bønder viste sig politisk holdbart, saa havde I. A. Hansen set rigtigt. Han kunde haabe at dele Højre: først at slaa den nationalliberale Fløj ved Hjælp af Herremændene og saa at tilvejebringe et Bonde-Folketing saa stærkt, at Herremændene blev nødt til at bøje sig for Bøndernes og Folketingets Fordringer og dele Magten med dem.

Denne Plan gjorde Hr. Estrup og de Godsejere, der fulgte ham til intet. Man kan saaledes sige, at de Nationalliberales Politik ikke forsvandt med dem selv. For de Nationalliberale, ɔ: Dannelsen, synes Kampen med Træskoene og Transtøvlerne dikteret af højere Magter, af ideale Hensyn. Men

hvorfor egentlig Godsejerne straks i Begyndelsen af Halvfjerdserne mente at maatte føre den samme Kamp mod Bønderne er mindre indlysende. Senere hen, da et socialdemokratisk Parti rejste sig, hvilket Bønderne støttede, medens Arbejderne til Gengæld erklærede sig for deres Forbundsfæller, saa indtager Godsejerne den almindelige Overklasse-Stilling til Underklasserne, til Omstyrtningspartierne. Man kunde maaske ogsaa spørge, hvorfor de danske Godsejere egentlig behøvede at stille sig paa de Klerikales Side, da Europæismen i Politik og Litteratur skød frem. I Virkeligheden havde Herremændene og den nye Dannelse snarest fælles Fjender i den gamle Dannelse. Men en saa overlegen Politik laa ikke for Hr. Estrup og Hr. Scavenius, skønt den sidste nogle Gange har vaklet mellem, hvor han skulde søge sin Støtte. Da han som Kultusminister styrtedes af en Koalition, der satte Hr. Goos i Stedet for ham, var han ikke i Tvivl om, hvor hans Fjender var. Maaske var han, den svorne Militarist, ogsaa nærmest de Radikales Fjende, fordi han i dem saa de farligste Modstandere af den hjemlige Fæstningsmilitarisme. Imidlertid man kan jo ikke sige, at I. A. Hansens Tanke om Forbundet mellem de smaa og de store Bønder blev til intet herhjemme. Historien gentager sig især i et saa lille Land som vort: eller er det Interesse-Fællesskab, der nu synes at forene Grev Frijs og Hr. Alberti i et aabenbart Forbund andet end Fornyelse af den gamle Pagt mellem den ældre Grev Frijs og I. A. Hansen? Den gamle Pagt satte sin Frugt i Juligrundlovens Landsting, og den nye skriver sig direkte fra hin gamle Overenskomst mellem Godsejer- og Gaardmands-Politik, mellem smaa og store Bønder.

III.

Det første Forlig var et saadant, der gav Højre, den besiddende Overklasse, alt hvad det ønskede og Venstre intet. Straks efter begyndte saa Kampen om Parlamentarismen. Desværre dennes Historie, de sidste tredive Aars Historie, er uskreven. I Frankrig skriver og forklarer en betydelig Historiker som Hanoteaux det samme Tidsrum; her lader man det langt overskueligere Materiale ligge ubrugt. Netop nu hvor Situationen er saa taaget, og hvor det atter synes at gælde Forfatningskamp eller Forlig — det sidste er unægtelig det sandsynligste — vilde en dokumenteret Fremstilling af Højres Regimente, blot i et Tiaar, fra 1884 til 1894, være af opdragende, moraliserende og politisk Betydning.

Kun seks Aar efter den gennemsete Grundlovs Gennemførelse faar Venstre Flertal i Folketinget og derved den parlamentariske og forfatningsmæssige og endnu mere den forstandsmæssige Ret til Magten. Men ingen af de indflydelsesrige tænkte paa at overlevere Magten og Ledelsen og dermed Myndigheden over Statskassen, over Administration, Institutioner og meget mere til Bondepartiet: ikke Hoffet, ikke Landstinget, ikke Godsejerne eller de Nationalliberale, ikke Pengemændene, ikke Militæret, Højesteret, Kirke eller Universitet; hvad der ellers skilte disse Magthavere, saa var de dog enige om, at Statens højeste Poster ikke skulde paa andre Hænder end de var. Hele den besiddende, den dannede, den uniformerede Overklasse lige ned til den fattigste Adjunkt, den mest forgældede Proprietær eller sletløn-

nede Løjtnant, alle der kunde sige: Bonde, Træsko, Degn, Seminarist, Levebrødspolitiker, forenede sig til en Hær, hvis Fanatisme og Blodtørst ikke længere erindres — hvad der burde være Tilfældet. Det hjalp for Eksempel ikke, at en saa overlegen Aand som Holstein-Ledreborg sluttede sig til Bondepartiet; skønt han paa Grund af Dannelse, Kundskaber, social Stilling dog ikke godt kunde regnes til *Transtøvlerne,* blev der ingen anden Forskel gjort paa ham og de øvrige Venstremænd, end at Angrebene paa ham formedes endnu smudsigere og hadefuldere. Hvis man vilde optrykke blot en lille Del af de Artikler, som Højrepressen i sin Tid helligede de ledende Venstremænd, vilde Samlingen blive en Art Guldbog eller Æres-Minde for ikke faa Venstremænd, endnu levende eller døde. Man vilde ogsaa derigennem forstaa Tiden og Mændene, særlig Højremændene, bedre; man vilde indse, at der hørte skarpt Lud til, om man skulde forsvare sig mod disse skurvede Hoveder, og man vilde mindes om, hvor dybt Reaktionen bunder her i Danmark og at denne ikke er overvunden, fordi naturnødvendigt en vis Sløvhed indtræder overfor gammel Uret, endsige overfor gamle Fornærmelser. Venstres parlamentariske Krav mødte da ikke alene en politisk Modstand hos de vekslende Ministerier og hos Landstinget, men dette Krav ansaas for afsindigt og formasteligt, ja næsten gudsbespotteligt af en stærk Landsstemning. Og Højre rejste hele den Magt, det raadede over, til en afgørende Kamp.

Mon Venstre dengang troede, at denne Magt kunde besejres med parlamentariske Vaaben? Var Folk som I. A. Hansen eller Høgsbro eller Bojsen naive? Helt umuligt er det ikke. En Mand som Berg var det i hvert Fald til en vis Grad. Det var ikke urimeligt, at han troede Højre mere angst for et Forfatningsbrud, end det senere viste sig. Desuden blev han Genstand for en Art Illusion. Han kom til at tiltro sig Magt, sig og Venstre, fordi han og Partiet besad Magt indenfor Rigsdagens Mure og mange anerkendte denne Magt. Som Flertal i Folketinget raadede Venstre selvfølgelig over betydelig Indflydelse: intet Forslag kunde blive til Lov og, hvad mere var, ingen Bevilling kunde gives paa Finansloven, uden Venstre gav sit Minde dertil. Men Finansloven er jo — blandt andet — ogsaa et uhyre „Naadessekretariat". De Millioner, som den fordeler, gaar ikke til rent abstrakte Væsener og Kasser, men til levende Mennesker, og den skal vide god Besked, som har rede paa de Tusinder Personer, der modtager største Delen af den hele Befolknings Skatter og Afgifter. Af disse Personer maa talrige, for Eks. de første Gang søgende og de utilfredsstillede gaa mange Veje, inden de erholder, hvad de skal have, og selvfølgelig maa deres Vej ogsaa føre dem til de Mægtige indenfor Rigsdagen, allermest naar der er Uenighed mellem Ministerium og Rigsdag, thi da kan Ministrene intet paa Forhaand sikre Ansøgerne. „Gaa til Finansudvalget", hedder det da. Det er ikke længe siden, at Finansudvalget regerede langt mere end Ministeriet, nemlig i Tidsrummet 1895—1901, hvor de svage Højreministerier, der ikke turde vove Estrupske Provisorier, uafladelig maatte ty til det mægtige Venstre, der havde Kommandoen over Finansudvalg og Folketing. Er Hr. I. C. Christensen en mægtig Mand nu,

saa var han ikke meget mindre mægtig, da han sad som Formand for Reformparti og Finansudvalg og administrerede Danmark.

Naturligvis kunde Berg ikke føle sig saa mægtig under den myndige og herskesyge Estrup. Men for Bergs Vedkommende maa tilføjes hans Magt Landet over. Fra Halvfjerdserne følte han sig usigelig sikker: hvor han saa hen, syntes der Spire og Grøde. Det maatte efterhaanden blive for ham som om Landet tilhørte ham, naar Mængden strømmede ham i Møde og villigt gav sig hen under hans Førerskab. Da I. A. Hansen blev 70 Aar gammel, holdtes der en Fest for ham paa Skydebanen. Den var i al demokratisk Tarvelighed, men dog meget pæn. Hørup holdt en udmærket Tale. Men der var ingen Feststemning over Selskabet, som næsten kun bestod af Bønder — blandt Københavnere gaves der ikke mange Venstremænd dengang. Man trykkede sig lidt. Men før Bordet og efter Bordet stod Berg midt paa Gulvet og talte og forklarede — og om ham samledes hver Gang alt hvad der var af Liv og Interesserthed i Selskab. Han var Høvdingen, Føreren, Enhedsmærket, Profeten — saaledes som ingen er nu. Henne i en Krog sad Hædersgæsten, gammel og sammenskrumpen med utallige Bekymringsrynker i det haarde og tunge Ansigt, medens Berg sad lige under Lysekronen hvid og rød og rund og fuldskægget som en dansk Landsoldat.

Hvad Under da, at han, der saa kort i Forvejen havde været en ganske uanset jydsk Skolelærer, følte sig som Herre og Sejrherre, naar han saa Folketing og Rigsdag, Ministre, Presse og Vælgere komme i Bevægelse, naar han oplod sin Røst. I Begyndelsen af Halvfjerdserne var han vokset saaledes, at han var den stærkeste Kraft indenfor Venstre. Og derfor er det godt forklarligt, at han var hildet i en Illusion angaaende sin og Venstres Magt. Dengang havde man set det Højreministerium, der bar Fonnesbechs Navn, forsvinde for en Rigsdagsintrige, i hvilken Venstre selvfølgelig havde deltaget. Finanslovens Vedtagelse kunde Ministeriet kun opnaa i en bestemt Form mod et Løfte om at forsvinde straks derefter. Og i denne Handel samstemmede Hr. Scavenius paa Højres Vegne. Kunde ikke dette fortolkes som en Begyndelse til Parlamentarisme? I Stedet for Fonnesbech kom nu Estrup. Hørup skrev straks om hans Ministerium, at det kun vilde vare en Jagtrubberts Tid. Det blev som bekendt en lang Jagtrubbert, samfulde 19 Aar. Men det er ikke sikkert, at Hørup selv troede paa sine egne Ord — han anvendte den Taleform, der udtrykker ikke det Virkelige men det Ønskede for derigennem at agitere for Ønskets Opfyldelse. Paa samme Maade som Aviserne inden et Valg ufravigeligt spaar deres Parti kolossale Sejre selv med den største Fare for, at Begivenhederne vil gøre deres Ord til Usandhed. Om denne Udtryksmaade er nyttig, bliver et andet Spørgsmaal.

Men selv om der hos Hørup fandtes en vis Skepsis, er der en Rimelighed for, at Berg var blottet for denne. Han maatte overvurdere sin egen Kraft og tro, at Ministeriet Estrup ikke var vanskeligere for en Kæmpe som ham at faa Bugt med end Ministeriet Fonnesbech. Paa Rigsdagen var han Førstemand — ude i Landet raadede han over en Hær. Derfor i de første Aar efter Estrups Tiltrædelse satte han

Farten op mod Maalet. Det gjaldt at tage det sidste Højreministerium.

Men denne Fart standsede brat, da Estrup i Foraaret 1877 gjorde det første Statskup, udstedende sin første provisoriske Finanslov. Men lige i Hælene paa dette første Statskup fulgte saa det andet politiske Forlig, Novemberforliget af 1877, der bragte Finansloven tilbage til den lovlige Skure.

IV.

Det var Hr. Frede Bojsen, der lavede dette Forlig. Sin Forbundsfælle fandt han indenfor Højre i Klein. En mærkelig Skikkelse! Højtbegavet, stor Arbejdskraft, selvsikker, af en pragtfuld akademisk Veltalenhed helt ciceronniansk, klog i Politik og Optræden, overordentlig statelig af Personlighed. Men det lykkedes ikke for den ærgerrige Mand her i Verden, som han vilde. Han kom ikke op imod de andre Nationalliberale, mod Hall og Krieger og Monrad. Var det, fordi han var bedre end de andre, eller blev han bedre, fordi det ikke lykkedes for ham? Han udviklede sig under Provisorierne til en fordomsfri Modstander af den herskende Reaktion — hans Tale om Estrups Grundlovsforslag eller af anden Art hans Tale om den Nellemanske Lov mod den usædelige Litteratur kan staa som Mønstre paa parlamentarisk Veltalenhed og vidner ved sit Indhold om et erhvervet Frisind. Men i 1877 var han ikke saa langt. Han havde været Medlem af det Holsteinske Ministerium i dettes sidste Tid og dernæst af det Fonnesbechske — det var som Justitsminister, at der tilfaldt ham det beskæmmende Hverv at optræde som Ordenens og Samfundets Bevarer overfor det stakkels Socialistmøde paa Nørrefælled. Da Ministeriet Fonnesbech styrtedes, faldt det saa lidt ham som nogen anden ind, at Estrup skulde sidde synderlig fast i Sadlen: man var jo vant til ustandseligt skiftende Ministerier fra 1849 til 1875, selv om de samme Mænd hyppigt kom igen. Ved Ministeriet Fonnesbechs Afgang havde Kongen tilbudt Klein Ministeriet, og denne selv henvist Kongen til Estrup. Da Forfatningen sprængtes ved Provisoriet af 1877, kunde Klein godt mene, at der var noget at gøre for en klog Mand. Provisoriet havde været yderst forsigtigt, idet man kun medtog hvad begge Ting havde været enige om men ikke Tvistepunkterne, og dette kunde tydes som Svaghed hos Regeringen. Paa den anden Side havde der været en mægtig Uro, fremkaldt af Venstre ude i Landet paa Grund af Provisoriet. Altsaa da Rigsdagen samledes paany, kunde Klein tænke sig at mægle imellem en formentlig svag Regering og en formentlig stærk Opposition med det unævnte Formaal for Øje at styrte Regeringen og sætte en anden i Stedet. Han fandt i Bojsen en Meningsfælle: Nationalliberale var de begge to, og de nærede begge ublide Følelser baade imod Berg og imod Estrup. Naar man slog Berg og Hørup sammen, kunde man nok sige, at Bojsens Antipati var den stærkeste. Fra det Øjeblik, hvor Hørup i 1876 efter tre Aars voldsomme Journalistik traadte ind i Rigsdagen, arbejdede de Moderate paa at holde ham nede og at fjerne ham fra Berg, og det saa meget hæftigere som Hørup tiltrak Grev Holstein mere og mere. Bojsen havde allerede faaet nok af den radikale Politik, som Hørup tilraadte, og forvoven som han var, vovede han da Spillet og Forliget, til hvilket han fik den største Del af

Venstrepartiet med. Novemberforliget blev sluttet.

Og Forligsmændene narrede. I hvert Fald de to Hovedmænd Klein og Bojsen. Der skete nemlig intet som helst uden at Estrup kvitterede for Forliget med en Mine, som om det hele ikke vedkom ham. Der var ikke saa lidt Styrke i dette hans Væsen, ikke mindst fordi Venstre ikke havde været vant dertil. Saadanne Folk som Fonnesbech havde ikke haft denne Mine. Estrup, enten det nu var medfødt eller paataget, spankulerede omkring mellem sine egne og endnu mere mellem Modstanderne, som om han befandt sig paa Bjerget Olympos og alle de andre kravlede rundt paa Jorden sysselsatte med Ting, der i hvert Fald først ved den endelige Afgørelse kunde berøre ham. Blev man enig om en Finanslov — godt; blev man ikke enig — ogsaa godt, saa skaffede han sig selv en saadan eller han regerede med slet ingen; gav man ham Love — godt; vilde man ikke og visnede man hans Forslag — ogsaa godt; ja endnu bedre, thi saa fyldte man hans Statskasse med Millioner, som det var heldigt at have i Beredskab. Kongen havde frit valgt ham til Minister — og ingen kunde løse ham fra hans Forpligtelse uden hans Herre Kongen. Om Klein og Bojsen i Angstens og Intrigens Sved fandt paa at levere ham den Finanslov færdig i November, som han ikke havde faaet i Orden fra Rigsdagen i April — hvorledes i Alverden kunde dette blive en Anledning for ham til at anmode hans Majestæt om at turde fratræde sit Embede?

Historien fra Fonnesbechs Dage havde ikke ladet sig gøre om igen. Misforstaaelsen var forklarlig fra Kleins Side: han selv var styrtet som Minister ved en Finanslovsintrige, hvorfor skulde han ikke kunne styrte sin Efterfølger paa samme Vis? Men der var kommet stærkere Viljer op. Og Ministeriet Fonnesbech var intet Landstingsministerium saaledes som Estrups. Man finder Estrups Navn under den gennemsete Juli-Grundlov og ikke for intet: han, Grev Frijs og om man vil Fonnesbech er de eneste betydende Medlemmer af det Ministerium, af hvilket den kontrasigneredes. Estrup forstod, hvad den i en hensynsløs Politikers Haand kunde bruges til, naar denne kunde og vilde sætte Landstinget op som en sideordnet Magt imod Folketinget. Om Folketingets tilfældige Flertal gav mere eller mindre efter, det behøvede han, Regeringens ansvarlige Chef og Landstingets Fører ikke at bryde sig om. Han sad, hvor Kongen havde sat ham, og Landstinget nødtes til at tage sit Ansvar og støtte ham, hvis den Magt, som Grundloven havde givet det, skulde blive mere end en Magt paa Papiret. Hvis en Herremand betød lige saa meget som en hel Kommune, ja saa betød ogsaa det faste Flertal i Landstinget langt mere end det sammenløbne Bondeflertal i Folketinget. Og det var ligesom i Middelalderen, hvor en velbevæbnet og velbereden Ridder i sin Staalrustning mageligt kunde tage Kampen op imod en Flok pjaltede Bønderkarle, hvis Vaaben i de uøvede Hænder var Knipler. Og nu i Politik var endog Forholdet dette: at Riddersmanden overhovedet ikke ramtes af Bøndernes Knipler.

V.

Man tør nok sige, at Berg og Hørup med Sindsro saa Bojsen indlade sig paa at gennemføre Forliget i Novem-

ber 1877. De gjorde næppe noget uden det strengt nødvendige for at forhindre det. Thi de vilde jo faa Fordel deraf, baade hvis Forsøget gik heldigt og hvis det mislykkedes. Hvis Estrup faldt, saa var der en Skanse mindre at tage. Hvis han blev siddende, saa var de moderate Forligsmænd lette at ødelægge. Da det sidste blev Tilfældet, saa begyndte Kampen mellem Moderate og Radikale, der varede fra 1877 til 1883, og som vilde endt med de Moderates fuldstændige Udryddelse, hvis ikke Berg var bleven træt, mistænksom overfor Hørup og tiltrukken af Bojsen. Men i denne Periode var de Radikale, da de bebrejdede Modstanderne deres Eftergivenhed overfor den grundlovbrydende Regering, nødte til at slaa ind paa en Politik, der tilintetgjorde alt Lovgivningsarbejde. Bojsen fulgte ikke straks samme Taktik. Tværtimod endnu nogle Aar fortsatte han Forhandlingen, der fik saadanne Resultater som den militære Straffelov af 1881. Først da Berg havde forladt den radikale Hørup, blev Bojsen sammen med Berg radikal. Det var ham, der i Samlingen 1884—85 foreslog de *Ørkesløs*-Dagsordener, der var Visnepolitikens yderste Skærpelse: først havde man forhandlet paa Skrømt; saa begravet Sagerne i Udvalg; nu nægtede man Forhandling, idet man standsede Debatten, inden den var begyndt, ved Vedtagelse af en Dagsorden, der erklærede al Forhandling med Ministeriet Estrup for *ørkesløs*.

Derefter fulgte Statskupet i April 1885. Og ikke længe efter Statskupet var ogsaa Forliget dér. Det dukkede op allerede i Samlingen 1887—88, men rigtigt svævede dets Aand over alle Vande fra Efteraaret 1890. Den nye Ølskat blev lige saa symbolsk som 14 Aar efter Løjtnantslønningerne. Og dog varede det fire samfulde Aar, inden alle Forberedelser var færdige. Man tænkte sig straks, at Bojsen var bleven klog af Skade: at han ikke denne Gang vilde vove sin Part uden at faa Estrups Hoved paa et Sølvfad. Det gjaldt imidlertid for ham at finde nye Allierede; alene kunde han jo ikke besejre eller sprænge Højre.

Han fandt de Frikonservative.

Den frikonservative Gruppe viser sig første Gang i vor Politik under Margarinekrigen 1887—88. Naar Hørup dengang tog sig saa varmt af det gode danske Smør, saa var det ikke mindst, fordi Smørret pludselig aabenbarede en syreagtig Evne til at opløse Partierne, selv Landstingets fastsammensvejtsede Højre. Det Særsyn viste sig, at at visse Godsejere, de Frikonservative, syntes tilbøjelige til at ofre baade Regering og Fæstning, da Politik fik fat i de rene Landsbrugsinteresser. Det saa virkelig et Øjeblik ud, som om Højre skulde sprænges, Ingerslev styrtes, Estrup faretrues — saa naturligvis i rette Tid løb alle de til, der frygtede en Sammensmeltning mellem en Landbo-Realpolitik og Radikalismen. Grev Frijs følte Jordbunden gløde under sig og trak sig tilbage; et Kompromis kom i Stand, hvorved iøvrigt fornuftigt nok Margarinen ikke unddroges Forbruget.

Med Øl- og Sukkerloven brød Bojsen igennem den nødvendige, for Venstre nødvendige Forhandling. Fra det Øjeblik af, hvor Venstre havde udtømt alle parlamentariske Magtmidler, og Svaret havde været den kongelige Resolution, hvorefter Estrup tilsyneladende regerede lige saa behageligt som efter en regelret Finanslov, stod Val-

get for Venstre mellem Revolution og Begynden forfra. Om Revolution ikke som bevæbnet Rejsning, men som passiv Skattenægtelse, Udeblivelse fra Session og lign. kunde være gennemført er vel ikke umuligt. Men der var i hvert Fald ingen af Førerne, der vilde paatage sig Ansvaret, og intet var forberedt til en saadan Bevægelse. Venstre indlod sig da af Nødvendighed paa en Forhandling, der var saa alvorlig, at den ikke kunde tages for Skrømt og som delvis udelukkede Regeringen fra Handlinger af egen Magtfuldkommenhed og som søgte at hindre, at Statskassens Millioner gled ned i Fæstningens vaade Grav. Hørup kaldte det for en Forhandling paa bedste Beskub for ikke at gøre den altfor ydmyg og for at dæmme op for den altid lurende Forligs-Forhandling.

Bojsen var meget for klog til ikke at forstaa Forskellen og klog nok til at lade, som om han ikke forstod den. Forslaget om Øl og Sukker var som sagt det første Skridt til Forliget. Naturligvis nægtede han dette. Han lod over hele Landet udsprede de rosenrødeste og sukkersødeste Erklæringer om. hvor billigt Syltetøjet vilde blive for den fattige Kone, medens Drukkenboldtene vilde blive standsede paa deres fordærvelige Vej ved den Øl-Fordyrelse, hvormed vi betalte det hæderlige Syltetøj. Det vilde være nyttigt for at forstaa moderat Forligs-Politik at læse Uddrag af den Tids Artikler nu da Ølskatten regelmæssigt giver Millioner i Statskassen, medens Syltetøjet er glemt og Sukkertolden forlængst kompenseret ved Stigning af Forbruget.

Tre Aar efter kommer saa Forliget. Hr. Bojsen, der har trukket sig tilbage for aktiv Politik, beskæftiger sit Otium ved at skrive „Møens Historie gennem Tiderne". Hvor langt mere oplysende for Samtiden vilde ikke et Memoireværk fra den Tid, hvor Hr. Bojsen var medbestemmende, ja Hovedmand i dansk Politik. Nu véd man intet om, hvorledes Forliget forberedtes gennem Aarene ved den frikonservative Gruppe, der var blevet saa stærk og saa selvsikker, at Ministeriet Reedtz-Thott kunde overtage Regeringen, efterat de Moderate og Frikonservative havde styrtet Estrup.

Der kom ingen Moderat ind i Regeringen. Hvorfor? Hvorfor paany et Landtingsministerium, naar dog baade Forlig og Ministerium skyldte sin Tilværelse til et Folketingsflertal? Var Højre i 1894 — det er dog kun tolv Aar siden, men synes en Evighed — saa forbenet i gamle Meninger, at det ikke saa en ny Tid bryde frem ved Estrups Fald? Hvorledes var det muligt for Baron Reedtz-Thott ikke at indse sin egen Regerings Svaghed og sine moderate Venners Nederlag, naar han ikke styrkede dem og derved sig selv gennem deres Optagelse i Regeringen? Muligvis har han kun kunnet sætte Estrups Afskedigelse igennem, naar han til Gengæld forpligtede sig til ikke at optage nogen af de samvittighedsløse Førere — efter Christian den IX's Udtryk om Venstrelederne — i Ministeriet. Hvorom alting er, hverken Hr. Bojsen — om hvis personlige Ærgerrighed man iøvrigt intet véd — eller nogen anden Moderat fik en Portefølje betroet og dermed var Forligets Nytte tilintetgjort for dets Ophavsmænd.

For anden Gang havde Hr. Bojsen lavet et Forlig til udelt Nytte for Højremænd. Disse maatte have Forfatningsbruddet helet, Regeringsmaskineriet i

Orden, Fæstningen godkendt. De fik alt dette og de gav ikke det allermindste derfor — uden Estrups Fald efter 19 Aars Regering og efterat hans eget Parti havde faaet fuldkommen nok af ham. Indtrykket blev omtrent det: Venstre havde striket, Højre svaret med lock-out; ved Forliget optog Venstre atter Arbejdet paa de tidligere Vilkaar uden at have opnaaet andet end en gammel udslidt Værkførers Afskedigelse. Dette gælder Højre som Parti, men noget andet er, at Valget 1895 ved de Moderates Nederlag ødelagde Ministeriet Reedtz-Thotts politiske Grundvold, saameget mere som Ministeriet selv i Skattelovene smeddede Dødsvaaben imod sig. Endnu mindre betød Ministerierne Hørring og Sehested, kun dette, at Venstre bestandigt blev stærkere og de Frikonservative bestandigt utaalmodigere. For de tilgav ikke, at andre Højremænd skulde regere, hvor de ikke havde kunnet. Hvor Baron Reedtz-Thott og Grev Frijs var falden af, der kunde ikke en ministeriel Embedsmand som Hørring eller en Proprietær uden politisk Indflydelse som Sehested komme over. Grev Frijs' meget barske Optræden mod Hr. Sehested maa ses i dette Lys.

Det første Venstreministerium skylder da i en vis Forstand de Frikonservative dets Komme. Uden Sprængningen af Højre i Landstinget kunde det trukket endnu længere ud med Indsættelse af et Folketingsministerium. Hr. Deuntzers uventede Dukken-op som Ministerchef tyder paa andre Faktorers Indflydelse. Usandsynligt er det vel ikke, at der paa den aldrende Konge øvedes adskillig Pression fra Familiemedlemmers Side, især efter Estrups Fald — efter hvilket Kongen har følt sig mindre sikker, vant som han var til at have Hr. Estrup som Raadgiver i den allerstørste Del af sin Regering. Vist er det, at Forliget efterhaanden førte de Frikonservative til en Optræden, der befordrede Venstreministeriets Dannelse — hvad der atter forklarer, at Hr. Alberti vedblivende søger sin Støtte hos denne Højregruppe, der bestemmer Flertallet i Landstinget. Til en vis Grad kan det vel da siges, at det første Venstreministerium var et Forligsministerium, forsaavidt det delvis skyldte Højre-Forligsmændene fra 1894 sin Tilværelse — ganske uanset at Parlamentarismen dermed holdt sit Indtog i vor politiske Historie. Men endnu stærkere kan dette siges om Ministeriet Christensen, der er dannet ved Udskillelse af de radikale Elementer, ɔ: saadanne om hvilke man paa Forhaand vidste, at de vilde modsætte sig ethvert politisk Forlig af den Art som vor Historie tæller tre af: 1866, 1877, 1894. Der var derfor Grund til at sige *Forlig,* da Løjtnantslønningerne sattes paa Ministeriets Program i 1905, thi enten var dette Forslag Indledning til kommende Stor-Begivenheder eller ogsaa var det ganske ufatteligt hvad Hr. I. C. Christensen vilde med dette militære Skel indenfor Reformpartiet.

I Valgperioden 1903—06 udrettedes intet med Hensyn til de store Sager, der sætter Grænse mellem Partierne. Samlingen 1903—04 stod under Pryglelovens Tegn og endte under stort politisk og militært Rabalder, idet Krigsminister Madsen benyttede den russisk-japanske Krig til at befæste Saltholmen; i Samlingen 1904—05 styrtedes Ministeriet Deuntzer og Hr. I. C. Christensen trænger de Radikale ud af Partiet. Endelig 1905—06 er lutter Valgforberedelse.

Det er muligt, at Regeringen i den begyndte Rigsdagsperiode kan faa adskillig Tid til at gaa med Toldlov, Jærnbaner, lidt Socialpolitik osv. osv., mens den skyder tilside alt hvad der har afgørende politisk Betydning. Men det militære Spørgsmaal trænger paa. Forsvarskommissionen sidder paa femte Aar. Naar Sagen er saa højvigtig og angaar selve Landets Eksistens, er da ikke et noget større Hastværk paakrævet og kan den foreløbige Afgørelse, som en Kommissionsbetænkning dog er, udskydes i endnu flere Aar? I hvert Fald naar den foreligger, maa Regeringen tage Stilling og efter Løfte forelægge Vælgerne et Regeringsforslag.

Og saa maa Følgen enten blive en Kamp mellem et militaristisk Landsting, og et antimilitaristisk Folketing, hvis de radikale Partier sejrer, eller det Forlig efter hvilket de konservative Sammensmeltningspartier stræber. Ved dette Forlig vil der udleveres til Højre: mere Fæstning, nyt Militærapparat, utalte Millioner. Til Gengæld forpligter Højre sig ikke til andet end til at blive det samme Parti som tidligere med samme Meninger og Formaal. Ministeriet Christensen faar Lov at sidde, naar det arbejder for netop disse Meninger og Formaal.

Om dette Forlig vil dansk Politik dreje sig mer og mindre aabenlyst i de nærmeste Aar.

Uægte Børns Arveret.

Af Aug. Goll.

I.

Vi vender os i denne Artikel til det i forrige Hæfte udskudte Spørgsmaal: Millionæren og den fattige Pige. Her frembyder sig først og fremst det Spørgsmaal: Skal Forsvarligheds-principet i dette Tilfælde fortrænges af en hel ny Maalestok: Faderens sociale Stilling? Skal med andre Ord Forsvarligheden kun være det Minimum, der i alle Tilfælde af Hensyn til Barnet maa kræves iagttaget, men som bør fraviges til Fordel for en gunstigere Retsstilling overalt, hvor Omstændighederne gør det muligt? Eller skal det tillige være Maksimum, udover hvilket intet Retskrav rækker, men kun Parternes frie Vilje. Spørgsmaalet er i og for sig ikke nødvendig knyttet til den Forudsætning, at det er Faderen, hvis sociale Stilling er uforholdsmæssig gunstigere end Moderens. Det rejser sig ogsaa i det omvendte Tilfælde, ligesom hvis begge Forældre indtager en social Undtagelsesstilling. Alligevel er det med god Grund, at det særlig rejses under den først omtalte Forudsætning. Her alene foreligger i fuld Skarphed Alternativet: Barnets Ret indskrænket til den forsvarlige Opfostring og intet udover dette i Forholdet til Faderen, hvilket betyder dets Udvikling *som Barn af den fattige Moder* til en af Samfundets smaa — og paa den anden Side Barnets Ret *som Barn af den rige Fader* og som Følge deraf dets Udvikling til en af Samfundets begunstigede? Den skarpe Modsætning, som Valget af den ene eller den anden Udvej indeholder, tager sig her særlig grel ud, da det dog staar fast, at Barnet i lige høj Grad skylder begge Forældre sin Tilværelse. Hvorfor da — som den gældende Ret — vælge det for Barnet slette-

ste, for Moderen tungeste, og alene for Faderen tiltalende Alternativ? Er der nogen Grund hertil?

Saaledes set er det, at dette Spørgsmaal er blevet i den almindelige Opfattelse det egentlig centrale Punkt i det uægte Barns hele Retsstilling, Partimærket, der viser, hvem der hører til højre eller venstre Fløj i Striden.

Det er da ogsaa klart, at det Standpunkt, man indtager til det foreliggende Spørgsmaal, er af vidtrækkende Betydning. Spørgsmaalet kan ikke begrænses til, om Bidraget skal fastsættes efter Hensynet til Moderens eller Faderens sociale Forhold. Det drager med Nødvendighed med sig de yderligere Spørgsmaal: Skal Barnet have Arveret alene efter Moderen eller tillige efter Faderen? Og hvis Navn skal det bære, Moderens eller Faderens?

Bør nemlig Barnet have Ret til at kræve en med Faderens sociale Stilling stemmende Opdragelse, kan det kun være ud fra den Betragtning, at det retlig er knyttet til ham med ikke mindre faste Baand end til Moderen, og det maa da i enhver Henseende have de dermed forbundne Rettigheder overfor Faderen, ganske som det har dem overfor Moderen, hvis Navn og Efterladenskaber jo efter den gældende Ret gaar over paa det uægte Barn. Praktisk talt vil ogsaa en Ret for Barnet til Opdragelse i Faderens sociale Niveau uden Adgang til Indtrædelse i dennes Økonomi, være et rent Brudstykke, der har al Udsigt til at blive mere til Barnets Skade end til dets Gavn, idet det vil blive opdraget med Aspirationer mod en Fremtid, som det dog ikke er Meningen at sikre det. Og Indrømmelse af en Arveret efter Faderen uden Ret til at erholde en dertil svarende Opdragelse, er i Virkeligheden en ren Modsigelse, i Strid med al fornuftig Pædagogik, kun egnet til at afstedkomme Forvirring og Ulykke. — Skal endelig Opdragelses- og Arveret efter Faderen gives Barnet, er det en ret selvfølgelig Konsekvens, at det ogsaa udadtil fremtræder som knyttet til ham derved, at det bærer hans Navn.

Opdragelses-, Arve- og Navneretten maa derfor betragtes under et, naar vi søger at besvare Spørgsmaalet om det uægte Barns Krav mod Faderen. Det er klart, at vi her bevæger os ganske udenfor Rammerne af den foregaaende Undersøgelse. Denne har søgt at udrede, hvad Barnet kan kræve som sine Menneskerettigheder overfor Forældre og Samfund til Betryggelse for sit Livs Skæbne, og har som Baggrund haft de sørgelige Livsforhold, som nu tynger saa mange uægte Børns Skæbne ned i Samfundets Dyb. I den foreliggende Undersøgelse er det ikke mere derom Sagen drejer sig. Her er Spørgsmaal om Barnets Ret til at blive delagtig i det Overskud af materielle Livsbetingelser, som det er lykkedes en af Forældrene at tilvejebringe for sin Tilværelse, og om Retten til at bære Præget af denne Beføjelse ved ogsaa at bære dennes Navn.

Det ligger nær at afvise det hele Spørgsmaal under Henvisning til, at der her overhovedet slet ikke kan tales om Ret — at ingen kan fordre mere end en forsvarlig Behandling, og at alle yderligere Diskussioner bevæger sig paa Moralens, ikke paa Rettens Omraader. Hermed er Sagen dog selvfølgelig ikke afgjort. Naar Retsordenen har erkendt, at de nævnte Rettigheder bør tilkomme visse Børn, er Spørgsmaalet dermed bragt ind i den retlige Sfære, og det maa da afgøres, om de Grunde, der har bestemt Retsordenen i den nævnte Relation, ogsaa gør sig gældende overfor de her omhandlede Børn, eller om særlige Modgrunde gør sig gældende.

De i Ægteskabet fødte Børn har tilsikret Arveret efter Faderen og Ret til Faderens Navn. De har derimod ikke legalt nogen Ret til „standsmæssig" Opdragelse. Herpaa ligger dog kun

liden Vægt, da som anført de to anerkendte Rettigheder faktisk ogsaa drager den tredje med sig. Et Blik paa de bestaaende Samfundsforhold viser da ogsaa dette. Hvor ser man en normal Fader, hvis sociale Stilling hæver sig ud over Jævnmaalet, opdrage sine Børn efter andre Forudsætninger? I Stedet for at trykke sine Børns Livsforhold ned, vil han snarere gøre, hvad han formaar, for at rykke dem endnu et Stykke højere op i deres sociale Forudsætninger. Bevidstheden om, at Børnene er kaldede til at bygge videre paa hans Livs Resultater, giver ham ved Forholdenes egen Logik Rettesnoren for deres Opdragelse og dens Principper. I Realiteten tilkommer altsaa alle 3 Beføjelser de ægte Børn. Bør de ogsaa tilkomme de uægte?

Her er det, at man almindeligvis ser fremdraget som Modargument Hensynet til Ægteskabet. At tillægge det uægte Barn de omspurgte Rettigheder er, siges der, at udviske Forskellen mellem den lovlige og ulovlige, den sædelige og den usædelige Kønsforbindelse, en Forskel, som den paa sædelige Principper byggende Retsstat maa fastholde. Her er det paa den anden Side, at den demokratiske Uvilje mod alle Privilegier, fremfor alt mod de „fødte" Privilegier, skaber Feltraabet: Forskellen mellem ægte og uægte Børn bør forsvinde. Lige Ret for alle Børn!

Ingen af de anførte Betragtninger kan dog erkendes for afgørende.

Kønsforbindelsernes etiske Værdi kan ikke staa eller falde efter Kriteriet, Ægteskabet. De Tider, da Etikken beroede paa rent ydre Data, er uigenkaldelig forbi. De „løse" Forbindelser er ikke usædelige, blot fordi de er løse, og Ægteskabet alene kan ikke gøre en iøvrigt af etiske Grunde forkastelig Kønsforbindelse sædelig — tvertimod gør dens „Fasthed" den i saa Fald kun endnu mere usædelig. I Sædelighedens Rige afhænger alle Vurderinger af indre Kendsgerninger, der unddrager sig menneskelig Iagttagelse. For Retsordenen er det derfor et længst overvundet Standpunkt, at skabe Sædelighed ved at paalægge ydre Baand. Den har for længst klaret sig, at Sædeligheden maa søges fremmet ad andre Veje end gennem Magtbud. Naar Retsordenen alligevel maa fastholde Ægteskabet som den mest betryggende Form for Kønsforbindelser, er det udelukkende af praktiske Grunde. For Retsordenen er Ægteskabet simpelthen en Kontrakt, hvorved Kvinden sikrer sig en — relativt — økonomisk betrygget Fremtid som Betingelse for Kønsforbindelsen og dens — netop for hende — saa skæbnesvangre Konsekvenser. Og denne Sikring er af overordentlig Værdi for Samfundet baade i Forhold til den ellers økonomisk ret usikkert stillede Kvinde og de økonomisk ganske usikrede Børn. I Sammenligning med den gennem Ægteskabet opstaaede Sikring, er den af Retsordenen kunstig skabte kun ufuldstændig og lidet betryggende. Derfor er Ægteskabet ønskeligst for Samfundet, der kun med Bekymring kan konstatere dets forholdsvise Aftagen blandt Samfundets Medlemmer. Men andet og mere end en Kontrakt er det ikke. Vil Kvinden hengive sig uden til sin Beskyttelse at kræve, hvad Samfundet aabner hende Adgang til, maa det blive hendes egen Sag. Kun har hun og Samfundet da ingen indgaaet Kontrakt til at regulere de deraf opstaaede Følger, og maa derfor, i Forhold til de fødte Børn, alene holde sig til det faktiske Udgangspunkt, Barnet som Frugt af disse to Menneskers Kønsforbindelse. At den manglende Ægteskabskontrakt maa bevirke, at det uægte Barns Retsstilling bliver en anden end det ægtes, er tilstrækkeofte paavist i det foregaaende, men ingenlunde altid en ringere. Alene de ved Barnets Fødsel tilstedeværende faktiske Forholds Forskellighed kan afgøre, paa hvilke Punkter de ægte og de uægte Børns Retsforhold maa komme til at divergere. Men

lige saa lidt som Retsordenen er i Stand til at udslette de herpaa beroende Forskelligheder, lige saa bestemt maa den fastholde, at enhver Forskel, som ikke har sin Rod i disse rent faktiske Forhold, er kunstig, og bør forsvinde.

Postulatet om, at der maa være en Forskel mellem de ægte og de uægte Børn paa Grund af Kønsforbindelsens forskellige sædelige Værdi, er derfor ganske uden Betydning for Spørgsmaalets Besvarelse. Den herpaa byggede Forskel vilde netop være af rent kunstig Art, saa vist som det indre Spørgsmaal: Kønsforbindelsens etiske Værd netop ikke hører til de ved Fødselen foreliggende ydre, faktiske Forhold, der maa være afgørende for Barnets Retsstilling. Men ikke mere afgørende er Postulatet: Ingen Forskel mellem ægte og uægte Børn. Thi der er en Forskel mellem de Forhold, hvorunder de hver for sig kommer til Verden, en Forskel, som intet Postulat kan udviske.

Her som før, maa Spørgsmaalets rette Besvarelse deduceres fra de Forhold, der faktisk foreligger ved Barnets Fødsel og som det gælder om rettelig at vurdere. Atter her er det Forældrenes Samliv indbyrdes og deres deraf følgende Samliv med Børnene, der bliver bestemmende for de ægte Børns Rettigheder, og Særlivet, som afgør de uægte Børns. Det ægteskabelige Samliv gør det, som ovennævnt, til en selvfølgelig Ting, at Børnenes Opdragelse — under fornødent Hensyn til en fornuftig Pædagogiks Krav — falder i Traad med Forældrenes økonomiske og sociale Stilling. Samlivet med Børnene lader Forældrene føle det som en naturlig Ting, at Børnene fortsætter Forældrenes Gerning, gaar ind i deres Retsforhold, bygger videre paa den af dem skabte Grundlov o: Børnenes Arveret efter begge Forældre er den eneste naturlige Maade, hvorpaa Forældrenes Død i Forhold til Børnene kan virke. Hvem andre skulde vel snarere overtage de afdødes Bo? Af mere konventionel, social Betydning er Skikken, at Børnene tager Faderens Navn. Aabenbart hænger den sammen med Faderens fra gammel Tid nedarvede Stilling som Familiens Overhoved, en Stilling, som hans økonomiske Arbejde for den hele Gruppe i og for sig ogsaa gør naturlig. Med Kvindens ogsaa udadtil mere fremtrædende Stilling kan dette Forhold i Tidens Løb tænkes at ville undergaa Forandring — allerede nu døbes jo mange ægte Børn baade med Moderens og Faderens Slægtsnavn — men indtil videre stemmer den gamle Skik utvivlsomt bedst med den almindelige sociale Værdiberegning.

For det uægte Barns Vedkommende stiller Sagen sig anderledes. Det er her særlig den af Forældrenes Særliv følgende Usikkerhed i Paternitetsspørgsmaalet, som bliver af afgørende Betydning. Som oven omtalt, har Retsordenen for det uægte Barn udelukkende Barnets Opstaaen som Resultat af de to Forældres Kønsforbindelse at holde sig til. Ingen anden Kendsgærning lyser her op i Mørket. Men Beviset for denne eneste Kendsgærning er, som før omtalt, kun skrøbeligt. Saa længe det imidlertid kun drejer sig om Barnets rent materielle Underhold er der for Tanken intet stødende i, at Bidraget paalægges den, der kan være Barnets Fader. Selv om dette gælder flere Personer, er enhver af dem under alle Omstændigheder nærmere til at bære Udgifterne end Samfundet. Anderledes naar der er Tale om at knytte Barnet til Faderen som egentligt Familjemedlem i retlig Forstand. Her maa Kendsgærningen være saa fastslaaet, som den overhovedet kan blive. Retten til at nyde Anerkendelse som hørende til Slægten kan ikke tillægges nogen blot paa en Formodning, hertil kræves Bevis.

Mindst Betænkelighed volder Sagen, naar dette Bevis føres ved Faderens egen Anerkendelse af Barnet som sit. Dette er vort gamle Kuldlys-

ningsinstitut: Faderens paa Thinge afgivne Erklæring om, at dette var hans Barn gav Barnet en vis begrænset Arveret efter Faderen, altsaa netop en Ret til at høre til hans Slægt. Loven gik ud fra, at en saadan offentlig Udtalelse ikke vilde fremkomme, med mindre den Erklærende var sikker paa Paterniteten, og anerkendte under denne Forudsætning Slægtskabets retlige Konsekvens. Om end ikke ophævet, er denne Anerkendelsesform dog ganske forældet, men Principets Rigtighed er ubestrideligt. En formelt uangribelig Erklæring, afgiven til Kirkebogen, for Retten eller overfor Øvrigheden, utvetydig gaaende ud paa, at den Erklærende vedkender sig Paterniteten overfor Barnet og dermed anerkender dette som Slægtsmedlem, bør give det Ret som ægte Barn i alle de 3 ovennævnte Relationer.

Der synes imidlertid at kunne være Grund til at gaa et Skridt videre: Beviset for Slægtsegenskaben maa kunne føres ogsaa imod Faderens Benægtelse. Af Betydning i saa Hensende vil det naturligvis være, om der har bestaaet en egentlig Forlovelse mellem Parterne eller maaske endog et egentligt Samliv som Ægtefæller. Det overordentlig relative i disse Forhold gør dem imidlertid ikke egnede til at være egentlig afgørende. Hovedsagen maa være, om Moderen maa antages i Konceptionstiden kun at have staaet i Forhold til den udlagte Fader eller ogsaa til andre. Og da nu Moderen naturligvis ikke kan bevise, at hun ikke har haft Omgang med andre, vil det afgørende Moment blive, om det lykkes Faderen at bevise, at saadan Omgang har fundet Sted—med andre Ord, Indsigelsen: Samleje med Flere i den kritiske Tid bliver her Generalincidenspunktet. Lige saa berettiget det er, at holde denne Indsigelse ude fra den almindelige Proces om Underholdspligten, ligesaa nødvendigt er det at lade det spille Hovedrollen i den særlige Proces om Slægtsegenskaben. Hensynet til de Skandaler, dets Fremdragelse under Processen tit giver Anledning til, spiller i denne Sammenhæng ingen Rolle. Værgen maa efter Samraad med Moderen træffe Valget. Har Moderen ikke „rent Brød i Posen", bør han indskrænke sig til at lade Processen afgøre Underholdsspørgsmaalet. I modsat Fald maa han enten under samme Proces eller senere under en ny, selvstændig Sag rejse Slægtsspørgsmaalet. og Bevisspørgsmaalet kan da ikke undgaas, hvor ubehageligt det end kan være. Den udlagte Fader vil selvfølgelig paa sin Side ikke være afskaaren fra under denne Proces at bestride Slægtsegenskaben, selv om han har paataget sig Underholdspligten, eller i den tidligere Proces endog er bleven dømt til at bære denne. Omvendt vil derimod enhver Anerkendelse af Slægtsegenskaben eo ipso afgøre al Tvivst om Underholdspligten.

Naturligvis er den Omstændighed, at det under Slægtssagen ikke lykkes Faderen at skaffe Bevis for, at Moderen har staaet i Forhold til flere, ikke det samme som at Slægtsegenskaben virkelig er bevist. Muligheden for, at saadant Forhold dog har eksisteret, er unægtelig alligevel tilstede. Maaske man derfor kan gaa saa vidt, at en ved Faderens Bevismidler fremkaldt grundet Tvivl om Moderens Uangribelighed paa dette Punkt, maa blive i Modpartens Favør. Men iøvrigt kan en saadan altid tilstedeværende Mulighed ikke komme Moderen til Skade. Heller ikke i Ægteskabet er denne Mulighed udelukket. Naar dog Retsordenen her saa kraftig lukker Døren for den, at kun den Omstændighed, at Ægtemanden slet ikke kan være Fader til Barnet, berettiger ham til at unddrage sig Slægtsegenskabens Virkninger, synes det ikke ubilligt i dette Tilfælde, at knytte disse Virkninger til det Faktum, at ingen andre efter det foreliggende kan antages at være Faderen.

At det for Faderen i mange Tilfælde

vil føles som en Haardhed, at han skal nødes til at give sit Navn og sine Efterladenskaber til en Person, overfor hvem al Faderfølelse fattes ham, og at en øjeblikkelig Letsindighed overfor en fremmed ham ligegyldig, maaske inderlig forhadt Kvinde, saaledes for ham i de nævnte Retninger kan faa Virkninger, som ellers kun den indgaaede Ægteskabskontrakt og det deraf udspringende Samliv med hans Børns Moder skaber, maa vistnok indrømmes. At endelig disse hans ægte Børn vil føle sig brøstholdne ved at skulle afgive en Arvepart og dele Navn med deres dem ganske fremmede Halvbroder, og at endelig selve denne Arveret volder mange Tvivlsmaal i den praktiske Gennemførelse, kan heller ikke bestrides.

De anførte Betragtninger gør det naturligt, at Samfundet kun efter nøje Overvejelse og med megen Varsomhed lovgiver paa dette Omraade, hvor Hensynet til Barnets betryggede Eksistens ikke gør Ændringer i det bestaaende bydende nødvendige. Afgørende Betydning har den hele Tankegang dog næppe. Samfundet har i Aarhundreder paalagt Moderen alle de her omhandlede Pligter overfor det uægte Barn, trøstende sig med, at Samlivet med Barnet vilde gøre hende det let at opfylde dem, skønt ogsaa hun kan have Grund til at nære Had til dets Fader, og skønt ogsaa hendes ægte Børn kan føle sig brøstholdne. Der kan da ikke være principielle Hindringer for at stille Faderen under samme Vilkaar, naar først al Tvivl om Paterniteten er fjærnet eller maa betegnes som ugrundet. Det ideelle Krav til Faderen er da netop, at han selv for Samfundets Øjne anerkender sit Barn og dermed af sig selv tillægger det Barns Stilling. Men at han undser sig herfor eller ligefrem nægter Barnet sin Anerkendelse, hvor hans ideelle Pligt er utvivlsom, synes ikke at burde stille ham bedre og Barnet slettere. Han kan derfor ikke beklage sig, naar Retsordenen her griber ind og tvinger ham til at gøre sin Pligt. Heller ikke hans ægte Børn kan rejse Indsigelser herimod. De maa tage Arven efter Faderen, som den foreligger. Alle hans uheldige Dispositioner, alle hans meningsløse Bortskænkninger af Boet kommer dem til Skade. Hvorfor skal da denne ganske rimelige Formindskelse holdes ude? Barnets Eksistens kan dog ikke siges at stride mod deres Ret, med mindre man vil paastaa, at det er i Strid med Børnenes Ret, at faa flere Søskende, i hvert Fald hvis disse avles i et nyt Ægteskab. Beklage sig kan kun Hustruen i Ægteskabet, hvor det er hende, der fører Formuen ind i Fællesskabet, hvis hendes Børn skal dele den efterladte Formue med Mandens uægte Barn. Men bortset fra, at hun altid ved Ægtepagt kan sikre sig herimod, vil et udtrykkeligt Forbehold i Loven paa dette Punkt kunne give Enhver sit. —

Den i denne Artikel foretagne Undersøgelse er kun en enkelt Side af Spørgsmaalet om de uægte Børns Retsstilling. Det er ikke — trods den almindelige Opinion — en særlig praktisk vigtig Del af det hele Spørgsmaal, og det er retlig set den mindst fremtrædende. Det drejer sig ikke der om Samfundets dybeste Interesser, men kun om ganske enkelte Individers Adgang til Livets Solside. For Fuldstændighedens Skyld kan det imidlertid ikke udelades, og for Principets Skyld ikke overses.

Langt vigtigere er det, at Tusinder af Børn bringes ud af Elendighed og Forkommenhed, ind under menneskeværdige Tilstande til Held for dem selv, men først og fremmest til Gavn for hele Samfundet. Selv om Samfundet maatte bringe større Ofre end i foranstaaende Udvikling forudsat for at opnaa dette, saa vilde dog alle disse Børns Frigørelse for den Lod, saa mange af dem nu maa friste,

tilføre Samfundet saa store Værdier, at man ganske sikkert kan forudsige, at her som overalt vindes der mest for Samfundet og dets Medlemmer ved at gaa den Vej, Retten anviser, Barnets Ret.

Fra Galleriet.

For at styrke mig til min ansvarsfulde Gerning har jeg studeret en lige udkommen Bog af Vilh. Wanscher: Den æstetiske Opfattelse af Kunst. Jeg har saamænd læst den fra Ende til anden, og det er mere end de andre her paa Galleriet (og i Parkettet) kan prale af. Forfatteren vil bl. a. lære os, hvorledes vi skal læse Oehlenschläger, og han citerer derfor en Række af de mest bekendte Digte, som vi alle elsker og alle har opfattet rigtigt. Forsaavidt er det en morsom Bog, thi det er altid morsomt at se sine egne Indtryk gengivet i en videnskabelig indviklet Form, de bliver fine derved om end lidt ukendelige. Er det for Eks. ikke uventet at finde følgende Kommentar til Linjen „Kong Frode stiger ud paa Strand": Oehlenschläger begynder med en lodret Virkning? Og vilde det ikke være fremmende for vor poetiske Sans, om vi fik rigtig meget af den Slags? Se nu f. Eks. vor Opfattelse af Teater. Man mærker det allerbedst, naar man efter Ferien skal til at tage fat igen — hvor er alle Ordene dog gamle. Vi trænger til en ny Jargon. Vi trænger til flere lodrette Virkninger og saadan noget, der kan imponere. Blot Hr. Wanscher vilde sætte sig lidt op paa Galleriet og sige os, om Den glade Enke er vandret eller Den mystiske Arv krum — saa blev der da sagt noget nyt om disse Stykker, der beriger Casino og Folketeatret med Guld, som er stjaalet fra den sunde Fornuft og den gode Kunst. Men Hr. Wanscher holder sig til alt, hvad der er gammelt og berømt i Verden og polemiserer med en Masse imaginære Fjender og nedlægger baade Julius Lange og Georg Brandes og J. L. Heiberg og Vilh. Andersen for at fastslaa som sin Opdagelse, at den geniale Kunstner ikke skaber ud af intet men paa Grundlag af en hel Kultur. Det er lidt svært at faa dette ud af de spredte Antydninger i hans Bog, men da bl. a. Julius Lange og Georg Brandes og J. L. Heiberg og Vilh. Andersen har bevist den gamle Sandhed mangfoldige Gange, er Ulykken jo ikke stor.

Det er netop saadan noget, vi skulde have ind i Teaterkritiken. En, der opdager det hele fra nyt af. En, der skrev om Stykker og Skuespillere og Fritz Petersen og Martinius Nielsen og Anders Jensen, som om aldrig nogen før havde haft dem under Behandling, og selv om han skulde komme til akkurat det samme Resultat som de andre, vilde han dog have frembragt en Række nye og lodrette Virkninger.

Vi andre maa nøjes med den gamle Façon, og jeg maa derfor tilstaa, at skønt jeg har fartet Teatrene rundt for at finde det lodrette eller gøre en anden ny Opdagelse, saa har jeg paa én Undtagelse nær fundet alt ved det gamle. Den glade Enke gør Lykke — er det noget nyt her i denne Varietéby? Den mystiske Arv trækker Folk til Huse — undrer det nogen her i dennne Selskabsstad, hvor den hensigtsløse Sladder omkring Thepotten er Tegn paa Aand og Anstand? Løgnens Ansigter taales og roses — jo, det er for Resten mærkeligt, thi det er nok det værste Skuespil, der endnu er præsenteret paa dansk Scene. Her var der Brug for en ung, forbitret Mand som Hr. Wanscher, og naar jeg nu forsøger paa at fuske ham i Gerningen, da er det ikke andet end rimeligt, at jeg først bøjer mig for hans ærlige og unge Indignation, selv

om jeg maa indrømme, at jeg paa næsten hver Side af hans Bog finder de flakkende Skygger af de drejende Vinger paa alle de Vejrmøller, han fægter imod.

Løgnens Ansigter paa Dagmarteatret er forlorent lige fra Teaterprogrammet. „En Symfoni" kaldes Stykket, de enkelte Afdelinger kaldes „Allegro", „Andante funèbre", „Scherzo" og „Finale", under Personlisten staar f. Eks. „de mødes i Redaktørens Kontor og mellem dem udspilles Handlingen" (ja, for Pokker, mellem hvem skulde den ellers udspilles?) — — og saadan kunde man blive ved. Men det er jo kun Smaating. Værre er det, at Stykket mangler Idé. Vi lyver for hinanden, og vi lyver for os selv — o, hvilken ny Tanke. Akkurat nok til én banal Replik, der trofast gentages fra Allegro til Finale, og andet er der ikke. I fire Smaastykker dokumenterer nu Forfatteren paa Basis af denne Banalitet, at han har læst en Masse Skillingsromaner og fra sin Teatergang har bevaret Mindet om nogle krasse Effekter. Ak, hjælp mig, Hr. Wanscher, styrk min æstetiske Opfattelse af Kunst, for at jeg kan stemple dette Teater- og Vigtigmageri!

Intet lader Forfatteren uforsøgt. Der findes ikke den tarvelige „Virkning", han ikke bruger, han har baade Modellen og den forførte Kvinde og den forlegne Maler og den gemene Redaktør, den frække Skøge og den blonde Uskyldighed og Klovnen, der græder under den leende Maske. Alt det, som ellers lusker op ad Køkkentrappen i Kolportørens Baglommer breder sig her paa Dagmarteatrets Scene, og det faar Lov til at brede sig, det hujes ikke ned, det omtales med Respekt i Bladene. Kun en ganske enkelt Røst hævede sig (i Berlingske Tidende) mod alt dette Skaberi. Der havde dog været Grund til at lade Forfatteren, Hr. Rye, vide, at de Glimt af Talent, der findes i Skildringen af Modellen, forpligter, men at den, som har skrevet det bundfalske Optrin paa Redaktørens Kontor og det skillingslyriske Cirkusinteriør, gør sig til Fjende af den Teatrets Kunst, som han synes at elske. Thi Hr. Rye skal jo være en udmærket Sceneinstruktør. I Avisernes Forhaandsreklamer, der nu synes direkte inspirerede af Jens Kjeldsen og Dalsgaard og andre driftige Handlende, fremhævedes Hr. Ryes uhyre Evner i Retning af at faa Brødrene Poulsen, Fru Anna Larssen og Fru Oda Nielsen til at spille Komedie. Stykkerne gaar net over Scenen, ikke fuldt saa usikkert som Dagmarteatrets øvrige Forestillinger, men der er dog det at sige, at Fru Anna Larssen spiller med en udadvendt, grov Ageren, der ikke før har skæmmet hende i den Grad som nu. Det er i Stykkernes Aand, det svarer til de grove, udvendige Virkemidler, der anvendes af Digteren Rye — men er der egentlig Grund til at takke Sceneinstruktøren for det? Og de andre? Ja, Frk. Karen Poulsen viser sin Forvandlingsevne fra fattig Kone til sværmerisk Mø, Hr. Rostrup faar Brug for sin Brutalitet, Fru Oda Nielsen fremsiger sit Kapitel af Romanen „Løgnens Ansigter eller Aviskonens Datter" med megen Fasthed, og hun synes undtagelsesvis at kunne sin Rolle, men nogen ny Kunst — Gud véd, hvor den skulde komme fra i disse Roller! Og saadan kan man blive ved, thi der kan ikke for Alvor være Tale om Skuespilkunst i dette Stykke, hvis Repliker er fuldstændig hule. Men man vilde, naar man var naaet hele Personlisten igennem, alligevel standse ved et Navn: Johannes Poulsen.

Dagmarteatret er for Øjeblikket ham, og da Dagmarteatret er det eneste Teater, hvor der i disse Maaneder er sket noget, saa er han det vigtigste Fænomen i disse Tiders danske Teaterkunst. Kong Frode stiger ud paa Strand! Ja, her er den lodrette Virkning! Her er det nye og det gamle paa samme Tid. Vi har en Konge paa vor Strand.

Man kan se ham i tre Skuespil: det franske Lystspil Triplepatte, Johan Skjoldborgs Ideale Magter og i Løgnens Ansigter.

Triplepatte er en vilter Farce om en morsom tegnet ung Mand, en udlevet Vikomte, en værgeløs ung Nar, som alli-

gevel baade er elskværdig og fornuftig, naar han gider være over det. Farcen er ret grov, og den fremføres i en Oversættelse, der kun kan tænkes paa Dagmarteatret, som nu i en Aarrække har ladet sine Oversættere besudle vort Sprog. Den spilles endvidere temmelig daarligt. Fru Mathilde Nielsen er vildfarende i det moderne franske Lystspil, Fru Rosenberg spiller Farce, saa man maa græde derved, og Fru Oda Nielsen rasler, klukker, kukker og frembringer en Masse Støj, hun maltrakterer sine Medspillende, og hun galopperer afsted som et løbsk Automobil, der forgæves forfølges af sin Chauffør (jeg mener Souffløi) — men hendes Komediespil i dette Stykke minder mest af alt om Rendegarns Maade at spille paa: lad mig komme til, jeg skal hyle saa fint!

Men saa er der altsaa Johannes Poulsen!

Ideale Magter er et uendeligt barnligt Skuespil. Konflikten mellem den hjemvendte Amerikaner og den idealistiske Skolelærer er fuldstændig banal, saadan som den kunde tænkes i Flinchs Almanak, og Skildringen af den lille Stationsbys Indbyggere er ganske stillestaaende. Hr. Skjoldborg, der har haft akkurat Stof og Repliker nok til én Akt, har i lykkelig Ubekymrethed om Teatrets Kunst lavet fem lange Akter sammen og kommer dog ikke af Stedet. Han vilde vist have særdeles godt af at læse Wanschers Bog, thi han synes ikke at have Anelse om, hvad dramatisk Tradition vil sige. Stykket spilles drævende, og der er sparet smukt paa Dekorationer og Interiører. Naar man tænker paa, hvad det kongelige Teater ofrede af Omhu og Kunstfærdighed paa Jakob Knudsens lille Provinsskuespil Kærlighed og Købmandsskab og ser den Mangel paa Fantasi, de klodsede Belysninger, den fuldstændige Foragt for Sandsynligheden, der behersker Dagmarteatrets Interiører, saa mister man jo en god Del af den almindelige Grebethed over dette Teaters „Energi".

Men saa er der altsaa Johannes Poulsen!

Ung fransk Levemand, dansk Skolelærer, en raa Gøgler, alt falder ham lige let. Han har for det første Herredømmet over sit Legeme som i Øjeblikket ingen anden dansk Skuespiller. I Triplepatte forsvinder han helt i sit elegante Dress eller sin Natdragt. Han har slet ingen Krop, han er blot et Stativ, som Skrædderen hænger Klæder paa. Men op af disse Klæder hæver sig et stort, underligt oppustet Hoved, det har noget fosteragtigt ved sig, noget gammelklogt og ufuldbaarent paa samme Tid, noget uendelig hjælpeløst. Man kan se uden paa dette Hoved, at der ingen Tanker er i det. Men pas saa paa Øjnene og paa Munden. Hvert Øjeblik glimter det i Øjnene — der er dog Liv! Hvert Øjeblik trækker det i Mundvigene — et Smil. Og Glimtene tager til, og Smilene bliver større og tilsidst sidder vi og blinker og smiler til ham, vi og Triplepatte forstaar hinanden, det er de andre, som er dumme, han gør dog tilsidst, hvad han vil og det, som er det rigtige!

Thi det er det andet hos denne Skuespiller: han tilegner sig fuldstændig Stykkets Idé. Han gaar helt til Bunds i sin Rolle og spiller den i hvert Optrin helt, ikke stykkevis som de jævne Skuespillere, ikke replikvis som de daarlige. Han husker i første Akt paa, hvad han skal være i sidste, og han samler i sin Haand alle de smaa Traade, hvormed de to behændige franske Forfattere faar deres Dukker til at danse.

Han har det lettere med den unge Skolelærer i Ideale Magter, thi Hr. Skjoldborg forstaar sig, som den Dansker han er, ikke paa dramatiske Rænker. Hvad hans Personer én Gang er, det er de. Skolelærer Jensen er uforandret den ideelt tænkende, barnligt troende Mand, og han stilles ustandseligt paa den samme Plads i Optrinene. Johannes Poulsen gjorde ham ved Stemmen. Hans Skikkelse var her saa graa og bleg, at han næsten forsvandt, men Stemmen strømmede fra et ærligt Sind, han var veltalende

som en Højskolelærer, man følte, at han kunde blive ved, og at den opbyggelige Svada kom oprigtigt over hans svulmende Læber. Hele Skikkelsen blev lyslevende ved denne Kontrast mellem den fattigt ernærede Krop og den rige Tale, denne Skolelærer havde faaet megen tør Kost og mange frodige Ord. Paa fri Haand havde Skuespilleren her skabt et Livsbillede i dette Skuspil, der var skrevet sammen af Skjoldborg, sat i Scene af P. A. Rosenberg, men digtet af Johannes Poulsen og hans ypperlige Medspillere: Adam Poulsen, Cajus Bruun og Malberg (giv Malberg Roller, lad os faa endnu en Konge!)

Og endelig Gøgleren i Løgnens Ansigter. En raa, væmmelig Dreng, en Samling af Muskler, der ustandseligt spiller og skælver, og et Ansigt saa fuldt af Laster, at det virkede som en stinkende Aande. Han er kun inde i ti Minutter, han driver rundt paa Scenen, vrænger og skælder ud, men han formaar i dette Øjeblik alt det, som Digteren ikke har kunnet ved sine fattige Fraser: han skaber et helt Drama omkring sig, han smækker Dørene op til den hele Cirkus og viser os Artist-Alfonsens Liv. Saa jager Forfatteren ham ud, smører hans Ansigt til med Klovnmasken, anbringer ham i et Balletoptrin à la Carmen, for at Publikum kan faa endnu et Snudedrag at gaa hjem med. Komedien er ude, men Johannes Poulsen lever!

Jeg har ikke Lyst til at tale om andet. For at sige det ærligt: jeg har kun set første Akt af Den mystiske Arv. Hvordan det gik til, véd jeg ikke rigtig, men jeg var gaaet ud i Foyeren og kom til at tænke paa noget, Klokken ringede, Folk gik ind for at se Resten, og rent uvilkaarligt tog jeg min Hat og gik. Jeg troede vist, at Stykket var færdigt. Det havde slet intet Indtryk gjort paa mig. Folketeatrets Skuespillere havde forbrugt en Masse Ord, men der var bogstavelig ikke ét Ord, som var blevet i min Erindring, de var suset gennem min Hjerne som Træk fra klapprende Døre, og det var en hel Nydelse at komme til at tænke paa noget og faa Dørene lukket.

Jeg vil heller ikke paastaa, at jeg har set Den glade Enke paa Casino. Men her véd jeg godt, hvorfor jeg gik. Det var et Kor af Herrer, der fordrev mig. Dér stod Sophus Neumann og V. Kolling og Reenberg og flere endnu med en Slags Skørter paa og drejede Fingrene og blinkede med Øjnene og vrikkede og svansede, og Folk jublede, som de havde gjort den hele Aften, hver Gang Herrer og Damer havde gnubbet sig op ad hinanden til den afskyelige Dansebulemusik — nej, det var mig for meget, jeg skammede mig paa Kønnets Vegne, jeg trængte til Luft.

Men at se Johannes Poulsen spille Komedie, det er netop som at smække et Vindue lige lodret op imod Kunstens unge og befriende Verden.

Jonathan.

En Bryllupsnat.

Fortælling fra Valencia af Vicente Blasco Ibañez

Autoriseret Oversættelse fra Spansk af Johanne Allen.

(Sluttet).

III.

Den Dag, Toneta giftede sig, var en af de tungeste, den ny Præst ved Kirken i Benimaclet havde oplevet.

Efter at have forrettet Vielsen stod Don Vicente bleg og skælvende, som om han led af en hemmelig Smerte, inde i Sakristiet og afførte sig Ornatet. Sakristanen, der hjalp ham, talte om den ulidelige Hede, det var. Det var i Juli Maaned og Vestenvinden blæste ustanselig. Alle Markerne var

afsvedne af den brændende Vind, som inden den naaede Havet, var faret over Kastiliens og La Manchas tørre, forbrændte Sletter. Den glødende Luft skoldede Huden og hidsede Nerverne.

Men Præsten vidste alt for godt, at det ikke var Vestenvinden, der gjorde ham syg. Han, der var vant til at arbejde i Marken baade Sommer og Vinter, skulde han have den Slags fine Fornemmelser!

Det, der fejlede ham, var Anger over at have indvilliget i at vie Toneta. Hvor han kendte sig selv lidt! Nu først gik det op for ham, hvad der skjulte sig bag den broderlige Kærlighed, der var opstaaet hos ham allerede da han var Barn.

Han, Præsten, der var frigjort fra alle menneskelige Sorger og Bekymringer, grebes af et dumpt Mismod efter at have velsignet den uopløselige Forbindelse mellem Toneta og Chimo. Han havde en Følelse, som om noget af hans eget med Magt var blevet ham frarøvet.

Han syntes endnu, han stod inde i Kirken og saa, næsten ved sine Fødder, Tonetas smukke Hoved med det pragtfulde Slør. Aldrig havde han set hende saa smuk! Hun var bleg af Sindsbevægelse, og hver Gang, hun saa paa Chimo kom der en forunderlig Glans i hendes Øjne. Brudgommen tog sig glimrende ud i sin ny Dragt og den blaa Slængkappe med stort Slag.

Det var som om Præsten i Dag for første Gang saa Toneta. Denne Søster, som i hans Tanker næsten var bleven til ét med den blaa Skikkelse paa Halvmaanen, havde pludselig forvandlet sig til en Kvinde.

Han, der aldrig havde sænket sit Blik længere end til den friske, altid smilende Mund, og som havde betragtet Toneta som et af de smukke Helgenbilleder i Guldmorskjole, hvis Krop kun bestaar af de tre Stokke, der bærer det skønne Hoved, tænkte med hemmelighedsfuld Gysen paa, at det ikke var alt. Med sin Fantasi saa han den frygtelige Fjende: Det skønne Kvindelegeme med de runde Former og bløde Gruber. Det mægtige Vaaben, hvormed „den Onde“ omstøder selv den mest staalsatte Dyd.

Hvor han hadede sin Barndomskammerat, den mørke Chimo! Han var en skikkelig Fyr, men Visantet kunde ikke taale, at den plumpe Karl skulde følge gennem Livet med den lille Blomsterpige. Det burde aldrig have været tilladt. Hvor han angrede, at han havde forrettet Vielsen!

Men i næste Øjeblik skammede han sig over sig selv. Han rødmede ved at tænke paa, at det var Misundelse og Følelsen af Afmagt, der indgav ham de bitre, oprørske Tanker. Han led ved at se andres Lykke og være Vidne til deres Kærligheds Udfoldelse. At Forholdet var lovligt, gjorde ikke Præstens Lidelse mindre.

Han vilde gaa hjem. Han vilde ikke længere være til Stede ved den glade Bryllupsfest. Men da han kom ud af Sakristiet, stødte han paa hele Brudeskaren, der ventede paa ham; thi Siña Tona havde modsat sig, at de foretog sig noget, uden at hendes kære Visantet var med.

Og hvor mange Indvendinger han end gjorde, maatte han følge med de andre gennem Haven — den Have, der gemte saa mange Minder for ham.

Mellem alle de blomstrede Kjoler i Foraarets lyse Farver, det straalende Silketøj og glansfulde Fløjl, der spillede i Lyset, gjorde den sorte, løsthængende Præstefrakke og den store bredskyggede Hat, der langsomt bevægede sig fremad, en bedrøvelig Virkning. Man skulde snarere tro, at denne Dragt bares af en affældig Olding, end at en kraftig Skikkelse, svulmende af Liv, skjulte sig under den.

Og da de saa naaede Huset, blev hans Lidelser endnu større. Al den hensynsfulde Venlighed, der vistes

ham, forekom ham som den grusomste Spot.

I sin Moderglæde vilde Siña Tona endelig vise ham alle de Forbedringer, der var gort i Huset i Anledning af Brylluppet. Her skulde Visantet se. Det Værelse skulde de unge have til Sovekammer. Der stod Sengen. Det skinnende hvide Tæppe med det kunstige Mønster havde kostet Toneta en hel Vinters Arbejde. Her vilde de unge Folk faa det godt!

Og den gamle Kone, som i sin Uskyldighed mente at vise Præsten udsøgt Opmærksomhed, nødte ham til at føle paa de bløde Puder og beundre hver lille Enkelthed ved Indretningen i det hyggelige, landlige Værelse, der til Natten skulde være Tonetas Brudekammer.

Hans Lidelser fik ingen Ende. Brudgommens fortrolige Bemærkninger ramte ham som Piskeslag. Den plumpe Karl generede sig ikke for at tale aabent i hans Nærværelse; han spøgede med sine Kammerater og gjorde saa ligefremme Hentydninger til hvad Natten vilde bringe, at Kvinderne hvinede i vilden Sky og halvkvalte af Latter skældte ham ud for et Svin og et Asen. Toneta, der nu var i Hjemmedragt med korte Ærmer, kom hen til ham. Naar hendes bløde, brune Arme strejfede ham, kunde han mærke Varmen fra den friske Hud gennem Præstekjolen. Hun saa paa ham med et gennemtrængende Blik i de straalende Øjne, som om hun vilde se ham ind i Sjælen, og spurgte ham om, hvad han egentlig syntes om hendes Ægteskab.

Gud i Himlen! De tog ikke mere Hensyn til ham, end om det var en Død, de talte til. Toneta behandlede ham med en Ligefremhed og Ugenerthed, som hun aldrig vilde have vovet over for en eneste af de Bondetampe, der var med til Brylluppet. Han var ikke en Mand, han var en Præst! Denne Tanke fyldte ham med en nagende Bitterhed. Han syntes, at de allesammen saa paa ham med ærbødig Medlidenhed En rasende Forbitrelse greb ham. Blodet fo'r ham til Hovedet, og det flimrede for hans Øjne.

Det var en dyr Betaling for den Ære at høre til den gejstlige Stand og være løftet op fra de fattige Forhold, hvori han var født. Han, Don Vicente, den fornemste i hele Selskabet, den værdige Præst, saa med Misundelse paa de jævne Bønderkarle i Skjorteærmer og Bastsko.

Hvor han ønskede at være som en af de forsorne Fyre, hvem de unge Piger ikke turde nærme sig af Angst for at blive knebet og klemt! Men det værste var dog at være Genstand for Medlidenhed og blive betragtet som en hellig Mumie, hvis Øren selv de slibrigste Bemærkninger gled uænset forbi.

Han følte sig mere og mere ilde til Mode. Ved Bordet havde han Plads ved Siden af Bruden. Det var næsten mere end han kunde bære, naar Tonetas friske, varme Legeme, hvorfra en berusende Vellugt syntes at udstrømme, kom til at berøre ham. I den trygge Bevidsthed om ikke at udsætte sig for noget, vendte og drejede Toneta sig uden Hensyn til, om hun kom til at støde til Præsten; og hver Gang hun bøjede sig hen til ham, omhylledes han af hendes varme Aande. Og Chimo, den plumpe Bondekarl, der i sit Hjærtes Uskyldighed mente, at efter Vielsen om Morgenen var alt tilladt! I sin hidsige Utaalmodighed tog han Toneta under Hagen med sine tykke, klumpede Fingre, hvilket vakte almindelig Jubel, eller han stak Hænderne ned under Bordet, mens han saa op i Vejret med den uskyldigste Mine af Verden.

Det var ikke til at udholde! Don Vicente følte sig syg. En hed Blodstrøm skyllede hen over hans Ansigt. Det var, som om den tørre, brændende Vind, der skoldede Huden, var trængt ind i hans Aarer. Hans Næsebor ud-

videde sig og dirrede nervøst. Denne Luft, svanger med brutal, sanselig Lidenskab, hidsede ham.

Han vilde intet se; han ønskede blot at glemme, forsvinde, hensynke i en blid og sløv Følesløshed. Instinktmæssig skyllede han det ene Glas Vin ned efter det andet; og hver Gang Glasset var tømt, sørgede man med landlig Høflighed for straks at fylde det igen.

Han drak meget, men uden at det dæmpede den Bitterhed og Misundelse, der opfyldte ham. Han havde haabet, at en let Rus vilde sætte ham i en løftet Stemning, hvor man ser alt rosenrødt, lige som naar han og hans Kammerater paa Seminariet holdt smaa, muntre Gilder og ved Desserten, med den urokkeligste Tillid til Fremtiden, drømte om at blive Pave eller fordunkle Bossuet. Men han opnaaede kun at faa en frygtelig Hovedpine; det var, som der laa en Blyvægt paa hans Hoved og som en endeløs Skrue borede sig ind i hans Pande.

Don Vicente var syg.

Selv Siña Tona kunde se det og maatte til sin store Sorg indvillige i, at han gik hjem. Skønt det susede for hans Øren og flimrede for hans Øjne, gik Præsten med faste Skridt hjemad. Hans Moder fulgte ham forskrækket. Hun var ikke at formaa til at blive et Øjeblik længere ved Bryllupsfesten.

Det var ingen Ting, hun kunde være ganske rolig, forsikrede Visantet hende. Det var blot den lumre Vestenvind og Dagens Anstrængelser, der var Skyld i hans Ildebefindende. Han trængte blot til at sove.

Og da han naaede det ny Hus, hvor han var flyttet hen efter sin Ordination, gik han straks ind i sit Værelse. Han slængte Hatten og Kappen fra sig, og uden hverken at tage Bladkraven eller Præstekjolen af, kastede han sig paa sin hvide, kyske Seng med Ansigtet ned i Puderne og Armene strakt ud. Hans omtaagede Hjærne mistede øjeblikkelig det sidste Glimt af Bevidsthed, og et tykt Mørke sænkede sig ned over ham.

IV.

Det tætte Mørke fyldtes med røde, skinnende Punkter, der fo'r omkring som Gnister fra et Kæmpebaal, der spredes. Han følte, at han faldt og faldt; det var, som om han i en undelig Tid, der forekom ham som hele Aar, vedblev at synke ned i en bundløs Afgrund; men pludselig gennemrystedes han af et voldsomt Stød fra Hoved til Fod, og vaagnede, liggende udstrakt paa Maven over sin Seng, lige som han havde kastet sig paa den Aftenen før.

Præstens første Tanke var, at der var gaaet lang Tid.

Det var Nat. Gennem det aabne Vindue saas den gennemsigtige, blaa Himmel, besat med uroligt blinkende Stjerner.

Det gik Don Vicente som et Menneske, der vaagner op af en Besvimelse og ikke straks ved, hvor han er.

Hans Hjærne var endnu omtaaget af den tunge Søvn. Det kostede ham Besvær at samle sine Tanker, og det varede noget, inden han opdagede, at han var inde i sit Værelse, og huskede, hvordan han var kommet der.

Men da han stod ved Vinduet og fortumlet stirrede ud over de mørke Marker, vaagnede hans Hukommelse. Lidt efter lidt dukkede saa det ene, saa det andet op, indtil han havde fuld Klarhed over alt, hvad der var foregaaet, inden Søvnen overmandede ham.

Godt, Don Vicente! Det var en nydelig Opførsel af en Præst, der burde være et Eksempel paa Maadehold! Han havde drukket sig fuld, ja, det var Ordet, og det i Nærværelse af sine Sognefolk. Men det, der pinte ham mest, var dog Tanken om det, der var Aarsagen til denne Udskejelse.

Han var fortabt. Nu da hans Hoved var klart, om end hans Sanser endnu

var sløvede, betoges han af Rædsel for Faren; han oprørtes imod det kødelige Begær, der søndersled hans kyske Legeme.

Hvilken Skam! Han som nylig var kommet ud af Seminariet og altid havde levet under rolige, sædelige Forhold ude paa Landet, langt fra de store Byers fordærvede Atmosfære, var nu lige ved at synke ned i den modbydeligste af alle Synder. Nej, han vilde modstaa den Ondes Forførelser! Han skulde faa Bugt med Fristeren, der for at ydmyge ham, havde hidset ham til Oprør. Heldigvis havde den tunge Søvn gengivet ham hans Sjælefred.

Han hørte i det fjærne Kirkeuret slaa tre. Saa længe havde han altsaa sovet! Han følte sig ogsaa ganske aarvaagen og oplagt til at tage fat paa Dagens Arbejde.

Fra Vinduet, der var paa Husets Bagside, havde han en vid Udsigt over Egnen med dens Trægrupper og Huse, som skelnedes utydeligt i Stjernernes flakkende Skær. Der herskede fuldstændig Stilhed. Vinden havde lagt sig, men Luften var lummer, og Nattens Lyde føltes som de forbrændte Markers gispende Aandedræt.

Luften var mættet af en ubestemmelig Duft, og Præsten indaandede den begærlig, som om han vilde styrke sine indre Organer med den rene Luft fra Markerne.

Hans Blik flakkede rundt i Halvmørket; han prøvede paa at finde de forskellige Steder, som han kendte saa godt ved Dagens Lys. Denne barnlige Adspredelse mindede ham om hans Barndoms uskyldige Fornøjelser; men pludselig faldt hans Øjne paa en lille, hvid Prik. Det maatte aabenbart være Siña Tonas Hus, og . . . nu var det forbi med hans Fred; alle hans Forsætter om at kæmpe og være stærk forsvandt i samme Nu.

Det var et frygteligt Stød, en fuldstændig Omvæltning. Al hans Ro og Sindsligevægt var borte, den velgørende Slaphed forsvunden. Hans Legeme vaagnede og afrystede den tunge Sløvhed, der havde bemægtiget sig hans Sanser; og atter skød en Ildstrøm op i hans Kinder og bragte ham til at tænke paa Helvedes Brand.

Det var, som et tykt Slør sønderflængedes. Han syntes, det endnu var i Gaar. Han følte de varme, brune Arme berøre ham og opfangede den berusende Duft fra det unge Legeme — dette Kvindelegeme, hvis Mysterium han først nu havde forstaaet.

Og da den ulykkelige Præst i det samme kastede et Blik ud af Vinduet, var det ikke de utydelige Omrids af det hvide Bondehus, han skimtede, men det var Brudekamret, han saa, indhyllet i vellystfuldt Halvmørke, og Sengen, hvis hvide Forhæng skjulte det, der for andre var salig Lyst, men for ham en frygtelig Dødssynd, — det som han aldrig skulde kende, men som drog ham med det forbudnes uimodstaaelige Magt.

Hans utøjlede Fantasi viste ham de bløde Former og skære Farver i dette Legeme, som han ikke kendte. Hans Ophidselse steg med hvert Minut; han følte noget stige op i sig, hidset af den Oprørsaand, der havde besat ham. Hans Manddom hævnede sig over de mange Aars Tilsidesættelse og bragte hele hans Organisme til at dirre af Lidenskab. Det susede for hans Øren og flimrede for hans Øjne. Det var, som om det længe indeklemte Begær, der intet Udslag kunde faa, skulde sprænge hele hans Væsen.

Det var sandelig Fristelsen efter alle Regler. Han tænkte paa de hellige Eneboere, og navnlig paa Sankt Antonius, som han kendte ham fra Billederne, hvor han altid fremstilledes med Hænderne for Øjnene for ikke at se de skamløse Skønne, bag hvis forførende Skikkelser modbydelige Djævle skjulte sig. Men ingen onde Aander var nærværende ved hans Anfægtelser. Han var ene med sine forvildede Tanker i den lumre Nat, hvor

Luften var tung som i en indelukket Alkove og Jordens hemmelighedsfulde Lyde føltes som Kys.

Derovre hvilede de, omgivne af det tætte Mørke, der blufærdigt skjulte deres Indvielse i Kærlighedens salige Mysterium, og her stod han, udelukket fra Livets Lykke, en Snyltegæst i en Verden, hvor kun Kærligheden skaber Liv. Han følte sig isnet gennem Marv og Ben af Kulden fra hans enlige Seng.

Det var, som et hedt Vindpust ovre fra det hvide Hus omhyllede ham og brændte hans Legeme næsten til Aske. Han troede, at det var Synet af dette Kærlighedsbo og den lumre, vellystfyldte Nat, der hidsede ham, og han flygtede bort fra Vinduet og famlede omkring i det mørke Kammer.

For ham var der ingen Fred! Selv i Mørket saa han hende. Han syntes at føle hendes bløde Arme om sin Hals og et friskt Kys paa sine brændende Læber, ligesom hint Kys, der havde vækket ham af hans Besvimelse, den Dag, da han læste sin første Messe. Hans Ophidselse vedvarede uforandret. Det var nu ikke blot hans Sjæl, der led; den voldsomme Nervespænding fremkaldte frygtelige, skærende Smerter.

Han maatte have Luft! Han maatte afkøles! Og i det mørke Værelse lød i Nattens Stilhed Plasken af Vand. Den stakkels Præst udstødte et dybt, lettet Suk, da det iskolde Vand svalende skyllede ned over hans brændende Legeme.

Langsomt gik han igen hen til Vinduet, beroliget ved den kolde Overgydning. En dyb Sørgmodighed greb ham. Han var frelst, men kun for Øjeblikket. Han havde jo Fjenden inden i sig. Synden lurede blot paa igen at faa Tag i ham og besejre ham; og denne frygtelige Kamp vilde begynde igen den næste Dag og fortsættes Dag efter Dag; den vilde forbitre hans Tilværelse, saa længe hans stærke Legeme blussede af Ungdomskraft.

Hvor Fremtiden laa mørk for ham! Kæmpe mod Naturen, føle i sit Legeme en Byld, der stadig trykkede, og som kun hans Vilje kunde bringe til at forsvinde — det var hans Lod! At leve som et Lig i en Verden, hvor alt, lige fra Insektet til Mennesket, undergiver sig Kærlighedens Lov, forekom ham at være det tungeste af alt.

Det var hans Ærgærrighed og Ønsket om at frigøre sig fra de trange Kaar, der havde bragt ham til at forsage Livets Lykke. Men idet han troede at hæve sig til den attraaede Højhed, sank han ned i et ukendt Dybs Mørke.

Hans fattige Kammerater, der led Sult og Nød og maatte slide og slæbe for Udkommet, var lykkeligere end han; de kendte den mystiske Lyst, som Pligten bød ham for bestandig at forblive uvidende om.

Hans Ophøjelse var dyrt betalt. Det var en ulyksalig Idé af den gode Dame at ville gøre en kraftig Bondekarl til Præst. Langt mere end til at dæmpes ned, trængte hans Overmaal af Livskraft til at faa Afløb.

Han var steget, ja, men lænkebunden for bestandig. Han huskede fra sine klassiske Studier Sagnet om Prometheus, og han saa sig ved sin Præsteed lænket til Troens Klippe, forsvarsløs prisgivet Kødets Begær, der søndersled hans Indre.

Med Bondens udprægede Religiøsitet veg han forfærdet tilbage for Tanken om at blive en skamløs Præst. Nu, da han var vaagnet til Bevidsthed om sit Køn, brast ethvert Haab for ham om at finde Fred. Fortvivlet ved Tanken om Fremtiden, sank Præsten sønderknust sammen. Han lagde Hovedet i Vinduskarmen, holdt Hænderne for Øjnene og græd over de Synder, han ikke havde begaaet, og over det Misgreb, som han vilde lide under til sin Død.

Et køligt Pust bragte ham til sig selv.

Det begyndte at dages. Ude over Havet splittedes Nattens Mørke, og en lysende blaa Stribe viste sig; de grønne Marker og Bjærgenes takkede Linier traadte tydeligere frem; Stjernerne blegnede; fra Bøndergaardene lød Hanernes skingrende Galen, og Lærkerne strøg forbi de lukkede Vinduer og forkyndte med glade Triller Dagens Komme.

Det var en pragtfuld Solopgang. Maaske Toneta i dette Øjeblik efter blufærdigt at have dækket sit Legeme, hvis Skønhed kun én Mand skulde kende, sprang ud af Sengen og aabnede Vinduet, for at den friske Morgenvind kunde trænge ind og svale den hede, vellystfyldte Luft i deres Brudekammer.

Præsten gik ud af sit Værelse med røde Øjne og en dyb Rynke i Panden, — et evigt Minde om denne Bryllupsnat, i hvilken hans Barndomslegekammerat havde lært Kærlighedens Salighed at kende, og han havde formælet sig med Fortvivlelsen, den mest trofaste af alle Ægtefæller.

Nede i Køkkenet stod hans Moder og lavede Morgenmaden i Stand. Den gamle Kone kunde ikke forstaa det bitre, bebrejdende Blik, som Præsten tilkastede hende, idet han gik forbi.

Han gik som i Drømme gennem Gaarden; men pludselig snublede han over en gammel, hullet Sivkurv, der var bedækket med et tykt Lag Snavs. Den var Mage til den, han som Barn havde løbet med paa Ryggen.

Det var Fortiden, der rejste sig imod ham og kastede ham hans Utaknemlighed i Ansigtet.

Var han ikke blevet revet ud af sin Stands trange Kaar? Hvad mere kunde han ønske? Han havde jo sit rigelige Udkomme, foruden den Tilfredsstillelse at blive betragtet som et højere Væsen.

Det andet, det ukendte, det som bragte ham til at skælve i hæftig Bevægelse, var for Staklerne, for dem, der maatte kæmpe for Livsopholdet.

Præsten stønnede fortvivlet; han følte sig omgiven af Tomhed og Kulde. Han tænkte paa, at hvis hans Hænder ikke var blevet indviede, og han var vedblevet at slæbe paa den snavsede Sivkurv, vilde han i dette Øjeblik ligge mellem Brudesengens bløde Puder og betragte Toneta, hvis kraftige, harmoniske Skikkelse tegnede sig under det fine Lærred, mens hun smilende saa sig i Spejlet med en let Rødme ved Mindet om Bryllupsnatten.

Og den stakkels Præst hulkede som et Barn; og han blev ved at hulke lige til den gamle Kirkeklokkes sprukne Toner kaldte ham til Morgenmessen.

Mystik og Idealisme i moderne fransk Literatur.

Af CARL C. KOHL.

(Sluttet).

Der er to Maader hvorpaa man kan søge at kende en Ting, studere den.

Enten kan man studere den ved at gaa rundt om den, betragte den omstændeligt, analysere den i sine Bestanddele, opløse den kemisk for at

finde dens Grundstoffer eller pille dens Atomer i Spaaner som en aandelig Krybbebider.

Saaledes gør Materialismen.

Eller man kan trænge ind i dens Hjerte, gøre dens Væsen til sit, identificere sig med den, idet man bag den tilsyneladende Virkelighed søger en anden og højere, bag denne atter en ny o. s. fr. Med lukkede Øjne, med Sjælens Øjne ser man ind gennem Kendsgerningernes Slør.

Saaledes gør Idealisten, Mystikeren, hvis Maal er at afdække, afsløre de Tanker, som Formerne skjuler. Hans Opgave er at legemliggøre Tanken, og han trænger ind i Skyggens, i Skumringens magiske Sfære. Han betragter Kunsten som en Religion, — en Religion, der ikke som andre Religioner nøjes med at forbyde os at stjæle Næstens Hustru, hans Oxe eller Asen, men en Religion, hvor den største Synd er at stjæle sin Næstes Illusioner. En Religion, thi han vil udfylde det tomme Rum mellem Mennesker og Guder, og, som Maeterlinck skriver, holde de store Veje aabne mellem det, vi ser, og det, vi ikke ser.

Han vil lære alle dem, for hvem Livets Motiver er Tabu, at det er latterligt at være angst for det ukendte, fordi det maaske kan bringe nye Smerter, — ligesaa latterligt, som det er at tøve med at aabne et Telegram, blot fordi det maaske kan melde om en Ulykke. Han vil lære, at det er latterligt at være angst for Døden. Ti Døden er jo kun Nulpunktet mellem det kendte og det ukendte. Og naar man ikke længere frygter det ukendte, frygter man heller ikke Døden. — —

— Dette er i korte Træk Mysticismens Maal, — i Kunst, i Literatur, i Filosofi. Man kan mene om dens Midler, hvad man vil; men dens ideelle Berettigelse kan ikke drages i Tvivl.

Vor Tid trænger til en Idealisme, og det er da ogsaa henimod en saadan, at Tidens Retning gaar. Tilbøjeligheden til paa den ene eller anden Maade at hæve sig op over Hverdagslivet, til idetmindste for visse Øjeblikke at unddrage sig de sociale Magters Tryk, er Mennesket medfødt.

Og jo intensere en Tids Liv leves, des større blir denne Frigørelsestrang, denne Trang til ud af et idealistisk Syn at øse en Forøgelse af de menneskelige Kræfter. En Tids Literatur voxer frem af Tidens Sjæl. Den fødes af Tidens Trang.

Og naar vi i vor Tid ser en mystisk, en idealistisk Literatur bryde frem og slaa an, saa er det, fordi Tiden har villet det saa.

For nogle faa Aar siden foranstaltede *La revue* en Enquête blandt de unge franske Digtere om deres religiøse Standpunkt. Ideen slog an, og selv om de indkomne Svar lød højst forskelligt, er det dog et Tidens Tegn. at Ungdommen med Glæde vilde drøfte en saadan Sag. For blot 10—15 Aar siden vilde en saadan Tanke være druknet i et Hav af Latter.

Denne Ungdommens *„nostalgie du divin"* — som Digteren Henry Bérenger siger — gaar ikke i absolut kristelig-dogmatisk Retning, skønt ganske vist mange unge Digtere og Kunstnere følger den Idealismens Vej mod Ny-Katolicismen, som Villiers de l'Isle-Adam viste. Den „Kristendom", hvor, som Kritikeren René Doumic skrev, mange smukke Følelser mødtes: kun én ikke: den kristelige.

Og sikkert nok hverken kan eller vil den romerske Kirke anerkende den mystiske, esoterisk-okkultistiske Kri-

stendom, der repræsenteres af Jules Bois, Léon Bloy, Paul Claudel, Francis Poictevin o. a. — og særlig af Joséphin Péladan, „le *Sâr*", der kalder sig „mere Nazaræer end Kristen, mere kristen end apostolisk, mere apostolisk end romersk."

Hans Livs literære Hovedtræk er *„la décadence latine"*, en Serie af 14 Romaner, skrevne i en blændende, fantastisk Stil under en glødende Inspirations Højtryk. Tidens Forfald males med mesterlige Farver og Midlet herimod: en mago-mystisk Livsanskuelses og Livsførelses Fremtid.

„Digter-Filosof-Profeten" kalder August Strindberg ham for. „Med ham holdt Katolicismen sit højtidelige Indtog i mit Liv," skrev A. S. i *„Inferno"*. —

Der er ligesom to Retninger i den moderne literære Mysticisme, nu da den har fjernet sig fra den første, saakaldt dekadente, „symbolistiske" Digterskoles Navlebeskuelse, — Narcisliteraturen, som den kaldtes.

Den ene Retning er den, der søger Freden, Idealet, udenfor sig selv. I Foragt for Naturen, for Sanserne, for den ydre Virkelighed blir den til en Overdrivelse, til en steril Mysticisme, der, hvis den gaar i kirkelig Retning, blir til den Religiøsitet, der takker Gud for ikke at være som disse Toldere. —

Den anden Retning i Mysticismen er den virkelige Idealisme. Den ser, at for ikke at ødelægge al dramatisk Livskraft, og for at Mysticismen ikke skal ende i golde Hallucinationer, i skaberisk Impotens, maa der med Idealismen følge en vis Realisme. Elementerne i det virkelige Liv maa tages med. En Digtnings Personer maa leve baade med Legeme og med Sjæl.

Kunsten bør skabe Livet, har Richard Wagner sagt. Livet, der leves i os og om os, maa ikke foragtes. Men Kunsten skal bag den ydre Virkelighed søge om den dybere Mening med Livet. —

Som den mest typiske Repræsentant for den første Retning, — „Jeg-Mysticismen" vil jeg kalde den — kan I. K. Huysmans nævnes.

Med alle sine Overdrivelser, al sin ubestemte Famlen, al sin Foragt for det konventionelle, repræsenterer han den Fase af Tidens Aand, der fra Naturalismen gennem Kærlighed til det Onde er naaet over til Freden i Kirkens Skygge.

En vild Menneskeforagt, en bitter Ironi farvede hans første, naturalistiske Værker. Det er, som om hans Menneskeforagt begyndte med ham selv, ti det er altid sig selv, han skildrer. Og naar man nu bagefter betragter hans første Periodes Værker (f. Ex. *A veau l'eau*, *Marthe*, *en rade)* er det let at se, at de skæbnesikkert maatte føre til den Pessimismens yderste, selvopgivende Grænse, der er Grundakkorden, Ledemotivet, i hans *A rebours*, hvor han højtideligt brød med Naturalismen.

Det var efter denne Bogs Fremkomst, at Sâr Péladan spaaede ham at ende enten i Selvmord eller i Anger ved Korsets Fod.

Han valgte det sidste.

Men først efter i sin mest glimrende Bog *„là-bas"* at have forvildet sig i Satanismens mørke Rige blandt erotomane, dødsmærkede og blasfemiske Orgier.

Là-bas indførte Satan i Literaturen.

Satanismen blev moderne. Den

sorte Messe blev populær. Det blev af højeste chic at tale om Satan som om en Person, man kendte en god Del til.

Den sorte Messe skildredes — ofte efter Naturen — i Romaner, der ivrigt slugtes af Læsere og navnlig af mandlige og kvindelige Læserinder. Paul Adam, Jean Lorrain, G. Augustin-Thierry, Rachilde, André Sylvabel, Jane de la Vaudère, Armand Dubarry og mange andre, dyrkede med stor Sukces den dæmoniske Specialitet. Hovedtiltrækningen i disse Bøger blev den pirrende Skildring af Satanismens og Sadismens uhyrlige Fænomener.

Den unge Digter Adelsvärd-Fersen — hos hvem den sorte Messe og en homosexuel Satanismes Mysterier bevisligt fejredes — offentliggjorde i sin Bog „Lord Lyllian" 1905 et Forsvar for selve den sataniske Messe: „Gravens Forherligelse, Oprøret mod Livets Gud, Tilbedelsen af Dødens, den lidenskabelige, brændende Forherligelse af det døde Stof". Et Forsvar, der sikkert er varmtfølt, men sødladent, løgnagtigt, uden den Voldsomhed, den Sandhed og Kraft, hvormed en beslægtet Natur, den afdøde Digter Grev de Lautréamont (egentlig Isidore Ducasse) i sin Tid (1868—74) skrev sin Bekendelse: *„les chants de Maldoror."* —

— Men Huysmans selv, Satanismens literære Impressario, lod sig ikke opholde i sin Udvikling af denne, den dæmoniske Literaturs Sukces. Han drog, uanfægtet af Efterlignere og Efterabere fremad paa sin Pilgrimsgang til Canossa.

I sin næste Bog *„En route"* fortalte han om sin Omvendelse.

Dens Fremkomst var en Begivenhed.

Men trods Omvendelsen var hans Personlighed den samme. Blot under en ny Etikette finder man den samme blaserede Skepticisme, det samme ubestemte, trods al Voldsomhed tøvende Sind.

Mere gennem Sanserne end gennem Hjertet kom Troen til ham.

Det er hans Passion for Middelalderens, for Gothikens mystiske og magiske Skønhed, der fører ham til Kirken og lader ham dvæle og knæle i Kapellernes hemmelighedsfulde, violette Skumring, mættet med gamle Hymner, — i de gamle Klosterkrypters skimlede Stilhed, hvor hver Sten sveder Tro.

For ham er det ikke Kunsten, der er en Religion, men Religionen, der er en Kunst. Det er ikke Kirken, han søger, — det er Kirkens Mystik. Det er Skumringens Charme, der fortryller hans Sanser.

I *en route* er Fantasiens Urenhed maaske mindre fremtrædende, men dog ligesom sveder den ud af Bogens Porer hist og her.

Den gamle Adam er ikke død. Kun har han faaet et Kyskhedsbælte paa, der -- generer ham. Det viser Durtal's urene Drømme, hans Tankers stadige Snigen sig omkring den tidligere, erfarne Elskerinde, og hans obscøne Hallucinationer midt under Bønnen i Kirken.

Det er ikke Freden, han har fundet. Det er en masochistisk, smertefyldt Nydelse ved at raabe sin egen Urenhed offentlig ud. Og dog tørster han, den raffinerede, efter den Sjælens Enfold, der ikke er ham givet. Han misunder Broder Portneren hans simple, enkle Fromhed. —

Tre Aar gik. Og saa (1898) kom *la cathédrale.*

Nu havde han fundet det, han søgte — Freden i den Kirke, der er et „Orotorium for de Fattige, en Kirke, der ikke knejser, men knæler.“

Der er i denne Bog ligesom blevet højere til Loftet. Selve Stilen er roligere, højere, mindre voldsom. Bitterheden træder mindre grelt frem baade her og i senere Bøger som *de tout* og *l'oblat.*

Han har forladt de vulgære Emner. Men dog er den raffinerte Pessimisme den samme. Og derfor vil det aldrig kunne blive den Huysmanske Mystik, der, trods alle dens skønne og raffinerede Farvesymfonier, trods al den rige og æggende Røgelseduft, vil komme til at give Tonen an i Fremtidens literære Kunst.

Dertil skal der den Idealisme, der bevarer en urokket Tro paa en bedre, mere menneskeværdig Fremtid.

Den ny Generation har voxet sig ud af Positivismens Jernkorset, — ikke for at gildes i en egoistisk Munkemystik, der ikke interesserer sig for Livets daglige Kendsgerninger, men for i Altruisme at favne Livet og Verden, baade med vore ydre Sanser og med Sjælens mere fintmærkende, lettere vibrerende Føletraade, — for i stadig Kamp at forene Livets Virkelighed med Idealets Virkeliggørelse i Kærlighedens mystiske Evangelium.

Edsuard Schuré giver denne Opfattelse Ord i Fortalen til sin mesterlige Bog: *„les grands Initiés“*: „Hvad os angaar, der troer, at Idealet er den eneste Virkelighed, den eneste Sandhed midt i en flygtig og skiftende Verden, — for os, som troer paa de ideelle Løfters Fuldkommelse og paa deres Ophøjelse til Lov, — for os er der kun ét Parti at tage. Lad os bekræfte denne vor Tro saa højt og saa frygtløst som mulig. Lad os søge at trænge ind i de uskiftelige Idéers Tempel for dèr at væbne os med de ubrydelige Principer.“ —

Og spørger man saa, hvilke da disse uskiftelige Idéer, disse ubrydelige Principer er, — saa er det først og sidst hos Maurice Maeterlinck, at deres magiske Lys flammer os i Møde!

For ham er det Godheden, Kærligheden, der er den gyldne Nøgle, der aabner Døren til Sjælens dybeste og dyreste Mysterier. Det er Kærligheden, der lader Sjælen forstaa den menneskelige Sympatis Almagt, og lærer os at tro paa Muligheden af stærkere og mere bevidste Baand imellem os alle, — Baand, der alene kan fæstne den sociale Solidaritet. —

Maurice Maeterlinck's Livsværk er først og fremmest et Kærlighedens Evangelium.

I Anledning af hans „Dukkedramer“, disse Drømmeskuespil, har man kaldt ham en Raffineret, en sygelig Dekadent. Men han er blot en Søgende, en Forsker, der efterhaanden blir til en Troende. Ikke troende paa kirkelige Dogmer, men paa Menneskesjælen, dens Skønhed, dens Fremtid.

I sine Dramer var han en søgende Aand. Derfor er de kun Tusmørke, kun Dæmring, mod de senere, mægtige Værker. Derfor er disse Dramers Personer ligesom Sjæle, der famler sig frem mod en Aabenbaring. De gaar søgende gennem Livets dunkle Labyrint, som Prinsesse Maleine, der famler sig frem mod Lykken, men kun finder Døden. Og Digteren selv lytter til disse Hjerters Angst. Han lever med i deres Tvivl, deres Haab, de-

res Smerte. Og da er det, at han ser, at der er ingen onde, ingen slette Mennesker til, men kun ulykkelige. Ti, som han siger, ondt er kun vildfarende godt.

Skønheden, Godheden, Kærligheden boer i hvert Menneske, selv om den skjuler sig bag en Maskes Grimacer. Man ser jo saa tit, hvor Mennesker er samlede, at, om et af dem har gjort en god Gerning, han da ligefrem søger at undskylde den for at undgaa de andres raillerende Smil. Men om saa En vover at tage Bladet fra Munden og rose det gode for det godes Skyld, — hvem af os alle giver ham da ikke Ret i vort Hjerte? Ingen Godhed, ingen Skønhed er spildt!

„At se uden Kærlighed er som at se ind i Mørke" — det er det, som Livet og Studiet af de store Mystikere som Plotinus, Ruysbroek, Emerson, Carlyle og Novalis lærte ham. Og saa skrev han: *„le trésor des humbles"* — den Bog, som ingen kan læse uden at blive et bedre Menneske derved.

Uden Frygt for det latterlige, uden andet Maal end Sandheden, med en dyb Foragt for „offentlig Mening" fulgte han de Stemmer, der lød i hans Indre. —

Pessimist har man kaldt ham, men intet er ham fjernere. Ja — han lærer jo ikke den lyriske Aladdins-Optimisme, der skyder Livets Alvor fra sig og lader fem være lige. Men han har den sande Optimisme, der lærer os at bære vore Skuffelser uden at skyde deres Ansvar fra os. I *sagesse et destinée* skriver han: „Hvis en Skuffelse, bitrere og grusommere end andre, slaar Dig til Jorden et Øjeblik, saa klynk ikke og siig: Livet er ikke saa skønt, som jeg drømte det! Men sig tvertimod: det maa være min Drøm, der manglede et eller andet, siden Livet ikke lod den leve. De store Sjæles Styrke er født af Skuffelser, der er baarne paa den rette Maade."

„Lykken er ikke noget overordentligt, noget uopnaaeligt" skriver han i *„le double jardin"*. „Forskellen mellem Sørgmodighed og Glæde ligger kun i, hvorledes vi modtager dem." — Det havde været Maeterlincks Hensigt at skrive en Bog, en Samling Essays, under Titlen „Retfærdighedens Mysterium," hvoraf et af Kapitlerne skulde dreje sig om Biernes Liv, ti i Bikubens Indretning beundrede han deres instinktive sociale Retfærdighed. Men dette Kapitel voxede frem til et selvstændigt Værk, *la vie des arbeilles* (1901), hvor han paaviser den Storhed, den Viisdom, der kan læses ud af Dagliglivets smaa Begivenheder. —

I hans sidste Dramer, *„Joyzelle"* og *„Monna Vanna"*, kan man maale hans Udviklings Vej fra de første Dramers Skildring af de famlende, passive, halvtbevidste Sjæle til disse to, Lidenskabens levende, hulkende Dramer, hvor han uden at stige ned fra Idealets Guldtinder maler Livet, der leves.

Ligesom Emerson ser han, at Mennesket er Façaden til et Tempel, hvor alt godt, skønt og sandt boer. Og i *„le temple enseveli"* lærer han os, at det er i vort eget Hjerte, at vi skal søge Vejen mod Idealet, Vejen mod Lykken. Det er ikke udefra, at den knugende Skæbne kommer over os. Den ligger i vort eget Bryst. Vi selv former vor Lod i Livet. Livets Strøm flyder rig og skøn overalt. Det kommer kun an paa os selv, paa vor Evne til at forstaa det, og paa Renheden af den Skaal, hvormed vi øser deraf.

Templet er i vor egen Sjæl, og det er ingen Illusion, men den levende, den eneste sande Virkelighed, som det endnu ikke er givet alle at finde. Maurice Pujo *(le règne de la grâce)* skriver: „Kun de Mennesker har en Sjæl, der selv har erobret den og har forstaaet at bevare den under stadig Kamp.“ —

Maeterlinck har ikke talt i en Ørken. Talrige af det unge Frankrigs Digtere har lyttet til hans Stemme. Det er hans Idealisme, der lyder hos Digtere som Paul Claudel, Albert Jounet, Th. de Wyzéva, Camille Mauclain, Gabriel Trarieux, Gabriel Sarrazin, Henry Bérenger, Paul Redonnel, Han Ryner, Victor-Emile Michelet, Maurice Pujo, Rémy de Gourmont og mange af de yngre og yngste.

Deres Navn er endnu ikke af dem, der er mest kendte udenfor Frankrig, ti de hører til Literaturens Aristokrater, der intet gør for at lefle for Popularitet og indgaa Kompromis med det brede Publikums Smag.

De vil ikke stige ned til Publikum, ti Kunsten, den sande Kunst, maa repræsentere den uendelige Ulighed og skabe nye Kaster. Men de vil søge at hæve Menneskene op til sig ved at vise dem Vejen, som Sjælene maa gaa mod Idealernes Virkeliggørelse. Det, der gør Idealismens Apostle — Profeter kunde man sige — saa sympatiske for den, der følger deres Færd, er deres begejstrede Tro paa den endelige Sejr og paa, at Menneskene evigt længes fra det lavere mod det højere. De kender ikke Pessimisme. De tøver ikke i Angst for ikke at blive forstaaede. Hvorfor ogsaa kvæle et smukt Ord, en skøn Tanke, en ædel Tro, fordi man tvivler om at blive forstaaet?

Skønheden trænger jo ikke til at blive forstaaet for at existere. „En skøn Ting er i sig selv en evig Glæde.“

De er i deres Kamp for deres Tro taalmodige som Shiva i det skønne gamle, indiske Sagn. Da Shiva en Gang havde tændt en stor Ild, faldt han i Søvn ved Siden af den. Verden var hans Drøm, mens han sov. Og han saa', at nogle af de Drømmeskygger, der befolkede Verden, blev til Mennesker, fordi en Gnist af hans hellige Ild berørte dem. Da blev han ved at sove og holdt Skyggerne fast i sin Drøm, ti han haabede saa, at de alle en Gang skulde røres af den hellige Gnist, og at derved den menneskelige Sjæl skulde fødes i dem alle.

Men Idealismens Forkyndere nøjes ikke med at drømme ved Siden af den hellige Ild. De svinger den som en lysende Fakkel, for at dens Skær kan jage Mørket paa Flugt. Og det Mørke er den Pessimisme, hvori Materialismens Livsopfattelse og Naturalismens Literatur har sænket Menneskenes Sind.

Er den norske Udstilling national?

Paa den norske Udstilling bliver man straks glædelig overrasket ved at se, hvor lidet national den er. Her er ikke Tale om „norsk“, endsige om norsk-norsk paa denne Udstilling. Her er ingen norsk etnografisk Iscenesæt-

Edv. Munch: Vaar.

telse som siger til Tilskueren: se saadan foregaar det i Norge og kun der! Her fremvises ingen Anskuelsesbilleder fra den norske Bondes Liv og Levnet, set i Forhold til andre Landes Bønder eller til Bybeboeren.

Man finder heller ikke som i alle andre Lande historiske Malerier med populære Motiver fra vedkommende Landes mest tiltalende Perioder. Ingen fra 1814.

Og hvad 1905 angaar, saa findes der kun to fordringsløse Portræter af Michelsen, som Werenskiold har malet, og hvor Kunstneren slet ikke har dvælet ved det hos sin Model, der hænger sammen med hans Fædrelands stolteste Øjeblik, Werenskiold har forsmaaet den billigste og letteste Succes, den som naas ved at slaa paa de nationale Strænge, selv hvor der ingensomhelst Anledning er dertil. Han har fremstillet Michelsen som Skibsrederen, som den jævne Bergenser, han selv i de alvorligste Øjeblikke har været i sit Udseende og sin Optræden. Af Ibsen er der to Portræter, men Ibsen har jo aldrig været eller kunnet være taget til Indtægt for Chauvinisme. Danske Blade har med Forbauselse konstateret, at der paa denne Udstilling ikke fandtes et eneste Portræt af Bjørnson og har rettet stærke Bebrejdelser mod Udstillingen i den Anledning som ufuldstændig og mere end det. Der findes imidlertid et Portræt, en . . . Karrikatur.

Og dette er et Folk, som har Ordet for en ren overdreven generende Selvgodhed og Chauvinisme — sandelig! Dets Kunstnere viser isaafald en stor Selvbeherskelse. Motiverne til de fleste af Landskaberne er vistnok hentet i Norge, men det er ikke de Motiver der kunde tjene til deres Fædrelands Forherligelse, Kunstnerne har valgt. De fleste af dem er fra Lavlandet, fra Egne, der ligesaavel kunde findes i et andet Land.

Frigjort fra mange Udenomsinteresser, som anden Kunst præges af, gaar saaledes den norske Kunst eller rettere sagt de norske Kunstnere henimod det Maal at afkaste Resten af disse Udenomsinteresser, for at koncentrere deres Evner om det rent kunstneriske.

Er de da „Europæere“ i den Betydning af dette Ord, som brugtes for en Del Aar siden. Bekæmper de Nationalitetsidéen stræbende efter at lede de europæiske Strømninger ind i deres Fædrelands Kultur? Er de Cosmopoliter af Overbevisning?

Nej, ligesaalidt dette. De forholder sig, kunstnerisk set, fuldstændig ligegyldigt til Spørgsmaalet om Nationalitet og Europæisme.

Der er jo heller ingen Mening i at dele Kunst efter Landegrændsen, som jo desuden aldrig falder sammen med Nationalitetsgrændsen.

Men selv om den gjorde det vilde Anerkendelsen af det Nationale som en Faktor af større Betydning i Kunst, vidne om absolut Mangel paa Følelse af, hvad Kunst i k k e er.

Kunst er i k k e en Dvælen ved det overfladiske og ydre Præg. Det er en Søgen i det Dybe. Men jo dybere man kommer, jo mere alment og enkelt, jo mere menneskeligt bliver det, man træffer paa, med andre Ord . . . mindre og mindre nationalt.

De store enkle Følelser er jo de samme for alle Mennesker og det er jo dog dem al god Kunst befatter sig med. Og Naturen? I sig selv er den jo ikke nationalitetspræget, selv om Menneskene fordrister sig til at tro

det og til at tale om norske Fjelde, norske Elve, og norske Sommernætter.

De norske Kunstnere har ikke været klemt sammen paa den lille nationale, aandelige Fælled, derfor er de meget mere alsidige baade i Forhold til hinanden og i Forhold til sig selv, end de fleste andre Landes Kunstnere. Fritænkere overfor Nationalitetsideens Religion, findes der vistnok i alle Lande, men kun enkeltvis. I Norge er Malerne imidlertid Hedninger alle, og derved fremkommer det mærkelige Fænomen, at hvis der er noget nationalt ved dette Lands Kunst, saa er det det, at den ikke er national.

Der bliver som Følge heraf ikke dén samme Sammenstimlen og Trængsel paa de store nationale Motivers Havnegange. Der bliver ikke den Arbejdets Fordeling for gennem Specialdygtighed at bringe det mest mulige ud af det begrændsede Materiale.

Der bliver meget mindre Opfordring til at lave Literatur paa Lærred, thi der er da slet ikke saa mange literært bearbejdede nationale Emner, som kræver Illustration, og som man gaar til med en Følelse af at gøre sin Pligt mod Fædrelandet — naturligvis i endnu højere Grad, hvis Motiverne desforuden tilhører Historien, Fædrelandets Historie.

Som Eksempler paa Alsidigheden, paa de store Afstande i Retning og Opfattelse, der spændes over, kan nævnes Sohlberg og Th. Eriksen, begge to unge Mænd, tilhørende samme Slægtled, men med saa diametralt forskellig Arbejdsmaade, at man skulde tro, de ikke kunde tilhøre samme Verdensdel eller samme Aarhundrede. Og dog har de studeret sammen.

Den ene af dem, Th. Eriksen, stræber, som den moderne Aand, han er, at undgaa Detailler. Sohlberg anstrænger sig med den yderste Konsekvens for at faa anbragt saa mange som muligt, og det lykkes dem Begge at naa det, de vil. Indenfor deres egen Kunst er de ogsaa begge meget alsidige, lige som forøvrigt næsten alle de norske Kunstnere.

Eriksen maler store Landskaber, Stilleben Interieurer og Figurbilleder med legemstore nøgne Figurer. Ved at ophæve de saakaldte „Valeurer“, Farvernes indbyrdes Rangforordning med Hensyn til mere eller mindre Mørkhed, slipper han for en hel Del Sort og Hvidt og kan hellige sig helt og holdent til den rene „Couleur“, hvad han da ogsaa gjør med Begejstring og ungdommelig Kraft. Hans Billeder synger deres Farvejubel ud med høj Røst.

Det er vanskeligt for andre Billeder at klare sig i Virkning, naar de kommer i Nærheden af Eriksens Billeder, og Montøren maa have havt stort Besvær med at finde andre Malerier til at hænge i samme Rum, hvis Akkorder ikke vilde blive aldeles overdøvede af den Eriksenske orchestralt overvældende Instrumentation, Billeder som ikke ligefrem vilde blive „slaaet ihjel“, saa de ikke kunde røre sig af Pletten. Sorte, graa og skidne, som udspændte Karklude vilde de se ud. Og flade, tynde og overanstrængte vilde de virke, som de hang der.

Men med rigtigt Blik har Montøren hængt Gerhard Munthe sammen med Eriksens.

Thi vistnok er Gerhard Munthe i sine realistiske Arbejder en „Valeur“-maler som faa andre, og det er muligt at hans Farve alene vilde kunne holde Eriksens voldsomme Farveskyts Stangen. Men ved sin fuldendte Komposition, der gør Billederne tilsyneladende endnu større, end de virkelig er og ved en Tegning, der beskytter hans Terræn mod nogensinde at blive fladt — ved Hjælp som sagt af disse gode, solide Vaaben og ved en Realismens Aand, som har ledet ham i hans kunstneriske Krigsplaner, hævder han med stor Ære sine Stillinger, ja bringer endog paa flere Steder sin koloristiske Modstanders brogede Regimenter i Uorden.

Forøvrigt har Munthe jo gode Hjælpetropper i sine dekorative Arbejder, der er hængt mellem de realistiske. Akvareller med Glas paa er anbragt midt inde imellem og rundt omkring Oljebillederne. Det skulde synes umuligt, at dette Ophængningsprincip kunde gaa. Og det er vist første Gang, det er forsøgt, men det bør anvendes oftere. Munthes stiliserede Arbejder, uden Perspektiv og Modellering vidner i allerhøjeste Grad, og maaske endnu mere her end ellers paa Grund af Modsætningen til deres Naboer — om Mesterens store Alsidighed. Hvem skulde tro, at Nogens Evner og Lyst skulde gaa i to saa diametralt forskellige Retninger, som disse, uden at den ene Stil kom til at paavirke den anden.

Det mest iøjnefaldende af Munthes dekorative Arbejder er det, som forestiller Himlen. Der er en Pragt og Glans over dette, som bringer En til at tænke paa den „7de Himmel“, og det er endog ikke langt fra, at dette Billede tilføjer Eriksen et partielt Nederlag.

Men man vil sige: Munthe kan vel i al Fald ikke passe ind under den i Begyndelsen af denne Artikel fremsatte Ros over den norske Udstilling som fuldstændig fri for det Nationale.

Baade i sine Malerier, dekorative Arbejder og i sine Snorretegninger er han dog saa national, som vel muligt mener man.

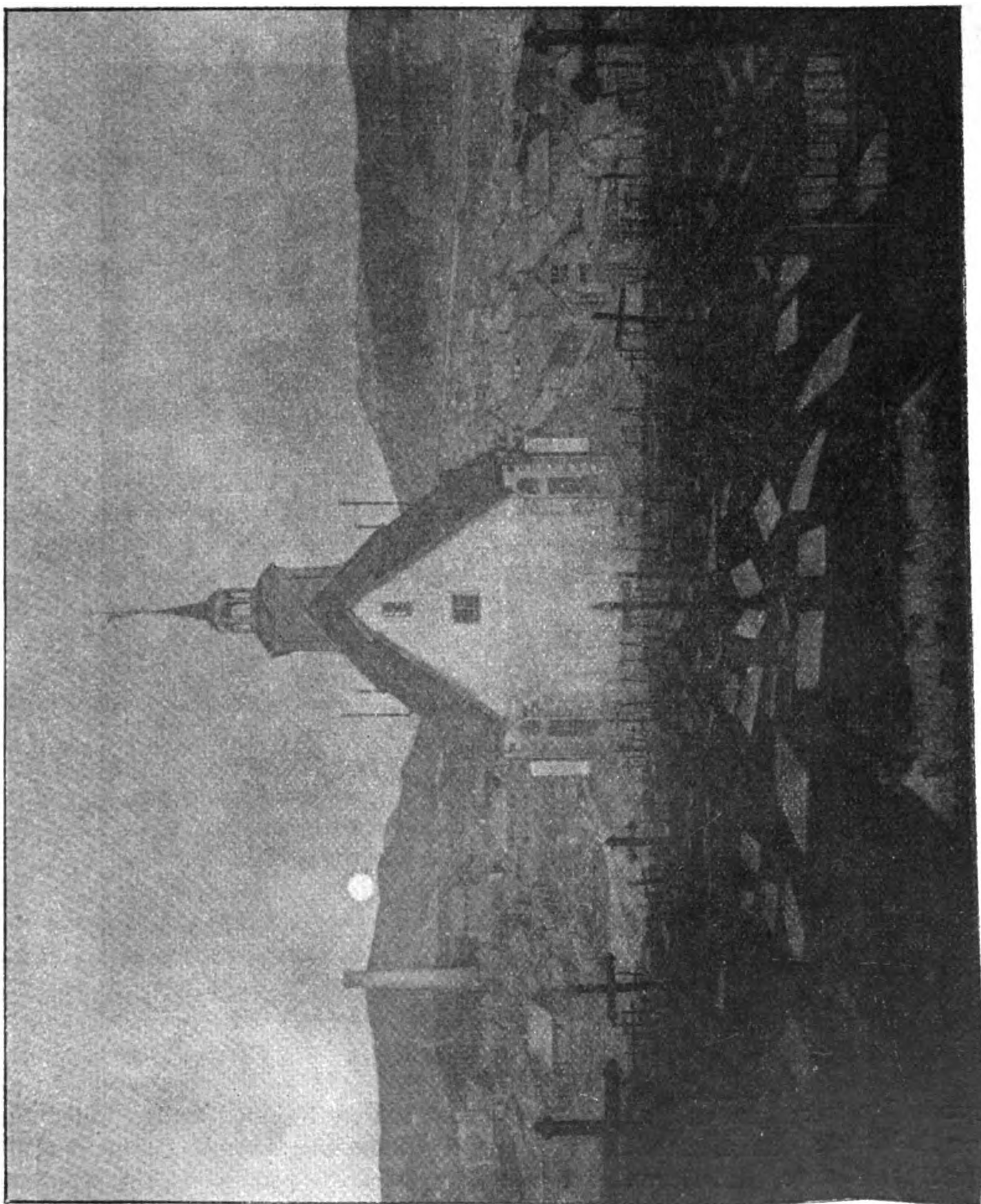
Hertil maa svares:

Man kan til Nød sige, at Munthe er skandinavisk i sine Snorretegninger og dekorative Arbejder, men man kan umuligt sige, at der er noget specielt Norsk ved dem. Og man kan sige, at i hans realistiske Landskaber er der noget, som viser, at de tilhører den nordlige Del af Europa. Men der absolut intet, som hindrer dem i at ligge f. Ex. i Sverige. Om der stod „Wermeland“ som Titel og „Lundstrøm“ som Kunstnerens Navn i Katalogen, vilde man udbryde: Hvor svensk!

Og nu Sohlbergs Arbejder! De tilhører saalidet Norge, at de ikke engang synes at tilhøre denne Klode. De er geniale Drømme. Men man kan ikke se, at det er norske Drømme. Sohlbergs Billeder er ophængte med store Mellemrum mellem hvert Billede. Der er Kirkestemning foran dem, højtideligt. Disse Malerier er de mærkeligste og originaleste paa hele Udstillingen. De ligner ingen af de andre, heller ikke nogen anden Maler i andre Lande, hverken af dem, som lever nu, eller som har levet.

Men indvender Kunstnationalisterne: Gloersen, Collet og Lars Jorde er dog vel i det mindste saa norske, som

det er muligt at blive! De er jo endogsaa norsk-norske!

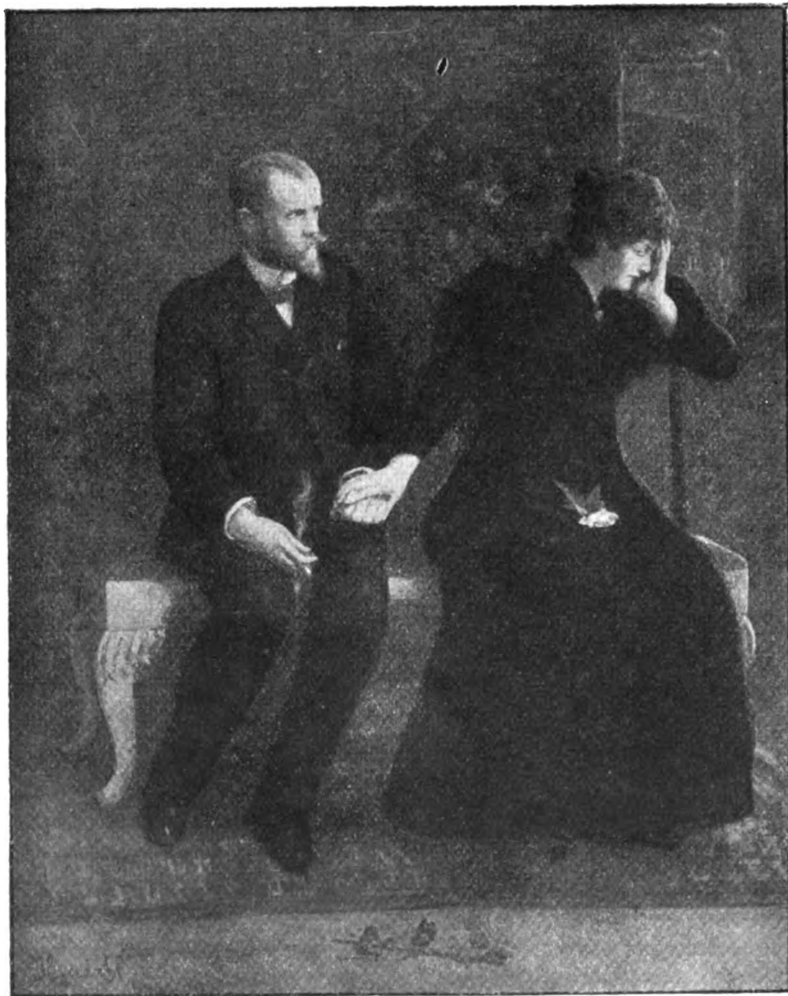

Sohlberg: Nat.

Nej! Sne findes der ogsaa andre Steder, kold Sne, som fyger, og kold Sne med Is, hvori der er Aabninger med rindende Vand! Og der findes ikke den Sagkyndige i Verden som, hvis han ikke saa Signaturen, kunde benægte Muligheden af, at Motivet var hentet fra Finland eller Rusland.

Men hvilken Frihed og Bevægelighed er ikke paa denne Maade til Gengæld indvundet.

Christian Krogh spænder over alt, hvad der kan tænkes som Genstand for bildende Kunst, Søbilleder, Portrætter, Genre, Interiører, Fru Oda Krogh over endnu mer, idet hun ogsaa i „Rouge og Noir" strejfer det symbolistiske, ligeledes i sit Portræt af Thomas Krag.

Heyerdahl: Tilstaaelse.

Heyerdahl er en blød Stemningsmaler, som i de yndige erotiske Aftenskumringer fra Montemartre, hvor Kirken Sacre-Coeurs hvide, næsten aandeagtige Hvidhed spiller ind i en uforglemmelig Akkord sammen med en Dueflok, paa hvis Vingespidser den nedgaaende Sol kaster sine sidste Straaler. Men Heyerdahl er ogsaa Psykolog i det store Billede „Tilstaaelse", som mange ikke synes om,

mest vistnok fordi de ikke forstaar det, og hvis Mening dog er tydeligt nok. Hun har her netop med grusom Lyst gjort Ham, den ærlige, kjedelige, træede Tilbeder en Tilstaaelse om et Fejltrin, hun har begaaet, muligvis for at faa lidt Fart i ham, eller for at lodde og hidse hans Kjærlighed. Han kan ifølge sin hæderlige træede Natur ikke forstaa et saadant Bedrageri og knytter Haanden i Raseri — men hun vil dog ikke, det skal gaa forvidt og lægger sin bløde, sandselige Haand let paa hans knyttede Næve, og man ser, at denne lille Berøring vil være tilstrækkelig til at afværge en Katastrofe.

At Heyerdahl ikke er nogen Nationalist, kan enhver se.

Ja, selv Werenskiold er det ikke, uden forsaavidt det tilnærmelsesvis kan ligge i enkelte af hans Motiver,

Man har spurgt, om hvorvidt denne Udstilling kunde have nogen Indflydelse paa dansk Kunstopfattelse. Det vilde være godt hvis den havde den Indflydelse at rokke lidt ved den ukunstneriske Fordring om „national“ Aand i Billederne. Men det er vel utænkeligt i et Land, hvor der endog findes en „Forening for national Kunst“.

F.

Af Dagens Krønike.

Eventyr.

H. C. Andersen fik altsaa Ret, skønt han skrev et helt Eventyr om, at han ikke havde det! Hans Eventyr blev i en Dagbladskronik vist ud af Barnestuen. En udmærket Videnskabsmand paatalte „Store Klaus og lille Klaus'es“ nedbrydende Virkning. „Har De endnu ikke nok af Eventyret?“ lader H. C. Andersen Mosekonen sige i „Lygtemændene er i Byen.“ „Det tror jeg da rigtignok at de fleste har. Her er andet at tage Vare, andet at passe paa. Selv Børnene er kommet ud over det. Giv Smaadrengene en Cigar og Smaapigerne en ny Krinoline, det holder de mere af! Nej her er sandelig andet at tage Vare, vigtigere Ting at udrette!“

Det er der naturligvis, og man kan udmærket godt se sig gal paa disse Eventyr — og alligevel, naar Pædagogerne rykker frem og taler om deres daarlige Indflydelse, kan man ikke lade være med at smile. Det er underligt at høre Pædagogerne tale, det lyder, som om de aldrig selv havde været Børn. Og man sender uvilkaarligt en venlig Tanke til Rousseau, der skrev i den Grad fortræffeligt om Opdragelsen, at hans Tanker lever endnu, men som med saa megen sund Sans satte sine egne Børn ud blandt Fremmede, for at de ikke skulde blive opdragne efter hans egne Principper. Hvilken udmærket Fader var ikke denne ypperlige Pædagog!

Men medens H. C. Andersens Eventyr saaledes paany omtumledes i Diskussionen, holdt Eventyret sit Indtog i Byen. Jeg var saa lykkelig at se den første Parykkusk køre gennem Østergade. Det var straalende Solskin, Luften var klar, Himlen laa høj og blaanende over de glittrende Tage, og alle Mennesker smilte. Og dér kørte

den røde Kusk frem i al sin Vælde, ombølget af Smil, fulgt af muntre Øjne. Det var dejligt. Og Nyheden sprang gennem Byen som en kaad Solstraale. Alle Mennesker fortalte hinanden Eventyr om Guldkareten, Forriddere, Hajdukker og Pudderparykker.

Men da Byen havde glædet sig, og Solen var gaaet ned, da Himlen ikke mere var blaa og venlig men graa og kold, da de røde Kuske var blevet ganske almindelige Mennesker ligesom vi andre og stod og pudsede Seletøjet i stribede Skjorteærmer, efter at Parykkerne af Staldgreven var anbragte i Juvelskabet paa Rosenborg — da viste det sig, at Eventyret alligevel har svært ved at klare sig. Folk blev nøgterne og ærgrede sig over, at de havde ladet sig overliste af Solens Smil paa de hvide Parykker. Man rensede sig nu ved at dukke sin demokratiske Sjæl i Ironiens og Indignationens rene Bølger.

Noget virkede vel ogsaa Trontalen og Sølvløverne med til at fremkalde denne Stemning. I. C. Christensen, der har saa mild en Hjærtetone, kan endnu ikke svinge sig op til Patosen, og hvad Sølvløverne angaar, da er det en kapital Fejl at køre saa meget rundt med dem. Nu opdagede man, at de var hule inden i — og saa var Eventyret ude. De lignede Trontalen og Parykkerne, og kunde som de ikke staa sig for den rolige Eftertanke.

Det var Synd. I disse Afholdstider trænger vi virkelig stundom til at pynte Hverdagen lidt op. Den gamle Reformationsbisp havde Ret, den gode Peder Palladius, der satte sig midt i Menigheden og sagde: „dieffuelen shicker oss saa mange unde stunder der til, ui maa uel stiele oss en glad stund til och dricke en schaalle øll med huer andre endochsaa offuer uor tørst.“

Jeg vilde f. Eks. nødig have undværet Fakkeltoget til Holger Drachmann. Men kan man tænke sig noget mere fornuftstridigt i vore Dage end at løbe ad Gaden med Begfakler, der oser og stinker og stænker Gnister fra sig. De ødelægger Ens gode Klæder og svier i Øjnene. Vi, som saa nemt kunde faa lavet elektriske eller en anden Slags Fakler, der tændes ved et Batteri, man har i Lommen, brænder klart og roligt, ikke drypper, ikke oser, ikke ødelægger Tøjet.

Den, som siger det, har ikke staaet foran Raadhuset og set Faklerne komme hoppende langt borte fra. Da de første Fakler svingede ind paa Torvet blegnede bogstavelig talt de elektriske Lamper. De hængte helt forladte og umotiverede der oppe i Luften og frøs. Thi nu steg der et nyt Skær frem fra Muslingeskallen, et rødt varmt Lys, dansende, levende Flammer, røde rebelske Huer, der svingedes op og ned — Lygtemændene var virkelig kommet til Byen. Og dér stod Drachmann midt i Ilden og ragede op over de sorte Skyer, der væltede sig op imod ham — hvad generede det ham, oven over Skyerne er Himlen altid blaa —, og bag ham rødmede Raadhuset, der pludselig var blevet levende i denne forunderlige Nat.

Officielt hedder det, at Fakkeltoget var mislykket, fordi der ikke var Komitémedlemmer nok i Spidsen for det, og fordi Faklerne blev kastede et galt Sted. Ja, naturligvis syntes Kritiken, at Eventyret var mislykket. Men det havde nu alligevel været hos os et Øjeblik. Der var da endelig for en Gangs Skyld sket noget urimeligt og forkert her i Byen, og saa kan de

gærne bagefter sidde rundt i Aviserne og regne ud, hvorledes alt burde have været.

Og som det gik med Fakkeltoget saadan med den hele Drachmann-Fest. Først stormede Folk til for at faa Billetter, og saa begyndte man at gruble over, om nu ogsaa denne Fest var velfunderet i alle Ender og Kanter. Hvad var det egentlig, som fejredes? Digteren eller Mennesket? De første Bøger eller de sidste? Socialisten eller Venstremanden eller Højremanden? Man var ikke vis paa, hvad det var. Noget ubestemmeligt var det, noget, som ikke rigtig kan benævnes med almindelige Ord eller sammenlignes med noget fra Hverdagen. Det var Eventyret. Det var jo netop det, Bjørnson sagde for mange, mange Aar siden i sit skønne Digt til Drachmann:

En Kæmpes Lader alle Smaa-Trold klandre.
Jeg elsker Dig; Du er ej som de andre.

Det er hele Eventyrstemningen, det er hele Drachmann. Hvis man vilde genfortælle hans Liv, fra han som Skoledreng stak ud paa Søen og aldrig læste paa sine Lektier og indtil han som 60aarig sad paa Guldstol i Raadhushallen, hvilket umoralsk Eventyr vilde det ikke blive! Men det var nu alligevel dette Eventyr, Folk kom til at fejre. Det var ikke Talerne, som voldte Festen, skønt Georg Brandes talte saa vittigt og Helge Rode saa smukt, det var endnu mindre Sangene, det var allermindst Bespisningen, nej, det var Drachmann selv, som han sad der og smilede med sit underlige Drengesmil, det var hans Taler, der var ganske ufornuftige og uforberedte og aldeles ikke til at kile op paa et Bladkontor med, det var hele den Duft af det lyriske og urimelige og eventyrlige, som ombølger denne uforbederlige Lyriker. At tænke sig: denne Mand er blevet 60 Aar uden at være andet end Lyriker. Han skriver endnu om Sommernat og Kærlighed. Paa Vers! Han stormer endnu Samfundet! Han er endnu ikke knækket, alle de smaa og store Sorger er prellet af paa ham, og han kaster i lykkelig Uvidenhed om godt eller daarligt sine Vers iblandt Folk. Saaledes kan Livet altsaa leves! Saadan er det levet af en midt iblandt os. Skabt af Nutiden og dog saa ulig den.

Man har forsøgt paa at komme over Vanskeligheden ved at fremstille Drachmann som den farende Svend med Vams og Baret og Slire og alt, hvad der er poetisk, nej, det er galt, han skal gaa klædt ganske som vi andre, han skal ikke flyttes ind i en anden Tid. Herregud, lad os beholde ham og lad os feste for ham hvert 10de Aar, og gid han maa leve ligesaa længe og ligesaa eventyrligt som salig Drakenberg, der giftede sig i en Alder af 111 Aar, friede til en ny Dame i sit 130te og — alt efter den autentiske Levnedsbeskrivelse — fra sit 141de Aar begyndte at leve „skikkeligt“.

Drachmann har Tiden for sig. Han stod saa trygt i Røgen fra Begfaklerne, og naar Taagen et Øjeblik drev væk, saa' han lutter ukendt Ungdom, der hyldede ham — —

Men da jeg kom hjem fra Festen og satte mig hen et Øjeblik for at samle disse Indtryk af Lys og Sang og tusinde Stemmer og glade Mennesker, da faldt mit Blik paa en lille, lige udkommet Bog, jeg havde siddet og læst i, før jeg gik til Festen: Viggo Stuckenbergs „Sidste Digte“. Det var, som om en Isnen gled over min Pande.

Jeg lagde min Haand paa den hvide Bog, og jeg glemte Festens Purpur.

Stuckenberg var jo ogsaa Lyriker. Han drog ud og prøvede paa at sætte Fødderne i Drachmanns Fodspor. Der er en hel Mængde af Drachmann i hans første Digtsamling. Drachmann, Heine og Aarestrup lærte ham først at digte. Og han udraabte „Livet og dets Pulsslag er min Gud“, og han krævede „Plads for alt det, der gærer og bryder“, han skrev lange, samfundssatiriske Digte om dem i trekantet Hat

Med Guldbroderi omkring Ærmet og Kraven,
en pyntelig Skare begavede Mænd
med Valgsproget: Kongen og Folket og Maven!

Saaledes drog han altsaa ud, og det er ikke mere end tyve Aar siden. Trodsig og ung, dristig stemmende i, naar han kunde blande sin Sang med de andres, betaget lyttende, naar han pludselig hørte sin egen Røst, naar Naturen gav hans Ord en ny Klang, naar han vovede noget. Hvad har han ikke ventet af Livet. Stod ikke Drachmann allerede dengang i Eventyret og vinkede. Ja vist sukkede han tit over Skæbnens Slag, vist havde han prist den lykkelig, „hvis Hjærtes Metal kan udhamres koldt“, og der laa allerede adskillige forladte Standpunkter bag ham — trods alt, han var Sangeren, han levede for sin Sang. Og Stuckenberg fulgte hans Spor.

Og nu foreligger der allerede en Bog af ham, der bærer den sørgelige Titel „Sidste Digte“, allerede nu er han fældet, medens han med sit sidste Blik saa' „den gyldne Himmel smile“. Ogsaa han levede jo i Eventyret, men han bar det i sig, som en Længsel og en Drøm. Medens Drachmann drog afsted derude paa de vide Veje, sad Stuckenberg hjemme og gemte sig i Mørket. Han kom til at elske den mørke Stue, naar alle andre sov. Saa satte han sig ved Vinduet og stirrede ud paa de sorte Skove og drømte.

Og jeg stirrer ud paa Nattens Skove,
ser dem løfte deres mørke Rygge,
véd, at ude under Skoven flygter,
flygter fjærnt min aldrig fangne Lykke.

Og han skriver det skønne Digt „Nat“, der vil knytte sig til ham og den danske Digtning som „Bekendelse“ har knyttet sig for evigt til Hauch og Danmarks Poesi.

Tunge, rimløse Linjer, der forsmaar ethvert ydre Smykke, en Klage, som toner frem i Mørket og enten bryder Rytmen eller faar den til at svulme:

Jeg har altid elsket Natten;
først fordi jeg fandt den mere smuk end Dagen,
senere fordi den lod mig ene,
— nu fordi dens Mørke skjuler om mit eget Hjærtes Mørke.

Stærke Nat, — det er ej Klage; Graad er blevet mig saa fremmed,
bitter er jeg ikke længer; i dit Dyb jeg staar og tænker
og velsigner tyst din Tavshed,
Du, som i din Visdom sænker tæt dit Mulm om Livets Op og Ned.

Eller han former smaa Digte, der enten priser Foraaret og Blomsterne eller maner til Ærlighed eller takker en elsket Kvinde, ikke Digte, der toner som Drachmanns, men som gemmer en forunderlig Musik, ikke tilgængelig for de mange eller i enhver Stemning, Digte, der maa læses som Noder læses af den musikalske, som Udtryk for en Musik fra fintstemte Instrumenter.

Hvor er den beskeden, denne Bog. Det er, som om noget havde tysset paa Digteren. Det var der ogsaa. Livet, det

rolige, besindige, Hverdagen, som forlangte hans Tid og hans Kraft, den graa Rejseledsager, vi alle kender, tyssede paa ham. Han blev nødt til at drage sine Digte op af Nattens Mørke. Disse smaa og rene Digte, hvide Perler med en forunderlig Dybde. Stuckenberg blev vel, naar alt kommer til alt, netop Digter, fordi han aldrig naaede Eventyret. Længselen skabte hans Kunst som Opfyldelsen Drachmanns.

Eventyr — Eventyr! Spøgen, Livsglæden, Savnet. Jeg synes, at der er to Tog, som bevæger sig derude i Nattenten og mødes som Døden og Livet.

Det blege, maanehvide Tog, som drager hen under den kolde Høsthimmel. Højt over Menneskenes Hoveder, op imellem Stjernerne, fjærnt som Længselen, ikke til at gribe med Hænderne og dog saa nær, at det er, som drog det gennem Ens Hjærte. Længselens, Savnets, Drømmens Eventyr, det, som er fortalt atter og atter af vore Diggere, og som vil blive fortalt om igen og om igen. Det Eventyr, vi ikke kan undvære.

Og saa det andet Tog. Det, som gaar frem i et blodrødt Skær og standser Trafiken, frem under Stjernelys, men med Fødderne paa Jorden, et støjende, brusende, urimeligt Tog, der gør Politiet Kvaler og forstyrrer Nabolagets Søvn. Men der strømmer Varme fra det. Et Eventyr! Fuldstændig upædagogisk. Ligesaa galt som „Store Klaus og Lille Klaus". Mon vi virkelig skulde tage Skade af det? Som om Djævlen var skikkeligere nu end i gamle Dage! Skikker han os ikke endnu mangen ond Stund? Lad os da en Gang imellem skaffe os en glad Time og drikke os en Rus i Eventyret.

Oktober.

*

Helbredsattest før Ægteskab.

Af ELFRIDE FIBIGER.

I Anledning af Loven af 30. Marts 1906, som just nu er traadt i Virksomhed d. 11. Oktober, skrev en overbærende og hjertensgod Præstefrue i „Kvindernes Blad" under 11. Juli, at den nye Lov uvægerligt gør mindst 650 Kvinder erhvervsløse. Forudsat denne Oplysnings Rigtighed skal Prostitutionen nok vedvarende give sig tilkende paa mange Maader til Trods for den nye Lovs Paabud og Straffeforanstaltninger.

Til Dato har enhver Bestræbelse til Løsning af Opgaven „Værn imod Usædelighedens Følger" været rettet mod den faldne Kvinde. Efter den 11te Oktober ophæves de Foranstaltninger, der hidtil mentes nødvendige for at hæmme Faren for Smitteudbredning fra denne Kant. I den kontrollerede Prostitution laa der en vis Beskyttelse for Manden, men ikke tilstrækkelig for Kvinden, hvad enten vi ser hen til Kvinden som Hustru eller til den ulykkelige faldne Kvinde. Der er Fare for, at den hidtil bestaaende Kontrol med de prostituerede Kvinder ikke vil kunne fjernes, uden at Ødelæggelsens Vederstyggelighed vil vide at snige sig ind overalt og sætte sig til Højbords indenfor selve Hjemmets Enemærker. Den Paastand, at Usædeligheden er bleven mindre i de Lande og Byer, hvor man har inddraget den lovbefalede Kontrol, mangler endnu tilstræk-

kelig Begrundelse. I Løbet af de næste Aartier vil det vise sig, om denne Paastand var sand eller ej; men ikke mange af dem, hvis Værk det var, at Kontrollen blev afskaffet, vil, dersom den nye Lov har grebet fejl, høre de skingrende Veraab fra det ødelagte Hjem og fra ulykkelige Kvinder og Mænd; de vil da længst have forladt den jordiske Skueplads.

Allerede nu søges Ægteskabet af Staten betrygget ved forskellige Paabud for Mandens Vedkommende, og hvad enten Ægteskabet indgaas kirkeligt eller borgerligt, stilles der Krav til Manden i Retning af Attester, f. Eks. „at han ikke har været under Fattigforsørgelse" o. s. v. — Men den vigtigste Attest, Helbredsattesten, den, der har den allerværsentligste Betydning for Hjemmet, for Stat og for Samfund, den forlanges ikke.

Hvorfor dog skaane Manden for en saadan Attest, der byder den kvindelige Part et Værn og en Advarsel? — Lad os spørge Lægen, om et Forlangende fra Statens Side med Hensyn til en Helbredsattest vilde have nogen Betydning; paa dette Spørgsmaal kan han svare som fri Mand, medens han, hvis han skal skride ind af egen Drift i Tilfælde, hvor han véd, at Sygdomsfare lurer paa den unge Hustru, kan holdes tilbage af saa mange hæmmende Hensyn. Vi tvivler ikke om, at han vil erkende med os Kvinder, at det er ikke Bruden, ikke den unge Pige, der skal spørge om Mandens Helbredstilstand, men at det er Staten, ene Staten.

Det er ogsaa sandsynligt, at en saadan lovbefalet Helbredsattest ofte vilde virke som en Paamindelse i rette Tid lige overfor de mange hensynsløse Individer, hvis Adfærd har været den medvirkende Aarsag til, at mangen stakkels Kvinde er bleven ulykkelig og maa ende sit Liv i et Hospital, eller hvad der er det allerværste for Samfundet, som en slet Hustru og en daarlig Moder.

Hvor ofte forser Manden sig ikke, det være sig paa Grund af manglende Forstaaelse, Uvidenhed eller Hjerteløshed lige overfor sin unge Hustru og det fælles nybyggede Hjem.

Saa stærk som en saadan Fordring om Helbredsattest maaske lyder lige overfor Manden, saa kan et saadant lovbefalet Forlangende dog ikke møde nogen Indvendinger fra den ædle og karakterfaste Mand, hvem det jo kun gavner. Det er da heller ikke fra den Kant, at der vil blive rejst Modstand mod dette Forlangende. Og for den svage kan det jo kun blive en Hjælp, idet Frygten for Regnskabet overfor Verden i den unge Alder ofte er større end Frygten for Ansvaret overfor Gud.

Vil Manden henvise til den moderne Kvindes Krav paa „Ligeberettigelse" og fordre tilsvarende Helbredsattest fra sin unge Brud, kan vi kun svare, at en saadan Fordring til os ikke paa nogen Maade kan virke saarende, vel at mærke naar Fordringen bliver obligatorisk saavel for Mand som for Kvinde.

Og en saadan Fordring maa blive en nødvendig Følge her hjemme af det nu ophævede Tilsyn med de prostituerede Kvinder.

Thi ingen kan vel for Alvor mene, at Usædelighed og Prostitution bliver sjældnere ved den nu i Kraft trædende Lov end hidtil. Tværtimod. Forskellen bliver kun, at det, der før kaldtes offentligt, nu bliver privat og uden Kontrol.

Ligesom tvungen Ægtepagt var ønskelig for at afværge, at privat Følelse bliver krænket, saaledes maa en saadan Helbredsattest, som før omtalt, fordres af Staten inden Ægteskabs Indgaaelse. En saadan Attest burde samtidigt omhandle Tuberkulose og Alkoholisme. Og hvis Parterne trods en Attests Paalydende om „ikke sund", alligevel vilde gifte sig med hinanden, da kunde Staten naturligvis ikke gribe forbydende ind.

Som bekendt har Staten for længst

været inde paa Udstedelse af Sundhedsattest, idet Statsanstalten for Livsforsikring fordrer f. Eks. Helbredsattest, inden Livsforsikringspolicen kan udstedes og Præmien ansættes. Naar et Livsforsikringsselskab fordrer Sundhedsattest for Mand eller Kvinde ved Tegning af en Livsforsikring, da er det jo kun af Hensyn til den Risiko, der kan tilføjes Staten eller Selskabet af vedkommende Person; men naar der ved et Ægteskabs Indgaaelse forlanges en Helbredsattest, da er det jo ikke Personens Levedygtighed, den skulde tage Sigte paa, men Risikoen ved de Følger, som Vedkommende kan føre ind i Ægteskabet og paadrage den anden Ægtehalvdel og eventuelle Børn. I hvor mange Tilfælde kan det ikke siges med fuld Berettigelse, at Vedkommende aldrig burde have giftet sig, og hvor ofte bliver det ikke efter kortere eller længere Tid fuldt ud bevist af Følgerne!

Det Fingerpeg og den Advarsel, som en Helbredsattest kan indeholde, kan som lovbefalet Krav fra Statens Side fornuftigvis ikke give Anledning til Familietvist. Selve Kokoppeindpodningsattesten afgiver et talende Bevis for, at naar Staten griber ind ved Lovbud og sanitære Foranstaltninger, kan Opgaven, at værne om Individ og Samfund i det hele og store, gennemføres. Hvorfor skulde Staten saa holde sig tilbage, naar det gælder om ved Udstedelse af en Helbredsattest — imedens det endnu er Tid — at skærme kommende Slægter mod en endnu større Fare, hvis forfærdelige Følger paaviseligt holder sig i Live ved at forplantes igennem Slægtled fra Vugge til Grav, ødelæggende Sjæl og Legeme for tilsidst at udslette hvert Spor af aandelig Højhed.

Den sørgelige Kendsgerning, at selve Ægteskabsprincipet i vor Tid mere og mere er sunket ned fra det høje Stade, det burde indtage i den almindelige Bevidsthed, bliver saa meget mere fremtrædende i sine alvorlige Følger, fordi man ikke kan komme bort fra den Erkendelse, at skal Menneskeslægten i det hele taget gaa en lysere Fremtid i Møde, er det frem for alt fra Hjemmet, det skal udgaa; og denne Sag: „Helbredsattest før Ægteskabets Indgaaelse“ er et Moment, som vil kunne have den største Betydning for hvert Hjem, saa vel for det fattige som for det rige, og dermed for hele Samfundet!

Sønderjydernes Kamp.

Af P. MUNCH.

Den 23. Oktober har Sønderjyderne endnu en Gang bekræftet det gamle Vidnesbyrd: Vi er Danske og vil vedblive at være Danske ved at vælge Hanssen-Nørremølle til deres Talsmand i den tyske Rigsdag. Ved Valg efter Valg har dette samme Svar lydt siden 1864. Ser man med lidt Kendskab til Sønderjyllands Historie i disse 4 Aartier ud over Valgtallene, da vil man se, hvorledes de bærer Vidnesbyrd om den lille danske Befolknings Modstandskraft overfor den mangeartede tyske Paavirkning.

De Danskes Stemmetal var i hele Nordslesvig:

1867: 27,488	1886: 12,640
1871: 20,303	1903: 14,837
1878: 15,941	

Kaster man et flygtigt Blik paa disse Tal, vil man uvilkaarlig udbryde: „Hvilken Tilbagegang! Det er jo omtrent det halve Stemmetal, der er tabt.“ Men Forklaringen ligger nær. I den første Snes Aar efter Krigen fandt en meget stærk Udvandring Sted fra Nordslesvig. Bortset fra Flensborg havde Nordslesvig i 1864: 220,000 Indbyggere. I 1890 var Tallet gaaet ned til 210,000. Og denne Tilbagegang er foregaaet til Trods for, at Nordslesvig har et betydeligt aarligt Fødselsoverskud, indtil 1890 regelmæssig 2—3000 om Aaret, og til Trods for, at et stort Tal af tyske Embedsmænd, Soldater o. s. v. efterhaanden er rykkket ind. Og mens Indvandringen tilførte de tyske Partier ikke faa Stemmer, formindskede Udvandringen det danske Stemmetal; Hovedmassen af dem, der rejste bort, gjorde det jo netop, fordi de ikke kunde finde sig i at leve under det tyske Herredømme. Dertil kom, at et meget stort Antal Nordslesvigere for at undgaa tysk Krigstjeneste blev „Optanter“ ɔ: danske Undersaatter. Baade de selv og deres Børn mistede derved Valgretten. I 1890 var der omtrent 28,000 Optanter og Optantbørn i Nordslesvig; en meget anseelig Del af disse vilde under naturlige Forhold have været Vælgere og bragt det danske Stemmetal adskillige Tusinder højere op.

Den Tilbagegang, der fandt Sted i Fremmedherredømmets første 22 Aar skyldes da ikke, at Danske er blevet omvendt og har taget tysk Sindelag, men er en Følge af den unaturlige Aareladning, det prøjsiske Regimente medførte. Tilbagegangen er derfor ogsaa hørt op i den sidste Halvdel af Fremmedheredømmets Tid. Siden 1886 er det danske Stemmetal vokset med et Par Tusinde. Det hænger sammen med, at Udvandringen nogenlunde er standset, og at en Del Optanter atter er blevet tyske Borgere. Folketallet naaede Lavpunktet i 1890 med 210,000; i 1905 var det steget til 229,000; i de sidste Aar har Udvandringen været svag, og Dødeligheds-procenten har været svindende, Fødselsprocenten stigende; der synes saaledes at være Udsigt til en naturlig og fortsat Forøgelse af den danske Befolkning. Og samtidig er Antallet af Optanterne og deres Børn faldet til under 20,000; ikke faa har, inden Køllerpolitiken begyndte, faaet prøjsisk Borgerret.

Gennemgaar man Tallene i de forskellige Egne, vil man dog se, at det er mod Nord, Fremgangen nu foregaar. Længere modSyd erStillingen vanskeligere. Dette gælder for det første Flensborg. Dette var fra gammel Tid en tysktalende By, men med stærke danske Sympatier. Ved de første Valg havde Danskerne Flertal; endnu i 1871 stod Stemmerne lige med omtrent 1600 paa hver Side. Men siden er Forholdet stadig forrykket til Skade for Danskerne. Byen er vokset stærkt, fra ca. 20,000 i 1864 til 54,000 i 1905, og Indvandringen har aldeles overvejende været tysk. Og desuden har Socialdemokraterne ført en Del Arbejdere, der før stemte dansk, bort fra de danske Kandidater. I 1884 havde Danskerne endnu 1628 St., Tyskerne 1632, Socialdemokraterne 806; men næste Gang, i det for Danskerne saa uheldige Valgaar 1886, var Socialdemokraterne gaaet op til 1726, medens Danskernes Tal som Følge deraf var faldet ned til 1024, hvorimod det tyske var steget til 1883. Siden er det danske Stemmetal langsomt faldet til 442 i 1903. Flens-

borg er som Helhed tabt for Danskheden. Det har, som naturligt er, vist sig, at det var umuligt at bevare dansk Sindelag i en væsentlig tysktalende By. Amt har der ved de sidste Rigsdagsvalg været nogen Tilbagegang i de danske Stemmer, samtidig med at de tyske bestandig stiger noget, efter-

H. P. Hanssen-Nørremølle.
Rigsdagsmand for Haderslevkredsen,
Landdagsmand for Aabenraa-Sønderborgkredsen.

Men dertil maa føjes, at ogsaa ude paa Landet langs selve Sproggrænsen viger den danske Forsvarslinje endnu ganske langsomt tilbage. I Aabenraa haanden som flere og flere Statsfunktionærer kommer ind i Landet; hvert Jernbaneanlæg bringer jo en Sværm af Tyskere med sig. Derfor var ved sidste

Landdagsvalg 2. Landdagskreds blevet usikker for Danskerne; Hanssen-Nørremølle valgtes med kun 118 danske Valgmandsstemmer mod 109 tyske. Det er dog muligt, at ogsaa i disse Egne den Fremgangsbevægelse, som allerede har vist sig i Haderslev Amt, vil komme med det nu voksende Folketal.

Det Indtryk af de danske Nordslesvigeres Styrke, som Valgtallene giver, bekræftes af de grundige og upartiske Undersøgelser cand. mag. H. N. Clausen har foretaget af Sproget og Ejendomsforholdene dernede. Disse viser, at saa godt som hele den indfødte danske Befolkning holder fast ved sit Modersmaal, medens en anselig Del af de Tyskere, der varigt bosætter sig i Nordslesvig efterhaanden antager det danske Sprog. Og de viser ogsaa, at Tyskernes kostbare Forsøg paa, at købe Danskerne bort fra deres Ejendomme alt i alt er mislykkede.

Som samlet Resultat kan da fastslaas: Den dansktalende Befolkning i Nordslesvig tæller nu godt 150,000 Mennesker; det danske Sindelag dernede er ikke saa udbredt som det var blevet i 1864 efter den stærke Fremgang i de sidste Aar før Krigen; dertil har der været for mange, der forlod Valpladsen og søgte til Danmark eller til Amerika. Men det danske Sindelag er langt mere udbredt, end det var i Trediverne, da Nationalitetskampen begyndte; og det er langt mere bevidst, end det var endnu i Fyrrerne. —

Ved det Valg, som nu har fundet Sted, har der mødt Danskerne to Vanskeligheder, en til Højre og en til Venstre, om man vil. Landdagsmand Hansen-Nørremølle var, da Jessen døde, selvskreven som hans Efterfølger i Rigsdagen. Ingen anden besad en saadan parlamentarisk Øvelse, ingen anden havde taget saa fremragende Del i Ledelsen af den danske Bevægelse, ingen anden var i samme Grad gaaet ind i hele den dansktalende Befolknings Bevidsthed. Den danske Vælgerforening samledes da ogsaa straks om ham. Alligevel opstod der nogen Tvist. I Jessens gamle Blad *„Flensborg Avis“*, stillede man sig ret kølig til Hanssen-Nørremølle. Denne tilhører med alle sine Sympatier den demokratiske, frisindede Verden. Jessen havde nærmest hørt til i den konservative Lejr. Han havde altid med særlig Iver lagt Vægt paa Retsstandpunktet; Sønderjydernes Kamp var for ham først og fremmest en Kamp for Opfyldelsen af den juridiske Ret, de fik ved Pragfredens § 5. Han nærede altid en betydelig Uvilje mod Hanssen-Nørremølle, fordi han mente, at denne for lidet betonede den juridiske Ret, for meget lod den træde tilbage overfor det demokratiske Synspunkt: Befolkningens Ret til frit at raade for sin Skæbne. Nu efter Jessens Død har de Mænd, der har faaet Ledelsen af *„Flensborg Avis“*, vendt sig med megen Kritik mod Hanssen-Nørremølle og den Tankegang, han og hans nærmeste Meningsfæller hævder. En særlig Anledning gav en Tale af Landdagsmanden fra Haderslevkredsen *Julius Nielsen*, hvor denne tog til Orde for en Realpolitik, knyttet til Sprog og Sindelag i Modsætning til en Følelsespolitik bygget paa en stadig Fremhæven af Retskrav, man ikke nu kunde gennemføre. Den hele Strid fik dog ikke stor Betydning; trods Kritiken støttede „Flensborg Avis“ selvfølgelig Hanssen-Nør-

remølles Kandidatur. Det vilde da ogsaa være i sjælden Grad ørkesløst at hengive sig til ivrig Debat om, enten Folkeviljen eller Retskravet er det vigtigste, da de i dette Tilfælde nøjagtig falder sammen, og begge de to Parter er enige om at hævde begge Kravene. Striden herom er kun svage Efterdønninger af den langt haardere Strid, der i sin Tid førtes mellem Edsaflæggerne og Edsnægterne i Nordslesvig, tilsat med lidt Modsætning mellem mere konservativt og mere demokratisk følende Danske. Der er ingen Grund til at tro, at den vil faa nævneværdig Betydning for Fremtiden.

Men ogsaa fra modsat Side meldte sig en Vanskelighed. Socialdemokraterne traadte denne Gang frem med en særlig heftig Agitation. Ved sidste Valg havde de 712 Stemmer i Haderslevkredsen, medens Danskerne havde 10,274, Tyskerne 4,862. Deres Stemmer kom væsentlig fra Byerne, og det overvejende Antal var hentet fra Tyskerne. Denne Gang satte Socialdemokraterne under Ledelse af den socialdemokratiske Redaktør i Kiel, *Adler*, en uventet hæftig Agitation i Scene. De opstillede en Kandidat, der talte Dansk, og de henvendte i særlig Grad deres Agitation til den danske Befolkning; de forsmaaede ikke at benytte den Kritik, „Flensborg Avis“ øvede ud fra sit mere konservative Stade, men søgte at give det Udseende af, at Hanssen-Nørremølle havde opgivet § 5, medens de paastod, at Socialdemokraterne vilde hævde denne.

Der var i denne deres Optræden en stor Utaknemmelighed. Ved sidste Valg kastede de Danske i Flensborgkredsen, hvor de raadede over 3000 Stemmer, ved Omvalget det store Flertal af disse over paa Socialdemokraternes Kandidat, som saaledes valgtes med 1000 Stemmers Flertal. Og der forelaa ikke for Socialdemokraterne nogensomhelst tvingende Grund til at iværksætte en hæftig Kampagne i Haderslevkredsen. Under en Nationalitetskamp, der varer gennem Aartier, vil det altid være svært at holde en Befolkning samlet om denne ene Interesse. Indenfor enhver Befolkning vil der i vore Dage findes Folk af forskelligartede Anskuelser, nogle, som er Højre, andre der er Venstre og atter andre, der er Socialdemokrater. Og der kan være Tilfælde, hvor disse Modsætninger ganske naturligt bryder tværs igennem Nationalitetsinteressen. I et Fabriksdistrikt med en forkuet, fattig Arbejderbefolkning, forstaar man, at Arbejderne samles til fortsat Kamp mod deres Arbejdsgivere, uden Hensyn til om disse er danske, polske, franske eller tyske. Her er det rimeligt, at de udelukkende sætter deres Haab til den internationale Arbejderbevægelse. Men anderledes i Nordslesvig. Dér har fra gammel Tid Afstanden mellem Storbonden og Smaamanden været usædvanlig ringe, og gennem Kampen mod de tyske Undertrykkere er Forholdet mellem dem blevet særlig nært. Intet opfordrede til her at rejse Klassekampens Fane med saa ubehersket Heftighed, som det denne Gang er sket. Der var for Socialdemokratiet ikke fjærneste Udsigt til at tage Kredsen; de kunde ved særligt at agitere blandt de dansksindede kun opnaa det ene at formindske det danske Stemmetal. Og hver Stemme, der gik fra den danske Kandidat, vilde være en Triumf for Tyskerne, en Svækkelse i den nationale Fridskamp hvori Hr. Adler og hans Socialdemokrater paastaar, at de netop vilde støtte Danskerne. Det er jo nu

en Gang til et tysk ikke et dansk Socialdemokrati, Stemmerne søges overført. Dertil kom endelig, at den danske Kandidat, Socialdemokraterne her vendte deres Angreb mod, efter deres egne Udtalelser staar paa et udpræget demokratisk Standpunkt, til Venstre for alle de andre Partier i Tysklands Rigsdag.

En særlig uheldig Karakter fik de tyske Socialdemokraters Optræden desuden derved, at de prøvede paa at drage danske Socialdemokrater med ind i Striden ved at faa en dansk Taler med til et Møde, der skulde foranstaltes paa dansk Grund under det ganske usandfærdige Paaskud, at Socialdemokraterne intet Lokale kunde faa i Nordslesvig. De danske Socialdemokrater maatte jo naturlig føle sig fristede til at yde deres Partifælle en hjælpende Haand. Men glædeligt er det, at Partiet efter at have faaet Anledning til nærmere Overvejelse og Oplysning om, at Hr. Adler selv havde opfundet det Martyrium, der brugtes som Paaskud til Mødet Nord for Grænsen, alligevel nægtede at være med til dette Angreb paa deres Landsmænd. Derimod er det beklageligt, at en Del af den danske Højrepresse med vanlig Uforstand har raabt mægtigt op om denne Sag og prøvet paa at benytte den til deres Agitation mod Socialdemokratiet. Det maa fra dansk Side ønskes, at hele denne Strid maa faa de mindst mulige Følger. Ikke saa meget af Hensyn til Afstemningerne i Haderslevkredsen men af Hensyn til dens videre Følger. Fortsættes Striden, da medfører dette jo sandsynligvis, at de Danske i Flensborgkredsen næste Gang ikke let lader sig bevæge til at støtte Socialdemokraterne der. Dette kan føre til det i sig selv beklagelige Resultat, at Socialdemokraten i Flensborg falder for en konservativ Tysker. Og en saadan mere omfattende Strid kan atter bevirke, at Danskerne i mindre Grad end hidtil kan gøre Regning paa Støtte fra Socialdemokratiet paa den tyske Rigsdag. Og dette Parti har jo hidtil været det, som ydede dem den bedste Hjælp i Berlin. —

For selve Valget fik imidlertid ingen af Vanskelighederne større Følger.

H. P. Hanssen-Nørremølle sejrede med stort Flertal og møder da nu som Rigsdagsmand i Berlin. I en sjælden Grad har Sønderjyderne til enhver Tid haft det Held at have fremragende Førere. Man tænke blot paa deres 3 sidste Rigsdagsmænd! Der var Gustav Johansen med den brede Ro, det uforstyrrelige gode Humør, den vindende Slagfærdighed. Der var Jessen, hvis glimrende Evner og stærke Lidenskab forsonede med den bistre Uretfærdighed, han saa tit kunde vise mod Landsmænd baade Nord og Syd for Kongeaaen, naar deres Veje ikke helt faldt sammen med hans. Og der er nu Hanssen-Nørremølle. I hele sin politiske Optræden har han vist den sikreste Takt. Og han sidder inde med en politisk Kundskab som faa andre. Dette Tidsskrifts Læsere vil fra adskillige Artikler kende hans fordomsfri Frisind og hans store Evne til at udrede selv de mest indviklede Spørgsmaal med lige stor Klarhed og Grundighed.

„Men", vil en og anden spørge, „hvad hjælper det hele? Hvad nytter det at mønstre de danske Stemmer og at sende en Rigsdagsmand og to Landdagsmænd til Berlin? Der er jo ingen, der tager Hensyn til deres Ord." Det maa svares, at det trods alt betyder meget. Stemmetallet bety-

der meget for Nordslesvigerne selv. Gaar det op, da ligger deri en stor Opmuntring, der i højeste Grad letter Arbejdet for alle dem, der arbejder for Danskhedens Bevarelse. Og overfor Tyskerne er det en stadig Paamindelse om den Uret, de øver, mod det Nationalitetsprincip, i hvis Navn det moderne Tyskland er skabt. Og ogsaa det at have et Par dygtige Talsmænd i Berlin er meget værd. De kan i mangt et Tilfælde med Held tale deres Landsmænds Sag overfor de tyske Myndigheder, baade i materielle Spørgsmaal og overfor de daglige Chikanerier, som hver for sig er Smaating, men som tilsammen kan være pinefulde nok for en Befolkning. Men først og fremmest kan de forberede Fremtiden gennem en stadig Forbindelse med Tysklands frisindede Partier. Det Styre, som nu hersker i Tyskland, har jo ikke Brev paa at vare evindelig. Gennem det Held, som fulgte Bismarcks brutale Magtpolitik, foregik en omfattende Forraaelse af Tankegangen i alle de Kredse af det tyske Folk, som efterhaanden samledes i en mere eller mindre fuldstændig Tilslutning til ham. Ja selv de Partier, der var hans ivrigste Modstandere, smittedes i nogen Grad deraf. Der kom over tysk Følevis en egen haard og selvgod Hensynsløshed. Man tager sjældent et tysk historisk Værk i Hænderne, lige meget om det handler om Ægyptere eller Grækere, om Frederik den Store eller om Bismarck, uden at man modtager det stærkeste Indtryk af den Tilbagegang i aandelig Kultur, i Humanitet og i Fordomsfrihed, som i den sidste Menneskealder har skæmmet det tyske Folk midt i dets storstilede materielle Udvikling. End mere gælder det samme næsten alle tyske Værker om økonomiske og politiske Spørgsmaal. Men en saadan Strømning afløses næsten altid i Løbet af en Menneskealder af en modsat Aandsretning, og der er Tegn, der tyder paa, at dens Tid inden altfor længe vil være omme ogsaa i Tyskland. Tysklands herskende Partier trues for hver Dag mere i deres Magtstilling af de Partier, der kæmper i de gamle Friheds- og Humanitetsgrundsætningers Navn. Ingen véd, hvad Dag Besøgelsens Time er inde ogsaa for det tyske Folk til Lykke for det selv og til Gavn for de smaa Nabolande, ikke mindst for Danmark, hvor dets Eksempel saalænge har øvet den fordærveligste Indflydelse. Derfor maa Nordslesvigerne blandt det tyske Folks Udvalgte bestandig have Talsmænd, som kan minde det tyske Frisinds Førere om de danske Nordslesvigeres Ret, og som forstaar at gøre det paa en saadan Maade, at de vinder Sympati for deres Krav. Alle Sønderjydernes Forhaabninger er jo knyttet dertil, at der en Gang i Tyskland skal komme Partier til Magten, som staar højt nok i aandelig Kultur til ikke blot at kræve Ret for sig selv men ogsaa at øve Ret mod andre.

Festen for Drachmann.

Af Sven Lange.

Baalet, vi rejste Drachmann i Hjærtet af København, er nu slukket. Poeterne havde kastet deres Ved derpaa, Kritiken og Pressen sit, Borgerskabet sit og Drachmann selv sit. Det slog mægtigt i Vejret, og dets røgfarvede

Flammer belyste baade Digteren og dem, der hædrede ham, med en sælsom, visionær Tydelighed.

Men Flammerne sank mod Jorden og Røgen drev atter bort. I den klare Morgen vil det være nyttigt at give de mange, der spørger om Festens Betimelighed, et kort Svar.

Og Svaret er da dette, at Festen kom f o r s e n t. Derved mistede den det ideelle Præg, der alene har Gyldighed, naar det gælder Poesi.

For sent, — for hvem?

Ikke for Folket. I Folkets graalige Masser taber Poesien sig, — som Lynet mister sin Styrke i en daarlig Leder, — og kun uendeligt langsomt lader det sig gennemgløde. Men den Brøkdel af Folket, der i Tidernes Løb er forvandlet til Publikum, den er hans. Saa længe Danmark har eksisteret har ingen Digter bevæget saa store Kredse af Folket som han: meget ved sine Vers, der er i Pagt med dets inderste Natur og dens flygtige Stemninger; mere endnu ved de Melodier, der knytter sig til Versene og som aabner Dørene for dem til poesifjendske Hjem med Klavér; allermest vel ved sin egen lange og store Person og de Myther, der bølger om hans tilbagekastede Hoved og hans hvide Haar. Under Bægerklang og Sang af blonde Piger har han erobret sig endogsaa en Del af dem, hvem Poesien og Musiken er en Vederstyggelighed.

For Folket er Festen ikke kommen for sent, — den er maaske snarere kommen for tidlig. Skulde Drachmann blive halvfjers — hvad man kan ønske hans Menneske, men ikke Digteren i ham — vilde han blive hyldet af et Raab, der var endnu mere mangfoldigt end det sidste. Hans Poesi var — ganske mekanisk eller naturlovbundet — i dette Tiaar trængt endnu en Bølgering længere ud i Folket.

For hvem er Festen da kommet for sent?

Ikke saa meget for dem, der hædrede ham i Sang og Ord, for Festtalerne og Festdigterne. De sidste har i hans egen Poesi fundet det store og evige Forbillede for deres sirlige Rytmer, — og paa Eg og Bølge, paa Hav og Storm og Ørn lader der sig Gudskelov rime endnu i mange Aar. Ogsaa hans Festtalere maa kunne prise ham med samme Oprigtighed i Fremtiden som de gjorde nu og som de har gjort for en halv Snes Aar tilbage. En af dem var Helge Rode, en fuldkommen uforbederlig Poet, i hvem det skønne Ord, det skønne Billede lever dybt og evindeligt, uden egentlig Sammenhæng med Tid og Sted. En anden var Vilhelm Andersen, en fuldblods Æsthetiker, der med genial og henrivende Lethed spiller med alle de Ord, der kommer indenfor hans Metier, og slagfærdigt fæstner dem paa dit og dat, som det falder ham ind.

Disse to havde nemt ved at fantasere over Drachmann som han er og som han forhaabentlig vil blive ved at være.

Men som han v a r?

Her stod Georg Brandes op som den, der kendte hans Liv og digteriske Udvikling nøjere end de andre, — og hans Tale, der var formet som en festlig Spøg, var i Virkeligheden det første Vidnesbyrd om, at den hele Hyldest kom for sent.

Og den blev det, ikke saa meget ved hvad den sagde, som ved hvad den fortav.

Med forsigtige, en Smule drilske Vendinger gik Brandes nemlig uden

om den Periode af Drachmannns Digterliv, som man kunde have ventet, at han, Vennen og Vaabenfællen fra de unge Aar, netop havde fæstet sig ved: den mægtige poetiske og menneskelige Genoprejsning der fulgte paa de slappe og trætte Tider i Firserne, den, der begyndte med Tyrkisk Rokokko og Forskrevet, som kulminerede i Sangenes Bog og Vølund Smed, og atter løb ud i Den hellige Ild.

Det var Drachmanns store Tid, — hans største. Da brændte hans Blod af Ømhed og Vrede, og da fik hans Lyre de dybe, mørke Toner, som den aldrig før havde haft og som den senere mistede.

Da kunde han være fejret. Vel ikke af Folket, af alle dem, der nu mest af Nysgerrighed eller Snobberi strømmede sammen om ham, — men af de forholdsvis faa, paa hvis Sjæl hans Sang havde spillet. En Raadhusfest var der næppe kommen ud deraf, men desto højtidsfuldere og inderligere var Festen bleven.

Medens nu —

Efter Premièren paa Vølund Smed paakaldte Drachmann denne herlige Digtnings Muse, mens Borgerskabet forfærdet flygtede ud af Theatret, — og de, der dengang stod ham nær, husker som Aftenens uforglemmeligste Minde hans Ansigts tillukkede Trods, hans høje Blussen, hans truende og ridderlige Gestus.

Ved Premièren paa Hr. Oluf han rider var denne Muse selv kommen til Stede, skønt ingen havde kaldt paa hende. Som en rund og venlig Borgerkone sad hun midt i Parkettet og betragtede sammen med det øvrige Bourgeoisipublikum det nye Drama med den saa borgerligt tilfredse Moral. Hvad om hun efter Tæppets og Stykkets Fald, — da ingen havde det borgerlige Mod at udbringe et Leve for Hr. Oluf, han rider og dets Skaber, — med en ridderlig Gestus havde paakaldt sin og Vølunds Digter, til Gengæld for hvad han for otte Aar siden havde gjort for hende?

Men hun gjorde det ikke, — det var for sent.

Og for sent kom ved Raadhusfesten Drachmanns eget Forsøg paa at trylle det Fanden-i-voldske Overmod fra hans anarkistiske Periode tilbage. Da han for en halv Snes Aar siden foreslog at sælge en Del af vore Bougeoisidamer til Tyrken, var Bevægelsen saa djærv og Virkningen saa spontan, at Byen virkelig for et Øjeblik ligesom fejedes ren for al Fedme og Overflødighed.

For sent kom denne Gang hans Lovprisning af de Tilbageblevnes smalle Bagdele. Han har rystet paa Haanden, da han smældede denne Gestus ud. Den er ment som en Venlighed, men tager sig alligevel en Smule kynisk ud. Den er ment som en folkelig Djærvhed, men har dog lidt for meget Præg af et erfarent Smigreri. Og Meningen med den var maaske til syvende og sidst ikke andet end at den skulde huskes lige saa længe som Kommandørkorset.

Samme Bestræbelser for at holde Tingene i Balance viste han ved at gøre Socialdemokraten sin Opvartning, Dagen før han spiste til Middag hos Ministeriet og drak The med Majestæterne. Og endelig kom hans Selvforsvar med dets Bortforklaringsforsøg, der naturligvis understregede i Stedet for at udviske.

Men hele denne besynderlige Blan-

ding af Naivitet og Beregning er Tegn paa en Svaghed, som han i sin store Tid, sin Kamp- og Elskovstid aldrig havde vist.

Dog bevarer jeg fra disse Fester et stort Minde, der lykkeligvis paa det nøjeste er knyttet til hans Personlighed, selv om han ikke selv har gjort noget for at fremkalde det. Det var, da han stod paa sin Sokkel foran Raadhuset og Faklerne blev kastet i Baal for hans Fod. Mægtigt løftede hans mørke Skikkelse sig, omhvirvlet af de glødende Røgmasser, — som en Vision, man skimter gennem tunge Feberdrømme. Det var som om Poesien selv hævede den store, svage, gamle Mand ud over Nuet og ind i den bølgende Uendelighed, hvor hans Sjæl hører hjemme.

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

—rød, 12te Oktober 1906.

Kære Fader!

Da jeg forleden var inde i København, og vi havde den Debat om Festen for Holger Drachmann, blev Du saa underlig hidsig. Jeg bøjede af, og Du fulgte mig. Vi slog det hele hen i Spøg. Jeg sagde „unge Mand" til Dig, Du ynkede min Alderdom, og saa rejste jeg atter bort til min stille Gærning her paa Politikontoret i —rød.

Men jeg mærker nu, at saa let slipper jeg ikke udenom vor Diskussion. Du, som har saa travlt hele Dagen i Din store Virksomhed, og som lever mellem en Mængde Mennesker, der fylder Din Tid med alskens Tale om stort og smaat, Du kan naturligvis ikke sætte Dig ind i, hvorledes et enkelt Indtryk faar Lov til at brede sig her i Provinsbyens Stilhed.

Jeg sidder her paa „Strøget". Jeg hører ikke en Lyd fra Gaden — Klokken er 10, og alle sover, bevogtede af min tro Undersaat, Betjent Faaborg, hvis Stok af og til giver Genlyd paa de toppede Sten nede paa Torvet. Ingen Vogn rasler forbi, selv Hundene tier efter Klokken 10. Jeg kan ligefrem høre Stilheden. Og tænker jeg tilbage paa Dagen, saa er den ogsaa Stilhed, vi taler jo ikke gærne til hinanden her paa Kontoret, fordi vi paa Forhaand véd, hvad vi vil sige.

Jeg giver mig da trygt hen under Faaborgs Beskyttelse. Jeg véd, at han imorgen vil melde, at intet er passeret, og skulde der være passeret noget, er jeg temmelig vis paa, at Faaborg stille og beskeden vil nusle omkring den begaaede Forbrydelse, og hvis det er muligt lade være med at opdage Forbryderen.

Men der er alligevel Uro i mit Sind. Jeg sér et vist Studereværelse for mig, jeg sér en vis Herre staa derinde i Festdragt, jeg hører ham sige, at nu skal han ud at hylde Digteren, hvis oprørske og fløjtende Toner rummer hans Ungdoms bedste Minder — og jeg sér mig selv smilende trække paa Skulderen ad al denne Begejstring. Da var det, at Du blev vred. Og Du gav mig en kraftig Salut om Ungdommens Pjaltethed nuomstunder, om vor Mangel paa Begejstring, om vor forbandede Materialisme, Du

sagde mange smukke Ord om Idealerne og den evige Strid — — —

Unge Mand!

Olding!

Ja, ja — det endte jo da heldigvis med Smil, og Du drog opildnet afsted til Din Fest, medens jeg rullede til —rød og blev modtaget af Faaborg, der meldte, at intet var passeret.

Men der var passeret noget. Hele Vejen hjem sad jeg og tænkte paa Dig. Jeg sad og maalte Afstanden mellem vore Aar — 57 Aar er Du, 25 er jeg, Du har arbejdet og tumlet Dig i Livet, jeg er fra Eksamensbordet vandret ud til Provinsen, men hele den Vej, Du er gaaet, har næsten forynget Dig, og jeg er lige ved at være Din ældre Broder.

Jeg siger det uden Skaberi: jeg misunder Dig. Og jeg er blevet en Smule forskrækket. Thi jeg er pludselig kommet til at tænke paa, hvorledes jeg selv vil blive, naar jeg naaer til Din Alder. Hvilken Flamme maa der ikke have været i Dit Sind, siden den ikke er slukket endnu, og hvad skal jeg have at varme mig ved, jeg som allerede nu synes, at jeg fryser? Og svar mig paa én Ting til: hvordan tændtes Ilden i Dig? Kom den fra Dit eget Sind? I saa Tilfælde maa jeg virkelig bebrejde Dig, at Du har skabt mig saa ulig Dig! Og kom den fra Tiden? Nuvel, saa forklar mig, hvad „Tiden" i Grunden vil sige. Lad mig lære af Dig. Omvend mig!

Tro nu ikke, at jeg vil føre Dig ind i et ørkesløst Skriveri, fordi jeg sidder her og keder mig. Jeg længes efter at tale med Dig, og det er jo i Grunden først nu, at en saadan Samtale kan føres med noget Udbytte. Det er ogsaa heldigt, at jeg er borte fra Dig. Hvor er det dog vanskeligt for Forældre og Børn at komme til at tale med hinanden, naar de gaar derinde i København, hvor hver Time er optaget, og hvor det er et rent Tilfælde, naar den ene af Parterne ikke har travlt just naar den anden er fri. Har vi egentlig talt sammen hele min Studentertid? Vi mødtes ved Spisetiderne, hvis vi ikke var ude, og et Øjeblik efter sad jeg med Hovedet i de juridiske Bøger eller susede afsted paa Cyklen eller foretog noget andet uselskabeligt, medens Du gik til Dit Arbejde. Derfor kender vi jo nok hinanden. Det er vanskeligt at sige, hvordan saadan noget gaar til, men der behøves saa uendelig lidt mellem Fader og Søn, for at de skal føle Baandet. Men det er først det virkelige Samliv, der gør Baandet stærkt. Og nu først har jeg „Tid" til at arbejde paa det. Har Du ikke ogsaa? Jeg kommer til at tænke paa Rebslageren og hans Dreng dernede paa Reberbanen. Jeg drejer Hjulet, medens Du spinder Tovet ved at gaa frem og tilbage mellem Din Ungdom og mig.

Og hvad nu selve Festens og Stridens Genstand, Holger Drachmann, angaar, saa maa Du ikke tro, at jeg ikke finder hans Vers smukke. Det kan man slet ikke undgaa, naar man er dansk. Men Du tog jo ikke hans Fest som en Hyldest af nogle smukke Vers. Du vilde hylde en Del af Dit eget Liv, af det store Opsving, som Du kaldte det. Men det er her, jeg ikke kan være med. Jeg har aldrig følt, hvad det vil sige at leve paa Poesi, og naar jeg ser mig rundt mellem de Digtere, der taler til min Generation, som Drachmann har talt til Din, saa kan jeg ikke rigtig indsé hvem af dem, der skulde lære mig det. Og gaar jeg til selve Drachmann,

naa ja, saa læser jeg selv hans mest oprørske Ting med Behag, men jeg stiller dog rolig Bogen paa Plads igen og lever videre som før. Jeg synes nemlig, at Livet er noget prosaisk noget, og at Poesien er en meget smuk Sysselsættelse i ledige Timer. Men hvordan Pokker man et helt langt Liv igennem kan gaa med et ideält Krav tværs igennem Kone-, Børne-, og Pengesorger, gennem Forretningsvrøvl, gennem politisk Fedteri og Overløberi, hvorledes man kan tro paa Fremskridtet og Udviklingen midt i al den Elendighed, der omgiver os — nej, det maa Du lære mig. Kan Du ikke forsøge paa at vise mig nogle Billeder fra Din Ungdom? Jeg tror, jeg vilde lære ved at sammenligne Din Ungdom med min egen. Du skal skrive Dine Memoirer. Det skylder Du din Familje, der engang i Fremtiden vil udgive Dig med Billeder og Noter og faa Dig udsolgt og tjene en Masse Penge paa Dig. — — —

Gudbevares: Klokken slaar tolv. Og der er endnu ikke slukket i min Stue. Hvad maa Faaborg tro om mig! Jeg er vis paa, at han gaar dernede og sender skumle Øjekast op imod min Rude, og naar han imorgen melder, at intet er passeret, vil han gennembore mig med sit Blik. Godnat da! Og synes Du, at der ikke er noget at svare paa denne lange Skrivelse, saa tag den blot som et Udtryk for mine sønlige Følelser.

Din hengivne

Søn.

* * *

Kjøbenhavn, 14. Oktbr. 06.

Kære Peter!

Hvordan har Du det? Er Du syg eller hvad er der sket?

Du sender mig et Brev paa 8 — otte tætskrevne Sider! Skriver man nu igen lange Breve, og er man vendt tilbage til Tiden før Telefonen, Skrivemaskinen og de aabne Brevkort?

Jeg har liggende alle de Skrivelser, jeg har faaet fra Dig, ligefra den Tid, da din Haand blev ført af Mor, og til igaar — de fylder alle til sammen ikke saa meget, som dit ærede af Gaarsdato. Maa jeg ikke som Jeppe udbryde: Hvad er dette?

Er Du — — ligesom Oehlenschläger blev Digter efter at have spist Bøf med Steffens — — blevet Skribent efter den lille Overhaling, jeg gav Dig i Anledning af Drachmannsfesten?

Underlig hidsig, siger Du, jeg blev, nej min Dreng, jeg blev slet ikke hidsig, det bliver jeg aldrig, men jeg kan ikke fordrage — — — nej hvad er det for Blæk, det er slet ikke Blæk men Grød, der er Gud hjælpe mig ikke et Menneske nu tildags, der kan gøre et Blækhus rent, nu gør jeg det selv.

Saa, nu kan jeg da skrive.

Ja hvad er det saa, Du vil vide, Peter? Hvordan Ilden i mit Sind blev tændt, om det kom indvendig fra eller ved ydre Paavirkning?

Det véd jeg ikke. Hvorfra kommer Kribleriet i Dynamit? Man skal slaa paa det, for at faa det til at futte, men om man banker nok saa meget paa en Rullepølse, saa futter den s'gu ikke.

Jeg er vel nok født med en Del indvendig Varme, og jeg kan forbandet godt lide at træffe andre varmblodige Mennesker, men de, der er kolde, kan ogsaa være gode, maaske meget bedre endda, men i Dig — eller i Jer, for jeg er bange for at det er en Omgangssyge — er der slet ingen Temperatur, slet ingen, som Kraft i Wieds

Erotik siger, at der ikke er i Sverig. Tror Du, jeg var ked af, at Du ikke var begejstret for Drachmann og ikke følte brændende Lyst til at gaa med ud og fejre ham? Næ, min Dreng, aldeles ikke. Havde Du skældt ham ud eller sagt, at han skrev daarlige Vers eller daarlig Prosa, eller hvad Fanden Du nu kunde hitte paa, det vilde ikke have faaet mig til at futte, men dette Smil, der skal sige: „At Du gider!" — det kan jeg ikke forstaa eller i al Fald ikke lide; en Isblok, den opfylder sin Bestemmelse her i Verden, men en vaad Raket — fy for Pokker!

Jeg husker den Aften, da Drachmanns første „Digte" udkom. Jeg havde en Nat hørt ham læse et enkelt af disse højt, og nu sad jeg oppe paa min Hybel og slugte den lille Bog.

„Nu løftes Laft og Lofte" — hvilket i Parenthes bemærket er et Citat af Ibsen og ikke af Drachmann — Stuen udvidedes, mit Hjærte slog heftigere, og mine Kinder glødede, jeg læste den lille Bog i ét Pust, og saa læste jeg den om igen.

Der var nok et Par af Digtene — der var ét langt et, der hed en Nutidsvision — som ikke var saa morsomme, men de andre! Det var mere end Morskabslæsning det, det var en Oplevelse. Jeg var med til at opleve den danske Litteraturs Genfødelse.

Dèr havde vi gaaet de sidste 4—5 Aar og levet paa Bergsøs „Pizza del Popolo", den eneste unge Bog, og saa Gammelmandsbøger af Winther og H C. Andersen, „en ung Piges Historie" og nogle gamle Tanters Noveller! Var det underligt, at Drachmanns lille Bog satte os Feber i Blodet?

Jeg styrtede ud paa Gaden, jeg maatte have nogen at snakke med om disse Vers. Saa ude i Bredgade, tror jeg det var, løb jeg paa Holger Drachmann, der kom gaaende med sin Kone. Jeg blev baade glad og forskrækket ved at møde ham, jeg kendte ham kun meget lidt, men noget maatte der gøres, og saa omfavnede jeg ham, og da jeg den Gang var den samme lille tykke Knort som nu, naaede jeg ham kun til Maven. Der stod vi som Don Quixote og Sancho Pansa at skue, og jeg hulkede Tak! Tak!, og han, der var mindst ligesaa forfjamsket, som jeg, sagde: Tak skal De ha' — og saa løb jeg min Vej — ellers var det blevet f o r sublimt.

Tror Du, min Dreng, at den Slags Scener foregaar ofte nu tildags? Tror Du, at Folk omfavnede Fru Michaëlis paa Gaden den Dag, da „Tommelise" udkom?

Og det var ikke blot, fordi Versene var saa herlige, og fordi de bankede paa hos Dynamitten, at der kom Liv i os — udefra blev der ogsaa banket.

Foran Digtene stod der: „Min Ven, Dr. Georg Brandes tilegnet". Det var meget slemt det. Brandes' Forelæsninger havde den Gang lige sat Ild paa Byens 4 Hjørner — der var nemlig kun 4 — og saa gik den lange Marinemaler hen og tilegnede ham sine Digte!

„Han er for stor og aparte, sa' de i Andegaarden, og saa skal han nøfles." Og nøflet blev han. Det var den Tidsalder, da Danmark blev saa betaget af at faa en ny Litteratur, at det forsøgte at nøfle den ihjel. Den danske Presse var den Gang ikke daarligere end nu, men den nøflede kun i én Retning.

Og jo mere der blev slaaet, desto varmere blev vor Beundring — og det var „fürchterlige“ Ting der i de Dage blev fortalt om Brandes og hans Kreds. Det blev saaledes i et Selskab, hvor jeg var tilstede, fortalt, at han havde siddet med sin Kone paa en Variété, hvor hun ovenikøbet havde drukket en halv Bajer.

Og saa?, spørger Du, Du mener der maa komme et Point, nej min Ven, Pointet var virkelig, at han havde lokket sin stakkels Kone til noget saa forfærdeligt som at drikke et Glas Øl paa et offentlig Sted.

Synes Du ikke nok, at vi er gaaet lidt fremad i Kongens By siden den Gang? Tænk paa, hvad en Dame af det gode Selskab nu kan tillade sig baade i Solskin og i Aftenbelysning! Huha, huha! !

Hvorfor jeg fortæller Dig alt dette — jo det skal jeg sige Dig: den Gang levede vi i et Hundehul, i en Dukkeby, hvor alle Nikkedukker nikkede samme Vej, og de, der vilde nikke imod, stødte an overalt, naar de drak Øl. og naar de tænkte frit, og naar de tænkte Venstre, og naar de vilde indføre fremmed Tro her paa Bjerget. Vi der var Oppositionsmænd den Gang, — jeg husker en Aften da vi var mindst 37 — fik dog efterhaanden en Del Meningsfæller.

En Del af os var af Bolledejg, de fik hurtigst Meningsfæller, for de vendte snart tilbage til de rigtige gamle Sæbekælderfolk, der baade havde den rigtige gamle Kælder og den rigtige Tro. Vi andre, der var af Pibeler, gik det langsommere for, men en skøn Juliaften erobrede vi dog Kjøbenhavn — delvis da.

Og fra den Aften fik Du og dine, der den Gang endnu ikke kunde knappe jeres Buxer, Lov til at gøre, hvad I vilde i den Verdensstad, som Gustav Wied kalder Absalonia.

Gik I den rette Vej, var det godt, og gik I den forkerte Vej, var det heller ikke saa galt. Blev I skældt ud i „Posten“, saa blev I rost i „Avisen“, og blev I forhaanede i Samfundet, saa blev I sat paa Piedestal i Foreningen. I havde det med andre Ord godt, men Resultatet blev skidt — ja ærligt talt, Højstærede, det synes nu jeg, men det er meget muligt, at jeg og mine har en væsentlig Del af Skylden. Ti hvad der end er blevet sagt om vor Intolerance — de Stakler troede maaske virkeligt, at vi var intolerante, fordi vi tampede løs paa dem — saa var vi netop saa forbandet tolerante, at vi gærne lod enhver have sin Mening, blot vi maatte faa Lov at beholde vor. Det morede os naturligvis, naar I gik samme Vej som vi, men syntes I, at Udsigten var smukkest ad den anden Vej, saa mente vi: lad Ungdommen have sin Frihed, vi skal ikke være som de gamle i vor Ungdom — og saadan blev Du den Du er — en Olding paa 25 Aar, som Du selv siger.

Og nu, min kære Dreng, vil Du have, at jeg skal tage fat paa din Opdragelse, det er ellers noget sent synes jeg, i al Fald i Aften, for Raadhusuret har for længe siden slaaet baade et og to, og nu vil jeg i Seng.

Men jeg kan jo sove paa det, jeg vilde skam gærne tænde Ilden i dit unge Hjærte, hvad jeg altsaa saa skammeligt har forsømt — men Gud véd om jeg har Kræfter og Tid til det?

Tænk hvis jeg kunde gøre det saa grundigt, at din sølle Faaborg kunde opdage, at der var passeret noget.

Ja Du kan vel mærke, at jeg allerede drømmer. Godnat! Peter, og faar Du et Anfald til, saa skriv Du bare 8 Sider igen til

din Far.

Elektrotekniken og det lille Haandværk.

Af cand. polit. Jak. Kr. Lindberg.

Ved den nylig afholdte Landbrugs-Maskinudstillings første Fagmøde fremsatte Professor Poul la Cour i sit indledende Foredrag den Paastand, at „vi staar ved Begyndelsen af en ny industriel-social Æra“ *).

Denne Paastand begrundes derigennem,

at medens „det 19de Aarhundredes „Dampmaskinudvikling med sin billige „Drivkraft har samlet Folk om de store „Fabrikcentrer og forøget de store Byers „Indbyggerantal ..... saa kommer nu „Elektroteknikken og foranlediger det „stik modsatte.“ Vi staar foran en Æra, hvor „den lille Industri kan rejse Hove„det paany, efter at den en Tid har lig„get under, fordi dens Arbejdskraft var „dyrere end den store Industris. Uden „Tvivl vil der nu opstaa en hel Del flere „selvstændige Virksomheder end før i „Haandværk og Industri — det er en Be„vægelse modsat Dampmaskinudviklin„gens.“

Da Professor la Cours Ord i vide Kredse tillægges en meget stor Betydning ,vil det maaske ikke være overflødigt lidt nærmere at undersøge, om der virkelig kan paavises Kendsgerninger, som tyder paa, at det interessante Fremtidsperspektiv, som her oprulles for os, vil vise sig rigtigt.

La Cour har maaske nok Ret i, at Landbruget hurtigt vil lære at benytte Elektriciteten saavel til Drivkraft som til Belysning — selv om Udviklingen foreløbig vel snarere vil gaa i Retning af Oprettelse af Andelselektricitetsværker (med mekanisk Drivkraft) for flere Gaarde end i Retning af de af la Cour anbefalede Vindelektricitetsværker for enkelte Gaarde. Men hvad enten Udviklingen gaar den ene eller den anden Vej, er det ikke let at indsé, at Indførelse af Elektrotekniken i Landbruget skulde faa den sociale Virkning at standse Befolkningens Indvandring fra Landet til Byerne. Naar nemlig Landbruget hidtil har kunnet afgive saa stort et Overskud til andre Erhverv (hvilket jo hidtil særligt er kommet Byerne til Gode), da er en af Grundene jo netop Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner. Hvis dette ikke havde været Tilfældet, maatte Landbruget have budt saa meget mere i Arbejdsløn, at man havde kunnet beholde den større Arbejdskraft, som da vilde have været nødvendig. Men bliver nu Elektriciteten almindelig som Drivkraft, saa vil det jo blot betyde, at der bliver endnu mindre Brug for menneskelig Arbejdskraft — og Virkningen af Elektroteknikens Indførelse i Landbruget maatte da snarest blive den stik modsatte af, hvad la Cour antager.

Med Industri og Haandværk er Forholdet ganske vist et andet. Hvis Elektriciteten som Drivkraft virkelig her betød en væsentlig Lettelse i den lille Industris Eksistenskamp overfor Storindustrien, vilde man med goo Grund kunne vente den af la Cour antydede Udvikling: Flere selvstændige Industridrivende (navnlig paa Landet) og altsaa mindre Tilstrømning til Byerne. Men det forholder sig ikke saaledes, og dette hænger sammen

*) Citaterne er taget fra Bladet „For Haandværk og Industri“ Nr. 40.

med, at det er en stor Misforstaaelse at tro, at det er Dampmaskinudviklingen, der har været Hovedaarsagen til Storindustriens Overlegenhed overfor Haandværket og den lille Industri. Overlegenheden har derimod sin Aarsag i Forhold, der staar i Forbindelse med Produkternes Afsætning. Naar f. Eks. Skrædderhaandværket i stadig stigende Grad lider under Konkurrencen med den fabriksmæssig drevne Herrekonfektionsindustri, saa er Aarsagen hertil jo ingenlunde af teknisk Natur — og navnlig har Dampmaskinen jo slet ingen Rolle spillet for denne Udvikling. Hvad der har skabt Vanskelighederne for Skrædderhaandværket er derimod den Omstændighed, at det er lykkedes de Handlende at trænge sig ind som Mellemled mellem Haandværkeren og hans Kunder. Noget ganske tilsvarende gælder om Skomagerfaget og en Række andre Haandværksfag.*) Man kunde med langt mere Ret paastaa, at Dampmaskinudviklingens egentlige Domæne er et Omraade, hvor der aldrig har været Tale om en Konkurrence med Haandværket og den lille Industri: Papirfabrikker, Sukkerfabrikker, Cementfabrikker, Jernskibsbyggerier o. s. v.

Men er dette rigtigt, forstaar man ogsaa straks, at Elektroteknikken ikke vil komme til at spille nogen nævneværdig „social" Rolle, den vil ikke komme til at virke i Retning af at bevare en selvstændig lille Industri. Hvis man gør det Tankeeksperiment, at Elektroteknikken var blevet udviklet før Kendskabet til Dampmaskinen, saa vilde vi ikke af den Grund have haft bedre sociale Forhold, end vi nu har — snarest turde man maaske paastaa det modsatte. Gennemfører man f. Eks. dette Tankeeksperiment for Tekstilindustriens Vedkommende, saa vilde Forholdet rimeligvis have været det, at man i Stedet for de store Fabriker havde haft en stor Mængde Hjemmeværksteder med elektrisk Drivkraft. Men Indehaverne af disse Hjemmeværksteder vilde ikke have været selvstændige Næringsdrivende, de vilde (lige som nu til Dags Syerskerne for de store Damekonfektionsfirmaer) have været i Lommerne paa nogle faa store Handelsfirmaer i Tekstilbranchen, til hvem de (foruden deres øvrige Gæld) ogsaa vilde have skyldt Penge for Elektromotoren. Og Tekstilarbejdernes Stilling vilde have været endnu daarligere end den nu faktisk er, idet de efter al Sandsynlighed ikke vilde kunne have faaet dannet en levedygtig Fagforening.

Hvad Forholdet mellem Land og By angaar, da er det ogsaa en stor Misforstaaelse naar la Cour mener, at det er Dampmaskinudviklingen, der i særlig Grad har fremmet Indvandringen til Byerne. Af Virksomhederne med Damp som Drivkraft ligger langt de fleste paa Landet, og selv om man bortser fra Mejerierne (der dog absolut maa henregnes til Industri og ikke til Landbrug), saa er det dog saaledes, at netop de Arter af Fabrikker, som først og fremmest karakteriseres ved Anvendelse af særlig stor Maskinkraft, næsten altid ligger paa Landet eller i de mindre Byer. (Sukkerfabrikker, Cementfabrikker o. s. v.) En By som København er Hovedsæde for en Række Industrier, i hvilke Maskinkraften netop spiller en underordnet Rolle, som f. Eks. Damekonfektionsindustrien og den grafiske Industri, medens man derimod forgæves vil lede efter en Margarinefabrik og kun finder faa Repræsentanter for alle de Grene af Tekstilindustrien, der kræver stor Maskinkraft.

Naar Professor la Cour kommer til

*) De Læsere, der nærer særlig Interesse for Spørgsmaalet om Haandværkets Konkurrencekamp med Storindustrien, vil jeg tillade mig at henvise til min Afhandling om „Haandværkets Fremtid" i „Nationaløkonomisk Tidsskrift" 1905 S. 519 samt til en Artikel om „Smaa Kraftmaskiner i Industriens Tjeneste" i Januarheftet 1906 af „Tidsskrift for Industri".

saa misvisende et Resultat, er Hovedaarsagen aabenbart den, at han ikke har studeret de faktiske Forhold tilstrækkelig nøje. Det er da ogsaa betegnende, at det eneste Tal, der anføres i Foredraget, er anvendt uden den fornødne Kritik. Det anføres nemlig, at der i København findes 1682 Elektromotorer, og at de gennemsnitlig kun er paa 2 Hestes Kraft og kun benyttes ca. $1\frac{1}{2}$ Time pr. Dag. Heraf drages da den Slutning, „at det for en stor Del er smaa Haandværkere, der har faaet Brug for disse Motorer". Men det overses ganske, at de fleste af disse Motorer anvendes ved Anlæg, der intet har med Haandværk eller Industri at gøre: Elevatorer, Ventilatorer, Kaffemøller hos de Handlende, Oppumpning af Grundvand o. s. v., o. s. v. Hertil kommer, at der i mange større Bedrifter er anbragt en hel Række af disse Motorer indenfor den samme Virksomhed, og Resultatet bliver da, at Elektromotorer kun anvendes i c. 370 Bedrifter, som med nogen Ret kan henregnes under Haandværk og Industri. Og af disse 370 Bedrifter maa endda c. 200 henregnes til den egentlige Storindustri eller til de store Haandværksbedrifter (med mindst 10 Arbejdere). Af mindre Bedrifter med elektrisk Drivkraft findes altsaa kun ca. 170, og herfra maa yderligere trækkes ca. 50, der ikke tilhører det, man i daglig Tale forstaar ved Haandværk og Industri, som f. Eks. Farsfabrikker, der drives af Viktualiehandlere, Kaffebrænderier, der drives af Kolonialhandlere, Instrumentsliberier, der drives af Isenkræmmere o. s. v. Tilbage bliver c. 120 Bedrifter, der kan henregnes til mindre Industri eller til Haandværk (med færre end 10 Arbejdere pr. Bedrift) — hvilket altsaa vil sige, at Elektrotekniken foreløbig saa at sige ingen Rolle spiller for denne Art af Bedrifter.

Fra Udlandet.

19—10—1906.

Kejser Vilhelm.

Tysklands Kejser har i de sidste Par Maaneder som saa ofte før, givet sine Undersaatter rigeligt Stof at tale og skrive om. Først holdt han en Tale, der mundede ud i Sætningen: „Pessimister taaler jeg ikke; de der ikke egner sig til Arbejde kan stikke af og søge sig et bedre Land." Pressen har nogenlunde enstemmig — konservative og radikale Blade i Munden paa hinanden — svaret, at der i det moderne Tyskland er saa megen Grund til Pessimisme, at Kejseren faar finde sig i, at en større Del af hans Landsmænd henfalder dertil. „Das freie Wort" opremser en statelig Række af Grunde til Mismod: Skolen ødelægges af Frygt for den selvstændige Tænkning, Retsplejen opfattes for hver Dag mere almindelig som en politisk „Klasse-Justits," Kolonialpolitiken er en Kæde af Nederlag og Skandaler, Treforbundet er i Opløsning, England, Frankrig og Rusland slutter sig sammen; de to Vestmagter styres for Tiden lige saa godt, som Tyskland styres slet o. s. v. o. s. v. „Hvis Kejseren havde Magt", slutter Artiklen, „til at forvise alle dem fra Prøjsen-Tyskland, som ser pessimistiske paa Fremtiden, da vilde allerede Millioner have raabt: „Hvor er det nærmeste Dampskibskontor?" Andre Blade fremhæver, at det er temmelig lige meget, hvad Kejserens Hjerteudgydelser indeholder. De fører aldrig til noget.

Ikke mindre Opsigt har Kejseren vakt ved sin Indgriben i de sidste Koloniskandaler. Han har beholdt

Podbielski, den Minister, der havde misbrugt sin Stilling til økonomisk Fordel, har demonstrativt taget paa Jagt sammen med ham og har nu sat igennem, at ogsaa Podbielskis Medhjælper Major Fischer slipper for Følgerne af sin Adfærd.

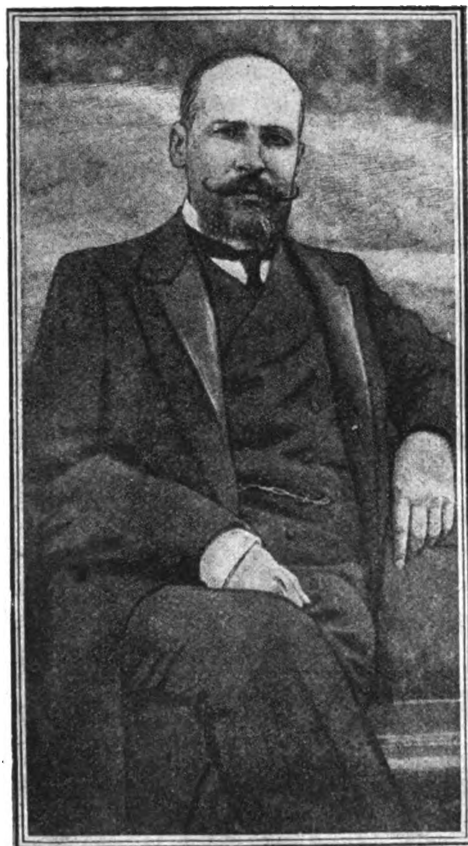
Samtidig har Fyrst Alexander Hohenlohes Offentliggørelse af sin Faders Memoirer vakt en uhyre Opsigt. Man har især lagt Mærke til de detaillerede Oplysninger om Bismarcks og Kejserens Brud 1890. Noget nyt af Betydning oplyses ikke derom, men Kejseren er alligevel blevet højst forbitret. Han har straffet Familjen ved at tilsende Udgiverens Broder en rasende Skrivelse og afskedige Udgiveren fra sit Embede.

Det tyske Socialdemokratis Kongres.

De tyske Socialdemokraters Kongres i Mannheim i Aar var fredelig i Modsætning til de bevægede Forhandlinger sidst i Dresden. Der blev ikke truffet nye Beslutninger af større Betydning. Det oplystes, at Socialdemokratiets Vælgerforeninger har 400,000 Medlemmer (3 Millioner Stemmer), den socialdemokratiske Partipresse 8—900,000 Abonnenter og Fagforeningerne 1400,000 Medlemmer.

Røret i Rusland.

I Rusland fortsættes Kampen mellem Regeringen og de revolutionære med stigende Hæftighed. Regeringen lader daglig talrige af sine Modstandere dræbe. I Sammenligning med det Rædselsregimente, som nu øves i Rusland var Jakobinerstyret under den store Revolution mildt. De Revolutionære svarer med flere og flere Attentater, hvoraf mange lykkes. Desuden gøres der Tilløb til „passiv Modstand" ved at lade være at betale Skat og at møde som Rekruter. Det første gennemføres i stort Omfang, men Betydningen synes ringe. Statens Hovedindtægt er i Rusland som andre Steder de indirekte Skatter, og Skattenægtelsen er derved nogenlunde ubrugeliggjort som politisk Magtmiddel. Mest rammer den Zemstvoerne og hindrer disse i at raade Bod paa de Ulykker Regeringens Regimente for-

Stolypin.

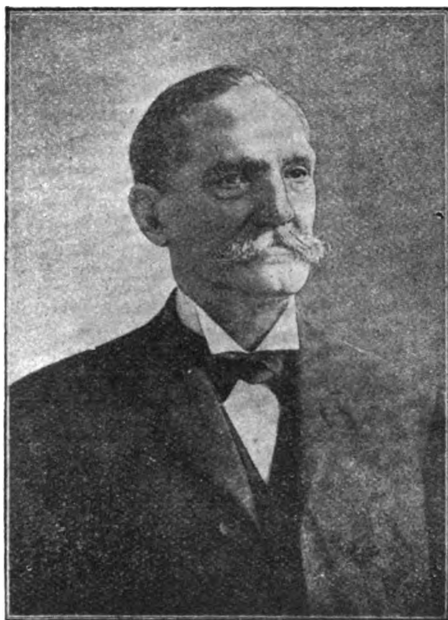
aarsager. Og det er vistnok ogsaa lidet sandsynligt, at det vil lykkes i større Omfang at hindre Rekrutudskrivningen. Hovedpartiet i Dumaen „de konstitutionelle Demokrater" har holdt en Kongres i Finland og har der vedtaget at samle deres Arbejde om de nye Dumavalg. De sidste Zemstvovalg har imidlertid haft et for de konstitutionelle Demokrater uheldigt Udfald. Det er lykkedes Regeringen at give dem et mere konservativt Præg

end før. Dette kan tyde paa, at det samme vil lykkes ogsaa ved de kommende Dumavalg.

Præsidentkampagnen i Amerika.
Kampagnen til det næste Præsidentvalg, der skal finde Sted 1908, er allerede i Gang. Demokraterne samles om *Bryan*, som de sidst havde opgivet. Han agtierer med megen Voldsomhed og finder under den almindelige Opløsningstilstand i ikke ringe Grad Ørelyd. Republikanerne begynder at blive bekymrede trods deres overvældende Valgsejr sidst. De søger at bevæge Roosevelt til at stille sig endnu en Gang og sikre Partiet Sejren ved sin personlige Popularitet.

De amerikanske Fristater tager Cuba.
Paa Cuba er Uroen vedblevet siden Amerikanerne i 1902 overlod det til sig selv omtrent som i det spanske Herredømmes Tid. Efter sidste Præsidentvalg i Fjor paastod den valgte Præsident *Palmas* Modstandere, at det var ved Bedrageri, hans Valg var sat igennem. Til sidst rejste de sig under Ledelse af Modpartiets Kandidat *Gomez* til aaben Opstand. Følgen blev, at Amerikanerne greb ind. De har store Handelsinteresser paa Cuba, hvorfra der indføres meget store Varemængder til de forenede Stater, og amerikanske Forretningsmænd har omfattende Besiddelser og Forretninger derovre. Amerikanske Tropper er uden Vanskelighed gaaet i Land og har taget Magten. Begge de to Parter foretrækker amerikansk Styre for Modpartens Sejr. Amerikanerne paastaar dog endnu, at det kun er foreløbig, de har taget Landet i Besiddelse for at bringe Ro og Orden derovre.

General José Miguel Gomez.

Præsident Palma.

Tilsendte Bøger.

Carl Benzon: Madame de Staël og Theatret.
Karen Michaëlis: Tommelise.
Sophus Michaëlis: Revolutions-Bryllup.
Edv. Egeberg: Smaa Oplevelser.
Harald Raage: Fru Berete.
Viggo Stuckenberg: Fagre Ord.
Beretning fra Foreningen til *Hjælp for ulykkelig stillede Mødre.*
Studier for Sprog og Oldtidsforskning. Nr. 70: Horats lyriske Digte, oversatte paa danske Vers af Alfr. Glahn.
V. Vedel: Ridderromantiken i fransk og tysk Middelalder.
Matth. Jokumsson: Frá Danmörku. Nokkrir fyrirlestrar til fródleiks og skemtunar, ásamt kvædur og myndum.
Oscar Geismar: Nogle Digterprofiler. (Herman Bang, Niels Møller, Henrik Pontoppidan, Alfr. Ibsen, Joh. Jørgensen, Viggo Stuckenberg, Sigbjørn Obstfelder, Valdemar Rørdam, Jenny Blicher-Clausen, Jakob Knudsen, Joh.s V. Jensen, Knud Hjortø).
Sophus Michaëlis: Lægen. Skuespil.
Jakob Knudsen: Inger. Roman.
Georg Brandes: Skikkelser og Tanker. III.
Valdemar Rørdam: Den gamle Kaptajn. II.
Olga Eggers: Byen med de grønne Tage.
H. Drachmann: Hr. Oluf han rider.
Maria Permin Møller: Jonnas andet Ægteskab.
Jacob B. Bull: Eline Vangen.
Isted Møller: Caligula.
Mathilda Malling: Hendes Helt.
Studier fra *Sprog og Oldtidsforskning.* Nr. 71. David Hume: Religionens naturlige Oprindelse og Udvikling ved *Cai Viale* og *Anton Thomsen.*
C. Lambek: Verdsligt Aandsliv.
Gustav Frenssen: Hilligenlei.
Otto Rung: Den hvide Yacht.
Knud Rasmussen: Under Nordenvindens Svøbe.
Charlotte Eilersgaard: Mors lille Pige.

Bogkritik.

Af POUL LEVIN.

Jo her vilde blive et smukt Anarki,
var her ikke Smagstold og Aandspoliti. — —
Jochum Toldbetjent
(Ingemann: Prolog til „Huldregaverne").

Naar man gaar gennem den gamle Norgesport ude ved Kastellet, kan man leve sig ind i de Stemninger, der maa have bevæget vore Forfædre ved Indtoget i de gamle Voldes København. Den høje, hvide og halvdunkle Hvælving, gennem hvilken man passerer ud til Solen og Livet fylder Sindet med Forventning. Man er ikke helt rolig herinde. Man gaar ligesom lidt dukket, skønt Hvælvingen er saa høj, man taler unødigt dæmpet, fordi man véd, at et højt Ord vilde gjalde, man skynder sig, skønt man føler et Velbehag, og naar man er ude af Porten aander man uvilkaarligt dybt. Man samler sig, medens man er under Hvælvingens Indflydelse; man folder sig ud, naar man har passeret den. Naar de i gamle Dage var naaet igennem Byporten, laa Oplevelsen og Mangfoldigheden foran dem, alle de vekslende Skæbner, som Byen forener. Men først maatte de passere Tolderen og hans Søger, deres Samvittighed maatte være ren, før de frit kunde hengive sig til det vinkende Liv.

Gennem en saadan Hvælving — hans Eftertankes, hans egen Stemningsverdens høje, hvide Hvælving — gaar Kritikeren ind til den levende By af skiftende Skæbner, der skabes af de nye Bøger. Der er noget højtidsfuldt og noget opmuntrende, noget levende ved at slippe sig selv og hengive sig til sin Samtid, følge Strømmen og lidt efter lidt forstaa, hvorhen den fører. Men først maa man passere den skarptseende Tolder. Det er gavnligt, at Kritikerne underkastes Kritik, og netop iaar er en saadan Kritik fremkommet.

Kritikeren er C. Lambek, der har udgivet en tankevækkende Bog om Verdsligt Aandsliv, i hvilken der findes følgende Udtalelse:

„I det hele taget skulde vi bort fra den skrækkelige Sammenblanding af Indholdsangivelse, Karakteristik, Bedømmelse, Stræb for eller imod Bogens Salg, Advis for Forfatteren, litterære Vejviserbemærkninger osv., der nu gør en dansk Boganmeldelse til et Sammensurium uden Lige, en fritsvævende Sprællemand, der gestikulerer til alle fire Verdenshjørner med de leddeløse Lemmer og med Hovedet afgiver forstaaende Hentydningsnik til Snoretrækkeren selv."

Disse Bemærkninger er ikke alene vittige, men de er af den Art, at man maa igennem dem, hvis man overhovedet vil naa ud til de nye Bøger.

I.

Lambek skriver sin Karakteristik af Kritiken i Afhandlingen „Bogmarkedet". Denne Afhandling gaar ud paa følgende: Forlagsforretningen er uden Idealitet, det gælder blot om ved alle Midler at sælge saa meget som muligt. Publikum proppes med Bøger og er snart revnefærdigt, i den almindelige Bogoversvømmelse drukner det betydelige Værk og kommer aldrig op igen. „At „følge med" er en meget populær

Ærgærrighed, og den i saa Henseende ansporede Læser ser med hvert nyt Aar for sig et nyt Bjærg af Bøger at æde sig igennem. Der maa da læses rask, dvs. overfladisk". „Ser man udover det læsende Publikum, erholder man nærmest Indtrykket af et systematisk Massemord paa litterære Produkter". Skylden er ikke alene Forlæggernes men ogsaa Kritikens. Lambek skelner her mellem „Boganmelderne" og „virkelige Litteraturkritikere". Boganmelderne er en Kres af Styverfængere, der modtager Ansættelse af en politisk Bladredaktør og anser Forlæggerne som en Art Arbejdsgivere, de maa tjene. Om der findes „en stiltiende Korrespondens mellem tjenlige Anmeldelser og fede Annoncer" skal Lambek lade usagt, men Hovedpointet med en Avisboganmeldelse er Reklame.

Med disse Kritikere bliver Lambek saa hurtigt færdig som de fortjener — hvis de virkelig findes. Han vil, dersom nogen skulde falde paa at spørge om nærmere Oplysning, klare sig med det Svar, at han snildt ledsager sine Angreb med Ord som disse „de virkelige Kritikere stadig undtagne", men det vilde have været klædeligere for en saa uforfærdet Filosof, hvis han ikke havde sikret sig saa mange Bagdøre. Det svage Punkt er der i hvert Tilfælde i hans Angreb, at man just ikke kan kalde den danske Kritik for reklamesyg.

Det hele Afsnit er imidlertid betegnende for Lambeks Forhold til de virkelige Fænomener. Saasnart han kommer udenfor sin egen Papirverden, bliver hans Stil ligesaa usikker som hans Kundskaber. Han hører til de Mennesker, der altid har en Mængde at sige om Journalistik, men som aldrig er traadt i andet Forhold til den, end at de med opspilede Øjne og barnligt Sind lader sig dupere eller tror at gennemskue den. En stor Del af Dagspressens Magt beror netop herpaa.

Men heller ikke de „virkelige Litteraturkritikere" gaar altsaa fri. De er som sagt Sprællemænd. I Stedet for at prælle skulde de lære de jævne Læsere at læse. De skulde ingen Dom fælde, men give Dommens Præmisser. De skal undervise Publikum i Opfattelsen af Bøger, angive Bøgernes Indhold og Karakter ganske objektivt, opridse dens Grundplan og faa Læsernes Blik „spændt fattende og indskuende henover Bogens Indhold." Det er underligt, at Forfatteren, der dog ikke mangler Mod til at tage Skridtet fuldt ud, ikke ansætter Kritikerne i Bogladerne, saaledes at Publikum kan faa et Foredrag samtidig med at de køber Bogen.

Nu henviser han den gode Kritik til en Litteraturtidende „hvor et større Antal anerkendte Kapaciteter f. Eks. dekreterede af Forfatterforeningen var U. C. — medens Tidenden ligesom andre Fagskrifter stod aaben for dygtige Indlæg allevegnefra." Denne Idé med Forfatterforeningens autoriserede Kritikere er saa sublim, at en videre Redegørelse af Artiklen ikke bør forstyrre dens Virkning.

II.

Det er da forbunden med visse Vanskeligheder at diskutere C. Lambeks Udtalelser. Og dog vilde en Generaldebat om den danske Kritik, en lystig Tournering (og ikke en af de sædvanlige Lørdagsaftendiskussioner), have sin store Interesse. Det er saa længe siden, at vi har haft en æstetisk Dis-

kussion her hjemme, at et virkeligt Feltslag paa Prosa og paa Vers vilde virke rensende og opmuntrende. Nu prikkes og pirkes der venskabeligst i forskellige Kritikker og Digterudtalelser, Laurids Bruun siger f. Eks. (i Efterskriften til „Den Evige") akkurat det modsatte af Lambek: at Aviskritiken duer og Tidsskriftskritiken er ussel, „Tilskueren"s Klike ser Klikens Spøgelse rejse sig alle andre Steder end i sin egen Midte, og i Chr. Rimestads „Digtere i Forhør" danser samtlige Digtere Krigsdans om de elendige Kritikere, men det bliver altsammen ikke til noget rigtigt. Hvis Lambek vil nævne de Navne, han er os skyldig, kan de maaske bruges til Udgangspunkt, hvis da ikke den Kritik, han sigter til, er saa lavt liggende, at den slet ikke kan diskuteres.

Det interessanteste i Lambeks Udtalelser er imidlertid den Opfattelse af Kritiken, at den skal være pædagogisk. Overalt i vor hjemlige Diskussion stikker Pædagogiken sit Ansigt frem, ingen Afgud dyrkes med større Andagt. Det stakkels Publikum maa endelig opdrages. Den enfoldige, uvidende Flok maa omgives paa alle Kanter af Politi og Pædagoger, der præsenterer, sigter, vrager, forklarer og tilrettelægger alt, hvad der bydes det. Over Aandens Verden bør der løfte sig en kæmpestor, myndig Pegefinger. Det falder slet ikke Lambekkerne ind — thi der er mange af dem —, at Kritiken er en fri Kunst som enhver anden, og at den som al Kunst henvender sig til frie, myndige Mennesker, der har lært sig selv at tænke frit og føle deres egne Følelser. Kritikeren er ligesaa fri i Udøvelsen af sin Kunst som Digteren, naar han skaber, Kritikeren er Kunstnerens Jævnbyrdige og Forbundsfælle, og ingen af dem tænker under Undfangelsen paa andet end at skabe. Det „Sammensurium" som Lambek finder i den danske Boganmeldelse er Tegn paa Liv, Stemning, Humør, og han vil genfinde det i enhver levende Kritik. Det er netop det befriende ved at beskæftige sig med den virkelige Kritik, at man aldrig befinder sig i en lummer Skolestue, hvor en Pædagog docerer for det jævne Publikum.

Det er maaske nyttigt at henvise til et Par „Sprællemænd", der nyder en vis Berømmelse og som i intet ligner de Bedemænd, man fra forskelligt Hold vil paatvinge den danske Litteratur. I Modsætning til Brunetière hævder Anatole France for sig Retten til at causere frit og bevæge sig utvungent. Han vil standse, hvor han har Lyst og undertiden gøre en fortrolig Meddelelse, han følger sin Smag, sin Fantasi, ja sit Lune, og han har Ret dertil, naar han er sand, oprigtig og virkelig. Han bryder sig ikke om at vide alt og forklare alt, han vil have Lov til at tro paa at der er uoverstigelige Skranker mellem de forskellige Anskuelser og Følelser og til hellere at tale om det, som man skal elske.

Ak, hvilken Sprællemand, Hr. Lambek!

Og Jules Lemaitre! Hvad vil han andet end give sine Indtryk, lade Bogens Stemning paavirke sin egen, beskrive sig selv igennem sit Samliv med de Bøger han har foran sig. Og medens han gør det, er han i Virkeligheden en Tolk for alle dem, der kan føle med ham, og som hans Fremstilling bevæger. Er det ikke Kritik? spørger han og svarer straks: „Ja, ja, saa er det noget andet: det er mig ganske ligegyldigt, hvad Navn man

giver det". Men den fornærmede danske Pædagog svarer: „at Folk med litterær Sans kan holde ud at levere saadan noget Miskmask, er ubegribeligt." Der er en ejendommelig stram Duft af Skolestuen over en Udtalelse som denne. Lambeks Kritik af Kritiken er skrevet bag lukkede Ruder.

III.

Mod den moralske og den pædagogiske Kritiks faste Former og ensformige Krav sætter den kunstneriske Kritik altsaa sin frie Flagren henover Tilværelsen. Den vil endogsaa have Ret til at være baade moralsk og pædagogisk efter Omstændighederne, der er kun ét den ikke vil: være bundet eller livløst docerende. Taine har skrevet nogle berømte Ord om Kritikerens Sjæl: foruden sin naturlige og nationale Sjæl maa Kritikeren have en fem, sex kunstige og erhvervede Sjæle, for at hans Sympati kan bøje sig efter de forskelligste Værker. Det gælder ikke blot for Studiet af fremmede Litteraturer, men selv overfor en saa liden Del af Digtningen som den danske Digtning i Øjeblikket, faar Kritikeren Brug for den største Bøjelighed. Kritikeren — det vil jo i Virkeligheden sige den Læser, der for Alvor vil tilegne sig den nye Digtning. Men ogsaa her møder Lambek med en Læresætning: „Man læser kun de Bøger godt, som er producerede ud fra en lignende aandelig Vækstretning som Ens egen, eller hvis Form ligner Ens egen Leveform. Andre Bøger end dem man saaledes er anlagt for skulde man ikke læse." Skønt der i denne Udtalelse findes de to Lambekske Begreber Vækstretning og Leveform, der sikkert indeholder hele Afhandlinger in nuce, er saa meget klart, at Lambek ikke troer paa Digtningens Magt til at bryde det Gærde, der omgiver hver enkelt af os. Hvis han vilde udvikle denne Tanke udførligt, vilde han sikkert vinde mange Meningsfæller, i hvert Tilfælde er der mange, som følger ham i Praksis uden at vide af det. Mod denne Ulyst til at give sig hen, til at famle sig frem i en anden Verden og et andet Lys end det tilvante, mod denne Begrænsning (paa fransk Bornerthed) kæmper Digtningen sin bitreste Kamp. Enhver hovmestererer den ud fra sit Synspunkt, og Kritikens „Kunst" øves uden Forlegenhed af enhver, der vil benytte Digtningen til Agitation for sine Anskuelser, idet han kun vil anerkende de Bøger, han er „anlagt" for og fordømmer alle andre. For denne Tilbøjelighed ønsker Lambek at der skal kæles, han ønsker et endnu mindre Danmark end det, vi allerede har, endnu tungere Skolestueatmosfære end den, der nu ruger over os.

Men det, som sker hvert Aar, naar de nye Bøger vælder ud over Landet, er jo netop det, at Sluserne aabnes, at vi mærker de forskellige Strømninger i vort Aandsliv, at vi faar Lejlighed til enten at befæste vore egne Tanker i Kamp med andre eller erhverve os nye. Det er saa langt fra Kritikerens Opgave at stille sig som et Bolværk mellem denne Strøm og Læseren, at han netop skal søge ude i Bølgegangen, kæmpe med Elementerne og lokke andre derud. Men det kan han kun, hvis han giver sig hen. Han maa forstaa, at hver Digter stiller et nyt Krav til ham, han maa stræbe efter at lade sin Kritik være et villigt Redskab, snart moralsk, naar Digteren har villet fremkalde en moralsk De-

bat, snart pædagogisk, naar det foreliggende Værk paakræver en Forklaring, men altid kunstnerisk nydende, kunstnerisk fri i sin Dom, hvilket vil sige, at han ud fra Kunstens Krav om Sandhed og Natur undersøger, om Digteren har naaet sit Maal eller ej.

Hvis man vil tage den nyeste danske Digtnings mest karakteristiske Romaner for sig, vil man da ogsaa hurtigt føle, at det just er denne Vekslen, som fremkaldes i Sindet. Jakob Knudsen, Karl Larsen, Karin Michaëlis og Otto Rung har alle et forskelligt Udgangspunkt, skønt de alle vil skabe Kunst. De fører Læseren gennem Moral og Pædagogik og Fantasi, de stiller de forskelligste Krav og tvinger os til at undersøge, om disse Krav nu ogsaa er berettigede, om Digteren ikke for at tjene sit Formaal syndede mod Kunstens Sandhed, som er det afgørende for ethvert Digterværk, af hvad Art det saa er. Baade den moralske og den pædagogiske Kritik sættes i Bevægelse sammen med den kunstneriske overfor disse Bøger men med forskelligt Eftertryk. En kort Gennemgang vil vise det.

IV.

Jakob Knudsen vil med den store Roman Inger fremkalde en moralsk Diskussion. Det mærkes ikke straks. Begyndelsen, der skildrer Børns Opvækst i en jysk Egn, der grænser op til Sønderjylland, er rig paa de smaa Enkeltheder, som fremkalder et umiddelbart Indtryk af Liv og Oplevelse uden at noget Dogme løfter sig derover. Der udfoldes i disse Skildringer en Kunst, som minder om Hans Egede Schacks og Goldschmidts, atter her er Modsætningerne hos danske Børn mellem Fantasien og Forstanden blevet levende gennem Leg og Smaaskænderier, atter her er det en moden Mand, som aldrig har sluppet den Forbindelse med Barndomstiden, der giver et Menneskes Liv Perspektiv. Og det Skær af Alvor og Fanatisme, der fra Sønderjylland kastes over Børnenes Færden giver Skildringen en ganske usædvanlig Skønhed. Saa længe Knudsen kan bevare dette Erindringsforhold til Barndommen, lever hans Bog. Ikke blot i de enkelte Optrin men i alt det, som bevares af Barnet i hans tre Hovedpersoner: de to Mænd, der kæmper om den samme Kvinde, den mørke og vilde Mogens, som kræver; den bøjelige og blide Ditlev; og mellem dem Inger med de naturfriske Sanser, som bukker under for den Stærkeres Tvang og dog længes efter den Svage. Disse tre Unges Samliv er skildret med en kraftig og kysk Følelse, der skaber en højtidelig Stemning midt i Hverdagen. Naar Knudsen lader den ene unge Mand føle, at „det maatte være en Fejl ved den Poesi, han kendte, at man ikke i fuldt Alvor kunde omtale en Kærnemælkssuppe midt i en Kærlighedshistorie," karakteriserer han i Virkeligheden den Poesi, i hvilken han har sin Styrke. Han fører disse Menneskers Kærlighedsliv tilbage til Naturen og Opdragelsen, viser alt det uvilkaarlige i deres Sammenstød og lader dem, efterhaanden som de vokser til, reflektere over det, der har behersket dem fra deres Barndom.

Men Bogen standser ikke her. Disse Skildringer er som de Pilekviste, af hvilke man danner et Gærde og som skyder grønne Skud, fordi de har bevaret deres naturlige Safter. Men de er ikke stukket i Jorden for at gro. De er der for at indhegne en Plads.

Ditlev, Mogens og Inger er Hegnet omkring den Kampplads, hvor Knudsen kæmper for sine Idéer. Han er i Virkeligheden meget mere optaget af disse Idéer end af sine Personers Liv, derfor lader han store Afsnit af deres Tilværelse ubeskrevne, selv om de er nok saa vigtige. Her er en ung Præstesøn, der for første Gang opholder sig i København: „To Dage efter rejste Ditlev til København. Hans Arbejde optog ham straks, men det varede længe, inden Livet derovre under de nye Forhold kunde afvinde ham nogen Interesse.“ Punktum! Eller: „Da Ditlev havde været paa Landbohøjskolen endnu halvandet Aar, var han færdig og tog sin Eksamen om Sommeren, som han var fyldt enogtyve om Foraaret.“ Det er interessant at sé, hvorledes selve Sprogets Flovhed afslører Forfatterens svigtende Interesse. „Mogens og Inger drev det — hvad Samtaler angik — i det første halve Aar af deres Ægteskab omtrent paa samme Maade som i Forlovelses-Tiden: de talte ikke om noget af, hvad der laa dem paa Hjærte. De var meget ivrige og dygtige Mennesker i deres Arbejde, saa de kunde for saa vidt have nok at tale om endnu —.“ Tankestreg! Saa er vi færdig med det, har Forfatteren tænkt. Læseren er ikke engang begyndt.

Saaledes faar da Jakob Knudsen de tre Menneskers Skæbne bøjet sammen omkring en Kampplads. Som man véd, er hans Problemer store og interessante, hans gamle Præst, der gaar igen i denne Bog, har levet og forstaaet saa meget, at hans Ord er tungere og rigere end de flestes, og han formaaede i Sommer ved en eneste Udtalelse om det frie Ægteskabs Ret og Uret at sætte en meget omfattende og lærerig Diskussion i Gang. Det er denne Diskussion, som her fortsættes. Men skønt Jakob Knudsen har saa megen Plads til sin Raadighed, som han ønsker, skønt han her er saa fri som Tænkeren og Digteren er det i sin egen Verden, faar han meget mindre sagt end i den korte Artikel. Han, for hvem Kunsten i saa høj Grad er Natur, og hvis Betydning for Nutidsdigtningen netop betinges heraf, har glemt Goethes mægtige Ord om Naturen, at den hverken har „Kern“ eller „Schale“ — beides ist sie mit einem Male!

Bogen skal vise — det er den gamle Præst, der taler —, „at det ene naturlige vilde være, at Kærligheden afgjorde alt i Samlivet mellem Mand og Kvinde, og det er jo ogsaa muligt, at Samfundet kan faa sig indrettet paa det en Gang. Men naar det nu er umoralsk og æreløst, hvad I har gjort, virkelig er det (Ditlev og Inger faar et Barn og lever sammen, skønt hun er gift med Mogens) — da kommer det af, at Samfundet endnu slet ikke er indrettet paa, at Kærligheden skal være eneraadende i dette Forhold. Blev det almindeligt under den nuværende Samfundsorden, hvad I to har gjort, da vilde det være den blodigste Uret mod alle Kvinder og navnlig mod alle Børn. Derfor vil I komme til at lide Straf, og det med Rette.“

Dette er Programmet, dette skal bevises. Netop bevises. Thi det gennemleves ikke. Naar Ditlev og Inger først udstødes af Valgmenigheden hjemme og dernæst flygter til København, er de Dukker i Forfatterens Haand. Deres Kamp i Hjemstavnen anskueliggøres kun ved en Tale af den gamle Præst, deres Liv i København fremstilles ved

et Par Optrin, hvis Naivitet er forbløffende. Det bliver afgørende for deres Forhold, at hun træffer en Berninadame (thi Jakob Knudsen opererer virkelig med dette Begreb) og en Smaaborgerfamilje, der misforstaar eller foragter det frie Forhold, denne stærke, flinke Dyrlæge og hans brillante Veninde kan ikke klare sig for Folkesnakken, de isoleres, de fortvivler — er det da en pantsat Bondedreng og hans Kæreste det drejer sig om? Jakob Knudsen skriver om København saaledes, at der ikke er ét Punkt hvor ikke den, som kender Forholdene, medlidende trækker paa Smilebaandet, og han giver ikke ét eneste Bidrag til Spørgsmaalet om Muligheden af at leve i et frit Ægteskab. Derfor bliver hele Slutningen af Bogen ikke andet end Papir. Men gør den ingen Gavn ved Løsningen af det betydningsfulde Spørgsmaal, kan den muligvis nok gøre Skade Landet over ved sin komisk-forvrængede Skildring af københavnske Forhold.

Forholdene er disse: Ingers Mand har forladt hende i Vrede og vil for at hævne sig ikke indlade sig paa nogen Skilsmisse. Hun og hendes Ven og hendes to Børn, hvoraf det ene er Mandens, det andet Vennens, flytter til København, hvor han faar en Ansættelse paa Landbohøjskolen. De bor i Nørrevoldgade, Dør om Dør. I Ørstedparken træffer Inger en Dame, bliver bekendt med hende, besøger hende og fortæller, at den Mand, hun lever med ikke er hendes Ægtemage. Den fremmede Dame viser hende Døren. „Der er Samfundet," siger Inger til sig selv, „og vil tage din Ære fra dig!"

Et helt Aar lever Inger og Ditlev nu ene. Et Par Herrer, han synes om, tør han ikke bede hjem, da han ikke tør stole paa deres Dom om Ingers og hans Forhold, og nogle Bekendte, som han ikke frygter for, bryder han sig ikke om.

Saa træffer Inger paa ny en Dame. Ogsaa hun lever frit med en Mand, hun lokker Inger op med i en frisindet Kafé og afsløres tilsidst som løsagtig.

Paa dette maa Inger og Ditlev skilles. Hun flytter fra ham ud i Istedgade, søger at skjule Sandheden og omgaas en Snedkermester Familje. Men da hun atter her møder Modstand, fordi Forholdet bekendtgøres for Snedkermesterens ved Folkesnak, er hun slagen.

Dette er København. Saa meget véd en af vore bedste Forfattere om denne By med dens tusinde Skæbner, saa lidet kompliceret, saa smaaborgerligt tegner Byens Liv sig for ham; dette Grundlag for en moralsk Diskussion byder han os. En tre-Værelsers Lejlighed ved Nørrevold, en Familje i Istedgade!

Men dette forhindrer ikke Jakob Knudsen i gladelig at drage de moralske Konsekvenser, der for ham er det vigtigste. Han aner ikke, at hans moralske Korthus omstyrtes af den simple Sandhed, at der i København findes en Mængde fine, lykkelige Hjem, der med Glæde vil aabne sig for Ditlev og Inger, saasnart de overhovedet kan omgaas andre Mennesker. Men at en jysk Bondepige og hendes Ven, der lever Aar igennem i København uden nogensinde at foretage sig noget, uden at komme i Berøring med Byens Kultur paa noget Punkt, at de føler sig ene, det drager ingen Konsekvenser efter sig.

V.

Jakob Knudsen vil overbevise, hans Talerør er en Præst. Karl Larsen vil tilrettelægge. Han præker ikke. Men han docerer. Hans Bog En moderne Ægteskabshistorie er „tilegnet danske Ægtefolk“ — det er et Fingerpeg straks paa første Side. Mest af alt kommer dog det docerende frem i Stilen. Der er sagt saa mange hædrende Ord om Karl Larsens Sprog, at det maaske vil anses som Helligbrøde at omtale dets Brist, men det kan ikke undgaas ved Karakteristiken af denne Bog. Hvis man vil slaa op paa Side 56 finder man følgende:

Hun kunde male sig det hele ud (!) og tale de mest uforbeholdne Ord: Hjælp mig, Henrik! Du har jo dog engang virkelig elsket mig. Husk den Tid, da blot det, at jeg lukkede min Haand over din, fik Blodet til at strømme Dig til Hjærtet, gjorde dine Øjne straalende, lod Dig føle, som om Du svævede hen ad Jorden, bragte dine Tanker i Flugt og gav Dig Tillid til Livet og alt det, Du ønskede Dig deraf! — — — — — —

Husk vor Bryllupsnat, min Smærte og min grænseløse Fryd over at skulle baade lide og nyde hos Dig og ved Dig! Husk, hvorledes det faunagtige, der kan være hos Mennesker, og som deres Selskabsformer og Kunst gør alt for at skjule og besmykke, i vort intime Samliv kun blev til lykkelig Fremtid! — — —

Dette Sted er ikke valgt tilfældigt. Der siges udtrykkeligt, at hun taler „de mest uforbeholdne Ord.“ Saaledes er altsaa Stilen, naar den er stærkest. I de stille Øjeblikke lyder den saaledes:

Antonies jævnaldrende Veninder skulde ikke hjælpe hende til bedre at forstaa, hvad Livet egentlig vilde sige. Først og fremmest fordi Antonie aldrig havde kendt nogen, som hun virkelig vilde kalde sin Veninde, ja egentlig ikke kunde tænke sig Muligheden deraf.

Dette kunde nok udtrykkes kortere, mindre selvbehageligt og mere logisk. Endelig et Sted som dette:

Han kendte Antonie godt nok til at vide, det ikke kunde være andet end en afvist Tilnærmelse — men som havde bragt hendes Sind i et Oprør, som ingen anden end han forstod at maale ud fra den lukkede Dør, hun havde rejst mellem hende og ham.

Dette er ganske simpelt daarligt Dansk. Tilmed kan man ikke „rejse en Dør“ mellem sig og en anden, hverken i Virkeligheden eller i Billeder. Det svarer til et Udtryk som dette om en Moder, hvis Datter har giftet sig: „Antonie følte sig gjort ganske overflødig for sit Barn — som naar (!) en Slange har skudt den gamle Hud af sig.“

Hvorsomhelst man slaar op i Bogen — nogle nydelige Brevstumper fra et gammelt Ægtepar og et Besøg hos dem undtagne — vil man finde det samme: en Stil, der røber Forfatterens Fjærnhed fra Emnet. Han sidder og skriver derom — mere eller mindre godt —, men han lever ikke et Øjeblik med det. Han bruger en Mængde Ord — mere eller mindre velvalgte —, han svælger i store Perioder — mere eller mindre velformede —, men hverken Ordvalg eller Periodebygning, ikke engang Billederne beaandes af selve Emnet. Man kommer til at tænke paa de naturbeskrivende Digte fra det 18de Aarhundrede, om hvilke Lessing sagde: „Jeg hører ved hvert Ord den arbejdende Digter, men Tingene selv er jeg langtfra at sé.“

Karl Larsen docerer altsaa for de danske Ægtefolk, og Lambeks pædagogiske Kritik vilde være paa sin Plads overfor en Bog, hvis Plan kan opridses saa tydeligt som Planen over en Bydel med nye, lige Gader. Det

er naturligvis al Ære værd, navnlig i en Tid, hvor der skrives saa mange kaotiske Bøger som nu, men der skulde dog helst være Liv i de Gader, man maa sé Menneskene færdes. Menneskene i Karl Larsens Bog er næsten ubevægelige. Det er deres Ræsonnementer vi hører, de hænger dem ud af Halsene paa lange, beskrevne Papirstrimler.

Hvad der staar skrevet er dette: en Hustru, 37 Aar, gift med den, hun har elsket højt og som elsker hende, tidligere forgudet i sin Kres, føler sig ene, fordi hendes Ægtemands Kærlighed ikke mere er aktiv, fordi hendes eneste Barn, en Datter, er blevet gift, og fordi hun ikke mere ser en Kreds omkring sig. Hun træffer en Ven, der forpint af Skilsmissen fra sin Kone, men endnu hidsig efter at leve Livet baade som Politiker og Elsker, hos hende vil finde Opmuntring til nye Kampe, fordi han først beundrer hende og saa tror at elske hende. Hun drages til ham og fjærnes derved fra sin Mand, der ikke mere forstaar hendes Strid med Livet og hendes Drømme om det. Det er dette Samliv mellem de tre, der skildres; som Skygger færdes i Baggrunden hendes gamle Forældre, Datteren og hendes Mand, en Visitdame. Bogen skal nu docere følgende for de danske Ægteskaber: der kommer et Øjeblik, hvor Hustruen og Manden ikke mere følges, fordi hun endnu har Trang til levende Kærlighed med Legeme og Sjæl, medens Livets Værdi for ham mere bliver en Betragtningens Stemning. Hvem har Ret? Hun, der kræver stadig at være den samme for Manden og som er lige ved at lade sig lokke fra ham, naar hun skuffes, selv om den Kærlighed, der lokker hende, kun er et Stemningsbrus hos hende? Eller Ægtemanden, der ikke vedbliver med at være Elsker, fordi han er „en tænkende Skabning og havde været det, inden Elskov fik Tag i hans Sjæl?“ Hvem er Egoisten, spørger Karl Larsen sine Læsere. Og han svarer, at det er disse Mandfolk og Forfattere, der har opelsket Kvindernes Grublen over Mændenes Egoisme, „medens Sandheden turde være, at en Mands Egoisme ikke nær naaer op mod den forelskede Kvindes, som er stærblindt betagen af sin Trang og regner dens værste Udskejelser for Dyder.“

Men under en kløgtig Mands Haand skal Kvindens Rebelskhed falde til Ro. Blot ingen Tragedie! Husvennen forhaanes og med en vag Erkendelse af, at han maaske har været for lidt for sin Hustru, fører Ægtemanden hende i Triumf ind til Middagsmaden.

Til den kølige Stil svarer denne afsvalende Slutning. En ophøjet Lære, der sikkert vil blive grebet med Begærlighed af sløje Ægtemænd. Men vil de ogsaa kunne klare sig med den, hvis Hustruen nu virkelig mener noget med sin Forelskelse og Elskeren ikke ved en pludselig Omkalfatring, som den i denne Skildring, aabenbarer sig som en Pjalt? Gælder overhovedet Karl Larsens Maksime udenfor den lunkne Spidsborgerverden, han har skildret med en rørende Omhu og saa stor Højtidelighed? Den moderne Hverdagshistorie mangler netop alt det, som de i Titlen letsindigt paakaldte gamle Hverdagshistorier ejer: Lidenskaben fra et Liv, levet i stærke Stemninger. Det er Fejlen ved Karl Larsens nye Bog, at den pædagogiske Kritik kan udtømme den fuldstændigt, naar den har paavist alle de sirligt

dragne Linjer, saaledes at der i Virkeligheden intet bliver tilbage for den kunstneriske Kritik, der beaandes af selve Livet.

VI.

Derimod maa saavel den moralske som den pædagogiske Kritik komme sørgeligt tilkort overfor Karin Michaëlis' Tommelise, hvilket da også saa har bekræftet sig i de Maaneder, der er gaaet efter den lille Bogs Udgivelse.

Der udstilledes for nogen Tid siden i Kunsthandlernes Vinduer et stort satirisk Billede, hvor de bekendteste franske Læger stod med blodige Knive, opsmøgede Ærmer og andre Slagterattributer omkring et Operationsbord, paa hvilket et fiffigt smilende, spillevende og spilnøgent Pigebarn var anbragt. Saaledes stod ogsaa den danske Kritik med blodtørstige Miner omkring den evigglade Tommelise. Og dette gale Pigebarn vil ligesom sin franske Veninde en skøn Dag springe ned fra Bordet og række Næse ad al den Lærdom. Alt hvad der er sagt, tyder jo paa den største Visdom: Tommelise er en Bog, der skildrer en forkert Unge lige fra hun holder sit Indtog i Skolen, indtil hun raser rundt i sit eget Dukkehjem. Hun og hendes Veninder er alle lige tossede. Og naar de holder højtidelige Møder ved Midnat og sværger evig Kyskhed eller gaar paa Tøsesold, og naar Tommelise viser sit Arrigskab ved at vælte sig i Snavset, rive og flaa og slaa alle sine Nipsgenstande itu, naar hun lyver og trodser, naar hun gør alt det modsatte af, hvad pæne og velopdragne Pigebørn og unge Hustruer gør — saa maa den moralske Kritik selvfølgelig blive bekymret og den pædagogiske skride ind, og enhver Han-Kritiker maa naturligvis hævde sin Manddom overfor en saadan Fruentimmerfantasi. Men Tommelise lever endda! Naar hun og Veninderne fyger sammen og fra hinanden, naar hun boltrer sig alene eller kredser omkring sin Mand, kommer man til at tænke paa Duernes Dans i Luften over Raadhushaven. Hensigtsløst, yndefuldt, en munter Leg i Solen. Og den vilde have ganske Uret, der ved dette Syn stod og tænkte paa, om disse Duer nu ogsaa er et formaalstjenligt Næringsstof.

Tommelise er en Arabesk, tegnet med dristig Haand i Marginen til de mange alvorsfulde Romaner om Kvinder. Denne lille Bog handler i sin kolossale Overdrivelse om noget af det, som Mænd strides med Kvinder om, uden at vide rigtig af det, om den evige Uforsonlighed mellem Kvinder og Mænds Naturel, Uroen, der holder Maskineriet i Gang, ja, selv i Karl Larsens besindigt ræsonnerende Antonie findes en Draabe af Tommelises Blod, denne lille Draabe af Galskab, der gør en Kvinde værgeløs overfor al den Besindighed og Velordnethed, som møder hende i Hverdagen.

Hvad Karl Larsens Ægtemænd kalder for Egoisme er netop dette Gennembrud af det kvindelige Element, som adskillige Mandfolk mere eller mindre alt efter hvers Naturel, længes efter og uvilkaarligt elsker. Fru Michaëlis har, som hun ynder, ikke iagttaget Besindighedens strænge Love i denne Skildring. Hun lader sin Tommelise være fantastisk, arrig, forelsket, glad og bedrøvet ud over alle Grænser, hun bringer sin lille Dame i de snurrigste Situationer og lader Latteren staa som Byger ind

over hende, men selv i den værste Galskab bevarer hun sin ejendommelige, bløde Ynde. Hun er ikke stort bedre end hin Katharina, i hvem Shakespeare smilende har samlet al Kvindens Arrigskab, men det er maaske Fru Michaëlis' Fejl, at hun ikke ved hendes Side, til Mandfolkenes Opbyggelse og den moralske Kritiks Beroligelse, har anbragt en Petruchio, der siger god for hende og tilsidst tæmmer hende. Tommelises Mand slipper lidt for nemt fra det oprivende Samliv med sin arrige Kvinde, da han er Søofficer og det meste af Tiden er paa de lange Rejser.

Men naar han bliver hos hende og ser igennem alle hendes Galskaber ind til Kvinden, da er han ligesaa godt et Mandfolk og ligesaa klog som Shakespeares pragtfulde Petruchio.

Ha! Paa min Tro, det er en lystig Tøs!
En Snak med hende længes ret jeg efter.

Til denne Skildring har Fru Michaëlis skabt en Stil, der forholder sig til den reglementerede som Tommelise til en Verdensdame. Et Sprog, der staar aabent for ethvert Indfald, og som uden Spor af Hensyn til Værdigheden optager Skolepigejargonen og den forkælede eller eksalterede Kvindes Vendinger, en Stil, der skabes af Lunet og Øjeblikket og formelig sprælller af Lystighed. Saalidt som selve Bogen har nogen Plan, har Stilen Holdning, man maa af denne Bog ikke fordre mere end akkurat det, den giver, den er skabt af en Kunstners Given-sig-hen i en munter Stemning og kun for den, der har Evne og Vilje til at slippe sig selv løs i en saadan Stemning vil den aabenbare sin Hemmelighed.

VII.

De Fordringer, Tommelise stiller til Kritiken, er som Følge af Bogens Korthed og lystige Ubetænksomhed i Virkeligheden ikke store. Men i Otto Rungs Den hvide Yacht møder man en Fanatisme, der enten river voldsomt med eller ægger til hidsig Modsigelse.

Der er i Bogen en Kunstner, der taler i Ord som disse om sin Kunst: „Aldrig forstod jeg den ydmyge Andagt for det Almindelige. Jeg elskede Linjens Smidighed, aldrig Bredden. Jeg købte min Kunst for Tabet af min Hjærtelighed.“ Han har befriet sig for „den borgerlige Aand“, og han hader med Misundelse „alle de ydmyge Sjæle, der ikke har forbeholdt sig noget Mellemværende uopgjort mellem deres Kunst og deres Privatliv, men som bekender og skrifter ublufærdigt og befriet.“ Gennem Udtalelser som disse sér man ind til Bogens Sjæl. Det er en Bog, der vil saalangt bort fra den Jakob Knudsenske og Karl Larsenske borgerlige Aand som muligt, en Skildring af Paniken, baade den legemlige og den sjælelige, en Lovsang over de ukendte Sensationer, erotiske Manier, sygelige Nerveformemmelser, hemmelighedsfulde Paavirkninger. Der er et Sted i Bogen, hvor to Mænd under Krigen i Kina betragter en Operation gennem et Vindue, der fjærner og mystificerer, hvad der sker, for at de kan nyde Skønheden intensere, og den ene taler saaledes til den anden: „Saaledes bør det ses, saaledes bør Krigen ses bag mat Glas. Saaledes destillerer vi en krydret Drik af de raa Stoffer. Det er Kunsten. . . . Er ikke her Livet tvunget ind under Skønheden, saaledes som vore Sanser forlanger det, for at

vor Medlidenhed kan afdø og vore Nerver staalfæstes."

„Det er Kunsten"! En Kunst, der hidtil ikke kendtes i Danmark, men som i Frankrig allerede er overstaaet, den syge Romantik, der avledes af Trætheden efter Naturalismens Arbejdsdag og Storstadens Mystik i den Time, da de elektriske Lampers blege Dag tændes over den afsindige Tummel af Mennesker, der kredser om hinanden for at søge Adspredelse, Arbejde eller Hvile. Den Skumringstime, hvor Arbejdet slipper og Lasten tager fat, hvor Borgerne gaar ind til det daglige Middagsbord, som i Karl Larsens Bog, og hvor den Forfinede glipper med sine trætte Øjne og spejder efter nye „Sensationer".

Otto Rung har da ogsaa søgt sine Personer udenfor Danmark. Paa den hvide Yacht, der under sin hensigtsløse Ferierejse passerer de danske Kyster, befinder sig et internationalt Selskab af frit levende Damer og Herrer, der i de lyse Nætter fortæller hinanden Historier. Men disse Mennesker er ikke alene fremmede for Danmark, de er ogsaa fremmede for Læseren, fordi Rung kun giver deres Ydre og lader dem tale et stiliseret Sprog, der skal aabenbare den Mystik, de synes at dyrke paavirkede af Dagenes Hede og Nætternes Sitren. Historierne, der fortælles, drejer sig om den Vildskab, som fra Nutidens vældige Maskiner kan forplante sig til Mennesker med trætte eller syge Nerver, og om den erotiske Manis frygtelige Magt, endelig om den hemmelige Forbindelse mellem Naturen og Mennesket, altsaa om Paniken i det moderne Menneske. Hvis denne Panik forplanter sig til Læseren, har Rung naaet sit Maal. Han gør det stundom. Han skildrer Maskinernes afsindige Buldren, et Automobilvæddeløb, en Operation, et Ligsyn, en tordensvanger Nat med en fanatisk Kraft, der faar En til at studse og lytte. Men hans Smag er usikker, saaledes at han hyppigt forfalder til en Overdrivelse, mod hvilken man smilende reagerer, eller til en vis naiv Pralen med sin Fordærvelse, der virker pudsigt ufordærvet. Livet paa Yachten er det saaledes vanskeligt at tage for Alvor. Disse Damer og Herrer poserer ustandseligt for hinanden, og den Pragt, der omgiver dem, er skildret med barnlig Henrykkelse. Der findes baade i Indledningen og Slutningen det lille formeget, der faar Stemningen til at slaa over i sin Modsætning, man læse f. Eks. følgende lille Skildring, der skal tages alvorligt. Elinor Gwynn, en af Damerne, staar i en Kahyt, hvor der findes store Borde med Kort af Byer udført i ophøjet Arbejde:

Elinor Gwynn lænede sig frem over et af disse Reliefborde. Hendes Albuer hvilede i Dekhans Højland, hendes hvide Hænder laa foldede over det asiatiske Ishav. Og Merwin tænkte, at hun som en guddommelig Sfinks havde lagt sig over Verden, gaadefuldt smilende, med Universet spejlet i sine ubevægelige Øjne. — — — Elinor Gwynn talte i nogen Tid ikke. Hendes Hage sank ned paa hendes Hænder, og hendes Pande var bøjet ud over den blaa Nordpol. — — —

O, Gustav Wied!

I saadanne Øjeblikke tvivler man paa Forfatterens Oprigtighed, og denne Tvivl bestyrkes af selve Stilen, der ved nøjere Eftertanke mangler virkelig Stemning men er overfyldt af energisk og koldblodigt sammenstablede Adjektiver og Billeder.

Som et forunderligt Syn, lysende eventyrligt med sine farvede, funk-

lende Lanterner, svinder den hvide Yacht i Natten, det er som havde man drømt, og man længes uvilkaarligt efter Virkeligheden. Naar man har svælget i al denne Kunst og ligesom har udtømt den kunstneriske Kritik paa dette Værk, der ustandseligt paakalder den, har man en Trang til at bringe Ligevægten tilbage ved en Bog som Jakob Knudsens med dens Fordringer om moralsk Diskussion.

— — —

Saaledes tvinger disse Bøger Kritiken hele Cirklen rundt. Saaledes vender man hjem fra „Bogmarkedet", som Lambek siger, fra denne By med dens lige Gader, dens hegnede Plæner, dens Skumringsstemninger og dens Solglimt over Taarne og Tinder, bevæget i alle Retninger, atter higende efter at dukke ind under Hvælvingen og drage bort til den Ensomhed, hvor Modsætningerne forliges og Livet aabenbarer sig.

Mirakelbyen Lourdes.

Huysmans sidste Bog.*)

Af VALD. KOPPEL.

Jeg vil raade Rejsende, der kommer til Lourdes, til at gaa ind i det store Panorama der. Det er et Raad, jeg ikke vilde give dem i nogen anden By, men her er det en anden Sag. Det er et udmærket Panorama. Man ser derpaa den lille Bernadette knæle i Grotten, hvor hun saa den hellige Jomfru og opdagede den undergørende Kilde, og rundt om hende staar Egnens Befolkning, lokket til af Beretningen om det mærkelige, som foregik der. Der er ogsaa en Officer, som Napoleon III har sendt derhen for at se, hvad der i Grunden var paa Færde. Bernadette ænser ikke disse Mennesker rundt om, hun ligger i Ekstase og beder til den hellige Jomfru, der kun er synlig for hende, og hun mærker ikke, at Vokslyset, som hun har bragt med og tændt, er gledet ned mellem hendes Fingre, saa at dets Flamme nu slikker op ad hendes Haand uden at gøre den Skade. Hun føler intet, men alle de omstaaende bemærker Miraklet.

Jeg vil straks sige, at jeg tror ikke paa dette Mirakel, skønt det bekræftes af en Række Øjenvidner, hvorimellem vistnok baade en Læge og Borgmester. Jeg er paa Forhaand mod alle Brud paa Naturlovene, og jeg nærer dyb Mistillid til Vidner. Men jeg bøjer mig for, hvad jeg ser med mine egne Øjne. Og naar jeg sammenligner det Landskab, Panoramaet i Lourdes fremstiller, med det samme Landskab, nu, ikke fuldt 50 Aar efter, ser jeg dette:

Siden den lille Bernadette i 1858 havde sine Aabenbaringer, er Lourdes blevet omskabt. Den vilde pyrenæiske Natur har maattet lystre Præsterne. Klippen er blevet jævnet, og ovenpaa den knejser en mægtig Basilika,

*) I. K. Huysmans: Les Foules de Lourdes, Paris 1906.

nedenunder hvilken en lang Krypte, der ligner en Jernbanetunnel, som man kender dem fra Kølns eller Frankfurts Banegaarde, fører ind i Fjældet, længere nede endnu ad Klippen er der bygget i byzantinsk Stil en vældig Rosenkrans-Kirke. En storslaaet Esplanade er anlagt, hvor de religiøse Processioner samles, og hvor om Eftermiddagen de Syge anbringes

***Bernadette Soubirous*, for hvem den hellige Jomfru viste sig i 6 forskellige Aabenbaringer i Aaret 1858. Bernadette gik senere i Kloster og døde 1879, 35 Aar gammel.**

i lange Rækker i deres Bærebøre og Rullestole for at modtage Velsignelsen gennem Hostien, der højtideligt bæres rundt; Floden, der før slikkede Bjærgets Side, er trængt tilbage, tvunget ind i et nyt Leje for at aabne Plads udenfor selve Grotten; den hellige Kilde, som Bernadette fandt, er omhyggelig drænet, og dens Vand føres nu dels til de tolv Haner, hvor enhver kan tappe det, dels til Bassinerne, hvor de Syge bader, og hvad selve Grotten angaar, er den blevet forsynet med Gitter og asfalteret. I Hjørnet ses en Statue af den hellige Jomfru, saaledes som hun viste sig for Bernadette; ovenover dens Indgang rasler, ophængt i tynd Staaltraad, Hundreder af Krykker, som de Syges Helbredelse har gjort overflødige. Og de Tusinde af Vokslys, som de Troende daglig giver, og som i Pilegrimsfarternes Tid vokser i den Grad, at det næsten ikke er muligt at faa Bugt med dem alle, selv om de brænder Dag og Nat, har forvandlet Grotten til et luende Kapel, et stadig flammende Hul i Bjærgets Side.

Lourdes er blevet det mest besøgte Valfartssted i Europa, maaske i hele Verden, og i den lille By paa 9000 Mennesker bor der undertiden 50,000.

Denne Omkalfaltring af en vild og uciviliseret Bjærgegn er det, man kan faa et Indtryk af i Panoramaet. Og denne Udvikling med Udgangspunkt i den lille Bondepiges Syner er lige mærkelig, hvad enten man antager en overnaturlig Indgriben eller ikke. Og maaske endda mest i sidste Tilfælde.

II.

Blandt dem, der tror, er Huysmans. Denne Forfatter, som sikkert er en af de mærkeligste Personligheder i den moderne franske Literatur, maaske den mest udprægede, i alt Fald den voldsomste i sit Sprog, den mest ubeherskede og uligevægtige og mest overraskende ved sin Udvikling, har tilbragt nogle af de store Pilgrimsdage i Lourdes, og hans Indtryk er blevet til en Bog, som man har ventet længe, men hvis Udgivelse paa Grund af For-

fatterens Sygdom er trukket ud i over et Aar.

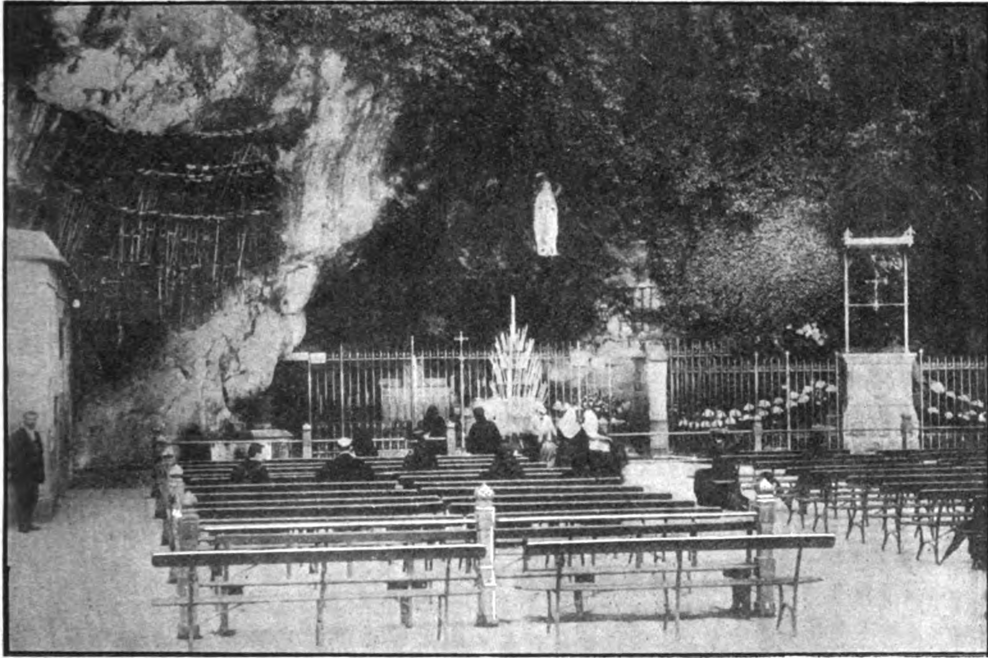
Det er ikke let at „gøre“ Lourdes efter Zola; Huysmans naar Maalet ved at overbyde den store Afdøde. Jeg tror f. Eks. ikke, at Zola vilde have skrevet disse Linjer:

. . . Jeg gaar ind i Baderummene, Synet er overalt det samme, de Syge hviler paa deres Baarer, og Vandet er endnu i Bevægelse og klasker mod Bassinets Vægge; undertiden bølger en Lugt af Jodoform igennem Luften, som er forpestet af giftige Aandedræt og af Saarene; overalt flyder der Charpie- og Vatstumper, fulde af Blod og Materie.

Vandet er blevet en frygtelig Væske, en Slags graat Opvaskevand, fuldt af Bobler, og røde og hvide Blærer svømmer rundt i dette hvidlige Fluidum, der ligner flydende Tin, og i hvilket man bliver ved med at dykke de Syge ned . . .

Zola vilde ikke have sammenlignet det hellige og undergørende Vand i Lourdes med snavset Opvaskevand, thi saa ærlig og overbevist en Fritænker han var, saa dybt rystet af alt, hvad han saa i Lourdes af Elendighed og Nød og Griseri, var han dog for hensynsfuld til at bruge Ord eller Vendinger, der kunde krænke de Troende. Han var maaske ogsaa forsigtig for ikke at synes partisk.

Men Huysmanns er selv troende og behøver derfor ikke at tage Hensyn. Og han er maalbevidst. Thi det er jo klart, at jo modbydeligere Sygdommene skildres, jo værre Uhumskhederne i Bassinerne, hvor der paa den

Den hellige Grotte ved Lourdes. **Til venstre ses de ophængte Krykker i flere Rækker. Til højre en Statue af den hellige Jomfru, anbragt paa selve det Sted, hvor Bernadette saa Guds Moder; rundt om hendes Hoved staar som i en Glorie de Ord, hun den Gang udtalte: „Jeg er den ubesmittede Undfangelse“. Tæt udenfor Gitret ses Stativet med Vokslys, i Baggrunden et Alter.**

grufuldeste Maade øves Vold mod alle Hygiejnens simpleste Love, des større er jo Underet. Ikke blot det enkelte Under, den enkeltes mirakuløse Helbredelse, men det permanente Mirakel, at de ikke alle gaar hen og dør! Hvilken Ophøjelse for Troen, hvilken

I. K. Huysman.

herlig Ydmygelse af den overmodige Videnskab. Huysmans siger selv:

Deri ligger netop det stadige Mirakel i Lourdes; i disse inficerede Beholdere kaster man de Syge uden at vente, til de har fordøjet; man dypper Kvinder deri til Halsen i Perioder, hvor den simpleste Fornuft forbyder en Kvinde at tage et Bad, og der er ingen, der faar Slagtilfælde eller mærker mindste Mén af det iskolde Bad, eller som lider under, at de ikke bliver tørret efter Badet. De antiseptiske Forbindinger, som Kirurgien lovpriser saa højt, bliver her blot erstattet af Omslag, dyppet i Lourdes-Vandet og Saarene lider ikke det mindste derved.

Ja, Huysmans gaar saa vidt som til at hævde, at Jomfru Maria sikkert ser med mildere Øjne paa dem, der blindt troende kaster sig ind i alle mulige Besværligheder, end paa dem, der tager Hensyn til Hygiejne og Komfort. Se f. Eks. Belgierne! Tidligere kom deres Syge skumplende paa tredje Klasse under skrækkelige Lidelser, og de opnaaede det ene Mirakel efter det andet, nu har de faaet et rigtigt Syge-Tog, sammensat af første Klasses Vogne og Sovewaggoner og med et Kapel til at læse Messe i undervejs, det er saa komfortabelt, som det kan være, men de vender hjem, lige saa syge, som de kom.

Altsaa til Forherligelse af den hellige Jomfru dykker Huysmans ned i alle Lourdes' Rædsler og giver Beskrivelser, som jeg ikke vover at oversætte. Denne overforfinede Forfatter, som elsker det skønne, har en sjælden Evne til at se og skildre det hæslige. Det kan jo være, at de to Ting følges ad og supplerer hinanden.

Her en lille Prøve paa hans Beskrivelser:

Spedalske ses Side om Side med Personer, der slæber paa umaadelige Halssvulster, og der findes Damer, som, naar de slaar deres Slør tilside, blotter Lupuspatienternes Dødningehoved med to røde Huller i Stedet for Øjne og et blødende Klør Es i Stedet for Næse; andre som ædes op af Kræft, har kun den ene Side af Ansigtet tilbage, og der er en ulykkelig, som, naar han drikker, er nødt til at hælde Hovedet tilbage og

knibe Næsen til, for at Drikken ikke skal løbe gennem den gennemhullede Gane og gaa til Spilde.

Føj hertil:

Manden, der rystes af Paralysis agitans, hvis Hoved bevæger sig frem og tilbage som Knebelen i en Klokke, og hvis fortrukne Fingre uophørlig gør den samme Gestus, som om han vilde knappe sin Vest op . . . .

Eller: Patienten, der lider af en gammel Tuberkulose i Bensystemet og Lungerne, og hvis Hofter er bedækkede med stinkende Bylder; han ligger og ryster i en Sø af Materie.

I disse og andre Beskrivelser, som jeg udelader (f. Eks. Skildringen af den Lupuspatient, hvis Ansigt er et eneste stort blødende Hul, og som sætter Præsten i Forlegenhed, da han er til Skrifte; thi den hellige Mand ved ikke, hvor i dette henraadnende Ansigt han skal stikke Hostien ind.) — I alt dette dukker den gamle Huysmans frem igen, Manden, der skrev „Søstrene Vatard" og „Dybt nede", den yderliggaaende Realist, som man sagde i gamle Dage, Manden med den nøgterne Iagttagelsesevne, hvem intet nok saa uappetitligt skræmmer. Tværtimod! Naar han af en hellig Pater i Lourdes hører om den lille Bernadette, at hun en Gang lige efter Ekstasen, under hvilken hun havde talt med den hellige Jomfru, gav sig til med sin sædvanlige, halvt mekaniske Gebærde at skubbe sit Hovedtørklæde til tilside, for at kunne komme til at krasse Lusene, der plagede hende, — ja, saa gengiver Huysmans dette lille Træk vemodigt, næsten rørt.

III.

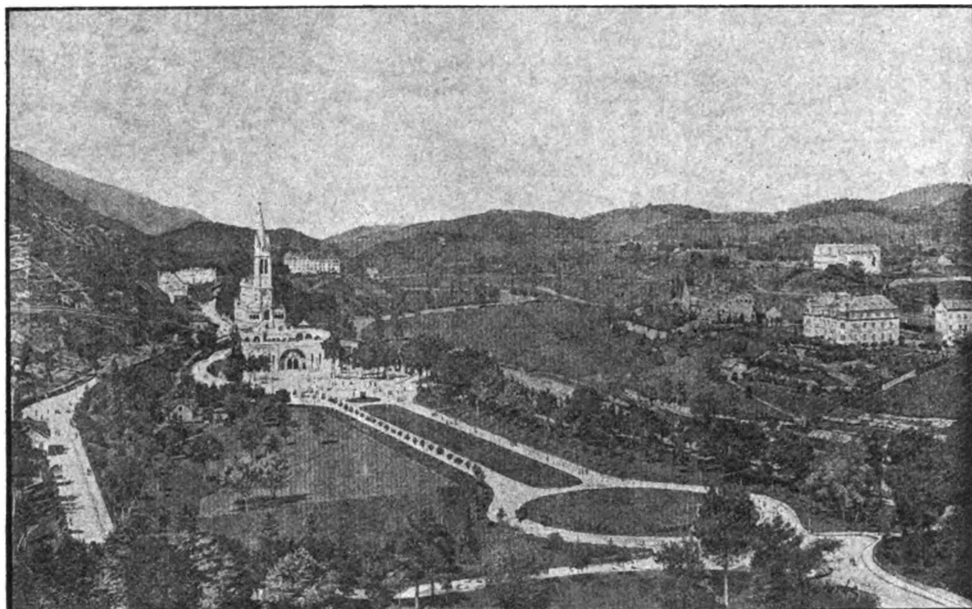
Som sagt, Huysmans er troende, og Miraklerne i Lourdes er for ham ikke tvivlsomme. Han undersøger Helbredelserne og finder ingen anden Forklaring end den overnaturlige Indgriben. Zola har talt om Suggestion og Autosuggestion. Meget vel, en Suggestion kan tænkes at helbrede en nervøs Lidelse, men kan den ogsaa i et Nu, ligesom med et voldsomt Ryk, standse en Kræft, en Lupus, hele Saar i mindre end et Minut, rette Hofteskader, genskabe Hud, Kød, ja selv Knogler, der manglede! Og at vi ikke holdes for Nar, derom kan vi være forsikrede, erklærer Huysmans; thi der findes jo i Lourdes et Konstaterings-Kontor, som bestyres af to højtansete Læger, og hvor alle Tilfælde nøje undersøges. Intet Mirakel proklameres, uden at det virkelig ogsaa er et Mirakel.

Derfor er der ingen Tvivl om, at Lourdes er det af den hellige Guds Moder udvalgte og benaadede Sted, hvor ikke blot Legemerne helbredes, men hvor Sjælene bliver bedre. Og dette er ikke det mindste Under. Lourdes er „de menneskelige Fejls Garderobe". Man lader den Bagage, man ellers slæber rundt med af Synder og Lidenskaber, blive staaende paa Banegaarden ved Ankomsten, man glemmer sig selv, bliver uselvisk og opofrende, god og kærlig, og det er tilladt at haabe, at naar man saa en Gang vender hjem, er Bagagen mindre tung.

Og Huysmans skildrer Sygeplejerskernes Mod og Udholdenhed, og de frivillige, der ofte af den højeste Stand og af fornemste Stilling strømmer til fra hele Frankrig for at bære de Syge til og fra Badet.

Men samtidig er Huysmans Pariser nok til at se det groteske og det latterlige brede sig overalt. Han er umaadelig overlegen overfor de Op-

tog af Bønder, der kommer dragende fra Frankrigs forskellige Egne i deres gamle sære Dragter, syngende Salmer i Dialekt, og han kender ingen Grænser for den Haan, han ødsler paa de mondæne Damer, for hvem Fromheden er en Mode, et Lune eller et andre Prælater, som de før udspejdede for at lade sig velsigne af dem og faa Lov til at kysse deres Ring, tæller ikke mere med; Manden fra Palæstina, der ser mat og lidende ud, har fortrængt dem alle, og naar han antastes af Damerne, velsigner han dem lige saa meget som de vil, og synlig glad over sin

Udsigt over Basiliken, Domkirken troner paa Toppen af det Bjærg, paa hvis højre Side Grotten findes, ikke synlig paa dette Billede. Nedenfor Hovedindgangen ses Indgangen til Krypten, og allerlavest ligger Rosenkranskirken, hvis byzantiske Kuppel rager op foran Kryptens Indgang. Allerforrest breder Esplenaden sig. Til venstre ses Bjærget, ad hvilken „Via Dolorosa" fører op, til højre flyder Floden Gave.

Indfald, og som trænger sig frem i første Række for at bemærkes. Han skriver bl. a. om dem:

Siden i Gaar Aftes er de ganske løsslupne. De har opdaget en Biskop paa 30 Aar, som har et langt og snavset Haar, der falder ham ned paa Ryggen, et Kristusskæg og blaa Tatoveringer paa Hænderne ligesom en Bryder; og de styrter bag efter ham og skriger: „Hvor han er smuk! Og han ligner aldeles Vor Herre Jesus." Og da saa Rygtet breder sig, at det vist er en Biskop fra det hellige Land, bliver de helt tossede. De Succes rækker han dem sin store Ametystring som en Bonbon til at sutte paa.

Men først og fremmest gaar der en Grundtone gennem Huysmans Bog: Han ærgrer sig over al den arkitektoniske Hæslighed, der overalt støder og saarer hans kunstelskende Øje. Hvis man vil vide, hvad det franske Sprog ejer af udsøgte og sjældne Invectiver, skal man læse hans Beskrivelse og Kritik af de to Kirker, Basilikaen med dens Krypte og Rosenkranskirken, de to gigantiske Byggeforetagender, der

i det ydre anskueliggør Miraklets Triumf paa dette Sted. Huysmans er fuld af den dybeste Foragt for disse Makværker. Og efter Side op og Side ned at have sønderlemmet de to Kirker, er han saa forpustet, at han, da han skal i Lag med „Pilatus-Gruppen“ er nødt til at tilstaa:

— Her svigter Skældsordene én.

Det er ogsaa en løjerlig Idé, man har haft: Paa Fjældet ved Siden af Grotten har man villet indrette en Via Dolorosa med alle dens 12 „Stationer.“ Det er Meningen, at de Troende i store Processioner skal drage op ad dette Fjæld og ved hver Station mindes Herrens Lidelseshistorie. Foreløbig har man kun gjort en af dem færdig: Kristus foran Pilatus. Figurerne, der er af Træ og i overnaturlig Størrelse, er frygtelige, stive og ubehjælpsomme, og jeg har ikke set noget mindre virkningsfuldt end denne bibelske Gruppe i fri Luft. Huysmans fortæller, at naar Bønderkonerne kommer op ad Højen og faar Øje paa Pilatus, saa tror de, at han er Kristus, og begynder at henvende sig til ham med Bønner og Knæfald.

Intet andet Sted i intet andet Land, siger Huysmans, har man vovet at udstille saa blasfemiske Rædsler, Lourdes er Mønstret for den gejstlige Kunst i dens fulde Skændsel.

Og et andet Sted:

Der findes i Lourdes en saadan Rigdom af Plebejeragtighed, en saa overvældende Blomstring af den sletteste Smag, at man er nødt til at antage, at det er den Onde, der er paa Spil.

Der er ingen Tvivl om, at Huysmans mener dette. I alt, hvad Huysmans ser rundt om sig lige fra Domkirkens Spir til det usle gudelige Nips, der forhandles i et Utal af Butikker, møder hans forfinede Smag overalt den samme Hæslighed, og han siger sig selv, at dette kan jo ikke være en Tilfældighed! Det er Djævelens Revanche over Guds Moder. Hun har nu fortrængt ham fra de vilde Bjærgegne og de ubeboede Fjældhuler, hvor han har huseret ubestridt i saa mange Aar, men idet hun sætter sin Fod paa Slangens Hæl, har den dog Kraft nok til at bide hende i Hælen. Ja, al denne slette Kunst, der kun virker som en eneste stor Latterliggørelse af de ophøjede Begivenheder, den stræber at forherlige, — den er Djævelens Hævn, den Afmægtiges og Ondskabsfuldes Hævn.

Og for at intet skal mangle i det forbryderiske Værk, Satan her har for, slutter Huysmans, saa illuminerer man ovenikøbet paa de store Festaftener Basilikaens Façade og Taarne.

IV.

I den vældige Literatur, der efterhaanden er opstaaet om den undergørende Grotte i Lourdes, rager to Bøger op, Zolas og Huysmans. De er begge skrevne af overlegne Forfattere med ualmindeligt Talent. Zolas er den, der ligger os danske Læsere nærmest. Man genkender i den den ivrige Sandhedssøger og overbeviste Fritænker, hvis store Maal det er at trænge til Bunds i og forklare alle Samtidens Fænomener; og som et af de mærkeligste og underligste har da Lourdes tiltrukket ham, og han har skildret os det i sin kraftige og rigt malende Stil, og paa hver Side banker hans varmtfølende Hjærte ved Synet af al denne Elendighed og Nød, i Medlidenhed med Menneskene, der famler rundt paa denne lille Klode uden at kunne se klart, uden at vide Besked. .

Huysmans er som Menneske ringere, som Kunstner større, i alt Fald som Stilist. I Grunden vinder han ikke Læserne, selv om man beundrer hans Evne til at opbygge pragtfulde Billeder. Han savner Hjærte og Varme. Denne troende er fuld af Spot og æstetisk Lede, hvor Zola glødede af Iver. Men han siger det ogsaa selv: „Er der nogen, der oprindelig ikke har brudt sig om at komme til Lourdes, saa er det mig! Mirakler bryder jeg mig ikke om at se! Min Tro er ikke grundet paa ydre Ting."

Der er sikkert ikke noget, Zola hellere vilde have set end et Mirakel!

Men Huysmans Bog har i alt Fald den Interesse forud, at den er skrevet af Frankrigs største Stilist, at den viser os, hvorledes en moderne Katolik ser paa Lourdes, dette underlige Sted, hvis Mage ikke findes i Europa, og hvor man i Grunden befinder sig udenfor Europa, thi de, der opholder sig der, har ganske glemt de daglige Interesser, der før sysselsatte dem. Det er kun Grotten og Vandet og Underet! Alle spørger kun efter Miraklet, og den eneste Avis, der sælges, er „Journal de la Grotte", der hæsblæsende bringer de sidste Mirakler, med Fare for Dagen efter at blive dementeret af Konstaterings-Kontoret. Man lever i en underlig Luft, sammensat af Kirke og Hospital, af Karbol- og Jodoformstank og det varme Pust fra brændende Vokslys.

Og Lourdes Berømmelse er stedse i Stigen, dens Indflydelse og Betydning større end man herhjemme aner. Der var for kort Tid siden Tale om, at den franske Regering vilde lukke Grotten. Tanken blev opgivet igen, i alt Fald opsat. Nu agiteres der dernede for og imod. De radikale paaberaaber sig naturligvis hygiejniske Interesser til Fordel for Lukningen. Men 800 Læger har lige for nylig underskrevet en Erklæring, i hvilken de udtaler, at de ikke kender noget Tilfælde, hvor en Syg har lidt Skade af Behandlingen i Lourdes eller er blevet smittet ved Drikkehanerne eller i Badene. Og man vedbliver at udbasune de velsignelsesrige Undere, som den hellige Jomfru næsten daglig gør dernede, og store Pilgrimstog ankommer ikke blot fra hele Frankrig, men fra Belgien, Spanien, Italien, Svejts og Østrig. Den Regering, der vilde vove i Oplysningens, den sunde Fornufts og Hygiejnens Navn at spærre den hellige Grotte, hvor den lille Bernadette i 1858 modtog Besøg af den hellige Jomfru, maatte være forberedt paa alvorlige Uroligheder og maaske Oprør.

Professor Edvard Holms Fremstilling af den saakaldte Guldbergske Tid.

Ved J. A. FRIDERICIA.

Det er nu omtrent 20 Aar siden, at Professor Edvard Holm udsendte de 2 Bind, der gav os den første større Skildring af den danske Enevældes indre Historie i Tiden 1660—1720. Han var da allerede over 50 Aar, og dog var disse 2 Bind af ham kun tænkt som Indledningen til et langt større Værk, der skulde

være hans Livs Hovedgerning og indeholde en paa de mest indtrængende Studier bygget Fremstilling af Danmark — Norges Skæbne og Udvikling paa alle Omraader i Tiden fra 1720 til de to Rigers Adskillelse 1814. Der hørte Kærlighed til Videnskab og Fædreland, Pligtfølelse, Tro til egne Kræfter og ikke mindst Livsmod til at fatte en saadan Plan i en Alder, hvor mange andre mener og ofte har Grund til at mene, at Tiden er forbi til at sætte sig nye store og vidtrækkende Opgaver, fordi i bedste Fald kun Alderdommen kan bringe Fuldendelsen. Sikkert har Professor Holm ogsaa ejet de nævnte Egenskaber, og dristigt skred han til sit Arbejde. I 1891 udkom 1ste Bind af det planlagte Værk, Slag i Slag derpaa flere andre og nu i 1906 sidste Halvdel af 5te Bind. Endnu staar adskilligt tilbage, men overordentlig meget er naaet, paa intet Punkt har Forfatterens Alder — skønt der til den har knyttet sig Formindskelse af Haandens legemlige Kraft og store personlige Sorger — sat sit Spor, endnu haster han lige virksom mod Værkets Fuldendelse, og endnu besidder han Ungdommens Følelse af, at hvad Livet kræver, er den fulde Hengivelse i Arbejdet med Opbydelse af ethvert Nu og af alle Evner uden Afslag i Fordringerne til sig selv.

Uden Tvivl har dog Arbejdet for ham maattet rumme mange tunge Øjeblikke. Vort 18. Aarhundrede er ligesom vor hele nyere Tid ikke nogen begejstrende Epoke. I mange Henseender er Aarhundredets Mærke indtil dets sidste Tiaar Middelmaadigheden, kun faa Personligheder naar ud over den, og selv til adskillige af disse faa knytter der sig store Skavanker, skæbnesvangre Fejlgreb begaas baade udadtil og indadtil, Standsfordomme og Egennytte gror frodigt. Meget har dog sikkert hjulpet Professor Holm ud over disse Øjeblikke, ikke alene Følelsen af, at kun han var Manden til at indfri det Løfte han havde givet, ikke alene den sande Videnskabsmands Forskerglæde, den, der skabes ved at trænge dybt ind i Stoffet og se Gaaderne løses, men ogsaa hans eget Temperament. Kan han end have sine Antipatier mod Mennesker, i det store hele tør det vel siges, at han ser lyst paa Personer, er tilbøjelig til altid at søge og finde det gode og fortjenstfulde ved dem. Med hans Retfærdighedsfølelse forbindes en Glæde, hver Gang han selv hos dem, der i meget er ham imod, kan øjne forsonende og værdifulde Træk. Det kan derved ske, at de Karakteristikker, han giver, kan komme til at mangle i Helhedskraft eller udstykkes vel meget i hvad godt og hvad ikke godt der kan siges om deres Objekter. Men allevegne føler man hans rent menneskelige og patriotiske Tilfredsstillelse ved at kunne forbinde Lyset med Skyggen. Og hvad der gælder hans Syn paa Mennesker, gælder ogsaa hans Betragtning af Forhold og Tilstande. Hvor haardt han end kan dømme om Aarhundredets Mangler og Misgreb og om dets Institutioners Skadelighed eller Uretfærdighed, allevegne mærker man dog, hvilken Glæde det er for ham at kunne drage frem, hvad der formentlig kan undskylde Fejlene, eller at kunne paavise Udviklingens Lyssider, navnlig det vel langsomme, men dog støtte Fremskridt, der sker i Opfattelsen af Samfundstilstandene, og den Sympati, som i alt Fald en Del af de styrende viser dette Fremskridt. Muligvis har denne stadige Fremhæven af Lys og Skygge til sine Tider forstyrret Indtrykket af de store Linier og formindsket Perspektivets Kraft, men sikkert er baade, at den bunder i en Redelighedssans, som ikke noksom kan skattes, og at Trangen dertil for Forfatteren selv maa have været en overordentlig Hjælp til stedse at bevare Friskheden i Arbejdet. —

Det foreliggende 5te Bind omfatter Aarene 1772—84, altsaa Tiden fra Struensees Fald til det Regeringsskifte, der bragte Kronprins Frederik og den nye Tids Mænd til Magten. Naar man læser Holms Fremstilling, faar man et i høj Grad typisk Indtryk af hvad de sidste 50 Aar har betydet for dansk Histo-

rieforskning og dens Resultater. I 1841 udtalte Paludan-Müller med Rette, at vi egentlig intet vidste om Guldbergs Stilling i den Periode, som dog i Reglen gaar under hans Navn; han kunde have tilføjet, at vi i det hele kun kendte Perioden i dens store Omrids. Saa kom i Slutningen af det 19. Aarhundrede, jævnsides med Udgivelsen af adskilligt Kildestof, en Række Arbejder, der belyste Tiden fra forskellige Sider, navnlig af Dr. Aage Friis ved hans paa Grundlag af den af ham fremskaffede, hidtil ganske ukendte Bernstorffske Korrespondance byggede Disputats om Guldberg og Bernstorff, og af Professor Holm selv, og endelig har vi faaet dennes Helhedsskildring, først mere kortfattet i 5te Bind af Danmarks Riges Historie og nu meget udførligere i 5te Bind af hans eget store Værk. Det ligger da nær at kaste et Blik — om end kun i ganske almindelige Træk — paa hvad der er vundet ved den nyeste Forskning og særlig ved Holms Arbejde.

Lad os sige det straks, paa Hovedpunkter er det tidligere Syn paa Tiden ikke blevet omstødt. Saa godt som altid er man gaaet ud fra, at den har været rig paa store Fejlgreb og været i mange Henseender en Konservatismens, ja Reaktionens golde Periode. I det store og hele vil Holm ikke rokke ved denne Opfattelse, selv om han noget stærkere end tidligere sket betoner hvad der blev staaende af Struensees Reformer og hvorledes de store Samfundsopgaver vedblivende drøftedes i Litteraturen. Ogsaa for ham har Tiden som Hovedmærke Standsning i Fremskridtet paa væsenlige Omraader, ogsaa for ham staar den som en Afbrydelse af vor oplyste Enevælde, skillende fra hinanden dens to for øvrigt saa forskellige Afsnit, den idérige, men fremmedartede og brutalt fremstormende Struenseeske Tid og den mere stilfærdige, hjemlige, men tillige paa mange Maader heldbringende og lykkelige Reventlow-Bernstorff-Colbjørnske Tid. Trykkefriheden formindskedes, Godsejerindflydelse gjorde sig atter gældende i adskillige Henseender, og Hoveriforordningen betegnede et stort Tilbageskridt i Stillingen til Datidens store sociale Problem, Bøndernes personlige Kaar. Men ogsaa tidligere har man set, at Fremskridtets Standsning ingenlunde var ubetinget, og Holm bekræfter dette. For Agerbrugets Udvikling var Loven om Udskiftningen banebrydende, i kommerciel Henseende fik Landet sin første store Blomstringsperiode, og i national Henseende bringer Tiden noget afgørende og heldbringende nyt ved Bestemmelserne om Dansk som det eneste øverste Regeringssprog, ved Forandringerne i Hæren og navnlig ved Indfødsretsloven. Ogsaa i en anden Henseende stadfæster Holm fuldt ud den tidligere Opfattelse ved at fastslaa Kabinetsstyrelsens Fordærvelighed.

Det er nu klart, at allerede Bekræftelsen af den tidligere Totalopfattelse i og for sig er noget meget værdifuldt. Saa længe Tidens Historie, som sagt, kun var kendt i de store Omrids, var der en Mulighed til Stede for, at en nøjere Prøvelse vilde afkræfte Betydningen af dem ved at fremdrage andre Momenter. Sagen staar nu helt anderledes, efter at Kilderne er blevne gennemforskede og prøvede paa den grundigste og og tillige mest upartiske Maade. Men dernæst er jo Kundskaben til Omridsene og de store Linier eet, Uddybelsen af Kundskaben og dens Udvidelse til hele Livets brogede og sammensatte Indhold noget andet. Og det er da især her, at Holms Arbejde har bragt saa overordentlig meget nyt.

Jeg skal dog ikke her fordybe mig i Bogens indtrængende Behandling af den udenrigske Politik, af Norges Tilstand, af Handelens, Industriens og Landbrugets Kaar, af Finans-, Hær-, Kirke- og Skolevæsen, i hvor høj Grad værdifulde Afsnittene derom end er, men holde mig til nogle enkelte andre Spørgsmaal og knytte et Par Bemærkninger til Forf.'s Fremstilling og Opfattelse af dem.

Meget skarpsindig og rammende er Undersøgelsen om Forordningen af 13. Febr. 1772, den hvorved den øverste Styrelse omordnedes og som var tænkt at

danne den store Modsætning til Struensees Regimente. Særlig syntes Forf. at have Ret i at hævde, at de Bestemmelser i den, der kom til at danne et Slags Grundlag for den paafølgende Kabinetsstyrelse og saaledes til at formindske den nævnte Modsætning, oprindelig skabtes ganske naturligt af hele den givne Stilling og ikke skyldtes noget særligt Hensyn til Juliane Marie og Arveprinsen eller endnu mindre Guldbergs Initiativ. Af megen Værdi er dernæst Bemærkningerne om de Reskripter, hvorved Trykkefriheden indskrænkedes, og om Maaden, hvorpaa de bragtes i Udførelse. Holms Opfattelse stemmer for saa vidt overens med den ældre, som ogsaa han fastholder, at der indførtes et Vilkaarlighedens Herredømme, og at dette i alt Fald i flere Aar virkede lammende paa den offentlige Forhandling. Men han mener lige saa bestemt, at man har fejlet ved at antage, at Politimesteren i København havde faaet nogen Myndighed over den egentlige Litteratur; kun over for Aviser, Flyveskrifter og Kobbertryk havde han faaet Ret til at skride vilkaarligt ind. Helt overbevist har jeg dog ikke følt mig ved hans Bevisførelse paa det sidste Punkt; nærmest er jeg tilbøjelig til at tro paa, at Regeringen selv har været meget uklar med Hensyn til Meningen og Rækkevidden af dens egne Beslutninger. Særlig Interesse knytter sig endvidere til Oplysningerne om de Forhandlinger, der gik forud for Udstedelsen af Hoveriforordningen, hvis reaktionære Karakter Holm bestemt fastholder trods den Kritik, han retter mod den Struenseeske Forordning om samme Spørgsmaal.

Navnlig bør det dog fremhæves, i hvilken Grad Forf.'s Undersøgelser har kastet fuldstændigt nyt og haardt tiltrængt Lys over Karakteren af Kabinetsordrene i denne Tid. Først nu faar man fuld Klarhed over hvad der forstodes ved den saakaldte Korroboration (Stadfæstelse) af dem af Kongen i Statsraadet, over hvilke Omraader de væsenligst omfattede, om hvem der foranledigede dem, og om hvorledes efterhaanden mere og mere droges ind under dem, saaledes at Statsraadet mere og mere trængtes tilbage af Kabinettet. Og, som allerede sagt, Forf. fordømmer strengt hele Kabinetsstyrelsen og viger ikke tilbage for at udtale, at Arveprinsens af Kongen ikke underskrevne Ordrer har en mistænkelig Lighed med Struensees, som bragte ham paa Skafottet, og at selv de af Kongen underskrevne Ordrer kun juridisk og formelt afveg fra Struensees, men reelt faldt sammen med dem ved lige saa despotisk at lægge Magten i Kabinettets Hænder.

Undersøgelsen om Kabinetsordrerne hænger nøje sammen med en Side af Værket, som jeg hidtil ikke har omtalt, men som dog hører til dets allerinteressanteste Indhold. Jeg tænker herved paa hvad det lærer os om de ledende Personligheder. Et særdeles vigtigt Bidrag i denne Henseende var allerede givet af Friis, men denne havde dog efter sin Opgaves Natur mest samlet sig om Bernstorff; nu har Holm for øvrigt for en stor Del byggende paa det af Friis fra Tyskland hidskaffede Kildestof, men supplerende dette paa mange Punkter, givet os en Helhedsskildring.

Varsom, med stadig Tilbøjelighed til at drage de lysere Træk frem, hvor han mener at finde dem, men dog uden Sky for kraftige Linjer tegner Forfatteren os da Billeder af Juliane Marie, Arveprinsen, Guldberg, Shack Rathlou, Schimmelmann, Bernstorff og mange andre, Billeder, som hører til de bedste, han i det hele har givet os. Vi vil tage nogle enkelte Eksempler. Juliane Marie roser han for hendes Danskhed, men han skaaner ikke hendes Forfængelighed og Smaalighed og den Hadefuldhed, hvormed hun forfulgte den ulykkelige Karoline Mathilde. Han nævner Arveprinsens Ry for Godmodighed og Venlighed (betyder for øvrigt enkelte samtidiges Fremhæven deraf synderligt?), men giver ham ellers det samme Skudsmaal for Søllethed, Kejtethed og Ubegavethed, som ofte før er sat paa ham, og kalder ham en Dukke i Juliane

Maries og Guldbergs Hænder. Hvad Guldberg angaar, fremhæver han, hvorledes han fuldt naivt og oprigtigt ganske savnede Blik for, at hans Kabinetsstyrelse lignede Struensees; der var i hans Øjne et uhyre Svælg imellem de to Regeringsmaader. Struensee stod for Guldberg som den frække Usurpator, medens Kongens nærmeste Slægtninge med ham selv som deres Hjælper var fuldt berettigede til at handle paa egen Haand under Kongens Sindssygdom, saa meget mere, som det var deres Pligt at hindre, at Aristokratiet gennem Statsraadet lagde et Baand paa det suveræne Kongedømme; medens han saa Struensees Kabinetsstyrelse som et rent selvisk Middel til at opnaa egen Magt, var han overbevist om, at hans egen Kabinetsstyrelse var et Middel til at redde den legitime Enevælde. Saaledes har sikkert ogsaa Guldberg — Dogmatiker og Principrytter som han var — ræsonneret, men lige saa sikkert har Holm Ret i at betone, hvor uhyre godt denne Tankegang passede til hans egen Ærgerrighed og Magtlyst. Ogsaa paa anden Maade aflurer Forf. Guldbergs Væsen. Hans stadige Høflighed og sødladne Venlighed ser han som et Udslag af Parvenuens Mangel paa Stolthedsfølelse; heri var han den store Modsætning til, hvad en anderledes formet Parvenunatur gjorde Struensee til, og Uligheden i deres Karakterer finder Forf. ogsaa udtrykt i den forskellige Stil i deres Kabinetsordrer; Struensee vilde virke ved at indjage Skræk, Guldberg — Skolemester som han var og blev — ved at docere og moralisere.

Fuldt saa vigtig som selve Karakteristikkerne er dog Oplysningerne om de ledende Personligheders Stilling til de forskellige Spørgsmaal og til hinanden og om de Brydninger, som derved kom frem. Vi oplyses saaledes om, at Guldberg ingen Del har i den Reaktion, som indtraadte mod Struensees Lovgivning i den første Tid efter 17. Januar; allerede derved og saa af andre Grunde maa Benævnelsen den Guldbergske Tidsalder for hele Perioden 1772—84 tages med en vis Begrænsning. Men særlig Interesse knytter sig til Skildringen af Modsætningen mellem Hoffet og Guldberg paa den ene Side og A. P. Bernstorff paa den anden. Det tør vistnok ikke siges, at Forf. helt har udtømt dette Spørgsmaal, som for Bernstorffs Vedkommende endnu vil kunne ses fra andre Sider; der er saaledes vistnok en Forskel mellem hans Opposition i de første Aar, hvor han mindre forarges over Kabinettes Overgreb over for Statsraadet end over dets Hensynsløshed mod Kollegierne, og saa den i de senere Aar, hvor han ogsaa i saa høj Grad føler Statsraadet som det tilsidesatte; indskudsvis kan det i det hele bemærkes, at Forf. gaar vel lidt ind paa visse Sider af Bernstorffs Virksomhed, saaledes hans Styrelse i Hertugdømmerne, hvorom dog næppe det sidste Ord endnu er talt. Men i det hele og store har Forf. uden Tvivl set rigtigt paa Karakteren af den nævnte Modsætning. Den bundede væsenligst i fire Ting: Udenrigspolitikken, hvor — for at sige det med faa Ord — Guldberg svor til Tilnærmelse til Rusland, Bernstorff ønskede Venskab med England; Styrelsens hele Form, hvor Bernstorff var en Fjende af Kabinetsdømmet som formløst og egenraadigt; det nationale Spørgsmaal, hvor Bernstorff saa uvenligt paa Guldbergs danske Synsmaade, og endelig Spørgsmaalet om Forholdet mellem Aristokrati og hvad ogsaa herhjemme kaldtes 3dje Stand. Det er paa de sidste to Punkter, at Holm ser en skarpere og betydningsfuldere Modsætning end Friis har gjort det, og det synes mig med Rette. Bernstorff var og følte sig paa dette Tidspunkt endnu baade som Repræsentant for den tyske Indflydelse i Monarkiet og som Aristokraten, og saa i Hoffet og Guldberg omvendt Bærerne baade af en overdreven daniserende Retning og af en fordærvelig, standsnivellerende Forkærlighed for 3dje Stand, der navnlig traadte frem i Embedsbesættelser. Der er i dette noget højst ejendommeligt. Den konservative og reaktionære Guldbergs Principper peger virkeligt netop i disse Retninger mod

Fremtiden og Fremskridtet, den Bernstorff, der snart efter skulde staa som et Midtpunkt i Kredsen af Fremskridtets Mænd, er i disse Aar paa vigtige Omraader den gamle Tids Mand. Ulykken var blot den, at hvad Guldberg vilde bruge sine Principper til, var, naar man udelader den nationale Side, en forbenet Konservatisme. Borgerlig som han selv var fra Fødselen, ængstelig for Aristokratiets Indgriben i Suveræniteten, vilde han have borgerlige ind i Administrationen, men denne Administration blev i hans Haand en slet Administration, egenraadig og vilkaarlig i sin Form, skadelig fordi den havde til Opgave at værne om det bestaaendes daarligste Sider. Heller ikke Bernstorff kan vel frikendes for Principrytteri, men Guldberg var ham dog ubetinget underlegen i Talent og navnlig i Perfektibilitet og Evne til at vinde et videre Syn. Indrømmes maa det imidlertid, at dette først fuldt ud kom til at vise sig i Tiden efter 1784, den Tid, hvor det mærkelige og lykkelige foregik, at en tysk og aristokratisk Kreds indgik en nøje Forbindelse med danske og borgerlige Fremskridtsmænd.

Med stor Interesse maa man imødese, hvorledes Professor Holm vil fremstille og opfatte hele denne Udvikling, den interessanteste og mest opmuntrende i vort 18. Aarhundrede, den, hvor Danmark i flere Hensender indtog en mærkelig Plads i Europa og paa fredelig Maade gav sit Bidrag til Løsningen af store sociale og økonomiske Problemer. Baade af den Grund og for hans egen Skyld, og ikke mindst fordi hans optimistiske Livssyn fortjener at stemmes ind i den Tid, der rummer det store, om end kortvarige Medbør for Danmark, vil vi slutte disse Bemærkninger med et varmt Ønske om, at den usvækkede Arbejdskraft og Energi, som det foreliggende Bind bærer Vidne om, maa bevares for ham, saaledes at han kan fortsætte og fuldføre sit i Danmarks Historieskrivning monumentale Værk.

Elektrotekniken og det lille Haandværk.

Af POUL LA COUR.

Naar jeg ud fra min Virksomhed med Elektrotekniken har vovet at stille dennes Horoskop i social Henseende med et Udsagn om, at ligesom Dampen i det nittende Aarhundrede har samlet Folk til Storstæderne og de store Fabrikcentre, vil Elektriciteten i det 20de Aarhundrede tjene til at sprede dem eller fordele dem noget mere, saa er dette sidste noget, som først Tiden vil vise, og som det derfor nu vilde være ganske utidigt at forsøge at belægge med statistisk Materiale.

Jeg indrømmer derfor cand. politi. Lindberg, at jeg gjorde uklogt i at nævne de 1682 Elektromotorer, som var i Gang i Kjøbenhavn i 1904—5, som et Tegn paa, at Lilleindustrien begyndte at tage Elektriciteten i Brug. Cand. Lindberg reducerer Tallet ganske betydeligt, saa at der kun bliver 120 af disse Motorer tilbage, som virkelig gørende Tjeneste paa smaa Værksteder, naar der skal tænkes paa Haandværk i almindelig Forstand og ikke paa andre Arbejder, saasom Kødhakning, Kaffemaling, Vandpumpning m. m. Det maa vel antages, at cand. Lindberg har Adgang til Materiale, hvoraf dette fremgaar; og jeg maa altsaa indrømme, at dette „Tegn“ — som andet kunde det ikke falde mig ind at nævne det — ikke har meget at betyde. Statistik vil det overhovedet være urimeligt at vente eller forlange paa et Tidspunkt, da først det, som Statistiken skal belyse, er i Færd med at begynde, i Færd med at organisere sig. Derfor skulde jeg helst have ladet

være med at nævne hint Tal — endog blot som et „Tegn“.

Efter hvad cand. Lindberg oplyser, synes det jo altsaa, som om Lillehaandværket i Kjøbenhavn kommer meget lengsomt med paa det ny. Og dette er maaske ikke at undres over; thi der skal Tid til, inden man faar sig tillæmpet efter det ny. De, der én Gang har faaet Arbejde ved Fabrikerne, trækker sig ikke saa let ud af dem igen for at begynde en selvstændig Virksomhed. Og selv for de endnu existerende Smaahaandværkere skal der Tid til, inden det gaar op for dem, hvilken Fordel en Elektromotor vilde yde dem, om de indrettede sig rigtigt derpaa.

Men den, der lever midt i Bevægelsen ɔ: Elektroteknikens Udbredelse, ser Ting, som Statistikeren først om en længere Aarrække vil faa at se; og Bevægelsen synes tilmed at skride adskilligt hastigere frem under landlige Forhold end i Storstaden, hvor det gammelt tilvante paa Grund af de større Forhold i højere Grad staar som en Træghedsmodstand mod det ny.

Som Vidnesbyrd herom skal jeg nævne følgende Tal. Elektricitetsværket i Vejen bespiser 24 Elektromotorer. Af disse arbejder 13 for Haandværkere ved selve deres Haandværk. De øvrige 11 gør Tjeneste hos Købmænd, til Vandpumpning m. m. Men 13 i Vejen svarer i Henhold til Folkemængde til ca. 3000 i Kjøbenhavn, og dette uagtet Vejen just har saadanne Storbedrifter, som cand. Lindberg nævner: Margarinefabrik, Kedelfabrik o. fl., og det derved beskæftigede Antal Mennesker er en ikke ringe Del af Befolkningen, og Elektricitetsværket i Vejen tilmed kun har bestaaet i udstrakt Skikkelse i nogle faa Aar.

Men vi ser noget tilsvarende overalt paa Landet: hvor der kommer Elektricitetsværker, og der er Haandværkere, dèr kommer disse ret snart med til Brugen af Elektromotorer.

Cand. Lindberg peger vistnok paa noget rigtigt, naar han skriver, „at det er lykkedes de Handlende at trænge sig ind som Mellemled mellem Haandværkeren og hans Kunder“, og at dette har skabt en Vanskelighed for Smaahaandværkeren. Her er maaske en Grund mere til, at det i Storstaden er mere vanskeligt for Smaahaandværkeren at emancipere sig. Men denne Trængen sig ind har ikke nær saa let ved at gøre sig gældende under landlige Forhold, dels fordi Folk bor for spredt til, at Handelen kan profitere deraf paa samme Maade som i Storstaden, og dels fordi Landboerne allerede er godt i Gang med i mange Maader at varetage deres egne Handelsinteresser.

Angaaende den Standsning af Strømmen fra Land til By, som jeg mener, Elektrotekniken vil fremkalde, mener cand. Lindberg ogsaa, at jeg har Uret. Han skriver: „Naar nemlig Landbruget hidtil har kunnet afgive saa stort et Overskud til andre Erhverv (hvilket jo hidtil særlig er kommet Byerne til Gode), da er en af Grundene hertil jo netop Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner. Hvis dette ikke havde været Tilfældet, maatte Landbruget have budt saa meget mere i Arbejdsløn, at man havde kunnet beholde den større Arbejdskraft, som da vilde have været nødvendig. Men bliver nu Elektriciteten almindelig som Drivkraft, saa vil det jo blot betyde, at der bliver endnu mindre Brug for menneskelig Arbejdskraft“.

Hertil maa nu først bemærkes, at den oven omtalte Blomstring af Haandværk ude paa Landet i sig selv vil medføre en Forøgelse af *Landbefolkningen*, og alene dette foraarsager jo en Strømkæntring.

Men dernæst hvad selve Jordbruget angaar, saa kan dette drives meget forskelligt; og det gaar ikke an at sige, at naar Landbruget havde trængt til mere Menneskearbejde, saa skulde Landbruget blot have budt saa meget mere i Arbejdsløn; thi det daværende Landbrug kunde ikke give højere Løn; det tillod Prisen paa Landbrugsprodukter ikke. Denne Bedrift var nu én Gang ikke saa lukrativ som Fabriksdriften med de store Maskiner, som derfor kunde byde højere Løn og drage Arbejdskraften til sig. Det var ingenlunde lette Aar for Land-

manden; og jeg har for mange Aar siden hørt en dygtig Landmand, Ejer af en stor Gaard, sige: der bliver snart ikke andet for os at gøre end at lægge hele vor Mark ud i permanent Græs. — Nu hjælper det imidlertid. Nu har ogsaa Landmanden begyndt at bruge Maskiner. Nu stiger ogsaa Landarbejdernes Løn; og idet nu Elektromotoren kommer til Hjælp, vil denne Bevægelse fortsættes. Jorderne kommer under intensivere Drift; og dette betaler sig i Virkeligheden bedre, selv om den menneskelige Arbejdskraft er dyrere; thi 1 Mand med høj Løn og en Elektromotor med en forsvindende billig Drift kan bestille meget mere end to Mand med lav Løn, men tilsammen højere Løn end hin plus Elektromotor.

Men hvad bliver der saa af den ene Mand, som bliver tilovers? Rejser han til Byen? Nej, under de gunstigere Landboforhold bliver ogsaa han helst paa Landet, maaske som Haandværker, maaske for selv at tage Land. Husmandsbrugene blomstrer. Der er ikke alene Jord nok til en fordoblet Landbrugsstand, men til en flerdobbelt; det er netop denne intensivere Drift, der betaler sig bedst. Og der er Jord nok. Der har hidtil snarere været altfor megen Jord, saa at en Mand har strøet sin Arbejdskraft og sin Smule Kapital ud over altfor store Arealer. Lykkeligvis gaar Bevægelsen nu i Retning af Udstykning og intensivere Drift, og Elektromotoren vil være en god Hjælper i denne Bevægelse.

Sluttelig maa det være mig tilladt at rette en Misforstaaelse, som cand. Lindbergs Artikel kan give Anledning til — jeg véd ikke, om han selv deler den. Han skriver: „La Cour har maaske Ret i, at Landbruget hurtigt vil lære at benytte Elektriciteten saavel til Drivkraft som til Belysning — selv om Udviklingen vel snarere vil gaa i Retning af Oprettelse af Andelselektricitetsværker (med mekanisk Drivkraft) for flere Gaarde end i Retning af de af la Cour anbefalede Vindelektricitetsværker for enkelte Gaarde.“

Det er en ren Misforstaaelse, at jeg anbefaler de sidste fremfor de første. Tværtimod, jeg siger *altid*, at det første staar man sig bedst ved, hvor man bor saa mange paa ét Sted, at man kan anlægge et Fælles- eller Andelsværk; og Dansk Vind-Elektricitets-Selskab, hvis Forretningsformand jeg er, har planlagt mange saadanne Værker. Derimod er det en Trøst for de mere enligt boende, som slet ingen Udsigt har til at kunne faa Elektricitet fra et Værk med mekanisk Drivkraft, at dog et Vindelektricitetsværk kan betale sig for dem, selv om de ikke paa denne Maade kan have Elektriciteten slet saa billigt som de tætboende Folk gennem mekanisk Drivkraft af Elektricitetsværket.

Her er ikke Tale om en Sammenligning mellem to Slags Værker, men om en Forplantning af Elektricitetsværker ud til de tyndt befolkede Egne, til dem, som maaske allermest trænger til billig Drivkraft, for at de derigennem kan naa til at blive bedre dyrkede og derved tættere befolkede.

Altsaa: ud over denne Misforstaaelse med Hensyn til Elektricitetsværker, som jeg vilde ønske, jeg ikke altfor ofte skulde være nødt til at berigtige, er mit Svar følgende: jeg beklager at have brugt hint Tal paa københavnske Elektromotorer, fordi det kunde opfattes som et Bevis for Rigtigheden af min Opfattelse. Denne er grundet paa helt andre Erfaringer, som endnu ikke har haft Tid til at sætte sine Spor i Statistiken. Men da jeg mener, at Indvandringen ingenlunde kommer „Byerne til Gode“, i hvert Fald ikke de arbejdende til Gode, vil jeg gærne — baade for Landets og for Byens Skyld være med til at virke hen til, at Statistiken om en halv eller hel Snes Aar skal kunne konstatere Vendingen.

En Flygtning.

Fortælling fra en af de vestlige Stater i Nordamerika.

Af JOOST DAHLERUP.

Forfatteren til den Fortælling, hvis Offenliggørelse vi idag begynder, debuterede for et Aar siden med den lille Bog Hvad ingen ser — (Gyldendalsk Forlag). Naturligvis forsvandt Bogen i Mængden af større Bøger, men der vil maaske dog findes dem, som mindes den fine og stemningsbevægede Skildring af to Brødres Ophold i en Kostskole. Det var en Bog om Drenges Hjemvé og Ferieglæde, et lille Udsnit af det Liv i Danmark, som mange lever og saa faa „ser".

Joost Dahlerup begyndte her et Forfatterskab, som vi med Glæde bringer et Skridt videre ved denne Skildring af en Forbryderjagt. Fra den lille danske Kostskole flyttes Handlingen nu til det vilde amerikanske Samfund, saaledes som Digteren selv fra Danmark er draget paa mærkelige og fjærne Rejser i Afrika og Amerika. Men i Virkeligheden ligner de to Skildringer hinanden. De bæres af den samme Evne til at analysere, den samme stilfærdige Kunst, der langsomt og stærkt samler de mange smaa Træk til et stort Hele. Denne Skribent, der har bevaret sig selv under de mest skiftende Livsforhold og som kan fortælle om Elendigheden i New York, om Proletariatet derovre og om de unge Fyre, der drager i Landflygtighed, uden samtidig at anvende den knaldende og krampagtige Stil, der nu er moderne i oversøiske Skildringer, har de bedste Betingelser for at fængsle danske Læsere. Han har noget i sig af en Gorki, men han ophører ikke et Øjeblik med at være en Dansker.

Broomwell Tugt- og Forbedringshus er et stort Bygningskompleks mellem Bristol og Arlington, syv Mil fra den første af disse Byer, tolv Mil fra den anden og med en Besætning paa hen ved tre hundrede mandlige Fanger, rekrutteret omtrent ligelig og næsten udelukkende fra disse to Byer. Omegnens smaa Byer, som Belleville, Bloomfield, Darlington og alle de andre endnu mindre, er saa godt som ikke repræsenteret indenfor Broomwells Mure.

Mod alle Sider er Fængslet omgivet af høje, mørkegrønne, kratbevoksede Fjælde, med vilde Kløfter, dybe Dale og stille, sivbevoksede Søer.

I Broomwells umiddelbare Nærhed bor ingen Mennesker. Den kun halvt afstukne Landsby, der snor sig ind og ud mellem Fjældene og løber i en stor Bue hen foran Fængslets Port, er den eneste nogenlunde befærdede Vej i to Miles Omkreds.

Kun Terrainet, hvor Fængslet og alle dets Arbejdspladser ligger, er flad Grund; men denne Flade er kunstig dannet.

Før Fængslets Tid laa her tre høje Fjælde; men da Fængslet skulde bygges, blev alle Statens Fanger samlet herude i Lejre, og de ryddede Grunden. Ved Haandkraft!

Klippeblokkene, der ved smaa Hammerslag kløvedes ud af disse Fjælde, blev af Fangerne tilhugget i store firkantede Kvadere og blev af Fangerne muret sammen til de tykke, solide Fjældmure, der engang skulde indeslutte dem selv.

Træværket fældede de i en Bjærgskov to Mil borte og slæbte Stamme for Stamme til Byggepladsen, ad ujævn Grund, ved Tove over Skuldrene. Stammerne forarbejdede de til Brædder og Stolper og tømrede dem op.

Kalken gravede de i et Brudd en god Mil borte og kørte i Trillebør til Fængslet. Jernværket tildannede de i deres egen usle Smedje . . . .

Fangerne vilde have været stolte af Arbejdet, hvis de ikke havde maattet opføre denne store, prægtige Bygning klædt i Fængslets tværstribede Uniform; men sikkert er det, at i de Tider lærte mangen en Landstryger at arbejde i Broomwell og er senere bleven ærlig Haandværker —

Alt dette ligger dog langt tilbage i Tiden. Nu er Fængslet bygget, og det er stort nok til at rumme et Par hundrede flere Fanger, end der findes i Staten. Landet er bleven moderne, og moderne

Love fordrer, at Straffefangers Arbejde skal være unyttigt, for ikke at skade de ærlige Arbejdere i deres forskellige Næringsveje. Der er ikke mere Travlhed i Broomwell Tugt- og Forbedringshus. Der er intet Formaal for Fangernes Dagværk. Nu arbejder de kun for Motionens Skyld.

To Fjælde har de hugget op til Smaaskærver i det sidste Par Aar, og atter om nogle Aar vil sagtens et andet Par Fjælde være forsvundet ud af Terrainet, og tre hundrede Fangers Energi vil, i Form af Skærver, ligge paa Landevejen, hvorover Arbejdskørslen kan foregaa i Ro og Mag — —

— Men dette var i Aaret 1904, den tyvende December, tidlig om Morgenen —

Den lave massive Egetræsport paa Fængslets nordlige Fløj var aabnet og svunget tilbage mod Muren, og lidt til Siden for Porten stod syv af Fængslets Vogtere i morgengnaven Samtale med hinanden —

Tre af dem var iført lange, tykke Kavajer med høje Opslag op over Nakken og dybe Stormhuer, der naaede helt ned over Hoved og Hals, saa kun lige Øjne, Næse og Mund var blottet. De fire andre var i lange brune Pelse med det laadne ud og svære Huer af samme Materiale. Alle havde store Pelsvanter paa Hænderne, lange forede Gummistøvler højt op over Knæene og i Rem om højre Skulder en dobbeltløbet Bøsse, der pegede nedad.

Medens de stod og stampede i den frosne Jord for at holde Varmen, snakkede med hinanden om ligegyldige Ting og dampede paa deres Piber, hørtes en slæbende Lyd af mange Fødder mod det stenlagte Korridorgulv inde i Fængslet. Det var Fangerne, der i fuld Fængselsmarch var paa Vej til deres Arbejdspladser —

Vendte man sig i dette Øjeblik mod Porten, saa vilde man se Snuderne af to brede Fedtlædersstøvler komme skiftevis til Syne forneden i Døraabningen, idet de taktfast sparkede ind og ud, hver Gang maaske en Tomme eller halvanden længere frem.

Efter nogle Marchskridt kom Benene frem helt op til Knæene, saa to korslagte Arme og Skyggen af en nedslaaet Stormhue. Saa hele Omridset af en Skikkelse, klædt i tætsluttende, tværstribet Fangetøj. To Hænder, med tykke gule Bælgvanter, hvilede paa Fangens Skuldre, og to andre store Fedtlædersstøvler marcherede i Takt med de første, ind og ud, efterhaanden som disse afgav Plads.

Saa kom næste Fange helt frem, med Brystet presset mod den forangaaendes Ryg. Der var intet Udtryk i hans Ansigt, ingen Bevægelse i hans Legeme, uden netop hvad der udfordredes til den langsomme næsten stillestaaende Fængselsmarch.

Efter ham fulgte en tredje, paa nøjagtig samme Maade, stirrende stift mod Nakken paa den forangaaende, marcherende som en vandrende Billedstøtte. Derefter en fjerde, en femte, en sjette — ialt tre hundrede Mand efter hinanden —

Vogterne underholdt sig en Tidlang indbyrdes, uden tilsyneladende at lægge Mærke til Geleddet, der arbejdede sig længere og længere ud fra Bygningen og henad den snorlige, asfalterede Sti, der førte til Arbejdspladserne.

Endelig traadte en Vogter ud af Klyngen og gik, idet han tog sin Bøsse i begge Hænder, hen mod Geleddet og glattede Rækken lige ved hist og her at stemme Bøssens Længde mod fremskudte Sider.

— En, to! En, to! En, to! — kommanderede han, stillede sig baglængs foran Fløjmanden og slog Takt med Bøsseløbet over Hovedet. Straks syntes der at komme om mulig endnu mere mekanisk Takt i Marchen —

Geleddet bevægede sig længere og længere ud. En anden Vogter skilte sig ud af Klyngen og tog Kommando over den næste Del, og lidt efter lidt var alle Vogterne i Aktivitet.

De sidste halvthundrede Fanger var Krøblinge eller Fanger, der paa Grund af Flugtforsøg eller anden svar Forseelse var belagt med „Jern og Kugle“. Disse var fritagne for Marchen, men maatte følge med bag efter, det bedste de kunde —

Nogle af Krøblingene stagede sig frem

paa Krykker, andre gik medStok, eller med to Stokke, nogle humpede af Sted paa Træben, andre baade paa Træben og med Krykker. Enkelte slap for Marchen, fordi de manglede en Arm og saaledes ikke, som Reglementet paabød, kunde have Hænderne paa den forangaaendes Skulder, andre, fordi de havde deres Arm bundet op i en Slynge omkring Halsen. Nogle led af Hofteskade, der vilde faa dem til at vrikke i Geleddet, som skulde være snorlige. Endelig var der en halv Snes Mand, som med deres store halvtredsindstyvepunds Kugle i Favnen fulgte langsomt, medens Jernkæderne klirrende slæbte langs Asfalten efter dem.

Skærvehuggergaarden var Fængslets Hovedarbejdsplads, en stor makadamiseret Grund, fem Minutters Gang — men med Fængselsmarchen en god halv Time — borte.

Paa de tre Sider var Gaarden indhegnet af et fire Alen højt, pigget Staaltraadsgitter og vendte med fjerde Side uindhegnet ud til Stien —

Saa man Skærvehuggergaarden paa en Tid, da Fangerne ikke arbejdede, vilde man uvilkaarligt komme til at tænke paa en Kirkegaard, en Fattigkirkegaard med lange regelmæssige Rækker af Gravsteder. Hvad der her mindede om Gravsteder, var de store firkantede Sten, der gjorde Tjeneste som Huggeblokke, de smaa, lave, primitive Bænke bag hver Sten og endelig den uhyggelige Ro, der hvilede over Pladsen —

Langt om længe naaede de forreste i Rækken frem til Skærvehuggergaarden —

Hovedvogteren løftede Haanden som Tegn til Fløjmanden, at Geleddet ikke skulde rykke længere frem, samtidig trak han sit Ur op af Lommen og betragtede Skiven nøje. Reglementet paabød tre Kvarters Fængselsmarch før Arbejdstiden; men da der ikke var gaaet mere end en god halv Time, siden Fangerne forlod deres Celler, var der ikke andet for, end at de tre hundrede Fanger nu i tolv Minutter maatte staa og marchere paa Stedet, medens Vogterne atter sluttede sig sammen i en Klynge og underholdt hinanden om private Ting —

Hovedvogteren raadførte sig to, tre Gange under Marchen med Urets Visere, thi Klokkeslæt skulde nøje overholdes i Fængslet. Endelig vendte han sig om mod Fangerne:

— Holdt! — raabte han, saa det rungede langt ud mellem Fjældene, og i det samme stod hele Geleddet som et Gærde af Sten eller Træ, medens fire af Vogterne langsomt gik ind i Skærvehuggergaarden til deres Poster — — Skærvehuggerne! — raabte Hovedvogteren, og omtrent to hundrede Mand traadte i det samme et langt Sideskridt ud af Geleddet, gjorde halvt omkring med Ansigtet mod Skærvehuggergaarden og korsede samtidig Armene over Brystet —

— March! — og alle to hundrede Mand myldrede ind mod deres Pladser, med korslagte Arme og langsomme, afmaalte Skridt.

Et Øjeblik efter var Arbejdet i Skærvehuggergaarden i fuld Gang. Hver Skærvering indeholdt en Graasten, og med tungt Alvor faldt Hamrene Slag i Slag mod de haarde Sten og fyldte Luften med øredøvende Støj.

Tyve Fanger, med Armene foldede over Brystet, marcherede i Række og under Opsigt af en femte Vogter tværs gennem Skærvehuggergaarden ned til en lille Sø, der laa paa den anden Side Gitret. De var udkommanderet til at skære Is til Fængslets Proviantkælder —

Bag efter dem kom fyrre af de største og stærkeste Fanger; det var „Bruddmændene“, der skulde arbejde i Stenbruddet, paa den anden Side af Søen. Langsomt men taktfast og uden at se til højre eller venstre skred de henad den smalle Plankesti, i Bue rundt omkring Søen —

Efter at disse var anbragt, var der ikke mange Fanger tilbage. Ti Mænd gik til „Skærvetransporten“, tyve blev af Hovedvogteren fordelt omtrent ligelig mellem Gasværket, Smedjen og Tømmerværkstedet, og saa var der kun de „armløse“ igen —

At fattige Krøblinge let bliver Forbrydere, viste det store Antal Krøblinge i Fængslet. Det at mangle et Ben eller have en knust Hofte, kan ofte føre Folk paa gale Veje; men fattige Haandvær-

kere, der mister Brugen af deres Arme, bliver oftere, end man tror, som om de er tossede til at stjæle. Her var nu ti. Hovedvogteren talte dem med Pegefingeren mod hver enkelts Bryst. Ti mer eller mindre armløse Mænd —

Muligvis var Grunden, hvorfor disse ti blev „Hammerbærere", den, at Inspektøren trods al sin Skarpsindighed ikke indsaa, hvordan han ellers skulde beskæftige Mænd uden Arme. Nok er det, de ti blev Hammerbærere, „Joēs", kaldtes de for Resten med et Fællesnavn, fordi en, der en Gang havde været i Fængslet, vidstes at hedde Joē —

Tre Joēs blev sendt ud i Stenbruddet, to ned til Søen, fem ind i Skærvehuggergaarden —

Lidt efter var alle Afdelinger i fuld Aktivitet. Fra Skærvehuggergaard og Stenbrud rungede Hammerslagene og slog Genlyd mellem Fjældene, nede paa Søen skrattede Savene gennem den tykke Isflade, Røg og Gnister slog lystigt op af Gasværkets og Smedjens Skorstene, og inde i Tømmerværkstedet blev det ene nye Hammerskaft færdig efter det andet —

Hovedvogteren gik omkring og saa efter, at alting gik forsvarligt til.

II.

Midt for hver af Skærvehuggergaardens fire Sider var rejst et lille Blokhus til de Vogtere, der havde den under Opsigt, saaledes at hver havde sit Blokhus og sin Side og var ansvarlig for, at ingen Fange undveg over hans Enemærker —

Til disse smaa Huse kunde Vogterne ty hen og varme og hvile sig. Der var en lille rødglødende Kakkelovn i hvert af Husene, en magelig Lænestol foran hver Kakkelovn, rummelig Fodpose under Stolene, og gennem Blokhusenes firkantede Vinduer uden Ruder kunde der altid haves Udkig over hele Gaarden —

For det meste gik Vogterne dog frem og tilbage langs hver sin Side, med Bøssen over Nakken eller under Armen, og underholdt hinanden med Stemmer, der brød raat igennem Hammerslagenes Støj —

Ved Siden af hvert af Blokhusene var anbragt et lille Bord, beregnet til at bære en Spand Vand og et Blikkrus, for hvis nogen af Fangerne skulde blive tørstige i Arbejdstiden; men paa disse kolde Vinterdage stod Spandene lige saa ofte inde paa Vogternes Kakkelovne for at tø op hvorved de ret hyppigt kom i Kog. Der var en Mængde øvede Skærvehuggere blandt Fangerne i Gaarden, Folk, der i Aar og Dag havde hugget Skærver og tilsidst faaet en saadan Øvelse, at aldrig to Slag var nødvendige for at kløve selv den haardeste Sten. Der var ogsaa mange nye, kejtede og uøvede Mænd, der sikkert aldrig havde været vant til lignende Arbejde, de hamrede og hamrede paa de samme Sten, saa disse hoppede i Ringene og slog Gnister og Splinter uden at knække. Saa var der ogsaa dem, der lod Hamren falde sløvt og slapt ned i Ringene uden at lægge Mærke til, om Stenene sprang eller ej.

Vogterne lod dem hugge, som de vilde og kunde, hvad Forskel gjorde det, hvor mange eller faa Skærver hver enkelt ydede, de arbejdede jo ikke for Resultatet — en god Knusemaskine kunde hugge saa mange Skærver i én Time, som alle to hundrede Mand tilsammen i én Dag. Imidlertid gik de fem Hammerbærere langsomt frem og tilbage mellem Skærvehuggernes Blokke, drejende Overkroppen fra Side til Side, spejdende ud over Gaarden —

En brækket Skærvehammer raktes i strakt Arm op over en af Blokkene; men Skærvehuggeren selv sad stille som en Støtte, uden en Gang at vende sit Blik —

Den nærmeste Joē skred hen efter Hammeren med langsomme, afmaalte Skridt.

Der udspandt sig en kort og hviskende Samtale mellem Skærvehuggeren og Joē, og Samtalen endte med, at denne Joē, der havde sin venstre Haand i god Behold, tog Hamren og skred til Tømmerværkstedet med den —

Skærvehuggeren sad tilbage med korslagte Arme, som Reglementet paabød, naar Fangerne intet havde at bestille, men styrket efter den lille Samtale, han

havde haft. Styrket, aandelig styrket. Var han som i Almindelighed Fanger, saa sad han nu og gentog denne Samtale for sig selv, Ord for Ord, som disse var faldet, eller maaske sad han og glædede sig til, at Hamren skulde komme tilbage, saa han atter kunde faa rørt sin Tunge, blot et Øjeblik. Det kunde tage Uger eller Maaneder, før han atter fik Lejlighed til at høre sin egen Stemme —

Arm efter Arm skød nu til Vejrs med brækkede Hamre —

Vistnok havde mange af disse Mænd siddet i Dage og Uger, maaske i Maaneder, og hugget Skærver, med det lønlige Ønske, at Skaftet vilde brække, saa de atter kunde faa Lov at høre sig selv tale. Maaske den Tanke havde givet dem Kraft i Armen til at bryde Skaftet.

Joëerne skred omkring efter itubrudte Hamre og bragte dem én for én til Smedjen eller Tømmerværkstedet. En Joë, der manglede begge Arme, gik omkring med en Pose paa Brystet og bøjede sig forover efter Hamrene — —

Skærvehuggerne blev tørstige. Maaske ikke altid tørstige men trætte af at sidde paa de lave Bænke, med Benene strakte omtrent vandret ud for sig. Benene kom til at sove i den Stilling, Musklerne forlangte at komme i Bevægelse, helt op gennem Legemet krævede de at bøjes og strækkes, og dertil gaves kun én Maade: — at blive tørstig!

Mere end to Gange i hver Halvdag gik det ikke an at blive tørstig; men to Gange blev de det ogsaa allesammen. Saa raktes Armen i Vejret, og naar Vogteren nikkede til Svar, rejste Fangen sig, foldede Armene over Brystet, stirrede lige ud og gik med lange Skridt mellem Huggeblokkenes Rækker, over til det nærmeste Vandbord —

Nej, paa den Maade drikker ikke tørstige Mennesker. Saa langt bøjer man ikke Hovedet tilbage, undtagen man drikker paa Skrømt. Saa voldsomt synker man ikke, naar man virkelig synker noget!

Men hvor de Ture blev nydt!

Og hvor de Ture til to andre smaa primitive Træskure ved den fjærneste Side af Pladsen blev nydt!

En stor tohjulet Mærgelkasse — trukket af otte Fanger, der hver havde et Tov fra Skaglerne paa Vognen over Skuldren og é n Gang svunget omkring Livet — kom rullende hen ad Stien.

Efter Vognen kom to andre Fanger, med lange, alvorlige Skridt og hver med en Skovl over højre Skulder.

En gammel graahaaret Fange fulgte efter de to. Han havde henlevet saa mange Aar af sit Liv i Fængslet, at han lidt efter lidt og uden særlig Fortjeneste fra egen Side var bleven en Slags Underopsynsmand over denne lille Afdeling Fanger.

— Drej! — kommanderede han, og forsigtig svingede Spandet ind i Skærvehuggergaarden, trækkende Vognen efter sig ad den forholdsvis smalle Plads mellem to Rækker Blokke —

Skærvehuggerne, som Vognen passerede, løftede ikke Blikket fra Graastenene i deres Ringe. Forspandet stirrede lige ud, Fangerne med Skovl over Nakken gik i Takt og saa hverken til højre eller venstre; men den gamle Mand drejede hele Overkroppen i Samklang med sine Skridt fra Side til Side, han var lutter Øje, dog udelukkende for Skærver.

De passerede forbi en halv Snes Huggeblokke og kom saa paa Siden af en stor Dynge.

— Pru . . u . . . u! — kommanderede den Gamle, og Spandet stod, og de to Fanger med Skovl over Nakken bag Vognen stod, uden en Mine, uden en Bevægelse —

— Hiv i! — og straks satte de to Skovle sig taktfast i Gang og lossede Bunken over Vognens Side —

— Kør!

Skovlene faldt tilbage over Skuldrene paa de to. Tovene snærede dybere i Nakken paa de otte Trækfanger, deres Legemer hældede nogle Grader mere forover, nu var Vognen tung, men alle venstre Fødder skridtede samtidig ud, og Vognen satte sig langsomt i Gang. Den Gamles Overkrop drejedes efter hans Skridt, fra Side til Side —

Vognen kørte videre op mellem Rækkerne, i en stor forsigtig Bue om den øverste Blok, ned igen mellem de to

næste, standsede endnu en Gang for at faa en anden Bunke paa og kørte saa tilbage samme Vej, hvorfra den var kommen.

Lidt efter var man tilbage med tømt Vogn.

Tolv Trillebøre, fyldte med Graasten fra Bruddet og skubbet i Gaasegang af Fanger, kom rullende henad den smalle Plankesti omkring Søen. Foran Rækken gik en gammel betroet Fange med Armene over Kors, bagefter fulgte en Vogter med Pibe i Munden og Bøsse under Armen.

Den betroede Fange svingede gennem en lille Laage i Gitret, ind i Skærvehuggergaarden, ned mellem de to første Rækker Huggeblokke, seende fra Side til Side, om Skærvehuggernes Oplag af Graasten var ved at slippe op. Hele Rækken af Børe fulgte lige i hans Fodspor, men alle Fangernes Øjne stirrede ned i deres Læs. Vogteren blev staaende ved Laagen og gav sig i Snak med denne Sides Vogter, der paa sin Vandring op og ned passerede her.

Den gamle Fange standsede og pegede med en bydende Finger paa en Skærvehuggers Oplagsdynge, der var tyndet ud til kun nogle faa Skærver.

Den første Fange i Rækken tømte Bunden i Vejret paa sin Bør, hvor Fingeren pegede, og sakkede ud af Rækken.

Marsch! — kommanderede den Gamle, og alle Børene, der for et Øjeblik var standset, satte sig atter i Gang, og da de passerede, drejede Fangen med den tomme Bør ind i Geleddet og fulgte efter.

De kørte videre, op ad tredje Række, ned ad fjerde, op ad femte, til alle Børene var tomme. Saa ledede den Gamle dem atter tilbage hen ad Plankestien til Bruddet, og Vogteren, der havde ventet ved Laagen, fulgte langsomt efter, dampende løs paa sin Pibe — —

Nede paa Søen var en halv Snes Fanger i Færd med at save Isfladen i store firkantede Blokke. Taktfast og regelmæssigt, som var det Maskiner, der udførte Arbejdet, halede de skrattende de tunge Save op og ned.

En lille, fladbundet Baad drev omkring i det aabne Vand. En Fange stod oprejst i Agterenden og vrikkede med en Aare. I Forenden stod en anden Fange med en lang Baadshage, som han huggede fast i omkringdrivende Blokke, idet han stagede dem mod Land.

Iført Gummistøvler til op mod Skridtet og staaende i Vand til over Knæene, arbejdede to andre Fanger med kortere Hager og søgte at faa Tag i de nærmeste Blokke.

Længere inde paa Bredden klappede to Mand Isklemmer om ilanddrevne Stykker, og henne paa Stien halede tre, fire Fanger hver en Isblok efter sig ved lange Tove over Skuldrene. Men ikke et Ord, ikke et Blik veksledes mellem Fangerne, hver Mand lod, som var han uvidende om alle de andres Nærværelse, og dog passede overalt den enes Arbejde nøjagtig ind i den andens!

Paa Bredden gik en Vogter langsomt op og ned med Bøsse under Armen og holdt Øje med sin Afdeling som en Høne med sit Andekuld — —

Den nøgne forhuggede Fjældskrænt helt ovre paa fjærneste Side af Søen var Fængslets daværende Stenbrud. Oprindelig havde dette Fjæld strakt sig helt ud til Bredden; men det sidste Par Aars Brydning havde flyttet Skraaningen godt og vel halvandet hundrede Alen tilbage og frembragt som en Dal mellem Fjældet og Søen.

Helt oppe paa Toppen stod Brudvogterens Blokhus, og foran dette gik Vogteren frem og tilbage med Bøssen over Skuldren og Blikket strejfende ned over Skraaningen, hvor en halv Snes Fanger sad spredt rundt omkring og hamrede taktfast paa Haanddril i den haarde Fjældvæg. Ved Siden af hver stod en lille Blikspand med Vand, af hvilken de af og til hældte i Drillhullerne.

Helt nede ved Foden af Skraaningen laa et Kaos af nedvæltede Klippeblokke, og tyve herkuliske Fanger, de største og stærkeste af Fængslets Besætning, svingede her langskaftede Storhammere i drabe-

lige Buer over deres Hoveder og rammede Slag paa Slag, der før eller senere vilde kløve de haardeste Blokke.

En lang, tyk Jernstang blev baaret op ad Skraaningen over Nakken paa fire Fanger, der gispede under Vægten, idet de snart krybende paa Hænder og Fødder, snart vaklende med usikre Skridt, arbejdede sig opad den ujævne Fjældskrænt. Ved forenede Anstrængelser, der prægede sig i hver enkelts Ansigt og hele Krop, fik de rejst Stangen i lodret Stilling og plantet i et af de dybe Drilhuller, som det havde taget en Fange en hel Uge at udhamre.

Nede fra Dalen kom nu en Række Fanger krybende og klatrende samme Vej med en tyk Trosse fra Nakke til Nakke. De pustede og stønnede, snublede og skred; men alle halede de, med Ansigterne fortrukne af Anstrængelse, og fik ogsaa omsider den øverste Ende bakset op dertil, hvor Stangen stod.

En Løkke blev lagt om Jernstangen, og den anden Ende af Trossen sat til et Gangspil med tyve Spær, der stod oprejst nede i Dalen.

Alle Fangerne forlod deres Arbejde i Bruddet og stillede sig i Spillet, to Mænd ved næsten hvert af Spærene.

— Hal! — raabte Vogteren oppe fra Fjældtoppen, og straks drejede Spillet sig og vandt den løse Trosse ind. Saa stod det stille, med alle fyrre Fanger stemt med Bryst og Skuldre mod Spærene —

— Hiv i! — raabte Vogteren igen og stampede i Jorden, og alle Fangerne stemte imod med et Ryk, der ligesom kastede dem tilbage; men Klippeblokken holdt —

— Nu! — Atter skubbede Fangerne med al deres Kraft, og atter stødtes de baglængs ved Fjældets Modstand —

— Tilbage! — Halvt Sving tilbage! — raabte Vogteren og fægtede hidsig med sin knyttede Næve i Luften. Langsomt rykkede Fangerne en halv Omdrejning rundt og blev staaende parat med Hænderne paa Spærene.

— Løb! Nu! — Og alle Fangerne stormede frem i Gangspillet; men Klippen holdt. Saa stærkt var Stødet, at mange af dem faldt i Knæ som ved et Slag.

— Om igen! I haler jo ikke! Hvad Satan gaar der af jer! — tordnede Vogteren oppe fra Fjældtoppen, og langsomt drejede Spillet tilbage —

— Saa hiv til! — raabte han og stampede i Jorden. Fangerne løb frem. Der lød et Brag, der rungede langt bort og kastede Genlyd som Tordenbulder mellem Fjældene. Det var en mægtig Klippeblok, der, undermineret ved Tusinder af smaa Hammerslag, nu ved det voldsomme Ryk reves ud af Fjældet og ramlede ned ad den ujævne Skrænt.

III.

Det var ikke ret ofte, man kunde se paa Fangernes Ansigter, at Tanker havde faaet Indpas i deres Hjærner. De Vogtere, der havde vundet Menneskekundskab i Fængslets Tjeneste, holdt slet ikke af Fanger med altfor aabne Øjne, saadanne pønsede ofte paa ondt. Fanger derimod med lange, smalle Øjne, hvor Pupillerne laa som Halvcirkler under Laagenes Kant, var langt de dygtigste og nemmeste at regere.

Midt i Skærvehuggergaarden sad en Mand ved sin Blok. Han tænkte. Hans Øjne var buede, Panden let rynket, og der strakte sig en lille dirrende Fold fra det ene Næsebor ned mod Mundvigen.

Det var et farligt Ansigt; men ingen af Vogterne havde lagt Mærke til det, da Fangen sad saa godt skjult blandt alle de andre alvorlige, utænkende Ansigter.

Han havde lagt en Sten i sin Ring, og i lang Tid løftede han mekanisk Hamren og lod den falde paa Stenen, løftede den og lod den falde, løftede den og lod den falde . . . . .

Saa lod han Hammerhovedet hvile i Ringen og sad et Øjeblik og stirrede ud for sig, men med et Sæt greb han sig i sin Uforsigtighed og tog atter fat uden at lægge Mærke til, det stadig var den samme Sten, han huggede paa —

Han løftede Hamren op og ned, op og ned, og den lille Fold fra Næsen til

Mundvigen blev uroligere og uroligere Tværfolden over Næsen dybere og dybere.

— At ingen af Vogterne saa ham! Men det var vel den store Stormhues Skyld —

Paa én Gang standsede han igen, og med Siden af Øjnene stirrede han stift paa Vogteren, der med Bøssen under Armen gik langsomt frem og tilbage langs Staaltraadsgitret.

— Han smilede. Hvor havde Vogterne deres Øjne! Han smilede stærkere og stærkere.

Pludselig løftede han Hamren og knuste Stenen med et eneste Slag, der fik Splinterne til at fyge til alle Sider. Sten efter Sten kløvede han nu, og mere og mere smilede han over sine egne Tanker.

Atter betragtede han Vogteren, der stadig gik frem og tilbage med Hænderne dybt i Lommerne paa den store Kavaj og med Stormhuen nede over Ørene.

Igen huggede han videre af Dyngen og hvert Slag maste en Graasten i smaa Stumper — Atter stoppede han og stirrede paa Vogteren. Han saa sig omkring uden at vende Hovedet, det skulde han nok lade være med; men han stirrede saa langt til Siderne, som han kunde dreje Øjenæblerne. Han lod Blikket hvile paa hvert af de smaa Blokhuse, paa Vandbordene, paa de enkelte Vogtere, lod det strejfe langt ud gennem Staaltraadsgitret, ned mod Søen, mod Stenbruddet, over Klippeterraniet. Han kneb Øjnene sammen for at se skarpt og langt. Samtidig listede han Hamren op i sit venstre Trøjeærme, med Hammerhovedet indad.

Han strakte højre Arm i Vejret, Tegnet paa, at han var tørstig —

Vogteren nikkede Svar med hele Overkroppen. Fangen rejste sig, foldede Armene over Brystet og gik med langsomme Skridt mellem Huggeblokkenes Rækker over mod Vandbordet. Han dyppede Koppen i Spanden, bøjede Hovedet tilbage og drak, skulende efter Vogteren over Koppens Kant.

Vogteren kom gaaende uden at ænse Fangen med et Blik; men lige idet han naaede frem foran Vandbordet, lod Fangen Koppen falde til Jorden, sprang et Skridt tilbage, sled Hamren ud af Ærmet og svang den med en Ed mod Vogterens tykke Pelshue —

Med et Vræl faldt Manden, under Slaget rullende rundt paa Jorden, bugtende og vridende sig i Fortumlelse og Smerte —

Fra alle Sider lød Vogternes forvirrede Raab og Kommandoordrer; men med Hamren havde Fangen kastet Aaget. Nu sprang han mod det piggede Staaltraadsgitter, og let som en Kat entrede han opad. Klæderne flængede han paa Staaltraadens Pigge, Hænderne rev han, og han snærrede og hvæsede som et saaret Dyr, medens Blodet dryppede fra ham —

Den nærmeste af de tre andre Skærvehuggervogtere havde faaet Bøssen til Kinden, og lige i det Øjeblik, da Fangen var naaet til Toppen af Gitret, rungede der et Knald, der slog Genlyd som en hel Salve mellem Fjældene.

Med en Ed lod Fangen sig falde. Han trillede et Stykke nedad Skraaningen udenfor; men med en kort Haanlatter var han atter i ét Spring paa Benene og fo'r i rasende Løb i Retning af de nærmeste Klipper —

Nu knaldede Skuddene fra alle Sider. Kuglerne hvinede og peb forbi den flygtende; men Fangen løb som et jaget Vildt uden at se til højre eller venstre, springende over Kløfter og Blokke —

Vogteren ved Søen, der nu havde frit Sigte, sendte to Riffelkugler efter Flygtningen; men hans Fingre var valne af den strænge Kulde, og Sigtet derfor daarligt. Saa kastede han Bøssen, sled en Revolver op af Lommen og fyrede løs, Skud efter Skud —

Efter Flygtningens Retning skulde han passere tæt forbi Stenbruddet; men dèr paa Fjældtoppen laa Brudvogteren med det ene Knæ mod Jorden og med Bøssepiben pegende over en Fjældblok.

Saa knaldede Skuddet, og med et Brøl styrtede Flygtningen om, trillede

nedad den lave Skraaning og blev liggende ved Foden.

— Skurk! Morder! Røver! — raabte han hvæsende, medens han laa dèr paa Ryggen i det lave Lyngkrat og truede med sin knyttede Næve ad Fjældet. Brudvogteren sprang op og svingede med Arme og Bøsse.

— Grib ham! Grib ham! — raabte han ned til Vogteren ved Søen — Grib ham! — Men det var, som om dette Raab gav Flygtningen al hans Kraft tilbage. Med en rasende Ed var han atter paa Benene og stormede videre, med Blodet sivende rødt nedad Ryggen fra et Skudsaar i højre Skulder. Riffel- og Revolverkugler hvinede atter forbi ham — —

Ved første Skud sprang Porten i Fængslets nordlige Fløj tilbage, og en Vogter uden Hat eller Trøje kom farende ud og henad Stien, med Bøsse i Haanden og Fingeren paa Aftrækkeren. Kun faa Skridt bagefter kom en anden med Revolver. Saa en tredje med et Par klaprende Haandjern. En fjerde og endelig Inspektøren selv, i hastig Gang og med en Pistol i hver Haand.

Alle Fangerne i Skærvehuggergaarden havde givet Slip paa deres Værktøj og var sprunget op fra Bænkene. Nogle stod paa Huggeblokkene for bedre at se, vridende og bugtende sig, idet de med Blikket fulgte Flygtningen i hans susende Løb gennem Kløfter og Krat —

De fo'r sammen for hvert Skud. Der lød et lavmælt Skrig over Gaarden, da Flygtningen faldt, og et ubestemt Udbrud af Fryd og Spænding, da han atter var paa Benene. Uvilkaarlig vendte de sig om mod hinanden, de glemte deres afsatte Pladser, de fandt deres Mæle.

— De har dræbt ham! — Han faldt, han faldt! — Se dèr — Se, se, se! — Han er oppe igen! — Skynd Dig, skynd Dig! — Løb, løb . . . .! lød det hviskende.

— De Røvere! — De usle Karle! — Skyde paa en værgeløs Mand! — De faar ham! — De skyder ham ned! — Det bliver hans sidste Dag . . . .! kom det fra alle Sider med hæse, hviskende Stemmer; men ingen ventede paa Svar, det var kun Udbrud, Udbrud, som ingen kunde holde tilbage, ikke engang disse Mænd, der ellers altid var stumme.

Oppe paa Skærvetransportens Vogn stod det halve Forspand, ja, selv den gamle betroede Fange og fægtede højrøstet med Armene i Luften. En Trillebør med Graasten var væltet. En nærsynet Fange stod paa Tæerne paa Bunden, med Hænderne skyggende over Øjnene, vuggende sig i Hofterne.

Pludselig lød der skærende Hvin nede fra Søen, det var en af Ismændene, der var faldet i Vandet og nu laa og pladskede mellem de drivende Flader.

Fængslets Stormklokke begyndte at kime øredøvende, Gasværkets Fløjte hvinede i langtrukne Stød, og ude mellem Klipperne hørtes Skud paa Skud, længere og længere borte — —

Saa stod Inspektøren midt i Skærvehuggergaarden.

— Sæt jer! — raabte han med Tordenstemme, idet han truede med en Revolver ud til hver Side. Kun de nærmeste hørte ham; men disse faldt ogsaa slapt tilbage paa deres Bænke.

— Sæt jer! — raabte han til højre og skød en Kugle hen over deres Hoveder — Sæt jer! — og en anden Kugle peb hen over Hovederne til venstre, og alle Skærvehuggerne sank sammen paa deres Pladser og greb efter Hamrene. Skærvetransportens Folk sprang ned fra deres høje Stade som lette Skoledrenge, og baade de og Trillebørholdets Mandskab slyngede Armene over Brystet og stod stille som Billedstøtter.

— Skærvehuggerne, Armene over Kors! — brølede Inspektøren og stampede i Jorden, idet han ofrede endnu en Patron paa sin Kommando. Alle Skærvehuggernes Arme foldede sig over Brystet, og alle Øjne stirrede atter sløvt og ubestemt frem for sig — —

Fængselslægen og to af Kontorfolkene kom løbende oppe fra Fængslet med en Baare for at hente den saarede Vogter. Han havde faaet rejst sig paa Hug, men sad endnu, hvor han var falden

med Bøssen over Knæene. Stormhuen havde han faaet revet af sit Hoved, der vaklede ledeløst fra Skulder til Skulder, medens Blodet strømmede nedad hans Kinder og Klæder.

— Slaa ham ihjel! — Skyd ham ned! — Klyng ham op! — Morder! — Han vilde myrde mig! — Klyng ham op . . .! kom det fra hans blodige Mund, idet de forsigtig løftede ham op paa Baaren og bar ham tilbage til Fængslet.

— Saa i Geled! — raabte Inspektøren.

Skærvehuggerne sprang op fra deres Pladser og skyndte sig i Række paa Stien, Bruddfolkene og Ismændene kom i Løb fra deres Arbejdspladser, endog Krøblingene og de jernbelagte Fanger fik Fart paa.

— Giv Agt, løb! — raabte Inspektøren, og med korslagte Arme satte alle Fangerne i taktfast Løb tilbage til Fængslet.

Ti Minutter efter var Fangerne bag Laas og Lukke, og selv de ekstra Slaaer paa Celledørene blev nu benyttet, thi alt, hvad der kunde undværes af Vogtere, skulde ud i Bjærgene og lede efter den bortrømte Fange.

Et Fængselsbud red i strakt Karrière til de nærmeste Byer med Meddelelser, der skulde slaas op paa alle Jernbanestationer, Politistationer og Posthuse samt indrykkes i alle Blade.

(Fortsættes.)

Fritz Thaulow.

20. Oktbr. 1847—5. Novbr. 1906.

Det vil komme til at mærkes i Norge, at Fritz Thaulow ikke er mere. Der vil blive tomt efter ham. Selv naar han var udenlands, som han jo var for det meste, lod han høre fra sig paa en eller anden eftertrykkelig Maade.

Enten sendte han en Foræring til Cristiania By eller til Forfatterforeningen eller til „unge Kunstnere". Men hans Foræringer var ikke som alle andres. De havde Næb og Kløer. De bragte Lidenskaberne i Bevægelse!

Som da han skænkede Rodins B o r g e r til Byen og fik en saadan nationalistisk Storm imod sig, fordi Statuen ikke var af en Normand, at han næsten blev betragtet som en Fædrelandets Fjende og ikke opnaaede at Statuen kom paa den Plads, han havde ønsket for den.

Eller da han demonstrerede mod Regering og Storting ved at betale Forfatterforeningen den aarlige Understøttelse til Stipendier, som af Statsmagterne under et yderst spidsborgerligt Paaskud var bleven nægtet.

Hans Legat til de „u n g e M a l e r e" var vistnok i og for sig harmløst, men det fremkaldte dog stærke indbyrdes Stridigheder, fordi Thaulow ikke havde taget nogen Bestemmelse angaaende Formen for Uddelingen, men ganske overladt det til de unge Kunstnere selv. Var denne Undladelse ganske hensigtsløs eller anede han, hvilke Stridigheder der vilde rejse sig og læste han senere med et Smil om disse i Avisen?

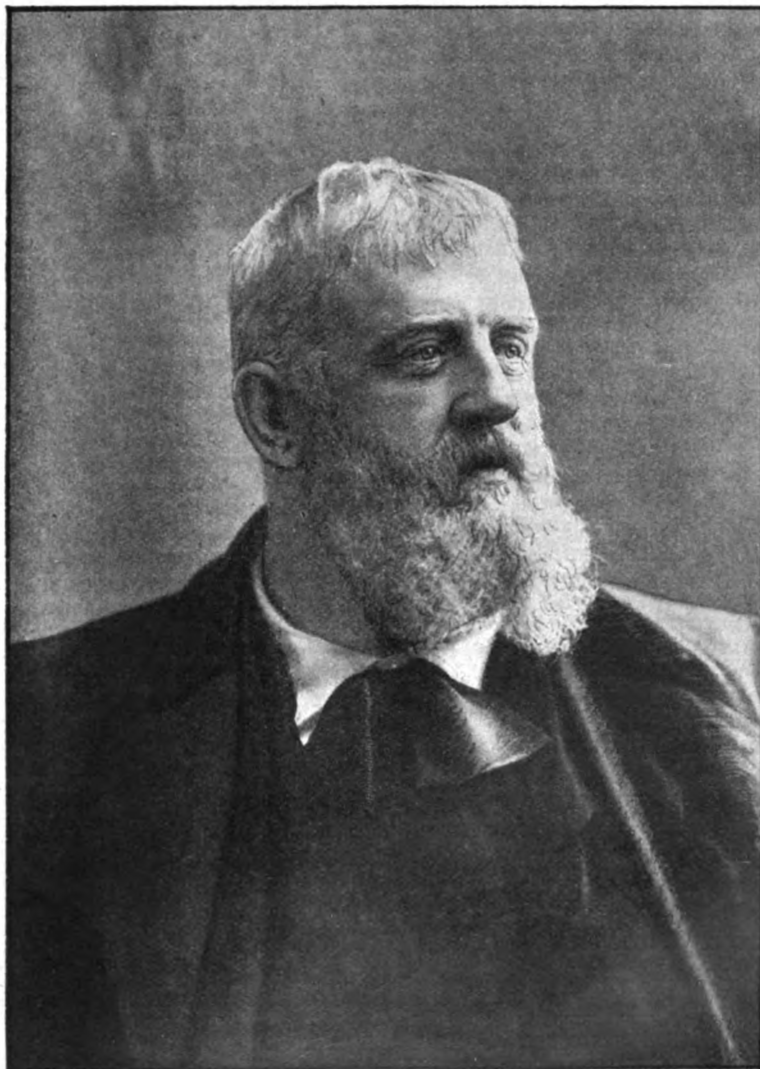
Det er tilladt at antage det. Thi Thaulow elskede Kiv, Strid og Tvedragt fordi han elskede Liv og Sammenstød af Kræfter og Viljer.

Han var en drilsk Natur, der altid havde en Skælm bag Øret.

Nordmændene kaldte ham paa deres Sprog „en Ærtekrog", og han var,

hvad der forstaas ved en „Skøjer“ paa Norsk.

Der vil ogsaa blive stille efter ham i Danmark, thi selv der skræmte han Folk op, omend sjældnere. Første Gang, han skræmte det københavnske Publikum, var for 25 Aar siden, da han satte sig hen i Udkanten af Byen og malede en stor halvraaden, halvhøstet Kaalager. Skønt den danske Kunst jo var sluppet nogenlunde fri for Romantiken og havde stærkere Forbindelse med de gamle Hollænderes Realisme, var dette dem dog for meget. Senere kom Thaulows berømte Ytringer om Thorvaldsen og den danske Palet.

Fritz Thaulow

Traf han en Svensker, var det gerne

Gustav Adolf, Esaias Tegner, Karl den 12te, Maleren Malmstrøm og Billedhugger Molm, det gik udover.

Resultatet var altid voldsomme Diskussioner, gerne efterfulgt af Debatter i Aviserne. Og naar han havde en Debat gaaende, var han først rigtig henrykt.

Dette Billede synes at staa i Modstrid med det, man har af ham i hans Kunst i den senere Tid, med det milde, venlige Syn paa Naturen, som syntes at udelukke selv den mindste Kamplyst. Sagen er imidlertid den, at naar Thaulow, efter i sin Ungdom at have været rakket ned og været jæpet ad som Naturalismens og Frækhedsmaleriets Apostel, nu paa sine gamle Dage tværtimod var hele det europæiske, amerikanske og australske Publikums Yndling, saa var det ikke fordi han havde nærmet sig til dette Publikum, ialtfald ikke alene af den Grund, men især fordi dette Publikum havde nærmet sig til ham. Havde han for tredive Aar siden udstillet de Billeder, som man i senere Tid i store Kulturcentrer i Kunstiver og Kunsthede sloges om til ialtfald efter skandinaviske Forhold rentud fabelagtige Priser, havde han udstillet dem dengang, siger jeg, ja, lad os sige, bare for 20 Aar siden, — de vilde være blevet modtaget med isnende Kulde.

Publikum havde altsaa nærmet sig til hans Standpunkt.

Den kunstneriske Pladsforandring, han selv havde foretaget, den bestod kun deri, at han var blevet „dygtigere“, mere Herre over Midlerne, og det i en saadan Grad, at han tilsidst ustandselig blev betegnet som Virtuos, og tilsidst blev skældt ud for Virtuos.

Men hvorfor skal Virtuositet være en mere foragtelig Ting i bildende Kunst, end i Musik, hvor det er det fineste? Thi hvad vil det sige at være Virtuos?

Dette skal jeg tillade mig at udvikle i en Artikel i dette Tidsskrifts næste Hefte.

F.

Vilh. Lassens Skatteforslag.

Af P. MUNCH.

Skatteydernes første Spørgsmaal overfor et nyt Skatteforslag har alle Dage været: Bliver Skatterne mindre? Svaret har saa godt som altid været et ubarmhjærtigt Nej! Skatterne stiger ustandselig i det moderne Samfund, baade Statsskatter og Kommuneskatter. Og ofte har Skatteyderne kun Grund til at være glade derved. Det betyder jo kun, at der bliver større og større Omraader, hvor Menneskene løfter i Flok. Styres Stat og Kommune fornuftig, da er Skatternes Vækst ikke af det onde. Og fordeles Skatterne retfærdigt, saa de rigeste faar Broderparten af Byrderne, samtidig med at Stat og Kommune rækker de mindre lykkelige en hjælpende Haand, da kan Skatternes Vækst være Udtryk for en voksende Iver for at

øve Ret indenfor det Samfund, hvis gamle økonomiske Grundlag er saa stor en Uret.

Alligevel har frisindede Mennesker i Danmark i dette Øjeblik Grund til at ønske en Nedgang i Skatterne. For det første har Opgangen i de sidste 5 Aar været unaturlig stærk. Statsindtægterne er fra Finansaaret 1900—1901 til 1905—1906 vokset fra 67,581,000 Kr. til 87,972,000 Kr. Det er en Opgang paa over 20 Millioner. De 12 Millioner deraf skyldes Indtægter, som væsentlig er voksede paa Grund af nye Love og nye Administrationsprincipper. De nye Skattelove har bragt Udbyttet af de direkte Skatter op fra 10,900,000 til 13,800,000; Jernbanernes Overskud er vokset fra ¼ Million til 7,150,000; dette skyldes hovedsagelig Takstforhøjelserne og det for Befolkningen yderst ubehagelige Kniberi, der er fulgt i Hælene paa det frastødende Tantièmesystem. Postvæsenet har i Løbet af de 5 Aar faaet et Overskud paa 1½ Million i Stedet for et Underskud paa 34,000; Klasselotteriets Udvidelse har forøget dets Overskud fra 1,100,000 til 1,550,000. Og samtidig med denne Opgang paa c. 12 Millioner, som vore Lovgivere hovedsagelig har Ansvaret for, er de øvrige Statsindtægter paa naturlig Vis vokset med over 8 Millioner.

Dette fik endda være, hvis den danske Befolkning var Eneherre over Anvendelsen af disse mange Pegne. Men det er den ikke. Ingen af dem kommer ud af Statskassen igen uden Samtykke af det Landsting, hvis Flertal bestemmes af 1/20 af de danske Vælgere. Og endnu en vægtig Grund har danske Demokrater til ikke netop nu at ønske Statskassen altfor velspækket. Jo rigeligere Indtægterne flyder, des lettere er det at faa det kommende Militærforlig til at glide ned. Naar I. C. Christensen kan pege paa en bugnende Statskasse og sige: „Se hvor rige vi er, vi har udmærket Raad til at betale nogle Millioner mere om Aaret til vort Værn!“, da fører han mangefold lettere sine Militærplaner igennem, end hvis de kommer i Følge med Forslag om Skatteforhøjelser og Statslaan. Venstremænd sparede i Visnepolitikens Aar den ene Million op i Statskassen efter den anden. De fik siden Lov at se til med lange Ansigter, medens Estrup gravede et halvt Hundrede af disse Millioner ned omkring København. Det vil ikke blive mere lysteligt at se paa, naar I. C. Christensen ruller de Millioner, Finanspolitiken efter 1901 har bragt ind i Statskassen ud i Militarismens bundløse Grav. Nogle af dem ligger allerede i den; der er Plads til flere.

Derfor maa Demokratiet, naar vi nu igen gaar i Gang med et Sæt Skattelove, stræbe mod det Maal, at disse skal bringe en klækkelig Skattelettelse. Den Gruppe af Skattelove, Finansministeren i dette Efteraar har forelagt, gør ikke dette. Efter de officielle Beregninger skulde de egentlige Toldafgifter nedsættes med 8½ Million, Arveafgiften forøges med 2½ Million og en ny Spiritustold og Spiritusskat bringe 4 Millioner. Det vilde give en Nedgang paa 2 Millioner, men til Gengæld sparer Staten en Del Told paa Varer, den selv bruger, Statsbanernes Kul f. Esk., og alle Erfaringer vidner om, at den Art Beregninger altid foretages saaledes, at man er paa den sikre Side. Det er da yderst sandsynligt, at denne Gruppe af Skattelove ingen virkelig Nedgang vilde give. Og selv om det skulde blive til de 2 Millioners

Nedgang, saa er dette dog kun en beskeden Nedgang paa $^1/_{10}$ af Opgangen efter 1901. Hr. Lassen har udstødt adskillige hæse Nødskrig i den stakkels Statskasses Navn; mere end de 2 Millioner vilde han under ingen Omstændigheder „smide ud af Vinduet“ til Skatteborgerne. Det er grundløse Skrig. Radikale Venstremænd kan med god Samvittighed virke for en langt større Nedgang.

Men fuldt saa vigtigt som Spørgsmaalet: gaar Skatterne ned? er dog det andet: fordeles de retfærdigere? Det er i dette Tilfælde næsten ensbetydende med: Erstattes Forbrugsskatterne i stort Omfang med direkte Skatter? Svaret maa blive et bestemt Nej! Nedgangen i Forbrugsskatterne er efter Finansministerens Forslag efter Beregningerne 4½ Million Kr., i Virkeligheden rimeligvis en Del mindre. Forbrugsskatterne var for de Aar, Beregningen gælder, 45½ Million aarlig, de er i sidste Finansaar 48¾ Million. Hver Husstand betaler nu gennemsnitlig nogle og Firsindstyve Kr. i Forbrugsskat; Nedgangen er 7—8 Kr. pr. Husstand.

Saalænge Venstre har været til, har det villet Forbrugsskatterne til Livs. Og som demokratisk Parti har det haft al mulig Grund dertil. Forbrugsskatter rammer saa godt som altid stærkest længst nede; vore gør det i hvert Fald i højeste Grad. Skal Forbrugsskatten indbringe noget klækkeligt, da maa den lægges paa nogenlunde almindelige Forbrugsartikler; den fattige Familje bruger til disse en langt større Del af sin Indtægt end den rige. Forbrugsskatten rammer de talrige Familjer uforholdsmæssig haardt; den virker som en Skat paa Børn; det er igen til Skade for de fattige Familjer, hvor der gennemsnitlig er langt flere Børn end i de rige; ved de direkte Skatter trækker man et, forøvrigt meningsløst lille, Beløb fra for hvert Barn; det er kun meget lidt i Sammenligning med den forøgede Toldskat, hvert Barn betyder. Men dernæst har Forbrugsskatterne den slette Egenskab, at de skjuler den Uret, der begaas ved dem. Paalægger man en Indkomstskat, da véd man, hvem den rammer; ved Forbrugsskatterne véd man det aldrig; man kan i de grove Træk vise, at de falder tungest paa de fattige, men man kan ikke gøre op med klare Tal, hvorledes de kommer til at hvile, for Eks. paa en Familje med 1200 Kr. og en med 12,000. Det er højst sandsynligt, at en Pebersvend med 12,000 om Aaret slipper lige saa billig fra Forbrugsskatten som en Arbejderfamilje med 6 Børn og 1200 om Aaret. Foreslog nogen, at lægge en direkte Skat paa 80 Kr. for Eks. paa hver af dem, da vilde der ikke være nogen Højremand saa forstokket, at han ikke udbrød: men dette er jo sindssygt. Ved Forbrugsskatten derimod tilsløres Forholdet; man kan ikke sikkert fastslaa, at de betaler lige meget, ingen ved ret Besked; derfor bliver det muligt at fordele Skatten saa meningsløst; heller ikke den fattige Mand, det gaar ud over, véd Besked; Pengene listes fra ham; han faar det ikke en Gang at vide, saa han kan rejse sig i Harme mod Uretten.

„Forbrugsskatterne er saa praktiske,“ hedder det, „Folk véd knap, at de betaler Skatten; de *føles* ikke som den direkte Skat.“ Men man tager Fejl, paa den fattige Mands Budget savnes de 50 Kr., han betaler i Toldskat gennem højere Varepriser, nøjagtig lige

saa meget, som om han skulde betale 50 Kr. hos Rodemesteren; Forskellen er kun den, at i det ene Tilfælde véd han, at han bærer en urimelig høj Skat i Forhold til sin Indtægt, i det andet Tilfælde skjules Sandheden for ham.

Og som Lovgiverne aldrig kan overse, hvorledes Forbrugsskatterne rammer, saaledes véd de heller aldrig blot nogenlunde hvilken Statsindtægt, de bringer. Indtægterne kan pludselig gaa voldsomt til Vejrs, uden at Rigsdagen har Haand i Hanke med dem. Hele Provisoriestyret herhjemme havde været saa godt som umuligt, hvis man ikke i Toldindtægten havde haft en af Skattenægtelser uangribelig, hastig voksende Indtægt.

Fra hvilken Side man end ser Sagen, er og bliver Forbrugsskatterne særdeles slette og særdeles uretfærdige Skatter. De er indførte i Tider, da Skattetekniken stod lavt; de er bevarede, fordi de er Midlet til at kaste en urimelig Del af Skattebyrden over paa Fattigfolks Skuldre, og fordi en naturlig Mageligbed hos Embedsmænd og Lovgivere altid forener sig med de øverste Klassers Egennytte til Bevarelse af den nedarvede Uret. Saa tit Lejlighed byder sig, maa Demokratiets Mænd stræbe at opnaa den størst mulige Nedgang i disse Skatter.

„Men," svarer man, „det er umuligt at nedsætte Forbrugsskatterne med mange Millioner. Hvor skal vi faa Erstatning?" Dertil kan svares, at i Øjeblikket kunde vi herhjemme uden Skade lade en Nedgang paa flere Millioner udækket, og at Erstatningen for Resten maa søges i de direkte Skatter. For 2½ Million har Finansministeren foreslaaet Erstatning i den Arveafgift, som er disse triste Forslags Lyspunkt. Odenseprogrammet optog for halvandet Aar siden Kravet om en progressiv Arveafgift. Det radikale Venstres Talsmænd paa Tinge understregede i Foraaret dette Krav ved et Lovforslag derom. Finansministeren har nu fulgt den Vej, her anvistes.

Og en anden Erstatning ligger lige for: Forhøjelse af Formue- og Indkomstskatten. Formueskatten er lav og end ikke progressiv, Indkomstskattens Progression er meningsløst ringe; en Forhøjelse af Skatten paa de store Indtægter og Formuer vilde være saa overmaade rimelig. Hr. Vilh. Lassen har før været Talsmand derfor; nu søger han at slippe fra det med den besynderlige Paastand, at man fra radikal Side har rettet saa „hadefulde Angreb" paa disse Skatter, at det er umuligt at forhøje dem. Dette er ganske urigtigt; Angrebene har været rettet mod den uretfærdige kommunale Skattelov og den ubillige Ejendomsskyld, og de har været isprængt Klager over, at Progressionen manglede ved Formueskatten og var for lille ved Indkomstskatten; disse Angreb vanskeliggør saa vist ikke en Forhøjelse af Skatten paa de store Formuer og Indkomster; de er en Opfordring dertil.

„Men," siger man, „vi k a n ikke faa noget klækkeligt ind ad den Vej, Danmark er et Land uden store Formuer og uden store Indtægter." Generaldirektør R u b i n har forfægtet denne Opfattelse i et Foredrag, der er offentliggjort i „Børsen" og Dr. B i r c k har gentaget den i en Festtale i Højres Arbejder- og Vælgerforening. Men den holder ikke Stik. Det er sandt, at Uligheden er mindre i Danmark end de fleste Steder, men ogsaa her er dog Forskellen meget stor. Efter „Stati-

stisk Bureaus" Opgørelse har godt 260,000 Personer en Formue af rigelig 4000 Millioner; deraf har 538, hvis Formue er over ½ Million, tilsammen 700 Millioner eller langt over en Million i Gennemsnit; 4750 ejer Formuer over 100,000 Kr.; de ejer ialt henved 1½ Milliard, over Halvdelen af det Beløb, som hele Resten er Ejer af. Indkomsten opgives for 370,000 Mennesker til o. 680 Millioner; godt 150 har omtrent de 50 Millioner, ɔ: gennemsnitlig over 300,000 Kr. om Aaret, 10,500, som har over 6000 i aarlig Indtægt, har tilsammen 186 Millioner, medens 77,000 Mennesker med mellem 800 og 999 Kr. maa nøjes med 68 Millioner. Saa ulige er Fordelingen blandt dem, der er over Skattegrænsen; end skarpere vilde Modsætningen blive, hvis man kunde tage alle med. Saa lille er Skatten nu paa de store Indtægter og Formuer, at Indkomstskatten kun indbringer det dobbelte af det, Tobaksskatten anslaas til, medens Formueskatten langt fra naar det Beløb, man tænker sig at bringe ud af Tobakken. Det er selvindlysende, at Indtægterne over 6000 og Formuerne over 100,000 let kunde bære en betydelig Forhøjelse, hurtig stigende jo højere man kom op. Og ingen Skat er rimeligere. De meget store Indtægter og Formuer er jo ikke skabt ved deres Indehaveres Arbejde men derved, at disse har kunnet lade andre arbejde for sig, slide Pengene sammen til dem; det er en Foræring, Samfundet har ydet disse dets foretrukne, forkælede Borgere; Samfundet tager kun en beskeden Del af sin Gave tilbage ved at paalægge dem en ordenlig Skat i Stedet for det latterlig ringe Beløb, de nu betaler.

Men ogsaa en anden Erstatning for et Afslag i Forbrugsskatterne frembyder sig naturlig. Mange af dem, der ivrigst sysler med Tanken om at raade Bod paa den bestaaende økonomiske Uretfærdighed, nærer en fast Tro paa, at en Grundværdiskat vil bringe vidtrækkende og heldige sociale Følger. Deres Grunde derfor er stærke, og det er givet, at dette vil være den retfærdigste Form for en Grundbeskatning. For Finanspolitikere, der ejede en Smule Storsyn, vilde det være overmaade fristende at gøre et virkeligt Forsøg ad denne Vej i Stedet for at traske videre ad den traditionelle Finanspolitiks udtraadte Landeveje. Lejligheden blev forsømt, da man gav de direkte Skattelove. Man indførte i Stedet den urimelige Ejendomsskyld, hvorefter Husmandshartkorn beskattes halvanden til to Gange saa højt som Herregaardshartkorn. Kan man ikke bekvemme sig til at tilstaa sin Fejl og forandre Ejendomsskylden, saa burde man nu have benyttet Lejligheden til et Forsøg med en lempelig Grundværdiskat, der da siden kunde forøges, hvis Virkningerne viste sig gode.

Men Hr. Lassen har ikke villet det saa. Han har kun lige rørt ved Forbrugsskatterne, akkurat saa meget, som det var fornødent, for under Agitationen at kunne hævde, at de blev nedsat ved hans Forslag. Har han da indenfor Forbrugsskatterne forsøgt Omlægninger, der kan gøre Uretfærdigheden mindre skrigende? I nogen Grad selvfølgelig, men rigtignok i forbavsende ringe Grad. Det store Middel til en rimelig Fordeling af Toldskatterne: Værditolden, viser man ganske doktrinært fra sig.

Tolden herhjemme betales nu med faa Undtagelser efter Vægt. Dette betyder, at de billige og tunge Va-

rer, som er de brede Lags Hovedforbrug, i Forhold til Værdien bærer en mange Gange højere Told end de lette, dyre Varer. Ogsaa her er det ugørligt at lægge klart for Dagen, hvor stor Uretten er; en samlet Opgørelse kan ikke skaffes. Men talrige Eksempler viser, hvor fuldkommen barok denne Beskatning virker. Direktør N. Neergaard, som, ud fra sit taktisk-moderate Grundsyn, tog med de blødeste Fløjlshandsker paa Toldforslaget, oplyste, at Gruppen Uldvarer, der hører til de mest indbringende, har en Gennemsnitsafgift af 17—18 pCt., men at denne fordeler sig saaledes, at de fine Uldvarer slipper med 5—7 pCt., de grove bærer 60—70 pCt.; for den velstillede Køber er det et lille Tillæg til den naturlige Pris, for den fattige nærmer det sig til en Fordobling. Filthatte svinger fra 7 pCt. for de fine til 35 pCt. for de grove. Og saaledes videre en hel Uendelighed af Urimeligheder. Kom man, som Hr. Neergaard siger, „ganske raat" og foreslog: fine Varer 5 pCt. Told, grove Varer 70 pCt., vilde ingen Rigsdagsmand driste sig til at stemme derfor. Nu skjules denne Daarskab under Vægttoldens skærmende Dække; saa gaar det.

Hist og her har man i Forslaget søgt at bøde lidt paa denne Urimelighed ved at dele en Toldposition, saaledes at Varer, der før betalte samme Told pr. Pd., nu deles i to Grupper, hvoraf den ene betaler lidt mere, den anden lidt mindre. Det foreslaas for Eks., at Uldvaregruppens gamle Hovedposition alle andre, skal deles i en Gruppe til 1 Kr. pr. Kilogram, en anden til 1 Kr. 20 Øre; men den første gælder kun 150,000 Kilogram ialt, den anden 1850,000 Kilogram. Indenfor den sidste, der indbringer over 2 Millioner, bevares Urimelighederne, og selv Forskellen mellem 1 Kr. og 1 Kr. 20 Øre bøder jo kun lidt paa Vægttoldens Vilkaarlighed. Og alt i alt er det kun smaa Tilløb til saadanne Forbedringer, man finder. Fin og daarlig Kaffe betaler ogsaa efter Forslaget samme Afgift pr. Kilogram, fin og daarlig Tobak ligesaa. Og som Regel vil det jo ogsaa være umuligt at naa rimelige Resultater ad Positionsdelingernes Vej; Værditolden er det eneste Middel, der forslaar.

Hvorfor kæmper man da saa haardt mod Værditolden? Beskyttelsesmændene gør det, fordi de kun under Vægttoldens Dække kan indsmugle den ublu høje Beskyttelse paa de grove Varer, som det for dem kommer an paa. De Finanspolitikere, der sværmer for høje Forbrugsskatter, gør det fordi de kun ved de høje Takster paa det billige Masseforbrug kan faa de store Beløb ind, tit flere Gange større end Rigsdagen ventede, da den vedtog Taksterne. Tobaksskatten skal f. Eks. efter Forslaget give 3½ Million; deraf giver Cigaretter kun 130,000, Cigarer kun 340,000, hele Resten falder paa den almindelige Tobak, sikkert aldeles overvejende paa de billige Mærker. Saaledes er Vægttolden til Glæde for Beskyttelsesmænd og for Finanspolitikere, der ser det som deres Maal at narre Pengene ud af Lommerne paa Folk. Men begge disse Modstandere af Værditolden har en ypperlig Livvagt at krybe i Skjul bagved: Toldembedsmændene. „Det lader sig ikke gøre," siger de fleste af disse med Generaldirektøren i Spidsen, „vi bliver snydt saa blodig, hvis vi faar Værditold." Dertil er at sige, at det har ladet sig gøre, ikke blot i det gamle Romerrige, hvor

de formodentlig blev snydt forsvarlig, men ogsaa i adskillige moderne Stater, deriblandt det Holland, som det aldrig er lykkedes Beskyttelsesmændene at faa Tag i, og hvis Vilkaar i saa meget ligner Danmarks. Man har der dæmpet Lysten til Snyderier ved den Bestemmelse, at Staten kan overtage Varerne til den Pris, Købmanden opgiver. Og hvorfor er Værdifakturaer værre end de Vægtfakturaer, hvorefter man hidtil har fortoldet Kul? Ogsaa under Vægttoldsystemet snydes der, for ikke at tale om Indkomst- og Formueskatten. Embedsmændenes Opgave er at begrænse disse Snyderier til det mindst mulige, og hvis Toldetatens dygtige Embedsmænd vilde sætte ligesaa meget ind paa at finde gode Regler for Værditoldens Anvendelse, som de nu sætter ind paa at bevare den absurde Vægttold, vilde det utvivlsomt lykkes. Det er sandt, at det vilde koste noget mere Arbejde i Overgangstiden; ganske som den Lærer, der i 30 Aar har terpet Thriges Lærebog ind i sine Elever, synes at Tilværelsen bliver haardere i det Øjeblik, han skal til at undervise efter Ottosen; men ligesom den dygtige Lærer hurtig opdager, at Fornøjelsen og Udbyttet derved er mangefold større, saaledes vil ogsaa de Toldembedsmænd, der ikke er blevet følelsesløse Maskiner. have en helt anden Glæde ved at arbejde med et Toldsystem, der dog er nogenlunde retfærdigt, end ved hver Dag at være Redskaber for den store Uret, Vægttolden betyder.

Hall sagde i sin Tid, at hvis den konstitutionelle Helstat var umulig, da var enhver Helstat umulig. Jo mere man trænger ind i Vægttoldens Vilkaarlighed, des mere fristes man til at sige: Hvis Værditolden er umulig, da er al Told umulig, ɔ: umulig at bringe blot nogenlunde i Samklang med Ret og Billighed. Dette er jo desværre ikke ensbetydende med, at det er umuligt at opretholde den. Højre har længe holdt paa den, og i sin Skattetale meldte Finansministeren sig som omvendt. Han gentog alle de gamle Højreargumenter mod Værditolden; før har de aldrig gjort Indtryk paa ham; nu har de været stærke nok til at bestemme hans Forslag.

Til de Omlægninger, som skyldes Ønsket om at bøde lidt paa Vægttoldens Vilkaarlighed, kommer en Del andre, der gaar ud paa at erstatte Told paa Livsfornødenheder med Luksus- og Moraltold. Finansministeren fordømte i sin Tale hæftig Luksusprincipet; det var ikke Opgaven at overveje, hvad „der bekommer Menneskene vel," men at lette Byrden paa de Varer, som Fattigfolk „faktisk bruger." „Naar jeg taler om Skatter, ønsker jeg ikke at prædike Moral," udbrød han. Dette er sande og fornuftige Ord, som Finansministeren endnu saa tit finder dem, naar han udvikler sin Ungdoms Idéer.

Men desværre træffer vi ved et Blik paa Forslaget den samme Modsætning mellem hans Ord og hans Handlinger, som paa alle Omraader er blevet saa karakteristisk for ham. Se for Eks. paa Omlægningen fra Kaffe til Tobak. Da Frederik II af Prøjsen i svundne Tider opdrog sine Undersaatter med Moraltold og Moralmonopoler, foer han glubsk frem mod Kaffen, „denne for Staten højst skadelige Delikatesse," højlig forarget ved den Tanke, at „Murere, Tjenestepiger og andre, der ernærer sig af deres Hænders Arbejde skal drikke Coffé." Hr. Lassen deler aabenbart ikke denne Op-

fattelse; han taler med helt digterisk Begejstring om Kaffekedlen, der hver Dag er i Kog i de tusinde Hytter. Han letter Kaffetolden med 1,700,000 Kr., men han lægger 1,600,000 deraf over paa den Tobak, der hver Dag damper i de samme Tusinde Hytter, ja hvis Fordyrelse rimeligvis vil føles nok saa haardt netop der; det er ikke muligt at se nogen anden Forklaring derpaa, end at han alligevel mener, at Tobakken „bekommer Menneskene“ mindre vel end Kaffen; økonomisk set tager han jo ved denne Omlægning med den ene Haand fra Smaafolk, hvad han giver dem med den anden. Det maa vel ogsaa være en lignende Luksusforestilling, der har medført den fra alle Sider fordømte store Forhøjelse af Frugttolden, der synes saa urimelig paa et Tidspunkt, da Frugt mere og mere bliver en almindelig Spise selv i de jævneste Familjer. Og det er vel i det hele denne Tankegang, der har medført, at man overalt har søgt Erstatning for Nedsættelserne paa de almindeligste Livsfornødenheder ved forøget Told paa alle de Smaanydelser, der spiller saa stor en Rolle i den jævne Middelstands Tilværelse, ja som selv de fattigste en Gang imellem faar Raad til. Helt snurrig stikker den af Finansministeren saa haanlig afviste og saa flittig anvendte Luksustold sit Hoved frem i Apotekervarepositionen. Tolden paa Lakrissaft tredobles; det er „Slikkeri for Børn“ hedder det i Motiverne; dermed er det dømt: det er fattige Børns „Luksus“, Tolden tredobles. Ogsaa Legetøj faar et passende Paalæg pundevis.

Og saaledes videre; alt i alt bliver vel ved disse Omlægninger Fordelingen af Toldbyrden noget retfærdigere end før, men stor bliver Forskellen aabenbart ikke. Ogsaa ved Forslaget om en ny Spiritusbeskatning, der antages at skulle give 4 Millioner, har man blandet Luksushensynet og Hensynet til „det faktiske Forbrug“ sammen; man har udskilt den Spiritus, der mest drikkes af Smaafolk, Brændevinen, og foreslaar at anden Spiritus beskattes efter Værdi; men i Motiverne gaar man dog med Rette ud fra, at det vil blive Skatten paa den billige Spiritus, der giver det bedste Udbytte; den nye Spiritusskat vil ikke udelukkende, end ikke overvejende, være den Overklasseskat, Finansministeren ønsker at gøre den til; de brede Lag vil faa deres meget anselige Part deraf. Og dertil kommer, at den Form, man har givet dette Forslag, er i saa høj Grad mislykket; det, man har foreslaaet, er, at hver Flaske med Spiritus skal forsynes med et Stempelmærke, og for at undgaa Snyderi har man fundet det fornødent at bringe i Anvendelse et helt prøjsisk Kontrol- og Angiverisystem; man er ikke veget tilbage for at ægge Gæsterne til at angive Værterne i Haab om høje Belønninger.

Vi er baade med Hensyn til Luksusforfølgelse, moralsk Formynderskab, Politi- og Angiverivæsen godt paa Vej til at glide tilbage i Enevældens slette Vaner. Det berettigede Krav om Statens Indgriben til Værn for de svage og til Oplysningens Fremme, som har afløst Manchestertidens: L a i s s e z f a i r e, har næsten overalt medført denne Tilbøjelighed. De Skatteforslag, som nu foreligger, bærer mange Mærker deraf. Justitsministerens Tobakforslag er efter Enevældens bedste Mønstre, og vi har vel mere af samme Art i Vente. For alle dem, der ønsker at bruge Statsmagtens stærke Haand til de store sociale og kulturelle Frem-

skridt, er det paa Tide at være paa Vagt overfor disse Overdrivelser, dette Regereri i Enevældens Stil.

En anden Gruppe af Omlægninger gaar ud paa i nogen Grad at mildne Beskyttelsen. Der er ikke her Plads til at gaa nærmere ind paa Striden om dennes Berettigelse. Det er uomtvisteligt, at Beskyttelsen betyder en Foræring fra Befolkningens store Mængde til den ret beskedne Brøkdel, der lever af de beskyttede Erhverv. Og Broderparten af denne Foræring tilfalder et ringe Tal af Fabrikanter og Kapitalister; Arbejderne faar nøjes med en beskeden Andel; Arbejdslønnen i hvert Fag bestemmes jo mindre af dette enkelte Fags Vilkaar end af den almindelige Arbejdsløn i Landet; og faar nogle Arbejdere i Kraft af Beskyttelsen lidt højere Løn, saa fordyrer den ogsaa en Mængde Varer for dem. Vore Toldbeskyttere plejer at paastaa, at det er nogle ganske faa Millioner, de beskyttede Virksomheder tjener paa Beskyttelsen. Er det sandt, da er det indlysende, at de meget vel kan taale, at man langsomt, efter en bestemt Plan, ophører at yde dem denne Foræring. Og i hvert Fald vidner alle Erfaringer baade om, at en Industri kan blomstre frem i Lande uden Beskyttelse saa vel som i Lande med Beskyttelse og at ubeskyttede Industrier kan trives upperlig ved Siden af de beskyttede; ogsaa herhjemme har vi Eksempler derpaa som Cementfabrikerne og Skibsbyggerierne. Og der er mangfoldige Tilfælde, hvor Beskyttelsens gradvise Ophør har dygtiggjort og udviklet en Industri i Stedet for at dræbe den.

Derfor har Venstre altid bekæmpet Beskyttelsen. Alligevel har Finansministeren i sit Forslag nøjedes med lige at røre ved den, akkurat saa meget, som det var fornødent for Agitationens Skyld. Saa ringe er den Indskrænkning, han foreslaar, at Reformpartiets Ordfører kunde hævde, at den intet væsentlig betød, da Nedsættelsen paa Raa- og Hjælpestoffer ydede de beskyttede Erhverv Erstatning. Alt i alt vil der dog rimeligvis være en lille Nedgang, der vil medføre, at nogle Varer falder lidt i Pris. —

Der er indenfor det radikale Venstre dem, som tror paa, at Hr. Vilh. Lassen overfor Demokratiet føler sig som den snilde „Svend Trøst", der, skønt han tog Orlov, dog „inden Aften tjente sin Herre allerbedst"; ja, der er vel endogsaa en og anden tilbage, som venter, at han en Gang vil handle ud fra denne Følelse. De Forslag, han nu har stillet, tyder saa vist ikke derpaa. I Sommer bebudede han under høje Fanfarer fra Toppen af Dannerhøj et radikalt Toldforslag; Hr. Høgsbro stod hos og forkyndte, at Vejen fremad gik over Landstingets Lig. Nu stiller Hr. Lassen en Gruppe Forslag, der paa Forhaand er indrettet til Forlig med Landstinget, og som helt igennem er den samme principløse Blanding af godt og ondt, som de direkte Skattelove var. „Det er Modvinden i Europa, der gør det", siger han undertiden, men den sande Grund turde være, at denne samme Modvind blæser i vort Landsting. Det, han har ønsket at forelægge, er ikke et Principforslag efter Folketingets Sind til Kamp mod Landstinget. „Det kvalmede for mig" ved en saadan Tanke, sagde han i Begyndelsen af sin Hovedtale. Under denne erklærede han sig ganske vist rundhaandet parat til en Mængde Indrømmelser, der, hvis de gennemføres, vil give Forslaget et

Kampforslags Karakter. Men siden synes han at have fortrudt dette. Han sluttede Debatten med Erklæringen „Jeg gider ikke fremsætte Forslag, som ikke baade Højre og Venstre kan stemme for“. Det er et Motto, der omskrevet i J. C. Christensens Stil vil passe smukt paa det kommende Militærforslag. Det kendetegner hele Regeringens Politik. Det er Folketingsparlamentarismens Opgivelse. Hørup indprentede atter og atter Læsere og Tilhørere, at saalænge Provisoriets Sværd hang over vore Hoveder, var Forfatningen kun Skin. Ganske paa samme Vis er Folketingsparlamentarismen kun en tom Lyd, saalænge Regering og Folketing paa Forhaand afstemmer deres Forslag efter Landstingets Ønsker, saa længe de nøjes med ydmyg at opsamle de Smuler, der falder fra Landstingets Bord.

„Men,“ vil man sige, Smulerne er dog bedre end intet. Var der mere ondt end godt i de direkte Skattelove, saa er der dog sandsynligvis mere godt end ondt i dette; og det er saadan et teknisk Mesterværk; Tarabestemmelserne er meget bedre end de gamle. Skilling er forvandlet til Øre o. s. v. o. s. v.“ Det er sandt, at der i disse Forslag rummes et beskedent Fremskridt, og — bortset fra Vinafgiftens Form — er de rimeligvis teknisk set gode; de er jo udarbejdede af en meget evnerig Generaldirektør, hvem man kunde have ønsket en værdigere Opgave, og han har haft meget dygtige Medarbejdere. Men Fremskridtets Venner maa overfor dette, som overfor alle smaa Fremskridt spørge: skydes Udsigten til en virkelig Reform ikke ud i en fjern Fremtid ved at vi tager denne Skinreform, skader det ikke paa anden Vis Fremskridtets Sag? Og Svaret maa i dette Tilfælde blive det mest afgjorte Jo! Vedtager Folketinget disse Forslag, som Finansministeren har forelagt dem, og overtræffer Landstinget Hr. Borgbjergs og Hr. Dinesens Tro paa dets Begavelse og slaar til, medens de sibyllinske Bøger er at faa til billigste Pris, da er Udsigten til en dybtgaaende Toldrefom dermed skudt langt, langt ud i Fremtiden. Selve den Løftestang, der ligger i den gamle Toldlovs tekniske Mangler, er borte. Og i Befolkningen er Troen paa en Toldlovs Betydning tilintetgjort. Det Parti, de Mænd, der her gaar i Spidsen, har indtil Overdrivelse indprentet Folket, hvilken Velsignelse Venstres Toldlov vilde blive. Faar Vælgerne nu denne Kompromislov præsenteret som Venstres Toldlov, da bliver Skuffelsen stor. Da afløses Troen paa det politiske Arbejdes Værd, paa Politikernes Vederhæftighed hos overmaade mange af det opgivende Mismod, hvori konservative Stemninger altid vokser frodigst. Gennem den Art Forligspolitik lægges det ene Venstreideal efter det andet i Graven, og flere og flere Vælgere omskabes til ligeglade, overbevisningsfri Tilhængere af en egenkærlig, konservativ Samlingspolitik. Og Folketingets Stiling overfor Landstinget svækkes varigt ved et tarveligt Toldforlig. Et saadant giver Landstinget en ny Dækning. „Der kan I se, vi er ikke saa slemme,“ vil Højre sige. „Der kan I se, Forhandlingspolitiken har et Resultat at opvise, vor Politik er den rette“, vil Reformmændene istemme. Resultatet vil i sig selv være tarveligt, men det vil være vel egnet til at dække Bevægelsen til Højre i det Vælgerkorps, hvis politiske Idealer, man systematisk udrydder. For Demokratiet er det af den mest

afgørende Betydning, at alle de i Folket indarbejdede Kampkrav overfor Landstinget: Fæstningspolitikens Opgivelse, den almindelige Valgret, en folkelig Retspleje, en demokratisk Toldreform opretholdes i deres Renhed. Det er det Grundlag, hvorpaa Folketingsflertallet en Gang skal føre det afgørende Slag mod Landstinget, som er Betingelsen for et virkeligt Forfatningsliv i Danmark.

Med Forstaaelsen heraf er de radikale Partiers Stilling til disse Forslag givet. De maa stræbe i Folketinget at faa Forslagene omdannet, saa de bringer langt større Nedgang i Forbrugsafgifterne, knæsætter Værditolden paa vigtige Punkter og medfører en virkelig Nedsættelse af Beskyttelsen. Det er tænkeligt, at gammel Overbevisning hos Reformpartiets Rigsdagsmænd sammen med Frygten for Vælgerne, kan gøre det muligt at gennemføre saadanne Ændringer i Folketinget. Tager Landstinget saa det ændrede Forslag, da er der naaet et virkeligt Fremskridt; og afviser det mægtige Ting Folketingsforslaget, da har det atter vist sig som den store Hindring for al Fremgang. Men mere sandsynligt er det vel, at Finansministeren tvinger sine viljesvage Partifæller sammen om sit Forslag, og at dette bliver Folketingets. Det maa i saa Fald blive det radikale Venstres Opgave at gøre det klart for saa mange Vælgere som muligt, at dette ikke er den Toldreform, Venstre hidtil krævede, men en forkvaklet Forligslovgivning, et nyt Udslag af Ministeriets og Folketingsflertallets uværdige Underkastelse under Landstingets Vilje.

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

III.

—rød, 18de November 1906.

Kære Fader!

Apotekeren har haft sin aarlige Herremiddag, der samler alt hvad der duer i —rød og Omegn. En pragtfuld, kæmpemæsig Middag, der nydes med Andagt og ledsages af mange officielle Skaaltaler og utallige private Glas. Jeg skal en anden Gang fortælle Dig nærmere herom, i Aften vil jeg hellere med Selskabet som Udgangspunkt fortsætte vor Diskussion om før og nu. Du tog saa hastigt paa mit forrige Brev, men saa let bliver Du ikke færdig med mig.

Efter Bordet diskuteredes naturligvis Toldloven ivrigt. Jeg ser Apotekerens store Rygeværelse for mig, indhyllet i Damp fra de mægtige Havanacigarer og inde i Dampen Grupper af Herrer, der diskuterede ustandseligt omkring Whisky- og Cognacs-Bordet. Der var Købmænd og Godsejere og Fabrikanter, og saa snart Ordet Told var sluppet løs iblandt dem, kom der Bevægelse i Gemytterne. Grupper løstes og dannedes, den ene tog den anden til Vidne og alle blev efterhaanden trukne ind i Ringen. Selv jeg aflagde min Tøven og gav mig i Kamp for mine Idéer — thi jeg har virkelig Idéer i Toldspørgsmaalet.

Jeg maa sige, at disse debatterende Herrer tiltalte mig betydeligt mere end

de spisende og drikkende omkring Middagsbordet. Der var jo ikke Tale om egentlige Foredrag, men der var virkelig mange af disse Mænd, som blev veltalende. Hver havde Forstand paa sit, han talte ud fra de Erfaringer, han havde gjort i sin Bedrift, og han kunde med Tal og Beregninger forsvare sit Standpunkt. Jeg forstod de gamle Ord om, at ingen er kedelig, naar man blot faar enhver til at tale om det, der er hans.

Jeg saae her Handlingens Mænd for mig. For dem er Politik en Realitet. De kommer fra deres daglige Gærning med alle deres dyrekøbte Erfaringer, og de ser paa Loven med klare Øjne, der ikke sløres af fantastiske Syner. Jeg kom uvilkaarligt til at sammenligne denne Debat med de Diskussioner, jeg saa ofte hørte i Foreningen i København. Der opføres jo gærne saadanne Fægtninger, hvor de forskellige Partier markerer deres Standpunkter og gør dem „klare" for alle de uindviede, der ledsager Ordkampene med Bifald eller Mishag. Og naar ingen gad mere, saa var Diskussionen hævet, og man gik hjem uden egentlig at være kommet et Skridt videre.

Naar jeg her i min Ensomhed tænker paa disse Møder, har jeg en Følelse af at have spildt min Tid. Det var jo slet ikke „Livet", jeg her mødte. Livet er ikke ideelle Standpunkter og brillante Talepræstationer, Livet er lutter Realiteter. Du aner ikke, med hvilken Tilfredsstillelse jeg har siddet her og tumlet med Toldlovens Tal. Jeg følte, at hvis jeg vil deltage som praktisk Mand i mit Lands Liv, hvad enten det nu bliver som et Led i dets Administration eller som praktisk Jurist eller — hvem véd — som aktiv Deltager i Lovgivningen, saa maatte jeg gennem Toldlovens Tal og Forslag se ind til alle de Bedrifter, der dyrker, forarbejder, indfører, sætter i Omløb. Jeg maatte føle, hvorledes alle Hjul sættes i Gang, og jeg maatte lære, hvorledes det ene Hjul griber ind i det andets Bane. Jeg lærte et Danmark at kende, om hvilket jeg hidtil vidste saare lidt, altfor lidt.

Hvor ofte har jeg ikke i en politisk Debat hørt en Taler klare sig ved en rask Parade, ved en flot Frase, der maaske talte til Hjærtet, men aldrig til Hjærnen. Men Toldspørgsmaalet klares ikke paa denne Vis. Tro ikke, at jeg er saa naiv at mene, at man ikke ogsaa i Tolddiskussionen benytter sig af saadanne Fif, men det er jo kun en Forklædning, der er nem at rive af, naar man kan se paa en Statistik. I Virkeligheden taler enhver her for sit eget, og Spørgsmaalet bliver da, om dette hans eget er af den Beskaffenhed, at han kan fordre det respekteret. Paa den Vis bliver man hurtigt færdig med alle disse smaa Urtekræmmere og skikkelige Hosekræmmere, der møder ved enhver Tolddebat med deres fedtede Hovedbøger og fordrer dem respekterede, men tilbage bliver de Mænd, der virkelig udfører en Gærning her i Landet.

Handlingens Mænd! Det er dem, det er Umagen værd at tale med. Jeg mener ikke Handlingens Mænd poetisk, ikke dem, der springer frem og udfører en „Daad", alle de romantiske Helte, hvormed vore Skolebøger var fyldte, lige fra Oldtiden til vore Dage. Jeg mener netop ikke Helte. Jeg tænker paa de Mænd, der sætter Værdierne i Omløb her i Landet, skaber nye Foretagender, konsoliderer

gamle eller omdanner dem. Det er til dem, jeg kan slutte mig.

Min Mening er naturligvis ikke den, at jeg vil forandre min Næringsvej, bortkaste Resultatet af alle de Aars Eksamensslid og sætte mig paa en Kontorstol ude i Frihavnen. Men jeg indrømmer for Resten gærne, at skulde jeg i Dag vælge min Livsbane, saa valgte jeg maaske netop en, der gaar via Frihavnen ud i den vide Verden for at lære og se og benytte enhver Chance. Handelslivets Munterhed — er det ikke bedre end alt andet? Og har Handlen nogensinde været muntrere end nu? Hvilket herligt Klokkespil, disse Telefoner, der ringer snart sagt alle Landes Melodier ind i Øret paa Handelsmændene, hvilken Spænding, naar Depecherne aabnes, hvilken vidunderlig Kamp Dagen lang med lutter haandgribelige Ting, der ikke fortoner sig ud imod unyttige Spekulationer, men hører denne Verden til. Og tænk Dig nu den unge Mand, for hvem alt dette aabenbares og som i de store Forhold lærer, hvad Energi og Hensynsløshed og Mod betyder. Hvilket mageløst Humør faar han ikke hjem med sig til det lille Samfund — og er det ikke netop Humøret vi trænger til?

Men som sagt: den Rejse foretager jeg ikke. Der er saamænd ogsaa nok at gøre herhjemme. Vi maa skabe en ny Tid, ogsaa vi, der skal leve i den danske Hverdag. Ogsaa vi maa føle Trang til at styrte ud paa Gaden og omfavne nogen. Ikke Fru Michaëlis, som Du foreslog i Dit Brev, men noget andet, ja, hvad skal jeg kalde det, Livet, Virkeligheden.

Du har levet paa Idealer. I var jo nogle slemme Romantikere, I Halvfjersere! I ventede, I haabede, I saae en Fremtid langt ude. Naar man talte til Jer om Romantiken i Frankrig og det unge Tyskland — hu, hej, saa stod der en Flamme ud af Jer, og I drømte Jer baade som Martyrer og Frihedshelte.

Jeg tror, at der for Øjeblikket er ifærd med at skabes en Ungdom i Danmark, der er ligesaa begejstret for Toldloven som I var for den romantiske Skole. Vi synes, at Beskyttelsestold contra Frihandel og Værditold contra Vægttold er hel Poesi. Thi bagved ligger det store Arbejde i vort Land, Fabrikkernes Drift, Skibe, der bygges og lastes og sejler ud og vender hjem, Kontorer, hvor Arbejdet tilrettelægges, snilde Spekulationer, Penge og Arbejde og over det hele de syngende, dirrende Traade.

Hvad fik I saa ud af al jeres Forfatnigskamp? Men hvad vil vi ikke faa ud af vor Kamp! Hvor er alle jeres Idealer? Se paa vore praktiske Formaal! Jeg skrev sidst, at jeg misunder Dig. Ja, det var et Øjebliks Stemning, en Virkning af den Fest, jeg ikke var med til. Nej, jeg misunder Dig ikke! Du er maaske stærkere, yngre end jeg, naar det gælder om at feste, men jeg er mindst ligesaa ung som Du, naar det lyder: til Arbejde! Resten: „Liv eller Død" kan Du gærne beholde, det var noget I fandt paa i Halvfjerds.

Din
Peter.

IV.

Kære Peter!

Jo min sandten har mit Brev gjort sin Virkning, Du er jo ligefrem kommet i Fyr og Flamme, og selv om dit Brev, ligesom Løjtnant v. Buddinges Syner maaske kun er et Foster af

Ungdomsmod og Smedens Punsch, *in casu* Apotekerens Rhinskvin, saa er der dog altsaa noget af Ungdomsmod i Dig.

Kan Du huske den gamle Kammerraad Hermansen? Han sagde en Gang til mig: „Jeg var saamænd saa ked af, at min Søn slet ingen aandelige Interesser havde, men nu er han dog Gudskelov begyndt at samle paa Frimærker.“

Ja, ja hvorfor ikke, en Frimærkesamling det er dog noget, og Begejstring for Toldlov, det er noget mere, selv om maaske det forelagte Lovforslag som saadant ikke indbyder hverken til Begejstring eller til Harme Det er efter min Mening et af den Slags Forslag, som godt kan benyttes til at angribe Finansministeren, hvis man har Trang til d e t, og til at rose ham, hvis man har Brug for d e t.

Min Mening om Told er kortelig denne: Told er en Ulykke eller om man heller vil en forbandet Ubehagelighed. Det er ærgerligt, naar der staar en Mand udenfor min Havelaage og tilbyder mig en Flaske god Vin for en Krone og jeg køber den af ham, — at der saa dukker en Toldbetjent op og fortæller mig, at jeg i Anledning af denne lille Handel skal betale Staten 50 Øre — det bliver endnu ærgerligere, hvis denne Mand dukker op, hver Gang jeg køber en Hat, en Avis eller et halvt Rugbrød; og det bliver ikke bedre, fordi jeg véd, at disse Penge skal bruges til Soldater og Præster og Toldembedsmænd og andre Folk, som jeg ikke har Brug for.

Kunde der blive Tale om helt at afskaffe denne ubehagelige Toldmand — ja saa kan jeg forstaa, at d e t kunde faa Danmarks Ungdom til at gløde. Men Spørgsmaalet om, hvorvidt de 50 Øre paa Vinen skal forenes med et 10 Øres Vinfrimærke, eller om min Hat, der før kostede 37½ Øre i Told, nu skal koste 29 eller 41 Øre — nej, det er ikke det, synes jeg, der faar Pulsen til at slaa hastigere.

Men Gudbevares, det kan jo være meget interessant at diskutere, og der er jo to Spørgsmaal der straks melder sig; det første og mindre smukke, men derfor vist mest naturlige: „Hvad kan jeg tjene eller hvad vil jeg tabe ved denne Lov.“

Og det andet: Vil der ved denne Lov komme en retfærdigere Fordeling af Toldbyrderne, og hvad er retfærdigere? Kan jeg tage fra den ene og give den anden, eller skal Fattigmanden ikke ligesaa godt betale for sin gode Snaps som jeg skal bøde for min gode Bourgogne? Og skal Frugt, der er sund, være toldfri, og skal Kaffe, som Fru Emil Poulsen kalder giftig, beskattes yderligere? Aa Gud, ja Peter, alt dette kan være fortrinligt, saml Du bare paa Frimærker, jeg skal ligesaa lidt lægge Dig Hindringer i Vejen, som jeg forstyrrede jeres Lege da I var smaa. Men dette er mig for meget og tillige for lidt at diskutere med Dig om i Brevform, og oprigtigt talt var det vel heller ikke Meningen med dit Brev.

Nej jeg forstaar nok, hvor Du vil hen med din Toldlov, og hvorfor Du fører Apotekerens glimrende Selskab af Godsejere, Købmænd og Fabrikanter i Ilden. Du vil sige: Jo Du kan tro gamle, vi har ogsaa vore Interesser, som I fra halvfjerserne havde jeres, men vore er der Realitet i, det er det rene Væsen, Eksport, Handel, oversøisk, kort og lang Sterling og Fanden og hans Pumpestok, — men I, hvad interesserede I jer for? Romantikken i Frankrig!

Herregud, hvor hurtigt et Sagn dannes. Vi, der i vor Ungdom, det vil sige for ½ Aarhundrede siden, blev skældt ud for Materialister, Realister, Ateister og alt hvad ondt af ister der findes, vi er nu blevet Æstetikere, Romantikere, Poeter! Og vi, der den Gang var en lille Flok, er blevet til „alle fra halvfjerserne."

Nej vi var ikke alle Idealister, og Begejstring og Harme fandtes ikke hos os alle, men den fandtes, mens der nu maa søges efter den Slags Folk, og i næste Generation vil vel en ung Mand, der kan bringes ud af Ligevægt ved andet end Kroner og Øre, blive forevist sammen med den sidste levende Hest.

Der var, Gud bedre det, Stivstikkere nok i vor Generation, og naar der dog var saa mange flere Folk med Fut i dengang end nu, saa laa det vel ogsaa en hel Del i, hvad der skete.

Jeg husker endnu saa tydeligt en Februarmorgen 1864, da jeg styrtede afsted til Skole og standsedes af Raabet: „Nyt fra Krigsskuepladsen, de danske har sejret ved Mysunde!" For 1 Skilling købte jeg mig min første Sejrsrus til. Selvfølgeligt skulde vi sejre over Tyskerne, men her at læse at det var sket, selv om Krigen dermed vel ikke var helt forbi, hvor herligt, hvor storartet! Denne sjofle Spekulation at gøre en ussel Forpostfægtning til en Sejr, har spillet en Rolle i mit Liv. Da jeg to Dage efter for 1 Skilling havde købt Efterretningen om Tilbagetoget fra Dannevirke, var jeg blevet 10 Aar klogere. Saa kom de lange Krigsmaaneder med Nederlag paa Nederlag, Harmen mod Undertrykkerne og Voldsmændene begyndte at faa faste Former. Seks Aar efter kom den fransk-tyske Krig. Alt, hvad vi havde faaet bildt ind om europæiske Forhold, viste sig at være — som Telegrammet fra Mysunde — Sagn og Dumhed og Uvidenheds Værk. Saa kom de Estrupske Aar, vi saa, at Æventyret om Danmark som det lille hæderlige Land, der aldrig forstod sig paa Rænker, og hvor Frihedstræet blomstrede skønnest — ja at det Æventyr var farligt baade for voksne og Børn.

Fra 1864 til — — ja hvorfor sætte en bestemt Dato, lærte vi at harmes, vi kunde det snart uden ad, men vi lærte ogsaa at begejstres, naar der blev kæmpet mod Uretten, naar vi lærte at se, hvor vi før gik i Blinde, og fandt Vej og Sti, hvor det var fortalt os, at der kun var Morads og Uføre. Vi lærte kort sagt at gløde baade af ondt og godt.

Det, der hændte ude i den store Verden, enten det nu hed Gambetta eller Gladstone, Darwin eller Ibsen, eller Kamp for borgerlig Frihed mod Klerikalisme og Undertrykkelse, kort sagt alt hvori der var Bevægelse, spillede med ind i vore Kampe, Gnisterne derude fra faldt ned i en ulmende Bevægelse, der efterhaanden blev Fyr og Flamme.

Alt hvad der skete, blev til mere Ild, man var ved at brænde hinanden.

Det var naar man nævnede Navne som Berg eller Hørup eller Brandes, som om alt stod i Flammer. Darwins Navn var nok til at faa Heksebaalene til at knitre og Dumheden til at raabe til Himlen om Hjælp.

Da Ibsens „Et Dukkehjem" — tænk Dukkehjemmet, der nu gaar som Jubilæumsforestilling for halvt Hus — da det udkom tændtes der Kætterbaal i hvert Hjem, hver Familje deltes i

dem, der skulde brændes, fordi de forsvarede Vekselfalskneren Ibsen, og dem, der skulde svides, fordi de var Spidsborgere nok til ikke at anerkende Kvindens Ret til at gaa hjemme fra.

Og Ilden blev holdt vedlige, baade den hellige Ild og Kætterbaalene, og saa naiv er nu din gamle Far, at han tror at al denne Ildebrand i gamle Huse og al denne Harme og Skuffelse og Begejstring har sin gode Andel baade i det østasiatiske og i Fællesmejerierne og Svineslagterier og Hedyrkning — — — — og Toldloven.

Du skrev forleden, at jeg skulde skrive mine Memoirer, ja gid jeg kunde, der burde være nok til en stor, tyk Bog.

Men der kan ogsaa skrives en tyk Bog om Toldloven — og det vil der sikkert blive, mange tykke Bøger — og til Lykke med det, min Dreng. Es muss auch solche Kaüze geben!

Din gamle og gammeldags
Far.

Valdemar Poulsens nye traadløse System.

Af J. HERM. CHRISTENSEN.

I en Artikel, som jeg for et Par Aar siden skrev i „Det ny Aarhundrede“ om Gnisttelegrafen, gjorde jeg opmærksom paa den vigtigste Mangel, som denne, den hidtidige traadløse Telegraf, led under. Paa Grund af Kortvarigheden af de elektriske Bølgetog, som udsendes fra Afsenderen, kan man ikke vente at faa nogen virkelig Afstemning mellem Stationerne. Samtidig Telegrafering mellem flere af disse vil let medføre, at Modtagerapparaterne opfange et Sammensurium af Signaler, som ikke er til at tyde. Dette ligger i, at de enkelte Bølgetog er saa korte, at de ikke kan faa Tid til at gøre deres Karakter gældende, og for at naa til en virkelig Afstemning, maatte man da enten kunne gøre disse Bølgetog meget længe varende eller — og dette var endnu langt bedre — naa til at udsende de elektriske Bølger i en uafbrudt Række, kontinuerlige, som man kalder det.

I samme Artikel nævnte jeg, at Telegrafonens Opfinder, Valdemar Poulsen, var i Færd med at udarbejde en Metode til Fremstilling af saadanne mere fuldkomne elektriske Bølger, men der kunde ikke paa dette Tidspunkt gives nærmere Oplysning om Sagen. Nu for ikke længe siden er Poulsen traadt offentligt frem med sin Opfindelse, som i alle interesserede

Fig. 1.
Amatørbillede af Vald. Poulsen.

Kredse har vakt den største Interesse. Det Princip, Poulsen og hans Selskab har fulgt har været rigtigt: at holde Opfindelsen uden for fremmedes Ho-

risont, indtil den kunde fremtræde i en Skikkelse, der maatte kræve Respekt og vække Beundring.

Mest umiddelbart karakteriseres Forskellen mellem den gamle og den ny Art af elektriske Bølger ved en Analogi fra Lydlæren. De hidtil kendte elektriske Bølger, som udsendes ved Hjælp af et Gnistapparat (Ruhmkorffer), er da at ligne ved de Lydbølger, som frembringes ved Hammerslag paa en Ambolt. Det er en hurtigt hendøende klirrende Lyd, man faar paa den Maade. De Poulsenske Bølger derimod er at ligne ved de Lydbølger, som udgaar fra en Stemmegaffel, som svinger. Den Lyd, man hører, er en Tone, og det er kendt, at man kan have Stemmegafler, som giver forskellige, højere eller lavere, Toner.

Anbringes to saadanne Stemmegafler, der svinger hver med sin Tone, i Nærheden af to Strenge, som er afstemte efter Stemmegaflerne, saa vil, — som de fleste véd — de to Strenge vekselvis komme i Svingning, eftersom det er den ene eller den anden af Stemmegaflerne, der toner. Strengene vil „tone med". Lyden fra et Hammerslag i Nærheden vil derimod ingen kendelig Indvirkning have paa Strengene eller højst give et hastigt lille Sæt i dem begge. Hele Afstemningsprincippet er i Virkeligheden udtrykt i dette Eksempel. Ligesom en Stemmegaffel kan faa en bestemt Streng, og kun den, til at tone med, nemlig den, som er afstemt efter Stemmegaflen, saaledes kan de Poulsenske Bølger faa et bestemt Modtagerapparat — og kun det — til at virke, nemlig det, som har den rigtige Afstemning. Signalerne optages da dèr, hvor de skal, og ikke andre Steder.

Det indses derfor let, at dersom man inden for et vist Omraade har et Antal, f. Eks. 100, Stationer for traadløs Telegrafi og hver af disse Stationer er afstemt paa sin kendte Maade, saa vil hvilke som helst to af disse Stationer kunne sætte sig i Forbindelse med hinanden uden at forstyrre uvedkommende og uden at forstyrres af uvedkommende. Dette gælder altsaa, vel at mærke, hvis Stationerne arbejder med de Poulsenske, kontinuerlige Bølger. Og det nytter kun lidt at man bygger f. Eks. 20 Stationer for traadløs Telegrafi i Danmark, naar de 18 skal holde Hvil, medens to af dem arbejder sammen.

De dygtigste Fagfolk i alle Lande har derfor ret længe været klar over, at dersom den traadløse Telegraf skulde kunne paaføre den almindelige Telegraf en virkelig alvorlig Konkurrence, saa maatte man bort fra de gamle, korte Bølgetog og finde Udvej til at skaffe sig kontinuerlige Bølger. Adskillige har arbejdet paa at naa dette Maal. En engelsk Fysiker Duddell gjorde gode Tilløb, og var den første, der anvendte en lignende Opstilling som Poulsen. De elektriske Bølger, han naaede at fremstille, var ganske vist kontinuerlige, men dels var de ikke kraftige nok, og dels var de ikke egnede til at brede sig langt ud i Rummet. Alligevel er hans Forsøg interessante, fordi han, ligesom Poulsen, anvendte en elektrisk Lysbue til Fremstilling af Bølgerne. Han gjorde det første Skridt henad den Vej, der her førte Poulsen til Maalet.

Det er bekendt, at man for at faa elektriske Bølger ud i Rummet, maa kunne fremstille meget hurtigt vekslende elektriske Strømme — elektriske Svingninger som de kaldes — i et Afsendersystem. Det er disse Svingninger, der betinger de udsendte Bølgers Natur, og det er dem, det gælder om at gøre kontinuerlige, d. v. s. Vekselstrømsrækken skal være vedholdende og bestaa af ensartede Strømstød. Hidtil har man som sagt kun kunnet fremstille tilstrækkeligt hurtige Vekselstrømme eller elektriske Svingninger ved Hjælp af Ruhmkorfferen, og

disse var altsaa ikke kontinuerlige. Poulsen bruger derimod til sine kontinuerlige Svingninger en elektrisk Lysbue og denne Lysbue indgaar i følgende System (Fig. 2). Parallelt med Buen A anbringes en Traadrulle B og en Franklins Tavle C. D er en

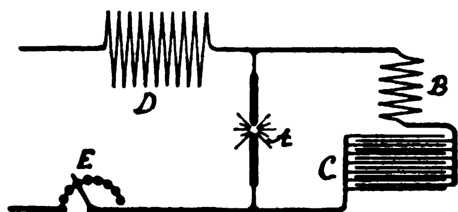

Fig. 2.

stor Traadrulle, som forhindrer eventuelle Svingninger i at brede sig ud i Fødestrømsnettet, og E er en Reguleringsindretning for Fødestrømmen. Det lukkede System ABC udgør da hvad man kalder en Svingningskreds d. v. s. et System, hvori der under passende Omstændigheder let optræder elektriske Svingninger. Under Indflydelse af Buen kan der af sig selv opstaa Svingninger i Svingningskredsen, idet den Energi, som er nødvendig dertil, tages fra den elektriske Strøm, som normalt gaar gennem Buen. Duddell stillede først dette System op og opnaaede indtil 30 à 40,000 Svingninger pr. Sekund — dog kun med smaa Energimængder. Imidlertid maa man adskilligt højere op med Svingningtallet, hvis man skal telegrafere med Svingningerne. Jo hurtigere disse er, desto større er nemlig Udstraalingsevnen, og desto kraftigere Bølger faar man ud i Rummet, naar man forøvrigt har samme Energimængder at tumle med.

Saa for ca. 3 Aar siden opdagede Poulsen, at man ved at anbringe Lysbuen under visse særegne Betingelser kunde faa de høje Svingningstal, som man ønskede, og samtidig faa en betydelig Del af Buens Fødeenergi omsat i Svingninger. Poulsen dannede Buen i et lukket Rum, hvori fandtes Brint eller Brintforbindelser og anbragte den tillige saaledes, at den var under Paavirkning af et Par kraftige Magneter. Ved Forsøg i Laboratoriet viste det sig, at han paa denne Maade kunde opnaa indtil 2 Millioner Svingninger pr. Sekundt i et System som det ovenfor, og endnu ved et Svingningstal paa c. 1 Million, var den Energi, han fik frem i Form af Svingninger, saa stor, at den syntes anvendelig til Telegrafi over betydelige Afstande. Ved at gaa ned til Svingningstal paa 150 à 200,000 fik Poulsen saa store Energimængder omsat, at Svingningerne paa den tydeligste Maade gjorde sig gældende overalt i Værelset. Fra Metalgenstande — Kakkelovne, Dørgreb o. s. v. — lod der sig trække lange Lysvæger. En Traadrulle med mange tynde Viklinger, som knyttedes løst til Svingningskredsen og foroven endte i en Spids, spruddede med kvarterlange Gnister (Fig 3) o. s. v. — alt sammen Tegn paa at Elektricitet i en anden Form end den sædvanlige rumsterede i Værelset. De samme Fænomener kan tildels frembringes ved Hjælp af store Ruhmkorffere; men her har det netop sin Interesse, at det er kontinuerlige Svingninger, der frembringer dem.

Det Svingningstal, man kommer til at arbejde med, beror udelukkende paa Størrelsen af Traadrullen og Franklins Tavlen i Svingningskredsen, og man kan altsaa variere det ved at variere paa en af disse eller paa dem begge. — Vel at mærke, hvis det kan nytte noget — hvis Systemet overhovedet vedbliver at avle Svingninger, naar Svingningstallet f. Eks. forøges. Duddeells System holdt op med at frembringe Svingninger, naar Svingningstallet indstilledes paa over 40,000, Poulsens System kan taale, at det indstilles paa indtil et Par Millioner.

Man ser, at der var Grund nok til at forsøge disse Bølgers Anvendelse i Praksis, og særlig i de sidste halvan-

det Aar har der da været arbejdet i Marken med Poulsens System. Det ydre Afsenderapparat kan være omtrent det samme som ved de gamle

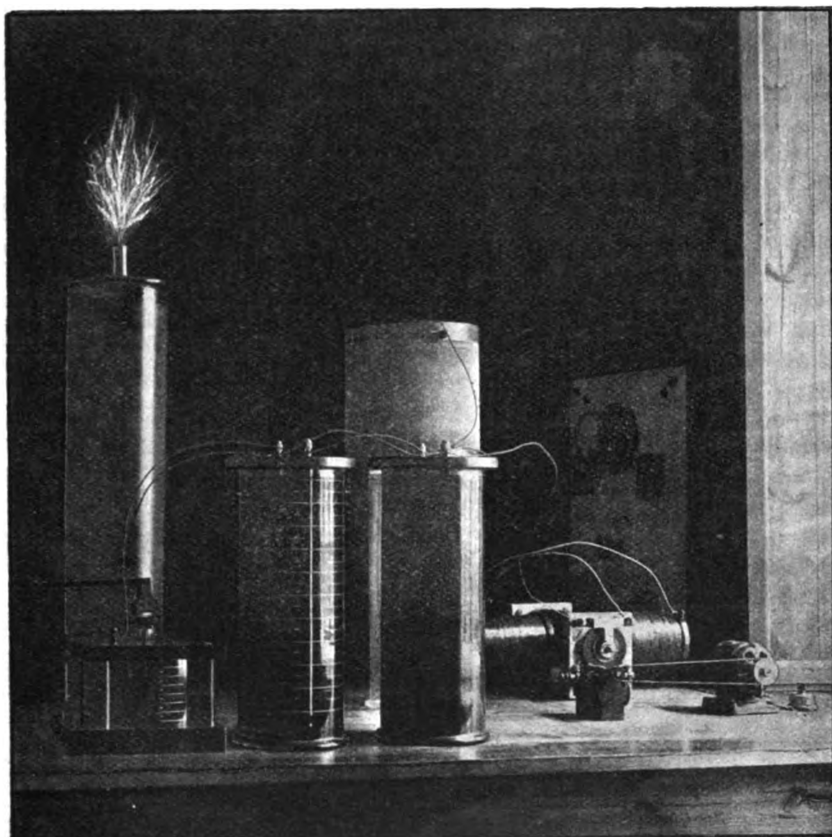

Fig. 3.

Systemer, kun at Lysbuen i Brint indgaar i Stedet for Ruhmkorfferen. (Fig. 4.) viser Poulsens System med paahæftet Antenne (Lufttraad F og Jordforbindelse H). Svingningerne fra Buesystemet forplanter sig ud i Antennetoppen og virker udadtil som elektriske Bølger, der udstraaler i Rummet til alle Sider. Telegraferingen kan nu foregaa f. Eks. derved, at man lader Systemet udsende disse Bølger i kortere eller længere Perioder, svarende til Morsetelegrafens Prikker og Streger.

Ogsaa Modtagelsesstationen kan udadtil indrettes omtrent som ved de gamle Systemer. Man har her som der Antenne og Jordforbindelse og man har først og fremmest anbragt midt mellem disse en Svingningskreds (bestaaende af en Traadrulle og en Franklins Tavle, men uden Lysbue), som skal optage Bølgernes Energi fra Rummet. Denne Svingningskreds gælder det om at have afstemt nøje efter Afsenderens Svingningskreds, ganske som det gælder om at have Violinstrengen afstemt nøje efter Stemmegaflen, hvis denne skal faa hin til at tone. I Modsætning til de gamle Systemer, hvor den nøjagtige Afstemning er ret ligegyldig — fordi Lyden

fra et Hammerslag dog aldrig kan faa en Streng til at tone ordentligt, hvordan saa Strengen er afstemt — hviler Poulsens System jo fuldstændigt paa Afstemningsprincippet og har sin Styrke deri.

Ligesom det nu er vigtigt, at man ganske overlader den afstemte Streng til sig selv og ikke f. Eks. berører den med Fingeren, naar man vil have den til at tone under Paavirkning fra Stemmegaflen, saaledes gælder det nu ogsaa her om at lade Modtager-Svingningskredsen være overladt til sig selv uden Paahæng af Apparater af nogen Art. Derved vil den ligesom Strengen optage mest mulig Energi fra Rummet.

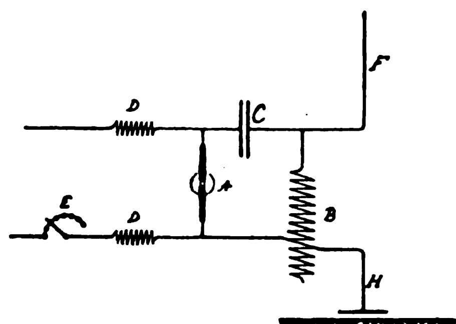
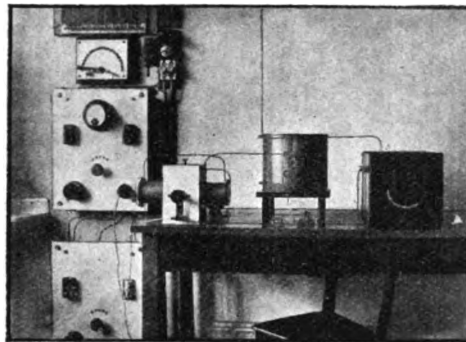
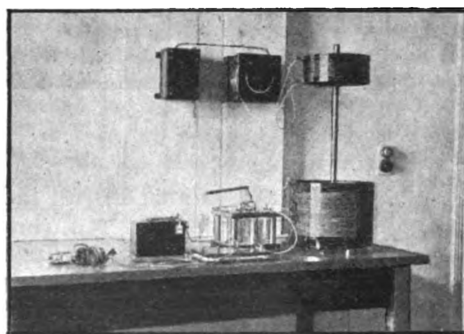

Fig. 4.

Der er imidlertid den Forskel, at medens man kan høre, naar Strengen er kommen i Toning og maaske ogsaa se den svinge, saa har vi ikke noget Sanseorgan til at sige os, hvornaar der er Svingninger i Svingningskredsen; men derimod har vi heldigvis mange Slags Apparater (Kohærer, Bolometer o. s. v.), som registrerer eller paa anden Maade omsætter tilstedeværende Svingninger i sanselig Form. Et eller andet Apparat af den Art tilknytter vi derfor med hurtige Mellemrum, for at intet Signal skal undgaa os, til Svingningskredsen og lader det i et Øjeblik fortære den Svingningsenergi, som er ophobet i denne. En saadan Anordning — Poulsen har kaldt den en Tikkeranordning, og det Apparat, som hurtigt skiftende udfører Tilknytningen, har han kaldt en Tikker — er, saa simpel den ser ud, af overordentlig Betydning for Arbejdet med de kontinuerlige elektriske Bølger og danner det væsentligste Særkende for Poulsens Modtagersystem.

Fig. 5.

Uden at henlede Opmærksomheden paa Detailer, skal Figurene 5 og 6 kun give et Begreb om, hvor enkelt Poulsens System er i Princippet. Hverken ved Afsenderstationen (Fig. 5.) eller ved Modtagerstationen (Fig. 6.) er der Anvendelse for komplicerede Opstillinger, som kan indføre Usikkerhed i Driften.

Fig. 6.

Den tænksomme Læser vil begge Steder let genkende de Traadruller, som hører med til Svingningskredsene. De omtalte Franklins Tavler er indesluttet i Kasser og indrettet saaledes, at man ved at indstille paa en Viser kan

give dem forskellig Størrelse og saaledes indstille Systemet til forskellige Svingningstal, altsaa afstemme det.

Den Frihed i Afstemningen, som der for Tiden arbejdes med er ca. 1 %, saa anden Side. F. Eks. kan disse Stationer arbejde med et Svingningstal paa 495,000. Da man godt kan siges at raade over Svingningstal lige fra ca. 150,000 til ca. 1 Million, indses det, at

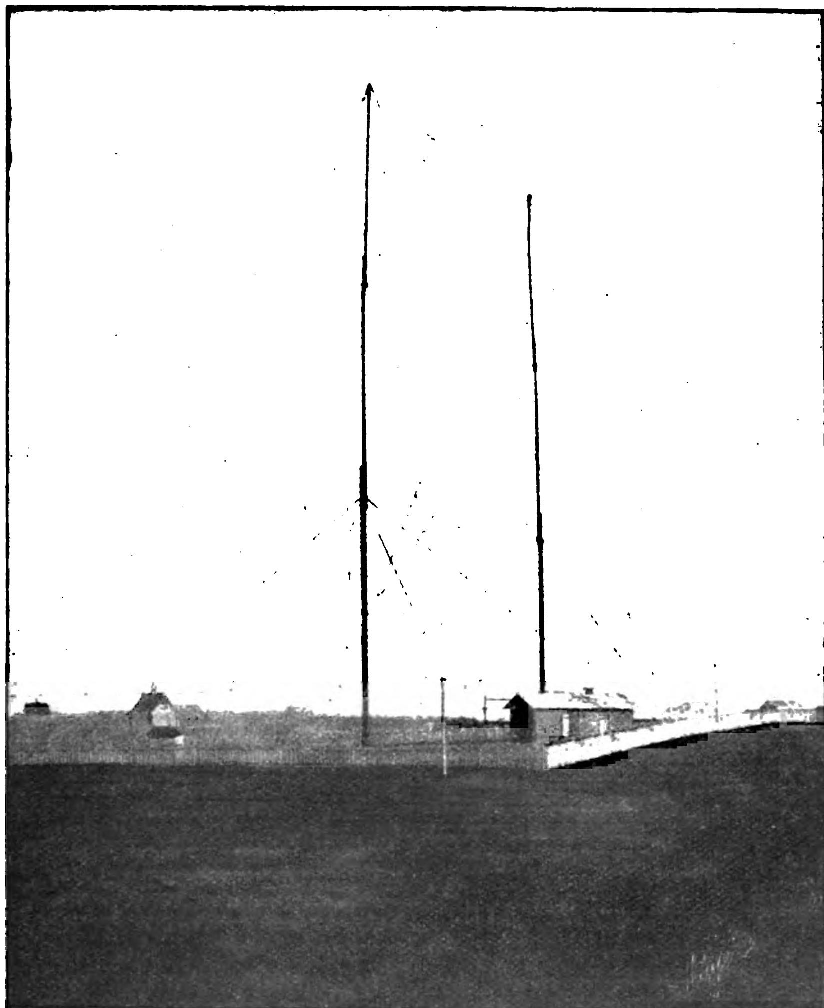

Fig. 7.
Stationen i Esbjerg.

ledes at forstaa, at dersom to Stationer er i Forbindelse med hinanden med Bølger af Svingningstal 500,000, saa forhindrer dette ikke to andre Stationer fra at arbejde sammen, naar blot det Svingningstal, de benytter, ligger mindst 5000 til den ene eller man allerede nu kan lade over 100 Stationer to og to arbejde sammen over samme Omraade og paa samme Tid uden at de gensidig forstyrrer hinanden eller lader sig forstyrre af hinanden.

Man har ment, at da de elektriske

Bølger udsendes i alle Retninger, vil den traadløse Telegraf altid staa tilbage for den gamle Telegraf pr. Traad med Hensyn til Hemmeligholdelse af Telegrammerne. Dette kunde have sin Berettigelse ved de gamle Systemer, hvor Afstemning er omtrent illusorisk, men ved Poulsens System har det ikke meget paa sig. Netop den paakrævede fine Afstemning bevirker, at man maa have sine Ting i Orden for at kunne snappe uvedkommende Telegrammer, hvilket i al Fald kræver visse Forberedelser. Vil endelig to Stationer have en yderligere Garanti for, at deres Korrespondance ikke kommer fremmede i Hænde, saa kan de f. Eks. aftale at forandre det Svingningstal, de anvender til Telegraferingen, paa bestemt Maade og i hurtig Takt. For en tredie Station vil det da være helt umuligt at opsnappe Signalerne.

Driftsikkerheden vil sikkert efterhaanden blive nok saa stor ved den traadløse Telegraf som ved Telegrafen pr. Traad, om ikke for andet, saa netop fordi den førstnævnte ingen Ledning har, som kan afbrydes af Uvejr eller af Hænder, som ser deres Interesse i at bryde den telegrafiske Forbindelse mellem to Punkter.

Det er klart, at det ny System for at arbejde godt kræver en god Organisation. Ligesom nu Telefonabonnenterne har Numre, saaledes maa hver af de traadløse Stationer have sit bestemte Svingningstal, saaledes at man véd, at naar man udsender Bølger af det og det Svingningstal, saa kommer man ogsaa netop i Forbindelse med den Station, som man ønsker Forbindelse med. Denne Organisation vil imidlertid udvikle sig af sig selv efterhaanden som den paakræves, da Driftssikkerheden jo ligger i alle Stationers Interesse. —

At Fordelene ved det ny System ikke er blot teoretisk, vil ses af følgende. Stationen i Esbjerg har nu i længere Tid daglig udveksletTelegrammer med Lyngby Stationen uden at der er nogen Usikkerhed i Korrespondancen. En Dag blev Poulsens Modtagersystem taget ned og et andet efter et af de gamle Systemer stillet op i Stedet. Man vilde prøve paa at faa Forbindelse med en af De Forest Kompagniets Stationer i England. Denne Forbindelse kom ogsaa i Stand, men tillige optog nu Esbjerg Stationen Signaler fra Blaavandshuk, hvor der findes en Station efter et tysk System samt fra Marconis store Station i Poldhu (England). Naar disse Signaler kom samtidig, løb det hele sammen i en Pærevælling, som selvfølgelig ikke var til at tyde. Saasnart Poulsens Modtager stilledes op igen, kom Signalerne fra Lyngby tydeligt og sikkert, og alle de andre Stationer havde intet at skulle have sagt. Fordelen er jo iøjnefaldende nok.

Den Udvikling, Systemet har gennemløbet ude i Marken maa siges at være forbavsende hurtig. Det er nu omtrent halvandet Aar siden den første Station, Lyngby Stationen, var færdig til Brug. Siden er der efterhaanden bleven bygget Modtagerstationer i Taastrup, Lynæs og Esbjærg, og man har fra Lyngby naaet dem alle saa at sige med det samme. I Esbjerg er der tillige en Afsenderstation, noget større end den i Lyngby. Nu for ca. 8 Dage siden har man opnaaet Forbindelse mellem Esbjerg og en Station i England, som er bleven indrettet til at modtage de Poulsenske Bølger, og meget snart gør man Regning paa at faa Forbindelse mellem Lyngby og England*). Den Dag, da man efter Poulsens System telegraferer traadløst mellem Europa og Amerika behøver slet ikke at ligge langt ude i Fremtiden, og ligesaa sikkert er det, at den Dag vil være en stor Dag for Poulsen og for det Selskab, der udnytter hans Opfindelse. Der ligger saa uhyre Kapitaler gemt i Kabelforbindelserne, saa

*) Denne Forbindelse er nu, efter at dette var skrevet, kommen i Stand.

at Kabelselskaberne den Dag vil have Grund til at græde. En virkelig afstemt traadløs Telegrafi med meget stor Rækkevidde — det er det eneste, som disse Selskaber har Grund til at frygte.

Under alle sine Eksperimenter har Poulsen været understøttet af sin gamle Medarbejder, Ingeniør P. O. Pedersen, der har sin Del af Æren for den udmærkede Udvikling, som det ny System har haft Desuden arbejder en hel lille Stab af yngre Ingeniører under Poulsens Ledelse. Valdemar Poulsen selv er en Mand paa kun 36 Aar, og han har saaledes Tiden for sig til endnu nogle Gange at imponere Verden. —

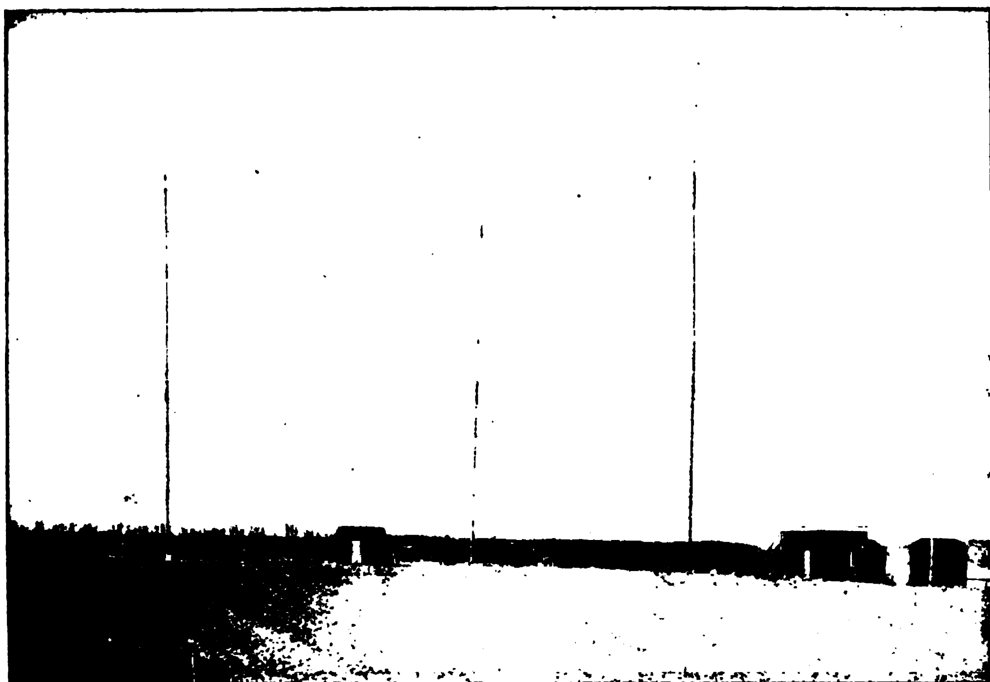

Fig. 8.
Stationen ved Lyngby.

Den gode Dommer.

Af Dr. ERNST FEDER (Berlin).

(Gengivet med enkelte Forkortelser efter „Das freie Wort", andet Augusthæfte.)

Til de mærkelige Personligheder, som har ført Blocpartierne i det nye franske Parlament til den afgørende Sejr, hører Magnaud, Retsformand i Château-Thierry, der allerede i adskillige Aar har været kendt udenfor Frankrigs Grænser som „den gode Dommer". Hans Kandidatur — han stillede sig som Radikal — var et behændigt Skaktræk i Valgkampen. I fjerde Pariser Arrondissement opnaaede Nationalisten Galli noget over 5000

Stemmer, medens den radikale Deville fik godt 4000 og en Socialdemokrat noget over 1000. En Sejr for Bloc'en ved Omvalget kunde derfor kun ventes, hvis det kunde lykkes at forhindre enhver ugunstig Forskydning af Stemmerne, og at vinde samtlige socialistiske Stemmer. For at opnaa dette blev Magnaud opstillet i Stedet for Deville. Man regnede ikke forgæves med hans Popularitet.

To Møder, ved hvilke Magnaud talte, var overfyldte, skønt kun Vælgere fra selve Arrondissementet havde Adgang; selv Pressens Repræsentanter kunde knap komme ind. Han udviklede kort det fra hans Dommervirksomhed kendte Program for en billig og barmhjertig Retspleje, der fordrede en Ændring af Lovene, og endnu mere en Ændring af den Aand, hvori de blev anvendt. Ved Omvalget slog han Modstanderen med 200 Stemmers Flertal.

Det forekom mig, at Bifaldet fra de Tusinder, som den Aften, Omvalget fandt Sted, trods det øsende Regnvejr fyldte de store Boulevarder, blev særlig livligt, da Magnauds Navn viste sig i Transparent i Bladkontorernes Vinduer.

Dette stærke Bifald har sin Forklaring i Magnauds Bestræbelser for at tilvejebringe en social Straffepleje af helt nyt Art.

Vi skal nævne et Par af de Domme, som har grundfæstet hans Berømmelse.

En fattig Djævel stjæler et Par Trøjer for at faa Husly i det varme Fængsel. Magnaud frikender ham for Tyveri, fordi han ikke har haft til Hensigt at stjæle Trøjerne og heller ikke at gøre Skade.

En anden slaar med samme Formaal en Gaslygte i Stykker. Ogsaa ham frikender Magnaud, fordi Hensigten at gøre Skade — en Forudsætning for enhver Forseelse — mangler.

Større Opmærksomhed vakte først Sagen Ménard i Aaret 1898. Louise Ménard, som sammen med sin Moder og sit 2-aarige Barn er prisgivet den bitreste Nød, stjæler et Brød fra en Bagerbutik. Der er ført Bevis for, at hun og hendes Familie intet har spist i 36 Timer. Magnaud frikender hende, da den frie Viljebestemmelse under saadanne Forhold er udelukket og den Anklagede er drevet til Gerningen af Sultens uimodstaaelige Magt. Sult havde hidtil ikke været behandlet i Retskendelser som „uimodstaaelig Magt". En heftig Pressepolemik fulgte efter Dommen. Kassationsretten stadfæstede Dommen, fordi den bedrageriske Hensigt ikke var fastslaaet, men „uden at slutte sig til de Grunde, Dommeren i første Instans havde fremført".

Det følgende Aar foraarsagede Magnauds Dom i Tilfældet Chiabrando en vidtgaaende Bevægelse.

Chiabrando var en 17-aarig Knøs, som langt borte fra Hjem og Slægt under sin forgæves Søgen efter Arbejde flere Gange havde været straffet for Betleri og nu atter havde tigget om et Stykke Brød. Retten frikendte den Anklagede, fordi han ikke var professionel Tigger, men kun havde tigget af øjeblikkelig Nød, og fordi Departementets Fattiggaard (hvis Eksistens er Betingelsen for, at simpelt Betleri er strafbart) var ganske utilstrækkelig, saaledes at den Sult, der drev Chiabrando til Tiggeriet, ogsaa her maatte anses for „uimodstaaelig Magt".

En Pige, der var forladt af sin Forfører, saarer ham med et Stenkast, da hun træffer ham, der havde lovet hende Ægteskab, i fortrolig Samtale med en anden. Paa Anklage for Legemsbeskadigelse dømmer Magnaud hende til at betale 1 Franc i Bøde med Anvendelse af betinget Straffedom og med den Tilføjelse, at hun var „dømt af Loven, men ikke moralsk brændemærket".

Ved alle disse Domme overraskes man (i alt Fald i Sammenligning med den tyske Domsafsigelse) ikke blot ved

selve Afgørelsen, men ogsaa ved Begrundelsernes Form og Omfang. Intet Tilfælde behandler Magnaud efter Skemaet. Tværtimod trænger han, ogsaa naar det drejer sig om en Tigger eller Vagabond, med Forstaaelse og Humanitet ind i netop denne Menneskeskæbnes Ejendommeligheder, udforsker Gerningsmandens tidligere Liv, de særlige Omstændigheder ved Forbrydelsen og overvejer de videre Følger, som Dommen vil medføre for Delinkventen og for Samfundet.

Den Aand, i hvilken hans Domme er affattede, kan belyses ved nogle Citater.

I Sagen Ménard fældes Frifindelsesdommen

„i Betragtning af, at det er beklageligt, naar et af Medlemmerne i et velorganiseret Samfund, især en Husmoder, uden egen Skyld kan komme til at mangle Brød,

og at Dommeren under saadanne Omstændigheder kan og maa fortolke de ubønhørlige Lovparagrafer i human Aand.“

Endnu mere indtrængende paakalder han i Sagen Chiabrando Samfundets Samvittighed. Han henviser der til, at simpelt Tiggeri kun er strafbart, hvis der er Plads i Fattighuset, og at dette her ikke er Tilfældet og frikender

„i Betragtning af, at det daarlig sømmer sig for Samfundet, hvis første Pligt er at hjælpe de virkelig ulykkelige af dets Medlemmer, af en af disse at forlange et Lovbud overholdt som det selv har overtraadt, medens den Forbrydelse, som Samfundet nu bebrejder den Anklagede, vilde være forhindret, hvis det selv for sin Del havde adlydt denne Lov . . . . .;

i Betragtning af, at Dommeren, for at kunne bedømme det foreliggende Tilfælde, for et Øjeblik maa glemme det Velvære, han sædvanlig nyder, for saa vidt mulig at sætte sig ind i alle de forladtes elendige Tilstand, som flakker om, lasede og fattige, udsat for alt Slags ublidt Vejrlig, og for det meste kun vækker Mistro hos dem, de henvender sig til om Arbejde . . .

i Betragtning af, at Lovgiveren umulig kan straffe den, som berøvet alle Hjælpemidler vil søge at mildne Sultens Kvaler for sig og sine og derfor under en passende Form anmoder sine lykkeligere Medmennesker om Hjælp uden at blive forbitret over et Afslag,

i Betragtning af, at en saadan Bøn under saadanne Omstændigheder maa betragtes under Synspunktet „højere Magt“, som efter anden Del af Straffelovens Artikel 64, ikke kan være strafbar, da den er afledet af Retten til at eksistere, denne, ethvert menneskeligt Væsens umistelige Ret,

i Betragtning af, at den, der saaledes søger at faa en nødvendig Understøttelse, ofte kun gør det for at undgaa virkelig strafbare Midler,

i Betragtning af, at Lovbud overfor Forseelser som ikke skader nogen og som ikke har nogen bedragerisk Hensigt, maa udlægges saaledes, at Dommeren deri indlægger den mest humane Tankegang og tager Hensyn til Livets haarde Realiteter for dem, der er berøvet Lykken,

og i Betragtning af, at det at dømme den Anklagede ikke betyder andet end at gøre det vanskeligere for ham at søge Arbejde og at støde ham ud blandt de professionelle Tiggere uden Udsigt til Genrejsning.

En saadan Tænkemaade berettigede Magnaud til at svare et Blad, der angreb ham, fordi han havde fjernet de religiøse Emblemer fra Retssalen og tillige paa Grund af hans milde Domme: „I alt Fald maa De indrømme, at Fjernelsen af disse Emblemer ikke har hindret Dommeren i Château-Thierry i at vise sig barmhjertige.“

Ligesom Magnauds Retskendelser søger de sociale Aarsager til Forbrydelserne, navnlig Betydningen af den store Skare Arbejdsløse og Vagabonder, saaledes er de ogsaa prægede af en af de betydeligste sociale Strømninger i Nutiden, den store Arbejderbevægelse. Han holder strengt paa Overholdelsen af Arbejderbeskyttelseslovgivningen. Han dadler den for Arbejderne ofte meget strenge Retsforfølgelse og beklager Retsplejens Langsomhed. Han minder om, at Arbejderen ofte sætter sin Sundhed og sit Liv paa Spil, medens Arbejdsgiveren kun risikerer sin Kapital. Han betoner, at Arbejderens Uforsigtighed snarere er undskyldelig end Arbejdsgiverens Forsømmelighed.

da den første kun bliver forledt af Ønsket om at forbedre sin ofte saa elendige Eksistens. Han er en ivrig Forsvarer af Fagforeningsretten, som han fortolker saaledes, at den omfatter ikke blot de egentlige Arbejderes Ret til at slutte sig sammen, men giver den samme Ret til „alle der selv om de ikke hører til Proletariatet paatager sig at forsvare det og ved deres forstandige og uegennyttige Raad søger at hjælpe det til en Forbedring af dets Stilling."

Humaniteten overfor Forbryderen bliver til Hensynsløshed overfor Samfundet, hvis den ogsaa vilde beskytte de farlige Forbrydere. Magnaud holder sig fjernt fra denne Overdrivelse. Han holder paa en stræng Retshaandhævelse til Beskyttelse af Borgernes „materielle og moralske Sikkerhed". Med haarde Straffe rammer han Mishandling af Børn, letsindig Bagtalelse, det professionelle og samfundsfarlige Tiggeri.

Ja han gaar endnu videre i sin Opfattelse af Straffedommerens Stilling. Han nøjes ikke med den juridiske Bedømmelse af den Gerning, Anklagen gælder, men skrider til en moralsk Vurdering af den Anklagede. I et Tilfælde kan Udsættelsen af en Dreng vel ikke bringes ind under Straffelovens Paragrafer, men den er siger Magnaud, forkastelig og brændemærket af den offentlige Mening. En anden Gang dadler han stærkt nogle Jernbaneselskabers Fremgangsmaade, som da de blev afkrævet Skadeserstatning trak Processen i Langdrag for at gøre Anklageren mør og faa ham til at gaa ind paa et for dem gunstigt Forlig. Eller han afslører frygtløst Privatanklagerens skadelige Færd i et Tilfælde, hvor en Præst stiftede Had og Ufred i sin Menighed, eller han dadler med bitre Ord en Jagtherre, som af personlig Uvilje mod en Anklaget har forledt en Vogter til falsk Anklage.

Saaledes bliver Straffedommeren til en Vogter af den offentlige Moral, forsaavidt som denne er nedlagt i den nationale Ret — og derudover. At Magnaud ikke viger tilbage for at angribe den blandt Dommerne herskende Mening er allerede flere Gange fremhævet. Han imødegaar deres „Misbrug", deres „Spidsfindigheder", kalder dem „sneversynede", „pharisæiske", „drakoniske", og kritiserer den ensidige Begunstigelse som de viser visse Klasser: de store Grundejere og de store Aktieselskaber. Han har udkæmpet mangen en Dyst med den overordnede Kassationsret.

Endnu vigtigere end Magnauds Stilling til Retskendelsen er hans Stilling til selve den gældende Ret. Man har udspredt falske Rygter herom. Man har bebrejdet ham, at han ikke dømmer efter Loven men „efter sit Skøn". Men med Urette.

Magnaud gaar altid ud fra Loven og Lovens Ordlyd. Hyppig spiller han denne ud imod en fejlagtig Kendelse med den Motivering, at ingen Retskendelse i Verden kan tilsidesætte Lovens utvetydige Ord, ja han søger endog at fremdrage glemte Love til Støtte for sin usædvanlige Opfattelse. Hvor Loven træffer en bestemt Afgørelse har Dommeren at rette sig efter den. Men indenfor de lovlige Grænser maa han søge at forene Ret og Billighed, hvis altfor hyppige Modsætning ryster og bedrøver Samvittigheden."

Han lader sig ofte forlede til en Fortolkning, der er juridisk uholdbar, — men selv om man kan bebrejde ham en urigtig Fortolkning af Loven, er det ikke rigtigt at sige, at han udenvidere sætter sig ud over Lovene.

Denne Agtelse for Loven hindrer ham dog ikke i at kritisere Lovens Afgørelser. Straffen for Ægteskabsbrud kalder han brutal og drakonisk. Formildende Omstændigheder antager han med den for den tyske Dommer umulige Begrundelse, at Straffen efter Loven er uforholdsmæssig haard.

Saaledes reformerer Magnaud ved

sin Fortolkning og forbereder ved sin Kritik nye Reformer. For Exempel foranledigede Sagen Chiabrando Justitsministeren til at indføre en ny Ordning af Behandlingen af Tiggere og Landstrygere.

Det fremgaar allerede af disse faa Antydninger, at Magnauds Domme betyder et nyt Afsnit i den moderne Retsplejes Udvikling. De fører ud i Livet mange af de Theorier, som den moderne tyske Kriminalistskole under Ledelse af Franz von Liszts har ført frem til Sejr. Ikke blot i Frankrig kan man derfor lære af dem.

Den uhildede Betragter vil give Anatole France Ret naar han lægger Professor Bergeret de Ord i Munden: „Præsident Magnauds Domme er mærkelige; ti i hver Linje støder man paa en fri Aands Tanker og paa et ædelt Hjertes Følelser. Det er nye Ord, gennem hvilke der klinger en stor Sjæl.“

Fra Udlandet.

Ministeriet Clemenceau.

Endnu før Rigsdagen traadte sammen gik Ministeriet *Sarrien* af. Dets Chef var træt, og Clemenceau optraadte saa afgjort som Ministeriets Leder, at det var urimeligt at have en anden Førsteminister. Fra alle Sider ansaas det for en Selvfølge, at Clemenceau blev Arvtageren, og han havde hurtig sit nye Ministerium i Orden. De fleste Ministre blev siddende. Blandt dem, der gik, var Léon Bourgeois; han foretrækker altid at være fri for Regeringens Byrder, de vanskelige diplomatiske Forhold, der havde krævet hans Indtræden, var overstaaede og han passede kun lidt til Clemenceaus haandfaste Politik. Derimod blev den socialdemokratiske Kultusminister *Briand.* Blandt dem, der kom var *Picquart,* der nu traadte i Spidsen for den Hær, blandt hvis Officerer hans Navn længe var hadet omtrent som Navnene Dreyfus og Zola. Dernæst Socialdemokraten *Viviani,* til hvem der demonstrativt oprettedes et nyt Ministerium, et „Arbejdsministerium“. Resten af Ministrene tilhørte de radikale Grupper, mindst den social-radikale; flere af Ministrene, især Udenrigsministeren *Pichon* var mest kendt som personlige Tilhængere af Clemenceau.

Udenfor Frankrig modtoges dette Ministerium med Tilfredshed helt ind i konservative Kredse med diametralt modsatte Anskuelser. Dreyfusaffæren kastede sin Glans over det. Med Rette glædede man sig ved den Sejr for Retten, Picquarts Overtagelse af Krigsministeriet betød. I Frankrig var Modtagelsen knap saa god. Det betød kun lidt, at Højrebladene skældte og smeldte; de gjorde det endda forbavsende lidt, naar man tænker paa Raseritilstanden nogle Aar tilbage. Men indenfor det radikale Flertal var der megen Tvivl. Den social-radikale Gruppe, der er Flertallets stærkeste og mest energiske, har en særlig Tillid til *Combes;* den ønskede egentlig ham til Magten, og der er indenfor den ikke saa lidt Mistro til Clemenceau; navnlig ser man skævt til hans nøje Forbindelse med de to uafhængige Socialdemokrater Briand og Viviani, som mange mener er blevet til Stræbere af Millerandtypen; desuden frygtede man, at Picquart skulde blive en ivrig og indflydelsesrig Talsmand for større Militærudgifter, og at Clemenceau skulde have Tilbøjelighed til en stridbar urolig Udenrigspolitik. Ogsaa Jaurès og „det forenede Socialdemokrati“ delte disse Bekymringer.

Foreløbig er dog Ministeriet op-

traadt med en Kraft og Myndighed, der giver Grund til de bedste Forhaabninger om, at det virkelig skal lykkes Clemenceau at gennemføre noget betydeligt. Hans Programerklæring var i sjelden Grad klar og indholdsrig. Han bebudede Ro udadtil, lovede Krigsretternes Afskaffelse, en almindelig Retsreform, progressiv Indkomstskat, energisk Opfyldelse af Adskillelsesloven; Alderdomsforsørgelse, Arbejdstidens Begrænsning ved Lov til 10 Timer; Ulykkesforsikring for Landarbejdere; Udvidelse af Fagforeningernes Rettigheder; Foreningsfrihed for Statsfunktionærer; nye Minelove o. s. v. Det var i Hovedtrækkene det social-radikale Program, og det fremsattes med en sikker Energi, der gav det Indtryk, at Clemenceau var fast bestemt paa at gennemføre det. En Tillidserklæring vedtoges med 376 St. mod 94; kun Højre og nogle moderate stemte imod, Jaurès Gruppe stemte ikke. Siden har *Viviani* i en stor og meget beundret Tale understreget den sociale Reformpolitik, Erklæringen lovede. En alvorlig Vanskelighed mødte straks Ministeriet, men den blev hurtig overvundet. De radikale Grupper hævdede, at Adskillelsesloven skulde opfyldes saaledes, at Kirkerne inddroges nu til 11. December overalt, hvor der ikke var dannet lovlige Foreninger, som vilde overtage Brugen af dem. Briand fortolkede derimod Loven saaledes, at man kunde vente med Inddragningen til 11. December næste Aar, og erklærede, at dette var Ministeriets Hensigt. Efter en større Forhandling i Deputeretkamret bøjede de radikale Grupper sig, og Briands Forslag fandt Tilslutning fra et stort Flertal.

Den engelske Skolelov og Overhuset.

Overhuset har med et Flertal paa et Par Hundrede Stemmer besluttet at kræve Religionsundervisning i Folkeskolen i Strid med Underhusets Beslutning.

De engelske Kommunevalg.

Efteraarets Byraadsvalg i England har bragt Fremgang for de konservative. Især gælder dette i London. London er delt i henved 30 Distrikter, hvert med sit Byraad. Ved Valgene i 1903 fik de Radikale sammen med Arbejderpartiet Flertal i de fleste af disse Byraad; det var paa en Tid, hvor Uviljen mod de konservative var særlig stor. Det nye Flertal drev en energisk Kommunepolitik, der medførte store Udgifter, og gik uforfærdet til en omfattende Kommunalsocialisme, der ikke var lige vellykket i alle Tilfælde. Valgkampen mod dem førtes nu af de konservative Partier med stor Voldsomhed i Sparsommelighedens Navn; de optraadte som „Borgerliste“ og „Antisocialister“ og øste Penge ud. Dertil kom, at de Radikale og Arbejderpartiet denne Gang splittedes flere Steder. Følgen blev de Konservatives Sejr. Arbejderpartiet holdt nogenlunde sine Repræsentanter, de Radikale tabte en stor Del af deres. Ude i Landet sloges Arbejderne og de Liberale ogsaa adskillige Steder, og de Konservative havde lidt Fremgang. Dog var Forskydningerne her kun smaa.

De amerikanske Valg.

De amerikanske Fristater har haft Valg i November til Rigsdagen og til Guvernørposterne i de forskellige Stater. Valgene blev et omend meget uklart Udtryk for den stærke Gæring der for Tiden er i Amerika. Størst Opsigt vakte Valget i New-York; den bekendte Bladkonge *Hearst* optraadte her som Demokraternes Kandidat til Guvernørposten; han drev en storstilet Penge- og Reklameaggitation og fandt, trods det uhjælpelige Svindlerpræg, der hæfter ved ham, Tilslutning fra de brede Folkelag, der i ham saa' en Fjende af det bestaaende Rigmandsstyre. Der syntes alvorlig Udsigt til hans Valg. Da traadte Roose-

velt frem med en overmaade skarp Erklæring mod ham, og det lykkedes at slaa ham; Republikanernes Kandidat sejrede med 55,000 Stemmers Flertal, et Flertal, der er beskedent nok ved et Valg, hvor der er afgivet 1.700,000 Stemmer.

Ogsaa andre Steder førte Uviljen mod Kapitalistherredømmet til store Tab for Republikanerne; de beholdt Flertallet i Kamrene men stærkt formindsket. I Pensylvanien valgtes to Arbejderrepræsentanter; i Chicago, Kødskandalernes By, valgtes den første Socialdemokrat til Amerikas Rigsdag, og Socialdemokraterne havde i det hele Fremgang. Intet Under, at Republikanerne ser med stigende Bekymring frem mod Præsidentvalget 1908 og bestandig ivrigere opfordrer Roosevelt, deres Frelser i Nøden, til at stille sig endnu en Gang.

Podbielskis Fald og Kødnøden.

I Tyskland er det endt med, at Kejseren har ladet Podbielski falde. Bülow krævede det, og til sidst fik han sin Vilje; Rigsdagen lønnede ham med en usædvanlig velvillig Modtagelse, da den traadte sammen. *Kødnøden* antager Dag for Dag et større Omfang; Handels- og Industriforeninger bestormer Regeringen med Krav om at den skal gribe ind, selv de konservative Blade slutter sig nu til Fordringen derom.

Norges Ministerium.

Norge oplevede atter nogle bevægede Dage straks efter Stortingets Sammentræden. Det viste sig, at de forenede Venstregrupper samlede 76 i „Stortingets Venstreforening“, Socialdemokraterne mønstrede 11, saa der blev kun 36 tilbage til Højre og det liberale Samlingsparti tilsammen. Det naturlige havde da været, at Venstre havde overtaget Styrelsen. Men Partiet havde ikke Kraft og Sammenhold dertil. Michelsen traadte frem med et Program, der var den konservative Samlingspolitiks med et vist Anstrøg af Frisind og Fordomsfrihed; han optraadte myndig og selvbevidst; vilde man samles om ham, vilde han blive, ellers kunde han gaa; en Majoritet af Venstre alene vilde han ikke støtte sig til; han krævede et Tillidsvotum formet saaledes, at ogsaa Højre og Samlingspartiet kunde stemme for det. Overfor denne sikre Optræden splittedes Venstre; den moderate Fløj vilde stemme for Michelsen, den radikale mod ham, Centrum med *Berner* i Spidsen vilde helst stemme for ham men med en venstrefarvet Dagsorden; da det ikke kunde opnaas, bøjede Berner og hans sig for Michelsens Krav. For at undgaa Partiets Sprængning samlede det overvældende Flertal af Partiet sig herom; kun Konov og Castberg fulgt af 5 andre stemte imod, ligesom de 11 Socialdemokrater. Et Tillidsvotum vedtoges da med overvældende Flertal, men med et saa stort og broget Flertal, at det er en usikker Grund at bygge paa. Kort efter omdannedes Ministeriet en lille Smule i Venstreretning. Forholdene er mindst ligesaa uklare som straks efter Valgene.

Kvindeskikkelsen i Gabriele d'Annunzios Digtning.

Af REGITZE WINGE.

For dem, der kende og følge Gabriele d'Annunzios Produktion, er det et Særsyn at iagttage, hvilken idealiserende, oftest helt middelalderlig-kristelig Dyrkelse denne saa hedenske Moderne, der i den almindelige Bevidsthed staar som

en Repræsentant for den alle Lænker og Love foragtende Livsnyden i dens højeste Potens, gennem alle sine Værker har viet Kvinden. Ligefra hans første Ungdoms af Carducci og antike Forbilleder paavirkede Digte, gennem senere Perioders Naturalisme til Nutidens Nietzschianisme klinger, uberørt af de forskellige Strømninger, der have befrugtet denne saa rigt modtagelige Aand, som hans Livsværks ægteste og helt ham selv tilhørende Ledemotiv, en Lovsang til det Største og Skønneste i Kvindesjælen, en Højsang, der klinger rigere og dybere, efterhaands som Aarene og Livet giver hans Instruments Toner større Fylde og Magt.

Virkeligt har d'Annunzio i intet af sine Værker skildret os en helt sympathetisk Mandsskikkelse. Fra den fattigt fortrykte Mimose, Giovanni Episcopo, maaske den mest tiltalende blandt dem, ere alle d'Annunzios mandlige Hovedpersoner, Tullio i „Den Uskyldige", Andrea Sperelli i „Lyst", Giorgio i „Dødens Triumf", og Lucio Settala, Billedhuggeren i „La Gioconda", og Alessandro og Leonardo, Digteren og Oldforskeren i „Den døde By", og Ruggero Flamma i „Hæderen" ligeom vekslende Fantasier over samme Grundthema: alle ere de karaktersvage, paa den religiøst forkuede Hyrde Aligi nær, nydelsessyge, næsten moralløst egenkærlige og dog viljeslappe, det ene Nu i skælvende Sinds- og Sansebevægelse udøsende og hengivende hele deres Selv, i det næste hjærteløse, i Stand til Forbrydelse; Kunstnernaturer, de fleste, værgeløse som afrevne Blade for Lidenskabernes vilde Vinde, og dog løskøbte, benaadede alle ved deres lidenskabelige Kærlighed til Skønhed, tilgivne for den Tornekrones Skyld, som deres forfærdelige Sensibilitet, deres ubegrænsede Evne til Lidelse trykker ned om deres Tindinger. Og selv naar ganske enkelte Undtagelser, den fra Folket opkomne, jærnpandede Tyran Cesare Bronte i „Hæderen", Giovanni og Malatestino Malatesta i „Francesca da Rimini" ere stærkt udtalte Viljesmennesker, er en ganske brutal og snæver Egoisme deres Hovedpræg, og Forfatteren skænker ligesaalidt dem som „Ildens" Stelio Effrena, det sejrrige Geni, der lever hinsides Begrebet Ondt og Godt, hint forsonende Skær af Menneskelighed, af glimtvis opvaagnende Ædelmodighed, der trods alt skaffede deres viljesvage Brødre Læsernes Medfølelse.

Ikke saaledes med Kvinderne. Det er som om d'Annunzio paa sine Kvindeskikkelser ødselt har offret alt det straalende eller taalende Mod, al den Fasthed og Sjælsstorhed, al den Hjærtensgodhed og Viljestyrke, hans Mandsskikkelser har maattet savne. I hele hans Digtning findes kun en eneste helt slet Kvinde, Tjenestekvinden Angizia, der i „Den røde Fakkel" har myrdet sin Frue og ægtet sin ynkelige, viljevege Husbond og Elsker; og hun er endda ingen Hovedperson. Den hjærteløse Elena Comnena i „Hæderen" er ingen levende Kvinde, men en ren Abstraktion, en Symbolisering af den lokkende Berømmelse; Giovanni Episcopos utro og daarlige Hustru — heller ikke helt nogen Forgrundsfigur — undskyldes gennem Mandens Uegnethed til at tøjle og tilfredsstille hendes Natur; og ere de to dejlige Romerinden Elena i „Lyst" og Ippolita i „Dødens Triumf" vel ikke i Besiddelse af høje moralske Egenskaber, saa er deres Fejl dog saa at sige æstetiske; de er svage, nydelsessyge og omskiftelige, overforfinede og overfølsomme som de Mænd, de elsker.

Hvilken Procession, derimod, alle d'Annunzios Værker igennem, af Kvindeskikkelser, den ene underfuldere end den anden, af Heltinder som Antikens og af glorieomstraalte Helgeninder, forherligede med en Ild af Begejstring, af overstrømmende Ømhed, af ærefrygtsfuld Tilbedelse, som den, hvormed Dante evig-gjorde sin Beatrice, og dog skildrede med en intim psykologisk Kendskab, en fint forelsket Forstaaelse, en Inderlighed og en genial Intuition af det Egentlige i den kvindelige Natur, der vanskeligt

naas af nogen anden Forfatter, og som vel særligt hører de latinske Racer til. Og ingen, saameget er ialtfald vist, har siden Før — Rafaelismens og Renæssancens Kunstnere, siden Botticelli, Pinturicchio, Petrarca og Shakespeare til Frembringelsen af sine Kvindefigurer offret saa glødende et Uddrag af sit Væsens dyreste Skatte, af Tankens subtileste Søgen, af Sjælens udødeligste Drømme, af Hjærtets lidenskabeligste Opsving, af hele Sindets ordløseste Andagt, af alle Sansers mest skønhedsberuste Smægten.

Hvilken Procession af Kvinder, i Sandhed, fra Digtenes let henaandede Fresker, yndefulde, linjepure og farvesarte som de antike Graves Vægbilleder, sagteligt sørgmodige som de, alle bøjende Hovederne over en død eller døende Kærlighed! Lige yndefulde er disse Digtes Dame, enten hun bag gamle, forsømte Havers Træer, under hvilke blegnede Roser drysser duftløse Blade nedover forstummede Fontæner.

„ej længer ung, og ikke elsket mer“ med sine hvide Hænder lokker sagte, glemte Danses Perletoner frem af Spinettets skøre Strænge, eller hun som i de „Romerske Elegier“ tavst ved sin Elskedes Side, der ikke mer har hende kær, „blegere end Himlen“ slæber sin Smærte rundt i de guddommelige, romerske Aftenlandskaber, langs Tiberen, ved Nemisøen, i Villa Chigis efteraars-øde Have; eller hun i en Søsters Skikkelse frelsende viser den Fortvivlede de legende Børn, hans Moders Hus, Foraarets smaa, ydmyge Yndigheder:

„Og de spæde smaa Blade paa Grenenes Toppe?“
„Og den store Himmel? Og Huset, du elsker?“

Og hvilken Skare som af martyrkronede Salige, af jordisk skønne Engle drager os ikke gennem Romanernes og Dramernes lidenskabspidskede Vildnis forbi, med deres store Følelsers „skønne, blodige „Lyn“ oplysende disse Landskabers skiftende Uvejrshimle? Se Maria fra „Lyst“, den blide Siena-Madonna med det fine Hoved tynget af det svære Haar „som af en Himlens Straf“, med den bløde, violblaa Skygge af Træthed og Lidelse under de gode, sorgfulde Øjne, „gyldne som mørkhaarede Engles“, med de slanke, stærke Hænder som musicerende Engles . . .

Eller Silvia Settala, Florentinerinden, hun, der ofrer sin Elskede selve sit Væsens Vinger, sine vidunderlige, vingelette Hænder, „hvide som Gærdets Blomster, finere end Vindens Broderier paa Havets Sand, mer talende end Tungen og Øjnenes Stene“, disse Hænder, der læger hver Smærte, de berøre, der forvandle alt det, de bortskænke, til purt Guld . . . Eller Gioconda, den statueherlige, hvis evigt skiftende, besjælende Skønhed, „lever i alt Jordens Marmor,“ hun, der bevarer Billedhuggerens Værk, mens Silvia bevarer hans Liv . . . .

Eller Anna i „Den døde By“, denne ny Inkarnation af Sjælehøjhed og dyb, følelsesfuld Renhed, af tavst behersket Lidele og uendeligt Offermod, hun, hvis Stemme er Musik, hvis blinde Øjne, blide og sørgmodige som to Violer, lukte for den ydre Verdens Tilskikkelser, udforsker alle Sjælelivets skjulteste Rørelser hos dem, hun elsker, forudser det frygtelige Drifternes Uvejr, der skal bortrive den dejlige, unge Bianca Maria, den svulmende, glædesgivende Jomfruskikkelse med det umaadelige, blomsterduftende Haar . . . Bianca Maria, der er Sejersgudinden lig, som løser sine Sandaler til Flugt; der er selve Ungdommens Sindbilled, hvis Læber ejer alle Løfter, hvis hele Væsen er Sødme, er friskt som et rindende Væld, hvis Aarer ikke gemmer én Draabe bittert Blod, som dør ren, men „ren som Ilden“ . . . Eller Francesca fra Rimini, den drømmende, sværmeriske, Botticellis „Foraar“ lig, i trettende Aarhundredesstilen en Symbolisering af Vaaren, men en Sydens Vaar, lidenskabsulmende, snart smægtende, snart stærk og vild som en ung Bueskytte, og i hvis Lokker Høsten knap faar flettet Druer, „sorteblaa og sødtrusende som Honning, traadte af Elskovs Flammefødder“ før hun i vanvittig Hen-

givenhed styrter sig i den Død, der rammer hendes Kærlighed . . .

Eller Mila i „Jorios Datter“ — dette Drama, der, trods sit græske Skæbnetragediesnit, er saa gennemsyret af den neapolitansk-slaviske Literaturs orientalske Medfølelse med de Ringe, de Foragtede og Lidende — Mila, Troldmandens Datter deroppe fra Bjærgene, den landlige Magdalene-Skikkelse, hvem „meget skal tilgives, fordi hun meget elskede,“ hun, bag hvem Hyrden Aligi, da han paa sine Slægtninges Bud med løftet Haand vil jage hende, den Foragtede, bort fra sin Arne, ser „den stumme Engel græde“; Jorios Datter, som, luttret af sin altbesejrende Kærlighed, hæver sig til den højeste Opofrelse, idet hun for at frelse sin Elskede, Aligi, der har dræbt sin Fader, og som derfor af Bjærgbøndernes Selvjustits er dømt til en forsmædelig Død, beskylder sig selv for ved Trolddomskunst at have forlokket ham til Misgærningen, og føres til Baalet med det jublende Udraab: Skøn, skøn er Ilden!

Eller den mere græsk-hedenske unge Hævnerinde, „Elektras“ Ulykkessøster, den liljeblege, af hvileløs Græmmelse nagede og tidligt visnede Gigliola, der ene i sin fornemme, forhen mægtige og rige, nu vanslægtede og forarmede Æt har bevaret Mod og Vilje, har holdt „Den røde Fakkel“, Hævnens Symbol, hvorefter Dramaet nævnes, skjult i Brand. Af hvilken flammende Pragt er hendes harmebrændte lille Skikkelse ikke, hvor hun, sammensunken ved sin hvidhaarede Bedstemoders Fødder — ogsaa en ædelttegnet Figur — udøser sin bittre Fortvivlelse over Husets Forfald og sin Faders Usselhed; eller hvor hun værger sin purunge, syge Broder mod Stedmoderens, den forhenværende Tjenestekvindes Mordforsøg og stolt byder denne Trods; eller til Slut, efter omsider at have opflammet sin Fader til at udøve Retfærdighed, ved en Hugorms Bid søger Døden midt i sit sammenstyrtede Hjem.

Endnu flere, og ikke mindre pragtfulde, ere disse Værkers ædle og tragiske Kvindeskæbner. Og dog, som i en Sum samles de alle, og navnløse Skarers med dem, løftes op i en Apotheose i „Ildens“ Perdita, den mangesjælede Kunstnerinde, der som et tusindstemmigt Orgel har Toner for alle sine Søstres Sorger og Lidenskaber, for Antigones heltemodige Trofasthed, Kassandras Spaadomsrasen, Medeas Grumhed, for Kleopatras Omskiftelighed som Ildens og Stormens, for Lady Macbeths Ærgærrighed, for hine „store Liljers“ Sjælepragt med deres „Dug af Taarernes Perler,“ Imogen, Cordelia, Julia; hun, hvis „Sind er i Stand til at bære al Verdens Kummer,“ hvem Livet har „hævet højt op over almindelige, menneskelige Love, har gjort Templer og Skove lig.“

Med en Rigdom og Storhed, en mangfoldig og unaaelig Sjæleskønhed er denne Dronning over alle sine Søstre malet. Lysende med Udødelighedens Guldglans staar denne Skikkelse, der i sig alene synes at bære hele sin Tidsalders Tynge af Lykke og Lidelse, af kæmpende Tvivl og Tro, af altoffrende, himmelstormende Villen og fortvivlet Opgiven, af uovervindeligt, gloriekronet Taalmod og Haab.

Et Brev om Skattereformen.

Hr. Redaktør! De har været saa venlig at sende mig Deres Artikel om Skattelovforslagene i det sidste Hæfte af „Det ny Aarhundrede“, med Tilføjende af, at hvis jeg havde Indvendinger at gøre, vilde det være Dem en Glæde at give Plads derfor i Deres Tidsskrift.

Jeg takker Dem for Tilbudet men beder Dem tage i Betragtning, dels at min Stilling i Almindelighed og mit Forhold overfor Lovforslagene i Særdeleshed gør mig væsentlig mindre frit stillet, end hvis jeg var en helt udenforstaaende, dels at jeg til dagligdags har ret meget at gøre, og nu, som De kan tænke, maaske endog lidt mere end tilstrækkeligt, saa at Øjeblikket just ikke er egnet til litterære Svinkeærinder. Om jeg end derfor ganske vist har Indvendinger at gøre mod Deres Artikel, og det mange og efter mit Skøn vægtige, vil jeg dog ikke skrive en Contra-Artikel; men paa den anden Side synes jeg dog, jeg bør tage mig Tid til at tilskrive Dem dette Brev om nogle Punkter af finanspolitisk Art, som jeg finder det lidet ønskeligt staar uimodsagte i et udbredt Tidsskrift og i en Artikel fra Deres Haand. —

De sætter ind med at meddele, at Statsindtægterne fra 1900—01 til 1905—06 er stegne med 20 Million Kr., og det er rigtigt. Men i den Deling, De foretager, mellem hvad der skyldes nye Skatter, og hvad de gamles naturlige Tilvækst, er jeg ikke helt enig med Dem. Mindre vigtigt er det, at De ved at angive de nye direkte Skatters Plus overfor de ophævede til 2,9 Million Kr., glemmer, at Bygningsafgiften var en bevægelig Skat, der, efter sin Fortid og Forholdenes Udvikling, rimeligvis vilde have bragt en Forhøjelse af ca. en Fjerdedel af det nævnte Beløb. Mere Vægt lægger jeg paa, at De betragter Tilvæksten i Statsbanernes Nettoindtægt med henved 7 Million som en ny Skat. Thi da Banerne ikke endnu giver Statskassen 4 pCt. af det Beløb, hvormed de er opførte i Status, kan man overhovedet ikke her Tale om Beskatning; denne kommer først frem, naar det offentlige udnytter et Monopol til at tage Overpris (som f. Eks. Københavns Kommune med Hensyn til Belysningsværkerne, eller Statsbeskatningen ved Tobaksmonopoler, Brændevinsmonopoler etc.); at Folk iøvrigt betaler paa Jernbanen, hvad det allermindst vilde koste, naar den var i Privatmandens Haand, synes mig kun rimeligt, fattige Folk bør ikke betale for rige Folks Lystrejser, og Købmanden bør betale for Transporten af sit Gods, ligesaa godt tillands som tilsøs. Enhver anden Betragtning forekommer mig overspændt, uretfærdig og udemokratisk. Normal Skoleundervisning bør være Fællesgode, Rettens Pleje o. l. ligeledes, men Betalingen for Omflytning af Person og Gods, der, fraregnet Lystrejser, udgør en Del af Forretningsvirksomhedens Produktionsomkostninger, bør ydes efter en Takst, der dækker Udlæget. Hvad Samfundet opnaar ved, at Staten tager Foretagendet i sin kapitalstærke Haand er bl. a., at den kan lade godt rentable Linier betale daarligt rentable, men som Helhed bør Trafiken kunne bære sig, incl. normal Kapitalrente.

Men hvordan de 20 Million Forøgel-

se i Statsindtægten i det sidste Femaar end er kommet frem, anser De Forøgelsen i sig selv for en farlig Ting. De har ingen Tillid til dem, der bevilger Pengene til Udgift, og vil derfor hellere have disse i Privatmandens Kasse end i Statskassen. Vi synes at være enige om, at Skatter i en demokratisk Stat ikke er forkastelige, naar de anvendes godt, og selvfølgelig er jeg ligeledes enig med Dem om, at Pengene ikke blot kan blive unyttige, men endog fordærvelige i daarlige Hænder. Dette er imidlertid Enighed i det blaa, bedre er det at se paa de 20 Million, som De mistænkeliggør. I den Anledning har jeg foretaget en nærliggende, om end lidt besværlig Undersøgelse, og jeg beder Dem kaste Blikket paa Resultatet af denne:

	Statens Udgifter i Finansaarene 1900—01 Kr.	1905 06 Kr.	Tilvækst Kr.
1. Civillisten	1,000,000	1,000,000	"
2. Appanager	203,000	195,000	÷ 8,000
3. Rigsdagen	465,000	642,000	177,000
4. Statsraadet	128,000	124,000	÷ 4,000
5. Statsgældens Forrentning	7,038,000	7,992,000	954,000
6. Pensionsvæsenet	3,359,000	3,853,000	494,000
7. Udenrigsministeriet	642,000	697,000	55,000
8. Landbrugsministeriet	3,495,000	4,277,000	782,000
9. Indenrigsministeriet og Min. f. off. Arbejder	7,590,000	11,143,000	3,553,000
10. Justitsministeriet	5,051,000	5,957,000	906,000
11. Kultusministeriet	5,867,000	10,119,000	4,252,000
12. Krigs- og Marinem.	18,551,000	19,518,000	967,000
13. Finansministeriet	5,196,000	5,692,000	496,000
14. Island	77,000	482,000	405,000
Tilsammen	58,662,000	71,691,000	13,029,000

De samlede Statsindtægter i 1905—06 udgjorde 88 Million Kr., og Forskellen mellem ovenstaaende 71,7 og de 88 Million, 16,3 Million, benyttedes med 2 Million til Kapitalafdrag paa Statsgælden, 3 Mill. til Forøgelse af Kassebeholdning og godt 11 Million til Fremme af Samfærdselsmidlerne m. v. Men i 1900—01 havdes til Afdrag paa Gæld og til Samfærdselsfremme m. v. kun 9 Million; hvad der iøvrigt brugtes, maatte forskaffes ved Laan. De ordinære Statsindtægter tillod saaledes i 1905—06 at give godt 7 Million mere ud til Kommunikationsmidler m. v. end i 1900—01, og disse 7 Million lagt til ovenstaaende Tilvækst, 13 Million, giver altsaa de 20 Million, som er Forskellen mellem Statsindtægterne i de to Aar.

Nu vilde jeg gærne spørge Dem, hvilke af disse Tilvækstbeløb De vilde have givet Afkald paa. Til Rigsdagen? Til Statsgældens Forrentning (en Følge netop af Fortidens manglende Indtægter)? Ti De vilde sikkert ikke paa Landbrugsministeriets Konto have undværet de forøgede Tilskud til Skovplantning, Husdyravl, Præmier for Husjordsdyrkning og til Fiskeri etc. Ikke paa Indenrigsministeriets o. s. v. Forøgelsen til Alderdomsunderstøttelse med 1,125,000 Kr., til Sygekasserne med 600,000 Kr., de forhøjede eller nye Tilskud til Industri og Haandværk, til Handelsskoler m. v. Ikke paa Justitsministeriets Konto 300,000 Kroners Forøgelse til Sindssygeanstalterne og forhøjede Tilskud til Foreningen for forsømte Børn m. v. Ikke paa Kultusministeriets Konto forøgede Tilskud til Folkeskolevæsenet, 2¼ Million, samt til Aandssvageinstituter, Abnormskoler, Videnskab, Kunst, foruden hvad nye Bygninger til Polyteknisk Læreanstalt og det kgl. Bibliotek har kostet. De vilde

paa Finansministeriets Konto have bevilget den ny ½ Million til midlertidigt Lønningstillæg, 200,000 Kr. til Digelag, og De vilde paa Islands Konto have givet de 415,000 Kr. til den ny indrettede Fiskeriinspektion. Ja, end ikke de 900,000 Kr. Merudgift paa Forsvarsministeriernes Budgetter til Soldaternes Lønninger og Naturalforplejning m. v. vilde De vel have nægtet. Og tilbage er altsaa det store Millionbeløb til Jernbaner m. v., tagne af de ordinære Indtægter i Stedet for ved Laan.

Men naar jeg tør gaa ud fra, at De ikke kan nægte alle disse Merudgifters Rimelighed, ja tildels Fortræffelighed, hvorfor er det da saa slemt, at Staten har faaet Indtægterne dertil; hvad skulde den ellers have gjort? I Systemskiftets første Aar var de ordinære Statsindtægter godt 67 Million Kr., og de aarlige Forøgelser siden da har beriget Staten med ialt 60 Million Kr.; hvilke af disse 60 Million Kr. er givet forfængeligt ud, imod Deres Ønske? — Ja, jeg véd, De vil sige, at de 20 Million Kr., Indtægterne nu er større end for fem Aar siden, helt kunde være undværet, om vi havde strøget Militærbudgetterne. Men jeg mindes ikke, at der har været Andragende herom paa Rigsdagen, og De vil af det anførte se, at selv om Militærudgifterne beholder status quo, hvad der i Forhold til den almindelige Prisstigning er en Nedgang, vil der, med Udgiftsforøgelsen til samtlige øvrige Formaal for Øje, være al god Grund til at lade Statskassens Indtægter gaa deres naturlige Gang, uden at De behøver at frygte en Overflod til „Kanonføde". At Finansministeren desuagtet har tilbudt en Nedgang i de ordinære Statsindtægter, viser, at han er Sangviniker; men det vilde være højst snurrigt, om man fra radikal og socialdemokratisk Side vilde søge yderligere Nedgang og afskære sig Penge til sine Formaals Opnaaelse. Fortiden berettiger, som paavist, ikke dertil, og endog den nærmeste Fremtid vil beslaglægge nye betydelige Midler til Almenvellets Fremme.

— I Deres videre Fremstilling er De inde paa mangehaande Betragtninger, af storpolitisk og personal-politisk Art, storfinansiel og specialteknisk. Saameget kan jeg ikke komme ind paa. En Bureaukrat er stivbenet og kan ikke følge saa hurtigt med; jeg maa hellere dvæle lidt ved enkelte Punkter, ellers bliver jeg aldrig færdig.

De kan ikke lide Forbrugsskatterne, bl. a. fordi Smaamanden med seks Børn og 1200 Kr. maaske derved kommer til at betale lige saa meget i Skat som Ungkarlen med 12,000 Kr. Da Smaamandens alt overvejende Udgifter er til skattefri Føde og Bolig, er Deres Antagende en Misforstaaelse, men da Sætningen vel ikke skal tages for bogstavelig, skal jeg ikke komme nøjere ind paa den. Men i hvert Fald bliver det da besynderligt, at De harcellerer saa stærkt over, at Toldlovforslaget vil tage 1,600,000 Kr. fra Kaffen og lægge dem paa Tobakken. Moer og Rollingerne ryger vel ikke Tobak, og Ungkarlen drikker vel ikke Kaffe for otte? De to Artikler har saaledes lige modsat Betydning for Smaamandens og den rige Ungkarls Hus. Og selv uden Værditold vil Skatteprocenten for de to Røgeres Forbrug være meget forskellig, hvad De bl. a. kan se af, at ifølge Forslaget bliver Tolden paa 1 Kg. her fabrike-

rede Cigarer (af indført Tobak) 1 Kr., men paa importerede Cigarer 2¹/₅ Kr.; Tolden paa brændt Kaffe og Cikorie m. v. er derimod ikke differentieret. Jeg tror, det er en fortræffelig Skatteomlægning.

A propos Værditolden. Ja, naturligvis er den bedre end Vægttolden; Spørgsmaalet er jo blot, om den kan praktiseres. Danmark ligesom hele den øvrige Verden har haft den, og overalt har man opgivet den. Jeg kan ikke bekvemme mig til paany at repetere Grundene dertil, og de bliver ikke mindre rigtige, fordi De kan finde dem i enhver Haandbog. Komisk er det kun, naar der altid tales saa haanligt om Toldembedsmændenes Modstand. Mon det ikke hidrører fra, at de har det sunde politiske Blik, at intet er forargeligere end at udstede en Lov, hvis Omgaaen kan foregaa for ens Øjne, uden at man har mindste Middel til at gribe ind! Endog bortset fra alle praktiske Vanskeligheder, burde dette Moment være afgørende: selv for at fremme Velfærdet blandt 1000, har Staten ingen Ret til at fremme Demoralisationen blandt 10. Vi har haft nok af „Toldbodeder". — Det er muligt, at man ved enkelte Partivarer, hvis Forhold indskrænkes til faa Byer, og hvor der iøvrigt tages særlige Kavteler, kan forsøge en Værditold. Det vilde ogsaa være gørligt, hvis vi stod paa bar Bund og kunde indføre, som man delvis har det i Holland, en lav og ensartet Beskatning, hvorved baade Statens Risiko, Fristelserne for Importørerne og de praktiske Vanskeligheder vilde meget forringes; men vor toldpolitiske Historie er ikke Hollands og en Omlægning til hollandsk Told ikke for Tiden mulig; det kan da ikke nytte som Skræderkonen med sit „klippe, klippe!" at blive ved at raabe Holland — hvor den, der kender dette Lands Lovgivning og Toldmisère, vil være maadeholden i sin Begejstring —; man kan jo dog ikke slutte fra, at man kan bygge en Bro over Limfjorden, til at man ogsaa kan lægge den over Øresund.

I hvert Fald vil jo de inkvisitoriske Undersøgelser ved Værdifortoldningen blive langt mere nærgaaende end ved den nuværende Told. Naar De derfor er saa forstemt over Vinstempelloven, paa Grund af „Regereriet", burde De ikke være saa ivrig for den almindelige Værditold! Iøvrigt er „Regereri" naturligvis slemt, ligesom hvad afdøde Dinesen kaldte „Funktionarisme"; men følger det ikke let med det demokratiske Styre, med Fabrikstilsyn, Skoletilsyn og alt sligt? Storborgerne klarer sig nok — og helst — alt det foruden, og hvad mener De saa først om et socialdemokratisk Styre?

Fra Værditolden kommer De ind paa Beskyttelsesspørgsmaalet, men vil ikke fordybe Dem deri. Jeg heller ikke. Kun det ene vil jeg fremhæve, fordi De naturligvis ikke har gjort det, at ganske vist bringer Vægttolden forholdsvis højere Told paa simple end paa fine Varer, men naar der ikke dannes Ringe eller faktiske Monopoler — og overfor Næringsgrene med saadanne farer Toldlovforslaget just ikke blidt frem —, er Tilvirkningen af de simple Varer Hovedgenstanden for vor Industri og maa være det i et Land af vor Størrelse, vore Naturbetingelser og vor Økonomi; men derved skabes en indenlandsk Konkurrence netop paa disse Varer, der bevirker, at Varerne saare langt fra fordyres i det Omfang, som Tolden formelt angiver. Paa den

anden Side maa det indrømmes, at det netop i denne Sammenhæng bliver et Argument imod Beskyttelsen herhjemme, at Danmark i mange Henseender er for lille et Land til at bære en god, velassorteret, billigt fabrikerende Industri; men at man overfor de industridrivende og deres Arbejdere farer med Lempe under de nuværende europæiske Forhold synes mig foreskrevet for enhver, der i mindste Maade handler under Ansvar. Dette forklarer Socialdemokraternes Optræden paa Rigsdagen.

— Som Helhed vil De have en stærkt progressiv Formue- og Indkomstskat, til Afløsning for den nuværende Skatteordning. Dog er De fornøjet med Arveafgiftslovforslaget, men savner et eksperimentelt Lovforslag om Grundværdibeskatning. Hvad sidstnævnte angaar, forekommer Tanken om, at man paa helt ny Basis skulde begynde forfra paa Ejendomsskatterne Aaret efter, at man var blevet færdig med den trangt fødte store Reform af dem, mig ikke saa lidt barok for en praktisk Politiker; men, selv bortset herfra, kan jeg ikke udtale mig om Sagen, da jeg ikke har Forestilling om, hvilke Tanker De forbinder med en saadan Skat. Jeg troede egentlig snarere, at det var Kommunerne, end at det var Staten, for hvem denne Skat laa nærmest, men jeg indrømmer, at det kan være en Misforstaaelse fra min Side, da jeg jo ikke véd, hvad De forstaar ved den, ikke hvordan De vil bringe den til Udførelse, ikke hvad De vil opnaa med den fiskalt eller socialt. Jeg tror ikke, det er for meget at sige, at denne Sag endnu ikke er moden til at lovgives om, end ikke eksperimentelt. Hvad Tiden kan bringe, véd jeg ikke, men man kan dog ikke endnu forlange, at Esperanto skal paabydes som Skolefag.

Det er saaledes ikke nok at sige „Grundværdibeskatning" som et „Bord, dæk Dig", ligesaa lidt som det var det bevingede Ord „progressiv Arvebeskatning", selv formet til Paragrafer i et privat indbragt Lovforslag, der har givet Anledning til det foreliggende Arveafgiftsforslag. Nej, Tanken om progressiv Arvebeskatning er gammel, baade i andre Lande og hos os — den var endog ret aktuel, da Indkomst- og Formueskatten var under Debat —, jeg har alt for ti Aar siden som Direktør for Statistisk Bureau søgt (men forgæves) at faa paalideligt Materiale til Støtte for den, og det private Lovforslag, der fremkom ifjor, medens det nu foreliggende Lovforslag var under Forberedelse, var saaledes, at det ikke kunde være dette til nogen Art af Vejledning eller Brug. — Maa jeg her gøre det lille Sidespring at føje til, at sligt, efter min Mening, er en ikke ringe politisk Fejl, der kan være ret skæbnesvanger. Tager jeg Sagen noget mere alment, er jeg doktrinær nok til at tro paa det solide, for en selv, for Befolkningen, ja rent ud tillige for Succes'en. Ogsaa paa en Rigsdag gælder det. Jo færre man er i et Parti, des betydningsfuldere er den Autoritet, hvormed man kan optræde, den Respekt man kan indgyde. I enhver Forsamling, selv med stærke og sluttede Majoriteter, kan den eller de enkelte faa Indflydelse ad denne Vej. Jeg tror, mellem os sagt, at man vurderer dette Moment en Smule for lavt paa visse Hold, baade naar man optræder kritisk, og naar man optræder positivt. I sidstnævnte Henseende véd jeg godt, at private Lovforslag — for paany at nævne

disse — ikke kan arbejde paa det fasttømrede Grundlag, en Regering har til Raadighed, men de kan dog være saaledes beskafne, at man ikke let kommer udenom dem. I Udlandet er sligt ingenlunde ualmindeligt, og herhjemme har f. Eks. flere af Socialdemokraternes Forslag været omhyggeligt udarbejdede og gjort deres Nytte. Det Berg-Hørupske Alderdomsforsørgelsesforslag var underbygget og formet saaledes, at det tvang Modpartiet til at tage Realiteten op i en vidtførende Lovbestemmelse, der, som det senere har vist sig, ikke var bleven ringere, om man havde kunnet bringe over sig ogsaa at tage Hensyn til visse andre Kardinalpunkter i det private Lovforslag.

Men tilbage til Indkomst- og Formueskatten. Naar De mener, at den bestaaende har en saa urimelig svag Progression, er dette ikke rigtigt, maalt med fremmede Loves Maalestok. Det store Fradrag for hver enkelt Skatteyder, i Forbindelse med den forholdsvis høje Formueskat — der jo i Virkeligheden kun er en Ekstraskat paa de langvarige, de sikre Indtægter — gør Progressionen ret betydelig. Tag en Mand, der har 1600 Kr. af sit Arbejde, og en Rentier, der har 16000 Kr. af sin Formue, saa betaler førstnævnte, hvis han har to Børn (her i København), 1,3 pCt. af 600 Kr., d. e. 7⁴/₅ Kr. eller ½ Procent af de 1600 Kr., sidstnævnte, under samme Forhold, 2 pCt. af 15,000 Kr. og 0,6 p. m. af en Formue paa 400,000 Kr., i alt 540 Kr. eller 3½ pCt. af de 16000. Det er en ikke ubetydelig Progression. Men naturligvis kunde den være langt større, og naturligvis kunde en Del af de indirekte Skatter lægges over paa den direkte Skat, og det baade i Fornuftens og Retfærdighedens Navn. Imidlertid fik man ikke blot ikke den nuværende Rigsdag dertil, men man maatte saa højt op med Procenterne, for at Omlægningen skulde betyde noget klækkeligt, at Uviljen mod de store Beløbs direkte Erlæggelse til Rodemesteren vilde give Følelsen af et Skattetryk herhjemme, som vi nu ikke har, og som det er forstandigt at regne med — ogsaa overfor Opinionen angaaende det offentliges Støtte til humane og sociale Formaal. Lad os prøve ved Hjælp af et lille Regnestykke.

Saavidt jeg har forstaaet Dem, mener De, at de store Indtægter, navnlig naar de er forbundne med Formuer, er for lidt beskattede, og at her maatte der kunne gøres et ordentligt Indgreb, til Aflastning af de indirekte Skatter. De mindre Indtægter er De ikke saa meget paa Nakken af, og jeg er ganske enig med Dem om, at en Middelstandsmand med under 6000 Kr. kan have det ganske vel, men at der dog ikke er store Spring at gøre for ham, og at han kan være tilstrækkelig fornøjet med de direkte Skatter, han nu har at betale til Stat og Kommune. Vi sætter altsaa Grænsen ved 6000 Kr., og af Statistisk Tabelværk (V. E. 4) erfarer vi da, at Indtægterne for de ca. 10,000 (9,939) Skatteydere paa 6000 Kr. og derover — selvfølgelig bortset fra Foreninger og Selskaber — udgør ialt 142 Mill. Kr., deres Formue 1,595 Mill. Kr., og heraf betaler de henholdsvis 2,729,000 Kr. (gnstl. netto 1,9 pCt.) og 957,000 Kr., tilsammen 3,686,000 Kr. i Skat.

Nu er det jo en Smagssag, hvormeget mere man mener, de kan taale, men jeg tror ikke ,jeg klatter med det, naar jeg forøger Skatten til det firedobbelte; Indkomstskatten bliver da

netto 7,6 pCt., Formueskatten 2,4 p. m., det samlede Skattebeløb 14,744,000 Kr. eller, med alle Fradrag forud foretagne, ca. 10½ pCt. af Indkomsten. Af en Statsskat at være — fremfor alt i et Land, hvor man ogsaa har kommunale Indkomstskatter til samme Højde eller højere — turde det være en uovertruffen Rekord. Det er klart, at Procenten kun er gennemsnitlig; den, der har 6000 Kr. Indkomst uden Formue, kommer kun til at betale 6 pCt., den, der har 100,000 som Renter af Formue, 16 pCt., men over en Bank taget er det altsaa godt og vel Tiende. Hvad Staten herved vilde indvinde, var de 14,7 Million ÷ de nuværende 3,7 Million, altsaa 11 Million Kr. Ja, dette er Penge, men, ikke sandt, maaske dog ikke saameget, som Brødet er slaaet op til, thi de ⅞ af Statens Indtægter forbliver jo desuagtet i det gamle Spor. Og det simpelthen, fordi man, naar man i Danmark ikke vil gaa til en Konfiskation overfor de store Indtægter og Formuer, maa have de smaa med, for at faa Kassen fyldt. Som jeg andetsteds har sagt, en Stats Finansforvaltning maa rette sig efter dens Borgeres Finansforvaltning.

Imidlertid, de 11 Million er jo, trods alt, ikke at foragte, og jeg tænker mig et Øjeblik, at Rigsdagen havde Tendenser til at gaa med til en saadan Operation, hvad var der saa opnaaet? Jo, at Finansministeren, under Forventning herom, kunde have sagt: se, Nedgangen paa Toldforslaget er 12 Million, heraf abandonnerer jeg 1 Million, og min oprindelige Tanke om en Arveskat opgiver jeg — mine Modstandere skal beholde deres Kongstanke —, item forhøjet Skat paa Chokolade, Cigarer, udenlandske Frugter, Parfumerier, Broncearbejder, vellugtende Essenser, kunstige Blomster, Silkevarer o. a. m., item paa Whisky, Slavekognac — den fattiges Fest, som det nu hedder, efter at den fattiges Skjorte har vist sig mindre holdbar —, Rødvin, Champagne, Likører o. a. m. Var saa Fædrelandet frelst? Nej, hvis det vidunderlige var sket, og „Tienden", de 10½ pCt., var ført igennem overfor „the upper ten", de 10,000 højest beskattede, havde disse til ingen Verdens Nytte følt sig mishandlede; til ingen Nytte, thi det er samme Samfundsklasse, der i det væsentlige skal bære hine Byrder, og til Skade, thi man har da, som sagt, dobbelt Modstand at overvinde, naar sociale Reformer — og vi er selvfølgelig kun naaet et Stykke af Vejen frem med disse — skal føres igennem. Her er en af mine Hovedgrunde til, at vi skal slaa smaa Slag med Overgang fra den indirekte til den direkte Beskatning, fra den mindre til den mere rationelle.

Jeg benægter imidlertid ikke Muligheden af at faa helt andre Skatteformer, end de nuværende, men da vil Formaalene ogsaa være aabenbare. Anser Befolkningens Førere det for rigtigt, saaledes at der ikke ødelægges mere end der vindes, og er de i Stand til at gennemføre en tilnærmet Nivellering af Indtægter og Formuer gennem en Beskatning, en Amputation af Arv, af Indkomst, af Jord og Kapital, nuvel, saa maa enhver Lands Lov følge eller Land fly. Men det har ikke nu været Opgaven. Den har været at reformere forældede Skatter og gaa Fremskridtets Vej baade med Hensyn til disse gamle Skatter og med Hensyn til de ny. Og endog denne Opgave er saa vanskelig, at der vilde være liden Anledning til selv at lægge

den Sten i Vejen ved at komme med andre Forslag, der kun vilde gøre Skade, og dog — som paavist — end ikke ved deres Gennemførelse vilde give nogen Indsats af virkelig Betydning med Hensyn til Fremtiden. Noget andet er altsaa, hvis vi skal slaa Spillet overende —; men ogsaa først da er der saa Brug for Janitscharmusikken.

Den foreliggende Opgave er ikke blot vanskelig, men ogsaa utaknemmelig. Det er gjort op, at en Smaakaarsfamilje betaler 35 Kr. om Aaret i Told. Dette er en Fordyrelse af dens daglige Forbrug med 10 Øre, og den mærker ikke det fjærneste dertil. Det kan være galt, at den saaledes betaler en forholdsvis stor Skat — og en altfor stor — uden at mærke det, men det forandrer intet i de daglige Fornemmelser, der konstituerer dens Velvære eller Ubehag, og jeg er bange for, at naar den fik Valget mellem Toldens Bestaaen i et Aar mod 5 Kr. kontant eller dens Ophør straks, den saa valgte Femkronesedlen. Naar man altsaa borttager noget af Skatten — og man kan jo i hvert Fald ikke borttage mere end der er —, høster man ikke megen Taknemmelighed; men dér, hvor man lægger den hen, vil man, i hvert Fald paa Forhaand, møde almindelig Uvilje. Det er jo i det hele det ejendommelige ved en moderne Skatteomlægning herhjemme: Skatterne er ikke af knugende Art, de hviler ikke med et saadant Tryk, at de blot tilnærmelsesvis virker bestemmende for Befolkningens økonomiske Liv i nogen Samfundsklasse — i Modsætning til Fortidens Skatter hjemme og ude og tildels til Nutidens i flere fremmede Lande —, og hvor intet Tryk er, kan intet Tryk fjernes, men ny Skatter irriterer altid, allerede fordi de er ny; at Kul nu skal fritages for Told modtages med et køligt Buk (og pludselig erklærer samtlige industridrivende, at Kultolden spiller en ringe Rolle i deres Bedrift), men en Frugttoldforøgelse paa under 2 Øre Pundet kan maaske ikke gennemføres overfor en hellig Iver, som om Forhøjelsen bragte Landet i Vaade.

Ser De, alt dette bør en Politiker drage sig til Minde. Det er Betydningen af, at en gammel Skat er „en god Skat“, det er Betydningen af, at en indirekte Skat er „en god Skat“. Det er selvfølgelig kun nogle af de bestemmende Faktorer, her er Tale om, men de er der, tiltrods for at man ikke kan maale dem, og det er ganske urimeligt, hvor Opgaven til syvende og sidst er „den størst mulige Lykke“ osv., ikke at tage alle de herhen hørende Momenter med i Betragtning, men kun dem, der for Tiden kan gøres op i Kroner og Øre. Jeg siger „for Tiden“, thi hvem véd, skulde engang Psykofysiken triumfere, da vil den ogsaa revolutionere Nationaløkonomien og Statistiken, og naar vi da faar udtrykt i Kvantiteter, hvad vi nu kun kan snakke om, vil det blive lettere at slaa den Ensidighed ned, der nutildags med megen Uret gør x og y og z til Nul, fordi de ikke lader sig gradere.

Og det er Momenter af samme Art, der trods Opgavens Vanskelighed og Utaknemmelighed gør dens snarlige Løsning paatrængende nødvendig. Naturligvis er det rigtigt, efter Deres og min Opfattelse, at forhøje Arveafgiften for at kunne nedsætte Tolden paa Kaffe, at tage Accise af Champagne for at kunne frigøre Raasalt; men sligt kunde endda vente. Mislighederne er

jo, som sagt, ikke følte saa stærkt. Et vigtigt Plus er imidlertid, at de bestaaende Arveafgiftslove omgaas, og at ved Manglen paa indenlandsk Skat af „fabrikerede“ Vine etc. adskilligt af disse Varer unddrager sig den Beskatning, Lovene iøvrigt har tiltænkt spirituøse Drikke. Som jeg sagde før, Gennemførelsen af Lovenes Tanke, Omsorgen for deres rette Overholdelse er et statsligt Moment af den yderste Vigtighed — selv om heller ikke Betydningen heraf numerisk kan opgøres —, og, for at gentage det, dette Forhold faar ogsaa sin store Indflydelse overfor Spørgsmaalet om Værditolden. Men fremfor alt gælder disse Betragtninger Toldlovens Revision. Den bør ske for at regulere baade Beskyttelses- og Finanstoldsatserne i Overensstemmelse med Tidens, Folkemajoritetens Krav, men trods al Antikvering af Loven hviler Manglerne paa disse Omraader ikke som et saadant Aag paa Befolkningen, at vi har Kniven paa Struben. Hvad der derimod gør en Tøven uforsvarlig er, at Loven i mange Henseender er praktisk uhandelig, at Administrationen, der skal anvende den, enten maa tilsidesætte den eller resolvere utidsmæssigt, at de tusinder af næringsdrivende, der er Statens Mellemmænd ved Skattens Opkrævning, staar overfor ildesete Lovbestemmelser, der ingen Interesse fremmer og er urimelige, fordi Lovens Ord og Tanke, der maaske var godt Latin for halvtreds Aar siden, nu paa Grund af Udviklingens Fart delvis er bleven Kaudervælsk. Alt det interesserer Dem ikke, og De taler haanligt om, at Lovforslagets „Tarabestemmelser er meget bedre end de gamle, Skilling er forvandlet til Øre osv.“, men — undskyld — det interesserer Deres Medborgere i skarevis, og det er ogsaa ideelt set til yderste Skade, at Loven er forældet, og at den gør følelig Uret. De søger Uretten i Skyerne, og finder De den ikke dér, gaar De til Underverdenen — men gaa engang ud paa Toldboden, dér kan De tage den ved Øreflippen, og jeg synes, det var vel værd hellere idag end imorgen at bøde paa den, hvor den er haandgribelig; jeg forstaar, at De ikke vil slaa Dem til Ro med ,at Folket lider Uret, om det end ikke selv mærker den, at De vil vække Folket fra dets tunge Søvn i Urettens lumre Augiasstalde, som bør muges. Men da dette Arbejde er en Herkulesdont, kunde vi saa ikke begynde med at feje Gaden, dér hvor Folk mærker Sprøjtet midtlivs?

— Ja, nu er jeg saa pas ved Vejende. De vil indse, at Deres storpolitiske og personalpolitiske Betragtninger kan jeg ikke komme ind paa, ihvorvel det jo nok er paa denne Baggrund Deres hele Artikel skulde ses. Jeg har nøjedes med, hvad De har udløst til direkte Beskuelse; der har jeg sat min Kritik ind — om med Føje, faar staa hen. Videre vil jeg altsaa ikke gaa; blev det Tilfældet, vilde det maaske vise sig, at der ogsaa var andet og mere, vi var uenige om, om end da sikkert paa den anden Side ogsaa grumme væsentlige Ting, hvor vi mødtes.

Før jeg slutter, vil jeg dog endnu tillade mig en personlig Bemærkning. De er saa elskværdig at tale om „en meget evnerig Generaldirektør, hvem man kunde have ønsket en værdigere Opgave“. Jeg takker, men saa forstokket er jeg, at jeg synes, jeg har haft en ganske værdig Opgave ved min Del i det foreliggende Arbejde. Om nu

Hage var bleven ved at være Minister, han der gentagende udtalte sig for en i sig selv hvilende Toldlov, var da Opgaven ikke bleven end mindre værdig? Hans Indsigt i disse Spørgsmaal er jo hævet over Diskussion, og jeg syntes, jeg ganske godt kunde være bekendt at gaa ham til Haande. Saavidt jeg husker, var der mange andre der staar os nær, som mente noget lignende. Men i hvert Fald paa det Omraade, hvor vi her bevæger os, er vi jo dog naaet videre ad den rette Vej, hvorfor skulde det saa være af det onde? Der var engang en Mand, der en Sommeraften saa en Familje køre hjem fra Skoven paa en Vogn, Hestene løb løbsk med. Lad dem kun løbe, sagde han, det gaar jo i den rigtige Retning. Saadan siger jeg ogsaa, vi kører jo i den rigtige Retning. „Ja, men Pokker ikke løbsk“. Nej, men den Mand, der var saa flot, sad heller ikke paa Vognen.

Med Ønsket om et glædeligt Nytaar

Deres hengivne

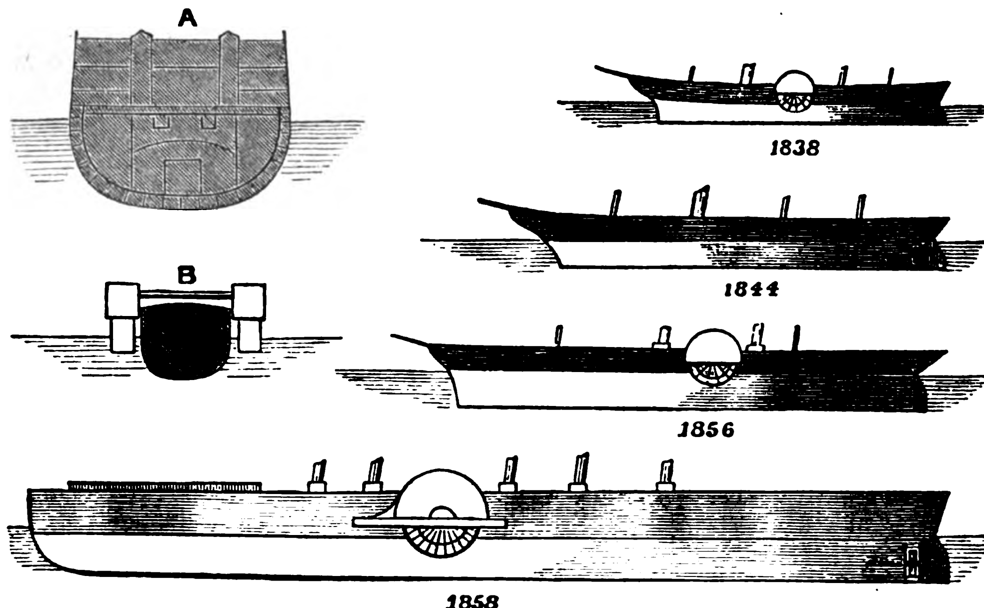
Marcus Rubin.

Kbhvn., Decbr. 1906.

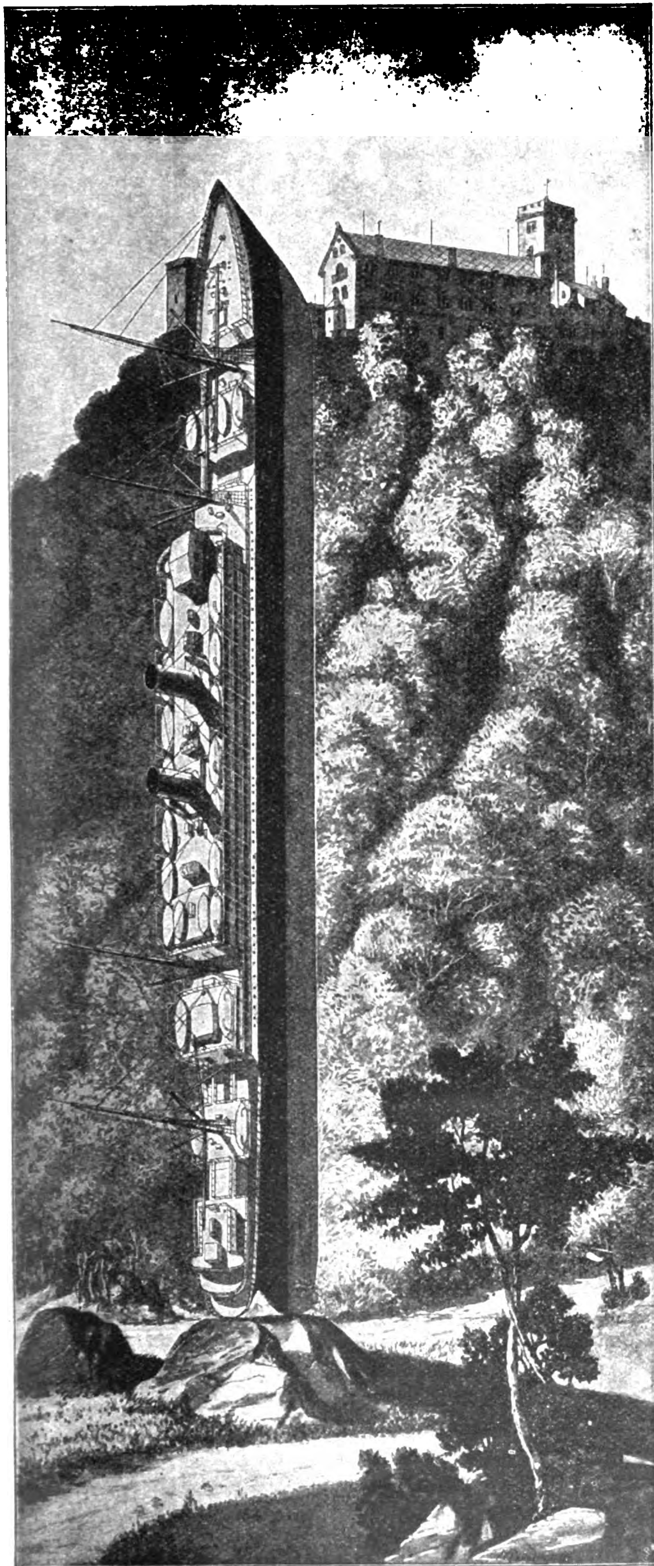
Et Svar paa dette Brev vil følge i næste Hæfte. Red.

Moderne Kæmpedampskibe.

For et halvt Aarhundrede siden fo'r den Efterretning som en Løbeild gennem alle Nationer, at en genial engelsk Skibsingeniør Brunel havde bygget et kæmpemæssigt Hjuldampskib paa 22,500 Tons. Dette Skib var „Great Eastern“. Det havde en Længde af 207 Meter, en Bredde af 25 Meter og en Dybde af 18 Meter. Det

Forskellige Dampskibes forholdsvise Størrelse.
1838: Great Western, 1844: Great Britain, 1856: Persia, 1858: Great Eastern. A Midtskibstværsnit af Great Eastern. B do. af Great Western.

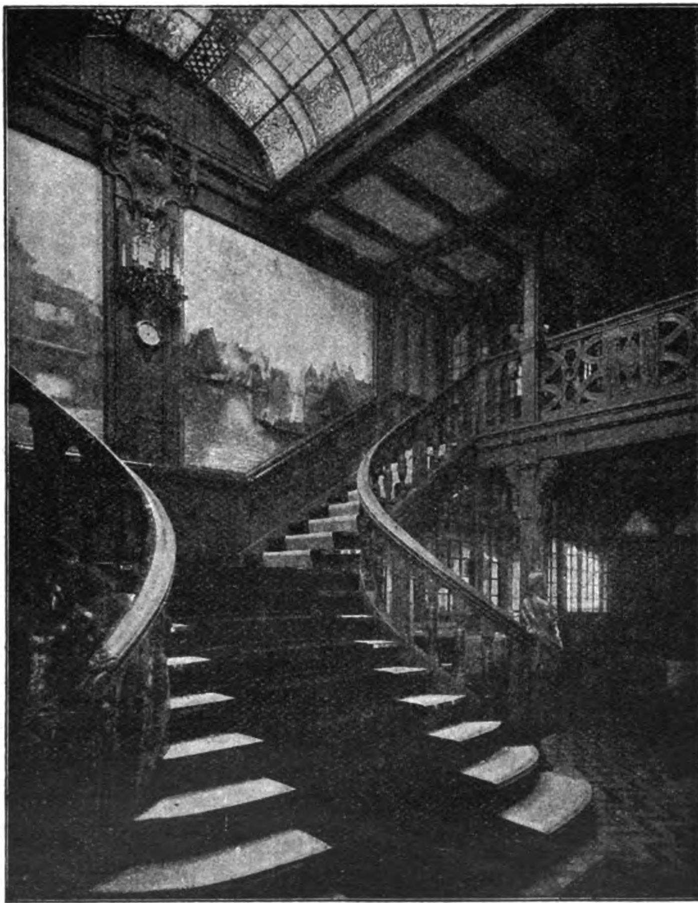
var beregnet til Sejlads paa Indien og Australien og skulde føre 4000 Passagerer og Kul for 40 Dage. Al Datidens tekniske Viden var anvendt derpaa; men de Midler, man den Gang havde til Raadighed, slog ikke til til at fremstille et saadant Kæmpeværk tilstrækkelig hensigtsmæssigt. Heller ikke var der den Gang Anvendelse nok for saa stort et Skib. Forskellige Ulykkestilfælde nedbrød Tilliden til det, og det endte med, at dette Skib, der havde kostet 9 Millioner, solgtes til Ophugning for 450,000 Kr. Forinden havde det dog været anvendt til et Arbejde, hvortil der netop behøvedes et saa mægtigt Skib: Nedlæggelsen af Telegrafkablerne i Atlanterhavet 1865—66. Før den Tid havde man stadig bygget Skibene større og større. Omstaaende Billede viser, hvor hurtig man var gaaet frem i de 20 Aar fra 1838—58, da Great Eastern blev færdig. Siden standsede man, advaret af dens Skæbne, og først i Fjor er der bygget en Damper, der i Størrelse overgaar dette Kæmpeskib. Det er den tyske Damper „Kaiserin Auguste Victoria". Men i Mellemtiden er Tekniken gaaet frem, saa der i hele Udstyrelsen er fremkommet ganske anderledes overraskende Ting end man kendte for 50 Aar siden.

Højdepunktet baade i Størrelse og Udstyr er naaet i de store pragtfulde Passagerdampere, som er beregnede til at befare Verdenshavene. Især udmærker Amerikafarerne sig ved den mest udsøgte Luksus og den mest tidssvarende Elegance. Som Typer paa, hvor vidt man kan gaa for at tilfredsstille selv det mest kræsne Publikum, kan nævnes to uhyre Skibe, som i de sidste Par Aar er føjet ind i „Hamburg-Amerika-Linjen". Det ene af dem „A m e r i k a", er paa 22,500 Tons, næsten lige saa meget som „Great Eastern", det andet „K a i s e r i n A u g u s t e V i c t o r i a" overgaar det og er med sine 25,000 Tons det største Skib, der endnu er bygget. Dets Længde er 217 Meter, dets Bredde og Dybde omtrent som „Great Eastern"s. Nærmest ved det i Størrelse kommer to engelske Dampere: „A t l a n t i c" og „B a l t i c", hver paa ca. 24,000 Tons De største danske Damp-

(Dampskibet „Amerika" sammenlignet med Højden af Wartburgklippen.)

skibe, der sejler paa Amerika har omtrent 10,000 Tons. — Det er en hel Koloni, saa talrig som Indbyggerne i en middelstor dansk Provinsby, der paa en af de store tyske Dampere kan føres over Havet. „Amerika“ er saaledes beregnet paa 3400 Passagerer, deraf 550 paa 1., 300 paa 2., 250 paa 3. Klasse og 2300 som Mellemdækspassagerer. „K. A. V.“ tager endnu nogle flere. Det tyske Tidsskrift „Die Welt der Technik“ har i det sidste Aars Tid med patriotisk Stolthed flere Gange skildret disse Skibes Indretning og Livet om Bord paa en saadan Tur til Amerika.

Begge Skibene har 5 Dæk over hinanden. Et helt Dæk er udelukkende udstyret med Luksuskahytter, hvoraf flere kan forenes til smaa Lejligheder. I det hele taget har man paa mange Punkter brudt med det gamle. Man har navnlig bestræbt sig for, at Passagererne kan leve mere isolerede fra hverandre end tidligere. Saaledcs er Kahytterne paa I Kl. højst indrettet til 2, hvorved disse Skibe adskiller sig fra de fleste andre Amerikadampere med deres frygtelige 4-Mands Kahytter, der gør Rejsen over Atlanterhavet til en Kval. Passagererne behøver heller ikke mere at spise sammen, da der om Bord forefindes en Restauration, hvor enhver kan faa, hvad han ønsker. Af de to Skibe er særlig „Kaiserin Auguste Victoria“ overdaadigt udstyret og

Trappe paa „Kaiserin Auguste Victoria“.

der er gjort alt for, at Passagererne skal befinde sig, som om de var paa Landjorden. Kahytterne er som Værelser, Skibsdækkene som Gader, Salonerne Festsale. Foruden de sædvanlige Spisesale, Ryge- og Skrivesaloner, Dame- og Børnesaloner findes ogsaa her en Sportssal, vindbeskyttede Lysthuse, et Bibliotek, en stedsegrøn Vinterhave, en elektrisk Elevator, elektriske Lysbade samt en Blomsterbutik. Om det saa er den Motion, man er vant til fra Fastlandet, kan den faas her paa forskellig Maade. I Sportssalen kan man cykle eller faa sig en Ridetur — ganske vist paa en elektrisk Hest eller Kamel, og endelig kan man spasere lange Ture paa det over 100 Meter lange Promenadedæk. Man er heller ikke mere paa den 7½ Dag lange Rejse afskaaret fra Forbindelse med Omverdenen. Ved Hjælp af den traadløse Telegraf er det blevet muligt om Bord paa „Kaiserin Auguste Victoria" at udgive den første Ocean-Avis. Saasnart Skibet sejler paa det atlantiske Ocean, faar den rejsende hver Morgen et Blad indeholdende de nyeste Depescher om de vigtigste Begivenheder i Verden. Bladet, der hedder „Atlantisches Tageblatt" („Atlantic Daily News") udgives af en tysk-amerikansk Redaktør og trykkes paa et dertil indrettet Trykkeri om Bord. Det indeholder foruden politiske Nyheder, Føljetoner, lokale Meddelelser fra Skibet, Annoncer fra europæiske og amerikanske Firmaer osv.

Vinterhave paa „Kaiserin Auguste Victoria".

Alt i alt kan da Livet paa en saadan

Oceanflyver føres meget behageligt. Kl. 7½ om Morgenen blæser en Trompeter Signalet til at staa op. Fra 8—10 er den første Frokost parat i Salonerne. Kl. 1 blæses til Lunch. Kl. 7 spises der til Middag og Kl. 10 gaar de fleste til Ro. Det er selvfølgelig ikke noget ringe Forraad af Levnedsmidler, der behøves til en saadan Rejse. Man angiver, at der til en Rejse fra Hamburg til New-York paa hvilken der befordredes 3650 Personer den ene Vej og 1625 den anden Vej, medførtes 43,000 Pd. fersk Kød indbefattet Fjerkræ, 19,450 Pd. Daasekød og røgede Pølser, 20 Tons Sild, 10,000 Pd. Frugt- og Grøntsager, 36,000 Pd. Æg, 50,000 Pd. Mel etc. Ved Siden af at gøre Forplejningen saa fortræffelig, har man ogsaa stræbt at gøre Sejladsen saa rolig og farefri som mulig. De to nævnte Skibe gaar ikke særlig hurtig, men der findes ingen, der gaar roligere. Det fortælles, at da „Amerika" gjorde sin første Rejse i en uhyre Efteraarsorkan, spurgte Passagererne Kaptajnen, om man ikke med dette Vejr kunde vente, at det blev „Storm".

Kaptajnen paa „K. A. V." har 6 Skibsofficerer til sin Raadighed. Ialt er der ansat 588 Personer, som skal betjene Skibet, Passagererne og Ladningen; heraf arbejder 141 Mand alene med Maskinerne. Foruden de store Maskiner, der driver Skibet, findes paa en moderne Oceandamper omtrent 66 mindre Dampmaskiner.

Sportssalen.

Alle tænkelige Forsigtighedsforanstaltninger er truffet til Værn mod Ulykker. Paa begge Skibene er anbragt sikkert virkende Undervandssignaler. Vandet er en fortrinlig Leder for Lyden; men i lang Tid har man ikke vidst, hvordan man skulde bibringe Øret den Lyd, der frembragtes i Vandet; nu derimod er Apparatet saa fuldkomment, at man paa Skibet hører enhver Støj, der opstaar i Skibets Nærhed, hvad enten det er en fremmed Skibsskrues Slag eller Undervandssignaler ved farlige Steder paa Kysterne.

Til stor Nytte i Tilfælde af Fare er ogsaa den traadløse Telegraf, ved hvis Hjælp det er muligt for Skibet til enhver Tid at komme i Forbindelse med andre Skibe eller med Fastlandet, hvis der blot der findes tilsvarende Apparater.

Trods alle disse Forsigtighedsregler kan Skibet naturligvis uden Kaptajnens Skyld i Mørke og Taage kollidere under Vandlinjen og blive læk. Hvad sker da? Et Fingertryk af Kaptajnen paa Kommandobroen og der lyder Alarmsignaler gennem hele Skibet. Dette er inddelt i et stort Antal vandtætte Rum (Schotten), som kan lukkes til, hvis det er fornødent. Det sker med elektrisk Kraft og kan sættes i Værk fra Kommandobroen, hvor en Tavle straks viser, om de enkelte Rum er lukkede og ligeledes hvilke Dele, der er ramt ved Kollisionen. Selv om et Par

af Rummene fyldes med Vand, forbliver alle de andre tørre. Løber Skibet paa Grund, saa Bunden bliver beskadiget, har dette heller ikke noget at sige, da der over den ydre Bund ligger en anden; det er som om der i det ydre Skib laa et indre Skib, som bliver ubeskadiget, selv om den ydre Del tager Skade.

For det Tilfælde, at Skibet alligevel synker, er der til hver Passager og hver Mand af Skibets Besætning anbragt et Redningsbælte under Hovedpuden; desuden er der paa det øverste Dæk anbragt et tilstrækkeligt Antal Baade, som stedse er sejlklare ɔ: forsynede med Proviant og navtiske Instrumenter. Tavler, der er ophængt paa Skibet, angiver nøjagtig i hvilken Baad enhver har at begive sig, saa snart Signalet: „Alle Mand fra Borde" lyder.

Falder en Mand over Bord, iler straks et fortræffelig indøvet Redningsmandskab til Hjælp, ligesom der findes Redningsbøjer, der om Natten er oplyste. Det hele gaar med en saadan Præcision, at en Hurtigdamper et Kvarter efter, at Ulykken er opdaget, kan fortsætte sin Rejse.

Mod Ildebrand er Skibet sikret paa mangfoldige Maader. For det første forgrener der sig over hele Skibet et imponerende System af Vandslukningsapparater; for det andet forefindes Dampslukningsapparater og for det tredje findes det moderne Clayton-Apparat, som ved Udvikling af visse Luftarter kan kvæle enhver truende Ild. Brandalarmeringsapparater er opstillet paa alle Dæk, og ved Signaler derfra kaldes hele Skibets Besætning hver til sin forudbestemte Post. Det nævnte Clayton-Apparat benyttes ogsaa til at desinficere Skibet og dets Virkning kan trænge ind i den mindste Krog, selv i det Indre af en Melsæk eller en Bomuldsballe uden at der efterlades mindste Spor af den desinficerende Luftart.

Promenadedækket

Paa næsten alle Skibene findes nu 3 Klasser, Priserne varierer efter Aarstiden; f. Eks. koster Promenadedækskahytterne

mellem 600 og 1000 Mark. II Kl. koster 250—350 Mark, medens Mellemdækspassagerer betaler 120 Mark. Ved de førstnævnte Billetter skelner man mellem Vinterpriser, Overgangspriser og Sæsonpriser; de sidste er de højeste, medens de andre kun er underkastet mindre Svingninger.

Mellemdækspassagererne er naturligvis mere stedmoderlig behandlede end de andre Passagerer. Mænd og Kvinder holdes afsondrede fra hverandre og maa kun spasere paa Gangene og det saakaldte øverste Dæk paa visse Tider af Dagen. Det paastaas dog, at de faar rigelig og ordentlig Føde samt at en Del af dem ved en Tillægsbetaling til Billetten kan blive afsondret fra den store Masse.

Passagererne paa I og II Klasse føres med Særtog fra Hamborg til Cuxhaven om Morgenen den Dag, Skibet skal gaa og bringes om Bord med en lille Damper. Udvandrerne eller Mellemdækspassagererne er allerede Dagen i Forvejen bragt om Bord. Skibets Afgangstid er afhængig af Flod og Ebbe. Ved Ankomsten til Amerika kan kun Kahytspassagererne gaa i Land efter Toldrevisionen; Mellemdækspassagererne bringes først til Ellis-Island, hvor det skal undersøges, om de opfylder alle de Betingelser, som det moderne Amerika anvender for at hindre, at Fattigfolk kommer i Land derovre.

Af Dagens Krønike.

Det latinske Kvarter.

Det er underligt nok, at Kritikerne, der sætter saa megen Pris paa at kende alle de Forhold, under hvilke Digterværket bliver til, ikke har Trang til at gøre Rede for, under hvilke Forhold de selv har tilegnet sig Værket. Thi ligesaa vist som Digteren, den Skabende, er i Forholdenes Magt, ligesaa vist er vi, de Modtagende, det. Jeg kunde tænke mig en kritisk Analyse, der begyndte med at analysere Kritikerens Stemning, den Baggrund mod hvilken Værkets Skikkelser og Skæbner fortoner sig. Og navnlig i den daglige Kritik vilde en saadan Fremgangsmaade være heldig. Tænk paa vor berømte og udmærkede Bogkritiker X., der saa godt som daglig udtaler sig om nye Bøger. Mon ikke hans Dom skulde være noget paavirket af saadanne smaa Ting, som at Middagsmaden har smagt ham, at Kone og Børn iagttager den fornødne Tavshed, mens han arbejder, at Pigen har lagt ordentligt i Kakkelovnen? Eller hvorfor tror man, at den ypperlige Teateranmelder Y. forleden Dag foer saa voldsomt frem? Mon ikke fordi der til det daarlige Indtryk af Stykket sluttede sig en Række Ærgrelser med hans Husholderske og andre af de Smaating, der forbitrer Livet for en stakkels Pebersvend? Kan Smaatingene paavirke vor Opfattelse, hvormeget mere kan saa ikke de store Ting gøre det. Hvem af os kan fremvise en Sjæl, der er som det ubeskrevne Papir, paa hvilket Digteren kan skrive, hvad han lyster! Det vilde da heller ikke være til nogen Fordel for Værket, hvis det kunde ske. Der gives ikke nogen fastslaaet, almen Opfattelse af Kunsten, den egner sig ikke til Fællesdrift, enhver dyrker den paa sin Manér.

Jeg kommer til at tænke paa dette en Decemberdag, da jeg lægger I. L. Ussings efterladte Memoirer, Af mit Levned, fra mig. Det er ingen be-

tydelig Bog, og dog har den gjort Indtryk paa mig. Det er ingen af vore store Mænd, som har skrevet den, og dog har jeg faaet Følelsen af at have beskæftiget mig med en Personlighed. Der er ingen store Skæbner i Bogen, og dog synes jeg, at den hænger sammen med Tiden og fremkalder en Debat i mine Tanker. Omstændighederne maa altsaa være særlig gunstige for denne Bog; der maa være noget i mig selv og i Tiden, som bevirker, at jeg netóp nu har læst den med et Udbytte, der maaske paa et andet Tidspunkt ikke havde faldet i min Lod. Det er dette, jeg har Trang til at undersøge.

Det er altsaa en Decemberdag, saa mørk, at Lampen har været tændt længe, saa dæmpet af Regnen, der ustandselig falder, at alle Lyde bæres til mig som fra en fjærn Verden. Og det klæder virkelig Valsen fra „Den glade Enke“, der af en elskelig Lirekassemand spilles i alle tilstødende Gaarde, at dens Toner sløres af Regndagens usigelige Melankoli, det er, som valsede der langt borte i en vaad Baggaard et længselsfuldt, fattigt Par, fordømt til evig at øde deres Lykke mellem disse graa, fugtige Mure.

Jeg har siddet længe med Ussings Bog, har fulgt ham gennem hans Barndom og flittige Studieaar, set Madvigs Skikkelse rejse sig for ham, være hans straalende Forbillede og tilsidst kaste den Skygge, i hvilken han voksede. Jeg har set ham rejse ud til Revolution og Kunst og vende hjem til Universitetet, Regensen og Ehlers Kollegium. Og det er denne sidste Halvdel af Bogen, jeg tænker mest paa. Dèr, i Bogens latinske Kvarter, har jeg set Ussing færdes, denne lille, hvide Mand med den underlig hoppende Gang (han fortæller, at i hans Barndom syede Skomageren altid for smaa Støvler til ham, og han gik virkelig endnu som Odling som om hans Barndoms Skomager stadig sad med et gærrigt Grin og syede til ham), jeg ser ham ile ned ad Universitetets Gange og Store Kannikestræde, og jeg stifter nøje Bekendtskab med denne Professor, om hvem jeg, mens han levede, har hørt og sagt mangt og meget, som nu har ringe Betydning for mig. Jeg vil helst huske ham fra den sidste Disputats, ved hvilken han optraadte et Aars Tid, før han døde, en forunderlig livspaastaaelig Olding, for længst afskediget fra Universitetet, nu atter hidkaldt, dirrende af Kamplyst her foran Katederet, stridende med en ung Mand om Arkæologi, om gamle Vaser, om Fremstillinger af Kampscener og fjendtlige Galejer. Han foryngedes ved at sysle med de gamle Ting. De sidste Linjer i hans Bog handler om de danske Arkæologers Udgravninger paa Rhodos. „Gid Arbejdet maa bringe Videnskaben Frugt og lønne al den Iver og Udholdenhed, hvormed der er kæmpet for Iværksættelsen af denne smukke Plan!“

Han blev en Olding her i disse stille Gader, hvorover Hellas' og Italiens blaa Himmel hvælvede sig for ham. Naar han ved Aften gik fra Regensen til Borcks Kollegium, for at holde et Foredrag i det filologiske Samfund, saae han naturligvis ikke disse skidne Mure i det snævre Stræde, han vandrede mellem Paladser, skønne Søjler rejste sig fra Jorden, Kapitæler og Arkitraver fanger hans Blik, og der ligger jo selve Pantheon, skinnende hvidt op imod Himlens Uendelighed. Hvad

Under, at han hele sit Liv kæmpede for Ungdommens klassiske Opdragelse. „Grækenland var jo i Virkeligheden vor Dannelses Vugge; dèr fandt man de rene Kilder, hvorfra den endnu bestandig kunde fornyes.“

Og hvor naturligt, at vi, der kom til Universitetet med uafviselige Krav om at være „moderne Mennesker“, ansaa ham for vor fødte Modstander. Man kunde jo ikke undgaa at støde denne gamle Mand paa Ærmet og puffe til hans græske Templer, naar man skulde skynde sig gennem det uddøde tende Trængsel.

I denne Dags Skumring vender jeg tilbage og fordyber mig i dette latinske Kvarter, som ved en Trolddom synes at forblive skjult for dem, der bygger os en ny By. Jeg hører Fodtrin bag mig. Det er mine egne. Her løber jeg i mine første Studenteraar til Universitetet for at træffe Kammerater, for at more mig, for at diskutere — medens Professoren staar deroppe paa Katederet og sér mod det himmelske Lys. Nu gaar jeg allerede besindigere. Eksamen nærmer sig, jeg er tynget af Bøger og af ond Samvittighed — — — og jeg hører andre Fodtrin, stolte og bedrøvede, forventningsfulde og sejrrige, men jeg hører ikke ét ligegyldigt Fodtrin her i disse Gader, der fører op til Universitetets gjaldende Port eller hen til Bibliotekets beskedne Dør. Og hvis jeg nu kunde møde den gamle Professor, vilde jeg maaske sé paa ham med andre Øjne end før, da jeg sad i hans Timer og skrev filologiske Smædeviser, der gik fra Haand til Haand.

Det var jo mest af alt det, der førtes i Marken mod den klassiske Dannelse, at man slet ingen „Brug“ har for den mere. Det gik med den som med Kvarteret omkring Universitetet: alle Ruter gaar uden om, der er ingen Færdsel, højst en gammel Hestesporvogn med et døende Øg for. Og saa hænder det pludselig en Dag, at Ens Skæbne fører En derhen. Det er ikke Graavejret alene, der vækker Længsler efter den Stump blaa Himmel over Regensen og Universitetet. Der kan være saa forbandet en Trængsel paa Købmagergade, at man ligefrem trykkes derned. I den sidste Tid har der været slemt at færdes paa vort „Strøg“.

Jeg ser ikke noget Tegn paa Tidernes Fordærv deri, at nogle dertil egnede Smaa-Aviser skriger op i en raa og ubehersket Tone. Forargelsen over „Smudspressen“ er som Regel ikke meget ægte, og i hvert Tilfælde: den, som er ren, kaste den første Sten (ɔ: den, som ikke har rakt en skiden Toøre til den Bande af Bladforhandlere, der gør vore Gader usikre, eller den, som ikke har læst Bladet, naar han fandt det paa Kafébordet). Men naar disse Blade dominerer, naar deres Toner efterlignes, naar man snart ikke kan gaa en Gade uden bogstavelig at høre Rygterne svirre gennem Luften og paa de kyniske Miner sé, hvor de slaar ned, naar enhver „Sigtelse“ er tilladt og selv et Dementi vil blive anset som en Bekræftelse, naar det er Bladsælgernes Raab, der brølende løfter sig over alles Hoveder og ingen har Myndighed til at standse dem — da er der sikkerlig noget i Vejen i et saa lille Samfund som vort.

Man har virkelig faaet Byen til at tale om en „Affære“, fordi nogle lurvede Slubberter er kommet i Konflikt med Sædelighedspara-

grafferne, et efter et har Bladene set sig „tvungne" til at debattere de vanskeligste kønslige Spørgsmaal, og hele denne sygelige Diskussion mundede ud i offenlige Paakaldelser af den herlige Mandighed. Lidt efter lidt dukkede Tidens Ideal op af den urene Strøm. Man havde ymtet om „Forfinelse", straks svulmede Aarerne i Panden hos Johs. V. Jensen, og mens han fægtede vildt med sine Arme, erklærede han, at han nok skulde slaa Tænderne ind paa dem, der krænkede ham. Der skabtes en Slagsbrodertone, som besvaredes med vilde Genkendelses-Hyl fra Smudspressen. Selv fra Socialdemokraternes Avis lød som et Ekko nogle taabelige og raa Ord om det gamle Svin Sokrates, hvis Gærning fordømtes i særdeles Jensenske Vendinger. Det var, som om man et Øjeblik løftede Forhænget fra den nye Verden. Hvor var den henne al den smukke Snak om Oplysning og Kultur, om Tankens Finhed, om det store Fremskridt hen imod Forstaaelse og Forklaring uden absolute Domme. Der kommer vel en Slægt, som ikke har Tid til at vente paa al den langsomme Udvikling, og som føler Kraft til at prøve paa at standse dens Gang et Øjeblik. Selv de stille Folk, der bruger deres Tid til at skrive om nye Bøger, har faaet en pludselig Trang til at vidne om deres uhyre Sans for „Livet" i Modsætning til Bøgerne, alle skal med i den store Bevægelse, alle maa endelig med ned paa Gaden! Digteren er der jo allerede. Saa tapper som en Skoledreng, der leger Røver og Soldater paa en Skovtur, svinger han sin Kølle — og hele den gamle Komedie begynder igen, Raabet som Poul Møller formulerede:

Du krybende Skaffer
af de Stores Sansefryd!
Se nu, hvor Folkęt straffer
dit Savn af mandig Dyd,

og hvorpaa han lod den gamle Mester svare med en Kamp paa Liv og Død for Kunsten. Og først da bliver Sagen brændende. Naar Raabet fra de stakkels Aviser, der skriger for Brødet, mødes med et andet Raab, som løser op for skjulte Tanker og hemmelige Impulser, naar den beregnende Raahed blander sig med den medfødte, ubevidste, endnu ikke tæmmede Raahed, da kan man og bør man lytte. Thi alle disse Ting sker jo ikke paa én Gang. Den Tone for offentlig Debat, der nu er skabt herhjemme, den Foragt for aandeligt Arbejde, som mere og mere arbejder sig frem, de moderne Avisers Udseende, Theatrenes Sukceser, Pryglelov, Drengenes Uniformering og gymnastiske offenlige Præstationer under Fædrelandssang — det hænger alt sammen, og gamle Sokrates bliver et ganske aktuelt Kampemne. Det er visselig ingen Tilfældighed, at „Social-Demokraten"s Litteraturkritik, der for faa Aar siden saa fintfølende fulgte den nye og udsøgte Digtning, mere og mere afløses af en Gengivelse af de til Agitation egnede Bøger, det er et af de mange Tegn paa, at der er kommet en ny Generation, som skal have det paa en ny Maade. Men hvis disse Dages Tone for offenlig Debat om Filosofi og Digtning skal være Fremtidens, da føler mange Trang til at ledsage det smukke Udraab: „Proletarer, forener Jer!" med et: „Men lad Pøbelen blive hjemme!"

Og naar Social-Demokraten saa daarligt forstaar at vurdere Sokrates, er det maaske alligevel for tidligt at

lægge nye Færdselsaarer gennem det latinske Kvarter. Det vil vise sig, at vi dog har Brug for den klassiske Dannelse og for gamle Ussings Bog. Thi hvad vil det til syvende og sidst sige andet, end at ogsaa de kommende Tider vil faa Brug for dem, der lever et Liv for Studiet af svunden Visdom, svunden Skønhed, svunden Lærdom, fordi de just ad denne Vej naaer dybest ind til Løsningen af de Gaader, der vil være de kommende Slægters som de var vore og de Gamles? Og hvad vil det sige andet, end at ogsaa de kommende Tider vil have Brug for „Idéen", for den underlige Drift i Sjælen, der faar Mennesket til at søge uden for sig selv, opad mod store Opgavers Løsning, mod Maal, som det selv flytter videre frem, efterhaanden som det naaer frem?

Hvis man vidste lidt bedre Besked om det latinske Kvarter, vilde man finde ikke saa lidt af dette dér. Hvad om man en Gang gik paa Opdagelsesrejse i en Bog som Ussings for dér at finde en eller anden „Helt" til Samtidens Opbyggelse. Det bliver jo efterhaanden lidt trivielt med Sportsheltene fra Nordpolen, selv om det gaar endnu, vi saae jo fornylig en ung Løjtnant vende hjem til stor Modtagelse, Audiens og Fortjenstmedalje. Ussing fortæller om en anden ung Mand, der er berømt i Udlandet og lidet kendt herhjemme. Han var fattig og ensom som Barn. Han, der aldrig fik andet end ug i Skolen, gik som en Eneboer mellem sine Kammerater, han kom til Universitetet, fik Skoleembedseksamen med Udmærkelse, rejste udenlands med et Stipendium, som han „ved en sjælden Sparsommelighed" fik til at vare i fire Aar, blev en af Evropas lærdeste i sit Fag (Sprogvidenskab), fik en ærefuld Kaldelse til Universitetet i Basel, men maatte blive hjemme, knægtet af de saa uendelig misbrugte Ord af Rask „sit Fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette" (medens Fædrelandet ikke skylder en saadan Mand andet end den lurvede Docentgage), og er nu endt som en beskeden dansk Professor.

Men da han vendte hjem fra sin Rejse, var der ingen Modtagelse. Han har aldrig været Nationens Ære. Og hvis han en Gang i Udlandet — hvad meget vel kan hænde — bliver nævnet som Danmarks Stolthed, vil „Danmark" af gode Grunde ikke være stolt af ham. Men tror man, at en saadan Mand viser mindre Mod, mindre Udholdenhed, mindre Geni end Sportsmanden, som ved et Spil af Tilfældigheder og takket være sit velbyggede og veludrustede Skib' ikke sætter Livet til deroppe ved Nordpolen? Og er det ikke mindst lige saa „nyttigt" at studere Albanesisk i Epiros og keltisk paa Øerne ved Irlands Vestkyst for at forstaa Sprogenes Sammenhæng, som at ligge deroppe i den evige Is og stirre mod Nordpolen? Men Sporten sejrer, og sikkert kan den lærde Professor være lige lykkelig for det. Spørgsmaalet er blot, om vi andre kan være det!

Det er saadanne Stemninger, der giver Ussings Bog en Betydning for mig, saaledes at den graa Dag rinder ud, uden at jeg mærker det. Jeg har været i Hellas, under den blaa Himmel, der aldrig vil fordunkles. Jeg har vandret i det latinske Kvarter, der strækker sig fra Store Kannikestræde til Nørregade, det er opfyldt af Paladser og Templer og Buegange, støttet mod en af Søjlerne sidder Sokrates og ta-

ler, medens hans Disciple staar ærbødige og lyttende omkring ham.

Og paa Hjørnet af Købmagergade staar Avissælgerne og skriger sig hæse og velhavende med Smaabladene.

5. December.

*

Voltaire og Frederik den Store.

Af Georg Brandes

Det er ikke set ret mange Gange i Verdenshistorien, at en Regent er traadt i Forhold til en stor, frembringende Aand paa en saadan Maade, at dette Forhold har faaet Betydning for begge.

I Oldtiden var Aristoteles Alexanders Lærer, og Alexander skaffede ham Bøger og sendte ham Studiemateriel fra sine Felttog. Men Alexander kunde ingen Indflydelse udøve paa Filosofen. Cæsar og Cicero kendte hinanden. Cicero var Cæsars politiske Modstander; Cæsar hyldede ikke desmindre i ham Literaturens Repræsentant og gengældte hans Angreb med ridderlig Opmærksomhed; men hverken skyldte Cæsar Cicero aandelig Berigelse eller omvendt.

I den nyere Tid varede Forholdet mellem Goethe og Karl August fra begges tidlige Ungdom til Fyrstens Død. Goethe skyldte Hertugen af Weimar en sikret Stilling og denne Stilling adskillig Livserfaring. Men aandelige Indtryk har Goethe ikke modtaget af sin Fyrste. Trods betydelige Egenskaber var Karl August ikke noget Geni.

Der er i den nyeste Tid Forholdet mellem Richard Wagner og Ludwig II. Wagner har Kong Ludwig at takke for Velvære og Arbejdsro; men Kongen udøver ingen Art af aandelig Indflydelse paa Komponisten.

I.

Det historiske Forhold mellem Voltaire og Frederik den Store er enestaaende. Det er ikke noget harmonisk Forhold. Det er i de første femten Aar et Sværmeri; saa undergraves det og brister under Voltaires Udisciplinerthed og Frederiks Forbitrelse; saa læges Bruddet, og Forbindelsen holder Livet igennem. Dette Forhold er Vidnesbyrd om det 18. Aarhundredes Verdensborgeraand, siden Fyrsten og Skribenten her tilhører to forskellige Folk, om de end har samme Sprog. Men det Afgørende er, at Skribenten og Fyrsten her begge er Genier, ja Tidsalderens mest anerkendte, og at de udøver en Indflydelse paa hinanden.

Da Voltaire i August 1736 modtog det første Brev fra Frederik, Kronpr ns af Prøjsen, gik han i sit 42. Aar. Brevskriveren var 24 Aar gammel. Voltaire var allerede da europæisk berømt og af de Fleste betragtet som Tidsalderens betydeligste Forfatter. Frederik var en ung Prins, som endnu kun var bekendt ved, hvad han havde udstaaet.

Han havde lidt for sine Tilbøjeligheder og sine Aandsanlæg, som Voltaire for sit Vid og sine Tankers omvæltende Styrke. De havde begge været Ofre for Tidsalderens Brutalitet og et Regeringssystems Vilkaarlighed.

Kun 22 Aar gammel var Voltaire bleven sat i Bastillen og havde været fængslet dèr et Aar paa den blotte Mistanke om, at han var Forfatter til nogle Spottevers om Ludvig den 14.'s Minde, som han ikke havde skrevet. Da M

forstaaelsen blev opklaret, indbød Regenten ham til Middag. Ved Bordet sagde Voltaire: Deres kgl. Højhed skal have Tak, at De sørger for min Kost. Mit Logis vil jeg i Fremtiden helst selv sørge for.

Dog da han nogle Aar havde glimret i Frankrigs bedste Kredse, nydt Hoffets Gunst og lagt Grunden til sin Formue ved heldige Spekulationer, var han bleven styrtet fra denne Højde ved en af de Ydmygelser, for hvilke under den franske Enevælde den Borgerlige var udsat. En stor Herre, Ridderen af Rohan-Sabot, Feltmarskal uden nogensinde at have været i Krig, hvem han paa grov Tiltale havde givet et bidende Svar, lod ham lokke i Baghold og gennemprygle af sine Lakajer. Da Voltaire svarte med en Udfordring, lod Hr. Rohan-Sabot ham paany sætte i Bastillen, og han slap efter en Maaneds Fængsel kun ud paa den Betingelse, at han gik i Landflygtighed til England. Der blev han tre Aar.

Da han under sit Ophold i London havde tilegnet sig engelsk Kultur og efter sin Hjemkomst udgav sine *Filosofiske Breve*, hvori han uden at rette noget direkte Angreb paa franske Forhold blotstillede dem ved at prise Englands politiske Frihed, den gode engelske Retspleje, den sandhedskærlige engelske Filosofi og Literatur, idet han fremhævede de store Egenskaber hos Shakespeare, Milton og Pope, men navnlig stillede Newton og Locke mod Descartes, som da var kanoniseret i Frankrig — saa var et Uvejr brudt løs imod ham. Hans Bog blev beslaglagt og efter Dom af det franske Parlament brændt af Bøddelen 10. Juni 1734. En Arrestordre mod Forfatteren blev udstedt. Voltaire flygtede til Holland og tyede, da Uvejret havde lagt sig, til Slottet Cirey i Champagne, nær Grænsen, hvor han de næste ti Aar opholdt sig hos sin Veninde, Marquisen af Châtelet, „den guddommelige Emilie“, som hun kaldtes af sin Beundrer.

Frederiks Skæbne havde ikke været mindre haard. Hans Fader, hvem Carlyle har idealiseret, der med sine gode Evner som Organisator var stædig og hidsig, med al sin Retsindighed raa og grusom, havde foreskrevet en Opdragelsesplan for ham, hvorfra alt Unyttigt, deriblandt Latin og Literatur, var udelukket. Kongen hadede alt Udenlandsk; naar han tillod Fransk, var det, fordi Tysk da endnu neppe betragtedes som et Sprog. Han holdt af at banke sine Undersaatter personligt paa Gaden, hvis de ved et eller andet vakte hans Utilfredshed.

Da Frederik som Yngling drev forbudne Studier, gjorde Gæld, ikke brød sig om Troppe-Parader, saa krævede Faderen, at han skulde give Afkald paa Tronfølgen. Da han vægrede sig, mishandlede han ham barbarisk og haanede ham som fejg, fordi han fandt sig i det. I 1730 foretog Frederik et Flugtforsøg til England. Men et opsnappet Brev til hans Ven Katte røbede Kongen Planen. Kongen mishandlede ham paany forfærdeligt og nedsatte en Krigsret, der skulde dømme ham til Døden. Det var Tidens Stil. 12 Aar tidligere havde jo Peter den Store ladet sin Søn Alexei knutte ihjel. Da den prøjsiske Krigsret ikke lystrede saa blindt som den russiske, nøjedes Kongen med at sætte Prinsen i haardt Fængsel i Küstrin.

Frederik havde som sytten-attenaarig en øm Forbindelse med en Skolemesterdatter i Potsdam, hvem han ledsagede paa Fløjte, naar hun spillede paa Clavecin. Kongen lod hende føre rundt om Pladsen i Potsdam af Bøddelen, der

piskede hende for Pøbelens og Prinsens Øjne.

I Küstrin blev Frederiks Ven Katte, som medindviet i Flugtplanen halshugget udenfor hans Vindue. Frederik kunde række ham Haanden til Farvel.

II.

I sine første Breve nærmer Frederik sig Voltaire med dyb Ærefrygt og Taknemmelighed: Voltaires Værker er Skatte af Aand. Ved hver ny Læsning synes de ny. Han er saa stor, at han alene ved sin Personlighed afgør den gamle Trætte, hvilken Literatur der er ypperst, den klassiske Oldtids eller den moderne. Der er Ingen, uden Undtagelse Ingen i Europa, hvis Lærer Voltaire ikke kan være. Han haaber, Voltaire ikke vil finde ham uværdig til Belæring, hvor ringe han end er, thi hvad er Fødsel mod Geni!

Voltaire, som overraskes ved denne lidenskabelige Hyldest fra en ung Kongesøns Side, svarer, lykkelig over, at der findes en Tronarving, som vil virkeliggøre hans Tanker, at en Mand som Frederik vil kunne hidføre en Guldalder i sit Rige og vil hæve sig fra Kongeværdighed til Menneskelighed.

Frederik svarer: Er det muligt, at den samme Voltaire, for hvem vore Hænder rejser Altre og Statuer, er tilsidesat i sit Fædreland og lever som Eneboer dybt inde i Champagne! Det er et Paradoks, en Gaade.

Voltaire har ingen anden Fejl end at være de øvrige Mennesker overlegen. Hvis Frederik nogensinde kommer til Frankrig, skal hans første Spørgsmaal være: Hvor er Hr. de Voltaire? Konge, Hof, Paris, Versailles, Kvinder, Fornøjelser, intet af dette vil hans Rejse nogensinde gælde.

Begge bevæger sig stadig i Mindelser fra den klassiske Oldtid. Voltaire kaldes af Frederik Apollon eller Sokrates, Frederik af Voltaire Trajan eller Titus, han forener Vergils Talent med Augustus' Dyder.

Frederik erklærer paa Rim: Det Vers, hvori du anbringer mit Navn, som man anbringer en Helgen i en Niche, vil skænke mig Udødelighed. Uden dig vilde Navnet kun optage en Plads paa en Stamtavle.

Frederik havde den Mani, Dag ud, Dag ind at skrive middelmaadige franske Vers. Han sendte dem nu til Voltaire for at faa dem rettede tilbage. Han kunde beundringsværdigt Fransk for en Fremmed, skrev og talte jo kun Fransk, men hans kunstneriske Kultur var ikke saa høj, at han begreb Umuligheden af at være lyrisk Digter i et andet Sprog end sit eget; end mindre forstod han, at han selv trods sin ypperlige Retorik slet ikke var Digter. I de Oder, hvormed efter Voltaires Breve „hans kgl. Højhed har værdigedes at smykke den franske Poesi", har *amitié* fire Stavelser i Stedet for tre, *carrière* tre Stavelser i Stedet for fire, og *tête* rimer paa *trompette*. „Jeg vover" staves *j'ause*, Ansigtstræk *tres*.

Disse Breve kom saa besværligt til deres Adresse, at Frederik kalder det ubegribelig hurtigt, da et Brev fra 17. April allerede 9. Maj kommer ham i Hænde. I dem lægger to stærke Intelligenser sig for Dagen. Intet Under, at Voltaire lige straks synes Ynglingen meget overlegen, men blot halvandet Aar efter er der Tankesammenstød, hvor Frederik viser sig som den fordomsfriere og konsekventere Tænker, som under Drøftelsen af Wolffs Filosofi i Spørgsmaalet om Determinisme eller fri Vilje.

Voltaire udmærker sig i Brevene mindre

ved den Vittighed, der for Eftertiden er blevet hans fornemste Særkende, end ved Klarhed, Smidighed og Gratie. For Nutiden er han jo ikke mere nogen lyrisk Digter; men hans Prosastil har en Fynd, en aldrig svigtende Sikkerhed, dertil en legende Lethed og Ynde, som er uovertruffet. — Det var Kraftens Ynde. Der var i ham et uudtømmeligt Fond af Elektricitet, uafbrudt virksomt endnu i Firsindstyveaarsalderen, saa han fremmede sine Omgivelser, meddelte Indtryk til hele sin Samtid, givende Stød og sprudende Gnister.

III.

Da Frederik 31. Maj 1740 bliver Konge, er han endelig i Stand til at gøre Voltaires personlige Bekendtskab, og han er henrykt ved Tanken, saa meget han end straks har at varetage. Han debuterer som Voltaires ægte Elev. Hans første Regeringshandlinger er Afskaffelse af Torturen, af Jagtplagen for Bønderne, Opløsning af den Kæmpegarde i Potsdam, som Faderen havde tilkøbt sig i dyre Domme, Tilbagekaldelse af den fordrevne Tænker Wolff som Professor i Halle.

Saa aftales det første Møde imellem dem. Frederik skal se disse kloge Hænder, disse klare Øjne, kysse denne veltalende Mund:

Je baiserai cent fois cette bouche, éloquente
dans le sérieux et le badin,
dont la voix, folâtre et touchante
va du cothurne au brodequin
toujours enchanteresse et toujours plus charmante.

Voltaire er da i Nederlandene, optaget af at udgive Frederiks Bog *Anti-Machiavelli*, hvori Kongen forsvarer den strengt redelige Politik, der just ikke blev hans egen; Bogen var ment som Angreb paa den franske Minister, Kardinal Fleury.

Voltaire beder Kongen tage Draaber med til ham, thi han besvimer sikkert af Fornøjelse. Frederik skriver: Det bliver den skønneste Dag af mit Liv; jeg tror, jeg døer deraf.

Frederik fik Koldfeber, saa Mødestedet maatte forandres og Voltaire rejse til ham.

I Slottet Moyland ved Cleve blev han gennem tomme Sale ledet ind i et nøgent Værelse, hvor der paa en Løjbænk under en Rytterkappe laa en lille Mand skælvende af Feber. Det var Frederik. Feberen standsede ved Sindsbevægelsen. 11—14. September saas de to store Mænd første Gang. — Man er jo forberedt paa nogen Skuffelse fra Frederiks Side. Men han skriver en Uge efter til Jordan:

Jeg har da set denne Voltaire, hvem jeg var saa nysgerrig efter at kende. Jeg havde Koldfeber, og min Sjæl var saa angrebet som mit Legeme svækket. Men med Folk af hans Art maa man ikke være syg, man maa helst befinde sig bedre, end man plejer. Han har Ciceros Veltalenhed, Plinius's Blidhed, Agrippas Visdom. Han forener Oldtidens tre største Mænds Dyder og Evner. [Frederik var ikke trængt dybere ind i den klassiske Oldtids Væsen, end at han holdt Cicero, Plinius og Agrippa for Oldtidens største Mænd]. Hans Aand arbejder uden Ophør. Hver Draabe Blæk, der kommer fra hans Pen, er et Glimt af Aand .... Fru de Châtelet er misundelsesværdig, at hun har ham.

Ved den næste Sammenkomst faa Maaneder efter havde man fra det franske Hof givet Voltaire det diplomatiske Hverv at udforske Frederiks Hensigter; men saa elskværdig han var som Vært, saa uigennemtrængelig viste han sig som Politiker, og han forbavsede ikke Voltaire

mindre end Europa, da han trods sin *Antimachiavelli,* trods den lige udstedte Anerkendelse af Maria Theresia, troløs og erobringslysten, under et elendigt Paaskud med sin Hær faldt ind i Schlesien og bemægtigede sig Landet. Til hans Undskyldning tjener: prøjsisk Schlesien staar højt over østerrigsk.

I samfulde ti Aar efter sin Tronbestigelse stræber nu Frederik forgæves at knytte Voltaire til sig.

Voltaire vil ikke forlade Marquisen af Châtelet. Frederik vil ikke tro, det blot er Venskab, som fængsler ham til hende; men havde det end fra først af været Følelser af hedere Art, saa var den Tid nu længst forbi. Sympati og Studiefællesskab bandt dem sammen. (De indsendte hver for sig en Prisafhandling om Ildens Natur til det franske Institut. Euler fik Prisen). For Emilies Skyld studerede Voltaire Matematik og Fysik, saa de mødtes i Dyrkelsen af Newton. For Voltaires Skyld stræbte Emilie at afvinde Historien, der frastødte hendes matematisk exakte Aand, nogen Interesse, og tvang sig til at bryde sig om Vers, der i Grunden var hende ligegyldige.

Den vigtigste Aarsag, hun havde til at hindre hans Overflytning til Prøjsen, var den, at hun ikke kunde undvære ham. (Følge ham kunde hun ikke, da hun var gift). Men hun havde ogsaa den Grund, at hun om muligt vilde sikre ham en Stilling ved Hoffet i Versailles, og frygtede, han forspildte sine Udsigter, ifald han gik til Berlin.

Voltaire gjorde i Fyrrerne sine sidste Forsøg paa at trænge igennem ved det franske Hof. Han blev beskyttet af Fru de Pompadour, hvem han havde kendt, fra hun var Barn, og han blev da Medlem af Akademiet, blev Frankrigs Historiograf og i 1746 udnævnt til tjenstgørende Kammerherre *(gentilhomme ordinaire).* Men ved nogle nydelige, altfor smigrende Vers til Fru de Pompadour angaaende hendes Erobring af Kongen fik han Dronningen og hendes Kreds imod sig, og ved en uklog Vending i Tilegnelsen af et Skuespil til Fru de Pompadour, at Enkelte maaske vilde undres over denne Tilegnelse, fik han hende misstemt. Frederik havde, for at Voltaire skulde tilfalde ham, snedigt undergravet hans Stilling ved at spille haanlige Breve fra Voltaire om indflydelsesrige Personlighedcr i Frankrig (Biskoppen af Mirepoix f. Eks.) disse selv i Hænde gennem sin Repræsentant i Paris. Saaledes gik ogsaa til Paris Voltaires Lykønskninger til Frederik som Sejerherre over det med Frankrig forbundne Østerrig. (Kosteligt er det i Brevene at forfølge Voltaires Gisninger over, hvor vel den utro Postmester sidder, der under Vejs aabner hans Breve og røber deres Indhold. Sandheden falder ham ikke ind).

Saaledes mødte Voltaire Kulde overalt. Den fromme Ludvig XV havde desuden aldrig kunnet udstaa Voltaire, dels paa Grund af hans Fritænkeri, dels paa Grund af hans Mangel paa Hofdisciplin.

Han opgav da pludselig Ævred og gik til den fordrevne Konge af Polen, Stanislas Leszczynski, der holdt et lille Hof i Luneville. Men her indlod Fru de Châtelet sig i en Kærlighedsforbindelse med den meget yngre Saint-Lambert, underligt nok den samme Mand, der senere blev foretrukket af Jean Jacques Rousseaus Elskede, Fru d'Houdetot. Marquisen døde i Barselseng September 1749. Da Voltaire havde mistet hende, var der ikke mere Noget, der holdt ham tilbage fra at være Frederiks Mand. Han vilde vise Hoffet i Versailles, at man andensteds paaskønnede ham.

Vel fraraadede hans Nièce, Fru Denis

ham heftigt at gaa til Berlin, der efter hendes Mening var en Hovedstad som Paris paa Hugo Capets Tid; man var, paastod hun, ham slet ikke velsindet dèr, men Kongen, hvem hendes Brev blev tilsendt, imødegik al Befrygtning, hun vakte: Hvorledes, svarer Frederik, jeg skulde volde en Mands Ulykke, hvem jeg elsker, som for mig ofrer sit Fædreland og alt, hvad der er Mennesker kærest!

At Frederik imidlertid ikke var helt paalidelig som Beundrer, maatte Voltaire paa samme Tid sande. Han erfo'r ikke blot, at Kongen tænkte paa at engagere Fréron, Voltaires mest haardnakkede Angriber, som sin literære Korrespondent. Men han fik at se nogle Vers, som Frederik — maaske af Mangel paa sund Kritik, maaske for at ærgre Voltaire — havde skrevet til Baculard d'Arnaud, en lille Poet, tilsyneladende trofast Tilhænger af Voltaire, hvori der stod: Frankrigs Apollon er i Forfald; han synker, De stiger, hans Solnedgang varsler om en endnu smukkere Solopgang.

Neppe Noget bidrog mere end disse forbavsende og drillende Linjer til, at Voltaire udbad sig sin Afsked af Kong Ludvig. Kongen tilstod ham den med Kulde og berøvede ham Posten som Historiograf.

IV.

I Juli Maaned 1750 ankom Voltaire til Potsdam og blev modtaget som en Halvgud.

Det var ikke Kongen alene, der var henrykt over ham. Han havde daglig sit Kuvert dækket saavel hos Enkedronningen som hos Frederiks unge Dronning, der levede forladt og forskudt i Schönhausen ved Berlin. Han vandt ligeledes Frederiks Brødre, Prinserne af Prøjsen, for sig. De spillede i hans Stykker. Han instruerede dem fortroligt, uden Underdanighed, med det Liv, han forstod at sætte i alle Mennesker.

Da hans Helbred var svagt, holdt han sig helst tilbage fra Frederiks Middagsselskaber: „Der er altfor mange Generaler og Prinser", plejede han at sige. Men ved Kongens Aftensmaaltider var han uundværlig.

Selskabet bestod af alle de notable Fritænkere, som Frederik mest fra Frankrig, dog ogsaa fra andre Lande havde samlet om sit Bord. Samtalesproget var altid fransk.

Der var den elskværdige Eventyrer, Marquisen af *Argens*, indtagende, men tillige kundskabsrig og lærd.

Der var *La Mettrie*, den berømte Cyniker og Læge, paa Grund af sine Bøgers Materialisme fordrevet fra Holland som fra Frankrig, og hjemløs indtil Frederik gav ham Ly. Han var ivrig Ateist, hvilket sidste hverken Voltaire eller Frederik var.

Der var *Maupertuis*, Matematiker, Fysiker og Astronom, en af de første, der havde sluttet sig til Newtons Lære om Differential- og Integral-Regning, hvem Frederik havde gjort til Præsident for det i sin Tid af Leibniz stiftede Berlinerakademi, en Mand, hvis Venskab Voltaire og Fru de Châtelet først havde dyrket, men som nu i Voltaire saa en generende Medbejler. Han havde i sin Tid af videnskabelige Grunde foretaget en Laplandsrejse, af hvilken han var overordenlig stolt, saa ufarlig den end var. Han havde ved Gradmaaling fastslaaet Rigtigheden af Newtons Lære om Jordens Fladtrykning ved Polerne, forøvrigt drukket Champagne med Officererne i de svenske Garnisonsbyer, og lod sig ved sin Hjemkomst male i en Slæde med Pels og lodden Hue.

Der var den tapre *Chasot*, som havde vist Heltemod i talrige Slag.

Der var den blide Italiener *Algarotti*, Matematiker og Newtonianer, og den landflygtige Skotte *George Keith*, hvem Frederik ved sin Tronbestigelse havde sendt som sit overordentlige Sendebud til Frankrig.

Samtalerne var i Reglen ypperlige. Der sad lutter aandfulde Folk om Bordet, og Alle var stemte efter én Grundtone.

Frederik forstod ved Modsigelse at faa dem til at give deres Bedste. Det drejede sig om Moral, Filosofi, Historie, Religion. Men det var Skeptikere og Cynikere, der talte, og deres Frisprog var ubetinget. Der var Orgier af Spotterier over Dogmer og Fordomme; den mest løsslupne Skemt med Bibel og Aabenbaring, med Kirkerne og deres Tjenere; og de kaadeste Løjer med bekendte Samtidige, Monarker som Hoffolk, Hoffolk som Skribenter.

Man drak ikke megen Vin, men man drak sig en Rus i de lystigste og dumdristigste Indfald. Og Maaltiderne varede saa langt ud paa Natten, at Tjenerne, som vartede op, fik svulne Ben af at staa saa længe.

Voltaire var ved disse Viddets Fester den, som glimrede stærkest ved sin Aandsnærværelse og ved sine Indfalds Form.

Der var alligevel Kilder til Forstemning mellem ham og Kongen.

Voltaire havde i sin Tid givet Frederik Valget mellem Fréron og sig, efter at han med sin sædvanlige ubændige Lidenskabelighed havde skildret sin Angriber som et Udskud. Frederik havde føjet sig; men han led ikke at føje sig.

Da dernæst Frederiks urimelige Lovtaler var stegne d'Arnaud til Hovedet, og han begyndte at sætte ondskabsfulde og usande Rygter om Voltaire i Omløb i Frankrig, maatte Voltaire give Kongen Valget mellem d'Arnaud og sig. Der var jo intet Valg; men Frederik led ikke for anden Gang at stilles for et Tvangsvalg.

Voltaire havde krævet sine Rejseomkostninger rundeligt bevilligede af Frederik og faaet alle Krav opfyldte, havde desuden erholdt store Løfter med Hensyn til sin økonomiske Fremtid. Men Frederik, der af haard Nødvendighed var sparsom, sparsom indtil Gerrighed, følte Svien af de store Udgifter, og kunde trods sit givne Ord ikke andet end ærgre sig over den Gæstfrihed, Voltaire nu dagligt udøvede i hans eget Slot. I sin Drillelyst lod han ham give utilstrækkelige Rationer af Sukker og Kaffe. Voltaire klagede forgæves derover. Han skal i Følge Hofsladderen have hævnet sig ved at sælge de Lys, han fik, og have taget Lys fra Salonen med sig til sit Værelse.

Sligt var ringe. Men blot fem Maaneder efter Ankomsten led hans gode Forhold til Kongen et føleligt Knæk. Anledningen var denne:

Kurfyrsten af Sachsen havde udstedt Seddelpenge, saakaldte *Steuerscheine*, der var faldne til Halvdelen af den Værdi, de lød paa. Efter Frederiks Sejr var det i Fredstraktaten blevet bestemt, at enhver Prøjser, der var i Besiddelse af disse Sedler, skulde faa deres fulde Værdi udbetalt. Denne uheldigt affattede Paragraf gav Anledning til et tøjlesløst Børsjobberi. Prøjsere købte disse Sedler billigt i Holland og fik dem indløst til fuld Værdi. 1748 var Skandalen bleven saa stor, at Frederik efter Anraabelse fra Sachsen ganske forbød disse Papirer i Prøjsen.

Voltaire har først rimeligvis troet, at der saas gennem Fingre med Spekula-

tioner af den Art, at i ethvert Tilfælde han selv vilde blive betragtet som Undtagelse. Thi han opfordrede i November 1750 en jødisk Bankier ved Navn Hirschel til at rejse til Dresden og købe ham slige Sedler for 40,000 Francs. Men snart derefter, da i Hirschels Breve Sedlerne stadigt blev dyrere, og da han forstod, at Handelen vilde mishage Kongen, gav han Contraordre og lod Hirschels Veksel protestere.

For at holde Hirschel skadesløs og desuden sikre sig hans Taushed om Handelen, tilbød han at afkøbe ham Brillanter for en stor Sum. Da han saa troede sig narret med Brillanterne, anlagde han derefter Proces mod Manden. Men at en kgl. prøjsisk Kammerherre med Fortjenstordenen og 20,000 Francs i Aarpenge laa i Proces med en halvtberygtet jødisk Agent, det var en Skandal og hvad værre var en Dumhed.

Hirschel blev for Fragaaelse af sin Underskrift dømt til en Bøde og desuden til Udlevering af en Veksel, han havde holdt tilbage. Sandsynligt er det ogsaa, at han mod bedre Vidende beskyldte Voltaire for, efter at deres Overenskomst var underskrevet, at have tilføjet en Linje foroven. Ved Hjælp at det Facsimile, som Desnoiresterres har leveret, lader Sagen sig ikke afgøre, neppe heller ved Synet af Originalen.

Men ogsaa Voltaire havde baaret sig ilde ad. Han havde haardnakket Uger igennem nægtet at have indgaaet en Overenskomst, hvis Eksistens han tilsidst maatte indrømme. Han synes desuden at have givet Retten en urigtig Fremstilling af Overenskomstens Indhold.

I alt Fald var det en smudsig Sag. Frederik blev ude af sig selv, og da han holdt af at ydmyge, som hans Fader af at banke, forbød han Voltaire at komme for hans Øjne, saa længe Retssagen stod paa. Da den efter et Forlig formelt blev vundet, lod han Voltaire føle, at det var næsten lige saa grimt at vinde en saadan Proces som at tabe den.

Dog Samlivet genoptoges, om end uden de første Dages Hjertelighed. Frederik begyndte nu at gøre Skel mellem Voltaires Geni, der var en Sag for sig, og hans Karakter, som han ringeagtede, men aldrig naaede til at bedømme med Finhed.

Iøvrigt var Voltaire saare yndet ved Hove, og Livet dèr formede sig tilsyneladende ganske som før.

Dog en Dag sagde La Mettrie i Fortrolighed noget til ham, der berøvede ham hans Tryghed. Paa en Ytring om, hvor stærkt Voltaire blev misundt for den Gunst, hvori han stod, havde Frederik svaret: Bah, man presser Appelsinen, og derefter kaster man Skallerne bort! Voltaire besvor La Mettrie at sige ham, om dette ikke var et Paahit for at drille ham. Men La Mettrie forsikrede, at Ordene var faldne saadan.

Voltaire følte det som Grunden var taget bort under ham. Og da han paany vilde søge Oplysning, var La Mettrie død; han havde forspist sig i en Leverpostej.

Noget efter meddelte Maupertuis til Frederik, at en Dag, da General Manstein var hos Voltaire, for at denne skulde rette hans *Erindringer om Rusland*, blev der bragt Digteren Vers fra Kongen at korrigere, hvorpaa Voltaire havde sagt til Manstein: Min Ven! Kom hellere igen! Dèr sender Kongen mig sit Skidentøj til Vask. En anden Gang skal jeg vaske Deres.

Voltaire nægter bestemt at have brugt denne Vending; men den ligner ham, og i ethvert Tilfælde har Frederik troet, den var hans, og følt sig heftigt krænket

V.

Alt gik dog sin jævne Gang i et Par Aar. Men i 1752 kom der en videnskabelig Kurre paa Traaden mellem Maupertuis, hvem Kongens Gunst havde gjort hovmodig, og dennes tidligere Ven König i Amsterdam, en fortrinlig Matematiker. Maupertuis mente at have gjort en vigtig Opdagelse angaaende Bevægelsens Love, idet han opstillede den mindste Aktions Princip. König, der skyldte Maupertuis sin Udnævnelse til Medlem af Berlinerakademiet, var uenig med ham angaaende Bevægelsens Principer, men vilde ikke offenliggøre sin Kritik, da han kendte Præsidentens Pirrelighed og ikke vilde saare. Men i sit Overmod opfordrede Maupertuis ham selv dertil.

I Königs Afhandling stod saa, at Leibniz iøvrigt syntes at have havt en lignende Tanke som Maupertuis, hvad utvivlsomt var sandt, og han anførte til Støtte et Brev fra Leibniz til en Professor Hermann.

Forbitret vilde Maupertuis heri se en Beskyldning for literært Tyveri, og da han fik bekræftet, hvad han med Rette formodede, at König ikke besad Originalmanuskriptet til Leibniz's Brev, fik han Berlinerakademiet, der ganske var afhængigt af ham, til at stemple Königs Adfærd som Anvendelse af et Falskneri.

König, der havde den sunde Sans paa sin Side, svarede med en Appel til Publikum. Men, allerede *før* dette Hefte udkom et lille Flyveskrift *Svar fra en Akademiker i Berlin,* hvori alvorlige Anklager mod Maupertuis var sammentrængte: Hans Despoti var afsløret og hans stygge Adfærd mod en stille Lærd, hvis hele Brøde var en videnskabelig Uenighed med ham. Der var iøvrigt ikke en Spydighed, ikke et overflødigt Ord deri.

Kun en Stilens Mester kunde skrive saadan, og der var i Europa blot en, der førte denne Pen.

Frederik blev ophidset til det yderste: Faderens Blod kom op i ham: Man vovede at latterliggøre hans Akademis Præsident, altsaa hans Akademi, altsaa ham selv.

Han besluttede — anonymt — at svare den anonyme Voltaire. Vistnok laa Ordet Skidentøj og gærede bagved.

Kongens Svar, *Brev fra en Akademiker i Berlin til en Akademiker i Paris,* er ikke heldigt. Det er lutter Virak for Maupertuis, om hvem det i en oppustet Stil hedder: Han nyder her i Prøjsen i levende Live den Hæder, som Homer vandt længe efter sin Død: Byerne (Berlin og St. Malo) strides om, hvem af dem, der er hans Fædreneby. — Maupertuis sammenlignet med Homer!

Angrebet paa Præsidenten føres tilbage til den laveste Bevæggrund, en Misundeligs Raseri. — Ja, saavidt var det kommet, ikke blot skrev Frederik nu mod Voltaire, men brugte Ordene: Uvidenhed, Løgn, Infami, Bagvaskelse, Skændighed osv.

De mødtes nu som før ved Maaltiderne, konverserede som om intet var hændt, men hvilken Tvang har de ikke maattet paalægge sig!

Da den første Udgave af Frederiks Flyveskrift kom ud, vidste de tyske Kritikere ikke, hvem Forfatteren var, og behandlede ham som En, der ikke forstod et Ord af Stridsspørgsmaalet. Men saa kom anden Udgave med den prøjsiske Ørn, en Krone, et Scepter paa Omslaget, og al Tvivl var forbi.

Havde Voltaire været gennemtrængt af Situationens Umulighed og fremfor alt villet bevare sit gode Forhold til Kongen, saa var der for ham intet andet at gøre end nu at standse, lade Sagen gaa i Glemme og lade Maupertuis i Fred.

Men ak! Han var med al sin Smidighed ikke nogen Hofmand, men en urolig, ustyrlig Poet, og trods Hofmandstonen det mest ubændige Væsen. Han var ikke for intet det vittigste Menneske, der siden Aristofanes's og Lukianos's Tider havde levet. Indfaldene lod ham ikke i Ro og han kunde ikke holde en Vittighed tilbage. Han maatte anstifte Puds og Intriger som Molières Scapin, og haabede i værste Fald at kunne nægte Alt. Han var jo bestandig anonym. Datidens rent ud russiske Forhold nødte ham til det. Han skriver i et Brev: Jeg har jo altid den Udvej, med min sædvanlige Ærlighed at lyve mig fra det Hele.

Visselig skrev han ikke en Linje mod Kongen, slugte uden en Grimace de grove Krænkelser, der kom fra ham. Men han kunde ikke nægte sig den Fornøjelse at flaa den stakkels Marsyas, Maupertuis, der havde villet rivalisere med den, hvem Kongen selv havde kaldt Apollon.

Med sin Antilope-Gratie og sin Tigerkraft minder Voltaire os senere Fødte noget om en anden „Djævel af Guds Naade", Heinrich Heine, der har sagt: Det er sandt, jeg var ikke noget Lam. Men dersom Lammet havde faaet Tigerens Kløer og Tænder, tror man saa, det vilde undladt at bruge dem?

Maupertuis, som da var syg og ude af Stand til større Arbejder, havde netop da under Titlen *Breve* udgivet en Række mindre Artikler, fulde af løjerlige Gisninger og Forslag.

Deri var i og for sig intet ondt. Holberg gør undertiden Sligt. Renan har gjort noget Lignende i sine *Filosofiske Dialoger*, hvor det foreslaas at dyrke Genier i en ny Asgaard og lade dem hævde Herredømmet over Jorden ved Sprængmidler.

Men Maupertuis gav sine gale Indfald Tøjlen uden Smag. Han foreslog,

at man skulde grave et umaadeligt Hul for at naa til Jordens Midtpunkt,

at man skulde grunde en helt latinsk By, hvor der prækedes, førtes Sager, spilledes Komedie paa Latin — for at Ungdommen dèr i et Aar kunde lære mere Latin end ellers i hele Livet,

at man skulde anatomere Hjernen paa høje Folk for at se, om den var mere udviklet end hos andre,

at Lægerne kun burde honoreres, i Fald den Syge kom sig, osv.

Denne Bog med dens Urimeligheder og Paradokser besætter formelig Voltaire. Han drømmer og taler ikke om andet. Og Frugten deraf blev det berømte Flyveskrift: *Historien om Dr. Akakia* (ɔ: den godmodige Læge) *og den Indfødte fra St. Malo.*

Denne vittige Piece gaar i ingen Henseende Maupertuis som Privatmand nær, er fri for Ukvemsord som for Grovhed. Den minder os Danske mest om J. L. Heibergs vittigste literære Polemiker i 10. Bind af hans Skrifter.

Det personligst spydige Træk er det uskyldige at kalde Maupertuis en Laplænder, født i St. Malo, fordi han var saa stolt af sin Rejse til Lapland.

Akakia er som Læge urolig over den Udsigt aldrig at skulle faa Honorar, med mindre Patienten kommer sig: „Han vil lade os Læger dø af Sult, han behandler os som sine Forlæggere".

Akakia er urolig over det Hul, som skal graves til Jordens Midtpunkt; det maa faa et Omfang som hele Tyskland, hvad der vil ødelægge Europas Ligevægt. Skønt Sandheden ligger paa Bunden af en Brønd, vil den Brønd være for vanskelig at grave.

I den latinske By vil Kokkene og Vaskerkonerne jo ikke i For-

vejen kunne Latin, og vil de give sig til at lære latinsk Grammatik, saa bliver der ikke kogt og ikke vasket Skjorter.

Nu og da gør Voltaire Maupertuis Uret. Hans klare, men ikke dybe Forstand slog ikke til overfor enkelte af Præsidentens Indfald. Maupertuis har sagt, at Rummet kun er en Forestilling i vor Aand. Voltaire belærer ham om, at, som enhver Skoledreng véd, Udstrækningen ikke som Lyd og Farver kun eksisterer i vor Sansning. Her er det Voltaire, der tænker som en Skoledreng.

Naar Voltaire videre haaner Maupertuis for den (rigtignok urimeligt begrundede) Sætning, at Kundskab om Fremtiden kan være samme Sag som Kundskab om Fortiden, saa tænker han ikke selv igennem. I Astronomien kender vi Fremtid saa nøje som Fortid og i Kraft af samme Indsigt; vi véd paa Dag og Time, naar en Solformørkelse vil finde Sted om Aarhundreder.

Som Skriftet var, maa det imidlertid kaldes et lille Vittighedsværk af strengt literær Beskaffenhed, uskyldigt latterliggørende. I Sammenligning med Heines Polemik mod Platen er dette Sukkervandspolemik.

Vanskeligheden var den at faa Skriftet udgivet.

Der behøvedes en kongelig Bevilling, og Frederik vilde selvfølgelig aldrig give den. Voltaire tilnarrede sig den, idet han foregav at ville offenliggøre et Svar paa Angreb, en Züricher Teolog, Zimmermann, havde rettet mod ham og Kongen som Fritænkere. Paa denne Bevilling blev *Akakia* trykt.

Maupertuis laa med angrebne Lunger, kom ikke til Kongens Aftensmaaltider. Frederik og Voltaire vedblev at lade, som Intet var i Vejen, og da man en Aften fik Ideen til en Art Sag-Leksikon, skrevet af den lille Kreds, begyndte Voltaire straks derpaa og sendte Kongen Artikel paa Artikel med godt Humør: *Abraham, Ame, Athéisme, Baptême.* Det var dette Indfald, der blev til selve Encyclopædien, *le Dictionnaire philosophique,* Voltaires, Diderots og d'Alemberts Storværk.

Man kan forestille sig Frederiks Forbitrelse, da han opdagede, at han var bleven narret, og *Akakia* forelaa trykt i Potsdam. Hvem Forfatteren var, saa han med ét Blik.

Han sendte sin Kammertjener til Voltaire for at erfare, hvor Oplaget var skjult. Voltaire vidste af Intet. Imidlertid gik Bogtrykkeren til Bekendelse, saa det nyttede ikke mere Voltaire at lade uskyldig. Han søgte da overfor Kongen at slaa det Hele hen i Spøg. Men Kongen stævnede ham til sig, lod hele Oplaget brænde paa Slottet og aftvang Voltaire Underskrift paa en Erklæring om, at saa længe Hs. Maj. viste ham den Naade at have ham boende paa sit Slot, vilde han intet skrive mod Frankrigs Regering, andre Suveræner, eller berømte Forfattere, men opføre sig, som det sømmer sig en Skribent, der har den Ære at være Hs. Maj.'s Kammerherre og at leve sammen med dannede Mænd.

Voltaire underskrev nødtvungent; men var ikke derfor mindre opsat paa at føre sin Krig igennem. Hans *Akakia* var allerede paa Vej til Dresden for at trykkes dèr. Og kort efter vakte den lille Bog Jubel i Berlin, hvor Maupertuis var ilde lidt for sit Overmod, og hvor man tog Spasmagerens Parti.

Nu blev Frederik vild af Harme. Maupertuis skulde have Oprejsning og hans egen Myndighed ikke mindre. De Eksemplarer, man fik fat i, blev brændte af Bøddelen paa de forskellige Gade-

hjørner i Berlin, bl. a. udenfor det Hus i Taubenstrasse, hvor Voltaire under Karnevalet var taget ind. Denne latterlige Brutalitet blev iværksat af Frederik Juleaften 1752, 18 Aar efter at Ludvig havde ladet Voltaires *Filosofiske Breve* brænde. Kongerne var heri lige gode.

For Frederik var Voltaire vel endnu den store Skribent, men iøvrigt det ondskabsfuldeste Kræ, en Abekat, som burde piskes.

Voltaire tilbagesendte Frederik sin Kammerherrenøgle, sin Orden pour le mérite og sit Brevét som kgl. Pensionær og skrev ærbødigt, næsten ømt:

Je les reçus avec tendresse
je vous les rends avec douleur;
c'est ainsi qu'un amant dans son extrême ardeur
rend le portrait de sa maîtresse.

Men han fik samme Dag det Alt tilbage.

VI.

Voltaire har nu kun én Tanke, at slippe bort. Men det var meget vanskeligt; han kunde blot angive Helbredshensyn som Bevæggrund. Thi Frederik taalte yderst nødigt, at nogen af Kredsen forlod ham. Og han vilde ikke undvære Voltaire, kunde ikke undvære ham.

Voltaire maa et Fjerdingaar igennem spille en hel Sygdomskomedie, erklære sig for ude af Stand til at forlade sit Værelse. Han narrer ikke Frederik ved sin Paastand at trænge til Badene i Plombières. (Kongen svarer, at der er fortræffelige Bade i Nærheden i Glatz i Schlesien). Men tilsidst maa Frederik opgive sin Modstand: Voltaire kan forlade hans Tjeneste, naar han vil. I et Brev derom forlanger han dog, at Voltaire først skal give Kontrakten angaaende Ansættelsen, Nøglen, Ordenen og et Bind Poesier, han har betroet ham, tilbage. Derefter udtrykker han i Brevet den besynderlige Tro, at Voltaire nu vil give sig til at angribe hans Skrifter.

Ulykkeligvis glemte Voltaire over alt det meget andet, han havde at tænke paa, at sende det Forlangte endnu en Gang tilbage, (han havde jo gjort det og faaet det igen), glemte det saa meget lettere, som han efter sin Ankomst fra Berlin til Potsdam forblev to Timer indelukket med Kongen i venskabelig Samtale, derefter blev fejret og forkælet ved Aftensbordet seks Dage i Træk.

En Morgen. da Kongen var ved Paraden, sagde man til ham: Her er Hr. de Voltaire for at modtage Deres Majestæts Befalinger. Kongen vendte sig og sagde: Nuvel, Hr. de Voltaire, De vil da absolut tage bort! — Sire, uopsættelige Forretninger og især min Helbredstilstand tvinger mig. — Monsieur, jeg ønsker Dem en god Rejse. — De vidste begge, at de aldrig kom til at se hinanden igen.

I Leipzig, hvor Voltaire gjorde Holdt, føjede han et lille, komisk Afsnit til *Akakia*. Maupertuis, som nu ganske tabte Hovedet, skrev til Voltaire og truede ham med, at han skulde vide at finde ham, i Fald han skrev endnu mer imod ham, Dagen efter indførtes i Leipzigs Tidende følgende Annonce:

En vis Mand har til en Indvaaner af Leipzig skrevet et Brev, hvori han truer ham med Mord. Da nu Mordanslag staar i Strid med Messepriviligierne, anmoder man enhver om at give Meddelelse angaaende denne Mand, naar han viser sig indenfor Leipzigs Porte. Han er en Filosof af adspredt Væsen og hastig Gang, Øjnene smaa og runde, Parykken ligesaa, Næsen flad, Ansigtet fyldigt, Udtrykket fælt og selvbehageligt. Han bærer altid en Skalpel paa sig for at anatomere høje Folk. Hvem der kan give Oplysning om ham, faar 1000

Dukater i Belønning, at hæve i den latinske By, som denne Herre lader bygge.

Saa patetisk tog Frederik disse Vittigheder, at der i et Brev til hans Søster staar: Man lægger mangen En paa Stejle og Hjul, der ikke fortjener det som Voltaire.

En Frygt var begyndt at nage Kongen for, at Voltaire nu skulde gøre lige saa indiskret Brug af hans Breve, som han selv i sin Tid havde gjort af Voltaires, og især for, at han i Frankrig skulde forevise de trykte Vers, hvori Frederik havde gjort sig lystig over Suveræner og Ministre. Voltaire havde intetsomhelst af den Art i Sinde, førte end ikke noget, der stammede fra Kongen, med sig paa Rejsen.

I Frankfurt indhentede Frederiks Vrede Voltaire, og det burleske Efterspil til deres Samliv fandt Sted, som blev et Vendepunkt i Voltaires indre Forhold til Kongen af Prøjsen.

Frankfurt hørte da under Kejseren. Frederik havde intet at sige der. Men neppe ankommen blev Voltaire arresteret af den prøjsiske Resident, Hr. Freytag, der forbød ham at rejse videre, før han havde givet de Kongen af Prøjsen tilhørende Sager tilbage. Det var især Kongens Poesier, det gjaldt om. Voltaire mente, Bogen laa i en Kasse, som maaske stod i Leipzig. 1. Juni skrev han efter Kassen; først d. 18. Juni kom den. Og Voltaire troede, han maatte kunne rejse nu. Men Freytag kunde ikke tænke sig, det var for en trykt Bogs Skyld, at den franske Ildgerningsmand skulde tilbageholdes. I Ordren var der paa det Løse talt om kongelige Breve eller Manuscripter.

Man arresterede da paany Voltaire.

Han gjorde et Flugtforsøg, sneg sig ud med sin Sekretær, steg i en lejet Vogn, fulgt af en Tjener med en lille Vadsæk. Men de var udspionerede, savnedes, indhentedes og førtes i Triumf tilbage. Denne Flugt gjorde i Freytags Øjne Forbryderen endnu farligere.

Voltaires Nièce, Fru Denis (der var kommet for at se til sin Onkel), Sekretæren og Tjenerskabet, alle blev arresterede. Der blev sat to Soldater ved Husets Dør, desuden fire til at passe paa Voltaire og fire i Niècens Værelse, endog om Natten, skønt Stakkelen, som Voltaire siger, aldrig havde rettet Vers for Kongen af Prøjsen.

Endelig 5. eller 6. Juli kom Byens Autoriteter Voltaire til Hjælp, og han kunde efter fem Ugers Fængsling rejse. Dog afkrævede de prøjsiske Embedsmænd ham en meget betydelig Sum som Vederlag for Kost og Logis i al den Tid, Krigsfangenskabet havde varet, ret som om Voltaire frivilligt havde begivet sig deri — et pudsigt Udslag af prøjsisk Havesyge.

Man var visselig gaaet videre, end Frederik havde ment, men skønt Dumhederne ikke kommer paa hans Regning. saa dog Brutaliteten — og han lod Ingen straffe.

VII.

Der blev som Nedslag af alt dette en Bitterhed, næsten et Had tilbage i Voltaires Sind. I de ret grimme *Memoirer*, han seks Aar senere nedskrev om sit Forhold til Frederik, men som først udkom efter hans Død, giver han sig Luft i blodige Spotterier.

Og saa kunde de to Mænd dog slet ikke blive fra hinanden. De hadede og elskede hinanden med Dages Mellemrum eller paa én Gang. Efter kort Tids Forløb virker den gamle Trolddom, den gensidige Tiltrækning paany, og Brev-

vekslingen begynder igen, varer fremdeles 24 Aar igennem og standser først ved Voltaires Død.

Et Tidsrum synes mig her særlig mærkeligt; det er det fra Juni til November 1757.

I 1756 har Østerrig indgaaet Forbund imod Frederik med Frankrig og Rusland. Da Frederik falder ind i Sachsen, tiltrædes Forbundet endnu af Sverig og Rigsfyrsterne. En Befolkning paa 100 Millioner Mennesker staar i Forbund mod et Folk paa 5 Millioner. — Efter Nederlaget ved Kollin 18. Juni 1757 ser det ud, som om Alt var forbi for Frederik. Han bærer en Flakon med hurtigt virkende Gift paa sig, er besluttet paa at anvende den, i Fald ikke hans Skæbne vender sig, og skriver højst betegnende for hans Versemager-Lyst et Rimbrev derom til sin Ven d'Argens. Det er det Digt, som begynder: *Ami, le sort en est jeté*:

Loddet er kastet. Træt af den Modgang og den Elendighed, hvormed vor Moder, Naturen, har fyldt mit Liv, vil jeg forkorte mine Dage. Farvel, Storhed, Farvel, guddommelige Lyst! Jeg vender mig ikke til Religionen Jeg véd fra min Lærer Epikur, at Livets Gnist ikke er udødelig. Men smyk min Grav med Roser og Myrter!

Og han sammenligner sig i Brev til Voltaire med de store Frihedsmænd, en Cato, en Brutus, der faldt for egen Haand.

Tragikomisk er det, at Frederik af gammel Vane sender ogsaa dette Digt, hvori han for ramme Alvor meddeler sit Selvmordsforsæt, til Voltaire for at faa det rettet og forbedret. Med god Grund svarer denne, at det her ikke drejer sig om, hvorvidt man yderligere kan fuldkommengøre dette Mindesmærke om en stor Aand og et stort Geni, men om Kongens Liv og den Interesse, Menneskeheden har af, at det bevares. Og for at faa Kongen fra Selvmordstankerne lader han ham dristigt vide, at Ingen vil sammenligne ham med Brutus eller Cato: „Ingen vil betragte Dem som en Martyr for Friheden. Man maa se Tingene i Øjnene, som de er. De maa stille Dem for Øje, hvor mange Hoffer der er, som haardnakket ser et Brud paa Folkeretten i Deres Indfald i Sachsen." — Frederik vil da ved sin Død kun skaffe sine og Filosofiens Fjender en umaadelig Triumf.

Frederik svarer Voltaire 9. October 1757 med et smukt og mandigt Digt. Det begynder:

Je suis homme, il suffit, et né pour la souffrance
aux rigueurs du destin j'oppose ma constance

Tro mig, hedder det deri, var jeg Voltaire og Privatmand som han, vilde jeg møde Skæbnens Omskiftelser med Ligegyldighed. Jeg kender Kedsomheden ved at æres, Pligternes Byrde, Smigrernes Mundart. Jeg skal vide at tænke, leve og dø som Konge:

Pour moi, menacé du naufrage
Je dois, en affrontant l'orage,
Penser, vivre et mourir en roi.

Men neppe havde Frederiks Søster Markgrevinden meddelt Voltaire Broderens fortvivlede Forsæt, før Digteren med sin frugtbare Hjerne, der ogsaa var politisk indsigtsfuld, fik den Idé, at Kongen for at faa Luft først og fremmest burde slutte Fred med Frankrig. Og da Voltaire alt fra Skolebænken var nøje kendt med Marskallen af Richelieu, som førte de franske Hære, raadede han til, at Kongen brevligt skulde henvende sig til Richelieu og sende Voltaire Brevet til Viderebesørgelse.

Frederik skrev da et værdigt, men klogt smigrende Brev til Richelieu, og Voltaire anbefalede ham Sagen. Richelieu svarede Frederik, at han ingen Fuldmagt havde til Fredsslutning, men havde sendt Kongens Brev til sin Herre, Kong Ludvig.

Og nu begyndte Voltaire lidenskabeligt at arbejde for Sagen, ikke saa meget af Venskab for Frederik — thi han hadede ham undertiden — som for at sanke gloende Kul paa hans Hoved, og især af Fornufthensyn, for at ikke noget saa Værdifuldt og Sjældent som Frederik skulde gaa til Grunde, endelig for Frankrigs Skyld: han vidste, at Frederik endog i yderste Modgang var en uhyre Kraft; og øvede han i Desperation geniale Bedrifter, havde Frankrig Skaden. Gennem Kardinalen af Tencin, med hvem han bragte Markgrevinden af Bayreuth i Forbindelse, søgte han at paavirke Frankrigs elendige Førsteminister, Abbed de Bernis, Fru de Pompadours Minister. Tencin beder Markgrevinden følge Voltaires Raad, at fremhæve Farerne ved Huset Habsburgs Magtforøgelse og smigre Ministeren.

Men Fru de Pompadour var heftigt østerrigsk sindet, Frederik havde skrevet Spottevers om hende, Maria Theresia sendt hende et Brev med hyklet Hjertelighed. Og Bernis saa naturligvis ned paa Voltaire som en blot Literat, mens han var Statsmanden. Frederik fik intet Svar.

Saa samlede han sig og ydmygede Frankrig, som det aldrig var blevet ydmyget før. 5. November fulgte Slaget ved Rossbach. Med en Hær, halvt saa stor som den franske, jog han først Hestfolket, saa Fodfolket paa vild Flugt, til den hele Hær væltede sig af Sted, forfulgt af Frederiks Rytteri. Alene af Fanger tog han 5000 Mand, deriblandt 5 Generaler og 300 Officerer.

Voltaire skriver til d'Argental: „Frederik havde kun et Par og tyve tusind Mand, der var udmattede af Marscher og Contramarscher, og med dem ødelægger han en Hær paa 50,000 Mand. Hvilken Skændsel for vor Nation . . . Nu kan Fru de Pompadour se, at jeg havde Ret, da jeg skrev til hende, der kunde komme den Tid, da man ikke vilde være misfornøjet med at have en Franskmand ved Hoffet i Berlin" — og til Thiériot: „Eftertiden vil undres over, at en brandenburgsk Kurfyrste, efter at have tabt et stort Slag mod Østerrigerne, efter sine Forbundsfællers fuldstændige Ødelæggelse, forfulgt i selve Prøjsen af 100,000 Mand sejrrige Russere, indeklemt mellem to franske Hære, der kunde falde over ham paa én Gang, har modstaaet det Alt, bevaret sine Erobringer og vundet et af de mindeværdigste Slag, der er leverede i dette Aarhundrede . . . Det er ikke behageligt nu at være Franskmand i Udlandet. Man ler os op i Øjnene, som var vi allesammen Adjutanter hos Hr. de Soubise."

Man havde undgaaet Ydmygelsen, om man havde fulgt hans Raad.

VIII.

Fra nu af forløber Frederiks og Voltaires indbyrdes Forhold i fredelig og livfuld Tankeudveksling tyve Aar endnu.

Men Voltaire havde nu faaet nok af at tjene Konger. I det fri Schweiz blev han selv en Konge, den hele Tidsalders aandelige Monark.

Hvad Voltaire skylder Samlivet med Frederik lader sig jo ikke haarskarpt bevise. Men det kan ses. I den Atmosfære, som Frederik skabte omkring sig, steg Voltaires filosofiske Dristighed. Frederiks kraftige og hensynsløse Tanker

virkede til at give ham Mod. Forinden havde Voltaire ikke været nogen Kampskribent. Siden Voltaire i 1734 skrev de Filosofiske Breve, havde hans Livsværk været rent literært eller rent videnskabeligt. Hans Angreb paa det Bestaaende havde været skjulte, indirekte, været saadan anlagte, at han i Nødstilfælde kunde gaa fra dem.

Tag hans *Mahomet!* visselig fra første til sidste Linje ment som et Angreb paa aabenbaret Religion og Religionsstiftere, men saaledes affattet, at Voltaire i 1745 kunde tilegne Pave Benedikt 14. Dramet: Han dedicerer Chefen for den sande Religion dette Skrift mod Grundlæggeren af en falsk og barbarisk Religion.

Paven svarer i et indtagende Brev til sin kære Søn, Voltaire, og viser sig i Svaret som god Humanist, idet han gør Voltaire opmærksom paa, at han imod en Franskmand, der har angrebet latinske Vers af ham, kan forsvare sig med Betoningerne hos Vergil.

Fra nu af dedicerer Voltaire ikke mere nogen Pave Bøger.

Samkvemmet med Frederik havde givet ham Dristighed som Bekæmper af Troen paa al saakaldt Aabenbaring; det nære Forhold til Frederik havde desuden en Tid lang styrket hans Anseelse hos Samtiden. For første Gang var siden Oldtiden en stor Skribent en Konges Ven og Raadgiver efter at have været hans Lærer. Siden Aristoteles og Alexander var det ikke set.

Hvad Frederik var og blev som Monark er her ikke Stedet til at udvikle. Troløs og rovbegærlig, men haardfør, arbejdsom og genial skabte han Prøjsen og derigennem det moderne Tyskland. Ja, han var fremmeligere end det. Med sit Ord *Je serai le roi des gueux* (Jeg vil være de Pjaltedes Konge) var det hans Mening at han vilde grundlægge den sociale Kongemagt.

Men tag som Maalestok for hans Storhed blot dette: Han og han alene blandt Prøjsens som blandt andre Landes Konger vovede aabent at erklære sig for Fritænker, vovede i hin mørke Tid at lade saakaldte religiøse Forseelser ustraffede og ved alle Lejligheder lægge et hedensk-filosofisk Sindelag for Dagen.

Det sidste har Ingen vovet i det 19. Aarhundrede, Reaktionens. Ingen Kejser eller Konge — ikke Napoleon I. engang — ingen Minister — ikke Bismarck engang!

Men at han vovede det, det skyldes Voltaire.

Det er Voltaires første historiske Fortjeneste at have nedbrudt Overtroen og rystet de Kirker, der bar den, og som den bar.

Men fra nu af er han ikke mere blot Kirkeværldens Fjende. Han virker i sin Ensomhed positivt som de Undertryktes og Forurettedes store Beskytter, Hjælper, Forsvarer, den, som skaffer dem Ret i Livet, Æresoprejsning efter Døden. Han er Den, for hvem de hovmodigste Eneherskere skælver, Den, ved hvis Navn de blodbesudlede Magthavere blegner, og til hvem Aandens Mænd ser hen som til deres naturlige Høvding. Uden hans Inspiration var neppe Encyclopædien kommen i Stand; uden hans Indgriben ikke den katolske Kirkes Magt bleven saaledes undergravet, at den franske Revolution blot en halv Snes Aar efter hans Død kunde bringe den til at styrte sammen.

I Voltaires levende Live bekæmpedes han selvfølgelig hidsigt dels af Misundere som Desfontaines, J. B. Rousseau, Fréron, La Beaumelle, (der tidligere havde forfulgt vor Holberg) ,dels af Filosofiens

Fjender som Palissot og Lefranc de Pompignan.

Til denne aandløse Reaktion imod ham kom snart den aandelige Reaktion, Jean Jacques' og i Tyskland først Lessings, saa Herders, saa Goethes.

Endnu mens Voltaire var i Live, skrev den unge Goethe i sin Prosahymne til Shakespeare:

Voltaire, der altid har gjort Profession af at haane Majestæter [det var netop aldrig hans Profession] har ogsaa overfor Shakespeare vist sig som en ægte Thersites. Var jeg Ulysses, hans Ryg skulde vaande sig under mit Scepter.

Men som moden Mand oversatte Goethe selv to Tragedier af ham, og (i Anmærkningerne til Diderots *Rameaus Nevø*) skrev han om ham og tillagde ham pudsigt nok netop 45 store Egenskaber:

Der er Nationer, som Familier, der samler alt Fortjenstfuldt ved dem i et enkelt Væsen. Det er Franskmændenes Forhold til Voltaire: Tænk paa de vigtigste Egenskaber, den store Skribent kan have: Dybde, Geni, Anskuelighed, Storhed, Naturel, Talent, Fortjeneste, Adel, Aand, skøn Aand, god Aand, Følelse, Sensibilitet, Smag, god Smag, Forstand, Rigtighed, Sømmelighed, Tone, god Tone, Hoftone, Mangfoldighed, Fylde, Rigdom, Frugtbarhed, Varme, Magi, Ynde, Behag, Lethed, Livlighed, Finhed, det Brillante, det Slaaende, det Gnistrende, det Pikante, det Delikate, det Ingeniøse, Stil, Verskunst, Harmoni, Renhed, Korrekthed, Elegance, Fuldendthed.

Af alle disse Egenskaber kan man i det Højeste gøre Voltaire den første og den sidste, Dybde i Anlæg og Fuldendthed i Udførelse, stridig. I alt Øvrigt har han paa glimrende Maade gjort Fyldest og derved udstrakt sit Ry over Jorden.

Af Fuldendthed har Voltaire snarere for meget (indtil Glathed) end for lidt.

Men Goethe var en Kender. Han bør beholde det sidste Ord.

Arbejderen og de moderne Maskiner.

Af WALTER SCHWANENFLÜGEL.

Forlængst er de Tider forbi, da Arbejderen i Maskinerne saa arge Fjender, som truede med at frarøve ham det daglige Brød. Udviklingen og Oplysningen har lært ham, at der paa ethvert teknisk Fremskridt følger et økonomisk Fremskridt, saa sikkert som Dag følger paa Nat, og at hver ny Maskine derfor betyder en Forøgelse ogsaa af hans Velstand.

I den trygge Bevidsthed herom har Arbejderen givet sig de moderne Maskiner i Vold. Men netop herved er han snart bleven stillet over for en anden og mere umiddelbar Fare. Paa alle Kanter omgiven af de for hvert Aar talrigere maskinelle Hjælpemidler er han under Udøvelsen af sin daglige Dont truet paa Lemmer og Liv af selve de arbejdende Maskiner med deres stedse mere komplicerede Organismer og Bevægelser og er derfor næsten til Stadighed udsat for Faren, som andre Medlemmer af Samfundet kun undtagelsesvis møder i deres daglige Virksomhed.

De færreste Mennesker uden for Arbejdernes egen og Teknikernes snævrere Kreds har færdedes tilstrækkelig meget i den moderne Industris Værksteder, til at de har dannet sig en klar Forestilling om Arten og Omfanget af de Farer, som lurer omkring Nutidens Arbejdere. Dog taler

den nyere Statistik over Ulykkestilfælde i Fabrikker og paa Arbejdspladser et ret tankevækkende Sprog. Her skal blot eksempelvis anføres, at der i Aaret 1904 alene til det danske Arbejderforsikringsraad indkom Anmeldelse af 2251 Ulykkestilfælde — og for at tage et af de store Industrilande kun nævnes, at de tyske Berufsgenossenschaften (Industriforbund) i 1887 modtog Meddelelse om 15,970 forsikringsberettigede tilskadekomne, af hvilke 2956 døde, 2827 blev Invalider for Livstid, 8126 led varigt Afbræk i deres Arbejdsevne, og Resten sattes ud af Arbejde for mindst 3 Maaneder. Ganske vist skriver ikke alle disse Ulykkeshændelser sig fra Omgangen med Maskiner alene; men til Gengæld skete der sammesteds og samme Aar Indberetning om endnu langt flere, nemlig 90,031 Ulykkestilfælde af mindre alvorlig Natur, Legemsbeskadigelser, Forgiftninger m. m., hvis Virkning Arbejderen dog kunde spore i indtil 3 Maaneder.

At Arbejderen i sin daglige Beskæftigelse løber en Risiko paa det øvrige Samfunds Vegne, er et uomstødeligt Faktum, og Samfundet har forlængst erkendt som sin Pligt at reducere denne Risiko til det mindst mulige.

Hvad kan da gøres for at beskytte Arbejderen? Spørgsmaalet har to Sider — en legal og en teknisk: *Lovgivningen* skal anvise Fabrikherren hans Pligter mod Arbejderen, medens det bliver *Teknikkens* Opgave at levere ham de Midler, hvorved Maskinernes Farefuldhed ophæves eller indskrænkes.

I.

Tidligt stødte Lovgivningsmagterne paa de Vanskeligheder, der rejser sig, naar man forsøger at affatte *almindelige*, for alle Industrigrene og alle Maskinformer gældende Beskyttelsesforskrifter.

Interessant er det i saa Henseende at følge de *tyske* Statsmagters Bestræbelser. Allerede i Aaret 1879 gik Forbundsraadet i Lag med den Opgave at tilvejebringe en Samling almengyldige „Forskrifter til Arbejdernes Beskyttelse mod Farer for Liv og Sundhed.“ Et Udkast kom virkelig i Stand, men det blev lige straks, navnlig fra teknisk Side, mødt med stærk Kritik, idet man indvendte, at enhver lovmæssig Ordning maa forudsætte en vis Regelmæssighed i de Forhold, hvorpaa den skal anvendes. Og for det første var nu de industrielle Bedrifter — selv Anlæg for nøjagtig samme Fabrikation — baade hvad indre Forhold, Arbejdernes Intelligens osv. angaar, saa overmaade forskellige, og dernæst blev det ret almindelig draget i Tvivl, at man saadan paa Forhaand, uden fyldigere Erfaringer om de forskellige Maskinbeskyttelsesmidlers Virkninger, skulde kunne indordne tekniske Uensartetheder som: Dampmaskiner, Transmissioner, Elevatorer, Værktøjsmaskiner o. s. v. under fælles Synspunkter.

Efter at Forbundsraadets Udkast paa en Konference af sagkyndige i 1880 med Nød og næppe var sluppet gennem Kritikkens Skærsild, afgjordes dets Skæbne af Rigskansleren. Denne nægtede det nemlig kort og godt sin Tilslutning, idet han ikke med Urette hævdede, at der ved de allerfleste Forskrifters betingede og vage Affattelse var overladt vedkommende Opsynsøvrigheder et saa vidt Spillerum i Fortolkningen, at det

maatte anses for betænkeligt at gøre saadanne Bestemmelser til Lov.

Vanskelighederne ved Opstillingen af Almenregler var i Virkeligheden for store. Intet Under derfor, at Lovgivningsmagterne de fleste Steder foretrak midlertidig at gaa noget andre Veje. Man forstod, at skulde Maskinbeskyttelsesmidlernes Udvikling fremmes, maatte selve Arbejdsgiverne tvinges til at interessere sig for ny og effektive Beskyttelsesforholdsregler ved Maskinerne, og man fandt det naturligste Middel hertil i Ulykkesforsikringslove. Vel var det nærmestliggende Formaal med disse at sikre Arbejderen en pekuniær Støtte for det Tilfælde, at Ulykken trods alt skulde ramme ham, men at de ogsaa kan virke — endog ret kraftigt — med til ny Maskinsikringsmidlers Indførelse, derom afgiver de sidste tyve Aars Udvikling i Tyskland et lærerigt Vidnesbyrd.

Den tyske Ulykkesforsikringslov af 1884 udrustede de saakaldte Berufsgenossenschaften med en betydningsfuld Myndighed. I Lovens § 78 hedder det: „Forbundene (die Genossenschaften) ere . . . bemyndigede til at udstede Forskrifter over de Indretninger til Forebyggelse af Ulykkestilfælde, som Medlemmerne har at træffe i deres Bedrifter, under Trusel mod genstridige om at indsætte deres Bedrifter i en højere Fare-Klasse eller, i Fald de sidste allerede befinder sig i den højeste Fare-Klasse, da om Tillæg indtil det dobbelte af deres Bidrag (Forsikringspræmie)." Fremdeles hjemledes der Berufsgenossenschaften Ret til ved Opsynsmænd stadigt at vaage over de for hvert Fag gældende Beskyttelsesforskrifters Overholdelse, og der oprettedes paa den Maade ved Siden af, eller rettere under det statslige Arbejds- og Fabriktilsyn et ret selvstændigt og meget effektivt Kontrolsystem.

Videst rakte Virkningen af Genossenschafternes Bemyndigelse til naarsomhelst at paabyde Indførelse af ny Maskinbeskyttelsesdele. Thi, stadig udsat for Truslen om Ansættelse i en højere Præmie-Klasse indsaa Fabrikherren, som stod over for Valget mellem forskellige Maskintyper, at han for sin egen Skyld burde anskaffe netop den Type, der paa Teknikkens øjeblikkelige Standpunkt ydede den største Sikkerhed mod Driftsulykker. At dette naturligt og hurtigt førte til, at Arbejdsgiverne i deres Maskinbeskyttelsesbestræbelser gik ud over Myndighedernes øjeblikkelige Krav, vil let forstaas. Mange er de tyske, navnlig storindustrielle Bedrifter, som i Arbejderbeskyttelse er ilede langt forud for Lovene. Ligesaa naturligt udøvedes herved en mægtig Indflydelse paa Maskinfabrikationen. For at hans Maskiner skulde kunne gøre sig Haab om en Stilling paa Markedet, maatte Maskinleverandøren sørge for, at de til enhver Tid ikke alene tilfredsstillede de gængse Fordringer til Arbejdernes Beskyttelse, men at de endog var paa Højde med det allerbedste og nyeste, som Teknikken i saa Henseende formaaede at præstere. Initiativet blev levende saavel hos Fabrikherrer som Maskinfabrikanter, og store er de tekniske Resultater, som er naaet ad denne Frivillighedens Vej i Tyskland.

Vender man saa Blikket fra tyske til danske Forhold, finder man dér ikke nær saa lykkelig en Udvikling. Som bekendt hviler den danske Arbejderbeskyttelse paa tre Love: Ma-

skinbeskyttelsesloven af 1889, Fabrikloven af 1901 og endelig Ulykkesforsikringsloven af 1898. Af de to første Love, hvis Udøvelse tilkommer Arbejds- og Fabriktilsynet, er Maskinbeskyttelsesloven egentlig kun bestemt til at danne Rammer om en Række senere Anordninger med direkte Sigte paa praktiske Forholdsregler, medens Fabrikloven af 1901 væsentlig angaar Arbejdernes Alder, Arbejdstid, Hygiejne, Bygnings-, Belysningsforhold o. lgn. i Fabrikker, derimod ikke Maskinernes Sikring. hvorfor den i denne Forbindelse skal lades ude af Betragtning.

Et stort Arbejde har Arbejds- og Fabriktilsynet i Aarenes Løb udrettet paa Basis af Maskinbeskyttelsesloven af 1889. Men hvad statslige Myndigheder kan overkomme, maa i Følge Sagens Natur altid være begrænset, alene af den Grund, at der med de forhaandenværende Midler aldrig vil kunne udøves nogen fuldt ud tilfredsstillende Kontrol med Bestemmelsernes Overholdelse. Og at der her i Danmark maa kunne naas videre i Retning af Maskinbeskyttelse, deraf bevarer man et levende Indtryk, naar man har haft Lejlighed til at se, hvad den nyeste Tid har frembragt i Tyskland.

Man var derfor berettiget til at stille visse Forventninger til en dansk Ulykkesforsikringslov, saa meget mere som de ovennævnte Erfaringer fra det tyske Rige lovede det bedste af en saadan.

Hvorledes den danske Ulykkesforsikringslov af 1898 i dens syvaarige Levetid indtil 1905 har virket, foreligger der en velskreven og kyndig Beretning om i en lille Pjece, som Sekretæren ved Arbejderforsikringsraadet, Hr. cand. polit. Aage Sørensen fornylig har udsendt. Som rimeligt er, beskæftiger denne sig hovedsagelig med Lovens Virkning som Forsikringslov. Medens Nationaløkonomen tager Ulykken som sket og derefter spørger: Gør Forsikringen den tilsigtede Nytte? — spørger Teknikeren alene: Hvad kan gøres for at forebygge Ulykken? Dog kommer nævnte Forfatter til Slut ogsaa lidt ind paa Forsikringslovens Indflydelse til Maskinbeskyttelsens Fremme, uden at han desværre paa dette Punkt synes at turde antyde store Resultater af Ulykkesforsikringslovens hidtidige Liv. Om det nu kun er, fordi denne Side af Lovens Virkning endnu ikke ligger tilstrækkelig oplyst, tør ikke bestemt benægtes. Dog gør man ganske sikkert vel i ikke at vente sig for meget.

Den danske Forsikringslov adskiller sig fra den tyske derved, at den ikke som denne tvinger Arbejdsgiverne til at forsikre deres Arbejdere, men derimod kun paalægger Arbejdsgiverne Forpligtelse til, naar Arbejderen lider alvorligere Legemsbeskadigelser, at udrede ham en Erstatning een Gang for alle. Som ovenanførte Pjece fremhæver, har det nu ganske vist i Praksis vist sig, at denne Forskel fra den tyske Lov omtrent helt udjævnes derved, at langt det overvejende Antal Arbejdsgivere forsikrer deres Arbejdere. Men naar mange herpaa har villet bygge en Forhaabning om, at de danske Forsikringsselskaber ved at love lavere Præmier, naar en Arbejdsgiver indførte særlig betryggende Maskinbeskyttelsesmidler, skulde fremskynde saadannes Udbredelse, har man vist nok forregnet sig. Thi de danske For-

sikringsselskabers uforholdsmæssig store Antal har sikkert iforvejen trykket Præmierne saa langt ned som overhovedet muligt, og nogen Lovhjemmel til direkte Indgreb i de praktiske Forhold — i Lighed med de tyske Berufsgenossenschaften's — er de ikke udrustede med.

Vi savner saaledes herhjemme den Lovfaktor, som skulde understøtte det statslige Fabrikstilsyn i dets Bestræbelser for at udvikle vort Arbejderbeskyttelsesvæsen.

Spørgsmaalet bliver derfor: Hvorledes vække Interesse for ny Maskinbeskyttelsesforanstaltninger i dansk Industri? Men forinden dette Spørgsmaal drøftes, vil det være heldigt at kaste et Blik paa, hvad Teknikken paa dens nuværende Stade formaar at udrette.

II.

Med Forbigaaelse af alle specialtekniske Redegørelser skal i det følgende forsøges i Omrids at give et Billede af de Midler og Principer, hvormed Teknikken uskadeliggør de moderne Maskiner.

Naturligst falder det at betragte en hel industriel Bedrift gennem dens tre Led: Kraftmaskinerne (Dampmaskiner og andre Motorer), Transmissionerne (Akseledninger o. s. v.) og Arbejdsmaskinerne (Værktøjsmaskiner, Elevatorer m. m.).

Hvad først Kraftmaskinerne angaar, har man hos dem store frem- og tilbagegaaende og roterende Organer (Stempler og Svinghjul), hvis Farefuldhed ofte øges af fremspringende Dele, som deltager i Bevægelsen. Ikke faa Beretninger haves fra ældre Tid om Maskinpassere, der ved Kaadhed (f. Eks. i Leg med en Kammerat) eller ved at glide i en Olieplet paa Gulvet styrtede over mod den arbejdende Maskines Stempelorganer og kvæstedes af disse, eller som faldt ned i et stort Svinghjuls Grube og fuldstændig sønderlemmedes. En Indgærdning af alle Kraftmaskinens bevægelige Dele og en Beskyttelse ved runde Blikkapper eller -kapsler omkring særlig fremspringende Partier (Kiler, Tandhjul o. s. v.) er derfor almindelig anset som en bydende Nødvendighed. Selvvirkende Smøreapparater overalt paa Maskinerne, hvor saadanne kan anbringes, har ogsaa stoppet en tidligere Kilde til hyppige Ulykker.

Transmissionerne, under hvilket Begreb henhører Akseledninger, Remskiver, Remme m. m., frembyder heller ikke saa ringe Farer. Hvor deres høje Beliggenhed ikke udelukker, at Arbejderen under sin Færden kan komme i Berøring med dem, indhegner eller dækker man alle løbende Dele — Remmene f. Eks. ved faststaaende Blikrender, samt Koblinger, Skruehoveder osv. paa Akserne med Skærme, Kapsler eller lign. Til de hyppigst forekommende Hændelser hører, at Arbejderen under Paalægningen af en Rem, ved Smøringen af en Remskive o. lgn. faar sine Klæder opviklede af den roterende Aksel, slynges med rundt af denne og knuses mod Loft eller Gulv. Paa dette Punkt er stadig meget at rette. Vedføjede Tegning (Fig. 1) gør opmærksom paa et særdeles nyttigt Beskyttelseshylster for Akseledninger, som tillader Arbejderen uden Fare at omgaas Akse og Remskiver, selv naar disse løber. Hylsteret, sædvanligt et ganske simpelt Træhylster, sidder løst paa Aksen

og staar derfor øjeblikkelig stille, saasnart noget (Stige, Klæder osv.) griber fat i det. Videre fremstiller Fig.

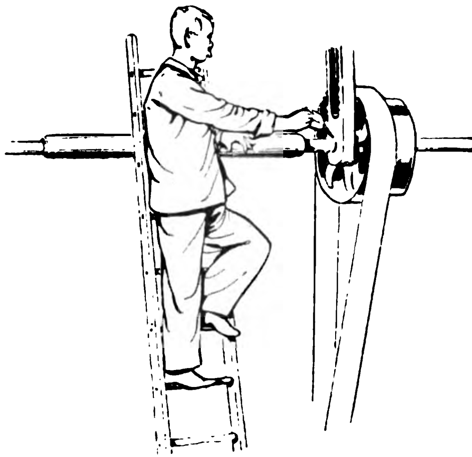

Fig. 1.
Beskyttelseshylster for Akselledninger.

2 en enkelt Konstruktion af de mange farefri og let betjenelige Rempaalæggere, som efterhaanden er komne i Brug.

Mere indviklede bliver Forholdene og mere forskelligartede de Opgaver, der stilles Beskyttelsesteknikken, naar man fra Motorer og Transmissioner kommer til Arbejdsmaskinernes store Hær. Visse almindelige Principer kan dog angives. Først dette, at alt Maskineri i hvert Arbejdsrum (Fabriksafdeling) øjeblikkelig kan bringes til at staa stille ɔ: kan udløses fra Forbindelsen med Kraftmaskinen, saasnart en Ulykke truer med at ske et eller andet Sted i Lokalet, og denne Frakobling fra Kraftmaskinen maa ske let og hurtigt. Saa vidt er Teknikken paa dette Punkt naaet, at det kan indrettes saaledes, at hver Mand i Arbejdsrummet blot ved et Tryk paa en elektrisk Kontakt kan faa alle derværende Maskiner til at stanse i samme Nu.

Dette „Udløsningsprincip" lader sig nu videre overføre paa de enkelte Arbejdsmaskiner. For at lette Forstaaelsen heraf skal omtales et konkret Eksempel: Som bekendt bruges smaa Valseværker overordentlig meget i Industrien til Udvalsning af bløde Materialer. Hvad der ofte gør disse Maskiner ualmindelig farlige er det, at Arbejderen ved mange Fabrikationer fører Materialet med Hænderne ind mellem de to Valser; thi blot en ringe Uagtsomhed — og Haanden kan gaa med ind mellem Valserne, blive knust og maaske trække Armen og mere af Arbejderens Legeme med sig. Ved en særdeles simpel og dog absolut sikkert virkende Anordning kan nu dette undgaas, idet Valserne holdes saaledes mod hinanden, at den øverste Valse straks løfter sig fra den nederste, saasnart et haardere Legeme kommer

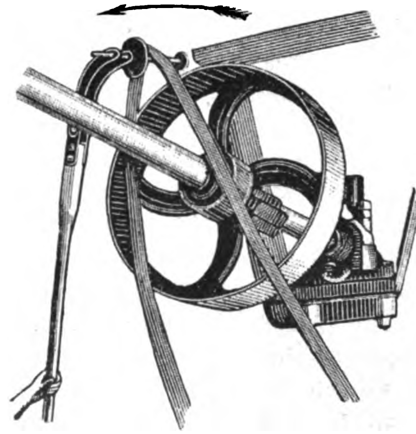

Fig. 2.
Farefri Rempaalægger.

ind i Maskinen. Ved den lille Løftebevægelse udløses saa en Mekanisme, som øjeblikkelig standser Valseværket.

Særlig udsatte er Arbejderens Hænder overalt, hvor, som i nys-

nævnte Tilfælde, disse skal tilføre Maskinen Materialet, lægge det tilrette og sluttelig borttage det. Der

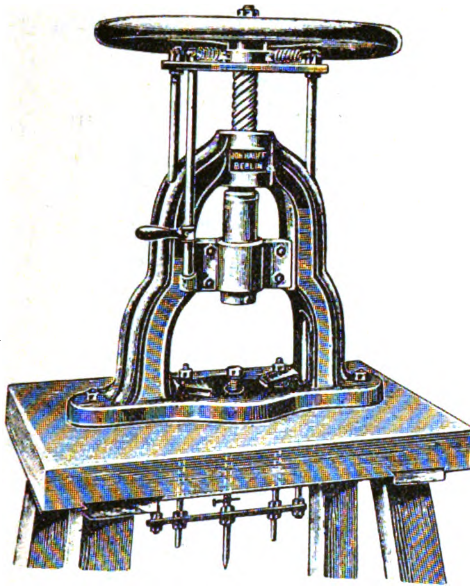

Fig 3.
Sæbe-Spindelpresse med Spærmekanisme:

benyttes her ogsaa to andre Principer, som man kunde skelne ved Navnene: „Hænderne bort!“ og „B e g g e Hænder i Brug!“. De to Principer lader sig illustrere paa samme Maskine: Meget anvendt til Presning af Sæbe, Briketter, Tabletter o. lgn. er en Maskine, hvor man med h ø j r e Haand trykker et Stempel ned over Materialet, medens dette forud lægges tilrette af v e n s t r e Haand. Fig. 3 viser en saadan Sæbe-Spindelpresse, paa hvilken det sidste Princip „Begge Hænders Beskæftigelse“ er indført: Naar venstre Haand har lagt den raa Sæbemasse i Stilling, skal højre Haand skrue Stemplet nedad, men dette kan slet ikke ske, før venstre Haand er taget bort fra Sæbestykket og har fattet om det lille Greb, hvorved en Spærmekanisme, som fastholdt Stemplet, udløses. Stemplet kan altsaa aldrig skrues nedad, før venstre Haand er i Sikkerhed.

Det andet Princip: „Hænderne bort!“ bringes til Anvendelse paa samme Maskine i Stedet for det første Princip derved, at Stemplet paa et vist Punkt af sin nedadgaaende Bevægelse sætter en lille Stang i Virksomhed, som stryger rask en eller to Gange paa tværs af Bordet hen over Materialet og saa at sige fejer Haanden væk fra dette, før Stemplet kommer.

Endnu skal en meget nyttig Metode omtales. Ved mange Maskiner, navnlig saadanne med roterende eller vuggende K n i v e (f. Eks. Kødfars-, Pølse- og Hakkemaskiner), er det

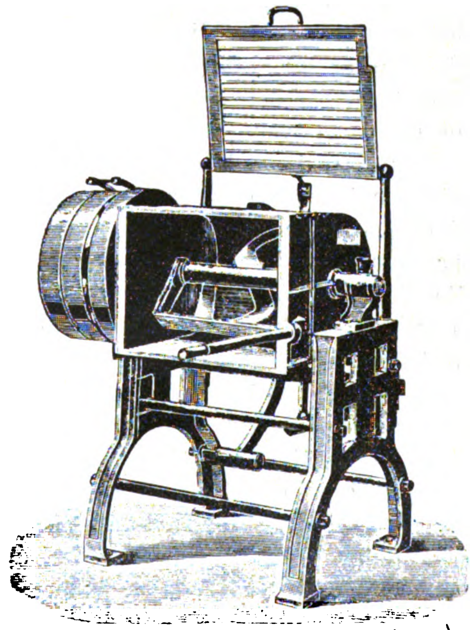

Fig. 4.
Kødblandemaskine.
(Naar Dækslet aabnes, flytter Remmen sig automatisk fra den faste til den løse Remskive — Maskinen standser.

Skik at lukke det farlige Maskineri helt inde, og før Maskinen sættes i Gang skal Laaget eller Dækslet dertil

være lukket. At dette sidste Paabud ikke altid nøjagtigt overholdes, giver Anledning til Ulykker. Men nu kan Laaget indrettes saaledes, at Maskinen ikke kan gaa i Gang, før det er tillukket, og forsøger en Arbejder at løfte Laaget medens Maskinen løber, standser denne øjeblikkelig af sig selv. (Fig 4).

Den danske Maskinbeskyttelseslov af 1889 fordrer, at alle farlige Maskinorganer skal indhegnes eller dækkes paa forsvarlig Maade, og i senere Cirkulærer fra vort Arbejds- og Fabrikstilsyn er der indskærpet Maskinleverandørerne, at de lader saadanne Skærme medfølge, som Sikkerheden kræver. Mere end dette kan det statslige Fabrikstilsyn i Medfør af Loven almindeligvis ikke forlange. Men saadanne „paaklistrede" Beskyttelsesmidler er ofte til ikke ringe Gene for Arbejdet, og hvem der har færdedes paa tyske Fabrikker vil gentagne Gange have hørt udtalt, at Arbejderne ingenlunde ser med venlige Øjne paa disse Skærme og Dækninger, som staar i Vejen for dem til alle Sider, ja, at de ikke sjældent paa Trods af Forskrifterne fjerner dem. I det hele taget spores hos Arbejderen en kendelig Uvilje mod disse iøjnefaldende Sikringsmidler; han finder dem „blødagtige", de krænker hans Arbejderstolthed, idet han synes, en rask Arbejder kækt bør møde Faren. Der ligger i dette Arbejderens Ræsonnement et psykologisk Moment, som der maa tages Hensyn til, og som tillige med andre Omstændigheder advarer mod, at man gaar for vidt i sin Sikring af Maskinerne.

Men Arbejderens Uvilje rammer nu ogsaa kun de nævnte paaklistrede Beskyttelsesapparater (Skærme o. lgn.). Naar Beskyttelsen derimod ligger i selve Maskinens Konstruktion, naar den indgaar organisk i det hele Maskineri, støder den ikke Arbejderen saa meget, og

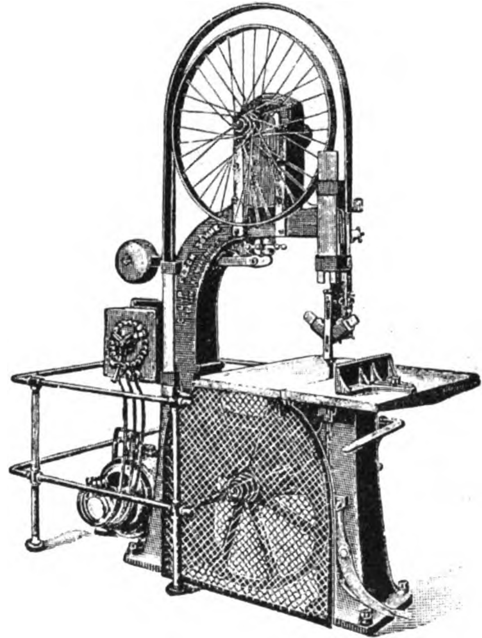

Fig. 5.
Baandsav, beskyttet ved Skærme.

frembyder den desforuden den største Sikkerhed. Netop af denne Grund betegner de ovenbeskrevne Maskiner et højere Stade i Beskyttelsesteknikken og antyder de den Retning, i hvilken Bestræbelserne herhjemme bør gaa i Fremtiden.

III.

Uden Interesse fra Arbejdsgivernes og Arbejdernes Side og uden Forstaaelse af de sidste Tiders tekniske Fremskridt lader sig imidlertid intet naa. Men Midlerne til at vække Interessen maatte vel ogsaa kunne findes.

En Forening for Arbejderbeskyttelse maatte vist i Dan-

mark ligesaa godt som i Sverrig have noget at udrette. Meget kunde sikkert opnaas ved en Udstilling af saadanne nye Maskiner som de i det foregaaende eksempelvis nævnte, hvad enten nu Industriforeningen eller en anden hjemlig Institution vilde tage sig af Sagen.

Den rige Udvikling, som Tysklands Arbejderbeskyttelsesvæsen har gennemgaaet i de sidste Aar, skyldes for en væsentlig Del det glimrende Musæum for beskyttelsestekniske Nyheder, „Ständige Ausstellung für Arbeiterwohlfahrt“, som grundlagdes i Berlin Aar 1900 for rundhaandet bevilligede Statsmidler (over 1 Million Rmk.). Fra Aar til Aar viser denne permanente Udstilling alt det nyeste og bedste, som Teknikken frembringer, og det saaledes, at man stadig ser Maskinerne i Virksomhed og derved selv kan overbevise sig om Beskyttelsesdelenes Virkning.

Utvivlsomt har vort hjemlige Arbejdsraad sin Opmærksomhed henvendt paa de mange maskintekniske Nyheder i Udlandet. Men indtil der fra de statslige Myndigheders Side kan foretages noget, maa det i hvert Fald anbefales de vistnok ikke saa faa af vore Arbejdsgivere, hvis Vej undertiden falder over Berlin, at gøre den lille Afstikker ud til Charlottenburg og se, om de ikke paa „Ständige Ausstellung für Arbeiterwohlfahrt“ skulde finde en eller anden Maskine, som de kunde bruge i deres Bedrift.

Danmarks Fabrikherrer er kendt for humant Sindelag, og der er sikkert de bedste Betingelser for, at der herhjemme kan vækkes noget af den Frivillighedens Aand, som alt længe har raadet i Tysklands Arbejderbeskyttelsesvæsen.

En Flygtning.

Fortælling fra en af de vestlige Stater i Nordamerika.

Af Joost Dahlerup.

(Fortsat).

Belleville er en Landsby paa tre, fire tusind Mennesker og ligger et Par Mil fra Broomwell Fængsel.

Det var en By af den gamle, hæderlige Slags, hvor Præsten var ubestridt Nummer én, hvor Skolemester, Sheriff og Postmester enedes om Nummer-To-Pladsen, og hvor alle andre Bysbørn havde samme Ret til Nummer Tre, ifølge deres frie amerikanske Borgerskab.

Ved første Indtryk maatte Belleville vistnok se temmelig uselskabelig ud. Husene laa spredt langt fra hinanden med Kløfter, Dale, Skrænter og daarlige Veje imellem; men saadan ser de fleste Fjældbyer ud. Hvad der derimod var ejendommeligt for Belleville, var det store Torv, der laa midt i Byen. Det var saa stort og om Sommeren saa grønt, at man godt kunde kalde det en Slette, og maaske var netop Husenes uselskabelige Beliggenhed i Forbindelse med Bysbørnenes selskabelige Tilbøjeligheder Skyld i, at dette Torv var som en Forsamlingssal eller en stor fælles Dagligstue for hele Byen.

Her samledes unge og gamle, her legede Byens Børn, her drøftedes Bellevilles Velfærd, her fødtes og udvikledes Bysladderen, og mange vigtige og utallige uvigtige Forretninger afgjordes her.

Til højre paa Torvet laa Byens episkopale Kirke, god for baade Katholiker og Protestanter. Her var de fleste af Byens Borgere døbte, og de, der var gifte, viede. Der var kun gifte og ugifte Folk i Belleville, nogen Mellemting var utænkelig.

Ved Siden af Kirken laa Skolen, der baade var for Drenge og Piger, og hvor Lærdom fordeltes frit og ligelig mellem alle, saa den ene ikke havde ret meget at lade den anden høre i den Retning.

Til venstre paa Torvet laa Posthuset og Politistationen, to meget respekterede, men omtrent lige lidt besøgte Steder. Belleville havde ikke stort Samkvem med Omverdenen, og Befolkningen kom aldrig paa Kant med Politiet.

Endvidere laa der, paa de to andre Sider af Torvet, Bellevilles tre største og saa at sige eneste Beværtninger, to Apotheker, Byens to fineste Urtekramforretninger, en Slagterbutik og en Manufakturhandel, der paa Grund af Varernes Mangfoldighed godt kunde nævnes ved mange andre Navne.

Midt paa Torvet laa Byens Post, foran Posten stod et langt Vandtrug og paa begge Sider Krybber og Tøjrestolper, til hvilke man Dagen lang saa en Mængde Heste fortøjet, nogle opsadlede, andre forspændt landlige Køretøjer.

Denne Post passerede alle Indbyggerne under deres daglige Færden. Farmerne, der kom ude fra Landet, maatte stoppe her for at faa deres Heste vandet. Her om Posten holdtes i Valgtiden politiske Møder, i Fredstiden Missionsmøder, det var Midtpunktet og Brændpunktet for Livet i Belleville, og derfor var det ogsaa en gammel Skik at opslaa alle offentlige Meddelelser paa denne Post.

Mr. Mc. Gregor averterede saaledes to prægtige Trækstude til Salg. Mr. van Busen ønskede en Hest, der kunde trække, til Købs. Mr. Jens Jensen indbød til Overslag paa Opførelsen af en ny Kostald. Der var en enestaaende god Buggy til Salg hos en Mand, der undertegnede sig selv „Mike“ og kunde træffes mellem ti og fem ovre i en af Beværtningerne. Endelig var der én, der havde Brug for en rask Karl, som kunde malke. Men hermed var ogsaa alt udtømt, der kunde have offentlig Interesse i Belleville for den Dag.

Fire, fem velindpakkede Farmere sad paa Bukken af hver sin Vogn og underholdt raabende hinanden om Tømmer og Kvæg. Nogle sad paa Kanten af Drikketruget og drøftede Aarets Udsigter, andre var beskæftiget med Muleposerne paa deres Heste eller besaa og befølte hinandens Dyr. Folk stod i smaa Klynger udenfor Butikerne og Beværtningerne og snakkede, Skolebørnene havde Frikvarter og sloges og legede under Raab og Skrig foran Skolebygningen. Udenfor Politistationen sad Sheriffen og Postmesteren, som sædvanlig tilknappet for Kulden, med Cigar i Mundvigene og gyngede paa Stolenes bagerste Ben, idet de underholdt hinanden om politiske Sager og betragtede den livlige Færdsel paa Kryds og Tværs over Torvet.

Pludselig lød der galopperende Hovslag over den frosne Grund, og Folk i Belleville var nu engang hverken vant til Hastværk eller Gallop. I det samme kom en Rytter sprængende ind over Torvet, styrende lige mod den gamle Vandpost, som vilde han ride den over Ende. Farmerne paa deres Vogne strammede Tøjler og rynkede Pander, nogle brummede ildevarslende, de, der ikke var paa Bukken, greb efter Hovedstolen paa deres Heste, Børnene stoppede op i Legen, og alle Folk paa Torvet standsede brat midt i Snakken, saadant et Hastværk havde de da aldrig set.

Da Hesten var tre, fire Skridt fra Posten, sprang Rytteren af, før Hesten endnu var standset, og medens denne af sig selv løb over mod Vandtruget for at styrke sig efter det hurtige Løb, rev Rytteren, hvem ingen af Landsbyfolkene kendte, et Papir op af den ene Lomme, Hammer og Søm af den anden, var i ét Spring oppe paa Drikketruget og havde med fire Slag sømmet en Meddelelse fast paa den gamle Post.

Alle Farmerne rykkede nærmere og stod og stirrede paa Plakaten, Børnene udenfor Skolen kom løbende, Folk strømmede til fra alle Sider, ja selv Post-

mesteren og Sheriffen, der dog ellers var rolige og besindige Folk.

„John Simpson — Rovmorder — Undsluppen fra Broomwell Fængsel“ — stavede de sig mumlende frem.

„Fem hundrede Dollars Belønning“ — lød det saa fra alle Sider — Fem hundrede Dollars Belønning! Fem hundrede Dollars! Fem hundrede Dollars . . . .!

I et Øjeblik var Rytteren nede ad Drikketruget igen og henne ved sin Hest.

— Er han bevæbnet? raabte en Farmer efter ham. Er det en stor Karl?

— Han har ingen Vaaben, og han er saaret! raabte Rytteren, liggende paa Maven over Hestens Ryg, idet denne atter satte sig i Gang. Saa galloperede han videre, tværs over Torvet, ad Landevejen til den næste By.

— Syv og treds Tommer! raabte en af Farmerne, der øjensynlig kunde læse hurtigere end de andre i Stimlen. Og hundrede og femogtreds Pund! — — Aa, han er da ikke saa gevaltig stor . . . . .!

— Han kan da ikke være ret farlig! — Det er omtrent paa Størrelse med Mike! —

Lidt mindre end dig, Jack! —

Aa, ikke mere end hundrede og femogtreds . . . . .! raabte fem, sex i Munden paa hverandre. —

— Fem hundrede Dollars! Fem hundrede Dollars! Fem hundrede Dollars . . . .! lød det fra alle Kanter i Stimlen —

En gammel, krogbøjet Farmer, støttet ved to Stokke, var standset foran Posten og betragtede, med de tandløse Gummer presset tæt sammen, længe Meddelelsen uden at blande sig i de andres Udraab. Saa smilede han, stavrede møjsommelig hen til Vandtruget, satte sig med stor Besvær paa Kanten, lagde forsigtig Kæppene paa Tværs over Skødet og stirrede en Tidlang ned mod Jorden med et tænksomt Gammelmands-Blik —

— John Simpson! — sagde han saa og løftede Ansigtet — Vent lidt, John Simpson, ham kender jo jeg! Det var nok ham, der blev sendt til Broomwell, for at have slaaet Michy Cullen ihjel og røvet hans Penge. Der var ellers to, der blev taget. Men John blev sendt ind. Ja, det er vel snart sex, syv Aar siden . . . . .

— Er det ham? — raabte et Par Stemmer ivrig — Hed han John Simpson? —

— Jamænd er det ham! — svarede den gamle og nikkede kort og bestemt — John Simpson! — Jeg husker saa tydelig den Sag, som var den fra i Gaar. De fandt Michy liggende paa Landevejen med Hovedet slaaet ind og Lommerne vendt ud. De arresterede to, en Tramp og saa John, John nægtede; men John blev sendt til Broomwell, skønt der var mange, der troede, at John aldrig havde gjort det. Jeg selv var iblandt dem, ja saamænd var jeg saa . . . .

. . . . John Simpson var nu den forkerte Mand! — begyndte den gamle igen — Men John var en dum Fyr, og Betjenten, der tog ham, en snu Rad, der fik tusind Dollars for ham! — Den gamle lo med et bittert Smil og rystede paa det furede Hoved — — Og nu er han til Salg igen, ja, saadan kan det gaa! — — Og John blev ked af at være der længer!

Den gamle tav og blev siddende og smilede ned for sig —

En Farmerkone var kommen fra Manufakturbutiken med Favnen fuld af Klædevarer og Garn. Hun havde staaet ganske stille og hørt til, nu pludselig samlede hun sig og væltede hele sin Favnfuld af Pakker over Vognens Side. Idet hun satte Foden paa Navet af Forhjulet for at komme op, gav hun Manden, der stod med aaben Mund og stavede paa Plakaten, et forsvarligt Albustød i Siden:

— Ja, saa er det ret bedst, vi ser at komme hjemad! — sagde hun, idet hun entrede op paa Bukken og lagde Haand paa Tømmerne — Klokken er mange, og Folkene skal ret snart ha' deres Middagsmad! —

— Ja, det tror jeg ogsaa! — svarede Manden, idet han sprang over til Hestene og gjorde Tøjret løs, saa hur-

tig i Bevægelserne, som hørte han alt Gryderne koge over der hjemme.

Man ved jo aldrig, hvad de Lejekarle kan finde paa, mens man er væk! — forklarede han, medens han satte sig ved Siden af Konen og greb Tømmerne —

Baade Manden og Konen smældede samtidig med Tungen, og Manden ledsagede Kommandoen med et Rap af Pisken, der bragte Hestens Bagben en fuld Alen op fra Jorden.

Et Øjeblik efter var Vognen forsvunden tværs over Torvet og hen ad Landevejen —

— Ja, jeg tror nu ogsaa, jeg skal se at komme hjemad! — brummede en anden Farmer uden at henvende sig til nogen bestemt. — Jeg lovede Mutter at komme hjem til Middag! —

— Kør! — raabte han, idet han rejste sig foran Bukken og langede et Piskeslag ned over Hestens Ryg, og saa et til — Kør! — og saa et Smæld gen —

— Ja, jeg skal da heller ikke blive her hele Dagen! — udbrød en ung Mand, svang sig paa en Hest og slog Hælene i Siderne paa Dyret.

— Til vi ses! — raabte han, idet han vendte sig i Sadlen og vinkede tilbage med Haanden. Saa satte han Hesten i Gallop og sprængte tværs over Torvet mod Landevejen —

— Ja, jeg skulde jo et lille Slag omkring til Mr. Krowsky og se paa den Hest! — mumlede en anden Farmer, der stod paa Bukken af sin Vogn og viklede det tykke Dækken omkring Benene —

— Spring op bag i, din dumme Knægt! Drømmer Du, Charley! — tordnede han ned mod en halvvoksen Dreng, der var falden helt i Tanker foran Meddelelsen paa Posten.

Drengen fo'r sammen. Den Stemme virkede som en Kæp paa hans Krop. I et Spring var han oppe paa Vognen.

— Vi kan tales ved om de Stude i Morgen, Mc. Gregor! — raabte en anden Farmer, der ligeledes fik travlt med sit Køretøj; men Mc. Gregor syntes ikke at høre ham — —

Lidt efter var alle Farmernes Heste og Køretøjer forsvundne; men lige saa hurtig, som Farmerne brød op, kom der andre Folk til. De kom fra Husene, fra Beværtningerne, fra Butikerne, fra Sidegaderne, de myldrede frem i hundredvis, Mænd, Kvinder, Koner med Børn paa Armen, nogle kun halvt paaklædte i den bidende Vind, store og smaa, unge og gamle —

Selv Præsten havde fra Vinduet i sit Studereværelse set den usædvanlige Sammenstimlen og kom nu, med Hænderne paa Ryggen, Pegefingeren mellem Salmebogens Blade og et faderligt Smil over det runde velnærede Ansigt for at se, hvilke verdslige Sorger, der kunde volde saadant Røre i det lille fredelige Belleville —

Den gamle ved Vandtruget var igen begyndt at fortælle John Simpsons Historie, til alle de nye Ansigter omkring Posten —

. . . . Han blev aldrig rigtig overbevist — fortalte han — han blev dømt paa Omstændighederne . . . . . John var en dum Karl, der ikke kunde snakke for sig, han stammede, og han blev helt tosset under Forhørene . . . . Men Betjenten, der fangede ham, var ligegodt en snu Kammerat, han tjente tusind Dollars paa John og købte en Farm udenfor Arlington . . . . . Kors ja, han er en stor Mand i Dag . . . . .

— Fem hundrede Dollars! Fem hundrede Dollars! — lød det fra alle Sider. Hvisket eller raabt højt, var Ordlyden altid den samme —

Mændene skyndte sig bort, saa hurtig som de kom. Skolebørnene tænkte ikke paa Frikvarterets Varighed, men stak i Løb hjem for at fortælle deres Forældre Nyheden. Konerne skyndte sig bort for at tale om Flygtningen med deres Mænd og pirre ved Belønningen, men alligevel blev den skiftende Stimmel om Posten større og større.

V.

Mc. Gregor piskede paa sin Hest og satte i strakt Trav henad Landevejen, medens han i flere Minutter sad og stir-

rede frem over Hestens Hoved. Midt i Vognbunden bagved ham sad hans femtenaarige Søn, Charley, med Armene slynget omkring Knæene og Blikket tankefuldt fæstet paa Faderens brede Ryg.

Det gik for langsomt for Mc. Gregor, og med en Ed sprang han pludselig op, langede et hvinende Slag ned over Hesten og blev saa staaende oprejst foran Bukken med de slappe Tøjler i Hænderne —

Langsomt rejste Sønnen sig og stillede sig bag ved Faderen med en Haand paa hver af hans Skuldre. En Tidlang stod de saadan uden at tale, saa begyndte Mc. Gregor, mere for sig selv end til Sønnen:

— Det første en bortrømt Fange vil tænke paa, er at faa skiftet sit Tøj ..... I den stribede Mundering kommer han ikke langt .... Ude mellem Fjældene finder han ikke Tøj ..... Indad Byen til gaar han ikke ..... Men i et hvilketsomhelst Udhus eller Ladebygning vil han være i Stand til at finde et gammelt Overtræk .... Og har han først Overtrækket .....! Guds Død ja! Kør, kør! — og Pisken hvinede gennem Luften —

Atter stod Fader og Søn en Tidlang tavse, slingrende fra Side til Side under Hestens hurtige Løb. Saa begyndte Faderen igen:

..... Nej, mellem Klipperne blir' han ikke, han skal jo baade spise og drikke ..... Og koldt er der paa denne Aarsenstid ..... Han render til en Gaard ..... Guds Død ja, han render til en Gaard ....! Det skulde ikke undre mig, om man fandt ham paa et Høloft ..... Paa mit Høloft! Kør! — og atter svingede han Enden af Tømmerne mod Hestens Ben —

— Og hvis vi nu fandt ham, Far? — spurgte Drengen alvorlig — Paa Høloftet?

Med en Bevægelse, som havde Mc. Gregor helt glemt Sønnens Nærværelse, drejede han hurtig hele Overkroppen om mod Drengen og saa langsomt tilbage igen, førend han svarede:

— Ja — saa bringer vi ham jo til Broomwell. Binder ham godt paa Hænder og Fødder og bringer ham tilbage. Og saa har vi gjort en god Gerning — tilføjede han — ved at have fanget en undvegen Forbryder, en desperat Karl, en Morder, en Rovmorder — — Og foruden det — fortsatte han efter et Øjebliks Nølen — vil vi have tjent vores fem hundrede Dollars! — Han vendte sig om mod Drengen: Véd Du, hvad fem hundrede Dollars er!

— Du skyder ham vel ikke, Far?

— Skyder! — Aa nej, det er vel ikke nødvendigt at skyde. Naar man staar et Par Skridt fra en Mand, Du, og sigter paa ham med en dobbeltløbet Bøsse, saa farer Hænderne til Vejrs af sig selv — svarede Mc. Gregor med et Smil; men i det samme kom der pludselig Liv i den før saa alvorlige Dreng:

— Lad mig være med, Far! — raabte han ivrigt.

— Du! — Mc. Gregor betragtede Drengen fra Top til Taa med et forundret Blik.

— Ja, hvorfor ikke? — Charley kastede Nakken tilbage: Jeg kender hvert Smuthul omkring Gaarden! Skulde jeg ikke kende det bedre end nogen anden, saa tit jeg har rendt og leget Skjul derude . . .

Mc. Gregor rystede langsomt paa Hovedet og drejede sig atter i Tavshed om mod Hesten —

— Ja, Du er jo en lang Knægt! — begyndte han saa omsider. — Det er ogsaa sandt, hvorfor skulde Du ikke være med? Du er snart i den Alder, da man føler, man har Borgerpligt, og en Borgers første Pligt er vel at værne om Landets Love .....

— Og jeg kender Fjældene, Far, og Kløfter og Huler, som ingen andre kender . . .

— Naar Du endelig vil! — Mc. Gregor smilede — Jeg har ellers altid betragtet Dig som et Barn; men Du er jo snart voksen, Dreng! — Mc. Gregor maalte Sønnen med Øjnene: Snart ligesaa høj som jeg! — Ja, hvorfor ikke? Saa fra i Dag maa jeg vel betragte Dig som noget mere end et

Barn. Men det vil jeg dog sige Dig, at faar vi fat i Flygtningen, saa bliver der sikkert raat Arbejde for baade Dig og mig!

— Jeg er stærk, Far!

Jeg véd, Du er stærk, Dreng! — Mc. Gregor smældede med Tungen ad Hesten for at dæmpe det glade Smil, og idet han lagde Armen om Drengens Skuldre, løftede han med den anden Haand Pisken til Slag. Saadan maa tit de mest hærdede Mænd have Modvægt for selv den ringeste Ømhed. — Nu gik det i Gallop til Mc. Gregors Gaard, og det kan nok være, der blev Travlhed fra det Øjeblik, Vognen svingede ind gennem den lave Port —

De to Lejekarle blev kaldt til, og alle fire med Kæppe og Knipler i Hænderne undersøgte Gaardens Staldbygninger, Hønsehuse, Svinestier og Faarefolde i alle Kroge og Kanter. Skurene, selv de, der var saa faldefærdige, at de i Aar og Dag havde staaet ubenyttet hen, blev nøje set efter, og stadig kom Drengen i Tanker om nye Steder, hvor en bortrømt Fange muligvis kunde finde Tilflugt. Tønder og Kasser blev vendt, Redskaber flyttet for at forsikre sig om, at Flygtningen ikke sad gemt bag ved dem, Høen i Loen gennemstukket paa Kryds og Tværs med lange spidse Stænger, Negene løftet —

Nu vilde Mc. Gregor have opgivet at søge mere paa Gaardens Terrain, men saa kom Drengen i Tanker om de to gamle, udtørrede Brønde. Dernede maatte Flygtningen kunne gemme sig. Hurtig fik han fat i en lang Line og en Lygte og undersøgte Brøndene. Næppe havde han forvisset sig om, at Brøndene var tomme paa nær Tudser og Kryb, før han asede med den lange Brandstige. Forsigtig krøb han ad Stigen op til Tag efter Tag med Kniplen i Haanden og saa sig spejdende omkring; men tilsidst maatte selv Charley opgive at finde Flygtningen paa Gaarden.

Saa endelig trak Mc. Gregor og Charley i tykke Peltse. Farmeren tog sin Bøsse over Armen, Drengen kastede Kniplen over Skulderen, og efter forsvarlig at have tilset alle Døre, sluppet Hundene løs og sat Lejekarlene paa Vagt, skyndte de sig ud i Bjærgene.

Der var fuldt af Folk derude —

Oppe paa Fjældtoppene kunde man se bevæbnede Farmere staa med Haanden over Øjnene og dreje sig langsomt rundt til alle Sider. Nede i Dalene gik de omkring, med Fingren paa Aftrækkeren af deres Bøsser, undersøgende Kløfterne i Fjældskrænterne eller kredsende omkring Buskværk, der kunde være højt nok til at skjule en Mand. Nogle havde Hunde med som til rigtig Jagt, og med Næserne mod Jorden støvede disse frem og tilbage mellem Klipperne, medens deres Herrer fulgte langsomt efter i Hundenes bugtede Spor —

Der kom flere og flere Folk til. Ikke alene Omegnens Farmere og de smaa nærliggende Byers Indbyggere. Den store Belønning lokkede Folk helt borte fra Bristol og Arlington —

De raabte til hinanden fra Fjæld til Fjæld. De standsede, hvor de mødtes, og spurgte Nyt om Flygtningen. Folk, der ellers til daglig undgik hinanden, syntes nu at have glemt alt ubehageligt Mellemværende. Mange, der aldrig havde set hinanden før, snakkede som gamle Bekendte. Alle var optaget af den e n e Tanke, der ikke gav Rum for andre: Den bortrømte Fange — De fem hundrede Dollars —

Mc. Gregor gik langsomt ind og ud mellem Fjældene, spejdende hen over Skrænterne til begge Sider og ind i de dybe Kløfter. Han sparede sine Kræfter og brugte sin modne Forstand, medens Sønnen i ungdommelig Iver fo'r hen over Fjældenes Sider, som en Sporhund efter Vildt, ind i de dybeste Huler, tværs igennem det tætteste Krat, slaaende omkring sig mod Buskværkets Grene med drabelige Knippelslag —

Ved Omdrejningen af et Fjæld saa Mc. Gregor en Mand staa og vende sig ledende fra Side til Side. Mc. Gregor dukkede bag en Klippeblok og blev staaende et Par Minutter i Skjul og fulgte hans Øjnes Retning —

— Hallo! — raabte han saa, da han

havde overtydet sig om, at Mandens Blik ikke gjaldt noget bestemt. Manden fo'r sammen. Mc. Gregor smilede —

— Har Du set ham, Max? — raabte Manden ivrig, da hans Øje omsider faldt paa Mc. Gregor — Hvor Pokker kan han være? . . . Har nogen fundet hans Spor? . . . Er Belønningen forhøjet? . .

Mc. Gregor stod et Øjeblik og stirrede paa den andens Ansigt, som søgte han i hans Træk at finde Flygtningens skjulte Veje —

— Næ, jeg har ikke set ham! Og Belønningen er heller ikke forhøjet endnu, men den bli'r det vel nok! — — Men hvad er det, Du har under Trøjen dèr? — Mc. Gregor trak smilende hans Trøjeopslag lidt tilbage — Aa, en Brødkniv! — Næ, jeg har ikke set ham, Du, God Lykke . , . .!

Mc. Gregor gik videre, spejdende i alle Retninger; men idet han drejede omkring et andet Fjæld, saa han en Mand staa og bøje, strække og dreje sig foran Mundingen til en dyb og ujævn Fjældkløft -

Mc. Gregor standsede forsigtig og fulgte atter Retningen af den andens Blik, bøjende og strækkende sig som denne, uden at lade sig se —

— Ha, gamle Ven, skal jeg møde Dig her! — raabte saa endelig Mc. Gregor og traadte frem med udstrakt Haand — Har Du set noget?

— Er Belønningen forhøjet, Mac?

Begge rystede smilende paa Hovedet, idet de trykkede hinandens Haand —

— Jeg stod saamænd netop og tænkte paa, hvilken Guds Lykke det maatte være, om Flygtningen nu sad skjult derinde, og saa, saa sandt som jeg staar her, Max, saa kom jeg til at tænke paa Dine to Stude, der er til Salg, mine egne er snart for gamle til at trække . . . .

— Vil Du købe dem?

— Aa nej, aa nej, Max! Den Herrens Velsignelse kommer nu ikke til mig. Jeg er født til at slide og slæbe — Alligevel, Max! Hvor meget er det, de koster?

— Femogtreds Dollars. Men jeg maa videre. God Lykke!

Mc. Gregor gik, ledende med Blikket hen over Skrænterne efter Sønnen, der let som en Bjærgged hoppede højt oppe under Toppen af et Fjæld; men oppe paa Skrænten blev Mc. Gregors Blik hængende ved en Mand, der med den ene Haand støttet til en Knippel og den anden skyggende over Øjnene stod og stirrede ud over Dalen —

Mc. Gregor blev staaende og betragtede Manden, og lidt efter lidt kom han til at smile —

Den Mand kendte Mc, Gregor. Han vidste, at hans Gaard var slaaet op til Auktion om nogle Dage. Det var vel hans sidste Udvej, om han nu kunde fange Flygtningen, Saa kunde han maaske lige købe Gaarden tilbage af Kreditorerne —

Mc. Gregor smilede stærkere og stærkere, jo dybere han kom i sine Tanker og vaagnede først op af sine Betragtninger, da Manden, støttet til sin Knippel, gik hen over Skrænten for at skifte Udsigt.

Mc. Gregor gik ind i en lang smal Dal mellem to stejle Fjælde fulde af Kløfter og Indhug, der kunde afgive Skjulesteder i hundredvis for en bortrømt Fange.

Lidt forude kom en Mand med Bøsse over Skulderen ham i Møde. Ogsaa ham kendte Mc. Gregor. Det var en ung Mand fra Belleville, der i det sidste Par Aar havde gaaet i Giftetanker til en af Landsbyens kønneste Piger —

— Max! — raabte han, da han endnu var langt borte — Har Du set Flygtningen? Hvor tror Du, han kan være? Er Belønningen forhøjet . . . . ?

Mc. Gregor smilede mod ham med sit mest poliske Farmersmil og lukkede det ene Øje.

— Er det Bryllup, Du leder efter herude mellem Fjældene? Fem hundrede Dollars er en pæn Skilling at begynde Hus og Hjem for! Naa, hvor har Du tænkt at slaa Dig ned, hvis Du faar fat i Flygtningen? Hvornaar skal Du giftes . . . ?

— I Morgen! — lo Manden — hvis Flygtningen bliver min! I Aften kanske, hvis det ikke bliver for sent! Men et

Spøg, Max, et andet Alvor. Har Du set Flygtningen? — Er Belønningen forhøjet?
Mc. Gregor rystede smilende paa Hovedet.

— Jeg løber ingen Risiko med den Fyr, Max. Jeg jager et Lufthult værs igennem ham, saa snart jeg ser ham!

— Ja, det gør Du klogt i. Saadan en Karl er jo heller ikke bedre værd end at blive skudt ned som en gal Hund . . . .
Mere fik Mc. Gregor ikke sagt. En Lyd bagved fik ham til at dreje Hovedet. Der stod Charley! Et Øjeblik stirrede Fader og Søn hinanden i Øjnene.

— Saa skiltes de fra den unge Mand fra Belleville, men Drengen løb ikke mere omkring paa Fjældene som før. Han fulgte alvorlig ved Siden af Faderen. Han saa ikke engang omkring, men stirrede i Tavshed ned mod sine Fødder. Denne Tavshed gjorde tilsidst ogsaa Faderen tavs, og længe gik de saadan ved hinandens Side.

VI,

Mc. Gregor sad paa en Klippeblok, Charley sad paa en anden et Par Skridt borte, saadan havde de siddet i flere Minutter og stirret i Jorden mellem deres Fødder uden at tale.

Saa langsomt løftede Mc. Gregor Blikket, og med Hovedet lidt paa Skraa iagttog han længe Sønnens tankefuldt — nedadvendte Ansigt.

— Hør, Charley! — sagde han saa endelig — Jeg forstaar jo nok, hvad det er, der saa pludselig gør Dig tavs og betager Dig Lysten til at lede efter Flygtningen. Du føler Dig betænkelig ved at jage efter en Mand med ladte Vaaben!

— Far, Du sagde jo selv, at Du ikke vilde skyde ham! — svarede Drengen, idet han langsomt rettede Nakken og vendte sit alvorlige Ansigt op mod Faderen —

— Skyde! Hvem siger, jeg vil skyde! Jeg er ikke ude paa Jagt! Men jeg har nok taget Fejl af Dig, Charley. Jeg troede, Du var mere voksen, end Du er. Jeg troede, Du kunde forstaa . . . .

. . . . . Se paa mig, Dreng! Du kender dog Din gamle Fa'r! Tror Du, han er en Karl, der til hvilken som helst Tid er rede til Mord?

Charley stemte Albuerne mod Knæene, bøjede Hagen ned i sine Hænder og borede atter Blikket grundende i Jorden uden at svare.

— Du tier, Dreng! Tror Du? — næsten raabte Mc. Gregor og bøjede sig helt ind under Sønnens Ansigt.

Drengen rystede paa Hovedet bag sine Hænder.

— Men Du har lært i Skolen „Du maa ikke ihjelslaa“? — kom det efter et Øjeblik langsomt og alvorligt fra Mc. Gregor.

Charley bevægede Hovedet op og ned.

— Og Præsten har lært Dig det samme?

— Ja!

— Og han lærte Dig ingen Undtagelser?

Drengen rystede langsomt paa Hovedet, og Mc. Gregor og Drengen sad atter længe og tavse og stirrede ned for sig.

— Men jeg siger „Nej“! — busede det saa pludselig ud af Faderen — Der er Tilfælde, hvor Du har Lov til at slaa ihjel! Og gik Du nu til Præsten, saa vilde han sige det samme. Og Skolelæreren med. — Dreng, det er ikke mere end en Time siden, jeg saa' ham selv med Bøsse over Skulderen . . . .!

. . . . . Aa, jeg gi'r Fan'en i baade Præsten og Skolelæreren, der kun forstaar at lære Jer Ramserne, saa vi gamle skal gaa som levende Forargelser for Jer dumme Knægte! . . . .

. . . . . Hvad! Øvrigheden har jo selv ladet slaa op paa Belleville Post, at den udlover en Belønning paa fem hundrede Dollars for Flygtningens Paagribelse! Fem hundrede Dollars! Død eller levende! — Død eller levende, Dreng! — Øvrigheden indbyder ikke til Mord. Øvrigheden straffer Mord . . .!

. . . . . Se her, Dreng! Denne Flygtning er rømt fra Landets Love. Han er Landets Fjende, Vi fører Krig med ham, for vi er Landets Borgere! — I

Krig véd Du da for Pokker, man har Lov at slaa ihjel . . . . ?

. . . . Hvad! Véd Du ikke? Har Du da aldrig lært Fædrelandshistorie i Skolen . . . . ?

. . . . . Tænk, hvad alle vore store Frihedshelte har gjort! De har mejet Fjenderne ned i Tusindvis! — Tag George Washington, den største og bedste af alle Amerkanere, Landets Fader! Han har dræbt Mennesker i Hobetal, Du, og det var ikke Forbrydere, som Flygtningen her . . .

. . . . . Tænk paa Paul Jones, alle raske amerikanske Drenges Helt! — Han udrustede Skibe, Charley, rejste til sit eget Fædreland og dræbte sine egne Bysbørn . . . .

. . . , . Se til Borgerkrigen, Dreng! Tænk alle de Tusinder af Mennesker, som vore stolte Helte skød og nedsablede dèr! — Og mange af dem var dog gode og agtværdige Borgere, skønt de jo i Forblindelse kæmpede for Slaveriets uretfærdige Sag . . . . !

. . . . . Se til den nyere Tid, hvis alt dette ligger Dig for langt tilbage! Se Sampson ved Santiago del Cuba. Dewey i Manilla Bay . . . !

Drengen løftede Hovedet og stirrede ud for sig:

— Ja, Fa'r, jeg forstaar det . . . . . Jeg forstaar det godt . . . . . Men hvis vi nu ikke behøver at skyde . . . . . Eller hvis det er nødvendigt . . . . . Men vi raaber ham først an og sigter paa ham . . . . . Saa skyd ham i Benene, Fa'r . . . . Vi er to . . . . Og jeg er stærk . . . . Stærkere end Du tror . . . . . Vi kan overmande ham og binde ham og føre ham tilbage til Fængslet . . .

— Det er rigtigt, Dreng! Hvem ønsker at se Blod, naar det ikke er nødvendigt? Naturligvis, Charley, vi raaber ham først an! Men stopper han ikke, saa husk, at naar det gælder Landet og dets Love, saa er den enkeltes Tanker og Følelser intet . . .

Mc. Gregor standsede pludselig sin Ordstrøm, lagde Haanden paa Drengens Knæ og pegede med den anden paa en Mand, der netop kom søgende frem omkring en Fjældkam, hvor han stillede sig lyttende foran en dyb Kløft, bøjende sig i Knæene og drejende sig i Hofterne, idet han over Brillerne spejdede ind.

— Kender Du ham? — hviskede Mc. Gregor til Drengen.

Charley drejede sig helt rundt mod Manden og kastede forbavset Nakken tilbage —

Schy! — Mc. Gregor flyttede tyssende Haanden op paa Drengens Skulder: Præsten! Pas paa ham! Nu skal Du se, Charley! Det var ham, der lærte Dig! Han skal, saa Satan, selv lære Dig tilbage . . . !

Se! Se, Dreng!

Manden tog en Sten op fra Jorden, og med en kejtet Armbevægelse kylede han den dybt ind i Kløften og vendte i det samme Kinden lyttende imod og hulede Haanden bag Øret —

— Dreng, hvad tror Du, han kaster med Sten efter? Hvad tror Du, han lytter efter? Der har Du Præsten! Se, se! — Mc. Gregor drejede Ansigtet fra Præsten til Drengen og fra Drengen til Præsten. Charley havde rejst sig paa Knæ paa Fjældblokken, og med Overkroppen bøjet tilbage og Munden let aabnet stirrede han ufravendt efter Faderens pegende Finger.

— Han er bevæbnet, Charley! Jeg skal vise Dig det! Han fører Vaaben saa vel som jeg, og dog siger han „Du maa ikke ihjelslaa“! — Hvad Pokker vil han med Vaaben, naar han ikke maa bruge dem . . ?

— Kom! — hviskede Mc. Gregor, idet han forsigtig rejste sig og tyssende trak Sønnen op fra hans knælende Stilling.

— Se, Fa'r, nu søger han efter en Sten igen!

— Naa, Dreng, hvad tror Du, han vil med Stenen! — lo Mc. Gregor.

— Se, nu skal han til at smide! — hviskede Drengen fnisende —

— Hallo, Hr. Pastor! raabte Mc. Gregor pludselig og løb frem med Sønnen ved Armen: Er De ogsaa paa Jagt?

Præsten tabte Stenen ud af Haanden og fo'r let sammen som overrumplet i en ulovlig Gerning, men han samlede sig hurtig, foldede Armene over Brystet og vendte et smilende Ansigt mod Mc. Gregor.

— Paa Jagt?

— Ja, paa Jagt efter Flygtningen, mener jeg naturligvis! — lo Mc. Gregor og klemte samtidig Charley i Armen, saa haardt, at Drengens Ansigt fortrak sig derved; men efter Trækningen kom et bredt Smil.

— De spøger, Mr. Mc. Gregor. Jeg gaar min sædvanlige Eftermiddagstur, og hvad er vel naturligere, end at jeg i Dag gaar ud og ser paa Røret! — svarede Præsten og skuldrede sin Værdighed til Afvæbning —

. . . . De ser . . . paa min Lomme, Mr. Mc. Gregor! — vedblev Præsten og drejede sig undvigende, idet Mc. Gregor bøjede sig helt forover mod den bugnende Baglomme og oven i Købet slog Diplomatskødet til Side og nærmede sin pegende Finger mod Udvæksten.

— Se, Dreng! — raabte Mc. Gregor og nikkede hen til Sønnen.

— Selvfølgelig er jeg bevæbnet! — stammede Præsten. — Tror De, jeg under slige Omstændigheder vilde gaa ubevæbnet udenfor en Dør!

— Men De maa jo ikke ihjelslaa! — citerede Mc. Gregor og saa med et skraat Smil op mod Præstens Ansigt. — Hvad Pokker vil De med Revolver i Baglommen?

— Aa, der er Tilfælde, Mr. Mc. Gregor, hvor det endogsaa er éns Pligt at ihjelslaa!

— Hvornaar? Lad os høre, Hr. Pastor? — lo Mc. Gregor, og atter klemte han Drengens Arm saa voldsomt, at det sitrede gennem hele hans Legeme.

— Naar Øvrigheden og Landets Love fordrer det! — svarede Præsten, vendte sig og gik —

— Rigtig! Saa er vi jo af samme Mening! God Lykke, Hr. Pastor! God Lykke! — raabte Mc. Gregor efter Præsten, og Drengen lo, da Faderen trak ham med i modsat Retning —

(Sluttes.)

Hørup i dansk Politik.

Af EDMUND WARBURG.

Foredrag holdt d. 20. Novbr. 1906 i Frisindet Ungdom. — Citaterne fra „Hørup i Skrift og Tale."

Fra Midten af Halvtredserne til 1861 falder Hørups Uddannelse som Latinskoleelev i København.

Fra Nordsjælland i Nærheden af Ods, der hvor Landet har høje Bakker og dybe Dale, hvor der er noget kraftigt sammentrængt eller trodsigt over Landet, fra det heroiske Sjælland, som Vilh. Andersen har kaldet det, kom Hørup ind til København.

Ind i Byens Spidsborgerlighed og æstetiske Travlhed havde kort forinden Søren Kierkegaard kastet sine Øjeblikke. Dommedag over det æstetiske var blevet forkyndt religiøst, og den store Forkynder var gaaet bort i Øjeblikket.

Andre og stærke Dønninger var samtidigt gaaet gennem vort offenlige Liv. Medens Krimkrigen stod som et Uvejr over Evropa, havde vi herhjemme vor lokale Byge.

Den næsten 80aarige Anders Sandøe Ørsted, der i 1848 havde trukket sig tilbage fra Gehejmestatsraadet gennem en Bagdør, den Gang da Rendsborg Fæstningen med Statskassebeholdningen var faldet i Oprørernes

Hænder, og da Københavns Borgere havde samlet sig paa Pladsen foran Slottet, denne gamle Herre havde i 1853 som Konsejlspræsident fattet Mod til at forsøge paa at tilvejeskaffe en Fællesforfatning for Kongeriget og Hertugdømmerne. Hans Forslag gik ud paa en absolutistisk Forfatning for Fællesanliggenderne jævnsides med 5. Juni-Grundloven for Kongerigets indre Anliggender.

Ved sit Forslag tækkedes han Holstenerne, men skaffede sig en ret voldsom Opposition paa Halsen i Kongeriget. Denne forsøgte han at knægte ved at afskedige Embedsmænd, der stod saa langt fremme i offenligt Liv som Andræ, Hall og Monrad, og ved at rejse 40 Justitssager mod den Del af Pressen, der var mest læst, mod Dagbladet og Fædrelandet.

Men Ørsted var den Gang hverken nogen mægtig Mand eller Udtryk for nogen Magt. Ved Udgangen af Aaret 1854 var han allerede styrtet. To af de Embedsmænd, han havde afskediget, blev Medlemmer af Ministeriet, der afløste hans, Pressesagerne endte i Frifindelse, og hans Ministerium sattes under Rigsretsanklage.

Det var en Omskiftelse, der med Føje maatte vække Forundring. Tænke sig, at 40 Justitssager, rejst af Ørsted, denne store Retslærde og store Retspraktiker, han, der var Mester for al den Visdom, som Dommerne havde indsuget — endte i Frifindelse. Tænke sig, at Ørsted, denne Norm for Ret, denne Udbygger af Rettens Institutioner, blev sat paa Anklagebænken — det var en Omskiftelse.

Men ingenlunde nogen Omvæltning.

Vel var man ude over den rene Idyl fra Frederik VI's Dage, under hvilken det ansaas for utilbørligt at gøre sig Rede for Statens og Samfundets Fremtarv, naar det ikke skete efter Kongens udtrykkelige Opfordring og til Brug for hans gehejme Overvejelser. De nationalliberale lagde et Stykke mellem sig og Frederik VI's Mænd, men ikke nogen Verden. De nationalliberale optraadte i „Repræsentationen“ og talte til Nationen. De skrev i Aviser, tumlede med Flyveskrifter og koketterede med — Folket. I meget og uvæsentligt skilte de sig ud fra det Frederik VI.'ske. Men i noget var de ikke faldet langt fra denne Stamme. Deri, at for dem havde Politik ikke sin egen Teknik, sine egne Love, sine egne Kræfter. For dem var Politik en videnskabelig Syssel udenfor Arbejdsstuen med Statssager. Som Videnskabsmand var man selvskreven til at nyde Magt og udøve den. Med en Eksamen kunde man altid puttes ind i et Geled. Men uden et Eksamensstempel kunde man ikke for Alvor eller i det lange Løb staa som fuldgod i offenligt Liv.

For de nationalliberale gjaldt det i Politik først og sidst om at repræsentere. Det var en Fordring, mente de, som Politik ufravigeligt stiller, og som de havde Interesse for og Lyst til at fyldestgøre. Fine i Snittet, glatragede, hvidslipsede og med knirkende Støvler, uden Hverdagens Pletter og Gadens Søle, abstrakte og aflagrede, uden Virkelighedens Genvordigheder og Livets Alvor, skred de frem i deres Herlighed, sikre paa deres Overmagt og Almagt. Hvor var den almindelige Dannelse at finde uden hos dem? Hvad var almindelig Dannelse andet end det, de sad inde med?

Saa megen Fornemhed, saa megen

Anstand! Der staar endnu Skær deraf. Men Ulden manglede.

De nationalliberale blev finere og finere, medens Politiken blev grovere og grovere. For at bevare sig hildede de nationalliberale sig i Selvgodhed og Fordom, lukkede de sig inde i sig selv. De viste Foragt, hvor der var Brug for Forstaaelse, Uforskammethed, hvor Hensynsfuldhed hørte til, og Ligegyldighed, hvor der krævedes Aarvaagenhed.

Det grove, som de nationalliberale stødte paa i Politik, var Bondevennerne, der kom i Kraft af den almindelige Valgret. De søgte deres Formaal der, hvor de havde deres Tarv, og aad sig ind paa Livet af de nationalliberales Repræsentation. Saalænge de ikke anfægtedes i Udøvelse og Udfoldelse af denne, mente de, at de, af Hensyn til de Pligter, som Repræsentation paalægger, var uegennyttige, medens de ansaa Bondevennerne, der søgte deres eget, for lavsindede og umedgørlige. Disse Egenskaber forværrede sig i de nationalliberales Øjne, medens Aarene gik, og Bondevennerne stempledes tilsidst af de karaktergivende Nationalliberale som hævngærrige, graadige og forvorpne.

Længe, længe svang de nationalliberale med Myndighed og Styrke Svøben over Bondevennerne. Oprindeligt havde de indtaget en fremskudt Plads i den parlamentariske Debat ved Tschernings Bistand. Da han stod i deres Spidse, var han frygtløs, arbejdsdygtig, voldsom og sikker, han alene som et helt Regiment. Senere stod han et Stykke fra dem, og de var noget hæmmet i deres Vækst.

Efter det store Sammenbrud i 1864 blev de nationalliberale stillet overfor Valget mellem at vige for det store Hartkorn, som de i sin Tid havde skudt tilside, og Bondevennerne, i Forening med hvem de dog havde foretaget flere Strejftog. De valgte at vige for Hartkornet og slog sig paa Foragt for Bønderne. De nationalliberale havde set, at Bønderne dukkede sig for deres Udfald, hvis Ondsind og Drillevornhed var sikker paa Bifald fra Købstadens Spidser. Da alt det, der var de nationalliberales, laa i Grus omkring dem, klamred de sig til Foragten for Bonden. De mente heri at have den Klippe, der var urokkelig. De var sikre paa, at Bondevennerne ikke fra de nationalliberales Kreds vilde erobre en Feltens Mand, hvis Skyts kunde naa dem. De regnede ikke med, at der fra Bondens eget Dyb kunde skyde en Kraft frem, der vilde blive de nationalliberales Bane.

II.

Da er det, at dansk Politik bliver beriget med det, der er Hørup.

Fra den danske Bonde kommer Hørup, fra det heroiske Sjælland.

Stærk og blond, fyrig og ædru, hærdet og følsom.

En tung Ro, et prøvende Blik og en fast Haand. Vilje i Holdning og Karakter i Trækkene, der er ladet med Smil.

Saaledes staar han der, træfsikker og fuld af Lune.

Han staar der paa Bondens Side og som Bonde. Han føler som Bonde, og Bonden er hans Ære.

Bonden styrer sin Lod og leder sin Drift, han raader over Fæ og Jord, men i Arbejdet tager han en Haand med, Side om Side med Arbejderen. Bonden er Selvstyrer og Arbejder. Han sletter Skellet mellem Over- og

Underklasse. Bonden er Virkeligheden og Magten.

Ind i de nationalliberales Foragt for Bonden kommer Fanfaren fra Hørup: Bonden skal ikke forsvares, nej, han skal ikke taale Angreb, endsige da, at der vises ham Foragt. Og han siger til Bønderne: I — I er den offenlige Mening, I er Maalet og I er Dommen.

III.

Ved Afstamning og Opdragelse havde Hørup let ved at stille sig paa Bondens Side. Det havde mange gjort før han. Men Hørup foretrak Bonden for den dannede Købstadsmand. Det var det, der kom til at bide.

Tid til anden havde Bonden sendt en Søn til Købstadens Latinskole, for at han, foruden den hjemmegjorte Vadmel, skulde udstyres med den Dannelse, som gjorde de nationalliberale saa frygtede. Men disse Sønner følte sig stillet overfor Valget mellem Vadmelen og Dannelsen og foretrak den sidste. De vilde erobre Dannelsen, men det var Dannelsen, der erobrede dem. Selv Berg anlagde de nationalliberales sorte Frakke og hvide Slips.

Anderledes med Hørup. Han vilde kun Dannelsen for at hævde Bonden.

Naar man, efter det historiske Forløb, ser tilbage paa det, der er sket, falder det saa selvfølgeligt og lige til. Vil man rigtigt have fat paa Gennembrudet, maa man om paa den anden Side af det historiske.

Kun paa den Maade kan man blive klar over Oprindeligheden hos Hørup, over hans Karakters Art og Styrke.

I Tidernes Morgen hviler Adgangen opefter i Samfundet paa Fødsel. Tidligst er det Adlen, der skaffer sig politiske Beføjelser og forsøger paa at forbeholde sig disse med Udelukkelse af de andre Samfundsklasser.

Længe spærrer Adkomsten ved Fødsel for Borgeren, der vil have et Ord med i Laget ved Afgørelse af Samfundsspørgsmaal. Borgeren bekæmper Adkomsten ved Fødsel som en Fordom. Hans virksomste Middel imod denne er at dygtiggøre sig ved Kundskaber. Rationalismens og Liberalismens store Periode oprinder. Intellektet, Tanken, Bogen benyttes som Sprængningsmidler. Og de virker. Borgerstanden holder sit Indtog i Samfundet og naar op til dets Magtposter.

Da Borgerstanden havde drevet det saa vidt, forsøgte den at bevare sine Beføjelser med Udelukkelse af de andre Samfundsklasser. Den benytter sin Dannelse, der burde være et Fortrin, som Fordom.

Det er denne Fordom, som Hørup midt i Striden, midt i Udviklingen, opdager og bekæmper.

Han bekæmper den paa to Maader For det første opløser han denne Dannelse i de Brokker, hvoraf den bestaar. Denne Dannelse ejer ikke en Fond af Viden, der giver Udsyn. Den er en Fernis, et ydre Lag, et Kundskabshovmod. Den er et Erasmus Montaneri.

For det andet putter Hørup Bogkundskaben ind mellem de andre mange Faktorer, der virker i Samfundet, og anbringer den som Fux imellem dem. Det er ikke Brillerne det kommer an paa, men Øjnene.

Før Hørup regnede Bønderne i dansk Politik med de nationalliberales Bistand. Bønderne ventede, at deres Krav og Samfundsstilling for de na-

tionalliberale skulde blive en Virkelighed, som de forstod og vilde anerkende.

Herimod træder Hørup op. Arbejdet skal ikke gøres i Forstaaelse med de nationalliberale, men ved deres Fortrængelse. De nationalliberale skal ikke være en Sagkundskab, som Bønderne maa ty til. Bonden er den offenlige Mening, Maalet og Dommen. Naar de nationalliberale gennemskues, er de, trods alle deres Herligheder, kun en Klike, et Konsortium. Det maa falde som Skel fra Bøndernes Øjne. De maa se, at de nationalliberale er saaledes og ikke anderledes.

IV.

Foruden Hørups Afstamning var der noget andet, der havde rustet ham til den Kamp, som han indledte, og som skulde vare i 30 Aar. Dette andet var Søren Kierkegaard.

Af dennes Skrifter, som Hørup havde dybt gennempløjet, havde han modtaget et stærkt Indtryk. Hvad Hørup har ydet af Utrættelighed og af Tankens Klarhed for at forjage Skinnet og Fantasteriet, for at indstille sine Landsmænd paa Nøgternhed, Ædruelighed og Aarvaagenhed, har sit store Forbillede i Kierkegaard.

Kierkegaard, der selv var rigt udstyret æstetisk, har i sit Folk, der æstetisk er anlagt paa Smaahygge og Nittengryneri, præket den religiøse Dommedag over det æstetiske.

Af Kierkegaard har Hørup lært, at Vejen fremad til det næste Stadie gaar gennem en Dommedag. Kierkegaards Vej førte til „den Enkelte", Hørups til — den almindelige Valgret.

Hørups Dommedag er ligesom Kierkegaards over det æstetiske. Men Hørup har i sit Folk holdt politisk Dommedag over det æstetiske.

Han har forklaret os det saaledes:

„I ½ Aarhundrede havde vi arbejdet i en eneste Evne, vi havde ikke dyrket andet menneskeligt end Fantasien. Al vor Dannelse var litterær. Hele vor Literatur fantastisk. Vi havde fortsat dette i en Politik, der ikke var andet end et Æventyr og en Illusion. Det begyndte med Slaget paa Rheden, det endte med Flugten fra Als. Efter at dette Stykke Danmarkshistorie var faldet sammen i det store Sammenbrud i 1864, var Bonderealismens Tid kommen. Det brede, materielle Folk op imod det spinkle, udpinte Aandsaristokrati, Politik i Stedet for Æstetik."

Æstetiken er Faren, og den lurer overalt. Den sniger sig som Grundtvigianisme ind hos Bønderne. „Grundtvigianisme er Æstetik lavet til for Menigmand, Nationalliberalisme omsat til Folkebrug." Æstetiken maa stanses. Midlet er Politik. Alvoren i Politik er den almindelige Valgret. „Den almindelige Tilstand i Evropa, hvor nogle Tusinde Familier er den offenlige Mening, og Millionerne ikke andet end Bønderne og Soldaterne i Komedien", forekom ham latterlig. Det er den almindelige Valgret, der er Alvoren.

Det er denne Alvor, der bliver Trækket i Hørups hele Politik og Virksomhed.

V.

Der er ofret megen Eftertanke og spildt meget Blæk paa at undersøge, hvorvidt den almindelige Valgret har nogen Berettigelse. Betænkelighederne ved den kredser om, at den almindelige Valgret virker alene ved sit Tal. Den har blot Tallet og mangler i Reglen Kundskaberne.

Betænkeligheder af denne Art har aldrig stanset Hørup. Den almindelige Valgret behøver ikke at være bekymret for, at den ikke skal kunne skabe noget, der er lige saa godt som det, der skyldes de tidligere herskende politiske Kræfter.

Samfundet har været bygget paa Kirken. Den drev det til Kætterbaal og Hexeprocesser. Derefter har Samfundet været bygget paa Dynastiet. Det søgte Land og udvidet Herlighed og lod Folket bløde derfor. Samfundet er bygget paa Overklassen. Den har drevet Handelsinteresserne saa vidt ud, at hele Overskudet, der fremkommer, forsvinder til Rustninger, der skal sikre det oparbejdede Marked. Den almindelige Valgret behøver ikke at være ideal for at være bedre end de politiske Kræfter, der har været dens Forgængere.

For Hørup er den almindelige Valgret en Realitet, en politisk Naturlov. Man maa tjene den for at herske ved den. Saaledes er dens Væsen. Den kan bekæmpes i Moralens, Religionens, Sagkundskabens eller Kongens Navn. Det viser kun, at der i Verden er de modstridende Kræfters Spil, hele Friktionens Besvær. Men det gælder ikke om at neutralisere, at forlige disse Kræfter, det gælder om at udvikle dem. Lad Moralen, Religionen eller Sagkundskaben være god for sig, udadtil kan de kun herske ved den almindelige Valgret. Og de maa tjene den for at herske ved dens Hjælp.

Hvor den almindelige Valgret har sin Plads i Forfatningen, virker den baade som Samvittighed til at skelne ondt fra godt, og som Logik til at skelne mellem det, der er Mening i, og det, der er Vrøvl. Alle disse Egenskaber er udtrykte i Ordet Parlamentarisme. Og denne atter i den af alle Skriftkloge hadede Sætning: Ingen over og ingen ved Siden af Folketinget.

For Hørup staar den almindelige Valgret ikke som en Modsætning til Overklassen. Den almindelige Valgret er der baade for høj og for lav. Enhver har Adgang til at vinde den, og enhver bør, politisk, forsøge at vinde den. Principet i den er netop, at snart har et Parti, snart et andet vundet dens Gunst. Den almindelige Valgret opløser sig opefter i: Regering ved skiftende Partier.

Nedefter skal den almindelige Valgret udløse: Tillid og Ansvarsfølelse. Skal. Men her ligger et Fremtidsspørgsmaal. Den almindelige Valgret har i Samfundet kun udfoldet sig i Krydsning med andre Kræfter og har været optaget af at bekæmpe dem, der har villet hæmme den. Endnu har Prøven paa, om den kan udløse Tilliden og Ansvarsfølelsen, ikke været gjort rent. Men de vil blive fordret stærkere og stærkere. Viviani har i det franske Deputeretkammer været ude efter dem. I den Politik, hvori Hørup stod, arbejdede han ikke i den almindelige Ansvarsfølelse, men for den.

VI.

Uden en Myndighed og Styrke som Hørups til at gribe en Idé og gøre den til Realitet vilde vi ikke have oplevet den politiske Kamp, der i 30 Aar stod her i Landet. Ved Dybden i hans Tilegnelse, ved Rigdommen i hans Udfoldelse, ved hans Mod og Udholdenhed har vi faaet Strejflys over de gigantiske Kræfter i Politik.

Hørup var ikke en Fornuftpoliti-

ker, der havde sin Næse, Følehornene og sin Profit i Politik. Hørup var af Karakter, af Hjerte Politiker. Han var Politiker af Blodet. Medens andre i Politik finder sig tilrette ved Skelnemærker radikal-konservativ, fordi de ikke er stort mere end nogle, der husker deres Børnelærdom, lodded Hørup med den almindelige Valgret. — Den, der politisk forlader denne, opgiver den som Grundlag, er fra en Side set en Forbryder, fra en anden Side set en Fantast. Snart ser man ham sætte sig, politisk, ud over godt og ondt, ser ham melde sig til Tjeneste hos Vilkaarligheden, Uvornheden, Tøjlesløsheden, snart ser man ham sidde fast i Forblændelse, oppe i Heltedyrkelse og andet Postyr.

Paa disse Hørups politiske Grundegenskaber har man villet reducere ham til Lyriker. Det vil sige, at vi, æstetiske som vi er, har villet nyde ham og maatte nyde ham, men at vi, upolitiske som vi er, ikke har kunnet finde hans Plads som Politiker. Vi har anlagt æstetisk Maal og Dom paa Politik.

Denne Rangfølge lod Hørup ikke staa uanfægtet. Aldrig blev han træt af at hævde Politik som en selvstændig Aandsvirksomhed, ikke blot jævnsides med, men forud for Videnskab og Kunst. Hver Aandsvirksomhed har sin Husholdning, sin Økonomi, Politik mangler ikke sin, men tro blot ikke, at den er det samme som Sagkundskab.

„Medens Kunsten pynter sine Dukker og flytter sine Brikker og suverænt bestemmer sine Heltes Skæbner, tumler Politiken med levende Viljer og med Mennesker af Kød og Blod. Ved Kunstens Kampe møder Folket som Tilskuer, i Politiken er alle selvhandlende, og en Tilskuer det ringeste et Menneske kan være.“

For saavidt Hørup rækker ud over det politiske Felt, er det ikke det lyriske, han betræder, men det profetiske. Med Profeterne har han det fælles, at han aldrig støtter sig paa nogen anden Autoritet, aldrig paa noget andet Grundlag end sin egen tætte Forvisning. Uden nogen Overlevering træder de i en Værdis Tjeneste, den bryder ud af dem, de vidner for den.

Sit Slægtskab hermed har Hørup været opmærksom paa. Der høres Selvkarakteristik i disse Ord:

„Naar Videnskaben, Kunsten og Literaturen har udtømt deres frem og tilbage for Overklassen, hvor de hører hjemme, kommer der en Dag, hvor der skal ske noget, og den kommer altid med en Appel til det store, menige Folk. Det er Profeternes, Omvælternes, Agitatorernes Dag, men deres Dag kommer aldrig i den adækvate Form, og dog vilde det være sørgeligt, om slige Dage ingensinde gryede i Øst, ti det er paa disse Dage, at Livet forynges og fornyes.“

Paa en saadan Dag i sit Liv har Hørup viet sin Mund og sin Pen til Kamp mod Militarismen.

VII.

Militarismen er Anarkiet fra oven, den store Fornægter af Rettens Væsen og Idé. Medens det ledende Princip i denne er, at ingen maa tage sig selv tilrette, men enhver skal tale og dele sig tilrette, er Militarismen Vilkaarligheden sat i System. Staten fordrer af sine Borgere, at de skal tale og dele sig tilrette, men selv evner Staten ikke at hævde sig ved disse Midler. Retten har ikke Styrke til at gøre sig gældende som Norm mellem Staterne. Den fejes til Side af sin Fornægter, af Magten. Selv om der kun

rustes for Bevarelse af Freden, er Retten fornægtet. At Ret er Maalet er ikke tilstrækkeligt, naar Midlerne ikke er Udøvelse af Ret. Retten helliger aldrig Midlet. Af Magt gror der aldrig Ret. Anarki fra oven avler Anarki nedefra.

Hørups Nidkærhed paa Ret forsonede sig aldrig med, at den skulde stanse ved Landets Grænse. Han ivred for at gøre Retten levende, at gøre den til et Værn. Han søgte at nedbryde de Skranker, der rejses mod Retten. Han paaviste, hvor stor en Tillyvelse der er sket i Nationalitetens Navn. Hvorledes der, under Paaberaabelse af Nationen, sker Forsøg paa at forlokke Folket fra det jævne til det søndagsklædte, fra dets daglige Gerning til Fanen, fra dets Godmodighed til det stortalende, det brovtende, det selvgode.

For Hørup er Provisoriet og Militarismen to Sider af samme Sag. Provisoriet fandtes praktisk i dansk Politik, før det første Provisorium udstedtes. Det var der fra den Dag, da der truedes med det. I Truslen om det er allerede Forfatningen fornægtet. I Truslen ligger, at man vil ikke tale og dele sig tilrette. Med Truslen griber man til Magtmidlet. Det er Overklassen, der anser sin Magtbevarelse for mere betryggende for Samfundet end Retten. Overklassen vil, at dens Hegemoni skal være Punktum i Samfundsudviklingen. Overklassen paastaar, at naar den ikke fordeler Lys og Skygge, vil Mørket indtræde.

Ved Nellemanns Død har Berlingske Tidende oplyst, at efter hans Syn paa vor Forfatning indeholder den kun under Forbehold en Indskrænkning i den absolute Kongemagt. Da den almindelige Valgret vilde gøre sig gældende som denne Indskrænkning, tog den absolute Kongemagt Indskrænkningen tilbage. Hørup har gjort opmærksom paa, at Kongemagten ikke blev absolut ved Indskrænkningens Tilbagetagelse. Kongemagten gav straks Indskrænkningen fra sig til Overklassen, den privilegerede Valgret, til Landstinget, til Højre. Det var ikke Kongemagten, der blev absolut, det var Højrepartiet. „Den absolute Kongemagt er upartisk. Den fri Forfatning er Regering ved Parti. Den betaler sin Partiskhed med sin Omskiftelighed.“ Da Provisoriet trængte sig frem i vor Politik, fik vi Absolutisme. Vi mistede det, der gør Absolutismen taalelig, dens Uafhængighed, og fik det, der gør Partiet uudholdeligt, dets Enevælde, at det ikke kan styrtes fra Magten ved Valgenes Udfald.

Overfor det gennemførte Bedrag, som Provisoriet var, stod Hørup som den store Gennemskuer. Der er en dyb Trøst i den etiske Ligevægtslov, at Bedraget følges i Hælene af Gennemskuelsen. De hører sammen som Skygge og Lys. Men det er ikke blot en Trøst, det er en Gave, at Gennemskuelsen blev betroet en Mand som Hørup. Med sin Ro smedede han Bedraget i jærnhaarde Argumenter. Med sit Lune hakkede han i Bedragets Overmod. Med sin flammende Lidenskab tjente han Gennemskuelsen som en Budstikke, der kaldte Folket sammen og lyste Bedraget hjem.

Hvad der stærkest fortørnede Hørup paa Provisoriet var, at det kun blev gjort for at tjene Militarismen, gjort for at bygge Københavns Fæstning. Militarismen bestemmer Hørup historisk som en „Genopblussen af Æstetikens, Æventyrets og Illusionens Po-

litik, den, der brød igennem med Digtningen i det 19de Aarhundredes Begyndelse, fortsatte sig i den nationalliberale Politik fra Aarhundredets Midte, og drog sit sidste Suk i Dybbøls Skanser," politisk som en Øden af Penge til Fremme af nedarvede Fordomme og blændende Tant. Til dette kunde Estrup ikke faa den almindelige Valgret med. Han maatte gaa uden om Folket. Men slippe det vilde han ikke. Han slog sig da paa Nationen, hyllede Folket i Dannebrogs Farver. Han ledte Folket væk fra Dagen og Vejen. „Han spildte Folkets Liv og ødte dets Kraft i en tarvelig Rus af tom Forfængelighed og Egoisme".

I denne Dom faar Hørups Grundsyn Udtryk, at den, der opgiver at gøre sin Politik med den almindelige Valgret som Grundlag, han er, set fra en Side en Forbryder, der har sat sig udover godt og ondt, set fra en anden Side en Fantast, der er fanget i Forblændelse. Ubarmhjærtigheden i Hørups Dom over Estrup har sin Rod i, at Estrup med al sin blinde Iver og Ødelæggelse ikke havde saa meget som en Hensigt. „Den Estrupske Politik stillede intet op, den nøjedes med at vælte Vognen og lade den ligge."

VIII.

Hørup var af et stort Mod og af en bredrygget Uforsagthed. Uden disse Egenskaber havde han ikke indladt sig i den store Kamp, og uden disse Egenskaber havde han ikke kunnet bære Kampen. For det var ham, der bar Kampen og holdt den gaaende. Det var ham, der stod for Skud, og det var ham, der angreb. Hvor mange der end flokkedes med i Kampen, stod han, paa sit Sted, ene. Ene fordi han af Karakter var Politiker, medens de andre var det af Fag og Haandelag.

Paa Hældningen af Kampen sneg der sig ind i Hørups Mod et Mismod. Han følte sig ensom. Han trængte ikke til Hjælpere, men Vilkaarene for offenligt Liv blev ham for ringe. „Vrøvlet, det overlagte, velberegnede og ustanselige Vrøvl, der skæres igennem og slaas ned i Dag og i Morgen er lige frisk, frækt og flydende, det tager paa sin Mand, mens Aarene gaar." Da han traadte ind i Politik, stemte han sin Stolthed mod den Foragt, som han mødte. Tilsidst strøg han Stoltheden og blev ligefrem. Men paa Bunden laa en Foragt for det, han havde gennemskuet. Han var blevet tilnærmelig, men han var utilgængelig. Der var Ensomhed i ham.

I en Henseende blev han ved sit Mod. Han tvivlede aldrig om, at tilsidst vilde vort offenlige Liv vende tilbage til den almindelige Valgret.

„Al Politik maa dog tilsidst lægges over Vælgeren, som Skrædderen lægger sit Maal over den Krop, hvortil Frakken skal passe. Har man Vælgerne, gælder det om at holde paa dem, har man dem ikke, maa Politiken ud efter dem og samle dem ind."

Man kan skyde den almindelige Valgret tilside, man kan forhale det Tidspunkt, paa hvilket den indtræder i sin fulde Betydning. Hvor den er i Forfatningen, er den Maalet og Dommen. Den evige Forvisning herom var altid levende hos Hørup.

„Den almindelige Valgret er det ene fornødne, dyr som det Slægtleds Liv den har kostet, den er Grunden, uden hvilken der ikke kan bygges, Begyndelsen, som skulde til, for at der overhovedet kunde fortsættes."

Men han saa ogsaa, at vi ikke kom ind i det 20de Aarhundrede, som man havde tænkt i 1870. „Farten mindskedes, efter som Rejsen blev lang, og megen Bagage blev liggende paa Vejen.“

Og dog! „Her er et lille Folk, der i 30 Aar urokkeligt har staaet paa sit, der svarer det samme, hver Gang man spørger det, der vender tilbage til det samme, hver Gang man snakker om noget andet, der ikke kommer ud af Sporet uden at finde Vejen igen, der ikke stanser uden for at begynde forfra. Hvor fik de den Haardnakkethed fra, saa sejg en Taalmodighed, saa sindig en Vilje? Og mon der er nogen anden Nation, der i 30 Aar kunde staa og banke paa den samme Dør uden at gaa igen og uden at tvivle om, at der bliver lukket op, og at det dog ender med, at man kommer ind.“

I disse Ord har Hørup sagt, hvad der var ham kært hos det danske Folk, og hvorledes han vilde have det forstaaet, at han var en god, dansk Mand.

Fra den nyeste Jesusforskning.

Af Emil Rasmussen.

Aldrig har den protestantiske Verden knaget i sine Fuger som i den sidste halve Menneskealder. Saltet har mistet sin Kraft. Der er gaaet Vantro i selve Menighedens Lærere. Snart Halvdelen af de luthersk protestantiske Professorer i Theologi bekender ganske aabenlyst, at der ikke kan være Tale om at anse Jesus for Gud. Med andre Ord: de vordende kristne Præster undervises af Lærere, som ikke er Kristne, og indføres i en Religion, som ikke er Kristendom. For at dække denne Revolution — og bevare Lærestolene — har en Del af dem rigtignok samtidig opløftet begejstrede Hymner over Jesu menneskelige Fortrin og hans Betydning som Forbillede. Men hvad nytter alle de smukke Ord, naar det dog munder ud i, at han er et Menneske, som vi andre, og ude af Stand til at frelse?

Den overstrømmende rige Litteratur, hvori Krigen føres, trykkes i Tyskland, som fører alle sine verdenskendte Navne: Wellhausen, Harnack, Bousset, Jülicher, Wrede o. s. v. i Ilden paa den liberale Side. Danmark har ikke frembragt noget originalt Arbejde som Indlæg i Striden. Naar den danske Læseverden overhovedet har erfaret noget om denne Jordrystelse, skyldes det cand. theol. Ryberg-Hansen, den aandfyldte og kundskabsrige Forsker, der i en Snes Aar har virket som theologisk Manuduktør og indført vel en Fjerdedel af Landets Præster i Theologien. Hans Bog „Evangelierne som Kilder til Jesu Liv (1904) faldt som en Bombe, der paa en komisk Maade viste, hvor ukendt selv vort theologiske Fakultet hidtil havde været med Sprængstofferne. Siden har han i forskellige Artikler i „Tilskueren“ bragt nye Efterretninger fra den store Strid, og nu sidst har han i en lille Bog „Af Nutidens Jesusforskning“ gjort Rede for Wellhausens epokegørende Oversættelse af de tre første Evangelier og den senere udkomne „Einleitung“, i hvilken han samler sine Hovedsynspunkter. De, som skræmmes af lærde fremmede Værker, vil faa et fortrinligt Resumé af den geniale Forskers Grundtanker gennem denne lille Bog. Den er, som alt hvad Ryberg-Hansen skriver, klar, anskuelig, sober i Formen og helt fri for den theologiske Sauce paa ulidelige henkogte Floskler.

Dette Aar har tillige beriget vor

Litteratur med en selvstændig videnskabelig Bearbejdelse af Kristendommens ældste Historie, skrevet af en Mand, der staar udenfor de egentlige Theologers Kreds, men som til Gengæld møder med Indsigt i Kildeforskning og Respekt for videnskabelig Sandhed. Jeg tænker paa Professor A. B. Drachmanns store Afhandling i „Verdenskulturen." For dem, som har fulgt med i den nyere theologiske Forskning, rummer den ingen overraskende revolutionære Standpunkter. Man vil, hist og her med nogen Modifikation, genfinde de Resultater, som de store tyske Lærde allerede i det væsentlige har fastslaaet. Men Arbejdet er gjort af en Mand, der selvstændig har vejet alle Kilderne og tænkt hver Tanke til Bunds med den Grundighed, der har skaffet ham hans solide Navn i den videnskabelige Verden. Denne Afhandling bør kendes af alle dannede Mennesker. Den rummer paa den mindst mulige Plads en rig Fylde af gedigne Kundskaber, og Stoffet er lagt tilrette paa en saadan Maade, at enhver kan tilegne sig det uden stort Hjærnebrud.

Før vi gaar nærmere ind paa disse Arbejder, er det nok værd at lægge Mærke til det theologiske Fakultets Holdning overfor dem. Man var vel berettiget til at vente af Professorerne, at de holdt Studenterne à jour med Udviklingen indenfor den Videnskab, hvis Tjenere de i al Fald nominelt er. Men naar de overhovedet følger med, sker det kun nødtvungent, fordi Ryberg-Hansen presser paa. Jeg har i al Fald i det hensovede „theologisk Samfund" hørt Docent J. P. Bang erklære, at han ikke var inde i den Litteratur, som R.-H. har populariseret. Hvis en Adjunkt ved en Latinskole afgav en lignende Erklæring for sit Fags Vedkommende eller det paa anden Maade blev opdaget, vilde han faa et energisk Tilhold eller miste sin Plads, hvis han ikke forbedrede sig. Men ved Landets første Læreanstalt tolereres en saadan Uanstændighed! Vi er naaet saa dybt, at der nu kun findes én Videnskabsmand, Professor J. C. Jacobsen, indenfor det theologiske Fakultet. Resten er Menighedens Gisler.

Subsidiært skulde man dog i alt Fald vente, at de anerkendte andres Flid, naar de gør det Arbejde, som det var deres Pligt at udføre. Men se en Gang den samme vedgaaet uvidende Docent J. P. Bang i „Dansk Kirketidende"! Naar Ryberg-Hansen gør Rede for en Bog et halvt Aar efter, at den er kommen, ser Docenten heri — „et underligt nervøst Hastværk". Det kunde aldrig falde Docent Bang ind at nævne den, før han paa en halv Side kan læse en forvanskende Nedsabling af den i en konservativ Kirkehistorie. Eller se den faderlige Professor Ammundsen optræde i „Gads Magasin" med al den beskyttende Salvelse, der i saa høj Grad misklæder denne unge Forsigtighed! Ingen skal gaa i Rette med ham, fordi han kritiserer sine Modstandere, men naar han hæver sig til at bebrejde dem, at de fremsætter deres Anskuelser, da bør en saadan Udtalelse af en Universitetslærer hæftes paa hans Ryg, og han bør stilles ind midt i Kredsen af Universitetets virkelige Videnskabsmænd til almindelig Beundring. Det var unægtelig bekvemt, om man kunde faa et religiøst eller politisk Venstre til at tie med sine Anskuelser, lige til de var blevne almindelig anerkendte, altsaa ogsaa af Højre. Men man maa dog vistnok være Professor i Theologi for at kunne fremsætte en saa munter Naivitet paa Tryk. Ammundsen mener nemlig ikke, at de konservative Publikationer skal standses. Tværtimod! De gør deres store Nytte! De liberale Forskere maa dog vel kunne indse, at kun deres Modstanderes Skrifter gør den største Nytte! Maa anerkende, at saa længe der strides — har de konservative Ret!

For ikke at lægge Beslag paa uforholdsmæssig Plads maa jeg indskrænke mig til at gaa ind paa det Spørgsmaal, som er Kærnen i alle disse Undersøgelser: Jesu Selvbevidsthed. Der kan kun tænkes to Muligheder. Enten ansaa han sig for et overnaturligt Væsen eller han gjorde det ikke. Den Udvikling, Religionspsykologien har taget i de sidste to Aar, har gjort dette Alternativ til en

morderisk Fælde for Kristendommen. Thi var Jesus kun et Menneske, om end et nok saa stort, saa er de kristne uden Frelser: Kristendommen er ikke mere. Og har han udgivet sig for et overnaturligt Væsen, da gives der, videnskabeligt set, ingen anden Forklaring, end at han staar i Klasse med de utallige andre, som har udgivet sig og fremdeles udgiver sig for overnaturlige: han er angreben af Storhedsvanvid under en eller anden Form. Vi skal nu se, hvilken af de to Udveje, der har størst Rimelighed for sig.

Wellhausen opfatter Lignelsen om Sædemanden som det fuldgyldige Udtryk for Jesu Opfattelse af sig selv: han har villet være Læreren, der saar sin Visdom i Hjærterne. Desuden skulde hele hans Optræden stemme med denne Opfattelse. De to Arbejder, vi har for os, er af samme Anskuelse, der iøvrigt kun deles af et ringe Mindretal blandt Forskerne.

Naar Wellhausen bestrider, at Jesus har udgivet sig for et overnaturligt Væsen, har han i en slaaende Grad ikke blot Traditionen, men ogsaa Kilderne imod sig, og han har ikke gjort sig nogen Anstrængelse for at skaffe de modsigende Punkter af Vejen. Han anerkender (Side 93—94) som ægte Træk, at Jesus tilgiver Synder (hvad kun Gud og Verdensdommeren (den Kommende) kan). Han anerkender, at Jesus tiltror sig en guddommelig Mission; at han mener at have Guds Aand boende i sig; og at han under Tempelrensningen optræder som én, der har guddommelig Fuldmagt. Han mener, at Jesus i den lille Episode Mc. 12. 35—37 vil gendrive en Indvending mod, at han kan være Davidsønnen; og han anser Indtoget i Jerusalem for historisk, om han end har den umulige Theori, at Jesus skulde have modtaget Mængdens Messias-Hyldest uden at anse sig for Messias. Endelig anser han det for sandsynligt, at Jesus tilsidst har ladet sig afnøde den Bekendelse, at han var Messias.

Alle disse Træk ignorerer Wellhausen altsaa til Fordel for en psychologisk Tankekonstruktion. Han anser det ganske simpelt for umuligt, at Jesus kan have udgivet sig for Messias. Messias i gammel jødisk Forstand vilde han jo ikke være, og det kristne Messiasbegreb, mener han, blev først dannet af Menigheden efter hans Død og siden lagt ind i Evangelierne. Dertil er nu at sige, at det er umuligt at regne sig til, hvilke Forestillinger en Mand umulig kan have haft. Erfaringsmæssigt er det i alt Fald, at en Mand kan mene, at en lang Række Profetier, som intet har med hverandre at skaffe indbyrdes, har deres Opfyldelse i ham. Erfaringsmæssigt er det ogsaa, at de alle kan ligge i hans Bevidsthed, selv om de strider mod hverandre, eller at han kan tilpasse den ene efter den anden, saaledes at det mest iøjnefaldende Anstød fjærnes. Jesu Tankegang, at Messiasprofetierne ret forstaaet og de senere „Menneskesøn"-Profetier fra Danielsbogen skulde opfyldes i ham, er da erfaringsmæssig mulig. Men ansaa han sig for Dommeren og den stedfortrædende Hersker i det „Gudsrige", hvis nære Komme han ventede, da var det mere end naturligt at forudsige, at han gennem Døden skulde hæve sig til de Skyer, hvorfra han efter Profetierne skulde komme. Han troede jo dog paa Dødes Opstandelse. Denne Synsmaade frembød desuden den Fordel, at den tillod ham at optage den gamle profetiske Tanke om den enkeltes stedfortrædende Lidelse for Folket i sit System. Den selv samme Forestilling véd vi har behersket religiøse Stormænd, som ligger i Historiens fulde Lys, og den hele Systematisering af forskelligartede Tanker er ejendommelig for mange andre Aander, som vi af flere Grunde maa sammenstille med Jesus.

Wellhausens Theori kan altsaa ikke kvæle de modstridende Vidnesbyrd fra Kilderne. Hans Tankekonstruktion er altsaa tilmed i aabenbar Strid med vore haandgribelige Erfaringer. Dertil kommer nu en ny Vanskelighed, som er lige saa afgørende. Disciplene ansaa ham straks efter Henrettelsen for Messias, og denne Opfattelse af ham kommer allerede til Orde i Indskriften over Korset. At Disciplene ikke skulde have udspurgt Jesus om dette centrale Punkt,

er ganske utænkeligt. Men da maa han tillige have givet et bejaende Svar — som Kilderne da ogsaa angiver i Beretningen om Peters Bekendelse. Thi har han sagt Nej, er det ikke tænkeligt, at de har gjort Mesterens Ord til Løgn.

Ligesom Wellhausen forkaster Drachmann Antagelsen af Jesu Krav paa Messiasværdigheden. Ogsaa han har stirret sig blind paa den — som vi lige har set umulige — Forestilling, at det er Disciplene, som har gjort Jesus til Messias. Dette Indfald, der jo straks ligger snublende nær, har øjensynlig givet hans Tanke en momentan Lammelse; thi de ledsagende Ræsonnementer er forunderlig bagvendte. Jesus skal ikke kunne have forudsagt sin Død, om han ansaa sig for Messias, thi Dødsforestillingen laa ikke i Messiasbegrebet. Aldeles bortset fra, at jeg kan give Professor Drachmann en slaaende Parallel til nøjagtig samme Forhold, saa frakender det ganske uberettiget Jesus al nyskabende Evne. Det næste Argument løber ud paa, at Messiasforestillingen strider mod Jesu Grundbetragtning af sig selv som Læreren. Men for det første er det ikke godt at se, hvad der skulde hindre en Messias i at være Lærer for sit Folk, og for det andet er denne Fremdragelse af Sædemandslignelsen paa Bekostning af alt det øvrige Stof ganske vilkaarlig og usandsynlig. Jesus er ikke udgaaet fra en Lærerkreds, men fra en Sværmerbevægelse, fra en Bodsprædikant, der forkyndte „Gudsriget“ og „den Kommendes“ nære Tilkomst. Drachmann mener, at Jesu Disciple paa Vejen til Jerusalem har faaet den Tanke, om han ikke var Messias i gammeldags Forstand. Herom fortsætter han: „Hvorledes Jesus selv har stillet sig til en saadan Forestilling, véd vi ikke.“ Efter Forfatterens Theori maa han imidlertid have stillet sig afvisende. Men hvem ser ikke det absurde i denne Uenighed mellem Mester og Disciple paa et saa afgørende Hovedpunkt? Endelig bliver man ganske stum ved den Paastand, at det „at lægge Messiasideen ind i hans Selvopfattelse f r a f ø r s t a f og lade den være Grundlag for hans hele Optræden — fører til en Tilintetgørelse af al psychologisk og historisk Sammenligning.“ Hvor dybt Drachmanns psychologiske og historiske Opfattelse af den Art Foreteelser rækker, er mig ubekendt, men saa meget er i alt Fald ubestrideligt og historisk, at den samme Idé har været Grundlag for mangfoldige Menneskers Optræden. Om man forstaar det eller ej — man faar lade det staa! En Videnskabsmand vil ikke i Længden staa sig ved at bestride eller ignorere Facta.

Den Wellhausen'ske Opfattelse, som Drachmann har sluttet sig til, staar da ogsaa meget isoleret i Litteraturen og kan ikke glæde sig ved mange Proselyter. I et Værk, der svarer til „Verdenskulturen“: det kolossale „Kultur der Gegenwart“ skriver en af Tysklands anseteste Forskere, Professor Jülicher (I. IV. p. 55) endnu i Aar: „Fast staar det dog, at Jesus er draget ind i Jerusalem som Messias, er bleven korsfæstet som Messias af Pilatus og ved Cæsarea Philippi har modtaget Peters Raab: Du er Messias! (Marc. 8,29). Med andre Ord: Jesus har tilskrevet sig den — næst Gud — vigtigste Rolle i Himmeriget“ Og i den nyeste historiske Behandling af det sidste Aarhundredes Jesu-Levned-Studier (A. Schweitzer: Von Reimarus zu Wrede. 1906.) hedder det (Side 401): „Jesus er i k k e en Lærer og Grubler, men en Hersker. Just fordi han er dette efter sit inderste Væsen, kunde han o p f a t t e s i g s e l v s o m „M e n n e s k e s ø n n e n“ (den himmelske Messias).“ Og Schweitzer fremhæver med stor Styrke, at k u n den messianske Opfattelse af Jesus er historisk.

Har Jesus saaledes anset sig for et overnaturligt Væsen, da gives der ingen anden Vej til Forstaaelse af ham end en Sammenligning med alle de andre Mænd, vi kender, som har anset sig for guddommelige Væsner. Den sammenlignende Methode er, som én af vore anseteste Psychiatrer skrev til mig, da min „Jesus“ udkom, „ikke blot rigtig, men overhovedet den eneste mulige“. Men for Samtidens Psychiatri staar det fast, at et Menneske, der anser sig for

guddommelig, lider af en eller anden Form for Storhedsvanvid. Hvor Forestillingen udvikler sig gradvis og langsomt og til Stadighed behersker Bevidstheden, ikke blot under isolerede Anfald, vil man paa Forhaand antage en Paranoia (Forrykthed). Hvad man end vil kalde Tilfældet for, ja selv om man ikke vil give det Navn af Sindssyge — ingen kan unddrage sig for at anerkende Ligheden eller paavise Forskellen mellem de ensartede Fænomener. Man maa enten angribe Methoden — og det vil sige, at man angriber selve Grundlaget for hele den moderne Videnskab, ja for al menneskelig Tænkning — eller man maa paavise Fejl i Methodens Anvendelse. Men under alle Omstændigheder faar de, som forkaster Videnskabens almindelige sammenlignende Methode, se at erhverve sig en anden; thi de personlige Skøn — aandrige, Gud bevares! — som hidtil har været bragt i Marken under Diskussionen af disse Spørgsmaal, har i altfor høj Grad savnet Bund under Fødderne, til at de kan smykke sig med Navn af methodisk videnskabelig Forskning.

I de sidste Par Aar, siden jeg, og efter mig andre, fremsatte den Løsning, at Jesus var sindssyg, ser man atter og atter denne Tanke fremtræde som et Spøgelse i den theologiske Drøftelse. Efter den første Forargelse og stejle Afvisning har man taget Problemet op. I sit lille Skrift siger Ryberg-Hansen (Side 46): „Man mener — næppe med Urette — at (Forkastelsen af Jesu Messianitet) er den eneste Pris, for hvilken man kan vinde en naturlig psychologisk Forstaaelse af Jesus uden at slaa ind paa de patologiske Veje.“ Han anerkender altsaa Alternativet: enten har han ikke udgivet sig for Messias, eller ogsaa er han sindssyg. En mindre logisk Udvej har Jülicher forsøgt. Han siger (Anf. Skr. Side 59): „Den, som vil gøre Alvor af Sagen, har overfor Jesus kun Valget mellem at indrømme, at her er opstaaet en ny Aand, fuld af ny Kraft, som ogsaa gør Krav paa Fremtiden for sig, eller at antage en vanvittig Selvovervurdering, som ingen eskatologisk Begejstring kan undskylde, en forblændet Miskendelse af sin Tid, som heller ikke paa andre Omraader muliggør nogen Tillid til den saa svært skuffedes Dom.“ Jülichers Opfattelse dækker over en saare udbredt Vildfarelse. Det er nemlig aldrig set, at en ny Aand med stor Kraft ytrede sig i sindssyge Forestillinger. Derimod er det ofte set, at en Sindssyg sad inde med en betydelig Genialitet og blev Fader til rige Tanker udenfor sit Tvangstankeomraade. Det er en stor Fejltagelse, at man ikke kan fæste Lid til den, som lider af Tvangsforestillinger. Udenfor Kredsen af hans Tvangstanker kan han være ikke blot lige saa tilregnelig, men ogsaa uendelig mere begavet end alle de normale Omgivelser. Det gælder blot om at kende hans Tvangstanker og rette sin Mistro mod dem. For blot at holde os til Paranoikerne turde Rousseau og Strindberg være tilstrækkelige Beviser i saa Henseende. Da Jesu dybe Aand og hans store historiske Betydning atter og atter føres i Marken som her hos Jülicher, er der Grund til skarpt at betone, at selv om Jesus var det genialeste, dybeste, betydeligste Menneske, der nogensinde har levet, siger det intetsomhelst i Spørgsmaalet: Sindssyg eller ikke? Ligesom hele Strindbergs øvrige Produktion ikke kan gøre „Inferno“ uskrevet, saaledes kan al Jesu formentlige Genialitet ikke udrydde de Forestillinger hos ham, som udelukkende er ejendommelig for Storhedsvanvidets forskellige Former.

Drachmann indtager nu et Særstandpunkt udenfor den Kreds af Forskere, der afviser Jesu overnaturlige Selvbevidsthed. Hans Standpunkt er saa ejendommelig beskaffent, at medens han formelt bekender sig til en normalt udviklet Jesus, kommer hans Jesusbillede til at dele Skæbne med Modstandernes. Han har villet række sig saa vidt som muligt til begge Sider — vistnok med et skelende Sideblik til den truende Sindssygeanstalt. Men det er et møjsommeligt og utaknemligt Arbejde at ryste Olie og Vand sammen.

Drachmanns Indrømmelse til de eskatologiske Modstandere gaar ud paa, at Jesus virkelig øvede Helbredelses-mirakler (hvad vel ingen i vore Dage bestrider, blot at man som Drachmann forklarer dem som alle lignende moderne Mirakler), og at han af den Grund mente at have Guds Aand. Han skulde siden være bleven bestyrket i denne Opfattelse ved at se, at hans Gave hjalp de Smaa i Samfundet, som i det hele havde hans Hjærte; og hans Evne til at uddrive onde Aander var ham en Borgen for, at deres Herredømme var ved at svinde og den ny Tid stod for Døren.

Dette Forklaringsforsøg har nu for det første afgjort Kilderne imod sig. Der forlyder intet om, at Jesus først gjorde Mirakler og derefter blev klar over sin Mission. Tværtimod! Det ser ud, som om Johannes Døber har vakt ham til Bevidsthed om sin „Mission“, og at han først bag efter, i Kraft af sin overnaturlige Udrustning, har forsøgt sig paa Miraklerne.

Men heller ikke i Erfaringen finder Drachmann nogen Støtte for sin Theori, der smager af gammeldags Rationalisme. Gaar man methodisk til Værks og sammenligner Jesus med andre Mænd, som har ment at have Guds Aand og har forkyndt Verdens nære Undergang eller en ny Tid, saa finder vi ikke Mirakler som Udgangspunkt for en saadan Selvbevidsthed. Langt oftere finder vi, at de har ruget over gamle eller nye Profetier, som det ofte kan have sine Vanskeligheder at efterspore: en Messias, som for Tiden lever i København, har f. Eks. fundet sit Komme forjættet i — „Lynggaard & Co.“ Vil vi bygge paa vor erfaringsmæssige Viden, maa vi derfor opstille den Formodning, at Krisen i Jesu Selvbevidsthed er opstaaet gennem Paavirkning af en Profeti. Men just dette Resultat giver Studiet af Kilderne: Jesus begynder sin Virksomhed, lige efterat han er kommen under Indflydelse af Johannes' Profeti om „den Kommende“.

Ligeoverfor disse to vægtige Argumenter fra Kilderne og Erfaringen har det mindre at sige, at en Mand med sundt Overlæg ikke fra sin Evne til at „gøre Mirakler“ og „uddrive Aander“ kunde slutte til en særlig overnaturlig Udrustning. Thi han vidste fuldt vel, at der var mange Mirakeldoktorer og Exorcister foruden ham.

Men selv om nu alt dette var i Orden, maa det siges at være en slem Mangel ved en Theori, at den ikke kan bevise, hvad den gærne skulde; i dette Tilfælde: at Jesus var normal. Vil man forstaa en Mand, der har Guds Aand og forkynder Verdens nære Undergang, da har man ingen anden Studiemethode end at sammenligne ham med andre Mennesker, der frembyder samme Ejendommeligheder. Studiet af Mennesker har ikke andre Methoder end Studiet af Dyr og Planter. Det bliver i alt Fald en ubehagelig Position for en moderne Videnskabsmand at skulle angribe den sammenlignende Methode.

Ser man sig nu om efter moderne Paralleler, saa viser det sig, at de Folk, som mener, at de har Guds Aand og prædiker Verdens Ende, findes paa vore Sindssygeanstalter. Og spørger man, hvem Jesus ligner mest: dem, der mener at have Aanden, eller os andre, kan ingen uhildet Forsker nøle et Secund med Svaret. Ingen Læge vil anse en Mand med saadanne overnaturlige Prætensioner for normal. Alene af den Grund tilfalder det ikke os at bevise, at Jesus var sindssyg, da det er den selvfølgelige Hypothese; men det tilfalder Drachmann at bevise gennem analoge Erfaringer (og ikke gennem personlige, i Luften frit svævende Skøn), at han var normal.

Man har forsøgt at paastaa, at hvad der er sindssygt i vore Dage, behøvede ikke at være det for et Par Tusinde Aar siden. Men der er ingensomhelst Grund til at antage, at den religiøse Paranoia ikke kendtes i hine Tider. Og hvor er da disse Patienter? Hvorfor skulde det ikke være disse Folk, som er Guder, eller har Aanden eller forudsiger Verdens Ende og proklamerer sig som Frelsere — kort sagt, opfører sig just saaledes, som man maa vente af saadanne Sindssyge? Selv om Sam-

tiden ikke altid forstod, at det drejede sig om Sindssyge — Nutidens Lægfolk er iøvrigt ikke meget mere klartskuende — forstod den dog at drage de rette Paralleler. Vi ser (Acta 5 34 ff), hvor rammende Gamaliel sammenstiller Jesus med Theudas og Judas Galilæer. Theudas var en Mand, som vilde spalte Jordans Flod, ligesom den kretensiske Messias vilde spalte Havet og omkom sammen med sine troende: han var sindssyg. Og denne Opfattelse var allerede kommen til Orde overfor Jesu selv, mens han levede. (Marc. 3, 21. 30.)

Oldtidens frie Aander var da heller ikke blinde for, at de kristne og andre Religioner naivt ansaa sindssyge for guddommelige — som Muhamedanerne den Dag i Dag. Kelsos har bevaret os en Beskrivelse af de ældste kristne Profeter, som utvetydig viser, at de var sindssyge. Og allerede Apulejus satiriserer over det ejendommelige Fænomen, at naar Gud tager Bolig i et Menneske, har det den Virkning, at man ikke kan skelne ham fra en sindssyg. Oldtidens oplyste Aander saa altsaa ikke anderledes paa disse Himmelmennesker end Nutidens Religionspsychologi.

Kærnen i denne Kritik sigter videre end til de her foreliggende Skrifter. Jeg anklager hele den moderne Theologi for at svæve i Luften, idet den vil drive Psychologi ud fra vilkaarlige Skøn og ikke ud fra en eksakt psychologisk eller psychiatrisk Methode.

Men derfor er Striden ikke værdiløs. Det theologiske Fakultet, som sidder og smiler overlegent ad den ene Theori, som afløser den anden, bør vide, at det er Videnskabens selvfølgelige Vej til Sandheden: at de ikke faar Ret, fordi andre har Uret; men at de enfoldige Talemaader, som man ønsker, at de skal fylde i de taalmodige theologiske Studenter, hører til det Vraggods, som Videnskaben aldrig mere vil vende tilbage til.

Fra Galleriet.

Jeg hører de høje Palmer
suse svagt
med sød Musik — —

Jeg har nemlig forlagt Residensen fra Galleriet til Hôtel d'Angleterres Palmehave. Det gik saaledes til:

Jeg vil ikke paastaa, at jeg morede mig til Premièren i det kgl. Theater. Sét oppe fra Galleriet er der ikke meget ved Hr. Christmas' Skærsild. Men paa den anden Side kunde jeg ikke undgaa at blive paavirket af Stemningen nede fra Parketterne. Det var ikke Jubel, ikke larmende Haandklap, men det var en fornøjet, tilpas Mumlen. Og Parkettet var usædvanlig velklædt ved denne Aarets første kongelige Première. Jeg saae ud over et Hav af lyse Kjoler, Mesterværker af Skuldre, dristigt svungne Frisyrer og smukt strøgne Skjortebryster, og over det hele laa et vuggende Slør af Kniplinger og Sølvmors-Sjaler — det var meget poetisk.

Da hørte jeg bag mig en betaget Stemme hviske: „Dèr sidder hun nede, dèr, til Højre, hele Familjen er der, de skal i Palmehaven bagefter."

Jeg vendte mig om: det var en ung Student, der med bankende Hjærte og brændende Øjne talte om sin Elskede, Etatsraadens Datter, som han har smaa uskyldige Stævnemøder med. Palmehaven — de skal i Palmehaven — — han sagde det med Ærefrygt. Hun skulde vandre ind i det fjærne Eventyrrige, og han skulde staa udenfor og sukke.

Men jeg sagde til mig selv: vi maa ogsaa i Palmehaven iaften. Vi maa soupere samme Sted som Etatsraadens. Vi maa for at forstaa Christmas undersøge ham efter den moderne Æstetiks Principper og se ham fremstaa som et Resultat af Racen, Milieuet og Tiden.

Derfor fulgte jeg med Strømmen, da Tæppet var faldet for Skærsilden. Et mægtigt Tog bevægede sig fra Theatret over i Palmehaven, og da jeg var kommet til Sæde saae jeg, at alle Kjolerne, Skuldrene, Frisyrerne, Skjortebrysterne og Kniplingerne og alt Sølvmoret, der havde behersket Stemningen i Theatret, nu fandtes her under Palmerne og fastslog Aftenens Resultat. Jeg forstod, at der er en dyb Forbindelse mellem de to Institutioner det kgl. Theater og Palmehaven. Thi Theatrets Gærning paavirkes af dets Publikum, og dets Publikum paavirkes af Palmehaven. Naar Damerne smykker sig, er det for Palmehavens Skyld. Forestillingen er kun en Forberedelse til selve Festen, Pokker skulde spendere Sølvmor paa det skumle Parket i det kgl. Theater. Og sé, hvordan alt føjer sig for En, naar man blot faar fat i den rigtige Ende: nu husker jeg, at Forfatteren Hr. Christmas har fortalt i et Interview, hvorledes han forpint af sin Digtergærning var vanket om uden at kunne finde en Slutning paa Skærsilden, men da gik han ind i Palmehaven og drak The, og dèr gik det op for ham, hvorledes Værket skulde ende. Og Intervieweren endte med at fortælle, hvorledes Digteren forlod ham for atter at forsvinde ind i Palmehaven — maaske til ny Grublen over sit næste Digt. Af Palmehave er du kommet, til Palmehave er nu blevet, og af Palmehaven vil du atter opstaa!

Man kommer altsaa ikke uden om Palmehaven, hvis man vil naa til en virkelig Opfattelse af vor Nationalscene i Øjeblikket.

Jeg vil naturligvis ikke vise min Læser og min Læserinde den Haan at „beskrive" Palmehaven. Vi sad der jo forleden Dag sammen med Grevinde Y og Baron X og Kammerjunkerne. Husker De ikke, hvorledes vi med Ærefrygt skred hen over de tykke Tæpper, hvorledes vi sank ned i de vellystige Sofaer og et Øjeblik betagne lyttede til Orkestrets Spil? Over os bredte Palmerne deres Blade. Luften var usigelig. Vi sad som paa Havets Bund, det var Dag og dog ikke Dag, det var Luft og dog ikke Luft. Det var en Blanding af stærk Parfyme, Mados, Hotel-Korridoratmosfære og Opvarterpomade og ind i dette en enkelt Boble af frisk Luft fra Verden derude. Vi talte dæmpet. Vi lod os trække op af Opvarteren som Verdensmennesker. Vi drak The som i de evropæiske Centrummer. Vi spiste ristet Brød med Marmelade paa som Lorderne foran deres Kaminer. Vi pustede en Bostanjoglo ud gennem Næseborene. Og efterhaanden blev vi aandrige. Kammerjunkeren diskuterede Livet. Han kom med flere dristige Paradokser. Og til Slutning blev Grevinden sentimental. Vi talte om Moderkærligheden ved den sidste Kræmkage — — — —

Og nu sidder jeg her altsaa igen. Oppe i Disen er de elektriske Lamper tændte, og ved alle de smaa Borde sidder det festklædte Parket fra Skærsildens Sukces. Palmernes Blade bevæger sig langsomt for den Brise, der stryger ind fra Soupersalen, en eventyrlig, uigennemtrængelig Em af Trøffelsauce, Champignons, Champagne og Ess-Bouquet. Vi synker lidt hen i Hynderne. Orkestret nynner „Den glade Enke". Ringe lyner paa slanke Fingre. Sølvmor. Whisky.

Christmas. Her var det altsaa, han fandt Enden paa Skærsild. Thi ogsaa Skærsild er aandrigt. Ogsaa Skærsild har Paradokser. Ogsaa Skærsild er sentimentalt og taler om Moderkærligheden. Problemet er netop saaledes stillet op, som Situationen herinde gør det naturligt. Man har god Tid, man gaar ikke løs paa hinanden som Folk, der diskuterer for Alvor, nej, man opfinder et Tilfælde, konstruerer en Konflikt, tager maaske et eller andet Moment fra det virkelige Liv og fremstiller det hele i en klar og ikke generende Stil. En vis Verdensklogskab er slet ikke udelukket. Hr. Christmas lader virkelig stundom sine Personer tale sammen som Mennesker, der har set noget af Verden. Der findes f. Eks. i

Skærsild en Baron, ypperligt spillet af Hr. Jerndorff, en fin og klog Mand, lidt af en Per Nittengryn, meget af en Gentleman — det er en god Skildring. Der er endvidere en Scene, hvor Varietésangerinden, der vil skjule sit letsindige Liv, kommer til at forsnakke sig og giver en Karakteristik af sine forskellige Venner — ja, det er sét, den Mand, som har skrevet dette, har levet i Verden og har maaske endda souperet med en Varietédame. Det er slet ikke udelukket, at han har truffet baade Baronen og Damen herinde i Palmehaven, han har faaet dem begge til at snakke, og da de var gaaet, gav han sig til at lave et Stykke om dem. Han satte sig hen og lyttede til de forskellige Samtaler, han tog os alle alvorligt, han nedskrev Kammerjunkerens Paradokser og stenograferede Grevindens Sentimentalitet. Og tilsidst forærede vi ham en Slutning paa det Hele. Lad det nu bare ende godt, sagde vi til ham, selv om det ikke er videre naturligt. Vi gidder s'gu ikke gaa hjem fra Palmehaven i daarligt Humør.

Nu forstaar jeg, hvorfor der den hele Aften har været saa god Føling mellem Scenen og Parkettet, medens Galleriet sad uforstaaende og saae ned paa det Hele. Parketterne spejlede sig. De sad og nikkede til sig selv i hele Stadsen. De vidste meget godt, at saadan, som det her fremstilles, tænker de kun naar de er ude at flotte sig, de føler fuldt vel, at i det daglige Liv former Problemerne om Kærlighed og Moderfølelse sig ganske anderledes, men naar man nu er i sine bedste Klæder og for første Gang i Aaret er til stor Première — Herregud, man gaar da heller ikke i Theatret for andet end at slaa Tiden ihjel, og før Kl. 10—11 gaar intet ordentligt Menneske i Palmehaven. I Mellemakterne aftalte man „Borde" og hviskede saa smaat om Hummer à l'américain, Châteaubriand aux truffes og Omelette en surprise.

Sukcesen var altsaa givet, men dens Varighed er tvivlsom. Skærsild vil komme til at lide under, at det er blevet til i et lille Land med en lille Palmehave. Men Stykket udkommer samtidig paa Engelsk, Tysk og Fransk, all right, schön, très bien, ude i de rigtige Centrummer er der Plads til det, og dèr vil det give Guld, thi Palmehaverne og deres Publikum er ens i hele Verden, men de er meget større — begge to — i Storstæderne end her. Vi skal altsaa igen opleve den Ydmygelse, at en af Landets Sønner først udenfor Grænserne faar sin rette Storhed.

Muligvis vil ogsaa Spillet i Udlandet blive af en noget anden Art, thi ogsaa det var afstemt efter den danske Palmehave. Fru Hennings var den omtumlede, dristige og skønne Varietédame, Meteordanserinden Bella Dolores, der i en Pause vender hjem for at genfinde sin Søn, som hun for mange Aar siden gav i Pleje hos sin Mands fine Familje, og som ikke aner, at hans Moder er saadan en. Fru Hennings var heller ikke „saadan", hun agerede en Varietédame, akkurat saa flot, at hun vilde gøre Opsigt i vor Palmehave men ikke nogen Aabenbaring fra Verdensbyernes Etablissementer. Hun gled ganske ind i Stykkets danske Tone. Saadan drømmer maaske den lille Studenterpige, Etatsraadens Datter, under vore Palmer, naar hun er en lille Smule snurrende efter White Star'en, om at forarge Borgerskabet og smække Hatten op til Sensation. Men saa snart hun kunde, smuttede Fru Hennings ud af den virkelig lidt vovede Komedie og blev „Moderen". Man glemte ikke et Øjeblik, at hendes Triumf i disse Aar er Fru Alving. Saadan vil det næppe gaa Bella Dolores ude i Verden, hvilket ikke vil være til nogen Ære hverken for den fremmede Skuespillerindes eller hendes Publikums Moral. I Danmark derimod klapper vi kun af Bella Dolores, naar hun med Taarer i Øjnene vandrer sin Bodsgang.

Og derfor fik Hr. Hofman ikke den Sukces paa sin udmærkede Impresario (Hr. Christmas skulde ikke stave ham med 2 s'er), som han havde fortjent.

Men hvorfor vilde han ogsaa spille rigtigt midt i den Komedie?

Dog ogsaa denne Smule Kritik forstummer herinde mellem Palmerne. Hvorfor forstyrre Freden? Der er noget i Luften, som beroliger. Der staar ganske vist hos Goethe: „es wandelt niemand ungestraft unter Palmen" (man kan da sine Klassikere i Hr. Marers litterære Tidsalder), men han kendte ikke vort kongelige Theater. Dèr vandrer man netop ustraffet under Palmerne, Sæson efter Sæson, dèr befinder man sig udmærket i den aldrig udluftede Atmosfære, og er der en eller anden Direktør, Skuespiller eller Digter, som har rebelske Lyster, skal han nok blive sløvet.

I det danske Theaters kongelige Palmehave suser Palmerne svagt med sød Musik, og i Skærsild har man fundet den rette Tekst.

Jonathan.

Evropæisk Radikalisme.

Af P. MUNCH.

Hvert Kulturland har sit radikale Parti, sin radikale Bevægelse. Det kan være ret forskellige Anskuelser, der i de forskellige Lande bærer Radikalismens Navn. Alle Partinavne dækker jo over afvigende Meninger. Dette gælder selv indenfor det enkelte Land. Tænk for Eks. paa vort mangefarvede Højre. Der skal nogen Skarpsindighed og megen god Vilje til at finde Fællesskabet i Dr. Bircks og Hr. Dinesens Tankeliv eller Berøringspunkterne mellem Dr. H. L. Møllers og Hr. Johan Knudsens Synsmaade. Ja selv i Tysklands disciplinerede Socialdemokrati med dets fasttømrede Program er der en smuk Vejlængde fra Bernstein til Kautsky, og end større er Afstanden fra Hervé og Guesde til Jaurès og Briand for ikke at tale om Millerand.

Ogsaa indenfor radikale Partier findes afvigende Anskuelser og særlig tydelig træder disse frem, naar man sammenligner radikale Partier i forskellige Lande. Men trods alt mærkes Fællesskabet tydelig. Mødes man med radikale Mennesker af fremmede Nationer, da føler man rent uvilkaarlig et nøje Fællesskab i Tænke- og Følevis, ja i Udtryksmaade. Vanskeligere er det i faa Ord at udtrykke, hvori dette Fællesskab bestaar. I grove Træk kan det dog angives. Det fælles Grundlag for al moderne Radikalisme er givet i det første Punktum af Menneskerettighedernes Erklæring: Menneskene fødes og forbliver frie og lige i Rettigheder. Dette er, om man vil, Radikalismens Trosartikel, det Dogme, hvorpaa den bygger, det Postulat, hvormed den begynder. Ud fra det prøver den det Samfund, hvori vi lever, respektløs overfor alle dets Vaner, ubundet af alle dets Fordomme. Prøvelsens Resultat er altid det samme; overalt viser det sig, at dette Samfund er bygget paa den modsatte Grundsætning, paa Forskellen, den tilfældige og vilkaarlige Forskel. Derfor kræver Radikalismen en radikal Forvandling, en Omvæltning, der gaar til Bunds. Den træder herved i den skarpeste Modsætning til de konservative; paa disse passer ypperlig det af Højesteretssagfører Ernst Møller opfundne Ord: en Træge; deres bærende Idé er, at

det bestaaende i alt væsentlig skal bevares; nogle af dem ledes dertil af Interessehensyn; den bestaaende Forskel er til Gavn for dem selv, saa kan de ikke tænke sig at rokke ved den; andre ledes af uvilkaarlig Ærefrygt for det tilvante; „det har altid været saadan, det kan ikke blive anderledes“, er deres Omkvæd. Det konservative Parti er Egenkærlighedens og de nedarvede Fordommes Parti. Men klart og tydelig fremtræder ogsaa Modsætningen mellem radikale og moderate. De sidste indrømmer, at Samfundet har en og anden Mangel; men i det væsentlige synes det dem godt; det gælder blot at lappe lidt hist og her paa det bestaaendes Grund. Partiet glider jævnt over i de konservatives højre Fløj; de Grunde, der bestemmer dets Tankegang, er væsentlig de samme, der leder de konservative Partier.

Men ønsker Radikalismens Tilhængere en radikal Forbedring af Samfundet, saa møder de ikke frem med et enkelt Lægemiddel og siger: I dette er der Bod for alle Brøst. De bygger ikke et samlet System op og siger: Her er Frelsen. De ser tilbage over en statelig Række af Systemer, baarne af stærk Tro, der alle er glippede: Fysiokraternes Lære gik under som Merkantilisternes, Overklasseparlamentarismen slog Fejl som den oplyste Enevælde. Derfor ønsker radikale Partier, at man skal tage hvert Omraade af Samfundsordningen for sig, undersøge hvorledes der paa netop det Omraade kan gennemføres radikale Forbedringer og saa sætte dem i Værk, dristigt om fornødent hensynsløst. Det er paa dette Punkt Radikalismen skiller sig ud fra Socialismen. De radikale deler ikke Socialdemokraternes stærke Tro paa, at der er et enkelt stort Middel over alle: Produktionens Overtagelse af Staten. Det synes dem ikke, at der kan føres afgørende Beviser for, at dermed vil den attraaede Lighed og Frihed, den tilstræbte Retfærdighed være naaet. Det er en Forskel, som er klar nok, men som er langt mindre dyb end den, der skiller de radikale fra Partierne til Højre for dem. For radikale og Socialdemokrater er Maalet det samme, Respektløsheden overfor det gamle Samfund lige stor.

Har Radikalismen ikke et samlet System, saa hindrer dette dog ikke, at den har et fast udformet Program. Den nøjes ikke med ud i det blaa at erklære det bestaaende Samfund Krig. Den peger paa en Række Punkter, hvor dette Samfund kan og bør forandres. De Programmer, hvorom radikale Partier rundt om i Landene samles, er i det væsentlige ens. Hovedtrækkene deri findes i det Program, Danmarks radikale Parti for halvandet Aar siden vedtog i Odense. Lægger man dette ved Siden af det social-radikale Partis Program i Frankrig eller det Program, Tysklands radikale ifjor samledes om, eller ved Siden af engelske radikale Valgopraab ved sidste Valg, saa vil man genfinde de samme Tanker. Nogle Steder er Formen dristigere, andre Steder mere afdæmpet; de fleste Steder er Modet og Klarheden ringere end i vort Odenseprogram; kun i de franske Programmer er den større.

Politisk er Grundkravet den lige og almindelige Valgrets Eneherredømme. Socialt stræber man gennem en Række Foranstaltninger at hindre, at enkelte Mennesker skal vedblive at være Herre over andre med Ret til at udnytte deres Arbejdskraft til For-

del for sig selv. Paa Aandslivets Omraade er Kravet det, at der skal gives hvert Menneske Ret til at danne sine Meninger selv uden Statens Formynderskab, at Staten skal ophøre at tage Parti for den ene eller den anden Religion; derimod er den radikale Bevægelse ikke, som det ofte paastaas, religionsfjendsk; den er jo netop en Protest mod Sammenblandingen af Politik og Religion; den kæmper ikke mod Kirkens Anskuelser men mod dens Overgreb overfor andres Meninger; selv i Frankrig, hvor religiøse og politiske Stridsspørgsmaal ved den katolske Kirkes Skyld er stærkest sammenblandede, er dette Tilfældet. Paa Militæromraadet mødes alle radikale Partier i en fælles Grundstemning mod Krigen. For konservative Mennesker staar Krigen fra gammel Tid med en særegen Straaleglans; Krigerdaad er det smukkeste, de véd; for radikale Mennesker er Krigen hæslig, Krigsbegejstringen en af Menneskenes ulykkeligste Vildfarelser. Dette betyder selvfølgelig ikke, at radikale Partier overalt siger: Lad os indskrænke Hær og Flaade til Politikorpser. I Danmark, hvor Hær og Flaade i intet Tilfælde kan gøre Gavn, i mangfoldige Skade, ligger dette nær. I Frankrig, hvis Folketal er 15 Gange større, og hvis Vaaben kan tænkes at frelse det fra tysk Vold, vil et saadant Krav være næsten umuligt. I hjemlige Reformblade, der sjelden lader nogen Dag gaa uden at sige en Usandhed eller en Taabelighed eller helst begge Dele om det radikale Venstre, har der været Haanjubel over, at danske radikale har modtaget Clemenceaus Ministerium med Forventning til Trods for hans Udtalelser om et stærkt Værn. Det er et smukt Vidnesbyrd om den Taabelighed, der helt igennem præger disse Blades Agitation.

Vender vi os fra Grundtrækkene i den radikale Bevægelse til de radikale Partiers Stilling i Hovedlandene, da falder det naturligt først at fæste Opmærksomheden ved Radikalismens forjættede Land: Frankrig. Det er det eneste Land, hvor et udpræget radikalt Parti sidder ved Magten, og hvor det radikale Parti for saa vidt er sig selv nok, som det alene raader over et Flertal i begge Rigsdagens Kamre. Ved Valget i Foraaret fik de radikale Grupper af henved 9 Millioner Stemmer omtrent de 4 Millioner, medens Socialdemokraterne fik rigelig 1 Million, de moderate 1,200,000 og Nationalister og Konservative tilsammen 2,600,000. De radikale opnaaede, begunstiget af Tilfældet, 330 af Deputeretkamrets 590 Pladser. Af de 330 er omtrent 80 af et noget moderatere Anstrøg især i de sociale Spørgsmaal; de er draget over i den radikale Lejr under Drøyfuskampen, men følger dog nu taalelig Trop. De andre 250 deler sig i en „radikal“ og en „socialradikal“ Gruppe, den sidste lidt stærkere end den anden; men de to Grupper har i det væsentlige fælles Organisation og virker næsten altid sammen. Allerede i 70'erne skilte de radikale sig ud fra Gambettas og Ferrys republikanske Parti, skønt dette endnu førte en forholdsvis radikal Politik; men først i 90'erne, da Flertalspartiet blev udpræget moderat, blev de radikale stærke. Det var paa de sociale Spørgsmaal, de især havde skilt sig ud; med Rette kunde Clemenceau fornylig overfor Jaurès hævde, at det socialdemokratiske Øjebliksprogram i alt væsentligt var hentet fra de radikale Programmer. Og fra første Færd indtog de radikale en yderst venskabelig Holdning overfor Socialdemokraterne, trods alle de Forhaanelser og alle de Angreb, der i den Anledning regnede ned over dem.

Partiets raske Fremgang er dog naaet i Kamp mod Kirkens Overgreb og mod Militarismen. Overfor Socialdemokraterne synes Stemningen i Øjeblikket lidt kølnet; det skyldes dels det nye Talforhold, der gør de radikale uafhængige af Socialdemokraternes Stemmer, dels Jaurès Mistro til Clemenceau. Endnu virker de to Partier dog sammen og vil rimeligvis vedblive at gøre det. Alt tyder paa, at vi i de nærmeste Aar vil faa at se, at Frankrigs radikale og Socialdemokrater dristig bygger et Samfund op paa rent verdslig Grund og gennemfører sociale Reformer mere vidtgaaende end noget andet Land kender dem. Forfatningsmæssig er de jo allerede langt foran alle andre europæiske Stater, Svejts alene undtaget.

Hvorfor er nu Radikalismen saa meget stærkere i Frankrig end i andre Lande? Noget hænger det vel sammen med fransk Temperament. Der er hos Franskmænd alt i alt mere Tilbøjelighed til at handle efter Logikens Bud end i angelsachsisk-germanske Folk. Har Franskmændene først udfundet, at gamle Lovregler er meningsløse, ubegrundede og uretfærdige, saa synes det dem naturligt at slaa en Streg over dem og indføre helt nye Regler. Germanerne holder langt sejgere paa det tilvante; beviser man, at en gammel Regel er meningsløs, saa indrømmer de det med et Skuldertræk; men de beholder den helst alligevel; den er jo gammel og dermed ærværdig. Allerede Kant fandt det fornødent at skrive en Afhandling mod Omkvædet: „Ja, det kan vistnok være rigtig i Teori, men i Praksis duer det ikke“. Alligevel hører vi Dag ud og Dag ind disse Ord selv i vort Folk, det mindst germanske blandt Germanerne. Med denne franske Respekt for Teorien, for Logiken, hænger det sammen, at Akademikerne, der overalt betyder saa meget for Radikalismen, har større Indflydelse i Frankrig end i andre Lande. De øver stærkere Indflydelse paa den offentlige Mening, og de staar i langt nøjere Forbindelse med Folkeskolens Lærerkorps. Og Frankrigs akademiske Verden er mere almeninteresseret end noget andet Lands. Den er i Øjeblikket aldeles overvejende radikal, og bag den staar de 70—80,000 Lærere og Lærerinder, hvoraf det store Flertal er lige saa ivrige Talsmænd for Radikalismens Sag som Præster og Munke er energiske Agitatorer for Reaktionen.

Men end tungere vejer det, at Frankrig er Revolutionens Land. Den radikale Kritik, der overfor al bestaaende Forskel ubarmhjertig spørger hvorfor? skabtes i Frankrig i Voltaires og Encyklopædisternes Aarhundrede. Revolutionen blev Radikalismens Heltetid, rig paa Minder. Den skænkede franske radikale deres Feltraab, i grove Træk deres Program. „Frihed, Lighed og Broderskab“ staar paa Statens Bygninger, Menneskerettighedernes Erklæring hænger i Skolerne i Glas og Ramme. Fransk Ungdom vokser op med de Ideer, der har faaet Form deri. Derfor har Radikalismen kunnet byde franske Arbejdere det Pust af Begejstring, som har fastholdt vel et Flertal af dem i de radikale Rækker. Og endelig er siden Revolutionen franske Jordejendomme mere ligelig fordelt end andre Landes, selv Danmarks. Sydfrankrigs Smaabønder, selvstændige Landbrugere uden Tyende, det er Kærnen i Frankrigs radikale Vælgerhær.

Medens Frankrig staar som Radikalismens Land, tænker man sig uvilkaarlig England som Moderationens. Englænderne har Ord for at være ligesaa rolige og uforanderlige, som Franskmændene anses for omskiftelige. Men der er megen Overdrivelse heri. Englænderne havde i Cromwells Tid og Aarene derefter et revolutionært Gennembrud, voldsommere og mere langvarigt end den franske Revolution. I de Tider nød de ikke Ry

for Besindighed. Da Voltaire en Menneskealder senere kom derover, var deres store Omskiftelighed det, som mest slog ham. I et Brev derom fortæller han muntert, hvorledes England den første Dag, han var der syntes ham et Paradis; alle var glade og venlige; men Dagen efter var det som et Helvede; mugne Miner og gnavne Ord mødte ham overalt; da han spurgte om Grunden, fik han det Svar, at det var Østenvinden; naar den blæste hængte Folk sig i Dusinvis, og man forsikrede bestemt, at det var under en Østenvind, at Karl I. var bleven halshugget og Jakob II. forjaget; han samler tilsidst sit Indtryk i Ordene: Spanierne siger om en Mand: han var saadan den Dag og den Time, paa den Maade bør man dømme om Nationerne og især om Englænderne. Ogsaa i den engelske Arbejderbefolknings Elendighedstid i det 19. Aarhundredes første Halvdel kendte England helt revolutionære Bevægelser, og Russels Reformer i 30'erne bar Radikalismens Mærke. Alligevel er England, sammenlignet med Frankrig, Traditionernes Land, Akademikerne er langt mere splittede, optagne af Specialinteresser; selvstændige Smaabønder findes næsten ikke, og Arbejderne er stærkt klassedelte. Derfor er Radikalismen langt svagere end i Frankrig. Englands radikale staar endnu indenfor det gamle liberale Parti; Stillingen er for dem som den var for vore radikale lige efter 1901, eller rettere sagt som den kunde blevet, om Hørup havde levet, rask og handlekraftig. Af Underhusets 670 Medlemmer har de liberale ca. 380; vel Halvdelen af disse er social-radikale, men foreløbig er det lykkedes disse at præge Ministeriets Politik. Det synes nu at trække op til en alvorlig Styrkeprøve mellem Underhus og Overhus. Kommer denne, da bliver det de social-radikale, der kommer til at føre an i denne Kamp, og sejrer de i den og knækker Overhusets Magt, da er der vundet en uvurderlig Sejr for alle Landes Radikalisme; betydningsfulde kirkelige og sociale Reformer vil da sikkert følge efter.

I de to vestlige Kulturlande rykker saaledes Radikalismen sejrrigt frem. Modsætningen dertil er Tyskland, de konservatives Paradis. Ved sidste Valg afgaves der 9½ Million Stemmer; deraf samlede nogenlunde radikale Partier 900,000 Stemmer, Socialdemokraterne godt 3 Millioner. Der herskede før 1870 i det tyske Borgerskab, ikke mindst i Universitetsverdenen, en human og frisindet Aand af forholdsvis radikal Farve. Den tilintetgjordes ved Bismarcks Sejre, der blev lige saa ødelæggende for tysk Aandsliv, som nyttige for Tysklands Magtstilling. Tysklands offentlige Mening omskabtes i Overensstemmelse med den raa Brutalitet, der var Bismarcks herskende Karaktertræk. Flertallet af det tidligere Venstre: de Nationalliberale, forvandledes til moderate, et godt Stykke til Højre for almindelige moderate. Og den radikale Fløj, der stillede sig i Opposition til Bismarck fandt aldrig rigtig sig selv igen efter det skæbnesvangre Aar 1887 lykkedes det Bismarck ved den Krigsfare, han foranstaltede som Valgreklame, at splitte dem i to Grupper. Den ene gik med til hans Militærforslag, den anden gik mod dem. Men siden formede det sig saa barokt, at den antimilitaristiske Fløj blev antisocialistisk, medens den militaristiske stillede sig forstaaende overfor de sociale Reformkrav. Følgen blev en stadig Tilbagegang for tysk Radikalisme. I den sidste Tid synes den dog at være kommen lidt til Kræfter igen. Bismarck er nu kommet lidt paa Afstand. Tankerne bevæger sig atter lidt friere. En tredje lille Gruppe er kommet til, et sydtysk Bondeparti. De tre Grupper søger at samles om et fælles Program, og de stiller sig fornuftigere overfor Socialdemokraterne, sædvanlig

ogsaa antimilitaristisk. Og de synes saa smaat at drage Stemmer til sig baade fra Nationalliberale og Socialdemokrater. Følgerne bør dog ikke overvurderes. Arbejdsvilkaarene er vedblivende særdeles daarlige for alt tysk Frisind udenfor Socialdemokratiet. Det store Flertal af den akademiske Verden er brutaliserede Bismarckforgudere eller Specialforskere uden Almeninteresse; den borgerlige Middelstand er soldaterbegejstret efter Sejren; Nordtysklands Bondebefolkning har de fleste Steder bevaret en stor Del af Trællesindet fra Livegenskabets Tid, Flertallet af Sydtysklands Bønder er den katolske Kirkes lydige Hær. Arbejderne i Byerne er Socialdemokraternes, forholdsvis mange dog ogsaa Katolikernes. Ogsaa i den Strid, som netop nu er brudt ud, staar Tysklands frisindede uklart og forvirret. Det er ikke umuligt, at den kan hæmme den fornuftige Udvikling, de syntes at være ved at glide ind i.

I Sverige staar de radikale ligesom i England sammen med de moderate Venstregrupper. Men ogsaa her er det lykkedes de radikale i det væsentlige at bestemme Retningen. I Løbet af en halv Snes Aar voksede det liberale Samlingsparti fra en ganske svag Begyndelse frem til Halvparten af Pladserne i Andetkammer, og støttet af de ret faa Socialdemokrater kunde det tage Magten i Fjor. Ministertiden blev kort. Man førte en i det hele dristig og værdig Politik, og da det Øjeblik kom, da Førstekammer og Kongen bød Ministeriet Staaff uværdige Vilkaar, foretrak det at gaa med Ære frem for at sidde med Skam. Det gjorde derved svensk Radikalisme en uvurderlig Nytte.

I Norge synes i Øjeblikket alt Kaos. De sidste Valg bragte en uventet Sejr for Socialdemokratiet og de Grupper, der kalder sig Venstre. Men indenfor dette Venstre er alt Forvirring; de radikale staar indenfor det, men kæmper atter og atter med dets Flertal; deres egen Stilling er uklar, fordi en Del af deres Førere under Opgøret med Sverige lod sig rive med af de nationalistiske Stemninger.

Et flygtigt Blik udover det øvrige Europa vil vise os en almindelig Fremgang for radikale Bevægelser i de senere Aar. I Svejts styrer et Parti, der bærer Radikalismens Navn, men efterhaanden er blevet lidt udvisket, i Holland et liberalt Parti, hvor de radikale er med, i Belgien er de radikale sammen med Socialdemokratiet i sikker Fremgang mod Magten. I Østrig og Ungarn er alle Partiforhold forvirrede ved de nationale Stridigheder, men ud af dette Kaos skabes i Øjeblikket nye Forfatninger med almindelig Valgret. I Italien er det herskende radikale Parti efter en smuk Handletid for nogle Aar siden faldet tilbage i Moderation, men nye radikale Grupper er som Følge deraf opstaaet. I Spanien og Portugal, hvor der sidder Ministerier, som kaldes liberale, er der en stigende Tilbøjelighed til efter fransk Mønster at frigøre sig for Kirkevælden. Paa Balkanhalvøen findes vel Partier med de vante europæiske Navne, men hele deres Præg er saa afvigende, at en Sammenstilling næppe vil være rimelig. I Rusland har Mennesker, der andre Steder vilde regnes for radikale, været de bærende i de sidste Aars store Frigørelsesforsøg, i Finland er det de radikale, der har præget den nye Forfatning.

Saaledes træffer vi de radikale i ret forskellig Stilling i de forskellige Lande. Nogle Steder er de stærke, andre Steder er de svage, nogle Steder er de i Forbund med Socialdemokraterne mod de moderate og konservative, andre Steder er de paa en Gang i Parti med de moderate og i Forbund med Socialdemokraterne til Kamp mod Højre.

Hvorledes staar nu dansk Radikalisme i Forhold dertil? Indtil for to Aar siden var danske radikale i Parti

med vore moderate indenfor Venstre-reformpartiet. Det lykkedes dem ikke at bevare den forholdsvis radikale Karakter, Partiet havde haft som Opposition. Et Brud blev en Nødvendighed. Forholdene stillede sig saaledes, at den moderate Fløj kunde vælge Brudets Tid og Anledning og udadtil vedblivende paatage sig en radikal Maske. Det var da under særlig vanskelige Vilkaar, de radikale sidst gik til Valg. De samlede 42,000 Stemmer, $^1/_7$ af alle afgivne Stemmer; det er lidt sammenlignet med de $^4/_9$ i Frankrig, meget i Forhold til den lille Tiendedel i Tyskland.

Det er for Tiden i Reformpartiets Presse det staaende Omkvæd, at det radikale Venstre er et Parti uden Muligheder. Reformblade og Reformtalere begraver Partiet mindst en Gang om Ugen. Højre kaster flittig Jord paa, og det hænder, at en djærv Socialdemokrat holder Ligtalen. Hans Tale er i saa Fald sikker paa i de følgende Dage at gaa en smuk Sejrsgang gennem 70 Reformblade og 50 Højreblade. Men der er noget mistænkeligt allerede deri, at Begravelsen skal gentages saa tit. Det hænder ofte, at man kender Fremtidspartiet netop paa Hidsigheden af Øjebliksflertallets Angreb. Og det radikale Venstre er i Øjeblikket uden Sammenligning vort mest angrebne Parti. Man skulde have troet, at Valgene i Foraaret var blevet en Kamp for og mod Ministeriet; det blev i Stedet en Kamp for og mod Radikalismen. Højremænd, der nærer en særdeles hjærtelig Foragt for Ministrene, mødte skarevis frem for at stemme paa Reformpartiets Kandidater, Reformfolk mødte trofast og stemte paa Højrekandidater, der har smædet og haanet deres Førere med Sprogets groveste Ord. Alt i Angst og Bæven for den fælles Fjende: Radikalismen. Mod denne vendte moderate og konservative sig saa ivrig, at de næsten glemte at skænke deres gamle Fjende Socialdemokratiet den vante smigrende Opmærksomhed. For vore Reformmænd er Socialdemokraterne blevet helt skikkelige Folk i Sammenligning med de radikale. Der er en ganske anden Tone over Hr. J. C. Christensens Ord, naar han taler til Hr. K. M. Klausen, end naar han vred og krænket vender sig mod Hr. Zahle. Og Hr. Vilh. Lassen tager helt lempelig paa Hr. Sigvald Olsen, ja selv paa Hr. Borgbjerg, i Sammenligning med den højstemte Forbitrelse, hvormed han falder over Hr. Rørdam. Det er Frygten, der taler ud af de hidsige Anfald paa de radikale; de synes værre end Socialdemokraterne, fordi det er dem, der skaber en Mulighed for det demokratiske Flertal, som man mener, at Socialdemokraterne ikke har Udsigt til at naa.

Og denne Frygt er ikke uden Grund. De naturlige Vilkaar er ikke daarlige for radikal Politik i Danmark. Ganske vist findes der i vor Forfatning to Hovedpunkter, som er uheldige for de radikale. Det ene er den abnormt høje Valgretsalder. Den udelukker fra Valgret de Aldersklasser, som næsten altid er de mest radikale. Yngre Mennesker tror endnu paa Muligheden af Samfundets Forvandling, og de er forholdsvis ubundne af Hensyn. Naar Folk bliver ældre taber mange af dem Troen paa, at der kan udrettes noget nævneværdigt til Samfundets Forbedring, og de lænkebindes af de Tusind Hensyn: en skal avancere paa Embedsbanen, en anden være Skatteraad, en skal vaage over sin Praksis, en anden er knyttet til en Institution, der har Brug for Statskassen; saa gælder det at staa sig godt med vedkommende Minister. Nogle faar det saa godt selv, at Samfundets Reform synes dem mindre paakrævet; andre bliver saa slet stillede, at al deres Tid og alle deres Tanker gaar op i Slid og Slæb for Familjen. Alt dette drager mange Vælgere bort fra den radikale Lejr. Dertil kommer en anden forfatningsmæssig

Vanskelighed. Det er Landstingets Magtstilling. Denne hæmmer ikke blot i høj Grad Gennemførelsen af de radikale Krav, men den virker ogsaa ofte hindrende for den radikale Bevægelses Udbredelse. Den gør det jo muligt for de moderate at dække sig bag Landstinget. De kan stille radikale Forslag paa Skrømt som en Skueret for Vælgerne, sikre paa, at Landstinget standser eller ødelægger dem. Dansk Radikalisme vil derfor ofte have at kæmpe med en moderat-konservativ Politik, maskeret som radikal.

Men disse forfatningsmæssige Vanskeligheder opvejes gennem Befolkningens politiske Oplysning og de for Radikalismen gunstige Samfundsforhold. Der er vel næppe noget Land, hvor den politiske Oplysning i de daarligst stillede Lag af Folket er saa stor som hos os; og forøget Oplysning har alle Dage været Radikalismens bedste Hjælp. Og ser vi paa de sociale Forhold, da møder der os en vid Arbejdsmark for radikal Politik. Byarbejderne er jo paa deres Vis vundne for den som Socialdemokrater. Blandt dem er der næppe væsentlig mere at udrette. Men anderledes stiller det sig for den borgerlige Middelstand i Byerne. Denne har hidtil langt overvejende været Højre, væsentlig af Uvilje mod Bonderegimentet; men denne gamle historiske Grund taber for hver Dag, der gaar, i Vægt; og kommer denne Mellemstand først virkelig i politisk Bevægelse, da er det næsten utænkeligt, at den vedblivende skulde sætte Pris paa at være menige uden Mening og uden Vilje, i den Hær, hvor Storagrarer og Storkapitalister er Generalerne; der er noget fuldkommen barokt i den Tanke, at alle disse Borgerfolk med under 4000 eller 2000 om Aaret skulde blive ved at slaas for, at de, der har over disse Beløb, hver skal veje en halv Snes af de andre op, og at en Proprietær skal være lige saa meget værd som en Bys hele almindelige Borgerskab. I Provinsbyerne har man allerede begyndt at forstaa dette; derfor er ved de sidste Byraadsvalg radikale Mænd mange Steder rykket ind i Byraadene, hvor de nu øver en særdeles betydelig Indflydelse. Og paa Landet er der en stor Arbejdsmark for de radikale. Det er de mindre Haandværkere og Handlende, Husmænd og mindre Gaardmænd, der ikke eller næsten ikke holder Tyende. Det er alle dem, der hverken er Arbejdsgivere eller Arbejdere hos andre. De drages ikke opad som de større Gaardmænd med Tyende, der er den solide Del af Reformpartiets Vælgerhær. Og de er ikke paa Forhaand tilbøjelige til at sætte deres Lid til Statens Overtagelse af Produktionen saaledes som Fabriksarbejderne og Landarbejderne paa Herregaardene. Disse Folkelag, der er det naturlige Arbejdsfelt for de radikale paa Landet, er i de allerfleste Landkredse et betydeigt Flertal. De større Gaardmænd med Tyende, hvis Hovedstyrke for bestandig er tabt for Demokratiet, er de fleste Steder ikke ¼ af Vælgerne. Men foruden disse Klasser, hvis naturlige Interesser fører dem til en radikal Politik, vil Partiet selvfølgelig altid kunne gøre Regning paa en Brøkdel af retfærdige fra de velstaaende Folkelag; de vil aldrig være mange i Tal, men de vil have en meget stor Betydning for Partiets Arbejde.

Saaledes synes det da, at de sociale Forhold ligger saa godt for radikal Politik herhjemme som noget Sted, Frankrig vel undtaget. „Men", plejer man at sige, „det danske Temperament er saa blødt, dansk Sindelag saa moderat". Den sidste Menneskealders Erfaringer bekræfter dog ikke denne Opfattelse. Hver Gang en moderat Politik begyndte, begyndte den paa Rigsdagen; en Del af Vælgerne var først med, men naar de saa, hvor de skulde hen, vendte de sig bort fra den moderate Politik. Tidens Historie er een lang Beretning om Moderations-

politikens Nederlag. Og der er ingen Grund til at tro, at det skulde blive anderledes i Fremtiden. —

For nogle Aar siden var det et staaende Omkvæd i Europas moderate og konservative Lejr: Radikalismens Tid er forbi, Aanden fra Halvfjerserne er døende. „Videnskaben har spillet Bankerot“ forkyndte Brunetière og en Vrimmel af konservative Penneførere og Ordførere stemmede troskyldig i: „Den almindelige Valgret har spillet Fallit, Parlamentarismens Tid er omme“. Man drømte om en ny romantisk, nationalistisk, militaristisk, royalistisk og protektionistisk Strømning, der skulde skylle alle Radikalismens Doktriner bort. Det hele blev til tomt Mundsvejr. De sidste Par Aar har bragt Skuffelse paa Skuffelse for dem, der fantaserede om et saadant Tilbageslag. Og Fremtiden turde bringe dem end flere.

Den radikale Bevægelse er ikke en saadan Øjebliksbevægelse, der fødes med et Slægtled og dør med det. Radikale Partier kan komme og gaa, samles og splittes som andre Partier, men de radikale Ideer lever bestandig og skrider næsten altid erobrende frem. Der er Tider, hvor Radikalismen sejrer, hvor dens Mænd har Magten i Hænde og i stort Omfang gennemfører dens Ideer; i saadanne Tider ryddes der op i et Lands Love, det nye Grundlag lægges, hvorpaa Folket siden arbejder Slægtled igennem. Det er Folkenes Søndagstider, som Hørup en Gang sagde. En saadan Gennembrudstid havde vi i Danmark fra 1784 til 1801 og siden fra 1848 til 1863 med et Par Aars Afbrydelse. En saadan Tid havde Frankrig fra 1879 til 1885, og en saadan Tid er allerede nu igen inde i dette Land. En saadan Tid havde England i Trediverne og siden i Gladstones store Aar omkring 1870. Lægger man Lovgivningen fra disse Tidsrum ved Siden af andre Perioders Lovgivning, vil man se, hvor mægtig Forskellen er.

Men efter Sejrene følger næsten altid Standsning, undertiden nogen Tilbagegang. Det kan hænde, at et Ministerium i det Øjeblik, Magten tilfalder det, forvandles fra radikalt til moderat. Det sker sjældent, men det kan ske. Det hænder oftere, at et sejrende radikalt Parti i Løbet af nogle Aar gennemfører en stor Del af sit Program, men derefter slappes. Og slappes Lederne ikke, saa bliver efter nogen Tid en Del af Vælgerne trætte, og Modparten faar Magten. De radikale bliver Opposition, undertiden en faatallig Opposition. Der er dem, der synes, at i saadanne Tider er der ingen Fornøjelse ved at være med i radikal Politik; der udrettes intet. Men de tager Fejl. Ogsaa i saadanne Tider øver den radikale Kritik en meget stor Indflydelse.

Den sætter sit Præg paa Lovene. Tænk for Eks. paa Prygleloven. Da denne blev forelagt var den helt igennem præget af den for alle Kulturforestillinger frigjorte Mand, som den skyldte sin Oprindelse. Men den slog ned under en kunstig ophidset Stemning, der var den gunstig. Og den meget formaaende J. C. Christensen sluttede sig af et oprigtig Hjerte til den. Der var da ogsaa blandt Modstanderne dem, der fandt al Modstand haabløs. Men der var andre, der sagde, at dette fik vi slaas om. hvad Resultatet saa blev. De fik ikke Magt til at hindre selve Loven, men de tvang de to mægtige Ministre tilbage Skridt for Skridt, Pryglebestemmel-

serne indskrænkedes i betydelig Grad og Fremskridt knyttedes dertil, som var Justitsministeren i højeste Grad imod. Saaledes paavirker radikal Kritik atter og atter de Love, der føres igennem af moderate og konservative. Hvis vi i en nær Fremtid, mod al Sandsynlighed, skulde faa at se, at den kommunale Valgreform gennemføres i en blot nogenlunde antagelig Skikkelse, da skyldes dette ikke Grev Frijs' og hans Venners Frygt for Regeringen, men deres Ønske om at bevare Livet for denne Regering, at skaffe den et Skjold mod de radikales og Socialdemokraternes Angreb. Og saaledes overalt. Drivkraften i de Fremskridt, der gennemføres af moderate og konservative, det er den blege Angst for de radikales Agitation.

Men Radikalismens Opgave er ikke blot at omforme Lovene. Den er ikke mindre at forvandle Tænkemaaden, at bringe Befolkningen til en helt anden Vurdering af Værdier og Rettigheder end den tilvante. Det radikale Parti er fuldt saa meget et Folkeparti som et Rigsdagsparti, dets Arbejde mere et stadigt Oplysningsarbejde end en øjeblikkelig Valgagitation. Hørup sagde det en Gang i disse Ord: „Politiken i snevrere Forstand, hele Rummelen om Ministre, Love, Reformer og saadan noget interesserede mig kun i anden Række. Jeg lagde al Vægten paa den sociale Revolution; jeg vilde en anden Rangforordning i Folket; de nye Ministre kun som et Symbol paa den fuldbragte Omvæltning". Ved denne Forvandling af Tænkemaaden naas ofte uden Lovændring Fremskridt, der betyder ikke mindre end de Fremskridt, der formes i Lovparagrafer. Paa et saadant Meningsskifte er Kampen om Prygleloven et Eksempel. Da Striden om denne begyndte, beherskedes den offentlige Mening af den Opfattelse, som Kong Hammurabi for fire Aartusinder siden gav Form i Ordene: „Den, som ødelægger en andens Øje, hans Øje skal ødelægges, den, som slaar en andens Tand ud, hans Tand skal slaas ud". Da Striden endte, var den offentlige Mening vendt, og adskillige af dem, der var med til at føre Prygleloven igennem, skammede sig selv over den Paragraf, der gav den Navn. Og ofte sætter et saadant Meningsskifte dybe Spor i hele Folkets daglige Liv. Tænk for Eks. paa Opfattelsen af Kvindernes Stilling. I det sidste halve Aarhundrede er de gamle Forestillinger om Kvindens Underdanighed under Manden trængt tilbage Dag for Dag. Det har kun faaet altfor faa Følger i Lovgivningen endnu, men i Livet er en stor og lykkebringende Forvandling i al Stilhed foregaaet.

Baade i Kampen om Tænkemaaden og om Lovene er den moderate og konservative Politik stadig vigende, den radikale stadig fremadtrængende og erobrende. Der er en uimodstaaelig Magt i det Retfærdighedsprincip, hvorpaa Radikalismen bygger. Hvor mange Tanker er ikke blevet modtaget med Haanlatter og Raseri i det Øjeblik, da de indskreves paa de radikale Programmer; faa Aar efter diskuteres de som Ting, der lader sig høre; et Par Aar igen og de konservative begynder at ymte om, at det er egentlig deres Ideer. Evropas moderate og konservative Partier frembyder det forunderligste Skue; de er som en Flok Hærafdelinger, der altid er paa Tilbagetog; deres Hovedopgave bliver mere og mere indskrænket til kun at

opholde Fjenden en Tid, at standse Radikalismens Sejrstog saa længe som muligt. De ender med at give efter Punkt for Punkt. De opnaar kun at forhale Udviklingen og at give de fleste af de Fremskridt, der sker, en underlig haltende Karakter, der ganske vist berøver dem en stor Del af deres Værdi.

Det 19. Aarhundrede har været Radikalismens Ligheds- og Frihedstanker en god Tid Den almindelige Valgret er i Aarhundredets sidste Halvdel gaaet fra Sejr til Sejr, ikke mindst i de sidste Aar. Parlamentarismen er sejrende overalt udenfor Tyskland, Rusland og Tyrkiet. Aandsfriheden har føjet den ene Landevinding til den anden. I den sociale Lovgivning sætter Lighedstanken Dag for Dag dybere Spor. Menneskene lærer mere og mere at tænke og føle i Overensstemmelse med den Aand, der besjælede Menneskerettighedernes Erklæring. Og det 20. Aarhundrede er begyndt end bedre end det 19. sluttede. Der er langt, saare langt igen, før det gamle Urettens Samfund er forvandlet til det Retfærdighedens Samfund, der er Radikalismens store Maal. Men de Sejre, der alt er vundet, giver det bedste Haab om, at Fremtiden vil bringe nye og endnu større Sejre.

Indtryk fra Paris.

Af HJALMAR BERGSTRØM.

I.

Jeg maa begynde med at bekende, at det ikke saa meget var Corneilles som Mounet-Sullys Berømmelse, der lokkede mig over i Théâtre Français for at se Polyeucte — Martyr-Tragédie chrétienne en cinq actes — skrevet Anno 1640.

Jeg tænker, det gaar de fleste som mig, at de med Aarene faar en vis Respekt for Klassikerforestillinger — man gaar i Regelen tommere bort, end man kom. Hører Stykket til dem, der lader én kold ved Læsningen (Die Braut von Messina), risikerer man jo mindre ved Opførelsen, har det grebet én mægtigt, fra man første Gang læste det (Maria Stuart), skal man betænke sig vel. Jeg har set adskillige Shakespeareforestillinger rundt om paa evropæiske Scener, og jeg har hver Gang maattet læse Værket om igen hjemme for at stoppe et Hul. Det er Regelen, men der er jo noget, der hedder Genier, og det var altsaa Mounet-Sullys Navn, der lokkede.

Inden jeg gik, naaede jeg at læse de tre første Akter af Tragedien. Jeg følte mig beroliget — nogen stor Skuffelse kunde det ikke blive.

Der er noget fornemt festligt ved Théâtre Français' Ydre, naar Tiden for Forestillingens Begyndelse nærmer sig. Det kønne Torv med Fontænerne, den gammeldags Bygning med Arkaderne forneden og de mange Etager oplyste Vinduer med pyntelige, hvide Gardiner bag Ruderne — et herskabeligt Hus, der lyst og varmt venter fine Gæster. Udenfor Indgangene Municipalgardister paa Vagt med lange Bajonetgeværer. I Forhallen kjoleklædte Herrer med Ordensroset, der sidder ved brede Pulte

og kontrollerer og noterer ustandseligt paa lange Lister — det er aabenbart ingen Spøg det her!

Comédie Française er et hyggeligt Teater at sidde i. Som et gammelt fint Hjem med hæderværdige Familjeportrætter paa Væggene, med gamle arvede Pragtstykker og Møbler, hvis Historie kendes og gaar i Arv, et Hjem, hvor Slægtled igennem det bedste har været hørt og drøftet. Vilde det ikke skære en i Hjertet, hvis en ny Arvtager fandt paa at realisere hele Boet og i Stedet anskaffe Jærnstel med Mekka, Metalborde med Standlampe, Auerske i Loftet. —

Der spilledes en pièce de rideau, den flovest tænkelige Toakter, Le Pretexte. De agerende spillede halvt en face mod Publikum — med det ene Øje i Situationen, det andet ude over Rampen — og med en Understregning af Virkmidlerne, som gjaldt det om at skære igennem en Os af Tobaksrøg, Ølaande og Passiar paa et Serveringsteater.

Herre min Gud — var det Comédie Française! Var det det samme Sted, hvor de for faa Aar siden spillede Les Affaires sont les Affaires, saa man sad med paa Scenen af Illusion? Havde de Ret, der paastod, at det nu var Berlin og Wien, der præsterede Komediespil?

Saa begyndte Corneilles aarhundredergamle Tragedie.

En Sal i den romerske Statholder Felix' Palads i Armeniens Hovedstad paa Kejser Decius' Tid. Ind træder Polyeucte, en fornem armenisk Herre, gift med Statholderens Datter, og hans fortrolige, Néarque. Polyeucte er i sit Hjerte gaaet over til de kristnes Tro, og nu vil Néarque have, han skal lade sig døbe. Men Polyeuctes Hustru har haft ildevarslende Drømme. Netop i Dag vil han af Hensyn til hendes Angst nødig forlade Paladset, men Vennen faar ham overtalt alligevel

Det var altsaa Mounet-Sully, der kom der som Polyeucte. Delaunay var Néarque.

Herre Gud, at man ogsaa skulde opleve det!

Hvis jeg tør tro Programmet, er Mounet-Sully godt paa Vej henimod de halvfjerds. Han maa dække Alderen med et fedt Lag Sminke, sat paa med Spatel, saa Øjnene rykkes tilbage i alt for store Huler. Han skeler endda stærkt med det ene Øje. Og hans Smil — man ynkes og væmmes som over en gammel Kokotte.

Men saa skete der pludselig noget. Og Gud sagde: Der blive Lys, og der blev Lys!

Man var ikke længer i Théâtre Française, man hverken kritiserede eller beundrede, man var i Statholderen Felix' Palads i Armeniens Hovedstad i Kejser Decii Dage, og de to Mænd, der stod der, var Kristne fra den første Tid. Man var ude for det største, Musklerne slappedes blødt, man lod sig glide . . .

Jeg har siden spurgt mig selv, hvor i Verden jeg engang før har modtaget et lignende Indtryk. Nu véd jeg det. I Klostret San Marco i Florens har Fra Angelico over en Dør malet for Evigheden en Pilgrim, der modtages af en Klosterbroder.

Det er en stor Kunst for en stor Kunstner at spille i anden Plan. Delaunay kunde det. Der hører stor Resignation og stor Respekt for sit Kald til at sætte en medspillende i Relief, saa han naar den fulde Virkning. Delaunay havde begge Dele. Deraf

det uforglemmelige Indtryk af den Scene, hvor Polyeucte styrker og opildner den svagere Néarque, saa de gaar hen og gør det uhørte — omstyrter Gudebillederne i Templet midt under den hedenske Gudstjeneste.

Fra det Øjeblik Martyriet er ham sikkert, straalede ud fra Polyeuctes Skikkelse et Skær af Højhed og lyste i hans Øjne en Glans, som saa' han allerede Himlen aaben. Om der pludselig havde vist sig en Ildring over hans Hoved — ens Tanke vilde ikke have opholdt sig ved det.

Jeg havde taget Teksten med, og i fjerde Akt fulgte jeg den Ord for Ord. Det var lærerigt at studere, hvordan Ordene blev levende i Mounet-Sullys Mund, det var lærerigt at slaa Øjnene op fra Bogen og se, hvad han brugte Pauserne til.

Hans sidste Ord, hvor han har taget Afsked med sin Hustru for at føres til Døden, er henvendt til Vagtsoldaterne og lyder saaledes:

Qu 'on me mène à la mort, jè n'ai plus rien à dire.

Allons, gardes, c'est fait.

Dette c'est fait, kun adskilt fra det foregaaende ved et Komma, sad jeg og læste i Flugt med det øvrige uden at tænke paa, at der laa en Virkning i det.

Saa stopper han op efter gardes, og jeg bliver opmærksom. Det er den længste mimiske Pause, jeg har set i et Skuespil. Han staar altsaa der, beredt til Døden, og sender sit Livs Glæde, sin unge Hustru, et sidste Afskedsblik. Hvad laa der ikke alt i det Blik? Man tilgive min Tanke, men jeg kunde altsaa tænke mig, han opnaaede Virkningen ved i sit stille Sind at gennemleve dette: Herre, tag denne Kalk fra mig, hvis det er muligt — dog ske ikke min, men din Vilje! Var der et Øjeblik, hvor han ventede et Tegn fra oven? Jeg véd det ikke. Saa vendte han sig imod Vagten og halvt sagde, halvt hulkede: C'est fait — det er fuldbragt! Ordene kom fra et Indre, der havde kæmpet en sidste Kamp, et Indre, fyldt til Sprængning af en Verden af Smerte og en Himmel af Selvovervindelse. Jeg glemmer det aldrig!

Saadan var Højdepunkterne af hans Kunst. I de Øjeblikke tænkte man hverken paa den berømte Mand eller hans Alder. Der var jo ogsaa svagere Steder, eller var det blot forholdsvis? Hvem der havde set ham for tyve Aar siden. Men alt i alt, lykkelig den, der naar at se ham endnu. En storladen Ruin, af hvilke enkelte og de bedste Partier er ladt urørte af Tiden!

Polyeuctes Hustru, den ulykkelige Pauline, der af Lydighed mod sin Fader sagde nej til sin Ungdoms elskede og ægtede Polyeucte, hvem hun bliver tro til Døden, fremstilledes af Théâtre Français' betydelige Tragedienne Madame Segond-Weber. Heller ikke ung længer hun, desværre, men skøn endnu i Profil og med et Ansigt som den tragiske Maske. Alle Sorgens Nuancer magter dette Ansigt, selv blandede og modstridende Følelser rammer hun lige saa lynsnart og sikkert som en Violinvirtuos de vanskeligste Dobbeltgreb. Hendes Diktion spænder over flere Oktaver.

Der var ét stort, uforglemmeligt Øjeblik i hendes Fremstilling. Hun vender tilbage efter at have overværet Polyeuctes Henrettelse. Ude af sig selv kommer hun styrtende med udslagent Haar. Er det Vanvid, er det Ekstase? Søvngængeragtig begynder hun sin Beretning. Hun har set sin

Husbond lide Døden med Forklarelsens Smil paa Ansigtet. Hun har set Miraklet! I Dødsøjeblikket har hun faaet hans Tro. Virkningen var gribende og — nødvendig for at forklare hendes Faders pludselige Omvendelse, ham der nylig, skønt modstræbende, har ofret sin egen Svigersøn af Angst for Kejseren i Rom.

Faderen, Felix, Statholder og romersk Senator, spilledes af Silvain. Han havde den Fordel, at hans Alder passede til Rollen. Af Ydre mindede han om de bekendte Portrætbuster af Cicero. Hans Spil var blændende, maaske mest naar han ikke havde Repliken. Alt, hvad han maatte stemme op for, naar han spændtes inde af Corneilles stramme Vers, vældede ud af ham i stumt Spil, naar Modparten havde Ordet. Heftig og gestikulerende som en Italiener den Dag i Dag — Hemmeligheden ved hans Kunst var maaske den, at han førte Spillet *up to date* tværs igennem den bræmmede Toga, mens vi s y n t e s, vi sattes tilbage til lige midt i Oldtiden.

Det var det gamle Mandskab, der var i Ilden den Aften, Indehaverne af Traditionen. Tilskuerne var revet med, som jeg aldrig har set Tragediepublikum være det. Damerne plyndrede Haar og Kjoler for baade levende og kunstige Blomster og kastede dem højtjublende ind paa Scenen. —

Man kan have Overgange, hvor man ynker Skuespillere og Skuespilforfattere, selv de dygtige, og synes, at det, de sætter Kræfterne ind paa, maaske, naar alt kommer til alt, ikke er stort andet end Gøgl. Ære være de udvalgte faa, der paa ny formaar at styrke ens Tro paa Kunstens Ret i Livet.

Det var det gamle Mandskab. Skulde det mon være Rester af en stor Tid eller —

Jeg er spændt paa at se de yngre Kræfter i en Opgave.

Moderne Værker om Buddhismen.

Af KARL GJELLERUP.

Et Missionsblad fortæller om to Europæere, som besøgte Lamaismens Hoved i Kina og den øverste buddhistiske Præst i Peking og talte med hver af dem om Buddhismens Tilbagegang. Begge de asiatiske Kirke-Dignitarer indrømmede denne Tilbagegang, men tilskrev den forskellige Aarsager. Ypperstepræsten mente, at den hidrørte fra Mangel paa Statsunderstøttelse. Overlamaen derimod sagde, at der i det religiøse Liv, som i alt Liv, gaves Flod og Ebbe. Man befandt sig i en Periode af religiøst Lavmaal, og han haabede, at Flodbølgen snart vilde vise sig.

Dette Haab er siden da gaaet i Opfyldelse, i alt Fald for saa vidt som Buddhismen er strømmet ind over et nyt Omraade, i en Kultur, for hvilken den endnu den Gang, da Lamaen udtalte hint Haab, i Virkeligheden endnu var ukendt. Og sikkert nok er denne Udbredelse vigtigere for Buddhismens Liv end en lokal Stigning af dens Niveau i Kina eller Birma.

„Man tør paastaa," siger Dr. D a h l k e (i et af de Værker, som vi her beskæftiger os med) at Buddhismen, til-

trods for sin 2½ Aartusinders Bestaaen, endnu ikke har indtaget sit egentlige Virksomhedsfeldt. Først naar den har overskredet den østasiatiske Kulturkreds, og hviler over hele Verden som en ædel Duft, der modtager enhver, saasnart han dukker op af Lavlandets indsnevrende, dunstige Atmosphære — først da vil dens sande Mission være opfyldt.“

Der gives i Virkeligheden en saadan Vekslen af Flod og Ebbe for det religiøse Liv, som Lamaen talte om, og der er Perioder, i hvilke deres Strømninger blandes. Vor Tid er en saadan. For en halv Snes Aar siden stod Nordeuropa endnu afgjort under Irreligiøsitetens Tegn. Siden da har Intersessen mere og mere vendt sig til de religiøse Problemer, ja der viser sig endogsaa en næsten modemæssig og ikke just sund Jagen efter „Livsanskuelser“, en lidenskabelig Venden sig bort fra den møjsomme Positivisme. Begge disse Retninger kommer Buddhismen til Gode. At en Tid, der søger nye Former for religiøst Liv har vaagen Interesse for en Religion, der netop i det Moment graves op af Jorden, en Religion, der er ganske ny og tillige den ældste eksisterende — et halvt Aartusind ældre end Kristendommen — det er selvfølgeligt. Men Buddhismens Karakter fører det med sig, at ogsaa den irreligiøse Strømning (der er lig med den natur-videnskabelige) er den gunstig.*) Positivt, fordi Buddismen i sin ægte Form er den eneste Religion, der intet Element indeholder, som staar i Strid med, eller kan komme i Strid med Naturvidenskaben — ja endnu mere: den eneste, hvis Betragtning af det Levende allerede for fireogtyvehundred Aar siden var væsentlig den samme som vore Dages (og først vore Dages) Naturvidenskabs. Negativt, fordi Buddhismen er den eneste Religion, der har Bud til den Ikke-Troende. Jeg citerer atter Dr. Dahlke, der energisk fremhæver dette Punkt: „Man kan trøstig stille Buddhisme og Religion imod hinanden og sige: overalt hvor der i Individet ikke er nogen Genklang for hans Religions Læresætninger — hvilken denne Religion nu end er — der træder Buddha til for at redde den Ulykkelige fra Fortvivlelse eller Frivolitet, og siger: „Kom, jeg vil belære dig. Her behøver du ingen Tro. Her behøver du kun Iver og Selvbeherskelse. Her kan ogsaa du, der er Vantro, komme til Modenhed, til Salighed, til urokkelig Sikkerhed.“

En Indskrænkning maa ganske vist føjes til disse Ord. Et Troselement indeholder ogsaa Buddhismen: den Forudsætning, at vort Liv i en eller anden Forstand strækker sig ud over dette individuelle, af Fødsel og Død begrændsede Liv, samt at vore Handlingers moralske Beskaffenhed har Betydning for denne videre Udstrækning. Den, der nægter at gaa ind paa denne Forudsætning — og ingen kan ved logisk Raisonnement eller ved Erfaringsgrunde tvinges til at gaa ind derpaa — til ham har heller ikke Buddha noget Bud — og kan ikke have det. Thi uden denne Forudsætning gives der hverken moralske eller religiøse Problemer.

*) Hermed skal der ingenlunde være gjort Rede for de Strømninger, der i vore Dage fremme den buddhistiske Bevægelse, hvilket vilde være et Kapitel for sig. En af de vigtigste er Bestræbelser for at rense den christeliggermanske Verdensanskuelse for de semitiske Elementer, hvorfor man gerne søger tilbage til de ariske Kilder i Indien — en Strømning der betegnes ved Navnene Gobineau, Richard Wagner, Chamberlain — tildels ogsaa ved Navnet Schopenhauer, der imidlertid ogsaa betegner en Strømning for sig.

Den Omstændighed, at baade den religiøse og den antireligiøse Strømning kommer Buddhismen tilgode er saa mærkværdig, ja ved første Blik ubegribelig, at der kan være god Grund til at betragte dette Forhold lidt nærmere. En saadan Betragtning vil straks blotte Buddhismens Kærne for vort Blik.

Er Buddhismen — i sin ægteste Form — da overhovedet en Religion? kunde man, ifølge det Foregaaende, spørge. Svaret er: fra een Side set er den Essensen af alle Religioner, fra en anden Side set staar den i Modsætning til dem alle. Det første, fordi det inderste Element i al Religion — Forløsningstrangen — netop er Buddhismens Element. Det andet, fordi den er den eneste af alle Religioner, der kun, absolut kun har dette Element. Buddha spurgte kun: hvorledes kan jeg kæmpe mig ud af denne Betingelsernes, Relativiteternes, Forgængelighedens, Lidelsens og Syndens Verden? Hvorledes kan jeg gøre en Ende paa Lidelse og Forgængelighed? Men han spurgte ikke: hvorledes kan jeg komme over i en bedre, ja i en absolut god Verden, hvorledes kan jeg opnaa evig Salighed i en guddommelig Tilværelse? ja, han betragter ethvert saadant Spørgsmaal som et Tegn paa, at det for Vedkommende endnu ikke er tilstrækkeligt Alvor med Forløsningsviljen; thi var det det, da vilde han ikke spejde ud derover. Evigheden ser han kun indirekte, i Timelighedens, Endelighedens Ophør: „naar du ser det Skabtes Opløsning, da ser du det Uskabte.“ Med en Jernkonsekvens uden Sidestykke, ikke blot i Religionen, men ogsaa i Philosophiens Historie, holder han sig paa denne skarpe Grændselinje og træder aldrig ud over den. Derfor — men ogsaa kun i denne Forstand — er det berømte „Nirvana“ et negativt Begreb: det betegner kun Forløsningen fra denne Verden, d. v. s. fra den os bekendte Sandseverden og fra enhver Verden, der ligger i Fortsættelsen af den, det være sig opad, i Retning af Forfinelse (Himle, Paradise, højere Sphærer etc.) eller nedad, i Retning af Forgrovelse (Elementarriger, Helveder); — dette, og intet mer — *the rest is silence*.

Paa den Klarhed, hvormed dette Kærnepunkt opfattes og fastholdes i alle sine Følger, beroer i sidste Instans Værdien af et Værk, som handler om Buddha og hans Lære, der først i de sidste Aartier er bleven kendt, men som enhver Dannet maa have Trang til at kende, da den og Kristendommen har delt Verden imellem sig. Det er da ogsaa oftere hændtes mig, at Folk have spurgt mig om hvad de skulde læse for at lære Buddhismen at kende. Spørgsmaalet var ikke saa helt let at besvare, da der ikke gives noget Værk, som i enhver Henseende er tilfredsstillende, hvor righoldig Literaturen end allerede er paa dette Omraade. Jeg vil derfor i denne Artikel give en Mønstring af de vigtigste mig bekendte Værker, idet jeg dog forbigaar de saakaldte buddhistiske Katekismer, af hvilke iøvrig den af Subhadra Bhikshu*) er meget anbefalelig til en første Indførelse.

Det er vel ingen Tilfældighed og det beroer vel heller ikke paa en sikkert stærkt medvirkende ydre Grund, at det Værk, af hvilket de fleste Men-

*) Ikke som man kunde tro en Inder. Subhadra er Forfatterens Navn som buddhistisk Munk (Bhikshu). Hans oprindelige Navn er Zimmermann.

nesker for Tiden har øst deres buddhistiske Kundskaber, er det ringeste af alle nævneværdigt. Jeg mener det af Rhys Davids, der ved den tyske Oversættelse, i Reclams Godtkøbsudgave, har fundet en saa stor Udbredelse — den ydre Grund; den indre ligger i den fuldstændige Mangel paa al kritisk-philosophisk Dannelse, der lader Forfatteren tage med en næsten komisk Naivitet paa de subtileste Problemer, og som gør Bogen til en let Lekture for enhver, der med den mindst mulige aandelige Anstrengelse, vil have et overfladisk Begreb om Buddhismen — som Forfatteren staar sympathisk, om end væsentlig uforstaaende overfor. Iøvrig er det en Selvfølge at en Bog af en saa grundig Kender, indeholder en hel Mængde Godt og Brugbart, og at man, naar man læser den kritisk, kan lære meget stofligt af den.

Langt køligere er Herman Oldenbergs Forhold til Emnet; men hans Forstaaelse er skarpere og hans Tænkning langt mere skolet. Hans Værk „Buddha" (Cottaske Forlag) er i mange Retninger klassisk og har den umistelige Ære at være det epokegørende Arbejde, der for første Gang gjorde den ægte Buddhisme bekendt i Europa. Oldenburg var den første, der grundede en omfattende videnskabelig Fremstilling af Buddhismen alene paa de i Palisproget affattede kanoniske Skrifter, efter at disse ægte Urkilder vare blevne aabnede ved Gogerly's, Spence Hardy's og Childers' lange fortrolige Omgang med de buddhistiske Munke paa Ceylon, hvorved den ægte Lære var bleven opdaget paany.

I den nylig udkomne fjerde Udgave, har Oldenburg gennemarbejdet Værket paany og beriget det betydeligt, og allerede i den tredie var et meget vigtigt Afsnit undergaaet en gennemgribende Omarbejdelse. Thi i de første to Udgaver havde den lærde, men noget indskrænket vesteuropæisk tænkende Forsker i en Art Fortvivlelse opgivet Forstaaelsen af Causalnexus-Formlen (Nidanas), en af de theoretisk vigtigste Dele af Buddhas Lære, som Rhys Davids har forbigaaet med forsigtig Tavshed. I disse „Nidanas" har Buddha i en Række erkendelsestheoretiske og psychologiske Begreber, sammentrængt en Analyse af al Vorden, det vil for Buddha sige, af Alverden. Den tyske Lærde havde fra først af begaaet den Fejl, at ville gennemføre en empirisk, saa at sige biografisk, Tidsfølge i denne Række — en Vildfarelse, som iøvrigt ikke blot Europæere falde i, da i Følge Waddell („The Buddhism of Tibet") Lamaerne have gjort det samme — og han nedlagde Arbejdet, da han stødte paa Kategorien „Væren" eller „Vorden" efter at der allerede havde været Tale om Sandseorganet og dets Berøring med Tingene. I de sidste Udgaver har han nu imidlertid uden at blive sky og med megen Omhu gennemført en Udvikling af hele Rækken, — uden at denne dog kan siges at være helt tilfredsstillende. Man vil gøre vel i at sammenholde den med de Lorenzo's Analyse (i hans senere omtalte Værk), der skelner imellem en erkendelsestheoretisk, en psychologisk (eller sensorisk), en metaphysisk og en rent empirisk Gruppe, der ere nøje sammenføjede, og med Dahlkes, som i hele Rækken ser et i sine Bestanddele opløst enkelt Livsmoment. Dette er de nuværende Ceylonske Lærdes Opfattelse — den diametralt modsatte af Lamaernes. Denne sidste er beviselig falsk — saaledes allerede den kosmologiske Opfattelse af Kædens første Led, („Uvidenhed), der er af brahmansk Oprindelse og strider mod de ældste buddhistiske Skrifter. Men ogsaa mod den moderne Ceylonske Opfattelse lader sig ud fra disse rette vægtige Indsigelser.

En sikker og endrægtig Forstaaelse af denne Nidana-Lære „med den dybe

Glans", kan ikke ventes, saalænge de vigtigste tekniske Termini endnu ere saa omtvistede som Tilfældet er f. Eks. med det andet Led af Kæden „sankharro", som en Gruppe (Neumann, Dahlke, de Lorenzo) efter Spence Hardy og Childers gengive med „Unterscheidung" (Skelnen mellem Subjekt og Objekt og mellem Objekternes Egenskaber), og som Neumann mener, væsentlig svarer til det kantiske Begreb „Iagttagelsernes Synthesis"; medens Oldenberg og Rhys Davids gengiver dette Begreb med „Gestaltungen" („confections") og derved forstaar visse physiske og psychiske medfødte Egenskaber. Det samme gælder atter om det næste Begreb „viññanam", som Oldenberg vistnok urigtig gengiver ved „Erkendelse" (i Stedet for ved „Bevidsthed" — som allerede Hardy og Childers) og i Strid med al buddhistisk Erkendelsestheori opfatter som en Slags kosmisk Substans; naar Professoren overfor Neumanns skarpe Indsigelse kun i en Note bemærker „N. har misforstaaet Stedet", saa er det blot et Eksempel paa den vel flotte Maade, hvorpaa en „Ordinarius" saa ofte tror at kunne affærdige, En der ikke hører til Laget.

Det Oldenbergske Værks største Fortjeneste beror paa dets væsentlig korrekte Behandling af Nirvanabegrebet. Han er den første, der har forstaaet det springende Punkt, hvilket Dahlke saa energisk fastholder, at den rent negative Farve af Buddhismens Hovedbegreb er en streng logisk Konsekvens af Udgangspunktet og Bevægelsen: med Ophævelsen af Lidelsen og dens Mulighed er Opgaven i mathematisk Forstand løst. Men denne Indsigt, den eneste, snevre Indgang til Forstaaelsen af hint verdensberømte Begreb, om hvilket der er sagt mange Dybsindigheder og endnu uendelig flere Taabeligheder, baade i Prosa og paa Vers — den glemmer Professoren desværre atter, naar han dog halvt om halvt mener, at Buddha, af Hensyn til svagere Sjæle, har ladet sig afholde fra rent ud at betegne Nirvana som Tilintetgørelse i absolut Forstand. Hvad Buddha ikke kunde gøre, uden at blive inkonsekvent; thi dermed vilde han have nægtet det Metaphysiske, hvilket han dog, ligesaa vel som Kant, Skridt for Skridt forudsætter.

En saadan Fejltagelse forraader, at Forstaaelsen, trods al Finhed og Skarphed, dog var mekanisk sammenstykket, ikke organisk udfoldet.

Vi har nu betragtet de to Fagmænds-Værker. Mer eller mindre sympathisk — udvortes er begges Forhold til deres Genstand; og det kunde heller ikke ventes anderledes. Det er den Lærdes Forhold — det saakaldte „objektive".

Nu har imidlertid Lichtenberg, der selv var en videnskabelig Fagmand og som kendte sine Kolleger, gjort den skarpe Bemærkning: „det Bedste vide Faglærde sædvanligvis ikke". Naar dette gælder i Almindelighed, saa kan det ikke undre Nogen, at se det særlig bekræftet her. Buddhismen er en Livssag, og man maa paa Forhaand vente, at den ikke letvillig giver sit Bedste til den, der ikke selv helt hengiver sig til den. Vel forlanger den ikke Tro, saaledes som Kristendommen gør det; men den forlanger en Finfølelse og et Dybdemaal af Tænkning, som en „objektiv" europæisk Philolog ikke let bringer i Anvendelse overfor et asiatisk Fænomen, selv om dette er af saa arisk Oprindelse, som Sakyerprinsen Gautama („Buddha") var det.

Vi maa altsaa her gaa til „Dilettanternes" Kreds — erindrende os den oprindelige, ægte Betydning af dette Ord — hvor vi vil finde saa forskellige Livsstillinger repræsenterede som en Privatlærd, en højtstaaende prøjsisk

Embedsmand*), en praktiserende Læge, en Orkesterdirigent og Komponist, og en Geolog — lutter Mænd, der i Buddhismen ser det eneste mulige Udgangspunkt for den „Fremtidsreligion“, som saa mange søgende moderne Aander haaber paa. „I Forbindelse med den trofaste indiske Tradition, der har holdt den gamle Lære i Live, er det lykkedes de standhaftige buddhistiske Missionærer — som Sir William Hunter siger — at erobre den ene Halvdel af Verden og at modificere den andens Tro. Hin Tradition vil man maaske en Gang have at takke, hvis en menneskeværdig Religion vinder Udbredelse paa hele Jordkloden, for saa vidt dette overhovedet er muligt “

Den, der har nedskrevet disse Linjer, Dr. Karl Eugen Neumann, en ung Wiener Lærd, der efter god gammel Tradition har studeret Buddhismen paa Ceylon blandt Munkene, har ganske vist ingen Bog skrevet om Buddhismen, men kun udtalt sin Anskuelser sporadisk i Indledningerne og Anmærkningerne til hans talrige og omfattende Oversættelsesværker — blandt hvilke Fortyskningen af den store midterske Samling (150 Dialoger) i en Tid mødte en beundrende Vantro hos Oldenberg: hvorvidt et saa kolossalt Foretagende overhovedet var muligt —; men hans Navn kan ikke forbigaas her, da netop først disse Oversættelsesværker har muliggjort de følgende Forfatteres Arbejder.

Blandt disse er det originaleste og i det Hele selvstændigste, utvivlsomt Dr. Dahlkes allerede citerede „Afhandlinger til Forstaaelse af Buddhismen“ (to smaa Bind, Schwetschkes Forlag, 1903). „De indeholder,“ siger han selv, „intet Nyt eller Uhørt, men maaske kan de tjene til at lette Forstaaelsen af enkelte saakaldte dunkle Punkter. Naar Arbejdet har et Fortrin for mange andre om Buddhismen, saa er det dette, at det ikke blot er fremgaaet af Bogstudier, men ogsaa af personlig Omgang med de indfødte Lærde paa Ceylon og i Birma.“

Ganske vist er dette et betydeligt Fortrin. Men Bogens egentlige Værd beroer dog paa noget andet: paa en Egenskab hos Forfatteren. Denne Egenskab er en Fornuft, der er saa tør og klar som Ørkenluft, en ganske sjelden Evne til, uden at trættes, at bevæge sig i abstrakte Begreber og en saa skarp Dialektik, at jeg kun kan sammenligne den med Kierkegaards. Ved Hjælp af dette ganske egenartig konstruerede Instrument, har det været ham muligt at ekstirpere Nervesystemet af Buddhismens Legeme og forelægge os Buddhatanken renlig præpareret til Oversigt fra Hovedstammen ud i dens fineste Forgreninger. Vel kan man bestride, at alle disse Udviklinger har tilstrækkelig Støtte i de ældste Skrifter (jeg benægter det f. Eks. for Khandhalærens Vedkommende) —: men dels gælder de mulige Indvendinger dog kun peripheriske Punkter; dels drejer det sig her ikke om et historisk Studie, men om en rent philosophisk Undersøgelse, der har ganske frie Hænder i Gennemførelsen af de principielle Linjer. Netop en saadan fri og moderne Fremstilling af Buddhismens Philosophi, var saa velkommen, fordi Mænd, der var ligesaa philosophisk ukaldede som philsophisk kaldede, tidt nok har villet finde Selvmodsigelser i Buddhismen (mellem dens Psychologi og dens Genfødelseslære, mellem Nirvanabegrebet og dens formentlige antimetaphysiske Forudsætninger o. s. v.). Moderne Formindskere — som Prof. Grünwedel med Rette kalder dem — har villet gøre Indiens største Mand til en Eftersnakker af den elegante, men ganske livløse Sankhyam-

*) Theodor Schultze, hvis Værk „Vedanta og Buddhisme som Grundlag for en Fremtidsreligion imidlertid falder noget udenfor denne Afhandlings Ramme.

Philosophi, og bestræbt sig for at fremstille hans Lære som sammenstykket af uforenelige Lærdomsbrudstykker (Jakobi, og naivest af Alle Jesuiten Dahlmann i sit Nirvanastudie). Denne Taabelighed har Dahlke en Gang for alle sat en Stopper for, idet han i Gerningen har vist, at Buddhatanken fra først til sidst kan udvikles uden noget Spring og med sand Jernkonsekvens.

„Ligesaa lidt, siger han, som der ved Løsningen af en mathematisk Opgave kan strides om Ret og Uret — thi den rette Løsning viser sig selv som saadan — ligesaa lidt kan der opstaa Strid, naar man forfølger den buddhistiske Tankegang. Ud fra hvilket som helst Punkt kan det Hele udvikles med mathematisk Eksakthed, og intetsteds bliver hin Rest tilbage, hint Uopløselige, Uforklarlige, der som intet Andet i Verden har den hemmelighedsfulde Egenskab. at faa de menneskelige Lidenskaber til at blusse op —" og derfor, tilføjer han, er Buddhismen den eneste Religion, der er fri for Fanatisme.

Det lader sig ikke nægte, at denne rent forstandsmæssige og abstrakt logiske Behandling er meget ensidig — netop i dens Ensidighed ligger dens Styrke — og at Buddhismens Sjæl kommer tilkort ved den. Dahlkes Bog trænger derfor til et Suplement, og der kan neppe findes noget bedre end Alessandro Costas Skrift: Il Buddha e la sua dottrina (Fratelli, Bocca, Torino, 1903). At denne italienske Musiker dybere end nogen anden har forstaaet Betydningen af Sutta-Stilens eminent musikalske Karakter — som ogsaa jeg har fremhævet — er ikke saa underligt. Men han er maaske ogsaa naaet dybere ned i Buddhismens religiøse Stemningsliv end nogen anden af de moderne Forfattere, der har givet en Fremstilling af Buddhas Lære, og med beundringsværig Sikkerhed véd han at trække Grænsen imellem det Religiøse og det Philosophiske i en Lære, hvor det Praktiske bestandig staar i Forgrunden („si tratta di fare, non di filosofare") og hvor det Theoretiske dog intetsteds maa tabes af Syne.

„Som man ser, siger han efter en kort Fremstilling af Hovedtankerne — bliver det metaphysiske Problem kun lige antydet — kun saa meget som var nødvendigt for at den dybe Forskel mellem Religiøsitet og Eudæmonisme kunde komme klart til Udtryk. Denne Religiøsitet er symboliseret i Ordet Nirvana, som vil sige: Udslukning af Livet, men i en videre Forstand end den, som den kan betegne for Individet. Hvilket denne „videre Forstand" er, det er just det, som Buddhismen tier om. . . . Af alle Buddhas Svar fremgaar det bestemte Forsæt, som Tænkeren har taget, ikke at lade noget Ord undslippe sig, der kunde kompromitere Systemet. Og derved viser han sig som en Tænker, der er sig fuldt bevidst, ikke blot, hvilke Modsigelser Logiken indvikler sig i, saasnart den vil fastsætte det Absolute positivt, men ogsaa hvilke Fangesnarer Dialektiken raader over. Buddha er ikke en enfoldig Sjæl som St. Franciscus. Han er paa én Gang en hellig Mand og maaske den dybeste af alle Philosopher. „Jeg vil ikke tillade (saaledes synes han at tænke) at Mysteriets Hellighed forstyrres ved Grublerier af en Intelligens, der i Følge sin Natur er fremmed for dette uudsigelige Gode. som den Religøse søger. Af min Mund skal der ikke udgaa noget Ord, der giver nogen Antydning derom. Vejen til dette Gode er aaben for Hjertet, ikke for Fornuften, og for den. der ikke i sit Inderste føler, hvor hans Vej er, har Fornuften intet andet end Tvivl og uløselige Problemer. Jeg vil indskrænke mig til at vise Udgangen."

Det er den Slags Forstaaelse, som man forgæves vil søge i de professionelle Værker, og som dog er nødvendig, naar det ikke skal blive ved en akademisk Snakken udenom Sagen.

Som enhver Verden saaledes spejler ogsaa den buddhistiske sig forskellig i de forskellige Individer og altsaa ogsaa i de forskellige Folkeindividualiteter. Allerede sproglig viser dette sig, og da de to italienske Værker indeholder længere Oversættelser af Urteksterne kan man ikke undgaa at bemærke, at Italiensk, foruden Tysk, er det eneste europæiske Sprog, i hvilket Buddhismen kommer

til sin Ret. Naar Costa og de Lorenzo (India e Buddhismo antico, (Laterza, Bari, 1904) saaledes har en national Nuance tilfælles, saa er de endogsaa tillige i deres Opfattelse af Buddhismen nationalt differentierede. Lorenzo er i langt højere Grad en latinsk Aand, medens det germanske Element i det italienske Blod er stærkere hos Costa, hvilket straks viser sig i Forholdet til deres Klassikere: Costa staar under Tegnet Dante — afgjort den mest germanske Aand i italiensk Literatur — og Afsnittet om Dantes Digt og Buddhismens Ideal, hører til det skønneste i hans Bog — Lorenzo under Tegnet Leopardi-Horaz. Det klare og det kølige ved Buddishmen — det som Dahlke kalder dens Staalfarve — det der er fremmed for alt Sværmeri og al Sentimentalitet, det er den Side, der særlig tiltrækker ham, og ingen Betegnelser forekommer saa hyppig hos ham som serena, nitida og navnlig marmorea. Et af denne Bogs største Fortrin er de mange Perspektiver, som den aabner ved at drage andre, paa en eller anden Maade beslægtede Aandsfænomener frem til Sammenligning, hvilket i den Grad kun er muligt ved den endnu ungdommelige Forfatters uhyre Belæsthed — han synes i den Henseende ikke at give sin Ven K. E. Neumann synderligt efter. Men ingen af disse Paralleler drages saa omhyggelig og med saa øjensynlig Forkærlighed som den mellem Buddhismen og Stoicismen, saa at den aandfulde Forfatter her over Ligheden næsten glemmer den radikale Forskel mellem den endæmonistiske og den religiøse Aand, der for Costa er saa væsentlig.

„Ganske vist — siger Lorenzo — er Buddhismens Klarhed, der er saa rolig, saa indifferent, saa hævet over de menneskelige Ting, kun lidet egnet for den menneskelige Aand, og navnlig for den europæiske og moderne, der er saa febrilsk bevæget af alle Slags Lidenskaber — ligesom man nu tildags ikke længer har Sands for Skønheden af det milde og rene Landskab, der strækker sig mellem Neapel og Cumæ, og som var saa yndet af de Antike, men tvertimod søger Sindsbevægelse ved Synet af den sønderrevne liguriske Riviera eller af de stejle og snedække Alper. Men den, hvis Sind har bevaret Kulturen for den klassiske Skønhed, føler, at den milde og højtidelige Ro i den gamle Buddhisme, som er udtrykt i Gantamas Taler, er ligesaa skøn som den fredelige Kystegn ved Bajæ og Miseno, saaledes som Odysseus saae den fra Læstrygonernes vulkanske, rygende Klipper: — „aldrig en Bølge sig stor eller lille hæver derinde, bestandig er der det klareste Havblik.“

Dette Billede er maaske som intet andet karakteristisk for Bogens Aand.

Ethvert af disse Værker har sit Fortrin: — Rhys Davids er det populæreste, Oldenbergs det lærdeste og mest omfattende, Dahlkes det skarpsindigste og originaleste, Costas det dybeste og fineste, Lorenzos endelig det flersidigste og mest underholdende. Men alle er de læseværdige og ethvert af dem føjer sin værdifulde Del til den literære Helligdom, som Occidenten efterhaanden oprejser for den Mand som en engelsk Digter har kaldet „Asiens Lys“ og som allerede har vist sig at være mere end det.

Om Virtuositet

i Maleri med specielt Henblik paa Fritz Thaulow.

Ved Virtuositet i den „malende Kunst“ maa forstaaes en medfødt eller erhvervet Lethed til at udtrykke sig, dette viser Herredømme over Midlerne, som enhver „Mester“ er i Besiddelse af, drevet endnu et godt

Stykke videre, end til almindeligt „Mesterskab".

Kun hvis dette „Herredømme over Midlerne" skulde blive til „Manér", „Chic" til det reneste tankeløse Haandværk, til en selvtilfreds Nyden af sin egen Færdighed, til udenadlært Lektie, til noget lignende som Skønskrift kan det siges at være ukunstnerisk. Thi d e t maa man huske at det er ikke ved andre Evner eller ved Studier paa andre Omraader, end de maleriske, at man opnaar den af mange Alvorsmænd foragtede „Færdighed" (eller endnu værre: „Drevenhed"). Nej, man kan endog sige, at det kun er gennem en overordentlig Koncentrering af Arbejde, Opmærksomhed, Interesse og Begavelse paa de Omraader indenfor Maleriet, som staar længst fra alle andre Kunstarter, specielt fra Literaturen og Theatret, at disse illusoriske Resultater opnaas, som i bedste Fald betegnes som Virtuositet, i værste som „Taskenspillerkunst", men saalænge Virtuositeten, ja selv saalænge, om De vil, Taskenspillerkunsten i Maleriet kun tjener som Middel til at gengive et kunstnerisk Motiv, dette være med Naturen selv, set direkte, Realisme eller indirekte afspejlet i Personligheden (Impressionisme), eller endelig Kunstnerens eget Indre som Motiv, fremstillet ved Hjælp af Naturens Indvirkning paa hans Følelsesliv (Symbolismen), saalænge er Virtuositet og alle mulige Kneb kun Vidnesbyrd om vedkommende Kunstners Evne til Concentration og hans Haands Smidighed og Disciplin ligeoverfor Fantasiens Kommando.

Først naar Færdighedens Præstation bliver M a a l e t for det hele Arbejde, først da er det Kunstens Muse vender sit Ansigt bort.

Men hel og ren staar Thaulow, set fra dette Synspunkt. Han „m a l e d e a l t i d e f t e r N a t u r e n". Enhver Maler véd, at det er ikke de Veje man gaar for at ende som „Chic'eur", som malerisk Taskenspiller. Da maler man udaf Hovedet under en stadig Copieren af sig selv.

Naar T h a u l o w, i Anledning af hvem denne Artikel skrives, maa siges at have været „Virtuos" i den gode Betydning af Ordet, saa var dette ikke noget, der laa i hans Naturel. Under usigelige Anstrengelser naaede han did.

Da Fritz Thaulow betraadte Kunstens Bane, var han vel saalangt fjernet fra „Virtuositet", som vel muligt. Ingen kunde dengang med Rette eller Urette beskylde ham for dette Forfærdelige. Men da man skulde beskylde ham for n o g e t, saa greb man til den Udvej at beskylde ham for det modsatte — nemlig for at være en „Klodrian". Og at være en Klodrian var i hin Tid fuldstændigt det samme, som at være talentløs (mens det nu i de allersidste Dage omtrent er kommen til at betyde, at man tværtimod er et Geni).

Beskyldningen for Klodsethed var forresten aldeles sand. Fritz Thaulow var visselig i sit Foredrag dengang mere klodset end de Fleste. Især gjorde hans Kolleger, der alle havde en „flot Streg" grumme Nar af ham, blandt andet for den Maade, han holdt Penselen paa. Han greb nemlig Penslerne midt paa Skaftet og med knyttet Næve. De forklarede ham ofte, hvad jo selv en Dilettant forstaar, at der umuligt kunde blive nogen Fin-

hed eller Variation i Foredraget paa den Maade, da det var i selve Fingertopperne, at Følelsen sidder. Thaulow var ogsaa forholdsvis ulykkelig og stræved saa godt han kunde med at overvinde denne Uvane, men foreløbig uden Resultat.

Thaulow kæmpede imidlertid mod sin Klodsethed. Det var rene Bataillier, han maatte levere paa sine Lærreders Slagmarker, Slagsmaal med Kunstens Guddom for at fravriste den sit Bytte. Og skønt han jo i Begyndelsen gik fra Nederlag til Nederlag, blev disse ialfald mindre og mindre ødelæggende, ja tilsidst forandrede de sig endog til Sejre.

Men Thaulow havde foruden sin Klodsethed mange andre Ting at kæmpe med.

Først og fremmest det, at han ikke var „Bondegut". At være „Bondegut" blev i hin Romantikens Tidsalder anset for en nødvendig Betingelse for at opnaa den Førsteanerkendelse, der sanktionerer kunstnerisk Start, og der yder den Begyndelsesinteresse, som varmer de spæde kunstneriske Hjerteblade i Jernnætternes Kulde.

Ikke alene var han ikke „Bondegut", men han var endogsaa født i Hovedstaden. Han var Christianiadreng. Dertil kom, at han var „rig"..

Og da maatte man jo nemlig stille sig yderst skeptisk til saadanne Forsøg hos en ung Mand paa at skaffe sig en aandelig Betydning ved Siden af sine øvrige gunstige ydre Betingelser.

Alle disse og alle andre Hindringer overvandt han. Og da han var 45 Aar erobrede han Paris.

Da var det at Thaulows lykkelige Aar begyndte. Han var ved sin egen Kraft naaet til det, at han kunde faa udtrykt, hvad han malerisk følte. Og han havde fundet en stor Kreds, som forstod ham. Der var Genklang i Luften, naar han talte. Og med en Interesse og Iver og en næsten religiøs Begejstring styrtede han sig ind i at gengive paa sin Maade denne hidindtil mod ham saa genstridige Natur, men som han nu endelig var blevet gode Venner med, og han lod sine tidligere Kammerater, der havde været saa overlegne, langt tilbage. Sjelden har der været udvist en saadan Arbejdsomhed, (skøndt dette Ord aldeles ikke passer. At male var for Thaulow en Hvile og en Nydelse. Noget som ligned „Stræv" fandtes ikke.

Aarene gik. Med større og større Forstaaelse mødtes han. Men som altid ved slige Anledninger mærkedes en Opposition. Den var ganske liden, den blev heller aldrig stor. Han selv mærkede den næppe. Men siden den var der, og til enkelte Tider i sin Isolerthed og Lidenhed dog gav sig temmelig heftige Udslag, bør man tage den med, naar man tænker tilbage paa Thaulows Kunstnerbane.

Man bebrejdede ham altsaa, at han var en Virtuos.

Dertil er kun at svare:

De største Virtuoser, som har levet, er Rembrandt, Rubens og Türner. Der er altsaa ikke noget nedsættende i at høre til denne Kategorie: Da er man jo i godt Selskab.

Man har endvidere bebrejdet Thaulow, at han ikke lagde nogen Vægt paa den alvorlige og triste Side af Naturstemningerne, og der er endog blevet sagt, at hans Landskaber var saa smilende og muntre, fordi han vilde behage Publikum.

Nej Thaulows glade og lyse Syn paa Naturen var i fuldstændigste Overensstemmelse med hans Syn paa Livet.

Han malede, som han var og han var, som han malede. Han var sig selv i Livet og i Kunsten.

Og er det ikke netop slig, det skal være. *F.*

Fra Udlandet.

Frankrig og Pavekirken.

Ministeriet Clemenceaus Forsøg paa at gennemføre Overgangen til den nye Kirkeordning paa fredelig, lempelig Maade, synes foreløbig strandet paa Pavens forstokkede Hovmod. Kirken har nægtet i Overensstemmelse med Adskillelsesloven at danne frie Menigheder, der kunde faa Kirkebygningerne overdraget. Ministeriet fortolkede da Loven saaledes, at Kirkerne ogsaa uden dette skulde blive ved at være overladt Præsterne til deres kirkelige Handlinger i et Aar endnu. Blot krævede man, at der, i Overensstemmelse med den for alle Forsamlinger gældende Lov af 1881, skulde for hver Kirke gøres en Anmeldelse under et for hele Aaret, om at der vilde blive holdt Gudstjeneste o. s. v. Dette Krav skulde synes saa uskyldig som vel muligt, og den almindelige Stemning i den franske Gejstlighed var da ogsaa for at opfylde det; i flere Stifter var der givet Ordre dertil. Da overraskedes man ved et paveligt Telegram, som kort og godt forbød alle katolske gejstlige at foretage denne Anmeldelse. Det falder lidt svært at forstaa dette udfordrende Skridt. Man kunde tænke sig, at Maalet var at tirre den franske Regering til Overgreb, der kunde kaste Martyrglans over Kirken og give den bedre Vilkaar i en Kamp, den var fast besluttet paa at føre. Men dette synes kun lidet at stemme med den vante Opfattelse af Pave Pius X.s Personlighed. Intet tyder paa, at han føler sig som en myndig Kirkefyrste, rede til Kamp mod den franske Stat. Sandsynligere synes det, at han er drevet til denne Optræden ved et rent naivt Hovmod; den Tanke, at Katoliker kan stilles paa lige Vilkaar med andre Borgere er ham ganske ufattelig; den Grund hans Presseorganer har givet for hans Optræden er netop denne: Kirken kan ikke taale, at en katolsk Gudstjeneste af Staten stilles lige med andre Forsamlinger Det er ikke usandsynligt, at denne Grund virkelig har været den bestemmende; gennem Aarhundreders Begunstigelse er man i Kirkens Lejr blevet opfyldt af en saadan Selvfølelse, at Tilbudet om lige Ret synes en forargelig Forsmædelse.

Den franske Regering tog Sagen paa en Gang med Ro og med Fasthed. Den greb ikke ind med Magt for at hindre de ulovlige Gudstjenester; den vilde ikke lade sig tirre til Skridt, der kunde medføre betydelige Spektakler ved Kirkerne. Men den lod den katolske Kirke forstaa, at en fortsat Opsætsighed mod Loven ikke vilde gøre dens Kaar i Frankrig bedre. Et Ministerraad besluttede straks at inddrage en Række kirkelige Ejendomme, hvis Inddragelse var udsat, saaledes Præstegaarde og Bispepaladser, samt under visse Betingelser at undlade at betale de Pensioner, der er tildelt Præsterne ved Adskillelsesloven. Og dernæst lod man foretage en Husundersøgelse hos den pavelige Repræsentant i Paris M o n t a g n i n i, idet man hævdede, at han, da den diplomatiske Forbindelse med Pavestolen forlængst er afbrudt, ikke var dækket af Gesandternes Ret men maatte behandles som enhver anden Privatmand. Undersøgelsen viste, at han i Pavens Navn i stort Omfang har hid-

sct franske Gejstlige til at trodse de gældende Love.

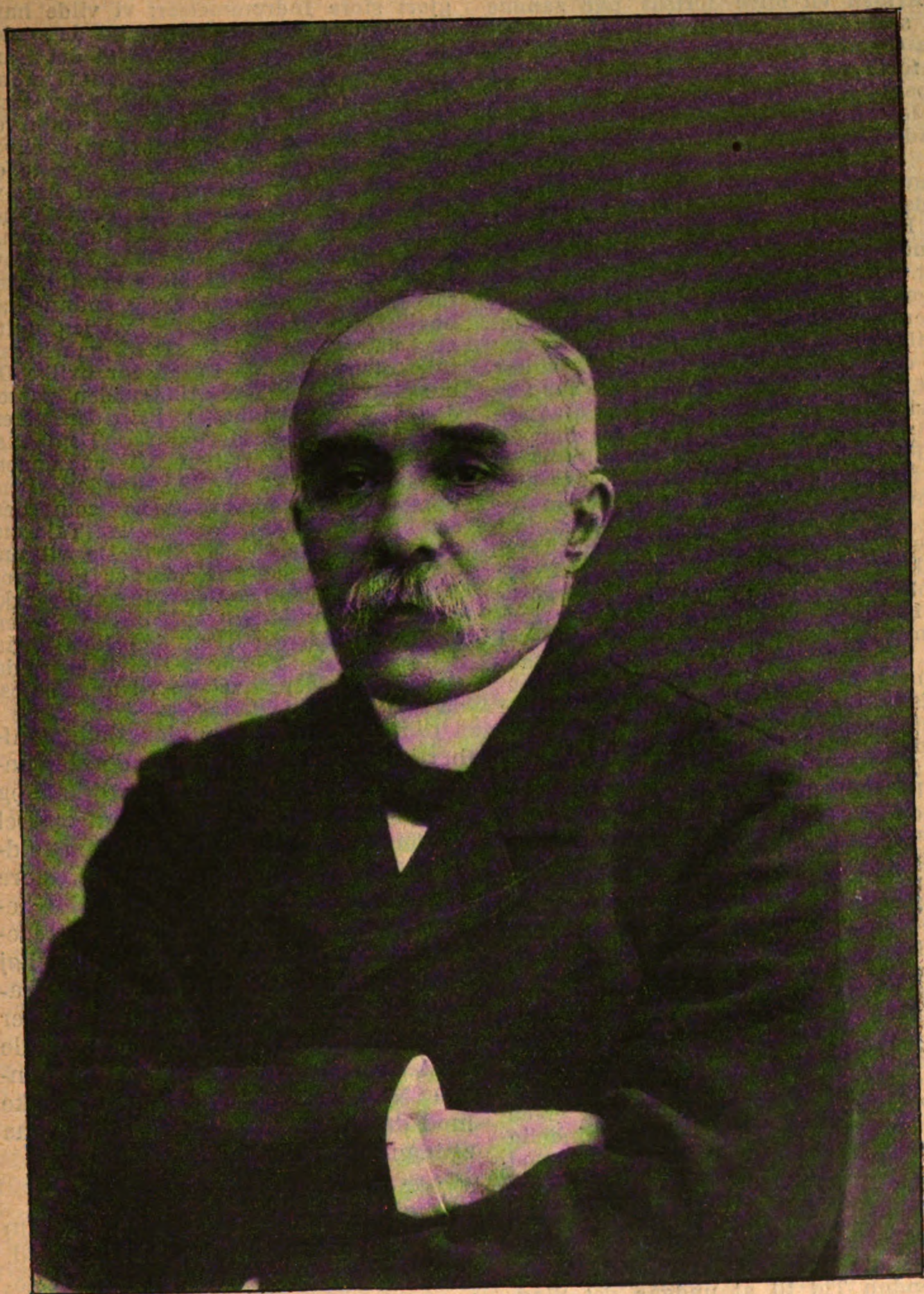
Disse Begivenheder fremkaldte øjeblikkelig en konservativ Interpellation i Deputeretkamret. Interpellanten Frankrigs Love", Gesandtskabsretten for Pavens Repræsentant var ophørt den Dag, Konkordatet hørte op.

„Vi er i Besiddelse", sagde han, „af Dokumenter, som viser, at Hr. Montagnini

Pave Pius X

Grousseau bebrejdede Clemenceau, at Husundersøgelsen var foregaaet i en Bygning af særlig Art, dækket af Gesandternes Ret. Clemenceau svarede, at der kun var en Art Bygninger i Frankrig „Bygninger undergivne daglig modtager Ordrer fra Pavens Sekretær Hr. Merry del Val, og at han lader disse Ordrer gaa videre til de franske Bisper." Drevne af Ønsket om Forsoning har man fundet sig i dette saa længe som mulig. Han vender sig til det katolske Højre. „Hvorledes har De svaret paa denne tolerante Forsoningspolitik?

Clemenceau

Med en Krigserklæring. Og nu tror De, at Krigen vil blive fortsat paa samme Vis som hidtil? De er vant til altid at slaa og aldrig faa Slag igen." „Men det er forbi nu. Vi vil samvittighedsfuldt respektere alt, der gælder Religionen, gælder Gudsdyrkelsen; men vi vil uden Naade bekæmpe den romerske Politik." „Vi er fast bestemte paa at forsvare Frankrigs Love og det franske Samfunds Uafhængighed overfor det romerske Regimentes Angreb." „Vi har givet Vidnesbyrd om vort Ønske om Forsoning. Vi har gjort det i en saadan Grad, at havde man, før jeg traadte ind i Ministeriet, sagt til mig, at jeg vilde komme til at gaa saa langt ad Forsoningens Vej, da havde jeg neppe troet det. De har troet, at det var af Frygt, at det var fordi, vi veg tilbage for, ikke vovede at anvende hele den Ret, vi har. De har taget Fejl. Vi har gjort disse Indrømmelser, fordi vi mente, at vi maatte gaa selv ud over Mulighedens Grænser for at bevare Freden i dette Land. Vi har ofret meget med dette Maal for Øje. Jeg skjuler ikke, at vi vilde være rede til at ofre endnu mere, naar blot vore Borgeres Ret ikke led derunder. Men der er Indrømmelser, vi ikke kan gøre, som vi ikke vil gøre. De maa lære at forstaa, at naar det gælder det franske Samfunds Uafhængighed og de borgerlige Loves Herredømme, da viger vi ikke et Skridt." „De havde nægtet at følge Loven af 1905. Det havde De Ret til, som Hr. Briand med Rette har sagt. Vi har tilbudt Dem den almindelige Ret efter Loven af 1881, endda tillempet efter Deres Stilling. Vi har slaaet af paa alle Lovens strenge Regler for Deres Skyld; saa vidt er vi gaaet, at jeg véd, at talrige Bisper og Præster var rede til at rette sig derefter." „Men saa da De saa, at det blev til Fred, at Kirkerne vilde blive ved at være aabne og Gudstjenesten blive ved at foregaa, da har De ikke villet vide af Loven af 1881. De har sagt: Det er Regler der fører til Fred, det er ikke det, vi har Brug for." Og De har søgt et Paaskud til Krig. Lad gaa! Men hvis De fører Krig mod den almindelig gældende Ret, hvis De fører Krig mod Loven, da fører vi Krig mod Dem, og vi begynder i Dag." „Men lad mig slutte med et Fredens Ord. Vi har løsnet det første Kanonskud, men Slaget er ikke begyndt endnu. Hvis De vil det, da er der endnu Tid til at undgaa det Slag. hvori De intet har at vinde." „Slaget er endnu ikke begyndt; jeg ønsker ikke, at det skal begynde. Det er langt fra mig! Jeg vilde ønske, at Ordenen ikke blev forstyrret, hverken i Kirkerne eller ved deres Indgang". I Ønsket derom har vi gjort store Indrømmelser; vi vilde have gjort endnu større, hvis det havde syntes os muligt at forene dem med det franske Folks Uafhængighed. Men vi er nu kommet til Indrømmelsernes yderste Grænse. Vi bliver nødt til at sætte vor Modstand mod Dem, hvis De vedbliver at ville krænke Loven. 'Vi vil sætte os derimod med alle de Midler, vi har; vi har Statsmagten, vi har Domstolene, naar vi kun kræver Respekt for Loven.

Vor Fremgangsmaade skal blive lovbunden; men den vil blive kraftig, vær forvisset derom, og da De endnu har nogle Dage til Overvejelse, vil jeg slutte med dette gode Raad: „Tænk paa Fremtiden, tænk paa de Farer, for hvilke De udsætter Deres Tro. Undertiden passer det Dem at paakalde Friheden. Men sædvanlig er Friheden for Dem ensbetydende med Retten til at undertrykke andre." „Vi tilbyder Dem Forsamlingsretten, saaledes som den er bleven fastsat, før der var Tale om nogen Adskillelseslov. Hvis De vil underkaste Dem en Lov, der er givet for alle Franskmænd, og som ingen Franskmand kan unddrage sig, da er Freden mulig, vi tilbyder Dem den loyalt paa dette Vilkaar. Men hvis De vil Krig, da skal De faa den, hvis De vil angribe os, da skal vi møde Dem."

Clemenceau talte under stadige Afbrydelser fra Højre og moderate, under ofte fornyet Bifald fra radikale og Socialdemokrater, vel ogsaa af en Del moderate, han sluttede under en fuldstændig Ovation fra Kamrets store Flertal. Det er aabenbart, at det beherskede Maadehold, hvormed Regeringen hele Tiden er optraadt, i høj Grad kommer den til Gode, nu da Paven har drevet de franske Katoliker ind i en Kamp, de selv ikke havde Lyst til. Og desuden rejser den franske Nationalfølelse sig med Styrke mod den fremmede Paves Forsøg paa at blande sig i franske Forhold.

Zola i Pantheon.

Samtidig med, at Striden mellem Stat og Kirke fik ny Voldsomhed, drøftede Senatet Forslaget om, at Zolas Lig skulde overføres til Pantheon. Fra konservativ Side modsatte man sig det med Paaberaabelse dels af Dreyfusaffæren, dels af den umoralske, utiltalende Karakter, Zolas Vær-

ker formentlig havde. „Zolas Værk", sagde en af dem, „lad det være saa genialt det vil, det er besudlet ved de talløse Obskøniteter, der er indflettet i Spekulationsøjemed." Clemenceau forsvarede Forslaget, og det vedtoges med 150 St. mod 107.

Franske Rigsdagsmænds Diætforhøjelse.

Franske Rigsdagsmænd har hidtil haft 9000 Frcs. om Aaret i Diæter. Det er et større Beløb end de fleste Steder, men Samlingerne varer saa godt som hele Aaret og lægger Beslag paa megen Tid, og det er forholdsvis dyrt at leve i Paris. Man har nu ment det rigtigt at forhøje Beløbet til 15,000 Frcs. Forslaget vedtoges med 290 St. mod 218 i Deputeretkamret. Det har i Befolkningen vakt en ret pinlig Opsigt. De socialdemokratiske Rigsdagsmænd har vedtaget at lade de 6000 Frcs. Tillæg gaa til Partiets Agitationsfond. Det vil forøge dette Fond med 3—400,000 Frcs. aarlig.

Den tyske Rigsdags Opløsning.

Kolonialpolitikken bliver mere og mere Tyskernes ømme Punkt. De er udelukkede fra alle Koloniomraader af Værd, har kun Kolonier, der foreløbig ikke synes at have nogen Udviklingsmulighed. Og i disse er der bestandig Uro og ustandselige Skandaler. I Aarevis har Tyskerne nu haft 10—20,000 Mand staaende i Sydafrika til Kamp mod nogle Hottentotstammer. Og hvert Aar har sin Række af Afsløringer. Snart er tyske Koloniembedsmænd og Officerer optraadt med forfærdende Raahed, snart er Kolonistyret benyttet til Bedrageri, som de mest højtstaaende Embedsmænd er indviklede i. Ustanselig raser Striden derom i det tyske Parlament og i den tyske Presse, medens den tyske Kolonipolitik er til megen Spot i Udlandet.

I dette Øjeblik har Kolonibegivenhederne medført en højst besynderlig Krise i tysk Politik. For nogen Tid siden ombyttedes Direktøren for Kolonidepartementet. Den nye Kolonialdirektør blev en jødisk Bankmand Dernburg. Dette vakte stor Harme i Centrum, der paa Grund af den katolske Missionsvirksomhed i Sydafrika er stærkt interesseret i Koloniernes Styrelse. Dernburg og Centrums Talere kom i en bestandig hæftigere Debat. Centrum afslørede Koloniskandaler, Dernburg afslørede Missionærer. Til sidst blev det til Konflikt. Regeringen forlangte efterbevilget 29 Millioner Mark, som var brugt dernede; Centrum vilde kun bevilge 20 Millioner og ønskede den afrikanske Hærstyrke, der er 12,000 Mand, nedsat med 4000 nu og siden til 2500. Regeringen nægtede at gaa ind paa dette. Bülow erklærede, at han vilde nedbringe Styrken til omkring 8000 Mand, men ikke kunde finde sig i, at der af Rigsdagen fastsattes et bestemt Tal. Fra Centrum fastholdt man, at der ikke behøvedes saa mange Soldater til at klare sig overfor 300 Hottentotter, fra Regeringstilhængernes Side paastod man, at der var 5—600 Hottentotter at slaas med, og at en stor Formindskelse af de tyske Styrke vilde fremkalde almindelig Opstand. Socialdemokraterne greb selvfølgelig Lejligheden til at bringe Regeringen i Mindretal ved at stemme sammen med Centrum, der til daglig er dem lige saa fjendske som de konservative. De frisindede søgte derimod at mægle. De foreslog, at Styrken skulde nedsættes med de 4000 Mand, men Regeringen have frie Hænder med Hensyn til videre Nedsættelser. Regeringen gik ind paa dette, men Debatten tilspidsedes alligevel mere og mere. Tilsidst erklærede Bülow med stor Voldsomhed, at det gjaldt ikke mindre end Tysklands Verdensstilling. „Tror De maaske", udbrød han, „at det ikke vil udøve nogen Indflydelse paa Udlandet? Hvad vilde det gøre for et Indtryk baade udadtil og indadtil, hvis Regerin-

gen kapitulerede i en saadan Stilling og ikke fandt Kraft til at opfylde sin nationale Pligt?"

Det hjalp dog ikke. De Frisindedes Forslag forkastedes med 175 St. mod 171, Regeringsforslaget med 177 mod 168. Foruden Socialdemokraterne og Centrum stemte Polakkerne imod. Bülow svarede øjeblikkelig med Rigsdagens Opløsning.

De Valg, som nu forestaar, vil finde Sted under meget forvirrede Partiforhold. De to Venstrepartier: Socialdemokraterne og de Frisindede har stemt hver paa sin Side; Socialdemokraterne sammen med det ene reaktionære Parti: Centrum, de Frisindede sammen med de Konservative og de Nationalliberale. For Socialdemokraterne er dette jo imidlertid en Bevarelse af deres vante Oppositionsstilling og en selvfølgelig Konsekvens af hele deres Kamp mod Kolonipolitiken, for de Frisindede er det en Genoptagelse af den vaklende Politik, de saa ofte har lidt under; Forbitrelse mod Centrum og Velvilje overfor Dernburg synes at have drevet dem dertil. Valgslaget vil rimeligvis forme sig meget forskelligt i de forskellige Egne. Den betydeligste og mest tiltalende af de Frisindedes Førere, Dr. Barth, advarer indtrængende mod at lade Partiets Optræden under Valgene bestemme af den tilfældige øjeblikkelige Situation. „Centrum, mod hvilket de Frisindede har stemt i Kolonispørgsmaalet, og de Konservative, som det denne Gang var sammen med, er begge Liberalismens svorne Fjender. Den maa med samme Energi drage sit Sværd mod dem begge." „Det Forhold, at de Frisindede i et Spørgsmaal, der sikkert vil blive pustet vældig op af de nationalistiske Frasehelte, stod paa Regeringens Side, tør ikke forlede de Frisindede til, at prøve at vinde Valgsejre ved Hjælp af Hurrapatriotismen. Det vilde være det dummeste, de kunde gøre." Han ønsker i Stedet Forstaaelse med Socialdemokraterne. I god Overensstemmelse dermed er det, at der just i de samme Dage er sluttet et nyt Valgkartel i Württemberg ved Landdagsvalgene. I første Omgang havde disse givet 19 Centrum, 13 Konservative og Nationalliberale, 8 Frisindede og 5 Socialdemokrater; ved de 27 Omvalg har nu de to sidste Partier truffet Aftale om at stemme i 5 Kredse paa Socialdemokrater, i 15 paa Frisindede, medens man slaas i enkelte Kredse, hvor det er udelukket, at Modparten kan sejre. Nogle Steder vil vel ogsaa Rigsdagsvalgene forme sig paa lignende fornuftig Vis, men det er sandsynligt, at det andre Steder vil gaa helt anderledes, saa Grupperingen paa Valgdagen bliver ligesaa barok som ved Opløsningsafstemningen.

Under disse forvirrede Forhold er Valgenes Udfald højst uberegneligt. Den almindelige Mening i den tyske Presse synes at være, at Centrum vil komme ind med temmelig uændret Styrke; af de 104, det nu har, er 88 valgt i første Valgomgang og Partiets Hovedstyrke er jo bestemt af religiøse, ikke af politiske Grunde. Socialdemokraterne, der sidst opnaaede 81 Kredse, har i Øjeblikket 79; de har haft nogen Tilbagegang ved Suppleringsvalgene; men de vil utvivlsomt nu drage Fordel af den Ophidselse, der skyldes Kødnøden, og de vil sandsynligvis adskillige Steder faa nogen Støtte fra Centrum, medens dette sidst gik sammen med Konservative og Nationalliberale mod dem; det sandsynligste er da, at de vil opnaa en ikke ringe Fremgang. Ogsaa Polakkerne antages at have Udsigt til at gaa frem; de har i Øjeblikket 16 Kredse og menes at vinde et Par; der er for Tiden i de polske Egne stor Forbitrelse over den Maade, hvorpaa Prøjserne søger at tvinge polske Børn til at lære Religion og fremsige Bønner paa Tysk. De Frisindedes 3 Grupper har nu tilsammen 36; deres Udsigter er ganske uberegnelige. De Konserva-

tive er 52, de Nationalliberale 51, Rigspartiet 22, Antisemit- og Agrargruppen 21; hele denne højre Fløj har Udsigt til at tabe lidt. Tilbage er saa de 9 Elsasz-Lothringer, der formodentlig, som saa ofte, har været fraværende ved Afstemningen. Og endelig Hanssen-Nørremølle. For Nordslesvigerne kommer denne nye Valgkamp ubekvemt paa en uheldig Tid, men Valgudfaldet vil jo ikke blive ændret derved.

Overhus og Underhus i England.

I England synes man Skridt for Skridt at bevæge sig hen mod en Styrkeprøve mellem de to Kamre.

Engelske Stemmeretskvinder føres bort fra Parlamentet (The Graphic)!

Engelske Damer, der ønsker politisk Stemmeret har i Efteraaret Gang efter Gang foranstaltet store Demonstrationer, nogle Gange ogsaa i Underhuset, hvis liberale Flertal foreløbig ikke har kunnet bestemme sig til at rejse Spørgsmaalet om Kvindernes Valgret.

Overhuset ændrede den af Underhuset vedtagne Skolelov, saa den blev ganske ukendelig, Underhuset forkastede under et alle Ændringer og førte Forslaget tilbage til den tidligere Form med det overvældende Flertal af 416 St. mod 107. Kultusministeren Birrell udtalte sig under Forhandlingen imødekommende, men alligevel gik Overhuset med sædvanligt Flertal tilbage til sin Form. Efter en hæftig Tale af Førsteministeren har Underhuset derpaa forkastet Overhusets Forslag. Det er da at haabe, at Regeringen nu bestemmer sig til det afgørende Slag mod Overhuset, der dog bliver en Nødvendighed, om der igen skal komme Fart og Fremgang i engelsk Politik. Overhuset har samtidig paany bevidnet sit egoistiske Sindelag ved at forkaste et Forslag om, at ophæve den Ret til at afgive flere Stemmer, som Folk, der har Ejendomme i flere Valgkredse nu har. Derimod er man bøjet af med Hensyn til Arbejdernes Fagforeningsrettigheder. Man ønsker øjensynlig at

vise Arbejderne et venligt Ansigt for om mulig at skabe alvorlig Strid mellem disse og de Liberale.

Fredspræmien.

Den norske Komité, der uddeler Nobels Fredspræmie har overrasket Verden ved at give den til Præsident Roosevelt; Paaskudet er hans Mægling i den russisk-japanske Krig; med den Motivering kunde man omtrent ligesaa godt give den til Zaren eller Mikadoen. Roosevelt har bestandig været Fører for den imperialistiske krigerske Retning i Amerika; det har selvfølgelig lige saa lidt hindret ham som Kejser Wilhelm i ved passende Lejlighed at fremsætte nogle intetsigende Fraser om sin Fredskærlighed. Naar Fredspræmien nu tildeles ham, da er dette et ganske uværdigt Snobberi overfor en af de største Magthavere, der kun kan føles, som en dyb Ydmygelse for det Folk, hvis Tillidsmænd har fundet en saadan Adfærd fornøden. Og om denne Smiger bringer Roosevelt til at handle i Fredsbevægelsens Interesse, mere end han ellers vilde gøre, turde være yderst tvivlsomt.

Almindelig Valgret i Østrig.

Med 194 Stemmer mod 63 er nu Indførelsen af lige almindelig Valgret vedtaget i det østrigske Deputeretkammer. Forslaget gaar derfra til Herrehuset. Da Regeringen sætter sin Energi ind paa Forslagets Vedtagelse anses det for sandsynligt, at det vil blive ført igennem ogsaa i Herrehuset. Det ser dog ud til, at dette til Gengæld vil opnaa, at der fastsættes et bestemt Antal Medlemmer for Herrehuset, saaledes at en Regering ikke altid kan gennemføre sin Vilje overfor det ved Udnævnelse af nye Medlemmer.

Marokko.

I Marokko synes Urolighederne i den sidste Tid tiltagende. Den hellige Krig mod alle Ikke-Muhamedanere prædikes med stigende Iver. Frankrig og Spanien har hver sendt nogle Krigsskibe derned for om fornødent at gribe ind.

Spansk Ministerkrise.

Det liberale Parti i Spanien er delt i tre Gruper, to moderate ført af Moret og Montero Rios og en radikal ført af Canaleyas. Siden i Sommer har der siddet et Ministerium Dominguez, støttet af alle tre Grupper. Det har søgt at gennemføre en Associationslovgivning lidt i fransk Stil. De radikale fandt Forslaget altfor forsigtig, og Moret gik af andre Grunde mod Ministeriet. Dette er da gaaet af men er fulgt af et andet Ministerium af samme Art med den gamle ansete Vega de Armijo som Chef; Repræsentanter for alle tre Grupper er med i dette.

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

V.

—rød, 15de December 1906.

Kære Fader!

Ligesom jeg sidder med Pennen i Haanden for at begynde paa et Brev til Dig, faar jeg sendt en Pakke fra Dig. Du sender mig din Yndlingslektyre — „Blæksprutten“ — og inden i den har Du skrevet: „Pas paa Humøret!“ Du er altsaa uforbederlig! Ikke engang det, at jeg listelig faar Dig til at skrive Dine Memoirer, kan gøre Dig gammel.

Men hvad skal jeg nu gøre. Jeg sad

her og tænkte paa Forsvarssagen, fordi en Bemærkning i dit sidste Brev om Indtrykket fra hin Februarmorgen i 1864 havde kaldt en Række Tanker frem i mig, men nu, nu har Du faaet mig til at sidde og klukke over din „Blæksprutte", og jeg kan virkelig ikke være alvorlig, naar der kører fire grinende Lakajer med Parykker frem over mit Skrivebord. Nu vel, tu l'as voulu, lad mig saa skrive til Dig om „Blæksprutten" og Humøret, jeg skal passe paa.

Jeg véd meget godt, at I ældre synes, vi unge har mistet Humøret. I synes, at vi er nogle underlige, sløje Alvorsmænd uden Sans for Livets Ynde og Hverdagens Komik. I har maaske ikke helt Uret, i hvert Tilfælde er vor Art af Humør anderledes end Eders.

Har Du nogensinde været paa en Sportsplads? Jeg mener ikke en almindelig Plæne eller Plads, hvor nogle Ferieherrer og Damer tjatter lidt til en Bold, nej, en Tournering, hvor der kæmpes for Alvor, hvor Blodet er i Bevægelse, hvor det gælder noget? Har Du siddet i en Kapronings-baad i det Øjeblik, da Opløbet er begyndt og hver Muskel i dit Legeme er spændt? Har Du været med til at træne Dig til en Gymnastikkonkurrence og prøvet en eller anden vanskelig Øvelse om og om igen, nu er den der, nej, ikke endnu, et nyt Forsøg, en ny Kraftanstrængelse, igen forgæves, om igen, om igen, nu, nu — nu kom det! Jeg bliver helt spændt, mens jeg skriver om det. Jeg mindes mine allerbedste Timer. Jeg synes, at jeg igen kan føle mit Legeme spændes og dirre, det er som om Blodet presser paa, saaledes at jeg ligefrem løftes derved, der er ingen tyngende Tanker i min Hjærne, mit Legeme er min Tanke, jeg er, lever, styrkes. Det er Sportens Hemmelighed, som Du aldrig har forstaaet. Det er Fartens Beruselse, Automobilismens vilde Poesi.

Maaske er det til syvende og sidst det store Skel mellem din Generation og min, at vi har oplevet Sporten og Du ikke opfattet den. Jeg véd nok, at Du nu vil svare, at Du skikkeligt gav Dig til at cykle, da hele dit L'hombreparti begyndte derpaa, og at Du stadig forfægter Cyklens Betydning som Befordringsmiddel og priser Sportens Sundhed, ak ja, I er jo saa rørende, naar I sidder dèr paa Jeres Cykler og aser og sveder i den gode Sags Tjeneste — men det er slet ikke det. Det er ikke Humøret!

Sporten, den er vort Humør. Hvis Du som sagt kendte Tonen paa de rigtige Sportspladser, vilde Du forstaa mig. En Blanding af Overmod og Munterhed og Strænghed. Man har ikke Tid til at bruge mange Ord, og dem, man bruger, vælger man ikke. Man forstaar hinanden lynsnart, thi alle vil det samme. Kammeratskabet er uundgaaeligt. Sæt en virkelig Sportskvinde ind mellem lutter virkelige Sportsmænd, og hun vil være saa tryg som under en Hønes Vinger, skønt der ikke et Øjeblik vil blive taget det mindste Hensyn til hende. Galanteriet bestaar jo netop i, at hun regnes med, at hendes Vilje, Kraft, Smidighed præger den fælles Sum. Du vil muligvis paa en saadan Sportsplads ikke sé et eneste Menneske le. Du vil ikke kunne faa Øje paa to, der stikker Hovederne sammen og griner. Du vil maaske endda finde, at der er uhyggeligt tavst — kun af og til et højt Raab, et rasende Udbrud, en

Kommando. Men træd nærmere, og Du vil alligevel høre noget. En hastig Aanden, en Fjedren af spændstige Trin, et Sus af Armen, der svinges, et taktfast, usigelig sikkert Slag af Aaren i dens blanke Leje — det er Sportspladsens Latter.

Vort Humør er vort Legemes. Vi ler med hele Kroppen. Vi ler ikke for at forjage triste Tanker, men vi ler — uvilkaarligt —, fordi vi er sunde og føler det. Dette er den nye Slægts store Sejr. Og her har Du Forklaringen paa, at Müllers „System" vandt en Sejr hele Verden over, der endda langt overgaar din „Blæksputtes". Systemet blev naturligvis ogsaa grebet af en Mængde gamle Syndere, der havde gaaet i saa mange Aar med en daarlig Samvittighed i Retning af Gymnastik og nu trode, at kunne gøre det hele godt ved i 10 Minutter at ligge paa Gulvet i latterlige Stillinger, men det betyder jo i Længden intet for selve Sagen. Nej, Systemet blev af Ungdommen i hele Verden grebet som et Led af den Træning, der i Forvejen var den kær og uundværlig. Systemet, det er vor „Blæksprutte".

Jeg mindes, hvorledes Du i gamle Dage nød „Blæksprutten", og jeg forstaar godt, hvorledes Du med en lille Smule Alvor har tænkt paa mig og min Fremtid, da Du sendte mig Bogen og Din Paaskrift. „Blækspruttens" Blanding af Satire og Gemytlighed, dens respektstridige Karrikaturer og dens Viser, som skaber et vittigt Refræn til Dagens Alvor, det er netop et Udtryk for det Humør, som det lykkedes Dig og Dine at bjærge ud af Dagens Møje. Men I vender tilbage til Eders Arbejde som de samme Mennesker, I var før. Nu vil jeg naturligvis ikke skabe mig og nægte, at jeg har moret mig med „Blæksprutten" — det er vist den bedste, vi har faaet i mange Aar. Men alligevel: Systemet morer mig mere. Da jeg første Gang læste i det, dirrede jeg ligefrem af Kamplyst. Denne Øvelse her — ja, den er glimrende fundet paa, den er ligefrem vittig, og denne — her er noget at slaas med, har han Ret her, er denne Kombination sund — — osv. osv., saadan blev jeg ved. Og ligesom Du nynner paa en af „Blækspruttens" Viser, saaledes har jeg gennemgaaet hver Øvelse, gentaget den, husket den og følt den i min Krop.

Følt, det vil sige, at den er blevet noget af mig selv. Thi det er netop det afgørende ved Sportens Humør i Modsætning til dit Blæksprutte do., at det gaar over i Blodet og præger hele Ens Gærning. Det kan Du være vis paa, at Sporten skal mærkes i den kommende Generations hele Arbejde. Alt hvad der opleves og opnaas paa Sportspladsen kan glimrende overføres paa det daglige Arbejde, hele Verden vil blive en stor Sportsplads for Kvinder og Mænd, Hallo, da bliver der først rigtig Humør paa vor Klode. Det bliver det samme stærke Aandedræt, de samme energifyldte Trin, den samme Lighed mellem Kvinder og Mænd — thi det er Sporten, der har løst Kvindespørgsmaalet uden Spor af Kongresvrøvl og Skaberi —, den samme Respekt for Kraften, Snarraadigheden og Viljen til at naa Maalet som den første.

Jeg vil sige Dig, at jeg er lige ved Forsvarssagen nu, saaledes som jeg havde tænkt mig at skrive om den til Dig, men det bliver for langt iaften, jeg skal nemlig have mine Skøjter set efter. Vor Skøjteløberbane ude paa Skovdammen aabnes imorgen og lige

efter Jul skal vi have stor Fest med Tennisturnering paa Isen og Væddeløb. Du kan derfor være ganske rolig: jeg skal nok passe paa Humøret! Naar jeg først sidder paa Cyklen med Skøjtestøvlerne paa Styret og Katcheren under Armen for at køre den Fjerdingvej ud til Skovdammen, og Vinden rigtig kaster sig ned fra Bakkerne for at slaas med mig, og Luften er kold og klar, saa er Humøret der straks, saa er jeg i min Krigsrustning, og saa kan jeg være med til at erobre den nye Tid.

Godnat og Tak — gamle Blæksprutte!

Din ærbødige Søn
Peter.

Kære Peter!

Tak for dit Brev — især for Slutningsordene: Godnat gamle Blæksprutte!

Der bredte sig et stort Smil over mit Ansigt, da jeg læste denne respektstridige Hilsen til din gamle Far. Naa Gudskelov, tænkte jeg, saa har Sporten da ikke helt taget Humøret af den stakkels Dreng. Og Du har ovenikøbet „klukket" og moret Dig med Bogen, jeg sendte Dig — — ja, ja, saa ser det hele jo slet ikke saa fortvivlet ud — *quiconque sait rire est un homme sauvé!*

„Ja den, der kan lé, kan sagtens klare sig" — nej det lyder bedre paa fransk, et Citat virker alligevel ganske anderledes end en almindelig Udtalelse — og Citatet er endda ikke mere end almindeligt forfalsket, jeg har kun gjort den ganske lille Rettelse fra *lire* til *rire* — paa dansk vilde Springet fra l æ s e til l e jo ganske vist være noget større.

For mig er det i al Fald nu til Dags et stort Spring, jeg læser mange nye Bøger, men jeg ler kun lidt, og dog maa de nye Bøger vist være udmærkede, da de jo kommer i langt større Oplag end de, jeg læste i min Ungdom.

Den gamle Vaudeville „Abekatten" er næppe meget estimeret af vor Tids Forfattere, og dog kunde de passende citere „Frøkenens" berømte Replik: Vi er ikke muntre!

Nej, det véd Gud, muntre er de ikke, men det paastaar jo hverken de selv eller andre. Hvor er det ellers nydeligt at læse om Aarets Bøger i Bladene og tillige hvor bekvemt, at man kan læse det altsammen i ét Blad, enten det nu er, fordi Redaktøren synes, at vi ogsaa skal se, hvad de andre Blade mener, eller det maaske, som jeg har hørt sige, er Forlæggerne, der lader Anmeldelserne aftrykke rundt omkring i Pressen, nok er det, det er nydeligt at læse. Jeg griber paa maa og faa en af de Aviser, der ligger her paa Skrivebordet, læs hvad den skriver om 7 nyligt udkomne Bøger:

„Man betænker sig ikke paa at tale i høje Toner om den Rigdom, den byder sine Læsere."

„Man kan læse denne Skildring atter og atter — — først og sidst en ægte dansk Bog, der gør sin Mester den største Ære."

„Den store brogede Roman er et skønt og ædelt Digterværk."

„En klart og fortræffeligt skreven Bog — Opmærksomhed vil den vække, og den fortjener det."

„Den nydeligste Stemning og den yndefuldeste Form, den virker saa harmonisk, at man beklager Drømmens Korthed."

„Han har hermed forøget Rækken af de fortræffelige Skildringer, han har udsendt; maaske er han aldrig naaet højere."

„Det er adskillige herlige Kvindeskikkelser, Fruen efterhaanden, med stor Kunst, har beriget vor Litteratur med.“

— — — og tro nu ikke, at Rækken af Verdensliteraturens Perler hermed er sluttet, nej: „Vi agter om et Par Dage at fortsætte denne Gennemgang.“

Alt godt, ser Du, tillægges disse vor egen Guldalders gyldne Digtere, kun ikke Munterhed. Forfattere, der var disse moderne Keruber betydeligt underlegne, som f. Ex. Oehlenschläger, kunde, endogsaa i sine Tragedier, forfalde til Munterhed, Holberg var heller fremmed herfor, ja selv i stakkels H. C. Andersens Dagbog, der svinger mellem Dødsfortvivlelse og Geniforfængelighed, finder jeg Bemærkninger med mere Munterhed end hos alle dette Aars udødelige.

Derfor holder jeg af „Blæksprutten“ — den har ikke de store Egenskaber, der ellers har gjort 1906 til det betydeligste Aar i den danske, maaske i den hele Verdens Litteratur — men den er munter, og jeg hører nu ikke til dem, der vilde tage det med Ro, hvis den glade Skæmt og den muntre Vise døde ud i Danmark.

I Anledning af en mildest talt uheldig Historie — en taktløs Vise, der blev omdelt men til al Held ikke sunget ved en større halvt offenlig Festlighed, bragte et Blad forleden en Nekrolog over den muntre Vise i al Almindelighed: „Sagen er“, stod der bl. a., „at Evnen til at skrive en virkelig morsom og fornøjelig Vise, den er gaaet tabt. Herover behøver vi saamænd ikke at skamme os, thi hver Tid har sine Fortrin og sine Mangler. Kan vi ikke længer skrive virkelig morsomme Viser, kan vi saa meget andet, man ikke kunde for tyve eller fyrretyve Aar siden.“

Ak ja, den ærede Indsender kan maaske meget, som han ikke kunde for 20 og 40 Aar siden, men munter, det er han næppe — og jeg frygtede ogsaa for, at Du min Dreng havde mistet din Munterhed helt og holdent, derfor var jeg glad over, at Du endnu kunde „klukke“.

Og ærligt talt, en af Grundene til min Frygt var det, Du kalder d i t Humør: Sporten — den klukker ikke, Sporten saaledes som Du vil have den. Jeg selv har altid elsket Sport — lidt platonisk maaske — men en rask Cykletur, et Slag Lawn Tennis eller Billard, ikke at tale om Skøjteløb, har været mig til megen Glæde og Adspredelse, men den Maade at drive Sport paa trækker Du vel paa Skuldrene af, Sport skal vel hverken være en Fornøjelse eller en Adspredelse.

Nej, det Cykleløb, der fandt Sted i New York i forrige Uge, et Cykleløb, hvor de ulykkelige Forsøgsdyr sad paa Cyclen uafbrudt i 6 Døgn, det kan Du vel godt lide, det har i al Fald næppe været en Fornøjelse. Og at Yankerne tilsidst rasende protesterede mod denne kønne Opvisning, betragter Du vel som et Udslag af usund Sentimentalitet.

Der skal være saa megen Energi i vor Tids Ungdom — ja det er ikke mig selv, der har gjort den Opdagelse, jeg stiller mig endda meget skeptisk overfor den — og den Ihærdighed, hvormed Sporten drives, skulde være et Bevis. Men er det nu ikke snarere et Bevis paa, at I mangler Energi til at holde op, mens Legen er god — ja undskyld, at jeg kalder det Leg — for det skal jo være Alvor, Dødsalvor.

Ak ja, enten jeg ser paa vore ædle

Hesteavlere eller vore spiselige Kaninavlere, de, der viser os deres røde Golffrakke, eller de, der udstiller de bare Knæer, som Gud i sin Vrede har forsynet dem med — saa er det Gravalvor, der kendetegner dem alle — de e r ikke muntre.

Men derfor kan de jo nok blive til noget. Efterhaanden som Senerne strammes, Ansigterne stivnes og Smilet dør, kommer de Herrer til at ligne engelske Børsmænd — eller Karrikaturer af dem, og i vore mange nye Aktieselskaber, og forsaavidt da ogsaa i de gamle, der trænger til at strammes op, er der vistnok ved Siden af Dygtighederne ogsaa Brug for nye, ikke altfor muntre Ansigter. Paa den Maade kan Sporten og Træningen ogsaa gøre deres Nytte — ja Lykke til!

Men foreløbig, kære Peter, naar Du sidder paa Cyklen med Skøjtestøvlerne, Katcheren — og hvorledes er det, har Du ikke ogsaa Singlesculleren paa Bagsmækken? —se saa, om der ikke paa Styret kunde blive Plads til Blæksprutten, tag en Smule af det, Du kalder m i t Humør, med som Krydderi til det, Du kalder d i t.

Og dermed ønsker jeg Dig et glædeligt og godt Nytaar med Sport og Blækspruttehumør, begge Delene én Skefuld ad Gangen at tage — og saa skal Du ikke være ked af, at vi ikke fik drøftet Forsvarssagen i det gamle Aar, faar vi den blot uddebatteret i Januar næste Aar, skal Du se, saa kommer Forsvarskommissionen os dog næppe i Forkøbet.

Altsaa: Glædeligt Nytaar!

Din gamle Far.

Kampen om Nordvestpassagen.

Budskabet om, at det lille norske Skib „Gjøa", ledet af Roald Amundsen, havde tilbagelagt hele Vejen fra det atlantiske til det stille Ocean, har givet det tyske Tidsskrift „Die Nation" Anledning til en samlet Skildring af Nordvestpassagens Historie. Vi gengiver her det væsentlige af denne.

Allerede i et halvt Aarhundrede, siden Mac Clures Ekspedition, har man vidst, at der fandtes en Vandforbindelse mellem de to Oceaner, og at Passagen altsaa maatte være mulig. Mac Clure rejste i den modsatte Retning af Amundsen, og det lykkedes ham i Aarene fra 1850—53 at naa fra Beringsstrædet til Baffinsbugten. Men ganske vist strandede hans Skib paa Vejen, saa at han maatte drage videre uden det. Man vidste ogsaa, at man fra Baffinsbugten ad en Mængde forskellige Vandveje kunde komme til Beringsstrædet; men i Praksis var en saadan Fart aldrig bleven gennemført; Amundsens Gennemførelse af Nordvestpassagen staar — rent bortset fra Ekspeditionens øvrige Fortjenester — fuldt ud paa Højde med Gennemførelsen af Nordostpassagen (Sejladsen nord om Europa og Asien), som Nordenskjöld i Aarene 1878—79 udførte med Skibet „Vega".

Efter Spaniernes og Portugisernes store Opdagelsesrejser i det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, efter Balboas Opdagelse af det stille Ocean (1512) og Magelhaens Jordomsejling (1519—1522) var det muligt nogenlunde at danne sig en Forestilling om Jordens Skikkelse, og man nærede fra da af det Haab, at man kunde naa Vidunderlandene Kina og Japan saavel som Indien ved at rejse mod Vest i Stedet for at foretage den lange og farlige Fart om Det gode Haabs Forbjerg eller anvende den tids-

spildende og besværlige Forbindelse over Land, som den Gang brugtes mest. Den nys opdagede Søvej om det stormrige Kap Horn gennem Magelhaens-Strædet viste sig ikke som nogen Vinding: den var endnu meget længere og uden Sammenligning farligere end de tidligere kendte Søveje. Derfor rettedes ganske naturligt Bestræbelserne mod den Mulighed at finde en Søvej nord om Asien eller Amerika til Østasien. Man kendte endnu ikke Landenes Udstrækning mod Nord og Forholdene i det nordlige Hav, men fandt nu end mere Grund til at undersøge og udforske disse nordlige Egne. Denne Trang til en Handelsforbindelse var i det 16de Aarhundredes første Halvdel Drivfjederen til Tidens Polarforskninger.

Det første Forsøg paa at fastslaa Udstrækningen af det langstrakte amerikanske Fastland blev gjort af den yngre Sebastian Cabot i engelsk Tjeneste endnu før Magelhaens sydlige Omsejling. Det førte til Opdagelsen af Hudsonstrædet.

Da denne Vej viste sig ganske utilgængelig, anvendte man i de næste Aartier sine Kræfter paa at finde en nordøstlig Passage, og da man her stødte paa endnu større Hindringer, rettede man atter sit Blik mod en Nordvestpassage. 1576—78 fandt Englænderen Frobisher Indsejlingen til Hudsonbugten, og 1585 opdagede hans Landsmand Davis det Stræde, der er opkaldt efter ham, samt Vestgrønland, som han gav Navnet „Desolation-Land“. I 1609 opdagede Englænderen Hudson den uhyre store Bugt, som nu bærer hans Navn. Da han i Sommeren 1611 vilde vende tilbage dertil, gjorde hans Matroser Mytteri og satte ham ud i en Baad paa Havet, hvor han omkom ynkeligt. I Aaret 1622 trængte Baffin gennem den efter ham opkaldte Bugt ind til 74½° n. B. og fandt her Lancaster Sund, uden at han dog kunde trænge der igennem. Man var her virkelig naaet til det Sted, hvor der er Vandforbindelse med Beringshavet, men paa Grund af de store Ismasser kunde man ikke tænke paa at benytte denne Vej til regelmæssig Skibsfart.

Efter disse Bestræbelser der i geografisk Henseende havde givet saa rigt Udbytte, men i praktisk Henseende var ganske mislykkede, opgav man ad denne Vej at komme til Østasien. Problemet fik Lov til at hvile i over et Aarhundrede. Men lidt efter lidt dannede der sig en Forestilling om, at det maatte kunne lade sig gøre at finde en Søvej i det allerhøjeste Nord, maaske tværs over Polen. Man havde indset at Jordens Kuldepol ikke behøvede at falde sammen med den geografiske Pol, og man smigrede sig med det Haab, at der maaske ved selve Nordpolen kunde være et ret mildt Klima. Af den Kendsgerning, at Isen havde bredt sig i Grønland siden det 15de Aarhundrede, drog man den falske Slutning, at et nærliggende Sted paa Jorden — maaske ved selve Polen — maatte have faaet et mildere Klima. Disse Forestillinger vakte, trods deres hypotetiske Karakter, atter Haabet om en Nordvestpassage, og det engelske Parlament udsatte i 1743 en Pris af 20,000 £ for at finde en saadan. Denne Løn lokkede kun en enkelt Forsker (1746), som ikke fik noget Resultat af sin Rejse; først i 1780 lykkedes det Mackenzie at naa til det nordlige Ishavs Kyster, hvorved han bl. a. opdagede Mackenziefloden og Hvalfiskeøen.

Efter en længere Pavse begyndte atter en feberagtig Søgen efter Nordvestpassagen. Hovedgrunden hertil var, at det var lykkedes to Hvalfangere at trænge frem, den ene i 1806 i Vest Grønland til 81° 30' n. B., den anden i 1816—1817 til et fuldstændig isfrit Hav. Dermed vaagnede Haabet paa ny om at finde den eftertragtede Søvej. Den engelske Regering udsendte da 1818 to Mænd, hvis Navne er blevne berømte, Rosz og Parry, for fra Baffinsbugten at finde en Udgang mod Vest. Ekspeditionen trængte frem ad den rigtige Vej ind i Lancaster-Sund, men vendte paa Grund af Taage om uden at have fundet noget videre nyt.

1819 fornyede det engelske Parlament sin Pris paa 20,000 £ til den første Sø-

farer, der sejlede nord om Amerika; flere andre udlovede ligeledes store Summer for andre vigtige Opdagelser. En af disse vandtes af den unge Parry, som foretog flere Rejser, hvorved Kendskabet til det nordligste Amerika blev betydelig forøget.

Derpaa fulgte i 1829—1833 John Rosz's anden Rejse, paa hvilken han opdagede Boothia Felix og Kong Williams Land. I Juni 1831 fandtes den jordmagnetiske Pol, idet man ved Kap Adelaide i det vestlige Boothia Felix saa at Inclinationsnaalen stillede sig lodret. Skibet „Victory", som Rosz benyttede til sin Ekspedition, var et af de første Dampskibe; det gik til Grunde kort efter Opdagelsen af den magnetiske Pol; dog naaede Rosz og hans Folk i Baade tilbage til Lancaster-Sund, hvor han maatte overvintre paa Prince Regents Ø. Her blev han reddet af et Skib, der sejlede til Hull, efter at man hjemme for længst havde troet ham død. En Hjælpeekspedition, der under Back var sendt ud for at finde Rosz, naaede 1834 over Land til Mundingen af Store Fiskeflod. Andre Landekspeditioner, i hvilke bl. a. den senere saa ulykkelig berømte Sir John Franklin deltog, lykkedes det i det væsentlige at kortlægge det nordlige Ishavs Kyst. Haabet om at finde en Nordvestpassage var imidlertid atter dalet, og i 1826 tog det engelske Parlament sin Pris tilbage.

I Midten af Aarhundredet genoptoges Undersøgelserne af Forholdene i det nordligste Amerika med en hidtil ukendt Kraft og Iver. Anledningen dertil var en sørgelig Begivenhed, en af de største og mest gribende af de mange Tragedier, som Polarforskningen har at opvise: den store Franklin-Ekspeditions Undergang. Den 19de Maj 1845 sejlede Franklin ud af Themsen med to Skibe „Erebus" og „Terror" og med en Besætning paa 138 Mand. Man sejlede gennem Barrowstrædet og Melville-Sund, hvor Ekspeditionen er set sidste Gang af engelske Hvalfangere 26. Juli 1845. Siden den Tid har den været sporløst forsvunden. Da man efter 3 Aars Forløb endnu intet havde set til dem, udsendte man i 1848 tre Hjælpeekspeditioner, en til Barrowstrædet, en til Beringsstrædet og en tredje til Landet ved det kanadiske Ishav. Alle 3 vendte tilbage uden Spor af Resultat. Den engelske Regering udsatte da en Belønning paa 20,000 £ for Ekspeditionens Redning og 10,000 £ for sikre Efterretninger om dens Skæbne. Lady Franklin forhøjede selv Prisen med 3000 £. 1850 sejlede da ikke mindre end 14 Skibe, deriblandt flere amerikanske ud for at finde Franklin, og de gennemsøgte Havene i Nordamerika i alle Retninger, saa vidt Isforholdene tillod det. Forgæves! Da de fleste af Skibene i 1851 vendte tilbage, var det eneste positive Resultat, de medbragte, Paavisningen af, at Franklins Skibe i Vinteren 1845—46 havde ligget ved Indgangen til Wellington-Kanalen. Heller ikke 2 nye Ekspeditioner i 1851 skaffede yderligere Oplysninger, lige saa lidt som 5 Skibe, der næste Aar blev sendt ud. Det var, som om Franklins Ekspedition var sporløst forsvundet fra Jordens Overflade. Da bragte i 1853 en Mand, der var ansat ved Hudsonbugt-Kompagniet, den Meddelelse fra nogle Eskimoer, at en Skare hvide Mænd for flere Aar siden var omkomne ved Store Fiskeflod. Nærmere Undersøgelser ved denne bekræftede Rygtet, uden at man dog kunde faa Enkelthederne oplyst. Den 31. Marts 1854 blev Franklin og hans Ledsagere officielt erklærede for omkomne — det frygtelige Mørke, som rugede over deres Skæbne, var ikke senere blevet opklaret. Endelig løste en Ekspedition, som den utrættelige Lady Franklin udsendte under Ledelse af Mac Clintock 1859, delvis den frygtelige Gaade. Paa Kong Williams Land (paa hvis Kyster ogsaa Amundsen har tilbragt to Vintre) fandt Mac Clintock skriftlige Efterretninger, hvorefter begge Franklin-Ekspeditionens Skibe i September 1846 var indefrosne nordvest for denne Ø uden at kunne komme fri igen. Franklin selv var den 11. Juni 1847 bukket under for Anstrængelserne; indtil April 1848 var ialt 33 Deltagere i Ekspeditionen døde. De 105 Tilbageblevne for-

lod den 22. April 1848 under Ledelse af Trozier og Fitzjames de haabløst indefrosne Skibe i den Hensigt at naa Store Fiskeflod og derfra vende tilbage til Mennesker. Det var ikke lykkedes dem. Af Eskimoernes Beretninger fremgik, at alle Deltagerne havde fundet en grufuld Død, efter at de sidste endnu til Foraaret 1850 kummerfuldt havde fristet Livet.

Ved Hjælp af de mange Skibe, som systematisk gennemsøgte det amerikanske Ishav for at finde Franklins Spor, var de geografiske Undersøgelser af disse Egne i store Træk fuldendt. De vigtigste Resultater kunde Englænderen Mac Clure opvise. Han trængte frem gennem Beringshavet ind i Ishavet og mod Øst indtil Banks-Land, overvintrede i Princ of Wales-Strædet og var i Sommeren 1851 nær ved fra denne Side at sejle ind i Melvillebugten og derved komme til Steder, som Parry i Aaret 1820 havde naaet Øst fra. Dermed vilde det have været bevist, at de to Oceaner var forbundet med hinanden ved en Vandvej i det nordlige Amerika. Men han var blevet standset af Is og tvunget til at vende om, hvorpaa han sejlede helt rundt om Banks-Land og trængte ind i Banks-Strædet for herfra at gøre et nyt Udfald mod Melvillebugten. I Nurcy-Bugten frøs han da paa ny inde og blev til sidst nødt til at forlade sit strandede Skib. Det lykkedes ham dog til Fods at naa Dealy-Øen mod Øst, hvor en af de andre Hjælpeekspeditioner under Kellett opholdt sig paa den Tid. Sammen med denne vendte han 1854 tilbage over Baffins-Bugten til England, blev her modtaget med store Æresbevisninger og fejret som Opdageren af Nordvestpassagen; tillige blev han belønnet med en Sum af 10,000 £.

Indtil Amundsens Rejse var Mac Clure den eneste, som — ganske vist med Tabet af sit Skib — tilbagelagde hele Vejen om Nordamerika fra det ene Ocean til det andet. Problemet om en Nordvestpassage var derved geografisk løst, men samtidig var den virkelig forhaandenværende Vandforbindelse mellem begge Oceaner fastslaaet som fuldkommen ufremkommelig for praktisk Sejlads. Maaske var der aldrig kommet noget Skib ad denne Søvej, hvis ikke Amundsen havde optaget det som en Mulighed paa sit Program for de magnetiske Studier i Nærheden af den magnetiske Pol og nu lykkelig har gennemført Sejladsen.

Amundsens Ekspedition udmærkede sig ved Anvendelse af yderst faa Midler: kun 8 Mand drog i 1903 ud med „G j ø a“, som tidligere havde været et ganske almindeligt Sejlskib, der blev brugt til Fiskeri; Amundsen byggede det lidt om, og allerede fra 1901 viste det sig brugeligt ved flere Rejser fra Novoja Semlja, Spitzbergen og Grønland. Skibet, der kun var 48 Reg.-Tons, blev forsynet med en Petroleumsmotor, hvorved det blev i Stand til at sejle 4 Knob i Timen. Amundsen sejlede gennem Baffinsbugten, Lancaster-Sund, Barrow-Strædet og Peel-Sund paa Vestsiden af Boothia Felix. Gunstige Isforhold gjorde det muligt allerede i 1903 at naa langt vestligere, end han selv havde haabet. Han indrettede sin magnetiske Observationsstation syd for Kong Williams Land; med Overlæg valgte han ikke Stedet i umiddelbar Nærhed af den magnetiske Nordpol, fordi de magnetiske Finiagttagelser først kan være tilstrækkelig nøjagtige og paalidelige i nogle hundrede Kilometers Afstand der fra.

Her tilbragte Amundsen og hans Ledsagere Vinteren 1903—04, Sommeren 1904 og Vinteren 1904—05 med magnetiske og geografiske Studier. Den første Vinter steg Kulden til 61,7° Celcius, medens den næste Vinter var mild. I Eftersommeren 1905 sejlede „Gjøa“ videre mod Vest, overvintrede endnu en Gang i Havnen ved Kings Point paa Herschel Øen nord for Alaska og er nu i Marts 1906 sejlet ind i Beringsstrædet.

Fire Aarhundreders Drøm er gaaet i Opfyldelse: Nordvestpassagen er fundet! Mærkelig nok er dette Maal, som hidtil kun engelske Skibe har stræbt at naa, naaet af det første ikke-engelske Skib, som forsøgte derpaa og endda af det allermindste, som har deltaget i den nyeste Tids Polarforskninger.

Et Brev til Generaldirektør M. Rubin.

Hr. Generaldirektør!

Det har været mig en Glæde at offentliggøre Deres Indlæg i Diskussionen om Skatteforslagene. Der er jo ingen anden, der i samme Grad er fortrolig med disses Karakter, og der er neppe nogen, der har saa gode Betingelser for at føre de bedst mulige Grunde i Marken for Forslagene. Men jeg tilstaar, at det gør mig ondt netop hos Dem at møde den Tankegang, som præger disse Forslag. De slutter med nogle Ord om at køre løbsk, og den Tanke, der ligger i disse Ord, synes mig at gaa som den røde Traad baade gennem Forslagene og gennem Deres Brev. Gamle Skatter er gode Skatter; indirekte Skatter er gode Skatter, Folk er vant til dem, de føler dem næsten ikke; Vægttolden maa vi holde paa, fordi den stemmer med vor Toldlovgivnings historiske Udvikling o. s. v. o. s. v. Overalt møder jeg hos Dem en ængstelig Respekt for det bestaaende, — Tarabestemmelser og saadant undtaget, — overalt gaar De ud fra, at den bestaaende Tilstand i det store og hele er rigtig god; det gælder kun at lappe lidt hist og her. Det er som om Frygten for at køre løbsk har bragt Dem til at slaa over i den sagte Skridtgang, der saa let bliver til en Marsch paa Stedet; det skarpe Trav fremad, der er lige langt fra den løbske Galop og fra den sløve Skridtgang, synes De slet ikke at kende. Alle Deres Betragtninger vilde forekomme mig helt naturlige i Munden paa en moderat-konservativ Finanspolitiker, men de synes mig unægtelig at staa i den stærkeste Modsætning til den Opfattelse af den bestaaende økonomiske Ordning, der maa være den raadende hos radikale Mennesker. Den Dag, da Kampen herhjemme aabenlyst for alle gælder Militærpolitiken eller den Dag, det er paa Aandsfrihedens Valplads, der kæmpes, nærer jeg ingen Tvivl om, at De vil være at finde Side om Side med radikale Venstremænd. Desmere beklager jeg, at De paa det Omraade, hvor Deres Indflydelse vejer tungest, staar som Talsmand for de moderat-konservative Anskuelser. Ganske vist antyder De, at hvis det er Meningen at vende op og ned paa det hele, kan De nok tænke Dem at være med. Alt mens De efter Ministerens Ønske flittig flytter Brikkerne frem og tilbage, frem og tilbage, — omtrent lige langt —, hører man Dem nynne mellem Linjerne:

Slaa Spillet overende; da har De mig sikker.

Men dette anarkistiske Tilbud er mig kun en ringe Trøst; det hører jo nu en Gang til de uskyldigste Løfter, nogen kan afgive.

Imidlertid, lad os Punkt for Punkt gennemgaa de Grunde, De ud fra Derers moderat-konservative Grundsyn fremfører, for at se, om de holder Stik.

Først vender De Dem mod mine Bemærkninger om den Stigning paa 20 Millioner, som de sidste 5 Aar har bragt Statsindtægterne. Med helt bevæget Veltalenhed forsvarer De den største Indtægtstigning: Jernbaneoverskudets Opgang paa ca. 7 Millioner. Det er

slet ikke „Beskatning", siger De, saa længe man ikke er over 4 % af Anlægskapitalen. Folkeskole og Retspleje bør være Fællesgoder, Jernbaner ikke, de skal forrente sig fuldt ud. Jeg har ikke om Jernbaneoverskudet brugt Ordet „Beskatning" og finder ingen Grund til at diskutere, enten det bør kaldes Skat eller Rente; dette synes mig en ganske ligegyldig Navneforskel. Derimod ser jeg unægtelig et Tilbageskridt i de Forandringer, der har bragt Jernbaneindtægterne op, saa de nu giver 4 %. Hvad enten, man kalder dette Skat eller ikke, er det uomtvistelig en forøget Byrde paa Befolkningen, en Byrde, der endda i det væsentlige rammer lige saa uheldigt som Forbrugsskatter plejer; naar Fragtprisen forøges, gaar Varepriserne i Vejret; høje Jernbanetakster hæmmer baade Omsætning og Oplysning; det er ved et økonomisk og aandeligt Tilbageskridt, vi har købt de 7 Millioners Opgang i Indtægterne. Det er mig heller ikke klart, af hvilke Grunde, De dekreterer, at Folkeskole og Retspleje vel skal være gratis, — Retsplejen er jo sørgelig langt fra at være det —, men Jernbanedriften betale sig. Hvad mener De om Landevejene? Hvor staar det skrevet, at vi nødvendig skal have fuld Rente af Jernbaneanlæggene, mens Landevejene hvert Aar koster adskillige Millioner uden at indbringe noget som helst. Svundne Tider kendte jo Landevejsbommene, og vi har endnu et snurrigt Minde derom tilbage. Det er ikke saa helt umuligt, at Fremtiden vil betragte Jernbanerne omtrent som vi Landevejene. Men selv om dette ikke sker, vilde det dog altid været rart, om vi havde holdt os nede paa de passende lave Jernbanetakster, som vi havde før den sidste Takstlov, og om vi var sluppet for Tantièmekniberiet.

Saa spørger De: Er de 20 Millioners Stigning ikke godt anvendt? Selv om de nu virkelig var det i det bestemte Aar 1905—6, vilde dette ikke forandre den Sandhed, at i det Øjeblik, Pengene ligger i Statskassen, er den lille Klike af Storagrarer og Storborgere, der behersker Landstinget, blevet medbestemmende over deres Anvendelse. Men sandt at sige deler jeg heller ikke Deres Glæde over den Anvendelse, de 20 Millioner har fundet. For det første viste det sig jo, at de tre Millioner deraf var ganske overflødige; de kunde som kontant Overskud henlægges i Kassebeholdningen. Og det synes mig yderst uheldigt i den Situation, hvori vi i Øjeblikket staar, at Statskassen bliver altfor velspækket. Tænk paa, hvorledes det gik den Kassebeholdning, der sparedes sammen i Visnepolitikens Aar. De vil sikkert forstaa, at hvis Hr. I. C. Christensen i det Øjeblik, da han finder det fornødent at vedgaa sine Militærplaner, kan staa frem og sige: Se, vi har 3 Millioners Overskud om Aaret, vi har 30 Millioner i Kassen, da vil det være meget lettere for ham at føre den Militærpolitik, som vel ogsaa De frygter, til Sejr, end hvis han staar med et Budget, der lige balancerer, og en nogenlunde tom Statskasse.

De giver en Fortegnelse over, hvorledes Merudgiften fordeler sig paa de forskellige Ministeriers Budgetter, og De er meget glad ved denne Fordeling. Det synes Dem rimeligt, at Militærbudgettet er steget med 900,000, da de er gaaet til Lønningsforhøjelse og lgn.; jeg kan ikke se, at denne Undskyldning forslaar; det var et solidt

Standpunkt, at saalænge den nye Forsvarsordning ikke var gennemført, maatte Udgifterne ikke stige; om dette ubønhørlig var blevet overholdt, da vilde det ogsaa have gjort Modparten mere medgørlig under Forhandlingerne om den nye Militærordning. Derfor burde højere Lønninger ikke have været vedtaget uden tilsvarende Nedgang; nu er Principet opgivet; alt er blevet flydende. De glæder Dem over de ca. 400,000 Kr. til et Krigsskib, der skal inspicere ved det islandske Fiskeri; ogsaa jeg kunde have glædet mig ved en saa usædvanlig fornuftig Anvendelse af et Krigsskib, men Glæden formindskes unægtelig derved, at dette Skib ikke er bygget for de Penge, der hvert Aar anvendes til Marinens Nybygninger; man har i Stedet bygget andre Krigsskibe for det samme Beløb som ellers og anbragt de 400,000 paa Islands Konto; dette er et tarveligt Forsøg paa at vildlede Vælgerne.

Og nu de civile Udgifter. Jeg er ikke paa Forhaand saa sikker paa, at alle de Udgifter, der er anbragte paa et af de civile Budgetter, uden videre maa anses for fortræffelige. Jeg har det Indtryk, at vi ogsaa herhjemme er ved at bukke under for Fristelsen til at strø Statens Penge ret tilfældig ud til de mange Godtfolk, der finder, at den Institution, de selv har med at gøre, nødvendig maa paa Finansloven, naar blot de slider Ministeriets og Finansudvalgets Trapper flittig nok. Jeg tænker mig, at De i Deres Hukommelse vil finde et og andet Eksempel derpaa. Og hvor ofte hænder det ikke, at Statens Arbejde udføres urimelig dyrt? Fornylig kunde Dr. Brandes i Landstinget med gode Tal vise, at der med Lethed kunde være sparet et Hundredtusind paa den lille halve Million, der skal anvendes paa Kongeskibets Forbedring. Det gjorde selvfølgelig intet Indtryk paa Ministeren. Men hvis Indtægterne flød lidt knappere, kunde det dog være, at man tog lidt mere i Betænkning saaledes at smide Pengene ud i Blinde.

Hvor meget, der her kunde indvindes, lader sig naturligvis ikke gøre op; det er ikke muligt at gaa Finansloven igennem og sige Punkt for Punkt: der kunde vi have sparet Penge. Men selv om vi ganske ser bort fra saadanne Besparelser, bliver der jo i Aaret 1905—6 4—5 Millioner (Overskudet og Militærudgifternes Forhøjelse), som man uden nogen som helst Skade kunde have undværet. Og Indtægterne stiger af sig selv Aar for Aar. Toldindtægterne for den forløbne Del af det nye Finansaar er jo foreløbig opgjort til henved 3 Millioner mere end Aaret i Forvejen, og ogsaa andre indirekte Skatter stiger stadig.

De er helt bekymret, fordi Finansministeren har tilbudt en nominel Nedgang paa 2 Millioner. Bekymringen synes mig ganske overflødig. Jeg har stadig indrømmet, at en Opgang i Indtægterne efter 1901 var nødvendig. Men jeg kan ikke se andet, end at netop det sidste Statsregnskab viser, at de 20 Millioners Opgang har været *for* meget, og at vi derfor ved en kommende Skatteomlægning meget vel kan slaa et Par Gange de 2 Millioner af.

Hovedspørgsmaalet vil jo imidlertid altid blive, hvorledes Skatten fordeles. Jeg har fremhævet, at Forbrugsskatterne er en skrigende Uret mod Fattigfolk og mest mod fattige Familjer med mange Børn. De holder paa For-

brugsskatterne, men De gør intet Forsøg paa at hævde, at disse Skatter rammer blot nogenlunde rimeligt. De gaar udenom hele dette Spørgsmaal med nogle halvt spøgefulde Bemærkninger om, at Mor og Rollingerne ikke ryger Tobak, og at Tobakstold derfor er bedre end Kaffetold. Det er muligt, at medens Tobakstolden rammer de samme Folkeklasser som Kaffetolden, saa vil den dog indenfor Smaafolkenes Kreds blive lidt rimeligere fordelt. Men hvor uendelig lidt betyder ikke dette i Sammenligning med de samlede Forbrugsskatters Uretfærdighed? De vil ikke kunne nægte, at Forbrugsskatterne rammer alle Smaafolk ubillig haardt i Forhold til de velstaaende. De vil ikke kunne nægte, at de rammer netop de Familjer værst, for hvem Tilværelseskampen er haardest; i Smaafolksfamiljerne stiger Indtægterne jo næsten ikke med Aarene og med den voksende Børneflok. Men naar De maa indrømme dette, da forstaar jeg ikke, at De kan gøre Dem til Talsmand for disse Skatter, blot fordi det er lettere for Finansstyrelsen at faa dem ud af Lommerne paa Folk, end det er at faa de direkte Skatter betalt.

Ogsaa Vægttolden forsvarer De helt lidenskabelig, skønt De indrømmer, at den er uretfærdigere end Værditolden. Grundene for den bliver ikke ringere, fordi de findes i enhver Haandbog, siger De. Aah Nej! men de bliver heller ikke en Smule bedre af den Grund. Det forbavsende er kun, at disse Grunde fra Haandbøgerne og de konservative Toldbetænkninger, der aldrig gjorde Indtryk paa Finansministeren i de Aar, da han agiterede for Venstres Toldpolitik, nu pludselig har omvendt ham til Højres Standpunkt. Det synes Dem „komisk“, at man ikke bøjer sig for Toldetatens Mening. Men gaar det mon ikke med denne Etat som med de fleste andre: Chefens Mening er Etatens Mening? Mon der ikke blandt Toldembedsmændene skulde findes Tilhængere af Værditolden, som disciplinære Hensyn bringer til at tie derom? Og naar Toldetatens Flertal er for Vægttolden, saa finder jo dette en naturlig Forklaring i den meget menneskelige Tilbøjelighed til at holde paa den Fremgangsmaade, man har en mangeaarig Øvelse i, fremfor at kaste sig ind i noget nyt, der skal læres langsomt og besværlig. Sagkundskaben er jo nu en Gang meget ofte ganske urimelig konservativ. „Selv for at fremme Velfærd blandt 1000, har Staten ingen Ret til at fremme Demoralisation blandt 10,“ udbryder De. Derom kan man tvistes i det uendelige. Men stilles Spørgsmaalet, saa det passer paa det, som her er Tale om, synes Svaret mig utvivlsomt. Det vil da lyde: Har Staten Ret til bevidst at lovfæste en Uret mod 1000 Smaafolk for at undgaa at sætte 10 Købmænds Ærlighed paa Prøve? Og Prøven synes mig endda ikke altfor vanskelig at bestaa. Risikoen for Opdagelsen af et Bedrageri vil jo, hvis Kontrollen bliver blot nogenlunde, altid være stor. Det kan neppe tænkes, at noget af de Firmaer, der betyder noget alvorligt for vor Indførsel, skulde udsætte sig for Bedrageristemplet af Hensyn til den Vinding, her kan være Tale om. Og hvorfor saa ængstelig overfor denne Demoralisation, naar De uden Skrupler er med til det Vinstempelforslag, der ikke blot er egnet til at demoralisere Vinsælgerne, men endogsaa ved Udsigt til Belønninger paa indtil et Par

Tusind Kroner, ægger Kelnere og Kommisser til at gøre sig til Angivere. Og frister ikke Indkomst- og Formueskattelovene, som De har været med til at udarbejde, og hvorefter De nu administrerer, netop de 1000 til urigtige Opgivelser? „Intet er forargeligere,“ udbryder De, „end at udstede en Lov, hvis Omgaaen kan foregaa for ens Øjne, uden at man har mindste Middel til at gribe ind.“ Tvivler De da noget Øjeblik om, at dette sker ustandselig med Formue- og Indkomstskattelovene? I Deres Artikel i dette Hæfte forudsætter De jo stadig, at Opgivelserne er i høj Grad fejlagtige. Vil man sikre sig derimod, da faar man tage Kopskatten i Stedet. Og netop dette er det, man gør paa Forbrugsskatternes Omraade, naar man der anvender den lige saa plumpe og massive og fuldt saa uretfærdige Vægttold. Kopskat og Vægttold, det er i samme Grad en Falliterklæring fra Finansbestyrelsens Side; begge Dele betyder, at man opgiver ethvert Forsøg paa en retfærdig Fordeling af Frygt for, at den fulde Retfærdighed skal lide Afbræk ved nogle Bedragerier.

Al Tale om Holland afviser De med stor Lede. Dets toldpolitiske Historie er en anden end Danmarks. Aah, ja! Men det, Venstre har krævet, saa længe det har været til, er jo netop et Brud med den hos os historiske Toldpolitik, en Overgang til lave Værditoldsatser i saa stort Omfang som paa nogen Maade muligt. Ved Finanstoldsatserne ser jeg ikke, at de historiske Hensyn kan skabe nogensomhelst Vanskelighed derved. Derimod er det naturligvis ikke saa helt let at ændre Beskyttelsessatserne til Værditold uden Hensyn til Fortiden. Her er der jo mange Punkter, hvor det kan have sin Vanskelighed at udrede, hvor stor Beskyttelse, Vægttolden yder Industrier, der lever i Kraft af den; og der er Satser, som betyder 50, 70, ja vel 100 %'s Beskyttelse, der maatte falde i det Øjeblik, der indføres nogle faa Værditoldsatser. Men det vil dog utvivlsomt være muligt at skaffe tilstrækkelige Oplysninger om Forholdene indenfor disse Industrigrene til at udfinde rimelige Overgangsbestemmelser. De hævder, og vel med Rette, at den indenlandske Konkurrence bevirker, at den meget høje Beskyttelse langt fra udnyttes helt. Men naar saa er, da kan jo disse Satser nedsættes tilnærmelsesvis til det Beløb, der udnyttes, uden at skade vedkommende Industri. Og er der nogen Industri, der er i den Grad unaturlig for Danmark, at den ikke kan bestaa uden de 50—100 %'s Beskyttelse, som kun kan indsmugles ved Hjælp af Vægttolden, da turde en lempelig Overgang til en mere lønnende Virksomhed være en national Fordel. —

Som Kompensation for en større Nedgang i Forbrugsafgiften, har jeg nævnet to Skatter: en Grundværdibeskatning og en Forhøjelse af Formue- og Indkomstskatten for de store Formuer og Indtægter. Tanken om en Grundværdiskat, viser De fra Dem med ligefrem Haan. De har „ikke Forestilling“ om, hvad Meningen er med en saadan Skat. Jeg tilstaar, at dette undrer mig. I aarevis har denne Beskatning været drøftet herhjemme med stor og stigende Iver i Kredse, hvem Samfundets Forbedring i høj Grad ligger paa Sinde. Dette kan dog neppe være undgaaet Deres Opmærksomhed. Og kan der være dunkle

Punkter i Teorierne om denne Skats sociale Virkninger, saa kan jeg dog ikke tænke mig, at det kan falde Dem svært at erhverve Dem en endogsaa meget klar Forestilling om selve Skattens Karakter. De finder den Tanke „ikke saa lidt barok", at man paa en ny Basis skulde begynde forfra paa Ejendomsskatterne saa kort efter, at man er blevet færdig med at ændre dem. Ja, hvis Ændringen havde været vellykket. Men naar Erfaringen allerede nu har vist, at Ejendomsskylden er en Skat, der virker meget uretfærdig, synes det mig, at man vilde gøre vel i at forandre den, før Omkvædet: gamle Skatter, gode Skatter, kan bruges til Forsvar ogsaa for denne daarlige Skat. Og Erfaringen har vist, at Ejendomsskylden rammer urimeligt. Som Ejendomsskylden er efter Loven, paalignes den jo Ejendomme efter deres Handelsværdi, hvilket, især for Landbrug, i Almindelighed vil sige efter den Indkomst, som den øjeblikkelige Ejer faar ud af Ejendommen. Dette fører til, at Husmandsbrug beskattes langt højere end andre Ejendomme, fordi der nedlægges mere Arbejde deri. Der findes herhjemme 2000 Ejendomme over 12 Tdr. Hartkorn; de har tilsammen 57,000 Tdr. Hartkorn, næsten 30 Tdr. til hver; de er gennemsnitlig vurderede til Ejendomsskyld til 6010 Kr. pr. Td. Hartkorn. Der er 98,000 Landbrugshuse; de maa nøjes med 36,000 Tdr. Hartkorn ialt (godt $^1/_{100}$ til hver af det, de store Ejendomme har); hver Td. Hartkorn paa disse Husmandsbrug er vurderet til 12,219 Kr.; Bygningerne indgaar deri som paa de store Gaarde, men ogsaa disse er jo netop paa Smaaejendommene oftest skaffet til Veje ved haardt Slid og Slæb af Ejeren. Og vel bøder Afdragene ved de smaa Vurderingsbeløb lidt paa Urimeligheden, men ogsaa kun lidt, og det var jo ved disse Afdrag Hensigten at lette Byrden for Smaamanden i Forhold til Rigmanden, ikke at det blot skulde være en Lempelse i en forholdsvis større Skat. Ogsaa indenfor Bøndergaardenes Gruppe virker denne Skat urimelig. Ejendomme fra 4—12 Tdr. Hartkorn er gennemsnitlig vurderet til 5391 pr. Td., fra 2—4 til 6135, fra 1—2 til 7456. Ejendomsskylden, som den virker paa Landet, er ligesom Vægttolden omvendt Progression; jo mindre man har, des højere Procent betaler man deraf. Dette vilde undgaas ved at gaa over til en Grundværdiskat, hvor Ejendommene vurderes efter Jordens Godhed og Beliggenhed, ikke efter det Arbejde, der anvendes paa dem. —

Det radikale Venstres Arveafgiftsforslag i Foraaret giver Dem dernæst Anledning til nogle Betragtninger over, hvorledes private Lovforslag rettelig bør udarbejdes. De finder vedkommende Forslag meget ringe, aabenbart fordi man havde nøjedes med at kræve Taksterne forhøjet og Progression indført uden at foreslaa nye Detailbestemmelser om Afgiftens Beregningsmaade o. s. v. Det synes mig, at dette er ubilligt. Da det radikale Venstres Rigsdagsmænd stillede dette Forslag, var de ved Ministeriets og deres gamle Partifællers Overgang til den moderat-konservative Politik, bragt i en Stilling, der lagde Beslag paa al deres Arbejdskraft; gennem et Agitationsarbejde, der strakte sig til alle Landets Egne, maatte de søge at oplyse Vælgerne om den sande Karakter af Regeringens Politik. De var

faa overfor mange; de stod overfor Modstandere, hvoraf mange er saaledes stillede, at de kan ofre hele deres Tid paa det politiske Arbejde; de havde overfor sig en meget udbredt Presse, der tilhørte Ministrene, og som med usædvanlig Dristighed forvanskede alle Kendsgerninger. Det var under saadanne Forhold ikke muligt at finde Tid til Udarbejdelsen af nye Detailregler for Arveafgiftens Opkrævning; og dette er jo ogsaa et Arbejde, som naturlig tilfalder Administrationen, der har en Stab af Kontorfolk til Raadighed, der kan sættes til at gennemgaa Udlandets Arvelovgivning og tilpasse dens Regler paa de danske Forhold. For et Parti, der var stillet som de radikale sidste Aar, var det nødvendigt at nøjes med gennem et positivt Takstforslag at føre den progressive Arveafgift saaledes ind i Agitationen, at det blev umuligt for Finansministeren at undgaa den eller siden at slippe for den igen, naar Øjeblikket til et Skatteforlig med „den kongeligste mellem vore adelige“ var kommet. Dette turde være lykkedes og dermed har dette Privatforslag opfyldt sin Mission. De fremfører Eksempler paa detailleret udarbejdede private Lovforslag og nævner deriblandt først og fremmest det Berg-Hørupske Alderdomsforsørgelsesforslag. Men netop De er jo i hvert Fald ikke uvidende om, at ved dette Forslag havde Berg og Hørup til Raadighed en særlig sagkyndig Hjælp, der ikke nu staar til Raadighed for det radikale Venstres Rigsdagsmænd.

De undersøger derefter, om det vilde være muligt at lægge en klækkelig Del af Forbrugsskatterne over paa Formue- og Indkomstskatten af de store Formuer og store Indtægter. De regner ud, at med 7,6 % Indkomstskat af Indtægter over 6000 og 2,4 pro Mille Formueskat af Formuer over 100,000 Kr. vil der kunne indvindes 11 Millioner mere end nu. De 10,000 rigeste Familjer vilde derved af deres 142 Millioner aarlig Indkomst komme til at betale de 11, men dog have rigelig 13,000 Kr. tilbage til hver Familje. Men, siger De, hvad vilde der være naaet derved? Kun det, at man kunde undvære de nu foreslaaede Forhøjelser: 4 Millioner Spiritusafgift, 2½ Million Arveafgift, 3½ Million Forhøjelser paa Toldloven. Og dette vilde ingen Forskel gøre, „thi det er samme Samfundsklasse, der i det væsentlige skal bære hine Byrder.“ Med andre Ord, De paastaar, at det er de 10,000, der „i det væsentlige“ vil komme til at betale de 10 Millioner Forhøjelser, der nu er foreslaaet. Det er mig ganske uforstaaeligt, at De har kunnet fremsætte denne Paastand. Kommer mon de 10,000 til at betale de 2½ Milion højere Arveafgift? Forhøjelsen begynder jo allerede med Arvebeløb paa 1000 Kr. Man regner neppe for lavt ved at antage, at kun den ene Million vil falde paa de 10,000. Eller Spiritusafgiften paa de 4 Millioner. For at blot 1 Million deraf skal ramme de 10,000, skal de drikke Spiritus for 8 Millioner aarlig eller omkring 800 Kr. pr. Familje. Og nu de 3½ Million paa Toldloven. Deraf gælder 1,600,000 Tobakken (deraf knap 200,000 Cigarer og Cigaretter). De fordeler sig paa 9½ Million Pd. Tobak, Cigarer og Cigaretter. Hvor stor en Del deraf tror De ryges af de 10,000 Familjer, hvor meget af de andre 5—600,000 Familjer? Og selv de øvrige 2 Millioner, der fordeler sig paa Apotekervarer, Frugt, Kakao, Eddike, Silkevarer o.s.v. o.s.v.

Mon ikke Broderparten deraf ogsaa falder udenfor de 10,000. Jeg kan da ikke tænke mig andet, end at denne Paastand, hvorpaa De bygger saa meget, er et Paradoks, der er løbet Dem i Pennen, men hvis Urigtighed en Overvejelse let vil overbevise Dem om. De kan i hvert Fald være sikker paa, at havde Forslaget lydt paa en saadan Kompensation i Stedet for den nu foreslaaede, vilde Modtagelsen være blevet meget bedre fra radikal Side og meget værre fra Højre.

De vender saa tilbage til de Dem saa kære Forbrugsskatter og fører de psykologiske Grunde i Marken for disse. De mener, at en Smaakaarsfamilje foretrækker 35 Kr. i Toldafgift fremfor 5 Kr. i direkte Skat. Jeg tror nu alligevel, at De undervurderer Smaafolks Begreb, naar De forudsætter dette; naar Husmanden eller Arbejderen faar Besked om, at han gennem højere Varepriser betaler et klækkeligt Beløb til Staten, vil han sikkert forstaa, at Pengene savnes lige haardt paa hans Budget, enten de indbetales gennem Købmanden eller gennem Sogneraadet; den dybe Forbitrelse, der findes blandt Husmændene overfor Toldafgifterne, er et Vidnesbyrd om, at de ikke mangler Blik derfor. Og den Svaghed, de direkte Skatter nu har, at de betales sjeldent og i større Beløb, kunde man jo komme ud over ved at lade Betalingen ske hyppigere, ligesom ved Foreningskontingenter og lgn.

Lige saa ubekymret og veltilfreds, De ser den samlede Byrde, som Staten paalægger Befolkningen gaa 20 Millioner i Vejret i Løbet af 5 Aar, — samtidig med en fortsat Stigning i Kommuneafgifterne —, ligesaa ængstelig bekymret er De ved Tanken om, at „the upper ten" skal føle sig „mishandlede", naar man aabenlyst paalægger dem en nogenlunde rimelig Skat. Det er unægtelig højst sandsynlig, at de 10,000 vil raabe op om blodig Uret og Plyndring o. s. v.; det gør de priviligerede hver Gang, de skal af med en af deres Forrettigheder; det gjorde de, da Stavnsbaandet sprængtes, og det har de gjort hver Gang siden; der er intet andet for end at bryde igennem denne Jammer, hvis man vil fremad. Og berettigede er Klagerne ikke; de meget store Indtægter vindes jo nu en Gang ikke ved eget Arbejde, men ved at udnytte andres Arbejdskraft.

Men, siger De, Skatternes Betydning er i vore Dage i det hele ikke saa stor. „De hviler ikke med et saadant Tryk, at de blot tilnærmelsesvis virker bestemmende for Befolkningens økonomiske Liv." Der synes mig heri at være noget sandt. Hverken uretfærdige Skatter eller daarlige Love eller tarvelig Administration præger i vore Dage Samfundet, saaledes som det i hvert Fald paa Afstand ser ud til, at det har været Tilfældet i ældre Tider. Men Statsstyrelsen griber dog særdeles betydningsfuldt ind, virker fremmende eller hæmmende. Ogsaa Skatterne gælder dette. Efter Bureauopgørelserne maa det antages, at Stat og Kommune aarlig anvender omtrent ⅛ af det danske Folks samlede Indtægt; det betyder ikke saa helt lidt, hvorledes denne Byrde fordeles paa Folket. Det er vel ikke troligt, at man ved Fordelingen af Skatterne kan fjerne den økonomiske Uretfærdighed, der er det bestaaende Samfunds Grundprincip. Men det er sikkert muligt i betydelig Grad at mildne denne Uret ved en rimelig Skattefordeling og

ved at indskrænke det Beskyttelsessystem, der direkte fremmer Uligheden. Derfor har det radikale Venstre i Spidsen for sit Skatteprogram sat Ordene: „Ved Paaligningen af de fornødne Skatter tilstræbes en Formindskelse af den bestaaende økonomiske Ulighed.“ Disse Ord bør være Ledestjernen ved al demokratisk Skattelovgivning.

Medens Reguleringen af Skattebyrden synes Dem mindre paakrævet, hævder De, at det væsentlige er at fjerne den forældede Lovgivnings praktiske Ulemper, der nu volder baade Embedsmænd og Næringsdrivende stort Besvær. Jeg lader ikke haant om disse Besværligheder, men det synes mig unægtelig et underordnet Spørgsmaal i Sammenligning med den meget store Uret, de nuværende Forbrugsskatter medfører. Og fra et demokratisk Synspunkt finder jeg det klogt at knytte Bortfjernelsen af Uretfærdigheden og af de praktiske Besværligheder sammen; fjernes de sidste uden andre Ændringer af Betydning, da er en stærk Løftestang til en virkelig Toldreform fjernet; faar vi nu en Skinreform, da bliver det ikke let at faa Spørgsmaalet rejst for Alvor igen i en nærmere Fremtid.

Jeg har hermed gennemgaaet Deres Indvendinger en for en; ingen af dem synes mig overbevisende; alle har de bestyrket den Opfattelse hos mig, at det foreliggende Forslag er bygget op ud fra en moderat-konservativ finanspolitisk Tankegang. I en Artikel i dette Hæfte foretager De en meget interessant Undersøgelse af, hvorledes en Formue- og Indkomstskat maatte være for at anvendes som eneste Skat. De stiller Dem afvisende overfor denne Tanke. Jeg er enig med Dem deri. Jeg vilde anse en saadan Beskatning for upraktisk og en pludselig Gennemførelse deraf for umulig. Et Forsøg derpaa vilde være at køre løbsk. Men et Krav om noget saadant har heller intet Øjeblik været stillet fra radikal Side. I den Artikel, Deres Brev er rettet imod, samlede jeg de Fordringer, der efter mit Skøn maa stilles for at gøre Forslagene antagelige for radikale Venstremænd i Ordene: langt større Nedgang i Forbrugsafgifterne, Værditold paa vigtige Punkter, virkelig Nedsættelse af Beskyttelsen. Dette er i nøje Tilslutning til de Krav, radikale Rigsdagsmænd har rejst under Toldforhandlingen. Der er deri intet overdrevent, intet, der giver fjerneste Grund til Frygt for, at man skal køre løbsk. Det er Fordringer, der er lige langt fra en uigennemførlig Omvæltning og fra den lassenske Lapperireform. —

De slutter med en personlig Bemærkning, som er fremkaldt derved, at jeg har ønsket Dem en værdigere Opgave end Udarbejdelsen af disse Forslag. De skyder Chr. Hage frem og siger, at havde han været Finansminister, vilde Opgaven blevet end mindre værdig. Det gør mig lidt ondt at se Dem trække det samme Skærmbrædt frem, bag hvilket jeg efterhaanden har set adskillige Ministre og Reformrigsdagsmænd søge Skjul. Men det synes mig ikke, at det yder Dem den ønskede Dækning. Det kommer jo ikke an paa, hvem der stiller Forslagene, men paa disses Indhold. Hvis Hr. Hage havde stillet Forslag, der var til Højre for dem, Hr. Lassen nu har stillet, da vilde han ogsaa være blevet angrebet stærkere derfor. De Skattelove, han har Ansvaret for, har jo været meget angrebne fra radikal Side. Den personlige Sympati for Hr. Hage

har lige saa lidt dækket disse Love, som den personlige Sympati for Dem dækker de to Grupper af Forslag, til hvis Udarbejdelse De har medvirket. De synes, at De „ganske godt kunde være bekendt at gaa ham til Haande," og at det vel saa ikke er værre med Hr. Lassen. Der er neppe nogen, der vil nægte, at De kan være begge Dele bekendt. Vi har jo i Danmark ikke ansvarlige Understatssekretærer men Departementschefer, der arbejder efter Ministerens Paalæg og under hans Ansvar. Ingen kan bebrejde en Departementschef, at han fortsætter sin Gerning under en Minister af et andet Parti, saalænge Ministerens Paalæg ikke er lovstridige. Jeg har derfor ogsaa i min Artikel kun vendt mine Bemærkninger mod Dem paa de to Punkter, hvor De i Forvejen offentlig havde taget til Orde for den konservative Opfattelse: de høje Forbrugsskatter og Vægttolden. I Kritiken overfor Forslagene har jeg holdt mig til den, paa hvem Ansvaret hviler: Finansministeren.

Men fordi jeg ikke bebrejder Dem, at De har gaaet Hr. Lassen til Haande, kan jeg meget vel ønske, at De havde haft en værdigere Opgave, en større og smukkere Opgave. De hører til den Kreds af Forskere og Politikere, som skabte Halvfjersernes Gennembrud, en Kreds, som vi yngre skylder meget, og til hvilken vi er vant til at stille store Fordringer. For tre Aartier siden traadte De og ligesindede Jevnaldrende ind i vort offentlige Liv med en stærk Vilje og et stort Haab om, at det skulde lykkes at gennemføre en politisk, social og aandelig Omvæltning, der skabte et nyt meget friere og meget retfærdigere Samfund herhjemme. Statskupet i 1885 skød Mulighederne herfor langt ud i Fremtiden og bragte Slægten fra 70'erne en Række trange, tit haabløse Aar. Men saa kom i 1901 den Dag, da det forkyndtes, at Hørup sad i det første Venstreministerium. Et Øjeblik syntes det som om 70'ernes Mænd havde den bedste Udsigt til at virkeliggøre i hvert Fald en meget stor Del af de Idealer, de i deres Ungdom havde samlet sig om. Var det sket, da vilde den Opgave naturlig være tilfaldet Dem paa Skattelovgivningens Omraade at udforme Love, der for Alvor flyttede Byrderne fra Fattig til Rig. Det vilde have været en smuk og værdig Opgave.

Men Mulighederne brast med Hørups Død. Siden da forfladigedes og udviskedes for hver Dag mere og mere den Venstrepolitik, der tilsyneladende havde sejret i 1901. Den politiske Sejr fulgtes ikke af en social og aandelig Omvæltning. De nye Magthavere antog de besejredes Sæd og Skik og Tro i Administration og i Lovgivning. De Opgaver, der stilledes Administrationens Mænd blev derefter. Ogsaa de Opgaver, der tilfaldt Dem, blev efter mit Skøn smaa og lidet tiltalende i Forhold til Deres Evner og i Forhold til de Idealer, der har besjælet det Slægtled, hvortil De hører. Jeg forstaar kun daarlig, at De selv har følt Dem tilfreds med disse Opgaver.

Deres Brev slutter med Ønsket om et glædeligt Nytaar. Jeg takker og svarer med det Ønske, at Kampen inden næste Nytaar maa gælde Spørgsmaal, hvor vi staar som Meningsfæller, ikke som Modstandere.

Deres hengivne

P. Munch.

Novemberregn.

Af. S. Rambusch.

Jeg kom derud i øsende Regn en rigtig kold og uhyggelig Novemberdag. Himlen var en ganske ensartet, flad, graa Hvælving, hvorfra Regnen ubønhørlig sænkede sig ned over Køretøjet, over de faa Ungkreaturer og Faar, der endnu stavrede omkring i Heden, og over hele Landskabet, saa langt Blikket naaede ud mod den trange, triste Horizont.

Jeg havde kørt den samme Vej mange Gange; den var hverken god, køn eller afvekslende; den var nærmest som en Vej ikke skal være; og den var fuld af store, vandfyldte Huller, hvori Hjulene slog ned hvert Øjeblik, forstyrrende den Tankedøs, der havde bemægtiget sig Kusken og mig, — og maaske ogsaa Hestene; de nikkede i alt Fald saa betænkelig tungsindig med Hovederne og tog ganske utilladelig korte Skridt. Men aldrig var de 2 Mil forekommet mig saa lange, saa ganske uden Ende som i Dag. Ingen Fuglelyd, ingen Farver, ingen Bevægelser, ikke en Gang et Vindpust, der kunde feje op mellem Skyerne; alt var saa graat og vaadt, trist og knugende. — Endelig er det sidste Hul lykkelig passeret og Vognen svinger op for det lave, hvidkalkede Bindingsværkshus, hvis Vægge dels bestaar af Mursten, dels af Kampesten, øjensynlig bygget i 3—4 Portioner. Et brøstfældigt Lyngtørvsdige kranser den sandede Have, hvor nogle Grønkaal, et Par Stikkelsbærbuske og et Bed med „Morgenfruer" bøjer sig under den tunge, dryppende Væde. Forstuen er brolagt med Kampesten og gaar i ét med Hønsehuset, thi den Skillevæg af Vintersten, som én Gang holdt Hønsene ude fra Forstuen, er forlængst faldet sammen. Dagligstuen er lav og fattig, men renligt holdt, og Gulvet er stænket med Sand. 4 Smaabørn sidder renvaskede og i deres fattige Puds paa Bænken langs Vinduerne. Børnene glor paa „den fremmede Mand" og tør næppe byde Haanden til Goddag. Henne i den ene Dobbeltseng stønner Manden, han drages med sin 7de eller 8de Lungebetændelse og har ondt for at faa Vejret. Konen pusler omkring og retter paa et og andet, for at Stuen ikke skal se altfor fattig ud.

Det er i højre Side denne Gang, siger Manden. „A er endda taknemmelig for, te det ikke er i venstre Side, for det er jo meget farligere", fortsætter han, medens Undersøgelsen allerede er begyndt.

„Ja, men De er jo vant til at slaas med den Sygdom, Niels, saa De kommer Dem jo nok", opmuntrer jeg, og lidt efter tilføjer jeg: „Vær nu rigtig god ved ham med Æg og Kød, naar han begynder at kunne spise." „I denne Tid har vi jo lidt Slagtemad, ikke sandt", slutter jeg mine Forskrifter.

„Vi har ikke slagtet i Aar," lyder Svaret.

„Ja, saa finder Ane nok en Bid fra forrige Aars Slagtning," trøster jeg og vender mig mod Bilægger-Ovnen, hvor mit drivvaade Tøj hænger til Tørring eller rettere til Afdrypning. Paa Ovnsiden er der nemlig et Basrelief, som interesserer mig stærkt; det er „Kammersvenden fra Norland", der podagristisk og værdig stiger ud af sin Kareth.

Da kommer det sagte og ydmygt fra Konen: „Ja, men sidste Aar havde vi heller intet at slagte."

Jeg ser paa hende. Hun er hverken ung eller køn mere, som hun staar dér, ludende og med sænket Hoved. Hendes Legeme er hærget af de mange Fødsler, de mange urolige Nætter med de syge Smaa og det daglige trælse Slid. Hendes Øjne er rettede

mod Gulvet og Mundvigerne er sænkede til et halvt genert, halvt resigneret Smil.

„Hvorlænge er det da siden, De sidst slagtede?“ farer det ud af mig.

Hun ser ikke op. Hun staar og piller ved Forklædekanten, medens hun lavmælt siger: „Bestemt kan A ikke sige det, men det er da over ti Aar siden.“

„Ja, det er det tilvisse,“ hoster Manden henne fra Sengen. „Har De slet intet slagtet i over ti Aar? Men hvorfor dog ikke? De har jo da baade Ko, Kalv, Svin og Lam og saa en hel Del Høns.“

„Ja, Høns har vi jo da nogen af, men de er ikke gode til at gøre Æg; det er nok en skidt Race, for det er da over en Maaned siden de holdt op. Se, dem slagter vi ogsaa en 4—5 Stk. af hvert Aar. Men ellers maa vi jo sælge alt det, vi lægger til, for Udgifternes Skyld. Ellers kunde vi jo ikke blive ved Brakken. Nej, det er ikke nemt, naar der er 14 Børn og megen Sygdom imellem dem,“ føjer hun sukkende til.

Der er ikke mindste Tvivl om, at Konen taler sandt. Jeg kendte hende gennem mange Aar og har ofte været i Hjemmet. Men hvor har hun kunnet skjule sin Fattigdom, ja, sin Sult for mig som for Naboerne; thi de véd sikkert heller intet om de virkelige Forhold.

„Men hvad faar De da at spise,“ siger jeg saa for at afbryde Tavsheden, der er blevet ligefrem uhyggelig.

„Ja, se, Brød har vi jo da altid og Kartofler ogsaa, naar Nattefrosten ikke tager dem, men det er den slem til de sidste Aaringer, og saa køber Niels sommetider noget Flæsk hos Gaardmændene, hvor han arbejder; og saa faar vi jo da ogsaa Klipfisk af og til. Men somme Tider er det jo strængt nok. Nej, Armod er ikke saa god, som den holder sig nærtil Folk til,“ slutter hun.

Nu faar Manden atter en slem Hostetur og hun maa hjælpe ham overende og tørre hans Pande af. Da han er kommet til Ro igen, fortsætter hun:

„Det er endda ikke saa slemt med Børnene, for naar de er mætte, saa sover de. Men et Arbejdsmenneske skulde jo helst have andet end det bare Brød. Og saa er det saa strængt, naar Niels kommer hjem fra Arbejde saa træt, te han snart ikke kan stejle afsted, og a saa ikke har andet til ham end en tør Rugbrødsskive. Saa kan han lægge sig paa Sengen og gumle den i sig.“ Og hun fører ligesom tilfældig Forklædekanten hen over Øjnene.

„Ja, saadan har A gumlet mange Hundrede Skorper ned“, forsikrer Manden.

Men nu synes Ane, at det kan være nok med den Snak. Hun har allerede givet mig et altfor dybt Indblik i sit lønligste Indre, og hun tilføjer: „Ja vist har vi det smaat tit og mange Gange; men vi er da ikke af de allerfattigste, vi klarer os uden Sognets Hjælp, og vi betaler enhver sit. Og Sygekassepengene har vi da ogsaa faaet betalte til nu.“ Og hun lægger det mindste Barn til Brystet. — Jeg ser for mig denne dybe Armod, denne Sult kan jeg sige, som af en ærekær Husmoder søges skjult for andre. Jeg er ganske sikker paa, at det senere vil pine hende, at „Doctoren“ fik Lejlighed til at se saa dybt ned i hendes Kamp mod Fattigdommen. Og jeg mindes, at jeg for mange Aar siden kom til en Syg i dette Hjem, og, lidet anende dets trange Kaar, fortalte, at jeg intet havde spist i mange Timer. Da sagde Konen, at hun vilde da saa grumme gærne give mig noget Mad, hvis jeg blot vilde tage tiltakke. Og straalende frembar hun Rugbrød, Svinefedt, stegt Flæsk og en Osteskorpe. Og jeg spiste med sund Appetit af det fattige, men rene Maaltid. Ja, jeg frygter for, at jeg spiste alt Flæsket — maaske det eneste, der var i Huset —. Men Manden og Konen lod,

som det hele var svært morsomt, ja, næsten festligt. Hvor kunde jeg være saa blind og tankeløs?

Regnen er stilnet af, og vi begiver os paa Hjemvejen. En ca. 12-aarig Dreng, der har været hjemme at se til Faderen, er kommet op hos Kusken, da han foreløbig skal samme Vej som vi. Det er en snaksom lille Herre, der fortæller og ler hele Tiden. Jeg giver mig i Snak med ham og søger at fritte ham ud, hvad der falder saare let.

„Ja, der hos Kristen Thomsens, hvor Du tjener, faar I da en svær god Kost," siger jeg.

„Aa, ha!" svarer han med glade Øjne, „saa møj en forskrækkelig Ædelse."

„Den er maaske endda bedre end den, Du fik hjemme?"

Han bliver lidt forsagt, men strammer sig op og siger:

„Ja, bedre vil A ikke nægte, at den er; men hjemme fik vi nu altid nok alligevel. Vi sultede skam ikke," føjer han stolt til.

„Hvad fik I nu saadan om Morgenen til Davre?"

„Brunede Kartofler," svarer han, og saa Brød og Mælk, naar Koen ikke var sen."

„Og til Middag?"

„Ja, saa fik vi jo ogsaa Kartofler, og de var altid gode. Moer, hun skulde nok pille hver eneste syg Kartoffel fra. Og tit var de stuvede i ene Sødmælk; og saa fik vi somme Tider Flæsk og somme Tider fik vi Klipfisk og Dyppelse. Og til Højtiderne fik vi Sødsuppe med saa mange Bær. Jo, vi fik ske en god Føde," slutter han bedyrende.

„Hvad fik I da til jeres Nadver?"

„Trinde Kartofler," bryder det ud med Begejstring. „Og dem maatte vi selv pille fra vi kunde gaa ene. Og saa pillede vi en hel stor Dynge, før vi begyndte at spise. Og vi spiste saa mange, saa mange, saa der sommetider slet ingen var til Fader, naar han kom hjem. Men nu vil a sige: Farvel og Tak for Køreturen", slutter han. Og den lille livsglade Medrejsende svinger sig ud af Vognen og trasker trallende ind gennem den vaade Hede.

Mens Himlen atter drager sit tykke, vaade Slør sammen, aser Hestene hjemefter. Samtalen mellem Kusken og mig, som ellers kan gaa saa livlig, vil ikke komme i Gang i Dag. Thi der er intet, der i den Grad kan tage Humøret fra én, som denne uafbrudte, ensformige Novemberregn, ja, det skulde da være Næringssorger! tænker jeg. Den Mand, hvis Sygeleje jeg netop kommer fra, sagde en Gang til mig, idet han løftede en lille Pusling op, der var faldet paa det ujævne Gulv og nu grædende pegede paa sin ene Albu: „Ja, Børns værste Sorg er Albustød; de Unges Sorg er Kærestenød, og de Gamles Sorg skal nok være Brødnød". Han kunde saa vist ud af egen, bitter Erfaring have udtrykt sig ganske kategorisk.

Jeg sidder og tænker paa, hvordan det egentlig er gaaet til, at disse Folk, trods sparsom Levemaade og trods tungt Slid er saa uhjælpelig fattige. Jeg kender tilfældig hele deres Liv fra de var unge, „fra den skønne Ungdomstid, da hele Verden hang i Slynge," som Konen en Gang udtrykte sig.

De tjente sammen og havde været gode Venner længe. Saa kom den Tid, da et Bryllup maatte anses for paatrængende nødvendigt, og de blev gifte. De var begge Fattigfolks-Børn, og de opsparede 300 Kroner gik med til at udstyre den Lejestue, de først boede i. Niels sled tappert og bar sin ringe Dagløn, c. 1 Krone, hjem til Ane, der ogsaa vidste at tjene sig en Skilling i Tørvemosen, ved Høstarbejde og ved Rokken. Stadig stod deres Hu til at faa eget Hjem, og saa overlod da en Nabogaardmand dem ogsaa 30 Tdr. Land Hede af den, der laa længst ude, og paa „lempelige Vilkaar." Han og andre Mænd kørte Tømmer og Sten paa Pladsen, for

Niels og Ane var godt lidte. Første Aar blev der ikke bygget, thi Niels's Penge var gaaede med til Materialier, men næste Efteraar rejste den lave, lyngtækte Bindingsværkshytte sig langt ude i den brune, magre Hede. Der var kun Plads til dem selv og de 3 Børn, og saa 1 Faar og 1 Ged, men hvor v a r de glade, da de flyttede derud. Det gik ogsaa godt nogle Aar, og deres Lykkestjerne stod i Zenith, da Niels en Gang kom hjem fra Toftemarkedet med en Ko. Den var hverken god eller ung, men Kalv var den med, og Kalv fik den.

Men saa kom de tunge Dage, og de faldt tæt og ubønhørlig som Novemberregnen.

I den lille, lumre Stald vilde Koen ikke trives. Spergel og Boghvede smagte den ikke; den havde maaske kendt „bedre Dage"; nu fik den Hoste og magrede af. Det hjalp paa den, da den kom ud i Kæret om Sommeren, men ved Juletid gik den hen og døde.

Det blev en trist Jul — uden Mælk og uden Forhaabning. I den lavloftede, fugtige Stue sneg nu ogsaa Sygdommens mangehovede Spøgelse sig ind. Børnene fik tykke Næser og røde Øjne og hen ved Paasketid fik Niels sin første Lungebetændelse. Han laa til Sengs sammen med Ane, der netop havde bragt den 7de lille Skrigehals til Verden. D e n Paaske berøvede Ægteparret dets Livsmod. De gik sjældent ud; de holdt sig hjemme og gled lidt efter lidt ud af Folkesnakken. De lukkede sig inde i sig selv, og deres Tanker maa stadig have kredset om dette ene: at skjule deres Fattigdom for andre Mennesker.

Det værste af det hele var, at Jorden viste sig at være saa rent forskrækkelig daarlig; Rug kunde der vokse, og Kartofler samt Spergel og Boghvede; men altsammen var det af allerringeste Kvalitet. Kunde de endda have dyrket Byg og Havre og Roer, eller havde de haft et lille Engskifte, saa kunde vel alt være gaaet godt. Men slige fede Bidder hang der nu ikke ved den Lod, Niels havde købt for sine fattige Skillinger; det var kun flad, sandet, skallet Hede, der næppe kunde give anstændig Næring til nogle Bjærgfyr, endsige til en stadig voksende Familje.

Tvende Gange skulde Haabet atter tændes hos dem. Det var, da der blev Tale om en Mergelbane, der maaske kom til at gaa tæt forbi Stedet; saa kunde der faas Mergel til de sandede Agre, og saa kunde alt endnu blive godt. Men Mergelbanen kom en Mil udenom Niels og Ane; de havde næppe nok Fornøjelsen af at høre Lokomotivet fløjte; se det, kunde de ikke.

Og saa var det, da det nye Mejeri blev bygget. Mælkevognen skulde bestemt gaa omkring ad dem; saa kunde de maaske sælge Mælken af den for laante Penge anskaffede Ko Nr. 2 og maaske faa 10—12 Kr. om Maaneden. „Men vi laa for meget paa en Udkant", sagde Niels, „derfor kom Mælkevognen ikke omkring ad os".

Saa sled og sparede og sultede de da videre. Tigge vilde de ikke, og at laane mere, end alt var gjort, kunde de ikke; der var Gæld til op over Skorstenene. Der var ingen Hjælpekasser for saadanne Hedeslidere og til Sogneraadet vilde de ikke gaa. „Gud fri os endda for at blive rene Sognestakkeler", sagde de skræmmende til hinanden. Velmenende Naboer kunde sikkert have faaet en Indsamling sat i Gang, men de vidste jo ikke, hvor haardt det kneb.

Nej, der var ingen anden Udvej for Niels og Ane end at slide, spare og — sulte.

Regnen strømmer. Den har fundet Vej ned i min Nakke og lavet sig en munter, lille Bæk ned ad min Ryg. Nu mærker jeg, at den ogsaa er naaet ned i Fodposen; det svupper, naar jeg flytter Fødderne. Nej, intet er dog saa trist som Novemberregnen!

Det skulde da være Næringssorger!

Danske Folkeskolelæreres Kaar.

Af JØRGEN BANKE.

Det er sikkert en ganske almindelig Tanke blandt en stor Del af Befolkningen, at de danske Folkeskolelærere efter Lønningsloven af 99 sidder i gode betryggende Stillinger, hvor de, fri for økonomiske Sorger, kan ofre sig fuldstændig for deres Gerning.

Denne Opfattelse ændres dog noget, hvis man har fulgt Lærerpressen det sidste Aar, og den forandres fuldstændig i det Øjeblik, man gennemgaar den for danske Folkeskolelærere bestemte økonomiske Udviklingsproces.

Det kan godtgøres, at de fleste unge Mænd, der gaar Seminarievejen, er uformuende. Den mindste Part har akkurat Penge til det treaarige Seminarieophold, Resten maa gøre Gæld for at fuldende deres Eksamen. Efter et Aars praktisk Skolevirksomhed som Vikar eller Hjælpelærer kan Seminaristen opnaa Ansættelse som Andenlærer paa Landet eller Timelærer i en Købstad.

Efter Skoleloven maa Andenlærere paa Landet lønnes med fra 5 til 700 Kr. aarlig, dog ikke over den sidste Sum uden særlig ministeriel Tilladelse.

Et Aarsbudget for en Andenlærer paa Landet ser saaledes ud:

Kost, 25 Kr. pr. Maaned . . .	300 Kr.
En Klædning	45 —
Fodtøj	20 —
Lintøj	20 —
Vask	50 —
Lys	10 —
Renholdelse af Bolig	50 —
	495 —

Lønnes han med 500 Kr. aarlig, har han 5 Kr. til Skatter, Bøger, Aviser, Renter, Afdrag paa Gæld, Livsforsikring, Lommepenge og Rejser. Som bekendt maa enhver Lærer gøre ikke saa faa Rejser, hvis han vil tænke paa at blive forflyttet. Saafremt Andenløreren stadig holder sit Embede, faar han et Tillæg af 100 Kr. hvert tredie Aar indtil 500 Kr. Efter 20 Aars Virksomhed faar han et yderligere Tillæg af 100 Kr., saaledes at hans Løn efter dette Tidsrum bliver 1100 Kr. samt Bolig og Brændsel.

Andenlærere paa højere Begyndelseslønninger gaar det selvfølgelig noget bedre. De kan efter 20 Aars Virksomhed stige henholdsvis til 12 og 1300 Kr. aarlig, foruden Bolig og Brændsel — men Lærerinder, Forskolelærerinder og Vestjyllands Vinterlærerstand bydes der til Gengæld ringere Livsbetingelser.

Andenløreren kan, hvis han er heldig, blive Førstelærer efter 3 Aars Forløb.

Førstelærere paa Landet lønnes med Begyndelseslønninger mellem 600 og 900 Kr. aarlig samt Bolig og Brændsel, stigende hvert femte Aar med 200 Kr. indtil 600 Kr., efter 20 Aars Virksomhed et yderligere Tillæg paa 100 Kr., saaledes at en Begyndelsesløn paa 800 Kr. efter nævnte Tidsrum giver en aarlig Løn af 1500 Kr. samt Bolig og Brændsel. Til over Halvdelen af Førstelærerembederne hører Jordlod, hvorfor der afdrages fra 150—250 Kr. aarlig i Begyndelseslønnen. Dersom Førstelæreren selv driver Jorden, maa han ofre megen Tid paa Arbejdet i Mark og Stald, hvis Udbyttet skal svare til den ansatte Sum. De jordbrugende Lærere dyrker i Reglen deres Lod meget intensivt, mange af dem staar som Eksempler til Efterfølgelse for vore Husmænd og befæster ved deres Dygtighed som Landmænd deres økonomiske Stilling, men dette gaar som oftest ud over Lærervirk-

somheden. At disse Førstelærerlønninger ikke fuldtud kan strække til, hvis økonomiske Vanskeligheder skal undgaas, giver Lærernes Stræben efter Bierhverv Beviset for. Mindst 50 pCt. af Første- og Enelærere har Bierhverv som Regnskabsførere for Mejerier og Brugsforeninger, Sygekasser og Understøttelsesforeninger eller driver Agentvirksomhed af en eller anden Art. De Embeder, der fuldt ud kan føde sin Mand uden Ekstrafortjeneste, er i Mindretal, hvilket man vil se af nedenstaaende Oversigt over nævnte Embeders Lønninger:

397	Embeder	med	Begyndelsesløn	1100	Kr.
454	do.	do.	do.	1000—1100	—
539	do.	do.	do.	900—1000	—
655	do.	do.	do.	800— 900	—
697	do.	do.	do.	700— 800	—
247	do.	do.	do.	600— 700	—
36	do.	do.	do.	under 600	—

Disse Embeder er alle af første Klasse, efter dem kommer en Mængde Andenlærer og Lærerindeembeder med Begyndelseslønninger mellem 500—600 Kr. som anden Klasse, og endelig er der af 3die Klasses Embeder 818, som lønnes med 500 Kr. og derunder. Disse Embeder besættes med Forskolelærerinder samt Vinterlærere.

Denne Oversigt viser, at meget faa af vore Landsbylærere kan lægge de økonomiske Spekulationer paa Hylden og bruge hele deres Energi og Arbejdskraft i Skolens Tjeneste. Den viser tillige, at man ikke med de nuværende Lønningsforhold kan kræve en fyldigere og omhyggeligere Uddannelse end den, Lærerne for Øjeblikket modtager — ja de fleste Lærerkræfter er enige om, at Priserne paa Livsfornødenheder er steget saa meget, at deres Lønninger staar i et stærkt Misforhold til deres Uddannelse og deres Gernings Betydning for Samfundet.

Lærerne i Købstæderne lever under andre, men ikke mindre trykkende Forhold.

Det fastansatte Personale ved en Købstadskole lønnes efter følgende Skalaer:

Lærere:			
I de 2 første Aar	900	1000	1000
— 3 næste Aar	1000	1100	1100
— 5 — —	1200	1350	1500
— 5 — —	1600	1700	1800
— 5 — —	1800	1900	2000
— følgende	2000	2200	2400
Lærerinder:			
I de 2 første Aar	700	800	800
— 3 næste Aar	800	900	900
— 5 — —	900	1000	1000
— 5 — —	1100	1200	1250
— 5 — —	1200	1300	1350
— følgende	1300	1400	1500

For at opnaa Ansættelse i en Købstad maa den unge Lærer i Reglen først tjene som Vikar. Denne Stilling kan højst indbringe 1000 Kr. aarlig, men giver i de fleste Tilfælde kun noget over 600 Kr. Naar Vikaren fylder 25 Aar, kan han stige til Timelærer og lønnes da med paagældende Skalas laveste Sats. Et Aarsregnskab for en Timelærer i en By med laveste Skala ser saaledes ud:

Kost, 38 Kr. pr. Maaned . . .	456 Kr.
2 møblerede Værelser	168 —
Lys og Varme	40 —
En Klædning	60 —
Fodtøj . . . . :	30 —
Lintøj	30 —
Vadsk	60 —
Skat	60 —
Livsforsikring og Sygeforsikring	74 —
	978 —

Dette Regnskab viser 78 Kr. i Underskud, og vedkommende formaar kun at bringe Balance i Tingene ved at spare paa Kost og Klæder; thi der gives ingen videre Bifortjeneste i den lille By. For at klare Renterne af sin Læsegæld (2500 Kr.) maa han i Haab om bedre Tider aarlig stifte en ny Gældspost — og den er i Reglen lidt større end det, han afdrager paa den gamle.

Man træffer Lærere i denne Situation overalt i Danmark, og følger man

dem til Skalaens Toppunkt, viser det sig, at deres økonomiske Stilling ikke forbedres synderligt, da Løntillægene bruges til Afbetaling af den Gæld, som stiftedes paa de lavere Lønningstrin. Følgende Regnskab fra en Lærer paa 2000 Kr. illustrerer Forholdet:

Husleje	360 Kr.
Brændsel og Gas	100 —
Husholdning, 5 Personer, 15 Kr. pr. Uge	780 —
Skatter	160 —
Enkeforsørgelse	100 —
Renter og Afdrag paa Gæld	200 —
Mandens Klæder	150 —
Konens Klæder	150 —
	2000 —

Heller ikke paa dette Lønningstrin kan Købstadlæreren undvære Bifortjeneste. Han maa skaffe Klæder til sine Børn, Penge til Inventarieudgifter, Sygekasser, Blade, Bøger, Rejser samt mange adre Ting, der kan støtte ham i hans Gerning.

Ser man dernæst paa Lærerindernes Kaar, viser det sig, at de er endnu ringere lønnet end Lærerne, skønt de udfører samme Skolearbejde som disse. Man maa i høj Grad undre sig over, at Lærerinderne ikke har beklaget sig mere, end de gør og har gjort, navnlig da de til Tider har flere Fornødenheder end Mændene.

Grunden maa vel nærmest søges i, at Lærerinder som Regel udgaar fra velstillede Hjem, der vedblivende støtter dem — deres Uddannelse er betalt, og deres Ekvipering besørges fra Hjemmene — men rettænkende Mennesker vil indrømme det meningsløse og uretfærdige i dette Forhod

Forskolelærerinder, Biskolelærere og Vinterlærere, altsaa de før nævnte 818 med Begyndelsesløn paa 500 Kr. og nedad, lever under endnu ringere Forhold end Lærerinderne.

Hvis ikke disse Mennesker nød en udstrakt Gæstfrihed hos Landmændene, (undertiden er de paa Gæsteri hver Aften), blev det et Spørgsmaal, om ret mange af dem var i Stand til at paatage sig Skolearbejdet for den Løn, der bydes. Mange Steder i Ribe og Ringkøbing Amter lønnes Vinterlærerinderne med 150 Kr. + Bolig og Brændsel. Hvis man regner 6 Md. Kost til 120 Kr., saa tjener en saadan Lærerinde 30 Kr. for 6 Md. Skolearbejde, en Løn, som man generer sig ved at byde en nylig konfirmeret Tjenestepige.

Forleden førtes der i de vestjyske Aviser en Diskussion om følgende:

En Forskolelærerinde med meget ringe Løn blev syg og døde. Lægen afgav en Erklæring, der tydede paa en slet Ernæring som Dødsaarsag.

Egnens socialdemokratiske Blad paastod, at Lærerinden var død af Sult, medens Reformbladet imødegik Paastanden — men alene det, at der kan rejses en Diskussion om dette Spørgsmaal, viser tilstrækkelig tydeligt, hvorledes Tilstanden maa være blandt de lavest lønnede Lærerkræfter i Folkeskolen.

* * *

Lønningsloven af 1814 fastsættter, at Lærerne paa Landet skal have samme Levevilkaar som større Gaardmænd, og deraf kan man slutte, at Lærerne i Købstaden bør leve i Lighed med Købmænd og større Haandværkere, men det er mange Aar siden, denne fornuftige Tanke blev praktiseret. Da Livsfornødenhederne og Priserne paa disse steg ned gennem Tiderne, medens Lærernes Løn blev uforandret, hensank mange af vore Lærere i stor Fattigdom, hvilket de talrige Bønskrifter i Lærerpressen er talende Beviser for. Lovgivningsmagten søgte at raade Bod paa dette ved Lønningsloven af 1899 — den vakte Glæde og Begejstring hos alle ældre Lærere, som straks kom paa højc Gager, men de unge var langt fra Begejstring. Allerede i 1900 begyndte de unge at beklage sig. De lavede en særlig Lærerforening „Dansk Lærerforbund", som skulde tage sig af de-

res Kaar, men da Standsfølelsen og Organisationsmuligheden ikke er særlig udviklet blandt Lærere, gik denne Forening i Stykker, før den fik noget udrettet.

I visse Kredse ventede man, at Misfornøjelsen skulde lægge sig, efterhaanden som de misfornøjedes Gage steg; men Forventningen bristede; thi Lønforhøjelsen formaaede ikke at afbalancere den Gæld, de smaa Begyndelseslønninger havde foraarsaget. Misfornøjelsen bredte sig snart ud over hele Standen, og Lærerpressen begyndte atter at røre ved Lønspørgsmaalet.

Da Jernbaneassistenter, Toldassistenter og Postekspedienter fik forbedrede Kaar, begyndte Købstadlærerne at drage Sammenligninger mellem disse Etaters Lønningsforhold og deres egne og kom straks til det Resultat, at Lærerne var Stedbørn. Her er en af disse Sammenligninger:

Gennemsnitsløn for Lærere, Jernbaneassistenter, Postekspedienter og Toldassistenter:

Lønnings Aar	Lærere Mænd	Lærere Kvinder	Jernbaneassist. Mænd	Jernbaneassist. Kvinder	Post og Toldft.
De første	Kr.	Kr.	Kr.	Kr	Kr.
5 Aar	1060	860	1263	1005	1160
10 -	1280	930	1452	1140	1340
20 -	1590	1115	1800	1410	1700
35 -	1937 1/7	1280	2082 6/7	1602 6/7	2085 5/7

Hertil maa dog føjes, at Jernbaneassistenter foruden Lønnen faar Tantieme, og Told- og Postmænd Huslejegodtgørelse, saa der bliver en ganske betydelig Forskel mellem nævnte Etater og Lærerne; derfor venter Lærerne en Lønforbedring med det første, da de anser deres Gerning for ligesaa betydningsfuld som nævnte Funktionærers.

Først i August Maaned holdt Købstadlærerne et Møde i København, hvor samtlige Lærere besluttede at oparbejde en Stemning hos Lovgivningsmagten for et Lønforslag, der har en Begyndelsesløn af 1500 Kr., med en Stigning til 3000 Kr. i Løbet af 20 Aar.

Dette Krav vil sikkert blive anset for højst beskedent, naar Hensyn tages til Priserne paa Livsfornødenheder.

Hvis Lovgivningsmagten tager sig af dette Spørgsmaal, og det maa den, saafremt den ønsker Fremgang for vor Folkeskole, samt stiller større Krav til Lærernes Uddannelse, saa var det ønskeligt, om man denne Gang fik en Lov, der ogsaa tog Hensyn til Forskole- og Vinterlærerstanden, saaledes at veluddannede Folk ogsaa kunde være tjent med nævnte Embeder.

En Flygtning.

Fortælling fra en af de vestlige Stater i Nordamerika.

Af JOOST DAHLERUP.

(Sluttet).

Det blev Aften, Mørket faldt paa og slog Haabet ned hos mange.

Underligt, som Mørke og Lys kan indvirke paa Haab, der er de, der kun kan haabe, naar Solen skinner. Mange, som blot nogle faa Timer i Forvejen havde ventet paa Natten, med den Tanke, at Flygtningen under Dækning af Mørket vilde søge at snige sig ud af Nabolaget, rystede nu paa Hovederne og opgav alt: — Naturligvis var John Simpson paa dette Tidspunkt over alle Bjærge og blev aldrig fanget! . . . . . .

Dog var der mange, som forblev ude i Fjældene. Nogle af disse tændte Blændlygter og listede omkring mellem Klipper og Krat til langt ud paa Natten, andre laa paa Lur; men de fleste tændte Baal, i Læ for den bidende Nattevind, forfriskede sig af de medbragte Madposer og Feltflasker og lagde sig saa til at sove, som Vagthunde, med et Øje og et Øre aabent. —

Saaledes laa Mc. Gregor indhyllet i sin Pels foran et Baal, med Bøssen og den tomme Madpose ved Siden, medens Sønnen, der atter havde genvundet sin rolige Samvittighed, løb omkring paa de nærmeste Skrænter og ledte i Mørket efter den bortrømte Fange.

Da Mc. Gregor havde ligget en rum Tid og blundet, kom Sønnen aandeløs løbende nedad Fjældskrænten, med sin Knippel over Skuldren:

— Far! raabte han hviskende, og idetsamme sad Mc. Gregor overende og gned Øjnene med begge Haandledde. — Far, jeg har set ham! —

I et Spring var Mc. Gregor oppe i sin fulde Højde, med Bøssen i Haanden. — Jeg stod der oppe paa Skrænten og saa saa' jeg ham komme krybende langs Jorden! — hviskede Sønnen idet han ivrig bøjede sig forover og gengav Bevægelsen med Arme og Ben. — Jeg trode først, det var et Dyr. Jeg stod ganske stille . . . .

— Hvor er han, Dreng? Vrøvl ikke nu! Hvor saa Du ham? — afbrød Faderen og drejede sig i hans Bevægelses Retning, som til Løb. — Hvor? Vis mig det! —

— Der ovre, Far! Kom! — hviskede Drengen idet han greb Faderens Arm med den ene Haand og pegede frem for sig med den anden.

— Ned med den Haand, Du dumme Knægt! — Med et Ryk sank Haanden.

— Vi behøver ikke at skyde ham, vel Far? — Stop her! — Drengen greb Faderen ved Armen: — Se der ovre! — Han gav et Nik med Siden af Hovedet i Retningen: — Kan Du se den lange smalle Klippeblok lige ved Tjørnebusken? Bag ved den er der en Hule. Der ligger han. Blokken væltede han selv for! — Aa, Far, havde jeg ikke set ham komme krybende, saa havde vi aldrig fundet ham . . . . !

— Naa saa d e r sidder han! Ja d e r sidder han jo godt! — sagde Mc. Gregor og nikkede tankefuldt mod Blokken — Der er aldrig nogen, der finder ham d e r. Og Du, der er ingen Fare for, at Fyren skal løbe væk, saa længe vi er her. John Simpson er vor . . . !

— Hvordan skal vi fange ham, Far? Du fra den ene Side og jeg fra den anden? —

— Fange ham! — gentog Mc. Gregor med en Betoning, som var den Tanke aldrig før faldet ham ind. Idetsamme begyndte han, ligesom raadvild, at stryge sig ned over Skægget, saa hen over Nakken, saa ned over Skægget igen. —

— Aa Dreng! — han standsede et Øjeblik og gned sin Hage: — Det haster slet ikke! . . . . Han sidder jo godt d e r . . . . Hvad er Klokken? . . . Fængslet er vel ogsaa lukket paa denne Tid! . . . . Det maa være sent, og jeg er træt, Du! . . . . Lad os sætte os ned! . . . . Han løber ikke væk! . . . Vær Du kun rolig . . . . !

— Sætte os, Far! —

— Ja, lad os sætte os! — sagde Mc. Gregor og lod sig falde ned paa en Klippeblok. Han støttede en Albu mod hvert Knæ, bøjede Hagen ned i sine Hænder og stirrede grundende over paa den store Sten, bag hvilken John Simpson sad skjult.

Sønnen satte sig, maalløs af Forbavselse, og stirrede i smaa Ryk fra Faderen til Klippeblokken og fra Klippeblokken til Faderen. I flere Minutter sad de saadan.

— Far, er Du syg? — hviskede Drengen.

— Se Charley! — sagde Mc. Gregor, uden at røre sig: — John Simpson er vor! Belønningen er vor! —

Atter sad de en Stund tavse.

— Se Dreng! begyndte Mc. Gregor igen: — Hvis Staten nu vilde købe min Gaard, saa .... ja, saa maatte jeg vel sælge den. Ikke sandt? —

— Jo! — svarede Drengen, og hans Mund aabnede sig forbavset, idet han nikkede bekræftende mod Faderens Ansigt.

— Naa, det forstaar Du dog! Men ellers forstaar Du Dig vist ikke ret meget paa Handel! brummede Mc. Gregor bittert, stadig uden at røre sig eller vende Blikket fra Fjældblokken.

En Tidlang sad de atter tavse.

— Men Far, skal vi dog ikke gribe ham? hviskede Sønnen og lagde Haanden paa Faderens Arm som for at vække ham.

— Charley! — Hvis nu Staten forlangte min Gaard for fem Hundrede Dollars! .... Mc. Gregor standsede: — Saa! .... Han standsede igen: — Ja, saa vilde jeg se at faa sex Hundrede. Det forstaar Du jo nok? — sagde Mc. Gregor og vendte sig idetsamme helt rundt mod Drengen —

Charley nikkede.

— Forstaar Du det? Gør Du?

— Ja!

— Naa, Du er alligevel en flink Dreng, Charley! — Mc. Gregor lagde Haanden paa hans Skulder og smilede — Jeg kan da, Gud er mit Vidende, ogsaa nok bruge de Penge, og jeg skal ogsaa huske Dig, kære Charley, der har hjulpet mig saa godt ..... Jeg har store Planer for med Dig, min Dreng, men jeg kan ikke lide at tale om dem endnu .... Du trænger svært til et Par nye Sko, dem skal Du faa, og dine Buxer begynder at flosse fælt forneden. Jeg har set det; men jeg sagde ingenting, Viljen var der, maa Du tro, men da havde vi jo ingen Penge .... Jeg saa ogsaa forleden Dag en ny Hat, som jeg kunde lide Du skulde ha' .....

.... Men nu, Charley! Allerførst maa vi ha' tændt et andet Baal for Natten. Du gaar omkring og samler Grene og Kvas og jeg bliver her og passer paa Manden ..... Næ, næ, næ, Dreng! Du kan være ganske rolig, han løber ikke, saa længe jeg sidder her! ..... Saa gaar Du tilbage til Mutter og henter saa meget, Du kan slæbe af Tæpper og Dækner, for det er jo forbandet koldt! Og Brød, Ost, Mælk, nogle Flasker Vand, og en Flaske Snaps, hvad? Til at holde Kulden ude! .... Sig saa til Mutter, at vi har John Simpson vel forvaret; men bed hende, for Guds Skyld, lade være at fortælle det til nogen .... Du kan ogsaa sige hende fra mig, at hun skal faa den nye Hat, hun véd nok og en ny Paraply .... Naada, hvor hun vil gøre sig i Kirken paa Søndag ..... !

— Men Far .... !

— Handel, Handel, Handel, Dreng! afbrød Mc Gregor ham vrissende og lagde Haanden over Sønnens Mund: og lagde Haanden over Sønnens Mund — Alt i denne Verden er Handel ..! ..... Var det rigtig, hvad jeg sagde om Gaarden? — lo Mc. Gregor og greb Sønnen ved Armen.

Charley tav.

— Var det rigtig med Gaarden. Dreng? Svar! —

Drengen svarede stadig ikke.

— Naa, var det? Jeg vil vide, hvad Du tænker!

Drengen nikkede. Et lille raadvildt Nik.

— Ja, saa var det ogsaa rigtig med John Simpson! Tro Du kun din gamle Fader, der har Erfaringen! — Mc. Gregor skubbede ham leende fra sig: — Og se saa at finde noget Kvas til Baalet! — —

Charley gik ud for at samle Grene, lidt nølende og tankefuld; men han gik dog. Imedens satte Mc. Gregor Albuerne mod Knæerne, lagde Hagen i sine Hænder og fæstede Blikket ufravendt paa Klippeblokken derovre. Siddende saadan faldt han i dybe Tanker om al den Lykke, der ventede ham, og først da Charley kom tilbage

med Favnen fuld, vaagnede han op af sine forhaabningsfulde Drømme — —

Lidt efter knitrede og blussede der et Baal, som kastede rødligt flimrende Skær og oplyste en Omkreds, der lige indesluttede Klippeblokken derovre.

Saa lagde Mc. Gregor Armen om Sønnens Hals og bøjede sig ned over ham.

— Naa, forstaar Du nu, Charley? Tror Du endnu, at jeg vilde gøre noget urigtigt?

Charley rystede alvorlig paa Hovedet.

— Saa gaa hjem og gør som jeg har sagt! — og Charley gik.

Mc. Gregor satte sig magelig tilrette. Han væltede en stor Sten hen bag Ryggen og lænede sig tilbage, strakte Fødderne helt hen mod Ilden, lagde Bøssen over Knæerne, og med Blikket stift rettet mod Fjældstykket, der skjulte Flygtningen, faldt han atter i Tanker. —

Men Farmeren var en gammel Mand, og den lange Dags og Aftens uvante Strabadser havde taget paa hans Modstandskraft. Hovedet begyndte at nikke, dybere og dybere nikkede han, skøndt Øjnene stadig var aabne og Smilet lige bredt.

Tilsidst blev Hagen liggende mod Brystet. Han skulede endnu under Øjenlaagene mod Fjældblokken men kun en kort Tid, saa blev Øjenlaagene ham for tunge og faldt mere og mere til. Omsider var de lukkede; men de lyse Drømme holdt Smilet vedlige —

Hans Aandedræt blev tungere og tungere og gik over i en rullende Snorken. Han sov. —

Der forløb en rum Tid, saa begyndte Fjældblokken at bevæge sig og hælde dybere og dybere ud. Et Hoved, med en stor tværstribet Stormhue, kom til Syne over Stenens Kant. Saa en Haand skyggende over Øjnene, der stirrede efter den gamle Mand foran det flimrende Baal. Langsomt væltede Flygtningen Stenen fra, og i et Nu var han ude med hele sin tværstribede Skikkelse. Forsigtig løftede han Stenen for Aabningen igen, og paa alle fire kravlede han gennem det lave Buskværk, bort gennem Dalen. —

Der gik en Tid, hvori Farmerens tunge Aandedræt og Baalets Knitren var de eneste Lyde, der afbrød Nattens Stilhed. — —

— Hallo Far! — raabte Charleys muntre Stemme, og Mc. Gregors Nakke rettedes med et Sæt. Hans første Blik galdt Fjældstykket, det stod der endnu, hans næste Sønnen, der kom springende ned over Skrænten, med en mægtig Bylt over Nakken:

— Belønningen er forhøjet, Far! Sex Hundrede Dollars! Sex Hundrede Dollars! Sex Hundrede Dollars . . .!

. . . . . Og se alt, hvad Mo'r gav mig med! — Han kastede Bylten paa Jorden og sled Seglgarnet over med Tænder og Fingre — Dækner, Far! — Han kastede to Hestedækner ned for Faderens Fødder: — En Gryde! Fire Flasker Vand! En halv Gallon Mælk! Skinke! Ost! Tobak! — og din Pibe, Far, den havde Du nok glemt at faa med Dig . . .

— Belønningen forhøjet! Sagde jeg det ikke nok! Sex Hundrede Dollars! — Faderen havde rejst sig — Og er Du nu sikker paa det, Dreng? Hvor hørte Du det? —

— Der var nyt Opslag paa Bellevilles Port! — forklarede Drengen ivrig og sprang op fra alle Sagerne, der nu laa udbredt paa Jorden — Sex Hundrede Dollars, stod der! For Paagribelsen af Flygtningen inden Solens Opgang! — Død eller levende! tilføjede han med et pludseligt Omslag i Stemmen og saa ned mod Jorden.

— Inden Solens Opgang! Naa ja, naa, ja, det kunde de ha' sparet sig. Imorgen inden Solens Nedgang er det syv Hundrede Dollars, det svarer jeg for! John Simpson trækker Renter, Du. Og saa længe vi holder Vagt, kommer han ikke ud. Ikke før Sult og

Kulde driver ham! — — Syv hundrede! Og det er vore! Dine og mine ...!

Mc. Gregor lagde Armen om Drengens Skulder og blev staaende saaledes og smilede tankefuldt over mod den Klippeblok, bag hvilken hele Fremtiden laa.

— Saa bliver maaske dog Idéen til Virkelighed — sagde han og trykkede Sønnen fastere ind til sig: — Den Idé jeg har gaaet og kælet for i alle de Aar, og som jeg saa tit har talt til Dig om: — Den lille Butik i Arlington, mener jeg, som Du bestyrer, og vi to Gamle der hjemme forsyner med Fjerkræ, Smør, Æg, Grønt og Frugt ..

... Jeg sad saamænd, mens Du var borte, og saa' det hele saa lyslevende for mig. Jeg saa en stor fin Butik paa det bedste Strøg i Byen. Folk gik ind og ud. Ud med store Pakker ....

....Nej, hvor man dog, naar man bliver gammel, kan sidde og drømme lysvaagen! Hørte jeg ikke Pengene grangivelig klirre paa Disken. Og saa' jeg ikke mig selv komme kørende, med Vognen fuld af slagtet Fjerkræ, og holde for Døren ....

.... Ja, hvor man dog kan bygge Luftkasteller, naar man sidder saadan for sig selv. Men nu er det ikke Luftkasteller mere, nu er det Virkelighed! Sæt Dig ned og varm Dig, Dreng! Helt hen til Ilden, det er jo forbandet koldt, og lad os saa tale om alt det gode, der nu ligger for .....

Mc. Gregor og Drengen satte sig ned paa Stenen foran det flimrende Baal, og Faderen fortsatte, idet han med en belærende Pegefinger slog Eftertryk til sine Ord foran Sønnens Ansigt. —

VIII.

Imidlertid var Flygtningen naaet langt bort fra sit farlige Skjulested, nu løftede han forsigtig Hovedet op over det lave Lyngkrat og saa sig tilbage.

Mc. Gregor og Charley sad endnu paa Stenen og vogtede Klippehulen. Skikkelserne aftegnedes tydeligt ved det stærke rødlige Skær fra Baalet. Faderen havde Armen om Sønnens Skulder og talte forklarende, medens Drengen nikkede tankefuldt forstaaende, mod Klippeblokken derovre. —

Det gøs gennem Flygtningen. Med et Sæt drejede han Hovedet og spejdede omkring.

Oppe paa Fjældskrænten tilhøjre flammede et andet Baal, der oplyste en halv Snes Mænd i tykke Kapper. De havde en Vindunk imellem sig og Glas i Hænderne. De snakkede højrøstet, John kunde skelne deres Stemmer derfra hvor han laa: — Om den bortrømte Fange, talte de ....

En af dem, en stor, skægget Farmer i Bjørneskindspels og med Bøssen i Rem over Ryggen, rejste sig og løftede det fulde Glas:

— Lad os saa drikke paa, at en af os maa blive den lykkelige! — raabte han: — Skaal Kammerater, paa de sex Hundrede Dollars! —

— Skaal, skaal! — lød det deroppe fra, Glassene klirrede, og alle raabte i Munden paa hverandre. — —

Idetsamme dukkede John Hovedet ned under Krattet og krøb saa hurtig Hænder og Knæ kunde bære, i modsat Retning —

Et Stykke borte kom hans Hoved atter til Syne over Buskadset, idet han stirrede frem for sig. .

Der oppe paa den mørke Skraaning, mod hvilken hans Blik søgte, bevægede sig to flimrende Lys. John stirrede med Haanden over Øjnene. De kom nærmere. Nu var de tydelig at skelne. Det var to Mænd, der listede omkring og undersøgte Kløfterne i Fjældet. John kunde se dem sænke og hæve deres Blændlygter og holde dem i strakt Arm ud for sig, for rigtig at kaste Skæret ind i de mørkeste Kroge.

John dukkede sig igen og kravlede videre i ny Retning, hurtig som en

Snog der bugter sig gennem Krattet —

Han løftede atter Hovedet; men idetsamme fo'r begge hans Hænder som i Fortvivlelse og Selvopgivelse, op til Panden.

— Der forude, knap hundrede Skridt fra, hvor han krøb, var to Mænd i Færd med at tænde et Baal af tørre Ris. En tredie sad paa en Sten i Nærheden af de to og skar af et Brød.

De snakkede raabende, som alle Landfolk, John vendte Kinden imod og lyttede: — Om den bortrømte Rovmorder. Om de sex Hundrede Dollars! —

Han saa' sig omkring. Indesluttet fra alle Kanter!

Paa en Gang greb han sig om Hovedet og stirrede med fortrukket Ansigt ned for sig. Saa rev han Hænderne sammen foran Brystet, bøjede Panden helt ned mod Jorden og blev liggende længe i samme Stilling, mumlende for sig selv, som i Bøn —

Pludselig hørte han en raslende Lyd i Krattet foran. Med et Ryk rettede han Nakken og lyttede. Saa løftede han forsigtig Hovedet halvt op over Buskene og saa' frem for sig. Han fo'r sammen. I et Nu havde han drejet sig rundt, og med den ene Fod op under sig og begge Hænder mod Jorden, rede til Spring, stirrede han forfærdet tilbage over Skuldren.

— En Mand kom sparkende gennem Krattet. I den ene Haand holdt han en tyk Knippel, i den anden en Blændlygte, som han drejede fra Side til Side i Takt med sine langsomme Skridt. Han gik lige i Retning af John. Nærmere og nærmere — —

I et Spring var John pludselig oppe og fo'r i vildt Løb gennem den dybe Lyng, der ligesom greb ham om Benene for at standse ham i Flugten.

Med en hvæsende Ed satte Manden efter, løftende Kniplen med begge Hænder over Hovedet til et vældigt Slag —

— Stop, stop! — raabte Forfølgeren med dæmpet Stemme, der kun skulde høres af Flygtningen; men John ænsede ikke Raabet, han fo'r lige ud over Stok og Sten, mod Aabningen mellem de to mørke Fælde foran . . . .

— Flygtningen! Der er han! — lød det oppe fra den ene Fjældvæg, og idetsamme kom en Mand jagende ned ad Skraaningen, med sin lange Frakke flagrende efter sig og en mægtig Knortekæp i Haanden, hævet til Slag.

— Stille! Du vækker dem jo alle sammen! Stille, vi vil ha' ham alene! Vi to! — hvæsede den første — Hug ham ned! Slaa til! Spænd Ben . . . . !

Flygtningen fo'r videre, ind i den lange smalle Dal mellem de to Fjælde, springende over Kløfter og Blokke og tværs igennem brysthøjt Tjørnekrat, uden at se til højre eller venstre, med Forfølgerne kun et Par Skridt efter sig.

— Stop, stop! Stands, stands! — hvæsede det stadig bag ham. Paa en Gang susede Kniplen, som et Kastevaaben forbi hans Hoved: — Stop, stop! — Stands, stands! —

Oppe fra Fjældskrænten rungede der et Bøsseskud. Saa nok et. Idetsamme kom en gøende Hund halsende ned over Fjældet og efter den en raabende Mand, svingende den afskudte Bøsse ved Løbet.

En Graasten, saa stor som et Barnehoved, fløj forbi Flygtningen, saa en Kæp og saa en Graasten igen.

— Stands, stands! — hvæsede det stadig efter ham: — Stop, stop! —

Nu lød der Hundeglam, Raab og Eder fra alle Sider. Det var, som om Fjældene blev levende. Mænd kom løbende ned ad Skrænterne fra begge Sider. De dukkede op bag Klippeblokken. De styrtede frem fra Kløfter og Huler. Men Flygtningen fo'r af

Sted, som et jaget Vildt, foran hele den raabende Hob af Forfølgere, idet han med vilde Næveslag slog til Hundene, der fra alle Sider sprang op ad ham og flængede hans Tøj i Laser, med deres bidske Tænder.

Med de høje Fjælde paa begge Sider og med Forfølgerne i Hælene var der kun e n Vej aaben for Flygtningen, lige ud, og i et Øjeblik havde han gennemløbet Dalen.

Foran ham laa Huse. Rundt omkring ham laa Huse. Det var Belleville By. Men der var kun den samme Vej, lige ud, og ligeud løb han, saa hurtig Benene kunde bære.

Forude dukkede det dunkle Omrids frem af Belleville Torv, og i vildt Løb satte han midt ind over Torvet, med hele den raabende Skare efter sig —

— Holdt! kaldte en Tordenrøst lige bag ved ham; men John ænsede saa lidt den som alle de andre Raab og Eder fra den hujende Stimmel. Saa rungede der et Bøsseskud, og med et Hvin styrtede Flygtningen paa sit Ansigt forover, kun et Par Skridt fra den gamle Post.

— Slagtersvenden fra den store Butik paa Belleville Torv var den nærmeste af Forfølgerne, og han kastede sig ned over Flygtningen og greb ham med alle ti Fingre om Halsen.

— Han er min! — raabte Farmeren, der havde affyret Skuddet, og greb Slagteren ved Trøjekraven, som for at slide ham væk fra Flygtningen: — Jeg skød ham! —

— Jeg greb ham! — raabte Slagteren, idet han løsnede Taget med sin ene Haand og slog bagud efter Farmerens fremstrakte Arme.

— Han er min! Jeg skød ham! — raabte Farmeren igen.

— Han er min! Jeg greb ham! svarede Slagteren i samme Aandedræt.

— Han er min! — tordnede Farmeren og sled atter i Slagterens Trøje med begge Hænder: — Giv Slip! Slip ham! Lad ham gaa, eller jeg knuser dit Hoved med Kolben! Det var mig, der skød! Fangen er min! Jeg vil ha' ham . . . !

Med Albuer og Fødder skubbede Slagteren rasende Farmeren tilbage. Saa sprang han op, rivende den udmattede Fange med sig, ved et voldsomt Tag i hans Trøje.

— Din eller min, raabte han, idet han slap Fangen med den ene Haand, sled en Skedekniv ud af sit Belte og huggede vildt efter Farmeren.

Med en rasende Ed sprang Farmeren tilbage og løftede Kolben over sit Hoved til et vældigt Slag, men idetsamme var Stimlen imellem dem og skubbede dem hver til sin Side.

Nogle holdt fast paa Farmeren, andre paa Slagteren, og alle raabte de i Munden paa hverandre. De to Modstandere truede og skældte ad hinanden og sled og vred sig for at komme løs og fare sammen igen, men intet Sekund slap Slagteren sit Greb med den ene Haand om Flygtningens Hals. Johns Øjne stod stive, hele hans Krop rystede og skælvede. Blodet drev ham ned ad Kinderne og dryppede fra Mundvige og Hage over hans blodsølede, flængede Fængselsuniform.

— Fangen er Slagterens! — raabte en af dem, der holdt fast paa denne: — Slagter, Fangen er din! —

— Aa Snak! — raabte en anden ovre fra Farmerens Side — Det var jo Farmeren der skød! Havde han ikke skudt, hvad saa? Saa havde Flygtningen vel nu været over alle Bjærge! Fangen er Farmerens! — Han er din!

— Se her! — raabte den første, idet han sprang op paa Vandtruget og slog med Pegefingren paa Meddelelsen: — Læs, læs selv! — „S e x H u n d r e d e D o l l a r s u d l o v e s f o r P a a g r i b e l s e n“ — Der staar P a a g r i b e l s e n! P a a g r i b e l s e n! Hvem paagreb ham? — Det gjorde Du, Slagter . . . . . . !

. . . . . Og Du! — vedblev han, staaende paa Vandtruget og truende med knyttet Næve ad Farmeren: — Gaa Du kun, her er ingenting for Dig at gøre! — Men husk saa til en anden Gang, Du, at naar en Mand kommer hjem fra sit Arbejde, træt og søvnig efter en lang Dags Slid, og han tror, han kan skraa en Genvej over din Brakmark, der alligevel ligger ubenyttet hen, saa behøver Du ikke at pudse dine store Køtere i Hælene paa ham! — Slagter, Fangen er din! —

— Slaas om ham! — raabte et Par unge Mænd i Stimlen: — Slip dem og lad dem slaas om ham! Slip, slip! Hvad holder I paa dem for? —

— Klyng ham op i Postetræet! kom det fra en anden Kant: — Hvad staar I alle der og kævles om? Hvad Mening er der i, at Staten skal betale sex Hundrede Dollars af vore Penge for at faa ham tilbage igen? Hvorfor skal Farmeren ha' Pengene? Hvorfor skal Slagteren ha' dem? Hvorfor skal Staten blive ved med at føde og klæde ham? Klyng ham op! Er han maaske bedre værd? Et Reb! Hvem har et Reb? Lad os faa et Reb!

— Et Reb! Et Reb! — raabtes der fra alle Sider —

— Fangen er min! Jeg skød ham! — lød Farmerens Røst ind imellem.

— Han er min! Jeg greb ham! I har ingen Ret til at lynche ham! — søgte Slagteren at komme til Orde; men ingen hørte mere efter de to.

— Et Reb! Et Reb! — raabte de alle og trippede søgende omkring sig selv.

Saa kom der et gammelt Tøjr flyvende ind over Stimlen. Hvor det kom fra, vidste ingen; men alle Arme greb efter Rebet, en halv Snes Hænder lagde Løkken og kastede den om Fangens Hals.

Oppe under Toppen af Postetræet hang allerede en Mand og klamrede sig fast med Albuer og Knær:

— Lang mig Rebet herop! — raabte han, og en halv Snes Hænder rakte Enden af Rebet op mod Manden, medens Resten sled og skubbede den saa pludselig dødsdømte Flygtning hen under Posten.

— Han er min, jeg skød ham! — Jeg greb ham! søgte Farmeren og Slagteren at overdøve den hujende Hob.

— Hal til! raabte Manden paa Posten, og fra alle Sider greb Hænder efter Rebet, alle vilde være med til at fuldbyrde Dommen, og længere og længere gled John Simpson med Ryggen op ad Postetræet.

De sang, medens de klyngede ham til Vejrs.

Bellevilles ellers saa fredelige og godmodige Befolkning sang med skingrende Stemmer den gamle raa Lynchevise fra Tredserne . . . . .

En eneste Skat.

Af Marcus Rubin.

Vi har i Danmark som i andre Lande en Mangfoldighed af Skatter og Afgifter, til Stat og Kommune, direkte og indirekte Skatter, paa Person og Ting, paa Omsætning, paa ydede Tjenester, med Finansformaal og med andre Formaal for Øje, efter allehaande Principer og med Rod i allehaande Teorier, af mere eller mindre nationalt eller internationalt Udspring, ny og gamle Skatter, af tvivlsom Retfærdighed og utvivlsom Uretfærdighed. Hvad om vi havde en eneste Skat? Blev den ikke bedre, ret-

færdigere, mere praktikabel? Fysiokraterne vilde i det attende Aarhundrede have en „impôt unique" paa Nettoudbyttet af Jorden; fejle Forudsætninger bragte her fejle Slutninger. En Særbeskatning af Jordrenten — ud fra helt andre Synspunkter — har i vor Tid Talsmænd og Tilhængere, men i hvert Fald véd ingen, hvor langt denne Skat vilde række. Derimod har vi jo i fuld Gang en anden Skat, Skatten paa Indkomst og Formue, og den synes ganske vel skikket til en Prøvelse af, hvordan en saadan eneste Skat vilde forme sig. Thi ogsaa for den populære Betragtning rammer denne Skat rimeligt, den fattige betaler lidt, den rige meget, den usikre Indtægt betaler mindre end den sikre, og vil man gøre Skatten progressiv, kommer den, der har hundrede Tusind, ikke blot til at betale hundrede Gange saameget som den, der har tusind, men maaske to hundrede Gange eller derover, fordi han saa endda har langt mere tilovers til at leve af end hin. Lad os da i det følgende gøre en Prøve med denne Skat, der foruden andre Fordele har den overmaade praktiske, at den frembyder Materiale til at foretage Undersøgelsen.

Femte Række, Litra E, Nr. 4 af „Statistisk Tabelværk", udgivet i 1906 af Statens Statistiske Bureau, indeholder en Oversigt over Danmarks „Indkomst- og Formueforhold efter Skatteansættelsen for Skatteaaret 1904—05." Det er altsaa Ansættelsen til Statsskatten, der er lagt til Grund. Materialet var det officielle, afgivet fra de forskellige Skattekredse, og Bearbejdelsen er foretagen med vanlig Omsigt og Grundighed. Hvad Materialets Beskaffenhed angaar, er det saa godt og saa daarligt, som Borgerne og Ligningsmyndighederne har bragt det til Verden; Vilje og Indsigt har næppe overalt været paa Højde med de ideelle Krav, men nogen Kritik heraf, baade i Almindelighed og i Forbindelse med et Forsøg paa en Udjævning af Fejlene — hvad der til anden Benyttelse kunde være nødvendig —, kan der her ses bort fra overfor Undersøgelsens summariske Karakter.

Bearbejdelsen supplerer (i Indledningen) det positivt foreliggende Materiale, hidrørende fra de skatteansatte, med nogle kalkulerede Data for de ikke ansatte. Dette Supplement hviler selvfølgelig paa usikkert Grundlag, men Tabelværket har Ret i med denne „punkterede" Linje at fuldende Billedet, der ellers vilde virke vildledende, og jeg følger det. Endvidere er Tabelværkets Inddeling af Indkomsterne i det væsentlige den samme som selve Lovens, og nogen videre Detail har altsaa selvfølgelig ogsaa jeg været udelukket fra. Men jeg har maattet foretage endel Interpolationer til Udskillelse af „Foreningers og Selskabers" Indkomster og til Fordeling af Formuerne paa Indkomstgrupperne; jeg svarer imidlertid for, at disse vil findes acceptable, og at Fejlmulighederne paa intet Punkt kan forvanske Resultaterne.

— De danske Skatter og Afgifter af alle Arter og i videste Forstand samt baade til Stat og Kommuner udgjorde aarlig i de seneste Finansaar ethundrede nogle og tredive Million Kroner. Hvis Danmark altsaa en Dag overvinder en Stormagt og kan faa den til at betale os fem Milliarder Francs, vil Renten heraf saare rigeligt være i Stand til indtil videre at

gøre Borgerne totalt skattefri; da Chancen herfor ikke er nærliggende, prøver vi i det følgende paa, hvorledes Skattebeløbet kan komme ud ved Hjælp af en progressiv Indkomst- og Formueskat.

Tabel A.

Løbe-Nr.	a. Aarlig Indkomst.	b. Personantal.	c. Indk. Beløb. Mill. Kr.	d. Form. Beløb. Mill. Kr.	e. Indkomst-skatteproc.	f. Formue-skatteproc.	g. Samlet Skat. Mill. Kr.	h. Dennes Proc. af Indk.	Løbe-Nr.
1.	Under 800 Kr.	773,680	355	522	8	0,32	30,07	8,5	1
2.	800— 1,000 -	77,731	68	236	9	0,36	6,97	10,3	2
3.	1,000— 1,200 -	72,214	77	229	10	0,40	8,62	11,2	3
4.	1,200— 1,500 -	55,411	73	296	11	0,44	9,33	12,8	4
5.	1,500— 2,000 -	44,780	75	415	12	0,48	10,99	14,7	5
6.	2,000— 3,000 -	32,719	77	521	13	0,52	12,72	16,5	6
7.	3,000— 4,000 -	11,679	40	272	14	0,56	7,12	17,8	7
8.	4,000— 6,000 -	9,773	47	323	15	0,60	8,99	19,1	8
9.	6,000— 8,000 -	3,768	26	206	16	0,64	5,48	21,1	9
10.	8,000— 10,000 -	1,862	16	144	17	0,68	3,70	23,1	10
11.	10,000— 15,000 -	2,111	26	259	18	0,72	6,54	25,2	11
12.	15,000— 20,000 -	809	14	153	19	0,76	3,82	27,3	12
13.	20,000— 30,000 -	710	17	197	20	0,80	4,98	29,3	13
14.	30,000— 40,000 -	269	9	117	21	0,84	2,87	31,9	14
15.	40,000— 50,000 -	186	6	83	22	0,88	2,05	34,2	15
16.	50,000—100,000 -	191	12	180	23	0,92	4,42	36,8	16
17.	100,000 og derover -	83	16	256	24	0,96	6,30	39,4	17
	Tilsammen	1,087,926	954	4,409	11,46	0,58	134,97	14,15	

Det første Tal i Kolonne b, 773,680, angiver det hele Antal voksne Personer (over 18 Aar) i Danmark, indbefattet Skatteyderne (paa Landet og i Købstæderne) med en Indkomst af under 800 Kr., men fraregnet alle andre Skatteydere og fraregnet gifte Kvinder. Man har altsaa, som ovenfor nævnt, i det væsentlige maattet kalkulere en Indtægt og en Formue for det nævnte Personantal, en Kalkulation med Hensyn til hvis Enkeltheder jeg henviser til Tabelværket.

Skalaen for Indkomstskatten (Kolonne e) er, som man ser, progressiv, gaaende fra 8 til 24, og Skalaen for Formueskatten (Kolonne f) er anlagt saaledes, at enhver betaler samme Procent af 4 Procent af sin Formue som af sin Indkomst. Den, der har en Indkomst af 1000—1200 Kr., betaler 10 pCt. af denne, og ejer han desuden en Formue paa 5000 Kr., hvoraf 4 pCt. Rente jo udgør 200 Kr., betaler han 10 pCt. heraf, d. e. 0,40 pCt. af Kapitalen, lig 20 Kr. Formueskatten stiger altsaa fra ca. ⅓ til ca. 1 Procent af Formuen; Stigningen retter sig ikke efter Formuens Størrelse, men efter Størrelsen af den Indkomst, den er forbundet med; man kan jo have en ikke helt ubetydelig Formue (en tilsikret Kapital, en mindre Landejendom) og dog en forholdsvis ringe Indkomst, og Indkomsthaveren stilles da bedre ved den her anvendte Skala, end om han yderligere belastedes gennem en selvstændig Progressionsskala for Formuen. — Formelt set gaar Skatteskalaen, forstaaet som den samlede Skats Forhold til Indkomsten, fra 8 pCt. (under 800 Kr. Indkomst, uden Formue) til 48 pCt. (100,000 Kr. eller derover, hvor hele Indkomsten hidrører fra en 25 Gange saa stor Formue). I Gennemsnit gaar Skalaen, som det ses af Kolonne h, fra 8,5 til 39,4 pCt. af Indkomsten.

Til mere konkret Belysning af,

hvorledes denne Skatteskala vil virke, vælger jeg de fem Skatteklasser Løbe-Nr. 1—5—9—13 og 17. Vi faar da følgende Oversigt:

Tabel B.

	Person-Antal.	Gennemsnitl. Indkomst. Kr.	Gennemsnitl. Formue. Kr.	Gennemsnitl. samlet Skat af Indk. og Formue Kr.
1.	773,680	459	672	39
5.	44,780	1,675	9,268	246
9.	3,768	6,900	54,671	1,456
13.	710	23,944	277,465	7,015
17.	83	192,775	3,084,337	75,952

Det maa først bemærkes, at de forholdsvis store Formuebeløb sammen med Mellemindtægterne i væsentlig Grad hidrører fra Landboernes Jordeje, overfor hvilke der staar beskedne (eller i hvert Fald beskedent opgivne) Indkomster; Beløbene angiver ikke, at de paagældende i tilsvarende Grad er „Kapitalister". Med Hensyn til Skatteydelsen er det vanskeligt at sige, hvor meget det vil genere en Skatteborger med 459 Kr. om Aaret at betale kontant 39 Kr., saa at han kun beholder de 420 Kr. ubeskaarne tilbage, men det er sikkert, at den, der sidder med 24,000 Kr. om Aaret og skal af med 30 pCt. deraf i kontante Skatter, vil mene, at han maa lægge sit Liv om, og den, der har 200,000 Kr. aarlig, og skal af med 40 pCt. vil, uagtet han beholder 120,000 Kr. tilbage, føle det som en Plyndring; han vil ikke tale om „Socialisme", men om „Kommunisme". Den Skala, jeg har opstillet, er naturligvis en blandt tusinde af dem, der kan udregnes, og til virkeligt Brug skulde den, selv med samme Grundlinier, udarbejdes langt finere; men som den er, synes den mig dog ganske god at faa Forstand af. Naar samtlige indirekte Skatter og Afgifter til Stat og Kommune forsvandt, er det kun i sin Orden, at enhver, der blot har et nødtørftigt Livsophold, betaler Skat — thi saa vidt muligt bør ingen være blot nydende overfor Samfundet, ogsaa eller netop af demokratiske Grunde —, og at dette ikke heller kan undværes viser selve Tabel A, thi uagtet Skatteydere med fra 10,000 Kr. og derover er ansat til en gennemsnitlig Skat af 25 til 40 pCt. af deres Indkomst, udgør den samlede Skat, de derved yder, ikke mere end Skatten fra den Del af Befolkningen, der har under 800 Kr. Indkomst (30,98 mod 30,07 Million)! Der er nok store Indkomster og store Formuer herhjemme — om end ikke internationalt maalt, saa i Forhold til de smaa Indkomster og de smaa Formuer —, men Antallet af Indehavere er dog saa ringe, at der skal grumme meget til for at faa store Penge til det offentlige ud deraf. De 4309 Skatteydere med fra 10,000 Kroners aarlig Indtægt har en samlet aarlig Indkomst af netop 100 Million Kr. Berøver vi dem henved en Tredjedel heraf, bliver der endda over tre Fjerdedele af Skatter og Afgifter til det offentlige tilbage, som skal dækkes af den øvrige Befolkning.

For at det imidlertid ikke skal siges, at jeg har opstillet en Skala, der nødvendigvis maa virke skræmmende, skal jeg, paa Grundlag af Tabel A, anføre en anden moderatere. Lad os gaa ud fra, at nederste Skatteklasse betaler 10 pCt. af Indkomsten, og at Procenten derefter stiger med 1 for hver Skatteklasse, saa at Skatteydere med fra 8—10,000 Kroners aarlig Indkomst betaler 19 pCt. Derefter betaler Skatteydere med 10,000 Kr. eller derover aarlig 20 pCt. Endelig betales af al Formue 2 pro mille.

Man faar derefter følgende Oversigt:

Tabel C.

Løbe-Nr.	a. Aarlig Indkomst.	b. Skat af Indk. Mill. Kr.	c. Skat af Formue Mill. Kr.	d. Tilsammen Mill. Kr.	e. D. e. i Procent af aarl. Indkomst.	Løbe-Nr.
1.	Under 800 Kr.	35,50	1,04	36,54	10,3	1
2.	800— 1,000 -	7,48	0,47	7,95	11,7	2
3.	1,000— 1,200 -	9,24	0,46	9,70	12,6	3
4.	1,200— 1,500 -	9,49	0,59	10,08	13,8	4
5.	1,500— 2,000 -	10 50	0,81	11,31	15,1	5
6.	2,000 - 3,000 -	11,55	1,04	12,59	16,4	6
7.	3,000— 4,000 -	6,40	0 54	6,94	17,3	7
8.	4,000— 6,000 -	7,99	0,65	8,64	18,3	8
9.	6,000— 8,000 -	4,68	0,43	5,11	19,7	9
10.	8,000— 10,000 -	3,04	0,29	3,33	20,8	10
11.	10,000— 15,000 -	5,20	0,52	5,72	22,0	11
12.	15,000— 20,000 -	2,80	0,31	3,11	22,2	12
13.	20 000— 30,000 -	3,40	0,39	3,79	22,3	13
14.	30,000— 40,000 -	1,80	0,23	2,03	22,6	14
15.	40,000— 50.000 -	1,20	0,17	1,37	22,8	15
16.	50,000—100,000 -	2,40	0,36	2,76	23,0	16
17.	100,000 Kr. og derover	3,20	0,51	3,71	23,2	17
	Tilsammen	125,87	8,81	134,68	14,12	

Forskydningen bestaar i, at i Tabel A gik Skatteprocentskalaen fra 8,5 til 39,4 pCt., her fra 10,3 til 23,2 pCt., og den hidrører fra, dels at Indkomstskatteprocenterne her er sat fra 10 til 20 mod ovenfor fra 8 til 24, dels at Formueskatten her er gjort ensartet og overalt er $^1/_3$ Procent, medens den ovenfor voksede med Indkomsten og steg fra ca. ⅓ til ca. 1 Procent. De 135 Mill. Kr. i Tabel A fremkom ved en Indkomstskat af 109 Million og en Formueskat af 26 Million, her faar vi en Indkomstskat paa 126 Million og en Formueskat paa 9 Million. De fem første Skatteklasser betaler mere efter C end efter A, alle de følgende betaler mindre, og navnlig gælder dette des højere, man kommer op, fordi der ingen Progression er i Indkomstskatteprocenten efter 10,000 Kr., saa at Stigningen fra 22,0 til 23,2 hidrører fra, at Formueindkomst, der jo giver et Tillæg til Skatten, spiller en stigende Rolle med den stigende Indkomst.

De fire nederste Klassers Skatteprocent er, trods Forhøjelsen, under Gennemsnitsprocenten, der er lidt over 14 — samtlige Skatter og Afgifter udgør en Syvendedel af samtlige Indkomster —, alle de andre over. Øverste Skatteklasse, Skatteydere med 100,000 Kr. og derover, har en dobbelt saa høj Procent som Skatteydere med 800—1000 Kr. Tænker man sig hele nederste Skatteklasse fjærnet, alle, der kun har en Indkomst paa under 800 Kr., fri for al Skat, maatte samtlige øvrige Skatteprocenter forøges med ⅜, saaledes at Skalaen fra 800 Kr. og opefter i Stedet for at gaa fra 11½ til 23 gik fra 16 til 32 Procent. Vilde man i Stedet for den Forøgelse for de fem første Skatteklasser, der har fundet Sted fra Tabel A til Tabel C, i sidstnævnte nedsætte Procenterne for disse Klasser f. Eks. med en Fjerdedel, maatte man forøge den for alle de øvrige Klasser med en Trediedel. Som Skalaen er nu, medfører Afvigelsen fra Tabel A bl. a. den Virkning, at en Skatteyder i nederste Skatteklasse kommer til at betale ca. 8 Kr. mere i Skat aarlig, en Skatteyder i øverste ca. 32,000 Kr. mindre; agitatorisk udtrykt vilde det hedde, at 4000 fattige har maattet tage Byrden paa sig fra 1 rig Men foretrækker man Tabel A, vilde man fra modsat Side for-

kynde, at i Stedet for at lægge en ubetydelig Afgift paa Almenheden, valgte man Proskription af de velstillede.

Den sidst anførte Skala rammer forsaavidt maaske bedre de virkelige Forhold end den først anførte, som man vistnok maa gaa ud fra, at har Indkomsten naaet en vis Højde, vokser Skatteydelserne efter det bestaaende System maaske nok proportionalt, men næppe progressivt. Dernæst ser selve de Skattebeløb, man faar ud for de forskellige Skatteklasser, delvis ret plausible ud. Der skal betales følgende gennemsnitlige Skat i nedenstaaende fem Skatteklasser:

Tabel D.

		Paa Grundl. af Tabel A. (jfr. Tabel B) Kr.	Paa Grundl. af Tabel C. Kr.
1.	(Under 800 Kr.)	39	47
5.	(1,500—2,000 Kr.)	246	253
9.	(6,000--8,000 Kr.)	1,456	1,359
13.	(20,000—30,000 Kr.)	7,016	5,340
17.	(100,000 Kr. og derov.)	75,952	44,723

En Opgørelse af, hvorledes den nuværende Skattebyrde Landet over fordeler sig paa de forskellige Samfunds- eller Indkomstklasser, foreligger ikke og vil være overmaade vanskelig, for de indirekte Skatters Vedkommende umulig at foretage nogenlunde paalideligt. Aller vanskeligst vil den maaske forme sig for de største Indkomsters Vedkommende, da man her intetsomhelst Holdepunkt har for det aarlige Forbrug, medens dette dog i nogen Grad er Tilfældet for Smaa- og Mellemindkomsternes Vedkommende. Men jeg finder intet paa Forhaand uantageligt i, at en Mand med en Indtægt af henved 200,000 Kr. og en Formue paa noget over 3 Mill. Kr. betaler 45,000 Kr. aarlig i Skat. Tværtimod. Billigst vil han slippe, hvis han udelukkende har sit Ophold i København. Han vil da i personlige Skatter til Stat og Kommune (Indkomst- og Formueskat) betale henved 12,000 Kr. og i Ejendomsskatter og Skat af Aktieudbytter til Stat og Kommune maaske 3000 Kr.; han kan have arvet hele Formuen efter sin Fader, og man kan da beregne Afgiften efter Arveafgiftsforslaget — der er jo Tale om fremtidige Skatteforhold —, eller han kan have arvet efter en fjern Slægtning, og man kan beregne efter den bestaaende Lovgivning o. s. fr.; da Minimum vil være 1 Procent, Maksimum ca. 15, vælger jeg Middeltallet mellem disse og tænker mig den halve Formue arvet, hvad der giver 4 pCt. af den hele. Regnes heraf igen 4 pCt. aarlig Rente, faas ca 5000 Kr. Vi er herved oppe paa 20,000 Kr. Jeg har ikke taget Skifteafgifter o. l. med, men tænker man sig Formuen proportionalt, i Forhold til al Formue, deltage i Statens Indtægter af Stempel- og Sportelafgifter m. v., Indkomsten proportionalt, i Forhold til al Indkomst, deltage i Kommunens indirekte Afgifter (af Belysningsmonopolet m. v.) og fremfor alt i de statslige Forbrugsafgifter, kommer man op paa andre 20,000 Kr., et Beløb spredte Enkeltundersøgelser viser kan have nogen Sandsynlighed for sig. Saa kommer den Part, der falder paa Skatteborgeren fra de næringsdrivendes Belysnings- og Ejendomsskatter m. v., saa at der sikkert uden Besvær lader sig konstruere et Skattebeløb af 45,000 Kr. Anses nogle af disse Poster for altfor højt beregnede, maa det erindres, at Skatteyderen, som sagt, er stillet gunstigst ved at forudsættes at have stadigt Ophold i København; er det en tilsvarende stor Jordegodsbesidder, vil hans kommu-

nale Skatter — til Sogn og Amt, paa fast Ejendom og i Formue- og Lejlighedsskat — let komme til at andrage over 10,000 Kroner aarlig mere end i København. Men noget mere eller mindre har jo i denne Sammenhæng ingen Vægt. Meningen har kun været, dels at minde om de forskellige Skatteformer, under hvilke de bestaaende Skatter fordeler sig, og som man altsaa alle maa tage i Betragtning, hvis en virkelig Undersøgelse skulde foretages, dels at opløse de 45,000 Kr. i sine Faktorer for at vise, at Tallet ingenlunde er urimeligt som mulig nuværende Skattebyrde for en Gennemsnits-Skatteyder af øverste Indkomstklasse. At fordybe mig videre i Spørgsmaalet for denne eller for de andre Skatteyderes Vedkommende, har jeg ikke her Lejlighed til.

Men lad os altsaa tænke os en Skala begyndende med 10 pCt. af Indkomster paa under 800 Kr. og uden Formue og endende med 25 pCt. for Indkomster paa 10,000 Kr. og derover, udelukkende hidrørende fra Formue — en Skala, der efter Gennemsnitsindtægterne og Gennemsnitsformuerne i Skatteklasserne altsaa gaar fra 10,3 til 23,2 pCt. —, og lad os gaa ud fra, at de Skattebeløb, som herved udkom, virkelig nogenlunde svarede til de nuværende, vilde det saa være ønskeligt, at en saadan Indkomst- og Formueskat indførtes, og alle andre Skatter og Afgifter fjernedes? Jeg forudsætter herved, at hele Beløbet indkom til Staten, som derefter fordelte til Kommunerne, hvad der efter forud vedtagne Principer tilkom dem —, en Fordeling, der iøvrigt vilde rejse Problemer af stor Rækkevidde og baade teoretisk og praktisk yderst vanskelige at løse.

Hvis man vilde drøfte det nysnævnte Spørgsmaal indgaaende, maatte man jo først klare sig, hvad en Skats Formaal er: at dække det offentliges løbende Behov, som dette historisk har udviklet sig, og som det jævnt kontinuerligt frembyder sig, eller at bruge Skatten til en Udjævning af Indkomsterne og Formuerne, thi i sidstnævnte Tilfælde synes unægtelig Indkomst- og Formueskatten at være det probateste Middel, og Grænsen for dens Anvendelse bliver da kun den gamle Forsigtighedsnorm: ikke at fare saa voldsom frem, at Kapitalopsparingen standses, at den Høne slagtes, der skal lægge Æggene. Men selv om man ikke vil gaa saa dybt ind paa det principielle Spørgsmaal, maa man i hvert Fald være klar over, at Ønsket om, at Udgifterne til saadanne offentlige Foranstaltninger, der særlig kan betragtes som „Enkelttjenester", fornemmelig skal dækkes af dem, der i særlig Grad har Nytte af dem, ikke kan ske Fyldest ved en udelukkende Indkomst- og Formueskat. Endvidere maa man være paa det rene med, at selv om en Skala som den ovenstaaende accepteredes idag til Dagens Udgifter, vilde man endog ved Udgifternes normale Stigning ud over en normal Indtægtsstigning hurtig nødes til at stille sig det Spørgsmaal, om Skatteforøgelsen bør ske proportionalt, eller om man mener at have udtømt de nederste Klassers Kræfter og derfor kun vil forøge de øverste Klassers Skat, eller hvilken anden Vej man vil gaa. Det ses let, at hvilke Meninger om Skat efter „Nytte" eller efter „Evne", om Udfindelsen af „Evnen", om Skattens Formaal etc., der end er fremme og i indbyrdes Strid, vil denne blive

mangefold bitrere, hvor alt er sat ind paa ét Kort — den enkelte og eneste Skat —, end hvor der kun er Tale om noget partielt, en delvis Anvendelse af en Skatteform.

En Indkomst- og Formueskat som Hovedskat maa endvidere se bort fra det Formaal for de indirekte Skatter, der f. Eks. ligger i Toldbeskyttelsen. Fra et rent liberalistisk Standpunkt er her ingen Vanskelighed; der er jo imidlertid nu engang mere end én Mening om Sagen, men de afvigende Meninger kunde ikke faa praktisk Raaderum. Det samme vilde gælde Paaligningen af Skatter for at hæmme dette eller hint Forbrug — sikkert en Misforstaaelse af, hvad en Skat kan eller bør anvendes til — men Sagen var i hvert Fald paa Forhaand udelukket fra at komme i Betragtning. I samme Situation vilde man befinde sig overfor særlige Skatter for at komme Storbesiddelse af Jord, Storhandel, Storspekulation m. m. tillivs o. s. fr.

Vil dernæst en Indkomst- og Formueskat som Skatternes Skat kunne udredes? Hvad vil en Mand med 500 Kr. i aarlig Indkomst sige til at erlægge en Krone ugentlig i Skat, en Mand med 7000 Kr. til kontant at afgive 1400 Kr. aarlig, hvad vil alle de øvrige Skatteydere sige til lignende Udskrivninger? Man kan henvise til det Hjælpemiddel, at Skatten kan opkræves saa hyppigt, i saa smaa Portioner, at Smerterne fordeles, mærkes mindre. Men man glemme ikke, at ved de indirekte Skatter mærkes de slet ikke, thi man ser intet til dem, naar man køber Varen. Om sligt er demoraliserende, er et Spørgsmaal for sig — der har jo ogsaa været Protest mod let Bedøvelse for fødende Kvinder, de skal netop „føde med Smerte" —; at det er behageligere end de stadige Skattetryk og kontante Henlæggelser til Skatten, er utvivlsomt. Dette Forhold, der „kun" er af ren praktisk Art, kan endog være afgørende. En direkte Skat af den her omhandlede Højde vilde sætte Fogderne Landet over i Gang hver Time paa Dagen, Eksekutionsforretningernes Antal vilde naa en svimlende Højde —, og det offentlige vilde miste en maaske ikke uvæsentlig Del af sine Indtægter.

I Sammenhæng hermed maa det huskes, at Grundlaget for Skatten maa være Selvangivelser i Forbindelse med Kontrol. Men jo højere en Skat det drejer sig om, des større vil Fristelsen være til at „regne fejlt" — rent bortset fra den Vanskelighed det ved mange Indkomster virkelig er at regne rigtigt — og des mere utaaleligt indgaaende og indgribende maa saa til den anden Side Kontrollen være. Faste Indkomster o. l. vil være prisgivne, nogle Samfundsklasser faar Lempelser paa andres Bekostning, og den Trøst, at de andre Skatter maaske vil udligne dette Forhold, foreligger ikke. Derimod er den Skat, der er indbefattet i Forbrugsudgiften, ikke til at undgaa, netop medmindre man undgaar Udgiften og saaledes legitimt unddrager sig det Skattepaalæg, der er knyttet til den.

Overfor mange metodiske Fordele ved en enkelt Skat, overfor det let overskuelige og forholdsvis rationelle Grundlag, der kan gives en Indkomst- og Formueskat, overfor Fjærnelsen af de mange delvis skjulte — villede eller ikke villede — Uretfærdigheder ved Forbrugs- og andre indirekte Skatter,

skabes der saaledes ved en alt opslugende Indkomst- og Formueskat ny skrigende Uretfærdigheder gennem dens praktiske Gennemførelse, dernæst Følelsen af et uhyre Skattetryk, ligesom endelig en saadan Skats Forudsætning, hvis den ikke skal synes helt utaalelig, maa være, at én sejrrig Teori med Hensyn til Skattepaaligningens Formaal og med Hensyn til den Maade, hvorpaa dette Formaal gennem selve Beskatningen skal realiseres, har erobret alt Folket.

En eneste Skat, en Indkomst- og Formueskat erstattende alle andre, tror jeg derfor ikke har nogen Fremtid for sig, saa langt Nutidens Blik rækker. Men dette udelukker ikke en gradvis Reformering af det bestaaende Skattesystem, og for den, som har den Opfattelse, at, alle Hensyn tagne, en progressiv Indkomst- og Formueskat dog indeholder flest af de Momenter, vor Tids fremskredne Anskuelser anser for de rette, maa denne Skat naturligvis være en Art Ledestjærne for den Retning, Reformerne skal følge. — Med dette for Øje turde en Undersøgelse som den her meddelte, der bl. a. har haft til Formaal skematisk at paavise den formelt mulige Ordning af en saadan Totalskat, maaske kunne vække ret nyttige Tanker til Overvejelser pro et contra.

Vore Arkiver.

Af Aage Friis.

For mindre end en Menneskealder siden var Gehejmearkivet endnu en højærværdig Institution, der laa fjærnt fra alfar Vej, og i den offentlige Mening var omgivet med en vis Hemmelighedsfuldhedens Mystik. Rigets og Kongehusets Hemmeligheder var da vist dets værdifuldeste Indhold, mente man. Kun meget faa fandt Vej dertil, selv for Historikerne var Arbejde dér forbunden med en Del Vanskelighed, en Mængde Akter var ganske utilgængelige, og egentlig ansaas det for en utidig og hæsblæsende Nysgærrighed at forlange Arkivalier, der ikke var mindst et Hundredaar gamle.

A. D. Jørgensens Virksomhed som Rigsarkivar efter 1883 blev epokegørende for vort Arkivvæsen. Under ham skete en Nyopbygning af hele det danske Arkivvæsen. De tre Provinsarkiver oprettedes og samlede inden for deres Mure de lokale Embedsarkiver, der hidtil havde været aldeles upaaagtede. En Centralisation af det samlede Arkivvæsen og en organisk Omordning af Gehejmearkivet, der fra nu fik Navn af Rigsarkivet, blev tilvejebragt med Støtte af daværende Kultusminister Scavenius. Lettet Adgangstilladelse til Arkiverne og til Akter og Breve fra det 19. Aarhundrede, bedre Arbejdsvilkaar for de Besøgende, forøget Personale og mere moderne Ordningsprincipper, dette og meget andet bragte det allerede i A. D. Jørgensens Tid frem i Folks Bevidsthed, at Rigsarkivet saavel som Provinsarkiverne var Institutioner, der ikke blot var tilgængelige for arbejdende Historikere, baade for de egentlige Fagmænd og for dem der mere lejlighedsvis sysler med enkelte Opgaver, men ogsaa rummede et historisk Materiale, der var af Betydning for mange praktiske borgerlige Forhold. Gennem sin anden Afdeling, der rummer Centraladministrationens Akter fra 1660 til Nutiden, og benyttes af Ministerierne under det daglige Arbejde, staar

Rigsarkivet i organisk Forbindelse med det levende Liv. Til Provinsarkiverne, der optog de lokale Amts-, Bispe-, Provste-, Præste-, Herreds- og Købstadsarkiver, søgte en voksende Strøm af Mennesker, der til Brug i Familieanliggender og Retssager havdeBrug for historiske Oplysninger, der her hundrede Gange lettere stilledes dem til Raadighed, end naar de møjsommelig skulde opledes rundt om i Landet.

A. D. Jørgensen døde i 1898 efter at have grundlagt det moderne danske Arkivvæsen. Hans Efterfølger blev C. F. Bricka, der nærmest kun bevarede Stillingen, som den var ved A. D. Jørgensens Død. Men da han gik bort i Efteraaret 1903, udnævntes daværende Herredsfoged, Dr. jur. V. A. Secher til Rigsarkivar og blev fra mange Sider hilst med betydelige Forventninger.

Før Dr. Secher gik ud som Herredsfoged havde han i en lang Aarrække virket i Rigsarkivet og i det sjællandske Provinsarkiv; han var bekendt som den mest alsidig uddannede, og den mest energiske af alle danske Arkivmænd. Man haabede derfor, at hans Virksomhed som Rigsarkivar vilde betyde en Genoptagelse af det indre systematiske Organisations- og Ordningsarbejde, der under nye Former kunde føre A. D. Jørgensens Nyskabning af det danske Arkivvæsen videre paa de Punkter, hvor A. D. Jørgensens kraftige, men noget ensidige Initiativ var kommen til kort.

Et Indblik i det Arbejde, der i de forløbne tre Aar dels er udført, dels er planlagt under Rigsarkivar Sechers Styrelse, faar man af det i Efteraaret udkomne Hefte „Meddelelser fra det danske Rigsarkiv“. Det er en Fortsættelse af tidligere Meddelelser om Rigsarkivet, men som den lille Ændring i Titlen antyder, skal de ny Meddelelser ikke blot berette om Arkiverne, men tillige udvikle sig til et Slags dansk Tidsskrift for Arkivvæsen og behandle arkivfaglige Spørgsmaal, der vanskelig finder Plads i andre danske Tidsskrifter, men som har Betydning for Arkivembedsmændenes faglige Uddannelse og for mange af dem, der benytter Arkiverne til videnskabelig eller praktisk Brug. De ny Meddelelser skal give fyldige Oplysninger om Arkivarbejder, Arkivtilvækst og Arkivindhold og ikke indskrænke sig til at behandle Rigsarkivet og de tre Provinsarkiver, der vil ogsaa findes Oplysninger om andre offentlige eller private Arkiver, Inventarielister og deslige.

Denne ny Plan er fortræffelig, men medens det foreliggende Hefte kun indeholder et enkelt Bidrag om almindelige Arkivspørgsmaal — et Foredrag om Organisationen af Arkivvæsenet i Norden, som Dr. Secher i 1905 holdt paa et tysk Arkivarmøde — saa viser den egentlige Aarsberetning, hvorbred en Basis der nu er lagt for Arbejdet i de danske Arkiver.

Ogsaa et større Publikum bør vide, i hvilken Grad vort Arkivvæsen udvikler sig i en ubureaukratisk og praktisk Aand.

Først og fremmest lægger man Mærke til, hvor stærkt Provinsarkiverne i de senere Aar træder frem ved Siden af Hovedarkivet, efterhaanden som de naar at optage og ordne alle de smaa Administrationsarkiver, der før laa spredt rundt i Landet. Til Vejledning for Publikum bringes der nu Fortegnelser saavel over Tilvæksten, som over Ordningsarbejderne, og det paapeges ved en Række praktiske Eksempler, hvilken Betydning den systematiske Arkivordning har saavel for Administrationen, som for Privatfolk, særlig nu, da Provinsarkiv og Rigsarkiv mere og mere kommer til at udgøre et systematisk samarbejdende organisk Hele. Nu, da Akter og Protokoller, der før laa spredte ved forskellige Embeder, er samlede i fire Arkiver, kan et Personale, der er inde i Administrationens Former, udstyret med historiske

Kundskaber og vel skolet til Eftersøgninger, i kort Tid bringe Sager paa det rene, som det før var umuligt at klare uden vidtløftig Korrespondance og som det ofte vilde være ganske umuligt at oplyse uden Arkivernes Fortegnelser og andre Hjælpemidler. Provinsarkivernes Arbejde for det store Publikum tiltager derfor fra Aar til Aar; de bliver for en stor Del Ekspeditionskontorer som andre saadanne under Administrationen, og den Virksomhed som Hjælper ved videnskabelige Undersøgelser, som de fleste vel endnu anser for Hovedsagen for et Arkiv, bliver kun en Side af den daglige Beskæftigelse. Nye Love griber ind og fremkalder nyt Arbejde; i Viborg Provinsarkiv har saaledes Loven om Navneforandring ladet Antallet af en enkelt Art Ekspeditioner stige fra 188 i 1904 til 5361 i 1905.

Dr. Secher har et klart Blik for, hvilken overordentlig Betydning Provinsarkiverne vil faa i vort Arkivvæsen og paa forskellig Maade drager han dem frem til Ligestilling med Hovedarkivet i København. Meget instruktivt og ikke uden den for ham ejendommelige Skarphed paaviser han iøvrigt, hvilke falske Forestillinger der endnu hersker om Arkiverne saavel hos Embedsmænd, som hos Private. Arkiverne er ikke Steder hvor Akterne skal gemmes alene for ikke at gaa tabt, men ligesaameget for lettere at kunne benyttes til Oplysning. Ganske forkert er den modsatte Tankegang, der ofte lader Embedsmænd modsætte sig Afleveringen af store, uordnede og daarlig opbevarede Lokalarkiver i den naive Tanke, at de dermed selv vil være afskaarne fra fremtidig at benytte dem.

Igennem alt, hvad Dr. Secher meddeler om disse Forhold, møder man en gennemtænkt, praktisk og hensigtsmæssig Udvikling af Principper, der vel var fremme hos A. D. Jørgensen, men ikke blev gennemført i hans senere Aar.

Et lignende Indtryk faar man af hvad der meddeles om det Organisations- og Ordningsarbejde, der siden 1903 er foregaaet i Rigsarkivet under Rigsarkivarens egen Ledelse, og den foreliggende Redegørelse har dobbelt Interesse, naar man af personlig Erfaring ved, at Arbejderne ikke bliver paa Papiret, men udføres i Virkeligheden. Adskilligt kan jo endnu kun være paabegyndt, men paa flere Punkter er der dog allerede haandgribelige Resultater.

Et af Dr. Sechers Principper er, at Rigsarkivet, hvis Hovedmasse af Arkivalier stammer fra Embedsarkiver af den forskelligste Art, saa vidt muligt skal ordnes efter de Principper, der gjaldt for deres oprindelige Ordning under den Administrationsgren, af hvis Virksomhed de lidt efter lidt er vokset frem. Paa dette Princip er der i Rigsarkivet i Tidens Løb ofte gjort Brud, praktisk-historiske og personalhistoriske Hensyn har undertiden vilkaarlig brudt de gamle Rammer, og ofte er der f. Eks. gennem Dødsboer eller Samlinger af fremragende Statsmænds efterladte Papirer erhvervet en Mængde Arkivalier, som ved en Opløsning kunde indpasses i de naturlige Rammer, hvorfra de ofte, efter ældre Tiders Sædvane, med Urette er fjærnede.

Paa dette Omraade gaar Rigsarkivaren meget energisk frem, og vil gennemføre det saakaldte Proveniensprincip saa konsekvent som vel mulig.

Naar Dr. Secher lejlighedsvis fremhæver, at Arkivvæsenets Hovedopgave er af ren administrativ Natur og kalder Arkivets Opgaver overfor Historieforskningen for Biopgaver, da antydes der herved en saa stærk Reaktion mod de Synspunkter, der hidtil har været de raadende, at det er forklarligt, at man fra historisk Side er bleven noget ængstelig. Dog vil denne Frygt sikkert vise sig ugrundet. At det danske Rigsarkiv der, i alt Fald efter 1660, er et overvejende administrativt Arkiv,

ordnes efter Proveniensprincippet, det vil ganske vist tvinge Historikerne til at sætte sig grundig ind i Administrationens Historie og Forretningsgang, men har de først gjort dette, da færdes de under deres Arbejde utvivlsomt paa langt sikrere Veje end om andre ofte højst omtvistelige Principper har været Grundlaget for Arkivordningen. Naar Arkivpersonalets Arbejde for en stor Del indrettes paa at tilvejebringe de Oplysninger, der i bestemte Sager kræves af Administrationen, da vil dette, hvad man under sit daglige historiske Arkivarbejde har rig Lejlighed til at erfare, i Virkeligheden ogsaa lette Arbejdet for Historikerne. Kun vil der overfor de store Omordningsarbejder, være Anledning til stærkt at fremhæve Nødvendigheden af, at der fremtidig i langt højere Grad end tidligere ved Flytning af Akter eller Breve fra en Afdeling til en anden gøres sikre, klare og lettilgængelige Henvisninger, saaledes at Sagerne kan findes efter de gamle Signaturer lige saa let som efter de ny. Ellers foraarsages der ærgerlig Besvær og Tidsspilde.

Det ny Ordningsarbejde efter Proveniensprincippet har under Dr. Secher allerede paa flere Punkter bragt udmærkede Resultater. Kun et Eksempel, hvor jeg har personlig Erfaring, skal her nævnes. Det gælder den gennemgribende Ordning, der har fundet Sted af de Arkivalier i Rigsarkivet, der vedrører de Landsdele, der blev afstaaet 1864. Efter Wienfreden blev — først i Halvfjerserne — Hovedmassen af de slesvig-holstenske Arkivalier afleverede til Statsarkivet i Slesvig, men hvad der forblev i København — væsentlig henhørende til det gamle tyske Kancelli og det tyske Rentekammer — henlaa i Rigsarkivet i en næsten utilgængelig Tilstand, uden ordentlige Registraturer og uden at det var muligt at faa at vide, hvad der fandtes eller ikke fandtes i Arkivet.

Rigsarkivarens Meddelelse om den nu paabegyndte Nyordning viser hvorledes der med praktisk Sans og arkivteknisk Forstaaelse forholdsvis hurtig er raadet Bod herpaa. Forskellige Ordningsforsøg var forløbet utilfredsstillende, da Dr. Secher bl. a. i Statsarkivet i Slesvig satte sig nøje ind i de gamle Departementers Forretningsgang og i de oprindelige Registraturers Indretning. Derved lykkedes det hurtigt at tilvejebringe en Ordning, som gør det muligt at arbejde med Aktmasser, der før var uigennemtrængeligt Vildnis.

Øjensynlig er der efter V. A. Sechers Overtagelse af Rigsarkivarstillingen kommen ny og stærk Udvikling i vort Arkivvæsen. Et livlig, alsidig Initiativ, en stærk og myndig Vilje, en kraftig Haand gør sig gældende. Gennem Rigsarkivarens interesserede Forbindelse med Udlandets, særlig Tysklands Arkivvæsen, tilføres der ny Impulser; en demokratisk Interesse for at drage Arkiverne ned paa Jorden og overalt hvor det er muligt gøre dem nyttebringende for det store Publikum, ledsages af en Stræben efter at hæve Arkivvæsenet op til et saa fuldkomment Standpunkt paa ethvert Omraade som muligt. Skønt det ikke direkte siges noget Steds i Meddelelserne, skinner det paa mange Punkter igennem, at den nuværende Rigsarkivar føler sig i bestemt Modsætningsforhold til de tidligere Ledelsesprincipper. Dette kan læses mellem Linjerne i den iøvrigt meget hensynsfuldt skrevne og i Hovedtrækkene sikkert træffende Karakteristik af C. F. Bricka. Og det gælder ikke mindre, hvor Talen bliver om A. D. Jørgensens Virksomhed.

Bortset fra de personlige Momenter, der her kan spille ind — Dr. Secher er jo en meget udpræget Personlighed — saa turde det være sikkert, at den nuværende Rigsarkivar har ikke mindre betydningsfulde Opgaver at løse

indenfor Arkivvæsenet end dem, der i sin Tid tilfaldt A. D. Jørgensen.

Mest iøjnefaldende er det Krav, der i dette Øjeblik er rejst fra Rigsarkivets Side til Regering og Rigsdag om en ny Bygning.

Kravet om et nyt Rigsarkiv er meget gammelt, ogsaa i A. D. Jørgensens Tid var det fremme, thi de Vilkaar, hvorunder Rigsarkivet arbejder, og under hvilke de uvurderlige Skatte, hvorpaa Danmarks Statshistorie hviler, opbevares, har længe været uforsvarlige og er Aar for Aar bleven det i højere Grad eftersom Arkivets Indhold forøgedes. Den Uklarhed, der har hersket med Hensyn til Bygningsforholdene paa Slotsholmen har imidlertid stillet Sagen i Bero, indtil nu da det kongelige Bibliothek er flyttet fra sin gamle Bygning over i den ny.

Rigsarkivet er, som det vil vides til Huse dels i et Par Etager af Kancellibygningen, dels i Christian IV.s Provianthus mellem Kancellibygningen og Generalstaben, og endelig i den korte Forbindelsesbygning (Gehejmearkivet), der ligger mellem Kancellibygningen og det gamle kongelige Bibliothek. Det sidste Sted er under A. D. Jørgensen indrettet til en nogenlunde god Læsesal og andre Administrationslokaler; i Provianthuset findes Hovedmassen af Arkivalierne magasinerede.

En mere indgaaende Skildring af Forholdene i dette sidstnævnte Rum, der endnu i Aaret 1906 bruges til Opbevaring af Danmarks Riges vigtigste Arkivalier, turde bedre end noget andet vise, hvorfor der kræves et nyt Rigsarkiv.

Christian IV.s Provianthus er i sin nordlige Del indrettet til Arkivlokaler. Nederst findes en hvælvet Stue, der har tjent til Viktualiekælder. Rummene ovenover har været brugt til Korn- og Pakhus. Der findes 1. og 2. Sal, hvoraf kun en Del har pudset Loft. Begge Etager er udstyret med Reoler til Arkivalier. Derover findes et uhyre Tagrum. Rummet under de i 5—6 Alens Højde anbragte Hanebjælker er dækket med et Loft af upudsede og upløjede Brædder. Rummets Sider har en utæt Bræddebeklædning mod Tagstenene og faar kun Lys gennem Tagvinduer. Ogsaa dette Rum er indtaget til Arkivlokale. Over Hanebjælkerne er indrettet et stort Rum med Reoler til Brug for det kongelige Bibliotheks Dubletter og over dette Rum og op under Tagskraaningen er atter et Rum, hvor bl. a. findes henlagt Oplag af Lov- og Ministerialtidenderne. Bygningen bestaar altsaa af 3 regulære Etager og 3 Etager i Taget. Paa Grund af hele Indretningen er det umuligt at opvarme de 5 øverste Etager. Al Varme vil straks undvige gennem Lofternes og Tagets mange Utætheder. Paa den anden Side foranlediger disse, at Frostluften udefra hurtig trænger ind i Huset og at dette straks gennemtrænges af Vinterens iskolde Østenvinde, ligesom Støv til alle Aarstider blæser ind og gør alle Rum og Arkivalier skidne og snavsede paa den mest ubehagelige Maade, og det al Tid under blot nogenlunde stærke Regnskyl regner ind gennem det utætte Tag. I Loftsetagen ere Ministeriernes nyeste Sager anbragte, og her maa daglig den yngre Del af Arkivpersonalet og tit flere af de ældre tilbringe flere Timer med Fremtagning af og Anbringelse paa Plads af fremlagte Sager, et Arbejde, som er vokset Aar for Aar efterhaanden som de ministerielle Kontorer har faaet mindre og mindre Plads til Opbevaring af deres nyere Arkivalier. I mørke Vinterdage, særlig naar Klokken bliver 3—4 kan her næsten intet ses (elektrisk Lys kan ikke indlægges mellem det meget Træværk) og her maa Personalet i en Temperatur, der jævnlig er under Frysepunktet, slæbe tunge Pakker ned ad Stiger fra de alt for høje Reoler henimod Tagvinduerne for at læse Paaskrifterne, derpaa med valne og forfrosne Hænder løse de iskolde Pakker op og atter binde Snorene til,

for igen at lægge Pakkerne tilbage. Tit maa der foretages længere Undersøgelser af Brevjournaler eller Brevkopibøger inden Numrene paa de ønskede Sager kan findes og i den Tid, Undersøgelsen staar paa, maa Vedkommende staa stille, bøjet over et Bord, hvorpaa han har lagt den fremtagne, tit under Frysepunktet afkølede Bog, fra hvis Blade en isnende Luft slaar ham imøde. Mens dette Arbejde staar paa, bliver Benene til Knæene stive og følelsesløse af Kulde.

Men det er ikke nok med, at de Arbejdsforhold, der saaledes bydes Rigsarkivets Assistenter, af hvilke der kræves fuld Universitetsuddannelse, og af hvilke en Række har været og er fremragende Videnskabsmænd, er ganske uforsvarlige, at Opbevaringsvilkaarene for Arkivsagerne er de slettest mulige og at Brandfaren i Provianthuset er uhyre, men hertil kommer, at Rummene i lang Tid har været aldeles overfyldte. Rigsarkivarerne har for længst paatalt dette, og Pladsmangel har været Skyld i, at Rigsarkivet har maattet skyde en Række selvfølgelige Opgaver fra sig. Man har maattet magasinere en Mængde Arkivalier i Provinsarkivet, man har maattet nægte at modtage Dele af Centraladministrationens Arkiver, der efter de gældende Bestemmelser skulde afleveres, uagtet de laa under højst uheldige Vilkaar. Man har maattet afvise større Privatarkiver, kort sagt, begrænse Tilvæksten paa fuldkommen urimelig Vis. Hvor uforsvarlig denne Tilstand er, og hvor pinagtig for en energisk, fremadstræbende Arkivledelse, behøver ingen Paavisning.

Naar man i Rigsarkivet dog nogenlunde har slaaet sig til Ro med den gamle Tilstand, har det ligget i, at man i lang Tid har haabet, at der vilde blive gjort en Ende derpaa, saasnart det kongelige Bibliothek rykkede ud af sin gamle Bygning; thi til denne knyttede man positive Planer om et nyt Rigsarkiv.

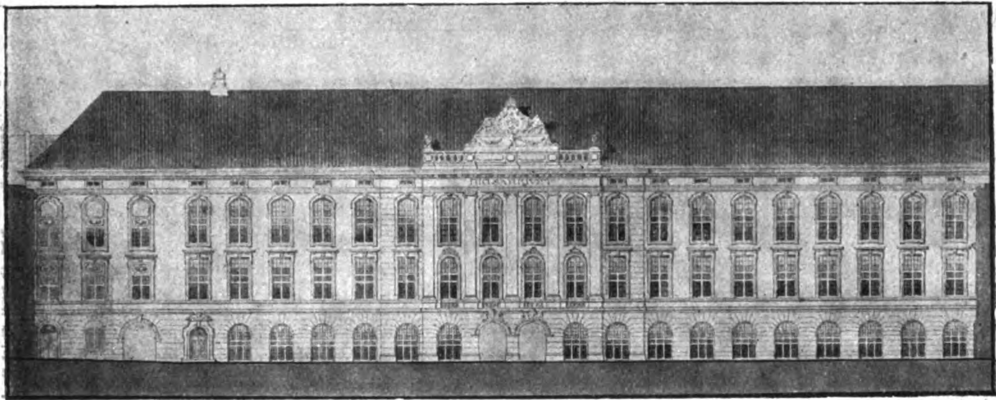
Her skal ikke berøres de forskellige Skridt, der i Aarenes Løb er gjort fra Rigsarkivets Side for at forberede Opførelsen af en ny Bygning. Kun skal det bemærkes, at det for et Par Aar siden lykkedes Dr. Secher med Nybygning for Øje at faa Kultusministeriet til at erhverve et Stykke Grund parallelt med Provianthuset, hvorpaa Militæretaten hidtil havde haft liggende nogle gamle Bygninger. Betydningsfuldere er det imidlertid, at der for et Aars Tid siden af Dr. Secher blev forelagt Regeringen en fuldstændig Plan til Opførelsen af et nyt Rigsarkiv med Benyttelse af det kongelige Bibliotheks gamle Mure og tilpasset til det ny kongelige Bibliothek og den vedtagne Plan for Christiansborgs Genopførelse.

I dette Øjeblik er denne Plan til Overvejelse i Ministerierne. Forhaabentlig bliver den — uændret eller i noget ændret Skikkelse — inden ret længe til Virkelighed, og gør en Ende paa den uforsvarlige Tilstand, hvori Rigsarkivets Indhold henligger.

Planens Forudsætninger er, at Rigsarkivet rømmer alle sine nuværende Lokaler, hvorpaa disse skal overlades til ny Kontorer for Centraladministrationen, der skal have Udvidelser. Rigsarkivet flytter derefter ind ved Siden af, der hvor det kongelige Bibliothek nu er rykket ud. Som det ses paa vedstaaende Facade af det planlagte ny Rigsarkiv, vil dette komme til at indtage hele den Bygning, der begrænser den Side af Kavallergaarden, der ligger overfor den Fløj af Christiansborg, hvor Rigsdagen skal have sin Plads. Facaden er afpasset herefter; Stilen svarer til den, der vil beherske det ny Christiansborg.

Af det gamle Bibliothek vil kun Murene kunne bruges; det vældige gamle Træværk, der udgør Tag, Lofter, Gulve og Skillerum i Bibliotheket, er alt for brandfarligt. Bygningens Indmad maa helt bort, men Murene er svære og solide og

indenfor dem kan der indrettes en fuldtud moderne Arkivbygning, saaledes som det fremgaar af de foreliggende detaillerede Planer og Overslag. Men Bibliotheksbygningen kan ikke alene rumme Arkivalierne og yde Plads til fornøden Udvidelse. Derfor er der planlagt foreløbig én, senere — om et Hundredaar — endnu en Fløj, der skal bygges ud imod det ny kongelige Bibliothek parallelt med Provianthuset, først paa den allerede erhvervede Grund, senere parallelt dermed ovre ved Tøjhuset. Disse Tilbygninger vil svare nøje til de Fløje, det er paatænkt i sin Tid at føre frem fra det ny kongelige Bibliothek ganske fri. Det turde vel destoværre være højst tvivlsomt, om man virkelig gør dette, men skulde det ske, da maatte der selvfølgelig først findes en helt ny Plads til Rigsarkivet, og den Plads blev ikke let at finde, da Rigsarkivet utvivlsomt aldrig vil kunne skilles fra Centraladministrationens Bygninger. Hvis Tanken om en saadan Rydning og fuldkommen Omflytning ikke paa en Gang skulde vinde uanet Magt, synes det imidlertid, at den foreliggende Plan skaber en meget tiltalende Ordning af den kommende „Rigsdagsgaard", og bringer det mest mulige ud af den gamle Bi-

Det planlagte ny Rigsarkiv. — Facade mod Kavallérgaarden.

lige Bibliothek og, i det hele vil det eventuelle Rigsarkiv supplere det ny Bibliothek og danne en vel afstemt Bebyggelse af hele Pladsen. Til den Gaard, der begrænses af Arkiv og Bibliothek, skabes der, som det ses paa Facaden, Adgang fra „Rigsdagsgaarden" ved en Dobbeltport, fra hvilken Arkivets Hovedindgang bliver, medens man gennem den gaar frem mod Bibliothekets Hovedportal.

Der har jo undertiden været Tale om, at man for at skabe en stor aaben Plads foran den ny Rigsdag vilde bringe det store økonomiske Offer at sløjfe alle de gamle Bibliotheks Bygninger og lægge Pladsen mellem Christiansborg og det ny kongelige Bibliotheksbygning. Skulde man beslutte at gaa en Mellemvej mellem at rydde hele Pladsen foran den ny Rigsdagsbygning og beholde den nu planlagte uhyre indskrænkede Rigsdagsgaard, saa lod der sig vel tænke en dertil svarende Ændring i Dr. Sechers Plan. Den gamle Bibliotheksbygning kunde f. Ex. gennembrydes paa Midten, Arkivbygninger anbringes paa begge Sider af Gennembrydningen, der skulde ligge lige ud saavel for Rigsdags- som for Bibliotheksportalen; ned mod Bibliotheket kunde der paa begge Sider føres Sidebygninger, der kunde forbindes med en lav Gang over en Søjlerække.

Ogsaa med en saadan Mulighed for

Øje foreligger der Byggeplaner ved Rigsarkivarens Initiativ, men det er selvfølgelig her ikke Stedet til en nærmere Skildring eller Kritik af disse Planer, der er udarbejdede af Arkitekterne Ludvig Andersen, der har tegnet Facaden, og Thorvald Lange, under Samraad med Dr. Secher, men Planerne bør paakalde almindelig Opmærksomhed for hele Spørgsmaalet om Rigsarkivets Fremtid.

Den tilsvarende store Opgave med Hensyn til det kongelige Bibliothek er nu omsider bleven løst med store Ofre fra Statens Side. Mindst lige saa betydningsfuldt for dansk Aandsliv, for Landets Administration og for Publikums daglige Krav er det, at Rigsarkivet faar betryggende og værdige Vilkaar at virke under. Indtrykket af, at der i Rigsarkivet for Tiden arbejdes anspændt og klogt paa Fremskridt paa alle Omraader, bør bidrage til, at Staten snarest muligt indfrier de Forpligtelser, den alt for længe har ladet uænsede. Nu kan der bygges, og det vilde være uforsvarligt — om ikke af andre Grunde, saa af Hensyn til den uhyre Brandfare og Arkivpersonalets Helbred — at tøve en Dag længere end nødvendigt.

Jødernes Flugt fra Rusland til Amerika.

I meget stort Tal drager russiske Jøder bort fra Rusland. Ogsaa herhjemme har mange af dem søgt Tilflugt. Hovedmassen finder dog sit nye Hjem i Amerika. Amerikanske Tidsskrifter bringer for Tiden talrige Skildringer af denne ejendommelige Folkevandring. Efter nogle af disse Artikler giver vi her en Beretning derom.

De Forhold, der driver Ruslands Jøder bort fra deres Land skildres af den russiske Professor Reussner omtrent saaledes: Den russiske Regering stræber at holde Jøderne saa meget som muligt afsondrede fra det øvrige Folk. Regeringen understøtter derfor omhyggelig de fanatiske Rabbineres Orthodoksi. Den er bange for at der skal udsaas kætterske Ideer blandt Jøderne, at de skal vende sig fra deres Fædres Tro. For den russiske Jøde er der kun to Udveje: at lade sig døbe i den hellige russiske orthodokse Kirkes Tro eller være strængt orthodoks Jøde. Et Tredje gives ikke for en Jøde, der foretrækker Rusland for Amerika; hvis han prøver derpaa sendes han til Sibirien eller i Døden. De jødiske Skoler frembyder det sørgeligste Syn; uden Lys, Luft eller Bevægelse, i snavsede Rum, holdes disse stakkels Børn indespærrede af grusomme Slaveopdragere alias Skolelærere, som ubarmhjertig indbanker værdiløse Kundskaber i dem, sløver deres Aand og svækker deres Legeme. De lærer ikke deres Modersmaal, heller ikke at skrive. Alle, der har gaaet gennem denne Skole bærer et tydeligt Præg deraf men ikke Præget af Kundskab. De gaar ud i Verden, forkrøblede paa Legeme og Sjæl, som mærkede Mennesker — ikke som Borgere.

De bliver med Vilje opdraget saaledes, for at de skal forblive fremmede, landflygtige i deres eget Land, for at de ikke skal smelte sammen med det russiske Folk.

Efter de russiske Love har Jøderne kun Ret til at leve de bestemte Steder i Landet, der bliver dem anvist, d. v. s. i Ghettoerne i Byer og Landsbyer; det er dem absolut forbudt at leve paa Landet. De danner særlige Skattegrupper og bliver tvunget til at betale svære Skatter, som indkræves af ubønhørlige Skatteopkrævere, der vil tækkes Regeringen.

Alt i alt er dog den russiske Regering blevet mere liberal siden Nikolai I.s Tid. De spæde Børn bliver ikke mere revne bort fra Moderens Bryst for at blive døbt i den orthodokse russiske Kirke og for at blive opdragne til at blive Zarens Janitscharer. Jøderne bliver ikke længere forfulgt paa Grund af deres lange Kapper og Tempelkrøller eller Jødinderne fordi de bærer Paryk, og der udloves ikke mere en Pris for døbte Jøder. Og mere endnu, Regeringen er yderst glad over at kunne tilstaa Jøderne visse Privilegier og i visse Tilfælde give dem Adgang til Storrusland, Kaukasus, og endog Sibirien, Forbrydernes Hjem. Men der er en tung Lænke knyttet til disse Privilegier; i Følge de russiske Politilove er alle Jøder æreløse, umoralske og forbryderiske. Men en eneste „Dyd“ er nok til at gøre selv en Jøde til en „nyttig“ Borger, og som saadan har han Frihed til at drage hvorhen, han vil. Denne „Dyd“ er Penge. Dersom en Jøde har Diplom fra en højere Skole eller et Universitet — erhvervet eller købt — har han det Privilegium at kunne forlade Ghettoen, „Millionernes Fængsel“. Selv en jødisk Haandværker maa nedsætte sig forskellige Steder i Rusland, men alle disse Privilegier maa betales med Guld. Den russiske Politilov definerer med raffineret Ondskab de særlige Beskæftigelser, som maa tillades Jøderne ikke blot udenfor „Millionernes Fængsel“, men ogsaa tildels indenfor dets Mure. Saaledes tillades det for Eksempel kun 3 til 5 pCt. at søge de højere Skoler. En Jøde kan ikke blive Gaardejer i det russiske Kejserrige; han er udelukket fra Bjærgværksarbejde saavel for sig selv som for andre; han kan heller ikke tage Del i Naftaproduktionen i Kaukasus. Jødiske Haandværkere, der faar Lov til at bosætte sig udenfor Koloniens Grænser, maa kun gøre det paa meget strenge Betingelser. De tvinges til at tage en meget streng Eksamen; de er stadig under Opsigt af Politiet, som kontrollerer Frugterne af deres Arbejde, og kun Penge kan frelse dem fra at blive opført som „falske Haandværkere“ og sendt tilbage til Ghettoen.

Da Jøderne ingen borgerlige Rettigheder har, er det overflødigt at fremhæve, at de ikke kan blive Statsembedsmænd, ja selv de Rettigheder, de faar ved Hjælp af Penge og Universitetsdiplomer kan de miste hvad Øjeblik, det skal være. Den eneste Maade, hvorpaa en Jøde kan sikre sig Rettigheder for bestandig i Rusland er Daaben.

Orthodoks russisk Jøde.
(Efter Metropolitan Magazine).

Naar den russiske Regering kalder paa sine Borgere til Opfyldelse af deres Pligter, hvoraf den første er at betale de Skatter, der kræves til at opretholde Despotismen, glemmer den ikke Jøderne. Da vises der Jøderne en særlig Opmærksomhed ved at man beder dem betale en særlig Skat — „Jødeskatten“. Jøderne bliver ogsaa

foretrukne naar den store Blod-Skat opkræves — naar det kræves, at menneskelige Væsener skal ofre deres Liv for Zaren.

Mere end 30,000 Jøder har givet deres Liv og deres Helbred for at frelse det mongolske Territorium, hvor det i Fredstid er dem strengt forbudt at leve. Tusender af jødiske Læger forlod Hustruer og Børn og fulgte Opfordringen til at hjælpe de saarede Soldater under Krigen. De jødiske Læger gør Tjeneste, ikke alene i Krigstid, men ogsaa under store Epidemier i de polske Distrikter, i Sibirien og i Trans-Kaukasien.

Jøden behøves til Tider som Soldat, som Haandværker, som Læge, og naar som helst han behøves, bliver han med Magt taget til sin Post. Men næppe er han bleven undværlig, før han bliver kastet ud og sendes tilbage til de foragtede Pariaer i Ghettoen. Politiet jog de jødiske Læger bort fra Port Arthur, da Epidemien ikke længere hærgede i Ussuria. Bliver en jødisk Haandværker syg, saa han ikke kan arbejde, bliver hans Værksted lukket. Og saa lyder Parolen: „Væk med den Hund! han skal ikke forpeste det hellige russiske Rige".

I 1891 kom der Ordre til at drive Jøderne bort fra Moskva, og hverken syge eller døende — end ikke fødende Kvinder blev skaanet. Det er forbudt Jøder at bruge Kur ved Sanatorierne i Krim, i Yatta og ved Badestederne i Kaukasus. Fornylig blev Jødinder, der boede i Petersborg jaget bort, fordi deres Mænd var bortrejst paa 24 Timer. Naar en jødisk Haandværker dør, bliver straks hele Familjen jaget bort.

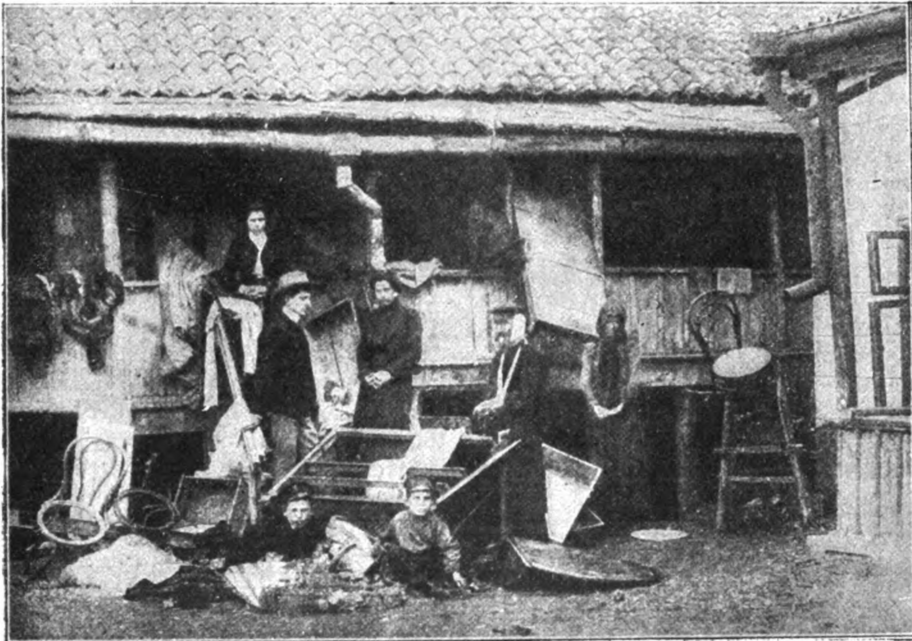
Men Rusland er begyndt at vaagne. Revolutionen vil komme, ja den er der allerede. Den store Masse af Proletarer har rejst sig. Zemstvoernes Medlemmer, Professorerne ved Universiteterne, Repræsentanter for alle frie og liberale Institutioner har forenet sig om et fælles Formaal. Paa et Øjeblik er en demokratisk Presse skabt. Partier har dannet sig, Foreninger har organiseret sig. Man har rakt de undertrykte Jøder en venlig Haand, Pariaerne har fundet Brødre, det Øjeblik, da 6 Millioner Mennesker skal frigøres staar for Haanden. Men Selvopholdelsesinstinktet faar den russiske Regering til at bruge alle Midler for at standse den store Bevægelse. Den har derfor appelleret til den nationale Følelse og med de sorteste Løgne søgt at brændemærke Jøderne som Forrædere mod deres Land. Raabet om Forræderi lød over hele Rusland; det blev forkyndt i Kirkerne af de russiske Præster, i Skolerne af loyale Russere, paa Gaderne af Politiet, i Pressen af Forfattere, der var købt ved russisk Guld, i Værkstederne af Spioner og Agenter. „Jøderne har for 18 Millioner Rubler solgt Ruslands Ære og Sikkerhed til Japan; de har foraarsaget den revolutionære Bevægelse for at skjule deres Bedrageri; de lægger Haand paa den hellige orthodokse Kirke for at vanære den; de undergraver Landets financielle Kredit i Udlandet; de har gjort Oprør mod den hellige Zar og hans tro Undersaatter, de har fordærvet Studenterne og Pressen; de pønser paa Ruslands Undergang, de og Studenterne lægger Planer til at tage Jorden fra alle russiske Landmænd og gøre dem til deres Slaver. Slaa Jøderne ned! Slaa Jøderne ned!"

Men der er ikke længere nogen Mulighed for at dæmme op for den jødiske Revolutionsbevægelse. De gaar nu i sluttede Rækker med det røde Flag i Spidsen. Og sammen med dem gaar de andre undertrykte Racer og de synger Arbejdernes Marseillaise; de gaar frem for at storme Tyranniets Fæstning og de støttes af jødisk Kapital. Men endnu søger Regeringen at forhale Revolutionen ved frygtelige Myrderier. Aabenlyst hjulpet af Politiet og Militæret og med Tilladelse fra de øverste Myndigheder begyndte en vild Røverbande sit Mordværk. Jøderne blev udplyndrede og nedsænkede i den dybe-

ste Fattigdom; Børn blev slaaet til Krøblinger eller fik Hjærnen slaaet i Stykker; unge og gamle blev slaaet ned uden Medlidenhed. Disse vilde Dyr blev endnu mere tøjlesløse og ubeherskede ved en gratis Udskænkning af Spiritus fra Regeringens Beholdninger. — —

I 1891 paabegyndte man i Rusland som ofte før, en systematisk Jødeforfølgelse i stor Stil. Dette skete — og det sker altid — for at fremmede Regeringers Opmærksomhed skal bortledes fra et eller andet Ondt, som russisk Diplomati eller Bureaukrati har for. Forfølgelsen var ved denne Lejlighed af en saadan Karakter, at andre Lande blev nødte til at tage Forholdsregler for at beskytte sig imod Strømmen af Emigranter.

I Tyskland dannedes en „Tysk Centralkomite for russiske Jøder“. Lignende Komiteer dannedes i andre Lande, og det kom til en international Overenskomst i Berlin. Den tyske Komité organiserede Grænsekomitéer ved Østprøjsens og Sibiriens Grænser med Underkomitéer forskellige Steder. Grænsekomitéerne undersøgte alle Emigranterne i Overensstemmelse med de strenge Instrukser fra den amerikanske Komité om ikke at lade nogen slippe igennem, som ikke opfyldte „De forenede Stater“s Indvandringslove. De der ikke opfyldte Betingelserne, blev sendt tilbage til Rusland; de, der passerede den første Komité, blev sendt til den næste Grænsekomité, hvor de igen blev undersøgte og sendt til Depotet for Emigranter i Charlottenburg og derpaa ført videre til Ruheleben nær ved Berlin. Emigranterne blev da sendt enten til Hamburg eller til Bremen for at gaa med Dampskib til Amerika.

En Jødefamiljes Opholdssted efter Myrderierne i Kishineff.

Den amerikanske Komité modtog derfor en Klasse af Emigranter, som paa enhver Maade opfyldte de Betingelser, der stilledes til dem. De for-

blev i New York længe nok til at vænne sig til de nye Forhold og de blev derpaa af den amerikanske Komité sendt til forskellige Steder i de forennede Stater.

Men er der siden 1891 gaaet en stadig Strøm af jødiske Udvandrere mod Vest, saa er denne efter de sidste Myrderier blevet talrigere end nogensinde. England og Tyskland er Hovedvejene, ad hvilken de russiske Jøder søger mod Frihedens Land — Amerika. Jøderne i de to Lande er blevet nødt til at tage et dybt Greb i deres Lommer for at hjælpe deres ulykkelige Brødre.

Tilstrømningen blev saa stor baade i Tyskland og England, at Autoriteterne blev alarmerede og søgte et Middel til at frigøre sig for de Tilrejsende. I England forberedte man en „Alien Bill“, som skulde virke paa lignende Maade, som den amerikanske Chinese Exclusion Act. I Tyskland indførte man en Pasvisitation, som praktisk talt udelukkede alle, der ikke ønskede at lade den russiske Regering være vidende om deres Bevægelser. Men største Delen af Flygtningene ulejligede ikke Grænsekontorerne med Pasundersøgelser; de bestak Kosakkerne ved Grænsen for at faa Lov til at passere „om Hjørnet“, eller de undlod denne Formalitet og „stjal sig om Hjørnet“ eller de fremviste amerikanske Pas ved den russiske Grænse og fik Lov til at slippe igennem. Disse Pas var i mange Tilfælde erhvervet ved forfalskede Naturalisationspapirer og sendt til Rusland af Folk i „De forenede Stater“ med Oplysninger og Meddelelser skrevet paa Yiddisk.

En Hovedplads for Udvandringen er Hamborg. I Udkanten af Hamborg har Hamborg-Amerika-Linjen en udstrakt Grund, hvorpaa der er opført mægtige Udvandrerhaller. De er bygget som en uhyre Arena, i hvis Midte der er anlagt Haver. Her findes en romersk-katolsk Kirke, der altid er aaben, samt en protestantisk Kirke. Der holdes regelmæssige Gudstjenester begge Steder om Søndagen og i den katolske Kirke læser Præsten Messe 3 Gange om Ugen. Kort fra Kirken ligger Synagogen, hvor Jøderne holder Gudstjeneste 3 Gange daglig. Et Fælleskøkken forefindes.

Naar Emigranterne ankommer, faar de et Bad og deres Klæder og Bagage bliver desinficeret i store Jernbeholdere. Hvis de ikke undervejs har paadraget sig nogen Sygdom, bliver de straks henvist til forskellige Værelser — eller snarere Senge — (Selskabet tager en vis Sum for Enkeltværelser), ellers sendes de til Hospitalet. Medens de venter, enten paa Dampskibet eller paa at faa en Billet udstedt fra det filantropiske Selskab i Hamborg, som naturligvis arbejder sammen med den tyske Centralkomité, har de Lov til at gaa frit omkring, deltage i Spil og kan endog faa Drikkevarer udskænket — dog kun i passende Mængde. Hver Emigrant faar en „Kontrolbillet“, der gælder for 16 Dage; han maa beholde denne Billet og daglig vise den til Lægen, som undertegner den. Ved Udlevering af denne Billet faar Emigranten sin Dampskibsbillet.

Bag ved Kirken er der en Mur, paa hvilken et stort Kort over den vestlige Halvkugle er opslaaet. Det studeres med megen Interesse af Emigranter af alle Nationer.

I Liverpool, London, Berlin, Hamburg og Rotterdam og andre evropæiske Byer, er der fuldt af ulykkelige Flygtninge, som trygler om at blive sendt til Amerika. Man ser dem i store elendige Skarer og selv den mest medfølende Godgørenhed kan ikke paa ubestemt Tid underholde alle dem, der hellere vil dø end vende tilbage til Rusland, og som dog er ude af Stand til at komme om Bord paa Oceandamperne, der skal føre dem til et Land, hvor de idetmindste kan begynde Kampen for Tilværelsen forfra uden Frygt for at blive forarmede eller nedsablede af Zarens Haandlangere.

Meget ofte nægter Dampskibsselska-

berne at sælge Billetter til disse Mennesker. Grunden er den, at selv om velgørende Institutioner betaler for deres Rejse kan Skibene ikke staa sig ved at tage dem om Bord, da de ikke faar Lov til at gaa i Land i Amerika, naar de ikke opfylder Indvandringsbetingelserne. Det hænder derfor, at Dampskibsselskaberne faar deres Læger til at erklære, at Russerne har en eller anden Sygdom, hvorved Skibene slipper for de ubehagelige Passagerer.

Den amerikanske Regering og forskellige Selskaber søger at regulere Strømmen noget ved at sende Agenter til forskellige Egne af Rusland for at agitere imod den stadige Udvandring til de østlige Havne i „De forenede Stater“ og raade dem, der vil udvandre, til at gaa til de sydlige og vestlige Dele. Men det er alligevel i New-York, at Hovedmassen af de udvandrede Jøder samles.

I Løbet af 1905 alene kom 105,000 russiske Jøder dertil, og af dem har neppe 5000 forladt Byen igen. Og allerede i Forvejen var der her en meget talrig Jødekoloni. Der findes nu 800,000 Jøder i Kolonien. Det er det største jødiske Samfund, der nogensinde har eksisteret. Selv Jerusalem rummede i sin Glansperiode ikke ⅛ af dette Tal. Warschau, den By der tæller de fleste Jøder næstefter New-York, har 30,000, Lodz 120,000 og Vilna 100,000. I „De forenede Stater“ tilsammen findes 1,400,000. Jøderne formerer sig hurtigere end de andre Racer. Tager de til i Fremtiden som nu, vil New York om 10 Aar huse 1½ Million Jøder, lige saa meget som hele Philadelphias nuværende Indbyggertal.

Jødisk Markedsplads under Manhattan-Broen i New-York.

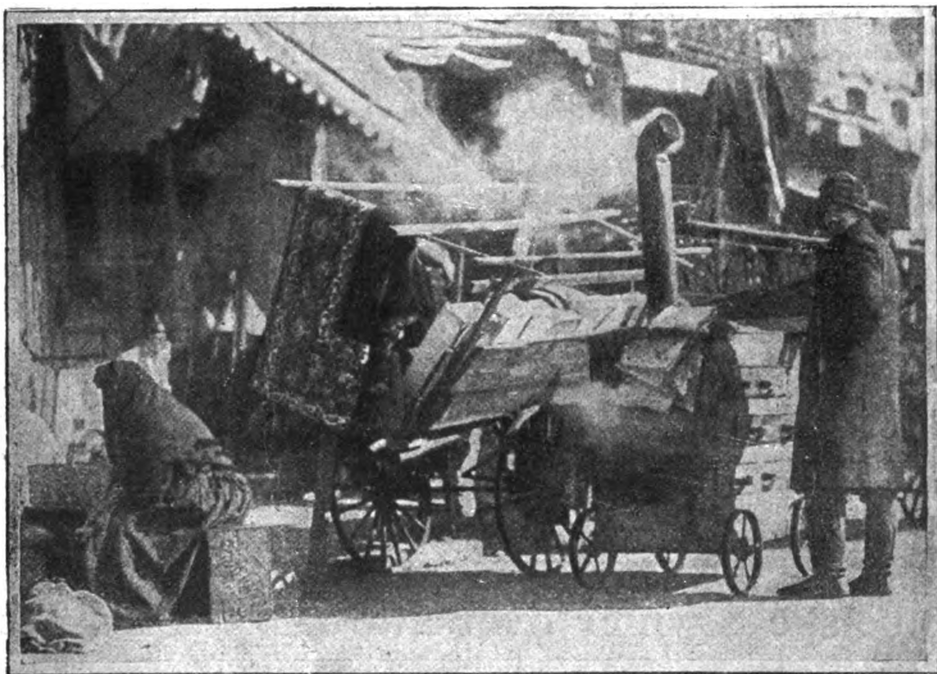

En karakteristisk jødisk Scene fra East-Side, hvor de fattigste russiske Jøder først tager Ophold.
(Efter Mc. Clures Magazine

Jøderne er aktive; de trænger ind paa saa godt som ethvert Omraade. Sidegaderne i New York vrimler med jødiske Høkere, som sælger alt tænkeligt Snurrepiberi; visse Gader er næsten ufremkommelige paa Grund af de jødiske Trækvogne. Unge jødiske Mænd beskæftiges almindeligt som Skrivere, Bogholdere og Handelsmænd; jødiske Piger benyttes meget

som Stenografer. Gaar man op ad Broadway eller gennem Forretningskvarteret i Fifth Avenue, finder man paa Skiltene næsten udelukkende jødiske Navne. Kommer man ind i det store Butikskvarter i Sixth Avenue, ser man, at de største Butikker ejes af Jøder. Kigger man ind i Operaen eller et Theater finder man ikke faa Jøder blandt de diamantsmykkede Tilskuere, og selv blandt Skuespillerne. større end nogen anden Races. I Evne til at samle Rigdomme, til at frigøre sig for Uvidenhed og Fattigdom, staar Irlænderen, Italieneren, Tyskeren, ja selv den tyske Jøde, tilbage for den russiske og polske. Vi hører altid om Ghettoens Fattigdom. Og dog er der ingen Del af New-York, der huser saa mange rige Mænd.

Man har Eksempler paa, hvorledes en fattig jødisk Haandværker, der er

Jøder, der sælger varme Kartofler.

Skuespillere og Skuespillerinder, som har faaet deres Opdragelse i Ghettoen, samler nu fuldt Hus i Broadway. Under den sidste Krig henvendte Japan sig flere Gange til et stort jødisk Bankhus for at faa Penge. Jøderne er Jurister, Læger, Lærere; en Jøde fra New York sidder i Roosevelts Ministerium. Til Trods for de ugunstige Forhold hvorunder de russiske Jøder er opvoksede, gaar de hurtig frem i alle Henseender, naar de først er kommet til Amerika. Deres økonomiske Sans er

kommen fra Rusland til New York uden en Øre i Lommen, har arbejdet sig frem og nu ejer store Ejendomme og Grunde; tit ser man Mænd, der er begyndt som Bissekræmmere, som Indehavere af store Fabrikker. For 50 Aar siden var Skrædderne i New York indfødte Amerikanere; senere Irlændere og Tyskere; nu er de Jøder — med en ny Tilsætning af Italienere — men i Jødernes Haand har denne Branche naaet sin største Udvikling. De har skabt hele East-Side om til et

uhyre Værksted. Det er ingen Tilfældighed, at Jøderne har kastet sig særlig over denne Industri; det stemmer med deres Karakter, i hvilke to Træk er fremherskende: Vindskibelighed og Individualitet. — I ingen anden Industri var den russiske Jøde saaledes overladt til sig selv som i denne. I de fleste andre blev han bundet til at arbejde et bestemt Antal Timer om Dagen, til fast Løn og til Afhængighed af Fagforeningerne. I Skrædderfaget var han derimod fuldstændig fri. Frihed betød for ham ikke kort Arbejdstid og megen Lediggang, men lang Arbejdstid og uafbrudt Arbejde. I Stedet for at arbejde paa en Fabrik og være underkastet dens Love, arbejdede han i sit eget Hjem saa længe og saa stadigt, som det passede ham.

En Ejendommelighed hos den indvandrede Jøde er hans ubegrænsede Begejstring for Amerika. Jøden ser med Længsel hen til det Øjeblik, da han kan blive naturaliseret. Den Hurtighed, hvormed New Yorker Jøden antager Amerikanernes Sæder og Levevis staar i stærk Modstrid til den Sejghed, hvormed Jøderne andre Steder beholder deres Racepræg. Han ønsker ikke at blive betragtet som noget for sig, og han gaar til Yderligheder for at komme til at se ud som en Indfødt. Alt hvad der karakteriserer Russerne, stryger han. Saaledes har han en Mani for at forandre Navne. De russiske -sky og -witch kastes gerne bort. Levinsky bliver til Levin; Grafensky bliver til Graf, Kudinosky bliver til Kudin o. s. v. Og som han forandrer sit Navn, omskaber han sit Hjem. Allerede den anden Generation søger at faa Forældrene til at flytte fra East-Side til andre Kvarterer; East-Side er Opholdsstedet for de nys ankomne og de gamle. Og East Side-Skikkene føres ikke med Nordpaa. Der ser man ingen Trækvogne, ingen Bissekræmmere, Yiddisk høres næppe undtagen naar gamle Folk taler sammen. De jødiske Kvinder gaar ikke barhovede paa Gaden; Kvinder og Børn er klædt ganske up-to-date.

Jøderne deltager ivrig i de politiske Valg. Men de danner ikke en samlet Styrke som Irerne eller Tyskerne. De stemmer mere personligt, snart paa den ene Side, snart paa den anden.

Bibelske Skrifter oversatte af Edv. Brandes.

Ved P. O. RYBERG HANSEN.

Mon nogen vilde tro, at man ved en ordret Gengivelse af Victor Hugos Digte — saaledes som en Lærer oversætter dem for sine Elever — kunde faa det fulde Indtryk af deres Væsen og Skønhed? Og dog giver dette Eksempel kun et ufuldkomment Begreb om vor almindelige Bibeloversættelses Mangler.

„Og see, de skulle komme hasteligen og let. Der er ingen Træt eller Skrøbelig iblandt dem, ingen slumrer eller sover, Bæltet om deres Lænder løsnes ikke, og Ingens Skotvinge sønderrives. Deres Pile er skærpede, og alle deres Buer er spændte; deres Hestehove agtes som Flint og deres Hjul som Hvirvelvind.“

Saaledes lyder i vor Bibel en Skildring af et fjendtligt Folks Stormmarch. Man læse nu det samme Sted i Edvard Brandes' Gengivelse:

„og se, det kommer med Hast og Il
uden Snublen eller Hvil
uden Søvn eller Rast,
med Vaabenbæltet om Lænden fast;
og ikke en Skorem paa Vejen brast;
dets Pile er skæftede,
ved Buerne hæftede,
Hestehovene Kisel ligner,
Vognhjulene som Stormvind hviner.“

Man vil vistnok efter denne Sammenligning indrømme, at Formen ikke er ligegyldig. Ordene siger jo omtrent det samme. Men man faar gennem Prosateksten aldeles ikke det Billede af susende Fart, som Originalen her saa mesterlig maler. Men ikke nok med, at vor Bibeloversættelse er ganske stemningsløs — den ligger tilmed forud for den sidste Menneskealders videnskabelige Udvikling og vrimler derfor af Fejl og Unøjagtigheder.

Det er da højst fortjenstfuldt, at Dr. Brandes har paataget sig det Arbejde at oversætte de klassiske Hovedværker af det gamle Testamentes Literatur i en Form, der tilfredsstiller baade de kunstneriske og videnskabelige Hensyn. Det er et Arbejde, om hvis Møjsommelighed de færreste vistnok gør sig en Forestilling. Luther havde nok Grund til i Anledning af sin Oversættelse at minde Læserne om, at der havde ligget mange Sten og Blokke dér, hvor man nu gik som paa et høvlet Bræt; „da wir haben müssen schwitzen und uns ängstigen, ehe denn wir solche Wacken und Klötze aus dem Wege räumten." Luther tænker vel især paa de mange dunkle Steder. Men for den, der ikke blot vil slet og ret oversætte, men ogsaa saa vidt mulig bevare Originalens Duft, kommer dertil andre Vanskeligheder.

Det hebraiske Sprog er gennemgaaende langt knappere i sin Udtryksmaade end vort. Et Par Eksempler: „Han ventede Retsind — og sé det blev Letsind — Han ventede Lov — og sé det blev Rov. Dette Vers, i hvilket Dr. B. med megen Kunst har efterlignet Tekstens Ordspil, lyder jo meget kort, men der er dog brugt dobbelt saa mange Ord som i Originalen. „Hvo, som udøser Menneskens Blod, ved Mennesket skal hans Blod udøses," saaledes gengiver vor Bibel et gammelt Retssprog, der paa hebraisk lyder:

schofék dam ha' adam
ba' adam damo jischafék.

De samme tre Ord (dam, Blod — adam, Menneske — schafak, udgyde) i hver Verslinie som det fyndigste Udtryk for, at der gøres med Morderen nøjagtig det, han selv har øvet. Enhver Oversættelse maa synes udflydende overfor denne Lapidarstil.

Endelig er den hebraiske Poesis Virkemidler ganske forskellige fra vore. Dens Rytmik er os for en stor Del ukendt. Hvad der især kendetegner en Tekst som poetisk er Leddenes Parallelisme, en Art Tankerim (Himlene fortæller Guds Ære — Den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gerning). Begrænser Oversætteren sig til at efterligne dette, vil han overfor Nutidslæsere næppe opnaa at markere Teksten som Poesi. Dr. B. anvender derfor Rim og Rytme, dog med megen Frihed. Rytmen nærmer sig ofte til Prosaens Gangart, Rimet er stundom en blot Assonans omtrent som i vor Folkedigtning eller i vore Ordsprog. En Oversættelse af denne Art maa naturligvis altid blive en Slags friere Efterdigtning. Beundringsværdigt er det dog, i hvilken Grad Dr. B. har vidst at forene Troskab mod Teksten med de kunstneriske Hensyn.

To Bøger har allerede tidligere foreligget som Resultat af Dr. B.s Arbejde nemlig Jesaja og Salmerne. Nu er dertil kommet et Bind, der indeholder Job og Prædikeren. Det er dette sidste Arbejde, som der her fortrinsvis skal dvæles ved, saa meget mere, som netop disse to bibelske Skrifter har særlige Betingelser for at interessere Nutidslæsere.

For mange vil Jobsbogen sikkert blive helt ny gennem Dr. B.s Gengivelse. Vor almindelige Bibeloversættelse, hvor denne Bog fremtræder som en forskelsløs Enhed, virker ganske forvirrende. Hos Dr .B. falder de indledende og afsluttende Stykkers Forskel fra det øvrige straks i Øjnene. Og dette er af afgørende Betydning. Disse Prosastykker udgør tilsammen en Folkekrønike omtrent saa forskel-

lig fra det egentlige Digt som Historien om Sortekunstneren Johann Faust fra Goethes Værk. Krøniken er præget af Eventyrets groteske Naivitet, Digtet gør et næsten moderne Indtryk ved sin Livserfarings Dybde og Bitterhed, ved Udtrykkenes skærende Realisme. Folkebogen interesserer sig for Jobs Holdning under Prøvelsen som Genstand for et himmelsk Væddemaal; for Digtet udvider Spørgsmaalet om den frommes Lidelser sig til Problemet om Tilværelsens Mening og Værdi overhovedet. Folkebogen tilfredsstiller den poetiske Retfærdighed ved at lade Job faa alt det mistede igen, ikke blot Kvæget men syv Sønner og tre Døtre, „og den ene af disse kaldte han „Due", den anden „Kanel" og den tredie „Sminkehorn". Og der fandtes i hele Landet ingen saa skønne Kvinder som Jobs Døttre". Overfor denne smilende Barnlighed staar i Digtet Jahves Tale i Stormen, der forkynder Gudens ophøjede Vælde, som gør al menneskelig Spørgen ørkesløs. Denne Tale er Digtets Højdepunkt. Her er en Prosaoversættelse rent ud Barbari. Billederne af Verdenstilblivelsen er af en mytologisk Farvepragt, en fantastisk Storladenhed, der hæver dem højt over Skabelsesberetningen i første Mosebog. Denne er med sine pedantiske Opregninger og tørre Klassifikationer i Sandhed Prosa. Hos Job derimod ser vi, hvorledes Jorden grundes ved Morgenstjerners Jubel, under Gudesønners Sang, hvorledes Havet bryder frem af Jordens Moderskød og hvorledes Guden klæder det nyfødte Barn i Skyernes Svøb.

I Jobsbogen er Adskillelsen mellem Prosa og Poesi tydelig nok, Anderledes i Prædikerens Bog. Man staar her overfor en Mellemting, en Prosa, der jævnlig slaar over i rytmiske Vendinger som „en Tid til at fødes, en Tid til at dø" o. s. v. Renan har oversat Bogen i Prosa med indstrøede Vers ud fra den Betragtning, at Forf. paa saadanne Steder anfører kendte Strofer eller indfletter egne Poesier. Da det imidlertid er umuligt med Bestemthed at udskille de formentlige Digte, har Dr. B. vist truffet det rette ved at gengive hele Skriftet i meget tvangfri Vers, hvis Rytme og Rim træder mest markeret frem, hvor Tanken tilspidser sig til et Fyndsprog. Saaledes ender det næsten prosaiske Stykke, hvor Forf. fortæller, at han var Konge i Jerusalem og overgik andre i Visdom, med Pointen:

Thi megen Visdom — megen Lidelse
og øget Kundskab — øget Sønderslidelse.

Hele Skriftets Karakter af en Slags sententiøs Levevisdom træder godt frem ved de mange om vore Ordsprog eller Børnerim mindende Strofer: „Som Tjørnen under Gryden sprager — saaledes Daarens Latter brager". „Man Brød med Latter bryder — Vin alt hvad lever fryder — og Penge alting yder."

Dr. B. giver foruden Oversættelsen korte Forklaringer til de enkelte Steder og en historisk Indledning til hvert Værk. Han er her behagelig fri for al Overdybsindighed. Det er ellers en Skødesynd hos Bibelfortolkerne — ogsaa Nutidens — overalt at ville finde skjulte Finesser. Et enkelt Eksempel: én af de nyeste tyske Fortolkere fremhæver, hvor glimrende det er lykkedes Forf. at lade Jobs Venner fremtræde hver med sin Ejendommelighed. Elifas er den værdige Vismand, der beraaber sig paa sin Livserfaring, Bildad den forfængelige og pyntelige Taler, der bygger paa Overleveringen, og Zofar den raa Bulderbasse, der slaar om sig med alskens Godtkøbsvisdom. Læseren vil vistnok intet opdage af alt dette, men give Dr. B. Ret i, at Vennerne aldeles ikke er individualiserede, og at deres Argumenter gennemgaaende er de samme. Det er med Jobsdigtet som med de oldassyriske Relieffer: Men-

neskene er holdt i en vis traditionel Almindelighed, medens Dyrebillederne er tegnede med overordentlig kraftig Naturalisme. Jobsdigtets Dyrebilleder hører som bekendt til det ypperste af gammeltestamentlig Poesi. De er alle, særlig Pragtstykket: Hesten, i en forbavsende Grad s é t e.

Dr. B.s Indledninger og Forklaringer bør ogsaa roses for deres aabne Erkendelse af vor Forstaaelses Begrænsning. Den, der kender Renans — iøvrigt henrivende — lille Skrift om Prædikeren, vil erindre, hvorledes Bogen under hans Hænder formede sig til et gratiøst lille Kunstværk. Man forstod alt. Man beundrede særlig Digtet om Alderdommen. Oldingen føler — hedder det i den smukkeste af Stroferne — at der hver Dag lukker sig en Dør mellem ham og Verden, hans Søvn kommer først sent og er saa let, at han vækkes ved Fuglens første Morgenkvidren o. s. v. — Desværre — sammenligner man dette med Grundstedet, finder man, et Par Stikord undtagne, intet af dette. Hos Dr. B. faar man, hvad der staar, men rigtignok tillige Indtryk af, at dette berømte Alderdomsdigt er en Række noget kunstlede Allegorier, hvis Tydning er usikkert Gætværk. Et andet Eksempel: over Prædikerens Ord: „Kast dit Brød — i Havets Skød“ osv. har Goethe formet Strofen:

Was willst du untersuchen
wohin die Milde fliesst!
in's Wasser wirf dein Kuchen —
wer weiss ihn wer geniesst.

Det er overordentligt yndefuldt, men man skal ikke sværge paa, at det bibelske Ord er saaledes ment. Man nødes vel overhovedet til den Tilstaaelse, at vi af disse gamle Skrifter forstaar meget mindre end det almindelig tros. Et kendt Ord af Prædikeren lyder i vor Bibel: „tænk paa din Skaber i din Ungdoms Dage“. Det sér jo meget fromt ud. Efter Dr. B.s Opfattelse, der deles af adskillige, indeholder Ordene, rettelig oversatte, et saare verdsligt Raad. Hvem, der har Ret vil næppe kunne afgøres. Dog bliver der, trods alle Usikkerheder, nok tilbage at glæde sig over i Prædikeren — ikke mindst den sublime Begyndelse med Omkvædet „Forfængelighed“. Den har udløst saa forskellige Toner som Kingo's Salme og Goethes „vanitas“.

Gennem „Jesaja“ førtes vi ind i Profetiens dunkle og storladne Verden. I „Salmerne“ hørte vi den israelitiske Folkedigtnings Toner. I „Job og Prædikeren“ lærer vi nu den jødiske Filosofi at kende, en Filosofi, hvor Manglen paa følgestreng Sammenhæng rigelig erstattes af Lidenskabens Kraft og Fantasiens Liv. Gid Dr. B.s Arbejde maa lønnes med, at ret mange gør sig bekendt med disse bibelske Skrifter, der vist er mere omtalte end læste!

De finske Kvinders Stemmeret.

Af Maikki Friberg.

Undertiden hører man Folk med Forundring spørge om Grunden til at de finske Kvinder har faaet Stemmeret. De havde jo ikke tilnærmelsesvis arbejdet saa længe paa at opnaa den som f. Ex. det frie Amerikas Kvinder, ikke drevet den energiske Propaganda for deres Sag som f. Ex. det stolte Albians Døtre, og de kunde ingenlunde staa Maal med deres skandinaviske Søstre med Hensyn til at skabe kvindelige Stemmeretsorganisationer. Og endda blev de finske Kvinder de første i Evropa, som op-

naaede fulde medborgerlige Rettigheder.

Dette synes meget ejendommeligt for den uindviede, og mangen, som kun ser overfladisk paa Sagen, er tilbøjelig til at paastaa, at det hele kun har været en Følge af ydre Forhold og Demokratiets Fremtrængen. Men de finske Kvinder, som i de forløbne Ulykkesaar, da Landets Frihed og de fra Fædrene nedarvede Institutioner Stump for Stump sønderreves, satte

Maikki Friberg.

hele deres Sjæl og al deres Kraft ind paa at redde deres Land, de ser anderledes paa Sagen. De véd, at deres ihærdige Stræben og den Fædrelandskærlighed, som gav sig Udslag i Handling, har bragt dem denne Indflydelse. Thi til syvende og sidst er det dog gennem deres Arbejde i det Almenes Tjeneste og gennem en direkte Indgriben i deres Lands Skæbne, at Kvinderne vinder Tillid.

Hermed skal det ikke være sagt, at Finlands Kvinder ikke allerede tidligere har arbejdet paa mange Omraader som f. Ex. Folkeoplysningens, Skolens, — den finske Fællesskole er et Resultat af Kvindernes Bestræbelser — Afholdssagens, Filantropiens m. fl.. Men det var dog et forholdsvis lille Antal i Sammenligning med Landets hele kvindelige Befolkning, og det samme maa man ogsaa sige om de Kvinder, som havde sluttet sig sammen i særlige Foreninger med den Opgave at arbejde for større Rettigheder for deres Køn. Ogsaa de udgjorde dog kun den mest vaagne og interesserede Del af Kvinderne.

Men derimod havde Ulykkesaarene en særlig vækkende Indflydelse. Store Skarer af Kvinder, som aldrig havde taget aktiv Del i Arbejdet for at hæve deres Køn, hengav sig med den største Selvopofrelse i Arbejdet for Fædrelandet. De indsamlede største Delen af de Pengesummer, som var nødvendige til en kraftig Agitation, de uddelte alle de hemmelige Broschyrer og Flyveblade ved Hjælp af hvilke, man alene kunde udsprede Kundskab om den store Fare, der truede Landet, de udførte en stor Del af Antiværnepligts-propagandaen og Oplysningsarbejdet. Det var ikke alene et Arbejde, som krævede megen Tid og Kraft, men det var tillige forbundet med de største Farer. Enhver, som deltog deri maatte være forberedt paa at blive angivet, underkastet en ydmygende Husundersøgelse og tilsidst forvist. End ikke var de sikre paa at undgaa Fængsel, og nogle unge Arbejdersker, som med stor Energi søgte at indvirke paa Aarets værnepligtige og opmuntre dem til ikke at underkaste sig den ulovlige Indskrivning, blev grebne og indespærrede.

I disse Sorgens Aar, da Kvinderne saa ivrig deltog i Arbejdet for Fædrelandet, fik de ogsaa Øjnene op for Stemmerettens Betydning og forenede sig med dem, som allerede tidligere

havde arbejdet paa at opnaa denne Ret. Og ligesom Kvindernes store Mængde lærte sig selv gennem egen Erfaring at forstaa, hvilket vigtigt Vaaben, Stemmeretten er i Kampen for Frihed og Fædreland, lærte ogsaa Mændene at indse Betydningen af Kvindernes Indsats paa det politiske Omraade. De forstod, hvor vigtigt det er for et lille Folk, hvis Selvstændighed stadig er truet, at frigøre og anvende alle sine Kræfter. De havde samarbejdet med Kvinderne i Ulykkens Dage og delt Farerne og Forhaabningerne med dem; derfor faldt det saa naturligt for dem ogsaa i Medgangens Dage at tage Kvinderne med. Det forfærdelige Tryk, de selv havde været underkastet fra en Stærkeres Side, havde lært dem at indse det uretfærdige i, med den Stærkeres Magt at berøve store Grupper af Samfundsmedlemmer den Frihed og de Rettigheder, de selv satte saa uhyre højt.

Men ogsaa mindre ideelle Synspunkter gjorde sig helt aabenlyst gældende. Der var mange, som frygtede, at Skridtet fra en Stemmeret, der var knyttet til en forholdsvis høj Census og til den almindelige Stemmeret, skulde blive skæbnesvangert for en sund Udvikling og have umodne og forhastede Reformer til Følge. Men derfor haabede de, at Udvidelsen af Stemmeretten ogsaa til den kvindelige Del af Befolkningen, skulde danne en gavnlig Modvægt, idet de mente i Kvinderne at kunne regne paa en samfundsbevarende Magt. Dette Synspunkt har f. Ex. bestemt Præstestandens Holdning paa Landdagen, thi denne Stand har hidtil modsat sig langt mindre Forandringer i Kvindernes Stilling.

Ogsaa det, at alle Partier udenvidere optog den kvindelige Stemmeret paa deres Programmer, turde være et Udtryk for samme Anskuelse. De vilde ikke støde de Kvinder, som stod deres Anskuelser nærmest, og muligvis miste dem. Men Kvinderne selv forsømte heller ikke Lejligheden til at betone deres Stemmeretsfordringer lige efter den store politiske Generalstrejke. De afholdt overalt i Landet samtidig Massemøder, hvor de udtalte deres Ønsker og valgte Repræsentanter til et stort Delegeretmøde i Helsingfors. De Delegerede, som ialt beløb sig til 400, der repræsenterede 50,000 Kvinder, formulerede deres Ønsker og overrakte dem derefter gennem en Deputation til den af Staten nedsatte Komité, som havde det Hverv at udarbejde Forslag til en ny Repræsentationsform, baseret paa almindelig Stemmeret. Disse store Massemøder havde en udmærket Indflydelse baade paa Kvinderne selv og paa den almindelige Mening. Almuekvinder, Bondehustruer og Bondedøtre paa Landet kappedes med Middelklassens Kvinder i Byerne om at vise deres Interesse for Sagen. Og ogsaa Almenheden fik herigennem et haandgribeligt Bevis paa, at der eksisterede

Hedvig Sohlberg.

en stærk Stemmeretsopinion blandt Kvinderne, som desuden stadig fik ny Næring gennem Avisartikler og Foredrag. Det var i høj Grad nødvendigt at Interessen holdtes vaagen og Opmærksomheden spændt, thi Lovforslaget skulde passere mange Instanser, inden det blev til Lov og fik Stadfæstelse den 20. Juni 1906.

Den 1. Oktober, da den nye Lov traadte i Kraft, fejredes overalt i Finland, og ikke mindst af Kvinderne, med festlige Sammenkomster. Alle følte, at en ny Æra i Landets Udvikling skulde begynde og i det man med Taknemmelighed erkendte det

Miina Sillanpää.

Gode, at de gamle Institutioner: Standsrepræsentationen og den af Formuesvilkaar og Køn afhængige Stemmeret var banlyste, glædede man sig over den demokratiske Aand og det Lighedsprincip, som Landets nye Repræsentationsform er bygget paa.

Nu staar Valgene for Døren og opfylder alles Tanker. Allerede i flere Uger har ogsaa Kvinderne udfoldet en rastløs Virksomhed. Stemmeretten, hvis Opnaaelse hidtil opstilledes som et Maal, er nu blevet et Middel, ved hvis Hjælp de haaber at kunne give deres Anskuelser og deres Retsbegreber Udtryk.

Det Spørgsmaal, om Kvinderne burde danne et særskilt Kvindeparti eller gaa op i de bestaaende Partier, blev snart afgjort, saaledes at man valgte det sidste. Men tillige er det dog utallige Gange blevet betonet af Kvindesagens ivrigste Forkæmpere, at til Trods for at Kvinderne nu slutter sig til de bestaaende Partier, skal de ikke kritikløst underkaste sig dem og blindt følge deres Magtsprog. De bør tværtimod altid gøre deres ejendommelige Opfattelse gældende og saa vidt muligt søge at dæmpe det Had og det Magtbegær, som for det meste gør sig gældende indenfor Partierne. Thi hvis Kvinderne ikke tilfører det politiske Liv noget nyt, hvad enten det drejer sig om dets inderste Væsen eller om dets Udtryksformer, men kun bidrager til at skaffe de kæmpende Partigrupper Hjælpetropper, har hverken de selv eller Menneskeheden nogen Gavn af deres Indgriben. Ti det, som det politiske Liv mest trænger til, er ingenlunde en Forøgelse af de stemmende Skarer, men selvstændige nye Kræfter, en ny Vurderingsmaade og nye Idealer. Det ser heldigvis ogsaa indtil videre ud, som om Flertallet af de Kvinder, der er opstillede som Landdagskandidater, vil indtage en selvstændig Holdning i Dagens Spørgsmaal og gøre sig det klart, at Kvinderne kun ved at blive sig selv tro, kan udrette noget.

En af den kvindelige Stemmerets ivrigste Forkæmpere, Skolebestyrerinde Lucina Hagman, der er opstillet som Landdagskandidat for en Valgkreds i det mellemste Finland, har nylig i en Broschyre, „Kvindernes Program ved de kommende Valg“, paa en særlig for-

tjenstfuld Maade fremdraget de Synspunkter, som bør være bestemmende for Kvinderne, naar de nu for første Gang skal mødes med Vælgerne. Hun formaner dem dèr overbevisende og logisk til at sætte sig ud over snævre Partisynspunkter og i Stedet for gaa ud fra almen menneskelige, ethiske Principer og tage dem til Rettesnor baade ved Valgene og i Landdagen.

Tekla Hultin.

Det samme er ogsaa baade i Tale og Skrift blevet udtrykt af Forfatterinden Helena Westermarck, der er opstillet som Landdagskandidat for Kvinderne, naar de nu for første af det svenske Folkeparti. Hendes humane Opfattelse, grundige Kundskaber og stærke Retfærdighedsfølelse har skaffet hende en særlig fremskudt Plads indenfor Partiet, hvilket kom til Udtryk ved det Prøvevalg, som afholdtes for nogle Uger siden, og hvor hun fik det største Antal Stemmer af alle de foreslaaede.

De Reformer, som Kvinderne har optaget paa deres Program til næste Landdag, drejer sig dels om Forbedring af dens egen Stilling indenfor Ægteskabet og indenfor det kommunale og kirkelige Liv, dels om Forbedring af uægte Børns Stilling, Afskaffelse af den lovbeskyttede Prostitution o. s. v. Lovgivningen paa disse Omraader maa i flere Henseender betragtes som højst forældet og helt igennem bygget paa den stærkeres Ret.

Saaledes hviler f. Ex. Ægteskabslovgivningen endnu paa Principper om Mandens Formynderskab og Ret til at raade og svare for det fælles Bo. I Spørgsmaalet om Ordningen af kommunale Anliggender har Finlands Kvinder hidtil haft meget lidt at sige. Den skatteydende Kvinde har ganske vist haft Ret til at afgive sin Stemme ved kommunale Valg, men da hun ikke samtidig er valgbar, har denne Stemmeret haft ringe Betydning. Da hun nu skal deltage i Landdagsarbejdet, føler hun dybt, hvilken væsentlig Forskole hun har mistet derigennem, at hun har været udelukket fra kommunale Hverv, i hvilke Landdagsmændene i de fleste Tilfælde har forskaffet sig nødvendig Øvelse og Ind-

Dagmar Neovius.

sigt. Ligeledes er hun udelukket fra al virksom Deltagelse i Kirkeanliggender. Spørgsmaalet om uægte Børns Stilling er ogsaa et af dem, som trænger til en hurtig Ordning og Forbedring; ti den nu gældende Lov

er baade ufuldstændig og partisk paa dette Punkt. Der findes ganske vist en Paragraf, som i almindelige Vendinger bestemmer, at Faderen er lige saa forpligtet som Moderen til at sørge for Barnets Underhold, men da

Helena Westermarck.

Beviset for Faderskabet er forbundet med store Vanskeligheder og der blandt andet kræves to uvildige Vidners Udsagn, falder Omsorgen for Barnet i de fleste Tilfælde i Moderens Lod. Det af Kvinderne opstillede Forslag gaar nu ud paa, at Beviset for Faderskabet lettes, og at hans Forpligtelser til at sørge for Barnets Underhold og Opfostring skal skærpes betydeligt. Desuden skal Barnet have Arveret efter Faderen og, hvis det ønsker det, have Ret til at bære Faderens Navn. I Spørgsmaal om den unge Piges Myndighedsalder, foreslaas det, at den skal forlægges til 15 Aar, da den nuværende Straffelov bestemmer, at en Sædelighedsforbrydelse, som begaas imod en Pige, som ikke er fyldt 12 Aar, straffes med mindst to Aars Tugthus og den offentlige Anklager skal paatale Forbrydelsen, men saasnart hun er fyldt 12 Aar ikke alene formildes Straffen, men den offentlige Anklager fritages for at tage sig af Sagen, med mindre Pigens Fader eller Formynder har fordret det. Det gør de i Reglen ikke, hvorfor Sædelighedsforbrydelser, der begaas mod halvvoksne bliver ustraffede, og Samfundet, som burde beskytte alle sine Medlemmer, særlig de svage og mindreaarige, saaledes finder sig i de frygteligste Forbrydelser i dets Midte.

Foruden ovennævnte Spørgsmaal har Kvinderne desuden optaget paa deres Program Indførelsen af en almindelig Forbudslov, samt Reformer paa Statens Omraade, der gaar ud paa at gøre Folkeskolen til Grundskole, indføre Skoletvang, afskaffe Terminsafgifterne i Statens Skoler, samt give

Lucina Hagman.

den opvoksende kvindelige Slægt samme Mulighed for Uddannelse som den mandlige Del af Befolkningen.

For at interessere Kvindernes store

Masse for dette Program og formane dem til at gøre deres Pligt ved de kommende Valg, er der paa de fleste Steder dannet særlige Kvindekomitéer, som staar i Forbindelse med en kvindelig Centralkomité i Hovedstaden. De udspreder Literatur, arrangerer Foredrag, diskuterer om passende Landstingskandidater og opstiller deres egne kvindelige Repræsentanter. Foreløbig er Kvinderne dog meget beskedne i deres Fordringer om egne Kandidater, og de indser meget godt, at de endnu ikke besidder de Specialkundskaber og den Erfaring, som Landdagsarbejdet i hele sin Udstrækning kræver. Desuden véd de ogsaa at Kritiken vil blive haard og Fordringerne store. Om en Mand ikke udfylder sin Plads, maa han alene bære Ansvaret derfor, men hvis det er en Kvinde, kan man være vis paa, at hele hendes Køn gøres medansvarligt for hendes Nederlag. Det er Følelsen heraf, som gør Kvinderne forsigtige og maner dem til at rykke saa lempelig frem. Saaledes vil de ved denne Landdag i det højeste faa 20 egne Repræsentanter, fordelte paa de forskellige Partier.

Det ungfinske Parti vil blandt andre opstille Lucina Hagman, Dr. phil. Tekla Hultin, ansat ved det statistiske Centralbureau, Medarbejder ved det ungfinske Blad Helsingin Sanomat. Hun udfoldede under Ulykkesaarene en rastløs Virksomhed og har ogsaa nu i flere Uger rejst omkring paa Landet og holdt Foredrag. Endvidere Skolebestyrerinde Alli Nissinen, ogsaa en virksom Arbejder paa Folkeoplysningens Omraade, Redaktør for Tidsskriftet Husmoderen og kendt som Forfatterinde af flere gode Læsebøger for Skolen, Forfatterinden af denne Artikel samt endnu nogle Kvinder fra Landet. Det svenske Folkeparti har foruden Helene Westermarck Seminarieforstanderinde Hedvig Sohlberg, kendt som Taler og varm Afholdsven, samt Lærerinde Dagmar Neovius; ogsaa hun er af dem, som under Finlands Sorgens Aar hengav sig helt til Arbejdet for Fædrelandet. Det gammelfinske Parti bliver blandt andre repræsenterede af Baronesse Alexandra Griepenberg, kendt for sit omfattende Kvindesagsarbejde, og Socialisterne af nogle Arbejdersker. Af disse vil nok Tjenestepigeforeningens Formand Miina Sillanpåå klare sig bedst. Gennem den Stilling, hun har og det praktiske Arbejde hun har udført, har hun skaffet sig et Indblik i den arbejdende Kvindes Liv og Krav som kan blive af Betydning ved Drøftelsen af de herhenhørende Spørgsmaal.

Man kan om enhver af disse Kvinder sige, at de dybt føler det Ansvar, som paalægges dem ved Repræsentantskabet og de vil gøre deres bedste for at opfylde de Forhaabninger, som deres Søstre i Finland, snart sagt i hele Evropa, nærer til dem.

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

VII.

—rød, 10de Januar 1907.

Kære Fader!

Det begynder jo at blive Alvor! Jeg mærker, at vore Breve fanger os. Jeg skriver ikke mere til Dig i en øjeblikkelig Stemning, mit Brevskriveri bliver mere og mere en Opgave for mig, selv om Du tager mig *de haut en bas*. Du ryster stadig paa dit ærværdige Hoved, men Du skal vide, at jeg lidt efter lidt er kommet langt bort

fra vort festlige lille Skænderi om Drachmann og sidder til op over Ørene i et Opgør med mig selv.

Hvordan saadan noget kommer, véd man jo i Grunden ikke selv. Det er en stille Vækst. Det er en Trang til at tale med sig selv ved at tale til en anden og ved at iagttage, hvilken Virkning Ens Ord gør paa en anden. Det var denne Trang, der fik mig til at bede Dig om at fortælle om din Ungdom, jeg vilde lytte efter, om jeg hørte et Ekko, naar min Røst mødte din Fortid. Nej — der var intet Ekko! Saa skal der vel heller intet være, og saa er det maaske kun naturligt, at den ene Generation i Virkeligheden slet ikke kan faa den anden i Tale. Nej, naturligt er det jo ikke — og jeg prøver igen.

Vi har nævnet Forsvarssagen, og jeg kan meget nemt sige, hvad det er, jeg vil have at vide af Dig. Jeg vil spørge Dig om dette: hvorledes gik det til, at Forsvarssagen blev et Livsspørgsmaal for Dig? Du nævnede i et af dine Breve et personligt Minde, Kampen ved Mysunde og Tilbagetoget fra Dannevirke, men et Øjeblik efter var Du inde i de Estrupske Aar og det, der hændte ude i den store Verden. Ja, men hvad hændte der i Dig selv?

Naar jeg tænker paa et Nederlag, føler jeg uvilkaarligt en stor Harme i mig. Det er mig umuligt at leve mig ind i den Tanke, at et Nederlag blot skulde gøre mig fornuftig, og jeg kan ikke fatte, at hint Nederlag for stedse skulde have gjort det af med enhver Tanke om nogensinde mere at føre Krig. Det kan godt være, at det er uhyre klogt, og jeg vilde sikkert aldrig paatage mig det Ansvar at agitere offenligt i den modsatte Retning, men kast nu al Klogskab og Politik bort og sig mig dette ene: føler Du ikke endnu Harmen over Nederlaget krible i Dig?

Saa underligt det lyder: jeg misunder Dig de bitre Minder. Jeg synes, det maa have været stort at opleve en Krig — navnlig hvis Du havde været med. Vi andre kan jo i Grunden ikke tale med om Forvar, uden at fantasere os ind i hine Tider. Gennem Overvejelse naaer vi saa lidt, Regnestykket bliver altfor simpelt. Vi er saa smaa, vi har ikke Raad, lad os have det Mod at se Sandheden lige i Øjnene.

Det lyder uhyre bestikkende, navnlig naar det er Hørup, som siger det. Jeg har i hans „Artikler og Taler" læst baade Talen i Rigsdagen 1883 „Hvad skal det nytte?" og Artiklen fra 1886 om det samme. Den gamle Rigsdagstale, der gjorde saa mægtig Opsigt, og Ordskiftet med Krabbe, der var Formand, gør i Virkeligheden intet Indtryk mere. De maa have haft deres Betydning i Øjeblikkets Stemning, de er et Svar paa Taler, som vi nu ikke kender. Anderledes Artiklen. Den stiller først — ligesom Du i dit Brev — Tiden fra 1850 til 1864 op imod Tiden efter 64, og der staar disse mægtige Ord: „Efter 1864 har Ingen Lov at være drukken, efter 1864 er det Skam; nu gælder det Karakteren at leve i den samme Løgn.

Thi nu véd vi, at vi lyver.

Hvad er en Pjalt? Sikkert ikke den, der i udpræget Overmod vurderer sig selv, sine Evner eller sit Mod til mere, end de er værd, og som strander, naar Timen slaar. Det er ad den Vej, at Livet laver Mænd af Børn. Heller ikke den, der véd det,

men lyver for at bedrage. Han er blot en Slyngel.

Det 19de Aarhundredes Pjalt er Manden, der lyver for sig selv; der véd det, men ikke vil være ved det, fordi Sandheden er besk eller saa sørgelig; der netop har Begavelse nok til at bilde sig noget ind, og netop Samvittighed nok til samtidig at vide, at det er Løgn — — —"

Den hele Artikel er et gribende Vidnesbyrd, et personligt Vidnesbyrd. Hørup havde gennemlevet dette. Jeg kunde tænke mig, at hele hans Liv blev baaret af dette: ved Troen paa en ny Tid at overdøve Nederlagets Røst. Men tror Du ikke, at man netop maa have oplevet dette Nederlag for at føle saadan? Man maa have sét det, have mærket Choc'et. Jeg kan ikke lade være at tænke paa: vi har ganske vist lidt et Nederlag, vi var uforberedte, vi drømte, vi var drukne — men vil det altid gaa saaledes? Er Krigslykken ikke lunefuld? Vilde vi staa ene? Sæt vi nu var ædrueligt forberedte? Og tusinde andre Spørgsmaal, der myldrer frem. Efterhaanden som Nederlaget blegner er det, som om Lyset falder paa mangt og meget, der før ikke blev set.

Har Du levet paa dette Nederlag? Du kan ikke forlange, at Din Søn skal gøre det. Og her er vel det store Skel mellem gammel og ung i Danmark. For os kan Eders Erfaringer ikke mere være bindende, vi synes ikke, at det er os Hørup kalder Pjalte, hvis vi trods alt siger: det kunde jo gaa godt. For hver Gang man har vist os de Fejl, der blev begaaede i 64, har vi sagt til os selv: det er Historie, det bliver ikke ved med at være Liv. Lad os da være med til at skabe en anden Historie.

For Eder blev Forsvarssagen meget hurtigt til Politik. Vi føler ikke dette. For os er den mest af alt en Drift. Vi synes, vi maa være med. Vi vil have Forsvaret ud af Rigsdagen, ind imellem os, vi kan ikke tro paa det, at vi ikke har Raad, og vi kan ikke holde ud at høre paa, at vi er for smaa. Hvad vil det egentlig sige? Vi er dog ikke saa smaa, at vi kan forsvinde, naar Stormagterne holder Krig, vi maa jo dog forhandle, man sér os altsaa, hvorfor skulde vi da ikke ligesaa godt kunne forhandle os til en Alliance som til en Neutralitet og saaledes komme med og være som de andre Nationer? Vi vil høre til Verden. Vi unge føler, at Verden staar os aaben, vi kappes jo allerede nu paa mange Omraader og i mange Verdensdele med Ungdommen fra de store Lande, vi føler os ikke smaa, og vi ønsker ingen Undtagelsesstilling. I gamle Dage vilde man forsvare sit Land af Patriotisme, nu, da Menneskene snarere føler sig som Individualiteter end som Landets Sønner, vil vi forsvare det af Stolthed. Vi vil konkurrere, og vi vil ikke gemme os. Vi vil ikke mere slæbe om med det Nederlag.

Du forstaar, at det er uendelig svært for mig at skrive om dette, thi det er halvt ubevidste Impulser, det drejer sig om. Det er Tanker, der er faret gennem min Hjerne ved Læsningen af en Tale, ved Telegrammer udefra, ved Samtaler med unge Mænd fra de store Nationer, og naar jeg læste Brevene fra Fætter Kaj, da han laa og byggede Jærnbaner nede i Kap. Jeg kan kun give Brudstykker, og andet vil jeg heller ikke idag. Men der er jo meget mere, og jeg vil skrive derom, naar Du har svaret. Nederlagsstemning eller ikke — det er Grundlaget.

Saa kommer Tankerne om Militarismen og saa Troen paa Fremtiden.

Jeg tror ikke, at Sportstidens Ungdom er saa bange for Militarismen som I ældre, og jeg ser ikke Fremtiden saa lyst, at den kan undværes. Men svar mig først paa dette: er det ikke Skællet mellem Dig og mig, at Du lever i Minderne om et Nederlag, medens jeg arbejder imod at lide et nyt?

Din
Søn.

VIII.

Kjøbenhavn, d. 19. Januar 1907.

Kære Peter!

Ved at læse dit Brev blev jeg bedrøvet — ikke over noget, Du har skrevet, men over noget, jeg har skrevet i et tidligere Brev — — om Slaget ved Mysunde.

Jeg maa have udtrykt mig meget daarligt, naar det kan opfattes saaledes.

Maa jeg kortelig gentage, hvad jeg vilde have udtrykt: Vi Børn — jeg var 13 Aar, da Krigen brød ud, saa jeg kunde ikke godt have været med, som Du ligesom hentyder til, at jeg burde have været — vi Børn troede indtil Februar 1864, at vi danske var mere end fremragende, naar det gjaldt at føre Krig.

Vi levede i den Tro, at selv om Tyskerne var flere end vi, saa gjorde det ikke saa meget, fordi én dansk nok kunde tage en fire, fem Tyskere paa sin Samvittighed. Egentlig var Partiet nogenlunde lige. Havde vi været voksne, maatte vor Opfattelse nærmest kaldes Højhedsvanvid — og de voksne, i al Fald de, der skrev i de Blade, vi læste, tænkte som vi.

Der var dog nogle fornuftige Mennesker, der saa, hvor haabløst det hele var. Jeg husker saaledes den Dag, da jeg havde læst om Sejren ved Mysunde, vi sad ved Midagsbordet, da en Slægtning, der havde været rejst, kom ind og bragte os Hilsen nordfra. Han trykkede mine Forældre i Haanden, og der faldt disse Ord: „Herhjemme ser det sørgeligt ud“. Der blev nikket tavst, og jeg saa Taarer pible frem i deres Øjne.

Jeg begreb ikke det hele. Sørgeligt! Var de Mennesker da gale? Vi havde jo sejret ved Mysunde, og det var kun en Begyndelse, det skulde blive bedre endnu. Jeg ligefrem skammede mig over, at der var voksne Mennesker, der kunde se saa taabeligt paa Tilværelsen.

Da to, tre Dage senere Dannevirkestillingen var opgivet, stod jeg i Dagligstuen og græd, alt var ramlet sammen. En gammel Herre, og det ovenikøbet én af dem, der skrev i Bladene om Politik, strøg mig over Haaret og sagde: „Du skal ikke græde, min Dreng, det bliver snart bedre, og der kommer nok den Dag, da Du selv skal slaas med Tyskerne ved Dannevirke, og saa vil det nok gaa anderledes end denne Gang.“ Og jeg tror, at det stakkels Menneske mente det, men jeg blev ved at græde, for jeg troede det ikke.

Se, det var det, jeg mente med, at jeg var blevet klogere. Harme var der nok af, og al den Chauvinisme, der var podet ind i mig, fra jeg var ganske bitte, den forsvandt ikke pludseligt og gjorde mig til et 13aarigt Forstandsmenneske, men jeg var blevet saa klog — at tænke sig, at ikke alle blev det! — saa klog, at jeg saa, at de, der havde fortalt mig, at vi sagtens kunde magte Tyskerne, de var ikke

saa kloge, som jeg havde anset dem for.

Lad mig fortælle Dig en lille Historie fra de Dage med det samme. Der kom en ung Student hjemme hos os. Han var 19 Aar og min Far vel op mod de halvt hundrede,men det, at den unge Hr. Hansen var Student, gjorde ham til en helt betydelig Mand i Fars Øjne. Da han en af de første Dage i Februar kom hjem til os, og min Far udtrykte sin Sorg over Tilbagegangen fra Dannevirke, saa den brave Student smilende paa ham og sagde — „Naa, ja, ja, — det er jo da ikke saa slemt, vi var i Aftes samlede i Studenterforeningen og drøftede Sagerne, og det blev vedtaget at afsende et Telegram til Chefen for 1ste Regiment og spørge, hvad Soldaterne mest trængte til, da vi vil foretage en Indsamling.

Og det blev sagt, og det blev ogsaa delvis forstaaet, saaledes, at nu klaredes Sagerne nok, Studenterforeningen var traadt til.

Tro nu ikke, at jeg sidder og laver denne Historie, den er bogstavelig sand, man greb til et Halmstraa, ja dette var jo mindre end et Halmstraa, for at faa en Smule Haab at leve paa.

Alle vi, der var knuste ved Nederlaget, vilde jo saa gærne tro igen, og da Carl Ploug stadigt vilde slaas til sidste Mand og Bille i al Fald til næstsidste, saa hidsedes man op til at haabe for stadigt at skuffes, indtil alt var tabt.

Og da saa Freden var sluttet, eller rettere da Rigsdagen diskuterede Freden, stod der en Helt op og talte mod at slutte denne Fred, han spurgte vel som Du: Var Krigslykken ikke lunefuld? Han stemte mod Fredslutningen, og han kunde roligt gøre det, der var nok der stemte for, der var jo ikke andet at gøre.

Denne ansvarsløse Helt, denne tragikomiske uforfærdede, var ikke farlig den Gang, Virkeligheden var for nær og for virkelig, Fantasteriet kunde ikke den Gang gøre Danmark ulykkeligere, end det var — — — men siden den Tid gaar han igen, og han er blevet til Tusinder, og nu er Virkeligheden ikke saa nær, nu kan De gøre Skade, tag Dig i Agt for dem, Peter.

Der kom saa de seks Aar, hvor Harmen over Nederlaget ikke forsvandt, og stadig haabede vi — i 1866 var der nogle Dage, hvor vi syntes, at nu lysnede det, nu sloges Sejrherrerne om Byttet —, og hvorfor skulde Krigslykken ikke skifte, hvorfor skulde Østerrigerne ikke nu knuse Preusserne? Ja, hvorfor? Fordi Krigslykken ikke er saa helt lunefuld heller. Atter brast her et Haab — men vi havde jo de danskes Ven Napoleon den lille — som vi den Gang selvfølgelig troede var saa uhyre stor — naar han bare vilde! „Spil op til en af din Onkels gamle Françaiser!“ Og saa spillede han op en Julidag i 1870.

Studenterforeningen holdt Skovtur, vi havde sprunget Buk ved Raadvad og leget Tagfat paa Eremitagesletten, nu sad vi bænkede ved Bordene oppe i Bellevues store Sal. Taler og Sange, god Mad og endnu bedre Appetit og brede Punscheboller havde sat Stemningen højt op, da Carl Ploug rejste sig og sagde omtrent disse Ord: „Det meddeles mig i dette Øjeblik, at Hans Majestæt de Franskes Kejser har erklæret Preussen Krig“.

Jeg synes i dette Øjeblik — 37 Aar efter — at jeg kan høre Klangen af hans Stemme. Saaledes maa Ordene lyde, naar en Mand rejser sig op i en

Baad, der har drevet rundt paa Havet i mange Døgn, og raaber: „Der styrer et Skib henimod os!“

Et øredøvende Hurraraab hilste denne Meddelelse, nu skulde Hævnen komme!

Napoleon havde bestemt sig, vé Bismarck!

Punschesoldet blev straks opgivet, det meddeltes fra Senioratet, at en paatænkt Nattefest i Skoven var aflyst, det glade Studentergilde var forvandlet til en politisk Klub, hvor Situationen blev klarlagt, og hvor Bølgerne gik meget højt. Det var vistnok kun et heldigt Tilfælde, at de danske Studenter ikke den Aften gik ind til Byen og lynchede den preussiske Gesandt eller bar den franske i Guldstol.

Dagen efter skulde jeg have gjort en Rejse til Norge med en norsk Ven, det var min første Udenlandsrejse, og Tanken om den havde selvfølgelig optaget mig uhyre. Men efter at Carl Ploug havde meddelt os Krigserklæringen, var der ikke et Øjeblik, hvor jeg tænkte mig Muligheden af at kunne rejse.

Tror Du, at der er ret mange danske Ynglinge paa 19 Aar, der nu ikke vilde tage en Tur til Norge, fordi der blev erklæret Krig ude i Europa? Jeg spørger ikke for at stille mig selv i bengalsk Belysning, vi vilde alle den Gang have handlet saaledes, men for at vise Dig, ved et lille Eksempel, hvad Nederlaget i 1864 betød for os unge, og hvilket Haab vi fattede den ulykkelige Sommernat.

Derefter fulgte 14 Dage, hvori intet skete. Da vi kom fra Studentergildet gik vi ikke i Seng, og fra Solopgang sad vi ved Sundet for at se den fremmede Flaade komme sejlende nordfra.

Skønt alt ellers staar saa levende for mig, husker jeg nu ikke, hvad det skulde være for en Flaade. Formodentlig den franske, vi tænkte vel, at alt havde været forberedt, og Flaaden nu allerede kom for at blokere de tyske Havne. Til Lands vilde det gaa glat, Napoleon havde jo selv opfundet det nye Vaaben, Mitrailleusen, der i en Haandcvending skulde knuse Fjenden.

Fjorten Dage som sagt uden at der skete noget, Telegrammerne meddelte, at Kejseren og hans Søn var rejst til Hæren — ha, ha, nu gaar det løs, — — i Paris jubler Befolkningen og Soldaterne drager bort under Raabet: Til Berlin — — ja, ja, det bliver en gesvindt lille Krig, naar den først begynder. I Tivoli flokkedes man om Telegrammerne, og jeg husker den Jubel, der lød, da en Herre læste op: „Franske Ingeniører har sprængt en Bro i Luften!“

For os stod det klart, at vi skulde med, det manglede blot, at man ikke skulde benytte Lejligheden til at hævne sig, man antog kun, at der ventedes til Napoleon havde vundet det første Slag, blot han nu ikke fik Krigen færdig inden vi kom med.

De første Dage i August kom Telegrammerne om det første Nederlag for Napoleon, ganske vist fortalte franske Telegrammer det modsatte, men snart maatte man forstaa, at det første, det andet, det tredje Slag havde været knusende for Franskmændene.

Vi havde grædt under den slesvigske Krig, men vi var nu unge Mænd, vi led ganske anderledes, end da vi havde saa let til Taarerne, det frygtelige Halvaar fra Slagene ved Weissenburg og Wørth til Paris Fald, synes jeg, ligger saa nær, hver Dag kan jeg

erindre, hver Dag som om Jorden skred under vore Fødder; en haabløs Krig, som alligevel hver Dag bragte den bitreste Skuffelse, fordi vi syntes Lykken maatte kunne skifte.

Efter at det var slaaet fast, at Franskmændenes Nederlag de første Dage i August var sande, skrev „Dagens Nyheder“ omtrent saaledes: „Det lader virkelig til, at de franske har tabt disse Slag, det betyder selvfølgelig intet, det er kun den Undtagelse, der vil bekræfte Regelen, at de franske vil sejre. Og vi var ikke klogere end „Dagens Nyheder“.

Vi boede den Sommer i Skovshoved, hver Morgen blev vi vækkede ved 4, 5 Tiden af en Dreng, der kom fra København med „Dagens Nyheder“, vi sprang ud af Sengen, fik Bladet, haabede, fortvivlede, og fik igen et nyt Haab. Til det hele ramlede sammen.

Ja, Peter, alt dette kunde Du have læst i en mindre Verdenshistorie for Mellemklasserne, men Du spurgte jo: hvad hændte der Dig selv?

Der hændte det, at jeg endelig langt om længe forstod, at vi aldrig mere kunde føre Krig, og den Gang syntes vi, at det var forfærdeligt. Nu mener jeg det samme, men synes ikke, det er saa forfærdeligt endda.

Jeg mener, at Nederlaget er uopretteligt — ad Krigens Vej, ganske uopretteligt —, det kunde virkelig ikke gaa godt, Peter, eller mener Du, at der nok for os om et halvt Aars Tid kunde være Tale om at erklære Tyskland Krig eller til Efteraaret forsøge ligesom i Regnar Lodbrogs Tid at erobre England?

Saa vidt er vi nu uenige, men der er noget i Dit Brev, vi kan blive enige om, det er ikke rart stadigt at høre, at vi er for smaa, men det behøver vi heller ikke at høre, naar vi blot ikke vil gøre os for store. Du siger selv, at vi jo kappes paa mange Maader og i mange Verdensdele med Ungdommen fra de store Lande — ja, jeg kan føje til „og vi kommer ikke altid daarligt derfra“.

Men jeg har været for bred i Aften, jeg maa slutte. Du har Ret i, at jeg — i al Fald i Aften — lever paa Minderne om et — eller flere — Nederlag, men Du tager fejl, naar Du tror, at Du og dine arbejder imod at lide et nyt. Nej, det Nederlag, vi har lidt, har vi ogsaa lidt for jer, der er ikke mere at lide. Naar jeg tænker paa, at nogen atter skulde lokke os ind i det vanvittigste Æventyr, saa — — — nej, God Nat, Peter, det bliver for langt for i Aften.

Din gamle Far.

Fra Udlandet.

22—1—1907.

Valgretskampen i Sverige.

Det svenske Højreministerium, der traadte til, efter at Kongen havde tvunget Ministeriet Staaff bort ved at byde det uværdige Vilkaar, forsøger nu den Vej, Sveriges saa vel som Englands Aristokrati fra gammel Tid er vant til at følge med Held. Ved Aabningen af Rigsdagen har det lovet Valgretsforslag, hvorefter der skal være almindelig Valgret til andet Kammer, medens første Kammer gøres mindre aristokratisk, og den kommunale Valgmaade ændres i demokratisk Retning. Det er dog troligt, at Ændringerne vil vise sig mindre vær-

difulde end de tager sig ud i Trontalens Antydninger, og i hvert Fald er der til dem knyttet en Betingelse, som Sveriges Venstre altid har modsat sig med største Bestemthed: Forholdstalsvalgmaaden. Nu foreslaas denne til begge Kamre, men alligevel vil den bevirke, at det vil være yderst vanskeligt for de demokratiske Partier at faa Flertal ved de betydningsfulde

Holland glæder sig ved Podbielskis Fald.
(Dette aabnede Udsigt til, at Udelukkelsen af fremmed Kød skulde ophøre. Dette er delvis sket).
(Amsterdamer Weekblad).

Fællesafstemninger af begge Kamre, selv om de har ¾ af Folket med sig; og desuden er det i Sverige med de vidstrakte Valgkredse langt vanskeligere at anvende denne Valgmaade end i et Land med tættere Befolkning.

Der havde gaaet Rygter om, at Ministeriet vilde foreslaa Valgret for Kvinderne, men dette er ikke sket. De svenske Kvinder driver for Tiden en overordenlig stærk Agitation for Valgretten. Da Delegerede for Sveriges 74 Kvindevalgretsforeninger fornylig samledes til Landsmøde i Karlstad, kunde det oplyses, at en Adresse om kvindelig Valgret har samlet ikke mindre end 136,000 Underskrifter.

Der har fra moderat-konservativ Side været store Forventninger om, at det skulde lykkes at drage nogle af de vaklende, der har staaet Venstre nærmest, over til Ministeriets Forslag. Andetkammers første Afstemning tyder ikke paa, at dette vil ske. Der er i dette Kammer 4 organiserede Partier: det liberale Samlingsparti med 101 Medlemmer, Socialdemokraterne 15, Landtmannapartiet 56, det nationale Fremskridtsparti 43. De to sidste er Højrepartierne, det ene agrarisk, det andet Købstadhøjre trods det vildledende fordringsfulde Navn. De har tilsammen 99 overfor Venstres og Socialdemokraternes 116; 15 staar udenfor Partierne og deler sig oftest mellem dem. Ved den Række Udvalgsvalg, som Rigsdagssamlingen i Sverige begynder med, gik Venstre mod svensk Skik angrebsvis frem og fortrængte ikke saa faa Højremænd. Ved alle Valgene gik Venstres og Socialdemokraternes Lister igennem. Størst Interesse knyttede sig til et af Hovedudvalgene, hvor Venstre foreslog at indsætte Staaff i Stedet for en Højremand. Han valgtes med 119 Stemmer mod 98.

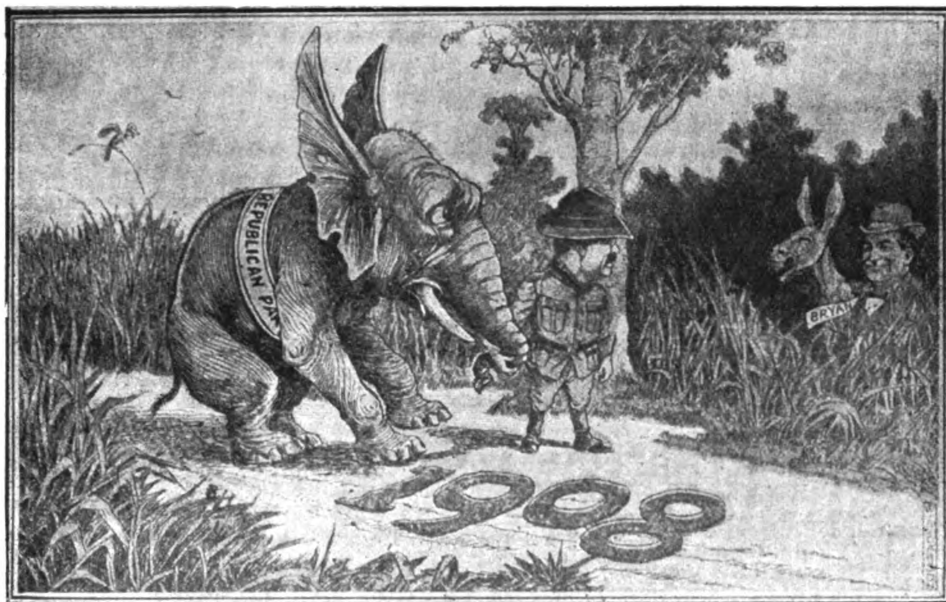
Kirkekampen i Frankrig.

De Lovforslag, som Briand stillede for at imødegaa Pavens uforsonlige

Paa Jagt efter Flæsket eller det uopnaaelige Ideal.
(Kladderadatsch.)

Politik, vedtoges i Slutningen af December med stort Flertal baade i Deputeretkammer og Senat. Inddragnin-

Blot ganske lidt nervøs.
Elefanten (det republikanske Parti): Jeg kan ikke lide den Fyrs (Bryans) Øjne, Theodor (Rosevelt). Du kommer til at blive hos mig, til jeg kommer over 1908. (Saturday Globe Utica.
(Efter den amerikanske Reviev of reviews).

gen af en Del af de kirkelige Ejendomme fremskyndes derved, og man nærmer sig mere til den fuldstændige Frihed til Menighedsdannelser uden Hensyn til Bisperne og den samlede Kirke. Dette fra først af har været krævet fra radikal Side, medens Briands oprindelige Lov foreløbig kun gav rettroende Tilhængere af den katolske Kirke Mulighed for at faa Kirkebygningerne overdraget.

Dumavalgene i Rusland.

Valgmandsvalgene i Rusland er begyndt i Januar. Regeringen har anvendt et Valgtryk, der langt overgaar ikke blot det overdrevent udskregne Valgtryk, som Napoleon III i sin Tid øvede, men ogsaa Bismarcks Valgtryk i hans Provisorieaar. Hvis de Efterretninger, der naar frem til den evropæiske Presse er sandfærdige, synes Resultaterne dog smaa. Det ser ud til, at alle Oppositionspartier slutter sig fast sammen i de Kredse, hvor der er Mulighed for, at en Regeringskandidat kan sejre, og de første Valgmandsvalg var til Oppositionens Fordel.

Valgkampen i Tyskland.

Den tyske Valgkamp i Løbet af Januar var i høj Grad hidsig og forvir-

De slaviske Prejseres Ætlinge.
I skal lære Tysk, Polakker! Vi Prejsere, vi har maattet lære det! (Simplicissimus).

ret. Fyrst Bülow prøvede ved en offentlig Henvendelse til de frisindede

Grupper at faa disse til at slutte op i Regeringsbloc'en. Henvendelsen var yderst kluntet og gjorde den modsatte Virkning. De frisindede Grupper syntes under Valgkampen at bevæge sig længere og længere til Venstre, men Forholdene stillede sig meget forskellig i de forskellige Egne.

Tronskifte i Persien.

Den persiske Sultan *Muzaffer-ed-Din* er død efter 10 Aars Regering. Umiddelbart før sin Død havde han sammen med sin Søn og Arving *Mirza* underskrevet en ny konstitutionel Forfatning for Persien.

Oprøret i Marokko.

Den marokkanske Opstand synes nu at være ved at standse. Sultanens Tropper har slaaet Oprørshøvdingen *Reysouli*, der har maattet søge Tilflugt i Bjergene med en Del af sine Tilhængere.

Spredte Meddelelser.

Framtid. I Finland er med det nye politske Røre fulgt Oprettelsen af et nyt politiske Ugeblad med Titlen „Framtid". Det ledes i udpræget radikal Retning; blandt dets flittige Medarbejdere er Konni Ziliacus, og det giver god Oplysning, ikke blot om Udviklingen i Finland, men ogsaa i Rusland.

Politik og Kultur. Under denne Titel har en af Lederne i den finske Bevægelse, *Arvid Neovius*, fra 1. Januar paabegyndt Udgivelsen af et finsk Tidsskrift. Første Hæfte bringer en Artikel af Redaktøren om de nuværende Partier i Finland samt Artikler om den kommunale Valgrets Standpunkt i de forskellige Lande, om Indførelse af fuldstændig Religionsfrihed, m. m.

Cechische Revue. I Bøhmen har den for skandinaviske Forhold stærkt interesserede Dr. Ernst Krauss paabegyndt Udgivelsen af et interessant politisk-literært Maanedsskrift. Det udgives paa Tysk, og Opgaven er at bringe Oplysning om bøhmiske Forhold til andre Folk.

„Svenska Folket".

Forfatteren Valfrid Spångberg, der vil være dette Tidsskrifts Læsere bekendt fra sine klare og frisindede Artikler om Sveriges politiske Forhold, har fornylig begyndt Udgivelsen af et nyt svensk Blad af noget ejendommelig Art. Det er et Blad, der udkommer to Gange om Ugen og er beregnet paa en vid Udbredelse i frisindede Kredse overalt i Sverige. I Overensstemmelse dermed er Prisen sat til kun 2 Kr. aarlig. Det er da ogsaa lykkedes i Løbet af ganske kort Tid at naa et Abonnement og Løssalg paa 20,000. Bladets Opgave er først og fremmest at behandle politiske Spørgsmaal og Folkeoplysningsspørgsmaal. De Numre, som hidtil er kommet, tyder paa, at Opgaven vil blive løst fortræffelig. Bladet kan anbefales til danske Læsere, ikke blot til dem, der særlig interesserer sig for svenske Forhold, men til alle, der interesserer sig for Oplysninger om den internationale Udvikling. Særlig omhyggelig følges Kvindebevægelsen rundt om i Landene.

Första Kammaren i Sverige och andra Länder af Valfrid Spångberg.

Samtidig med, at Hr. Spångberg har begyndt sit nye Blad, har han i „Verdandis Smaaskrifter" Nr. 142 offentliggjort en Fremstilling af de forskellige Førstekamres Stilling rundt om i Landene, deres Magt og Sammensætning. Paa 74 smaa Sider er her givet en klar og letlæselig Oversigt over Hovedtrækkene i saagodt som alle Kulturstaters Forfatning.

P. M.

Suggestionens Rolle i Krigen.

Af Carl Kohl.

Et af Psykologiens vigtigste Problemer er Spørgsmaalet om Suggestionen og dens Rolle i det individuelle som i det sociale Liv.

Ligesom der finder legemlig Smitteoverføring Sted fra Individ til Individ, tit bredende sig til Epidemier, saaledes har man ogsaa en sjælelig Overføring, der ved uvilkaarlig Efterligning virker fra Person til Person. Aarsagen til denne sjælelige Smitte findes i Suggestionen, — et Middel til et Individs direkte, psykiske Indvirkning med eller uden Hensigt paa andre, der bevidst eller ubevidst optager Virkningen i sig.

Det er denne Suggestibilitet, Impuls til at efterligne, der er traadt frem som det vigtigste Middel til Udbredelsen af alle hysteriske Epidemier — Hekseforfølgelserne, Dansemanien, Flagellantismen, Sektdannelserne o. s. v.

I Modsætning til, hvad Tilfældet er med en anden Form af Yderverdenens Indvirkning paa Jeg'et — den logiske Overbevisning — sniger hyppigst Suggestionen sig paa ganske umærkelig Vis ind i Sjælen. Umærkeligt, uafhængigt af den personlige Bevidsthed — og derfor uden særlig Modstand fra den suggererede Persons Side.

Fra det daglige Liv vrimler det med Eksempler paa denne uvilkaarlige Tendens til Efterligning. Begynder en Person saaledes at gabe, følger snart andre hans Eksempel. Taler vi med en Mand, der er begejstret over et eller andet, rives vi med af hans Begejstring. I Teatret røres man paa de sørgelige Steder o. s. v.

Der er dog ogsaa visse Tilfælde, hvor Suggestionen saa at sige trænger med Vold ind i Sjælen. Til den Art Suggestion hører den særlige Form af Befalinger, der gives som Kommandoord. Kommandoens Virkning hidrører jo ikke saa meget af Frygt for Ulydighedens Følger eller af Erkendelse af Ordrens Hensigtsmæssighed, som snarere af virkelig Suggestion, der umiddelbart og uden Tid til Kritik træder ind i Bevidstheden.

Suggestionen er en virkelig, direkte Indpodning af Tanker, Følelser og Stemninger. Den kan virke paa et enkelt Individ, paa flere, paa mange og som en Epidemi blandt en hel Menneskemængde.

Deri ligger dens Vigtighed som social Faktor. Ved Siden af de enkelte Individers Intelligens og Viljesfrihed er der en suggestiv Evne, der spiller en Hovedrolle i Samfundets Dannelse og Vedligeholdelse. Individerne i den menneskelige Gruppe suggestionerer hverandre, og kan derfor have fælles Ideer, arbejde solidarisk.

Denne Suggestibilitet er nødvendig for at skabe og bevare Samfundet, — ligesom det paa den anden Side ogsaa er den, der i en Menneskemasse kan bringe voldsomme Lidenskaber til Udbrud, — Lidenskaber, der ofte slet ikke findes i Mængdens Enkeltindivider.

En Enkelts Skrig, en Talers lidenskabelige eller begejstrede Ord, en Dumdristigs forvovne Mod eller en Slyngels forbryderske Brutalitet griber suggestivt alle dem, der har set eller hørt det. Som en Løbeild breder

Suggestionen sig fra Person til Person. Suggestionsbølgen vokser og vokser og river Mængden med sig som en viljeløs Hjord. Den, der forstaar at fængsle Mængdens Opmærksomhed, kan drive den til de blodigste Forbrydelser, som ingen af Mængdens Enere tidligere tænkte sig Muligheden af at begaa. En Helt, en Anfører, hvis Suggestion er slaaet an i Massen, kan bringe den, der jo ikke er sammensat af Helte, til at dø for en Idé, ofre sig for sin Tro, for sit Land, til de store Gerninger, der optegnes i Historien.

* *
*

Af samme Betydning er de suggestive Faktorer i Krigen. Det er ikke altid de strategiske Dispositioners behændige Beregning eller Soldaternes Antal eller deres Bevæbning, der gør hele Udslaget. Disciplin og Subordination smeder Hæren sammen til et Kæmpelegeme, men det, der skal faa den til at udfolde hele sin Kraft, er en suggereret Idé, der finder Genklang i Massen. Det var denne Opretholdelse af hele Hærens krigerske Aand, denne Suggestionens Jernkraft, der gjorde Japanerne uovervindelige, medens Russerne ingen Idé havde at samle sig om, at begejstre sig for fra først af. Og den Stemning, der under Felttoget suggereredes dem var Nederlagenes Modløshed og Troen paa Fjendens Uovervindelighed. Resignation alene kan ingen Sejre vinde.

Blandt de virksomste Suggestioner i Krig har altid Religionen været. At tro sig beskyttet af en Gud, er at være uovervindelig.

For at være sikker paa denne Gudernes Bistand, beder man til dem, paakalder dem i Forvejen. Da den assyriske Konge Assurbanîrpal drager ud imod Teumman, Kongen af Elam, paakalder han Istar: „O Herskerinde af Arbela . . . jeg bønfalder Dig, at Du hos Assur, Din Fader, taler for mig, thi Teumman, Gudfornægteren, har opbudt sine Vaaben imod mig. Du krigerske Gudinde, gør ham til intet i Slaget ved en heftig Storm. en ond Vind“. Og saaledes overalt, hvor et Folk har fast Tro paa en Gud eller Guder, der tager særlig Del i vedkommende Folks eller Lands Skæbne.

Ofte tog Guderne selv Del i Kampen. Nordens Guder var ikke bange for at prøve Kræfter med Mennesker; ved Troja var der endog Guder, der saaredes i Kampen. I Slaget ved Platææ opløftede selve Pan et saa frygteligt Krigsraab, at Perserne flygtede forfærdede.

Paa Korstogenes Tid eksalteredes de Kristnes Mod ved himmelske Visioner. I Slaget ved Dorylea kæmpede den hellige Georg og Demetrius med. Ved Antiochia steg en hel, væbnet Engleskare ned fra Himlen til Hjælp. Et lysende Kors viste sig som bekendt for Kejser Konstantin som Tegn paa, at under dette Banner, det berømte Labarum skulde han sejre, ligesom da senere i Estland Dannebrog faldt ned fra Himlen til Kong Valdemars Hær.

Hos nogle vilde Stammer bæres Skeletter af døde Høvdinger foran Krigernes Front. Krigsmasker, hvis Brug har været og endnu er saa udbredt, er mindre beregnede paa som en Gorgoneion at forskrække Fjenden end paa som en Fetisch at beskytte Bæreren. I Reglen fremstiller disse Masker Afdødes Aander eller ogsaa Mandens eller Stammens Totem. Af samme totemistiske Oprindelse er ogsaa Krigsbanneret,

Felttegnet, der er kendt fra de ældste Tider, — saaledes de ægyptiske Kongers Spurvehøg, den kinesiske Drage, Gallernes Vildsvin. Navnlig Ørnen har altid været meget benyttet som Felttegn. Hos Ægyptens Konger efter Ptolemæus Soter var Ørnen Kongens Banner, ligesaa hos de persiske Konger. Hos Jøderne var et gyldent Banner med en Ørn Stammen Dans Mærke, medens Juda Stamme havde et grønt med en Løve, Ruben et rødt med et Mandshoved, Manasse et gult med et Kalvehoved o. s. v. For de romerske Soldater var Legionens Ørn en Fetisch; den modtog Faneeden. At miste sin Ørn var en stor Skam for en Legion.

Undertiden var det selve Vaabnet, man troede paa. Hunnerne tilbad et Spyd; Aztekerne i Mejiko havde en Bue og Pile, der havde tilhørt Krigsguden; forgæves anvendte de den mod Cortez Hær. I Riddertiden vrimlede det med Tryllevaaben, der suggererede Ejerne Tro paa deres Uovervindelighed.

Naar en Krig blev foretaget med den Hensigt at udbrede en bestemt Religion, var det en Selvfølge, at vedkommende Gud maatte være gunstig stemt. At tilintetgøre den Vantro var en Trosartikel for Muhamedanerne. Koranens Løfter om Paradis for den, der faldt for Islam, havde en mægtig, suggestiv Kraft.

Hos f. Eks. Grækere og Romere var Sagen noget anderledes. Deres Guder var ikke saaledes at stole paa. De kunde være lunefulde, modarbejde hverandre, fatte pludselig Forkærlighed for et andet Folk. Man kunde aldrig være sikker paa deres Stemning, og derfor maatte Oraklerne adspørges før hver Krig, før hver Kamp. Før Oraklet havde svaret gunstigt, kunde Krigerne ikke tro paa, at Kampen skulde gaa vel. Det var de lykkeligste Hærførere, de, der kunde suggerere deres Hær den Tro, at Gudernes Svar var gunstigt eller, at de selv stod højt i Gunst hos en eller anden Gud.

Fra senere Tider kendes Eksemplet med Vilhelm Erobreren, der snublede og faldt ved Landgangen i England. Det var et ulykkeligt Varsel, men han havde dog Aandsnærværelse nok til at vende Varslets Mening til, at det var Englands Jord, han greb i sin Haand. Derimod bidrog han sikkert meget til sit Foretagendes Held.

Et af de smukkeste Eksempler paa den religiøse Suggestions Rolle i Krigen er Jeanne d'Arc's Historie. Ved denne synske Bondepiges Hjælp troede man sig uovervindelig, og man var det. Hæren var som hypnotiseret ved hendes profetiske Sejrssikkerhed, lige til hun ikke mere følte sig inspireret og ikke længere havde Visionernes Suggestionskraft.

At Gustav Adolphs og de engelske Puritaneres Bønner og Salmesang før Kampen har haft udstrakt suggestiv Virkning, er der ingen, der kan betvivle.

* * *

Men foruden religiøse spiller ogsaa andre suggestive Faktorer en gennemgribende Rolle i Krigen.

General Suvaroff udtalte en Gang, at et tabt Slag er et Slag, som man tror at have tabt. Og i Virkeligheden følger jo Nederlaget ikke af en Balance mellem de to fjendtlige Hæres Tab. Det er ikke selve Tabene, det kommer an paa, men hvem, der kan bære dem bedst. Alle militære Forfattere er enige om, at der saa at sige er en be-

stemt Grænse for, hvilke kvantitative Tab, en Hær kan taale uden at sætte sin Aktionskraft til. Af Historiens Eksempler har man regnet sig til, at naar en Hær i et Slag mister ca. $^1/_5$ af sin Effektivstyrke, vil den være demoraliseret. Det er nu klart nok, at dette kun kan være Resultat af en ren psykologisk Følelse og ingen materiel Nødvendighed, siden den besejrede Hær har $^4/_5$ af sin Hær tilbage under Vaaben. Og at den reddede Del, materielt set, meget vel er i brugbar Stand, ses af de uhyre Marchepræstationer, en slagen Hær ofte leverer.

Krig er et psykologisk, saa vel som et strategisk og taktisk Spørgsmaal. Som Prins Friedrich Karl udtalte for at forsvare det sidste og tilsyneladende unyttige Rytterangreb ved Rézonville 15. Aug. 1870, er der „andre Interesser i Krigen end taktiske og strategiske, nemlig dem at vise sin moralske Overlegenhed over Modstanderen, og der er Tilfælde, hvor man maa handle efter de sidste imod de første".

Hærens Værdi maales ikke alene ved dens numeriske Størrelse, og heller ikke alene ved dens Pligtfølelse og materielle Disciplin. Der maa være en intellektuel Disciplin, et Fællesskab i Opfattelsen af vedkommende Krigs Idé, — kort sagt en fælles, mægtig Suggestion, der finder Genklang i Soldaternes Sind og sveitser Masserne sammen til et eneste Legeme. Uden den vil Hæren ikke kunne udfold hele sin Kraft, men med den kan en Hærs Modstandsevne bringes næsten ud over det Muliges Grænser.

Historien vrimler med Eksempler derpaa, lige fra Leonidas til Boernes Kampe.

Tit kan et Trompetsignal, et Hurraraab, Nationalsangens Toner have uberegnelige Virkninger paa Tropperne. Romeren Flavius Vegetius skriver i sine *Institutiones rei militaris* i fuld Forstaaelse af Suggestionens Betydning, at det er vigtigt for Hærføreren paa Slagdagen at kende Soldaternes Tanker om Kampen; han maa opflamme dem med Taler, men lykkes dette ikke, vilde han gøre vel i at undgaa Kamp.

Selv naar hvert Haab om Sejr synes udelukket, kan en Appel til Soldaternes Mod og Fædrelandskærlighed som en suggestiv Glød tænde Sindene til Selvopofrelse og Heltemod. Da Slaget ved Sedan allerede var tabt, beordredes General Lebrun til at gøre det haabløse Forsøg paa at tage Bazeilles. Han samlede da de Tropper, han fandt i Nærheden og sagde til dem, at dette var et sidste Forsøg paa at redde den indesluttede Hær, naar blot enhver af dem vilde sætte Livet ind. Alle de Soldater, han førte frem til Døden, var sikkert ikke Helte, men Angrebet førtes frem med en saadan Kraft, at Bajrerne hovedkulds kastedes ud af Balan.

Et Vink af den Fører, man har Tillid til, kan tidoble Regimenternes Mod og bringe dem til at gaa den sikre Død i Møde. Da Putilow Højen i Slaget ved Shaho erobredes af Russerne, førte Oberst Bykow 36. Regiment ind over de japanske Skyttegrave, uden at en eneste Mand trods de voldsomme Tab affyrede sit Gevær. Thi saaledes havde Obersten sagt inden Angrebet, og hans Prestige var saa stor, at enhver stolede paa ham. „Jeg har aldrig", sagde han senere, „end ikke i Fredstid paa Paradepladsen saaledes følt mit Regiment i min Haand".

Et Hærlegeme er i endnu højere Grad end en almindelig Folkemasse

ikke blot en Sum af Enkeltindivider. Alle dets enkelte Dele handler efter de samme Indskydelser, der kommer udefra — Førernes Ord og Eksempel, — ved Efterligning af hvad andre gør. Soldaten gaar frem eller tilbage, skyder eller raaber Hurra, fordi andre gør det. Suggestionen er som et nivellerende Element, der holder alle paa samme Standpunkt.

Det er fra Hærføreren, at det suggestive Element skal komme. Han maa have en usvigelig Tro paa eget Held eller paa sin Sags Skæbne, for at der over ham skal være den Uovervindelighedens Nimbus, der virker paa Omgivelserne med suggestiv Magt.

Alle Historiens store Feltherrer har haft denne Tro paa egen Lykke. Det har været deres Tro's Intensitet, der gav deres Ord og Handlinger den uimodstaaelige Magt. Det gaar i Krig, som det gaar i Religion: det er den Troende, der sejrer — aldrig den, der tvivler.

Napoleon havde denne Tro i allerhøjeste Grad — ja saa højt, at han troede, hans Lykkestjerne virkelig stod paa Himlen. „Ser De den deroppe," sagde han i 1806 til General Rapp, og da Generalen intet saa: „Ser De den virkelig ikke? Den staar og skinner lige for Dem. Den har aldrig forladt mig, jeg ser den ved alle store Lejligheder!" Det samme sagde han til Kardinal Fesch i 1811.

En saadan Tro paa sig selv, forplanter sig til andre. Den er i sig selv en magisk Magt, der indblæser de Undergivne en grænseløs Tillid til deres Fører og suggererer Fjenden en tilsvarende Frygt. — I sin Dagsbefaling før Slaget ved Mukden skrev General Oku, ham Russerne kaldte Jernmanden: „2°) Det virkelige Grundlag for en stærk Disciplin ligger i den absolute Tillid, som en Chef bør vide at indgyde sine Undergivne".

Hvilken trolddomslignende Tillid Napoleon indgød sine Omgivelser, viser Marchal Davoust's Bemærkning: „Hvis Kejseren sagde til mig: Det er af Vigtighed for min Politik, at Paris bliver ødelagt, uden at et eneste Menneske slipper levende ud derfra, saa vilde jeg, for at hans Planer ikke skulde blive kendte, lade min Hustru og mine Børn blive derinde.".

Hans Hær var hypnotiseret af ham. De frygtede mere et misbilligende Blik fra ham end at blive sendt i Døden. Under Felttoget 1814 var nogle franske Dragonregimenter slagne paa vild Flugt af Fjenden, der forfulgte med stor Overmagt. Pludselig ser de flygtende Dragoner deres Kejser paa Landevejen. Øjeblikkelig forandrer de Front og jager Fjenden tilbage.

* * *

Et af Suggestionens uhyggeligste Udslag i det sociale Liv er *Paniken*, den psykiske Epidemi, der opstaar, naar af en eller anden Grund Tanken om en uafvendelig Livsfare trænger ind i en Menneskemasse. En eneste Stemme, der i et Teater raaber: Brand! er nok til, at en Rædselssuggestion griber alle; Fornuftgrunde og Overbevisning er afmægtige, Paniken river lynsnart Massen med sig og stifter uoverskuelige Ulykker.

I Krigen er det Følelsen af truende Fare, der avler alle gunstige Forbetingelser til Panik. Alle Folks og alle Tiders Krigshistorie kender saadanne Katastrofer, mod hvilke den enkeltes Heltemod er ganske magtesløst, fordi det her ikke drejer sig om almindelig Fejghed, der lader sig bekæmpe ved

Pligtfølelse og Overvejelse, men om en suggereret Idé, der paa det voldsomste berører Menneskets Selvopholdelsesdrift.

Derfor kan en Hærfører ikke frygte noget mere end en Panik med sine kendte ulykkelige Følger.

Panik kan opstaa i de bedst disciplinerede Hære, enten ved uventede Sanseindtryk (f. Eks. pludselig Beskydning, Fjendens uanede Tilsynekomst) eller ved at en tilfældig Efterretning om en uundgaaelig Fare lynsnart forplanter sig mellem Tropperne.

Et typisk Eksempel paa Panik ved falsk Alarmering er Tildragelserne i Flensborg den 24. April 1848. Efter Slaget ved Slesvig var de trætte og nedslagne Soldater efter en lang March gaaet i Kvarter i Flensborg. Ved adskillige Afdelinger var Officererne ikke indkvarterede i Nærheden af deres Mandskab. Kl. mellem 5 og 6 om Eftermiddagen, kort efter at Soldaterne var komne til Ro, sprængte Rytterordonnanser sydfra gennem Byen med Raabet: „Preusserne!" Raabet forplantedes hurtigt, en Afdelingskommandør, der antog Faren for overhængende, lod blæse Generalmarche, hvad der er forbudt under Dødsstraf uden den Højstkomanderendes Ordre. En uhyre Forvirring opstod, al Orden opløstes for en Tid. Til Hest, til Fods, til Vogns styrtede mange som rasende ud af Byen nordpaa — nogle lige til Kolding. Paniken var fuldstændig. Efter et Kvarters Forløb genoprettedes Ordenen i Byen.

Den 18. Aug. 1870 under Slaget ved Gravelotte opstod Panik i den tyske Hær. Om Aftenen henimod Kl. 7 fik General Steinmetz Ordre til at gaa frem til Angreb paa *Point du jour*. 8½ Bataillon gik frem for at forstærke Kamplinjen, men modtoges uventet af en stærk fransk Styrkes voldsomme Ild og der opstod hurtig en Fægtningskrise, der udartede til Panik. Reserverne flygtede og Paniken strakte sig helt til Mars-la-Tour og standsede først, da General Fransecky's Divison greb ind. — Krigen 1870—71 frembyder iøvrigt særlig talrige Eksempler paa Panik, navnlig blandt de franske Mobiltropper, hvor Jordbunden paa Grund af den Usikkerhed, som manglende Uddannelse bevirker, selvfølgelig er i høj Grad modtagelig for slette Suggestionsindtryk. En saadan uøvet Folkevæbningsafdeling nærmer sig i sin løse Sammensætning mere til at have Karakter af den almindelige Folkemasse, Opløbet, hvis kollektive Instinkter lettere suggereres i forbrydersk Retning end i heroisk.

* * *

Det er nævnt, at, materielt set, har et tabt Slag ikke nødvendigvis skæbnesvangre Følger for Hæren. Men Erfaringen viser, at et Nederlag har en uhyre Virkning paa hele Krigens Gang. De store Nederlags moralske Virkning er den almindelige Modløshed, og den, som frygter Fjenden, den, som tænker sig Muligheden af at overvindes, forbereder allerede selv det nye Nederlag.

I 1806 efter Slaget ved Jena saa man enhver preussisk Hær flygte for Napoleon, enhver Fæstning aabnede næsten uden Modstand sine Porte for latterligt smaa franske Afdelinger. Küstrin overgav sig med 4000 Mand og 90 Kanoner til et fransk Infanteriregiment med 2 Feltkanoner; Stettin og Magdeburg overgav sig paa første Opfordring o.s. v.

Grunden var, at det tyske Folk er-

klærede sig overvundet efter Slaget ved Jena, man troede ikke mere paa Sejrens Mulighed. Havde ikke denne Modløshedens, Nederlagets Selvsuggestion haft Magt over Tyskland, havde det kunet kæmpe videre, som det gjorde i 1813, og Resultatet var da maaske blevet et andet.

I en Fremtidskrig vil den moralske Faktor komme til at spille en om mulig endnu større Rolle end tidligere. Alle Hæres Felttjenesteinstruktioner og Fægtningslærer paapeger stadig, at der i Felten maa forlanges et højere og højere moralsk Standpunkt for hver enkelt Soldat, efterhaanden som Krigsvaabnene bliver mere og mere morderiske. Fægtningsformerne derfor mere og mere spredte og dermed Enkeltmand overladt mere til sit eget Initiativ.

Nutidssoldaten er ikke Soldat af Kald, der i en lang Tjenestetid kan suggereres de fornødne Soldateregenskaber. Han kommer til Fanen lige fra sin borgerlige Dont, og de løst sammenhængende Masser sendes ud i Krigen.

En saadan Hær vil være umulig at lede i den rette Retning, hvis ikke Troppernes Moral i Forvejen er paa det Standpunkt, at de kan modstaa de uheldige Suggestionsimpulser (Frygt, daarligt Eksempel) som de uden Tvivl vil faa Lejlighed til at kæmpe imod.

Det er tit blevet sagt, at Sejren 1870 skyldtes den tyske Skolelærer, og rigtigt er det vel. Ikke fordi den større Oplysning og Kundskab er alt, men fordi der i Skolerne lærtes Børnene Fædrelandssind og en højere Moral.

Alle kan være enige om at afsky Krigen om et Onde, en frygtelig Uting. Men trods alle Civilisationens Fremskridt har den altid været en meget væsentlig Faktor i Folkenes Liv, og naar et Fænomen gentager sig saa vedholdende, saa regelmæssig, maa man kunne antage, at den svarer til en bydende Trang.

Mord og Kannibalisme betragtes af et tilstrækkeligt civiliseret Folk som Misgerninger, men det forhindrer ikke, at det anses for tilladeligt eller endog rosværdigt, naar hele Folket under ét begaar disse Ting. Det er jo en gammelkendt Sandhed, at den individuelle Forbrydelse forsvinder før den kollektive, og uheldigvis er blodige Gerninger ikke en Handling, for hvilken Mennesket føler medfødt, instinktiv Afsky.

Der lader sig jo ogsaa sige Ting til Krigens Forsvar. Det kan ikke nægtes, at Krig eller blot Trusel derom er en mægtig, national Stimulans, moralsk som materiel. Hvilket fredeligt Folk har vel spillet nogen Rolle i Historien?

Men, hvilken Stilling man end tager til Krigen og dens Berettigelse, er dens Mulighed en Faktor, der maa regnes med. Og man maa være paa det Rene med at ville gøre det bedste ud af den, om den kom, og forberede sig paa den, medens der er Tid.

Denne Forberedelse maa gaa ud paa at indgive den opvoksende Slægt de Suggestioner, der skal hæve dens moralske Niveau, saa at den, om Krigens Ulykker bryder ind, forstaar Nødvendigheden af og den forholdsvise Lethed ved at sejre, Skammen ved at overvindes og de Ulykker, der følger Nederlaget. At have mange Soldater, udmærkede Vaaben og moderne Fæstninger gør ikke Udslaget. Nationens Moral er Hovedsagen; dens Højnelse er et Lands nationale Forsvarssags første og vigtigste Opgave.

Selvfølgelig vil i en Krig det Folk aldrig kunne sejre, hvis politiske Valgsprog er „hvad kan det altsammen nytte?“ Intet Middel kan sikrere føre til Nederlaget end de Suggestioner, der gaar i Retning af at faa en Nation til at opgive Ævred og frivillig give Afkald paa Sejren. —

Men for at en Hær skal kunne sejre, maa den ogsaa være sikker paa sin Ret. Den maa være overbevist om, at Krigen har været uundgaaelig, at det er Fjenden, der har villet den.

Det var det, som Bismarck forstod at suggerere det tyske Folk i 1870, og det var det, der gav Japanerne „den Tapperhed, Energi, Kamp-glæde og Haardnakkethed til at forfølge deres Maal“, der — i Følge General Oku — er Sejrens Hemmelighed.

(Vi skal i et følgende Hæfte vende tilbage til de her fremsatte Betragtninger. Red.)

Soldater.

Af MAXIM GORKI.

Stumt og koldt og tungt hænger Mørket ned over Byen. Hverken Himmel eller Stjerner ses; kun det uigennemtrængelige Sorte, der synes at ligge paa Lur som et Rovdyr efter Bytte.

Lette og bløde danse Snefnuggene langsomt rundt i den lydløse Luft, næsten som var de bange for at synke ned paa de tomme Gaders mørke Brosten . . .

Det er koldt . . .

Natten er fuld af hemmelig Gru; i Stilheden og Mørket skælver noget usynligt, noget, Øjnene ikke kan skimte, men som ophidser Hjærtet og gennemrisler det med en fin Gysen.

Under Mørkets Vægt ligger Husene ligesom knugede sammen, som om de var blevne lavere; bag de matte Vinduer ses ikke Spor af Lys. Det er, som der histinde bag Stenmurene laa skjult Mennesker, der ubevægelige, knugede af Kulden og Rædslen, stirrede ud for sig med stive Øjne og aandeløst lyttende ventede paa en Lyd, en Lysstraale . . .

Fra den mørke Gade stirrer et sort, forsultent Dyr op mod Rudernes slukte Øjne; ogsaa det staar paa Vagt . . .

Hele Dagen har Kanonerne tordnet over Byen; Geværerne har knaldet; paa Gaderne laa Lig, medens Døden hungrigt lyttede til de Saaredes Jamren . . .

Midt paa en aaben Plads, hvor to Gader krydses, brænder et Baal; ubevægelige som graa Sten staa fire Soldater omkring det. Ildskæret flakker sittrende om paa deres Kapper, glimrer hen over deres Ansigter; det ser ud, som de fire Skikkelser skælvede krampagtigt, og som om de uden Ord, men med sære Fagter alle paa en Gang fortalte hverandre noget.

Ildskæret glimter paa Bajonetterne og løber som Blod ned ad det blanke Metal; de spidse Staalklinger synes at sno sig i Vejret som hvide og rosenrøde Straaler . . . .

Over alting, over Ilden som over Soldaterne, ligger Mørket . . .

En af Soldaterne, en lavstammet Skikkelse med et koparret Ansigt, en stumpet Næse og smaa, brynløse Øjne, rager med Bajonetten Baalets Brændestykker sammen og siger sagte, uden at vende Hovedet:

— Det er koldt . . .

En Sværm røde Gnister flyver forskræmte op i Mørket og bliver borte. Den koparrede Soldat ser paa sin Bajonet og polerer den af med sit Kappefoer.

En varm, blaalig Røg slaar op i Folkenes Ansigter. En af dem, en høj, slank Fyr uden Overskæg i sit runde Ansigt, gaar med Geværet klemt ind under Armhulerne og Hænderne skjult i Kappelommerne langsomt bort fra Ilden. En tred-

je Soldat, firskaaren, med røde Kinder og en stor rødblond Knebelsbart siger, idet han med Hænderne skærmer sit Ansigt mod Ilden, med hæs Stemme:

— Naar man nu glødede Bajonetten heri, og saa jog den ind i Maven paa en eller anden . . .

— Aa, den er saamænd god nok, naar den er kold — svarer den Koparrede halvsagte og bøjer Hovedet.

Ilden knitrer stilfærdigt og fortærer Træet, mens dens mangefarvede Tunger begærligt slikke i Vejret, sno sig imellem hverandre og smidig krybe ned mod Jorden. Hvide Snefnug daler ned paa Baalet. Den rødhaarede Soldat aander lydeligt ud for at bortjage Sneen fra sit Overskæg. Den fjerde Soldat, en mager lille Skikkelse med fremstaaende Kindben, stirrer ind i Ilden med runde, triste Øjne.

— Ja, i Dag har vi heller ikke gjort det af med saa faa! — udbryder den Koparrede med høj Stemme og aabner sine Læber til et bredt Smil. Saa tilføjer han sagtere og slæbende: — Aa ja — ja, saamænd.

Brændet syder og synger melankolsk; langt borte fra høres en underlig, ubestemt Lyd, ligesom en Klage. Den Røde og den Koparrede blive opmærksomme og spejde ud i Mørket; Ildskæret danser over deres Ansigter, mens deres anspændte Øren ængsteligt vente paa en ny Lyd. Soldaten med de udstaaende Kindben rører sig ikke, men stirrer stift ind i Ilden.

— Ak ja! — siger den Røde med dump Stemme. Den Koparrede farer sammen og ser sig om. Ham med de fremstaaende Kindben løfter Hovedet og ser spørgende paa den Rødes Ansigt. Saa siger han sagte:

— Hvad er det?

Efter et Øjebliks Forløb svarer den Røde: — Ikke noget.

Soldaten med de fremspringende Kindben holder op at stirre og begynder hastigt og halvsagte at tale:

— I Gaar møder en Soldat af vort Kompagni, der er fra Pensa, én fra samme Landsby; og han siger til ham: hos os er der ogsaa Oprør; Bønderne brænder Hovedgaardene af. De siger til Ejerne: her er vi, I har drukket vort Blod, nu bort med jer! Jorden er ikke Eders, Jorden er Vorherres, det vil sige, den er deres, der kan arbejde. Bort med jer, ellers brænde vi det hele.

— Det er ikke muligt — siger den Røde og snor sin Knebelsbart i Vejret; — det tillader Myndighederne ikke.

— Nej, det gør de rigtignok ikke! — gentager den Koparrede med slæbende Stemme; saa gaber han og fremviser en Mund fuld af smaa, tætsiddende Tænder.

— Ja, hvad Fanden mon det næste bliver? spørger Soldaten med de fremstaaende Kindben efter paany at have bøjet Hovedet; og stirrende ind i Ilden tilføjer han, ligesom svarede han sig selv: — Det er at ødelægge Livet, dette her!

Den fjerde Soldats Skikkelse tegner sig utydeligt mod Mørket. Som en stor, graa Falk kredser han rundt om Ilden. Han holder Geværkolben klemt ind under Armen, saa Bajonetten peger mod Jorden; den gynger langsomt frem og tilbage med en kold Funklen, som om den søgte om noget nede paa Brostenene. Med Hagen hvilende paa Brystet ser Soldaten ogsaa ned mod Jorden; hans Øjne synes at følge den tynde Staalklinges Slingren.

Den Røde ser sig opmærksomt omkring, hoster, rynker ærgerligt Panden og fortsætter med hæs Stemme:

— Bonden har Grund til at gøre Oprør. Han dør af Sult. Han er da ingen Hund . . .

— Nej, det er vist! — gentager den Koparrede.

Den Røde ser strængt paa ham og fortsætter i en myndig Tone:

— Saa længe Bonden kunde udholde det, levede han roligt. Men naar et Menneske ikke mer kan se nogen Udvej, saa bliver det rasende. Ja, Bonden, han har Grund til det.

— Ja, det har han! — udbryder den Koparrede halvhøjt, og hans Ansigt straaler af Glæde. — Det siger de allesammen, at der er ingen i Verden, der

arbejder som Bønderne. Selv Oprørerne her siger det . . .

Den Koparrede beskriver med Haanden en stor Kreds i Luften, bøjer sig med en hemmelighedsfuld Mine ned mod den Røde og siger med sagte Stemme:

— Nej, for Bonden er der ingen anden Udvej.

— De lader ham altid springe Soldat! — gnaver han med de fremstaaende Kindben.

Den Røde dunker Geværkolben mod Stenbroen og siger i en stræng Tone:

— Men hvorfor gør de Oprør i Byerne?

— Ja, de har nu en Gang faaet den Vane — svarer den Koparrede.

— Og tænk alt det, vi i vor Stand maa døje for deres Skyld! . . . Al den Kulde og Sult . . .

— Og alle de Hug og Skud! — afbryder den Koparrede den Rødes Tale.

Understregende sine Ord med lige saa mange Stød af Geværkolben i Stenbroen, siger denne kort og bestemt:

— De skulde slaas ned alle til Hobe! Som Bataillonschefen han siger: „lad os faa de halve slaaet ned og de andre halve sendt til Sibirien! Der kan de se, hvad de faar at leve af, de Røde! Sne kan de faa og ikke andet!“ — Og hermed kaster han Geværet paa Skuldrene og giver sig med energiske Skridt til at vandre rundt om Baalet.

Soldaten med de fremstaaende Kindben løfter Hovedet og siger med et forpint Smil:

— Naar man paa en aller anden Maade kunde slippe af med alle de Store, saa vilde det være en stor Lettelse for Folket!

Han farer sammen, skutter sig forfrussent og fortsætter med underlig lav Stemme:

— Det er koldt . . . Man steges udvendigt og fryser indvendigt. Selv Hjærtet ryster af Kulde i Livet paa én.

— Saa rør dig lidt! — siger den Røde og stamper med Fødderne. — Se, Jakowlew gaar ogsaa omkring! — tilføjer han med et Nik hen mod den fjerde Soldat, hvis Skikkelse utydeligt skimtes i Mørket

— Ja vist, rør dig! — udbryder pludseligt den Koparrede, der støttet til Geværet har været slumret ind.

Soldaten med de fremspringende Kindben ser paa Jakowlew og bemærker med et let Suk:

— Han er ked af det.

— For Urtekræmmerens Skyld?

— Ja — svarer den anden. — De var Bysbørn, eller fra samme Distrikt. Brevene til Jakowlew, fra hans Landsby, bleve sendte til Urtekræmmeren; og han havde en Datter . . . Og Jakowlew sagde: „naar jeg er færdig med Militærtjenesten, anholder jeg om hendes Haand.“ Men nu . . .

— Den Ting er der ikke noget at gøre ved — siger den Røde strængt og staar stille.

Den Koparrede trækker paa Skuldrene og erklærer højt:

— Det er en Soldats Pligt at dræbe Fjenden. Han har svoret paa det.

I Stilheden høres hele Tiden Jakowlews Fodtrin, mens han utrætteligt vandrer rundt om Baalet, nu nærmere ved, nu længere borte. Ved den Koparredes haarde Ord standser hans Skridt med ét.

— Men du har altfor følsomt et Hjærte, Ssemjon! — lægger den Koparrede til.

— Jamen naar blot Urtekræmmeren havde været Oprører! — svarer Ssemjon og gør en Haandbevægelse, som for at sige mere, men standses af den Røde, der nærmer sig ham og med hæs, ophidset Stemme begynder:

— Hvor skal man kunne vide, hvem der er Oprører, og hvem der ikke er det? De gør jo Oprør allesammen! Jeg har selv en Onkel, der er Portner og har Penge, omtrent 500 Rubler, og som er en hæderlig Bonde . . . .

Lige i Nærheden lyder et skarpt, kort Skrald som af et Skydevaaben. Soldaterne gribe deres Geværer.

Med fremstrakte Halse stirre de alle som Jagthunde ud for sig i Mørket. Den Rødes Knebelsbart stritter af Spændthed; den Koparrede trækker paa Skul-

deren. I Mørket hører man atter Jakowlews taktfaste Skridt. Langsomt nærmer han sig Ilden, ser flygtigt til sine Kammerater og mumler gnavent:

— Det var et Butiksskilt . . . Eller en Dør, der smak i. — Hans Læber er tæt sammenklemte. I det markerede Ansigt funkler et Par ovale, graa Øjne; hans Næsebor dirre. Han skyder med Foden Brændestykkerne sammen og sætter sig sammenkrøben foran Ilden.

— Malow — siger den Røde i en bydende Tone — gaa og hent os noget mere Brænde . . . Dér, lige overfor, henne ved Barakken, hvor alle Kasserne er dynget op . . . — og han peger ud for sig i Mørket.

Den Koparrede tager Geværet paa Skulderen og gaar.

— Lad Bøssen kun blive her, hvis den er dig til Besvær — siger den Røde.

— Det er farligt at gaa uden den — siger Soldaten og forsvinder i Mørket.

Over Baalet hvirvler stadigt Snefnug; mange af dem er faldet ned paa Jorden; de mørke Brosten er blevne graa. De matte Vinduer stirre som slukte Øjne ud i Mørket; det øverste af de høje Huse bliver borte i den sorte Luft. Baalet begynder at brænde ned; Brandene knittrer ildevarslende. De tre Soldater stirre længe paa Gløderne uden at sige et Ord.

— Den maa vel snart være tre! — siger den Røde omsider gnavent.

Saa falde de atter tilbage til deres Tavshed.

— Aa Gud ja! — sukker Ssemjon med et. Og i en rørt medlidende Tone spørger han halvsagte:

— Er du meget ked af det, Jakowlew?

Jakowlew tier stille og rører sig ikke. Ssemjon ryster af Kulde. Med et trist Smil i Øjnene ser han hen paa den røde Soldat og begynder i en underlig, ensformig Tone, som vilde han fortælle et Æventyr:

— Da jeg kommer forbi, ser jeg hende ligge derhenne ved Lygten, klamret ind til den . . . Saa hvid, saa hvid i Ansigtet, med aabne Øjne . . .

— Saa, nu synger han os igen sin sædvanlige Vise — gnaver den Røde ærgerligt.

Ssemjon stirrer ind i Gløderne, sænker et Sekund Øjenlaagene og fortsætter:

— Saadan blide Øjne. Hun kan vel være en tyve Aar . . .

— Det er jo en gammel Historie! — udbryder den Røde bebrejdende. — Hvad kan det nytte at rive Saaret op igen?

Ssemjon ser ham ind i Ansigtet og smiler skyldbevidst.

— Jeg ynkes over den lille Kvinde; hun var saa ung og glad, det kunde man se i hendes Øjne . . . Aa, kære lille Datter, tænker jeg, hvis du var levende, vilde jeg lære dig at kende; paa Festdagene vilde jeg besøge dig i dit Hjem, jeg vilde kysse dig og . . .

— Saa, lad det nu være nok — siger Jakowlew — og ser skraat ned paa den Talende med et skarpt, stikkende Blik.

— Gaa hjem i Kasernen og tud — tilføjer den Røde.

Ssemjon bøjer sin Ryg, som om han havde begaaet en Brøde, men efter et kort Ophold fortsætter han:

— Det er en Ynk at se, Brødre; der ligger hun, som om hun sov; ikke det mindste Blod er der at se . . . Maaske er hun død uden at vide af det . . .

— Naa ja, og hvad saa? — skriger den Røde op og tilføjer nogle grove Ord.

— Hun var maaske blevet sendt ud af andre — siger Ssemjon, ligesom svagt indrømmende.

— Bliver vi ikke ogsaa sendt ud? Og kan vi maaske gøre for det? — fortsætter den Røde vredt. — „Gaa," siger de til os, „skyd, som du har svoret." . . . De er alle lige gode. Alle ophidser de Folket mod sig selv. Og atter giver han sig Luft i et Væld af Eder.

Jakowlew ser op, smiler, betragter den Røde og siger med Tryk paa hver enkelt Stavelse:

— Hvad — er — en — Soldat?

Et stort Spektakel lyder ud fra Mørket; en skrigende Knagen.

Ssemjon farer sammen.

— Det er Malow, der er paa Spil, den Slyngel — siger den Røde og snor sit

Overskæg i Vejret. — En god Soldat skal æde et Barn levende, hvis hans Foresatte befaler ham det — tilføjer han.

— Og det vil du ogsaa gøre?

— Jeg sendte ham hen for at tage en af Kasserne, — fortsætter den Røde, — og nu brækker han noget itu, formodentlig en Kiste, det Bæst.

— Vilde du ogsaa æde Barnet? — gentager Jakowlew.

Den Røde ser paa ham; giver sig saa til at danse, først paa det ene, saa paa det andet Ben, og svarer: — Broder, i August er jeg færdig med Tjenesten.

— Det er lige meget — svarer Jakowlew og viser sine Tænder. — Hvis din Foresatte befaler dig det, er du rede til at æde et Barn, og oven i Købet dit eget . . Hvad er en Soldat?

Han brister i en tør Latter. Den Røde ser paa ham, dunker saa med Geværkolben i Stenbroen og raaber:

— Malow, skynd dig!

— Det er en rigtig Æsel, den Malow! — begynder Ssemjon halvsagte. Naar vi skyder paa Oprørerne, sigter han hele Tiden efter Underlivet. Malow, siger jeg til ham, hvorfor lemlæster du Folk? Sigt paa Benene! og saa svarer han mig: jeg skyder kun paa Studenterne.

Her sukker Ssemjon og fortsætter i samme ensformige Tone:

— For Resten har jeg den Mening, at Studenter, det er gode Folk. Der laa en Gang to paa Landet i vor Landsby; og som de var tjenstvillige især mod Bønderne! Altid rede til at drikke, til at skrive Rets-Dokumenter, til at forklare os alting . . . . Og Bøger laante de os. Muntre og skikkelige Folk var det sandelig! Og saa kommer der en skønne Dag en civilklædt Person ud for at besøge dem; og samme Nat kommer Gendarmerne inde fra Byen og tager dem med sig alle tre . . . Bønderne var ligefrem kede af det . . . .

Jakowlew farer pludselig sammen, ser med et ubevægeligt Blik, som om hans Øjne vare slukte, paa den røde Soldats Ansigt, og siger saa i en alvorlig Tone:

— En Soldat er en Skurk, en Bøddel, et Rovdyr uden Samvittighed!

Den Røde stryger Øjenbryn og Knebelsbart nedefter og ser paa Jakowlew. Ssemjon spærrer Munden op og misser forfærdet med Øjnene.

— En Soldat er en Ødelægger! — mumler Jakowlew og fortsætter med de sædvanlige Ukvemsord.

— Hvad mener du med det? — spørger den Røde strengt.

— Michael Jewssejitsch, af al den Tale vil jeg ikke have hørt et Ord! — siger Ssemjon i en bønfaldende Tone. — Det er Sorgen, der faar dig til at tale saadan, ikke sandt, Jakowlew?

Jakowlew rejser sig atter, gør Front mod Kammeraterne og klemmer paany Læberne sammen. Kun hans Næsebor dirre.

— Hvis Malow hører, hvad du har sagt, angiver han dig til Kommandanten, og saa er det ude med dig, Jakowlew — siger den Røde med bevæget Stemme.

— Men du angiver mig vel ikke, hvad? — spørger Jakowlew og viser atter sine Tænder.

Den Røde hopper snart paa det ene, snart paa det andet Ben, ser i Vejret og gentager:

— Saa er det ude med dig. Der er visse Ord, de ikke tilgiver . . . . nej, det gør de ikke, Broder.

— Du angiver mig! — erklærer Jakowlew haardnakket,

— Jeg kender min Pligt — svarer den Røde. — Den Sag vedkommer ikke mig. Til Sommer bliver jeg færdig med Tjenesten, i Reserven.

— Det er ude med os alle! — siger Jakowlew halvhøjt, men med dyb Overbevisning. — Hvad sagde din Onkel?

— Ti nu stille, Jakowlew! — bønfalder Ssemjon.

— Det er en Sag, der ikke vedkommer dig . . . Og heller ikke min Onkel.

— Du er en Morder! sagde han . . .

— Hvad er maaske du selv? — spørger den Røde og bander paany.

Ordstriden bliver hæftigere; de spytte hinanden i Ansigtet, og deres korte Ord

ere fulde af Ondskab. Ssemjon vender Hovedet uden at vide, hvad han skal gøre og siger tilsidst fortvivlet:

— Hvad er jeg da?

— Du er ogsaa en Skurk.

— En Morder er du!

— Naa, og du selv da?

— Brødre, hold nu op! — bønfalder Ssemjon.

— Hvad var det, du sagde?

— Jeg sagde . . .

— Ti nu stille, Brødre!

De to Soldater skændes videre under Strømme af grove Skældsord; de styrte løs paa hinanden; den ene er dødbleg og ryster over hele Kroppen; den anden puster rasende, mens hans tykke Kinder svulme og hans Knebelsbart truende stritter i Vejret.

— Se, der kommer Malow løbende! — udbryder Ssemjon forfærdet. — Hold nu Fred, for Christi Skyld!

Og samtidigt lyder i Mørket Malows forskrækkede Raab:

— Michael Jewssejitsch, de aabner Vinduerne!

— Holdt! Giv Agt! — kommanderer den Røde. Og med sine Lungers fulde Kraft raaber han:

— Luk Vinduerne! Ellers skyder jeg.

Frem af Mørket kommer Malow løbende, helt sammenbøjet og balancerende med Geværet. Hurtigt og aandeløst begynder han sin Beretning:

— Jeg gaar altsaa hen efter Brændet, og lige med et hører jeg et Vindue blive lukket op og nogen sige: skyd!

— Det gør de ret i! — mumler Jakowlew mellem Tænderne.

— De forbandede Hunde! Men jeg . . .

Malow kaster hastigt Geværet til Kinden; et dumpt Knald lyder, og et til . . .

Soldatens Ansigt bliver blegt; Geværet ryster i hans Hænder; Bajonetten vakler frem og tilbage i Luften. Soldaten med det røde Haar har ogsaa faaet Geværet til Kinden; han staar stille i stivnet Lytten.

— Den Skurk! — siger Jakowlew sagte og giver sin Bøsse et Dunk, saa Piben kommer i Vejret. Nok et Skud lyder. Den Røde sænker hastigt sit Gevær, tager Malow i Skulderen, ryster ham og siger:

— Lad det nu være nok!

Malow vakler lidt, og da han ser, hans Kammerater er rolige, bliver han forlegen og siger:

— Sikke noget Rakkerpak! At skyde fra Vinduerne paa en god, rettroende Soldat! Paa en af Fædrelandets Soldater, hvad?

— Din Kryster, du har drømt det hele! — siger den Røde ophidset.

Malow vender sig og gør et benægtende Tegn.

— Nej, jeg har slet ikke drømt, og jeg er ingen Kryster. Hvem har Lyst at dø, maa jeg spørge? — svarer han fornærmet og piller ved Hanen paa sit Gevær.

— I andre er jo ogsaa bange! — siger Jakowlew og smiler.

Saa tie de alle stille. Alle fire se ubevægelige ned paa den glødende Dynge Kul ved deres Fødder. Til alle Sider rejser sig høje Stenmure, og den ildevarslende Stilhed, bag hvilken noget Rædselsfuldt synes at ligge paa Lur, knuger dem sammen.

— Naa! — siger tilsidst den Røde. — Skal jeg maaske selv gaa hen og hente Brænde? Afsted med dig, Jakowlew.

Jakowlew rækker tavst Ssemjon sit Gevær og gaar langsomt sin Vej.

Malow følger ham med Øjnene, kærtegner med venstre Haand sit Geværløb og sætter Huen lige paa sit Hovede.

— Han faar aldrig alt det slæbt herhen, som jeg har brækket løs, det skal I se! — siger han.

Og idet han ogsaa gaar lidt bort fra Ilden og lægger Geværet paa Skuldren, fortsætter han fornøjet:

— Du gode Gud! Jeg har brækket en hel Barak ned derhenne!

Nær ved Baalet bliver de ubevægelige Skikkelser siddende og betragter Gløderne, der dækkes med graa Aske. Malows gennemtrængende Stemme sittrer gennem Stilheden.

Ssemjon hoster sagte og siger:

— Michael Jewssejitsch! Mon Gud har set alt det, her er sket, eller mon han har vendt sig til en anden Side?

Den Røde kærtegner langsomt sit Overskæg, saa svarer han med alvorlig Overbevisning:

— Gud skal se alt . . . Det er hans Pligt. Men Jakowlew tager fejl, naar han tror, han kan fornærme mig uden Grund. Eller er jeg maaske værre end de andre, hvad?

De tie atter. I Mørket høres nogle Brædder knage og falde ned paa Jorden. Ssemjon løfter Hovedet og ser op mod Himlen, der er mørk og kold, helt overvældet og behersket af Mørket.

Ssemjon sukker og siger: — Men maaske er Gud slet ikke til?

Den Røde ser strængt paa ham og svarer: — Ti stille! — og giver sig til med Støvlesnuden at skubbe de slukte Trækul sammen; men han holder snart op, uden en Gang at være bleven færdig med sit Værk, og vender sig, og siger med sagte Stemme, trækkende i sit Overskæg:

— Først og fremmest: er jeg et Menneske, eller er jeg det ikke? Det er Hovedsagen; og . . . . og saa . . . Her gaar han i Staa og bider i sit Overskæg og stryger sig over Hagen med Haanden.

Ssemjon ser paa ham og slaar Øjnene ned, og vedbliver sagte og forsigtigt, men haardnakket:

— Jamen de andre siger nu, han ikke er til.

Den Røde svarer ikke mer.

Det bliver stadigt koldere og koldere. Det holder op at sne . . . .

Langt borte fra høres en underlig, forvirret Lyd . . . . Vag og ubestemt som en Skygge . . . .

Henry George Bevægelsens „Middel“.

Nogle Lægmandsbetragtninger.

Af Palle Rosenkrantz.

Rundt om i Landet stiftes Henry George Foreninger, paa Valgtribunerne stiller Georgeisterne deres Spørgsmaal til Kandidaterne og i det radikale Venstres Valgpjece læser man de kendte Georgeistiske Talemaader, ja selv en Byens lærd som Dr. Willads Christensen har sluttet sig til Bevægelsen og i selve det ny Aarhundrede skrevet en fængslende Artikel til dens Pris!

Grundværdiskat! Samfundets Ret til de Værdier dets Kræfter tilfører Jorden og dens Ejere!! Skat paa det, ingen enkelt skaber og ikke Skat paa Arbejde!!! Bort med Toldbyrderne.

Punktum.

Saa meget kender alle Georgeisternes Lære, mere kender kun faa, og spørger man Foreningernes Medlemmer, hvorfor de slutter sig til Bevægelsen, er i de ni af ti Tilfælde Svaret dette: „vi vil lære dette her at kende.“

Det der kalder Folk til Fanerne er Agitationen, der med Kraft og Veltalenhed fremstiller de Fejl, hvorunder Samfundet lider, og med ikke mindre Kraft og Veltalenhed afmaler et Paradis paa Jorden, hvis Forudsætning er Henry Georges Theori om Grundværdiskatten.

Denne dobbelte Veltalenhed lader Tilhørerne glemme, at det, hvorpaa det allermest kommer an, er en kort, forstaaelig Redegørelse for Midlets Virken, saa kunde den megen Veltalenhed om Fortids Ulykker og Fremtids Lykke, der er fælles for al Samfundsagitation, særdeles vel indskrænkes betydelig. Det være sagt uden at angribe Talernes utvivlsomt gode Hensigter.

Men netop denne Veltalenhed har skaffet Georgeismen Fremgang, den er en Lægmandsbevægelse med populær Videnskab som Baggrund, et Fænomen som har afløst Sekterbevægelser og religiøse Sværmerier, et Fæno-

men, der i „vor oplyste Tid“ finder herlig Jordbund og er svært at modstaa, om det faar Vækst. Hvis Georgeismen gjorde virkelig Gavn, hvis Grundværdiskatten var egnet til at samle Fremskridtets Venner til rolig, støt Fremmarsch mod Maalet, vilde det være Uret at stille sig mod den. Hvis Bevægelsen — hvad særdeles mange vistnok fejlagtig antager — bidrog til at vække Interessen for praktisk, populær Nationaløkonomi, saa at den, selv om Grundværdiskatten som Universalmiddel i og for sig var en Utopi, dog gjorde sin oplysende Gavn og tilførte dansk Fremskridtspolitik enkelte smaa Goder, saa var det for det første overflødigt at modarbejde den og dernæst vel næppe klogt. Men da den — saavidt synes — ikke alene er utopisk men ogsaa vildleder Lægmands Begreber om praktisk Samfundslære, og endelig skaber et Element indenfor dansk Politik, der sætter de Henry Georgeske Idéer over alle andre Hensyn og kræver af Fremskridtspartiet, at det skal knæsætte disse Idéer, saa synes det ikke af Vejen at raabe Vagt i Gevær overfor en Bevægelse, der splitter — og splitter netop den Fløk, der er det radikale Venstres bedste Rekrutter og mest prøvede Venner.

Dette er det Argument, der har kaldet disse Linier frem. Endnu er Henry George Bevægelsen svag, endnu er de forstaaende faa, endnu betyder den intet for dansk Politik, men om den gaar fremad er det svært at se, hvad Ufred deraf kan flyde. Disse Ord angriber ikke Personer, vil hverken saare eller krænke Bevægelsens Ledere, men det er en ren Lægmandsbevægelse, og det er derfor ikke underligt, at en Lægmand tager til Orde mod den. Med Videnskaben har den kun dette at skaffe, at den fra Fortidens Nationaløkonomier og Filosofer henter sine Udgangspunkter, benytter de gamle Theorier og arbejder med Postulater som den kristne Lære med Aabenbaringen. Den er en Lægmandsbevægelse, der, naar den opstiller sine Forudsætninger, taler til hver Mands sunde Sands, og naar den giver sine endelige Resultater, holder dem tæt op til det, hver Lægmand kan forstaa — men dér, hvor den taler om sine Midler, bruger den „Videnskabens“ for den læge uforstaaelige Sprog, den anvender „Videnskaben“ som Sektereren Aabenbaringen, som Sværmeren Mystiken og Tilhøreren tror, fordi Forudsætningerne og Resultaterne er saa jævne og let forstaaelige, er det, der ligger i mellem — Videnskaben — ufejlbar.

Georgeisternes Talsmænd følger alle Henry George i dette ene, de agiterer og ræsonnerer som Advokater, hvem det gælder at belyse klart og drage stærkt frem alt, hvad der taler for deres Sag, som de ser det, medens de dølger det, der taler imod eller selv opstiller og afkræfter Argumenter, der reelt hverken gør fra eller til. Saaledes kæmper Advokater, og derfor vil Georgeisterne ogsaa finde Talsmænd blandt Underretternes Sagførere i Danmark, deres Procedure er de danske Juristers for en Underret, det være sagt uden Forkleinelse.

Videnskaben vil ikke tage Del i Kampen for eller imod. Høffding har vel Ret, naar han hævder, at det er vigtigere for Videnskaben at stille et Problem og belyse det alsidigt end at føre det til en Løsning, som maaske er tvivlsom, og Erdmanns Ord, at Filosoferne mere skriver Tankernes Historie end viser Fremtidens Tanker Vej, maa vel i høj Grad finde Anvendelse paa Nationaløkonomerne, der søger at drage Lovene ud af Stats-Livet som det leves, ikke at skrive dets Fremtids Love, hvad de overlader til Udviklingen og Efterkommerne.

Videnskaben lader Georgeismen i Fred; en Bevægelse, der ikke alsidigt

belyser det, der ikke er dens Argumenter nyttigt, en Undersøgelse, der arbejder med givne Resultater, ligger ude af Videnskabens Vej. Altsaa maa den praktiske Lægmand tage Kampen op. Og Kampen er her Begrænsning. Af Dr. Christensens Indlæg fremgaar det, hvorledes Georgeismens Modstandere, da Bevægelsen først fremtraadte her i Landet, indlod sig paa Discussion om enkelte Spørgsmaal, der maatte afgøres populær videnskabeligt, og hvis Afgørelse derfor aldrig kunde naaes saaledes, at enhver kunde forstaa, hvem der havde Ret. Det gælder om at begrænse Discussionen til et enkelt Hovedpunkt og stille Spørgsmaalet saaledes, at Svaret kun kan blive ja eller nej; men det gælder tillige at stille Spørgsmaalet saaledes, at enhver der kan læse dansk, kan forstaa Spørgsmaalet og Svaret uden populær Videnskabelighed med sin jævne Menneskeforstand alene.

Om dette lykkes Forfatteren af disse Linier, faar Læseren afgøre, Forsøget skal blive gjort. Forfatteren maa selvfølgelig staa eller falde med Ræsonnementet. Men det skal straks betones, at skulde der blive Discussion, bør den kun føres med Argumenter, enhver Lægmand kan forstaa, og der maa ikke benyttes noget uforklaret „videnskabeligt" Argument. Dette er ikke Videnskab. Her paraderes ikke med Haandbogs og Leksikonsviden, her tales jævnt dansk! Kun maa Forfatteren, belært af tidligere Erfaring, høfligst frabede sig Injurier og personlige Sigtelser, for Lystmord etc., der jo alligevel ikke kan hjælpe Henry George stort, hvis han har Uret, og er overflødige, hvis han har Ret. Paa Argumenterne er der derimod frit Slag.

Herny George's Sætning er denne: Midlet mod den Sygdom, der tærer paa Samfundet, er at lade det Offentlige ved Beskatning tilegne sig Jordrenten.

Maalet for vor Undersøgelse er, om dette kan lade sig gøre hos os. Naar vi at besvare dette Spørgsmaal med Nej, er alt andet Arbejde overflødiggjort, og vi kan hengive os til nyttigere Beskæftigelser.

Vi maa imidlertid først se paa Ordene. Ved det offentlige kan billigvis i vor Undersøgelse kun forstaas Stat og Kommune. Det er en Lægmandsdiscussion og disse to Begreber har enhver Lægmand straks uden Forklaring fast. Ved Beskatning kan saaledes ogsaa kun forstaas en Sum Penge, som den private indbetaler til det offentlige i tilbagevendende periodiske Rater.

Tilbage staar kun Jordrenten, der er et Begreb, hvormed Videnskaben opererer, og som Lægmand ikke straks forstaar.

Henry George angiver Jordrenten at være det Overskud, Jorden kan give udover, hvad man ved samme Anvendelse af Midler kan faa ud af den mindst indbringende Jord, som bruges.

Helt tilfredsstiller denne Definition ikke Lægmands Krav, og det maa derfor være tilladt at gøre den endnu mere populær.

Jordrenten er det, der gør en lollandsk Hvedelod, der første Gange tages under Plov, værdifuldere end en jysk Hedelod, der renset for sin Lyng fures af Ploven, eller hvor der ikke er Tale om Avlsbrug, Jordrenten er det, der gør en Grund paa Hjørnet af Østergade og Kongens Nytorv værdifuldere end samme Klat Jord midt i den store Vildmose.

Det Staten (eller Kommunen) ved Beskatning skal tilegne sig, er Værdiforskellen mellem de to Sæt Grunde. Det er værdt at lægge Mærke til, at Arbejdet helt holdes ude. Den veldrevne Hedelod skatter ikke mere end den hvorpaa Arbejdet lige er begyndt. Den forsømte Hvedejord

skatter ligesaameget som den Nabolod, der giver det højeste Foldudbytte. Den bare Grund paa Hjørnet af Kongens Nytorv skatter ligesaa meget som den, hvorpaa Hotel d'Angleterre breder sig, og en Luftskibsfabrik i Vildmosen skatter ikke mere end Pletten, hvor Ræven har sin Hule.

Thi kun Jorden, ikke Arbejdet, skal skatte.

Hvis nu dette lod sig gennemføre, saa var Tiden inde til udførligt at drøfte Henry Georges Lære.

Det afgørende Spørgsmaal er derfor dette. Lader en saadan Beskatning sig overhovedet udføre i Danmark i Aaret 1906?

Bliver Svaret Nej, er Sagen dermed afgjort.

Og Svaret bliver Nej — ubetinget nej.

Det er ikke muligt at beskatte saaledes, at det Beløb, der gaar i det offentliges Kasse, netop er den Værdi, der efter det foregaaende kaldes Jordrenten.

Det bliver her nødvendigt at sondre mellem tre Grupper af Tilfælde.

1. Jord, der bruges til Avlsbrug.

2. Jord, der bruges til Bebyggelse og 3. Jord, der bruges til industrielle Anlæg.

1. Den nøgne Hedejord skatter ikke, thi den giver kun Arbejdsudbytte. Hvedejorden skatter, ikke af Arbejdet, men af sin egen iboende Rigdom. Skatten hæves derved, at Ejeren af sin Arbejdsudbytte til Staten betaler den Del, som han ikke skylder Forbedringer, ikke skylder sit Arbejde, men som overskrider det, Hedejorden giver — „Gaven".

Men Ejeren har selv betalt denne Gave til Samfundet ved Købet eller Overtagelsen af Jorden, enten kontant eller gennem aarlige Prioritetsrenter. Han har betalt med sit Arbejde; thi Kapital er opsparet Arbejde. Naar Skatten lægges paa ham, betaler han en Gang til, d. v. s. Skatten rammer Arbejdet, fordi den ikke kan naa Jordrenten, som er omsat i Arbejde. Med andre Ord i Danmark købes i vore Dage den nøgne Jord og den givtigste Hvedejord uden at Erhververen bliver Jordrenteejer. Og dog kan Grundværdiskatten kun udredes af Erhververens Arbejdsudbytte. (Fra den abnorme Grundværdistigning kan vi her bortse.)

Hvis Spørgsmaalet altsaa lyder: kan det Offentlige ved Skat lagt paa Jorden tilegne sig Jordrenten, bliver Svaret: Nej!

Og spørges der hvorfor, bliver Svaret, fordi ikke Jordejeren, men andre sidder inde med Værdierne, saa Skatten tages af Jordejerens Arbejde.

2. Den ubebyggede Grund skatter lige saa meget som den, hvorpaa Beboelse er opført. Skatten skal tages af Ejerens Arbejde. Det samme Ræsonnement, der under 1 lod sig opføre, vil ogsaa her melde sig. Der er vist faa uprioriterede Grunde i Danmark, der bærer Hus, og Prioriteten retter sig sikkert netop efter det, hvorefter Skatten sigter. Men slet saa rent som det første Tilfælde, er dette ikke; thi Grundens Ejer er langt mere medbestemmende i Udbyttet end Agerdyrkeren var. Agerdyrkeren maa tage de Priser, han kan faa og i det hele og store søge sin Indtægt i Mængden af det, der kan frembringes. Grundejeren kan bygge stort eller smaat, udleje dyrt eller billigt, langt friere. Det kan altsaa ikke benægtes, at hans Grund kan give ham en „Gave", f. Eks. Beliggenheden ved Kongens Nytorv, som under hans Besiddelsestid frigør det, han maatte give Kapitalisterne.

Herefter kan altsaa det offentlige udstrække sin Haand. Javist, og det offentlige kan faa det hos ham, men han tager det ganske simpelt igen fra det Samfund, der skænker ham Værdien. Dette Samfunds Interesse er netop saa stor i at faa Del i de Goder, Grunden byder, at det beredvilligt udreder

Grundværdiskatten og mere til for at faa Tag i dem. Kapløbet mellem det offentlige og de enkelte af Samfundet bliver saa skrapt, at inden vi ser os for, er hele Skatten delt ud paa en Del af Samfundet gennem Lejere, Købere etc., saa den eneste, der tjener derved, er Grundejeren, der altid er et Hestehoved forud for det offentlige og altid har „Gaven" ubeskaaren.

Det er fra Georgeisterne stærkt hævdet, at „Grundskatter ikke kan afvæltes" som en Naturlov, et økonomisk Axiom.

Denne Sætning vilde være sand, hvis dens Forudsætning var det, den at Lejen af Jord altid er den højeste Leje, der kan gives. Da dette ikke er Tilfældet med Jord i Byer, falder Sætningens Almengyldighed.

„Skatten kan afvæltes."

Hvis Spørgsmaalet altsaa lyder: kan det Offentlige ved Skat lagt paa Grunden tilegne sig Jordrenten, bliver Svaret: Nej!

Og spørges der hvorfor, bliver Svaret, fordi Grundejeren enten ikke sidder inde med Værdierne (jfr. 1), eller ogsaa skyder Skatten over paa Samfundets arbejdende Medlemmer, og det vel at mærke saaledes, at de, der i sidste Instans kommer til at udrede den, ikke er de, der direkte nyder Grundværdien.

3. Naar Jorden benyttes til industrielle Anlæg, gælder selvfølgelig det under 1 og 2 anførte i samme Omfang som før, men her maa det bemærkes, at selve Jordens Værdi, der i begge de to foranførte Tilfælde var det vigtigste, i dette Tilfælde let kommer i anden Række. I Danmark, hvor Jorden sjældent byder paa Raastoffer (som saadanne Tilfælde kan nævnes Teglværker, Savskærerier, derimod ikke Brænderier og Sukkerfabriker), vil Fabrikens Beliggenhed sjældent kræve stor Jordværdi. Det kan altsaa som Regel siges, at Grundværdien vil blive lille, Skatten ringe (uforholdsmæssig ringe, hvad der i denne Forbindelse kun vedkommer os, fordi den derfor lettere maa kunne hæves af det Offentlige).

Men heller ikke her naar det Offentlige at faa lagt Haand paa Grundværdien. Det industrielle Anlæg lægger „Gaven" over paa Forbrugerne. Den gunstige Beliggenhed skaffer ikke billigere Pris, kun større Afsætning, da ganske andre Hensyn som Regel bestemmer Prisen.

Ogsaa i det 3. Tilfælde maa Svaret lyde som før, det Offentlige kan ikke ved Beskatning tilegne sig Jordrenten hos Grundejeren, enten fordi han ikke ejer den, eller, og det kan vist her være det hyppigste Tilfælde, fordi han tilegner sig Jordrenten og betaler Skatten med andres Arbejde, og der skal Tanke-Taskenspillerkunst til overhovedet at knytte Skatten til Grundværdien.

Tilbage staar altsaa kun det Spørgsmaal, om det Offentlige i de Tilfælde, hvor Jordrenten ejes af Kapitalister, der har deres Adkomst fra Jord, som nu betaler deres Rente, ved Skat kan tilegne sig denne Jordrente?

Spørgsmaalet er ikke teoristisk men praktisk, og derfor er Svaret Nej.

I et gammelt Kulturland som Danmark, i et Samfund i den Udvikling, hvori vort befinder sig, vil det simpelthen ikke være praktisk muligt at udsondre af Kapitalen den Del, der skyldes Jordrente. Det lader sig maaske gøre, hvor Grundejeren er Jordrenteejer, men hvor Grundbesiddelsen er skilt fra den oprindelige Besiddelse af Jordrenten, er det umuligt.

Dette burde ikke tiltrænge et Bevis i Ord! Selv de sindrigste georgeistiske Argumenter kan ikke føre til andet Resultat end at Ordet Jordrente bliver altomfattende, vi er alle en Slags Jordrenteejere for Vorherre, som vi alle er „Jyder" for ham, og Moralen bliver den — som den i Virkeligheden er —, at man skal tage

Skatten, hvor den er at faa, og hvor den tynger mindst! —

Spørgsmaalet var dette. Kan det Offentlige ved Beskatning tilegne sig Jordrenten i Danmark i Aaret 1906.

Svaret er Nej. Kort og godt N-e-j!

Men naar nu det Middel, som Henry George anviser for fra den veltalende skildrede Nødstilstand at naa til den med Pathos skildrede Lykke, simpelthen er uanvendeligt — hvad Berettigelse har saa den hele Henry George Bevægelse i Danmark? De Mennesker vil kun, hvad vi vil, og kan ikke mere, end vi kan!

Er Sandheden ikke den, at den Mand, som Jakob E. Lange i Fortalen til sin Oversættelse af „Fremskridt og Fattigdom" med en kolossal Overdrivelse har kaldet vor Tids største Tænker og Skribent paa Socialøkonomiens og Samfundslærens Omraade (!!!), var en veltalende amerikansk Advokat for en fantastisk Slutning: den, at man ved at tage Entré til Udøvelsen af Ejendomsretten, men iøvrigt bevare den ubeskaaren, kunde afskære den Enkelte fra i Kraft af sin Ejendomsret at skrabe til sig det, hvorpaa han kunde lægge Haand!

Og er Sandheden ikke den, at ikke ved Skattelove, ikke ved Love overhovedet, men ved Oplysning, og da navnlig ved Oplysning om, hvad Selvopholdelsesdriften rettelig bør kræve, og hvad den skal respektere, kan Samfundet udvikles — ikke bygges op af ny.?

Men dette behøver vi ikke at lære af Georgeisterne, det ligger uden amerikansk Veltalenhed i det radikale Venstres jævne danske Ord.

Gennembrudstiden 1870—75.

Af P. MUNCH.

Med Krigen i 1864 sluttede et Afsnit af dansk Historie. Men det er som om der ikke begynder et nyt samme Aar. Aarene fra 1864 til 1870 er en underlig Overgangstid, hvor Fortiden endnu ligesom gaar igen. Nationalt lever man paa Haabet om en tredje slesvigsk Krig sammen med Frankrig, politisk sønderlemmer man 1866 under Grev Frijs' Ledelse Junigrundloven uden ret at forstaa, hvad man gør, og prøver saa i fire Aar at føre et Forfatningsliv som om der ikke var sket noget videre; paa Aandslivets Omraade er man optaget af den Forpostfægtning, som Striden om Tro og Viden var.

Aaret 1870 bringer Omslaget. Det begynder med, at Grev Frijs' Ministerium trækker sig tilbage. Grev Frijs var træt af at staa mæglende mellem de to til Kamp bestemte Ting, som han selv havde skabt; han forudsaa den kommende Forfatningskamp, eller som han selv udtrykker det: „en Kamp i Folket om, enten det blot vil stræbe efter at udvikle sine timelige Kræfter, eller det vil tage Hensyn til Retstilstanden i det øvrige Evropa." Han følte sig ikke rask nok til denne Strid og greb saa et Paaskud til at gaa. Han gjorde et lidet vigtigt Stridspunkt paa Finansloven til Kabinetsspørgsmaal, men stillede samtidig i Udsigt, at selv om han her fik sin Vilje, gik han alligevel om et halvt Aar; hans Forslag blev da forkastet, og Ministeriet Frijs fandt

saaledes en korrekt parlamentarisk Død.

Spørgsmaalet var nu: Folketingsministerium eller Landstingsministerium. I Folketinget raadede tre ind-

Grev Frijs-Frijsenborg.

byrdes ret uenige Venstregrupper over godt Halvdelen, medens det gamle nationalliberale Parti og et yngre Parti af væsentlig samme Farve: Mellempartiet, delte Resten; i Landstinget var Venstre et beskedent Mindretal, Godsejerne og de Nationalliberale Flertallet. Efter Grev Frijs' Raad opfordrede Kongen først Estrup, Landstingsgodsejernes Fører, til at danne Ministeriet. Men Estrup sagde Nej. Saa vendte Kongen sig til Grev *Holstein-Holsteinborg;* dette var et Skridt over mod Folketinget; Holstein var Medlem af dette Ting, han var personlig i Forbindelse med J. A. Hansen, og i Striden om Hærloven 1867 havde han endog staaet sammen med Bjørnbakkerne paa et stærkt antimilitaristisk Standpunkt; han fandt det naturligt at opfordre J. A. Hansen til at træde ind i Ministeriet. og Kongen sluttede sig til Tanken. Men denne Plan vakte den største Forfærdelse; Andræ, Frijs og Estrup fraraadede den lige ivrig; Estrup ønskede derimod et Blandingsministerium sammensat af Nationalliberale og Godsejere; da han ikke selv vilde træde til, ansaa han det for umuligt at tilvejebringe et „anstændigt Godsejerministerium,“ han frygtede højlig „det Forfærdelige — et Ministerium J. A. Hansen,“ — og han ansaa et Ministerium Hall for „det lidet ønskelige“; saa var der kun Blandingsministeriet tilbage. Det gik efter hans Ønske. Grev Holstein vendte sig til den gamle nationalliberale Fører Krieger, og denne satte igennem, at de Nationalliberales to ledende Mænd, Hall og Fenger, traadte ind i Ministeriet. Foruden

Grev Holstein-Holsteinborg.

Holstein kom der et Par andre Godsejere med, men de tre nationalliberale Førere var deres Kolleger saa overlegne, at der ikke kunde være Tvivl om, at det vilde blive dem, der

gav Tonen an. Krieger kunde triumferende skrive til en Ven: „Det kryber i mange Godsejere, saalænge har de gaaet og skældt de Doktrinære ud; men i Politiken gælder det paa sine Punkter ikke at have for god Hukommelse.“ Han saa ikke, at triumferede de Nationalliberale personlig, saa triumferede Godsejerne politisk. Det var for at føre en konservativ Politik, vidt forskellig fra Politiken af 1848, at Junigrundlovens to Ordførere nu blev Ministre.

C. Hall.

Med dette Ministeriums Dannelse opgaves den Mæglerpolitik, som Grev Frijs med et vist Held havde forsøgt fra 1866 til 1870, støttet til „de store Bønder i Landstinget og i venskabelig Forstaaelse med J. A. Hansens Gruppe i Folketinget „de smaa Bønder“. Der skete herved et stort Skridt henimod Dannelsen af et samlet Højre ved Sammensmeltning af Godsejerne og de Nationalliberale. Svaret blev Dannelsen af „det forenede Venstre.“ Venstre i Folketinget havde hidtil bestaaet af tre Grupper: J. A. Hansens, der havde sluttet Forliget i 1866, det „nationale Venstre“ eller Grundtvigianerne, hvis ledende Mænd nu var Balth. Christensen, Chr. Berg, Chr. Krabbe og Sofus Høgsbro, og Bjørnbakkerne, hvis Leder i Folketinget var Geert Winther; de to sidste Grupper havde med enkelte Undtagelser stemt mod Forfatningen af 1866, men Grundtvigianerne var meget optagne af den kommende Krig, medens Bjørnbakkerne var stærkt antimilitaristiske. Nu samledes de tre Grupper i eet Parti og udstedte 1/7 1870 et fælles Opraab; Hovedpunktet deri var en skarp Hævdelse af Folketingsparlamentarismen, hvortil man saa knyttede en Række demokratiske Reformkrav. 44 Folketingsmænd gik ind i Partiet, deriblandt ikke blot Mænd, der senere er kendt som Venstremænd, men ogsaa L. Dinesen; som Regel kunde man gøre Regning paa nogle flere ved Afstemningerne, saa Venstre i Virkeligheden var Flertal i Folketinget.

Men just da det nye Højre og det nye Venstre saaledes havde stillet sig op til Kamp med hinanden, foregik der Begivenheder, som vendte Opmærksomheden helt andet steds hen. Den 15. Juli blev Krigen mellem Frankrig og Tyskland besluttet. Ef-

terretningen derom modtoges med Jubel i Danmark. Paa Skodsborg forkyndte C. Ploug det under ellevild Begejstring for Studenterne, der var paa Skovtur derude, i Tivoli bragte Rimestad Folkemængden det glade Budskab under endeløse Hurraraab; da Hurraerne forstummede, fulgte Marseillasen og derpaa den nystrene under Marscherne paa Fælleden, for at det hele skulde være rigtig, som om det var Alvor; selv gav han sine Følelser over for Tyskerne Udtryk ved at anbringe Schiller og Goethe i sit Tornyster. Bladene førte det hæftigste Sprog mod Tyskerne. Saaledes bragte „Fædrelandet en Artikel, hvori det hedder om Bismarck:

A. F. Krieger. — Malet af C. Bloch.

tapre Landsoldat, der siden 1864 ikke var sunget offentlig. I de følgende Dage herskede en Stemning, som for de Ældre syntes en Gentagelse af Begejstringen fra Martsdagene i 1848. Alle ventede Krig, mange beredte sig til den. Akademisk Skytteforening eksercerede ustandselig; en nuværende Professor fortalte i sin Tid, at Studenterne fyldte deres Bøger i Tor-

„Havde han været en jævn Borger, da vilde han have forspildt alle agtværdige Menneskers Tilid og Agtelse og drevet videre og videre i fræk Fordrejelse af Sandheden og hensynsløs Uredelighed mod Andre, vilde han sandsynligvis have endt et lidet hæderligt Liv i en eller anden Straffeanstalt.“ „Han er blevet udnævnt til Greve for sine Bedrifter; dersom Pladsen ikke var besat, burde han udnævnes til Løgnens Fyrste.“

Baade „Fædrelandet" og „Dagbladet" anbefalede ret utvetydig Krig, og det samme gjorde Sof. Høgsbros „Dansk Folketidende". I „Berlingske Tidende" skrev Monrad i samme Retning. De konservative Blade holdt sig ellers tavse. Kun J. A. Hansens og Bjørnbakkernes Blade udtalte sig direkte mod Krig.

Paa Rigsdagen svarede Partiernes Stilling hertil. Ministeriet var vaklende, de fleste var i Virkeligheden meget krigslystne. Men den sunde Fornuft sagde, at man maatte vente og se, hvorledes Udsigterne var. Den 1. August kom en fransk Udsending Hertugen af Cadore til København for at foreslaa Forbund; hans Forslag var dog meget løse. De Planer, man fantaserede om fra fransk Side, gik ud paa, at en fransk Hær skulde sendes herop og sammen med den danske angribe Tyskerne Nordfra. Tanken stemmede godt nok med de Idéer, der havde raadet herhjemme, men var i Virkeligheden fuldstændig umulig. Franskmændene fik hurtig Brug for hele deres Styrke i Frankrig, og Tyskerne havde op mod 200,000 Mand staaende i Nordtyskland, saa et Angreb var ganske utænkeligt. Man svarede da Hertugen nærmest afvisende og afventede Begivenhedernes Gang. Og faa Dage efter brast alle Muligheder ved Franskmændenes store Nederlag. En dyb Skuffelse bredte sig over det danske Folk; nu først forstod man, at man hidtil havde levet paa Illusioner; og selv nu var det endda kun et Mindretal, der gjorde sig dette rigtig klart og handlede derefter.

Balthazar Christensen og J. A. Hansen.

1870 bringer da Sammenbrudet for det gamle; Haabet om Oprejsningskrigen brister, og det lægges klart for Dagen, at den Forfatning, vi har faaet i 1866 er en Kampforfatning. Aaret 1871 bringer derpaa to Nybegyndelser, der siden da har grebet bestemmende ind i alt dansk Samfundsliv: Socialismen og Brandesianismen.

Socialismen kom først. Danmark havde hidtil ikke haft nogen virkelig Arbejderbevægelse. Indtil Næringsfriheden kom i 1857, havde Svendene været bundne i Lavene; vi havde haft Haandværk, meget lidt Industri. Nu var Byerne pludselig blomstret op, og en ret anseelig Industri var i Færd med at skabes. Nøden var stor i Arbejderkredse, som den havde været det før; Skildringer, fremkaldte ved Koleraen 1853, viser noksom, hvor ilde det da stod til, Skildringer fra 60'ernes Slutning, især fra Kristianshavn, vidner højt om det samme. Men de daarligst stillede Arbejdere drømte ikke om at faa det bedre, „saadan havde det altid været, saadan maatte det altid blive“, var deres Omkvæd; og de bedre stillede, især Haandværkssvendene, var med i den almindelige nationalliberale Stemning, saaledes som denne fik Udtryk i „Arbejderforeningen af 1860“; Socialdemokratiets nuværende Formand, P. Knudsen var saaledes god Nationalliberal, vokset op med Carl Plougs Digte.

Det blev Pariserkommunen, der gav Stødet til et Røre i denne Arbejderverden. Den blodige Kamp om Paris gjorde et dybt Indtryk paa en ung Mand, der selv var let at rive med, og som besad rige Evner til at meddele sin Begejstring til andre. Det var Louis Pio. Han var den Gang 30 Aar, han var ikke selv Arbejder, han var Søn af en Kaptajn og havde taget Studentereksamen, nu var han ansat i Postvæsnet, og han havde forsøgt sig som Forfatter. Han var fantasirig og sværmerisk, ærgerrig og let modtagelig, kunde gribes af en flammende smittende Begejstring; hans Form var klar, derimod laa grundig Overvejelse og Undersøgelse kun lidet for ham; hans beundrede Ideal var Lasalle. Han traadte nu frem som Profet for et nyt og bedre Samfund.

Mens Kommunardbegivenhederne endnu stod paa, udsendte han de første to smaa Hæfter af sine „Socialistiske Blade“, og i Sommeren 1870 begyndte han at udgive Ugebladet „Socialisten“. Han var nu blevet Huslærer hos Fru Berling, der satte stor Pris paa ham, og han udgav Bladet anonymt, hjulpet af en Fætter Harald Brix, men under store Vanskeligheder; Penge havde de ingen af, og Politiet skammede sig ikke for at omgaa Trykkefrihedsloven ved at skræmme den ene Bogtrykker efter den anden til at nægte at trykke Bladet; nogle Numre maatte trykkes i Malmø, et i Hamborg. — Pios første Opgave maatte være, at vække Arbejderne, at lære dem at forstaa, at der øvedes Uret mod dem. Hans Artikler var ypperlig egnede dertil; i de mest glødende Ord skildrede han Arbejdernes Elendighed og Arbejdsgivernes Umenneskelighed.

„Paa samme Maade som Slaveholdederen,“ hedder det, „lever Storborgeren af en hel Klasses Arbejde og benytter sin Kapital til at lade Mennesker trælle for sine Bekvemmeligheder; ligesom Slaveholderen har han et kraftigt Middel til at holde Genstridige i Tømme; men det er ikke Pisken, der kun sønderflænger Huden; det er Sulten, der ra-

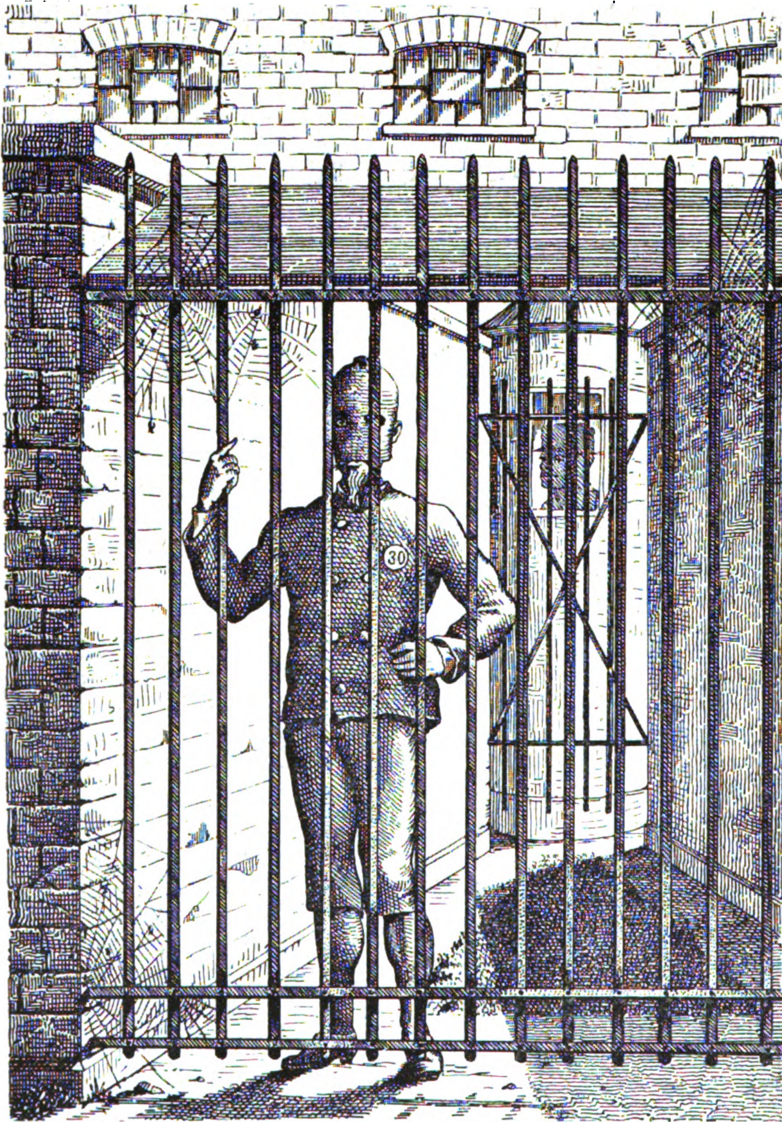
ser i Indvoldene. Dog nu kommer Forskellen; mens Slaveholderen maa frygte at miste sin Formue ved Slavens Selvmord, behøver ingen Storborger at ængste sig for Arbejdernes fortvivlede Gerninger; hvad gør det, om de skærer Halsen over paa sig selv eller springer i Stranden, eller knuses af Maskiner, eller dør af Svindsot; han taber jo ikke en Skilling. En Time efter kan han faa nye menneskelige Maskiner fra Arbejdsmarkedet." Ogsaa mod Landet vender han sit Blik og skildrer i stærke Ord Hyrdedrengenes, Tyendets, den fattige Husmands usle Liv. „Hvem er den fattige Landarbejdsmands værste Fjende?" spørger han: „Det er Gaardmanden, Kød af hans Kød og Blod af hans Blod, der gør alt for at holde de Fattige, Trældyrene under Aaget." Han opstiller et helt Program: politisk radikalt, socialt i Tilslutning til „Internationales" Teorier, og til sidst kalder han paa „Klassebevidstheden": „I mange Menneskealdre har Kapitalens Jernaag hvilet tungt paa vore Skuldre. Som en uhyre Edderkop har den spændt sit Næt over hele den civilicerede Verden, og dens Styrke er vokset ved Blodet af de talløse Ofre, som Nøden drev i dens Garn." „Bag os ligger Sult og Usselhed, Uvidenhed og Trældom; foran os ligger Haabet om et lykkeligt Liv, beskinnet af Frihedens frembrydende Sol.

Imidlertid havde Pio sat sig i Forbindelse med „Internationales" udenlandske Ledere, og han opfordrede nu til at danne en dansk Afdeling deraf. Foreningen organiseredes lidt fantastisk, Pio fik for Eks. den besynderlige Titel „Stormester"; men Bevægelsen fandt hurtig stærk Tilslutning. I Løbet af en Maaned var der 700 Medlemmer, i Løbet af Sommeren 1800; Vinteren bragte en Række bevægede og stærkt besøgte Møder, og Medlemstallet angives at være vokset til 5000 i København. Og samtidig førtes Agitationen ud i Provinserne af Geleff, en tidligere Skolelærer fra Jylland. Tidens Blade skildrer bevægede Møder i de større Provinsbyer med 5—6—700 Deltagere, ja endnu mere; Nysgerrigheden driver selv de solideste Spidsborgere til Møde, af og til prøver en Præst eller en jævn Borger at tale det betrængte Samfunds Sag, og tit er der stor Meningsforskel i Forsamlingen. I Løbet af Vinteren stiftedes i Provinsbyerne talrige Afdelinger af „Internationale"; tilsammen naaede de et Medlemstal af 3000. Ved Nytaarstid samme Aar fik Bevægelsen sin Slagsang i Overbyes: „Nu dages det Brødre, det lysner i Øst; til Arbejdet, Liv eller Død."

Saaledes syntes Socialismen da i Vinteren 1871—72 at gaa en hurtig Sejrsgang gennem Landet. Men i Foraaret 1872 kom Omslaget. Den 2. April begyndte „Socialisten" at udgaa som Dagblad, og Dagen efter kunde det meddele, at der var udbrudt en stor Murerstrike, der gjorde 2000 Mennesker arbejdsløse. Allerede i Forvejen havde der hersket stor Ophidselse i den konservative og nationalliberale Lejr over denne ny Bevægelse; man saa den i Skær af Kommunardstyret i Paris, man havde en Følelse af, at det gamle Samfund, hvori man befandt sig saa vel, stod for Fald, hvis man ikke slog denne Bevægelse ned. Nu opstod der en formelig Panik; Dag ud og Dag ind manede Bladene Murermestrene til at staa imod; ellers ramlede det hele; og ikke mindre ivrig paakaldte man Politiet.

Paa den Maade gik en Maaned. Det kneb mere og mere for Arbejderne at holde ud; de havde jo ikke deres velspækkede Strikekasser den Gang. Til

sidst sammenkaldtes et Møde paa Nørrefælled Søndag d. 5. Maj. Dagsordenen var uskyldig nok: Indsamling, Petition til Regeringen m. m. Men Sammenkaldelsen skete gennem en Artikel af L. Pio med Overskriften „Maalet er fuldt“, som vakte den største Forfærdelse. Den skildrer, hvorledes „Ministre, Magistrat, Politidirektør, Grundejere og Pengeposemænd“ sammensværger sig mod Folket, og saa bryder han harmfuld løs:

Louis Pio i Fængslet.

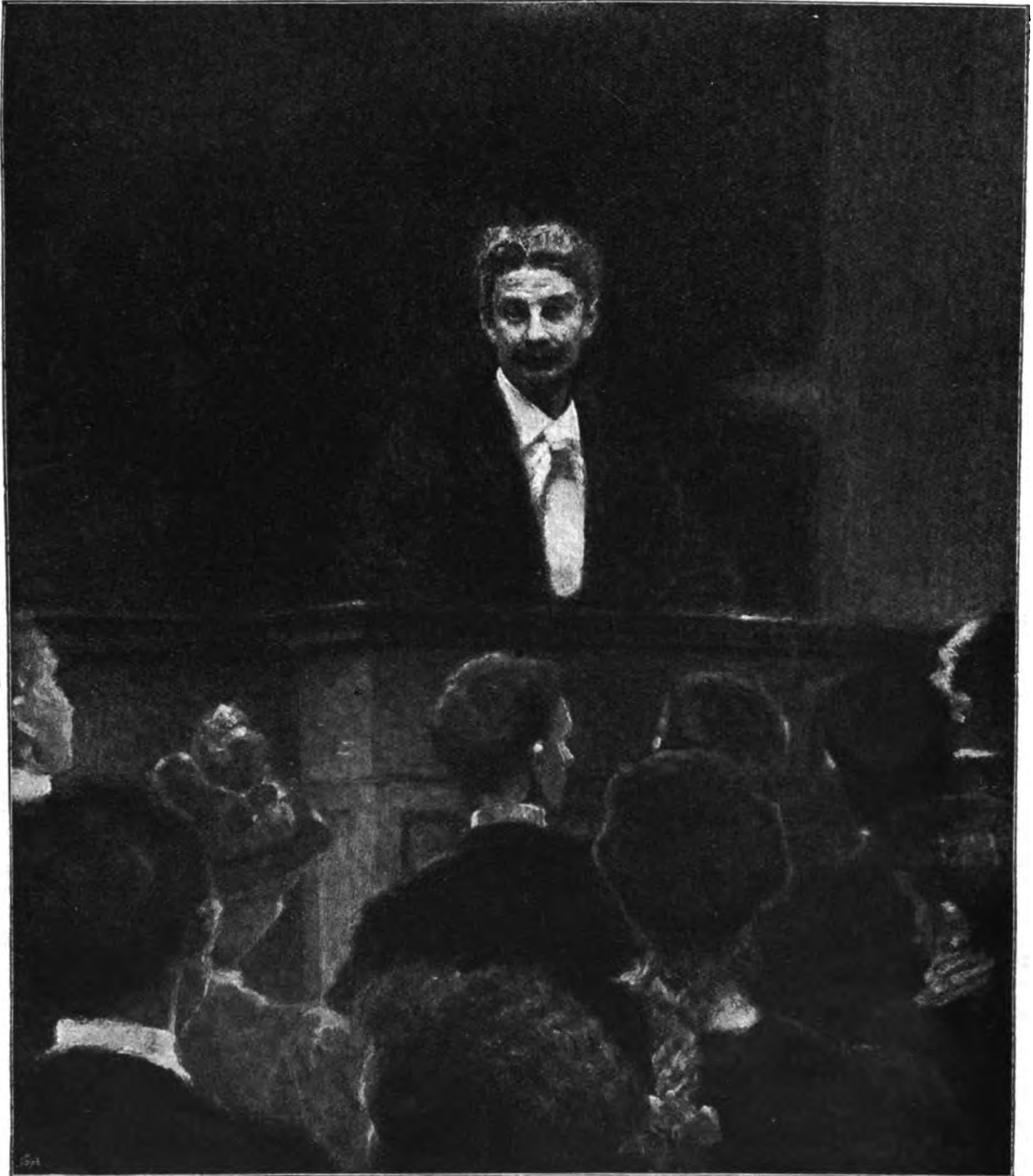
„Skal vi da som Lam lade os føre til Kapitalens Slagterbænk? Skal vi taale,

at vore Fjender maaske for flere Aar standser vor Fremgang? Nej! Samlede i Tusindvis vil vi stille vore Fordringer og love hverandre at staa Last og Brast, indtil Sejren er vor! Vogt Jer i Guldets Dyrkere! I de Fattiges Udsugere! Eder vil vi endnu en Gang tilraabe: „I har i Aartusinder iskænket os en bitter Livsdrik; vogt Jer nu, Maalet er fuldt! Lad der ikke komme en eneste Draabe til, eller det flyder over."

Dette var den 2. Maj, 3 Dage før Mødet. „Fædrelandet" bragte samme Aften Artiklen med Tilføjelsen: „Denne Udtalelse behøver ingen oplysende Anmærkninger. Statsmyndighederne maa selv vide, hvad de har at gøre." Ministeriet fulgte Vinket; et Statsraad blev i Hast sammenkaldt; Mødet blev forbudt, og der udgik Ordre til at arrestere Pio, Geleff og Brix. Natten til den 5. Maj fandt Arrestationen Sted. Deres Venner anbefalede nu i Forfærdelse at opgive Mødet; Søndagen kom, uden at nogen ret vidste, om der skulde være Møde eller ikke, men Tusinder strømmede til den bestemte Tid til Fælleden. Regeringen havde truffet store militære Forberedelser; Husarer og Politi holdt Fælleden besat; Garden stod rede paa Amalienborg, Infanteriet var samlet i Kasernerne; en uhyggelig Stemning herskede blandt Soldaterne; det fortælles, at man i Afdelingerne var enige om at skyde i Luften, hvis man fik Ordre til at skyde paa Folket. Ude paa Fælleden trængte nogle Folkehobe ind paa den af Husarerne afspærrede Plads; Husarerne kastede sig over dem for at jage dem ud igen; de slog løs med Skederne og lod Hestene trampe rundt mellem Folk; Mængden svarede med Stenkast, og det siges, at der var dem, der fandt paa at kaste Snustobak i Næsen paa Hestene, hvilket havde en overordentlig Virkning. 74 Husarer og 23 Politibetjente blev ramt af Sten eller andre Genstande, men ingen kom synderlig til Skade. I Løbet af Eftermiddagen blev der derpaa, efter Politiets Optælling, slaaet 313 Glas i Stykker i Lygterne rundt om i Gaderne.

Saaledes var Folkebevægelsen standset. Førerne blev stillet for Domstolene, og efter næsten et Aars Forløb dømte Kriminalretten dem, Pio blev dømt til 6 Aars Forbedringshus, Brix til 5, Geleff til 4. For Højesteret førtes Forsvaret af Advokat Nellemann; han mindede med megen Ret om, at de Nationalliberale i Aarene før 1848 havde gjort netop det samme, de nu anklagede Socialdemokraterne for: arbejde paa Forfatningens Omstyrtning. Det hjalp ikke, Dommerne saa rødt og dømte i deres Forskrækkelse; dog nedsattes Straffen til 5 Aar for Pio, tre Aar for de andre. Dommen faldt i August 1870.

Disse Begivenheder var et haardt Slag for Socialdemokraterne. Striken blev tabt; „Internationale", blev forbudt, og Arbejdermøderne var i den nærmest følgende Tid daarlig besøgt. Ved Valgene 1872 havde de dog, som „Fædrelandet" skrev, „den Uforskammethed", at stille Kandidater i 5 københavnske Kredse; de fik 305 St. af de ca. 5000, der blev afgivet. Men det varede ikke længe, før det gik fremad igen. Flere Fagforeninger blev stiftet 1873—74, og da „Socialisten", der stadig havde haft økonomiske Vanskeligheder, gik ind 1874, oprettede Fagforeningerne deres eget Blad „Socialdemokraten". 1875 blev de tre domfældte benaadet, og der begyndte nu et nyt bevæget Afsnit af Socialdemokratiets Historie, men dette til-

En Forelæsning af Georg Brandes. — Efter Tegning af Julius Paulsen.

hører jo det følgende Tidsrum. Et praktisk Resultat havde Bevægelsen faaet i Fabriksloven af 1873, det første lille Tilløb til en Arbejderlovgivning herhjemme.

Medens disse Begivenheder fandt Sted havde en anden Bevægelse vakt ikke mindre Forfærdelse i de hidtil toneangivnede Krese. I Efteraaret 1871 begyndte *Georg Brandes* sine Forelæsninger om „Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Literatur".

Han vendte sig her i stærke og veltalende Ord mod den nationale Selvforgudelse, hvori man spærrede sig inde efter Nederlaget, han viste, hvor ringe Indhold, der var i den Skønliteratur, man var saa stolt af, hvorledes

I. P. Jacobsen.

den overalt kastede et skærmende Dække over Sandheden; han krævede i Stedet en sandhedskærlig Literatur, der skildrede Livet, som det var, og som tog Tidens store Stridsspørgsmaal op til Behandling; han hævdede den fri Tankes Ret til at prøve og forkaste baade Trosdogmerne og den gængse Moral, og han anvendte paa Historie og Literaturhistorie den Udviklingsteori, Darwin havde forkyndt paa Naturhistoriens Omraade. Sin Indledningsforelæsning sluttede han med Ordene: „Hovedarbejdet vil blive gennem en Mangfoldighed af Kanaler at lede de Strømninger, som har deres Udspring i Revolutionen og i Fremskridtsideerne, herind og at standse Reaktionen paa alle de Punkter, hvor dens Opgave historisk er endt".

Disse Tanker slog ned som en Bombe i Københavns fredelige akademiske Verden; men det viste sig hurtig, at de faldt i Traad med Stemninger, der allerede saa smaat var ved at arbejde sig frem hos andre; i Løbet af kort Tid blev det til en hel Bevægelse. Den fik sit Organ først i Vilh. Møllers „Dansk Maanedsskrift" fra 1871—1874, siden i „Det 19. Aarhundrede" udgivet af Georg og Edv. Brandes 1874—1877. I Løbet af faa Aar kom Drachmanns meget revolutionære Ungdomsdigte, J. P. Jacobsen oversatte Darwin og forfægtede hans Anskuelser i Tidsskriftsartikler; Høffding indførte den engelske Filosofi med dens Velfærdsmoral; „den størst mulige Lykke for det størst mulige Antal" begyndte at blive Slagord og-

Holger Drachmann.

saa herhjemme. Der stiftedes et lille Sammensværgelsesselskab af den nye Bevægelses Mænd: Literaturselskabet.

Det er naturligt, at alt dette syntes det værste og forsmædeligste, der endnu var sket, for de akademiske Kredse,

der hidtil havde behersket den offentlige Mening. Det var som om alt det, de havde levet paa, nu styrtede sammen. Nederlaget udadtil var nys fuldbyrdet ved Frankrigs Nederlag; de udannede Bønder beherskede Folketinget, Socialdemokraterne truede hele Samfundet, og nu, ja nu brød Oprøret ud i deres egen Lejr, i selve den akademiske Verden; Religionen, Moralen, den fejrede Nationalliteratur, alt angrebes paa en Gang.

Allerede i Vinteren 1871—72 var Harmen stor over Brandes' Forelæsninger, men den egentlige Storm brød dog først løs, da han udgav dem i Foraaret 1872. Nu myldrede Indlæggene frem mod ham, nogle kloge og rolige, andre hidsige og taabelige. Uden Sammenligning det vægtigste Indlæg kom fra Monrad, udgivet under Mærket 44. C. Ploug drog selv i Leding, men først og sidst kæmpede Rud. Schmidt en forbitret Kamp. Striden drejede sig mest om Spørgsmaal som: Selvmords Tilladelighed, Hjemmets Afhængighed af Klimaet o. s v. De tarveligere blandt Angriberne søgte med Forkærlighed at stemple Brandesianismens Mænd som umoralske fordærvede Personer i Modsætning til deres dydige Modstandere. Det hjalp ikke; Aar for Aar sluttede flere af den akademiske Ungdom sig til den nye Bevægelse; dens Tilhængere har siden da været de banebrydende og bærende ikke blot i dansk Literatur, men ogsaa i dansk Videnskab.

Medens disse Begivenheder fandt Sted, forberedte „det forenede Venstre" sig ret upaavirket af det hele, til det afgørende Stormløb mod Ministeriet. En Tid var der Uro indenfor Partiet; nogle af Medlemmerne blev ekskluderet, deriblandt L. Dinesen, men Hovedstyrken holdt sammen. 1872 skulde der være nyt Valg til Folketinget, og i dette Foraar offentliggjorde Partiet som Indledning til Valgkampen et nyt, nøje udformet Program. I Indledningen fastsloges det skarpt, at Folketingsparlamentarismen er Grundlovens Mening. I Spidsen for selve Programmet sattes Ordene: „Junigrundloven i dens fulde Omfang er Folkets moralske Ret", og derefter fulgte en Række Programpunkter:

„Alle bør stilles lige i Henseende til politisk og borgerlig Lighed og Frihed, ubegrundede Forrettigheder skal afskaffes, hæmmende Baand løsnes, Statsstyrelsen skal være sparsommelig, Skatterne fordeles retfærdigere, Tolden paa Livsfornødenheder lettes, Indtægts- og Formueskat indføres, Tiendebyrderne lempelig afløses, Fæstevæsnet afskaffes, Grundlovsbudet om Len og Stamhuse opfyldes, almindelig kommunal Valgret indføres, Rigsdagens Lovgivningsmyndighed i kirkelige Sager bevares, den kirkelige Frihed udvides, Præsterne sættes paa fast Løn, Menighederne have afgørende Indflydelse paa Præstevalgene, Valgmenighederne lettes, Privatskolen have Frihed, Universitetet forbedres, kommunalt Selvstyre paa Skoleomraadet, bedre Undervisning for uformuende indføres, Militærvæsnet omordnes, saaledes, at vi faar et efter Landets Størrelse og Forhold afpasset Værn, alle vaabenføre øves, Stillingsvæsnet hindres, de store Byrder formindskes.

Det er dette man nu plejer at kalde Venstres gamle Program; det var paa en Gang vidtrækkende og knyttet til Øjeblikkets Stridsspørgsmaal; det meste af det er den Dag i Dag uopfyldte Programkrav. Programmet tiltraadtes af 42 Folketingsmænd; de egentlige Bjørnbakkere holdt sig tilbage. Paa dette Grundlag førtes Valgkam-

pen i Sommeren 1872; Berg og J. A. Hansen drog utrættelig fra Kreds til Kreds; det var under denne Valgkamp, J. A. Hansen fremsatte den Opfattelse, at de 12 kongevalgte kunde opløses. Fra modsat Side stempledes dette straks som ganske barokt.

Valgets Udfald blev en stor Sejr for det forenede Venstre; det vandt en halv Snes Kredse og naaede derved et sikkert Flertal paa 52, hvortil kom 6 Bjørnbakker. Tabet ramte navnlig Mellempartiet, der i den følgende Tid mere og mere gik op i de Nationalliberale. Ejendommeligt ved Valget var det, at to Mænd som Monrad og Hørup faldt, Monrad i Roskilde Hørup i Frederikssund; Hørup opnaaede kun 162 St. mod 480, der tilfaldt en nationalistisk Maler. Blandt de nyvalgte var Holstein-Ledreborg og Octavius Hansen, der foreløbig begge var Løsgængere udenfor Partierne.

Den følgende Samling bragte hæftig Strid. Ministeriet kastede nu Militærspørgsmaalet ind i Kampen. Da Hærloven af 1867 blev til, var Maalet at skabe en letbevægelig Hær, der om fornødent kunde bruges som Hjælpetropper for en Forbundsfælle; Krigsminister Raasløff havde den Gang talt meget kølig om Københavns Befæstning. Men efter Frankrigs Nederlag vendte man sig i Officerskresene til Tanken om et Fæstningsforsvar; snart stiftedes „det krigsvidenskabelige Selskab", og der begyndte en ivrig Agitation, i hvilken Bahnson mere og mere blev Midtpunktet. Som Udtryk for disse spirende Stemninger foreslog nu Regeringen Fæstningsanlæg for 17 Millioner, hvoraf 10 Millioner skulde anvendes ved København. Folketinget afviste uden videre Forslagene. Alle dets Bestræbelser stilede nu mod det ene Maal at drive Ministeriet bort. Først forsøgte man at naa det ved en Mistillidsadresse, der vedtoges med stort Flertal men ikke gjorde noget Indtryk paa Ministrene. Saa foreslog Berg at nægte Finansloven, men dertil turde dog ikke hele Partiet være med; han samlede kun 39 St. mod 61; men alligevel lykkedes det at holde Partiet sammen, ja endog at faa 52 Folketingsmænd med til en Erklæring om, at hvis de ikke til Efteraaret mødte en Regering, i hvis Sammensætning, der var taget Hensyn til Folketinget, da vilde de ikke „vige tilbage for Anvendelsen af de kraftigste Vaaben, som Grundloven tillader dem at benytte", ɔ: Finanslovsnægtelsen.

Der fulgte nu en livlig Agitationssommer, hvor man mere og mere fik Følelsen af, at Nationen var delt i to kæmpende Lejre. Det havde hidtil været den almindelige Opfattelse, at paa den ene Side stod Bønderne, paa den anden Side Hovedstaden, Købstæderne og alle „dannede Folk" paa Landet. Ved Afstemningerne deltes Vælgerne skarpt efter Hensynet By og Land; ved Valget i Horsens 1866 f. Eks., hvor der afgaves ikke mindre end 90 pCt. af Stemmerne, fik Bondevennen 1391 St., den Nationalliberale 1310; af de 1391 var ikke en fra Horsens, af de 1310 var 1217 fra Byen, 70 fra den lille Ø Endelåve, 23 fra Landet. Men denne Adskillelse begyndte nu saa smaat at brydes ved Socialismen og Brandesianismen. Foreløbig syntes disse to Bevægelser dog kun at have ringe Betydning for Rigsdagspolitiken, og der var ikke megen Berøring mellem Venstre og de nye Bevægelsers Mænd. Efter Pios Arrestation saa Socialdemokraterne med en vis Forventning hen til Folketin-

get, og ved deres Møder hørtes ofte Leveraab for Berg og J. A. Hansen; disse holdt sig lidt forsigtig tilbage, men der skete dog i Folketinget nogle spagfærdige Forsøg paa at formilde de dømte Føreres Skæbne, og ovre i Aarhusegnen gik Bjørnbakkerne uforfærdet sammen med Socialdemokraterne.

Tilhængerne af den brandesianske Bevægelse havde deres Sympati paa Socialisternes Side overfor Politiet; i Drachmanns Digte pristes baade de engelske Socialister og Kommunarderne; men noget Samarbejde var der endnu ikke Tale om. Ikke heller var der fra først af nogen Forbindelse af Betydning mellem dem og Rigsdagens Venstre. Men saa skabtes i Efteraaret 1873 den første Bro mellem dem. Berg og N. J. Larsen oprettede et Hovedstadsblad „Morgenbladet", og Hørup blev knyttet til dette og blev hurtig den, der bar det, ja skrev det meste af den Politik, der stod deri. Siden Valgkampen i 1872 havde han været i Forbindelse med J. A. Hansen, og han fik nu i København dannet en lille Venstreforening „Onsdagsforeningen", hvis Styrke han selv anslaar til 100. Holger Drachmann var hans Fætter, og han havde derved en personlig Berøring med den literære Lejr, selv om hans Forbindelse med denne ellers var meget ringe. Hørups Artikler i „Morgenbladet" vakte hurtig Opmærksomhed ogsaa i den literære Kreds. Han skrev daglig om Udlandet, en Række ganske ypperlige Artikler. „Men," siger han, „min Hu stod imidlertid til Indlandet og selv i Udlandet laa jeg hyppig i Krig med danske Højre-Theorier." Især anvendte han dertil Paralleller fra Frankrig, hvor Republikanerne ved denne Tid gik erobrende frem under Ledelse af Gambetta og Jules Ferry. Han var fra første Færd erklæret Antimilitarist, med stor Sympati for Bjørnbakkerne. Men i denne Tid angreb han først og fremmest de Nationalliberale. Det var hans Maal at sætte disse paa de Anklagedes Bænk, at undergrave deres Selvtillid og samtidig at skabe Selvfølelse og Styrke i Venstre i Stedet for den Ydmyghed, hvormed mange af dette Parti endnu nærmede sig de fine og fornemme, højtdannede Modstandere.

Carl Ploug.

I en Tale i 1874 spørger han spottende, hvorfor man misunder de Nationalliberale deres Jomfruklostre, „man burde snarere være betænkt paa at skaffe Klostre ogsaa til de nationalliberale Mandfolk; hele dette syndige Parti burde gaa i Kloster; det var et Sted for sorgfulde og angrende Mennesker". Paa den Vis havde ingen endnu vovet at behandle dette Parti, der nys saa enevældig beherskede den offentlige Mening. Just gennem dette bidende vittige og aldrig standsede Angreb paa den fælles Fjende, var det, han vandt Ørelyd i den brandesianske Kreds. Allerede 1874 knyttedes Baandet fastere, da Edv. Brandes traadte ind i „Morgenbladet"s Redaktion. Fra nu af mødtes de to Bevægelser.

Men allerede før Forbindelsestraaden virkelig var knyttet mellem de tre Oppositionsretninger, opfattedes de i Modstandernes Lejr som en samlet fjendtlig Magt, og Angsten for dem drev Modstandere af alle Arter: Godsejere, Nationalliberale og Mellemparti sammen i et forenet Højreparti. Grev Frijs, der ellers ikke havde nogen overvættes Sympati for de Nationalliberale, støttede nu ivrig Regeringen; i et Brev fra denne Tid skriver han, at trods alle Svagheder er denne Regering dog langt at foretrække for „noget saa absurdt som et Ministerium Berg, J. A. Hansen og Høgsbro, der, hvis det opleves, vil blive vor sidste Livsytring som dansk Nation." Og omvendt er de gamle bitre Angreb paa Godsejerne nu forstummede i den nationalliberale Presse. C. Ploug, der før hudflettede „Junkerne" saa ubarmhjærtig, ser nu sine Forbundsfæller i dem og vender sine skarpeste Vaaben mod Oppositionen. Dennes tre Retninger er for ham en forskelsløs radikal Masse. Atter og atter indprentede han, at Venstre, Socialismen og Brandesianismen altsammen var et og det samme. I en Artikel fra Sommeren 1873 udbryder han for Eks. om dem:

Der bestaar for Tiden kun et Parti her i Landet, som har tre forskellig uniformerede, men i det Væsentlige enige Grupper, nemlig „det forenede Venstre, der bærer Nationalkokarden, „Bjørnbakkerne", der har en Fedtklat i Stedet, og Socialisterne, der pynter sig med en rød Klud, men som tilsammen udgør i Forening det radikale Parti. Og han fortsætter: „Det 'radikale Partis Sejr er Danmarks Undergang; om det end ikke straks sønderrives af Ulveklør, saa maa I betænke, at det ogsaa er en tung Død at trædes ihjel af Gæs." En anden Gang tager han ikke blot Brandes men ogsaa Bjørnson, der havde taget til Orde for det danske Venstre, med: „Hvor indbyrdes forskelligt, de end lyder, Hr. Bjørnstjerne Bjørnsons Styltesprog og Hr. Sofus Høgsbros Træskotale paa den ene Side, Hr. Dr. Brandes Katteserenade og Socialisternes Brøl paa den anden Side, saa har samtlige tre Bevægelser jo dog eet og samme Formaal: at bortkaste og ødelægge den Intelligens, som Samfundet har erhvervet sig, og som hidtil har ledet det. Ligesom der ikke kan være nogen Tvivl om, at disse Bestræbelser, hvis de lykkedes, vilde føre til eet Resultat: Samfundets Fordærv og Kulturens Tilbagegang."

En anden Gang udbryder han i sin Vrede over Bjørnson, som før havde staaet ham nær: „Vi holde for meget af Bjørnstjerne Bjørson som Digter til at føle Fornøjelse ved at tugte ham for hans politiske Smølerier." Men „Vi — ikke blot vi Enkelte — men vi Danske til Hobe er for gamle til ikke at gennemskue den Maske af Affektation og Skryderi, hvormed han bedækker sin Uvidenhed og Letsindighed, for os er Bjørnstjerne Bjørnson kun en Karnevalsfigur."

Det var da under en usædvanlig Spænding, Rigsdagen mødtes i Efteraaret 1873. 53 Medlemmer af Folketinget indgav straks en Dagsorden, hvorved Finanslovens Behandling nægtedes. Før Afstemningen kom det til et stort Opgør. Venstre førte de vante Grunde i Marken for Parlamentarismen, Modstanderne advarede dem indtrængende, især Krieger. I en stor og god Tale om den engelske Parlamentarismes langsomme Udvikling og aristokratiske Ka-

Chr. A. Fonnesbech.

rakter, vendte han imod dem alle de Vaaben, der altid kan hentes fra Historiens Rustkammer mod ethvert alvorligt Fremskridt. Han sluttede med at sige: „De Herrer har aabenbart ønsket en Opløsning; naar de 53 nu forkaster Finanslovens Drøftelse, saa vil denne Haandsrækning blive dem givet. Men mine Herrer, erindrer det vel: den gives Dem ikke i den engelske Parlamentarismes Aand. Kom tilbage flere eller færre, men brug denne Mellemtid til at tage Reb i Sejlene."

Nægtelsen skete derpaa med 53 St. mod 45, og Tinget opløstes straks. Det kom nu til en meget hæftig Valgkamp. Venstre vendte sig til Vælgerne i et meget bevæget Opraab. „Vi har paa Tinge værnet Folkets Ret," sagde de, „nu er De kaldede til Kampen; værg De paa Valgdagen den samme Ret." Men ikke mindre ivrig kaldte Modparten alle samfundsbevarende Vælgere til Valgbordene, og de mødte virkelig i usædvanlig stort Tal. 51,7 pCt. af Vælgerne stemte, medens der ved det foregaaende Valg kun var afgivet 40,4 pCt. Finanslovsnægterne mistede 1 Kreds, saa de kun blev 52 eller en over Halvdelen; man regnede, at der var afgivet 73,000 Stemmer for dem, 71,000 imod. Allerede før Valget havde J. A. Hansen antydet, at „Eksperimentet", Finanslovsnægtelsen ikke vilde blive gentaget, og efter dette Udfald opgav man det selvfølgelig. Man vendte nu tilbage til Mistillidsadresserne og søgte at gøre Ministeriet træt af det hele, ved at fortrædige det saa meget som mulig. Dette lykkedes; da Rigsdagssamlingen var til Ende, trak Ministeriet sig tilbage; baade Hall og Krieger var skuffede og trætte; megen Dygtighed var gaaet til Spilde i haabløs Anstrengelse for at hindre, at Flertallet kom til at bestemme vor Politik.

Kongen vendte sig, som sædvanlig, først til Estrup, derpaa til Frijs, og saa til en tredje Godsejer, Moltke-Bregentved, derpaa til General Haffner, som prøvede at danne et Ministerium men maatte opgive det, og saa til sidst til Jægermester Fonnesbech. Med stort Besvær dannedes i Juli 1874 Ministeriet Fonnesbech, en Blanding af Godsejere og Nationalliberale som det foregaaende, men sammen-

sat af mindre betydelige Mænd; de Nationalliberales bedste Mand deri blev Klein, der havde været Minister fra 1872, en dygtig Mand, men dog hverken Hall eller Krieger jevnbyrdig. „Morgenbladet“ hilste dette Ministerium med Betegnelsen „Tyndere The paa de samme Blade,“ og „Fædrelandet“ stemmede paa sin Side i: „Der er ingen Grund til at vente sig noget stort af det.“

Dette Ministeriums Betydning blev, at det førte Forsvarssagen frem i Forgrunden, saaledes at den siden blev staaende paa Dagsordenen. Ved Nytaarstid 1875 forelagde Ministeriet en større Forsvarsplan, hvorefter der skulde anvendes c. 32 Millioner til ekstraordinære Militærforanstaltninger, deraf 10½ Million til Københavns Søbefæstning. Folketinget stillede sig skarpt mod enhver Tanke om Københavns Befæstning, dets Ordførere stemplede denne som baade farefuld og skadelig; men som Modtræk mod Regeringsforslagene vedtog Folketinget et Tilbud om, at der skulde bevilges 15 Millioner til Flaaden og 15 Millioner til forskellige mindre Kystfæstninger samt til et Forsøg med flydende Forter ved København; det knyttedes dog alt sammen til den Betingelse, at der skulde indføres en Indkomst- og Formueskat, der aarlig indbragte 3 Millioner. Derom vilde Højre aldeles ikke høre Tale. Forslagene gav Anledning til en ivrig Forsvarsdiskussion. „Dagbladet“ var nu gaaet over til Fæstningspolitiken, men derimod bekæmpede „Fædrelandet“ endnu hæftig denne og hævdede ivrig, „at Københavns Landbefæstning saare let kan skille os af med vort Fædreland,“ hvis den gennemføres, som Officererne ønsker det, og samtidig vendte C. Ploug sig med største Ringeagt mod den militære Sagkundskab.

Imens forhandlede man paa Rigsdagen om Finansloven, Folketing og Landsting kunde ikke enes om den, men til sidst kom de til Rette paa den Betingelse, at Ministeriet skulde gaa af. Man har vel fra Folketingets Side ment, at jo svagere Ministerierne viste sig, jo oftere de skiftede, des før kom den Tid, da Kongen vendte sig til Folketinget efter Ministrene, i Stedet for til Landstinget. Men man gjorde denne Gang et Bytte, som man kom til bittert at fortryde. Ministeriet Fonnesbech fulgtes af Ministeriet Estrup den 11. Juni 1875. En langt haardere Kamptid begyndte dermed.

Af Dagens Krønike.

Læger og Patienter.

Der var talt meget om, at Dagmartheatrets nye Komedie skulde afsløre Lægerne. Der var fuldt af Læger i Theatret til Premièren, og udenfor Huset stod den ulykkelige Del af Byens Befolkning, som ingen Billet havde faaet, med Ørene til Murene for at høre, om der blev pebet. Men da Lægerne gik hjem, smilede de til hinanden og sagde: „Nej, dette passede ikke!“

Og hvis man vil spilde en Aften

paa at gaa hen og se Stykket, kan man faa dette Udsagn bekræftet af Publikums Holdning — det passer virkelig ikke.

Der er saa godt som ikke én Scene eller Replik, som slaar ned i Folk, og Tæppet falder efter hver Akt under fuldstændig Tavshed. Dér sidder vi alle, vi Patienter, og har hver sin Historie om vor Læge, og ikke et eneste Ord hører vi deroppe fra Scenen, som vi vil bekræfte.

Det er ogsaa et kompliceret Spørgsmaal, dette mellem Læger og Patienter. Hvis man skal behandle det dramatisk, maa man for det første kunne skildre Lægen. Ikke blot hans Manerer, hans Skriven Recepter, Telefonen, Uroen og alt det andet Ydre. Man maa gennemleve alle de Stemninger, der kæder sig sammen i et Menneske lige fra den Dag, han første Gang betræder et Hospital, indtil han som praktiserende Læge Dag og Nat færdes mellem Syge. Lige fra det første Choc, han modtager ved en Operation eller et Dødsleje, indtil det Øjeblik han har lært med Beherskelse af hver Nerve at tælle de sidste, svindende Pulsslag. Allerede dette er en indviklet og stor Opgave, saavist som der er Læger, der aldrig kommer ud over dette første Choc. „Man kan ikke forestille sig, hvad Pasteur har maattet overvinde af Modbydelighed for at besøge de Syge og være tilstede ved Ligsyn“, staar der i Vallery-Radots Værk om Pasteurs Liv. „Hans Følsomhed var uhyre, og han led moralsk og fysisk ved andres Smerter; Stikket af Kniven, der aabnede en Byld, fik ham til at ryste, som om det var ham, der havde faaet det. Synet af Ligene, Dissekeringens sørgelige Arbejde, voldte ham virkelig Kvalme. Hvor ofte har vi ikke set ham gaa syg ud af Hospitalernes Dissektionsstuer.“

Der er noget her, som hverken de store eller de smaa Læger rykker ud med, noget, som de maaske ikke engang er sig rigtig bevidst. Jeg husker, at jeg hørte en af vore medicinske Professorer som ganske ung Student fortælle om en Dissektion, han lige havde været med til. Ordene og Tonefaldet var de sædvanlige som hos unge medicinske Studenter, raa, næsten oprørende, som var det en Slagter, der talte. Men pludselig kom jeg til at se paa ham. Der var noget i hans Øjne, en Skælven om hans Mund — jeg forstod! Han var blevet ramt af noget forfærdeligt. Han maatte snakke sig fra dette Syn, som ikke vilde slippe ham. Han maatte overdøve denne Lyd af Knive i Muskler og Ben med alle disse Slagterord. Og naar han ikke gad bruge dem mere, og ikke mere behøvede dem, vilde han allerede være rykket et Fjed længere ind i Lægens Verden.

Fra gammel Tid har unge Medicinere Ord for at være nogle vilde Fyre. De laver stundom „Fest“ paa Hospitalernes Kandidatgange med itusparkede Dørfyldinger, med knækkede Gasarme og Værelser, der bliver sat under Vand, deres Erotik er ofte ikke egentlig romantisk, de er i det Hele taget svært raske paa det. Er det blot, fordi de skal ende som Skurke, Mordere og Løgnere, saaledes som Dagmartheatret præker? Eller er det ikke snarere, fordi de uvilkaarligt maa reagere mod Døden, Smærterne og Tilintetgørelsen? Og fra disse Ungdomsaar i og omkring Hospitalerne og sammen med de fyrige, de vilde, de skræmte, de flittige Kammerater strækker sig de hundrede Paavirkninger ind i Lægens videre Udvikling, og han gaar gennem Samfundet med noget af en Dobbeltbevidsthed, der stundom slaar ud i de smaa Manerer, der er Fagets, og som saa nemt

kan misforstaas. Det er alle disse Misforstaaelser, den nyeste Lægekomedie handler om, men den har intet af det, som gaar dybere, intet af det Evige i Lægen og hans Kald. Derfor falder Stykket saa totalt Aften efter Aften.

Lægerne maa altsaa foreløbig vente paa deres Komedie. Der er en anden Opgave, som ligger nærmere, og som det vist ogsaa var nok saa nyttigt at tage op. Det er Patienterne. Desværre — Patienterne kan vi alle tale med om. Vi er alle Part i Sagen. Og hvis man vil give sig til at gaa til Bunds i Patientspørgsmaalet, vil man hurtigt opdage, at mange af de Fejl, vi finder hos vore Læger, dem har vi selv, Patienterne, paatvunget dem.

Det er ikke underligt. Thi det er saa uhyre svært at være Patient. Man hører jo nok i daglig Tale, at den og den „slet ikke egner sig til at være syg“, og derfor er det saa tungt, at netop han har faaet en Sygdom — som om der var nogen, der egner sig dertil!

Man vaagner en Nat, en Morgen, man aabner Øjnene tungt, man strækker sine Lemmer, man drager Aande — — hvad er det? Hvad er det for en Smærte eller Tyngde? Man drømmer vel. Man lukker Øjnene paa ny, nej, det er der stadig. Noget ukendt, noget, man vil reagere imod, og som dog er det stærkeste, noget, der gør En forfærdelig vaagen. Man er syg. Det nytter ikke at stride imod. Der gaar en strid Kamp gennem hele Organismen, og man føler en dump Vemod, i hvilken den sidste, ubevidste Sundhedsfornemmelse sørgmodigt ebber ud.

Fra dette Øjeblik er man rykket ud af Sammenhængen. Man véd, at nu rinder Dagen op for alle de andre. Udenfor Kammeret er Livet ganske det samme som igaar. Nu ruller Vognene paa Gaden. Nu slaas Porte op og i. En Klokke kimer. Der rasles med Spande. En Hest sparker i Stenbroen. Og Stemmer og Fodtrin lyder. Den stiger, den skønne, livnærende Mumlen fra den levende By, men den kan ikke overdøve den forfærdelige Stilhed herinde i den halvdunkle Stue. Naar man hører Stilheden — saa er man Patient.

Og nu begynder alle de Prøvelser, som stiller lutter nye Krav til os. Alle de Krav, som vi tvinges til at opfylde, og som vi ikke med al vor Kløgt kan snakke os fra. Men iblandt disse Krav er der ét, som man agter altfor lidt paa, det, der gaar ud paa at stille os i det rette Forhold til Lægen.

Vi har jo alle siddet i en Læges Venteværelse, og vi har siddet dér med en eller anden lille Skavank, som ikke var saaledes, at vor Iagttagelsesevne var sløvet af den. Hvad har vi saa ikke beskuet af Haab, Smærte, Nedslagethed og Skræk. Sé paa Folks Ansigter, naar de vender tilbage fra Konsultationen. En har et forvildet Blik, der søger ind ad, han tumler hen imod Udgangen og véd slet ikke, hvor han er. En anden er lige ved at nynne, hele hans Ansigt smiler, han griber sin Hat og sér næsten hoverende paa de Ventende. En er blot resigneret, hans Træk er de samme nu som før. For alle har Lægens Ord været afgørende. Hvert Ord huskes. Hvert Ord vil blive gentaget atter og atter, fortolket, kontrolleret. Men Lægen sidder stadig derinde ved sit Bord — — den næste — — den næste — —.

Vi véd alle, hvad vi fordrer af vor Læge. Det er Mandens Bestilling at høre paa os og gøre os raske. Derfor har han jo taget sin Eksamen, gaaet paa Hospitaler, maaske faaet Doktorgrad og

Titler og smukke Honorarer. Til alt dette klamrer vi os. Vi vil ingen Hemmeligheder have for ham. Som vi blotter vort Legeme for ham, saaledes vil vi ogsaa blotte vor Sjæl. Naar vi rækker ham vor Haand, vil vi have Lov til at holde fast paa ham, for at vi ikke skal synke. Ikke blot skal hans Recepter være ufejlbare, hans Ord skal trøste os eller opmuntre os, vi vil være lidende Mennesker for ham, og han skal være Trøsteren. Til Gengæld vil vi gærne omgive hans Kald med al fornøden Glans. Han er Herre over Liv og Død. Han færdes oppe over Skyerne. De store Gaader eksisterer ikke for ham. Han er rykket udenfor Sammenhængen med Livets utallige Smaating. Hans Ord gælder mere for os end alle andres.

Hvor er det ikke svært at tænke anderledes, naar man er syg. Det er først efter de mange Skuffelser og Smærter, Resignationen kommer. Hvor det er svært at være Patient! Saa svært, at vi vist maa begynde paa at lære det, endnu mens vi er raske. Og hvis vi vil, prækes det jo for os Dag for Dag. Ikke blot af Døden, der minder os, men af alt, hvad vi sér omkring os, af Ansigtstræk, der forandres, af en Ryg, der krummes, af et smærtefuldt Drag over vor Sidemands Ansigt, af en stønnende Hosten, af det store Forfald, der rammer alt levende. Man kan opdrage sig selv til at sé det og dog leve videre i sin Kraft som før. Man kan opdrage sig til at anerkende Sygdommen og til at vide, at den en skøn Dag rammer En selv — uden derfor at gaa rundt i en evig Skræk for den. Men hvor fjærnt dette er fra de allerfleste, det kan man allerbedst sé af, hvor faa de er, som kan sætte sig ved en Sygs Seng paa den rette Maade. Nogle bliver støjende. Pyt — den Smule Sygdom! Han bliver saamænd snart rask, det Hele har ikke noget at sige. Som om man kunde larme den Syge fra hans Kvaler! Andre fremmaner al Verdens Sygdom. Tænk paa ham — han havde akkurat den samme Sygdom, og han kom sig. Eller: vær glad over, at det ikke er en anden Sygdom, husk paa, hvordan det gik ham og ham — — vær glad — —! Som om Alverdens Sygdom hos andre kunde lindre min Sygdom! Andre falder endelig helt sammen. Klynker og klager og føler det som en Pligt at forberede paa det værste.

Der er kun én, som forstaar at sidde ved en Sygeseng, den, som bevarer sin Ligevægt. Den, som har lært baade af Sundheden og Sygdommen og bøjer sig for begges Uundværlighed, den, i hvis Tanker, der er den Ro, som den Syge forgæves søger i sine egne. Det er vist vanskeligt at karakterisere denne Ene nærmere, og det behøves næppe. Alle véd det og har forstaaet det. Men de færreste husker disse Erfaringer, naar de er blevet raske.

Denne rolige Eftertanke, denne Modnen, der er opklækket ligesaa meget af Solen som af Uvejret, er ikke blot Kendetegnet paa den gode Sygeplejer men ogsaa paa den gode Patient. En saadan Patient vil ikke fordre mere af Lægen end det, han kan give. Lægen vil for ham ikke være den, der skænker Liv eller Død, og han vil vel vogte sig for at lokke ham til absolutte Domme. Han vil maaske endda have været Vidne til, at en Læge er blevet tvunget til at lyve for Patienten eller Familjen. Han har iagttaget, hvorledes den Syge med al den Kløgt, som den idelige Syslen med den samme Tanke forlener et Menneske med, har lokket Lægen ind i et Vildnis af For-

sikkringer, Formodninger, Erklæringer, for saa pludselig at springe løs paa ham, sætte ham Kniven paa Struben og skrige: Liv eller Død! Eller han har set en Fortvivlets Øjne trygle Lægen. Og Lægen er et Menneske. Hvis han siger den bitre Sandhed og fejler — hvilken ussel Læge er han saa ikke! Hvis han siger Sandheden og faar Ret — hvilken ubarmhjærtig Mand er han saa ikke. Ligger der ikke daglig tusinde Ulykkelige Verden over og trygler Lægen i Sandhedens Navn — om at lyve.

Men den gode Patient vil gaa videre endnu. Sin Erkendelse af den evige og nødvendige Veksel mellem Sundhed og Sygdom, mellem Liv og Død, vil han have benyttet til en bedre Forstaaelse af, hvad Lægekunsten er, ja, han har maaske endda givet sig til at læse lidt i de altfor faa Bøger, hvori man gennem Breve eller Biografier faar et Begreb om den moderne Lægevidenskabs Udvikling. Og denne dybere Forstaaelse vil paa én Gang fylde ham med Beundring og med Tvivl. For hvert Skridt fremad i Forstaaelsen af Naturen rejser der sig en ny Gaade. Samtidig med at de slumrende Kræfter vækkes, løfter ogsaa Tilfældigheden sit grumt smilende Aasyn over Livets Bølgen. Hvormeget af Fremskridtet — ogsaa Lægevidenskabens — var ikke Tilfældighed, før det blev forstaaet. Og hvor mange Offre kræver ikke Fremskridtet, førend Geniet forstaar, hvad der er godt og hvad ondt i det. Men i det Øjeblik vi giver os ind under Videnskaben, løber vi en Risiko, vi bliver maaske ikke andet end en Erfaring, en Soldat, der falder i en sejrende Hær.

Saa vidt kan man vel nok naa ad Lægens Veje, selv om man blot er Patient. Og det vilde ikke være nogen ringe Opgave for en Digter at sé Lægespørgsmaalet i denne Belysning. Hvorfor ikke sætte den moderne Læge paa Scenen! Hans Tvivl og hans Kamp, hans mange Sejre og hans uundgaaelige Nederlag. Man kunde saa gærne lade hans Middagsselskaber og Kæresteforhold ude af Betragtning, de er ikke interessantere end alle andres, og det vilde endda være en Vinding, hvis man fik et moderne Skuespil, i hvilket der ikke ædes og dampes Cigarer og holdes Stævnemøder i Maaneskin (som i Dagmartheatrets Lægekomedie). Der vilde alligevel blive nok at skrive om.

Det blev ingen Helte- eller Skurkekomedie, thi skønt der i Lægestanden som i alle andre Stænder er baade Helte og Skurke, vilde det ikke blive magtpaaliggende at indtærpe de gamle Sandheder. Men det blev en Komedie om de dybeste Magter i Menneskelivet, Døden og Livet, om Sandhedens Kamp med Fejlgreb og Tvivl, om Videnskabens Janushoved, der vender sig truende baade mod Lærd og Lægmand. Det vilde derfor ogsaa blive en Komedie om vore Forsøg paa at narre den strænge Skæbne og om alle dem, der i Lægekunsten som i alle Fag, næres af de menneskelige Svagheder, af Affaldet — de graadige Hajer, der svømmer efter det stolte Fartøj. Charlatanerne, der lever af den Dumhed, som avles af Fejghed overfor Død og Smærte eller af den sidste Fortvivlelse. De kloge Koner, de magnetiske Strygere, hele det Banditkorps, der ustandseligt rekruteres. Der maa saamænd gærne være Folk med Eksamen iblandt, de er ikke alle ustuderede, disse Røvere. Og man maatte endelig ikke glemme, at de har „Resultater“ at pege paa. Der burde være nogle groteske, bestialsk-humoristiske Scener, hvor man saae den indbildte Syge, dette ulykkelige Væsen, der pines

som var han virkelig syg og læser Tvivlen eller Spotten i alles Øjne, saae ham i Charlatanen finde sin Trøster og Redningsmand, for samtidig med at han bliver helbredet at gribes af en ny Galskab: Troen paa Humbugen. Ja, vi vilde komme til at sé det forunderlige og gribende Kredsløb, naar den Helbredtes Tro paavirker Gavtyven og faar ham til at tro paa sine egne Gavtyvestreger!

Saaledes skulde vi hvirvles rundt fra Himmel til Jord, Fortrin og Fejl vilde betinge hinanden, og vi vilde lære, at vi har akkurat de Læger, som vi fortjener. Thi baade den hele Lægestand og den enkelte Læge lyder de samme Love som alle vi andre. De skabes indefra, og de skabes af andre. Vi hører alle sammen, og vi paavirker hinanden, uden at vi véd af det. Men gennem dette Mylder af Sunde og Lidende, af Kæmpende og Segnende, af Kloge og Dumme, af Velgørere og Bedragere, gennem denne ustandselige Trængsel af ilende Mennesker gaar Fremskridtet sin ensomme, tunge Gang uden at agte paa Krybet for dets Fod og med Blikket vendt mod de store Sandheder.

Februar. *

Til Afslutning.

Hr. Redaktør!

I al Korthed vil jeg gærne gøre nogle for mit Vedkommende afsluttende Bemærkninger. Naar De sammenstiller Landeveje med Jernbanelinjer, kunde dette jo højst føre til, at Skinnerne stilledes til gratis Disposition, men at Driftsomkostningerne fuldt ud vederlagdes, thi man kører jo ikke gratis paa Landevejene. Langt nærmere ligger det imidlertid at foretage Sammenstillinger med Sporveje; Gaderne er fri, Sporvognskørselen betales, og jeg véd ikke af, at nogen har forlangt, at den, selv i Kommunens Haand, skal være billigere end, at Kommunen intet Tab har deraf. Men i det hele taget fastholder jeg Delingen imellem, hvad samtlige Skatteydere bør betale (Landeveje, Gader, den offentlige Sikring o. a. m.), og hvad der ikke bør lægges disse til Last; en saa god Skatteligning faar man aldrig, at man skal paabyrde den mere end nødvendigt, og Udgifterne til den specielle Transport af Personer og Gods, som foregaar paa Jernbanerne, behøver ikke at gaa ind under Skattebyrden, naar de dækkes af de lystrejsende og de næringsdrivende, der benytter denne Transport. Herved har man ogsaa et godt Maal for Taksternes Højde, og ellers er man ude i det blaa, i det uøkonomiske og det udemokratiske.

Jeg er desværre ikke af Deres Svar blevet klogere med Hensyn til Grundværdibeskatningen. De definerer den som en saadan, „hvor Ejendommene vurderes efter Jordens Godhed og Beliggenhed, ikke efter det Arbejde, der anvendes paa den.“ Det er altsaa Hartkornsbeskatningen om igen, „das Ding an sich“, „Foderenhed“ paa en anden Maade. En saadan Vurderingsmaade lader sig forsvare netop, hvor man ikke har den Generalnævner for Tingens objektive Værdi, der ligger i dens Markedspris, men at vende tilbage til at udfinde de enkelte Aarsager, der bestemme denne Værdi, og udsondre de „konstante“ af dem, er efter mit Skøn mere ugørligt i vor Tid end nogensinde, Vanskelighederne er uoverkommelige, og Resultatet vil blive Vilkaarlighed og almindelig

Utilfredshed. Men desuden, hvis jeg ikke tør beskatte Arbejdet, den større Flid, den større Dygtighed, hvordan kan jeg saa retfærdiggøre en Indkomstskat? To Købmænd starter hver med 10,000 Kr., og den ene skaber sig ved Energi og Indsigt en forholdsvis lukrativ Forretning og tjener 5000 Kr. om Aaret, den andens Forretning slæber og giver kun 2000; med hvad Ret skal da hin betynges mere end denne? Hvorfor skal endvidere hin betale Formueskat af, hvad han lægger til Side, denne ikke? De er en Modstander af, at en mindre Ejendom, der er vurderet til 7500 Kr. pr. Td. Hartkorn, skal betale Skat af dette Beløb, medens en større, der er vurderet til 1000 Kr. mindre pr. Td., kun betaler af det mindre Beløb; men naar nu hin Ejendom kan sælges for det større Beløb, denne kun for det mindre, efter hvilket Princip skal man da kunne undgaa at ilægge Ejerne forskellig Ejendoms- og Formueskat? Noget helt andet er, om selve Skatteprocenten bliver forskellig for smaa og store Ejendomme (eller Formuer), men dette er jo iøvrigt netop delvis Tilfældet for Ejendomsbeskatningens Vedkommende.

Hvorom alting er, de ny Statsskatter af 1903 er et saare betydeligt Fremskridt fra de Skatter, de afløste. De indførte en progressiv Indkomstskat og en Formueskat, og de indførte en Ejendomsskat, der fjærnede en forældet, stivnet Maalestok og gjorde Skatten bevægelig efter den beskattede Genstands bevægelige Værdi. Naar De skriver, at denne Skat har medført „ligesom Vægttolden omvendt Progression, jo mindre man har, des højere Procent betaler man deraf," er denne Sætning naturligvis kun en behagelig Spøg! Manglen ved Vægttolden er, at et Pund til 1 Krone og et Pund til 2 Kroner af og til kan komme til at betale samme Skat; ved Ejendomsskylden betaler et Areal til 1000 Kr. og et lige stort til 2000 Kr. en Skat af 1 imod 2. Jeg troede, det var det, vi skulde opnaa ogsaa ved Værditolden.

Som sagt, de ny Statsskatter er ikke ideale, men de er Landevinding. Det samme vil gælde de nu forelagte Skattelove. At kalde dem for en „Skinreform" — en Regulering af Beskyttelsen, en Omlægning af Forbrugsafgifterne fra Menigmand til velstillede, en progressiv Arveskat —, er et Valgmødestikord, tomt i en Diskussion som denne. De vil „knytte Bortfjernelsen af Uretfærdigheden og af de praktiske Besværligheder sammen", faar man først de sidstnævnte fjernede, mener De, det kan vare længe, inden ogsaa Uretfærdigheden ophører. Det kan det, dog haaber jeg, at Uretfærdigheden falder bort Aar 2000 — som bekendt ventede mange, den skulde svinde fra Jorderige Aar 1000 —, men indtil da er der nogle og halvfems Aar, og da vi nu alt har ventet halvt saa længe paa at faa nogle af de værste Uligheder bort fra Toldloven og efterhaanden er naaet ind i et Vildnis af Vanskeligheder, synes jeg nok, vi kunde gøre et Hug ind i Urskoven, skaffe en Lysning. Tænk, om et rimeligt Fremskridt kunde opnaas allerede i vor Levetid!

Overfor min Paavisning af, at selv en meget klækkelig Forhøjelse af en Indkomst- og Formueskat paa de velstillede, ikke vilde føre os noget langt Skridt bort fra de indirekte Skatter, har De kun nævnet, at min Udtalelse om, at de foreslaaede ny Skattepaalæg ogsaa i det væsentlige vil falde paa de velstillede, er paradoksal. Aa ja, men jeg har ikke, som De siger, „bygget saa meget" herpaa; jeg har slet intet bygget derpaa, thi jeg har ikke forudsat, at det var muligt at gennemføre en Firdobling af Indkomst- og Formueskatten kun for Folk med over 6000 Kr. om Aaret. Mit Udtryk var naturligvis hyperbolsk, men det vil dog være vanskeligt at bestride, at naar Tillægstolden paa Tobak gøres

til Værditold (hvad der alt var varslet i Oktober), naar hertil føjes progressiv Værditold paa Spirituosa (undtagen Brændevin), progressiv Arveskat og forhøjet Skat paa Parfumerier, kunstige Blomster, Silkevarer o. a. l., medens Tolden paa Petroleum og Raasalt m. m. hæves, paa Kaffe, Ris, Sago etc. væsentlig nedsættes, saa er Reformen en saadan Omlægning af Skatter fra den store Almenhed til det velstillede Mindretal, at den har samme Sigte og Virkning som en progressiv Indkomstskat. I Forbigaaende bemærket, regner jeg, at Arveskatforhøjelsens 2½ Million vil falde med ca. 1½ Million paa Indtægtshavere med over 6000 Kr., kun med 1 Million paa de ringere Indkomster.

De indirekte Skatters behagelige Form for Skatteydeme er et Moment, der er Dem ganske uden Vægt; mig er det et Moment af saare væsentlig Betydning. Mine Meninger om indirekte Skatter, Forbrugsskatter, Beskyttelse etc. er ikke fra idag eller igaar; har De nogen Interesse deraf, vil jeg bede Dem gennemlæse, hvad jeg har skrevet derom i to Afhandlinger fra 1885 og 1891. Jeg kan ogsaa nu henvise til Afhandlingen „En eneste Skat“ af 1907. Endnu skal jeg tilføje den Bemærkning, at ihvorvel de kommunale Skatter i København i Forhold til den hele Befolknings Indtægter udgør godt en Fjerdedel mere end det tilsvarende Tal i Provinsbyerne, hører man jo ustandselige Skatteklager fra disse, ingen fra København. Dette hidrører fra, at medens dennes Ejendomsskatter — der i alt væsentlig er indirekte Skatter — er henved seks Gange saa høje som Provinsbyernes, er disses Personskatter henved dobbelt saa høje som Københavns; selvfølgelig alt gennemsnitlig og i Forhold til Befolkningens samtlige Indkomster.

Da i det hele de Anskuelser, jeg har fremsat, knytter sig til mine Studier og Erfaringer ned gennem Aarene, gaar Deres Udtalelser om min moderate Konservatisme etc. mig ganske hen over Hovedet. Hvad jeg har udtalt, er uden Forbindelse med denne eller hin Minister eller dette og hint Ministerium. Jeg er ikke bleven mere lydhør for de velstilledes „Jammer“ end før, men skal man have dem med til sociale Reformer, synes jeg ikke, man skal gøre sig Vejen vanskeligere, end haardt nødig, end sige ufarbar. Noget helt andet er, hvis Jammeren gjaldt, at man vilde bryde „Stavnsbaandet“, da vilde jeg „slaa Spillet overende“ for at faa Stavnsbaandet hævet; men selv de Rørdamske Ændringer minder visselig ikke om nogen Stavnsbaandsløsning, og hvis Skattereformen kunde gennemføres i dens nuværende Skikkelse, og fortsatte sociale Reformer intet Afbræk lide derved, vilde det efter mit Skøn være tragikomisk at sættte dette overstyr af Hensyn til disse Ændringer, — medmindre der er Tale om Obstruktionspolitik, men da er vor Diskussion jo genstandsløs. I det hele taget ser vi forskelligt paa politisk Aktion. De undskylder et Partis Mangel paa Ammunition med, at det havde saa travlt med Piber og Trommer; jeg mener ikke og har aldrig ment, at Alarmen er nok. De og jeg vil samme Vej med Tovet, men er uenige om, hvordan vi trækker bedst til den rigtige Side. Det første er jo udmærket, men det sidste er jeg bange for er mere end et Spørgsmaal om Taktik. Vort „Livssyn“ er næppe forskelligt, men nok vort Syn paa Kampens Vilkaar, hvilke Krav man maa søge fyldestgjort hos sig selv og kan vente fyldestgjort af andre. Dette „Syn“ er jeg fuldkommen sikker paa ikke hos mig har ændret sig med Aarene — min Stilling og Virksomhed nu er i Virkeligheden i Art ikke væsentlig forskellig fra dem, jeg har været i alt siden de berømte Aaringer „Halvfjerdserne“, fra min Ungdom —;

De bør ikke beklage, men misunde mig.

Kbhvn., d. 3. Febr. 1907.

Deres hengivne

Marcus Rubin.

Hr. Generaldirektør!

I de Bemærkninger, De gør til enkelte Punkter af mit Svar, begynder De med, at sammenstille Landevejene med Jernbaneskinnerne; dette lader sig høre, men i saa Fald vil jo den gamle Takstlov, hvis Bevarelse, jeg har ønsket, netop passe udmærket; den gav jo Dækning for Driftsomkostningerne, ja for Vedligeholdelsen, kun ikke Renter af Anlægskapitalen; den nye Takstlov giver derimod disse Renter, som vi paa ingen Maade faar ved Landevejene, hverken af Anlægsomkostningerne eller af det efterhaanden overordenlig store Beløb, der er medgaaet til Vedligeholdelse. De fastholder Deres Deling i Statsvirksomheder, der skal betales af Skatteyderne, og andre, der skal give Renter af de Penge, der er sat deri, men De angiver intet Princip, hvorefter denne Deling skal foregaa, og De kan intet saadant Princip angive; Delingen er fuldstændig tilfældig og vilkaarlig.

De er af mit Svar ikke blevet klogere paa Grundværdiskatten; jeg har heller intet Forsøg gjort paa at oplyse Dem om denne; der foreligger om denne Skat en meget righoldig Literatur, og jeg er gaaet ud fra som en Selvfølge, at De har læst Hovedværkerne deraf; hvis De har sat Dem saa fast i traditionelle Skatteteorier, at De ikke ved denne Læsning har faaet nogensomhelst „Forestilling“ om Grundværdiskatten, da kan jeg ikke smigre mig med Haabet om, at jeg skulde kunne bibringe Dem nogen Forstaaelse af denne.

De finder det rimeligt, at Husmandslodden vurderes til 12,000 Kr. pr. Td. Hartkorn til Ejendomsskyld, medens Herregaarden vurderes til 6000; det er efter samme Princip som Indkomstskatten, mener De. De har Ret i, at der her er en Lighed, selv om der ogsaa er megen Forskel. Men en Indkomstskat, der tager samme Procent af smaa og store Indkomster, synes mig ogsaa ganske meningsløs; Indkomst og Indkomst er jo to Ting; der er himmelvid Forskel paa de 800 Kr., en Husmandsfamilje ved eget Arbejde slider sammen paa sin lille Lod, og de 100,000, Herremanden faar ud af sine store Godser; Herremanden tjener ikke disse Penge ved eget Arbejde; han har af Samfundet først faaet Lov til at beslaglægge en urimelig stor Del af den Jord, Samfundet ejer, og dernæst faaet Mulighed for at tvinge et stort Antal Arbejdere, — der udelukkes fra selv at faa Jord, fordi han har den —, til at bearbejde denne Jord for ham, saaledes at han faar en meget stor Del af Udbyttet af deres Arbejde; den store Indtægt, han har, er en Foræring, en Naadegave til ham af Samfundet. Noget lignende gælder Fabrikantens store Indkomster, der slæbes sammen til ham af hans Arbejdere. Ja selv indenfor de Indtægter, der vindes ved eget Arbejde, er der en dyb Forskel mellem dem, der opnaas ved normalt betalt Arbejde og de store Indtægter, der vindes ved Arbejde, som vanemæssig betales ekstraordinært højt. Saalænge det ikke er lykkedes os at skabe et Samfund med en rimelig Fordeling af Arbejdsudbyttet, saalænge bør Skatterne anvendes til at tage i hvert Fald en nogenlunde anselig Del tilbage af de Foræringer, Samfundet nu skænker sine Kælebørn „the upper ten.“

De anser Skattelovene af 1903 for „et saare betydeligt Fremskridt“. Jeg kan ikke se andet, end at Erfaringerne tydelig har vist, at De har fuldstændig Uret deri. Indkomstskatteloven indførte et rigtigt Princip, Progressionen, men anvendte det overordenlig svagt; Formueskatten var i sig selv en rimelig Skat, men dens Værdi er meget formindsket ved, at Progressionen slet ikke anvendes; Ejendomsskylden er i Sammenligning med Hartkornsskatten en daarlig Skat, den tog fra de smaa og gav til de

store; og den nye kommunale Skattelov indførte en Række tilfældige og vilkaarlige Regler, der nu atter og atter hindrer de kommunale Myndigheder i at lægge Skatten saa retfærdig som de, trods deres konservative Sammensætning, gjorde, før denne Lov bandt dem. Det samlede Resultat af Skattelovene er paa Landet blevet store Skattelettelser for de største Jordbesiddere, forhøjet Skat for Husmænd, Smaahaandværkere og Smaahandlende. Dette er Tilbageskridt ikke Fremskridt, det er Landevinding for Aristokratiet, Landetab for Demokratiet.

Ordet „Skinreform“ om de nu forelagte Forslag, kalder De fornemt, „et Valgmødestikord“. Det kunde være det, hvis det var slynget ud uden Begrundelse; men dette har jeg ikke gjort; jeg har brugt det som Resultat af en punktvis Gennemgang af Forslagene, støttet til Grunde, hvoraf det ikke er mig muligt at se, at det er lykkedes Dem at afkræfte nogen.

De taler med overlegen Spot om „Bortfjernelsen af Uretfærdigheden“; De minder om, at der var dem, der ventede den ved Aar 1000, og selv sætter De den spottende til Aar 2000. De Krav til en Toldlov, jeg har stillet, giver ingen rimelig Grund til denne Overlegenhed; det forekommer mig, at radikale Mennesker passende kunde overlade til Højremændene at repetere Omkvædet om Utopier, hver Gang Ordet Retfærdighed nævnes. Det er sandt, at der er liden eller ingen Udsigt til, at den fulde Retfærdighed naas Aar 2000 eller 3000 eller 4000; men det er lige saa sandt, at Retfærdigheden er det Maal, radikale Mennesker altid maa have for Øje under deres politiske Bestræbelser; har man ikke dette Maal at gaa efter, da bliver al Politik, der ikke indskrænker sig til den Opgave at hytte sig selv og sine nærmeste Klassefæller, planløs og meningsløs.

Deres Paastand fra sidst, at den foreslaaede Kompensation væsentlig vilde svare til en Formue- og Indkomstskatteforhøjelse af 11 Millioner for de 10,000 rigeste, opgiver De nu, og indskrænker den til, „at Forslagene har samme Sigte og Virkning, som en progressiv Indkomstskat“; allerede i min første Artikel har jeg erkendt, at Forslagene rimeligvis vilde virke lidt i denne Retning; jeg har blot hævdet, at den Lysning i Toldafgifternes Vildnis, der her er Tale om, er saa ringe, at det fra et demokratisk Standpunkt er Daarskab at tage den nu og dermed paa en Gang afskære Muligheden for en ordenlig Oprydning i dette Vildnis i en overskuelig Fremtid og samtidig styrke Landstinget i den storpolitiske Kamp.

Deres Forsvar for de indirekte Skatter bygger De stadig paa, at man paa saadan Vis maa liste Skatterne paa de velstillede, „hvis man skal have dem med til sociale Reformer“. Jeg har det Indtryk, at vi her staar ved den egentlige Grundforskel i vore Anskuelser. De gaar stadig ud fra, at man skal have „the upper ten“ frivillig med til Fremskridtene, ɔ: at disse skal kunne gennemføres i det nuværende Landsting. Jeg tror ikke paa Værdien af de Fremskridt, man tiltrygler sig af de højstbeskattedes Naade; de bliver altid smaa og forkvaklede, og Virkningerne af dem mærkes kun ganske svagt i den langsomme Udvikling, der hver Dag foregaar i den rigtige Retning uden Hensyn til Lovgivningen. Jeg anser Opnaaelsen af den Art Lapperireformer for meget lidt værdifuld i Sammenligning med Arbejdet paa at bryde vore Dages politiske Stavnsbaand, det vil sige, at skabe en Tilstand, hvor Folkets Flertal giver sig selv Lovene i Stedet for at tigge sig til dem af de 10,000 rigeste. Det er den samme Forskel, der siden 1866 stadig har skilt moderate og radikale Mennesker herhjemme; det er nøjagtig den samme Meningsforskel, der skilte Bojsen og Hørup. Det var den, der gav sig Udslag, da Hørup bekæmpede de moderates Alderdomsforsørgelsesforslag, skønt dette rummede et langt større Fremskridt, end den Toldlov, her er Tale om.

Mine Bemærkninger om det radikale Venstres Oplysningsarbejde under Valgkampen og dets Arveforslag, giver Dem Anledning til at sammenstille denne Agitation med „Piber og Trommer", der kun gør Alarm, medens et Forslag med Detailbestemmelser om Arveafgiftens Opkrævningsmaade synes Dem „Ammunition". Jeg erkender, at der kan drives en Agitation, som kun er Alarm; Finansministerens Agitationstaler synes mig mere og mere at blive en saadan Samling af skingrende Trompetskrald, fyldte som de er med store, tomme Ord og drabelige, aldrig indfriede Løfter; ogsaa Toldforslaget har han flittig benyttet til den Art Agitation; derimod synes Ordene: Piber og Trommer og Alarm mig ingenlunde at passe paa det Oplysningsarbejde, det radikale Venstre siden sin Dannelse har udført i Befolkningen, et Arbejde, hvis Karakter formodentlig kun i ringe Grad er Dem bekendt. Et politisk Oplysningsarbejde af denne Art, staar unægtelig for mig, hvor store Mangler det end kan have haft, som langt værdifuldere og meget vanskeligere end Udarbejdelsen af nogle Detailregler i et Lovforslag; jeg ser ikke bedre, end at Folketingets Venstre gjorde vel i at ofre sine Kræfter dertil, og overlade Administrationen at forme de snart berømte Paragrafer om, hvorledes Arveafgiften mest hensigtsmæssig skal opkræves.

De fremhæver stærkt, at Deres skattepolitiske Anskuelser er vundne ved Studier og Erfaring ikke under Paavirkning af nogen Minister; jeg har intet Øjeblik tvivlet derom, og jeg er i mine Bemærkninger stadig gaaet ud fra dette som en Selvfølge. De hævder, at Deres Anskuelser nu og i Deres Ungdom er ens; jeg har ikke nægtet dette og skal heller ikke nu indlade mig paa nogen Undersøgelse deraf; dog tror jeg, at der ikke vilde have været mange i 70'ernes radikale Ungdom, der vilde have følt sig meget glade, om man havde sagt dem, at en Toldlov som denne skulde blive det hele Resultat af en Menneskealders Bestræbelser for en retfærdigere Skatteordning. Lige saa lidt har jeg benægtet, at Deres „Livssyn" vedblivende er radikalt; jeg har stadig forudsat dette; jeg har kun beklaget, at Deres radikale Livssyn ikke har præget Deres skattepolitiske Anskuelser.

Til Slut forlanger De Misundelse i Stedet for Beklagelse; det vilde være ubilligt at beklage Dem, naar De selv føler Dem tilfreds, men det er mig vedblivende umuligt at misunde Dem Deres Andel i de Forslag, hvorom denne Diskussion har været ført.

Med Tak for Deres Indlæg.

Deres hengivne

P. Munch.

En mærkelig sibirisk Festlighed.

Af AMBROSE TALBOT.

Langt borte i det nordøstlige Sibirien, afskaaret fra Verden ved uhyre Sne- og Isstrækninger, bor Koryakerne. Dette spredte og upaaagtede Folk er en af de mest interessante og blomstrende blandt primitive Racer i Asien; men hidtil har de været lige saa utilgængelige og ukendte som den hellige By i Thibet og i Praksis saa afsondrede, som om de boede ved Polerne eller paa Maanen. Men da Jesup-Sibirien-Expeditionen blev organiseret, blev det bestemt, at man skulde gennemføre en fuldstændig og gennemgribende Undersøgelse af dette terra incognita og studere de primitive Beboeres Vaner og Natur grundig. Disse Undersøgelser blev iværksatte af den udmærkede russiske Videnskabsmand

og Opdagelsesrejsende Mr. Waldemar Jachelson. Efter et længere Ophold blandt Koryakerne er han blevet i Stand til at løfte Sløret for det Mysterium, der omgav dem, og han har føjet et værdifuldt Bidrag ikke alene til Antropologien men ogsaa til Kendskabet til Geografien. Han tilbragte flere Maaneder blandt disse mærkelige Folk og takket været deres ejendommelige Gæstfrihed kunde han leve saa frit iblandt dem, som om han havde været en af deres egne. Han tog ikke alene Del i deres daglige Liv og Beskæftigelser, men hvad der er af langt større Betydning, han fik Lov til at overvære deres mange mærkelige og hemmelighedsfulde religiøse Ceremonier og Fester, som ingen hvid Mand hidtil har været Vidne til.

Koryakerne tæller i alt omkring 10,000 Sjæle og bor i smaa Kolonier langs Kysterne af Gishiga og Penshinabugterne og ved Vandet syd for Berings- og Okhotskhavene. Deres Landsbyer er spredte og deres Beboelseshuse er meget mærkelig bygget. Det er runde Etetages Hytter, hovedsagelig bygget af Træ, og de ligner store omvendte Skorstenspiber, som man gaar ud og ind af gennem Taget. Men omkring denne Kegle er der bygget en Platform med skraanende Sider; dette tjener ikke alene som Dørtrin, men som Opbevaringssted for Proviant. Man kender ikke til Ventiler og Kakkelovne. Om Vinteren er Huset næsten begravet i den frosne Sne. Tredive til fyrretyve Personer er stuvet sammen i en Hytte.

For at komme nogenlunde let ind og ud af disse mærkelige Huse, maa man have meget stor Øvelse; naar man vil ind, maa man glide ned ad en fedtet Pæl! Naar man vil ud, maa man klatre op ad en anden Pæl, som er forsynet med Huller, hvori man kan anbringe Hænder og Fødder.

Hvalen transporteres hjem.

En af de største Begivenheder, Mr. Jachelson var Vidne til, var den hvide Hvals Fest. Det er en selsom og uhyggelig Højtidelighed, ledsaget af mærkelige Ceremonier, Trolddom og Overtro.

Den finder Sted om Efteraaret, efter at Hvalen er fanget. Meningen med denne besynderlige Ceremoni er i god Overensstemmelse med saadanne Racers særlige overtroiske

Forestillinger. Koryakerne tror, at Hvalen har aflagt et Besøg i Kolonien, og at den, naar den vender tilbage til sine Fæller, vil fortælle om sine Oplevelser og faa dem til ogsaa at besøge Koryakerne. I Følge deres Mythologi hører Hvalerne til een indbyrdes beslægtet Stamme og bor i et Land, der angives at ligge et Sted under Havet. Følgelig maa Hvalen behandles gæstgerne trækker af med deres Bytte og drager hurtig og triumferende hen over Isflagerne til Kysten, hvor deres Kvinder, der er klædte i Højtidsdragter, tænder en Ild paa Strandbredden, hurtig ifører sig deres ejendommelige og fantastiske Dansesko og hengiver sig til en selsom og rasende Dans, medens de synger en Velkomsthilsen: Ala-la-la-ho! Ala-la-la-ho! (Aa, den

Koryak-Kvinder danser for at fejre Fangsten.

frit og høfligt, saa at dens Modtagelse maa friste dens Slægtninge til ogsaa at komme til Koryakerne. —

Mændene farer afsted paa deres mærkelige Slæder henover Isen, som kanter Kysten. Pludselig ses en Hval hvilende paa en Isflage. De indfødte nærmer sig forsigtig og fanger den ved Hjælp af en Harpun eller et Hvalnet. Fangen føres straks hen til Slæden, og Jækære Gæst er kommen. Naar Slæden naar Kysten, bringer Kvinderne en mægtig Maatte af flettet Straa, paa hvilken den hædrede Gæst hviler under Ceremonien, samt en stor Samling af Spande og Kar til at opsamle dens Blod i. Under megen Højtidelighed bliver Hvalen da skaaret op, og hver Jæger faar sin Del. Men Hovedet opbevares omhyggelig og spiller en stor Rolle i den mystiske Fest. Det svøbes

omhyggeligt ind i et stort Straatæppe og bæres ærbødigt til Taget af et af Husene, hvor det anbringes paa Platformen. Om Aftenen strømmer Indbyggerne til den lykkelige Jægers Hytte; han bliver Dagens Helt; Kvinderne medbringer ikke alene deres smaa Børn, som de paa de indfødtes Manér bærer paa Ryggen, men tillige alle Slags Køkkenredskaber.

Det Indre af Hytten frembyder et ejendommeligt Skue. Langs med Væggene staar et halvt Dusin raa Stenlamper, som angiver Antallet af de Familjer, der tager Del i Festen. Disse Lamper kaster et flakkende Skær over det mørke Rum, hvis sorte, sodede Vægge indsuger næsten alt Lyset; Deltagerne i Festen ligner Aandeskikkelser, som de gaar der stilfærdig frem og tilbage i Mørket. Luften er tung og trykkende, opfyldt af Os fra Tranlamperne. Der hersker den dybeste Stilhed, der maa ikke gøres den mindste Støj for ikke at vække Gæsten før den fastsatte Tid. Samtaler føres hviskende. Mænd og Børn slentrer omkring og iagttager de hemmelighedsfulde Forberedelser. Paa den ene Side af Indgangen er der rejst en Slags Kiste eller Alter smykket med Trylleformularer og pyntet med flettet Straa.

Hvalmaaltidet er strengt vegeteriansk og bestaar af Bær, spiseligt Græs og Rodbudding laves paa Arnen. Der purres op i Ilden ved en skrækindjagende Figur af Aspetræ, raat tilhugget i Form af en menneskelig Skikkelse med Øjne, Næse og Mund. Den er gennemboret af Huller og i disse bliver en Pil drejet hurtig rundt.

Dette mærkelige Apparat, som er en af de mest yndede Ting i Husholdningen, betragtes af Ejeren med religiøs Ærefrygt og har en iøjnefaldende Hædersplads paa Alteret. Det er et helligt Tegn og mægtigt Tryllemiddel, og man tror, at det driver onde Aander bort fra Huset og vaager over Ejerens Velfærd.

Under ingen Omstændigheder maa en Kvinde bruge en andens Ild eller koge paa en andens Ildsted. Følgelig udsøger hver Kvinde sin Del af Arnen og tænder Ild der for at koge sine Retter. Heller ikke maa en Familjes Kogekar under noget Paaskud bringes i Berøring med en andens Ild eller Arne, for Koryakerne tror, at den hellige Familjearne derved vil blive krænket. Naar man har lavet et nyt Kaminbrædt, bliver det gamle ikke kastet bort, men det gemmes som et Arvestykke og faar en Hædersplads i Huset.

Nu forlader alle Beboerne Hytten og samler store Knipper af Brænde og Grene, ved hvilke de tænder en stor Ild paa Gulvet i Hytten, og Tavsheden afbrydes kun af Ildens Knitren. Kedler fyldes med Spæk, som er skaaret af den døde Hval, og som nu sættes over Ilden for at smeltes. Naar al Kogning er forbi, gaar Kvinder af de forskellige tilstedeværende Familjer fra den ene Krog til den anden i Hytten og sætter der smaa Stykker Budding, som den hvide Hval skal have med sig paa sin Rejse til sit gamle Hjem.

To af Mændene gaar ud af Hytten, og under megen Højtidelighed hænger de det smykkede Hvalhoved op paa en Tværbjælke paa den ene Side af Huset. I det Øjeblik, Gæsten kommer ind, bryder de tilstedeværende ud i en høj, lang Glædessang. Begejstringen er umaadelig; Kvinderne byder Gæsten Velkommen med høje Glædesskrig: „Ak, den kære Gæst er kommen! Besøg os ofte! Sig til dine Venner, at de ogsaa skal besøge os. Vi vil byde dem velkommen, som vi har budt Dig Velkommen! Vi vil give dem god Føde, saaledes som vi har givet Dig!" Mændene tager Del i Udraabene og flokkes omkring Arnen, talende og syngende med den yderste Entusiasme, og Hytten, der før har været stille og mørk som Graven, genlyder nu af en Række forvir-

rede Lyde. Midt i denne Forvirring træder den Jæger, som har dræbt Hvalen, og som er Dagens Helt, ind i Kredsen med en Straakappe over Skuldrene, tager en Haandfuld Spæk og raaber, idet han kaster det ind i Ilden: „Vi brænder det i Ilden for Dig!“ Han gaar hen til Alteret, anbringer Stykker af Spæk foran Kaminbrædtet og smører Aabningen dermed.

Dette er Tegnet til, at Maaltidet skal begynde. Selskabet samler sig rundt om Festbordet og gør sig til Gode med en Mængde forskellige Retter, saasom tørret Fisk dyppet i Hvalspæk, kogt Hvalkød, ristet Hvalhud og Budding.

Denne Scene har gjort et dybt og uudsletteligt Indtryk paa den Videnskabsmands Sind, som var saa heldig at overvære den. Ophidselsen var paa Kogepunktet. Hyttens Indre var tilsløret af en mørk Røg fra Ildstedet og Os fra de flimrende Lamper. Luften blev efterhaanden saa hed og trykkende, at endogsaa Koryakerne begyndte at kaste deres tunge Skinklæder. Gildet blev fortsat den følgende Morgen, da Stammen samlede sig ved Hytten for at ønske Hvalen „Lykkelig Rejse.“ Arnen blev nu lavet om til en Slags Alter. Poser fyldt med Budding, som Hvalen skulde have med, blev anbragt paa Alteret, medens Hovedet blev omviklet med Straa. To Kvinder hørende til den heldige Jægers Familje traadte frem, prydede med Masker af lange flagrende Straa og fungerede som Præstinder ved Alteret. De knælede ned foran Hvalen, bøjede Hovederne, saa at de lange Straa fuldstændig skjulte deres Ryg, og brød ud i en lang Sang. De bærer Masker, fordi de tror, at Kvinderne er svagere end Mændene og følgelig bange for at møde Hvalens Aand, som de mener er til Stede. Den religiøse Del af Ceremonien udførtes med stor Iver og Højtidelighed.

Derefter gik man over til de sidste Forberedelser til Hvalens Afrejse. To Mænd klatrede op paa Taget og firede to Reb ned i det Indre af Hytten for at trække Hvalhovedet op paa Platformen oven over. Poserne til Rejsen blev gjort fast til Hovedet, medens endnu mere Proviant blev anbragt i den rummelige Mund sammen med en hel Del af Offerhalmen. Hyttens Beboere dannede hurtig en Ligvagt. Der dannedes en Procession udenfor Hytten, og Hvalhovedet med Guirlanderne paa blev baaret ned til Strandbredden. Her blev der læst en højtidelig Velsignelse, og efter at Hovedet var kastet ud i Vandet, udbrød Folkene: „Farvel! kære Ven, kom igen, naar næste Flod kommer, og bed dine Venne om at komme med Dig!“

Fra Galleriet.

Undertiden faar jeg midt under en Forestilling Lyst til at vende min Kikkert om og skrue den helt op. Saa sker der noget meget snurrigt. Uhyre langt nede under Galleriet, ude i den anden Ende af Verden, er der et lille Dukketheater. Det er den nydeligste Kopi af et rigtigt Theater, og der er i det alt, hvad der skal være: en rigtig Lamperække, en Sufflørkasse, Procenium, Dekorationer og Møbler. Og smaa, nydelige Miniaturdukker, der bevæger sig akkurat som levende Mennesker, og uden at man kan se det mindste til Snorene.

Jeg benytter gerne denne Fremgangsmaade, naar jeg føler Trang til at give min Haan overfor Theatervæsenet et Udslag. Naar Stykket ingenting betyder for mig, eller naar Skuespillerne skaber sig. Jeg fjærner Theatret fra mig

paa denne Vis. Jeg degraderer Skuespillerne til Marionetter. Jeg gør den hele Institution til et Legetøj, og først naar min Opmærksomhed fanges af en levende Replik eller et rigtigt Tonefald, skruer jeg Kikkerten ned og vender den om.

Saa skifter Indtrykket. Scenen dernede rykker mig saa nær, at den helt hører op med at være en Scene. Skuespillerne bliver saa store, som stod jeg midt iblandt dem. Jeg er slet ikke i Theatret mere. Jeg er midt inde i Begivenhederne og deltager i dem. Indtil Tæppet falder og der kommer en Taage for Kikkertens Glas. Jeg tager Kikkerten fra Øjnene, men Taagen bliver. Jeg gaar ud paa Gaden, jeg kommer hjem — Taagen er der. Denne Taage, der skiller mig fra Hverdagene, og i hvilken jeg sér alle de mærkelige Skæbner fare mig forbi, medens Digterens Ord lyder. Og først lidt efter lidt splitter og forjager Døgnets Hændelser disse Indtryk.

Hvis man giver sig til at tænke paa nogle Maaneders Theaterindtryk, nogle Maaneders, der har været usædvanlig rige paa nye Forestillinger, kommer Kikkerten uvilkaarligt frem igen og giver sig til at dreje rundt mellem Ens Hænder. Der en en hel Mængde Dukketheater, Forestillinger, som er blevet ganske smaa og uvirkelige. Tænk f. Eks. paa Axel og Valborg for nu at vælge en Forestilling, der er omgivet baade af Pietet mod Oehlenschläger, af Kærlighed til hans Digtning, af scenisk Pragt og af Ungdom. Men den er alligevel ganske lille i Erindringen. Man hører en Klang af Adam Poulsens Røst i Axels Ord, man sér Johannes Poulsens strænge og skarpe Træk som Vilhelm, man husker, hvorledes Rostrup som Kongen tabte Kronen af sine gule Haarbukler og derved bragte en Gnist af Livets Tilfældighed ind i al denne Klassicitet — det er alt. Det var netop en Forestilling, hvor Menneskene blev smaa og tynde, mens Replikkerne hang omkring dem som altfor store Klædebon. Der var noget symbolsk i, at Valborg først illuderede, da hun døde. Til Livet lykkedes det ikke Fru Anna Larssen at vække hende. Men da hun lænede sit Hoved op til Søjlen og lukkede sine Øjne — da smittede hun. Rundt om alle Dagmartheatrets Piller sad Publikum og lukkede Øjnene. Det var jo efterhaanden blevet Midnat, og man huskede svagt hin Morgenstund, da Axel og Vilhelm traadte ind i den berømte og kedsommelige Trondhjems Kirke, i hvilken den franske Tragedie havde indespærret den unge, brusende Oehlenschläger — denne skønne Introduktion, som Brødrene Poulsen gengav saa stemningsfuldt, som for Tiden kun de kan det.

Mon Grunden ikke skulde være den, at det, som er Drama i Axel og Valborg, er baade uklart og naivt, og det, som er smukt, er Lyrik, denne Honningdraabe, gemt i Tragediestilens Blomsterflor, som ikke kan destilleres ud til scenisk Brug? Jeg spørger Literatur- og Theaterhistorien, og de svarer Jo. Da Manuskriptet kom fra Paris til Danmark og i Afskrifter læstes af næsten „alle skikkelige Folk", som H. C. Ørsted skrev til Oehlenschläger, blev alle henrykte. Men da Skuespillet naaede til Opførelse, gjorde det nærmest Fiasko, og kun ved at man ideligt og ideligt genoptog det og spillede det nogle faa Gange, naaede det paa det kgl. Theater i 80 Aar 85 Opførelser, hvilket dog er beskedent for vort mest elskede, nordiske Kærlighedsdrama.

Akkurat modsat gik det Hallfred Vandraadeskjald. Jeg véd ikke, fra hvilken Kant af Verden, Drachmann sendte Manuskriptet hjem, men jeg véd, at skikkelige Mennesker læste Bogudgaven med stor Beherskelse. Og saa fik Dagmartheatret en rigtig Sukces paa det med udsolgte Huse og Reklameplakater paa Gadehjørnerne. Her kan jeg desværre ikke spørge Kr. Arentzen og Overskou om Grunden, men jeg tror nok, at den ligger i, at det er tyndt med Honningen i Blomsterfloret, men at der er en mægtig Flugt i Dra-

maet. Det giver ingen virkelig Konflikt, og der er ingen Sammenhæng mellem Scenerne, men der er i vor Tid skabt en ny Art af Drama, en Blanding af Cirkus, Ballet og Skuespil, som har store Chancer i en Tidsalder, hvor Folk nok holder af at sidde i Theatrene med den gale Ende af Kikkerten for Øjnene og more sig lige i Øjeblikket uden at forulempes af blivende Paavirkninger. Der var et vældigt Brag paa Scenen. Hvert Optrin var en Ansamling af Nordboer og Økser og Bræer og dampende Gruer og Skjalde og Haller og Drikkelag og Slagsværd — Martinius Nielsen havde et, der naaede fra Parkettet helt op i Galleriet — eller af sydlandske Piger og Knøse og Sætstykker og Trefødder og Offerskaale. Der var et rigtigt Skib, som kunde gynge paa Bølgerne — ikke fuldt saa godt som i Jorden rundt i 80 Dage, men dog net —, og der var en meget høj Throne med Martinius Nielsen og Slagsværdet paa, og Fru Anna Larssen dansede noget, Aviserne kaldte Mavedans, hvilket var uretfærdigt, for hun dansede saamænd med meget mere end Maven, og der var Ildløs og Slagtummel. Og midt ind i alt dette Johannes Poulsen hvæsende og spændstig som en ung Tigerkat, tonende som et Gjallerhorn, ung og bedrøvet og stolt, med Haaret fygende omkring Hovedet, gjort vild og jublende af sin Stemme, sin Maske, sin Dragt, alt dette herlige Theater, som Digter og Direktør havde foræret hans Fantasi og Kraft.

Der var altsaa Lyspunkter i Hallfred Vandraadeskjald, men man længtes alligevel efter det virkelige Theater. Høyers Standens Ære gav det ikke og Gnudtzmanns De flotte Drenge ligesaa lidt. Jo mere de græd eller jo mere sarkastiske de blev, jo mere Dukketheater. Man husker blot Sophus Neumanns vidunderlige Gavtyvefjæs og det forpinte, nervøse Drag over Adam Poulsens Læge. Ogsaa Gustav Wied bevæger i Ranke Viljer sine Personer i Traade, men han sidder jo rigtignok og ler af fuld Hals, mens han haler i Traadene, saa hans Dukker slaar de vildeste Volter.

Satyrspil vil jo netop sige Theater i Theatret, en Art Dobbeltkomedie, hvor de Optrædende først vrænger af hinanden og saa af Publikum og maaske tilsidst af Digteren. Det er morsomt en Tid lang, man griner. Men man kan nu en Gang ikke holde ud at grine en hel Aften, og man bliver tilsidst helt uhyggelig ved at stirre paa alle disse Maskers udvrængede Munde. Selv det vildeste Karneval ender dog engang med en Demaskering. Tilmed spilledes Ranke Viljer for tungt af alle andre end de to Brødre Poulsen. De dansede ind i deres Roller som en leende Satyrdigter og en jomfrunalsk Drivert med al den Ynde og Ungdom, der hører til et Satyrspil. Men for Resten har vi i Øjeblikket kun én virkelig Satyr paa vor Scene, det er Frederik Jensen.

Han spiller for Tiden Balletdanseren i Barn i Kirke, og hvis man en Aften har Trang til at dykke sig ned i Livets Urimelighed, hvis man vil sé en Skuespiller med en Kraft, der synes uudtømmelig, med en Sans for Karrikaturen, der langt overgaar vore saa højt elskede Karrikaturtegneres, med en Overflod af Humør, som synes utænkelig i disse graa Dage, kaste sig ud i Komiken og den sikreste Improvisation, saa skal man gaa ud i Nørrebros Theater. Her fejres Satyrspillets vildeste Triumfer, saasnart Frederik Jensen er paa Scenen, her blandes Virkelighedssans og djævelsk Lattermildhed sammen, og op fra Tilskuerpladsen slaar en Bølge af Latter, der akkompagnerer denne hvirvlende Dans af de trampende Bukkeben.

Men Kikkerten drejer sig langsomt i i Haanden, naar man tænker paa det kgl. Theaters Première: Den gode Borger. Hr. Henri Nathansen er saa bange for „Theatret“, at han stundom helt glemmer, hvor han er. Der er nedlagt et stort og uhyre taalmodigt Arbejde i dette Skuespil. Det lille Æmne: den ansete Mand, som set inde fra, fra hans eget Sjæleliv og fra Hjemmet, er saa lidet anselig, underkastes en Procedure

af psykologisk Iagttagelse og minutiøs Udredning, der egentlig er overflødig. Olaf Poulsen kæmpede sig jo tappert gennem de tre lange Akter, men han kunde ikke faa Skikkelsen til at vokse, fordi den blot ustandselig drejes rundt, for at vi endelig skal faa den at se fra alle Kanter. Saa omhyggelig havde Forfatteren været i Skildringen af denne gamle Prokurator — han er nemlig en rigtig gammeldags Prokurator ligesom Severin i Goldschmidts En Skavank, fra hvilket Skuespil, der kan drages en Linje over Ibsen og Edv. Brandes ned til Den gode Borger —, saa ivrig har Nathansen været for at bygge Scenerne op omkring ham, at han havde tilsat en Del af sin Omhu og Energi, da han kom til de andre Figurer: den taalsomme Hustru, den frihedselskende Datter, den udsvævende Søn, den forhutlede Samfundsreformator (udmærket spillet af Neiiendam), de forkomne Kontorfolk (udmærket gengivne af Hofman og Poul Nielsen) — alt Figurer, der er blevet forslidte af formegen Theaterbrug. Theater igen! Og da Slutningsscenen oprandt, i hvilken den afslørede Hædersmand modtager en Deputation og en Udnævnelse, medens alt i Virkeligheden er ramlet sammen omkring ham, hop, saa sprang Kikkerten den forkerte Vej, og det hele blev saa fjærnt, som om man sad og repeterede alle de Samfundssatirer, der greb En for en Snes Aar siden.

Til Henrik Pontoppidans Asgaardsrejen, der opførtes paa Folketheatret, maa man egentlig slet ikke bruge Kikkerten, men blot sine Øren. Pontoppidan har holdt 25 Aars Jubilæum, før han fik et Stykke opført, og det er vist længe siden, han var i Theatret. Han har ikke et Øjeblik bekymret sig om, hvorledes et Stykke „gøres". Hvis man f. Eks. anbragte ham i en Stue sammen med Edg. Høyer og lod dem diskutere Theater sammen, vilde det blive en Samtale omtrent som den, Ammundsen førte med Eskimoerne. Alt det, som Høyer kan, det lærer Pontoppidan aldrig. Han troer, at et Theater er et Sted, hvor Menneskene kan gaa rundt og udtale sig, medens Høyer vil paastaa, at det er en Scene, hvor Skuespillere agerer. Pontoppidan, denne Eskimo i hans ensomme Snehytte, troer paa den ægte Replik, der strømmer lige fra Overbevisningen, men Høyer, denne drevne Navigatør, véd, at en Replik skal tourneres. Naturligvis blev Resultatet ogsaa, at Standens Ære trækker Hus, medens Asgaardsrejen hurtigt afløstes af Landmandsliv. Men der havde dog været nogle Aftener, hvor man havde hørt Pontoppidan forkynde de gamle Radikaleres og forresten ogsaa de unge Radikaleres Tro paa Livet og Foragt for Øjeblikket. Den gamle, dødsmærkede Otto Kall, der har lidt for sin Overbevisning, gengivet mandigt og diskret af Johs. Nielsen, hæver sin bistre Røst op over alle de larmende, flygtende Stemmer. Men naar Folketheatret næste Gang vil opføre et Skuespil af Pontoppidan, skal det ikke sætte en lille Dilettantinde til at udføre den vigtigste Kvinderolle. Hvis derimod Fru Ring fik et Ord med i Laget, vilde det ikke være til Skade for Stykket, hun spillede i Asgaardsrejen en ondsindet, snæverhjærtet Rektorfrue med en fin og indtrængende Karakteristik.

Og for nu ogsaa at bringe Kikkerten paa Plads i Dagmartheatret, saa bør Sven Langes De Umyndiges Røst omtales. Helt lykkedes det ganske vist ikke Theatret at naa ind til Digterens Drøm. Den aarvaagne Sven Lange har virkelig drømt. En eller anden Sommerdag har han siddet i Solen og drømt dette Skuespil, i en Have langt ude paa Landet, medens nogle Smaapiger larmede omkring ham. Han har ladet sin Tanke flagre let som en Sommerfugl omkring den lille fjortenaarige Pige, der baade er trodsig og øm, og som med ubeherskede Skridt og bankende Hjærte nærmer sig de Tider, hvor den voksne Kvinde vil udvikle sig i hende. Endnu leger hun ubetænksomt mellem alle Veninderne herinde i den hegnede Have, men hun hører allerede Røster derudefraVejen og foreløbig misforstaar hun dem. Og

derfor hader hun den bedaarende Sanger, skønt hun elsker ham, og derfor skiller hun sine Forældre, skønt hun vil forene dem.

Saa langt drømte Sven Lange dèr i Haven. Men da han sad ved sit Skrivebord, skrev han endnu med Drømmens lette Susen i sin Hjærne et Par Scener mellem Mand og Kone, hvor et Ægteskabs Skuffelser og Hverdagens Ængstelser akkurat skildres saa meget, at vi forstaar dem, som vi forstaar Fuglesangens Melodi, skønt den aldrig fuldendes.

Det blev lidt for tungt, alt dette, paa Scenen. Det gik som i H. C. Andersens Eventyr: den virkelige Nattergal synger alligevel bedre end den, der synger ved Valser og Ruller. Disse Smaapiger var for sminkede, naar undtages Fru Clara Wieth, der var illuderende i en lille Birolle, det fattige, skikkelige, fornuftige Barn, der faar Lov til at lege i Rektorens Have. Men Fru Anna Larssen, der spillede den fjortenaarige, fik for lidt frem af Stykkets Poesi, hvor nydelig end hendes Person var. Det gik naturligvis bedre for de Voksne. Adam Poulsen, der altid stilles paa de udsatte Poster, spillede Rektoren saa godt som han kunde spille en Rolle, der slet ikke passer til hans Aar. Johannes Poulsen, der altid er saa lykkelig at faa de gangbare Roller, var charmerende som Sangeren, men højest naaede Fru Blad som Rektorens Frue. Med hende var vi virkelig i Stue. Hun gaar her endnu. Moderlig og ung paa samme Tid, med en blid Resignation i Blik og i Holdning, med Øjne, der drømmer.

Heller ikke Agnes Henningsen og den svenske Digter Hjalmar Søderberg er „Theater"digtere. Om Elskerinden, der optræder saa lunefuldt paa Repertoiret, at hendes Luner endnu ikke er faldet sammen med mine, maa jeg tale en anden Gang. Gertrud saae jeg. Det er et Skuespil, der i visse Maader minder om Asgaardsrejen. Det er skrevet af en Digter. Hvis man løser Problemet ud af det og giver sig til at diskutere det, vil man vanskeligt kunne finde sjælfuldere og klogere Ord om det end de, som Søderberg bruger, han véd saa meget om Mænds Kærlighed og Arbejde og om Kvinders Trang til Elskov og deres Skuffelser, at hver enkelt af hans Udtalelser i sig bærer Stoffet til megen Poesi. Men han formaar ikke at benytte de enkelte Optrin til Forberedelse og Udvikling af sine Tanker, han afgør Gertruds Forelskelse i to korte Scener, der kun er Afslutningen paa noget, hvis Begyndelse ikke kendes, og han jager hende til sidst ud i en Skæbne, der forbliver os ubekendt. Det er et Skuespil, ud af hvilket Problemerne groer, efter at Tæppet er faldet, og naar man i Stilhed gennemgaar de enkelte Repliker, men det er for sent for et Theaterstykke. Der er tre Problemer og tre Skuespil i Gertrud.

Det første Skuespil handler om en Gertrud, der skuffet og træt opgiver sit frie Liv og gifter sig med en klog, anset og rig Mand, der elsker hende, men som hun ikke elsker. De gifter sig som to fornuftige Mennesker, der troer, at et Ægteskab ikke forhindrer Friheden. Naar en af Parterne vil bryde af, skal den anden ikke modsætte sig det — saaledes lyder Aftalen. Og saa sker det: hun vil gaa. Hvad gør han saa? Her er Skuespillet. Hjalmar Søderberg giver os et Par Scener, i hvilke han søger at overtale hende, haane hende, trygle hende til at blive — men det er ikke nok, der er en Verden i dette Emne, en Verden, hvor en Mands Stolthed og Kærlighed tørner mod hinanden i en haabløs og unyttig Kamp. Thi Gertrud'erne gaar jo alligevel, selv om de bliver, hvis ikke netop deres Frihedsfølelse har afværget Katastrofen uden Mandens Mellemkomst. Det vilde have været interessant at sé denne kloge Mand sejre uden Sværdslag, og det vilde ikke være kedeligt engang at faa et rigtigt Mandfolk paa Scenen. Søderberg antyder lidt af alt dette, men lader det atter falde. Fru Nansen og Hr. Larsen blev derfor nødt til at gøre det samme.

Det andet Skuespil handler om den

erotisk bevægede, i Kunstnerkredse opvoksede, nu modne Dames Trang til at hengive sig paa Trods af al Kultur til den, der repræsenterer det raa Hankøn. Hun elsker „Folkets Søn", den geniale unge Kunstner, der spiller al vor Dyrkelse af Kulturen og Fremskridtet det Puds at være genial, skønt hans Sind er raat som hans Tale og Manerer er raa. Hun elsker ham baade paa Trods af og paa Grund af, at hun forstaar ham; naar hun er sammen med ham, føler hun noget lignende som de fornemme Pariserdamer, der umiddelbart før Revolutionen blandede sig med Revolutionens Pøbel i underjordiske Knejper. Atter her nøjes Søderberg med et Par Repliker — Fru Nansen og Poul Reumert sagde dem, hvad mere kunde de gøre.

Det tredje Skuespil skildrer endelig Mødet mellem en Kvinde og hendes tidligere Elsker, en stor Digter, den Mand, for hvem hun har følt den virkelige Kærlighed, fordi han var hendes Jævnbyrdige. Hun forlod ham, og han forstod ikke hvorfor og vedblev at længes efter hende og drager hjem fra sin Landflygtighed for at træffe hende. Hun forlod ham den Dag, hun mærkede, at Kunsten tog hans Sjæl, den Dag Arbejdet blev mere for ham end Kærligheden. Hun har sikkert misforstaaet ham, og hun har her ofret sig og ham paa en lidt naiv Romantiks Alter, men hun kunde nu ikke handle anderledes. Denne Forhistorie er i og for sig et Drama, som Søderberg ikke har set. Men han har sét disse to skuffede Menneskers Møde, og han har skildret det med en øm og ærlig Poesi. Det var dette Møde, det eneste spillelige i hele Suespillet, der havde fristet Fru Nansen og Johannes Nielsen, og de gengav det med den største Skønhed. Hvor stille Ordene faldt! Hvor var det ikke smukt, da hendes Hjærte snøredes sammen, da hun blev bleg og Taarerne vældede op i hendes Øjne og fik hendes Stemme til at skælve. Og da han pludselig blev gammel og sank sammen i Stolen og graanede.

Men hvor kan fornuftige Theatermennesker tro, at en saadan Scene opvejer en hel Aftens Famlen? Mon Direktører, Instruktører og Skuespillere aldrig gaar i Theatret? De skulde en Gang imellem sætte sig op her paa Galleriet og føle, hvor lidt der kan desorientere et Publikum. Theaterstemningen hænger i en spindelvævsfin Traad. I Gertrud tabtes Slaget allerede i første Akts anden Afdeling, Mødet mellem Gertrud og det raa Geni. Scenen er ganske vist uspillelig, men Forfatteren har foreskrevet et stemningsfuldt Sceneri med Skumring over en stor By og indledet den med nogle Smaascener, der maler Eftermiddagens graa Tone — Folketheatrets Dekoration var stemningsforladt, og Smaascenerne var strøgne. Sligt hævner sig. Publikum kom ud af Stemningen, og var fra nu af vrangvilligt. Og saa er det, det hæfter sig ved ligegyldige Ting, saa er det, det føler sig i Theatret, hvor nogle Skuespillere agerer.

Under den sidste store Scene mellem Fru Nansen og Johs. Nielsen, der af alle Kunstelskere fulgtes med den største Spænding, sad et Ægtepar ved Siden af mig og smaaskændtes. Han vilde laane hendes Kikkert, men hun holdt leende fast paa den. Saa vendte han sig til mig og hviskede: „Undskyld, min Herre, jeg har væddet med min Hustru, om Fru Nansen græddder verkeligt eller ikke, maa jeg ikke laane Deres Kikkert et Øjeblik?"

Jeg rev min Kikkert fra Øjnene og smed den i Hovedet paa ham.

Jonathan.

Slottet og den lille By.

Landsfaderen Grev Frijs.

Af P. Sabroe

Pragtfuldt og imponerende tager Frisenborg Slot sig ud paa Baggrund af den lille Hammel By, og loyalere Undersaattere end de Hammelboere kan ingen Konge ønske sig. Saa loyal antog Landsfaderen, Grev Frijs, Egnens Befolkning for at være, at han gav sit Minde til, at man for to Aar siden lod en Adresse gaa rundt blandt Bønderne, i hvilken man protesterede mod den almindelige Valgrets Velsignelser. Officielt havde Greven intet med Adressen at gøre, men om Tilslutningen var bleven almindelig, vilde den store Greves lille Søn dog have staaet stærkt blandt sine nærmeste Standsfæller. Greven blev dog skuffet ved Underskrifterne. Det var kun de mest udprægede Snobber, som skrev under, og en større Bevægelse med Adressen som Grundlag Landet over lod sig ikke planlægge. Men ellers er Grevens Indflydelse sikker nok, og den tjener til Vidnesbyrd om, hvor mægtig Traditionen er i dette Land. Der skal endnu gaa mange Aar hen, inden det lykkes at bryde Snobberiet og Underdanigheden overfor Herren til Frijsenborg. Grev F r i j s sidder endnu fast i Sadlen, og fra sit Herresæde og Toppen af sin Pengedynge behersker han endnu Tusinder af Sind, der overfor Frijsenborg bevarer en trofast royalistisk Følelse. H a m m e l er et jydsk F r e d e n s b o r g. Man taler i de „bedre“ Familjer ofte om de fine Besøg paa Slottet, og det er med en egen højtidelig Tone, Komtesserne bringes ind i den daglige Tale. Dog ogsaa i Familjekredse, hvor Kampen for Tilværelsen har afsat sit dystre Præg, hersker ofte en servil Afhængighedsaand. Man tror paa Slottet, som man tror paa de ti Bud. Hvordan vilde det vel gaa, hvis Grevefamiljen rejste bort for bestandig og Slottet stod dèr ene og tomt? Det er Greven, der giver Lys. Hvilken umaadelig Skat betaler han ikke? De klogeste deler ikke denne Tro; de véd, at al denne frugtbare Jord, som nu er Grevens, kunde brødføde Tusinder, naar den nu halvsulteføder Hundreder. Ganske taabelig er den Hengivenhed, H a m m e l Bys Næringsdrivende nærer for Slottet, og hvad dertil hører. Da den unge Komtesse I n g e b o r g for nylig blev viet i Hammel Kirke, illuminerede alle Købmændene og det hele Kleresi. Man har aldrig set Købmændene illuminere, fordi en Husmandsdatter blev gift med en Husmandssøn. Det vilde jo være fuldkommen latterligt. Ja, det har man ganske Ret i. Men det vilde dog ikke være mere latterligt end Illuminationen for de to unge adelige Personer. Thi hvad bevirker vel, at man illuminerer for dem? Vi er sikre paa, at de to unge Mennesker paa deres Bryllupsrejse baade en og to Gange har spurgt sig selv: Hvorfor? Svaret er naturligvis let at give. Fordi der nu én Gang findes Mennesker, som skal krybe for, hvad der er fint, og hvad der er rigt. — om den unge Komtesse Ingeborg ikke var Komtesse, men Tjenestepige, vilde ikke én af de, der nu ofrede Brylluppet Opmærksomhed, have ulejliget sig, og dog turde en ung dygtig Tjenestepige fortjene fuldt saa megen Ærbødighed som Komtessen. — Gudbevares vil man indvende, men det er jo ogsaa Fader og Moder, man vil hædre. Lad gaa, men maa vi da ikke spørge, hvad der kvalificerer Grev Frijs til at nyde større Agtelse end Røgter Lars Svendsen eller Skomager Petersen? Jo, han betaler højere Skat — det Svar vil man faa af mange. Grev Frijs svarer en stor Skat, men f o r h o l d s v i s svarer Røgteren mere. Dog naar den Sidste svarer Skat, er det et virkeligt Savn, men for Greven? Han vilde le højt, om nogen i Alvor rettede det Spørgsmaal til ham: Gør det Dem ondt, Hr. Greve, naar De skal betale Deres Skat? — Der vil ogsaa blive sagt, at Greven og Familje betyder saa

meget for Byen. Sandheden er den, at kun et Gran af Grevefamiljens Livsfornødenheder købes i Hammel. Sine Klæder, sine Møbler, sine Vine, sine Konserves og saa fremdeles køber han helt andre Steder end i Hammel. Den Dag, Frijsenborg Gods som Fideikommis jævnes med Jorden, og den Dag vil komme, og Jorden i Stedet gives i Stats- eller Kommunefæste, den Dag, de prægtige Skove bliver Allemands, som de har været en Gang i Tidernes Morgen, den Dag, Slottet omdannes til Musæum, Folkebibliotek og Billedgalleri, vil Hammel By blomstre op. Tusinder af Familjer vil udrustes med Købeevne, og de vil ikke købe deres væsentligste Livsfornødenheder i Paris og London og København. Ganske naragtig og uværdig frie Borgere er det Snobberi, som ofte udvises overfor Greven og hans Familie. Som nu til Brylluppet for en Maaned siden. Troppede Folk ikke op, som var det en Verdensbegivenhed, der skulde finde Sted i Hammel. 3000 Mennesker ude fra Omegnen dannede Staffage for Brylluppet. Nysgærrigheden dreves saa vidt, at man satte Stiger til Vinduerne i Kirken for at kunne se. Det er ikke i Aaret 1443, men det kunde udmærket være passeret i de Dage — og dog er det et Spørgsmaal, om netop i det Herrens Aar 1443, thi vel var Bønderne undertrykte den Gang, men der var Kurage i dem. — Sære Frasagn gaar der om Grevens Velgørenhed, og det skal ikke nægtes, at man fra Borgens høje Herrers og Damers Side har forstaaet at reklamere med Velgørenheden. Lad os da se lidt nærmere paa denne Velgørenhed. Hvert Aars „Lille Juleaften“ tilsiges 4 à 500 Mennesker, som paa en eller anden Maade er knyttet til Frijsenborg, til at give Møde paa Slottet og modtage en Gave, der i Værdi repræsenterer 2 à 3 Kr. De fleste har hjemme baade 1 og 2 Mil fra Slottet, men de møder desuagtet. Uddelingen foregaar ved de unge Komtesser. Det er deres Arbejde. De indøves i den landsfaderlige Betragtning af Folket: „De, der arbejder, er noget fattigt forsultent Kram, som løber flere Mil for at faa en Gave, der ikke repræsenterer en Tyvendedel af den Værdi, som stikker i den enkelte Komtesses Julegave.“ — Det er egentlig et trist Syn at se de Hundreder af Mennesker staa opstillet i Slotsgaarden ofte i 3 til 4 Timer for at modtage et Stykke Flæsk, noget Sukker eller andet spiseligt. Men det er saa „øndigt“, set fra et sentimentalt Velgørenhedsstandpunkt. Det kan roligt siges, at i Tab af Tid og i Udgift til Forplejning medgaar omtrent saa meget, som man faar. — Det eneste, man i Virkeligheden opnaar er et Haandtryk af Komtessen. Det er ogsaa en Maade at ødelægge Folk paa. Hvilken deprimerende Følelse maa ikke blive Følgen af sligt, og hvor mangen Karakter faar ikke herved sit Grundskud. Det maa ikke undre, at Grevefamiljens enkelte Medlemmer faar sære Tanker om en Befolkning, som sætter Pris paa sligt. Men der er Forretning i denne Velgørenhed. Vi mener ikke bevidst Beregning fra Grevens Side. Men der er næppe alvorlig Fare for Organisation, saa længe Arbejderne nøjes med Almisse. Her gøres Godt paa samme Tid, som man forebygger, at der gøres Ret. Det kuriøseste ved hele Historien og det betegnende, set fra et socialistisk Standpunkt, er, at de permanent Arbejdsløse, som Grevens Familje jo i Virkeligheden er, bespiser dem, der arbejder. Følgelig maa de Sidste faa altfor lidt for deres Arbejde og Grevens alt for meget i Udbytte af de andres Arbejde. — Naturligvis falder der i Ny og Næ Aaret rundt nogle Gaver af, men Grevefamiljen har for Resten sit paa det Tørre, thi man har „Komtesse Agnes Stiftelse“ at tage af. — Det skulde have været en Stiftelse, men det blev et Legat. — „Komtesse Agnes Legat“ har sin Historie. Da Monumentet for den gamle Greve blev afsløret ved Frijsenborg, udtalte den da meget aldrende Excellence, at han til Minde om sin Datter Agnes vilde oprette en Stiftelse med tilhørende Legat. Den 28. Februar 1898 erholder Grev Frijs og Baronesse Clara Blixen-Fineke kgl. Stadfæstelse paa Fundats for „Komtesse Agnes Stiftelse“. Det

hedder udtrykkelig i Indledningen til Fundatsen, „at det er efter den afdøde Lensgreves Ønske, at man opretter den velgørende Stiftelse, som til Minde om vor tidligere afdøde Søster, Komtesse Agnes Frijs, skal bære hendes Navn.“ Stiftelsen skal træde i Kraft den 1. Januar 1900. — Formuen bestaar af „Gjerngaarden“, 5 Tdr. Land Hartkorn, som ved Skøde af 1880 er skænket Stiftelsen af den gamle Greve. — Tillige hører til Stiftelsen Toustrup Skov og endelig en Kapital paa 40,000 Kr., som vil blive forøget med den Rente, der paaløber til 1. Januar 1900.

I Fundatsen hedder det dernæst, at Mogens Frijs af sine private Midler sukcessivt vil forøge de 40,000, indtil Stiftelsens Kapital andrager 100,000 Kr. — Det skal staa Bestyrelsen frit for at afhænde Stiftelsens Ejendomme. Nettooverskudet af Stiftelsens Formue og Ejendomme anvendes til Stiftelsens Formaal. — Det er, hedder det videre, Stiftelsens Formaal at understøtte saadanne Beboere af Grevskabet, som af Bestyrelsen anses for værdige dertil. Ethvert Spørgsmaal herom afgøres af Bestyrelsen og kan ingen Sinde afgøres ved Domstolene. — Bestyrelsen bestaar af Grev Mogens Frijs og hans Søster. — Stiftelsens Understøttelser uddeles i Portioner og ydes ikke blot til Trængende, men ogsaa, naar iøvrigt Betingelserne er til Stede, fuldt arbejdsdygtige Personer til Fremme af deres Velfærd.

For at gøre Administrationen saa enkel og vilkaarlig som muligt, bestemmes det i Paragraf 13 — „Hvert af Bestyrelsens Medlemmer disponerer selvstændigt og uafhængigt af hinanden over Halvdelen af det Nettobeløb, som aarligt kommer til Udbetaling.“

„For det Tilfælde, at Grevskabet Frijsenborg nogensinde maatte ophæves som saadant og overgaa til fri Ejendom eller Besiddelsen af samme maatte udgaa af vor Faders Descendens, skal, hedder det, Stiftelsen ophæves, og sammes Formue deles lige mellem Descendenterne.“

— — Det Hele tager sig, som man ser, meget drabeligt ud, men det er alligevel ikke ret megen Jord eller ret mange Penge, man har kunnet afse i velgørende Øjemed. Dog har man, takket være dette Legat, opnaaet yderligere at skabe en vis Afhængighed af Godset. Enhver af Hammelegnens Beboere gaar med en Legatportion i Tornystret. Det gælder om at holde sig gode Venner med Legatets Ledelse, som faktisk er i Hænderne paa Godsinspektøren. Man véd jo aldrig, i hvad Forlegenhed man kan komme, og saa er der jo dette Legat. I dette er i Aarenes Løb ydet Hjælp til mange, som har gode Middelkaar og faste Embedsmandsstillinger, medens Stiftelsens Bestyrelse har givet Afslag til Folk, som alvorligt kunde trænge. Vi skal nævne et Par Eksempler. En i Hammel boende mindre Haandværker havde en Datter, som paa Grund af Øjensvaghed idelig maatte til Læge. Faderen var som Følge af sin Datters Sygdom bleven fuldkommen økonomisk ruineret. Lægen raadede paa et bestemt Tidspunkt Faderen til at søge en københavnsk Specialist i Øjensygdomme til sin Datter, hvis han vilde undgaa, at hun blev fuldstændig blind. Den fattige Haandværker søgte nu om Støtte fra Komtesse Agnes Stiftelse, men fik Afslag. Datteren blev blind. — Et andet Eksempel. Til „Gjerngaarden“ hører et Lejehus, som for Tiden er lejet ud til to Familjer. For nogen Tid siden aflagde jeg et Besøg i dette Hus og traf her en 71aarig udslidt Arbejderenke. Hun og hendes Mand havde arbejdet under Frijsenborg i mangfoldige Aar. Trælsomme og fattige Kaar havde hun altid døjet, og nu, da hun var gammel og stiv, fik hun i Alderdomsunderstøttelse 6 Kr. om Maaneden, men fra Komtesse Agnes Stiftelse havde hun faaet Afslag om Hjælp. I Sandhed denne Kvinde havde været de 3000 nysgærrige Menneskers Opmærksomhed mere værd end den unge Komtesse, som nylig fejrede sit Bryllup. Hun og Manden klarer sig nok. Men hin Arbejderenke burde ikke henleve sin Alderdom i Fattigdom og Slid, uden at en Opinion kraftig og stærk rejste sig mod det hovedrige Grevskab, som finder det overensstemmende med det gamle Ord „Adel forpligter“, at lade en udslidt

Kvinde nøjes med en Alderdomsunderstøttelse, overfor hvilken Ordet „lurvet“ turde være det mest passende Udtryk. — I denne Sammenhæng vilde der være god Grund til at spørge Bestyrelsen for Komtesse Agnes Stiftelse, hvad det bliver til med Stiftelsen. Det var jo den gamle Greves Mening, at der skulde oprettes en saadan, og hertil egnede Gjerngaarden sig aldeles udmærket. Paa en saadan Stiftelse kunde de under Frijsenborg udslidte Arbejderenker finde et Fristed og undgaa at skulle paa deres gamle Dage tinge sig i Hus for en Betaling, som kun betyder et Minimum af, hvad et Menneske har Ret til at fordre af Livet, og som maa tvinge den Gamle til at skaffe sig det strængt nødvendige ved et Arbejde, som overstiger hendes Kræfter. Der vil komme en Tid, da man slet ikke forstaar, at et Samfund har taalt Ophobelsen af saa uhyre Rigdomme og Jordegods som under Grevskabet Frijsenborg og taalt det under Skin af, at en højere og finere Kultur fremmedes derved.

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

IX.

—rød, 12te Februar 1907.

Kære Fader!

Dit sidste Brev har gjort et stærkt Indtryk paa mig, og jeg takker Dig for det. Det greb mig, at jeg pludselig stod overfor Kendsgærninger. Du har virkelig erfaret noget — for mig. Jeg begynder at forstaa, at en Fader ogsaa lever sit Liv for sine Børns Skyld.

Det er jo netop Kendsgerningerne, jeg længes efter. Og da Du i dit Brev fortalte om hin Sommermorgen, hvor I unge Studenter sad ved Sundet og ventede paa en „Flaade“, kom jeg pludselig paa lige Fod med Dig. Det er maaske ikke saa usædvanligt, at unge Mænd sidder ved et eller andet Sund og spejder efter noget „de véd ikke hvad.“ Og det er vist ikke det værste, naar det er Virkeligheden, der kommer sejlende i den gryende Dag.

Vi, der nu er unge Mænd, har jo ikke haft saa meget af denne Virkelighed. Der har jo f. Eks. været Krige nok i vor Tid, og Efterretningsvæsenet er upaaklageligt, men for det første har de krigsførende Stormagter ikke været fri for at forvænne os i disse Aar, saaledes at vi lidt sløvede læser om de mange blodige Slag, og for det andet var det, der foregik, saa langt borte. En Smule Japanerjagt paa Skagen, nogle Krigsskibe der damper gennem vore Farvande — en Røg, der hurtig fortoner i Luften.

Man har søgt at skræmme os med „Militarismen“, vi hørte, at Ordet „Militarist“ var et Skældsord — og saa blev vi Soldater.

Det var det, jeg vilde skrive om, men nu har dit Brev skudt sig imellem, og nu véd jeg ikke rigtig, om jeg kan. Jeg kan vist ikke mere faa nogen Glød deri, og det bliver ogsaa saa smaat for mig nu. Men jeg kan jo gærne skrive ganske kort, hvad det var, jeg mente.

Jeg vilde altsaa sige dette: I gamle glemmer, at man ikke kan agitere mod Soldatervæsenet overfor en Ungdom, hvem Sporten er gaaet i Blodet, saaledes som man kan gøre det overfor den Ungdom, der helst fører et stille Liv. Det er jo meget rigtigt, at

den hele Kommandotone, denne Skraalen op, denne Leg med Honnør og Disciplin, al denne Bagvendthed med de unge, uvidende Løjtnanter, der kror sig i deres Magtfylde, og videre al den Upraktiskhed, der klæber ved enhver militær Ordre, fordi de kommanderende i deres olympiske Fjærnhed aldrig bekymrer sig om, hvorledes Ordren udføres, det er meget rigtigt, at alt dette og mere til kun er tomme Løjer, men det er heller ikke for os Hovedsagen. Herregud — Kommando, det er vi vante til fra Gymnastiksalen, og om det er en galende Løjtnanthanekylling eller en grov Sergent, der giver den fra sig, er os egentlig ligegyldigt, naar den blot falder. I samme Øjeblik føler vi vore Lemmer, vi sætter af, vi kommanderer os selv, vi siger: disse Mil skal vi altsaa vandre, denne Skive skal vi træffe, denne Øvelse skal vi klare. Af alt hvad den berømte Madsen har foretaget sig, er der intet, som betyder noget, undtagen hans Bestræbelser for at knytte Skytte- og Gymnastikforeningerne til den militære Opdragelse, dèr handlede han i Samklang med meget af det, der bevæger Nutidens Ungdom. Overfor dette Forbud blegner alle Militarismens Lyder, og selve den onde Klang i Ordet forsvinder.

Du vil maaske sige, at naar Hæren omdannes til et Gymnastikkursus — saa værsgod mor Jer, Børn! Og jeg føler meget godt, at jeg vil have svært ved at svare paa et Udbrud som: forargelig Leg o. lign. Ja, men er det ikke i hvert Tilfælde forklarligt, at vi fra denne Dyrkelse af vore Kræfter naar til Troen paa, at de ogsaa duer, og at vi ikke ynder at høre altfor meget om Svagheden?

Jeg er jo ikke af Naturen nogen egentlig Krigskarl, og der er mange Spørgsmaal, som ligger mig personlig nærmere end Forsvarsspørgsmaalet, men det er umuligt for den, der træder ud i vort Samfund, at se bort fra det. Og jeg kan ikke nægte, at jeg synes, at I ældre har forsømt os unge en Smule paa dette Punkt. I var endnu saa grebne af Eders Erfaringer fra 1864 og 1870, at I troede paa Krigens Magt til at skræmme. I gjorde Jer aldrig den Ulejlighed at stille Jer paa vort Standpunkt. I troede den Sag afgjort for evige Tider, I havde nu engang Jeres Mening om den Sag, paa den stemte I, den var urokkelig — og saa var der ikke mere at sige om det. I har ligefrem talt for lidt til os om Eders Erfaringer og Oplevelser. I glemte, at det, der for Eder var Liv, det blev for os et Dogme, og der er ingen større Glæde for en Ungdom end at fælde et Dogme.

Men sé nu dit Brev, den Varme, der strømmer igennem det og rykker Dig helt nær til mig. Sligt faar En til at tænke, og hele min stolte Bygning vakler. Og mit Brev med den. Jeg havde saadan dejlig Orden i min Tanke før, nu er der lutter Uro. Der er sejlet en Flaade ind i mit lille Sund, og nu gaar Bølgerne højt. Ikke fordi Du har sagt noget Nyt, men fordi det er Dig, der har sagt det gamle. Jeg har levet mig ind i dette, at jeg kunde haabe som Du og dine Venner gjorde det, og jeg indrømmer, at jeg egentlig drømte den Drøm, at øve mine Kræfter i en ny og hævnende Krig, men Du har bragt mig til at stille det Spørgsmaal til mig selv: hvis nu ogsaa Du skuffedes? Vilde der da ikke ramle saa

meget sammen, at Du ikke kunde samle Stumperne sammen paa ny?

Men førend jeg tænker dette helt igennem, vil jeg gærne vide, hvorledes Du bar Dig ad, da Du led din Skuffelse? Da det saa langt om længe blev Morgen, og der ingen Flaade kom? Jeg troer, at vi her staar overfor en hel Del nye Spørgsmaal, blandt andet det om Fremtiden, som jeg nævnte sidst. Du maa jo trods din Skuffelse have haft og bevaret et optimistisk Syn paa Livet, medens jeg — — nej, svar Du nu først!

Din hengivne
Peter.

X.

København, d. 18. Febr. 1907.

Kære Peter!

Dit sidste Brev er maaske kortere end dine andre, men det har taget mig længere Tid, for jeg har læst det flere Gange — og jeg har grebet mig i at sidde længe stille og tænke over mangt og meget deri. Samtidigt med at Du begynder at give mig Ret, er der nemlig i dine Ord en Anklage mod mig — eller os fra forrige Generation — fordi vi ikke har stillet os paa jert Standpunkt og søgt at vise jer, hvori vi mente, at I tog fejl.

Ja sandt at sige, min Dreng, tror jeg Grunden er den — foruden den almindelige, at alle Forældre er daarlige Opdragere — at vi slet ikke politisk set har lagt Mærke til, at vi efterhaanden var blevet „forrige Generation", vi har stadigt følt, at vi var de unge, Oppositionen, der endnu ikke havde faaet væltet de gamle Gudebilleder og opstillet de nye, som I skulde vælte.

Vi saa Jer vokse op, faa lange Bukser og Kasket, Studenterkasket endda og efterhaanden ogsaa baade høj Hat og Smoking — i Parenthes bemærket det modbydeligste Klædningsstykke, der findes — men det Stykke Arbejde, vi skulde have færdigt, inden næste Hold skulde træde til, lod saa længe vente paa sig.

Den Sommerdag i 1901, da jeg laa i bagende Sol ved Kattegattet og saa' i Avisen, at Ministeriet Deuntzer var dannet, begyndte jeg at tro eller føle, at „vi unge fra Halvfjerserne" nu kunde begynde at tage det med Ro, vi havde naaet et Maal.

Er det noget, jeg selv har drømt eller oplevet, eller er det noget, jeg har hørt? Nej, jeg tror nok, at det var min Hat, der blæste af Hovedet en Dag, da jeg gik over Kongens Nytorv, fløj op, faldt ned og fløj videre og jeg styrtede efter den ned ad Gothersgade. Løb, sprang, stod stille, løb videre for at faa fat i Hatten, efterhaanden løb flere med for at fange den.

Jeg følte mig naturligvis taknemlig for Deltagelsen. Endelig oppe ved Kongens Have — ved Hørups Port — fik vi fat i den. En Herre tog den op. Tak, sagde jeg. Hvadbehager sagde han og satte den paa sit Hoved.

Det er min, sagde jeg ganske blidt. Deres Hat, sagde den pæne Mand, nej den fløj ned ad Store Kongensgade.

Se den Sommerdag 1901 var det, jeg troede, at vi havde faaet Hatten og kunde puste lidt, men inden de sidste grønne Blade var faldne af Træerne, opdagede vi jo nok, at Hatten var drejet om ad Store Kongensgade.

* *
*

Det var mange gamle Minder, der dukkede op for os de faa Sommer-

dage i 1901, da vi troede, at vi havde sejret. Langt tilbage stod Flammerne fra den franske Krig, efterhaanden slukkedes de og der stod en graa Tid, hvor vi gik i vor Trædemølle, én af os underviste Børn i Regning og Geografi, en anden maalte Silkebaand op i Alenvis, eller sad og skrev i store Kontorbøger. Og for øvrigt levede vi Livet som unge Mennesker til alle Tider har gjort, én begyndte at ryge Tobak, flere at drikke Øl, vi gik paa Bal, forelskede os, gik i Theatret, saa' de gamle, store Skuespillere fra den store Tid forsvinde og de nye med Brødrene Poulsen i Spidsen dukke op og give Theateret et nyt Præg. Vi kedede os og morede os, lige som vi nu havde Anlæg til, men det var smaat med aandelige Interesser, mere end smaat med politiske.

Saa kom Georg Brandes' Forelæsninger. Hvad de betød for os, baade for dem, der jublede og for dem, der pligtskyldigt forargedes, kan ikke fortælles paa faa Linjer, dette „Gennembrud" har endnu ikke fundet sin Historieskriver, han burde findes, inden det bliver for meget Mytte.

Paa Landbefolkningen virkede de ikke meget i Begyndelsen, Landbefolkningen havde den politiske Bevægelse, der kun interesserede os Bymennesker lidt. Jeg husker en Samtale, jeg som ganske ungt Menneske havde med Brandes, det vil sige, han talte, og jeg sagde et enkelt Ord en Gang imellem. Ganske en passant lod han et Ord falde om, at „det litterære Venstre" maaske maatte søge en Alliance med det politiske Venstre — det var Bønderne altsaa — og uden rigtigt at forstaa det og uden rigtigt at vide, hvad jeg talte om, sagde jeg noget som: Uh, nej da!

Men efter som Aarene gik og vi unge mere og mere optraadte som Oppositionsmænd i Studenterforeningen og ved private Sammenkomster, tog Politiken os. Der var blandt andet en Fest, der blev givet for Bjørnstjerne Bjørnson i Slutningen af Halvfjerserne, og hvor bl. A. Berg var tilstede. Her sagde Dr. Pingel nogle Ord om, at det politiske Venstre havde været ham fremmed til i Aften, men nu følte han, at han og hans Venner hørte til dér, hvor Berg stod, og snart rullede en politisk Bølge ud over de Københavnere, for hvem „Fædrelandet" og „Dagbladet" havde gjort al Politik modbydelig, den liberale Vælgerforening stiftedes, en skøn Dag holdt Studenterforeningens Opposition Fest for Venstrebønderne, Estrup, der i sine første Regeringsaar var os saa ligegyldig som Andrassy eller Hertugen af Broglie, ja mere end denne sidste, blev den, der fik vore politiske Interesser, der ulmede ganske svagt, til at slaa ud i lys Lue. Der kom Vind i vore politiske Sejl, og da det første Provisorium blev udstedt, var den vokset til Storm.

Men vi stormede som dannede Mennesker.

Den Aften, det første Provisorium kom — eller nøjagtig det andet, det lille i 1877 var gaaet sporløst hen over vore Hoveder — den Aften troede vi menige, at der maatte ske noget. Vi var et Par Stykker, der gik ud ad Amalienborg til for at se paa Revolutionen — nej ikke Revolutionen, det troede vi dog ikke paa — lad os sige paa Folkebevægelsen. Der var tomt og øde ud ad Bredgade, Sct. Annæplads og Amaliegade, tomt som altid, naar det ikke lige er Theater- eller Koncerttid. Vi gik og søgte

men fandt intet, før vi kom ned i Hotel Phønix' Kælder, hvor der den Gang var Restauration. Her saa' vi nogle af de politiske Førere, der roligt sad og spiste Forloren Skildpadde.

Gudbevares, det var jo meget hæderligt, og vi egner os jo ikke til at gøre Revolution, det vidste Estrup jo ogsaa nok — — eller haabede han saa smaat, at der skulde gøres noget? Han havde jo Hæren, og kan man tænke sig en smukkere Opgave for den, end at skyde paa de Landsmænd, der ikke vil finde sig i, at man bryder Landets Love?

Det blev ikke ved det første Provisorium. I de 10 Aar Estrup endnu sad og ødelagde Danmarks Rige for lange Tider, kom Provisorierne Slag i Slag, Gendarmprovisoriet, der gjorde Landet uroligt og uhyggeligt, Straamandsprovisoriet, det famlende Forsøg paa at ødelægge den frie Presse, alle Finansprovisorierne, der havde den smukke Opgave at bruge Landets Penge uden Landets Samtykke til en Fæstning, der til evige Tider skulde æde Landets Penge, denne forbandede Fæstning, som Estrup sikkert ikke selv troede paa som andet end som et politisk Middel.

Denne forbandede Fæstning, som vi ikke vilde finde os i, men som vi dog ikke vilde gøre Revolution for at blive af med. Hvis man kunde tænke sig det meningsløse, at man uden Hocuspocus en Gang kom til det Resultat, at København burde befæstes, ja saa burde den Estrupske Fæstning dog jævnes med Jorden, selv om man saa skulde bygge en anden; for af denne, der er bygget i Synd, kan kun opstaa Fordærvelse.

Men vi skal ikke have n o g e n Fæstning om København.

Denne Fæstning, som blev til ved Vold og Svig og Lovbrud, demoraliserede Landet dets Dommere og Embedsmænd. Der blev i de Aar fældet Domme, der var en Skændsel, der blev begaaet flere Kassebesvigelser i de Aar end i nogen andre, Estrup havde jo vist, hvorledes man tog ubevilgede Penge.

Jeg véd nok, at Estrup ikke tog Penge til sig selv — Thackeray siger meget rigtigt, at en Alderman, der kommer fra Lordmayorens Gilde, hvor han har forspist sig i ægte Skildpadde, ikke staar ud af sin Vogn for at gøre Indbrud i en Bagerbutik — men han tog Landets Penge og brugte dem til Landets Fordærv.

Denne forbandede Fæstning, synes det, som om vi ikke kan komme over. Hvad er det for en Smitte, der er ved den?

Hvor kan det tænkes, at det Parti, der mærkede Estrups Mishandling, der saa' Hørup i Fængsel og Berg i Fængsel mellem Masser af andre brave og fædrelandssindede Mænd, at dette Parti, naar det kommer til Magten, kan blot diskutere om den Fæstnings Vedligeholdelse.

Bliver Folk da ikke blot forandrede, men forvandlede, naar de kommer til Magten, var det rene Narrestreger, hvad de sagde, da de sad paa Oppositionens Bænke og Fængselsbrikse, og har de aldrig tænkt paa, at det netop er, naar man kommer til Magten, at man skal staa inde for, hvad man har sagt, da man var Opposition.

Der er Folk, der tror, at Grunden er den, at først naar man har faaet den trekantede Hat paa, kan man se Sagen, saaledes som den er, saa faar

man noget at vide, som vi udenforstaaende ikke aner. — Statshemmeligheder! Højere Politik, der gør det nødvendigt! o. s. v., o. s. v.

Sludder min gamle Dreng! For det første er dette rent usandt, men var det sandt, saa er der altid noget for en ærekær Mand at gøre, det er at tage sin trekantede Hat og gaa sin Vej og ikke hjælpe med til det, man tror er af det onde.

Ja, mere vil jeg ikke skrive i Aften — blot ét. Du siger, at jeg har bevaret mit optimistiske Syn paa Livet. Ja maaske har jeg det — i al Fald har jeg det af og til, og jeg har det i Befæstningsspørgsmaalet. Jeg tror ikke, at det gaar med Fæstningen. Jeg tror ikke, at de faar Landet med til den, enten stopper de selv op i Tide — eller ogsaa gaar det i Stykker, naar de kommer til Vælgerne med den.

Hverken Hørup eller Bergs Venner vil have Estrups Fæstning.

Og skulde den store Ulykke ske — — ja saa brister mit optimistiske Livssyn maaske alligevel ikke.

Den Fæstning skal dø, det véd jeg, men skulde jeg ikke faa det at se, saa har Du vel saa mange Aar at leve i, at Du med dine Børn en skøn Sommerdag kan komme til at spadsere paa den planerede Fæstning, send saa en venlig Tanke til din uforbederligt optimistiske

Gamle Far.

Fra Udlandet.

22—2—1907.

De tyske Rigsdagsvalg.

Udfaldet af det tyske Opløsningsvalg kendetegnes ved følgende Tal:

	1903				1907				Stemmeafgivning i pCt. af Tallet	Burde have
	Valgt		Stemmer		Valgt		Stemmer		1893	Rigsdagsmænd
Konservative	52		915,000		60		1,125,000		23	40
Frikonservative	20		371,000		21		375,000		0	13
Nationalliberale	50		1,325,000		56		1,571,000		19	56
Centrum	102		1,876,000		108		2,274,000		21	81
Frisindet Folkeparti	21		538,000		28		739,000			
Frisindet Forening	9	36	265,000	894,000	12	47	361,000	1,212,000	36	44
Sydtysk Folkeparti	6		91,000		7		112,000			
Socialdemokrater	81		3,011,000		43		3,251,000		8	117
Polakker	16		348,000		20		450,000		30	16
Danskere, Elsasser, Welfer og Løsgænger	22		756,000		15		851,000		14	30
Antisemiter og Agrarer	18				27					
	397		9,496,000 (Vælgere 1903: 12,540,000)		397		11,109,000 (Vælgere 1907: 13,200,000)			397

Helt fyldestgørende er disse Opgivelser ikke; vi har ikke haft til Raadighed nogen Opgørelse af Stemmefordelingen mellem de mindre Grupper og har derfor maattet samle ret uensartede Grupper under et, og Stemmetallene for de større Partier er neppe helt korrekte; der er ikke saa faa Kandidater i Tyskland, der snart regnes til en Gruppe, snart til en anden. I Hovedtrækkene vil dog Tallene være rigtige. De viser først en langt stærkere Valgdeltagelse end sidst; 84 pCt. har stemt, medens vi

herhjemme ikke naar udover 70 pCt. Som Følge deraf kan alle Partier møde med Fremgang i Stemmetallet.

Socialdemokratiet samler trods sit Tab endnu over ¼ af alle Stemmerne; den Svækkelse i hele Partiets Stilling, der har fundet Sted i de senere Aar, og som vi oftere har gjort opmærksom paa, har virket afgørende ved Valget og den ejendommelige Valgsituation, navnlig Alliancen med Centrum har skadet Partiet i Stedet for at gavne det. Den har drevet Vælgere, der først og fremmest var antiklerikale, over til de radikale Partier. Disse har som oftere fremhævet været i Fremgang i et Par Aar, og denne Fremgang har givet sig stærkt Udtryk ved Valgene, trods, eller maaske paa Grund af disse Partiers uklare Optræden under disse. De tre radikale Grupper er, 4 radikale Løsgængere medregnet, steget fra 36 til 51, og de har nu sluttet sig sammen i et fælles Parti.

Valgets øjeblikkelige Betydning er, at Bülows Forbliven er sikret. De Partier, der stemte mod ham før Opløsningen, mønstrer nu kun c. 180 Medlemmer mod c. 220. De omstridte Udgifter vil blive bevilgede, men sandsynligvis vilde dette dog ogsaa være sket ved Overenskomst med Centrum, selv om Udfaldet af Valgene var blevet et andet. I den almindelige Politik betyder Valget en lille Forskydning til Højre, men kun en lille. De forskellige Højregrupper kunde før Valget regne med 140 St., de kan nu mønstre godt 160; de er stadig langt fra Flertallet; overfor dem stod før 117 Socialdemokrater og Radikale, nu 94; Centrum er stadig afgørende, den nationale Opposition tæller c. 30, lidt forøget ved Polakkernes Fremgang. Tilvæksten i polske Stemmer er overordenlig, des mere iøjnefaldende, naar man mindes, at der var en lignende Fremgang for Polakkerne sidst. 1898 havde de 244,000 St., nu har de 450,000. Om Elsasserne foreligger ikke klare Oplysninger.

Sønderjylland.

Lige før Rigsdagsvalget offentliggjordes en Traktat, som er sluttet mellem den danske og den tyske Regering. Det er ved denne aftalt, at Børn af de Optanter, der i sin Tid valgte dansk Statsborgerskab frem for tysk, nu ved Ansøgning derom skal kunne erholde tysk Borgerret. Teoretisk er dette ikke nogen stor Vinding, men praktisk set er den meget værd. Der antages at være 10—12,000 saadanne Optantbørn, som hverken har haft tysk eller dansk Borgerret; Følgen har været, at Tyskerne helt vilkaarlig kunde udvise dem, naar det skulde være; de følte sig bestandig usikre i hele deres Tilværelse; de allerfleste nordslesvigske Familjer har haft en eller flere af dem blandt sine nærmeste og har levet i den Utryghed, som fulgte dermed. Optanterne selv, der anslaas til 3—4000 berørtes ikke af Traktaten, men det maa antages, at Tyskerne fremtidig vil optræde mindre vilkaarlig ogsaa overfor disse, og at der vil være Mulighed for en Overenskomst ogsaa om deres Stilling.

I Indledningen til denne Traktat var der efter tysk Ønske optaget nogle ret vagt formede Vendinger om, at Danmark anerkendte de af Østrig og Prøjsen i Medfør af Wienerfreden trufne Dispositioner, hvilket kunde fortolkes saaledes, at den prøjsisk-østrigske Overenskomst om Ophævelsen af Pragfredens § 5 hørte herunder. Dette gav Anledning til en ret livlig Diskussion i den danske og nordslesvigske Presse, under hvilken det af Udenrigsministeriet oplystes, at der i 1879 af Ministeriet Estrup var afgivet en Erklæring om, at Danmark ikke havde nogen formel Ret i Henhold til § 5. Der knyttede sig i Aarene 1866 til 1870 endnu virkelige Muligheder til § 5; der forhandledes i de Aar stadig mellem den danske og den prøjsiske Regering om dens Opfyldelse; hvis man da fra dansk Side vilde have nøjedes med en Del af det danske

Nordslesvig og gaaet ind paa nogle Garantier, Prøjserne krævede, er det ikke umuligt, at der da kunde være naaet et Resultat. Man veg den Gang, som forstaaeligt var, tilbage derfor. Krigen i 1870 kom, og efter den var § 5, praktisk set værdiløs, end mere naturligvis, da de to Stormagter erklærede den for ophævet i 1878, samtidig med Indgaaelsen af den prøjsisk-østrigske Alliance. For den danske Befolkning i Nordslesvig betød denne § vel en Tid en Styrkelse i dens Bevidsthed overfor Tyskerne, men den blev dem til praktisk Skade, fordi den førte dem ind paa en Protestpolitik, der hindrede dem i at tage de Fordele, de kunde have, af deres politiske Rettigheder indenfor den tyske Stat; dens Betydning i saa Henseende var dog nu forlængst til Ende.

Det hele Spørgsmaal om Pragfreden har da kun ringe Interesse. Det var en ubodelig Fejl, at nationale Danske og Nordslesvigere i 40'erne drev over til at støtte deres Sag paa Dokumenterne af 1721 og andre gamle Aktstykker, om hvis Fortolkning, man kunde tvistes i det uendelige; det vilde være urimeligt nu at beskæftige sig med lignende omtvistelige juridiske Problemer. Det danske Folks Ret til at danne en Enhed og leve sit eget selvstændige Liv, er en langt højere Ret end den, der skabes ved Bajonetterne og derefter formes i nogle Fredsparagrafer; det er en naturlig Menneskeret; saalænge der i Nordslesvig findes en dansk Befolkning, der ønsker en Genforening med Danmark, saalænge har baade vi og de en umistelig Ret dertil, som ingen kan tage fra os, og som ingen kan opgive.

I Nordslesvig fremkaldtes under Valgkampen nogen Uro dels ved Traktaten, dels ved Hanssen-Nørremølles Afstemning før Opløsningen til Fordel for Bülow. Uroen lagde sig dog atter, og Tilfredshed med de opnaaede praktiske Fordele blev den herskende Stemning.

Valgudfaldet blev en betydelig Triumf for de Danske. Det danske Stemmetal var:

	1903		1907	
Haderslev Amt	6435		6593	
Sønderborg Amt	3839		3808	
1. Kreds		10,274		10,401
Aabenraa Amt	2208		2408	
Flensborg Amt	780		841	
2. Kreds		2,988		3,249
Tønder Amt (4. Kreds)		1,576		1,784
		14,838		15,434

Progressiv Indkomstskat i Frankrig.

Allerede i 1895 var der Flertal i Deputeretkamret for en Indkomstskat, men optaget af andre Spørgsmaal og ængstelig for Virkningen paa Befolkningen, er man hidtil veget tilbage for en Virkeliggørelse deraf. Nu er Tanken naaet et stort Skridt frem mod sin Gennemførelse; Finansministeren i Clemenceaus Ministerium har stillet et positivt Forslag, og det synes, at Ministeriet vil sætte sin Indflydelse ind paa at føre det igennem. Efter Forslaget skal de mange gamle direkte Skatter, der har en yderst tilfældig, tit barok Karakter, afløses af en Indkomstskat, der regnes at ville indbringe c. 700 Millioner Fr. (vor Indkomst- og Formueskat tilsammen giver 8½ Million Kr.).

Forslaget gaar ud paa to Slags Indkomstskat. Den ene er forskellig efter Kilden til Indkomsten; der skal betales 4 pCt. af Indkomster, der faas af Formue, enten denne er fast Ejendom eller Penge, 3½ pCt. af Indkomster af Forretninger (ɔ: paa en Gang af Formue og Arbejde), 3 pCt. af Arbejdsindtægter. Desuden er alle Arbejdsindtægter under et vist Beløb (fra 1200 Fr. til 2500 efter Egnens Forhold) fritagne, og disse Beløb fradrages højere Arbejdsindkomster. Men hertil kommer saa en anden Indkomstsskat, hvor Procenten ikke bestemmes efter Indkomstens Art.

men efter dens Størrelse. Den vokser fra 0,20 til 4 pCt., men betales kun af dem, der har mindst 5000 Fr. i Indtægt; de 4 pCt. naas med en Indtægt af 100,000 Fr. og dermed standser Skalaen.

Denne Indkomstskat er betydelig mere vidtgaaende end vor; den naar for de rige Familjer op til 8 pCt. af Indkomsten (bortset fra Formueafgiften paa Obligationer og lgn.), medens vi, selv om Formueskatten tages med i Betragtning, kun naar omkring 4 pCt. Forslaget vil rimeligvis i det væsentligste blive vedtaget af Deputeretkamret, hvorimod det er sandsynligt, at det vil møde en Del Modstand i Senatet, der er meget forsigtigt, naar det gælder økonomiske Fremskridt.

I Kirkestriden er Forholdene væsentlig uændrede; fra Regeringens Side søger man stadig at finde en Form, under hvilken det kan lade sig gøre, at lade Katolikerne benytte Kirkerne til Trods for Statskirkens Afskaffelse; fra katolsk Side stræber man ihærdig at gøre Vanskelighederne saa store som mulig. I radikale Kredse hersker der en Del Misfornøjelse med Ministeriets forsigtige Optræden, især rettet mod Briand; Forholdet mellem dem og Clemenceau synes ogsaa mindre godt end før.

Kampen mod Overhuset i England.

Det engelske Parlament samledes igen midt i Februar. Det aabnedes med en Trontale, der betonede Vanskelighederne ved Uenigheden mellem de to Kamre, og denne Udtalelse understregedes under Debatten stærkt af Campbell-Bannermann.

Dumavalg i Rusland.

Valgmandsvalgene og de første Valg til Dumaen viser, at den nye Duma vil faa en ligesaa radikal Farve som den opløste.

Spansk Ministerskifte.

Det liberale Ministerium i Spanien er traadt tilbage paa Grund af Splid mellem det liberale Flertals forskellige Grupper om den paatænkte Associationslov. Et konservativt Ministerium med M a u r a som Chef er i Stedet dannet.

Det svenske Valgretsforslag.

Ministeriet L i n d e m a n n har nu forelagt sit Valgretsforslag. Det gaar ud paa, at Valgretten skal udstrækkes til alle mandlige Skatteydere paa lignende Vilkaar, som det liberale Ministerium i sin Tid foreslog; dette antages at ville forøge Vælgertallet fra ca. 7 til ca. 15 pCt. af Befolkningen; men til Gengæld kræves indført Forholdstalsvalg. For Førstekammers Vedkommende foreslaas, at det skal foretages af de kommunale Raad som nu, men efter Forslaget skal Valget ogsaa her foretages ved Forholdstalsvalg, og ved Valget af de kommunale Raad skal ingen Vælger kunne have mere end 40 St., medens de største Skatteydere nu kan have indtil 5000 Stemmer paa Landet og indtil 100 i Byerne. Reelt set vil Forslaget betyde, at de Rige beholder Flertallet i Kommuneraadene, og at det demokratiske Flertal i Andetkammer forøges, men at der saa godt som altid vil være konservativt Flertal i Førstekammer. Udsigterne for en Gennemførelse er uberegnelige; for at det kan lykkes, skal det konservative Ministerium drage en halv Snes af det liberale Partis mest moderate Medlemmer over til Forslaget.

Det norske Ministerium truet.

Ministeriet M i c h e l s e n sidder stadig meget usikkert. En Konflikt om Sammensætningen af en Kommission havde nær kostet det Livet. Ministeriet vilde selv vælge Kommissionen, Oppositionen krævede Medlemmerne valgt af Stortinget. Hovedmassen af Venstre gik mod Ministeriet, men ved at gøre Sagen til Kabinetsspørgsmaal lykkedes det Michelsen at sejre med 4 Stemmers Flertal.

Dødeligheden i de forskellige Samfunds-klasser.

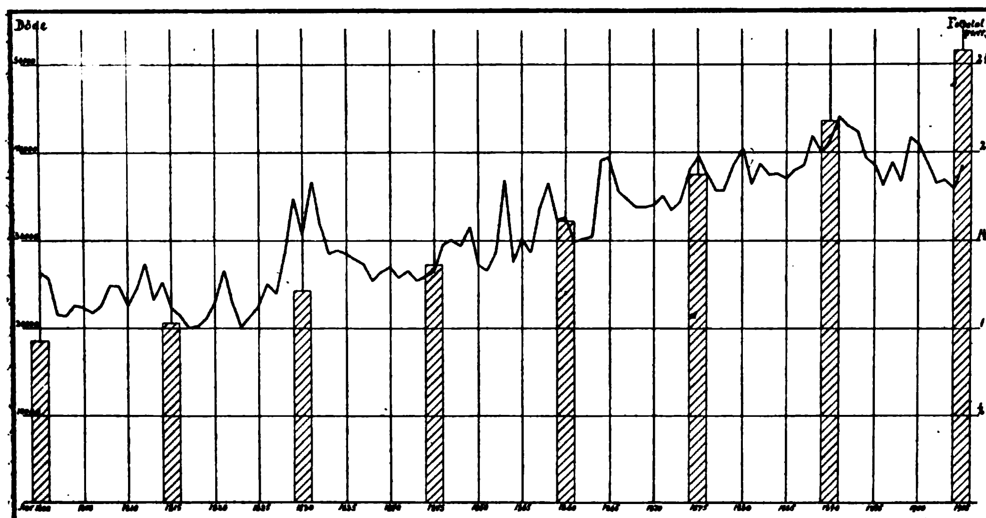
Af ADOLPH JENSEN.

Der dør i Danmark omkring 38000 Mennesker aarlig. Da her lever langt over halvtredje Million, tager Døden hvert Aar næppe nok 15 for hvert Tusinde.

Er dette meget eller lidt?

I vore skandinaviske Nabolande er Dødeligheden omtrent som hos os, ellers er den højere overalt i Europa, i Almindelighed stigende jo længere man kommer mod Syd og Øst: paa de sydeuropæiske Halvøer dør der i Forhold til Folkemængden halvanden Gang saa mange Mennesker som i Danmark, i Rusland omtrent dobbelt saa mange.

Holder vi os til vort eget Land, giver Figur 1 et Billede af Dødeligheden før og nu. Den sorte, brudte Linie, der gennemløber Figuren paatværs, angiver hvor mange Mennesker der døde hvert enkelt Aar fra 1800 til 1905. De 8 skraverede Søjler betegner Folkemængden med 15 Aars Mellemrum. Den gennemsnitlige aarlige Dødelighed det 19de Aarhundrede igennem var omtrent 2 Procent, og hertil er der taget Hensyn ved Valget af Maalestok-Forholdet paa Figuren. Ved nu at sammenholde Dødeligheds-Linien og Folketal-Søjlerne paa Figuren falder det let i Øjnene, hvorledes Folkemængden i nyere Tid saa at sige er løbet fra Dødeligheden. Vi finder for et kvart Aarhundrede siden omtrent samme aarlige Antal Dødsfald som nu, og det uagtet Folkemængden er bleven forøget med to Tredjedel Million. Gaar vi tilbage til den Tid — for to Menneskealdre siden — da Danmark kun havde halvt saa mange Indbyggere som nu, ser vi at Antallet af

Figur 1.

Dødsfald dengang — selv bortset fra enkelte ondartede Epidemi-Aar — var tre Fjerdedele af det nuværende.

Hvad enten vi altsaa vender Blikket udad mod Omverdenen eller tilbage i Tiden, giver Sammenligningen det Resultat, at Døden i det tyvende Aarhundredes Danmark gør en mager Høst.

Spørger man saa om Grunden til dette lykkelige Forhold, kan der i stor Almindelighed peges paa en Række Momenter som: Lægevidenskabens Fremskridt, Folkeoplysningens relativt høje Standpunkt, den voksende Forstaaelse af Hygiejnens Betydning, sammenligningsvis gunstige sociale Forhold paa mangfoldige Omraader, stigende Velstand i alle Lag af Befolkningen, o. s. fr. Men hvis man ud af alle disse Ting, der tilsammen danner Indbegrebet af hvad vi kalder Kultur, vil udskille et enkelt Led og prøve paa at vise Aarsagsforbindelsen mellem denne enkelte Faktor og Dødelighedens ulige Styrke i de forskellige Lande, til forskellige Tider, i forskellige Klasser af Befolkningen, da kommer Statistiken tilkort. Ikke fordi Opgaven er ladet upaaagtet — tværtimod, det modsatte er Tilfældet — men fordi Statistiken er ilde stedt overfor en Opgave som denne, hvor Eksperimentet er saa ganske og aldeles udelukket. Hvis Grosserere erfaringsmæssigt lever længere end Skomagersvende, og hvis der dør flere Børn i Adelgade end i Bredgade, er det ikke muligt at maale, hvor stor en Del af Forskellen der skyldes den relative Velstand paa den ene Side og den relative Fattigdom paa den anden Side. Man kan ikke flytte Brikkerne og prøve, hvor længe Skomagersvende vilde leve, hvis de havde Grosserer-Indtægter, eller hvor meget det vilde formindske Adelgade-Børnenes Dødelighed, hvis de, uden at deres Kaar iøvrigt forandredes, blev flyttet hen, hvor der er Lys og Luft i Overflod.

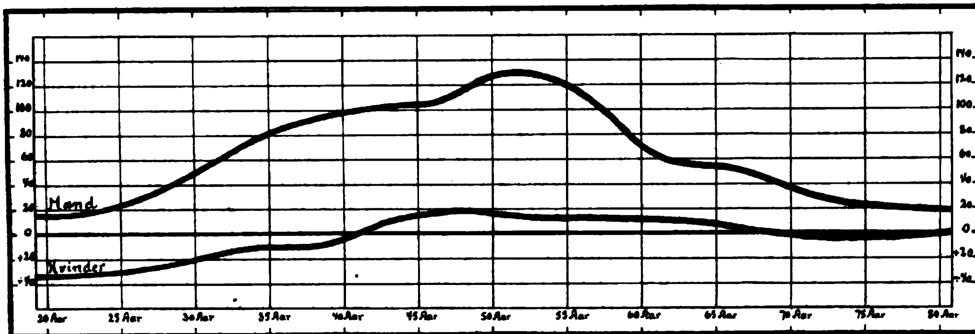
Men selv om man ikke kan udskille de enkelte Aarsager og nøje udmaale Virkningerne af hver især, er det allerede af stor Betydning, at man paa væsentlige Punkter er i Stand til at paavise en Forskel mellem Dødeligheden i forskellige Samfundsklasser. Enkelte interessante Fingerpeg med Hensyn til Aarsagssammenhængen giver de forskellige Undersøgelser iøvrigt ogsaa. Jeg skal i det følgende anføre nogle Eksempler paa de Resultater, man er naaet til i dansk Dødelighedsstatistik.

Det er foran nævnt, at der i Danmark aarlig dør 15 Mennesker for hver Tusinde. Men naturligvis varierer Dødeligheden en Del i de forskellige Egne af Landet, idet den bl. a. paavirkes af, om der i Befolkningen er mange eller faa Individer i de Aldersgrupper, der har særlig høj Dødelighed (Børn og gamle Mennesker), ligesom ogsaa de ydre Kaar, hvorunder hvert Steds Befolkning lever, selvfølgelig faar Indflydelse paa den lokale Dødeligheds Niveau. Tager man nu i Betragtning, dels at Bybefolkningen gennemgaaende har større Indtægter end Landbefolkningen, dels at der findes forholdsvis baade flere Børn og flere Gamle i Byerne end paa Landet, skulde man vente at finde en mindre Dødelighed hist end her. Men det modsatte er Tilfældet. Byernes (og da navnlig Storbyernes) Befolkning) har en større Dødelighed end Landbefolkningen, om end Forskellen i hvert Fald i Danmark er mindre nu end i tidligere Tid. For to Menneske-

aldre siden døde der aarlig i København 27 af Tusinde, paa Landet 20, for en Menneskealder siden i København 25 af Tusinde, paa Landet 18, medens Forholdet nu er: København godt 16, Landet knap 15. Provinsbyerne, som tidligere indtog en Mellemstilling mellem Hovedstaden og Landet, har nu paa det nærmeste samme Dødelighed som Landbefolkningen.

Tager man Hensyn til Aldersfordelingen, kommer Bybefolkningens Dødelighed naturligvis til at stille sig forholdvis endnu ugunstigere, og hvis man tillige sondrer mellem Mænd og Kvinder, kommer man til Resultater, som i nogen Grad kaster Lys over Grunden til den forskellige Dødelighed i By- og Landbefolkningen.

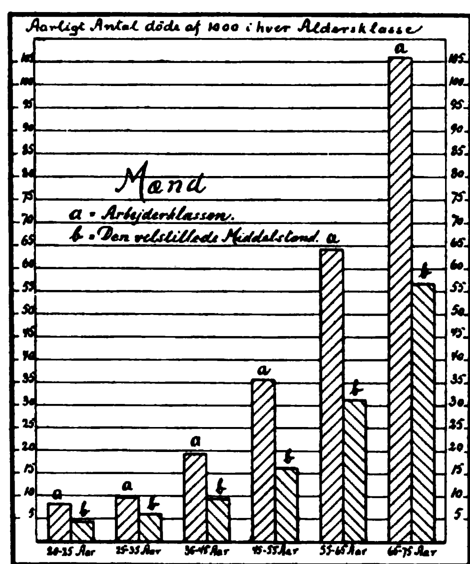
Byernes større Dødelighed viser sig langt stærkere for Mænd end for Kvinder. I det sidste Tiaar af det nittende Aarhundrede var saaledes Dødeligheden for voksne Mænd i alle Aldersgrupper større i København end paa Landet. Forskellen var mindst for de ganske unge og for de gamle, størst for de arbejdende Aldersklasser. For Kvindernes Vedkommende var Dødeligheden i København lavere end paa Landet lige op til 40 Aars Alderen, og i Aldersklasserne over 55 Aar var Kvindernes Dødelighed omtrent ens i København og paa Landet. Forholdet er anskueliggjort i Figur 2, hvor de to uregelmæssige Liniers Afstand fra den vandrette Linie 0—0 betegner Afvigelsen mellem Københavnernes (henholdsvis Mænds og Kvinders) Dødelighed og Landboernes Dødelighed i de forskellige Aldersklasser. Eksempelvis ses det, at for Personer i 35 Aars Alderen er Dødeligheden i København for Mændenes Vedkommende omtrent 80 pCt. større end paa Landet, for Kvindernes Vedkommende derimod omtrent 10 pCt. mindre end paa Landet. Vi ser altsaa, at de Aarsager, der fremkalder en større Dødelighed i Bybefolkningen end i Landbefolkningen, gøre sig langt stærkere gældende for Mændenes end for Kvindernes Vedkommende, — en Erfaring, der tyder paa, at de almindelige hygiejniske Betingelser, der ere fælles for begge Køn (Beboelses- og Ernæringsforhold o. l.) i denne Sammenhæng ere af mindre Betydning end de professionelle Sygdoms- og Dødsaarsager, som jo fortrinsvis maa paavirke Mændenes Dødelighed.

Figur 2.

Med de Forbehold, der følger af, hvad foran er nævnt, skal jeg nu gaa lidt nærmere ind paa Spørgsmaalet om

Dødelighedens ulige Styrke indenfor Befolkningsklasser, der staa paa forskelligt Velstandstrin. Jeg skal her, ligesom i de foregaaende holde mig til Erfaringer fra vort eget Land. Nuværende Sygekasseinspektør Th. Sørensen har i sin Tid foretaget en omfattende Undersøgelse af Dødeligheden i Danmarks Bybefolkning efter sociale Synspunkter. Han delte Befolkningen i tre Grupper, som efter gængs Sprogbrug i Korthed kan be-

Figur 3.

tegnes som Arbejderstanden, den mindre bemidlede Middelstand og den velstillede Middelstand. Det er unødvendigt at opremse, hvilke Erhverv, der er henførte til hver af disse Grupper, hvoraf vi her vil bortse fra den mellemste. Kun skal det nævnes, at Arbejdergruppen omfatter baade faglærte og ikke-faglærte Arbejdere, og at den velstillede Middelstand rummer saavel Embedsmænd, Læger, Sagførere osv. som Grosserere, Købmænd og andre „større" Næringsdrivende.

Karakteren af de Resultater, Dr. Sørensen kom til, er illustreret i Figur 3, der fremstiller den aarlige Dødelighed blandt Mænd i København i hver af de to sociale Grupper. For at tage et Eksempel: i Aldersgruppen 45—55 Aar døde i aarligt Gennemsnit i Arbejderklassen omtrent 36 af Tusinde, i den velstillede Middelstand omtrent 16 af Tusinde. For Kvindernes Vedkommende gaar Resultatet i samme Retning, og det samme er Tilfældet for begge Køns Vedkommende i Provinsbyerne, om end Forskellen her er noget mindre udpræget end i København.

For Landbefolkningens Vedkommende har en af Rubin og Westergaard foretagen Undersøgelse omfattende Fyns Stift vist, at der indenfor den jordbrugende Befolkning hersker langt mere ensartede Dødelighedsforhold end i Bybefolkningen. Gaardmænd have f. Eks. i hele den produktive Alder ikke nogen fremtrædende ringere Dødelighed end jordløse Husmænd, medens der dog i de yngste og ældste Aldersgrupper viser sig ret væsentlige Forskelligheder i den jordbesiddende Klasses Favør.

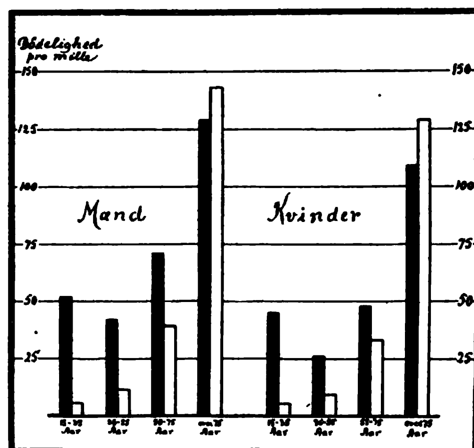
De her omtalte Undersøgelser ligge en Del Aar tilbage i Tiden, og muligt er det jo, at Forholdene nu have ændret sig noget. Meget kunde tale for den Antagelse, at man, hvis Dr. Sørensens Undersøgelse blev gjort om nu, vilde finde en noget mindre Forskel mellem Arbejdernes og Middelstandens Dødelighed i Byerne, idet Forbedringerne paa det offentlige Sundhedsvæsens og paa Bolighygieinens Omraade vel nok stærkest har sat sine Spor i Arbejderbefolkningen. Omvendt vilde man maaske paa Landet finde en stærkere udtalt Forskel mellem de besiddende og de ikke be-

siddendes Dødelighed, hvis det fortrinsvis er Gaardmandsklassen, der har draget sig Tidens hygiejniske Fremskridt til Nytte.

Det er naturligt, at den Indflydelse, som Velstandsforholdene øver paa Dødeligheden, maa træde skarpt for Dagen, naar man særlig retter Opmærksomheden mod den Del af Befolkningen, der økonomisk set befinder sig paa Samfundsstigens laveste Trin, nemlig de, der lever af offentlig Fattighjælp. Der foreligger fra Statens statistiske Bureau en Undersøgelse herom, og den viser, at Dødeligheden iblandt fattigunderstøttede Mænd i Danmark er over dobbelt saa stor som den normale, for Kvinder omtrent halvanden Gang saa stor som den normale (d. v. s. som Dødeligheden i hele Befolkningen i de tilsvarende Aldersklasser).

Dette summariske Resultat er talende nok, men det lønner sig at gaa lidt mere i Enkeltheder og undersøge Fattiglemmernes Dødelighed i de forskellige Aldere. I Figur 4 viser de mørke Søjler, hvor mange af Tusinder Fattigunderstøttede i hver af de tre Aldersgrupper, der døde i Løbet af Aaret 1901, medens de hvide Søjler til Sammenligning angiver den normale Dødelighed. Resultatet er ret overraskende. Ser vi paa den Afdeling af Figuren, der angaar Mændene, finder vi for Aldersgruppen 15—35 Aar en Dødelighed af 52 Promille for Fattigunderstøttede mod kun godt 5 Promille for Befolkningen som Helhed; Fattiglemmernes Dødelighed er altsaa i de unge Aar over 10 Gange saa stor som den normale. I Aldersgruppen 35—55 Aar er Forskellen forholdsvis langt mindre (omtrent som 4 til 1); i Alderen 55—75 Aar atter mindre, om end Fattiglemmerne endnu have en betydelig større Dødelighed end den normale. Men betragter vi sluttelig de helt gamle, Folk over 75 Aar, finder vi, at Fattiglemmernes Dødelighed her endog er m i n d r e end den normale.

Hvorledes kan nu det fundne gunstige Dødelighedsforhold for de g a m l e Fattiglemmer forklares? At det ikke beror paa en Tilfældighed, et Lune hos Tallene, derom vidner ikke alene den Omstændighed, at man genfinder dette ejendommelige Træk baade hos Kvinder og hos Mænd, men ogsaa, at

Figur 4.

den før omtalte Undersøgelse af Rubin og Westergaard viste ganske tilsvarende Resultater. Forklaringen kan maaske delvis søges i, at de ældste Fattigunderstøttede, trods deres Fattigdom, føre en relativt betrygget Tilværelse; det Offentlige yder dem det lidet, de behøver, og alt i alt lever de maaske paa Fattiggaarde o. l. under bedre hygiejniske Vilkaar end Flertallet af de gamle, der ikke modtager Fattighjælp. Men hertil kommer yderligere, at den forholdsvis store Dødelighed i det Befolkningslag, der rekrutterer Fattiggaardene, sandsynlig-

vis bortriver de svageste Individider i yngre Alder, end Tilfældet er i andre Samfundsklasser, saaledes at af de fattigste i Samfundet kun de kraftigste naa at leve over Støvets Aar. Med andre Ord: „Selektionen“ gør sig stærkere gældende over for dem, der ender deres Dage som Fattiglemmer, end over for den bedrestillede Del af Befolkningen, og det er da kun rimeligt, at de førstes Dødelighed i de ældste Aldersklasser er mindre end den normale.

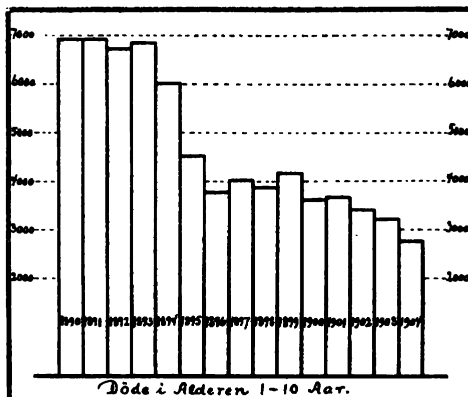
Figur 4 viser endnu en Ejendommelighed ved Fattiglemmers Dødeligheds-forhold. Medens det er den almindelige Regel, at Dødeligheden — bortset fra Barnealderen — tiltager nogenlunde jævnt med Aarene (se Figurens hvide Søjler), viser det sig, at Fattiglemmernes Dødelighed i Aldersklassen 35—55 Aar er mindre end i Alderen 15—35 Aar (se de mørke Søjler). For at forstaa dette, maa man erindre, at de Fattigunderstøttede ikke er en fast afsluttet Befolkning, det er ikke en Kaste, hvori man fødes, vokser op og dør, men det er en Samfundsklasse, der modtager Tilgang fra den øvrige Befolkning i alle mulige Livsaldre. Grundene til, at Mennesker maa ty til Fattigvæsenet, ere nu højst forskellige i de forskellige Aldre; i de unge Aar spiller saaledes Sygdom og Drikfældighed en forholdsvis større Rolle som Trangsaarsag end i den ældre Alder, og det er rimeligt, at denne Forskel i de typiske Trangsaarsager sætter sine Spor i Dødelighedstallene.

Vi har i det foregaaende paa forskellig Maade set, at Chancen for at dø er større for den Fattige end for den Velstillede. Men ogsaa Fødselsstatistiken regner med større Tal blandt Smaakaarsfolk end i de Riges Familier. Hundrede Ægtepar i den københavnske Embedsstand har tilsammen faaet knap 270 Børn, hundrede Arbejdsmandsfamilier tilsammen 440 Børn. Børn er Fattigmands Rigdom, men Naturen tager med den ene Haand, hvad den giver med den anden: af Embedsmændenes Børn er en Sjettedel døde, af Arbejdsmændenes imellem en Fjerdedel og en Trediedel. Den større Dødelighed iblandt de fattige Familiers Børn bidrager saaledes til at udjævne Forskellen. De hundrede Arbejdsmænd har henimod en halv Gang saa mange Børn i Live som de hundrede Embedsmænd, men de har mistet tre Gange saa mange Børn som Embedsmændene.

Grunden til den forholdsvis store Børnedødelighed i fattige Familier er naturligvis væsentligst at søge i de almindelige hygiejniske Vilkaar, i Ernæringsforholdene osv. Her virker med andre Ord de samme Aarsager, som overhovedet fremkalder en større Dødelighed i de fattige Klasser end i de velstillede. Men der er tillige her en ejendommelig Vekselvirkning mellem Fødselshyppighed og Dødelighed. Hvor Fødslerne følger hurtig efter hinanden, dør der flere Børn, end hvor der er længere Mellemrum imellem dem. Denne Regel gælder imidlertid ikke i lige Grad for alle Samfundsklasser. Stærkest reagerer Naturen imod en forceret Børneavl dér, hvor de økonomiske Forhold er ugunstigst.

Med Rette er i vor Tid Hygiejnikernes Bestræbelser i særlig Grad rettede mod at beskytte og bevare Børnenes Sundhed og Liv. Den stærke Nedgang i Dødeligheden i nyeste Tid falder da ogsaa i det væsentlige paa de yngste Aldersklasser. For at se dette, vil vi et Øjeblik vende tilbage til det Tal,

hvormed vi indledede disse Bemærkninger, det nuværende Antal Dødsfald i Danmark i Løbet af et Aar, 38,000. Af disse er henimod en Trediedel Børn under 10 Aar, men for blot en halv Menneskealder siden faldt næsten to Femtedele af Dødsfaldene paa Børn under 10 Aar. Til Trods for, at det stigende Antal Fødsler og den aftagende Børnedødelighed bevirker en Ophobning af Individer i de yngste Aldersklasser, saaledes at altsaa Døden saa at sige har bestandig flere at tage af, svinder Børnedødsfaldenes Antal stærkt Aar for Aar. Antallet af Dødsfald blandt spæde Børn under 1 Aar er aftaget fra 9 a 10,000 i Aarene omkring 1890 t i l g o d t 8000 nu. Dette er allerede en betydelig Formindskelse men dog for lidet at regne i Sammenligning med den Nedgang i Dødeligheden, man kan iagttage for Børn, der har overlevet det første Aar; her er Dødelighedens Formindskelse ganske mærkelig og af en saadan Styrke, at den vil sætte sig dybe Spor i vor Befolknings fremtidige Struktur. Det ses af vedføjede Figur 5, at der i Begyndelsen af Halvfemserne aarlig døde henimod 7000 Børn mellem 1 og 10 Aar, men i de seneste Aar ikke en Gang halvt saa mange. At dette er et Faktum af den allerstørste sociale Betydning, behøver ikke nærmere Paavisning. Jeg skal kun tilføje, at om det end ikke kan talmæssigt bevises, er der dog ingen Tvivl om, at den afta-

Figur 5.

gende Børnedødelighed er et almindeligt, alle Befolkningsklasser omfattende Fænomen; man genfinder det baade i Byerne og paa Landet, og Bevægelsen i Tallene er saa kraftig, at Nedgangen ganske utvivlsomt omfatter ogsaa de mindre velstillede Samfundsklasser — de der tælle stærkt til i Helheden.

Max Stirner.

Af AXEL GARDE.

I.

Det er i Sommer 50 Aar siden, Anarkismens første germanske Tænker døde fattig og glemt i Berlin — hans Dødsfald er den 26. Juni — efter en kort Tid at have fænget i det unge revolutionære Tyskland med sin Bog, Den Eneste og hans Ejendom.

Siden har Navnet Max Stirner faaet et Indhold, der fra mange Sider er blevet taget Stilling til, hans Betydning er vurderet og sikret og hans Virksomhed forstaaet som en af de Erobringer af Mennesket og Personligheden, som tilsammen udgør det 19. Aarhundredes Historie. Den eneste og hans Ejendom, det Værk der er saa enestaaende i hans Produktion. rager ogsaa op i vore Dage som en af de Bøger, der bliver staaende i Tidens

Brænding. Den vil altid være et af Individualismens Hovedværker. Max Stirner er en almengyldig Type infor den moderne Tænkning.

Som Aand giver Max Stirner i Den Eneste og hans Ejendom et fast Indtryk af sit Tankeliv, og giver i denne Bog, hvad han ejer. Hans andre større Arbejder, den store i to Bind fuldførte Geschichte der Reaktion og hans Oversættelser af Say's Lærebog i praktisk-politisk Økonomi i 4 Bind og af Smith's Undersøgelser over Nationalrigdommen, føjer intet Træk til, der er nødvendigt for Tilegnelsen af hans Ejendommelighed. Som Menneske er det vanskeligere at faa et Billede af ham. Han var en tilbageholdende og lidet meddelsom Mand, og hvad der fortælles om ham — en Del er samlet i Mackay's Levnedsskildring af ham — kan udtydes paa forskellig Maade. Man har det grove Omrids af hans Liv, som af hans Samtid blev bekigget gennem den Annonce i et berlinsk Blad, i hvilken Max Stirner af en eller flere ønsker et Laan paa 600 Daler i 5 Aar. Men om hans Temperament og intime Sjæleliv har man kun Gisninger. Her er kun ét sikkert, at han baade af Vilje og Omstændigheder var en ensom Mand.

Stirners egentlige Navn var Johann Kaspar Schmidt. Men han brugte altid som Forfatter Mærket Max Stirner og efterhaanden gik det over til at blive ogsaa hans almindelige Kendingsnavn. Det er da ogsaa dette Navn, der findes paa den Mindetavle, som nu kendetegner Huset, Philippstrasse 19, Berlin, hvor han døde 49 Aar gl., ligesom hans Gravsten paa Sophien-Kirchhof uden anden Tilføjelse kun bærer disse to Ord. Hans Grav er for nylig bleven restaureret af Mackay og Hans v. Bülow.

Max Stirner er født 25. Okt. 1806 i Bayreuth og studerede som ung i Berlin, Erlangen og Königsberg. Først Teologi som sine Samtidige Feuerbach, D. F. Strauss og Bruno Bauer, hvilken sidste en Tid lang stod ham nær i det revolutionære Selskab De Frie; senere som Eksamensfag klassisk Filologi. Han virkede nogle Aar som Gymnasiallærer, og havde derefter en Stilling som Lærer i en Pigeskole, men den opgav han frivilligt kort inden Udgivelsen af Den Eneste og hans Ejendom, for ikke at blive tvungen bort. Senere maatte han — der havde haft Brug for Arbejdsfred — da hans Bøger intet indbragte ham, hjælpe sig med forskellige Smaabeskæftigelser, ogsaa Agentur, og et Par Overgange stiftede han Bekendtskab med Gældsfængslets indre Lokaliteter. Hvorledes han tog disse Vanskeligheder, véd man ikke. Man véd, at han ingen Fornødenheder havde — hans eneste Luksus var Cigarer, men de var altid udsøgte, han røg, skønt Tysker, aldrig daarlig Tobak — og det er troligt, han med et særdeles roligt Sind fandt sig i det Uundgaaelige. Naar han en sjælden Gang udtalte sig, var hans Ord af en stilfærdig Ironi, ledsaget af et paa een Gang elskværdigt og hvast Smil, der tydede paa en overlegen Betragtning af Menneskenes Spøgelsekomedie og paa et Smil, der havde sit eget at varetage. Han nærede den fuldkomneste Ligegyldighed for andres Dom, og han kendte selv meget vel Betydningen af det Værk, han skulde efterlade sig.

Lige saa lidt lod han sig beherske af nogen, som det var ham ligegyldigt at beherske andre.

Stirner var to Gange gift. Første Gang med en lille, stille Pige, Datter af hans Værtinde; hun døde i det første Aar af deres Samliv, inden hun naaede at føde deres Barn. Anden Gang med Marie Dähnhardt, til hvem han tilegnede sin Bog. Ogsaa dette Forhold var barnløst, og efter et Par Aars Forløb blev de enige om at skilles. Marie Dähnhardt er først død for nogle Aar siden i London efter et Liv, der har ført hende vidt omkring, bl.

a. en Tid til Australien som Løjtnant Techows Elskerinde. Techow var gaaet i Landflygtighed efter Revolutionen i Berlin 1848 og er senere bekendt fra Benaadningsaffæren under Kejser Friedrichs korte Regering. Hun var som gammel stærkt katolsk, uddelte gudelige Traktater og vilde ikke høre Tale om Stirner, om hvem hun erklærede, at hun havde aldrig hverken elsket eller agtet ham. Som ung var hun, hvad man den Gang kaldte emanciperet, og tog ivrig Del i Diskussionerne hos De Frie, meget ivrigere end Stirner, der helst sad for sig selv og hørte paa de andre. Naar han slog et Ord i med, ramte hans Sarkasmer gerne Feuerbach, der havde en særlig Tiltrækning for hans Vid.

De sidste Aar af sit Liv tilbragte Stirner i fuldkommen Ensomhed, kæmpende med sin Gæld, og ude af Stand til at arbejde; han havde nok med at holde Dagene nogenlunde samlede, at de ikke skulde falde fra hinanden i alt for mange Stumper af Sult og Mangel. Da han døde, fulgte et Par tilfældige Mennesker hans Lig.

Men bag dette Mørke, med hvilket det borgerlige Samfund foldede et Ligklæde inden Døden om en af sine dyrebareste Fjender, ligger Max Stirners Livsværk, der er fuldt af Lys og Ild. Man kunde om Stirner sige, hvad en ung tysk Kritiker og Digter for nylig sagde om sin afdøde Broder og Værkfælle: han var gjort af daarligt Ler, men der var dannet et Vinkrus deraf. Kruset gik i Stykker, men Vinduften blev ved Skaarene.

Den Eneste og hans Ejendom er den Duft, der stiger op fra Skaarene af Max Stirners Liv.

II.

Den Eneste og hans Ejendom er en Bog af en Personlighed, der er naaet rundt om sin særegne Forestillingskreds, og som lidenskabeligt og voldsomt kaster den enkelte frem imod Samfundet som dets sidste og eneste Kilde, den eneste Virkelighed, der intet Bedrag tillader. Lag for Lag skræller den i en ironisk, stramt spændt Stil, der kun har Paradoksets Form, Samfundet igennem og afkaster paa sin Vej alle de Svøb, i hvilke Menneskene har indhyllet deres Magtbegær for at gøre deres Personlighed til en staaende Form eller et Ideal oven over den enkelte Tilværelse. Stirner standser ikke, før han staar overfor selve Drivkraften, Du og jeg, den enkelte haandfaste Personlighed, der handler ud af sine Instinkter, sin Vilje og sin Egoisme.

Bag Handlingen staar altid en Handlende, Idealet er kun et Hylster om et levende Menneske, hvorfor saa ikke kaste Hylstret til Side og lade det ligge som en Form, der dør sammen med dets Bærer. Men Kulturens Historie er Historien om de døde Hylstre, vi har altid dyrket Afguder, Spøgelset for Virkeligheden. Som vi kastede en Gang vor Længsel ud i Verdensrummet og skabte Gud, indtil det Haab, der rejste den ene Slægt, blev et Bjerg, som laa paa Nakken af den næste, saaledes rykkede de nye Guder frem, da Gud selv i den arbejdende Bevidsthed ikke længere var Tilværelsens og Tænkningens Midtpunkt: Fædreland, Samfund, Menneskeheden — hvad betød den enkelte, naar han ikke havde Menneskeheden at falde tilbage paa — Retten og Staten, alle lige saa uvirkelige, alle Fiktioner, som bruges af de Faa for at give deres Besiddelse af Magten en Baggrund for Pøblens Ærbødighed. Navnlig er Retten en Afgud, men den, der haandhæver den, ved det, at den kun er et Udtryk for Magten; Rettens „Idé“ er et Spøgelse. Staten kalder sin egen Magt Ret, men den Enkeltes Magt kalder den Forbrydelse. Retten er kun Ret, saa længe jeg anerkender den, Verden er min Ejendom, saa langt min Magt rækker.

Naar Pøblen griber til, ophører den

at være Pøbel. Hvis vi taber Respekten for Ejendommen, saa vil enhver komme i Besiddelse af Ejendom, lige som Slaven bliver fri i det Øjeblik, han ikke længere agter Herren for Herre. Imod Samfundets Katekismus med dens Hovedsætning: Du skal respektere, hvad der ikke er dit, hvad der tilhører andre, sætter Stirner: Hvis I vil eje vor Respekt, maa I købe den for den Pris, der passer os. I kan beholde Eders Ejendom, naar I vil opveje Besiddelsen. Hvordan opvejer I, at vi fortærer Kartofler og roligt ser paa, at I gør Jer til Gode med Østers? Naar I vil betale os lige saa meget for Jeres Østers, som vi betaler Jer for vore Kartofler, saa kan I spise saa mange Østers, I vil.

Den sociale Kritik, der som Stirners har Anarkismen som Endemaal og overfor Statens Forbrydelser og Kulturspektakel henviser til, at Kulturens Historie altid har hvilet paa de Enkelte og den frie Sammenslutning og at Staten er en Omvej, der blot binder Initiativet og Fremskridtet, har siden ham gennemløbet en stor Udvikling og skabt et ganske anderledes Grundlag for den anarkistiske Forening, end det var muligt for Stirner. Krapotkins radikale Kommunisme og de allerede eksisterende store Konsumforeninger, navnlig i Tyskland og Schweiz, er her det naturlige Materiale. Men Stirner var den første, der med Vægt for den sociale Psykologi har været i Stand til at hævde, at vi nu een Gang ikke lever for at realisere Ideer, men for at leve. Hvert Jeg er sin egen Idé.

Max Stirners historiske Stilling er knyttet til hans Kritik af Begrebet og Begrebsdyrkelsen. Menneskene har paa deres Udviklingsgang for mere bekvemt at kunne springe over den enkelte, skabt Begreberne, der kunde samle Alle og sluge Forskellighederne. Saaledes har de skabt Hjertet, den tomme Hjertelighed for det fulde, levende Hjerte, Aanden for min og din Aand, Friheden, som er en romantisk Jamren, en Længsel, for Egoistens Magt til at handle, som han vil, og som er den eneste Virkelighed, der netop skaffer saa megen Ufrihed af Vejen, som spærrer os den Vej, vi vil gaa. Som Henrik Ibsen har han ingen Interesse for den Revolution, der blot omsætter Magtmidlerne, han vil have Menneskets Sind revolutioneret saa dybt, at det lærer at stole paa sig selv, forstaa sin Egoisme og gaa ud fra som en Kendsgerning, at Samspillet af 10 Mennesker ogsaa forlanger hele Mosaiken af disse 10 Sind.

Ingen Idé, intet System, ingen hellig Sag er saa stor, at den ikke kan overbydes og modificeres af de personlige Interesser. Det er et Bedrag at nægte Egoismen.

III.

Naturligvis er Stirners Form bestemt af hans Tid.

Han betragtede sig selv først og fremmest som en Modstander af Hegel og den hegelske Skole. Hans Angreb paa Begrebet som den store Besættelse og det store Opspind, er naturligvis fremkaldt af det hele hegelske Aandebyggeri.

Men Stirners egen Stil er alligevel bleven til paa Hegels Tid. Man har sammenlignet ham med Nietzsche. De har i deres Aandsform ingen Lighed, selv om deres Tanker har det og deres psykologiske Udgangspunkt. Deres Personligheder er af ganske forskellig Art og blandes kun sammen for et borgerligt Synspunkt, fordi de begge ligger saa langt udenfor Borgerens Samfund. Det kan undertiden være frugtbart at studere deres Forskel.

Stirners Stil er i Virkeligheden den hegelske Skoles sidste Dityrambe. Hans Bog er en Tankebygning, der følger sine egne Love, en fint beregnet Arkitektur, en Verden der er bleven til i Tanken og som sammenholdes af Tanker mere end af Erfaringer.

Den er et Kunstværk netop af den Art, som Tænkeren ved Midten af det nittende Aarhundrede skabte sig for at runde sin Tilværelse af, indtil den blev en Kugle, hvori Verdensrummet spejlede sig. Dens Tone er Tankens Patos, aldrig Stemningens.

Man kan sige, at denne Form fristede Stirner ud i Paradokset. For alle Fugle gives der, som bekendt, Lokkemad og hvert enkelt Menneske ledes og forledes paa sin Vis. Men det er Stirners Fortjeneste, at han afsluttede denne Tankeform, der logisk bygger paa den enkelte, med saa ogsaa at gøre Alvor heraf og føre Tanken tilbage til dens Kilde. Og det er hans Værdi, at han fyldte denne sunde og konsekvente Egoisme med hele sin modige og sandhedskærlige Personlighed.

Bag hans haarde, sarkastiske Form, der er sluttet som en Bygning, gløder hans bevægede Sind, der er saa fuldt af Kærlighed, at det er ham en ulidelig Smerte at være Tilskuer ved Samfundets Prokrustesseng, hvorpaa de bedste forbløder. Det er ofte vanskeligt at sige, hvad der først har ført en Skribent til hans Arbejde. Hos Stirner kan man finde Udgangspunktet for hans Lære om Egoismen i hans Opfattelse af Kærligheden. Her har hans Trang til Sandhed sin frieste og smukkeste Form: jeg elsker dig, fordi Kærligheden gør mig lykkelig, ligesom ingen udtaler, hvad han tænker, for Sandhedens Skyld, men fordi det er hans Glæde at sige det. For Stirner er enhver Kærlighed, til hvilken der klæber blot den mindste Plet af Forpligtelse, Besathed, romantisk eller religiøs, saa langt denne Plet rækker. Intet er ham dybere imod end den Barmhjertiges Kærlighed, som man kun kan tigge sig til.

Ola Hansson har i en udmærket Afhandling om Stirner og Nietzsche paavist, hvorledes det fælles i deres Omvurdering af de menneskelige Bevæggrunde ikke blot resulterer i en ny Rangforordning af de menneskelige Karakteregenskaber, men indeslutter en ny, saavel individuel som social Etik. Deres Tankeliv skyder op fra den samme Opfattelse og Værdsættelse af Menneskets Natur. De ser begge Grunddriften i Magtfølelsen, Kærligheden til Magt, Viljen til Magt. Max Stirner har for sit Vedkommende stillet sin Sag paa ingenting, d. v. s. paa sit Jeg, eller med andre Ord paa den særegne Individualitet, der har frigjort sig for alle de falske Helligdomme, ikke mindst „Mennesket"s kategoriske Imperativ, efter at det hinsidige var blevet trukket ned fra Himlen og indkapslet i den nye Gud: Menneskeheden, og herunder har Stirner loddet saa dybt, at han ogsaa naaede at indordne de saakaldte altruistiske Følelser hos Mennesket under de oprindelige Førstehaandsaffekter. Omsat i moderne Form vil det sige, at de virksomme altruistiske Behov gør sig gældende med samme naturbetingede Magt som det fysiske Behov, at naa ud over Jeg'et gennem Barnet, der alene føjer Mennesket ind i Kredsløbet. Det skønne ved Kærligheden til andre er netop, at det er Egoisme, en Magtfølelse.

Stirner, som i sin Spekulation spændte over et verdenshistorisk Perspektiv, der fra alle Aandens Spejlbilleder af Mennesket søger bagom og ind til Virkeligheden, den enkelte, der er den virkelige Indehaver af Tingenes Verden som af Aandens Verden, med andre Ord af sig selv, er saaledes først og fremmest ejendommelig ved sin tillidsfulde Fordring til Mennesket: herfrem med Dig! Du skal ikke stikke Hovedet bag Idealets Busk, — Du behøver det heller ikke. Udviklingens Fremdrift er den samme som Tankens, den har i Aarhundredernes Løb stedse nærmet sig skarpere og skarpere til Personligheden. Idealerne var blot de døde Punkter, hvor Tanken og Hjertet trængte til Ro, Søndagene! De fikserede Idealer

betyder blot, at en Forestillingskreds, et menneskeligt Indhold er blevet gennemarbejdet, udtømt; et Gærde er faldet, en Smerte overvunden. En af Murene, der skilte mellem Menneskene og standsede den enkeltes frie Gang imellem sine Medmennesker.

Naar man trænger ned bag Stirners Filosofi, finder man en Mand, der under en tilsyneladende vanskelig Tilværelse bærer sit Sind og sit Jeg i en stolt og overlegen Fortrøstning til den menneskelige Udvikling. Han ser aldrig tilbage for at længes, men for at forstaa, at Idealets eller Ideens Forfald er det samme som Menneskets Rejsning til sin egen oprette Gang. Hans Perspektiv ender langt ude i en Fremtid, der unægtelig ikke er virkeliggjort, men den springer intet Øjeblik bort fra Virkeligheden, Linien har altid gaaet imod det Jeg, der staar til Ansvar for sig selv og forstaar at regne med, at han er Herre over sine Handlinger.

Max Stirner har gjort Grunden usikker under Idealisten, men han har stillet Mennesket overfor sig selv, saaledes som Virkeligheden gør det.

Han har haft en dyb Erfaring at bygge paa.

Henry George Bevægelsens Middel.

Hr. Baron Palle Rosenkrantz!

De nævner mit Navn et Par Gange i Deres Artikkel i forrige Hefte. Det kunde se ud som en Invitation, — jeg skal efterkomme den.

De maa dog ikke vente megen „Veltalenhed“ af mig. De har selv anvendt fire Spalter fulde af Veltalenhed paa at godtgøre, at denne Egenskab er uløselig knyttet til Henry George Bevægelsen. Men desværre har De ikke Ret. Man kan meget godt være Tilhænger af Tanken om en Grundværdiskat uden derfor at besidde denne værdifulde Gave, og en Sammenligning mellem Deres Artikkel og nærværende Opsats vil sikkert godtgøre, at der kan findes mere Veltalenhed udenfor Henry George Foreningen end indenfor den.

Men De faar altsaa tage til Takke.

Jeg faar af deres Artikkel Indtryk af, at vi mødes med nogenlunde de samme Forudsætninger. De har ligesom jeg læst Henry Georges Skrifter og med Opmærksomhed og Interesse fulgt Diskussionen om dem; i almindelige politiske Spørgsmaal staar vi paa samme Side, — det skulde altsaa ikke synes saa helt utænkeligt, at vi ogsaa kunde komme til en Forstaaelse i dette.

Men Deres Studium af Henry George har altsaa ført Dem til det Resultat, at hans Beskatningstheori er uigennemførlig: En Grundværdibeskatning lader sig overhovedet ikke udføre i Danmark, thi man kan ikke gennem en Beskatning faa fat paa den Værdi, som hele Henry Georges System drejer sig om, paa Jordrenten, det samfundsskabte Element i Jordens Værdi, Samfundets „Gave“ til de enkelte Jordbesiddere.

Der er efter Deres Fremstilling ikke en, men flere Grunde, som forhindrer Samfundet i at faa fat paa denne af Samfundet selv skabte Værdi, som De jo dog indrømmer er tilstede. De sondrer derfor mellem tre Grupper af Tilfælde:

1. Jord, der bruges til Avlsbrug.
2. Jord, der bruges til Bebyggelse.
3. Jord, der bruges til industrielle Anlæg.

De to sidstnævnte Tilfælde falder dog i Deres Fremstilling sluttelig sammen, saa der i Virkeligheden kun bliver to Grunde, som skal kunne

umuliggøre denne Beskatning. Men allerede dette er jo ogsaa tilstrækkeligt.

1. Paa den dyrkede Jord, siger De, kan Samfundet ikke kræve, at Ejeren skal indbetale „Samfundsgaven" til Stat eller Kommune; thi „Ejeren har selv betalt denne Gave til Samfundet ved Købet eller Overtagelsen af Jorden, enten kontant eller gennem aarlige Prioritetsrenter". Hvis vi altsaa nu forlanger, at Manden paany skal aflevere denne Samfundsgave i Form af en aarlig Skat, kommer han til at betale den to Gange.

Meget vel. Men hvis jeg nu svarer hertil, at saa kan jo Samfundet erstatte Manden de Penge, han i sin Tid har betalt for Retten til at oppebære Jordrenten, saa kan jeg vel gaa ud fra, at Deres Indvending paa dette Punkt falder bort. Hvis De nemlig alligevel fastholder Indvendingen og siger, at det nytter ikke noget, om ogsaa Manden faar sine Penge tilbage, saa kan i hvert Fald jeg ikke forbinde nogen Mening med Deres Standpunkt, og saa frygter jeg for, at Diskussionen vil forvilde sig ud i den „Veltalenhed", som De selv afskyer saa stærkt.

Jeg tør vel altsaa gaa ud fra, at De lader denne Indvending falde, saa snart der bliver Tale om at give Manden hans Penge tilbage. Og i saa Fald er Deres Standpunkt mig vel bekendt; vi staar da overfor det saa ofte drøftede Spørgsmaal om Erstatning til Jordejerne.

Om dette Erstatningsspørgsmaal kan vi sikkert forhandle i al Ro og Saglighed. Vi kan undersøge, hvor megen Erstatning Jordejeren allerede h a r faaet derved, at hans tidligere Skatter er falden bort. (Thi det glemmer De vel ikke ved Deres Overvejelser, at Henry George Bevægelsen ikke alene har til Maal at indføre en ny Skat, men fuldt saa vel at afskaffe de gamle, som Jordejeren vidste, at han gik ind til, dengang han købte Ejendommen!). Hvis Reformen viser sig at faa de heldige sociale Virkninger, som for Henry George var det allervigtigste ved Sagen, kan vi dernæst overveje, hvor megen „Erstatning" Jordejeren yderligere faar ved, at disse forbedrede Forhold ogsaa kommer ham og hans Børn til Gode. Endelig naar vi maaske ogsaa dertil, at vi skal undersøge, om der yderligere maatte tilkomme Manden nogen Erstatning i kontante Penge for den forøgede Skattebyrde, der bliver paalagt ham. Men inden vi udbetaler ham Pengene, bør han dog godtgøre, eller i det mindste paastaa, at han f a a r en saadan forøget Skattebyrde, og det vil rimeligvis betyde, at vi straks er færdige med langt den største Del af vore Jordbesiddere. Thi der kan næppe være nogen Tvivl om, at alle de smaa iblandt dem — og de er som bekendt de fleste —, alle Husmænd og et godt Stykke op i Gaardmændenes Rækker, slet ikke vil faa nogen forøget Skattebyrde, men tværtimod en Skattelettelse ved Reformen. Tilbage bliver saa de store Jordegodsejere og Ejerne af de dyreste Købstadgrunde. Spørgsmaalet om Erstatning til dem vil blive et Spørgsmaal om, hvorvidt de smaa Jordbesiddere, der tjener ved Reformen, skal rykke ud med Penge til de store, der taber ved den. Dette er ikke noget Principspørgsmaal, der nødvendig skal være afgjort paa Forhaand, men et Spørgsmaal om den hensigtsmæssigste Politik, hvilket vi roligt kan overlade Folketing og Landsting til den Tid at enes om, ligesom de er Venner til.

Foreløbig er der jo et Stykke Vej dertil endnu. Vort første beskedne Krav er gaaet ud paa at faa en saadan Vurdering af Landets faste Ejendomme, at Grundværdien fremtræder særskilt. Det næste vil være at faa Ejendomsskylden forandret til en Grundværdibeskatning (hvad jeg for Resten troede at De, som en Tilhænger af Odenseprogrammet, var enig med os i). Til disse to Foranstaltninger vil der ikke kræves nogen Erstatning, og jeg

kunde uden Vanskelighed skitsere Dem Vejen endda et godt Stykke længere ud i Fremtiden, uden at vi vilde mærke noget til dette Erstatningsspørgsmaal.

2. Deres næste Eksempel omhandler den Mand, der ejer den dyre Grund paa Kongens Nytorv, og her møder vi efter Deres Fremstilling en Vanskelighed af en helt anden Art. De indrømmer, at Samfundet gennem den Beliggenhedsværdi, som det har skabt for hans Hus, har givet ham en „Gave", og at Samfundet altsaa kan udstrække sin Haand for at tage den Del af Værdien, som tilkommer det.

„Javist, og det offentlige kan faa det hos ham, men han tager det ganske simpelt igen fra det Samfund, der skænker ham Værdien".

„S k a t t e n k a n a f v æ l t e s."

Selvfølgelig kan Husejeren vælte Skatten over paa sine Lejere, hvis den da ikke allerede er der i Forvejen; og selvfølgelig er det ogsaa Meningen, at den, der bor paa den dyre Grund og nyder dens Fordele, skal betale Skatten af Grundens Værdi. Den Lejer, der flytter ind i den dyre Ejendom paa Kongens Nytorv, faar under en gennemført Grundværdibeskatning to forskellige Beløb at udrede: Lejen af Bygningen, som tilfalder Husejeren, og Lejen af Grunden, som ligeledes afleveres til Husejeren, men kun for af denne at befordres videre til de offentlige Kasser. Men allerede nu betaler jo Lejeren for begge Dele, til Hvid og Skilling maa han betale for den gunstige Beliggenhed lige saa vel som for de elegant indrettede Lokaler. Hans Lejeafgift paavirkes ikke af, hvad Husværten gør med Pengene, om han lader dem gaa videre til Stat og Kommune, eller han afleverer dem til sine egne Prioritetshavere.

Det maa da være noget andet, De mener med Deres Paastand, at „Skatten kan afvæltes".

Som denne Sætning staar der i Deres Artikkel, med spærret Skrift, maa den antages at skulle bibringe Læseren den Forestilling, at Huslejen vil stige med den nye Skats Beløb. Foruden den Husleje, vi allerede nu betaler, skal vi Lejere under en Grundværdibeskatning komme til yderligere at betale denne Skat ogsaa.

Saaledes vil Deres Paastand utvivlsomt blive forstaaet, hvad end De selv kan have ment med den. Jeg beder Dem derfor undskylde, at jeg opholder mig et Øjeblik ved den.

Lad os antage, at Ejendommen paa Kongens Nytorv er 100,000 Kr. værd, 50,000 for Bygningen, 50,000 for Grunden. Lad os fremdeles antage, at Grundværdiskatten er 4 pCt. Der skal altsaa af Ejendommen svares 2000 Kr. aarlig.

Ejeren vil ikke selv betale disse 2000 Kr., og han fordeler dem derfor paa sine Lejere. Vi antager fremdeles, at Lejerne taalmodigt finder sig heri og betaler. Hvad bliver saa Resultatet?

Ved den næste Skatteansættelse viser det sig, at Ejendommen nu kaster 2000 Kr. mere af sig, end forrige Gang, og altsaa nu er 50,000 Kr. mere værd. Det er ikke Bygninger eller andre Forbedringer, som denne Værdistigning skyldes; thi alt det staar fremdeles ved det gamle. Altsaa maa det være Grunden. Grunden er nu 100,000 Kr. værd, Skatten forhøjes til 4000 Kr., og Staten inkasserer med Fornøjelse de 2000 Kr. aarlig, som den energiske Husejer har forskaffet den.

Hvis Ejeren er meget tungnem eller ualmindelig halsstarrig, kan det jo tænkes, at han endnu ikke vil give tabt, men er fast besluttet paa enten at faa Skatten væltet over paa sine Lejere eller omkomme under Forsøget. Hvad Resultatet bliver, behøver vi næppe at tvistes om.

I Virkeligheden vil selvfølgelig et saadant Forsøg paa Skatteovervæltning slet ikke blive gjort, — eller den første Opsigelse, som Værten modtager

fra sine Lejere, vil hurtig bringe ham til Fornuft.

Der er noget besynderligt i for mig at skulle udvikle disse elementære Ting for Dem; thi De kender utvivlsomt alt dette ligesaa godt som jeg. De har da ogsaa i Deres Artikkel holdt Dem en Bagdør aaben, idet De indrømmer, at hvor Husejeren allerede nu faar den højeste Leje, han kan faa, der kan Skatten ikke lægges over paa Lejerne. Deres Sætning: Skatten kan afvæltes, kommer altsaa kun til at gælde i de Tilfælde, hvor en Husejer af en eller anden ubegribelig Grund lader sine Lejere sidde for en mindre Husleje, end han allerede nu kunde faa dem til at betale. Men oprigtig talt, — skal vi ikke lade disse uegennyttige Husejere ude af Betragtning?

3. Saa er der endelig Deres sidste Eksempel: Fabrikanten, der under en Grundværdibeskatning søger at fri sig fra at betale ved at vælte Skatten over paa andre, i dette Tilfælde paa Køberne af hans Fabriks Produkter. Han ligner jo temmelig meget Grundejeren paa Kongens Nytorv, og det vil formodentlig gaa ham paa samme Maade: han vil kun opnaa enten at jage sine Kunder bort eller at pumpe Penge af dem til Fordel for Statskassen. Det sidste vil kunne gøres, hvis vedkommende Fabrikant ingen Konkurrenter har eller kan faa, og hans Produkter ej heller kan undværes, — med andre Ord, hvis han sidder inde med et naturligt Monopol. En saadan eneraadende Fabrikant vilde utvivlsomt kunne afstedkomme en Del Forstyrrelser i Næringslivet ved efter Behag at kunne fastsætte Prisen paa en Nødvendighedsartikkel. Men Henry George har jo ogsaa, som De ved, selv taget stærkt til Orde for, at saadanne naturlige Monopoler bør være Statseje.

Jeg har nu, uden nogen Veltalenhed eller „uforklarede videnskabelige Argumenter", paa dansk, som De forlanger det, søgt at besvare Deres Indvendinger. Jeg haaber at have undgaaet de Injurier og Personligheder, som De — af Grunde, der er mig ubekendte — saa kraftigt beder Dem fritaget for. Nogen Sigtelse for Lystmord antager jeg i hvert Fald ikke, De vil finde i disse Linier.

Marts 1907.

Ærbødigst
Villads Christensen.

Hørup—Jessen.

En Paralel!

Af INGVALD KIELER.

Det staar de færreste klart, at Hørup og Jessen var beslægtede Naturer, dertil stod de hinanden fòr fjærnt i Standpunkter og Synsmaader, men ikke desto mindre er Forholdet det, at disse to Politikere var gjort af samme sjældne Stof og lignede hinanden mere end nogen af de andre fremragende Samtidige. Var Jessen født i Kongeriget, var han mulig blevet en Hørup; var Hørup født i Sønderjylland, var han maaske blevet en Jessen. Men nu var det omvendte Tilfældet: Jessen til Gavns født i Sønderjylland uden Interesse for kongerisk Partipolitik og sociale Brydninger, men med aabent Sind for alt det, der vedrørte det nationale Folkehele; Hørup født indenfor de Grændser, 64 satte Kongeriget, lidenskabelig optaget af sit Lands Indenrigspolitik, fanatisk hævdende, at det ikke havde og heller ikke burde have nogen Udenrigspolitik, uden Spor af national Interesse for det Stykke

Danmark, der ved Wienerfreden var blevet politisk Udland for os. Deraf de forskellige Standpunkter og Synsmaader, men optagne i Sind af lignende Beskaffenhed, forfægtede af Karakterer af samme Slags.

Det slaar straks, at Hørups og Jessens Personer var af mere udpræget Art end vanlig her til Lands. Det var Folk med skarpe Kanter og farlige Hjørner, de var ikke saadan at omgaas — det mærkedes snart. Deres Udtalelser virkede som Eddike og Peber paa Tunger, hvis nationale Smag gik i Retning af lindt Smør og søde Sager. Der var noget ramsaltet ved begges politiske Virksomhed, der gjorde dem til saa betydningsfulde Elementer i et Folk, hvis Politik har en Svaghed for det flove og udvidskede. Hørup og Jessen talte aldrig til Hjærtet, altid til Karakteren, de mente vel, at „Hjærtefolket“ havde nok af det første, for lidt af det sidste. Hørups Mænd som Jessens Mænd var de ranke Rygge, de trodsige Viljer i Folket. De gav vort vege Folk Rygrad baade i dets Politik indadtil og udadtil. Vi kan ikke tænke os disse to Førsterangskræfters Virken foruden, den danner den faste Knokkelbygning i vor politiske Historie efter 64, hvorover saa det bløde, frugtbare danske Naturel lagde levende Kød og Blod og i politisk Henseende ved frugtbar Forhandlingspolitik skabte den nødvendige modus-vivendi udad som indad. Hørup og Jessen var begge to Kampens Mænd. Overenskomster var for dem kun raadne Forlig — de havde ikke Ord stærke nok mod dem. Men saa forskellige var deres Udgangspunkter i Politiken, at Hørup ansaa nationalt Forlig som det eneste saliggørende, og Jessen det socialpolitiske Forlig som absolut prisværdigt. De anbefalede da ivrigt hinanden at slutte Fred — men selvfølgeligt fortsatte de ubekymret hver sin Kamp.

Jessens Stilling indenfor sønderjysk Politik ligner ogsaa i meget Hørups indenfor kongerisk Politik. De var begge mere frygtede end egentlig elskede af det store Flertal i deres Parti; de var personligt utilnærmelige, politisk umedgørlige; de indgød Respekt og Agtelse, men ikke Tillid af fortroligere Art. Den Livgarde, der fulgte dem gennem tykt og tyndt, var kun ringe i Tal, men stærk ved urokkeligt Mod og stadig Kampberedthed. Jessen som Hørup var det om at gøre at sætte Skel, det var ikke samlende, men skillende Politikere, ikke udviskende, men uddybende. Derimod var de rigtignok ikke enige om, hvor Skellet skulde sættes. Der blev udkæmpet mangen Dyst mellem dem om den Ting — enige var de kun om at røre dybt op i vort Folk. Mandigere og mere dybtgaaende Politik er der aldrig ført her til Lands end af Jessen og Hørup. Heller ikke lidenskabeligere Politik. Sag og Person forstod de ikke at skille ad — thi hos dem selv var Sag og Person eet. De var begge haarde, bedske og ubarmhjertige overfor Modstandere, de gav aldrig Pardon — men de forlangte det heller aldrig for dem selv. De stillede sig villig i Brechen. Mere hadede Politikere end Jessen og Hørup fandtes ikke — til Gengæld var de ogsaa selv bravt hadende. For dem var deres Politik rammeste Alvor. De kunde ikke selv tage let paa den — derfor heller ikke paa Modstandere af den. Som de blev forfulgte, forfulgte de andre. Men lavsindet Hævn laa dem fjærnt. De var begge højsindede Riddere uden Frygt og Dadel, blot nidkære i deres Kald.

Jessen og Hørup var begge Skolelærersønner fra Landet. Tidlig politisk vakte — allerede som unge Mænd i fuld politisk Virksomhed. Skøndt de begge døde forholdsvis tidlig, blev der dem saaledes dog en ret anseelig Virketid beskaaret. Og de brugte Tiden saa vel, at der ikke er nogen Fare for at de skal gaa det danske Folk af Glemme. De ydre Rammer for deres politiske Gerning er væsentligst de

samme. De kommer efter Studieaarene til et Blad, ind i Politik, bliver snart selv Redaktører. Journalistikken blir deres Hovedgerning. Den faglige Politik paa Rigsdagen og paa Møder træder ind i anden Række. Det er ikke Rigsdagsmændene Hørup og Jessen, der mindes — trods deres fremragende Ydelser paa dette Omraade, det er Redaktørerne, vor Presses Hovedredaktører, Jessen og Hørup, vi vil huske. At Pressen maaske særlig her til Lands er en Stormagt — skyldes ikke mindst disse to Stormænd, store i Pressen, store ved Pressen. De kæmpede med Mund og Pen for deres Sag — navnlig med Pen. I dansk Politik var de vore to største Penneførere. Begges Artikler er samlet i Udvalg, og de har begge fortjent det. Deres Døgnjurnalistik var saa personlighedspræget, saa indholdsrig, at den nu mange Aar efter med Lethed vil gøre den meste saakaldte højere Skønlitteratur til Skamme, baade hvad Form og Indhold angaar. Som Redaktører øvede de begge Stordaad; fra bar Bund arbejdede de deres Blade op til at blive ledende i Norden, hver paa sit Omraade. Det er et artigt Stykke dansk Historie, der er betegnet med Navnene „Flensborg Avis“ og „Politiken“, de betegner ogsaa som Yderpunkter den store Forskel, den betydelige Spændvidde i dansk Nutidskultur. Som Skribenter betyder de end mere end som Redaktører. Bedre og oprindeligere Dansk end det, Jessen og Hørup skrev, har vi ikke. Disse to Mænd var for skarpe Sagsmodstandere til at kunne vurdere synderlig andet hos hinanden end den store Skade, som de mente Modpartens politiske Virken voldte — hvilken Skade de til Gengæld ikke satte lavt. Men de sænkede villigt Kaarden for hinandens Overbevisningsrenhed og store formelle Evner.

Man vil maaske spørge, om denne Paralleliseren af Jessen og Hørup har nogen Interesse udover den literært psykologiske og politisk-historiske. Og hertil maa da svares, at denne Jævnførelse virkelig har videre Interesse. Der er mere af politisk Fremtidsværdi i disse to Fortidspolitikere end i nogen levende Nutidspolitiker. Der er intet saa aktuelt for den politiskinteresserede unge Slægt som dette, om det skal lykkes at faa udvisket alle klare, skarpe Standpunkter i dansk Politik, eller om Hørups og Jessens *mandige Lidenskab* stadig vil kunne trække Udviklings- og Delingslinierne klart og anskueligt op for vort Folk. Det er Fattigmandskost, der for Tiden dækkes op med paa dansk Politiks Bord. Det var *kongelige Retter*, som Hørups og Jessens Politik bød paa. Skueretter vil nogle haanlig kalde dem. Men mange vil vidne, at var det end ikke Vælling og Grisesylte, saa var det dog mere nærende Politik end saa meget andet folkeligt, plebejisk Fyldemad. Men der skulde en god og kraftig Konstitution til at fordøje den Hørupske og Jessenske Politik, der forøvrigt netop gik ud paa at styrke den grundlæggende Kraft, selve det konstitutionelle i Folket. Men der var naturligvis fuldt op med Mennesker, hvis Konstitution var for svag til at taale en udpræget Kamppolitik; de spyttede røde Grise og gav Hørups og Jessens Ord fra sig — med en brækkende Gebærde. Hørup dannede Menighed; „Flensborg Avis“ gjorde det samme. Disse to politiske Menigheder er vel dem, der stod skarpest overfor hinanden her i Landet — det meste andet flyder ud i een, ubestemt folkekirkelig, demokratiskklumpet Grød. De ydre som indre Vilkaar er imidlertid ikke mer disse udprægede Menighedsdannelser gunstige. Der svøber sig en tæt, klam og gusten Taage om alt det, der paa udfordrende Vis rager op og vil være noget for sig selv. Den Støtte, som det Særprægede her til Lands kan yde sig selv ved gensidig Forstaaelse af hinandens vidt forskellige Standpunkter, den bør ikke mangle nu, da Betingel-

serne for at anlægge det nødvendige historiske Perspektiv er til Stede, og Tidsforholdene næsten nødvendiggør et fast Samhold mod vore Dages i enhver Retning saa ihærdige Nivelleringsarbejde. En saadan Forstaaelse vil ikke udelukke en Bekæmpelse af hinandens Standpukter. Modsætningen kan være saa dyb og uoverstigelig, at der ikke bliver Spørgsmaal, om der er Raad til at bekæmpe hinanden, men der maa kæmpes om ikke disse Retninger skal tilsætte deres bedste og inderste Værdi og falde netop for den aandelige Halvhed og politiske Lurvethed, til hvis Bekæmpelse de eventuelt skulde slutte sig sammen. Det hører netop til alle særprægede Retningers Særkende, at de ikke kan slaa af. De er Saltet i vor Politik. De salter den hver fra sin Side og naar maaske netop saadan den største og mest omfattende Virkning. Det vil dog for begge Parter have sin ganske overordentlige Betydning, at de kommer til at forstaa hinanden, og faar Bevidsthed ikke alene om det, der skiller — men ogsaa om det, der forener En saadan Forstaaelse var det disse Linjers Hensigt at forberede. Den vil kun kunne virke udviklende paa alle Parter, vide deres Horisont ud, gøre Rummeligheden i vort offentlige Liv større — uden derfor at tilsætte noget af Retningernes udprægede Selvstændighed og særlige Ejendommelighed.

Hvad der er ganske specielt tidspræget i Hørups og Jessens Gerning tilhører selvfølgelig allerede nu Historien. Begge var født under Lovbruddets Himmeltegn. Deres Liv blev en Kamp for Retten, mod Magtvilkaarligheden. Paragraf 5's Udslettelse og Provisorierne var det, der særlig tidsprægede deres Gerning. Ingen af disse to Ting betyder praktisk set mere noget. De, der vil tage deres Gerning op, kan ikke mer slæbe rundt med disse historiske Rariteter — det blir for besværligt. De maa tage Kampen op paa fuldt tidsmæssig Basis. De maa have tilegnet sig Hørups senere saa overlegne Syn paa Betydningen af det Prokuratormæssige i Kampen for „Retten“; thi det levende Livs Ret er mere end den døde Forms Ret. Det er jo aldrig Retten, men Magten, der skaber Ret.

De, der har gaaet i Skole *baade* hos Hørup *og* Jessen, vil have det Fortrin fremfor hver af de to afdøde Høvdinger, at de forstaar, at vi har baade en Udenrigs- og Indenrigspolitik, baade en ydre og indre Selvhævdelse at sætte igennem i vort politiske Liv, og dette vil gøre denne dybere og indholdsrigere; Kampen vil kunne føres med større Omsyn og mindre Snæversyn, selve Udgangspunktet for den vil blive rigtigere, den uundgaaelige Kampmisvisning mindre, Resultatet bedre.

Baade Jessen og Hørup hyldede i deres Politik den stolte Grundsætning, at Mennesket er alle Tings Maal. Politik var for dem ikke en kedelig Uundgaaelighed, et nødvendigt Onde — det var tværtimod netop for dem det ypperste Middel til de enkelte Menneskers, som Klassers og hele Folkets Opdragelse og Udvikling. De forfulgte derfor ikke i første Række et kort, praktisk Endemaal — nej deres Politik havde Uendeligheden i sig; de holdt ikke af at skyde Genveje — Besværet ved at naa frem paa den rette Vis mente de aldrig kunde være forgæves. Politikkere af Jessens og Hørups Størrelse og Art vilde kunne gøre sig gældende i alle Lande, snarere bedre i andre Lande end i vort. Men hos et Folk af beslægtet Temperament kunde de tillige blive saare farlige, det hele kunde let udarte til gold Stejlhed og ufrugtbar Stridhed. Deres Politik var af saa ensidig Art, at den nok kunde trænge sin Komplement i en smidigere, mere nærtgaaende Politik, sin Korrigering af Misvisningen ved et roligere, mere temperamentblottet Syn paa Sagerne. Jessens og Hørups Politik fik i allerhøjeste Grad sin Udfyldning og Retvisning af selve

den Befolkning, de virkede iblandt. Man kan snarest beklage, at der af denne Grundfaktor blev rettet alt for meget paa den ubarmhjertige, *jærnhaarde Kampholdning* hos de to Førere. Sikkert er det, at den strænge Politik herhjemme ikke har kunnet holde „den blide Politik“ Stangen. Jessen og Hørup blev saa langt fra farlige for deres Folk, at det netop var ved dem, der undgik Ensidighedens Fare — selvfølgelig den modsatte Ensidighed af Kamppolitikken, Føjelighedens og Eftergivenhedens Fare, der er som Svamp i dansk Politik udadtil og indadtil.

To Ting har i den sidste Menneskealder givet vort Folk politisk Holdning, nemlig Bondestandens haardnakkede Kamp mod Provisorierne og Sønderjydernes utrættede Kamp mod Overmagtens Voldsregimente. Uden disse to store Manifestationer af „Karakter“, vilde de sidste 40 Aars danske politiske Historie frembyde Billedet af slap Sammenfaldenhed og sløj Ynkelighed. — Hørup staar for mange i ret ensom Majestæt; det kunde synes som han ikke havde nogen jævnbyrdig, i hvert Fald ikke rigtig tilsvarende Modstander. I den konservative Lejr var der fuldt op med Dygtigheder; men nogen særlig fremragende i det almene Aandsliv var der egentlig ikke. Højres Førere var gerne Fagpolitikkere, udmærkede Fagpolitikkere, men de forholdt sig kun til Politikken, ikke ogsaa til Aandslivet. I den store Kulturdebat, hvor de politiske Partiers Maal og Stræben indstævnes for en højere Domstol og hvor der mest spørges om deres Skikkethed til at fremme Kulturudviklingen, i denne for hele den mest aandeligt udviklede Del af Befolkningen saa ganske afgørende Debat, hørtes ikke de konservative Argumenter, fremførte med et Genis Kraft, saadan som de radikale Synsmaader gennem Hørup. Hvormeget end en Mand som Estrup kunde være at beundre som Karakter, saa betød han dog kun lidet udover det specielt politiske. Og dog havde Hørup en fuldt jævnbyrdig Modstander, der kæmpede med væsentlig samme Vaaben som han selv, og det var Jessen. Han stod ganske vist saa meget udenfor den direkte Kamp, at hans Indlæg havde vanskeligt ved at tiltrække sig den almindelige Opmærksomhed, men for en ikke saa helt lille Kreds af Danske gav netop hans udenforstaaende Særstilling Ordene dobbelt Vægt. Og vel var Jessens Hovedgerning den at kæmpe for Danskhedens Bevarelse i Sønderjylland, men han forsømte ingenlunde at tage Del i alt det, der saa heftigt rørte op i Moderlandets Befolkning, de aandelige og politiske Brydninger. I disse stod Jessen afgjort paa konservativ Side. Han vil med Rette kunne kaldes *sin Tids største Konservative*. Han var ved sin Personlighed ved sine Evner til at give denne Personlighed lødigt Udtryk, den eneste paa konservativ Side, der i magtfuld Holden igen kan sidestilles med Hørups fremaddrivende Indflydelse fra radikal Side. Jævnlig krydsede Hørup og Jessen Klinger. Det blev „Flensborg Avis“, der sagde de mest skarpe og mest træffende Ord om den daværende dekadentlitterære Integadeaand, naar det kaldte „Politiken“ for „Organet for det danske Folks Afmanding“. Var dette end ikke den hele Sandhed, saa var det dog fra et nationalt og moralsk konservativt Stade set saa rigtigt og slaaende sandt, at det ogsaa bed gennem Modstanderens hærdede Hud. Ved Lejlighed kaldte Hørup saa Jessen for en bidsk Porthund, der arrigt for enhver moderne Radikaler i Benene. Jessen afparerede dette med, at han ogsaa selv gerne opfattede sin Gerning som Porthundens — paa Vagt ved den danske Folkegrænse mod Tyskland. Der ligger i disse Sammenstød værdifuldt Stof til Tidens Historie, som endnu venter paa sin Udredning. Men stod Jessen end afgjort paa den konservative Side og

Hørup skarpt paa den radikale, saa skal man dog ikke lægge for meget ind i denne Omstændighed, der mest skyldtes de vidt forskellige Udgangspunkter, som Forholdene havde givet dem. I Virkeligheden var Personligheder som Hørup og Jessen hinsides al Konservatisme og Radikalisme, begge lige meget eller lige lidt radikale eller konservative. —

Naturligvis lader der sig anføre flere Forskelligheder mellem Hørup og Jessen, end vi her har gjort. Disse vil dog formentlig være af ringere Betydning og mindre Interesse. Det afgørende var her at faa Ligheden frem — mod den almindelige Opfattelse. Jessens og Hørups politiske Liv ligner ikke mindst hinanden i Udgangen. De naaede begge tilsidst saa højt de kunde naa paa deres Bane. Den ene blev Minister, den anden blev en hel Folkedels anerkendte Talsmand paa tyske Tinge. Begge naaede de at vinde Anerkendelse hos Modstandere, ikke alene for deres Dygtighed, uplettede Karakter og fremragende Personlighed — men mærkelig nok ogsaa for deres Politik. Hørup ved at gaa med til Kongetog, Kanonbevillinger o. s. v., Jessen ved at træde ind i den Forhandling, som en af ham bekæmpet Situation havde tilrettelagt for ham. Og begge havde dog tidligere udfordret Modstandere i den Grad, at selve Fængslet blev dem til Del, en saare sjælden Skæbne for danske Politikkere. Nu er baade Hørup og Jessen døde. Det er en tung Arv at løfte, de efterlader deres Folk. De sigtede begge højt — det danske Folk bør for sin egen Skyld aldrig sætte deres Gerning lavt. —

Goethe og Frihedsidéen.

Af Georg Brandes.

Det falder En ikke ind at stille de gamle Tiders store Aander i Forhold til, hvad vi kalder Frihedsideen, hverken Homer eller Dante eller Shakespeare. De befrier kun ved at berige. Athens, Florents's og Englands store Mænd var lidenskabelige for deres Fædrebys eller Fædrelands Uafhængighed og var heftige Patrioter, men ikke i vort Sprog Frihedsmænd.

Renæssancens Vagabond-Genier som François Villon attraaede i et tøjlesløst Levned Frihed for sig selv, ikke for Menneskeheden. Paa Reformationstiden var hverken Luther eller Calvin Frihedsmænd i moderne Forstand; det kan kun saadanne krigerske og tankeklare Skikkelser som Ulrich v. Hutten kaldes.

Det 17. Aarhundredes Digtning er i Frankrig som i Spanien monarkisk og konservativ. Selv Molière er med alt sit Frisind nødtvungent en Hofdigter.

Først fra det 18. Aarhundrede bliver, hvad vi kalder Frihedsideen, fremtrædende i Literaturen, i England hos Deisterne, i Frankrig hos Voltaire, Rousseau, Diderot, i Tyskland hos Schiller.

Fra den franske Revolutions Tid bliver Skellet mellem to Grupper af Aander tydeligere. Som Frihedskærlighed længe var sammenblandet med national Uafhængighedsdrift, saaledes nu undertiden med demokratisk Hang eller med social Oppositionslyst.

I det 19. Aarhundrede er der en

Række udprægede Frihedselskere blandt Digterne, de stærkt nationale som Robert Burns i Skotland, Theodor Körner i Tyskland, Alexander Pétöfi i Ungarn, Giuseppe Giusti i Italien, de revolutionære eller demokratiske som Marie-Joseph Chénier og Béranger i Frankrig, de alment radikale og fritænkerske som Shelley og Byron i England.

I det forrige Aarhundrede hører som sagt Schiller til Frihedsdigternes Gruppe. Posa er hans Helt med sit Udraab: *Sire! Geben Sie Gedankenfreiheit!* Wilhelm Tell er hans Helt som Personliggører af Schweizerfolkets Frihedsdrift.

Hører Goethe til Frihedsdigternes Tal?

Det Spørgsmaal berører ikke hans kunstneriske Værdi. Shakespeare regnes ikke til Frihedsdigterne, og der er ingen større. André Chenier, der ikke regnes til dem, var uendelig større end Broderen Marie, der tilhører dem. Men Spørgsmaalet berører hans Menneskeværd.

Kun maa vi, for at kunne besvare det, agte paa, hvor mangt og meget forskelligt vi Moderne forstaar ved Frihed; man kan attraa den personligt, religiøst, socialt, kunstnerisk, politisk. Ubændighed, Fritænkeri, Samfundstrods, Kunstopposition, Radikalisme staar i Forhold til Frihedsideen. Armand Carrel attraaede Friheden politisk og religiøst, vragede den kunstnerisk; Victor Hugo som ung attraaede den kunstnerisk, vragede den politisk og religiøst. Friheden er endelig som et kemisk Element, der kan indgaa eller ikke indgaa Forbindelse med andre Elementer som Nationalitet og Demokrati. Den er modsat Tvang, men ikke modsat frivillig Underkastelse under en Tvang som Versformens Tvang eller en moralsk Disciplin.

I.

Hvorledes forholder nu Tysklands største Digter sig til Frihedsideen?

Hundrede Aar igennem, omtrent fra Trediveaarskrigens Slutning 1648 til Goethes Fødsel 1749 havde i det af Krigen hærgede Tyskland den aandelige som den politiske Tilstand været mørk. Frederik den Stores Bedrifter var det første tydelige Varsel om fornyet Liv, og de største Vækkere, som opstaar, Winckelmann, Hamann, Herder var da ogsaa Prøjsere; Klopstock og Lessing stod Prøjsen nær.

Medens Klopstock henvendte sig til det tyske Følelsesliv og vakte Sansen for det Storladne, frigjorde Lessing det tyske Folks religiøse Hang fra Dogmetro, dets digteriske Hang fra Troen paa den franske Klassicisme. Oplysning er Løsenet. Han bekæmper den franske Tragedie under Henvisning til Shakespeare. Men som sin Tidsalders Mand priser han i sin *Hamburger Dramaturgie* Shakespeare som den, der overholdt de aristoteliske Regler.

Han var hel og holden lys og lysende Forstand, det attende Aarhundredes Aand i dens klareste Udtryk paa tysk Grund, som Voltaire, fra hvem han nedstammer, var dens skarpeste Udtryk i Frankrig, Pope dens fineste i England, Holberg dens afgørende i Norden. Oplysning er hans Grundvilje.

Men efter ham kommer Rousseau. Mellem ham og Herder ligger Rousseau og Opraabet: Tilbagevenden til Naturen.

Hvad Ungdommen i Tyskland nu følte som sit Behov, var en dybere

Opplejning af Sindene og derved en mere gennemført Frigørelse. Den fornam sig i det gammeldags og daarligt regerede, splittede Tyskland kastet og bundet, dresseret og selskabeligt udmajet. Om Hænderne havde Ynglingen Samfundets Haandjern og over dem Selskabets Kniplingsmanchetter. Paa Hovedet sad Parykken. Over Hovederne svævede Troestvang og fyrstelig Enevælde. I Ansigterne klæbede den almægtige Sæd og Skik Ungdommen Pudder og Sminke. Silkestrømper paa Benene, Hatten under Armen, en unyttig Paradekaarde ved Siden — saaledes var Rokkoko-Ynglingen, som kunde bukke og føre sig, færdig.

Hans Hjerte bankede for mere end Oplysning. Han attraaede med stormende Voldsomhed Natur, en Omvæltning, ikke i den ydre Verden, hvor han følte sin Afmagt, men i den indre, hvor han i sine egne Øjne var suveræn.

Lys og Klarhed var ham ikke nok. Det, som badede sig i Lyset, tilfredsstillede ham ikke. Han søgte tilbage til Naturgrundlaget, til det Hemmelighedsfulde, hvori det Haandgribelige har sine Rødder.

Jo mindre han som enkelt Menneske havde at betyde i Samfund og Stat, jo mere utvivlsomt han her kun var et Nummer, en Skatteborger, en lydig Undersaat, des mere fyldtes og henryktes han ved den Tanke, at han var en Del af Naturaltet, det uendeligt store, en levende Gnist af Allivets uendelige Flamme, et enkelt Menneske med en indre Uendelighed i sig.

Dette var da den ny Lære:

Den Enkelte havde noget Guddommeligt ved sig, sin Genius. Denne Genius krævede Frihed for alle Dogmer i Liv, Kunst, Videnskab, ikke mindre end i Religion, som Oplysningsmændene mest havde sysselsat sig med.

Alt hvad Menneskene i Aarhundredernes Løb havde opstablet af Indskrænkninger for den Enkeltes Frihed, var Vilkaarlighedens og Uretfærdighedens Udslag. Det gjaldt om at adlyde sin Genius, ikke om at lyde nogen udvortes Lov. Udenfor den Enkeltes Genius aabenbarede det Guddommelige sig i Naturen; derfor gjaldt det om at følge Naturen; al Andagt var rettet mod Naturen.

Den sande Poesi, der var det højeste i Livet, det var ikke den skønne og abstrakte Talekunst, der var kommen fra Ludvigernes Frankrig; det var den, som fandtes i store Folkedigtninge som Bibelen, i alle Nationers Folkeviser, og den, som skabtes af de store Enkelte, der uden Regeltvang havde fulgt deres Genius, altsaa Homer, Ossian, Shakespeare. Shakespeare var ikke stor, fordi han havde fulgt de aristoteliske Regler, som Franskmændene ikke havde forstaaet, men fordi han uden Hensyn til Regler havde fulgt sin geniale Natur.

Den Mand, der, paavirket af Rousseau og Hamann, forkyndte disse Lærdomme, var Herder, og den Ungdom, der hørte hans Budskab, brød sine Haandjern, vaskede Pudder og Sminke af sit Ansigt og optog efter Evne en Fylde af Menneskeliv og Folkeliv i sin Sjæl. Den kastede sine Parykker mod Væggen og satte paa sit Hoved den suveræne Personligheds Krone. Den slyngede det Stegespid fra sig, der betegnede Selskabsmennesket, og vuggede den oprindelige Genius's Scepter i sin Haand.

Men Goethe var den første Elev, som Herder indviede, da han 1770 laa syg

i Strassburg og med overlegen Spot ydmygede og opdrog sin unge Beundrer.

Af en Røverridder fra Reformationstiden, hvis Lyst var Blodsudgydelse og Bytte, gjorde Goethe da nu i sin Gøtz den oprindelige Personlighed, der følger sin Genius paa Trods af alle Love — disse Love, som er Uretfærdighedens og Vilkaarlighedens Udtryk. Gøtz er „Manden, hvem Fyrsterne hader og til hvem de Undertrykte vender sig". Han er den sunde Naturkraft, hvis Virken er en Kamp for Frihed. Derfor ranker al Natur- og Frihedslængsel sig i Vejret i hans Nærhed. Munken sværmer for ham, og med Munken mener Goethe Luther. Betegnende er Luthers Udbrud netop til ham om Munkeløfternes Utaalelighed, utaalelige hver for sig og alle til sammen.

Den historiske Gøtz var blodtørstig og havesyg; som gammel blev han yderst hellig. Hos Goethe dør han med disse Ord paa Læberne: Min stakkels Hustru! jeg lader dig tilbage i en ussel Verden. Luk Eders Hjerter omhyggeligere end Eders Døre! Nu kommer Bedragets Tider. De Svage vil regere med List, og den Tapre vil falde i de Net, som Fejgheden stiller paa hans Sti — . . — . o himmelske Luft! Frihed! Frihed! (Han dør).

Elisabeth slutter: Frihed er der kun oppe hos dig. Verden er et Fængsel.

I Begyndelsen af det 16. Aarhundrede har Gøtz hos Goethe det endende attende Aarhundredes Lyksaligheds- og Freds-Ideal. Han forbauses over Stormændenes, over Fyrsternes Forblændelse. Da i tredje Akts Slutning Alle har raabt: Leve Friheden! skildrer Gøtz den lyksalige Tilstand, man vil naa til, naar Fyrsterne forstaar den Lykke at udbrede Velsignelse om sig, og foretrækker at se vel dyrkede Marker om sig, for at sidde i deres egne stive Haver. Man vil da ikke mere stige til Hest for at gaa i Leding, kun for at rense Egnen for Ulve og for at skænke Bonden bag Ploven et Stykke fældet Vildt.

Saaledes talte paa Goethes Tid Talsmændene for Almenvellet og Verdensfreden. Og med sin ædle Stræben for disse Idealer staar Gotfred, der gælder for Røverridder, i skarp Modsætning til hele Tidsalderens lovlige Samfund, der betegner Nedrigheden bragt i ordnet Sammenhæng. Gotfred er Natur og Genius; Samfundet er Lovtvang og Kæltringestreger i Lovenes Ly. (Schillers *Røverne* gentager 9 Aar efter det Samme. Han følger kun den af Goethe brudte Bane.)

Frihedssværmeriet og Nationalfølelsen opstaar samtidigt hos den unge Goethe. Stammer Frihedskærligheden hos ham fra Rousseau, saa meddeles Tyskheden ham af Herder. I hans Prosahymne til Erwin af Steinbach, Strassburger Katedralens Bygmester, hedder det: „Dette er tysk Arkitektur, Italieneren har ingen Arkitektur, langt mindre Franskmanden". Han var altsaa dengang ikke blot ubekendt med den italienske Renæssances umaadeligt rige Bygningskunst, men uvidende om den gotiske Kirkebygnings franske Oprindelse.

Teutonismen var hos ham kun Smitte fra Herder. Frihedskærligheden har anderledes dybe Rødder hos ham end Tyskheden, som saa hurtigt forsvandt.

Det ses af de Avisartikler, han som ung skrev i *Frankfurter Gelehrte Anzeigen*.

I 1771 havde en patriotisk Tysker

ved Navn Sonnenfels udgivet et Flyveskrift *Om Kærlighed til Fædrelandet.* Goethe tager til Genmæle mod hans Klager: Vi Tyskere har intet Fædreland, ingen Fædrelandskærlighed osv.

Goethe foragter Fædrelanderiet. Tyskerne skal være Humanitetens Folk:

„Hvis vi finder en Plads i Verden, hvor vi kan slaa os ned, en Mark, der ernærer os, et Hus, der skærmer os. . . saa har vi alt det Fædreland, vi har Behov. Gud bevare os for Romerpatriotisme!

I andre Artikler udtaler Frihedsbegejstringen sig endog som rent politisk, utilhyllet og varm. Saaledes hedder det i Anledning af Basedows *Politiske og moralske Taler*, en kongeligsindet Bog: „Man kan lige saa lidt lægge Forfatteren hans Tale om Suveræniteten til Last, som man kan forlange, at vi skal berømme den, vi, for hvem den politiske Friheds Navn klinger saa sødt.“

I disse Ord røber sig en Frihedskærlighed, der — uden at være revolutionær — undskylder Frihedsdriften, naar den bliver revolutionær, som hos Gøtz.

II.

Endnu før den politiske Frihedskærlighed var den religiøse vaagnet hos Goethe. Han kendte Spinoza før han kendte Herder; denne drillede ham jo med hans Uvidenhed, at han ikke læste andet Latin end Spinoza's. Fra 1773 af gav han sig til at studere ham grundigt. Og dette blev nu en Overbevisning hos ham: Der var ingen Gud udenfor Verden. Gud og Verden var ét som Sjæl og Legeme, og hvert enkelt Menneske var et Udtryk for Verdensguden. Fra dette Standpunkt kunde han da ikke forestille sig Guder, der var væsensforskellige fra ham selv og var hans overordnede. Lykken kunde heller ikke bestaa i Underkastelse under Guderne, men i Overensstemmelse med det guddommelige Verdenshele. Han skrev sin *Prometheus.*

Her er den Trods, der kom til Orde i *Gøtz*, blevet titanisk. Og Titanen, der svulmer af Kraft og Selvfølelse, trodser Guderne, ja Overguden.

Prometheus er udgaaet fra den Følelse, som er nedlagt i et lille Vers af Goethe, hvori han gjør Glæden ved Naturen og Kunsten afhængig af den formende Evne:

Hvad nytter den glødende Natur dig for dine Øjne — hvad gavner dig det, som er frembragt af Kunst, rundt om dig — ifald ikke kærlig Skaberkraft fylder din Sjæl — og ifald du ikke i dine Fingerspidser føler Driften til at forme!

Prometheus staar lykkelig midt iblandt de Væsener, hans Haand har formet.

Han fornemmer sig selv i dem, føler sine Ønsker virkeliggjorte i levende Skikkelser, og han vender sig imod Zeus:

„Jeg kender ikke noget Ynkeligere under Solen end Jer Guder! Af Offergaver og Bønnesuk nærer I kummerligt Eders Majestæt, og I led Nød, gaves der ikke Børn og Betlere, forhaabningsfulde Daarer“.

Han taler om den Tid, da han var et Barn og troede, der histoppe var et Øre, som hørte hans Klage, et Hjerte, der forbarmede sig over den Forpinte:

„Hvem hjalp mig imod Titanernes Overmod! Hvem reddede mig fra Døden og fra Slaveri! Har du ikke selv fuldkommet det Alt, helligt glødende Hjerte, og sendte, ungt og godt og be-

draget, Tak for Frelsen til den Sovende deroppe!"

Til sin Død blev Goethe i Hjertet Spinoza tro, saa svag og lidet værdig hans Holdning end undertiden var, hvor det gjaldt at hævde Lærefriheden eller Religionsfrihed — som da Fichte anklagedes for Atheisme eller da blandede Ægteskaber tillodes.

Med den politiske og religiøse Frihedskærlighed stod hos den ganske unge Goethe i Forbindelse den sociale som Følelsen af den Ydmygelse, for hvilken den Borgerlige i Datidens Tyskland var udsat, og som forbitret Uvilje mod det fordomsfulde Aristokrati.

Man kan spore denne Harme i *Werther,* en af Goethes før-weimarske Frembringelser. Hovedpersonen udvises paa den mest krænkende Maade af et fornemt Selskab, fordi han, den borgerlige Legationssekretær, der var i Besøg hos sin Foresatte, er bleven staaende i Salen, hvor en Kres af Adelige om Aftenen indfinder sig.

Overfor Adelshovmodet stillede Goethe da sin geniale Ubændighed. Ham var Alt tilladt, hvortil hans Genius drev ham. Dog ikke længe følte han saadan.

III.

Mellem Goethes Digte er der et, som (i høj Grad personligt) paa den sjælfuldeste Maade skildrer hans Forhold til Karl August og Weimar, som dette Forhold oprindelig var. Det bærer ogsaa Vidne om den første Strømkæntring i hans Sind med Hensyn til Frihedsidéen. Det er Digtet *Ilmenau,* 3. Sept. 1783 (Karl August's Fødselsdag).

Da den unge Fyrste lærte Goethe at kende, var det især hans Frihedstørst, som drog ham til Digteren. Han havde efterhaanden havt en Moder, Lærere, Ministre, til hvilke han maatte tage Hensyn, havde bestandig været under Formynderskab og havde lige faaet en Hustru imod sit Ønske. Goethes frie aabne Væsen gjorde det stærkeste Indtryk paa ham; Goethes Samtaler, der gnistrede af Indfald, henrykte ham. Med denne Ven vilde han nyde den Frihed, han endelig havde erobret.

For at fastholde Karl August's Venskab, var Goethe nødt til at gøre Alting med, vise sig som den dristigste Rytter, den ivrigste Skøjteløber, som Vovehals, Danser, Svirebroder. Derfor den gamle Klopstocks Brev, som formanende gengiver de dumme Rygter, der var i Omløb om ham (Hertugen og han har Elskerinde til fælles).

Men med sit Væsens Storhed og Dybde indsaa Goethe snart, at hans sande Kald var en Opdragers og Vejleders. Han vilde gøre en Fyrste ud af Karl August, om muligt gøre en stor Mand ud af ham. Men for at kunne beherske ham, maatte han først beherske sig selv — han, som havde en Dæmon i sig og som derfor saa vanskeligt kunde faa sig fuldt i sin Magt.

Digtet *Ilmenau* fra hin første Tid skildrer en Bivuak paa Jagten. Egnen om Ilmenau havde været Genstand for Goethes særlige Omsorg. Befolkningen var ynkeligt forarmet; Bjergværket i Ilmenau havde længe været nedlagt. Nu lod Goethe Alt udbedre, og fra 1784 blev Bjergværksdriften atter optaget.

Han skildrer den natlige Zigøjnerlejr, som det unge Hofselskab danner. Hertugen sover i en Hytte; Alle hvisker for ikke at forstyrre Ynglingens Ro. Med tapper Frimodighed

nævner nu Goethe Hertugens Fejl og den Bekymring, hans Ubændighed volder. Han grubler over, hvad Lod og Del han selv har i Hertugens Vildskaber (der stundom var ret forrykte).

Jeg selv, siger han, bragte ren Ild fra Frihedsaltret, men den Flamme, jeg tændte, er ikke ren. Uklogt sang jeg om Mod og Frihed og atter om Redelighed og tvangløs Frihed (*Gøtz* og *Werther*). Nu sidder jeg her og føler mig paa én Gang skyldig og dog lykkelig, uskyldig og dog straffet.

I Digtets Slutning udtrykker han sin Glæde over, at hans Befrygtning er svunden, Karl August udvikler sig stedse ypperligere, og har i dyb Forstaaelse af sin Stilling selv indskrænket sin Frihed. „Længe har du erkendt din Stands Pligter og indskrænket din frie Sjæl. Den, der vil beherske og lede Andre, maa paalægge sig mangt et Savn.“

Den Selvbeherskelse, som Goethe saaledes paalagde sin Hertug, havde han forlængst gjort til Lov for sig selv. Denne Stræben efter at kanalisere sine Lidenskaber udgør en Del af hans Selvudvikling.

Alle Mennesker gennemgaar jo forsaavidt en Art Udvikling, som de med Aarene forandres, ja forvandles. Men de fleste stivner blot og slukkes eller afrettes.

Goethes ydre Forvandling er kendt nok. Ynglingen, som havde havt Hjertet paa Læberne, som havde givet hver anden Jævnaldrende Brodernavnet, været Dus med enhver Kammerat, tilgængelig for Alle, bliver saa kold, som han havde været hed, og saa tillukket, som han havde været aaben.

Det var efter at Ungdomsvennerne var strømmede til Weimar for at bruge ham, efter at han havde forstaaet, at han overhovedet nu opfattedes som Brugsgenstand.

Forholdet til en Fyrste, der viste sig som Goethes virkelige Velgører, der gav ham en sorgfri Eksistens og satte ham i Spidsen for en lille Regering, tillod ham at gjøre Vel og udbrede Menneskelykke, hvor han kunde — maatte indvirke paa Goethes stormende Ungdoms Frihedstrang.

I *Tasso* giver Prinsessen Digteren det Raad at betro sig til hendes Broder. Hvad Tasso her svarer, var Udtryk for en Følelse, der ikke var Goethe fremmed: „Han er min Fyrste, dog tro ikke, at Frihedens vilde Drift faar mit Bryst til at svulme. Mennesket er ikke født til Frihed og for den Ædle gives der ingen skønnere Lykke end den at adlyde en Fyrste, som han ærer.“

IV.

Goethe var begyndt med den ungdommeligt revolutionære Uvilje mod Adel og Fyrster. Men han havde saa for sit eget Vedkommende svunget sig op over den i Tyskland dengang saa smaalige Kaste, hvori han var født, Borgerskabet. Han havde fundet Udkomme, Virkekres, Udviklingsmuligheder hos en Fyrste, der om end lille, dog var suveræn, og havde erfaret, hvor meget godt og frugtbringende, der lader sig udrette, naar den Dygtigste og Klogeste har Haanden om Skaftet.

Dernæst lærte hans Forfatterliv ham snart, hvad Massens Dom er værd. Han lærte Menneskehordens Misundelse og Fordomme at kende, erfor, at Flertallets Formening i Reglen er en Dumhed eller en Raahed, følte sig overbevidst om, at hvad en Menneske-

mængde vil, aldrig kan være andet end Mad og Drikke og Velvære.

Den franske Revolution er i Frembrud. Den indledes ved Sièyès' anmassende Ord om den Tredje Stand: „Den er Intet, men bør være Alt.“ Goethe aner øjensynligt, hvad man har at vente af Borgerskabet . . . .

Samtidigt har han det Indtryk af Tidsalderen, at den er til Fals for Enhver, der roligt og frækt spekulerende i Pøbelens Overtro vil tage den ved Næsen. Præsteskabet har forberedt Sindene til at tro Alt, det Urimeligste hedest, og til at vise det Fornuftstridiges Dyrkere den ydmygste Hyldest. Goethe følger Cagliostros Liv og iagttager med Interesse de Triumfer overfor Lettroenheden, som fejredes af denne den dristigste Eventyrer og Humbugmager, som den nyere Tid har kendt.

Da Halsbaandsprocessen, den umiddelbare Forløber for Revolutionen i Frankrig, vakte Hobens Mistænksomhed, rystede Tronen og blottede den forbryderske Letfærdighed i det Selskab, der bevægede sig om det franske Hof, flettede Goethe sine Indtryk fra Processen sammen med sine Indtryk af Cagliostro og skrev saaledes sit Skuespil: *Der Grosskophta*. Derfor føler Goethe heller ingen Frihedsglæde ved Revolutionens Udbrud. Han forstod den saa daarligt og snevert som senere Nietzsche, som var den kun et Udbrud af Misundelse og Havesyge. I hans slette Stykke *Borgergeneralen* drejer Alt sig om, at den Ene vil have Indpas i den Andens Madskab, rane hans Tykmælk og strø hans Sukker derpaa. — Saa er Frihedens og Lighedens sure og søde Tykmælk færdig.

Intet Elementarisk tiltalte Goethe. Goethe havde alene Sans for det Store, naar det mødte ham i personlig Form. Han skattede Renæssancen i Mænd som Gøtz og Egmont, i Mænd som Michelangelo og Cellini, hvis Selvbiografi han oversatte, og han fornam Revolutionens Vælde i dens Fuldbyrder Napoleon, men han fattede Storhed kun som Organisme.

Storheden i Revolutionens Kræfter lod ham urørt. Revolutionen var for ham det Uorganiske, Uordenen, desuden Bruddet paa Evolutionen. Han var, da den 1789 tog Fart, som fyrretyveaarig udviklingskærere og ordenskærere end nogensinde. Og Orden er for ham nærmest, hvad vi kalder for Komposition.

Det kan synes overraskende, da han selv havde saa lidt konstruktiv Fantasi og hans store Værker *Wilhelm Meister* og *Faust* er saa højst ufuldkomment komponerede. Ligefuldt havde han et forbausende Blik for Komposition, især i Naturen og i de bildende Kunster. Et Eksempel fremfor alle er hans Artikel om Leonardos Nadverbilled. Det er en formelig Opdagelse af Kompositionen deri. Billedet falder for Fremtiden altid for En i de Grupper paa tre og tre Personer, som Goethe har angivet.

Overfor Naturen viste han denne sin geniale Sans i Opdagelsen af de store Kompositionslove, og her er Komposition enstydig med Udvikling, uafbrudt Evolution.

Man mindes hans Studier over Planternes Metamorfose, d. v. s. over Formernes Oprindelse og Omdannelse, og hans epokegørende Opdagelse af Mellemkæbebenet hos Mennesket, hans Syn, at Hjernens Ben er omdannede Hvirvler, hans Grundlæggelse af den filosofiske Osteologi som af den filosofiske Botanik. Alle Osteologer havde

frakendt Mennesket Mellemkæbebenet. Ved Goethes Fund var en Grundforskel mellem Mennesket og Dyret ophævet. Man var kommet Ideen om én Fællesudvikling af alle levende Væsener nærmere. Og der var intet Spring, kun Overgang. — Man huske især hans Ivren for Neptunismen, Læren om Jordens gradvise Omdannelse modsat Vulkanismen, Læren om pludselig vulkanske Omvæltninger. Spor af disse Kampe findes endnu i anden Del af *Faust*.

Som en saadan pludselig Omvæltning var den franske Revolution ham en Gru.

Dog til dette Strømskifte i hans Begreb om politisk Frihed, til denne Dvælen ved det Uforanderlige, Tilgrundliggende, naaede Goethe kun i Kraft af den Omformning, hans Forhold til Naturen var undergaaet.

Personligheder som Werther og som Faust i det ældste Udkast opløste Naturen helt i Følelse, og vilde paany føle Naturen fremgaa af deres Indre under Henrykkelse. Landskabet er den unge Werther kun et Spejlbillede af hans vekslende Følelser; er han lykkelig, føler han i Naturen den frembringende Kraft; er han sorgfuld, alene de dræbende, altfortærende Kræfter.

Werther vil svæve over Jorden for at føle sig som en Naturguddom. Han attraar en Tranes Vinger for blot et Øjeblik at fornemme en Draabe af det Væsens Salighed, der frembringer Alt i sig og ved sig. At denne Følelse er Goethes egen, røber sig, da den ganske ligedan udtrykt vender tilbage i Fausts Enetale: *Erhabner Geist, du gabst mir, gabst mir Alles!* hvor endog Billedet af den flyvende Trane kommer igen.

Dog omtrent fra sit 30. Aar betragter Goethe Naturens store Optrin med Sindsligevægt. I et Brev til Fru v. Stein fra 3. October 1779 siger han: „Mit Øje og min Sjæl kunde fatte Genstandene, og da mit Sind var rent og aldrig forfalskede Indtrykkene, saa virkede Tingene som de skulde.“ Og han taler med Foragt om Umagen for at laane Omverdenen saa meget som muligt af vort Eget, og saaledes fryde og fodre Aanden med dens eget Hjernespind.

En afgørende Forandring indtræder med den italienske Rejse 1786—87. Følelsesmennesket træder helt tilbage for Naturforskeren. Han underlægger ikke mere Naturen sine egne Stemninger. Han studerer Vejrliget, Skyerne, Bjergdannelsens Stenarter; om Jordbunden er Ler eller Muld, om Bjerget er Kvarts eller Kalk eller Glimmerskifer.

Vi ser ham da gennemløbe alle en stor Aands Stadier overfor Naturen, det følsomme, det religiøst-pantheistiske, og den digterisk-videnskabelige Iagttagelses. — Men hvem der søger Natur, søger Nødvendighed; hvem der gaar op i Natur, gaar ikke op i Frihed.

Hans Anskuelse bliver stedse mere virkelighedskær. I sin Afhandling om Graniten siger han selv:

Jeg er fra Iagttagelse og Skildring af Menneskehjertet, den yngste, mangfoldigste, bevægeligste, foranderligste Del af Skabningen, den, som det er lettest at ryste og rokke, bleven ført til Iagttagelse af Graniten, Naturens ældste, fasteste, dybeste, urokkeligste Søn.

Hvor digterisk virker ikke her Modsætningen mellem Hjertet og Graniten og om Graniten Ordet *Søn* — her, hvor

han tror helt at have sluppet det Digteriske.

Den personlige Tilbageholdenhed ledsager hos ham den videnskabelige. Hans dybeste Sindelag gaar ud paa rolig Harmoni. Han har en ædru Glæde af de organiske Skabningers faste Kærneformer, af Legemets Knokkelbygning, af Jordens faste Klippemasser. Han finder heri noget, der stemmer overens med hans egen, stedse stærkere, Selvbefæstelse.

VI.

Det er denne hurtigt indtraadte Selvbefæstelse, der er Skyld i, at *Gøtz* og *Werther* allerede i hans Ungdom ligger saa langt bag ham.

Werther havde været vel egnet til at vække Genklang hos alle forelskede Sværmere af begge Køn, vel egnet til at røre de følende Hjerter. Snart hedder det hos Goethe:

Ach die zärtlichen Herzen! Ein Pfuscher vermag sie zu rühren. —
Sei es mein einziges Glück, dich zu berühren, Natur!

Bag ham ligger det demokratiske Element i Werther: Hadet til det adeligt-diplomatiske Selskab, hvor Hjertet, som det siges, Intet gælder, men Alt er glimrende Kedsomhed. Han har nu fundet Mennesker blandt de Fornemme. Bag ham ligger Glæden ved det Drøje, ved dygtige Sværdslag mod Kyradsør og Hjelme som i *Gøtz*, Glæden ved Buldrebasse-Helten med de djærve Eder og den gammel-lutherske Sædelighed.

Den næste Frihedshelt, der dukker op i hans Indbildningskraft, er den nederlandske Adelsmand, Egmont. Egmonts ædle, frugtbare Natur med det lette Blod, der føler sig hævet over de andres Moral, den bliver hans Skæbne. Han er næsten passiv, men dog en Helt, en Frihedselsker, om han end ikke som Gøtz ses kæmpende for Friheden med vældige Slag af en Jernnæve. Om ham gælder, hvad Machiavelli siger om ham: Han gaar en fri Gang, som om Verden tilhørte ham.

Hans Opfattelse af Friheden er mindre snever end den, som repræsenteres af Gøtz. Han er faderligt overbærende mod Befolkningen og sine Underordnede. Og hans frie Forhold til Clärchen hører med dertil. Han har frigjort sig fra Ægteskabets Baand. Og aldrig er begejstret Elskov blevet fremstillet som i hende. Hun er udødelig som Mona Lisa og den sikstinske Madonna. Hun spiller kun en ringe Rolle i Egmonts Liv; han tænker slet ikke paa hende, da han tager den skæbnesvangre Beslutning, ikke at forlade Bryssel. Ikke desmindre har Goethe følt hendes Værd saare dybt. Trods de Betænkeligheder, der fra alle Sider gjordes gjældende — f. Eks. Fru v. Steins Foragt for *Tøjten* — har han ladet hende forvandles til selve Frihedens Gudinde efter sin Død, da hun i Egmonts sidste Drøm rækker ham Laurbærkrandsen. Derfor kan Egmont vaagnende sige: „Jeg dør for den Frihed, for hvilken jeg har levet og kæmpet og for hvilken jeg ofrer mig nu.“

Saa energisk udtrykker Goethe sin Frihedskærlighed umiddelbart før Revolutionens Udbrud. Saa følger en Solformørkelse, indtil denne Frihedskærlighed faar sit sejrrige og afgørende Udtryk i de Slutningsord, der er lagte den døende Faust paa Læben.

Hvad den sociale Frihed angaar, er det især Forholdet mellem Kønnene, som har sysselsat Goethe.

Werther havde løbet Hovedet mod

Ægteskabets Mur, Egmont havde under sit Kærlighedsforhold til Clärchen ikke skænket Samfundsbaandet en Tanke.

I *Valgslægtskaberne* gav Goethe som Naturforsker sin Kritik af Ægteskabet.

Det er her ikke Frihedsinstinkter, men Naturnødvendigheder, som modsættes Samfundets Regler.

Kaptajnen udvikler visse Grundbegreber i Fysik og Kemi. Beslægtede kalder vi de Stoffer og Naturer, der, naar de træffer sammen, hurtig griber og gensidigt bestemmer hinanden. Men interessante bliver disse Slægtskaber først, naar de bevirker Adskillelser, Skilsmisser. Kemikeren er Skillekunstner.

Vi ser Menneskelivet foretegnet paa Naturens lavere Trin. Vi ser i Naturdybet disse Stoffer, disse Væsener, der ikke er levende og der synes livløse, inderst inde altid beredte til at træde i Virksomhed.

Alle Maader, paa hvilke Ægteskabet kan betragtes, bliver udviklede. Mittler, der er fanatisk for Ægteskabet, vil bevare det for enhver Pris; det maa være uopløseligt; saa megen Gavn gør det. Greven, Mittlers Antipode, hævder, at vi i Reglen undrer os altfor meget over at Hjerter ophører med at stemme overens. Ganske uvilkaarligt lader vi først, som om de jordiske Forhold var varigere end de er, og undres saa over deres Foranderlighed. Ægteskaber burde efter hans Anskuelse indgaas paa et Tidsrum af fem Aar med Ret til Fornyelse. Uopløseligt burde Ægteskabet i det højeste være som begge Parters tredie Ægteskab. Institutionen har, siger han, noget Tølperagtigt ved sig; den fordærver de fineste og ømmeste Forhold. Dens plumpe Sikkerhed er grim og demoraliserende.

Et tredie Synspunkt fremstilles i den Tale, den unge Murersvend holder: Denne Grundsten kunde nedlægges uden videre; den vilde hvile ved sin egen Tyngde uden Kalk: men dog skal ikke Kalken mangle som Bindemiddel; thi som Mennesker, der af Naturen er hinanden hengivne, holder endnu bedre sammen, naar Loven kitter dem til hinanden, saaledes bliver ogsaa Sten, hvis Former passer til hverandre, forenede endnu bedre ved disse bindende Kræfter.

For Greven er Ægteskabet enten overflødigt som Kalken mellem Grundstenene eller skadeligt som en Sammentvingen af to hinanden flyende Kræfter eller Stoffer.

Eduard elsker Ottilie. Hans Hustru Charlotte elsker Kaptajnen. Men en Aften bliver Eduard efter en Samtale med den forelskede Greve staaende ved sin Hustrus Dør. Han fristes til at banke paa; hun indlader ham. Og nu indtræder en Art gensidig Forveksling. Den frugtesløse Attraa efter en Fraværende foregøgler dem begge et andet Billede.

Charlotte bringer et Barn til Verden, der hverken ligner Eduard eller hende; det har Kaptajnens Ansigtsudtryk, Ottilies store, sorte Øjne. Dette Barn fordømmer Eduards Ægteskab. Det er avlet i lovligt Ægteskab og dog i dobbelt Ægteskabsbrud. Dette Barn er Goethes stumme Kritik over et Ægteskab, ud af hvilket Kærligheden er svundet.

Hverken Charlotte eller Eduard har brudt noget Troskabsløfte. Ægteskabet brister, fordi det har varet altfor længe. — — Der kan ikke tænkes nogen mere varsom og mere kraftig Pro-

test til Fordel for den personlige Frihed i Forholdet mellem de to Køn.

Den Frihed, for hvilken Goethe stiltiende tager Ordet er da ikke en vilkaarlig, men den, som Naturen selv uimodstaaelig kræver.

VII.

Frihedsideen hos Goethe undergaar en Forvandling paa Kunstens Omraade som paa Moralens og Politikens. I Frihedens Navn havde Lessing og Herder angrebet den franske Klassicisme. Ogsaa den unge Goethe foragter „de Vælske", der „efterligner Grækere og Romere"; de er „kun Slaver".

Men snart vaagner hos ham en Uvilje mod den urgermanske Grovhed i *Gøtz* og den slappe Form i *Werther.* Og han kalder nu Stilløshed og Formløshed, hvad der oprindeligt stod for ham som kunstnerisk Frihed. Han selv tyer stedse mere til Antiken, græsk Stof, græsk Stil. Han finder ikke mere Frihed i Oprør mod Reglerne. Han ender med at oversætte Voltaire's *Mahomet.* Og som Theaterdirektør er han en Fjende af al Naturalisme, kræver af sine Skuespillere Holdning og Deklamation. Han skriver:

In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister.

I frivillig Underkastelse under Tvang viser Mesterskabet sig, ɔ: den Frihed, der ikke har Stil, er ikke noget værd.

Und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.

Han, der havde hulket i Sværmeri for den hellige Erwin, som han kaldte ham, og havde angrebet den græske Søjle og dem han haanligt kaldte „dens Profeter" — han vender nu Ryggen til al Gotik. Han kaster sin Forkærlighed om, som man kaster en vælig Hest omkring. Det græske Tempel rejser sig for hans Øjne som Skønhedens Hjem og al Helligheds Indbegreb. Han bliver saa hedensk, at han i Assisi end ikke betræder Domkirken med dens Krypt, den skønneste og sjælfuldeste Kirke i Italien, men beskuer de ubetydelige og kedelige Levninger, som findes dèr af et Minervatempel.

Ved sin Tilbagekomst til Tyskland er han meget stødt over Ungdommens Sværmeri for hans egne Ungdomsarbejder og Schillers *Røverne.* Ja Schiller bliver overhovedet Genstand for hans Uvilje. Thi som Kants Elev sætter Schiller Friheden op mod Naturen, som var den en anden højere Verden for sig. Schiller har i sin Afhandling *Om Ynde og Værdighed* skrevet: „Ud af dyriske Skikkelser og Former taler kun Naturen, aldrig Friheden". Goethe tilføjer: Som om der gaves en Frihed udenfor Naturen! Som om man foran Naturen kunde sætte et Kun!

Han nedlagde romerske Erindringer blandede med nye weimarske Indtryk af Christiane Vulpius i sine *Romerske Elegier* og gav sin romerske Elskerinde det antike Navn Faustina, der — neppe ved et Tilfælde — er et Slags Hunkøn til Faust.

Men en anden Elskerinde, en antik, steg nu op for hans Sind, som den med hvilken han vilde forene den virkelige Faustskikkelse. Den gotiske Sagnhelt maatte ligesom han selv formæles med Antiken. Sagnet og Marlowes Skuespil gav ham et Vink. Faust maner Helena, den Kvinde, der virkeliggør Oldtidens Skønhedsbegreb, op fra Underverdenen og tager hende til Ægte.

Og dog, efter at have brudt med

Gotikens Trylleri, bryder han ogsaa med Antikens, der havde kunnet binde ham altfor stærkt. Han beviser sig selv, at ogsaa den hellenske Skønhed kun er betinget, idet han skriver *Diwan* og giver det gotiske og det græske Ideal en østerlandsk Medbejler.

Saaledes frigjør han sig kunstnerisk til alle Sider.

VIII.

Politisk syntes han længe at have glemt sin Ungdoms Frihedssværmen, i de mange Aar han var Fyrstetjener og i de ikke faa da han, gennemtrængt af Beundring for Napoleon, stod kold og ligegyldig overfor den saakaldte tyske Frihedskrig imod ham.

Ikke desmindre har et Ideal af politisk Frihed tydeligt nok foresvævet ham hele hans lange Liv.

Fausts Væddemaal med Mefistofeles i Tragediens første Del stammer fra Aarene 1798—99, altsaa fra Goethes 50de Aar. Faust udbryder: Ifald jeg nogensinde siger til Øjeblikket: Dvæl dog! Du er saa skønt! saa kan du slaa mig i Lænker. Da vil jeg gjerne gaa til Grunde.

Selvfølgelig har Goethe, da han skrev disse Linjer, vidst, hvorledes han vilde lade sin Faust komme til kort. Men først 26 Aar senere skriver han det ned. I al den Tid, fra sit 50. til sit 76. Aar, har han da syslet med Tanken. Hvad maatte man vente sig, hvad kunde tænkes at ville fylde Fausts Hjerte saaledes, at han bad Øjeblikket dvæle som for skønt til at det turde fly?

Hvor fattigt vort Liv end kan være, vi kender alle saadanne Øjeblikke, forskellige efter vor Natur.

En føler den højeste Lykke i Feststemning, En ved Vinding af uformodet Rigdom, En ved Skuet af en dejlig Natur, En ved Nydelsen af den ypperste Kunst, den skønneste Musik, En ved Tilfredsstillelse af længe næret Ærgerrighed, En som elskende og genelsket i Tilstaaelsens og Foreningens Øjeblikke.

Man kunde tænke sig Faust som helt lykkelig, enten ved en stor Opdagelse i Videnskab, et nyt Grundsyn paa Verdensaltet, eller naar han fandt den Kvinde, som svarede til ham og henrykte ham helt. Oprindelig i den første Ungdom har Goethe ladet ham være lykkelig paa den Maade: *Sich hinzugeben ganz und eine Wonne — zu fühlen die ewig sein muss — Ewig.*

Goethe har som ældre afvist alle disse Muligheder, der dog maa have gledet hans indre Øjne forbi, og har kun dvælet ved denne: Faust foregriber en Fremtid, i hvilken han er bleven en Velgører for Menneskene ved at skænke en Folkestamme et Jordsmon, den selv uafbrudt maa værne mod Havet. Dette Folk maa arbejde, thi, siger han: „Kun den fortjener Frihed og Liv, som dagligt maa erobre dem“, (dette gaar paa den personlige Frihed) men det er et frit Folk, der lever i et frit Land. Og, udbryder Faust: Saa jeg denne Vrimmel for mit Øje, stod *jeg med et frit Folk paa fri Grund*, saa vilde jeg sige til Øjeblikket: Dvæl dog! Du er saa skønt! og jeg vilde vide, at Sporene af mit Jordeliv ikke kunde forgaa i umaadelige Tidsrum.

Solch ein Gewimmel möcht ich sehn,
Auf freiem Grund mit freiem Volke stehn.
Zum Augenblicke dürft ich sagen,
Verweile doch! du bist so schön,
Es kann die Spur von meinen Erdentagen,
Nicht in Aeonen untergehn.

Saaledes samler til Slutningen Fausts hele Sjæleliv sig i en Hyldest af den personlige Frihed, som Goethe sit Liv igennem havde hævdet, og af den politiske Frihed, for hvilken han i sin Ungdom havde sværmet og hvorom han i sin Manddom havde digtet.

Aarhusuniversitetet.

Af KR. ERSLEV.

At faa oprettet et nyt Universitet i Aarhus er en Tanke, der har dæmret i de senere Aar og flere Gange været Genstand for Forhandlinger, hvorunder Aarhusianerne har søgt Raad hos københavnske Universitetslærere. Nu bæres Planen frem af et Udvalg, der har opfordret Regeringen til at tage Sagen under Overvejelse. Ledende i dette Udvalg er vel Biskop Fredrik Nielsen, som selv tidligere har været Universitetslærer og den energiske Borgemester i Aarhus, Drechsel, og det er lykkedes dem om sig at samle virkelig repræsentative Mænd. Som Yderpunkter kan nævnes Grev Frijs og den socialdemokratiske Landstingsmand Harald Jensen, i Centrum staar store aarhusianske Pengemænd og dertil en lægevidenskabelig Kapacitet som Professor Tage-Hansen.

Det er Jyder, der fører Tanken frem; de hævder dog, at Spørgsmaalet ikke er jydsk, men dansk, og deri har de sikkert Ret. Enhver Dansk vil med Sympathi modtage denne Plan til at skaffe vort lille Fædreland et nyt Arnested for Aandskultur og Videnskab; saa magtesløse vi politisk er, saa meget mere gælder det for os at sætte den største Kraft ind paa at holde os i første Linie paa aandeligt Omraade. Og særlig vil enhver, der er knyttet til Københavns Universitet, hilse Tanken med Glæde. To Universiteter i Stedet for eet, det betyder Kappestrid mellem to Læreanstalter, der stræber imod det samme Maal; den ene driver den anden fremad; enhver Reform ved den ene vil snart ogsaa tvinge sig igennem ved den anden, og et gammelt Universitet som Københavns vil have uendelig godt af at faa en yngre Søster, som ser med friske Øjne paa alt og gaar frem med ungdommeligt Mod.

Men en københavnsk Universitetslærer vil ogsaa se med Sympathi paa Planen af yderst praktiske Grunde. Vi lider faktisk her ved Universitetet under det, at de studerendes Antal er altfor stort. Studentertallet har i den sidste Menneskealder fordoblet sig; i Tiaaret 1867—76 toges Studentereksamen af omtrent 2000 unge Mænd, i det sidste Tiaar var Antallet omtrent 4000, hvoraf Kvinderne udgør en stedse større Del. I sig selv er det kun glædeligt, at saaledes et stadig voksende Tal naar frem gennem den højeste Skoledannelse, men Følgen har været, at Universitetsforholdene er blevet vanskeligere, allerede fordi Lærernes Antal aldeles ikke er steget i Forhold til Studenternes og mindst i de store Embedsfakulteter. Og dette er blevet saa meget mere føleligt som samtidig nye Former for Undervisningen er traadt i Forgrunden. Tidligere laa Tyngdepunktet i Forelæsningen,

og overfor den kunde Tallet af Tilhørere jo vokse uden at gøre noget Afbræk. Anderledes nu. Allevegne lægger man Vægt paa Øvelser af mange forskellige Arter, men alle lignende hinanden deri, at Studenten ikke som ved Forelæsningen er passiv, blot modtagende; han skal selv arbejde med, udvikle sine Evner ved at anvende dem. Men Øvelsen kræver en Vejledning fra Professorens Side af en helt anden Art end hvad man tidligere kendte; han maa følge hver enkelts Arbejde, anvise og lede ganske individuelt. Denne Undervisningsmaade har da store Vanskeligheder at overvinde, naar Studenternes Antal er stort. Jeg har selv tidligere, naar der til en Øvelsesrække viste sig at møde over tyve, straks delt dem i to sideløbende Kursus, synderligt mere end ti kan jeg ikke paa denne Maade undervise med sikkert Udbytte. Nu er ogsaa Jurister og Teologer slaaet ind paa denne Vej, men de kæmper en fortvivlet Kamp for at komme over de umaadelige Vanskeligheder, som det store Studentertal lægger dem i Vejen, og paa Medicinens Omraade lyder Klagerne næsten endnu stærkere. Skal den nye Undervisningsmaade virkelig trænge igennem og bære fuld Frugt, maa vi have flere Lærere og flere Lokaler, men det ene og det andet kan langt lettere skaffes i Aarhus end i København, og allerede af den Grund maa Planen til et Aarhusuniversitet siges at være en højst praktisk og priselig Tanke.

Planen er priselig, men man kan ikke skjule for sig selv, at det er en efter danske Forhold meget stor Plan, og jeg tror, at man bør se Vanskelighederne skarpt i Øjet.

Det er fristende at spørge, hvad vi kan lære af vort Naboland Sverige, hvor man i den sidste Menneskealder til de to gamle Universiteter har føjet to nye. Højskolen i Stockholm blev oprettet 1878, og en halv Snes Aar senere begyndte Højskolen i Gøteborg sin Virksomhed. Imidlertid er Forholdene her meget forskellige fra vore. Stockholm er Landets Hovedstad og forud Sæde for Lærdomsanstalter, hvoriblandt Sveriges vigtigste Lægeskole, det saakaldte Carolinske Institut. Gøteborg tæller ikke blot næsten tre Gange saa mange Indbyggere som Aarhus, men det er en gammel og rig By, som altid har følt sig som Sveriges anden Hovedstad og paa mange Punkter har sit ganske ejendommelige Særpræg. Hverken med den ene eller anden By kan Aarhus taale nogen Sammenligning, og det viser sig ogsaa deri, at de to nye svenske Højskoler er oprettede ene ved private Midler. Stockholms Højskole ejede allerede 1898 4 Millioner Kroner, hvoraf de to stammede fra een Giver; Gøteborg havde 1905 en Kapital paa 3 Millioner. Aarhusplanens Bærere synes derimod først og sidst at regne paa Statens Hjælp. Paa det indledende Møde var der knap en Hentydning til, at man i det mindste til Iscenesættelsen af det nye Universitet havde sikret sig pengelig Støtte fra Privatmænd, og i den korte Henvendelse til Regeringen nævnes slet intet derom. Man tør dog vist gaa ud fra, at Aarhusboerne og Jyderne i Almindelighed er rede til at bringe Ofre, forhaabentlig endog store Pengeofre, for at erhverve noget for deres Landsdel saa frugtbringende som en hel videnskabelig Højskole.

De to nye svenske Højskoler er alt-

saa private Anstalter; de øver hel Selvstyrelse og f. Eks. deres Lærere vælges af dem selv. Heri ligner de hinanden, men ellers er de gaaet hver sin Vej. I Stockholm har man rettet sine Tanker mod Naturvidenskab og Mathematik. Aandsvidenskaben er kun kommet med mere undtagelsesvis og især af personlige Grunde; man greb efter Victor Rydberg som Lærer i Kulturhistorie, og siden har jo Oskar Levertin foredraget Literaturhistorie. I Gøteborg er det derimod netop denne Side, der alene er repræsenteret. Med andre Ord, naar vi bruger vore danske Begreber, kan vi sige, at man i Stockholm har faaet et mathematisk-naturvidenskabeligt Fakultet, i Gøteborg et filosofisk, eller, som Svenskerne mere træffende siger, et humanistisk.

Spørger man om Lærerkræfterne, er begge de to Højskoler naaet ret vidt. Stockholm havde allerede i 1898 8 Professorer, dertil 5 Videnskabsmænd i andre Stillinger, som tillige underviste ved Højskolen, og 3 Docenter; i alt 16 Lærere, hvoraf kun to faldt udenfor det mathematisk-naturvidenskabelige. I Gøteborg var der 1905 14 Professorer og 7 Docenter samt 3 fremmede Sproglærere; alle falder de indenfor, hvad vi betegner som filosofisk Fakultet, naar dertil føjes saadanne Grænsefag som Geografi, Statskundskab og Økonomi. Hver for sig byder da disse Højskoler over et virkeligt anseligt Lærerkorps, som i Tal ikke staar synderligt tilbage for, hvad Københavns Universitet har i de tilsvarende Fakulteter.

Hvad Studenterne angaar, ser det ikke saa godt ud. De to Højskoler har her været hindrede af deres private Oprindelse og ufuldstændige Omfang, og de har derfor ikke kunnet føre frem til de afsluttende Eksamener; først efter lange Anstrængelser opnaaede Gøteborg i 1894 Ret til at holde Eksamen i de Fag, der dyrkes her, og Stockholm er vistnok endnu ikke naaet saa vidt. I Stockholm indtil nu og i Gøteborg indtil Højskolen fik Eksamensret, holdt Studentertallet sig som oftest under 50; det er unægtelig et lavt Tal, og hvis vi i København lider under et for stort Antal Studenter, har man ved de ny svenske Højskoler lidt under lige det modsatte; to tre Studenter for hver Lærer, det er naturligvis ganske utilfredsstillende. Da Gøteborg saa fik Ret til at afholde Eksaminer, indtraadte en Bedring, og nu er man her oppe ved et Tal af 100 Studenter. Naar man mindes, at der kun er Tale om et enkelt Fakultet, er dette ikke saa ringe, vistnok omtrent halvt saa meget som man har ved det gamle Statsuniversitet i Lund paa tilsvarende Omraade.

Hvad man kan lære af Sverige, synes da at være det, at den største Vanskelighed ved at skabe et nyt Universitet, det er at skaffe det Studenter. Man maa sørge for, at det ny Universitet straks stiller sig i Række med det gamle og tilbyder sine Lærlinge Kursus med afsluttende Eksaminer, og man bør heller ikke som i Svreige nøjes med et enkelt Fakultet, men straks sigte mod et helt og fuldstændigt Universitet. Heldigvis synes de, som har rejst Aarhusplanen, her at være inde paa den rette Vej; maaske er de dog ikke kommet fuldt saa langt frem, som jeg mener man maa gaa.

Man maa nemlig sige, at et helt Universitet alligevel kan betyde to forskellige Ting. Man kan indrette sig saaledes, at Studenterne kan føre deres

Studier helt til Ende ved et saadant Universitet, men man kan ogsaa tænke sig, at Aarhusuniversitetet begrænses til kun at undervise de Studerende i deres første to eller tre Aar, medens de siden maa tage til København for at naa frem til Embedseksamen. Jeg har det Indtryk, at de, der bærer Aarhus-Planen frem, i første Linie tænker paa et Universitet af den sidste Art. Naar man spørger om, hvorfra Aarhusuniversitetet skal faa sine Studenter, faar man det Svar, at mange Forældre vil være glade ved ikke straks at sende deres unge, lidt umodne Sønner og Døtre til København, til Storstaden med de mange Fristelser. Denne Tanke er saa udbredt, at der vel maa være noget i den; gid Forældrenes Ønsker blot ikke vil strande, paa de unge Studenters Lyst!

Imidlertid maa man dog sige, at hvis man vil indrette Universitetet saaledes, at Studenter af alle Arter kan være der et Par Aar eller lidt mere, saa kræver dette allerede et saa stort og mangesidigt Lærerkorps, at det, som yderligere behøves for at føre Studeringerne til Ende ved Universitetet, egentlig ikke er store Ting. Og at tage Skridtet fuldt ud, har betydelige Fordele. Det vil i sig selv straks vise, at man ikke i Aarhus vil lave et Universitet Nr.2, en Forskole for Københavns Universitet, men en virkelig sidestillet Læreanstalt. Det vil føre til, at Vandringen ikke blot gaar fra Aarhus til København, men ogsaa modsat; man kan begynde i København og ende i Aarhus, eller en Student kan, hvad der vel hyppigere vil blive Tilfældet, i Hovedsagen holde sig til Aarhus, men dog tilbringe nogle Semestre i København for at høre andre Lærere og nyde alt, hvad Hovedstaden kan give til Udvidelse af den aandelige Horisont, for saa slutteligt i Aarhus at underkaste sig sin Embedseksamen. Ogsaa for Lærernes Vedkommende har det den største Betydning, at de ikke skal miste deres Elever, naar de har ført dem et lille Stykke frem ad Vejen. Jeg mener da, at man fra første Færd bør tage Sigte herimod, og særlig ved Lægevidenskaben, hvor Aarhus har saa gode Kort paa Haanden i sine store Hospitaler, bør man vist straks indrette Undervisningen paa at give et fuldstændigt Kursus. Saa kan man, om man vil, foreløbig lade Juraen og Theologien indskrænke sig til en Undervisning i de første Studenteraar; netop disse Fakulteter stiller dog, hvad Lærere angaar, ikke synderlig store Krav og endnu mindre til Hjælpemidler. Naar Naturvidenskaben og Medicinen kræver store Samlinger og kostbare Laboratorier, forlanger Aandsvidenskaberne jo kun et Lokale til Øvelser med et beskedent Haandbibliothek. Faar man i Aarhus først Lægeskolen ført helt igennem, vil Retsskolen og Præsteskolen sikkert snart følge efter.

Allerede for at holde Studenterne to tre Aar i Aarhus maa man, som antydet, have mange Arter af Lærere, og her kommer især det, som vi nu kalder det filosofiske og det mathematisk-naturvidenskabelige Fakultet, men som man i ældre Tid sammenfattede under Navnet det filosofiske og nærmest saa som en Forskole for de saakaldte højere Fakulteter, de egentlige Embeds- eller Fagstudier. Nu opfatter man Fakulteterne som ligestillede, men der er dog den Sandhed i den ældre Opfattelse, at alle de senere Fagstudier i større eller mindre Grad bygger paa „Filosoferne“, dette Ord alt-

saa taget i videste Forstand. Medicinerne skal lære Fysik, Kemi og Biologi, Juristerne og Theologerne forskellige Sprog, alle skal de efter vor Indretning gennemgaa et filosofisk Kursus. Her maa haves mange Lærere.

Jeg skal ikke komme langt ind paa Enkeltheder, men jeg maa dog tage lidt Afstand fra, hvad Biskop Nielsen fremsatte som sine Tanker om Planen, hvad Lærere angaar. Biskoppen vilde i de fremmede Hovedsprog have indkaldte Fremmede til Lærere. I sig selv er det vist, at saadanne indfødte Sprogmestre, som man har det i Sverige, og Tyskland, vilde være en stor Vinding, og at faa dem, er et Ønske, vi ogsaa nærer her ved Universitetet. Men jeg maa bestemt protestere imod, at disse Sprogmestre er nok; det er udmærkede Hjælpere, men Hovedtonen maa ligge paa den danske Videnskabsmand, som behersker det fremmede Sprog og kan vise sine Landsmænd Vejen til det. Biskop Nielsen vilde heller ikke have nogen Lærer i de klassiske Sprog; jeg tror, at en saadan absolut ikke kan undværes, baade for Sprogenes Skyld og ikke mindst, fordi den klassiske Filologi i methodisk Henseende staar saa højt.

Alt i alt mener jeg da, at naar man vil overveje, hvor mange Lærere der nødvendigvis maa til i dette Dobbeltfakultet, maa man naa ikke saa lidt højere op end Biskop Nielsen antydede. Jeg vilde tro, at man ikke slap igennem med mindre end tæt op imod Snesen, naar man deri medregner tre udenlandske Sproglærere. Hertil vil saa komme to eller tre Theologer og lige saa mange Jurister for at holde Undervisningen oppe i de første Studenteraar, og vil vi straks have en fuldstændig Lægeskole, naar vi da sikkert til et Lærerkorps, der tæller snarere over end under 30 Lærere. Og det vel at mærke egentlige Hovedlærere, virkelige Professorer. Af saadanne har vi i København omtrent 60, altsaa dobbelt saa mange, men Tallet 30 er jo heller ikke stort, naar man husker, at Gøteborg med sit ene „humanistiske“ Fakultet har 14 Professorater.

Naar jeg her har skitseret Indretningen af et kommende Aarhus-Universitet, vil man let faa det Indtryk, at jeg kun tænker mig dette som en Kopi af Københavns, en ny Udgave af dette i formindsket Format. Ja, til en vis Grad er det saaledes, og det kan ikke være anderledes. Naar Aarhusuniversitetet skal naa sit Maal og samle danske Studerende, maa det ligne Københavns Universitet i Læreplan og i Eksaminer; det maa ligesom det praktisk set være en Embedsmandsskole. Vi kan ikke lave en helt ny Type af Universitet, for saa faar vi ingen eller dog kun yderst faa Studenter. Studenterne maa kunne bevæge sig frem og tilbage mellem de to Universiteter, derfor maa Undervisningsplanen i sine Grundtræk begge Steder være den samme. Vil man haabe at kunne holde en Del Studenter fast i Aarhus et Par Aar, kan det kun naas ved, at de efter denne Tid kan passe ind i den videreførende Undervisning, som de skal følge i København.

Imidlertid vil man dog have en uvilkaarlig Fornemmelse af, at et nyt Universitet gerne skulde bringe Danmark noget helt nyt og ikke blot være en Fordobling af, hvad vi har forud. Lad nu være, at det nye paa adskillige Punkter vil komme ganske af sig selv; det skal nok vise sig, at et Universitet, der vokser op fra nyt i det

tyvende Aarhundrede, bliver meget forskelligt fra vort gamle Universitet i København. Helst vil man dog ikke nøjes med dette mere ubestemte, og paa Forhaand ønsker man at fastslaa det ny Universitets Særpræg. Man taler om, at det skal være et Sæde ikke blot for Videnskab og Embedsstudier, men ogsaa giver en friere, mere almenmenneskelig Uddannelse; man henviser til Grundtvigs smukke Tanke om den danske Højskole i Sorø, som han udmalede som et Modstykke til den sorte Skole i København, fri for Skolestøv, folkelig og dansk. Her er et Hovedpunkt, som det frem for alt gælder at se skarpt i Øjnene.

Det er en mægtig Trang til Oplysning, der har vist sig i vort Folk i det sidste halve Aarhundrede. Det er vor frie Forfatning, der har født den, og saa dette, at Videnskaben i vore Dage paa en helt anden Maade end før behersker vort daglige Liv og omformer vore Arbejdsmaader. Trangen har for Landbefolkningen skabt vore Højskoler, som netop har taget Sigte mod Almendannelse og vundet Landboerne derfor ved vækkende Undervisning og passende Tilsætninger af Religion og Nationalfølelse. I Byerne har Socialdemokratiet virket politisk oplysende og de tekniske Skoler højnet den fagmæssige Dygtighed; ogsaa Købmandsstanden er ifærd med at komme med. Men hvad Almendannelse angaar, staar man i Byerne endnu tilbage; her viser Fremskridtet sig ved den ganske vist stærkt forbedrede Skoleundervisning, for de modnere kan man henvise til hvad Gavn, der drages gennem Bøger, Aviserne og de talrige Foredrag, som holdes; men her er endnu store Huller at fylde og megen Trang at tilfredsstille. Og Hullerne føles ogsaa af dem, der har faaet hele Studenterdannelsen; fra alle Sider lyder her Krav. Theologerne vil forstaa Samfundsforholdene i det Folk, hvori de skal virke; Juristerne vil trænge dybere ind i Livets praktiske Sider, af vore Skolemænd forlanger vi Forstaaelse af alle Menneskelivets Krav.

Paa dette Omraade er der da sikkert Opgaver, som et nyt dansk Universitet maa tage op, og jeg kunde ønske her ligesom før at se, hvad der kan læres fra andre Lande. Saa lidt som Københavns Universitet sigter mod at give Almendannelse, naar man da bortser fra det lille Kursus i Filosofi, saa lidt gør man det i Sverige eller Tyskland; man gaar ud fra, at Studenterne fra den lærde Skole medbringer tilstrækkeligt og drejer dem over mod Fagstudiet. Ganske modsat giver de gamle engelske Universiteter kun en almendannende Undervisning og overlader Fagundervisningen til særlige Fagskoler, og her er da noget at lære, mere dog maaske i Amerika. Her er der Universiteter i broget Mangfoldighed og af meget forskellig Art, men den Grundtype, der i Fristaterne gaar igennem det hele, er dog, at Universitetet begynder med at give almene Kundskaber gennem Kursus, der oftest varer fire Aar, og saa først tager fat paa Fagdannelsen. Men de amerikanske Universiteter modtager ogsaa deres Lærlinge i en langt yngre Alder, end vi; som oftest er de ved deres Komme kun 15—16 Aar gamle. Det vilde med andre Ord være, som om der i Danmark ikke eksisterede lærde Skoler eller Gymnasier, som de nu skal kaldes, men at man fra Mellemskolen gik over til Universitetet og saa, før man tog fat paa Fagstudierne, forberedtes saa længe, at man blev et eller to Aar

ældre end vore Studenter, naar de forlader deres Skole. Som Følge deraf har Undervisningen paa dette Trin i Amerika ogsaa en helt anden Karakter, end vi tænker paa ved Universitetsundervisning; det gaar alt mere skolemæsigt til, med smaa Klasser og fast Plan, tvungne Lektier og Prøver af mange Arter. I Amerika er man glad og stolt over Systemet, og Samlivet ved Universitetet mellem disse purunge Mennesker staar siden for dem som deres smukkeste Minder.

Hvis Aarhusuniversitetet paa dette Omraade vilde tage det fri Amerika til Mønster, vilde der ligge store Opgaver for det. Overfor Landbefolkningen vilde det komme til at kappes med Askov og den her stedfindende udvidede Højskoleundervisning; for Byernes Ungdom vilde det kunne udfylde det store Hul i Undervisningen, her endnu er, og de unge Studenter vilde her kunne finde det Overgangstrin mellem Skolen og Fagstudiet, som man mere og mere føler Manglen af. Det nye Universitet skulde tage sine Lærlinge fra alle Samfundsklasser, men det maatte saa ogsaa indrette forskellige Kursus efter, hvad Forkundskab den ene og den anden bragte med. og dertil afpassede efter den Tid, Lærlingen kunde ofre. Altid skulde det dog være en fyldig og planmæssig Uddannelse, og man maatte ikke vige tilbage for at give den et mere skolemæssigt Præg; man maatte tage de ungdommelige Elever i Haanden for ikke at sige ved Kraven og tvinge dem til at læse og lære med Alvor; ellers bliver det en daarlig Kopi af en Universitetsundervisning, som ikke passer her. Og derfor maatte man til disse Kursus ogsaa have særlige Lærere; det behøvede ikke at være store Videnskabsmænd, men Mænd med gode Lærerevner og Forstaaelse af Ungdommens Trang. Saa kunde de lærde Professorer komme med, eftersom deres Interesser og Evner tillod det; men at bygge denne Undervisning paa dem vilde kun volde Skade og Forvirring.

For en Ungdomsundervisning af denne Art vilde Aarhus byde Fordele, som ikke findes i København. Byens smukke Beliggenhed vilde her tillade Udviklingen af et frisk og frejdigt Ungdomsliv, som man ikke let kan skabe det i Storstaden. Da der for nogle Aar siden var Tale om at flytte Regensen, foreslog Prof. Otto Jespersen at lægge den helt ud i landlige Omgivelser, ved Dyrehaven f. Eks.; saa haabede han, at Universitetet selv siden kunde følge efter. Denne Tanke, født af friske Indtryk fra Nordamerika, var det umuligt at gennemføre i København; i Aarhus vilde den jo komme af sig selv, og man kan let udmale sig, hvorledes der paa Bakkerne udenfor Byen opvokser et Universitet, omgivet af Haver og Sportpladser, med „dormitories" for Studenterne, alt ganske som man finder det i Amerika. Og hvad vilde det ikke betyde for vort lille Samfund, om en kundskabslysten og energisk Ungdom samledes fra alle Egne og her tilbragte nogle af de Aar, hvor Sindet er mest opladt for alt nyt og frugtbringende! Men en saadan Ungdomsskole kunde kun trives, naar den forenedes med et virkeligt Universitet; ellers blev det, for at sige det kort, kun en daarlig Kopi af Askov og dermed paa Forhaand dødsdømt.

Mellem et nyt Aarhusuniversitet og vort gamle Universitet i København vilde der sikkert opvokse et Samarbejde af den heldigste Art. Man har i de senere Aar stræbt at faa en nærmere

Samvirken mellem Nordens Universiteter og haabet at kunne naa baade Studenter- og Lærerbytte; Vanskelighederne har dog været for store til, at der er kommet synderligt ud af det. Helt anderledes vil det staa mellem Aarhus og København. Studenterne vil vandre fra det ene til det andet, og man maa haabe, at man kan naa til at faa det her i Landet, som det er staaende Skik i Tyskland, at ingen Student tilbringer hele sin Studietid ved det ene Universitet; ingen Aarhusstudent vil sikkert undvære alt det, som Hovedstaden kan byde ham, men kommer der dygtige Lærere i Aarhus, skal det nok vise sig, at man ogsaa vil se den modsatte Strøm. Og Professorudbyttet burde vel ligefrem systematisk gennemføres. Hvorfor skulde en københavnsk Universitetslærer ikke hvert andet eller tredie Aar kunne virke i Aarhus? Han behøvede jo blot en Gang om Ugen at rejse over til Aarhus om Natten, undervise her to Dage i Træk og saa atter vende tilbage? Det vilde kun volde ringe Udgift og skaffe det nye og mindre Universitet en stor Støtte.

Naturligvis vilde København ogsaa snart komme ind paa at laane Aarhusprofessorerne, men for disse er der iøvrigt en nok saa nærliggende Opgave. Det er Folkeuniversitetsundervisningen, jeg tænker paa. Hidtil har det været saaledes, at næsten alle de Lærerkræfter, der toges i Brug hertil, har haft deres Hjemsted i København, og derfor har det været ganske særlig vanskeligt at skaffe Lærere til Folkeuniversitetsforeningerne i Jylland; for at læse en Time i Aalborg maa Læreren rejse fra København den foregaaende Dags Aften, og Hjemturen tager lige saa megen Tid. Det vilde blive ganske anderledes, naar vi fik et Lærdomshjem i Aarhus, og paa denne Maade vilde man i alle Egne af Jylland kunne drage Fordel af et jydsk Universitet.

Jeg har i det foregaaende søgt at vise, hvorledes det paatænkte Aarhusuniversitet vel maatte komme til at se ud, hvilke Opgaver det maatte sætte sig, hvilken Trang det vilde tilfredsstille. At et saadant Universitet vilde koste meget at indrette og dertil en betydelig Sum aarlig, er sikkert nok, og naar man med Rette peger paa, at Oprettelsen af Statsbibliotheket i Aarhus meget har lettet Gennemførelsen af et Universitet derovre, maa det dog siges, at selve Bibliothekets aarlige Indkøb vist maatte udvides ikke saa lidt. Denne Side af Sagen skal jeg dog ikke vove mig ind paa, end mindre paa at overveje, hvorvidt de bevilgende Myndigheder kan antages at være gunstig stemte for det hele Foretagende.

Til Slutning skal jeg blot pege paa, at det vel med nogen Grund kan siges, at et nyt dansk Universitet ved Siden af al den Nytte, det kan gøre, dog maaske ogsaa kunde volde Fortræd. Man kan mene, at det for et lille Land er farligt at dele sine Kræfter, og at vi derfor vedblivende bør samle al vor Evne paa vort eneste Universitet. Det er vel ogsaa rimeligt nok, at et nyt Universitet i nogen Maade vilde vanskeliggøre at faa de Pengemidler til Københavns, som Videnskabens voksende Krav gør ønskelige. Men jeg tror dog, at de Ulemper, der her maatte vise sig, ganske vil opvejes af de Fremskridt for dansk Videnskab, der vil følge med to Universiteter, som baade vil udfylde hinandens Virksom-

hed og drives frem af indbyrdes Kappelyst.

Saa kan man pege paa, at et Universitet i Jylland maaske kunde virke splittende og yderligere uddybe den Forskel, der er mellem Jyder og Øboer. Lidt i den Retning vil maaske komme frem, men jeg kan dog ikke tro andet, end at det modsatte vil vise sig meget stærkere. I alle Lande har Universiteterne saa langt fra været splittende, at de tværtimod har spillet den største forenende Rolle; det er næppe for meget sagt, at uden Tysklands Universiteter var den tyske Enhed aldrig kommet i Stand. Saaledes vil vistnok et jydsk Universitet komme til at virke samlende, og man tør vel endog haabe, at det i en ikke ringe Grad kunde bidrage til at udjævne den Modsætning, der findes i Danmark mellem Provins og Hovedstad, og som vist er dybere, end man oftest forestiller sig. Et Universitet i Aarhus vilde betyde en Bro mellem Landet og Hovedstaden, og maaske vilde dets største Betydning for Danmark netop komme til at ligge paa dette Punkt.

Kapitalismens Misgerninger.

Efter THOMAS W. LAWSON.

Det vakte en uhyre Opsigt paa begge Sider af Atlanterhavet og foraarsagede en sand Panik paa Børserne baade i New-York og London, da der i det amerikanske Tidsskrift „Everybody's Magazine“ fremkom en Række Artikler af en fremragende bekendt Vekselmægler og Finansmand, Thomas W. Lawson, hvori han Punkt for Punkt afslørede de Midler, ved Hjælp af hvilke de amerikanske Trust-Millionærer vinder deres store Rigdomme; Lawson havde selv været med og kunde derfor tale med den størst mulige Sagkundskab, og han lagde ikke Fingrene imellem. Artiklerne samledes snart til en Bog „Frenzied Finance“, „Kapitalismens Misgerninger“, som vakte den største Interesse baade i Amerika og i Evropa, og som fandt baade hæftig Modsigelse og ivrig Tilslutning. Vi vil i dette og de følgende Hæfter gengive Hovedindholdet af dette Værk.

Lawson fremdrager Kobber-Trusten som den, der paa den mest skamløse og aabenlyse Maade har stillet den store Svindel til Skue. Men han har tillige en anden Grund til netop at beskæftige sig med denne Trust; han har selv givet Ideen til den og været en af Hovedaktørerne i Dramaet. Derfor kender han baade alle Enkeltheder ved de Forretninger, hvorved den skabtes, og alle de Mænd, der staar bag ved, og som har sat Svindelen i System. Hertil kommer, at Lawson selv er bleven ført bag Lyset af disse Mænd og saaledes er blevet et Offer for det System, han nu ønsker at komme til Livs ved at lægge dets Karakter blot for Offentligheden.

I sin Indledning til Skildringen af Kobber-Trusten karakteriserer Lawson Systemet saaledes:

„Systemet er en Proces eller Opfindelse, hvorved enkelte, til egen Fordel, skaber uhyre Rigdomme af Folkets opsparede Kapitaler, hvadenten disse ere anbragte i Banker, Truster eller Assuranceselskaber. Ved dets Virksomhed er der i de sidste 20 Aar i de forenede Stater dannet en Række kolossale Selskaber, hvis ubegrænsede Held og en stadig Frihed for Strafansvar, har indgivet dem en fuldstæn-

dig Foragt for alt, hvad der hedder Lov og Ret og offentlig Moral, og en fast Beslutning om under alle Omstændigheder at holde fast ved de uhyre Besiddelser, de have tilranet sig. Dette „System" har frataget det menige Folk Billioner Dollars og bragt dem i Hænderne paa nogle faa Personer, der nu kan bruge dem ligesaa frit, som om de vare tjente Dollar paa Dollar ved eget Arbejde. Dog vil jeg gøre opmærksom paa, at det ikke saameget er Mændene som selve Principet, jeg ønsker at komme til Livs, thi jeg tilskriver Forholdene og ikke dem, at Udviklingen har taget denne Retning, og gaar ud fra, at det, der er sket, vilde være bleven udført af andre, hvis disse Mænd aldrig havde eksisteret. Det er udelukkende mit Maal at vise Ofrene for Systemet den Maade, paa hvilken man har plyndret dem, ikke Mændene, ved hvem det er sket."

Han gaar derefter over til at skildre selve Kobber-Trustens Dannelse.

Under en langvarig Krig mellem det store Selskab „Standard Oil" og Gaskongen J. E. Addicks of Bay State Gas Comp., havde Lawson paa et for denne sidste højst kritisk Tidspunkt overtaget Ledelsen af Kampagnen og var derved kommen i Berøring med H. H. Rogers, der repræsentererede Standard Oil Selskabet; derved stiftedes det Bekendtskab, som senere førte til Samarbejde mellem Lawson og Standard Oil ved Startningen af Kobbertrusten.

I Aaret 1896 fik Lawson den Idé, at man skulde indkøbe og danne en Sammenslutning af alle de bedste Kobberminedistrikter i Amerika og Europa. Han bearbejdede ivrig Offentligheden for at fastslaa Fordelene ved en saadan, og han hævder endnu, at der, hvis hans Forslag var bleven fulgt, vilde være skabt et storslaaet finansielt Foretagende, med Udsigt til umaadeligt og varigt Overskud, med andre Ord, et Verdensforetagende. Han fremlagde sin færdige Plan for „Standard Oil" allerede Aaret derefter; i 1898 havde han vundet Selskabet for Planen, og i 1899 gennemførtes den, dog paa en anden Maade, end han havde ønsket. „Kobber-Trusten" startedes med en Aktiekapital af $ 155,000,000, 1,550,000 Aktier à 100 $. Den samlede Aktiebeholdning afsættes til en Gennemsnitskurs af $ 115 (fra $ 100 — $ 130), og Prisen var i 1903 dalet til 33 $., d. v. s. det Publikum, som havde sat Penge deri, havde lidt et Tab paa over 100 Millioner Dollars.

„Systemet".

Lawson forklarer selv „Systemet" paa følgende Maade:

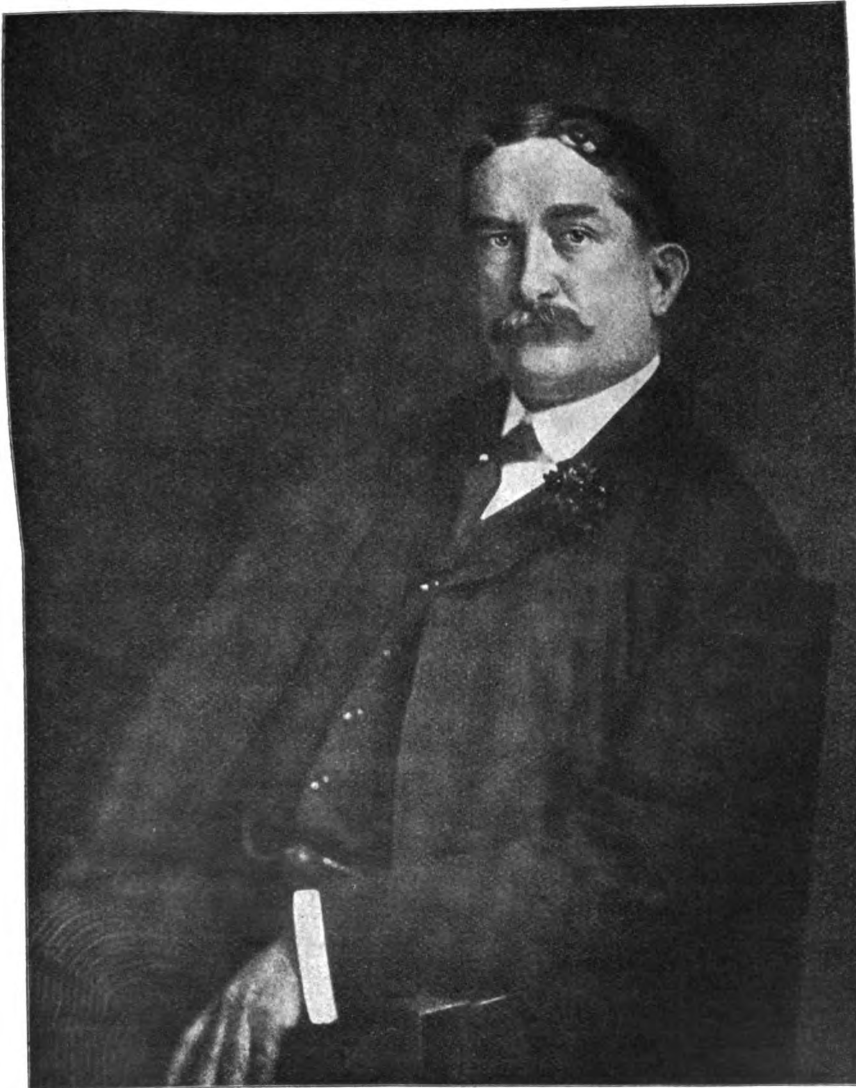
„Standard Oil" har Kontor i Broadstreet 26 i New-York; Finansverdenen véd, at der gives to forskellige Institutioner af dette Navn; det ene er et Aktieselskab, der giver sig af med Handel med Petroleum etc., som Navnet lyder paa og det andet er Systemet „Standard Oil", men i den offentlige Bevidsthed er der ingen klar Forstaaelse af deres Væsensforskel. Kæmpe-Systemet „Standard Oil" kan bedst beskrives som en Samling Kapitalister — Individer eller Institutioner —, der har Ret til at benytte Navnet „Standard Oil" i de Forretningstransaktioner, de foretage. Retten til at bruge dette Navn er af uskatterlig Værdi; thi det bringer i sit Følge „et absolut Held".

Naar vi derfor i det følgende bruge Betegnelsen „Standard Oil", sigtes der udelukkende til Systemet, og der findes kun tre Mænd, der ere berettigede til at optræde i dette Navn. Disse Mænd ere Henry H. Rogers, William Rockefeller og John D. Rockefeller.

Systemet „Standard Oil" er sammensat af 8 særskilte Grupper nemlig:

1. Gruppe. Aktieselskabet Standard Oil, Sælgeren af Petroleum, der igen er sammensat af mange mindre Selskaber, som det enten ejer direkte eller indirekte igennem deres Aktier

og Obligationer. Der er sandsynligvis ikke andre end H. H. Rogers, William Rockefeller og John D. Rockefeller, der véd nøjagtig, hvilke Aktier „Standard Oil“, ere ved at blive indviede i denne Hemmelighed. I dette Aktieselskab ere alle Individer og juridiske Personer der tilsammen udgøre

Thomas W. Lawson.
Forfatter af „Kapitalismens Misgerninger.“

dette Selskab ligger inde med, skønt der er Mulighed for, at de to sidstnævntes Sønner, John D. Rockefeller jun. og William G. Rockefeller, der nævnes som den fremtidige Chef for „Standard Oil“ i den udvidede Betydning, direkte Ejere.

2den Gruppe. Henry H. Rogers, William Rockefeller og John D. Ro-

ckefeller, de aktive Chefer sammen med de fornævnte Sønner.

3die Gruppe. En hel Skare af aktive Medarbejdere, der, som en Art Kaptajner og Løjtnanter, leder Forretningerne i de forskellige Selskaber og Underafdelinger, hvori „Standard Oil" er interesseret.

4de Gruppe. En stor Gruppe af Medarbejdere, der har trukket sig tilbage fra aktiv Tjeneste i „Standard Oil" Hæren, og som nu kun mere indirekte deltager i Ledelsen af dets Affærer hovedsagelig ved at vaage over deres egne Pengeanbringelser. Hver af disse Mænd besidder Formuer varierende fra 5—75 Millioner Dollars.

5te Gruppe. Boer efter afdøde Medlemmer af denne vidunderlige „Standard Oil" Familje, som vedblivende for en stor Del administreres af de ledende „Standard Oil" Mænd.

6te Gruppe. „Standard Oil" Banker og Bankinstitutioner og den Række National-Banker, Truster og Assuranceselskaber, hvorover „Standard Oil" enten ved Ejendomsret eller paa anden Maade har opnaaet uindskrænket Kontrol. I Spidsen for denne Gruppe staar James Stillmann, og det er, naar disse Institutioner er bragte i Virksomhed i Forbindelse med „Standard Oil", at han optræder som en af „Standard Oil"s Ledere og som saadan hverken staar tilbage for Mr. Rogers eller en af Rockefellerne.

7de Gruppe. „Standard Oil"s menige Hær af Kapitalister og Agenter i alle Dele af Verden, Mænd, der kun behøver Ordrer som „gaa paa", „spring af", køb", „sælg" osv. for med den største Begejstring at efterkomme disse Ordrer, som om de kendte indtil de mindste Detaljer den Hensigt, der ligger bag dem.

8de Gruppe. De talløse Skarer af Politikere, Statsmænd, Lovgivere og udøvende Myndigheder, der hjemme eller som Landets Repræsentanter i Udlandet udgøre hele vort politiske System, samt Dommere og Jurister.

Hos den udenforstaaende Iagttager, der ser denne Kæmpeinstitution bevæge sig gennem Forretningernes Labyrint uden Spor af Støj eller Uenighed med en Lethed og Smidighed, som om den kun var en Milliontedel af sig selv, maa den Tanke uvilkaarlig opstaa, at der maa gives en eller anden vidunderlig og detailleret Lovbog, hvorefter alle disse Hjælpere og Hjælperes Hjælpere, som udføre Arbejdet, ledes og kontrolleres.

Dette er tildels rigtigt, tildels ikke. „Standard Oil"s Regler ere ligesaa strænge som Medernes og Persernes Love og dog saa simple, at alle kan forstaa og følge dem.

Der er for det første Grundloven. som maa adlydes af alle, store som smaa, og dens Indhold er i al Korthed: Enhver „Standard Oil"-Mand maa bære „Standard Oil"s Kokarde.

Denne Kokarde bliver fastnaglet paa Enhver, saasnart han træder ind i Forbundet og kan kun fjernes sammen med Hovedet, den sidder paa.

Lovene ere, som følger, og Overtrædelse af dem straffes med øjeblikkelig Udstødelse:

1. Vær tavs, thi Tavshed er Guld, og det er for Guldet vi lever.
2. Indkasser vort Tilgodehavende i Dag og betal vor Gæld i Morgen. I Dag er altid her, i Morgen kommer maaske aldrig.
3. Led alle vore Forretninger paa en saadan Maade, at Køber og Sælger maa komme til os. Hold Sælgeren hen, jo længere han venter, des mindre vil han nøjes med; skynd paa Køberen, thi hans Penge bringer os Renter.
4. Lad alle sikre Transaktioner gaa i „Standard Oil"s Navn, de usikre i Straamænds. „Standard Oil" lader aldrig en sikker Fordel slippe sig ud af Hænderne.
5. Afslut aldrig nogen Aftale vedrørende „Standard Oil"s Forretninger skriftlig; thi din egen gode Hukommelse og den anden Parts Glemsomhed vil altid blive fremhævet af Organisationen. Glem aldrig, at vort juridiske Departement er lønnet Aarsvis, og at „vort Land" er fuldt af Retter og Domstole.

6. Da Konkurrence er Liv for al Handel — ɔ: for vor Handel, og Monopolet Død for al Handel — ɔ: for vor Konkurrents Handel, saa brug begge med Omsigt.
7. Løb aldrig Panden mod Regeringen. Regeringen er indsat af Folket, og for Folket, og vi er Folket, og de Folk, der ikke ere vore, kan købes.
8. Gør altid Ret. Ret skaber Magt, Magt skaber Penge, Penge skaber Ret, og vi har Pengene.

Alle Kæmpesystemet „Standard Oil"s Forretninger gaar igennem to Hoved-Departementer. Mr. Rogers staar i Spidsen for det udøvende og William Rockefeller for det finansielle. Alle nye Planer, hvad enten de indbringes af udenforstaaende eller af Folk i selve Institutionen forelægges Mr. Rogers, som uden Hensyn til deres Art eller Karakter tager dem under Overvejelse. Hvis et Forslag er godt nok til at opfylde Mr. Rogers strenge Fordringer vil Forslagsstilleren, efter at han har fremsat sine Planer og Anskuelser, med Undren høre disse Ord:

Vent et Øjeblik, mens jeg gaar ovenpaa. Naar jeg kommer tilbage, skal jeg svare Ja eller Nej. Og naar han kommer tilbage, er Svaret næsten altid Ja. Opfylder Forslaget derimod ikke hans Betingelser, kasseres det uden Konference med de andre Kompagnoner i Triumviratet.

De, der har et indgaaende Kendskab til Forretningsgangen i Broadway 26, er alle fortrolige med Udtrykket „jeg gaar ovenpaa". Ovenpaa betyder to bestemte og forskellige Ting:

Naar en Sag i Mr. Rogers Departement venter paa, at han skal komme ned igen, betyder det, at han er gaaet for at fremlægge Sagen for William Rockefeller i 13de Etage, hvilket atter betyder, at han i faa klare Vendinger giver et Resumé af Projectets Fordele og udbeder sig sin Kompagnons Mening derom.

William Rockefellers Styrke er hans Evne til hurtigt at skønne om det praktiske Værd af en given Plan. Hans Bifald betyder, at han vil forstrække de nødvendige Penge, og hans Løfte derom er ligesaa afgørende som Rogers' Mening om selve Planens Gennemførlighed. Det er ligegyldigt, om Sagen er et Foretagende, der udkræver Anbringelsen af 50000, 50 Millioner eller 500 Millioner. Mr. Rockefellers Ja eller Nej er det afgørende. Saasnart hans Dom er falden, sørger Rogers for Iværksættelsen af Planen.

Det andet, „jeg gaar ovenpaa", lyder i Broadway 26 hver Søgnedag Kl. 11 Formiddag. Ved dette Klokkeslet samles alle de aktive Chefer for „Standard Oil"s forskellige Departementer, samt de passive Deltagere, der befinder sig i Byen, paa 15de Sal til Raadslagning. Her diskuteres nye Forretninger, Politik og Finansvæsen af enhver Art og her „trancheres Melonerne".

Hvis man vilde spørge en af de tidligere Interessenter, hvorfor man var saa ivrig efter at komme til Stede, og han vilde give et sanddru Svar, — hvad han forøvrigt neppe vilde — maatte det komme til at lyde saadan: „De er maaske i Færd med at tranchere en ny „Melon", som f. Eks. Kobbertrusten, og det er altid rart at være ved Haanden, naar Saften løber ud".

Naar en ny „Melon" er bleven aabnet, faar hver tildelt sin Part efter de Ledendes Skøn, og det er yderst sjældent, at nogen enten forlanger mere eller nægter at modtage sin Andel.

Som en passende Illustration, paa hvad der i nogle faa Minuter kan ske, medens Hr. Rogers er „ovenpaa", skal jeg give følgende Eksempel.

Efter lange og besværlige Forhandlinger med en Del velstaaende Hovedaktionærer om Erhvervelsen af „Parrot" Minen, der skulde indgaa som Led i den Række Ejendomme, der danner Kobber-Trusten, var Købet endelig afsluttet for en Sum af S 4.086.000 og Dagen for Overdragel-

sen fastsat. Paa nævnte Dag præcis et Kvarter i Elleve ankom en ældre Herre, Mineejernes Delegerede, til Mr. Rogers Kontor i Broadway 26, med alle Aktier og Obligationer til en Værdi af ovenstaaende Sum. Omtrent 5 Minutter i Elleve ankom Mr. Rogers men næppe var Præsentationen begyndt, før han i største Hast trak sit Ur op af Lommen og med en Undskyldning meddelte, at han allerede var forsinket, og at man ventede ham „ovenpaa". Et halvt Minut senere indtoges hans Plads af en Sekretær, der i mindre end 5 Minutter havde udvekslet Aktierne og Obligationerne med en Chech for $ 4,086,000 udstedt til egen Ordre og forsynet med Blankoendossement og et Minut senere mindre end 10 Minutter efter Rogers Tilsynekomst, var den tidligere Mineejer allerede paa Vej ned med Elevatoren. Han havde sikkert gjort Regning paa, at Udvekslingen af saa store Værdier med Gennemsyn af Aktier og Obligationer og dertil hørende Forhandlinger vilde have optaget største Delen af Dagen og kunde kun, da han atter befandt sig udenfor Bygningen faa samlet sig nok til at ytre: Jeg troede, jeg skulde afslutte en stor Forretning, men der maa have været en anden Fyr ovenpaa, der skulde sælge for 40 Millioner til Deres Ven Rogers, for det var Pokker til Hastværk, han havde med at komme afsted.

„Systemets" Herskere.

„Standard Oil" har som alt meddelt tre Hovedmænd, Henry H. Rogers, William Rockefeller og John D. Rockefeller. Alle de øvrige Medlemmer er Underchefer eller Agenter, dog maaske med Undtagelse af James Stillmann, som ifølge sin uafhængige Stilling kan regnes som en Hovedmand.

Der et gammelt Ord, der siger, at hvis man ønsker at vide, hvem der er Husets Herre, maa man se at blive indført i Familjen. For de uindviede er John D. Rockefeller Manden. Men for dem, der er kommen ind i Hjemmet, er Overhovedet for „Standard Oil" — det „Standard Oil", som det store Publikum kender paa samme Maade, som det kender St. Paulus, Shakespeare eller den store Bastian — Henry H. Rogers. Han er Legemet, Sjælen og Hjærnen.

Man behøver blot at stille sig ved Indgangen tilBroadway 26 og lægge Mærke til de forskellige Medlemmer af Familjen, naar de gaar ind i Bygningen, og man vil da finde, at i *et* Tilfælde og kun denne ene Gang vil man udbryde: „der gaar Manden", og det er naar H. H. Rogers gaar opad Trappen mod Indgangsdøren. Den joviale Opdager, der hele Dagen har sin Station ved Indgangsdøren, vilde sværge paa, at hans Hilsen er ens til alle Medlemmer, men læg vel Mærke til den, naar Mr. Rogers gaar forbi — en uvilkaarlig Ærbødighed vil skinne igennem, som den, hvormed en menig Soldat hilser sin General.

Til Hjælp ved Bedømmelsen af en Mands Karakter tjener ofte et Blik paa hans Omgivelser. Lad os derfor træde ind i det elegante Arbejdsværelse, hvis Yderdør bærer en Plade, hvorpaa der staar „Henry H. Rogers President for the National Transit Co.".

Vi ser for os en prægtig Mahogni Sal, dekoreret med Bronzefigurer forestillende „Tyre" og „Bjørne", Børsens Betegnelser for Haussister og Baissister, Yacht-Modeller og Vægdekorationer bestaaende af indrammede egenhændige Breve fra Lincoln, Grant, „Tom" Reed, Mark Twain og andre virkelig store Mænd, hvis Venskab og Beundring han har været Genstand for, et Tegn paa, at denne mægtige Mand udenfor sin Stilling som Herre over „Standard Oil" er i Besiddelse af store personlige Egenskaber.

Vi ser af det ovenstaaende, at Ro-

gers ikke officielt kalder sig Lederen af det mægtige „Standard Oil", men skjuler sig under en ganske almindelig Direktørtittel for et lidet kendt Aktieselskab, men naar Faren truer „Systemet", ser man altid hans mægtige Personlighed i Forgrunden. Ved Hjælp af de talløse Skarer af Agenter spredte over hele Landet, sidder han inde med alle fornødne Oplysninger om finansielle, politiske og lokale Forhold, som lagte til Rette af hans frugtbare Hjerne, bliver til et Vaaben af uberegnelig Værdi i Kampen paa den finansielle og politiske Arena.

Naar Arbejderne under frugtesløse Lønkampe forbander „Standard Oil", og de øvrige Spidser vakler og skræmmes af Begivenhederne, forkynder Rogers sin Maksime: „Vi maa hellere lade „Standard Oil" gaa ad Helvede til, end at lade andre bestemme, hvorledes vi skal drive vore egne Forretninger".

Til Forstaaelse af Mandens despotiske Karakter behøver man blot at kaste et Blik paa ham, naar han leder et af Kæmpeorganisationens Møder. Til Trods for, at han paa disse er omgivet af alt det ypperste, Finansverdenen har at opvise, hører man hans korte og skarpe: „Nuvel, mine Herrer, til Afstemningen. Jeg beklager, at jeg maa afbryde, da jeg har et andet vigtigt Møde Kl. . . . ." Man ser paa Uret og opdager, at Tiden, han nævner, kun giver en Frist paa nogle faa Minutter. Der er ingen Tid til videre Forhandling. Man stemmer øjeblikkelig om de af ham selv fremlagte og formulerede Resolutioner, og Herren og Mesteren gaar videre til det næste Møde, der forløber paa lignende Maade.

Ved et Møde i Staaltrusten, der afholdtes under dennes Leder, den nu afsatte Staalkonge *Charles Schwabs* Præsidium, og hvorved Mr. Rogers var til Stede, kom hans Ur som sædvanligt ud af Lommen med den bekendte Bemærkning om at skride til Afstemning. Schwab, som aldrig ret havde været i Stand til at bedømme sin virkelige Stilling, var uforsigtig nok til at bemærke: „Mr. Rogers vil komme til at stemme, naar vi ere færdige med at debatere Spørgsmaalet." Svaret kom skarpt og kort fra Mr. Rogers: „I alle Møder, hvor jeg deltager som Direktør, stemmer man først og debaterer, naar jeg er gaaet."

Man siger, og jeg er selv tilbøjelig til at tro det, at dette Sammenstød var den Gnist, der gav Stødet til den frygtelige Eksplosion i „United States Steel", thi ganske kort efter begyndte det hemmelige Angreb paa dette Selskabs Papirer, der knuste og sønderlemmede utallige af Wallstreets største Finansmænd, medens man ofte blandt sine intime Venner kunde høre Rogers udtale sig med Foragt og Had mod „Kong Charles" (Schwab) og enkelte af dennes Forbundsfæller.

Rogers, der nu gaar i sit 65 Aar, kan sikkert med Rette betegnes som en af sin Tids mest distinguerede Mænd. Han er høj, rank, velproportioneret og smidig som en af de smukke amerikanske Elme, der indrammer hans Fødebys Gader. Han er født i den lille Fiskerlandsby Fairhaven i Nærheden af Hvalfanger-Havnen New Bedford. Han er Søn af en Skibskaptejn, og hans Udvikling til den store Forretningsmand er gaaet gennem den ikke usædvanlige Vej: daadrig Selvhjælp i Ungdommen. Han begyndte i „Standard Oil" som Kontorist og Bogholder, og han gør ingen Hemmelighed af, at han følte sig mere stolt og tillidsfuld med Hensyn til sin Fremtid den Dag, hans Ugeløn blev forhøjet til 8 $, end nogensinde senere i Livet, hvor han dog ofte for nogle faa Dages Arbejde er bleven krediteret for Beløb, der var Hundrede Tusind Gange større.

Enhver af denne Mands Bevægelser er Udtryk for aandelig og fysisk Kraft, og selv i Hvilen minder han om den slumrende Løve, hvem det er

bedre at have til Ven end til Fjende. Hans Vrede er frygtelig og uimodstaaelig, og hans dramatiske Evner vilde sikkert have bragt ham paa Højde med en Booth eller en Salvini, om han var gaaet til Theatret.

„Standard Oil"s Annaler er fulde af Retsoptrin, civile saavelsom kriminelle, og i alle de vigtigste kan man se Aktøren Rogers Gang paa Gang henrive Auditoriet. „Standard Oil"s Kronikører ynder at dvæle ved John D. Rockefellers og andre af Forbundsfællernes overordentlige Evner i Retning af at optræde som Vidner, men alt blegner i Sammenligning med Henry H. Rogers' Ydelser. Under den store „Boston Gas"-Sag optraadte han som Vidne og udholdt Dag paa Dag Krydsforhør paa mange Timer, ledede af vort Lands mest energiske og skarpsindige Jurister, uden saameget som med et Ord at indvikle sig i Selvmodsigelse af nogen Art, eller at vige et Jota fra sin engang givne Fremstilling, skønt denne var bygget paa bevislig Uret og falske Data.

Naar han ikke er under Paavirkning af Guldmageriets berusende Troldom, er denne mærkelige Mand et af de mest indtagende og elskværdige Mennesker, jeg nogensinde har truffet paa, en Mand, hvem enhver vilde være stolt af som Broder; en Mand, hvem enhver Fader eller Moder med Glæde vilde have til Søn; en Mand, som enhver Kvinde vilde attraa som Ægtefælle og som enhver Dreng eller Pige vilde fryde sig ved at kalde Fader.

Men saasnart han kommer under „Systemet"s ødelæggende Paavirkning, bliver han en ubønhørlig Skabning, haardhjertet som en Haj, og bryder sig fejl om guddommelige og menneskelige Love, saasnart de staa i Vejen for hans Planers Gennemførelse.

Mellem ham og de attraaede Dollars maa ingen venlige menneskelige Følelser stille sig — de kaste alle overbord under Tilfredsstillelsen af denne kannibalske Penge-Hunger, som kun bliver større ved at stilles.

Det har været nøvendigt at bruge mange Ord for at beskrive denne „Standard Oil"s Ypperste; thi i denne ene Mand er inkarneret alle Lidenskaber, Følelser og Egenskaber, der findes hos alle de øvrige i Forbundet, kun i højere Grad.

De to andre Hovedmænd behøver færre Ord; thi de ere hverken ualmindelige eller særlig fremtrædende. John D. Rockefeller er, rent bortset fra hans ualmindelige Evner eller hans overordentlige Held paa dette Omraade, den typiske Pengemand.

Hvad William Rockefeller angaar, stiller Sagen sig anderledes. Naar jeg i min Bibel læser, at Gud skabte Mennesket i sin Lignelse, — foresvæver der mig altid Tanken om en bestemt Personlighed — en sund, stærk, bredskuldret, ærlig Engelskmand med et forsigtigt og venligt Blik, og dette er den mest passende Beskrivelse, jeg kan give af William Rockefeller. En Mand af faa — meget faa Ord i Besiddelse af en usædvanlig klar Dømmekraft, mere broderlig end venlig i sin Omgang, ren i Tanke som i Legeme, en fuldtud ærlig Mand."

(Fortsættes).

Niels Lyhne.

Af Chr. Rimestad.

Udtalelser af Edv. Brandes, H. Høffding, Kromann, Erik Skram, Jakob Knudsen og Niels Møller.

I det Tidsrum, der er forløbet siden Niels Lyhnes Fremkomst, er denne Bog Gang paa Gang blevet betegnet som et af Hovedværkerne i dansk Digtning, som Bærer af en ny Livsopfattelse, som Indledningen til en Litteratur med andre Tanke- og Følelseslag end de, der beherskede den tidligere.

Der er Mennesker, for hvem den har været det ypperste Udtryk for en ny sensuel og sensoriel Digtning. De har følt det som var det først i denne Bog, at de fem Sanser fik Lov til at røre sig frit, og at Elskoven blev sig bevidst i dansk Poesi. Her blev den opløst i sine Bestanddele, den blev betragtet som gennem et Mikroskop. Nye Afskygninger og nye Dufte paatvang sig Læseren gennem nye Formationer af Ord; det blev for nogle en Anelsens, for andre en forundret Genkendelsens Glæde.

Men mens Niels Lyhne for nogle blev Mønstret for sjælelig Delikatesse, Stemningsforfinelse og Følelsesnuancering af en hidtil ukendt indtrængende Art, var der andre, som følte dens Værd i selve den Person som talte gennem Bogen, som ledsagede Begivenhederne med sine Betragtninger, sine Ræsonnementer, ogsaa ved sine Domme. For dem blev Niels Lyhne ikke en Roman i almindelig Forstand, men en Samling Maximer af intellektuelt og moralsk Indhold, udtrykte i et Sprog, der gav dem høj æstetisk Værdi. Det var ikke Niels Lyhne, der interesserede dem stærkt, ikke Fru Boye, ikke Femininer, men den mandige, skønhedskære og saa overordentlig livkloge Stemme, hvis Vemodigheds Hvisken og Eftertænksomheds Mumlen man maatte lytte til bag om Begivenhederne, og hvis Ekkoer tonede, dragende, lige midt ind i det der skete.

I mange Unge har denne Stemme boret sig ind saa dybt, at de aldrig ret har kunnet befri sig for dens langsomt klagende og dens dumpt resignerede Klang. For dem blev Niels Lyhne en Høstens og en Dødens Bog. De har fra dens Blade aandet en Duft af Grav. En lang Sørgmodighedens Taage har svøbt sig ud af den og har lagt sig om deres Sjæle.

Netop det er det Tvetydige i denne Bogs Fysiognomi, det Tvetydige, der er dens Rigdom og er Grunden til dens foruroligende Magt over de reflekterende Sind, at den har virket saa helt forskelligt paa Mennesker.

Nogle har fra visse af dens Sider mødt en ny Aandens Friskhed, der fejede med sig hensmuldrende Traditioners Støv, Metafysikens koglende og besværende Dampe, de sterile Drømmes Dis. De har styrket sig ved en ny Manddom, en Tankens Kølighed, der var mere hærdende end tidligere Tiders kunstige Varme, en Nøgternhed, der søgte de afgørende Værdier andetsteds end man forhen gjorde, en Nøjsomhed, der blev Ophavet til en mere differentieret Rigdom.

Men de berømte Ord „at lade Li-

vet forme sig om Livets egne Love“ fik paa andre en ganske modsat Virkning. Anslagene i Dur blev overdøvede af Molltonernes store, klagende Orkester. For dem blev Niels Lyhne den sørgmodigste af alle Bøger, formørket af den bitreste Viden om Menneskets Formaalsløshed, Viljens Afmægtighed, om alle Tings Rinden hen og Svinden bort. . . . !

Denne Bog, der paa nogle virkede som en fortrøstningsfuld Appel til en modig Opdyrkning af den menneskelige Tanke og Vilje, blev for andre et Værk af en dybt fatalistisk Tristhed, udløsende en lignende Grundfølelse af sagtmodig og umaadelig Bedrøvelse som de første af Maeterlincks Dramer. N i e l s L y h n e bredte bag sig en Skygge, som man vanskeligt kom ud af, den Skygge, der er Dødens, og i hvis Mørke man levede betynget, aandende den Kulde, der er Dødens Duft.

Det vigtigste Indtryk en Bog kan gøre, er den almene Følelse af den, der bliver tilbage i Erindringen, stædigt, gennem Aarene.

For En er der af N i e l s L y h n e maaske kun bevaret det, der er Farvetummel, Duftbedøvelse, Ordsymfoni... Kirsebærtræernes solfaldsoverstraalede Blomstring uden for Edeles Vindue. . . . eller det skinnende Lysorgie, Jacobsen har skabt af Foraaret i Clarens.

I en anden er det Samtalen mellem Niels Lyhne og Doktoren hin navnkundige Juleaften, der har bidt sig fast saa godt, at alt andet er gledet af. For ham er Niels Lyhne da den Bog, der for første Gang i dansk Litteratur taler roligt og indtrængende, med Selvprøvelsens Visdom, om en Menneskehed, der kun tror paa sig selv, hviler i sig selv, og som finder aandeligt Udbytte og Arbejde nok i denne Tro.

En Tredje har maaske glemt Bogens Episoder. . . Fru Boye hun g y n g e r blot et Sted i Erindringens Fjernhed, han har glemt alt, hvad hun sagde, selv hendes pragtfulde improviserede Prosadigt om Havfruens kølige Lemmer og hendes Haars forfiltrede Tangskov og om den skumbristende Blødhed i hendes Favntag; han skimter kun svagt Ridset af hendes forfinede Ansigts Profil, men han hører endnu Lyden af hendes Støvlesaaler mod Gulvet, naar Stolen svingede frem . . . . Ene et hult Ekko — som Genklangen af et Hav i Vrede langt borte — er blevet tilbage af det sjælelige Uvejr, som Fennimores Raseri svulmede op til... Og Gerda — hun er maaske blevet helt forvandlet, blevet til en bleg Farve og til en lille Duft, til en af de frygtsomme og rørende Blomster, som det første Foraar driver op af Jorden, og som ser paa En i en lidt bange Forundring, som om de vidste, at de egentlig ikke havde noget her at gøre, fordi deres Tid er saa ganske kort. . . Og Niels Lyhne selv — maaske er han i Erindringen kun en T o n e . . .

En Tone, der aldrig helt vil tie, hvis Ekko bestandig vil føde en ny Dirren. En sørgende Mumlen af Livet, der ustandseligt rinder hen. En Klage, som fra et Hav, der ruller sine langsomme Dønninger, ensformigt, man ved ikke imod hvilke grænseløst fjerne Kyster . . .

Denne øde Konkyliekogen, det dumpe Sug i denne mere og mere graanende Efteraarssang, det er utvivlsomt for mange Lyden af det lange Hjærteslag i N i e l s L y h n e.

II.

Det ny Aarhundredes Redaktion har ment, det vilde have sin Interesse at høre Udtalelser om dette Værk af en Række Mænd af forskellige Generationer, og har anmodet Undertegnede om at foretage en Enquête i Form dels af Interviews, dels af Breve. Vi har begyndt med at søge nogle af de Mænd, der var i deres Manddom, da Bogen udkom. Vi skal i det følgende Hefte bringe Bidrag fra Romanforfattere, tilhørende de sidste Slægtled.

Den første, vi søgte, var J. P. Jacobsens nærmeste Ven

Dr. Edv. Brandes.

Det er nu mange Aar siden, siger Dr. Brandes, at jeg har læst Niels Lyhne. Og jeg kender denne Bog altfor nøje til, at jeg skulde kunne faa et nyt friskt Indtryk af den. Jacobsen sendte den til mig Stykke for Stykke, efterhaanden som den blev til. Da den var færdig, læste jeg Korrekturen paa den. Siden, da den blev udgivet i de „Samlede Værker“, læste jeg igen Korrektur. Saa jeg kender den saadan, forstaar De, at jeg ser for mig i begge Udgaver, hvor det er, at Hr. Bigum knæler, og hvor Fru Boye gynger og Edele dør . . .

Den gjorde ved sin Fremkomst et meget stærkt Indtryk paa den Kreds, Jacobsen tilhørte, dog maaske noget mindre end Marie Grubbe. Rigtignok fik jeg senere en anden Mening, nu sætter jeg Niels Lyhne højest. Adskillige Indvendinger havde jeg allerede dengang. Den er jo ligesom Marie Grubbe en Samling „Interiører“ — et ækelt Ord som jeg, uden Held, søgte at faa Jacobsen til at opgive. Der er Partier af Bogen, hvor Udviklingen gaar i Staa. Det forekommer mig, at den i det Hele falder af mod Slutningen. Men for Resten var det jo ypperligt som Jacobsen forstod i anskuelige Billeder at give et kortfattet Begreb om, hvad der kunde foregaa gennem et Tidsrum af flere Aar. Han var vel ikke helt ene om det. Kjelland forsøgte vist omtrent samtidigt noget lignende.

Jeg har aldrig kunnet dele den Beundring, som mange føler for Kvindeskikkelserne. Fru Boye forekom mig ikke interessant og de aandrige og skønne Ting hun havde at sige, syntes mig ikke at kunne stamme fra hende. Rent bortset fra, at intet nok saa udmærket begavet Menneske — Kvinde eller Mand — vilde kunne forme sine Ord saa sikkert, saa harmonisk og pragtfuldt som hun gør det, der hvor hun, husker De nok, taler om Havfruen i Anledning af de fire Linjer fra Oehlenschlägers Helge. Det var tydeligt nok kun Jacobsen selv, der skulde have Luft for sin kunstneriske Opfattelse . . . Fennimore fik jeg aldrig rigtig fat paa, og den lille Gerda blev jo ikke til meget. Betydelig bedre staar i min Erindring Edele.

— Hvad var det da, der tog Dem stærkt i Bogen?

— Det var vel nok selve Livssynet, den Magt, den Ro, det blev fremsat med. Noget af det, der bevægede os stærkest, var noget saadant som Niels Lyhnes og Hjerrilds Samtale Juleaften. Desuden var Bogen jo fyldt af de fineste psykologiske Betragtninger og Udredninger.

Naar disse paa de literært interesserede ikke virkede saa nyt som man nu skulde formode — egentlig psykologisk Litteratur af en saadan gennemtrængende Art eksisterede jo slet ikke før Jacobsen — saa kom det af, at vi var godt inde i den nyere franske Romanlitteratur. Flaubert var en af Jacobsens Yndlingsforfattere. Vi talte ofte sammen om „L'éducation sentimentale“.

— Tror De Jacobsen vilde blive forundret, om han erfarede, i hvilken Maalestok hans Digtning har faaet Indpas i Nationen.

— Det tror jeg ingenlunde. Jacobsen erkendte fuldt ud sit eget Værd. Han vidste, at hans Tid vilde komme. Den fuldkomment uforstaaende Omtale, Niels Lyhne fik i næsten alle Bladene, rørte ham ikke. Han var glad for den Modtagelse, Bogen fik af de faa Mennesker, han satte Pris paa. En Udtalelse af Ibsen var ham en Opmuntring. De maa huske, at dengang var Ibsen endnu ingenlunde naaet til at sende enhver lille Dame, der forærede ham sine Misfostre, taknemmelige Svar.

Og saa var der jo det, at Jacobsen først og fremmest havde Respekt for sig selv.

Professor Høffding.

Naar jeg tænker tilbage paa den første Gang, jeg læste Niels Lyhne, saa erindrer jeg først og fremmest den Overraskelse, den Uvanthed, som Sproget gav mig. Det var ikke blot det, at det var saa stærkt farvet, Udtryksmaaden saa sammentrængt, der var noget fremmedartet ved selve Sætningsbygningen. Man kunde næsten tro, at man læste en Oversættelse af en udpræget, fremmed Skribent. Paa den Maade virker det vel langtfra nu. Men det er et Tegn paa, at der i Jacobsens Stil var en virkelig Fornyelse, at den ved sin Fremkomst kunde virke saa egenartet, der var Beskrivelser af en Skønhed og Pragt, der greb alle, saaledes var hans Beretning om Foraaret i Clarens et almindeligt Samtaleemne.

Niels Lyhne er efter min Mening et Værk, som vinder meget ved gentagen Læsning, det er en Bog, som sikkert for lange Tider vil bevare sin Værdi. Men det forekommer mig, at det mere er en Lyrikers end en Romanforfatters Værk. Man kan tage de enkelte Kapitler, nyde dem hver for sig, som man nyder Versene i en Digtsamling.

Selve Niels Lyhne synes mig at mangle den Fasthed i Bygningen, som Kvindeskikkelserne har, der alle staar rigt og skarpt tegnede i min Erindring. Der er noget doktrinært i Skildringen af Niels Lyhne. Jacobsen har i Breve til Brødrene Brandes meddelt, at han har villet skildre en Fritænker fra Overgangstiden, og at han har tænkt paa Mænd som Chr. Arentzen og Kaalund. Jeg har kendt disse to Mænd meget nøje. De stod godt nok der, hvor de stod. Fritænkere i den Forstand som Niels Lyhne er, eller ønsker at være, var de slet ikke. Den Ene var Pantheist, som saa mange paa den Tid. Den Anden tænkte ingenlunde paa at opgive den trygge Bevidsthed om en Gudfader oven over sig. Noget doktrinært er der ogsaa over Bogens Slutning. Niels Lyhne finder, hans Liv er færdigt, efter at han har mistet sin Atheisme ved at falde paa Knæ og bede til Gud ved Barnets Dødsleje. Det er dog en rigoristisk Opfattelse. Brøchner fortæller et Steds i sine nu udgivne Dagbøger om, hvordan han en Dag, da han følte sig ene og bedrøvet nede i Venedig, gik ind i en Kirke, blev grebet af de Troendes Ekstase og pludselig selv faldt paa Knæ og bad . . . og rejste sig igen lindret og styrket. Men det faldt ham ikke ind at angre dette, end sige føle sig brudt. Og det forandrede ingenlunde det Syn paa Tilværelsen, han havde arbejdet sig frem til. Niels Lyhne kunde meget vel, uden at tage Skade paa sin Sjæl, have taget sit Tilfælde mindre haardhændet. Det er ikke rimeligt at lade en Mand gaa til Grunde, fordi han i den yderste Fortvivlelse griber til et Middel mod Smerten, som han sjæleligt ædru vidste alligevel slet ikke vilde kunne hjælpe ham.

— Tror De, Niels Lyhne har virket stærkt til at udbrede Fritænkeriet i Danmark?

— Det har den sikkert nok — dog, tilføjer Professor Høffding med et af disse fine og dybt stilfærdige Smil, der med eet præger hele hans Ansigt

og ligesom blander sig med hans Stemmes blide Ironi, maaske mest Fritænkere uden altfor mange Tanker . . . Det er aldrig heldigt at modtage et Evangelium fuldt færdigt. Langt mere end Resultaterne er det jo de famlende, gærende Arbejdsaar, som giver det intellektuelle Liv Værdi. For mig er Gudsforholdet et meget mere indviklet Fænomen end det fremstilles i Niels Lyhne.

Om Niels Lyhne just har haft den gavnligste Indflydelse paa de senere Slægtled, er jeg ikke sikker paa. Den har givet en Mængde Forfattere Smag for det vege, det vigende, det ligesom drømmeslørede. Efter mit Kendskab til den nyere og nyeste danske Litteratur at dømme, synes det nu stadig at være det udsøgte, det forfinede, som dyrkes. Der er jo baade i svensk og norsk Litteratur Skribenter, der er mere haarde og stærke og har mere omfattende Kendskab til Livet i alle dets Former. Men det er jo netop det drømmende, det poetiske, der har været Skyld i Bogens Stemningsmagt over Sindene. Jeg har ofte i Udlandet hørt den prise netop for dens sjælelige og sanselige F i n h e d s Skyld.

Trods alt anser jeg det at have oplevet Niels Lyhnes Fremkomst for en af de største litterære Begivenheder, der kunde vederfares En i den danske Litteratur.

— Har den haft nogen Indflydelse paa Dem som psykologisk Forfatter?

— Skønt jeg som sagt væsentligst anser den for et lyrisk Værk fuldt af sjældne Skønheder, er jeg alligevel sikker paa at have lært meget af dens indtrængende Bestemmelser af det bølgende sjælelige Liv.

Professor Kroman.

Det er mig ikke muligt at betragte Niels Lyhne som noget saa særdeles nyt. Den er for mig kun et ganske naturligt Led i Udviklingen. Jeg tror overhovedet ikke paa de pludselige Spring, ikke heller paa, at en enkelt Mand med eet formaar at præge en Tid. Hvad det er, som skaber Historien, det ved man ikke — bare man vidste det! Den Enkelte er altid nødvendigvis et Produkt af Tidsaanden og virker tilbage paa den igen.

Jeg synes, at man gennem det 19de Aarhundrede kan følge en Udvikling af den nydeligste Jævnhed hen imod det, vi nu har. Jacobsen var blot noget mere dygtig end sine Forgængere, mere omhyggelig og naturbegavet. Men meget af Niels Lyhne ligger jo i Topsøes J a s o n, og Thomas Lange søgte i sin Roman A a e n o g H a v e t — den Bog gjorde fuld saa megen Opsigt som nogen af Jacobsens — ogsaa ind til Instinktlivet, til det Ubevidste, til alt det i Sjælen, der ikke er bundet af Fornuften, som ikke lader sig styre af Viljen og i det Hele vanskeligt kan kontrolleres.

Jeg synes, at man gennem hele Jacobsens Produktion ulykkeligvis mærker, at det er et sygt Menneske, som har frembragt den. Ploug havde for saa vidt Ret i sin haarde Anmeldelse af Niels Lyhne i „Fædrelandet, som han bestemte Hovedpersonen som et overdrevent eksalteret Væsen af et unormalt Præg. Han fremhæver, hvor unaturligt det er, at en Dreng skulde falde i en Art erotisk Besvimelsestilstand ved at se en ung Dame ligge udstrakt i Karnevalsdragt. Trods alt det fine og hjærtelige, der findes i denne Bog, finder jeg man maa betegne den som det første betydelige, vel i det Hele det betydeligste Værk i den Litteratur, jeg vilde kalde den nervøse, den usunde. Der har siden været en uafbrudt Stigning i denne Nervernes Beruselseslyst. Johannes V. Jensens Produktion er jo lutter Nerver. Hos Jacobsen finder man endnu en etisk Betragtning og næsten en etisk Dom. Da jeg nu læste Bogen om igen, forbavsedes jeg over, h v o r stærkt denne enkelte Steder traadte frem. Der er jo ligefrem noget af en kraf-

tig Moralists Røst, der hvor han fordømmer eller lader Livet selv fordømme Niels og Fennimores brødefulde Elskov, og viser hvordan saadant et Forhold fører til Nedværdigelse, til Fattigdom og Lavhed. Han ligefrem lader En smage en saadan stjaalen Elskovs bedske Bundfald.

Men jeg finder rigtignok, at den Dom, han lader Niels fælde over sig selv, da har han svigtet sin atheistiske Tro ved at falde paa Knæ og bede ved Barnets Dødsleje, er urimelig haard. Det er da ikke saa helt unaturligt eller saa afgjort forkasteligt, at en Mand, der lever i troende Omgivelser og har Troen indpodet i sig fra sin Barndom, i de ulykkeligste Timer kan faa Tilbagefald.

Slutningen af Bogen gør jo i det Hele et noget paaklistret Indtryk. Jacobsen havde i Forvejen meddelt Brødrene Brandes, at det skulde være en Bog om en Fritænker. Det er, som han først i Slutningen rigtig er kommet til at huske paa det. Den har faaet et noget afjappet Præg. Det mangeaarige Arbejde synes at have gjort ham træt og givet ham en kraftig Længsel efter Afslutning.

Men den Etik som mere eller mindre aabenlyst ligger gemt i Bogen, har de fleste overset. Dens overdrevne Beskæftigen sig med Erotik — Niels Lyhnes hele Liv bestemmes jo af hans Elskov — har vel gjort sit til at fremhidse denne sygelige, erotiske Nyfigenhedslyst, som man træffer i hele den efterfølgende Litteratur. Det kedelige er, at det der endnu hos Jacobsen var fint og smukt, er blevet til lutter sanselig Brutalitet. Det menneskelige er blevet dyrisk. Jeg synes, vor nuværende Litteratur er meget usund. Det er et Tegn paa Degeneration, naar en Litteratur ikke kan finde andet at beskæftige sig med end det Erotiske. For den sunde og stærke findes der saa overmaade meget andet. En Digtning, der vil have Betydning for Livet, maa være kraftig, mandig og maalbevidst. Men for Resten haaber jeg, at Dekadencen er paa sit sidste. Tidspunktet maa vist nu være kommen, hvor Reaktionen n ø d v e n d i g t m a a indfinde sig. Den Litteratur, der saa ensidigt har dyrket Følelsen, Sanserne, Nerverne vil ufravigeligt blive afløst af en anden, der sætter en Ære i at beskæftige sig med Ideer og for hvem Viljens Liv ikke længer vil blive overset og foragtet.

Men for at komme tilbage til Jacobsen: N i e l s L y h n e gjorde ikke nær den Opsigt som M a r i e G r u b b e. Denne var det første store og betydelige Værk fra hans Haand, meget modnere end M o g e n s. Alle Mennesker, og ganske særlig de Unge, talte bestandig om M a r i e G r u b b e. Jeg havde dengang Hundreder af Manuducenter i Filosofi. Den purunge Herman Bang var en af dem. Han vilde slet ikke snakke Filosofi, han vilde kun snakke Marie Grubbe! Han kunde store Stykker udenad.

Der findes jo meget i Niels Lyhne, som viser, at Jacobsen var en Mand, som havde faaet Tid til at reflektere og gruble længe over Menneskelivets Fænomener. Men størst kunstnerisk Værdi har vel nok de Scener, hvor Menneskene umiddelbart lever, taler og handler, størst af dem alle den Scene, hvor Bigum frier til Edele. Bigum han er da vidunderligt levende. Ham maa Jacobsen absolut have truffet i Livet!

Som Forkynder af den frie Tanke kan jeg ikke tro, at Niels Lyhne har haft en Mission. Saadan lader Menneskene sig da ikke paavirke af en Bog. De modtager med Glæde og Begærlighed netop kun de Bøger, der er et fyldigt Udtryk for just det, som lever i dem selv!

Erik Skram.

Vi ringer Hr. Skram op i Telefonen. Hr. Skram fortæller os, at han i denne Tid er saa bebyrdet af Arbejde, at han neppe vil faa Tid til at

reflektere nærmere over Spørgsmaalet. Men han tilbyder os at meddele os med det samme det Indtryk, han har modtaget af Niels Lyhne.

„Denne Bog har ikke gjort noget dybt Indtryk paa mig. Jeg husker, at J. P. Jacobsen selv satte den højest af alt, han havde skrevet. Han ligefrem tog sig det nær, naar man dristede sig til at fremhæve Marie Grubbe paa dens Bekostning. Paa mig gjorde Marie Grubbe et mere imponerende Indtryk. Jeg synes Niels Lyhne som Kunstværk betragtet staar adskilligt under den. Niels Lyhne mangler det monumentalt plastiske, der giver Marie Grubbe dens Højhed. Og saa er det jo, hvad der for mig svækker Bogens umiddelbare Virkning, en meget fortællende Bog. Uafbrudt hører man Jacobsens egen Stemme. Det er næsten som en Monolog.

Hvad Bogens Indhold angaar, kan jeg ikke sige, at dette har haft nogen egenlig Indflydelse paa mig. Denne vemodige, mumlende Tone af Sørgmodighed og af Resignation, der gaar gennem Niels Lyhne, er mit Temperament ret fremmed. Jeg har egentlig aldrig tænkt mig, at det just var Jacobsens Tanker om Livet og Døden, der giver ham hans store Værd. For mig er han først og fremmest den eminente Sprogkunstner. Det er som den geniale Fornyer af Maaden at udtrykke sig paa, at han har sin Betydning."

Vi har fra Hr.

Jakob Knudsen

modtaget følgende Brev:

J. P. Jacobsens Paavirkning overfor mig havde kulmineret, inden han skrev „Niels Lyhne". De hedenske Stemninger, som han vækker eller kalder paa hos Læseren, saavel de Stemninger, der gaar i Retning af Naturtilbedelse, som dem, der tenderer mod Følelsen af Gudforladthed, havde jeg fornummet langt stærkere under Læsningen af Novellerne og „Marie Grubbe" end ved Læsningen af „Niels Lyhne". Da denne sidstnævnte Bog kom, var jeg tillige bleven klar over, at den poetiske Glans, som hviler over J. P. Jacobsens Digtning, ganske tydeligt, om end hovedsagelig paa indirekte Vis, udgaar fra det Baal, som han søgte at slukke: det Religiøse, Længslen mod det Overnaturlige. — Mænd som Schandorph — senere Jeppe Aakjær — syntes mig nu langt egentligere Forkæmpere for Naturalismen, da de tilsyneladende i deres Poesi kunde ignorere det Religiøse. Det kunde J. P. Jacobsen jo aldrig noget Øjeblik i sin Digtning.

Men ogsaa de stærkeste æsthetiske Indtryk af J. P. Jacobsen havde jeg modtaget før 1880, først af „Mogens", senere af „Marie Grubbe". Der var to Ting: dels hans dvalebindende Stemningskoglerier, dels hans inderlige, jydske Naturlighed i Fortællemaaden (hvilken sidste er bleven overseet af hans ikke jydske Kritikere). — For mig var „Niels Lyhne" mest kun Efterklang, og saa skadede det jo Nydelsen en Del, at den som Fortælling var saa daarlig bygget.

Men ogsaa i den — hvilken Stemningsmagt! Niels's Vandring gennem Stuerne paa Lønborggaard hin solvarme August-Søndageftermiddag, — de blomstrende Kirsebærtræer i Haven den Maj-Aften, da Edele døer, — Foraaret i Clarens, — Niels's og Fennimores Ture i Skoven ved Mariagerfjord, før de endnu „havde nogen Hemmelighed sammen, som ikke Alverden maatte høre."

Og som Eksempel paa den inderlige Naturlighed i Fortællemaaden og Replikskiftet vilde jeg nævne den Scene, der begynder: „En Aften, — det var over Sengetid, og Fennimore var gaaet til Ro, —". Mon den ikke ogsaa betegner noget nyt i dansk Litteratur? — jeg mener: denne fuldkomne Naturlighed.

Jeg troer, det var en Tone af lignende Art i noget, som han vist skrev imod Biskop Monrad i 1872 i „Nyt Dansk Maanedsskrift“, — som jeg lagde Mærke til engang som Dreng, og som gjorde, at jeg sagde til mig selv, at nu blev jeg da aldrig Skribent. Jeg syntes den Gang, at det var netop saadan, jeg vilde have skrevet, — ikke hvad Indholdet angik, men Tonen.

Hr. Niels Møller

skriver til os:

Det vilde glæde mig, om jeg kunde hjælpe Dem i Deres Undersøgelse om „Niels Lyhne“; men jeg er bange for, min Hjælp kun har ringe Værd. „Niels Lyhne“ har ikke været nogen Mærkesten for mig; navnlig tror jeg ikke, den har haft nogen intellektuel eller moralsk Betydning for mig; det var æstetisk, den fængslede, ved sin Sprogskønhed og sine Skildringer og Skikkelser, — især Kvindefigurerne. Niels Lyhne selv har neppe nogensinde betaget mig. Det er adskillige Aar siden, jeg har haft Bogen fat; naar jeg nu tænker tilbage paa den, staar N. L. meget bleg; hvad jeg husker klarest er saadan noget som Drengenes Fantasier, Fru Boye i Atelieret og i Gyngestolen, med Fodsaalernes Smæk mod Gulvet; Tanten Edele paa Sofaen, hvor hun krummer Tæerne, Fennimores „Ja“ og Niels' Skøjteløb og den saarede Soldat paa Lazarettet. — Jeg har ingen Optegnelser fra den Gang, Bogen udkom om, hvad Indtryk den i Enkelthederne og i det hele gjorde paa mig da; saadanne Notitser kunde have haft lidt historisk Interesse nu; hvad jeg efter en fornyet Gennemlæsning af Bogen nu atter synes om den, kan jo ikke have noget Værd for Deres Undersøgelser.

Folkethingsparlamentarisme.

Af V. Byrdal.

I den lange Forfatningskamp har der været Trang til et Pusterum. Saa mange store og vigtige Forbedringer er fornødne, hvis vort Folk skal holde Fodslag i Kulturfremskridtet, at den Mulighed, der ved de Frikonservatives kortvarige Opgivelse af Modstand har været for at gennemføre N o g e t, har maattet gribes med begge Hænder. Men nu er vi atter der, hvor vi har staaet før, at en lille Flok, der paa Grund af sin Formue og Stilling kun har ringere Interesse i Fremgang og Omordning, atter tiltvinger sig Magt til at lamme Landets bevarende og opretholdende Kræfter. Herved er vi igen ude i den store Kamp, thi denne kan, saalænge Folket bevarer sin Livskraft, ikke standse, før de Mænd og Kvinder uden Tvang og Hindring kan virke, der paa Gaarde og i Værksteder, ved Skibets Ror og bag Butikkens Disk, gennem Aandens Virksomhed og Børnenes Opdragelse bygger Landet op og bevarer det ved deres Arbejde.

Venstre er for Tiden splittet, og maaske er nogle bleven trætte. Men hvad der bestandig har formaaet at begejstre og samle den store Del af Folket, har endnu denne Kraft. Venstres store Maal er Fremdragelse af enhver Person her i Landet. Enhver Personlighed et Midtpunkt for Opmærksomhed og Ansporelse, saaledes alene kunne vi anlægge Landets Kapital til Rente. Folketinget er det samlede Folks Udtryk, Landsthingets Majoritet kun Udtrykket for en lille Klasse i Folket, og besynderligt nok, for den Klasse, der paa Grund af sine gunstige Forhold er mindst interesseret i

Fremskridt og Forbedring, ofte endog uvillig herimod, thi andres Opgang er Mindskelse af deres Fortrinsstilling. Da Staten ikke kan bestaa og hævde sig uden energisk Arbejde, kan det Spørgsmaal rejses, om det overhovedet er stemmende med Retsordenens Grundsætninger, at en Klasse Personer, der i det væsentlige kan være tilfreds med, hvad de har opnaaet, bør have særskilt Repræsentation i en Forsamling, der skal virke for alles Fremskridt, men det er under alle Omstændigheder en retsfornægtende og samfundsopløsende Ide, at denne Klasse skal lede. Vi ser for vore Øjne et stort og et mægtigt Rige med større Hjælpekilder end nogen anden Stat lammes i sin Aktionsevne, svækkes i sin Kredit, rystet ud af den lovlige Orden som Følge af en Overklasses Styrelse. Vort Riges Stilling er en farlig og en udsat, den eneste Mulighed for at hævde os, er at alle de arbejdende og samfundsbevarende Kræfter bringes frem til Udfoldelse. Det er at haabe, at vor nuværende Statsordning er tjenlig hertil.

Retsidéen kræver, at Folkethinget raader. Men har vi Folkethingsstyre her i Landet? Vi véd det ikke, vi maa først se en Landsthingsopløsning med nye Udnævnelser. Det er ikke under alle Forhold, at Nyudnævnelser kan nytte, men indtil Opløsningen er foretaget, savner vi Erfaring for Brugbarheden af vor Forfatning. Hver Tid har sin Prøvesten. De provisoriske Finanslove ligger nu paa Møddingen. En Venstremand kendes ikke nu paa hans Stilling til Provisorier, thi de er aflivede, men paa hans Stilling til de udnævnte Landsthingsmænds Opløsning. Dette er Prøvestenen, og den eneste. Vi kunne vel ikke alle have samme Mening om Toldloven, men vi maa alle have samme Mening om Folkets Ret, thi ellers er vi ikke længere et Parti, men er bleven til en Hob. Opløsning af Landsthinget er Fortsættelse af to Slægtleds, af Grundtvigs og I. A. Hansens, Bergs og Hørups Arbejde. Den Nødvendighed, der har samlet Venstre Gang efter Gang, vedvarer til Landsthingsopløsning er anerkendt som et normalt Middel til at skaffe Folkethingets Vilje Respekt i Lovgivningssager. Uden Landsthingsopløsning er Forfatningskampen en Ørkenvandring.

Vor Forfatning er hæmmende, men dog vistnok brugbar. Den har blot aldrig været brugt endnu. Grundloven giver Kongen Ret til at foretage nye Udnævnelser efter en Opløsning. Højres Agitatorer har gjort det menneskeligt mulige for at slaa denne Sandhed ned. Naar en Sag foreligger til Bedømmelse, gaar man i Almindelighed med Rette ud fra, at begge Parter har nogen Ret. Usande Paastande og usande Benægtelser er derfor ikke uden en vis foreløbig Virkning, som ogsaa har gjort sig stærkt gældende i denne Sag. De som vil trænge ind i den juridiske Dialektik, kan ikke ønske sig nogen bedre Prøve end Discussionen om de udnævnte Landsthingsmænd. For den Læser, der ønsker at hugge sig gennem det Krat af Spidsfindighed, der er groet op om denne Sag, har jeg søgt at være en Vejleder i en i Fjor udkommen Bog. Jeg har deri vist, at alt hvad der passerede ved Grundlovens Revision i 1865—66 saavelsom Grundlovens egne ''' tilsteder een Opfattelse.

For dem, der indsé Spørgsmaalets Vigtighed og ikke viger tilbage for at følge en nøjagtig Tankerække Led for Led, skal jeg her gennemgaa et af Hovedargumenterne, paavise, at det ogsaa var Hensigten ved Grundlovens Revision at fastslaa de udnævnte Landsthingsmænds Opløselighed, saa at Grundlovens Regel herom ikke er fremkommen ved en Tilfældighed.

Vor Grundlov indeholder i § 22 den Bestemmelse, at Kongen kan opløse Rigsdagen. Lignende Bestemmelse har altid været et Led i vore Forfatningslove.

Danske Forfatningslove har allerede forinden vor nuværende Grundlov kendt kongelig udnævnte Medlemmer af Repræsentationerne, dog ikke Medlemmer udnævnte paa Livstid som i den nuværende Grundlov af 1866, men kun Mellemmer udnævnte paa visse Aar. Grundlovene af 1855 og 1863 havde Medlemmer udnævnte paa 12 Aar, de vestindiske Koniallove Medlemmer udnævnte paa 4 Aar.

Disse Medlemmer var undertiden opløselige, undertiden ikke. Naar de ikke kunde opløses, har dette altid udtrykkeligt været udtalt, de har i saa Fald altid udtrykkeligt været undtaget fra Kongens Opløsningsret.

De politiske Forhold medførte, at Junigrundloven, der ikke havde udnævnte Medlemmer, i 1865—66 maatte omdannes. Regeringen forelagde et Forslag hertil i Novembergrundlovens Rigsraad. I dette Forslag var der to Regler om udnævnte Medlemmer. Det foresloges, at de i Rigsraadets Landsthing siddende, paa 12 Aar udnævnte Medlemmer, skulde overgaa til Rigsdagens Landsthing. Naar de fratraadte, skulde Kongen udnævne nye Medlemmer paa 12 Aar. Om begge disse to Sæt Medlemmer var det i en særlig Paragraf bestemt, at de ikke skulde kunne opløses.

Det nævnte Regeringsforslag kunde Thingene ikke blive enige om, og der blev nedsat et Fællesudvalg, som afgav Indstilling til Thingene. Indstillingen foreslog visse Ændringer i Regeringsforslaget. Denne Indstilling var affattet af nogle af vore berømmeligste Politikere og Jurister, Folk der havde siddet i mange Kommissioner og affattet talrige Lovforslag — det var Monrad, Krieger, Klein og Fonnesbech.

Indstillingen havde ogsaa to Bestemmelser om udnævnte Medlemmer. Ligesom Regeringsforslaget foreslog Indstillingen, at de i Rigsraadet siddende paa 12 Aar udnævnte Medlemmer skulde overgaa til Rigsdagens Landsthing. Naar disse efterhaanden udtraadte, skulde Kongen udnævne nye Medlemmer i deres Sted paa Livstid.

Samtidig flyttede Indstillingen den Paragraf, der fastslog de udnævnte Landsthingsmænds Uopløselighed fra det Sted i Regeringsforslaget, hvor den gjaldt for begge Sæt af udnævnte Medlemmer hen i Paragraffen om de fra Rigsraadet overgaaende Medlemmer.

Indstillingen blev derefter vedtaget i Rigsraadet og senere i Junigrundlovens Rigsdag. *I den nuværende Grundlov staar der altsaa om et Sæt udnævnte Medlemmer, at de er undtaget fra Kongens Opløsningsret, men om det andet Sæt udtales der ikke noget saadant.*

Da de historiske Kendsgerninger vedrørende Indstillingen til den nuværende Grundlov for nylig blev fremdraget, undlod de ikke at gøre et betydeligt Indtryk og har allerede paavirket mange. Det er min Tro, at disse simple og letfattelige Kendsgerninger mere end noget andet vil være i Stand til at standse den sandhedsfjendske Agitation, der søger at ødelægge vor Forfatning, at de kun behøver at blive bekendte for at overbevise alle, naturligvis med Undtagelse af dem, der ikke vil lade sig overbevise, thi saadanne Modstandere maa man i politiske Spørgsmaal altid være forberedt paa at møde i større eller mindre Antal. Det afgørende Moment i Bevisførelsen er dette, at Indstillingen til den nugældende Grundlov flyttede Reglen om de udnævnte Medlemmers Uopløselighed i Regeringsforslaget fra det Sted i Forslaget, hvor den gjaldt for begge Sæt udnævnte Medlemmer, hen i den Paragraf, hvor der alene tales om de fra Rigsraadet overgaaende Medlemmer.

Hertil siger vore Modstandere: Ja, men husk vel paa, at samtidig foreslog Indstillingen, at Kongen skulde udnævne fremtidige Landsthings-

mænd ikke paa 12 Aar, men paa Livstid. Det gør en kolossal Forskel. Ved Udnævnelser paa 12 Aar er det naturligt og nødvendigt at undtage de udnævnte Medlemmer fra Kongens Opløsningsret, men det er jo aldeles urimeligt, naar Udnævnelsestiden forandres fra 12 Aar til Livstid, og derfor var det netop kun, hvad man kunde vente, at Indstillingen forandrede Udkastet og flyttede Paragrafen om Uopløseligheden. Selv om det vel ikke kunde skade, at Reglen om Uopløselighed var blevet staaende, hvor den stod, saa at man udtrykkelig kunde læse, at ogsaa de livstidsudnævnte Landsthingsmænd vare undtagne fra Opløsning, var en saadan udtrykkelig Udtalelse dog ganske overflødig, og da Lovene fremfor alt andet ikke bør indlade sig paa at fastslaa Selvfølgeligheder, var det det eneste rigtige at flytte Paragrafen om Uopløselighed, selv om Grundloven ikke herved blev mere kortfattet, hen til Bestemmelserne om de 12-aarsudnævnte Landsthingsmænd.

Er det muligt at aflevere foranstaaende uden at smile? Der er dem, der kan. Til disse retter jeg det Spørgsmaal: Hvilken Forskel er der paa Udnævnelse paa Livstid og Udnævnelse paa 12 Aar udover den forskellige Tidsangivelse? Er Tidsangivelsen paa Livstid i nogen Henseende en mere bindende og bestemt Tidsangivelse end paa 12 Aar? Er 12 Aar ikke ligesaavel 12 Aar som Livstid er Livstid? Svar paa disse Spørgsmaal og forklar os Led for Led, hvorfor Uopløselighed nødvendigvis maa fastslaas udtrykkeligt ved Tolvaarsudnævnelse, medens saadant er unødvendigt ved Udnævnelse paa Livstid, ja ikke blot unødvendigt, men hvorledes Uopløselighed her er en Selvfølgelighed i en saa overdreven Grad, at den Paragraf, som allerede stod i Forslaget og omfattede begge Sæt udnævnte Medlemmer, absolut maatte flyttes. Tænk tillige paa det Udslag, som den danske Retsopfattelse gav sig i 1855, da det samlede Ministerium indgav Forslaget til Oktoberforfatningen til Kongen. I dette Forslag fandtes Medlemmer udnævnte paa Livstid og en udtrykkelig Bestemmelse om, at de efter en Opløsning atter indtog deres Sæde. Adskillige af Ministrene i 1855 havde endnu Sæde i Rigsraadet ved den nuværende Grundlovs Vedtagelse.

Man tør sige, at den store Del af Folket er klar over, at de udnævnte Landsthingsmænd kan opløses, vel ikke fordi de har nogen særlig Indsigt i Grundlovens Tilblivelseshistorie eller Forstand paa Lovfortolkningens rette Principper, men fordi de umiddelbart har kunnet forstaa J. A. Hansens Ord om det selvindlysende i, at naar Grundloven udtrykkelig bestemmer om et Sæt udnævnte Medlemmer, at de ikke kan opløses, men om et andet Sæt udnævnte Medlemmer intet siger, maa disse falde ind under Ordene i § 22: Kongen kan opløse Rigsdagen. Rigsdagen er jo dog alle de Medlemmer, der ikke særlig er undtaget.

Men ogsaa Modstandernes Rækker begynder at vakle. Naar Meninger brydes mod hinanden, opfindes der gerne af de usikre og uklare Hoveder, der glider med Tiden og Strømmen, Overgangsformler, der en Tid anses for den højeste Visdom. I Kredse, der tidligere optog Højres Lærdomme, breder nu den Sætning sig, at Spørgsmaalet om de udnævnte Landsthingsmænds Opløselighed er et Magtspørgsmaal. Det er let at indse, at denne Vending er Udtryk for, at man har opgivet at komme til et klart Resultat, men hvad iøvrigt Meningen er, er ikke godt at forstaa. Hvem er det, der skal afholde Styrkeprøve, naar Kongen har foretaget en Opløsning af Landsthinget og udnævnt nye Medlemmer? og hvorledes kan en saadan faa Indflydelse paa

Kongens Ret og paa de skete Udnævnelser?

Vore Modstanderes sidste Skanse er den umiddelbare Retsbevidsthed. De paastaar, at den bliver krænket ved en Landsthingsopløsning med Nyudnævnelser. Den umiddelbare Retsbevidsthed er den, der dømmer i Sagen uden Undersøgelse. Erfaringen har mere end en Gang vist, at den er Urettens bedste Hjælper, thi ikke ret mange er bevidst uretfærdige. Skal den umiddelbare Retsbevidstheds Vildfarelser ophøjes til Beviser for Urettens Lovmæssighed, er Kampen for Retten haabløs, da vil de frækkeste Agitatorer sejre.

Saaledes er Loven, at Landsthingets Opløsning er Muligheden for Arbejde og Fremgang. Rettens Idé kræver Lovens Anvendelse. Ædle og energiske Aander, de største Landet i Aarhundreder har haft, har sat Folket i Bevægelse. De arbejdende Kræfter forlanger Udfoldelse. Store Opgaver er uløste, vi maa ikke standse.

Palle Rosenkrantz, Grundværdien og Det radikale Venstre.

Nogle Modbemærkninger.

Af JAKOB E. LANGE.

Hr. Palle Rosenkrantz har i „Det ny Aarhundrede“ raabt Vagt i Gevær mod Henry George-Bevægelsen for, mens Tid er, at frelse Folket og specielt „det radikale Venstre“ fra vor vildledende Tale og sværmeriske Mystik. — Skønt han tager det noget usædvanlige Skridt paa Forhaand at frabede sig Injurier — hvad der synes at tyde paa, at han anser os for at ligge i betænkelig Grad under det almindelige Niveau — vover jeg at optage den tilkastede Hanske.

„Paa (mine) Argumenter er der frit Slag“, skriver han. Desværre maa det siges, at hans Bebrejdelser mod os: at vor Agitation mest er Lyrik med en Tilsætning af Halv-Videnskab — i høj Grad træffer hans eget Indlæg. For sin Modvilje finder han utvetydige Udtryk — Argumenterne er mindre værd.

Hr. R. fremhæver gentagne Gange, at vor Bevægelse er en Lægmands-Bevægelse. I en vis Forstand er dette naturligvis rigtigt. Hvad anden Bevægelse findes der overhovedet i Danmark (eller andetsteds)? Udgaar maaske de religiøse Rørelser fra Pastoralseminariet? Er det professionelle Hygieinikere og Læger, der har fremkaldt og ledet Afholdsbevægelsen eller fyldt Landet med Gymnastikhuse?

Men navnlig alle sociale og økonomiske Bevægelser, alle Bestræbelser i Retning af Sikring af Uafhængighed og taalelige Kaar, er udprægede Lægmands-Bevægelser. „Det lærde Lav“ er i Regelen for langt fra Livets Strid til at føre an her. — Vi har i de senere Aar været Vidne til en omfattende „Andelsbevægelse“, der i visse Henseender har revolutioneret vore Produktionsforhold. Er det mon vore Doctores politici, der har været dens Ophav og ledende Aander? Og hvad havde vi mon haft af frihandlerisk Bevægelse, om Folket havde ventet paa Signaler og Inspiration fra Videnskabens Sæde?—„Videnskaben“ synes først at interessere sig for Bevægelsen — naar den er død. For Udviklingen i Samfundet og Reformationen af Lovgivningen er den socialøkonomiske Videnskab, som den nu i Almindelighed doceres, da ogsaa uden væsentlig Betyd-

ning (og det desværre i højere Grad nu end tidligere). Vore Regenter og Lovgivere roser sig jo endogsaa aabenlydt af at ignorere den, omtrent som den praktiske Agerdyrker tidligere lod haant om Kemien.

Grunden til denne Socialøkonomiens Betydningsløshed er dog ikke uden videre det Forhold, som Hr. R. fremhæver, at Videnskaben maa tilstræbe den fordomsfrie, alsidige Belysning. (Det kan kun styrke Kampen for Retten at faa den fuldt underbygget og alsidig belyst). Grunden maa snarere søges i, at Nutidens Socialøkonomer (for saa vidt de da er andet end habile Statistiker-Specialister) er i egentlig Forstand principløse: enten ikke véd, hvad de skal kalde Ret, eller ogsaa vakler holdningsløst, naar de stilles overfor Spørgsmaalet om hvorvidt Retten eller Forrettighederne bør ske Fyldest.

Vor Bevægelse er altsaa for saa vidt unægtelig en Lægmandsbevægelse. Men Hr. R. synes, ved at give den denne Betegnelse, tillige at ville stemple den som en i sit Ophav uklar Taageformation. Heri har han Uret. Hos Henry George dugger den indre Varme ikke det klare Blik. Hvis Hr. R. antager hans Socialøkonomi for taagede Drømmerier og overfladiske, kvaksalveriske Undersøgelser, røber han kun derved Overfladiskheden af sit eget Kendskab til H. George. — Det var med velberaad Hu, jeg i sin Tid betegnede ham som vor Tids største Tænker og Skribent paa Socialøkonomiens og Samfundslærens Omraade. Hr. R's mange Udraabstegn rokker ikke herved. Hvem skulde vel gøre Henry George Rangen stridig?

Saa vidt Hr. Rosenkrantz' stemningsfyldte Indledning. Nu til Sagen og Argumenterne.

Vore Modstandere synes mer og mer at vige tilbage for rent ud at benægte Berettigelsen af vort Krav om, at Jordværdien (skabt, som den er, ved Samfundets Liv og Virksomhed) skal tilfalde Samfundet. Kampen tilspidses nu til at gælde Spørgsmaalet om, hvilket Krav er det gyldigste: Folkets Krav paa sin Ret, eller de Begunstigedes Krav paa at opretholde deres Rettigheder.

Det er dog ikke her, paa Hovedslagfeltet, Hr. R. optræder. Han foretrækker at lade Spørgsmaalet om Retten hvile for Spørgsmaalet om Muligheden. Han afviser ikke, som Dommer, Retskravet, han foretrækker at fremtræde som (tillad mig Injurien!) „Theorimorder", der med et tredobbelt Kaardestød tager Livet af George's Grundplan: Umulig! todt! væk! —

Dette kan nu i og for sig være en fortræffelig Methode — blot Kaarden holder. — Viljen er god nok. Med Rette hævder Hr. R. selv, at det gælder om Tydelighed og Utvetydighed, „at enhver, der kan læse Dansk, kan forstaa Spørgsmaalet og Svaret": Al „populær Videnskabelighed" (hvorved han — lidt uhøflig mod Folke-Universitetsbevægelsen — synes at forstaa „Snakken sort") afviser han.

Desværre holder han sig ikke helt sine egne Fordringer efterrettelig. I Steden for straks at gaa løs med sine Hovedstød: bevise, at det er umuligt for Folket ved Grundværdibeskatning at tilegne sig Jordrenten — svinger han først et folderigt populær-videnskabeligt Klæde for Læsernes Øjne. Han fortaber sig nemlig i (som om det havde nogen Betydning for Spørgsmaalets Besvarelse) paa hvilke Maader Jorden kan anvendes, og sondrer mellem tre: Avlsbrug, Bebyggelse og industrielle Anlæg. Enhver saadan 3- (eller for den Sags Skyld 17-) Deling er naturligvis ganske uvæsentlig; det er ikke Jordens Anvendelsesmaader, men dens Værdi, det drejer sig om. Ganske vist tror Hr. R. at kunne paavise en derpaa beroende Forskel mellem Agerdyrkeren og Grundejeren i Byen. Den førstes Indtægt er afhængig af hans Produktions Stør-

relse, medens Grundejeren kan udnytte sin Byggegrund langt friere, bygge stort eller smaat o. s.v. — Men denne Forskel er ganske indbildt: begge kan udnytte deres Jord mer eller mindre intensivt (eller lade den ligge øde!) og begges Indtægt maa komme igennem hvad de frembringer, hvad enten det er Fødemidler eller Husly. —

Alle disse Delinger af Jorden efter dens Brug og hvad dertil er knyttet, kan vi altsaa se bort fra. Tilbage bliver da egentlig kun to Argumenter af Betydning. Det skal paa Forhaand indrømmes, at hvis de holder Stik, maa vi siges at være noget uheldig farne.

Den ene lyder som følger: Jordejeren har allerede betalt Jordens Værdi til Samfundet. Fordrer vi derfor nu Grundværdiafgift af ham, fratager vi ham hans Arbejdes Udbytte. Slutningen er utvivlsomt rigtig, — men Forudsætningen? „Ejeren har selv betalt denne Gave (ɔ: Jordens Værdi) til Samfundet ved Købet eller Overtagelsen af Jorden.“ Hr. R. skriver virkelig dette. Unægtelig en ny og ejendommelig Anvendelse af det meget misbrugte Ord „Samfundet“ — og et alvorligt Brud paa Hr. R.s eget Krav om at skrive utvetydigt Dansk. Altsaa, hvis jeg har købt et Stykke Jord af Per Sørensen, har jeg betalt „Samfundet“ for Jordens Værdi, og der kan ingen yderligere Krav rejses derom i Samfundets Navn. Nej, jeg har skadesløsholdt Per Sørensen, og han har intet mer at fordre; — Samfundets Krav berøres ikke heraf.

Men nu det andet Hovedargument: En Skat paa Jordværdien (i Byerne) vil af Jordejerne blive overvæltet paa Lejerne i Form af øget Leje. — Det burde have gjort Hr. R. noget betænkelig, at den Sætning, at en Skat paa Jordværdien ikke kan overvæltes, men maa udredes af Ejeren, er ret almen-anerkendt i de særlig videnskabelige Krese, saa det ikke blot er os halvstuderede Røvere, han dèr faar imod sig. Men nej, han gaar dristig paa. Thi han har udfundet noget, der ganske forandrer Sagen: at Grundejerne (i Byerne) ikke nu altid tager saa meget i Leje, som der kan gives. Paalægger vi Grundværdiskat, vil de derfor blot forhøje Lejen og saaledes overvælte Byrden, saa vi er lige nær.

Det maa indrømmes Hr. R., at denne Udvikling ikke er helt urigtig. Grundejerne tager virkelig hyppig ikke saa meget, som der kan gives. De fleste Beboere i København kunde vel nok, ved at knappe af paa Kost og Klæder svare noget højere Leje. Men Hr. R. har uheldigvis ikke været opmærksom paa, at Spørgsmaalet ikke er om hvad Befolkningen kan give, men om hvad den er nødsaget til at give. Grundejerne tager ganske vist ikke alt hvad Befolkningen kunde give, men de tager utvivlsomt alt hvad de kan faa. (Jeg har allenfals ingensinde stødt paa en Grundejer af et saa særegent filantropisk Tankesæt, at han solgte eller udlejede for mindre end han kunde faa). — Men naar Grundejerne allerede nu tager, hvad de kan faa, vil de selvfølgelig ikke kunne forhøje Lejen og derved overvælte Skatten. Hvorledes skulde de kunne det? Skatten formindsker jo ikke Lejlighedernes Antal. Tværtimod vil Grundværdiskat og Toldlettelse gøre Husbygning billigere og forøge Tilbudet af Byggegrunde (som nu kun er halv- eller kvartudnyttede).

Nej, Grundværdiskatten er paalidelig nok som Middel til at inddrage Jordværdierne i Folkets Kasse. Om ikke andet kan overbevise Hr. R. derom, vil de store Jordejeres Modstand, naar Sagen engang kommer dem nærmere paa Livet, kunne gøre det.

Tilbage staar da kun nogle Overvejelser af mere almindelig Art.

Hr. R. afviser H. Georges Idé om, at Folket bør kræve Jordens Værdi som sin fælles Ret, „tage Entré til Ud-

øvelsen af Ejendomsretten". Ja, hvordan ellers? Vort Lands Jord, de naturlige Rigdomskilder, Folket er henvist til, er af ulige Værd. Enten maa vi slaas om den, slaas om de bedste Pladser eller betale for dem — til Samfundet. Vi foretrækker den sidste Form. Men derved vil man ikke „kunne afskære den Enkelte fra i Kraft af sin Ejendomsret at skrabe til sig," siger Hr. R. Hvorfor denne Frygt for, at Folk skal „skrabe til sig." Naar der ingen Begunstigelse ydes dem, naar de maa betale for Fordelene, saa er der jo kun én Vej aaben til at „skrabe til sig": Arbejdets. Og hvorfor misunde den dygtige Arbejder hans Løn.

Hr. R. slutter af med en Udtalelse om, at det ikke er Skattelove eller Love overhovedet, det kommer an paa, men Oplysning.

Hvorledes Hr. R. i samme Aandedræt kan anbefale „det radikale Venstre", der dog, saa vidt jeg véd, tilstræber at komme til at præge Lovgivningen, er mig mindre klart. Men lad gaa. Oplysning da, men om hvad? „Om hvad Selvopholdelsesdriften rettelig bør kræve og hvad den skal respektere". Nuvel, ja. Men det er jo netop, hvad H. George har oplyst os om: Selvopholdelsesdriften maa kræve lige Ret til Jorden; den kan ikke rolig finde sig i, at nogle beslaglægger vor fælles Rigdomskilde, (med mindre de holder os alle skadesløse ved at betale os Jordens Værdi); den kan ikke taale, at nogle i Kraft af deres „Ejendomsret" til Jorden skraber til sig en Part af, hvad andre frembringer. Men Selvopholdelsesdriften maa respektere Medmenneskenes Ret til sig selv og dermed ogsaa til uhindret og fri Virksomhed og ubeskaaren Ejendomsret over, hvad deres Virksomhed skaber. Ingen, ikke engang Staten, har nogen Ret til her at gribe ind i den Enkeltes Ret.

Men har man faaet Klarhed herover, da forstaar man tillige, hvor ugrundet Hr. R.s Frygt for, at vi ved vor Agitation skal forstyrre og forkvakle det radikale Venstre, er. Da indser man, at vi netop er Forkæmpere for Idéer, der er en Eksistensbetingelse for et radikalt Venstre i Danmark.

Thi det siger sig selv, at et radikalt Venstre ikke kan bestaa uden et socialt Program. Og skal det radikale Venstre blive andet end et Tilflugtssted for utilfredse Ærgærrigheder og Folk, der holder sig for fine til at gaa ind i det socialdemokratiske Parti, skal det have Spor af Chancer for at knytte Folket til sig, maa det have et selvstændigt socialt Program, forskellig fra (og bedre end) Socialdemokratiets. Thi hvad andet kan berettige en Tvedeling af den radikale Hær? Paa de øvrige almindelige politiske Felter er Forskellen jo uvæsentlig. Et moderat-socialistisk socialt Program vil gøre det radikale Venstre til et Halvhedernes Efternølerparti, som Ungdommen vil vende Ryggen.

Men socialt Program for et radikalt Venstre kan kun Henry George's Idéer være. Dertil har de historisk Ret som en Fornyelse og Uddybelse af de gamle Frihedsidéer om den Enkeltes økonomiske Frihed, fri Kappestrid og ukrænkelig personlig Ejendomsret. Disse Idéer er nu faldne i Foragt blandt mange af dem, der ivrig søger Samfundsforholdenes Forbedring, fordi man i sin Tid glemte, at der til økonomisk Frihed hører mere end personlig Næringsfrihed, hører først og fremmest lige Ret til Jorden. Naar Folkets Ret til Jordværdien knyttes sammen med den Enkeltes Ret til sit Eje, formes det sociale Frihedsprogram.

Fattiglov og Sædelighed.

Et lille Samfundsbillede.

Af C. Caspersen.

„Ha, ha, ha! Der blev Præsten min Sandten Kodille, men det er jo ogsaa pinende galt, at gemme de store Trumfer tilsidst. Havde De spillet dem ud Hr. Pastor, havde De vundet Spillet. Det Modspil klarede De s'gu ogsaa brilliant, Christiansen, den Trumf i Mellemhaanden holdt Præsten ikke af."

Det var hos Præsten, hvor Lærer Christiansen, Sogneraadsformanden og en fjerde Mand spillede Lombre, Stambeten maatte ikke overstige 50 og der maatte kun købes 1 til Nolo, men ellers var Toddy, Tobak og Cigarer til Tjeneste ad libitum.

Kodillen smagte aabenbart ikke Præsten, der ved flere lignende Uheld efterhaanden var bleven noget tavs. Læreren vilde gærne have Præsten i godt Humør og faa hans Mund paa Gled, og saa begyndte han at røre ved en Sag, som han vidste interesserede Pastoren.

„Har Deres Velærværdighed hørt, at Mette Smeds nede ved Stranden har faaet en Lille i Gaar."

„Ja vist saa Christiansen, det er anmeldt til Kirkebogen. Men er det ikke forfærdeligt, at sligt skal foregaa i min Menighed! Det er det andet Barn hun har med Jens Olsen og de tænker ikke paa at gifte sig."

„Saa var det derfor Jens Olsen var hos mig i Gaar og fik 10 Kr.", udbrød Formanden. „Han sagde, det var til hans syge Kone, han har ikke villet være ved den ny Rolling. Efterhaanden faar vi naturligvis en hel Rede fuld af Børn dernede fra paa Sognet. Men der skulde s'gu være Straf for det. Rigsdagen skulde lave en Lov, der forbød alle disse uægte Børn. Det er desuden noget væmmeligt Svineri saadan at leve sammen, og bliver det ved, saa maa vi melde det til Politiet."

„Ja, det er rigtignok meget sørgeligt. Pastoren skulde tale med Jens og faa ham til at gifte hende," sagde Læreren.

Pastoren glemte for et Øjeblik sine Beter og tænkte over Begivenheden.

„Vel maa der gøres noget. Jeg skal endnu imorgen den Dag gaa ned og tale med Jens og Mette om deres forargelige Liv. Det forundrer mig saa meget mere som Jens, selv om han er fattig, ellers er en ædrulig og høflig Mand, der ganske vist ikke kommer ofte i Guds Hus, men dog vistnok ikke staar udenfor vor kristne Menighed.

Og Mette Smeds har jo ogsaa, fra hun tjente hos Niels Larsen, et godt Skudsmaal paa sig. Hun var flittig og ordentlig og løb ikke med fremmede Karle, sagde man. Men jeg skal tale alvorlig til dem og nok faa dem til at lade sig lovformelig og kristelig vie". —

Fiskerlejet laa en lille halv Times Gang fra Landsbyen. Det bestod af 5 fattige Huse. To af Fiskerne havde lidt Jord saa de kunde holde en Ko, der ikke blev mæt hver Dag, men de andre havde kun en lille Have, daarlig sandet Jord, med et Par forkrøblede og forpiskede Frugttræer. Jens Olsen havde hverken Jord eller Ko, men 2 Børn, en Gris, en 5—6 Høns og en Hund.

Grisen var velholdt, skønt den mest levede af Fisk og Kartofler og det skulde Hønsene ogsaa helst nøjes med, men de nærboende Bønder klagede undertiden til Jens Olsen over, at Hønsene græssede paa de tilstødende Marker, og pillede det korte Foraarskorn af ligetil Roden eller traadte

Kornet ned, naar det begyndte at modnes, men man lod det dog gaa, da Jens Olsen, der var en fattig Mand, var godt lidt af Beboerne.

Præsten kom saa ned til Fiskerlejet Dagen efter Spillepartiet, og fik sig en Samtale med Jens Olsen.

„Nej min gode Jens Olsen, det er ligemeget hvad De siger, det er ukristeligt og usædeligt, at leve paa den Maade, og det er en Forargelse for hele Menigheden, som jeg længe har tænkt paa, at ville sige Dem. De og Mette maa virkelig gifte dem.“

„Det har jeg ikke noget imod Hr. Pastor, og Mette snakker ogsaa ofte om det. Særlig for Børnenes Skyld var det vel rettest, vi giftede os ligesom alle andre Mennesker, men Præsten véd maaske ikke, at jeg har faaet lidt Fattigunderstøttelse og saa kan der jo ikke komme noget Giftermaal istand, førend det er betalt tilbage, eller Sogneraadet gi'er os Lov dertil.“

„Men det er vel ikke saa meget, min gode Jens Olsen, at De ikke kan faa Raad til at betale det tilbage.“

„Gud bedre for det, Hr. Pastor. De sidste Aar har jeg jo haft meget Vanheld med mig. Mette laa længe syg da hun fik det første Barn, saa kom jeg stærkt i Agterhaanden og jeg maatte tilsidst henvende mig til Sognet om lidt Hjælp. Efterhaanden har jeg stadig haabet paa at betale den tilbage, men Fiskeriet har de sidste Aar slaaet helt fejl. Nu har Isen i Vinter taget flere af mine Ruser og Garn, saa der bliver vel ligesaa lidt Raad til i Vinter at klare den Fattighjælp.“

„Hvor meget drejer det sig om, Jens Olsen?“

„Jeg har faaet en 30 Kr. eller saa og desuden et Par Læs Tørv og Risbrænde.“

„Men der er vist ingen Tvivl om, at Sogneraadet nok slaar en Streg over denne Understøttelse, naar De taler med Formanden derom og hilser fra mig. De kan jo love, at De vil betale naar De paa nogen Maade kan evne det.“

„Jeg skal gærne forsøge at gaa til Sogneraadet og tale med dem, men jeg tror ikke der bliver nogen Hjælp fra den Kant.“

„Ja prøv nu Jens Olsen, prøv nu ad. Med Guds Hjælp faar vi det nok ordnet. Og hvad Betalingen i Kirken angaar, skal det ikke komme til at genere Dem.“

„Tak Hr. Pastor. Jeg skal første Gang Sogneraadet holder Møde gaa derhen og tale med dem.“

Samtalen fandt Sted udenfor Huset. Nu bød Præsten Farvel og Jens gik ind og ud i Køkkenet til Mette. Han lo og sagde:

„Nu faar Du Dit Ønske opfyldt Mette. Præsten har lige været her og jeg gaar til Sogneraadet for at vi kan faa Lov til at holde Bryllup.“

„Gudskelov for det Jens, det har jeg længe ønsket. Saa kan vi dog leve ligesom andre Mennesker og jeg bliver fri for alle de Stikpiller, jeg faar.“

„Ja vist saa, det er vel det bedste. Men forresten kan jeg ikke forstaa, at det særlig er os, der skal holde for. Der er vistnok ingen, der siger noget til Kammerjunkeren oppe paa Herregaarden. Han har jo et Barn med Ane, som hun fik, da hun tjente deroppe, og nu siger man, at Stuepigen skal have en lille, som han er Fader til.“

„Ja, men Jens, det kan jo heller ikke ordnes som med os, for Kammerjunkeren er en fin Mand og han kan jo ikke gifte sig med en af dem.“

„Nej, det er sandt nok, der er jo Forskel. Men det er nu løjerligt alligevel, at det altid er os Smaafolk, der maa høre ilde for saadant noget. De andre bliver der ikke sagt noget til.“

Om Lørdagen holdt Sogneraadet Møde. Formanden præsiderede for Enden af et langt Bord, hvorom de andre 8 Medlemmer sad. De fleste

røg paa deres Pibe, saa Stuen var fyldt af en tæt Tobaksrøg.

Efter at flere Sager var afgjorte, kom Turen til de audienssøgende. Først en gammel Kone, der næsten var blind og som ønskede sin Alderdomsunderstøttelse forhøjet, saa en Mand som skulde akkordere om nogen Stenslagning, og endelig kom Turen til Jens Olsen.

Han fremførte sit Ærinde, hilste fra Præsten og bad om Samtykke til Ægteskabet, eller Eftergivelse af Hjælpen.

„Hvor meget det var?" spurgte et af Medlemmerne.

Formanden bladede i en Protokol. „Saavidt jeg kan se, har Jens Olsen faaet 32 Kr. og desuden 1 Læs Bøgetop og 2 Læs Tørv. Hvad mener Sogneraadet om den Sag? Det var nu blot af Høflighed, at Formanden rettede dette Spørgsmaal til Raadet, for han vidste godt, at Ingen udtalte sig førend han havde sagt sin Mening, og der blev saa ogsaa spurgt, hvad Formanden mente.

„Det er ganske simpelt. Vi har ikke Lov til at eftergive Jens denne Hjælp. Der skal efter Fattigloven være gaaet 1 Aar inden, vi kan gøre det, og det er ikke mange Dage siden, at Jens fik 10 Kr. Havde det endda været inden den gamle Konge døde, saa havde vi haft Lov dertil.

Desuden maa jeg sige, at Principet saaledes at eftergive Fattighjælp eller give Samtykke til Ægteskab, ikke er rigtigt. Følgen bliver, at naar Folk kan slippe saa let, saa faar vi dobbelt saa mange Anmodninger om Understøttelse. Om Medlemmerne var enig med ham?"

Jo, det var de.

„Der bliver altsaa ikke noget af det, men hold Ørerne stive Jens, saa kan vi tales ved om et Aar, maaske vi saa eftergiver, hvad Du har faaet."

„Det vil Præsten vistnok synes er vel længe, han vilde helst have vi holdt Bryllup med det første."

„Det er lige meget, nu kan vi ikke gøre det, maaske om et Aar. Men jeg vil blot sige Dig, vi behøver ikke at slette din Gæld førend om 5 Aar, naar Du ikke har faaet noget i Mellemtiden."

„Præsten mente der blev nok Udvej, men saa maa jeg sige til ham, at det ikke kan blive til noget."

„Hvor Pokker skal den Udvej komme fra. Som Du hører Jens, Sogneraadet vil principmæssig ikke give sit Samtykke til dit Ægteskab og kan ikke nu eftergive dig disse Penge. Men er der ingen, der vil laane dig dem?"

„Der er vist ingen, der vil laane mig saamange Penge, og saa skal jeg vel ogsaa betale for Brændet og Tørven?"

„Aa, det kom vi vel nok over. Men hør Jens Olsen, gaa hen til Snedker Madsen, han er jo Formand for de Fattiges Kasse, maaske han kan hjælpe dig. Hils fra mig og forklar ham, hvorledes Sagen staar." —

Snedker Madsen var ved at lave en Ligkiste og havde meget travlt, da Jens Olsen kom og fremførte sit Ærinde. Efter at han havde hilst fra Formanden og bedt, om den fri Fattigkasse ikke vilde lade ham faa de 32 Kr., for at han kunde betale sin Gæld til Sogneraadet og blive gift, lagde Snedkeren Høvlen til Side, betænkte sig et Øjeblik, rystede paa Hovedet og sagde:

„Nej, Jens Olsen, det kan der ikke være Tale om, saa mange Penge har vi for Tiden ikke i Kassen, og desuden hjælper vi mest Folk, der er over 50 Aar, for at de kan slippe for Fattighjælp til de er 60 og saa faa Alderdomsunderstøttelse. Vi har for Resten ikke saa meget at give af nu, siden Sogneraadet knappede sit Tilskud af paa Grund af denne Alderdomsunderstøttelse, og hvad der kommer ind ved Kirkebøsserne, skal ikke fylde stort. Havde der endda været Tale om en 5—6 Kroner, det kunde

have ladet sig høre, men 32, det er en Umulighed."

„Saa er der altsaa ikke mere at gøre ved den Sag, kan jeg sige til Præsten."

„Ja, gør Du det, vi kan virkelig ikke hjælpe Dig." —

Saa gik Jens Olsen hjem til Fiskerlejet. Han blev altsaa ikke gift den Gang, men vedbliver at leve, hvad Præsten og alle ordentlige Mennesker kalder et forargeligt Liv, dersom da Politiet ikke lægger sig imellem og forbyder dem at bo sammen.

Hvad jo ikke udelukker, at der kommer flere Børn

Kunst som Opdragelsesmiddel.

Af CLARA TYBJERG.

I. Tegning.

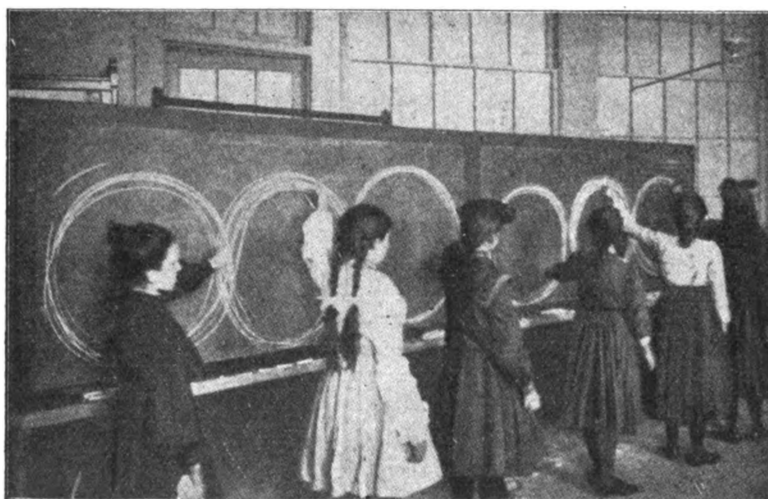
„New Methods in Education" er Titlen paa en Bog, der ved sin Fremkomst vakte stor Interesse i Amerika. Den er senere oversat paa flere Sprog og — ialtfald i Uddrag — ogsaa kendt af Fagmænd herhjemme. Dens Forfatter, Professor J. Liberty Tadd, har i den nedlagt Summen af 25 Aars Erfaringer og har i sin lange Virksomhed som Lærer, Foredragsholder og Agitator kæmpet saa energisk for sine Ideers Realisation og opnaaet saa smukke Resultater, at jeg finder, at disse „nye Methoder" ogsaa burde kendes af en større Læsekreds.

Under et Ophold ifjor i Nærheden af Filadelfia havde jeg Lejlighed til personlig at blive bekendt med Mr. Tadd og den store offentlige Tegne- og Sløjd-Skole, for hvilken han er Leder. Denne „Public Industrial Art School" er oprettet af Filadelfias offentlige Skolevæsens Bestyrelse, og i den undervises daglig Elever fra de forskellige Kommuneskoler, saaledes at hvert Hold faar 2 Timers ugentlig Undervisning skiftevis i Tegning, Maling, Modellering og Udskæring i Træ, — de 4 Fag, som Liberty Tadd efter megen Eksperimenteren er bleven staaende ved, fordi de efter hans Paastand absolut har den største p æ d a g o g i s k e Værdi. Klasseværelserne var i Modsætning til de amerikanske Skoler i Almindelighed udstyrede med stor Tarvelighed — et af Mr. Tadds Principper er stor Økonomi, for at hans Methode kan faa den størst mulige Udbredelse, og at selv ikke den fattigste Landsbyskole skal kunne undskylde sig med, at de ikke har Raad til at indføre dem. Men Væggene var dækkede fra Gulv til Loft med Elevernes Arbejder, alle originale Mønstre, mange overordentlig smukke, og der var righoldige Samlinger af udstoppede Fugle, Fisk og Insekter samt Gibs-Afstøbninger, som Børnene benyttede som Modeller. Jeg lagde overalt Mærke til, at Børnene arbejdede meget interesseret og med øjensynlig Glæde ved Opgaven — hvad enten det var en Sommerfugl, der skulde males, en Fugl, der skulde tegnes, en Løve, der skulde modelleres, eller et eller andet selvlavet Mønster, der skulde skæres ud i Træ, — og det var forsaavidt et ret overflødigt Spørgsmaal, jeg rettede til en lille Purk, som stod og skar paa Livet løs i sit Brædt: hvilket af alle Dine Skolefag holder Du mest af? — og jeg fik det selvfølgelige Svar: „Dette, naturligvis!"

Mr. Tadd viste mig selv omkring paa Skolen, forklarede sine Methoder og udviklede sine Anskuelser, og jeg skal i det følgende give en kort Fremstilling deraf.

„Jeg begynder straks med at uddanne Haand og Øje, ikke Hjærnen

alene. De Ting, man udfører, prenter sig ganske anderledes i Hukommelsen end det, man blot lærer om. Skolen propper i altfor høj Grad Børnene med usammenhængende Kendsgerninger, som efterlader taagede og ubestemte Indtryk, og som er af liden Værdi, fordi man ikke kan genkalde sig dem, naar man har Brug for dem. Hvor meget bedre erindrer man ikke som Voksen de Ting, man har lært sig selv gennem Erfaring og Øvelse? Kun derigennem opnaar man den rette Visdom, som er „Kundskab og Evnen til at bruge den". Hvad vi lærer gennem Handling, gennem Selviagttagelse i Naturen og Kunsten, det bliver en Førstehaands-Viden; de Kendsgerninger, vi da lukker ind i vor Bevidsthed, bliver en Del af os selv, som altid staar til vor Raadighed. Og opnaar et Barns Øje fra først af er opdraget til at vurdere Ynde, Harmoni, Skønhed, Proportioner, Rum, Afstand osv., lader det sig ikke stille tilfreds med grimt, sjusket, uordentligt Arbejde, men vil uvilkaarlig gøre Tingene godt.

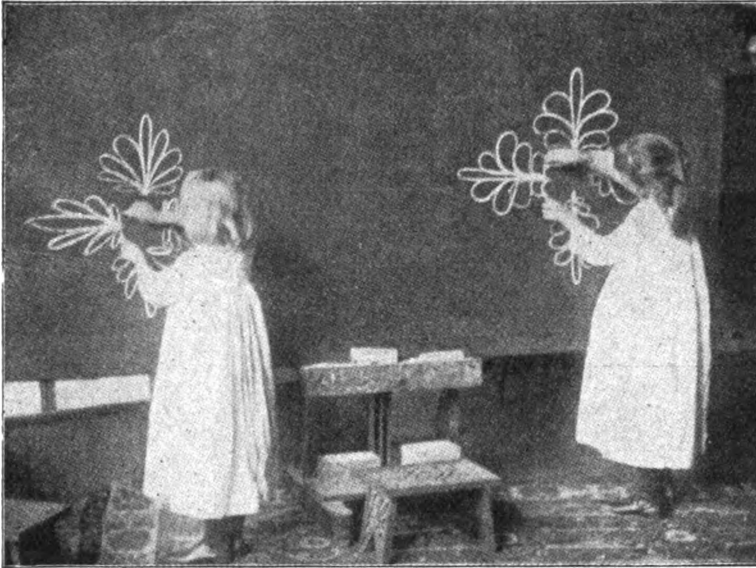

Tegning med venstre Haand.

Vi begynder med Frihaandstegning og gaar derefter over til Tegning af selvopfundne Mønstre (creative drawing) samt Maling. Samtidig hermed tager vi Modellering og Udskæring i Træ. Eleverne arbejder i alle 4 Fag skiftevis, dette giver Haanden stor Færdighed og udvikler Øjet paa forskellige Maader, hvorimod Tegning alene kun udvikler det paa een.

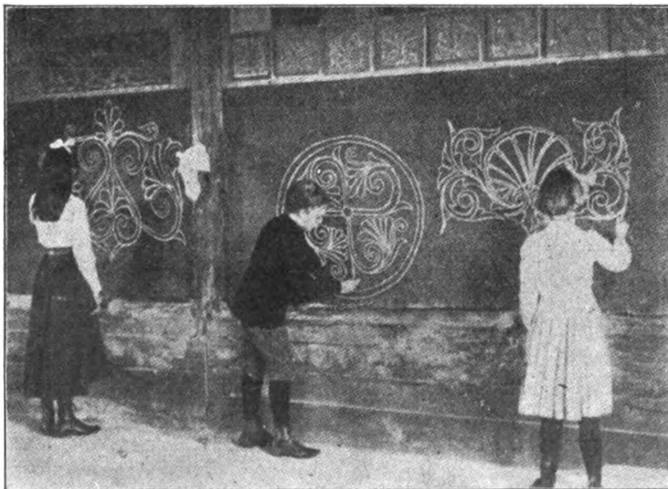
Allerede i Børnehaven og de første Klasser bør Børn undervises paa denne Maade. Smaa Børn skal først faa Herredømme over de store Muskler og Nerver i Haand og Arm ved at tegne paa Vægtavlen med store frie Bevægelser. Derfor bør de mange Arbejder, som kun kræver smaa ensartede Bevægelser: Prikning, Fletning osv. ikke anvendes i Børnehaven. Vi begynder med at lade Børnene tegne store Cirkler paa Tavlen med højre Haand, med venstre Haand, med begge Hænder paa én Gang, og lader dem gradvis gennemgaa en Mængde saadanne forberedende Øvelser — ganske som Finger-Øvelser paa et Klaver.

Som De ser, lader vi Børnene bruge begge Hænder — af hver Undervisningstime anvendes nogle Minut-

Tegning med begge Hænder.

ter til at øve Børnene i ogsaa at tegne med venstre Haand, for at opretholde og udvikle Legemets naturlige Ligevægt. I næsten alle praktiske Livsstillinger er Evnen til at bruge begge Hænder lige godt til stor Nytte. Folk, der kun kan bruge den ene Haand godt, betragter jeg næsten som Vanføre. Mange af mine tidligere, nu voksne Elever, som gennem disse Øvelser har opnaaet den tilsigtede Færdighed, erklærer, at den kommer dem til stor Nytte i deres Virksomhed. Denne Del af mine Methoder har mødt en Del Skepsis og Modsigelse hos Kunstnere og Pædagoger, men Resultaterne viser tydelig nok, at den har stor pædagogisk Værdi. Der kom-

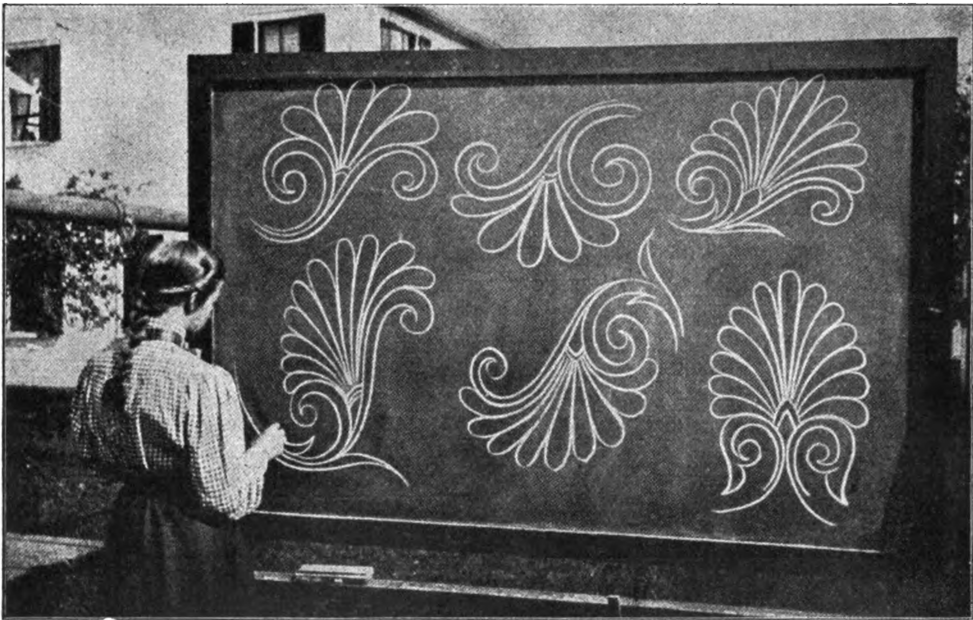

Tegning af Mønstre, Børnene selv finder paa.

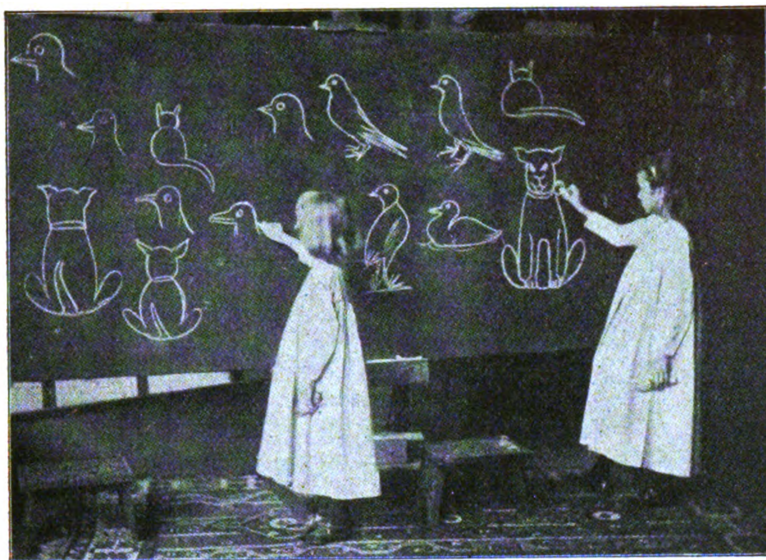
mer en Ligevægt, en Symmetri i Legemets Bevægelser, en Lethed og Hurtighed, som ikke opnaas alene ved Brugen af højre Haand. Og naar Hjærnen faktisk har to Halvdele, som svarer til hver sin (modsatte) Side af Legemet, hvorfor da i al Verden kun udvikle og bruge den ene? Man har sagt mig, at jeg derved ikke uddanner Kunstnere, — men det er heller ikke det, jeg tager Sigte paa. Mit Maal er ikke at udvikle det enkelte Geni, men at dygtiggøre de mange til Livets forskellige Hverv.

Den gammeldags Opdragelse forsømte begge Hænder, — lad ikke den nye begaa den Fejltagelse kun at uddanne den ene.

Naar Eleverne gennem de forberedende Øvelser er naaede saa vidt, at Haanden lystrer Øjet, lærer vi dem Grundtrækkene i de forskellige store Stilarter — den græske, den mauriske, Renæssancen — og af disse Elementer sammensætter de saa selv originale og kunstneriske Mønstre, naturligvis først under Lærerens Vejledning. Det er forbavsende, hvor hurtig de naar til at frembringe noget virkelig smukt. Dette er, hvad vi forstaa ved „creative“ Tegning eller „designing“. Barnet udtænker altsaa først Mønstret og tegner det derefter paa Tavlen med raske Strøg, højre Side med højre Haand, venstre med venstre Haand, uden at en eneste Linie gentages, — Kridtet løftes næppe fra Tavlen, — det hele tager 5—10 Minutter. Dette betyder et saadant Herredømme over Haandens Bevægelser, et saadant Samarbejde mellem Haand, Øje og Vilje, som ellers kun de store Kunstnere er i Besiddelse af. Børnene har med andre Ord lært at tegne avtomatisk. De tegner avtomatisk, ganske som vi skriver avtomatisk for at give Tanken Udtryk, ja ganske som vi avtomatisk bevæger vor Tunge, naar vi taler. Saaledes tegner Børnene deres Tanker paa Tavle og Papir, former dem i Ler, ja skærer dem ud i det sejge Egetræ“.

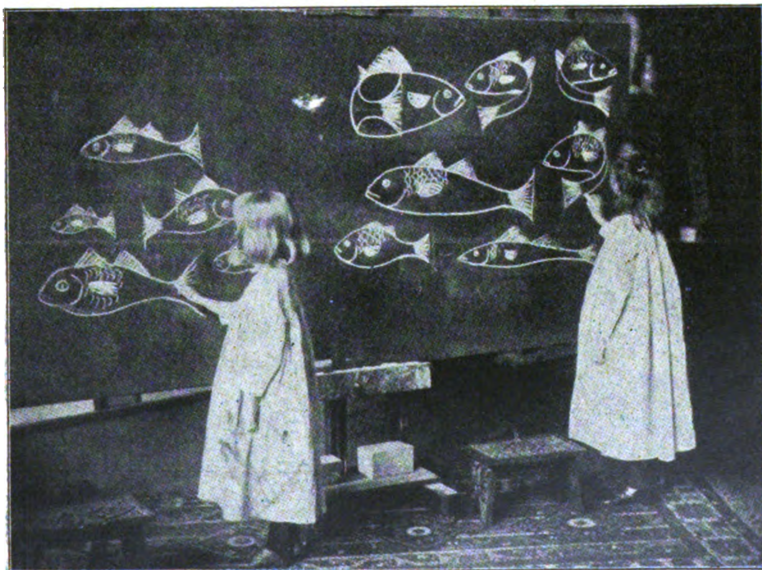
Frihaandstegning; selvopfundet Mønster.

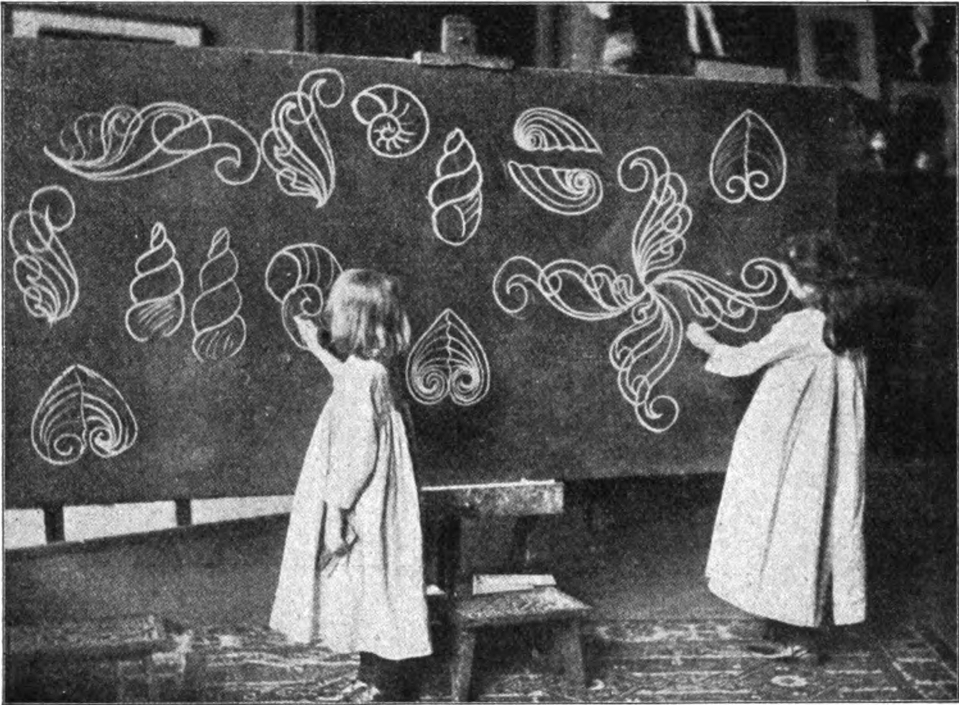
Hukommelsestegning.

Og alt, medens Mr. Tadd taler og demonstrerer, flyver hans Haand hen over Vægtavlen, og Fisk i alle mulige Stillinger botrer sig henad den sorte Flade.

„Hukommelsestegning er et vigtigt Led i min Methode. Klare levende Indtryk af Ting er nødvendige, før man kan komme til en tydelig Opfattelse af dem. Evnen til at bevare Syns-Indtryk er meget ufuldkommen hos Voksne — det er meget hyppigt at træffe paa Folk, der ikke kender Antallet af Tæer paa en Hund,

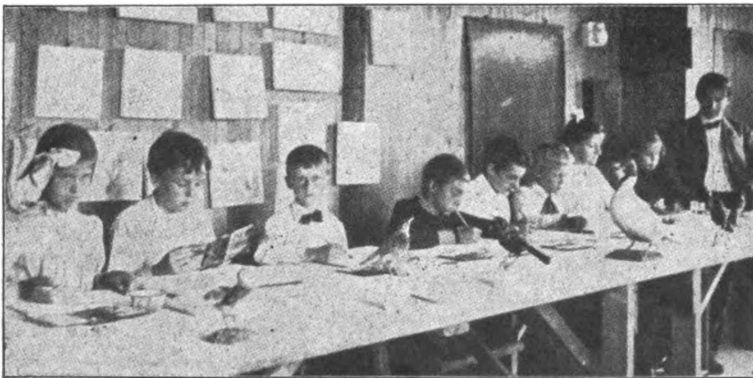
Hukommelsestegning.

Hukommelsestegning.

Kat, Høne eller Frø, de ved ikke, hvordan Hornene sidder paa en Ko eller Ged, de kan ikke beskrive Formen paa de almindeligste Blomster eller Frugter, ja ikke engang paa den Ske, de daglig putter i deres Mund. Børn tilegner sig under rigtig Opdragelse en forbavsende Evne til at modtage og bevare disse Indtryk, og Hukommelses-Tegning er derfor et uvurderligt Middel til Tilegnelsen af elementær Naturvidenskab.

Se paa Billedet af disse Smaapiger, der her tegner efter Hukommelsen Billeder af Dyr, Fisk, Sneglehuse — disse Billeder er fra Begyndelsen

Maling efter udstoppede Fugle.

Modellering.

Træskæring.

tegnede efter Model og under Vejledning, og Barnet har tegnet dem efter saa mange Gange, at det nu er i Stand til at gengive dem efter Hukommelsen uden Vaklen eller Tøven. De naturlige Former egner sig bedst for Børn: Katte, Hunde, Fisk, Frugter, Blade er fulde af Liv og Interesse for et Barn, og mangen værdifuld Kundskab kan meddeles dem samtidig med, at de lærer at iagttage og reproducere Formen.

Hukommelsestegningen er ogsaa et vigtigt Middel til at hjælpe Barnet til at modtage og bevare klare Skønhedsindtryk — ved at reproducere smukke Former — som maaske i det senere Liv vilde være taagede og utydelige. Se hvor disse Smaapiger har opdaget de skønne Linjer i et Sneglehus, en Muslingeskal og forstaar at benytte dem i deres Frihaandstegning. Se, hvor selve Skønhedsbegrebet er gaaet dem ind i Fingerspidserne.

Al Opdragelse og især Opdragelse i Kunst hviler paa Kendskab til Naturen. Det første og vigtigste, vi skal gøre med Børnene, er at lære dem at elske Naturen. I vor Skole har vi Fugle, Fisk, Skaller, Insekter, Mineralier, Blade til at arbejde efter og til at inspirere dem. Den Skønhedsglæde, de faar gennem disse Indtryk, er af langt større Værdi end megen theoretisk Viden.

De ser her en Gruppe Smaabørn beskæftigede med at male efter udstoppede Fugle. Sommerfugle med deres skønne Farvespil og karakteristiske Former er ogsaa udmærkede Modeller, som vi meget benytter. Vi opmuntrer ogsaa Børnene til hjemme at prøve paa at tegne Hunde, Katte, Kanariefugle eller hvad der ellers kan findes i deres daglige Omgivelser, ligesom vi af og til tager dem ud i zoologisk Have og lader dem nøje iagttage og prøve paa at gengive Dyrene der."

Haand i Haand med Tegningen gaar saa som tidligere nævnt Modellering og Træskæring, som jeg i en følgende Artikkel skal komme lidt nærmere ind paa.

Mr. Tadd tillægger denne Vekslen mellem Fagene stor pædagogisk Betydning. Den giver Børnene en vidunderlig manuel Dygtighed, Erfaring og fysisk Ligevægt, hindrer dem i at blive trætte eller kede af Arbejdet, og hjælper Læreren til at udfinde Barnets Anlæg og særlige Tilbøjelighed, hvilket Mr. Tadd regner for et af de vigtigste Led i hans hele Undervisnings System.

Goldoni.

Født d. 25. Februar 1707.

Af Regitze Winge.

Alle Italiens Scener fejre i denne Tid med festlige Opførelser af Carlo Goldonis bedste Værker Tohundredeaarsdagen for den store Dramatikers Fødsel.

I denne Nutid, hvor Italiens — som hele Verdens — dramatiske Literatur gennemgaar saa pinlig en Krise, synes Goldonis Landsmænd, Lærde og Læge, Intelligente og Uvidende, literært Raffinerede og literært Uskyldige, med fornyet Begejstring at flokkes om denne livselskende Venezianer, om dette lykkelige, letskabende, festlige Geni, af hvis lyse Sind saa rige Strømme af frisk, sund og perleklar Kunst som foryngende Kildevæld sprudlede frem.

Evig ung og evig ny er denne Kildes Evne til at skænke Glæde. Af den

halve Snes Goldoni-Komedier, der til Stadighed opføres, har ikke én tabt sin unge Kraft og Friskhed; de synes skrevne i Gaar; og af de henved 40, der ikke spilles, er de fleste af en lignende Værdi: egnede til at skabe den gladeste og sundeste kunstneriske Nydelse. Mens saa mange andre betydelige og smukke dramatiske Fortidsværker kun eksisterer i Bøger, ler og glittrer Goldonis Komedier, disse Livets ægte Børn, som levende Juveler i det italienske Teaters Krone . . . . Ikke opbevarede som ærværdige historiske Relikvier, nej, baarne til daglig, og til daglig lokkende Mængden til sig. Og denne Mængde ler og morer sig over dem, som det 18de Aarhundredes venezianske Publikum lo og morede sig. Og den trænger til at le. Thi faa og fattige ere de Lejligheder, som Nutidens Teatre giver til Munterhed. Naar undtages Pariser-Farcernes tomme, humørløse Slibrighed og den nordiske Revue-Genres af al Aand og alle Gratier forladte Plumphed, findes der jo i Virkeligheden ingen moderne Dramatik, der uden at henvende sig til Publikums laveste og taabeligste Instinkter forstaar gennem Latterens forløsende Gudegave at lette og oplyse dets Sind og Sans.

Skøndt Goldonis Hæderssstjærne i hans Fædreland aldrig helt har været slukt, har der dog været Øjeblikke, hvor den ligesom har været blegnet, hvor den i alt Fald kun har glimret paa Literaturens Himmel. Skylden heri havde dels en overvældende Indførsel af fremmede dramatiske Arbejder, dels den italienske Scenes forbigaaende Rigdom paa moderne Skuespil, der for en Stund stillede Goldonis i Skyggen som gammeldags. Dog, fra dette Fejlsyn er Publikum vendt tilbage; Goldonis Teater har atter sejret, og denne Sejr er selve det menneskelige Sandes Sejr, fra hvilke Nutidens Skuespil, i deres rastløse Jagen efter abstrakte Sandheder, stadigt mer og mer fjærne sig.

Besynderlig fuldkomne og harmoniske synes Goldonis rige Perlerader af Skuespil overfor vor Tids uklare, oftest slet byggede og fantasifattige sceniske Arbejder. Man indaander som let Luft denne Formens glade, klare Harmoni, denne rolige, lyse Logik, nyder denne evigt vekslende Foraarsfylde af nye Skikkelser og Indfald. Og man forstaar, at den Skole, der gav denne fødte Dramatiker hans Uddannelse, var den eneste, der nogensinde har skabt ægte, rig og frugtbar Kunst: var selve Livet, det mangfoldige, havomskiftende Liv. Dog, i dets Skole lærer kun Genier.

Goldoni.

Rig paa Omskiftelser havde Tilværelsen været for denne Livets Elev, der efter eget Udsagn med kunstnerisk Udbytte kun havde studeret tvende Bøger „Verden og Teatret“.

Og denne „Verden“, hvormed han mener Livet, havde han alt i en meget ung Alder lært at kende. Hans urolige Kunstnerblod jog ham alt fra Barndommens Grænser sommerfugleflakkende om fra Sted til Sted. Udgaaet af en forhen rig, stadig anset modenesisk Embedsfamilie, der i et Par Generationer havde været bosat i

Venedig, havde han fra sin Fader og Bedstefader arvet den uovervindelige Kærlighed til Scenens Kunst, det urolige Blod, den legende Ligegyldighed for Penge, der skulde gøre hans Tilværelse saa rig paa Omskiftelser.

Sine Studier begyndte han i Jesuiterskolen i Perugien, fortsatte dem hos Dominikanerne i Rimini, flygtede derfra med et Skuespillerselskab pr. Skib til Chioggia ved Venedig, hvor hans Fader i den Tid var Læge. Tilgivet af sine kærlige Forældre fik han gennem Protektion en Friplads som juridisk Studerende i det fornemme Collegium Ghisheri i Pavia, hvor han foruden den gratis Jura paa egen Bekostning lærte mange Ting: Elskovs Farlighed, Venskabs Svigefuldhed, Selskabets Hykleri . . . . Ved misundelige Kammeraters Intriger bortjaget herfra, og atter tilgivet af sin Fader, rejste han med denne rundt paa maanedslange Lægebesøg i den venezianske Adels Sommerslotte; han indvikledesig i mangfoldigeElskovsæventyr og faar tilsidst ved Beskyttelse en lille juridisk Ansættelse i Chioggia. Efter mange andre Omskiftelser tager han omsider, (ovenpaa en Nat, tilbragt ved Spillebordet) i Padua sin juridiske Embedseksamen; lever som Advokat i Venedig, hvilken By han efter et nyt Kærlighedsæventyr, — der som alle de andre skulde blive til et Skuespil — forlader; flakker Norditalien rundt, snart ramt af Uheld, snart fremhjulpet af højtstaaende Velyndere og Slægtninge; skriver et musikalsk Drama, der kun vækker Latter; faar i Milano en udmærket diplomatisk Ansættelse; oplever denne Stads Belejring og Slaget ved Parma, som han ogsaa i senere Arbejder mindes; udplyndres af Marodører; gør i Verona Lykke med sin Tragedie „Belisarius“ og bliver fast ansat Forfatter ved et Skuespillerselskab, med hvilket han atter rejser rundt; forelsker sig i en Skuespillerinde, der bedrager ham, og som han til Straf tvinger til, latterliggjort, at fremstille sit eget Kvindeforræderi paa Scenen . . Begynder at faa Navn som Komedieforfatter; ægter i Genua en smuk og velstaaende ung Pige, i hvem han havde forelsket sig, som efter hans eget Udsagn „trøstede ham for alle hans uheldige Kærlighedsoplevelser“, og med hvem han til sin Død levede et lykkeligt, om end barnløst Ægteskab; bliver atter Advokat i Venedig, men sætter i sin godhjærtede Lettroenhed alt til hvad han ejer, trøster sig ved at bringe Bedragerne paa Brædderne i en ny Komedie; flakker, fulgt af sin unge Hustru, rundt i Romagna, der da paa Grund af den østerrigske Arvefølgekrig var fuldt af Strid og Ufred; bliver tilslut Advokat i Pisa, hvor han tre Aar igennem høster Indtægt og Ære som juridisk Taler, men gribes atter af Længsel efter Scenen og vender tilbage til Venedig, hvor han for 5 Aar binder sig som fast ansat Skuespillerforfatter til et Teater; gør glimrende Lykke med et Par Skuespil, Fiasco med et Par andre, og lover da som en Art Genoprejsning i et Anfald af overmodig Munterhed offentlig Publikum i et Aar at skrive og lade opføre 16 ny Komedier . . . Holder, under stadigt straalende Sejre, sit Løfte, men synker efter denne Kæmpeanstrængelse for nogen Tid udmattet sammen; vedbliver at skrive, erhverver Berømmelse og Ry, men høster kun lidt af det Guld, der gennem hans vidunderlige Anspændelse indskovles af graadige Teaterdirektører, angribes, efter i nogle Aaringer at have glimret som sin Fødebys og sit Fædrelands Afgud, af Misundelse, af en bedsk og pedantisk Kritik . . . . Just som hans Fædrenebys Utaknemmelighed gør ham Livet kummerligt, kaldes han, takket være den Beundring, den almægtige Voltaire havde tilkendt ham, til Paris, hvor han skriver for det derværende italienske Teater, indtil hans paa Fransk forfattede „Bourru bienfaisant“ skaffer

ham en glimrende Sejr paa Théatre Français; faar af det franske Hof en Pension, som Revolutionen fratager ham, og dør, ældgammel, i Fattigdom . . . .

Om hele dette hans Liv fortæller hans i 1787 udkomne, paa Fransk skrevne Memoirer, der tegner os det skønneste og fuldkomneste Portræt af hans Personlighed . . . . Vidunderlig indtagende er dette Selvportræt i sin henrivende Beskedenhed og Ubevidsthed; uforglemmelig løfter hans Skikkelse sig op af disse ufuldkomment skrevne Blade; med sin Hjærtensgodhed og Ærlighed, sit lyse Mod, sin aldrig svigtende Troskab og Taknemlighed mod dem, han har kær, med sin utrættelige Taalmodighed, sin fuldstændige Mangel paa Selviskhed og Bitterhed, og fremfor alt: sin dybe Æresfølelse synes hans Personlighed os selve Antithesen af en Kunstnernatur . . . Og kun de rige Frugter, dette frodige Træ bærer, bevidner Verden af hvad Slægt og Art, det er.

Denne Literaturens Galileo, som han er bleven kaldet, gennemførte med legende Lethed en Reform af hele sin Tids Theater. Den indtil hans Dage i Italien gængse populære Scenekunstform, Maskekomedien eller „Commedia dell' arte" var, som man véd, udartet til et Vildnis af Unatur, af Taabelighed, af grov og plat Usømmelighed, blandet med det meningsløseste Fantasteri.

Famlende sig frem, først delvis støttende sig til Overleveringens Grundform, lykkedes det den unge Advokat at skabe en helt ny Scenekunst, naturalistisk i Ordets fyldigste Betydning, fremspiret, som den var, af selve Livet, af den Natur, som han, med Voltaires Ord, havde „afmalet". Efter Udtalelser i Memoirerne saa' Goldoni vel den gamle Kunstarts Usselhed og drømte om at skabe en ny; dog synes denne Reform ikke — saalidt som noget andet i hans Liv — at have været en Frugt af dybe Overvejelser. Denne sorgløse Aladdin-Naturs Foragt for Traditionen fødtes ikke af en teoretisk Overbevisning eller af en æsthetisk Oprørslyst, men fremstod af en lyksalig Uvidenhed om Literaturen og dens konventionelle Love. Goldoni læste kun lidt æsthetisk Literatur. „En Plauto, en Terento og en Moliére", hedder det i en i 1764 udkommen Bog, („observations sur l'Italie de deux gentilhommes suédos") „udgør hele hans Bibliothek. Han er enkel og ligefrem, vekslende og frodig, men uensartet uddannet og skødesløs som selve Naturen". Naar han taler om, foruden „Verden" at have studeret „Theatret", mener han de talløse Forestillinger, han allerede fra sin Barndom bestandig overværede. Mens „Verden" forsynede ham med Stof til sine Skuespil, lærte „Theatret" ham Teknikens Grundregler. Af Bøger, der behandlede Scenens Kunst, høstede han, siger han, ingen anden Erfaring, end den, at de vare unyttige.

Som alt sagt: forsigtigt, støttende sig til den gamle Maskekomedie, hvis Intriger og Motiver han først stadigt benyttede, menneskeliggjorde han lidt efter lidt dens stereotype Masker; dristigere og dristigere opfandt han ny Sujetter, indførte hidtil ukendte Karakterer; Maskerne afskaffedes, den rene Karakterkomedie fremstod, Intrigen trængtes mer og mer tilbage, til den tilsidst helt forsvandt for at give Plads for selve Livet som det er: en Række Scener, der ene holdes sammen af den de indbyrdes menneskelige Forhold og Følelser iboende logiske Magt.

Goldoni, der om sig selv i sine Memoirer siger, at end ikke hans bedste Arbejde paa langt nær kunde naa Molières ringeste, har af al sin kunstneriske Overflod aldrig søgt at skabe en eneste stor Skikkelse; ikke en af hans tusinde Figurer hæver sig op over dem, vi hver Dag møder. Til at skabe Giganter som Shakespeares og Molières manglede han — ikke Aand, ikke

dramatisk Evne, ej heller teknisk Dygtighed og Kraft. Det, der fattedes ham, var Sindets, Lidenskabens, Overbevisningens Dybde, Kraft og Alvor. Derfor steg han ikke op til Tankens Tinder eller ned i dens Afgrunde. Sin Poesi fremtryllede han af Hverdagslivets beskedne Sandheder; de Mennesker, han skabte, er paa Størrelse med os alle, er Dagliglivets evigt tilbagevendende Døgnvæsener; hans Ejendommelighed og Storhed ligger i det uigengiveligt ægte Liv, han har forstaaet at indblæse de Skikkelser der i Skæret fra hans Smil leve som i et udødeligt Lys. Som den Optimist, han var, der af Naturen saa' Menneskene fra den bedste Side, malede han heller deres Svagheder end deres Laster; i sin milde Medfølelse med deres Mangler nøjedes han, i Steden for at pidske dem med Satirens Svøbe, helst med let at strejfe dem med Komikens Tryllevaand.

Og fremkaldt af denne hans Trolddomsvaand drager et broget Mylr af Skikkelser os forbi, iklædt det attende Aarhundredes letsindige Maskeradedragt, og dog typiske for alle Tider; nogle i et Nu henkastede, og dog ved Geniets Syn gennemskuede og forstaaede . . . Skarer af Kvinder, unge og gamle, dydige og lystige, af Mænd, hæderlige og slyngelagtige, gerrige og ødsle, af Adel, Borgerskab og Folk, af lethjærtet Ungdom og mistænksom Alderdom . . . . Enhver enkelt med sin lille Taabelighed, sin lille Forfængelighed, sin ejendommelige Snurrighed, omhvirvlede af Drifter, Lidenskaber, Fejl og Dyder, der ligesom af en legende Guddom sættes i Bevægelse, snart blot ved en skør Viftes Vandring fra Haand til Haand, snart ved Kvindetungers Sladderagtighed, snart ved en Mands naragtige Forfængelighed eller Herskesyge.

Dog sikkert naar Goldoni ingen Steder højere, end hvor han skildrer os selve F o l k e t, det venezianske Smaakaarsfolk, Chioggias fattige Sømandsbefolkning. Med sin underfulde Intuition, sin henrivende Forstaaelse af ganske enkle og usammensatte Sjæle, af purunge Mænd og Kvinder, af ringe og ubetydelige Væsner, af Havets og Lagunernes naive, grovhændede, hæftige og blødhjærtede Børn, bliver hans Musik, hvor den rører hine Strænge, saa perleren, saa ægte, saa mægtig, at den helt overvældes. Til deres dybeste Rødder har Carlo Goldoni forstaaet disse Fattige i Aanden, som han tvinger frem paa Scenen med en Virkelighedskunst, der er saa stærk. at den næsten gør ondt. Der gives i nogle af hans Skuespil, som for Eks. i „Baruffe Chiozzate“, „Striden i Chioggia“, Kærligheds- og Skinsygescener, der ikke mer er Komedie, der er som Stumper af Menneskehjærter, slyngede op paa Scenen, som Blod af selve Folket, sprøjtet op paa Brædderne. Goldonis Dialog, der altid er t a l t H a n d l i n g, bliver her næsten til Skrig . . . . Skrig, som de i alle Aarhundreder ville høres over den hele Jord, saa længe Mænd og Kvinder elske — og derfor strides.

Som dramatisk Skildrer af F o l k e t har ingen overtruffet denne Mand, der elskede det med hele sit naive Hjærtes Ubevidsthed, uden nogen theoretisk eller revolutionær Bagtanke; elskede det med sin muntre Menneskelighed og sin guddommelige, frigørende Latter, som han helbredende lod risle ned over alle Vunder, sine egne som andres.

Ikke alene sin egen Tid overgaar da Goldoni som Dramatiker, men ogsaa vor. Thi efter næsten tvende Aarhundreders Kampe og Stræben, efter saa mange System- og Idéskifter, maa vi med Smærte tilstaa, at vor Scenekunst i Sammenligning med denne er arm og blodløs, endnu haabløst indsnørt i Former og Konventioner, som ikke én formaar at bryde . . . . Død synes Tragedien, døende Komedien; i nogle Lande, som Frankrig, er Scenens

Kunst blevet en Afliven af indholdstom Teknik, ledsaget af stadigt kostbarere Industriudstillinger af Bohave og Kvindeklæder; i andre efterlignes krampagtig store Forbilleder; sociale og filosofiske Problemer afhandles besværligt, under Tilsidesættelse af de simpleste, sceniske Fordringer; lyrisk Passiaren tages for Dramatik, og det glemmes, at Theater er Handling, ikke alene i ligesaa høj Grad, som Livet, men i langt højere Grad, end Livet.

Ikke ved Læsning af dette Søndagsbarns levende Værker, men ved stadige Opførelser af dem i hele Verden over, burde den opvoksende Slægt vænnes til at se, hvad sand og ægte Scenekunst vil sige. Deres sunde Ynde, deres geniale Enkelhed burde, ved at forædle Massernes forfærdeligt degenererede Smag, lede hen mod den fjærne Fremtid af literær Forbedring, som visse Optimister, — der ganske vist haabe uden Tro, — more sig med at drømme om for deres Børnebørn.

Den døde Mand.

Af ALBA SCHWARTZ.

I.

Nu var der igen drevet en Strandvasker iland! . . . ikke 8 Dage var det siden, at den forrige — en lille spædlemmet Skibsdreng — var kommen silende ind med Søerne, ilde tilredt af Hav og Vrag, og allerede Hellig Trekongers Aften var Kaptainen skyllet ind paa Odden her nordpaa!

Det var Besætningen fra „Gina" — den svenske Skonnert, — der forsvandt som et Syn paa selve den hellige Juleaften, inden Nogen kunde faa saameget som betænkt sig paa at række en Haand til Hjælp.

En — to — tre! — kom den brasende paa for en vældig Paalandsstorm — og væk var den!

Ikke Spor at øjne af Mast eller Skrog! I mange Dage havde Stranden drevet med Kasser, Skrammel og Stumper; men først nu var Mandskabet kommet ind. De havde vel hængt fast derude i Søm og Takkelage.

Ham her havde Strandvagten fundet gyngende i en Klump Tang, indenfor Revlen. Varsomt havde han trukket ham paa Land, og svøbt ham i et gammelt Stykke Sejldug, indtil han kunde faa kørt ham til Byen, for der var ikke stort Hold ved ham længer — og nu agede det lille Køretøj møjsommeligt afsted i det tunge dybe Sand.

Men skønt Vejret var stridt, og Storm og Sne føg dem om Ørene, havde ingen af Mændene dog sat sig op paa Vognfjælen.

Kusken gik ved Siden og hyppede paa Hesten, og Strandvagten — gamle Anders Søren — gik bag og skubbede paa.

Dyret kunde have Læs nok uden dem, mente de, i et saadan Herrens Vejr, og levende Mand skal ikke age hos den Døde; det gi'er onde Varsler.

Men stort Følge fik han — da de naaede ind til Byen! Børnene — som var godt kendt med dette Køretøj — fulgte efter i tause Klynger, for at se ham blive læsset af ved Kapellet — og foran dem alle, gik Slagterens kæmpestore Hund, og fyldte Luften med sin ildevarslende Tuden.

Hverken Slag eller Trusler formaaede at holde den borte fra Vognen, den knurrede blot, og viste Tænder — og satte saa atter i med et Hyl!

„Se til, Du kan holde din Kæft, din Møjhund, vrissede Kusken ærgerlig, og langede ud efter den med Pisken — Satan til Helvedes-Harmonika Du holder!"

„La' Du den kuns ha' sin Villie, Chræsten! sagde den gamle Fisker — No'et maa vel skade den, siden den ta'er saadan paa Vej! — En ka' aldrig vide hvad for Tanker, saadan et Bæst gør sig om Døden," føjede han filosofisk til, og strøg det stubbede Skæg.

„Næh! vel saa! svarede Kusken grinende — for han ka' da itte være sulten efter ham her!"

Og sikkerlig følte Hunden den dybeste Interesse for Byldten deroppe under Sejlduget, for aldrig saasnart var Toget standset foran Kapellet, førend den satte sine mægtige Forpoter op i Vognen, og undersøgte den Døde med Snøften og Snusen.

„Han æder ham! . . Anders Søren! se dog hvor han æder ham, raabte Børnene forskrækkede, og stimlede i Kreds omkring Køretøjet; men Hunden gjorde ham ikke noget, saasnart den havde tilfredsstillet sin Nysgerrighed, trak den sig roligt tilbage, og stillede sig majestætisk som Æresvagt foran Kapellets Dør.

Nu kunde de for dens Skyld foretage sig med Liget, hvad de lystede.

Mændene tog forsigtigt i hver sin Ende af Sejlduget, og lagde Byldten indenfor Døren.

„Det er svært, saa her er pyntet til ham," nikkede Kusken, og pegede paa de enkle Buxbomkviste, der laa strøet over Gulvet fra den sidste Begravelse —, det ka' da linde lidt paa Luften, sku' En tro!"

„Ja'h"! — Anders Søren snød Næsen med et rask Slæng hen over den Døde.

„Det var nu Nummer 3!" sagde han, og nikkede alvorligt hen for sig — „nu tænker a itte, at der kommer flere fra den Kant af!"

Da Byfogden den følgende Dag stak Hovedet ind ad Kapellets Dør, trak han det rask tilbage igen.

„Er Distriktslægen kommen?" raabte han gennem Sprækken.

„Nej! Hr. Byfoged!" — det var Politibetjentens Røst — „her er kuns Martin og mig!"

„Aah kom lidt herhen, Sørensen!"

Politibetjentens brede Skikkelse viste sig i Døraabningen.

„De kan sige mig til, naar han kommer, Sørensen! — jeg gaar lidt op og ned saalænge. Og flyt saa mit Bord og Skrivetøj her hen ved Døren — der er jo ligefrem forpestet!" — han gik.

„Han var nok itte mejet for den Parfume!" — grinede Fisker Martin henne fra Krogen, hvor han stod og tog Livtag med sig selv for at holde Varmen.

Politibetjenten og Martin skulde gaa tilhaande ved Ligsynet, de havde faaet Manden i Kiste og ventede nu med Utaalmodighed paa Autoriteterne.

Trods Kulden havde de flere Gange forsøgt at linde lidt paa Døren; men Vinden strøg med saa iskolde Pust ind af den, at det hurtigt maatte opgives.

Nu stod Betjenten henne ved Vinduet og saa længselsfuldt ned ad Vejen, om Doktoren ikke snart skulde vise sig.

Han gi'er sig lidt rigelig god Tid — sagde han og gned de valne Fingre.

„Je' synes aldrig, han plejer van, og løbe sig no'en Daarlighed til for de Levende — sukkede Martin resigneret — saa tænker han vel, at de Døde ka' osse have Tid og vente!" —

Han stillede sig op ved Siden af den Anden, og gloede ud, mens han varmede Fingrene dybt i Buxelommerne.

„Der kommer ellers No'en der oppe ved Møllen!"

„Det er den unge Doctor! sagde Betjenten — ham kender man paa Pelsen li'som Rævene!"

„Han ska' vel osse ind og kigge paa Fyren her!"

„Aah han dyer sig nok! — den Gamle ku' gerne faa ham hurtigere ud igen, end han kom ind!"

Mellem Distriktslægen og den unge Doctor flammede Hadet luerødt!

„Den Gamle" havde siddet alene paa Stedet i mange Aar, og efterhaanden

erhvervet sig en suverain Foragt for alt hvad der hed Hast eller Skynding. Kom han ikke idag, saa kom han imorgen — og hvad Rolle spiller én Dag i Evigheden!

Han elskede sit Studereværelse med Tobakspiben højere end Turene ud i Sne og Slud, og havde derved efterhaanden skabt Rum og Existensbetingelser for en Konkurrent, og Konkurrenten udeblev heller ikke.

En skønne Dag sad han der, i et lille rødt Hus skraas over for Distriktslægen og listede Praxis fra ham — som smaa bitte Tiører trillede han den til sig, fra de Fattige og Oversete i Samfundet men den voksede og voksede — og hurtigt lærte han Fordelen af at kokettere med Salmebog og Missionsbevægelse.

Med de „Fornemme" i Byen havde han Intet at skaffe — han havde ikke gjort Hospitalstjeneste, og kunde ikke engang forløse en Kvinde — hed det sig; men de „Smaa" var tilfreds med hans Børnelærdom, som han med dem.

I Begyndelsen havde han — naar han stod uvidende og hjælpeløs overfor et vanskeligt Tilfælde, søgt Raad og Assistance hos sin ældre og erfarne Kollega; men da han altid modtog samme Svar: „Enten overlader De mig Patienten — og saa er han min — forstaar De! eller ogsaa kan baade De og han ryge ad Hækkenfeldt til!"

Saa slog han efterhaanden hellere selv sine Patienter ihjel, end han overlod dem til den Gamle.

Herrerne hilste ikke hinanden paa Gaden — og mødtes de en sjelden Gang i Selskab, søgte de hver sin Pol af Værelserne, for derfra at veksle en Krydsild af rasende Blikke.

Betjenten kunde derfor med Rette forbauses, da den unge Doktor et Øjeblik efter aabnede Døren og traadte indenfor med et dybt Buk.

„Hvad Fanden stak der ham!" tænkte Mændene — hans ellers saa impertinente og skægløse Ansigt, med de lyse missende Øjne, var i Dagens Anledning overgydt med en Fernis af sirupsdryppende Høflighed, som formodentlig skulde tjene til Værn mod alle Eventualiteter; men Sørensen lod sig ikke bestikke.

Sørensen tog altid Parti for de Fornemme i Samfundet, og var som Følge deraf en bitter Modstander af Distriktslægens Konkurrent.

Han nærmede sig med langsomme, sikkre Skridt, som den ubønhørlige Skæbne, og stillede sin 3 Alen lange Almægtighed et Par Tommer foran den andens Næse, medens han maalte ham fra Top til Taa.

„Her er Ligsyn! — Ingen Adgang for Uvedkommende!"

Den unge Mand smilede endnu høfligere end før, men med et Anstrøg af Ironi, som bragte Betjentens Fingerspidser til at klø efter hans Øren — saa svarede han med uendelig Blidhed:

„Jeg har Byfogdens Tilladelse til at overvære Ligsynet!"

„Byfogdens Tilladelse! — saa skulde da ogsaa!" — hans Ærbødighed for Autoriteten tillod ham ikke at fuldende Sætningen.

„Ja, bi Du!" — tænkte han, medens hans Fingre trommede Akkompagnement paa Ruden — „den Gamle skal nok være Mester for at ku' mase Dig ganske paa egen Haand! — Byfogdens Tilladelse!"

Der lød Stemmer udenfor, og Konkurrenten trak sig beskeden tilbage, til den fjerneste Krog af Kapellet, da Byfogden og Doktoren idetsamme traadte ind, gemytligt passiarende, og komplimenterede hinanden i Døren: „Efter Dem Hr. Byfoged! efter Dem!"

„Goddag, Goddag Sørensen! — begyndte Doktoren gemytligt — Goddag Martin! — Ja, lad os saa fange an, lille Børn!" — han stansede med et Ryk! og trak de buskede Øjenbryn ivejret: „Hvad ønsker den Herre?" — spurgte han med et ondt Blik.

„Byfogden har givet mig Tilladelse

til at overvære Ligsynet!" — den Unge bukkede ydmygt.

Distriktslægen vendte sig rasende mod Byfogden, men denne var — som klog General — saa travlt beskæftiget med at ordne sine Skrivematerialer — at han hverken saa eller hørte.

„Den Gamle" betænkte sig et Øjeblik — „skulde han gøre Skandale!" — faa ham smidt ud, den forbandede Igle! — eller skulde han overse ham — betragte ham som Luft! — det vilde være det værdigste naturligvis — derfor skulde Hævnen alligevel være ham vis!" —

Han besluttede sig til det sidste.

„Smæk Laaget op!" kommanderede han med harmdirrende Røst — medens han i sit Indre holdt Opgør over alle de Fornærmelser han i det sidste Aar havde tiet til: „Men nu skulde det være Slut! ikke et Skridt videre, vilde han lade sig drive — ikke et! "

De to Mænd løftede Laaget af Kisten og stillede det tilside.

Byfogden blegnede, og den unge Doktor drejede sig om mod Vinduet, og pressede som under et Anfald af voldsom Snue, Lommetørklædet fast og vedholdende mod Næsen.

„Træk saa Klæderne af ham!"

Betjenten, som følte at Barometret stod paa Jordskælv, vovede, med den blideste Fløjtetone, en lille Indvending.

„Var'ed ikke bedre om vi klippede eller skar dem af ham?"

„Saa klip da! — men rask!" den Gamle fnøs, som et tirret Dyr.

Saks var der ingen af, men Martin halede en Foldekniv frem og snittede med et rask Tag Skjorten op — langsommere gik det med det tykke Buksetøj — og da de naaede ind til de uldne hjemmestrikkede Underbenklæder, maatte Betjenten holde stramt, medens den Anden filede med Kniven, saa det hvinede for Ørene.

„Der er noget i den ene Bukselomme — meldte Sørensen — og trak en Portemonnaie frem.

„Læg den hen til Byfogden!" det glimtede ondskabsfuldt under Doktorens graa Bryn.

„Paa ingen Maade! — protesterede Byfogden vredt — „hvor falder det Dem ind. — Jeg vil paa ingen Maade have den væmmeligeTingest herhen! — Sørensen kan efterse den henne i Vinduet."

Betjenten lagde Portemonnaien i Vindueskarmen og aabnede den: „3 Tiører!" — talte han — „og et Kronestykke! — saa er der ogsaa en Haarlok! — rød—med Silketraad om—!" han holdt den ivejret til Beskuelse og gemte derefter Genstandene i Porte monnaien igen.

Martin havde imidlertid trukket Strømperne af den Døde og krænget Klæderne tilside fra det stakkels vansirede og ødelagte Legeme.

Skrækindjagende saa han ud, som han laa der, medtaget og udblødt af Søvand, som en gammel laset Skinddukke.

Men hverken Lugt eller Syn lod til at genere Distriktslægen i mindste Maade.

„Maal ham!" raabte han til Martin, men hurtig!"

Næsefligene dirrede endnu af indeklemt Harme, og de graa Øjne sendte hvasse Blikke ned mod Byfogden ved Døren.

Saa skød han Hatten bag i Nakken, krængede Frakkeærmerne lidt tilside, og jog med et rask Greb Haanden ind i den Dødes grinende Mund.

Nu begyndte Arbejdet for Alvor.

„184 Centimeter" — dikterede Martin — og Dr. fortsatte:

„Alder omkring 20—24".

„Alle Tænder i Behold! — 1 brunt Øje! — det andet borte!"

„Haaret brunt — afskrabet paa Issen!"

„Lille, mørkt Overskæg!"

Han slap Hovedet, der faldt bagover i Halmen — og det store Øje stirrede

nu ufravendt og forskende mod et Par blege og forfærdede Øjne henne i Vindueskrogen.

„Tatoveret Mærke paa den venstre Arm!" lød det — „fulde Navn — Johannes Christensen, Styrmand!"

Han holdt den Dødes Arm ivejret og undersøgte den nøje. Huden paa den indvendige Haandflade var hvid og udblødt som en gammel Glacéhanske, men Haanden var lille, og Armen fin og slank som en Kvindes.

„Skjorten er ogsaa mærket — og Strømperne!" — meldte Martin — „J. C. paa begge Dele!"

Og Undersøgelsen skred frem! — De kort udslyngede Sætninger slog haardt som Plejle gennem Stilheden, medens Doktorens Fingre løb ransagende ned over den Dødes Legeme, som spillede han paa et Instrument.

„Ar af et Hug over venstre Laar! — Modermærke under Knæet!" — kom det med Mellemrum.

Han gik grundigt tilværks den Gamle — intet undgik Opmærksomheden — alt skulde noteres; der blev banket paa Knogler, trykket paa Muskler — hver lille sønderreven Hudlap blev trukket hen over sin Plads.

Politibetjenten var falden i dybe Tanker! — han kæmpede med en Opdagelse, der overvældede ham, med al sin Forunderlighed.

„Hvad mener nu Byfogden!" — brast det endelig frem, idet han vendte sig mod sin Overordnede — „saa er det dog ham med Kisten derhjemme! — Byfogden véd nok! — den med Brevene og Fruentimmerskramlet og alt det! — — At tænke sig, at han ser saadan ud! — og han maa dog have været et svært Livstykke!"

Byfogden smilede — et sygt Smil!

„Han ser ikke videre indtagende ud, af en Don Juan at være," forsøgte han spøgende — men tog sig pludseligt til Hovedet og kastede Pennen henad Bordet.

„Her er min Salighed ikke til at være længere!" raabte han heftigt og rejste sig. Jeg kan ikke! — jeg vil ikke mere! — Resten maa kunne skrives paa hjemme hos mig!"

Han knappede Frakken og tog Protokollen under Armen.

„Og saa er De Herrer nok saa venlige, at komme hen og skrive under paa Kontoret!"

Han bukkede og gik hastigt ud — fulgt til Døren af to ironiske Øjne.

— — — — — — — — — — — — — —

Der var stille efter ham i Kapellet! — den Gamle mælede ikke et Ord, stod kun som i Tanker og strammede de ituflaaede Hudflige hen over Underlivets gabende Hul —; men et lunt Smil lurede ved den ene Mundvig, og under de sænkede Øjelaag glimtede hastige Lyn.

Hvad tænkte han paa? — det maatte være morsomt, for Smilet voksede og voksede, og laa snart lysende over hele det gamle Ansigt, — saa hævede han Duknakken:

„Tror De vi kunde faa vendt lidt paa ham, Sørensen?" spurgte han og blinkede gemytligt over mod Betjenten.

„Det kan blive trevent nok, Hr. Doktor!

Saa vendte Distriktslægen sig mod det blege Ansigt i Vindueskrogen: „Skulde den Herre maaske have Lyst til at være mig behjælpelig med at vende Liget?" spurgte han med det lune Smil fra før. — „De har vel aldrig havt Lejlighed til at se en Strandvasker før! — uhyre lærerigt, kan jeg forsikre Dem!"

Personen bukkede og takkede! — med Møje slæbte han et Par vaklende Ben over Gulvet og stillede dem op ved Benenden af Ligkisten, Sveden laa i glinsende Perler over Panden.

„Nej her! — ved Siden!" — hvis De vil holde her om Bækkenet?" fortsatte den Gamle listigt.

„Saa drejer vi — én, to —! saadan! det gaar jo storartet! bare holde godt fast!"

„En lille Kjende endnu!" — beordrede han — „ganske lille." Han saa forbavset op, da Ordren ikke lystredes.

„Hørte De — unge Herre!"

Men Herren hverken hørte eller saa noget mere; — alt forsvandt for ham i et blødt og gyngende Mørke. Han lukkede Øjnene og greb haardt om Kistens Rand for at holde sig oprejst.

„Men Gudbevares! hvad er der dog ivejen med Dem! De er da ikke syg, Menneske? -- spurgte Doktoren tilsyladende forbavset. — Det var som Satan! kan De ikke engang taale at staa ved Siden af et gement Kadaver! — Aah Sørensen! den unge Herre er syg! tag ham under Armen og følg ham ud af Lokalet" — det kom med usigelig Foragt.

Sørensen nærmede sig smilende; men den unge Mand protesterede med et svimmelt Buk: „Behøves ikke! — det var bare — ikke andet end!" — — han forsøgte nogle mumlende Undskyldninger etsteds ude i Rummet, hvor det kunde antages, at Doktoren maatte befinde sig, men opgav dem paa Halvvejen, og styrtede ledsaget af Doktorens rungende Latter, ud af Kapellet, hvis Dør med Bragen smældede til efter ham.

. . . . . .Ned ad Vejen! — saa hurtigt de sittrende Ben kunde flyttes — og hjem, hjem iseng! — tusinde Hamre dunkede vanvittigt under Pandeskal og Nakke . . . og Lugten! . . . denne skrækkelige Lugt, som ikke var til at komme bort fra! den hængte i Klæder, klæbede fast til Hud og Næse! . . . „Det gamle Asen! — men han skulde hævne sig! — hævne sig! — han vilde! . . . .men aah! hvor var han dog syg! — saa syg og forgiftet! og svimmel og kvalmefyldt lænede han sig mod en af Telegrafpælene og lukkede Øjnene. „Hvem der dog bare var hjemme iseng."

— — — — — — — — — — — — —

Ha! ha! ha! ha! lo Doktoren kaadt og løssluppent som en Skoledreng! — ha! ha! ha! — „det var s'gu godt! Naar Pattebørn vil løbe Tagfat med Voksne — saa falder de og støder Rumpen!" ha! ha! ha!— — — —

Ja! lad os saa være færdig med ham for idag Sørensen! Nu har han jo gjort sin Nytte, Fyren der!"

Han holdt de vaade udspilede Fingre langt ud fra sig: „Har de Vand?" —

„Masser! Hr. Doctor! — en hel Spand fuld!! — og et fint nyt Stykke Sæve! — man maa jo flotte sig lidt imellemstunder — — — Held op i Fadet Martin!"

Kan De spille Schak' Sørensen? — konverserede Doktoren gemytligt, medens han lod Sæben skumme over Fingrene og med Velbehag øste det kolde Vand over Haandled og Hænder — „ saadan et lille Parti i to Træk, hva! Kongen mat og Brikkerne i Æske! — Det kalder jeg s'gu godt gjort!"

„Ja! Ja! Farvel Børn, nikkede han i Døren, „slaa nu godt med Søm i Kisten!"

Saasnart de var blevet ene, udbrød Betjenten i Lovtaler over den Gamles Dygtighed; han var en svær Filuriker! — „og sikke den anden saa ud! li'saa grøn som en mulden Prop!" „Her kommer han s'gu ikke saa hastigt igen, kan Du bande paa!"

Men Martin stemte ikke i med. Han sad overskrævs paa Bænken med Hænderne foldede over Maven, og plirede lumsk for sig med de smalle Griseøjne.

Oppositionslysten var vaagnet hos ham! — Fiskerne kunde vel have Lov at have deres Doktor i „Fred" — mente han, uden at de „Fornemme" skulde shikenere ham! — Hver ku' være go' for sig!

„Jeg synes ellers ogsaa, at Byfogden havde en svær Hast med at komme afsted, sagde han gnavent, og vendte Skraaen i Munden.

„Han skulde maaske ha' spurgt Dig om Forlov!" svarede Betjenten brø-

sigt — paa dette Punkt taalte han ingen Løjer!

„Ork nej! ork nej! — naar han kuns havde din Tilladelse! see saa! — — for Du er dog den der kommanderer paa Kontoret — efter hvad man kan forstaa!" — og Martin skottede hemmeligt op for at nyde Virkningerne af sine Ord paa den Andens Ansigt.

Men Betjenten undte ham ingen Svar.

„Se til Du kan blive færdig, og faa dækket ham og spild ikke Tiden med Sludder!" befalede han med myndig Røst, medens han vaskede Fingrene i Distriktslægens skidne Vand; saa satte han Huen paa — og gik uden Farvel.

— — — — — — — — — — — — — —

„Fred være med ham! — og med vos Alle!" mumlede Martin andægtig, da han havde rammet det sidste Søm i til Halsen. „Se! var han her nu li'saa frisk og rask som en af vi andre — saa vilde han vel ogsaa begynde at kives igen! —

For kives! Det ska' vi! — Allesammen osse! — Betjenten og mig! — Doktoren og den unge! — Præsten og Klokkeren! allesammen ska' vi kives! ligefra Bleen a — og til vi ligger kaput som han her!"

II.

Paa det store Byfogedkontor var der luende hedt! Den gammeldags tykmavede Kakkelovn spruttede af Varme, og fra den sorte malede Ovnskærm, — der kun ejede tre Ben, og en lille koket Stump — og derfor altid viste en stærk Tilbøjelighed til at styrte sig om Halsen paa hver den, der kom den lidt for nær — strømmede en Duft af kinesiske Bakker og lakeret Cardemomme, som Politibetjenten, der stod bøjet over sin Pult, henne i Krogen, indsugede med største Velbehag. Det lugtede saa dejligt af Varme! — og Varme kunde de trænge til baade han og Fuldmægtigen i dette Hundevejr, hvor Nordenvinden pressede sig pibende og fløjtende ind ad Vinduerne, og fik Hasperne til at dirre, som Tænder, der klappre i Kulde.

Politibetjenten kunde endda klare sig, han havde sit paa det Tørre i Ly af Vinduespillen og det store Skab; men for den lille Fuldmægtig, der havde Plads lige op ad det store Vindue, kneb det at holde den samme Temperatur paa begge Sider af Kroppen. Vel havde han efterhaanden faaet dækket Panelet med adskillige Tæpper og en gammel rødflammet Plaid af Byfogdens — men ligemeget hjalp det — Vinden sang hujende og lystigt sin Sang om hans Øre — og jog med kolde Gys op ad den venstre Fod — medens det højre Bukseben brændte af Varme.

„Hæ! Satan til Vejr!" rabte han og stampede med Fødderne; gned sig paa Skulder og Arm og tog for 5te Gang en lille Varmetur ved Kakkelovnen. „20 Gr. midt i Stuen og to i Vindueskarmen! Det er da et sandt Under at man ikke forlængst er gaaet hen og kreperet af Gigtfeber!"

„Aah! nu synes jeg ellers at Fuldmægtigen snart maa kunne begynde at tø! mumlede Sørensen nedladende — og rettede lidt paa sin herkuliske Skikkelse.

„Ja, De kan s'gu sagtens! De staar der saa lunt som i en Potte — men kom bare herhen, goe' Mand! og sæt Haanden ved Vindueskarmen; saa skal De see hvor den vifter i Trækken!"

„Nej, ellers Tak skal Fuldmægtigen ha'e! Jeg faar vel Træk nok for min Part, henne paa Kirkegaarden idag!"

„Ja! det er skam sandt," sagde Fuldmægtigen interesseret, „det er jo idag vi skal have „Don Johan" i Jorden!" — hans lille bekymrede Oldingeansigt lyste pludseligt op — det var dog altid en Afveksling paa Tilværelsen. „Det var ellers en stram Karl! hva! — og som han har kunnet køre sine Fruentimmer flot!"

„Fuldmægtigen synes maaske, at han er et Eksempel til Efterfølgelse?"

„Tja! — hvorfor ikke det! — hi, hi, hi!"

„Nu saae han ellers ikke ud efter meget, kan Fuldmægtigen tro!" det var den bare „Forfængelighed" om jeg saa maa sige!"

„Aah! gaa væk, Sørensen! kom nu ikke med mér af den Krukke igen; saa brækker jeg mig!"

„Ja! — han, den unge Doktor, han var nok ogsaa lige vé'ed!" sagde Betjenten foragteligt, og vendte sig om mod sin Pult — det li'som gylpede i ham flere Gange; men han slugte den igen, og stoppede for med sit broderede Lommetørklæde! — Det er slemt nok for dem der har saa fine Fornemmelser!" — og med et determineret Nik tog han fat igen paa sit afbrudte Arbejde.

Fuldmægtigen sukkede dybt — nu var det haabløst at tænke paa at faa saa meget som et eneste Ord ud af „Herkules" — og han selv var langtfra færdig med at snakke endnu; der var hundrede Ting, han vilde have spurgt om og fortalt; men naar Politibetjenten først var blevet „høj" og havde stillet sig i Positur foran Pulten, saa var han umulig; det kendte Fuldmægtigen af aarelang Erfaring.

Pulten var Sørensens Kongerige! — Her følte han sig paa Toppunktet af sin suveraine Magt, og som Enehersker over alle Byens Sjæle! Her affattedes hans Rapporter, og her var Opbevaringssted for hans hemmelige Notitser om Byens Borgere. For hver Gang Sørensen mente at have en ny Sjæl i Kikkerten, blev Navnet tegnet op, og et lille Notabene vedføjet i Marginen — — og den hvem Politibetjenten en Gang havde beæret med sin Interesse, kunde være vis paa aldrig at blive glemt.

I Sørensens Pult opbevaredes ogsaa Kontorets Frimærker og Postanvisninger, og skønt de strengt taget ikke kunde siges at henhøre under hans Domaine, udstrakte han dog sin myndige Haand over dem, efter den af ham selv forfattede Lov, at hvad der fandtes i *hans* Pult, maatte være *hans* Kontrol undergiven.

Frimærkerne blev talte hver Gang han forlod Kontoret, og Postanvisningerne udleveredes kun af hans egen Haand.

Fuldmægtigen skottede til ham, som han stod der, bred og myndig, med sine tre Alens Højde, og det blanke Bælte om det svære Liv; — selv var han saa lille, saa han hemmeligt misundte den Anden hans statelige Udseende — og statelig var Sørensen!

Napoleon kunde uden at skamme sig have set ud som han — og sagt Tak til; men Politibetjenten vilde sikkert ikke have byttet, om det var bleven ham tilbudt; dertil var han altfor tilfreds med sit Udseende og sin Stilling i Verden.

Fuldmægtigen gabede af Kedsomhed, medens han — lig en Planet om Solen — drejede sig rundt ved Kakkelovnen for at samle Varme til de forskellige betrængte Legemsdele.

Nu var Turen naaet til „Plafonden" — hvilket Parti han — med Frakkeskøderne snoet op omkring Armene — borede saa tæt ind mod Ovnen, som Heden tillod det, medens han samtidigt overtænkte en Angrebsplan, for at faa Betjenten til at snakke.

Der var kun ti Minutter til den reglementerede Frokosttid, saa Pokker skulde sætte sig hen og fryse, naar man kunde staa her saa lunt, og faa sig en gemytlig Passiar.

Sørensen kunde være brillant, naar han ikke var drukken af sin egen Værdighed — han kendte paa en Prik hver Skandalehistorie i Fortid, Nutid — ja næsten Fremtid — og vilde man vide Besked med en Mands Affærer eller Planer, kendte han dem sædvanligt nøjere og bedre end Manden selv.

„Det er sært at ingen af „Don Johans" Familje møder op til Begravelsen idag —" kvækkede han ind-

bydende med sin lille spinkle Røst — „hm! — hva Sørensen?“

— — — men Sørensen var væk! — fra Pulten lød kun en dyb og treven Brummen, medens Pennen spruttede og spyttede sine Anklager hen over Rapporten.

„Tja! — — — det koster jo Syle at rejse, naturligvis!“ — fortsatte han godmodigt op mod Loftsgesimsen, som om det ikke med en Tanke var faldet ham ind, at Sørensen overhovedet *skulde* svare — „ — der sku' s'gu ogsaa Lyst til at fryse halvfordærvet paa en Rejse i saadan Hundekulde! — hva?“ —

Men nej! — Sørensen var som slagen med Døvhed. Hans Ryg dækkede lig et mægtigt Skjold mellem ham og Fuldmægtigen, og der var ikke mindste Udsigt til, at Fæstningen vilde overgive sig.

„Saa skal han s'gu ogsaa ryges ud eller steges levende“ — knurrede den Lille arrigt og vendte sig om mod sin Trøster Kakkelovnen, smækkede Laagen op, og gav sig til at skovle den fuld til Randen.

Det var Fuldmægtigens sædvanlige Hævn, naar Sørensen paa en eller anden Maade havde vakt hans Mishag.

Politibetjenten taalte ikke godt en altfor stærk Hede, og steg Temperaturen over de tyve, som han i Aarenes Løb var vænnet til at bære med Taalmod, plejede han sædvanligt med en demonstrativ Pusten og Stønnen at forlade Lokalet — og ikke møde op igen, før han kunde være sikker paa at optræde som Enehersker, og ikke, hverken af Fuldmægtig eller Skriver blive fortrædiget i Følelsen af sin Magtfylde.

Da Fuldmægtigen havde tømt Kulkassen og forøget Baalet med en lille ekstra Top af Martørv, trak han Frokosten op af Frakkelommen, og ordnede den i Bunker paa Skrivebordet; Spegepølsen først, efter den Stegen, og tilslut Osten; den kom som Dessert til Bajeren og Avisen.

Men medens han sad gumlende med Haanden under Hovedet og kiggede ud af Vinduet, lyste Ansigtet pludseligt op i Glæde; — han havde faaet en storartet Idé.

Der var jo „Don Johans“ Breve — ham Styrmanden, der skulde begraves idag — det skulde dog være Sjov at se, om Politibetjenten kunde staa for dem.

Med en betydningsfuld Fløjten strøg han forbi ham, ind i det brandfri Aflukke og aabnede den lille Trækiste, hvori den døde Mands Efterladenskaber laa.

Sørensen kiggede lumskeligt ind — der laa i broget Blanding Manufaktur- og Kolonialvarer og flød mellem hinanden. — Chocolade i Sølvpapir, Garn, Silke og smaa krusede Halsstrimler, Skrivepapir med Navn og Borter — ved Siden af Dadler, fine Sæber og lutter Fruentimmersager, som vel skulde have været anvendte til Gaver for ubefæstede Sjæle, foruden de, med et gammelt, grønt Silkebaand omvundne Kærestebreve, som Fuldmægtigen, til Politibetjentens store Ærgrelse bemægtigede sig, og bar hen paa sit Skrivebord.

Sørensen havde nok *hørt* om Brevene, og vidste at de var fra 7 forskellige Kærester; men læst dem havde han ikke, og han kunde for sin Død ikke udstaa, at der paa Kontoret fandtes, eller overhovedet passerede noget, hvormed han ikke var fuldt og nøje bekendt. Men saadan uden videre at nærme sig uden Opfordring, det gik dog ikke, Ens Værdighed taalte ikke godt nogen Affærdigelse.

Fuldmægtigen lod som Intet og huggede lystigt løs paa Smørrebrødet og Brevene, som han læste mumlende og leende, for at vække den andens Opmærksomhed, indtil han endelig mente. Øjeblikket naaet, da Politibetjenten var moden og tilstrækkelig spændt af Nysgerrighed; saa begyndte han fnisende.

„Det var dog Satan til Pigebarn!

— hun har s'gu Kløer, der kan kratte! — — — Nu skal De bare høre, Sørensen!"

Politibetjenten var øjeblikkelig derhenne! — —

„Det er hende fra Korsør! hun har nok kigget ham lovlig dybt i Papirerne lader det til! — og hvad giver De mig for den" — han pegede paa Brevet — „her lige midt paa har hun klinet et Stykke graat Karduspapir! — Hør nu bare, hvor han faar baade for og bag!

Fuldmægtigen læste med høj og skinger Stemme: „ — — og Du biller dig nok ind, at du kan klæmme mig paa Gumpen, som en annen Guldhøne; men du er opdaget, kan du være hvis paa, og fra mig sér du ingen Dalere mer! Nu véd jeg nog vad alle dine Kys og Klap betyder; men Dem kan du gaa til andre med, for her er lugget af — — og Værsgo!

her har du Din afsked paa
Graat Papir!
din Pengepiller!

Skulle du nogensinde være saa heldig at komme her Forbi, saa skal du ikke ulejlige dig med at see Efter mig, for jeg har andet at Bestilde.
Semine Jensen.

Ho! hö! ho! lo Betjenten med sin stærke Bas, „han har nok skrabet hende godt, inden det kom *saa* vidt!"

„Ja sikken et Mandfolk, hva'! saadan skulde man være, Sørensen, hi, hi, hi! saa var der da Fornøjelse ved at leve!"

Den lille Fuldmægtigs Øjne lyste af Misundelse og Interesse.

Sørensen greb en anden af Pakkerne: „Sikken en lille fin Haand! fra hvem er de af?"

„Aah! dem er der ikke noget véd!" sagde Fuldmægtigen, og gav Pakken et foragteligt Puf — „det er hende den Højtidelige fra Grenaa, „de er bare med Kærlighed og Klager, fordi han aldrig skriver mere, han er blevet ked af hende naturligvis; men hun har skam maattet spytte godt i Bøssen først! —

„Nej, nu skal De se En der er Smæk i!" — — — „saadan en rigtig lille kælen Hvæsekat fra Faaborg! Hende vilde jeg s'gu nok være præsenteret for!"

Betjenten bøjede sig interesseret over Skrivebordet, for at læse med; men Bogstaverne dansede for hans Øjne som drilske sorte Pletter; han var bristefærdig af Hede.

„Puh! — stønnede han og tørrede Pande og Næse i et vældigt, blaatærnet Lommetørklæde — „synes Fuldmægtigen ikke at den er lovlig hed nu! — Ovnen er li'saa rød som en Teglsten! — Hvad mener De til at flytte hen ved Skriverens Bord! — der vinder det heller ikke saa gevaltig fra Vinduet?"

„Naah! — tja! — lad gaa! — svarede den Lille naadigt, men fandt i sit stille Sind Forslaget brillant — hans højre Frakkeærme lugtede ligefrem svedent; medens det venstre Ben stadigt smertede af den isnende Træk — „tag De alle Pakkerne, Sørensen, saa ta'er jeg de løse Papirer; men den Radbrækkerbænk vil jeg s'gu ikke sidde paa; giv mig min egen Stol herhen!"

Politibetjenten skubbede den med kongelig Værdighed ind under ham, og tog selv Plads paa Bænken.

Fuldmægtigen saa' sig om med et prøvende Blik, for at undersøge Lokalet fra dette nye Synspunkt.

„Hæ!" kvækkede han arrigt, „Himlen maa vide hvorfor Skriveren egentlig skal have den bedste Plads!"

„Ja! ser Fuldmægtigen, det stammer nu saadan fra gammel Tid af, og nu er han vist ikke tilsinds at begi'e den!"

„Naa! men det var det Brev fra hende derovre!" — han rodede rundt mellem Papirerne — „Hvor Fanden! — naa, der har vi det!"

Hør nu bare hvad saadan en lille Vipstjert kan hitte paa at skrive:

„Elskede Jonas!“ — dum, dum, dum, dum!“ — han lod hurtigt Øjnene løbe ned ad Siden — „ja Begyndelsen er der nu ikke noget særligt ved; det er det sædvanlige Vaas — næh, her kommer det!“

„og jeg glæder mig grueligt, kan Du nok tænke, for nu har jeg foet mit eget Værelse, med Indgang helt for mig selv; saa nu behøver vi ikke at sjenere os som sist, da Du maatte liste paa Strømpesaakker gellem spisestuen, og den gamle løse Guldplanke som altid skreg saadan, værgang at du traadte paa den.

Nej dennegang skal det rigtignog blive godt imellem os — og jeg har faaet en ny flaat Kjole.

Men jeg vil ligesaa gærne sige dig strags, at der har været naaget mellem Jens Christens og mig — ham som Du sloges med, sist at du var her. Det er en rigti væmmelig karl — og han har ikke rørt mig saa meget som Saa — vis at du vil tro mig; men det var Lige efter at Du var rejst, og saa plagede han, og hengte saadan paa, og saa tengte jeg, at jeg kunde liesaagaadt prøve; men det var ikke noget for mig, saa han har faaed Rejsepads, og nu har han taget Hyre til porturiggo — saa du behøver ikke og vere ked af noget; men det er dig som jeg længes efter, og jeg vilde ønske jeg kunne sidde paa dit skød, og ruske i alle dine tygge Krøller, og tag dig iagt at jeg ikke bed næsen af dig med det samme, for jeg holler saa gruelig meget af dig, og jeg vil trykke, og knuse og kydse dig, saasnart at du kommer.

Jeg har ogsaa lert at stryge Fint, saa nu kan der vanke Kravetøj kan du tro!

Tante er liesaa gal som ellers, men jeg blæser Hende en lang Trompet!

Og skynd dig saa og kom til din egen lille Jusse!

Jeg var paa bal i Afhaalssalen i Søndags, og de sagde alle Hærrerne, at jeg var den fjongste Baldame.

din elskede Josefa.“

Fuldmægtigen kastede sig leende tilbage i Stolen — og purrede op i Haardusken, medens han forventningsfuld saa’ op mod Betjenten:

„Hi, hi! hi! hun er ikke daarlig hvad?“

„Næh! ork nej! hun ku’ saamæn være god nok til sit Brug! De har vel — saa at sige — været af samme Bonitet, baade hun og Liget.“

Det bankede sagte paa Døren. Begge foer op. Fuldmægtigen rød i Kammen, skubbede febrilsk Brevene tilside, medens Sørensen med rolig Værdighed brummede sit sædvanlige: „Kom ind!“

En ung sortklædt Dame aabnede Døren halvt og blev beskedent staaende paa Tærskelen:

„Undskyld! er dette Byfogedkontoret?“

„Jo! — begges Øjne stirrede hende ransagende imøde.

„Jeg vilde gerne have talt med Byfogden!“

„Byfogden er ikke tilstede idag! — men maaske var det noget hvormed *jeg* kunde være Frøkenen behjælpelig? svarede Fuldmægtigen galant, inderlig spændt paa hvem denne unge Ubekendte kunde være.

Sørensen var langsomt retireret hen imod sin Pult, for derfra i Ro at kunne iagttage Fænomenet.

„Tak! — jeg vilde blot have spurgt — — det var om Styrmand Christensen, som forliste forrige Maaned! — — — — Jeg vilde gerne vide naar han skulde begraves.“

„Han skal begraves idag — Kl. halv to! ikkesandt Sørensen?“

„Begravelsen finder Sted Kl 1½ fra Kapellet“ — lød det højtideligt henne fra Pulten.

„Idag! aah Gudskelov! — saa kom jeg dog tidsnok.

„Mange Tak skal de ha'e! — hun gjorde en Pause og saae ned for sig — som kostede det Anstrengelse at blive Herre over Stemmen. — „ men Kapellet! — — er det aabent nu — jeg vilde saa gerne lægge nogle Blomster ind paa Kisten." „Nøglerne til Kapellet beror hos Graveren og mig", — „men Frøkenen kan laane min, om De ønsker det!" han trak en vældig blankslidt Nøgle op af Bukselommen, og rakte hende den med et Buk.

„Aa Tak! — jeg kan maaske levere den tilbage her paa Kontoret!"

„Frøkenen kan godt lade den sidde i, saa tager jeg den med mig, naar jeg kommer forbi!" svarede Sørensen naadigt, og besluttede i sit stille Sind at tage denne Blomsterdekoration lidt nærmere i Øjesyn.

„Ja Tak!" hvis jeg maa det — — saa var det blot — — om — — hun stansede igen og gned som i Tanker det blanke Dørgreb med sin sorte Handske — — „det var om de Ejendele, som — — — den lille Kasse, der kom iland med ham!"

Fuldmægtigen afbrød hende geskæftigt —: „Frøkenen er maaske i Familie med Styrmanden".

„Nej! — men — det var! — — — Styrmand Christensen var min Forlovede!" — kom det ganske svagt.

Fuldmægtigen forsøgte at sætte et deltagende Ansigt op; men blev kun rød og forfjamsket og skottede ængsteligt til Papirerne paa Bordet.

„Ah saa! — naa saadan!" —

„Ejendelene er maaske sendte til hans Familie? spurgte hun.

Næh! nej! — de beror her — her paa Kontoret — det vil sige, de — de er i Byfogdens Varetægt! — ikke sandt, Sørensen?"

Hvorfor Fuldmægtigen forlangte Sørensens Bekræftelse paa dette, var ham selv en Gaade; men han var nu fuldstændig confus og stod uroligt trippende foran Bordet, og forsøgte at skubbe Brevene lidt tilside og ind imellem hverandre.

Hun saa første Gang op paa ham — et Par bedrøvede, alvorlige Øjne: „De vilde da ikke gøre mig den store Tjeneste at se efter, om der i Kassen skulde findes en lille Pakke Breve, som tilhører mig.

Jeg vilde s a a gerne have dem tilbage! — — — mit Navn staar paa dem — Tekla Jørgensen!"

Han bukkede: Ja! — jo! — saa gerne! — jeg skal saa snart det er mig muligt faa Kassen lukket op — og s k u l d e der findes en Pakke Breve mellem Sagerne, skal de blive lagt frem til Dem. — —

„Jeg kan jo — pakke dem i en forseglet Convolut og skrive Frøkenens Adresse paa!" — føjede han til med et diskret Smil.

Hun rakte ham Haanden: „Tak skal De have — det er saa venligt af Dem. — Jeg tror bestemt, at Brevene m a a være i Kassen! — — Farvel! — ja, saa lader jeg altsaa Nøglen sidde i Kapellet!" og med en lille Hilsen til Herkules gik hun ud af Døren.

Fuldmægtigen styrtede hen til Vinduet og kiggede efter hende: „Det var hende den Højtravende fra Grenaa! — jeg tænkte det jo nok! — — men sikken et Par Ben hun har — Gott! Gott! — hun forstaar s'gu at sætte Fødderne imod Jorden og balancere den af, som om der hverken var Vind eller Vejr!"

„Saae Fuldmægtigen at hun græd?"

„Græd hun?" — den Lilles Øjne stilkede sig af Nysgerrighed efter at høre mere om dette.

„Ork! Ork! — Taarer saa store som saa! — jeg kunde se dem her fra Siden af, hvor de trillede ned af Kinderne paa hende —; hun ikke saa meget som viskede dem af med sit Lommetørklæde.

„Herregud da — sølle Pigebarn!"

„Hun har vel forment sig at være r i g t i g saadan forlovet med Liget! Hun er jo ogsaa den eneste, der møder op; de andre la'er ham saamæn nok være!"

Fuldmægtigen stod lidt og tænkte sig om.

„Jeg synes ikke, at det var Haaret fra Portemonnaien, Sørensen — hendes her“.

„Ork nej! ork nej! — hvor vil Fuldmægtigen hen — ikke Tale om! — Denne her's var jo saa gult som Smør!

„Som Hør mener De vel!“

„Nej! med Fuldmægtigens Tilladelse, saa mente jeg Smør! Det var li'saa gult som Græssmør! — og saa blankt, som det var polért!“

Fuldmægtigen gik ind i det lille Aflukke og rodede rundt mellem Sagerne, til han fandt Portemonnaien, som havde ligget i Styrmandens Lomme.

„Se her!“ sagde han, og trak en med blaa Silke sammenbunden Haarlok frem af det ene Rum, — „det er s'gu alligevel en flot Farve! Det er nok hende den lille Missekat fra Faaborg! — han viklede forsigtigt Silketraaden af, og lod det rulle sig op — „vil De bare se, hvor det bølger, ligesom det var levende!“

„Jeg synes nu, at det ligner mere efter en Rævehale!“ sagde Politibetjenten foragteligt.

„Sludder, Sørensen! — det har De s'gu ingen Forstand paa“, svarede den Anden ærgerlig, og strøg Haaret frem og tilbage under sin Næse: „Det er jo saa blødt som Silke! Føl bare mod Kinden — hva'? — hæ! lækkert!“

„Véd De hvad!“ — han lagde Dusken tilbage i Pungen, og puttede den ned i Kassen — „jeg kunde forresten ha' Lyst til at gaa med hen til Begravelsen og se hende lidt nøjere an — den Lille! — Hun var ikke daarlig — og sikke Øjne! naar hun saa paa En!“

„Ja! det skulde Fuldmægtigen saamæn gøre — sagde Politibetjenten ivrigt — „det er ikke hver Dag, man ser et ordentligt Fruentimmer for sine Øjne! — men saa maa Fuldmægtigen hjem og skifte til Sorg først — De kan da ikke møde op i den gamle brune til Begravelse.“

Fuldmægtigen saa ned ad sig med et prøvende Blik. „Ja! saa maa jeg Pinedød skynde mig — det er ingen Svipvej! — og med Vinden lige i Næsen!“

„Naa! men det var de Breve til hende —!“ han puttede den lille Pakke i en Convolut, snørklede med mange Sving en flot Adresse paa, og lagde det hen paa sit Skrivebord — „nu vil jeg Fanden hjælpe mig ikke haabe, at det alligevel er de forkerte, hun har faaet! — sikken en Redelighed — hi! hi! hi!“

Han halede Frakken paa og pressede Huen ned om Ørene. —„Saa kan de nok pakke de øvrige Breve sammen Sørensen, og putte dem ned i Kassen! Jeg maa løbe nu! — Farvel saalænge!“

Han røg ud og smældede Døren i, — men stak straks efter Hovedet ind igen: „Sig til Skriveren, at han maa passe Snasken saalænge! — ikke røre sig af Flækken!“

„Ja vel!“

Aldrig saasnart var Fuldmægtigen borte, før Sørensen lukkede Døren til Gangen op paa vid Gab, og skruede Ventilerne for Kakkelovnen.

„Ja! hop Du kuns af, din Kakkerlakspringer“ — brummede han, og tørrede Panden i det blaatærnede, „saa kan en Anden En da faa sig en Mundfuld Luft imens — Puh!“

Derpaa bredte han med Værdighed sin mægtige Bag i Fuldmægtigens polstrede Stol — og nu blev Brevene læste og undersøgte — vendte og drejede — at ikke den ringeste Tøddel skulde undgaa hans Opmærksomhed;
— — — — — — — — — — — — —
men længe efter sad han tankefuldt, med Haand under Kind og betragtede den forunderlige Pakke.

„Vorherre bevares!“ — sukkede han betaget — sikken Mængde Alimentationer, der ku' være kommen ud af den Redelighed! — — — — — — han ku, aldrig ha, staaet det igennem, stakkels Fyr!“

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling.

XI.

—rød, 16de Marts 1907.

Kære Fader!

Det gaar livligt til i denne Eftermiddagstime paa —rød's Hovedgade. Fra alle Huse hører man den samme Melodi, nedenunder mig hamres den af Manufakturhandlerens Cathinka, ovenover mig valses den af Urmagerens Amanda, omme paa Torvet fløjtes den af Drengene, der spiller Top, og Betjent Langeland staar paa et Hjørne og nynner den — Enkevalsen! Hagbarth Gummesens Theater har været i —rød og opført „Den glade Enke“ tre Gange for udsolgt Hus, det er uhørt, vi har overgivet os og spændt os for Enkens Triumfvogn.

Jeg nynner med. Denne tarvelige, forlorent smægtende Melodi, der er skabt til at tralles af sentimentale Kokkepiger, er en Triumfsang for det moderne Theater, en Slags Brudevals ved Formælingen mellem Theatret og Varietéen. Det er sikkert ikke tilfældigt, at Enken har den samme Sukces Verden over som hos os, og det er ikke uden Symbolik, at Nordmændene, der er ifærd med at indrette sig i deres nye Lejlighed, har aabnet deres Nationalscene for hende, thi denne harmløse Blanding af Dans, Musik, Halløj og Vrøvl er noget af Fremtidens Theater. Naturligvis behøver det ikke alt at blive just saa tarveligt, men har ikke ogsaa Du en Følelse af, at Devisen „Ej blot til Lyst“ er svært forældet? Jeg læste ogsaa i et Interview af den nye Bevillingshaver, Hr. Lindstrøm, at han vilde indrette sit Theater for vore Dages Mennesker, der arbejder strengt om Dagen og derfor om Aftenen vil more sig uden Besvær af Kunst og Problemer. Du kan være vis paa, at naar just Lindstrøm har været den heldige, saa er det, fordi hans Opfattelse af Theatrets Opgave har tiltalt Justitsminister Alberti. Da han udviklede sin Plan for ham om at skabe en Scene for det ganske uskyldige, ukunstneriske og tidsfordrivende Theatervæsen, har Alberti nikket bifaldende: ja, denne Mand kan jeg betro et Privilegium.

Jeg er jo opdraget i stor Respekt for Theatrets Kunst og Opgave. Der gaar endnu Sagn om Eders Kampe. Var der ikke noget, der hed „Leonarda“, „Faraos Ring“, „Lygtemænd“? Var Verden ikke ved at gaa under, da „Gengangere“ ikke opførtes? Jeg vilde gerne høre lidt derom, jeg har Brug for det, for at min Enke-Begejstring kan faa den rette Baggrund. Jeg siger det uden Blu, thi jeg synes, at Theatret nu endelig begynder at faa den Plads i Samfundslivet, som det fortjener.

Det er jo ikke mere saa let at leve som før. Der er saa forbandet mange Hunde om Benene, og Benene degenererer og bliver mindre. Den, der vil frem, har Brug for mange Egenskaber, som han selv maaske ikke sætter videre Pris paa, og som det tager paa ham at benytte, men naar han saa endelig er færdig og vil hvile sig, da lader han sig villig lokke af de smaa glade Enker, der staar paa Hjørnerne og traller ham ind til sig. Jeg troer nemlig ikke paa, at Varietéer-

nes Opkomst og Trivsel betyder en stigende Letfærdighed. Tværtimod! Det er saamænd ikke lutter Kassebedrøvere, der fylder Københavns store Varietélokaler og Glade-Enke-Theatre Aften efter Aften. Det er Levemænd, som man siger, jeg mener: Mænd, som lever, Mænd, som efter en brydsom Dag vil vaske Trætheden af sig i alle disse skiftende, betydningsløse Indtryk, Mænd, som vil slappe alt det strænge, sammenbidte og hengive sig til en vis uskyldig Barnlighed.

Er det ikke en større Opgave for Theatrene end at opstille Problemer, som dog ikke kan løses ad denne Vej?

Vor Tid gør Menneskene ensomme. Jeg kender det baade fra mig selv og fra mine Samtidige. Vi hænger i, arbejder hver for sit, og kan det lykkes os at faa et Forspring, er vi glade. Det saakaldte muntre Samvær i Klubberne gaar mere og mere af Mode, men derimod er der en stigende Tilgang til de faglige Organisationer. Det kan ikke nytte at bebrejde os denne Fattigdom, denne Mangel paa Evne til at give os hen og styrke det almene i os. Vi er nu en Gang saadan, og saadan har Tiden altsaa skabt os. Og vi har nu en Gang ikke Gehør for akstrakte Diskussioner og lyriske Udbrud. Jeg skulde nemt kunne bevise Dig, at jeg ikke her taler blot paa egne Vegne. Hvis Du vil gøre en Enquête mellem de 25-aarige, vil Du erfare, at meget faa af dem gaar i Theatret til Ibsen, men at de alle har set „Den glade Enke", at meget faa har læst de nye Romaner, og dersom Du vilde indbyde dem til en Debat om Theatrets kulturelle Betydning, vilde de stirre paa Dig og smile.

Vi driver ikke mere den ophøjede Beskæftigelse at sætte Problemer under Debat. Det har I gjort før os efter alle Kunstens Regler. Men jeg tror, at der er en stigende Trang til at omsætte Problemer til Handling. Det var Din Tid, der diskuterede den fri Kærlighed, det er min, som skal til praktisk at undersøge og opleve, hvad den duer til.

Men saadan noget sker ikke ved bevægede Møder eller i en fyldt Theatersal, og derfor er det, jeg mener, at vor Tid hverken egner sig til det store Klubliv eller de alvorlige Theateraftener. Og derfor nyder jeg med god Samvittighed min glade Enke! Spil op, o Du skævhovede Cathinka! Vals videre, min blufærdige Amanda! Her sidder jeg og omsætter Eders Toner til Filosofi, for at min letsindige Fader kan forstaa, at alt bliver til Alvor for hans dybsindige og solide Søn.

Søn.

XII.

Kjøbenhavn, den 22de Marts 1907.

Kære Peter!

Til Nøds vil jeg gaa ind paa, at Du baade er solid og dybsindig, men hvis Du tror, at jeg er letsindig nok til at køre op med det grove Skyts for at diskutere, hvad der er bedst: virkeligt Theater eller Varieté, Problemstykker eller glade Enker — nej, min Dreng, saa tager Du Fejl — men derfor kan jeg godt svare lidt paa dit Brev.

Jeg hørte forleden et Foredrag af en Mand, hvis Navn jeg nu har glemt, det var om Bøger og Aviser — hvad der var bedst.

Det var mere end taabeligt — det kommer jo nemlig saa forfærdeligt

meget an paa: hvilke og til hvilket Brug.

For mig staar f. Eks. Heines „Buch der Lieder“ som noget, jeg saa godt som altid vil foretrække, f. Eks. for Adresseavisen, undtagen maaske til at pakke Galocher ind i; men naar jeg har rejst nogen Tid og kommer til Gedser, vil jeg i høj Grad foretrække en af Dagens Aviser for den allertykkeste Bog af den Mand, der holdt det omtalte Foredrag om Bøger og Aviser.

Og det er ligesaa med Theater, det er efter min Mening ligesaa taabeligt at sige, hvad der er bedst at se: et alvorligt eller et lystigt Stykke. Du ved jo nok, at jeg har en Svaghed for den lystige Genre, men da jeg for et Par Aar siden saa Gorkis dybt alvorlige „Natteherberget“ paa Kleines Theater i Berlin, nød jeg den vidunderlige Forestillings Kunst saaledes, at jeg var glad ved det længe, længe efter; og da jeg en Aften var nødt til at se den lystige Farce „Fars Kone“ paa Casino, kedede jeg mig saaledes, at jeg bogstavelig gik rundt i en melankolsk Stemning i flere Dage derefter.

Det, som det efter min Mening kommer an paa ved en Theaterforestilling, er om den griber os, betager os saaledes, at vi hensættes ligesom i en anden Verden, at vi glemmer Hverdagslivet, og at vi saa bagefter erindrer denne Betagelse og -- i al Fald delvis kan betages igen ved Erindringen. I gamle Dage sagde man om et Stykke, man ansaa for godt, at man tog noget med hjem efter en saadan Forestilling, og Udtrykket er egentlig godt, men jeg tror nok, at man den Gang især mente, at der var „en køn Moral“ i Stykket, eller at der var „noget at lære“. Det var den Gang, man fandt paa at sætte over det kgl. Theaters Scene: „Ej blot til Lyst“.

Nu vil Du gærne have, at Theatrenes Motto skal være: „Blot til Lyst“, men i Virkeligheden mener Du noget lignende. Du vil ogsaa se noget, der betager Dig, Du vil ogsaa tage noget med hjem — og kan Du det, naar Du gaar hjem fra en Provinsforestilling af „den glade Enke“, saa har denne Operette en Værdi for Dig, ligesom „Hagbarth og Signe“ havde for dine Bedsteforældre, om end maaske nok en mindre, hvilket for Resten ikke skal være sagt til Forklejnelse for Enken, som jeg ikke har set, eller til Forherligelse af de ulykelige Elskende i Ringsted-Egnen, som jeg har set. —

For saa vidt kunde vi vel nok blive enige, hvilket vilde være kedeligt for Dig, for jeg kan jo nok forstaa, at dit Brev er et Forsøg paa at drille os gamle, at faa mig til at ryge i Flint, fordi Du fortæller, at vi i min Ungdom var nogle store Tosser, som tog Theatret alvorligt — ligesom vi tog Livet alvorligt — medens I er nogle Satans Karle, der kun betragter Thetret og Varietéen som to Alen af ét Stykke, som Hjælpemidler til at slaa Tiden ihjel mellem Diner og Souper — og, hvad Du mener, skulde ogsaa blive Fremtidens Mening.

Nej Peter, det faar Du ikke Ret i, min Dreng. Hvorledes Verden kommer til at se ud om 1000 Aar, vil jeg intet spaa om, alle, der hidtil har lavet den Slags Spaadomme fra de ældste og til Anatole France, har været meget uheldige; men om de nærmeste Tider er jeg ikke bange for at sige, at ligesaalidt som jeg tror, at alle vil komme til at spise à la Hindhede, ligesaa lidt tror jeg, at vi alle bliver

aandelige Hindheder, hvis kunstneriske Sult kan stilles ved, hvad Du kalder en forlorent sentimental Melodi, der er skabt til at tralles af sentimentale Kokkepiger.

Hvis virkelig Ungdommen, som Du siger, slider saaledes i det, at de stakkels unge Mennesker ikke kan taale at se Stykker, hvor der sættes Problemer under Debat, saa maa I endelig heller ikke gøre det; jeg har i de sidste Aar været saa bekymret for, at Danmarks Ungdom skulde overanstrenge sig. Og hvis det virkelig kan friske jeres overanstrengte Hjerner op at gaa hyppigt i Varietéerne, saa maa I for Guds Skyld se at komme der saa ofte, det lader sig gøre; men det Haab I nærer til, at Lindstrøms Theater vil blive som Varietéerne, et Hvile- og Rekreationshjem for svage og ældede Ynglinge, tror jeg vil blive gjort til Skamme.

Thi der er — trods dine glade Enketeorier — et uhyre Spring fra Varietéen til Theatret, forsaavidt lige stor, enten vi tager Tragediehuset eller Revytheateret, Springet er betegnet ved, at Varietéen er et Sted, hvor man ikke skal tænke, men det er absolut nødvendigt i Theatret. Og med Hensyn til at slaa en Aften ihjel, er der ogsaa en stor Forskel. Den bedste Varietéforestilling slaar ikke hele Aftenen ihjel, den Tid, fra man gaar ud af Lokalet, til man falder i Søvn i sin Seng, er saa uhyre tom, men en god Teaterforestilling, hvor virkelig ærlig og retskaffen Kunst — er det ikke Otto Benzons Udtryk? — har betaget os, fylder baade Aftenen ud og Tiden efter Forestillingen, og i heldige Tilfælde en Del af den næste Uge, undertiden — men det er sjældent — det meste af den Tid, man lever. Jeg har set Theaterforestillinger, jeg aldrig glemmer, som endnu mange, mange Aar efter kan glæde mig og hjælpe til at gøre Livet fornøjeligere — — men det er aldrig hændt mig, at jeg efter et Aars Forløb kan sidde og glæde mig ved Tanken om et Variténummer, f. Eks. en Dame med dresserede Kakaduer eller en Mand, der kan fordreje Hovedet paa sig selv, — noget andet er det naturligvis med en Dame, der kan fordreje Hovedet paa andre, men dem behøver man ikke at gaa i Varietéer for at finde.

Og dem bøjer jeg mig for Resten for.

For Resten ser jeg ikke, hvorfor Du vil have mig til at synge Theatrets Pris, det behøves slet ikke, for vi har alle — enten vi nu vil spille blaserede eller ikke — en medfødt Kærlighed til Theatret, og hvis Du tror, at jeg netop fordrer, at der skal sættes Problemer under Debat, vil jeg blot sige, at jeg giver det gamle Slagord Døden og Djævelen; det jeg vil, er god Kunst, helst baade i Stykkerne og i Spillet.

Det er ikke overvættes mange og nye Problemer, der nu sættes under Debat i den dramatiske Litteratur, derfor kan der nok sættes Tanker i Bevægelse. Det kan ikke forlanges, at vi skal blive betagne, som vi blev det, da vi saa et Dukkehjem, hver Gang vi ser, at Mand og Kone gaar fra hinanden, fordi Forfatteren ikke kan finde paa andet at være interessant med, og jeg kunde ikke med min bedste Vilje blive betaget af salig „Gertrud"; der er en Scene, som Johannes Nielsen gjorde til stor Kunst, men Gertrudfiguren morede mig ærlig talt ikke.

Og dog synes jeg, at Fru Nansen havde en hel Del Ret i sin Banbulle mod Premièrepublikummet. Der findes i Kjøbenhavn et godt Theaterpublikum, men det er som Regel ikke godt repræsenteret ved Premiérerne. Vort Premièrepublikum bestaar væsentlig af en fast Kærne, der gaar igen som Tordenskjolds Soldater, de møder til Operaer, som de ikke har Begreb om, og til Lystspil, som de ikke forstaar, ligesaalidt som Tragedier eller Revyer, men ét forstaar de, at de skal vise sig og være med til alt, og det morer dem mest, naar de kan sige, at de har kedet sig. De er gode Allierede for et misfornøjet Publikum og svære at bekæmpe for et fornøjet.

Dette Publikum, der for sine forhøjede og dobbelte Priser vil have Lov til at give Tonen an, findes i alle Storbyer — i Berlin florerer det f.Eks. — og i den Henseende begynder vi godt at blive Storstad. Og dette Publikum bliver stærkest i de Byer, hvor der ikke findes en god og overlegen Theaterkritik, og ogsaa i den Henseende har det gode Chancer i Kjøbenhavn. Næppe nogensinde i de sidste 50 Aar har Theaterkritiken i Kjøbenhavn været saa tarvelig som nu, det var let at nævne en Række daarlige Makkere, der skriver om Theater, det vil ikke være let at nævne to, som man kan sige om, at deres Ord med Rette har nogen Betydning. Vidste man, at der var en virkelig Højesteret, vilde den Standret, der hedder Premièrepublikummet, vistnok være lidt mere tilbageholdende i sine Domme.

Ja Peter, nu er jeg dog lige ved at blive hidsig, og det er egentlig underligt, at jeg ikke i Hidsighed river dette ret meningsløse Brev itu, men jeg gider ikke nu skrive Dig et andet, og jeg skulde dog ønske Dig en glædelig Paaske.

Ja, nu kommer Paasken — i hele den stille Uge har vi intet Theater, og skønt jeg nu kun kommer der saa sjældent, savner jeg det altid i denne dumme antediluvianske Theaterferie.

Jeg tror, jeg, inden den kommer, vil gaa hen og se Olaf Poulsen spille „den politiske Kandestøber". Der kan jeg være temmelig sikker paa god Kunst, baade hos den gamle Forfatter, der ikke uden Held satte Problemer under Debat, og hos den evig unge Kunstner, der er kommen saa lykkelig ud over det daarlige Premièrepublikum og den daarlige Kritiks Kalamiteter. Jeg vil da sende Dig en venlig Tanke og beklage, at Du foretrækker de dresserede Kakaduer.

Altsaa glædelig Paaske.

Din gamle Far.

Fra Udlandet.

22—3—1907.

Den russiske Duma.

Forfatningslivet i Rusland er nu atter begyndt; den anden Duma er traadt sammen. Allerede Præsidentvalget viste, at Højre er ligesaa svagt i denne Forsamling som i den første. Venstregruppens Kandidat, G o l o n u, der hører til de konstitutionelle Demokrater, valgtes med 356 Stemmer, medens Højres Kandidat fik 91. Højre

udgør omkring 1/5 af hele Forsamlingen. Resten deles i et Centrum og et Venstre, hvoraf det sidste er nok saa stærkt som det første. Centrum, der bestaar af de konstitutionelle Demokrater er ikke saa talrig som i den første Duma, men det er vedblivende det afgørende Parti, hvis Holdning i det store og hele vil bestemme Dumaens Karakter. Venstre bestaar af talrige mindre Grupper af radikale, socialrevolutionære og Socialdemokrater; det er gaaet betydelig frem, og det ser foreløbig ud til, at de forskellige Grupper vil arbejde planmæssig sammen og desuden søge Forstaaelse med Centrum.

Stolypins Programerklæring indeholdt intet ud over de selvfølgelige Vendinger om Arbejde for Fremskridt og Orden. Venstre og Centrum besvarede den med Vedtagelse af simpel Overgang til Dagsordenen. Foreløbig ser det ud til, at Flertallet i Dumaen er bestemt paa at optræde saa forsigtig, at det ikke bliver muligt for Regeringen at finde Paaskud til en ny Opløsning. Det er da muligt, at der i al Stilhed her vil blive lagt Grunden til et varigt, regelmæssigt Forfatningsliv. Sker dette, da vil selvfølgelig lidt efter lidt Dumaens Stilling fæstnes, og dens Magt vokse.

Valgene i Transwaal.

Saalænge England havde sit konservative Ministerium, styredes det besejrede Transwaal med haard Haand. Det ny liberale Ministerium brød derimod straks med Tvangspolitiken, og Transwaal fik sin egen fri Forfatning. Nu har der fundet Valg Sted, og Resultatet er blevet en Sejr for Boerne. I den nye Rigsdag mønstrer de 37 Medlemmer mod 32 af de forskellige andre Grupper. Den engelske Regering har ubekymret taget Konsekvensen heraf. Der er dannet et Ministerium med Boergeneralen Botha som Førsteminister.

Byraadsvalg i London.

Valgene til Londons fælles Byraad, „Grevskabsraadet“, som det kaldes, blev som ventet en Sejr for det antisocialistiske „Reformparti“, og et Nederlag for det radikale „Fremskridtsparti“. Dette har haft Flertallet lige siden Raadets Oprettelse i 1889, og i det afgaaende Byraad havde det 84 Medlemmer mod 34 Moderate. Nu er Forholdet næsten vendt om; i det nye Byraad sidder der 79 Moderate mod 39 Radikale. Valgdeltagelsen var usædvanlig stor, gennemsnitlig 52 pCt., en Deltagelse, der jo alligevel staar langt tilbage for de 70—80 pCt., vi nu er vant til i København.

I hvert Distrikt vælges 2 Repræsentanter, i City 4, og Stemmetallene opgives saaledes, at man angiver det samlede Tal, der er faldet paa alle Kandidaterne. Opgjort paa denne Vis har de Moderate faaet 527,000 St., de Radikale 402,000; Valglykken har da som sædvanlig begunstiget det stærkeste Parti og givet det en uforholdsmæssig stor Del af Mandaterne. De Radikale har haft en Fremgang paa ca. 60,000 St., men de Moderates har været endnu større; de nye Masser, der denne Gang er drevet til Valgbordene, har aldeles overvejende sluttet sig til dem.

Valget har da i Hovedtrækkene samme Karakter som de antisocialistiske Valg i København. „Fremskridtspartiet“ er et social-radikalt Parti; et egentlig socialdemokratisk Parti findes næsten ikke. I de 18 Aar, det har styret, har det gennemført overordentlig store Fremskridt. Det har saaledes med største Iver virket til Forbedring af Londons Sundhedsforhold og har derigennem en stor Del af Æren for, at Dødelighedsprocenten i Løbet af denne Tid er gaaet ned fra 20 pr. Tusind til 15. Partiet har dernæst drevet en dristig kommunesocialistisk Politik; det har ladet Kommunen overtage flere og flere

Virksomheder. De mange Fremskridt har imidlertid kostet Penge, og Skatterne er voksede; og mange Borgere har taget Fremskridtene som noget selvfølgelig, men været højst forbitrede over Skatternes Vækst. Der er derved skabt en god Jordbund for Agitation af de rige Selskaber, der tidligere har været vant til at tjene Penge paa de forskellige Monopolvirksomheder og ved Forretninger med Kommunen. De har sat en storstilet Agitation af ret amerikansk Art i Scene med Anvendelse af meget store Pengebeløb. De har flittig benyttet de Fejlgreb, der selvfølgelig er begaaede i Løbet af den lange Styretid, og de har forfærdet fredelige Borgere ved at fremstille de Radikale som revolutionære Socialdemokrater, Fritænkere osv. Det er derved lykkedes at skabe den Panikstemning, hvoraf Valget er fremgaaet. Der er i dette Udfald intet besynderligt. Naar et Parti har styret saalænge som de Radikale i London, vil der næsten altid være opstaaet Træthed overfor det, og Partiet vil selv have Gavn af at fjernes fra Magten for en Tid. For Londons kommunale Udvikling betyder Valget en foreløbig Standsning af Fremskridtet, men det er ikke sandsynligt, at denne vil blive meget langvarig.

For den almindelige Politik i England vil Udfaldet maaske ogsaa have nogen Betydning. Samtidige Suppleringsvalg har bragt de Konservative nogen Fremgang i Stemmetal, om end ikke særlig paafaldende, og det kunde tænkes, at dette vilde gøre Regeringen betænkelig ved en kraftig Fremskridtspolitik. Det ser dog ikke ud dertil. Ministeriet synes tværtimod at lægge alt til Rette til en stor og afgørende Kamp med Overhuset.

Den tyske Rigsdag.

Den nye tyske Rigsdag aabnedes med en indholdsløs Tale af Bülow, og de følgende Forhandlinger har ikke frembudt nogen Interesse. De omstridte Bevillinger til Sydafrika vedtoges mod Centrums, Socialdemokraternes og Polakkernes Stemmer.

Frankrig.

I Paris har en stor Strike af Elektricitetsarbejdere vakt megen Bevægelse. Ministeriets Holdning under Striken gav Anledning til en Interpellation af Jaurès, der bebrejdede Clemenceau, at han havde handlet i Strid med tidligere Udtalelser, men Ministeriet samlede ved Afstemningen et overvældende Flertal.

De finske Valg.

Valgene til den nye finske Rigsdag har nu fundet Sted. Valgretten er saa udstrakt, at Finland med et lignende Indbyggertantal som Danmark har over 1,400,000 Vælgere, medens vi i Danmark kun har noget over 400,000.

Efter de Opgørelser, som hidtil foreligger, har Socialdemokraterne faaet 293,000 Stemmer, det konservative finske Parti 212,000, det radikale finske Parti 105,000, det svenske Parti, der omfatter baade konservative og radikale, 98,000 og et Agrarparti 41,000, men en Del Resultater mangler endnu. Kvinderne har deltaget stærkt i Valget, og flere Kvinder ere valgte.

Spanske Valg.

Det nye konservative Ministerium i Spanien har ladet holde nye Valg og det er gaaet som sædvanlig: Ministeriet har faaet en meget stor Majoritet.

Attentat i Bulgarien.

Bulgariens dygtige Førsteminister Petkoff er blevet dræbt ved et Attentat. Det samme Ministerium har fortsat Styrelsen.

Krig og Moral.

Af P. Munch.

Hr. C. Kohl har i sidste Hæfte af dette Tidsskrift skrevet en interessant Artikel om Suggestionens Betydning i Krig. Han giver en Række Eksempler paa, hvorledes blind Tillid og sværmerisk Begejstring kan forøge en Hærs Ydeevne til det yderste, og stiller derover for andre Eksempler paa, at selv en god, veldisciplineret Hær pludselig kan spredes til alle Sider ved en ganske meningsløs Panik. Han har utvivlsomt Ret deri; til de Eksempler, han anfører, kunde føjes mangfoldige andre, hentede fra de forskelligste Tider og Folk. Krigenes Gang afgøres ikke blot af Tallet og af Vaabnene, Begejstring og Panik paa Trods af al Fornuft kan gribe afgørende ind.

Men i Slutningen af sin Artikel drager Hr. Kohl heraf Konsekvenser, som fører ham for vidt. „Selvfølgelig", udbryder han „vil i en Krig aldrig det Folk kunne sejre, hvis politiske Valgsprog altid er: hvad kan det altsammen nytte?" Det gælder at forberede sig til Krigen, mens Tid er, og den bedste Forberedelse er „at indgive den opvoksende Slægt de Suggestioner, der skal hæve dens moralske Niveau, saa at den, om Krigens Ulykker bryder ind, forstaar Nødvendigheden af og den forholdsvise Lethed ved at sejre, Skammen ved at overvindes og de Ulykker, der følger Nederlaget."

Hr. Kohl anvender ikke udtrykkelig disse Ord paa Danmark, men det er dog utvivlsomt paa dette han tænker, og i hvert Fald vil hans Ord blive forstaaet saaledes. De falder nøje sammen med den Grundtone, der i de sidste Aar er blevet den herskende i forsvarstroende Kredse. Det vil da ikke være urimeligt at benytte dem som Udgangspunkt for nogle Modbetragtninger, hvor vi dog ikke udelukkende vil holde os til Hr. Kohls faa Bemærkninger, men tager hele Forsvarstroen op til Behandling. —

Hele den Betragtning, der har fundet Udtryk i Hr. Kohls Slutningssætninger, synes mig at hvile paa et fuldstændigt Fejlsyn. Man fæster Opmærksomheden ved, at Suggestionen i adskillige Tilfælde har spændt Menneskers Ydeevne ud over det normale og drager saa deraf halvt ubevidst den Slutning, at Suggestionen kan udrette alt. Dette er selvfølgelig ganske urimeligt; deraf at suggerede Mennesker i Begejstringsrus kan udføre Ting, der vilde synes dem umulige i normal Tilstand, følger ingenlunde, at de kan gøre Mirakler. Det kan tænkes, at fanatisk Tro paa Fører og Sag kan bringe 5000 Mand til at sejre over 10,000, der ikke besjæles af samme Begejstring, men der er en Grænse for, hvilken Overvægt Suggestionen kan faa Bugt med. Sjælden har vel Mennesker kæmpet med en større Desperationens Energi end Karthagos Forsvarere overfor Scipio den Yngre eller Jøderne overfor Titus. Det hjalp dem ikke. Pariserne bar i 1870 baade Kulden og Halvsulten og Bombardementet uden at kny, ja uden at tabe Modet; i det Øjeblik deres Levnedsmidler slap helt op, maatte de dog overgive deres By; der

var dem, som i suggereret Begejstring krævede, at den hele Befolkning, Mænd, Kvinder, ja Børn skulde storme ud mod de fjendtlige Skanser for at sprænge Indespærringen; var det sket, da var der, trods al Begejstring, blevet anrettet et Blodbad uden Sidestykke, men Sejren var saa vist som noget blevet Prøjsernes alligevel. Frederik II's Tropper saa tilbage paa en sjælden Række af Sejre under deres beundrede Fører, da de ved Kunnersdorf mødte de halvanden Gang saa mange Russere og Østerrigere; de stod overfor Fjender, som de havde slaaet Gang efter Gang, som Nederlagsfrygten var suggereret gennem talrige Kampe; alligevel var det forholdsvis beskedne Overtal tilstrækkeligt; Frederiks sejrsvante Hær sprængtes til alle Sider.

De danske Tropper kæmpede ved Dybbøl i 1864 med en Tapperhed og Udholdenhed, som sjældent er overgaaet. Det hindrede ikke, at de sammenskudte Skanser blev stormet, og at Forsvaret af dem endte med en hensigtløs Blodsudgydelse i en Kamp, der paa Forhaand var haabløs.

Hr. Kohl minder om de ofte gentagne Ord, at det var de prøjsiske Skolelærere, der vandt Sejren i 1870, idet han forudsætter, at disse havde lært Børnene „Fædrelandssind og en højere Moral“. Men disse Ord turde høre til de mange smukke Vendinger, der løber rundt i lange Tider og giver Anledning til mangfoldige filosofiske Betragtninger, uden at have stort med Virkeligheden at gøre. Der er ikke fjerneste Grund til at tro, at Tyskerne i 1870 stod over Franskmændene enten i Fædrelandssind eller i Moral, og deres Tropper viste sig under Kampen aldeles ikke de franske overlegne. Den simple og naturlige Forklaring paa deres Sejre er, at Bismarck og Moltke havde sørget for, at Tyskerne kunde angribe Frankrig med næsten dobbelt Overmagt.

Der kan hentes mangfoldige Vidnesbyrd fra Historien om, at suggereret Begejstring har opvejet en vis Overmagt, men der kan hentes mange flere Vidnesbyrd om, at Overmagten har faaet Bugt selv med den største Begejstring. Og Danmark vil i enhver Kamp, det kan tænkes at komme i, staa overfor en saa overvældende Overmagt, at ingen selv nok saa stor Begejstring vil kunne føre til andet end større Rædsler, mere Blodsudgydelse og mere Ødelæggelse før det forud givne Nederlag. En af de mange letsindige Mænd, der siden 1864 har fulgt hinanden som Krigsministre i Danmark i ubrudt Rækkefølge, sagde en Gang i en Valgtale: „Ogsaa store Staters Hære er udsatte for at blive slagne.“ Monrad svarede dertil de uimodsigelig sande Ord: „Det er fuldkommen rigtig. Men de er ogsaa udsatte for at sejre, og det er vor Hær, og kan vor Hær ikke være udsat for. Deri ligger hele Forskellen, men det er en umaadelig Forskel, saa stor som mellem Fornuft og Ufornuft.“ Hr. Kohl vil suggere Befolkningen Troen paa „den forholdsvise Lethed ved at sejre.“ Hvis nogen prøver at hypnotisere det danske Folk til denne Tro, da søger han at bibringe dem Troen paa det ganske umulige. For Danmark findes ingen „forholdsvis Lethed ved at sejre“. for Danmark er Sejren det fuldstændig umulige, det ganske utænkelige.

Man tænke sig København befæstet med Opbydelse af al vor økonomiske Evne, og Fæstningen udvidet Aar efter Aar, efterhaanden som Byen vok-

ser, man tænke sig Folket forvandlet til et Soldaterfolk med fleraarig Krigstjeneste og en fast Besætning i København, man tænke sig Befolkningen opflammet til den mest fanatiske Kampiver. Det vilde alligevel ikke hjælpe. Naar Hus efter Hus styrtede sammen for Fjendernes Granater, naar Titusind efter Titusend myrdedes, naar Levnedsmidlerne slap op, vilde Overgivelsens Timeslag slaa. „Der kan komme Hjælp i Mellemtiden!" svarer vore Forsvarstroende i Kor. Det er muligt om end meget lidt sandsynligt. Men hvad Gavn vilde vi have deraf? Det vilde jo kun betyde, at to Stormagtshære kæmpede paa vor Grund, om vor By, drog vore Tropper ind i deres Kamp. Naar denne Kamp var endt, naar København var lagt i Ruiner, og Omegnen forvandlet til en rygende Brandtomt, da vilde efter al Sandsynlighed den sejrende Part beholde den dyrt købte Fæstning; Freden vilde blive sluttet paa vor Bekostning.

Og kan der om den ene Fæstning kun føres en haabløs Kamp, saa kan der om det øvrige Land overhovedet ikke kæmpes alvorligt. Vor Beliggenhed, vore Kystforhold, vore Naturforhold gør Danmark mindre egnet til Forsvarskamp end noget som helst andet evropæisk Land. „Hvad Amager er i Forhold til Sjælland, det er Danmark i Forhold til Tyskland," siger Monrad. Tyskland har paa hver Dag i Aaret 600,000 Mand under Vaaben, vi har en Del af Aaret 10000, vor hele Hær er som en enkelt tysk Garnison. Tysklands Militærudgifter er hvert Aar omkring en Milliard; det er omtrent den Indtægt, som alle Danmarks Indbyggere tilsammen har, Tysklands aarlige Flaadeudgifter er 3—4 Gange den danske Stats samlede Indtægt. Og et lignende er Forholdet overfor andre Stormagter; et enkelt stort Krigsskib koster saa meget, som vi anvender til at bygge Skibe for i en Menneskealder. Og endelig, fra Tysklands store Flaadehavn er der nogle faa Timers Sejlads til Sjælland; paa en Nat kan den tyske Flaade naa København. Et Angreb vil efter al menneskelig Sandsynlighed faa Overrumplingens Karakter. Vi har ingen Mulighed for at berede os til Kampen ud over det sædvanlige; vi kan ikke mobilisere, selv om der synes Udsigt til Krig mellem to Stormagter; det vil altid blive opfattet som en Udfordring.

Bygger det danske Folk sin Fremtid paa det militære Forsvar, da bygger det ikke paa Virkelighedens Grund, men paa de skrøbeligste Illusioner. Og det er ikke uskyldige Illusioner, ufarlige Drømme, som Folket uden Skade kan hengive sig til. De er farefyldte. Det befæstede København, det vaabenøvede Folk drager Ulykkerne over os, giver os Værdi for Stormagterne, fører os ind i deres Kampe og giver disse en ganske anderledes ødelæggende Karakter for os end en forbigaaende Besættelse af den ene eller den anden Del af det værgeløse Danmark vil have.

Vi har prøvet det før, hvad det vil sige at bygge paa saadanne Illusioner. I Aarene fra 1850 til 1864 var det danske Folk Genstand for en mægtig Suggestion. De nye Sagn fra Treaarskrigene blandedes med de gamle fra Oldtiden; ved Tusinder af Taler og Digte, ved Millioner af Soldaterhistorier indpodedes i Folket Troen paa, at hver Dansker kunde tage adskillige Tyskere paa sin Samvittighed, at Thyras Vold var uindtagelig, og at Gud aldrig vilde taale, at Retten bøjedes

til Ulykke for det lille, tapre og ædle Dannerfolk. Blev Faren overhængende, da skulde Gud nok sende os Hjælpen, hvad enten den kom fra Brødrene i Nord eller fra de frie Folk i Vesten. For hvert Aar der gik, gled man længere og længere ind i den forunderligste religiøse og nationale Ekstase; selv de koldblodigste Naturer blandt Folkets Ledere grebes i nogen Grad deraf, paavirkedes i hvert Fald i deres Handlinger af Folkestemningen. Til sidst lød det som et mægtigt Kor: „den lige Vej er den bedste," „lad os overlade Sagen til Jens"; alle de, der havde Folkets Øre hidsede til Kamp, fra den sværmeriske W. Birkedal til den kolde, nøgterne I. A. Hansen; de faa, der stod imod, overdøvedes helt og stemmede til sidst selv Tonen ned. Saaledes tumlede det danske Folk ind i Krigen i 1864. Fædrelandssindet var saa varmt som nogensinde, Offervilien sjælden stor, Sejrstroen næsten ubegrænset. Det hindrede ikke Nederlaget. Illusionerne fra Tiden mellem de to Krige kostede os det danske Sønderjylland. Gang efter Gang afslog vi Tilbud derom i Aarene mellem Marts 1848 og Juni 1864, i fantastisk Haab om at faa det hele. De kostede os desuden 3000 Døde, 3000 Saarede, 7000 Fangne, 60 Millioner i Krigsudgifter og umaalelige Lidelser for Folket. Ja det kostede tillige det danske Folk Retten til at styre sig selv. I Frederik VII.s Tid havde den stærke nationale Selvfølelse og Samfølelse bidraget sit til, at Junigrundloven blev saa god, og at danske Politikere fandt Handlemod til denne Tids store Reformer; men hvad denne Selvfølelse havde givet, det tog den igen og mere til; efter Nederlaget i 1864 fulgte Forfatningsforliget i 1866, der for en Menneskealder, ja maaske for flere gav Magten i Danmark i Hænderne paa en lille Rigmandsklike.

Saa dyrt betaltes Begejstringen fra de glade Dage mellem 1850 og 1864. Og lykkes det endnu én Gang at hypnotisire det danske Folk ind i en lignende Selvovervurdering, da vil de Mænd, der skaber denne Suggestion komme til at bære Ansvaret for den danske Stats Undergang, om ikke Lykken bøder paa deres Uforstand.

Men, siges der ofte, det er muligt, at Forsvaret ikke hjælper os meget, men vi maa holde Troen derpaa oppe for at bevare Folkets Selvfølelse, dets Moral og dets Livsmod; hvis ikke bryder det sammen i „Selvopgivelsens Jammerlighed". Selv blandt de ivrige Forsvarsvenner kan man høre denne Betragtning, efterhaanden som de bliver svagere i Troen paa Forsvarets militære Værdi. Men først og fremmest anvendes det af dem, der søger et Paaskud til deres Bevægelse over til Forsvarspolitiken. Vi maa have noget Militærvæsen, endda nogenlunde stærkt for at skabe en militær-disciplinær Aand i et Folk, der ellers har Hang til aandelig Blødagtighed, vi maa bevare Følelsen af, at vi evner at værne os med Vaaben for at holde Handlemodet oppe, vi maa fremtrylle en vis Tryghedsfølelse, for at Folket kan arbejde roligt og energisk. De tænker omtrent som de Statsmænd, der selv vantro, ønsker at benytte Religionen som en opdragende Magt, en Art aandeligt Politi.

Overfor denne Betragtning er der først Grund til at spørge: Er det overhovedet muligt at suggerere Befolkningen en saadan Forsvarstro, der kan være af styrkende og fremmende Betydning for dens daglige Arbejde?

Det synes mig, at Svaret maa blive et ganske afgørende Nej. Ligesom ingen Suggestion kan give Mennesket Evnen til at udføre det umulige, saaledes er der ogsaa Grænser for, hvad det lader sig gøre at suggerere Menneskene. I Krig ligger disse Grænser langt ude; i Fred under rolige, normale Forhold er de draget adskillig snævrere. Og Grundene mod alle danske Forsvarsplaner er saa overvældende stærke, at ingen Suggestion for Alvor vil kunne faa Bugt med dem. Det var saa overvættes meget lettere før 1864; Treaarskrigens Sejre var endnu i frisk Minde, Danmarks Flaade var Herre paa Havet, og selv til Lands var Tysklands Overmagt langt ringere end nu, Tyskland var splittet i indbyrdes stridende Stater, Haabet om fremmed Hjælp kunde støttes paa mangfoldige svensk-norske og engelske Udtalelser. Der syntes at være i hvert Fald nogen Mening i det hele. I Mellemtiden er Afstanden mellem vore og Tysklands Kræfter mangedoblet, vor Flaade er blevet en lille bitte Brøkdel af den tyske, og mangfoldige Erfaringer har vist, at ingen Stormagt rører en Haand for at hjælpe et lille Land. Kun de mest uklare, traditionsbundne og fantasirige Mennesker er det endnu muligt at hypnotisere ind i den Forsvarstro, som strider mod al Fornuft.

Og kan man for Alvor tro, at Gennemførelse af nogen af de Forsvarsplaner, der nu er Tale om, vilde øge Folkets Selvfølelse og Selvagtelse og højne dets nationale Moral? To Planer om et stærkt Forsvar vil jo rimeligvis i Løbet af kort Tid komme til at foreligge til Drøftelse. Den ene Højres: den stærkest mulige Fæstning ved København, Hær og Flaade indrettet udelukkende med den for Øje. Den anden Reformpartiets: Udvidelse af Søbefæstningen, nye Anlæg ved Agersøsund, stærk Udvikling af Flaaden og det levende Værn, Landbefæstningens formelle Nedlæggelse, reelle Bevarelse i ubrugelig Tilstand. Den første af disse Planer vil rimeligvis være en lille Smule farligere end den anden, den sidste vil i sin principløse Halvhed være endnu uforstandigere, endnu mere fornuftstridig end den første. Til Gennemførelse af et af de to Forslag kræves, at Højre og Hovedmassen af Reformpartiet til syvende og sidst samles om det; bliver det, det første, der sejrer, da vil den Fjerdedel eller Femtedel af vore Vælgere, som tilhører Højre, slutte sig til det med Tro og Tilfredshed, medens de Vælgere af Reformpartiet, der gaar med, vil gøre det mod bedre Overbevisning, dragne med af partipolitiske Hensyn til Magtens og Ministeriets Bevarelse. Bliver det det andet, da vil Højre stemme for det med klar Forstaaelse af dets Taabelighed i Mangel af noget bedre, og Reformpartiet vil gaa med uden megen Tro paa dets Værdi, atter væsentlig af indrepolitiske Grunde. Og bliver Resultatet, hvad der vel er det sandsynligste, en Mellemting mellem disse to Standpunkter, et forkvaklet Kompromis, da vil begge de to Parter gaa dertil uden stor Tro til, at det duer til noget.

Og hvad enten det blev det ene eller det andet af disse Forsvarssystemer, der sejrede, vilde omkring Halvparten af det danske Folk være mod det. To Femtedele af Vælgerne gav paa sidste Valgdag Odenseprogrammets Militærstandpunkt deres udtrykkelige Tilslutning, og der var mange blandt Reformpartiets Vælgere, som

delte den Opfattelse, der har fundet Udtryk deri. Føres en eller anden af disse Forsvarsplaner igennem, da vil det blive med et knebent Folkethingsflertal, der maaske repræsenterer et lille Flertal af Vælgere, maaske kun et stort Mindretal af dem. Hvorledes skulde en Forsvarsordning gennemført under saadanne Vilkaar skabe en Løftelse i Folket, der gav det øget Styrke til dets indre Arbejde? Muligheden for at samle Folket i Begejstring om en Forsvarsplan, foreligger jo nu en Gang ikke; dertil er vor militære Afmagt altfor aabenbar.

Og sandt at sige er det ingen Ulykke for Folket, at det ikke er muligt at skabe en saadan Forsvarstro i det. Det er en ganske ubegrundet og uholdbar Paastand, at Troen paa, at man kan forsvare sig, er en Livsbetingelse for et Folk, en Forudsætning for, at det kan bevare sin Friskhed og sin Livslyst. Hr. Kohl vil indgyde Folket den Følelse, at det er en Skam at blive overvundet, men intet er urimeligere end denne Paastand. Der er ikke mere Skam for et Folk i at bukke under for Overmagten, end der er for en fredelig Mand i at blive overvundet af en halv Snes Bøller. Og der er ikke mere Skam i, at et Folk i Erkendelse af sin Magtesløshed opgiver en Kamp, der kun kan bringe Ulykke og Fordærv, end der er deri, at en fredelig Rejsende overfor 10 Røvere, der kræver Pengene eller Livet, udleverer Pengene uden at prøve en Kamp, der er den visse Død. Og ikke heller er der noget ærefuldt for et Folk deri, at det er dygtigt i Myrderiets hæslige Kunst. Det har været anset for ærefuldt før, og stærke Rester af denne gamle barbariske Opfattelse lever endnu i de fleste af Nutidens Mennesker, men de bliver svagere Aar for Aar. Mere og mere vender Menneskene deres Beundring fra de store Krigere til dem, der var store i Fredens Gerning.

Og der er saa vist i det fredelige Liv en Arbejdsmark saa stor, at den har mere end nok af ærefulde Opgaver til at bevare Selvagtelsen og Livsmodet. Der er Arbejdet i Videnskabens og Oplysningens Tjeneste. Der er det daglige Arbejde for at skabe Velstand og dermed Velvære og Lykke i Landet. Og der er det social-politiske Arbejde for at naa frem til en større Retfærdighed i Fordelingen af den politiske Magt og af Samfundets Goder. Sætter vi vore Kræfter ind derpaa, da vil Danmark have sjældne Betingelser for at blive et Mønster for Folkene. Det er saa meget lettere at fjerne Fortidens Uret i et lille let overskueligt Land som vort end i en af Storstaterne. Uretten og Uligheden er paa Forhaand ringere her end de fleste Steder, fri som vi er for den sociale Elendighed som Minelandene og de rigtige Fabrikslande kender. Der kunde her gøres en Række af sociale og politiske Forsøg til Lære for hele den øvrige Kulturverden, der kunde her gives et Eksempel mere værd end alle Krigsbedrifter. Der kan ikke tænkes nogen Opgave mere ærefuld, mere egnet til at styrke vor nationale Selvfølelse end denne.

Og under et saadant Arbejde vilde vi være fri for den skærende Modsigelse, hvorpaa alle de Samfund bygger der samtidig med, at de arbejder paa at højne Kulturen, bereder sig til Krig, det vil sige til at ødelægge, hvad de selv og andre byggede op. Det paastaas ofte, at Krig er kulturfremmende. Ogsaa Hr. Kohl er inde paa denne

Tanke. „Hvilket fredeligt Folk har vel spillet nogen Rolle i Historien"? spørger han. Dertil kan svares, at de allerfleste Folk har ydet deres største Indsats i Kulturudviklingen i de Tider, da deres Liv havde det mest fredelige Præg. Ægypterne var i sjælden Grad et Fredens Folk, Hinduer og Kinesere har ogsaa været det. Romerkulturen naaede sit Højdepunkt i „den romerske Freds" lykkelige Dage: Kejsertidens første to Aarhundreder, Renæssancetidens Italien er et overmaade fredeligt Samfund i Sammenligning med Middelalderens, det 18de Aarhundrede er en Fredens Tid især for de to Folk, der var de bærende i det store Kulturgennembrud, Englænderne og Franskmændene, Tiden efter 1815 med den mægtige Fremgang har i Sammenligning med tidligere Tider været en meget fredelig Tid.

Det er sandt, at Krig ikke altid dræber Kulturen, ja det er endogsaa sandt, at en Krig kan have nogle lykkelige Følger for et Folk, især et Nederlag; det kan styrke Samfølelsen og skabe en kraftig Vilje til Genrejsning. Ogsaa om Krig gælder det Ord, at der er intet saa galt, det er dog godt for noget. Men de modsatte Virkninger af Krigen er saa godt som altid langt stærkere; „et Onde, en frygtelig Uting" kalder Hr. Kohl med god Grund Krigen; den tilintetgør Menneskeliv og ødelægger store Værdier, den brutaliserer Tænkemaaden, skaber en haard hensynsløs Moral, opløser alle vante Regler; ikke mindst fordærver den Sejrherrerne; man tænke blot paa den Brutalisering af det tyske Folk, der er foregaaet efter Bismarcks Sejre. Og ikke mindre betyder den Dobbelthed i hele Tænkemaaden, som Opdragelsen til Krigsgerningen betyder. I Fredens Dage anspænder Menneskene alle deres Kræfter for at bevare Livet og gøre det saa godt og lyst som muligt. Læger søger at forlænge Livet og mildne alle Lidelser; Teknikere arbejder paa at tage alle Naturkræfter i Menneskenes Tjeneste, Statsmænd stræber at gøre Fordelingen af Livets Goder retfærdigere, tankeklare og varmtfølende Mænd arbejder for at gøre Menneskketanken klarere og selvstændigere, Menneskefølelsen varmere og mildere, Selvbeherskelsen større. Atter og atter indprænter Samfundet sine Borgere, at Menneskedrab er den frygteligste af alle Forbrydelser.

Men samtidig bereder man sig af al sin Evne til den Krigens Gerning, som er een stor Fornægtelse af Livet og af alle de Grundsætninger, der bærer det ordnede Samfundsliv. Hver vaabenfør Mand i Landet opøves i den Kunst at dræbe, de samme Teknikere, der opfinder Midler til at fremme og lette Livet, de forsker og gransker for at finde Midler til at myrde. Og af og til bryder saa Folkene løs mod hinanden. De dræber og ødelægger, de sætter al deres Kraft ind paa at tilintetgøre, hvad de nys byggede op; som i Vanvid øver de alle de Skændselsgerninger mod hinanden i massevis, som de saa haardt fordømmer, naar de enkelte Borgere øver dem. Dette er en for skrigende Selvmodsigelse, et for urimeligt Vanvid. Og det sætter sine dybe og ulykkebringende Spor i den Enkeltes Liv og i Folkenes Liv, at hele Samfundet er bygget paa denne uhyre Selvmodsigelse. Det skaber en Brist i Karakteren, som ogsaa mærkes paa andre Omraader. Og jo mere klarttænkende, jo mere bevidste Menneskene bliver, des mere karak-

terfordærvende bliver denne uhyre Meningsløshed.

For det lille Folk, der er saa svagt, at det ikke fristes til at deltage i Krig eller berede sig til Krig, er det en uvurderlig Fordel, at det er i Stand til at frigøre sig for denne Selvmodsigelse, at det kan sætte al sin Kraft ind paa det Arbejde, hvis Maal er at bringe Lykke for Menneskene, i Stedet for at berede sig til at volde Død og Ulykke.

Men, vil man endnu sige, det lille Folk, der opgiver Haabet om et Forsvar, lever i en stadig Utryghed, det har aldrig Arbejdsfred, det løber hver Dag Fare for at blive lagt ind under en fremmed Stat. Det er sandt, at der altid vil være en vis Utryghed. Men dette hindrer ikke Arbejdet. Ogsaa det enkelte Menneske lever altid i Utryghed; ingen ved, om han oplever den næste Dag. Det hindrer ikke, at han gør sin Gerning, som om han skulde leve altid. Ganske det samme gælder Folkene. Selv den stærkt væbnede Stormagt lever ikke i fuld Tryghed. De mægtigste Riger er styrtet sammen med forbavsende Pludselighed. Tyve Aar efter Frederik IIs Død spredtes den højtbeundrede prøjssiske Mønsterhær som Avner for Vinden, og Napoleon holdt sit Indtog i Berlin. To Aar efter at Napoleon havde gæstet Moskwa, drog de russiske Tropper ind i Paris. Elleve Aar efter Solferino fulgte Sedan. Og heller ikke nu er nogen Stormagt sikker, om et Par andre slaar sig sammen mod den, end ikke de mægtige Englændere paa deres Øer. Utrygheden er mindre for Stormagten, end for det lille Land, men den er der. Og i hvert Fald, det nytter kun lidt at klage over Utrygheden; vi kan ikke undgaa den; militære Anstrengelser forøger den kun.

Og i Virkeligheden er Utrygheden for Danmark ikke saa stor, som man ofte tænker sig. Faren for en evropæisk Stormagtskrig, hvori vi kan blive inddragne, er for hvert Aar stadig ringere. „Utopier" svarer man os, naar vi taler om en Fredens Æra. „Der har altil været Krig, der vil altid blive ved at være Krig", slutter man. Men dette er en højst forhastet Slutning. Lige saa sandt som det er, at vi endnu ikke er naaet ud over Krigene, lige saa sandt er det, at Krigene har faaet en mindre og mindre Plads i Historien. Der har været Tider, hvor hvert Gods atter og atter laa i Krig med Nabogodset, hvor hver By saa en Fjende i Nabobyen; der har været Tider, hvor Tilstanden med Rette kunde betegnes som „Alles Krig mod Alt". Lidt efter lidt naaede man derfra frem til Landefreden. Endnu var Krig mellem Folkene Reglen, Fred Undtagelsen, og Krigene var Folkekrige, der ramte hele Folket. Siden blev det til Kampe mellem Soldaterne, og Krigene blev sjældnere og sjældnere. Det sidste Aarhundrede har set en bevidst Bevægelse mod dem; fra Folkene er Fredsbevægelsen naaet ikke blot ind i Rigsdagene, men op til Fyrstehofferne. En Stormagtskrig staar nu for alles Bevidsthed som noget saa forfærdeligt og saa usikkert, at det næsten er utroligt, at nogen Stormagtsregering endnu en Gang skulde tage Ansvaret derfor. Og den Statsmand, der staar overfor Valget mellem Krig og Fred, maa i vore Dage til det gamle Spørgsmaal: „hvem er stærkest"? føje det nye: „kan jeg føre Krig, besvares ikke Krigserkæringen med en General-

strejke?" Og skulde en Stormagtskrig trods alt bryde ud, er der al mulig Sandsynlighed for, at denne ligesom Krigen i 1870 vil blive begrænset til de to kæmpende Magter, at ingen anden Stat drages ind deri.

Den Forøgelse af vor Tryghed, som kan naas, kan kun opnaas gennem det internationale Fredsarbejde. Og til dette kan vi meget vel selv yde vort Bidrag. Folkeretsvidenskaben er international; dens Forskere er oftest udgaaet fra Stormagterne, bestemte af deres Synsmaade; men det er ingenlunde umuligt, at en dansk Videnskabsmand kan yde Bidrag dertil, som i høj Grad paavirker de andre Landes Forskere, som bringer nye og bedre Synsmaader frem. Lykkes det, da øves derigennem atter Indflydelse baade paa Folkenes og paa Staternes Fredsbevægelse. Og ogsaa direkte kan danske Mænd gribe ind i denne, naar Rigsdagsmænd fra de forskellige Lande mødes, og naar Staternes Talsmænd giver Møde i Haag. Den Tanke er ingenlunde utænkelig, at en dansk Mand dér kan komme til at stille Forslag af banebrydende Betydning for hele Fredsarbejdet, naar der skabes en saadan Stemning i det danske Folk, at de Mænd, som sendes dertil, er Mænd, for hvem Fredssagen er en Livssag.

Det er sandt, at denne Fredsbevægelse endnu er for ny til at skabe os Sikkerhed for den danske Stats Tilværelse som Stat. En saadan Sikkerhed kan ikke naas, kun en større Sandsynlighed. Derimod staar det i vor Magt at sikre vor Tilværelse som Folk, som Nation. Midlet dertil er at forøge vor Kultur og skabe Samfølelse i det danske Folk ved at udvikle saadanne Samfundstilstande, at alle Lag af Folket faar Grund til at omfatte deres Land og deres Folk med varm Hengivenhed. Der drives ofte Spot med Sætningen: Det er ved Kultur, ikke ved Vaaben, vi skal forsvare os. Spotten kommer fra Folk, som ikke har evnet at forstaa denne Sætnings Betydning. Meningen er selvfølgelig ikke, at Vaabnene skal falde Fjenderne af Hænderne af Respekt for vor Kultur. Det er en Selvfølge, at ingen nok saa høj Kultur kan sikre en Stats Bestaaen som Stat. Men derimod kan en fri og ejendommelig Kultur, der gennemtrænger alle Lag af Folket, skabe Sikkerhed for, at Folkets nationale Liv bestaar, selv om den Ulykke skulde komme over os, at Staten bøjedes ind under fremmede Voldsmænds Vilje med Krigens og Erobringens brutale Ret.

Den sorte Dame.

Af KALMAN MIKSZATH

Oversat fra Ungarsk af ULLA STARCKE.

Ogsaa jeg har set Ansigtet paa denne sorte Dame, der blandt alle Damer dræber sikrest. I 1873 hærgede hun her til det yderste — og den, paa hvem hun saa', anlagde hendes Farve og blev hendes.

Hun tog ogsaa min stakkels, elskede Mor bort.

Mor var allerede begravet, da jeg fik Brevet, i hvilket min yngre tolvaarige Bror Gyula med et Par Ord meldte mig: „Mor er død! Kom ikke hjem."

Fortvivlet, med sønderknust Hjerte skyndte jeg mig naturligvis straks hjem. Min Frygt for Koleraen var allerede i Færd med at høre op. Hvilken Skade kunde den fra nu af gøre mig?

Men da jeg kom til vor Egn, hvor den sorte Dame havde opslaaet sin Residens, forfærdedes jeg dog over den frygtelige Forandring, der var foregaaet.

Ingen Klokker lød i Landsbyen, hverken ved Middag eller Aften; den uhøstede Hvede blev overmoden i den ophedede Dal, under den spirede allerede ny Hvede frem af de nedfaldne Frø. Foran og bagved mig paa Landevejen kom Vogne kørende med tomme Kister. Hele Verden var i Færd med at dø ud. . . . .

Inde i Hovedstaden var Gaderne stille Vognhjulene slog spøgelsesagtigt mod Stenene. Vicegespanens Bolig var afspærret; Husarer med Sabler, Folk med Møggrebe skulde passe paa, at ingen kom ind. Selv Komitatets største Herre havde forfærdet lukket sig inde. Dette altsaa ogsaa paa din Befaling mægtige sorte Dame!

Jeg standsede ikke, men skyndte mig videre til vor egen Landsby. Her havde det for nogle Uger siden været den store Bekymring: Hvorledes skal dette ulykkelige Aar ende, Hveden er sparsom, der bliver ingen Kartofler, Majs, Kaal, hvoraf skal vi leve til Vinter? Hvor der siden var blevet vendt op og ned paa denne Bekymring! Hvem spiser nu det lidt, som voksede?

Jo længere jeg kom, desto forfærdeligere blev den kære, kendte Egn. Indbildningskraften bidrog meget dertil.

Hvide sønderrevne Skyer sejlede hen over Himlen. De lignede ligesaa mange ligklædte Spøgelser med favnelange Leer. Luften var fuld af flyvende Sommer, og en hel Skare smaa Fluer hævede sig paa deres Vinger. Og hyllet i hvidt Flor drejede disse Fluer sig i Kreds, som om de traadte en vanvittig Dans. Undertiden strejfede en let Vind mit af Taarer vædede Ansigt, og det forekom mig som bragte den Liglugt med sig.

Ophidset tog jeg hvert Øjeblik Flasken med Koleradraaberne frem.

I det lille Szélsogn, der ligger paa Vejen til min Hjembygd, brændte Begfaklerne spøgelseagtigt. Foran Husene sad Bønderkonerne og Bønderne med Hænderne i Skødet, endskønt det var Hverdag og en streng Arbejdstid.

Jeg saa en af mine Slægtninge, min Onkel Gergely Naszay, staa ved Indkørselen til sin Gaard; jeg hilste venligt paa ham, men han saa mat paa mig, fremmed, følelsesløst, som et Dyr, han hilste heller ikke igen; først da vi var kommet et godt Stykke forbi ham, lød der et Raab efter mig: „Halløj, Halløj."

Min Onkel Gergely Naszay raabte efter mig. Han var kommet i Tanker om noget:

— Hører du Nevø? Hvis du kommer igennem Kisfalu, se saa ind til min Kones Søster, Fru Sitkey, og fortæl hende, at hendes Søster døde i Dag.

I en sløv, følelsesløs Tone raabte han det efter mig. Jeg besluttede at bringe Budskabet om Fru Naszays Død, i det mindste at raabe det ind ad Vinduet, naar jeg kom der forbi.

Da jeg imidlertid naaede Højen ved Kisfalu, fik jeg Øje paa en af Sitkeys Karle til Hest.

— Hvor skal du hen, Gyuri?

Jeg skal bringe Efterretningen til Fru Naszay, at vor Frue er død.

— Du kan vende tilbage, Gyuri, thi jeg bringer den Efterretning til Jer Frue, at Fru Naszay er død.

En Stund tænkte han sig om, men da han saa fandt, at der i det hele taget ikke var noget mærkeligt ved Sagen, vendte han om. „Det er jo sandt, naar de er døde, kan de jo selv fortælle hinanden det i den anden Verden."

Langt borte fra saa mine Forældres Hus skummelt paa mig; ingen lystig Røg hvirvlede op af Skorstenen som i gamle Dage, dog maatte det være Middag, thi Hestenes stærkt sammenkrumpne Skygge paa det flimrende Sand var som to Buldogge, der løb med en uformelig Vogn.

Vinduerne i Huset saa ikke venligt paa mig med deres Glasøjne; Gardinerne var rullede ned, fem lukkede Øjne stirrede grufuldt paa mig.

Ingen kom ud imod mig, endskønt de maatte have hørt Vognraslen. En Bonde János Kazy stak pludselig Hovedet frem bag Gærdet ind til Nabogaardens Udhus. Han saa paa mig, men hilste ikke.

— Goddag János!

— Hm — mumlede han mellem Tænderne og vendte Blikket træt fra mig.

Jeg gik ind gennem Gaarden, hvor der herskede en kirkegaardsagtig Stilhed. Jeg prøvede paa at lukke Dørene op, men de var alle laasede.

— Hallo, er her nogen? raabte jeg.

Ingen svarede. Ogsaa Morbærtræets Grene trak sig i den stærke trykkende Varme frysende sammen, og dets sorte Bær dryssede sagte ned.

En hvid Kat sprang ud fra Hønsegaarden og standsede forbavset foran mig. Den undrede sig over at se et Menneske.

Men fra den bageste lille Gaard naaede en ubehagelig Lugt min Næse. Følgelig gik jeg derhen. Maaske var der Ild i noget?

Ja, der var Ild. Et Baal brændte midt i Gaarden. Min lille Bror og vor Hund sad ved Siden af det. Min Bror stegte en Høne paa et Spid, mens Hunden, siddende paa Bagbenene, saa paa ham med sine gullige Øjne ligesaa fast og vedholdende som en Igle.

Goddag Gyula, er det dig? Min stakkels Gyula!

Drengen saa op, kendte mig, stod op, for at jeg kunde omfavne ham. Men han hverken smilte eller viste noget Tegn paa Glæde.

I hans lille Ansigt saa jeg: Drengen var fuldstændig ældet. Tre dybe Furer sad mellem hans Øjenbryn, og ovenover var hans marmorhvide Pande fuld af Rynker.

— Hvad gør du her, lille Bror?

— Jeg laver min Middagsmad — svarede han ligegyldigt.

— Naa, men er der ingen, der kan gøre det for dig?

— Ingen! sagde han tørt.

— Og hvor er de henne? spurgte jeg dumpt.

— Hvem?

— De andre!

— De er døde.

— Ogsaa Tjenestefolkene?

—De, som ikke er døde, er løbet deres Vej.

— Og du, lille Stakkel, tænkte ikke paa at tage bort til nogle af vore Slægtninge?

— Intet Sted vilde de lade mig komme ind. De var bange for mig.

— Du har altsaa slet ingen?

— Ingen ,kun Hunden. Men den giver jeg ogsaa at spise.

— Du skulde da i det mindste opholde dig i Værelserne.

— Der er jeg bange. Der er død nogen i dem allesammen.

Jeg satte mig ogsaa ned ved Ilden; den „lille Olding“ begyndte paa ny at dreje Spiddet; Hunden gav sig til at skrabe Hul med Forbenene.

— Ud med dig, Ipoly! raabte min Bror vredt. Er det ikke nok endnu? Der skal en Grav endnu, en Grav endnu.

— Det var maaske ikke det, den vilde sige dermed . . . .

— Det var det, netop det. Ipoly ved det altid, hver Gang graver den en Grav, naar en af vore skal dø.

Der fulgte en pinlig Tavshed, som jeg afbrød, idet jeg ligesom sagde til mig selv:

— Den kan ikke grave mange endnu.

Min lille Bror, som for kun tre Uger siden var en livlig Dreng, svarede intet, drejede blot Spiddet og saa paa Ilden.

Jeg satte mig nærmere hen til ham og kærtegnede hans blonde Hoved.

— Du kære lille Forældreløse! Sig mig blot, naar døde vor lille Mor?

— Det ved jeg ikke — sagde han ligegyldigt — jeg har ikke talt Dagene siden. Jeg synes blot, det er længe siden!

—Og hvordan var Begravelsen? Hvorfor kaldte du mig ikke hjem?

— Begravelsen? — svarede han. Hvem skulde nu komme til Begravelse? Kusken

Klapka tog Kisten og satte den ind i Krypten. Der staar den!

Taarerne strømmede ud af mine Øjne og faldt ned i Ilden. Flammerne hvislede op for hver Taare.

— Naa, græd ikke, sagde Drengen haardt. Lad os være Mænd! Komme, hvad komme skal.

— Og hvad er der blevet af den stakkels tro Klapka?

Saaledes kaldte man i Landsbyen vor Kusk, som en Gang havde været Soldat under Klapka og stadig pralede deraf.

— Han ligger i de sidste Trækninger paa Møddingen.

Jeg løb derhen; der laa den brave, gamle Tjener. Hans Ansigt var stærkt i Færd med at blive sort, og han syntes at fryse. Derfor havde han slæbt sig hen paa Møddingen, hvorfra der steg varme Dampe op.

Længe kæmpede den tapre Husar med Koleraen. Da han for omtrent to Uger siden fik Krampe i Benene, tyede han til en Krigslist; ovenover Knæet ombandt han Laaret meget stærkt, saa at han standsede Blodtilførslen.

Han kom sig. Og overalt pralede han dermed.

„For Klapka maatte Koleraen vige."

Men nu for tre Dage siden havde Koleraen paa ny tænkt paa ham og kom lumsk med Opkastning. Nu havde den stakkels Klapka allerede trukket sig tilbage, og der laa han uden Bevidsthed, mens den sorte Farve bredte sig over ham, kun hans Øjenlaag var endnu hvide.

— Klapka, kære Mihály Klapka . . . . Se paa mig endnu en Gang. Jeg er her . . . . jeg er kommet hjem. Kender De mig ,kender De mig igen?

Han lukkede Øjnene op. Det var som om en graa Skygge gled hen over hans sorte Ansigt. Det skulde være et Smil.

Han bevægede Haanden og begyndte at ryste paa den ene Fod, som et Lam, der ligger i de sidste Trækninger.

Han havde genkendt mig, det lod til, at han anstrængte sig for at rejse sig op. Jeg gik hen til ham og tog Flasken med Koleradraaberne op af Lommen.

Hans Øjne var nu lukkede. Men dog havde han forstaaet, en Magt stærkere end Døden havde hvisket til ham, at jeg holdt en Flaske i Haanden, og han skilte sine mørkeblaa Læber ad.

Jeg hældte nogle Koleradraaber i ham; paa hans mørktfarvede Ansigt viste der sig Tegn paa Nydelse.

Der gik en Skælven igennem ham, hans Tindinger bankede svagt, og som om han slikkede den kildrede Gane, faldt han rallende bagover og døde i den Tro, at han drak Brændevin. Han drømmer om en Slurk endnu allerede i den anden Verden.

Jeg begræd den gamle Tjener og besluttede at begrave ham i Krypten ved Siden af mine Forældre, hvem han havde tjent med Troskab i lange Aar.

— Ipoly gravede rigtigt — sagde jeg, da jeg kom hen til Drengen. Mihály er død.

— Naa, hvad sagde jeg, Hunden véd det, svarede min lille Bror uden Spor af Overraskelse.

Disse fire-fem Dage, disse frygtelige Hændelser, som han havde gennemlevet, havde ikke blot ældet ham, men fuldstændig sløvet hans Hjerte. Han var blevet en Olding, førend han endnu havde været et Barn.

Endnu samme Dag tog jeg ham med mig til Hovedstaden til en Dommer, en Slægtning af mig. Der sørgede jeg for at faa den stakkels Dreng gennemrøget og lod ham skifte Klæder. Han bed og sparkede, vilde ikke tillade det.

Siden er der gaaet mange, mange Aar. Men ingen har nogensinde set denne min lille Bror smile eller le. Han ser ligesaa ligegyldigt og sørgmodigt paa Verden, som han den Gang saa paa Ilden.

Han er blevet et stort, kraftigt Menneske, og det er rigtignok ikke usandsynligt, at smukke hvide Kvinder mangen Gang vil kærtegne hans Pande.

. . . Men disse tre dybe Furer, som den sorte Dame har trukket der, vil ingen hvid Kvinde nogensinde kunne glatte ud.

En Koryak-Landsby.

Vi bragte i forrige Hefte en Artikel om de sibiriske Koryak-Stammer og deres mærkelige Skikke. Vi gengiver her et Billede, der giver et Indtryk af, hvorledes en Koryak-Landsby ser ud. Paa Billedet ses den Pæl, ad hvilken Beboerne kravler op, naar de vil ud af Hytten.

Tilsendte Bøger.

Johannes Jørgensen: Blomster og Frugter.
A. C. Andersen: Stavnsbunden Ungdom.
Jakob Paulli: Brudte Straaler.
Helge Rode: Morbus Tellermann.
Thit. Jensen: Ørkenvandring.
Axel Lundegård: Dronning Margrete.
Hans Brix: H. C. Andersen og hans Eventyr.
Aug. Goll: Forbrydertyper hos Shakespeare.
L. C. Nielsen: Historier.
Gustav Wied: Ranke Viljer.
Palle Rosenkrantz: Amys Kat.
Percival Gibbon: Fru Grobelárs Livserfaringer. Oversat af Ludvig Holstein.
Hall Caine: Drik.
Harald Kidde: De Blinde.
Sigurd Mathiesen: Augustnætter.
Rasmus Løland: Kvitebjørnen.
Marie Henckel: Erik Plovpennings Døtre.
Johs. Lindbæk: Pavernes Forhold til Danmark under Kongerne Kristian I og Hans.
Aarsberetning fra „Fængselshjælpen" for 1905—6.
André Nepveu: L'étape nécessaire. Paris 1907.

„DET NY AARHUNDREDE"s

næste Hæfte bringer Fortsættelsen af den i forrige Hæfte paabegyndte illustrerede Skildring af Danmarks Historie efter 1864.

Redaktøren træffes som Regel Onsdag og Fredag 6—7 i sin Bopæl H. C. Ørstedsvej 46[4]. Telefon 8756.

Ekspeditionen er Citygade 22. K. Telefon 5164.
Pris: 2 Kr. Kvartalet. — Dobb.-Hefter 1 Kr., Enkelt-Hefter 60 Øre.

Græske Skikkelser i nyere Poesi
(Ifigenia, Elektra, Oedipus)

Af Georg Brandes

Enhver, der har nogen Kundskab til den græske Oldtids Poesi, nærer det Ønske, at den i saa tro og ypperlige Oversættelser som muligt maa foreligge for den videbegærlige Almenhed i de moderne Sprog. I alle Lande er der vistnok en Bestræbelse for at faa Kildeskrifterne gengivne uden forvanskende Bearbejdelser.

Det danske Publikum skylder Wilster, Christensen-Schmidt og Niels Møller Tak for Overførelser af Homer og Tragikerne paa vort Sprog. Tyskerne har glædet sig over Droysens Aristofanes, over Wilamowitz-Moellendorfs Gengivelser af Euripides, Franskmændene, (hvem den græskfødte André Chénier har indviet) har udtalt deres Tilfredshed med, at en Mand, der var saa besjælet af Antikens Aand som Leconte de Lisle har givet dem Æschylos's *Orestiade*, en græskfødt Franskmand som Jean Moréas bearbejdet dem Euripides's *Ifigenia* og Alfred Poizat gengivet dem Sofokles's *Elektra* saaledes at Oversættelsen fjerner sig saa lidt som muligt fra Originalen.

Sammenligner man Jean Moréas' *Ifigenia* med Racines, saa er der ingen Tvivl om, at Versene er skønnere og mere klangfulde hos Moréas, paa samme Tid som den græske Tragedie fremtræder anderledes uforfalsket og streng i sin Alvor hos ham.

Ikke desmindre er der lige saa liden Tvivl om, at Jean Moréas' *Iphigénie*, tiltrods for dens Opførelser paa det aabne antike Teater i Orange og senere paa Odéon Teatret, har ladet Samtidens Mennesker væsentlig urørte, medens Racines *Iphigénie*, der i mange Maader er ugræsk, indgik som et levende Led i Datidens aandelige Bevidsthed.

Og paa samme Maade er det indlysende, at den ulasteligste og fineste Gengivelse af Euripides's *Ifigenia i Tauroi* paa Tysk aldrig vilde kunne faa en Betydning for Nationens Sjæleliv, der i mindste Maade lod sig sammenligne med det Indtryk Goethes *Iphigénie* har gjort.

For at kunne paavirke en moderne Tidsalder maa nemlig de store Skikkelser i Oldtidens Poesi saaledes omsmeltes eller tillempes, at de bringes den nær.

Vi kunde bl. a. se det ved en Sammenstilling af Euripides's og Seneca's *Hippolytos* med Racines *Phèdre*, der vel paa mange Punkter kun oversætter og bearbejder, men dog er blevet det definitive og ypperlige Digterværk. Vistnok var Euripides's Anslag fortræffeligt og vist er Dialogen hos Seneca retorisk pointeret, men Racine har med Benyttelse af Antiken først frembragt det Fuldendte og Udadlelige, udviklet den tragisk Elskendes Væsen. Dramatisk har først *han* stillet Fædra og Hippolytos, Fædra og Theseus overfor hinanden.

I.

I Fortalen til sin *Iphigénie* siger Racine: Hvor kunde jeg besmitte Scenen med det gyselige Mord paa en saa dydig og saa elskværdig Skabning, som Ifigenia maatte være! Og hvor

kunde jeg slutte min Tragedie med Hjælp fra en Gudinde og et Maskineri, eller med en Forvandling, der fandt Tiltro paa Euripides's Tid men vilde være altfor urimelig og utrolig i vore Dage!

Han er da glad ved hos Pausanias at have fundet Beretningen om at den Ifigenia, der blev ofret, i Virkeligheden slet ikke var Agamemnons Datter, men en Datter, som Helena havde født Theseus, og han former ud fra dette Sagn sin Erifile, der som skinsyg paa Achilles' og Ifigenias ømme Forstaaelse fortjener sin Straf, og ofres i Heltindens Sted.

Man plejer at bebrejde Racine og de andre franske Tragikere, at de moderniserede de antike Æmner altfor stærkt. Det er den modsatte Indvending, som burde gøres gældende her. Erifiles Ofring virker forstyrrende. I en Verden, hvor Følemaade og Tankegang er saa civiliseret og forfinet som her hos Racine, kommer denne Levning af Oldtidsbarbariet, Menneskeofringen selv af den mindre dydsirede unge Dame, som en skurrende Mislyd.

Euripides's Ifigenia er en yndig ung Pige, blond med lyst Haar, en kærlig Datter, der har længtes efter sin Fader og ønsker ham hjem, men ogsaa gerne vilde ledsage ham paa Sejladsen til Troja.

Da hun erfarer, at hun er hidkaldt for at dræbes som Offer, da hun trygler Agamemnon om sit Liv, er hun rørende skøn. Hun ønsker sig Orfeus' Tryllerøst, men al hendes Kunst er Taarer. Istedenfor en Oliegren snor hun sig selv om hans Knæ; hun minder ham om sin Barndoms Dage, om de gode Ønsker, han dengang nærede for hende. Det Sødeste for Mennesker er Livets Lys. Under Jorden er der intet. Heller Jammersliv end Hædersdød.

Overfor Achilles, der er blevet udgivet for hendes Brudgom, men som aldrig har tænkt paa hende som Brud, føler hun Blu og Skam. Han sætter sin Ære i at skærme hende, da hans Navn er blevet brugt til at lokke hende i Fordærv. Om nogen erotisk Følelse fra hans Side er der ikke Tale. Men skønt det ikke siges med et eneste udtalt Ord er det muligt, Euripides har villet antyde, at en pludselig opstaaet Forelskelse i Achilles forandrer den unge Kvindes Væsen.

Da Odysseus kommer med en talrig Sværm for at føre hende bort, og da Achilles vilde komme til at kæmpe en ulige Kamp for hendes Skyld, da tager den spæde Jomfru sig sammen og føler ikke mere pigeagtigt men heroisk. Hendes Moder bør ikke udsættes for Hellenerhærens Spot; Achilles maa ikke undgælde for sit ærekære Mod; hun vil da gaa Døden imøde, vil dø med Hæder som en Kvinde, der har banlyst Frygt og Lavhed af sit Bryst. Paa hende beror det, om Fremtidens Kvinder i Hellas skal være sikre mod Barbarers Overfald. Mændene vover sig i Leding mod Hellas' Fjender; hvad Magt ligger der da paa en enkelt Piges Liv, naar Artemis kræver dette Liv som Offer. Barbarer bør ikke herske over Hellas, thi Barbaren er Slave, Helleneren fri.

Og Achilles priser hendes Sindelag og erklærer, at den Gud vilde gøre ham lykkelig, der gav ham hende til Hustru.

Skønt og værdigt gaar hun da i Døden, og endnu i Dødens Øjeblik kræver hun, at Ingen skal berøre hende med en Haand. Taus og frejdig vil hun frembyde sin Hals.

Da indtræder Underet, Ombytningen. En Hind bliver ofret i hendes Sted.

Racine, der 1674 skriver sin *Iphigénie* følger Euripides's Drama saa nøje, han formaar, i den hele Scenegang. Han oversætter talrige Steder, er i mange Maader blot Bearbejder. Og dog er det hele Luftlag omkring Personerne et andet, Tonen en ny, Farven en ganske forskellig. Alle Personerne er Fyrster i den Mening, hvori Ordet toges paa Ludvig XIV's Tid. De iagttager overfor hinanden en Etikette som ved Hoffer. De tiltaler hverandre med De, endog Faderen sin Datter, og deres Følemaade er den Tids, paa hvilken Stykket blev skrevet:

Da Agamemnon foreslaar Achilles at opgive Felttoget, hvori det jo er spaaet ham, at han vil finde sin Død, svarer han:

> Æren taler, det er nok, Æren er vort Orakel. Guderne bestemmer suverænt hvor længe vi skal leve. Men, Herre, vor Hæder er i vore egne Hænder. Hvorfor skulde vi da plage os med Lydighed mod Guder? Lad os kun tænke paa at gøre os udødelige, som de er.

Der er her en anden Afskygning af Æresbegrebet end den græske, og en ganske forskellig Udødelighedsforestilling. Denne Achilles ligner ikke den hellenske, der hader den faldne Hektor og slæber hans Lig bag sin Vogn. Han har sin Fjerhat i Haanden; han er reserveret og diskret som en ung Prins af Condé.

Ifigenia er overfor sin Fader øm som den græske, men desuden paa sin Fransk stolt af hans Stilling som Overkonge, og nærer en dybere Ærbødighed for ham. Hun er *ingénue*, hvad ingen Grækerinde er; hun er Dame, ikke blot Kvinde; hun er straks uskyldigt forelsket i Achilles og som forelsket saare skinsyg.

Hun véd ikke af, at Achilles ikke aner hendes Komme eller det Bryllup, man har udgivet for umiddelbart forestaaende. Da meddeles det hende, at Achilles har udsat Brylluppet, og hun mistænker hans Krigsfange Erifile for at elske ham og glæde sig ved hendes Ydmygelse. Saa kommer Achilles og overraskes ved at se hende i Aulis.

Il est donc vrai, Madame, et c'est vous que je vois.

Hun flyr ham, han iler til Agamemnon, og denne modtager ham som Svigersøn. Men da opdages Alt. Klytemnestra, Ifigenia, Achilles erfarer, at den unge Pige kun er lokket til Aulis for at myrdes.

Achilles harmes dybt. Han er draget i Felten for at hævne en Atriderne tilføjet Uret. Han var den første, som gav Agamemnon sin Stemme og gjorde ham til Høvding for tyve Konger, og som Løn for al sin Møje udbad han sig den Lykke og Hæder at blive Ifigenias Brudgom. Nu er dette Bryllup af Agamemnon blevet anvendt som Skalkeskjul for et Drab. Dog, Ifigenia anraaber Achilles om Skaansel for sin Bøddel. Det er noget af det mere, som Racine føjer til hendes Følelsesliv.

Da hun staar Ansigt til Ansigt med Faderen, beder hun ham ikke om sit Liv. Hun glemmer intet Øjeblik Prinsessens Højhed: Mit Liv er Deres Ejendom. Vil De tage det igen, saa føjer jeg mig med samme Underkastelse, med hvilken jeg tog en Brudgom af Deres Haand. Hun vover kun en Henstilling til ham, om ikke Livet

maaske har bragt hende saa meget godt, at hun ikke kan ønske dets Ophør.

For sig selv beder hun ikke: Frygt ikke! Jeg er for bekymret for Deres Ære til at jeg skulde bringe en Fader som Dem til at rødme. Men jeg er ikke ene, jeg har en Moder, en Brudgom, der har knyttet deres Lykke til min.

Dog Lejren er i Oprør, Agamemnon befaler Ifigenia ikke oftere at tale med Achilles. „Hvilken uhørt Strenghed! udraaber hun. Guderne forlangte dog kun mit Liv.“ Højst ugræsk. —

Hun er da en mod den enevældige Suveræn trofast og lydig Prinsesse. Den stolte og bevidste Hellenerinde er forsvundet. For Fædrelandssind har hun Lydighed; for Kærlighed til Livet dyb men behersket Elskov. Som den græske Ifigenia aldrig glemmer sin Værdighed, saaledes denne aldrig sin Stillings Højhed, der selv af den Elskende kræver den strengeste Anstand.

I Euripides's *Ifigenia i Tauroi* er hos Hovedpersonen, den kloge og højtbegavede Præstinde ved Artemis's Tempel, de blidere Træk hos den unge Pige udviskede. Hendes Væsen er Forstand, og Lidelserne har gjort hende bitter. Men hun er ingen Barbar-Kvinde, hun har en Hellenerindes Dannelse og i Kraft af den Medynk med Lidelser. De Menneskeofre, hun skal indvie, er hende en Afsky, og, Rationalist som hun er, begriber hun ikke, at Gudinden kan kræve dem; det vilde være følgestridigt, da hun jo viser enhver, som har smittet sig med Blod, bort fra sit Alter som uren. Heller ikke begriber hun, at Guderne fandt Fornøjelse i Maaltidet, da Tantalos beværtede dem med Kødet af sin egen Søn. Det maa være de grusomme Mennesker, som tillægger Guderne deres Blodtørst.

Dog nærer hun selv ikke Frygt for at udgyde Blod. Hævnen er hende kær, og hun haaber stadigt, at Menelaos og Helena, hendes Jammers Ophav, kunde drives af Vindene til Tauroi, saa hun kunde gøre Stedet til et Aulis for dem, Stedet hvor Hellas' Mænd med frække Hænder vilde slagte hende som en Kalv.

Overfor den ukendte Broder og hans Ven er hun glad ved det Højsind, som Orestes viser, da han ikke vil lade Pylades i Stikken; hun véd at paaskønne Manddom og Stolthed, aner straks, at han er af ædelt Blod. Senere udtaler hun med lyrisk Sving sin Fryd over at have genfundet den, der er hende Alt. Og de aftaler Flugten og Billedranet. Hun føler sig i ingen Henseende Kong Thoas forpligtet. Hun betænker sig ikke paa at frelse de andre og sig selv ved at narre ham grundigt. Hun opfinder en List, og hendes sidste Ord til Thoas er en dristig Usandhed.

Da den opdages, aabenbarer Pallas Athene sig i Skyen, frelser hende og ordner alt paa rent udvortes Maade.

II.

Naar Goethes *Iphigenia* er blevet maaske det mest beundrede af hans Skuespil, er det fordi han har gennemtrængt Stoffet med sin og sit Aarhundredes høje Humanitet.

Denne Ifigenia er en velgørende Skikkelse. Fra hende udstraaler en rig og forfinet Menneskelighed. Hendes Skønhed har vundet den barske Thoas, som attraar hendes Haand. Hendes Sjæleadel har mildnet Skythernes Barbari. Her viser sig ikke mere nogen Gudinde i Skyerne, men denne

Ifigenia er som et højere Menneske næsten en Gudinde. Hun er forbeholden og kvindelig; men hun har et Retsind, der bringer hende til at sætte alt paa Spil, sit eget Vel, sine Kæres Frelse. Hun kan ikke lyve, ikke bedrage, hun maa sige Kongen Sandheden og faa hans Samtykke til Rejsen. Hun smelter ham tilsidst.

Og saaledes ender Dramaet med den dybeste, menneskelige Harmoni.

Det er antikt ved sin Bygnings Enkelthed; det er fra Slutningen af det 18. Aarhundrede ved sin Humanitet, og det er dybt personligt.

Charlotte von Stein var Ifigenias Model. Som Verdensdame og Hofdame havde hun den Ynde, der har alle Former i sin Magt. Hun var nødvendigvis det unge Geni, som kom fra Frankfurt til Weimar, meget overlegen i Værdighed og Selvbeherskelse. Goethe følte sig da efter Bruddet med sin Frankfurter Forlovede urolig og forpint. Hist sidder Frederike og græmmer sig, dèr Lili og sørger; overalt anstifter han Ulykke. Han føler sig som jaget: *Bin ich der Unmensch nicht, der Unbehauste!* siger Faust.

Han bliver Orestes, hvem Furierne forfølger. Hos hende alene er der Fred, hos Søsteren. I Goethes Digt til Charlotte von Stein hedder det jo:

Denn du warst in abgelebten Zeiten meine Schwester . . . . . .

Hun udjævner Alt, er Dulmerinden, hans Livs Engel og Skytsaand, en højere Art Søster. Hun er ham Sjæleadelens Præstinde, og han kaster sig for hendes Fødder, som Orestes kaster sig for Gudindens Alter.

I Aarenes Løb smelter han ogsaa paa anden Maade sammen med Stoffet. Han selv bliver Ifigenia. Alle de Forhold, der trykkede ham i Weimar, Tidsspildet med Rekrutudskrivning og Skattepaaligning, Forsømmelsen af hans Kald, at han intet fik digtet, bliver Trykket, som paa Øen Krim hviler paa den tauriske Præstinde. Karl Augusts Mangel paa fineste Forstaaelse af hans Væsen, det bliver Kongen, der elsker, beundrer og binder Ifigenia, denne dygtige og voldsomme Konge, der stadig er paa Nippet til at blive brutal. Barbarkongen, som i Grunden af sit Væsen er god, og hos hvem Finfølelse kan fremkaldes — det er Karl August overfor Goethe. Ifigenias Længsel mod Hjemmet:

Das Land der Griechen mit der Seele suchend

det er Goethes Længsel fra det kolde, raa Nordtyskland til Italiens Sol.

I sin fjerde Skikkelse naaer dette Digterværk en uhørt Sarthed i Følelse og Tone. Det har faaet et Præg af Menneskenaturens mest forfinede Adel — det er dybt personligt og svarer dog til hin det sluttende 18. Aarhundredes Forestilling om Antikens Højhed og Ro, den, der udtaltes af Winckelmann, forkyndtes af Lessing, fik digterisk Udtryk hos Schiller, filosofisk Fortolkning hos Hegel, plastisk Form hos Thorvaldsen.

Man har været tilbøjelig til at finde et Pust af kristelig Etik hos Goethes Ifigenia. Selv bortset fra Goethes kristendomsfjendske Sindelag netop paa den Tid, Skikkelsen blev udført, er der intet i hendes Holdning, som ikke Antiken kommer ganske nær. Der er ikke ringere Afstand mellem den Ifigenia hos Euripides, der tigger om sit Liv og foretrækker en jammerlig Tilværelse for Hædersdøden, og saa den, der fattet og heltemodigt gaar i Døden for sit Folk, end der er mel-

lem den Ifigenia, der hos Goethe først gaar ind paa at frelse Fangerne ved et snedigt Paafund, og den, der dernæst selv røber Sandheden, fordi hun ikke er i Stand til at lyve. Ja endog hos Sofokles finder vi en Skikkelse, der i dette Punkt nøjagtigt lader sig jævnføre med Ifigenia: Neoptolemos, der først som Lærling af Odysseus er gaaet ind paa at bedrage Filoktetes og bortføre den Lidendes Bue til Troja, saa pludselig slaar om i Kraft af sin ædle Natur, ifølge det sjældne Achilles-Blod, der rinder i hans Aarer, meddeler Filoktetes Sandheden og afslaar at svigte ham.

III.

Af det begyndende 19. Aarhundredes aandelige Stormænd er Shelley den, der har behandlet græske Skikkelser ypperst. „Vi er alle Grækere,“ siger han et Sted; det gjaldt om ham.

Storladent som Digterværk er hans Drama *Den løste Prometheus*, Modstykket til Æschylos's *Den bundne Prometheus*, og visselig ikke af ringere Værd.

Siden Menneskeaandens Frigørelse for Alvor var begyndt, sysselsatte Prometheus-Kvalerne alle de største Digtere, Goethe og Byron som Shelley. Hos Goethe er Prometheus den Menneskeaand, der har løsrevet sig fra Gudstroen. Vi ser den i dens Arbejden og kunstneriske Frembringen, stolt af sin Hytte, som Guden ikke har bygget og dannende Skikkelser i sit Billede. Goethes Prometheus er den formende og frie. Byrons Prometheus er Martyren, der lider med sammenbidte Tænder i Taushed, hvem ingen Pinsel kan fravriste Tilstaaelsen, og som sætter sin højeste Ære i ikke at lade sine Kvaler ane. Han vilde aldrig som den antike have ladet sig trøste af Oceanets Døtre eller have klaget for dem. Byrons Prometheus er den trodsende og bundne.

Shelleys er den velgørende Menneskeaand, som kriger mod det Onde og en Tidlang undertrykkes af det, men som en Dag til Altets Henrykkelse befries og sejrrig hilses og hyldes af alle Himmellegemers forenede Jubelsang.

Han er rolig; han vilde ikke bytte den Kval, hvori han forsmægter, for vellystig Glæde ved Zeus's Hof. Han er helt igennem Kærlighed til Menneskene, ja til sine Fjender. Den begejstrede og haardnakkede Hedning, Shelley, har udstyret Prometheus med al den Kærlighed, der er det kristelige Ideal. Der er mere Kristendom i hans Prometheus end i Goethes Ifigenia. Men Prometheus er i sin Kærlighed ingen kristelig Asket, han elsker og elskes, elskes af Asia, Lysets Barn, Naturen.

Omtrent samtidigt med Goethe skriver Alfieri antikiserende Tragedier. Nogle er stive. Men selv de ypperste som *Mirra*, der gribende skildrer en Datters Elskov til sin Fader, har neppe almen Interesse, tilhører kun den italienske Literatur.

Man kunde fra en følgende Tid nævne Grillparzer, Østerrigs største Digter. Hans *Medea* fra 1822 er Modstykket til Euripides's. Grækeren er den store Skikkelses Skaber. Østerrigeren har udfladet og forringet Motivet, stillet Jason mellem to Kvinder, en udenlandsk, storladen, fremmedartet, der ikke passer ind i hans Kreds, og en from lille hjemlig „Kusine“, hvem han efter vilde Æventyr forefinder, hvor han slap hende. Og der tages Parti for Bælammet mod Heltekvinden. Men dette medfører ingen For-

nyelse eller Videreformning af Antiken. Hans *Hero og Leander* har mere Værd.

Det er i vore Dage atter og atter sket, at Digtere i forskellige Lande har genfødt antike Æmner.

I England er der et Værk som Swinburnes *Atalanta i Kalydon*, visselig et Værk af sjælden Poesi, men hvori dog al Vægt er lagt paa Lyriken, de dybe Korsange, mens Skikkelsernes Liv er svagt. Som Voltaire brugte Teatret til Angreb paa Kirken, bruger Swinburne Antiken til Angreb paa Guder og Gudstro. Hans Digtning er Paaskud til Udbrud, ikke af Ugudelighed, men snarere af Gudehad, der i deres Voldsomhed ikke har stort med den græske Antik at gøre og ingen Udvikling betegner af den.

I Frankrig var Leconte de Lisle gennemtrængt af Oldtidens Aand og har renset Franskmændenes Begreber om Antiken; men han har med sin Strenghed og Kulde ikke ført den videre. Paul Claudel, der er paavirket af kinesisk Kultur og helt ugræsk, er kun fremtraadt som Oversætter af Æschylos; endelig er Pierre Louys, der tilgavns er inde i græsk Sprog og Literatur, altfor forfalden til Skildringer, der spekulerer i Sansepirring, til at give, hvad man kunde kalde Poesi. Man kan alligevel ikke nægte ham Talent.

IV.

Det er i Østerrig og Sydtyskland, at de interessanteste moderne Forsøg paa Genoptagelse af antike Æmner i de sidste Aar er blevet gjorte. Der findes dèr en Gruppe af yngre Digtere med stort Talent, Arthur Schnitzler, Beer-Hoffmann, Jacob Wassermann, Hugo von Hofmannsthal, alle ejendommelige. Af dem er Schnitzler vel hidtil den betydeligste og frugtbareste.

Flere af de andre har vist Tilbøjelighed til Omarbejdelse af tidligere Tiders Dramaer. Saaledes har Beer-Hoffmann i *Greven af Charolais* og Hugo v. Hofmannsthal i *Det frelste Venedig* grebet tilbage til Dramaer af Shakespeares Efterfølgere. *Greven af Charolais* har sin Fabel fra Philip Massingers og Nathaniel Fields Drama *The fatal dowry 1632*, *Det frelste Venedig* fra Otways Drama af samme Navn fra 1682. Og det viser sig, at det for den sære og dybe unge Digter Hofmannsthal — han fyldte nylig 33 Aar — er en Fristelse at optage Æmner fra den græske Oldtids mest kendte tragiske og genføde dem.

Jeg havde, som det gaar, læst Kritikerne over hans *Elektra*, da Stykket ifjor gik sin Gang over Østerrigs og Tysklands Hovedscener, og da Kritiken formede sig som en Protest mod moderne Hysteri i antikt Klædebon, saa var jeg paa Forhaand saa uvilligt stemt som muligt mod Hofmannsthals to antike Dramer *Elektra* og det senere *Oedipus og Sfinxen*. Jeg kom til dem fuld af Fordom, troede blot at støde paa en Smagsforvildelse eller paa Udslag af en sygelig Fantasi.

Men jeg blev i høj Grad grebet af, hvad jeg her gjorde Bekendtskab med.

I *Elektra* overraskedes jeg først og fremmest ved Personernes og Handlingens overvældende Anskuelighed. Det Abstrakte, der klæber ved den græske Scene og tildels ved den græske Psykologi og Diktion, var forsvundet med det Indbegreb af græsk-religiøse Forestillinger, hvorpaa Elektras og Orestes's Følemaade hviler. I Stedet var kommet en ny tragisk Atmos-

fære; Konturerne var optrukne som med skinnende Farver; der var foregaaet en Uddyben af alle Følelser, af Hadet som af Livslysten, af Angsten for Straf som af Attraaen efter Hævn. Og alt det Sjælelige var fysiologisk begrundet. Stykket strømmede over af Digterens Energi, den, med hvilken han havde fordybet sig i Æmnet. Og rent dramatisk var Handlingens Spændkraft øget af en moderne Dramaturgs kyndige Haand.

Sofokles's *Elektra* er visselig et højst udmærket Værk. Det bæver af Lidenskab, og dog er deri den græske Fornufts rolige Klarhed, en Logik, der ikke overspringer noget Mellemled. De tre Børn og Moderen staar med sikre Omrids mod hinanden; den stærke og haarde Elektra danner Modsætningen til den blidere og frygtsommere Chrysothemis. Hos Orestes er Handlekraften mere fremtrædende end Følelsen. Han lider ikke ved at skulle være sin Moders Drabsmand, som et moderne Menneske vilde lide. Selv hvor Lidenskaben gaar i højest Bølgegang, som under Elektras harmfulde Udskammen af Klytemnestra og Gendrivelse af dennes Undskyldninger, har denne Lidenskab Maal og Grænse. Elektra forsikrer sin Moder, at hun blues for sig selv. Hun véd, en saadan Sidden til Doms ikke sømmer sig for den yngre, for Datteren. Men Moderens fjendske Holdning ægger hende. Saaledes gennemgaaende, ægte græsk. Der er et Yderste, hvortil endog den Lidenskab, der medfører Modermord, ikke gaar. Og om Elektras Ydmygelser i Hjemmet hører vi et og andet, vi ser dem ikke for vore Øjne.

Hos Euripides lever vistnok Elektra i de tarveligste Kaar, gift med en Bonde, der har Sjælsadel nok til at finde sig i et Skinægteskab med hende; hun er fattig, hendes Haar er klippet som en Trælkvindes. Men hun lider ikke Spot og Haan i sin Faders Slot. Orestes's Komme er her ikke af saa stor Effekt, da Euripides vel for at undgaa Beskyldning for Efterligning har vraget Efterretningen om hans Død og Jammeren over den umiddelbart før han giver sig tilkende. Hos Euripides dræbes først Ægisthos, endda mens han gæstfri aabner Orestes og Pylades sit Landhus, og ret smagløst lokkes Klytemnestra ud til Elektra ved det falske Budskab om, at denne har født Bonden et Barn, for hvilken Mormoderen bør bringe Fødselsofret. Orestes har ingen Vaklen ved Drabet; først straks derefter overfalder Samvittighedskvalerne ham, hvorpaa Kastor og Polydeukes aabenbarer sig i Skyerne og trøster. Anlægget er realistisk, Replikerne advokatoriske, Følelseslivet forholdsvis svagt pulserende. Hævnen er ræsonneret, Billedet som Helhed forfejlet.

Hos Hofmannsthal er Alt anskueligt og grelt. Vi ser Elektra i Fædrenehuset, usselt klædt i Pjalter, uden sømmeligt Opholdssted, haanet af Ternerne, truet med den værste Mishandling og Indepærring. Overfor Moderen viser hun sig gnistrende af Had, uudtømmelig i sine Udbrud af Foragt. Hun er helt igennem fortæret af Lidenskab. Hun er den gamle Jomfru, i hvem alt blot Kvindeligt er dræbt, besat af den fikse Idé, det hævnsyge Had, der i Syner foregriber det Dobbeltdrab, der maa og skal ske. Hun lever i Haabet om Orestes's Hjemkomst.

Da hun faar det falske Budskab om hans Død, følges ikke dette, som hos

Sofokles, hurtigt af Visheden om hans Frelse og Nærværelse. Nej, med sikker Kunst er der sat et rigeligt Spand af Tid derimellem. Forsøget paa Overtalelse af Chrysothemis er her anderledes vildt og fælt end hos Sofokles.

Modsætningen mellem Søstrene var fra først af skarpere. Som Elektra er den forhærdede gamle Jomfru, saaledes er Chrysothemis den varmblodige, friske Kvinde, der med Skræk ser Ungdommen ubrugt vige og forsvinde, længes efter at blive Moder og hellere vil indgaa Ægteskab med en ringe Svend end leve i Goldhed.

Med Dristighed har Hofmannsthal gennemført Scenen saaledes, at Elektra egentlig først nu, da hun trygler og omarmer Søsteren, føler dennes Skønhed og Friskhed, derfor lover at smykke hende som Brud og at hæge om hendes Barn, naar hun her vil være hende til Vilje og staa hende bi ved Drabet. Ja Hofmannsthal antyder, hvorledes lesbiske Instinkter vaagner i den af Hadet udtørrede Kvinde, saa en Slags Forelskelse griber hende, en Slags Dyrkelse af Søsterens unge Legem.

Da denne er for kvindeligt veg til Morderske, slaar Elektras indsmigrende Ømhed over i vild Harme, og atter anskueligt, som Sofokles ikke skildrer her, lader Dramaet os se Elektra møjsomt opgravende Øksen, hvormed Klytemnestra myrdede Agamemnon, for nødtvungen at øve Daaden alene. Orestes kommer som Budbringer om sin egen Død, og hun viser ham tilbage med en Voldsomhed og en Afsky, som Sofokles ikke har. Han kan ikke tro, at dette er hans Søster; Elektra maa være ti Aar yngre, Elektra kan ikke være saaledes vanskøttet. Men hun svarer ham: Dronninger trives ikke, naar man giver dem Madrester til Kost; Præstinder er ikke skabte til at springe over Pisken.

Her er en svag Paavirkning af Shakespeare. Som Hamlet, mere endnu end Hamlet, udtaler Elektra sig med Væmmelse under gentagen Dvælen om Moderens kønslige Samliv med Faderens Drabsmand, dog særlig saadan, at man faar det dybe Indtryk af hendes daglige Livs ulidelige Kval. Forsmædelsen brænder hende Dag og Nat, Harmen fortærer hende, Hadet er hos hende en Tørst efter Hævn, som den Forsmægtendes Tørst efter Læskedrikken. Derfor hendes Udbrud om den festlige og højtidelige Dans, der bør følge paa Hævnens Stund. (Motivet er taget fra Euripides, hvor Koret, ikke Elektra, danser ved Ægisthos', ikke ved Moderens Død). Derfor den henrykte, katteagtige, tigeragtige Maade, hvorpaa hun leder Ægisthos til hans Undergang. Derfor den sære Dans med udstrakte Arme, under hvilken hun skrider fremad, da Drabet er fuldbyrdet, og under hvilken hun tilsidst styrter sammen.

Ogsaa af Klytemnestra er gjort en uforglemmelig Skikkelse, halvt ægyptisk af Holdning. Hun er ødelagt af sin Gerning, udpint af Søvnløshed og Dødsangst, fuld af Overtro. Hofmannsthal har ganske ladet det antike Motiv falde, at hun har taget Hævn for Drabet paa Ifigenia. (Vi kan jo ikke tro paa et af Guderne krævet Offer). Nej hun er gammel nu, egenkærlig og grum, men bøder, bøder for den Udaad, hun næsten har glemt — skønt den altid drages hende til Minde — denne Udaad, der ikke synes hende forøvet af hende selv, denne

Udaad, hun ikke forstaar, og for hvilken hun ikke føler sig ansvarlig. Den foregik i det Øjeblik, der gik hen mellem at Agamemnon var karsk og i Live, og saa det, hvor han laa fældet og død. — Traf hun ham paany, vilde de kunne tale sammen om det Hele som to gamle Venner.

Uadskilleligt er det Moderne i Grundopfattelsen smeltet sammen med det Antike. Kun støder det en Smule, naar man træffer kendte Vendinger fra en senere Tid anvendte her. Der er et Par Stykker:

Da Orestes ser Elektra grave i Jorden efter Øksen, troer han, at hun er en Moder, der har nedgravet sit Barn: Har du da intet paa Jorden, der er dig kært, saa at du maa skrabe noget op af Jorden og kysse det? Er du ganske alene? Hun svarer med de bekendte Ord, som Kristoffer Marlowe lagde Richard den Tredje i Munden:

I had no father, I am like no father, osv.

Ich bin nicht Mutter, habe keine Mutter,
bin kein Geschwister, habe kein Geschwister.

Og da Orestes skælver før Modermordet, siger han med Turenne's bekendte Ord: *Tu trembles, carcasse, tu tremblerais bien autrement* osv.

Lass zittern diesen Leib. Meinst du, er würde
nicht noch ganz anders zittern, könnt er ahnen
was ich für einen Weg ihn führen werde.

Med en umaadelig Stemningskraft er Henrykkelsen i Kongeborgen efter Dıabet skildret. Chrysothemis siger:

Hörst du nicht, sie tragen ihn
sie tragen ihn auf ihren Händen; allen
sind die Gesichter ganz verwandelt, allen
schimmern die Augen, und die alten Wangen
voll Thränen! Alle weinen, hörst du's nicht?

Sammenligner man en Gengivelse af Sofokles som denne med en Gengivelse af Euripides som Moréas' *Iphigénie*, vil man finde, at det franske Værk, der holder sig til Teksten, udelukkende virker ved retorisk Renhed og lyrisk Skønhed, mens det tyske er en Nyskabelse ikke af det sproglige Udtryk men af det Naturgrundlag, paa hvilket Handlingen tænkes opført.

V.

Langt anderledes frit bevæger Hofmannsthal sig i *Oedipus og Sfinxen*. Han nøjes her ikke med som Corneille og Voltaire at gendigte eller omdigte *Oedipus rex*, nej han er bleven saa fængslet af Skikkelsen, dens Omgivelser og Sagnet, at han gaar bag om de Fremstillinger, der er os opbevarede fra Oldtiden, giver os Forhistorien.

Oedipus rex har længe med Rette gjældt for et af den græske Kulturs store Værker. Mange har holdt den for den ypperste Tragedie af Sofokles, vi kender. Ingen virker saa stort. Ingens Komposition er saa mærkværdig. Det at dens *Fremgang* beroer paa *Tilbagegang*, paa et dybere og dybere Indblik i *Fortiden*, gør den saa enestaaende. Først Henrik Ibsen har genoptaget denne Kompositionsmaade. Da *Gengangerne* udkom, skrev samtidigt Prof. Schiøtt i Kristiania og jeg i Berlin derom Ordet *Oedipus rex* uden at vide af hinanden.

Af den franske Klassicismes Bearbejdelser er Voltaires interessantest.

Den er et Ungdomsværk, hans ældste tragiske Forsøg. Han skrev Dramaet i Bastillen kun 22 Aar gammel. Det blev spillet første Gang i 1718 og holdt sig hele Voltaires Levetid paa Scenen.

Paa det Tidspunkt, da det skreves, var Voltaire allerede naaet til den Indsigt, at Corneille og Racine havde gjort Uret ved at indblande moderne Elskovmotiver i de antike Sørgespil; men Skuespillerne ved Théâtre français tvang ham til at tildigte en Art erotisk Forhold mellem Filoktetes og Iokaste, som for os er barokt, næsten komisk.

Alligevel er selve Kompositionen mønsterværdig, og hvem der vil læse Voltaires Kritik over Scenegangen i *Oedipus Rex* vil, selv om han møder med Fordomme mod Voltaire som Værdsætter af Sofokles, maatte indrømme hans Kritiks Skarphed og Rigtighed, hvor han paaviser Urimeligheden af, at Oedipus saalænge forbliver uvidende om sin Skæbne.

Man har atter og atter sagt, at Voltaire allerede her brugte det antike Æmne vilkaarligt til Udfald mod Kristendom og Gejstlighed.

Jeg vil paatage mig hos Euripides at paavise ikke mindre utvetydige Udfald imod Troen og dens Præster. De vrimler hos ham.

Hvad Angrebene hos Voltaire angaar, saa lægges de ikke i Hovedpersonernes Mund, og den, som fremkommer med dem, faar stadigt Uret.

Det er en Biperson Araspes, som advarer mod Tro paa Miraklerne.

Det er en anden Biperson Filoktetes, som har Mistanke til Præsterne. Filoktetes taler som en Franskmand fra det 18. Aarhundrede, der støtter Kongen af Frankrig mod Pavemagten. Han tilbyder sin Modstander og Rival Oedipus sin Arm:

Contre vos ennemis je vous offre mon bras;
Entre un pontife et vous je ne balance pas.
Un prêtre, quel qu'il soit, quelque Dieu qui l'inspire
doit prier pour ses rois, et non pas les maudire.

Det berømteste Sted i Stykket, der paa Fransk er blevet til Ordsprog, udtales af Iokaste kort før at de ilde ansete Præster og Spaamænd faar Ret:

Nos prêtres ne sont point ce qu'un vain peuple pense,
Notre crédulité fait toute leur science.

Men dette udelukker naturligvis ikke, at den dybeste Tilfredsstillelse ved Stoffets Behandling har Voltaire rimeligvis følt, da han skrev disse Steder, hvor hans Væsens Grundlidenskab gav sig Luft, uden at de har noget med selve Æmnet, dets Poesi og dets Hemmeligheder at gøre.

Æmnets Mystik kommer til sin Ret ved den Behandling, det i vore Dage har faaet hos Hugo v. Hofmannsthal.

Han har tilfælles med enkelte andre udmærkede sydtyske Digtere en stærk Sans for Tilværelsens hemmelighedsfulde Magter, der fører og leder os, saa vor Bane nu og da faar Søvngængerpræget og ligner en Curve, der ud fra en indre Nødvendighed lader sig bestemme.

Som i Hofmannsthals *Oedipus* opstaar i Jacob Wassermanns dystre og glødende Bog *Alexander i Babylon* hos en antik Skikkelse i moderne Poesi Storhed, Magt og Undergang ved Sammenspillet mellem den store Personlighed og den overmægtige Skæbne.

Hjertets Bølger, siger Hölderlin, skummede ikke saa skønt i Vejret og

blev til Aand, dersom de ikke brød sig mod den gamle, stumme Klippe, *Skæbnen*.

Den Del af Oedipus-Tragedien, som beror paa en forudforkyndt, thi forudbestemt, Skæbnes Uundgaaelighed, lader et moderne Menneske koldt. Men ak! vor Skæbne er ikke mindre uundgaaelig, fordi den ikke er forudforkyndt. Ved hvert Skridt er vi i Fare. Vi er uanset vor personlige Beskaffenhed altid i Tilfældighedens Vold, og desuden ved selve vort Væsen i Skæbnens Vold. Vi maatte være anderledes, eller kunne gøre os anderledes, for at undgaa den. Et Væsen med højere Indsigt havde kunnet forudse Napoleons Undergang, Heines mangeaarige Sygeleje, Bismarcks Fald, ja Zolas pludselige Død.

VI.

Hvad der har grebet Hofmannsthal ved Oedipus-Sagnet, er den dybe Mystik, hvormed det er gennemvævet, og atter den griber i hans Fremstilling os.

Forhistorien fremføres, hvorledes den af religiøse Skræmsler forvildede og fortvivlede Oedipus, der flygter ud i Ensomhed for at undgaa sin Skæbne, netop der indhentes af den og kommer til at dræbe Laïos, sin Fader. — Mesterlig er Skildringen af Theben efter Laïos's Død, Byens Rædsel for Sfinxen, der uafbrudt kræver sine Ofre, (som i vore Dage en Farsot eller en Revolution), Befolkningens Skrig efter en Hersker, en Redningsmand (som det i vore Dage f. Eks. fornemmes i Rusland).

Med stor Omhu er her tegnet Kreon, der har den glødende Ærgerrighed, men ikke Kaldet, ikke Vovemodet, ikke den sikre Følelse af at være den udkaarne, og Drengen, der bærer hans Sværd og tror paa ham omtrent som i *Kongsemnerne* Sønnen Peter troer paa Skule.

Kreon er en uhyggelig, dybsindigt udført Skikkelse. Saa er der de to Dronninger, Iokaste, Laïos Enke, og Antiope, Laïos Moder, den sidste en Dronning, der endnu véd sig i Slægt med Guder. Hendes Øjne ser Natten, ogsaa naar det er Dag, som den, der stiger dybt nok ned i en gammel Brønd, ser Stjernerne ved Middag. Hun strider mod Guderne som en Kæmpefakkel mod Stormen. Kreon vil vriste Sceptret fra Iokaste, og han har Folket bag sig, men han staar afmægtig overfor Sfinxen. — Da kommer Oedipus til Staden pur ung, alene, vaabenløs, blot med Stav i Haand, men saa kongelig at skue, saa utvivlsomt stemplet til Storhed af højere Magter, at Folket jubler ham i Møde. Fortvivlet som han inderst er, nærer han ingen Frygt for Landeplagen, der har overvældet alle, som gik imod den.

Dybt har Hofmannsthal følt, hvorledes personlig Desperation og Følelsen af at være den Eneste, den Udkaarne, kan smelte sammen og avle Bedrifter. Han har ganske vraget Sfinxens gamle, barnagtige Gaade og Løsningen af den. I en bælmørk Nat mellem vilde Fjelde staar Oedipus Ansigt til Ansigt med Sfinxen, og da den ser ham, kaster den sig baglænds ned i Afgrunden; den véd forud, at Oedipus er dens Overmand, men ogsaa at han dyrt vil bøde for sin Sejr.

Paa en overraskende Maade forvandles nu Oedipus's lidenskabeligste Fjende Kreon til hans underdanige Tjener. Kreon har to Gange forsøgt Snigmord imod ham, men da Sfinxen styrter, føler Kreon, at Oedipus er me-

re end et Menneske. (Saaledes lover Marechal Ney Ludvig 18. at bringe Napoleon i et Jernbur, befaler ved Auxerre sine Soldater at fyre paa ham, men falder i hans Arme og kæmper for ham ved Waterloo.)

Hvad Ingen før har digtet, har dernæst Hofmannsthal anskueliggjort og gjort poetisk, Arten af den Magt, der drager Oedipus til Iokaste. Her er intet af den Fortryllelse, der drog Chevalieren af Villiers til Ninon de l'Enclos. Oedipus's Begreb om høj og ædel Kvindelighed har han dannet sig efter sin formentlige Moders Skikkelse, Dronningen af Korinth. Hendes uforlignelige Gang og stille Værdighed er ham Idealet. Aldrig har den kyske og stolte Yngling rørt nogen Kvinde, ingen af de mange unge Kvinder, der i hans Hjemstavn ublufærdigt tilbød sig til ham.

Da han første Gang ser Iokaste i hendes høje Skønhed, udbryder han: Hvem er den Kvinde? og hun: hvem er den Yngling? Da han af hendes Mund erfarer, at hun er som Diademet og Sværdet Sejrherrens Ejendom: hvem der frelser Staden, griber dem begge, da føler han, at han er den Uimodstaaelige. Det *er* ham, som var han Jordens Hersker, ingen Stjerne kan falde uden hans Vilje. Hans Fader og Moder er døde og sover sødt i deres Grave. Han kan da ikke rammes af Oraklets Spaadom. Hans Kræfter stiger i ham som Vandet i et Vandspring. Og da han har fældet Sfinxen og Folket strømmer til og Iokaste nærmer sig og Solen staar op, udbryder hun: Det er mig som maatte jeg i dine Arme blive dødsens. Og han: Derfor maa jeg elske dig, som ingen Mand paa Jorden har elsket sin jomfruelige Brud. Om dit Bælte sidder mørktluende Dødens Hemmeligheder. Men saa sandt den nøgne Sten, der skulde være min Grav, nu bliver min Trone; saa sandt som det hellige Lys, der nu ved Solopgang springer fra Klippe til Klippe, er uhyre Guders Sendebud, saa sandt vil af vort Favntag noget Funklende, noget Nyt og Helligt og Levende fødes. — (Han har Ret, thi Antigone bliver Frugten af deres Favntag).

Og Hun: O min Konge! vi to er mer end Guder; Præster og Ofre er vi; vore Hænder helliger Alt.

VII.

Som det var muligt at spore Tidsalderens Yndlingsforestillinger hos Racine, Voltaire og Goethe, saaledes her.

Sikkert har Nietzsches Værk *Tragediens Fødsel eller Græskhed og Pessimisme* indvirket paa Hofmannsthals Opfattelse af Antiken. Ogsaa Nietzsches Forestilling om Overmennesket, hans Begreb om det Heroiske ligger bag denne Oedipus. Uhyggen, Bruddet med det Almene tænkes som en Ingrediens i Storheden.

Saaledes alt for hundrede Aar siden hos Chateaubriands René, som elskes af sin Søster, og hos Byrons Manfred, der elsker sin Søster, eller hans Kain, der ægter sin Søster; hos Shelley i *Rosalind and Hellen;* saaledes senere hos Richard Wagner, hvor Siegmund og Siegelinde i Strid med det nordiske Sagn er gjorte til Søskende, og hvor Siegfried, det højere Menneske, avles i Incest.

Wagner har øvet sin Indflydelse paa de unge Digtere som Nietzsche sin. —

Her hos os i Norden spores det, saa vidt mig bekendt, ikke længer i Literaturen, at den græske Antik endnu sysselsætter Sindene eller inspirerer

dem. Oehlenschlägers Sokrates, der fik Aristofanes til Svigersøn, stak ikke dybt. De sidste Digtninge paa Grundlag af den græske Oldtid var visnok Heibergs *Psyches Indvielse*, Paludan-Müllers *Amor og Psyche*, *Tithon*, *Dryaden*, smukke Digtninge, om end ikke rige; Indtryk paa Folkesindet har de ikke gjort. Paludan-Müllers *Kalanus* skildrer den græske Filosofi paa Alexanders Tid i Karikatur for at lægge den for den som Bramadyrkelse forklædte Kristendoms Fødder.

I vor nyeste Poesi, som forholder sig direkte til Livet — hvad der er af det Gode — men altfor ofte paa almueagtig Maade — hvad der er mindre priseligt — er den store antike Kulturstrøm tabt af Syne. Bondedømme og Højskoledannelse er traadt i dens Sted. Forfattere betegnes som store, der ingenlunde staar i Højde med Tidsalderens Kultur. For at kunne kaldes *stor* maa en Mand imidlertid ikke blot staa i Højde med Tidens Kultur, men helst befinde sig et Stykke over den.

Henry Georges Bevægelsens Middel.

En Replik.

Af Palle Rosenkrantz.

I.

Hr. Dr. Villads Christensen!

1°. De er altsaa enig med mig i, at den danske Grundejer meget sjældent er Jordrenteejer. Man kan altsaa ikke gaa den Vej, Henry George anviser, da man saa maatte tage noget fra ham, han ikke har.

Men hvad gør De, Hr. Christensen?

De tager som Skat den Jordrente, han vilde have haft, hvis han havde haft den, og giver ham som Erstatning Pengene tilbage, fordi han ikke havde den!!!

De maa ikke forlange, at jeg i al Ro og Saglighed skal diskutere et Erstatningsspørgsmaal, der hviler paa et saa besynderligt Grundlag.

Selve det saakaldte „Erstatningsspørgsmaal“ er det bedste Bevis for, at Henry George efter sit første Kompromis, hvorved han opgav sin Sætning „Ejendomsretten til Jord er usædelig“ og pegede paa Jordrentens Beslaglæggelse, nu bringes bort fra denne ligesaa uigennemførlige Idé, og for at der overhovedet kan blive noget tilbage af Læren, maa lave allehaande Hokuspokus, der finder deres fortræffelige Udtryk i den snurrige Sætning, De opstiller om Skat, Jordrente og Erstatning!

2°. Deres Eksempel med Ejendommen paa Kongens Nytorv ser jo forskrækkelig tydeligt ud, det er lige til at gaa i Folk — men det er splittergalt.

De kan maaske tale om en Ejendom, der er 100,000 Kr. værd, hvoraf 50,000 Kr. falder paa Grunden, — skønt som De véd jeg før beskedent har bemærket, D'Hrr. Georgejsters frejdige Dele af Værdien er ikke i Praksis saa let en Sag. — Men De kan ikke benytte Deres Eksempel, uden at gøre detailleret Rede for den Lejeindtægt, Huset giver. Hvis De saa gaar videre, vil De se, at det er praktisk umuligt at forhøje Værdien af Grunden i det Forhold, De angiver, og at Værdiforhøjelsen vil aftage, medens Lejepaalæget vokser, saaledes, at naar de to Bevægelser en Gang standser ved en nødvendig Grænse, vil Ejeren være dækket af Lejen. Og dette er naturligt. Ved selve Skattepaalæget synker jo Salgsværdien.

Tror De virkelig, et Menneske vilde have al den Ulejlighed med at være Husejer, naar han skulde afgive hele Fornøjelsen i Skat?

De maa ikke prøve paa at holde mig

fast ved Odenseprogrammet; jeg er sikkert ikke den eneste Venstremand, der beklager, at Georgeistiske Vendinger har listet sig ind i Programmets Ordlyd. Det klarer sig nok. Den Georgeistiske Lære har den Fordel, at dens praktiske Umulighed bliver klarere og klarere, for hver Dag, der gaar.

Deres ærbødige
Palle Rosenkra'ntz.

II.

Hr. Jacob E. Langes Fordel som Skribent er den, at han i pæne, let forstaaelige Vendinger siger en hel Del selvfølgelige Ting, som ingen har modsagt, og som det derfor vilde være absurd at diskutere. Paa de afgørende Punkter kommer han slet ikke ind paa Spørgsmaalet og min stille Antagelse, at Georgeismen ikke lader sig diskutere paa almindelig Vis, har bekræftet sig.

1°. Hr. Lange er altsaa ikke enig med Dr. Christensen og mig i, at den danske Grundejer som Regel ikke er Jordrenteejer. Det overrasker mig. Men naar jeg saa ser, at Hr. Jacob E. Lange ikke kan forstaa en saa simpel Ting som den, at Jordrentenydelse, som Georgeisterne selv kalder Samfundets Gave, ophører at være en Gave, naar der er betalt for den, hvad enten Betalingen erlægges til Per Sørensen eller en anden Sørensen af de Sørensener, der nu en Gang som Sum repræsenterer Samfundet — ja saa bliver jeg lidt betænkelig ved den Mand, der fra mange Sider er mig betegnet som den fornuftigste Georgeist her i Landet.

2°. Og min Betænkelighed stiger ved Punkt 2. Hvor kan den Mand, der læser Nationaløkonomien Teksten paa Spalte 3 tage sig den til Indtægt paa Spalte 5? Hvor kan Georgeisternes fornuftigste Mand levere saadan en Modbevisfølelse, som den, der følger?

Hemmeligheden ved Afvæltningen af Georgisternes Grundværdiskat lagt paa Købstadejendomme, beregnet efter den Efterspørgsel, der er betinget af Beliggenhed og fikseret i Husleje, er netop den, at Skatten, der maa lægges efter almindelige for alle gældende Regler, ikke praktisk talt kan følge de enkelte mere sammensatte Bevægelser i Erhvervslivet. Mand og Mand imellem. Der bliver altsaa ikke Tale om, hvad en Husejer virkelig kan faa, men kun om, hvad Skattemyndighederne kan konstatere, at Husejeren har faaet. Og allerede dette giver Husejeren et Forspring, som Skattevæsenet ikke kan indhente.

Resten af Hr. Jacob E. Langes Modbemærkninger er Georgeistisk Agitation og vedkommer ikke mig. Jeg staar endnu uimodsagt med min Paastand, at Jordrenten ikke egner sig til at indkasseres som Grundskat, fordi den er indgaaet paa talløse forskellige Maader i Erhvervsliv'et, og det derfor vilde være taabeligt at basere en Skattepolitik paa den.

Skattepolitik er dette: at tage Udgifterne til de fælles Formaal hos de enkelte, hvor de er lettest at faa og tynger mindst.

Punktum!!!

Hertil er' Jordrenten absolut uanvendelig, thi enten findes den ikke eller ogsaa tynger Skat af den paa urette Sted.

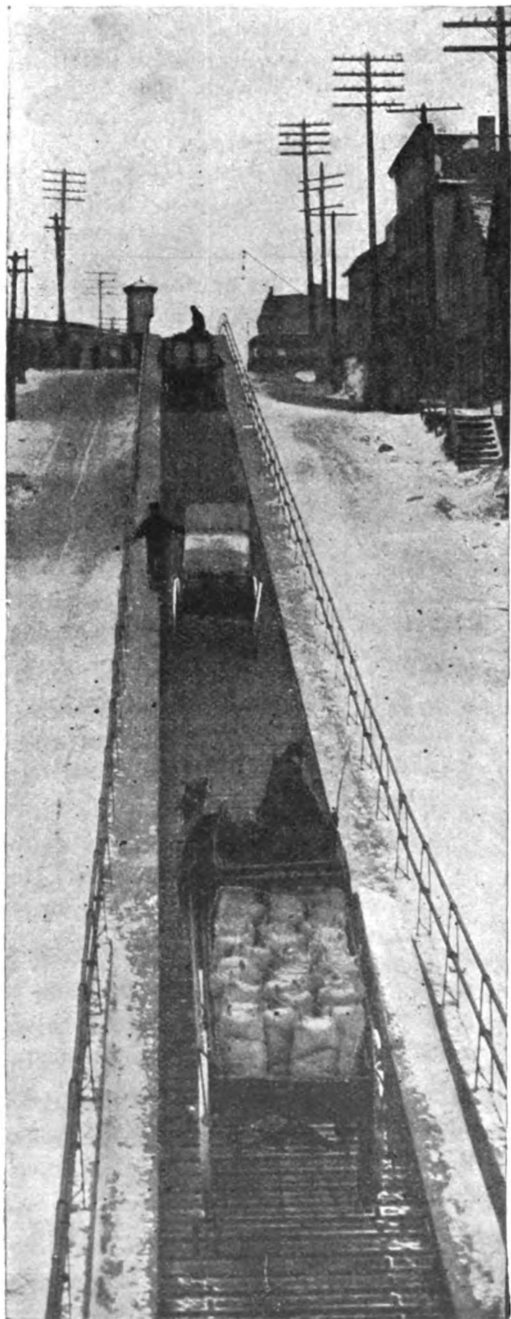
Hverken Hr. Jacob E. Lange eller Dr. Villads Christensen har ført Argumenter i Marken mod dette.

Derimod har Hr. Jacob E. Lange fremsat den vidunderlige Paastand: at kun Henry Georges Idéer kan være socialt Program for et radikalt Venstre!!! Jeg henstiller til ærede Meningsfæller at forestille sig dette Kampraab gentaget Landet over af tusinde religiøst-troende Georgeister og spørger saa beskedent, var det helt urimeligt af mig at raabe Vagt i Gevær?

Georgeisterne er Opportunister — Kompromismagere — de tilfalder de Moderate, de radikale maa overbevise dem eler være forberedt paa at miste dem.

En fornuftig Værdistignings-Skat er a den Suppe, der kan koges paa de amerikanske Ben!!!

En rullende Vej.

Man vil endnu mindes den store Opsigt, det saakaldte „rullende Fortov" vakte paa Udstillingen i Paris 1900. Siddende paa en Bænk eller staaende stille, kunde man med passende Fart føres rundt om hele det udstrakte Udstillingsterræn ved Hjælp af dette bevægelige Fortov, der endda var saa praktisk indrettet, at man kunde staa op paa det eller forlade det, naar man ønskede det. Senere er et noget lignende Princip blevet anvendt til Transport af Vogne og Fodgængere, ad stejle Gader i Byer med en stærk Trafik.

Første Gang er dette benyttet i Cleveland i Ohio, hvis Terrænforhold frembød store Vanskeligheder for Transporten.

Der findes her en meget stejl Gade, som fører lige op til et af Handelscentrerne i Byen. For at undgaa at slæbe Vognene op ad denne stejle Vej, der har en Hældning af 1:6, maatte man tidligere køre meget store Omveje. Men ved Anlæget af en rullende Vej er nu alle Vanskelighederne fjernede. Hestene bliver nu drevet ind paa et kæmpemæssigt Bælte, der løber tilbage i sig selv, paa lignende Maade som en Cyclekæde. Denne glidende Vej fører den fra Foden til Toppen af Bakken, uden at de behøver at anstrenge sig det mindste.

Konstruktionen af den rullende Vej er i Virkeligheden meget simpel. Bæltet glider rundt i en Fordybning, der er omtrent 8 Fod bred og 3—4 Fod dyb. Tværs over Fordybningen er der lagt en Mængde Staalstænger, paa hvilke Bæltet hviler, imens det drejer rundt. Naar et Køretøj kommer til Foden af Bakken og føres ind paa den bevægelige Vej, bliver Hjulene forsvarlig bremsede, for at det ikke skal glide tilbage, naar Bestigningen begynder. Hestene staar ganske stille og lader sig føre med. Vejen drives ved

Elektricitet ,og dens Bevægelse reguleres fra Toppen af Bakken. Naar Hestene er naaet helt op, tages Bremserne af, og Vognen køres bort.

Vejen bevæger sig 420 Fod fremad og 65 Fod opad.

Tiden, der medgaar til Bestigningen er forskellig efter Trafikens Natur. Under almindelige Forhold tager det 3—4 Minutter; men hvis Færdselen ikke er stor og det fortrinsvis er Fodgængere, der transporteres, medgaar der kun 2 Minutter. Mange Heste er noget bange for den første Tur; men et Par Stykker Sukker og nogle opmuntrende Tilraab plejer at overvinde Skrækken.

Joseph Lister.

Af Dr. E. A. Tscherning.

Efter et Foredrag holdt i medicinsk Forening den 5. April 1907.

Mine Damer og Herrer!

Deres Forening har vist mig den Ære at opfordre mig til at give en Oversigt over Joseph Listers Gerning i Anledning af, at det i Dag er hans 80 Aars Fødselsdag, jeg kalder det en Ære, især af følgende Grund: man maa sige, at hele Kirurgien, som den nu tegner sig, hviler saaledes paa Lister Livsværk, at enhver, der overhovedet har beskæftiget sig noget med Kirurgi, selv om rent elementært, maa være saaledes gennemtrængt af dette hans Livsværks Betydning, at det skulde synes vanskeligt at fortælle Dem noget væsentlig nyt, og det bliver derfor en Ære, at De tiltror mig at kunne sige Dem noget, der interesserer Dem at høre.

Skulde dette kunne lykkes mig, saa skulde det vel være ved, at jeg forsøgte at vise Dem Forskellen mellem Kirurgi før og efter Lister, forsøgte at vise Dem, hvilket Grundlag Lister stod paa, hvorledes han samlede Stenene til sin Bygning, og hvorledes han grundmurede den. Og De vil se, at den er opført paa en saadan Maade, at det har været nødvendigt for alle hans Efterlignere, ja man kan gerne sige for ham selv med, at blive staaende paa det af ham skabte Grundlag, idet man ingensinde har forandret Kærnen eller Grundlaget, naar man gav Antiseptikken de mere og mindre væsentlige Tilføjelser, som Udviklingen medførte og befriede den for en og anden Overlæsning.

Det, der karakteriserede Kirurgien før Lister, var dens Begrænsning paa Grund af Usikkerheden med Hensyn til gunstigt Saarforløb, eller man kunde fristes til at sige Sikkerheden for ugunstigt Saaforløb. Det har hermed som det synes, næppe altid været saa slet som for 50 Aar siden. Naar man læser om, hvad Larrey, Dupuytren, Diefenbach, for ikke at tale om Cooper eller for at nævne vore egne herhjemme Callisen, Thal, har udført af Operationer paa et langt tidligere Tidspunkt, saa maa man næsten gaa ud fra, at der den Gang har været mindre Intensitet i Saarsygdomsepidemierne, i hvert Fald, hvor man var under dagligdags Forhold, medens man under ekstraordinære Forhold led uhyre under Lazaretfebrene, som Saarepidemierne kaldtes, fordi det især var under de store

Sammenhobninger af slet passede og usundt forplejede Saarede, at disse Epidemier hærgede.

Maaske det var Hospitalslægernes ivrigere Beskæftigelse med Obduktioner efter Udviklingen af de patologisk-anatomiske Skoler i Lægevidenskaben, der skabte disse ugunstige Forhold paa de store civile Sygehuse. Visse Kendsgerninger kunde tyde i den Retning, saaledes for Fødselsstiftelsernes Vedkommende det Forhold, at de for Jordemødrene forbeholdte Afdelinger havde bedre Vilkaar end de, der stode aabne for medicinsk studerende;

Joseph Lister.

fremdeles netop den Omstændighed, at Forholdene ofte var slettest der, hvor de største Mestre virkede, hvor altsaa ogsaa de fleste Elever samledes om Sygesengene, Elever, der delte deres Tid mellem den patologiske Anatomi paa Obduktionsanstalten og de kliniske Studier ved Sygesengen, medens ukendte Læger i fjerne Afkroge havde bedre Resultater. Og man var ikke fremmed for denne Tanke; thi, som mine Tilhørere ville erindre, var netop Saarinfektionen gennem Liggiftsindførelse Grundstenen i hele Semmelweiss's Lære, der vilde være

bleven Underbygningen for vor Antiseptik, om Tiden i 50erne havde været modtagelig.

Og jeg kan erindre fra mine purunge Dage i Slutningen af 60erne en kirurgisk Professors meget nedsættende Betegnelse af hans Kollega, fordi denne benyttede Knive fra Operationsstuen til Sektion og Kadaveroperation — han kaldte sin Kollega et Svin — men jeg tror forresten, denne sidste desinficerede Knivene saa godt, det dengang lod sig gøre.

Hvorom alting er, de paa Hospitalerne saa vel som i den private Kirurgi raadende Vilkaar vare slette for 40—50 Aar siden — især paa Hospitalerne; men man havde vænnet sig til de ugunstige Forhold, saa man betragtede dem som noget selvfølgeligt. Et blot taaleligt godt Befindende efter et aabent Brud eller efter en Operation var den Gang et langt større Særsyn end en alvorlig Infektionstilstand er det nu efter langt alvorligere Læsioner og Indgreb. „Saarfeberen“ var saa fastslaaet et Forhold, at man ikke tog Sagen altfor alvorlig, og jeg kan erindre, at Professor Studsgaard har fortalt fra sin Ungdomstid paa Frederiks Hospital, hvorledes Kandidaterne paa kirurgisk Afdeling ved Frokostbordet væddede om, hvorvidt den under Morgenarbejdet amputerede Patient vilde faa sin første Kuldegystelse før eller efter et bestemt Klokkeslet. Men det var ej saa urimeligt, at Forholdene var saa ugunstige, naar De hører — hvad jeg ogsaa skal berette fra Øjenvidne, hvorledes den operative Hygiejne var paa vort Mønsterhospital.

Under Operationerne benyttedes ikke Vidskere af steril Bomuld eller Gaze, men Svampe til at trykke op med. Disse Svampe kastedes efter Brugen i den Spand, der var benyttet under Operationen, hvorefter de vredes op af Rengøringskonerne efter Operationen. Men under Rengøringsarbejdet benyttede Konerne disse samme Svampe til Rensning af Borde og andre Redskaber, for saa at vride dem op nogle Gange i Sæbe og Vand og endelig henstille dem i en Spand — der ogsaa var anvendt under Rengøringsarbejdet — i saakaldt rent Vand; paa denne Maade henstode nu Svampene i Spanden, der var henstillet aaben under Salens Tilhørerbænke, til næste Operationsdag, og tilmed tog man sig det ikke nær, til hvilken Slags Operation Svampene vare anvendte.

Naar vi nu efter Lister tænke paa disse Vilkaar for Operationer, er det os snarest et Under, at ikke alle opererede eller alvorligt tilskadekomne med aabent Saar døde. Det er os intet Under, at Kirurgens og Patientens Frygt for Operation var næsten lige stor, saa stor, at man skønt vidende om Farligheden ved en Lidelse som Brokindeklemningen og om Betydningen af Forsinkelsen, dog lod Dag og Dag gaa med Forsøg paa ublodig Tilbagebringelse af Brokket,, med Lavementer afvekslende med Morfin, før man besluttede sig til den den Gang saa farlige, blodige Operation og saaledes Gang paa Gang tabte det gunstige Øjeblik og opererede Brok med begyndende Koldbrand, med Underlivsbetændelse, saaledes som man kan se det ved at gennemgaa hin Tids Sygehistorier. Og hvor slet var ikke de brokopereredes Udsigter. Et af de sidste Aar før Listerperioden finder jeg paa Frederiks Hospital en Brokoperationsdødelighed af 5 døde og 3 helbredede; og

Kommunehospitalets var i det hele ikke bedre.

Vi kunde forøge saadanne Billeder med mange, men det anførte maa være Dem nok til at lade Dem forstaa samvittighedsfulde Kirurgers Bekymringer, saaledes som en Gang min Lærer, afd. Prof. Holmer, skildrede sin Fortvivlelse ved et Tilfælde, han havde oplevet netop i de Aar, hvor Grænseskellet mellem før og nu falder: En Mand af fuldkommen Sundhed kommer ind paa Afdelingen med en ganske uskyldig Fedtsvulst i Nakken for at faa den fjærnet. Operationen forløber uden Forstyrrelser; ved Aftenstuegangen klager Manden over en ringe Trykken i Saaret, men han forekommer Holmer ikke at være helt klar. Saa fjærnes Forbindingen og Holmer finder Omgivelserne knittrende af fremadskridende Koldbrand med Luftudvikling; paa faa Dage er Manden død. — —

Al denne Utryghed er det, Lister har fjærnet. Men De kan vide, at det ikke kom helt uforberedt. Kirurgerne Verden over kunde ikke i aarevis gaa og se paa alle disse Ulykker, uden at søge at forbedre Forholdene. Jeg har alt i Forbigaaende nævnet Semmelweiss, som, slaaet ved en Vens hurtige Dødsfald efter en Ligforgiftning, faar Øje for, at her var en Lighed imellem Vennens Sygehistorie og de Sygehistorier med Dødsfald ved Barselfeber, som han havde set i saa rigeligt Antal. Han skildrer det næsten som en Aabenbaring, hvorledes han, søgende Hvile ved Adriaterhavet for Overanstrængelsen i sin brydsomme Kamp mod de fødendes Barselfebre, faar Efterretningen om Vennens Død, hvorledes han ser Ligheden mellem den ham tilsendte Sygehistorie og Barselfebrene, hvorledes han drager tilbage og tager fat paa sine Studier. Og i de følgende Aar viser han i en Række klassiske Arbejder, at man klinisk kan godtgøre, hvorledes det hænger sammen med Barselfebrenes Forhold til Smitte; — først er det kun Liggiften, senere er det alle forraadnende organiske Stoffer, han har for Øje. Han bliver ikke staaende her, men viser, hvorledes man skal undgaa alle disse Ulykker ved Rensning af Fødselshjælperens Hænder med Klor. Ved Gennemlæsning af hans Arbejder forbauses man over, at hos Semmelweiss staar paa en Maade hele Antiseptiken, — begrænset ganske vist til et enkelt Omraade, uden at man faar Forstaaelse af, hvad det er, han kalder den smittende Gift, uden Begreb om Bakterier, men sæt Bakterier eller Bakteriernes Produkter ind alle de Steder, hvor Semmelweiss taler om forraadnende organiske Stoffer og De har omtrent den samme Antiseptik.

Men, som berørt, Semmelweiss var paa en vis Maade for tidlig. Han var med en fuld gennemført Lære om Smitte ved Berøring kommet frem under en Periode, hvor Miasmerne, de luftformede Smittekilder, vare de raadende i Videnskabsmændenes og Praktikernes Kreds. Imellem Fødselshjælpere diskuterede man hans Lære og kom kun for en Del til at anerkende den. Kirurgerne fik ikke Blikket op for ham, og det er rimeligt, at Lister overhovedet ikke har kendt hans Arbejder, i hvert Fald omtaler han dem ikke i sine Meddelelser.

Men ogsaa andre Forsøg paa at knække Saarsygdommene forekomme i disse Aaringer før Lister. Mellem disse Fremgangsmaader kan nævnes Isolation af de inficerede, den aabne Saar-

behandling, hvis Teori er den, at man ved Saarenes Lukning, Sammensyning og Tillukning med Charpi, indelukker Giften og saaledes tvinger den over i Blodomløbet. Der er ingen Tvivl om, at der ved denne aabne Saarbehandling opnaaedes særdeles gunstige Resultater i Sammenligning med Saarforløbet ved Sammensyning og Charpiforbinding.

Til de i disse Aar forsøgte Saarbehandlingsmidler maa her omtales Kulpulverbehandlingen; Forbindingen med „Coaltear saponiné“, et Stof, fremstillet, saaledes som det sammensatte Navn siger, ved at opslemme Kultjære i en Sæbeopløsning, altsaa ikke meget forskelligt fra nogle af de nu anvendte Forbindstoffer. Tillukningen med Plasterbandage og Vatforbinding hører ogsaa til Forsøgene fra de Tider. Ja, man finder ogsaa saa hypermoderne Sager som Sugeapparater, ganske lignende de moderne Bierske, lagte om Amputationsstumper for ved Luftfortynding at fjærne Luften fra Saarene og for at bortsuge Afsondringerne. Og alle disse Opfindelser viste naturligvis „glimrende Resultater“ — men gik hastigt i Forglemmelse alligevel. Alle disse Forsøg vise, hvorledes man var inde paa Spørgsmaalet. Man faar enkelte Sider frem, som man gør til Hovedsagen — og Forsøgene mislykkes baade for den ene og for den anden, fordi man ikke faar fat i Kærnen. Den eneste, hvis Løsning kunde være blevet til noget blivende, Semmelweiss, glemmes og dør paa den Sindssygeanstalt, hvor han havnede, trykket til Jorden under den manglende Forstaaelse, som han mødte. Løsningen var forbeholdt Lister, og vi skulle snart se, hvilke Tanker det er, der bevæger ham.

Der er nu ingen Tvivl om, at Forholdene i England have været bedre, end i det øvrige Europa. Paa den Tid, vi her omtale, var i Storbritanien paa ikke faa Omraader gennemført hygiejniske Forholdsregler af ganske elementær Natur — simple Renligheds-foranstaltninger —, som først langt senere vandt frem i andre Lande; paa Hospitalsordningens Omraade var der sket en stor Reorganisation efter de ulykkelige Erfaringer paa Krim og de ved Miss Nightingales Arbejder der gennemførte Forbedringer. Vel havde hun gaaet i Sygeplejeskole mellem tyske Diakonisser, men hele Forbedringen af Sygeplejen fik netop ved hende et saadant Fremstød, at England for lange Tider paa Sygeplejens Omraade fik den ledende Stilling. Ved denne Forbedring af Plejen forbedredes Renligheden paa Hospitalerne. Fremdeles benyttede Englænderne sig i stor Maalestok af Operationer i isolerede Lokaliteter udenfor Hospitalerne. Alle disse Forhold kan forklare, at Saarforløbet hos engelske Kirurger var gunstigere end andre Steder, saa meget bedre, at man netop i England ikke i samme Grad som udenfor Landet forstod at skatte Listerbehandlingen ved dens første Fremkomst, ja endog stod skeptisk overfor den.

Imidlertid, medens det her sagte gælder Storbritanien i det hele, saa synes Forholdene ikke netop at have været videre gode paa Listers Hospital. Han var ved den Tid, han offentliggjorte sine grundlæggende Forsøg over sin Saarforbinding, 40 Aar gl., ansat som Overkirurg i Glasgow. Jeg beder Dem, mine Tilhørere, lægge Mærke hertil, da ogsaa det uden al Tvivl har spillet sin Rolle ved den Modstand, den Mistillid, som han mødte

netop i **England** paa en Tid, da den øvrige civiliserede Verden havde anerkendt hans Tankers Rigtighed, hans Forsøgs Paalidelighed og hans Resultaters Overlegenhed over, hvad der ellers kendtes.

Lister arbejdede paa et gammelt i de fleste Henseender uheldigt Sygehus, der i den ene af Afhandlingerne om hans Antiseptik omtales som liggende paa en yderst uheldig Grund med Naboskab til et gammelt Epidemisygehus, med Indlæggelsestuen for Tilskadekomne liggende paa et Jordsmon, der faa Tommer under Jordoverfladen var opfyldt af Koleralig, kort og godt et Sted, hvor han maatte savne de hygiejniske Forbedringer, som var gennemført mange andre Steder i Storbritanien. Han havde tidligere haft sin Tanke henvendt paa ganske andre Spørgsmaal og ydet anerkendte videnskabelige Besvarelser af disse, saa som *de glatte Muskelfibres Nerveforsyning*, var dog senere 1859 kommet ind paa *Inflammationens Væsen* og blev nu ved de Forhold, hvorunder han arbejdede, bragt ind paa Saarsygdommene og deres Behandling. Paa den Tid, han begyndte sine Studier, var lige forud gaaet en Del Forsøg, der ledede ham. **Tyndall** havde ved sine Eksperimenter over de koncentrerede Solstraalers Synlighed i støvfyldt og Usynlighed i støvfri Luft godtgjort den Allestedsnærværelse af Støv, som vi nu ere saa fortrolige med, at man næsten maa tage sig sammen for at forstaa, at der har maattet en højt kultiveret Videnskabsdyrker til for at vise, at al Luft, selv den, vi vilde kalde ren, er opfyldt af Støv, og at dette Støv lader sig fjærne ved de Fremgangsmaader, han paaviser: Gennemsugning gennem et Vatfilter eller langsom Sugning gennem et langt, snævert, vandret Rør, saa Støvet under Luftens Gennemgang fældes ned paa Rørets Bund.

Dernæst havde paa den anden Side Kanalen det 19. Aarhundredes største biologiske Geni, **Pasteur**, udviklet sin Gæringslære. Han, Kemikeren, havde vist al Gærings Væsen som beroende paa Smaaorganismers Livsvirksomhed, medens man endnu paa tysk Grund saa en af de betydeligste Mænd, **Liebig**, forfægte Anskuelsen om Gæringen som en ren kemisk Proces, og vel anerkendte han Gæringsorganismernes Tilstedeværelse, men stillede dem i anden Række.

Disse to Forhold, det organiske Støvs Allestedsnærværelse og Gæringen, opfattet ikke som en Iltning, foraarsaget ved Luften, men som en Livsproces, en Spiring og Vækst af Luftens mikroskopisk smaa Organismer, ledede **Lister**. Han fandt en Lighed mellem Gæringerne og Saarsygdommene, og hans Tanke var den, at ikke Luften, **men Kim, som fandtes i Luftens Støv, vel sagtens var Grunden til Saarsygdommene ikke mindre end til Gæringerne.** Med denne Tanke for Øje anlagde han sine første Forsøg i Laboratoriet og ved Sygesengen. I Laboratoriet saa han, at han kunde hindre Gæring i Urin, naar han ved **Tyndalls** Metoder udelukkede Støvet fra den i hans Kolber opsamlede og kogte Urin. Ligeledes saa han, at den efter **Tyndall** rensede Luft viste Støvfrihed og ingen Lysning af Solstraalen, medens den ufiltrerede og gæringsvækkende Luft ogsaa viste Støvholdighed og lysende Solstraaler.

Da han nu ikke kunde underkaste

Saarene en Luftning uden Støv efter den her beskrevne Metode, fandt han, Fremgangsmaaden maatte være at sikre sig, at det Støv, der fra Luften direkte eller indirekte kom til Saaret, blev befriet fra levedygtige Kim (germs), og dernæst, at Luften kun burde komme til Saaret efter Berøring med et saadant kimdræbende Stof. Naar altsaa et Saar var opstaaet ved Tilfælde, maatte det befries fra levedygtige Kim — desinficeres — og dernæst dækkes med det desinficerende Stof. Naar Saaret tilføjedes operativt, burde Operationen foregaa under Beskyttelse af dette desinficerende Stof.

Saa simpel, mine ærede Tilhørere, er den Tankerække, der underbygger Listers „germ theory" om Saarene, der pleje at blive Sædet for Sygdomme, naar de er udsat for ufiltreret Luft med dens Urenheder.

I Analogi hermed sammenlignede han Forholdene ved et Ribbensbrud med uskadt Hud, men saarende Lungen med det perforerende (ɔ: ude fra indtrængende) Brystsaar. I første Tilfælde kommer Saaret i Lungen i Forbindelse med den gennem Respirationsvejene filtrerede, altsaa støvfri Luft, og ingen Inflammation optræder, medens det sidstnævnte Saar til Lungesækken medfører Lungehindebetændelse med Materiedannelse, Forhold ganske svarende til Laboratoriets Gæringsforsøg.

Det Stof, ved hvilket Lister hæftede sin Opmærksomhed, var den siden 1835 kendte Karbolsyre, et af de væsentlige Stoffer i Kultjæren, hvis Bestanddele man i den forløbne Tid havde naaet til i noget større Maalestok at isolere og tage i Anvendelse paa forskellig Maade. Valget af Karbolsyren beroede paa en Observation i den lille By, Carlisle, hvor man havde anvendt Karbolsyre som Rensningsmiddel i Byhygiejnens Tjeneste.

Han fandt, at naar han havde tilsat den for Væksten af „germs" egnede Urin med Karbolsyre, fortyndet paa passende Maade, udeblev baade Gæring og Forraadnelse, Urinen „holdt sig", som Kød og Fisk efter gennemgaaet Røgning „holder sig", trods alt Støv.

Han forsøgte fra først af Karbolsyren i meget stærke Koncentrationer, men paa Grund af Stoffets stærkt ætsende og irriterende Natur maatte han for at anvende den paa sine Saar mildne dens ætsende Virkning, hvilket skete ved at opløse den i Vand eller Olie. Karbolvandet gjordes til 2½ à 5 pCt. og Olien 5 à 10, ja indtil 25 pCt.

Den første Teknik for hans Forbinding var nu meget ligefrem. Han behandlede Læsionsstedet f. Eks. ved et aabent Brud med Afvaskning og Udskylning med Karbolvand og dækkede Saaret saa snart som muligt med en Kompres, der havde indsuget Karbolvand eller helst Olie, da han selv regnede denne for meget virksom og — selv i 10 à 25 pCt.s Styrke kun lidet ætsende. Udenpaa Kompressen lagdes en almindelig sammentrykkende Forbinding, eventuelt med Skinner ved de aabne Brud, som jo var de Tilfælde, hvor han forsøgte Forbindingen fra først af.

Med denne meget simple, nemme Forbinding lykkedes det Lister at gennemføre Behandlingen af endogsaa meget slemme Tilfælde af Benbrud. Hans første kliniske Tilfælde (1865) er netop et aabent Skinnebensbrud, som behandledes med en simpel Karbolforbinding. Patienten døde ganske

vist, hvad dog skal have ligget i, at Manden i det hele havde været Genstand for uheldig Behandling, ogsaa hvad Renligheden af Forbindingen angaar. Men Tilfældet havde vist Lister Karbolsyrens gunstige Indflydelse paa Saaret, og han fortsatte derfor ufortrødent sit Arbejde med Karbolforbindingen, og de følgende Behandlinger af kompliceret Benbrud lykkedes fortrinligt, saa at han efter et Par Aars Forløb 1867 kunde meddele sin første Afhandling: *on a new method of treating compound fracture, abscesses etc. (Lancet April, Juli 1867).*

Senere fremlægger han sine Resultater i Brit. med. Association i August samme Aar *(Lancet Septbr. 21. on te antiseptic principle of surgery).* (oversat af Philipsen i Ugeskrift for Læger Nov. 1867).

I samme Aar publicerer dels Lister dels andre Kirurger Afhandlinger i Lancet og Brit. med. journal behandlende den nye Forbindingsmetode, der dels kaldes — af Lister selv hyppigst — den antiseptiske Metode, dels — især af flere af de andre Forfattere — Karbolforbindingen, og 1867 er det derfor, man kan kalde den antiseptiske Metod'es Fødselsaar. Kalde Aaret for Indførelsesaaret for Karbolforbindingen vilde være ganske uhistorisk. Thi det viser sig, at Lister i Anvendelsen af Karbolsyren har ikke faa Forgængere paa Kirurgiens saa vel som paa Hygiejnens Omraade. Det gaar her som med Jenner som Vakcinationens Opfinder. Der er en Skolelærer hist, en Præst her, en Bonde, en Købmand, der har indpodet Kokopper og derved hindret Koppesmitte, men Jenner er Manden, der har gjort hele Vakcinationen til det, den er blevet, er dens Opfinder.

Saaledes her. Lige fra 1840 har Karbolsyren fundet Anvendelse og er blevet rost og dadlet som Saarforbindingsmiddel, som Desinfektionsmiddel paa forskellig Maade. Ja, der er endogsaa franske Afhandlinger, der rose Karbolsyrens udmærkede Indflydelse til at sikre godt Saarforløb, forebygge Bodforgiftning fra Saar (Declait, Lemaire, Missonneuve), hvad der ogsaa straks anførtes for at berøve Lister Prioriteten m. H. t. Karbolsyrens Anvendelse som Saarmiddel.

Ogsaa paa mange Maader var der i England Anvendelse for Karbolsyren i forskellig hygiejnisk Henseende,som vi jo saa, at det var paa den hygiejnisk Anvendelse af Karbolsyren, at Lister havde laant Ideen om dens Anvendelse mod Saarsygdomme. Men det, der skal bemærkes som nyt hos Lister, er heller ikke i og for sig Anvendelsen af Karbolsyre; og i Anledning af de mod ham rettede Angreb for at berøve ham Prioriteten for Karbolforbindingen riposterer han selv paa sin fine og beskedne Maade, men paavisende sin store Fortjeneste: „the germ theory“ ikke Karbolforbinding er min Opfindelse.

Han var dog utvivlsomt heldigt med det Stof, han valgte til Antisepticum, men han kunde ligesaa godt have taget et andet Stof, Systemet var ikke blevet et andet. Stoffet var som sagt heldigt, fordi dets Giftvirkninger viste sig lidet paaagtelige, og fordi det, ganske vist smærtende lige ved Paaførelsen, hurtig tager Smærten fra Saaret.

De har set, hvorledes Lister fra først af anvendte sin Karbolforbinding paa en Maade, man nu slet ikke vilde

acceptere som en god Forbindingsmetode. Hvad han opnaaede, vilde vi heller ikke nu alt sammen kalde ideale Resultater. Han havde aabenbart ikke sjælden Suppurationer i sine Saar. Men han opnaaede det, at fra det Tidspunkt: 1865, han havde indført Karbolsyren paa sin Afdeling, dels til Saarbehandling, dels til andre Desinfektionsøjemed, vare de forhen saa pinlige Haarsygdomme: *Hospitalsbrand og Blodforgiftning forsvundne fra hans Afdeling.* Og hans Amputationsstatistik var blevet saaledes forbedret, at medens der før hans Karbolbehandling døde omtrent Halvdelen af hans Amputerede, saa døde der i de første Aar efter Indførelsen af hans nye Saarbehandling kun mellem $^{1}/_{6}$ og $^{1}/_{7}$. Medens forud en stor Del Patienter med aabne Benbrud døde, og mange maatte amputeres, saa gennemførte han efter sin nye Forbinding en lang Række saadanne Tilfælde uden Dødsfald og uden Amputationer.

Men som sagt, ved at læse baade hans egne og især hans hurtig optrædende Efterligneres Sygehistorier vil man erkende, at mange Tilfælde ikke efter nu gældende Fordring tør kaldes helt ideelle, dertil var der for megen Suppuration. Denne erklærer nu Lister tildels for Karbolvirkning. Han tror paa to Slags Suppuration: en septisk, den mere ondartede Form med alvorlige Betændelser i Saarets Omegn og Omgivelser paa nære og fjærne Organer, og en mere godartet Suppuration, fremkommen ved den kemiske Indvirkning af Karbolpræparaterne. Denne sidste søges i de første Aar efter hans Opfindelse modarbejdet ad forskellig Vej. Karbolen som det bedste Antisepticum vil han ikke gerne gaa fra, men med hans kritiske og gode kliniske Blik var det umuligt andet end, at han maatte arbejde paa at undgaa de Mangler, han godt saa klæbede ved hans første Forbindingsteknik.

Fordampningen af Karbolsyren og dermed Forbindingens svigtende Evne til at holde de frygtede Kim borte, var hans anden Bekymring. Denne Ulempe modarbejdede han dels ved at indrette sin Forbinding, der i de første Aar næsten helt var en Karbololieforbinding, paa den Maade, at han havde flere Lag Karbollapper, saa han kunde tage en Del overfladiske Lag bort, paahælde ny Karbololie paa Underlagene og anlægge nye overfladiske Lag af Karbololielapper; fremdeles søgte han at dække Forbindingen med et ydre, impermeabelt Lag — Tinfolie, Guttaperkapapir o. l. Dernæst opfandt han sin Karbololiekit Karbolpasta (1 Karbolsyre, 4 Olie og saa meget slemmet Kridt, som nødvendigt til god Kitdannelse).

Denne Kit, „Karbolpastaen“, blev lagt i tykke Lag paa et Stykke Hefteplaster i saadan Størrelse, at det kunde gaa godt udenfor Saaret. Dette dækkedes nu først af en Karbololielap af Styrke $^{1}/_{10}$. Derover lagdes Pastaen, der dels skulde afgive sin Karbolsyre successivt, dels skulde være en mild, ikke irriterende Form for Karbolsyrens Anbringelse. Senere forsøgte han paa anden Maade at beskytte Saaret mod Karbolsyrens fortsatte direkte Indvirkning. Naar Saaret var gennemrenset ved Udsprøjtning med Karbolvand $^{1}/_{20}$ eller $^{1}/_{10}$ — en Fremgangsmaade, han kun nølende gik til, men som han f. Eks. ved de aabne Brud fandt uundgaaelig nødvendig — dækkedes Saaret med et i Karbolvand

afvasket Stykke Tinfolie, Vokstaft, Guttaperkapapir, og uden paa dette anbragte han saa Karbololie rsp. Karbolpastaforbindingen, fastholdt ved et Bind.

Han var altsaa nu kommet ind paa sit P r o t e k t i v, det lige paa Saaret liggende uigennemtrængelige Lag, hvorved han dels beskytter Saaret mod Karbolirritation, dels ogsaa tilstræber Dannelsen af en Blodskorpe som Dækning af Saaret, en Fremgansmaade, L i s t e r beskriver i 1867, men som ikke desto mindre „opfindes" en Del Aar senere af S c h e d e i Hamburg.

Men Udviklingen fortsattes uafbrudt ogsaa efter at Lister i 1870 var flyttet fra Glasgow til Edinburg, hvor han overtog sin berømte Svigerfaders, S y m e s Stilling.

Denne stadige Ændring af Metoden er et Punkt, hvor Lister blev Genstand for en nærliggende, men ubillig Kritik. Man fandt, at han for ofte og hastigt ændrede sin Metode, man fandt, at han med altfor korte Mellemrum saa Fejl, hvor han forud havde været ubetinget rosende, man fandt, at heri laa en Usikkerhed.

Naar man i Aaringer havde haft en klassisk Forbinding, der om ikke tilfredsstillende, saa dog var noget fast og trygt, som man kunde holde sig til, saa stod man her overfor noget, der hver Gang, der kom en ny Meddelelse, var blevet noget forandret; fra Karbollappen paa Saaret var man kommet til Karbolpastaen, saa til Dækningslagene, saa til Protektivbedækningen. Man fik aldrig Tid til at blive staaende. Altid Forandring. Men Sagen er den, at mange troede, de stod blot over for et nyt Forbindingsmiddel, et nyt Stof — som et af de mange andre, man havde set anvendt. Man havde ondt ved at følge L i s t e r der, hvor hans virkelige Nyskabning var — „the germ theory". „H u s k p a a", er hans Opfordring: „a t d e t, d e r s k a l v æ r e v o r L e d e s t j æ r n e, v o r t K o m p a s i S a a r b e h a n d l i n g e n, d e t e r T a n k e n a t u n d g a a a t l a d e K i m e n e p a a v i r k e S a a r e t". Det er for at spærre af for disse, han udvikler sine Metoder. Og det er der, han stadig er i Fremgang, i Udvikling. Men Udviklingen maatte ogsaa skride frem af andre Grunde. Hans første Offentliggørelser angik som berørt Behandlingen af de aabne Benbrud. Hans næste Arbejdsfelt for den antiseptiske Metode var A b s c e s s e r n e. Til disses Behandling, der i Aaringer havde voldt Kirurgerne Bekymringer trods D i e f e n b a c h s fandenivoldsk rigtige Sætning „Wo es schwillt, da schneidet man", tog Lister nu sin Tilflugt til Karbolsyren. Frygten for at aabne Abscesser var saa stor, at man ofte lod store Abscesser aabne sig spontant eller man aabnede dem ved en Brænding gennem Bedækningerne L i s t e r gav Anvisning paa at aabne Abscesser ved at skære i den vel desinficerede Hud under Beskyttelse af en lige over Kniven holdt Karbololielap, som man saa umiddelbart efter Snittet lod falde ned over Saaret, saa at den straks dækkede mod Luftkimene. Han fandt en stor Forbedring i Abscesbehandlingen ad denne Vej.

Man læser nu med nogen Undren, at Aabningen af en Absces har kunnet virke i den Grad afskrækkende paa hin Tids Kirurger, at der skulde en slig særlig Foranstaltning til, for at en saa ringe Operation ikke skulde blive en alvorlig Begivenhed.

Men man maa erindre de ugunstige, ovenfor omtalte Forhold, hvor Ind-

læggelsen paa en stor kirurgisk Hospitalsafdeling for en bolden Finger var en livsfarlig Begivenhed. Infektionen paa hin Tid har været intensere, end den er blevet senere.

Derimod viste det sig jo snart umuligt at gennemføre større Operationer ved de alt beskrevne Metoder, hvis man skulde gaa frem med det for Øje, at der ikke maatte falde Kim fra Luften ned paa Saaret. Det gjaldt nu for Lister at finde en Maade at uskadeliggøre dem paa under større Operationer. Han fandt Hjælpen i Sprayen, et Apparat, som Størsteparten af Dem, mine Tilhørere, kun kender som et Indaandingsapparat af pulveriserede Vædsker eller til Overdouching af Blomster med Vand eller Ansigtet med Parfume.

Apparatet hedder paa engelsk „Sprayproducer", men forkortes til kun at kaldes „Spray", der jo egentlig betyder den fremstillede Taage. Denne Taage af $2\frac{1}{2}$—5 pCt. Karbolvand skulde efter Listers Mening, ledet hen over Operationsstedet, bringe Luftens Kim til at dø, inden de naaede til Saaret, og han havde saaledes opnaaet ved en antiseptisk Behandling af Luften at kunne operere i Fred for Kim. Ved samme Tid foretog han ogsaa en anden Forandring. Han fandt snart, at Karbolkittet eller Pastaen havde sine Ulemper, navnlig den at holde Afsondringen tilbage.

Hans Forbindingsmetode med Olie og Pasta var desuden kun skikket til at lade faa Dage hengaa mellem Skiftningen af Forbindingen, medens hans Ønske var, at lade Saarene saa meget i Ro som muligt. Han ændrede derfor ogsaa selve Forbindingen derhen, at han i Stedet for Karbolpastaen, smurt i tykke Lag paa Hæfteplaster, lod Karbolsyren, blandet med Parafin og Harpiks optage i groft vævet Gaze, der da i et større Antal (8) Lag lagdes uden paa Protektivet og anbragtes saaledes, at det til alle Sider dækkede ikke alene Saar og nærmeste Dele, men at ogsaa hele det Legemsparti, hvortil Operationsstedet hørte, var indhyllet i Forbindingsgazen, der holdtes fast med et Bind — ogsaa af Karbolgaze — men mellem de to yderste Lag Gaze indskødes nu et Lag inpermeabelt Tøj: Makintosch, hvis Betydning var at tvinge eventuelt Blodvand eller Materie til ikke straks at naa Overfladen — og inficeres fra Luftens Kim, men, stadig sivende under det inpermeable Stof i Karbolgazen, først naa Overfladen ved Randen af den, som oftest paa et lavt liggende Sted. Da nu Sivningen stadig gik gennem karboliseret Stof, mente han, at man altid kunde være sikker paa, kun at have med desinficeret Sekret at gøre; naar dette naaede Overfladen, var det Tid at skifte Forbindingen, hvis ikke særlige Forhold, Puls, Temperatur, Smærter, tvang en til at skifte forinden.

Saaledes var, kan man sige, Højdepunktet af den Listerske Forbinding naaet: Operationen foretaget under den desinficerende Taage, Forbinding efter den her i al Korthed beskrevne Norm, Forbindingens Forbliven i Ro saalænge, det lod sig gøre, og da Skiftning under Karbolspray ligesom ved Operationen.

For Lister selv og hans fasteste Tilhængere var Karbolsprayen Metodens Clou. Meget ændredes i hele Metoden, men Karbolsprayen holdt sig de fleste Steder helt ind i 80erne. Ja, hos Listers Svigersøn, Goodlee paa „University College Hospital" og paa „Kings College Hospital", Listers

egen tidligere Afdeling, hos Chiene, saa jeg endnu i Midten af 90erne Dampsprayen i fuld Gang, jeg tror dog nærmest af Pietet mod Mesteren.

Thi i Aarenes Løb havde, som De vide, Forsøgene hos Pasteurs og Kochs Elever vist, at Luftkimene ere for intet at regne mod det, som paaføres fra Genstande og Hænder, der komme i Berøring med Saaret; intet i Sammenligning med det, der findes paa Huden af Patienten selv.

Det er nu vanskeligt at sige, om Sprayen ikke i Begyndelsen har haft sin store Betydning. Vi maa erindre, at da den til Højden naaede Listerforbinding indførtes, kom den til Steder med den daarligste Hygiejne. Maaske var Luften der fuld af Kim. Men dernæst forstod man ikke overalt at vaske sin Patient eller sig selv ren. Troen paa Karbolsyren var saa stærk, at man tiltroede den det hele. For mange var Stoffet næsten mere end „the germ theory“ stadig Hovedsagen. Man havde intet rigtig Begreb om, hvad der hørte til Desinfektion.

Kirurger, der vare opdragne i den gamle Skole, havde nu faaet det „Livsens Vand“, der skulde holde Patienterne ovenfor Graven, dette hellige Vand var Karbolvandet, der for mange Læger blev som Vievandet for Katolikkerne.

Naar Fingerspidsen var dyppet deri, var den blevet ren; — „aseptisk“ eller endog „antiseptisk Smuds“ var et af de Listerske Slagord, som hans Efterlignere optoge, misforstode og misbrugte. En Sonde, optaget af en gammel Forbindtaske, var brugbar, naar den var dyppet i Karbolvandet.

Det var Misforstaaelserne, som gjorde, at Modstanden mod Lister var stor, især i England.

Som sagt, det er ikke umuligt, at Sprayen, der ved Siden af den desinficerende Taage, som Lister stolede saa meget paa, førte en fin Strøm af Karbolvand vaskende hen over Saar og Saaromgivelser, har bidraget sit til at rette paa en Del af de Fejl, der i Begyndelsen blev begaaet. Men efterhaanden som Kendskabet til Infektionslæren skred frem, da Infektionsorganismerne for hver Saarsygdom adskiltes hver for sig, da man ikke mere blandede almindelige Forraadnelsesbakterier og egentlige Saarinfektionsorganismer sammen, da fik man ogsaa at se, at Luftkimenes Tid var forbi; disse Efterkommere af Miasmelæren for Saarsygdommene maatte vige Pladsen for de paa Huden siddende Kim.

Fødselsstiftelserne, der ogsaa havde indført at lade de smaa Børn komme til Verden i en Karboltaage, lærte, at det var en Urimelighed, og Kirurgerne fulgte efter. Lidt efter lidt forsvandt Sprayen.

Men ogsaa Karbolsyrens Eneherredømme begyndte hurtig at rokkes. Fra mange Sider kom Meddelelser om Farerne ved den; Lister selv anerkendte dens Skyggesider og var tidlig betænkt paa at sætte andet i Stedet. Han kom til Borsyreantiseptiken. Han blev Opfinder af Eucalyptusantiseptik, af Sublimatserum-Forbindingen. Den antiseptiske Metode vilde han ikke forlade, saa længe han selv virkede, og selv efter at han havde anerkendt den af hans Landsmænd og især af hans tyske Kolleger udviklede Aseptik, følte hans egne nærmeste Elever sig dog saa stærkt knyttede til Lære-

rens Autoritet, at de fastholdt hele Karbolantiseptiken i dens fulde Udstrækning længe efter, at den de fleste Steder var afløst af sin Datter, Aseptiken. —

Medens den givne Fremstilling er Hovedpunkterne i Listers Arbejde, maa vi dog for at forstaa alt, hvad han har betydet for Saarbehandlingen, nævne endnu et Par Punkter, hvor han har vist den rette Vej.

Indtil hans Opfindelse af „the germ theory" i Saarlæren, var Underbindingsmetoden den, at de anvendte Traade hang ud af Saarene, for efterhaanden som de under Suppurationen løsnedes, at falde af eller blive trukne ud. Lister viste, at i et antiseptisk behandlet Saar kunde man rolig lade Traade blive liggende kort afklippede som „ligatures perdues". Dog erkendte han efterhaanden Ubehageligheden ved at lade de almindelige Silke- eller Hørtraade forblive i Saaret. Ligesom Saaret skulde være frit for Bakterieindførelse, saaledes skulde det være frit for andre Fremmedlegemer. Et Saar skal saa vidt muligt *„be let alone"*: et Saar, der ikke paavirkes af uheldig virkende Kræfter, vil hele. Derfor vilde han gerne undgaa de almindelige Traade til Underbinding. Han fordrede et Materiale, der kunde opløses i Saaret, og forsøgte da en Desinfektion af Katgut, og det lykkedes ham virkelig ved en langsom Behandling med Karbolvand og Karbololie at fremstille en saavel stærk som blød, bøjelig og i passende Grad opløselig Traad. Han er saaledes Faderen til den sterile Katgut, om end hans Præparat i Aarenes Løb er blevet afløst af andre Katgutsorter.

Ligeledes har han stadig med sin „germ theory" og sin Fordring til at lade Saaret i Fred behandlet Drænagespørgsmaalet med hele den Takt og sikre kliniske Sans, som man erkender hos ham ved at læse hans Afhandlinger og hans Sygehistorier, der alle ere skrevne med den største Sans for at fastholde alle Enkeltheder og dog ikke komme bort fra Hovedsynspunktet.

Lister har af enhver, der kendte ham, været anerkendt som en Mand, der paa ethvert Punkt forstod at drage den fineste Linie for, hvad der var det rette. Han har været den fineste i Venskab overfor dem, der sluttede sig til ham, og han har aldrig vist sig uden af den sikreste Takt overfor sine ikke altid hensynsfulde Modstandere.

Jeg kan fortælle Dem en Historie om hans Evne til at finde den rette Udvej i en vanskelig Situation.

Han var under en stor Lægekongres paa Fastlandet indbudt til at bo hos en god Ven og Kollega, Professor X, men til Kongressens store Bekymring udeblev han Dag for Dag. Hans præsumptive Vært, Professor X, var af en lidt pirrelig Natur, og man vilde ikke spørge om Listers Udebliven. Under hele Kongressen var det en lille Sorg for det ellers saa vellykkede Møde. Saa fik man at vide, at en alvorlig Patient havde holdt ham hjemme. Paa Mødets Afskedsaften traf en nu afdød Kollega og jeg, der begge var tilstede ved Kongressen, Listers mangeaarige Medarbejder, Dr. C. Vi kom i Samtale om Listers Udebliven. Dr. C. sagde, at den svære Patient, der havde holdt Lister borte, var et lille Paaskud. Lister havde altid alvorlige Patienter. Men da der til Kongressen kom Venner af ham af en Nationalitet, som var meget ilde set af

Professor X, maatte Lister blive hjemme, da han ikke vilde afslaa Indbydelsen til at bo hos Professor X, men ejheller ved sin Nærværelse hos ham vilde løbe den Risiko at sætte sin Vært i en vanskelig Situation overfor sin Gæst, der jo maatte være forberedt paa, at hans Venner af den ildesete Nation, som vilde besøge ham i Professor X's Hjem, kunde krænke hans Vært ved deres blotte Nærværelse. De ved jo nok, tilføjede Dr. C., Professor X er en Smule aparte i sin Optræden

En Mand, der som Lister maatte blive Genstand for sin Samtids Opmærksomhed, og trods den Modstand, der rejste sig mod ham i hans eget Land, maatte han dog slaa saa vidt igennem, at man, hvilket nok er en Sjældenhed, kaldte ham, Skotten fra Edinburg, hvortil han 1870 var flyttet fra Glasgow, til London, hvor han ansattes ved Kings Collegie Hospital 1877. Her fortsatte han sine Undersøgelser over Saarbehandling i samme Aand, som han havde begyndt i Glasgow og Edinburg; men hans væsentlige Arbejde paa det Omraade var da alt færdigt, hans „germ theory“ anerkendt, og han selv stod med et Førerskab, der næppe noget Sted i den civiliserede Verden nægtedes Anerkendelse. Hvorledes den ydre Anerkendelse, der bliver Mænd af hans Betydning til Del, naaede ham, kan vi springe over her, men i et Foredrag som dette maa det dog kortelig nævnes, at han i Tidens Løb blev Formand for Roy. Coll. of surgery, Dr. med. hon. i Edinburg, Dr. jur. hon. i Oxford og Cambridge, Barone't, Peer, Dronningens Livlæge, men alt det kan man efter ens Kendskab til hans Karakter sætte lavt ved Siden af hans Stilling som Reorganistor af den hele Kirurgi. Derfor fejres han ikke ved nogen Fest med ydre Pomp og Pragt, men ved, at man samler alle de spredte Artikler, han har skrevet i et Værk, det Værk, der for lange Tider vil staa som det forløbne Aarhundredes maaske mest epokegørende i hele Medicinen, med Navnet Lister saa lysende som Harvey og Jenner.

Jeg maa endnu sige nogle Ord om, hvorledes det gik Listers store Lære „the germ theory“ ude i Verden.

Det maa da siges, at var Semmelweiss kommet frem paa et ugunstigt Tidspunkt, saa kom Lister i rette Øjeblik.

Tanken slog ogsaa mægtigt an, da den først var kommet godt frem. Imellem de Steder, hvor Antiseptiken tidligt fik Indpas, er Danmark, hvor en Distriktslæge David i Thisted allerede i Decbr. 1867, en Maanedstid efter Philipsens Oversættelse af Listers Artikel i Lancet, behandlede en alvorlig Knusning af en Arm efter de Listerske Principer; de følgende Aar kom Kirurgerne paa de københavnske Hospitaler med, Holmer paa Kommunehospitalet og Saxtorph paa Frederiks Hospital. Efter Listers Udtalelser skal et Brev til ham fra Prof. Saxtorph i Begyndelsen af 70erne, offentliggjort i Lancet, have bidraget en Del til Anerkendelsen af Antiseptikens Værd. Ogsaa i Tyskland vare enkelte (Nussbaum, Dittel, Thiersch) allerede i 1867 gaaet i Lag med de første Listerforbindinger; men man nølede ellers en Del der. Grunden hertil har vel været den relativt taalelige Tilstand, som aaben Saarbehandling, Irrigator, Kulpulverforbin-

ding ydede. En god Bekendt af mig, som laa paa dansk Lazaret i 1864, og ved de tyske Lægers Overtagelse af Lazarettet kunde gøre Sammenligningen mellem vor og den fremmede Behandling, beskriver den Velvære, de Saarede følte ved følgende tre Forandringer: den haarde og smudsige Svamp til Saarenes Rensning afløstes af Vandstraalen fra Irrigatoren, Charpi afløstes af Kulpulver, og værnepligtige Sygepassere afløstes af sympatetiske Diakonisser.

Frankrig var et af de seneste Lande til at optage Listerprincipperne. De mest udholdende Modstandere havde Lister i øvrigt mellem sine egne Lands- (Lawson, Tait, Bantorck).

Hvad der nu udrettes af Operationer i Læ af Antiseptiken eller snarere under Aseptiken, er det ikke her Stedet at gaa ind paa. Vi behøve kun at henvise til hele Underlivskirurgien, der vel var bleven til før Lister, men dog først fik rigtig Vind i Sejlene, da den hele kirurgiske Verden havde anerkendt Listers Principper.

Vi se med Stolthed paa den Række Fremskridt, der skyldes de sidste 40 Aars Kirurgi — Utrygheden afløst af Tryghed. Da denne Følelse af kirurgisk Stolthed kom til Orde ved en Lejlighed, hvor Professor Plum var tilstede, ytrede han, at vi i Stedet for Stolthed kunde føle Beskæmmelse ved den Tanke, at Lægerne havde drevet Kirurgi i mere end 6000 Aar, før det var gaaet op for dem, at vi skulle vaske vore Patienter, os selv og vore Instrumenter rene.

Mine ærede Tilhørere, at Beskæmmelsen nu er hævet, skylde vi Listers to Grundlærdomme: Kimtheorien og den simple Sætning: „et Saar skal man lade have Fred“.

Estrups første Tiaar 1875—1885.

Oversigt og Betragtninger.

Af GUSTAV PHILIPSEN.

En betydningsfuld Periode i Danmarks offentlige Liv begynder med Ministeriet Estrups Tiltræden og naar sit Knudepunkt med Provisoriet 1885, da Ministeriet ikke vilde bøje sig for Landets ved Valgene i 1884 tydelig tilkendegivne Krav om en ny Regering. Men vi véd hverken, hvorledes det gik til, at Danmark fik Ministeriet Estrup eller hvilke Grunde, der i 1884 bestemte det til at blive siddende. Dette er typisk for den kummerlige Tilstand, Kendskabet til vor nyere Historie befinder sig i. Medens man har kunnet skildre Republikens Udvikling i Frankrig efter 1871 indtil de intimeste Enkeltheder, medens i England alt, lige indtil Monarkens af Fortrolighed omgærdede Indgreb i Begivenhedernes Udvikling har kunnet klarlægges, medens endog i det autoritære Tyskland navnlig hele den til Bismarck knyttede Literatur har kastet et stærkt, om end ensidigt Lys over Begivenheder og Personer, saa er vi endnu ikke videre, end at vi først i forrige Aar har faaet rigtig Besked om, hvad der foregik paa Londoner-

konferencen 1864, og at den virkelige Sammenhæng med Forfatningsforandringen 1866 endnu er ganske dunkel. Vor nyere Historie er som et mørkt Fastland, hvoraf enkelte kendte Begivenheder dukker op, umotiverede i deres Opstaaen og Forløb. Hvad der endnu kan fortælles, er højst kun det omtrentlig rigtige, uden Fasthed i Linierne, uden punktuel Sikkerhed. De efterfølgende Linier gør i alt Fald ikke Krav paa at byde mere.

I al Almindelighed lader det sig nu nok forklare, hvorfor vi ikke fik et Venstreministerium i 1875, som i det mindste nogle af Deltagerne i Aktionen mod Fonnesbech ventede, og hvorfor det blev Estrup. Venstre var hverken stærkt nok til at tvinge sig frem eller sympatetisk nok for de afgørende Faktorer til at liste sig frem, ikke anset nok til at overvinde den Blanding af Frygt og Afsky, der omgav Venstrenavnet i ledende Kredse af vort Samfund. Venstre led paa den ene Side under at være en for ensartet Masse; det var jo kun Bønder! Efter den store Folkesejr den 25. April 1876 fik Højres Opfattelse Udtryk gennem et Billede i Vittighedsbladet Punch: Folketingets Forsal som en uhyre Opstabling af Træsko foran en lukket Dør. Paa den anden Side havde Venstres Oprindelse af flere adsplittede Grupper allerede flere Gange givet sig Udslag gennem Knagning i Sammenføjningen: en paa engang taalmodig og kraftig Højrepolitik kunde menes at have Udsigter til at faa Bugt med Bondestandens Sammensværgelse.

Omvendt syntes Højres Stilling ingenlunde haabløs. Venstre havde et lille Flertal over alle andre Grupper i Folketinget, men det var tvivlsomt, om dette svarede til et Flertal mellem Vælgerne. Det var i disse Aar, at den store Indvandring fra Land til By ret tog Fart; Valglovens Kredsfordeling, der hvilede paa Folketællingen i 1860, var allerede ganske forældet til Byernes Skade; Byerne var sikre for Højre; derfor blev Kravet om en ny Valgkredsordning en Hovedsag for Højre, indtil Socialdemokratiets stærke Fremvækst noget svækkede Interessen for denne Sag. — Højre havde endvidere Landstingets store Flertal paa sin Side; Landstingets Venstre var en forskræmt Flok af gamle beskedne Bønder, der ligesom bad om Undskyldning for at være trængt ind i det fine Selskab. Men endvidere havde Højre for sig den uhyre Magt, som laa i Indehavelsen af alle indflydelsesrige sociale Stillinger, Hoffet og Universitetet, Byraad og Amtsraad, Magistrater og Embedsstand, videnskabelige og økonomiske Sammenslutninger, alt var Højre. Men navnlig var Hovedstadens offentlige Mening venstrefjendsk paa en Maade, som nu vanskelig kan begribes saa lidt som den tyranniserende Overmagt, Københavns Mening udtrykt gennem ansete Presseorganer øvede over det hele Land. Kun faa kunde se, at alt, hvad man saaledes sad inde med, var en Kapital, der opspistes og ikke trak Renter, at Højres fortsatte Forbliven ved Magten var en Rovdrift, der vilde hævne sig bittert. Kun faa saa det, fordi man havde et Aktiv endnu; man havde Estrup.

I Estrup fandt man den stærke Mand, der skulde frelse Højre og Fædrelandet, og man greb ikke helt forkert. Estrup havde som Indenrigsminister i Frijs-Frijsenborgs Ministerium efterladt sig gode Minder; han

havde siden to Gange sagt nej til at blive Konsejlspræsident; han lod sig nøje med at være det synlige Landstingshøjres anerkendte Leder og at bie paa den belejlige Tid. I 1875 fandt

J. B. S. Estrup.

han, den var inde. Han havde klart nok set, at Vanskelighederne for en Højreregering ikke saa meget laa i, hvad Ondt Venstre kunde gøre den, som i Uensartetheden indenfor Højre, Manglen paa Disciplin. Men nu havde først de egentlige Oktobermænd, saa de nationalliberale, saa endelig et Styre, der nærmest kunde nævnes efter Mellempartiets Navn, løbet sig træt. Imellem Fædrelandet og en Venstreregering, det vil sige Kaos, var der kun Estrup, derfor kunde han kræve og opretholde Lydighed i Geledderne. Hvormeget end derfor i de følgende Aar den dramatiske Spænding beror paa Kampen mellem Estrup og Venstre, hvormeget end Udviklingen i dybere Forstand er knyttet til de frisindede Ideers Spredning over stedse videre Lag — Nøglen til, hvad der virkelig foregaar, maa i Reglen søges i mere eller mindre mislykkede Oprørsforsøg indenfor Højres Politikere imod Konsejlspræsidentens Absolutisme.

I Erkendelse af Situationens Krav dannede Estrup sit Ministerium udelukkende af Landstingets Højre. Der var Godsejere som Estrup selv, som Moltke-Bregentved, Skell og Haffner; der var Fischer, som, oprindelig Bondeven, i stadig Uvilje mod Nationalliberalismen efterhaanden var kommet over til et yderliggaaende Højrestandpunkt; der var endelig Nellemann, hvis Udgangspunkt havde været Nationalliberalismens, men som i sin Skepsis overfor alle faste konstitutionelle Grundsætninger ikke følte de Betænkeligheder, der endnu plagede Mænd som Krieger og Klein. Ministeriet havde Fagdygtighed og indre Sammenhold. Det var det stærkeste

Chr. Berg.

Højreministerium, som vi havde haft siden Bluhmes første Ministerium af 1851.

Det var et rent Kampministerium, og det var ment som saadant. Muligvis

har der dæmret en Tanke om, at den ubetingede Opgivelse af den nationalliberale Retning kunde danne et fælles Arbejdsgrundlag mellem Ministeriet og Venstre; maaske der endogsaa har været en Velleitet, ligesom hos Bismarck, til ved en social Fremskridtspolitik at slaa Demokratiet bort fra Venstre. Det er i alt Fald paaagtelsesværdigt, at Ministeriet allerede i sin allerførste Levetid, Efteraaret 1875, nedsætter en Arbejderkommission til ikke ringe Forargelse for den nationalliberale Presse. Men Kommissionen var dødfødt; dens Arbejde blev uden praktisk Værd, og der hengik derefter en lang Aarrække, før man mærkede Spor af social Interesse hos Regeringen.

I politisk Henseende optraadte Ministeriet straks saare udæskende. Efter en parlamentarisk set besynderlig Udsættelse af Rigsdagen straks som denne var traadt sammen i Oktober 1875, overraskedes den med en Udtalelse om, at Regeringen vilde tilstræbe at begrænse Rigsdagssamlingernes Varighed. Efter Ordlyden af Grundlovens § 19 kunde den ordentlige Rigsdag ikke uden Kongens Samtykke forblive længere sammen end to Maaneder, og uagtet den i sin Tid med alle Partiers Tilslutning indførte nøjagtige Gennemgang af Finanslovforslaget i Folketinget forlængst havde gjort den nævnte Grundlovsbestemmelse til et ligegyldigt Bogstav, saa modtog Rigsdagen, da de to første Maaneder af Rigsdagssamlingen var forløbne, et kongeligt Budskab, hvorved Rigsdagssamlingen tillodes fortsat endnu to Maaneder. Ogsaa i den følgende Samling gentoges denne Komedie; men derefter lod man den falde, uden at man havde opnaaet andet, end at aabenbare sin Lyst til at drille Folkerepræsentationen og beskære dens naturlige Rettigheder.

Ogsaa i saglige Spørgsmaal viste Regeringen sin Tilbøjelighed til at skærpe Modsætningerne. Under forudgaaende Toldlovsforhandlinger havde de tidligere Højreregeringer med Venstre været enig om, at nogen Nedgang i Toldindtægterne kunde taales uden Dækning i andre Skatter, og Striden havde kun drejet sig om Størrelsen af denne Nedgang, idet Venstre krævede hele den i 1864 indførte Krigstold ophævet. Ministeriet Estrup stillede sig derimod stejlt paa det Standpunkt ikke at ville gaa med til nogen udækket Nedgang af de indirekte Skatter, og krævede fuld Kompensation. Samtidig tilkendegav Regeringen paa en tydelig Maade sin Uvilje mod den mere demokratiske direkte Skat. Forsvarssagen var brændende som endnu den Dag i Dag, og den mere militærvenlige Del af Venstre havde samlet sig om at ville gaa med til en Bevilling af 30 Millioner Kroner til overordentlige Forsvarsforanstaltninger (Forøgelse af Flaaden, flydende Forter ved København, et Befæstningsanlæg i Jylland, men ingen Befæstning ved København) paa Vilkaar af, at Midlerne tilvejebragtes ved en Indkomstskat. Men Regeringen afviste dette det mest imødekommende Tilbud, der nogensinde er gjort fra Venstres Side. Ved Sagens Behandling i Folketinget, Vinteren 1875—76, gik det nu saa ejendommeligt, at saa vel Regeringens videregaaende Forslag som det moderate Venstres blev forkastet, idet den mere antimilitaristiske Del af Venstre stemte imod. Regeringen opløste da Folketinget den 30. Marts 1876, „da vi ikke anse det for forsvarligt længe-

re at udsætte Paabegyndelsen af de nødvendige overordentlige Foranstaltninger til Forsvarssagens Fremme . . . . . og da Folketinget har villet gøre Paabegyndelsen af Forsvarsforanstaltningerne afhængig af det i og for sig uantagelige Vilkaar, at en disse uvedkommende og under Landets nuværende finansielle Forhold unødvendig Lov om en ny Skat forud er vedtaget" osv. Man ser, at Ordene ikke er uden Lidenskab. Udfaldet svarede ikke ganske hertil. — Paa Venstres Side havde der siden Udgangen af Finanslovskonflikten i 1875 hersket ret stærke indre Brydninger; men overfor det udprægede Højreministerium traadte de indre Modsætninger tilbage; man gik samdrægtigt og fortrøstningsfuldt til Valget den 25. April.

Denne Valgdag er blevet en Mærkedag i vor Udvikling; Venstre kom ind med 74 Mandater og mindst 15 vundne Pladser; Højre i videste Begreb talte efter Valget kun 28 Mand. Valget betød for det første, at Venstres Flertal blandt Vælgerne nu var hævet over al Tvivl. Efter den Dag har enhver Tanke om et Højreflertal i Folketinget været Fantasteri. For det andet betød Valget det gamle Mellempartis Undergang; det viste sig derefter noget, om end ikke meget lettere at holde Højre sammen om Ministeriets Kamppolitik; Modsætningerne uddybedes, Konflikten nærmede sig. Endelig var Valget et meget kraftigt antimilitaristisk Votum fra Vælgernes Side, stærkere end maaske Venstre i sin daværende Sammensætning ønskede det; efter dette Valg har Modstanden mod overhovedet at bygge Danmarks Fremtid paa en Udvikling af dets Militærvæsen faaet et Grundlag, der aldrig siden er gaaet helt tabt; Hørups Politik er født; han var selv faa Maaneder forud blevet Medlem af Folketinget ved et Suppleringsvalg i Køge.

Efter Valget lod Estrup „Forsvarssagen" falde, det vil sige Gennemførelsen af ekstraordinære Foranstaltninger, navnlig Befæstningsanlæg, en Holdning, som efter Opløsningsdekretets drabelige Ord gjorde et noget mat Indtryk og vistnok gav Venstre et falsk Indtryk af svigtende Kraft hos Ministeriet. Samlingen 1876—77 blev en udpræget Konflikttid, og Konflikten skærpedes ved, at det var Finansloven, Grundlaget for Statshusholdningen, hvorpaa Kampen førtes. Folketingsflertallet gav Finansloven en Skikkelse, der efter Estrups Sigende gjorde den absolut uantagelig for enhver Regering. Naar man nu efter de mange Aars Forløb genser de da saa berømte fem Punkter, der gav Loven denne revolutionære Farve, bliver man ventelig noget forbavset; end ikke det mest graverende blandt dem, Nægtelsen af Midlerne til det kongelige Teaters fortsatte Drift vilde vel nu sætte Sindene i stærk Bevægelse. Men Landstinget sluttede sig fast til Ministeriet og førte Loven tilbage til den af dette ønskede Skikkelse; alle de parlamentariske Stadier blev gennemløbne uden Resultat, og den 31. Marts 1877 vedtog Tingene Finansloven, hvert i sin Affattelse. Dette foregik under Omstændigheder, der for os kan synes underlige, næsten barnlige, men i hvilke Øjeblikkets Lidenskab gav sig et dramatisk Udtryk. Man havde en Følelse af, hvad det betød, at Landet kom til at staa uden lovligt finansielt Grundlag for Styrelsen, naar den vedtagne midlertidige Bevillingslov udløb den 15. April, og begge de

stridende Parter ønskede at lægge Ansvaret over paa Modparten. Folketinget ønskede derfor at kunne vedtage Finansloven i sin Affattelse før Landstinget, som derved kom til at staa som den Part, der ved sin afvigende Afstemning fik det formelle Ansvar for Lovens Sprængning. Man havde i denne Hensigt sat Folketingets Møde til en tidlig Morgentime (som iøvrigt paa Grund af Statsraadsmøde blev udskudt noget), og Venstre havde begæret Afslutning af Forhandlingerne for at sikre den ønskede Prioritet i Afgørelsen. Saa er det, at Estrup begærer Ordet. Formanden hører det ikke, vilde vel efter den begærte Afslutningsbegæring ogsaa have anset sig uberettiget til at give nogen Ordet. Estrup forlanger Ordet paany uden Resultat. Han forlader Salen dirrende af Harme over den ham viste Krænkelse; det er blevet sagt, at han vilde have forelagt en ny midlertidig Bevillingslov, der vilde have udskudt den afgørende Konflikt.

Nu kom den, brat og uventet, uagtet egentlig alle havde arbejdet henimod den. Den 12te April udkom en provisorisk Lov, hvorved Kongen, ɔ: Regeringen bemyndigede sig selv til at afholde de nødvendige løbende Udgifter og opkræve de bestaaende Skatter og Afgifter. Engang forud, i 1853, havde en Regering udstedt en saadan Lov, men det var nærmest blevet anset som et Ulykkestilfælde, man fra alle Sider bestræbte sig for at kaste Jord paa. Denne Gang var derimod den provisoriske Bevillingslov med fuld Musik indført som et Kampmiddel mod Gennemførelsen af Folkets Selvstyre. I den allerunderdanigste Forestilling, der offentliggøres samtidig med Loven, er Retfærdiggørelsen lidet juridisk. Ministeriet har ingenlunde tilegnet sig Professor Matzens Forsvar for den provisoriske Finanslov, Grundlovens formentlige Krav om et Budget som Grundlag for Statshusholdningen og den deraf flydende Nødvendighed af at tilvejebringe dette i provisorisk Lovsform, naar den normale Vej glipper. I denne Forstand har Ministeriet Estrup overhovedet aldrig udstedt nogen provisorisk Finanslov. Nellemanns Begrundelse er rent politisk. Ministeriets Fratræden vilde betegne en Godkendelse af Folketingsparlamentarismen, en Fornægtelse af Kongens Ret til frit at vælge sine ansvarlige Ministre, vilde derfor være pligtstridig. Men der maa da findes en Vej, der muliggør, at Staten kan holdes sammen og da Grundloven ikke opstiller særlige Regler for det foreliggende Tilfælde, vil det eneste konstitutionelle Middel være en Anvendelse af Grundlovens § 25. Tilsyneladende respekterer man endnu Bevillingsretten, forsaavidt som man kun giver sig Hjemmel til at afholde de Udgifter, der var vedtagne af begge Ting; men man er forudseende nok til allerede nu at tage Forbehold om, at hertil vilde man under andre Omstændigheder ikke anse sig bunden, et Forbehold, der blev praktisk i 1885.

Den provisoriske Finanslovs Udstedelse blev i første Omgang en Styrkelse for Højre, en Svækkelse for Venstre. Venstre, der vistnok lige til det sidste havde tvivlet paa, at en Regering vilde sætte sit Navn under en saadan Lov, var forvirret og nogenlunde raadløs. Man udstedte Manifester, der fremkaldte taabelige Sagsanlæg, man dannede en ny Forening, Grundlovsværneforeningen, som ingen større Betydning fik. Man havde paa forskellig

Maade Sol og Vind imod sig. Venstres betydeligste Mand, J. A. Hansen, døde under sørgelige finansielle Omstændigheder. Folketinget havde for første Gang siden 1856 besluttet at forsøge Rigsretten som politisk Aktionsmiddel; den tidligere Minister Krieger havde solgt Marmorkirkens Ruin til Tietgen uden Rigsdagens Minde; den tidligere Minister Hall havde ved Opførelsen af Nybygningen til det kgl. Teater godkendt meget betydelige Overskridelser af den givne Bevilling, uden forud at søge Rigsdagens Samtykke hertil; Folketinget besluttede i begge Spørgsmaal Anklage mod de forskellige forhenværende Ministre, der bar Ansvar for de formentlige Lovbrud. Folketinget havde valgt Hørup til offentlig Anklager, og han gennemførte Aktionen med megen Dygtighed. Men Udfaldet blev, som man kunde vente det, fuldstændig Frifindelse, og dette endda ud fra en saa reaktionær Begrundelse, at Rigsretsaktion herefter maatte siges at være udelukket som politisk Kampmiddel fra Demokratiets Side.

Paa Højres Side var der derimod idel Glæde. Endelig havde man fundet en Mand, endelig saa man Handling. Talrige Tilslutningsadresser til Ministeriets Politik blev vedtaget; omtrent 70,000 danske Mænd udtalte deres Tilfredshed med Forfatningsbrudet. Kun paa ét Sted var Glæden ikke helt ublandet, i selve det politiske Centrum, i Folketingets Højre, der endnu beherskedes af Nationalliberalismens Aand. Man var tilfreds med, at Estrup havde turdet det, man ikke selv ret havde dristet sig til, man var glad over den Dukkert, Venstre havde faaet — men man var alligevel ikke rigtig tryg ved Situationen. Nu havde Estrup fuldbyrdet sin frelsende Daad; nu gjaldt det atter at vende tilbage til normalt Forfatningsliv, og hvis Estrup var en Hindring derfor, saa nærede de Nationalliberale ingen Tvivl om, at hans Patriotisme vilde tilsige ham at vige Pladsen.

Det er ud fra saadanne Stemninger og Forudsætninger, at man forstaar, hvad der foregik paa Rigsdagen, da denne traadte sammen i Oktober 1877.

J. L. T. Holstein Ledreborg.

Den provisoriske Finanslov blev ikke forelagt direkte, men kun som Anmærkning til Finanslovforslaget for det løbende Aar. Til Behandling heraf nedsatte Folketinget et særligt Udvalg, forskelligt fra det sædvanlige Finansudvalg, og indenfor dette Udvalg kom Modsætningerne til at bryde sig. Det viste sig hurtig, at der indenfor Venstre var stærkt afvigende Anskuelser, ligeledes, at der indenfor Højre var Tilbøjeligheder til at søge Forstaaelse med den forhandlingsvillige Del af Flertallet; i disse Bestæbelser var den tidligere Minister Klein Hovedmanden. Alt dette traadte frem for Dagens

Lys, da Udvalgets Indstilling kom til Behandling i Tinget. Et Flertal foreslog at udskille den provisoriske Lov som et særligt Afstemningstema, at forkaste denne, men derimod at lade Finansloven overgaa til anden Behandling; imod dette sidste protesterede Berg og hans nærmeste Meningsfæller. Afgørelsen faldt den 7. November, og umiddelbart efter fremsatte Klein efter Aftale med moderate Venstremænd Forslag til en midlertidig Bevillingslov. Vanskelighederne ved at finde en Form, der ikke indirekte godkendte Provisoriet, Bergs Fjendskab, Landstingsgodsejernes Stædighed og Estrups overlegne, blaserede Holdning gjorde Udfaldet tvivlsomt og bevirkede, at Dagene den 7. og 8. November 1877 hører til de mest bevægede i vort politiske Liv. Tilsidst lykkedes det at blive enig, og den nye Bevillingslov, der atter skabte et lovligt Grundlag for Statshusholdningen, fik kongelig Stadfæstelse umiddelbart før Midnat. Men der laa mere bag det skete end en Bevillingslov. Forudsætningen var, at man vilde forsøge en ny Politik, bygget paa Forstaaelse mellem den moderate Fløj af Venstre med Bojsen og Holstein i Spidsen og Folketingets Højre, og det var en stiltiende Forudsætning, at et Ministerskifte vilde komme inden alt for lang Tid. Der var dog en Mand, som ikke var lydhør herfor. Med en lykkelig Evne til at være døv paa det rigtige Øre, som Estrup flere Gange har udfoldet under lignende Omstændigheder, opfattede han den 8de Novembers Gerning som en ret ligegyldig Sag; Tingene var blevet enige om en Bevillingslov; det var godt for dem, men vedkom ikke synderlig Regeringen; den havde vist, at den kunde klare sig foruden. Der blev fra dette en Brod siddende imod Estrup hos Folketingets Højre, som ogsaa i de følgende Aar gav sig ejendommeligt Udslag, men udvortes set holdt Estrup Stillingen; han blev siddende.

Det eneste haandgribelige politiske Resultat af den 8de November blev da dette, at det forenede Venstre gik i Stykker for aldrig mere at samles. Formelt kom Brudet først henimod Rigsdagssamlingens Slutning, da Berg med henimod 30 Mand udmeldte sig af Partiet; reelt var Skilsmissen foregaaet i Efteraaret. Store politiske Følger knyttede sig hertil. Den første puniske Krig var endt med Venstres formelle Nederlag. Der var ikke længere noget Flertalsparti i Folketinget, og dette blev særlig understreget, da en paa et ret tilfældigt Spørgsmaal fremkaldt Opløsning i Januar 1879 gav Højre nogen Styrkeforøgelse, særlig paa det moderate Venstres Bekostning, saaledes at Højre til Tider endog var det største Mindretal i Tinget. Bergs Gruppe, der hurtig fik Navnet det radikale Venstre, medens det kaldte sig selv Folketingets Venstre, drog med største Beslutsomhed Konsekvensen af den nye Stilling. Da der hverken i Befolkningen eller i Tinget var noget Flertalsparti, maatte det parlamentariske Krav foreløbig skydes tilside. Opgaven for et demokratisk Parti maatte da blive uden Hensyn til, hvem der var Ministre, at arbejde paa Sagen i folkelig Aand og iøvrigt at forberede Fremtiden ved Arbejde ude i Befolkningen. Herigennem vandt Gruppen tillige et Grundlag for Forstaaelse med Regeringen, om Lejlighed hertil gaves. Der var tydelig nok hos Gruppen en vis Tendens i denne Retning, hos Berg mere ud fra

hans Interesse for Sagerne, hos Hørup ud fra den med nogle af Regeringsmændene fælles Uvilje mod den svindende, men endnu i Selskabet stærke nationalliberale Retning. Den noget større moderate Gruppe svingede noget mere hid og did, men havde aabenbart større Sympathi for Samarbejde med Folketingets overvejende nationalliberale Højre imod Regeringen end med denne, og Højres ledende Mænd understøttede Gruppen heri i stadig mere udpræget Uvilje mod Estrups Forbliven ved Magten. Estrup endelig havde ikke Smidighed nok til at finde sig tilrette i den nye Situation, han var utilpas og gnaven; adskillige af de vigtigste Sager fandt deres Løsning, udenom Ministeriet, tildels imod dettes Ønsker.

Disse Grundstemninger beherskede de første Rigsdagssamlinger efter 1877. Der var idelige Forskydninger indenfor Venstre, idet nogle af Medlemmerne traadte ud af den ene og ind i den anden eller dannede særlige Smaagrupper, efter hvor de fandt det mest venstre. Der blev i de første Par Aar ingen Finanslovskonflikt. Men der var mangfoldige Intriger og Underhaandsforhandlinger. Særlig gjaldt dette paa det militære Spørgsmaal, der mere og mere trængte sig i Forgrunden. Ved Bergs Hjælp fik Krigsminister Kaufmann seks store Kanoner til Københavns Søforsvar, og den lille Kalkbrænderiskanse til Anbringelse af to af dem; den staar endnu med de to ret forældede Uhyrer som et Minde om hin forvirrede Tid. Omvendt gennemførtes med det moderate Venstres Tilslutning saavel en Revision af Hærloven som af Søværnsloven og endelig en ny militær Straffelov, der vel betegnede et stort Fremskridt fra det bestaaende Barbari, men alligevel lod meget tilbage at ønske fra et demokratisk Standpunkt.

Saa lidet opløftende nu disse indre Rigsdagsforhold maa forekomme, saa utvivlsomt er det ikke desto mindre, at disse Aar og deres nærmeste Efterfølgere hører til de grøderigeste i vor folkelige Udvikling. Det bobler og gærer paa alle Punkter, og Strømmen gaar ustanselig bort fra Højre og over imod Venstre.

Der var først dette, at Landsdele, der hidtil havde været uimodtagelige for demokratisk Paavirkning, nu begynder at svinge. Saaledes Thy og Nordsjælland, begge Steder under Indflydelse af Bergs personlige Paavirkning og de af ham oprettede Blade. Grundtvigianismen, der endnu var den stærkeste levende Aandsmagt i vort Folk, men hvis Tilhængere hidtil havde været delt mellem Højre og Venstre svingede disse Aar mere ubetinget over i Demokratiets Rækker. Samtidig havde der enkelte Steder dannet sig Centrer for en mere realistisk radikal Politik, saaledes i Aarhusegnen under Lars Bjørnbaks Førerskab, i Midtsjælland, Nordjylland og Langeland.

Men ogsaa Byerne begyndte at svigte Højre. Den stærke Indvandring ude fra Landet bragte en Tilførsel af Elementer, der stod udenfor de gamle Købstadtraditioner, nye Folk kom op, der ikke respekterede Fortiden, Byraadsvalgene i 1882 viste allerede, at det gamle Højres Magt ikke længere var ubestridt. Men ogsaa i Hovedstaden begyndte Stillingen at blive usikker. De Nationalliberales skjulte Misnøje med Ministeriet bredte sig ud over det københavnske Selskab; der viste sig Spor til en „Etatsraadsoppo-

sition, der, saa spagfærdig den end var, blev Udgangspunktet for en langt videregaaende Udvikling. Noget større Betydning fik det, at Børsens almægtige Leder, C. F. Tietgen, fandt sin Regning ved at mobilisere Handelsstanden til halvt oppositionelle Skridt paa Børsmøderne 1880 og 1881, og sit ydre politiske Udtryk fik denne Aktion 1881 i Christoffer Hages Valg til Folketinget, hvor han straks, skønt valgt som liberal Højremand, indtog en meget selvstændig Stilling.

Endnu større kulturel Betydning fik de aandelige Brydninger i Tidens unge Slægtled. Tilsyneladende havde Georg Brandes lidt Nederlag i sin Aktion som Venstre i sin; som en slagen Mand, kunde det siges, forlod han Valpladsen og drog i frivillig Landflygtighed til Berlin, 1877—1882. I Virkeligheden havde han sejret som sjælden en aandelig Fører gør det, forsaavidt som al ung Literatur, der duede, bar Mærke efter ham, alle unge Videnskabsmænd i alle Fakulteter udenfor det teologiske var paavirkede af de Strømninger, han havde indført i vort Aandsliv, som endelig baade Teater og Billedkunst kastede Traditionens Aag af sig og fulgte nye „europæiske" Baner. Paa mangfoldige Maader følte de Unge sig som en stridende Klike med taaleligt indre Sammenhold, og med sikker Overbevisning om, at deres var Fremtiden. I „Studentersamfundet" fik de frisindede Akademikere deres eget Hjem, der ogsaa fik politisk Betydning igennem Samfundets forskellige sociale Institutioner. Venstre havde allerede siden 1873 i „Morgenbladet" besiddet et Hovedstadsorgan; men først efter at det fra 1881 var kommet under Styrelse af Berg, Hørup og Edvard Brandes, fik Bladet Betydning i Hovedstadens politiske Opinion.

I Eteraaret 1880 var Edvard Brandes ved et Suppleringsvalg blevet valgt til Folketingsmand i Rudkøbing, som den Bergske Gruppes Mand, et Symbol paa Forbindelsen mellem den politiske Radikalisme og hvad man kaldte det literære Venstre, et talende Vidnesbyrd om, hvor frygtløs og fordomsfri man var blevet indenfor vort politiske Demokrati. Og Rigsdagsforhandlingerne om den nyvalgte Rigsdagsmands Edsaflæggelse, om den højere Skoles Maal og Midler og lignende Sager betegner vel overhovedet det højeste Flodmaal i vor Rigsdag for Radikalismen i aandelige Spørgsmaal, som Hørups berømte Tale fra 1883 med Mottoet „hvad skal det nytte", var det som Udtryk for realistisk Opfattelse af Landets udenrigspolitiske Stilling.

Endnu et Forhold maa nævnes i denne Forbindelse. Fischers Udnævnelse til Kultusminister i Estrups Regering betegnede et afgjort Brud med den i alle Skole-, Universitets- og officielle Literatur- og Kunstsspørgsmaal hidtil eneraadende nationalliberale Retning, og blev som saadant ilde optaget. Fischer var ikke nogen radikal Mand, men hans Modsætning til den herskende Klike og hans Uafhængighedslyst bevirkede, at der blev friere Luft, større Muligheder for nyere Anskuelser. Det lykkedes Fischers Modstandere at trænge ham bort fra Embedet i 1880, og hans Efterfølger Scavenius opfattedes med nogen Føje som staaende til højre for ham i almindelige Spørgsmaal; men heller ikke under ham blev Kultusministeriet det nationalliberale Eldorado, som det havde været under Monrad og Hall.

Af endnu større Fremtidsværdi end noget af de i det foregaaende nævnte Momenter blev dog den danske Arbejderbevægelses uanede Vækst. Efter det frygtelige Slag den unge Retning

V. Hørup.

fik ved Pios og hans Fællers Bortrejse, havde saavel den faglige som den politiske Bevægelse vegeteret i en Aarrække, hvortil ogsaa de ugunstige Erhvervsforhold i Halvfjerdsernes sidste Aar bidrog deres. Nu tog Bevægelsen atter Fart under Ledelse af Mænd, der ikke hørte til det lærde Lag, men var udgaaet af Arbejdernes egne Rækker. Fagforeninger dannede sig og voksede; man prøvede sine Kræfter i smaa faglige Kampe, og man havde ikke altid Uheld med sig; man prøvede sig ogsaa ved politiske Valg; i 1880 naaede en socialistisk Kandidat ved et Suppleringsvalg i København over 1000 Stemmer, og ved Landstingsvalget 1882 gjorde en samlet københavnsk Opposition sit første, naturligvis mislykkede Forsøg paa at sætte sine Valgmandskandidater igennem.

Den stærke Grøde, der saaledes var i Folkelivet, gav sig nu ogsaa Udtryk i en større Frejdighed inde paa Rigsdagen. I Samlingen 1880—81 drev det ud i Konflikt om Finansloven. Stridspunkterne var hverken mange eller store, Universitetets formueretlige Stilling, Typen for et nyt Pantserskib, Dyrtidstillæg til Embedsmændene, og Lysten til en afgørende Strid var endnu ikke stærk; men Estrup havde i disse Aar en uheldig Haand. I Begyndelsen af Maj 1881 skulde man da til at prøve, om et Fællesudvalg kunde tilvejebringe Enighed mellem Tingene. Men da afbrød Estrup Rigsdagsarbejdet ved Folketingets Opløsning den 7. Maj. I Opløsningsdekretet fandtes de senere saa bekendte Ord om „at Folketinget, være sig paa Grund af de politiske Partiers indbyrdes Stilling

Frede Bojsen.

og de nær forestaaende Valg eller af andre Regeringen ubekendte Grunde, *har vist sig at mangle Evne eller Vilje* til at tilendebringe endog kun en mindre Del af de Rigsdagen forelagte

vigtige Sager". De understregede Ord blev Venstres Feltraab under Valgkampen. Man følte dybt den Uforskammethed, der laa i at behandle Folkets Repræsentanter som en Hoben dovne Skoledrenge, der blev sendt hjem for at læse om paa deres Lektier; Modsætningen mellem Venstregrupperne mildnedes, medens Kløften mellem Regeringen og Venstre uddybedes. Efter 1881 gik der mange Aar før en saglig Forhandling mellem de to Partier kunde genoptages.

Resultatet af Valget den 24. Maj blev højst sørgeligt for Højre, men da det heller ikke efter Valget lykkedes Regeringen at tilvejebringe Enighed om Finansloven, opløste den paany Folketinget den 6. Juli med det Resultat, at Højres Nettotab ved de to Valg blev 9 Kredse, og Partiet gik ned fra 35 til 26 Folketingsmænd. Denne Opløsningstaktik svækkede i allerhøjeste Grad Ministeriets Anseelse i Højre; Vinteren 1881—82 betegner det laveste Niveau, Estrup har været nede paa i den dannede Højreopinion. Venstre var blevet opirret ved Opløsningerne, opildnet ved Valgsejrene, der særlig var kommet den radikale Side tilgode; i denne Vinter fik den bevidste Visnepolitik sit Udtryk i Bergs bekendte Profeti om at alt vilde visne i denne Regerings Haand. — Paa den anden Side var Højre mismodigt, havde ikke længere Tro paa Ministeriets Lykkestjerne. Om Finansloven for det løbende Aar opgav man at komme til Enighed, den blev overhovedet slet ikke mere foreslaaet af Regeringen, man levede hele Aaret ud paa midlertidige Bevillingslove; desto større Kraft sattes der ind paa at enes om Stridspunkterne paa Finanslovforslaget for det kommende Aar. Der førtes mange og lange Forhandlinger herom for aabne Døre og bag Kulisserne; ved en Slags Sammensværgelse mellem Venstre og Folketingets Højre lykkedes det at skabe et Kompromis, for hvilket Ministeriet maatte bøje sig. Dette er, hvad man kalder Majforliget 1882.

Atter var der et Øjeblik, hvor Ministeriet Estrup ved sin Fratræden havde kunnet aabne Muligheden for en fredelig Udvikling; i hvad der hidtil havde været Højres ledende Kredse var Skuffelsen stærk over, at det ikke skete; man havde en Følelse af, at Højre raadnede op, og man havde ikke Tro paa, at Estrup sad inde med Evne til at forny det. I dette Stykke tog man dog Fejl. Just i disse Aar groede der et nyt Højre op under nye Mænds Ledelse, og Højre fik i Militærspørgsmaalet, Forsvarssagen, en Fane, hvorunder Kampen kunde fortsættes. I 1881 blev Højres Arbejder- og Vælgerforening til med Prof. Matzen som bærende Kraft, og snart udbredte nye Højreforeninger sig over det hele Land. Demonstrativt skød Matzen under et bevæget Møde i Landstinget Tingets gamle Leder og Nationalliberalismens typiske Udtryk, A. F. Krieger til Side og blev herefter Tingets politiske Ordfører, kraftigere, men unægtelig mere plebejsk, end den højt dannede Akademiker af den ældre Skole. Militærsagen formede sig mere og mere som et Spørgsmaal om Københavns permanente Landbefæstning. Det havde ikke stedse været saa. Da Krigsminister Thomsen i 1872 fremsatte et lidet gennemarbejdet Forslag i saadan Retning, blev det af de fleste opfattet som et Fantasteri uden dybere Mening. Endnu i 1879 var Tanken om en permanent Landbe-

fæstning ikke fuldstændig knæsat i militære Kredse, men selv efter at dette var sket, vægrede adskillige af Højres Politikere sig ved at gaa med. Ved en Afstemning i Landstinget i Foraaret 1882 stemte baade Andræ, Ploug og Krieger mod Københavns Landbefæstning. Umuligheden af at opstille nogen anden brugelig Forsvarsplan blev forkyndt med en saadan Styrke af den officielle Sagkundskab, og den instinktive Vilje til, at der maatte gøres noget, var saa kraftig i store Befolkningslag, at efterhaanden blev Københavns Landbefæstning ét med Forsvarssagen, og Forsvarssagen det nye Højres Hovedsag. Det maa være Fremtiden forbeholdt at udrede, hvorledes Estrups personlige Stilling har været i dette Spørgsmaal. Fra kritisk Venstreside er det blevet hævdet, at Forsvarssagen for Estrup selv kun har været et politisk Kampmiddel, og det er unægtelig sært, at han praktisk set lod Sagen hvile i den lange Aarrække fra 1876 til 1885. Men under alle Omstændigheder greb han den nu med sikkert politisk Instinkt, og Skildringen af den følgende Periode, Tiden efter 1885, vil vise, hvorledes han udnyttede den.

Rigsdagssamlingen 1882—83 fik en særlig Farvetone ved en Veterans Genindtræden i det politiske Liv. Efter flere forgæves Forsøg paa at finde en Folketingskreds opnaaede Biskop Monrad Valg i Middelfartkredsen, der var blevet ledig ved Balthazar Christensens Død. Han kom ikke som en Menig, der traadte ind i et af Partiernes Rækker; han satte sig for at bringe Fred og Forsoning ved at føre den politiske Forhandling ind paa nye Baner. Midt under Visnepolitiken indbragte han en Række Reformforslag, der kunne skønnes at finde Sympathi paa begge Sider, og derved faa Rigsdagsarbejdet igang paany. Paa den yngre vil disse Monradske Lovforslag let gøre et underlig gulnet og stivnet Indtryk, visne Blomster fra Liberalismens Guldalder, Reformforsøg, der ikke ramte Livsnerven i vor socialpolitiske Tid. Men man overser herved det væsentligste, det Indtryk, den store Personlighed med den betydelige For-

Herman Trier,
valgt i Kbhvns 1. Kreds 1884.

tid uvilkaarlig bragte med sig. Endogsaa den, der som Nedskriveren af disse Linier kun har set Monrad i hans Alderdom, maatte uvilkaarlig imponeres af Talens Kraft og Inderlighed, af den ejendommelige Parring af dyb Mystik og klar indsigtsfuld Forstaaelse. Han er vel den af alle danske Politikere, som har lignet Gladstone mest. Han kom som en af Middelalderens Franciskanermunke, der mens Partierne i en Stad staar rustede til blodig Broderkrig bringer Fredens Evangelium og stundom virkelig smeltede Hjerterne. Saaledes gik det nu

ikke Monrad. Venstre tog med venlig Kølighed imod ham som Forbundsfælle, fremmede hans Lovforslag, overhørte hans Paakaldelse af Forsvarsvæsenets nødvendige Udvikling. Højre bar sig mindre diplomatisk ad. Regeringen nægtede at deltage i Forhandlingerne om private Lovforslag, saalænge Folketinget lod Regeringsforslagene ligge ubehandlede, og da det første af de Monradske Forslag kom op i Landstinget, standsedes det ved en Dagsorden, hvori man billigede, at Regeringen under de givne Omstændigheder havde nægtet sin Medvirkning ved Lovforslagets Behandling.

Monrads Aktion fik saaledes ingen umiddelbar praktisk Betydning; det er dog utvivlsomt, at Regeringens Holdning virkede frastødende paa mange, hos hvem de liberale Traditioner endnu var levende, og som tidligere, saaledes endnu i 1877, villig havde fulgt Ministeriets Politik. Dette fik et overraskende Udtryk i Suppleringsvalget til Folketinget i den store Frederiksbergkreds, som fandt Sted i Foraaret 1883. Vel sejrede den ministerielle Kandidat, nuværende Generalauditør Steffensen, men den liberale Højesteretsassessor Nyholm kom ham meget nær ind paa Livet, og Valgets Gyldighed var ikke uomtvistet. Det var en af Højres Grundpiller, der vaklede; herefter var intet mere sikkert, navnlig ikke de københavnske Kredse, men det betænkeligste Tegn var, at det af den endnu den Gang offentlige Afstemning fremgik, at mange „bedre“ Folk, ja endogsaa blandt de fineste, havde svigtet det ministerielle Program. Og i samme Aars November stiftedes Københavns liberale Vælgerforening med flere tusinde Medlemmer.

Ude i Landet var der snart ikke mere at vinde for Venstre; men hvor stærk Stemningen var, hvor højt Bølgerne gik i Sommeren 1883, viste sig tydeligt ved en Række store Møder i forskellige Landsdele, hvoraf navnlig Mødet i Herthadalen vistnok havde samlet flere Deltagere (omtrent 20000) end noget andet politisk Møde før eller siden. Ogsaa Højre holdt politiske Sammenkomster, flere Steder mødt med Protest fra Befolkningens Side, ved en Lejlighed, i Jyderup, kom det endog til et blodigt Sammenstød. Under Landmandsforsamlingen i Aalborg fik jyske Bønder Lejlighed til overfor Kongen at give deres Harme over Ministeriet Estrup ret kraftige Udtryk.

Under disse Kampsignaler begyndte den sidste Rigsdagssamling før Folketingsvalget 1884. Kun faa Maaneder af den var forløbne, da der tildrog sig noget, som fik en ret skæbnesvanger Betydning for Venstres Stilling. I Efteraaret 1883 opsagde Berg sit Fællesskab med Edvard Brandes og Hørup om Udgivelsen af „Morgenbladet“. Den tilsyneladende Anledning var Bladets formentlig fritænkerske Holdning, der ikke stemte med Bergs religiøse Anskuelser; særlig synes en Artikel i Anledning af Hundredaarsdagen for Grundtvigs Fødsel at have vakt Forargelse. I Virkeligheden laa Aarsagen dybere.

Berg ønskede i det givne Øjeblik at samle Venstre til et stort sluttet nationalt Parti, der stod rede til at overtage Landets Styrelse i Tilfælde af et ventet Regeringsskifte. Han ønskede derfor at komme sammen med de moderate Politikere, der hidtil havde været hans Modstandere; han maatte da ogsaa skære dem

fra sig, der ikke vilde følge ham paa den nye Bane. Berg var en folkelig, fuldt ud demokratisk Mand; men han havde visselig intet radikalt Sindelag. Venstres nationale og militære Idealer før 1864 havde i Virkeligheden ikke været forskellige fra det nationalliberale Højres, kun ganske faa havde med Tscherning staaet til en Side. Berg havde bevaret disse Idealer i sit Hjerte. Han havde med voksende Misstemning mærket, hvorledes Hørups antimilitaristiske Ord fandt Genlyd i den unge Slægt. Et Brud var ham ikke uvelkomment. Han saa ikke, at den Splid, han gjorde aabenbar, gav Højre Vaaben i Hænde; det gik Venstre som saa ofte før, at Bladet paa dets Stridsøkse var skarpt nok, men Skaftet var søndret.

Alt dette fik dog kun fremtidig Betydning. Det indvirkede ikke paa Rigsdagsgerningen, der formede sig som en stedse mere udpræget Kamppolitik mod Ministeriet Estrup. Heller ikke paa Befolkningen, der stedse tættere fylkede sig om Venstres Fane. Efter stærkt besøgte Grundlovsfester kom endelig det længe ventede Folketingsvalg den 25. Juni 1884. Dets Udfald blev ugunstigere for Højre end noget tidligere. Ikke blot tabte Partiet 7 Kredse; men imellem disse var fire i København, der havde været betragtet som Højres uomtvistelige Domæne. Christoffer Hage valgtes nu som oppositionel Liberal, Herman Trier som ubetinget Demokrat, P. Holm og Hørdum valgtes som Socialdemokratiets første Repræsentanter i Folketinget; men ogsaa i de andre københavnske Kredse var der anseelige oppositionelle Vælgertal.

Fra Studentersamfundets Retshjælp.

Dette var Resultatet af Estrups niaarige Regering; var det nu ikke nok? Et stærkt moralsk Indtryk gjorde det endvidere, at den langvarige norske Forfatningsstrid just i de samme Dage var endt med Folkepartiets fuldstændige Sejr, med Johan Sverdrups Udnævnelse til Statsminister. Der er ingen Tvivl om, at Ministeriet

Estrups Afgang var Genstand for Overvejelse efter Valget; det blev for nylig ved Nellemanns Død udtalt, at han havde tilraadet dette Skridt; hvilke Momenter, der kom til at veje stærkere til modsat Side, unddrager sig endnu Offentligheden; det er dog næppe tvivlsomt, at imellem disse indtog de Forhaabninger, der knyttede sig til det forestaaende Brud i Venstre, en fremtrædende Plads. Brudet kom lidt ind i Rigsdagssamlingen; i November 1884 traadte Berg med en Snes af sine Partifæller ind i et nyt Parti, „det danske Venstre", der kom til at omfatte 48 Venstremænd, medens 24 blev hos Hørup og i daglig Tale kaldtes „Europæerne". Allerede i September havde dette Partis politiske Retning faaet sit Hovedstadsorgan i „Politiken".

Rigsdagsarbejdet var blevet indviet under mørke Auspicier. Faa Dage før Rigsdagen skulde træde sammen, var Kristiansborg Slot, til hvilket alle vore konstitutionelle Erindringer knyttede sig, fuldstændig nedbrændt. Rigsdagssamlingens Forløb svarede til de onde Værker. For sagligt Reformarbejde var der selvfølgelig ingen Interesse; Visnepolitiken blev fortsat i en særlig udpræget Skikkelse. Det var imidlertid paa Finansloven, at Konflikten kom. Den var omhyggelig forberedt fra Højres Side. De midlertidige Bevillingslove, der havde virket som Sikkerhedsventiler i kritiske Situationer og som mere end en Gang havde baaret Statshusholdningen et helt Finansaar igennem, var blevet ihjelslaaede den forrige Vinter. Under Matzens Ledelse havde Landstinget nægtet at vedtage dem i den hidtil brugte Form, og det var blevet umuligt at enes om nogen anden. Der var ikke længere nogen Stødpude, som kunde afværge Konflikten. Folketinget gav paa sin Side Finanslovforslaget en Affattelse, der havde en mod Regeringen udpræget fjendtlig Karakter, om den ikke indeholdt konstitutionelle Tvistepunkter. Landstinget førte Forslaget paa væsentlige Punkter tilbage til Regeringens Affattelse. Loven gik sin kendte Gang frem og tilbage indtil Fællesudvalget. Det lykkedes der hverken at enes om en ny Form for den midlertidige Bevillingslov eller om selve Finansloven. Det endte dramatisk den 31. Marts Kl. 10 om Aftenen med Højres Forlangende om en Forhøjelse af Finanslovens Udgiftssum med noget over 3 Millioner og om en Afgørelse inden Midnat. Dette kunde ikke opnaaes, Fællesudvalget var sprængt og det fra begge Sider imødesete Resultat indtraadte: den provisoriske Finanslov af 1. April 1885. I denne var ikke blot det formelle Hensyn til Rigsdagens konstitutionelle Rettigheder skudt tilside, men i Modsætning til 1877 gjaldt dette ogsaa om Bevillingsrettens materielle Indhold. I 1877 havde Regeringen holdt sig indenfor det af begge Ting vedtagne Udgiftsbudget; i 1885 lod den sig bemyndige til at afholde „de til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse nødvendige Udgifter", paatog sig selv Skønnet, satte dette sit eget vilkaarlige Skøn i Bevillingsmagtens Sted.

Vi var udenfor Forfatningens Forudsætninger; Forfatningslivet havde ophørt at fungere. At Hovedskylden herfor laa hos Ministeriet Estrup, vil vist faa roligt dømmende nu bestride; om det fra Venstres Side var klogt at fremkalde Situationen, vil

selvfølgelig kunne omtvistes. Der er næppe nu efter tyve Aars Forløb Grund til at lægge Skjul paa, at Berg ikke ønskede Konflikten og gjorde ikke lidet for at undgaa den. Den Modsætning, han selv havde skabt indenfor Venstre, Frygten for at give den radikale Gruppe Vaaben i Hænde, lammede hans Mod. Desuden: de magtfulde Ord, der var brugt, bandt meget stærkt; Befolkningen ventede Konflikten og troede sig denne Gang i Stand til at optage den. Til syvende og sidst var Brudet vistnok uundgaaeligt. At den forfatningsløse Tilstand skulde vare i ni lange Aar, at den skulde ende som det skete ved Forliget af 1894 var der vistnok kun faa, om overhovedet nogen, der anede.

Ser man tilbage paa den i yderste Omrids tegnede Periode, finder man fra Venstres Side mange uoverlagte Ord og Handlinger, megen Tid spildt ved indbyrdes Strid mellem Grupperne. Men man finder i Befolkningen en stærk Vækst af demokratiske Grundsætninger, af Bevidstheden om det folkelige Selvstyres Nødvendighed og dets Værdi. At denne Bevidsthed blev staalsat under Modgang, at samtidig Demokratiet i Erfaringens Skole blev oplært i en realistisk Erkendelse af det nødvendige Magtgrundlag for dets forfatningsmæssige Ret, dette var ikke nogen Ulykke. Men at kostbare Aar blev spildt, at de bedste Mænds Kræfter blev ødede i en slæbsom Strid, at endelig, da Sejren blev vunden, dette skete med tildels ringere Mænd og under Omstændigheder, der gjorde Sejren mindre værdifuld og mindre løftebringende, dette var Ulykker, som vel aldrig vil kunne oprettes og for hvilke Højre og dets Ledere maa bære det fulde historiske Ansvar.

Niels Lyhne.

Af CHR. RIMESTAD.

Udtalelser af Karl Larsen, Johannes Jørgensen, Henri Nathansen og Andersen-Nexø.

(Fortsat)

Karl Larsen.

Der er — siger Professor Larsen til os — særlige Omstændigheder, som bevirker, at jeg saa levende husker det Indtryk, Niels Lyhne gjorde paa mig, da jeg læste den første Gang. Jeg var en Snes Aar, da Bogen kom. Den 23aarige Herman Bang og jeg omgikkes den Gang hinanden dagligt. Han havde allerede faaet nogle Bøger ud og Haabløse Slægter var vist udkommet samme Efteraar som Niels Lyhne kom ved Juletid. Vi talte naturligvis bestandig sammen om Literatur. Jeg skrev og skrev dengang og tumlede blandt andet med Stoffet til en større Fortælling, hvortil der var mange Udkast, løsrevne Scener, Replikskifter. Bang har mindet om disse stadig ufuldførte Ting i Scener baade i Haabløse Slægter og Stuk. Saa læste jeg Niels Lyhne og skrev straks samme Aften et Brev til Bang, hvori jeg fortalte ham, hvilket overvældende Indtryk, Bogen havde gjort paa mig, men tillige nedslaaende, fordi det jo netop var den Bog, jeg selv havde villet skrive! Ogsaa jeg havde villet skildre en ægte Danmarks Søn, en

Mand, der var det sidste Skud af Romantiken, en problematisk Natur, en Karakter, i hvem den gamle og den nye Tid brødes. Jeg fik næste Formiddag et Brev fra Bang, han skrev kort og godt (og i Parenthes bemærket yderst fornuftigt): „Kære Karl, hvorledes skulde Jacobsen kunne skrive din Bog — en døende den, der just skal til at begynde paa Livet!"

Jeg anfører dette i al sin ungdommelige Taabelighed for at vise, hvor meget vi dengang ganske unge følte os i Slægt med Niels Lyhnes hele Tankegang og Stemning.

Bogen gjorde et intimere Indtryk paa mig end Marie Grubbe. Dens Sørgmodighed greb os tyveaarige. Vi var alle Dyrkere af Turgenjew, og vi genfandt noget af det forfinede og stilfærdigt bedrøvede hos den russiske Digter. Jeg følte og har altid siden følt den største Beundring for den Maade, hvorpaa Jacobsen forstod at sammensmelte Psykologi og Stemning. Der er jo for den Forfatter, der giver sig af med dissekerende Psykologi, en Fare for, at Resultatet skal blive noget skeletagtigt, at det Hele skal komme til at tage sig ud som et anatomisk Præparat. Jacobsen forstod saa fortrinligt at lægge en koglende Stemme over sin Psykologi. Der er jo over Niels Lyhne en betagende romantisk Poesi. Sammenligner man den med Fru Bovary, føler man, at Flaubert, der jo netop beskæftigede sig med en romantisk Figur, stod anderledes udenfor sin Hovedperson. Han skildrede glimrende en romantisk Kvinde, men Poesien laa ikke, som i Niels Lyhne som en Atmosfære om Bogen, og gennemtrængende den helt. Dog vil jeg bemærke, at denne Jacobsenske Poesi — ikke mindst sprogligt — stundom kunde virke noget kvalmende paa mig netop i Sammenligning med Flauberts klassiske klare Luft.

Saa var der jo ogsaa det sværmeriske Fritænkeri, som gjorde Indtryk paa Ungdommen. Jeg selv har næppe nogensinde været en stærkt troende Fritænker, men jeg var nærmere ved at være det dengang end nogensinde før eller siden.

Hvad vi savnede i Bogen, var Lokalkolorit, som særlig jeg lagde megen Vægt paa. Jeg husker, at Bogen i et Selskab engang hos afdøde Vilh. Møller blev diskuteret, og en af de tilstedeværende fremhævede som en af de fremragende Skønheder, den Skildring, Jacobsen giver af de blomstrende Træer i Aftensolens Skin. Jeg indrømmede, at det i og for sig var smukt, men det var ingenlunde en dansk Abildgaard, mente jeg, ikke engang for en ung, eksalteret Kvinde kunde disse Træer og disse Belysninger antage den Karakter. „Ja, det er nu ikke helt dumt, nikkede Vilh. Møller paa sin stilfærdige Maade, og fortalte os, at den berømte Skildring var udarbejdet efter Studier, Jacobsen havde optaget et Foraar i Montreux's Frugthaver.

Men som Helhed tog Bogen os dybt. Den talte paa en egen hjertegribende Maade til den Grundfølelse af Sørgmodighed, der prægede Tiden, og som Bang med Overdrivelse kaldte Haabløshed. Sindene var endnu langt fra kommet over det 1864, som de nuværende tyveaarige synes mig at være kommen lidt vel rigeligt ud over.

Hr. **Johannes Jørgensen** skriver til os:

Jeg tør ikke ansætte noget Møde, da jeg for Tiden er umaadelig optaget, men kan en skriftlig Udtalelse ikke gøre det?

Allerførst — „Niels Lyhne" skuffede mig, da jeg læste den. Jeg havde læst „Marie Grubbe", „Mogens", „Festen i Bergamo" og hint lille Stykke „Døden og Dr. Faust", der jo findes i Digte og Udkast, men oprindelig fremkom i et Julehefte. Alt dette havde grebet mig, fyldt mig, paavirket

mig. Første Kapitel af „Marie Grubbe" var mig en Aabenbaring — at der kunde ses saa meget og ses saa dybt!

Saa havde jeg læst om „Niels Lyhne" — læst Georg Brandes Afhandling især med dens berømte Panegyrik. Og nu følte jeg mig kort og godt skuffet. — Bogen svarede ikke til de overdrevne Forventninger, der var vakt i mig.

Siden 1886 har jeg ikke læst „Niels Lyhne". Mere ved jeg altsaa ikke at sige. Er det nok?

Henri Nathansen.

Jeg husker, siger Hr. Nathansen, han taler langsomt og dæmpet, mens han gaar frem og tilbage i sin Stue, det er, som om han omhyggeligt samler sine Erindringer sammen langvejs fra — jeg husker, hvor sammensat et Indtryk jeg fik af Niels Lyhne, da jeg var ganske ung, omkring de 15 Aar. Den Bog blev en Vejviser og en Forløser. Den bragte pludselig det frem i Lyset, der trængte paa, den fik det, der laa og ulmede, til at slaa ud i Flamme.

Den forløste de forskellige Tvivl. Først og fremmest de kønslige. En ung Mand kan saa let mure sig inde i sine egne Forestillinger. Han kan komme til at tro, at den Bevægelse, en ung Kvinde kan sætte ham i, er noget abnormt. For mange, mange ganske unge har sikkert Læsningen af Scenen mellem Niels og Edele været en stor og befriende Oplevelse. Der saa man da, at det, der havde plaget En selv, det, man havde troet var noget enestaaende, at det var alment, var naturligt. Man mistede sin Angst og sin Beklemthed.

Og saadan gik det ogsaa med Bogens Livsfølelse. Ogsaa den bekræftede paa en afgørende Maade Ens Anfægtelser. Denne Bog gjorde det af med den Livsopfattelse, som havde faaet sin prægnante Form i et Udtryk som: „Naturens muntre Søn". Vi var jo i Skolen endt med Hostrup. Men den Hostrupske Student fik sit Banesaar af Niels Lyhne. Niels Lyhne lærte, og den viste os, det, vi havde haft en urolig Forudanelse om: at Livet er sørgmodigt og at det er meget vanskeligt.

Det er mærkeligt, hvor denne Bogs Grundførelse har haft Evne til virkelig at bemægtige sig Sindene. Der er utvivlsomt mange, som er blevet stemplede for altid af Niels Lyhne.

Saa var der jo ogsaa de religiøse Tvivl. Det var med en ejendommelig Enthusiasme, man læste om Hjerrilds og Niels Lyhnes Samtaler. Disse Scener tog ikke blot Ens Hjerne, men Ens Fantasi. Jeg havde dengang en god Ven, som jeg daglig kom sammen med. Naar vi spadserede sammen og filosoferede, følte vi det stundom, som var vi Niels Lyhne og Hjerrild. Jeg husker en Juleaften, hvor vi vandrede længe rundt i Byen, der laa saa uvant øde hen. Vi standsede af og til foran de oplyste Ruder, og vi hørte, eller indbildte os at høre, Julesangene fylde Rummene derinde. Vi følte os højtideligt, sentimentalt til Mode, dybt bevægede ved at vide os udenfor den fælles Andagt og Glæde!

Dengang var det Mændene i Niels Lyhne, som tog En. Det var dem, man blev fortrolig med. Niels Lyhne selv var som en ældre og elsket Broder. „Kvinden" var os dengang noget saa fjernt og frygtindgydende utilnærmeligt, at man kun kunde beundre hende paa Afstand.

Senere gik det vel de fleste anderledes. Det var ikke mere de diskuterende Mænd, men de beundringsværdigt levende og forskelligartede Kvinder, som fangede Interessen.

Det, der nu synes mig forældet, er Sproget. Det er mig vanskeligt nu at faa den Nydelse af de berømte deskriptive Partier, som jeg havde dengang. Det er jo slet ikke saa mærke-

ligt. 25 Aar er nok til at tage Glansen af selv en fremragende „Stil".

Men det er jo kun godt det, at Ornamenterne forsvinder. Hvad gør det, at Blomsterne i Niels Lyhne er uhjælpeligt visnede.

Kærnen er levende og frisk.

Andersen-Nexø.

De maa ikke tro — siger Hr. Nexø til os med sin ualmindelig blide Stemme — at det er mig behageligt at skulle sige noget ondt om Niels Lyhne. Jeg holder meget af den. Den rummer jo baade saa megen Skønhed og saa megen psykologisk Finsans.

Det er Solnedgangsstemningen, som gør Jacobsen til den betydelige Digter. Han har alle de hendøende Farver. Det er Aftenrøden, der breder sig over hans Poesi. Det er Døden, der staar bagved.

Han er Dødens Digter. Men netop derfor maa denne Bog ikke blive et Symbol paa dansk Ungdom. Niels Lyhne dør, men en Helt skal leve altid (dør han ikke i Bogen, saa lever han jo ubegrænset!)

Niels Lyhne er en skøn Bog. Men dens Skønhed er morbid. Og jeg betragter det som en Vækst, at vi er ved at arbejde os ud af det morbide. Jeg mener ikke, at man skal gaa og forkynde Optimisme. Man skal overhovedet ikke forkynde nogetsomhelst. Men man skal heller ikke lade sig tyrannisere af Pessimisme.

Jeg kan slet ikke betragte Niels Lyhne som et Værk, der danner Skel. Maaske er den mere udpræget individuel end den tidligere Literatur. Men i andre Retninger er den et Tilbageskridt. Alle dens Diskussioner om Fritænkeri og Religion er blot af det Onde. Der stikker en god Portion Teologi baade i Jacobsen og Pontoppidan. Man handler ikke klogt i at spilde sin Tid med at gruble over det Hinsidige. Hvad enten man indbilder sig at være naaet til et positivt eller et negativt Resultat, har man i begge Tilfælde spildt sin Tid.

Jacobsen er meget mere Teolog end Oehlenschläger. Den gamle Digter levede løs, uden at skænke alt det teologiske en Tanke. Jeg tror, at Aladdin, som jo ogsaa er et Symbol paa Danmark, staar os adskilligt nærmere end Niels Lyhne.

Jacobsen sad og betragtede stift sin egen Tanke. Dagens Virke slaar ikke ud i hans Bog.

Det er vist først nu, at vi rigtig har befriet os. Vi er nu endelig kommet os efter den lange teologiske Sygdom. Det er et ikke uvæsentligt Træk, at det først er vor Generation, som for Alvor har opgivet de spirituøse Stimulanser.

Det tyder paa sjælelig Sundhed, paa tryg Ligevægt.

Fra Galleriet.

Det kgl. Theaters Lukning.

Ganske stille er en Institution forsvundet, som en Tid spillede en vis Rolle, og som de fleste Danskere endnu kender af Navn. Det kgl. Theater gled stille og upaaagtet ud af Tilværelsen, kun ved enkelte Smaanotitser i Bladene henledtes den flittige Avislæsers Opmærksomhed paa Begivenheden. Man læste én Dag, at nu var Hr. Cornelius rejst, en anden Dag, at Hr. Nissen havde Orlov, og at Hr. Herold var engageret i Udlandet, saa kom der en lille Notits om, at Fru Hennings spillede hos Walther og lidt efter meddeltes, at Fru Bloch optraadte i Aarhus, Fru Sinding tog til Berlin, der jo er en interessant By i stor Op-

komst, Dr. Mantzius var hos de spøgefulde Svenskere, fra Amerika lyntelegraferedes om, at Hr. Zangenberg satte U.S.A. paa den anden Ende ved at spille Nej sammen med Guldgraverbyernes Elite-Dilettanter, og de af de tilstedeværende, der ikke var sygemeldte, var enten ivrigt optagne af at prøve til en Privatforestilling eller hengav sig til digteriske Bestræbelser og videnskabelige Studier, som kunde give dem Brødet, naar Theatret nu lukkede. Tilsidst rejste Direktøren sin Vej, og Dagen efter mødte en Flok Arbejdsmænd, der transporterede Holbergs og Oehlenschlägers Statuer ned i den nye underjordiske Anstalt ved Christiansborg, hvor de skal fremvises for Turisterne sammen med de andre Minder om Fortidens Danmark.

Under disse Omstændigheder opgav Hr. Olaf Poulsen naturligvis at fejre sit 40 Aars Jubilæum. Hvorfor skulde han ikke rejse, naar alle de andre gjorde det? Han spillede først Den politiske Kandestøber for ligesom at rense sin Samvittighed; det var ikke hans Skyld, det, som skete. Han havde endnu 10 Mands Kraft. Naar han var inde paa Scenen, var der et Brag, et Humør og en Frodighed, saa man glemte at tænke paa, at han kun var den ene Mand. Men desværre har Holberg ikke skrevet Den politiske Kandestøber som Schiller skrev Røverne, saaledes, at den samme Person kan spille begge Hovedrollerne. Og da Hr. Poulsen derfor ikke kunde spille baade Kandestøberen og Henrik, blev Resultatet, at man sad og saae paa Hr. Poulsen og længtes efter Hr. Poulsen. Der var i hele den sidste Holberg Opførelse ikke et eneste Vidnsbyrd om, at der paa det kgl. Theater fandtes en Arvtager efter Olaf Poulsen; der blev saa at sige gjort rent Bord, og Kortene blev lagt paa Bordet: der var hverken Billedkort eller Trumfer, Spillet var tabt.

Den næste Dag var det, de kørte Holberg ned til Absalon.

Der er noget kønt i denne bramfri Afslutning af en Virksomhed, som i sin Tid saa ofte har sat Sindene og Pennene i Bevægelse. Saaledes dør den fine og stilfærdige Olding, naar han indrømmer, at hans Tid er forbi. I vor reklamesyge Tid kunde det godt være faldet en Institution som det kgl. Theater ind at gøre et stort Tableau ud af Lukningen. Man kunde have tænkt sig en Slutningsuge med historiske Forestillinger og endelig en sidste Aften med Epilog af Christopher Boeck og Lysbilleder af de bortrejste; den affekterte Holberg lavede jo i sin Tid et helt Numer ud af den danske Komedies Ligbegængelse og lod en stor Procession af samlige Aktører og Aktricer drage over Scenen, hvorefter Henrik styrtede sig ned i en Grav af Sorg, „eftersom han ikke vilde overleve Comoedien". Det var baade smagløst og anmassende, og forresten var det kgl. Theater nok fri for at efterligne det, da Aktører og Aktricer som omtalt var bortrejste eller havde andet at gøre, og Henrik allerede ved Opførelsen af Den politiske Kandestøber var gaaet i sin Grav.

Men naar alt gik saa stille og saa velordnet til ved denne Lukning, maa Takken først og fremmest rettes til Kunstnerne. Et Masseopbrud kunde meget nemt have virket pinligt. Nu skete Opbruddet efter en Plan og med det smukke Samarbejde, man altid har fundet paa det kgl. Theater. Der vaagedes nøje over, at naar den ene kom hjem, rejste den anden, naar den ene prøvede paa det kgl. Theater, prøvede den anden et andet Sted i Byen, naar den ene vilde spille, afgav den anden sin Rolle — det hele var saa stilfærdigt og stilfuldt, som det kun kan blive, naar gammel Kultur sætter sit Præg derpaa.

Alligevel vilde det være uretfærdigt ikke ogsaa at fremhæve Direktionens Fortjenester.

Det kan jo ikke nægtes, at der fra nogle i vort Samfund rettedes Blikke mod det kgl. Theater som et af de Steder, hvorfra det aandelige Liv i Nationen og i Verden kunde aabenbares. Hvis nu Direktionen ved at opføre en Række gam-

le og moderne Værker havde arbejdet paa, at denne Opfattelse af et Nationaltheaters Opgave var den rigtige, vilde dets Ophævelse fremkalde et Savn, bevirke en Stilhed og en Stilstand.

Atter her sejrede imidlertid det rolige Overlæg og den jærnhaarde Vilje, der uden sentimentale Anfægtelser gennemfører den engang lagte Plan. Naar man betragter det kgl. Theaters Repertoire for de sidste Sæsoner, og naar man ser, hvilke nye danske Værker, det har opført, da betages man af oprigtig Beundring baade for Evnen til at finde og Modet til at opføre saadanne Værker, om hvilke man maatte sige, at de ikke paa nogen generende Maade forstyrrede Nationens Liv, saaledes at deres Forsvinden heller ikke vilde bevirke Stilstand og Stilhed.

Da Aage Barfoeds Skuespil opførtes, var det øjensynligt, at der var noget i Vejen med Theatret, det begyndte jo at gaa i Barndom. Da saa Rosenbergs Byen ved Havet kom frem, kastedes Patienten paa det Sygeleje, hvorfra han ikke mere skulde rejse sig. Skærsild af W. Christmas var den rene Rallen. Og i Pan af Laurids Bruun opgav den Gamle Livet i et mat Gisp. Der er en nydelig og fint afstemt Rytme i denne Linje: Asta Kanning — Byen ved Havet — Skærsild — Pan, kortere kan den fuldstændige Opløsning og det rene Intet ikke udtrykkes. Dette kan ikke skyldes nogen Tilfældighed. Det vil nok engang, dersom Theatrets Arkiv reddes nu ved Lukningen, blive oplyst, at Theatret har bestilt disse Stykker hos disse Digtere og opgivet dem, hvorledes de skulde skrives. Hvorledes skulde f. Eks. ellers denne Kulmination i Pan være naaet? Naturligvis har Direktionen bestilt dette Slutningsdrama, der saa gribende symboliserede Tomheden, Mørket og Afskeden.

Alt var indrettet paa, at Tilskuerne kunde faa Indtrykket af, at Skuespillerne var ifærd med at gaa og Theatret med at lukke. Der var som Regel halvmøkt paa Scenen, og hele Stemningen var henlagt til Kulisserne. I et uhyre Rum gik nogle Mennesker, som man ikke rigtig kunde karakterisere nærmere, fordi Dunkelheden viskede Konturerne ud, de forsvandt ud i Baggrunden, der vist var en Have, de mumlede nogle Ord, der var laante fra den forlængst afdøde Skillingsromantik. Det var noget om Sommernat og Pan og Instinkter, én for én listede de ud i Kulisserne og overlod til Publikum at rode rundt i Mørket for at finde Meningen. Slutningen var nydelig arrangeret. Det blev pludselig lyst paa Scenen og alle Personerne kom frem, stillede sig i en Gruppe, der tydelig viste, at der ingen Mening havde været med det hele, og tog saaledes Afsked med de trofaste. Det skal siges til Publikums Ære, at det forstod det. Det rejste sig stille som efter en Begravelse og gik knuget ud efter Tøjet. I smaa Grupper listede man bort over Torvet og gennem de øde Gader. Saa kom der en Mand ud og slukkede Theatrets Lygter. Jærngitterdørene blev smækkede i med et skarpt Smæld. Forbi.

De mortuis nil nisi bene. Hvorfor pine sig selv med Tanken om, hvad den Døde har været, eller hvad Fremtiden kunde have bragt? Alt her i Verden har jo Tilintetgørelsen foran sig, og der er ingen Grund til at undre sig over, at ogsaa Nationaltheatre er undergivet alt Levendes Lov. Døden faar altid Ret. Og fra det kgl. Theaters friske Grav sender vi taknemlige Tilskuere en venlig Hilsen og alle gode Ønsker til alle de bortrejste og til alle de ved Provinstheatrene tournerende Skuespillere og Skuespillerinder, der holdt ud hos den Afdøde, saa længe de kunde, og gjorde de sidste Dage og den sidste Afsked saa let som muligt.

Jonathan.

Af Dagens Krønike.

Husene.

Jeg kom en Aften over Nytorv og saae Folk stirre op ad et Hus, over hvis Façade der var spændt et stort Lagen. Der vistes Lysbilleder. Først kom nogle Reklamer, saa et levende Billede af Holger Drachmann. Han kom kørende i Automobil sammen med nogle Herrer og Damer, de stod op og gik ud, Automobilen kørte bort, og Selskabet gik ind i et Hus, tilbage blev kun en stor Drachmann, der voksède og voksede, medens han smilende gik fremad mod Tilskuerne, tilsidst tog han sin store Digterhat af og svingede den hilsende. Næste Billede — Blodbudding!

Jeg kom til at tænke paa, at bag det hvide Lærred sidder der en snavset, forvitret Marmorplade, paa hvilken der læses:

Søren Aaby Kierkegaard boede her fra sin Fødsel 5te Maj 1813 til 27de April 1818.

Det er heldigt, at Kierkegaard flyttede, inden de levende Billeder erobrede Façaden. Jeg tænker forresten ikke, at det havde generet ham synderligt, hvis man ved Aften havde dækket hans Ruder. Han gik jo derinde i sine ensomme, oplyste Stuer og havde nok med at se ind i sig selv. Men han havde sikkert præntet nogle smaa Bemærkninger i sin Dagbog om denne Digter, der saa villigt lader sig gøre til levende Billede for det Publikum, der ved enhver given Lejlighed lader ham føle, at Popularitet og Pøbel har den samme Rod.

Naturligvis er det en Tilfældighed, at Drachmanns og Kierkegaards Navne saaledes mødes, naturligvis er det rent tilfældigt, at der kom til at bo en reklamerende Lysbilled-Forhandler ligeoverfor Huset og at dette nu er taget i Brug til Kontorer, saaledes at Arrangementet med de levende Billeder kunde træffes — men alligevel har jeg ikke kunnet faa Indtrykket ud af mit Sind, og en skøn Dag stod jeg oppe i Søren Kierkegaards gamle Lejlighed.

Jeg havde ventet den større. Ofte har jeg skottet op til disse Vinduer og tænkt paa ham, der gik oppe i de Stuer. Først gik han dér som Barn ved Faderens Haand. De gik deres Fantasitur. „De hilste paa de Forbigaaende, Vognene larmede dem forbi og overdøvede Faderens Stemme, Kagekonens Frugter var mere indbydende end nogensinde — — —". Og senere, da han var blevet ene, gik han der igen, fra Stue til Stue, og hilste paa de Forbigaaende, og snakkede maaske med dem, spurgte og svarede sig selv, medens det sorte Torv derude var dødstavst og kun den lyssky Nattevandrer svinglede forbi ned til de mørke Gader bag Raadhuset.

Nu stod jeg altsaa deroppe. Det var ingen Sal. Det var en ganske almindelig gammeldags, lavloftet Stue, og der var mindre Rum ved Siden og fra Soveværelset Udsigt til den ægte, gammelkøbenhavnske Gaard, en sort, skiden Brønd, i hvilken en uendelig

Melankoli spejler sig. Men her var altsaa dog Plads nok til baade Spadsereturen igennem København for Barnet og til den Verden af Fortvivlelse, Kærlighed og Kraft, hvor Kierkegaard i sin korte Levetid var baade Yngling, Mand og Olding. En lille Stue! Men for hvert af Søren Kierkegaards Skrifter, man fører ind i den, bliver den større, og hvis man samler hele hans Livsværk derinde, er det maaske en af de største Stuer, vi har i Danmark. Væggene vides ud, de sprænges, og Kierkegaards Aand flyver ud over Verden. I Øjeblikket er Søren Kierkegaard ved at blive europæisk, medens vi giver os til at rive hans Fødested ned.

Thi Stedet med Marmortavlen staar for Fald, Murene falder, og hele den gamle Lejlighed vil et Øjeblik staa aaben for Vind og Vejr, saa at alle kan kigge derind og se, hvor lidt det hele er. Naar man i disse Dage gaar omkring i Byen kan man overalt møde dette Syn af et Hus, der demoleres. Man ser Lejlighederne gabe tomt ud i Rummet, alt det, som isolerede og samlede dem er revet bort, og kun et flænget Tapet, en glemt Liste over en Dør, et dinglende Hængsel er tilbage af det, der var et „Hjem“. Naar man ser alle disse Ydermure falde, faar man Øjet op for, hvilken underlig Indretning vore Huse er. Dér gaar vi i vor Lejlighed og føler os „hjemme“, vi er hos os selv, vi befolker disse Stuer med Minder og Tanker og alle Slags Stemninger, og naar vi lukker vor Dør, er vi borte fra alle andre og synes, at intet i den hele Verden ligner vort, og saadan gaar der Mennesker og føler fra Kælder til Kvist den ene Skuffe over den anden — indtil Maskinfolkene en skøn Dag kommer og piller Dekorationen ned for at stille en anden op.

Fru Michaëlis har i en af de mærkelige Bøger, i hvilke hun blotter de umyndiges og ubevidstes Stemningsliv, glimrende skildret det vanvittige Indtryk, Byens Huse gør paa en lille Pige, der aldrig har set dem før. „Over Gydas Hoved boede Mennesker. Straks hun fik det at vide, var det, som om hendes Haar blev for tungt, hun tog og tog sig op til det, hun trak Vejret, som gik hun med en knugende Byrde over Skuldrene. Hun forstod ikke, at der boede Mennesker ovenpaa, o v e r hendes Hoved. Som fin Støvregn syntes hun at se det sive oppe fra, ustanseligt. Som om alt, Sorg og Glæde, Tanker og Tale, Stilhed og Støj og Larm, som om alt oppefra kom glidende og sivende ned gennem Loftet til hende“.

Hvem har ikke som Gyda hørt det sive og risle, navnlig om Natten, naar alt er tavst. Et Hus er aldrig stille. Der drypper Lyd fra Etage til Etage som Draaber fra et Træs Grene, og den, som er træt og dog ikke kan sove, og hvis Høresans skærpes den lange Nat igennem, lytter og lever i alle disse Lyde. Saa uendelig nær er vi ved hinanden, saa indfiltrede lever vi i en stor By, den enes urolige Spadseren op og ned ad Gulvet i en natlig Time faar den, der boer under ham, til at fare op af Søvnen, eller beroliger den, der ligger søvnløs i Stuen oven over ham, hver Bevægelse udløser Bevægelse gennem hele Huset, medens Byens aldrig stillede Færdsel slynger sin Rullen og de fjærne Hovslag omkring alle. Og saa, naar Dagen kommer, naar Larmen udefra bliver sejrrig, gaar hver ud af sin Dør og vil kun sit eget.

Ja — hvis han endda kun vilde det! Men hvis man kunde lytte til Husene om Dagen, som man kan det om Natten, vilde man høre ikke det ubevidste, sagtmodige Dryp i Stilheden, men en Hvisken og Puslen og emsig Løben ud og ind. Der er noget, som daglig arbejder paa at rive Husene ned eller i det mindste vise levende Billeder paa deres Façader.

Søren Kierkegaard kendte det, da han flygtede til Berlin, og mærkede Byens Sladder bide ham i Hælene. Ingen har frygtet denne By mere end Søren Kierkegaard, der var saa bundet til den, næsten aldrig forlod den og paa sin traditionelle Tur op ad Strøget eller gennem Skovene skaffede sig fantastiske Nydelser, som dem, han havde haft sammen med Faderen i Barndomshjemmet. Og han, der skabte sig saa mange Glæder af det, der for andre intet var, maatte ogsaa bære Byrden af det, som syntes saa lidt. Han ikke blot lyttede til Sladderen, den voksede til noget verdensomfattende for ham, den blev til et Hav af Stemmer og paavirkede ham som Havet Digteren. „Han led det, at være et Geni i en Købstad", som han selv siger, og han slynger med Vellyst det Ord Købstad imod den By, han elsker. „O, uskatterlige Købstad, hvor er Du ubetalelig, naar Du faar Adrienne paa, bliver hellig, naar det at hengive sig til enhver Misundelsens, Raahedens, Pøbelagtighedens væmmelige Lyst, tillige bliver Udtrykket for at gøre Gud en Dyrkelse."

Hvad Byens Sladder, det Købstad-Chorus, som han kalder det, hvad Rygter og Fnisen og Korsarens Billede af hans korte Bukseben har skænket Danmarks Literatur, kan næppe vurderes for højt, fordi Søren Kierkegaard nu var saaledes indrettet, at hver Hvisken derudefra ramte ham i hans ensomme Stue som et Stik, der fik hans Hjærteblod til at dryppe ud i hans Skrifter, men der gemmes alligevel til evige Tider i disse Skrifter en tung Bebrejdelse mod Byens Ubarmhjertighed og et gribende Billede af Hjemmets Usikkerhed.

Det var en lille By den Gang, vil man sige, det var virkelig en Købstad, man fantaserer den sig stor som Søren Kierkegaards Stue, og saa er det hele blot Overdrivelse. Hemmeligheden er vel, at Sladderen vokser en By aldrig fra. Hvis Søren Kierkegaard levede idag paa samme Maade, som for et Par Menneskealdre siden, hvis han gik sine bestemte Ture op ad Vimmelskaftet og Østergade med sit berømte Bukseben og antastede Folk med sin Snak, hvis hans Hat havde en anden Façon end den almindelige, hvis han hengav sig til lange Køreture, ensomt henslængt i Hjørnet af en Landauer, og hvis han ved Siden af alt dette var den rige Mands Søn, der ikke gad konkurrere med de andre, og havde en Kærlighedshistorie, som ingen Pokker kunde hitte ud af — — nej, der vilde slet ingen Ende blive paa det Stof, som vilde blive rakt ham ind gennem Vinduerne og Korsarens smaa skikkelige Billeder vilde blive Barnestreger ved Siden af vor illustrerede Uge- og Dagspresses Karrikaturer og øvrige Spøgefuldhed. Jo større Byen bliver, jo mindre synes dens Presse at blive. Saadan vil altsaa Stor-København have det. Og det er kun de stakkels forsømte Fyre fra Overdrevet, der ikke har Kultur nok til at glæde sig derover, men tværtimod har den Frækhed at gennemprygle en Hr. Fotograf-Journalist, som har set sit

Snit til at fotografere dem paa et Forbryderbillede og offentliggøre det. Vi andre véd da heldigvis, hvad vi skylder Fotografen og Karrikaturtegneren og ærer dem som de Kulturbærere, de er. Der er ikke Tale om Prygl. De bliver ikke engang smidt ned ad Trapperne.

Men af og til er der jo en eller anden, som lader et Klageraab klinge — som Holger Drachmann, der maaske villig lod sig gøre til levende Billede paa Søren Kierkegaards Façade og nu maa fly gennem Danmark med Foraaret i sin Kappes Folder for at finde en Plet, hvor Sladderen ikke kan naae ham. Han vil gerne have Fred til at arbejde. Man forstaar det, naar man paa Charlottenborgudstillingen ser et Maleri, der er malet af en Maler, der maler Holger Drachmann, inspireret, stirrende henrykt ud i Rummet. Drachmann finder ikke sin Plet, thi paa hver Plet i Danmark er der en Maler.

Og som det gaar de landskendte Mænd, der jo ikke til alle Tider er saa sensible og derfor ikke er helt uskyldige i, hvad der overgaar dem, saaledes gaar det i Virkeligheden alle. Det er lærerigt at gaa deroppe paa Charlottenborg og høre ikke blot, hvad Folk siger om alle de udstillede Drachmann'er, men om alle de andre Portrætter — og det er altid dér, Trængslen er stærkest. Det er en hel Stadskronik, hvisket fra Mund til Mund, ledsaget af Skuldertræk og talende Smil.

Og derfra glider Sladderen ud over den hele By, denne halvt gemytlige, halvt ondsindede Sladder, der er saa ægte københavnsk, som stundom slaar ud i en Skandalehistorie i en Avis (saaledes som det skete i disse Dage) ofte blot lever et kort Liv, indtil den afløses af en ny og har undermineret sit lille Stykke af Samfundet, denne Sladder, som vi godmodigt lader passere, naar det gælder de andre, og som vi ikke kan aflive, naar den gælder os selv.

Saaledes smuldrer vore Stuers Vægge og vore Huses Mure langsomt bort, indtil enhver troer at kunne se derind. Det er ikke blot paa Søren Kierkegaards Façade, der vises levende Billeder. Det er ikke blot de haardhændede Arbejdere, der svinger deres Hakker mod Husene og viser, hvad et Hjem egentlig er for en skrøbelig Ting. Det, vi ser paa vore Gader i denne Foraarstid, er kun et Symbol paa noget andet. Støvet fyger gennem Byen for en lunefuld Vind, og der er altid noget, som rives ned og smuldrer bort. Naar det nye Hus med de nye Hjem er rejst, glemmes det gamle, indtil det nye er kommet ind under den gamle Lov og Støvet atter fyger for det næste Nedbrydningsarbejde.

April. *.

En slagen Mand.

Af P. MUNCH.

I noget over to Aar har J. C. Christensen nu været Danmarks Førsteminister. Han er i denne Tid gaaet fra Nederlag til Nederlag for nu at slutte med et Nederlag saa stort, at intet Ministerium i et parlamentarisk styret Land vilde have kunnet overleve det.

Da J. C. Christensen traadte til som Førsteminister, talte det Parti, hvis Fører han havde været 10 Aar igennem, 74 Medlemmer i Folketinget. Det kunde se tilbage paa en uafbrudt Række af Sejre over Højres og Moderationens Mænd. Det havde taget Landstingets første stærke Skanse; det stod med Magten til at storme den næste. Ministermagten var gledet Landstingets Mænd af Hænde, havde Folketingets Førere villet det; da var Landstingets Magt til at standse Folketingets Krav blevet brudt. Der kunde lettelig være skabt et Landstingsflertal, som gennemførte de i Kampaarene opsparede Reformer og vedtog en Grundlovsændring, der bragte Mening i vor Forfatning og gav det danske Folk Ret til at styre sig selv efter Flertallets Vilje. Havde J. C. Christensen været en Mand med en fast Karakter, en stærk Vilje og Troskab mod Venstres Ideer, da kunde han have indskrevet sit Navn i det danske Folks Historie med en Skrift saa lysende som den, hvormed Tschernings og Monrads, Chr. Bergs og V. Hørups staar der. Han kunde have gennemført det Folkestyre, hvorom de drømte.

Det viste sig, at han var for ringe en Mand dertil. I Stedet for at føre sit Parti frem til den endelige Sejr, gav han det den Dag, han blev Førsteminister, Signalet til Tilbagetog, et Tilbagetog, der siden da mere og mere har formet sig som en forvirret Flugt under stigende Opløsning i Rækkerne. Han begyndte med at fornægte sit Partis Anskuelser om vort Forsvarsvæsen; han forkyndte højlydt, at nu gjaldt det ikke at fortsætte Kampen mellem Folkets Ting og Overklassetinget, men at bøje Viljerne sammen. Det lykkedes ham derved at sprænge ud af Venstrereformpartiet den radikale Fløj, overfor hvilken han nærede saa dybt et Nag og saa ubetvingelig en Frygt. Partiet gik derved ned fra 74 til 59 Mand i Folketinget, to over Halvdelen. Og blandt Vælgerne fulgte et forholdsvis langt større Opbrud. Et Aarstid derefter kom Valget. Partiet mistede 3 Mand og dermed Flertallet i Folketinget. Det havde ved forrige Valg mønstret 122,000 Stemmer, det maatte nu nøjes med 94,000; det gik tilbage fra 50 pCt. af Vælgerne til 31 pCt. Det var et næsten eksempelløst Tab, hvis sande Omfang kun skjultes ved et ganske tilfældigt Held. Og siden da er Opløsningen i Partiet skredet hurtig frem. Tusinder af Vælgere staar nu atter rede til Opbrud. Selv indenfor det Regeringsparti, Hr. J. C. Christensen ved den store Udrensning i 1905 troede at have forvandlet til et lydigt Redskab, gærer det atter, trods alle de gyldne Baand, hvormed det bindes sammen. Det hænder Gang efter Gang, at et af Partiets Medlemmer i de vigtigste politiske

Udvalg, finder det fornødent at melde sig syg i det Øjeblik, han modtager Ordren til et nyt Brud med Venstres Anskuelser. Overfor Ministeriets Udlevering af Amtsraadene til Hartkornsvælden har jo endog et af Partiets Medlemmer i Valgretsudvalget dristet sig til at tage offentlig til Orde.

Dette er det rent partimæssige Resultat af Hr. J. C. Christensens Tilbagetogspolitik. Flere og flere falder fra, og blandt dem, der endnu holdes sammen, hersker den dumpe Misfornøjelse, som griber en Hær paa Tilbagetog, der har mistet al Tillid til sin Fører.

Og hvorledes har saa Landstinget lønnet Hr. J. C. Christensen, fordi han frelste det fra det afgørende Nederlag? Da han ifjor drog rundt og forsvarede sin Politik, var det hans staaende Omkvæd: Lad os fare med Lempe overfor Landstinget, saa kommer vi nok godt frem! Og overalt gentoges dette blandt Reformmændene, Mand og Mand imellem saa godt som i Bladene og paa Møderne. „Kaster vi os ud i Kamp med Landstinget, faar vi intet, forhandler vi med dem, saa opnaar vi dog noget", det var det stærkeste Forsvar for Regeringens Politik overfor den Del af Reformpartiet, der ikke bevidst havde opgivet deres Venstremeninger.

Men Forsvaret var svagt ifjor, og det er umuligt iaar. Den fredelige Forhandling med Landstinget har vist sig resultatløs. Naturligvis vedtoges der ogsaa iaar Love, men det er Allemandslove, der ikke sætter Skel mellem Partierne. Ifjor var denne nevtrale Lovhøst endda rig og af ikke ringe Værd, iaar er den, bortset fra en enkelt Lov — om Arbejdsløshed — forbavsende mager. Af Kamplove gennemførtes kun een Art. Det er de Love, hvorved Militærudgifterne forhøjes, og Hofudgifterne skrues i Vejret. Det er de Love, hvor man træffer Modstanden til Venstre, Støtten til Højre. Ministeriet er stærkt til at gennemføre Højrelove i Folketinget, det er ganske ude af Stand til at gennemføre Venstrelove i Landstinget.

Venstres Mærkesager, Kravene fra før 1901, hvorledes er det gaaet dem? Forsvarssagen er begravet i en Kommission uden Hensyn til de mange Ord, som Venstres Mænd har talt om de Farer for Landets Tilværelse, den bestaaende Militærordning skaber. Retsreform, borgerligt Ægteskab, Ministeransvarlighedslov, alt er det visnet. En retfærdig Valgkredsordning har Ministeriet med beraad Hu selv hindret. Toldreformen forelagdes afdæmpet og tilrettelagt efter Landstingets Ønske, saa næsten alt, der gav en Toldlov Værdi for de brede Lag, var renset ud af den. Men selv denne Karrikatur af en demokratisk Toldreform gennemførtes ikke. Og strandet er først og fremmest den Valgretslov, der før Valget forkyndtes som den store Mærkesag.

Reformpartiets Ordfører, Hr. Anders Nielsen, sagde under den afsluttende Debat om den kommunale Valgret: Vælgerne vil ikke have Rabalder og Storpolitik, de vil have Realiteter. Det turde allerede være tvivlsomt, om de Venstrevælgere, der fra 1866 til 1901 stod sammen i den storpolitiske Kamp for Folketingsparlamentarismen, vil give Hr. A. Nielsen Ret i, at Storpolitik og Rabalder er et og det samme. Men i hvert Fald: Ministeriet og dets Parti har ikke bragt Vælgerne, de „Realiteter", der skal væ-

re dem saa kære. Reformpartiets Folketingsmænd vender ganske tomhændede hjem til deres Vælgere efter en Vinters ydmyg Tryglen ved de rige Landstingsherrers Dør. Den Forhandlings- og Forsoningspolitik, Ministeriet driver, har vist sig saa gold og ufrugtbar, saa resultatløs, at en Kamppolitik umulig kunde have været det i højere Grad.

Og ikke blot dette. Paa Punkt efter Punkt tager Ministeriet Vaabnene ud af Folketingets Hænder, saa dette kommer til at staa svagere og svagere til den Kamp mod Landstinget, som nu engang maa komme. Hvor meget svagere staar Venstre ikke nu i Forsvarssagen end det stod, før d'Hrr. Madsen og Christensen gjorde alle Standpunkter flydende? Hvor langt vanskeligere er det ikke at gennemføre en demokratisk Toldreform, efter at Hr. Vilh. Lassen har strøget Flaget og gjort sig til Advokat for Højres Anskuelser? Og endelig: Hvorledes er ikke Gennemførelsen af den almindelige Valgret i Amtsraad, Byraad og Sogneraad vanskeliggjort ved Reformpartiets Forligstilbud nu i Fællesudvalget?

Under Valgkampen i Foraaret stræbte Ministrene og deres Partifæller overalt at faa Vælgerne til at tro, at de ikke vilde finde sig i blot det mindste Afslag i Valgretskravene. Al Tale om, at man her vilde vige, vistes tilbage som ondskabsfuld Mistænkeliggørelse. Mange Rigsdagsmænd erklærede udtrykkelig, at de ikke vilde gaa til nogen Art af Garantier mod den almindelige Valgret. Ministrene undgik oftest at sige det i klare Ord, men de stræbte overalt at give det samme Indtryk. Det hændte ved et af Hr. J. C. Christensens store Møder, at det Spørgsmaal blev rettet til ham: „Vil De, naar Grev Frijs og hans Parti fastholder de Krav om Garantier, han har stillet, gaa ind derpaa?“ Han svarede: „Jeg kræver ingen Garantier og ønsker ingen Garantier!“ Spørgsmaalet blev gentaget: „Jeg spørger ikke, om De kræver Garantier, men om De vil gaa ind paa dem, naar de Frikonservative kræver Garantier?“. J. C. Christensens Svar lød: „Spørgsmaalet om Garantierne behøver jeg ikke at svare paa mere. Jeg har allerede svaret paa det. Jeg kræver ingen Garantier“. Saaledes gik han udenom, undgik at give et klart og ærligt Svar, men opnaaede dog, at de Vælgere, der hørte ham med Velvilje, gik hjem med den Overbevisning, at han havde lovet ikke at gaa ind paa Garantier mod den almindelige Valgret. I Tillid dertil stemte mange af Vælgerne; uden deres Stemmer var en meget stor Del af Reformpartiets Rigsdagsmænd faldet.

Hvorledes er det nu gaaet i Vinter? Kun eet Svar er muligt: man er gaaet ind paa de Garantier, som man lod Vælgerne tro, at man ikke vilde vide af at sige. Og det paa meget alvorlige Garantier.

Mindst betyder det, at Hr. A. Nielsen og hans Fæller har tilbudt, at der ved større Skatteforhøjelser skulde foretages Afstemning blandt Vælgerne. Kravet om Folkeafstemning i Stat og Kommune ved vigtige Spørgsmaals Afgørelse er her hjemme rejst af det radikale Venstre gennem Odenseprogrammet. Det var dér tænkt som et Middel til Fremme af Selvstyret og dermed af Fremskridtet. Naar der voksede et Folkeønske frem, som et Kommuneraad ikke vilde tage op, da skulde en Kreds af Kommunens Væl-

gere have Ret til at kræve en Afstemning, der viste, om Flertallet af Vælgerne delte deres Anskuelse, og hvis saa var, da skulde Raadet bøje sig. Og Folkeafstemningen skulde tillige være et Middel til at give Vælgerne ny Sikkerhed mod de Frafald blandt deres Repræsentanter, der kun er alt for hyppige. Det forligssyge Reformparti har vendt det hele om. Man har foreslaaet Folkeafstemningen som en Hæmsko, et Værn mod den almindelige Valgret, der skulde forsone de konservative Partier med denne. For at opnaa dette, har man foreslaaet, at Folkeafstemningen kun skulde indføres i et enkelt Tilfælde: naar Skatteprocenten oversteg en bestemt Størrelse. Saa skulde Spørgsmaalet til Vælgerne kort og godt lyde: Vil I have højere Skat? Man stolede da paa, at der saa vilde være en naturlig Tilbøjelighed til at svare med et Nej, selv hos Vælgere, som vilde svare Ja, hvis Spørgsmaalet f. Eks. lød: Vil I, at der skal indføres Skolebespisning, og at Kommunen skal afholde de deraf følgende Udgifter? Den foreslaaede Form for Afstemning vilde være upraktisk til det yderste og kun egnet til at lægge Folkeafstemningssystemet for Had. Men alligevel vilde denne „Garanti“ være af ret uskyldig Art. Med den politiske Organnisation og Modenhed, hvortil man er naaet i den danske Vælgerbefolkning, vilde det snart vise sig, at den Bom var til at tage for Fremskridtspartierne.

Langt uskadeligere er Reformpartiets Forslag om, at der som Betingelse for Valgret skulde kræves et helt Aars Ophold i Kommunen forud for det Skatteaar, i hvilket Valget foregaar.

Dette betyder i de allerfleste Tilfælde to Aars Ophold i Kommunen. Følgen heraf vil for det første være, at den Valgret, Forslaget giver til Tyende, vil blive ganske betydningsløs. Undersøgelser i forskellige Kommuner har vist, at Tyendet efter denne Regel kun helt undtagelsesvis vil faa Valgret. Man vil med andre Ord forkynde: Tyendet faar Valgret, hvilket Fremskridt! og samtidig vil man vedtage Bestemmelser, der medfører, at Tyendet i Virkeligheden ikke faar Valgret. Vælgerne føres ganske koldblodig bag Lyset. Men ikke blot dette: en stor Del af de Vælgere, der nu har Valgretten, vil ved denne Bestemmelse miste den. Og dette vil aldeles overvejende være Smaafolk, der flytter langt hyppigere end de velstillede. Andetsteds, hvor man har anvendt et saadant længere Ophold som Betingelse for Valgret, har det altid vist sig, at den i høj Grad indskrænkede Vælgertallet. Hr. A. Nielsen har søgt Forsvaret for sine Forligstilbud deri, at de ikke indeholdt noget Tilbageskridt i Forhold til det bestaaende. Dette er ganske urigtigt. Denne Opholdsbestemmelse er et meget stort Tilbageskridt.

Den mest afgørende Indrømmelse til Konservatismen, Forligstilbudet indeholder, er dog Udleveringen af Amtsraadene til den priviligerede Valgret. Tilbudet gaar ud paa, at Amtsraadene skulde vælges af 2 Valgmænd fra hver Kommune samt de selvskrevne Højstbeskattede i saa stort Tal, som der er Kommuner. Har Amtet 50 Kommuner, vil der da paa Valgdagen møde 50 Selvskrevne og 100 Kommunevalgmænd. Men de to Valgmænd fra Kommunerne vælges af Sogneraadet ved Forholdstal. Dette

betyder, at Trediedelen eller i hvert Fald 1 over Trediedelen er nok til at vælge den ene Kommunevalgmand. Da Sogneraadet ogsaa vælges ved Forholdstalsvalg, vil dette sige, at lidt over en Trediedel af Vælgerne behersker Valget af den ene Kommunevalgmand. Har Sogneraadet 9 Medlemmer, da vil 161 af 400 Stemmer være nok til at sikre 4 Medlemmer. Hvis godt Trediedelen i lidt over Halvparten af Kommunerne stiller sig paa konservativ Side, da vil deres Valgmænd sammen med de Selvskrevne være Flertal, naar der vælges Amtsraad. Det vil med andre Ord vise sig saa godt som umuligt at faa et frisindet Flertal i noget Amtsraad. Reformpartiets Agitatorer siger selvfølgelig det modsatte: den almindelige Valgret faar de ⅔ af Valgmændene, den priviligerede Valgret faar kun ⅓. Men dette er ganske usandt. Forholdstallets sindrige Anvendelse vil medføre, at disse Valgregler giver de Priviligerede ⅔ af Amtsraadene, den almindelige Valgret ⅓. Da Landstingsvalgretten gennemførtes i 1866 taltes der ogsaa mange smukke Ord om, at den almindelige Valgret fik de halve Pladser. Den skulde nok faa stor Magt i Tinget. Det var ikke saa farligt med Godsejerprivilegierne. Det har vist sig, hvor urigtig denne Tro var. I 41 Aar har den almindelige Valgret ikke en eneste Gang haft Flertal i Landstinget. Og lige saa lidt forslaar den anden Undskyldning: det gør ikke saa meget med Amtsraadene, naar blot vi faar Sogneraadene. Sandheden er jo, at Amtsraadenes Betydning er meget stor. Amternes aarlige Udgift er omkring 10 Millioner, tæt op mod Halvdelen af Sognenes. Og Amtsraadene er Sogneraadenes almægtige Formyndere. Uden deres Samtykke kan Sogneraadene saa godt som ikke røre sig. I den Tid, da der var Kamp mellem Gaardmænd og Godsejere, var der tit og ofte Konflikt mellem Sogneraad og Amtsraad. I de sidste Aar er dette hørt op. Grunden dertil er simpelthen den, at en meget stor Del af de større Gaardmænd, der behersker Sogneraadene, nu er blevet noget nær lige saa konservative som Godsejerne. I det Øjeblik, da Magten i Sogneraadene gik over til de mindre Gaardmænd, Husmændene og Haandværkerne, da vilde Konflikten melde sig atter og atter. Og i disse Konflikter vilde Amtsraadet stadig være det stærkeste. Det er i Stand til ganske at lamslaa Sognenes Virksomhed. Atter her taler Erfaringerne fra 1866 advarende til os. Det lød den Gang i Kor: Tyngdepunktet bliver ved at ligge i Folketinget. Der er nu gaaet 41 Aar siden da, og hele denne Tid igennem har Landstinget været det stærkeste. Det har evnet at standse alle de Fremskridt, der var de priviligerede imod, og det har koldblodig brugt Magten dertil. Man behøver da ogsaa kun at vide een Ting for at forstaa, hvad den af A. Nielsen og hans Fæller foreslaaede Valgmaade til Amtsraadene betyder: de Frikonservative erklærede den øjeblikkelig for fuldt ud tilfredsstillende fra deres Synspunkt og udtalte deres varme Tak for denne Anerkendelse af den priviligerede Valgret som et varigt Led i vort Kommunestyre. Det er en skæbnesvanger Indrømmelse, som ikke er til at komme bort fra, man her har gjort i det Øjeblik, man stod med Magten til at føre sin Sag til Sejr. Og

intet har man naaet til Gengæld. De Frikonservative har fastholdt endnu mere vidtgaaende Garantier overfor Sogneraadene og krævet nye Garantier overfor Byraadene. De har derved handlet i nøje Overensstemmelse med deres Udtalelser før Valgene. Det radikale Venstre sagde den Gang atter og atter, hvad disse betød. Reformpartiet forvanskede dem ihærdig og gav Vælgerne ganske falske Forestillinger om, hvad Grev Frijs havde sagt. Resultatet viser, at de Radikale havde Ret.

Paa alle Omraader, hvor der fra gammel Tid stod Kamp mellem Landsting og Folketing, har J. C. Christensen saaledes rømmet Stilling efter Stilling og udleveret den til Fjenden. Han er veget tilbage for en Kamp, og Landstinget har været ubønhørlig overfor hans ydmyge Bønner. Han staar i dette Øjeblik som en slagen Mand. Men dette vil ikke sige, at han er en ufarlig Mand. Han har ikke ført sin Hær til Sejr overfor Fjenden til Højre, men han er fuldt vel i Stand til i Stedet derfor at forene sine Kræfter med de konservative Tropper for at føre den forenede, moderat-konservative Styrke til Kamp mod Fjenden til Venstre: de Radikale og Socialdemokraterne. Alt tyder paa, at dette vil ske. Som Hr. I. C. Christensen og hans Venner har tryglet i Aar, saaledes vil de trygle til næste Aar. Som de har krøbet paa deres Knæ og bedt om Tilgivelse for Fortidens Synder i denne Vinter, saaledes vil de krybe næste Vinter. De vage, uklare Taler, hvormed Førsteministeren og Indenrigsministeren sluttede Samlingen, indeholdt ingen Antydning af et Kampsignal. Tværtimod, de var skrevet over Teksten: Vi prøver igen næste Aar, saa gaar det nok! Og dette er unægtelig sandsynligt. Alt er lagt til Rette til det store samlede Forlig næste Aar. Da har man paa en Gang Toldlov, Valglov og Forsvarsordning at købslaa om, og da har man Jernbaneloven til Lidkøb. Tilløbet til Forliget er mislykket i Aar, som det mislykkedes i 1893. Alligevel fulgte Forliget den Gang Aaret derefter, og der er ikke Skygge af Tvivl om, at det ogsaa nu vil blive forsøgt til næste Aar. Der gives kun eet Middel til at hindre det. Det er, at Vælgerne paa Sommerens Møder vender sig mod det med en saadan Styrke, at Ministeriet og dets Parti ikke vover Forliget. Alle Venstremænd, der er blevet deres demokratiske Anskuelser tro, maa i denne Sommer, hvad enten de allerede har fundet Plads i det radikale Venstres Rækker, eller de som afventende hidtil har fulgt Reformpartiet, søge at binde hver Reformrigsdagsmand, de faar i Tale, til ikke at være med til en Gentagelse af denne Vinters Forligstilbud. Men først og sidst gælder det at kalde Vælgerne frem til Modstand mod Forliget. Rigsdagsmændene kan sno sig udenom i Aar, som de gjorde det i Fjor, og paa Tinge handle i Strid med det Indtryk, de giver deres Vælgere paa Møderne. Men der er een Del af Forliget, som ikke kan sluttes uden Vælgernes Samtykke. Det er den Del, der gælder Forsvarssagen. Det Kompromisforslag, hvorom Højre og Ministeriet skal samles, om Forliget skal fuldbyrdes, maa forelægges Vælgerne, før det bliver Lov. Lykkes det at standse det, da knækker det hele Forlig sammen, da bliver der atter ren Luft i dansk Po-

litik. Sejrer Demokratiet i denne afgørende Kamp, da er J. C. Christensen ikke blot slaaet overfor Landstinget, men ogsaa overfor det Demokrati, mod hvilket han nu vender sine Vaaben, da er han ikke blot en slagen Mand, men en ufarlig Mand. Da faar Demokratiet Magt til at optage den Kamp mod Landstinget, i hvilken han flyede uden Sværdslag.

Endnu i Aar havde der været en Mulighed for J. C. Christensen til at stille sig i Spidsen for det forenede Demokrati og føre det til Sejr gennem en Landstingsopløsning. Han kunde prøvet, om de Frikonservative vilde gaa ind paa den almindelige Valgrets Herredømme i Kommunerne. Fastholdt de Privilegiestyret, da kunde han have kaldt alle Tilhængere af den almindelige Valgret til Kamp mod dem. Med et Slag kunde han have gjort godt igen, alt, hvad han i disse sidste Aar har forbrudt mod det danske Folk. Han kunde staaet frem og sagt: Før Valget talte de Radikale ilde om os. Nu ser I det var med Urette! Svaret vilde fra radikal Side være blevet en uforbeholden Tilslutning i Kampen mod Landstinget. Det radikale Venstres Landsmøde vedtog en klar og tydelig Erklæring om, at det var rede dertil. Socialdemokratiet har afgivet ganske tilsvarende Erklæringer. 100 af Folketingets Medlemmer kunde være samlet til det afgørende Slag mod Landstinget. Hr. J. C. Christensen har ikke villet dette. Han er i det sidste Aar sunket dybere og dybere ned i en tvetydig Politik, der ikke synes at have nogetsomhelst Maal udover det at holde det hele gaaende og selv blive siddende som Minister. Han har i Aar afskaaret sig al Mulighed for at vende tilbage i Demokratiets Rækker. To Muligheder foreligger til næste Aar: e n t e n knækker han sammen, Forliget mislykkes for ham, og han forsvinder med det Eftermæle, at han ikke var sin Stilling voksen; e l l e r han slutter sig sammen med Højre til Kamp mod Venstre; hans Eftermæle vil i saa Fald ikke blive bedre. Saa ilde er det gaaet den Mand, til hvem Folkets store Flertal saa hen med en saa sjælden Tillid. Det er Løn som forskyldt, fordi hans Tale blev dunkel og tvetydig, hvor den skulde været klar og aaben, fordi han svigtede de Ideer, i hvis Navn han havde sejret.

Tilsendte Bøger.

Karin Michaëlis: Kyllingesorger.
Ågat Gjems-Selmer: Kvinderne i Bjørnsons Digtning. Essay.
Hjalmar Söderberg: Novelletter. Oversatte af Harald Nielsen.
Wilhelm Hegeler: Lutrende Flammer. Oversat af Sigurd Müller.
Vilhelm Andersen: Litteratur-Billeder. Anden Samling.
Jeppe Aakjær: Paa Aftægt. En Fortælling.
Johanne Madsen: Vennerne fra Etrétel. Roman.
Gustav Frenssen: Peter Moors Afrikafærd. Oversat af Signe Lehmann.
Olaf Hansen: Nye Digte.
Niels Hoffmeyer: Morgengry.

Guy de Maupassant.

Et Brudstykke af en Afhandling om fransk Naturalisme.

Af POUL LEVIN.

Den første Gang, man møder Guy de Maupassants Navn i fransk Litteratur, er i Flaubets Breve. Maupassants Moder var en Ungdomsveninde af Flaubert, og da hendes Søn, der var begyndt at gaa Embedsvejen i et Ministerium, røbede digteriske Anlæg, henviste hun ham til Flaubert. Det blev baade et Discipelforhold og et Venskab. Maupassant sammenfatter i Dedikationen i sin første Bog sine Følelser i disse Ord: „Til Gustave Flaubert, til min berømte og faderlige Ven, som jeg elsker af hele mit Hjerte, til den ufejlbare Mester, som er den beundringsværdigste, jeg kender."

I Flauberts Breve spores Maupassant fra 1872, da han var 22 Aar gammel. Han har ganske vundet Flauberts Hjærte, han er aandrig, belæst, charmant. Trods Forskellen i Alder betragter Flaubert ham som en Ven. Han véd ikke straks, om han virkelig er Digter, han synes ikke, at han arbejder rigtigt, finder ham heller ikke original, men saa snart Maupassant tager fat for Alvor, er Flaubert ved hans Side, raadende, opmuntrende, beundrende. Han proklamerer stolt *Boule de Suif* som et Mesterværk, og han hilser ham i 1880, da Maupassant traadte frem for Offentligheden med de forjættelsesrige Ord: „Gid 1880 maa blive Dem let, min højt elskede Elev!" Der er noget forunderligt overskueligt ved dette Forhold mellem Naturalismens første Kampnavn og dens yngste Repræsentant.

Det bedste Billede af Maupassant findes i et Brev fra Flaubert, skrevet 1878. Maupassant har beklaget sig til ham. Kvinderne er ensformige; der sker intet; Lasterne er grimme — og der er ikke Vendinger nok i Sproget. Flaubert véd, hvad der er i Vejen: Maupassant arbejder ikke nok, han har for mange Kvinder og han tilbringer for megen Tid i sin Robaad og med Legemsøvelser, „det civiliserede Menneske har ikke saa meget Brug for Bevægelse, som de Herrer Læger paastaar." Og hvad Klagerne angaar, da har Flaubert Hjælpemidler mod dem alle: Kvinderne — lad dem være; Mangel paa Begivenheder — se nøjere til, alt er jo Illusion og intet eksisterer undtagen i Forhold til os selv; de hæslige Laster — alt er hæsligt; det fattige Sprog — søg og De skal finde.

Hele Flaubert er i disse Svar. Han møder den unge Mands Klage med hele sin bitre Livserfaring, han giver ham fuldstændig Ret og rækker ham de Hjælpemidler, som havde gjort ham selv til Kunstner: Kraften og Arbejdet. Men han var kun en daarlig Pædagog, thi han glemte ganske, at han selv havde været ung og anderledes. Maupassant begynder dèr, hvor Flaubert endte, og det maatte derfor være at forudse, at de Flaubertske Principper ikke kunde holde ud. Da Maupassant traadte frem, var han færdig, saa sørgeligt færdig som en Ungdom bliver det, naar den er vokset op i en Nedgangs-Tid, saa gammelfødt, at han hurtig fra Elev bliver Kammerat med sin Moders Ungdomsven.

Og alligevel er der mere i Flauberts Karakteristik af Maupassant end Ligheden mellem de to. Maupassant er ødsel med sin Tid, fordi han er ung. Han har alt det, som Flaubert ikke vilde tilstaa, at

han længtes efter: Kvinder og overmodig Sport, en vis Foragt for det evige Arbejde med Pen og Papir. Mon ikke Flaubert i Grunden har været imponeret af denne unge Mand, der skrev elegante Vers, var Sportsmand, Selskabsmand og Jæger og forøvrigt foragtede det altsammen!

Saadan er det Billede af Maupassant, der springer frem af Linjerne i Flauberts Brev. Det bekræftes af hans første Bog, der blev til just paa denne Tid og udkom 1880 (i Maupassants 30te Aar).

Digtsamlingen *Des Vers* er i formel Henseende ulastelig. Fine og elegante Vers, der i udsøgt og dæmpet Rytme benytter Sproget, som det foreligger. „Forfatteren er kendt blandt Parnassisterne“, skrev Flaubert, da han anbefalede Maupassants Vers til et Tidsskrift, deri ligger i Virkeligheden en udtømmende Karakteristik af deres Form.

Men Indholdet er delvis af en ganske anden Art. Fra den mondæne Konversation i den lille Salonkomedie mellem en Markise og en Greve *(Histoire du vieux temps)* svinger det til den hensynsløse „Frihed“ i Digte som *Le Mur* og *Vénus rustique*. „Muren“ blev i en Provinsby bragt for Retten, da et lokalt Tidsskrift havde aftrykt Digtet, hvilket bevirkede, at Flaubert i et aabent Brev til Maupassant gennemhaanede den offenlige Moral.

Digtet er en Spøg, der ligesom gennemaandes af Lidenskab, en erotisk Scene mellem to, der fjærner sig fra Selskabet og i Maanenatten drages mod hinanden, kæmper og tilsidst forenes, medens deres Skygger antager groteske og kompromitterende Former op ad en hvid, maanebelyst Mur.

Langt stærkere er *Vénus rustique,* en Skildring af Bøndernes Liv, men ligesom tilhyllet af Versets Ynde. En Pige vokser op blandt Bønderne, køn og ubevidst dragende alle ved sit Legemes Pragt, alles Ven, selve Elskovens landlige Gudinde. Men den udelukkede, hæslige Hyrde lokker hende til sin lurvede Hytte, han begærer hende og hader hende af dyrisk Jalousi, han faar sin Vilje med hende og dræber hende i det samme, vild, gal, en drukken Faun med Ulvedrifter. Dette fortælles med megen Romen ogsaa med megen Lyrik, med en vis tillært Sans for det Dekorative, der dæmper Realismen.

Bag al Bogens Versekunst ligger et udpræget Temperament. Snart skildres, hvorledes Digteren gribes af Trang til at kaste sig over en Kvinde, som stryger ham forbi paa Gaden, snart skildres Elskovens Tilfredsstillelse som et Tyranni, Begæret kan aldrig tilfredsstilles, og det eneste, som har Værd, er Forventningen, Drømmen om de ukendte Verdener, den Feber i Blodet, som er et Minde om den første, endeløse Frihed, der ikke kendes i det moderne Samfund. Man kan spotte Menneskenes Dumhed, man kan gennemskue Kvinden og finde Fruentimmeret i hende, man kan haane de dumme Mænd, men bag alt, bag Tilfredsstillelse og Skuffelse, bag Begær, Koketteri og Haan løfter Rædselen sig, en ubestemt Følelse af Døden, en stærk Haand, der lægger sig over Mennesket og presser et Skrig fra dets Strube *(Terreur)*.

I disse Vers, hvis Emner omfatter baade Livet i de højere Samfundslag og Bøndernes vilde Færden, skabtes en ny Digter, og denne lille, tilsyneladende ubetydelige Bog rummede i Virkeligheden hele Maupassants Produktion. Det er let at se, hvad der greb Flaubert i dette. Det var jo hans egen Livsopfattelse sat paa Vers af en ung Mand, der gav hans Ord Rytmer. Naar han skrev til ham,

at Illusionen var alt, omskrev Maupassant det i et lille Digt om Barndommens Drømme, der svinder for Realiteten og ender med det Flaubertske Paradoks: Hvorfor følte Columbus det som en være den samme. Har mon ikke endelig Flaubert i den erotiske Vildskab, Afmagten og Begæret paa samme Tid, genkendt den Lighed i Temperament, som betyder mere end al Paavirkning?

Mindesmærke over Guy de Maupassant.

Smærte, da han øjnede den ny Verden Taagen? Og som Genklang af Flauberts Had til Middelmaadigheden klinger hos Maupassant Spotten over Troen paa det evige Fremskridt: nu har Verden bestaaet saa længe, og den menneskelige Dumhed bliver haardnakket ved med at

Maupassants næste Værk er Fortællingen ***Boule de Suif*** (Tælleklumpen, paa Dansk vilde man vel have sagt: Flødebollen, det er et Øgenavn til et buttet lille Pigebarn) i ***Soirées de Medan.*** Da Flaubert læste denne Fortælling, udbrød han i Lovtaler. Maupassant har

da heller ikke nogensinde skrevet noget, der er mere Flaubertsk. I en Diligence, der i 1870 fører nogle Mennesker bort fra Flauberts af Preusserne besatte By Rouen, har han samlet en Række Flaubert'ske Typer: Vinhandleren, der er en Snyder, en Trikotagefabrikant, som er Hanrej, en dumstolt Adelsmand, alle med deres taabelige Hustruer, to Nonner, en fordrukken Republikaner og en Skøge. Det er Mennesker fra de forskellige Lag i en Provinsby, repræsenterende hele den Verden, som Flaubert foragtede. Og Maupassant bringer nu disse Folk i Situationer, der blotter alle deres Laster: deres Graadighed, deres Fejghed, deres Raahed og Egoisme, deres bundløse Hykleri. Med virkelig Genialitet har han fundet en Situation, der paa den letteste Maade rummer alt dette. Disse Mennesker flygter af Egoisme, de bliver sultne undervejs og spiser derfor den Mad, som den foragtede Pige har været forsynlig nok til at tage med, de kommer til en Station og opholdes dèr, fordi den preussiske Officer ikke vil lade dem rejse videre, før han har faaet sin Vilje med Pigen, hun vægrer sig af Patriotisme, men baade Adel og Borgerskab driver hende dertil, for saa tilsidst at foragte hende, medens det nu er dem, som stiller deres Sult, og lader hende se til. Denne Diligence bliver lidt efter lidt en hel By, en Verden, i hvilken alle de menneskelige Egenskaber røber sig.

Flaubert maatte nok juble over sin Elev. I denne Bog, *Soirées de Médan,* hvor han optraadte sammen med Zola og de bedste af sine Samtidige, lyste han som en ny Stjærne, hvis Glans allerede nu fordunklede hele den øvrige Constellation.

Saaledes var Maupassant, da han begyndte. „Ja, unge Mand," skrev Flaubert, „dette er en Mesters Værk."

Flaubert kunde ikke vide, at Mesterskabet endnu ikke var fuldendt. Trods alt ruller denne Diligence endnu tungt, omend den i Sammenligning med Flauberts Værker har en usigelig Lethed. Men der er i *Boule de Suif* en Mængde Forklaringer, mange smaa Indskud, næsten Sidehandlinger, der forsinker Farten mod det bestemte Maal, Forfatteren har sat sig. Man tænker visselig ikke derpaa, naar man læser Fortællingen, men man vil mærke det, saasnart man sammenligner den med de Fortællinger, Maupassant nu skriver. Han lærte hurtigt at blive mere økonomisk med sit Stof. I sin første Novelle er han ligefrem bange for ikke at faa alt med, og han berører derfor Æmner, af hvilke han senere skulde forme Mesterværker. Man kan i *Boule de Suif* finde Omridsene til to af hans ypperste Fortællinger, der skrives umiddelbart efter: *La Maison Tellier* og *Mlle Fifi.* Atter er det Skøgen, han stiller i Modsætning til det Samfund, der foragter hende. Han havde i *Boule de Suif* fortalt, hvorledes Pigen, medens de andre forhandler om hendes Skændsel, føler sig fristet til at overvære en Barnedaab og vender rørt tilbage: „Det er saa godt at bede engang imellem." Af dette skaber han Huset Tellier, der fortæller om en Kreds af saadanne Pigers Kirkegang ude paa Landet, hvor deres Taarer og Grebethed forplanter sig til hele Menigheden og til Præsten og gør den religiøse Handling mystisk skøn.

Og over Boule de Suifs Had til Preusserne og Modbydelighed ved at skænke dem, hvad hun har givet sine Landsmænd uden Skrupler, formede han Fortællingen om hende, der dræber den preussiske Officer, som haaner den franske Kvinde.

Sammenligner man nu disse tre For-

tællinger, forstaar man, hvad der er sket efter at Maupassant er blevet sig sin Evne fuldt bevidst — og efter at Flaubert er død. Medens det i *Boule de Suif* er en Digter, som opfinder en Situation og som efter egen Lyst samler en Del Mennesker omkring den (der kunde for den Sags Skyld godt have siddet helt andre i den Diligence), findes der i de to andre Fortællinger intet som ikke i dybeste Forstand vedkommer Emnet. Alt er derved blevet Handling, og Formen er derfor den knappest mulige. I *Boule de Suif* genlød endnu Flauberts „arbejd“, nu mærker man slet ikke Arbejdet, fordi Maupassant har fundet sin egen Form. Da han saa endelig var sikker paa sig selv, skabte han i 10 Aar, fra sit 30te til sit 40de Aar, den mægtige Produktion, der omfatter 215 Noveller og seks Romaner, foruden et Par Skuespil.

Til Fortællingerne benytter Maupassant to Fremgangsmaader: han fortæller selv, eller han indfører en Fortæller. Hvis man undersøger, hvorfor han i det foreliggende Tilfælde vælger just den anvendte Fremgangsmaade, vil man finde, at det altid sker for at sige saa meget som muligt saa kort som muligt. Nogle Eksempler valgte rundt omkring i hele Maupassants Produktion vil vise det.

En Bondepiges Historie (Histoire d'une fille de ferme i *Maison Tellier)* er skrevet i en rolig, fortællende Stil, og skønt den kun giver Hovedpunkterne i hendes Liv, synes den udførlig. I Indledningen skildres Sommermiddagens Stilhed, Varme og bedøvende Dunster i en Bondegaard. Paa Møddingen hersker Hanen over de føjelige Høner, fra Gaard til Gaard svarer Hanerne hinanden, som om de vilde udfordre til erotisk Kappestrid. Det er denne Stemning, som behersker Fortællingen om den skikkelige Bondepige, der maa følge sit Instinkt og næsten ingen Vilje har. Hun er et Stykke Natur, hun er som den føjelige Høne, forføres og tages til Ægte, faar Prygl og fortvivler, er altid den underlegne, den, som maa taale alt, fordi hun har et uægte Barn og ikke har turdet tilstaa det. Et helt Menneskeliv oprulles unden anden Kommentar end den, som Naturens frugtbare Sommerdøs skænker.

Paa Landet (Aux champs i *Contes de la Bécasse)* bestaar kun af to Scener. I Nærheden af et Badested ligger nogle fattige Hytter, beboet af Arbejdsfolk og deres mange Børn. En barnløs Hustru ved Badestedet ser Børnene lege og vil absolut adoptere et af dem. I det første Hus vækker hender Forslag Raseri, Moderen vil ikke sælge sit Barn. I det andet lykkes det, hun faar et Barn, og Forældrene spottes af den Moder, som ikke vilde sælge. Aarene gaar. Man hører ikke noget om Jean, der er hos de rige, men Charlots Moder synes, at hun er bedre end alle andre, fordi hun ikke solgte sit Barn, og Charlot selv indtager i sine egne Øjne en Særstilling overfor Kammeraterne.

I det ene Hus er der gode Kaar, fordi Salget af Barnet har bragt Penge, i det andet er der stadig Fattigdom. Da vender det bortadopterede Barn tilbage paa et Besøg: fin og lykkelig passerer han forbi den Dreng, som Moderen ikke vilde give Slip paa, han føres omkring i Byen, der festes for ham. Da vender hans Barndoms Legekammerat sig om til sine Forældre og lader sin Harme skylle over dem: hvorfor beholdt de ham, hvorfor blev det ikke ham, som fulgte med den rige Dame, hvorfor skal

han nu se paa den andens Lykke. Han udslynger et Skældsord mod sine fattige Forældre, hvis eneste Støtte han nu er, og forsvinder i Natten.

Jo kortere dette fortaltes, med jo tydeligere Farver netop de to Scener maledes, der rummer de afgørende Stemninger, jo mere skærende virker denne Fortællings Pointe. Alt hvad der ligger imellem Moderkærlighedens Opblussen og Barnets Utaknemlighed skabes uvilkaarligt i Læserens Tanke og gør den lille Fortælling til et omfattende Værk.

Den lille Roque (La petite Roque i Bogen af samme Navn) begynder med at fortælle Landpostbudets Vandring gennem Skoven. Han gaar sin lige Vej, tænkende paa de Steder, hvor han skal ind med Posten, da han pludselig opdager det nøgne Lig af en lille Pige. Han forfærdes, gaar nærmere, tør ikke røre ved Liget, da han aner en Forbrydelse, og skynder sig afsted for at melde sit Fund til Sognefogden, Hr. Renardet. Man sér Postbudet ile afsted: „Han gik med gymnastiske Skridt, Stokken under Armen, Hænderne knyttede, Hovedet fremad; og hans Lædertaske, der var fuld af Breve og Aviser, slog i Takt mod hans Lænder“. Hvor genialt er ikke i disse Linjer Bevægelsen givet. Dette Sted minder om (og er endnu kraftigere end) det berømte i Iliaden om Apollon, der sender Pesten mod Grækerne:

Ned fra højen Olymp han foer, grimslagen i Hjærtet,
Buen om Skuldren han bar, og det fasttilsluttede Kogger;
Pilene raslede lydt om den Højtforbitredes Skulder,
Alt som han iled afsted — — —

Han kommer til Renardets Hus, en gammel Borg, hvor Familjen har boet i et Par Hundrede Aar, højt anset i hele Egnen som en Slags Adel. Renardet er en grov og stor Mand, stærk som en Okse, opfarende og voldsom, en Landadelsmand, fyrretyve Aar gammel, Enkemand i et halvt Aar. Da Mordet meldes ham, foretager han alt fornødent: han iler til Stedet og genkender den lille, fattige Roque, han faar hentet Lægen og Gendarmerne, hans Folk leder forgæves efter den Myrdedes Klæder, hele Befolkningen strømmer til, den lille Roques' Moder fortvivler, alle mulige Gisninger krydser Luften. Den lille Pige er først blevet taget med Vold og saa kvalt, og Sognefogeden og Lægen bliver enige om, at Mordet maa være begaaet af en Vagabond, en Mand uden Arne og Leje — „og uden Kone“, føjer Lægen til. „Da han hverken havde sin gode Aftensmad eller sit gode Hjem, har han skaffet sig det øvrige.“

Det er kun nogle faa Sider, men de er saa fulde af Handling, af Mennesker, der stakaandede, opskræmte eller kyniske løber imellem hinanden, at de virker som et fuldstændigt Udsnit af Hverdagen. Netop dérhen vil Digteren føre sin Læser. Han vil stille os midt i Skændselen, lade os føle alle de Omstændigheder, der ledsager Mordet, og kaste os ind imellem alle disse Hverdagsmennesker, der tænker paa Nyheden, paa deres Frokost, paa de menneskelige Laster, medens det lille, nøgne Lig skimtes bag alt med Dødens Mystik. Thi netop derved forberedes man paa det, der nu skal komme, den gribende, mægtige Skildring af, hvorledes Hverdagsmennesket kan komme til at møde det utrolige, mystiske, den dyriske Trang, den vilde Mordtanke, hvorledes Sognefogden ved erotisk Afsavn næsten ubevidst drages til at voldtage den lille Pige, som han sér bade, derefter myrder

hende og gennemgaar de forfærdeligste Samvittighedsnag og Hallucinationer, indtil han berøver sig selv Livet. Han fældes, styrter dødsramt til Jorden, som de store Træer, der voksede paa Mordstedet, og som han lader hugge om. Og atter er det Postbudet, Hverdagens Budbringer, der bringer Meddelelsen om det nye Dødsfald videre.

Jo dybere man trænger ind i denne Fortællings Konstruktion, jo rigere, mangfoldigere bliver den.

Gamle og unge Hautot (Hautot pére et fils i *La main gauche)* er et Eksempel paa Maupassants mindre vægtige, spøgefulde Fortællinger, men den kunstneriske Alvor er den samme. Gamle Hautot, en 45-aarig Enkemand og hans Søn, unge Hautot, Landmænd i Normandiet, drager ud paa Jagt med nogle af deres Bekendte. Man hører Jagtselskabet veksle ivrige og forventningsfulde Ord om Jagten, Hundene raser, det første Skud knalder og en Agerhøne styrter ned i et tæt Krat. Gamle Hautot springer ned i Kløften, man hører endnu et Skud — saa bliver der altfor stille. Jagtselskabet iler efter og finder Hautot blødende. Han snublede, hans Bøsse gik af og ramte ham i Underlivet. Han føres hjem og mærker godt, at han skal dø. Han tager det roligt, ønsker blot at tale med sin Søn under fire Øjne. Han betror ham nu, at han har en Elskerinde inde i Rouen og lader Sønnen aflægge Ed paa, at hun ikke skal komme til at lide Nød. Saa dør gamle Hautot roligt.

Medens Døden i Den lille Roque virker mystisk og forfærdelig, er den i dette lille Jagtbillede næsten beroligende. Man dør, naar man rammes, som Agerhønen, der styrter ned i Kløften. Hundene gøer, Dagen er munter, man lover sig en god Jagt — et Øjeblik efter er det hele forbi, det er Jægermoral. Livet og Døden er ikke nær saa indviklede, som mange gør dem. Man kan sige, at netop denne „Moral", som slet ikke udtrykkes i Ord, er nødvendig, hvis ikke det følgende skulde virke oprørende. Sønnen, der altid har fulgt sin Fader og er hans tro Afspejling, opsøger Elskerinden, en nydelig lille Pige, der paa den aftalte Ugedag har skabt kvindelig Hygge omkring gamle Hautot og skænket ham en Søn. Unge Hautot trøster hende, han glider uvilkaarligt ned paa Faderens Stol, han spiser den Middag, der var lavet til ham, tænder hans Pibe — man véd ved den lille Fortællings Slutning, at han ganske naturligt vil blive sin Faders Efterfølger. Men uden Jagtbilledets Forberedelse havde man ikke smilet af dette og følt Ironien over Menneskenes Højtidelighed i Forhold som de, der her skildres med saa let en Haand.

I de Fortællinger, hvor Maupassant indfører en Fortæller, er Spillet om muligt endnu finere.

Tager man hele denne Gruppe af hans Forfatterskab under et, faar man et Billede af den Verden, i hvilken Maupassant levede. Disse Fortællere, der sidder omkring Kaminen ude paa Landet, henslængte i et Restaurationslokale, i ensomme Lejligheder, i elegante Selskabsstuer, paa Dampskibe, i Jærnbanekupeer, i Paris eller i Normandiet eller i Afrika, disse Jægere, Bønder, Levemænd, disse Adelsmænd og Spidsborgere, disse aabenmundede og frække Ironikere, disse vilde Sportsmænd, disse gamle Originaler og forkuede Embedsmænd, alle disse Fortællere, til hvem Livet har talt i Alvor og i Spøg, alle disse Typer af Hverdagslivet danner tilsammen det Kor af levende Røster, som slynger sig gennem hele Maupassants Værk og be-

kræfter det. Men det er ikke blot derved, de har deres Betydning. De griber helt direkte ind i Værket.

Les Tombales (uoversætteligt, findes i *La Maison Tellier)* er en Historie, fortalt i et Restaurationskabinet, hvor fem Venner, gode Parisere, samles hver Maaned for at mindes deres Ungdom — de er i Fyrrerne og de tre er gifte — og snakke om Dagens Begivenheder. Den, som fortæller, er en elskværdig, munter Ungkarl, der har set lidt af alt og kan gengive det. Han fortæller, hvorledes han i sentimentalt Lune er drevet ind paa Kirkegaarden, har besøgt en Elskerindes Grav, og i Nærheden traf en ung Kvinde, der var saa betaget af Sorg, at hun sank om ved en Grav. Han hjælper hende, støtter hende, følger hende hjem — og trøster hende. Efter nogen Tids Forløb hæver han sit Forhold til hende og ser hende ikke igen, før han atter en Dag er paa Kirkegaarden og møder hende, atter som en sørgende Enke, atter søgende Trøst hos en sentimental Kirkegaardsbesøgende, der lader sig overliste.

Gennem den indirekte Fortællemaade faar dette Billede af Kvinden, der har skabt sig en Levevej ved at benytte sig af Mændenes Elskovstrang, som vækkes til Live paa disse Steder, hvor Døden hersker, gennem denne Ramme af Ungkarlehistorier og Restaurationsliv faar dette Billede forøget Liv. Historien flyttes lynsnart ind i det Milieu, der har skabt den. Denne Spot over Dødens og Kærlighedens Afmagt rammer just Mennesker som disse, der gaar ud uden at vide hvorhen, altid med en vis ubestemt Trang til at gøre en Visit hos en eller anden Kvinde. Saaledes drejes denne lille Skildring af en bestemt Art Kvinder umærkeligt om til at blive en ironisk Skildring af „Pariserne“.

I *Fru Baptiste (*i *Mlle Fifi)* siges slet ikke, hvem *Jeg*'et er. Jeg kommer to Timer og ti Minutter for tidligt til Eksprestoget, der skal føre mig fra den lille By Loubain til Paris. Jeg gaar ud paa Gaden for at faa Tiden til at gaa. Alt er øde. Pludselig fanges mit Blik af en Ligvogn — det er da altid nogle Minutters Underholdning. Der er kun 8 Herrer, som følger, og ingen Præst. Den ene af Herrerne græder, de andre snakker venskabeligt sammen. Jeg slutter mig til, de nærmeste ser forbavsede paa mig, jeg indlader mig i Samtale med en af dem, og han er uhyre villig til at sætte mig ind i Forholdene. Medens Ligtoget naaer Kirkegaarden, fortæller Manden, velbehageligt og flydende, den sørgelige Historie.

Det er en Selvmorderske, som begraves. Som 11aarig forførtes hun af en Tjener, Baptiste. Hun har fra det Øjeblik været mærket. Ingen i den lille By har villet omgaas hende, Børnene blev trukket tilside, naar hun nærmede sig, og da hun blev voksen vilde naturligvis ingen gifte sig med hende. Fru Baptiste, kaldtes hun. Ikke for det: hun var smuk og fin. Den Fortællende føjer til: hun havde saamænd været noget for mig, hvis ikke denne Historie var hændet — og sætter sig derved paa de andres Standpunkt. Endelig træffer hun Underpræfektens Sekretær, en ung Mand, der havde levet i Quartier Latin, han bryder sig ikke om Byens Fordomme og giftede sig med hende. Man begynder nu at glemme, hun elsker sin Mand lidenskabeligt, hun skal have et Barn, og da man erfarer dette, synes man, at hun atter indtræder i det hæderlige Samfund. Alt gaar da godt, indtil der ved en Prisuddeling ved en Sangerfest sker dette, at en Sangforenings Dirigent, der føler sig forurettet, vælter sig ind paa

Sekretæren, som forestaar Uddelingen af Diplomerne, og kaster ham hans Kones Fortid i Synet. En Stemme raaber: „Halløj, Fru Baptiste!“ der bliver Latter og Tumult og alles Blikke rettes mod hende. Hun lammes, ryster over hele Kroppen, kan ikke sige et Ord, men har akkurat Kræfter nok til paa Hjemvejen at styrte sig i Floden og drukne.

„Det var maaske det bedste,“ siger Herren, „der er jo Ting, man ikke kan udslette.“

Men Jeg'et gaar hen til den hulkende Mand og trykker hans Haand. Han saae forbavset paa mig gennem sine Taarer og sagde: „Tak, min Herre.“ Og jeg fortrød ikke, at jeg havde fulgt dette Ligtog.“

Hvem er saa dette Jeg, der ikke nærmere karakteriseres, og som ikke kan karakteriseres? Jeg er den honnette Følelse, der griber alle, som læser denne uendelig korte Skildring af Hykleriet og Ondskaben i de smaa Samfund, Jeg er Medlidenheden, Forstaaelsen, Kampen mod Præsterne, der ikke vil følge Selvmorderskens Baare, og de venskabeligt sladrende Spidsborgere, Jeg'et er en uendelig Verden af Følelser og Tanker, der udvider Fortællingen og gør den mægtig.

Miss Harriet (i Samlingen af samme Navn), den skønne lille Fortælling om den halvgamle Englænderinde, der aldrig har kendt Kærligheden, og dog drukner sig af Kærlighed, fortælles som en Ungdomserindring af en gammel Maler. Det er i en Charabanc, et muntert Selskab kører i den tidlige Foraarsmorgen ud paa en Udflugt, Naturen er skøn og smilende, Herrerne spøger med Damerne, der endnu ikke er rigtig vaagne, den lille Baronesse siger til den gamle Maler: De, som har haft saa mange Eventyr, maa fortælle os en Kærlighedshistorie.

Og han fortæller det sorgløse Selskab om sin sorgløse Ungdoms Omflakken, om Herberget ved Vejen, om Mødet med den gamle Pige, bag hvis latterlige Fransk og klodsede Lader der brænder den Lidenskab, som kræver Døden. Gennem Foraarsdagen stryger dette isnende Pust fra den store Alvor, man sér Begivenheden for sig som en sort Sky over en blaa Himmel.

En Aften (Le soir i *La main gauche*) er en Ægteskabshistorie af den almindeligste Art: en Mand opdager sin Hustrus Utroskab, han troer, at hun bedrager ham med en yngre Kunde i hans Butik, lider alle Skinsygens snigende Kvaler, vil myrde hende og ham, overrasker hende i et Restaurationskabinet og finder hende sammen med en gammel, latterlig General, som hun hengiver sig til, fordi han er Markis, General og Ven med det fordrevne Kongehus.

Hændelsen fortælles af et Jeg, og denne Gang er Jeg'et Maupassant selv. Fortællingen indledes med en pragtfuld Skildring af Afrikas Kyst, saaledes som den udfolder sig, naar man kommer sejlende til den. Maupassants Prosa faar her alle Lyrikens Farver, den klinger som Gengivelsen af et svulmende Vers.

„Jeg havde sét Araberen galoppere med Vinden, som en Fane der vajer, flyver og farer forbi, jeg havde hvilet under det brune Telt, i disse hvide Ørkentugles vagabonderende Bo. Jeg var beruset af Lys, af Fantasi og endeløse Veje“.

Han gaar i Land og træffer en Skolekammerat, der har slaaet sig ned her. Han følger med Vennen, og da det bliver Aften, begiver de sig ud paa Fiskeri ved Fakkelskær. De sejler over det dybe Vand, der belyses fantastisk, de ser ned

i den forunderlige Verden, hvor Fiskene smutter mellem Vandplanterne, og den klare Strøm visker alle Konturer ud, de stirrer ind i mystiske Drømmelandskaber. Og nu drager Vennen de forunderlige Fisk op, han fanger en hæslig Blæksprutte, der rækker sine bløde, snigende Sugearme ud imod dem, og ved Synet deraf gribes han af Raseri. Han bedøver først Dyret, og medens det endnu ligger i Krampe brænder han Sugearmene ved at føre dem ind i Ilden. „De knitrede og vred sig, røde og sammenkrympede af Ilden; det gjorde ondt helt ud i mine Fingerspidser ved Synet af det skrækkelige Dyrs Lidelser.

— Nej, nej, det maa Du ikke gøre! raabte jeg.

Han svarede roligt:

— Aa skidt! Det er godt nok til hende."

De vender hjem og sætter sig op paa Husets Tag for at snakke sammen. Maanen hæver sig bag Bjærgene, den hede Luft bringer Havernes Dufte op til dem og rundt om paa Byens andre Hustage ser man Mennesker i lange Flonelsklædninger, der hviler sig efter Dagens Varme.

„Jeg syntes pludselig at den orientalske Aand trængte ind i mig, de første Slægters blomstrende Tanker, Poesiens og Legendernes Sjæl. Mit Hjærte var fuldt af Bibelen og Tusind og én Nat. Jeg hørte Profeterne forkynde Mirakler — — —"

Og først nu fortæller Kammeraten den simple Historie om Hustruens Utroskab, om Jalousien, der sneg sig ind over ham, om hans Lyst til at pine hende, som han pinte Blæksprutten, om hans Flugt til det fremmede Land. Og hans Røst klinger forbandende som en Profets Stemme ud i Natten, han forbander Kvindens Utroskab og List, hendes Skøgesind, naar hun hengiver sig „til Oldingen, som stryger ad Fortovene med Guld i sin Lomme, eller ogsaa for Ærens Skyld til den gamle, liderlige Monark, til den berømte og modbydelige Olding." Og Maupassant ser dem for sig fra de ældste Tider. Den samme Kvinde om igen. Agar, Ruth, Loths Døttre, den brune Abigail, Jomfruen fra Sunnam, som med sine Kærtegn kaldte den døende David til Live — — —

Det dobbelte Jeg i denne Fortælling giver den baade Dybde og Udstrækning i Tiden; disse to Fortællere lukker hver sin Port op ud imod Evigheden og Mystiken. Saaledes forklarer Maupassant det selv i Slutningsordene: „Jeg har bevaret et uforglemmeligt Indtryk af denne Aften. Alt, hvad jeg havde set, følt, hørt, gættet, Fiskeriet, maaske ogsaa Blæksprutten, og denne gribende Fortælling midt imellem de hvide Skikkelser paa Tagene rundt om, alt syntes at strømme sammen i et mægtigt Indtryk. Saadan hænder det undertiden. Livets Hemmeligheder, der ellers spredes i Dagenes Tilfældigheder, fortætter sig pludseligt i et enkelt Møde, i en enkelt Kombination, som man ikke kan forklare."

Man mærker, at man blideligt er ført ud paa de dybe Vande og betaget stirrer man ned i det uendelig klare Væld.

Saaledes er Maupassants Form. Bevidst eller ubevidst søger han altid den Form, i hvilken han kortest muligt siger det mest mulige. Jo mere ubevidst dette er sket, jo dybere Karakteristik af hans Personlighed ligger der i det. Han har næppe med fuldt Overlæg hver Gang beregnet, hvilken Form, der passede bedst, det kunstneriske Arbejde i ham har været langt uvilkaarligere; han var saaledes indrettet, at han ved enhver Begivenhed,

der gjorde Indtryk paa ham, søgte til det Punkt, hvorfra den overskuedes klarest og — hurtigst. At det var denne Fremgangsmaade, som var ham naturligst, ses allertydeligst af de to Romaner, han skrev samtidig med sine første Fortællinger: *Une vie* (1883) og *Bel-Ami* (1885). Disse Romaner, der er saa berømte ved deres Frisprog og uforfærdede Sandhedsdrift, staar som Kunst betragtet under de bedste af Fortællingerne.

Naar Maupassant vil sige alt, naar han i store, sammenhængende Skildringer vil oprulle et Billede af et Menneskeliv, saaledes som Flaubert havde gjort det, mangler han Taalmodigheden. Han bliver træt, han henfalder til Referatet; hele Indledningen til *Une vie* er kedelig. Kun, hvor han kommer til saadanne Optrin, der ligesom Novellerne rummer et stort Stof, udtrykt i en enkelt Begivenhed, finder han sin Kraft. Da man efter Maupassants Død udgav, hvad der fandtes i hans Skuffer, saae man, at de bedste Optrin i *Une vie* var en Række Smaanoveller, ypperlige og stærke, som han forbandt til en Roman, skønt de i Virkeligheden ikke hørte sammen *).

Ogsaa i *Bel Ami* er det Enkelthederne, som griber, alt det, der er Novellestof og ikke kræver Romanens langsomme Udpensling.

Han adskiller sig herved fra Flaubert og Zola.

Han var hverken en Grubler eller en Samler. Man mærker paa hans Form, at han hører til en helt ny Generation, der forefinder et stort Arbejde udført, Han er som den rige Arving, der har Raad til at være lidt ødsel — Zola var Forgængeren, der Dag ud og Dag ind sad bøjet over Bøgerne, samlede ind, summede op og langsomt naaede til Resultatet; Maupassant griber smilende ned i Rigdommen og strøer den omkring sig i Smaasummer.

Flaubert og Zola havde kæmpet med Publikum, trodset det, tvunget det, Maupassant tager smilende det samme Publikum til Medarbejder og lader det selv om at uddybe Psykologien og uddrage Moralen. Medens Zola havde sin Styrke i den mægtige Plan, hvormed han betvang Mangfoldigheden, har Maupassant sin i akkurat det modsatte, Planløsheden, der gav Plads til alt, hvad der er tilfældigt, mangfoldigt og levende. Medens Flaubert og Zola fører os ind i deres Arbejdsstue, trækker Maupassant os ned ad Gaden og fortæller os en Historie, om alt hvad vi ser. Hans knappe, elegante Form er et Udtryk for Sportsmandens energifyldte Hast og Verdensmandens kokette Sky for, at nogen skulde anse ham for en stakkels Arbejder.

Der er baade Kraft og Svaghed i dette, eller rettere: i denne Kraft rummes en Svaghedsspire. Denne Trang til at blive hurtig færdig, røber en Energi, som hurtig slappes, en vis nervøs Kraft, der ikke stoler paa sin egen Udholdenhed. Den ædle, fint udviklede Væddeløbshingst løber hurtigere end nogen

*) Af berømte Scener i Romanen: den gamle Tante, som aldrig har hørt Kærlighedsord, og brister i Graad, da hun hører, at en Mand taler forelsket til hendes lille Niece. Manden, der hævner sig paa sin Kone og hendes Elsker, som har søgt Ly i en Hyrdes Vogn, ved at sætte Vognen i Fart ned ad en Kløft, saa den knuses. Den skuffede Kvinde, der paa et Loft finder Ting fra sin Barndom og sørgmodig sammenligner Drømmen og Virkeligheden. Børnene, der vaager ved Moderens Dødsleje, og i gamle Breve finder Beviser for, at hun har havt en Elsker. Præsten, der oprøres ved ethvert Tegn paa Kærlighed baade blandt Mennesker og Dyr. (Se Samlingen: *Le Père Milon).*

anden Hest, men den har ingen Kræfter til at drage et Læs ad de lange Veje.

Maupassants Form kræver altsaa og muliggør Læserens Samarbejde med Forfatteren. Hermed er ogsaa Indholdet karakteriseret. Det maatte være af den Art, at det ikke stillede uopfyldelige Fordringer til Fantasien og Erfaringen. Det Plus i Opfattelsens Skarphed, det Stød i den rigtige Retning, som Maupassant skænkede, vilde være virkningsløst overfor ethvert andet Stof end det almenkendte. Maupassant skildrer Hverdagen. Han vil vise, hvad Hverdagen er, eller ogsaa vil han sige, at det, som man benævner med andre Navne end Hverdag, i Virkeligheden er det. Gennem hele hans Værk strækker sig en Række Krigsskildringer, hvis Formaal er at berøve Krigen ethvert Skær af Heroisme, og paa samme Maade omvurderer han en Mængde Hverdagsbegreber: han kan ikke blive træt af at tillægge Skøgen menneskelige Egenskaber og at blotte Skøgen hos de fine Damer, han viser, hvorledes Havesyge, Jalousi, Elskovsdrift, Bedrag og Egoisme raser under den glatte Overflade, han bevæger sig fra de højere Kredse gennem Embedsmændenes Verden til Bønderne, og han finder overalt det samme, blot i forskellige Former. Denne Mand, som gerne forherliger Kraften, naar han træffer den hos en gammel Jægersmand og i en Bondes blodige Hævnlyst overfor Preusserne, som standser hans Arbejde og ødelægger Høsten, denne Sportsmand, der aldrig kan glemme de Aar han tilbragte i sin Robaad paa Seinen, skildrer altid og overalt Svagheden, Menneskets Afhængighed af Drifter, Fattigdommen i Glæder som i Sorger. Han siger det i en Mængde Smaafortællinger, og han sammer det op i Romanerne. *Une vie* handler om Livets Fortvivlelse, *Bel Ami* skildrer Livets Gemenhed. *Une vie* er en Kvindes Liv, fra hun kommer ud af Klosterpensionen indtil hun gammel, skuffet og ensom segner ved Vejen. *Bel-Ami* viser, at det officielle Liv, Avisernes, Politikens, Salonernes Liv bestemmes af Kvinderne, af de kloge og de smukke, og at disse igen er afhængige af den brutale Mandfolkekraft, af Kødets Tiltrækning. Centrum i begge Bøger er Døden, der løfter sit alvorlige Ansigt over alle disse Tilfældigheder og Gemenheder; som fra en skjult Kilde risler de varme, gribende Ord fra Dødsscenerne ud i disse ubarmhjærtige Skildringers kolde Prosa.

Der er noget i *Une vie* som minder om *Madame Bovary:* Modsætningen mellem en ung Piges Drømme og den hæslige Virkelighed. Jeanne kommer fra Pensionen ud paa Landet, hun jubler over Friheden og Naturen, hun drømmer og længes, lever i sin egen Verden mellem den syge Moder og den dæmpede, karaktersvage Fader (Bogens to smukkeste Skildringer). Hun er da ude af Stand til at bedømme Mennesker og Forhold, hun véd ikke, hvad Forelskelse er, da hun kastes i Armene paa den første passende Bejler, hun møder. Fra dette Øjeblik ruller hendes Skæbne mod Afgrunden. Selve Bryllupsnatten afslører Elskovens Brutalitet for hende, og hvert Skridt, hun gør ved sin Mands Side, fjærner hende fra ham, fordi hun er skræmt, og fordi Finheden i hendes Sind lærer hende, at den sidste Skranke mellem Menneskene aldrig falder, at vi altid lever isolerede. Medens han, raa og egoistisk, bemægtiger sig Ejendom og Kommando, medens hun ved sin Moders Dødsleje lærer, at selv det roligste Liv kan skjule en Tragedie, medens

han blot nyder Livet og tager sig en Elskerinde, og hun forstaar, „at alt er Elendighed, Sorg, Ulykke og Død, at alt bedrager, alt lyver, alt vækker Lidelse og kalder Taarerne frem“, svinder al Lykke fra deres Samliv. Hun forsøger at fastholde Manden ved uværdige Midler, saa befries hun endelig for ham, da han dræbes af sin Elskerindes hævnende Husbond. Hun bliver ene, hun mister endog sin Søn, der ødelagt af slet Opdragelse forsvinder i Paris' Hvirvel, hendes Dage bliver ensformige og graa, „thi Livet er hverken saa godt eller saa daarligt, som man troer“. Det er Moralen: Hverdag. Som det gaar Jeanne, kan det gaa enhver, træk de Par dramatiske Optrin ved Moderens Dødsleje og Mandens Drab fra — Resten bliver et simpelt Regnestykke med lutter smaa Tal.

Som Jeanne er Maupassants Fru Bovary, er Bel-Ami hans Rastignac. Men hvilken sørgelig Forskel. Hos Balzac, Stendhal og Zola er Stræberen vild af Kamplyst og Ærgerrighed, der ligger et uhyre Arbejde for ham, og han rydder det tilside, bider sig igennem, vil og kan. Maupassants Helt er en Haan over saadanne romantiske Idealbilleder. Maupassant vælger en dum, tarvelig Underofficer, som blot er køn. Han stiller ham midt i Paris og giver ham et Puf i den rigtige Retning, og han viser nu, hvorledes denne Dumrian blot ved Kvindernes Hjælp faar Magt og Rigdom, bliver en stor Journalist, en frygtet Politiker og tilsidst ved sin unge, rige Bruds Side fra Madelaine-Kirkens Trappe sér ud over den rige og mægtige Verden, han har erobret. Hverdagen om igen. I den ene Roman viser Maupassant hvor sørgeligt de ensomme har det, i den anden, hvor usselt „Selskabet“ er. Som en fattig Mønt vises Hverdagen frem, slidt og besudlet paa begge Sider.

Saa vittig en Bog *Bel-Ami* end er, saa fattig og usand er den. Man troer ikke Maupassant paa hans Ord, og man vilde daarligt kende de ledende Journalister og Politikere i Frankrig, hvis man mente, at just Underofficerstypen er den fremherskende blandt dem. Som en fattig Sildefødning følger *Bel-Ami* efter Balzacs og Zolas Romaner om det samme Æmne, som en Nederlagets Bog, skrevet af en Mand, der træt og forbitret kun har et afmægtigt Paradoks som Svar paa Samfundslivets Gaader.

Men det var heller ikke Samfundets arbejdende Kredse, der interesserede Maupassant. Meget hurtigt forsvinder Arbejdet ud af hans Skildringer. Han kendte ikke blot ikke hele det arbejdende Folk, ingen af hans Personer bestiller noget. Kun naar han skildrer de ministerielle Embedsmænd — sine gamle Kolleger — har han nogle ironiske eller medlidende Ord om deres aandsfortærende Arbejde. Maupassants Hverdagsbillede er da i Modsætning til Balzacs og Zolas uhyre snævert. Han har af den moderne By kun iagttaget Boulevarderne og Villakvartererne; han sætter aldrig sin Fod i Cityen, i Arbejderkvartererne, i Quartier latin, kun ude paa Landet færdes han baade paa Herregaardene og mellem Bønderne: Jagten har knyttet ham til de forskellige Stænder, og han har rimeligvis som Barn levet blandt Bønderne, saaledes som Herregaardens Børn gør det. Men har han saaledes trukket snævre Grænser om sin Verden, kender han den saa meget desto bedre. Han kan være kortfattet, fordi han er saa sikker. Han véd om Erotiken alt, hvad der kan vides. Han kender den lige fra den første Spøg til Bestialiteten, han har iagttaget den som en gratiøs Leg mellem ledige Kvin-

der og Mænd og som en borende Smærte, og han fører den overalt, hos Markisen som hos Bonden, tilbage til en Urdrift, der tumler med de viljeløse Mennesker og gør dem lykkelige, bedrøvede, latterlige, hæslige.

Medens en Digter som Zola forsøgte at gøre sine Erfaringer saa mangfoldige som muligt, koncentrerer Maupassant sin Interesse paa et bestemt Punkt; han anstiller i de Samfundsklasser, med hvilke han kommer i Forbindelse — de Rige, Embedsmændene, Bønderne — en Undersøgelse af det erotiske Liv, ser, spørger, oplever og gætter sig frem, og han standser ikke, førend han i hvert enkelt Tilfælde er naaet saa vidt, at han ser helt ned til Bunden.

Netop fordi han forstod at begrænse sig, blev han en saa glimrende Iagttager. Han, som ikke havde Balzacs Evne til at gøre det livløse levende, og som ganske manglede Zolas Evne til at skildre Masserne og Mylderet, kan i et enkelt Ord, i et Tonefald, der ligger gemt i Stilen, i et lille Træk, der voldeligt bemægtiger sig Læseren, skabe Atmosfæren omkring sine Personer. Han kender nemlig deres Forhold saa godt, at han roligt tør stryge en hel Mængde Enkeltheder, som ikke behøves. Det turde Zola aldrig, han var en Slave af sine Dokumenter.

Det er netop disse Antydninger, der hjælper Læseren, som farer vild i de Zola'ske Romaners Mangfoldighed. Man finder sig til Rette i disse Saloner og Kabinetter, man er lyslevende i Embedsmandens Hjem, man lugter Bondegaardens tunge Luft. Træder man med Maupassant ind i en Stue, er det, som om selve Dickens havde ført En derind.

Bag den strænge, kraftige Form fandt vi Svaghedstegnet hos Maupassant. Til Formen svarer Indholdet og ogsaa dèr finder vi den bristende Kraft. Gennem Maupassant forfines Naturalismens Styrke. Men dette er kun det første Stadium.

(Sluttes.)

Fra Studentersamfundets første Aar.

Spredte Meddelelser ved Redaktionssekretær P. C. V. HANSEN.

I Femogtyveaaret efter Studentersamfundets Stiftelse vil nedenstaaende spredte Meddelelser fra Samfundets første Aar maaske kunne have nogen Interesse. Som det vil ses, grunder de sig for en Del paa Breve og andre Aktstykker, der ikke tidligere har været offentliggjorte.

Bjørnson om Republiken.

I Juli 1882 var det 25 Aar siden, Bjørnstjerne Bjørnson udgav sin første Bog, og den 8. December samme Aar fyldte Digteren de 50. I den Anledning blev han paa forskellig Maade fejret af det danske Studentersamfund, til hvilket han fra dets Stiftelse den 2. Maj havde stillet sig særdeles venskabeligt.

Digterjubilæet mindedes af Studentersamfundet ved Oversendelse af en Adresse, hvori det bl. a. hedder:

„Det tilkommer ikke os her at udtale os om Indholdet af Deres Politik, om dens Hensigtsmæssighed og Betimelighed, men som Repræsentanter for unge Videnskabsdyrkere, der forbereder sig til engang selv at tjene deres Land og deres Folk efter bedste Evne, maa det være os tilladt til vor Tak for Deres Digtning, for Deres Trofasthed mod Danmark, Deres Arbejde for Nordens aandelige Sammenslutning endnu at føje

vor Tak for det Eksempel paa mandig og udholdende Kamp for de højeste Idéers Gennemførelse i Livet, som Deres Færd stiller hver enkelt af os for Øje."

Hvad det var for Idéer, der særlig sigtedes til i denne Henvendelse, derom faar man Besked i den store Tale, Bjørnson holdt, da Studentersamfundet den 9. December — Dagen efter hans Fødselsdag — gav Fest for ham i Larsens Lokaler. Ifølge *Dags-Avisens* Referat faldt hans Ord ved denne Lejlighed saaledes:

„Skulde jeg sige noget til jer, saa lad det blive over mit gamle Motiv: bekend! bøj jer for Bekendelsespligten. Der er talt saa meget om denne Pligt overfor Samfundet, mindre om denne Pligt overfor sig selv; det vil jeg tale om. Tro ikke, at I bliver til Mænd, hvis I ej bekender. Men — siger I — det bliver saa kedeligt, naar vi alle gaar omkring og bekender. Ja, prøv nu først ad, om det er saa kedeligt det. Men hvordan skal vi gøre det? spørger I. Aa — siger jeg — forelsk jer, saa gaar Frieriet af sig selv. Forelsk jer i en af Tidens store Ideer, og I skal se, det bliver let at bekende det.

Lad os se paa dette i Forhold til nogle af Tidens store Tanker. Kongedømme eller Republik? Aa, alt det er jo Strid om Former, siger Overlegenheden. Ja vist Former! Nej, det staar i dyb Forbindelse med Folkets hele Moral. Der er nys født os en Prins. Ja, det er rart for Familien, men er det sundt for Folket at se al denne Tant, at se et spædt Barn behandlet som en Guddom, at se Landets højeste Embeder gaa i Arv? Er der Mening i, at vi bliver beskattede for at „blive repræsenterede" ved Fester, vi ikke faar at se, men vel faar at betale, og som holdes paa et Slot, vi holder vedlige — jeg taler slet ikke om de Folk, der maa holde mange Slotte vedlige. Sæt imod alt dette jer Bekendelse af, at kun den skal styre, der kaldes dertil ved de Tusinders Stemmer, og naar da engang en Krise kommer, saa vil der ligge, skabt ud af denne de manges Bekendelse, dybt nede i Samfundet en Overbevisning, der vil ende Krisen med Republik". . . .

Det er ikke uden Interesse at opfriske disse Ord, nu da den „Krise", Bjørnson forudsaa, er overstaaet, og den „mandige og udholdende Kamp", Adressen omtaler, har fundet sin Afslutning.

Goos og Gjellerup.

Den 9. September 1882 oplæste Karl Gjellerup i Studentersamfundet nogle Kapitler af sin den Gang utrykte Roman *Germanernes Lærling,* i hvilken der som bekendt findes en karikerende Skildring af Professor Peder Madsen. Denne Oplæsning benyttede Professor Goos, der paa dette Tidspunkt var ved at *svinge,* til at bryde med den radikale Forening. Ved Studentersamfundets Stiftelse havde han sammen med mange andre givet Tilsagn om Foredrag, men dette Tilsagn tog han nu tilbage. Ikke uden Interesse er den mellem Hr. Goos og Studentersamfundets Formand, Dr. Pingel, i den Anledning førte Brevveksling, der ikke tidligere har været offentliggjort.

Professor Goos skriver:

Den 22. Nov. 1882.

Højt ærede Hr. Overlærer Pingel.

Naar jeg temmelig længe har tøvet med at meddele min Beslutning i den Sag, om hvilken jeg havde en Samtale med Dem, er Grunden nærmest, at jeg ønskede at kende den Bog, af hvilken Partier er oplæste i Samfundet. Efterat dette nu er sket, kan jeg ikke være i Tvivl om, — og jeg har sikkert den almindelige Mening paa min Side — at der i Bogen er tegnet et nærgaaende og krænkende Billede af en Lærer ved Universitetet. En saadan Oplæsning i Samfundet gør det efter min Opfattelse til en bydende Pligt for mig som Kollega ikke at holde Foredrag i dette, for saa vidt ikke Oplæsningen maatte være mis-

billiget af Samfundets Bestyrelse paa officiel Maade. En saadan Misbilligelse foreligger jo ikke, og den kan efter mit Skøn aldeles ikke erstattes ved enkelte Medlemmers ikke-officielle Misbilligelser ved en eller anden Sammenkomst.

Med Højagtelse
Deres ærbødige
Goos.

Herpaa svarede Dr. Pingel:

Den 28. Nov. 1882.

Højt ærede Hr. Professor Goos.

Efter at have fremlagt Deres Skrivelse af 22. dennes for Bestyrelsen af Studentersamfundet og efter at have forvisset mig om, at jeg i den omhandlede Sag er i fuld Overensstemmelse med mine Kolleger, tillader jeg mig herved at meddele Dem følgende: Den Solidaritet, som efter Deres Mening finder Sted mellem Samfundet og Hr. Gjellerup paa Grund af hans for 2½ Maaned siden holdte Oplæsning af Brudstykker af hans den Gang uudgivne Bog Germanernes Lærling, maa vi paa det bestemteste afvise. Jeg har allerede tidligere mundtlig udviklet for Dem, hvor langt det er fra, at vi havde mindste Del i Valget af de Steder, der oplæstes. Men De paastaar, at vi efter Oplæsningen burde have officielt misbilliget „det nærgaaende og krænkende Billede af en Lærer ved Universitetet“, som Hr. G. havde tegnet. I Anledning heraf skal jeg tillade mig at minde om, hvad jeg meddelte Dem under vor Samtale forleden om denne Sag, at jeg, der ifølge min Pligt som Formand var tilstede som Dirigent, af Mangel paa Personalkundskab var ude af Stand til at danne mig en sikker Mening om, hvorvidt der i det oplæste var sket et af de Overgreb mod en Nulevendes Personlighed, som den realistiske Retning i Literaturen desværre saa let frister Forfatterne til. Men da jeg efter Hr. G's Bortgang af en teologisk Studerende underrettes om, at man almindelig havde opfattet Professoren hos Hr. G. som en karikerende Fremstilling af en af Universitetets nuværende Lærere, og da jeg tillige misbilligede, at Hr. G. til sin Oplæsning havde valgt Stykker, der i en særlig Grad maatte være Samfundets teologiske Medlemmer ubehagelige, foranledigede jeg den nævnte Studerende til ved det paafølgende Symposion at tage Ordet i Anledning af Hr. G.'s Oplæsning. Han udførte dette Hverv paa en værdig og smuk Maade, og Ligevægten mellem den teologiske og antiteologiske Retning syntes saaledes at være genoprettet i Samfundet. Til en officiel Misbilligelse forekom det mig, at der ikke forelaa tilstrækkelig Grund, dels fordi samtlige Medlemmer af Bestyrelsen savnede den nødvendige Personalkundskab til at fælde en paalidelig Dom i en saa delikat Sag, dels fordi en hvilkensomhelst officiel Indskriden i slige Tilfælde kun yderligere understreger det, der helst burde være uskrevet, og saaledes forøger den personlige Krænkelses Bitterhed, dels endelig fordi Hr. G. hverken er eller har været Medlem af Samfundet, men som indbuden Gæst havde vist os den Forekommenhed at læse for os af sit utrykte Arbejde. At dette trods enkelte Pletter som Helhed er et dybt og alvorligt Arbejde, der vil indtage en hæderlig Plads i vor nyere Literatur, vil sikkert næppe nogen uhildet Læser benægte.

Naar De nu, højt ærede Hr. Professor, stiller en officiel Desavouering af Hr. G. fra Samfundets Side som den ufravigelige Betingelse for, at De vil indfri det Løfte om et Foredrag, som De tidligere har givet os, saa kan vi heri kun se en ubillig og uvenskabelig Overførelse paa os af et Ansvar, der udelukkende bør hvile paa Hr. Gjellerup, og vi maa derfor, omend med Beklagelse, give Afkald paa det interessante Foredrag, som var stillet os i Udsigt.

Med Højagtelse
Ærbødigst
V. Pingel.

Ingen af de andre Universitetslærere, der havde givet Bestyrelsen Løf-

te om Foredrag, fandt sig foranlediget til at bryde dette af Hensyn til Gjellerups Oplæsning. I Vinteren derefter blev der saaledes holdt Foredrag i Samfundet af Professorerne Kr. Erslev, Gertz og Julius Lassen samt dav. Docent Julius Lange.

Sammensmeltning.

I Studentersamfundets første Aar gjorde *A. C. Larsen* energiske Forsøg paa at faa et „Samarbejde“ i Stand mellem Samfundet og den af ham ledede „liberale Forening“, der bestod af Studenterforeningsmedlemmer. Ja han fik endog, før Samfundet gjorde Mine til at modtage den udstrakte Haand, sin Forening til at nedsætte et „Forhandlingsudvalg“. I Virkeligheden var det Meningen, at Samfundets Medlemmer skulde melde sig ind i Studenterforeningen for — som det lokkende hed — at „paatrykke Foreningen deres Stempel“ og „blive toneangivende i Studenterverdenen“, og mange af Samfundets lidt ældre Medlemmer vaklede ved Tanken om de Herligheder, der ventede paa Gammelholm. Men de yngste — støttede af Georg Brandes — saa i det eventuelle Samarbejde med paafølgende Indmeldelser i Studenterforeningen en alvorlig Fare for Samfundets Eksistens og kæmpede som Løver imod det, da dets Tilhængere endelig havde vovet sig saa langt ud, at de nødtes til at foreslaa Nedsættelse af et Udvalg.

Nedsat blev vel Udvalget, men af Forhandlingerne med den „liberale“ Forening kom der intet ud. De strandede — hvor betegnende! — paa Spørgsmaalet om Kvinders Optagelse i Studenterforeningen.

En Tale af Henrik Ibsen.

Studentersamfundets Rusgilde den 3. Oktober 1885 blev mindeværdigt derved, at Henrik Ibsen, der var tilstede som Gæst, ved denne Lejlighed holdt en Tale. Som bekendt plejede den ordknappe norske Digter, naar han hyldedes ved festlige Sammenkomster, uvægerligt kun at svare de ikke meget originale Ord: „Tak! Jeg skal aldrig glemme denne Aften!“ Men ved det nævnte Rusgilde var han for en Gangs Skyld mere meddelsom. Kaldt frem af Georg Brandes' varme Hyldest holdt han følgende lille Tale:

„Det er mig meget imod at høre mit Navn saa ofte højlydt nævnt. Jeg søger helst Ensomheden, og jeg føler altid Trang til at protestere, naar man udbringer en Kunstners eller Digters Skaal med en Motivering som: dér staar han, og dér langt borte staar de andre. Takken til mig rummer en Selverkendelse. Dersom min Tilværelse har haft nogen Betydning, som De siger, saa kommer det af, at der er Slægtskab mellem mig og Tiden. Der er intet bundløst Svælg mellem den, der producerer, og den, der modtager. Der er Slægtskab mellem begge; jeg takker Dem for det Slægtskab, jeg har fundet i denne Kreds.“

Julius Lassen og det danske Folk.

Den 21. Maj 1887 fejrede „Academicum quartum“, den liberale Forening indenfor Studenterforeningen, Digteren Hostrups 50 Aars Studenterjubilæum ved en Fest paa Skodsborg. i hvilken ogsaa en stor Mængde af Samfundets Medlemmer deltog. I en Tale, som Prof. jur. Jul. Lassen mod Slutningen af Festen holdt, forekom nogle Yttringer om Samfundet, som fremkaldte en skarp Protest fra de tilstedeværende Medlemmers Side. Hans Ord var omtrent disse:

„Vi er her samlede om Digteren Hostrup, der var Student, da han *var* Student, Mand, da han var Mand. Det er ingen Tilfældighed, at „Academicum quartum“ har Hostrup til Gæst idag. Thi jeg mener, at dets Medlemmer er de hostrupske Studenter, og derfor haaber jeg paa deres Sejr. Studentersamfundet staar Ho-

strup, ja jeg kan gerne sige det danske Folk, fjærnt. Derfor tror jeg, det vilde være et Monument over Hostrup, om „Academicum quartum“ sejrede og saa kunde udnævne Hostrup til Oversenior“.

Ved disse Ord opstod der almindelig Tumult, under hvilken Herman Trier og Alfred Christensen begærede Ordet. Det derpaa følgende Ordskifte fortjener at overgives til Historien. Det faldt omtrent saaledes:

Herman Trier: Jeg protesterer mod Professor Lassens Udtryk, at Studentersamfundet ved en Kløft er skilt fra det danske Folk.

Alfred Christensen: En Skaal for Pastor Hostrups Børn, at de ikke som Prof. Lassen maa være bange for at vælge Studentersamfundet, naar de skal til at vælge.

Jul. Lassen: Der er et Hav mellem Studentersamfundets Retning og det danske Folk.

Herman Trier: Jeg opfordrer Prof. Lassen til i Pinsen at tage med Studentersamfundet over til de jyske Bønder, saa vil han se sit Angrebs Grundløshed.

Alfred Christensen: Lad Professor Lassen præsentere sig ude paa Landet som Medlem af det juridiske Fakultet uden at oplyse, at han tillige er en brav Mand, og Dørene vil lukke sig for ham, men lad et Medlem af Studentersamfundet møde med den ene Anbefaling, at han er Medlem deraf, og Dørene vil aabne sig paa vid Gab for ham.

Folketingsmand Harald Holm: Vi regner alle med til det danske Folk, der selv regner sig med dertil. Jeg har faaet Bemyndigelse af Prof. Lassen til at erklære, at han mener det samme som jeg. —

Prof. Lassen gjorde ikke Studentersamfundets Pinsetur med.

En Revolutionsfest.

En af de pudsigste Fester, Studentersamfundet i sit første Tiaar holdt, var en Middag paa Skodsborg Badehotel den 14. Juli 1889 til Minde om Stormen paa Bastillen 100 Aar i Forvejen. Historien beretter intet om, hvem der var Fader til den, sikkert af et ærligt radikalt Hjærte udsprungne, men ikke desto mindre løjerlige Idé at *spise* til Ære for Revolutionens Foregangsmænd; men den, der skriver disse Linier, var i hvert Fald en af Festens Hovedarrangører og har maaske derfor Lov til nu at tænke paa den med et Smil.

Med egen Damper tog mellem 150 og 200 Herrer og Damer ud til Skodsborg, hvor Menuen lød paa to Retter Mad og Dessert. Ved Torsken holdt I. K. Lauridsen en beaandet Tale for Heltene fra Bastillen, og bagefter drak man Punsch og dansede og afbrændte Fyrværkeri — altsammen til Ære for Revolutionen.

For at intet skulde mangle afsendte Forsamlingen desuden et saalydende Telegram til Frankrigs Præsident:

Monsieur le Président Carnot, Paris.

Le cercle des étudiants libéraux de Danemarc, réuni à Skodsborg pour célébrer le glorieux centenaire de la grande révolution, adresse au Président de la République française l'expression de sa vive sympathie dans le souvenir du quatorze juillet 1789.

Alfred Christensen,
Président du cercle.

Der indløb aldrig noget Svar.

Provisorieaarene 1885—94.

En Oversigt af EDVARD BRANDES.

Den første April 1885 kom det Rigsdagsssamlingen igennem forberedte og ventede Forfatningsbrud: en provisorisk Finanslov, efter hvilken Regeringen agtede at opkræve saadanne Udgifter, som Folketinget havde nægtet og til hvilke kun Landstinget havde givet sit Samtykke.

Et Provisorium af mildere Art, men dog et Statskup havde Befolkningen oplevet i 1877. Nu otte Aar efter, blev Bevægelsen langt større, da megen Agitation fra begge Sider havde fundet Sted. Fremkaldt var Provisoriet af yderste Højre. Der er vel nogen Rimelighed for, at det Estrupske Ministerium tænkte paa at opgive Kampen i 1884 efter den Venstre-Valgsejr, der havde erobret det halve København og det hele Land. Vi besidder ingen autentiske Oplysninger fra Højre om Stemningen indenfor Partiet hverken dengang eller senere. Til Forklaring af Tidsrummets Historie har vi hverken historiske Skrifter, Aktstykker, Memoirer eller Breve, offentliggjorte af Højre. Men hvad Højre sagde officielt og forkyndte i Resolutioner, Taler og Artikler var evigt og altid kun almindelige Fraser: Tingenes Ligeberettigelse, Kongens Ret til frit at vælge sine Ministre, Kampen imod Parlamentarismen som det yderste Onde, Fædrelandets Forsvar osv. osv. Kun de Naive troede herpaa. Man stredes selvfølgelig om Magten, om paa hvilke Hænder Magten skulde være, om paa Bøndernes eller paa de da styrende Klassers. De, der besad Magten, vilde ikke slippe den, førend den fravristedes dem, og deres Parti var — besynderligt nok — af den Mening, at det risikerede al Landsens Ulykke, hvis Magten gled fra Højre over til Bønderne. Hvis Højremændene havde forudset, hvad der blev „Systemskifte“ fra 1901—1907, tør man formode, at de havde taget Sagen med mere Ro. Nu fulgte de villigt den Fane, som Kultusministeren, Kammerherre Jacob Scavenius svang med Fanatisme og som Hr. Estrup lod ham og andre svinge, da han, en konservativ og magtkær Mand, befandt sig vel derved. Man tør da vel sige, at det var den Side af Højre, som repræsenteredes af Hr. Scavenius og Professor Matzen, der bestemte Marchen mod Provisoriet, men der fandtes i Højre egentlig ingen Betænkelighed derved. Man ansaa Sagen for ufarlig; man var før kommen baade ind og ud den Sækkegade, og man forstod desuden nok, at ti syvende og sidst blev det Regeringens egen Sag at besværge de Vande, som den havde bragt i Oprør, og at Partiet altid havde den Udvej at ofre Ministeriet, naar det vilde have Fred — hvad da ogsaa skete en halv Snes Aar senere.

Højre gik des roligere til Statskupet, fordi Venstre eller rettere Oppositionen, trods Valgsejren i 1884, stod delt; man kan være sikker paa, at denne Omstændighed styrkede de Reaktionæres Mod betydeligt i Samlingen 1884—85. Der var tre Partier i Venstre: Moderate, Bergianere og Europæere, eller efter Førernes Navne: Bojsens, Bergs og Hørups Me-

ningsfæller. Og hvorledes skræmmes af en splittet Opposition, der bestandigt bekrigede hinanden: en Belejringshær, der udenfor den Fæstning, der skulde indtages, delte sig i tre hinanden bekrigende Flokke under forskellige Generalers Anførsel.

Den første Følge af Statskupet var da den, at Venstremændene i hvert Fald tilsyneladende ophørte at bekrige hinanden. Skin-Fred maatte der være, det forlangte Situationen og Valgene; paa de Møder, hvor Højre i Sommerens Løb 1885 angrebes, kunde man anstændigvis ikke slaas indbyrdes. Eller rettere: under Provisoriet blev det i første Omgang umuligt for det moderate og konservative Gaardmands-Venstre, som stod Militarisme og Højskolepolitik nær, at hindre det radikale Venstres Fremgang iblandt Vælgerne og i den offentlige Mening. Nølende og vranggvilligt fandt det konservative Venstre sig i det Uundgaaelige: hele Venstres indre Historie fra 1876 til 1906 er jo denne altid standende, undertiden skjulte ofte i lys Lue udbrydende Strid: ikke om Venstre skulde have Magten istedetfor Højre — thi deri var alle enige — men om denne Magt skulde anvendes radikalt eller ikke. Imidlertid i det Øjeblik, hvor Højre satte Statskup istedetfor Forfatning, altsaa greb til de yderste Midler for at bevare sin Magt, havde Radikalismen sejret indenfor Venstre: nu maatte Venstre paa ethvert Punkt gaa imod Højre, have forskellig Mening fra Højre baade om Personer og Sager, om Forfatning og Landsforsvar, ja selv om de saakaldte kongelige Prærogativer.

Det er egentlig Processerne, der kendetegner Sommeren 1885. Majestætsfornærmelsessagerne, ikke alene mod en i Virkeligheden saa konservativ Folketingsmand som Hr. Chr. Ravn, der senere kaldtes Ti-Minutters-Ravn (fordi han paastod at kunne lave et saa udmærket Lovforslag som det Berg-Hørupske Alderdomsforsørgelsesforslag paa 10 Minutter), men af saa kuriøs Beskaffenhed som Sagen fra Løvel, hvor en Karl og Pige dømtes for at have slaaet en Buste af Kong Christian den Niende itu. Karlen fik seks Maaneders og Pigen fire Maaneders Fængsel, og Kongen havde ikke den bonsens at benaadige nogen af dem. Man tænke sig en stakkels Pige tiltalt for at have stødt til en saa skrøbelig og værdiløs Ting som en Gibsbuste. — Og der var Dommere til at dømme hende. Men hvornaar var her i Landet ikke de til enhver Sag duelige Dommere?

Dog, den celebreste Sag var naturligvis Bergs: den saakaldte Holstebrosag. Hvad Berg havde gjort, forstod knap almindelige Mennesker. Han havde ikke villet tale, naar Politimesteren stod lige op ad Talerstolen, og to Meningsfæller, to Bønder: Nielsen og Noos førte da Politiets høje Chef ned ad Forhøjningen. Det var Brøden, til hvilken Berg var Anstifter. Han ligesom de to andre dømtes til seks Maaneders Fængsel paa sædvanlig Fangekost; Underretten dømte, og der var ogsaa tilstrækkelige Højesteretsdommere til at fælde den samme Dom. Det var saadanne Domme, der dengang indgravede i Hjærtet en urokkelig Tro paa Domstolenes Retfærdighedssans og Upartiskhed, en Tro, som siden ikke har forladt adskillige af dem, der oplevede hin Tid.

Alligevel var der en Proces, der i visse Maader gjorde mere Indtryk paa

den, der kendte lidt til Personen og Forholdene. Det var Sagen mod en stakkels Lærerinde, som fattig og sygelig nedbrødes ganske ved Proces og Dom. Naar Berg dømtes, ja, saa hørte det ligesom med til Haandværket, til „Professionens Ubehageligheder", saaledes som den italienske Konge sagde om det mod ham rettede Attentat. Og Berg havde uden at ville det alligevel skabt sig en kæmpemæssig Reklame, der egentlig kun manglede Styrke derved, at den Handling, hvorfor han dømtes, var af altfor upolitisk, altfor urevolutionær Natur. Men Frøken Anna Albrektsen var ingen Fører, ingen Personlighed, der i Aarevis havde levet for og med og af Politik og naaet forholdsvis Magt og Ære og Rigdom derved: hun var en Folkeskolelærerinde, der naivt troede paa Venstres Ret og fanatisk hadede det grundlovbrydende Højre og dets Personliggørelse Estrup. Den Dommer, der skulde dømme hende, kaldte hende „opofrende i højeste Grad og fuld af Begejstring for Sandhed og Ret". Hun var en Stakkel, der intet forstod af, hvad der skete — der ikke begreb, at Riflerne ikke brændte løs af sig selv, og at det Riffelprovisorium, som Regeringen udstedte i Sommerens Løb, kunde standse Revolutionen. Hun som nogle faa andre havde troet paa Revolution og skuffedes, da den saaede Blæst ikke rejste nogensomhelst Storm: hendes ikke stærke Hjærne forvirredes af Misforholdet mellem Ordene og Handlingerne — det Misforhold, der har kendetegnet dansk Politik lige siden vi fik Forfatningen — og hun gik efter faa Aars Forløb uhjælpeligt til Grunde i Sygdom og Afsind.

Man kan jo sige, at der ligger liden Vægt paa, om en stor Bevægelse koster noget, selv om dette noget er Menneskeliv — men hvis den hele Bevægelse kun skulde føre til Systemskiftets Regimente her til Lands, kan man nok spørge, om ikke der gik vel meget til Grunde i disse saakaldte Kampaar. Hørup var privat af den Mening, at det var ganske afsindigt, om denne Strid mellem Estrup og Bojsen skulde koste Menneskers Blod — og i saa Henseende var hans Syn ret profetisk. Men paa den anden Side skal man vogte sig for at undervurdere, hvad denne kortvarige Radikalisering af alt, hvad der kaldtes Venstre betød: blot man vil erindre, hvad Angrebene paa Militarismen fik af forpligtende og bindende Kraft for andre end dem, der støbte Kuglerne, vil man ikke finde Statskupets Aarti spildt. Og hvis man ikke forstod det af andet, kan man se det af de krampagtige Anstrængelser, som i dette Tidsrum det reaktionære Venstre gør for at slippe fri for det radikale Venstres Forbundsfællesskab. Maaske vil man ogsaa ud fra denne Opfattelse indse, hvorfor Hørups Venner lagde saa stor Vægt paa, at han indtraadte i det Ministerium Deuntzer der skulde være Kampens Løn. Hvis Hørup ikke var kommen med — ja da vilde Moderationen straks i første Omgang have sejret i dette Aarhundrede; da Hørup saa hurtigt døde, da vandt det konservative Venstre Mulighed for efter nogle faa Aars March paa Stedet at frigøre sig for Radikalismen, saaledes som dette skete i Januar 1905. Det tog 3½ Aar, og de er langt snarere spildte end de fem Aar fra 1885 til 1890, hvor Forligs-Bestræbelserne, Sammensmeltningen mellem Højre og Venstre, endnu holdtes nede, fordi

konservative og radikale Venstremænd stod i samme Parti overfor det i Begyndelsen noget trevne Statskup.

I Efteraaret 1885 kom der mere Liv i Statskupet. For det første begik Venstre den Dumhed at nægte Finanslovens Overgang til anden Behandling. Det var dumt, fordi efterat det havde vist sig umuligt at falde tilbage paa Befolkningen ɔ: at bekæmpe Statskupet med Revolution, saa havde man som Kampmiddel kun Folketinget, der i alt Fald var i Stand til at vise en Art sejg Modstand imod Regeringen. Virksomme parlamentariske Midler besad man vel ikke; Regeringen kunde man ikke fordrive, naar den ikke anerkendte Folkethingets parlamentariske Ret; men man kunde altid gøre den Livet saa surt som muligt. Desuden gælder det alle Regeringer, selv de parlamentariske: de er svagest, naar Rigsdagen er inde, thi da er de under stadig Kontrol, kan uafladeligt kræves til Regnskab, og blot dette, at de *maa* forsvare sig, svækker dem hos deres egne. Derimod, naar Rigsdagen ikke er samlet, staar Regeringen med en uhindret Virkekraft, en Art administrativ Enevælde, der styrker dens Stilling og svækker Modstanden.

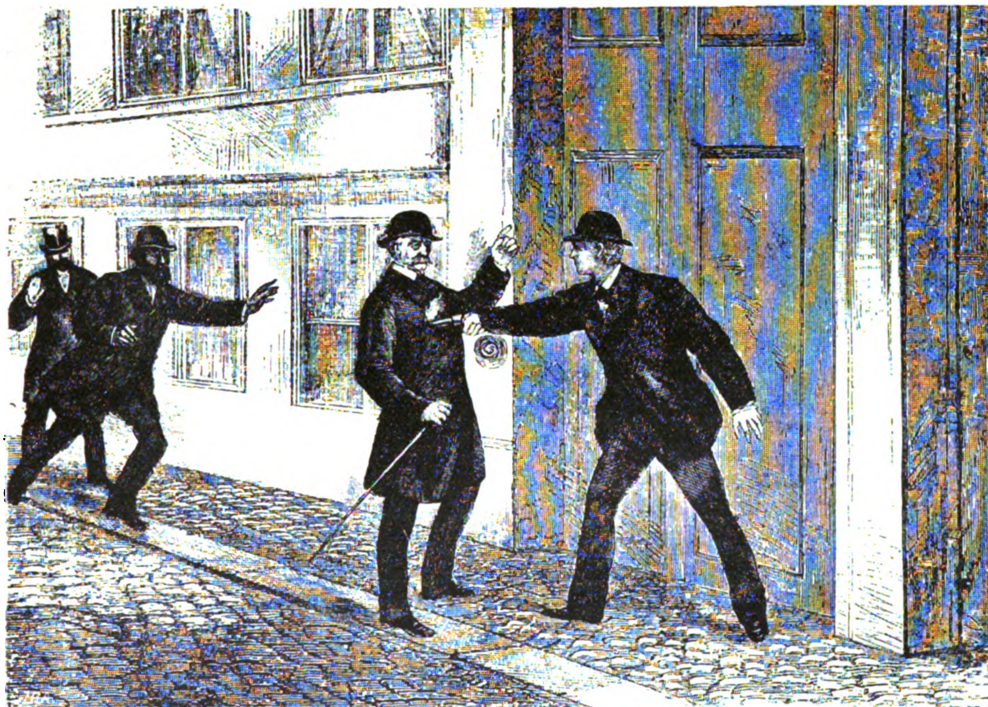
Det var derfor dumt, naar Venstre for at imødekomme en Art Trang hos Befolkningen til noget i hvert Fald symbolsk Voldsomt forkastede Finansloven straks i første Omgang. Det var ikke de Radikale, der vilde dette; tværtimod det var de Moderate, der spillede Regeringens Spil. Og en Begivenhed, der udnyttedes stærkt af Højre, gjorde faa Dage efter Spillet endnu gunstigere, end man kunde tænkt.

Folketinget forkastede den 16. Oktober 1885 Finanslovforslaget for 1886—87. Den 21. Oktober, fem Dage derpaa, forefaldt saa Attentatet paa Estrup. Typograf Julius Rasmussen skød en slap Revolverkugle mod en Knap i Hr. Estrups Frakke. Ikke engang Frakken kom nogen Skade til, end mindre Manden. Men Virkningen af Skudet var ikke desmindre kapital. Højre kunde derefter godt hælde Vin i Statskupets Vand; hvad der havde været blot den nødvendige Blæsen Allarm blev pludselig den klingende Krigs-Fanfare. Venstre stod skyldbevidst, beskæmmet og maalbunden i Skammekrogen, medens Højre kunde marchere i Gratulations- og Triumftog forbi den af Forsynet naadigt beskyttede Førers Vinduer. Hr. Estrup, der altid havde efterlignet Bismarck, havde nu ogsaa sit Attentat at flyde paa. Og det var bevist, for Konge, Kirke og Folk, at Venstres Gerninger var saadanne, der førte lige lukt ind i Snigmorderplaner og Nihilistattentater. Og det var netop dette, der skulde bevises.

Straks derpaa gik Nellemanns Mølle med fuld Fart. Rigsdagen blev hjemsendt; Folketinget afskediget som det usalige unyttige og forbryderiske Ting det var, Landstinget efterat det havde bevidnet Hr. Estrup sin Hengivenhed og Deltagelse. Og ikke saasnart var Rigsdagen ude af Spillet, førend det regnede med Provisorier, som kunde vise baade hvad en stærk Regering førte i sit Skjold og hvilken Lud der krævedes til de skurvede Hoveder.

Allerede den 27. Oktober, 6 Dage efter Attentatet, kom Gendarm-Provisoriet. Begrundelsen var den, at der under de stedfindende Forhold vilde blive stillet Fordring om „militær Bistand"

til at opretholde Sikkerhed Ro og Orden samt de bestaaende Love; endvidere Politi-Provisoriet, der bemyndigede Justitsministeren til for Statskassens Regning at skaffe overordentlig Politihjælp, da „særlige Forhold for Tiden stiller særlige Krav til Politiet". Naar man nu betænker, at „de der intet Ondt havde i Sinde og som ikke lod sig ophidse til nogen Slags Selvtægt. Og hvormegen Vægt man end vilde lægge paa Attentatet, saa beskytter dog hverken Gendarmer eller Politi de Styrende og de Forhadte mod den Art Udslag af Enkeltmands Fanatisme — hvad Kendsgernin-

Attentat paa Estrup i 1885. (Illustreret Tidende).

stedfindende Forhold" og „de særlige Forhold" simpelthen var det Forhold, at Forfatningen var brudt og alt hvad der fra Befolkningens Side af ulovligt var sket, indskrænkede sig til Julius Rasmussens Attentat-Forsøg, saa tør man nok sige, at Foranstaltningernes Begrundelse var svag. De opsigtsvækkende lyseblaa Gendarmer blev beordrede til at marchere rundt, flere Politibetjente maatte ogsaa til — alt for at yde Værn mod en Befolkning, ger fra alle Lande godtgør. Altsaa den ene Mand og den ene Kugle fortjente ikke saa megen Ære — hvis ikke en fornuftig Politik havde forlangt det. Nu ved Attentat og Forholdsregler fik Højre Ret: nu viste det sig, hvad der var bag den parlamentariske Fordring, bag de samvittighedsløse Førere — for at anføre det bekendte Ord af Kong Christian den Niende — bag de fædrelandsløse Europæere og Socialdemokrater, bag Berg,

der ikke vilde tale med en Politimester ved Siden af sig, bag Bojsens Patos og Hørups Spot. Overfor denne forbryderiske Agitation kunde der kun sættes Magt: Politi og Gendarmer. Og med et Folketing, der forkastede Finansloven og „visnede“ alle Reformer men opklækkede Snigmordere, lod der sig selvfølgelig ikke regere.

For at betegne Venstre-Agitationens Art, behøvedes der dog endnu et tredje Provisorium. At man havde Politi var godt nok, men havde man ogsaa Mulighed for at straffe de mange Forbrydere, der gebærdede sig saa frækt. Det var at forudse, at vor milde og idylliske Straffelov ikke besad de tilstrækkelige Paragrafer dertil. Og Følgen var, at Justitsminister Nelemann maatte provisorisk udstede et Tillæg til Straffeloven. Nu husker man næppe dette Aktstykke, og dog er det et uvisneligt Blad i Højres Historie, at vi ogsaa fik en saadan Lov. Den straffede „den, der i Tale eller Skrift ophidsede Klasser eller Dele af Befolkningen til Had og Forbitrelse“, og gav Fængsel til den, der „udbreder opdigtede eller forvanskede Kendsgerninger for dermed at gøre Statens Indretninger eller Regeringens Foranstaltninger forhadte eller foragtelige“. Ikke megen oppositionel Omtale af politisk Art skulde kunne undgaa ved en velvillig Fortolkning at falde ind under denne Paragraf, der med et Slag satte vor saakaldte frie Presse tilbage til Frederik den Sjettes Dage, til Slutningen af det attende Aarhundrede. Nu i det tyvende Aarhundrede er det dog altid værdt at erindre, at Landstinget gav en saadan Lov sit fulde Samtykke, og maaske ogsaa, at væsentligt det samme Landsting sidder endnu med Medlemmerne fra den Gang.

Dette Provisorium udstedtes 2. November 1885. Rigsdagen var — for at Provisorierne kunde udstedes — udsat til 18. December. Og den indkaldtes kun paa den kortest mulige Tid. Da Folketinget den 25. Januar havde forkastet den provisoriske Finanslov for det Aar, i hvilket man befandt sig, Finansaaret 1885—86, stod Regeringen paa bar Bund: selv Figenbladet var borte fra Statskupets Nøgenhed. Hverken Finanslov eller Provisorium til Dækning. Og saa udstedtes den 26. Januar 1886 en kgl. Resolution, hvorved Regeringen bemyndigedes til foreløbigt indtil videre at afholde de løbende Statsudgifter. Længere kunde man ikke komme — nu var man lige midt i Enevælden. Dog saasnart Rigsdagen atter var hjemsendt, kunde man ty til Provisorierne paany. Man beholdt den da blot inde for at faa Landstingets Godkendelse af den Finanslov, hvormed man agtede at regere fra 1886—87, og da denne Finanslov allerede i Oktober var forkastet, af Folketinget, forelagde man paa Trods af Grundloven Finansloven for anden Gang — i Landstinget. Altsaa for Finansaaret 1885—86 havde man nu ingen anden lovlig Bevilling end en kgl. Resolution, og man beredte sig til at opkræve Skatter og afholde Udgifter i det kommende Finansaar paa Grundlag af en provisorisk Finanslov, der atter støttede sig til en trods Grundloven foretagen Behandling af et Finanslovforslag i Landstinget.

Efterat man endnu i Januar havde puttet Berg i Fængsel for de næste 6 Maaneder, hjemsendte Regeringen trøstigt Rigsdagen. Ministeriet

havde nu Tiden for sig lige til Oktober. Og denne Tid benyttedes særligt til to Ting, af hvilken den ene var et nyt Provisorium, det saakaldte Straamands-Provisorium, der var et ganske taabeligt Forsøg paa at komme Oppositions-Pressen, man kunde maaske blot sige *Politiken* til Livs — dog dette Provisorium er for længst glemt — og til en langt større Ting, nemlig til at begynde paa Fæstningen omkring København. Det berømte første Spadestik paa Garderhøjfortet faldt den 27. Marts 1886, paa Selvbeskatternes Fort. Thi en patriotisk Bevægelse, der indledes med et Møde i Kasino i Foraaret 1885, havde siden da indsamlet Penge under megen Agitation til den kjøbenhavnske Befæstning. Imidlertid kom trods alt Bidragene meget smaat ind. Det var først da Entreprenør, Folketingsmand, nuværende Etatsraad N. Andersen lagde sin Energi i Sagen, at denne fik Fart. Han erhvervede det nødvendige Terræn. Alligevel forløb „Spadestikket“ i forholdsvis Stilhed, først bag efter fik man at vide, hvem der havde været tilstede af Militære, Redaktører, Pengemænd, Poeter osv. Muligvis, hvis man dengang i Højre havde forstaaet, hvor meget Besvær dette første Skridt vilde koste, vilde man endda betænkt sig. Men midt i denne Strid om Magten — Striden om det gamle Landstingsparti eller de nye Lag i Folketinget skulde besidde og benytte den ministerielle Magt, nødtes Højre til at bruge de stærkeste Midler for at hævde sin Stilling. Det rent Formelle: Tingenes Ligeberettigelse, Kongens frie Ministervalg, Kampen mod Parlamentarismen kunde ikke i Længden være nok. Man maatte have større Maal, ideelle Hensyn og dog noget Haandfast, hvis Tilvejebringelse kunde give Kampen Rygrad og sætte Sindene i Bevægelse. Hvorledes var det muligt at finde noget Bedre end selve Fædrelandets Frelse gennem et bedre Forsvarsvæsen? Og klarligt nok kunde man ikke dertil bruge for Eksempel en forbedret Hærlov med hvad derhen hører: Indkaldelsesmaaden, de Mødtes Udskydning og Fordeling, Rammernes Art, Officerernes Tal. Sligt kunde ikke interessere nogen, fordi de bestaaende Love allerede tillod en kostbar Ordning, hvorved der blot blev Spørgsmaal om et mere eller mindre — og Højre kunde ikke anstændigvis kræve Statskup for en Million mere til en ny Hærlov. Og heller ikke vilde nogle Kanoner eller nye Geværer eller et nyt Pantserskib rettelig kunde bruges til Omstyrtning fra oven. Alene af den Grund, at enten sligt blev bevilget eller taget for ubevilgede Penge af Regeringen, vilde Sagen ophøre med det samme.

Bahnson.

Derimod det som det blev: Fæstningen omkring København — det var det ideale Statskups-Motiv. Først fastsloges det, at Danmarks Ære og Frelse og Selvstændighed beroede paa Hovedstaden, og dernæst, at denne kun kunde forsvares gennem en solid Landbefæstning: København tabt — alt tabt, København frelst — Landet bevaret; de to Sætninger var paa engang smigrende for Københavns Borgere og beroligende for Landet, idet alle Landsdele med en vis Selvbehagelighed kunde henvise Krigen til Københavns Omegn med tilhørende Bombardement, og Københavns Borgere kunde indbilde sig, at de paa en ganske særlig Maade skulde frelses og forsvares, idet kostbare Fæstninger rejstes omkring til Værn for deres Ejendele og Personer. Og en vis Appel til Historien var mulig, idet jo dog Indtagelsen af København engang for halvtrediehundrede Aar siden i 1659 havde syntes ensbetydende med Landets fuldkomne Undergang, og den heltemodige Kamp mod de belejrende Svenskere og disses Nederlag ved Stormen paa København stod som Landets Frelse og et Æresminde i vor ellers temmelig sørgelige Krigshistorie. Naar Fortiden da pegede mod Københavns Befæstning og naar Danmarks Fremtid beroede paa den, var det ikke underligt, om denne Sag blev saa vigtig, at selve Grundloven maatte tilsidesættes for at gennemføre den. Man vilde naturligvis ræsonnere galt, hvis man ud fra denne Estrups politiske Benyttelse af den kjøbenhavnske Fæstning vilde bortforklare alt, hvad der kan kaldes ærlig Overbevisning: naturligvis besidder mange Militære, ja ogsaa ikke faa Civile, en Tro til denne Fæstnings Nytte, ja Uundværlighed. Men ligesaa sikkert er det, at Politik, god gammel Højre- og Magtpolitik, tog Sagen i sin Haand og benyttede Fæstningen som det udmærkede Motiv den var til at holde Højre ved Roret adskillige Aar endnu. Hint første Spadestik grov da dybt: det satte en Adskillelse i hele Befolkningen mellem dem foroven og dem nedenunder. Dette Svælg er ikke udfyldt endnu.

Efterat den Estrupske Regering var naaet til at administrere uden blot Skin af lovlig Bevilling i Januar 1886, efterat Fæstningen var paabegyndt i Marts samme Aar, var der endelig i det hele Venstre Enighed om, at der maatte en ny Taktik til. Den blotte Protest hjalp lidet: dermed spilledes blot Modstandernes Spil. Det gjaldt for Højre at eftervise, hvor ganske uden „Evne og Vilje" Venstre var til alt parlamentarisk Arbejde. Kunde Rigsdagen ɔ: Folketinget slet intet udrette, hvor rimeligt, ja nødvendigt var det da ikke, at Regeringen overtog Rigsdagens Rolle og baade lovgav og administrerede! Saa bestemte da Venstre sig til i 1886, da Rigsdagen atter traadte sammen, at genoptage Finanslovbehandlingen, roligt lade Forslaget gaa i Udvalg og behandle Posterne, gamle og ny, akkurat som i Fredstider, som om der ikke nu i halvandet Aar havde været regeret uden Finanslov i Danmark.

At man gik til denne nye og fornuftige Taktik med den rette samdrægtige Underfundighed, kan næppe siges. Nogle af Venstres klareste Hoveder var blevne enige om den. Grev Holsein-Ledreborg gik med sædvanligt Mod og rolig Partidisciplin i Spidsen og proklamerede Forhand-

lingspolitiken, som den kaldtes paa et Møde højt oppe i Vendsyssel — men Førerne indsaa fuldkommen vel, at Forhandlingspolitik kunde rumme meget og bruges til meget. For at bruge den, var det nødvendigt, at Venstre stod enigt sammen — ingen af Grupperne maatte beskylde andre Venstremænd for en Art Forrædderi ved Anvendelsen af den: Kampen imod Grundlovsbrudet skulde blot føres anderledes, ikke opgives; Kampen maatte føres anderledes for Provianteringens Skyld: det var umuligt i Længden at holde Tropperne sammen om den blotte Protest, hvis denne ikke kunde blive til Revolution — og dette vidste man ikke vilde ske. At Venstre uden Gruppeforskel maatte staa sammen, var saa indlysende, at straks i Oktober 1886 forenedes Folketingets Venstre, den Hørupske Gruppe med det danske Venstre, den Berg-Bojsenske Gruppe i ét Parti, hvilket naturligvis paa Grund af Forskellen i Førernes politiske Opfattelse ikke var handledygtigt og ogsaa ganske hurtigt opløstes i nye Partidannelser. Hver tænkte jo ogsaa sit om den nye Forhandlingspolitik.

For Hørup var den Middel til at fortsætte Kampen med Højre paa den i Øjeblikket virksomste eller rettere eneste Maade: han var ogsaa en fremsynet Mand, som tvivlede meget om, at det Venstre, der kunde ventes at komme til Roret, vilde være forskelligt fra Højre. Han havde desuden intet Jag: han skulde jo ikke være Minister, han skulde blot paavirke den offentlige Mening for at skabe et andet Danmark, et anderledes tænkende Vælgerkorps, ved hvilket en nøgtern uromantisk og antiklerikal Fremtid kunde opbygges, og han betragtede det som sin Livsopgave at forhindre Fæstningen og Militærudgifternes Stigning. Og hvis man ganske lod Regeringen frie Hænder, havde den lettere til Kassen og til Benyttelse af Pengene i militære Øjemed. Ovenikøbet havde Venstre uheldigt nok ved en i mange Aar dreven Visnepolitik fyldt den Estrupske Kasse, saa den formelig bugnede af Millioner, og rimeligt var det da for Oppositionen at forsøge, om den kunde medraade over nogle af disse Millioner og faa dem anvendte til borgerlige og upolitiske Øjemed.

Dette var de Radikales Grund til Antagelse af Forhandlingspolitiken, som Hørup derfor med beraad Hu kendetegnede som en Politik paa bedste Beskub — for at berøve den ethvert Præg af Forligspolitik. Naturligvis saa de Moderate og deres Chef paa den nye Taktik fra helt modsat Synspunkt: den hjalp dem ud af den politiske Klemme, hvori de meget imod deres Villie, paa engang trængte af de Radikale og af Højres Grundlovsbrud, var blevne stikkende. Frede Bojsen, der sluttede det første Forlig i 1877 og som siden da havde set sit Parti gaa saaledes tilbage, at han hellere end gærne tog en Alliance med Berg i 1884, selv om han skulde købe den med en foreløbig Tilslutning til og Antagelse af radikal Politik, F. Bojsen havde naturligvis haabet, at han og Berg i Forening — naar de satte de fæle Europæere paa Porten — kunde besejret Højre. Da dette ikke lykkedes, men Provisoriet kom og kuldkastede det danske Venstres Planer, gik Hr. Bojsen nødtvungen-frivillig med i Krigen. Lige til Efteraaret 1886 fortsatte hans Blade dog Angrebene paa Europæerne. Og ka-

rakteristisk nok, da man besluttede at arbejde de to Grupper sammen ved et Møde mellem Førerne lige inden Rigsdagen samledes i Oktober, gjorde Bojsen til udtrykkelig Betingelse, at vel skulde Bladene standse al politisk Kamp med hinanden: men *Livssynet* forbeholdt han sig. Det daværende *Morgenblad* maatte have Lov til „æstetisk“ at angribe det literære Venstre, dettes Mænd og Bøger. Og smilende indrømmede de to tilstedeværende Radikale, Hørup og hans Medredaktør af *Politiken*, det ganske betydningsløse *Morgenblad* og Hr. Bojsen deres Livssyn og Polemik. Hr. Bojsen var klar over Fordelen ved Forhandlingspolitiken for sin særegne Politik: dog maatte han give Tid i fire Aar, inden han kunde dreje den fra Radikalisme over i Forlig, inden han atter kunde komme bort fra det Fællesskab med de Radikale, hvilket han altid havde anset for ødelæggende for sin Politik.

Underligst var Berg stillet. Man skal erindre, at han om Sommeren 1886 var kommet ud af det besværlige Fængsel, hvilket han havde udstaaet som en Mand og som havde gjort ham til en Art Martyr — ikke helt med Urette; ogsaa af den Grund, at det i Fængslet var bleven fastslaaet af Lægerne, at han var en syg Mand, mærket af en Sygdom, der ikke giver Køb. Dog foreløbig var han frisk og ivrig efter at tage fat. Men hvordan? Til en revolutionær Politik turde han heller ikke raade, dertil var han selvfølgelig for klog: den kunde jo ikke gennemføres. Han maatte da ind i det forenede Venstre og anerkende Forhandlingspolitiken som den eneste forsvarlige Taktik, hvad han naturligvis ogsaa selv mente. Det vil sige: han skulde anbringe sig mellem Hørup og Bojsen, sine gamle Venner og Modstandere — thi begge havde været begge Dele — som en hverken moderat eller radikal Politiker. Hvor blev hans Førerværdighed, hans Enhedsmærke-Stilling af i denne Situation? Oven i Købet var han Folketingets Formand og som saadan udenfor Forhandlingerne. Han kunde ikke gribe ind, ikke give sit Besyv med, ikke faa sine Ord udbragte af Pressen til det hele Land. I de to foregaaende Rigsdagssamlinger gik det vel an for ham at beholde Formandspladsen: der taltes lidet, der blot protesteredes; i den første Samlings seks Maaneder 1884—85 holdtes der Møder paa fem Minutter en Gang imellem, da alle Sager visnede; og i den næste 1885—86, der endda kun varede to Maaneder, blev han fængslet inden dens Afslutning. Det var pompøst at gaa fra Formandspladsen lige ud i Blegdamsfængslet; men Stolen blev for Berg den rene Pinebænk, naar de andre stod i Salen og talte ud til Befolkningen moderat eller radikalt, mens han intet andet bestilte end at tildele dem Ordet. Dette passede slet til hans Agitator-Temperament eller til hvad man kan kalde hans Høvdinge-Evne, thi han var alle Mangler medregnede dog en vældig Kraft i dansk Politik, en Mand, som man aldrig kom uden om. Han trængte til Bevægelse, til Ageren, til at tage i med — han *maatte* slutte sig til den nye Taktik, han maatte sætte sig til Borgeleje i Formandsstolen, men han lurede blot paa en Lejlighed til at springe midt ud i den levende Politik igen.

Lejligheden mødte ikke lige straks. Forhandlingen kom Regeringen paa-

tværs, som det var at vente. Og det endskønt Venstre straks viste sig altfor forslugent i sin Forhandling. Meningen var jo ikke at gavne Regeringen med den ny Politik, at støtte dens Prestige, at fylde dens Kasse. Og netop dette gjorde Venstre. Estrups første Forslag, der blev vedtaget, var en Konvertering af Statsgælden. Vedtagelsen var af to Grunde forkastelig, baade fordi Regeringen alt havde truffet sine Aftaler og Folketinget ved at forkaste Forslaget kunde vise baade Ind- og Udland, at Regeringen ikke var enevældig — thi en saadan Foranstaltning havde Regeringen ikke turdet træffe provisorisk, og ej heller havde de udenlandske og indenlandske Banker turdet medvirke til en Konvertering uden lovlig Bevilling — og dernæst fordi man ved Konverteringen stillede Regeringen flere Penge til Raadighed. Men alle Formaninger prellede af i Partiet paa Landboerne, der imod al Ræson fastholdt, at Konverteringen vilde give billigere Penge — medens det Omvendte var Tilfældet, at den kunde foretages, fordi Renten just da stod lavt — og Førere som Hr. Bojsen kæmpede for denne falske Mening. Der blev atter i Partiet klaget over de radikale og æstetiske Københavnere, der ikke forstod det betrængte Landbrugs Tarv. Et falsk Haab om en ringe aarlig Gevinst jog Politiken, Storpolitiken, som den ved saadanne Lejligheder kaldes, Pokker i Vold. Hr. Bojsen kunde som i et Syn se den Fremtidens Forligs-Politik, der maatte komme for den roligt ventende.

Trods denne altfor store Ivrighed, der syntes at give den stærke Regering let Spil med det svage Folketing, faldt dog Forhandlingen Ministeriet ubekvem, og man besluttede at afbryde den og tildele Folketinget en ny Lektion. Dette skete straks i det nye Aar. Folketinget havde behandlet Finansloven som sædvanligt og afgav uden Forhaling sin Betænkning den 7. Januar 1887. Svaret var: Opløsning af Folketinget den næste Dag og nye Valg udskrevne til 28. Januar. Som det var at vente blev Resultatet et Nederlag for den ved Statskupet ydmygede Opposition, der kun kunde appellere til sin gode Ret, ikke formaaede at love Vælgerne det allerringeste og som til Løsning af Konflikten maatte nøjes med at henvise til Retfærdighedens Sejr i en uvis Fremtid. Rent praktisk var desuden Vinter-Valget, som Regeringen benyttede dengang og senere, uheldigt for Landkresene, hvor Venstres Vælgere havde Besvær ved at møde til Valgmøder og Valgsted, medens det ikke generede Byerne, hvorfra Højre skulde hente sine Folk. Ikke mindst betød det, at der tabtes Krese i København. Ialt mistede Venstre ved Valget syv Krese: Nederlaget var nærmest kun moralsk, fordi Styrkeforholdene i Tinget forblev uforandrede, men føltes dog øjeblikkelig som en Strømkæntring.

Selvfølgelig fortsatte Venstre sin nye Taktik i de to Maaneder, Februar og Marts, hvori Regeringen endnu holdt Rigsdagen inde. Men det skete, at Berg brød ud: den 30. Marts nedlagde han Formandsposten. Han vilde atter staa frit, og han begyndte øjeblikkelig Angrebene paa det øvrige Venstre, fortrinsvis paa de Radikale. Disse optog uden Begejstring og uden Lidenskab en Strid, der ingen Nytte var til. Men hele Sommeren varede Striden: Berg sagde „Luskepeter“ til

Hørup — og sjældent har en Betegnelse været mindre passende, og Hørup svarede med det ulige blidere „Rumlepotte", der passede noget bedre men ikke just særtegnede Berg i Væsensgrad.

Imidlertid, det var i det Foraar, at Estrup og Hørup tilfældigt havde mødtes i Rigsdagsbygningen og havt en Samtale, som intet Steds er refereret — privat var den jo ogsaa — men som Hørup selv har omtalt og med Rette tillagde en vis Betydning. Af de faldne Yttringer mente han at kunne slutte, at Hr. Estrup ikke var saa befæstningshidsig, at han uden politisk Nødvendighed vilde sætte Livet til for Fæstningens Skyld. Hvis man atter skulde naa til regelmæssige Finanslove, saa kunde dette efter Hørups Mening kun ske, hvis Regeringen gav efter paa Militær-Omraadet. Med Militær-Bevillingerne var Krigen begyndt; den kunde kun endes med, at Ministeriet opgav Fæstningen for at faa en Finanslov — som Folketinget jo ikke vilde eller kunde nægte selv Ministeriet Estrup, naar Finansloven var fuldt ud forsvarlig og borgerlig. Over alle de andre Provisorier kunde man komme, naar Regeringen simpelthen lod dem forkaste af Folketinget — hvad der jo ogsaa skete i 1894; thi ingen brød sig for Alvor om Presse-Provisoriet eller Gendarmerne eller Straffelovstillæget, der blot var affyrede som Skræmmeskud. Nej, paa Fæstningen stod det Hele; opgav Ministeriet den for at faa en regulær Finanslov, da var den stemt ned for alle Tider. Det første Spadestik havde gravet en Grav, der kunde tilkastes endnu.

Man kan vel forestille sig, at Tanker om Fred gennemkrydsede Hr. Estrups Hjærne. Endnu var Tilbagevejen ikke spærret for ham. Han forstod sikkert nok, at paa Bajonetterne lod der sig i Længden ikke sidde, og to Aar var allerede en lang Tid at holde denne Konflikt gaaende. Indgik han paa en selv haard Fred nu, da blev han dog siddende: ingen i Højre tænkte endnu paa at tvinge ham bort; han forudanede maaske allerede i 1887, at ikke mange Aar efter kunde Forliget kun købes med hans Bortgang.

Saa forelagde han da i Efteraaret 1887 en Finanslov, hvorpaa der ingen Fæstningsbevilling var. Den Dag, da Forslaget omdeltes i Folketinget, greb Hørup, som ellers ikke var synderlig ivrig efter at se paa de Papirer, der i Bjærge laa paa hans Plads, begærlig Hæftet, bladede hurtig hen til § 26 og et lille forstaaende og beroliget Smil lyste et Sekund paa hans Ansigt. „Ingen Fæstning paa § 26", sagde han hastigt til én, der stod ham nær. Og derpaa uden at dette nævntes mere, gik man til Arbejdet.

Dog alt kom helt anderledes, end nogen kunde ventet — undertiden synes det virkelig som i Politik kun det Uforudseelige hænder. Thi i denne Samling 1887—88 førtes den navnkundige Smørkrig, der gav Anledning til helt nye Konstellationer og Partigrupperinger.

Margarinens Opkomst var Anledning til dette; man frygtede med Rette for, at Forfalskning skulde foraarsage en Nedgang for den overvigtige Udførselsartikel, som Smørret var og er; man maatte desformedelst sætte tydeligt Skel mellem Margarine og Smør. De ivrigste Smørvenner ønskede intet mindre end at ofre Margarinen, gøre den ganske uappetitlig og altsaa uforvekselig, medens det

modsatte Parti vilde bevare Margarinen som det meget udbredte og betydningsfulde Næringsmiddel, det allerede dengang var. Senere er det jo blevet dertil, at man i Danmark spiser Margarine og udfører Smør — dengang var Forholdet ikke saa udpræget. Men baade Smør og Margarine blev til Politik. At Venstre paany deltes, var ligesaa selvfølgeligt. I Virkeligheden var Alliancen mellem Bojsen og Hørup saa unaturlig, at der egentlig blot ventedes paa en Anledning til Skilsmisse, og saaledes stod i Efteraaret 1887 atter reelt, men ikke formelt Venstre delt i Grupper. Dog det, der skabte en helt ny Situation, var, at det Højre, der udadtil — lige siden Estrups Regeringsovertagelse — havde staaet fastkittet samlet, sprang i Stykker med en Revne, der syv Aar senere blev den Kløft, hvori Estrup styrtede. Den frikonservative Gruppe fremtraadte ganske svagt som nogle Godsejere og Landbrugsinteresserede, der vilde drive Realpolitik paa Smørret og med fuldkommen Ro allierede sig med selv det radikale Venstre mod det gamle antiradikale Højre.

Smør og Margarine druknede i denne Kamp, der førtes mellem Højre og de opdukkende Frikonservative, mellem Bojsensk Venstre og Hørupsk Venstre, medens Berg lidt usikker saa til og ikke vidste, hvem af sine to Modstandere han skulde slutte sig til: det blev dog nærmest Bojsen. Dog bevarede Berg stadigt sin over-antiestrupske Særstilling som den ægte uforfalskede Grundlovs-Ven. Smør-Krigen syntes en kort Tid at true Ministeriet; saa i yderste Øjeblik enedes som sædvanligt de Moderate med de frem for alt anti-europæiske Højremænd: man fik lavet et Kompromis, der fastholdt de frikonservative Godsejere i Højrepartiet og som samtidigt tillod de Moderate at sørge for, at de radikale Træer ikke voksede for højt. Fra moderate jyske Bønders Side gjordes der endda ved Rigsdagssamlingens Slutning et Forsøg paa Forlig med det Estrupske Højre, det saakaldte Paaske-Forlig; nogle Møder fandt Sted hos Grev Moltke-Lystrup, og fra den Omstændighed, at Jens Busk deltog i et saadant Møde, skriver sig det Udtryk, der anbringer Busk i „Grevens Lænestol“. Hovedmændene var de saakaldte Gl. Avlsgaard-Bønder: Thorup, Villads Holm, Clausager, Søren Kjær, — der nu enten ere døde eller forsvundne, men hvis Politik ikke forsvandt med dem. Krigspartiet, det Bahnsonske Højre, tvang Estrup, der havde forelagt Finansloven uden Fæstning i Oktober 1887, til i Marts 1888 at fordre 8 Millioner til Forter som Betingelse for at medvirke til Fremskaffelse af en ordinær Finanslov. Da Bojsen efter sit Ord hverken vilde „raade til eller fra“, og da de Radikale gik mod, medens Berg, som i Oktober alt havde stemt i Partiet mod Forhandlingspolitikens Fortsættelse, naturligvis kun lurede paa et Forræderi, som han kunde anfalde — blev der intet Forlig af, men opstod kun en uhyre Forbitrelse mod de Radikale, baade hos dem, der var angrebne i Smørkrigen, og hos dem, der blev forhindrede i Forliget.

Og da Sommeren 1888 var drevet over med den store Udstilling, under hvilken der var en Slags Vaabenstilstand i Pressen og mellem Partierne, brød i Efteraaret Konflikten paany ud i det omtumlede Venstre. Det begynd-

te med, at Partiet ved Samlingens Aabning kastede Hørup ud af Partiets Bestyrelse til Fordel for en jysk Bonde ved Navn Bøtker, hvis Navn næppe nu vil være i manges Erindring. Han var heller ikke nogen betydende Mand, yderst faamælt og hverken begavet eller kundskabsrig; han var kommen ind i Folketinget som Jens Busks særlige Protegé og som radikal traadt ind i den Hørupske Gruppe; faa Aar efter var han bleven saa moderat, at han lod sig bruge til at erstatte Hørup i Venstres Bestyrelse. Det synes nu unaturligt, at man kunde tilladt sig en saadan Optræden overfor Hørup: han var da 47 Aar gammel og ragede himmelhøjt op over alle Partiets Bøtkere ved sit politiske Geni, men hin nu glemte Omstændighed kan vise, under hvilke trange Kaar det radikale Venstre kæmpede sig frem til Medbestemmelsesret, og hvorledes selv i Provisorietiden det moderate Venstre aldrig ophørte med at betragte Ødelæggelsen af det radikale Parti som sin Hovedopgave.

Der dannedes nu to Grupper indenfor Venstre: én paa toogtredive: Bojsens Mænd og Gl. Avlsgaard, en anden paa nogle og tyve med Hørup og Holstein-Ledreborg: Partiet opløstes dog ikke og man stemte sammen til Udvalg. Saavidt muligt udelukkedes de Radikale fra Udvalgene. Dernæst henslæbtes under fortsat Krigsrummel fra Højres Side og stadig Splittelse indenfor Venstre denne Samling, og man kom ind i 1889 og levede Aaret til Ende uden mindste Forandring. Ikke saaledes, at der intet skete af de Smaahændelser, som sætter de politiske Vande i Bevægelse, men kun hvis Historien fortælles mere udførligt og beskrivende, end det her kan være Tilfældet, kan det nytte at medtage saadant, som kan være baade ejendommeligt og betydningsfuldt, men som ikke virker afgørende. Endnu i 1889 førtes Forhandlingen *mod* Forfatningsbruddet og Fæstning, men den svækkedes ved de Bergske Angreb — han stiftede eller beskyttede dengang et københavnsk Blad, der angreb Partiet — og ved de Moderates stadigt stigende Forbitrelse mod de Radikale og hæftige Ønske om Forlig. Af alt dette profiterede Højre, der havde sin bedste Tid mellem de to Valg 1887 og 1890.

Januarvalget 1890 satte Skel paa to Maader. For det første rykkede Venstre atter frem her i København, hvor Nederlaget fra 1887 genoprettedes, og for det andet slog Berg ovre i Jylland fuldstændigt den moderate Gammel Avlsgaardske Gruppe. Ingensinde aabenbarede Berg tydeligere sin Styrke end ved dette Valg, hvor han næsten alene udfoldede alle sine ypperste agitatoriske Evner. Berg, der havde forladt Folketinget med nogle faa Tilhængere, kom tilbage med et Parti, hvoriblandt saadanne fremtidige Storheder som J. C. Christensen og Anders Nielsen. I nogle faa Aar havde Berg været sat i Skygge; nu kunde enhver se den Tid, hvor hans Magt vilde være enhver anden Venstreførers overlegen; ingen forstod som han at faa Vælgerne i Tale, ingen nød — med Rette eller Urette — den Tillid blandt Bondebefolkningen som han.

Efter Valget i Januar levede Rigsdagen de to reglementerede Maaneder indtil Provisoriet kunde udstedes den 1. April. Under dette Valg sad Hørup i Fængsel, dømt til tre Maaneder for Fornærmelser mod Birkedommer Sylow. Reglementet holdtes saa

strengt, at han kun i faa Timer om Ugen fik Lov til at tale med sine Nærmeste. Han valgtes, uden at være til Stede, med stor Begejstring, men for sidste Gang i Køge-Kresen.

Regeringen ventede kun paa Rigsdagens Hjemsendelse for at bevilge sig selv Middelgrundsfortet til de 9 Millioner. Dette var Svaret paa den Forhandling, der nu havde varet fra Efteraaret 1886 til Foraaret 1890, altsaa halvfjerde Aar. Men dette Aar 1890 var bestemmende for Politik i lang Tid.

Først selve Valget, der havde fastslaaet Bergs usvækkede Kraft og som, da han atter stod som radikal, truede de Moderates Politik med Undergang. Bergs og Hørups Forbund til fælles Bekæmpelse af de Moderate akkurat som for tretten Aar tilbage laa i Luften, og Bojsen erindrede vel, hvorledes det var gaaet ham efter det første Provisorium, hvorledes han trods Reformer og Alliance med Højre var blevet slaaet Valgdag efter Valgdag, indtil han til Slutning kun havde reddet sig ved at splitte Modstanderne, tage Berg bort fra Hørup, og gøre sig selv skin-radikal for at kunne bevare denne nye Alliance, der i hvert Fald bekæmpede hans værste Fjender Europæerne. Men nu i 1890 var Stillingen en anden: Bojsen vidste helt vel, at med en anti-europæisk Alliance lod der sig ikke regne; Berg rykkede atter frem over hans Folks Lig, og den store Høvding havde ingen Grund til atter at blive moderat — især da dette saa ganske var mislykkedes for ham i 1884 og de følgende Aar. Nej, for Bojsen gjaldt det nu — da Broerne bag ved var afkastede — at rykke videre frem til nøjere Sammenslutning med det Højre, paa hvis gode Medhjælp han altid turde regne. Og nu hændte tilmed noget, som styrkede hans Mulighed for en videre dreven Forhandlingspolitik.

Dette nemlig, at Grev Holstein-Ledreborg i Juni nedlagde sit Folketingsmandat og trak sig helt ud af Politik. Han var 52 Aar gammel og ved

Halvfjerde Million til Middelgrundsfortet.

Vi ville ubrødelig holde Danmarks Riges Grundlov.
Estrup, Scavenius, Nellemann, Bahnson,
Rosenørn-Lehn, Ravn, Ingerslev.
(Ravnen, 29/4 1890).

sin fulde Kraft, aldrig havde hans Veltalenhed været pragtfuldere og vægtigere, end i disse Provisorie-Aar: aldrig har noget Parti havt en bedre Ordfører end ham. Han gik sin Vej — sikkert personligt træt af Forholdene — men ogsaa fordi han ikke *vilde* deltage i den tilstundende Forligspolitik og fordi han heller ikke samstemmede med Berg, der var den givne Forbundsfælle. Han havde staaet Bojsen nær; og det var sikkert for denne en Befrielse ikke at skulle tælle ham blandt sine Modstandere.

Følgen af den hele Stilling blev saa den, at straks i Oktober vovede, maat-

te Bojsen vove sit store Sammensmeltnings-Forslag, Forslaget om en Ølskat til Kompensation af Nedgang i Sukkertolden. Selve Forslagets Realitet betød ikke stort, skønt det var yderst betegnende, at de Moderate tilbød den Regering, der selv tog af Kassen uden Forlov de til dens Behov nødvendige Penge og en ny Skat til Raadighed. Estrup adopterede Lovforslaget og mente, at det kunde „smeltes sammen“ med hans eget Toldforslag og hans eget Ølskatforslag. Og Hørup tog Ordet op og fæstede „Sammensmelteri“ paa de to forbundne Partier, og derefter begyndte for Alvor den Kamp mod Sammensmeltningen og Forligets Mænd, der varede henad 3½ Aar fra Oktober 1890 til Marts 1894.

I Samlingen 1890—91 parerede Berg og Hørup Bojsens Politik med Forslaget om en Alderdomsforsørgelseslov — et Forslag, der stod langt over, hvad Sammensmeltningen paa dette Omraade fik til Resultat. Under langvarige Debatter gik Maanederne hen, indtil Bojsen i Marts tog fat og med rivende Hast fik et stort „Reform“-Arbejde bragt til Ende: det var ikke blot Øl- og Sukkerlov, men ogsaa en Alderdomsunderstøttelseslov og en Fattiglov. Og der raabtes højt om hvilken Række Velgerninger, der hermed var vist det betrængte Folk. Vist var det, at mangen Vælger havde udregnet, hvad han i de kommende Aar vilde tjene paa Sukkertolden, og selv om det kun blev et Beløb paa ti Kroner, fandt dette ogsaa værd at tage med.

Imidlertid dette Foraar bragte Sammenslutningen af Bergianere og Hørupper i én Valggruppe, om ikke til ét Parti. Men det Afgørende var, at de to Førere atter havde mødtes i Venlighed og beredte sig paa at gøre en Kampagne sammen, og skønt de Moderate endnu var stærke ude i Landet blandt de konservative Gaardmænd, kan ingen, der kender noget til dansk Politik, tvivle om, at Berg og Hørup allerede ved det første Valg vilde gjort deres Modstandere den største Skade og ved det næste besejret dem aldeles — hvad da ogsaa Valget 1895 tilfulde viser. Rimeligvis vilde Bojsen end ikke i Desperation vovet Forliget, hvis den stærke Raaber Berg endnu havde levet og hans Stemme havde lydt i Folketinget i Samlingerne 1892—94. Men Aarets sidste Hændelse af Betydning var Bergs pludselige Død den 28. November 1891.

Der var om Sommeren sket dette, at Hr. J. Scavenius paa Grund af forskellige Forhold var bleven styrtet som Kultusminister og erstattet af Geheimeetatsraad Goos. Man gav det i Højre et vist Skin af, at Afskedigelsen skete af moralske Grunde — ikke desmindre rehabiliteredes Scavenius snart derefter af Højre og beklædte forskellige Æresposter i dets Organisation, men sikkert var der bag denne Ombytning megen Dinesensk-Nellemannsk Politik, thi Scavenius maatte indenfor Højre regnes til de farligste Modstandere af Forliget — hvilket han da ogsaa spottede vittigt og ubarmhjærtigt, da han som Folketingsmand overværede det i 1894. Og da Samlingen 1891—92 var begyndt, viste der sig indenfor Oppositionen endnu mere Forsagthed og Moderation end før. Fra moderat Side blev der stillet Forslag om at henvende sig til Justitsminister Nellemann med en Folketingsresolution, der opfordrede ham til at foretage de

fornødne Skridt til Retsreformens Gennemførelse. Det syntes den yderste Ynk at anmode Provisoriets skarpeste Forsvarer, Retsplejens haardhændede Benytter, den klerikale og reaktionære Nellemann om at omordne det danske Retsvæsen. Og alligevel ikke alene strømmede alle Moderate sammen til denne Canossagang, men endog enkelte af Hørups Meningsfæller sluttede sig til Toget overfor den sejrrige Justitsminister. Efter denne Dag sammenkaldte Hørup ikke mere sit Parti i den Rigsdagssamling, som skulde blive hans sidste.

Men denne overdrevne Ydmyghed, denne Iltogs-Hast for at komme over til Højre. vilde sikkert have straffet sig, om ikke uventet, ganske pludselig Berg var død den 28. November. Dermed var en væsentlig Modstand mod Forliget knust; thi hans Parti var endnu ungt, uprøvet og uden Autoritet — man kendte da knap dets fremtidige Fører J. C. Christensen af Navn — og Hørups Gruppe var faatallig, og hverken han eller den var saa dygtig til at operere ude i Marken som den døde Fører. De to Mænd var overmaade stærke, naar de stod sammen, saa fortræffelig supplerede de hinanden, medens hver for sig havde nok at kæmpe imod. Og man skal huske, at medens de Moderate forberedte Forliget paa enhver tænkelig Maade, nægtede de det uvægerligt. Efter deres Fremstilling arbejdede de paa lutter gode Venstrereformer, og alle Forligsplaner laa dem fjærnt. Paa „Mistanke“ gik de Radikale til Valg den 20. April 1892 og led et forsmædeligt Nederlag, ikke netop i København men i Landkresene.

Det Vigtigste var dette, at Hørup faldt under Fjendernes Jubel. Faldt for Alberti, hvem Højre dengang for femten Aar siden ligesaa ivrigt som i 1906 hjalp til at overvinde den radikale Opposition. Hvad dette Valg kom til at betyde, vide alle nu. Alberti havde stiftet sit Blad, der kun angreb de Radikale; den fordums Højremand eller politisk Indifferente var nu mo-

Bryllup mellem Rasmus Clausen og Lars Dinesen.

Det er saa yndigt at følges ad
for to som sværme for Batterier;
som provisorisk vil ofre glad,
selv om det ikke er Klatterier.
Ja, det er Gammen
at smelte sammen
med Ja og Amen
Til Estrups Pris.

(Til Venstre Bahnson som Degn, til Højre C. Ravn og Kl. Berntsen som Brudepiger).

derat Forhandlingspolitiker, beregnede sine Chancer, støttedes af Nellemann og Dinesen og slog med et hundrede Stemmers Overvægt Bojsens argeste Fjende. Valgdagen bekræftede ved et Flertal af Vælgere den Politik, som Folketingets Flertal havde ført. Men som sagt, Valget førtes paa den Maade, at de Radikale sagde: Sammensmeltning og Forlig, medens de Moderate svarede: Reformer og gode Love.

Det varede dog endnu to Samlinger, inden Forliget sluttedes. Man havde sikkert troet, at man skulde være færdig til at slutte den 1. April 1893, men Forhandlingerne gik i Stykker i ellevte Time. Forliget maatte jo have en synlig Fordel, naar de Moderate skulde føje Højre i saa meget — og denne Fordel var Estrups

Herup modtager Høgsbro, da denne gaar mod Forliget i sidste Øjeblik. (Puk 1894).

og Bahnsons Afgang. Men Bahnson vilde paa ingen Maade afsted: han klyngede sig til Taburetten, nok anende, at borte fra den vilde der blive Ufredstid for ham, saaledes som han da ogsaa fra at være Danmarks Boulanger blev en stakkels Pensionist i samme Stund han faldt. Og heller ikke Estrup, skønt han vel vidste, at hans Livsaften vilde blive blidere, havde synderligt Jag med at komme bort: det morede ham vel at se de Allieredes Utaalmodighed, især da de havde den Vanskelighed hverken at turde sige rent ud hvad de mente, eller forlange ligefrem hvad de ønskede. Og i sidste Øjeblik fik Estrup Forliget til at strande i 1893.

Men Bojsen fik imidlertid en Hjælper og Bundsforvant i den nystiftede Agrarforening, der skød op som en uhyre Champignon og straks talte 80,000 Medlemmer — for ti Aar senere vel ikke at tælle 5000. Synderligt stærke Spor har Agrarforeningen ikke sat i Lovgivningen, skønt Foreningen netop stiftedes med det Formaal at skaffe det betrængte Landbrug gode Love. Men Forlig vilde Agrarerne uden Afkortning for den Pris som Højre forlangte: de var ligeglade ved en Forfatning, der var lagt i Grus, og en Fæstning, der var bygget op.

Saa den 1. April 1894 var af Højre de Frikonservative og af Venstre de Moderate færdige med alle Forberedelser: der blev vedtaget en Finanslov. De provisoriske Love, som ingen brød sig det mindste om, udleveredes Folketinget til Forkastelse som Gengæld for Fæstningens Godkendelse, en ny Hærlov, og Decharge for Statskupet.

De, som har oplevet den 1. April i Folketingssalen vil erindre, hvor flov Dagen forløb: en Søndag Formiddag, hvor Bojsen lod Modstanderne holde nogle Taler til ud paa Eftermiddagen. Ikke et Ord, der huskedes, lød: det eneste betydende var, at Hr. Ole Hansen og Hr. Alberti i sidste Øjeblik sprang fra og stemte imod Forliget. Men Dagen var graa og mat, fordi alle var trætte, efterat man i flere Aar havde ventet den Afslutning, som nu blot føltes som selvfølgelig.

I 1885 havde Hr. Bojsen erklæret Højre Broderkrig, hvis Ministeriet sprængte Forfatningen. I ni Aar havde Højre regeret uden Forfatning,

brugt de Penge, de vilde, demoraliseret meget i Landet og opbygget en Fæstning for 40 à 50 Millioner som Undskyldning for Statskupet og som Bevis paa den Patriotisme, der i glødende Omhu for Fædrelandets Frelse bryder alle Baand, selv de lovlige. I 1894 gav Bojsen fuldstændig Syndsforladelse, — af én Grund mer end nogen anden, den at han vilde bekæmpe og nedslaa den Radikalisme og det nøgterne Demokrati, som Højres Politik fik til at gro i Befolkningen.

Fred og Forlig var nødvendige for at hindre Radikalismens Vækst.

Niels Lyhne.

Af Chr. Rimestad.

Udtalelser af A. H. Kohl, Harald Kidde og Svend Leopold.

(Sluttet)

A. H. Kohl.

Da jeg læste den Bog første Gang i 17—18 Aars Alderen gjorde den et meget stærkt og glædefuldt Indtryk paa mig. Der var i Bogen baade saa mange skønne og saa mange dybsinsindige Ting. Ens Erindring var for lange Tider fyldt med en vag og høj Glæde; man havde Fornemmelsen af sammen med Niels Lyhne selv at have staaet overfor Visdommen. Man havde den dobbelte Glæde at have en god Kammerat og sammen med ham at have været under en god Læremesters venlige Tugt.

Senere glemte man Jacobsens fremragende Bemærkninger, de dybsindige, altid overbevisende Meditationer, fordi man glemmer alt, hvad der ikke er blevet til Handling, og tilbage blev Mindet om Niels Lyhnes vage, holdningsløse og kraftesløse Person.

Da jeg saa i en senere Alder læste Bogen, opdagede jeg, at denne gradvise Svækkelse i det første Indtryks stærke Lys skyldes netop denne Spaltning. Bogen synes mig at være et Manuskript af en ung Forfatter, indgivet til en ældre og i Livet prøvet Mand, — og derefter udgivet med alle hans Rettelser og Randbemærkninger. Men det forekommer mig, at i et Digterværk formaar Skribenten aldrig at staa udenfor eller over sine Personer, hvis han da er i Besiddelse af den inderlige og medfølende Kærlighed, som paa den ene Side har drevet ham til at skrive om netop disse Mennesker, og paa den anden Side driver Publikum til at læse ham med Udbytte.

Thi enhver Moraliseren i Poesien — det mest frastødende af alting — betyder kun dette: enten at staa udenfor eller over sit Emne.

Jacobsen vilde have frembragt et betydeligere Digterværk, hvis han havde været mindre opsat paa at vise sin private Overlegenhed og havde anstrengt sig mere for at skildre os i Handlinger og Begivenheder, enten hvordan Niels Lyhne langsomt sløvedes hen i dump Resignation over hverken at kunne leve eller digte — eller hvordan han spaltedes i Kamp med sig selv for at kunne komme til at leve.

Harald Kidde.

Det var først i mit 14de Aar, at jeg fik Bogen nær paa Livet, men da ogsaa beængstende stærkt. (Jeg havde læst den tidligere og dengang med noget af den Beklemthed og Nysgerrighed, hvormed Barnet lytter til Voks-

nes Samtale hen over dets Hoved). Da jeg selv halvvejs voksen læste den, var Følelsen af den Risiko, hvorunder Mennesker lever, det dominerende, som det for mig er den Dag i Dag. Jeg læste Bogen ligesom med en Forudviden om, at Mennesket lever Livet under eget Ansvar, og derfor gyste disse Ord fra Niels Lyhnes og Hjerrilds Samtale igennem mig: om den store Pligt, der paahviler de Mennesker, der giver sig selv Frihed, og om det stærke, retfærdige, fritænkerske Slægtled, de haaber engang skal komme. Dette Slægtled — burde det ikke være mig og mine?

Da jeg som syttenaarig læste den igen, blev jeg klar over, at jeg for min kunstneriske Frelses Skyld ikke burde læse den mere. I denne Bog, hvor man mærkede som en skrøbelig og dog udholdende Haand famle sig frem gennem Taagen mod et Maal, som den vel vidste var til, men ikke hvor, fornam jeg saa meget af mit eget Sinds usikre, men dog stædige Higen. Denne Bogs syngende Tone hviskede ind i mig et Ekko, som jeg anede vilde komme til at sukke ud fra mine egne Bøger. Thi jeg følte mig som et Barn af Niels Lyhne. Endnu stadig, naar jeg ser ham nævnet ved sit fulde Navn i Bogen, da er det med en lignende Livsbetagelse, som naar jeg i en Roman ser et Menneske optræde, der virkelig har levet i Historien og er død.

Da jeg nu, i denne Anledning, læste Bogen igen, var mit Indtryk det samme som da. Den er i sin Strenghed den mest virkelighedstro Bog. Denne Strenghed er dulgt tilstede overalt, og enkelte Steder som i Opfattelsen af Niels og Fennimores Forhold, faar den et lovligt kategorisk Indtryk.

Man har ment, at Bogen var løst komponeret, et Bind af Stemninger, for mig er den sig selv bevidst, et sluttet Hele, fast som Marmor, men polykromt.

Til det Indtryk af Virkelighed, den gør, bidrager ikke blot dens aabne Blik for den omgivende Verdens Smaating, men dens helt uromantiske Skildring af de ellers saa individuelt tegnede Menneskers Primitivitet i deres Møde med Døden. Jacobsen kender hver Tanke, et Menneske har, naar Døden har besøgt ham. Drengen overfor Edels, Sønnen Niels overfor Moderens, Husbonden overfor Hustruens, Faderen overfor Barnets. Hvorfra har den Ensomme, der døde først af sine, kunnet vide alt dette. Ja overfor denne selvfølgelige Viden kan man sige med Schiller:

Er hat alles gesehn was auf Erden geschieht
und was uns die Zukunft versiegelt;
er sass in der Götter urältestem Rath
und behorchte der Dinge geheimste Saat.

Denne Viden om Lovene for Sædens Vækst og Høst, ikke hans Stils Nyhed og Charme, er for mig det, der gør Jacobsen til den store Digter.

Hr. **Svend Leopold**
skriver til os:

Man kunde meget godt tale om en J. P. Jacobsen-Epidemi. Den grasserede i hele Slutningen af forrige Aarhundrede, den kulminerede i Halvfemserne og sygnede en Smule hen ved Overgangen til det tyvende Sekel. Denne Literaturepidemi svarer omtrent til, hvad „Werther"-Besættelsen var i det attende Aarhundredes sidste Aartier. To Generationers Ungdom gik omkring i „Niels Lyhne"s blaa Slængkappe, bar denne Helts Kostume, talte hans Tungemaal og skrev utalte Bøger i hans Aand. Alle, der var i Tyveaarsalderen ved Aar 1900, havde det meget strengt, for den blaa Havelock og den atheistiske bløde Filthat var endnu højeste Mode. Folk, der skrev, havde endnu ubestemte Længler og vaagne Drømme, de drømte tusinde Drømme og fortæredes af Vemod, de svælgede i Farvesyner og Drømmetoner, i Taageform og Tonedis, al Ting bølgede og

disede og dampede og duftede „i vildende Skiften. „Niels Lyhne" var en Bog efter Tidens Hjærte, Lyhne selv en meget bekvem Helt til at efterligne. Hvor mange tusinde Lyhner er ikke J. P. Jacobsen Stamfader til! Romanen virkede i allerhøjeste Grad til at forfine Sindene, den aabnede Øjnene for Nuancernes uendelige Rige baade i Sjælelivet og den synlige Verden, den bragte Forfinelse og samtidig Svækkelse. Georg Brandes har sagt, at „Aladdin" er en farlig Bog at give dansk Ungdom i Hænde, „Niels Lyhne" er dog vist endnu farligere. Ingen Bog virker saa indsmigrende i sit Foredrag, saa fortroligt meddelende, saa intimt betroende, Jacobsen taler med dæmpet og blød Stemme med sin Læser og lokker ham med ind i dette vage Elverland, hvor Mænd og Kvinder gaar omkring og taler og taler i dejlige Ord og Vendinger, uden at man egentlig faar at vide, hvad disse Mænd og Kvinder lever af i deres daglige Liv. De Niels Lyhneske Menneskevæsener ernærer sig af at drømme, især vaagne Drømme. Egentlige Næringssorger og Tilværelseskampe besværes de ikke af. En er Maler, uden at male, Erik Refstrup. Helten er Digter uden at digte. Man kan ikke tænke sig noget mere bekvemt. Herrerne gaar Gade op og Gade ned og filosoferer, Damerne ligger hjemme paa Sofaerne og læser Digte. De er erotiske over al Maade, en stor Del af deres Dag gaar med Elskovssavn og Elskovshigen og drømte Favntag. Bogen ligefrem vrimler med drømte Favntag. Naar de Elskende udtaler sig for hinanden, flyver de straks til Syvstjernen. Niels spørger sin Elskede, Tema: „er det muligt, har Natten aldrig dirret af Suk paa Suk, der dalede døende ned paa dine Læber?" — „Tema, har du aldrig grædt dig gennem en maaneklar Nat?" Saaledes taler en dansk Student til sin tilbedte lille Enkefrue, der sikkert aldrig har grædt sig gennem en maaneklar Nat. I „Niels Lyhne" elsker, drømmer og dør Menneskene, men de handler aldrig, for de behøver det ikke. De dør derimod hele Romanen igennem, og man indser heller ikke, hvorfor de skulde leve videre. De kvæles af deres eget Fantasteri og gisper i den lumre Drømmeluft, de dør simpelthen af Æsthetik, altfor megen Æsthetik!

Saaledes er det med Menneskene i „Niels Lyhne".

Men saa er der Blomsterne.

Aldrig glemmer den, der skriver disse Linier, „de tusinde Døvnælder, der skjulte Murens Fod med lange Bræmmer af Brunt og Grønt og sagte Purpur", eller det fine Mos, „som kunde ligne baade Graner og Palmer og Strudsfjer", det, der var „som man kunde tænke sig Alfernes Kornmarker, saadan skød det op i fine, fine Straa, med mørkebrune Knopper, ligesom Aks oppe i Spidsen".

Da jeg var sytten Aar, læste jeg „Niels Lyhne" for første Gang, og jeg forstod ikke ganske Bogens Mening, især ikke hvad en troende Atheist var for noget. Jeg forstod ikke, at Niels Lyhne faldt paa Knæ for den Gud, han var fanatisk overbevist om, ikke eksisterede. Jeg syntes ogsaa, at der var Manér i Stilen, alle disse „Spæt af Sol ved Spæt af Sol". Men jeg glemmer aldrig den Skønhedsaabenbaring, jeg fik, da jeg læste om Blomsterne, især om „den blide Vinca", Rousseaus Yndlingsblomst, blaa, som aldrig en Himmel er blaa". Denne Blomst lyser endnu i min Erindring, den er uforglemmelig, og jeg elsker den.

K. L. Fogtmann.

4. Februar 1847—6. Maj 1907.

Fogtmann er født oppe i Holbæk Amt, hvor det danske Bondevenstres Vugge har staaet, og hele sit Liv har han haft sit Hjem og sin Virkekreds deroppe. I hans Barndomsaar, Frederik VII's Tid, var der i denne Egn et politisk Røre som neppe i nogen anden Del af Landet. Svinningekredsen, hvor han hørte hjemme, var længe Tschernings Kreds. Tyve Aar gammel blev Fogtmann Lærer i sit Fødesogn, Kundby. Med utrættet Iver stræbte han her at fremme Oplysningen og vække den aandelige og politiske Interesse hos Befolkningen. Sine politiske Sporer vandt han under Valgkampen i 1876 ved det bevægede Valg, der bragte Venstre 15 vundne Kredse og dermed ⅔ Majoritet i Folketinget. Aaret derefter fulgte det første Provisorium og i Hælene paa dette det første Forlig. Fogtmann hørte til dem, hvem dette fyldte med den stærkeste Harme. Det følgende Aar, 1878, var der Generalforsamling i Grundlovsværneforeningen, Venstres daværende Landsorganisation, og det kom her til en forbitret Kamp mellem Radikale og Moderate. Under denne førte Fogtmann Ordet for de Radikale, og efter to Dages Diskussion førte han deres Sag til Sejr.

Den unge Lærers stærke Overbevisning og store Veltalenhed vakte den største Opmærksomhed, og Aaret derefter valgtes han til Rigsdagsmand for Nabokredsen, Holbæk, som han siden repræsenterede til sin Død, 28 Aar igennem. Paa Rigsdagen sluttede han sig hurtig tæt til Hørup, og alt som Aarene gik, kom han til at omfatte denne med den største Beundring og den varmeste Hengivenhed. Overfor Berg var hans Sympati altid meget mindre. Han undervurderede ikke Chr. Bergs rige Evner, og han miskendte ikke hans Overbevisnings Styrke. Men Berg var dog aldrig rigtig Manden efter hans Hjerte; han sporede hos Berg den Mistænksomhed mod københavnske og akademiske Kampfæller. der altid syntes Fogtmann et Vidnesbyrd om svigtende Frisind. Under de følgende Aaringers mange Kampe mellem de stridende Venstregrupper, var da Fogtmann altid Hørup en sikker Mand. Og han var den hørupske Gruppe en meget nyttig Mand. Paa Rigsdagen hørte han aldrig til dem, der søgte at trænge sig frem i de Udvalgs- og Ordførerstillinger, der for saa mange Rigsdagsmænd staar som det store Middel til at vinde Magt. Han tog sin Part baade af det saglige Arbejde og af den politiske Debat og satte sig altid særdeles grundig ind i de Spørgsmaal, han behandlede. Men hans Hovedvirksomhed laa dog ude i Vælgerbefolkningen. Politik var for ham ikke blot Rigsdagspolitik men først og sidst Folkeopdragelse. Rigsdagens taktiske Manøvrer og snedige Kulisseforhandlinger tiltalte ham aldrig. Han befandt sig bedst, naar han stod paa en Talerstol ude i et Forsamlingshus og talte Radikalismens og Demokratiets Sag overfor moderate eller konservative Modstandere. Hans Tale prægedes paa en Gang af bred Humor og af varm Følelse. Han var nøgtern i sit politiske Syn, en Fjende af alt Fantasteri og af al Deklamation. Men han var

mindst af alt en sneversynet Interessepolitiker. Det var altid Ideernes Sag, han talte, og det var altid de bedste Følelser, han kaldte paa hos sine Tilhørere. Han ønskede ikke at tjene sig selv eller det bestemte Folkelag, han tilhørte; han var Folkepolitiker, ikke Klassepolitiker, og han tænkte først og sidst paa de Klasser, hvis Kaar var tungest.

I de Tider, da Moderationens Aand skyllede over Landet, var det haarde Kamptider for Fogtmann i Holbækkredsen. Men han sejrede altid. Haardest var Striden ved det store Moderationsvalg i 1892. Da samlede Højre og de Moderate sig om en saa ypperlig Kandidat som Amtets slagfærdige og afholdte Amtmand, C. Bille. Alligevel valgtes Fogtmann med 1290 St. mod 1127. Men Hørup var faldet ved dette Valg, og i de følgende Aar befandt Fogtmann sig ikke saa vel i Folketinget som før. Han saa med Glæde Moderationens Mænd bukke under i 1895, han var med til at skabe Venstrereformpartiet og føre det frem, og med Tilfredshed saa han det nærme sig mere og mere til Magten. Men rigtig tilfreds med Partiet var han dog aldrig. Det syntes ham altid altfor moderat; han vidste, at han der stod sammen med Partifæller, hvis Venstresind vilde briste den Dag, det sattes paa Prøve. Det er en Selvfølge, at han aldrig opfattede Alberti som Venstremand, og selv overfor I. C. Christensen havde hans Tillid sine Grænser.

Saa kom Sejren i 1901. Trods denne Tvivl om Partiets demokratiske Sindelag modtog Fogtmann Budskabet med store Forventninger, ikke mindst fordi Hørup tog Plads i Ministeriet. Han maatte i de følgende Aar se alle disse Forhaabninger svinde. Og snart kom den Sygdom over ham, der nu har bragt ham Døden. I den Rigsdagssamling 1903—4, da Hr. Alberti førte sin Pryglelovspolitik og Hr. Madsen satte sine Indkaldelser og sine Fæstningsanlæg i Scene, hindrede Sygdommen Fogtmann i at tage virksom Del i det politiske Liv. Ellers vilde rimeligvis Brudet i Venstrereformpartiet være kommet i Foraaret 1904, og det radikale Venstre vilde være blevet dannet under langt gunstigere Vilkaar, end det nu skete. Fogtmann forstod dog meget godt de mere taalmodige, der endnu vilde holde Partiet sammen; han anerkendte fuldt ud de Grunde, der bevægede radikale Meningsfæller indenfor Venstrereformpartiet til i det længste at forsøge at bevare det Parti, der havde vundet Sejren i 1901.

Hen paa Sommeren 1904 kom Fogtmann saa meget til Kræfter, at han atter kunde lade sin Røst lyde. I en Artikel i dette Tidsskrift manede han endnu en Gang Partiet til at slaa ind paa en radikal Politik. Han var ved denne Lejlighed fuld af Iver for en Gang igen at faa sagt sin Mening. For svag til selv at skrive, dikterede han Artiklen, ivrigere og ivrigere, jo længere han talte, tilsyneladende utrættet, i hvert Fald umulig at standse, før han havde faaet sagt alt, hvad han havde paa Hjærte. I afdæmpede, men vægtige Ord klagede han over Regeringens Uklarhed i Militærspørgsmaalet, dens Lunkenhed i Valgretssagen og dens ringe Interesse for sociale Reformer. Han udtalte Haabet om, at et sidste velment Forsøg paa at holde Partiet sammen om en demokratisk Politik, maatte lykkes i den kommende Vinter. Skete det ikke, sagde han, da maatte Delingen kom-

me. Helst maatte den undgaas, men det kunde ikke nytte at holde Partiet sammen „paa et uklart Grundlag".

„Naar et Parti ikke klart og tydeligt kan pege paa de Opgaver, hvorom det samles, da bliver et saadant Parti saa svagt, at dets Arbejdskraft lammes, og det ikke magter at føre an i Udviklingen."

Et Par Maaneder efter at Fogtmann havde skrevet denne Artikel, sprængte I. C. Christensen Ministeriet og Venstrereformpartiet. Han vilde ikke holde Partiet sammen om en demokratisk Politik, han vilde rense det for de radikale Elementer, saa det blev brugeligt til hans moderate Politik. Fogtmann var ham i disse Dage en haard og dygtig Modstander. Men han var fra første Færd paa det rene med, at det store Flertal vilde følge I. C. Christensen. Mange Erfaringer havde lært ham, hvor svage Mennesker er, hvor faa det er, der har Lyst til at opgive den behagelige og fordelagtige Stilling som Regeringsparti for at kaste sig ud i en byrdefuld, utaknemmelig Oppositionspolitik. Dog bragte disse Dage ham en og anden Skuffelse; enkelte Mænd, han havde stolet paa, svigtede. Det gælder ikke de Mænd, der traadte ind i Ministeriet. Der var blandt dem ingen, til hvem han havde Tillid, ingen, af hvem han ventede sig, at de skulde handlet anderledes. Men det kunde hænde, naar han hørte om en gammel Meningsfælle, at nu var ogsaa han faldet fra, at han udbrød med resigneret Vemod: „Naa, har de ogsaa faaet ham med; det havde jeg dog ikke troet om ham," men naar der saa føjedes et Par Ord til om de Midler, hvorved Vedkommende var vundet, svarede Fogtmann stille overbærende: „Aah ja! Det kan vel ikke være anderledes. Det er ikke værd at gaa i Rette med ham derfor."

Da Sprængningen var sket, holdt Fogtmann i Folketingssalen, siddende ved sit Bord, en af sine største politiske Taler, en vægtig Anklage mod den Mand, der havde forspildt Sejrens Frugter. De, der var til Stede den Dag, vil mindes et dobbelt Indtryk: den syge, gamle Politikers stærke, varme Overbevisning og den kolde, næsten brutale Magtfølelse, der slog ham i Møde fra Ministerbordet og fra Ministeriets Partifæller. Det var, som lød det op imod ham fra den kompakte Majoritet: „Pyt! lad ham kun tale, vi er de fleste, vi har Magten, det er os nok."

I den følgende Tids politiske Gerning kom Fogtmann kun til at tage ringe Del. Sygdommen lammede ham snart igen. Under Valgagitationen savnede det radikale Venstre i højeste Grad den Støtte, hans store Anseelse og hans kraftige Veltalenhed kunde have ydet det. Kun til et Par Møder i sin egen Kres fandt han Kræfter. Han maatte her se gamle Venner vende sig mod ham, men Sejren fulgte ham dog atter. Men snart efter kastedes han varigt paa Sygelejet, og han kom ikke mere til at tage Del i det politiske Arbejde.

Det danske Folketing har i ham mistet en af sine ejendommeligste, mest tiltalende Skikkelser. Kun faa blandt dem, han har siddet sammen med derinde, har overgaaet ham i naturlig Begavelse, ingen har overgaaet ham i Karakterens Renhed og Styrke.

Kunst som Opdragelsesmiddel.

Af Clara Tybjerg.

II.

Modellering.

„Der er", siger Liberty Tadd, „kun een Vej til virkelig Opfattelse af Form — det er selv at frembringe den. Hertil er Modellering i Ler et af de ypperste Midler. Efter at have arbejdet i Ler med over 18,000 Elever paa alle Trin lige fra Børnehaven til den voksne Alder er jeg kommen paa det rene med, at Leret er lettere at anvende, mere instruktivt og tilfredsstillende end noget andet Materiale. Pap- og Papir-Sløjd, Fletning, Prikning og hvad alle de andre Beskæftigelser hedder, man anvender i Børnehaven og Begynderklasserne er omtrent værdiløse i Sammenligning med Modellering. De er gode nok til at slaa Tiden ihjel med, og man kan sagtens faa Børn til at interessere sig for dem, men de har næsten ingen pædagogisk Værdi, ja flere af dem er ligefrem skadelige, fordi de gør Børnene nærsynede og udkræver for smaa og fine Bevægelser af Haanden, før dens Ben og Muskler er tilstrækkelig udviklede. Erfaring har lært mig, at større og bedre Resultater kan opnaas gennem Tegning og Modellering end gennem alle de andre Øvelser tilsammen.

To Børn modellerer og dekorerer Vaser.

Vi lader Børnene begynde med de allerletteste og simpleste Former, fortrinsvis de naturlige fra Plante- og Dyreriget, som kan varieres i det uendelige, og lader dem gradvis gaa over til de mere sammensatte. Ogsaa i Ler lader vi dem selv udarbejde Ornament-Mønstre i Lighed med, hvad de er vænnede til i deres Frihaandstegning. De færdige Ting er Elevernes Ejendom, og de kan, efter at Arbejderne en Tid har været udstillede i Lokalerne, tage dem med sig hjem.

Der er mange, som mener, at Børn bør leve i en Atmosfære af Kunst, og mange amerikanske Skoleværelser er smykkede med Prøver paa antik Kunst — Parthenon-Frisen, Venus fra Milo, Elgin-Marbles o. s. v.

Disse gør efter min Erfaring ikke Indtryk paa Børnene, jeg vilde foretrække at anvende Pengene til Samlinger af Insekter, Fugle, Fisk, Konkylier, Mineralier etc. Vi maa indpode Børnene Skønhedstrangen gennem de levende Former i Naturen. Først naar dette er naaet, kan vi vente et Resultat, naar de kommer i Berøring med de store Kunstværker, hvori store Aander har meddelt deres Tanker i konkret Form. Men det er unyttigt at stille Børn Ansigt til Ansigt med græsk Kunst, medmindre vi først har bibragt dem Hunger og Tørst efter Skønhed, som den giver sig Udslag i hver en Blomst, Blad eller Muslingeskal.

Foredrag om Kunst, ledsagede af Lysbilleder, udgør iøvrigt ogsaa et Led af vor Undervisnings-Plan. Disse Foredrag om bildende Kunst, Arkitektur o. s. v. er korte og sammentrængte, egnede til at more og interessere Børnene, samtidig med at de giver dem gode fundamentale Ideer direkte fra de største og bedste Arbejder i de forskellige Kunstperioder og supplerer deres historiske og geografiske Kundskaber".

Udskæring i Træ.

„Hensigten hermed er, rent bortset fra dette Fags Kunst-Værdi, at udvikle Handlekraft og Karakterstyrke hos Barnet. — Under Arbejdet staar Eleverne ret, aander dybt, og bruger mange og vigtige Muskelgrupper. De maa fatte energisk om Jærnene med begge Hænder. Hændernes energiske Greb paavirker hele Organismen, slappe Ansigtstræk, kraftløse Lemmer omformes. Vi hævder, at vi ved vore Metoder har forandret Tusinder af Børns Ansigtstræk. Faste Læber, skarpe Bryn, vaagne og intelligente Øjne er de ydre Kendetegn paa, at Hjærnens motoriske Centrer og Sanse-Nerver er blevne udviklede og styrkede. — Udskæring er en af de smukkeste Kunstgrene; den udkræver et nøje Kendskab til Form, og dens Værdi som Opdragelsesmiddel beror tildels paa, at den efterlader faste og blivende Indtryk. Børnene maa ogsaa her opnaa avtomatisk Færdighed. Apparaterne, der udkræves, er faa og simple — jo færre Redskaber, des bedre Arbejder! Børnene faar udleveret et firkantet Brædt af haardt Træ, og herpaa maa de selv tegne deres egne Mønstre, for derefter at skære det ud. Vi tillader dem ikke at kopiere andre Mønstre — i alle 3 Kunstgrene tvinger vi vore Elever til at tænke selv og udføre deres Idéer i det givne Materiale. I en Skole med 900 Elever har vi i al den Tid, Skolen har bestaaet, ikke haft to udskaarne Mønstre præcis ens. Det er meget upædagogisk at tillade Børnene at snyde, og det er i Virkeligheden en Slags Snyderi at kopiere eller ligefrem overføre en andens Arbejde.

For de fleste Begyndere er det svært at skære i Træ, og de trænger til megen Opmuntring. Træet er sejgt og umedgørligt, Haanden er svag, selve Arbejdet ser paa de første Stadier ret haabløst ud. Men fordi det gaar smaat i Begyndelsen, er der ingen Grund til at opgive Ævret, fordi et Brædt eller to maa kasseres, er der ingen Grund til at kassere Eleven. Snese af Gange har jeg i min Virksomhed erfaret, at de Elever, der fra først af tager kejtet paa Jærnene, som synes at have „lutter Tommelfingre", netop er dem, der bliver de dygtigste Arbejdere.

Tab derfor ikke Modet, selv om Træet er haardt og knudret — netop ved at overvinde Modstand udvikles Barnets Energi og Selvtillid, og jeg mener, at naar et Barn er i Stand til ud af et sejgt Stykke Træ at frembringe en kunstnerisk smuk Form, saa har han opnaaet noget, der

er af stor Værdi for ham. For at komme saa vidt har han maattet øve sig i Taalmodighed, han har tvunget sine Hænder til at underkaste sig Viljen, og han har tilegnet sig et Kendskab til Form, en Omhu og Nøjagtighed, som ikke senere vil svigte ham."

Foruden at være Leder af denne Industrial Art School underviser Mr. Tadd (eller de af ham uddannede Lærere) i mange private Skoler, High Schools, Aftenskoler, ja hans Methoder praktiseres med stort Held paa Sindssyge-Anstalter, Abnorm-Skoler og Skoler for forsømte eller forbryderiske Børn. Jeg besøgte den katolske High-School i Filadelfia og traf Drengene (i 14—16 Aars Alderen) beskæftigede med Konstruktionstegning. Denne og de andre vanskeligere Tegningsarter (geometrisk Tegning, Projektions- og Perspektiv-Tegning) gaar Mr. Tadd først over til, naar fuldstændig Sikkerhed er opnaaet i Frihaandstegning og Modellering.

Ogsaa her gaar Tegningen Haand i Haand med Arbejde i Træ. Paa det vedføjede Billede ses Mr. Tadd i Færd med at forklare Trappens Konstruktion. De enkelte Dele af Huset er forarbejdede og sammenføjede af Eleverne, ligesom Prøver af deres Arbejde ses paa Væggen. For mit ikke-sagkyndige Øje tog deres Tegning sig fortræffelig ud, men Mr. Tadd kritiserede den stærkt. „Disse Drenge gider ikke bestille noget", sagde han, „de øver sig ikke nok". — Han lod en af Drengene, en opvakt, elskværdig Fyr, vise mig Skolens Samlinger og Arbejder.

Mr. Tadd forklarer Trappens Konstruktion for en High-School Elev.

„Ja, vi gør godt Arbejde her", sagde Drengen med Selvfølelse, og da især hos Mr. Tadd." „Da lod han dog ikke til at være rigtig fornøjet med Jer." „Aa, det er bare hans Maner, — han er jo lidt gnaven, den gamle, — men mange af Drengene, der gaar ud her fra, faar Præmier og Udmærkelser ved Akademiet og andre Steder, — om det saa er paa Salonen i Paris."

Aftenskoler.

I Filadelfia er der adskillige Aftenskoler, knyttede til forskellige Kirker, hvis underste Etage bliver benyttet som Skolestue. De støttes af Menigheden eller af private og staar aabne i nogle Aftentimer for Børn fra fattige eller daarlige Hjem. I mange af disse

Aftenskole i Kirkens Kælderetage for fattige og forsømte Børn.

er Liberty Tadds Metoder indførte. Jeg besøgte en af dem, som ledede af Mrs. Tadd, i hvem Mr. T. har en dygtig og forstaaende Medhjælp, lige som hans to Døtre, der fra smaa af er opdragne efter hans Principper, henholdsvis som Lærerinde og Kunstnerinde har ført disse ud i Livet. Disse Skoler er meget stærkt besøgt, der er altid mange Ansøgere til hver ledig Plads — og enhver fattig Dreng fra Gaden er kvalificeret Ansøger — og i stride Strømme, hvor de sidder. Det er en utrolig Virksomhedstrang, Børn sidder inde med, siger L. T., særlig i de lavere Samfundsklasser, det gælder blot om at lede den ind paa de rette Spor. En Del af dem — de rigtige „Street-Arabs“ — er saa vant til at flakke planløst om paa Gader og Stræder, at det er næsten umuligt for dem at sidde stille i 10 Minutter ad Gangen. De forstyrrer Undervisningen og bliver derfor udskilt i en lille Gruppe for

Mr. Tadds Sommerskole i Adirondack Bjærgene.

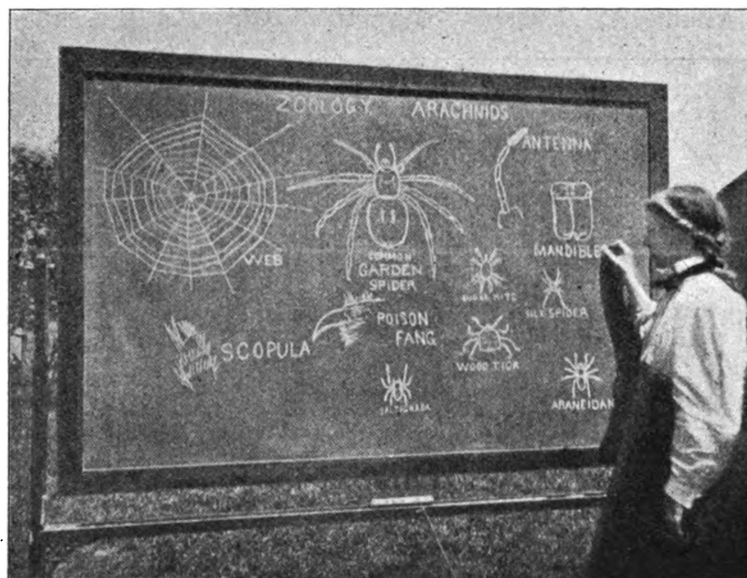
i Modsætning til andre Aftenskoler, hvor Undervisningen er nærmest theoretisk, er Besøget omtrent lige saa stort den sidste Dag som den første. De er i Virksomhed to Aftentimer to Gange ugentlig; Børnene er delt i 3 Hold, hver med sin Lærer og beskæftiges ligesom i Dagskolen skiftevis med Tegning, Modellering og Udskæring i Træ. Det er meget interessant at se den Iver, hvormed disse forsømte Drenge paatager sig dette frivillige Arbejde — mange efter at have rendt omrundt Dagen lang som Avis-Sælgere eller Bydrenge — pjaltede og forkomne som de er, ofte gennemblødte til Skindet, saa at Vandet render af dem sig, som kun bliver undervist ganske kort ad Gangen, og faar Lov til at komme og gaa som de vil, indtil Arbejdet begynder at fængsle dem tilstrækkelig til at holde dem i Ro. Megen Overbærenhed og Opmuntring, til Tider ogsaa Strænghed, er nødvendig fra Lærerens Side, endogsaa smaa Penge-Belønninger for Flid. De flinkeste Elever faar Lov at udskære Ting, der har Salgsværdi, Omkostningerne fradrages, og Restbeløbet udbetales Eleven. Dette har vist sig at være stor Opmuntring til stadigt Arbejde.

Det er meget tilfredsstillende at iagttage den indirekte Indflydelse, denne Undervisning efterhaanden faar paa

disse Elever, de bliver høflige, renlige og ærgærrige med Hensyn til deres Paaklædning — deres Ansigtsudtryk og hele Holdning forbedres, og mange af disse smaa Vagabonder, der fra Hjemmet og Gaden er vænnede til Last og Smuds, aandeligt og legemligt, hvis Ansigter er vansirede af Sygdom og Savn, udvikler sig til raske Drenge med ærgærrige og energiske Træk, og forlader Skolen, parat til at tage ordentlig fat i Kampen for Tilværelsen.

Mange af Eleverne kommer igen Aar efter Aar og opnaar tilsidst stor Dygtighed; det viser sig da ogsaa senere, at de let finder Beskæftigelse og opnaar mere overordnede eller betroede Stillinger paa Fabrikerne eller andetsteds, end de almindelige Arbejdere.

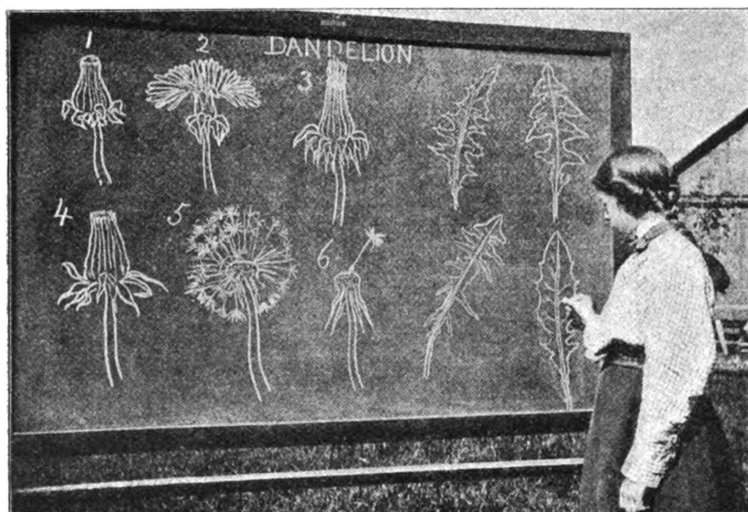
Jeg overværede en lille Festlighed, da Vinter-Halvaaret var forbi. Mr. Tadd og flere talte til Drengene; han betonede stærkt Fordelen ved, at de havde modtaget Undervisning i den rette Alder, hvor alle Muskler, Nerver, Sanser var bøjelige og udviklingsmulige. Forskellige Præmier uddeltes, — Bøger, Værktøj eller en lille Pengesum. En af Præmierne, en Medaille, var Drengenes egen, de havde selv komponeret og støbt den, og den uddeltes til den, der efter Drengenes Mening havde gjort de største Fremskridt i det forløbne Aar. Det var tydeligt, at denne var den mest eftertragtede af Præmierne, og den, der fik den, var ikke lidt stolt.

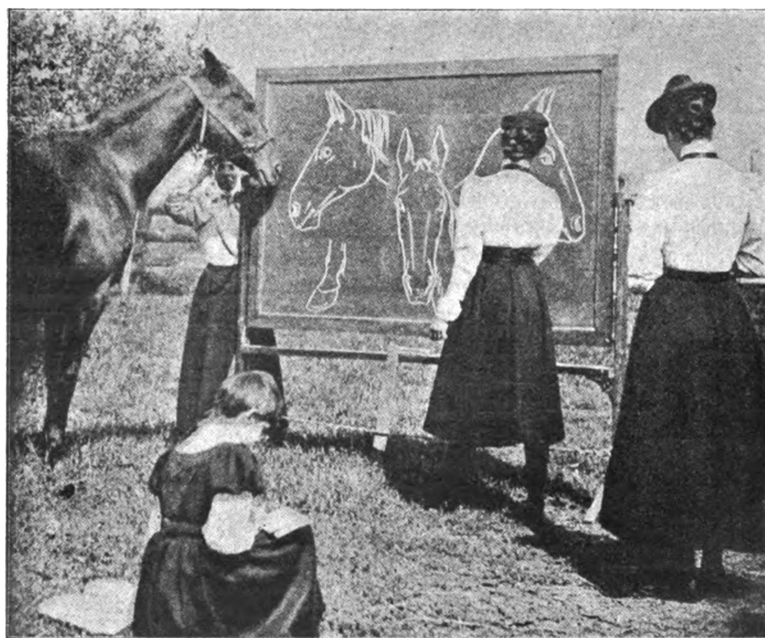
Naturhistorie efter Liberty Tadds Metode.

Sommerskoler.

I Adirondack Bjærgene, 2000 Fod over Havet i henrivende Naturomgivelser mellem Skov og Sø og med Bjærgene som Baggrund, opslaar Liberty Tadd hver Sommer sin Lejr. Her modtager han Elever fra alle Kanter af Landet, baade Børn og Voksne. De sidste kommer dels for at lære hans Metoder til Brug ved Undervisning, dels for at faa Vejledning som vordende Kunstnere. Her lever de et Friluftsliv mellem Dyr og Planter, som de studerer paa første Haand, og der-

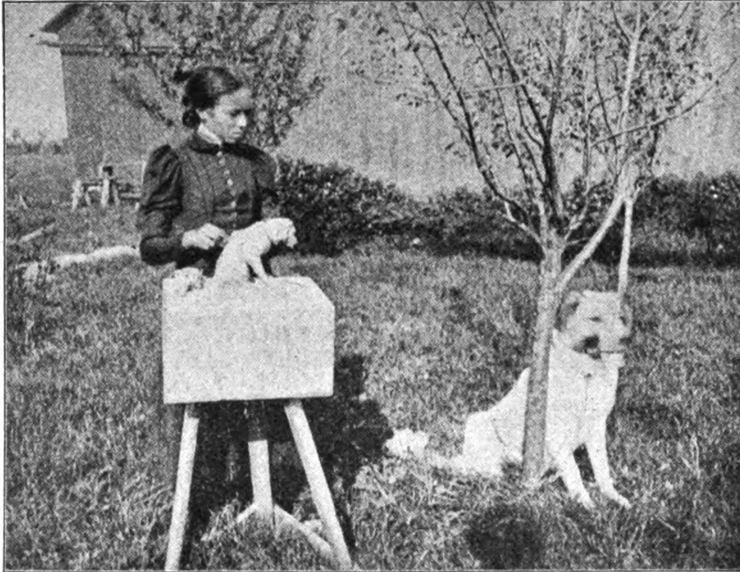
Hvad Mr. Tadd forstaar ved Botanik-Undervisning.

Tegning efter levende Model.

efter tegner, maler, modellerer, som det vil fremgaa af de vedføjede Billeder. Paa det første af disse ser man en Gruppe samlede udenfor Teltene i Færd med at tegne to Heste. Paa et andet tegner en ung Pige Edderkopper etc., som hun først nøje har undersøgt, dels med det blotte Øje, dels

i Mikroskop, — paa et tredie Billede ser man, hvorledes Botanik-Undervisningen sammensmeltes med og præciseres ved Tegning, — den unge Pige har først nøje analyseret Blomsten, Baade Grisestien og Hønsegaarden maa ogsaa holde for, og selvfølgelig maa ogsaa Lænkehunden staa Model. Her i disse Naturomgivelser føler Mr. Tadd sig i sit rette Element som Lærer

Modellering efter levende Model.

tegnet den paa dens forskellige Stadier efter Naturen, og indprenter sig nu yderligere dens Form gennem Hukommelsestegning. Nogle andre Elever har trukket Hesten hen foran den store Tavle og portrætterer den nu i Legemsstørrelse; Hesten er en utrolig taalmodig Model og har slet ikke noget imod at lade sig forevige. og Opdrager, og de mange unge Lærere og Kunstnere, han her uddanner, forlader deres Sommerskole med alle Sanser aabne for Naturens Skønhed, med deres aandelige Skatkammer fuldt af nyttig Viden og med brændende Iver efter at meddele deres Kundskab og Færdighed til andre.

Danmark og Stormagterne.

Af P. Munch.

Der er under de sidste Aars storpolitiske Uro opstaaet en næsten nervøs Bekymring for den Skæbne, som kan tænkes at ramme Danmark, hvis en Stormagtskrig bryder ud. Medens Forsvarskommissionen sidder daadløs, ubekymret overfor de Farer, som den bestaaende fornuftstridige Ordning bereder Landet, blusser Diskussionen om vor militære og udenrigspolitiske Stilling op med smaa Mellemrum, den føres med

Lidenskab af Deltagerne, og den følges med spændt Interesse af Læsere og Tilhørere.

Men foreløbig føres denne Diskussion under slette Vilkaar. Det er gammel Skik, at de militære og udenrigspolitiske Forhold omgives med et Skær af Hemmelighedsfuldhed, og at Diskussionens Frihed baandlægges i Kraft af de nedarvede Forestillinger om militær Disciplin. I Disciplinens Navn og dækket af Hemmelighedsfuldhedens Kaabe har Krigsministre og Udenrigsministre her som i andre Lande atter og atter begaaet de største Daarskaber, uden at det var muligt at hindre det, fordi ingen vidste Besked, og fordi alle Forsøg paa at trænge til Bunds i, hvorledes Stillingen var, besvaredes med det ene dumme Brøl: Landsforræderi. Saaledes gik det i 1870, da Hertugen af Gramont hemmelighedsfuldt lod Frankrigs Rigsdagsmænd forstaa, at baade Italien og Østerrig var Frankrigs Forbundsfæller, medens Krigsminister Leboeuf forsikrede, at Hæren var mere kampberedt end nogensinde før. Det er vanskeligt at komme ud over dette Forhold. Det er allerede svært at faa Bugt med den fikse Idé om Disciplinen blandt Officererne, og det er end vanskeligere at trænge igennem Diplomaternes Hemmelighedsfuldhed, fordi der i denne er noget berettiget, fordi den indtil en vis Grad er en Nødvendighed for det ene Land, saa længe den bevares af andre Lande.

Alligevel kunde der utvivlsomt uden nogensomhelst Skade skabes langt bedre Vilkaar for den Diskussion, som nu føres herhjemme. Forsvarskommissionens forskellige Grupper kunde forelægge positive Forslag, til hvilke Diskussionen kunde knytte sig; Udenrigsministeriet kunde fremlægge alle de Oplysninger, der kan gives uden Risiko, og Krigs- og Marineministeren kunde yde Hærens og Flaadens Officerer fuld Frihed til at forfægte hver sine Anskuelser. Indtil disse Betingelser eller i hvert Fald den første af dem opfyldes, svæver hele Diskussionen en Smule i Luften. Men alligevel har den sin Betydning. De Forhold, geografiske, militære og politiske, som bestemmer vor Stilling, kendes i de grove Træk af os alle, og det er meget vel muligt paa Grundlag deraf at danne sig en begrundet Mening om, hvilke Veje, det vil være klogest for Danmark at følge.

Det sidste Afsnit af Diskussionen har sit Udspring i en Række Rygter, der er udgaaede fra Officerskredse, og som derfra til sidst har fundet Vej til Pressen. Tendensen i Rygterne er, at Regeringen skulde staa i Færd med at træffe mere eller mindre betydningsfulde Aftaler med Tyskland, hvorefter Tyngdepunktet i det danske Forsvarssystem skulde flyttes fra København til Storebælt. Det er betegnende for den usunde Nervøsitet, der er skabt i Officerskorpset i disse Aar, da Forsvarskommissionen lægger sin døde Haand over al Drøftelse af Danmarks militære Stilling, at disse Ryger har kunnet opstaa. Man ved ikke, hvor det hele bærer hen, man har ikke Lejlighed til at fremsætte sine Meninger, saa skabes der en overspændt, næsten hysterisk Stemning, der giver sig Udslag i saadanne Rygter. At disse er urigtige, maa anses for givet. Ingen dansk Regering kan tænkes at begaa en saa forbryderisk og vanvittig Handling, som det vilde være at aftale en bestemt

Militærordning med den ene eller den anden Stormagt, hvad enten denne saa var Tyskland, England eller Rusland.

Derimod kunde en anden Fristelse naturligvis foreligge for en Regering. Man kunde sige som saa: „Lad os føle os for, lad os se at faa at vide, hvad Stormagterne mener om dansk Forsvarsvæsen". Men det maa haabes, at Regeringen altid maa modstaa denne Fristelse. Det er for Danmark en overmaade farlig Ting at rejse hele dette Spørgsmaal. Gribes det af Stormagterne, kommer Danmarks Stilling til Drøftelse blandt dem, da vil det hurtigt vise sig, at den ene Stormagt er interesseret i et, den anden i et helt andet, og Danmark vilde paa den Maade blive draget ind i en Række fortvivlede Forhandlinger, som rimeligvis kunde have været undgaaet, om vi ikke selv havde givet Anledning dertil. Og i saadanne Forhandlinger er det paa Forhaand saa godt som sikkert, at det lille Land vil trække det korteste Straa.

Dansk Diplomati vil altid være Udlandets underlegent. Det er troligt, at den Ledelse, vi har i Øjeblikket, hverken er stort værre eller stort bedre end den, vi oftest har haft. Vor nuværende Udenrigsminister synes, saa vidt saadant kan bedømmes paa Grundlag af de sparsomme Oplysninger, der foreligger, at have optraadt taalelig forstandigt baade i Spørgsmaalet om Norges Krone og om Optanterne. Men der er intet i hans Optræden og i hans Udtalelser, der har givet det danske Folk Grund til at tro, at han sidder inde med saadanne Evner, at han vil kunne magte virkelig vanskelige Opgaver. Han er nu, ganske som da han pludselig anbragtes paa Ministertaburetten, for Folkets Bevidsthed et ubeskrevet Blad, en Mand, om hvis Anskuelser og Evner intet synderlig vides. Det er at haabe, at han ikke af den Ros, der er ydet ham paa Grund af Løsningen af de to nævnte Spørgsmaal, maa forledes til at tro, at han er kaldet til at drive en aktiv Udenrigspolitik, som han efter al Sandsynlighed aldeles ikke vil kunne magte. En aktiv Udenrigspolitik vil altid rumme de største Farer for os. Vore Diplomater vil altid være slet underrettede i Forhold til Stormagternes. De fleste af dem er lidet dygtige, og ingen af dem har Lejlighed til at erhverve sig det fornødne Kendskab til Stemningerne ved Stormagtskabinetterne, allerede af den Grund, at Repræsentanten for en lille Stat aldrig vil blive taget helt alvorlig af en Stormagtsminister. Mangfoldige Erfaringer fra Aarene mellem 1848 og 1870 vidner derom. Alle vore Forsøg paa at drive aktiv Udenrigspolitik er mislykkede. Vi havde i sin Tid i Bluhme en smidig, glimrende begavet Mand som Udenrigsminister, vant til at færdes i de fornemste Kredse. Og dog gik det os helt ilde under hans Ledelse. De Aftaler, han sluttede i 1851 og 1852, blev et skæbnesvangert Fejlgreb, der siden kom os dyrt at staa. Og lige saa ilde gik det derefter for en behændig, sindig og nøgtern Begavelse som Hall. Hele hans lange, trøstesløse Noteveksling med Stormagterne førte os kun dybere og dybere ud i Uføret. Og end værre blev det, da den ypperste blandt Tidens Politikere, Monrad, i 1864 greb Tøjlerne; trods hans rige Evner og raadsnare Sind stod han hjælpeløs overfor Vanskelighe-

derne. Det Oldingeministerium, som fulgte ham, gjorde kun eet: det opgav Ævred og tog den Fred, der blev det budt. Derpaa fik vi saa til Udenrigsminister en jævnt begavet praktisk anlagt Godsejer som Grev Frijs. Men det blev ikke bedre; hans diplomatiske Bestræbelser fra 1865 til 1870 for at genvinde en Del af Nordslesvig blev en samlet Række af Nederlag. Siden vides det ikke, at man har forsøgt nogen aktiv Udenrigspolitik fra dansk Side. Sporene har skræmmet og med god Grund.

Kun een Handling af nogen Nytte og uden nogen Fare kan nu tænkes. Det er en Erklæring om Danmarks stedsevarende Neutralitet. Yderst farefuldt vilde det derimod være at gøre et Forsøg paa at opnaa en garanteret Nevtralitet. Det vilde være frivillig at kaste os ind i de Forhandlinger, der saa let kan bringe Ulykker over os. Og lykkedes det at faa truffet Aftale om en garanteret Nevtralitet, saa vilde dog Stormagtsløfterne saa godt som intet være værd. „En Fyrste vil aldrig mangle en passende Undskyldning for at bryde sit Løfte“, siger Machiavelli. Vi har i Danmark tilstrækkelig Erfaring for, at disse Ord ogsaa gælder de moderne Stormagter. Den Dag, en af disse har virkelig Brug for at krænke Danmarks Nevtralitet, da vil Nevtralitetsgarantien ikke være mere værd end det Papir, hvorpaa den er skrevet.

Det afgørende for Danmarks Skæbne i en Krig er ikke de Løfter, vi maaske i Forvejen kunde skaffe os af en eller flere Stormagter. Det afgørende er den Militærordning, vi har i Danmark, og først og fremmest de Fæstningsanlæg, der findes paa dansk Grund. Og her staar vi ulykkeligvis stadig over for Planer af den mest ulykkebringende Art. Det er aabenbart, at der nu indenfor militære Kredse staar to Planer overfor hinanden, begge i noget nær samme Grad uforstandige og fordærvelige. Den ene samler Hovedmassen af Hærens Officerer om sig. Det er Højres gamle Plan: København skal være en Mønsterfæstning, og alt skal indrettes paa at forsvare den. Denne Plans Umulighed og alle de Farer, den medfører, er tit nok paavist baade her i Tidsskriftet og andre Steder. Alle, som ikke er helt forblindede af nedarvede Ideer, og som ikke helt har lukket Øjnene for alle Kendsgerninger, har forlængst forstaaet, hvilken Daarskab det vilde være at skabe en saadan Vaabenplads paa dansk Grund.

Den anden Plan synes at have Flertallet af Marinens Officerer og enkelte Landofficerer for sig, og talrige Rygter gaar ud paa, at Departementschef Lütken, der fra gammel Tid er Hr. J. C. Christensens Raadgiver, er Tilhænger af den. Men disse Rygter udspredes af Officerer, der er Tilhængere af den modsatte Plan, og under det Hemmelighedskræmmeri, som stadig opretholdes, kan det naturligvis ikke opklares, om disse Rygter er rigtige. Denne Plan slutter sig i sin Opbygning til de Hafnerske Planer fra 1875—76 og har derigennem Berøringspunkter med det Modforslag om 30 Millioner, hvormed Venstre den Gang svarede. Den gaar ud paa Udvidelse af Københavns Søbefæstning, medens Landbefæstningen skulde blive i sin halvfærdige og halvforfaldne Tilstand, Koncentrering af Forsvaret, ikke om København men om Sjælland, stærk Ud-

vikling af Flaaden, og endelig Befæstningsanlæg ved Agersø og forskellige Steder ved Bælterne i Forbindelse med Minespærringer.

Det springer i Øjnene, at vi ogsaa paa denne Vis kun vil faa et ganske værdiløst Skinforsvar. Al Tale om at skabe en Flaade, der kan betyde nogetsomhelst, er udenfor al Fornuft. Vi har nu en Flaade med o. 130 Kanoner, Tysklands Flaade har o. 1800, Englands o. 6000 Kanoner, og Stormagtsflaadernes Skyts er selvfølgelig gennemsnitlig langt sværere end vort. Der findes ikke Antydning af Mulighed for at skabe en Flaade, der kan gøre nævneværdig Modstand blot overfor en beskeden Afdeling af en Stormagtsflaade. Stærke Søforter ved København sammen med en ubrugelig Landbefæstning, betyder kun det ene: at gøre det Umagen værd at besætte Byen. Besættelsen vil jo kunne foregaa med største Lethed fra Landsiden. Og ufatteligt er det, at nogen kan tage Tanken om et Kystforsvar for Sjælland alvorlig. Enhver kan sige sig selv, at en til Søs overlegen Fjende, der selv kan vælge sit Landgangssted, uden mindste Vanskelighed kan gaa i Land, uden at det er muligt for os at samle en blot nogenlunde anseelig Styrke til Modstand mod Landgangsforsøget.

Men er det givet, at denne Plan ikke kan skabe os nogensomhelst Sikkerhed, saa er det ogsaa klart, at den medfører store Farer. Den bevarer Københavns militære Værdi ved den stærke Søbefæstning og den svage Landbefæstning. Den tvinger i en Krig den Part, der kan komme først, — og det vil sandsynligvis sige Tyskland —, til at bemægtige sig København, for at ikke Modparten skal gøre det. Og den skaber nye Farer ved Befæstningsanlæggene ved Storebælt. Den ene Vej gennem vore Farvande har vi givet en kunstig militær Betydning ved Københavns Befæstning. Føjes dertil Fæstningsanlæg ved den anden betydningsfuldere Vej, Storebælt, da gør vi derved med Kunst dette til Kamppladsen mellem en Vestmagtsflaade og en tysk Flaade. Og dette vil sige, at vi gennemfører en Ordning, som er til Gavn for Tyskland, til Skade for England. Hvis vi, i Overensstemmelse med vor naturlige Pligt som nevtral Stat, ikke stræber at spærre hverken Øresund eller Storebælt enten med Skibe, Miner eller Fæstningsværker, da taler al Sandsynlighed for, at der ingen Kamp vil blive i vore Farvande eller paa vort Omraade. Er Indløbet til Østersøen aabent, og er der ingen Fæstning at kaste sig ind i paa Sjælland, da vil under en Krig mellem Tyskland og England den tyske Flaade være tvunget til at søge til sine Havne, saa snart den engelske Flaade viser sig. De tyske Skibe vil blive indespærret i deres Havne, og der bliver ingen Flaadekamp i vore Farvande. Englænderne vil maaske paa et og andet Punkt krænke vor Nevtralitet. Men sandsynligvis vil disse Nevtralitetskrænkelser være lidet betydende, og maaske vil de helt kunne undgaas. De vil ikke være nogen Nødvendighed for Englænderne.

Helt anderledes vil det derimod stille sig, hvis vi har Fæstningsanlæg og Minespærringer ved begge de to Vandveje. Tyskerne, der er nærmest, vil da helt naturlig søge at bemægtige sig disse Fæstningsværker for at benytte dem mod Englænderne. Og de har god Udsigt til

at komme først. Agersø ligger faa Timers Sejlads fra Kiel, og den fornødne Hærstyrke kan hurtig føres til Sjælland og bemægtige sig København. Og har Tyskerne først gjort sig til Herre paa Sjælland, hvor København er dem et sikkert Værn, og bemægtiget sig Agersø, da har de derved faaet Udsigt til at kunne spærre Adgangen til Østersøen for Englænderne. Kampen kommer til at staa i vore Farvande og paa vore Øer. Det gælder om alle de Fæstninger, vi kan bygge, og ikke mindst om Fæstningsanlæg ved Storebælt, at de ikke kan tænkes at blive til Gavn for os, men at de højst sandsynlig kan blive til Gavn for den Stormagt, der er vor Nabo, Tyskland. De Fæstninger, vi bygger, dem bygger vi til Tyskerne. —

Glædeligt vilde det være, om vi inden længe kunde naa blot saa vidt, at Forslagene fra Forsvarskommissionen kom frem til offentlig Drøftelse. Saa længe Spørgsmaalet i al Almindelighed lyder: „Skal vi dog ikke gøre noget?“ vil der hos mange være en instinktmæssig Tilbøjelighed til at besvare dette Spørgsmaal med et: „Jo vi skal“. Men i det Øjeblik, da de Planer, som de forskellige Lejre af Officerer og Politikere samles om, ligger for os i bestemt Form, da vil det vise sig, hvor fantastisk og fornuftstridig enhver Plan om at skabe et stærkt Forsvar for Danmark er. Tager man for sig den ene efter den anden af disse Planer og prøver dem alle kritisk og nøgtern, da vil det hurtig vise sig, at ingen af dem er holdbar.

Det er nu paa sjette Aar Forsvarskommissionen sidder uden at have givet Livstegn fra sig. Der er vel neppe nogen, der for Alvor vil paastaa, at det er af saglige Grunde for at vinde Tid til dybtgaaende Undersøgelser, denne Kommission har siddet saalænge. Da vi sidst havde en Forsvarskommission for at foretage den fuldstændige Omordning af vort Militærvæsen, som var fornøden efter Krigen i 1864, gjorde den sit Arbejde færdig paa 8 Maaneder. Stormagtskommissioner med tilsvarende Opgaver har løst dem lige saa hurtig. Der kan kun gives en eneste Forklaring af, at Forsvarskommissionen sidder endnu. Det er, at Ministeriet og dets Parti af partipolitiske Grunde ikke tør tage denne Sag op til Afgørelse. Denne Adfærd er saa uforsvarlig som vel mulig. Tiderne er vanskelige. Er en Stormagtskrig end langtfra at være saa sandsynlig, som mange tænker sig, saa er det dog ikke udelukket, at den kan komme. Sker det, da vil der komme til at hvile et tungt Ansvar paa de Mænd, der Aar efter Aar har bevaret en Militærordning, om hvis Umulighed noget nær alle er enige, og som de selv atter og atter har stemplet som landsskadelig.

Kapitalismens Misgerninger.

Af THOMAS W. LAWSON.

(Fortsat).

Mit eget Ansvar.

For at klarlægge mit eget Ansvar for det Falskneri, der blev begaaet ved Dannelsen af Kobbertrusten, er det nødvendigt at gaa lidt tilbage i Tiden.

Den værdifulde Anaconda Mine tilhørte før Sammenslutningen et Interessentskab af 3 Mænd, af hvilke den ene Marcus Daly som Leder af Minearbejdet sad inde med hele Sagkundskaben med Hensyn til Minens virkelige Værdi og Ydeevne. Han vidste til Punkt og Prikke, hvor de rige Aarer fandtes, men indskrænkede sig til at bearbejde de mindre righoldige for eventuelt at afkøbe sine Medejere deres Andele til en Pris, beregnet efter det saaledes frembragte Udbytte, saasnart han havde samlet den fornødne Kapital. Den usædvanlige Rigdom, der laa i Jordens Skød, havde lettet ham at gennemføre denne Plan, og han havde fortsat i samme Spor i mange Aar uden at vække sine Kompagnoners Mistanke. Denne Mand traf „tilfældig“ Mr. Rogers paa det Tidspunkt, da man stod i Begreb med at indbyde til Aktie-Tegning i Kobbertrustens første Emission.

Det varede ikke længe, inden den godtroende Daly under Paavirkning af Mr. Rogers geniale Personlighed havde aabnet sit Hjerte for ham og havde lagt alle sine hemmeligste Planer og Forhaabninger for Dagen. Finansmanden paatog sig straks at realisere dem, og man var snart enig om Enkelthederne ved Forretningen. Mr. Roger foreslog Mineejerne at købe Minen af dem til en Pris, der svarede til den Ertsmasse, der var Udsigt til, og Daly skulde indtræde som hans Kompagnon, dog saaledes, at dette skulde forblive en Hemmelighed, til Handelen var fuldbyrdet.

Købet afsluttedes efter ovennævnte Vurderingsmaade for en Sum af 24 Millioner Dollars og Minen kom sammen med en Række andre Ejendomme, der hurtig bleve indkøbte i dette Øjemed, til at danne den første Afdeling af Kobbertrusten. Købesummen for de sidste Ejendomme udgjorde ca. 15 Millioner. Det hele stod med andre Ord Rogers i ca. 39 Millioner Dollars, som blev udbudte nogle Dage senere til 75,000,000 i Form af Kobbertrust-Aktier.

Der var kun H. H. Rogers, William Rockefeller foruden mig selv og en Sagfører, der kendte den nøjagtige Pris, skønt en Del andre Interessenter, deriblandt Daly, troede, de vidste fuld Besked med Sagen.

Dannelsen af Kobber-Trusten skete som sagt umiddelbart efter, at Ejendomskøbet var bragt i Orden, og de 75,000,000 Dollars Aktier afsattes øjeblikkeligt. Nettoudbyttet paa denne Emission var følgelig den enorme Sum af 36 Millioner, maaske den største Fortjeneste, der nogensinde er opnaaet af et enkelt Syndikat ved Dannelsen af et enkelt Aktieselskab, og dog gik de Mænd, der tjente denne uhyre Sum i deres Begærlighed saa vidt, at de lod Selskabet selv afholde Omkostningerne ved Dannelsen og derved tvang det til at begynde sin Virksomhed med en Gæld paa 77,000 Dollars.

Ved Dannelsen af Kobbertrusten var der forskellige Mænd og Institutioner, der for visse Ydelser havde Ret til Andel i Overskuddet. Der var først og fremmest Daly, som vidste, hvad Størstedelen af Ejendommene havde kostet, og som i sin Egenskab af passiv Deltager skulde have sin Andel. Dernæst var der James Stilmann, der, foruden at være knyttet til „Standard Oil“ Selskabet, stod i Spidsen for Na-

tional City Bank, ved hvis Mellemkomst Kobber-Trusten var dannet og Aktierne udbudt til Salg. Noget skyldtes ogsaa P. Pierpont Morgan & Co. og Frederik Olcott, Direktøren for Central Trust Compagniet af N. Y., som sad i Bestyrelsen.

Man havde ladet alle disse Mænd forstaa, at de vilde komme i første Række ved Fordelingen af Fortjenesten ved Trust-Dannelsen.

Hvad der skete, var imidlertid følgende:

Før Mr. Rogers og William Rockefeller lod nogen af dem faa en Andel, udarbejdede de 5 forskellige Skalaer, hvorefter Køb, Salg og Fortjeneste var beregnede paa fem forskellige Maader, og efter hvilke Deltagerne i Udbyttet klassificeredes.

I første Klasse kom Rogers og Rockefeller, som tog Udbytte efter en beregnet Omkostning ved Ejendomskøbet af 39,000,000. I anden Klasse kom Daly med Andel efter Omkostninger, ansatte til en Sum, der var nogle faa Millioner højere. I tredie Klasse kom James Stilmann og Mr. Lewisohn af Firmaet Lewisohn Broths med en procentvis Andel, fastsat efter Hr. Rogers Forgodtbefindende, efter en Skala med Omkostninger beregnede til 50,000,000, eller med andre Ord efter Fradrag af et hemmeligt Overskud paa elleve Millioner, der i større eller mindre Udstrækning skulde komme de tidligere nævnte Klasser tilgode. Dernæst kom J. P. Morgan & Co. og de andre af de mere intime Venner med en procentvis Andel efter Mr. Rogers Skøn i en Klasse, hvor Omkostningerne var ansatte til 60,000,000 — eller efter Fradrag af et hemmeligt Overskud paa 21 Millioner til Fordel for de foregaaende. Efter disse kom en Klasse med Andel efter en Skala med Omkostninger ansatte til 70,000,000, bestaaende af de fjærnere Grupper af „Standard Oil"-Selskabet, og i allersidste Klasse kom endelig den store Offentlighed med de endnu ikke medtagne Medlemmer af „Standard Oil"-Selskabet i Spidsen, hvis Fordel først skulde komme af et eventuelt Udbytte paa den fastsatte Emissionspris af 75,000,000 Dollars.

Netop i ovennævnte Omstændighed ligger Spiren til Kobbertrustens Misgerninger. Set under Børsspekulationens Synsvinkel ligger det skammelige ved denne Transaktion ikke saa meget i den Omstændighed, at Offentligheden maatte yde nogle faa Mænd, der havde indskudt 39 Millioner — som forøvrigt ikke engang var deres egne — en Opgæld paa 36 Millioner, men deri, at disse Mænd paa den frækkeste Maade førte deres egne Kompagnoner bag Lyset.

I den Tid, der gik forud for Dannelsen af Trusten, havde jeg i over tre Aar paa det ivrigste arbejdet paa Sammenslutningen under den bestemte Forudsætning, at visse mig bekendte højt værdifulde Mine-Ejendomme vilde komme til at udgøre Hovedmassen af de Aktiver, der skulde sælges til Publikum. Under hele dette Arbejde havde jeg været berettiget til at handle i „Standard Oil" Selskabets Navn og til at lade Offentligheden forstaa, at hele denne mægtige Institutions Indflydelse, Forretningsdygtighed og Kapital stod bagved Foretagendet. Min Forbindelse med „Standard Oil" var dengang af en meget intim Beskaffenhed, og jeg stod rent personlig Mr. Rogers meget nær. Vi var i Forbindelse med William Rockefeller i Færd med at udarbejde Planer for en stor Finansoperation paa Grundlag af de Erfaringer, jeg havde høstet paa Kobberindustriens Omraade. Disse Mænd stod for mig som Lykkens udkaarne Yndlinge, der i Forretningslivets hvirvlende Kamptummel havde overvundet enhver Modstand. Deres Stilling som Ledere af Verdens største Finansinstitution gav deres Ord og Omdømme forøget Vægt, og jeg var desuden paa dette Tidspunkt interesseret med hele

min Formue, som stod pantsat hos disse Mænd i Form af Aktier i de ovennævnte Mineejendomme.

Saaledes stod Sagerne, da Rogers pludselig meddelte mig den Forandring, man havde til Hensigt at gøre i Valget af de Mineejendomme, man vilde udbyde til Salg, og jeg modtog samtidig Ordre til at iværksætte Emissionen i Overensstemmelse hermed.

Publikums Forventning var ved min egen Agitation bleven spændt til det yderste, saa Udførelsen vilde ingen Vanskeligheder møde. Dette skulde dog snarere have holdt mig tilbage, men af andre Grunde gik jeg alligevel videre og lod Sagen gaa sin Gang. Først og fremmest hævdede „Standard Oil"-Mændene, at nogle af de Ejendomme, man vilde sælge, var købte langt under deres virkelige Værdi og at Anacondaminen indeholdt ukendte Rigdomme, og der var i Virkeligheden ingen anden Udvej for mig end at adlyde, dersom jeg ikke vilde risikere at blive ruineret i Bund og Grund ved at faa mine Laan hos Selskabet opsagte til Udbetaling. Jeg følte mig desuden overtydet om, at „Standard Oil"-Selskabets mægtige Prestige vilde være tilstrækkelig til at nedslaa alle mine Indvendinger uden Hensyn til, hvor vægtige Beviser jeg kunde føre for deres Rigtighed. Efter at min Modstand ved „Standard Oil"s Argumenter var brudt, indvilligede jeg dog kun paa følgende aldeles bestemte Betingelser:

Hele Gevinsten ved Emissionen skulde bestaa i Aktier i Trusten og maatte ikke betales i rede Penge. Kun 5 Millioner Aktier maatte udbydes til Salg til Offentligheden. „Standard Oil"-Selskabet og alle, der sammen med dette havde Andel i Fortjenesten, forpligtede sig til at beholde Aktierne, til der var ført fuldt Bevis for, at de var mere værd end deres Paalydende.

Desuden lovede man mig, at de 5,000,000 Dollars, som Salget af Aktierne indbragte, skulde blive deponerede i en Bank og henstaa urørte til Tilbagekøb, om saadant forlangtes, af de solgte Aktier til pari Kurs.

Den Maade, hvorpaa Aktierne faktisk senere bleve solgte til Publikum, det aabenlyse Brud paa de Løfter, som Mr. Rogers og William Rockefeller havde givet mig, og som jeg skal komme nærmere ind paa senere, er kun et Vidnesbyrd om, at ogsaa de Mænd, der arbejder i Forbindelse med „Systemet", ere udsatte for at føres bag Lyset af Lederne. De Mænd, der var Deltagere i denne Handel, maa regnes som nogle af de snildeste Finansmænd i Landet, og, skønt indviede i „Systemets" Metoder, blev de dog i dette Tilfælde narrede ligesaa grundigt, som om de havde været de raaeste Nybegyndere i Børsspillet.

Min Stilling i denne Sag var kun forskellig fra de andres derved, at jeg ved mit Kendskab til den virkelige Købspris og dermed forbundne Omkostninger var bedre i Stand til at beskytte mine egne Interesser. Som den, der iværksatte Emissionen, tilkom der mig en lige Andel med Rogers og William Rockefeller, nemlig 25 pCt. til hver, medens de øvrige Deltagere skulde have de resterende 25 pCt. Men da det kom til Opgørelsen, maatte de Mænd, der stod i de lavere Klasser, uden Modsigelse tage imod den Part, der anvistes dem, da ingen vidste nøjagtig Besked med, hvor store de „ekstraordinære" Omkostninger havde været. Da min Afregning blev mig præsenteret, stod jeg først maalløs af Forbavselse. Det var et saa haandgribeligt Falskneri, at jeg maatte anvende de stærkeste Udtryk for at tolke min Harme, og hvor berettiget denne var, gør man sig bedst et Begreb om, naar man hører, at der umiddelbart efter paa Rogers Befaling fremkom en ny Opgørelse, hvorefter den dobbelte Sum, der i begge Tilfælde lød paa Millioner, blev mig udbetalt, og dog var den Andel, jeg fik, efter hvad jeg senere har bragt i

Erfaring, kun Halvdelen af de Summer, mine ligestillede Kompagnoner, Rogers og Rockefeller, beholdt som deres Andel i Forretningen. Hertil og ikke længere strækker sig mit Ansvar.

Man har villet paastaa, at det Tab, der paaførtes Aktionærerne i Kobbertrusten opstod ved, at det viste sig umuligt for de med „Standard Oil"-Selskabet forbundne Banker og Truster at hævde de høje Priser paa Kobber, der gik ned fra 17—11 cts. pr. Pund; men dette er ingenlunde Tilfældet.

Ved Beregningen over Foretagendets Rentabilitet havde man ikke tænkt paa at sikre denne ved ad kunstig Vej at frembringe en uforholdsmæssig Prisstigning i Kobber, men kun regnet med naturlige Priser, svarende til en naturlig Efterspørgsel. Ringdannelsen med den dertil hørende høje Pris og paafølgende Prisfald var kun et af de mange Kunstgreb, der anvendtes til at plukke de godtroende Masser.

Pengenes Magt.

Ingensinde i dette Lands Historie har Pengene spillet en saa stor Rolle som nu. Frihed og Retfærdighed beherskes af Penge. De Love, som skulde beskytte og opretholde alt, hvad der hedder Ret, skabes og holdes i Kraft ved Penge. Det er nutildags muligt ved Hjælp af Penge at bestemme, hvilke Kandidater de enkelte Partier skal indstille til Statens højeste Embede ved Præsidentvalgene. Det samme er muligt, naar Talen er om Valg af Kandidater til at beklæde Pladserne i hver enkelt Stats og Kommunes eksekutive og lovgivende Forsamlinger. Ligeledes kan man med Penge beherske enhver Afstemning i det af Folket udnævnte Stats- og Kommunalraad og en saa stor Mængde af Retskendelserne, at man praktisk talt kan betragte den Magt, der behersker alle disse Forhold som fuldkommen uindskrænket.

Jeg vil ikke dermed sige, at det er udelukket at finde fuldtud hæderlige Lovgivere og udøvende Myndigheder, men det vil staa enhver skarp Iagttager klart, at Ærligheden aldrig paa noget tidligere Tidspunkt har været i den Grad behersket og ledet af Svig og Uærlighed, som det i Øjeblikket er Tilfældet.

Jeg vil endogsaa gaa endnu et Skridt videre og hævde, at der den Dag i Dag i en bestemt Klike Mænds Hænder er nedlagt en Magt til at skabe Penge af Intet.

Denne Evne til at skabe Penge, som Folket tror, at kun Regeringen er i Besiddelse af og udnytter til Folkets Bedste, er i Virkeligheden gaaet over til nogle faa Privatmænd, der anvender den til egen Fordel og i ubegrænset Omfang. Overraskende, som denne Mening maa forekomme, er der dog Kendsgerninger nok til at bekræfte den. Se vi ikke hver Dag omkring os Mænd, der i Gaar intet ejede, og som i Dag have flere Penge end Konger og Dronninger fra fordums Tider. Mænd, der, idet de slaa om sig med disse Penge, pralende sige: Se alle disse Penge var vor Dagløn i Gaar og i Morgen vil vi fordoble dem mangefold. Det Faktum, at der maatte gives en hemmelig Maade at tjene Penge paa, gik lidt efter lidt op for Folk, og at den maatte søges udenfor de Love, de selv havde givet Landet, og de kom til at sande, at de Mænd, der skabte disse uhyre Formuer, tillige skabte en Magt, der ikke anerkendtes af Folkets Regering og som endogsaa gav denne i disse Lykkeridderes Vold. Man saa at denne Fremtryllelse af fabelagtige Formuer stod i Forbindelse med Institutioner, der gik under Navn af Korporationer og Truster, og at den vigtigste af disse og Centrum for dem alle var det mægtige „Standard Oil"-Selskab. Folk vidste, at dette i Begyndelsen var et almindeligt Interessent-

skab, bestaaende af d'Herrer Rockefeller, og at disse og Aktieselskabet „Standard Oil" i den indskrænkede Betydning med usædvanlig Dygtighed havde ledet deres Petroleums-Forretning og nedslaaet al Konkurrence. Skønt de, der betalte Gildet paa Grund af disse Mænds Held til Tider skreg op om Monopolet, var der dog Tusinder, der med Interesse fulgte deres Sejrsgang, og følte sig stolte over, at vort Land havde frembragt disse Folk, der ansaas for Verdens rigeste Mænd.

Det var først ved Begyndelsen af det 20de Aarhundrede, at det mægtige „Standard Oil"-Selskab stod frem for Folkets Bevidsthed som Kæmpen mellem alle Korporationer, og at dens ildevarslende Skygge fik alle andre private Institutioner til at synes smaa og ubetydelige i Sammenligning dermed. Paa mange forskellige Maader og overalt i Forretningslivet stødte man paa dette Selskab. Man talte i hviskende Toner om det og diskuterede den Hemmelighedsfuldhed, hvormed det omgav sig, som om det snarere var et overnaturligt Væsen end et Forretningsforetagende, skabt af Mennesker og underkastet Landets Lovgivning.

Omtrent samtidig med, at den store Verden begyndte at faa en uklar Forstaaelse af den Magt, der udstraalede fra „Standard Oil", indtraf der et stort finansielt Krak, hvorunder Folk saa det, som de havde antaget for den eneste lovlige og ubestridte Adkomst til deres Lands reelle Værdier, og hvori de havde anbragt deres Sparepenge, pludselig falde saa betydelig i Pris, at der foraarsagedes dem Tab, der løb op i Hundreder af Millioner. Gennem al den Elendighed, denne Nedgang foraarsagede, stod „Standard Oil"-Selskabet alene urokket som før, ja under hele Forvirringen vedblev Guldstrømmen ustandselig at flyde ind i dets Gemmer, og det syntes endog at vokse i Rigdom og Magt i samme Forhold som de andre Institutioner gik tilbage eller fuldstændig gik til Grunde. Da var det, at Folk med Undren begyndte at spørge: Hvad er dette „Standard Oil"-Selskab? Hvad er dets Hemmelighed?" „Hvordan er det blevet til?" og „Kan vor Republik bestaa, naar det ogsaa faar Lov at bestaa?"

Som Sagerne nu staar, er „Standard Oil"-Selskabet, denne „private Ting", den største Magt i Landet, langt mægtigere end Folket, taget enkeltvis eller som et Hele, og Hemmeligheden, det sidder inde med, er Kendskabet til, hvorledes man af intet skaber Penge i det uendelige, uden at være bunden af foreskrevne eller økonomiske Love.

Til bedre Forstaaelse for de Læsere, der ikke er fortrolige med de tekniske Finansudtryk, skal jeg anvende Benævnelser, som jeg selv har opfundet, og som ere letfattelige, naar man har vænnet sig lidt til dem.

I min Omtale af „Standard Oil"-Selskabet vil jeg benævne det den „private Ting".

Naar jeg i det følgende taler om Penge, der er frembragte ved det finansielle Kunstgreb, jeg har omtalt, vil jeg kalde dem „lavede Penge" for at adskille dem fra den Mønt, der bliver præget af Regeringen og senere fortjenes paa lovlig Maade af det enkelte Individ eller Selskab. Disse „lavede Penge" ere i Virkeligheden frembragte til Brug i ethvert Øjemed ligesaa godt som den Mønt, Regeringen har præget, og der er kun den Forskel, at de ikke forøge den Beholdning, som i Forvejen cirkulerer, og er i Folkets Besiddelse. Det følger heraf, at kun de Mænd, der ved finansielle Kunstgreb har „lavet" disse Penge, er vidende om deres Eksistens, og at kun de er i Stand til at drage Fordel deraf.

For at vise, hvorledes „lavede Penge" frembringes, skal jeg give et Eksempel, der langt bedre end de vidtløftigste Forklaringer kan give Svar herpaa.

Lad os antage, at Regeringen som den eneste Myndighed, der har Ret til at præge Penge, sætter 10,000 Dollars i Omløb. Alle Betingelser for, at dette paa lovlig Maade kan ske, ere blevne opfyldte, og Landets Børn nyde alle godt af disse 10,000's Udstedelse og Cirkulation, hver enkelt i det Forhold og den Udstrækning, som Loven foreskriver.

„B", en Landbruger i det fjærne Vesten, sælger sine Produkter og faar som Betaling disse bestemte 10,000, og indsætter Pengene i „Banken". Man maa her bemærke, at der med „Banken" i dette Tilfælde sigtes til en af de Banker, der Deponenten, altsaa i dette Tilfælde Landbrugeren, uafvidende henhører under de af „Systemet" kontrollerede Institutioner og som set bort fra denne Kontrol, er grundlagt og drevet under de samme lovlige Former som lignende Institutioner, der ikke ere saaledes kontrollerede. „Banken", der har retslig Hjemmel, modtager, opbevarer og bruger de 10,000 Dollars under de i Lovgivningen fastsatte betryggende Former og „B" er derfor berettiget til at anse sig for at være i fuld og sikker Besiddelse af 10,000 Dollars. Han véd endvidere, at hans 10,000 Dollars ikke kan blive forødt eller udgivet, eller at dets Forhold til den Pengemængde, der staar til Folkets Raadighed, paa nogen Maade kan forrykkes uden hans Vidende, da saadant ifølge Landets Love kun kan ske ved Regeringens Foranstaltninger. Jeg siger, han ved dette; han har enhver Grund til at tro, at han ved det, — men det er i Virkeligheden ikke Tilfældet, og dette skyldes den „private Ting"s hemmelige finansielle Kunstgreb. Paa dette Tidspunkt kommer nemlig den private Ting" „C" til.

„C" køber en Kobbermine for 3300 Dollars („B"s Penge, som han har laant i Banken) og deponerer Overdragelsesdokumenterne hos „Banken" som Sikkerhed for Laanet. Efterat Handelen er gaaet i Orden, kalder han efter eget Skøn og fuldstændig arbitrært Minen værd 10,000 Dollars. Vi siger arbitrært, fordi hans Ret hertil ikke kan kontrolleres af Lovgivningen, da ingen andre end han selv ved at dens Værdi i Virkeligheden kun er de 3300 Dollars, han har givet for den. Derpaa gaar „C" et Skridt videre og danner et Aktieselskab af den Kobbermine, han har erhvervet for 3300 Dollars, og udfærdiger et Aktiebrev til sig selv, lydende paa 10,000 Dollars. Med dette gaar han atter til „Banken" og faar det udvekslet med de resterende 6700 Dollars af „B"s Penge. „C" kan nu optræde som Ejer af disse 6700 Dollars „lavede Penge", som han har indvundet ved denne Forretning. Der er med andre Ord nu i Brug mellem Folk 16,700 Dollars, medens „B" og andre Mennesker ere i den Tro, at der kun er 10,000, som benyttes af de ligitime Faktorer „B" og Banken, da kun „Banken" og „C" ere vidende om de 6700 Dollars, som bruges af den illigitime „private Ting" „C".

Netop heri bestaar den hemmelige Opfindelse, der har skabt den højeste Magt i Landet, og hvorved Folket kan udplyndres for deres opsparede Kapitaler til Fordel for de Faa. Ganske vist er „B"s 10,000 endnu ikke fratagne ham, men dette sker, naar „C" til „B" sælger sine 10,000 Aktie-Dollars, som han allerede har faaet virkelige Dollars for i „Banken" for 10,000 Dollars. Handelen fuldbyrdes ved, at „B" simpelthen udsteder en Check paa sit Tilgodehavende til „C", som med samme likviderer sin Gæld til Banken. Hvad der har bevæget „B" til at købe de 10,000 Aktiedollars, er selvfølgelig Haabet om at faa den høje Dividende, der stilles ham i Udsigt, og som langt overgaar den almindelige Bankrente.

Paa dette Tidspunkt er han altsaa endnu i Besiddelse af 10,000 Dollars, men som sagt i Aktier til dette Beløb. „C" har 6700 virkelige Dollars,

og „D", der solgte Kobberminen, har 3300, medens Banken staar, som den stod, før Handelen fandt Sted. Først ved det næste Skridt begynder Udplyndringen. „B", der har købt nye Maskiner og foretaget andre Forbedringer ved sin Drift, som han skal klare næste Aar, forsøger ved Forfaldstid at sælge sine 10,000 Aktie-Dollars for virkelige Dollars, men den „private Ting" „C", der véd, at de kun er værd 3300, nægter at give mere end denne Sum, og „B", der nu endelig bliver klar over deres reelle Værdi, og som er nødt til at skaffe Penge for at klare sine Forpligtelser, maa sælge for den Sum, der bydes ham. Kredsløbet er nu fuldendt og det staar „C" frit for at gentage Manøvren, saasnart en Opgangsperiode igen indtræder.

Vi sér af det anførte, at „B" er bleven berøvet sine 6700 ligesaa sikkert, som om det var sket efter Lov og Dom, medens den „private Ting" „C" har „lavet" denne Sum ligesaa sikkert, som om han havde faaet den gennem en lovlig Ret til at præge Mønt til egen Fordel, og det er „Banken", oprettet, ledet og kontrolleret efter Lovgivningens Bestemmelser, og som bestaar ved Folkets Pengeindskud, der har været Midlet, hvorved den „private Ting" „C" har berøvet „B" hans Sparepenge, fordi „C", den „private Ting" under hele denne Forretning har været baade sig selv og „Banken" i én Person.

Kun ved at „Banken" satte „B"s 3300 Dollars i Fare ved at udlaane dem til „C", sattes denne i Stand til at „lave" de 6700 Dollars, som med Rette burde være tilfaldet „B", og jeg skal i det følgende kun tale om „lavede Penge", naar en Samling Folk bruger andre Folks Penge uden disses Vidende og den Fortjeneste, de derved opnaar, medfører et tilsvarende Tab for de oprindelige Ejere.

(Fortsættes.)

Georgeismen som Universalmiddel.

Af JOHS. K. JOHANSEN.

Det er ikke just min Hensigt at blande mig i den Strid, radikale Venstremænd har begyndt at føre om Georgeismens Forhold til det det radikale Venstres Program. Trods al Agtelse for det radikale Venstre og dets Mænd er jeg ikke radikal Venstremand men Socialdemokrat, og denne Strid er altsaa mig ret uvedkommende. Det er derfor heller ikke Georgeismens Værdi for det radikale Parti men for Arbejderne, for Smaafolk, for det vi under et kunde kalde Underklassen, jeg ønsker at sige et Par Ord om.

Georgeismen er bleven betegnet som „Socialismens fredelige Afløser". At det saa ganske i Fred og god Forstaaelse skulde lade sig gøre at gennemføre en Grundværdiskat, der faktisk gør Jorden til Samfundets Ejendom, er dog ikke helt hævet over al Tvivl, og naar det hævdes, at Georgeismen i Modsætning til Socialismen er saa simpel og praktisk gennemførlig, saa er vi da heller ikke absolut forpligtet til at tro dette, før det bliver bedre bevist, end det hidtil er bleven, men alt dette skal jeg alligevel ikke opholde mig saa meget ved. Det afgørende maa nemlig blive, om Georgeismen virkelig er i Stand til at træde i Stedet for og erstatte Socialismen.

Og det er den, synes jeg, absolut ikke.

For Henry George var det Grundejerne, der lagde Beslag paa Arbejdsudbyttet og kun levnede Arbejderne, hvad der var absolut nødvendigt for at leve,

for os er det Kapitalisterne. Hans Anklage mod Grundejendomsretten var den samme, som Socialisternes mod det kapitalistiske Samfundssystem; men havde han hentet sine Indtryk af de sociale Forhold fra den gamle Verden i Stedet for fra et Nybyggersamfund, hvor Grundbesiddelsen saa at sige blev den eneste Form for Kapitalisme, og havde han ikke haft sit socialpolitiske Program færdig, før Kapitalisterne opnaaede den uhyggelig store Magt, de nu har (Trusterne f. Ex.) saa var han sikkert ogsaa kommen til den Erkendelse, at Grundbesiddelse og Spekulation i Grunden kun er én Side af Kapitalismen, og at en Grundværdiskat kun i ringe Grad vilde svække Kapitalens Magt og forbedre de sociale Tilstande, og saa havde han ogsaa sluttet sig til Socialismen.

Hvad vi Socialdemokrater vil, er en Samfundsordning, der umuliggør Udbytning, saa enhver kan beholde Frugten af sit Arbejde ubeskaaret. Vi vil opnaa dette ved, at Samfundet overtager Produktionsmidlerne. Henry George mener ligeledes, at „enhver har Ret til, hvad hans Arbejde frembringer"; men for at sikre enhver denne Ret, mener han, at det er tilstrækkeligt, naar Samfundet lægger Beslag paa Jordrenten, og saa for Resten lader den fri Konkurrence ordne det øvrige. „Gør Adgangen for Arbejderne til at besidde Jord fri, og alt det andet kommer da af sig selv", siger han; men Ulykken vil blive, at „alt det andet" netop slet ikke kommer af sig selv. Hvad vilde det nytte at overlade en Mand et Stykke Jord, naar han mangler alle de øvrige Produktionsmidler, der endnu er voldgivet Kapitalen (Bygninger, Besætning, Maskiner o. s. v.)? Han vilde snart dø af Sult, dersom han ikke løb fra det hele for ligesom før at sælge sin Arbejdskraft til andre.

Og vilde Arbejdslønnen stige, vilde den „Klipning" af Arbejdsudbyttet, hvoraf der nu skabes Kapital, ophøre? Jeg ser ingen Grund dertil. Der vilde noget nær blive samme Tilbud af Arbejdskraft og derfor ogsaa noget nær samme Arbejdsløn.

Enkelte Jordbrugere — navnlig de større — vilde maaske blive nødt til at dyrke deres Jord mere omhyggelig. Godsejerne vilde ikke saa let fristes til at udlægge store Marker til Jagtrevier, og der kunde som Følge deraf være Mulighed for at hæve Landarbejdernes Løn en lille Smule, men de enkelte øjeblikkelige Forbedringer, der saaledes kunde opnaas, vilde dog aldrig give Grundværdibeskatningen nævneværdig Betydning som social Reform.

Med den Bevægelsesfrihed, der alligevel indrømmes Kapitalen, skal denne nok vide at holde Stillingen. Udbytningen vil uhindret fortsættes, og de store Truster og Aktieselskaber vil gøre al Tale om fri Konkurrence til Fraser og tomme Ord. De Mennesker, der i den fri Konkurrence ser Drivkraften i Fremskridtet, og som derfor ser med Uvilje paa Socialismen, maa nemlig snart til at gøre sig fortrolige med, at er der noget, der kuer og kvæler den fri Konkurrence og den personlige Frihed, saa er det netop det kapitalistiske Samfundssystem, som de at Hensyn til disse virkelige eller formentlige Goder holder paa. Kan det kaldes fri Konkurrence, at Kapitalisterne ved Sammenslutning og Stordrift efterhaanhaanden manøvrerer de smaa nærings- og industridrivende ud af deres Stillinger og over i Lønarbejdernes Rækker, saa den overvejende Del af Handel og Industri efterhaanden bliver et Monopol for Storkapitalen? Og hvilken personlig Frihed er det, der skal bevares for dem, hvis hele Liv bliver en lang og glædesløs Arbejdsdag, en stadig Kamp for blot at skaffe det daglige tørre Brød, og som blot et tilfældigt Uheld — Sygdom, Arbejdsløshed o. l. — er i Stand til at drive ud i Sult og Elendighed? Arbejdernes bedste Værn herimod er kun de Organisationer, mange Georgeister ser skævt til, fordi de skulde lægge Baand paa den personlige Frihed.

Og overfor alt dette vil Georgeisternes Universalmiddel — Enesteskatten — vise sig meget ufuldkommen. Mange, der alligevel kalder sig Georgeister, er aabenbart ved at indse dette; men saa henviser de til, at der jo altid gennem

Lovgivningen kan raades Bod paa denne Ufuldkommenhed. Der kan lovgives imod Trusterne, der kan gives betydelige sociale Love, og viser det sig, at Grundværdiskatten ikke slaar til, kan vi jo ogsaa godt tage en Formue- og Indkomstskat tilhjælp. Med alt dette kommer vi imidlertid langt ud over Henry Georges Program og et godt Stykke hen imod den Socialisme, Georgeismen skulde gøre overflødig. Indrømmelser af den Art er jo næsten det samme som en Falliterklæring. Men efter min Mening vil Georgeismens Mission dog ogsaa blive ikke at overflødiggøre men derimod kun at bane Vejen for Socialismen. Jeg ved derfor som Slutning paa nærværende lille Indlæg intet bedre end at gentage de Ord, hvormed Gustav Bang slutter sin Piece om Georgeismen: „Dens bitre Angreb paa den private Ejendomsret til Jord og Grund kan maaske øve en agitatorisk Virkning, som baner Vej for socialistisk Forstaaelse. Indenfor Kredse af Befolkningen, der befinder sig paa Grænsen mellem det besiddelsesløse Proletariat og Smaaborgerskabet og Smaabondestanden, kan de maaske undergrave de nedarvede Forestillinger om Ejendomsrettens Ukrænkelighed og Hellighed og vække til social Kritik. Men man vil her ikke blive staaende ved den georgeistiske Utopi. Enkeltvis kan naive Ideologer slaa sig til Ro med den; men Klasseinteresserne vil snart vise de store udbyttede Masser, at der kun er en Vej, som fører frem til lykkeligere og retfærdige Samfundsforhold: Socialismen".

Fra Udlandet.

22.—5.—1907.

Det russiske Forfatningsliv.

Den nye russiske Rigsdag har nu været samlet i halvanden Maaned. Denne Tid har ikke bragt afgørende Begivenheder. Ministeriet Stolypin har foreløbig stillet sig ret forsigtig over for Dumaen, hvilket ikke hindrer, at det lader Politiet vaage strengt over dens Medlemmer. Dumaens Oppositionspartier, der jo danner det overvældende Flertal, har indtaget en kølig, kritisk Holdning overfor Ministeriet, men undgaaet Skridt, der kunde give Anledning til en ny Opløsning. Det var antaget, at det konstitutionelle Parti med Sikkerhed vilde kunne beherske Flertallet, da det stod i Centrum stærkt nok til at afgøre, om Flertallet skulde falde til Højre eller Venstre. Dette er ikke slaaet til. Højre har vist sig at være saa svagt, at det ikke engang er Flertal sammen med Centrum. For at naa Flertal, kræves endnu Tilslutning af to Særgrupper: Polakkerne, der tæller 40—50, og Muhamedanerne, der tæller 30—40. Og som oftest er baade disse to Grupper og Centrum gaaet sammen med de radikale og socialdemokratiske Grupper.

Forhandlingerne har især drejet sig om Budgettet og om Agrarreformen. Flertallet har krævet ufortøvet Ophævelse af de Krigsretter, der benyttes til Forfølgelse af Oppositionspartierne; Ministeriet vægrede sig ved at gøre det straks, men stillede Ophævelsen i Udsigt i en nær Fremtid, og Loven er siden bortfaldet. Debatten gav Anledning til hæftige Sammenstød.

Endnu hæftigere var Striden om Bevillinger til Indkaldelse af Aarets Rekruter. Saa voldsomme var Sammenstødene her, at der et Øjeblik var Tale om atter at opløse Dumaen, men det endte med, at de af Regeringen ønskede Bevillinger vedtoges med 193 Stemmer mod 129. Flertallet veg tilbage for Beslutninger, der kunde sætte Dumaen i Fare.

De polske Repræsentanter har indbragt Forslag om en Ordning, hvorefter der skulde oprettes en særlig polsk Rigsdag for Polens indre Anliggender, saa Polen genvandt en vis Selvstændighed.

Ministerskifte i Belgien.

I Belgien har længe det katolsk-konservative Ministerium Smeet de Nayer styret. Ved sidste Valg gik dets Flertal ned til 12 Stemmer: 82 Katoliker mod 41 Liberale og 29 Socialdemokrater. Og efterhaanden kom der Usikkerhed i de katolske Rækker. Der dannedes et „ungt Højre", under Ledelse af den 70aarige Beernaert; det stræbte at give sig Mine af, at det vilde gennemføre sociale Reformer, og det benyttede mere og mere disse til at lægge Ministeriet Sten i Vejen. Under Behandlingen af en Minelov stilledes nu Forslag om at fastslaa 8 Timers Arbejdstid for visse Arter af Arbejdet.

Ministeriet modsatte sig dette Forslag, men det unge Højre sluttede sig til det. En halv Snes Liberale, hos hvem Overklasseinstinkterne var stærkere end Anskuelserne stemte mod Ændringsforslaget, men de Liberales Hovedstyrke sammen med Socialdemokraterne stemte for det og ved deres og det unge Højres Stemmer blev det vedtaget. Ministeriet indgav sin Afskedsbegæring. Men saa greb Kong Leopold pludselig ind. Han, der kun synes at interessere sig for at skrabe Penge sammen fra Kongostaten, frygtede aabenbart et Ministerium, der lagde hans besynderlige Adfærd Hindringer i Vejen, og han lod nu pludselig hele Lovforslaget tage tilbage. Fra Oppositionspartiernes Side opfattedes dette som et groft Brud paa den parlamentariske Sæd og Skik, og der syntes at forestaa haarde Kampe mellem den belgiske Rigsdag og Belgiens besynderlige Konge, men foreløbig er det lykkedes Kongen at besværge Stormen. Han har overdraget til Indenrigsministeren i det afgaaede Kabinet Troosz at danne det nye Ministerium, og Troosz har i dette optaget nogle af det unge Højres Førere. Resultatet er blevet, at Katolikerne har samlet sig om Ministeriet, og et Tillidsvotum til dette er vedtaget med 79 Stemmer mod 68. Den omstridte Lov er atter forelagt Rigsdagen. Katolikerne styrer da videre i Belgien, og Kong Leopold beholder et Ministerium, der tillader ham vedblivende at tjene sine egne Intresser.

Clemenceau.

De Forventninger, hvormed Clemenceau modtoges, er i den sidste Tid stærkt svækkede i Frankrigs radikale Kresc. Man har en Følelse af, at han er gaaet i Staa og ikke rigtig ved, hvad han vil. Adskillelsen af Stat og Kirke føres fredelig ud i Livet, men det gaar trægt med de andre Reformer, han stillede i Udsigt. Regeringsforslaget om Indkomstskat omkalfatres saaledes stærkt i Finansudvalget. Dertil er kommet Vanskeligheder fremkaldte ved en hel Epidemi af Striker. Ministeriet er overfor de Strikende optraadt paa en Maade, som har opbragt Socialdemokraterne højlig, og som kun lidet stemmer med tidligere Udtalelser af Clemenceau. Og ikke mindre gælder dette Forsøgene paa at danne Fagforeninger indenfor Statsembedsmændenes Kres. Ministeriet er i Overensstemmelse med gamle franske Traditioner optraadt meget uvillig overfor disse. Følgen blev en Række Interpellationer, saa snart Rigsdagen mødtes igen. Det kom til en flere Dages Diskussion, hvor Jaurés stærkt angreb Clemenceau. De Radikale stod usikkert og uenige. De radikale Gruppers Fællesudvalg søgte at samle dem om en ensartet Optræden, men Bestræbelserne mislykkedes. Det endte med, at man stillede de enkelte Medlemmer frit ved Afstemningen. Følgen blev, at Clemenceaus Veltalenhed atter samlede Flertallet om ham. Ingen anede, hvad der vilde ske, hvis Ministeriet faldt, saa stemte de allerfleste Radikale for det, skønt mange var meget misfornøjede med dets Optræden. Flertallet af Socialdemokraterne, en lille Fløj af de Radikale, Højre og de fleste Moderate stemte imod Ministeriet. Dette sejrede saaledes med godt 100 Stemmers Flertal.

Clemenceaus Stilling er dog sikkert nok rokket. Der er Misfornøjelse i hans Parti, han har Socialdemokraterne mod sig,

og der er Uenighed i Ministeriet. Men alligevel er det ikke usandsynligt, at Ministeriet holder en rum Tid endnu. Der er ikke nogen, man i den radikale Lejr foretrækker. Stræbergruppen: Doumer, Millerand, Deschanel osv. er naturligvis rede nu som altid til at drive en hvilkensomhelst Politik, Flertallet maatte forlange, men de fleste Radikale nærer Mistro og Ringeagt overfor disse Mænd. Og muligt er det jo, at Clemenceau, som det stemmer med hans nervøse Temperament, pludselig tager sig sammen til kraftig Handling. Sker det, vil han sikkert kunne føre det vaklende Flertal med sig. Det er i Øjeblikket, som om der er en Standsning i den Fremskridtspolitik, som Dreyfusaffæren for 8 Aar siden gav Stødet til, men Mulighed for en tilbagegaaende Bevægelse er der ikke.

Bondeoprør i Rumænien.

Der er i Rumænien udbrudt et særdeles voldsomt Bondeoprør, rettet paa en Gang mod Godsejerne og mod Jøderne. Det konservative Ministerium, Cantacuzini, er som Følge deraf traadt tilbage, afløst af det liberale Ministerium, Sturdza. Det har søgt at berolige Bønderne ved en Række Reformløfter.

Østrigske Valg.

I Østrig har der været Valg første Gang efter Indførelsen af almindelig Valgret til hele Deputeretkammeret. Valgets Udfald vidner om, at Socialdemokraterne er overordentlig stærke i Østrig, især i de tysktalende Provinser og i Bøhmen. Der er afgivet op imod en Million socialdemokratiske Stemmer, og der er allerede i første Omgang valgt 60 Socialdemokrater. Næsten lige saa stærke er de Kristelig-sociale blevet, men deres Udsigter er neppe saa gode ved Omvalgene. Det er et antisemitisk-klerikalt Parti, der giver sig et vist Anstrøg af Arbejdervenlighed. De forskellige liberale og konservative Partier af de forskellige Nationaliteter, der hidtil har været toneangivende, har i første Omgang kun faaet ganske faa valgt, 4—5 Stykker hver. Karakteren af den nye Rigsdag vil dog først kunne bedømmes, naar Omvalgenes Resultat foreligger.

Hollands Ministerium.

Den hollandske Ministerkrise, der for et Par Maaneder siden foranledigedes ved, at Senatet forkastede Krigsministerens Forslag om Indskrænkninger i Militærudgifterne, er omsider endt. Det liberale Ministerium de Meester bliver siddende. Krigsministeren ombyttes, men den nye Krigsminister gentager det Forslag, der bragte hans Forgænger til Fald.

Krig i Mellemamerika.

I Mellemamerika har der været ført en lille Krig mellem Nicaragua paa den ene Side og Salvador og Honduras paa den anden. Nicaragua har vundet en fuldstændig Sejr.

England.

I England har der været holdt en Konference af Ministre for alle engelske Kolonier med Selvstyre med den Opgave at forhandle om Midlerne til at knytte Baandene fastere mellem Moderlandet og Kolonierne. Repræsentanten for Transvaal, General Botha, der for faa Aar siden førte Boerhærene mod Englænderne, modtoges i London med demonstrativ Hyldest. Det er ved fredelige Foranstaltninger, ikke med Vaaben og ved Toldmure, det liberale Ministerium stræber at skabe Sammenhold mellem England og Kolonierne. I god Overensstemmelse dermed er det, at Ministeriet har forelagt Forslag om en Art Home-Rule for Irland, dog i beskednere Form. Forslaget gaar ud paa at oprette en Art Provinsrigsdag for Irlands særlige Anliggender. Det angrebes hæftig af Balfour og andre Konservative og modtoges køligt af Irernes Fører, Redmond. Det vedtoges ved 1. Behandling af Underhuset med 416 Stemmer mod 121, men siden har

en irsk Partikongres udtalt sig skarpt mod det.

I Indien synes Misfornøjelsen med det engelske Styre i stadig Stigning. Den giver sig nu Udtryk i blodige Optøjer.

Spanske Valg.

De spanske Valg, som nu er til Ende baade til Deputeretkammer og Senat har givet det sædvanlige Resultat: overvældende Flertal for Regeringspartiet, i dette Tilfælde de Konservative, i begge Kamre. Det ejendommelige ved Valgene er en særlig catalonsk Bevægelse, der har sejret overalt i Catalonien. Dens Tilhængere kræver en Art Selvstyre for Catalonien, der føler sig det øvrige Spanien uligt og overlegent.

De finske Valg.

Der foreligger nu fyldige Oplysninger om de finske Valg. Efter disse er Stemmerne og Mandaterne fordelt saaledes:

	Stemmer.	Repræsentanter.
Socialdemokraterne . . .	330,000	80
Gammelfinnerne (Konservative)	242,000	59
Ungfinnerne (Radikale) .	123,000	24
Det svenske Folkeparti. .	113,000	24
Agrarerne	46,000	11
Kristeligt Arbejderparti .	13,000	2
Smaagrupper	20,000	0
	887,0000	200

Vælgertallet har været 1,390,000, saa næsten 64 pCt. af Vælgerne har stemt. Det er noget mindre end de 70 pCt., vi nu er naaet til i Danmark, og ikke lidt mindre end de ca. 80 pCt., der sædvanlig afgives i Frankrig, men det er jo ogsaa første Gang, der er Valg i Finland med udstrakt Valgret. Mænd og Kvinder synes at have stemt omtrent i samme Grad. Hvert Parti er blevet repræsenteret omtrent i Forhold til sin Styrke. I den Henseende har Forholdstalsvalget virket tilfredsstillende, og Antallet af Stemmer, der er spildt paa Smaagrupper, har kun været ringe. Derimod synes det at have vist sig ret vanskeligt at bedømme, hvilke Kandidater paa Partiernes Lister, der vilde opnaa Valg, saa adskillige, som deres Partifællers store Flertal netop havde ønsket valgt, er faldne. Af Kvinder er der valgt 19, saa Kvinderne vil udgøre ca. en Tiendedel af den nye Rigsdag. Særlige Kvindelister har ikke været opstillede.

Sveriges Forfatning.

Den konservative Regerings Kompromisforslag er nu blevet vedtaget i begge Kamre. I Førstekammer lykkedes det Ministeriet at drive det igennem ved at true med ellers at gaa af. Det vedtoges med 93 St. mod 52. I Andetkammer vedtoges det med 122 mod 105. Omtrent en Snes Stykker af det liberale Parti er brudt ud og har stemt for Regeringsforslaget. Efter det nu vedtagne Forslag skal der være Valgret for alle 24aarige mandlige Skatteydere, men Valgene skal foregaa ved Forholdstalsvalg i 56 Valgkrese. Samtidig ændres Valgene til Kommuneraadene og dermed til Førstekammer. Ingen skal kunne have mere end 40 Stemmer ved Kommunevalgene. Desuden skal Førstekammers Medlemmer have Diæter, og medens der hidtil har været krævet 80,000 Kr.s Ejendom eller 4000 Kr.s Aarsindtægt til Valgbarhed, nedsættes disse Beløb til 50,000 og 3000 Kr.

Dette Forslags Gennemførelse vil betyde, at det konservative Flertal bevares fuldkommen sikkert, næsten eneraadende i Førstekammer, og at der gennem Forholdstalsvalget sikres det konservative Mindretal en saadan Indflydelse i Andetkammer, at det vil være meget svært at faa et frisindet Flertal i den samlede Rigsdag. De Liberale og Socialdemokratiet har derfor bekæmpet dette Forslag, men en lille Flok Moderate har svigtet deres Parti. Forslaget har dog endnu langt frem, før det bliver gældende Lov. Efter Sveriges Grundlov hviler det nu, indtil der i 1908 har været nye Rigsdagsvalg. Først saa afgøres dets Skæbne, og det er vanskeligt nu at forudse, hvorledes denne vil blive.

Tilsendte Bøger.

Sommerbogen: Sol, Luft, Vand, ved *Frode Sadolin*.
Holger Nielsen: Svøm. Haandbog i Svømning og Livredning.
Trygve Kramer: Grundværdibeskatningen.
Jack London: Naar Naturen kalder.
Christen Bundgaard: Proletarer.
Aage Barfod: Skygger. Et Skuespil.
Historiske Meddelelser om København ved Vil. Christensen.
Hans Ræder: Platons Symposion i „Studier fra Sprog og Oldtidsforskning.
Kommunale Valg i Aarene 1905 og 1906. Statistiske Meddelelser 4. Rk., 23. Bd., 2. Hæfte.
Haandværk og Industrivirksomheder 1906. Statistiske Meddelelser 4. Rk., 23. Bd., 3. Hæfte.
Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler. Statistiske Meddelelser 4. Rk., 23. Bd., 4. Hæfte.

Religion og Moral i Skolen.

Af Niels Bang.

Spørgsmaalet om Religionsundervisningens Stilling i Skolen staar paa Dagsordenen for Tiden. „Den frie Skole“ rejste det for 2—3 Aar siden, og siden da har det stadig været diskuteret paa Skolemøder og i Skoleblade. Debatten er saa langt fra at være ved at dø ud, at den øjensynlig er i Færd med at brede sig. Der er Uro i kirkelige Kredse, nogle — men forholdsvis faa — holder paa, at Religionsundervisningen bør tages bort fra Skolen, andre frygter denne Eventualitet. Striden om Lederposten ved den frederiksbergske Mellemskole har kaldt nye frem i Striden. Saaledes V. V. i Tilskueren for Maj Maaned. Han har advarende, revsende og anerkendende Ord til alle Sider, men tilsidst vender han sig udelukkende mod Fritænkerne eller de ikke-kirkeligsindede. De er ilde stedte under hans Hænder; han pisker dem til Handling med den ene Haand og holder dem med Vægt tilbage med den anden. Hvor de har Magten, siger han, maa de handle og ganske fordrive Kristendommen fra Skolen; ellers er deres Fritænkeri Vindmageri. Ordene lyder saaledes: „Det er Alvor nu, Handlingens Tid er nu inde; at vedblive med i Skrift og Tale at lange ud efter Kristendommen og pynte sig med Fritænkernavnet maa i Længden blive til blot demoraliserende Vindmageri; efterhaanden som de ikke-Kristne erobrer den lovlige Overmagt, gælder det om, at de har „le courage de leur opinion“ og bekender deres Tro af deres Gerninger.“ Men saa fortsætter han: „Det er et tungt og vidtrækkende Ansvar, som de tager paa sig, der med velberaad Hu vil mindske Kristendommens Andel i den unge Slægts Opdragelse. Der er ingen, der endnu kan overse, i hvilken Grad det er Katekismen, som lægger Grunden til de moralske Begreber og Vaner, som Samfundet maa bygge paa hos de enkelte, eller hvorvidt de kan fæstnes og indpodes uden den — og uden nogen Erstatning for den.“ Er dette nu god Pædagogik af Hr. V. V.: at opildne til frejdig Handlen og saa i samme Aandedræt vise ind i Lønkamret til tung Grublen over Ansvaret?

Dog ender Hr. V. V. sine Overvejelser frem og tilbage med at anbefale Handlen. Det kan da formentlig kun være Hr. V. V. velkomment, at jeg i denne Artikel søger at vise, at Ansvaret er til at bære, og at Tanken om Ansvaret ingenlunde bør berøve nogen Modet til at handle. Jeg kender ifølge min Stilling ikke saa lidt til Katekismus-Moralundervisningen i Skolerne, og jeg forsikrer Hr. V. V., at der er ingen Handling, jeg vilde skride til med lettere Hjærte og muntrere Sind end at afskaffe den, hvis jeg havde Magt dertil — selv uden nogen Erstatning.

Hr. V. V. siger, at der er ingen, der ved, om det ikke muligvis alligevel er Katekismen, som lægger Grunden til den moralske Kultur, der holder Samfundet oppe. Jeg drister mig til at melde mig som en af dem, der aldeles ikke er i Tvivl paa dette Punkt, og jeg er fuldt overbevist om, at, naar Hr. V. V. engang faar Tid

til at læse „Første Hovedstykke" af Balslevs Katekismus, som jo bestandig er Grundlaget for Skolens Moralundervisning, og faar Tid til at tænke over dets Forhold til det levende moderne Samfundsliv, saa vil hans Sind falde til Ro paa dette Punkt, og han vil komme til Erkendelse af, at Livet kan undvære „Første Hovedstykke" — selv uden Erstatning.

Moralafsnittet i Katekismen indeholder jo som bekendt kun enkelte af de elementære Bud som: Du skal ikke stjæle, Du skal ikke slaa ihjel, Du skal ikke sige falsk Vidnesbyrd o. s. v. Jeg har selvfølgelig intet mod disse moralske Bud, men jeg er meget forbavset over, at nogen, som ikke er uhelbredelig naiv, kan tro, at det er Katekismen, som indpoder og fæstner disse moralske Sandheder. Et normalt dansk Skolebarn faar 2—3 Gange i sin Skoletid (7—8 Aar) Buddene om ikke at stjæle og ikke at øve Vold for i Lektie med efterfølgende Karakterer og Ros eller Dadel for flittig eller mindre flittig Udenadslæren. Er det paa den Maade moralske Vaner dannes? Spørgsmaalet er besvaret i samme Øjeblik det stilles, og Svaret er utvivlsomt. Eller moralske Begreber? Er nogen virkelig i Tvivl om, hvordan Barnet opdrages til Respekt for andres Person eller Ejendom, til Forstaaelse af, at det ikke gaar an at tilegne sig andres Ejendom eller øve Vold mod deres Personer? Denne Opdragelse begynder i Hjemmet, saasnart Barnet kan skønne, og fortsættes Livet igennem. Utallige er Barnets Forsøg paa at bemægtige sig og tilintetgøre, hvad der hører andre til, og ret hyppige — omend heldigvis i Reglen ufarlige — er dets Attentater paa de Personer, der omgiver det; men idet Barnet hver Gang visses tilbage, danner der sig lidt efter lidt klarere og klarere Forestillinger om, at Personer og Ting ikke kan behandles med lunefuld Vilkaarlighed, at der er Grænser, som ikke kan overskrides uden Reaktion fra Omgivelsernes Side — Forestillinger om moralske Love for Livet, som ikke alene er til Værn for Omgivelserne, men ogsaa beskytter Barnet selv mod Overgreb fra andres Side. Ethvert Barn véd, før det kommer i Skole, at det ikke maa stjæle og ikke øve Vold, og det har ogsaa en meget levende Bevidsthed om, hvorfor det ikke maa, selvom det ikke kan udtrykke sig derom i klare Ord.

Ja, saa kan da maaske i hvert Tilfælde Skolens Katekismus-Undervisning give et lille Bidrag til at klare dette for Eleverne? Maaske, men saa maa Undervisningsformen være en ganske anden end Katekismens. Der er Bud, hvis Form er fremmedartet og forvirrende for Børnene, og Forklaringen og Motiveringen er det for alle Buds Vedkommende. Tænk f. Eks. paa Budet: Du skal ikke begære. Hvad lærer Katekismen, at Børn ikke maa begære? Næstens Hus, Hustru, Okse, Asen o. s. v. Det har muligvis været et meget aktuelt Bud for de voksne Israeliter i Ørkenen eller i Kanaans Land, men det er jo ganske parodisk at henvende den Slags Formaninger til vore Børn. Og det maa være haardt for Skolens talrige Lærerinder Aar efter Aar at skulle indskærpe som guddommeligt et Bud, hvori Hustruen betragtes som Mandens Ejendom i Lighed med Oksen og Asenet.

Og nu Buddenes Begrundelse i Katekismen. Det er ingenlunde en Fort-

sættelse og Uddybelse af den Begrundelse, Livet giver hver Dag. Den højeste og egentlige Grund, hvorfor vi skal holde Buddene, er ifølge Katekismen, at de er Guds Lov, Guds Vilje til Menneskene. Deraf følger Begrundelsen ved Ord, som Gud gennem Profeter og Evangelister har talet til Menneskene, Skriftstedbegrundelsen. Vi kender alle Resultatet af denne Udenadslæren af fremmedklingende og vanskelig forstaaelige Ord; de utallige Misforstaaelser har nedfældet sig i talrige Anekdoter, som hører til de kuriøseste. Men ikke alene er Skriftstedernes Form ikke til at magte, ofte strider Indholdet ganske mod hele Nutidens moralske Betragtningsmaade, baade Kristnes og ikke-Kristnes. Tænk f. Eks. paa den Stilling, hvori Hustru og Tyende stilles til Husbonden: I Kvinder! værer Eders egne Mænd underdanige som Herren; thi Manden er Kvindens Hoved o. s. v. Eller: I Tjenere! lyder Eders jordiske Herrer med Frygt og Bæven o. s. v.

Selv fra kirkelig Side har den Moralundervisning, som bygger paa de ti Bud, været haardt angrebet. At den endnu af mange betragtes som Moralens Grundvold, er kun et Tegn paa Traditionens uhyre Magt over Sindene; at endog et saa kultiveret Hoved som Hr. V. V. er under dens lammende Indflydelse, er unægtelig forbavsende.

Han vil maaske svare, at man ikke maa tage Ordet „Katekisme" for bogstaveligt, at han har tænkt paa hele den kristelig-religiøse Moralundervisning, som jo ikke er bunden til „Første Hovedstykke" i Balslev; Børnene stilles jo dog gennem Bibelhistorien overfor Jesu Moral, den som vil fuldkommengøre Loven. —

Vel, men kan man da virkelig sige, at det er Jesu Moral, som er Kærnen i vort Samfunds moralske Begreber og Vaner? Det fyldigste Udtryk for Jesu Moral har vi i Bjergprædikenen, hvoraf da ogsaa Børnene lærer store Stykker udenad. Men næppe vil nogen vove at paastaa, at Bjergprædikenens sublime, men paradoksale Uverdslighed har sat Spor i vort Folks moralske Liv, som er til at opdage og paavise. Hele Livet, baade i og udenfor Skolen prædiker en Lære, som er jævnere og fatteligere. Der læres udenad: Ser til Himlens Fugle og Markens Liljer, de arbejde ikke, spinde ikke, saa ikke og høste ikke og sanke ikke i Lade! Men i Praksis og gennem utallige Anvisninger læres der: Du skal saa, høste og sanke i Lade; — og et af Skolens aabent udtalte Formaal er at dygtiggøre dertil. Og mon noget Barn nogensinde har begrebet, at Kærnen i hele Bjergprædikenen er — som Tolstoj rigtig har set — dette Bud: „Du skal ikke sætte dig imod det onde", og har forstaaet, hvad der ligger i dette Bud, hvis Efterlevelse vilde sprænge hele vort Samfundsliv? Nej, hverken Børn eller Lærere begriber, det hele er den tommeste Udvorteshed. Og det er et Held, at det er saaledes, for Bjergprædikenens højtspændte Idealisme er over Evne, og naar Valget er mellem Udenadspjat og Forløftelse, saa lad os endelig holde paa det første. Men var det ikke en Fordel, om man bød Børnene en Moralundervisning, som undgik begge Dele?

Naar Hr. V. V. har saa vanskeligt ved at slippe Katekismen, er Grunden maaske den, at i Katekismen

fremtræder de moralske Bud som den almægtige Guds Bud, hvorved de muligvis først faar Autoritet for Børn og for Folket. Det, man endnu ikke kan overse, er maaske, om ikke Gud er nødvendig for Moralen.

Det kunde ikke falde mig ind at benægte, at det at betragte en almægtig Gud som de moralske Buds Ophav og som Dommer over Menneskenes moralske Færd giver Moralen forøget Autoritet for mange Mennesker. Men en gudløs Moralitet er en lige saa sikker Kendsgerning, og paa samme Kulturtrin er irreligiøs og religiøs Moralitet ikke af saa særdeles forskelligt Indhold; de samme moralske Læresætninger kan forenes med højst forskellige Gudsbegreber og lader sig begrunde uden nogetsomhelst Gudsbegreb. Jeg er derfor saa langt fra i Tvivl m. H. t. Gudsforestillingens Nødvendighed for Moralens Autoritet, at jeg endog finder Sammenkædningen af Moral og Religion i visse Henseender farlig for Moralen. Den Gud, hvis „ti Bud" læres i „Første Hovedstykke", er den samme, hvorom de følgende Hovedstykker yderligere handler, den Gud, som tillige er Guds enbaarne Søn, undfanget af den hellige Aand o. s. v. Men nu ved alle, hvor uhyre let dette Gudsbegreb bliver tvivlsomt for de unge, naar de har forladt Skolen, og hvormange der ender med ganske at opgive det. Det er da forstaaeligt, at i Overgangstiden Tvivlen kan brede sig fra det religiøse til det moralske, netop fordi de to Verdener gennem Opdragelsen kunstigt er blevet saa stærkt associerede med hinanden. Ogsaa af en anden Grund er det betænkeligt at ophøje de moralske Bud til at være Udtryk for det absolutes Krav til Menneskene; derved mister de deres Relativitet. Moralen er i Udvikling som al Kultur; ved at optages i et System af „absolute" Sandheder faar de overleverede moralske Sandheder en kunstig Ubevægelighed, som lader Livet løbe fra dem.

Disse er mine Grunde til, at jeg med let Sind vil se den konfessionelle Moralundervisning forsvinde fra Skolen. Men skal den da ikke erstattes med en Moralundervisning af anden Art, en verdslig, human Moral, eller hvad man vil kalde den? Der kan anføres mange Grunde for, at det er overflødigt. Adskillige af de Anker, som rettes mod den konfessionelle Moralundervisning, rammer, kunde man synes, enhver Moralundervisning. Moralen kan ikke læres gennem teoretisk Undervisning, kun gennem praktisk Øvelse. Naturligvis er Begrundelse og Ræsonnement en nødvendig Bestanddel af bevidst Moralitet, men abstrakt Ræsonneren over abstrakte Bud er virkningsløs overfor Børn, lader deres Sind koldt gør ikke Buddene levende i dem.

Al Belæring skal knyttes til konkrete Tilfælde. Ingen Udvikling af Løgns Forkastelighed i al Almindelighed har vendt noget Barn bort fra Løgn; men grib et Barn i en Usandhed, saa er der Plads for Formaning og Ræsonneren, for da er der noget konkret at bygge paa, den enkelte, bestemte Usandhed og dens Virkninger.

Og hvad skulde en Lærebog i human Moral indeholde? Moralens Grænser er saa overordentlig svævende; de „ti Bud" f. Eks. er paa den ene Side for lidt omfattende, paa den anden Side sammenblander de moralske og religiøse Bud; adskillige mo-

derne (franske) Lærebøger i Moral omfatter baade hygiejniske Leveregler, individuelle Klogskabsregler og de egentlige Samfundskrav, en broget Blanding af Bud og Regler, ligefra Paabud om at børste sine Tænder til Kravet om at sætte sit Liv til for Fædrelandet. En saadan abstrakt Ræsonneren over de forskellige Livsforhold skulde synes ret virkningsløs og ret betydningsløs for Børn. Hvad Skolen i det hele gennem teoretisk Moralundervisning kan give Børn kommer ikke nær op mod den moralske Opøvelse, hele Skolelivet medfører. Det fører Børnene ind i en Verden af Pligter og indøver en Række for Livet betydnigsfulde Dyder: Flid, Orden, Disciplin, Selvbeherskelse o. s. v., det udvikler Retssansen og — gennem Forholdet til de andre Elever — Kammeratskabsfølelsen, Trofasthed i Venskab, Hjælpsomhed, Æresfølelse o. s. v.; mangesidig og dybtgaaende er utvivlsomt Skolens moralske Indflydelse. Hvortil skal da særlige Timer i Moral tjene? Trænger Eleverne til hygiejniske Leveregler, saa lad dem faa dem i Naturhistorietimerne; trænger de til at belæres om de rent borgerlige Pligter, saa er Samfundslæren der til at give dem denne Belæring. En Morallære i streng Forstand er overflødig og gaar over Børnenes Evne.

Der er saa meget rigtigt i denne Betragtningsmaade, at man er tilbøjelig til at give den helt Ret og at falde til Ro i den Mening, at en Erstatning for Katekismens Moralundervisning er overflødig.

Og dog, jeg tror paa Muligheden af en Moralundervisning af virkelig Betydning. Den skal ikke gøre Forsøg paa at gøre, hvad Livet gør paa en langt virkningsfuldere Maade. Men Livets moralske Belæring har — trods det, at det er den eneste effektive — alligevel sine Mangler. Livets moralske Paavirkninger er mangfoldige og mangeartede, kommer mange Steder fra og drager i forskellige Retninger, faar derfor ofte en spredt og tilfældig Karakter, og det er kun sjældent Forbilleder af høj moralsk Værdi, Barnet har for Øje. Skolens Moralundervisning skal hjælpe Barnet til at samle sig moralsk ved at fæste dets Opmærksomhed paa det centrale i al den moralske Mangfoldighed, paa de store, simple Hovedlinier, hvori al moralsk Udvikling bevæger sig. Den skal drage de unges Blik ud over den lille Verden, hvori de lever, vise dem de moralske Kræfter virkende — i større Former — i Menneske- og Samfundslivet i Fortid og Nutid, give dem en Anelse om en *moralsk Verdensorden*, hvori deres egen moralske Handlen skal indordnes. Den skal vise dem det moralske i mægtigere og højere Former, end de ser det til Hverdags, og ved saaledes at samle deres Opmærksomhed om det *store* i det moralske Liv, den store Sammenhæng og de store Forbilleder, skal den hæve det moralske op i de ideale Magters Verden for de unge. Saaledes vil Skolen virke efter sit Formaal; den skal ikke alene, og ikke væsentlig have det umiddelbart praktisk nyttige for Øje, den skal sende de unge ud i Verden ikke alene med nyttige Kundskaber og Færdigheder, men ogsaa med et Grundfond af Idealitet.

Den moralske Undervisning skal da ikke tale til Børnene om ikke at stjæle og ikke at slaa ihjel og lignende Trivialiteter. Den skal dreje sig

om de store Dyder, som er Kilderne til al moralsk Handlen i dens hele Mangfoldighed, om Sandhed, Barmhjertighed og Retfærdighed — og saaledes paa én Gang simplificere og uddybe.

Den skal f. Eks. tale til Børnene om Retfærdighed. Jeg tænker mig Undervisningen gaa frem omtrent efter følgende Linie: Læreren sikrer sig først, at Eleverne har en korrekt, omend ikke udtømmende Forestilling om, hvad retfærdig og uretfærdig Handlen vil sige. Han tager Eksempler ud fra Børnenes eget Liv — der er jo Rigdom at tage af — og bliver ved, indtil Begrebet staar klart. Saa udvides Blikket, saa fæstes Opmærksomheden paa Retfærdighed og Uretfærdighed i det store Menneskesamfund, i Fortid og i Nutid. Man behøver ikke at frygte for, at disse Emner skal ligge over 13—14 Aars Børns Evne; Samfundsuretfærdighed fremtræder jo ofte i saa elementære og grelle Former, at selv Børn kan se og forstaa. Og Stoffet er saa rigt, at det er unødvendigt at tage til Eksempel netop saadanne Samfundsforhold, hvorom Dagens Strid særlig samler sig. Den aktuelle Strid bør ikke føres ind i Skolen, selvom naturligvis de Samfundsonder, hvorom i vor Tid al ideel politisk Stræben bevæger sig, med Takt og Varsomhed bør gøres til Genstand for Omtale i Skolestuen. Og naar Eleverne har lidt med dem, der har lidt uretfærdigt, og brændt af Harme mod dem, der handler uretfærdigt, saa kommer de store, udvidende og befriende Følelser, naar Kampen for Retten skildres, baade den enkeltes for sin individuelle Ret og Kampen for Samfundsklassers Ret (Kamp for Tros- og Tænke- og Talefrihed, Kamp for Slavens og den livegnes Emancipation o. s. v. o. s. v.). Der gives maaske intet Stof, hvorigennem Børn kan paavirkes dybere i Retning af moralsk Idealitet.

Barmhjertighed. Dette Emne behandles paa lignende Maade; ogsaa her er Udgangspunktet Barnets eget Liv, og ogsaa her tages Historien til Hjælp. Stoffet er her de store Menneskevenners Liv og Arbejde og de filantropiske Institutioners Historie. Denne sidste maa føres ned lige til vore Dage, saa at de unge, naar de forlader Skolen, kan vide, hvor og hvorledes der i vort Samfund virkes for at afhjælpe Nød og Lidelse af enhver Art. Hvormange ved Besked om dette nu, naar de træder ud i Livet? Ingen kan være i Tvivl om, at ogsaa dette Stof er ypperligt egnet til at uddybe og forædle de unges Følelser for Mennesker og til at give dem Lyst og Sans for at tage Del i Tidens humane Bestræbelser.

Skolen skal tale til Børnene om Sandhed og Sandhedskærlighed, ikke blot om at tale Sandhed og sky Usandhed i Tale, men om at søge Sandhed og bekende Sandhed og kæmpe for Sandhed. Stoffet ligger maaske intellektuelt et Trin højere end det førstnævnte; Børns Lidelse ved falske Forestillinger, ved at være i en Vildfarelse eller ved at støde paa falske Forestillinger hos andre, er ikke saa stærk som Følelsen af Lidelse ved at iagttage Uretfærdighed og Nød. Men Stoffet kan sigtes og lægges til Rette, det er jo i og for sig rigt nok. Det er Fortællingen om dem, der har kæmpet for nye Sandheder, i Videnskab, Religion, Politik o. s. v., hvilket tillige bliver en Historie om Sand-

hedens Lod i Verden. Det er dybe Modsætninger i Livet, som her vil sætte Børnenes Sind i Bevægelse, de højeste og reneste Bestræbelser paa den ene Side, og paa den anden Dumhed, Raahed og Fanatisme. Her vil ogsaa blive Lejlighed til at tale om Tolerance og Intolerance overfor Meninger og Anskuelser. Skolen lærer de unge en Mængde positive Enkeltsandheder, maaske for mange; bedre var det, om den sendte de unge ud af Skolen med en levende Sans for Sandhed.

Ogsaa de formelle Dyder, de, der kan bruges baade til godt og ondt, alle Handledygtighedens Dyder, bør drages ind under Skolens Moralundervisning. De kan maaske alle indbefattes i den ene Hoveddyd: Selvbeherskelse, Herredømme over sig selv. Det er jo den, som har styret alle store Handlingens Mænd ind paa de Veje, deres Ideer og Maal foreskrev dem, og holdt dem fast der trods Modstand udefra og indefra. Vi kan tage til Illustration Stormænd fra alle Omraader: Opdagere, Opfindere, Videnskabsmænd, Kunstnere, Statsmænd o. s. v. Det er delvis de samme, vi her træffer igen, men set fra en anden Side; det er ikke deres Ideer og Maal, der her skal dvæles ved, men den Karakterstyrke, den Udholdenhed og Taalmodighed, det er: det Herredømme over sig selv, som har ført deres Sag til Sejr.

Det er en Moralundervisning af denne Art, jeg kunde tænke mig som en Erstatning for den traditionelle. Her er naturligvis ikke Tale om Lektielæsning; i Moraltimerne samles Børnene til beskuende Betragtning af Menneskehedens sædelige Idealer og af menneskelig Idealitet. Forstandsarbejdet skal bestaa i en ved Lærerens Hjælp gennemført Analyse af egne Handlinger og Følelser med det Formaal at forstaa Udtrykkene retfærdig, barmhjertig o. s. v. Naar Analysen er til Ende, appelleres til Fantasien gennem konkrete, stemningsvækkende Billeder af stort og betydningsfuldt menneskeligt Liv; der naas ad denne Vej en Følelsens Tilslutning til de moralske Sandheder, som gør disse levende. Moralundervisning — hører man ofte sige — vil blive det kedeligste og tørreste af alt, vil aldrig kunne interesssere Børn. Det er, fordi man bestandig har „Balslev" i Tankerne, fordi man ikke kan komme ud over den Forestilling, at Moral er saadant noget som: Du skal ikke slaa ihjel, Du skal ikke stjæle, det er: Trivialiteter. Jeg tror, at Moraltimer som de antydede vil kunne blive Børnenes Yndlingstimer. Ja, men kan Lærerne magte dem? Naturligvis ikke uden at de opdrages eller opdrager sig selv dertil. Jeg kunde tænke mig, at der blev skrevet en Haandbog for Lærere, som baade indeholdt metodiske Anvisninger og en Rigdom af historisk Stof, hvoraf Læreren kunde øse.

Lad mig til Slut sige endnu et Par Ord om denne Moralundervisnings Forhold til den kirkelige. Jeg begyndte min Artikel med en Kritik af denne, som syntes at fraskrive den al Værdi. Jeg fastholder, at Katekismus og Bjergprædiken er ubrugelige som Grundlag for Moralundervisning i vor Tid, men dermed er jo ikke sagt, at den kirkelige Moralundervisning er værdiløs. Det maa indrømmes, at den hævder det moralskes Idealitet, naar den lader de moralske Bud udspringe i Evigheden og lader dem følge Mennesket ind i Evigheden som

Maalestok og Dommer. Naar Bibelhistorien skildrer Dommedag i Overensstemmelse med Math. 25 Kap. som den Dag, da alle Folkeslag skal samles for Guds Trone, og denne Maalestok anlægges paa dem: Jeg var hungrig, og I gav mig at æde, Jeg var tørstig, og I gav mig at drikke o. s. v., og: Jeg var hungrig, og I gav mig ikke at æde o. s. v. — saa er Billedet ægte barnligt: stort og simpelt, anskueligt, og vil være i Stand til at give Børnene en levende Følelse af Barmhjertighedsbuddets Idealitet, at det rækker langt ud over og højt op over Barnets eget Liv og Tid.

Og dog, den kirkelige Evighed er fattigere end den moderne Livsanskuelses Tid; det er jo ikke den virkelige Evighed, — den, der er spærret for vor Erkendelse — som møder os i Folkereligionerne, det er menneskelige Forestillinger om Evigheden, bærende en bestemt Tids og tidsbestemte Personligheders Præg, et Stykke Tid uden Tidens Bevægelighed, stivnet og størknet i sine Prætentioner paa at være Evighed. En moderne Moralundervisning vil kunne give alt, hvad den kirkelige giver, og meget mere. Hvad skulde kunne hindre den i at benytte Jesus af Nazareth som moralsk Forbillede og Lærer i det Omfang, den anser for foreneligt med sit Formaal? Og den er bedre stillet end den kirkelige, for den kan vælge og vrage overfor Jesus af Nazareth, hvad den kirkelige ikke kan. Den verdslige Moralundervisning kan hente sit Stof fra det hele Menneskeliv, den kirkelige er indsnævret af det fortvivlede Dogme, at sand og ægte Moralitet kun er at finde indenfor Kristenheden.

Ja, endog en Erstatning for Katekismens Skriftsteder vilde kunne gives, hvis man ønskede det. Man kunde samle alle de fine og dybe Ord, som fra Civilisationens Begyndelse er sagt til Pris og Værdsættelse af de store menneskelige Dyder — af Religionsstiftere, Filosofer, Digtere, i Ordsprog o. s. v. — og lade Læreren tage af alt dette, hvad han mente, Børnene kunde rumme og magte, et Kor af Røster, stigende op fra den hele Menneskehed, og i alle Tonarter indskærpende de unge: Vær sanddru, retfærdige, barmhjertige og højsindede og lær at styre Jer selv!

Universitetet i Aarhus.

Hr. Redaktør!

Jeg takker Dem meget, fordi De for nogen Tid siden vilde give mig Lejlighed til at udtale mig i „Det ny Aarhundrede“ angaaende Planerne om et Universitet i Aarhus. Jeg kunde imidlertid den Gang ikke komme Deres venlige Opfordring i Møde. Blandt flere Grunde hertil var der navnlig den, at Biskop Fr. Nielsen, efter hvad han havde sagt mig, havde tænkt sig meget snart at fremkomme med en Afhandling, som mere indgaaende, end det kunde ske ved hans indledende Bemærkninger paa Mødet i Kjøbenhavn, skulde fremstille hans Anskuelser angaaaende et nyt Universitet i Jylland. Da Biskop Nielsen var den, der havde rejst Sagen paany, kunde der ikke være Tale om, at jeg

vilde komme ham i Forkøbet, og det saa meget mindre, som han jo langt mere til Bunds end jeg havde overvejet og behandlet Spørgsmaalet. Biskoppen laa imidlertid syg allerede, da jeg modtog Deres fornævnte Opfordring, og jeg kunde ikke faa talt med ham. Jeg haabede dog paa, at han snart skulde kunne lade høre fra sig i denne Sag, der laa ham saa stærkt paa Sinde. Men desværre — Døden hindrede ham jo deri.

Nu har siden da Professor Erslev i Deres Tidsskrifts Aprilhæfte udtalt sig om Ønskeligheden og Muligheden af et nyt Universitet i Jylland. I det hele have vi, der sammen med Biskop Nielsen har rejst Sagen, kun Grund til at glæde os over Professor Erslevs Artikel. Jeg ialtfald kan i alt væsentligt give den min Tilslutning. Nogle enkelte Bemærkninger maa det maaske dog være mig tilladt at fremsætte her.

Først vilde jeg gjerne slaa en Pæl igennem den Opfattelse, der fra forskellig Side (iøvrigt ikke fra Professor Erslevs) har ladet sig høre: at det skulde være Biskop Nielsens Tanke alene eller dog i første Række at oprette en Præsteskole her i Byen. Det var saa langt derfra, at han tvertimod kun tænkte sig, at nogle enkelte af de theologiske Fag, nemlig de mere almene, som alle Theologer maa lære, altsaa vel nærmest: Religionsfilosofi, Etik, Hebraisk, skulde læres ved det ny Universitet. Han mente, at de forskellige kirkelige Retninger da vilde oprette Skoler her i Byen, ved hvilke de vordende Præster kunde blive uddannede i de andre Fag af Lærere, der havde de religiøse Anskuelser, som Eleverne ønskede at slutte sig til.

Dernæst vilde jeg gerne straks imødegaa en Indvending, som skal være fremkommen mod vor foreløbige Virksomhed for Planens Fremme, og som Professor Erslev iøvrigt ogsaa antyder: Vi regne, som han siger, først og sidst paa Statens Hjælp. Vi burde med andre Ord have sikret os i hvert Fald nogle Pengemidler til at begynde med. Andetsteds skal det endog være sagt, at vi burde have haft baade Planer og Penge med, da vi kom til Mødet i Kjøbenhavn.

Jeg kan ikke se, man har Ret heri. Havde vi haft baade Planer og Penge til Rede, saa vilde det have været overflødigt at gøre alle de lærde og læge Herrer Ulejlighed ved det oftnævnte Møde. Og hvad navnlig Pengene angaar, saa kunde det jo slet ikke nytte at møde op med et Beløb, naar man intetsomhelst Begreb havde om, hvad dette Beløb betød i Forhold til den Sum, der virkelig vilde kræves. Derfor var det vor Mening — og vort Forslag paa Mødet — foreløbig slet ikke at bede Kultusministeren om andet end at faa Sagen undersøgt og planlagt, for at faa at vide, om den kunde gennemføres i en saadan Form, at Virkeligheden dog nogenlunde kunde svare til Forventningerne („et Universitet"), og om dette kunde ske for Summer, som det laa indenfor det muliges Grænser at skaffe tilveje. —

Professor Erslev har jo nemlig Ret, naar han siger, at det er en efter danske Forhold meget stor Plan, der her er Tale om. Og tilmed er det en ny Plan. Ganske vist oplyste Biskop Nielsen paa Mødet i Kjøbenhavn, at Spørgsmaalet allerede rejstes paa Christian den Fjerdes Tid og siden da gentagne Gange har været frem-

me lige indtil Slutningen af forrige Aarhundrede. Men, saavidt jeg ved, er det aldrig naaet saa langt frem imod sin Løsning, at der har foreligget detaillerede Planer, eller at man blot nogenlunde bestemt har vidst og sagt, hvad det var, man vilde. I hvert Fald ere de Fordringer, som stilles til et Universitet nutildags, saa langt videre gaaende end i tidligere Tid, at Sagen, selvom den tidligere har været drøftet, maa tages op fra Grunden af. Men dette kan sikkert ikke ske paa anden Maade end igennem en særlig med dette Formaal for Øje nedsat Kommission. Det er derfor vort Haab, at Kultusministeren vil imødekomme vore Ønsker om Sagens Undersøgelse ved at nedsætte en saadan Kommission.

Det mest tiltalende vilde naturligvis være, om man kunde faa oprettet et Universitet paa bar Bund, eller med andre Ord: uden i højere Grad end absolut nødvendigt at føle sig bunden ved Kjøbenhavns Universitet som Forbillede. Jeg er ikke sikker paa, at Professor Erslev har Ret, naar han siger, at „naar Aarhusuniversitetet skal naa sit Maal og samle danske Studerende, maa det ligne Kjøbenhavns Universitet i Læreplan og Eksaminer". I Eksaminer maaske nok, forsaavidt som det, der læres her i Landet, for Eksamensfagenes Vedkommende saa nogenlunde maa være det samme. Men iøvrigt ser jeg ikke rettere end at selv om L æ r e m a a d e n blev forskellig — ja mulig en helt anden — ved det ny Universitet, saa maatte den vel kunne anlægges saaledes, at Fagene ved de to Universiteter passede ind i hinanden, saa at man kunde fortsætte ved det ene Universitet, hvad man havde begyndt ved det andet, begynde f. Eks. med et mere bundet Studium i Aarhus for at fortsætte med et mere frit i Kjøbenhavn.

Thi — uden at jeg nogensinde har havt anden Lejlighed til at sætte mig ind i andre Landes Universitetsforhold end hvad man rent tilfældig kan tale og læse sig til — er mine Tanker gaaede sammesteds hen som Professor Erslevs: til England og særlig til Amerika.

Det saakaldte „fri" Studium ved Kjøbenhavns Universitet vilde jo — i hvert Fald for nogle Aar siden og for Juristernes Vedkommende — sige, at man blev sluppen løs, naar man var 17—18 Aar gammel, og derefter — afset fra Philosophicum — ikke saa synderlig til Universitetet, før man 5—6 Aar efter meldte sig til Eksamen. Undervisningen foregik da hos Manuduktørerne som ren Lektielæsning. Universitetet spillede ikke anden Rolle i det Studium end at vi læste Professorernes Bøger. Forelæsninger, Eksaminatorier m. v. vare ikke en Gang lagte til Rette saaledes, at vi ved at følge dem k u n d e lære, hvad der fordredes til Eksamen. Nu er Forholdene vel nok for en Del ændrede og bedrede. Men helt komme bort fra det „fri" Studium kan man næppe — og vil det vel heller ikke. Det vil sikkert i hvert Fald vare mange Aar.

Jeg kan nu ikke tænke mig andet end at mange — baade Forældre og Sønner — vilde være glade over, at der her i Landet fandtes ogsaa den anden Læremaade: at Universitetet fordrer, at det ene Semester skal være tilbagelagt med fornødent Udbytte, inden Overgangen til det næste finder Sted. I Virkeligheden fører denne Undervisningsmaade, saavidt jeg kan

se, til et mere frit Studium end Lektielæsningen hos Manuduktørerne — jeg bruger fremdeles nærmest mit eget Fag, Juraen, som Eksempel. I hvert Fald vil denne Læremaade føre nærmere til det, der dog altid fra Universitetets Standpunkt bør være Maalet: et Samarbejde mellem Lærere og Elever. Dernæst vil den sikkert fremme et godt kammeratligt Samliv. Og naar man saa endelig tænker sig det Sports- og Friluftsliv, som nutildags vilde udfolde sig ved et Universitet, hvor næsten alle kendte hinanden, og hvor mulig en Del boede sammen i fælles Boliger, vil, synes mig, det hele forme sig ganske idealt.

Jeg kan ikke tro, at man behøver at nære synderlig Frygt for, at Studenternes Antal ved et nyt Universitet vil blive for ringe — naturligvis under den Forudsætning, at Undervisningen gives i de væsentligste Eksamensfag, og det helst saaledes, at denne Undervisning føres frem til selve Eksamen. At der er for mange Studenter ved Københavns Universitet, synes efter alt foreliggende utvivlsomt. Tilmed er de maaske ikke alle i samme Grad tilfredse med Studiet i den store By. For mange af dem spiller Opholdet i Hovedstaden — naar det indskrænker sig til selve Studietiden — sikkert heller ikke den Rolle, som man tror. Men i hvert Fald: netop hvis en ny Læremaade anvendes ved det ny Universitet, vil Valget mellem dette og det gamle ikke blot blive en Smags — maaske ogsaa en vekslende Modes — Sag, men det vil blive et ret alvorligt Spørgsmaal, baade for Forældrene og de unge, et Spørgsmaal, som vil blive løst ud fra meget forskellige og forskelligartede Bevæggrunde.

Men et Universitet er ikke blot en Undervisningsanstalt. Det er tillige et Virkested — „Laboratorium" — for Videnskaben. Professorerne skriver f. Eks. Bøger og Afhandlinger, som læses af og ogsaa ere bestemte til at læses af mange andre end Studenterne. Og endelig er et Universitet et Kulturcentrum — nutildags mere end tidligere, saavist som Universitetslærerne, f. Eks. gennem Folkeuniversitetsbevægelsen, gøre Videnskaben tilgængelig i langt videre Krese end man tidligere kunde tænke sig. — I begge disse Henseender trænge vi sikkert her i Landet til et Universitet foruden Kjøbenhavns.

Under de smaa Forhold her i Landet have vi jo for mange — ja, man kan vel trygt sige: de fleste Fags Vedkommende kun én Lærer, én Professor. Han bliver da, saalænge han beklæder denne sin Stilling, ofte Landets eneste Autoritet paa sit Omraade. Naar nu en Mand bliver Professor i ung Alder, og det sker jo — heldigvis — hyppig, saa er han i en Menneskealder eller mere den eneste her i Landet, som faar Lejlighed til at tale ud til sin Samtid med den Autoritet, som det nu én Gang giver at tale fra et Universitetskatheder. Dette har den ene Gang efter den anden ført til, at Anskuelser og Theorier — ved en Slags Hævd — have faaet et Sikkerhedens og Sandhedens Stempel paa sig, som de ingenlunde fortjente. Faar vi et Universitet til, vil sligt ikke kunne tænkes. Konkurrence er god — ogsaa paa det aandelige Omraade.

Endelig — og det er det Punkt, som maaske interesserer os Lægmænd mest — skal Universitet være et Kulturcentrum. Og at vi her i Landet trænge til et saadant foruden det, Ho-

vedstaden danner, — ja, det synes mig saa ubestrideligt, at jeg slet ikke forstaar, at nogen kan benægte det. Landet er ikke for lille dertil — tvertimod, jo mindre Landet er, desmere maa vi søge at give det et nyt aandeligt Fysigonomi, et rigere og dybere Indhold. Naturligvis kan dette ske paa flere Maader. Men at et Universitet, der kunde betage vort aandelige Liv noget af den Ensartethed, som hidtil har kendetegnet det, vilde være et af de allervæsentligste Midler til saaledes at uddybe og styrke vort Land og vor Nationalitet, det kan der slet ingen Tvivl være om.

Det er ikke Meningen dermed at ville tage noget fra København eller fra Københavns Universitet — undtagen maaske nogle Studenter; og det vil jo efter Professor Erslevs Sigende kun være en Fordel. Men hvis vi ikke søge at danne nye Midtpunkter udenfor København, saa vil den Bevægelse, som samler og koncentrerer alle Landets aandelige og materielle Rigdomme i København, ikke blot tiltage, men tiltage i stigende Progression. Og jo mere vi ved bedre og bedre Samfærdselsmidler forkorter Vejen fra de øvrige Landsdele til København, desmindre bliver Landet, og des mere følelig bliver Skævheden i Landets Bygning. Thi noget skævt er der her i Landet, saalænge vi har Hovedstaden liggende helt ude i den ene Kant af Landet uden at gøre det fjerneste Forsøg paa at lægge en Modvægt i den modstaaende Vægtskaal.

Jeg har ved det foranførte søgt at antyde, hvorledes Spørgsmaalet om et nyt Universitet i Jylland efter mit Skøn maa ses fra et Lægmandsstandpunkt. — Men hvis man nu vil give mig Ret ialfald i det væsentlige af disse Betragtninger, saa synes det mig ganske vist utvivlsomt, at Sagen er af en saadan Betydning for det hele Land, at Staten bør tage sig af dens Gennemførelse. Det udelukker naturligvis ikke, at man for at lette Gennemførelsen søger at tilvejebringe Midler ad anden Vej — f. Eks. vilde sikkert Aarhus Kommune med god Grund kunne yde et Bidrag. Men efter den her i Landet gængse Opfattelse af, hvad der er Statsopgaver og hvad ikke, er der ingen Tvivl om, at Sagen er et Statsanliggende. De Eksempler, Professor Erslev henter fra Sverig til Oplysning om, hvorledes det gaar, naar Universiteter oprettes uden Statens Medvirkning, kunne heller ikke friste til her at gaa samme Vej.

Sagen er nu fra saa godt som alle Sider bleven modtagen med — jeg tør godt sige — overraskende Velvillie, og jeg for mit Vedkommende nærer ikke ret megen Tvivl om, at den denne Gang lader sig gennemføre — hvis det da ikke viser sig, at Omkostningerne ved Universitetets Anlæg og Drift — og særlig ved Anlæget — er saa overvældende store, at man straks af den Grund maa vige tilbage. Dette bliver da det Spørgsmaal, som den eventuelle Kommission vil komme til at besvare: Hvilke Fordringer maa man stille til et Universitet, for at det skal kunne fyldestgøre sin Opgave, og hvilke Udgifter vil under Hensyn til disse Fordringer Anlæget og Driften af et Universitet medføre?

Som det vil ses, er jeg hidtil gaaet ud fra, at den Læreanstalt, der tænkes oprettet, bliver et virkeligt Universitet, med andre Ord kommer til at omfatte alle de Fag, der sædvanlig

læres ved et saadant. Udgangspunktet bør da formentlig være, at alle disse Fag skal læres, og at Studiet i hvert Fag helt skal kunne fuldføres ved det ny Universitet.

Men Undtagelser kan vel ikke undgaas. Man kan f. Eks. ikke straks faa indrettet et zoologisk Museum eller en botanisk Have. Zoologi og Botanik kunne da ikke straks læres ved det ny Universitet i samme Omfang som i København. Men jeg kunde tænke mig, at man dog ansatte en Professor i hvert af disse Fag, og at der bevilgedes et Beløb aarlig til Indretningen af de fornødne Samlinger. Der vilde jo da kunne finde nogen Undervisning Sted, selv om den ikke kunde føres til Ende, og Samlingerne vilde efterhaanden blive saa fuldkomne, at Undervisningen kunde føres til sit Maal. Paa samme Maade vilde det mulig kunne gaa med andre Fag, hvor større Samlinger eller Laboratorier er nødvendige. Men der vilde jo heller intet være i Vejen for, at enkelte Fag indtil videre udelodes.

Disse Spørgsmaal hører imidlertid allerede til de Enkeltheder, som det selvfølgelig ikke her er Meningen at komme ind paa. En Del af dem vil Kommissionen komme til at besvare; andre ville først kunne finde deres Løsning, naar Universitetet er i Virksomhed.

Professor Erslev peger i Slutningen af sin Artikel paa, at et nyt dansk Universitet ved Siden af al den Nytte, det kan gøre, dog maaske ogsaa kunde volde Fortræd. De Betænkeligheder, Professoren derigennem kommer ind paa, ere dog heldigvis meget faa, og Professoren imødegaar dem selv. Kun én Ting vilde jeg gerne udtale i denne Forbindelse: Professor Erslev taler om, at „et Universitet i Jylland maaske kunde virke splittende og yderligere uddybe den Forskel, der er mellem Jyder og Øboer". Hvis der herved hentydes til de Røster, der i den senere Tid af og til have ladet sig høre i vor Litteratur med Udtalelser om, at Jyderne i Virkeligheden ere — og ville være — af en hel anden Nationalitet end de andre Danske, saa er det mig kært at faa Lejlighed til at sige, at der efter mit Skøn ikke ligger nogensomhelst Sandhed til Grund for disse Udtalelser. De er „kun Litteratur".

Forhaabentlig vil nu Spørgsmaalet om et Universitet i Jylland snart tage Fart henimod sin Løsning. Det er en stor og god Sag; og den maa sikkert kunne fange alle Partiers Interesse. Jeg vil i hvert Fald bede alle — og særlig alle, der paa den ene eller anden Maade træde i direkte Forhold til den — at virke for, at den fremmes saa godt og saa hurtig som muligt.

Aarhus, i Maj 1907.

Deres ærbødige

Drechsel.

Amerikanske Arbejderforhold.

Af Jens Drachmann.

I.

Som tredje Klasses Passagerer var vi sammen fra København en svensk Sømand og tre danske Haandværkere.

Paa Rejsen til Hamborg — hvorhen vi skulde for at sejle med Udvandrer-Damperen „Pensylvania" — øgedes Selskabet yderligere med et Par Normænd og nogle jydske Bønder.

Humøret var højt, vi var alle tilpas unge og temmelig ligeglade. Men Stemningen faldt hurtigt, da Indskibningen i Hamborg begyndte.

Nede ved Havnen blev vi og halv andet Tusend andre Emigranter drevet sammen af Politiet og som en Flok Kvæg jaget ind i en stor Hal, hvor der ikke var Plads til Halvdelen af os. Her maatte vi saa staa i mere end en halv Dag. Naa „Pensylvania" er jo ogsaa i sin Tid bygget som Kreaturbaad. Og jeg maa tilstaa, at det prøjsiske Politi heller ikke et Øjeblik søgte at faa os til at glemme denne Kendsgærning.

Vort lille Selskab stred og kæmped for at holde sammen, thi de Mennesker der omgav os, oprørte os mere end Prøjsernes Brutalitet. Vi var rystede ved Tanken om, nu for mange Dage at skulle stuves sammen med disse Folk, alt muligt Skrabsammen fra det østlige og sydlige Europa. Blandt disse var der ingen Skræk eller Sorg at spore. De lo, bandte, skændtes og hylede op som Vildmænd og lod til at finde det hele evigt Sjov. Værre blev de paa Turen over — thi hvad disse Mennesker fandt paa af Galskaber er utroligt! Han- og Hunkøn over for hinanden som halsende Hunde i Foraarstiden. Og jeg forstod, hvorledes det vilde være blevet uden den prøjsiske Jerndisciplin, skaanselløst udøvet om Bord. Forresten blev vi Skandinaver og Tysker, et Par hundrede i Tallet, senere paa vort bestemte Forlangende — efter meget Vrøvl og stærk Protest — anbragte i en afsondret Del af Forskibet.

Her hang vi sammen som Ærtehalm uden nogensinde at blande os med „Dyrene", som vi alle uden Undtagelse kaldte vore Medrejsende paa Mellemdækket. Omsider fik Rejsen Ende, og saa kom „Ellis Island", Emigranternes Skærsild.

Her blev vi hurtig skilte ad. Sorterede i større og mindre Klynger fik vi en Plakat med et Nummer hæftet paa Brystet, hvorefter vi blev drevet op i en stor rød Bygning med en mægtig Sal, der var inddelt i Træbaase og Jernbure. I otte Timer fik vi saa — sultne, tørstige og udmattede — Lov til at nyde Behandlingen af de Emigranter, der var før os. I Sandhed et højst opløftende og trøstende Syn!

Endelig kom saa Turen til os. Af nogle stramt uniformerede Amerikanere blev vi, med en Brutalitet, der langt overgik Prøjsernes, paany skubbet og puffet fra den ene Ekspedition til den anden, hvor vi blev mærket med Kridt og yderligere „plakaterede".

Her gjordes ingen Forskel, dannet eller mindre dannet, bedre klædt eller daarlig klædt, syg, træt eller spillevende — alle blev behandlet ens. Amerikaneren har kun een Rubrik for tredie Klasses Rejsende: Emigranter — det vil sige Dyr — og som saadanne behandles de. — For os Skandinavere og Tyskerne vil disse Kridtmærker og Plakater altid staa som et mørkt Minde. Derimod syntes vore andre Medrejsende snarere at betragte disse som Hæderstegn end som noget ydmygende.

Slupne gennem Skærsilden landede

vi, en Snes Skandinaver i Følge, langt om længe ved Battery Park — hvor Emigrantmissionærene modtog os. Disse kristelige Mænd, der i Samarbejde med Trusternes Agenter og med Guds Ord i Munden og Guds Ord i store Bogstaver over Døren — sælger, vildleder og udsuger til det sidste de stakkels Fremmede, der i god Tro søger deres „Pilgrimshuse“, det Navn hvormed Missionærerne benævner deres „Huler“. I en af disse Bygninger maatte jeg, inden jeg kunde slippe væk, bo i to lange Døgn, et Ophold jeg sent vil glemme. For en ublu Betaling faar man en elendig Plads i en overfyldt Seng, i et overfyldt Rum og en Kost, som svarer til Omgivelserne. Penge har Emigranten faa af, saa for den, der ikke har været saa heldig at finde Arbejde af en eller anden Art — er der nu kun to Ting tilbage: at lade sig smide paa Gaden eller sælge sig.

Den, der vælger det sidste, faar en Kontrakt, han maa underskrive — en Kontrakt han ikke forstaar et Ord af — og som i Reglen er lavet saaledes, at Agenten kan omgaa den paa alle Punkter, hvorimod Emigranten er solgt med Hud og Haar. Efter denne smukke Begyndelse sendes han saa bort — ud i Kulminerne — til Jernbaneanlæg eller Fabrikarbejde. Og mangen en oplyst, faglært Haandværker og Arbejdsmand har under disse Forhold i lange Tider maattet leve og arbejde sammen med Negere, Italienere, Ungarere, Polakker og Japanere, der lever højt paa en Sild og et Hvidløg og med Glæde arbejder for hvilken som helst Betaling, der bydes.

Og det lærte jeg hurtigt — hvad jeg allerede anede om Bord — at disse Mennesker er vor, den kultiverede Arbejders, Fjende. Nu, efter at jeg i flere Aar som organiseret Haandværker har arbejdet i forskellige Dele af Amerika, véd jeg, som alle mine Kammerater, at disse Folk fra Kulminerne og Jordarbejdet trænger ind i snart alle Fag og underminerer den faglærte, organiserede Haandværker og efterhaanden gør hans Eksistens i Amerika umulig.

II.

Det er ikke nogen let Sag nuomstunder at være Arbejder i de forenede Stater, det er i det hele taget ikke let, at være noget som helst. Thi dèr mere end noget andet Sted, findes altid i hundredevis af Mennesker, der for en ringere Betaling med Glæde vil tage ens Plads.

Og det er virkelig mærkværdigt og synes for os, der kender Forholdene derovre, ganske latterligt, at der her i Europa endnu findes Mennesker, der gaar omkring og tror paa en amerikansk Guldalder. Disse stakkels Vildfarne vil desværre, om de nogensinde gør Turen over Havet, haardt komme til at bøde for deres Uvidenhed.

For Aar tilbage var der gode Tider i Amerika. Da kunde dygtige Haandværkere og Arbejdere tjene Penge. Men nu? Ja, nu er det ganske anderledes over hele Linjen, og Forholdene forværres Dag for Dag, indtil det hele revner med et Knald. Et Knald, som vil rense Luften og mane til nyt Liv for en ny og gylden Tid, og for et Folk, som vil tænke og føle som én Nation og ikke som nu indbyrdes slaas og underminere hinanden, saa at en halv Snes Milliardærer skummer Fløden af hele Historien.

Naar en Haandværker eller Arbejdsmand i Amerika indtræder som Medlem af en Arbejder-„Union“, Fagforening, saa er han ikke som her hjemme godt og sikkert garderet. Det er nemlig langt fra alle, der er Medlemmer, og mange paastaar og har bevist, at de klarer sig langt bedre som Non-Union-men, ikke Fagforeningsmedlemmer.

Jeg selv har altid været Unionman; at jeg har haft nogen større Gavn heraf, har jeg aldrig kunnet indse. Men den Ting, at der i én og sam-

me By findes to eller flere Unions i samme Fag, og at disse Unions under en Strejke, i Stedet for at støtte, tvertimod modarbejder hinanden, er jo saa vanvittig, at det neppe er til at tro paa.

Jeg husker, hvorledes det gik til for et Aars Tid siden ved en Malerstrejke i New York. Den Union, jeg tilhørte, erklærede Strejke ganske umotiveret, uden noget Varsel og paa en meget uheldig Aarstid.

Efter at Strejken havde varet en Uge, uden at der var bleven udbetalt en Cent af Strejkekassen, hvortil vi Medlemmer i Tidens Løb havde indbetalt Tusinder, stod der en Dag med store Bogstaver følgende opslaaet i vort Strejkelokale:

The national treasury will support you with its last Dollar!

Men da vi stadig i de kommende Uger ikke saa noget til disse Dollars, var vi alle paa det rene med, at vore „Tillidsmænd", som sædvanlig, havde snydt og bedraget os. Paa et senere Møde vovede en behjertet Mand at fortælle Præsidenten for vor Union, at han ved Bestikkelser havde beriget sig selv og sine Kreaturer, at han havde bedraget og bestjaalet os, og at hele Strejken var Humbug fra Ende til anden. Dette skulde den behjertede Mand nu ikke have gjort. Thi Præsidenten gik ganske rolig ned fra sin Plads, gav Manden et Par gode Lussinger og smed ham ud af Døren, uden at nogen rørte sig til hans Forsvar, skønt vi vidste, at Manden havde talt Sandhed. Vi vidste, at det hele virkelig var Humbug, Løgn og Bedrag fra øverst til nederst. Vi selv, Haandværkerne indbyrdes, kunde ikke en Gang stole paa hinanden, men, tvungne af Forholdene, sveg vi hinanden og arbejdede hvor vi kunde komme til, den ene Dag for een Pris, den næste for en anden. Og vi vidste, at vore organiserede Kolleger fra den konkurrerende Union, trods givne Løfter, snart vilde udfylde vore forladte Pladser og dermed umuliggøre ethvert Haab om Sejer for os. Allerede nu, medens vi stod her midt under Strejken, vidste vi, at Mængder af „Non-Union-men" arbejdede hele Byen over, uden at vi kunde gøre det mindste for at forhindre det.

Og længe før Strejken var erklæret tabt, faldt vi da ogsaa fra en efter en, og søgte tilbage til vore gamle Pladser, som dog kun de allerfærreste fik igen.

Nogen Tid før dette, oplevede jeg noget lignende. Jeg var den Gang af et stort og anset Firma i New York sendt op til Halifax i Nowa Scotia, hvor jeg skulde medvirke ved Dekorationen af en katolsk Kirke, et Arbejde som tog et halvt Aar.

Jeg sendte derfor min Medlemsbog og et Pengebeløb for seks Maaneders Kontingent ned til Kassereren for min Union i New York. At jeg ikke fik nogen Kvittering eller min Bog tilsendt igen, forundrede mig ikke det mindste. Da jeg derimod senere selv kom til New York, blev jeg temmelig overrasket ved at erfare, at min Union ikke eksisterede mere, men var bleven suspenderet af Hovedkvarteret, og at Præsidenten og Kassereren var i Fængsel for Bedrageri og Falsk.

Jeg tilhørte med andre Ord ikke mere nogen Union, skønt jeg havde betalt, hvad jeg skulde paa rette Sted og i rette Tid. Og Enden blev, at jeg maatte melde mig ind i en anden Fagforening.

At der under disse Forhold ikke er Udsigt til bedre Tider, er let at forstaa. De fleste vil vel sige, at det er vor egen Skyld, at vi ikke holder sammen og lader os bedrage og snyde som Idioter.

Men ganske saaledes er det nu ikke. Det er ikke vor egen Skyld, det er Forholdene, der tvinger og driver os ind i al denne Elendighed.

Thi det, den organiserede Arbejder har at kæmpe imod derovre i Amerika, er saa mægtigt, at han hurtigt fø-

ler sin egen Magtesløshed og maa sige til sig selv: Hvad nytter det hele, selv om vi holdt nok saa meget sammen?

Vi kan ikke staa os, det er umuligt.

At kæmpe mod Kapitalen, det vil sige „Trusterne“, er som at rende Panden mod en Panserplade. Men ikke nok med dette, allevegne fra underbydes man af Negere, Japanesere, Italienere, Ungarer, Polakker og andre lavtstaaende Mennesker, der kan arbejde og leve som Dyr og for hvem en Løn, der for os betyder Sult, betragtes som Velstand. Det er disse Folk, der er vore Fjender, og det er dem, Trusterne benytter som Vaaben mod os. Det er Trusterne, der ejer det hele, de ejer Lovene, Politiet og Nationalgarderne, der ligesom Russerne har lært, at Geværsalver har en forunderlig beroligende Virkning paa strejkende, utilfredse Arbejdere. Og det er de samme almægtige Truster, der indfører alle disse Mennesker til „Frihedens Land“, skønt hele Nationen er imod det og Pressen daglig advarer mod den Masseindførsel af uoplyste og uudviklede Væsner. Den stadig stigende Nød og Arbejdsløshed og den ligefrem uhyggelige Tiltagen af Forbrydelser beviser mere end noget andet, hvor stor Faren er.

Men ogsaa det amerikanske Folk selv bærer en stor Del af Skylden for disse umulige Forhold. Den amerikanske Arbejder og Haandværker har ikke Gnist af Idé om Politik, men lader sig lede af den, der skriger og byder højest. Hver Dag læser han Aviserne, ser at Millionærerne skældes ud for Forbrydere og Blodsugere, at enhver Embedsmand og Politiker er en Bedrager og Tyveknægt, alt dette forarger ham dog ikke i nogen særlig Grad. Thi inderst inde beundrer han disse Herrer og synes, de er Pokkers smarte.

Dernæst besidder Amerikaneren en aldeles utrolig Foragt for alle Fremmede. Han ser alt det Skrabsammen, der daglig strømmer ind over hans Fædreland. Disse Mennesker, der gaar klædt i spraglede, daarlig syede, lasede Dragter og ikke i amerikansk Jakketøj med Flip og Manschetskjorte. Folk, der lever af Sild og Løg og betragter en Dollar som en Formue. Men han ser ikke, da Fodboldspil, Boxning, Væddemaal og Flipperne optager al hans Interesse, at disse Foragtelige omringer ham tættere og tættere og en skønne Dag vil tvinge ham til at smide Flippen og spise med af Silden og Løgen.

Rigsdagssamlingen 1906—07.

En historisk Oversigt af Edvard Brandes

Tilsyneladende havde de to Valg, Folketingsvalget af 29. Maj 1906 og Landstingsvalget af 21. September, svækket Regeringspartiet og derved Ministeriet. I Tal var Ministeriets Tilhængere færre i begge Ting ved Rigsdagens Sammentræden i Oktober 1906 end ved dens Hjemsendelse i April. Folketingets Sammensætning var i April saaledes:

Regeringsparti	59
Socialdemokrater	16
Radikale	15
Moderate	12
Højre	11
Udenfor Grupperne	1
	114

Her er til det radikale Venstre medregnede Hr. Deuntzer og Hr. Trier, som vel ikke hørte til Partiet, men

som stod i Valggruppe med dette og i politisk Henseende maatte regnes til Regerings-Modstandere af Venstre — hvilken Stilling begge ogsaa indtog efter Valget. Det ene Medlem udenfor Grupperne var Grev Ludvig Reventlow, der imidlertid fra sidste Samlings Begyndelse indtraadte i Venstrereformpartiets Valggruppe og derefter maatte henføres til det nuværende Ministeriums Tilhængere.

Efter Valget af 29. Maj var Folketinget saaledes sammensat:

Regeringsparti	57
Socialdemokrater	24
Radikale	11
Moderate	9
Højre	12
Udenfor Grupperne	1
	114

Det ene Medlem udenfor Grupperne var Redaktør Chr. Reventlow, der dog nærmest maatte regnes som Højremand.

Valgets Resultat var altsaa dette, at Ministeriets direkte Tilhængere, Reformpartiet, selv naar Grev Reventlow medtælles, gik ned fra 59 til 57, og samtidig faldt den anden ministerielle Gruppe, de Moderate, fra 12 Medlemmer til 9. Eller med andre Ord: Ministeriet, der havde et Flertal paa 71 (72) før Valget, stod efter dette med 66 Stemmer, fordelte paa de to Grupper: Reformparti og Moderate, og saaledes at kun disse sidste overhovedet sikrede Regeringen Flertal. Af Oppositionen var Socialdemokraterne gaaet stærkt frem (fra 16 til 24); dernæst var Højre, hvis dette i Smaagrupper splittede og tildels regeringsvenlige Parti overhovedet kunde regnes til Oppositionen, lidt forøget (fra 11 til 12 eller 13), medens det radikale Venstre havde betalt Gildet og var sunket fra 15 Medlemmer til 11. Forholdet mellem Regeringsparti og Opposition kan belyses med nogle Ytringer, som de Moderates Ordfører, Direktør Neergaard fremkom med straks ved Samlingens Begyndelse:

Forholdet er dette, at de Valg til begge Rigsdagens Afdelinger, som har fundet Sted, siden vi i Foraaret afsluttede vort Arbejde, ikke har styrket Regeringens Stilling. Tvertimod, de har bragt Regeringen ret følelige Tab, idet de to Grupper, som er gaaede til Valg med det Program i det hele og store at støtte Regeringen og betragte den som Fører under det politiske Arbejde er bleven svækkede, medens derimod de oppositionelle Grupper, Højre og Socialdemokratiet, er bleven styrkede. Om de Radikale kan man vel ikke sige, at de er bleven styrkede ved Valget, men efter den nære Valgalliance med Socialdemokraterne kan man dog sige, at den radikal-socialdemokratiske Alliance er gaaet styrket ud af Valgene.

Til at tale saaledes havde de Moderates Ordfører adskillig Grund: der var noget af et Tak for sidst i Ordene. I Virkeligheden havde ved Folketingsvalget de moderate Vælgere vist sig fuldkommen enige med Reformpartiets Mænd: de havde ikke været til at skelne fra hinanden trods gammel og aldrig bilagt Strid. Og heraf havde Konseilspræsident J. C. Christensen vidst at benytte sig med megen Snildhed. De Moderate var kommen svækkede ind, fordi Vælgerne gled bort under Fødderne paa dem, endskønt deres Folketingsmænd ogsaa efter Systemskiftet 1901 havde været strængt adskilte fra Reformpartiet, og man fra den Side havde mødt dem med en vis Overlegenhed, der ikke var fri for Haan. Ikke uden Værdighed havde Hr. Neergaard i de forløbne Aar balanceret mellem hint endnu bevarede Fjendskab og den ministerielle Tilslutning, som nødvendiggjordes ikke alene ved de Mo-

derates Nederlag siden Valget 1895 men allermest derved, at Regering og Reformparti førte de Moderates kendte Forhandlingspolitik — den som var grundet paa Overensstemmelse og Overenskomst med Højre og Afstand-Tagen fra de radikale Standpunkter. Efter Ministeriet Christensens Dannelse og de Radikales Udsprængning af Reformpartiet var de Moderates Stilling noget stærkere overfor Reformpartiet, fordi dettes overmægtige Flertal i Folketinget pludselig var sunket til det akkurat Nødvendige. Men efter Valget var dette nu ganske forandret: Regeringen havde i og for sig ikke Flertal; hvis alle Tingets andre Grupper stemte sammen, kunde intet Regeringsforslag vedtages; desuden kunde Ministeriet selvfølgelig kun med yderste Vanskelighed agere, naar et enkelt Medlems Fraværelse bragte det i sikkert Mindretal, medens Flertal overhovedet ikke naaedes uden ved Ministrenes egne Stemmer. De Moderates 9 Stemmer var derfor ganske nødvendige for Ministeriet, men paa den anden Side var det ogsaa for Hr. Neergaard umuligt at unddrage Ministeriet disse Stemmer, fordi de moderate Vælgere saa tydeligt havde indrulleret sig under Hr. J. C. Christensens Fane ved Valget og kaaret ham til en Fører efter deres Hjærte og Aand.

Allerede i den overordentlige Samling, der var bleven nødvendiggjort ved Folketingets Opløsning og som havde fundet Sted fra 18. til 23. Juli 1906, havde Formandsvalget vist, at de Moderate var sig Stillingen og dens Følger vel bevidste: Hr. A. Thomsen var bleven valgt med 61 Stemmer; der blev ialt kun afgivet 99 Stemmesedler, ɔ: at 15 Medlemmer af forskellige Partier ikke havde givet Møde, 37 (Socialdemokrater, Højre, Radikale) stemte blankt (ved Formandsvalget d. 1. Oktober var der endog 40 blanke Stemmesedler). Altsaa Hr. Neergaard vidste, hvor Landet laa: enten saa de Moderate vilde eller ikke, nødtes de til at gaa den Vej, hvorhen deres Vælgere og forresten ogsaa deres Blade pegede. Dog den lille Hævn undte Hr. Neergaard sig ved første Lejlighed overfor det stormægtige Reformparti og dettes ikke mindre kaalhøgne Ministerium at sige dem, hvad Valgets Lære var og hvorpaa Ministeriets Flertal i Folketingssalen beroede: nemlig paa hans Gruppefællers, de fordums Fjenders og nuværende Venners ved politisk Overensstemmelse nødvendiggjorte Tilslutning.

Altsaa: efter Valget 29. Maj var Reformpartiet svækket i Folketinget og kun Flertal ved de Moderates Hjælp.

Men langt prekærere syntes Stillingen i Landstinget.

Ved Samlingens Slutning i April 1906 var Landstinget saaledes sammensat:

Højre	29
Regeringsparti	23 (21)
Frikonservative	10
Moderate	3
Socialdemokrater	1
	66

Tallet 23 er forsaavidt korrekt som Reformpartiet ved Samlingens Begyndelse havde besiddet saa mange Pladser, men under Samlingen var et Medlem død, og det færøiske Medlem, der tilhørte Reformpartiet, havde nedlagt sit Mandat, men selv derefter var Reformpartiet, der kunde vente sig Tilslutning fra de 3 Moderate og den ene Socialdemokrat *imod* Høj-

re, fuldkommen sikker paa sammen med de 10 Frikonservative at beherske Afstemningen i Tinget. Valget den 21. September forandrede imidlertid ganske denne Stilling; ved dette blev Landstinget saaledes sammensat:

Højre	29
Regeringsparti	18
Frikonservative	10
Moderate	4
Socialdemokrater	4
Radikale	1
	66

Ved Valget holdt de to Højregrupper da deres Medlemstal, hvorimod Reformpartiet led et Tab af fem Stemmer: deraf tilfaldt én de Moderate, tre Socialdemokratiet og én det radikale Venstre. Men derved skete det, at Reformpartiet + Moderate + Frikonservative tilsammen kun blev 32 Stemmer og altsaa ikke mere udgjorde sikkert Flertal i Landstinget, saasnart en Afstemning kunde forene det gamle Højres 29 Stemmer og de 5 oppositionelle Stemmer til 34, saameget mere som de Frikonservatives Besættelse af Formandspladsen reducerede de Allieredes 32 til 31 Stemmer. Og ved Samlingens Begyndelse fastslog denne nye Situation Regeringspartiets Svaghed, medens man fra oppositionel Side lagde adskillig Vægt paa, at de Allierede ikke mere var sikre paa deres Magt og at den nye lille Valggruppe, de 4 Socialdemokrater og den ene Radikale, kunde forhindre saadanne Kompromiser, saadanne *raadne Forlig*, som Højre i gammel Konservatisme vilde modsætte sig og de 5 af Principfasthed vilde forhindre. I Virkeligheden — for straks at sige det — fik disse Kombinationer ikke den ringeste Betydning under Samlingen, dels fordi de to kongevalgte Højremænd Gaardejer Raben og Baron Juul-Rysensteen døde og erstattedes af to Ministerielle: Hr. Jensen-Steengaarden og Hr. Jørgen Bertelsen (hvormed der kunde opnaas et allieret Flertal paa 34 Stemmer) og dels fordi overhovedet intet *Forlig* tilvejebragtes i Rigsdagssamlingen. Men som sagt, Ministeriet havde ikke mere ved sit eget Parti alene Flertal i Folketinget og turde heller ikke stole paa ved de Frikonservatives Hjælp at kunne gennemføre sine Forslag i Landstinget, og forsaavidt stod det svagere efter Valget end før dette.

Dog kun tilsyneladende. For det første var Valget ikke ført mod Højre, og dettes Vinding i de to Ting kunde derfor ikke betragtes som betydningsfuldt Nederlag for Ministeriet: ingen vilde regne med, at det Højre, der ikke talte mer end 12 af Folketingets 114 Medlemmer og som end ikke længer havde Flertal i Landstinget, kunde danne Ministerium, saameget mere som de Frikonservatives fra 1900 førte Politik jo netop gik ud paa to Ting: at forhindre nye Landstingsministerier af Højre og at sammenarbejde med det Ministerium, som dannedes af et Flertal i Folketinget. Altsaa Højres forholdsvis anselige Tilvækst forrykkede ikke Ministeriets Stilling, og om Ministeriet havde Valget staaet.

Og for det andet kunde Ministeriet tage sig Socialdemokratiets mange Repræsentanter og disses mange Vælgere let. Det saa jo nok yderst imponerende ud, naar Partiet steg fra 16 til 24 i Folketinget og fra 1 til 4 i det fornemme Landsting, hvorfra man havde tænkt de socialdemokratiske Repræsentanter omtrent udspær-

rede i alt Fald hvad Kresene udenfor København angik. Men ret beset styrkede denne socialdemokratiske Fremgang Ministeriet Christensen netop paa det Punkt, hvor det ønskede Støtte: nemlig i dets Karakter af sindigt Landbo- og Mellemparti lige langt fra de to Yderpunkter, socialdemokratisk Omstyrtning og gammelhøjre Reaktion. Dyden i Midten, det var netop Ministeriets Valgsprog. Hr. J. C. Christensen tænkte ganske vist ikke paa formelt at oprette det konservative Samlingsparti, at sammensmelte et tilforladeligt Venstre med et omtænksomt Højre, men hvad han forstandigvis ikke kunde have noget imod, det var, at Ministeriet og dets Parti opfattedes af alle besindige Vælgere som det bedste og eneste Bolværk imod det fremskridende Socialdemokrati. De 24 socialdemokratiske Repræsentanter maatte virke paa Højres opskræmte Fantasi som Tegn i Sol og Maane om Verdens sig nærmende Undergang, og denne Undergang *kunde* dog forhindres, om man ɔ: Vælgerne blot gav sig det besindige Ministerium i Vold og opgav en Stivsindethed, der bare ophidsede Arbejderne og Husmændene og hvem ellers kunde tænkes at ville slutte sig til Socialismens røde Fane. Idealet for Ministeriet Christensen eller rettere Hr. J. C. Christensens politiske Tanke var at fremfare mod Højre som mod det moderate Venstre: ikke at alliere sig med Partiet officielt, men at opsluge dets Vælgere — naturligvis i Landkresene, thi Byerne var engang for alle hjemfaldne til en anden Politik. Men Valget af 29. Maj havde vist Ministeriets og Regeringspartiets Opsugnings-Evne overfor de Moderate. Disses Vælgere havde Hr. Christensen taget til sig, deraf de moderate Folketingsmænds Tilbagegang — deraf ogsaa den lille moderate Gruppes Rigsdagstaktik, som straks aabenbarede sig ved Formandsvalget, hvormed et Regeringsflertal sikredes, og som senere fastsloges gennem Afstemning overfor Rigsdagsbeslutningen som Svar paa Trontalen og ved Toldlovbehandlingen. Rigsdagssamlingen forenede derimod ikke Reformparti og Moderate i ét Parti, ikke engang i en Valggruppe. Til hvad Nytte ogsaa? Regeringen havde dog den Støtte, som Hr. Neergaard og hans Gruppefæller — Hr. Neergaard selv bruger netop dette Ord og ikke mere Betegnelsen Parti for sine Venner — kunde yde, uden at paadrage sig det Ubehag, som Sammenslutningen med de fordums Fjender vilde vække hos enkelte Vælgere, der endnu levede paa Resterne af den gamle Kamp imod ***Forligets Mænd fra 1894***.

Og med Muligheden for den samme Bevægelse indenfor Højres Vælgere som indenfor de Moderates Vælgere i Landkresene kunde Hr. Christensen regne, naar Socialdemokraterne mødte saa mandsstærke i begge Rigsdagens Ting. Baade Højres Presse og Højres Politikere slog bestandigt paa Samling af de konservative Elementer i Samfundet mod de fædrelandsløse Omstyrtere. Men Højre tænkte paa den officielle Sammenslutning, den formelle Alliance med behørig Deling af Magten og Herligheden. Til den Politik vilde Hr. J. C. Christensen i det længste vende det døve Øre — nemlig akkurat saalænge han ikke behøvede at føje sig efter den. Her var jo den officielle Alliance langt farligere, end hvis det gjaldt de Moderate. De Moderate, det var dog

Venstremænd om end af en sekundær Kvalitet og omend i mange Aar udelukkede ved en Art Banlysning fra det rette Venstre-Alter: desuden naar Blade og Vælgere efterhaanden tabte den moderate Nuance og uskelneligt sammenrystedes med de ministerielle, saa kunde til Slutning Forskellen mellem det paa Kraft forhandlende Reformparti og *det forhandlende Venstre* (saaledes kaldte de Moderate stadigt sig selv) ikke opretholdes. Og dog vilde Hr. Christensen klogeligt ikke den officielle Sammenslutning. Hvor langt mindre da med det Højre, der endnu var det provisoriske, det Estrupske, det antiparlamentariske Parti, som Venstre i det mærkværdige Aar 1901 havde besejret under alle Kartovers Brag! Hvad der kunde vindes ved en formel Sammenslutning mellem Reformparti og Højre var for en ren Ubetydelighed at regne mod det mulige Tab, hvis Venstre-Vælgerne forskrækkedes og Højre gjorde Fordring paa sin Andel i Byttet. Hr. Christensen var meget for klog til ikke at indse dette.

Og desuden havde jo Valget vist, at Højre af sig selv ydede Ministeriet den Støtte, som Ministeriet behøvede. I Køge var Hr. Alberti som sædvanligt bleven valgt ved Højres Stemmer; paa Langeland havde Højre med et Par hundrede Stemmer frelst Regeringskandidaten. Og i København, hvor Ministeriet selv ingen Stemmer besad, dér kæmpede Højre for at udelukke radikale Venstremænd og opstillede selv halvt-regeringsvenlige Kandidater som Dr. Møller, der naarsomhelst erklærede sig for en Tilhænger af den J. C. Christensenske Militærpolitik. Og endelig viste Hovedstadspressen — gennem *Berlingske Tidende* og *Nationaltidende* — en elskværdig Forhandlingsvillighed overfor Regeringen og en ubetinget Afsky overfor Socialdemokrater og Radikale. Hvorfor i Alverden skulde Ministeriet Christensen under disse Omstændigheder frygte Højre eller anse det for en betydningsfuld Sag, om Højre var gaaet nogle Stemmer frem i begge Ting? Højre kom jo dog, naar der kaldtes paa det — derfor sørgede Socialdemokraterne. Men det kunde være godt at have Højremændene i Baghaanden, hvis en skøn Dag Striden med Socialdemokraterne for Alvor maatte føres og de Besiddende rustes mod de Besiddelsesløse: den Valgdag, hvor den Strid blev Valgprogram, skulde nok hæmme op for Socialdemokraterne. Dog endnu var dette ikke Politik, ikke virkende Politik. Men kommende Begivenheder indvarsles ved Stemninger og Strømninger i Politik, og Højres Tilvækst betød ikke nogen alvorlig Svækkelse for Ministeriet.

Og endelig for det tredie stod Ministeriet ikke svagere end før Valget af 29 Maj, fordi dette allermest betegnedes ved de Radikales Nederlag. De fire Krese, som de Radikale tabte, betød foreløbig Tryghed for Regeringen, Fornemmelsen af, at man ustraffet havde styrtet det første Venstreministerium og ustraffet sprængt Partiet. Vel sandt, Regeringspartiet havde i alt et Tab paa 2 Krese, men det havde ingen Kres tabt til de Radikale, hvorimod af disses tabte Krese de to i Jylland var blevne vundne af Reformpartiet. Hvis de Radikale blot havde beholdt deres Mandtal i Folketinget, end mere naturligvis hvis de havde faaet en ganske lille Tilvækst, havde Ministeriet følt sig utrygt i sin Politik, fordi dets Parti vilde blevet ængste-

ligt. Nu efter Valget kunde der siges til Partiet: det er foreløbig bevist, at ingen Ministeriel falder for den radikale Bevægelse.

Thi kun indefra kunde Ministeriet Christensen styrtes og dets Politik trues: Dette forstod Hr. Christensen saare vel. Det var jo et parlamentarisk Ministerium og beroede paa et Flertal i Folketinget. At Højre skulde faa Flertal, var udelukket, og en saadan Forandring som Højres Magtovertagelse paany vilde desuden forene alle demokratiske Partier i én fælles Opposition. Men man behøvede ikke at regne med sligt Fantasteri. De Moderate var efter Valget at betragte som Anneks til Reformpartiets Hovedkirke. At Socialdemokraterne skulde rykke op fra 24 til Flertal, var ogsaa udelukket: paa Vejen til denne parlamentariske Magt vilde de blive standsede af de forenede konservative Partier, der i ethvert Fald paa de første Valgdage vilde slaa dem tilbage, saasnart de for Alvor truede med en Magt, der kunde overtage Regeringen. Unægteligt behøvede Ministeriet heller ikke at frygte noget radikalt Ministerium som Afløser: med et Parti paa 9 til 11 Medlemmer lod der sig ikke danne Ministerium, end ikke arbejde med en saadan Udsigt for Øje. Men medens de yderliggaaende Partier, Højre og Socialdemokrater, kunde virke sammenkittende paa Reformpartiets Blok, virkede de Radikale ved deres blotte Tilværelse opløsende og smuldrende. Deres Standpunkter var ofte saadanne som Reformpartiet helt eller delvis i Regeringsøjemed maatte forlade. Naar Bevillingers og Loves Vedtagelse til syvende og sidst beroede for Regeringen paa, at de var antagelige for et Højre-Godsejerparti som de Frikonservative, saa blev den ministerielle Politik uvilkaarligt den gammel-moderate Overenskomst-Politik, som Reformpartiets Mænd i saa mange Aar efter Forliget af 1894 i Embeds Medfør havde angrebet. Men det maatte ikke udtales, at Politik og Taktik, Opfattelse og Syn var forandret efter Regeringstiltrædelsen, ganske særligt efter det andet Venstreministeriums Dannelse. Ulykken var den, at de Radikale sagde alt det, der ikke skulde siges baade om den almindelige Politik og om de enkelte Storspørgsmaal som for Eksempel det militære. De Radikale var, skønt faatallige, ivrige paa Møderne og havde en stedse voksende Presse til deres Raadighed. De bearbejdede Vælgerne uden at skræmme dem som Højremænd eller Socialdemokrater vilde gjort; de *var* Venstremænd og havde endnu for saa kort Tid siden været ansete for Meningsfæller af Reformpartiet, hvis Finanslovsordfører endda Hr. Zahle havde været; de Radikale var ogsaa paa en særegen Maade knyttede til det første Venstreministerium, hvormed det politiske Gennembrud var kommet; dettes afgaaede Medlemmer — med Undtagelse af den af alle forstødte Krigsminister Madsen — tilhørte de Radikale. Hr. Deuntzer var blevet valgt paa Fyn, C. Hage havde stillet sig i Stubbekjøbing, begge overfor ministerielle Kandidater; og Hørups og Grev Holsteins store Navne laa ligesom truende bagved den radikale Bevægelse, der kunde hævde sig som Arvtager af den klareste og aandfuldeste Friheds-Politik, som Danmark havde kendt. Alt dette kunde gøre Vælgerne usikre, naar tilmed en ætsende Kritik anvendtes overfor Regeringens Hand-

linger og Undladelser, Taler og Administration; fra Vælgerne steg Usikkerheden op til Repræsentanterne, som Regeringen maatte have fuldkommen tilforladelige, da det ringeste Frafald tilintetgjorde det parlamentariske Flertal og kunde bevirke en uhyggelig Bølgen i Rækkerne. Og endelig vilde en saadan Utryghed straks forplante sig op i Ministeriet, som Hr. J. C. Christensen vel havde sammensat med stor Omsigtsfuldhed, forsaavidt det ikke indehavde nogen autoritativ Personlighed uden hans egen — og han altsaa ikke som Hr. Deuntzer havde den givne Afløser siddende midt i sit Ministerium — men som ogsaa faldt sammen, saasnart han følte Grunden vakle under sig: hvis *han* ikke kunde berolige og beherske og lede Partiet, kunde han ingen Hjælp vente af sine Kolleger, der var Adjutanter og ikke sideordnede Hærførere. Altsaa Valget den 29. Maj førtes af Hr. J. C. Christensen paa den Situation, som Partiets fjorgamle Sprængning gav, direkte imod de Radikale. Og da Valget var et Nederlag for disse trods det meget store Stemmetal, som deres Kandidater i alt havde samlet, og da derfor ingen Uro kunde ventes indenfor Reformpartiet paa Grund af Valget, følte Ministeriet sig ikke svækket ved Valget. Dette havde fastslaaet Hr. J. C. Christensen baade i Egenskab af Konsejlspræsident og af Forsvarsminister og godkendt: hans Dannelse af et Venstreministerium med Udsprængning af de fordums Ministre, hans Udstødelse af de Radikale fra det ministerielle Parti, og endelig den Nøler- og Afventer-Politik, som han havde bragt i System fra 1895 og som han kun i yderste Nød agtede at forlade.

II.

Rigsdagen aabnedes den 1. Oktober paa højtidelig Maade, idet Kong Frederik første Gang efter sin Tronbestigelse kom tilstede og oplæste Trontalen. I denne hed det forjætningsfuldt:

Saasnart ske kan, vil mit Ministerium fremsætte flere betydningsfulde Lovforslag, af hvilke jeg her vil nævne Forslag til Lov: om kommunale Valg, om Toldafgifter m. fl., om Ministrenes Ansvarlighed, om Reform af Retsplejen, om Ændring af Grundlovens § 32, om Forsikring mod Arbejdsløshed, om Hjælpekasser, om Udvidelse af Ulykkesforsikringen til Landarbejdere m. fl., Forslag til Lov om Fiskeriet og om Udvidelse af vort Jærnbanenet.

Hvis man vil dele denne Række Lovforslag, som her nævnes, i politiske og upolitiske Love, kan det straks siges, at af de politiske Lovforslag blev intet gennemført og ophøjet til Lov. Af den hele Række blev overhovedet kun tre vedtagne, nemlig de to sociale Love og Lov om Fiskeriet, medens en Ulykkesforsikringslov aldeles ikke blev forelagt, og alle de andre unægteligt meget betydningsfulde Forslag enten blev liggende i Udvalgene efter en første Behandling (Jærnbaner, Retsreform) eller senere standsede paa deres Vej gennem Tingene.

Men to af disse ikke vedtagne Love: Reformen af det indirekte Skattevæsen og den kommunale Valglov gav den hele Rigsdagssamling dens Præg og Betydning.

Toldloven havde Finansminister Lassen taget i Arv efter sin Forgænger C. Hage. Ikke i den Forstand, at Hr. Hage som Finansminister havde personligt begyndt Arbejdet for en ny Toldlov eller endog blot trukket Grænserne for en saadan. Hr. Hage havde haft nok at gøre med de di-

rekte Skatters Omordning og kunde med adskillig Ret mene, at de i saa mange Aar førte og opgivne og atter genoptagne Toldforhandlinger ikke aabnede stor Mulighed for bedre Lykke efter Systemskiftet end før. Alligevel var han klar over, at Forsøget maatte gøres og at Venstreregeringen ikke kunde unddrage sig det Krav, som beroede paa, at en Toldreform saa længe havde været Programsag for Venstre. Og netop i Efteraaret 1904 nogen Tid inden han styrtedes som Finansminister af Hr. J. C. Christensen, havde han foranlediget, at der paabegyndtes af Sagkyndige i Administrationen et toldteknisk Gennemsyn af Toldloven, hvilket kunde lægges til Grund for videre finansielpolitisk Gennemarbejden og Fremstilling af et Toldforslag. Først efter et Aars Forløb var Sagen saa vidt fremskreden at Toldlovforslaget kunde forberedes igennem de højeste Toldautoriteters Arbejde, ganske særligt ved Generaldirektør Marcus Rubins overordentlige nationaløkonomiske Indsigt og vidtrækkende Sagkundskab, og derefter forelægges Finansministeren til endelig og politisk Afgørelse. Allerede i Forsommeren 1906 kunde Hr. Vilhelm Lassen forkynde dets Fremkomst og antyde dets Grundlinier uden dog at røbe, hvad der skulde afgive den nødvendige Dækning, efterat han højtidelig havde meddelt, at en Brændevinsafgift — der saa ofte havde været det Skær, hvorpaa en Toldlov officielt og reelt var strandet — ikke vilde blive benyttet af ham som Finansminister til Dækning af Nedgang i Toldudgifterne.

Allerede den 2. Oktober sammen med Finanslovforslaget forelagde Finansministeren med et udførligt Foredrag det Indbegreb af Love, der tilsammen udgjorde en Reform af det indirekte Skattevæsen: Toldlov med tilhørende Sukkerafgiftslov, Arvelov og Stempelafgift paa spirituøse Drikkevarer.

Finansministeren havde med disse Forslag tænkt sig at forblive paa den gyldne Middelvej: de var udarbejdede som Mellem-Forslag, der ved Hjælp af en kraftig Vilje hos Ministeren — der kunde gøre Krav paa politisk Beredvillighed og Disciplin hos sit Parti, da dette selv var interesseret i en Skattereforms Gennemførelse — og ved en rimelig Imødekommen fra de Frikonservatives Side kunde gennemføres i Rigsdagssamlingen. Toldforslagets enkelte Positioner var med Hensyn til Beskyttelse støttede paa Toldkommissionens Betænkning og paa de endelige Afstemninger i Landsting og Folketing, dengang da det sidste Toldforslag, det Køedt-Lüttichauske, behandledes. Enkelte store Artikler som Petroleum og Kul var absolut frigivne og Nedsættelse foreslaaet paa Kaffe, Ris, Sago og Salt, medens dog samtidigt Tolden var forhøjet for saakaldte Luksusartikler som Silke, Tobak og Vin — hvilken sidste Forhøjelse hang sammen med, at man ved Stempelafgiften paa Spiritus vilde skaffe en Indtægt af 4 Millioner Kr. Alt dette fremstilledes af Finansministeren som et yderst demokratisk Fremskridt. Der var 8½ Millioners Nedgang paa Toldlovforslaget, deraf dækkedes de 4 ved Stempelafgiften og de 2½ ved den nye Arveafgiftslov — der blev saaledes 2 Millioner Kroner udækkede tilbage, og trods de blomstrende Finanser fremstilledes dette som en overordentlig Indrømmelse til Venstre.

Med den indtrængende næsten voldsomme Veltalenhed, hvorover Hr. Lassen raader, præsenteredes Forslagene for Folketinget. Det var Meningen at blænde Venstre og at vinde Modstanderne. Der var ingen Tvivl om, at Hr. Lassen var godt inde i sine Sager og at det ikke skortede ham paa politisk Vilje og taktisk Evne. Der gik dog en god Stund, inden Forslagene naaede til første Behandling.

Folketinget gav sig Tid, som dets Skik nu engang er; det savner maaske ogsaa nogen Sans for at adskille mellem Smaat og Stort. Der er god Formodning for, at Finansministeren saare gærne havde set sine Forslag hurtigt behandlede: der taltes endog om, at Folketinget efter fremmed Mønster skulde f. Eks. drøfte Finanslovforslaget om Formiddagen og Toldforslaget om Aftenen. Men det blev der intet af. Der viste sig hurtigt en passiv Modstand mod al Ilfærdighed, og en Modstand, som Hr. Lassen aldeles ikke kunde overvinde paa dette Stadium. Senere havde han bedre Held.

Folketinget begyndte — i Henhold til en gammel men ikke god Sædvane — med at tage nogle Dages Ferie efter Finanslovens Fremsættelse. Da det atter var samlet den 9. Oktober beskred man til en Adressedebat eller politisk Generaldebat, der ellers plejer at indbefattes i første Behandling af Finansloven. Valgene gjorde en saadan politisk Debat selvfølgelig, og Trontalen eller rettere Besvarelse af Trontalen gav en passende Anledning til politiske Udtalelser fra de forskellige Partier. Men Debatten var uden politisk Interesse: hvad der kunde siges om Valgene, var klart for alle — især hvad der kunde siges officielt. Desuden laa Regeringens Politik, forsaavidt den stod i Sammenhæng med de bebudede Love, endnu i det Uklare, og selvfølgeligt vilde Konsejlspræsidenten ikke uden Nødvendighed — og en saadan forelaa ikke — udtale sig om, hvad Planer han havde for Fremtiden. Og det nytter ikke ved slige Lejligheder at tænke paa fremmede parlamentariske Forhold, hvor en saadan Tilbageholdenhed og Fortielse næppe vilde blive taalt hos en Ministerchef. Parlamentarismen er saa ny her i Landet, at den endnu ingen Praksis har uddannet. Det vilde være utænkeligt andetsteds, at en Konsejlspræsident kunde nægte at sige sin Mening om et brændende politisk Spørgsmaal saaledes som f. Eks. Spørgsmaalet om en Landstingsopløsnings Rækkevidde med Hensyn til de kongevalgte Medlemmer. I dansk Politik er man mere tilbøjelig til at anse den yderligst drevne Tavshed for en rimelig Diplomati, i hvert Fald en Besvarelse, der intet afgør og forbeholder alt. Denne Sædvane skriver sig nok fra de mange Aar, hvor Højreministerierne sad og hvor en Regeringschef som f. Eks. Estrup aldeles ikke ansaa det for nødvendigt eller rimeligt, ja egentlig betragtede det som under sin Værdighed at besvare Spørgsmaal eller at afgive Forklaring overfor det genstridige og oprørske Folketing. End ikke Monrad kunde aflokke tydelige Erklæringer fra Ministerbordet, hvormeget mindre Venstres Ordførere.

Men naar bindende Erklæringer saa at sige aldrig afgives af Ministre og naar en Væsensdel af Regeringskunsten bestaar i at sige hverken ja eller nej, hverken sort eller hvidt —

men graat og *hvis*, saa faar sjældent politiske Debatter i Tinget afgørende Betydning, selv om de ikke mangler politisk Interesse og ret vel kan give gode Oplysninger om de Førendes Karakter og Virkemidler. Trontale-Debatten kom ikke til at betyde noget. Den tog tre Dage 9.—11. Oktober og endte med, at det Forslag til Beslutning, som Reformpartiet havde stillet, blev vedtaget. Det lød saaledes:

Folketinget beslutter at bevidne Hans Majestæt Kongen sin Glæde over Trontalen ved Rigsdagens Aabning den 1. Oktober og tilsiger Ministeriet sin Støtte under dets Ledelse af Arbejdet for Gennemførelsen af de heri nævnte Reformer.

Beslutningen indeholdt kun en Tillidserklæring til Ministeriet. Fra radikal Side var der gjort et Forsøg paa efter engelsk Mønster at udvikle et politisk Program i en udførlig Adresse til Kongen som Svar paa Trontalen; fra Højres Side vilde man kun med et lille Forbehold give Ministeriet sin Tilslutning, medens Socialdemokratiet opfordrede Ministeriet til Kamp i en Dagsorden. Som venteligt var fejede Reformpartiet alt dette til Side med sit Flertal. Det bestod af 63 Stemmer, Reformparti, Moderate og de to Løsgængere: Grev Reventlow og Redaktør Reventlow.

Og da dette formelt Nødvendige var besørget — thi ingen brød sig for Alvor om Trontale og Beslutning — tog Folketinget fat paa Finanslovbehandlingen d. 12. Oktober. Som sædvanligt, men maaske stærkere end ellers — fordi Adressedebatten var gaaet i Forvejen — opløste den sig i Enkeltheder, lokale Spørgsmaal, Vælgerinteresser, Ønsker osv. Der er næppe noget at sige hertil: én Gang om Aaret maa de menige Folketingsmænd have Lov til at fremkomme med saadanne Udtalelser, som Hensynet til deres Vælgere paalægger dem. Men i Korthed fattede man sig ikke: første Behandling tog fra 12. Oktober til 25. Oktober med adskillige Aftenmøder, og ikke mindre end 61 Talere tog Ordet foruden de 8 Ministre, og mange af disse Talere havde Ordet to og flere Gange. Intet Under, at Tinget var træt efter denne Udladning, og først den 5. November efter en ny Ferie tog man da fat paa Toldloven og de med den samhørende Forslag.

Ministerens Forslag var som sagt et Mellem- eller Mæglingsforslag, beregnet paa at kunne gennemføres som Kompromis, baade fordi Højre og Venstre maatte være enige om engang at faa Ende paa den ustanseligt i over tredive Aar debatterede og altid strandede Sag og fordi Forslaget tænktes at byde alle Parter — Beskyttelsesmænd og Frihandelsmænd, Tilhængere og Modstandere af indirekte Skat — saameget, at de hver for sig kunde føle sig nogenlunde fornøjet om end ikke helt tilfredsstillet. Ministeren betonede meget stærkt som Forslagets Karaktermærke og dets Særpræg fremfor alle andre Toldforslag: dets Gennemførlighed, og fremhævede naturligvis i Sammenhæng hermed sin bestemte Vilje til at skære igennem alle Forhindringer. Meget krasse Udtryk benyttede Forsvarsministeren for at fastslaa sin Hensigt og sit Maal. Da han talte om tidligere Toldforslag og anførte Chr. Hages Ord om de kolossale Masser af Papir, der var forbrugte til Tryksager i den Anledning, erklærede han:

Jeg siger rent ud, at det kvalmede for mig at tænke den Tanke, at jeg skulde være med til at forøge denne Dynge af Makulatur.

Og da første Behandling nærmede sig sin Afslutning, kendetegnede han sit Standpunkt med nogle faa Ord, der senerehen ofte af Modstanderne anvendtes overfor ham og som muligvis i Stridens Hede formede sig lidenskabeligere end Ministeren med koldt Overlæg havde ønsket. Til en radikal Taler, der havde sammenlignet Toldforslaget med saadanne Mæglingsforslag, hvorom man tidligere havde søgt at ene Højre og Venstre, gav Hr. Lassen dette Svar:

Det er ganske sandt. Det er slet ikke andet end et Forslag, som det er Meningen at samle Højre og Venstre om. For jeg gider virkelig ikke forelægge et Forslag, som der ikke er Tanke om, at man kan samle Højre og Venstre om. Det har været Meningen med mit Forslag, at vi skulde gennemføre en Toldlov.

At Ministeren tænkte saaledes — at han vilde have sin Toldlov igennem — at han altsaa ikke havde affattet sit Forslag programmatisk og principielt, men saaledes, at han kunde have Haab om at faa et Flertal i Folketinget og de Frikonservative i Landstinget til at vedtage det, derom kunde ingen Tvivl herske. Men om det var klogt at udtale sig saa voldsomt, er et andet Spørgsmaal. Det vil altid synes underligt, at en Minister affatter sit Forslag med ligesaameget Hensyn til Modpartiet som til sit eget, ogsaa fordi man helst ved en parlamentarisk Forhandling skal have noget at slaa af paa. Forslagets Præg var netop dette, at det lignede et saadant Kompromis, som et Fællesudvalg paa den danske Rigsdag efter Ugers Forhandling enes om. Men en Minister vilde næppe begynde Forhandlingen med at sige: her er talrige Indrømmelser til Modstanderne; i hvert Fald plejede Højres Ministre ikke at bære sig saadan ad: man kunde ikke ret vel tænkt sig Hr. Estrup udtale sig paa denne Maade. Desuden var det farligt for Finansminister Lassen, naar han i saa høj Grad fremhævede Forslagets Gennemførlighed, fordi netop dette Ord var ligesom Mærkeordet for den moderate Politik, som han selv i saa lang Tid og med saa ramme Udtryk havde angrebet. Modstanderne undlod da heller ikke at minde derom og optrykte mod ham følgende Udtalelse fra 1893, hvor det Hørupske Parti, til hvilket Hr. Lassen dengang sluttede sig, stærkt angreb de Moderate under Hr. Frede Bojsen:

I Ordet *det' Gennemførlige* ligger hele den moderate Reformpolitik; i Ordet *at hævde sit Standpunkt* hele Venstres. De Moderates Løsen fra 1890 er, at der ikke maa sigtes højere end at der kan rammes i Centrum af Landstinget. Reformen skal række akkurat til Landstingets Vilje, ikke en Tomme højere, ikke en Alen længere. Landstinget er Maalestokken for hvor demokratiske de maa være. Venstres Løsen har altid været det at fremsætte de Reformer, som var demokratiske og retfærdige, og at arbejde for dem og at hævde dem. Maalet var da ved Sandheden og den gode Grund i Reformerne at at tvinge Modstanderne ind under dem lidt efter lidt.

Selv om Ministeren kunde hævde, at ét er at være i Opposition, et andet at være Regering og selv om han kunde tilføje, at forskellig Tid giver forskellig Taktik, saa kunde det dog næppe nægtes, at netop *den moderate Reformpolitik* med dens tilstræbte *Gennemførlighed* prægede hans Toldforslag. Men naar Ministeren saa stærkt indestod for Skattereformens Gennemførlighed — endog med Fra-

vigelse fra tidligere politisk Standpunkt — saa blev det ham ogsaa en politisk Nødvendighed virkelig at opnaa sine Forslags endelige Vedtagelse. Dertil kom, at Ministeriet overhovedet trængte til efter Valget, der havde bekræftet og styrket dets Stilling, at vise sin Magt i Lovgivningen og at sætte betydningsfulde Reformer igennem. Hvorledes det kunde gaa med en ren politisk Lov som den kommunale Valglov, kunde altid være tvivlsomt — til de gamle Mærkesagers, Retsreformens og Ministeransvarlighedslovens Gennemførelse satte næppe nogen Lid — des mere Vægt maatte der da lægges paa, at Toldreformen, som var højtideligt forkyndt paa Sommerens Møder og ligesom stillet i Spidsen for det hele Rigsdagsarbejde ved dens Fremsættelse den anden Dag i Samlingen samtidigt med Finansforslaget, kunde — som Finansministeren sagde — samle baade Venstre og Højre om sig.

Det første Spørgsmaal var da dette: hvorledes vil Folketinget stille sig til Forslaget? Og dettes Besvarelse kunde man ventet givet ved Forhandlingen, der strakte sig fra 5. til 16. November og undertiden endog lagde Beslag paa Aftenmøder. Naturligvis var Ministeren forberedt paa Angreb fra Socialdemokrater og Radikale, fra de yderliggaaende Partier, som han benævnede dem. Men overfor dem havde han først Arveafgiften at henvise til som en demokratisk Foranstaltning, saameget mere som det radikale Venstre i den forudgaaende Samling selv havde indbragt et Arveafgiftsforslag og fremhævet dets Hensigtsmæssighed som Dækningslov ved en Toldreform. Nu kunde Ministeren fremsætte et i Enkeltheder overordentlig udarbejdet Forslag, der baade forøgede den gældende Afgift stærkt og forsøgte at ramme ethvert Forsøg paa at unddrage sig en saadan Skat. Dette maatte enhver Demokrat erklære sig for, selv om Loven udgjorde en ny Skat paa Befolkningen, paa Grund af den Billigheds-Tanke, der laa til Grund for Statens Udnyttelse af Arvefaldet og for en Forhøjelse af Afgiften. Og hvad Højre angik, selv Landstingets Højremænd, der nærmest skulde repræsentere de store Formuer, hvilke herefter vilde belastes saa stærkt, saa var det at vente, at de maatte bide i det sure Æble, fordi Skatten var tidsmæssig og populær og anvendt i saa rigt og aristokratisk et Land som England, og fordi det altid er vanskeligt i Politik at forsvare sin meget særlige Penge-Interesse. Besværligere for Ministeren var det og blev det med den anden Dæknings-Skat, Flaske-Stempelskatten. Den var hurtigt bleven angreben som ikke-populær, som plagsom og byrdefuld for Omsætningen, og det hjalp ikke, at Ministeren henviste til Sverrig, hvor et lignende Stempel fandtes, og til den nye Cigaret-Afgift i Tyskland: den kunde ventes angreben baade af Højre og af Yderliggaaende. Paa den anden Side viste Forhandlingen, at her vilde Regeringspartiet ikke fortrædige sin Finansminister.

Imidlertid det Afgørende var jo selve Toldforslaget. Hvorledes vilde Partiet stille sig? Vilde det foranlediget af demokratiske Angreb finde Forslaget altfor langt til Højre eller vilde protektionistiske Angreb fra konservativ Side give Partiet Indtryk af, at Forslaget netop var passende frihandlersk? Og vilde Partiet ikke murre over,

at Forslaget opgav Værditold-Princippet, der tidligere havde været Venstres stadige Krav overfor Højreregeringerne, men som Finansministeren nu — paavirket af Generaldirektør Rubin, der offentlig optraadte som Modstander af Værditolden, og tydelig nok overbevist om de toldtekniske Argumenters Gyldighed — næsten helt forkastede? Og hvorledes endelig vilde — og derpaa kom meget an — de Moderate og ganske særligt deres saare toldkyndige Ordfører Direktør Neergaards Stilling blive?

Den langvarige første Behandling gav for Socialdemokraters og Radikales Vedkommende selvfølgeligt det Udslag, man ventede. Angrebet var stærkt og forbitret. Men alligevel havde Finansministeren straks to *Farører* at regne med, en særlig og en af almindelig Art. Den første var den, at der hos Socialdemokraterne sporedes en Betænkelighed overfor Nedsættelser i frihandlersk Hensigt, en lille Angst for, at Arbejderne paa dette Punkt let kunde blive samansvarlige med Arbejdsgiverne: noget saadant kom til Orde hos en socialdemokratisk Folketingsmand, der var særlig Talsmand for Sukkerroedyrkernes Interesser. Og i Sammenhæng hermed kan det nævnes, at ved Spørgsmaalet Værditold viste der sig nogen Tvivl hos de særligt Fagkyndige netop for deres eget Fags Vedkommende — dette gjaldt for Eksempel med Hensyn til Tobakken. Men det maa paa den anden Side siges, at hvor hurtigt og behændigt Finansministeren end benyttede sig af saadanne Fordele, saa var de socialdemokratiske Førere ligesaa hastige og viljefaste i at hævde de rene Principer netop overfor Frihandel og Værditold. Og skønt — for straks at sige det — under den fortsatte Toldbehandling Arbejderne i forskellige Fag paa de indleverede Andragender stillede sig ved Siden af Arbejdsgiverne, naar disse betegnede Nedsættelser som faretruende og ødelæggende, og dette i ret vid Udstrækning, syntes dog ikke Lederne at ville lade sig paavirke heraf, hverken ved Antagelse af Ændringsforslag eller i deres hele Holdning overfor Toldforslaget.

Dette var den særlige Fordel, som Forhandlingen bød Finansministeren. Dertil kom en mere almindelig, som allerede nu kunde anes og som senere blev til Virkelighed, den Omstændighed, at baade Socialdemokrater og Radikale vilde nødes ved tredje Behandling til at stemme for et Toldforslag, der i og for sig bød en Nedgang af 8½ Millioner, deraf 2 Millioner udækkede. Naturligvis kunde alligevel Toldforslaget meget vel angribes og blev det ogsaa, men man kunde selvfølgeligt ganske anderledes kritisere et Forslag sønder og sammen, som man til Slutning vilde stemme imod end et saadant, som man trods alle Indvendinger endte med at stemme for.

Højre gjorde, hvad Finansminister Lassen maatte ønske, det angreb hans Forslag med alle Protektionismens og Konservatismens Vaaben. Ovenikøbet blev Kritiken spredt og løs paa Grund af det højst uensartede Præg, som Højres Folketingsmænd havde faaet ved Valget og som delte dem i helt regeringsvenlige, forhandlingsvillige, frikonservative og stokreaktionære Samfundsbevarere. Og endda er det svært at finde den rette Nuance for en saa helbefaren moderat Politiker som Hr. Dinesen, der maaske staar Hr. Klaus Berntsen allernær-

mest, og for en højreradikal Hedspore som Dr. Birck. Men i hvert Fald kunde Hr. Vilhelm Lassen tage sig Angrebet let: jo stærkere, der fyredes, des skudsikrere blev Stillingen overfor hans eget Parti, og desuden var Folketingets Højre ikke bestemmende for Forslagets Skæbne i Landstinget, hvor de Frikonservative havde Afgørelsen, og disse havde mange Gange vist sig uafhængige af, hvad det gamle Højre i Presse og paa Tinge mente om Sager og Personer.

Nej, i Folketinget stod det Hele paa, hvad Ministerens eget Parti og saa de Moderate vilde mene og sige. Og til en Begyndelse saa' det ikke saa heldigt ud, thi Forhandlingen aabnedes af Reformpartiets tidligere Ordfører i Toldsager, den bornholmske Rigsdagsmand Hr. Ingvard Jensen, en af de gamle Bergske Gruppemedlemmer. Hvad enten han nu ikke vilde forstaa Situationen eller han var naiv eller han havde Lyst til en lille Ondskabsfuldhed, nok er det, at han i det Foredrag, hvormed han aabnede hele den store Tolddebat, fandt sig foranlediget til at yde Protektionisterne den Trøst, at Toldforslagets Nedgang paa Beskyttelsessatserne vilde fuldtud opvejes ved Nedgangen for Raa- og Hjælpestoffer og at det hele Forslag aldeles ikke vilde betyde noget Tab for den beskyttede Industri. Det var naturligvis aldeles ikke, hvad der *skulde* siges. Nok burde Hensynsfuldheden overfor Haandværk og Industri betones, men Forslaget skulde jo være frihandlersk! Og næppe havde Hr. Ingvard Jensen sluttet, førend Finansministeren maatte gribe Ordet og protestere mod denne Fortolkning og denne lidet rettroende Opfattelse af Forholdet mellem Beskyttelse og Nedsættelse. Han hævdede selvfølgeligt, at Nedsættelsen paa Raastofferne kun for en ringe og forholdsvis Dels Vedkommende kom Industrien til Gode, men iøvrigt alle mulige andre Næringsveje.

Fraregnet denne lille pudsige Ouverture havde Ministeren ellers intet at klage over: Partiet kom maaske en lille Smule til venstre for ham, men saa lidt, at det ikke kunde hindre den endelige Vedtagelse og snarere vilde betegne en Sejr mere for Ministeren og vise hans Evne til at formidle Modsætninger. Var Partiet lidt til Venstre for Forslaget men dog godkendte det, maatte det derved blive endnu antageligere for de Frikonservative. Den, der behersker sit Parti, er muligvis endnu større end den, der behersker sig selv. Og Partiet var velvilligt og taknemligt, ikke uden en vis Forknyttelse overfor den veltalende og haardhændede Minister, og selv Stempelafgiften — endsige Arveafgiften — fandt de passende Anbefalere.

Og saa endelig Hr. Neergaard, hvis Autoritet i denne Sag var større end nogen andens i Folketinget og hvis Tilslutning betød Flertallet sikret i dette Ting. Hvis han gik til Venstre for Hr. Lassen, vilde det i høj Grad skade Ministerens Stilling i hans eget Parti: han kunde jo ikke sættes til Vægs af en *moderat* Venstremand, der havde siddet i Toldkommissionen og som havde arbejdet paa alle de hidtil tilvejebragte Mæglingsforslag med god Vilje; erklærede Hr. Neergaard dette Kompromis for ringere end de tidligere — ringere i Henseende til Lettelse for Skatteyderne og til Nedgang i Beskyttelse — saa blev Forslaget, det fremfor alt paa Gen-

nemførelse beregnede Forslag uigennemførligt i Regeringspartiet. Men Hr. Neergaard var ikke saa ubarmhjærtig — halvt Regeringstilhænger som han jo var bleven. Man kan maaske finde nogen Malice i, at han betegnede Forslaget som et Kompromis af ganske samme Art som de senest behandlede: han gjorde Forslaget saa politisk og finansielt og toldmæssigt *moderat* som vel muligt, hvorved han ganske forklarede sin Tilslutning, men han gav ogsaa denne Tilslutning — med passende saglige Smaaindvendinger — til Toldforslaget og til den hele Skattereform. Kun paa et Punkt tog han Afstand og erklærede udførligt og bestemt sin Uenighed med Ministeren — paa et principielt Punkt, som han iøvrigt senere maatte næsten ganske opgive — nemlig med Hensyn til Værditold, som han i stor Udstrækning forlangte indført. Han endte med at udtale, at det vilde være ham en Glæde at arbejde paa Forslaget. Og der kunde derefter ikke være Tvivl om, at hans loyale Medarbejde var sikret.

Da de mange Møders trættende Debat nærmede sig sin Afslutning, kunde Finansministeren med nogen Ret udtrykke sin Fornøjelse over Modtagelsen. Det var vel omtrent gaaet som han haabede og ventede. Men man var naaet til 16. November. Og Folketinget plejer ikke at forhaste sig. Skulde den store Reform imidlertid naa op til Landstinget, gennemgaa Udvalgsbehandling dér og lykkeligt pløje et sikkert kommende Fællesudvalg igennem, saa maatte der sættes Kraft paa. Dampen maatte op — og foreløbig gjaldt det mere for Finansministeren atter at faa disse Forslag fravristede Folketinget end bekymret at hæge over i hvilken Form de fra dette Ting skulde naa op til Landstingets anderledes afgørende Behandling.

III.

Medens Folketinget saaledes forhandlede syv lange og syv brede og vedblev dermed lige indtil Juleferien, holdt Landstinget efter sin Sædvane faa og korte Møder, saameget færre som Tinget bogstaveligt manglede Arbejdsstof, da Forslagene blev liggende i Folketinget. Forskellen mellem de to Tings Arbejdsmaade kan opgøres haandgribeligt ved Hjælp af Rigsdagstidende. Folketinget holdt inden Juleferien 51 Møder, hvoraf adskillige tog baade Formiddagens og Aftenens Timer, og Forhandlingerne paa disse fylder ikke mindre end 2906 Spalter i Tidenden, medens Landstinget i de samme tre Maaneder indskrænkede sig til 23 Møder, der ikke optager mer end 444 Spalter, saaledes at altsaa Folketingets Veltalenhed var næsten 7 Gange saa stor som Landstingets, endda Folketingets Medlemstal jo ikke engang er det dobbelte af Landstingets.

Men det er ikke Mængden, der gør det. I Virkeligheden frembød Landstingets Forhandlinger da og senere fuldt saa megen Interesse som det folkevalgte Tings, ja egentlig langt mere Interesse, skønt det burde være omvendt. Men efter Systemskiftet er det blevet saa, at Opmærksomheden midtsamles i, hvad Landstinget udtaler og beslutter. Og dette har to Grunde, af hvilke den første er uundgaaelig, fordi den beror paa selve den parlamentariske Statsskik. Naar Ministeriet er udgaaet af Folketingets Flertal, saa vil dette Flertal ikke have me-

get andet at gøre end at være Ministeriet følgagtigt med passende Elskværdighed og Højtidelighed. Man gør jo ikke Oprør mod sit eget Kød og Blod. Kritiken og derfor Interessen maatte da ligge hos Oppositionspartierne, men da deres Kritik er ret selvfølgelig og da deres Mindretals-Afmagt er givet, saa vil man uden Spænding se hen til, hvad disse Mindretal vil sige og beslutte. Intet i den politiske Situation vil forandres derved. Først naar Flertallet synes at skifte Plads, bliver Folketinget atter interessant.

Den anden og mere særlige Grund, hvorfor Folketingsforhandlingerne taber i Interesse, beror paa det Kvalitetsvalg, hvorefter Ministeriet udser sine Repræsentanter. Vælgerne er tilbøjelig til at tage en *Mand fra Kresen*, engang imellem fra en nærliggende Kres, hyppigt en tilforladelig og duelig Mand, sjældent en fremragende Mand eller en udpræget Pensonlighed. Og Ministeriet støtter denne Tilbøjelighed, ønsker øjensynligt, at dets Flertal skal bevare et ensartet Præg og virke i samme Niveau. Naar ingen rager op — ja saa er der heller ingen med fuldt berettiget Ærgerrighed, ingen til at tage Arv. Da Hr. J. C. Christensen dannede sit Ministerium, tog han i Hr. Lassen og Hr. Berg sine mulige Afløsere straks med som Kolleger. Ordsproget: „ingen Fyrste har dræbt sin Efterfølger" er ikke helt sandt: en Konsejlspræsident kan blive af med sin nærmeste Efterfølger ved at optage ham i Regeringen. Men som sagt Partiet, Blok'en i Folketinget tæller nu yderst faa Mænd, der ved Personlighed og Særpræg kan skabe Opmærksomhed for Tinget, saaledes at man med nogen Spænding afventer, hvad de ved enhver Lejlighed vil bestemme sig til.

Ikke saadan med Landstinget. Regeringen har intet fast Flertal i dette Ting. Alt beror paa, hvad de Frikonservative beslutter og hvad disses kloge Fører Grev Frijs udtaler. Og om den ubetingede Tilslutning, saaledes som et Folketingsflertal yder sit Ministerium, kan her ikke blive Tale. De Frikonservative er en udskilt Højregruppe, der dannedes mod de provisoristisk-stemte Højreministerier, dels paa almenpolitisk Grundlag, dels af saglige Interesser. Endnu det sidste Landstingsministerium, det Sehestedske, var belavet paa den Mulighed at genoptage Provisorie-Politiken, og netop denne Omstændighed forhindrede de Frikonservative fra at indtræde i Regeringen ved en Repræsentant saaledes som det dengang tilbødes dem. De Frikonservative støttede baade det første og det andet Venstreministeriums Dannelse — men noget for noget! Sin egen halvt agrariske og halvt tory-agtige Politik har Gruppen ikke sluppet. Den har med Held ledet sin Taktik saaledes, at Gruppen bestandigt har været delvis dækket af Højre: hvergang de Frikonservative gjorde to Skridt fremad, gjorde Højre ét, undertiden halvandet. Frygten hos Højre for at sakke agterud har siden 1901 været meget stor, og des større i Landstinget som Partiet var saa svagt repræsenteret i Folketinget. Paa Grund af Alliancen med Reformpartiet har de Frikonservative kunnet besætte Formands- og Ordfører-Poster, naar de ønskede det, eller overlade dem til Regeringstilhængere. Men de har ogsaa i politiske Sager

lige modsat kunnet bistaa sine gamle Gruppefæller. Og naturligvis har denne Mulighed tiltrukket Højre og gjort det svagt i Angrebet; man har bestandigt maattet tænke paa, at saasnart Frikonservative og Højre paany slog sig sammen som i de gode gamle Estrupske Dage, beherskede de Landstingets Afstemninger og forhindrede enhver Sags Afgørelse i regeringsvenlig Aand. Den forløbne Rigsdagssamling frembyder Eksempler nok paa saadan Atter-Bøjen-sig-sammen af det éngang Skilte baade i Smaat og Stort.

Desuden maa man erindre, at Frikonservative og Højre ikke er væsensforskellige Partier, og heller ikke hver for sig saa ensartede Partier som f. Eks. Reformpartiet. Man fæster sig altfor ensidigt ved Landstinget som Godsejer-Ting. Men af det nuværende Højre er vel en Trediedel Godsejere; og hvorledes kan man af de ti Frikonservative regne Konferensraad Hansen, Konsul Hey, Generalauditør Steffensen til Herremændene? og hvis man spørger om, hvorfor Landstinget frembyder mere Interesse end Folketinget, er Grunden netop den, at Tingets to Højregrupper tæller saa forskelligartede Personligheder. Tag i det gamle Højre de to Kronjurister Goos og Matzen — der al Reaktion medregnet sidder inde med en juridisk Kundskab, der ikke slaas til Jorden af den kongevalgte Sagfører Hansen — de tre paalidelige Købstadrepræsentanter Pagh, Stilling og Tolderlund, en saa original og uberegnelig Mand som Grev Ahlefeldt, den gamle Ekscellence Estrup, den indremissionske Gaardejer Nordby o. s. fr. Man er vant til at fatte sig i Korthed i Landstinget og det er sjældent, at en Taler paahøres mer end ti Minutter, hvis han da ikke er Gruppefører — og selv da! Men der er trods alt et Præg af gammel Kultur, om man vil forstenet Kultur men dog Kultur, ved Landstinget, og hvad der dog naturligvis betyder mere, naar Talen er om politisk Interesse: det synes ligesom efter Systemskiftet Tyngdepunktet for de politiske Afgørelser efter nogen Vaklen atter har fæstnet sig i Landstinget. Man kan sige, at dette betegner Landstingets sidste Kamp for at bevare sin Magtstilling — en Kamp, som man netop finder særprægende den sidste Rigsdagssamling. Men selv om saa er, gør dette jo ikke Landstinget, dets ledende Mænd og Beslutninger mindre interessante i Forhold til et regeringslydigt Folketing med udtværede Foredrag, hvor almindeligvis kun Oppositionspartierne leverer Saltet til Kosten.

Havde Landstinget i Oktober—December lidet at bestille, saa havde det i hvert Fald to politiske Sager af Betydning til første Behandling. Mindst Opsigt maatte Forslaget om en Ændring af Grundlovens § 32 vække, fordi Forhandlingen kun blev en Gentagelse af det tidligere Skete. Det var Konsejlspræsidenten, der havde anbefalet at gaa til en Grundlovsændring for at faa Spørgsmaalet om Folketingsmændenes Antal løst. Sagen var i den forrige Samling strandet paa, at de Frikonservative havde villet vide Besked af Hr. Christensen, om han agtede ved den Landstingsopløsning, som Grundlovsændringen nødvendiggjorde, at lade de Kongevalgte rammes af Opløsningen. Hr. Christensen havde bestandig nægtet at besvare dette Spørgsmaal. Hr. Al-

berti havde erklæret ,at han mente, de Kongevalgte grundlovsmæssigt kunde og skulde opløses — Hr. Vilhelm Lassen sagde det samme. Hr. Christensen derimod dækkede sig med en Henvisning til, at Sagen skulde afgøres i Statsraadet. Da der spurgtes om *hans* egen Stilling blev Svaret intet Svar.

Heller ikke ved denne Samlings Begyndelse — og heller ikke senere ved Samlingens Slutning for at sige det med det samme — lod han sig lokke ud af sin Taushed. Ved denne havde han opnaaet to Ting: dels at trænere Sagen, dels at stanse den endeligt. Af de to Veje, der var at gaa, for at skabe nye Folketingskrese, havde han anbefalet en Grundlovsændring som den mest fremkommelige — ikke den anden: den ny Valgkreslov. Ved sin Anbefaling og ved sin Svar-Vægrelse fik han Sagen slæbt hen fra Februar 1905 til April 1907. Nu blev Grundlovsændringens Vej lukket, da Højre i denne Samling endte med at forkaste Forslaget. Hr. Christensen slap saaledes for at opløse Landstinget — han slap endvidere for at skabe et Folketing med mindst ti nye Krese — og han fik Sagen udskudt til Samlingen 1907—08. Tre gode Ting. Og naar han ved Oktobers Begyndelse forelægger en Valgkresordning med omtrent 160 Folketingsmænd, tør han trygt afvente Landstingets Afgørelse.

Man kan gaa ud fra, at de Frikonservative ved deres Stilling til Grundlovsændringen imødekom Konsejlspræsidentens hemmelige Ønske. Nogen særdeles Opmærksomhed kunde Sagen ikke vække allerede af den Grund at den var bleven behandlet paa samme Maade i den forrige Samling, og at ingen ventede, at den vilde faa andet Forløb. Forslaget gik i Udvalg og vendte ved Samlingens Slutning tilbage til Tinget for endelig at stanses ved direkte Forkastelse.

Dog Landstinget havde desuden i Efteraaret til Behandling den Sag, der fyldte hele Samlingen og blev dennes Mærkesag, den kommunale Valglov. Igennem fire Behandlinger, der foretoges fra 21. November til 7. December, førte Landstinget Sagen til Fællesudvalg, hvis 15 Medlemmer valgtes den 12. December; Folketinget havde foretaget sit Valg af 15 Medlemmer den 11.

Med megen Spænding havde man afventet første Behandling. Alt beroede jo paa, hvorledes de Frikonservative vilde stille sig. Rent formelt havde Partiet ikke fjærnet sig fra Højre ved de tidligere Behandlinger, hvor man paa forskellig Maade havde stanset Lovforslaget og ikke ladet det komme i Fællesudvalg, men de Frikonservative havde dog givet en Art Løfte om forandret Stilling, hvis Folketingsvalgets Udfald syntes dem at nødvendiggøre dette. Partiets Formand, Grev Frijs, havde Gang efter Gang gjort gældende, at Middelstanden paa Landet, den besiddende Gaardmandsstand næppe for Alvor ønskede en saa radikal Valglov, som den Regering og Folketing efterhaanden havde tilvejebragt — en Valglov, der ophævede alle de bestaaende Sikkerhedsregler for de Besiddende imod de Besiddelsesløse. Det havde været de Frikonservatives Stilling, at de vilde *se et Valg for det* og saaledes faa konstateret, om den danske Gaardmand ikke mere besad — hvad dog der var al Forud-Formodning for — den konservative Sam-

fundsanskuelse, der tidligere havde ligget til Grund for Forbundet mellem store og smaa Bønder. De Frikonservative havde ikke villet opgive Bondens Sag, før han var hørt. De kunde sige, at de var ifærd med at frelse den Druknende mod hans Vilje, thi hvis den danske Gaardmand virkelig vilde dukke sig helt ned i den almindelige Valgret, saa kom det da ikke andre ved end ham selv. Men muligvis mente de Frikonservative, at denne Dukkert mere var Gaardmanden paanødt ved de politiske Forholds Tryk end den var frivillig. Naar der i Folketinget og af dettes Medlemmer paa Møderne var talt saare radikalt, saa kunde det hænde — efter de Frikonservatives Mening — at man trøstede sig til senere Holden-igen. Og netop til en saadan Tilbagevigen, naar det for Alvor gjaldt, kunde Landstinget hjælpe. Om de Frikonservative havde holdt igen nogle Aar, det kunde hverken Regering eller Parti eller Vælgere tage disse venligsindede Allierede ilde op; de havde derved i Virkeligheden kun efterkommet deres Forbundsfællers naturlige Ønsker.

Men nu maatte der virkelig Forhandling til og mulig Løsning. Ved Valget havde Sagen været debatteret paa alle Tribuner, og intetsteds havde Reformpartiets Kandidater taget Afstand fra Forslaget — hverken for Kommuners Amts Tyendes eller Kvinders Vedkommende — og ingen Vælger havde modsat sig Valgretten udstrakt til enhver Femogtyveaarig. Folketinget var saaledes bundet. Men Regeringen, som de Frikonservative bestandigt havde støttet, var ogsaa bunden til at drive Sagen frem og kunde ikke tilfredsstilles ved at Landstinget tog Ansvaret paa sin Kappe og begravede Forslaget i Udvalg ligesom i tidligere Samlinger. Om Landstinget i sidste Rigsdagssamling havde baaret sig ligedan ad, vilde den offentlige Mening afkrævet Regeringen en Kamp-Holdning overfor en saa udæskende Politik; de Frikonservative gavnede da netop den moderate Regering, hvis Princip var Forhandling, ved at gaa ind paa en Drøftelse af det Forslag, hvortil Ministeriet nu engang nødtvungent-frivilligt var gaaet med og paa hvis Gennemførelse det maatte sætte i alt Fald nogen Kraft ind.

Nu var Spørgsmaalet: hvor stor vil de Frikonservatives Imødekommenhed blive? Hvor langt vil Grev Frijs paa sin Gruppes Vegne gaa med Indrømmelser?

Første Behandling gav ikke noget direkte Svar paa Spørgsmaalet, forsaavidt som Grev Frijs ikke indlod sig paa Sagens Enkeltheder. Til Gengæld erklærede han sig overvunden ved Valget af 29. Maj eller i hvert Fald nu overbevist om Gaardmandsstandens bevidste Opgivelse af sine Særrettigheder. Han henviste til, at han havde villet give Befolkningen „Tid og Lejlighed til at udtale sig om, hvorledes den stillede sig til denne Sag.“ Og han fortsatte:

Til min store Beklagelse er det Svar, vi have faaet, ikke gaaet i den Retning, jeg kunde have ønsket. De Svar, som ere givne i Aar ved Folketingsvalget og ved Valgmandsvalgene, ere utvetydige. Jeg beklager, at den særlig interesserede Del af Landbefolkningen — jeg siger udtrykkeligt Landbefolkningen, thi ganske sikkert har vor nuværende Inddeling i to Vælgerklasser ogsaa sin Betydning for Byerne, men den spiller ikke den Rolle der, som ude paa Landet — jeg beklager altsaa, at den store Middelklasse ude i Landet har taget den Stil-

ling til Sagen, som den har gjort. Men jeg konstaterer, at det er Tilfældet, og jeg og mine Meningsfæller ere villige til at tage Konsekvenserne af det Svar, vi have faaet. Mine Meningsfæller og jeg ville gøre vort til at komme til en Forstaaelse paa et nyt Grundlag til en ny Ordning af vore kommunale Forhold.

Om disse Udtalelsers Rækkevidde kunde der naturligvis disputeres, men ikke om den Forhandlingsvillighed, der havde foranlediget dem. Desuden gik Grev Frijs noget videre under Debatten, idet han gav denne Forhandlingsvillighed et bredere politisk Grundlag. Da nemlig Højres Ordfører Kammerherre Hage havde modsagt Grev Frijs' Opfattelse af Valgenes Betydning, svarede han herpaa med nogle faa Ord om Landstingets Stilling, der viser et stort Omslag i Stemninger og Anskuelser hos de tidligere Provisorister:

Men det er umuligt andet, end at der i den moderne Stat maa tages Hensyn til, hvad der viser sig at være den virkelige Stemning i Befolkningen. Det er det gode ved Tokammersystemet, at derved forhindres, at ilfærdige og uoverlagte Forslag gaa igennem.... Men jeg tror ogsaa, at Førstekammer maa være sig det bevidst. Hvis et Førstekammer stiller sig paa det Standpunkt, at det siger: Uden os kan intet gennemføres, og derfor stoppe vi det, der ikke har vor Tilslutning, tror jeg, det vil føre til konstitutionelle Kampe, konstitutionelle Kampe, som sikkerlig ikke ville falde ud i Favør af et Førstekammer.

Det var næppe muligt overfor disse Udtalelser af de Frikonservatives Formand ikke at mindes Fortiden. Om en saadan Opfattelse af Landstingets Stiling havde været den afgørende i forrige Aarhundrede kunde megen Ufærd og Ufred være sparet. Hvis Højremænd dengang havde ment, at Landstinget som Førstekammer maatte rette sig efter „den virkelige Stemning i Befolkningen", kunde der ikke ret vel være ført en Kamp endog ved Hjælp af Provisorier mod det Folketing, der saa tydeligt og uomtvisteligt repræsenterede den atter og atter tilkendegivne „Stemning i Befolkningen". Imidlertid, ikke uden Grund vilde de Frikonservative henvise til den Tids-Udvikling, som ingen kan undgaa; naar Grev Frijs og hans Fæller fulgte den Estrupske Politik, var det, fordi de da ikke fandt nogen anden mulig for Højremænd under det dybe Modsætningsforhold, der var bleven mellem Højre og Venstre fra det Tidspunkt, hvor Landbrugerne, Gaardmændene med de dem ganske følgagtige mindre Landboere, havde erobret Folketinget. De Nationalliberales Kamp imod disse — den var det, som det Estrupske Ministerium havde arvet eller optaget eller betragtet som nødvendig for egen Regning. Imidlertid fra Forligets Tider havde de Frikonservative bekendt sig til en anden Politik, den som de først havde ført paa egen Haand indtil 1897 og saa — efterat have styrtet to Højreministerier — atter formet som en Forhandlingspolitik overfor de to Venstreministerier. Grev Frijs blev Medlem af Landstinget i 1880, Baron Reedtz-Thott i 1886: disse Mænd, der vel maa betragtes som de Frikonservatives mægtigste og mest udprægede Repræsentanter, havde da efter Aar ikke støttet det gamle Højres Politik længere end de havde bekæmpet den, selv om man medregner, at Baron Reedtz-Thott gik ind i det Estrupske Ministerium fra 1892 til 1894: han var jo dog den, der styrtede Estrup og satte sig paa hans Plads.

Det kan imidlertid ikke nægtes, at paa det almindelige Lovgivningsomraade har denne de Frikonservatives

Politik nærmest indskrænket sig til saadanne Sager, af hvis Gennemførelse de selv havde en umiddelbar Interesse, og til de ligegyldige Ting. De har holdt Maskineriet gaaende under de to Venstreregeringer og ikke indladt sig paa Chikanerier overfor Finansloven, hvor sent den endog naaede op til Landstinget, men naar de sammen med Venstre gennemførte de store Skattelove i 1903, var det jo ikke for Venstres smukke Øjnes Skyld. Godsejerne havde saavist ingen Skade af Skattereformen. Derimod saadanne Venstresager som borgerligt Ægteskab eller Retsreform fandt ingen Naade hos de Frikonservative, skønt Stemningen hos Befolkningen var utvivlsom — for den Sags Skyld utvivlsommere end hos Ministrene Alberti og Christensen. Saasnart desuden man tillægger Landstinget en regulerende Indflydelse, ogsaa hvor den offentlige Mening har vist sig utvetydig igennem Valg — og dette udelukkedes ingenlunde af Grev Frijs' Ord og bekræftedes ved den senere Forhandling — saa ender det dog med, at Landstinget forbeholder sig alt Fornødent. Her var kun Tale om Opgivelse af den ubetingede Modstand — den som Frikonservative sammen med Højre havde vedkendt sig indtil da — men ikke om en ligesaa ubetinget Eftergivenhed. Spørgsmaalet blev altsaa om, hvor langt Eftergivenheden vilde strække sig.

Derom fik man ingen Oplysning ved første Behandling. Og heller ikke ved Forslagets anden Behandling, der fandt Sted en halv Snes Dage derefter d. 28. November. Tværtimod: her foreslog de Frikonservative sammen med Højre at affatte Forslaget saaledes som Landstingsflertallet havde vedtaget det d. 1. April 1905 ɔ: uden en eneste Indrømmelse. Naturligvis skulde og kunde dette betragtes som Indledning til Fællesudvalg. Men da dog den Mulighed havde ligget for, at de Frikonservative nu havde udskilt sig fra Højre og enten stillet deres selvstændige Ændringer eller ogsaa — hvis de vilde — sluttet sig uden Forbehold til Forslagets Hovedprinciper, saa var det ikke urimeligt at spørge de Frikonservative, hvorledes denne Stilling skulde opfattes. Hertil svarede Grev Frijs, at han naturligvis kunde gaaet den Vej at indføre sine Ændringer i Forslaget, men den mindste Afvigelse fra Folketingets Affattelse vilde øjeblikkelig blevet „hylet ned" som „Angreb paa det sakrosante Demokrati" og derved vilde Løsningen blive vanskeliggjort. Saa var der en anden Vej, den at opstille Skrømt-Forslag, „som kunde bruges til noget i dansk Politik ikke ukendt, nemlig en Handlen, en Slaaen-af-paa." Ingen af disse Veje havde de Frikonservatives Ordfører derfor valgt, fordi han foretrak en tredje: „at afvente Fællesudvalget for at se, om der virkelig er et Ønske om at føre denne Sag igennem." Han tilføjede, at han gik til Fællesudvalget „uden nogensomhelst Aftale med nogen."

Paa *hvad* de Frikonservative vilde, blev man heraf ikke klogere, men tydeligt nok vilde de noget ganske bestemt. Man kan vist gaa ud fra som ganske givet, at de Forslag, som de Frikonservative senere hen stillede, allerede paa dette Tidspunkt var affattede og vedtagne mellem dem indbyrdes. Som Aarsag til, at Grev Frijs ikke straks fremkom med dem eller i hvert Fald antydede dem i Hoved-

trækkene, nævner han, at de saa straks vilde blive „hylet ned.“ Han maatte da altsaa mene, at en rolig og stille Overvejelse, en Tyggen-paa-dem vilde gøre dem antagelige for Ministerium og Reformparti. Men Begrundelsen er paa dette Punkt unægtelig noget svag, da de dog éngang maatte frem for Dagens Lys — hvad da ogsaa skete to Maaneder senere. Udtrykket syntes at angive, at de vedtagne af Ministeriet vilde have bedre Chance — og han opfordrede saaledes til en rask Vedtagelse af det Tilbudte, saameget mere som dette ikke kunde ventes ændret. Thi dette ligger jo i Ordet om den anden Vej, Opstilling af Skrømt-Forslag, hvad de Frikonservative ikke vilde ind paa: deres Tilbud vilde altsaa blive alvorligt og bindende ment, men ogsaa i Hovedtrækket ikke til at tinge om, altsaa til at tage eller lade fare. I Virkeligheden udviklede Situationen sig ogsaa saaledes senere hen som Grev Frijs her paa et tidligt Stadium forudsagde. Endelig maatte de sidste Ord vel opfattes saaledes, at de Frikonservative endnu ikke havde forhandlet hverken med Højre eller Ministrene og vilde staa ganske frit, naar Forhandlingen begyndte.

Den 12. December havde begge Ting valgt deres Medlemmer til Fællesudvalg. Dette traadte sammen den 14. December og valgte Statsrevisor Anders Nielsen til Formand og Statsrevisor Madsen-Mygdal til Sekretær. Men derefter viste det sig, at man havde god Tid og aldeles ikke tænkte paa at skynde sig. Thi det næste Møde ansattes til en hel Uge efter Juleferiens Afslutning, nemlig til den 16. Januar 1907. Det hastede altsaa ikke.

(Fortsættes.)

Island og Danmark.

Af HENRIK USSING.

Langt mod Nord i Atlanterhavet, nærmere ved Grønland end ved Norge, ligger den Ø, som hedder Island. De Islændere, som bor aller nordligst har ved Midsommerstid Dag to Døgn i Træk, mens det til Gengæld er mørkt to Døgn i Træk ved Midvinterstid.

Øen har et Flademaal, der er henved tre Gange saa stort som Danmarks; men kun paa den mindste Del af det kan der leve Mennesker. Bedst er de Strækninger i Reglen, som ligger nær Kysten; hvor Fjældet ikke gaar helt ud til Vandet, er der Dale med Græssletter og Enge, der kan bære fint, tæt og saftigt Græs. Længere inde hæver Landet sig med Bjærge og Fjældstrækninger, hvor der kan vokse Skove paa Skraaningerne. Disse Skove er tit vidtstrakte; men Træerne er almindeligvis ikke stort højere end en Mand. Væksten hæmmes dels af det barske Vejrlig, dels ved, at Faar i Tusindvis strejfer om og gnaver Træerne. Øverst oppe kommer uendelige Lavastrækninger, Mil efter Mil, hvor intet Menneske har sat sin Fod, og store Stykker ligger endda saa højt, at Sneen og Isen deroppe aldrig smelter. Et stolt Syn er det, hvis man en Sommermorgen nærmer sig Islands Kyst, at se Jøklerne — sammenhængende Strækninger større end Sjælland — tindre ud over Havet med deres lyse Regnbueglans, et Farvespil som Perlemor, men med stærkere, mere levende Lød.

Landet skylder Ildbjærge sin Oprin-

delse; virksomme Vulkaner findes jo endnu. Men hele Landets Overflade er dannet i fjærne Tider ved, at ildflydende Masser har væltet sig op gennem Havet fra Jordens Indre. Og nu danner de en sort, øde, uendelig sørgmodig Flade. Den Dag i Dag kan man mangfoldige Steder se, hvor Lavaen har bølget og kruset sig, idet den strømmede frem, — som hvis en voldsomt rindende Flod i et Nu størknede med alle sine Krusninger og Hvirvler. Lavaen fra et enkelt Udbrud kan have en Længde af henved en halv Snes Mil, en Bredde af indtil fem Mil og en Tykkelse af 300 Alen. Idet Lavaen størkner, trækker den sig sammen, og paa den Maade opstaar der vældige Spalter, snart et Par Favne brede, snart vel ti Favne. Paa det gamle Altingssted, Tingvoldene, har denne Bristen af Jordskorpen frembragt meget ejendommelige Dannelser.

Paa Lavamarkerne har nu Vejr og Vand virket i Aartusinder, har bragt Stenen til at smuldre, og der har da mange Steder dannet sig Muld, hvor Plantevæksten har gjort sit Arbejde. Jøklerne har skuret ned over Bjærgenes Sider og løsrevet større og mindre Stykker, her store Fjældstumper, mens disse hist er blevet malet til Grus og Støv. Jøkelfloderne fører Smaasten, Grus, Sand og Mudder med sig; paa den Maade er de lavere, mere frugtbare Strækninger dannede.

Næsten hvor man færdes paa Island, føler man sig Jordens indre, glødende Kræfter nær; ganske vist hænder det jo ikke hver Dag, at man kan blive Vidne til, at Bjærgene spruder Ild og Lava; tiere vil man kunne opleve et Jordskælv; men et Syn, man daglig har for Øje, er de hede Kilder, der vælder op af Jorden. Kendt nok er Geysir, der et Par Gange om Dagen under hule Drøn fra sit Indre, sender en kogende, dampende Vandstraale, vel en Favn i Tværmaal, til Vejrs saa højt som Rundetaarn. Men hele Landet over findes i Hundred- ja Tusindvis af hede Kilder, selvfølgelig i Reglen meget mindre end Geysir. Hvor man kommer frem, ser man Dampsøjler hæve sig op fra Jorden, og der véd man, at der saa er en hed Kilde. Byen Reykjavik har Navn herefter; det betyder Røgvigen; de første Nybyggere har aabenbart fundet, at denne Damp eller Røg, der stiger lige op af Jorden, var det mærkeligste ved Stedet. Gaar man efter Dampen, naar man et Sted, hvor der rinder en Bæk med kogende hedt Vand. Det benytter Islænderne sig af; den varme Bæk ved Reykjavik er Byens fælles Vaskebalje; paa det Sted, hvor Vandet er saa vidt afkølet, at Mennesker kan stikke deres Hænder i det uden at faa dem kogt, vrimler det med Kvinder, der staar og vadsker; — flinke smaa islandske Heste bærer Tøjet frem og tilbage. Er man paa Rejse og medfører henkogte Sager, kommer man blot Daasen i et Næt, sænker det ned i den varme Kilde, og faa Minutter efter er ens Middagsmad kogt. Undertiden er dette Vand saa rent, at man ikke betænker sig paa at lave sig en Taar Kaffe med det. Eller man leder det ind i en Kumme og har saa lige fra Naturens Haand det herligste Badevand.

Sommeren er for kort og ustadig til, at der kan avles Korn; men Græs vokser frodigt, navnlig omkring Gaardene, hvor man jævner Tuerne med en Plov og gøder Marken. Græs er den vigtigste Jordbrugsfrembringelse; Roer, Kartofler og Kaal kan dog ogsaa nok trives der. Den vigtigste Næringsvej bliver da Kvægavl. Dog ligner islandsk Kvægavl kun i ringe Grad dansk. Faar er langt det vigtigste Husdyr paa Island. En almindelig Gaard holder 300—400 Faar. De faar for største Delen om Sommeren Lov til at strejfe frit om paa Græs oppe i Fjældene; om Efteraaret samles saa Folk fra flere Bygder og driver Faareflokkene ned fra Fjældene, og der-

efter fordeles de til deres Ejermænd, idet hver kender sine Faar paa et Klip i Ørerne, som han alene maa bruge. Næst efter Faarene er Hestene det talrigste Husdyr. Islænderne, fra smaa Børn til gamle Koner, færdes paa Hesteryg. Veje i vor Forstand har de kun faa af, godt en Snes Mil i det hele. Deres Veje er Ridestier, Stier, der i Aarhundreder er dannet af Hestenes Hove, idet den ene Hest altid følger nøje i den andens Spor. De ligner derfor mest smalle Grøfter, — hvis Kanter tit er saa høje, at man siddende paa Hesten støder med Fødderne mod dem. Vogne bruges under saadanne Forhold saa godt som ikke. Gødningen føres ud paa Marken paa Hesteryg, Høet føres hjem fra Fjældene paa Hesteryg. Man rider til Kirke og i Besøg hos Venner; skal man til Købstaden eller Handelspladsen for at gøre Indkøb eller for at afsætte sin Uld, bindes Hest bag Hest i en lang Rad, og Varerne føres paa deres Ryg. Man forstaar, at mange Heste paa den Maade bliver nødvendige, og at Dyret bliver mangen Islænder en kær Ven. Op imod en Snes Heste maa man holde paa en almindelig Gaard. Køernes Tal er adskilligt mindre. Indtil den nyeste Tid har man kun holdt Køer til Gaardenes egen Forsyning med Mælk, Smør, Ost og Kød. I de sidste Aar har man dog begyndt efter dansk Mønster at indrette Andelsmejerier og at udføre Smør. Svin holdes ikke.

Reykjavik.

Udførselen har mest bestaaet i Uld og Faarekød. Klipfisk er jo ogsaa en kendt islandsk Frembringelse, og Edderdun faas ingen Steder bedre end paa Island. — Thi Havet med dets rige Fiske- og Fugleliv yder sin gode Skærv til Islands Indtægter. Allerede naar man nærmer sig Kysten, ser man de grimme, sorte Damptrawlere dukke op; med deres Slæbenæt renser de Havbunden for Fisk, baade store og Yngel. En enkelt dansk Kanonbaad søger at holde dem i tilbørlig Afstand fra Kysten, men ikke altid med Held. Ogsaa franske Fiskere sej-

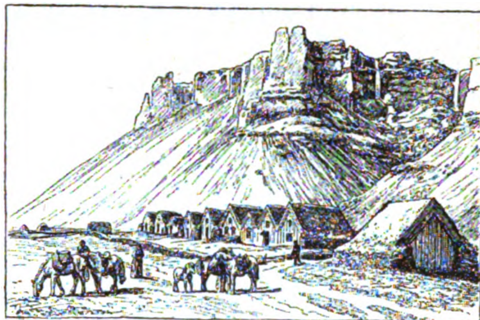
ler i store Mængder hvert Foraar til Island; men de nøjes i Reglen med Snørefiskeri og er derfor mere velsete. Der er en overordentlig Rigdom af Svømmefugle, Edderfugle, Alke, Lunder, osv. De kan ligge og gynge paa en stille, solbeskinnet Fjord i Tusindvis. Paa stejle Fjælde ud mod Havet har de deres Reder, og mellem Fjældet og Havet trækker de da som en Sværm Bier mellem Kuben og en blomstrende Boghvedemark. Paa saadanne Steder samler Islænderne store Forraad baade af Fugle og Æg. I Elvene og Søerne springer Laks og Ørred.

Byerne er selvfølgelig faa og smaa; dog har Reykjavik 6—7000 Mennesker. I Byerne er Husene bygget af Træ, Bølgeblik eller Sten. Paa Landet er Husene mest af Græstørv og Sten, med Fjælklædning indvendig; Gavlen, hvor Indgangsdøren findes, er af Træ. Der er som Regel kun eet Rum i hvert Hus, eet Hus er Opholds- og Soverum for hele Gaardens Befolkning — for det meste mellem ti og tyve Mennesker —, eet Hus er Køkken, eet er Forraadsbur osv., og disse Huse er bygget klods op ad hinanden, saa de har fælles Sidevægge. Længere borte, spredt over hele Tunet, d. v. s. den dyrkede Hjemmemark, har man to—tre Faarehuse, der tit ligger langt fra hinanden, et Par Hestestalde, en Kostald, 3—4 Hølader, alle sammen strøet paa den mest uregelmæssige Maade ud over Tunet.

I dette Land har nu det islandske Folk levet et Tusind Aar. I Geografierne og i almindelig Tale her i Danmark kaldes det et af „vore nordlige Bilande". Men et dansk Land er det ikke. For et Tusind Aar siden havde den norske Konge, Harald Haarfagre, sat sig for at samle hele Norge til eet Rige, medens det tidligere havde været delt i en Mængde smaa Stammer eller Fylker. Herser, Jarler og Fylkeskonger var Storbønder og Godsejere, der hver især havde Ledelsen af sin Egn, medens de selv ingen havde at lyde. Da Harald nu krævede Lydighed og Skat af dem, var der mange der satte sig til Modværge; men Harald sejrede og Stormændene maatte enten bøje sig eller rømme ud af Landet. Nu var Nordboerne paa den Tid store Søfarere, allerede i et Hundred Aar havde de faret som Vikinger eller Købmænd baade paa England, Irland og Frankrig; mange havde slaaet sig ned i det fremmede og taget Ophold enten i de nys nævnte Lande eller paa Øerne Nord for Skotland. Det kunde hænde, at en Viking blev slaaet ud af sin Kurs, eller han sejlede ud paa Lykke og Fromme for at finde et nyt Land, og paa den Maade blev Island opdaget af Nordboerne. I Norge var der altsaa mange misfornøjede, Rejse- og Opdagerlysten stak mange i Blodet, og saa laa da den Tanke nær at slaa sig ned paa den fjærne Ø, hvor der ingen Konge var at lyde, hvor hver kunde leve efter eget Tykke, og hvor hver i Begyndelsen kunde tilegne sig saa stor en Landstrækning, som han bare kunde overkomme. Og Landet var til en vis Grad rigere end nu. Vandene vrimlede af Laks; paa Rugestederne kunde man samle Æg i Mængde, der var ret gode Græsgange til det Kvæg, man førte med sig, og der voksede den Gang saa stor Skov, at man kunde bruge Træerne til Bygningstømmer. I Løbet af en 60 Aar byggedes hele Landet, saa godt som udelukkende af Nordmænd, der kom enten lige fra Norge eller fra Vikingetog paa de britiske Øer. Det kan man vide med Bestemthed; thi vi har en skriftlig Beretning om Landnamsmændene med deres Navne, Afstamning, Grundene til, at de tog til Island osv. Man kan ogsaa skønne det paa anden Vis. Der taltes vel omtrent det samme Sprog i alle de tre nordiske Lande dengang; men der var dog mindre Forskelle, hvad der kan ses i det islandske Sprog den Dag i Dag, saa at det aldrig

kunde stamme ned fra det Sprog, de Danske paa den Tid talte. Der havde fremdeles i den norske Konges Gaard dannet sig en ejendommelig, kunstig Digtning, Skjaldedigtningen; men den fortsattes af Islænderne, noget der kun var muligt, naar de kendte denne Digtning fra deres Hjemland, hvad der hverken vilde have været Tilfældet med Danskere eller Svenskere. Endelig er hele Sindelaget aabenbart norsk. Danskerne har alle Dage boet i Landsbyer og Stæder, de har lært daglig at færdes mellem mange Mennesker, Kanterne er slebet af dem, og de har lært at arbejde i Fællesskab. Men de stejle, selvstændige Islændere er aabenbart fra et Land, hvor Folk bor spredt, hvor Gaard ligger fjærnt fra Gaard, hvor enhver har sig selv at stole paa, men har lille Øvelse i at arbejde sammen med andre. Og denne Ejendommelighed, der er stærkt fremtrædende hos de første Islændere, gør sig ogsaa gældende i vor Tid. Dersom en Regering, hvis Higen er Fred og god Forstaaelse og Elskværdighed til alle Sider, tror at misfornøjede Islændere lader sig spise af med kongelig Naade, gode Middage og elskværdige Taler, saa slutter den maaske ud fra sit eget Sindelag; men det islandske Lynne er et andet — det er at hævde sin formentlige Ret til det yderste, — ligesom Nordmændene.

Deres Selvstændighed viste Islænderne paa den smukkeste Maade, da den almindelige evropæiske Kultur sammen med Kristendommen brød ind over de nordiske Lande og omkring Aar 1000 ogsaa naaede Island. Medens ellers i Evropa, saaledes ogsaa i Danmark, den fremmede Paavirkning, Latinen, Kirken osv., saa at sige tilintetgjorde den indfødte Dannelse, førte den udenlandske Kultur et Opsving af det hjemlige Aandsliv med sig paa Island. Af de fremmede lærte Islænderne at skrive med Pen og Blæk i Skindbøger. Men det førte ikke paa Island — som andre Steder — til at de skrivende brugte Latin; Islænderne skrev Islandsk. Ej heller førte den fremmede Skrivekunst til, at Islænderne blot gav sig til at afskrive dumme Krønniker og Helgenlegender, der blev Folkets aandelige Næring i andre Lande. Islænderne tegnede op de gamle Sange og Kvad, som havde lydt blandt Forfædrene fra Slægt til Slægt; hvad nyt der blev digtet, skrev de selvfølgelig heller ikke i

Bondegard under en Fjældside.

'Glemmebogen'. De gemte i deres navnkundige Sagaer, hvad deres Forfædre havde stridt og levet baade af Lykke og Sorg. Og hvad de vide- og rejselystne Islændere saa og spurgte trindt om i de andre nordiske Lande, bevaredes med kærlig Omhu oppe paa den fjerne Ø. Og denne Bogverden — den rigeste paa Modersmaalet i Middelalderen — vidner om Kløgt og Skarpsind, om stort Kendskab til Naturen og et vidunderligt Blik for menneskeligt Sjæleliv. Om Skarpsyn og Retfærdsfølelse vidner deres gamle Love. Det Aandsliv, der fra omkr. 1100 til 1300 udfoldede sig paa Island, var det første kraftige Vidnesbyrd om, at Nordboerne ikke blot var vilde Krigere med en kraftig Arm, der kunde bringe det halve Evropa til at skælve, men at der ogsaa var aandelige Kræfter hos dem. Det er først og fremmest denne Litteratur, der har givet det islandske Folk en Betydning

og vakt en Opmærksomhed for det, som er langt større end man kunde vente efter Tallet — under 100,000, næppe en Tredivtedel af Danmarks Befolknings Tal.

Denne Litteratur har imidlertid givet Anledning til Udbytning paa forskellig Vis fra de andre Nordboeres Side. Med Rette var den Islands Stolthed; men for en stor Del med Urette har andre Nordboer søgt at tilegne sig den eller i det mindste søgt at redde det meste af Æren for sig og saaledes tage den fra Islænderne. Man har hævdet denne Bogverden som fællesnordisk. Saaledes skulde Danmark, Norge og Sverrig i skøn Enighed dele Arven, mens gamle Island blev sat paa Aftægt. Den Kendsgerning kunde man her i Danmark ikke godt komme uden om, at denne Litteratur virkelig var bleven til paa Island; men Æren skulde vi dog alle være lige gode om. Nordmændene har med deres særegne Paagaaenhed og støttet paa den Omstændighed, at de var Islændernes nærmeste Frænder, villet skubbe ikke blot Danske og Svenske til Side, men egentlig ogsaa Islænderne; det var Nordmændene, der havde haft alle de gode Tanker og Indfald; Islænderne havde nærmest været deres Skrivere. Den gamle islandske Bogverden har man villet kalde baade oldnordisk og oldnorsk; men man har været meget lidt tilbøjelig til at kalde den, hvad den i Virkeligheden er: gammelislandsk. — Dette hindrer jo ikke, at baade Danske, Svenske og særlig Nordmænd, kan hente megen Kundskab om deres Forfædres Liv hos Islænderne; men vi maa indrømme, at den islandske Bogverden skyldes islandsk Dygtighed; thi paa den Tid, den blev til, skrev man her i Danmark paa Latin, Svenskerne havde næppe lært at skrive, og Nordmændenes Skriveri var heller ikke stort bevendt. Vi kan være taknemmelige mod Islænderne for deres Arbejde, vi kan glæde os over den Indflydelse, den gamle islandske Litteratur har haft paa nyere nordisk Aandsliv og Digtning; men Æren maa vi lade Islænderne ubeskaaren.

Fra Kristian den 4des Tid begyndte man i større Omfang her i Danmark og i Sverrig at faa Øjnene op for, hvilket mægtigt Bidrag til Kundskaben om vor Oldtid man havde i de islandske Skrifter. Danskerne, som jo havde den bedste Forbindelse med Island, søgte først at faa Fingre i de gamle Haandskrifter; det lykkedes udmærket; de største Sjældenheder af Skindbøger, vore københavnske Bogsamlingers fornemste Skatte, sendtes her ned, — bort fra deres Hjemland. Det rige Bytte vakte snart Svenskernes Misundelse. En islandsk Student, der var paa Vej til Danmark, blev taget til Fange af Svenskerne, og de holdt ham for et kosteligt Rov. Han fik Ansættelse i svensk Tjeneste, og nu sendtes han op til Island for at samle Skindbøger til Svenskerne, og han kom da ogsaa tilbage med en rig Høst. Andre Islændere blev ogsaa lokket til at smugle Haandskrifter til Sverrig; thi Danskerne var blevet ængstelige ved Svenskernes Held og havde forbudt al Udførsel af den stærkt efterspurgte Vare — undtagen til København. Et slemt Puds spillede Svenskerne os ogsaa, da en dansk Samler døde og en svensk Rigmand narrede hans Enke til at sælge sig hans Haandskriftsamlinger. Ikke des mindre gik Danskerne ud af Væddeløbet som Sejrherrer; — men Island var plyndret for Haandskrifter.

I Aarene omkr. 870—930, da Island byggedes af Landnamsmændene, fandt der ikke noget samlet Styre af Folket Sted. Men ved den Tids Slutning saa man, at alle Islændere havde saa mange Ting, som de helst maatte afgøre i Fællesskab, at de blev enige om at skabe sig en øverste Myndighed, Altinget. Fra dette Ting dømtes, ledes og lovgaves der for hele Island. Men anden Myndighed kendte Islæn-

derne ikke over sig. Allerede Harald Haarfagre gjorde vel et Forsøg paa at bringe Island under sit Vælde; men det mislykkedes. Senere gjorde Kong Olav Haraldssøn, „den Hellige", et nyt Forsøg. Han sendte Træ til en Kirke til Island, og den Kirke blev rejst paa Tingvolden. Han skikkede Vennegaver til mange Høvdinger. Og endelig sendte han en Mand i sit Ærinde; denne fremstillede sig paa Altinget og tilbød, at Olav vilde være Islændernes Drot, hvis de vilde være hans Mænd, og de skulde da være hinandens Venner. Islænderne svarede, at de vilde gærne være Kongens Venner, hvis han vilde være deres Ven. Sendemanden bad da Tingmændene om, at de som Venskabstegn vilde give Kongen en lille Ø— ikke andet end et Skær — nord for Island, — saa vilde han vise dem en Venlighed til Gengæld. Den mægtigste Islænder, Gudmund paa Mødrevoldene, vilde gerne være med til at give Kongen det lille Udskær, i Fald de til Gengæld kunde vinde Kongens Venskab, der tit kunde være Islænderne til Nytte, naar de kom til Norge. Mange sluttede sig til hans Opfattelse, og til sidst spurgte man Gudmunds Broder, Einar, hvad han mente. Men han raadede bestemt fra at paatage sig Skatter og Forpligtelser, som Nordmændene havde det. „Thi den Ufrihed skaffer vi ikke blot os selv, men ogsaa vore Sønner og al vor Æt, som bor i dette Land. Og selvom denne Konge er en god Mand, hvad jeg gerne tror, saa vil det gaa fra nu af som hid indtil, naar det veksler med Konger, at de er ulige, nogle gode og nogle slette. Men hvis Landets Folk vil beholde deres Frihed, som de har haft, siden dette Land byggedes, saa maa vi ikke give Kongen Lejlighed til at faa Tag, hverken i Landbesiddelse eller ved fra nu at betale bestemte Afgifter, der kan opfattes som Tegn paa Undersaatsforhold. Jeg gaar derimod gerne med til, at vi sender Kongen Vennegaver, Høge eller Heste, Telte eller Sejl; det er vel anvendt, hvis vi faar Venskab til Gengæld. Men Grinssø er saa stor, at der godt kan holdes en Hær der, og kommer en udenlandsk Hær sejlende derfra paa Langskibe, da tænker jeg, at det vil forekomme mange Smaabønder at blive trængt for Dørene." Da Einar havde sagt dette, var hele Folket enigt om, at saadan skulde det ikke gaa. Der blev saa forsøgt paa at

Hjemmemark..
1. Beboelseshuse. 2—6. Faarestalde. 7—8. Hestestalde.

faa de mægtigste og mest ansete Mænd paa Island lokket til Kongen i Norge. Men de var saa kloge at blive hjemme og i Stedet sende deres Sønner. Det viste sig selvfølgelig straks, at den hellige Konge holdt dem halvt fangne som Gidsler. Han sendte den følgende Sommer den føjeligste af dem ud til Islænderne for at kræve, at de skulde betale Skat og byde norske Love, — Islænderne nægtede det bestemt. Og nu fik Kongen nok at gøre med at bjærge sig selv over for den danske Konge, Knud den Store, der i 1027 fordrev ham fra Norge. Saaledes slap Islænderne dengang for at komme under Norge.

Endnu i henved halvtredje Hundrede Aar forstod Islænderne at bevare deres Uafhængighed. Denne Tid var deres Blomstringstid; da skrev de sig til deres Ret til at være et Folk for sig. Men i det 13. Aarhundrede led Landet frygteligt af indre Stridigheder. Denne Tid kaldes Sturlungetiden efter den bekendte Slægt Sturlungerne, hvortil den store Historieskriver Snorre Sturlesøn hørte. En saadan indre Strid er altid den største Fare for et Lands Selvstændighed. Sjælden eller aldrig har Partierne det Fædrelandssind, at afvise fremmede, som med hyklet Velvilje giver sig ud for at stifte Fred og Forlig. Det Parti, som mener at kunne vinde ved den udenlandske Indblanding, tager gerne imod Hjælpen, kalder en fremmed Kraft ind i Landet, der naar Partierne har slidt hinanden op, staar som den stærkeste Magt. Saadan gik det her. I Aarene 1262—64 sluttede Islænderne et Kongeforbund med Norge. Der blev ved den Lejlighed sluttet en Traktat, hvis Hovedindhold gik ud paa, at Islænderne skulde betale Kongen Skat og opfylde undersaatlige Pligter, saafremt følgende Vilkaar fra Kongens Side overholdtes: Kongen maatte ikke stævne nogen ud af Landet, medmindre Altinget dømte ham til at forlade Landet. Islændere skulde være Lagmænd og Sysselmænd i Landet. Seks Skibe skulde aarlig sendes til Island. Kongen skulde lade Islænderne nyde Fred og islandske Love. De vilde have en Jarl over sig, som holdt Troskab mod Kongen og Fred over for dem. Islænderne vilde være Kongen tro, saa længe Kongen og hans Efterkommere holdt Troskab mod Islænderne og overholdt Traktaten. Men de skulde være fri, hvis den efter de bedste Islænderes Skøn brødes fra Kongens Side. — Kongen gjorde sig i den følgende Tid tit skyldig i Overgreb; men Altinget hævdede Traktatens Bestemmelser. Og den gaar jo ud paa, at Island er aldeles uafhængigt af Norge og kun har samme Konge og Kongefølge.

Da Valdemar Atterdag døde, blev Oluf, Søn af den norske Kong Haakon og Margrete Valdemarsdatter, Konge i Danmark, og da Haakon døde i 1380, ogsaa Konge i Norge og paa Island, og siden den Tid har Island og Danmark haft samme Konge. Islænderne hævder, at før som efter den ny Forbindelse var Island selvstændigt, — nu blot tillige i Kongeforbund med Danmark, som det tidligere havde været det med Norge alene. Forbundstraktaten med den norske Konge overførtes nu til at gælde den danske Konge. I denne Stilling stod Island til 1662, da Enevælden ved List og Underfundighed indførtes paa Island, som den to Aar tidligere var indført i Danmark. Altingets Suverænitet var ophævet paa ulovlig Vis, idet det ikke var Altinget, der havde aflagt Arvehyldingseden, men nogle ansvarsløse Bønder, der ikke forstod, hvad de underskrev. Altinget blev ved at bestaa, dog med meget indskrænket Betydning; Aar 1800 blev det helt ophævet. 1843 oprettedes der et nyt Alting, men kun som en raadgivende Forsamling i Lighed med danske Stænderforsamlinger. Der førtes nu mange og lange Stridigheder og Forhandlinger med Kongemagten og den danske Rege-

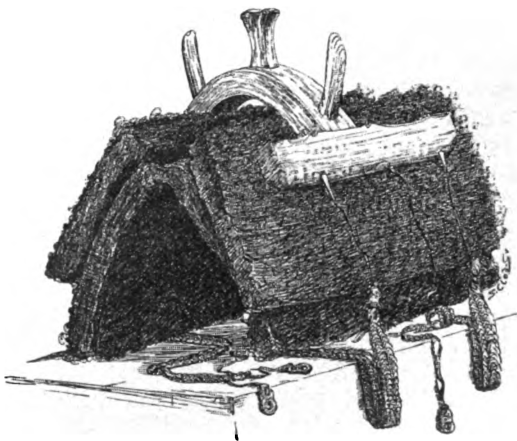
ring om Islands Stilling til det øvrige Rige og om en ny Forfatning. Først 1874 ved Kristian den 9des Besøg paa Island i Anledning af Tusindaarsfesten for dets Bebyggelse blev Altinget en lovgivende Forsamling i Lighed med den danske Rigsdag. Allerede ledes skulde der være en særlig Minister for Island; men desuagtet lagdes de islandske Sager under den danske Justitsminister — i Reglen en Mand, der ikke havde Spor af Kendskab til islandske Forhold, og som før sin Ministertid ikke havde Gran af

Hoet føres hjem.

1871 havde den danske Rigsdag — uden at Islænderne ved den Lejlighed blev spurgt — vedtaget en Lov om Islands Stilling i Riget. Island kaldes her en „uadskillelig Del af den danske Stat med særlige Landsrettigheder". Island udøver ingen Del i Lovgivningen i Rigets almindelige Anliggender. Islands særlige Anliggender er: den borgerlige Ret, Strafferet, Politivæsen, Kirke- og Undervisningsvæsen, Sundhedsvæsen, Kommunal- og Fattigvæsen, Vejvæsen, stedligt Postvæsen, Landvæsen, Fiskeri, Handel, Søfart og andet Næringsbrug, Skattevæsen og offentlige Ejendomme. Efter den fri Forfatnings Indførelse hører alle disse Sager under Altinget. Islænderne har ment, og Altinget har hævdet, at Loven om Islands Stilling i Riget var helt ulovlig, idet Kongeriget Danmark her har taget sig Magt til at lovgive for det uafhængige Rige Island — altsaa lige saa meningsløst, som hvis det islandske Alting gav sig til at lovgive om Danmarks Sager. Heller ikke Forfatningen af 1874 tilfredsstillede i Længden. Enkelte af dens Bestemmelser blev end aldrig ført ud i Livet. Saa-

Interesse for det Land, hvis øverste Styrer han skulde være. Over et halvt Hundrede Gange har saadanne Ministre hindret kongelig Stadfæstelse af Love, som var vedtaget af Altinget. Da dette havde gentaget sig 23 Gange,

En Kløvsadel.

rejste Islænderne Krav om Gennemsyn og Ændring af Forfatningsloven. Dette blev gennemført i 1903, og nu indførtes den vigtige Forandring, at den islandske Minister blev en særlig Minister, som er bosiddende i Rey-

kjavik, og som maa rejse til København for i Statsraadet at forelægge Kongen Love og andre Regeringsforanstaltninger.

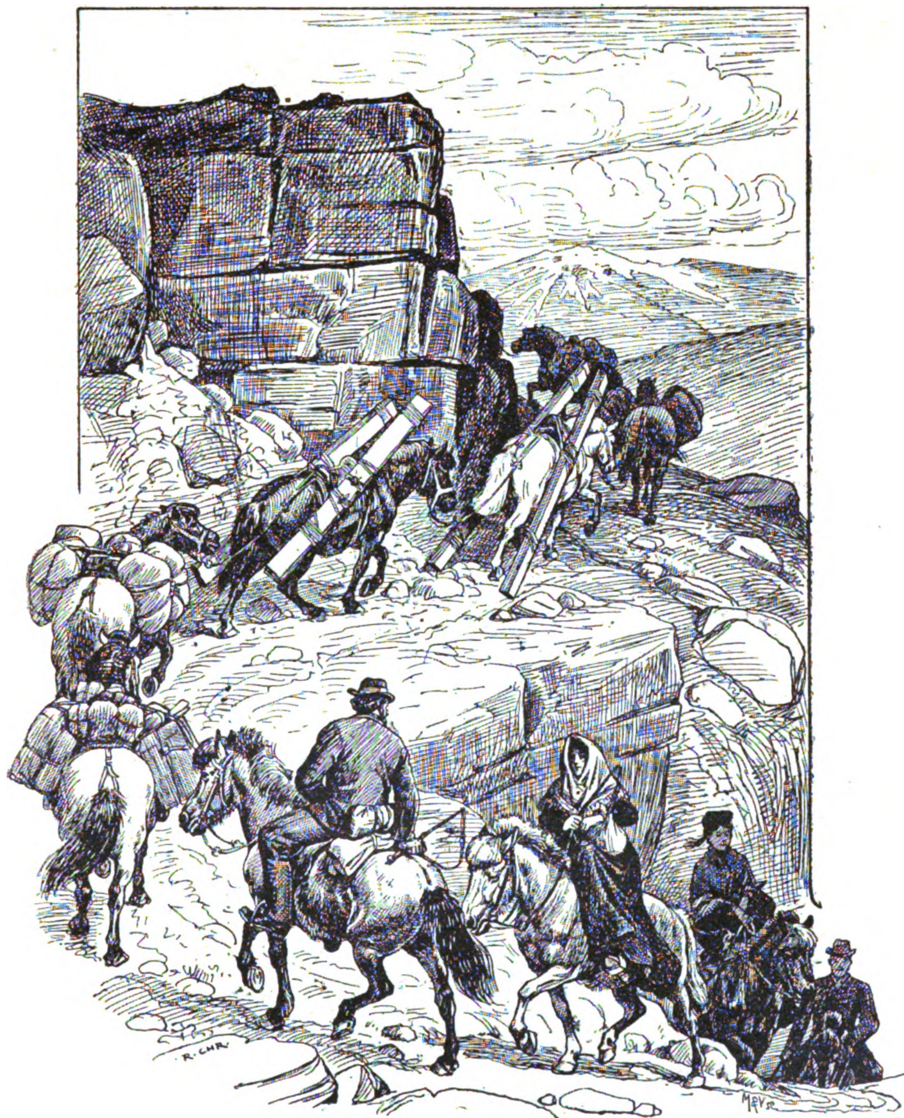
Selvfølgelig er Islænderne glade ved at have deres egen Minister hjemme paa Island; derimod er det en stor Anstødssten for mange, at han skal sidde i det danske Statsraad. Der er dem, der siger, at Islænderne med Hensyn til deres Selvstændighed aldrig har begaaet større Dumhed, end da de vedtog, at deres Minister skulde sidde i Danmarks Statsraad. De mener, at de ved at vedtage en Lov, som angaar et andet Lands (Danmarks) højeste Myndighed, giver den danske Opfattelse Vind i Sejlene, at Island er en indlemmet Del af Danmark. Islænderne har derved begaaet samme Ulovlighed, som de beskyldte Danskerne for at have begaaet ved Loven om Islands Stilling af 1871; „men der er den Forskel, at Danskerne ønskede at udvide deres Rige ved Loven af 1871, forøge det med det islandske Rige som en selvstyrende Koloni; men ved Forfatningsforandringen af 1903 underskrev Islænderne, hvad de hidtil havde kæmpet imod."*) Der kan vist ikke være Tvivl om, at Danskerne er gaaet Islænderne for nær, naar den islandske Ministers Udnævnelse kontrasigneredes af den danske Konsejlspræsident. Derved sidestilles den islandske Minister med de danske Ministre, der er ansvarlige over for den danske Rigsdag. Islænderne kan sige omtrent, som Einar, Gudmund af Mødrevoldenes Broder, sagde, da Olav den Hellige bad dem om Grimsø: „Den Ufrihed skaffer vi ikke blot os selv, men ogsaa vore Sønner og al vor Æt, som bor i dette Land. Og selv om dette Ministerium er et godt Ministerium, hvad vi gerne tror, det er, saa vil det gaa fra nu af som hidindtil, naar det veksler med Ministerier, at de er ulige, nogle gode og nogle slette. Men hvis Landets Folk vil beholde deres Frihed, saa maa vi ikke give noget Ministerium Lejlighed til at faa Tag i noget, der kan opfattes som Tegn paa Afhængighed."

Hvad der nu først og fremmest staar paa Dagsordenen, og hvad der forhaabenlig finder en tilfredsstillende Afgørelse, naar de danske Rigsdagsmænd og Kongen i Sommer har aflagt Islænderne et Genbesøg, er en Forandring af Loven om Islands Stilling i Riget. Islændernes bestemte Ønske er Selvstændighed, Frigørelse fra ethvert snærende Baand til Danmark, saaledes at det ikke som saa tit tidligere faar Lejlighed til at blande sig i, hvad der kun vedrører Islands Velfærd.

Islænderne mener at have en juridisk Ret, sikret dem gennem Traktater, til at være deres egne Herrer; men det vigtigste er dog, at Islænderne virkelig er et Folk for sig, der følgelig efter Nutidens Syn har Ret til at raade for sin egen Skæbne. De har først og fremmest deres eget Sprog, der er saa forskelligt fra Dansk, at det for de allerfleste Danske er mere uforstaaeligt end Tysk. Sproget er et kraftigt Skelnemærke for et Folk; det ved vi fra vor egen Sydgrænse. Dog kan under heldige Omstændigheder en Fællesfølelse, grundet i Historie, Vilkaar og Tilbøjeligheder, holde Mennesker, der taler forskellige Sprog, sammen til eet Folk. Saadan er Tilfældet i Svejts, hvor Tyskere, Franskmænd og Italienere lever i Endrægtighed som eet Folk. Men saadan er Forholdet ikke med Danmark og Island. 300 Mile Hav ligger skillende imellem. Landenes Natur er vidt forskellig, og Livsvilkaarene bliver derfor ogsaa meget afvigende, saaledes som det alt er skildret. Dansk Natur og Folkeliv, der kan faa en Danskers Hjærte til at slaa varmt, taler slet ikke paa den Maade til en Islænders Følelser, — og omvendt. Islændere og Danskere har ikke

*) Gudmundur Hannesson: „I Afturelding".

fælles Krigsminder, fælles Sejre og Nederlag, der kunde binde dem sammen. Ikke heller er de fredelige historiske Minder, som Islænderne har om Samlivet med Danmark, egnet til at vække Følelse af Hengivenhed for det. Lad os tage et aandeligt Omraade som Reformationens Indførelse. Da Reformationen var gennemført i Danmark, fandt Kristian den 3die, at hans Undersaatter paa Island burde have samme Tro som han; han bød derfor, at Kirkeordinansen skulde indføres ogsaa der. Blandt Folket var der ikke Spor af Trang til en ny Kirkeordning, og Biskopperne, navnlig den storladne Jón Arason, gjorde kraftig Modstand; han tvang endog

Karavane paa Hjemvejen fra Handelsstedet.

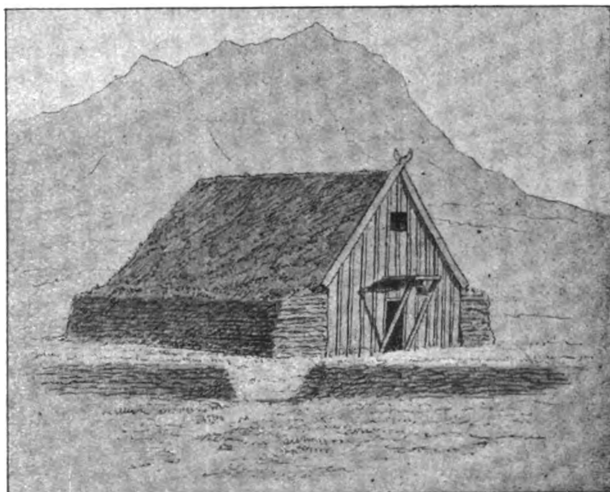
Kongens Befalingsmænd til at forlade Altinget og flygte til Danmark. I Længden kunde Jón Arason dog ikke staa sig mod den ydre Vold, han blev fangen og halshugget, og en dansk Flaade bragte i 1551 de oprørske Sind til Ro. Et stolt Forsøg paa at hævde sin Trosfrihed var slaaet ned med pansret Næve.

Eller lad os se paa, hvilket økonomisk Udbytte Forbindelsen med Danmark i Tidernes Løb har bragt Island. Under Kristian den 4de gaves der København, Malmø og Helsingør Eneret til Handel paa Island. Kronen sørgede snart for at faa sin Del af Udbyttet, idet Retten maatte købes med en Afgift — som selvfølgelig Islænderne i sidste Led maatte betale. Kort efter indskrænkedes endog Handelsretten til et enkelt Selskab, der skøttede sin Pligt saa slet som vel muligt. Eneretten gik over fra det ene Selskab til det andet. Indførslen var stadig utilstrækkelig, de indførte Varer uforholdsmæssigt dyre og Priserne paa de islandske Varer meget lave. Under Frederik den 5te søgte man at gøre Island til et Industriland, der grundlagdes saaledes Klædefabrikker i Reykjavik; men Forsøgene mislykkedes som Følge af den umulige „islandske Handel“. I 1788 blev man nødt til at aabne Handelen for alle danske Undersaatter, og først 1855 blev det tilladt andre Folk at handle paa Island. Men Følgerne af Eneretten har man kunnet spore til den Dag i Dag. Købmændene har sørget for at opretholde Tuskhandel, saa der kun kommer faa Penge ind i Landet, — en Ordning, der hæmmer Virkelyst, idet man vanskeligt bedrer sin Stilling, naar Købmanden kun vil overlade en Varer, ikke Penge; man kan jo kun bruge Varer til en vis Grænse, nemlig tilfredsstille sit Behov. Der er da ingen Spore til at forbedre sin Virksomhed, naar man alligevel ikke naar til andet end at tilfredsstille Øjeblikkets Tarv. Derfor har Driftskapital til udvidet Virksomhed været i høj Grad savnet. Saa kan der komme Vulkanudbrud, Jordskælv og Misvækst, og man har ingen Sparepenge at staa imod med. Saa haarde var Vilkaarene, at Folketallet synker fra Aar 1700 til 1800.

Lad os endelig kaste et Blik paa, hvad Islænderne har at takke os for med Hensyn til Landsstyret. Det er allerede fortalt, at Enevælden indførtes paa uredelig Vis. Der gjorde sig desuden en Stræben gældende hos de danske Konger efter at indføre danske eller norske Love paa Island. Skønt Regeringen ofte indskærpede, at en Lov for at være gældende paa Island skulde kundgøres paa Altinget, overholdt Regeringen det ikke altid selv. Der opstod derfor den syndigste Forvirring, navnlig da Embederne besattes med Mænd, der havde faaet deres juridiske Uddannelse i København. Regeringen vidste ikke, hvilke Lovbud der galdt paa Island og hvilke ikke. Hvor man ikke fandt Bestemmelser, der var hjemlede i Landets egne Love, eller hvor disse ikke passede en, greb man til norske og danske Love. Og disse Tilstande vedblev, lige til det raadgivende Alting oprettedes. Vi kan nok forstaa, at alt dette maa være egnet til at vække bitre Minder hos Islænderne, dobbelt mørke, naar de ses paa Baggrund af den Glans, der staar om Fristatstiden, da Landet var selvstændigt, — ogsaa mørke, naar de sammenlignes med det lyse Haab som Islænderne med deres varme Fædrelandskærlighed gør sig om Landets Fremtid. De synes allerede at se udmærkede Frugter af den forholdsvise Selvstændighed, som de alt har naaet.

Island og Danmark har ikke engang saa meget til Fælles, som kunde tænkes at binde Danmark og Norge sammen; de har fælles Litteratur, for en stor Del fælles Aandsliv. Med Island er det anderledes. Det kan fremvise ejendommelige Frembringelser, der

strækker sig fra 1100 eller før til den Dag i Dag. Islænderne har ikke blot den gamle navnkundige Litteratur, men ogsaa en Nutids-Bogverden af Fortællinger, Skuespil og Digte i rig Mangfoldighed, foruden et ret omfattende oplysende og videnskabeligt Bogavl, ikke at tale om Dagblade, Ugeblade og Tidsskrifter. Men ogsaa her kan Islænderne føle deres Ærgerrighed krænket, naar de tænker paa, hvorledes den Ære, der med Rette var deres, er blevet tilegnet af de andre nordiske Folk, og hvorledes deres Land er blevet plyndret for sine Bogskatte.

Græstørvkirke paa Nordlandet.

Saaledes kan hverken Fællesskab i Historie eller Fællesskab i Aandsliv være særlig stærke Baand. Men kunde saa ikke praktiske, økonomiske Interesser binde Island til Danmark; Islænderne har i Øjeblikket visse Fordele af Forbindelsen; de modtager aarlig et ligefrem Pengetilskud af den danske Stat (60,000 Kr.); der hævdes helt vist, at dette er Vederlag for og Afbetaling af islandsk Kirke- og Klostergods, som Danmarks Statskasse i sin Tid har tilegnet sig. Men dette aarlige Tilskud kommer dog til at minde betænkeligt om de Tilskud, vi yder til de Kolonier, vi er saa lykkelige at eje trindt om i Verden. Dernæst sender vi hver Sommer en Kanonbaad op til Islands Kyster for at holde nærgaaende Trawlere borte. Og endelig har Islænderne Adgang til det danske Universitet, Højskoler osv. Mange Islændere mener imidlertid, at de vel kunde undvære baade Tilskudet og den øvrige Hjælp, der ydes dem. De finder, at det er nedværdigende for dem saaledes at modtage en Slags Fattighjælp fra et andet Rige. Og de er paa det Rene med at de selv bør overtage de Pligter og Byrder, der følger med at være selvstændige, de vil selv holde deres Fiskeritilsyn og selv oprette deres Dannelsesanstalter. De har allerede Vandrelærere paa Landet, faste Skoler i Byerne, Landbrugsskoler, Realskoler, Seminarier, en Latinskole, en Navigationsskole og Skoler til Uddannelse af Præster og delvis Uddannelse af Læger. Hvad de da nærmest fattes, er en Skole til Fuldstændiggørelse af Lægernes Uddannelse, en Skole i Lovkyndighed og en Skole til Uddannelse af Lærere ved de højere Dannelsesanstalter. Men de mener at have Raad

til alt dette. Og de tror, at det vil højne deres Pligt- og Ansvarsfølelse og derved deres Dygtighed i det hele, om de faar Lov til fuldstændig at klare sig selv.

Kan nu vi Danske tabe noget ved Islands Selvstændighed, saa vi maa stille os hindrende i Vejen? — Økonomisk vil vi jo vinde ved det. Vi sparer vort Tilskud, vort Tilsynsskib osv. Militært betyder Island intet for os; vi vilde aldrig kunne forsvare det, og det vilde aldrig kunne redde os. Vilde vi tabe i Ære og Anseelse ved Selvstændigheden? — Vi kan kun vinde i Ære og Anseelse ved at stille os saa frisindet overfor Island som vel muligt. Det har været det danske Folk til Hæder, at det var det første, som i sine Kolonier ophævede Negerhandelen, og et af de Folk, der gik foran med Hensyn til Bøndernes Frigørelse. Vi vil vise den samme Ret overfor dem, der er svagere end os, som vi selv kræver af dem, der er stærkere end os. Tyskerne bør ikke faa Lov til at henvise til Island, naar vi taler med dem om Sønderjylland. Hvor Danskernes Følelse naturligt stiller sig, saa vi under Nordmændenes Løsrivelseskamp mod Sverrig. Vi vil kunne møde Svenskerne med aaben Pande, vi vil give Island dets Selvstændighed, ikke surmulende, fortrædelige eller arrige, men med glad Bevidsthed om, at vi gør os selv Ære, idet vi viser Ridderlighed mod den, der er svagere end vi, og i et lyst Haab om, at vor gamle Forbundsfælle gaar en god og rig Fremtid i Møde, — en Selvstændighedstid, der i Virkeligheden vil bringe mest Fordel for begge Parter ved den Udveksling af legemlige og aandelige Goder, som sikkert altid vil finde Sted mellem Danmark og Island.

Guy de Maupassant.

Et Brudstykke af en Afhandling om fransk Naturalisme.

Af POUL LEVIN.

(Sluttet).

Fra Maupassants 34te Aar findes en Bog med Rejsebeskrivelser — *Au soleil* —, der indledes med følgende Udbrud:

„Naar man er træt, træt af at græde fra Morgen til Aften, træt af ikke mere at have Kræfter til at rejse sig og drikke et Glas Vand, træt af Vennernes Ansigter, som man har set for ofte, og som irriterer, træt af de ubehagelige og de stille Naboer, af de kendte og ensformige Ting, af sit Hus, sin Gade, sin Tjenestepiges „hvad ønsker Herren til Middag," træt af at se hende sjokke i hendes snavsede Skørter, træt af sin altfor tro Hund, af de uforanderlige Pletter paa Tapetet, af Maaltidernes Regelmæssighed, af Søvnen i den samme Seng, af hver Dag at gøre det samme, træt af sig selv, af sin egen Stemme, træt af altid at gentage det samme, af sine Ideers snævre Kreds, træt af at se sit eget Ansigt i Spejlet, træt af sit Minespil, naar man barberer sig, naar man friserer sig, saa skal man rejse, træde ind i et nyt og skiftende Liv.

Rejsen er en Port, gennem hvilken man gaar ud af den kendte Virkelighed for at trænge ind i en uudforsket Virkelighed, der synes En en Drøm."

Trætheden melder sig, naar man gør Hverdagen altfor snæver. Naar man ideligt gaar de samme Veje,

snævres Horisonten ind, alt bliver éns. Maupassants Novellesamlinger kan være af forskellig Lødighed, men Variationen af Emner gentager sig fra Bind til Bind, Kredsene af Mennesker udvider sig ikke, og Synspunktet er det samme. Som han maatte rejse for at fornyes, saaledes maatte han ogsaa som Kunstner finde nye Veje. Han maatte have en Afveksling, han kunde ikke atter og atter sysle med den korte Novelle, med de smaa Afsnit, der ganske vist sagde meget til den, der forstod, men som ikke tillod den Dvælen og Fordybelse, som det stort anlagte Arbejde. Selv hans to Romaner bestod jo af saadanne korte Veje, i de følgende Romaner begiver Maupassant sig ud paa Rejse. Han vil rejse dybere ind i Menneskenes Sjæle. Han er ked af Gebærderne, af Hverdagens Optrin, af de korte Replikker, der siger det samme, af Konversationen, han vil ind i den store, stille Verden, han vil selv sige, hvad der ligger bag Menneskenes Færden og ikke mere overlade Læseren det. Han finder ikke nye Mennesker, men han finder noget nyt om de samme.

Gennem Romanerne trænger vi da endnu dybere ind i Maupassants eget Sjæleliv. Han skriver *Mont Oriol*, *Pierre et Jean*, *Fort comme la mort* og *Notre coeur*, fire Værker, der med stigende Lidenskab analyserer Svagheden, Opløsningen og Nederlaget. Her mere end nogensinde er Maupassant Flauberts Elev.

I *Mont Oriol* forsøger han endnu at skrive „Roman“ i den Forstand, at han lader en Mængde Mennesker mødes i et af Forfatteren valgt Milieu, som giver Anledning til forskellige Optrin. Han skildrer de Forhold, under hvilke nogle snilde Gründere laver et moderne Humbugsbadested, han viser forskellige Typer af Badelæger og Patienter og forsøger — uden stort Held — at genskabe Badestedets Verden. Men alt dette har ingen dybere Forbindelse med det, der er Bogens Kærne: Analyseringen af Kærligheds-forholdet mellem en ung, gift Kone, der elsker for første Gang, og en Mand, der som en Don Quichote jager efter Elskoven og skuffes af Virkeligheden. Disse to Mennesker kunde have truffet hinanden hvorsomhelst i Verden, og deres Forhold vilde være blevet af akkurat samme Art.

Ogsaa i *Pierre et Jean* hersker Tilfældighederne, men allerede her indtager Omgivelserne mindre Plads. Stedet er Rouen, hvor en parisisk Galanterihandler har fæstet Bo efter at have trukket sig tilbage, for at han kan tilbringe sin Tid med at sejle og fiske, hans eneste Lidenskaber. Han har med sig sin Kone, og han modtager et Par Maaneders Besøg af Sønnerne Pierre og Jean, der studerer i Paris. Den ene af Sønnerne faar uventet en stor Arv efter en Ven af Familjen, og Bogen skildrer nu, hvorledes Broderen fatter Mistanke om, at denne Ven har været hans Moders Elsker og med hende har faaet det Barn, der nu skal modtage hele hans Formue. Om denne frygtelige Mistanke i Sønnens Sind og hans tavse Kamp med Moderen, som tilsidst tvinges til at indrømme Sandheden, handler Bogen. Den drejer sig om de to Maaneder af en ung, dygtig Mands Liv, i hvilke Hjemmets Løgne, Hverdagslivets Tragedie, Elskovens korte Lykke og store Smerte afsløres for ham, medens Dagene ensformig gentager sig omkring ham. Der findes en skøn Scene i Bogen, den, i hvilken Mode-

ren tilstaar overfor sin „uægte“ Søn. Den stilfærdige, jævne Borgerkone bliver en Forkynderske af den evige „Moral“ hos Maupassant: „Jeg hengav mig til ham, helt, med Legeme og Sjæl, for altid, med Glæde, og ti Aar igennem har jeg været hans Hustru, som han har været min Mand for Guds Aasyn, der havde skabt os for hinanden. Saa kom den Tid, hvor jeg mærkede, at han elskede mig mindre. Han var nok god og elskværdig, men jeg var ikke det mere for ham, som jeg havde været. Det var forbi! Aa, hvor har jeg grædt! Hvor er Livet dog forfærdeligt og fuldt af Skuffelser. Der er ikke noget, som varer . . .“

Saaledes munder dette eneste Værk af Maupassant, i hvilket der ikke findes nogen „Elsker“ og „Elskerinde“, ud i det samme som alle de andre. Men her som i *Mont Oriol* er Milieuet ikke nødvendigt for Skildringen af det Væsentlige og kræver derfor stadig en Række Beskrivelser af det, som ikke foregaar i Menneskenes Tanker.

Først i *Fort comme la mort* og *Notre coeur* er det umuligt at skille Milieu fra Personskildringen, hvilket vil sige, at hver Gang Maupassant skildrer de ydre Forhold, giver han i Virkeligheden Bidrag til Psykologien og omvendt. Disse Begivenheder kunde kun foregaa mellem disse Mennesker i disse Omgivelser.

Omgivelserne er Paris' rigeste, og Menneskene Mænd og Kvinder, der ingen praktiske Opgaver har, hvis Dage ikke er fyldte af Arbejde og Pligter, Mennesker, der fra de staar op, til de falder i Søvn, faar alt rakt af tjenende Hænder, og som derfor kun har ét, der beskæftiger dem: den Lidenskab, som opfylder dem. Det er denne Lidenskab, som analyseres. Som en Videnskabsmand, der vil løse et Problem, stiller Maupassant Opgaven frem paa den klareste Maade: hvad føler en højtkultiveret Mand og en fin, elskovsfuld Kvinde, naar de begge faar Vished om, at han elsker hendes Datter, fordi hun ejer al den Ungdom og Skønhed, der engang bandt ham til hendes Moder; og hvad føler den samme Mand, naar han forelsker sig i en Kvinde, der ikke kan elske, og som dog ved sin Skønhed, sit Koketteri, sin Magt som Kvinde binder ham til sig. Personerne i disse Bøger er akkurat saa mange, som disse Analyser kræver, alt andet er holdt borte, der findes ikke Antydning af, at der er Verden udenom disse Mennesker.

Endnu er Maupassant Virkelighedsskildrer. Men Virkelighedsskildringen er paa en Maade vendt tilbage til Laboratoriet. Døren til den store Verden er slaaet i. Hele den folkelige Bevægelse, den store Storm fra Demokratiet, der sprængte Ruderne og Dørene, saa at Dagens tusinde Lyde og Røgen fra Fabriksskorstenene, Dunsterne fra alle Menneskenes Huse trængte ind i den naturalistiske Roman, hele den Kraft, der skabte Zolas Værk, og adskilte det fra Flauberts og Goncourternes, er nu forsvundet. Den Form, Maupassant vælger, kræver Stilhed, Fordybelse og den Styrke, som den Syge har, hans sygelige Udholdenhed, naar han atter og atter lader sin Tanke dreje sig om Sygdommen og genkalder sig selv den ringeste Omstændighed, der knytter sig til den.

Og som altid forstaar man ud fra Formen Indholdet.

Disse Mennesker er syge. Deres evige Kamp med Livet, med de Begivenheder, der forstyrrende trænger sig

ind i deres Sjæleliv, er de Syges Kamp, naar de mærker, at der er noget, som svigter, Aandedrættet, Fodslaget, Livsvarmen, naar de ikke mere aander frit og frit gaar ud iblandt de andre. Der er i *Mont Oriol* en henrivende Scene, hvor han har et Stævnemøde med hende i Maaneskin, hun kommer ham i Møde, han ser hendes Skygge paa Jorden, og han kaster sig tilbedende ned og kysser den. Han kysser Skyggen, som hun kaster, denne Kvinde, som aldrig før har kendt Elskoven, og som skønt gift kommer ham imøde som en ung Pige, der undrende og jublende opdager, hvad Kærligheden er. I Bogens Slutning kommer hun ham atter i Møde paa samme Maade, atter kastes Skyggen foran hende, men nu er den deform, hun skal have et Barn, deres Forhold har faaet Følger. Og han vender sig bort i Afsky fra denne hæslige, groteske Skygge. Saasnart Livet har udfyldt Formen, flygter disse Mænd. Hvad er det andet, som sker i *Fort comme la mort?* Er ikke ogsaa denne Mand en Don Quichote, som jager efter det, der ikke kan gribes? Han er blevet gammel i sin Kærlighed til Moderen, nu træffer han Datteren og tror, at han kan gentage Livet, atter ser han Skyggen foran sig, men da han kaster sig ned for at gribe den, favner han den kolde, ubarmhjertige Sandhed, den unge Piges Ligegyldighed for ham, saasnart hun træffer en Jævnaldrende, hun kan elske.

Og paa samme Maade Elskeren i *Notre coeur.* Ogsaa han tror paa noget, som ikke er. Ogsaa han jager efter en Kærlighed, som den Kvinde, han elsker, slet ikke er i Stand til at skænke, ogsaa han er en vandrende Ridder, som i Maupassant kun vækker Smærte. Thi i disse Romaner er han, Ironikeren, den kolde Iagttager, i hvis Hjærte der fra den første Ungdom faldt en Isnen, blød og svag. Hans Mænd, disse elegante, tilsyneladende saa sikre Verdensmænd, der holder deres Legemer i Orden ved al Slags Sport, er saa svage, at de som Kvinder tager Tilflugt til Taarerne og aldrig kan reagere viljestærke mod Sorgen. Har de end et kunstnerisk Anlæg eller en usædvanlig Modtagelighed for Musik og Kunst, saa kan de kun benytte det som Amatører, selv han af dem, der nyder Ry som en stor Maler, er i Virkeligheden en Amatør, der fører en evig Kamp for at finde paa, hvad han skal male, og slet ikke lever for sin Kunst *(Fort comme la mort).*

Det synes, som om al Styrken er veget fra Mændene over til Kvinderne.

Saasnart Christiane i *Mont-Oriol* bliver sig sin Kærlighed bevidst, er hun beslutsom, haardnakket, modig, „Kvinden var født, færdig til Lidenskaben“, og da tilsidst han sidder stammende og forlegen overfor hende, er det hende, som behersker sig selv og ham.

I *Fort comme la mort* findes en Skildring af Moderen, der har henrevet alle Kvinder og betaget alle Mænd. Hun er ikke blot sin Elskers skønne Veninde, hun er hans Ven, hun leder hans Arbejde som hans Glæder. Og da hun pludselig opdager Datteren ved sin Side og ser, hvilket Indtryk hun gør paa ham, kæmper hun først med sig selv og sejrer, forstaar ham og ser, hvad der vil komme, søger under den dybeste Fortvivlelse at hindre det, fremkalder Tilstaaelsen, trøster, vaager tilsidst hos sin døende Ven, udslet-

ter Sporene af deres Kærlighed og bevarer under alt dette ikke blot sine Følelser overfor ham, men sit Herredømme over sig selv. I en Sætning som denne: „Han støttede sit hvide Hoved paa sin Venindes Skulder,“ er hele Forholdet givet, ikke blot Styrkeforholdet mellem de to, men ogsaa Maupassants lidt sentimentale Forhold til sine Personer. Den Strid, som knuser ham, giver hende Skønhed og Alvor, en Efteraarspragt med dybe Farver.

Dette er den erhvervede, tilkæmpede Styrke. Hos Datteren er Styrken ubevidst, fordi hun er ung. Hun gaar gennem Bogens stærkt spændte, dristige Scener uden et Øjeblik at ane, at hun staar midt i Dramaet, hun bliver sin Moders og sin gamle Vens Skæbne uden at skænke det en Tanke, og hun drager gennem de andres Nederlag ind til sin egen Skæbne uden at bekymre sig om dem eller Fremtiden.

Og som et sidste Trin i denne Kvindernes Udvikling i Modsætning til Mændenes Svaghed, skildrer Maupassant en Art af Kvinder, der helt er skabte af den moderne Forfinelse, og hvis Eksistens netop betinges af Mændenes Svaghed: Mme de Burne i *Notre coeur* og Comtesse de Mascaret i Novellen *L'inutile beauté* (i Samlingen af samme Navn), begge fra 1890, det sidste Aar i hans Forfatterliv.

I Romanen ser man disse Kvinder i Funktion. De vækker Mandens Elskov ved deres Skønhed og Elegance og ved den Drift i dem, som byder dem, at de vil vinde Mænd, binde dem og støde dem fra, kalde dem hen til sig for at se dem komme og saa vende sig om for at vinde en ny, de vil have dem staaende i Stævnemødets Time, skælvende, jublende og fortvivlede paa samme Tid, for saa at lade dem vente, lade dem skuffes, og naar de er drevne til Afgrundens Rand skænke dem et Øjebliks Gunst. Disse Kvinder elsker frem for alt sig selv, det vil sige deres Legemer og deres Evne til at erobre. Naar de i deres Lønkammer skal rejse sig et Alter, da er det et stort trefløjet Spejl, foran hvilket de kan forgude deres eget Legeme. Og dog kan de ikke hengive sig. I det afgørende Øjeblik bliver de til Marmor, skønne, kolde og livløse, og den Mand, som trykker sine Læber mod deres, føler en Isnen gennem sin Sjæl. Maupassant havde begyndt med at skildre Kvindernes umættelige Drifter. I en Fortælling som *Gal?* (Foou i *Mlle Fifi*) havde han vist Bestialiteten hos Kvinden, der naar hun var mættet af Mandens Elskov, søgte Dyrets, i alle de vittige Smaafortællinger om Kvinders og Mænds Erotik, havde han vist, at Forskellen mellem Skøgen og den fine Dame, kun er, at den første kan et Tegn, som den anden hurtigt lærer hende af, i den gribende og forfærdelige lille Roman *Yvette* skildrede han, hvorledes en henrivende ung Pige, opvokset i Demimondekredse, først forfærdes, da hun opdager Sandheden, vil dræbe sig selv for ikke at blive en holdt Pige og ender med at lade sig forføre, fordi hun er forelsket. Nu vender han det hele om, og viser Kvinden fra den anden Side. Zola havde forsøgt at skildre saadanne Kvinder, men han havde kun sét dem, ikke følt dem, og han havde dømt dem uden mange Præmisser. Maupassant véd alt, hvad en hæderlig Mand som Zola maa mene om dem. Han indfører en Forfatter af samme Art, og han lader ham sige alt det rigtige: hun

er en Gøglerske, et Uhyre, hun kender sig selv i en beundringsværdig Grad, fordi hun synes bedst om sig selv af alt i Verden, og hun tager aldrig fejl af det bedste Middel til at erobre en Mand og fange ham. Disse Kvinder er snilde som en Vild, deres Sanser er raa, de forstaar sig kun paa at pynte sig og tage sig ud, de er fuldstændig ødelagte af det moderne forfinede Liv, og de forstaar ikke, at Kvinden kun er sat i Verden for to Tings Skyld, der er de eneste, som kan bringe hendes store, sande og herlige Egenskaber til Blomstring: Kærligheden og Barnet: „De er ude af Stand til at føle Kærlighed, og de vil ikke have Børn; naar de ved et Uheld faar Børn, er det en Ulykke og saa en Byrde. De er i Sandhed Uhyrer.“ „Jeg taler som en Hr. Sørensen,“ lader Maupassant ham føje til, som Monsieur Prudhomme — for ikke at sige Zola. Men der er én Ting, Zola glemmer. Maupassant siger den i Fortællingen.

Den unyttige Skønhed er bygget anderledes end alle Maupassants andre Fortællinger, idet der findes et Indskud i den, som aldeles ikke vedkommer Handlingen og dog er Kærnen. Saa magtpaaliggende var det ham at faa sagt alt, og saa uvist var det maaske for ham, om han skulde faa Tid til at omskrive det i Kunst, at han næsten taler direkte til sine Læsere — han, Flauberts Elev!

Den skønne Comtesse de Mascaret hader sin Mand, fordi han har tvunget hende til i Løbet af ti Aar at føde 6 Børn. Det er lykkedes hende at bevare sin Skønhed, men hun vil nu paa enhver Maade befri sig for ham, hun anser ham for en Fjende, og hun fjærner ham fra sig ved at sværge foran Alteret, at det ene af Børnene ikke er hans.

Han er en Mand, skabt af den overleverede Samfundsorden. Det er sandt, at han har villet tvinge sin Hustru til alle disse Fødsler, fordi han var skinsyg og frygtede hendes Skønhed. Han følte dunkelt, at der var noget i denne Kvinde, som unddrog sig enhver Besiddelse, og han vilde netop eje sin Hustru, som Mændene af den gamle Skole ejede deres Hustruer. Men der var endnu mere: han vilde have Børn, for at Slægten kunde fortsættes, fordi Livet kræver det.

Der er noget af *Une vie*, Maupassants første store Bog, i dette, det sidste afgørende, han skrev. Et Ægteskab, indgaaet uden virkelig Kærlighed ved Forældrenes Arrangement, et Kvindeliv, der henslæbes under Mandens Kontrol, lydigt bøjende sig for hans Instinkter, hans saakaldte naturlige Krav, og under Familjens Krav.

Men imod Lidelsen i *Une vie* sætter Maupassant nu denne Kvinde af „en anden Race, en anden Sjæl, med andre Fornødenheder.“ Efter at det er lykkedes hende at befri sig for Manden, der flygter fra sit Hjem, og som ikke mere tør elske sine Børn, fordi han altid frygter, at det Barn, han netop nu taler med, ikke er hans, udfolder hun al sin Skønhed. Seks Aar efter Tilstaaelsen ser man hende sidde i hendes Loge i Theatret, og to Mænd nede i Parkettet taler om hende:

„Se dog Comtesse Mascaret, hvor hun holder sig smuk.

Den anden gav sig til at betragte en Dame i en af Logerne, hun saae ung ud, og hendes straalende Skønhed fangede alles Blikke. Hendes blege Farve med Glans af Elfenben gav

hende et statueagtigt Udseende, og i hendes Haar, der var sort som Natten, straalede et regnbuefarvet Diadem, oversaaet af Diamanter, som Mælkevejen."

Og omkring denne skønne Statue, denne Logernes Gudinde, stiger saa den ene Mands Hyldest. Han hylder hende ved at prise det Samfund, der har skabt hende. Alt, hvad der er skønt, fint, udsøgt har Menneskene skabt i Trods mod Gud. Naturen er hæslig og gør Menneskene til Dyr, men Menneskets Hjærne har besejret Naturen. Der er kommet en Tid, hvor Mennesket har forstaaet, at Forplantningen er en hæslig og latterlig Akt, oprørende for de fine Sjæle. Hele det menneskelige Fremskridt, Poesien, Videnskaben, Opfindelserne, Kunsten, alt er sket imod Naturen, der kun henviste Menneskene til at leve som Dyr, men til disse Fremskridt er kommet det sidste store, der befrier Menneskene for at formere sig som Dyrene. Den skønne, golde Kvinde hersker over dette Samfund for de udvalgte. Men som Gladiatorerne hilste den romerske Kejser, saaledes maa ogsaa disse Mænd hilse deres Herskerinde som de, der skal dø. Der er ingen Fortsættelse. „Man behøver kun at overveje et Sekund", siger han, „for at forstaa, at denne Verden ikke er skabt for Væsener som os." Det er den samme Opfattelse, som hævdes i en anden Fortælling i samme Bog *(Un cas de divorce)*, hvor en ung Mand henlever mystiske Elskovstimer i et Drivhus mellem sjældne Blomster, fordi Elskov mellem Mennesker er ham modbydelig: „Man maa elske, elske helt ude af sig selv, uden at se, hvad man elsker. Thi at se er at forstaa og at forstaa er at foragte."

Saa stod Maupassant ved Maalet, dér maatte hans Opfattelse af Kærligheden nødvendigvis ende. Udenfor Livet, i en mystisk Tilbedelse af en gold Styrke. „Der er meget sandt i alt dette", som Vennen siger, „men faa Mennesker vil forstaa Dig." Han talte ogsaa kun til de faa. Han, der havde begyndt med at tale om Kærlighedens Hverdag, saaledes at ethvert Hverdagsmenneske kunde forstaa ham, han, der oprindelig havde søgt at fange Livet i sin Digtning ved at skildre Gennemsnitsmennesker, Salonernes, Gadernes, Restauranternes, Herregaardenes eller Bøndergaardenes Mennesker, hvis Færden gentog sig fra Dag til Dag, han er nu Skridt for Skridt drevet til det sjældne, det mystiske. Det begyndte med, at Hverdagene kedede ham, det endte med, at Kedsomheden blev til Lidelse; det begyndte som en lille Rejse bort fra Hverdagen, det endte som en Flugt fra Livet, som en Rædsel for Livet, som en Længsel.

Enhver, der kender Bel-Ami, husker det Sted, hvor den gamle Digter om Natten taler til den unge Struggler om Døden. „Der kommer en Dag, og der er mange, for hvem den kommer tidligt, hvor man ikke mere ler, fordi man sporer Døden bag ved alt. — — Man forstaar det pludseligt, man véd ikke hvorfor og hvorledes, men fra det Øjeblik faar alt i Livet et andet Udseende — — —." Og han klager videre om denne Dødsfølelses knugende Magt, hvorledes den røver al Tilfredsstillelse, hvorledes den stikker frem bag alt som det eneste visse, hvorledes den driver Mennesket ud i den forfærdelige Ensomhed og befolker denne Ensomhed med ube-

stemmelige Farer, med ukendte og forfærdelige Ting.

Saaledes som denne Klage hæver sig i Maupassants mest livsfyldte Bog, den, i hvilken der handles og ageres mest, saaledes behersker Ensomhedsrædselen og Dødsfrygten hele hans Produktion, der med saa stærk og sikker en Kunst har gengivet Livet. Hvis man vil gennemgaa Maupassants Bøger ligefra Digtet *Terreur* i *Des Vers* til *Qui sait?* i *L'inutile beauté*, vil man finde den samme Skildring om igen og om igen blot forfærdeligere og forfærdeligere: der er noget, som truer ham, en isnende Haand, der lægges paa hans Skulder, et Væsen, som bevæger sig omkring ham, og som han dog ikke kan se, det er i hans ensomme Stue som selve Galskaben, det er i den Ensomhed, som Livets evige Gentagelse og uhyre Kedsomhed skaber omkring ham, det er i den store Ensomhed, der omgiver alle Mennesker, som selve Døden. I *Des vers*, *Maison Tellier*, *Contes de la Bécasse*, *Clair de Lune*, *Les soeurs Rondoli*, *Yvette*, *Monsieur Parent*, *Le Horla*, *L'inutile beauté* — overalt det samme. I en af disse Fortællinger *(Solitude* i *Mr. Parent)* nævnes Flauberts Navn, og man forstaar først da tilfulde det sørgelige Venskab, der knyttede den syge, ensomme Verdensforagter til den unge Mand, der skulde begynde Livet.

I en af sine første Fortællinger skildrer Maupassant den Rædsel, der griber ham en Nat paa Floden, da hans Baads Anker har grebet fat i noget, som ikke vil slippe. Det er en hel romantisk Skildring af Taagerne og Dybets Magt, og da det endelig bliver Dag, viser det sig, at det er Liget af en druknet, som holdt Ankeret fast. Men fra denne Romantik og denne naturalistiske Forklaring, fra denne Morgenstund efter Nattens Uhygge, stiger Maupassants Skildringer til en Forkyndelse, der hverken kræver eller tillader nogen Forklaring. Og han ender med Spørgsmaalet: hvem véd? Maaske er det sandt, at der er et Væsen omkring os — Le Horla kalder han det —, som ikke kan beskues med vore Øjne, men som dog behersker os. Le Horla! Mystiken og Spændingen, Mørkets Protest mod Lyset, Fantasiens mod Forstanden, Le Horla, som kan rejse sig midt i Elskovens Tilfredsstillelse og jage de to fra hinanden, og hvis Rige er Ensomheden og Natten, i hvilken Galskaben gror. I en af disse Fortællinger bliver en Mand vanvittig, fordi han, der som alle ensomme Mennesker lever med sine Møbler, pludselig ser disse blive levende — men hvem véd? Er han gal? Er der ikke bag den Sandhed, vi alle kender, en anden, som ikke kan udtrykkes i de fattige Ord, vi har til vor Raadighed? I dette Spørgsmaal: hvem véd? munder Maupassants Digtning ud. Hvem véd, om der ikke er en anden Kærlighed, en mystisk, forunderlig Elskov? Hvem véd, om der ikke er et andet Liv, end det vi forstaar? Hvem véd, om ikke alt er Mystik, og hvem véd, om der ikke vil komme Digtere, som formaar at give dette Udtryk?

Det faldt ikke i Maupassants Lod at arbejde med paa Løsningen af disse Spørgsmaal, han naaede kun at stille dem, saa lagde Le Horla sin Haand paa hans Skulder og stirrede ham ind i Øjnene, til han blev gal. Han levede i tre Aar paa en Sindssygeanstalt, indtil han som Helten i *Fort comme la mort* fik Lov til at ligge uforstyrrelig, livløs, ligegyldig for

enhver Ulykke. Men hvis man paa et enkelt Sted vil finde disse Spørgsmaal flyttede ind i Maupassants eget Liv, hvis man vil se ham uden nogen Forklædning, da skal man tilegne sig den mærkelige Bog: *Sur l'eau.* Det er tilsyneladende en Rejsebeskrivelse, skrevet fra Dag til Dag. „Denne Dagbog," siger han selv, „indeholder ingen interessante Historier og Eventyr." Men nærmere beset er det en Selvbiografi af den største Betydning. Man ser først Maupassant som Sportsmanden og Naturalisten: han sejler med sin Lystyacht ud over Middelhavet, han deltager i Arbejdet ombord, han iagttager Kysten og Havet og Menneskene, som han træffer i Land, han nedskriver omhyggeligt og taalmodigt, hvad han ser. Naar han ser Folk flokkes ved Table d'hôte eller paa Spadserestier, gribes han af Foragt for Middelmaadigheden, men der er Misundelse i hans Foragt: „Lykkelige de, hvem Livet tilfredsstiller, de, som morer sig, de, som er fornøjede." De er ikke færdige med alt, naar de er 30 Aar. Tredive Aar — det var i den Alder, Maupassant udgav sin første Bog!

Og nu følger Klagen over Livets evindelige Gentagelse. Hvor er Trøsten? Videnskabens Fremskridt betyder intet — vi véd jo dog ikke noget. Hvorfra kommer Mikroberne, som fremkalder vore Sygdomme? Og Solen — hvorfra? „Vi véd intet, vi ser intet, vi kan intet, vi gætter intet, vi forestiller os intet, vi er indespærrede, fængslede i os selv."

Og Kunsten! Malerne bestræber sig for at efterligne det, som er, uden nogensinde at naa det. Hvorfor? Hvortil denne banale Gengivelse af alt dette triste?

Det samme som Malerne forsøger Digterne med Ord. „Heller ikke de kan andet end efterligne. De slæber sig til Døde i et goldt Arbejde — — Hvad kan det nytte mig at læse, hvad jeg er, at læse, hvad jeg tænker, at betragte mig selv i en Romans banale Eventyr?" Ja, hvis Digterne kunde gennemfare Rummet, sé det hidtil usete, aabne hemmelighedsfulde Porte ud til uanede og vidunderlige Horisonter. Men de er afmægtige, de kan kun forandre et Ords Plads og vise mig mit eget Billede.

Hans Trøst er Ensomheden. Men fra hans Ensomhed rejser sig ny Uro. Snart Rædselen over det, som er skabt, Foragten for Menneskenes daglige Færd, for deres tomme Idealer, for Krigenes Bestialitet, snart strømmer ind over ham en animalsk Glæde over at være til, der heller ikke gør ham lykkelig. Han mærker Dyrenes Instinkter i sig og elsker Jorden som de og ikke som Menneskene, uden Beundring, uden Poesi, han elsker uden Aand, kun med Øjnene og Hjærtet: Dagene, Nætterne, Floderne, Havene, Uvejret, Skoven, Morgenrøden, Kvindernes Blik og Kød.

Men i saadanne Stemninger lever han dog. Han kender ogsaa den Ensomhed, der gør ham værgeløs. Han ligger om Natten og lytter ud i Mørket. Han hører en Stemme, en Stemme fra Livet, der kalder ham ud til alt, hvad han ikke har nydt, foregøgler ham tusind Glæder. Men han føler, at han ikke kan naa dem. Han er jo Digter! Hvad vil det sige? Det vil sige, at han aldrig kan hengive sig som andre Mennesker, men altid, i Sorg som i Glæde, iagttager sig selv og de andre, altid noterer op og ræsonnerer og drager Konsekvenserne, analyserer, hvad enten han vil eller ej, Hjær-

terne, Ansigterne, Bevægelser og Betoninger. Og alt, hvad han har set, alt hvad han véd om Familje og Venner og dem, han elsker, alt maa han have ind i sine Bøger, fordi de behersker ham. Selv i Elskovens rigeste Øjeblikke dissekerer han sin Elskede „som et Lig i et Hospital.“

Hvad har han til Værn mod saadanne Tanker? Enten Drømmene om et orientalsk Liv i tankeløs Vellyst eller Bedøvelsen. Han griber Æterflasken og indaander Æteren, han svæver bort fra al Virkelighed, han opnaar i Æterdrømmene at se alt paa en ny Vis, han gennemtrænger alle Mysterier og glemmer alle Smerter.

Det er ud fra saadanne Stemninger, han forstaar den nye Poesi, der flygter fra enhver Berøring med Virkeligheden. I en anden af sine Rejsebeskrivelser — *La vie errante* fra 1890, altsaa det Aar, i hvilket han med Udslettelsen for Øje i Feber kastede sig over sit Arbejde for at faa sagt alt, før det blev for silde — rækker han en Haand ud mod Symbolisterne. Han forstaar Arthur Rimbauds berømte Sonnet om Vokalernes Farvenuancer: A er sort, E hvidt, U grønt, O blaat, han forstaar disse Digteres Overfølsomhed, og han aner gennem deres Poesi en Afløsning af den gamle Digtning — „thi Digterne har nu udtømt alle deres Hjælpekilder, de mangler Ord for det usøgte, ukendte, for Indtryk, Billeder, for alt.“

Naar man læser disse Selvbekendelser af Maupassant, forstaar man, hvad hans Venskab med Flaubert i Grunden betyder. Vejen fra *Boule de Suif* til disse Bøgers Klager, Drømme og Anelser, det er Vejen fra *Mme Bovary* til *Salammbô* og *Antonius Fristelse*, fra Dissektionsstuen, som ogsaa Maupassant nævner, til Orientens Drømmeland, fra Livet gennem Mystiken til Døden. Der er noget af den store Mystik, som gemmes i enhver Forstaaelse, ved dette Møde mellem Flaubert og Maupassant. Det rummer hele Naturalismens menneskelige Historie, dette Kredsløb gør med ét Slag en litteraturhistorisk Benævnelse til Liv. Som Maupassant drager ud fra sin Vens øde Stue til Livet, nydende det med alle Sanser, overvindende alle de Vanskeligheder, der pinte Vennen, hidset af en Mand som Zola, hvis Arbejde baner Vej ind i det moderne Samfund, saaledes har Naturalismen sit Udspring i Livet, Ungdommen, Arbejdet.

Som Maupassant vender tilbage, træt af Livet, træt af evigt at betragte, træt af Virkeligheden, higende efter Drømmen, voldtaget af Døden, saaledes maatte Naturalismen ende, som Dagen afløses af Natten, som Livet af Døden.

Det var kun i ti Aar, Maupassant skrev. Saa hastigt brændte han ud. Hans Værk er den Døendes sidste Blik, den sidste forunderlig klare Opblussen, der gemmer den dybeste Forstaaelse og den forfærdelige Hemmelighedsfuldhed.

Af Dagens Krønike.

Monologer. I.

Højremanden staar i det hemmelige Rum og skal stemme ved et Folketingsvalg. Han tager Stemmesedlen i den ene Haand og Blyanten i den anden.

Naa, lad os nu se. Ja, her staar de alle tre. Højremanden, Regeringsmanden og Radikaleren. Her er det altsaa, jeg skal sætte mit Kryds (**vil sætte X ud for Højremanden**). — Men lad mig nu dog tænke mig om først. Det haster jo ikke. Her er rart stille herinde, og her er man alene, Ansigt til Ansigt med sin Anskuelse. Det er godt saadan at staa og se en god gammel Anskuelse ind i Øjnene. Det er en Familieanskuelse, den gaar paa Arv fra Fader til Søn. Det er en fredsommelig, nem lille Anskuelse, der ingen Ulejlighed gør fra Dag til Dag. Alt er, som det skal være. Da jeg fik Anskuelsen fra min Fader, sagde den God Dag til mig som en gammel Ven og fandt sig straks til Rette hos mig. Pas Du bare Dig selv, sagde den, og lad Du mig om Resten. Naar Du har mig, er det, som om Du slet ingen Ting havde. Gud, Konge og Fædreland, min Ven, det er Ting, som Du ikke behøver at have nogen Ulejlighed af, de klarer sig nok uden Dig. Som de har været fra Arilds Tid, saaledes skal de forblive evindeligen. Ak ja, kære Anskuelse, Du har sandelig været mig en god Støtte. Min Forretning gaar støt og sindigt videre frem i Traditionen, og min ældste Dreng sidder allerede nu dér ved Pulten, hvor jeg sad i hans Alder, og naar der rejste sig en lille Storm i hans Sind eller i hans Søskendes, saa rykkede de frem, baade Gud, Kongen og Fædrelandet og gav Hustugten det rette bibelske og nationale Eftertryk.

Men hvor kan det saa være, at ikke alle deler denne Anskuelse? Jeg kunde godt lide at staa lidt herinde og overveje det. Og de derudenfor har godt af at vente. Det haster aldeles ikke. Der er ingenting, som haster. Hvorfor er ikke alle Mennesker Højre? Hvad kan man i Grunden have mod Gud, Kongen og Fædrelandet? Har de nogensinde gjort nogen noget? Og dog er der jo Folk, som tror, at de kan undvære dem! Det kan aldeles ikke nytte at lukke Øjnene derfor. Der er Mennesker, som ikke er Højre, og mit Parti er øjensynlig i Tilbagegang. Naar jeg nu har sat mit Kryds ved min Kandidat, og forlader dette lille hyggelige Rum, saa vil der rykke en hel Mængde andre herind, som hurtigt og uden at overtænke, hvad de gør, vil sætte Kryds ved de andre Navne. Det er ingen Hemmelighed, at Højre kun har opstillet en Kandidat ved dette Valg for at tælle Stemmerne.

Oprigtig talt: det smager mig ikke! Naar jeg, P. K. Frederiksens Enke & Søn, der er kendt af hvert Barn i Byen, gaar her hen midt paa Formiddagen, skønt jeg ellers aldrig gaar ud paa denne Tid, lader mig kontrollere af Listeførerne, ovenikøbet var den ene af dem en af mine egne Kommiser, som ikke engang fandt sig beføjet til at rejse sig op, da jeg kom, naar jeg bryder med alle mine Sædvaner for at gøre min Borgerpligt — saa er det mildest talt

uretfærdigt, at min Stemme kun skal bruges til en Demonstration. P. K. Frederiksens Enke & Søns Stemme skulde ligge i Vægtskaalen og veje tungt til. Hele Byen skulde se mig lægge den og kunne overbevise sig om Udslaget. Det er urimelige Tider, vi lever i. Vi maa ud af det Uføre. Vi maa gøre noget for Gud, Kongen og Fædrelandet.

He — jeg kunde s'gu unde dem at faa denne Radikale eller Socialist valgt. Det var maaske det sundeste. Jo galere, jo bedre. Naar det saa begyndte at knage i det hele Samfund, naar alle Skranker begyndte at falde, naar det ikke mere blev os, der førte Forretningen videre, men vi blev satte fra Bestillingen i vor egen Butik . . ja, ja, saa skulde de nok faa Øjnene op alle sammen, saa vilde der ske en Rejsning fra alle dem, der elsker Idealerne og holder Fædrenes Minde i Ære, saa blev der ikke mere Tale om at „tælle“ Stemmerne, nej, de vilde blive utallige, og alle disse Rabulister vilde blive fejet væk fra Jordens Overflade. For Gud, Konge og Fædreland er alligevel det, som bestaar.

Skulde man være djævelsk? Skulde jeg kaste min Stemme paa Fjenden og lade den dumpe ned i Valgurnen med en stum Forbandelse? Ingen skulde ane, hvad jeg havde gjort. Det er den store Daads Kendetegn, at den sker i Stilhed! Alt vilde jeg ofre i et saadant Øjeblik — og ingen saae det! Det vilde være en Hemmelighed mellem mig og dette højtidelige lille Rum, og naar saa iaften Radikalerens Valg forkyndtes under vilde Raab, naar Tronen vaklede, og Fædrelandet var ved at gaa under, naar alle de gode, gamle, grundmurede Forretninger her i Byen rystede i deres Grundvolde, saa vilde jeg hviske, stolt og beskeden paa samme Tid: jeg bragte Offret. Jeg saae videre end de andre. Saadan noget var det vist omtrent de gamle Romere gjorde, naar de var størst.

Skulde man — — nej, nej, jeg kan ikke. Der er noget, som holder min Haand tilbage. Det er, som om Blyanten blev glødende. Jeg taber den **(Han gør det. Bukker sig besværligt efter den og retter sig pustende op).**

Jeg gør det altsaa ikke. Hvis det kom ud? Hvis jeg nu alligevel engang kom blot til at antyde det — — man véd jo ikke, der er saa mange Lejligheder, hvor man ligesom løftes ud over sig selv, bæres oppe af Stemninger, der er saa mægtige, at man ikke er Herre over sig selv — — Jubilæer, Kongefugleskydninger, en Udnævnelse, et Ridderkors — — — nej, det vilde være altfor frygteligt, det vilde blive misforstaaet, diskuteret i Bladene — —. Og sæt nu det ikke hjalp, ikke hjalp straks, ikke i min Levetid — — eller ikke til Jubilæet nu til Efteraaret!

Ja, Jubilæet. Noget maa der naturligvis ske. Felsenburg & Co. blev Etatsraad her i Foraaret bare paa et 50 Aars. Og P. K. Frederiksens Enke & Søn er 150 Aar. Men nu kastes jo Titlerne i Grams. Felsenburg er Regeringsmand — som om han havde Begreb om Politik!

Regeringen, ja, hvad er den i Grunden. Her paa Seddelen staar først Højremanden. Ja naturligvis! Saa Radikaleren — det er Modsætningen. Tilsidst Regeringens Kandidat. Hvad er der egentlig tilbage til ham? Hm — ja, der er jo — Regeringen! Det er mig i Virkeligheden i højeste Grad

imod ikke at støtte Regeringen. Det ligger mig i Blodet, jeg har det som en dyrebar Arv: Regeringen er den, der bevarer, Regeringen er den, som er, Regeringen er det, man støtter. Regeringen er Gud, Konge og Fædreland. Jeg er ikke født til at være Oppositionsmand. Der er intet Ord, som har en æklere Klang i mine Øren. Jeg elsker det Ord: Regeringen. Og Regeringen har hidtil holdt sin Haand over mig. Det er jo klart, at naar man nu til Efteraaret begynder at tale om Jubilæet, først i den snævrere Familiekreds, saa oppe i Handelsforeningen, og naar jeg stifter dette Legat paa to — ét Tusind Kroner, og det breder sig fra Kreds til Kreds, og Borgmesteren lader et Ord falde, og Ordet falder videre, og naaer — naa ja, naaer dem deroppe . . . og man saa havde stemt paa deres Kandidat, og han vidste det — — havde faaet det at vide — — for Pokker, det er jo da ganske rimeligt, at en Regering — forudsat at Kvalifikationerne er der — fortrinsvis belønner og hædrer den, der saa at sige i det højtidelige Øjeblik sørgede for, at hans Stemme kom til at veje, veje i Vægtskaalen og ikke bare blev talt. Regeringen som saadan har paa Forhaand min Stemme.

Men der er Ting, som skiller. Jeg indrømmer det. Visse personlige Egenskaber hos mange af Partifællerne og deres Vælgere, som — — ja, man skulde jo ikke tilstaa det — — men som er mig lidt imod. Noget vist socialt. Sé nu den Idé med Salmesang paa Tribunerne. Ogsaa jeg véd, hvad en god, gammel, enfoldig Salme er værd. Men jeg og mine gaar ikke derfor omkring i Gaardene og synger dem. Det er Skade, at det vittige og smagfulde Blad, der hed „Punch“ er gaaet ind, dette Blad, der i saa mange Aar var min Glæde, og som netop i Billeder og Tekst forklarede denne Forskel mellem os og de andre, Skolelærerne, Bønderne, Seminaristerne. Man taler jo ikke gærne om det. Vi er alle lige gode, — bevares! Og en Mand, der som jeg færdes mellem mange Mennesker, lærer at se bag Skallen. Det er netop det, jeg er ifærd med i Øjeblikket. De Radikale er virkelig ofte meget nette Mennesker, af god Familje, studerede Folk og saadan, men hvad nytter det! Jeg ser bag Skallen! Og Skallen kan jo forskønnes. Den megen Brug af Uniformer og Titler og Ordener tiltaler mig, den er en Indrømmelse til mig, den er et redeligt Forsøg paa at afværge en Skavank. Jeg anerkender det. Og vi skal jo ikke hovmode os. Der bliver virkelig i Øjeblikket ikke gjort saa lidt i den Retning.

Og naar Hans Majestæt kan se adskillige af disse Mennesker hos sig til Taffel, kan jeg jo ogsaa give dem min Stemme! **(Han løfter Blyanten for at sætte Krydset, men standser.)**

Men saa er der den almindelige Valgret i Kommunerne. Nej, nej, jeg kan ikke stemme paa en saadan Mand. Dette fuldkomne Udplyndringssystem, dette Greb ned i min egen Kasse, denne forbandede Valgret, der er som Tusinde truende Næver udstrakt mod min Ret, min Værdighed, mine Penge.

Jeg har nøje fulgt Regeringskandidatens Færd paa dette Punkt, og jeg maa sige, at han har sagt meget, der fik mig til at grue. Men der var alligevel noget, som trøstede mig. Mon han i Grunden mener det saa slemt?

Kan man mene det saa slemt, naar man i alle andre Sager staar paa den rigtige Side? Er det i Grunden ikke et Slags Oprør mod Gud, Fædreland og Kongen at tro, at saadanne Magter ikke skulde være stærke nok til at holde en Mand og et Parti paa den rette Vej og overvinde alle andre Drifter? Dér har jeg paa den ene Side Regeringen, Uniformerne, Titlerne, Embederne, Ordenerne, Gud, Konge og Fædreland og paa den anden Side — den almindelige Valgret, og saa skulde jeg tvivle om, hvem der er den stærkeste! Saa skulde jeg lægge nogen Vægt paa, hvad en Mand siger paa en Valgtribune, trængt af en brølende Samfundsomvælter! Saa skulde jeg ikke forstaa det fine Spil, naar han tilsyneladende bøjer sit Hoved i Ydmyghed for Valgretten, medens de stærkeste Magter i et Menneskes Liv hvisker i hans Bryst: vi er der, stol paa os!

Der er noget ligefrem oprørsk i denne Mistillid til de bevarende Kræfters Indflydelse. Ja, jeg føler det, her staar jeg overfor den store Prøvelse. Tvivler jeg her, saa nytter alle mine Idealer mig intet. Saa kan jeg lige saa gærne hænge mig her inde i Stedet for stolt at lægge min Stemme i Vægtskaalen. Og naar jeg saa tænker paa alt, hvad Regeringen allerede har gjort for mig, saa vilde jeg jo være det utaknemligste Menneske paa Jorden, hvis jeg ikke bøjede mig forstaaende og glad. Baade opad i Respekt for Tronen og Sølvløverne og nedad i Kærlighed og Omsorg for Hustru, Børn og Venner har netop denne Regering været tro og villig. Og saadan et Ord som „Du skal rose Din Kone" glemmes ikke. Jeg staar ikke her for at trodse Vorherre. Jeg er ikke gaaet herhen for at stemme mod min Kone. Amen!

Men mit gamle Parti? Højrenavnet? Hvor er mit Parti? Hvad er et Navn? Paa alle disse Spørgsmaal skal Du svare, min lille Stemmeseddel! Den, som vælges med den Overmagt, der bestaar af Højrestemmer, han er paa den rigtige Side. Det er os Højremænd, der gør Udslaget. Det er os, som sejrer. Vi tager de andre til os, trykker dem i vor Favn og giver dem Broderkysset. Og det skal nok mærkes, naar de store Mærkesager føres ud i Livet, hvor Højre er.

Velan! For Gud, Konge og Fædreland! **(Han griber Blyanten. En Vælger stikker Hovedet ind gennem Forhænget og siger: Kan vi andre nu ikke snart komme til?)**

Ja — der har vi det. Disse utaalmodige Mennesker! Komme til — det er det eneste, I vil. Nej, nej, mine Venner! Endnu er der Højre i Landet, og vi har ingen Brug for de Utaalmodige.

(Han sætter Kryds for Regeringskandidaten og nedlægger sin Stemmeseddel i Urnen. Idet han gaar forbi Listeføreren, der er hans Kommis, klapper han ham naadigt paa Skulderen og siger værdigt).

De skal ikke rejse Dem op, lille Hansen, men naar De er færdig her, maa De skynde Dem hen paa Kontoret. Der ligger noget Arbejde og venter paa Dem, og idag maa vi alle gøre vor Pligt.

²²/₆. *.

Vil De nægte —?

Spørgsmaal til Hr. Johs. K. Johansen
i Anledning af hans Indlæg „Georgeismen som Universalmiddel".

Af P. Larsen.

1. Vil De nægte, at Jordværdierne saa vel i By som paa Land praktisk og let lader sig udfinde og udskille fra de øvrige Formueværdier (Arbejdsprodukterne)?

— Jeg skal oplyse, at man adskillige Steder i Verden virkelig praktiserer en saadan Jordvurdering af Hensyn til Skattelægningen (t. Eks. i New York, Ny Zeeland, Ny Syd Wales.)

2. Vil De nægte, at en Skatteomlægning, der trinsvis og langsomt, t. Eks. i Løbet af 50 Aar, flytter al Skat fra Arbejdsprodukterne og over paa Jordværdierne er simpel og praktisk gennemførlig?

— Hvor vidt den, naar Hensyn tages til den Modstand, som den vil møde, vil være let gennemførlig eller overhovedet lader sig helt gennemføre i „Fred og god Forstaaelse", spørger jeg altsaa ikke om. Men jeg kan tilføje, at Henry George selv ikke nærede letsindige Forventninger i saa Henseende.

3. Vil De nægte, at naar der lægges Skat paa Grundværdierne uden Hensyn til, om Grundene udnyttes eller ej, saa maa de Grundstykker, baade i By og paa Land, som nu henligger halvt eller helt ubrugte (t. Eks. paa Spekulation), tages bedre i Brug og tvinges til at producere?

— Jeg kan oplyse, at den øgede Virksomhed, der her er Tale om, og som Henry George havde forudsagt, allerede har vist sig i Lande (Byer), hvor Jordværdiskatten delvis er indført (t. Eks. Ny Zeeland, Ny Syd Wales.)

4. Vil De nægte, at naar Jordværdiskatten rammer Herregaardsjord og Husmandsjord ens, saa maa Herremanden tvinges til enten at udnytte sin Jord lige saa intensivt som Husmanden eller at skille sig af med noget af den — udstykke?

5. Vil De nægte, at Jordværdiskatten ved at trykke Jordprisen nedad letter Arbejdskraftens Adgang til Jorden, idet mange af dem, der nu gerne vilde have Jord, virkelig vil kunne faa det paa rimelige Vilkaar?

— (Sammenlign Sp. 4: Den store Jordegodsejer tvinges til at sælge den Jord, som han ikke med Udbytte kan drive).

6. Vil De nægte, at naar ledige eller daarligt udnyttede Grundstykker maa tvinges til at producere mere, og naar Storgodsjorderne maa udstykkes (eller bedre udnyttes), saa bliver der overalt igangsat en større Virksomhed. hvilket er enstydigt med, at der bliver mere Brug for og stærkere Efterspørgsel efter Arbejdskraft?

7. Vil De nægte, at naar Efterspørgselen efter Arbejdskraft bliver større, saa maa Arbejdslønnen blive højere?

— De forstaar antagelig nok, hvilken mægtig Forskel det gør, om 100 Arbejdere søger 95 ledige Pladser, eller om 95 Arbejdere søger 100 ledige Pladser).

8. Vil De nægte, at Lønforbedring, som er fremkaldt ved forøget Efterspørgsel efter Arbejdskraft, er langt mere ægte, varig og værdifuld end Lønforbedring, som er fremtvunget ad anden — kunstig — Vej?

9. Vil De nægte, at Kapitalisterne først og fremmest er Kapitalister, fordi de har kunnet høste Frugten af andre Menneskers Arbejde, og at hvis de ikke mere kunde det, saa var Kapitalismens Rædselsvælde brudt?

10. Vil De nægte, at Kapitalisterne høster Frugten af andre Menneskers

Arbejde først og fremmest i Kraft af Monopoler, af hvilke Jordmonopolet er det værste, fordi det giver n o g l e Magt til at tilegne sig det, som a l l e har lige Ret til: selve Naturens Gaver?

— Jeg kan oplyse, at Henry George alle sine Dage var en uforsonlig Modstander af enhver som helst Art af Monopoler eller Forrettigheder. — (Beviser er til Tjeneste).

11. Vil De nægte, at naar Adgangen til Jorden bliver fri, og det direkte produktive Arbejde kommer i sin naturlige Gænge og faar sin naturlige, ubeklippelige Løn, saa kan overhovedet ingen Arbejdsgiver mere faa Arbejdere til en ringere Løn, end den, deres Arbejde er værd?

— Jeg forudsætter, at De som Socialdemokrat er klar over, at Prisen paa Arbejdskraft i alt væsentligt bliver ens overalt paa „Markedet").

12. Vil De nægte, at Samfundets Overtagelse af alle Produktionsmidlerne vil nødvendiggøre et meget stort og stærkt organiseret Regerings- og Administrations-Maskineri — vil nødvendiggøre en vældig Hær af lønnede, men uproduktivt arbejdende Embedsmænd?

13. Vil De nægte, at Henry George-Systemet i høj Grad vil simplificere Samfundshusholdningen, og at Folket med Enesteskatten kun har Brug for et meget lille Regeringsmaskineri, saa det altsaa kan afskaffe en stor Del af sine nuværende administrative Embedsmænd (Skatteopkrævere, Toldere, Kontormænd o. s. v.)?

14. Vil De nægte, at et stort og stærkt Regeringsmaskineri i k k e lader sig kontrollere eller tøjle af Folket, men tværtimod kan udøve et Despoti, som Folket staar aldeles hjælpeløst overfor — ja ikke alene k a n, men højst sandsynligt v i l udøve et saadant Despoti, simpelt hen fordi Regeringerne lige saa lidt under socialistiske som under andre Styreformer er saa gode og uegennyttige, som de burde være?

15. Vil De nægte, at et Samfund med saa lidt Regering som muligt er et langt højere Ideal, i alt Fald for frihedselskende Mennesker, end et Samfund med megen Regering og med kraftigt og omfattende Regereri?

— (Jeg forudsætter, vi er enige om, at en Regering skal være Folkets Tjenere og ikke dets Herrer, at en Regering er til for Samfundets Skyld og ikke omvendt).

16. Vil De nægte, at Arbejdernes Organisationer for Lønkrav og lignende kun kan virke som en Skrue uden Ende, saa at naar et Gode derved opnaaes i Dag, da møder Monopolhaverne (med Jordejerne i Spidsen) med et tilsvarende Onde i Morgen? — Vi kommer kun et Trin længere ind i Galskaben.

17. Vil De nægte, at Socialismen lige saa lidt som Georgeismen er noget „Universalmiddel?"

— Jeg kan tilføje, at ingen Georgemand, saa vidt jeg ved, anser Jordskyldsreformen for noget Universalmiddel; men derimod anser enhver, der grundigt og fordomsfrit har undersøgt Tingene, denne Reform for den eneste mulige Udvej til virkelig økonomisk Frigørelse under et virkelig fundamentalt Demokrati, et virkelig folkeligt Selvstyre — noget Socialismen umuligt kan blive, for det første, fordi den i sit inderste Væsen ikke er demokratisk, men militær, for det andet, fordi den vil umuliggøre selve Selvstyret).

18. Vi De nægte, at det at lovgive imod Misbrug hverken er specielt socialistisk eller specielt georgeistisk, men derimod almenfolkeretligt — og muligvis nødvendigt under ethvert Styresæt, der ikke netop er universalfuldkomment?

— Vil De nægte, da haaber jeg, at De vil give gode Grunde for Deres Nægtelse.

Tillad mig iøvrigt en Rettelse, som er af Betydnng: Naar De mener, at Henry George havde sit socialpolitiske Program færdigt, før Kapitalisterne naaede deres uhyggelig store Magt, saa tager De meget fejl. 1871 begyndte H. G. at udforme sit Program, og i 1879 var han „færdig" dermed; men allerede i Aarene 1866—71 havde han, som den lille modige David, han var, kæmpet drabeligt imod tre uhyggelig store Kapitalist-Goliatter: en Pressetrust, et mægtigt Telegrafselskab og et endnu mægtigere Jernvejsselskab.

Deres ærbødige

P. Larsen.

Det mellemrigs Arbejde for Voldgift og Fred.

Af CHRISTOPHER KRABBE.

Nu i disse Dage tager Diplomater og Statsretslærde deres Pladser i den anden Haag-Konference. Den første betegnede et umaadeligt Fremskridt for Fredssagen i dennes snart 300-aarige Liv.

Ønsket om Fred og Bestræbelserne for at vedligeholde Freden er naturligvis saa gamle som Menneskehedens Samfundsdannelser; men det bevidste Arbejde for at faa Staterne til at indrette sig paa at leve med hinanden uden Krig kan dateres fra et Skrift, som udkom 1623, af en Franskmand Emeric la Cour. I det 18de og navnlig i det 19de Aarhundrede voksede Fredsarbejdet sig stærkt.

Bestandig var det dog kun privat Arbejde, Enkeltmands eller Foreningers.

Heri skete 1899 den store Forandring, at Regeringerne i stort Antal enedes om selv at træde sammen, ved Afsendinge naturligvis. Det var den første Haag-Konference.

For første Gang sad her Fuldmægtige fra Regeringerne til Forhandling om almindelige Foranstaltninger til Forebyggelse af Krig.

Og hvad var det, der blev vedtaget paa Haag-Konferencen?

Mæglingsbestemmelser. Ikke benyttede.

Man vedtog for det første en Række Bestemmelser om Mægling.

Naar der opkommer Strid mellem to Magter, skal de, inden de skrider til Anvendelse af Vaabenmagt, søge Mægling af en tredie Magt, „saa vidt Omstændighederne tillader det." Og en tredie Magt bør, ogsaa upaakaldet, tilbyde sin Mægling, „for saa vidt Forholdene egner sig dertil."

Der er jo ikke noget bindende ved disse Bestemmelser, og i Virkeligheden viste det sig i de to store alvorlige Tilfælde, som siden da er indtrufne, at de ingen Virkning fik. I det ene Tilfælde, det sydafrikanske, var der nu særegne Grunde. Her gjorde England nemlig gældende, at det ikke var en Strid mellem to suveræne Stater; thi England havde traktatmæssig en Overhøjhed over Transwaal, og England ansaa sig derfor ikke pligtig til selv at søge Mægling og ikke heller til at taale en tredie Magts Indblanding ved Tilbud om Mægling. I det andet store Tilfælde, Striden mel-

lem Japan og Rusland, var derimod ingen saadan særlig Grund tilstede. Begge Stater er suveræne, begge havde deltaget i Haag-Konferencen og undertegnet de der tagne Beslutninger, men ingen af Parterne søgte Mægling, og ingen tredie Magt tilbød Mægling. Først da Krigen havde raset i halvandet Aar, gjorde en tredie Magt, nemlig de Forenede Stater af Amerika, Skridt for at faa tilvejebragt Fred.

Haag-Konferencens Bestemmelser om Mægling har saaledes ikke staaet deres Prøve. Imidlertid — fordi de ikke har virket i de hidtil indtrufne Tilfælde, er det jo dog muligt, at de kan faa nogen Virkning i fremtidige Tilfælde.

Bestemmelser om Undersøgelseskommission. Benyttede med ypperlig Virkning.

Det næste Led i de Bestemmelser, som Staternes Afsendinge vedtog paa Haagkonferencen, og som Regeringerne derefter tiltraadte, var Bestemmelser om internationale Undersøgelseskommissioner. Heller ikke her paalægger Magterne sig nogen Forpligtelse, men de udtaler, at de anser det for nyttigt, naar der er Strid om et faktisk Forhold, at de stridende Magter nedsætter en Undersøgelseskommission. Der gives Regler for deres Sammensætning og Virkemaade, men der tillægges dem ikke nogen Myndighed til at afgøre noget. Kommissionen afgiver kun en Beretning, der konstaterer Fakta, men Magterne er ikke bundne derved.

Det er altsaa et temmelig svagt Middel til at forebygge Krig; ikke destomindre har det vist sig at kunne gøre Gavn. I ét ret alvorligt Tilfælde er det blevet anvendt og har gjort den tilsigtede Virkning: at forebygge en truende Krigsfare.

Det var i den saakaldte Doggerbank-Affære. I Oktober 1904, under den russisk-japanske Krig, kom en russisk Flaade over Vesterhavet paa sin Vej fra Kronstadt til Japan. Her beskød Russerne nogle fredelige engelske Fiskerfartøjer. Der opstod en umaadelig Ophidselse deraf. Det var efter gammeldags Begreber et Krigstilfælde. Og hvis England havde slaaet til, saa var formodentlig ogsaa Frankrig blevet inddraget, idet det antages, at den mellem Rusland og Frankrig eksisterende Alliancetraktat da vilde have forpligtet Frankrig til at bistaa Rusland, og en Verdenskrig vilde være afstedkommet. Heldigvis havde man da Haag-Konventionens Bestemmelser om Undersøgelseskommissioner; Magterne kunde med Ære lade det faktiske Spørgsmaal: om der havde været en japansk Torpedobaad med blandt de engelske Fiskere eller ej, og hvem der havde skudt, og hvad Skade der var sket, oplyse af en Undersøgelseskommission. Man gjorde det, og Kommissionens Resultater bøjede man sig for.

Bestemmelser om Voldgift. Affødte talrige Voldgiftstraktater.

Derefter kommer Haag-Konferencens meget vigtige Bestemmelser om Voldgift.

Heller ikke her vovede man sig saa vidt, at man paalagde Staterne nogen Forpligtelse til ved paakommende Uenighed at undergive sig Voldgift, ikke engang i nogen enkelt, bestemt Slags Sager. Man indskrænkede sig til at anbefale Voldgift og gav af forpligtende Bestemmelser kun

den enkelte, men ogsaa ret vigtige, at naar to Magter har undergivet sig Voldgift i en Sag, saa skal de rette sig efter Voldgiftskendelsen.

Der er virkelig forekommet Voldgiftstilfælde efter at disse Beslutninger i Haag blev tagne. Men man er dog ikke ganske berettiget til at sige, at de er Følger af Haag-Konventionen. Thi der er forekommet Voldgiftstilfælde ogsaa før Haag-Konventionen.

Danmark har selv afgivet et af disse Eksempler. Vi havde en Strid med de Forenede Stater: Der var en Amerikaner Butterfield, for hvem vi havde tilbageholdt 2 Skibe ovre i St. Thomas's Havn. Der var Vrede derover i de Forenede Stater, man ansaa det, vi havde gjort, for uberettiget, og Staternes Udenrigsministerium satte sig i Bevægelse mod os med et stort Erstatningskrav. Vi fik dog Amerikanerne til at gaa ind paa en Voldgift, og Voldgiftskendelsen (der gav Danmark Medhold) blev afsagt 1890.

Mellem England og de Forenede Stater havde der ogsaa før Haag-Konventionen været to meget vigtige Voldgiftstilfælde. Det ene var i den saakaldte Alabamasag. Under det „store Oprør", som det kaldes i Amerika, Kampen mellem Nordstaterne og Sydstaterne, havde disse sidste faaet Kapere udrustede i England, deriblandt Damperen „Alabama", og gjorde med dem Nordstaternes Handelsflaade stor Fortræd. Der var herover stor Ophidselse, og en Krig truede. Lykkeligvis gik man dog til Voldgift. Kendelsen (der gik England imod) blev afsagt 1872.

Den anden Voldgiftssag mellem de nævnte to Magter angik deres Undersaatters gensidige Ret til Fiskeri i Beringshavet. Voldgiftskendelsen i den Sag blev afsagt 1893.

Man havde altsaa Fortilfælde af Voldgift, endog i meget vigtige Sager. De Tilfælde, som er indtrufne efter Haag-Konferencen kan saaledes ikke med Sikkerhed tilskrives denne.

Men i en anden Henseende har Haag-Konventionen havt meget betydelige Virkninger for Voldgiftssagen. Den har nemlig fremkaldt en stor Række af Voldgiftstraktater, Traktater, hvorved de paagældende Stater forpligter sig til i Tilfælde af Uenighed at underkaste sig Voldgift.

Ogsaa saadanne var forekomne før Haag-Konferencen; men den Mængde, der blev afsluttet efter denne, er aabenbart en Virkning af Haag-Konventionen.

Disse Voldgiftstraktater er af meget forskellig Værdi. De fleste af dem, med en engelsk-fransk Traktat i Spidsen, er af tvivlsomt Værd. De forpligter nemlig kun Parterne til Voldgift i Tvistigheder af juridisk Natur eller angaaende Fortolkning af en Traktat og saa endda kun med den meget omfattende og ganske ubestemte Undtagelse, at Tvisten ikke berører nogen af de stridende Parters Livsinteresser, Uafhængighed eller nationale Ære.

Det er aabenbart, at en Stat, naar den blot vil det, altid kan unddrage sig disse Undtagelsesbestemmelser. Der er endog en Fare for, at Tilværelsen af en saadan Traktat i et og andet Tilfælde vil hindre en Voldgiftsoverenskomst, som ellers vilde have fundet Sted, idet Parterne — eller den ene af dem — ikke mener passende at kunne underkaste sig Voldgift i andre Tilfælde end de, hvori Traktaten forpligter dem dertil.

Nogle andre Voldgiftstraktater er af mindre ufuldkomment Indhold. Men helt fyldestgørende er kun ganske faa. Det er de Traktater, der forpligter de kontraherende Magter til at underkaste sig Voldgift i alle Tvistesager, uden nogen Undtagelse.

Danmark har her en ret fremskudt Stilling. Vi tør ikke tillægge vort Fædreland den Ros, som jævnlig høres fremsat her i Landet, at det er Danmark, der er gaaet i Spidsen. Det er ikke Tilfældet. Sandheden er, at Italien her er Foregangsstaten og Banebryderen. Dette blev Italien ved en Traktat, som denne Stormagt i 1898 afsluttede med den store sydamerikanske Republik Argentina. Men Danmark er kommen godt med, saa at vort Fædreland i dette Øjeblik kan siges at staa forrest, idet Danmark er det eneste Land i Europa, som har 3 saadanne mønsterværdige Voldgiftstraktater med europæiske Magter. De er afsluttede med Holland 1904, Italien 1905 og Portugel 1906.

Den Forening af Rigsdagsmænd fra alle Lande, som kaldes interparlementarisk Union, og hvis Formaal er Voldgiftssagens Fremme, har i de sidste Aar beskæftiget sig særlig med Tilvejebringelsen af et Mønster for en Voldgiftstraktat, bestemt til at indstilles til den nu snart sammentrædende 2den Haag-Konference. Der blev valgt en Kommission, bestaaende af Østerrigeren v. Plener, Italieneren Brunialti, Franskmanden Labiche, Belgieren Descamps, Amerikaneren Barthold og mig, til at udarbejde en saadan Mønstertraktat. Vi arbejdede i Vinteren 1905—1906, og jeg gjorde der gældende, at den absolut forpligtende, undtagelsesfrie Voldgiftstraktat var den, der burde stilles i Spidsen, og at det kun for de Stater, der ikke mente at kunne underkaste sig en saadan absolut Forpligtelse, kunde anbefales at benytte et andet, men dog meget omfattende Mønster. Vi udarbejdede et saadant. Det, der betegner dette opportune Mønster, er først og fremmest, at Voldgiften ikke indskrænkes til Spørgsmaal af juridisk Natur eller angaaende Fortolkning af en Traktat; dernæst, at Undtagelsen af, hvad der vedrører den nationale Ære, er udeladt. Allerede herved vilde gøres et meget stort Fremskridt fra den fransk-engelske Traktat og dens Efterfølgere. Af end yderligere Betydning er det, at Voldgiftsforpligtelsen gøres absolut i en lang Række af bestemt angivne Forhold, f. Eks. angaaende Fortolkning af Handelstraktater, Søfartstraktater, Udleveringstraktater m. m. Denne Models Afstand fra det fuldkomne Mønster er dog synlig nok, og jeg bestræbte mig for at faa dette, det ideale Mønster opretholdt.

Det lykkedes mig i Virkeligheden. Den interparlamentariske Union vedtog paa sit Møde i London sidste Sommer, efter Forslag af mig, kun at anbefale det efter Forholdene lempede Mønster til „de Magter, der ikke føler sig i Stand til at lade enhver Tvist med en anden Magt afgøre ved Voldgift? Interparlamentarisk Union opretholdt ved denne Beslutning, at en alt omfattende, absolut forpligtende Voldgiftstraktat, var Mønsteret i første Række.

Interparlamentarisk Unions Forslag er nu indstillet til Regeringerne med Anmodning til dem om at lade deres Afsendinge bære det frem paa Haag-Konferencen. Det er at haabe, at denne vil enes om at indstille til Rege-

ringerne et Traktatmønster af det videst mulige Omfang.

Voldgiftsdomstolen.

Naar jeg taler om de Fremskridt, der skete paa den første Haag-Konference, maa jeg i denne Forbindelse endnu nævne den meget betydningsfulde Beslutning om Oprettelse af en fast Voldgiftsdomstol i Haag.

Det er af stor Vigtighed, at en saadan findes. Thi det hænder, at tvistende Magter, selv om der er nogen Tilbøjelighed hos dem til at lade Tvisten afgøre ved Voldgift, har Vanskelighed ved Spørgsmaalet om, hvem der skal være Voldgiftsmand. Denne Vanskelighed kommer Magterne langt lettere ud over, naar der findes en fast Domstol, sammensat paa den mest betryggende Maade, som har kunnet udfindes, og udrustet med omhygeligt affattede Regler for dens Virksomhed.

Den bliver nu ogsaa udrustet med et stort Domhus. Det er den af den amerikanske Millionær Carnegie bekostede Pragtbygning, som alle har læst om i Bladene.

Det er godt, at den faste Voldgiftsret faar et Domhus, der er Retten og dens høje Virksomhed værdigt. Men jeg vil haabe, at dette ikke maa hindre, at Retsplejen for denne Domstol bliver noget billigere, end den hidtil har været. Thi i de hidtil forefaldne Tilfælde har Omkostningerne været for store — i en saadan Grad, at de kan virke afskrækkende.

Traktater om Afrustning. Et Fremtidsønske.

Vi har saaledes fulgt den første Haag-Konferences Gerninger: dens Bestemmelser om Mægling, som ikke hidtil har baaret Frugt, dens Skabelse af Undersøgelseskommissioner, som allerede i et stort Tilfælde har forebygget Krigsfare, dens Beslutninger om Voldgift, som har avlet en stor Mængde Voldgiftstraktater mellem Staterne, og dens Oprettelse af den faste Voldgiftsdomstol, som er i fuld Virksomhed, saa snart den paakaldes, og som allerede har været anvendt.

Vi vil endnu tale et Ord om nogle af de Planer, som alt dengang laa for, men som den første Haag-Konference ikke tog Beslutning om.

Der er da først Planen om en indbyrdes Aftale mellem Staterne angaaende Nedsættelse af deres Krigsudgifter. En overordentlig vigtig og ligesaa overordentlig vanskelig Sag. Tyskland sætter den aabent udtalte Opgave for sin Krigsmagt til Lands at kunne tage det op med to Stormagters Hære, en ved sin Vestgrænse og en ved sin Østgrænse. England sætter den lige saa aabent udtalte Opgave for sin Krigsmagt at kunne tage det op til enhver Tid med en hvilkensomhelst Forbindelse af to Stormagters Flaader. Hvorledes skal Magterne med saadanne Opgaver forpligte sig gensidig til Indskrænkning af deres Krigsapparat?

For en lille Magt som Danmark stiller Sagen sig lettere. Ikke fordi vi kan undvære en væbnet Magt; thi det kan vi ikke. Ikke heller fordi denne væbnede Magt ikke skulde have en Opgave; thi det har den. Ikke den umulige at forsvare vor Neutralitet, ikke heller den uklare at konstatere vor Neutralitet, men den at forebygge en Krænkelse af

vort Territorium. I 9 Tilfælde af 10 vil Tilværelsen af en væbnet Magt, afpasset efter Landets Forhold, forebygge ellers opstaaede Tanker om at benytte vort Land i Krigsøjemed. Medens vi, uden Hensyn til mellemrigs Aftaler, vil have den Nedsættelse i vore Militærudgifter, som vi længe har krævet, saa bør vi altsaa have en væbnet Magt. Men da vi ikke har den samme Opgave for vor væbnede Magt, som de store Stater har for deres, har vi ikke de Vanskeligheder som Stormagterne ved at gaa ind paa mellemrigs Aftaler om disse Forhold.

Trods de Vanskeligheder, som ligger Stormagterne i Vejen, har vi dog havt den Tilfredsstillelse at se, at Englands Førsteminister Campbell-Bannermann har havt Mod til for Offentligheden at fremhæve denne Sag som en værdig Genstand for den 2den Haag-Konferences Virksomhed.

Tyskland har gennem en Tale af Rigskansleren erklæret sig meget skarpt derimod. Campbell-Bannermann har derefter udtalt, at han intet vil foretage, som kan genere Tyskland.

Det maa dog haabes, at den engelske Regering maa føle sig saa bunden ved sin Førsteministers Udtalelser, at den paa en eller anden Maade vil holde Sagen oppe. Men i den diplomatiske Skriftveksel foreligger Sagen saaledes:

Rusland indbyder til Konferencen paa Grundlag af et Program, paa hvilket Nedbringelse af Krigsomkostninger ikke findes. England modtager Indbydelsen, idet den engelske Regering udtaler, at den „lægger megen Vægt paa en Forhandling paa Konferencen angaaende Spørgsmaalet om Rustningsudgifterne“, og at den „forbeholder sig Ret til at rejse dette Spørgsmaal.“ Tyskland erklærer derefter, at det vil afholde sig fra at forhandle om Spørgsmaalet. England lader da sine Diplomater vide, at det, naar der ikke er Enstemmighed om at forhandle Sagen, ikke vil benytte sin forbeholdte Ret til at rejse Spørgsmaalet.

Dette ser jo ikke saa særdeles lovende ud. Alligevel ser „Ber. Tid.“, der jo af og til taler som officiøs — vel noget for mørkt paa Stillingen, naar den forsikrer, at „det ikke kan anses for sandsynligt, at Afrustningsspørgsmaalet overhovedet kommer frem paa Kongressen.“ Det maa nemlig erindres, at ogsaa de Forenede Stater ved Modtagelsen af Indbydelsen har forbeholdt sig Ret til at drage Spørgsmaalet frem paa Konferencen, og for Amerika gælder ikke ganske de samme Hensyn som for England.

Mellemrigs Statsraad.
Den praktiske Fremtidstanke.

En anden Plan, som var paa Tale ved den første Haag-Konference, var den, at faa den fortsat. Og det er netop det vigtigste af de Spørgsmaal, som det folkelige Fredsarbejde i den sidste Tid har taget op. Paa alle 12te Maj Møderne har man besluttet at udtale et Ønske om, at Konferencerne af Regeringsafsendinge, som begyndte med den i Haag 1899 og nu otte Aar derefter fortsættes med en ny Konference i Haag, maa blive til en fast Institution. Dette vil være det uden Tvivl allerypperligste Middel til at forebygge voldsomme Sammenstød mellem Staterne. Fra en saadan fast Konference vil kunne udgaa fælles Indstillinger

om ensartet Ordning i alle de paa Konferencen repræsenterede Stater at mange Forhold i disse. Der vil kunne udgaa Indstillinger om saadan Ordning i den ene Stat, at den passer uden Gnidning ind i Ordningen i den anden Stat. Hvilket mægtigt Middel den fra en saadan Institution udgaaende Virksomhed vil være til at hindre Sammenstød, vil enhver forstaa.

Allerede nu har vi et fast Fællesorgan for alle Rigsdage, som vil være med til Arbejdet for Voldgiftssagen, nemlig den interparlamentariske Union. Kan vi faa dertil et fast Fællesorgan for Regeringerne, ikke begrænset til denne enkelte Sag, men omfattende alle Statsanliggender, saa vil der være gjort et mægtigt Skridt hen imod Sikring af fast god Forstaaelse mellem alle Stater og alle Folk.

Det er vel endog tænkeligt, at Tilvejebringelsen af et saadant mellemrigs Statsraad vil være det nødvendige Gennemgangsled til de mellemrigs Aftaler om Nedbringelse af Krigsudgifterne, som vi ønsker, og som Verden trænger til.

De ældste kendte Menneskeracer.

(Foredrag holdt i Jydsk Forening for Naturvidenskab).

Af H. P. Steensby.

Naar jeg skal give en kort Udsigt over de ældste kendte Menneskeracer, maa jeg allerførst gøre opmærksom paa, at „ældst" her ikke er taget i historisk Betydning. De maa ikke lade deres Tanke vandre tilbage i den historiske Tidsregning. Tværtimod skal De frigøre Dem helt og holdent for denne, idet De husker paa at de faa, højst 5—6 Aartusinder, som den rummer, kun er en ringe Del af Jordens Udviklingshistorie og ogsaa kun en ringe Del af hele det Tidsrum, da Mennesket har eksisteret.

De historiske Aartusinder er kun den sidste korte Strækning af Menneskeslægtens Livsbane. Forud gaar en lang forhistorisk Periode, der tæller Hundredtusinder, ja maaske endnu længere Rækker af Aar. Dens Varighed kan man imidlertid ikke med nogen Sikkerhed udtrykke i Aaremaal. For den kan vi kun anvende den geologiske Tidsramme, af hvilken her er givet Inddelingen af Jordens 4de og sidste Tidsalder, den kænozoiske, der deles i de to Perioder, Tertiær- og Kvartærperioderne med Underafdelinger.

Kænozoiske Tidsalder.	**Kvartær-periode.**	**Nutid ell. Alluvialtid.**
		Istid ell. Diluvialtid.
	Tertiær-periode.	**Pliocen.**
		Miocen.
		Oligocen.
		Eocen.

Blandt de Spørgsmaal, der nu frembyder sig, er der eet, som jeg i Dag maa lade fuldstændig ligge; og det er det, hvorledes Mennesket er blevet til. Selv om de Betragtninger, man kan gøre sig derom, er overmaade interessante, og det gælder ikke mindst de nyeste, der viser, at Spørgsmaalet er langt mere indviklet og me-

re vanskeligt at løse, end man for 20 Aar siden var tilbøjelig til at tænke sig.

Saa er der Spørgsmaalet om, indenfor hvilket geologisk Tidsafsnit Mennesket først optræder. Heller ikke det kan besvares med en større Grad af Sikkerhed. Man kan paavise Menneskets Eksistens helt tilbage i Diluvialtiden; men af forskellige Grunde ledes man til at antage, at der allerede har levet Mennesker i Tertiærtiden — ihvertfald i senere Tertiær. Herfor taler f. Eks. den Omstændighed, at man her i Europa har talrige Fund af Mennesker fra et forholdsvis tidligt Afsnit af Diluvialtiden eller Istiden. Af disse Fund fremgaar endvidere, at Mennesket allerede da var i Besiddelse af Kultur og følgelig maa have en forudgaaende betydelig Udviklingshistorie. Denne kan imidlertid næppe være foregaaet i Europa, der er saa godt geologisk undersøgt, at man maatte have fundet Menneskerester fra de forudgaaende Tidsrum. Følgelig, har man sluttet, maa Mennesket være indvandret til Europa i Istiden, og dets Oprindelse rykkes derved endnu længere tilbage mod og sandsynligvis til selve den tertiære Periode.

Nutildags holder de fleste Forskere med Kyndighed paa disse Omraader paa, at Mennesket allerede eksisterede i Tertiærtiden; men medens nogle mener, at det er opstaaet i de ældste Epoker af denne Periode, er andre tilbøjelige til at antage de mellemste eller yngste Afsnit. Betragtningerne herover er dog rent teoretiske, da man ikke har Fund at støtte sig til. Flere Gange har man troet at have saadanne; men det har som oftest hurtigt vist sig ikke at være rigtigt.

For Øjeblikket drejer Diskussionen sig om nogle Fund, hvis virkelige Art endnu ikke er endelig afgjort. Meningerne staar for og imod. Blandt disse Fund nævnes først og fremmest det, som den hollandske Læge Dubois 1890—91 gjorde ved Trinil paa Java i Ostindien i Jordlag, der stammer fra Pliocen, den yngste tertiære Epoke. Dubois fandt her den øverste Del af et Kranium (Kalotten), en Laarknogle samt 3 Kindtænder. Ganske vist laa disse Genstande noget spredt; men Finderen mente dog at kunne henføre dem til samme Individ, hvis enkelte Knogler han tænkte sig spredt fra hinanden f. Eks. ved en Krokodille. Senere var Jordlaget blevet dækket af et Lavalag, hvorigennem en lille Flod havde gravet sit Leje, og i Brinken ved dens Bred var det, at Dubois gjorde sit Fund.

Han fremlagde det i 1895 paa den zoologiske Kongres i Leyden og tydede det selv som stammende fra en Mellemform mellem Menneske og Abe eller altsaa som selve det manglende Mellemled, det navnlig tidligere saa stærkt efterspurgte „missing link.“ Han gav det Navnet Pithecanthropus erectus, det „opretgaaende Abemenneske.“

Denne Betragtning blev dog stærkt imødegaaet og betvivlet af flere Videnskabsmænd. Saaledes straks af den berømte tyske Anatom og Antropolog Rud. Virchow. Denne vilde for det første ikke uden videre gaa ind paa at betragte Fundet som et Enkeltfund. Dernæst mente han, at med Hensyn til Laarbenet kunde det ikke afgøres, hvorvidt det var af et Menneske med lidt sygelige Dannelser eller af en stor uddød Abeart af Slægten Hylobates. Hjærneskalsfragmentet, antog han,

maatte rimeligvis henføres til en Hylobates-Abe.

Virchow troede altsaa, at Fundet helt hidrørte fra Aber. Andre Forskere mener derimod, Skeletterne stammer fra Mennesker, der staar de nulevende forholdsvis nær, og hvis de har Ret, skulde man altsaa her have det første tertiære Menneskefund. Foreløbigt, saalænge man ikke har mere at støtte sig til, turde det imidlertid være sikrest at stille sig afventende overfor de mange Spørgsmaal, som det Duboisske Fund foranlediger. Svarene vil forhaabentlig følge med kommende Fund.

Andre omdisputerede Tertiærfund, der skulde hidrøre fra Mennesker, er de saakaldte Eoliter, hvorved man forstaar Flintstykker af naturlig Form og med en naturlig skarp Kant, der antages at have været brugt til Skære- eller Skraberedskab. Og de skal kendes paa, at talrige smaa Flintspaaner ved den formodede Brug er sprungne af den skarpe Kant.

Om disse Eoliter drejer der sig navnlig i England, Belgien, Frankrig og Tyskland i de senere Aar en meget livlig Diskussion, der dog ogsaa maa siges at vente paa nye, overbevisende Kendsgerninger af en eller anden Art, før den kan faa sin endelige Afslutning. Og det store Flertal af Forskerne forholder sig ganske afventende.

Maa man altsaa indrømme, at afgjort og anerkendt sikre tertiære Vidnesbyrd om Mennesker har man endnu ikke, maa det paa den anden Side siges, at finder man en Dag saadanne, vil det ikke vække overvættes megen Forundring, og endnu mindre vil det fremkalde saadan en Modstand, som det i sin Tid gjorde, da man fandt de første Vidnesbyrd om, at Mennesket havde levet samtidigt med Istiden og de store Dyreformer, der her i Europa har eksisteret under denne.

Som bekendt forstaar man ved Istiden, Glacialtiden eller Diluvialtiden, den Epoke af Jordens Udviklingshistorie, der gaar umiddelbart forud for den nuværende. Af en eller anden Grund var Klimaet da meget koldere end nu. Skandinavien og Finland var dækket af en mægtig Indlandsis, der strakte sig udover Danmark, Nordtyskland og Rusland, indtil en Linie, der omtrent bestemmes ved Beliggenheden af Byerne Rotterdam, Køln, Hannover, Dresden, Krakau, Lemberg, Kijev, Orel og Nischnij Novgorod samt Kama-Dalen.

Lignende Indlandsismasser dækkede Skotland og England indtil en Linie fra Bristol til London. Endvidere Alperne, Pyrenæerne, Karphaterne og Kaukasus.

Tilbage bliver altsaa af ikke isdækkede Omraader de 3 sydeuropæiske Halvøer samt et Bælte fra Frankrig og Sydengland over Belgien og Sydtyskland til Donaudalen og Kroatien.

Hvorlænge denne Istid har varet, og hvorlænge det er siden, kan man som sagt ikke udtrykke i Aar, men man kan se paa Jordlagene, at det alt i alt maa være Aarrækker, der tæller i 100,000'er af Aar.

Men man ved, at der har levet Mennesker, som har set disse mægtige Ismasser. Man har fundet deres Redskaber og deres Skeletter sammen med Skeletterne af de Dyreformer, der er ejendommelige for Istiden.

Med Hensyn til Dyreverdenen i Istiden er det nemlig af Vigtighed at erindre, at der i den ældre Istid i Eu-

ropa levede nogle store Pattedyrformer, der for en stor Del hører hjemme i varme Klimaer, saaledes et Par Elefanter (Elephas meridionalis og antiquus), Mammut, en Flodhest, et Næshorn (Rhinoceros Merckii), Vildhest, Elasmotherium, Trogantherium Cuvieri, Hulebjørn, Hulehyæne, Huleløve, Sabelkat, Urokse, Bison, Kæmpehjort og endvidere Kronhjort, Raadyr, Vildsvin, Bæver, etc.

De varmeelskende af disse Dyreformer, som stammede fra Tertiærtiden, da Klimaet her i Europa var varmt, blev af den indtrængende Kuldeperiode fordrevne, eller de døde ud. Samtidig kommer andre ind, saaledes at man i Midten af Istiden har en Blanding af den gamle varmeelskende Dyreverden med en ny kuldeelskende. De vigtigste Former er Mammut, uldhaaret Næshorn, Hest, Bisonokse, Kæmpehjort samt Rensdyr, Moskusokse, Elsdyr, Bjørn, Jærv og Lemming.

Efterhaanden bliver denne Blandingsfauna yderligere renset ud, og tilslut har man en ren Tundradyreverden, hvor Rensdyr, Moskusokse, Polarræv, Jærv og Lemming er fremherskende.

Herpaa bliver Klimaet atter mildere, og der indvandrer til Mellemeuropa først en Steppefauna og senere en Skovfauna, men med disse er vi inde i den geologiske Nutid, Alluvialtiden, som vi ikke her skal beskæftige os med.

En af de første, der søgte at bevise, at der havde levet Mennesker i Istiden sammen med de nævnte store Dyreformer, var en tysk Naturforsker, G. Jäger, der i Aaret 1835 fik fat paa et meget gammelt Fund, som man allerede i Aaret 1700 havde gjort ved nogle Udgravninger til en Nybygning i Cannstadt i Nærheden af Stuttgart. Dengang kunde man ikke klare, hvad det var, og saa fik Fundet Lov at ligge upaaagtet hen, indtil Jäger 135 Aar efter fik det at se og paaviste, at det var Knogler af Mammut, Hulebjørn og Hulehyæne samt Kraniet af et Menneske.

Jäger drog da den Slutning, at her var Beviset for Menneskets Samtidighed med disse Dyr. Men saavel han som en anden Zoolog Schmerling, der omtrent samtidig i belgiske Drypstenshuler fandt menneskelige Kraniedele og Skeletrester sammen med Knogler af Hulebjørne, Elefanter og Næshorn, drog de voldsomste og hæftigste Angreb ned over sig, da de traadte offentlig frem med deres Anskuelse om det diluviale Menneskes Eksistens.

Man ansaa det nemlig for ganske utænkeligt, at et primitivt Menneske kunde have klaret sig i Tilværelsen sammen med en Dyreverden, der overvejende bestod af kæmpemæssige Hovdyr og vældige Rovdyr. Og endelig stred det ogsaa mod nogle af Datidens herskende, omend gale geologiske Ideer. Jeg tænker særlig paa Katastrofeteorien, ifølge hvilken hvert Afsnit i Jordens Udviklingshistorie tænktes afsluttet med en stor Jordrevolution, ved hvilken alt levende gik til Grunde. Der maatte da en ny Skabelse til, for at befolke Jorden paany med levende Væsener i den nykommende Jordperiode. Og nu ansaa man det for givet, at Mennesket var skabt i og for den nuværende alluviale Periode og ikke ogsaa i den foregaaende.

Den store engelske Geolog Lyell kuldkastede imidlertid aldeles denne Teori og viste, at Jordens Udvikling er

sket gradvis og langsomt og under Indflydelse af de samme Kræfter, som vi ser den Dag i Dag. Og det blev ogsaa ham, der vendte den videnskabelige Stemning overfor Spørgsmaalet om Mennesket i Istiden.

Oprindelig var Lyell selv Modstander; men han blev til Slut overbevist — dog ikke af de antropologiske Fund af menneskelige Skeletdele, men af de arkæologiske Fund af Redskaber af Flintesten og Ben, som en Franskmand Boucher de Perthes i 40'erne gjorde i Sommeflodens Dal i Nordfrankrig, hvor de laa sammen med Knogler af Elefant og uldhaaret Næshorn.

Boucher de Perthes mødte straks overmaade megen Modstand. En af Grundene hertil var dog den, at han blandede de reelle Fakta sammen med en Masse løse fantastiske Slutninger. Han opfattede Sagen paa den Maade, at det var Mennesket fra før Syndfloden — det antediluvianske Menneske, som han kalder det —, hvis Efterladenskaber han havde fundet. Og han spinder lange Betragtninger over dets Kunst, Religion og Samfundsliv, som ganske savnede reelt Grundlag.

Geologen Lyell tog mere strængt videnskabeligt paa Sagen og nøjedes med at konstatere, at man maatte anse det for bevist, at der havde levet Mennesker — og Mennesker med Kultur — i Europa i Diluvialtiden samtidig med de store Pattedyr. Dette gjorde Lyell offentlig paa det engelske Naturforskermøde i Aberdeen i 1853, og fra dette Tidspunkt af kan man regne, at det diluviale Menneskes Eksistens begyndte at blive anerkendt.

Idet jeg skulde omtale dette lidt nærmere, maa det blive fra et ret bestemt Omraade, nemlig Vest- og Mellemeuropa. Fra Skandinavien og Danmark har man ikke sikre Spor af dets Eksistens, hvilket jo heller ikke er saa mærkeligt, da disse Lande i hvert Fald den største Del af Perioden har været dækkede af Is. Uden for Europa har det derimod eksisteret. Man har fra højst spredte Steder i Asien, Afrika og Amerika Fund og Vidnesbyrd derom; men disse er dog endnu altfor faa til, at man kan danne sig bestemte Forestillinger. Derimod har man efterhaanden gjort talrige Fund i Frankrig, Sydengland, Belgien, Syd- og Mellemtyskland, Mæhren, Østrig, Kroatien, Italien og Spanien.

Disse Fund er af dobbelt Art, dels er det menneskelige Skeletrester og Kranier, dels er det Kulturvidnesbyrd i Form af Flintredskaber, forarbejdede Bensager, Tegninger paa Ben og Klippevægge etc.

Ser man paa Flint- og Benredskaberne, ser man, at en og samme Kulturform ikke har hersket under hele Perioden. Der er forskellige Redskabstyper og Redskabsarter, der forekommer sammen paa en saadan Maade, at man kan slutte, at der til forskellige Tider under Isperioden har hersket forskellige Kulturformer.

Disse har dog haft det tilfælles, at de har været temmelig primitive Jægerkulturer, og fælles for alle Istidens Fund af Stenredskaber er den Iagttagelse, at man da ikke har kendt til at slibe Flinten, — man har kun hugget den til. Først med den følgende geologiske Tid, Alluvial- eller Nutiden, optræder tillige den slebne Flint.

Derfor sondrer Arkæologerne mellem en palæolitisk Kulturperiode, der i Hovedsagen falder sammen med det

geologiske Afsnit Istiden, og en neolitisk, der begynder med Alluvialtiden og varer til Metallernes Optræden.

Den første, der forsøgte at lave en Inddeling af de palæolitiske Kulturperioder under Istiden, var Franskmanden Mortillet, der opstillede 4 Perioder, som han grupperede før og efter den store Nedisnings Kuldeperiode 1) Chelléen, 2) Moustérien, 3) Solutréen og 4) Magdalénien.

Nu har det jo imidlertid vist sig, at der ikke har været een stor sammenhængende Kuldetid, men at der nogle Gange har været Svingninger fra mildt Klima til Istidskulde, tilbage til mildt Klima og til Kulde igen. Der har med andre Ord været en Veksel af kolde Glacialtider med mildere Interglacialtider, under hvilke Isen trak sig tilbage; men uheldigvis er man endnu ikke naaet saa vidt, at man med Sikkerhed kan sige, hvor mange Interglacialtider der har været.

Derfor er man heller ikke endnu i Stand til med Sikkerhed at kunne placere Kulturperioderne indenfor de rette geologiske Tidsrammer. Et af de nyeste Forsøg herpaa skyldes den østerrigske Arkæolog Moriz Hoernes, der vil anbringe de 3 palæolitiske Kulturperioder i 3 Interglacialtider; men hans System kan ingenlunde betragtes som en endelig Afgørelse af Spørgsmaalet.

Antagelsen af 3 kulturelle Hovedperioder i Europa under Istiden maa dog anses for afgørende rigtig, og Hoernes deler denne Antagelse med de fleste Forskere rundt om i Europa.

Den ældste af disse Kulturperioder — den ældre palæolitiske Tid — falder indenfor den Del af Istiden, da Dyreverdenen her i Europa endnu prægedes af de store Former som Elefanter, Næshorn, Flodhest og for Rovdyrenes Vedkommende de store Hulebjørne, der navnlig i denne Tid spiller saa stor en Rolle, at Hoernes foreslaar at kalde den Hulebjørnsperioden. Det maa udtrykkeligt bemærkes, at denne Kulturperiodes Rammer ikke dækker det ældste Afsnit af Diluvialtiden, der før karakteriseredes ved de nævnte store Dyreformer. Antagelig falder den først i Afsnittets Slutning, da dets Fauna allerede var viet til Undergang, og en Blanding indtraadt.

Den næste Kulturperiode — den palæolitiske Mellemtid — falder i den blandede Faunas Tidsafsnit. De almindeligste Dyreformer er Mammuten, Vildhesten samt det uldhaarede Næshorn. Hulebjørne forekommer endnu, men sparsomt, og de dør ud indenfor Tidsrummet, Rensdyr begynder at optræde. Hoernes foreslaar Benævnelsen Mammutperiode paa Grund af dette Dyrs Hyppighed.

Den tredie og sidste Kulturperiode — den yngre palæolitiske Tid — indtræffer samtidig med Tundrafaunaen. Klimaet maa være koldt, Rensdyret er talrigt og fremherskende. Vildhest og Bisonokse er dog ogsaa almindelige; men Mammuten er ved at dø ud og optræder i ringe Tal. Analogt med de andre kan dette Tidsrum kaldes Rensdyrperioden.

De fremmede — oprindelig fra Frankrig (Mortillet) stammende — Benævnelser paa disse 3 Kulturperioder er

for den ældste: Chelléo-Moustérien eller Chelles-Tiden,

for den mellemste: Solutréen eller Solutré-Tiden, og

for den yngste: Magdalénien eller

Madeleine-Tiden,

hvilke Navne stammer fra de forskellige franske Fundsteder. Nogle Forfattere anser dog ikke Fundene fra Solutré, men dem fra Le Moustier som typiske for Mellemtiden, hvorfor de benævner denne efter dem. Megen Usikkerhed er selvfølgelig endnu til Stede. Jeg maa udtrykkelig endnu gøre opmærksom paa, at, naar Perioderne faar Navn efter Dyr, Hulebjørn, Mammut og Rensdyr, menes blot, at disse Dyr er de almindeligst forekommende i Fundene fra de Tider. Man mener ikke dermed, at Mammut-Periodens Mennesker skal have levet af at jage Mammut'er eller den foregaaende Periodes af Jagt paa Hulebjørne. Derimod var Rensdyret et af de allervigtigste Jagtdyr under Rensdyrperioden.

En stor Mængde af Fundene fra Istiden er gjort i Fjæld- og Klippehuler, og dette gælder for alle de 3 Kulturperioder. Drypstensdannelsen, Kalken, der afsættes af Vandet, der drypper ned fra Hulens Loft, er nemlig en udmærket Bevarer af de Genstande paa Hulens Bund, som den overtrækker. Og man har Huler, hvis Bundlag nederst indeholder Genstande fra den ældste palæolitiske Tid, hvorpaa følge saadanne fra den mellemste Periode, og øverst Ting fra den yngste palæolitiske Tid. Dette Forhold med Hulerne er imidlertid skikket til at foraarsage Forvirring, idet man taler dels om en Hulebjørnstid, dels om en særlig Huletid, hvad der vil sige en Tid, da Menneskene boede i Klippehuler. En saadan var i særlig Grad Rensdyrperioden, hvorimod Hulerne i den ældste palæolitiske Tid fortrinsvis beboedes af de store Hulebjørne. Fordi man nu kan gøre Menneskefund i Hulerne, behøver Menneskene nemlig slet ikke at have beboet dem. De kan have brugt dem til Begravelser, hvad man dog ikke har Vidnesbyrd om er sket i Diluvialtiden, eller deres Efterladenskaber kan være slæbt derind af vilde Dyr, f. Eks. af Hyæner, hvilke Dyr i de Tider ogsaa har huseret i Europa. Endelig kan Vandfloder have revet Skeletdele med sig og anbragt dem i en rolig Krog i en Hule. Og tænkes kan det ogsaa, at Mennesker, der har søgt midlertidig Tilflugt eller aflagt øjeblikkeligt Besøg i en Hule eller under en Klippevæg, er blevne begravede af et Fjeldskred. For flere diluviale Skeletfunds Vedkommende synes dette sidste netop at være Tilfældet.

Det er værd at lægge Mærke til, at saa langt tilbage man har fundet Menneskerester her i Europa, har man fundet dem i Forbindelse med Vidnesbyrd om en vis Kultur. I alle 3 Kulturperioder under Istiden har Menneskene saaledes kendt Ildens Brug, og de har dannet sig Redskaber af Flint.

De har staaet paa det Kulturtrin, som Nutidens Etnografer betegner som Jægerstadiet. Herom vidner ikke alene Redskabernes Art og Form, men ogsaa de eneste Ytringer af Aandsvirksomhed, som er os bevaret fra disse fjærne Mennesker. Jeg tænker paa de forbavsende godt opfattede og udførte Tegninger af Dyr, som man navnlig kender fra de to sidste palæolitiske Kulturperioder. Det er nemlig en etnografisk Kendsgerning, at Jægerfolk har en vidunderlig levende Opfattelse af de Dyreformer, som de lever iblandt. Og de formaar at gengive det sete med en

Umiddelbarhed og en Sandhed, der forbauser os, fordi denne Fremstillingsevne ligger os ret fjærnt. Vi kender det fra Nutidens Jægerfolk eller for at nævne et Par Eksempler fra Buskmandens Tegninger paa Klippevæggene eller fra Eskimoernes Indridsninger paa Ben og Narhvaltand.

Flintredskab fra den ældre palæolitiske Tid.

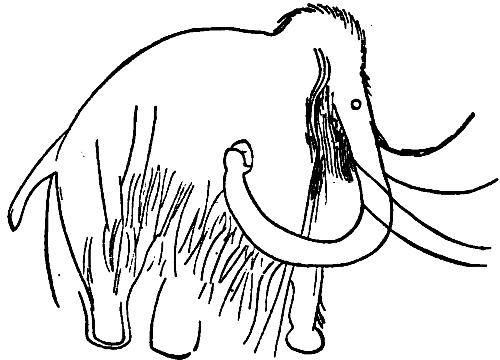
Det er en Evne, der gaar tabt, naar Menneskets Tanke og Fantasi ikke mere opfyldes af Naturlivet alene, naar det bliver bosiddende og søger sit Livsophold ved Jordens Dyrkning eller ved tamme Kreaturers Røgt. De gamle Istidsmennesker har imidlertid været rene Jægerfolk, der foruden selve Jagten kun har givet sig af med

Harpunspids af en Rensdyrtak fra Rensdyrtiden.

Fiskeri samt med Indsamling af Strandens Skaldyr og af Markens Frugter og Rødder.

Under den ældste Kulturperiode har de været lavere Jægere, det vil sige, at den rene Indsamling af alt muligt tilfældigt spiseligt har spillet en større Rolle end den maalbevidste, organiserede Jagt paa større Dyr. Gennem den palæolitiske Mellemtid kan man imidlertid tydeligt spore Fremskridt i Jægerkulturen, saaledes at man i den yngre palæolitiske Tid (Madeleinetiden) har en højere udformet Jægerkultur af en lignende Art

Mammut fra Combarelles-Hulen.

som den nuværende Eskimokultur i det nordligste Nordamerika.

Om denne Udvikling vidner Jagtredskaberne i de 3 Perioder. I den

Kvindefigur af Steatit fra Mentona.

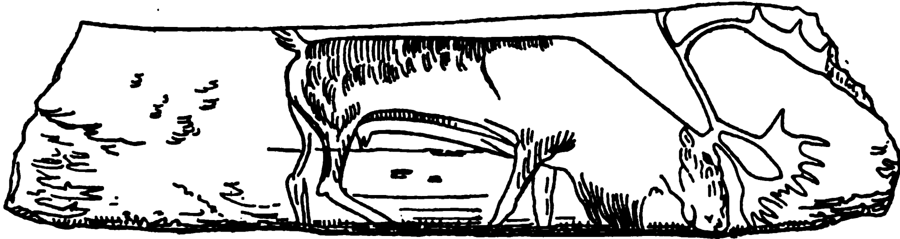
første (Hulebjørns- eller Chelles-Perioden) har man kun een Slags Redskaber, nemlig flade, 11—12 Ctm. lange Flintredskaber, der sædvanligvis er mandelformede, brede i den ene og til-

spidsede i den anden Ende. Man antager ikke, at de har været skæftede, men at de blot har været benyttede i

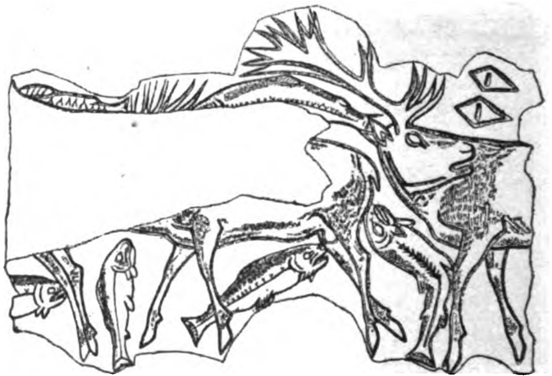
Hestehoved, Solutré Tiden.

Haanden, der fattede om den brede Ende. Efter Mortillet har de faaet Benævnelsen „coup de poing" (Haandslagsten). I den mellemste Kulturperiode er disse grove Former blevet finere tilhuggede, og man nøjes ikke med en eneste Form. Fra den yngste Periode har man Former af Flintredskaber, der peger endnu mere henimod den neolitiske Tid; men de er temmelig faatallige og som Regel smaa og uanselige, saa de har spillet en forholdsvis ringe Rolle. Periodens vigtigste Materiale til Redskaber har derimod Knogler og Hjortetakker været, og man har fundet lige fra talrige Harpun- og Spydspidser til Syle og Naale af disse Materialier. Derimod er det særdeles tvivlsomt, om Rensdyrjægerne har kendt Bue og Pil; baade arkæologisk og etnografisk er der meget, der taler for, at dette udmærkede Jagtvaaben er af senere Oprindelse.

Græssende Rensdyr indridset paa en Rensdyrtak.

Af de omtalte Tegninger fra Istiden skete den første Opdagelse 1878. En Spanier havde paa Verdensudstillingen i Paris i dette Aar set en Udstilling af de franske Hulefund af Redskaber og Kulturaffald. Straks ved sin Hjemkomst til Spanien gav han sig til at undersøge en Hule ved Altamira og fandt foruden en hel Køkkenmødding paa Hulens Bund en Masse Tegninger paa dens Loft og Vægge. Snarere var det dog hele Malerier; thi det var Omridstegninger af Heste, Hjorte og Bisonokser, udført med Okker og sort Farve. Spanieren offentliggjorde sit

Rensdyr og Fisk. Rensdyrtiden.

Fund, men blev skarpt afvist af de franske Arkæologer. En af disse (Cartaillac) udtalte endogsaa den Formod-

ning, at Billederne var lavede af de spanske Klerikale og Præster, der vilde have de franske Videnskabsmænd til at gaa i Vandet.

Imidlertid fandt man ogsaa i Frankrig saadanne indridsede Huletegninger. Saaledes 1889 i Chabot-Hulen i Dordogne. Og endelig gjorde man 1901 det berømteste Fund af denne Art i Combarelles-Hulen i Dordogne i Sydvest-Frankrig.

Denne Hule er en snæver 1—2 M. bred og 234 M. lang Gang ind i Klippen, som man paa store Strækninger maa krybe igennem. Figurerne begynder først 118 M. fra Indgangen og bedækker begge Hulevægge paa en Strækning af over 100 M. Inde i dette evige Mørke fandt man 40 Billeder af Vildhest, 14 af Mammut, 2 af Rensdyr og 2 af Bison, foruden adskillige, om hvilke det er mindre sikkert, hvad de forestiller.

Det er altsaa nærmest Blandingsfaunaens Dyreformer, der er afbildede, og de nævnte Tegninger antages af de fleste at stamme fra den mellemste Kulturperiodes Mennesker. Fra disse stammer ligeledes nogle ejendommelige smaa Kvindefigurer, som de har skaaret ud i Elfenben eller i Steatit (Fedtsten), og som særlig udmærker sig ved kolossale Bryst- og Sædepartier. Man kender lignende fra Orienten i langt senere Tid, og skal man dømme efter Analogien med disse, er de foranledigede ved en udpræget erotisk Tankegang.

Ogsaa fra den sidste diluviale Kulturperiode (Madéleine- eller Rensdyrtiden) har man forbausende godt gjorte Tegninger af Periodens Dyr, særlig af Rensdyr og Vildhest. De forekommer dels som Hulemalerier (f. Eks. de 1901 fundne i Font-de-Gaume-Hulen i Dordogne) dels som Omridstegninger paa Knogler. Nogle af disse Kunstprodukter af Istidens navnløse Kunstnere kan nu ligefrem i Berømmelse kappes med vor egen Slægts Mesterværker; dette gælder f. Eks. et Par Heste, der er indridsede paa en Stump Ben, — et græssende Rensdyr paa en Rensdyrtak — Hovedet af en Moskusokse o. fl.

(Fortsættes).

By og Land.

Af P. Munch.

I halvtredie Aar har Striden været staaende mellem de to Lejre, hvori den Befolkning, der før sammenfattedes under Navnet „Venstre“, nu er delt. Jo svagere Reformpartiets Mænd føler sig i Diskussionen, jo mere Grundene glipper for dem, des mere hadefuldt fører de Kampen. Og desto forunderligere bliver de Midler, de anvender. Stærkere og stærkere klinger nu igennem det Slagord, der i Begyndelsen kun hviskedes stille og forsigtig, Trylleordet: Københavneri. Hr. J. C. Christensen gav Tonen an, allerede før det var lykkedes ham at faa sit Parti sprængt. Da „Uroen“ brød løs ude i Vælgerbefolkningen overfor Krigsministerens fordækte Fæstningspolitik og Justitsministerens kyniske Pryglepolitik, samlede J. C. Christensen de vestjydske Bønder til det traditionelle

Paaskemøde og fortalte dem, at hele dette Røre havde sit Udspring i den københavnske Kommunepolitik. Og siden har hans Partifæller trolig fulgt Eksemplet. Der er dem iblandt, hvis politiske Indlæg kortelig kan samles i dette ene: „I er Københavnere, vi er Bønder, I hører hjemme paa Stenbroen, vi ude paa Bondejorden, I er af en anden Aand end vi.“ Med den mest indædte Arrigskab gentages dette Omkvæd vel nok af Hr. Vilh. Lassens svorne Vaabendrager og foretrukne Yndling, Hr. Pindstrup. Men flere og flere stemmer i. Sidst har Hr. Guldbrandsen nede paa Langeland fundet det mest rammende Udtryk for den hele Betragtning. Han erklærede kort og godt, at han aldrig følte sig hjemme i Kjøbenhavn; dèr var han altid som en Fremmed. Saa vidt er vi naaet, at danske Folkerepræsentanter sætter en Ære i, at de føler sig fremmede i Danmarks Hovedstad.

Og som Herren er, saa følger hans Svende. Rigsdagsmændene træder i Hr. Christensens Spor og Redaktørerne i Rigsdagsmændenes. Størsteparten af Reformpartiets Presse driver en daglig, systematisk Agitation mod København. I Smaanotitser som i ledende Artikler stræber de utrættelig at vække Mistænksomheden og Uviljen mod denne By. Hver Begivenhed, der er blot nogenlunde anvendelig dertil, gribes med Begærlighed som Vidnesbyrd om, at København er Fordærvelsens, Overdaadighedens og Driveriets Hjem, ret en Modsætning til det brave, sparsommelige, flittige Bondeland. Og snart siges det med rene Ord, snart staar det forsigtig at læse mellem Linjerne, at det er al denne københavnske Fordærvelse, det er de Radikales Maal at brede ud over Landet.

Denne Agitation taler til Følelser, der allerede i Forvejen lever i Befolkningen. Blandt dem, der til daglig færdes ude i Landet, er der virkelig endnu en ganske solid Mistro, overfor Købstæderne i Almindelighed og København i Særdeleshed. Det er gamle Følelser, og det har været meget stærke Følelser. Den Vise, der nu synges af Hr. J. C. Christensen og hans, den sang allerede Guldberg. I det første af de Smaahefter, Københavns Kommunalbestyrelse har begyndt at udgive om Hovedstaden, citerer Dr. Vill. Christensen følgende Visdomsord af den gamle Statsmand:

„Jeg har nu kendt Landet fra min skønsomme Alder at regne i 42 Aar og København i 35, men jeg forsikrer som en ærlig Mand, at jeg synes mig hartad drømmende, naar jeg sammenligner de første Tider med disse. Regn efter gamle Medborgere, hvad Kød, Smør etc. der da forbrugtes i Eders Huse og hvad nu? Vi spiste da to Retter om Middagen og Grød eller et Smørrebrød om Aftenen. Vi havde og som man kalder det fremmede, men fire Retter var højeste Nummer i min fornemme Principals Hus. Vi havde sjælden uden vore Slægtninge. Endog de kom kun sammen visse Tider om Aaret. Fruentimmerne slæbede vi da ej i Triumf med os, og at de kun sjælden kom i Selskaber forhindrede deres ulykkelige Æmulation; da var de huslige, stille, arbejdssomme, dydige.

Al denne ulykkelige Forandring strækker sig fra den blaa Ridder indtil Haandværksmanden; det er vist, at der i de fleste Huse konsumeres mere end tilforn. Dette gælder egentlig om København, men ogsaa, dog med nogen Indskrænkning om det hele Rige, især om de Købstæder, der ligge ved Søen, og som er mer eller mindre, dog alle noget befængt af den københavnske Luft.“

Saaledes advarede forskræmte konservative Moralprædikanter allerede i det 18. Aarhundrede mod den store By, over hvilken evropæiske Strømninger allerede den Gang ganske stille bølgede ind i Danmark. Siden, da vi fik Stænderforfatningen, var Frederik VI. og hans trofaste Stemann enige om, at i København skulde Stænderforsamlingerne ikke mødes; dèr vilde de være altfor nær ved det farlige Universitetet med de mange nymodens Tanker.

Og da vi senere fik den frie Forfatfatning, da viste det sig, at den instinktmæssige Følelse af Modsætningen mellem Borger og Bonde var den stærkeste partidannende Følelse, der levede i Folket. Paa den ene Side stod København og Købstæderne, der fuldt og helt fulgte i Hovedstadens Spor, paa den anden Side Øernes Bondestand, og da Jyllands Bondestand langsomt var vaagnet til politisk Interesse, slog ogsaa den Følge med Standsfællerne Øst for Lillebælt. Fælles Anskuelser havde forenet Borgernes og Bøndernes ledende Mænd i Aarene før 1848, sammen havde de fældet Enevælden, og det faldt dem svært nok at finde noget, hvorom de kunde være uenige. Men alligevel stredes de med den yderste Forbitrelse i selve den nationale Samfølelses store Aar 1848, og det blev ikke bedre siden. Naar Bønderne drog til Købstaden for at stemme, da var det med en Følelse, som gik de paa Erobringstog i et fremmed Land, og helt ofte sluttede Dagen med ganske bevægede Smaakampe; naar Bønderne kørte fra Byen, da fløj Stenene efter dem, medens de slog om sig med Piskene til alle Sider. Det hændte kun undtagelsesvis, at Bøndernes Kandidat fik en Stemme fra en Købstadmand. Til Gengæld maatte Købstadkandidaten oftest nøjes med Borgernes Stemmer og de faa Stemmer fra Landet, der afgaves af Folk „udenfor Bondestanden.“

Frederik VII.s Tid igennem vedblev denne Uvilje mellem Landboere og Byboere at beherske vore politiske Partidannelser, ja den blev snarest stærkere og stærkere. Københavneren og Borgeren fra den lille Købstad saa med samme Ringeagt ned paa de „udannede“ Bønder. I Vittighedsbladene var Bønderkarrikaturerne talløse. En Gang skildres f. Eks. „Mads Pedersens Rigsdagsliv“ i 12 Billeder. Man ser Egnens Folk lokke ham til at stille sig med Udsigten til de 3 Rdl. daglig; og man ser ham paa Valgtribunen, hvor han vrøvler ganske haabløst, uden at det hindrer hans Valg. Ved Afskeden fra sit Hjem lover han, at Embedsmændene skal komme paa Sultekur og Godserne blive slagtede. I København faar han sammen med adskillige Standsfæller i sin politiske Klub Undervisning i den svære Kunst at stemme rigtig. I Tinget ser man ham sove fredeligt, medens et andet Billede viser, hvorledes han i den politiske Klub bliver skældt ud, fordi han har slumret saa blidt, at han ikke hørte Signalet til en Afstemning. Til sidst ser man ham hjemme, da den daadrige Rigsdagstid er endt. Han tæller de blanke Dalere op paa sit Bord og under Billedet staar Ordene: Mads Pedersen opgør Budgettet, NB. sit eget. Den lille Billedrække giver i kort Uddrag den jævne nationalliberale Borgers Opfattelse af „den agtværdige Bondestand.“ Den laa ham i Blodet, den fæstnedes gennem Vittighedspressen, og den

sloges urokkelig fast, da den blev det staaende Omkvæd i Københavnerbladet fremfor alle, Billes „Dagbladet“. De betydeligste nationalliberale Førere var ikke snæversynede og smaatskaarne nok til at dele dette Syn paa Bondestanden, men allerede hos Førere af anden og tredie Rang findes det, og Partiets menige Mandskab beherskede det ganske.

Bønderne gengældte denne Ringeagt med et oprigtigt Nag og en dybtfølt Mistro. Paa Valgdagene mødte de i større og større Tal for at stemme Købstadmændene ned, og i Rigsdagen var det dem en Hjærtens Fryd, naar de kunde klippe lidt af nogle Embedslønninger, spare nogle Tusinde paa „den sorte Skole“ eller narre det Teater, der var Københavnernes Glæde og Stolthed, for nogle af de Tusinder, der ellers bortødsledes til det.

Saa stærk var denne Modsætning, at den usvækket overlevede Aarene 1864, 66 og 1870 med alle de Omvæltninger, disse Aar bragte i Danmarks Magtforhold, dets Forfatning og dets Aandsliv. Bondepartiet, „Venstre“, deltes i stridende Grupper: Skandinaver og Antiskandinaver, Militarister og Antimilitarister, Fjender og Venner af Forfatningsforliget, „idealistiske“ Grundtvigianere og „materialistiske“ Bjørnbakkere. Onde Ord veksledes og Grupperne bekrigede hinanden med uforsonligt Had. Det hændte endog, at snart en, snart en anden Rigsdagsgruppe drev Taktik sammen med den ene eller den anden Gruppe af Købstadfolk eller af Godsejere, hvilket, naar det kom til Stykket, var nogenlunde et og det samme. Men ude i Vælgerbefolkningen stod Bønderne endnu som en Mur sammen mod Købstadfolkene, upaavirkede af alle deres Føreres Gruppestridigheder. Derfor fandt Bjørnbakkere og Gruntvigianere altid igen hinanden, selv om deres Meninger stillede op paa Papiret var saa forskellige som Ild og Vand. Og derfor lykkedes det aldrig de nationale Grundtvigianere og de Nationalliberales folkelige Fløj at smelte sammen, skønt deres Meninger syntes at ligne hinanden som to Draaber Vand. Feltraabet: By mod Land, Land mod By, overdøvede alle Dage det: Del Jer efter Anskuelser, som I. A. Hansen forkyndte, naar det andet ikke passede ham.

Hvad kom det af, at denne Modsætning var saa stærk? Stod Interesserne mod hinanden? Gik Byerne frem, naar det stod ilde til paa Landet, eller omvendt? Stredes man om Love, der kunde bringe den ene Part store Tab, den anden stor Vinding? I Virkeligheden ikke. Sandheden var, at hele denne Tid igennem gik det med rivende Fart fremad baade for Byerne og for Landet, og at Fremgang for den ene Part næsten naturnødvendig betød Fremgang ogsaa for den anden.

Forklaringen ligger paa et andet Punkt. Det var den forskellige Levemaade, de forskellige Vaner og Manerer, der var Stridens Kilde. Bonden levede derude paa Landet, næsten kun i Forbindelse med sine nærmeste Naboer. Han modtog kun faa Paavirkninger. Hans Kundskaber var smaa. De fleste, vel næsten alle, kunde jo nok læse og saa nogenlunde skrive. Men det var ikke mange, der naaede ret meget videre. Aviser kom kun i ringe Tal ud i Bondelandet, og hvert Eksemplar gik vel paa Omgang til mange, men til de fleste naaede dog ingen Avis. Bøger var en sjælden Vare. Møderne var meget faa sammen-

lignet med nu, selv de politiske Møder. Foredrag, selskabelige Sammenkomster og alt saadant var en ren Undtagelse. Gamle Vaner nedarvedes uændret fra Slægt til Slægt, gode og slette mellem hinanden. Forbindelsen med Omverdenen var ringe. Jernbaner fandtes, og de blev flere og flere. Men endnu var det dog kun nogle Hovedlinjer med lang Afstand mellem Stationerne. De betød mere for Varetransporten fra By til By end for Bøndernes Forbindelse med Købstaden. Postforbindelsen var endnu yderst ufuldkommen; kun langsomt trængte Efterretningerne ud paa Landet.

Af og til gæstede Bonden Købstaden. Han kom der til Valg, harmfyldt og omgivet af Fjendskab. Men oftere kom han der til Marked. Indtrykket, han modtog, var et Indtryk af et Liv i Overdaadighed, fuldt af Fristelser til Handlinger, der siden drog de ubehageligste Følger efter sig. Og han fandt alt derinde saa urimelig dyrt. Han kunde kun daarligt tænke sig andet, end at de Borgere trak ham op paa enhver Maade. Dette gjaldt i det hele overfor alle de Folk „udenfor Bondestanden", som Bonden kom i Berøring med: Købmanden, han solgte sine Varer til, og af hvem, han købte andre Varer, Sagføreren, der hjalp ham i hans Handler og førte hans Processer, Embedsmanden, der skiftede Familjens Arv, Lægen, der maatte hentes langvejs fra, naar Sygdom tvang dertil, ja selv Præsten ved Bryllup og Begravelse. Næsten enhver Berøring med disse „fine Folk", der gik i Købstadklæder, skræmmede Bonden end længere bort. Købstaden var for ham et Overdaadighedens Hjem, hvor andre levede højt paa hans Bekostning. Og værst blandt alle Købstæder var København, den store, fjerne By, hvor alle Skatterne gik hen, hvor de brugte saa urimelig mange Penge, hvor alt skulde være saa storstilet, og hvor de altid gjorde Nar ad de brave Bønder.

Og omvendt var Købstadmandens Indtryk af de Bønder, der gæstede Byen, alt andet end fordelagtigt. Det var Synd at sige, at Kundskaben i de jævne Borgerlag i de Tider stod meget højt. Men Købstadskolen var dog meget bedre end Landsbyskolen. Klædernes Stof og Snit var et andet, formentlig finere, selv i den lille Provinsby end ude paa Landet, Vaner og Manerer var andre, Borgerne mente finere. Og selv den tarveligste lille By havde sin lille Koloni af „studerede Folk." De gav Tonen an, Købmændene efterlignede dem, Haandværkerne bøjede sig i Beundring for dem; alle mente det samme som de, om Skandinavismen og om Ejderstaten, om Friheden og om Valgretten. Det kunde være stille nok i saadan en lille By, men man havde dog sin stedlige Avis, og „Fædrelandet" og „Dagbladet" gik paa Omgang i de bedre Familjer, bragte Bud fra København, ja fra Paris, fra hele den store Verden. København var for disse Købstæder det beundrede Mønster. Der var kun lidt af Konkurrencenag, og der var ikke heller megen Grund dertil. Det, at vi havde den store By, var for de fleste af vore Byer en Fordel, ikke en Hindring. Og mod København rettede alle de toneangivende Embedsfolk deres Blik; dèr havde de levet deres glade Studentertid, til denne By længtes de tilbage. Og København var sig sin Herlighed vel bevidst. Hovedstaden var en Helhed. Den offentlige Mening blev til paa Frueplads og

i Studenterforeningen, paa „Fædrelandet"s og „Dagbladet"s Kontorer; Købmænd og Haandværkere og Svende, alle mente de, hvad de skulde mene. Fra København udgik Parolen for det ganske Danmark; Købstæderne fulgte den; de var ikke Modstandere, men lydige Forbundsfæller. Kun de trodsige Bønder satte sig i deres Uforstand op mod de københavnske Lærdomme. Intet Under, at man saa ned paa dem med en Ringeagt, hvori der blandedes et Nag stærkere og stærkere, jo mægtigere disse Bønder trods alt blev.

Denne dybt rodfæstede Følelse af gensidig Uvilje mellem Bonde og Borger, blev Nerven i den Kamp, Højre og Venstre førte om Grundlovens Forstaaelse. Det var fra først af kun i ringe Grad en Kamp mellem Rig og Fattig; selskabelige Vaner, Forskel i Levemaade langt mere end modstaaende økonomiske Interesser skilte de stridende Parter.

Det er da paa et gammelt, historisk Grundlag, Reformpartiets Mænd bygger, naar de nu atter søger at hidse Land mod By og at samle Vreden først og sidst mod den By, der i Danmark er Byernes By, mod København. Men alligevel lyder disse Raab nu som en Gengangerrøst fra Graven. De var forklarlige, næsten naturlige før, de er blevet helt unaturlige nu.

Skridt for Skridt er der i de sidste 30 Aar foregaaet en Udvikling, som bestandig mere har udvisket det gamle Skel mellem By og Land. Skillelinjen mellem Partierne falder ikke længer sammen med Købstadgrænserne. Byerne, der før 1870 dannede en kompakt Masse, er siden bleven delt. Ikke By mod By, men indenfor hver By. Først dukkede Socialismen frem og skilte Københavns og Købstædernes Befolkning i Arbejderne og „de Andre". Og Arbejderne gik sammen med Bønderne i disses gamle Kamp mod Byernes Overklasse. Og siden listede Spliden sig ind ogsaa i Borgerskabet, ja i selve den herskende akademiske Verden. Brandesianismen, Antimilitarismen og Harmen over Provisorierne delte den før saa fast sammentømrede nationalliberale Hær. Den Opposition, der sejrede i 1901, var ikke det gamle Venstreparti med det særlige Bondepræg. Det var et Folkeflertal, sammensat af to store Partier: Venstre, hvis Hovedstyrke var Bønderne, men som havde betydningsfulde Hjælpetropper i alle Lag af Bybefolkningen, ikke mindst i København, og Socialdemokratiet, der først og fremmest mønstrede Byarbejderne. Overfor dette broget sammensatte Folkeflertal stod et Højre, der kun havde en Del af Byernes Overklasse med sig, støttet til de sløveste Dele af Underklassen, som endnu fulgte Trop af gammel Vane.

Medens Byerne saaledes var delt allerede før 1901, stod Bondehæren endnu samlet. Den sprængtes i 1905. Reformpartiets Folk søger at give det Udseende af, at det, der da skete, var en Adskillelse mellem Partiets Landboelementer og dets Byelementer. Den taalmodige Landbefolkning skal være blevet hos J. C. Christensen, kun de troløse Byfolk har forladt ham. Men denne Paastand strider mod alle Kendsgerninger. Af de 42,000 Stemmer, det radikale Venstre sidst samlede, afgaves kun 8600 i Hovedstaden; det er omkring 1/5, ganske som Hovedstaden har o. 1/5 af hele Landets Befolkning. Og der er sikkert ikke faldet saa mange radikale Stemmer i

de øvrige Købstæder. Partiets Hovedstyrke hører ganske afgjort hjemme paa Landet. Et Blik ud over Navnene fra et Landsmøde vil vise det samme: et Parti, sammensat af alle Lag, hvor Landbefolkningen dog spiller den mest fremtrædende Rolle. Det, som dels er sket, dels er i Færd med at ske, er netop dette, at ogsaa Landbefolkningen nu deler sig i Overklasse og Underklasse. Den Deling, som foregik i Byerne for en Snes Aar siden, den foregaar nu paa Landet. Men selvfølgelig gaar det her som der: de bedste, de mest idealistiske indenfor Overklassen slaar ogsaa paa Landet Følge med det nye Underklasseparti.

Det, vi arbejder os henimod, er da et Demokrati, isprængt Overklassens Idealister, delt i Radikale og Socialdemokrater, omfattende Vælgere fra Land og By i næsten ligelig Grad, og et Aristokrati, støttet til Underklassens sløveste Bestanddele, delt i Reformparti og Højre, fremtrædende paa Landet under det første af disse to Navne, i Byerne under det andet. I Stedet for Delingen mellem By og Land er kommet en ny Deling efter økonomiske Interesser og Anskuelser. I de to Overklassepartier: Regeringspartiet og Højre bliver Føle- og Tænkemaade for hver Dag, der gaar, mere ensartet. De mødes, om man vil, paa Halvvejen. Højremændene indrømmer, at der mellem de Fremskridtskrav, de før modsatte sig som overilede og ubesindige, nu er et og andet, der er blevet saa gammelt, at et besindigt, konservativt Fremskridtsparti, som de altid har kaldt sig, godt kan være bekendt at gaa med dertil. Og Reformmændene erkender, at de har været nogle Fusentaster i deres unge Dage, at Fremskridtet egentlig er meget vanskeligere, end de troede før, og at Højre i Grunden altid har haft Ret i, at det burde ske sindigt og roligt, et lille bitte Skridt ad Gangen. Med Rette kunde Regeringens ivrigste Hovedstadsorgan i de hede Bønner, det før Valgdagen tilstillede de Holbæk Højremænd, forsikre dem: Der er os kun et Halmstraa imellem. Og rimeligt er det, at de ydmige Bønner blev hørt. Ude i Landet vænner Højre sig mere og mere til at stemme paa Reformpartiets Kandidater. Det er dér Vejen til at tjene den konservative Sag. Kun et og andet Sted, hvor Højre endnu er stærkt derude i Landet, samler det sig om sin egen Kandidat. Og paa de Steder drages gamle Reformmænd ganske stille til Højre, hvis der synes Fare for, at det ellers bliver en Radikal, der gaar af med Fordelen. Paa sine Vælgermøder i dette Foraar oppe i Frederiksværk har Hr. Parkow tryglet og tigget Reformmændene lige saa inderlig, som „København" besvor Holbæks Højremænd. Og heller ikke hans Bønner vil lyde forgæves.

Og ligesaa i København. Ogsaa der tilfaldt allerede sidst de rigtige Reformstemmer Højre. Baade „Dannebrog" og „København" drev en systematisk Agitation mod de Kandidater, der stillede sig som Talsmænd for den almindelige Valgret. Saa vidt vides, har Københavns Reformmænd fundet deres Styrke anseelig nok til at dele sig i een Klub, der sværger ved Hr. Alberti, og en anden, der dyrker Hr. Lassen. Vi antager, at paa sidste Valgdag gav Albertinerne frejdig deres Stemmer til Højremændene, medens Lassenianerne den Gang sad hjemme og endnu ikke kunde be-

kvemme sig til at kaste de Broer af, ad hvilke de maaske endnu kunde vandre tilbage til deres Fortids Anskuelser. Men næste Gang ruller ogsaa deres Terninger. Da vil de forstaa, at deres Herre og Mester forlængst har kastet sine Terninger og brudt alle Broer af.

Det siges tit, at Ministeriet i København ikke har det, hvortil det kan hælde sit Hoved, ingen Venner, intet Parti, kun en Karrikatur af en Presse. Men dette er kun tilsyneladende rigtigt. I sin Kamp mod det radikale Demokrati har Regeringen tre Slags Stemmer: Moderate og Reformmænd, Højremænd, der stemmer paa Regeringskandidater, og Højremænd, der stemmer paa deres egne Kandidater. Og ogsaa det københavnske Højre er i Virkeligheden et Regeringsparti. Ikke for intet lyder det gamle Slagord fra de konservative Klubber: Med Gud for Konge og Fædreland til dem ovre fra Ulfborg med Hr. J. C. Christensens Englerøst. De staar sammen med ham mod den Fjende, han frygter mest af alle: de Radikale og Socialdemokraterne. Det er det, det kommer an paa. I Sammenligning dermed er de gamle Skader, der er de to Parter imellem, kun Smaating. Dem strør man lettelig Sand paa. Kun een alvorlig Vanskelighed staar tilbage: Forsvarssagen. Paa dens farlige Skær kan Sammensmeltningens Skude endnu strande lige ved Indløbet til Forligets sikre Havn. Men klarer man den, da vil hverken Valgretten eller Toldloven eller Landstingets Magtstilling volde Besvær. Det hele kan briste endnu en Gang paa Forsvarssagen. Men det er lidet troligt, at det sker. Dertil bærer det altfor sikkert frem mod Dannelsen af et stort moderat konservativt Regeringsparti, dannet af Overklassepolitikens Tilhængere i By og paa Land. I en stor Del af Vælgernes Sind er Sammensmeltningen fuldbyrdet. Anskuelserne er ens, der er kun en Navneforskel tilbage. Hør en vred Højrehaandværker tale om de socialistiske Arbejdere, eller en krænket Reformgaardmand om de rebelske Landarbejdere! Tonen er ganske ens. —

Den Tid er da svundet, da Partierne delte sig efter Hensynet By og Land, Københavner og Ikke-Københavner. Og dette er ikke tilfældigt. Den dybere Forklaring ligger i, at de Forhold, der i gamle Dage skabte saa stærk en Forskel mellem de to Slags Mennesker, mere og mere har mistet deres Betydning. Der er ikke saa langt nu fra København til Ulfborg, som der før var fra København til Havdrup. By og Land væves ind i hinanden paa en Maade som aldrig før, Livsbetingelser og Livsformer bliver mere og mere ensartede. Af de 480,000 Indbyggere, Hovedstaden havde i 1901, var 114,000 født paa Landet, af Provinsbyernes 480,000 var 208,000 fra Landet, af Landdistrikternes 1½ Million var 83,000 født i Byerne. Saa stærk er Omskiftningen.

Og endnu meget stærkere er Udvekslingen af Tanker og Vaner. Jernbanenettet er nu helt anderledes end for 30 Aar siden. Til Hovedbanerne er føjet en Vrimmel af Smaabaner; de snoer sig ud i de fjerneste Afkroge, de løber næsten i Zigzag fra Landsby til Landsby, og Stationerne ligger klods op ad hinanden. Det er blevet meget, meget lettere at komme til Købstaden nu end før; og en Københavnsrejse er nu ikke stort mere end en Rejse til Køb-

staden var tidligere. Og som Købstæderne er Forposter for København, har de selv faaet Forposter i de mange Stationsbyer, der skyder op ude i Bondelandet. Hvert Hus faar nu sin Post en Gang om Dagen; mangen Landsby faar den et Par Gange. Og Aviserne vælder ud over Landet. Der er kun faa Hjem tilbage, hvor de ikke læses. De beretter om Begivenheder, om Sæd og Skik i Købstaden og i København i bred Udførlighed. Det gælder ogsaa de Reformblade, der saa giftig hidser Befolkningen mod København. Der er faa Steder, man faar saa omstændelig Besked om al Slags Smaanyheder og Smaaskandaler og Smaasladder i København som i disse Blades Hovedstadskorrespondancer. Ogsaa Højskolerne bygger Bro mellem By og Land og skaber Færdselsveje ude fra Landet ind til København. Ogsaa de er paa deres Vis Forposter for København, tit meget mod deres Vilje. Det er sandt, at der er Skoler iblandt, hvis Ledere ser det som deres Opgave at rejse et Værn mod den københavnske Aand. Men de lever paa en Illusion. Ogsaa de er med til at forøge Forbindelsen mellem Hovedstaden og Landet. Den Kundskab, de udbreder, den hentede de selv i den mistænkte By ved det frygtede Universitet, og denne Kundskab skaber for deres Elever nye Interesser, som i det Øjeblik, de skal tilfredsstilles, drager dem til Kundskabskilder, der flyder fra København. Før levede Bonden ensom paa sin Gaard eller sit Hus, lærte kun sin egen Egn at kende. Nu drager de Unge paa Højskole i en fremmed Egn sammen med andre Unge rundt om fra. Og nu lever Bonden i et sandt Virvar af Sammenkomster: Højskolemøder, Foredragsmøder, politiske Møder, selskabelige Sammenkomster, Dyrskuer, Andelsgeneralforsamlinger o. s. v., o. s. v. Den Ensomhed, som kendetegnede Landlivet før, er forsvundet; det stærke Samkvem med andre, som var Købstadlivets Særmærke, præger nu om end ikke helt i samme Grad ogsaa Livet paa Landet. I Dragt som i Vaner og Manerer udslettes for hver Dag mere det gamle Skel mellem Land og By. I Kundskaber er Forskellen forsvundet. Borgeren har vænnet sig af med at se medlidende ned paa Bonden, og Bonden, der føler sin Styrke, faar stedse vanskeligere ved at bevare den Mistro, der alle Dage var et Kendetegn paa Svaghed og Usikkerhed.

Naturligvis beholder Bylivet sine Fortrin og Landlivet sine. Trods alt pulserer Livet stærkere i Hovedstaden end i Provinsbyen, i Købstaden end paa Landet. Indtrykkene er flere og mere mangeartede, Omgivelserne meddeler hver Enkelts Tankeliv et hurtigere Taktslag. Videnskabsmanden har i København helt anderledes end andet Steds samlet alt, hvad han har Brug for i sit Arbejde, og alle har dèr den Fordel, at de der friere kan vælge den Kreds, i hvilken de ønsker at færdes, fordi der er saa mange flere at vælge imellem. Og omvendt har man paa Landet det store Fortrin, at man ligesom bedre kan overskue hele det Samfund, hvori vi lever. I den store By kender man kun Udsnit af Samfundet, hver kender kun sine. Paa Landet har man ganske anderledes det hele for Øje. Man kender Menneskene paa alle Trin, fra Daglejeren op til Herremanden, kender bestemte Mennesker af hver Klasse, ved hvordan de boer, hvorledes deres Liv former sig, hvorledes de tænker og føler.

Mindre og mindre bliver dog Forskellen mellem By og Land. Den er endnu saa stor, at de to Parter kan lære af hinanden. Som Landbefolkningen uomtvistelig har lært af Bybefolkningen, saaledes har Byerne lært af Landet; ikke blot den moderne Friluftsbevægelse men ogsaa Videnskabens Overgang fra Arbejdet med abstrakte Problemer til det langt frugtbarere Arbejde med konkrete Forestillinger, bærer Vidnesbyrd derom. Og ogsaa i Fremtiden vil de to Parter paa nyttig Vis kunne paavirke hinanden. Men Forskellen mellem dem er ikke længere stor nok til at dele Befolkningen i stridende Lejre. —

„Men", vil man maaske kunne svare fra deres Side, som driver Agitationen mod København og Købstæderne, det er ikke et Skel mellem Land og By, vi vil rejse, vi vil kun advare mod den københavnske Aand; det er „Livssynet" fra København, vore Advarsler gælder". Dette er jo det Omkvæd, der behersker hele denne Agitation. Religionen og Moralen trues fra det ugudelige, fordærvede København, derfor gælder det at værne Landet mod den Paavirkning, som udgaar derfra. Men hele denne Tale er løs Snak. Der er i København Troende af mangfoldige Afskygninger, der er Fritænkere, og der er de Indifferentes kompakte Majoritet. Men ganske det samme er Tilfældet i hver Købstad og i hver Egn af Landet. Det er sandsynligt, at Fritænkernes Mindretal er en noget større Brøkdel i København end i det øvrige Danmark, og at det Mindretal, der med Rette kan regnes til de Troende, er en noget større Procentdel paa Landet end i København. Men sandt at sige, ved ingen stort derom. Og hvad vil det sige at bygge et Værn mod Fritænkerpaavirkningen fra København? Der findes jo saa lidt der som noget andet Sted i Danmark nogen samlet Fritænkerstyrke, der gaar paa Erobringstog og stræber at komme andres Anskuelser til Livs. De Mennesker her hjemme, der ikke har kunnet slaa sig til Ro i de nedarvede religiøse Doktriner, har jo alle Dage nøjedes med det ene at kræve opretholdt og fuldt gennemført Grundlovens Bud om lige Ret for alle danske Borgere uden Hensyn til deres religiøse Anskuelser. LøsnesKirketroen mere og mere rundt om i Danmark, hvad den vistnok gør, saa er dette ikke fordi der drives en paagaaende Agitation fra København eller noget andet Sted, det er fordi den nu en Gang hos mange ikke kan forliges med den Kundskab, der mere og mere siver ud i Folket. Hvis man vil hindre denne Bevægelse, da faar man lukke Skolerne, Højskolerne med, og stoppe alle Kundskabens Kilder. Ingen vil drømme derom.

Det er hidtil lykkedes herhjemme til Gavn for alle Parter at holde Politik og Religion saa nogenlunde ud fra hinanden. Det vil næppe lykkes at blande dem sammen i Fremtiden heller. Og skulde man faa Held dertil, da skal det nok vise sig, at de Skillelinjer, der trækkes op paa dette Grundlag, vil faa grumme lidt med Forskellen mellem By og Land at gøre.

Og nu Moralen! Det er næsten ikke til at forstaa, at der er Folk til, som for Alvor tror paa den taabelige Fabel, at København skulde være et Sodoma og Gomorrha, mod hvilket det er fornødent at kalde Provinsens hæderlige Befolkning i Vaaben. Det er bekendt, at Paris nyder et tilsvarende Ry blandt Germaner og Angelsachser.

Hvad skyldes det? Vistnok mest af alt de Indtryk, hvormed Pariserrejsende drager hjem. Forlystelsesanstalterne, der selvfølgelig er mange i den store By, falder dem i Øjnene. Mange af de Rejsende besøger dem flittig, flittigere end de gæstede lignende Anstalter i deres Hjemstavn. Saa vender de siden hjem og fortæller om Fordærvelsen. De agter ikke paa, at den Sværm, der fylder disse Forlystelsesanstalter, aldeles overvejende er andre Rejsende: Englændere, Tyskere, Russere og først og sidst Amerikanere, kun i ringe Tal Franskmænd og endnu mindre Parisere. Mon det ikke gaar adskillige af vore Provinsbeboere lidt lignende, naar de gæster Hovedstaden? Anden Forklaring er det i hvert Fald svært at finde paa den megen dydige Forargelse over København. Der er intet som helst virkeligt Holdepunkt for at antage, at Hovedstad og Provinsby eller Hovedstad og Landsby har det mindste at lade hinanden høre i den Henseende. De svage Fingerpeg, Moralstatistiken kan give, tyder ingenlunde paa, at det staar værre til i København end andet Steds i Danmark. —

Hvorhen vi vender Blikket, finder vi da lige lidt Grund til at skabe kunstige Skillelinjer mellem de Danske, der lever i Byen, og dem, der færdes ude paa Landet. Der er ingen Del af det danske Folk, som fortjener at spærres inde for sig selv med sort Kokarde som pestbefængte Mennesker. Og den naturlige Forskel, som før fandtes mellem By og Land, den svinder mere og mere bort. Derfor vil vore ministerielle Agitatorer heller ikke faa overvættes megen Fornøjelse af at spekulere i de gamle Følelser, der knytter sig til den. De gamle Stemninger lever endnu, og helt forgæves appellerer man ikke til dem, men de bliver svagere og svagere. Ogsaa i denne Henseende bygger Reformpartiets Mænd paa den Fortid, som er ved at gaa i Graven, uden at forstaa den Udvikling, som foregaar omkring dem. De evner ikke at standse denne. De vil selv komme til at fremme den. Hver ny Jernbane, de lægger ud i Landet, hver ny Skole de rejser, hvert Fremskridt for aandeligt og materielt Samkvem, de er med til, vil bidrage til at bringe By og Land nærmere til hinanden. Det er efter økonomiske Skillelinjer, der gaar paa tværs af Land og By, Fremtidens Partideling vil ske. Det radikale Venstre bygger sin Politik paa Forstaaelsen deraf. Derfor vil alle Forsøg paa at rejse Fortidens Spøgelser mod det være haabløse.

Hertugen af Ofenas Død.

Novelle af Gabriele d'Annunzio.

Oversat af Regitze Winge.

Da den første forvirrede Larm fra Oprøret naaede hans Øren, løftede Don Filippo Cassaura med et sine Øjenlaag, der til daglig hang blytunge ned over hans Øjne, rødrandede og betændte som de Lodsers, der pløje stormfulde Have.

— Hører du? — spurgte han Mazzagrogna, Hushovmesteren, der stod ved

Siden af ham. Og hans Stemmes Skælven forraadte hans Angst.

Smilende svarede Hushovmesteren:

— Vær ikke bange, Deres Excellence, Det er jo San Pietros Fest i Dag; derfor synger Høstfolkene.

Den gamle Hertug holdt sig et Øjeblik oppe, støttet paa sin ene Albu, medens hans Øjne søgte Balkondøren. Gardinerne bølgede for Sydvestvindens varme Pust; pilsnare Svaleflokke fo'r frem og tilbage i den hede Luft. Dernede i Aftensolen ulmede alle Byens Tage, nogle som rødlige, andre som graanende Gløder. Hinsides Tagene bredte Landet sig, rigt og vidt, næsten helt gyldent under det modne Korns Masser.

Atter spurgte Oldingen:

— Men hører du ikke, Giovanni?

Man hørte nu tydelig Raab og Skrig, der ikke syntes fremkaldt af Glæde. Blæsten, der snart forstærkede dem, snart slukte dem, snart atter pibende bar dem med sig, gjorde dem endnu besynderligere.

— Bryd Dem blot ikke derom, Deres Excellence — svarede Mazzagrogna — er Excellencens Øren . . . Lidt Øresusen.

Og han rejste sig og gik hen mod en af Balkondørene.

Han var en førladen Mand med hjulede Ben og umaadelige haarede, næsten dyriske Hænder. Han havde lidt skraa Øjne, hvidlige som Albinoernes, et fregnet Ansigt, var skaldet paa lidt rødligt Haar ved Tindingerne nær; hele hans Baghoved var overgroet med visse haarde, mørke Hud-Udvækster, der lignede Kastanjer.

Nogle Øjeblikke blev han staaende mellem Balkondørens Gardiner, der i Blæsten bugnede som Sejl, og spejdede ud over Sletten dernede. Store Støvmasser løftede sig nede paa Fara-Vejen, som om talrige Hjorder kom dragende; drevne af Vinden antog de tykke Støvskyer Former som Skypomper. Nu og da lysnede det fra disse Skyer, som indesluttede de blankt bevæbnede Skarer.

— Hvad ser du? — spurgte Don Filippo uroligt.

— Intet — svarede Mazzagrogna; men mellem hans Øjenbryn havde der dannet sig en dyb Fure.

Atter bar de voldsomme Vindstød en Støj med sig som af Skrig fra det Fjærne. Et af Gardinerne løftedes højt op fra Gulvet og gav sig til at slaa og smælde som en udfoldet Fane. En Dør smak pludselig i med et Brag; Ruderne klirrede. En Del Papirer, der laa paa et Bord, føg rundt i Værelset.

— Luk i, luk i! — raabte den Gamle forfærdet. — Hvor er min Søn?

Han laa i Sengen, pustende, halvkvalt af Fedme, ude af Stand til at staa op, idet hele den nederste Del af hans Legeme var ubevægeliggjort af Apopleksi. En stadig, apoplektisk Rysten bevægede hans Halsmuskler, hans Albuer, hans Knæ. Hans Hænder hvilede paa Lagnet, forkrøblede og knudrede som et gammelt Oliventræs Rødder. Som en Regn øsede Sveden fra hans Pande og hans skaldede Isse ned over hans Ansigt, der havde en egen, lyserød Farve som visse Slags Kød i Opløsningstilstand, og som var gennemtrukket med fine, blodrøde Aarer, ligesom en Ko's Yver.

— Satan! . . . mumlede Mazzagrogna mellem Tænderne, idet han hastigt lukkede Balkondøren. — Kommer de virkeligt?

Nu saa man nede paa Fara-Vejen ved de første Huse en bølgende, urolig Menneskemasse, hvis flodstigende Bevægen sig frem lod ane, at foreløbigt usynlige, men endnu større Skarer skjultes af Husene og San Pios Ege. Lidt efter lidt spredtes denne Menneskemængde, delte sig i Landsbyens forskellige Gader som Myrer i en Tues Labyrinth-Gange. Raabene og Skrigene, der snart kvaltes, snart kastedes tilbage af Murene, lød nu som en uafbrudt, utydelig Summen. Sommetider blev den helt borte, og da hørtes den stærke Susen af de eviggrønne Stenege foran Paladset, som ved Lyden af denne Musik syntes dobbelt forladt og ensomt.

— Hvor er min Søn? — spurgte paany den Gamle med en Stemme, som Ang-

sten gjorde endnu mere skrigende. — Hent ham! Jeg vil tale med ham!

Han rystede og skælvede, ikke alene fordi han var apoplektisk, men ogsaa fordi han var bange. Da de første Uroligheder Dagen i Forvejen paa Grund af Hertugen af Ofenas sidste Udpresning, brød ud, var han, ved den Larm, et hundrede unge Fyre havde gjort under Slottets Vinduer, blevet greben af en saa vanvittig Frygt, at han havde givet sig til at græde som en Kvinde og havde tilbragt Natten med at paakalde alle Paradisets Helgener. Tanken om Død og Fare opfyldte denne allerede halvt døde, apoplektiske Olding, i hvilken Livets sidste Rallen syntes at være saa smertefuld, med en ubeskrivelig Rædsel. Han vilde ikke dø.

— Luigi! Luigi! — I sin Angst gav han sig med høj Røst til at raabe paa sin Søn.

Hele Slottet genlød af Rudernes skarpe Klirren under de stærke Vindstød. Nu og da hørtes Skraldet af en Dør, der slog i, eller Lyden af hastige Trin og løsreven Tale.

— Luigi!

II.

Hertugen ilede til. Han var lidt bleg og ophidset, om end han søgte at beherske sig. Høj og kraftig af Vækst var han, med et endnu kulsort Skæg over de noget svære Kinder, en stærkt aandende Mund, fyldig og bydende, et Par slørede, graadige Øjne, en stor, rødsprængt Næse med levende dirrende Vige.

— Luigi, hvad er der paa Færde? spurgte Don Filippo med saa rallende et Aandedræt, at han syntes en Kvælning nær.

— Vær ikke bange, Fader! Jeg er her jo! — svarede Hertugen og nærmede sig Sengen med et Forsøg paa at smile.

Mazzagrogna stod henne ved en af Balkondørene og saa opmærksomt ud. Raabene dernede var hørt op; ikke et Menneske saas. Paa den klare, skyløse Himmel sank Solen som en rosenrød Ildkrans, der blev større og mere flammende, jo mere den nærmede sig Horizontens Bjærgtoppe. Hele det omliggende Land syntes at staa i Flammer, og det var, som selve Sydvestvinden var denne Ildebrands Aandedrag. Maanen, der var i første Kvarter, steg op over Liceis Makier. I det fjærne lynede Poggio Rivellio, Riccianos og Rocca de Forcas Vindusruder; nu og da hørtes Kirkeklokker. Hist og her tændtes enkelte Baal. Saa stærk var Heden, at den næsten standsede Aandedrættet.

— Dette — sagde Hertugen med sin hæse, haarde Stemme — kan vi takke Folkene i Scioli for. Men . . . .

Og han gjorde en truende Bevægelse. Saa nærmede han sig Mazzagrogna.

Han var urolig for Carletto Grua, der endnu ikke var kommen hjem. Med tunge Skridt vankede han op og ned i Værelset. Foran Vaabensamlingen paa Væggen standsede han, tog to lange Rytterpistoler ned og undersøgte dem omhyggeligt. Med vidtopspilede Øjne, stønnende som et Lastdyr i Dødskamp, fulgte hans Fader enhver af hans Bevægelser; nu og da tilviftede de vanformede Hænder med Lagenet hans Ansigt lidt Køling. To, tre Gange spurgte han Mazzagrogna:

— Er der noget at se?

Pludseligt udbrød Hushovmesteren:

— Der kom Carletto og Genraro løbende nede!

Man hørte rasende Slag paa Hoveddøren. Lidt efter traadte Carletto og Tjeneren ind i Værelset, blege, forfærdede, blodplettede og tilstøvede.

Ved Synet af Carletto udstødte Hertugen et Skrig. Han tog ham i sine Arme og gav sig til at beføle hele hans Legeme for at finde Saaret.

— Hvad har de gjort dig, Carletto? Hvad fejler du?

— Den unge Fyr græd som en Kvinde.

— Her — sagde han hulkende. Han bøjede Hovedet og viste nogle Haarlokker bag i Nakken, der var filtrede sammen med størknet Blod.

Hertugen strøg forsigtig Haaret tilside for at finde Saaret. En sørgelig Art Kær-

lighed bandt ham til Carletto Grua, som han behandlede med en Elskers Omhu.

— Gør det ondt? — spurgte han.

Ynglingen hulkede endnu stærkere. Han var spinkel som en ung Pige, havde et Kvindeansigt, paa hvis nederste Del netop spirede en Skygge af blondt Skæg; temmelig langt Haar, en fuldendt skøn Mund, og en underlig høj Stemme, næsten som Kastraternes. Han var forældreløs, Søn af en Konditor i Benevento, og tjente Hertugen som Kammertjener.

— Nu kommer de! — sagde han, og vendte sine taarefyldte Øjne mod Balkondøren, hvorfra ny Raab og Skrig, højere og mere truende end før, nu trængte ind i Værelset.

Den anden Tjener, der havde et dybt Saar i den højre Skulder og hele Ærmet gennemtrukket med Blod, fortalte stammende, hvordan de var blevne forfulgte af den ophidsede Mængde, da Mazzagrogna, som var bleven staaende henne for at spejde ud, med et raabte:

— Der er de! De kommer her op til Slottet. De er bevæbnede.

Don Lugi slap Carletto og løb ogsaa til for at se.

III.

Og virkelig væltede Folkehoben nu op ad den stejle Vej til Slottet, hylende og svingende Vaaben og Værktøj med en saa enig Rasen, at den ikke syntes at bestaa af en Samling Enkeltvæsener, men at være en sammenhængende Masse, en eller anden blind Naturkraft, der dreves frem af en uimodstaaelig Magt. Paa faa Minutter havde den naaet Slottet, havde som en Kæmpeslange med mange Spiraler slynget sig omkring det, indesluttende hele Bygningen i en uigennembrydelig Ring. Nogle af Oprørerne bar Bundter af brændende Rør, der lig Fakler kastede et rødligt flammende Skær over de opadvendte Ansigter, og som knittrende og spruttende udspyede Skyer af Gnister og brændende Splinter. Andre bar, sammenhobede i en tæt Klynge, en lang Pæl, fra hvis Top et Lig hang ned. Deres Raab og Trusler lovede Død. Mellem Skældsord og Forbandelser hørtes stadig et og samme Navn gentages:

— Cassaura! Cassaura!

Hertugen af Ofena bed sig i Hænderne, da han i Liget ved Pælens Top genkendte Vincenzio Murri, det Bud, han Natten forud havde udsendt efter bevæbnet Hjælp. Med en Haandbevægelse viste han Hushovmesteren den Hængte. Mazzagrogna sagde sagte:

— Ja. Det er ude med os.

Men Don Filippo hørte det og tog til at klage sig saa ynkeligt, at alle grebes af Angst og Modløshed.

Tjenerpersonalet stod i Klynger i Dørene, hvide i Ansigterne, fejge og nedtrykte. Nogle udgød Taarer, andre paakaldte deres Helgener; atter andre pønsede paa Forræderi. Mon man, ved at udlevere sin Herre til Folket, ikke skulde kunne redde sit eget Liv? — Fem, seks af de mindst Frygtsomme lagde Raad op og ophidsede gensidigt hverandre.

— Ud paa Balkonen! Kom ud paa Balkonen! — skreg og brølede Folket nedenunder.

Hertugen af Ofena talte nu afsides dæmpet med Mazzagrogna.

Vendende sig mod Don Filippo sagde han saa:

— Sæt dig her i Stolen, Fader. Det er bedre.

Der opstod en let Mumlen blandt Tjenerne. To af dem traadte frem for at hjælpe den apoplektiske Olding ud af Sengen. To andre trillede Stolen hen til Sengen. Det var et besværligt Arbejde at faa den Syge op.

Men den gamle Mand pustede, stønnede og jamrede sig; hans Arme klemte fast om de Tjeneres Halse, der løftede ham op. Sveden haglede ned ad ham, og Værelset, hvis Vinduer nu var lukkede, fyldtes af en uudholdelig Stank. Da han var bragt til Sæde i Stolen, tog hans Fødder i en bestemt Takt til at banke mod Gulvet. Hans svære Mave hang som en halvtømt Læderflaske snart slap, snart bugnende ned mod hans Knæ.

Saa sagde Hertugen til Mazzagrogna:

— Gaa saa, Giovanni.

Med en rask Bevægelse lukkede Hushovmesteren Døren op og traadte ud paa Balkonen.

IV.

Et øredøvende Hyl modtog ham. Først fem, saa ti, saa tyve Bundter brændende Rør slyngedes sammen under Altanen. Ildskæret faldt paa de af Mordlyst og Raseri ophedede Ansigter, paa Geværernes Staal og Øksernes Jærn. Fakkelbærere havde, som Værn mod Gnisterne, overpudret deres Ansigt med Mel, og midt i disse hvide Masker lynede deres blodskudte Øjne paa en besynderlig Maade. Den sorte Røg steg op i Luften og blev hastigt borte. Jagne af Vinden drog alle Flammerne sig til en Side, røde som Djævlehaar. De tørrede og tyndeste Rør gik først op i Luer, vred sig, sprang saa i Stykker og spredtes i et Nu som Raketter; det var helt muntert at se . . .

— Mazzagrogna! Mazzagrogna! Død over Rufferen! Død over den Skeløjede! — raabte Hoben og trængte sig sammen for paa nærmere Hold at udslynge disse Skældsord.

Mazzagrogna strakte Haanden ud som for at bringe Støjen til Ophør; samlende al sin Stemmekraft begyndte han at tale i Kongens Navn, næsten som bekendtgjorde han en Lov, for at opfordre Folket til Lydighed.

— I Hans Majestæt Kong Ferdinand den II.s Navn, ved Guds Naade Herre over begge Sicilierne, Konge af Jerusalem . . . .

— Død over Tyvene!

To, tre Geværskud lød mellem Raabene; ramt i Bryst og Pande vaklede Taleren, fægtede et Øjeblik med Hænderne, og faldt saa forover. I Faldet kom hans Hoved ind mellem to af Balkongitterets Jærnstænger og hang ned som et gulligt Græskar. Blodet dryppede ned paa Jorden.

Det morede Folket. Støjen steg op mod Stjærnerne. De, der bar Pælen med den Hængte, traadte hen til Balkonen, og søgte at anbringe Vincenzio Murris Lig ved Siden af Hushovmesterens. Mens Stangen vaklede i Luften, betragtede Folket i stum og spændt Opmærksomhed de to Dødes Forening; saa begyndte spottende Skældsord og improviserede Smædevers at flyve op imod dem. En vild Glæde havde grebet Hoben. Synet og Lugten af Blodet berusede de Nærmeststaaende. Tommaso di Beffi og Rocco Furci kappedes om, hvem der bedst kunde ramme den nylig Dræbtes Hoved, der endnu ikke var koldt. For hvert Stenkast rørte det sig og blødte. Endelig ramte Rocco Furcis Sten det midt paa Issen; det gav en hul Lyd . . . Tilskuerne klappede i Hænderne. Men nu havde de nok af Massagrogna.

Atter lød Skriget:

— Cassaura! Cassaura! Død over Hertugen!

Zabrizio og Ferdinando Scioli ophidsede de værste Elementer i Hoben. En frygtelig Stenregn, tæt som en Haglbyge og blandet med Geværskud, raslede mod Slottets Vinduer. De knuste Ruder regnede ned over Angriberne; Stenene slog tilbage. Ikke faa af de Nærmeststaaende bleve saarede.

Da der ikke var flere Sten, raabte Ferdinando Scioli:

— Ned med Dørene!

Og dette Raab, der gentoges af saa mange Munde, berøvede Hertugen af Ofena det sidste Haab om Frelse.

V.

Ingen havde vovet at lukke for den Balkon, paa hvilken Mazzagrogna laa død. Da Oprørerne, for at have frie Hænder, havde ladet Stangen med den Hængte blive staaende op mod Balkongitteret, saas ogsaa, mellem de af Vinden udspilede Gardiner, Vincenzios blodige Lig, lemlæstet, som det var, med Øksehug. Bagved hvælvede Nattehimlen sig uendelig høj; Stjærnerne tindrede og glimrede. Langt borte brændte nogle Baal af Blaar eller Affald fra Høsten.

Da Hertugen af Ofena hørte Slagene mod Dørene, besluttede han at gøre et

sidste Forsøg. Stum af Rædsel sad Don Filippo med lukkede Øjne og sagde ikke mer; med Hovedet forbundet krøb Carletto Grua sammen i en Krog; hans Tænder klaprede af Feber og af Skræk, mens hans stakkels forvildede Øjne fulgte hvert Skridt, hver Bevægelse, hans Herre gjorde. Næsten alle Tjenestefolkene var flygtede op paa Loftskamrene. Kun faa var tilbage i de indre Værelser.

Don Luigi kaldte dem sammen, talte opmuntrende til dem, bevæbnede dem med Pistoler og Geværer; saa anviste han hver enkelt af dem Plads i en Vinduesfordybning eller mellem Balkondørenes Skodder. Hver af dem skulde i Tavshed, uden at udsætte sig, og med det kortest mulige Mellemrum mellem Skuddene, sigte paa Hoben.

— Fyr!

Ilden begyndte. Don Luigi haabede at opvække Panik. Han selv ladede og afskød sine lange Pistoler med en forbavsende Kraft, uden at trættes. I den tæt sammenpakkede Folkeskare gik ikke et Skud fejl. De Skrig, der lød efter hvert Skuds Knald, ophidsede Tjenestefolkene og forhøjede deres Iver. Oprørerne begyndte allerede at trække sig tilbage; mange af dem flygtede og lod de Saarede blive liggende paa Jorden.

Da lød der fra Tjenerpersonalet et Sejersraab:

— Leve Hertugen af Ofena!

Paa faa Øjeblikke var Slotspladsen fri. Rundt om jamrede de Saarede. Resten af Rørene, der endnu laa og brændte paa Jorden, kastede et usikkert Skær hen over de Dødes og Saaredes Kroppe, spejlede sig hist og her i en Blodpøl, knitrede og sluktes. Blæsten var tiltaget og bøjede brusende Elmenes Toppe. Fra hele Dalen hørtes Glam af Hunde, der svarede hverandre.

Sveddryppende og sejrsberuste løb Tjenestefolkene ned for at forfriske sig ovenpaa Anstrengelsen. Ingen af dem var saaret. De drak uden Maade og støjede op; somme af dem udraabte Navnene paa dem, de havde dræbt, og eftergjorde under Spøg og Narrestreger den Maade, hvorpaa de var faldne. En af Kokkene roste sig af at have dræbt den frygtelige Rocco Furci. Under Vinens Paavirkning voksede og blomstrede Praleriet.

VI.

Men mens Hertugen af Ofena, vis paa i det mindste for den Nat at have afværget al Fare, ene var optaget af at pleje den klynkende Carletto, saas med ét i et af Spejlene nye Lysglimt; nye Raab lød, baarne af den pibende Vind, op fra Pladsen foran Slottet. Samtidigt kom fire, fem af Tjenerne, der efter Rusen havde lagt sig til at sove underneden, dinglende op, halvkvalte af Røgen, der var trængt ind til dem. De var endnu ikke rigtig komne til sig selv; stammende søgte de med tykt Mæle at gøre sig forstaaelige. Flere kom til.

— Brand! Brand! De har stukket Ild paa Huset!

Trykkende sig op til hverandre stod de der, rystende som en Flok Faar. Deres Sanser var omtaagede som i en Drøm. De vidste ikke en Gang, hvad de skulde gøre. Bevidstheden om Faren var endnu ikke saa klar i deres Hjærner, at den formaaede at opmuntre dem til at søge Redning.

Hertugen blev et Øjeblik staaende, forbavset og raadvild. Men da Carletto Grua saa Røgen trænge ind og hørte den voksende Ildebrands ejendommelige Brølen, gav han sig til at udstøde saa skærende Skrig og gøre saa vanvittige Bevægelser, at Don Filippo vaagnede op af den tunge Søvn, i hvilken han var falden, og saa, at han var dødsens.

Døden var uundgaaelig. Under Vindens hidsige Aandepust bredte Ilden sig med en forfærdelig Hast over hele den gamle Bygnings Sprinkelværk, fortærende alt, omskabende alt til flydende, krybende, syngende Flammer. Lette og muntre løb disse Flammer op ad Væggene, slikkede Gobelinerne, tøvede et Øjeblik, antog tusinde ubestemte skiftende Farver, trængte saa med talløse fine, hvislende Braadde ind i Stoffets Væv, syntes et Øjeblik

at indpode Muren en levende Aand, et Sekund paa Nymfers og Gudinders Mund at tænde et aldrig set Smil, et Nu at give deres ubevægelige Skikkelser Liv og Bevægelse . . Og videre fløj Flammerne i stadigt mer og mer straalende Flugt, slyngede sig om Møbler og Husgeraad, der til sidste Sekund fuldt ud bevarede deres Former, saa at det saa ud, som de var dannede af lutter Rubiner, der dog med ét som ved Trolddom, faldt fra hinanden og blev askegraa . . . Og talløse var disse Lue-Stemmer; de dannede et umaadeligt Kor, en dyb Harmoni, som en brusende Skovs, som et Orgel med mange tusinde Piber. Allerede saas hist og her gennem Aabninger i Ildhavet den dybe, rene Himmel med sine Kranse af Stjerner. Hele Slottet var nu i Ildens Magt.

— Frels mig! Frels mig! — skreg den gamle Don Filippo og forsøgte forgæves at rejse sig, idet han allerede følte Gulvet svigte under sig og den ubarmhjærtige Glød blinde sine Øjne.

— Frels mig!

Med en overmenneskelig Anstrengelse lykkedes det ham at rejse sig. Og han gav sig til at løbe, foroverbøjet, hoppende med smaa, usikre Skridt, som jaget af en uimodstaaelig, fremaddrivende Magt, mens han bevægede sine vanformede Hænder . . . . indtil han som lynslaaet faldt forover, allerede Ildens Bytte, svulmende op og bristende som en Blære . . .

Den voksende Larm fra Folkehoben overdøvede nu i enkelte Øjeblikke selve Ildens Brølen. Vanvittige af Rædsel og Smærte, allerede halvt brændte, styrtede Tjenestefolkene sig ud af Vinduerne og faldt døde ned paa Jorden. De, der endnu levede, bleve dræbte. For hver, der faldt ned, støjede Folket stærkere op.

— Hertugen! Hertugen! — lød Skrigene dernede fra. Hoben var misfornøjet, thi den vilde se sin Herre og hans Favorit styrte ned for sine Fødder.

— Der er han! Der er han! Det er ham! Herned! Kom herned med dig! Dø din Hund! Du skal dø! Du skal dø!

I den store midterste Balkondør, lige for alles Øjne, viste Don Luigi sig med Klæderne i Flammer, bærende paa sine Skuldre Carletto Gruas livløse Legeme. Hans Ansigt var forbrændt og ukendeligt; han havde næsten hverken Skæg eller Haar mere. Men tværs gennem Ilden gik han med ubøjeligt Mod, endnu ikke død, idet selve den ulidelige Smerte holdt ham i Live.

Først tav hele Hoben stille. Men saa brød den paany, under rasende Gebærder, ud i vanvittige Hyl. I vild Ophidselse afventede den, at dens store Offer skulde falde ned i dens Midte.

— Herned! Kom herned, din Hund! Vi vil se dig dø!

Gennem Flammernes Syden hørte Don Luigi de sidste Skældsord. Og samlende al sin Kraft, svarede han Folket med en uigengivelig Haangestus . . . .

Saa vendte han Hoben Ryggen, og forsvandt for stedse, hvor Flammehavet rasede rødest . . . .

Fra Udlandet.

22—6—1907.

Dumaens Opløsning.

I den russiske Revolutions første Periode var der mangt og meget, der mindede om den franske Bevægelse i 1789. Nu er vi i Stedet naaet en Fase i det russiske Røre, der uvilkaarlig leder Tanken hen paa den østrigske og preussiske Reaktion efter 1848. Kejseren har foreløbig Magten igen. Den revolutionære Iver i Befolkningen synes kølnet, og Tropperne er samlede og fordelt, saa de har Udsigt til lettelig at slaa nye oprørske Bevægelser til Jorden. Dog vover Kejseren og hans Venner ikke helt at kaste Revolutionens Resultater overbord paa en Gang. De søger at tage dem Stump for

Stump. Man finder Paaskud til at opløse den første Duma, men man lover en anden, ganske vist valgt paa anden Vis. Da den møder, viser den sig ligesaa frisindet som den første. Saa forhandler og forhandler man, til det lykkes at finde Paaskud til at opløse ogsaa den. Men ved Hjemsendelsen loves en tredje Duma.

Den anden Duma har i hele sin Optræden vist den største Forsigtighed, og en uomtvistelig Iver for at faa Arbejdet i Gang, selv om det var fornødent at slaa af paa Principerne overfor den reaktionære Kejser. Men, der fandtes i Forsamlingen et Højre, „de sande Russere", de Folk, der har udnyttet de gamle Tilstande, bedraget og udsuget Folk i Ly af den kejserlige Enevælde. De har kun haft det ene Maal at komme Revolutionens Mænd og det nye Folkestyre til Livs. Ude i Befolkningen har de foranstaltet alle de Spetakler, der kunde tilvejebringes, og i Rigsdagen har de drevet en systematisk Obstruktionspolitik og søgt paa enhver Maade at fremkalde Konflikt mellem Regeringen og Dumaen. Medens Kejseren modtog disse Mennesker i Audiens og takkede dem rørt som sine kære Venner, synes S t o l y p i n at have været for forstandig til at sætte Pris paa deres Venskab. Det ser ud, som om han i hvert Fald til Tider ikke har været uvillig til at samarbejde med Dumaen, selv om han ikke har villet indlade sig paa alvorlige Reformer. Dumaens Centrum, „Kadetterne" foreslog, at Jordspørgsmaalet skulde løses ved, at Staten eksproprierede Jord i Mængde til Udstykning paa billige Vilkaar til Bønderne. Stolypin foreslog i Stedet, at Staten skulde opkøbe Jord til Udstykning, men uden Ekspropriationsret, kun det, som tilbødes. Det vilde rimeligvis føre til, at det hele kun kom til at betyde lidt; skulde Jordkøbet have et betydeligt Omfang, da vilde det jo drive Priserne i Vejret, og det vilde hurtigt blive umuligt for Staten at skaffe de fornødne Penge.

Men medens Forhandlingerne herom stod paa, lykkedes det den hvide Terrorismes Mænd at fremkalde den Konflikt, der førte til Dumaens Opløsning. En Del socialdemokratiske og socialrevolutionære Dumamedlemmer beskyldtes for Deltagelse i revolutionære Sammensværgelser. Man forlangte af Dumaen, at den skulde tillade deres Arrestation. Dumaflertallet tog ogsaa denne Sag forsigtig og forsøgte at finde Udveje, men forgæves. Det endte med, at Regeringen erklærede Dumaen for opløst. Løftet om en ny Duma gaar ud paa, at den skal indkaldes til Efteraaret. Den nye Valglov synes saa snedig lavet til som vel mulig for at skaffe de Konservative Overtaget. Blandt andet skal Repræsentationen for de ikke russiske Nationalister være ganske ringe. Alligevel er det sandsynligst, at ogsaa den vil faa et frisindet Flertal. Det er troligt, at Rusland i adskillige Aar vil blive staaende vaklende mellem Absolutisme og Folkestyre, men det er lidet sandsynligt, at det for Alvor vil lykkes Zaren og hans Hjælpere at gøre det skete 'usket og føre Landet tilbage til det gamle Voldsregimente.

F i n l a n d er endnu uberørt af Reaktionen i Rusland. Den finske Landdag har begyndt sit Arbejde. Til Formand valgtes en af de radikale Ungfinner, støttet af Socialdemokraterne, medens de to Pladser som Viceformænd tilfaldt en Socialdemokrat og en af Gammelfinnerne.

Vinrevolten i Sydfrankrig.

Ministeriet Clemenceau har faaet nye Bryderier, der i hvert Fald i Øjeblikket synes af meget alvorlig Art. Der er pludselig udbrudt en helt revolutionær Bevægelse blandt Sydfrankrigs Vindyrkere. Disse har længe været hjemsøgt af Skæbnen. I sin Tid bragte en stor Vinpest dem mægtige Tab. Det lykkedes at faa Bugt med den, og Vinen trivedes bedre end nogensinde. Men i de sidste Aar er Vinpriserne faldet overordentlig stærkt. Høsten har været ypperlig, falske Vine fremstilles i stigende Mængde, i og udenfor Frankrig, i Nordfrankrig

trænger andre Alkoholdrikke Vinen tilbage, i Udlandet gaar Vinfabrikationen stærkt frem, og endelig er Vinforbruget vel nok i det hele i Aftagende. Vist er det, at Priserne er faldet overordentlig stærkt netop paa den lette Vin, som er Hovedmassen af den Vin, der fabrikeres i Sydfrankrig. I lang Tid har der været stor Misfornøjelse dermed, Klagerne har været utallige og Forslagene til Afhjælpning end flere. Nu er pludselig Misfornøjelsen brudt ud i en stor samlet Bevægelse. Et Udvalg af Vindyrkere leder den. I Spidsen for det staar Marcellin Albert. Han begyndte med at organisere vældige Massemøder. Det lykkedes. Folk samledes i Titusindvis, til sidst i Hundredtusindvis. Med Jernbaner, til Vogns eller til Fods strømmede Skarerne til de Byer, hvor Marcellin Albert stævnede dem sammen. De drog frem i vældige Tog med Bannere, der mindede om to Møder i Deputeretkamret, et hvor et fuldtalligt Kammer vedtog at forhøje Diæterne, et andet, hvor en lille Flok Deputerede var ene om at diskutere Vinkrisen. Det hele antog de mest fantastiske Former, og Alberts Taler holdtes i Profetstil, flammende med store Løfter uden positivt Indhold. Folk jublede; de mange, der var trængt længere og længere ned i de sidste Aar, fattede Haab om nu at komme op igen. Det hele gik dog i Ro uden nogen Art af Voldsomheder. Til sidst greb man til det ejendommelige Middel at lade Kommunalbestyrelserne i Vinegnene nedlægge deres Virksomhed. Det skete virkelig i nogle Hundrede Kommuner, (der er 32,000 Kommuner ialt i Frankrig.)

Regering og Deputeretkammer kom i stærk Bevægelse ved alt dette. Syden er de Radikales bedste Egn, og overmaade mange af deres Rigsdagsmænd hører hjemme netop i Vinegnene. Men foreløbig synes man meget uklar over, hvad der er at gøre. Jaurès har som Demonstration foreslaaet Vindyrkningens Overtagelse af Staten, men selvfølgelig uden at opnaa nogen alvorlig Diskussion af dette Forslag. Regeringen nøjes med Forslag, der gaar ud paa at hindre Vinforfalskningen, men disse Forslag er stillede uden stor Forventning om, at de skal gøre megen Gavn. Den Anskuelse synes fremherskende, at der intet andet er at gøre, end at afhjælpe den øjeblikkelige Nød nogenlunde og saa søge at føre en Del af Befolkningen i Vinegnene ind paa en anden mere lønnende Produktion. Selve Bevægelsen søges hæmmet ved Sagsanlæg mod dens ledende Mænd, men man gaar, som naturligt er, frem med megen Forsigtighed. Alligevel er det kommet til blodige Sammenstød. Man staar aabenbart her overfor et Røre langt stærkere end det, Katolikerne kunde rejse overfor Skole- og Kirkelovene.

De østrigske Valg.

Udfaldet af Valgene til den østrigske Rigsdag foreligger nu. Socialdemokraterne er blevet Rigsdagens stærkeste Parti. De har faaet o. 90 Repræsentanter, og der afgaves for dem o. 1 Million Stemmer, næsten ¼ af alle Stemmerne. Procentvis var det et lignende Tal som ved tidligere Valg til den Femtedel af Rigsdagen, der før valgtes ved almindelig Valgret. Men Deltagelsen i Valgene var denne Gang langt større end ellers. Socialdemokratiet i Østrig staar da nu med en lige saa stor Del af Vælgerne som i Tyskland eller i Danmark. De har i Dr. Adler en ypperlig Fører, der i Modsætning til den tyske Doktrinarisme har anvendt Jaurès' mere smidige Taktik. Nærmest Socialdemokraterne kommer de Kristelig-Sociale med o. 70, hvortil slutter sig 20—30 Klerikale. De Kristelig-Sociale er Dr. Luegers gamle Antisemitparti. Men Antisemitismen har været holdt meget i Baggrunden under Valgkampen; man er mødt frem som et Underklasseparti, ivrigt for sociale Reformer, naar disse blot foretages paa katolsk Grundlag under Kirkens Ledelse.

Disse to Partier staar til en vis Grad som internationale, lidet interesserede i den heftige nationale Strid, der ellers

deler den østrigske Befolkning. De Kristelig-Sociale tilhører dog saa godt som udelukkende den tyske Nationalitet, de fleste af Socialdemokraterne ogsaa; dog er der Socialdemokrater af alle Nationaliteter, og ikke faa Tscheker hører til dem.

Men ved Siden af disse to Partier findes de nationale Grupper, hver igen leddelt i Partier af mere eller mindre frisindet Karakter. Den tyske Gruppe tæller omtrent 70, Tschekerne o. 80, Polakkerne 70, Ruthenerne 30—40, Slavoner, Kroater, Serber o. 40; Italienere henved 20. Desuden findes der forskellige smaa Grupper. Og hver af de nationale Grupper er som sagt igen delt i Konservative, Radikale, Agrarer osv. Det er da ganske uberegneligt, hvorledes Stillingen vil blive paa Rigsdagen. I nogle Tilfælde vil vel de nationale Interesser være de stærkeste, i andre vil de almindelige politiske Anskuelser forene Meningsfæller af forskellig Nationalitet. Foreløbig ser det ud til, at Valgene betyder et stort Nederlag for alle Slags fanatiske Nationalister, og det kan saaledes komme til at styrke Rigets Sammenhæng.

Fredskonferencen i Haag.

Midt i Juni mødtes de civiliserede Landes Udsendinge til den anden Konference i Haag. De mødtes uden særlig højstemte Forventninger og uden at være omgivne med en meget stærk Interesse rundt om i Folkene. Fra fransk og engelsk Side vil der dog sikkert blive gjort Forsøg paa at opnaa i hvert Fald nogle praktiske Resultater, og trods al tysk Modstand vil der vel nok blive opnaaet noget. De mindre Stater vil neppe søge at tage Initiativet, det synes som om de endnu mangler Iver og Dristighed dertil. Danmark er desværre repræsenteret af 4 tilfældige Mænd, der har de fornødne Titler, men hvoraf ingen betyder noget i det danske Folks politiske Liv og ingen har taget Del i det danske Fredsarbejde. Det er et besynderligt Vidnesbyrd om, hvor fuldstændig ubegribende vort Ministerium staar med Hensyn til Fredsbevægelsens Betydning for Danmarks Velfærd.

Kvinderne faar Stemmeret i Norge.

Det norske Storting har vedtaget en Række Grundlovsforandringer. Den vigtigste af disse er Udvidelsen af Valgretten til Kvinderne. I Stedet for at give Kvinderne Stemmeret, lige med Mændene, er man imidlertid gaaet en Mellemvej. Man vedtog Stemmeret for Kvinder med samme Begrænsning som ved de kommunale Valg. Dette vil sige, at kun de Kvinder, som enten selv betaler Skat af en Skatteindtægt paa 400 Kr. (paa Landet 300), det skattefri Afdrag fraregnet faar Valgret. Det angives, at omtrent 300,000 Kvinder vil faa Valgret, naar denne Bestemmelse træder ud i Livet, medens henved 200,000 udelukkes ved den fastsatte Census. For Kvindebevægelsen er det selvfølgelig en overordentlig Sejr, men den er i dette Tilfælde købt paa Bekostning af Demokratiet. Det er Middelstandens og Overklassens Kvinder, der paa denne Maade faar Valgret, medens en meget stor Del af Underklassens Kvinder udelukkes. Dette betyder, at nogenlunde velstillede Hjem faar 2 Stemmer, medens Fattigmandshjemmet maa nøjes med 1. Det er da at haabe at denne Kompromisbestemmelse kun maa faa en kortvarig Levetid, og inden længe maa blive afløst af almindelig Valgret for Kvinderne saa godt som Mændene.

Politisk Krise i Portugal.

I Portugal hersker der for Tiden en politisk Opløsningstilstand. Ministeriet har ikke kunnet komme ud af det med Rigsdagen og har derfor grebet til det kraftige Middel foreløbig at ophæve den og regere, som den ikke var til.

Om det vilde være nyttigt og gavnligt, at Kvinder drev Studier ligesom Mænd.

Dette Spørgsmaal besvares i et tysk Skrift fra 17. Aarhundrede saaledes:

„Hvis det er rigtigt, at Lighed mellem Ægtefæller vil være et Baand for Deres Lyksalighed, saa skulde en lærd Mand ogsaa have en lærd Kone, som kunde svare ham, som baade kunde øve hans Forstand og tjene hans Sanser; heraf opstaar da Spørgsmaalet, om det ogsaa er nyttigt, at Kvinden studerer, Manden er Kvindens Hoved og hun skal være hans Vilje undergiven; men et saadant Herredømme maa han ikke misbruge, og han skal regne hende for sin sidestillede Veninde, fordi hun ikke er taget af hans Hoved, heller ikke af hans Fødder, men af hans Ribben. Men for at nu Mændene kan saa meget bedre beskytte sig og trodse som Kvindernes Hersker, vil de ikke tillade, at disse udvikler den dem af Gud givne Forstand ved Studeringer og hæver den til større Fuldkommenhed, hvilket de vel er i Stand til i lige saa høj Grad, ja endog i langt højere Grad end mange mellem Mandspersonerne, saaledes som den ædle Jomfru Anna Schurmann tilstrækkeligt har vist ved sin lille Bog (de aptitudine muliebris ingenii ad scientias) og sit eget Eksempel. De har Brug for lige saa megen Forstand til at styre Husvæsenet som Mændene til at regere Land og Rige, ja næsten endnu mere, fordi de mindre kan bruge Magt end Øvrigheden kan det, og fordi der fordres mere Forstand til at bevare sit Gods end til at erhverve det, da man ofte faar det ved Held eller med Arv; Husvæsenet hviler langt mere paa Kvinden end paa Manden, hvem Forretningerne med Fremmede paahviler. Kvinderne er vant til stillesiddende Arbejde, deres Hjærne er fugtig og deres Hukommelse god, de skal blive hjemme og har altsaa bedre Lejlighed til at læse Bøger end mange Mænd, og det er utvivlsomt, at ogsaa den svage Forstand, som man tillægger dem, bør være den fornemste Grund til, at man søger at forstærke den ved Studier. Havde Eva været sig bevidst, at Slangen med sin Falskhed vilde bedrage hende, da vilde hun ikke have smagt paa den forbudne Frugt. Enhver ønsker sig en forstandig Kone, men man vil ikke tillade hende at bruge det Middel, der kan give hende Forstand. Vi vil, at hun skal være dydig, skønt hun ikke ved, hvad Dyden er. Den gode Vilje og det gode Sind er blindt uden tilbørlig Undervisning.

Jeg siger ikke, at alle og enhver er af den Natur, at de passer for Studeringen; mange har lige saa lidt Tilbøjelighed dertil som mange Mandspersoner; men de, som har Lyst dertil, og viser deres Evner, dem skal man fra Ungdommen give Lejlighed dertil, paa hvilket vi ser Eksempler fra franske Fruentimmer og ogsaa blandt nogle tyske Fyrstinder og Frøkner".

Af Georg Philips Harzdorffern:

Der philosophischen und matematischen Erquickstunden, III. Del. Nürnberg 1692, 12te Del, Spørgsmaal 6.

Ved Kirstine Meyer.

Tilsendte Bøger.

Dr. Yngvar Nielsen: Norge i 1905.
Kay Larsen: De dansk-ostindiske Koloniers Historie. Trankebar.
Frank Norris: Polypen, oversat af Joh. V. Jensen.
M. Cl. Gertz: Knud den Helliges Martyrhistorie i Universitetets Festskrift.
Kr. Nyrop: Fortids Sagn og Sange. Bd. 1. Toves Tryllering.

Kirkerotterne.

De katolske Gejstlige, „Kirkens Rotter" styrter sig fordrevne fra de andre Lande over Tyskland.
(Le Rire.)

Tolstoy og Shakespeare.

Af HJALMAR BERGSTRÖM.

Der er ikke gaaet 300 Aar siden Shakespeares Død, og dog er der til Dato allerede udkommet ikke mindre end 11,000 — elleve Tusind — Bind om ham.

Tænk et Øjeblik over dette! Det er saadan en rar haandgribelig Maalestok for, hvilken uhyre Betydning man — med Rette eller Urette — har tillagt denne ene Mand.

Føj saa hertil i Tanken den uoverskuelige Masse af Shakespeareudgaver paa alle mulige Sprog. Og endelig Opførelserne af hans Stykker, daglig, paa Alverdens Scener.

Det vilde være morsomt, for det har ogsaa en finansiel Side — om det blot nogenlunde lod sig regne ud, hvor mange Millioner Kroner, der paa den Maade er blevet sat i Omløb ved hin mærkelige Mand, der levede i England paa Dronning Elisabeths Tid som Skuespiller og Teaterejer og benyttede sin Fritid til at skrive nogle Stykker.

Saadan et Regnskab kunde ogsaa gøre nogen praktisk Nytte. Man hører og ser ofte — visnok kun i smaa Lande — den Udtalelse, at det er en ynkværdig ung Mand, der vælger den litterære Løbebane som Levevej. Han skulde tage sig noget nyttigere til, hedder det, han skal i hvert Fald ikke bilde sig noget ind, den jævneste Arbejder gavner Samfundet mere — maa vi bede om Handlingens Mand! Man glemmer, at det at udgive en Bog er en lige saa samfundsindgribende Handling som at starte en ny Skosværte, og saa kan det desuden være noget helt andet, som ikke lader sig maale i Penge.

Der er allerede gaaet sine 300 Aar siden Shakespeares Død, og endnu beskæftiger han stadig den litterære Verden, trods nogen nulevende Berømthed.

Der kan endda laves Sensation paa ham. Det hænder jo temmelig regelmæssigt med nogle Aars Mellemrum at en eller anden skaffer sig Navn for en Tid ved paa ny at bevise, at Skuespilleren og Aktieejeren Shakespeare umuligt kan være Forfatter til de Stykker, der bærer hans Navn. Eller man anerkender hans Forfatterskab, men viser, at han har stjaalet fra andre, alt hvad han har af godt.

Hvis disse Paastande befandtes rigtige, vilde det jo være ude med Shakespeares Geni, men selve Værkernes Værdi vilde jo ikke berøres deraf.

Om disse Værkers høje Rang indenfor Verdenslitteraturen har der, i alt Fald offentlig, ikke været fremsat nogen bemærkelsesværdig Tvivl, før Tolstoy nu kommer og fortæller os, at det med Shakespeare det er Bedrag og Selvbedrag altsammen, Historien om Kejserens nye Klæder om igen!

Spørger vi nu Tolstoy: Hvordan kan det da gaa til, at noget saa ganske værdiløst har formaaet at hævde sig en første Rangs Plads i saa lange Tider, som her er Tale om, saa bliver Svaret: Ved Suggestionens Magt, en Suggestion, der i dette Tilfælde er udgaaet fra en Autoritet som Gøthe, i hvis Kram det en Dag passede at udnævne Shakespeare til Verdens største Dramatiker.

Tolstoys lille Skrift er vel egnet til at vække Opsigt, ikke alene paa Grund af dets Forfatters verdensbe-

rømte Navn, men ogsaa ved selve Skriftets Form. Tolstoys Mening om Shakespeare, der ikke lader noget tilbage at ønske i Retning af Tydelighed, er kort og godt denne: Shakespeare er en yderst tarvelig Teaterskribent, hans Værker er uden ringeste Værdi, men de er skadelige, fordi de er umoralske. Og man tager maaske ikke meget fejl, naar man gaar ud fra, at det er denne deres formentlig umoralske Egenskab, der har bevæget den alderstegne russiske Forfatter til at fare saa heftigt frem imod dem.

Lad os altsaa først betragte denne Anke.

Hvilke Fordringer stiller Tolstoy til et Dramas Ide eller Tendens? Det er ham ikke nok, at Dramaet ikke er umoralsk, nej, Dramaet skal være religiøst ɔ: bidrage til Udviklingen af den religiøse Bevidsthed. Han mener dermed ikke, at det ligefrem skal præke religiøse Læresætninger eller fremstille de religiøse Sandheder allegorisk, men den Livsanskuelse, der ligger til Grund for det, skal være Udtryk for Tidens højeste religiøse Bevidsthed.

Denne Paastand støtter Tolstoy paa Dramaets historiske Udvikling.

Det er allevegne begyndt som Led af en Gudsdyrkelse, og jo mere det i Tidens Løb har fjernet sig fra denne sin Oprindelse, desto ringere er det blevet. Det er gaaet saaledes med det græske Drama, og det er gaaet saaledes med det kristelige Drama. Saa længe dette endnu bestod af Mysterier og Moraliteter, var det inde paa den rette Vej.

Saa kom det Tidspunkt — Reformationen — hvor det skulde have faaet ny Form, svarende til den ny religiøse Anskuelse, men da kom desværre den humane Renaissance paa tværs af den naturlige Udvikling. I Stedet for et nyt, tidssvarende religiøst Drama fik vi Efterligninger af de førkristelige klassiske Dramaer.

Siden da er det ustandselig gaaet ned ad Bakke, saa den dramatiske Kunst i Øjeblikket er det usleste Gøgl, som tænkes kan. Den har ikke en Gang Udviklingsmuligheder i sig.

En Streg over alle dramatiske Værker fra Renaissancen til vore Dage — Fremtidens Drama er det religiøse Drama!

Denne af Tolstoy skitserede Udviklingsgang er vist rigtig nok, men naar han deraf vil drage den Slutning, at alt dramatisk og overhovedet al Kunst, der ikke hviler paa religiøs Grund, er værdiløs, saa faar han vist ikke mange Kunstnervenner med sig. Han kan sige værdiløs for ham — men værsgod, ikke for os andre.

Allerede fra dette Synspunkt set er Shakespeare fuldstændig fældet, thi hvor skulde, som Tolstoy siger, denne elendige Forfatter, der overhovedet ikke havde nogen Overbevisning om noget, sidde inde med sin Tids højeste religiøse Bevidsthed?

Men Shakespeares Værker er ikke blot irreligiøse, de er ligefrem umoralske. Hvori bestaar nu efter Tolstoys Opfattelse det umoralske? Støttende sig til Autoriteter paa Shakespeareforskningens Omraade som Gervinus og Brandes finder han, at den Moral, der lader sig uddrage af Shakespeares Dramaer, rigtigst udtrykkes i den bekendte Sætning: Øjemedet helliger Midlerne. Shakespeare synes paa Moralens Omraade at have hyldet en Slags Opportunisme. Der

gives altsaa ikke for ham positive moralske eller religiøse Love, hvorefter i alle Tilfælde en Handling kan stemples som moralsk god eller slet. Han hylder saaledes ikke noget bestemt etisk Ideal. Den menneskelige Egenskab, han sætter højst hos Manden, er Handlekraft — han vurderer den endda højere end retskaffen Karakter og intellektuel Begavelse. Den eneste Livsfilosofi, han synes at tillægge nogen Værdi, er den gyldne Middelvejs — hvilket udelukker ethvert virkeligt Ideal.

Shakespeare synes i det hele og store at have anerkendt det bestaaendes Ret. Det være langt fra ham at angribe Ejendom, Familie eller Stat. Han synes endog at smigre denne Verdens Mægtige, men kun at have Foragt tilovers for Massen, den store arbejdende Masse af Mennesker. Desuden er han fælt patentpatriotisk osv. osv.

Man kan tillægge disse Indvendinger større eller mindre Vægt, men de er vist rigtige nok. Shakespeare har følt sig tiltalt af den fine Verden, han kan ikke siges at være Smaamandens Ven, han er langt fra kosmopolitisk, men som Regel vil Nutidslæseren, selv om han personlig har andre Meninger om disse Ting, ikke føle sig irriteret af den Grund — han søger ikke til Shakespeare for at finde Vejledning i moralske eller sociale Spørgsmaal.

Men Tolstoy er irriteret. Han anerkender ingen anden Moral end den kristelige, særlig dennes Tolstoyske Form. Shakespeare bliver altsaa en umoralsk Forfatter, hvis Værker det er uforsvarligt at give Ungdommen i Hænde.

Men nu kunde det jo tænkes, at der gaves saa forstokket æstetiske Naturer, at de sagde: Vi indrømmer, at Shakespeare hverken er religiøs eller moralsk, det er maaske overhovedet ikke videre bevendt med ham som Personlighed betragtet, men som digtende Kunstner staar han uovertruffen.

Tolstoys Stilling til denne Side af Sagen er altsaa denne: Shakespeares æstetiske Storhed er ikke andet end Humbug.

Inden vi nærmere undersøger Gyldigheden af denne Paastand, er det værd at bemærke, at Tolstoy i sin Ivrighed efter at gøre det af med Shakespeare sikkert gaar ud fra en fejl Forudsætning. Han anser for givet, at alle Shakespeareyndere (Tolstoy siger hele den civiliserede Verden) betragter Shakespeare som det i alle Henseender absolute Mønster paa en dramatisk Digter, altsaa finder hans Værker uden nogen tænkelig Lyde. Men saadan er det jo ikke. Det kan højest passe paa ganske enkelte Kommentarer, der behandler Shakespeare som visse Theologer Bibelen, gaaende paa Forhaand ud fra, at alt skal stemme.

Endvidere vurderer Tolstoy Shakespeares Værker, som om de var fra i Gaar, betragter dem altsaa ikke som Led af en historisk Udvikling. Der er ikke noget at sige til det. Gamle Kunstværker kan have en historisk Værdi, og de kan have en absolut Værdi. Et Kunstværks historiske Værdi kommer mig ikke ved, naar jeg ikke er Historiker. Staar jeg overfor en Madonna af Cimabue, som lader mig ganske ligegyldig, saa kan det ikke nytte, at en Historiker fortæller mig, at det er et for sin Tid meget betydeligt Værk. Oplysningen kan

interessere mig i sig selv, men jeg føler af den Grund ikke mere for Værket. Jeg ved, at Hugos Hernani betød en hel Revolution i Gemytterne, da det kom frem — det kan ikke hjælpe mig nu, naar jeg læser det.

Tolstoy begynder sin æstetiske Vurdering af Shakespeare med indgaaende at gengive Indholdet af et enkelt, berømt og skattet Drama, Kong Lear.

Valget af Kong Lear er for den, der vil forringe Shakespeare, ikke saa ueffent. Han kan ikke beskyldes for at have udsøgt et af hans ligegyldige Arbejder, og Stykket frembyder adskillige Blottelser for et Angreb. De to første Akter er, baade som Eksposition og Motivering betragtet, langt fra mønstergyldige. Tolstoy har Ret: Glosters Aabningsreplikker er usandsynlige, Kong Lears Prøve af sine Døtres Hengivenhed ganske barnagtig. Naar den uægte fødte Edmund pludselig viser sig som en ren Djævel, virker det som Tagsten i Hovedet — vi har ikke set ham lide under sin Stilling, hans klagende Monolog i anden Scene griber os derfor ikke. Mange af Replikkerne mellem Lear, Kent og Narren virker som de Vigtigheder, der falder i en Cirkus mellem en Sprechstallmeister og en Clown. Tolstoys stadig tilbagevendende Ophævelse over, at Lear ikke kender Kent i hans Forklædning og Gloster ikke sin Søn Edgar, da denne optræder som gal, har derimod ikke noget videre paa sig. Shakespeare har endda været bange for, at Tilskuerne ikke skulde kende Edgar igen og lader ham fortælle dem direkte, hvordan han vil se ud, naar han igen kommer ind paa Scenen og spiller afsindig. Men i det hele og store er Tolstoys Kritik berettiget, omend noget smaatskaaren.

Men saa kommer tredie og fjerde Akt — Scenerne paa Heden.

Da jeg havde læst Tolstoys Sønderlemmelse af hele Kong Lear, tog jeg Stykket selv frem for at se, hvordan det virkede efter den Behandling. Koldt og ædrueligt vilde jeg se paa det, ellers kunde jeg jo ikke dømme Parterne imellem. Men da jeg kom med ud paa Heden — Gud forlade mig det, jeg glemte baade Tolstoy og Anledningen til min Læsning, den uheldige Eksposition og den sløje Motivering, og vaagnede først op igen i sidste Akt efter i Mellemtiden at have været henrykket til Poesiens højeste Himmel. Bare saadan en lille Ting, to smaa Linier — Lear ser for første Gang Edgar, der farer nøgen ud af sin Hule og spiller vanvittig. — „Hvad", udbryder han, „gav du dine Døtre alt? Blev det Enden paa det?" I denne lille Idé slaar den ulmende Ild, der snart skal blive en hel Verdensbrand, allerede ud i en spillende Flammetunge. Disse gigantiske Optrin paa Heden, der overgaar al Forstand — Tolstoy har ikke faaet andet ud af dem end en Samling meningsløse Ord. Det er ufatteligt, men det er altsaa saa.

Der er saa meget i en dramatisk Digtning, der lader sig diskutere ud fra Fornuftgrunde; men det, der giver Værket dets egentlige Værdi, vil altid unddrage sig en saadan Diskussion. Her vil Paastand staa overfor Paastand. Pudsigt nok, Tolstoy beklager sig et Sted i sit Skrift over, at saa ofte han har bedt Shakespearedyrkere forklare ham Hemmeligheden ved Shakespeares Værker, har

de altid svaret ham med Dogmer, accepterede ikke af Fornuften, men af Troen. Selvfølgelig — man kan ikke ræsonnere sig eller andre til Modtagelighed for Skønhed i Kunst! Det gaar netop med det, som det gaar med religiøs Tro eller Elskov — det slaar ned i en eller det slaar ikke ned i en, Fornuftgrunde hjælper ikke.

Tolstoy samler sine æstetiske Indvendinger imod Kong Lear — Indvendinger, som han finder typiske for alle Shakespeares Dramaer — i dette: Personernes Kamp imod Yderverdenen (altsaa det, vi kalder Konflikten) fremgaar ikke af Begivenhedernes naturlige Gang, heller ikke af Personernes Karakterer. Konflikten stilles ganske vilkaarligt op af Forfatteren og formaar derfor ikke at fremkalde hos Læseren det, der er Kunstens væsentlige Betingelse, Illusionen.

Tolstoy rører her virkelig ved et ømt Punkt hos Shakespeare. Han kan vække Illusion, men det kniber ofte. En moderne Shakespearedyrker mærker det bedst paa, at Handlingen (det, der foregaar) i de Shakespeareske Dramaer ikke synderlig fanger hans Interesse. Han har ikke altid Indtryk af, at det, der foregaar, virkelig betyder noget for de optrædende Personer, og faar derigennem den Opfattelse, at Handlingen som saadan heller ikke har betydet noget for Shakespeare. Man har ofte det illusionsdræbende Indtryk, at det er Shakespeare mere om at gøre, at hans Personer (og derigennem han selv) kommer til at glimre ved Ordpragt, Billedpragt og rammende Udtryk, end det er ham om at gøre, at de siger netop de Ord, som man føler, de maa sige i den foreliggende Situation. Disse ofte geniale Udtryk vilde være udmærkede for en Skildrer, men hører ikke hjemme i Dramaet, hvor Kunsten er — ikke at finde det i absolut Forstand betegnende Udtryk, men det Udtryk, der er betegnende for Personen i den Situation. Man føler kort sagt ofte, at det dramatisk set ikke er Alvor for Shakespeare, man ser ham overbyde sig selv i geniale Udtryk, ligefrem tumle med Ordene, som en Jonglør spiller med sine Kugler — man beundrer Virtuosen og glemmer, hvad der foregaar eller skulde foregaa.

Denne Mangel paa Respekt for Opgaven har vel ogsaa affødt Ligegyldighed overfor en uangribelig Motivering, en Fejl, Shakespeare deler med mange gamle Storheder. Hvordan mon det vilde se ud med Holbergs Komedier paa det Punkt, hvis man engang gik dem efter i Sømmene? De moderne Dramatikere tager sig den Del af Opgaven ganske anderledes alvorligt. Tænk paa Ibsen — hvilket omhyggeligt Forarbejde har han ikke nedlagt i Motiveringen og Forberedelsen lige ned til de mindste Enkeltheder.

Medens saaledes Shakespeare ikke altid formaar at gøre Handlingen illuderende, kan han dog pludselig paa Steder, hvor Handlingen staar stille, paa en mærkelig genial Maade indsmugle et lille Træk, hvorved for et Øjeblik den højeste Illusion opstaar. Hemmeligheden ligger maaske netop i, at Handlingen staar stille i mens. Ogsaa Behaget derved.

Et saadant Træk er for Eksempel det Sted i Julius Cæsar II. Akt, 1. Scene, hvor de Sammensvorne er forsamlede hos Brutus. Brutus og Cas-

sius træder et Øjeblik til Side og taler sagte med hinanden. Decius, Casca og Cinna staar ved Vinduet imens og ser ud — saa kommer de i Disput om, hvor Øst er og de andre Verdenshjørner. Cassa: I tager fejl begge to. Solen staar op her, her, hvor jeg peger med mit Sværd osv.

Eller i Macbeth det lille idylliske Sted, hvor Duncan og Banquo, inden Lady Macbeth træder ind paa Scenen, staar et Øjeblik stille og indaander den milde, friske Luft. Banquo viser Kongen de mange Svalereder paa Murtinderne — et ubedrageligt Kendetegn paa, at Luften maa være mild der, og han slutter med de Ord: Where they most breed and haunt, I have observed, the air is delicate. Hele Stedet er illusionsvækkende, men disse vidunderligt anbragte dagligdags Ord I have observed gør Illusionen fuldkommen. Med disse tre Ord er et flygtigt Nu fanget ind paa Evigheden.

Ofte fremkaldes Illusionen ved et ganske enkelt Træk, et lykkeligt Udtryk, der med et Slag ophæver al Afstand i Tid og Rum, saa vi pludselig staar der. Kan nogen fra Henrik IV.s første Del glemme det Øjeblik, da han pludselig stod i Gæstgivergaarden i Dagbrækningen? Og hvad skyldes saa denne rent fysiske Fornemmelse af Virkelighed? Et tilsyneladende tilfældigt Ord i en Replik: Karlsvognen staar over den nye Skorsten!

Et andet Bevis paa, hvorledes en lille, i og for sig beskeden Iagttagelse, anvendt af en Mester, kan skabe et mærkværdigt Liv, er i samme Stykke Slutningsordene i Falstaffs lange Replik om, hvor jammerligt udrustede hans Soldater er: They'll find linen enough on every hedge.

Hvordan kan vi nu forklare os, at et Geni som Shakespeare — med Undtagelse af saadanne Steder — ikke har sat fuld Kraft ind paa at fremkalde en tilstrækkelig Illusion, ikke har været omhyggelig nok med Motivering? Skulde det mon hænge sammen med hans særlige Arbejdsmetode? Lad os et Øjeblik tænke over, hvad Historikeren ved at fortælle om dette. Men først —

Hvorledes bliver i det hele taget Digtning til? Al Digtning af Værdi, ligesom al Kunst af Værdi, forudsætter hos den udøvende en stærk produktiv Trang, og selve det kunstneriske Arbejde føles som en Forløsning. At digte er at reagere, reagere paa en bestemt Maade imod Indtryk fra Omverdenen. Enhver, der reagerer paa denne Maade overfor Indtryk udefra, kender den Fornemmelse af Smerte, Trangen kan stige til, hvis den af en eller anden Grund ikke kan udløses. Her er altsaa Tale om noget meget reelt. En af de Former, denne Trang finder Forløsning i, er den dramatiske Digtning. Hvorledes bliver særlig denne til? Her tænkes kun paa dramatisk Digtning af højere Værd, altsaa Behandling i dramatisk Form af virkelig menneskelige Konflikter mellem virkelig menneskelige Personer — kunstnerisk Resultat af Førstehaandsindtryk. Den moderne Digter gaar i Reglen en af to Veje. Han er fyldt af en Del iagttagne Skikkelser, som kræver at blive udløst. Han søger saa en dramatisk Idé, der gennem passende Situationer kan give ham Lejlighed til at forme disse Skikkelser paa en i Ordets bogstavelige Betydning tilfredsstillende Maade ɔ:

saa han faar Fred i Sjælen. Eller Indtrykket udefra har Form af en Idé, og han søger nu i sin Erfarings Forraad efter saadanne iagttagne Personer, der synes ham bedst at kunne belyse denne Idé. Resultatet bliver, hvis Værket lykkes, det samme i begge Tilfælde, saa det ikke er muligt at se, hvad Vej Forfatteren er gaaet.

Hvordan arbejdede nu Shakespeare? Vi ved, at han — maaske paa en eller to Undtagelser nær — altid omarbejdede ældre foreliggende Stykker eller i Mangel heraf benyttede Stof, der paa anden Maade forelaa kunstnerisk bearbejdet (i Novelleform eller lignende). Vi kan beklage, at han — fra først af vel af rent praktiske Grunde — kom ind paa denne Arbejdsmetode — det havde jo været af største Interesse at have bearbejdet Raastof fra hans Haand, men en saadan Trang har han altsaa ikke følt. Han maatte altsaa udfolde sig indenfor en delvis given Ramme. Metoden udelukker ikke en personlig Udfoldelse — han valgte naturligvis i de fleste Tilfælde selv Rammen, men adskillige af Manglerne ved de Shakespeareske Dramaer finder sikkert deres Forklaring ved den. Det saaledes en Gang før bearbejdede Stof formede han altsaa nu om efter sit personlige Behov. Først og fremmest kastede han over det hele sit Sprogs festlige Klang. Fest skulde der være over det. At dette Sprog var hans eget snarere end de optrædende Personers, har han sikkert ikke spildt en Tanke. Jeg ved ikke, om det overhovedet føltes som en Nødvendighed af Datidens Skuespildigtere at individualisere deres Personers Sprog. Hvor Situationerne gav Anledning til det — Tilknytningen er tit noget løs, ofte rent apropos — udløste han saa sin egentlige produktive Trang ɔ: fik Luft for, hvad han havde paa Hjerte.

Disse Apropos, spredte rundt om i hans bedste Produktion, hører til Menneskehedens dyreste aandelige Skatte. Med Vurderingen af disse staar eller falder Shakespeare som digterisk Storhed. Paa dette Punkt kommer den endelig afgørende Kamp til at staa for eller imod. Ikke paa det egentlig dramatiske Omraade — thi disse Pragtsteder, Udbrud, Maksimer eller hvad det nu er, er oftest af rent lyrisk-ræsonnerende Art. Tolstoy har ikke faaet Øje paa et eneste af disse Steder — ufatteligt!

Naar vi i vor Tid ikke er tilbøjelige til at sætte Shakespeare højest som Dramatiker, saa maa det forstaas med Forbehold. Den, der har skrevet saa dramatisk bevægede Scener som Optrinet mellem Brutus og Portia og Forsoningsscenen mellem Brutus og Cassius, for blot at nævne et Par Eksempler, var stor som Dramatiker, men det er ikke der, han er størst.

Den delvis givne Ramme udelukker heller ikke, at Forfatteren kan faa Brug for sin Menneskekundskab. De udarbejdede Skikkelser hos Shakespeare vidner da ogsaa om absolut Førstehaandsindtryk — umiddelbar Reaktion. De vil enigt gaa igen under alle Forhold, og man behøver ikke at være meget gammel for at have truffet Nutidsmennesker, der kunde gaa for Modeller ɔ: har Spirer i sig til en Jago, en Prins Henrik, Hedspore, Lady Macbeth, Hamlet. Men Tolstoy har ikke i sit lange Liv set en eneste af dem og frakender Shakespeare enhver Evne til Menneskeskildring. Han undtagen kun én Person, Falstaff, men denne indgyder ham en saadan

Væmmelse, at han helst havde været fri for at stifte hans Bekendtskab.

Efter at have gjort det af med Shakespeare paa alle Punkter, indrømmer Tolstoy ham paa et ganske enkelt en vis Dygtighed, nemlig i Evnen til med Kraft at gennemføre en Følelses Bevægelse og Stigning — hvis jeg da har forstaaet Udtrykket rigtigt i den franske Udgave af hans Skrift „l'art de conduire les scenes dans lesquelles s'exprime le mouvement des sentiments.“

— Saadan er altsaa i Korthed Tolstoys Betragtning af Shakespeare.

Den vil næppe rokke hans Verdensry. Beskyldningen for Irreligiøsitet og Umoralitet vil ikke interessere Shakespearedyrkerne synderlig, de har ikke søgt hans Værker for at finde religiøs Opbyggelse eller moralsk Belæring.

Hvad den æstetiske Vurdering af Dramaerne angaar, saa har altsaa det, der er Shakespeares egentlige Storhed, ikke grebet Tolstoy. Vi forstaar det ikke, men vi maa jo tro ham paa hans Ord. Naar han skærer alle Dramaerne over én Kam og erklærer dem alle for lige værdiløse, saa protesterer vi. Vi indrømmer gerne, at mange af Shakespeares dramatiske Værker i vore Dage er ganske ulæselige, ikke til at komme igennem for Kedsommelighed. Om de har virket anderledes paa Shakespeares Tid interesserer os ikke i Egenskab af Nutidslæsere. Men tilbage staar en halv Snes Stykker, som Shakespeares Beundrere atter og atter vil vende tilbage til, fordi han gennem dem har modtaget nogle af de dybeste Indtryk, som litterær Kunst overhovedet har skænket ham. Selv i disse Dramaer skal det gerne indrømmes Tolstoy, at han har paavist Fejl og Mangler, men Fejl og Mangler er ikke det afgørende ved Vurderingen af et Kunstværk. Det er tvertimod en Kendsgerning, at meget af det stærkest virkende paa Kunstens og Litteraturens Omraade aldeles ikke udmærker sig ved at være formelt ulasteligt. Om der maaske oven i Købet skulde ligge en ubevidst Charme i denne Brist, faar staa hen — hvordan var det med Aladdins berømte Palads, lod han ikke et Fag Vinduer staa ufuldendt?

Findes der Shakespearedyrkere af den Art, at de uden videre erklærer alt, hvad Shakespeare har skrevet, for hævet over enhver Kritik, saa kan Tolstoys lille Skrift gøre nogen Nytte. Det store er nemlig aldrig stort paa den Maade, og Shakespeares Dramaer er ikke Mønsterdramaer i den Forstand.

Hvis Fejl og Mangler var det afgørende, saa det galt ud for mange af de største. Saa blev Michelangelo en ganske middelmaadig Billedhugger. Tag et Par af denne Gigants kendteste Værker, D a v i d og M o s e s. Hvilken kunsttørstig Sjæl har ikke drukket som en Svamp, naar han stod overfor dem i Akademiet i Florens eller i San Pietro in Vincoli i Rom? Og dog er D a v i d og M o s e s ingenlunde Mønsterværker — kyndige Øjne har opdaget adskillige elementære Fejl ved dem. Se paa Davids Hoved, Krop og Ben — de kan umulig have siddet paa samme Person, det skulde da være et underligt Misfoster. Se paa Moses — de samme umulige Forhold. Det vilde være en smal Sag for en Udstillingskomité at begrunde en Forkastelse af disse to saa berømte Værker. Man kan maaske deraf slut-

te, at Michelangelo ikke vilde have egnet sig til Akademiprofessor, men ikke at Begejstringen for hans Aandsværk er et Bedrag, fremkaldt ved Suggestion.

Tolstoys lille Skrift vil skaffe mange den Glæde at gaa deres Shakespeareindtryk igennem paa ny, tage Værkerne frem og nyde dem igen og føle en behagelig Tryghed ved ikke at være blevet overbevist om Bedraget.

Der er naturligvis dem, der vil finde, at det er et ganske underordnet Spørgsmaal blandt Dagens tilsyneladende langt rigeligere, om Shakespeare er lidt større eller lidt mindre som Digter — men vist er det, at Verden vilde blive fattigere for mange, hvis Tolstoy fik Ret.

Man tænke sig en lignende Nivellering bragt i Anvendelse overfor andre gamle Storheder, saa vi efterhaanden ikke længer fandt noget værdifuldt hos Michelangelo eller Donatello, Beethoven, Rembrandt, Mozart — for hvert Lys, vi saaledes fik slukket, vilde Tilværelsen faa et tristere Udseende. En Anvisning paa Naturen og Livet som det, der altid vilde blive igen, gælder ikke, thi det er aldeles ikke givet, at vi havde haft Naturen og Livet, som vi nu har det — en bevidst Kilde til Glæde, hvis Kunsten ikke havde været. Kunst er Luksus, men Trangen til Luksus er for en Naturdrift at regne i Rang efter Sult og Elskov, og Kunsten er ikke det ringeste blandt denne Trangs Tilfredsstillelsesmidler. Det elektriske Lys er en herlig Ting, men fik vi Valget mellem at skulle have undværet det elektriske Lys eller Hamlet — vi er mange, der nok véd, hvad vi valgte.

Resultatet af Tolstoys Skrift mod Shakespeare er da, at vi har erfaret, at Tolstoy har en Glæde mindre her i Livet end de fleste andre, der er modtagelige for Poesi — andet nævneværdigt Resultat vil det næppe faa.

De ældste kendte Menneskeracer.

(Foredrag holdt i Jydsk Forening for Naturvidenskab).

Af H. P. Steensby.

(Sluttet).

II. *Istidens Racer.*

Jeg maa nu komme til Spørgsmaalet om, hvad det var for en Slags Mennesker, der levede i Mellem- og Sydeuropa i Istiden. Den Omstændighed, at Rensdyrperiodens Kultur ligner den eskimoiske, har faaet nogle Forskere (som Boyd Dawkins og Mortillet) til at antage, at Europa i dette Tidsafsnit ligefrem var beboet af Eskimoer, der, efterhaanden som Klimaet blev mildere, trak sig Nord paa og til Slut havnede derovre i det nordligste Nordamerika, hvor de nu er. At denne Tanke af mange Grunde er ganske umulig, behøver jeg ikke nærmere at udvikle. Lighederne mellem de to Kulturer er Analogier, der hidrører fra de ensartede geografiske og naturlige Forhold, idet Mellemeuropa da havde et lignende Klima og Dyreverden som de eskimoiske Lande nu. Derfor er Rensdyrtidens ejendommelige arktiske Kultur da

heller ikke gaaet langt syd paa; man kender den f. Eks. slet ikke fra Italien. Ved Studier af Skelet- og Kraniefundene fra Isperioden har det imidlertid vist sig, at man kan udsondre to forskellige Menneskétyper, to forskellige Racer fra dette Tidsafsnit.

Den ældste af disse Racer eller den, der er funden sammen med Knoglerne af de store Pattedyr Elefant, Mammut og Hulebjørn, er den saakaldte Neandertal-Race, der har Navn efter Fundet ved Neandertal mellem Elberfeld og Düsseldorf. Franskmændene har forsøgt at indføre Navnet Canstatt-Race i Stedet, fordi det overhovedet ældste Kraniefund fra Istiden nemlig Canstatt-Kraniet fra Aaret 1700 er af denne Type.

Den yngre Menneskerace fra Istiden er Cro-Magnon-Racen, der har Navn efter en Hule (rettere abri) i Kalkklipperne paa den ene Side af Vézère-Flodens Dal i Landskabet Périgord i Sydvestfrankrig. Ogsaa for den har man søgt at indføre en anden Benævnelse, Laugerie-Chancelade-Racen, efter et Par franske Fundsteder og for saa vidt med Rette, som Skeletfundet fra Cro Magnon stammer ikke fra palæolitisk, men fra ældre neolitisk Tid. Da denne Cro Magnon-Type imidlertid afgjort er den samme, som man kender fra Fund fra den yngre palæolitiske Periode, især fra Laugerie-basse og la Chancelade, og som altsaa maa have fortsat sig over fra denne, kan man godt blive staaende ved den gamle kendte Benævnelse.

I Lysten til at rubricere er man gaaet saa vidt, at man har villet paavise en ny Menneskerace her i Europa for hver af de 3 palæolitiske Kulturperioder. Ifølge denne Opfattelse skulde Neandertalracen være ejendommelig for den ældste palæolitiske Tid (Hulebjørnsperioden) og Cro Magnonracen for den yngste (Rensdyrperioden). I den palæolitiske Mellemtid skulde Europa have været befolket af negeragtige Folk af en Type, som den franske Forsker Verneau har kaldt Grimaldi-Typen.

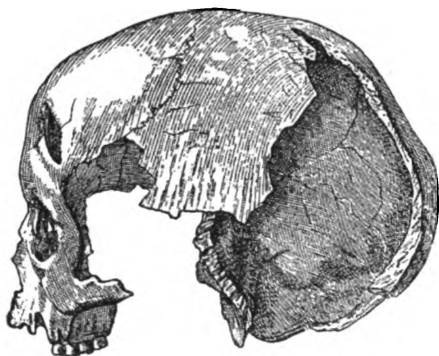
Denne Type er dog opstillet paa meget ringe Grundlag (et Par Skeletter fra en Hule ved Mentona), og Antagelsen af dens Neger- eller rettere Hottentot-agtighed støttes af saa løse Argumenter, at man vist roligt kan afvise alle Tanker om, at Europa en Overgang i Diluvialtiden har haft Negerbefolkning, som ganske ubegrundede og fantastiske.

Tilbage bliver da de to sikre Racetyper, den Neandertal- og den Cro Magnon-agtige, der begge have levet under Istiden, og som man tillige kan betegne som de ældste kendte Meneskeracer, idet man ikke kender sikre Menneskefund, der er ældre end den ældste af disse: Neandertalracen.

Der frembyder sig nu det interessante Spørgsmaal, hvor menneskelignende sammenlignet med os disse diluviale Menneskeformer har været? Er det vore Forfædre, eller er de forlængst uddøde? —

Lettest er det at besvare disse Spørgsmaal med Hensyn til Cro Magnon-Racen. Den levede altsaa under Rensdyrperioden i det mellemste og sydlige Frankrig; men man kan som allerede nævnt følge den fra palæolitisk Tid gennem Overgangstiden (Beaumes Chaudes-Fundet) ind i neolitisk Tid og videre op i Bronce- og Jærnalder, ja op i den historiske Tids

Grave og lige til Nutiden, da et Race-element, tydelig henhørende til samme Type, udgør en betydelig Del af

Kvindelig Pandeskal med Saar i Hjernen fra Hulen i Cro-Magnon.

Befolkningen i de samme Egne i Sydvesteuropa.

Det er ved Hjælp af den ejendommelige Kranieform, at man har kunnet følge Cro Magnon-Typens Forekomst i Europa fra Rensdyrperioden til vore Dage, og jeg skal søge kortelig at skitsere denne.

skraat opad, indtil den bagtil falder af i en skraanende Flade ned mod Nakkebenspartiet, der vælder kraftigt frem. Set i Profil afgrænses Kraniet altsaa af en tilnærmelsesvis retlinet Figur. Ansigtspartiet er godt udviklet baade i Længde og Bredde; Underkæben er kraftig, og Hagen ret tydelig udformet.

Denne Menneskeype, der i Nutiden har en vældig Udbredelse (ogsaa i Skandinavien forekommer en Form af den), er sandsynligvis i Diluvialtiden indvandret til Europa. Og meget tyder paa, at den er kommet fra Nordafrika. Man har nemlig fundet, at den udgjorde et af Grundelementerne i den nu uddøde Guanche-Befolkning paa de Canariske Øer, samt at den udgør en vigtig Bestanddel af Berberbefolkningen i Marokkos og Algiers Bjærge. Den ejendommelige og farlige Brug at trepanere, som man kender fra saa mange gamle franske Cro Magnon-Kranier, har man endogsaa

Pandeskal fra Neanderdalen, set fra Siden,

Pandeskal fra Neanderdalen, set forfra.

Kraniet er langt og smalt (dolikocefalt) og af lignende Størrelse og Rumfang som Nutidsmenneskers. Panden er høj og bred med tydelige tubera frontalia, men uden stærkt fremtrædende Øjenbrynsbuer (arcus superciliares). Issen danner en Vinkel med Panden og forløber omtrent lige, men

genfundet lige op imod vor Tid hos Berberstammerne i Djebel Aurès-Bjærgene i Syd-Algier. Jeg maa tilføje, at Verneau, der opdagede Overensstemmelsen med Guancherne mente, at Cro Magnon-Racen var gaaet fra Sydfrankrig til Nordafrika, og at der endnu er nogle Antropologer, der gaar

ud fra denne Anskuelse. Mens Cro Magnon-Racen altsaa uden Modsigelse slaar Bro mellem Istid og geologisk Nutid, er der ganske anderledes Diskussion og Strid angaaende det ældste Istids-Menneske, Neandertaltypen, og det har der stedse været.

Selve Neandertal-Fundet blev gjort 1856, og ene for sig vilde dette Fund paa Grund af uheldige ledsagende Omstændigheder ikke have betydet ret meget. Men man har i de senere Tiaar gjort nogle gode og sikre Skelet- og Kraniefund fra Hulebjørnens og Elefantens Tidsalder, saa den efter Neandertalfundet beskrevne Mennesketype maa betragtes som rigtig og sikker. De vigtigste af disse Fund er Spy-Fundet i Belgien fra 1886 og Krapina-Fundet i Kroatien fra 1899. Ved det første fandt man to gode Kranier og ved det sidste Skeletrester og Kranier af ikke færre end 10 Personer i forskellige Aldre, og alle prægede af den samme Racetype.

Noget af det mest paafaldende ved Neandertal-Typen er de mægtige Øjenbrynsbuer, der hvælver sig over hvert Øje, sænker sig noget over Næseroden og giver Fysiognomiet et vildt Præg. Panden er ikke høj og lige som hos Cro Magnon-Typen, men den hvælver sig jævnt og skraat tilbage og gaar umiddelbart over i Issen, der ligeledes hvælver sig opad, saaledes at Baghovedet bliver afrundet. Grænsen mellem Tinding og Pande markeres ved de kraftige Temporallinier, ellers hvælver de enkelte Partier sig jævnt over i hinanden, og set i Profil viser Neandertalkraniet sig foroven begrænset af en Buelinie. Næseroden er indtrykt og Næsen ret smal. Underkæben synes at have været stor med kraftig Vinkeldel svarende til Tyggemusklens stærkt udformede Tilhæftningsflade paa Hjærnekassen og med en ejendommelig tilbagevigende Hage. Denne Hovedskalsform har siddet paa høje, kraftige og robuste Mennesker.

Da Tyskeren Fullrot 1856 gjorde Fundet ved Neandertal og fandt det egentlige saakaldte Neandertalkranium, vakte det en meget stor Interesse. Den overlegne Afvisning af al Tale om Istidsmennesker var jo lige brudt ved Lyells Optræden i 1853. Nu kunde man allerede faa at vide, hvordan de havde set ud.

Den tyske Anatom Schaafhausen beskrev og publicerede Fundet i 1857, og han gik nærmest ud paa at fremhæve Kraniets raa og primitive Karakter og sammenlignede dets „vilde“ Præg med de nulevende Australiere og Tasmanier. Han forfærdigede tillige en Afstøbning af Kraniet, som kom i Handelen og findes i de fleste Museer Verden over, og i en Aarrække var Gibs-Afstøbningen og Schaafhausens Publikation den eneste Adgang, man havde til at gøre sig bekendt med Neandertalkraniet.

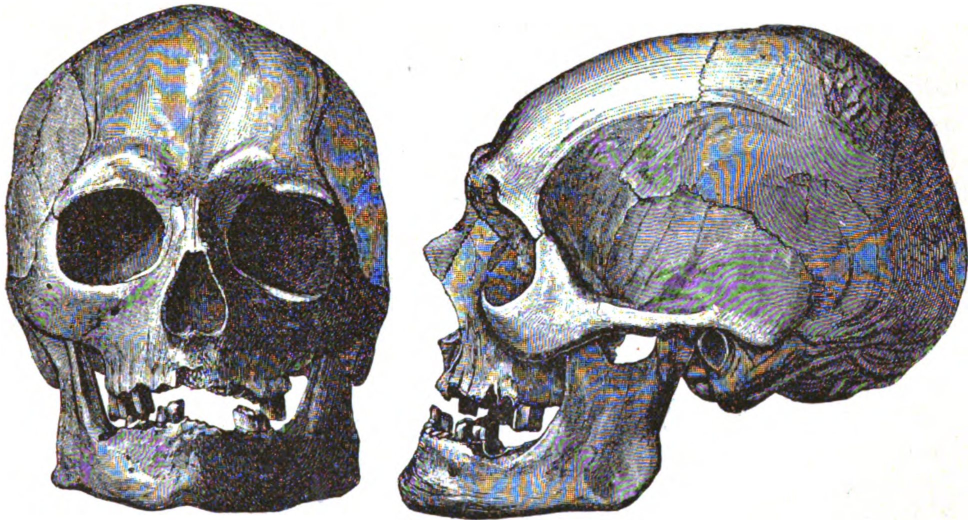
Fullrot, der boede i Elberfeld, fandt sig nemlig foranlediget til at holde sit Fund ganske utilgængeligt for alle. I denne Tid hændte det tilfældigvis, at Virchow kom til Elberfeld, og — som han selv fortæller — benyttede han sig af en Lejlighed, da Fullrot var bortrejst, til at overtale Fullrots Hustru til at give ham Adgang til Fundet.

Resultatet af den Undersøgelse, som Virchow underkastede dette, blev da den berømte Anskuelse, at den Mandsperson, som Neandertalfundet (Kraniet og nogle Lemmeknogler) stammede fra, skulde have

været saa patologisk belastet, at Formejendommelighederne (i Særdeleshed Kraniets) skulde stamme fra Sygdom.

Ud fra denne Betragtning gav Virchow følgende Levnedsbeskrivelse af Neandertaleren: „Vedkommende Individ har i sin Barndom i en ringe Grad lidt af engelsk Syge (Rachitis); derpaa har det gennemlevet en længere Periode med kraftig Virksomhed (Bevægelse) og rimeligvis med Sundhed, der kun har været afbrudt ved nogle slemme Hjærneskalsbeskadigelser, der imidlertid er forløbne heldigt og blevne helbredede, indtil senere arthritis deformans (Gigt) tilligemed andre den høje Alder ledsagende Forandringer har indfundet sig (hvorved i Særdeleshed den venstre Arm blev ganske stiv); men til Trods herfor naaede Manden en høj Alder."

Dette Standpunkt indtog Virchow, saalænge der kun var det isolerede Neandertalfund at diskutere. Denne Diskussion, der undertiden førtes med stor Hæftighed og under Indblanding af talrige ganske uvedkommende Hensyn, svandt imidlertid hen, da Fundene forøgedes, og paa sine gamle Dage (han døde 1902) indsaa Virchow, at han havde taget fejl af Neandertalfundet i flere Retninger. Den ejendommelige Afrunding af Kraniet, som han havde villet forklare ved en Slags senil Absorption, viste sig saaledes at være en god Racekarakter.

Kaj Lykkes Kranium, set forfra. Det samme, set fra Siden.
Kraniet viser lignende Egenskaber som Neandertalkranierne.

Nu strides man ikke mere om, hvorvidt der eksisterer en diluvial Neandertalrace eller ej. Det er afgjort ved Kendsgerningerne. Nu drejer Diskussionen sig om det Spørgsmaal: har denne Race efterladt sig Afkom blandt os, blandt de nulevende europæiske Folk, der er blandet sammen af saa forskellige Elementer, eller er den allerede uddød midt under Istiden?

Et Par tyske Antropologer Schwalbe og Klaatsch holder energisk paa, at det sidste er Tilfældet. Schwalbe mener, at Neandertalerne har været en fra de nulevende Mennesker forskellig Art eller Species, en homo primigenius til Forskel fra den nulevende homo sapiens. Og han mener dermed, at den ikke har været istand til at danne frugtbart Blandingsafkom med denne sidste. Neandertalmennesket har været en grovere og laverestaaende Form, en i Tilværelseskampen ubrugelig Gren af Menneskeslægten, der snart bukkede under igen.

De af Schwalbe anførte Beviser for, at Neandertalmennesket er artsforskelligt fra Nutidsmennesket er imidlertid ikke meget overbevisende. Han anfører først, at Kraniets Rumfang er mindre end hos Nutidseuropæerne, hos hvem det i Gennemsnit ligger omkring 1500 Kubikcentimeter. Derimod skulde det hos Neandertalkranierne kun være gennemsnitlig 1230 Kubikcentimeter. Forudsat denne Angivelse af et Maal, som det er overordentlig vanskeligt at bestemme nøjagtigt, ikke er for lav, siger den imidlertid ikke ret meget, da den ingenlunde ligger udenfor Nutidsmenneskets Variationsvidde. Hos laverestaaende Folk har man fundet normale Hjærnekapaciteter helt ned til 930 Kubikcentimeter. Og selv i Europa ser man saadanne, der ligger nogle Hundrede Kubikcentimeter under Gennemsnittet uden at ledsages af ringere Aandsevner. Et Geni som Dante f. Eks. havde kun et Kranierumfang paa 1200 Kubikcentimeter.

Heller ikke Schwalbes andet Hovedbevis for lav Intelligens og manglende Udviklingsevne, nemlig den ejendommelige Lavhed af Panden og tildels af selve Kraniekalotten, er overbevisende, da man ogsaa nutildags træffer de samme Egenskaber. Neandertalkranierne viser nok en større Grovhed og Raahed, end man kan se hos Nutidseuropæere; men de staar dog i disse Henseender næppe saa overordentlig meget under det Standpunkt, man kender fra Tasmanieres og Australieres Skeletbygning.

Helt tilbage til Schaafhausens Arbejde over Neandertalfundet gaar endelig den Paastand, at forskellige Ejendommeligheder ved Benknoglerne viste, at Neandertalmennesket ikke har kunnet gaa fuldkommen oprejst, men at det ligesom Aberne har maattet gaa med bøjede Knæ. I Tidens Løb har man dog ikke kunnet opretholde denne Anskuelse, og i Særdeleshed har den franske Antropolog Manouvrier paavist, at Bygningen af Skinnebenet og Skinnebenets Knæledflade hos Neandertalerne netop viste hen paa den oprette Gang.

Tilbage bliver da ikke meget, der tyder paa Neandertalracens store slægtslige Forskellighed fra Nutidsmenneskene. Meget taler for, at det har været en lavtstaaende Jægerrace, der i systematisk Henseende ligesaa lidt kan udskilles fra den ene nulevende Menneskeart som f. Eks. Nutidens lavere Jægerstammer paa Australkontinentet kan det. Og muligvis har den staaet os endnu meget nærmere, eftersom der er dem, der mener, at Diluvialtidens Neandertalere maa regnes mellem vore Forfædre.

Efter denne Anskuelse skulde Neandertalracen leve endnu, ganske vist forædlet og udviklet gennem Tiderne

og tillige stærkt blandet med andre Elementer, men dog saaledes, at i visse Egne af Europa træffer man særlig hyppigt høje, slanke Folk med stærke Øjenbrynsbuer, smal og lang Næse, tilbagehvælvende Pande og Isse samt med andre neandertaloide Karakterer, der utvivlsomt finder deres simpleste Forklaring ved Nedarvning fra den gamle Jægerrace i Hulebjørnens Tidsafsnit. Disse Egne er først og fremmest Nordvesttyskland, hvor Virchow gjorde opmærksom derpaa og opstillede den Formodning, at de gamle Neandertalere levede videre i umiddelbar Nærhed af de Egne, hvor man traf dem under Istiden. Derpaa har Franskmanden Hamy paa en Kongres i Brüssel udtalt noget lignende med Hensyn til Flamlænderne, og paa en senere Antropologkongres i Køln fremsattes det af andre for de nedre Rhinegnes Vedkommende. Er Anskuelsen rigtig, er der imidlertid ikke Tvivl om, at den maa udstrækkes til at gælde for store Dele af det nordvestlige Europa.

Hermed skal jeg slutte disse Bemærkninger om de to diluviale eller palæolitiske Menneskeracer: Cro Magnon-Racen, der kendes fra den yngre Istid, og som afgjort lever den Dag i Dag i Europa, og Neandertalracen, der kendes fra ældre Afsnit af Istiden sammen med Hulebjørne, Elefanter, Mammuter og Næshorn, og som muligvis ogsaa har hævdet sig indtil Nutiden og indgaar som Bestanddel af den europæiske Raceblanding. Derimod er den Udvikling af Jægerkulturen, der naaede sit Højdepunkt i Rensdyrtiden, afgjort blevet afbrudt rimeligvis dels af klimatiske Grunde, dels som Følge af indtrængende, mere økonomiske Kulturer. Vor Kultur hviler ikke paa Madeleine-Kulturen, men paa primitive Agerbrugskulturer, der antagelig fra Orienten er indvandret og har indplantet sig i Europa i Løbet af neolitisk Tid.

En Samvittigheds Sag.

Af Thomas Hardy.

Oversat af *K. Kornerup*.

I.

Hvorledes man nu end vil definere Begrebet Moral, saa er det uden for al Tvivl, at der findes en vis Slags Mennesker, der føler sig forpligtede til at opfylde dens Krav, jo mere urimelige og unødvendige disse er, men som derimod vilde skubbe deres Forpligtelser fra sig, hvis de blev dem alvorligt foreholdt. Mr. Millbornes og Mrs. Franklands Historie vil maaske bevise Rigtigheden af denne Paastand.

Der var faa Skikkelser, Gadefejeren kendte bedre end Mr. Millborne, naar denne kom og gik i den stille Gade i London, hvor han boede indenfor den Gadedør, der var betegnet Nummer elleve.

Han var idetmindste 50 Aar gammel og levede saa regelmæssigt, som man kan gøre, naar man ikke har andet at bestille, end at se at faa Tiden til at gaa. Naar han kom til Enden af sin Gade, drejede han næsten altid tilhøjre og gik saa ned ad Bondstreet

til sin Klub. Paa Slaget seks gik han samme Vej tilbage, undtagen naar han skulde ud til Middag, saa tog han en Vogn og kørte afsted noget senere. Man antog, at han besad nogen Formue, skønt han tilsyneladende ikke var velhavende. Han var Ungkarl og foretrak at bo i Fru Fowneys Pensionat fremfor selv at føre Hus.

Ingen af hans Omgangskreds gjorde Forsøg paa at lære ham nærmere at kende, da han hverken var særlig fængslende eller interessant.

Fra de Yttringer, han af og til lod falde, fik man at vide, at han var født paa Landet et Steds i Wessex, at han som ungt Menneske var taget til London og havde faaet Ansættelse i en Bank, hvor han efterhaanden havde opnaaet en ret ansvarsfuld Stilling; men saa var hans Fader død og havde efterladt ham tilstrækkeligt til, at han ikke mere behøvede at arbejde. Derfor havde han ogsaa trukket sig tilbage fra Forretningslivet i en forholdsvis ung Alder.

En Aften, da Millborne havde været daarlig et Par Dage, kom hans Bekendt, Dr. Bindon op til ham og gjorde ham Selskab med en Cigar foran Kaminen. Patienten fejlede ikke noget videre, og de gav sig derfor til at tale om forskellige Emner.

„Jeg er en ensom Mand, Bindon — en ensom Mand“, erklærede Millborne og rystede melankolsk paa Hovedet. „De kan slet ikke forestille Dem saa ensom, jeg er. Og jo ældre, jeg bliver, jo mere utilfreds er jeg med mig selv. Idag er det nu særlig slemt, fordi jeg ved et Tilfælde er kommet til at tænke paa et Løfte, som jeg for tyve Aar siden brød. Ellers er jeg altid blevet anset for en ordholdende Mand, og det er maaske netop derfor, at dette brudte Løfte piner mig — meget mere, end der maaske egentlig er Grund til. Navnlig tænker jeg paa det om Aftenen. Kender De ikke den ubehagelige Fornemmelse, naar det om Natten gaar op for En i halvvaagen Tilstand, at man har glemt at lukke et Vindue eller en Dør, eller naar man om Dagen husker paa et Brev, man burde have besvaret. Saadant nager det Løfte mig bestandigt, og navnligt idag.“

Der opstod en Pause, hvor de røg videre. Skønt Millbornes Blik var rettet mod Ilden, saa han i Virkeligheden en By i det vestlige England for sig.

„Ja“, fortsatte han, „jeg har aldrig nogensinde glemt det, skønt jeg ikke havde Tid at tænke videre derpaa, dengang jeg var i Banken. Men, som jeg før sagde, saa er det hele kommet til at staa saa klart for mig, fordi jeg idag læste i Avisen om en Retssag, der mindede mig om det. Jeg kan forresten godt med faa Ord fortælle Dem, hvad det var, skønt De som Verdensmand sikkert vil smile over min ømtaalelige Samvittighed. Fra Toneborough i Wessex, hvor jeg er født, tog jeg til London som ungt Menneske, efter først i min Hjemstavn at have vundet en ung Piges Hjærte. Hun var min Jævnaldrende, jeg lovede at gifte mig med hende, benyttede mig af hendes Tillid — og jeg er Ungkarl endnu!“

„Det er den gamle Historie.“

Den anden nikkede.

„Jeg forlod altsaa Egnen og mente dengang, jeg havde baaret mig meget snildt ad ved at slippe saa nemt fra mine Forpligtelser. Men senere begyndte mit Løfte at genere mig. Jeg vil just ikke paastaa, jeg led af Samvittighedsnag, men jeg var i det hele taget utilfreds med mig selv og ked over at være Medlem af den store Bunke Skrøbelighed, man kalder Menneskehed. Hvis jeg f. Eks. bad Dem om at laane mig tusinde Kroner at betale tilbage næste Sommer, og jeg ikke betalte dem, saa vilde jeg finde, jeg havde baaret mig sjofelt ad, især hvis De trængte til Pengene. Og dog var det Løfte, jeg afgav til Pigen, lige saa bestemt, og jeg brød mit Ord men en

Sindsro, som om det istedetfor at være en lav Handling, var noget rask og rosværdigt. I Virkeligheden blev det hende, der maatte bøde for min Opførsel, thi om jeg end ydede et Pengebidrag, saa faldt dog Barnet hende til Byrde. Se, der har De hele Historien, og skønt De maaske næppe vil tro det, saa er det lige som min Selvagtelse svinder, naar jeg tænker derpaa, trods de mange Aar, der er gaaet."

„Aa, jeg forstaar Dem meget godt. Alting afhænger af Ens Sindelag. De fleste Mænd vilde have glemt det fuldstændigt, og det vilde De maaske ogsaa, hvis De havde giftet Dem og stiftet Familie. Giftede hun sig nogensinde?"

„Det tror jeg ikke. Nej, det gjorde hun forresten ikke. Hun rejste fra Toneborough og bosatte sig senere under et andet Navn i Exonbury, der laa i en anden Provins, hvor hun ikke var kendt. Jeg kommer meget sjældent til den Del af England, men da jeg engang kom gennem Exonbury, fik jeg at vide, hun havde slaaet sig ned der og levede af at undervise — i Musik tror jeg. Det er nu en to, tre Aar siden, men jeg har aldrig genset hende, og jeg er ikke vis paa, at jeg kunde kende hende, hvis jeg mødte hende."

„Levede Barnet?" spurgte Doktoren.

„I flere Aar i alle Tilfælde", svarede den anden. „Men jeg ved ikke om det lever endnu. Det var en lille Pige. Hun kan for den Sags Skyld godt være gift nu."

„Og Moderen — var det en hæderlig Kvinde?"

„Ja, det var en stilfærdig, fornuftig Pige, der for en almindelig Iagttager hverken var særlig tiltrækkende eller frastødende. Hendes Samfundsstilling var dengang, jeg først gjorde hendes Bekendtskab, ikke saa god som min. Min Fader var Sagfører, som De ved, og hun stod i en Musikhandel. Man foreholdt mig, at det vilde være en Mesalliance, om jeg giftede mig med hende. Derfor gik det, som det gik."

„Ja saa. Alt, hvad jeg kan sige, er, at der rimeligvis ikke er noget ved den Sag at gøre, nu da der er gaaet tyve Aar. Den har vist ordnet sig af sig selv. De maa hellere lade være med at tænke paa det mere. Hvis Moder og Datter lever endnu, kan De jo udsætte en Sum for dem, hvis De har Lyst dertil og kan undvære Pengene."

„Det kan jeg ikke godt, for jeg har Slægtninge, der sidder smaat i det, og maaske er fattigere, end hun. Men det er jo heller ikke det, der er Knuden. Selv om jeg var nok saa rig, saa føler jeg, at den Sag ikke lader sig ordne med Penge. Jeg fortalte hende jo dengang, at vi rimeligvis vilde blive fattige som Kirkerotter, men jeg lovede, at gifte mig med hende."

„Se saa at finde hende og opfyld Deres Løfte", sagde Doktoren smilende.

„Aa Bindon, nu gør De jo Nar af mig. Men jeg har ikke Spor af Lyst til at gifte mig. Jeg er fuldstændig tilfreds med den Maade, hvorpaa jeg lever. Jeg er og bliver en rigtig Pebersvend. Og skønt jeg stadig agter hende, thi der er intet at udsætte paa hende, saa er der ikke blevet den mindste Smule Forelskelse tilbage i mig. Hun staar for mig som en af den Slags Kvinder, man finder respektabel, men uinteressant. Gav jeg mig til at opsøge hende nu, vilde det ene og alene være for at yde hende en Oprejsning."

„Det kan ikke være Deres Alvor, at De vil gøre det?„ sagde hans Ven.

„Jo, jeg tænker undertiden paa det, for at jeg kan genvinde min Selvagtelse.

„Gid De maa faa Held med Dem", sagde Dr. Bindon. „De bliver snart rask igen, og saa kan De jo gøre Forsøget. Men efter hele tyve Aars Tavshed. Nej, gør det ikke."

II.

Millborne tænkte frem og tilbage over Sagen. Hans Anfald af Mismod

og den Principfasthed, der havde udviklet sig hos ham i de sidste Aar, og som næsten var en religiøs Følelse, forhindrede ham i at bestemme sig til at følge Doktorens Raad.

Imidlertid skred han ikke straks til Handling, da han var kommet sig. Han ærgrede sig over at have fulgt et Øjebliks Indskydelse og betroet et saa intimt Anliggende til en anden. Men den Stemning, der havde bragt ham til at lette sit Hjærte, voksede sig stærkere og stærkere, indtil han fire Maaneder efter sin Samtale med Doktoren, en smuk Foraarsmorgen befandt sig paa Paddingtonstationen i et Tog, der gik Vestpaa.

Hvad der havde drevet ham til at tage endelig Beslutning var, at han en Dag i en Vejviser saa, at hans forrige Veninde stadigt levede i Exonbury undet det Navn, hun havde paataget sig, da hun efter to Aars Fraværelse vendte tilbage fra Udlandet som Enke med et Barn og bosatte sig i ovennævnte By. Det lod til, at Datteren boede hos hende, thi i Vejviseren stod der: „Mrs. Leonora Frankland og Miss Frankland, Lærerinde i Musik og Dans."

Hen paa Eftermiddagen kom Mr. Millborne til Exonbury, og det første han gjorde, var at opsøge det Hus, hvor de boede. Det laa paa en aaben Plads og var ikke vanskeligt at opdage, da deres Navn straalede med store Bogstaver paa Dørens blankt-polerede Messingplade. Han agtede ikke at gøre dem et Besøg, førend han havde forhørt sig nærmere og indlogerede sig derfor ovenover en Legetøjsbutik i et Genbohus, fra hvis Vinduer han kunde kigge over i den Sal, hvor Danseundervisningen foregik og saaledes studere de to Damers Levesæt uden at vække Mistanke.

Han fik at vide, at Mrs. Frankland var anset for at være en fornøjelig og udmærket Person, der gjorde sig megen Umage med sine Elever. Det gik godt for hende, og hendes eneste Datter, Frances, hjalp hende. Hun nød almindelig Agtelse i Byen, og om Danseundervisning end var en noget verdslig Beskæftigelse, saa var hun alligevel en alvorlig Kvinde. Hun var nødt til at leve af det, hun forstod sig paa at undervise i, men hun bødede derpaa ved at assistere ved velgørende Bazarer, optræde ved Koncerter i veldædigt Øjemed og give musikalske Matinéer til Fordel for Hedningemissionerne. Datteren var altid med i den Flok af unge Damer, der pyntede Kirkerne ved Paaske- og Juletid, hun spillede Orgel sammesteds om Søndagen og havde bidraget til den Sølvopsats, der blev overrakt den velærværdige Mr. Walker til Tak for den værdifulde Bistand, han i et halvt Aar havde ydet som Forsanger i Domkirken. Det lod i det hele taget til, at Moder og Datter indtog en smuk Stilling mellem Byens Bedsteborgere.

For paa en nem og praktisk Maade at avertere for deres Undervisning lod de Vinduerne i Musikværelset staa paa Klem, saa at man overalt i Gaden hele Dagen igennem kunde høre Brudstykker af klassisk Musik blive foredraget af unge Elever paa tolv—fjorten Aar. Dog sagdes der, at Mrs. Frankland tjente mest paa Udlejning og Salg af Klaverer, for hvis Firmaer hun var Agent.

Mr. Millborne syntes rigtig godt om Resultatet af sine Undersøgelser. Det lød altsammen saa respektabelt og pænt og overtraf langt hans Forventninger. Han blev grebet af Nysgerrighed efter at se de to Kvinder, der førte et saa udadleligt Liv.

Det varede ikke længe, før han fik et Glimt at se af Leonora. Allerede den næste Morgen saa han hende staa i sin Dør og slaa en Parasol op. Hun var slank uden at være mager, og i det Ansigt, han en Gang havde været forelsket i, var der kommet et venligt og tænksomt Udtryk. Hun var klædt i Sort og det passede godt til hendes

Enkerolle. Lidt efter kom ogsaa Datteren tilsyne. Det var en yngre og dæmpet Udgave af Moderen. Hun havde det samme bestemte Udtryk i Ansigtet som Leonora, men der var noget i hendes lidt hoppende Gang, der mindede om ham selv som ungt Menneske.

Først nu bestemte han sig for Alvor til at besøge dem. Som indledende Skridt skrev han en Billet til Leonora næste Dag og bad, om han maatte besøge hende om Aftenen, da han havde bemærket, hun var stærkt optaget hele Dagen igennem. Han affattede med Hensigt sit Brev saaledes, at der ikke krævedes noget Svar, hvad der jo rimeligvis vilde have voldet hende Vanskelighed.

Der kom heller intet Svar, og skønt der ingen Grund var til at vente noget, følte han sig alligevel skuffet.

Klokken otte — det var det Klokkeslet, han selv havde fastsat — gik han over Gaden og blev vist ind af Tjenestepigen. Mrs. Frankland — som hun kaldte sig — modtog ham i den store Musik- og Dansesal i første Etage og ikke i sit eget lille Kabinet, som han havde ventet. Det kastede et fortvivlet Forretningsskær over dette Gensyn efter saa mange Aars Adskillelse. Den Kvinde, han havde gjort saa stor Uret imod, stod nu for ham. velklædt, kold og værdig. Det var hende øjensynligt ingen Glæde at se ham. Men hvad andet kunde han vel ogsaa vente sig efter al sin Troløshed.

„Hvordan har De det, Mr. Millborne?“ spurgte hun roligt, som om det var en ganske almindelig Visit. „Jeg er nødt til at tage mod Dem her, da min Datter har Besøg nedenunder.“

„Deres Datter — og min ogsaa.“

„Ja — javel“, sagde hun hurtigt, som om hun havde gjort sig skyldig i en Forglemmelse. „Men jo mindre vi taler om den Sag, jo bedre. Jeg vil bede Dem betragte mig som Enke.“

„Ja, Du kan stole paa mig, Leonora, og . . .“ Han stammede og kunde ikke gaa videre, da hun saa saa kold og ligegyldig ud. Han havde troet, hun vilde komme med nogle blide Bebrejdelser, men saa nu, han havde taget fejl. Han blev altsaa nødt til at gribe Sagen an uden Indledning.

„Er Du ganske fri, Leonora — jeg mener med Hensyn til at gifte Dig? Har Du ikke givet et Løfte til nogen, eller —?“

„Nej, jeg er ganske fri, Mr. Millborne“, sagde hun temmelig forbavset.

„Saa vil jeg ogsaa fortælle Dig, hvorfor jeg er kommen. For tyve Aar siden lovede jeg at gifte mig med Dig, og nu agter jeg at indfri mit Løfte. Jeg har baaret mig skændigt ad ved at opsætte det saalænge.“

Hendes Forbavselse voksede, men hun blev ikke rørt. Der kom et mørkt og misfornøjet Udtryk i hendes Ansigt. „Jeg kunde slet ikke tænke mig at gifte mig nu i min Alder“, sagde hun efter en Pause. „Det vilde gøre min Stilling meget vanskelig. Jeg tjener godt og behøver ingen Hjælp. Jeg har slet ingen Lyst til Ægteskabet. Hvordan er De dog kommet paa den Tanke. Undskyld, men det forekommer mig rigtignok, det er et besynderligt Paafund.“

„Ja, det synes Du naturligvis,“ sagde Millborne spagfærdigt. „Jeg vil imidlertid sige Dig, at det ikke er noget Sværmeri eller nogen Lidenskab, der faar mig til at handle saaledes. Det er en Samvittighedssag, et Løfte, jeg ønsker endelig engang at opfylde. Jeg gav Dig mit Ord, og det var uhæderligt af mig at forlade Dig. Jeg ønsker engang at kunne dø som et hæderligt Menneske. Det er jo desuden meget rimeligt, at vi vil komme til at holde lige saa meget af hinanden igen, som dengang, vi var unge.“

Hun rystede tvivlende paa Hovedet. „Jeg forstaar Deres Følelser, Mr. Millborne. Men jeg ser ikke nogensomhelst Grund til at forandre mit nuværende Liv, selv om det vilde lette

Deres Samvittighed. Jeg har slidt haardt i det for at komme ovenpaa; det er lykkedes mig, og jeg ønsker ikke at gøre nogen Forandring. Min Datter er forlovet med et ungt Menneske, der vil blive en udmærket Mand for hende. Han er nedenunder nu."

„Ved hun noget om mig?"

„Nej, det gør hun Gudskelov ikke. Hun tror, at hendes Fader er død og begravet. Saa De ser, at alting tegner godt for Fremtiden, og der ingen Grund er for mig til at gøre nogen Forandring."

Han nikkede. „Godt", sagde han og rejste sig for at gaa. Da han var naaet hen til Døren, vendte han imidlertid om.

„Jeg kan nu alligevel ikke indse, hvad Skade det kunde gøre, at vi giftede os Leonora?" sagde han indtrængende. Det vilde bare hedde sig, at Du havde giftet Dig med en Ungdomsven. Tænk over det. Burde vi to ikke være Ægtefolk for Barnets Skyld?"

Hun rystede paa Hovedet og slog utaalmodigt med Foden mod Gulvet.

„Jeg vil ikke opholde Dig længere," fortsatte han, „men jeg tager ikke fra Exonbury endnu; maa jeg besøge Dig engang til."

„Værs'go, kan det glæde Dem", svarede hun uvilligt.

Den Modstand, han havde mødt, vakte ikke hans gamle Lidenskab til Live igen, men fik ham til at tro, det var ganske nødvendigt for hans Sjælsro at faa overvundet Modstanden. Han besøgte hende ofte. Det første Møde med Datteren var noget af en Prøvelse for ham, skønt han ikke følte sig draget mod hende, som han havde ventet; hun tiltalte ham ikke videre. Moderen havde betroet hende, hvad det var, „Ungdomsvennen" vilde, og Frances syntes slet ikke om det. Da Forslaget faldt i saa daarlig Jord hos dem begge, varede det længe, førend Millborne fik udrettet det allerringeste. Mrs. Frankland var aldeles ikke glad for sin opvartende Kavaller. Han var forbavset over hendes Haardnakkethed, og det var kun, naar han anvendte moralske Grunde, at han gjorde noget Indtryk paa hende. „Det er vor Pligt at gifte os, Leonora", sagde han saa, „hvis vi ønsker at have Ret til at blive kaldt for hæderlige Mennesker."

„Jeg har ogsaa set Sagen fra den Side", skyndte hun sig med at svare. „Det slog mig straks, men det overbeviser mig alligevel ikke om, at De har Ret. Jeg benægter paa det bestemteste, at det nu, efter al den Tid, der er gaaet, er min Pligt at gifte mig med Dem. Dengang vilde jeg gerne, som De jo saa godt ved, men nu er det for sent."

De stod ved Vinduet. Et ungt Menneske i gejstlig Dragt og med et Par spæde Whiskers ringede paa Døren. Leonora blev rød i Hovedet.

„Hvem er det?" spurgte Mr. Millborne.

„Frances Kæreste. Hvor det er kedeligt, hun ikke er hjemme. Naa, de har fortalt ham, hvor hun er, og nu gaar han hen for at møde hende. Ak ja! Gid de to i det mindste kunde blive lykkelige".

„Hvorfor skulde De ikke det?"

„Han kan ikke gifte sig endnu, og Frances ser ham ikke saa ofte, siden han er taget fra Exonbury. Han var før Kapellan her i Byen, men nu er han blevet forflyttet til Ivell. De er hemmeligt forlovede, men nogle af hans Venner er imod Forbindelsen paa Grund af vor Bestilling. Han indser imidlertid meget godt, hvor dum den Indvending er og bryder sig ikke om det."

„Hvis Du nu giftede Dig med mig, saa vilde det saa langt fra at skade deres Forbindelse tværtimod fremme den."

„Hvordan dog det?"

„Jo, for saa behøver I jo ikke at fortsætte jeres Virksomhed her."

Dette mærkede han gjorde Indtryk paa hende, og han blev derfor ved at

smede, medens Jærnet var varmt. Miss Frances blev indviet i dette nye Syn paa Sagen og stillede sig derefter mindre afvisende overfor ham.

Han opgav sine Værelser i Exonbury, men rejste hyppigt frem og tilbage, indtil han til Slut overvandt hendes Modstand og opnaaede et modstræbende Samtykke.

De blev viede i den nærmeste Kirke. Musik- og Danseskolen blev solgt til en Køber, der var henrykt over at kunne overtage den, og Familien drog saa til London. (Fortsættes).

Rigsdagssamlingen 1906—07.

En historisk Oversigt af Edvard Brandes

(Fortsat).

IV.

Men der var en anden En, der havde Hast og ingen Tid at give bort, og det var Finansministeren. Nu da Valgloven vel var havnet i et Fællesudvalg for at komme frem i rette Øjeblik, gjaldt det om at lade den træffe Toldloven til et frugtbart Møde.

Altsaa maatte de to nedsatte Folketingsudvalg slippe Forslagene med en Hast, der ikke stod i Samklang med Tingets sædvanlige Fremgangsmaade. Finansministerens Plan var at skaffe Skattelovene fra Folketinget op til Landstinget tidligst muligt i Februar. Hvis man da gav Landstinget to Maaneder til deres Behandling og det uundgaaelige Fællesudvalg fjorten Dage, vilde en Rigsdagssamling, der endte ind i Maj ved Pintsetid, løskøbe sin Længde med en Lovhøst af sjælden Velsignelsesrighed. Var det desuden absolut nødvendigt, at Valglov var en Betingelse for Skattereformen? Kunde det ikke tænkes, at — selv om Enighed ikke opnaaedes om Valgloven — de tvende allierede Magter slog sig sammen om at lægge en Toldlov som et Plaster paa Saaret? Med Skattereformen og et passende Antal Jærnbaner — thi Trafikministeren havde paa Stablen til Fremsættelse straks efter Nytaar et vidtomfattende Jærnbaneforslag — vilde Regeringens Tilhængere kunne parere Angreb, der tog Sigte paa Ministeriets Magtesløshed? Og vilde ikke ogsaa de Frikonservative ret gærne vise deres uforandrede Velvilje overfor Ministeriet og deres Særstilling overfor Højre, naar dette ud fra stive Beskyttelsesprincipper vilde stille sig stejlt til den moderate Toldreform?

Altsaa at blive færdig og at faa Forslagene vedtagne i Folketinget omtrent i Forelæggelsens Form: dette maatte være Finansministerens Maal. For at paaskynde Forhandlingerne havde han bevæget den iøvrigt meget optagne Partiets Fører, Hr. Anders Nielsen, til at paatage sig Formandskabet i Toldudvalget — med Dækningslovene havde det overhovedet ingen Nød. Og Hr. Anders Nielsen som en helbefaren Skipper styrede Skibet efter den fastsatte Kurs: skulde man sejle med en bestemt Fart, var han ikke tilsinds at give de Nølende nogen Henstand.

Men nu den anden fuldt saa vigtige Post: Ordførerskabet? Hvem skulde være Ordfører for Toldloven? Hvem skulde bringe Skibet i Havn?

En Ting var sikker: det kunde ikke

blive den gamle Ordfører Hr. Ingvard Jensen. Han havde umuliggjort sig straks ved første Behandling, som han paa Embedsvegne aabnede. En Mand, der saa lidt forstod hvad der just skulde siges ved denne givne Lejlighed, ja endogsaa havde udtalt sig stik imod Ministerens Ønske — hvad enten det nu var Naivetet eller af Mangel paa Disciplin — kunde ikke med Fordel anvendes paa en saa udsat Plads. Men naar Hr. Jensen maatte og skulde fjærnes, kunde han daarligt erstattes af et andet Partimedlem, thi dette vilde gøre hans Bortfjærnelse langt mere graverende, mere fornærmelig og mere iøjnefaldende. Her var gode Raad dyre.

Dog, Hr. Vilhelm Lassen friede sig ud af Forlegenheden ved et Mestertræk, der kom overraskende og som forekom forvovent, og dog var ganske ufarligt. Det syntes en Art Underkastelse fra Ministerens Side, medens det i Virkeligheden var en Bemægtigelse, næsten en Overrumpling. Han foreslog nemlig de Moderates Ordfører Direktør Neergaard at blive Toldlovens Ordfører, og da han havde erhvervet Hr. Neergaards Samtykke, satte han Valget igennem i Partiet og i Udvalget. Og han bandt derved Hr. Neergaard ved en Æreskæde til sig, sin Toldlov og næsten til sit Parti for evigt og altid.

Det blev dog noget af en Falliterklæring for Partiet, dette Valg, ved Maaden hvorpaa Hr. Ingvard Jensen skødes tilside. Finansminister Lassen havde benyttet Juleferien, hvor Fællesudvalget laa paa den lade Side, til Konferencer, hvori Hr. Neergaard deltog og hvor der var opnaaet Enighed med ham som designeret Ordfører. Han blev derefter valgt af Toldudvalget. Den 11. Januar meddelte Folketingets Formand til de allerflestes Overraskelse Tinget, at Hr. Ingvard Jensen ønskede at udtræde af Toldudvalget og satte Valg af et andet Medlem til næste Dag. Men inden dette foregik, foresloges der fra radikal og socialdemokratisk Side, at man ikke skulde efterkomme Anmodningen — til hvilken der formentlig ingen Anledning var, selv om Hr. Jensen beklageligvis var angreben af Sygdom, hvad der var den angivne Aarsag til Begæringen. Reformpartiet kunde intet svare derpaa: den lille Intrige var altfor haandgribelig, saameget mere som Hr. Jensen ganske kort efter havde overvundet sin Sygdom og gav Møde i Tinget. Det tog sig altsaa saaledes ud, som om Hr. Ingvard Jensen havde erklæret, at skulde han vige sit Ordførerskab tilmed for Hr. Neergaard, vilde han ikke længer have Sæde i Udvalget — hvorpaa man da fra de Ledendes Side til Gengæld havde fordret af ham at han skulde paaskyde Sygdom som Grund. Med dette pudsige Kompromis var saa Sagen bleven ordnet; ikke desmindre saa det fattigt ud for det store Parti, at det ikke selv raadede over en selvskreven Ordfører for Toldloven men maatte indforskrive en saadan fra et andet Parti.

Fordelen ved Hr. Neergaards Valg var imidlertid indlysende. De Moderates Ordfører, hvis Indsigt paa Toldomraadet var ubestridelig og ubestridt, havde ved første Behandling været til venstre for Minister og Forslag især ved sin meget kraftige Godkendelse af Værditold. Hvis han vilde fastholde denne Stilling og øve en Kritik over Forslaget og derudfra stille Ændringer, som gjorde dette

Forslag mindre antageligt for de Frikonservative og Landstinget, vilde dette være yderst slemt for Ministeren og hans Parti, og selv om Forslaget — ved en Art Mirakel — alligevel slap frelst ud gennem Rigsdagen, fordi Alliancen gjaldt trods alt, vilde Reformpartiets Rigsdagsmænd bagefter ikke vidst deres levende Raad, naar de skulde forsvaret gjort Gerning under dobbelt Angreb baade fra moderat og radikal Side. Det var meget godt med Finansministerens Gennemførelses-Politik, som kun var den gammelkendte moderate Politik, men hvis Hr. Neergaard ikke vilde vedkende sig den i Hr. Lassens nye Udgave, blev den en saare mislig Sag. Hvis de Moderate, som dog sikrede Ministeriet det fornødne Flertal i Folketinget, slog sig radikale paa Toldloven, saa' det galt ud for Finansministeren. Dette gav allerede god Grund for denne til at anmode Hr. Neergaard om hans Bistand. Men dertil kom Hr. Neergaards personlige Stilling og den Autoritet, han nød som toldkyndig. Naar han sagde god for Toldloven, blev den alligevel mere af en Folketingstoldlov, end den før havde været. At Hr. Neergaard maatte have nogle smaa Indrømmelser, var indlysende; men det var anseligere at gøre ham saadanne end at føje den yderliggaaende Opposition. Og efter al Rimelighed kunde man slippe billigt, fordi man dog tilbød Hr. Neergaard det fornemste Ordførerskab paa et Sølvfad. Der kunde siges, at dette krævede en vis Resignation hos Finansministeren, fordi han uvilkaarligt vilde blive skudt til Side under de følgende Forhandlinger lige op til Fællesudvalget af Hr. Neergaard, men dette var dog kun tilsyneladende: saasnart Toldloven var rykket op i Landstinget, blev det atter Hr. Lassen, der ledede Sagen, og naar Skattereformen var tilendebragt, var det Hr. Lassens Toldlov, der var vedtagen, og ikke Hr. Neergaards.

At Hr. Neergaard tog hvad der tilbødes ham som en Ære og et anseligt Hverv, kan næppe undre. Først kunde man vel sige, at den politiske Situation krævede det: naar den moderate Gruppe gav Ministeriet et Flertal og valgte Tingets Formand af Regeringspartiet og overhovedet ydede det den nødvendige Støtte, hvad Under saa, at dette Forbundsfællesskab bekræftedes ved at man i en stor og vigtig Sag gav de Moderates Ordfører en Tillidspost, til hvilken han efter alles Mening var ganske særligt egnet? Politisk set lod da dette nye Vidnesbyrd om de Moderates og Regeringspartiets gradevise Sammensmeltning sig ypperligt forsvare, saameget mere som det i Længden blev lidt urimeligt, at Reformpartiet tog alt fra de Moderate baade Krese og Vælgere og yderligere fordrede deres Støtte for Ministeriet uden at give noget til Gengæld. Og dette var da vel for det andet Hr. Neergaards gode Grund til at modtage Ordførerskabet, at der deri laa en personlig Oprejsning for ham. Lige siden 1895 var de Moderate haanligt skudte tilside af det overmægtige Reformparti, forfulgte og lagte for Had. Nærmest ved deres indflydelsesrige Blades Hjælp havde de bevaret en politisk Stilling, som deres stadigt aftagende Magt i Folketinget vanskeliggjorde. Endnu ved det sidste Valg havde de maatte afgive Vinderup-Kresen til et Medlem af Reformpartiet. Et Mindretals Stilling er aldrig særligt hyggelig i Folketinget, særlig ikke for dets Ordfører, og Reformpartiet var ikke no-

gen hensynsfuld Modstander: hverken Hr. I. C. Christensen eller Hr. Anders Nielsen havde i Reformpartiets store Dage sparet paa Peber og Salt. Og at tjene disse strænge Herrer uden Løn saaledes som de Moderate nødtvungne havde bekvemmet sig til, var ingen attraaværdig Lod. Derfor naar nu den mægtige Fjende maatte nedlade sig til at anmode de Moderate om godhedsfuld Hjælp til at bugsere Skuden i Havn, var det fristende at imødekomme Opfordringen og uklogt at svare nej — ganske fraset hvilke Udsigter dette Haandslag kunde aabne i en overskuelig Fremtid. Der var derfor egentlig intet Valg for Hr. Neergaard: han slog til, da man rakte Haanden frem.

Dermed var Sagen i Orden for Folketingets Vedkommende. Hr. Anders Nielsen afsluttede Udvalgsbehandlingen i en Hastighed, og Hr. Neergaard paatog sig at besørge Betænkning og Forsvar. Med den ene Dæknings-Lov, Arveafgiften, kunde der intet Bryderi blive: den ordnedes af sig selv. Med Stempelskatten paa de spirituøse Drikkevarer kneb det mere. Der havde rejst sig en stærk Stemning i Befolkningen mod dens formentlige Flaske-Kiggeri, og denne Stemning benyttedes baade af Højre og de demokratiske Partier. Dertil kom Vanskeligheder med Frankrig, hvis daværende Gesandt optraadte stærkt mod denne Told-Besværelse for den franske Vin. Samtidigt knyttedes til Danmarks Navn og Situation et vist Røre i den udenlandske Presse og mellem Diplomater, og denne pludselig opkomne altfor store Interesse for Danmark frembød ret uhyggelige Sider. Man kunde saaledes formode, at Finansministeren næppe vilde fastholde sin nye Lov overfor en Modstand i Landstinget. Men en vis Trods overfor Vanskelighederne sammen med en Følelse af, at altfor tidlig Eftergivenhed let kunde bringe den hele Reform i Fare, bevirkede, at Ministeren forlangte og opnaaede af sit Parti — dertil regnet de Moderate — en ubetinget Tilslutning ogsaa paa dette Punkt. Der var sluttet en Pagt med Hr. Neergaard, og denne havde intet Forbehold taget: det gjaldt med en Rekords Hastighed at føre hele Lov-Komplekset op i Landstinget.

Med militær Præcision gik man til Værks. Skønt Folketinget netop i Begyndelsen af Februar behandlede i lange Møder den nye Jærnbane-Lov, og Jærnbaner er de mest appetitvækkende Sager, som Folketinget frembyder baade for Talere og Vælgere, gjorde Formanden resolut Plads for Toldloven og udsatte den paabegyndte Jærnbaneforhandling til efter Skattelovenes Tilendebringelse. Saaledes kunde anden Behandling begynde Mandag d. 4. Februar og ved Hjælp af lange Aftenmøder allerede afsluttes i samme Uge Lørdag d. 9. Februar. De tilhørende Love tog man til anden Behandling d. 13. og 14. Februar. Men endnu mere: allerede Fredag d. 15. Februar kom Toldloven til tredje Behandling, idet Udvalgets Formand intet Hensyn tog til Henstands-Begæring eller fremkomne nye Ændringsforslag eller den Sædvane, der under Plads for fornyet Overvejelse mellem anden og tredje Behandling af vigtige Spørgsmaal. Finansministeren trængte paa og blev vel betjent: og paa én Dag i Formiddagsmødet gjorde Folketinget Toldlov, Sukkerlov, Arvelov og Stempellov færdige og oversendte dem til Landstinget — sligt var ganske uhørt

i Folketingets Forretningsgang. Toldloven blev vedtaget med 84 Stemmer, idet kun 10 Medlemmer af Højre svarede *stemmer ikke*, og Resten: Reformparti, Moderate, Socialdemokrater og Radikale stemte *for* Loven. Ikke uden Ret kunde Hr. Lassen overfor dette Resultat af Forhandlingerne bemærke, at naar Enden var god var alting godt, og udtrykke sin Tilfredshed; det havde vist sig, hvad man kunde ventet fra første Færd, at de demokratiske Partier maatte tilsidst stemme for et Toldforslag, der dog altid betegnede noget Fremskridt fra det bestaaende: nogen Nedgang i Indtægt og nogen Formindskelse af Beskyttelsen. Følgen var, at Hr. Lassen vilde kunne præsentere Landstinget et enstemmigt vedtaget Folketingsforslag, og selv om dette ikke gjordes færdigt paa Rigsdagen, dog altid i en næste Samling have Folketingets Affattelse at falde tilbage paa. Men foreløbigt var det unægteligt Meningen at sætte alt ind paa den hele Skattereforms Gennemførelse i den løbende Samling, og Finansministeren henviste i den Sammenhæng til Behandling af Toldforslag i andre Lande, hvor man ikke lod gro Mos paa Toldloven i 40 Aar. Feltraabet var endnu bestandigt: nu eller aldrig!

Den til Toldloven hørende Sukker-Lov var bleven enstemmigt vedtaget med 78 Stemmer og Arveafgiftsloven endda med 89. Med Stempelskatten havde Finansministeren for saavidt sin Hyre, som Modstanden varede til det sidste og han kun fik den vedtaget ved Reformpartiets og de Moderates Stemmer ialt 54 ɔ: ikke Halvdelen af Tinget, medens 35 stemte mod, 3 sagde *stemmer ikke* og ikke mindre end 21 var fraværende. Dog Sejren var vunden over hele Linien og Hr. Lassen kunde fremstille sig for Landstinget med alle fire Love under Armen efter foreløbigt at have udrettet en Bedrift, som ingen tidligere Finansminister kunde rose sig af. Nu gjaldt det, om Landstinget vilde være ham ligesaa følgagtigt som det folkevalgte Ting.

Straks gjorde Landstinget sig lidt kostbar. De fire Forslag oversendtes til det d. 15. Februar men ikke før den 26. Februar begyndte første Forhandling. Det var foreløbigt mer end en Uge tabt, og nu kneb det jo med Tiden, om man skulde blive færdig. Og Landstinget gav sig ogsaa god Tid med denne første Behandling, egentlig imod Tingets Sædvane som er den, at faa Talere har Ordet og at disse taler kort. Forhandlingen strakte sig over 6 Dage med lange Møder og brede Foredrag; først d. 4. Marts sendte Landstinget Forslagene i Udvalg, et for Toldlov og Sukkerlov og et andet for Arveafgift og Stempelskat, ganske ligesom Folketinget havde gjort.

Forhandlingens Hovedinteresse maatte bero paa hvad Stilling de Frikonservative vilde indtage. Det gamle Højre stod jo paa Beskyttelsesmændenes yderste Fløj: dér var næppe noget Omslag at vente, og i hvert Fald vilde man til en Begyndelse naturligvis indtage saa kras en Holdning som muligt. Højres Talere angreb ogsaa Toldloven med stor Bitterhed og delvis ikke uden Lidenskabelighed. Ogsaa Sukker-Forslaget, der var bleven skaanet i Folketinget, gjordes til Genstand for en afvisende Kritik. Og endnu voldsommere maltrakteredes Stempelskatten, saa haanligt, at man

maatte tro den derved for alle Tider opgivet.

Men dette var kun det Ventede og Selvfølgelige. Spørgsmaalet var: hvorledes vil de Frikonservative stille sig, sagligt og politisk. Her laa Formodningen for, at man sagligt vilde staa velvilligt — thi de store Bønders Interesser var ikke fjærne fra Gaardmændenes — at man ikke vilde undvære saa behagelig en Toldlov — at man vilde finde sig i Arveafgiften med nogle Indvendinger — og at man næppe vilde imod alle andre gaa med til Stempelskatten. Men vilde de Frikonservative gennemføre Skattereformen, selv om det store politiske Forlig paa Valgloven ikke lykkedes, og vilde den til de Frikonservative omhyggeligt præparerede Toldlov være et tungt Lod i Vægtskaalen til Fordel for den kommunale Valglov, naar man afvejede for og imod paa dette Omraade?

Det sikreste Indtryk, som de Frikonservatives Ordførere gav, var, at de ikke vilde binde sig — i alt Fald ikke endnu. De havde to Ordførere: Baron Reedtz-Thott for Dækningslovene og Konsul Hay for Toldloven. Den første stillede sig velvilligt til Toldloven — som stor Godsejer og som Interesseret i det sidst behandlede Forslag, efter hvis Mønster den Lassenske Toldlov var bygget — men han angreb Arveafgiften dèr, hvor den skulde give mest Penge, og syntes ganske uvillig overfor Stempelskatten. Og Hr. Hay, der var de Frikonservatives udsete Toldlovsordfører og følgelig, naar Alliancen holdt, ogsaa Landstingsudvalgets fremtidige Ordfører, tilbød vel Forhandling men erklærede, at Forslaget havde været mere tiltalende, da det kom fra Ministeren end efter Ændringerne i Folketinget ved anden Behandling. Disse Ændringer var saadanne frihandlerske Smaaindrømmelser, som Hr. Neergaard havde krævet og til Gengæld for hvilke han havde maatte finde sig i, at Kultolden ikke ophævedes helt, hvad Regeringsforslaget stolt havde vigtet sig med. Hr. Hay stillede sig altsaa beskyttelsesvenligt til højre for Forslaget og han nægtede sig ikke til Slutning at give sin Udtalelse om, at de Frikonservative alle var enige om at faa Toldspørgsmaalet bragt ud af Verden ved en heldig Løsning den betegnende Tilføjelse: „vi vil gøre vort bedste for, at de modstaaende Anskuelser kan blive forligte, idet vi haaber, at de politiske Forhold maa udvikle sig saaledes, at dette kan lade sig gøre". Dette var køligt og lidt af en Trusel. Køligheden svandt senere noget, da Finansministeren havde anket over hans Uvillighed, og de to Herrer havde vekslet nogle Repliker, som ikke udelukkede venskabeligt Samarbejde. Men Truslen blev staaende: *de politiske Forhold*, dette vilde sige, at kun hvis der opnaaedes Enighed om den kommunale Valglov, kunde Regeringen haabe at faa de andre store Sager frelste igennem Rigsdagens Skærsild.

V.

Imens saaledes al Dampen var oppe for Skattereformen, laa den kommunale Valglov i Hi. Ingen vovede at røre ved det Vilddyr, som man frygtede kunde træde forstyrrende ind i de ordnede Planer. Der taltes bestandigt *om* Fællesudvalget baade i Rigsdag og i Pressen; hvad der vilde ske, var Genstand for daglig Opmærksomhed;

man læste i Ansigter og lyttede efter halve Ord; Rygter udspredtes og benægtedes lige hurtigt; hyppigt forlød det ganske bestemt, at nu var Sagen forligt og meget andet inddraget under dette politiske Forlig; snart efter vidstes det, at nu var alt sprængt. Men medens saaledes hele den politiske Interesse, som sagt, midtsamlede sig *om* Fællesudvalget, skete der intetsomhelst *i* dette. I hvert Fald intetsomhelst officielt. De Forhandlinger, der betød noget, førtes mellem de Frikonservatives Repræsentanter, Grev Frijs og Godsejer Rottbøll, og Reformpartiets Repræsentanter, Statsrevisorerne Anders Nielsen og Madsen-Mygdal, under Indenrigsminister Bergs Medvirkning, og naturligvis refererede atter Indenrigsministeren til Konsejlspræsidenten, men det er ikke sandsynligt, at denne sidste paa noget tidligt Stadium deltog i Forhandlingerne. I og for sig er dette jo ogsaa historisk set ligegyldigt, og det er bedst at holde sig til hvad der officielt ligger for.

Den fjortende December havde Fællesudvalget konstitueret sig, men først den 16. Januar samledes det paany. Forhandlingen i dette Møde førte selvfølgeligt ikke til noget. Alle var reserverede, og hver holdt da *foreløbigt* paa sit. De Frikonservatives Formand, hvis Udtalelser var ventede med mest Spænding, sagde kun ganske kort, at han helst vilde være bleven staaende ved den gældende Ordning, men da Folketing og Landsting havde forskelligt Syn, var det nødvendigt at foretage en Ændring; en almindelig Drøftelse af i hvilken Retning denne Ændring skulde gaa var dog sikkert ørkesløs. Man talte endnu nogen Tid frem og tilbage mellem Højre og Reformparti mest for at udfylde Tiden, indtil Formanden Hr. Anders Nielsen sluttede af, indkaldte Ændringsforslag til d. 31. Januar og udsatte Møderne til efter denne Frist.

Den 31. Januar kom men uden andet Ændringsforslag end ét fra det gamle Højre, der i alt væsentligt (to Vælgerklasser etc. dog Valgret for ugift Kvinde) holdt fast ved den bestaaende Ordning. Men nogle faa Dage efter omdeltes de Frikonservatives Ændringsforslag, daterede 5. Februar, til Udvalgsmedlemmerne og forplantedes ved tilgivelig Indiskretion til Pressen for alle Hovedtræks Vedkommende, hvorpaa de Frikonservative bestemte sig til at offentliggøre Ordlyden igennem deres Hovedorgan *Berlingske Tidende* den 7. Februar samtidigt med at Fællesudvalget atter traadte sammen.

Om disse Ændringsforslag drejede sig dernæst alle offentlige Forhandlinger og ligeledes alle hemmelige i den kommende Tid. Det var umuligt at nægte, at de Frikonservative havde gjort betydelige Indrømmelser — om saadanne som Grev Frijs havde stillet i Udsigt eller ringere, derom kunde der naturligvis altid disputeres. De Frikonservative vilde give Valgret og Valgbarhed til alle skatteydende Mænd og Kvinder (ogsaa Tyende) over 25 Aar, saaledes som Regeringsforslaget fastsatte, og de hævede for alle By- og Sogneraad ethvert Vælgerskel, der bundede i Formuesforhold. Til Gengæld oprettede de to Aldersklasser, saaledes at de over 40 Aar stemte to Gange og valgte den ene Halvdel af By- og Sogneraad alene. Til Amtsraad fastholdt de den privilegerede Valgret, men saaledes at hvert Sogneraad valgte to Valgmænd og at de umid-

delbare Valgmænd forøgedes i samme Antal. Endvidere fastsloges der Begrænsning af Skatteprocentens Stigning i By- og Land-Kommunerne udenfor København. Endelig fandtes der nogle Bestemmelser om Kommunernes Næringsdrift og Oprettelse af *Stiftsraad* (i Lighed med Amtsraad) for Købstæderne — hvilke Bestemmelser dog tydeligt nok stod i anden Række og var beregnede paa at trækkes tilbage.

At Forslaget kom frem til Fællesudvalget og derefter til Offentligheden, skyldtes utvivlsomt den Omstændighed, at de Frikonservative og Reformpartiet ikke var enedes om det i Forvejen. Sandsynligvis var Forslaget allerede udarbejdet i Hovedtrækkene i November og forelagdes de Ledende i Reformpartiet og Regeringen samtidigt med eller endog forinden Fællesudvalget nedsattes. Det var intet Ultimatum: som ovenfor nævnt enkelte Bestemmelser kunde sikkert straks fraviges for Enighedens Skyld; Fremtiden viste desuden ogsaa, at de Frikonservative vilde, naar de var sikre paa Indrømmelser fra den anden Side, gaa noget videre, nemlig til Opstilling af et Alternativ: *enten* Aldersskellet *eller* Skatteprocentens Begrænsning, men ikke fastholde begge Dele. At Tilbudet var almindelig ment ɔ: ment som antageligt Forligsgrundlag for Ministeriet, derpaa tydede alt. Det var ikke Skrømt-Forslag til at handle med — saadanne som Grev Frijs i sin November-Tale havde fordømt. De Frikonservative kunde fra deres Standpunkt med Rette mene, at deres Indrømmelser overgik deres Betingelser og Forbehold og at de modsat de forrige Aars stejle Afvisning havde stillet sig, ikke mindst i Sammenligning med Højre, yderst imødekommende og paa samme Maade forhandlingsvillige overfor Ministeriet som tidligere. Men ikke nok hermed. De kunde anse deres Forslag for netop den Udvej, som Ministeriet maatte ønske sig i en vanskelig Situation. Vel sandt at Valgretsspørgsmaalet havde foreligget ved Valget, og dettes Udfald viste Befolkningens Ønske om den vidtgaaende Reform, men imellem Reformpartiets Vælgere var der mangen en Storbonde, der paa Bunden af sit Hjærte nærede en forstaaelig Lyst til at bevare sine Sær-Rettigheder og sin Overmagt over Husmand og Daglejer; desuden havde det moderate Venstre, der sikrede Ministeriet Flertallet, ingensinde sværget til den almindelige Valgret saa helt og fuldt, som Regeringsforslaget nu gav den til alle. De Frikonservatives Mening, da de opstillede deres Forslag og gjorde deres Tilbud, var da den Ministeriet allervenligste, fordi de paa éngang gav Regeringen Lejlighed til en ufarlig Fremmarch fra det Bestaaende og dækkede den Tilbagetoget imod de angribende Radikale og Socialdemokrater. I et fransk Skuespil siger en ung Enke, der er bleven af med en yderst ubehagelig Ægtemand: „at være blond og bære Sorg, det er Toppunktet af Lyksalighed.“ Saaledes kunde ogsaa Ministeriet Christensen sige: at faa Valgloven igennem og slippe bort fra den ideale Fordring, det er Lykken selv for et moderat Ministerium.

Men Ministeriet forsømte sin Tid, forstod ikke Alvor'en i de Frikonservatives Ændringsforslag. For første Gang maaske ræsonnerede Hr. I. C. Christensen under sin lange Førertid forkert og saa' galt paa Mennesker og

Forhold — hvad der muligvis forklarer hans ubeherskede Ophidselse, da ved Samlingens Slutning Afgørelsen faldt. Hvad han, netop han burde gjort, var jo dette: saasnart han havde lært de Frikonservatives Ændringer at kende og havde forhandlet sig yderligere til Rette med dem — da at gaa til sit Parti og fremstille den trufne Aftale ikke alene som det eneste Opnaaelige, men som en Falden-til-Føje og et Nederlag for de Frikonservative og en Sejr for Reformpartiet. Med den overordentlige Myndighed, som han har erhvervet over et ensartet Parti næsten uden Høvdinge-Emner, vilde han utvivlsomt ved et coup de main vundet Enstemmighed for et forelagt Forlig, naar han til Underbyggelse af dette kunde sikret baade Skattereform og Jærnbaner. Og hvis der virkelig var sprunget nogle Partimedlemmer fra — hvad der naturligvis var muligt — saa vilde disse Stemmer jo altid kunde opvejes ved de Moderates ubetingede Tilslutning og det paa ny befæstede Forbundsfællesskab med de Frikonservative, ved hvilket Ministeriet besad sikret Flertal baade i Folketing og Landsting. Og til en saadan Taktik opfordrede sidst, men ikke mindst, Udsigten til den uhyggelige Situation, der vilde opstaa gennem et Brud: thi da vilde en Landstingsopløsning der ogsaa ramte de Kongevalgte, synes den nærmest liggende Løsning, og Ministeriet vilde intet nødigere end at kastes fra den trygge Forhandling ud i den altid besværlige Strid.

Trods alt kunde Ministeriet eller rettere Hr. I. C. Christensen ikke bestemme sig i rette Tid. Det kan næppe bero derpaa, at Konsejlspræsidenten veg tilside for en myndig og hensynsløs Optræden, hvis en saadan tiltrængtes i Partiet; thi Begivenhederne, da han styrtede Ministeriet Deuntzer og udsprængte de Radikale, viste, at han hverken var den godlidende eller den lidenskabsløse Politiker som han af mange ansaas for. Det Ydre lyver, og Hr. I. C. Christensen har ligesaa kort til Modvilje som til Vennesælhed. Men ganske sikkert havde stædig Sindighed i mange Aar syntes ham den bedste Fører-Taktik og benyttedes af ham med saameget Held, at det er forklarligt, om denne rolige Seen-Tiden-an ogsaa syntes ham anvendelig og førende til Maalet i denne noget spændte Situation. Det gjaldt at bøje baade Partiet og de Frikonservative, og han havde Grund til at tro sin Taktik yderst brugbar overfor sine egne: hvis der fandtes nogen Ulyst til at gaa ind paa et Forlig — og naturligvis kom en saadan frem baade hos Officererne og de Menige — vilde en Trækken-i-Langdrag gøre disse møre; jo nærmere Samlingen kom sin Afslutning, des hæftigere vilde Ønsket blive om Resultater, men Bollen skulde hænge lige for deres Øjne og kun hvis de vovede Springet, skulde de opnaa den lækre Mundfuld; naar alt stod paa Spil og man risikerede at gaa tomhændet hjem, da vilde Konsejlspræsidenten forelægge Fredsbetingelserne, og hvis de antog disse, vilde det forjættede Land staa dem aabent.

Sandsynligheden taler for, at Konsejlspræsidenten ræsonnerede saaledes overfor sit Parti, og da vel næppe nogen kender dette som han, maa man jo ogsaa tro, at Ræsonnementet i sin Grund var rigtigt. Men hvis han ræsonnerede paa samme Maade overfor de Frikonservative — og det maa

han have gjort — har Udviklingen vist, at han tog fuldkommen Fejl. Sagen var den, at de Frikonservative mente at have gjort alt for Ministeriet og for den politiske Almen-Forhandlings Fortsættelse, som der med Billighed kunde forlanges af dem. Det mindste som de til Gengæld kunde vente, var da, at Ministeriet tog deres Forslag for fulde og hurtigt angav sin Stilling dertil: kunde Ministeriet vente, saa kunde ogsaa de; af deres Vælgere eller Meningsfæller havde *de* intet at frygte; tværtimod vilde man snarere bebrejde dem at være gaaede for vidt end at have vist Uimødekommenhed; og hvis endelig Regeringen mente, at en Trudsel om Opløsning skulde skræmme dem, saa vilde de Frikonservative se Faren, førend de troede paa den; der var intet i Regeringens Holdning, der tydede paa, at en Landstingsopløsning var den kærkommen, og at Ministeriet ikke betragtede den som et Onde, man i det længste maatte undgaa; og hvis man endelig vilde indvende overfor de Frikonservative, at de ved en saadan Landstingsopløsning eller maaske ved de højresindede Kongevalgtes Død risikerede værre Betingelser end de nu kunde opnaa, vilde de dertil svare, at ét er hvad man selv indrømmer og et andet hvad ydre Forhold aftvinger én — en Politiker gaar ikke længer end hans politiske Linje tillader, men han er som alle Skæbnens Magt undergiven. Følgen var, at de Frikonservative roligt blev i deres befæstede Stilling og saa' an, hvad Reformparti og Ministerium nu vilde tage sig til.

Og saaledes forsømtes det ubetinget gunstigste Øjeblik for Forliget paa Valgloven: dette skulde være sluttet, inden de Frikonservatives Ændringsforslag offentliggjordes. Det afsluttede Forlig som Kendsgerning skulde være kommet til Vælgernes Kundskab — saaledes vilde Hr. Frede Bojsen baaret sig ad, men Hr. I. C. Christensen havde ikke lært sin Mester Kunsten rettelig af.

Torsdag d. 7. Februar holdt Fællesudvalget sit andet Møde — der var da næsten hengaaet to Maaneder siden det nedsattes. De Frikonservatives Ændringsforslag forelaa til Forhandling. Men der kunde ingen blive, thi Reformpartiet havde i Pressen allerede taget Afstand fra dette Forslag, om end i noget ubestemte Udtryk: Finansministeren havde ladet sit Blad skrive: „Nogle af Kravene maa paa Forhaand betragtes som uantagelige", medens Indenrigsministeren endnu lidt vagere ikke behøvede at fremhæve: „hvor meget der fra en Venstrebetragtning maa indvendes mod en saadan Ændring i Regeringsforslaget." Men blot dette at hin „Ændring" var kommet offentligt frem viste jo alle Interesserede, at Ministeriet ikke havde ment at kunne antage den, og Reformpartiet var derigennem underrettet om Stillingen. Denne var saaledes, at man ingenlunde vilde slippe Haabet men roligt forhandle videre. En berømt Replik fastslaar: man dør ej midt i femte Akt, saaledes kunde man ogsaa for dansk Politiks Vedkommende sige: Forlig sluttes ikke midt i Februar, der kun er Begyndelsen til femte Akt, hvis rette Maaned er Marts, dog at Tæppets Fald kan trækkes ud til April. Men i Februar — nej! Skønt altsaa en Skuffelse havde fundet Sted, skønt Maskineriet ikke virkede saa præcist som det burde, kunde Hr. I. C. Christensen mene: „kommer Tid, kommer Raad",

og give Ordre til Forhandlingens Fortsættelse. Den hele politiske Situation, Fortiden, Nutiden og Fremtiden syntes at forlange en Overenskomst mellem de to forbundne Partier i den indeværende Rigsdagssamling.

For offentlig Forhandling havde man ingen Brug; Fællesudvalget var naturligvis ingen Nytte til: hvad skulde man med 30 Mennesker omkring ét Bord; hvem har nogensinde set en saadan Forsamling bringe det til en Aftale? Da imidlertid der maatte foretages noget, mens de to Partier roligt forhandlede videre og søgte at komme til Enighed, lod man Fællesudvalget efter almindelig Sædvane nedsætte et Underudvalg, der valgtes i et kortvarigt nyt Møde Fredag d. 8. Februar og kom til at bestaa af 7 Medlemmer, to af Reformpartiet, nemlig Formanden Hr. Anders Nielsen og Sekretæren Hr. Madsen-Mygdal, samt en af hver af Rigsdagens andre Grupper uden Hensyn til deres Stemmetal: Kammerherre Alfred Hage (Højre), Godsejer Rottbøll (Frikonservativ), Hr. Klaus Berntsen (Moderat), Hr. Borgbjerg (Socialdemokrat) og Hr. Poul Christensen (Radikal). Underudvalgets Møder unddrog sig Offentligheden, men det var paa Forhaand givet, at de ingen Betydning kunde og skulde faa. Imidlertid var det dog her, at der fra Direktør Klaus Berntsen fremkom et Forslag om *Referendum* i Skatteanliggender — en Folkeafstemning, der kunde træde istedetfor den Begrænsning af Skatteprocenten, som de Frikonservative havde foreslaaet. Forslaget drøftedes, og man enedes om at anmode Indenrigsministeren om at tage det op til en Bearbejdelse, der kunde angive den mulige Lovform. Paa denne Foranledning udarbejdedes der saa af Indenrigsministeren et *Udkast,* der d. 21. Februar kunde forelægges Underudvalget. Og en Tid syntes det som om her Gaadens Løsning skulde være funden, men de Frikonservative trak sig efter nogen Forhandling bort fra en Ordning, der forekom dem lidet praktisk, og skønt *Afstemning blandt Vælgerne, naar Skatteprocenten stiger,* endnu findes blandt Reformpartiets Mæglingsforslag, der offentliggjordes henved 8 Uger senere, vidste alle, at Forslaget mere stod som en Relikvie fra Underudvalget — til Ære for den snilde Forslagsstiller — end som levedygtigt Forhandlingsemne. At det var alvorligt ment, derom kan der ingen Tvivl være. De Frikonservative fandt det ikke fyldestgørende og lod sig ikke drive ud af deres Stilling ved dette dog veludtænkte Anslag. Og dermed maatte Underudvalget i Virkeligheden opgive Ævred: man havde intet at forhandle; ingen vilde mere stille Forslag; de Frikonservative stod paa deres, og Reformpartiet vægrede sig selvfølgeligt ved at meddele Offentligheden igennem Underudvalget de paatænkte Indrømmelser, saalænge Overenskomsten ikke var naaet.

Følgen var, at det nu ganske matte Underudvalg maatte slaas ihjel, og man maatte tilbage til Fællesudvalget. Af dette afholdtes da Møde Torsdag d. 14. Marts, hvorfra der udsendtes et officielt Referat: Hr. Anders Nielsen meddelte, at der intet positivt Resultat forelaa fra Underudvalget, og da hans Beretning paahørtes i Tavshed, tilføjede han, at han vilde ansætte et nyt afsluttende Møde til Ordførervalg, *hvis* der ikke i de allernærmeste Dage rettedes Anmodning til ham om „en vis kort Frist til Fremstilling af nye

Forslag til Udjævning af Uoverensstemmelserne" — dette er det officielle Referats højtidelige Udtryk. Efter dette skulde man snarest tro Sagen opgivet og Afslutningen nær. Men Ordene var stærkere end Følelsen: man ønskede ikke endnu at slippe hinanden. Det blev Højre, der afgav Paaskuddet, idet dette Parti ønskede en „vis Frist" til at affatte sine Ændringer i behørig Lovform.

Naar Hr. Anders Nielsen havde ladet forkynde, at der kun vilde blive givet en „kort Frist" stod dette i Sammenhæng med, at man paa dette Tidspunkt troede, Rigsdagen vilde blive hjemsendt inden Paasken, der faldt de sidste Dage i Marts. Der var god Grund til denne Formodning, da der syntes saa ringe Udsigt til Forliget. Hvis dette kom istand, vilde man naturligvis faa en over 1. April udstrakt Rigsdagssamling for at Skattelovene og Jærnbaneloven kunde tilendebringes. Men hvis Forliget virkelig var strandet, saa blev det urimeligt at holde Rigsdagen inde under en Situation, der blev latterligere og uhyggeligere for hver Dag, der gik. Naar man havde talt og talt fra Jul af i offentlige og hemmelige Møder, blev det dog ganske taabeligt, at man ikke kunde komme til et Resultat, positivt eller negativt, inden Paaske. Men i sidste Fald hvad skulde Rigsdagen holdes tilbage for? Bønderne vilde hjem, Saaningen skulde begynde, og for nogle Smaaloves Skyld — som, hvis man *vilde*, altid kunde ordnes paa 48 Timer — blev det meningsløst at have hele Rigsdagsmaskineriet gaaende.

Men det var som forhekset: man kunde ikke faa Forhandlingen afsluttet. Reformpartiet vilde ikke bryde af — dertil stod for store Interesser paa Spil — og de Frikonservative krævede et formelt Tilbud offentligt og officielt fremsat af Reformpartiet, inden de gik videre. Indenrigsministeren trængte paa, forbitret over de Frikonservatives Modstand men ligesaa overbevist om et Forligs politiske Nødvendighed. Under disse Omstændigheder kunde man ikke bestemme sig til en Afslutning forinden Paasken, hvad dog Konsejlspræsidenten var mest stemt for, men benyttede den Tidsfrist, som Højre havde skaffet. Først den 25. Marts holdt Fællesudvalget atter Møde samme Dag som Rigsdagen tog Paaskeferie til 3. April. I dette Møde forelaa et stort Ændringsforslag, som Højre optrykte i Betænkningen og i hvilket de delvis sluttede sig til de Frikonservative. Der havde maaske hos Ministeriet dukket noget Haab op om, at man kunde „gøre Forretningen" med Højre eller i alt Fald true dermed for at bevæge de Frikonservative til yderligere Indrømmelser. Men hvis dette var Tilfældet, saa forregnede man sig: Højre fastholdt et udpræget konservativt Standpunkt (Professor Matzen indførte endog *Valgpligt* i Forslaget) og de Frikonservative lod sig ikke skræmme men syntes at mene, at kunde Ministeriet og dets Parti undvære et Forlig, var de vedblivende ikke tvungne af politiske Grunde til at slutte et saadant for enhver Pris.

Men stadigt brød man ikke af. Og i dette Møde, d. 25. Marts, satte Formanden Hr. Anders Nielsen ikke Ordfører-Valg paa Dagsordenen. Tværtimod, han erklærede, at eftersom Rigsdagen atter skulde samles efter Paasken, var der endnu Tid til nye Ændringsforslags Indgivelse.

Og saa endelig Mandag d. 8. April maatte Reformpartiet finde sig i det Uundgaaelige og ved det den Dag afholdte Fællesudvalgsmøde fremsætte sine Forligstilbud — det var dette, paa hvilket alle havde ventet i fire Maaneder. Sammen med Hr. Klaus Berntsen, altsaa sammen med de Moderate, stillede Hr. Anders Nielsen og Hr. Madsen- Mygdal, altsaa Ministerium og Reformparti, det Ændringsforslag, der fastholdt de selvskrevne Vælgere (den privilegerede Valgret) til Amtsraadet, indførte Referendum ved Skatteprocentens Stigning, indskrænkede Valgretten ved en Opholdsbestemmelse (Vælgeren bosat i Kommunen 1 Aar inden Skatteaaret) og lod alle Kommunalraads Medlemmer afgaa paa éngang hvert fjerde Aar.

Tilbudet var saa stort, at man maatte tro Sagen dermed var i Orden. Man kunde daarligt tænke sig, at dette blev offentligt fremsat, naar det ikke skulde føre til en Afslutning. At de Frikonservative havde kendt dette Tilbud længe var vel sandsynligt — og dette talte ikke *for* Forlig, men paa den anden Side syntes Stillingen for Reformpartiet, hvis man skulde skilles efter at have offentliggjort Tilbudet uden Opnaaelse af Overenskomst, saa uheldig som muligt, thi da maatte Partiet tage alle Ubehageligheder af Indrømmelserne uden at opnaa en eneste Fordel derved. Naar et politisk Tilbud gøres og ikke modtages, kan man tænke sig den Fordel for Tilbyderen, at han bagefter kan fremstille den anden Part som forhandlingsuvillig, og hvis Vælgerne har paalagt Forlig, endvidere som uordholden overfor sine Mandanter; men i dette Tilfælde havde de Frikonservative intet Mandat til Forlig. kun til en vis Imødekommenhed som Fortsættelse af det aargamle Medarbejderskab. Og man kunde end ikke paastaa dette brudt for alle Tider, fordi de Frikonservative ikke gik ind paa et Forslag, som deres Vælgere og Meningsfæller næppe vilde finde tilfredsstillende.

Alligevel strakte de Frikonservative sig længere. Reformpartiet havde meddelt Fællesudvalget sine Ændringsforslag den 8. April; allerede Tirsdag d. 9. April stillede de Frikonservative deres Under-Ændringsforslag dertil — hvilke rimeligvis ogsaa forlængst var blevne drøftede mellem de to Parter. De Frikonservative opstillede et Alternativ *enten* vilde de have 40 Aarsskellet (det kunde erstattes med et Opholdsskel: dobbelt Valgret for de længst bosatte) *eller* Skatteprocentens Fiksering. I Mødet erklærede Hr. Anders Nielsen, at han ikke kunde gaa ind paa noget af Alternativets Dele. Han udkastede derimod den Tanke, at man kunde lægge Skatteprocentens Forhøjelse ind under indenrigsministeriel Godkendelse og bemyndige Ministeren til, hvis han vilde nægte den, da at opløse Sogneraadet. Men Grev Frijs afviste Tanken som uforenelig med det kommunale Selvstyre, der ikke saaledes kunde beherskes af en *tilfældig Indenrigsminister.* Dermed var Forhandlingen sluttet ligesom den var begyndt, og alt Haab syntes endeligt udelukket, saaledes at Fællesudvalgets Formand berammede næste Møde til Dagen derpaa Onsdag d. 10. Marts med Dagsorden: Valg af Ordførere. Dette Møde fandt ogsaa Sted. For Folketingets Vedkommende valgtes Hr. Anders Nielsen til Ordfører med 8 Stemmer af 15 (3 Socialdemokrater og 2 Radikale afgav blanke

Stemmesedler og to var fraværende). De 15 Landstingsmænd maatte stemme to Gange eller rettere de 14, idet Professor Matzen var fraværende. Første Gang stemte 6 Højremænd paa A. Hage, 5 (Reformparti og Moderat) paa Madsen-Mygdal og 3 (to Frikonservative og én Socialdemokrat) afgav blanke Stemmesedler. Ingen var valgt. Ved anden Afstemning kastede de to Frikonservative. Grev Frijs og Godsejer Rottbøll, deres Stemmer paa Kammerherre Hage, der saaledes blev valgt med 8 Stemmer til Ordfører i Landstinget, medens Hr. Madsen-Mygdal fik 5 Stemmer og Socialdemokraten Hr. C. C. Andersen vedblivende stemte blankt.

Denne Afstemning havde en symbolsk og tillige en virkelig Betydning. For at forstaa den maa man erindre, at i lange Tider havde de Frikonservative ved Hjælp af Reformpartiet trængt Højre ud af alle vigtige Formands- og Ordførerposter i Udvalgene. De to Allierede havde delt disse imellem sig; saaledes var Grev Frijs stadigt Formand for Finansudvalget, skønt hans lille Gruppe kun kan indsætte 2 Medlemmer i dette 15 Mands-Udvalg — paa samme Maade som de Frikonservative besatte Formands- og Anden-Viceformands-Post for selve Landstinget, medens Hr. Madsen-Mygdal var første Viceformand. I Tolдudvalget blev Hr. Madsen-Mygdal Formand, i Dæknings-Udvalget Baron Reedtz-Thott osv. Naar de Frikonservative en sjælden Gang slog sig sammen med deres gamle Partifæller af Højre, betød dette, at dér afspærredes for Reformpartiets Politik. Og nu her i Fællesudvalget betegnede de Frikonservative først deres Stilling ved ikke at deltage i Afstemningen, idet de ligesom Socialdemokraten stemte blank ɔ: ansaa sig lige fjærnt fra Højre og fra Regeringsparti, og dernæst da det blev nødvendigt, valgte det mindste Onde ɔ: Højre istedetfor de stadige Forbundsfæller, Ministeriet og dets Parti. Paa denne Maade markeredes meget tydeligt Bruddet: de Frikonservative slog fast, at nu havde de nok.

Men Reformpartiet vilde ikke slippe dem. Der var ansat nyt Møde til 3 Dage efter, Lørdag d. 13., for at Betænkningen kunde underskrives og afgives. Men Mødet blev udsat til Mandag d. 15. April, hvor endelig Betænkningen blev afgiven. Og i alle disse Dage lige indtil Mandag Nat efter Betænkningens Afgivelse (den er dateret 15. April) forhandledes der paa Foranledning af Indenrigsminister Berg ustandseligt. Han *vilde* føre sin Sag igennem, og han bestræbte sig til det yderste for at finde Udvej.

Dog det var og blev umuligt. Forliget var strandet; en Rigsdagssamling var spildt og Fremtiden laa uvis. Nu maatte Rigsdagen hurtigst muligt hjemsendes for ikke at det spildte Arbejde skulde blive stadigt aabenbarere. Imidlertid var det nødvendige Ceremoniel uundgaaeligt: Fællesudvalgets Indstilling maatte til Behandling i de to Ting.

Denne femte Behandling foregik samtidigt i begge Ting Onsdagen d. 17. April: Folketinget begyndte sin Forhandling om Formiddagen og sluttede den i et sent Aftenmøde, medens Landstinget først tog fat paa sin Forhandling om Aftenen og afsluttede den efter nogle Timers Forløb.

I Folketinget, hvor Indenrigsminister Berg mødte, frembød Forhandlin-

gen lidet af Interesse. Hr. Anders Nielsen forsvarede Regeringspartiets Tilbud: „hellere denne Løsning end en politisk Kamp, hvor meget ondt gror op og meget godt trædes ned." Han mente, at de Frikonservative ikke havde givet efter, fordi de Radikale og Socialdemokraterne havde lullet dem ind i den Forestilling, at der ingen Risiko var ved den valgte Stejlhed, da Ministerium og Regeringsparti nok bøjede sig tilsidst. I Landstinget, hvor Konsejlspræsidenten var Stedfortræder for Indenrigsministeren, fik Forhandlingen allerede derved mere Interesse. Dernæst fordi de Frikonservative her mødtes med deres Forbundsfæller: Ministeriet og Reformpartiet. Men Tonen var ikke venlig, særlig ikke fra Hr. I. C. Christensens Side, der i bitre Ord bebrejdede Frikonservative og Højre deres Stilling. Grev Frijs fastslog de gjorte Indrømmelser fra konservativ Side: den almindelige Valgret for alle Skatteydere samt Kvinders og Tyendes Valgret — derfra kom man ingensinde. Men paa den anden Side erklærede han ogsaa, at Bordet fangede for Regeringens Tilbud: „Bevarelsen af de umiddelbare Vælgeres Institution". Han tilføjede: „det er de to Bud, hvorfra ingen kommer tilbage." Hvis Reformpartiet svigtedes af Befolkningen, vilde det være et Vidnesbyrd om, at der ingen Konservatisme fandtes her i Landet, og man maatte saa gribe til „det heroiske Middel" at overlade Regeringens Førelse til en virkelig radikal Regering. Grev Frijs sluttede med at sige, at Vinteren havde bragt Klarhed over, at Ministeriet og Reformpartiet ikke kunde være ledende i en saadan radikal Regeringsførelse: „dertil har den nuværende Regering — og det er jeg den Tak skyldig for — rakt sin Haand for langt frem."

Denne Tak og denne Opfattelse af Ministeriets Moderation syntes at have forbitret Konsejlspræsidenten, der i sit Svar slog de Frikonservative sammen med Regeringens Modstandere. Grev Frijs udtalte derimod sit Haab „om ogsaa i Fremtiden at kunne arbejde sammen med det nuværende Ministerium," netop fordi han ikke mere frygtede, at Ministeriet skulde gaa stærkt i radikal Retning.

Dog Hr. I. C. Christensen optog ikke denne Udtalelse som en Tilnærmelse og søgte snarere at uddybe Bruddet mellem sig og de Frikonservative — skønt der dog ikke havde været mere end et „Halmstraa" mellem dem efter hvad et Regeringsblad kort efter skrev. Indtrykket af Landstingets Aftenmøde var forsaavidt usikkert som Bitterheden fra den ene Side og maaske nogen Malice fra den anden jo egentlig ikke stemmede overens med, at man i fire Maaneder havde venskabeligt og hemmeligt forhandlet med hinanden. Men bagved Ordene laa hos begge Parter en vis Skuffelse. De Frikonservative havde ventet, at Ministeriet overfor saa store Indrømmelser havde paa et tidligt Tidspunkt resolut taget sin Beslutning og gennemført denne — hvoraf Følgen havde været Skattelovenes Vedtagelse og en klar Situation til den kommende Samling. Og Ministeriet med tilhørende Reformparti følte sig skuffet ved, at de Frikonservative efterat have lovet og givet saameget ikke gav dem alt og frelste dem ud af en uhyggelig og forvirret Situation, hvor det der skulde gennemføres var strandet og hvor man dog maatte gøre gode Miner til slet Spil. Men

ganske dunkelt var det, at de to Parters mange Samtaler ikke langt tidligere havde klargjort for Deltagerne, hvad der kunde opnaas; derfor kom Bruddet saa sent og delvis saa overraskende — i hvert Fald for de ikke mest Indviede.

VI.

Denne spændende og dramatiske Rigsdagssamling sluttede saa den næste Dag, Torsdag den 18. April, endda for Landstingets Vedkommende med en lille Slutningseffekt. Tingets Formand udtalte fra Formandsstolen sit Ønske om til Efteraaret at fritages for Formandshvervet. Motiveringen var denne: „jeg formener, at allerede Aldershensyn gør det rigtigt og berettiget, at jeg ikke ønsker Genvalg.“ Da Konferensraad Hansen havde været Idealet af en Landstingsformand: meget repræsentativ, fuldkommen liberal og upartisk, og da ingen havde mærket, at Alderen vanskeliggjorde ham det ikke særdeles besværlige og altid anselige Hverv, og da endelig han selv ved Ordene „allerede Aldershensyn“ aabnede nogen Mulighed for andre Hensyn, vilde man næppe tage fejl ved ogsaa at give den uklare politiske Situation Skyld, for at Landstinget saaledes kom til at staa uden udpeget Formand. Valget til Efteraaret vil, for de ledende Partier, frembyde nogle Vanskeligheder og adskillige Muligheder. Men foreløbigt bidrog denne overraskende Meddelelse til Rigsdagssamlingens hele Karakter. Den formede sig mer og mer, mens Dagene gik, som et stort aabent Spørgsmaal til Fremtiden.

Man brugte de sidste Dage af Samlingen til at redde et Par Love. De Frikonservative viste deres gamle Beredvillighed overfor Hr. Alberti ved i yderste Øjeblik at forære ham to Nationalbankdirektør-Embeder og derved lade *Nationalbankens Oktroy* blive vedtaget. Justitsministeren trængte til Loven; han vilde ellers slet intet af Betydning have gennemført i Samlingen, hvorimod hans gennemsete *Retsreform, Ministeransvarlighedsloven*, den vigtige sociale Lov om *uægte Børns Retsstilling* stod hen som Vidnesbyrd om forgæves Anstrængelser. Den af ham bebudede Lov om *Stamhuse og Fideikommis'er* var udeblevet — hvad der kunde opfattes som en Indrømmelse til Landstinget, og personlig havde han holdt sig langt tilbage, slet ikke deltaget i Debatten eller Forhandlingen, hvor det gjaldt. Nu anmodede han sine gamle Forbundsfæller, der i Sagen havde staaet enigt med Højre, om Bistand i et Fællesudvalg paa Samlingens sidste Dag, og de Frikonservative mindedes det ofte bekræftede Venskab og gav ham en meget fornøden Haandsrækning. Det viste sig saaledes Dagen efter den kommunale Valglovs Forkastelse, at de Frikonservative meget vel endnu kunne arbejde sammen med Ministeriet og imod Højre — og dog skulde Hr. Albertis Administration egentlig ikke friste til at overlade ham Besættelsen af to store Embeder.

Og saa paa den sidste Dag enedes alle Partier om at faa Fiskerilovene fra Haanden, ikke mindst fordi de hører til de besværligste Lovgivningsemner. Denne Sags Ordning hjalp paa Samlingens Resultatfattigdom.

Der var jo i de 6½ Maaned ikke tilendebragt meget. En Del Lønningslove som dog mest syntes betydningsfulde for de umiddelbart Interesserede. Man havde maattet vedtage en

Række Hofpensioner, der ikke var fremtvungne af den bestaaende Lovgivning og som kastede et grelt Lys over de fra Enevælden nedarvede og udemokratisk bibeholdte Hof-Tilstande. Socialdemokraterne var gaaede af med Fordelen af Samlingens Lovgivning, idet nemlig den af en Kommission udarbejdede Lov om Arbejdsløshedskasser direkte kom Arbejderstanden til Gode. Den betegnede et socialt Fremskridt, men hverken Ministerium eller Reformparti kunde tilegne sig Æren for dens Fremkomst eller Vedtagelse: Tiden krævede af alle hvad man for en halv Snes Aar siden vilde forkastet fra konservativ Side.

Men hele Skattereformen laa i Landstingsudvalget. Toldudvalget var begyndt med mange Møder i Marts, og Formanden, Hr. Madsen-Mygdal, tilskyndede efter Hr. Lassens Vilje til hurtig Gennemgang og hurtig Udarbejdelse af Ændringsforslag: med den angivne Fart kunde man naaet til anden Behandling midt i April. Saa pludselig sakkede man af: der gaves Kontraordre og sloges Bak. Efter 21. Marts holdt Toldudvalget kun tre Møder 4., 5. og 8. April. Og den 15. April sammenkaldte Formanden Udvalget for at meddele, at det var forbi for denne Gang. Man afgav en lille Beretning og naaede ikke til Betænkning. I Dækningsudvalget dristede man sig end ikke til Beretning. Saa ynkeligt strandede Hr. Lassens stolte Skude.

Paa et Vælgermøde efter Samlingen betegnede Konsejlspræsidenten Samlingens endelige Resultat som en god Middelhøst. Sikkert med Urette, thi selv lidet mindeværdige Samlinger har givet langt større Udbytte. Og i hvert Fald var Udbyttet betænkeligt ringe i Forhold til hvad der var paatænkt og lovet — og i Forhold til Regeringens stærke Stilling efter Valget af 29. Maj. Man vilde ikke let tænke sig, at det I. C. Christensenske Ministerium nogensinde kunde staa stærkere end efterat have besejret de Radikale og erobret de Moderate — uden direkte at forpligte sig overfor de Konservative men med en paalidelig Alliance for de Frikonservatives Vedkommende og med en ikke ringe Tilslutning hos det egentlige Højre, naar dette raabtes i Gevær mod Socialdemokratiet. Ministeriets Tropper var disciplinerede, Modstanderne besejrede eller vundne, de Allierede paalidelige og nye Alliancer mulige. Saa stærkt var Ministeriet i Oktober. Og i April: Partiet uroligt (man jævnføre med Hr. Ingvard Jensens Sygdom at to Reformparti-Medlemmer af Fællesudvalget om Valgloven blev syge ved Betænkningens Afgivelse og ikke underskrev denne); de Radikale atter komne til Kræfter ved Ministeriets Nederlag; de Moderate forskrækkede over den slet ledede Politik; de Frikonservative reserverede og irriterede, og det gamle Højre derved atter mindre forhandlingsvenligt.

Thi Samlingen var et Nederlag for Ministeriet og føltes som saadan: enten havde Ministeriet været ubeslutsomt og uhandledygtigt eller Partiet havde ikke været manøvredygtigt. Et Sted maatte Fejlen ligge, thi Fejl var der. Man kunde ikke gaa til Samlingen under Finansminister Lassens Gennemførelses-Tegn og saa gaa ud af den med Opgivelse af netop det afgørende. Der var et enten-eller. Enten skulde man ikke forhandle i fire Maaneder om Valgloven og ikke erklæret Toldloven for gennemførlig i én Samling, eller man maatte sætte

begge Love igennem ved et Magtsprog overfor Parti og Allierede.

Dog Magtsproget udeblev *i* Samlingen og lød heller ikke ved dens Slutning. Man luskede stille ud af den Dør, hvorigennem man var gaaet ind som gennem en Triumfbue. Man henviste til næste Rigsdagssamling: hvad der ikke ordnedes i den forløbne maatte man ved „sindigt og ærligt Arbejde" — Konsejlspræsidentens Ord — bringe i Stand i næste Samling.

Spørgsmaalet om en Landstingsopløsning blev ikke rejst af selve Ministeriet eller dets Parti. Derom kunde der naturligvis siges, at de, der sidder inde med Magten, daarligt kan true: i samme Øjeblik som de udslynger Trudslen, nødes de til at bruge den. Men paa den anden Side syntes Ministeriet at staa vaklende overfor selve Foranstaltningen. Dels til Sær-Spørgsmaalet om de Kongevalgte — hvor Finansministeren og Justitsministeren udtrykte sig bestemt for Opløseligheden, medens Hr. Christensen forholdt sig tavs desangaaende — og dels med Hensyn til Opløsning i det Hele taget. Paa de Valgmøder, der afholdtes i Majmaaned, var Forholdet nærmest dette, at Hr. Alberti helt afviste Muligheden, medens Hr. Lassen truede med den og Hr. I. C. Christensen henviste til den som yderste Nødhjælp. Men hvis Ministeriet som Helhed var uvilligt til en saa radikal Foranstaltning, vilde dette kun være i Overensstemmelse med dets Karakter. Fra de Frikonservatives Side henvistes straks efter Samlingens Ophør gennem deres officielle Organ til fortsat Forhandling, rigtignok med den Tilføjelse, at Regeringen maatte fremme Forarbejderne om *Forsvarssagen* saaledes, at et Lovforslag kunde fremsættes i Løbet af Samlingen — altsaa inddrages i den fortsatte Forhandling.

Man kunde mene, at der i Virkeligheden kun foreligger tre Muligheder for den i Oktober begyndende Samlings Politik: 1) Landstingets Flertal bøjer sig 2) Regeringen opløser Landstinget 3) Ministeriet gaar af — saaledes at altsaa et af de to sidste Tilfælde vilde indtræffe, hvis Regeringen ikke fandt Landstinget tilstrækkeligt eftergivende. Man kan imidlertid ikke se bort fra den fjerde Mulighed, at den næste Rigsdagssamling bliver den forløbne lig i uafgjort Forhandling, især hvis *Forsvarssagen* ved Betænkning fra Forsvarskommissionen og maaske ved paafølgende Regeringsforslag kastes ind i det rørte Vand og plumrer dette end stærkere. Til Yderligheder har Ministeriet ingen Tilbøjelighed og dets Parti heller ikke; desuden ønsker hverken Højre eller Frikonservative at tvinge Ministeriet til noget saa Radikalt som en Landstingsopløsning — de Moderate iøvrigt heller ikke. Alle disse Partier vilde befinde sig ganske vel ved det Bestaaende og ved den „sindige og ærlige Forhandling" uden afgørende Resultat. Noget saadant vilde være i god historisk Sammenhæng med Fortidens danske Politik og muligvis ikke fjærnt fra det danske Sindelag.

Dog i Politik hænder saa saare ofte netop det Uforudsete og det Uforudseelige. Hvem havde tænkt, at den forløbne Samling, der begyndte som en klingende Krigs-Fanfare, skulde ende som en Retræte med floromvundne Faner? Samlingen blev det første Nederlag for I. C. Christensen som Fører. Men det vilde være uforstandigt at nægte, at Nederlaget kan genoprettes paa den kommende Rigsdag.

En Høstdag paa Herregaardsmarken.

Af CHRISTEN BUNDGAARD.

Herregaardsfolkene var ude i Vestermarken at binde efter Aflæggeren. Det ruskregnede. Jorden var fedtet, Negene drivvaade og tunge og Kornet bunkende fuldt af Tidsler.

Paa den vældige fyrretyve Tdr. Land store Mark, der i Leernes Periode her i Landet maa have syntes endeløs i sin Udstrækning, stod der i Midten et Stykke uhøstet Korn. Rundt om laa Negene og næsten dækkede Jorden. Tætte Bunker af vaadt og modent Korn, som „Mac Cormick“ Aflæggeren havde hugget af og lagt af med sine roterende Vinger.

Tusindvis af Neg i tætte Rader den store Mark rundt, der skulde bindes inden Aften, om saa Vandet piblede fra Himlen.

Hvilken Maskintriumf, denne høstede Mark! Hvilken syngende Høsttone fra denne komplicerede Maskine, der fedtet af Olie og tung af Jord med Lyd af Knive og skraldende Vinger kørtes rundt langs det staaende Korn i Hestetrav og lagde Afgrøden ned i Neg paa Neg, i Skaar paa Skaar. Et langt, lige, jævnt og skarpt Skaar, snittet ud af det rektangulære Stykke Korn, der for hver Omgang blev smallere og smallere, kortere og kortere. Og Negene efter i lange parallelle Rader over de modne Stubbe.

Hestene, naar de kom op langs det svære Korn, blanke i Skindet af Regn eller Varme, i stærk Fart, prustende og arbejdende. Den nærmere eller fjærnere kørende Lyd af Maskinen. Og naar Lyden pludselig stopper op ved et Hjørne, idet Vingerne standser, og Manden med et Sæt tilbage i Sædet „rygger“ Heste og Maskine, eller han staar af og giver den Olie af Blikkanden. Fed, brun Bomolie, som den suger til sig gennem Smørehullerne, fordi den er hed og tør af at arbejde. Og den holder af at sjappe lidt i Olie, at have Fedt om Jærnknoglerne og en Smule Væske i Leddene.

Det meste sveder den af sig igen, ser det ud til. Ved Møttriker og Skruer, i Krogene mellem Stængerne, mellem Jærn og Træværk sidder det og fedter. Fra Skæreapparatets indre Sko til Forstaget glinser de mange Stænger af Olie, saa de næsten overskinner Knivstangens gule Messingdup og de blankslidte, spidse og haarde Jærnfingre langs Jorden, mellem hvilke Knivene farer skarpe og snittende frem og tilbage.

Og det er „drav cut“ System. Det er et af de ny Systemer, som de Maskinfabriker derovre i Amerika aldrig holder op med at opfinde. Og henne paa Straaskillerens gule Bræt skinner Navnet „Mac Cormick“ saa amerikansk, at der et Nu gaar en Anelse gennem En om Hvedemarkerne i Minnesota.

Igen sidder Manden i Sædet, der passer saa bekvemt til Bagen. Med den ene Haand rykker han i Tømmen, med den anden sænker han Skæreapparatet, og ved Fodvægtstangens Hjælp begynder Vingerne deres Arbejde, idet Maskinen gaar frem. Den ydre Sko foran Straaskilleren rufler i Jorden som en Snude. Der farer en Bevægelse fra den roterende Aksel gennem Drivstangen, og Knivene begynder fluks deres hvæsende Gang. Hamlen knirker om sin Staaltorn, og Aflæggeren gaar atter støt og høstende langs Kornet, og Kornduft driver med Skyer af Støvregn over Marken.

Og atter ligger Maskintonen i Luften og Klangen af Navnet „Mac Cormick.“ Klangen af Nytid og Jærn.

Nu er da Verden kommen over Friktionen, alting gaar lettere, det er herligt at arbejde. Alene det at have noget haardt mellem Hænderne er en Fryd. At trække i en Vognstang, at slæbe paa Læs. At binde Neg fra Morgen til Aften og lade det stramme over Lænderne.

Og at mærke Hjærnens Selvvirksomhed: den stedse haardere Drejning af Krumtappene; og den gode Fornemmelse

af at være vel sammenskruet i Leddene. At føle det krille af Kraft under sine Skulderblade og at lade sig udmatte af Arbejde. Udmatte, saa man maa have et Slag i Hovedet af en Nagle for at tage sig sammen paany.

Og igen Strækningen af Legemet, Knagningerne i de ydre Ansigtsmuskler og Hjærnens haarde Akseldrejninger.

Man synes, at dette skulde synges.

Vi, der har vandret i Nordevropa, hvor Byerne vokser og Civilisationen er i fuld Gang, der har arbejdet paa store Arbejdspladser og som Haandlangere, der har arbejdet ved Landbruget og kender til, hvorledes man skal tage en Tønde Korn i Armene og kaste den paa Nakken, der forstaar at svinge en Plov, at bruge en Fork og haandtere en Greb, der har arbejdet med Tørvespade og Hjulbør i Moserne, der har sejlet med en Mudderpram og staaet ved en Kran, og gravet Mergel og skovet Træer og kørt med Tipvogne og som kender noget til alle Slags Maskiner, vi kunde ønske en ny Sang.

Hvad spørger vi om Poesi og Kærlighed og vore Følelser og Sjælen.

Sig os noget om Staal og Jærn, om Jorden, og hvorledes vi arbejder. Om Kræfterne i os, hvormeget vi kan byde vore Legemer, hvad vi kan magte, og hvor højt vi kan stemme os op paa fire magre Lemmer. Sig ikke noget, der blødgør os, men noget, som hærder, saa at vi kan tumle til Jorden uden at klage, saa at vi kan taale et strængt Liv og al Nedtrykkelse og Besvær og dog være stærke. Sig os noget om Haardhed og det, der er endnu haardere.

Der ligger os som Spring i Kroppen, og vi maa gøre noget med Styrken, der er i vore Knytnæver. Det er saaledes godt at lave stærke Baand af Kornet og klemme Negene sammen og blive ved dermed, bøjet, Time efter Time, til Kriblingen gaar af Haandleddene, og man føler, at selve Pinen ved at rette sig gør godt.

Regnen sivede ikke ned længere, den var bleven til en sand Pjasken fra Skyerne. Kornet, der blev vaadere og vaadere, vilde daarligt glide paa Maskinbrædtet, og der maatte lægges af med hver tredje Vinge.

Karlfolkene, der skrævede over Negene, havde gennemblødte Bukser og var hudløse paa Indersiden af Laarene. Og det fedtede Ler hængte frygteligt ved al Ting, ved Maskinens Hjul og ved Folkenes Træsko, det var næsten ikke til at slæbe sig frem, og man hørte hvert Øjeblik Hestene pruste.

Selvbinderen larmede ovre paa Stidsagre, den maatte vel snart stoppe i det Vejr. Forvalteren kilede derover. Den Regn spolerede al Ting.

Aflæggeren kunde til Nød gaa, det var værre med Selvbinderen.

Men endnu hørte man den da langt borte fra gennem Regnvejret. Høstdagens syngende Tone rundt om de store Kornvange.

Den store, røde „Mac Cormick" Selvbinder arbejdede i et Stykke Lejesæd. Dens knæbrende Vinde var hørlig sammen med den uafladelige Raslen fra Bindeapparatets lange Kæde og en hurtigt slibende Smækken, der var en Lyd af de frem- og tilbagefarende Knive.

Undertiden tog Maskinen Fart, saa at alle Lyde gik i ét, i et eneste langt, surrende Brum! — For saa atter at udløse sig i Smækken af Knive, i Raslen af Hjul og Knæbren af Vinde og Elevatorer.

Paa én Gang stod den fast med et tavst Sæt.

Det vægtige Korn laa her til alle Sider, i en Hvirvel, en Bunke, som Knivene ikke kunde værge sig i. Paa et langt Stykke havde de slet ikke skaaret, de havde rusket Kornet op med Rødder og savet sig døve i Jord og Grus. Nu stod de fast med Smaasten mellem Tænderne, og Platformen slæbte i Kornet.

Kusken standsede, kørte nogle Skridt baglæns og lod saa staa til igen. En kvart Minuts Raslen, Knivene klikkede en halv Snes Gange og stoppede saa op.

Satan! Endnu en Gang baglæns, og frem med fuldt Bras.

Men det blev kun Slæberi. Han ryggede, saa det kvarterbrede Hjul slog Jærntænderne tommedybt i det opæltede Ler, og hele Rammen sank med et Knag i Balancesektoren. Platformens bageste Kant havde pløjet Jorden som en Muldfjæl.

Forvalteren kom halende.

— Vi kan sgu ikke køre mere i det Satans Vejr. Det er da Fandens som det regner.

— Jo, vi skal sgu igennem.

Kusken pillede Gruset fra Knivene, skrabte Kornet lidt i Vejret med Støvlen og kravlede saa atter op paa Sædet.

Endnu en halv Alen tilbage, og saa: i venstre Haand havde han Tømme og Pisk — med den Haand skulde han i første Ryk sætte Heste og Maskine i Gang for fuld Kraft. Samtidig havde han den højre til Vægtstangen, der løftede Rammen op i Sektoren, samt Vindens Reguleringsvægtstang og Vægtstængerne til Bevægelse af Bindeapparatet og Rodjævneren. Den ene Fod var paa Fodstødet og den anden paa den Fjeder, der ved Maskinens første Ryk skulde sætte Knivstangen i Arbejde.

Det var en temmelig Anspændelse af hele Kroppen, af Hænder, Fødder og Syn, og saa skulde der endda i samme Nu et Brøl ud af Halsen, at Hestene kunde komme over. Haaj! Haaj! Maskineriet svuppede af Jorden, og i et eneste Sæt sprang det frem og i Stilling ved Vægtstænger og Fjedre under det ene Menneskes Haand.

Haaj! Haaj! Nu var de ovre, nu gik det.

Endnu rystede den mægtige „Mc. Cormick“ i alle sine Aksler og Hjul og i de spændte Kæder og Fjedre. Og den gav sig i Lagere og Udvekslinger, mens Vinden surrede; men Knivene gik normalt, og Kraftfødningselevatoren afleverede prompte sine Neg. For hver Gang Drivkæden paa det eksentriske Hjul under Kørselen strammede over de lange Hjularme, gik Naalen op, og Neget snøredes sammen, hvorefter Pakkearmene med deres Jærnfingre kunde tage det næste under Behandling paa Bindebrædtet. Mens Maskinen i overmægtig Glæde over sin Kraftudfoldelse, over at være gaaet igennem, satte Farten op i det lange, enstonige Brum; den dybeste og kraftigste af alle Dagens mange Arbejdslyd.

Universitetet i Aarhus.

Af G. A. Hagemann.

Tillad mig, Hr. Redaktør, ogsaa at sige et Par Ord om denne Sag, til hvis Pris Hr. Borgmester Drechsel har udtalt sig i Deres Juli-Nummer. Det er ikke min Agt at polemisere imod selve Sagen, men Hr. D. begrunder Ønskeligheden af et Universitet i Aarhus, og det er disse Grunde, jeg kan ønske at knytte et Par Bemærkninger til.

Hr. D. udtaler, „at der er for mange Studenter ved Københavns Universitet, synes efter alt foreliggende utvivlsomt“, men er dette rigtigt? Jeg véd maaske ikke alt, hvad der foreligger, men jeg har dog et lille Indtryk af Studieforholdene ved Københavns Universitet, og det kunde aldrig falde mig ind at mene, at der var for mange Studenter — for mange for Landet, maaske, men for mange for Universitetet — flere end Universitetet kan overkomme at undervise — det kan jeg aldrig tro! Studenternes Antal er jo i de senere Aar aftaget ved Universitetet og ret naturligt, thi

mange unge Mænd kaster sig over Ingeniørvidenskaben og andre Studier. Det er ikke saa mange Aar siden, Universitetet havde henimod 1900 Studerende — den polytekniske Læreanstalt havde da 200—300. Nu har Universitetet ca. 13—1400, medens den polytekniske Læreanstalt har over 800. Altsaa Antallet er ikke større, end Universitetet tidligere har kunnet fostre!

Det er muligt, at der indenfor de enkelte Studieretninger har fundet og kan finde Forskydninger Sted i Antallet af de Studerende, men saa maa det samtidig erindres, at Studieretningernes Antal er forøget, og at det hele Apparat i Tidernes Løb er bleven og bliver væsentligt udvidet — nu senest med Rigshospitalet.

Jeg skal kort til Hr. D.s Bemærkning om, at hvis det nye Universitet fik en ny Læremaade, saa kunde dette blive af afgørende Betydning for Studenterne, sige, at jeg maa forudsætte, at om det ny Universitet fik en ny og bedre Læremaade, da vilde det gamle ikke tøve med at optage dette bedre ny. Ligeledes til Bemærkningen om, at Universitetet er et Videnskabens Værksted, at videnskabeligt Arbejde jo ikke alene er knyttet til de akademiske Lærerposter. Men jeg maa opholde mig ved hans Udtalelse om Universitetet som Kulturcentrum. Det er vel overhovedet vanskeligt at faa fat paa Begrebet Kultur, der er saa mangfoldigt og saa sammensat, men det synes mig sikkert, at det ingenlunde behøver at være knyttet til Universitetsviden, som dennes sikre Følgesvend. Forfatterinden til: „Briefe die ihn nie erreichten" er en meget kultiveret — vistnok ikke nogen lærd Dame, og alle kender vi Videnskabsmænd med overmaade ringe Kultur. Og Kultur veksler, den udformer sig med Udviklingen, særlig nu synes det mig, at nye Kulturformer spirer omkring os under Naturvidenskabernes Paavirkning. Disses rivende Udvikling gør dem snart fra at være Universiteternes Askepot til at være deres fornemste Videnskaber. Medens Lægevidenskaben for 100 Aar siden var en Kunst, er den nu en Videnskab, der henter sine videnskabelige Vaaben fra de rene Naturvidenskaber. Ingeniørvidenskaben er tildels endnu, idet mindste herhjemme, en saadan Askepot, maaske fordi dens Grundvæsen ikke forstaas, og fordi den ofte gaar langt foran de rene Videnskaber, saa disse slet ikke er i Stand til at værdsætte eller bedømme den. Men sikkert synes det mig, at det hele store naturvidenskabelige Resultat paavirker den gamle anerkendte Kultur, og der former sig en ny.

Ved et Besøg i Pariser-Salonen i dette Foraar slog Skønheden af Bygningens Jernkonstruktion, særlig det store centrale Trappeparti, mig, og med Glæde hørte jeg en ung Maler, med hvem jeg besøgte Eiffel-Taarnet, udbryde: „er dette ikke et vidunderligt Kniplingsbygværk." I „Världarnets Utveckling" opruller Svante Arrhenius Billeder, der kulturelt befrugtende kan maale sig med de bedste Digterværker, og med levende Interesse følger man nu overalt, hvorledes Materien synes at opløse sig under de radioaktive Stoffers Paavirkning. En af Naturvidenskaben paavirket Kultur vil sikkert fremspire.

Det var ved Indvielsen af den tekniske Højskole i Danzig, at Kejser Wilhelm II. udtalte, at de tekniske Højskoler stod hans Hjærte nær, det

var dem, der havde givet Soldaterne og hans Folk Magtmidlerne i Hænde — i dem saa han Fremtidens Universiteter. Jeg tror, der er meget sandt deri. Endnu har Naturvidenskaben ikke affødt en ny Kultur, den har giget Soldaterne Magtmidler til at erobre og Industrien og Landbruget Magtmidler til at erhverve. Endnu har den mægtige Udvikling, som Naturvidenskaberne har affødt, væsentlig været af vulkansk Natur, den har skabt større Velvære, større Magt, større Kapitaler, større Magt- og Kapitalmisbrug, men secundære Dannelser ville følge, sedimentære Aflejringer ville komme efter denne Urformation.

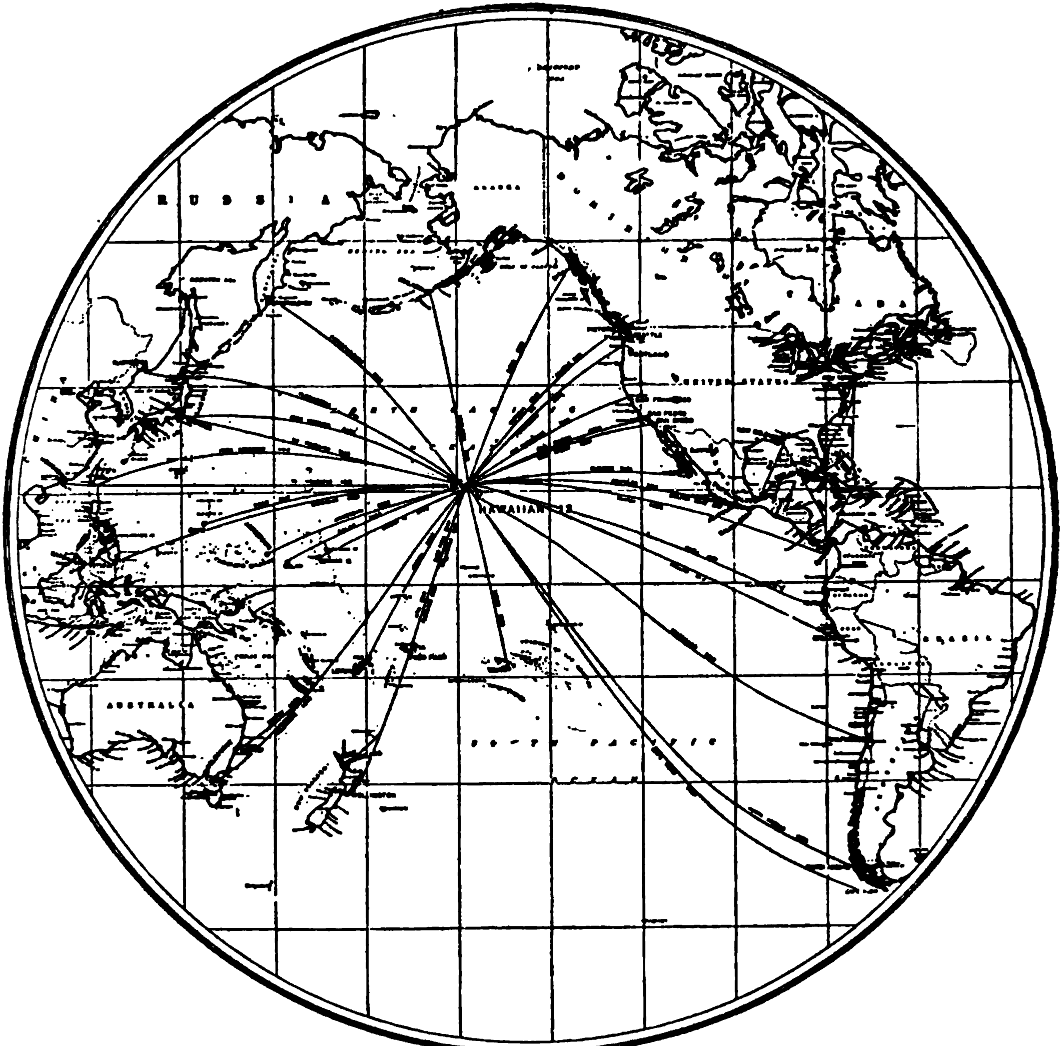
Tilgiv dette Udbrud! Jeg mener blot at sige, at naar Hr. D. vil forme et Kulturcentrum af nogle gamle Fakulteter, da tvivler jeg paa, at han griber rigtigt, og jeg tror, at netop det, han mener, at Aarhus Universitet ikke straks kan og bør attraa — en botanisk Have, botanisk Studium — netop det synes det mig, der straks bør eftertragtes. Københavns botaniske Have er indeklemt af Storkøbenhavn og Byluft, der kan man vanskeligt studere Botanik. Marselisborg vilde egne sig langt bedre dertil. Og Skovenes og Landbrugets Nytteplanters Udvikling, deres Fjender og Sygdomme vilde netop være et smukt Studium for det agerdyrkende Jyllands Hovedstad.

Vil man skabe et amerikansk Universitet med Kollegier, hvor Studenterne bo sammen, med Parker og Friluftsliv, saa synes det mig, at Naturvidenskaberne der bør have en første Plads, og at man bør begynde med en botanisk Have, vel egnet til botanisk Studium, til biologisk Arbejde. En botanisk Have, som kunde være den Park, der gav rigelig Plads til de videnskabelige Institutioner og Kollegier, som man kunde tilvejebringe ved de Midler, Stat og Private efterhaanden maatte stille til Raadighed. At denne botaniske Have burde drage unge Landmænd til sig, ved at indrette praktisk Laboratorieundervisning og ved landbotekniske Foredrag, er lige til. Men saa kunde der ogsaa meget vel til en Begyndelse oprettes et Teknikum. Skade, at det teknologiske Institut, hvortil der er bevilget Penge, skal oprettes i København. Det er, efter min Mening, hvad Aarhus burde have til at begynde med. En landbo-industriel teknisk Skole kan overkommes, og den vil være af væsentlig Værdi for hele Landet. Den tekniske Skole i København er saa stærkt besøgt, at en Udvidelse er ønskelig, og højnede man den noget og arbejdede den sammen med de Tanker, der har været ledende ved det teknologiske Instituts Dannelse, saa skønner jeg, at man slog ind paa en overkommelig og nyttig Vej, der hurtig vil føre til et sundt og godt Maal. Det blev ganske vist et nyt Universitet i en anden Betydning end den, Hr. D. har udtalt sig til Fordel for, et mere amerikansk, et Fremtidsuniversitets landbo- og industriel-tekniske Fakultet, men et saadant vil det være meget lettere at tilvejebringe, og saa kunde det være, at et kulturelt Resultat kunde komme som en naturlig Tilgift.

Hawaiiøerne.

Knudepunktet for Sejladsen paa det store Ocean.

Et Blik paa Kortet over vort største Ocean viser den Betydning, den hawaiiske Øgruppe har for Skibsfarten paa dette Hav. De fleste af Skibene, der gaar over det store Ocean, standser ved Honolulu, der ligger paa Øen Oahu, og selv Globe-trotteren, der rejser for sin Fornøjelses Skyld, faar Lejlighed til at gaa i Land og tilbringe nogle Timer der. Uden Tvivl vil disse Øers Betydning stige med den voksende Trafik mellem de tre Verdensdele, der begrænser det store Hav. For Tiden er disse Øer et Stridens Æble mellem Nordamerikaner-

Stillehavslinjernes Skæringspunkt.

ne, der har dem, og Japanerne, der gerne vilde have dem. ,,The worlds work" bringer i sit Junihefte en Skildring af de mærkelige Øer og Livet der.

Indsejlingen til Honolulus Havn er overmaade smuk. I Baggrunden hæver sig en takket Bjærgryg og nedenunder strækker de mægtige Sukkermarker sig, saa langt Øjet rækker. Ved Daggry kommer de Indfødte for at betragte det nysankomne Skib; de smaa brune Drenge svømmer omkring Skibet og dukker for at faa en Skilling. Blomsterpigerne kommer med deres Buketter, og har man Bekendte paa Øen bliver man fuldstændig oversaaet med Blomster, naar man kommer og rejser, efter en gammel Skik, som de indvandrede har optaget efter de indfødte. Man synes, at man er kommet til et Paradis, hvor Livet ligger for en som en lang lykkelig Drøm. Men pludselig vækkes man brutalt af Drømmen; det er Moskitoen, som ogsaa byder sit ,,Velkommen". Den er den eneste Slange i Paradiset, men den udnytter ogsaa dette Privilegium. Man faar hurtig et Indtryk af, at Øens Beboere har en udpræget Sans for Hjemmets Hygge. Den brede Veranda fyldt med Palmer og Blomster og udstyret med Borde, Stole, Hængekøjer og Straatæpper er et Paradis for den trætte Vandrer. Her nyder de Indfødte det herlige Klima fra tidlig Morgen til sen Aften, læsende, spisende og sovende. Græsplænerne strækker sig foran Husene som tykke Fløjlstæpper, smukt vedligeholdte af Gartnerdrengene; dygtige Arbejdere — Kinesere, Japanere, og Portugisere kan altid faas. Overalt træffer man de smukkeste tropiske Frugter: Citroner, Gujavaer, Oranger, Tamarinder, Mangoer og Granatæbler. Der er en vis Sorgløshed over Befolkningen; Spørgsmaalet om Tjenestefolk skaffer ikke Husmoderen noget Bryderi; Kontorer og Forretninger lukker meget tidlig paa Dagen og alle synes at tage sig Livet let.

Amerikanere, Asiater og Portugisere udgør Størstedelen af de fremmede paa Øen — hvis man kan kalde Amerikanerne for fremmede paa deres egne Besiddelser. Befolkningen tæller 155,000. Kineserne kan ikke komme i Land som Emigranter, da Hawaii i denne som i andre Henseender behandles som en Del af de forenede Stater.

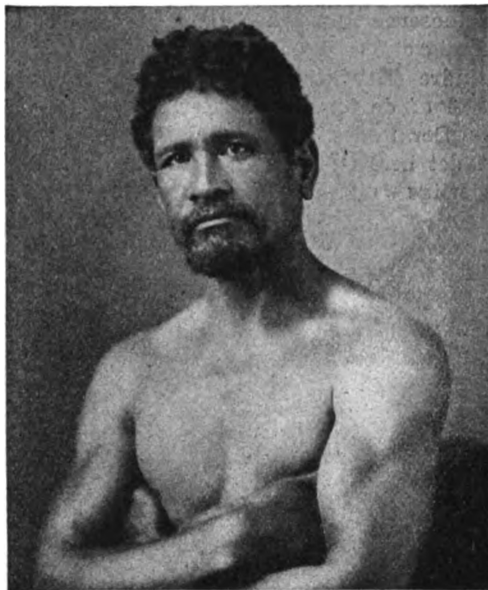
Der findes dog en Del Kinesere, som i det hele og store er vindskibelige, hæderlige og drevne Forretningsmænd.

En Danserinde.

Der har paa Øerne udviklet sig den Praksis, at en hvid Mand kun kan deltage i Arbejdet i Plantagerne som Bestyrer; Amerikanere, Tyskere, Englændere og andre Evropæere har prøvet det men har hurtig opgivet det igen. Et interessant Forsøg paa at knytte hvide

Arbejdere til Plantagerne blev gjort for nogle faa Aar siden. Femten meget re-

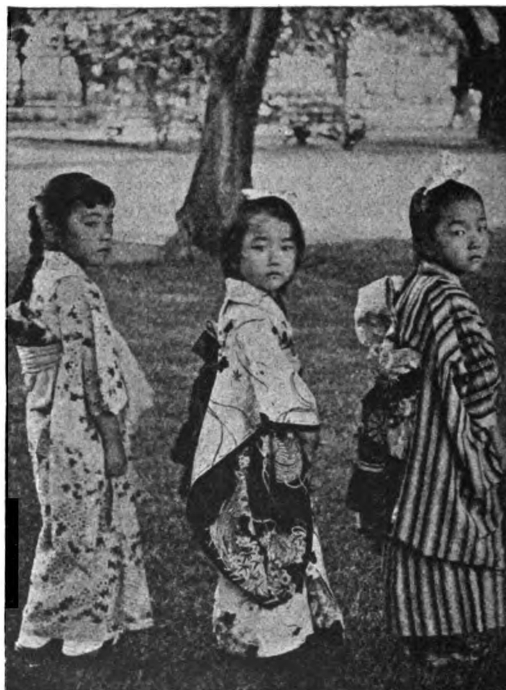

En Indfødt fra Hawaii.

spektable Familjer blev omhyggelig udvalgt i de vestlige Stater. Alle deres Udgifter blev dækket, og der blev bygget Huse til dem paa Plantagen, hvert Hus med en Have omkring. En stor Strækning „Fællesjord" fik de til Græsning for det Kvæg, de ønskede at holde. De fik Jordlodder til at beplante med Sukker og al mulig Hjælp blev ydet dem til Pløjning og Dyrkning af deres Marker. Men til Trods for alle Selskabets Udgifter for at faa hvide Farmere til at deltage i Sukkerdyrkningen, var disse Mennesker ude af Stand til at udføre Arbejdet og de forsvandt lidt efter lidt, indtil der efter et Aars Forløb ikke var en eneste af de 15 Familjer tilbage.

De maleriske Græshytter, prydede med Kokusblade foretrækkes stadig af de Indfødte for de mere moderne Hjem. Den Indfødtes Hovedernæringsmiddel er en Ret, der laves af Taroens Rod; den males til en blød Masse og æltes; Dejgen koges og serveres i Træskaale, de saakaldte „Kalabasker". De Indfødte spiser denne Ret med Fingrene, siddende i en Kres under de skyggefulde Bregnetræer. De Indfødte er en Race i Forfald. Ved sidste Folketælling talte de kun 31,000 eller færre end Japanerne og Kineserne, som er indvandrede paa Øen. Det hawaiiske Sprog indeholder omkring 16,000 Ord med et Alfabet paa 12 Bogstaver. Men de Skoler, hvori der blev undervist i dette Sprog, blev forbudt for et Par Aar siden, og det engelske Sprog er Grundlaget for al Undervisning. Det staar Kineserne frit for at studere paa deres Modersmaal en Del af Dagen, men de skal tage Del i den engelske Undervisning i Skolerne; Børn af alle Nationaliteter kommer til at sidde paa Skolebænk sammen, og det udjævner Racehadet imellem dem.

Indenfor Honolulus Grænser findes en udslukt Vulkan — Punch-Bowl Hill. Langs Gaderne der fører dertil, findes Portugisernes Hjem. Skønt meget beskedne har hver af dem sin lille Løv-

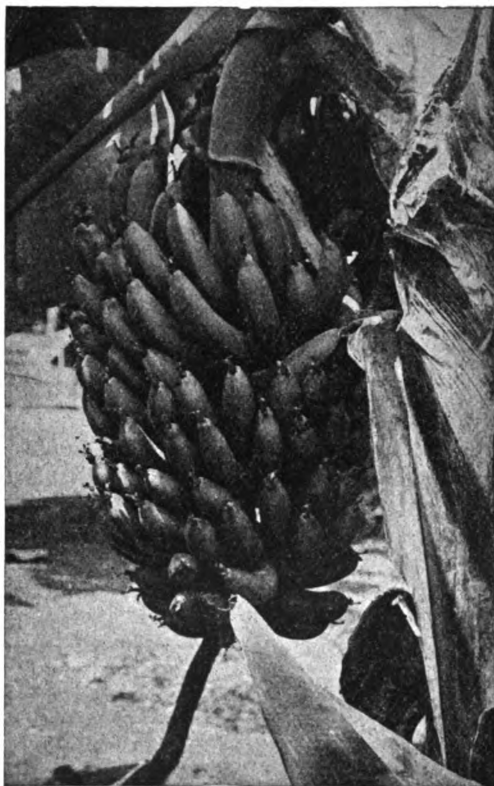
Japanske Pigebørn fra Hawaii.

hytte, sin Taromark og sin Have med et højt Gærde omkring. Følger man Vejen, befinder man sig snart i et Krater, som fuldkommen omgiver en. Det er Luksus at køre paa Hawaii, da Koraldannelserne og Lavaen har dannet Veje, der er jævne som et Stuegulv. Vejene gennemskærer et Landskab, hvor Sukkermarkerne og Rismarkerne ustanselig veksler. I Rismarkerne ser man Okser trække de gammeldags kinesiske Træplove. De Indfødte er indolente, men høflige, de tager Hatten af og hilser med deres „a l o h a", naar man gaar forbi.

Sukkerdyrkningen er langt den vigtigste Industri paa Øerne; mellem 40,000 og 50,000 Mennesker beskæftiges dermed. Næsten alt Sukkeret sendes i raa Tilstand til Amerika; det raffineres i Sukkerrafinaderierne i Californien. Øen Hawaii leverer selv den største Mængde, dernæst kommer Øen Oahu, medens Øen Maui har den største Sukkermølle i Verden.

Plantageejernes fælles Interesser varetages af „The Hawaiian Sugar Planters' Association". Dette holder en Stab af Entomologer, som har den Opgave at undersøge de Insekter, som ødelægger Sukkerplanterne. For nogle faa Aar siden ødelagdes der ved Sygdom for uhyre Summer Sukker paa Hawaii. Sagkyndige blev sendt til Australien for at finde de ødelæggende Insekters naturlige Fjender; først indførtes nogle faa af dem; senere blev de i større Mængde omplantet paa de forskellige Øer.

Paa Ewa Sukkermøllen, hvor der fremstilles 300 Tons Sukker om Dagen, kan man følge hele Processen. Sukkerrørene bringes fra Marken i Karrer paa en lille smalsporet Bane og drages ind i Møllen af en stor Stang, der næsten virker som en menneskelig Arm; i Møllen knuses Roerne mellem store Sten. Produktet blandes med Vand og løber til store Beholdere, hvor det inddampes ved høj Temperatur og derpaa afkøles. Saa gaar det til Centrifuger, hvor det slynges rundt med 1600 Omdrejninger i Minuttet. Sukkeret bliver skilt fra Melassen, bliver gradet og vejet. Intet gaar til Spilde, selv Affaldet sendes tilbage til Markerne for at gøde dem.

Voksende Bananer.

Plantagerne bruger 300,000 Potter Vand hvert Døgn til Vanding af Sukkerplanterne; denne store Vandmængde faas fra en Mængde artesiske Kilder.

Intet Sted er Landskabet mere vidunderligt, Plantevæksten smukkere end paa Øen Kauaii. Her naar Venushaarbregnen den største Fuldkommenhed — i en halv Snes Variationer, — men altid med det bløde, fine Venushaar. Ligeledes ses i rig Overflødighed Bregnetræet, ofte 20 Fod højt, og her og der et gammelt Banyantræ, der sænker sine Grene ned, for at de kan fæste Rod igen.

Der er mange Vandfald paa Øerne, særlig paa Hawaii; Vandet falder ofte

flere hundrede Fod. Paa den forrevne Kyst findes en kolossal naturlig Bro og nær den et Mindesmærke for Kaptejn

En Indfødts Hytte.

Cook, som opdagede Øerne. Hilo er Hovedstaden paa Hawaii; fra den begynder Terrænet at stige op til den frygtelige Kilauea, 4000 Fod over Havfladen, en af de største virksomme Vulkaner i Verden. Forfatteren beskriver et Besøg, han har aflagt i Vulkanen. Kl. 9 Aften drog Selskabet under en betroet Fører med Lanterner ind i Krateret. De overlod til Hestenes Instinkt at finde Vejen og red i Zigzag ned over Kraterets Side, omtrent 1800 Fod henover Lavaen til „Ildsøen". Den sidste Del af Rejsen gøres til Fods; Heden fra Aabningerne er uhyre og Luften saa opfyldt af Svovldampe, at den næsten er kvælende. Medens Selskabet hviler paa et Stykke afkølet Lava, anbringer Førerne en Kaffekedel over en Sprække og 3 Minutter efter koger den. En for en føres de Rejsende til Randen af den kogende Sø af smeltet Lava; langt nede er den sydende, hvislende Lava, frygtelig i sin Majestæt, og der staar man ved selve Randen af dette forfærdelige Ildsted med fodbrede Revner nogle faa Alen fra sig. De mange Huler besøges ofte af Rejsende, men Varmen indbyder ikke til at blive der ret længe. Rystelserne finder gerne Sted i de kølige Morgentimer, og tit er Stier, man har gaaet ad om Aftenen, forvandlede til gabende Revner ved Daggry.

Tyskland og dets Kejser.

Af P. MUNCN.

Danmarks Forhold til den mægtige Nabostat, der raader over 150,000 Danskes Velfærd, har i Aar i usædvanlig Grad beskæftiget Sindene. Det er lykkedes at slutte en Overenskomst, der medførte visse Lempelser for danske Sønderjyder, medens Danmark til Gengæld offentlig opgav de Krav, der har været knyttet til Pragfredens § 5. Krav, der siden 1870 ingen Muligheder har frembrudt, og som allerede i Ministeriet Estrups Tid var opgivet underhaanden i lidt ubestemt Form. Rygter om en paatænkt militær Tilnærmelse til Tyskland har, sikkert uden alvorligt Grundlag, opskræmmet Sindene. Og nu sidst har Tysklands Kejser gæstet Danmark. Dannebrogskorsene er raslet ned over de tyske Officersfrakker, Kejseren er blevet Æresmedlem i de danske Søofficerers Forening, og de prøjsiske Kroner, Ørne og Stjerner smykker nu Brystet paa adskillige danske Mænd, der før var fri for denne Pynt. Det er gaaet ligelig ud over gamle konservative Tyskerædere og gamle radikale Ordensforagtere. Kort sagt, der har intet manglet af det ydre Apparat, som nu en Gang synes bestemt til at kaste et Latterlighedens Skær over alle Fyrstesammenkomster, og som

hos alle Mennesker med mere udviklet Æresfølelse vækker en rent uvilkaarlig Modbydelighed.

Nogen større Betydning har Kejserbesøget næppe haft. Smukke Ord er udvekslet, — Kejseren er som bekendt ikke den Mand, der sparer paa Ordblomster, — og maaske er blide Stemninger spiret frem, som kan være til nogen Gavn for danske Sønderjyder, og som kan tænkes at faa en vis Betydning under evropæiske Forviklinger. For saa vidt er alt godt, og saa faar man vel finde sig i de frastødende Ceremonier, der efter mindre civiliserede Tiders Skik og Brug endnu hører med ved en saadan Lejlighed. Men Daarskab vilde det være at tillægge alt dette nogen større Betydning. Den Dag, Tyskland for Alvor har Fordel af at handle ilde mod Danmark, da vil de skønne Ord være glemt, og de blide Stemninger vil dø. Den brutale Egennytte bestemmer Stormagternes Politik nu som altid, og blandt Evropas Stormagter er i vore Dage Tyskland fremfor alle de andre den brutale Egennyttes Land.

„Det moderne Tyskland", med alle dets ejendommelige Karaktertræk, nogle gode, langt flere slette, blev til i Aaret 1870. Ser man ud over dette Tyskland, da springer det i Øjnene, at mangehaande forskelligartede Kræfter bidrager til at skabe det. Det vilde være haabløs Gerning at søge at give et Overblik over dem alle. Men enkelte Hovedkræfter træder særlig frem, og Sammenspillet mellem dem bestemmer tysk Kultur. Der er først „Aanden fra 1870", Bismarcks og Moltkes Aand, dernæst dens Modsætning: den socialistiske Arbejderbevægelse, og endelig mellem dem det borgerlig-akademiske Frisind og den katolske Kirke.

Stærkest blandt disse Kræfter har den første været. Den har bestemt tysk Styrelse, den har præget Tysklands økonomiske Liv, og den har givet tysk Aandsliv dets herskende Tone i de Aar, der er gaaet siden 1870. Vil man forstaa den, da gør man Ret i at genfremkalde i sin Erindring en Scene, Bismarck selv har fortalt i sine Memoirer. Den fandt Sted den 13. Juli 1870 i Berlin. Bismarck havde ude paa sit Gods i Bagpommern tilbragt nogle Dage med at forklare sine lejede og bestukne Penneførere, hvorledes de bedst skulde hidse Franskmændene til Krig ved grove Skældsord mod det franske Folk og dets pirrelige Kejserinde. Den 12. Juli følte han sig vis paa Krigen og tog til Berlin. Paa Vejen gav han en gammel Præsteven det glade Krigsbudskab ved at hugge en Kvart og en Terts i Luften, da han kørte forbi hans Have. Men da han naaede Berlin modtog han i sin Port nogle Telegrammer, der sagde ham, at Udsigten til Krig var svindende. Han spiste sammen med Moltke og Roon. Mens de sad til Bords kom et Smertensbudskab for dem alle tre: Prins Leopolds Fader havde erklæret, at hans Søn ikke vilde være Konge af Spanien. Dybt forbitrede skiltes de tre Mænd. Dagen derefter samledes de til Middag. Bismarck sagde de to Generaler, at nu vilde han gaa af; han vilde ikke give sin Ære til Pris. Da kom fra Ems det berømte Telegram om Kong Vilhelms og Benedetti's Samtale om de nye Krav, som Frankrigs Udenrigsminister, Hertugen af Gramont, i sin grænseløse Taabelighed havde stillet. Bismarck læste det op for de to an-

dre; de syntes det var en ny Ydmygelse for Prøjsen; „deres Bedrøvelse blev saa stor, at de forsmaaede Mad og Drikke," siger Bismarck medlidende. Da satte Bismarck sig stille hen og skrev Telegrammet om. Fra en farveløs Beretning om en resultatløs Samtale blev det en Forkyndelse af et afgørende Brud. Selve Indholdet ændredes ikke, men Tonen og dermed Indtrykket blev helt forvandlet. Han læste det op for Generalerne. Øjeblikkelig skiftede deres Sindsstemning. „Nu har det en helt anden Klang," udbrød Moltke, „før lød det som en Chamade, nu klinger det som en Fanfare, som Svar paa en Udfordring." Selv forklarede Bismarck, at nu skulde det nok virke „paa den galliske Tyr som et Stykke rødt Tøj." Han skildrer selv det Indtryk, denne Forklaring gjorde paa Roon og Moltke i disse Ord: „Denne min Udvikling fremkaldte hos de to Generaler et Omslag til en glad Stemning, hvis Styrke overraskede mig. De havde pludselig genfundet Lysten til at spise og drikke, og de talte videre i munter Stemning. Roon sagde: Den gamle Gud lever dog endnu og vil ikke lade os gaa til Grunde i Skændsel. Moltke opgav i den Grad sin vante ligegyldige, tilbageholdne Ro, at han løftede et glædestraalende Blik mod Loftet, slog sig for Brystet og udbrød: „naar jeg blot maa opleve at føre vore Soldater i én saadan Krig, saa maa Djævelen gærne hente mine gamle Stumper bagefter"."

Disse Mænd, der sidder og raadslaar om, hvorledes de ved snedigt Rænkespil skal skaffe sig en Krig, der vil koste Hundredtusinder Livet, ganske som en Røverbande planlægger det næste Kup, det er de Mænd, der har præget det moderne Tyskland. Hos Moltke træffer vi Landsknægtehøvdingens naive Kampglæde, hos Bismarck al Condottierens koldblodige Ringeagt for Menneskeliv og hele hans samvittighedsløse Anvendelse af de Midler, der tjener hans Sag bedst. Sammen sejrede de i 1870 og blev derved de store Forbilleder for Flertallet af det Folk, de tilhørte. Den Dag i Dag har de Stemninger, de udtrykte, Tag i meget store Dele af det tyske Folk, vel i Flertallet. De raader fuldt og helt i det til Selvforgudelse og Hovmod systematisk opdragne Officerskorps, og de har gennem Tiderne hersket i den tyske Adel, hvis mest fremtrædende Type er den prøjsiske Junker. De staar i Pagt med den protestantiske Kirkeverden; Tyskerne øver altid deres Misgerninger i Guds og Moralens Navn under deres Præsters Velsignelse. Det prøjsiske Bureaukrati er helt gennemtrængt af Junkeraanden. De mægtige Storfabrikanter hører til i samme Lejr, og en stor Del af det jævne Borgerskab følger Trop, revet med af Magtfølelsen og blændet af Uniformerne. Under denne Ledelse er Tyskland blevet den nationale Undertrykkelses Land. Polakker, Elsaszere, Danske, alle skal de blive under Tyskervælden, hvor nødig de saa vil, og alle skal de tvinges til at tale, tænke og føle Tysk. Ogsaa andre evropæiske Stormagter øver et haardt Tvangsregimente over Folk af anden Nationalitet. Irlændernes Skæbne under engelsk Herredømme har været bitter nok. Og om end Frankrig nu er saa lykkelig ikke at herske over nogen evropæisk Folkegruppe mod dens Ønske, tør man dog ikke paastaa, at Franskmændene vilde modstaa Fristelsen, om den frembød sig. Men

intet Sted er dog den nationale Underkuelse sat i System som i Tyskland, intet Sted passer den saaledes til Statens inderste Væsen som der. Og om det Banditregimente, der øves i tyske Kolonier, er det overflødigt at tale i disse Dage, da Dr. Peters Skændselsgerninger atter er fremdraget for Erindringen.

Og det samme Tvangssystem, der anvendes overfor dem, der ikke taler den tyske Tunge, raader overfor de Tyskere, der ikke hører til de herskende Klasser. Tyskland har i Aarene efter 1870 oplevet en meget stor og hurtig materiel Fremgang. Folketallet stiger hastig, Dødeligheden falder, Industrien gaar frem med en Hast, saa den i mange Henseender har overfløjet ikke blot fransk, men ogsaa engelsk Industri, og skønt alle tyske Koloniforsøg er strandet jammerlig, er tysk Handel i rivende Opgang. Tyskland er uden Sammenligning rigere nu end for en Menneskealder siden. Og alt i alt er sikkert Levefoden hævet ogsaa for de lavere Lag. Man kan dog strides om, hvilken Betydning Sejren i 1870 og den derved vundne Magt har haft for dette økonomiske Opsving. Dette var begyndt før 1870, og tog det end usædvanlig Fart lige efter Krigen, saa fulgtes dette Spring fremad meget hurtig af et stærkt Tilbageslag. Og Fremgangen er ikke noget for Tyskland ejendommeligt. Den findes i samme Omfang ikke blot i de skandinaviske Stater, men ogsaa i russisk Polen og store Dele af Østrig. Disse Lande er i Forhold til Frankrig og England „ny Lande" paa Næringsvejenes Omraade. De har haft deres industrielle Gennembrud i Løbet af den sidste Menneskealder, deraf den stærke Opgang. I et Land som Danmark er denne kommet alle Folkelag til Gode, og den er sket uden at forøge Proletariatet eller forringe dets Kaar. Anderledes i Tyskland. Her har de øverste Klasser benyttet Statsmagten til at tilrive sig den langt overvejende Part af de nyskabte Værdier. Toldlovgivningen har systematisk været lagt an paa at skaffe Godsejerne Fordel paa Arbejdernes Bekostning eller at hjælpe Fabrikanterne til Broderparten af Industriarbejdets Udbytte. Bondestanden er i mange Egne blevet ved at være fattig og uvidende, Arbejderstandens Kaar er vel som Helhed bedre end før, men de er uden Sammenligning ringere end i Danmark, og paa Bunden findes nu et talrigt helt elendigt Proletariat. Dette er Bagsiden af den tyske Medalje, der paa Forsiden ser saa straalende ud.

Ud af disse Forhold er sprunget det tyske Socialdemokrati, troende som en Menighed og organiseret som en Hær, en forbitret Fjende af det herskende Tyskland, men dog i mangt og meget skabt i dets Lignelse. Det hører til de stærkeste blandt de socialdemokratiske Partier, ogsaa forholdsvis. Det mønstrer ¼ af alle tyske Vælgere, omtrent som vort Socialdemokrati, medens Frankrigs Socialdemokrater ikke er naaet til mere end en Tiendedel af de franske Vælgere. Det tyske Socialdemokrati repræsenterer den moderne Kultur overfor den middelalderlige Aand, der besjæler de herskende Klasser. Det har modtaget fra Frankrig den internationale Radikalismes sædvanlige Grundsætninger, og det har dertil føjet Teorien om Statens Overtagelse af Produktionsmidlerne. Det værner Aandsfriheden, saa godt det ev-

ner, det bekæmper Militarismen og Præstevælden, og det fører en ustandselig Kamp mod den Udplyndring af Fattigfolk, som Godsejere, Fabrikanter og Spekulanter iværksætter hjulpne af Statsmagten. Det taler Fredens Sag, og det tager til Orde for, at de undertrykte Nationer selv skal bestemme, om de vil være sammen med Tyskland, dette dog lidt forsigtig og tøvende, saa man ikke føler sig helt sikker paa, at de tyske Socialdemokrater vilde staa ved det, den Dag, Afgørelsen var deres. Men den kirkelig militære Disciplinens Aand er ogsaa trængt ind i det tyske Socialdemokrati og volder det megen Ulykke. Der er Folk iblandt, mange endda, som ikke er ret ortodokse overfor Partiets Bibel, Karl Marx' store Værk. De forfølges næsten som Kættere, og megen bitter Splid opstaar deraf. Og hele denne Doktrinarisme røver Partiet dets Smidighed i den politiske Kamp. Det mangler den Evne til frugtbar Alliance med andre nærstaaende Partier, der er nødvendig, om et Mindretalsparti rigtig skal udrette noget. Derfor er de positive Resultater, tysk Socialdemokrati opnaar, beskedne i Sammenligning med det, andre Landes Socialdemokrati har naaet, og dets Muligheder for at komme til at bestemme tysk Udvikling er foreløbig smaa. Hver Gang de bevarende Magter kaldes i Vaaben, hver Gang „Aanden fra 1870“ for Alvor anraabes mod dem, bukker Tysklands Socialdemokrater under.

Mellem disse to Fjender staar det borgerlige Frisind og det katolske Centrum, to Mellempartier, der indbyrdes er Dødsfjender. Det borgerlige Frisind fødtes i Tyskland som saa mange Steder i Universitets- og Forfatterverdenen. Sit første Gennembrud fik det i det 18. Aarhundredes sidste Tid, da tysk Kultur rejste sig af den lange Svækkelsestilstand, som blev Trediveaarskrigens Følge. Men politisk og socialt set blev det kun et svagt Tilløb. I de Aaringer, da Frankrigs Tænkere slog Grunden bort under Fyrstevælde, Adels- og Præstevælde, da de begyndte Rejsningen af et nyt Samfund bygget paa de naturlige Menneskerettigheders Grund, da sad Tysklands Forfattere og sloges med Dramaets tre Enheder og opdagede Sofokles og Shakespeare og Ossian, Bedrifter som det viste sig fornødent at gentage et ufatteligt Antal Gange, og som hver Gang blev tilstrækkelig Adkomst til uvisnelig Berømmelse. Goethe ofrer lige akkurat nogle medlidende Vendinger paa de stakkels Bønders triste Skæbne, og Schiller, der sværmede for Friheden og rasede mod Tyrannerne, saalænge han havde med en ubehagelig Fyrste at gøre, blev helt tam, saa snart han fandt en, hos hvem det gik ham bedre.

Først i Aarene op mod 1848 voksede et dristigere, frejdigere Frisind frem i Tyskland. Den tyske Videnskabsverden blev baade human og frisindet, og Nationalitetsbevægelsen knyttedes nøje sammen med Frihedsbevægelsen lige som i andre Lande. Og det store Flertal af Borgerskabet fulgte ogsaa her Universitetets Mænd. Sammen skabte de Tysklands mest ærefulde Aar, Aaret 1848, og da de ikke evnede at føre Enhedens og Frihedens Sag til Sejr bevarede de dog Aarene igennem deres Troskab mod den. I 60'ernes Begyndelse trodsede det tyske Borgerskab uforfærdet Bismarck og fastholdt sin Modstand, da han førte sin Vilje igennem ad Provi-

soriets og Lovbrudets Vej. Men saa kom Aaret 1870. Allerede i Kampens Tid bortvejrede Nationalfanatismen al sund Sans hos det store Flertal af den tyske Universitetsverden og det tyske Borgerskab. Mommsen og Treitschke og mange flere af den tyske Videnskabs første Mænd tilsmudsede deres Navne ved at overdænge det franske Folk med lige raa og taabelige Skældsord. Bismarck sejrede; han gennemførte ved „Blod og Jern" den Enhed, Tysklands bedste Mænd havde drømt om at vinde ad Fredens Vej, og han gav Tyskland et Skin af Frihed. Fra da af skabtes de allerfleste af Frisindets Venner om i hans Billede. Videnskabsmænd og jævne Borgere lærte at nynne det „Magt gaar for Ret", som var Omkvædet i al hans Gerning. Man sammenligne tysk Historieforskning før 1870 og efter 1870. Før dette Omslagets Aar er Tyskland Kildekritikens Land; rolig dømmende, humane og fordomsfri er de fleste af dets Forskere. Og saa efter 1870 en Historieskrivning upaalidelig og fordomsfyldt, saa snart den blot grænser til nationale Emner. Tyskland her og Tyskland der. En usmagelig Panegyrik over „das grosse Vaterland" og alle dets „ædle, fromme, store" Mænd, et hadefuldt og ubegribende Raseri mod dets Modstandere. Man tænke blot paa den Skildring af Forholdet til Danmark, en Mand som Sybel ikke har skammet sig ved at sende ud under Navn af Historie. Og gennem det hele den samme selvgode Haardhed, som kendetegner det nye Tyskland. Bestandig hører man mellem Linjerne: det er Resultatet, det kommer an paa; den Misgerning, man har Fordel af, er ærefuld Daad. Og saaledes overalt. Det frisindede Borgerskab blev i sin store Mængde til det bismarckdyrkende nationalliberale Parti.

Der var dog nogle, der stod imod, og der er det endnu. Det er Tysklands „Frisindede". En anseelig Del af Forfatter- og Universitetsverdenen hører dem til, en Del af Borgerskabet ogsaa. Men de har aldrig rigtig fundet sig selv igen efter 1870. De fører Krig mod „Aanden fra 1870", men de er selv betagne af den. De slutter sig teoretisk som Socialdemokratiet til den internationale Radikalismes Anskuelser, men i deres Hjærte lever næsten altid en underkuet Kærlighed til Hær og Flaade, og hos mange desuden den blege Angst for Socialdemokratiet. Derfor, naar det ret gælder, naar Opraabet lyder til dem i Fædrelandets Navn, da slaar ogsaa de Kreds om Tronen, undertiden alle, undertiden kun en Del af dem. Dertil hjælper ogsaa, at de først og sidst føler sig kaldede til at slaas med Centrum. Deres Nag til Kirken er uden Sammenligning stærkere end deres politiske og sociale Frisind, og Kirken det er for dem langt mere den katolske Kirke end den ortodokse protestantiske Kirkeverden, der er Tronens og Hærens Støtte. Fornylig har vi set, hvorledes Regeringen blot behøvede at stille sig i Position til en lille Fægtning mod Centrum for at bringe hele det frisindede Parti til at gøre Højre om og slutte op i Hælene paa den konservative Fylking.

Og saa endelig Centrum. Hærdet gennem den sejrrige Kamp mod Bismarck har det bevaret en vis Oppositionslyst. Det taler ved Lejlighed Frihedens og de Undertryktes Sag, det er arbejdervenligt, det værner den politiske Frihed og det tager sig saa smaat af de betvungne Nationer. Men først

og sidst er det dog katolsk. Det vil sige, at det til syvende og sidst holder med Myndighederne mod de Opsætsige, naar disse ikke netop er Katoliker, at det næsten altid er Aandsfriheden fjendsk, og at dets Modstand mod Militarismen altid standser paa Halvvejen.

Følgen af denne ejendommelige Stilling har været, at Bismarckepigonerne ogsaa efter hans Død har været de stærkeste i Tyskland, og at Styrelsen er ført videre i den Retning, han angav. Ikke blot er Ministerierne blevet i hans Fodspor, men de har næsten altid kunnet sætte igennem i Rigsdagen, hvad de vilde. Kun Socialdemokraterne var den sikre Fjende. Om det behøvedes, kunde man skaffe sig enten Centrum eller de Frisindede til Hjælp. Skal en ny Aand, human og frisindet, moderne i hele sin Karakter, komme til at herske i Tyskland, da kan det kun ske derved, at Socialdemokratiet og de Frisindede lærer at arbejde støt og sikkert sammen paa den fælles Grund uden Hensyn til teoretiske Forskelligheder. Deraf afhænger Muligheden for, at Tyskerne igen kan blive et Folk, der øver Ret mod andre, dertil knytter sig ogsaa for os alle Fremtidsforhaabninger. Men unægtelig er Udsigterne dertil i Øjeblikket ringere, end de længe har været. —

Hvorledes har nu Kejser Vilhelms Stilling været, hvilken Indsats har han ydet? Det er 17 Aar siden, han styrtede Bismarck. Med Forventning saa Tyskland og Evropa den Gang hen til ham, og der er siden skabt et vist Kejsersværmeri, der kan spores selv i Frankrig og i Danmark. Der er noget raskt ved Kejseren; han kan handle saa lynsnart, og han kan tale saa smukt, og tit synes han at gaa sine egne Veje paa Trods af alle Fordomme. Han forstaar at tage sig ud. Og han gør et troværdigt, velmenende Indtryk. Men med al sin Fantasirigdom og al sin urolige Lyst til at udrette noget, synes han dog en uklar Hjerne og en svag Vilje. Hans Tanker gaar ikke dybt, og hans Drømmerier omsættes aldrig i Handling, der betyder noget. Hele hans Regering er som en Række smaa Tilløb. Kun paa eet Omraade er der udrettet noget. Hær og Flaade er vokset og vokset. Men her gik han jo kun videre ad de Veje, Bismarck havde banet. Af den Grund havde han ikke behøvet at styrte den Mand, hans Bedstefader skyldte, at Tilnavnet „den Store“ vil blive knyttet til hans Navn uden nogen hans egen Fortjeneste. Og ellers. Kejser Vilhelm har fantaseret om en storstilet Kolonipolitik. Det er blevet en ganske sjælden Fiasko; de Mænd, som sendtes ud, har ødslet med Penge og Menneskeliv og i usædvanlig Grad bedækket det tyske Navn med Vanære. Og dog har han holdt sin Haand beskyttende selv over de usleste af dem. Han begyndte sin Regering med et dramatisk iscenesat Forsøg paa en ny Arbejderpolitik, der skulde være den diametrale Modsætning til Bismarcks Undtagelseslovgivning. Men han løb næsten øjeblikkelig træt og vendte tilbage til den gammelkendte bismarckske Metode. En ny Undtagelseslovgivning mod Socialdemokraterne fik man ikke. Men det regner med Undtagelsesdomme mod dem. Atter og atter fældes der haardere Dom over dem end over andre Mennesker. Han koketterer med Videnskab, Litteratur og Kunst, men hjælpeløs Dilettant synes han paa alle Omraader, og han er altid rede til at paalægge den aande-

lige Frihed nye snærende Baand. Af og til synes han at have en vis Tilbøjelighed til at komme de undertrykte Nationer i Møde. Men meget bliver der ikke ud af det. Den polske Nationalitet forfølges mere haardnakket end nogen Tid under Bismarck. I Elsasz-Lothringen skærpes just i disse Dage Tvangen overfor Franskmændene. I Sønderjylland sker en Gang imellem Lempelser, det paastaas efter Kejserens særlige Ønske. Men i alt væsentligt bestaar Tvangsstyret som under Bismarck, og den Tanke, at lade Befolkningen selv raade for, hvem den vil tilhøre, synes intet Øjeblik at være opstaaet hos Tysklands Kejser.

Det er svært at dømme en Fyrste retfærdig efter hans Død og sværere, mens han er i Live. Sandt at sige ved man altid saa lidt om disse Mænd, der kunstig fjernes fra Folket og omgives med Smiger. Men saa vidt skønnes kan efter de Handlinger og Taler af Kejser Vilhelm, der foreligger for Offentligheden, er han en usikker Bismarckepigon, behersket af Aanden fra 1870, men med en ubestemt Følelse af, at det er en ædlere og friere Aand, Fremtiden tilhører. Han synes saaledes i sit eget kaotiske, urolig flakkende Tankeliv et tro Spejlbillede af de Kræfter, som gærer og brydes i det tyske Folk, næsten helt uforstaaende dog overfor dets Arbejderbevægelse, og stærkest præget af den militære og egenkærlige, bureaukratiske og præstelige Tankegang fra 1870. I Overensstemmelse med denne har han styret med smaa Indrømmelser til de andre Kræfter. Han er ikke Manden til at bringe Tyskland ud over den aandelige Opløsningstilstand, der er fulgt efter den stolte Sejrsglæde i Bismarcks Tid. —

Hvorledes bør nu vi Danske stille os til dette Tyskland, kulturelt og udenrigspolitisk.

Kulturelt er der ingen Tvivl om, at det mægtige Rige, der ligger os saa nær, altid i høj Grad paavirker Danmark. Der findes ikke i Danmark nogen tysk Bevægelse. Der er ingen, der staar frem herhjemme og siger: lad os efterligne Tyskland, lad os lære af dets Litteratur, følge dets Eksempel i Politik og Samfundsliv. Næsten alle vil være enige om, at Tyskland langt snarere er et Eksempel til Advarsel end et Mønster til Efterfølgelse. Men alligevel ligesom siver den tyske Indflydelse ind i Landet ad de forskelligste Veje. Danske Videnskabsmænd gaar i Lære hos Tyskerne ikke blot i de Videnskaber, der næsten er nationalitetsløse. Vor Historieforskning, der har lært af tysk Historieskrivning i dens gode Tid før 1870, er undsluppet Paavirkningen af den slette nationalistiske Historieskrivning efter 1870. Men vor stakkels Nationaløkonomi bærer i beklagelig Grad det tyske Stempel. I Forretningslivet er Tyskland det Land af alle, med hvilket vi staar i stærkest Forbindelse. Tyske Turister vrimler i Danmark, og Tyskere slaar sig ned her oppe i stort Tal. Megen personlig Paavirkning udgaar nødvendigvis fra dem. Ogsaa i vor Politik er vi gaaet i Lære hos Tyskerne. Det estrupske Provisoriestyre var en sjælden nøjagtig Kopi af det bismarckske. Vor Agrarbevægelse er direkte importeret fra Tyskland, vor Toldbeskyttelsesagitation ligesaa. Vort Socialdemokrati er skabt med det tyske som Forbillede, vore Fagforeninger ogsaa. Og Modbevægelsen: Mesterorganisationerne og Antisocialismen er efter det bedste tyske Mønster. Lignende For-

hold bidrager til at fremkalde lignende Bevægelser, men ogsaa den direkte Paavirkning er umiskendelig.

Men alligevel er der ingen Grund til at raabe Vagt i Gevær overfor den tyske Indflydelse. Det vilde være Daarskab at søge at lukke Danmark af for denne. Det gælder kun om at vælge og vrage med den rette Takt. Og Faren for en overvældende tysk Indflydelse synes ikke stor. Den opvejes ved mangeartet Paavirkning fra anden Side. Med Norge og Sverrig vil Forbindelsen altid være stærk, selv om der lige i Øjeblikket synes mindre at lære hos vore Frænder end for 10—20 Aar siden. Mindre betyder det, at Amerikanismens Evangelium utrættelig forkyndes herhjemme. Den Del af amerikansk Opfattelse, som man ivrigst søger at indføre er jo Dyrkelsen af de korporlige Kræfter og Respekten for det haarde, hensynsløse Sindelag. Det kan vi saa udmærket lære nok af i Tyskland. Og Sansen for Legemsøvelser og Friluftsliv behøver vi jo i dette agerdyrkende Idrætsland hverken at gaa over Kongeaaen eller at drage over Atlanterhavet for at finde. Nyttigere vilde det være, om de hjemlige Skribenter, der sværmer for Amerika, vilde indføre herhjemme den Fordomsfrihed, den Ringeagt for Traditionen, som er de nye Samfunds store Fortrin for de ældre, og som endnu en Stund, — en stakket Stund vistnok, — vil være Nordamerikas store Fordel. Men først og sidst vil vi selvfølgelig finde Modvægten mod den tyske Indflydelse hos de to Kulturfolk, som gaar i Spidsen i Evropas Aandsliv: Englændere og Franskmænd. De første er det altid lidt vanskeligt at lære af. De indretter jo alt paa en saadan Maade, at det passer ypperlig for dem selv, men er overvættes svært at efterligne. Des glædeligere er det, at vi aldrig herhjemme savner begejstrede Talsmænd for engelsk Kultur, der med Skeer giver os ind af den, saa meget som vi nogenlunde er i Stand til at fordøje. Anderledes med Frankrig. Der staar altid en forskræmt Skare paa Vagt for at advare mod dette ugudelige, fordærvede Land, og i denne Tid, hvor naive Sjæle tror, at de rammer det radikale Parti, naar de slaar paa Frankrig, lyder Raabene mod det med usædvanlig Styrke. Men de hjælper ikke. Fransk Kultur har nu en Gang et vist almenmenneskeligt Tilsnit, franske Begivenheder en letfattelig dramatisk Form, som gør, at andre Folkeslag lettere modtager Indtryk fra Paris end fra nogen anden By. Og hos os har den franske Paavirkning lige fra 1660 været overmaade stor og særdeles nyttig. Ogsaa nu lever den i fuld Styrke. Af den Rigdom af fremmed Kultur, Georg Brandes førte ind over Danmark, var alle Dage de fire Femtedele fransk, og selv om han til det Shakespearemonument, han har skænket os, endnu skulde føje en statelig Goetheskikkelse, vil dette Forhold ikke blive ændret. Og har vore Socialdemokrater skabt deres Organisation efter tysk Mønster, saa har de fra Jaurès' bredt menneskelige Høvdingeskikkelse modtaget en Paavirkning, der har bidraget sit til at frelse dem fra den tyske Doktrinarisme. Og hele den Rejsning af radikal Tankegang, som blev Dreyfusaffærens Resultat, har sat sine Spor i den nye radikale Bevægelse i Danmark.

Saaledes modtager det Danmark, der før 1870 syntes i Færd med at lukke sig af i Selvforgudelse og i Nag til de andre, baade de sejrende Fjender og

dem, der svigtede, da deres Hjælp tiltrængtes, nu en Rigdom af Paavirkning fra alle Sider. Der er Lydhørhed i Danmark for fremmed Kultur, men der er ogsaa en fast Vilje til at blive ved at være os selv, hvormeget vi saa lærer af andre. Med sikker Kritik udskiller vi den Del af den fremmede Lære, som passer for os, og lader Resten ligge.

Kulturelt set synes da Danmarks Stilling nu tilfredsstillende. Der er ingen Grund til at frygte, at vi skal blive opslugt af den tyske Kulturpaavirkning, hvor omfattende denne end er. Langt daarligere staar vi derimod indenrigspolitisk og militært. Den Militærordning, vi har, er blevet til ud fra Fantasier om en Alliancepolitik og Forsvarspolitik, rettet mod Tyskland, som nu er opgivet af alle Partier. Nu forkyndes i Stedet Nevtralitetspolitiken. Men det skal være en væbnet Nevtralitet som den, der for 100 Aar siden kaldte Englænderne til København. Man drømmer om at dressere vort Folk til ypperlige Soldater, at spærre vore Farvande ved Forter, Miner og Skibe. Man synes ikke at forstaa, at de Soldater, vi indeksercerer, har al mulig Udsigt til i Kampens Øjeblik at blive tvungne ind i den tyske Armé, at de Fæstninger, vi rejser, de Skibe vi bygger, dem skaber vi efter al Sandsynlighed til Tyskernes Brug. Her ligger for alle, der forstaar at vurdere Danmarks Stilling, den store Opgave. Det gælder under den for Danmarks Fremtid saa betydningsfulde Drøftelse af dansk Forsvarsvæsen, der nu forestaar, at lære det danske Folk at bedømme sin Stilling koldblodig og fordomsfrit, saa det lykkes Folkets Flertal at tilegne sig den Sandhed, som Monrad for snart 40 Aar siden forkyndte: Forsvarsløshed er for Danmark det bedste Værn. Overfor Tyskland vil dermed vor Stilling være givet. Den bitre Harme det danske Folk efter 1864 nærede mod Tyskerne er svundet, og de Rester, der er tilbage, kan fjernes ved en nogenlunde ordentlig Behandling af Sønderjyderne. Men vi kan ikke omfatte Tysklands herskende Klasser og dets Kejser med Sympati. Tvangsregimentet i Sønderjylland og det toneangivende Tysklands haarde, reaktionære Aand bidrager i samme Grad til at umuliggøre dette. Venskabelige Følelser i Danmark overfor Tyskland spirer ikke, hvormeget man saa anstrenger sig for at kalde dem til Live, før den Dag, den moderne Kultur atter sejrer i Tyskland, og de danske Sønderjyder faar Lov til selv at vælge, hvilken Stat de vil tilhøre. Begge Betingelser maa opfyldes. Indtil dette sker, kan vi kun gøre eet overfor Tyskland: indrette os saaledes, at vi militært set intet betyder. Da kan Tyskland ikke mistænke os for at ville slaa Følge med dets Fjender, og da kan det ikke bruge os mod disse.

Af Dagens Krønike.

Paavisningen.
En Historie fra disse Dage.

I.

Gartneren bad Frøkenen flytte sig et Øjeblik fra Bænken, mens han fik de Rosenblade revet bort.

„Grossereren holder jo ikke af at se noget ligge og flyde," sagde han og samlede med Riven alle de smaa lyserøde Blade, der var dryppede fra Maanedsrosen.

Alma satte sig igen paa Bænken, bøjede sig tilbage, slyngede Armene om Hovedet og lukkede Øjnene.

Nej, det skal Gud vide, der er ikke noget, som ligger her og flyder. Puh, saadan en Dukkestue, saadan en Skolemesterhave, saadan et Jomfrukloster — —. Hun kunde saamænd ikke begribe, at hendes Fader ikke hellere plantede kunstige Blomster ud i Bedene, saa var han da fri for den Ærgrelse med Bladene, der faldt af.

Hun havde Lyst til at suse rundt i al denne Pænhed, trampe og rive og flaa, saa kunde han faa noget at gøre, naar han kom farende fra 5 Toget for at more sig med at gaa rundt i denne Have og se efter, om alt var i Orden, og om Træerne nu ogsaa stod paa deres Tallerkener og var artige rundt paa Plænerne indenfor deres smaa Ringe af Jord, og om Roserne værs'go' lod være med at svine Gruset til med deres Blade — — —

Mens hun havde gaaet her den lange Dag og kedet sig!

Alma døsede hen i Solen. Dufte kunde da endnu, Roserne. Rosenduften bølgede omkring hende og listede sig ind i hendes Legeme, saa det prikkede og bruste i det.

. Der var ganske stille i Haven. Insekternes Summen, en Fugls Pippen, Buskenes Raslen — det er altsammen Stilhed, en underlig hidsende Stilhed, der bobler sagte som den Champagne, hun drak den Aften, da hun oplevede sit første Frieri. Alma klemte Øjnene i og saae det om igen. Den gamle Fyr! Og nu, da hun lige skulde til at opleve det andet, det rigtige, det — — det — — det ubegribelige.

Hvis Frøkenen kunde have set sig selv, vilde hun have faaet Øje paa en lille Mund, der sagte aabnede sig som en Blomst for Solen, og paa en ganske lille Skælven af Næsefløjene — —

Frøken Alma var 16 Aar og sad og groede i Solskinnet.

Udenfor Haven strakte Landevejen sig, hvid af Støv, fuldstændig mennesketom. Telefontraadene blinkede i Solen, af og til fik en Svale Guldtraadene til at sitre svagt som Strængene paa et himmelsk Instrument.

II.

Kusken Rasmus slap Vandkanden, saa den dumpede klirende ned i Stenbroen foran Stalden. Han stak Armene i Siden og lod Vandet dryppe fra de vaade Hænder, mens han stirrede paa Jomfruen, der laa i Køkkenvinduet.

„Det var Satans — nu om en halv Time," udbrød Rasmus.

„Ja, det var Politiet selv, som sagde

det i Tilefonen." Jomfruen var helt bleg. „Det bliver da rædsomt."

„Ja, saa maa jeg jo se at blive færdig," sagde Kusken og vandede videre paa Kareten.

„Jeg vil sige det til Frøkenen," Jomfruen rejste sig og kom ud i Gaarden.

Hun var en lille tynd en, klædt som Dame med Haaret sat op i en stor Valk. Kokkepigen paastod, at hun sminkede sig.

Hun stansede et Øjeblik foran Rasmus, hvis bare, haarede Arme nu huserede med Svaberen i Karetens Hjul. Rasmus sprøjtede overflødigt med Vandet — Jomfru Svendsen var ikke hans Type.

„Hvad tror De, vi skal gøre, Rasmus?" spurgte hun.

„Vil De maaske servere en Frokost for den Herre, til Tak for at han stjal Uret?"

„Nej, Snak, men med Frøkenen. Skal jeg sige hende det?"

„Ja, hvorfor ikke? Hun sidder der henne i Roserne og slænger sig."

„Men Herren forbød os jo at tale til hende om det dengang — —"

„Hva' for en Gang," Rasmus standsede Svaberen og kikkede paa den tynde Jomfru, der rødmede baade af Natur og af Sminke.

„Herregud, Rasmus, De husker jo nok, at den Gang han, Tyven, var løbet fra dem og huserede her og — —"

Rasmus grinte.

„Naa ja, da han vilde voldtage hende Gartnerens Datter — — —".

Jomfruens Sminke formelig drev af hende. „Ja — dengang forbød Herren os jo at tale til Frøkenen om det —".

Rasmus gad ikke mere. Han drejede Svaberen rundt som et Møllehjul, der stænker Vandet fra sig, spyttede og sagde:

„Hun ved det s'gu meget godt. Og nu er han jo fakket, Raden."

Jomfruen fjærnede sig. Men Rasmus kom til at smile, mens han tænkte paa den Aften, da Rygtet om Undvigelsen og Voldtægten havde naaet dem. Der havde været vild Panik i alle Villaerne, og han og de andre havde staaet lyttende og hørt Jomfruen dreje Laasen om i sin Dør, da hun gik i Seng. Ha, han dyede sig s'gu nok, selv om han skulde være saa uheldig at bryde ind til hende. Der stank jo ligefrem derinde af alle hendes Daaser og Flakoner. Saadan en Karl, der drev over det ganske Land og tog sig Forlov, hvor han vilde, han skulde nok vælge sig noget andet, naar det nu saadan ligefrem var blevet hans Næringsvej!

Rasmus mindedes de Aftener, da Pigerne og Karlene fra alle Villaerne var drevet sammen og diskuterede Hændelserne. Og da saa Rasmus Ur var blevet stjaalet, og det altsaa viste sig, at Fyren var dem ganske nær — — en vild, desperat Karl, som tumlede der ude i Sommernatten, jaget af Politiet, skjulende sig i Skoven ved Dagen og ved Nat listende sig frem med Kniv i Haanden, saa at hver Vej var truet, og Kvinderne næppe turde vove sig udenfor en Dør — da var det blevet helt galt. Hver Aften søgte Karlene og Pigerne sammen, Klyngen blev ligesom tættere og tættere, de vilde ikke gaa til Ro, de søgte ind i Karlekamrene eller lejrede sig omkring en Høstak, der blev sagt Vittigheder, man glemte ham, Kabyleren, Røveren, og havde dog hele Tiden hans Ugærninger i Tankerne — — saa lød der et Hvin — — — saa var der en, som forsøgte at skræmme de andre, og saa — — —

Rasmus skubbede Vognen ind i

Vognskuret og fløjtede. Satan til Karl! Men hugget blev han alligevel. Og nu skulde han altsaa ud til Paavisning. Saa fik man ham da at sè.

III.

„Frøken."

Alma var faldet rigtig i Søvn. Og drømte! Munden stod nu helt aaben, der var noget forbavset i hendes Mine, som gjorde et pudsigt Indtryk paa Jomfruen. Gud véd, hvad hun drømmer om, tænkte hun erfarent.

Alma foer op. Hun saae op i Solen, mærkede saa en underlig Hede i Hovedet, det svimlede et Øjeblik for hende, og hun maatte holde sig til Bænken. Hun strøg Haaret fra Panden og opdagede Jomfruen.

„Skal vi spise Frokost?"

Jomfruen stod og trippede saa underlig fjollet.

„Nej, men jeg vilde blot sige Frøkenen, at der kommer . . ."

„Kommer der Besøg, det var jo dejligt . . ."

„Det er Politiet med ham. Frøkenen véd nok . . han skal vise, hvordan han bar sig ad med at tage Rasmus' Ur."

„Kommer han her?"

„Ja. De tilefonerte."

„Han selv?"

„Ja." Jomfruen slugte Ordet af lutter Bevægelse.

„Det er godt." Alma slængte sig igen paa Bænken. Men Jomfruen blev staaende. Hun maatte tale om det, hun kunde ikke lade være.

„Det var ham, Frøkenen véd nok, med Gartnerens Louise . . ."

Alma saae forskrækket op. Hun vilde ikke høre det. Nu havde hun lige faaet det ud af sine Tanker, og saa skulde det begynde igen. Hun havde ligget om Nætterne og stirret paa det forfærdelige Ord, som de alle hviskede. Og alle Nattens Lyde havde samlet sig om dette Ord, det havde hvisket og listet fra alle Kanter, var der ikke nogen inde i Stuen? Hun kunde fare op og sidde dèr i Sengen med bankende Hjerte og opspilede Øjne. Hvad var det dog, der skete omkring hende og i hende? Hun følte det næsten, som laa Gartnerens Datter her inde i Stuen, her ved hendes Hjerte og græd, som hun nok i Virkeligheden laa inde paa Hospitalet og græd uden at kunne holde op.

Og Nat efter Nat vendte Rædselen tilbage.

Alma talte ikke derom. Ikke for alt i Verden vilde hun nævne det til nogen. Det vilde jo være som en Tilstaaelse af et eller andet — — hun vidste ikke hvad — — men af noget, som hun nu forstod, og som hun dog ikke var ganske vis paa, at hun ikke misforstod. Og saa vilde de bare le af hende, og hun vilde ikke kunne overleve det.

Og nu stod hun her midt i Solen, denne visne, sminkede Jomfru og mimrede det altsammen frem. Hun vidste det hele, hun fulgte Gartnerens Louise lige fra hun gik hjemme fra den Aften, indtil han smed hende omkuld paa Grøftekanten, og hun raabte om Hjælp.

Alma kunde ikke standse hende, og hun maatte høre efter. Jomfruen hidsede sig selv vildere og vildere. Hendes Nætters Galskab, hele den vilde Længsel, der til Hverdag udtryktes i Sminkens, Frisyrens og Paaklædningens Tegnsprog, Trangen, som ikke vovede sig frem, fordi hun altid mærkede Spotten, der vilde møde hende, al hendes forkomne Higen skyllede nu ud over Alma — hun vid-

ste ikke selv hvorfor. Men hun havde været besat fra hin Stund, da hun mærkede ham, Vilddyret, i sin Nærhed. Rystende af Skræk og Længsel var hun krøbet ud af sin Seng, naar der endelig var blevet stille omkring hende, og havde listet sig ud paa Landevejen. Hun havde lyttet til alle Sider. Naar et Dyr smuttede mellem Grøftens dugdrivende Planter, var Hjertet standset i hende, nu kom han, nu sprang han over Marken til hende, greb hende, væltede hende omkuld, nu, nu — — — og saa døde hun i hans Arme!

Beretningen kom stødvis fra hende. Hendes Fantasi vævedes ind i den sandfærdige Beretning, hendes Ord var fattige og jomfrunalske, men hendes Stemme var hæs, bristende, Ordene steg som sorte Bobler i raaddent Vand.

Og pludselig saae Alma ham for sig. Tøjet hængte i Laser omkring ham, men det var ikke egentlig grimt. Vaadt Løv og afrevne Brombærranker havde filtret sig ind deri, Bukserne saae man slet ikke, de var skjulte af det høje Græs. Han var tynd og smidig, jaget og sulten som han var. Skægget groede vildt om det vejrslagne, solbrændte Ansigt. Hatten havde han tabt, og det tætte, viltre Haar klæbede til hans Pande. Og inde i alt dette lyste Øjnene,hans Blik borede sig ind i hendes, hun maatte følge det, han drog hende til sig. Og Maanen blinkede i Kniven, som han holdt i Haanden.

Alma tænkte paa Prinsen i „Der var engang", som hun havde sét i Vinter. Det var, som om Skrækken slap hende, og hun daanede hen i en forunderlig Svimmelhed — — det blev til Musik alt sammen, og hun hviskede sagte, uvilkaarligt: „Dejligt".

„Ja", svarede Jomfruen og sank ned paa Bænken med de visne Hænder i det skraa Skød, „ja — — forfærdeligt"

IV.

Piger og Karle fra alle Villaerne havde samlet sig i en Klump foran Indkørselen. Nu maatte Politiet snart være der med ham. Rasmus forsøgte en Vittighed. Den gjorde ikke Lykke. Pigerne hviskede til hinanden, og Karlene saae stormægtige og spodske ud.

„Hæ — kommer ikke Dyret snart," var der En, som udbrød. Han stod og skrævede midt paa Vejen med Hænderne i Siden og Hovedet strakt frem, som om han udfordrede en Fjende. Der var Kamplyst i Luften. Henne ved Stalden tog Gartnerkarlen og Tjenerdrengen Brydetag. Pigerne var blege. Kun Kokkepigen spurgte grinende, om ingen havde sèt Jomfruen, eller om hun var inde og sminke sig til Besøget.

„Der er de," raabte En.

Nede ved Svinget kom en Charabanc kørende i fuld Fart. Der sad fem i den. Solen blinkede i nogle Kaskètters Guldtresser.

Der blev fuldstændig stille. Alt Minespil standsede i de spændte Ansigter. Over Kokkepigens laa endnu et Grin. Karlen ude paa Vejen bøjede sig uvilkaarligt sammen til et Spring. Vognen kom farende. I samme Øjeblik den standsede, rejste de fem, der sad i den, sig op. De saae ikke til nogen af Siderne. De steg straks ud. Mellem to store, civilklædte Betjente gik en Mand. En lille, spinkel Fyr. Klæderne daskede omkring ham. Han saae ud, som om han frøs. Hans An-

sigt var graat, Munden var ganske udtryksløs, Øjnene stirrede dumt og sløvt ligeud. Hænderne var lænkede foran. Man saae ikke Haandjærnene, men der var noget taabeligt ved disse Hænder, som hængte sløvt foran Maven. Han gik som en Automat mellem de to Betjente. Foran gik Politimesteren og bagved en Skriver med en stor Protokol.

De forsvandt ind i Stalden. Rasmus trængte sig frem. Skulde han ikke med? Han naaede akkurat hen til Stalden, da de vendte tilbage. Det hele havde varet nogle Minutter. Nu sad de igen i Vognen — — Kusken piskede paa Hesten.

Karlene og Pigerne var tavse. Var det det Hele? En Følelse af Flovhed greb dem alle! Der var slet ikke noget melodramatisk ved det. Det var forbi, før det var begyndt. Saa sagde En:

„Saae Du ham? Saadan en Splejs!"

Og en anden svarede:

„Den slunke Ræv."

Alle skulde sige noget. De udløste deres Flovhed i Skældsord, spottende Gloser over denne sølle Fyr. Gartnerkarlen og Tjenerdrengen tog for Alvor Livtag og sparkede hinanden under raa Udbrud.

Kokkepigen gik hen til Jomfruen, der havde staaet bagerst, lænet op til Portstolpen. Hendes Øjne skinnede, og Hænderne fingererede op og ned af Brystet, som om hun vilde knappe Kjolelivet op for at faa Luft.

„Saae De ham, Jomfru?"

Jomfruen saae op med vilde Øjne. Hun svarede ikke, men vendte sig pludselig om og stak i Løb op i Huset. Kokkepigen pegede grinende paa hende.

Alma havde gemt sig bag de andre, da Vognen var kommet. Hun turde først ikke sé Forbryderen, og saa saae hun ham dog! Hun syntes i Grunden, det var Synd, at hun kom til at smile. Men Politimesteren saae da uhyre komisk ud, da han marcherede i Spidsen for Toget.

Hun vendte sig om. Puh, hvor det var hedt.

„Jomfru," raabte hun op imod Huset, „lad os snart spise. Jeg er sulten."

Juli.

*

Sporvognskonflikten og dens Udnyttelse.

Hvad er det, der er sket i denne Sporvognssag, som i det sidste Par Maaneder saa stærkt har beskæftiget Sindene? I Korthed dette. I 1898, det sidste Aar Højre og Borgerlistemænd (Bing, Benzon) havde Flertal i Borgerrepræsentationen, sluttedes en Kontrakt mellem Københavns Kommune og et privat Selskab, hvis Sjæl har været Hr. Heide, om Driften af de københavnske Sporveje. Flertallet var angst og drev paa for at faa Kontrakten saa fordelagtig for Kommunen som mulig. Og for Selskabet gjaldt det at faa Kontrakten for enhver Pris. De gik ind paa usædvanlig meget, Kontrakten blev bedre for Kommunen, end saadanne Kontrakter oftest er, og Selskabet har siden ofte tryglet om at slippe for Gennemførelse af snart en snart en anden Bestemmelse. Alligevel stemte Radikale og Socialdemokrater af principielle Grunde mod den. De ønskede, at Kommunen selv skulde drive sine Sporveje, bevare det fulde Herredømme over Linjernes Anbringelse og hele Driften, som dette medfører, og tjene de Penge, som ellers vilde tilfalde et Privatselskab, der endda væsentlig hentede sin Kapital fra Udlandet. Blandt dem, der stemte mod Kontrakten med det private Selskab var d'Hrr. Marstrand, G. Philipsen og H. Hage ɔ: de tre Magistratsmedlemmer, som nu sammen med de

fra tidligere Tid arvede konservative Medlemmer af Magistraten har sat igennem, at det private Selskab skal beholde Driften. Under de følgende Aars Valgbevægelse fastsloges det atter og atter fra radikal og socialdemokratisk Side, at det var mod sin Vilje, man havde maattet finde sig i Privatdriften, og at man vilde overtage Driften, saa snart Kontrakten tillod det, ɔ: i Aaret 1908. I det sidste Par Aar tog den liberale Vælgerforening et udtrykkeligt Løfte af sine Kandidater om, at de vilde stemme derfor. Og paa den anden Side var Hr. Heide paa Færde tidlig og silde og sled ustandselig for at finde en eller anden Udvej til at faa Lov til at fortsætte. Mangfoldige var hans Forslag for at naa dette, fri Omstigning med Frederiksberg benyttedes som Lokkemiddel, en energisk Bearbejdelse af alle, der blot vilde laane ham Øre, fandt Sted, og den konservative og reformvenlige Presse gik ham ivrig til Haande.

Saa kom nu i Forsommeren Afgørelsen. I Borgerrepræsentationen vedtoges Overtagelsen med 25 Stemmer mod 14. De 25 var 18 Socialdemokrater og 7 Radikale, de 14 var Antisocialisterne, de to Borgerlistemænd Bing og Benzon, de højstbeskattedes Repræsentant for Amager Hr. Eberth og endelig Hr. Hvass. Den sidste havde stadig tilhørt den „liberale Gruppe" i Borgerrepræsentationen og staaet sammen med de 7, der stemte for, medens Bing, Benzon og Eberth vel havde været med i Gruppen, men aldrig ansaas for helt at dele dens Anskuelser. Derpaa forkastede saa Magistraten Borgerrepræsentationens Beslutning, idet som nævnt tre Liberale stemte sammen med Højre mod de tre Socialdemokrater.

Hvilke Grunde har nu bevæget d'Hrr. Marstrand, H. Hage, Philipsen og Hvass til at stemme anderledes nu end i 1898? For de to første er det principielle Grunde, de er nu Modstandere af kommunal Drift. De stiller sig derved i Modsætning til det Parti, der har sat dem ind i Magistraten. Det radikale Venstre ønsker, hvor gørligt er, at Monopolvirksomhed skal overtages af Stat og Kommune. Det mener, at Driften derved bliver bedre. Det modsatte paastaas ofte men ganske med Urette. Vor Statsbanedrift er i de sidste Aar gaaet stærkt tilbage paa Grund af det absurde Tantièmesystem, der har indført Privatdriftens Kniberi paa Statsbanerne. Og hvor højt staar dog ikke Driften paa disse Baner over den Drift, vi kender fra det forenedeDampskibsselskabs indenlandskeRuter? Og drives ikke Kommunens Gas- og Elektricitetsværker ypperlig? Alle Erfaringer taler for det i og for sig naturlige, at Stats- og Kommunedrift er bedre end Privatdrift. Og i hvert Fald, naar Kommunen selv driver sine Sporvogne, saa tilfalder Udbyttet dels Kommunen ɔ: alle dens Borgere, dels Funktionærerne ɔ: de Mennesker, ved hvis Arbejde dette Udbytte bliver til, medens Privatdrift fører en betydelig Del af Udbyttet over i Lommerne paa tilfældige Pengemænd. Der kan tænkes Tilfælde, hvor Udbyttet gaar ned ved Kommunedrift; det sker i saa Fald enten ved Driftsforbedringer, der er til Fordel for Publikum, eller ved Lønforhøjelser til Fordel for dem, der gør Arbejdet ved Sporvognene. Begge Dele er godt. Og desuden sikres man ved kommunal Drift mod det ganske urimelige, at Selskabets Ledere gennem deres Indflydelse paa, hvor Linjerne skal ligge, faar Lejlighed til en omfattende Spekulation i Grunde, hvis Værdi kan bringes i Vejret ved Hjælp af nye Sporvognslinjer.

For Hr. Philipsen og Hr. Hvass er Grundene derimod af øjeblikkelig finansiel Art. I Modsætning til d'Hrr. Marstrand og H. Hage mener de vedblivende, at kommunal Drift er det rette, men de finder det uhensigtsmæssig at indføre den nu, ønsker at se Tiden an i tre Aar. Deres Grunde dertil er to. Den ene er Beregningen over, hvorledes Kommunens Overskud vil blive i Forhold til den Afgift, Kommunen nu faar af Selskabet. Modstanderne af Overtagelsen mener, at Udbyttet vil blive 100—200,000 Kr. lavere end nu, Tilhængerne mener, at den vil blive 100—200,000 Kr. højere. Hvem der har Ret kan fornuftigvis ingen med Sikkerhed afgøre. Rent umiddelbart ser det dog ud til, at Tilhængerne af Overtagelsen har de bedste Betingelser for at faa Ret. Selskabet er ivrigt for at beholde Driften. Hvorledes man saa vender og drejer det, dette tyder paa, at Driften betaler sig godt. Og dog arbejder Selskabet med dyrere Kapital, end Kommunen vil komme til. Er de pessimistiske Beregninger rigtige, da vil Selskabet ikke kunne opfylde sine Forpligtelser, og Kommunen vil ogsaa med Privatdriften faa mindre end beregnet. Men efter al Rimeliged er de optimistiske Beregninger de rigtige. Det Materiale, paa Grundlag af hvilket Beregningen foretages, er selvfølgelig ydet af Selskabet; det er næppe lagt til Rette til at give et andet Indtryk end det, Selskabet sætter Pris paa. Og talrige Erfaringer vidner om, at Op-

gangen i Benyttelsen af Befordringsmidler i vore Dage hurtig viser sig langt stærkere, end man vover at gaa ud fra i Beregningerne. Og i hvert Fald er den Risiko, der i allerværste Tilfælde løbes, ikke meget stor. Det højeste, man udsætter sig for i aller ugunstigste Tilfælde, er at betale den fulde Raadighed over Sporvejene med et lille aarligt Indtægtstab i nogen Tid. Om tre Aar synes jo baade Hr. Philipsen og Hr. Hvass rede til Overtagelsen.

Men, siger de, de Penge Kommunen skal laane til Overtagelsen, er særlig dyre i Øjeblikket. Pengemarkedet er spændt, og Bankerne modvirker Overtagelsen og lægger sig derfor i Vejen for Laanet. Det sidste synes virkelig at have været Tilfældet. Det ser ud til, at vore Banker ikke har undset sig ved at advare fremmede Banker mod at yde Københavns Kommune dette Laan. Hvis dette virkelig er Tilfældet, da kan der ikke godt tænkes nogen stærkere Grund for at tvinge Overtagelsen igennem. For enhver, der har nogen Følelse for Kommunens Værdighed maatte det være en bydende Nødvendighed at bryde denne Modstand. Det vilde dog være aldeles utaaleligt, om nogle Banker saaledes skulde være i Stand til at diktere Kommunalbestyrelsen dens Politik. Og selvfølgelig kan Laanet skaffes den Dag, Beslutningen er taget. Bankerne vil da kappes om at være med. Det hele indskrænker sig til, at Københavns Kommune ligesom alle, der for Tiden sætter Foretagender i Gang, hvortil der kræves Laan, maa finde sig i en lidt lavere Kurs ɔ: en lidt højere Rente end sædvanlig. Hvormeget dette vil blive, kan heller ikke helt sikkert angives paa Forhaand. Opgivelserne svinger mellem nogle og tyve Tusind og nogle og fyrretyve Tusind i højere Rente. Det er kun en Brøkdel af det, der vil tjenes ved Overtagelsen, om det gaar godt. Og i alle Tilfælde et saare lille Beløb, naar det gælder Gennemførelsen af en Ordning, af hvilken man, som d'Hrr. Hvass og Philipsen, venter sig betydelige Goder for Kommunestyret.

Det er da i høj Grad beklageligt, at Bekymringerne nu pludselig har faaet saa stærkt et Tag i disse Mænd. Disse Bekymringer er af samme Art som den Angst, der saa tit standser Mænd i det Øjeblik, det gælder at føre betydningsfulde Fremskridt ud i Livet. De praktiske Vanskeligheder melder sig. Saa viger Fremskridtsvennerne tilbage og vil vente. Og de faar vente længe, for hver Gang de skal til det igen, er de praktiske Vanskeligheder der atter. Paa den Maade er Tusind Fremskridt blevet til intet og talløse Politikere forsumpet. Kun de Mænd, der vover at skære igennem de praktiske Vanskeligheder, udretter noget af Betydning. En ypperlig Lejlighed dertil frembød sig her. Blandt de Midler, Odenseprogrammet nævner til at værne Samfundsinteresserne mod Privatkapitalismen, er Monopolers Overtagelse af Kommunerne. Det vilde være en betydningsfuld Sejr for dette Program, om denne Overtagelse nu havde fundet Sted i København, støttet af alle dem, der har sluttet sig til det radikale Program. Og hvor lille var ikke Risikoen derved nu, da Sporvognsdriften var prøvet, da alt var lagt til Rette, og alle Erfaringerne gjort, i Sammenligning med den Risiko, man vilde have løbet ved at begynde paa bar Bund i 1898, den Gang, da baade d'Hrr. Marstrand og Hage, Philipsen og Hvass stemte for Kommunens Overtagelse af Sporvognene?

Og endnu en afgørende Grund kom til: Borgerrepræsentationen vedtog og fastholdt med stort Flertal, at Kommunen skulde overtage Sporvognenes Drift. Man kan forstaa, at Højremænd i Magistraten sagde: „det kommer ikke os ved, vi sidder her netop for at sætte os imod den almindelige Valgrets Udskejelser, v stemmer imod igen i Tillid til, at Ministeriet vil give Mindretallet Ret." Men at radikale Venstremænd, hvis hele politiske Liv har været et Arbejde for den almindelige Valgrets Herredømme, har kunnet bære sig saaledes ad, det er og bliver ganske ufatteligt. Man kunde forstaa det, om de havde sagt: „vi stemmer imod indtil sidste Gang for at vise, at vi er saglig uenige med Borgerrepræsentationen, men viser det sig, at vi ikke kan overbevise Flertallet, da bøjer vi os for Flertallets Ret, vi vil ikke forkynde Flertalsstyret, saalænge Flertallet er enig med os, for at fornægte det den Dag, det bliver uenigt med os." Derimod er det ganske uforstaaeligt, at disse Mænd har kunnet være med til at benytte den Garanti mod Flertalsstyret, der ligger i Magistratens konservative Sammensætning med kongevalgt Overpræsident, Borgmestre valgt paa Livstid og Raadmænd valgt paa langt Aaremaal, benytte disse Garantier mod den almindelige Valgret paa et Tidspunkt, da det Parti, de slutter sig til, fører en forbitret Kamp for at opnaa, at Garantierne mod den almindelige Valgret fejes ud af Kommunestyret. „Skal vi da opgive vor

saglige Overbevisning?" spørger de. Aldeles ikke. De skal kun afgøre, om Flertalsstyrets Ret eller en Gætning om, enten Kommunen tjener lidt mere eller lidt mindre, betyder mest for dem. Ansaa de Overtagelsen for saa uforsvarlig, at de ikke vilde administrere, naar den skete, saa havde de jo den Udvej at gaa af, hvilket af og til klæder en Mand. Men derom synes der jo ingen Tanke at have været; det synes ikke at nogen af dem blot har tænkt paa at gaa af, hvis Ministeriet havde fundet det formaalstjenligt at give Borgerrepræsentationen Medhold. For den der, som vi, ikke tror, at disse Mænd har ønsket at komme med i en ny moderat Politik, kan der ikke tænkes nogen anden Forklaring paa deres Optræden end den, at de en Gang har sat sig fast i et skævt Syn paa denne Sag og derpaa har arbejdet sig dybere og dybere ind i dette uden ret at forstaa, hvor langt dette førte dem, og at de saa til sidst sig selv halvt uafvidende er kommet i den skærende Modsætning til hele Kernen i deres eget politiske Grundsyn, hvori de nu befinder sig. Men højst beklageligt er det unægteligt, at Mænd der sikkert selv stadig regner sig for radikale Venstremænd, har forenet sig med Magistratens Højre og Reformministeriet om at bringe Mindretallet til Sejr overfor Borgernes Flertal, Privatinteresserne overfor Samfundsinteressen. Paa dem hviler nu det tunge Ansvar for, at Kampen om Københavns Sporvogne er endt med Pengenes Sejr over Stemmesedlen. —

Der har i Anledning af denne Sag været talt om at trække nye politiske Skillelinjer op. Derom er der selvfølgelig ikke Tale. Det der er sket er kun, at fire Mænd, der hørte det radikale Venstre til, har handlet i Strid med Partiets Grundsætninger. Hvilke Følger dette vil faa for deres egen fremtidige politiske Stilling, er det vel ikke let nu at forudsige. Vi tror dog ikke, at nogen af dem ønsker enten at forsøge nyePartidannelser eller at have noget at skaffe hverken med Højre, Antisocialister eller Reformmænd. Nogen ny Deling vil der jo i hvert Fald ikke ske. Den liberale Vælgerforenings Kredsbestyrelser har saa godt som enstemmig hævdet Foreningens Program og sluttet sig til de 7 Borgerrepræsentanter, og den radikale Presse i Hovedstaden og i Provinserne har med fuld Enstemmighed stillet sig paa samme Side. Det er sandt, at de 7 radikale Borgerrepræsentanter har fundet det fornødent nu at opløse det underlige Amfibium, som hidtil kaldtes den liberale Gruppe i Borgerrepræsentationen. Men Betydningen deraf er ikke overvættes stor. Af de 5 Medlemmer af den tidligere liberale Gruppe, som staar paa modsat Side, hørte jo kun Hr. Hvass til det radikale Parti, og de andre 4, d'Hrr. Bing, Benzon, Strøm og Eberth vilde vel i alle Tilfælde, ogsaa uden denne Konflikt, være traadt ud af Borgerrepræsentationen næste Aar.

For det radikale Venstre har hele denne Sag partimæssig set sin væsentlige Betydning ved den Brug, Modstanderne kan gøre af den i Agitationen. At Højre straks har istemt de mægtigste Jubelraab, siger sig selv. Og næsten lige saa selvfølgeligt er det, at Reformpartiet har stemt i med. Dette Parti har i denne Sommer haft et tredobbelt Held, der har bødet noget paa den daarlige Stilling, hvori Partiet havde bragt sig selv ved Samlingens Slutning. For det første Regnvejret. I den rette Mødetid fløød Regnen i stride Strømme og stærkest paa de Helligdage, der bedst egner sig til politiske Møder. Følgen blev, at Møderne ikke blev nær saa stærkt besøgt, som de ellers vilde blevet. Med Glæde lød det fra Reformmændene: Folk strømmer ikke til Møde, de er ikke blevet opskræmmet ved Forligstilbudet, der er intet Røre, saa er alt godt. Dernæst, at Højre netop førte tilstrækkelig mange Stemmer over til at frelse Holbækkredsen for deres kære Venner. Og nu endelig den Godbid, Sporvognskonflikten har været. Partiets Presse ligefrem svælger i den. I Snak derom op og ned ad Spalterne haaber de saa nogenlunde at dræbe Interessen for den almindelige Valgrets Skæbne. Tonen er forskellig. Nogle faa siger det, som var naturligt fra et Venstresynspunkt: se ogsaa de Radikale svigter, naar det gælder at gøre Alvor af et Programpunkt. Dertil kan svares, at det radikale Parti vendte sig mod disse Mænd, der opgav Ævred, saa snart det glippede for dem. Men saa stærk er den konservative Tankegang allerede i Reformpartiet, at de allerfleste af Reformmændene har foretrukket at istemme den samme Vise, som Højrebladene synger: „Se hvor tapre Marstrand, Hage, Philipsen og Hvass er, se hvor de rigtige Rebeller nu igen lader sig hundse af Socialdemokraterne." Med Hensyn til de fire Herrers Tapperhed og Lovsangen over den, saa tænker vi os, at der ikke er overgaaet disse Mænd nogen Forsmædelse, de har følt bitrere, end denne Lovprisning i Blade, der for faa

Maaneder siden overdængede dem med Haan og stemplede dem som ynkelige Trælle i Socialismens Sold. Man huske, hvorledes Højreblade og Reformblade i København har behandlet Hr. Marstrand. Og hvad Kujoneringen af Socialdemokraterne angaar, saa maa de Mænd, der taler derom, enten være svært uvidende om de faktiske Forhold eller have en sjælden Dristighed til at forvanske Kendsgerningerne. Der er jo her aldeles ikke Tale om et Mellemværende mellem Socialdemokrater og Radikale, men mellem de Radikale indbyrdes. Fire Mænd af det radikale Parti har handlet i Strid med dets Program og Grundsætninger, og Partiet har udtalt sig mod dem og fastholdt sit Program. Det er alt, hvad der partimæssig er sket i denne Sag. Det skal da ogsaa nok vise sig, at Agitationen med denne Konflikt, hvor ivrig den saa drives, ikke vil bringe de glade Højremænd og de henrykte Reformmænd den Fordel, de venter. For Reformpartiets Vedkommende turde Ministeriets Afgørelse til Fordel for Mindretallet for mange Vælgere være et nyt Vidnesbyrd om, hvor varme de Følelser er, hvormed disse Ministre omfatter den almindelige Valgret, de altid fører i Munden.

P. M.

Fra Udlandet.

22—7—1907.

Tysk Ministerskifte.

Bag Kulisserne har der i længere Tid i Tyskland været ført en livlig Strid mellem Hofkamarillaen og Grev Bülow. Foreløbig har Bülow sejret. To Mænd indenfor Ministeriet, der var Bülows Modstandere, er fjernet. Den ene er Indenrigsmisteren Posadovski, der har søgt at gennemføre en ret omfattende Arbejderlovgivning, en Statssocialisme rettet mod Socialdemokraterne. Den anden er Kultusministeren v. Studt, Ophavsmand til den reaktionære, kirkelig prægede Skolelov, der har vakt saa stor Harme i alle liberale Kredse. Begge stod de venskabelig overfor Centrum, der interesserer sig for Arbejderreformer og altid er glad ved Baandlæggelse af den aandelige Frihed. De er afløst af lidet kendte Mænd der er rede til at følge Bülow. Denne er traadt i en stedse nærmere Forbindelse med de „Frisindedes" Ledere. Han synes mere og mere bestemt paa at skabe sig et Flertal, der strækker sig fra de Konservative over Rigspartiet og de Nationalliberale helt til de Frisindede, medens Centrum og Socialdemokratiet bliver Oppositionspartierne. For at opnaa dette, skulde han saa drage de Konservative med til nogle Indrømmelser overfor de Frisindede. En Del af disse drømmer allerede om en stor „liberal Æra". De venter sig Genoptagelse af „Kulturlovgivningen" mod de katolske Munkeordner, hvortil man mener at kunne forene den højkonservative Protestantisme med den frittænkende Radikalisme. Og de venter sig en Reform af Valgretten til Landdagen, hvorved det helt absurde Treklassesystem skulde afløses af en eller anden Valglov, der lagde Tyngdepunktet i Bourgeoisiet. Det er dog endnu yderst tvivlsomt om disse Drømme bliver til Virkelighed.

Underhus og Overhus i England.

Ministeriet Campbell Bannermann har gjort et nyt betydningsfuldt Skridt paa den Bane, der fører til aaben Kamp mod Overhuset. Ministeriet er aabenbart gennemtrængt af den Følelse, at det er umuligt for det liberale Ministerium at blive ved at finde sig i den Tilstand, der er skabt i de sidste Aartier. Naar konservative Ministerier er ved Magten gennemfører de alt, hvad de vil; naar liberale Ministerier raader, lammer Overhuset hele Lovgivningen og tager derved i Løbet af kort Tid Grunden bort under Fødderne paa Ministeriet. Ministeriet har nu foreslaaet Underhuset at vedtage en Resolution der erklærer, at Overhusets Rettigheder skal

ændres saaledes, at en af Underhuset vedtaget Lov altid kan faa Lovskraft inden Udløbet af en Valgperiode, selv om Overhuset forkaster den. Det vil med andre Ord sige, at Overhuset kun skal have et suspensivt Veto, der ikke strækker sig ud over 5 Aar, idet man samtidig tænker sig Tiden mellem Underhusvalgene indskrænket fra 7 til 5 Aar. Beslutningen vedtoges med det store Flertal 432 mod 147. Arbejderpartiet foreslog, at man simpelthen skulde afskaffe Overhuset, men dette forkastedes med 315 St. mod 100. Mange undlod at stemme herom.

Der er dog langt fra Vedtagelsen af denne Resolution til dens Gennemførelse. Først skal den vedtages af Underhuset i Lovsform, derpaa behandles i Overhuset. Har dette da Mod til at forkaste den, maa der foregaa ny Underhusvalg, og hvis de Liberale saa sejrer ved disse, kan de føre Loven igennem ved Udnævnelse af nye Overhusmedlemmer, der vil stemme for den. Om de sejrer er i Øjeblikket uberegneligt. De sidste Suppleringsvalg er gaaet Ministeriet imod. Der er Uenighed i Partiet, Vanskeligheder med Irerne og Arbejderpartiet og almindelig Misfornøjelse med, at de praktiske Resultater af det nye Styre endnu er saa smaa. Men det er et Spørgsmaal, om det ikke kan lykkes Ministeriet at samle alle fremaddrivende Kræfter ved at lade Underhuset vedtage den ene Reformlov efter den anden, og saa, naar Overhuset stadig viser sig stædig, rette det afgørende Slag mod det.

Clemenceaus Vanskeligheder.

Vinkrisen i Sydfrankrig førte hurtig til blodige Sammenstød. Ministeriet fandt det fornødent at samle Tropper i de urolige Egne og en saadan Troppebevægelse gaar i Frankrig aldrig af uden Sammenstød. I dette Tilfælde var der endda en Del Soldater, der stillede sig paa Folkemængdens Side. Meget vidt førte det hele dog ikke, og der er nu indtraadt noget mere Ro. Albert har, efter et dramatisk Besøg hos Clemenceau selv meldt sig som Arrestant, og Bevægelsen faar en mere og mere forvirret Karakter. Deputeretkamret vedtager Love til Vindyrkernes Gavn, men selvfølgelig tilfredsstiller disse ikke den hjemsøgte Befolkning.

For Clemenceau har det været en haard Tid. Den millerandske Klike har sammen med Højre søgt at fælde Ministeriet, nu da det ogsaa havde Socialdemokraterne mod sig, men forgæves. Det radikale Flertal har langt fra været tilfreds med Clemenceaus Holdning, men den har fulgt ham. Kliken Millerand-Doumer ønsker den ikke til Magten, og blandt de Radikale er der ingen, som kan løfte Arven efter Clemenceau, neppe nogen, der har Lyst til at prøve det under de nuværende ubehagelige Forhold. I de mest radikale Kredse har det vakt megen Misfornøjelse, at Ministeriet har udsat Behandlingen af Forslaget om Krigsretternes Omdannelse. Ved Afstemningen herom gik 100 radikale Deputerede mod Ministeriet, men til Gengæld fulgtes dette af Ribots Moderate, der har vist en stigende Tilbøjelighed til at knytte Forbindelse med Flertallet. Samlinte Forbindelse med Flertallet.

Diktaturet i Portugal.

I Portugal fortsætter Kong Carlos og hans Minister Joano Franco et diktatorisk Regimente paa Trods af Folkets store Flertal. Det eneste Formaal synes at være at skaffe Kongen Frihed til at bortødsle saa mange Penge, som han lyster. Forbitrelsen i Befolkningen er stor, og det er kommet til blodige Smaakampe mellem Soldaterne og Folkemængden.

Stat og Kirke skilles i Genf.

Kalvins By er blevet den første, der fulgte det franske Eksempel og sprængte Pagten mellem Stat og Kirke. Adskillelsen er vedtaget ved Folkeafstemning med 7653 Stemmer mod 6823. Det vidner om en mærkelig Ligegyldighed for Kirkeordningen, at kun 14,476 Vælgere af 23,150 afgav deres Stemme trods en hæftig Agitation fra

begge Sider. I selve Byen Genf stemte af 6496 Vælgere kun 3515.

En ny Tripplealliance.

Frankrig, England og Spanien har sluttet et Forbund med det Formaal at støtte hinanden i det marokkanske Spørgsmaal. Alliancen har frembragt nogen Uvilje i Tyskland, men Stemningen mellem Magterne synes dog at blive stedse fredeligere.

Fredskonferencen i Haag.

De Delegeredes Forhandlinger i Haag er gaaet deres jævne Gang. Foreløbig synes der ikke at være sket noget af større Betydning.

Nordamerika og Japan.

Stemningen mellem disse to Stillehavsstormagter bliver stedse mere spændt. Fra begge Sider forøger man ivrig sine Flaaderustninger. Amerikanerne frygter, at Japanerne skal søge at erobre Filippinerne og Hawaiiøerne for saaledes at skaffe sig Støttepunkter for deres Flaade. Disse Øers Beliggenhed er jo en saadan, at det vil være overordenlig svært for Amerikanerne at føre et Forsvar for dem. Foreløbig har Amerikanerne besluttet at forlægge Hovedstyrken af deres Flaade fra Atlanterhavet til Stillehavet.

Valg i Rom.

De katolske Partier har lidt et stort og uventet Nederlag ved Kommunevalgene i Rom, skønt de denne Gang med fuld Energi havde kastet sig ind i Valgkampen. Der valgtes 24 af de kirkefjendske Partier, kun 5 af de kirkevenlige. Under Valgkampen spillede et Kort, der viste hvor stor en Del af Rom, der ejes af Kirken, en Hovedrolle. Man paastod, at dette var en Hovedgrund til den store Bolignød, der for Tiden har drevet Lejen i Rom op til en ganske urimelig Højde.

Ministeriet Michelsen truet.

Oppositionen mod Ministeriet Michelsen har forsøgt et nyt Stormløb, men atter forgæves. Ministeriet har med Hensyn til Mjøsens Regulering truffet Foranstaltninger, som Oppositionen paastod var til Fordel for udenlandske Pengemænd og trufne i Strid med Stortingets Ret. Et Stortingsudvalg udtalte sig stærkt mod Ministeriet, men i selve Stortinget delte Venstre sig som sædvanlig, og Ministeriet sejrede med 63 St. mod 60.

Ny Litteratur.

Af Poul Levin.

Ved et Studentermøde paa Ryslinge Højskole, der afholdtes i August Maaned, udtalte Højskoleforstander A. Povlsen ifølge Berlingske Tidendes Referat: „Man maatte endelig ikke tro, at det var nødvendigt at læse alle nye Bøger for at være et dannet Menneske. Det at være dybt fortrolig f. Eks. med Grundtvigs Skrifter var af langt større Værdi end at læse hele Litteraturen efter 1870.“

Det er vanskeligt at diskutere denne Udtalelse udenfor Højskolens lukkede Foredragssal. Der er ingen Tvivl om, at Ryslinge Højskole har sin egen Opfattelse af, hvad et dannet Menneske er, det maa vel nærmest være et Menneske, der dannet af hjælpsomme Hænder efter Grundtvigs Forbillede, og som, naar det gaar højest, genoplever hans Kriser, gør hele Turen om igen fra Nordens Guder til Lutherdommen, gentager Grundtvigs kolossale Uvidenhedsfejl i Historie uden at agte paa, hvilke nye Resultater, man har naaet gennem de besværligste Kildestudier, og danner sig ikke blot et Verdensbillede, men ogsaa et Billede af det lille danske Samfund, der genspejler det Billede, Grundtvig saae, han, den jærnflitige, altid læsende og skrivende, som Dag og Nat sad bøjet over Papiret i sit Studerekammer.

Der forlyder intet om, at Studenterne protesterede mod Talerens Bemærkninger — det bruges vist ikke ved saadanne Møder. Muligvis har ogsaa Ordene lammet dem en Smule. De troede maaske, at de ved deres Studentereksamen havde erhvervet sig Ret til og Mulighed for en Dannelse af større Omfang, om ikke for andet, saa for at vende tilbage til deres Udgangspunkt, Grundtvigianismen, med nye Impulser fra Fortid og Nutid. Ja, der var forhaabentlig endda dem iblandt Studenterne, som havde lært, at man overhovedet ikke i alvorlig Debat kan bruge et Udtryk som „dannet Menneske“, fordi kun det Menneske, hvis Horisont er indsnevret af Fraser og Fordomme, kan føle sig dannet, færdig formet, medens alt er i Udvikling, og Horisontens Linjer skælvende og vigende fortoner sig ud imod Uendeligheden. Det er betegnende for den Stagnation, der er indtraadt i Højskolen, at den, som netop er skabt ved hidtil uanede Udviklingsmuligheder, helt har glemt Naturloven om Moderttræet, som kvæler den Del af Afkommet, der staar under dets Skygge.

Men det er ogsaa betegnende for vore Dages Forhold til Litteraturen, at denne ikke opfattes som Livets Røst, men som nogle enkelte paatrængende Personers Forsøg paa at gøre sig gældende. Det er ikke blot i Højskolekredse, man træffer dette. Vi lever jo i en praktisk Tid, man raaber paa Gader og Stræder med „Amerika“ (ensidigt og naivt opfattet som den smarte Konkurrences og den praktiske og merkantile Uddannelses Land), man har ingen „Brug“ for Poesi og Kunst paa Vejen fra City til Sportspladsen — man nøjes med Detektivromanernes Vid. Og bedre bliver det naturligvis ikke, naar Kritiken smittes af denne Aand eller giver sig til at hovmesterere Dig-

terne for endelig ikke at miste noget af sin egen Værdighed, og endnu mindre naar Digtere selv i offentlige Debatter afslører deres Mangel paa Kultur, ja endogsaa deres Mangel paa Respekt for Kultur. Hvis det virkelig er Johs. V. Jensens Formaal at vænne Folk fra Poesien, saa skal han blot blive ved med at skrive Journalistik og indtage den Bokserstilling, han endnu heldigvis kun staar i, medens der er Pavser i hans ejendommelige og gribende poetiske Produktion, og naar han saa faar M. Andersen-Nexø med — enhver Bokser skal jo have sin tjenstvillige Ven ligesom Don Quijote sin Sancho Pansa —, vil det maaske et Øjeblik lykkes ham at vække Publikums daarlige Instinkter til Fordel for den Litteratur og det Syn paa Litteratur, som han i Kraft af sine Evner vilde være en af de første og bedste til at dræbe.

Men den frie, stærke Poesi, lever endda. Den har før overvundet Øjeblikkets Modstand og er ovenikøbet blevet „klassisk“ og anbefalet af de Povlsener, der til enhver Tid har gjort Angreb paa det nye. Den nye Litteratur er jo ikke noget tilfældigt, der kan viftes bort med en truende Gebærde eller holdes ude, fordi man smækker en Højskoles Port i. Den, som vil kende sin Tid og derved lære sig selv at kende, sit eget Værd, sin egen Begrænsning, den, som vil mærke, hvorledes Samfundet vokser omkring ham, og hvorledes Nationens Udvikling befordrer eller forhindrer hans egen Lykkes Trivsel, den, som vil lære at elske og frygte de andre og sig selv, har ingen bedre Vej at gaa end at studere den nye Litteratur — selv om han udsætter sig for ikke at sysle med lutter Mesterværker. Der er f. Eks. i det sidste Halvaar udgivet tre smaa Bøger, der fører den opmærksomme Læser igennem det danske Samfund, lige fra Hovedstadens højtstræbende Idealister til Landevejens Proletarer, og den vilde være saare sløv, som ikke af disse Skildringer vilde faa nogle af de Indtryk, der netop danner og udvikler et moderne, dansk Menneske.

I.

Det er Bøger, som er udkomne for saa længe siden, at man kan tale om det Indtryk, de efterlader, og ikke blot om det Indtryk, de gør. Det er jo snurrigt at se, hvor ofte Øjeblikkets Kritik, naar den vil sige noget meget rosende, benytter Adjektivet „uforglemmelig“ — ja, i Theateranmeldelser findes det endda aller hyppigst. Uforglemmelig! Hvor ofte er man ikke blevet narret af sin egen Entusiasme. Hvad bliver der tilbage af det enkelte Øjebliks Rigdom og Glemsel for alt andet, naar alle de andre Øjeblikke er gaaet over vort Sind som Solstrejf og Byger, hvad har man ikke glemt netop af det, man i sin Henrykkelse kaldte uforglemmeligt? Men idet Indtrykket foer gennem Sjælen som et Meteor, skabte det en Glans, man altid vil kunne mindes. Hvor megen skøn Poesi og Kunst hviler ikke skjult i vor Bevidsthed, medens kun et gyldent Skær vidner om, hvor Solen gik ned. Man „husker“ et saadant Værk, selv om man efter Pedantens Skøn har glemt det. Og de Bøger, i hvilke der var et eller andet, lidt eller meget, som huskes paa denne Vis, er ikke blevet skrevne forgæves.

Man mindes Simon Kochs Roman

„Digteren“ som en Række Belysninger. Snart en Skumring, snart klart Morgenlys, oftest det Graavejr, vi kender saa nøje i København. Der er noget dæmpet, næsten beskedent ved denne Bog, som alligevel vil intet mindre end skildre en Generations Skæbne.

Bogen handler om Firsernes Ungdom, saaledes som den levede omkring Københavns Universitet, paa Villavejene og i Skovene i Byens Nærhed, om disse unge Kvinders og Mænds Samtale om Kunsten og Livet, om Kærligheden, saaledes som de haabede den, og som de fik den. Man ser Bogens Personer dukke frem i en Stues Halvmørke, Byens Larm, en Sporvogns Susen. ledsager fjærnt deres Samtale, eller de gaar i det hvide Skær fra Sneen paa de Veje, hvortil de flygter fra de travle Gader, der forstyrrede deres Samtaler. Disse Mennesker samtaler næsten altid og handler meget lidt. De taler sammen om at handle, og derved bliver det. Maaske vil det tyvende Aarhundredes Ungdom smile uhyre overlegent deraf, og synderlig vidt driver de det da heller ikke — fattige er de nemlig alle, og de Værker, de drømmer om, faar de aldrig færdige. Men det, som Simon Koch har villet skildre, er netop ogsaa det bristende, det vanskelige, det forgæves ved at ville leve et Liv i Sandhed og for Idealerne, naar Sandheden tilslører sig, og Idealerne ikke er til at fange. Det er en Digters Kamp, Koch har fremstillet, og han har vel valgt denne Digter baade af personlige Grunde, og fordi denne Strid mellem Idealerne og Realiteten bedst kan studeres hos en Mand med en Digters Temperament og Arbejde. Men i Virkeligheden favner Skildringen meget videre og gælder alle dem, der føler et stærkt Opsving i sig og lidt efter lidt maa erfare, at denne Svingkraft bliver brugt til at sætte et af Hverdagens smaa Hjul i Gang. Det gælder i Simon Kochs Bog ikke alene Mændene i deres Kald som Digtere, men ogsaa Kvinden, naar hun kræver alt af den Mand, hun elsker, og ser ham lidt efter lidt bukke under for alle de Hverdagskrav, der ogsaa røver hendes Evne til stadig at leve for Idealerne. Men ogsaa dette er jo meget mere end blot en Digterhustrus Skæbne, ogsaa denne Skildring hæver sig fra det enkelte Tilfælde til det omfattende og betydelige. Det havde derfor maaske været bedre, hvis Skildringen ikke var blevet saa stærkt tidsfæstet, som den er. Hvad der sker denne Digter, hans Hustru og hans Venner, sker dem ikke alene fordi der forud for dem er gaaet „det moderne Gennembrud“, saaledes at de føler det, som var de „kommet for sent til Verden, det var ikke os, der havde rejst Bevægelsen, vi kunde slutte os til, hvis der var noget ved os, men bestemme Retningen og Maalet kunde vi ikke“ — men denne Følelse af Tvivl og Mismod og denne kranke Skæbne rammer ofte netop de bedste og er derfor ogsaa til de forskellige Tider skildret som typisk just for den valgte Periodes Ungdom. Simon Koch har imidlerid gjort sin Skildring sandfærdig ved at gøre Grænserne omkring den saa snevre. Selv om man vægrer sig ved i Bogen at finde et virkeligt Digterportræt, genkender man med Lethed den københavnske Tone, disse Samtaler er ægte, saaledes falder Ordene netop, først forsigtigt, saa ironisk forbeholdent, ende-

lig stigende lidenskabeligt i de Kredse, hvor Samtalen hæver sig op over Dagens fattigste Behov. Og ved et fint Kunstgreb, der forudsætter et vaagent og ufortrødent Arbejde, er det lykkedes Koch at fremhæve Skildringens Tone ved at lade den møde sin Modsætning.

Bogen fingeres at blive fortalt af en af de handlende Personer, en Mand af samme Generation som Digteren, der har haabet og prøvet som han, men redder sig fra Idealernes svigtende Grund over til et meget lidet idealistisk Arbejde i Journalistikens Tjeneste. Denne Journalists usikre Vemod og Ironi, hans Forsøg paa at slaa alt det hen, der har været hans Livs Alvor og Fest, denne lille danske Hverdagshelt, der mageligt og tilfældigt ved en Smule Sentimentalitet og velopdragen Spot glider over de Skær, hvor de andre strander, alt dette er ægte københavnsk og gjort med indtagende Kunst.

Hvis man vil have noget at vide om, hvorledes Livet former sig i København, bør man læse Simon Kochs nye Bog.

II.

Knud Hjortøs Fortælling „Hans Raaskov“ har til Emne Livet i en Gaard paa Landet og i en Provinsby. Om København véd Hjortø intet. Han lader Hovedpersonen opholde sig derinde nogle Aar uden at skildre de Indtryk, han faar. Eller rettere: Hans Raaskov faar ingen Indtryk. Det er netop hans Ejendommelighed, at han kan isolere sig fuldstændigt. Hvad enten han drømmer eller arbejder, er der en Afgrund mellem ham og Verden, og hans Skæbne bestemmes deraf.

Netop saadanne ensomme, rugende Mennesker kan Hjortø skildre. Ikke Rigdommen af Indtryk, men det enkelte Indtryks Gang gennem Bevidstheden og stille Vækst. Ved Hjælp af saadanne enkelte Træk viser han først den indesluttede, halvt geniale Drengs Liv i Bondegaarden mellem Dyr og Mennesker, hans Fantasis Voldsomhed, naar han er ene, og hans Magtesløshed, naar han er sammen med andre. Glimrende skildres det, hvorledes han forstyrres, saasnart han mærker de Voksnes lurende Blik over sin Leg; der er noget af alle Børns Leg i Hans Raaskovs, noget af det, som vore Dages ustanseligt arrangerende Pædagoger ikke synes at kunne begribe. Blot er Reaktionen mod andres Indblanding stærkere hos Hans Raaskov end hos andre Børn, ofte sygelig. Der er noget troldeagtigt ved ham, han er utvivlsomt i Slægt med Pontoppidans Lykke-Per.

Men medens Pontoppidan fører Per igennem det danske Samfund og giver en Tidshistorie, som griber afgørende ind i Pers Liv, isolerer Hjortø Hans Raaskov og nøjes med et Par Optrin, for gennem dem at arbejde sig dybere ind i Sjæleskildringen. Saaledes opstaar den Urimelighed, at der er Aar i Hans Raaskovs Liv, som afgøres paa et Par Linjer, medens et Par Udflugter sammen med et lystigt Selskab næsten bliver Bogens Midtpunkt. Og det er netop dette, man husker længst. Der er en sviende Ærlighed i Skildringen af denne barske, indesluttede Hans Raaskov, der sidder fuldstændig udeltagende, medens de andre spøger omkring ham, og som drages mod den urolige, sommerlige, koket hendansende Frue, der bliver hans Skæb-

ne. Der er noget ved denne Skildring, som næsten standser mange smaa festlige Minder og afslører dem, man faar pludselig Øje paa et altfor alvorligt Ansigt, der forstener alle de andre Ansigter til grinende Masker. Man husker Hans Raaskovs Tavshed med samme Oplevelsens Tydelighed som Vennernes Samtale i Kochs Roman, de to Skildringer hører sammen som Lys og Skygge, ligesom Hjortøs svigtende Sans for den ironiske Tone — et Angreb paa den moderne Litteratur er f. Eks. ganske puerilt — og Hans Raaskovs Mangel paa Evne til at le med eller le af sig selv danner den udfyldende Kontrast til Simon Kochs gennemkultiverede, sagtmodige Spot og hans Personers nuancerede Samtaler. I disse to smaa Bøger genfindes med den største Tydelighed den Modsætning, der rummes i det af Politiken saa omtumlede og af den laveste Agitation saa lurvet udnyttede Slagord „By og Land."

Men efterhaanden som Fortællingen skrider frem, bliver det typiske hos Hans Raaskov mindre og mindre, og Bogen bliver en Sygdoms Historie. Hans Raaskov kæmper med en Galskab, der har truet ham, fra han var Barn. Det er Ensomhedsfølelse og Mangel paa Handlekraft, en Trang til at ødelægge, ved Ild, ved Mord, som dog aldrig udløses, det røde Afsind, der fortærer al Evnen til at leve som de andre i Hverdagens Graa, ligesom Ilden fortærer det Hjem, i hvilket Raaskov havde haabet at finde Hvile for al sin sjælelige Uro. Han ender ligesom Lykke Per i Ensomheden oppe ved Limfjorden, men han er ikke optaget af et stort Opgør med Livet og Samfundet, han er et stakkels Menneske, der strider med en Sygdom og bukker under for den. Derfor synker Hans Raaskov tavs og upaaagtet ned under Isen, efter at han en Vinterdag har reddet en flink Dreng fra at drukne i en Vaage — Livet træder ind paa den Plads, som den altfor Syge maa forlade (et fint gennemtænkt og ypperligt digtet Afsnit) — medens Lykke Per unddrager Summen af sine Oplevelser og lader de Efterlevende finde dem.

Det er naturligvis vanskeligt at følge Hans Raaskovs Opløsning med samme Interesse som Lykke Pers; der er hverken nogen Anklage eller nogen Udfordring i hans Død. Det var nødvendigt for Hjortø at skildre denne Sygehistorie, man mærker det paa den Energi og voldsomme Sandfærdighed, hvormed de enkelte Stadier klarlægges, men det var ikke nødvendigt for Læseren at faa Skildringen drevet ud i et saadant Paradoks. Hans Raaskov fjærnes ufornødent langt fra Samfølelsen, Bogens Rytme er altfor dalende, og Slutningen fortoner sig i vage Indtryk.

„Lykke Per" og „Hans Raaskov" — det er to Generationers Oplevelse af det samme og forskelige Indtryk deraf, efter Samfundstiden og Opgørstiden hos Pontoppidan følger hos Hjortø den Tid, hvor Sjælestudiet bliver alt. Hjortø ser de smaa Ting baade i Naturen og hos Mennesket, og han skildrer Sjælelivet paa samme Maade som Naturen: en Ophobning af smaa Træk, iagttagne med et usædvanligt skarpt Blik og udtrykte med den største Energi. Kun sjældent lader han sig føre paa Afveje af en vis Hang til Raskhed, hans Smag er ingenlunde sikker.

Der skrives ikke mange danske Bøger, som maa læses med saa me-

gen Agtpaagivenhed som Hjortøs, og det kan vel overhovedet ikke nytte kun at læse dem én Gang. Ak, det er vist kun en sørgelig Anbefaling for danske Læsere, og det vilde dog være baade Skam og Skade, hvis Publikums Ligegyldighed, som det endnu ikke er lykkedes Hjortø at overvinde, skulde standse eller hæmme hans meget ærlige og meget ejendommelige Forfatterskab. Baade i Indhold og Form tilhører Hjortøs Bøger den ny Litteratur, man bør kende.

III.

Christen Bundgaards „Proletarer" er netop en Bog, der skal erindres. Dens Mangel paa Sammenhæng forstyrrer, medens man læser den, og dens usikre Stil faar stundom Læseren til at smile, medens Forfatteren er alvorlig. Senere synes man, at selv de Steder i Bogen, hvor der prales med videnskabelige Udsyn eller Udtryk, hører med, der er noget rørende ved dem, ligesom det er rørende at se en Skare Mennesker ile fra Arbejdet til Læsesal eller Skolestue.

Tænker man tilbage paa „Proletaren", mindes man en frysende Fornemmelse. Man ser den trøstesløse Landevej, man indaander den klamme, kolde Luft, man tænker paa alle de Gange, man selv skyndte sig hjem, eller da en snavset, dryppende, mistænkelig Fyr ringede paa Ens Dør medens Regnen væltede ned derude. Bisserne, Rakket, de forladte, har faaet Mæle i „Proletarer". Ingen kan vide, om Mælet er det sande, men Totalindtrykket af Sult og Svinskhed er sikkert rigtigt. Saadan noget digter man ikke, et saadan Materiale gaar ingen Skribent ud paa Vejene og finder. Da Zola skrev „Faldgruben", eller Karl Larsen skildrede „Kristian Vesterbro", slog de ind i den Jargon, de havde lyttet sig til, og som de nu med megen Omhu genfremstiller. Bundgaard slænger Ordene fra sig, som de nu kan falde. Der er noget, som presser sig frem i ham, og som han udtrykker med de Ord, den begyndende Dannelse nu lægger ham paa Læben. Derved faar Bogen et dobbelt Indhold, den handler ikke blot om Landstrygernes fortvivlede Skæbne, men ogsaa om den Mand, der efter at have færdedes dem saa nær som muligt, nu er naaet saa vidt, at han kan skrive om dem. Der er en Trusel mod det bestaaende Samfund i dette, meget mere end i de socialistiske Udbrud, Forfatteren selv er saa grebet af. Paa Bunden af Samfundet lever disse Mennesker, hvem Sulten, Drikken og Snavset giver dyriske Fornemmelser, men der er Udviklingsmuligheder ogsaa i dem, de kan redde sig fra Nød og Mishandling og Forfølgelse over til en mere betrygget Eksistens. Disse stumme kan faa Mæle og Vilje, en skøn Dag kan de faa Magt.

„Proletarer" er en Bog, som kun de, der hverken vil se eller høre, gaar ligegyldige forbi. Det er en nem Sag at rette Stil i den, og den har som „Roman" vel alle de Fejl, en Bog kan have. Men der er Skildringer af en Vagabonds Fængselsliv, af en Drengs Natterædsler, af en Fødsel og et Barmord, som vidner om ganske usædvanlig digterisk Evne. Og selv om disse Skildringer ikke fandtes, vilde Bogen være ny og betydningsfuld. Før eller senere bliver vi alle nødt til at høre disse Proletarers Klage. Man skal læse Bundgaards Bog for i Tide at faa en daarlig Samvittighed.

Kapitalismens Misgerninger.

Af THOMAS W. LAWSON.

(Fortsat).

Hvorledes „Standard Oil"-Selskabet „laver" Penge.

Saavidt jeg véd, var „Standard Oil" Selskabet det første, der anvendte den ovenomtalte hemmelige Fremgangsmaade til at omgaa de Sikkerhedsforanstaltninger, hvorved det offentlige beskytter Folks Sparepenge. Man indsaa, at da den allerstørste Del af de Penge, der er i Omløb, henstaa i National- og Spare-Banker, Truster og Assuranceselskaber, vilde det være muligt for de Mænd, der kunde opnaa Kontrol over de vigtigste af disse Institutioner, praktisk set at beherske ubegrænsede Beløb af disse Midler, og naar dette var sket, kunde man paa den letteste Maade af Verden „lave" ligesaa mange Penge, man ønskede, efter følgende simple Fremgangsmaade:

1) Først brugte man de nævnte Deposita til at købe Ejendomme.

2) Derpaa dannedes en Sammenslutning af flere Ejendomme, som derefter for en langt højere Sum solgtes til Folket (som faktisk allerede ejede dem, fordi det var deres Penge, som vare anvendte til Indkøbet og

3) skræmmede man Køberne ved Børskunstgreb til at sælge Aktierne til en Pris, der stod langt under den, de havde betalt.

Saasnart de Mænd, der nu staa i Spidsen for „Standard Oil"-Selskabet, vare komne til Forstaaelse af disse 3 Punkter, gik de straks over til Handling. Man begyndte med at danne Aktieselskabet „Standard Oil", og det lykkedes at faa dets Aktier til et Antal af 1,000,000, solgte for en Pris, der varierede mellem 650 og 800 Dollars pr. Aktie. Man hemmeligholdt dets Transaktioner, betalte overordentlig høje Dividender og fik bibragt Folk den Tro, at den allerstørste Del af Aktierne endnu ejedes af de Mænd, der havde dannet Aktieselskabet, ved til enhver Tid at fremhæve, at Aktierne ikke udbødes paa Børsen, medens man ganske vist samtidig undlod at gøre opmærksom paa, at de forhandledes i store Partier underhaanden. Det næste Skridt, man foretog sig, var at laane store Summer paa „Standard Oil"-Aktierne hos Banker, Truster og andre Pengeinstituter, og for de laante Kapitaler købte man dernæst Kontrol over lignende Instituter overalt i de forenede Stater.

Efterat dette var naaet, kunde man nu have enorme Kapitaler til Raadighed, eftersom de ledende Stillinger i de nævnte Instituter nu besattes med Mænd, der vare i Selskabets Sold. Fra nu af staar Systemet „Standard Oil" fuldt rustet til at begynde Guldmageriet i stor Stil, uden at nogen Hindring kan lægges dem i Vejen. Jeg skal her i nogle faa Træk bevise min Paastands Rigtighed ved at klarlægge Maaden, hvorpaa Handelen om den store Anaconda Mine gik for sig, og hvorledes Selskabet uden at løbe den mindste Risiko tjente 36 Millioner. D'Herrer Rogers og Wm. Rockefeller betalte som allerede omtalt 39 Millioner for ovennævnte Mine og nogle andre Ejendomme, men som en Betingelse for Handelens Afslutning var der indført den Bestemmelse, at Sælgerne skulde krediteres for Købesummen hos den Bank, der negotierede Dannelsen af Kobbertrusten (The National City Bank of N. Y.), og at den ikke maatte udtages før efter en nærmere fastsat Tids Forløb, dog saaledes, at Banken svarede en lille Rente af Beløbet i denne Mellemtid. Samtidig laante Banken mod samme

Rente H. Rogers og William Rockefeller 39,000,000 mod Sikkerhed i de selvsamme Ejendomme, de 39 Millioner vare anvendte til at købe.

Man danner derpaa et Aktieselskab med en Kapital paa 75 Millioner og kalder dette Kobbertrusten.

Ved en Række pro forma Køb og Salg naar man et Punkt, paa hvilket Sagerne staar saaledes, at de Ejendomme, der i sin Tid købtes for 39 Millioner, nu ejes af Kobbertrusten, medens Rogers og Rockefeller ere Eneindehavere af hele den 75,000,000 store Aktiebeholdning. Nu lader disse Herrer National City Bank udbyde de 75 Millioner til Salg til Publikum paa en saadan Maade, at dette maa tro, at de tilhøre Kobbertrusten, medens de faktisk ere ovennævnte Herrers private Ejendom. Salget lykkes, og Banken kan notere som indfriet det af d'Herrer Rogers og Rockefeller stiftede Laan paa 39 Millioner og yderligere udbetale dem 36 Millioner, af hvilke de ikke forud have ejet en Hvid, og som de følgelig have „lavet", ligesaa absolut som om de havde faaet Bevilling til at udmønte dem af de Folks Regering, der have tabt dem.

Det fjerde Stadium i denne Transaktion indtraadte nogle Maaneder senere, da Folk skulde til at indfri de Laan, de havde optaget for at købe Aktier i Kobbertrusten til Pari og nu saa sig nødsaget til at sælge for, hvad de kunde faa, hvilket var akkurat 33 pCt.

Lad os antage, at „Standard Oil" Selskabet har købt op til denne Pris og senere gentager Operationen og sælger til 100 pCt., og man vil se, at denne „private Ting" har „lavet" endnu 50 Millioner ligesaa absolut, som om den havde foretaget en lovlig Seddel-Emission til egen Fordel.

Naar vi løfter Portieren, der skjuler et elegant og stilfuldt Arbejdsværelse, ser vi to Mænd, hvoraf den ene med et huldsaligt Smil hilser sin Kompagnon, idet han udbryder: Nuvel William!, jeg føler med mig selv, at jeg har udført en ærlig Dags Arbejde, 36 Millioner paa et Bræt og ikke en Mislyd eller et falsk Skridt — hvorpaa den anden mildt korrigerende siger: Ja, Harry! men glem ikke, at naar John D. og de øvrige skal have deres Andel, vil der ikke gaa saa ganske lidt fra.

Læg vel mærke til den brutale Kynisme, der præger denne Ytring. De Mænd, Talen er om, besidder allerede utalte Rigdomme; de 36 Millioner repræsentere over Hundrede Gange mere end vore store Statsmænd Washington, Jefferson og Lincoln fik for alt deres patriotiske Arbejde gennem hele deres Liv. Alaska kostede os kun syv Millioner og Spanien afstod Philippinerne for 20 Millioner, medens de 36 Millioner tilfaldt 2 Privatmænd for 1 — siger og skriver een — Dags ærligt Arbejde.

Svindelen med Millioner af Nationens Penge.

Til de ovenfor omtalte Transaktioner var det selvfølgelig nødvendigt at have en Bank eller et Trust-Selskab til Allieret. Den enorme Gevinst ved Dannelsen af „Standard-Oil"-Selskabet blev „hugget" med Assistance af „The National City Bank" i New York; men forøvrigt vilde ethvert andet „lydigt" Pengeinstitut have hjulpet til det samme Resultat.

Men for at Læserne kan faa den rette Forstaaelse af saadanne store Pengeinstituter som denne National City Bank, gives der her en kort Fremstilling af, hvorledes denne Bank sammen med de to Pengeinstituter, som nøje er knyttet til den, har udviklet sig, samt af deres Status.

Ovennævnte Bank startedes 1812 under Navnet: City Bank, forandret til Nationalbank 1865. Den indbetalte Aktiekapital var 1 Million Dollars, den forhøjedes i 1892, da James Stillmann var bleven Formand, til 10 Millioner og senere til 25 Millioner.

I 1904 balancerede Bankens Regnskab med $ 235,213,140.80.

Nær knyttet dertil var: The New York Life Insurance Company.

var Aktiverne $ 352,652,048 og Indtægterne $ 88,269,531.

Det tredie Led i Sammenslutningen: The National Shawment Bank, Boston, blev startet i 1898

H. Rogers.

Dette Selskab blev startet 1841, det er det tredie største Livsforsikringsselskab i de forenede Stater. I 1892 var Selskabets Aktiver $ 125,947,290, og Indtægterne $ 31,854,194. I 1904

med en indbetalt Aktiekapital paa 3 Millioner Dollars. I 1904 balancerede Bankens Regnskab med $ 63,471,639

En nøgtern Betragtning af disse Tal i Forbindelse med en Fremstil-

ling af „Systemets“ Metode vil aabne Folks Øjne for den Maade, hvorpaa „Spidserne“ i Finansverdenen benytter de Pengemidler, som Publikum betror i deres Varetægt.

Man maa heller ikke et Øjeblik være i Tvivl om, at saavel disse Selskaber som Snese af andre i Virkeligheden ledes af Standard Oils Topfigurer: Henry H. Rogers, William Rockefeller og John D. Rockefeller. Og hvis nogen nærer den mindste Tvivl om Standard Oils — det private Selskabs — absolute Evne til at „lave“ Penge efter Behag og det umulige i, at det kan tabe i dette Svindlerspil, saa behøver man blot omhyggelig at undersøge nedennævnte Fakta i Forbindelse med, hvad der i forrige Artikel er anført om Transaktionerne.

For 14 Aar siden gik Ledelsen af The National City Bank fra de gammeldags solide Forretningsmænd, som hidtil, havde raadet der, over i Hænderne paa „Systemet“.

Dengang var Aktiekapitalen 1 Million Dollars, nu er den 25 Millioner, og efter at have udbetalt Millioner i Dividende har den oven i Købet en Reservefond paa 16 Millioner og uindskrænket Myndighed til at tumle med 235 Millioner, hvoraf den skylder 36 Mill. til andre Nationalbanker, 6 Mill. til forskellige Staters Banker og Bankierer, 29 Mill. til Truster og Sparekasser, 82 i privat Depositum, 10 Millioner til Indehavere af noterede Checks, 7 Millioner til Indehavere af Kasseanvisninger, 13 Mill. til Regeringen og 4 Mill. i deponerede Statsobligationer for ikke at tale om de Hundreder af Millioner, der ydermere skyldes gennem de Instituter, som hænger sammen med den. Og alle disse Penge tumler den med paa saa fræk en Maade, at den under sine Transaktioner anbringer uhyre Beløb i et enkelt Foretagende i et saadant Omfang, at Bankens hele Kapital vilde opsluges, hvis Foretagendet faldt uheldigt ud.

I de sidste 30 Aar er den amerikanske Nation bleven saa fortrolig med store Tal i Forbindelse med Selskaber og Truster, at den ikke har tænkt paa at skelne mellem de forskellige Arter af Formuer, ej heller er det gaaet op for den, at det er selvindlysende, at visse Formuer kun kan være erhvervede paa ulovlig Maade, og at Nationen, hvis disse Formuer faar Lov til at yngle, vil blive underkuet og Republiken ødelagt. Der er f. Eks. alene i New York City Dusinvis af Nationalbanker, Sparekasser, Assuranceselskaber og Truster, som har saa mange Penge til deres Raadighed, at de — praktisk talt — er i Stand til at gennemføre alt, hvad Lederne finder for godt. Jeg vil kun nævne 6 som Bevis paa, hvilke uhyre Summer der staa til deres Lederes Raadighed, idet Læserne bedes erindre, at alle saadanne Instituter ere forenede under „Systemets“ Ledelse saa fast og sikkert som noget i denne Verden kan forenes, nemlig:

The Equitable, Mutual New York Life Insurance Company har en samlet Aktivmasse paa $ 1,200,300,000, en aarlig Indtægt af $ 230,000,000 og Policer for $ 4,500,000,000. The National City Bank, United States Trust, Mercantile Trust og Union Trust Selskaberne har en Kapital paa 30 Millioner Dollars, en Reservefond paa 45 Millioner og 450 Millioner af Nationens Penge staa til deres uindskrænkede Disposition.

Hvorledes Standard Oil jobber med andres Penge.

Efter at Standard Oil ved Hjælp af „Curb“ (Curb er New Yorks sidste Opfindelse paa Finansomraadet, en Slags Privatbørs, hvorved man omgaar den ellers nødvendige Opgivelse og Værdiansættelse af Aktier og Obligationer, og det er herigennem,

at Standard Oils Aktier bliver fiksede til en Pris fra 650 til 800, daglig noteret af Verdenspressen) havde fastslaaet Værdien af dets 1 Million Aktier til at være 6 a 800 Millioner Dollars og havde benyttet dette som Sikkerhed for at opnaa Herredømmet over de 4 ovennævnte Pengeinstituter, gik det i Lag med at benytte de Fond, som det saaledes havde faaet under Kontrol, til at jobbe med store offentlige Selskabers Aktier til egen Fordel, idet det omdannede dem til Truster med Aktiekapitaler langt over den virkelige Værdi, repræsenteret af nye Aktier og Obligationer, som man gennem de lydige Sparekasser narrede Folk til at købe til en Gennemsnitskurs, der var over 100 pCt. større end deres virkelige Værdi.

Imidlertid sørgede Standard Oils Folk, Rogers og Rockefellerne, — dygtige som de jo er — for at anbringe Gevinsten i Værdier, som de snedigt nok gik ud fra ikke kunde rammes af Folkets Raseri, naar det omsider opdagede, hvorledes det var bleven taget ved Næsen, f. Eks. Statsobligationer, Preferenceaktier i Jærnbaneselskaber og andre af Staten beskyttede Institutioner, som f. Eks. Gasværkerne i de store Byer, hvis Aktier de opkøbte med Anvendelse af alle mulige Kneb.

Til dette Arbejde benyttede de navnlig J. Edward O'Sullivan Addicks, den største Slyngel og Svindler, som nogensinde har eksisteret i Amerika, og det baade som Menneske og Forretningsmand i Modsætning til Rogers og William Rockefeller, der er gode Mennesker, men hensynsløse i Forretninger.

(Sluttes).

Georgeisme eller Socialisme.

Svar til Lærer P. LARSEN.

Af JOHS. K. JOHANSEN.

Hr. Lærer P. Larsen stiller mig i „Det ny Aarhundrede"s Julihefte en Række Spørgsmaal, som det vilde føre ret vidt at besvare enkeltvis, Punkt for Punkt, naar Svaret da ikke skal indskrænkes til et kort og godt Ja eller Nej, og hertil kan jeg, som Spørgsmaalet er formet, ikke godt indskrænke mig — tværtimod.

Enkelte af dem synes jeg forøvrigt også er ret overflødige. Jeg anser det saaledes for ganske overflødigt at spørge, om jeg vil nægte, „at Kapitalisterne først og fremmest er Kapitalister, fordi de har kunnet høste Frugten af andre Menneskers Arbejde, og at hvis de ikke mere kunde det, saa var Kapitalismens Rædselvælde brudt", det kan naturligvis aldrig falde mig ind at nægte noget saa selvfølgeligt som baade dette og flere Spørgsmaal af lignende Art; men det forekommer mig ellers, Georgeisterne saa ofte har hævdet, at Kapitalister og Arbejdere har fælles Interesser. Jeg foretrækker derfor i det væsentligste at holde mig til nogle enkelte Punkter paa den lange Spørgeliste.

Det er meget muligt, at Jordværdien let lader sig udskille fra de øvrige Formueværdier; men hvor meget af denne er saa igen tilvejebragt ved Forbedringer og altsaa opsparet Kapital (Arbejdsudbytte), der efter Henry Georges Teorier ikke maa beskattes, og hvor meget bliver der tilbage som Nøgenjordsværdi? Og hvad mon Nøgenjordsværdien — f. Eks. paa en nogenlunde veldreven Herregaard — vil blive i Forhold til Værdien af Bygninger, Besætning, Maskiner, Forbedringer af Jorden o. s. v.? Det bliver vistnok kun forholdsvis faa Procent af den samlede Værdi. Derfor tror jeg ikke saa meget paa, at Jordværdiskatten skulde føre til

en saa kolossal Udstykning af de større Gaarde, og endnu mindre kan jeg forstaa, at den Skat, der skulde faa de større Gaarde til bogstavelig at falde fra hinanden, ikke ogsaa vil blive trykkende for de mindre Jordbrugere. Trods al Ihærdighed for at bortforklare dette, vil den første Følge, naar vi begynder at gennemføre en saadan Skatteomlægning, blive, at Landmændene — baade smaa og store — faar en ny Skat til de Skatter, Renter og andre Udgifter, de har i Forvejen.

Det er muligt, at de større Jordbrugere gennemgaaende vil finde det nødvendigt eller fordelagtigt at antage flere Arbejdere. Det er ogsaa muligt, ja vel endog sandsynligt, at Arbejdslønnen som Følge deraf vil blive større; men sikkert er det dog ikke. Vi har her i Landet en Forening, der kalder sig saadan noget som „Foreningen til Tilvejebringelse af billig Arbejdskraft for Landbruget". Gennem denne Forening er mange større Jordbrugere i de sidste Aar bleven forsynet med polske Kontraktarbejdere, og dersom Landbruget faar Brug for flere Arbejdere, saa griber man saamænd til den Udvej at indforskrive endnu mere billig fremmed Arbejdskraft.

Selv om Adgangen til Jorden bliver, hvad Georgeisterne kalder „fri". Selv om Tilbudet af Jord blev saa stort, at enhver, der vil, kan blive Jordbruger — hvilket ingenlunde er en given Følge af George-Reformen — saa har vi dog tilbage det ikke uvæsentlige Spørgsmaal, som jeg ogsaa berørte i mit første Indlæg, men som Georgeisterne vistnok finder alt for ubetydeligt at beskæftige sig med: Hvorfra skal den nødvendige Kapital komme? Med den nøgne Jord og sine egne bare Næver kan en Mand ikke klare sig. Han skal ogsaa have Bygninger, Besætning, Avlsredskaber, Driftskapital — det sidste skal, dersom det er en forsømt Lod han overtager, endda ikke være saa lidt — og til alt dette behøves der mere og mere eftersom Landbruget industrialiseres. — Kapitalrenten kommer som en nødvendig Følge af den hele Udvikling til at spille en meget større Rolle end Jordrenten, og som Følge deraf vil Henry George-Reformen vise sig mere og mere ufuldkommen, selv om den under andre Forhold nogenlunde kunde svare til Hensigten, og selv om den kan have Betydning for Nybyggersamfund som Ny Zeeland og Ny Syd Wales, hvis store udyrkede Arealer ellers vilde blive opkøbt af Kapitalister, af hvem Nybyggerne saa senere maatte købe Jord til forholdsvis høje Priser.

Alligevel har Georgeismen jo navnlig i de senere Aar faaet en hel Del Tilhængere her i Landet, vel mest af Folk, der begyndte at forstaa, at der var noget galt ved Samfundsmaskineriet, at de sociale Tilstande langtfra var ideelle; men som alligevel af flere Grunde — bl. a. vel ogsaa af den, at de fandt det for simpelt at mænge sig med Plebejerne — ikke vilde slutte sig til Socialdemokratiet.

Hr. P. Larsens Indvendinger imod Socialismen og Samfundets Overtagelse af Produktionsmidlerne, synes jeg vidner om et forbavsende Ukendskab til de socialistiske Idéer. Jeg tænker, at vi under en socialistisk Samfundsordning slet ikke kommer til at regne med Embedsmænd i nuværende Forstand, og at en mere planmæssig Ordning vil gøre en hel Del af de nuværende administrative Bestillingsmænd overflødige. Under de nuværende Tilstande har vi ikke alene en Masse „uproduktivt arbejdende Embedsmænd", som Hr. Larsen udtrykker sig; men vi har ogsaa en stor Del andre, som med endnu større Ret kan kaldes uproduktive, dem vi kalder Kuponklippere, hvis Arbejde langt fra kan regnes til det mest samfundsnyttige, og dem, der populært nævnes „Far's Sønner", hvis Arbejde bestaar i at øse ud af en rig Far's Penge og med fuld Ret kan regnes til det absolut unyttige. Vil Georgeismen gøre disse Mennesker mere produktive?

Under Socialismen vil en Række private Virksomheder komme direkte under Samfundets Ledelse; men de som arbej-

der i disse Virksomheder bliver jo derfor lige saa produktive som før. Vi kan som Eksempel herpaa tage Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger. Den beskæftiger nu en Mængde Funktionærer. Er disse Mennesker uproduktive, eller bliver de det først dersom en Virksomhed som Fællesforeningens kommer under det hele Samfunds Ledelse og Kontrol, og er nyttigt Arbejde i det hele uproduktivt selv om det ikke giver direkte Udbytte?

Socialismen bygger paa Sammenslutning og Organisation, og skal dette kaldes militært — skønt de fleste vistnok opfatter det militære helt anderledes — lad os saa kun indrømme, at Socialismen er militær; men den er ikke desto mindre absolut demokratisk og bygger fuldtud paa Selvstyret. Naar de, der sættes paa de ledende Pladser, sidder der ikke som Folkets Herrer, men som dets Tjenere, valgte ved almindelig Valgret til en Gærning, som Folket til enhver Tid kan kræve, at de skal aflægge Regnskab, og naar alle vigtige Spørgsmaal afgøres ved Folkeafstemning, saa synes jeg næsten, jeg kan gøre Hr. Larsens Ord om Georgeismen til mine egne, naar jeg i Stedet for Georgeismen nævner Socialismen som „den eneste mulige Udvej til virkelig økonomisk Frigørelse under et virkelig fundamentalt Demokrati, et virkelig folkeligt Selvstyre".

I vore Tider er Menneskene jo alt for skeptiske til at tro paa noget Universalmiddel, og det gør jeg forresten heller ikke; men jeg mener, at Socialismen i hvert Fald anderledes end Georgeismen tager Ondet ved Roden.

At lovgive imod Misbrug kan vel ikke kaldes specielt socialistisk; men det forekommer mig dog, at de socialistiske Idéer og den socialdemokratiske Arbejderbevægelse i høj Grad har endevendt Begreberne om Ret og Uret og om Lovgivningsmagtens Ret og Pligt til at gribe regulerende ind paa dette Omraade. Jeg tænker forresten ogsaa, at det om Socialdemokratiets Krav det ene efter det andet, efterhaanden som de anerkendes, vil lyde: Dette er jo slet ikke specielt socialistisk, men almenfolkeretligt.

Hermed tror jeg saa nogenlunde at være kommen over Hr. Larsens mange Spørgsmaal. Skulde mit Svar ikke være saa klart, saa velformet eller i det Hele saa fuldkomment, som det burde, kan dette vel undskyldes med, at det er bleven til i de faa Timer, jeg har tilovers fra mit Arbejde.

Sluttelig vil jeg kun endnu en Gang understrege, at selv om Georgereformen kunde føre til nogle øjeblikkelige Forbedringer — sammen med den Forvirring, den naturnødvendig maa føre med sig, saa bliver det dog aldrig ved denne, men gennem Socialismen de sociale Spørgsmaal skal føres til en virkelig Løsning.

En Samvittighedssag.

Th. Hardy

(Sluttet).

III.

Millborne ejede nu et Hus i sin gamle Bydel, om end ikke i samme Gade, og Mrs. Millborne og Datter var blevne Londonerdamer. Frances havde forsonet sig med Forandringen, da hendes Kæreste var saa glad over den. Det passede ham langt bedre at rejse de tyve Mil fra Ivell til London, hvor han ofte havde en Del at udrette, fremfor at rejse de ti Mil til Exonbury, hvor han intet andet havde at gøre end at besøge hende. Saa her var de nu bosatte i en af disse smaa populære Gader i det vestlige London. Deres Hus, der tidligere havde haft samme Farve som en Skorstensfejer, var for nylig blevet vadsket og

istandsat og skinnede nu i rødt og gult til stor Forbauselse for de Forbipasserende, der ikke anede, at saa straalende Farver havde dulgt sig under de Lag af Smuds og Sod, som halvtreds Aar havde lejret paa Murene.

Mrs. Franklands Ægteskab havde virkelig forbedret hendes og Datterens Stilling betydeligt, men da den første Glæde over det nye ved Hovedstadslivet havde sat sig, begyndte deres Liv at tegne til at blive meget kedeligere, end i det foragtede Exonbury, hvor de havde kendt de tre Fjerdedele af Byen. Mr. Millborne kritiserede ikke sin Kone; det kunde han ikke. Hvad der end i de mange Aar, der var gaaet, havde udviklet sig af Bitterhed eller Stramhed hos hende, og som maaske kunde tilskrives hans Opførsel mod hende i tidligere Tid, saa vejedes alle hendes Fejl op ved Bevidstheden om, at han havde gjort sin Pligt og skaffet sin Samvittighed Ro.

Da de havde været en Maaned i Byen, besluttede de at tilbringe en Uge ved et Badested paa Øen Wight, hvor Frances Kæreste, den føromtalte unge Gejstlige, saa skulde støde til dem. Endnu var deres Forlovelse ikke deklareret, men det var tydeligt at se, at det vilde være en stor Skuffelse i det mindste for den ene af Parterne, om det ikke endte med Giftermaal. Ikke fordi Frances var følsomt anlagt, hun var tvertimod en ret myndig Karakter og opfyldte langtfra de Forventninger, hendes Fader havde gjort sig om hende. Alligevel nærede han det inderligste Ønske om, at hun maatte blive lykkelig, og arbejdede derpaa med al tænkelig faderlig Omhu.

Mr. Cope blev præsenteret for Familiens nye Overhoved og tilbragte et Par Dage hos dem. Den sidste Dag, han var der, fik de Lyst til at gøre en Sejltur i en af de talrige Baade, der laa i Havnen til Udlejning. Men de havde ikke været længe paa Voverne, før de alle, med Undtagelse af Kapellanen, mærkede, at en Sejltur i Blæsevejr ikke var noget for dem. Da de imidlertid saa, han nød den i saa høj Grad, sagde de ikke noget, men holdt saa tappert ud de kunde, indtil det gik op for den unge Mand, at de langtfra delte hans Glæde, og han gav Ordre til at vende tilbage. Paa Hjemturen sad de stille uden at sige noget. Kvalme har samme Virkning paa et Fysiognomi som Nattevaagen, Frygt og Træthed, det særegne ved et Individ gør sig gældende, en ubetydelig Afvigelse fra Slægtsligheden vokser til en gennemgribende Forskel; eller det modsatte sker, og i et velkendt Ansigt kommer ganske uventet et andet til Syne, paa en næsten spøgelsesagtig Maade opstaar døde og begravne Forfædre igen i Trækkene, og det, der kendetegner og præger den enkelte Slægt, men som hidtil har været skjult under det vanemæssige Udtryk og Holdning, træder paa engang frem med grel Tydelighed.

Frances sad paa Hjemturen ved Siden af sin Stedfader og lige overfor Mr. Cope, der naturligvis saa meget paa hende og smilede elskværdigt til at begynde med. Men efterhaanden som den midaldrende Fader og hans Barn blev mere og mere graa i Ansigtet, som Frances røde Kinder svandt og de bløde Træk blev skarpe, slog det Cope, hvor de to lignede hinanden, noget han under almindelige Omstændigheder aldrig vilde være falden paa.

Cope kunde slet ikke tænke paa andet. Han glemte at smile til Frances og trykke hendes Haand. Da de endelig naaede Land, blev han siddende i nogle Minutter som i en Drømmetilstand.

Paa Hjemvejen døde den opstaaede Lighed bort Træk for Træk. Frances og Mr. Millborne var nu atter adskilte ved det Skel, Køn og Alder sætter.

Det var, som om et hemmelighedsfuldt Slør et Øjeblik var blevet draget til Side under Sejlturen og havde

ladet ham ane et besynderligt Forspil til den nuværende Familieidyl.

I Løbet af Aftenen sagde han engang til Frances: „Sig mig engang, min kære Pige, er Din Stedfader en Fætter til Din Moder?“

„Nej,“ svarede hun. „De er slet ikke i Familie med hinanden. Han er kun en Ungdomsven. Hvordan er Du dog falden paa den Tanke?“

Han gav hende ikke nogen Forklaring, men rejste næste Dag tilbage til Ivell.

Cope var et hæderligt ungt Menneske og langtfra tabt bag af en Vogn. I sine stille Stuer i Ivell grundede han længe frem og tilbage over den ubehagelige Opdagelse, han havde gjort paa Sejlturen. Han havde truffet Franklands i Exonbury og var kommet til at synes godt om Frances. Grunden til, at de endnu ikke var gifte, var kun den, at hans Stilling foreløbig ikke tillod ham det. Familien Franklands Fortid var aabenbart noget mystisk, og det stemte ikke med hans Principper at gifte sig ind i en Familie, der havde noget at skjule. Han sukkede ved det, thi hans Fornuft og hans Tilbøjelighed førte en haard Kamp i ham.

En lidenskabelig Tilbeder, som dem der fandtes i gamle Dage, vilde rimeligvis ikke have været saa tvivlraadig, men Copes Følelser var af den moderne, slappe Art. Da han ikke kunde skrue sig op til nogen Begejstring, naar han plagedes af en saadan Mistanke, holdt han op med at skrive til Frances.

Millbornes var imidlertid vendt tilbage til London, og Frances begyndte at blive ængstelig over hans Taushed. En Dag, da han talte til Moderen om Cope, kom hun til at omtale hans mærkværdige Spørgsmaal om, hvorvidt hun og Stedfaderen var Søskendebørn. Mrs. Millborne lod hende gentage Ordene, hvad Frances ogsaa gjorde, idet hun saa spørgende paa Moderen.

„Er der da noget mærkværdigt ved det Spørgsmaal?“ spurgte hun. „Kan det have noget at gøre med det, at han ikke skriver til mig?“

Moderen svarede undvigende, og Frances begyndte nu ogsaa at ane Uraad. Da hun samme Aften kom forbi sine Forældres Sovekammer, hørte hun første Gang, at de skændtes.

Freden var nu desværre forbi i det Millbornske Hjem. Inde i Sovekamret sad Mrs. Millborne foran sit Toiletbord og saa ind paa sin Mand, der sad i det tilstødende Paaklædningsværelse med nedslagne Øjne.

„Hvorfor skulde Du nu ogsaa komme og forstyrre mit Liv engang til, spurgte hun forbitret. „Hvorfor plagede og pinte Du mig med Dit Samvittighedsvrøvl, indtil jeg af bare Træthed gav efter. Det gik saa godt for Frances og mig. Mit eneste Ønske var, at hun skulde blive gift med det flinke unge Menneske. Og nu er den Forbindelse gaaet over Styr, bare fordi Du kom og blandede Dig i vore Sager. Aa, at Du ogsaa skulde lave den Skandale, efter at jeg i saa mange Aar har stridt og kæmpet for at opnaa mine Medmenneskers Agtelse og en betrygget Stilling. Gud skal vide, det har kostet Kamp!“ Og hun lagde Hovedet ned paa Brystet og gav sig til at græde fortvivlet.

Mr. Millborne svarede intet. Frances laa vaagen hele Natten, og da der heller ikke næste Dag kom Brev fra Mr. Cope, bønfaldt hun Moderen om at tage til Ivell og se, om den unge Mand var blevet syg.

Mrs. Millborne opfyldte hendes Bøn og vendte tilbage samme Dag. Frances hentede hende paa Stationen. Den unge Pige var bleg og i stærk Spænding.

Var alt vel? Det vilde Moderen just ikke paastaa, men han var da ikke syg.

En Ting havde hun lært, og det var, at man skal ikke forstyrre en Mand, naar han helst vil være i Fred. Da Frances sad i Drosken sammen med Moderen, erklærede hun at ville have Besked paa, hvad der var Grunden

til, at hendes Kæreste ikke mere holdt af hende.

Mrs. Millborne var imidlertid ikke til at bevæge til at give et nøjagtigt Referat af, hvad hun og Kapellanen havde talt om. Kun indrømmede hun, at hans Kulde navnlig skyldtes det, at Mr. Millborne havde opsøgt hende og giftet sig med hende.

„Og hvorfor opsøgte han Dig, og hvorfor var Du nødt til at gifte Dig med ham?“ spurgte den ulykkelige unge Pige. Hun havde imidlertid en god Forstand. Begivenhederne kædede sig sammen og pludselig forstod hun Sagens Sammenhæng. Hun spurgte Moderen ligefremt og denne svarede bekræftende.

En dyb Følelse af Skam overvældede Frances. Hvordan skulde vel en yderst korrekt Gejstlig som Mr. Cope kunne tænke paa at gøre hende til sin Hustru, naar der var noget saa uregelmæssigt ved hendes Fødsel. Og hun skjulte Ansigtet i begge Hænder i stum Fortvivlelse.

Til at begynde med beherskede de deres Følelser overfor Mr. Millborne, men lidt efter lidt fik deres Vrede Overhaand, og da han tog sig sin Middagslur, gav de den Luft.

„Aa Moder,“ sagde den fortvivlede Frances, „hvor kunde Du dog være saa svag at tillade denne Mand, der dog øjensynligt er Din onde Aand, at komme hos Dig og saa ovenikøbet gifte Dig med ham? Havde Du fortalt mig Sandheden, saa skulde jeg have raadet Dig bedre. Men jeg har vel ingen Ret til at bebrejde ham noget, skønt han har ødelagt mit Liv.“

„Frances, jeg gav ikke efter straks. Jeg indsaa meget godt, at det vilde være til Ulykke paany at indlade sig med et Menneske, der allerede havde bragt saa meget ondt over mig. Men han vilde ikke høre paa mig; han blev ved med at snakke om hans og min Samvittighed, indtil jeg tilsidst blev ganske ør i Hovedet og sagde ja. Det var skændigt af ham at tage os bort fra den fredelige By, hvor vi var kendte og agtede. Hvor havde vi det dog dejligt dengang. Vi omgikkes med Folk, der ikke krævede mere af os, end vi af dem. Her, hvor der er saa meget, er der slet ingen Ting. Han sagde, at Selskabslivet i London var saa livligt og glimrende, og at det vilde blive ligesom en ny Verden for os. Muligvis er det saaledes for dem, der tager Del i det, men hvad betyder det for os to ensomme Kvinder. Vi ser det blot fare forbi Øjnene af os. Aa, hvor har jeg dog baaret mig taabeligt ad.“

Nu sov Millborne imidlertid ikke saa fast, at han ikke kunde høre disse Udgydelser. Da Freden var forbi i Hjemmet, gik han atter hen til sin Klub, hvor han ellers ikke havde sat sin Fod siden sit Giftermaal. Dog de hjemlige Genvordigheder kastede ogsaa deres Skygge over ham her. Han kunde ikke mere som i gamle Dage sætte sig mageligt til Rette i sin Yndlingsstol og læse Aftenavisen med den behagelige Ungkarlefornemmelse, at der, hvor han var, der var ogsaa hans Livs Midtpunkt.

Den unge Kapellan i Ivell holdt sig stadigt tilbage og pinte Frances med sin Taushed. Millborne bar sin Hustrus og Datters Bebrejdelser uden at tage til Genmæle, men saa ud, som om han grublede over noget. En Dag, da de paany beklagede sig over, at han havde ødelagt Livet for dem, foreslog han dem atter at bosætte sig paa Landet. De blev forbausede, og skønt de betragtede ham som Ophav til alle deres Ulykker, syntes de godt om Forslaget. „Det vil forresten føre til“, sagde Mrs. Millborne, „at Mr. Cope spørger Dig ligefrem om, hvordan det forholder sig med os, og saa brister mit sidste Haab for Frances. Hun kommer til at ligne Dig mere og mere, især naar hun er i daarligt Humør. Folk, der ser jer sammen, vil bemærke det, og Gud maa vide, hvad det hele ender med.“

„Jeg tror ikke, de vil se os sam-

men", sagde Mr. Millborne, uden at ville lade sig afæske nogen nærmere Forklaring. De besluttede sig altsaa til at flytte. Huset i Byen blev solgt; paany oplevede de al en Flytnings Besværligheder med Roderi, Flyttemænd og Flyttevogne. Medens den stod paa, sendte Millborne Konen og Datteren hen paa et Hotel og tog saa selv ned til Ivell, hvor han tilbragte en tre—fire Dage med at tilse Flytningen og indrette alt for dem. Da han var færdig dermed, tog han tilbage til Byen.

Han fortalte dem, at alt var parat og kun ventede paa deres Ankomst; saa fulgte han dem til Banegaarden og meddelte dem, at han vilde blive et Par Dage i Byen for at gøre nogle Aftaler med sin Sagfører. De toge afsted i en alt andet end haabefuld eller opromt Sindsstemning, thi den højtelskede Cope havde stadig intet Livstegn givet fra sig.

„Bare vi skulde bo alene dernede," sagde Mrs. Millborne til sin Datter, „og kunde være fri for en vis Persons farlige og kompromitterende Nærværelse. Men det er der jo ikke noget at gøre ved."

Det nye Hjem var en yndig lille Villa, der laa i en Elmelund, og de syntes udmærket om det. Den første, der besøgte dem, var Mr. Cope. Han var henrykt over, at de boede saa nær ved Ivell, og at det hele gjorde et saa velhavende Indtryk — det sidste sagde han dog ikke. Sin Frierrolle havde han imidlertid ikke genoptaget.

„Din Fader ødelægger det altsamment", sukkede Mrs. Millborne og saa paa sin Datter. Men tre Dage efter fik hun et Brev fra sin Mand, der forbavsede hende meget. Det var skrevet fra Boulogne og begyndte med en lang Beskrivelse af de Foranstaltninger, han havde truffet med sine Penge, og hvorefter Mrs. Millborne saa sig i Besiddelse af en pæn lille Formue, medens Frances skulde nyde Renterne af en ret betydelig Sum, hvis Kapital skulde fordeles mellem hendes eventuelle Børn. Brevet sluttede saaledes:

„Jeg har forøvrigt gjort den Erfaring, at der er visse Pligtforsømmelser, det ikke nytter at raade en sildig Bod paa. Vore slette Handlinger ligger ikke stille og vente paa at blive udslettede. Nej, ligesom Frøet fra en Ukrudtsplante spredes de vidt om, og man kommer dem ikke til Livs ved at oprykke Moderplanten. Jeg indrømmer, jeg bar mig forkert ad ved at opsøge dig. Hvorledes man nu end udsoner en Synd som min, saa er det aabenbart ikke ved at indgaa Ægteskab, og det bedste for begge Parter vil være aldrig mere at ses. Gør intet Forsøg paa at opspore mig; Du vil alligevel ikke kunne finde mig. Jeg har nu sørget godt for jer, og vi vil sikkert faa mere Harme end Glæde af at mødes igen."

F. M.

Kort sagt, Millborne forsvandt fra den Dag. Men havde Mrs. Millborne anstillet Undersøgelser, vilde hun have kunnet faa at vide, at en Englænder, der dog ikke kaldte sig Millborne, havde opslaaet sin Bopæl i Bryssel kort efter, at hun og Datter var rejst til Ivell, og havde Mrs. Millborne mødt samme Gentlemen, vilde han sikkert ikke være forekommet hende ubekendt. Da denne Herre en Aften læste sin engelske Avis, saa han averteret, at Miss Frances Frankland havde indgaaet Ægteskab med den velærværdige Percy Cope.

„Gudskelov", sagde Englænderen.

Dette var imidlertid kun en øjeblikkelig Glæde og betød langtfra, at vedkommende Herre følte sig lykkelig. Havde han tidligere været plaget af en daarlig Samvittighed, saa var han nu ligesom Antigone, nedsunken i sørgmodig Grublen over, hvorfor han kun havde høstet Skam og Skade af at have fulgt, hvad foreskrevet var. Af og til maatte hans Tjener hjælpe ham hjem fra hans Klub, naar han havde drukket lidt for meget til at kunne klare sig selv. Forøvrigt gjorde han ingensomhelst Fortræd, og selv, naar han havde drukket, sagde han kun lidt.

Danske Kapertogter i den bengalske Havbugt.

1642—1648.

Af Kay Larsen.

(Efter utrykte Kilder).

Bengalen! Det sumpede Land omkring Ganges Delta, Junglernes, Feberens og Tigrenes Land — og Danmark? Danske Kapere ved de bengalske Kyster! Det vil forekomme mange noget besynderligt. Det er imidlertid hverken Sagn eller Skipperhistorier, der her skal fortælles, men tørre historiske Fakta, uden nogensomhelst Udsmykning eller uhjemlede Tilføjelser. Kaperkrigen ved de bengalske Kyster er historisk nok. Der findes i Rigsarkivet — spredt mellem det ældste dansk-ostindiske Kompagnis Papirer — en Del Aktstykker, som giver et ganske godt Indblik i de dansk-bengalske Forviklinger. Materialet er ganske vist ikke fuldstændigt; der mangler mange og væsentlige Enkeltheder, hvorfor Læseren maa bære over med Fremstillingens Uregelmæssighed.

„De Danskes Vej til Ros og Magt" er stor og bred; allerede i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede „viftede" Dannebrog paa de store Verdenshave. I Aaret 1620 naaede de første danske Skibe Ceylon og Koromandelkysten, i 1626 kom det første danske Skib til Bengalen og endnu i Kong Christian den 4des Tid naaede Skibe under dansk Flag saa langt Øst paa som til Sundaøerne og Molukkerne.

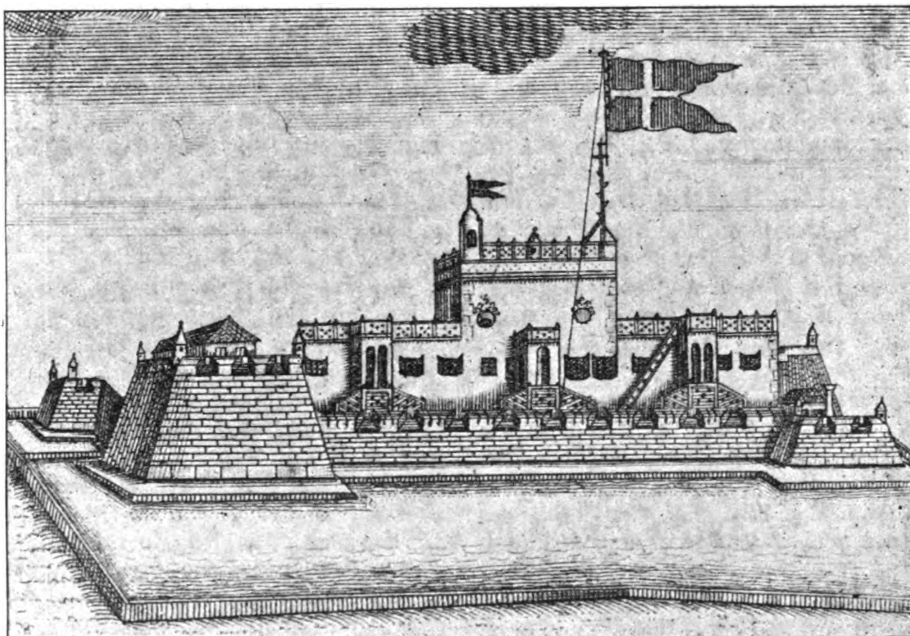
„Det octroierede dansk-ostindiske Kompagni", der var oprettet af Christian den 4de i Aaret 1616, havde Monopol paa Handelen og Skibsfarten paa Asien. Indtil Aaret 1639 udrustedes der ret regelmæssigt et eller to Skibe om Aaret til Indien, hvor Kompagniet efterhaanden havde anlagt flere betydelige „Etablissementer": Hovedkolonien Trankebar med Fæstningen Dansborg, et Faktori („Contoir" eller „Loge") i Masulipatnam, nordligere paa Kysten, fire „Contoirer" paa Sundaøerne — og ét i Bengalen. Det bengalske Faktori laa i Landsbyen Pipley ved Floden af samme Navn. Omkring Aar 1640 — paa Stormogulen Srahdir Khans Tid — spillede det en stor Rolle for den dansk-indiske Handel. Bygningerne og Vareforraadene var meget anseelige og ansloges til flere Tønder Gulds Værdi. Paa Faktoriet — eller som det oftest kaldes: Logen — „residerede" en dansk Overkøbmand med en Underkøbmand, flere Assistenter og en hel Del „gemene" danske og indiske Handelsbetjente under sig, og Logens Grund beskyttedes af en lille Trop trankebarske Soldater, der til Stadighed maatte være paa Post mod Tyve og Stimænd.

Den bengalske Handel gav stort Udbytte, men den hæmmedes i høj Grad ved den mohrske Guvernør Mirza Mumins Overgreb. Stadigt krævede han ny Afgifter; Skibene blev sinkede, og Gang paa Gang maatte Logens Folk lide under de mohrske Magthaveres Vilkaarligheder. De Danske kunde ikke komme til deres Ret. Da det omsider blev Kompagniets Folk umuligt at inddrive deres Tilgodehavender hos de indfødte Købmænd med det gode, forsøgte de at tage sig selv til Rette. Den danske Vagt anholdt en forgældet Perser i hans Hus; men derover tog Mirza Mumin Lejlighed til at gaa voldsommere til Værks. En Styrke mohrske Soldater paa 300 Mand angreb Logen, der blev jævnet med Jorden, og Vareforraadene beslaglagtes. Dette skete i Slutningen af Aaret 1641. Overkøbmanden og en Del af de Danske blev førte op i Landet som Fanger, og det lykkedes kun Køb-

manden Povel Nielsen og nogle faa andre at undslippe; de naaede Trankebar i Sommeren 1642.

Omtrent samtidigt blev det danske Skib, „St. Jacob", der var paa Rejse fra Makassar til Masulipatnam, af Vind og Strøm drevet op i den bengalske Havbugt; dér mistede den sine Ankere og maatte hjælpe sig med Kanoner i deres Sted. Udfor Pipley løb. Skipperen, Niels Samson, og rimeligvis nogle faa andre, maa dog være slupne bort; i hvert Fald er Samson nogle faa Aar efter i god Behold i Trankebar.

Tabet af Logen — og særligt af Skibet — havde vidtrækkende Følger. En Mængde Kreditorer kunde nu ikke tilfredsstilles, og Faktoriet i Masulipatnam, der havde en Del Gæld,

Dansborg.

tilbød nogle masulipatnamske Skibsfolk deres Hjælp, men dette forhindrede den daværende Guvernør Hadi Gayas. — Da det blev øjensynligt, at Skibet saa maatte drive paa Land, lod Hadi Gayas opslaa et Telt paa Strandbredden; derfra betragtede han Strandingen. Skibet blev sønderslaaet i Brændingen, og alt Vraggods, der drev iland, lod han bortføre. Størstedelen af Besætningen reddede sig iland, men Hadi Gayas lod de forkomne og udmattede Skibsfolk give Mad, hvori der var blandet Gift, og 16 Mand døde inden 3 Dages Forsom skulde have været dækket ved de Værdier, „St. Jacob" medbragte, kom i saa omfattende Forlegenhed, at Handelen dér maatte opgives og Logen forlades. Tilmed kom de Danske i Strid med Sultanen af Makassar, der havde oversendt nogle betroede Folk og kostbare Sager med Skibet og nu mistede baade Folk og Gods. — Intet Under da, at det danske Opperhoved i Trankebar, Præsidenten Bernt Pessart, samme Aar tilstillede Stormogulen et Krigsmanifest og søgte Hævn og Erstatning „for udøffuit wold och Tyrannia" ved at efterstræbe

bengalske Skibe, hvad han saa meget sikrere kunde gøre, da Stormogulen ikke havde nogen Krigsflaade. Alle de større bengalske Skibe førte ganske vist Kanoner til Værn mod de malajiske Pirater, men deres Modstandsevne overfor de sværtbyggede, stærkt armerede danske Skibe var ikke synderlig stor.

Et Par af Trankebars bedste Jagter blev hurtigt udrustede til et Bengalens-Togt, og snart efter stod de nordpaa for at begynde Kaperkrigen. Desværre ved man saa godt som intet om de Danskes Foretagender dette Aar. Den uvederhæftige, fordrukne og forsømmelige „Hr. Præsident" har ikke efterladt nogensomhelst Beretning derom, og heller ikke hans Skippere har taget Pennen i Haand. Efter endt Togt har de ved et højt Glas fortalt om deres Oplevelser, — og dermed nok. De sparede ikke paa Arrak og spansk Vin, men saa meget desto mere paa Blæk. — Saameget er dog vist, at Pessarts Skippere har haft Udbytte af deres Krydstogter. Det store og værdifulde Skib, „Den bengalske Prise," der senere flere Aar var i dansk Fart, maa være erobret i Slutningen af 1642 eller Begyndelsen af 1643.

I December 1643, da Kommandør Willum Leyel, Pessarts Dommer og Afløser, overvintrede i Emeldy med de danske Skibe, sendte han to af Jagterne paa Krydstogt op i Bugten. Udfor Narsapurs Rev indhentedes d. 14. December en stor bengalsk Skude, der efter kort Modstand maatte overgive sig. Skibet, der førtes af Nakodaen*) Jache Jadgar, var 250 Læster**) stort og saa godt som nyt (1½ Aar gammelt); det førte 9 Kanoner (8 „Stenstøcker" og 1 „Jernbasse"). Skuden blev straks ført til Emeldy, hvor Skibsraadet paa „Christianshavn" under Leyels Forsæde erklærede det for god Prise, og hvor de danske Kapergaster fik udbetalt deres Prisepenge „efter kgl. Mayestæts Artickler."

Leyel forlod Emeldy med samtlige danske Skibe i Begyndelsen af Januar (1644). „Contrair" Vind og Strøm hindrede dem i at vinde Syd paa, men under Krydsningen i den bengalske Bugt blev der holdt godt Øje med de passerende Skibe, og d. 21. Januar fik de Danske atter en god Prise. Den var kun 40 Læster stor, men havde en værdifuld Ladning og en hel Del Slaver inde. Nakodaen Abdul Gany og 6 mohrske Købmænd, der var fulgt med Skibet, blev gjorte til Fanger, og deres Slaver, ialt 19, blev døbte og siden solgte. Ladningen bestod især af bengalsk Lærred og kinesisk Silke.

Saavidt vides, har Leyel afhændet de to erobrede Skibe og Størstedelen af de tagne Varer i en af Havnebyerne sydligere paa Kysten, vistnok i Emeldy.

Kort Tid efter erobredes en stor bengalsk Tremaster (Fregatskib), der vendte hjem fra en Rejse til Atschin. Det havde bl. a. 4 prægtige Elefanter ombord, som Kongen af Golkonda havde bestilt paa Sumatra. Foreløbigt blev Skibet under Bedækning ført til Masulipatnam, hvor Elefanterne blev udskibede og førte op i Landet — som Gave til Kongen af Golkonda, med hvem de Danske gerne vilde staa paa en venskabelig Fod. Derfra sendtes Prisefregatten under Skipper Hans Knudsens Kommando til Corengy, hvor den i Sommerens Løb blev repareret og „europæiseret". Den fik Navnet „Den lille Elefant".

Leyel blev hele Sommeren 1644 paa Dansborg, hvor han koncentrerede alle Kræfter paa Fæstningens Reparation og paa Handelens og Skibsfartens Ophjælp, men hen paa Efteraaret genoptog han Fjendtlighederne med Mohrerne. Den store danske Tremaster „Christianshavn" og den sværtbygge-

*) Indfødt Skipper.
**) 1 Læst = 2 Tons.

de Tomaster „Waldbye“ udrustedes til et Bengalenstogt. Den 22. Aug. 1644 fik Jørgen Hansen, „Christianshavns“ Fører, Instruks som Øverstbefalende med „Købmanden“ Povel Nielsen som Næstkommanderende, og samme Dag stod Skibene nordpaa. „Waldbye“ holdt tæt under Land, og „Christianshavn“ fulgte den for smaa Sejl længere tilsøs. Udfor Zinzelys Kyst jagede „Waldbye“ en Tid lang to store bengalske Skibe foran sig, fyrende efter dem, men det var ikke den svære Forfølger muligt at indhente dem. „Christianshavn“ styrede efter Skuddene og blev Vidne til Slutningen af Jagten. Bengalerne, der saa, at der ikke længer var Haab om at undslippe, satte Kurs efter Land, og Nasodaerne flygtede i Skibsbaadene, da Skibene kom i Nærheden af Brændingen. De Danske kunde da se, at Skibene havde Elefanter ombord. I Brændingen „bruste de Bengalsche Schiebe straks i Støcker och noegle aff Olyphanterne døede, saaat dj liide stoer schaede.“

De danske Skibe fortsatte hurtigst muligt Rejsen nordpaa, forat naa den bengalske Kyst førend Rygtet om deres Nærværelse i Farvandet kom dertil. Det synes dog som om Bengalerne itide er blevet advarede. De danske Skibe naaede Ganges-Deltaet uden andre Æventyr.

Leyel foretog i September selv et Krydstogt til Bengalen med Jagten „Fortuna“. Den 16de naaede han Corengy, hvor „Den lille Elefant“ repareredes. Arbejderne paa dette Skib var i høj Grad forsømte. Skipperen, Hans Knudsen, der hørte til „det fordruckne Selschab“, var tilmed opsætsig, og Leyel maatte foretage flere Forflyttelser mellem Mandskaberne.

Den 25de September fortsatte han Rejsen, og han fik Held med sig. Udfor Masulipatnam gjorde han Jagt paa et bengalsk Skib. Desværre sløjede Vinden af, netop som „Fortuna“ kom Skibet paa nært Hold, hvorved den fjendtlige Skipper fik Lejlighed til at undslippe med en Del af Mandskabet i Baade. Det viste sig senere, at han havde faaet Tid til at bringe en Del „Ambra och anden Kostelighed“ med sig i Sikkerhed. Om Aftenen den 29de (Mikkelsdag) blev Skuden bordet og erobret. Den var paa Hjemvejen fra en Rejse til de maledivIske Øer „och haffde Inde Courier eller Snogepander, som Ehr Reede Penge udi Bengala, hvilcke paa Tranquebar kan wehre werdt-henved-Try Tusinde Støcke van Achten“ (ca. 3500 Rdlr.) Skibet var 180 Læster stort og viste sig at være i god og brugbar Stand. Da det blev taget, var der kun 8 „sorte“ ombord, og de blev senere givne fri. Skuden blev døbt „St. Michael“, den blev bemandet med Folk fra „Fortuna“ og ført med — omend med nogen Vanskelighed, da den flygtede Nakoda havde taget dens Sejl med, saaat den store Skude maatte hjælpe sig med Jagtens smaa Reservesejl.

I Bimelapatnam konfiskerede Leyel en Mængde Varer, der tilhørte en bengalsk Mohr, men opgav saa at gaa videre Nord paa, for hellere at bringe sit Bytte i Sikkerhed. Den 12te Oktober vendte Skibene om; udfor Corengy maatte de udstaa en voldsom Storm, under hvilken „St. Michael“ en Tid var i stor Fare og mistede begge sine Ankere. „Fortuna“ strøg for fulde Sejl Syd paa og naaede Emeldy den 15de Oktober, og den 29de naaede ogsaa Prisen velbeholdent dertil. — „St. Michael“ gik senere flere Aar i dansk Fart paa Ceylon og Queda. —

„Christianshavn“ og „Waldbye“ krydsede hele Efteraaret i den bengalske Bugt. De opnaaede imidlertid kun lidt; Bengalerne havde af deres Spioner og af de mohrske Købmænd paa Kysten faaet Nys om Skibenes Æventyr ved Zinzely, og de fleste bengalske Skibe blev derfor liggende Monsuntiden over i Tenasserim, Pegu og Atschin istedetfor som sædvanligt

at vende hjem til Bengalen hen paa Efteraaret.

Kun et gammelt Skib, der langs Kysten vilde søge at naa hjem fra Masulipatnam, blev opsnappet af de Danske. Det var ladet med Tobak og tilhørte et Par mohrske Købmænd i Balasore. Prisen havde kun lidt Værdi, men den blev selvfølgeligt ført med. Den mohrske Nakoda, hans Serang (Styrmand) og Størstedelen af Besætningen blev ført til de danske Skibe, og 6 danske Matroser blev — bevæbnede til Tænderne — sat over paa Prisen. Disse tvang saa Resten af Mandskabet til at føre Skibet videre i Erobrernes Kølvand. Skibet var imidlertid kun saare kort Tid i dansk Eje. Der rejste sig kort efter en Storm, som den gamle Skude ikke kunde modstaa; de danske Skibe slap bort fra Kysten, men Prisen drev paa Land — paa selve den bengalske Kyst — og splintredes. De 6 danske Matroser kom velbeholdent op paa Stranden.

Der findes en udførlig Beretning om disse 6 Gasters Skæbne; vel indeholder den kun temmelig ubetydelige Enkeltheder, men da den i sig selv er interessant, og da disse Folk var Aarsag til den kække Landgang i Pipley, bør den ikke forbigaas.

De 6 Matroser skjulte sig i en Skov den første Dag, og om Natten drog de Nord paa op gennem Bengalen, — det fjendtlige Land, hvor Død eller Lænker og Slavedom var dem vis, hvis de blev opdagede. De vidste, at de danske Skibe stilede mod Ganges Delta, rimeligvis op i Nærheden af Floden Pipleys Munding. I den Retning styrede de deres Marsch, vandrende om Natten og søgende Ly i Junglerne om Dagen. Markens og Skovens Frugter gav dem rigelig Føde undervejs, og de naaede omsider Sumpene og Skovene ved Pipleys „Revier". Der laa netop et hollandsk Skib, „Lis", — og da de en Aften i Flok gik ned til Strandkanten og paa gebrokkent hollandsk skraalede ud over Vandet, sendte Kaptajnen Baad ind efter dem, i den Tro, at de var Efternølere af hans egne Folk. De kom ombord, og da de fortalte deres Oplevelser, lod Kaptajnen dem blive paa Skibet og lovede at bringe dem til „Christianshavn" ved Lejlighed.

Det var paa høje Tid, at de slap fra Landet. Dér havde man faaet Nys om de forunderlige Nattevandrere og begyndt at eftersøge dem. Kaptejnen gjorde sig dog ikke den Ulejlighed at sende Baad til „Christianshavn", skøndt dette Skib krydsede ikke langt derfra. Hollænderne havde jo et Horn i Siden paa de Danske, der paa den Tid — særligt paa Sundøerne — med Held „gik dem i Næringen." — Efter nogle Dages Forløb fik saa den mohrske Guvernør i Pipley gennem et Par indfødte Fiskere Efterretning om de danske Matrosers Skæbne og straks lod han dem affordre. Den hollandske Kaptajn, der havde Ordre til at vedligeholde det gode Forhold til Stormagterne, udleverede dem uden Tøven. De 6 Matroser blev førte i Land, hvor Guvernøren lod klinke Jernbøjler om Arme og Ben paa dem og lod dem indespærre under Vagt af sine egne Folk, for næste Dag at lade dem føre i Triumf op i Landet til Prinsen af Bengalen, Stormogulens Søn. Det var en herlig Sjældenhed at have seks af de frygtede danske Kapergaster som Fanger.

Samme Dags Aften sendtes Chaluppen fra „Christianshavn" ind mod Land for at søge Lejlighed til at faa fersk Vand. Kort efter Mørkets Frembrud kom Chaluppen paa Siden af „Lis", og Folkene gav sig lidt i Snak med Mandskabet paa Hollænderen. De fik da at vide, at Mohrerne havde „aftvunget" den hollandske Kaptajn de 6 Matroser, som de Danske dengang troede forlængst ude af Verden. De skældte nu Hollænderne dygtigt ud og roede videre. Iltre og æggede, som de var ved at høre, hvor nær Kammeraterne havde været ved deres Frelse,

røbede Chaluppens Folk Lyst til at slaa et Slag for dem. Den ene af Befalingsmændene, den djærve Overstyrmand paa „Christianshavn", Charsten Lodewigsen, stemmede i med, og efter nogen Raadslagning gav den anden, Købmanden Povel Nielsen, sit Samtykke. Han havde, som allerede fortalt, i sin Tid været paa det danske Faktori i Pipley og kendte Egnen ud og ind.

„Chaluppens Mandskab, ɔ: de to „Øverster", 8 danske Baadsfolk og 7 trankebarske Mestitser, vilde overrumple Staden Pipley, Guvernørens Residens, der var beskyttet af flere Hundrede Mand veludrustede Soldater! De eftersaa deres Huggerter og Pistoler og holdt sig i Ro i god Afstand fra Byen — indtil Midnat; saa roede de ind til Pipley, hvor Beboerne forlængst var gaaet tilkøjs, intet anende om denne tordenskjoldske „Armés" halsbrækkende Planer.

De danske Gaster sneg sig mellem Fiskerhusene ved Bredden op til Guvernørens Hus, hvor de „med deres Gewehr falde ahn paa Wagten som stoed for hands port och deraff noegle Nederschød, saa der begøndtes ehn stoer Alarm." De af Vagterne, der fik Tid til at slippe bort, styrtede ind i Forgaarden, raabende og skrigende: „De Danske, de Danske!" Vore Folk fyrede løs paa dem, brølende og buldrende, for at imponere dem, og forfulgte dem ind i Huset. Guvernøren naaede ud af en Bagdør, fik fat i en Hest og fo'r afsted i strakt Karriére, men „nogle aff hands neste opwahrtere och tienere bleffue aff woris folck Ihielschutt."

Povel Nielsen og hans Gutter afsøgte i Hast Huset, men fandt ikke deres Kammerater. De opgav dog ikke Ævret. Hujende og raabende drog de op til Byens Raadhus. Der var alle Døre stængede, men da de medbragte Økser (hvormed de skulde have hugget Brænde til Skibet), fik de snart sprængt alle Hindringer — og stormede ind til Fængslet. Dér sad de 6 Danske i Bolt og Jern omgivet af en stærk Vagt „med blotte Degener". Atter gik det paa Livet løs; Baadsfolkene „schiøde och hugge. Ehn dehl Sorte kom Under fødderne, och Restenn Undløbbe straks". De stakkels Fanger kunde ikke bevæge sig for deres Bøjler og der var ingen Tid — og ingen Redskaber — til at aabne dem. Saa tog de stærkeste af Baadsfolkene Kammeraterne paa Nakken! Den lille Trop satte nu hurtigst muligt Kursen efter Stranden. Byen genlød af Skrig og Raaben, af Alarmsignaler og klaprende Hovslag, — og Pile og Geværkugler begyndte at suse uheldsvarslende om Ørerne paa Folkene. Beskyttede af Mørket naaede de imidlertid velbeholdent Chaluppen og satte fra Land.

Hen paa Morgenstunden naaede Baaden ud til „Christianshavn", hvor de generobrede Fanger under stor Lystighed blev langede ombord og befriede for deres Lænker og Bøjler. Saa godt som alle Chaluppens Folk havde Skrammer og Rifter i Overflod. En havde faaet en Pil gennem Haanden, en anden et Hug over Skulderen, men ingen var alvorligt saarede. Hollænderne fik mangen Gang denne Historie at høre. —

Der skete ellers intet af Betydning paa dette Togt. De bengalske Skibe vovede sig ikke ud i denne sydlige Monsuntid. I November stod Skibene sydpaa og naaede Emeldy i Begyndelsen af December. Ganske vist hjemførte vore Skibe saa godt som intet Bytte, men Krydstogtet foranledigede dog Bengalerne betydelige Tab, — først ved de to Skibes Forlis ved Zinzely, siden ved den Lammelse i Skibsfarten, de to danske Krydsere foraarsagede.

Prisefregatten „Den lille Elefant" var i Slutningen af Oktober klar til at gaa til Sejls fra Corengy; den 6. November blev den lagt ud paa Dybet og Indskibningen af Varer paabe-

gyndt, — men den naaede ikke at komme paa Handelsfærd under dansk Flag. Den 9. November hærgede en Orkan hele Kysten og ødelagde en Mængde Skibe. „Den lille Elefant" drev mod Land, trækkende sine Ankere med sig. Masterne blev kappede, Kanoner blev hevne udenbords som Ekstra-Ankere, — men det nyttede altsammen intet. Den store Skude, hvorpaa der i Aarets Løb var ofret betydelige Summer, blev knust i Brændingen. Størstedelen af Besætningen reddede sig iland, men alt, hvad der var ombord af Varer og Materiel, gik tabt. Til al Lykke var Indskibningen af Godset kun halvt begyndt; det mest værdifulde var endnu iland, men Tabet var dog omfattende og sørgeligt nok.

I Januar 1645 forlod Leyel Emeldy med „Christianshavn", „Fortuna" og „St. Michael"; straks efter Ankomsten til Trankebar sendtes Skibene videre til Ceylon for at reparere og derefter genoptoges Handelen og Skibsfarten paany. „Waldbye" var allerede i Slutningen af December gaaet til Trankebar og derfra til Sundaøerne.

Nogen Tid efter Leyels Ankomst til Dansborg sendte Stormogulen gennem sin Guvernør i Balasore en Fredsunderhandler til Ceylon, hvor Fyrsten, Raja Singa, paatog sig Hvervet som Fredsmægler. De Danske stillede imidlertid saa store Fordringer om Erstatning for den bengalske Loges Tab, at Underhandleren ikke paa egen Haand turde afgøre Sagen. Han vendte hjem, og da Bengalerne i Sommerens Løb intet mærkede til de danske Skibe, blev Sagen foreløbigt stillet i Bero.

Saavidt man kan se, har de danske Jagter i Sommeren 1645 uafbrudt været beskæftiget i Handelsfarten. Forbindelsen med „Contoirerne" paa Sundaøerne og med Agenterne paa Ceylon, i Queda (Bagindien) og paa „Kysten" blev energisk vedligeholdt og tildels udvidet, — og heller ikke „Christianshavn" synes dette Aar at have været paa Krydstogt mod Mohrerne. Dog har de Danske i 1645 i Janapatnam paa Ceylon anholdt et Skib, der tilhørte Prinsen af Bengalen og førtes af Portugiseren Juan Galuan, men Skibet fik Tilladelse til at fortsætte sin Rejse mod at Galuan personligt forpligtede sig til at anløbe Dansborg paa Hjemvejen og aflevere 2 Elefanter eller deres Værdi, c. 1000 Realer van Achten. Skibet stod saa nordpaa, ledsaget af en af de danske Jagter, men den bengalske Skude fik en Nat Lejlighed til at slippe bort fra sin Ledsager, og der blev hverken afleveret Elefanter eller Penge paa Dansborg.

Leyel sejlede d. 20. Oktober fra Dansborg østpaa for at besøge de forskellige danske Faktorier paa Sundaøerne, hvorfra han først vendte tilbage d. 3. Septbr. 1646. Straks efter sin Hjemkomst gjorde han imidlertid Forberedelser til Genoptagelsen af Fjendtlighederne. Jagterne kunde ikke undværes dette Efteraar, da den ceylonske Handel nu lagde fuldstændig Beslag paa dem, men „Christianshavn" blev straks paany udrustet, og allerede d. 17. Septbr. stod det nordpaa for at „revenciere."

Skibet var ogsaa denne Gang under Jørgen Hansens og Povel Nielsens Kommando, og Besætningen talte 100 Mand, hvoraf Halvdelen var „farvede" Folk: Trankebar-Mestitser. Instruksen lød paa, at Skibet skulde krydse i den bengalske Havbugt indtil November, og hvis det ansaas for hensigtsmæssigt, skulde Mandskabet gøre Landgang ved Pipley eller Balasore. Under Togtet maatte Skibet ikke føre Flag, „att wore Misundere ey derved Kundschab om os bekomme", og Skibet skulde søge at undgaa evropæiske Skibe. Leyel medgav Jørgen Hansen en lang Liste over de Skibe, der ifølge Spionernes Beretninger havde forladt

de bengalske Kystbyer i Retning af Bagindien og Sundaøerne.

Der foreligger fra Slutningen af Aaret 1646 et Udkast til en Kontrakt med Hollænderne om at disse skulde deltage i Kaperfærden mod at faa Andel i Byttet, men intet tyder paa, at Hollænderne har gjort fælles Sag med de Danske. Hverken derom eller om „Christianshavns" Togt dette Aar findes der nogen Beretning. Skibet er vistnok i November eller December vendt tilbage til Emeldy; derfra har Povel Nielsen*) fortsat Rejsen til Trankebar med en af Jagterne, men Jørgen Hansen har øjensynligt faaet Ordre til at gaa Nord paa igen med Skibet, — til Balasore, hvis Guvernør havde genoptaget Fredsforhandlingerne, for at faa de danske Skibe fra Livet, men uden at ville ofre mere for Freden end tomme Løfter. Denne Rejse er foregaaet i Januar 1647.

Ved sin Tilbagekomst tilskrev Jørgen Hansen Leyel følgende Brev, der viser, at hans Færd ikke skaffede Bengalerne Fred, men de Danske en god Hoben Priser:

Min gunstige Her. Commandeur.

Lycksalighed oc Velfærd ved Vor Herre *Jesum Christum.*

Eds Gunstige Skriffelse ehr mig straks tilhaande kommen, hvilcken ehr mig aff gansche Hierte kier *Gud* wære Loffuit.

Dernest giffuendis min fromme *Her. Commandeur* tilkiende, att Wy Haffne intett bekommit aff den *Contract,* som min *Her. Commandeur* haffde giort mett *Merse Meliquebecq* Guverneuren udi *Balesor* oc intett kunde fornamme att der schulde komme Noget aff.

Saa haffuer Wy anholden tuende Moersche Schibe, den 22. January, den eene tilhörendis den stoere *Machol* [Stormogulen], den Anden forneffnde Meliqs. Disligiste anholden en stoer optimmerde Porchus [Jagt] hvorudi War 1000 Mau Ris, 30 Mau fijn Ris: 300,000 Piileschafter, huilcken haffde hiemme Udi Balasor, den 30: ditto haffner wy anholden tuende Molinger [Smaafartøjer] huorudi war 1000 Mau Ris, den 31: ditto haffuer wy affbrentt tuende Morsche Schiebe, den eene tilhörendis *Princen,* dett andet *Namaben* [Naboben]. Saa er Wy strax Udi Herrens Naffn gangne til Seyels mett Schiebet „Christianshaffn" oc de andre Hoeshaffuendis prijser. Herhoes følger hr. Mareques som schall Min *Her. Commandeur* Vydlöfftigere berette; Angaaendis forfærschning der ehr Ringe, mens Anden Victuali ere Wy Gud schee loff Vel forseett mett.

Her med min Ærs. *Her. Commandeur* udi Guds Protectie befallit Thil siell oc Lieff. Amen.

Eds Un M
Jörgen Hansen

Titel: Erlig Wijs oc Velacht: *Her. Commandeur Willum Leyel,* Residerende paa Fortet *Dansborg:* tienstbar tilhaande
in
Trangambari.

Desværre er dette interessante Aktstykke*) det eneste, der findes om dette Krydstogt. Man har imidlertid al Grund til at tro, at alle Priserne er naaet til Trankebar i god Behold. I Foraaret 1647 omtales 2 „Prise-Sampaner", der under Assistenten Anders Karre blev sendte til Malabarkysten med Risladninger, og i Oktober nævnes „den bengalske Prise, som Willum ock Oluf ehr udi„ og „Prisen som Christen Clauson och Cleen ehr udi." Priserne er altsaa straks blevet tagne i Brug.

„Christianshavns" Januartogt var det sidste i denne Krigsperiode. Bengalerne havde nu faaet nok af Legen. Stormogulen sendte i Sommeren 1647

*) Povel Nielsen døde i Trankebar d. 22 Januar 1647.

*) Rigsarkivet.

et Gesandtskab til Dansborg, og kort efter sendtes „Christianshavn“ til Balasore, hvor Freden efter lange Forhandlinger endeligt blev undertegnet i Løbet af Vinteren, vistnok i Januar 1648. Overenskomstens Ordlyd kendes ikke, men det maa betragtes som sikkert, at den mohrske Regering har maattet tilkøbe sig Freden dels med reelle Værdier, dels med Løfter om fuldstændig Erstatning for den tabte Loge. Løfterne har de uvederhæftige Bengalere imidlertid ikke holdt. Det vides, at Stridighederne med Mohrerne atter brød ud i Leyels Efterfølgers Tid, og Skylden derfor tillægges „Bengalernes Swieg och swegne Forplicktelser.“

Universitetet i Aarhus.

Af E. Drechsel.

Idet Hr. G. A. Hagemann i det sidste Numer af „Det ny Aarhundrede“ fremsætter nogle Bemærkninger om denne Sag, siger han straks, at det ikke er hans Agt at polemisere mod selve Sagen, men at han vil knytte sine Bemærkninger til de Grunde, jeg har anført for Ønskeligheden af et Universitet i Aarhus. Det synes mig at være en underlig logisk Forskydning hos Hr. Hagemann. Han angriber jo netop selve Planen om Aarhus-Universitetet, idet han i Stedet derfor vil sætte noget ganske andet. Men mine tidligere Udtalelser i Sagen rammer han — forekommer det mig — ikke, eller kun i meget ringe Grad.

Hvad Læremaaden angaar, har jeg udtalt, at jeg gerne saa et nyt Universitetet forsøge en helt ny Læremaade. Men hvad angaar Undervisningens Indhold — Fakulteternes Ordning m. v.. — har jeg, som rimeligt var, saa godt som slet ikke udtalt mig. Kun det har jeg sagt, at den eventuelle ny Læreanstalt skulde være et Universitet, og at de Eksaminer, som Staten kræver af dem, den ansætter i sine Embeder, eller hvem den giver Eneret til en vis Virksomhed (Læger, Sagførere) — at disse Eksaminer skulde kunne tages ogsaa ved det ny Universitet.

Det sidste har jeg nærmest sagt af praktiske Hensyn. Naar de én Gang vedtagne Eksaminer ikke kunne tages ved en Læreanstalt, vil denne let i det almindelige Omdømme blive sat i anden Klasse — og det har man fra alle Sider været enig om var en Fare, som burde undgaas. Og dernæst vilde Studenterne blive for faa; jvf. Forholdene ved Akademierne i Stockholm og Gøteborg. — I Forbindelse hermed maa jeg maaske bemærke, at naar jeg har sagt, at der er for mange Studenter ved Københavns Universitet, har jeg støttet mig til Udtalelser fra flere Professorer, saaledes bl. a. Professor Erslevs Bemærkninger i dette Tidsskrifts Aprilhæfte. Sagen er, saavidt jeg kan skønne, den, at naar man — som det nu sker — begynder at give sig noget mere af med den enkelte Students Undervisning, saa faar man meget hurtig „for mange Studenter“. Derfor beviser ogsaa Hr. Hagemanns Tal meget lidt. Men derom maa Professorerne ved Universitetet være de nærmeste til at udtale sig..

Hr. Hagemann synes at mene, at vi meget hurtig kan faa for mange Studenter — for Landet. Ja, det kommer vel an paa, hvad man forstaar ved „Studenter“. Det er et Begreb, der i Tidernes Løb har havt et meget vekslende Indhold. Forstaar man det paa rette Maade — eller rettere: gi-

ver man til enhver Tid Studenterne den til Tidens Krav svarende Undervisning, kan man neppe faa for mange af dem.

Men det væsentlige Spørgsmaal bliver jo: Hvad er et Universitet, og hvad skal der læres ved det? Det Spørgsmaal kan nu hverken Hr. Hagemann eller jeg i en Hast besvare. Jeg for mit Vedkommende har heller ikke gjort noget Forsøg derpaa. Men saa meget kan jeg dog her sige — nu da jeg faar Lejlighed dertil — at det er mit Ønske, at et nyt Universitet ogsaa med Hensyn til, hvad der skal læres ved det, maa tage ind under sig ethvert nyt videnskabeligt Felt, som den nye Tid har bragt frem. Og hvorledes Hr. Hagemann paa Grundlag af mine tidligere Bemærkninger kan sige, at jeg vil „forme et Kulturcentrum af nogle gamle Fakulteter", det forstaar jeg ikke. Nej, jeg vil netop gerne have et helt nyt, et radikalt nyt Universitet. Under de Samtaler, jeg har haft med Forskellige angaaende Sagens Fremme, har jeg netop stadig fremhævet, at Naturvidenskaberne sikkert ved et nyt og moderne Universitet maatte spille en anden og større Rolle end ved de ældre Universiteter, muligt — og saa vidt muligt — endogsaa gøres til Midtpunkt for Undervisningen. I Forbindelse dermed bør der vistnok særlig lægges Vægt paa de moderne Sprog; først og fremmest dog ogsaa paa vort eget. Vi har for Tiden det Særsyn, at der ikke ved det københavnske Universitet findes noget Professorat i det danske Sprog.

Men — som Hr. Hagemann selv meget rigtig bemærker: „Endnu har Naturvidenskaben ikke affødt en ny Kultur". Og dertil er at føje: Kultur skabes ikke ved nogen derpaa rettet Villiesakt. Selvom Hr. Hagemann slaar sig sammen med den tyske Kejser og andre, der ligesom han anser den Kultur for den mest attraaværdige, der skaber de bedste — og fleste? — Soldater, saa vil Kulturen og dens Udvikling ikke i nævneværdig Grad lade sig paavirke deraf. Men heraf følger atter, at man ikke som Hr. Hagemann paa Forhaand kan udnævne visse Fag til at være de fremtidige Kulturbærere og skære alle de Fag, som hidtil har baaret Kulturen, bort. Det lader sig ikke gøre, og mindst ved en Læreanstalt, der skal kaldes et Universitet. Dannelse og Ensidighed er nu én Gang indbyrdes modstridende Begreber.

Jeg har aldrig sagt eller ment, at Kultur „behøvede at være knyttet til Universitetsviden, som dennes sikre Følgesvend." Men at Universitetsviden — lige som al anden Viden — kan betinge og fremme Kultur, vil vel Hr. Hagemann ikke benægte.

Naar jeg som Eksempler paa, hvad der muligvis ikke kunde opnaas straks ved et nyt Universitets Oprettelse, har nævnt et zoologisk Museum og en botanisk Have, saa var Grunden dertil, som det ogsaa fremgik af mine Ord, den rent praktiske: at jeg ikke ansaa det for muligt straks paa staaende Fod at tilvejebringe saadanne store Samlinger, og at det i hvert Fald vilde medføre altfor store Omkostninger. Har jeg ikke Ret heri, saa saa meget des bedre. Og det Billede, Hr. Hagemann udkaster af den fremtidige Læreanstalt, beliggende midt i en stor botanisk Have, kan jeg da ganske akceptere. Men — et Universitet skal det være, ikke en ensidig Fagdannelsesanstalt. Jeg er derfor ikke saa lidt bange for Hr. Hagemanns landbo- og industriel-tekniske Fakultet. Paa den ene Side er det ikke til at overse, hvad derved skal forstaas, og paa den anden Side skal Fakultetet — ogsaa efter Hr. Hagemanns Udtalelser — kun være en Begyndelse til et Fremtidsuniversitet. Sæt, at vi blev staaende ved Begyndelsen. Saa udeblev Universitetet.

En Handel og et Bryllup.

Et lille Samfundsbillede.

Af N. C. Caspersen.

Ane boede paa Overdrevet i en Stue, som hun lejede af en Arbejderfamilie. Hun var ikke gift, men da hun saa ret godt ud og ikke var utilgængelig for Mandfolks Tilnærmelser havde hun efterhaanden faaet 3 Børn ved forskellige Fædre. Barnefaderen Nr. 1 var solid nok; Kammerjunkeren paa Herregaarden, hvor hun den Gang tjente, havde straks affundet sig med hende ved en Sum en Gang for alle. Nr. 2 var rejst til Amerika og Nr. 3 kunde der ikke drives en Øre ud af. Han afsonede Alimentationsbidragene.

Da den kontante Sum for Nr. 1 for længe siden var opbrugt, maatte jo Sognet spæde til, og da der var Udsigt til, at Frugtbarheden ikke vilde stoppe med de 3, begyndte Sogneraadet at blive lidt betænkelig og det kom frem, da de holdt Møde og der kom Anmodning fra Ane om flere Penge.

Formanden rystede paa Hovedet og det gjorde de andre Medlemmer ogsaa. „Kan vi ikke slippe," spurgte et af dem. „Jeg tror det ikke", sagde Formanden. Der blev nu talt frem og tilbage om Sagen og der fremkom flere Forslag, men de var uigennemførlige.

„Ja, dette vil efterhaanden blive os en dyr Historie," mente Formanden. „Lad os foreløbig lægge Sagen til Side, og vil jeg foreslaa, at et Par af os søger at finde en Udvej."

Det fandt Medlemmerne var meget fornuftigt, da de fleste forstod en halvkvædet Vise. Formanden og Hans Petersen blev valgte, men det blev ikke ført til Protokols.

Et Par Dage efter mødte saa Hans Pedersen hos Formanden. De fik sig en Kop Kaffe og en Cigar, passiarede om Vejret og de to nye Køer, Hans Pedersen havde købt; i det Hele taget om alt muligt andet end om Anes Affærer. Da der var gaaet en Times Tid gik de ned i Kostalden, og da de kom tilbage, begyndte Formanden:

„Jo, ser Du, Hans Pedersen, i Længden kan dette jo ikke gaa, det kommer til at koste Sognet mange Penge."

„Det er en vis Vej, men det er jo ikke saa ligetil at komme udenom," mente Hans Pedersen.

„Nej, det er det jo ikke, men kan vi ikke faa hende flyttet hen i et af Nabosognene eller længere bort?"

„Ja, hvad nytter det, vi kommer jo alligevel til at refundere Pengene, og hun gror jo heller ikke fast der."

„Nej sandt nok," sagde Formanden, og saa rekvirerede han et Par Tepunche.

Pavse. Formanden gik op og ned ad Gulvet.

„Det bedste var jo Hans Pedersen, om vi kunde faa hende gift noget længere bort."

Hans Pedersen smaalo. „Det er en vis Vej, men hvem tror Du tager hende med de 3 Børn i Tilgift?"

„Aa hvad, hun ser jo godt ud, men naturligvis maatte vi spendere lidt Medgift."

„Du er god, men hvem skal betale den?"

„Ja, vi to maa jo i al Hemmelighed lægge de Penge ud, og naar saa alt er i Orden, kan vi jo samle ind til en Brudegave, som kan dække vort Udlæg."

„Ha, ha, ha" lo Hans Pedersen. „Du er alligevel ikke saa tosset."

Tepunchene kom paa Bordet og de tog friske Cigarer. Da de havde drukket en Gang og pavseret noget, begyndte Hans Pedersen:

„Men hvordan skal nu den Madpose skæres?"

„Ja ser Du, vi to, og Sogneraadet i det Hele taget maa holdes udenfor, men kender Du ikke nogen, der kunde være Mellemmand, og opsnuse en eller anden

pæn Mand naturligvis, der boede lidt længere borte og som var villig til at gifte sig med Ane mod en lille Sum i Medgift?"

Hans Pedersen tænkte sig om, drak en Gang, lo og sagde:

„Hvad mener Du om den lille Skrædder?"

„Per Mathiesen, ja, han var maaske ikke saa ueffen. Men vil Du saa tale med ham en af Dagene, Hans Pedersen. Du maa naturligvis ikke fortælle, at jeg har med den Sag at gøre."

„Nej, det er er en vis Vej, men hvormeget maa han love Karlen, eller hvem det nu bliver?"

„Aa, kan vi slippe med en 100 Kr. er det jo billigt, ja, jeg mener, selv om vi skal give 200 er vi tjent med det og saa skal Skrædderen naturligvis have en Ducør ekstra."

Saa klinkede de, drak paa det og talte om andre Ting.

Nogle Dage efter kom Hans Pedersen forbi Skrædderen, der stod ude i Haven.

„Goddag, Mathiesen".

„Goddag Hans Pedersen."

„Nej se, hvor høje dine Kartofler er, mine er først nylig lagte."

„Ja, men mine var ogsaa godt spirede, inden de kom i Jorden."

„Hør Mathiesen, har Du ikke Tid en af Dagene at komme hen til os. Mutter vilde gærne tale med Dig om noget Tøj til den største af Knægtene."

„Det passer meget godt, for jeg kommer forbi jer i Eftermiddag."

Saa bød de Farvel og Hans Pedersen gik videre.

Om Eftermiddagen mødte Skrædderen. Der blev taget Maal af en Dragt til Drengen. Da det var forbi blev der budt Kaffe med Kognak, man stoppede Piberne og Passiaren begyndte. Først om Vejret, saa om Auktionen i Præstegaarden og flere andre Ting og saa endelig fik Hans Pedersen ledet Talen hen paa Ane.

„Det er mærkelig at hun ikke kan faa en fast Kæreste, der gifter hende, Mathiesen?"

„Aa, hvem holder vel af at faa 3 Børn i Medgift og ellers ikke andet, Hans Pedersen?"

„Nej, det er en vis Vej "

Saa klinkede de og der blev foreløbig ikke talt videre om den Ting.

Men lidt efter begyndte Hans Pedersen igen:

„Hun ser jo ellers godt ud."

„Ja, hvad det angaar, er der jo ikke noget i Vejen."

„Naar man af ren Medlidenhed kunde faa samlet lidt sammen til hende, kunde hun maaske faa en Mand."

Skræderen sagde ingen Ting. Han begyndte nu at lugte Lunten, men stillede sig helt uforstaaende, til endelig Hans Pedersen maatte ud med Meningen.

„Du skulde vel ikke kende en Mand udensogns, som passede til Ane og som vilde tage hende?"

„Ja, men han maatte da have noget for det."

„Naturligvis, det er en vis Vej, og Du skulde jo ogsaa have Din Ulejlighed betalt. Kender Du nogen?"

Skrædderen tænkte sig om og man bryggede en frisk Kaffeknægt.

„Jo, det kunde vel tænkes, at jeg kunde finde en saadan Enkemand eller Ungkarl i et af Nabosognene, men hvormeget skulde jeg byde ham?"

„Ser Du Mathiesen, det maatte helst være længere væk, for nær herved vilde det nemmere rygtes og maaske blive forpurret. Naar vi bød ham 100 Kr. eller saa, gik han vel nok i Tøjet."

„Det er for lidt, Hans Pedersen. Husk Ane har jo ingenting og saa de 3 Børn."

„Ja mere end 200 Kr. maatte han da ikke byde."

„Det vil bedre passe og kan jeg faa det biligere, skal jeg nok det."

„Men for Guds Skyld, Mathiesen, Tand for Tunge og jeg staar helt udenfor."

„Ja, det kan jeg da nok forstaa, Hans Pedersen. Hi, hi, hi. Saa slipper I for Forsørgelsen."

Søndagen efter besteg Skræder Mathiesen sin Ganger, en Cykle, der just ikke var efter de sidste Aars Modelller,

Ungdommen i Byen kaldte den Vejtromlen. Men var Maskinen tung og gammel, Skrædderen kunde nok faa Fart paa den alligevel og saa gik Turen en 3 Mil sydpaa, hvor han havde en gift Søster, som han af og til besøgte.

Ved Siden af hende boede i en Stue i et Lejehus en halvgammel Ungkarl, der lød Navnet Ole Præst, og som gik paa Arbejde, hvor det kunde træffe sig. Han hed egentlig Ole Madsen, men han kaldtes almindelig Ole Præst. Faderen havde ogsaa haft Tilnavnet Præst, fordi Bedstefaderen havde været Kusk hos Præsten. Ole var ikke bekendt for at være noget snildt Hoved, men klarede sig ellers nogenlunde.

Da Mathiesen havde faaet noget at spise hos Søsteren og tændt Piben, gik han udenfor, hvor han traf Ole, der var ved at lægge Kartofler i hans Del af den lille Stump Have, der førte til Huset.

„Goddag Ole."

„Goddag Mathiesen."

„Du er ellers lidt sen paa det med dine Kartofler."

„Aa, jeg har ikke haft Stunder før, men det er jo god Tid endnu."

„Ja, mine kan jeg da snart hyppe, saa fremmelige er de."

„Det er maaske en tidlig Sort."

„Javist, det er en ganske ny Slags, der er meget tidlig. Kan Du nu avle Kartofler her i dette lille Stykke til dit eget Brug?"

„Aa, jeg bruger ikke saa mange, den meste Kost faar jeg jo ude."

„Det maa ellers Ole, nu Du begynder at blive ældre, ikke være saa rart at være ene, det var dog bedre for Dig, naar Du havde en Kone, der kunde have lidt godt til Dig, naar Du kom hjem om Aftenen."

„Ja, det er sikkert nok, Mathiesen, men det er nu ikke faldet i min Lod."

De talte saa lidt om Vejret, og da Skrædderen sagde Farvel, bød han Ole ind paa en Kop Kaffe hos Søsteren, naar han var færdig med Kartoflerne.

Her foregik saa Handelen ved Hjælp af flere Kaffeknægte. Det gik just ikke let, og Mathiesen maatte bruge hele sin Veltalenhed og fik Søsteren til Hjælp for at omstemme Ole. Denne vilde ikke for de 100 Kr., men endelig blev man enig om 150. Dog vilde Ole først se Ane og hendes Bohave, der blev opgivet til en Seng med Sengklæder, 1 Bord, 2 Stole, 1 Kommode, 1 Kiste og noget Køkkentøj. Det blev saa bestemt, at han skulde møde næste Dag for at tage Genstandene i Øjesyn og helst blive hos hende med det samme, for ikke at blive paavirket i modsat Retning af Mændene i sit Sogn. Og Ole skulde ikke fortælle nogen om dette Giftermaal, for kom det ud, vilde man bare gøre Grin med det og det var dog ikke værd. Nej, det skulde Ole nok tage sig i Agt for, det holdt han heller ikke af.

Paa Hjemvejen cyklede Mathiesen forbi Ane. Han satte hende ind i Sagen, og hun smilede over hele Ansigtet og var parat. Det blev paalagt hende at pynte sig lidt næste Dag, naar Ole kom, have lidt god Mad til ham — en Femkroneseddel blev stukket til hende — og saa helst holde Børnene lidt paa Afstand.

Næste Dag kom Ole, besaa Sagerne og Handelen blev endelig sluttet.

Senere stod Bryllupet. Flæskesteg og Æbleskiver, Brændevin, Øl og Kaffe. Skrædder Mathiesen var den eneste Fremmede, der var med.

Sogneraadsformanden og Hans Pedersen var helt forundrede over denne Begivenhed.

Dagen efter Bryllupet kørte de Nygifte, Børnene og Bohavet paa en Langvogn til Oles Hjem.

Anes Sognefolk gned sig i Hænderne, men Oles fnyste.

Klude og Affald.

Det engelske Tidsskrift „The Worlds Work“ giver i et af sine sidste Hæfter en Skildring af hvorledes man nu i Paris og London i stedse større Stil udnytter al Slags Affald. Vi gengiver her Hovedtrækkene deraf:

Hver Dag flakker omtrent 10,000 Mænd, Kvinder og Børn rundt i Paris og dens Omegn og opsamler de Ting, som fra de mere velhavende Huse er kastet i Skarnbøtterne eller l e s p o u b e l l e s, som de kaldes efter Seinepræfekten M. Poubelle, som i 1883 for første Gang rejste Kravet om disse Beholdere til Opsamling af Husenes Affald. Værdien af, hvad disse Kludesamlere aarlig samler sammen, beløber sig til omtrent 5 Millioner Kr.

Inden for Begrebet en parisisk Kludesamler finder man mangfoldige Afskygninger. Øverst i Rang staar l e p l a c i e r. Ved en Overenskomst, som han har truffet med de almægtige Portnere, har han Privilegium paa i bestemte Huse at undersøge Skarnbøtten først. Hurtig gaar han fra p o u b e l l e til p o u b e l l e, samlende, hvad han anser for værdifuldt, førend Skraldevognen kommer og tager, hvad han har vraget.

Men i det korte Mellemrum mellem placier'ens Bortgang og Skraldevognens Ankomst, ser man mystiske Skikkelser liste ind i Gaardene og tage de besynderligste Genstande fra Skarnbøtterne. Det er Kludesam'ere af den laveste Grad, l e s c o u r e u r s, som samler her og der, hvor de kan finde noget, som de andre har efterladt i Skarnbøtterne, samt i afsides Kroge og Hjørner, hvor placier'en ikke nedlader sig til at komme. Imellem placier'en og coureuren staar t o m b e r e a u t i e r'en, som bestiger de Karrer eller t o m b e r e a u x, hvori poubellerne er blevne tømte. Men tombereautier'erne er Skraldemænd, som beskæftiges af Magistraten og saaledes lever de ikke udelukkende af deres Stilling som Klude- og Bensamlere.

Skønt der findes nogle faa Kolonier af disse fattige Mennesker i selve Byen, har de fleste Kludesamlere af alle Grader deres Hjem udenfor Fæstningsværkerne, saa at man i de tidligste Morgentimer, Sommer og Vinter, kan se hele Familier af Kludesamlere strømme ind mod Paris; et sælsomt Tog: De fattigste til Fods, de mere velhavende kørende med alle Slags Kærrer, der trækkes enten af Familiens Medlemmer eller af en bedrøvelig, radmager Krikke, som ved hvert Skridt truer med selv at blive et Bytte for Klude- og Bensamlernes Efterstræbelser, og som sikkert kunde indbringe flere Penge ved at sælges som død end som levende.

I 3—4 Timer arbejder Kludesamlerne ivrig. Her finder de et Stykke sammenkrøllet Papir, der en Sko, en Flaske, et Stykke Jern, en gammel Skurebørste, et Vinglas uden Fod, Stellet af en gammel Paraply. Om Sommeren er Udbyttet ikke nær saa stort som om Vinteren, fordi mange Familier er flyttet paa Landet. Den bedste Tid er April Maaned, i hvilken Flytningerne foregaar.

Naar Udbyttet af Dagens Arbejde er blevet sorteret og klassificeret, er det næste Skridt at aflevere Byttet til en Over-Kludesamler, medmindre den, der har samlet det, er Medlem af en af de Fagforeninger, som de parisiske Kludesamlere begyndte at danne indbyrdes for nogle Aar siden, da Mellemmændene indtog en fjendtlig Holdning og dristede sg til at vrage, hvad man bragte dem, samtidig med, at de satte Prisen ned. Det var ikke let at danne en Fagforening blandt saa fattige Mennesker, men den første Forening havde Held med sig og saa fulgte snart andre efter. Flere af Foreningerne gik i Stykker, men der eksisterer endnu en halv Snes og en af de vigtigste har Lokale i Avenue Michelet à St. Quen, hvor der findes Skure, Pakrum, et Sorteringsrum o. s. v. indrettet for en Sum af 1600 Kr., der er

stor i Betragtning af, at nogle af de 50 Medlemmer kun er coureurs.

Et af Fagforeningsmedlemmerne opholder sig i Hovedkontoret og modtager hver Dag alt det Affald, Medlemmerne har været i Stand til at samle og sortere. Han vejer, hvad han faar, og Prisen fastsættes i Overensstemmelse med en fast Skala. Prisen indføres i Kludesamlerens Hovedbog og ved Udgangen af et Halvaar modtager hvert Medlem sin Part. Hele Fortjenesten varierer med Prisen paa Markedet, men Medlemmerne af disse Foreninger faar et større Udbytte end de Kludesamlere, der skal dele med Mellemhandlerne. Dog, i alle Tilfælde er Fortjenesten naturligvis ikke ret stor; thi at samle et Centner sammenkrøllet Papir kræver megen Taalmodighed, og dog er Prisen derfor kun 40 Øre. For andet Affald varierer Prisen fra 40 Øre til Kr. 1,50 pr. Centner, alt i Forhold til Materialets Værdi. Hvis nogen havde Taalmodighed til at samle 1 Centner Knappenaale, vilde han faa 55 Kr. for sin Ulejlighed. En videre Sortering af Affaldet foregaar i Foreningernes Skure. Hvis noget af Materialet er steget i Pris, bliver det skilt fra for at blive solgt med større Fordel.

Det højeste, disse Mænd kan naa, er at skaffe sig det nødvendigste til Livets Ophold; de bliver ikke rige. At skabe en Formue af, hvad andre kaster bort, er kun forbeholdt nogle enkelte. Langt borte fra de fattige Kludesamleres Kvarter bor M. Verdier-Dufour, le roi du chiffon, Kludesamlernes Konge, hvis Overskud beløber sig til 3—4 Millioner Kr. om Aaret. Hans Valgsprog er, at alt kan bruges af en eller anden et eller andet Sted. Hvem har mest Brug for det og hvad er det, de har Brug for? Saaledes tilfredsstiller selv den mest omhyggelige Sortering af Affaldet, som Kludesamlerne har foretaget, ikke denne Herre. Klude, som kommer til ham, bliver underkastet et nøjagtigt Gennemsyn af flere hundrede Kvinder, som sidder omgivne af en Snes forskellige Sække. De griber Klude af Silke, Bomuld eller Uld og føler hurtig paa Vævningen, ser paa Farven og kaster hver Klud i dens Pose. Disse Kvinder skal være kendte med alle de forskellige Slags vævede Stoffer, og da hver Farve forekommer i mange Nuancer, hører der et meget øvet Øje til at udføre Arbejdet hurtigt og nøjagtigt. Det maa ogsaa tages i Betragtning, om Kludene er gamle eller ny, snavsede eller rene. Stykker af Snore eller Traad underkastes lignende Undersøgelse; de anvendes ved Fabrikation af Cigaretpapir eller de laves til Snore og Reb. Smaa Stykker Elastik, som er taget fra Damernes kasserede Klæder eller fra Gummistrømper, træder ud i Verden igen som Gummitøj, og de forskellige Dele af et Korset sorteres i omtrent en halv Snes Bunker. De Kvinder, som udfører denne Sortering, betales i Forhold til det Arbejde, de gør, og hver Sæk efterses af en „Sagkyndig" for at man kan undersøge, om det er gjort med tilstrækkelig Nøjagtighed. Materialet pakkes i Baljer ved hydraulisk Tryk.

I M. Verdier-Dufour's Etablissement, som optager et meget stort Areal med Bygninger paa 3—4 Etager, undersøges hver Uge 150 Tons gammelt Papir omhyggeligt; noget af det laves til graat Papir, andet til Maskerade-Masker og atter andet til superfint Skrivepapir.

Medens Kludesamlingen vel nok er mindre godt organiseret i London end i Paris, er der maaske der mere Methode og Orden i Anvendelsen af Affaldet efter at det er renset ved Ophedning eller ved kemisk Behandling.

Affaldet fra Byen har længe været anset for et meget værdifuldt Produkt, men indtil for kort Tid siden er det kun blevet behandlet paa Sundhedsvæsenets Bekostning. Selv nu findes der Skarndynger spredt over hele Landet, hvor Indholdet af Skraldevognene bliver gennemsøgt og sorteret af pjaltede Individer af begge Køn og alle Aldre. Talrige Byggepladser, der senere dækkes med Boliger, er blevet fyldt op med dette Materiale, som ligger og raadner og udsender giftige Luftarter. Fra mange By-

er har man transporteret Affaldet ud Havet, men Udgifterne til en saadan Transport er ofte meget store. For nogle faa Aar siden mente New York Citys Autoriteter, at det var nødvendigt at transportere Affaldet 15 Mil ud i Havet for at sikre sig imod, at det kom tilbage igen. For kun to Aar siden førte man i Liverpool Affaldet 6 Mil ud i Havet.

Den moderne Destruktionsovn har allerede foraarsaget en stor Omvæltning i den Maade, hvorpaa Affaldet anbringes. Dens Opgave er naturligvis i første Række at forvandle Affaldet, der kunde virke skadeligt paa Sundheden, til Aske. En Destruktionsovn bestaar af en Række Rum, i hvilke Affaldet brændes, til der kun er en haard Masse tilbage.

De Produkter, man faar ved Forbrændingen, er Varme, Slagger og Støv. Varmen anvendes paa utallige Maader, til Fremstilling af Damp, Elektricitet, varm Luft til Drivkraft o. s. v. Af almindeligt Affald i Byerne udvindes mellem 25 og 33 pCt. Slagger af den oprindelige Vægt. Slaggerne knuses og anvendes nu til en Mængde forskellige Ting, saaledes blandes de i Kalk, de strøs paa Gaden i glat Føre og bruges til Bygningsmateriale. Ligeledes sigter man de knuste Slagger i forskellige Størrelser til Brug i Vandfiltre. Fabrikation af Fliser, lavet af Slagger, er i de senere Aar blevet en stor og vigtig Industri. Slaggerne bliver i dette Øjemed malet fint og blandet med Portland-Cement og underkastet et Vandtryk af over 60 Tons paa hver Kvadratfod. Ogsaa Fabrikationen af Mursten er ved at blive en vigtig Industri, og til dette Brug bliver Slaggerne malet fint paa en Mølle, blandet med Kalk og underkastet Tryk. Derefter lader man Murstenene mættes med Damp ved Atmosfærens Tryk i 8 Timer, hvorpaa de er færdige til Brug.

Kludesamlere.

Hvor der er anbragt en saakaldt Støvfanger, opsamles der fint Støv, omtrent en Ton for hver 120 Tons brændt Affald.

Dette Støv anvendes blandt andet ogsaa ved Brolægning, og det har vist sig at være udmærket egnet til at blandes

med desinficerende Stoffer. Blandet med 15 pCt. raa Karbolsyre afgiver det et meget billigt Desinfektionsmiddel.

Naar man opheder gamle Blikdaaser i Smelteovne, udvinder man omtrent 100 Pd. Loddemetal af 1 Ton Blik.

Man bruger ogsaa at pulverisere Byaffaldet. Ituslaaede Krukker, Pottemagerarbejde, Glasflasker, Skoletavler, alle Slags Bliksager, Papir, Klude, Plantestoffer, endogsaa gamle Sko og Læderstumper gaar gennem Maskinen og bliver paa et Øjeblik knust og pulveriseret. Skruer, Nøgler, Søm og Jernkæder, som hyppig finder Vej til Maskinen, fjærnes hurtig af denne selv. En Maskine, der arbejder med 30 Hestes Kraft kan forarbejde 15,000—16,000 Tons Stof om Aaret.

Kulslagger har tidligere været anset for ganske uanvendelige; nu bruger man dem som Bygningsmateriale; blandet med læsket Kalk egner de sig udmærket dertil. Massen stivner meget hurtig og efter kun nogle faa Dages Forløb er Murene stærke nok til at bære Tværbjælkerne. En nyttig Egenskab hos dette nye Materiale er, at det er fuldstændig ildfast.

Et Sted, hvor en Benzinfabrik brændte, var Heden saa stærk, at selve Maskinerne smeltede, men Murene, der var bygget af Mursten, lavet af Kulslagger, blev næppe angrebet af Varmen, og de kunde uden at istandsættes, bære Loftet i den restaurerede Bygning.

Fra Kulslagger til Kultjære er der kun et lille Skridt; men dette Skridt fører os til de Videnskabens Æventyr, som indeholdes i Historien om Anvendelse af Kultjæren og dens Produkter. Kultjære blev tidligere opfattet som et af de mest unyttige af alle Affaldsprodukter. Som Affaldsprodukt ved Gasværkerne var det endogsaa et dyrt Affald, thi Gasselskaberne maatte betale for Tilladelse til at lede den bort gennem de almindelige Kloaker. Nu yder den flere Fordele end noget andet Affaldsprodukt. Et af de Stoffer, der vindes deraf er det i Medicinen meget anvendte Antipyrin; andre Produkter af Tjæren er Salte af Ammoniak, Benzol, Kreosot, Karbol samt et sukkerholdigt Stof, der er langt sødere og langt kostbarere end Sukker. Og endelig vindes alle de smukke Anilinfarver af Kultjære. Denne Opdagelse har betegnet et Vendepunkt i Farveindustriens Historie.

Gammelt Jærn, som spiller en stor Rolle i Kludesamlernes Sang, og som for faa Aar siden ansaas for værdiøst, indbringer nu aarlig store Summer. Hvert eneste Stykke Jern, helt eller slidt, rustent eller bankt, kan anvendes. For nogle Aar siden flød Strømme af Blod fra det slagtede Kvæg ned i Kloakerne. Nu opsamles dette Blod, det gennemgaar forskellige Processer og kommer ud som Gødningsstof eller i Form af Kager, som sendes til Sukkerraffinaderierne, hvor det anvendes til at afklare Siruppen. Varme og hydraulisk Tryk er to Midler, ved hvilke man skiller Vand fra Albumin i den røde Vædske og tilbereder det tørrede Blod til den Pulveriseringsproces, som gør det egnet til Gødningsstof. Det tørrede Blod blandes efter forskellige Processer med Potaske og Fosforsyre og benyttes som Gødning. Gamle Ben forvandles nu til Dags til en forbavsende Mængde Ting, saasom Æggeskeer, Tandstikkere, Knivskafter, Tandbørster o. s. fr. Selv de mindre Stykker, som skæres bort ved Fabrikationen af disse Ting, gaar ikke tilspilde; de brændes til Pulver og kan anvendes som Tandpulver. Endvidere udvindes Superfosfat af Ben.

Faa Industrier er interessantere end Papirfabrikationen, og det mest forbavsende derved er, at man kan fabrikere Papir, smukt snehvidt Papir, af en snavset Masse Affald.

Naar man ser, hvilke talrige og forskellige Anvendelser, der nutildags gøres af Affaldet, maa man sige med en bekendt Englænder: „Kemien er som en sparsommelig Husmoder, der forstaar at udnytte hver Stump".

Mit Syn paa Livet.

Af Upton Sinclair.

Oversat af Sten Drewsen.

Jeg er født i den saakaldte højere Stand; mine Forældre hørte til det ødelagte Aristokrati fra Sydstaterne. Jeg fik den mest udsøgte Opdragelse med strenge Skikke og fine Traditioner — og saa blev jeg sluppet løs i vort Pengehelvede og skulde klare mig selv. Jeg kom til et Universitet men gjorde ikke meget ud af Studeringerne, for jeg passede ikke ind i Støbeformen. Men jeg elskede at læse, og jeg begyndte paa alle forskellige Fag, til jeg havde lært dét, som Professorerne havde at give mig — saa gik jeg fra dem. Paa den Maade blev jeg ved i 9 Aar, mens jeg stadig slugte Alverdens Bøger og øvede mig paa Violin, sommetider 14 Timer om Dagen.

Dette havde jeg Raad til, fordi jeg ejede et lykkeligt Greb paa at skrive — og sælge — Historier for Drenge. I Reglen afleverede jeg dem til en Stenograf — med en Hastighed af 6—8000 Ord pr. Dag — og paa den Maade sørgede jeg for mig selv fra mit 16de Aar. Jeg har tit gaaet hele New Yorks Central Park rundt og „digtet Historier“; det var lige efter Krigen med Spanien, og mine Eventyr foregik stadig paa Cuba, saa at digte, det plejede jeg at kalde „Spanierslagteri.“ Den Gang skrev jeg under Navnet Enseyn Clark Fitsch og Løjtnant Frederich Garrison, og mine Værker saa' Dagens Lys i skærende røde, blaa, grønne og gule Tidsskrifter som True Blue Library og Starry Flag Wleckly.

Hele denne Tid levede jeg sammen med tre nære Venner, der elskede mig højt, udviklede min Karakter og har Ansvar for min i Bund og Grund oprørske Holdning overfor Verden. Deres Navne er Jesus, Hamlet og Shelley.

Da jeg blev 20, følte jeg tydeligt Inspirationen i mig, og saa drog jeg ind i de store Skove for at skrive en „stor amerikansk Roman“. Jeg længtes saadan efter at tage fat, at jeg allerede rejste der ind i April Maaned. Jeg boede i et Telt, og den første Nat blev det 8 Graders Frost, og da jeg saa prøvede at varme op, satte jeg Ild paa Teltet og var lige ved at gøre en Ende paa mine Oplevelser baade nu og for evig. Senere, da det blev Sommer, var jeg tre Dage indestængt af Storm ude paa en Ø og ernærede mig af Kragesteg. Til allersidst havde jeg slet ingen Penge og levede kun af Fisk og opblødte Beskøjter.

Sidst paa Sommeren blev jeg færdig med min Roman, og da jeg troede, at nu havde jeg sikret mig en Plads i Literaturen og derfor havde nok at leve af, saa giftede jeg mig — min jordiske Formue beløb sig den Gang til 8 Dollars. Jeg gjorde snart den forfærdelige Opdagelse, at der slet ikke var Brug for min Roman — at ingen stolede paa mit Talent, og at jeg var sat udenfor den civiliserede Verden som et Udskud og en Landstryger. Jeg kunde ikke mere skrive mine Historier à 10 Cents Stykket — dels rev det min Sjæl isønder, dels opdagede Udgiverne snart, at der var noget i Vejen med mig — og saa gik de mig forbi.

For min Sjæls Øjne saa' jeg hele den kommende Menneskeheds Slid og Strid, men jeg havde ikke Kræfter til at udtrykke, hvad jeg saa'. Jeg havde kun usammenhængende Protester og fortvivlede Skrig. Jeg havde ingen Venner, ingen til at støtte mig eller lede mig paa Vej mod Lyset.

Mine rige Slægtninge sendte mig kun en Gang imellem deres gamle Klæder, og af og til foreslog de mig en Stilling i deres Bank.

Da jeg ikke vilde dét, havde jeg intet Valg; jeg maatte atter drage ind i Skovene, leve i Telte og Hytter, vaske Tallerkener og passe Barnet og min syge Hustru og skrive. Noget af disse Tiders Bitterhed lagde jeg i en Bog, som hed Arthur Stirlings Optegnelser, en Dagbog skrevet af en ung Digter, som sultede paa en Kvist og til sidst tog Livet af sig. Den blev noget af en Sensation baade i England og Amerika — men det var blot en Bog om min egen Sjæl, og Verden har endnu ikke Tid til at lægge saadan Mærke til de enkelte Sjæle.

Jeg skulde blive ved at tynges af mit Mareridt, til jeg opdagede den socialistiske Bevægelse — til jeg havde lært, at min egen Kamp for Livet kun var den samme som hele Menneskehedens Kamp for Livet.

Det var ikke noget, som stod i Literaturen — det var først nu begyndt at trænge der ind. Det var ikke noget, jeg kunde læse paa Universitetet, for Universitetet havde aldeles ikke hørt om det — det er noget, som Arbejderne lærer gennem bitre og ubarmhjertige Erfaringer.

Naturligvis havde jeg hørt om uklar Socialisme som en teoretisk Regeringsform — som en Drøm om det fuldkomne Samfund. Men om Socialisme som Vilje og Handling vidste jeg intet — intet om Socialismen som Alverdens Proletarer i Oprør mod den rovbegærlige, organiserede Kapitals Herredømme.

Det var en vidunderlig Opdagelse, jeg gjorde her, for den gav mig Nøglen til alt det, som jeg ikke forstod. Jeg opdagede, at det slet ikke var mig alene, der bar Byrden af Alverdens Lidelser paa mine Skuldre. jeg saa' at jeg havde Kamerater og Forbundsfæller i Kampen. Saa behøvede jeg ikke mere at betragte vor civilicerede Verden som det Sted, hvor vilde Dyr kæmpede og flaaede hverandre uden Formaal og uden Ende. Jeg saa', at alt dette kun er de første Fødselsvéer før den ny Verden, som skabes.

Og saa fandt jeg ogsaa min egen Plads i Livet og forstod Meningen med, at jeg var til. — Nede i Samfundets Dyb levede der Millioner af Mennesker, som raadnede op i Smuds og Last og udbredte en snigende Smitte, som inficerede hele Organismen. Men disse Stakler vidste ingen Ting, de anede ikke selv, hvad der var i Vejen med dem. Desuden var de stumme, saa de kunde ikke have sagt det, selv om de havde vidst det. Og de Folk, som havde Stemme, de vidste heller ikke noget. De sad mageligt og tænkte paa alt og ingenting. De var jo født til Lykke, og de snakkede sammen og sagde, at hvis en Mand gik tilgrunde, saa var det hans egen Skyld.

Jeg var den eneste, som samtidig vidste det og havde Stemme til at sige det med og havde været nede i Samfundets Dyb og havde levet Proletarens Liv. Jeg — en Dreng paa 25—26 Aar kendte af egen Erfaring Ting, som alle Lærere og kloge Mænd, Doktorer og Politikere ikke anede. Jeg havde med mit eget Legeme udstaaet Sult og Kulde og Ulykke og Sygdom og Elendighed. Jeg havde prøvet det enkelte Menneskes hele Indsats af Energi og indset, at den enkelte intet formaaede. Jeg havde set Legeme og Sjæl forfalde i mig — og værre endnu — set det forfalde hos dem, jeg holdt af. Og saaledes kendte jeg, med en Vished som ingen kunde bestride, hvad Grunden er til de Onder, der raser i den moderne Verden: — Nervesvækkelse, Melankoli, Hysteri, Drukkenskab, Sindssyge, Selvmord, Prostitution, Krig og Forbrydelser.

Min oprindelige Anledning til at skrive „Junglen" var en Anmodning fra det socialistiske Blad „Appeal to

Reason" om at skrive en Føljeton. Jeg arbejdede den Gang paa en Trilogi, som jeg længtes efter at faa færdig — tre Bøger fra den amerikanske Historie — som Amerika ikke lod til at længes saa forfærdeligt efter. Men jeg indsaa, at det var bedst at lade Verden læse mine Erfaringer, mens jeg duede til at skrive dem.

Saa begyndte jeg at anlægge en Roman, der skulde fremstille de moderne Arbejderforhold og vise, hvordan de drev Arbejderne ind mod Socialdemokratiet. Det var lige efter den store Slagteri-Strejke, og Bladene havde skildret Tilstandene i nogle Artikler, som vakte min Opmærksomhed. Jeg vidste, at dette var et Sted, hvor det moderne Kapitalsystem herskede uindskrænket og formede alt efter eget Hovede.

Jeg tog der hen og boede sammen med de Folk i 7 Uger. Fordi jeg var Socialist optog de mig hos sig og fortalte mig alt, hvad de vidste. Om Aftenen sad jeg hjemme hos dem og snakkede med dem, og om Dagen lod de tit være at arbejde, blot for at føre mig rundt og vise mig alt, hvad jeg vilde se. Jeg studerede deres Liv i alle Enkeltheder og noterede mig nok til at fylde et helt Bind. Jeg talte ikke alene med Arbejderne og deres Familjer, men med Direktører og Tilsynsmænd, med Nattevagter, Beværtere og Politibetjente, med Læger, Sagførere og Købmænd, med Politikere, Præster og godgørende Mænd. Jeg skyede ingen Ulejlighed, hvis jeg blot kunde faa alle Smaating nøjagtigt at vide; og i den Retning kan „Junglen" staa for den haardeste Prøve — den er saa korrekt som nogen Statistik.

I mange Henseender var „Onkel Toms Hytte" mig et Forbillede for dét, jeg vilde skrive. Først og fremmest var jeg Kunstner og vilde skabe Kunst. Men, hvis det var muligt, vilde jeg ogsaa skrive en populær Bog — en, som vilde blive læst af Folket og ryste Landet ud af dets Søvn. Dette tror jeg ikke er lykkedes mig.

Det vilde maaske være lykkedes, hvis jeg havde haft saa god en Anledning, som Mrs. Stowe havde; men min Opgave var adskillig sværere — den moderne Løn-Slaves Liv er saa meget mere mekanisk og saa meget mindre poetisk end Kvæg-Slavernes var for 50 Aar siden. Den sorte Slave var kostbar; han var 300 Dollars værd fra Fødslen, og hvis der blev sørget godt for ham, kunde han stige fem Gange saa meget i Værdi, naar han blev voksen; derfor havde han en lys, lykkelig Barndom. Men der er mere end nok af ikke-faglærte Arbejdere over hele Verden, og det er Verden ganske ligegyldigt om de Børn, som fødes i den moderne Fabriksverdens Udskudsklasser, bliver voksne eller ej. Og desuden levede de sorte Slaver som Regel ude paa Landet og kunde komme til at vinde sin Herres Sympati — men Løn-Slaven ser aldrig andet end en Arbejderkasserne og en Fabrik. Og hans Kone er en Maskine.

Alt dette gjorde Opgaven uendelig svær for en Forfatter. Det gav ham saa meget mindre Anledning til Farve og Lys, Humør og Eventyr, saaledes som populære Bøger maa have. Mine Venner sagde mig, at alene „Junglen"s Uhygge vilde slaa den ned, men jeg kunde svare, at jeg maatte gøre den sand — jeg havde boet 7 Uger ved Slagtehusene og havde ikke opnaaet at se en eneste Straale Solskin i de Folks Liv — uden hvad de kunde drikke sig til.

Maaske forbavser det Dem at høre, at jeg ikke opnaaede min Hensigt med „Junglen" — naar De véd, hvilket Oprør den vakte. Men det Oprør var nu ganske tilfældigt og kom af en helt anden Ting. Jeg vilde jo indgyde Folk Afsky ved at vise dem, hvordan Fabriksherrerne behandlede deres Ofre — men ved et rent Tilfælde var jeg snublet over en anden Opdagelse:

— Hvordan de behandlede Verdens Kødvarer. Med andre Ord: — Jeg prøvede at ramme Folk i Hjertet, og saa traf jeg dem i Maven.

Jeg smiler, naar jeg nu tænker paa det. Saa upraktisk var jeg, at jeg ikke tænkte paa, hvorvidt den Opdagelse rakte! Jeg tænkte virkelig grumme lidt over Kødsagen, den Gang jeg var i Chicago. Da jeg netop gik og studerede hele det store Ødelæggelses-System, som hersker dèr, saa syntes jeg blot, at Varernes Ødelæggelse var en ganske naturlig og rimelig Del deraf. Jeg saa' naturligvis meget til det, men ikke halvt saa meget, som hvis jeg havde gjort mig større Ulejlighed. Selv spiser jeg ikke meget Kød, og jeg var temmelig ligegyldig for Sagen. Det var min Mening — og det er det endnu — at hver den, som synker en Bid Kød, der er tillavet af de hensynsløse Pengerøvere i Chicago, han har ærlig fortjent al den Forgiftning, han faar.

Nu blev „Junglen“ Dagens Sensation. Forlæggerne kom af med 7000 Eksemplarer paa en eneste Junidag. Og det har jeg ikke noget at indvende imod. Publikum kan jo lige saa godt se paa mit Billede i Bladene som paa Billedet af en Morder eller en Bokser. Men jeg maa beskedent protestere mod de lærde Kritikere, som ikke finder, at Bogen er andet end et Øjebliks Sensation. Jeg tror ikke, vi har nogen anden Bog i amerikansk Literatur — maaske med Undtagelse af „Onkel Toms Hytte“, hvor der er lagt saa megen Menneskelidelse i Udarbejdelsen. „Junglen“ betyder Begyndelsen til en Proletar-Literatur i Amerika; vi har ikke før haft noget, som ligner den — undtagen Sentimentalitet med Sukker paa som „Mrs. Wiggs of the Cabbage Patch“.

„Junglen“ adskiller sig fra de fleste realistiske Bøger derved, at den er skrevet indvendig fra. Den er opstaaet af et Forsøg paa at forene det bedste af to vidt forskellige Kunstretninger — at forene Shelleys Tanker med Zolas Ord — og denne Kunstopfattelse tror jeg vil brede sig mere og mere, alt eftersom den revolutionært socialistiske Bevægelse faar Stemme at tale med.

Realisterne af den franske Skole — dem som George Moore er Englands Repræsentant for — de er Middelklassedigtere. De samler deres Stof med uhyre Dygtighed, og de kan deres Sjælelære. Men det staar ikke paa deres Program, at man skal leve det Liv, som man skildrer; de føler det ikke som en Pligt, selv at tage Del i deres Skikkelsers Følelse. De gør deres Arbejde udefra, og de er lige som en Læge, der studerer „Tilfældet“ saa indgaaende, at han glemmer at hjælpe Patienten af med Lidelsen.

Men nu rører Livet sig i selve Masserne. Proletar-Forfatterne begynder at faa Stemme, og han faar Publikum, og han kan ernære sig selv. Og han betragter ikke Kammeraternes Liv som en fortræffelig Lejlighed til Kunstbehandling, han ser paa det som et Helvedes Mareridt, der kun har den ene gode Side, at det driver de Mennesker til Oprør og til gensidig Hjælp — til at rive sig løs.

Proletar-Forfatteren skriver med en bestemt Hensigt for Øje. Han tænker ikke paa Kunsten for Kunstens Skyld — ikke mere end en Mand ombord paa et synkende Skib tænker paa at sætte sig i Kahytten og male et smukt Billede. Han tænker paa at naa Land og at hjælpe sine Brødre og Kammerater i Land — og saa kan der senere blive Tid nok til Kunst.

Og dette er mit Syn paa Livet.

I mig er Kilderne til Glæde og Skønhed tørret ind. Blomsterne synger ikke mere til mig som før. Heller ikke Morgengryet eller Stjernerne. Jeg er blevet ligesom en Soldat ude paa haardt Felttog — jeg tænker kun paa Fjenden. Mine Oplevelser har været af den Art, at jeg ikke kan

mindes dem uden Kvalme; jeg kan slet ikke taale at tænke paa dem — uden som en Forberedelse til at skrive „Junglen“. Men jeg tror, at de Ting maatte én Mand opleve, for at alle andre skulde slippe for at opleve dem senere.

Folk siger til mig: „Nu kan De da ikke være saa forbitret Socialist, efter at De har tjent Penge“. — Jeg prøver ikke at forklare dem, hvad jeg synes om en saadan Bemærkning jeg svarer blot, at jeg tilfældigvis ikke hører til den Slags Mennesker. Det er sandt, at jeg nu er, hvad man kalder berømt, maaske bliver jeg ogsaa rig; og jeg kunde godt rejse over til England og træffe sammen med Hertuginder og Lorder og „være noget“. Men findes der det Sted i Verden, hvor jeg kunde blive fri for Tanken paa mine Nætter i Fortvivlelse, paa Taarer jeg græd og Sorger jeg havde? Kunde jeg nogensinde glemme de Mænd og Kvinder og Børn, som blev tilbage dèr nede i Samfundsdybet med deres sultne Træk. Jeg klatrede jo ud i det fri over disse Menneskers Ansigter, de gjorde sig selv til en Stige for mig. Det var deres Skillinger, som holdt Livet oppe i mig, mens jeg skrev min Bog; det var deres Ord som holdt mig til Ilden. Da det var lige ved, at en Forlægger skulde faa Lov at undertrykke mig, saa kom de frem — bogstaveligt i tusindvis — og hjalp mig igennem. Og nu er Livet for mig blevet en Anledning til at vise dem, at de ikke har taget Fejl af mig. Det er blevet mig en Anledning til at være en tillidsværdig Fører i de vidunderligste Oplevelser, som Verden nogensinde har set.

Hvis I ikke forstaar, hvad der skal komme, saa hør mit Raad og prøv at skaffe Jer det at vide, thi ellers er Livet knap værd at leve i vor Tid.

Tæppet skal op for et Verdensdrama, hvis Lige Historien aldrig har vist os, og I har Ret til at se paa det — en Ret, som jeg ikke vilde bytte bort for en Billet til at se alt, hvad der er foregaaet før, siden Menneskeracen opstod. Og jeg ynkes over Jer, hvis I hører til de Ulykkelige, som sidder kolde og uopmærksomme, fordi I ikke forstaar det Sprog, som dette store Drama spilles i.

Sprogets Navn er Socialismen. Det er et Verdenssprog. Det tales overalt, hvor Mennesker er drevet sammen i Masser og gjort til Maskin-Slaver. Det er Broderskabets og Kammeratskabets Sprog; den gensidige Støttes, den gensidige Løsrivelses Sprog. Frihedens, Retfærdighedens og Næstekærlighedens Sprog.

Men maaske I ikke hører til de Stakler, som lever indesluttet i en lille Klasse for sig selv, og tror, at Verden udenfor er uinteressant, og at Folk, som passer Maskiner er snavsede og dumme og al den Slags, og at det er ligegyldigt, om de lider, eller om de lever eller dør.

Maaske! — Men netop nu drømmer de den mægtigste Drøm og kæmper den mægtigste Kamp, som Historien nogensinde har fortalt om — og I véd det ikke, I bryder Jer ikke om det! Men jeg har været nede i den Smedje, hvor Sværdene smedes. Jeg har set Tropperne blive mønstret og hørt Trompeterne kalde — og jeg er èn Fører i Kampen!

Hvad Interesse har for Eksempel den russiske Opstand for Jer, hvis I ikke forstaar den socialistiske Bevægelse? Hvad kan I, andet end at stirre forvirret paa den og undre Jer over, at Mennesker kan være gale nok til at gøre, hvad I vilde paastaa, at de ikke kunde? Og naar de samme Fødselsvéer griber fat i Frankrig og Tyskland, naar den samme Omvæltning naaer til England og Amerika — hvad har I saa andet at gøre, end at rende rundt og skrige af Angst som Børn i et Hus, der brænder?

Og saa kunde I jo alligevel have taget Del i det hele som forstandige

Mænd — hvis I blot vilde have gjort Jer den Ulejlighed at se ned i Samfundets Dyb og forstaa, at dèr nede er der Mennesker lige som I selv, og at det Liv, de lever, ikke er til at udholde for Mennesker — og at det kun er et Spørgsmaal om, hvor lang Tid de behøver til at finde Vejen ud.

Danmark i 1807.

Af P. Munch.

Et gammelt Sagn fortæller, at den Kanontorden, under hvilken de danske Blokskibe skødes i Ruiner den 2. April 1801, vakte den danske Folkeaand efter lange Tiders Dvale. Sagnet synes lige saa sejglivet som det er naivt. Det er muligt, at den Haardnakkethed, hvormed danske Soldater og Matroser holdt ud i en haabløs og formaalsløs Kamp, gav et Par Digtere et lille bitte Stød fremad i deres Udvikling. Men det er sikkert, at den danske Folkeaand i 1801 i usædvanlig ringe Grad trængte til at vækkes. Sjældent har den været saa vaagen som da. Og det er sikkert, at netop Skærtorsdagsslaget blev Indledningen til en Række af nationale Ulykker, der for en rum Tid atter sænkede den danske Folkeaand ned i den Svækkelsestilstand, af hvilken den nys havde rejst sig.

De sidste Aartier før 1801 var en Søndagstid for det danske Folk. Tankerne var klarere og dristigere, Følelserne varmere, Viljerne stærkere end det er Tilfældet til daglig i vort Fædreland. Alt syntes at gro og vokse med en sjælden Frodighed. Uanede Rigdomme strømmede ind i Landet ved dristig Skibsfart eller trylledes frem af Jorden ved de flittige Hænder, der nys var løst af Stavnsbaandets Lænker. De stakkels forhutlede Læreanstalter, vi havde før, blev til Skoler, der stod Maal med de bedste, Tiden kendte. I Litteraturen var der Rigdom og rask Udvikling. Bøger spredtes i Folket som aldrig før, Tidsskrifter og Aviser opdrog en Sans for Landets Velfærd, som ingen havde drømt om et Par Aartier tidligere. Fordomsfrit og alsidigt var vort Aandsliv. Selv over Regeringen var der et Drag af Storsyn og Højsind. Reformer, der gravede dybt ned i den danske Muld, skabte vort Samfund om fra Roden.

I hele denne ypperlige Udvikling sker der ligesom et Ryk tilbage ved Slaget paa Rheden. Fremskridtet standser ikke endnu, det fortsættes de næste 6 Aar som efter Inertiens Lov. Men Kraften er taget af det. Tankerne vendes nu andet Steds hen. Det er det store Krigsskuespil ude i Europa, der nu tager danske Sind fangne. Man har følt Krigens Trusel over sig uden ret at forstaa dens Farer. Man følger med spændt Interesse de andres Kampe, man bereder sig efter Evne til at deltage i dem, og blændet af de næsten lynsnart dannede Sagn om Slaget den 2. April, drømmer man fantastiske Drømme om, hvad danske Vaaben kan udrette.

Aarene fra 1801 til 1807 gaar med flittige Rustninger. Den arbejdsglade og soldaterberusede Kronprins er paa Færde overalt. Han samler Soldater, eksercerer med dem, holder Revuer

og Parader og laver Uniformer og Reglementer om i det uendelige. Landets Kræfter anspændes til det yderste. Kongeriget og Hertugdømmerne med deres 1½ Million Indbyggere faar en Linjehær paa 32,000 Mand, et Landeværn, der anslaas til 65,000, og desuden Borgervæbninger i Hovedstad og i Provinsbyer. Norge med dets knap 900,000 Indbyggere har 24,000 Mand under Vaaben. Og samtidig udvikles den Flaade, om hvilken Kronprinsen og hans Folk med Stolthed siger, at den er den fjerde største i Europa, og som Verdens største Sømagt snart skulde regne det for Umagen værd at indlemme i sin. Hvad der kan gøres for at bringe Landet i Forsvarsstand, det sker. Og man holder sig rede til Kamp, saa tit der synes Fare derfor. Med England er man Ven. Derfor ligger den stolte Flaade i Havnen uden ret meget Mandskab. Man har jo ogsaa den gode Grund dertil, at skal Flaaden bemandes, da maa Landets indbringende Søfart lamslaas. Man har ikke Søfolk til begge Dele. Men overfor Napoleon er man paa Post. Kronprinsen taler overlegent om Kejserens Hære. „Enhver Armé," siger han, „der opgiver det overflødige Pedanteri, holder god Orden og afskaffer Bagagen, vil sikkert altid have Fortrinet fremfor Franskmændene." Han er i hvert Fald rede til at maale sig med dem. Da de franske Tropper i Sommeren 1803 besætter Hannover, drager Kronprins Frederik i egen høje Person til Holsten med 16,000 Mand, Halvdelen af hans Linjehær paa Krigsfod. Han faar til Løn det medlidende Spørgsmaal i Napoleons Blad „le Moniteur": „Tror Kronprinsen for Alvor, at han kan imponere os mere med sin Hær end med de blotte Grænsepæle?"

Denne Gang drev Faren over. Men saa fulgte i 1805 den tredje Koalitionskrig og hurtig efter denne Napoleons Krig med Prøjsen og Rusland. Kronprins Frederik drog atter med sin Hær til Hertugdømmerne. Omkring 20,000 Mand holdtes her i de følgende Aar stadig under Vaaben. Imidlertid slog Napoleon ind paa Fastlandspærringen overfor England, og dette værgede sig med alle Midler, der stod til dets Raadighed. Det var at forudse, at saasnart Prøjsen og Rusland var besejrede, vilde Napoleon tvinge alle nevtrale Stater, ogsaa Danmark, til at afbryde Handelsforbindelsen med Englænderne. Den 7. Juli 1807 sluttedes Tilsitfreden mellem Napoleon og Alexander I. I hemmelige Paragrafer bestemtes det, at hvis England ikke bøjede sig inden 1. Decbr., skulde Rusland deltage i Krigen mod det, og Rusland og Frankrig skulde da i Forening kræve af Danmark, Norge, Sverige og Portugal, at de skulde lukke deres Havne for Englænderne og erklære dem Krig.

Englænderne fik næsten øjeblikkelig Besked om denne „hemmelige Aftale". Vigtigst var det for dem, hvorledes det gik Danmark — Norge. Dette betød ikke saa helt lidt for deres Handel. Og først og sidst: paa Københavns Rhed laa en anseelig Flaade. I Napoleons Magt kunde den blive dem farlig og besværlig, en ypperlig Hjælp for Kejseren til at skabe den Flaade, han atter og atter søgte at fremtrylle paany efter hvert Nederlag paa Havet. Danmark havde ivrig forsikret Englænderne, at det ikke vilde lade sig tvinge til Krig mod dem. Kronprinsen og hans Raadgivere havde hele deres Sympati paa engelsk Side. Men Englænderne turde

ikke stole paa, at det danske Venskab sikrede dem mod, at den danske Flaade kunde blive brugt mod dem. Hvem vidste, hvad Danskerne gjorde, hvis Napoleons Hære oversvømmede Holsten, Sønderjylland og Nørrejylland? Kunde det da ikke ske, at Danmark lod sig tvinge over paa fransk Side, og at Flaaden i København vendtes mod England. Der var kun et Middel til at sikre sig derimod: at tage den danske Flaade i Forvaring. Danmark var for svagt til at værne den, selv om man kunde stole paa dets gode Vilje. Det var bedre, England bragte den dyre Skat i Sikkerhed og forøgede sin egen Flaade med de danske Skibe, saalænge Krigen stod paa.

Det var næsten selvfølgeligt, at Englænderne, truede som de var, tænkte saaledes og handlede derefter. Saa snart de vidste rigtig Besked om, hvad der var sket i Tilsit, tog den engelske Regering sin Beslutning, og d. 3. August kastede Englands Flaade Anker ud for Kronborg. I Løbet af en Ugestid samledes i Sundet 25 Linjeskibe og omtrent 40 andre Krigsskibe, det vil sige en Krigsflaade vel halvanden Gang saa stor som hele den danske Flaade. Dertil kom henved 400 Transportskibe med Soldater og Skyts, og hvad der ellers behøvedes. Efter at en Hærdeling, Englænderne havde haft liggende paa Rügen, ogsaa var kommet til Sjælland, talte Soldaterstyrken omtrent 30,000 Mand. Den var nøje afpasset efter Behovet, stærk nok til at slaa al dansk Modstand hurtig og sikkert til Jorden.

Den 6. August mødte en engelsk Udsending hos Kronprinsen i Kiel. England tilbød Forbund; det vilde yde 25 Linjeskibe og 40,000 Mand til Hjælp, omtrent den Styrke, der allerede var i de danske Farvande, men det krævede til Pant paa Danmarks Troskab den danske Flaade til Opbevaring under Krigen. Det kunde ikke betro Danmark selv at vogte den.

Dette Krav forvandlede Danmarks Politik. Naar Freden ikke længere kunde holdes, havde det været Tanken at slutte sig til England. Men man vilde ikke lade sig true dertil, og man saa i Kravet om Flaadens Udlevering en grov Fornærmelse. Man ansaa Forbundet med England for klogere end Forbundet med Napoleon. Men Hensynet til „Æren", gik frem for Hensynet til Klogskaben. Englænderne var kommet først og havde stillet deres Krav før Napoleon, derfor gik man mod dem.

Kronprinsen ilede til København for at bringe alt i Orden til Forsvar. Det var den Gang en By paa en 100,000 Indbyggere. Den var befæstet som Smaastatsfæstninger i de Tider almindelig var det, vel hverken værre eller bedre end Gennemsnittet. Volde og Grave omgav Byen. De laa, hvor Voldgaderne nu ligger. Udenfor strakte sig de endnu beskedne Forstæder. Kun 3—4000 Mennesker boede her. Forsvarsstyrken var 6100 Mand Linjetropper, 2500 Landeværnssoldater, 4000 Borgervæbning, 4—500 Livjægere og Herregaardsskytter, og 800 Studenter, ialt omtrent 14,000 Mand. Desuden stod et Brandkorps paa ikke mindre end 4000 Mand til Raadighed til Kamp mod de Ildebrande, Fjendens Skyts kunde tænde. Proviant tilførtes i store Mængder med febrilsk Hast fra de nærmeste Egne. Det Forraad, som saaledes tilvejebragtes, viste sig rigeligt for den Tid, Belejringen varede.

Kronprins Frederik gav sine Ordrer i Hast, og allerede Natten mellem d.

11. og 12. forlod han atter København for at vende tilbage til sin Hær.. Det var ikke hans Agt at lade sig indespærre i en belejret By. Det synes, at han har drømt om, at København kunde holde sig, til han kunde bringe Byen Hjælp. Han har i saa Fald fantaseret ganske urimelig. Ikke blot var det givet, at Byen maatte falde hurtig, men det var saa sikkert som noget, at der aldeles ikke kunde være Tale om at bringe Hjælp. Den engelske Flaade var jo Herre i vore Farvande. Det var umuligt at føre Tropper fra Hertugdømmerne til Sjælland, saalænge Englænderne fandt Anledning til at hindre det.

Den 16. August gik Englænderne i Land ved Vedbæk. De danske Tropper, der førtes af den gamle General Peymann, gjorde intet Forsøg paa at hindre det. Man har klaget derover siden, men forsaavidt uden Grund, som den danske Styrke paa ingen Maade vilde have været i Stand til at hindre Landgangen, selv om alt var sat ind derpaa. Den næste Dag stod de engelske Tropper udenfor København, og i Løbet af faa Dage førte Englænderne deres Skanser frem til tæt ind mod Søerne. Fra dansk Side var der ikke stort at gøre.. Man lod Brandkorpset ødelægge de Bygninger, som fandtes mellem Søerne og Voldgravene, og man foretog nogle Udfald. De skete alle med ringe Styrke og blev saa godt som resultatløse. Saaledes gik en 14 Dage. Det var varm Sommer med straalende Solskin. Folk var ustandselig paa Benene, optagne af alt det ny og mærkelige, ivrige for at gøre deres bedste til Byens Forsvar, ganske uklare over, hvor smaa Mulighederne var. Der var Mad endnu og om Bombardement var der endnu ikke Tale. Tilstandene syntes for mange ganske hyggelige og yderst spændende og interessante. Der berettes om en vis tilfreds, forventningsfuld Stemning, ganske som

Væbnet Student 1807.

i Paris i de første Dage efter Indespærringen i 1870.

Medens Københavnerne saaledes ventede paa, hvad der skulde komme, skete et næsten ufattelig naivt Forsøg paa at undsætte Byen. Blandt de mange Ordrer, Kronprinsen havde udstedt den Dag, han var i Køben-

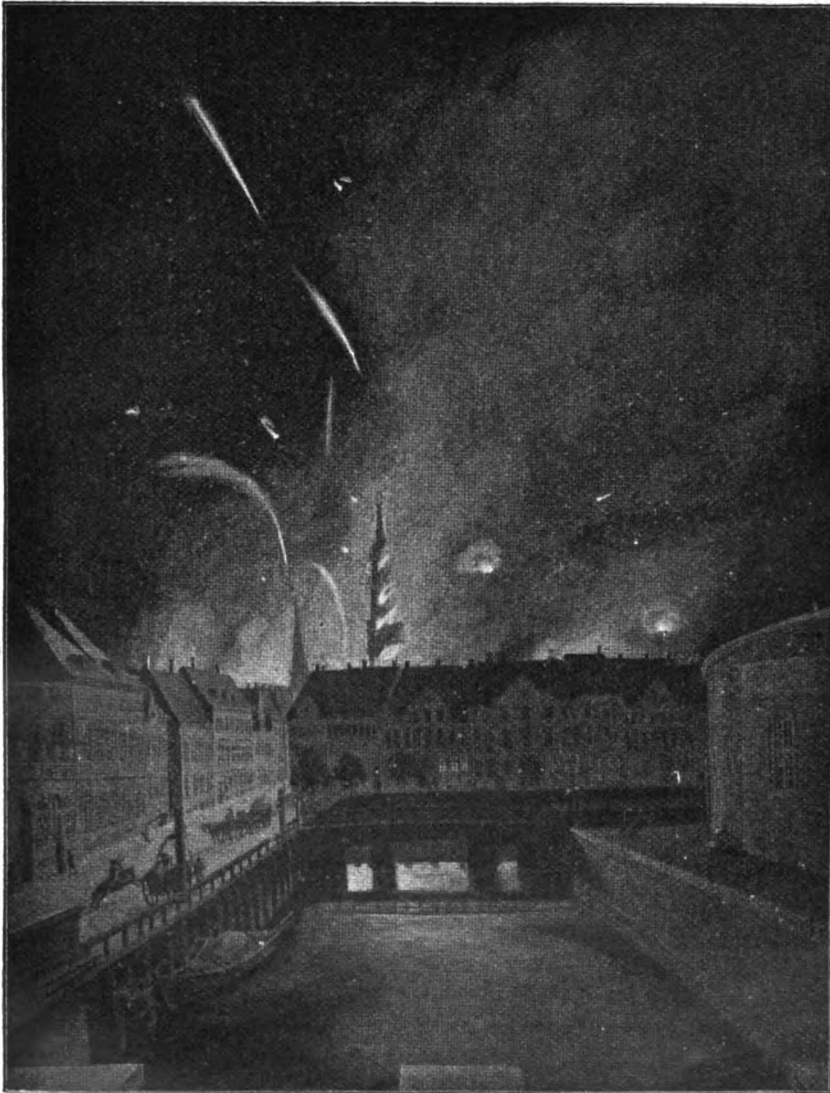
havn, var ogsaa en, der kaldte Landeværnet fra Sjælland, Møen, Falster og Lolland under Vaaben. Det skulde ile den betrængte Hovedstad til Hjælp. Saa aldeles ubegribende var han med Hensyn til vore militære Muligheder, at han ikke veg tilbage for det fuldstændig hensigtsløse Offer af Menneskeliv, som dette maatte bringe. Imidlertid, Officerer og Mandskab lystrede den forunderlige Ordre. En Del af Mandskabet fra de sydlige Øer gjorde Indvendinger, da de skulde føres til Sjælland. „Vi er Landeværn, ikke Soldater," raabte de til Officererne. Men med kom de til sidst alligevel. I Løbet af godt 14 Dage samledes henved 6000 Bønder i Egnen ved Køge. Deres Øvelse i Vaabenbrug var ganske betydningsløs. Rigtige Vaaben havde man kun til en Del af dem. Resten maatte nøjes med Jagtbøsser og hvad man ellers kunde skrabe sammen hos private Folk. Kronprinsen havde givet Ordre til at benytte de gamle Hellebarder, Spyd og Sværd ved Kirkerne, som „vore Forfædre have brugt med Hæder imod Fjender og Voldsmænd, og som af deres Sønner og Efterkommere ville blive brugte ved denne Lejlighed med samme Held, da Dannemænds Mod og Standhaftighed er uforandret og urokkelig som deres Hengivenhed og Kærlighed til Konge og Fædreland ubegrænset." 13 smaa Kanoner var Hærens Artilleri.

Mod denne Styrke af „Bønder stillede i Geled", førte Wellington 6000 Mand kampvante engelske Tropper. Den 29. August naaede Englænderne Landeværnet ved Køge. Det spredtes som rimelig var, saa godt som uden Modstand. 100 danske Menneskers Liv kostede den fornuftstridige Kamp, 150 saaredes, 11—1200 blev fangne. Resten flygtede i rette Tid. Kronprinsen opmuntrede bag efter paa det smukkeste Generalerne: „Tænk paa Amerikanerne, som i de første Affærer med Britterne altid løb. Lidt efter lidt vil de nok vænnes til at se Fjenden, og da gaar det."

Imidlertid var Englænderne blevet færdige til at bombardere København. Endnu to Gange, d. 1. og d. 2. Sptbr., tilbød de Forbund mod Flaadens Udlevering til Opbevaring i Krigens Tid. Peymann afslog, i Henhold til de Ordrer, Kronprinsen havde givet ham.

Saa begyndte Bombardementet ved Aftentid den 2. Septbr. for at vare 3 Døgn igennem, kun afbrudt af nogle Timers Ophold om Dagen. 13—14,000 Projektiler kastedes i Løbet af disse Dage og Nætter ind over Byen. Saa godt som alle Kvarterer beherskedes af de fjendtlige Kanoner. Det var et Bombardement langt frygteligere end Bombardementet af Paris i 1870, hvor der i Løbet af en Maanedstid kun kastedes c. 10,000 Granater ind i Byen, og hvor kun bestemte Kvarterer kunde beskydes, saa Beboerne kunde søge Sikkerhed i andre Bydele. Under Københavns Bombardement maatte man helt ud paa Kristianshavn eller videre ud paa Amager, om man nogenlunde vilde sikre sig. Titusinder søgte derud. Talrige Huse inde i Byen stod tomme, saa der ingen var til at slukke den Ild, Bomberne tændte, i det Øjeblik den brød ud. Sted efter Sted begyndte Byen at brænde. Brandmandskabet stred imod saa godt det evnede, men forgæves. Englænderne rettede systematisk deres Skyts mod de Steder, hvor det allerede brændte for at hindre Slukningsarbejderne. Den første Nat lykkedes

det nogenlunde at blive Herre over Ilden, den næste bredte den sig uimodstaaelig, og den tredje opgaves lidt givende sammen. Deres Kræfter var anspændt ud over alle rimelige Grænser, de slog ikke til længere. Mange

Frue Kirkes Brand.

efter lidt al Kamp imod den. Brandmandskabet kunde ikke mere. Døgn efter Døgn havde de arbejdet næsten uden Hvile. Nu sank de sløve og opfaldt i Søvn midt imellem Granatstumperne. Og Borgervæbningsfolkene forlod Voldene. De kunde ikke udholde at staa der og skyde virk-

Byen set fra Kristianshavn under Bombardementet.

ningsløse Skud ud i Mørket, medens deres By brændte bag dem, og deres Slægtninge dræbtes.

Mange af dem, der oplevede disse Dage og Nætter, har siden fortalt derom. Blandt dem er Th. Overskou, der oplevede disse Begivenheder som Barn. Han fortæller om den første Bombardementsnat, som han tilbragte i et Hus i Studiestræde, der var beboet af 32 fattige Familjer:

„Alt var den hyggeligste Sommeraftensfred. Pludselig hørtes et Par svære Skud. „Nu begynder de!" raabte Alle. Men da man ikke saa Følgerne af Skudene, blev de Gamle roligt ved deres Gerning; kun vi Børn gik efter min Moders Befaling ind i Gangen. Næppe var vi imidlertid kommet vel derind, førend en Bombe styrtede ned i Forhuset, rev et Fag Vinduer ind til Gaarden med sig, faldt ned ikke langt fra Folkene ved Posten og sprang i mange smaa Stykker, som tillige med Brostenene dansede om dem. De tog Flugten og en almindelig Forfærdelse udbredte sig, thi nu blev den skrækkelige Skyden uophørlig; de lysende Bomber fløj i deres stødvise Fart hvislende igennem Luften, blussende Brandrør krydsede hverandre og susede ned paa alle Sider. Alle var i den frygteligste Angst og Forvirring". „De ilede alle ned ad Trapperne og tyede sammen under Jamren". „En jamrede for sin Mand, en anden græd for sin Fader; Nogle søgte at finde paa Midler til at sætte sig i Sikkerhed mod Bomberne; Andre tænkte paa at redde deres Ejendom; Nogle omfavnede og kyssede hverandre, Andre bandede Engelskmændene, og atter andre raabte fortvivlede, at deres sidste Time var kommen. Alle hvinede af og til imellem hverandre, naar de troede at høre en Bombe slaa ned, og anraabte Gud om Frelse fra denne uden Ophør flammende og buldrende Ødelæggelse." „Den høje Hyrekudskekone udmærkede sig som den Værsthylende. Den ene Gang efter den anden raabte hun til sin Datter: „Marie, Marie! gaa op og tag Psalmebogen og se, at Du kan finde Bispens Bøn!" Den stakkels halvvoksne Pige turde ikke under den forfærdelige Buldren og Bragen vove sig alene op paa anden Sal; hun græd, bad for sig, rystede af Angst over hele Legemet; men da Moderen, som ikke selv havde Dristighed til at gaa, til sidst trods sin ellers fromme Natur, vilde banke hende, tog hun Mod til sig og skyndte sig i Mørket, højt syngende, op efter Psalmebogen. Næppe var hun igen kommen ned, førend Konerne fik hende midt ind iblandt sig, stillede hende op paa en Stol, knælede allesammen omkring hende, og lod hende, under idelige Afbrydelser med Angstskrig over den frygtelige Dundren og Rabaldren udenfor opramse en af Biskop Balle forfattet Bøn, som hele Flokken sagde efter eller ledsagede med: „O Herregud, hør os!" og „Ak, Du min Herre Jesus og Frelsermand, det hører og bønhører Du."

J. C. Drewsen, hvis Erindringer fornylig er offentliggjort i „Historiske Meddelelser om København, skildrer den sidste Bombardementsnat. Han fortæller, at han selv faldt i Søvn, lænet til et Træ og først vaagnede, da Træet bukkede sig under ham. Og han fortsætter:

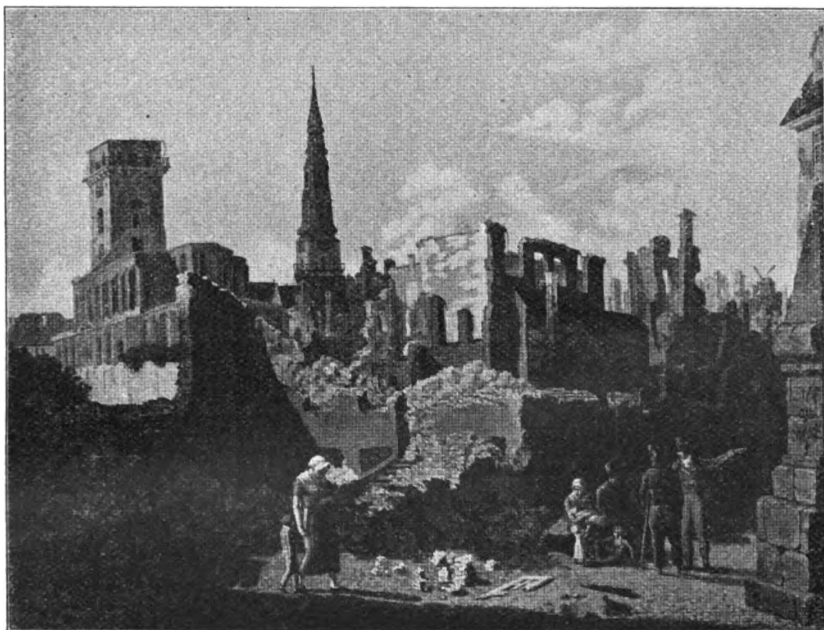
„Hvad Angst og Jammer og Ødelæggelse saa jeg ei i denne Nat. Især er endnu Erindringen levende hos mig om den rædselsfulde Angst, hvoraf et gammelagtigt Fruentimmer var besat, der vilde til Christianshavn, men ei vovede at passere Langebroe, som hun med rette ansaa for farlig. Medlidenhed drev mig til at følge hende, indtil hun var i Sikkerhed. Jeg saa Nakken slaa af to unge Fruentimmer; jeg saa Indvoldene vælte ud af en Borger, som en Bombe traf; jeg saa en Bombe falde paa en Artillerist, der sov, og at splitte ham saaledes ad, at man kun paa Stænger, som man stak under hans Levninger, kun-

de bære ham bort. Tilsidst brød man sig ei mere om saadanne Begivenheder, men dog farer det endnu igennem mig, naar jeg tænker paa, at jeg stod paa Volden og saa, at en fjendtlig Kugle fra Pesthusbatteriet, dræbte og haardt saarede 5 eller 6 Livjægere paa de afbrændte Tømmerpladser".

Omsider indsaa man, at det var umuligt at fortsætte. Borgerrepræsentation og Magistrat bad Peymann opgive den haabløse Kamp, og han gav efter. Byen blev overgivet og Flaaden udleveret. 305 Huse og Gaarde var nedbrændte. „Herforuden er afbrændt Vor Frue Kirke, en Del af Hømagasinet, Pottefabriken ved Vejen til Tømmerpladserne og nogle faa Baghusbygninger." 15—1600 Gaarde og Huse var mere eller mindre beskadigede. Haardest gik det ud over Kvarteret omkring Fruekirke. I Fiolstræde var brændt 45 Gaarde og Huse, i Nørregade 35. Den materielle Skade vurderes til 16 Millioner Rigsdaler. 1600 af Byens Indbyggere var dræbt, omtrent 1000 saarede. Det vil tilsammen sige 1 af hver 40 Mennesker i Byen. Til Sammenligning kan anføres, at det maanedlange Bombardement af Paris 1870—71 kun kostede 400 Parisere Livet. Bombardementsødelæggelsen var i alle Henseender langt større i København end i Paris. Men til Gengæld friede Bombardementet København for de Hungersnødens Rædsler, Paris kom til at udstaa. Af Soldaterne faldt desuden omtrent 200 og saaredes 350, medens ikke mindre end 1200 i Løbet af Belejringstiden deserterede over til Englænderne. Det var hovedsagelig fremmede, der som hvervede Tropper tjente i den danske Hær.

Det er Skik i Danmark som andet Steds efter hvert Nederlag at istemme Omkvædet: Vi var ikke forberedte, vore Førere var uduelige, lad os gøre det bedre næste Gang og lad os berede os i Tide, saa gaar det nok". Ogsaa i 1807 lød dette taabelige Omkvæd. Man søgte sig en Syndebuk. Kronprinsen fandt ham i Peymann. Han trak ham for Krigsret og lod ham dømme fra Ære, Liv og Gods, en Dom, der dog siden formildedes til Afsked. Eftertiden har flyttet Ansvaret til Kronprinsen. Men der er noget ørkesløst i hele denne Søgen efter Grunden til Nederlaget og Skylden for det. Sandt nok den stakkels, skikkelige Peymann og den indbildske, forfjamskede Kronprins begik mange Dumheder i de bevægede Dage i August og September 1807. Men for det første: et lille Land fostrer nu en Gang meget vanskelig Hærførere og Diplomater, der er en farefuld Situation voksne. I gamle Dage, da Krigerdygtighed kun var Færdighed i at bruge Vaabnene paa Valpladsen, og da mangfoldige Stridigheder Mand og Mand imellem gjorde alle vaabendygtige, kunde de smaa Landes Krigere saa nogenlunde staa Maal med de stores. Anderledes nu, da Feltherren først og sidst maa opøves i at løse indviklede Krigsopgaver, som det lille Lands Officerer ikke faar Lejlighed til at tumle med. Store Hærførere vokser ikke op i Lilliputhære. Og store Diplomater opstaar meget vanskelig i de smaa Stater. Disses Udenrigsministre og Gesandter faar Besked om saa lidt. De tages aldrig helt alvorlig af Storstaternes Ledere. De faar ingen Lejlighed til at lære Diplomatiens svære Kunst. Og for det andet: de ypperste Generaler og Diplomater vilde ikke have kunnet føre Danmark frelst ud af den Stilling, hvori vi var kommet i 1807. Havde vi haft

en af de forgudede Bernstorffer til Udenrigsminister og en af Napoleons Marechaller til Fører, som Svenskerne siden fik det, det var gaaet galt alligevel. Om Peymann havde været et Feltherregeni, om han havde samlet hele sin Styrke for at hindre Englændernes Landgang, saa var Englænderne dog gaaet i Land. Der var blot blevet dræbt nogle flere Danske under Landgangskampen. Og havde Peymann haft en jernhaard Vilje, havde han nægtet at overgive sig og ladet Byen bombardere et, to eller flere Døgn endnu, saa vilde Følgerne kun blevet at den hele By var lagt i Ruiner, og at de Døde og Saarede var blevet talt i Titusinder i Stedet for i Tusinder. Man plejer at tale om, at det var Kronprinsens store Fejl, at han stod med sin Hær i Hertugdømmerne i Stedet for at samle den paa Sjælland, saa snart Faren truede dér. Men ethvert Forsøg paa at føre Hæren til Sjælland vilde være bleven betragtet som en Udfordring af England. Det vilde ført til Krig med dette Land, og vi vilde være blevet kastet i Armene paa Napoleon. Det var netop det, man vilde undgaa. Og denne Krig vilde næppe have formet sig stort anderledes end den, der nu kom alligevel. Havde vi faaet 15,000 Mand ført over til Sjælland, før Englænderne spærrede vore Farvande, kunde Englænderne uden Vanskelighed have forøget deres Styrke i tilsvarende Grad. Nederlaget havde været lige sikkert for os. Forskellen var blot blevet en større Blodsudgydelse.

Graabrødretorv efter Kampen.

Ulykken var, at Danmark i 1807 havde en stærk Flaade, som det for de stridende Parter var Umagen værd at tage, at denne Flaade laa ved Køben-

havn, og at København var befæstet. Dette givet, var det ogsaa givet, at Nederlagets Elendighed maatte komme over os. En anden Optræden af Kronprinsen kunde have givet Ulykkerne en anden Karakter. Vi kunde have sluttet os til England og frivillig givet det Flaaden i Forvaring. I saa Fald var de Ulykker, der nu ramte København, kommet over Hertugdømmerne og Jylland. Halvt Fastland, halvt Ørige er og bliver Danmark nu en Gang haabløst stillet, naar en Sømagt og en Landmagt strides, og der i Danmark findes Fæstninger, Krigsskibe eller kampdygtige Soldater, der har Værdi for de krigsførende.

Dr. Villads Christensen har i sidste Hæfte af „Historiske Meddelelser om København", gjort opmærksom paa, at der lige efter 1807 var dem, der forstod, at den store Fejl var, at København var Fæstning og Flaadeby. „Kunsten at forsvare Fæstninger har ingenlunde holdt Skridt med Kunsten at angribe, ødelægge og indtage dem", skrev „Københavns Skilderie" tre Uger efter Rædselsscenerne, og det fortsatte: „Jo mindre Fæstningerne kunne forsvare sig under Ankrebskunstens bestandige Stigen, des mere indlysende bliver det, at vore Fædre handlede meget urigtigt i at befæste en saa stor Handels- og Residensstad som København, der indbefatter Statens største Skatte, hvis Tilintetgørelse ved et Bombardement er uerstattelig". Og andre sagde siden det samme. Men denne Forstaaelse trængte dog aldrig igennem.

Et Skib der ødelægges af Englænderne.

Der er gaaet 100 Aar siden da. Afstanden mellem Danmarks militære

Kræfter og Storstaternes er mangedoblet. Angrebskunsten er blevet Forsvarskunsten uendelig mere overlegen, end den var i 1807. Københavns Folketal er 5 Gange større end da, og Byens Udstrækning er forøget i ikke mindre Grad. Uerstattelige nationale Skatte er samlede i Hovedstaden i endnu langt højere Grad end den Gang. Og Dampskibenes Udvikling har ligesom flyttet København nærmere og nærmere til de Magter, der kan tænkes at angribe det. Fra Tysklands mægtige Flaadehavn er der kun en Nats Sejlads til Danmarks Hovedstad.

Og alligevel. De Volde, der ikke forslog til at værne Byen i 1807, er faldne. Men andre Fæstningsværker har rejst sig i Stedet, og endnu ligger i Havnen en Flaade, som vi ivrig stræber at gøre saa værdifuld som mulig. De nye Fæstningsværker er tarvelige og forældede, som de var det i 1807, og som de altid vil være det, fordi det er saa lille et Land fysisk umuligt at holde Fæstningsanlæg omkring en saa stor og saa hastig voksende By paa Højde med Udviklingen i Storstaternes Angrebsmidler. Og vor Flaade er lige saa magtesløs overfor selv en lille Afdeling af en Stormagtsflaade, som den store Flaade uden Mandskab var det i 1807. De Mænd, der styrer Danmark, har ikke draget Lære af 1807, saa lidt som af 1864. De handler nu saa uforsvarligt og saa uforstandigt som Kronprins Frederik gjorde det for Hundrede Aar siden. Og de har dog saa meget mindre Undskyldning end han. Den Gang kunde det se ud for den, hvis Øje ikke var gennemtrængende skarpt, som om Danmark havde dog nogen militær Magt. Nu skal der en hel ufattelig Blindhed til for ikke at se vor fuldkomne Magtesløshed. Alle Aarhundredets Erfaringer, alle de Tal, der angiver Magtforholdet mellem Danmark og Evropas Stormagter, raaber til Himlen om, hvor uendelig en Daarskab det er at bygge Danmarks Fremtid paa dets Vaabenmagt.

Venstre-Reformpartiets Tid.

1894—1901.

Af Ove Rode.

Den 30te Marts 1894 fandt der Borgerrepræsentanvalg Sted i København. Aaret iforvejen havde Venstre og Socialdemokraterne for første Gang sejret kommunalt i Hovedstaden og indvalgt i Borgerrepræsentationen de Mænd, der siden længe skulde blive dens Ledere: Philipsen, Marstrand, Trier, J. Jensen og P. Knudsen. Men nu havde Højre og moderate paany samlet deres Kræfter, og ud paa Aftenen var Oppositionens Nederlag givet. I alle radikale Krese var Stemningen hin Aften meget trykket. Men da Valgresultatet kunde gøres op var endnu en Begivenhed blevet bekendt: Det politiske Forlig paa Rigsdagen var sluttet. Det er neppe rigtigt, som nogle har gjort, at sætte disse to Begivenheder i en saadan Forbindelse, at det i Virkeligheden var „Borgerlistens" Sejr i København, der gav Forligspartierne Mod til det afgørende Skridt. Forliget var sikkert paa dette Tidspunkt en uaf-

vendelig Nødvendighed for de moderate. Men tilsammen gav dette Valg og Forliget ikke blot en Aften dens Præg, tilsammen virkede de som en Bebudelse af, at en lang Fremtid nu tilhørte de konservative Partier.

Og alligevel skulde der kun et Aar til for at tilintetgøre disse Forhaabninger og fuldkommen forvandle det politiske Billede. Den 9de April 1895 fandt Valgene til Folketinget Sted og inden Midnat kunde Hørup fra Politikens Vindue forkynde, at der kun var valgt 52 Tilhængere af Forliget, men ialt 62 Modstandere deraf. Hurtigere er neppe nogensinde en tilsyneladende saa glimrende indledet Politik ført til Fald. Men Storheden havde ogsaa kun været tilsyneladende. Efterhaanden som dette Aars Begivenheder kom lidt paa Afstand, fik man Overblik over alle de Fejl og Svagheder, der maatte virke opløsende paa den.

Allerede fra Begyndelsen gennemførtes Forliget med en vaklende Ængstelighed, der skabte Mistillid. Istedetfor efter Valgsejren i 1892 straks at føre deres Politik til Afslutning, trak Bojsen og hans Medspillere i Højre sig pludselig tilbage lige forinden Afgørelsen i Foraaret 1893. Indenfor selve Forligspartiet viste der sig Tvivl om Forligets Holdbarhed, da 15 moderate under Ledelse af Alberti og Ole Hansen Dagen før Forligets Vedtagelse i Folketinget meldte sig fra. Og denne Vaklen fortsattes. Hverken Ministeriets Afgang eller en Opløsning af Folketinget fandt Sted. Den sidste vilde have truffet Vælgerne overvældede af den skete Forandring og Forligsmodstanderne uforberedte. Den første vilde have styrket dem, der skulde indskærpe, at noget stort var sket ved Provisorismens Afløsning. Men først den 7de August gik Ministeriet Estrup af under store Hædersbevisninger til dets Chef, og hvad der kom istedet svarede kun lidet til Forventningerne. Ministeriet Reedtz-Thotts Karakter bestemtes af to Ting. Provisoriets Justitsminister, Nellemann, havde Sæde deri, men ingen Moderat. Vi savner endnu alle intime Oplysninger om denne Regeringsdannelses Historie, og kun ganske faa véd altsaa i Øjeblikket, om det var Højre eller de Moderate, der bar Skylden for, at Ministeriet udelukkende dannedes af Højremænd, hvorved en stor Lejlighed til at tilvejebringe den i vor Politik saa ofte forsøgte moderat-konservative Samling forspildtes.

Var det Højre, der holdt de moderate udenfor i en indbildt Forestilling om sin ubegrænsede Ret og Evne til at regere? Eller veg Bojsen tilbage for ikke at paadrage sig Skin af at have ført en personlig Politik og i Forvisning om, at han ved at vente kun vilde blive endnu mere nødvendig? Det vilde vidne om en afgørende Brist i hans politiske Personlighed! Hvorledes Bojsen selv ønsker, at hans Holdning skal bedømmes, vil man ialfald faa Oplysning om gennem hans politiske Erindringer, der heldigvis er nedskrevne, inden han tog fat paa sin Alderdoms uskyldige Sysselsættelse: Møens Historie.

Den Rigsdagssamling, som Forligspartierne havde til at forberede Valget, naar det skulde finde Sted til ordinær Tid, viste ogsaa, at de ikke ret kunde faa Skik paa Samarbejdet. Om Foraaret, midt under de Afstemninger, der udgjorde Forliget, havde Folketinget genvalgt Sofus Høgs-

b r o til Formand, uagtet han hørte til de 15. Ved Rigsdagens Sammentræden om Efteraaret 1894 stemte de moderate atter paa Høgsbro, rimeligvis i det Haab, at de 15 skulde gøre Gengæld og give de moderate Viceformænd deres Stemmer. Men Bruddet indenfor det tidligere Bojsenske Parti var definitivt og istedetfor Bojsen og Rs. Clausen valgtes J. C. Christensen og Herman Trier til Viceformænd. Højre og moderate var Folketingets Flertal og bestemte i Fællesskab Folketingets Politik, men de moderate skyede endnu det Symbol paa Samarbejde, som en Deling af de repræsentative Stillinger vilde være. Først i December, da Høgsbro efter Vedtagelsen af en Valgkreslov, som han betegnede som grundlovsstridig, nedlagde sit Mandat og Forligspartierne saaledes blev tvunget sammen, fik for første Gang, siden Forfatningsstriden var begyndt i 70'erne, en Højremand en af Folketingets første Tillidspladser: medens Rs. Clausen valgtes til Formand blev W. S c h a r l i n g og Kl. Berntsen Viceformænd.

Men samtidig med, at de moderate saaledes officielt fik Førerskabet i Folketinget, maatte de finde sig i mange Vidnesbyrd om, at det provisoriske Højre endnu var levende. I Oktober blev Provisoriets Krigsminister Bahnson udnævnt til kommanderende General, uagtet Forfremmelsen stred mod Bestemmelser i Hærloven; de moderate nødsagedes da ogsaa til med sure Miner at stemme for en Mistillidsdagsorden, som Forligsmodstanderne indbragte, og til saaledes at bringe deres egen Regering i Mindretal. I Landstinget var samtidig Provisoriets Fortolker, Professor Matzen, blevet Formand, nogle sagde for at faa sin Mund lukket, men Venstre, som hævdede: for at hædres for sin Virksomhed i Forfatningsbruddets Tid, blev troet! Og endelig sad selve Provisoriets Chef, Estrup, endnu som Fører for Landstingets Højre.

Naar de moderate da fortalte, at Provisoriets Mænd var slaaet ned, saa modsagdes de af mange ydre Tegn: Estrup, Nellemann, Bahnson og Matzen beklædte endnu de højeste Stillinger og sad omgivne af alle Værdigheds-Tegn paa officiel Storhed. Af Provisoristerne var kun J a c. S c a v e n i u s borte. Men han var jo ogsaa blevet S a m m e n s m e l t n i n g e n s første Offer; efter dens Sejr var han gaaet i frivillig Landflygtighed til Sydfrankrig, hvorfra han i en Pjece gentog sine Ord fra Folketinget om d e n n y e T i d som udelukkende egnet til at besynges med den Oehlenschlægerske Pappegøjes „Hymne til Middelmaadigheden“!

Megen Usikkerhed og mange Modsigelser var da Offentlighedens Indtryk af Forligsmændenes Politik. Og hertil kom, at Virksomheden paa Rigsdagen just nu gik ganske istaa. Efter hele sin Plan skulde Forliget kun været Indledningen til en rig Lovgivningsperiode. Men de Moderate og Højre havde udtømt alle deres Kræfter i Forligsforberedelsernes forskellige kvasisociale Love. Nu da det kom til Stykket, havde de intet paa Hjertet. Istedetfor at slaa til Lyd for en stor Sag, som det nye Samarbejde mellem Tingene og alle de nyopdagede „gode Kræfter“ i Landet skulde bære frem, fandt Forligspartierne intet andet at tage fat paa end en V a l g k r e s l o v, hvis altfor tydelige Formaal var at bringe dem selv frelst over Valget. Just her blev de da

ogsaa truffet af Nemesis. Forligsmodstanderne samledes paa dette Lovforslag til en kraftig Politik. Forslaget, der omgik Grundlovens Bestemmelser, om at Valgkresene skulde være lige store og i Antal 1 for omtrent hver 16,000 Indbyggere i Landet, og som i sin Fordeling af de 12—13 nye Krese aabenlyst praktiserede valggeometriske Regler, blev bekæmpet med alle parlamentariske Midler i Rigsdagen og fra Møde til Møde ude i Landet. Den bidrog meget til at samle Venstres Vælgere.

Thi Samling var det ellers det skortede paa. Savnede Forligsvennerne Kraft og Beslutsomhed efter den 1ste April 1894, saa turde man heller ikke vente stort af Forligsmodstanderne i denne Retning. De 44 Mand i Folketinget stod delt i 3 Venstre-Grupper, en lille socialdemokratisk paa to Mand og desuden flere Løsgængere. Ingen syntes egnet til fælles Fører. Bergianerne ledEdes af J. C. Christensen, men denne, der kun havde siddet faa Aar paa Rigsdagen, røbede endnu ingensomhelst Tilbøjelighed til at træde stærkt frem. Den lille Hørupske Gruppe var halvt opløst og uden nogen Fører, efterat Hørup i 92 var faldet og i en berømt Tale i Havdrup 94 havde bekræftet sin Opgivelse af Rigsdagspolitiken, og efter at Edv. Brandes i September havde nedlagt sit langelandske Mandat. Femtenmands Gruppens Leder, Alberti, betragtedes med en ubegrænset Mistro af de øvrige Forligsmedlemmer. Og af Løsgængere var Trier for passiv, medens C. Hage syntes for udpræget københavnsk til at lede den forestaaende Politik. Hvor stærk Mangelen af en Fører føltes faar man et levende Indtryk af, gennem en Artikkel i Tilskueren, hvor Vilh. Lassen anraabte Sofus Høgsbro om at stige ned af Formandsstolen for at overtage Førerskabet. Det var den rene Overgivelse til Troen paa, at et Navn kunde gøre det — Høgsbro var jo en af de syv Bestyrelsesmedlemmer fra det forenede Venstres Dage, den eneste der endnu var aktiv Rigsdagspolitiker paa Forligsmodstandernes Side, men iøvrigt var der blandt hans politiske Egenskaber ingen, der gjorde ham skikket til Fører. Nogetsomhelst virkeligt Forsøg i denne Retning blev da heller ikke gjort.

Svækkende for de tre Venstregruppers Samarbejde var ogsaa den politiske Uoverensstemmelse, som stadig var tilstede, og som nu viste sig i Uenighed om Taktiken. Hørup mente, at Venstre kun kunde bekæmpe Forliget alvorligt ved at vejre et positivt Forfatningskrav. Alle de øvrige Gruppeførere foretrak en forsigtigere Taktik. De vilde genoptage Forhandlingspolitiken fra Firsernes Slutning, før den af Bojsen forandredes til en Forligspolitik: en Forhandling væsentlig om økonomiske Love, med det bevidste Formaal paany at skaffe Folketinget Førerskabet.

Denne Taktik sejrede. Ogsaa Socialdemokraterne støttede den med ivrig Modstand mod de radikale Hørupske Planer og gav saaledes Vidnesbyrd om, at selv et i sit Program revolutionært Parti til Tider kan anvende en moderat Taktik uden at forvanskes derved. Parolen for Forligsmodstanderne blev saa eferhaanden: Forhandling, som om intet Forlig havde været!

Thi nu bedredes ogsaa Samarbejdet, og sidst i Marts 1895 kunde ialt 38 Venstrefolketingsmænd i Fæl-

lesskab udstede et Valgopraab rettet mod Højre og de moderate. Valgene den 9de April prægedes dog ikke af nogen synderlig politisk Enhed. Der var fuldt op af Valgkandidater og Venstres Mænd bekæmpede i de forskellige Hjørner af Landet Forligets Mænd hver efter sit Hoved. I adskillige Krese dukkede ogsaa Særspørgsmaal op, der syntes at skulle faa afgørende Betydning for Valgudfaldet. Efterhaanden som Resultaterne indløb paa Valgdagen, samlede de sig dog i en stor fælles Strøm, der rev Forligspolitiken over Ende. Valget kom utvivlsomt som en stor Overraskelse. Heller ikke alle betragtede Valgsejren som et absolut Gode. Ialfald erindrer denne Artikels Forfatter den Undren, hvormed han iagttog Hørups stigende Misfornøjelse, efterhaanden som han meddelte ham Telegrammerne om de stadigt øgede Sejre. Siden forstod han, at vor Politik efter Hørups Mening havde været bedst tjent med en moderat-konservativ Sejr, der havde tilladt Forligs-Politiken at afsløre sin fuldkomne Ubrugelighed som Venstrepolitik og derigennem ogsaa banet Vejen til at bekæmpe og besejre dette Forbund med en stærkere og mere ensartet Politik end den, der nu havde vundet Flertal i Folketinget. Thi Flertallet var uomtvistelig baade blandt Vælgerne og paa Rigsdagen. 116,000 havde stemt mod Forliget, 105,000 for. Ialt var valgt 62 Forligsmodstandere, deriblandt 8 Socialdemokrater, mod 52 Forligsvenner. Venstre og Socialdemokraterne indkasserede hele Valgkresforøgelsen og erobrede 6 Krese fra Højre. De moderate bevarede ialfald deres Tal og havde saaledes paa en Maade vist sig som bedre Valgkres-Beregnere end Højre. Dette Parti led navnlig en stor Skuffelse i Hovedstaden, hvor det havde haabet ved Valgkresomlægning at dele Byen i socialdemokratiske Forstadskrese og konservative Indrekrese. For Forstadskresenes Vedkommende slog Beregningen til, men det blev Venstre, der mod al Forventning tog Hovedparten af de øvrige Krese. Højre sad efter Valget kun inde med ialt 4 af 16. Størst Glæde vakte i Venstre Bahnsons Fald paa Frederiksberg, størst Munterhed Hørrings i Valby. Thi Hr. Hørring var som Indenrigsminister Valgkreslovens egentlige Ophavsmand, og paa en Forespørgsel, om hvorfor Valbykresen havde faaet sin fuldkommen forrykte Form, svarede Hr. Hørring med en Aabenhjertighed, der kunde have klædt en Bismarck, men syntes komisk naiv hos Reedtz-Thotts Kontorminister: Ellers kan jo Højre ikke holde Kresen!

Blandt de valgte var usædvanlig mange nye Mænd, saaledes Alfr. Christensen, Kr. Pedersen, Zahle, Koedt, Sv. Høgsbro, Th. Larsen, dertil Krabbe, som efter mange Aars Forløb atter havde søgt Valg i sin gamle Kres. Og disse nyvalgte blev Anledningen til, at Forligets Modstandere samledes i et Parti. Straks ved første ekstraordinære Sommer-Samlings Begyndelsen skrev de til Høgsbro om at indkalde til et Fællesmøde. Og den 20de April dannedes Venstre-Reformpartiet enstemmigt — dog ikke uden en vis Kølighed hos den Mand, der siden blev dets Fører — J. C. Christensen —, og som forbeholdt den Bergske Gruppe en Særret til at fortsætte sine Gruppemøder. Partiets Navn blev foreslaaet af Hr. Peschke-Koedt, der ogsaa var særlig virksom for at skyde en Toldreform frem for-

rest i det nye Flertals Arbejde, og som ønskede, at allerede Parti-Navnet skulde fastslaa Tilslutning til Reformtaktiken. Først om Efteraaret, den 9de Oktober, vedtoges Programmet. Det aabnedes efter Hr. Køedts Ønske med Sætningen: „En Toldreform i Forbindelse med en Formue- og Indkomstskat og i det hele en Omordning af vort Skattevæsen i Stat og Kommune." Da ved denne Periodes Slutning Skattereformen var gennemført, var der unægtelig ikke meget tilbage af det oprindelige Arbejdsprogram; Toldreformen var udsat og Forbindelsen med Formue- og Indkomstskatten løst. Begivenhederne er stærkere end selv de bedst tilrettelagte Planer, og Venstre blev af Omstændighederne tvunget ind paa andre Veje. Men foreløbig var Toldreformen Nr. 1; efter den fulgte det bekendte Krav om „Nedgang i de militære Udgifter", en Reform af Folkeskolen, Udstykning af Jord til Husmandslodder, hemmelig Afstemning og nogle andre sociale og politiske Reformforslag.

Programmet var hverken fordringsfuldt eller udæskende. Det bar Mærke af sit Ophavs stærke Iblanding med moderate Elementer. Ingen nok saa beskeden Antydning røbede Venstres Krav til Forfatningen. Et saa gammelt demokratisk Programpunkt som Indførelse af almindelig Valgret i Kommunerne var udeladt. Det hele var nøjsomt og lidt farveløst efter Tidens Behov.

Aaret før Forliget, 1. April 1894, og til dets Fald ved Valget i 1895 blev bestemmende for hele den kommende Periode. Højre og moderate havde grebet efter en Politik i stor Stil, men havde straks sluppet Taget, og siden lammedes de mere og mere. Selve Forliget havde udmattet dem. Det Kys, de to Partier efter Bojsens lidet smagfulde Ord gav hinanden i 1894, havde været for hedt. Favntaget viste sig kvælende. I de følgende Aar sygner begge Partier hen. Ved Periodens Begyndelse raader de over 57 Folketingsmandater af 102, endnu i 1895 er de 51 af 114. Ved Periodens Slutning er de dalet til 26, Højre er svundet til 10, moderate til 16. Reformpartiet derimod vokser med rivende Hast. Tilsidst raader det alene over 74 Folketingsmandater eller næsten to Trediedele af Tinget. Samtidig skyder nu ogsaa Socialdemokratiet stærkt i Vejret. Hidtil var det kun ringe repræsenteret; i Tiaaret fra 84—94 naaede det saaledes aldrig over 3 Repræsentanter. Men nu øges det hvert Valg, skrider navlig erobrende frem i de store Byer og naar i 1901 14 Mandater. Venstrereformpartiets Opsvulmen i denne Periode er hverken naturlig eller sund, bedømt efter en senere Tids Maalestok. De abnorme Forfatningsforhold medfører stadig Tilgang af moderate og konservative Vælgere, som kun i konstitutionel Henseende slutter sig til Venstre, men iøvrig bevarer deres politiske Anskuelser. Ved Valget i 1901 skete utvivlsomt tillige en ren øjeblikkelig Overgang til Venstrereformpartiets Kandidater for dog at faa en Ende paa de uholdbare Tilstande. Men den langsomme Indsiven af Partiet af konserevative Medløbere, der nødvendiggør en Udelukkelse af alle dristige Skridt, er dog adskillig farligere. Den giver Pariet dets Karakter som Opposition og forklarer adskilligt af dets Skæbne som Regeringsparti. Perioden synes overfor de foregaa-

ende Tiders heftige og brogede Billeder af oprivende Kampe ret ensformig. Ogsaa Mændene er mindre glimrende. Men der er til Gengæld en solid Fasthed i denne Politiks Fremmarsch mod et bestemt Maal. Efterat have slaaet de moderates Flankeangreb tilbage, vender Reformpartiet sig mod Højre og opriver det. Denne Udvikling tager ialt tre Valg og forbruger ialt tre Ministerier, indtil hele den gamle Højrepolitik synker sammen i den Krampetrækning, der hedder Ministeriet Sehested. (Sluttes).

Giosue Carducci.

Født d. 28. Juli 1835. — Død d. 16. Februar 1907.

Af REGITZE WINGE.

„Trefarvede Blomst!
Nu gaar Stjærnerne ned i Havet,
Og Sangene dø i mit Hjærte."*)

Som naar ved Solnedgang i en stille Havbugt, hvor en Krigsflaade for Natten har søgt Hvile, Orkestret ombord før Mørkets Frembrud med Fædrelandshymnens højtidelige Toner hilser det synkende Flag, saaledes lød, da Træthed og Sygdom, allerede Aaringer før Døden lukkede hans Øjne, havde forseglet Carduccis Læber, hans sidste Hilsen til Italiens Flag, det Flag, for hvilket han et Liv igennem med altomstyrtende Lidenskab, med altbesejrende Troskab havde ofret hver Draabe Blod, han ejede. De tre simple Linier, hvis fuldendte rhytmiske Skønhed i det Sprog, paa hvilken de er skrevne, er uigengivelig i vort, var Digterens Svanesang. Skønt han, fuldstændig aandsfrisk, levede mange Aar efter den Digtsamlings Fremkomst, der sluttedes med dem, var og blev de dog hans sidste Sang. I sin ubøjelige Stolthed havde han Kraft til at tie, før Svaghed og Ælde formindskede hans Musiks uovertræffelige Fuldkommenhed.

Thi stoltere Digterskikkelse end Giosue Carduccis har Italien siden Dantes Tid ikke ejet. Om denne store Ensommes Baare, der i Løbet af sit lange Liv, uden nogensinde at vige et Skridt fra sin stejle Vej tilvejrs, i sin Digtning har afspejlet de forskelligste Livssyn, samledes udelt af politisk eller anden Smaalighed, et helt stort Folk i Sorg, i lidenskabelig Hengivenhed, i grænseløs Taknemlighed.

En Kærlighed som den, hele det italienske Folk har vist Carducci, er utænkelig i nogetsomhelst andet. Den Ringeste som den Højeste bærer hans ildhede Strofer i Hjærtet som paa Læberne, kan dem udenad; den Jævneste og den mest Forfinede smelter hen i en Glød af Begejstring, blot ved Lyden af hans Navn, der paa sine Sanges store, vilde Vinger bar Racens ædleste Idé højt, højt op over alle Bjærge, saa alle kunde styrkes ved Skuet af dens Skønhed.

Nu er Flaget sænket, Sangen er slukt. Og ængsteligt spørger Folket: Trefarvede Blomst! Hvem har nu Kræfter til at løfte dig i Vejret, højt op over Skyerne, hvor du før brændte og straalede?

Ingen, ingen . . . . .

„I har ikke" — sagde Carducci en Gang til sine Elever fra den Lærerstol, hvor han sit Liv igennem virkede som Professor i italiensk — „lært ret meget af mig; men dertil har jeg villet opdrage Eder, at I i Livet, dragende de gamle Klæder af et fordærvet Samfund, skulde sætte det

*) Kun ordret oversat. R. W.

at være i Steden for at det at synes, Pligt i Steden for Nydelse; at I i Kunsten skulde foretrække Enkelthed for Kunstlethed, Ynde for Maner, Kraft for Pomp, Sandhed og Retfærdighed for Berømmelse."

Disse Digterens Ord tegner klarere end nogen Kritikers, hvad han som Karakter og Menneske — og til Syvende og sidst er enhver som Kunstner just det, han som Menneske er, hverken mer eller mindre — stræbte at være og var. Linjeren og løvestærk som hans Poesi var hans Personlighed, rank og stræng som Renæssancens eller Romerrepublikens Ædleste.

Giosue Carduccis Livs Historie er hans Fædrelands; hans Sjæl er ét med Italiens i alt, hvad det ejer af evigt, af udødelig Kunst, af underskøn Natur, af tusindaarige Minder om Vælde og Hæder, der er dets Stolthed og dets Pinsel, dets evig foruroligende Spore til ny Stræben.

Født i 1835 i Valdicastello ved Lucca af en ældgammel og anset, men fattig florentisk Familie, og allerede fra Barndommen af begejstret for klassisk Poesi, falder hans første digteriske Frembrud sammen med den italienske Frihedskrig, af hvilken det fødtes, og hvis Hymner det sang. I Aarene før 1859 vække og opflamme hans Sange til Frigørelsen; angstfulde følger de Piemonts og Lombardiets Kamp, jublende hilse de den toskanske Revolution; fuld af Fryd istemmer Carducci til det savojiske Fyrstehus' Pris den berømte Kongesang: „Bianca croce di Savoja!", der, sat i Musik, senere skulde leve paa alles Læber.

Mens hans Venner og Jævnaldrende ilede bort til Kamp for Frihed og Fædreland, maatte Carducci, først som Timelærer i Florents, siden som Docent i Græsk ved Pisas Universitet, blive hjemme for at understøtte sin Moder, der var Enke, og sin lille Broder; men i denne Hjemmets tvungne Fred satte hans lidenskabeligt kamplystne Natur sig et Maal, der var højere end hans Fællers: det Maal at indblæse det ny Italien Kraft, at paaminde den Generation, der skulde arve et frit og samlet Fædreland, om at vise sig denne Lykke værdig; at indpode den Viljestyrke til at fuldbyrde det indre som det ydre Frigørelsesværk.

Han begyndte sin Gerning med at rense og helbrede Sproget, som den hensygnende Romantik havde udvandet til en usund Ynkelighed. Mens Cavour og Garibaldi fuldbyrdede Italiens politiske Forløsning, foretog Carducci, ved at nedbryde Romantikens Ruiner, den intellektuelle. Med rasende Vold slyngede han, trods al Slags Modstand fra dens Hær af Forsvarere, Romantikens sejglivede Genfærd til Jorden, og fik gennem sine Sanges lynknittrende Uvejr af Kraft og Trods, af Kærlighed til Livet, til Skønhed, Frihed og Styrke, i dets Sted paany den klassiske Literatur løftet op i Højsædet.

I sine første Digte havde Carducci i glødende Toner sunget til det savojiske Kongehus' Ære. Senere, da Italien var samlet, og politiske Skuffelser havde saaret hans Hjærte tilblods, vaagnede Begejstringen for Republikken hos denne Tilbeder af det antiktromersk-demokratiske Frihedsideal, som han altid havde været. Med sin verdensberømte „Hymne til Satan", der i sin Forherligelse af det hedenske Friheds- og Skønhedsideal med lidenskabelig Vildhed angreb den kristelige Verdensopfattelse, fik hans hedenske Livssyn sit første, hæftige Udbrud. „Hymnen til Satan", Carduccis første, digteriske Mesterværk, vakte et ubeskriveligt Uvejr af Misforstaaelse, af rasende Forbitrelse og vanvittig Begejstring. Men da Politiken tog sig den til Indtægt og som Vimpel anvendte den til Partipynt og Skilt, fornægtede Digteren, hvis Aand altid holdt sig højt over Døgnstridens smaatskvulpende Vande, med Foragt selv dette sit Barn. „Aldrig" — ud-

brød han — „har jeg skrevet værre Guitarklimperi“ . . .

I Digtsamlingerne „Juvenilia“ og „Levia Gravia“ fortsatte Carducci, sammen med sit Nedbrydningsværk af den bestaaende literære Kunstform, sine bitre og hæftige Klager over de Herskendes Fejl og Misgreb. I de i 1873 udkomne „Nye Rim“ (hans første, i 1857 udkomne Ungdomsværk var betitlet „Rim“), der tilligemed „Hymnen til Satan“ grundlagde hans Verdensry, og i hvilke man føler den dybe Forandring, der er foregaaet i den forhen lidt literær-klassiske Digters Sjæleliv, aabner han, uden at tilsætte nogetsomhelst af sin italienske Personlighed, sin Poesi for Indtryk fra den moderne europæiske Digtning, fra Goethe, Byron, Hugo og mest af alt fra Heine. Mærkeligt er det at iagttage, hvilken overvældende Virkning dette, fra Carduccis marmorhugne Mandighed saa vidt forskellige, uendeligt sammensatte, staalklingeskarpe, silkesmidige, kvindeligt besnærende Geni har haft paa den store, italienske Digter, der paastod gennem Heines Digte, af hvilke han oversatte en Del, at være bleven en anden — eller først ret sig selv.“ Dog, hvor skønne og trofaste disse Oversættelser end er, finder man kun lidt af Heine deri. Et andet Sprogs Sjæl har, om man saa tør sige, sat sit Segl paa dem. Saa uomformelig, som Carduccis broncestøbte Latinisme er paa et gothisk germanisk Sprog, saa uefterlignelige ere Heines Trolddomsmelodier paa et latinsk.

I „Nye Rim“ er Carducci frigjort og Frigører. Snart slynger hans Vers sig som vilde Falke mod Himlen; snart bøjer de sig over Jorden, ridsende i uforgængelige Linjer hans Fædrelands evige Skønhed; snart udbruser de i brede Orkesterstrømme Italiens Hæder fra Oldtid til Nutid; nu drømmende, nu elskende, saa jamrende eller forbandende, er de altid som Flammer, der gennem Viljens Vold er størknede i uforgængelige Former.

Men den italienske Stat blev stærkere, Partistridighederne faldt til Ro, Folket havde valgt sin Regeringsform. Og det første Bind af de barbariske Oder,“ i hvilken Latinerens Respekt for Staten, for Fædrelandet, hans Ønske om Orden og Enighed som Hovedbetingelser for Fremgang og Storværk træder frem, ser Lyset. Carducci er i disse Oder det af Revolutionen skabte Italiens Digter; han hilser det modige Piemont, hilser dets skønne Datter, den dengang unge og dejlige Dronning Margherita; udslynger med frygtelig Magt sine malmtonende Forbandelser mod de „Fædrelandsløse“ . . . Som han før havde udslynget den mod Konger og Præster . . . . I hine „Barbariske Oder“ (saaledes kaldede, fordi Carducci i dem anvendte græsk og romersk Metrik til Dannelsen af sine italienske Vers, men paa en saa genialt personlig Maade, at denne hans lyriske Sprogfornyelse sikkert maa dø med ham) rejser Digteren sig for med flammende Ord at vække den Folkets Stolthedsfølelse, han nu i den blodigt erhvervede Fred synes at se slumre ind; med Vers, der gjalder som Kamplure, besynger han de Ofre, der havde skabt det ny Italien, synger om dets Kampe, dets Martyrer og fremfor alt om Garibaldi, den mest glimrende af hin Tids glimrende Helte . .

Som alle Nyskabelser havde de „Barbariske Oder“, der besad den højeste Formens og Indholdets sammensmeltede Fuldkommenhed, Digteren endnu havde naaet, blandt Læge og Lærde vakt frygtelige Storme af literær og politisk Forargelse. Dog lagde dette Uvejr sig lidt efter lidt; selv de ivrigste Modstandere bøjede Hovederne i dyb Beundring for hans Kunsts og hans Tankers sublime Højhed; og de to næste Bind, „Ny Barbariske Oder“ og „Tredie Bind Barbariske Oder“, i hvilke Carducci med

klassisk Metrik maler moderne Tanker og Lidenskaber, udkom uden Modstand, hilst med beundrende Begejstring.

Foruden sine Digtsamlinger havde Carducci til Stadighed udgivet Prosaværker, kritiske og literaturhistoriske Arbejder af højeste Værdi og Betydning. Frigjort fra den lidt pedantiske Klassicisme, der under den store Digters Tynge af historisk, filologisk og filosofisk Viden havde præget hans Stil, udviklede denne i „Skriftemaal og Strid," „Literære Studier," „Aske og Gnister" sig til et uovertræffeligt Vidunder af Klarhed, Pragt og Renhed. Søgende tilbage til Sprogets friskeste Kilder, havde Carducci udrenset det for al Dynd og Grums, havde beskaaret dets vilde Skud, draget andre uretfærdigt forkuede Spirer frem til Lyset, havde fastslaaet en ny Retskrivning og Tegnsætning; havde hævet den italienske Prosa op til, hvad den i sine mest blomstrende Tider havde været.

Carduccis sidste digteriske Periode indeholder foruden „Oderne" „Rim og Rhytmer." I disse, som i de tvende sidste Bind „Barbariske Oder" viger hans Storm- og Stridstids Vold og Rasen, dens flammende Lidenskab, dens titaniske Forbitrelsesudbrud for en altbesejrende Skønhed, for en lysende, uendelig elegant, helt guddommelig Enkelthed og Harmoni. Det er som et oprørsk Hav, der efter Dagens Storm i Aftenens Guldglorie lægger sig til Ro. Og i denne gyldne Aften synger Digteren, i det formskønneste af alle sine Vers: „Kirken i Prolenta", hint udødelige Ave Marias milde Hilsen til Lyset, der skal dø . .

En Hilsen, der aldrig vil forstaas af Profane, af alle dem, der, optagne af Døgnets Smaastrid, ikke fatter, at den, der skrev „Hymnen til Satan" og hin Tids oprørsflammende Strofer, er den samme, der sang om Kirken i Prolenta og om Margherita, „Savojens blonde Stjærne"; ikke fatter, at Hedningen, Republikaneren, Kritikeren, Frihedskæmpen dog altid var Digteren, hvis Sjæl var aaben for al Jordens Skønhed, der paa sin Vandring opad tilkastede hver ædel Tanke, hver Livets Ynde sin Hyldest og sin Sang.

Carduccis Liv var kunstnerisk og menneskeligt, en Vandring op mod de højeste Tinder, det gives Dødelige at naa. Og hans Vej var lige, som hans Liv var en Retfærdigs.

I den hvileløse Nutid, hvor selv de største Menneskeskæbner øjeblikkeligt, som meningsløse Bølger udslettes af andre, er det et Særsyn at se et helt Folk ude af Stand til at glemme sin Sorg over sin Digters Død. Endnu Maaneder efter Giosue Carduccis Død, fyldte hans Navn dagligt mer end alle andre Bladenes Spalter; Sørgefester fejredes til hans Ære; Landets bedste Mænd stode frem for i ydmyg Kærlighed at mindes denne Sanger, der næst efter Dante og Leopardi fik Kraft til at løfte sit vidunderlige Fædrelands ædleste Tanker højst mod Himlen.

Danmark og Haagkonferencen.

22—8—1907.

Den Fredskonference, som holdes i Haag i Aar, synes at skulle slutte med forholdsvis smaa Resultater. Udsendingene derovre sidder og tumler med Reglerne for Krig. Det lykkes dem maaske at forme Paragrafer, der kan gøre en kommende Krig lidt mindre umenneskelig, end den ellers vilde blive. De arbejder med Reglerne for Voldgiftsdomstolen, og det lykkes dem maaske at give den Former, der en eller anden

Gang kan bidrage til at undgaa en Krig. Og endelig famler de forsigtig og ængstelig ved Tanken om at søge Krigsrustningerne indskrænket ved Overenskomst mellem Magterne. Intet af dette synes stort i Forhold til det store Maal, der skulde være Fredskonferencens: at umuliggøre Krig mellem civiliserede Folk. Og dog er hvert Hanefjed fremad noget værd. Hindrer dette Aars Arbejde i Haag blot en Krig, dæmper det Vildskaben under blot et Felttog, da kan det ikke siges, at dette Arbejde er gjort omsonst. Hvert lille Skridt har sin Værdi til Fremme af den Fredsbevægelse, som i Sandhed er Danmarks Livssag.

For Danmark burde Deltagelsen i en saadan Konference være en Sag, der behandledes med den største Alvor og Omtanke af dem, der bestemmer Danmarks Optræden. Vi burde sende vore bedste Mænd til Haag, Mænd, der havde taget Del i Fredsarbejdet herhjemme, Mænd med klar Forstaaelse af, at dette er Danmarks Livssag. Det vides aldrig paa Forhaand, hvilke Tanker, der kan skyde frem under en saadan Forhandling, hvilke uanede Muligheder, der kan frembyde sig, om der blandt Deltagerne findes Mænd, som forstaar at gribe dem.

Desværre er denne Sag ikke i Aar taget med den rette Alvor og Dygtighed fra dansk Side. Til at repræsentere Danmark i Haag udnævntes en Gesandt, en Embedsmand i Udenrigsministeriet og to andre, hvoraf ingen har virket i Fredssagens Tjeneste. Det er muligt, at det er ganske flinke Folk indenfor det Omraade, hvor de er vant til at virke. Derom ved vi intet. Men det er sikkert, at ingen af dem har taget fremragende Del i det danske Folks aandelige og politiske Arbejde, og at ingen af dem for den danske Offentlighed har aflagt Vidnesbyrd om, at de forstaar, hvad det gælder om for det danske Folk i dets Forhold til Udlandet. De er for Befolkningen 4 tilfældige Mænd, 4 ukendte Personer. Denne Sammensætning af den danske Repræsentation er ganske urimelig og uforsvarlig. Der burde blandt Danmarks Repræsentanter i Haag have været Plads for Mænd, der betyder noget i vort offentlige Liv, og hvis Fortid gav Folket Grund til at tro, at de i nogen Grad vilde være i Stand til at tjene dets Interesser i Haag. Det er muligt, at man vil kunne hævde, at der ikke indenfor Regeringspartiet findes kendte Mænd, hvem denne Opgave med Rimelighed kunde betros. Vi skal ikke dømme derom. Men sikkert er det, at der findes Mænd herhjemme, som det vilde have været forstandigt og rimeligt at sende til Haag, og som ikke staar Regeringens Anskuelser saa fjernt at dette kunde gøre det unaturligt at henvende sig til dem. Der er Professor Deuntzer, som i sin Udenrigsministertid med lykkelig Haand førte Danmark i al Fald nogle Skridt fremad paa Fredens Vej, og der er Direktør N. Neergaard, som har indtaget en betydelig Plads i nordisk Fredsarbejde. Til dem kunde man saa have føjet en Gesandt, og desuden en Embedsmand fra Udenrigsministeriet eller en Officer, hvad man nu maatte finde mest fornødent.

Imidlertid, saa urimelig vor Repræsentation end var sammensat, havde man dog haft Lov til at haabe, at de danske Repræsentanter i det mindste vilde holdt sig rolige i Haag, at de vilde have ladet være at gøre Skade, selv om de ikke gjorde Gavn. Desværre synes dette Haab ikke at skulle gaa i Opfyldelse. Et Bureautelegram meddeler, at de danske Udsendinge har stillet et Forslag, der gaar ud paa, at dersom en neutral Stat mobiliserer for at forsvare sin Neutralitet, endogsaa før Notifikationen af Fjendtlighedernes Begyndelse, skal en saadan Mobilisering ikke betragtes som en mindre venskabelig Handling. At dette Forslag virkelig er blevet stillet, har „Politiken“ faaet bekræftet ved en Henvendelse i Udenrigsministeriet, medens nærmere Oplysninger derom os bekendt ikke er fremkomne.

Hvis Forslaget virkelig er af den Karakter, som det efter Telegrammet ser ud

til, da er man ved det slaaet ind paa en Vej diametralt modsat den, det ligger i Danmarks Interesse at følge. Det, det for os kommer an paa, er at benytte enhver Lejlighed til at formindske Forestillingerne om, hvad en neutral Stat er forpligtet til at gøre. Det gælder atter og atter at slaa til Lyd for den sunde og naturlige Opfattelse, at en lille magtesløs Stat ikke er forpligtet til at lade sine Undersaatter myrde i en haabløs Kamp for at protestere imod, at en Stormagt benytter dens Territorium under en Krig med en anden Stormagt. Forslaget gaar lige den modsatte Vej. Det søger at fastslaa, at vi skal have Lov til at berede os paa Krig, at gøre os færdig til den kraftigst mulige Kamp. Det er egnet til at gøre det Indtryk, at vi er ivrige efter at faa slaaet fast af Stormagterne, at vi er en rigtig Krigsmagt, hvis Mobilisering for Alvor betyder noget. Det er egnet til at vække Stormagternes Mistanke mod os. Og det er ikke til at se, hvad Nytte en saadan Paragraf kunde gøre. Enhver kan sige sig selv, at den Dag Danmark mobiliserer, da betragter den Magt, for hvilken denne Mobilisering er farlig og ubehagelig, Mobiliseringen som „en mindre venskabelig Handling", ganske uden Hensyn til, hvormange Paragrafer, der er vedtaget derom. Mobilisering vil altid forøge Sandsynligheden for, at den af Parterne, der kan komme først, kaster sig over os, og ingen Mobilisering kan gøre os stærke nok til at afværge et Angreb af en Stormagt. Derfor er det ganske afsindigt at staa frem og sige: Vi maa endelig have udtrykkelig Tilladelse til at mobilisere, hvis der skulde blive Krig. Det er taabeligt udadtil og det er skadeligt indadtil. Faar vi i Haagkonferencens Vedtagelser indført en Paragraf, der udtrykkelig giver en saadan Mobiliseringstilladelse, da vil dette i vor hjemlige Strid om vort Forsvarsvæsen altid være et Argument for dem, der vil have mere Militærvæsen. „Det er anerkendt, at vi maa mobilisere" vil de sige, „saa maa vi da ogsaa have noget, der duer til at mobilisere". Og for den Regering, der sidder i det Øjeblik, en Stormagtskrig truer, vil det altid være en Fristelse. „Vi har faaet Lov til at mobilisere, vi maa gøre det", vil den lettelig sige. Hvis en saadan Paragraf vedtages i Haag, da forøger det Sandsynligheden for, at vi faar et Krigsberedskab egnet til at friste Udlandet, og at vor Regering i det afgørende Øjeblik letsindig anvender dette Krigsberedskab og styrter os ud i Krigens Ulykker. Derfor er det Forslag, de danske Repræsentanter har stillet i Haag, et uklogt og skadeligt Forslag, og det er at haabe, at det ikke maa finde Tilslutning paa Konferencen.

P. M.

Fra Udlandet.

22—8—1907.

Franskmændene i Marokko.

Uroen i Marokko har omsider ført til væbnet Indgriben af Franskmændene. Stammerne omkring Havnebyen Casablanca hørte til de mod Europæerne mest fjendske. De brød ind i Byen og dræbte 8 Europæere. Europæere og Jøder flygtede til Skibene paa Rheden. Et Par franske Krigsskibe kom til fra Tanger. Nogle franske Tropper sattes i Land; det kom til Kamp med de Indfødte, og det førte til et Bombardement af Byen. Flere Tusinde af Befolkningen skal være dræbt derved. Efter Beretningerne optraadte de franske Tropper med samme Grusomhed, som europæiske Tropper næsten altid viser i Kolonikampene. Nogen europæisk Forvikling synes denne Begivenhed ikke at skulle give Anledning til. Tyskland har udtrykkelig erklæret, at det fandt Frankrigs Optræden berettiget.

Japanerne i Koréa.

Siden den russisk-japanske Krig har Japaneserne faktisk været Herrer i Korea. Kejseren der, Li Hsi Yi Hjeung, har stadig været dem fjendsk og har atter og atter protesteret mod deres Overgreb. Paa Haagkonferencen mødte nogle koreanske Delegerede for at klage over Japanerne. Disse gav Kejseren Skylden herfor og tvang ham til at nedlægge Kronen. Hans Arving Yi-Syck fik i Stedet Kejsernavn. Følgen blev et hæftigt Røre rundt om i Korea. Flere Steder kom det til Angreb paa de forhadte Japanere. Følgen er blevet, at disse har sendt flere Tropper derover og sat sig endnu fastere i Korea. Det er blevet almindeligt her hjemme at benytte Korea som advarende Eksempel og ogsaa ved denne Lejlighed er dette sket. Det er ganske meningsløst. Om Koreanerne havde været nok saa veludrustede vilde deres Vaaben dog ikke have hjulpet dem under Kampen mellem deres to mægtige Naboer. Havde der i Korea været stærkere Fæstninger, da vilde Korea været Valpladsen for de store Kampe. Afhængigheden vilde ikke blevet mindre, Ulykkerne vilde blevet større end nu.

Generalraadsvalgene i Frankrig.

Frankrig har efterhaanden faaet et livligt og betydningsfuldt kommunalt Liv, og man tillægger Kommunevalgene stedse større Betydning. I I Aar har man med særlig Opmærksomhed fulgt Valgene til Generalraadene, som de franske Amtsraad kaldes. Under den Vaklen, der er i en stor Del af det radikale Rigsdagsparti, antoges det, at disse Valg vilde komme til at paavirke Partiet stærkt, eftersom Udfaldet tydede paa en moderat eller radikal Stemning blandt Vælgerne. Det sidste har været Tilfældet. Baade Monarkister og Moderate gik tilbage i Tal. For de sidstes Vedkommende dog ofte af den Grund, at de har taget Navn af Radikale for at sikre sig Valg. Indenfor de Radikale vandt venstre Fløj, de Social-Radikale, frem. Ogsaa Socialdemokraterne havde lidt Fremgang. Det skulde da antages, at disse Valg snarest maatte paavirke Partiet paa Rigsdagen til igen at samle sig om en resolut radikal Politik. Men det er vanskeligt at sige, om ikke Uenigheden indenfor Partiet allerede er blevet saa stor, at dette vil vise sig meget svært. Foreløbig er der jo imidlertid Rigsdagsferie til November.

Tyrkiet og Persien.

Ved Grænsen mellem Persien og Tyrkiet er det kommet til blodige Sammenstød mellem tyrkiske og persiske Tropper. De to Partier beskylder gensidig hinanden for at have begyndt Striden, og der synes at herske stor Ophidselse paa begge Sider.

Det ny Aarhundrede

begynder med næste Kvartal sin femte Aargang. Tidsskriftet vil blive ført videre i den Aand, der har samlet Interessen omkring det i By og paa Land, og der vil i den nye Aargang ske en betydelig Udvidelse af Stoffet. Dr. phil. Poul Levin, der fra Det ny Aarhundredes Stiftelse har været litterær Medarbejder ved Tidsskriftet, vil indtræde i Redaktionen, der saaledes vil blive istand til med dobbelt Kraft at følge de forskellige aandelige Strømninger i vort Aandsliv og i stadig stigende Grad at knytte dem til Tidsskriftet, der ønsker en frisindet Fremskridtsbevægelse i Danmark. Det ny Aarhundrede vil være et Fristed for Skribenter med politiske, sociale, æsthetiske og videnskabelige Interesser, og det vil ved Siden af Oversættelser af Udlandets nyeste Digtning bringe Bidrag fra vore bedste Forfattere. Vi begynder i næste Hefte Offenliggørelsen af en Række Skildringer af fremragende Kvinder af Herman Bang og en ny Fortælling af Sven Lange. Der vil endvidere blive lagt Vægt paa at skabe en Plads for Debatter om og Oversigter over alle Øjeblikkets Begivenheder i Nord og Syd, hvorved der i stigende Grad vil blive Lejlighed til Referater, Kritik og Polemik.

Det ny Aarhundrede aabner fra September et Redaktionskontor Gml. Strand 48[1], hvor Redaktionen vil træffes daglig fra 12—1. Manuskripter og Breve til Dr. P. Munch adresseres H. C. Ørstedsvej 46[4] (Privattlf. 8756), til Dr. Poul Levin, Gml. Strand 48[1] (Privattlf. 9902), hvortil ogsaa Bøger bedes sendt.

Abonnementsprisen bliver uforandret 2 Kr. Kvartalet, Abonnement modtages i Hovedekspeditionen: Boghandler Ove Høegh Vogelius Palægade 2, i alle Boglader og gennem Postvæsenet.

1. Oktober aabnes den nye Aargang med et stort Dobbelthefte.

Indholdsfortegnelse for 4. Aargang, 1. Bind.
Oktober 1906—Marts 1907.

Politik: Side

Fra Udlandet 94, 171, 239, 339, 417, 483
P. Munch: Evropæisk Radikalisme 316

Danmark:

Borgbjerg: Rigsdagssamlingen 101
Edv. Brandes: De politiske Forlig 109
P. Munch: Forlig eller Stilstand? 90
" Sønderjydernes Kamp 155
" Vilh. Lassens Skatteforslag ... 213
" Et Brev til Generaldirektør Rubin 355
" Gennembrudstiden 1870—75 ... 439
M. Rubin: Et Brev om Skattereformen ... 245
" En eneste Skat 379
M. Rubin og P. Munch: Til Afslutning .. 460
Holger Rørdam: Reformpartiets Svaghed .. 1
Edm. Warburg: Hørup i dansk Politik ... 298
P. Sabroe: Slottet og den lille By, Landsfaderen Grev Frijs 475

Rusland:

Jødernes Flugt fra Rusland til Amerika .. 394

Frankrig:

Dreyfusaffæren i Billeder II 26

Kvindespørgsmaal:

Maikki Friberg: Finske Kvinders Stemmeret 405

Sociale Spørgsmaal:

Ernst Feder: Den gode Dommer......... 235
E. Fibiger: Helbredsattest før Ægteskab .. 153
Aug. Goll: Uægte Børns Retsstilling 44
" Uægte Børns Arveret 121
S. Rambusch: Novemberregn............. 365
P. Rosenkrantz: Henry George Bevægelsens „Middel" 434

Tekniske Spørgsmaal:

J. H. Christensen: Valdemar Poulsens nye traadløse System................... 228
Poul la Cour: Elektroteknikken og det lille Haandværk......................... 199
Anders Hvass: Københavns nye Personbanegaard 77
Lindberg: Elektroteknikens Betydning for det lille Haandværk............... 169
Moderne Kæmpedampskibe............... 254
W. Schwanenflügel: Arbejderen og de moderne Maskiner 281

Religiøse Spørgsmaal:

Osvald Hansen: Tolerance eller Religionsfrihed 105
Emil Rasmussen: Fra den nyeste Jesusforskning 307

Skolespørgsmaal:

J. Banke: Danske Folkeskolelæreres Kaar. 369

Psykiske Spørgsmaal:

C. Kohl: Suggestionens Rolle i Krigen ... 421

Naturvidenskab: Side

Svante Arrhenius: Vulkanske Udbrud og Jordrystelser 5
Kirstine Meyer: Flydende Luft 21

Geografi:

Kampen om Nordvestpassagen 351
A. Talbot: En mærkelig sibirisk Festlighed 465

Historie:

G. Brandes: Voltaire og Frederik den Store 265
J. A. Fridericia: Professor Edvard Holms Fremstilling af den saakaldte Guldbergske Tid 194
Aage Friis: Vore Arkiver 387
Karl Gjellerup: Moderne Buddhaforskning 329
P. M.: Provinspressen før og nu......... 68

Literatur:
Dansk Literatur:

Joost Dahlerup: En Flygtning .. 202, 289, 372
Sven Lange: Festen for Drachmann...... 161
Poul Levin: Bogkritik 175

Fransk Literatur:

C. Kohl: Mystik og Idealisme i moderne fransk Literatur................. 96, 136
V. Koppel: Mirakelbyen Lourdes. Huysmanns sidste Bog 187

Russisk Literatur:

Maxim Gorki: Soldater.................. 428

Engelsk Literatur:

J. Zangwill: At dø i Jerusalem.......... 15

Spansk Literatur:

Johanne Allen: En spansk Digter: Vicenti Blasco Ibañes...................... 35
Vicenti Blasco Ibanes: En Bryllupsnat 37, 130

Italiensk Literatur:

Regitze Winge: Kvindeskikkelsen i d'Annunzios Digtning 241

Religiøs Literatur:

Ryberg-Hansen: Bibelske Skrifter, oversatte af Edvard Brandes................. 402

Kunst:

F.: Er den norske Udstilling national? ... 142
" Fritz Thaulow 211
" Om Virtuositet i Maleri med Henblik paa Fritz Thaulow 336

Teater:

Jonathan: Fra Galleriet 127, 313, 469
Hjalmar Bergstrøm: Indtryk fra Paris 326

Af Dagens Krønike:

Eventyr 149
Fra det latinske Kvarter 260
Læger og Patienter 455

En gammel Venstremand og hans Søn:

Af en Brevveksling ... 164, 223, 346, 411, 478

Indholdsfortegnelse for 4. Aargang, 2. Bind.
April 1907—September 1907.

Politik: Side

Fra Udlandet 96, 240, 343, 414, 478
Christopher Krabbe: Det mellemrigs Arbejde for Voldgift og Fred 312
P. Munch: Danmark og Stormagterne 226
Henrik Ussing: Island og Danmark 283

Danmark:

V. Byrdal: Folketingsparlamentarisme 56
E. Brandes: Provisorieaarene 1885—94 ... 195
„ Rigsdagssamlingen 1906-07 261, 369
Ingvald Kieler: Hørup—Jessen. En Parallel 15
P. M.: Sporvognskonflikten og dens Udnyttelse 410
„ Danmark og Haagkonferencen 476
P. Munch: En slagen Mand 169
„ By og Land 327
„ Danmark i 1807........ 456
Gustav Philipsen: Estrups første Tiaar 1875—1885 143
Ove Rode: Venstrereformpartiets Tid 1895—1901 I........ 467

Tyskland:

P. Munch: Tyskland og dets Kejser...... 396

Kvindespørgsmaal:

Om det vilde være nyttigt og gavnligt, at Kvinder drev Studier ligesom Mænd 347

Sociale Spørgsmaal:

C. Caspersen: Fattiglov og Sædelighed ... 64
„ En Handel og et Bryllup .. 444
Villads Christensen: Henry George-Bevægelsens „Middel“........ 12
Jens Drachmann: Amerikanske Arbejderforhold 258
Adolf Jensen: Dødeligheden i de forskellige Samfundsklasser........ 1
Johs. K. Johansen: Georgeismen som Universalmiddel 238
„ Georgeisme ell. Socialisme 427
Jakob E. Lange: Palle Rosenkrantz, Grundværdiskatten og det radikale Venstre. 60
P. Larsen: Vil de nægte —? 310
P. Munch: Krig og Moral........ 99
Palle Rosenkrantz: Henry George-Bevægelsens „Middel“ 126

Tekniske Spørgsmaal:

En rullende Vej 128
Klude og Affald 447

Skolespørgsmaal:

Niels Bang: Religion og Moral i Skolen.. 245
Clara Tybjerg: Kunst som Opdragelsesmiddel 67, 219

Universitetsspørgsmaal:

E. Drechsel: Universitetet i Aarhus 252
Kr. Erslev: Aarhusuniversitetet 33
G. A. Hagemann: Universitetet i Aarhus. 389
C. Drechsel: Universitetet i Aarhus 442

Lægevidenskab: Side

E. A. Tscherning: Joseph Lister (Kirurgien før og nu)........ 129

Arkæologi:

H. P. Steensby: De ældste kendte Menneskeracer 318, 357

Geografi:

Hawaiiøerne 392

Historie:

P. C. V. Hansen: Fra Studentersamfundets første Aar 190
Kaj Larsen: Danske Kapertogter i den bengalske Havbugt........ 434

Literatur:

Georg Brandes: Græske Skikkelser i nyere Poesi 113

Dansk Literatur:

Christen Bundgaard: En Høstdag paa Herregaardsmarken 387
Chr. Rimestad: Niels Lyhne 49, 159, 213
Alba Schwartz: Den døde Mand 79
P. Levin: Ny Literatur 417

Fransk Literatur:

Poul Levin: Guy de Maupassant 177, 296

Tysk Literatur:

Georg Brandes: Goethe og Frihedsideen .. 20
Axel Garde: Max Stirner........ 7

Engelsk Literatur:

Hjalmar Bergstrøm: Tolstoy og Shakespeare 349
Thomas Hardy: En Samvittighedssag. 363, 429

Italiensk Literatur:

Gabriele d'Annuncio: Hertugen af Ofenas Død 337
Regitze Winge: Carducci 473

Ungarsk Literatur:

Kalman Mikszáth: Den sorte Dame 107

Amerikansk Literatur:

Kapitalismens Misgerninger. Efter Thomas W. Lawson 41, 232, 423
Upton Sinclair: Mit Syn paa Livet 451

Teater:

Jonathan: Fra Galleriet 162
Regitze Winge: Goldoni........ 74

P. Levin:
Af Dagens Krønike:

Husene 165
En Højremands Monolog i Stemmerummet 306
En Paavisning 406

En gammel Venstremand og hans Søn.

Af en Brevveksling 92

Biografier:

K. L. Fogtmann........ 216